D. I. V. I

ATHANASII

MAGNI ALEXANDRINI

ARCHIEPISCOPI, SCRIPTORIS

GRAVISSIMI, ET SANCTISSIMI CHRISTI

Martyris, omnia quæ extant Opera.

Nunc demum præter cæteras editiones indefesso labore, solertique studio & industria, synceriori lectioni restituta: deinde variis annotationibus & innumeris scripturæ sacræ locis margini adscriptis aucta & locupletata. Adiecta postremò aliquot eiusdem opuscula, aut nunquam antehac typis excussa, aut seorsum edita, iam in quintum tomum congesta.

Quorum omnium ordinem & cathalogum post Epistolam offendes.

Præterea duos Indices adiecimus in calce operis, quorum alter Sacræ scripturæ locos à D. Athanasio explicatos: Postremus verò res & verba complectitur.

PARISIIS,

Apud Sebastianum Niuellium, via Iacobæa, sub Ciconiis.

M. D. LXXXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

D. I. V. I

ATHANASII

MAGNI ALEXANDRINI

ARCHIEPISCOPI, SCRIPTORIS

GRAVISSIMI, ET SANCTISSIMI CHRISTI

Martyris, omnia quæ extant Opera.

Nunc demum præter cæteras editiones indefesso labore, solertique studio & industria, synceriori lectioni restituta: deinde variis annotationibus & innumeris scripturæ sacræ locis margini adscriptis aucta & locupletata. Adiecta postremò aliquot eiusdem opuscula, aut nunquam antehac typis excussa, aut seorsum edita, iam in quintum tomum congesta.

Quorum omnium ordinem & cathalogum post Epistolam offendes.

Præterea duos Indices adiecimus in calce operis, quorum alter Sacræ scripturæ locos à D. Athanasio explicatos: Postremus verò res & verba complectitur.

PARISIIS,

Apud Sebastianum Niuellium, via Iacobæa, sub Ciconiis.

M. D. LXXXI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGII SVMMA.

HENRICVS III. Galliarum & Poloniæ Rex, ſuo diplomate ſanxit, ne quis opera D. Athanaſij Magni, Alexandrini Epiſcopi, ex collatione complurium exemplarium ſcriptorum, in celeberrimis bibliothecis conquiſitorum recognita, & quibuſdam libris aucta, ante decennium à die primæ editionis numerandum, præter Sebaſtianum Niuellium bibliopolam, ad eius caſtigationis exemplum impreſſa diuendat in Galliis. Secus qui faxit mulcta fiſco applicanda, aliiſque pœnis indictis damnabitur, vt latiùs patet in literis Priuilegij indultis Lutetiæ 24. Martij anno 1578. ſubſignatis per Regem BRVLART, poſteáque ſenatuſconſulto Pariſienſi comprobato 17. Iulij eodem anno.

DV TILLET.

ILLVSTRISSIMO AC INTEGERRIMO VIRO DOMINO GVILLELMO MARILLIACO,

EQVITI GENEROSISSIMO, REGIS CONSILIARIO, LT FISCI

eiuſdem Antigrapheo & Præfecto Mœcenati ſuo I. Articus Albulei Cœnomanus. S. D.

CVM totius vniuerſi varietatem, ordinem & pulchritudinem intuemur (Mœcenas ornatiſſime) non ſolum ea quæ naturam contingunt humanam, & quibus ſe quiſque vitam corpúſque tuetur & ſeruat (quod nobis cum animantibus eſt commune) Verum etiam quia Deus

Os homini ſublime dedit, cælúmque videre
Iuſſit, & erectos in cælum tollere vultus.

Curis affectionibúſque humanis procul abiectis, cum ſupra mũdanas actiones intellectum dirigimus, Deum propius, veluti per ſpeculum in ænigmate, contemplamur, fidéque tandem ipſum humani generis authorem ac parentem cognoſcimus, veremur & colimus. Iſta tamen ex Dei operibus intelligentia, & intellectus ex timore profectus nondum vere conſtituunt Eccleſiam: Etenim fuerunt multi qui res huiuſmodi admirabiles, vi mentis atque ingenij acumine inueſtigarunt, quique ſplendidiſſimum cæli volumen, & ſtellarum poſitus rationem complexi ſunt: Tum varietatem naturæ, quæque ſunt in natura rerum, acutè quidem perſpexerunt præterea multitudinem animalium, ortus, formas victum, remedia, conſiderantes, æternam & ſapientiſſimam mentem eſſe dixerunt, cui originem, moderationem, incolumitatem rerum conditarum adſcripſerunt: quæ mens omnia gerens & ſuſtinens, ipſa immortalis, ſempiterna, excellentiſſima, libertima ſummæque potentiæ ac bonitatis cultu ac veneratione digniſſima ſit, neceſſe eſt. Quamuis autem viri acres & ſeduli inueſtigatores hi fuerint & ex multis iiſque mirificis operibus, in aliquam Dei notitiam adducti ſint: Attamen eo quod protoparentum ſuorum iuſtificationes & placita contempſerant, & obliuioni dederant, Eccleſiam Dei non ingreſſi ſunt. Inſuper quod naturæ ductu & mentis ſagacitate quæ Dei erga hominem voluntas eſſet, non aſſequebantur, neque de vero eius cultu ab vllo certiores facti ſunt, ſibi quiſque nouam pro arbitrio conflabat Religionem ſeu potius irriſionem: Vnde varia peneque innumera ſuperſtitionis prodigia, & cultus non modo non grati Deo, ſed nepharij plane & abominabiles, & maximé incerti, omnibus locis atque temporibus excogitati ſunt Sapientiores vt Caldæi & Perſæ, ignem: Græci & Romani reliqua pro numinibus habuerunt elementa. Lumina verò cæleſtia, Solem & Lunam adorauerunt Medi, coluerunt Scythæ: Stellas & cætera ſydera Phœnices & Aſſyrij venerati ſunt.

Multi autem mortales aut metu potentiæ territi, aut beneficiorum magnitudine allecti, honorem latriæ hominibus tribuerũt: Aras, lucos, flamines, sacrificia templa, dicarunt, & hi ferè, qui cùm animos extingui cũ corporibus crederent, Deum esse voluerunt, id quod nihil esse amplius, ipsi sensibus comprehenderent. Ægyptii omnium leuissimi, ab intelligente natura summam reuerentiam transtulerunt ad belluas, séque coram canibus, bobus, Ibe, crocodilo, oxyrrhincho, supplices prostrarũt. Nec his contenta hominum stultitia, in syluarum arbores, & saxorum congeriem, ac montium molem, Dei nomen cultúmque deriuarunt. Nunquid enim Dryades & Oreades, suas inde appellationes à Græcis acceperunt? Nónne placarunt hostiis Erycem montem Siculi, Atlantem Mauritani, Amanum Capadoces? Nónne vrbi suæ templum in foro statuentes Romani, eam adorauerunt cum Venere, vt eandem cum Minerua in arce sua Athenienses? Præterea numinum fictorum vanitatem cultus immanitas illico sequuta est, ita vt Deum effici placatum cæde & sanguine hominum existimarẽt. Hostes & peregrinos mactatos à Scythis, Thracibus, Italis, Gallis, Britannis memoriæ proditum est: Liberos suos immolarunt Reges Pœnorum & Moabitarum nec ab iis abstinuerunt facinoribus Manasses Iudæ, & Achas Israëlis Reges in Dei populo educati, & præpotentes. Cultellis gladiisque in sua ipsorum membra sæuierunt Cybeles & Bellonæ sacerdotes: idem Baalitici fecerunt, & eorum imitatores Machumetani monachi in hunc vsque diem faciunt. Spartani pueros ad necem flagellis Dianæ cædebant, Archades puellas Dionysio: Denique omni sublato pudore atque honestate libidinum fœditate diuinitatem delectari crediderũt: idque sacrificuli tradere ausi, rerum etiam publicarum Rectores fieri passi sunt. Corinthij puellas virgines Religione Assyrij præconio, Locrenses voto, Sicenses lege, Heliopolitæ consuetudine, Cypri mandato, Ricij molicie prostituerunt. Quo habitu per dies quadraginta ante Memphim mulieres Ægyptiæ religionis gratia steterint, dicere me pudet. Sed quis aut meminerit aut enumeret omnia humanæ insaniæ & vanæ superstitionis prodigia? Cum autem hæc non singulis hominibus nec ab vna aliqua gente prodita commissaque sint, nec à barbaris tãtum nationibus vsurpata, sed incultis eruditísque vrbibus comprobata: cumque negligentia & securitate mala huiusmodi in populum Christianum irrepserint: Apparet certe omnes homines in maximis tenebris ignorantiæ de Deo versatos & versaturos perpetuo fuisse cum contemptu & odio Dei, nisi luce noua atque cælesti mens illustrata à tam ridicula tam sanguinaria, tam fœda ignorantia & cæcitate fuisset
1.Tim.2 auocata. Quamobrem Deus Optimus Max. volens omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, præmissis quibusdam Prophetis, qui veritatis viam adumbrarent, Messiáque venturum prænunciarent, tandem generis humani misertus, vnigenitum, coæternũ & consubstantialem filium suum, quo demum manifestius & apertius longe lateque, toto orbe, notum faceret, quid ipsa sit quo ritu dignè coli velit, tum de voluntate ipsius erga homines, & quo animo, singulos amplectatur, quaque ratione nostram excitet & ad se deducat mentem, hominem eumque infimum & abiectissimum fieri, sibique pro totius mundi salute & expiatione in ara crucis offerri voluit: Vt sibi mundam, innocentem, sanctã & perpetuam Ecclesiam, veritatis basim atque firmamentum

mentum stabiliret. Nã si aliquando contingat (quod fit plerumque) vt hęreseon grauissimis oppugnationibus impetiatur, non modo nõ frangitur, aut debilitatur, verum etiã magis confirmatur & corroboratur, vt sub eius persona vates ille Regius non minus verè quã sapienter dixerit: Sæpe expugnauerunt me à iuuen- Psal.128
tute mea, etenim non potuerunt mihi: Fides vero illius & doctrina qua pascitur, alitur & vegetatur inuiolabilis ita stat & immota, vt quãto grauioribus machinis, ab hostibus, eius sibi nomen & authoritatem falso arrogantibus, oppugnatur, tanto ea clarior fiat, illustrior & vegetior, ac magis magisque propagetur: Quod non solum Apostolorũ & D. Athanasij tẽpore contigisse certũ est: Sed hac nostra ætate miserrima vidimus. Postquam enim Caluinus pleraſque Gallię partes erroribus suis fœdauit & contaminauit, Cunctipotens ille rerum omnium moderator & custos, in demortui huius gregis locum, multa alia Regna, illisque longe præstantiora, quæ vulgari nomine, NOVVM ORBEM appellamus, veluti nobiliorem quẽdam fœtum suffecit: ferrea siquidem hominum Idololatrarum, cruoribiborum, & anthropophogarum corda, omnemque lapidum duritiem exuperantia, molliuit, placauit ac temperauit, atque ad Ecclesię catholicæ & Romanæ fidei vnitatem, Iesũitarum suorum administratione & labore, paterno prorsus affectu traduxit, non secus quam Iudæis Apostolos aliosque admodum paucos Christicolas persequentibus, diuersæ totius orbis gentes invnam fidem, eundémque spiritum, illorum prædicatione sub vno capite Christo coaluerũt. Idque quandiu illis cor vnum, & anima vna, sententiáque integra, inuiolata, so- Psal.18.
lida firmáq; permãsit, sine vlla discordia & cõtẽtione, ita prosperè ac fœliciter, vt in omnem terrã exiuerit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ. At vbi nonnulli sibi sapientes & φιλάυτοι in alios dominandi efferata quadam rabie, agitari cœperunt, statim à maiorum suorũ decretis, sententiis, & iudiciis euagantes ac distracti, falsa religionis persuasione eorum mente irretita, aliam atque aliam doctrinam ex malesano, phantastico, incerto ac futili suo cerebro cõminisci cõfingeréque ausi sunt: sibique cisternas nouas effodere, & aliud genus Remi (quod aiunt) componere volentes, totius Reipub. Christianæ statum, decus & pulchritudinem ita conturbarunt, polluerunt, & tandem (quantum in se fuit) subuerterunt, vt nullum vsquam prorsus in rebus humanis ordinem reliquerint. Quandoquidem aut magnatum tyrannide, aut armorum violantia, populis in iram concitatis, omnique ratione, sapientia, & modestia é rebus humanis sublata, in hominibus certe nihil, præter scelerum omnium labyrinthum & confusionem videri potest. Quæ quidem quam verissima sint exemplis patefacere non grauabor. Primũ enim cũ à Deo Moses & Aaron Israëlitico populo præfecti fuissent, hic in sacerdotem, ille verò in ducem, idque cum Chore, & alij suæ
Num. 16. factionis, ambitione quadam & inuidia stimulante, grauiter molestéque ferrent, seditione mota, sacerdotale munus & officium non abrogare, aut immutare (vt nostri temporis hæretici) sed solum authoritate propria vsurpare volentes, in infernum viuentes præcipitati sunt. Ieroboam autem ambitione & auaritia ductus nullum non mouit lapidem (vt constat) quo populum Israëliticum
3.Reg.12. sibi domuique suæ subiiceret atque Roboamum regno extruderet. Noua igitur opinione religionis, nouo cultu, & nouis sacrificiis excogitatis, vitulos aureos decem tribubus Israël proposuit adorandos, maluitque populum à Deo

quàm à domo ſua recedere: Vnde ſibi ſectariiſque ſuis Chironium vulnus accerſiuit. Huius etenim hæreſeos diſſepita, & aperta ſcaturigine, ſeminarioque meræ libertatis propoſito, quot inde diuiſiones & opiniones inter ſe diſſidentes enatæ ſunt, non ſolum in Samaria ſed etiam in omni Palæſtina? Quot pſeudo prophetæ in iudæa vniuerſa ſub vmbra & protectione Regum veræ pietatis deſertorum emerſere? Quod ſcholæ & ſectæ pugnantes & variæ, quæ nihil præter innumera diſſidia, horrēdáque bella pepererunt, apud vtroſque temporum lapſu & ſucceſſione fluxerunt? Quamuis enim Deus Leuitici generis ſacerdotes populo ſuo præfeciſſet, dicens: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, venies ad ſacerdotes Leuitici generis & ad iudicem qui fuerit illo tempore, quæréſque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerunt qui præſunt loco quem elegerit dominus, & docuerit iuxta legem eius, ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad ſiniſtram. Multi tamen φιλόχριστοι (iam præfiſa glacie) Dei mandatis veterúmque traditionibus neglectis, nouam & inauditam ſcripturæ interpretationem, pro animi ſentētia componebant, eámque, licet falſam, Patriarcharum authoritati præponebant: Atque nonnullis ſcripturæ propoſitionibus aut truncatis, aut alteratis, aut male intellectis, aut lenocinio quodam verborum phaleratis & adumbratis, populum in ſuam opinionem alliciebant: Verùm vbi ambitioſa hæc ſtudia paulò licentius viguerunt. Quot bella per orbem & quàm multæ ſcelerum facies inde manarint non attinet dicere, cùm pagina ſacra præſertim & multi deinde hiſtoriographi bellorum, & ſeditionum narratione inde naſcentium redundent ac ſuperfluant. His igitur omiſſis, tranſeamus ad ea quæ ſub Euangelio contigerunt. Licet eum ſanguinis Chriſti effuſione chirographum decreti quod erat nobis contrarium de medio ſublatum ſit & cruci affixum: in manu tamen conſilij noſtri, inter concupiſcentias & alias corporis moleſtias ad certamen fidei relicti ſumus vt per illas erudiamur, & exerceamur, proficientes in agone iuſtitiæ.

Deut. 17.

Collo. 2

Aug. de pecca. merit ca. 33.

Ouid. lib. 2. de pont. Virg. libro 6. Æneid.

Sed quia tendit in ardua virtus.
Facilis verò deſcenſus auerni.

Cum multi ſe viros eloquentes ſentirent & ob ſuam doctrinā celebrari conſpicerēt, in ſuis cogitationibus euaneſcentes ſtulti facti ſunt: Vnde tāto timore vanæ opinionis elati ſunt, vt omnes omnium antiquorū lucubrationes & monimenta (aliis omnibus doctiores ſe ſolos exiſtimantes) præ ſe contemnerent: Inter quos Arius non vltimum quidem locum obtinuiſſe videtur. Quippe qui Coſtantini magni tempore annum circiter 315. cum fides catholica vbiuis gentium in pace propagaretur nullāque ferè natio ſupereſſet quæ religionem Chriſtianam, miro ſtudio & pietate non amplecteretur: Statim ecce Arius, velut Bellona quædam aut furia, Alexandriæ (ſicuti temporibus noſtris Nouioduni in Picardia Ioannes Caluinus) eo quod ei Alexander euangelicæ doctrinæ propugnator acerrimus, ad epiſcopatum præpoſitus fuiſſet, ambitionis, & inuidiæ ſtimulis agitatus, criſtas exerere cœpit: deinde contentioſas propoſitiones veram pietatem, perfectámque diuini numinis cognitionem prætexentes, in quæſtionem deduxit. Tunc ſiquidem (vt non minus doctè quam eleganter ait Vincentius Lirinēſis) Arij nugis & commentis ferè per totum orbem receptis, non ſolum

ſolum paruæ res ſed etiam maxime labefactatæ ſunt. Nec enim tantum affinitates, cognationes, amicitiæ, domus, verum etiā Vrbes, Populi, Prouinciæ, Nationes, vniuerſum poſtremò Romanū imperium funditùs concuſſum & emotum eſt. Namque cum prophana iſtorum nouitas, capto prius omnium imperatore, cuncta deinde palatij culmina legibus nouis ſubiugaſſet, nequaquam deinceps vniuerſa cum priuata, tum publica, ſacra etiam & prophana, nulla boni atque veri ratione habita, miſcere ac vexare deſtitit. Tunc temeratæ coniuges, depopulatæ viduæ, prophanatæ virgines, monaſteria demolita, deturbati clerici, ſacerdotes verberati, Epiſcopi in exilium acti, oppleta ſanctis ergaſtula, carceres, metalla: quorum pars maxima, interdictis vrbibus, protruſi atque extores inter deſerta, ſpeluncas, feras, ſaxa, nuditate, fame, ſiti affecti, attriti & tabefacti ſunt. Atque hæc omnia nunquid vllam aliam ob cauſam, niſi vtique dum pro cęleſti dogmate, humanæ ſuperſtitiones introducuntur, dum benefundata antiquitas ſceleſta nouitate ſubruitur, dum ſuperiorum inſtituta violantur, dum ſcita patrum reſcinduntur, dum definita Maiorum conuelluntur, dum ſeſe intra ſacratæ & incorruptę vetuſtatis caſtiſſimos limites, prophanæ ac nouellæ curioſitatis libido non continet? Hæc Vincentius teſtis oculatiſſimus de fructu impietatis Arianorum quorum etiam varia ſed octo præcipua genera notantur apud Antiquos. Quæ quidem omnia, licet multa, quando cum ſceleſtiſſimis facinoribus Caluiniſtarum confero, Elephanti muſcam æquare velle videor. Ipſe etenim Caluinus veneno aliorum ex omnibus monſtruoſis & ſatanicis hæreſibus collecto & hauſto, hæreticis omnibus deterior effectus ob Cyclopicam vitam (vt communi parœmia fertur) à finibus patriæ profugus ingenij ſui faſtu, vanæque eloquentiæ Cothurno, ac doctrinæ ſuæ opinione tumidus, Baſileæ primum deliteſcens, deinde Argentorati exulans, profugorum ibidem concionator effectus, poſteà verò Geneuenſis eccleſię gubernatione contra Dei legem arrepta: Non modo Sabaudiam ſed totam adeo Galliam quinto quodam euangelio ſibi excogitato Libris, ſcriptis & dicteriis ſuis omni genere blaſphemiarum ſcatentibus infecit, euertit, & perdidit. Primum enim religionis & ſimplicitatis ficta ſimulatione, in animos ac beneuolentiam hominum ita verſutè, callidè, & fraudulenter irrepſit ſéque inſinuauit, vt quilibet eum errore teneri, non furore agitari crederet, & eius vicem citius dolere quàm factiones vlciſci cuperet, vt etiā non modo eum cum ſuis degere, verum etiam ſecum verſari ſuóſque corrūpere pateretur: Aſt vbi tum blanditiis tū pollicitationibus multos non ſatis eruditos & ſapientes, quos ſibi fore vtiles arbitrabatur in ſui erroris laqueum pellexiſſet: Tunc vafer ille & nimiū aſtutus qui nobilitandi ſui nominis & amplificandæ ſuæ factionis ardore incēdebatur, Geneuenſi ſummo pontificatu conſequuto, continuo verā religionē & pietatē hactenus ignoratā, afflatu diuino ſibi allatā & patefactam, nos vero, patréſque noſtros quantūlibet ſanctitate & doctrina graues & percelebres, & quotquot ante mille triginta tres annos vixerūt, homines fuiſſe rudes, idiotas, myſteriorū ſacrorū inſcios, turpique errore obcæcatos fuiſſe, palā exclamare, profiteri, & denunciare cæpit. Inſuper vt oligarchiæ ſuæ iacta fundamēta latius promoueret, eo quod inter Lutherū & Zuingliū de cœna domini diſcrimen non vulgare fe-ret, repēte Caluinus ipſe veluti nouus quiſpiā è machina Deus apparuit, ſéque

Linda-nus 2 Dial. dub.

Hosius de hęresibus.

iudicem inter vtrũque constituit, nec minus Zuinglij quã Lutheri sententiam condẽnauit. Deinde volens in omnibus accurate primogenitorẽ satanæ, & potissimum Arij sequi vestigia quibus suam propagauerant zizaniam, conatus est, contra summi Põtificis, Episcoporum & sacerdotum mores deprauatos debachari, eorúmque potestatem iurisdictionem & authoritatẽ imminuere & abrogare eósque impostores, cacodæmonas, antichristos & sceleratorum duces, se vero suósque Christi nuncios, apostolos & veritatis doctores affirmare, doctrinam & integritatem suam ostentare & prædicare: Atque in omnes Galliæ partes (quam suis temporibus fœlicem dixit D. Hieronimus quod fœdis caruisset monstris) sua somnia, næuias & commenta ministerio T. Bezæ. Ottomani, P. Martyris & aliorum eiusdem farinæ hominum, tanto applausu tantáque attentione disseminare aggressus est, vt apud plerosque huius regionis homines plus valuerit vnius Caluini opinio, quàm sanctorum patrum Concilia, quàm omnium doctorum consensus, quàm ecclesiæ catholicæ authoritas, quàm Christi mandata, quàm tot seculis, tótque nationibus probata recte viuendi consuetudo, valuisse videatur. Vnde huc miseriarum ventum est vt innumera pene sectariorum capita (de quibus Lindanus in 2. dub. dialogo) è Caluini schola, tanquam, ex equo Troiano, prodierint, ita vt decies hæretici haberi mereãtur, vel eo potissimum quod eorum ambitione Caluini euangelium iam quinquies commutatum & innouatum sit: Idque tanta nonnunquam cum animorum cõmutatione, tum partium impetu, vt quæ gerebantur parum admodum ab intestino malo differrent. Quid amplius? tandem à contentionibus ad arma, bellá-que, & ea ciuilia, conclamatum est, & cæptum est non tam lingua & calamo certari, quàm viribus, lacertis, ferro, tormentis, nonnunquam per insidias, sæpius etiam aperto Marte, adeo vt præter semidoctos quosdam & rusticos, quos ab hinc decem annis hęc nepharia doctrina obcęcauit & perdidit, plures quàm 6000 nostratium occubuisse putem. Qua de re tot animę à fide catholica deficientes periere, tot item bellorum tragœdię, tot monasteria in solitudine directa, diuexata, crudeliter expugnata, & flammis etiam succensa, tot insontes monachi & sacerdotes aut à piissimo suo scopo auersi & deprauati, aut concussi, in vincula & carceres coniecti, diuerberati, sauciati, viui excoriati ac trucidati: Tot sacræ virgines stupro conspurcatę & è suis cœnobiis expulsę, milléque modis laniatæ, tot puellæ corruptæ, tot castæ & honestę mulieres raptę, tot ædes sacrę prophanatę, pollutę, direptę & populatę: Toties sacrum Eucharistię sacramentum pedibus conculcatum, equis & canibus oblatum: Tot sacrilegia, furta, incendia, homicidia, coniurationes & odia plusquam Vatiniana, tot item horrenda flagitia eaque innumera ex eorum officina pro miraculis fluxerunt, vt ea tertiori quodam stylo, non describere, sed tantum enumerare volentem, non epistolam procul dubio, sed opus eximium Iliadi Homericę nullibi cedentem aggredi oporteret. Quocirca, his libenter prętermissis (tanta enim compillare non est huius instituti (cum in istorum μοροσοφῶν Synagoga, pro vnione spiritus & anima vna, tanta sit discordia, vt vix duo simul reperias in confessione fidei vbique concordes, pro veritate constanti, sanáque doctrina, iam olim ab Apostolis & senioribus tradita & gradatim ad nos vsque deriuata, nouæ hæreseos fabulosa deliria nuper nata, dubia & incerta, nullis confirmata miraculis, quæ Christo

Contra Vigil.

Christo prælia mouent, sponsam eius Ecclesiam nescio quot seculis intermortuam cauillantur, antiquorum consensum auersantur, Christum mendacem faciunt, eius corporis & sanguinis prȩsentiam in Eucharistia dictis confirmant, factis autem negant, Deum esse omnipotentem verbis intricatis recusant, & eum peccati authorem asserunt, S. Trinitatem cum Arianis violant, animarúmque (ni fallor) perennitatem dubiam habent, & mille huiusmodi errores iampridem à conciliis & patribus condemnatos ab inferis reuocant: pro legitima Episcoporum successione, solus reperiatur, Caluinus, aut quilibet hæresiarcha quinti sui euangelij author: & denique pro eiusdẽ vniuersa & concordi approbatione, innumeras, penè & eas inter se repugnantes fidei confessiones & symbola, non tantum audiamus sed etiam videamus: concludere licet neochristianorum huiusmodi conciliabula non fidelium sed Antichristianorum, non piorum sed improborum, non bonorum sed peruersorum & malignantium ecclesiam esse: vel eo maxime quod Christi Ecclesia sit vna, sancta, catholica, Apostolica & Romana, hoc est ab Apostolis ita plantata, & à solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore illustrata, Pontificum legitima successione stabilita, & sanctorum conciliorum beatorumque Patrum consensu concordiaque confirmata ac roborata, vt contra eam portæ inferi non sunt prævaliturę: Licet enim hæreticorum parens ille serpens antiquus vafer & callidus nonnullos inconstantes, leues, & temerarios pariat semper & ab Ecclesia catholica seducat, quorum opera suam zizaniam perpetuo disseminare, sua commenta instillare, nouaque dogmata inducere possit pectoribus hominum, voluptati, auaritiæ, & ambitioni studentium: quo tandem sub religionis antiquæ restituendæ simulata quadam & ficta pietate totam perturbet, concutiat, & subuertat Ecclesiam: Sed frustrà, quandoquidem (vt Author est D. Aug.) ipsa pugnare potest, expugnari verò nunquam potest. Quibus omnibus apud me ita consideratis & libratis, operæpretium me facturum duxi, si Patrum antiquorum monimenta, & ea potissimum quæ huius seculi miseriæ solari & inseruire possent, reuoluerem. Quod cum copiosè præstare viderentur ea quæ scriptis posteritati reliquit D. Athanasius ille magnus & illustris, qui non minus diligenter quàm accurate cũ pietate tum literis sacris ab Alexandro Alexandriæ Episcopo institutus, non solum Arianorum hæresim confutauit, verum etiã furorẽ Constantij, Iuliani, & Valẽtis, imperatorum admirabili constantia, inuictáque patientia & longanimitate superauit, reique publicæ christianæ integritatem fere solus cõseruauit. Quare operum eius lectionem aggressus sum. Quibus perlectis, & à multis mẽdis, quibus scatebant, vindicatis & repurgatis, iis etiam quæ obseruatione digna videbantur, & innumeris sacræ paginæ locis, ad iuuãdam memoriam, margini adscriptis, tum etiam iis quæ quintus complectitur Tomus recuperatis atque in vnum congestis, Typographus, de repub. bene quidem meritus, statim id resciuit mecúmque multis egit precibus, vt has meas lucubrationes typis suis excudendas concederem: Quod equidem eo libentius feci, cum vt viris studiosis & Christianæ reipub. si non multùm saltem pro viribus prodesse satagerem: Tum vt signis & argumentis apertioribus tuæ erga me beneuolentiæ & humanitatis (Mœcenas amplissime) memorem me perpetuo fore testarer: Illud enim non iam odore quodã aut vestigiis adumbratis assequutus sum quin luculenter

Augustin. lib. 1. de Symbolo, cap. 5.

perſpectum, exploratum & compertum habeo, haud per te ſtetiſſe quo minus honore & commodis auctus, reliquum quicquid ſupereſt vitę, in tranquillo locare atque ſecurè degere poſſem. Quod etſi tanta ſunt tua erga me merita, vt

Virgil. lib. 1. Æneid.

-grateis perſoluere dignas
Non opis ſit noſtræ:

Nonnihil tamen in gratiam tuam tentare volui, quo meæ in te voluntatis teſtimonium, & animi haud ingrati documentum daretur: In hac re potiſſimum in qua non ægrè ſtudium & operam ipſe dare poſſem & eandem tibi fore iucundam exiſtimarem. Quippe quod noſtri huius calamitoſi ac miſerrimi temporis, veluti vmbram quandam & imaginem ſub Arianorum perſona graphicè deſcriptam, & quicquid hiſtoriæ Eccleſiaſticę authores, de huiuſmodi ſcriptis mādarunt, plenius, & verius deſcriptum complectitur noſter Athanaſius. Atque multas etiam obiectiones quibus Caluiniſtæ Arianizantes ad fidei noſtræ integritatem lacerandam & euertendam vti non verentur, perfunctorie retundit & ſoluit. Paſſim etiam præbet remedia haudquaquam negligenda quibus in hodiernis malis vti par eſt. Quæ omnia quantum ponderis, & momenti apud te habeant, tibique conueniant, ea quæ ſumma prudentia, doctrina, integritate, probitate, fide, conſilio, Prætor, Legatus, fiſci Antigrapheus & præfectus, dubiis tēporibus, atque difficillimis rebus, ſtudioſe ſapientérque pro Rege Regnóque geſſiſti, ſatis ſupérque declarant. Nam quemadmodum Æneas ille (vnde populus Ro. originem traxiſſe fertur) Troianorum mens à Græcis Ilium obſidentibus dicebatur: ita tu & mens & oculus tam magnanimi noſtri Regis quàm Galliæ dici mereris. Néque enim Æneas plus vtilitatis ſuo conſilio, rebus Troianis perturbatis & periclitantibus attulit, quàm tu tuo Gallicis armorum ciuiliū fragore & inclementia iam ferè proſtratis & euerſis, præſtitiſti. Nam in diſpiciendis rebus Lynceis veteris oculis, ſummo in promouendis conſilio, in gerēdis matura deliberatione, in iudicandis quid vtilitas ciuium, quid communis Imperij ſalus, quid res, quid tempora poſcant ſemper cogitas. Quò fit vt meritò iam iudicio omnium, authoritate, exiſtimatione, gratia non ſolum in Gallia ſed etiam in externis regionibus, exiſtas & plurimum valeas, magiſque quotidiè te valiturum, Superis approbantibus, confidendum ſit: Tibi itáque laboris noſtri primitias nuncupauimus, & ſub nomine tuo typis mandādas curauimus, cum vt tuorum erga nos officiorum apud omnes gratiſſimum eſſet iudicium, tum vt ſub tanti nominis velamento, & quaſi quodam amuleto, ab omni liuore atque obtrectatione, tutas poſteritatis memoriæ commendarentur. Quod fieri certum eſt, ſi has (vti ſpero) hilari animo ſerenoque vultu receperis. Id autem vt facere digneris te omni officio & veneratione precor & obteſtor. Benè vale Mœcenas Optime. Deus Opt. Max. te diu nobis incolumem ſeruet. Lutetiæ Pariſiorum Calendis Octob. Anno Domini 1571.

DE VITA ATHANASII
D. HIERONYMVS IN CATALOGO Scriptorum illuſtrium.

Athanaſius Alexandrinæ vrbis Epiſcopus, multas Arianorum perpeſſus inſidias, ad Conſtantem Galliarum principem fugit, vnde reuerſus cum literis, & rurſum poſt mortem eius fugatus vſque ad Iouiani imperium latuit, à quo recepta Eccleſia, ſub Valente moritur. Feruntur eius aduerſus Gentes 11. libri: & contra Valentem & Vrſacium 1. & De Virginitate, & De perſecutionibus Arianorum plurimi, & De Pſalmorum titulis, & hiſtoria Anthonij vitam continens: & ἑορταστικὰς epiſtolæ, & multa alia, quæ enumerare longum eſt.

PHOTIVS ARCHIEPISCOPVS CONSTANTINOPOLITANVS, AD FRATREM SVVM TARASIVM, DE SERMONIBUS magni interſanctos Athanaſii, ſic inquit.

In ſermonibus vbique locutione clarus eſt, & breuis, & ſimplex: Acutus tamen & altus, & argumētationibus omnino vehemens, & in his tanta vbertas, vt admirabilis ſit. Logicis autem methodis nihil tenuiter, nihil inueniliter, vt pueri & rudes, ſed philoſophicè ſed magnificè vtitur. Scripturarum teſtimoniis, ac demonſtrationibus ad vincendum communitus eſt. Et in primis ſermo ille, qui de humanitate Verbi Dei habitus eſt, & quinque in Arium librorum volumina. quod eſt de omni hæreſi trophæum, ſed de Ariana potiſſimum. Etſi quis Theologū Gregorium, & diuinum Baſilium diceret, ex hoc libro tanquam fonte quodam haurientes orationis ſuæ pulchros illos ac perlucidos contra errorem fundere fluuios, non iret, vt arbitror, procul à veri ſimilitudine. Scripta ſunt autem ab eo, & in Eccleſiaſten commentaria, & in Cantica Canticorum ſic & in Pſalterium, & alibi in multis Gratia tamen & ornatu verè excellunt ſermones contra Apollinarium, & Epiſtolæ quotquot ſuiipſius exilij excuſationem continent.

SYMBOLVM S. ATHANASII
DE FIDE CATHOLICA, VVLGO IN Eccleſia receptum, incerto interprete.

Quicunque vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt vt teneat Catholicam fidem: quam niſi quiſque integram inuiolatamque ſeruauerit, abſque dubio in æternū peribit. Fides autem Catholica hæc eſt, vt vnū Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur: neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiā ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti: ſed Patris & filii & Spiritus ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, & coæterna maieſtas: qualis Pater, talis filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater increatus filius, increatus Spiritus ſanctus: immenſus Pater, immenſus filius, immenſus Spiritus ſanctus: æternus Pater, æternus filius, æternus Spiritus ſanctus, & tamen non tres æterni, ſed vnus æternus: ſicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens filius, omnipotens ſpiritus ſanctus, & tamen non tres omnipotentes ſed vnus omnipotens: ita Deus pater, Deus filius, Deus ſpiritus ſanctus, & tamen non tres Dij ſed vnus eſt Deus: ita dominus pater, dominus filius, dominus ſpiritus ſanctus, & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt dominus. Quia ſicut ſingillatim vnamquamque perſonam Deum aut dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur: ita tres Deos aut Dominos dicere, Catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus: Filius à patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus eſt, ſed procedens. Vnus ergo pater, non tres patres, vnus filius, non tres filii, vnus ſpiritus ſanctus, non tres ſpiritus. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales. Ita vt per omnia ſicut iam ſupra dictum eſt, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda ſit. Qui vult ergo ſaluus eſſe, ita de Trinitate ſentiat. Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, vt incarnationē quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat. Eſt ergo fides recta, vt credamus & cōfiteamur quia dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtātia patris ante ſecula genitus, homo ex ſubſtātia matris in ſeculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens. Aequalis patri ſecundum diuinitatem, minor patre ſecundum humanitatem. Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus. Vnus autem non conuerſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumptione humanitatis in deum. Vnus omnino non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ. Nam ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcēdit ad cælos, ſedet ad dexterā Dei patris omnipotentis, inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque fideliter, firmitérque crediderit, ſaluus eſſe non poterit.

IN HOC OPERE CONTENTA,

D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE OPERA, A PETRO NANNIO ALCMARIANO, BVSLIDIANI, APVD LOVANIEN. Collegij, Latino professore, in Latinam linguam translata, nunc autem in quinque Tomos diuisa.

IN PRIMO HABENTVR.

Athanasii contra idola oratio. Pagina 1
De Incarnatione verbi Dei, eiusque corporali ad nos aduentu. 24.a
Ad Epictetum Episcopum Corinthiorum epistola, contra hæreticos. 50.a
Expositio Fidei. 54.b
Liberii Romani Episcopi epistola ad Athanasium. 55.c
Athanasij responsio. 56.a
Ad Antiochenses epistola. ibid.c
De æterna substantia Filij & spiritus sancti cum Deo contra gregales Sabellii oratio. 59.d
Oratio, qua docet vnum esse Christum. 66.a
Ad Adelphium fratrem & confessorem contra Arianos oratio. 68.c
Contra Arianos orationes quatuor. 71.c
Contra Arianos in hoc dictum, ex Deo Deus est verbum, & c. oratio. 179.a
In hoc dictum: Omnia mihi tradita sunt à patre 192.b
Compendiũ è superioribus descriptũ cõtra eos qui dicunt spiritum sanctũ creaturã esse. 197.d
Contra omnes hæreses sermo. 378.a
Ad Maximum Philosophum oratio. 382.a
In illud: Profecti in pagum qui ex aduerso est, inuenietis pullum, &c. 383.c
Inpassionem saluatoris. 187.a
Ad Marcellinum, de interpretatione Psalmorũ. 388.a
De Virginitate, siue de meditatione. 398.c
Testimonia ex sacra scriptura, de naturali communione similis essentiæ inter patrem, & Filium, & spiritum sanctum. 405.b
Ad omnes vbique per Ægyptum, & Syriam, & Phœniciam, & Arabiam fratres, epist. 418.b
Refutatio contra hypocrisim Meletii. 419.a
De sanctiss. Deipara Virgine Maria. 420.a
In passionem & crucem domini. 426.c
Ad Serap. Episc. Tmuseos epistola. 442.b
In illud: Quicunque dixerit verbum contra riliũ hominis, remittetur ei. 457.c
Disputatio in Nicæno conc. cõtra Arium. 463.b
Homilia de semente. 478.b
Declaratio Leuitici de diuersa eiusdem rei nomenclatura. 485.a

Hactenus Nannius.

IN SECVNDO.

Athanasii ad Imp. Constantium apolog. 201.a
Apologia de fuga sua. 213.a
Epistola ad vbique Orthodoxos, cum per Arianos persecutio fieret. 221.a
De sententia Dionysii Episcopi Alexandrini aduersus Arianos. 225.a
Quod Nicæna synodus animaduersa Eusebii calliditate, congruis & piis verbis decreta sua super Ariana hæresi exposuerit. 234.b
Contra Arianos apologia secunda. 250.a
Ad Serapionem fratrem epistola. 288.c
Ad omnes vbique solitariam vitam colentes, & in fide fundatos. 290.a
De Synodis Arimini & Seleuciæ celebratis epistola. 316.a
Ad Iouinianum de fide epistola. 342.a
Ad Dracõtium Episcopatũ fugientẽ epist. 343.d
Ad Episcopos in Aphrica epistola. 346.c

IN TERTIO.

De Incarnatione Verbi. 352.a
De natura humana susceptа. 353.c
De Incarnatione Christi. 362.a
De salutari aduentu Christi contra Apollinariũ. 370.c

QVARTVS ab aliis conuersa continet:

Athanasii de variis quæstionib. sacræ scripturæ ad Antiochum libellus. 488.a
Tractatus de definitionibus. 508.d
Disputatio cõtra Arium Laodiceæ habita. 515.a
Ad monachos exhortatio. 531.b
De passione imaginis domini nostri Iesu Christi libellus. 534.c
Ad Marcum Papam epistola. 539.a
Marci rescriptum. 540.a
Ad Serapion. de S. spir. epistolæ duæ. 541.b
De vnita deitate trinitatis lib. VII. 546.b
synopsis totius S. scripturæ Noui ac veteris instrumenti, nunc primum à nobis edita. 569.c

QVINTVS TOMVS in hac editione iam recens adiectus continet.

Vitam D. Athanasii Episcopi Alexandrini, à diuersis authoribus conscriptam. 612.a
Vitam sancti Anthonii Abbatis, ab Athanasio Episcopo Alexandrino conscriptam. 634.a
De sancta trinitate dialogos quinque. 658.a
Ad Ammon Monachum epistola. 697.b
Cum duplici Indice.

A

ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRINI CONTRA IDOLA ORATIO:

PETRO NANNIO COLLEGII BVSLIDIANI *apud Louanium Latino professore, interprete.*

B PIÆ quidem religionis & veritatis de vniuerso Ratio cognitioque, non tam indiget humana institutione, quàm ipsa se suis notis indiciisque prodit: quum prope quotidie ipsis id operibus clamitet, & per Christi doctrinam Sole clarius sese demonstret: tibi tamen Macari de ea audiendi cupido (age) pauca de fide Christi pro viribus nostris in medium adducamus. Nam quamuis tu hęc ipsa queas ex sacris scripturis colligere, alios tamẽ benigne audis. Sufficiunt quidem per se tum sacræ & diuinitus inspiratæ scripturæ ad veritatis indicationem, tum plurimi de eadem re libri à sanctissimis magistris conscripti, quos si quis euoluat, intelliget aliquo modo scripturarum mẽtem, & fortasse eam quam cupit, cognitionem adipiscetur. Cæterùm quia eas lucubrationes ad manum non habemus, necessum est, vt quæ ab illis didicerimus, tibi scripto proferamus: loquor autem de nostra in Saluatorem fide, ne quis vilem disciplinam nostri dogmatis existimet, aut fidem in Christum nullis rationibus innixam suspicetur: qualia per calumniã Ethnici obiiciunt, nobis insultantes & rictu latè diducto cachinnantes: ob quod meritò eorum vicem doleas, quòd quum cruci obtrectant, & pro conuicio obijciunt, non animaduertant eius vim efficaciamque orbem terrarum repleuisse, & per eam opera vnde Deum agnoscas, ædita fuisse. Neque enim, si ad cognoC scendam eius diuinitatem ritè mentem applicuissent, rem tantam risui haberent, sed potius Saluatorem vniuersitatis crucemque eius non noxam, sed remedium creaturarũ fuisse, agnoscerent. Si enim post crucis aduentum omnis simulachrorum cultus summotus est, omniaq; dæmonum præstigia hoc signo propelluntur, solúsque Christus in veneratione est, & per eum pater eius cognoscitur, & obtrectatores pudefiunt, & obloquentium mentibus quotidie latenter suum dogma insinuat: qui fit (meritò enim quis eos ita alloqueretur) vt humanum negocium id opinentur, ac non potiùs agnoscant & Dei verbum, & mundi Seruatorem esse eũ, qui in crucem ascendit? Istis mihi simile quiddam euenire videtur, ac si quis solem nubibus obtectum calumnietur: lucem tamen eius interim admirationi habeat, conspicatus videlicet vniuersum inde mundum illuminari. Vt enim pulchrum est lumen, & pulchrior lumine, luminis ipse autor, sol: ita quũ res diuina sit, vniuersum orbem eius notitia adimpleri, necessum est suppeditatorem, autoremque tantæ virtutis operisque Deum esse & Dei verbum. Dicemus igitur quatenus dabitur, primo loco refutantes infidelium insciiam, vt depulsis mendaciis, veritas postea ipsa per se resplendeat. Quin & tu quoque mi homo, certus sis fidentíque D animo, quòd si veritati credideris, & Christum cognoueris, nunquam fore vt te deceptum putes. Congruum autem censeo, tecum, qui Christi studiosus es, de Christo disputare, quoniã omnibus rebus precioſiorem hanc cognitionem fidemque te existimare non dubito. Principio quidem malitia non fuit, quoniam ne nũc quidem in sanctis est, neque aduersus eos quic quam solidi aut substantiæ habet, sed mortales eam postmodum excogitare cæperunt, & aduersus seipsos effigurarunt, eadem scilicet ratione, qua & idolorum commenta effinxerunt, & ea quæ nihil erant tanquan quæ essent animo conceperunt. Mundi enim opifex & omnium Imperator Deus, qui omnem substantiam humanamque intelligentiam longe superat, vtpote bonus, & omnes bonitate præcellens, per suum verbum, Saluatorem nostrum Iesum Christum humanum genus ad suam ipsius imaginem effinxit, hominemque rerum contemplatorem peritumque communicatione suæ cum illo similitudinis effecit, tribuens ei suæ æternitatis intellectum & cognitionem, vt dum hanc similitudinem naturę tuetur, nunquam neque à cognitione imaginationéque Dei absisteret, neque à conuictu

Theologia non inhæret humanis institutis.

Christi crux ethnicis risui habetur

Christi crucis virtutes quæ.

Dei verbũ in crucem ascendit.

A simili

A compa ratis

Narratio.

Homo ad imaginem dei factus

Hominis excellẽtia

Sanctorum desiliret,sed possidens donatoris sui gratiam, possidēs quoque propriam ex Patris A
ratione vim,exultaret pariter,& Deo familiaris esset,viuens innoxiam beatamque,hoc est im-
mortalem vitam.Nullo enim impedimento implicitus,quod Dei cognitionem remorari pos-
set,spectat quidem semper sua puritate, patris imaginem Deum verbum, ad cuius exemplar
ipse creatus est,&obstupescit animo ad eius in rebus creatis prouidentiam,& celsior iam inde
super omnia sensibilia,imaginationesque corporeas redditus ad ea quæ in cælo sunt diuina &
Rom.1 intelligibilia,perspicacitate,ac viribus animi euehitur,illisque coaptatur.Quum enim corpo-
ralibus commerciis non immiscetur mens humana, neque vllam ex rebus extraneis admix-
tam trahit cupiditatem,sed sibi tota adest,vt à principio condita fuit:tunc sensibilia & omnia
humana transcendens,in sublime euolat:& verbum intuens,videt quoque in eo ipso & verbi
patrem,delectaturque istiusmodi spectaculo,& eius desiderio reiuuenescit.Vt igitur primum
hominem(qui etiam secundum Hebræam linguam Adam, id est,homo appellatus est) aiunt
sacræ scripturæ principiò liberioris inuerecundiorisque fiduciæ mentem erga Deum habuisse,
& cum Sanctis conuersatum esse in contemplatione intelligibilium,quam habuit in eo loco,
quem Moyses figuratè paradisum nominauit: sufficit enim animæ puritas,vt deum per se spe- B
Matth.5 culetur,quemadmodum & Dominus dixit:Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbūt.
Ita quidem opifex rerum (vt dictum est) genus humanum conditum, in eo statu permanere
voluit,sed ipsi neglectu meliorum,tædioque ea per vim ingenij persequendi illa quæ ipsis pro-
pinquiora erant, requisiuere,propinquiora autem erant corpora ipsorum corporeique sensus.
Vnde ab intelligibilibus animum reuocarunt,seipsosque animo circumspicere incœptauerūt,
circumspectis portò considerati sque seipsis,corpus corporeosque sensus amplexi,ac quasi suis
propriisque decepti, in sui cupidinem corruerunt, sui contemplationem diuinitatis contem-
Homines suæ excellentiæ obliti quomodo. plationi anteponentes.Hic igitur diutius commorati,neque à propinquioribus rebus deflexi,
animam quidem suam corporalibus voluptatibus, turbidam iam & permixtam omni con-
cupiscentia obruerunt.Tandem factum est,vt prorsus sint obliti suarum virium, quas ab ini-
tio à Deo acceperant.Id autem verum esse,vel in primo homine conspicias, quemadmodum
sacræ scripturæ de eo testantur.Ille enim quàm diu mentem habuit ad Deum,deique contem
plationē intentā, auersus alienusq; fuit à corporeis spectaculis:vbi autē suasu serpētis abstitit
Adam & Eua quomodo se nudos cognouerūt à cogitādo intelligēdóque Deo,seipsum autem considerare occœpit: statim in concupiscētias C
corporeas vterque delapsus est,seque nudos esse cognouerunt,quo cognito,erubuerunt.Co-
gnouerunt autem se nudos,non tantopere quòd amiculis vestium carerent,quàm quod exuti
essent diuinarum rerum contemplatione,ac iam deinde animum suum ad contraria transtu-
lerunt.Vbi enim defecerant à desiderio intelligētiáque vnius& veri numinis,in varias deinde
corporis alias atque alias cupiditates præcipites ierunt.Postremò(vt fieri solet)frequenti vsur-
Cupiditas vnde. patione vetitarum cupidinum,in habitum tandem occalluerunt, adeò vt iam ab eo tempore
eas relinquere reformidarint:hinc iam ignauiæ & timores ac voluptates emersere, nihilque
Voluptates vnde. nisi mortale sapere in animis coalitum est. Nolens siquidem à concupiscentiis absistere,mor-
tem exhorret,& segregationem à corpore.Rursum desideriis laborans earum rerum, quibus
pro voto potiri nequit,cædes iniuriasque facere studio habet. Cæterùm quánam ratione ista
agat,operæpretium est vt pro viribus exponam. Vbi defecit à rerum intelligibilium consi-
deratione mens,viribus corporis sui abutens,gaudensque rerum corporalium spectaculo, & per
errorem existimans voluptatem sibi bonam esse,ipso vocabulo boni abutitur,& voluptatem,
ipsum verum bonum censet,non aliter quàm si quis mente attonitus,gladium postulet in ob- D
Voluptate vtitur quis uium quemque,id sibi persuadens sapientis esse.Amore deinde voluptatis irretita, variis mo-
dis eam exercere instituit.Nam quum mobilis agilisque naturæ sit,etsi sese à bono auerterit, à
motu tamen non conquiescit:mouetur igitur,sed iam non secundum veritatem neque Deum
spectat,sed res nihili,eásque veras ac solidas arbitrata essentias vires suas occupat,iisque ad eas
Quæ sunt, bona sunt Quæ non sunt,mala sunt. quas commenta est voluptates abutitur,ideo quòd libera sit & sui arbitrij. Potest enim vt ad
bona se inclinare,ita bona quoque auersari. Cæterùm vbi bonum auersata est,omnia contra-
ria imaginatur & cogitat, quippe quæ à motu conquiescere nequeat, quum natura (vt dixi)
perquàm mobilis sit.Quæ cùm liberum sui ius arbitriumque intuetur:& sentit se in vtramq;
partem corporeis membris vti posse,tum ad ea quæ sunt, tum ad ea quæ non sunt. Ea autem
quæ sunt appello bona:quæ non sunt, mala. Quæ sunt, ideo à me vocantur bona, quoniam à
Deo,qui est essentia ipsa, exemplar trahunt:quæ non sunt,mala nuncupamus,eo quòd,quum
nulla essentia subsistant, hominum commentis efficta sint. Quum enim corpus oculos ha-
beat, rerum naturæ contemplationi destinatos, vt ex eius concinna modulataque compo-
sitione

A sitione opificem agnosceret: quúmque item auditum habeat auscultandis diuinis scripturis,
& Dei legibus idoneum, manus quoque illi aptæ sint tum ad necessarios vsus, tum ad eas in
precibus ad Deum porrigendas,fieri non potest,quin vbi anima degenerat desciscítque à bo-
norum contemplatione, motúque in iis rebus exercendo, aberret deuia, ad res contrarias.
Deinde vires suas(vt dixi) ipsa considerans, iisque abutens,animaduertit, sese ad res contra-
rias membra corporis sui dirigere posse. Atque ideo pro contemplatione rerum naturæ, ad
concupiscentias oculos auertit, specimen de se præbens, ostentansque se & hoc quoque pos-
se. Persuasa interim dum modo se moueat,suam se ipsius dignitatem tueri & nequaquam er-
rare, si quòd potest, agat, inscia quòd non simpliciter condita sit ad mouendum, sed vt se ad
id quod decet, moueat. Huius gratia Apostolus sua voce admonet: Omnia licere, sed non
omnia expedire. Audacia tamen hominum non ad id quod expediens, aut decorum est,sed
ad id quod ipsis possibile est, respiciens, contraria molitur. Vnde & manus in diuersum mo- *Homines audaces quomodo.*
uens,cædes perpetrat, & auditum ad obauditionem, aliáque membra, pro legitima libero-
rum procreatione,ad adulterium: Linguam item pro benedicentia ad blasphemias, conui-
B cia, & peierationes traducit. Rursus manus ad furta & verberationes hominum sibi specie si- *Membris suis abutitur homo à deo alienus*
milium, & olfactum ad multiplicia genera meretriciorum odorum: pedes verò ad celerem
impetum effundendi sanguinis, ventrem quoque ad ebrietatem & satietatem inexplebilem
transfert. Quæ omnia vitia, & crimina animæ sunt, causæque horum non aliunde,quàm re-
rum meliorum auersatione. Vt enim si auriga inscensis in stadio equis negligens scopi, ad
quem cursus dirigendus sit, auerténsque se ab eo, dumtaxat equos ad cursuram impellat, vt *Similitudo*
potest: potest autem vt vult, ac subinde illas in obuios agat, subinde quoque per præcipitia
instiget, vectatus quo eum pernicitas equorum abripuerit, interim sibi persuadens, quum ita
aurigetur,sese à scopo non excidere, vtpote qui ad solum cursum oculos intentos habeat,nec
se videat extra scopum palabundū versari:ita quoq; anima,quę se auertit ab orbita dei,& prę-
ter decorū incitat membra corporis sui, vel potius ipsa ex se incitata, vnà cum membris per-
perā agit,sibique malum fingit, nihil interim animaduertens sese à via deerrare, & extra ve- *Anima à veritate deuians.*
ritatis scopū ferri.Quē scopum Christigerulus Paulus in oculis habens ita locutus est:Secun-
dum scopū persequor præmium supernę vocationis Iesu Christi. Respectans igitur quod bo-
C nū est Paulus, nunquam quod malū erat operatus est. Ethnicorum quidam errabundi itine-
ris, & Christi ignari, substantiam esse, & per se in rerū natura consistere malitiā pronuncia-
runt,duplici ratione à vero deuij,vel quia mundi opificē defraudant creatione rerū omnium,
quæ in natura sunt: Non enim rerū Dominus haberi posset,si pro illorū dogmate, malitia res
solida esset, & vera essentia subsisteret: Vel si illū omnium conditorē volunt, necessario quo-
que dabunt,etiam mali conditorē esse, quippe cùm secundū illos, etiā malum inter res crea-
tas adnumeretur.Id autē absurdū simul & impossibile fuerit.Nō enim ex malo bonū, neq; in
eo est, neq; per eū,alioqui pro bono haberi nō possit, cū aut miscellaneā cōtaminatámq; na-
turā haberet,aut causa autórq; malorū existeret. Hæretici vero decidui ex maiorū traditione, *Hæretici veram essentiam malitiæ tribuunt quomodo.*
naufragique in fide,& ipsi quoque per deliriū veram essentiā malitię attribuunt,Commenti,
pręter verū Christi Patrem aliū esse Deum,eúmque ingenitum,mali conditorē, choragum- *Deus vnus.*
que,illūque ipsum naturæ opificem esse. Hos quidē aliquis facile refutarit, tum ex scripturis,
tū cogitatu humanæ mentis,qua ista per insaniā commenti sunt. Dominus igitur & Seruator
noster Iesus Christus in suis Euāgeliis ait,Moysis verba corroborans,Dominum ac Deū vnū
D esse: Confiteor,inquiēs,tibi Pater,domine cæli & terræ.Quod si vnus est deus,idēque cęli & *Deus malus non est.*
terræ dominus,qui fieri potest vt alius sit Deus, præter ipsum? Vbi erit illorum Deus? quum
omnia vnus, & verus Deus adimpleat, quæ cæli terræque ambitu comprehenduntur. Aut
quánam ratione, alius sit conditor earum rerum, quarum ipse Deus & Pater Christi, domi-
nus est? vt vox Seruatoris indicat, nisi scilicet vt in æquilibrio malum deum, inuicem quo-
que boni Dei dominum esse posse affirment. Sed si hoc loquantur, vide mihi, quæso, in
quantam impietatem prolapsuri sint. Inter illos enim qui pares sunt viribus, eminentio-
rem & potentiorem non inuenias. Nam si concedas, vt nolente altero, alter tamen esse
& exīstere posset, æqua in ambobus potestas, & imbecillitas fuerit, par quidem in eo pote-
stas, quod alter alterius voluntatem vincat, eo ipso, quod altero inuito esse possit, par item
imbecillitas amborum in hoc est, quod nolentibus ipsis, ea quę nolint, eueniant. Est enim
bonus, præter voluntatem mali, & malus pręter voluntatem boni. Alioqui & hoc quispiam
illis respōderit:Si res visibiles mali sunt: quęnā sunt opera boni?Nihil enim aliud apparet prę-
terquam ista rerum natura ab opifice condita.Aut quodnam erit indicium, vnde intelligatur

bonus ille esse,non existentibus vllis operibus,per quæ agnoscatur? Ex operibus enim opifex A
cognoscitur.Aut duo contrariis simul esse qui poterint? aut quod eorum interstitium, vt à se
inuicem dirimantur?certum enim est,eos simul esse non posse,eò quòd mutua pernicie in se
inuicem ferantur:quin nec alter in altero consistere potest,ob impermixtilem dissimilémque
naturam.Ergo tertium quiddam erit,quod ipsos dirimat,& hoc ipsum quoque deus. Sed cu-
Quod si duo essent dij tertiũ addi oporteret. ius naturæ hic tertius fuerit,bonæne an malæ, in incerto erit.Nam vtriusque naturæ esse non
poterit.Ita igitur infirma,futilique demonstrata istorum sententia,necessum est veritatem ec-
clesiastici dogmatis exsplendescere:Nullum malum nec à Deo, nec in deo, nec ab initio ex-
titisse,neque vllam esse eius substantiam.Sed homines per priuationem imaginandi cogitan-
dique boni,sibi illud quod malum est,cõmunisci incœperunt,effinxeruntque pro libidine,ea
Simile. quæ non erant. Vt enim,si quis sole præsente,& vniuersa terrarum suo iubare illustrante,con-
niueat clausis oculis,ac inde tenebras, quæ nullæ sunt, animo fingat, ac postmodum quasi in
tenebris ambulans oberret, vt nunc lapsante gradu procidat, nunc ad præcipitia sese incitet,
arbitratus interim, non lucem sed tenebras esse,seque intueri,quum nihil videat: ita quoque
mens humana clausis oculis, quibus Deum contemplari poterat, effictis sua imaginatione B
malis,in iis sese agitat ac mouet,inscius interim se nihil agere, dũ se maxime negocioſam præ
Mẽs humana non permanet in sua perfectione, Anima cur creata. Malitia hominũ vnde Idolorum inuentio vnde. bet.Et quæ natura non subsistunt, animo comminiscitur. Non enim qualis à principio con-
dita fuit talis permanet,sed qualem seipsam contaminando reddit. Condita enim est vt Deũ
spectet,& ab eo illustretur,ipsa vero pro Deo,mortalia & tenebras exquisiuit, vt alicubi Spi-
ritus scripto prodidit:Deus hominem rectum fecit,ipsi autem exquisierunt multiplicia com-
menta. Malitiæ igitur inuentio & excogitatio, hominibus ab initio ita excita & conficta est.
Quomodo porrò ad idolorum vesaniam descenderint,necessum est, vt iam deinceps refera-
mus,quò plane cognoscas,idolorum commentum non à bono, sed à malitia originem trahe-
re.Quod autem initium sui malum habet,nullo nunquam tempore bonum fuerit,quum vn-
diquaque sit vitiosum.Non contenta igitur malitiæ inuentis hominum mens, paulatim se ad
deteriora deiecit.Percepta enim voluptatum multiplici specie, & retenta diuinarum rerum
obliuione,dum in corporeis affectibus voluptatem sentit, & ad præsentia solum eorumque
opiniones respicit,persuadens sibi vltra visibilia nihil esse, sed sola ista temporaria, & corpo-
rea,boni naturam habere,in aduersum acta,oblitaque se ad imaginem Dei esse conditam,nõ C
vlterius viribus suis vtitur ad Deũ rationem,siue quod idẽ est verbũ, secundum quã creata est
contemplandum.Extra se igitur posita,ea quæ non sunt,animo concipit,& configurat. Nam
quum speculum quod in mente est,sinuosis corporalium inuolucris obducet,per quod solum
patris imaginem contemplari poterat,desinit ea videre,quæ animo imaginari debebat,rapta-
turque in omnem partẽ,& in ea sola obtutum habet, quæ sensibus occurrant. Quapropter
vndique omni carnali concupiscentia scatens & opinionibus turbida, Deum, cuius in animo
obliuionem concepit imaginando cogitandóque ex reb. corporeis sensibilibúsque sibi con-
fingit, iisque quæ visibilia sunt, numinum appellationem consecrat, quippe quum ea sola
Simile. magnificiat, quæ animo concupiscit, & cum voluptate adspectat. Est igitur malitia præuia,
anteãbulóque idololatriæ. Vt enim homines malitiam quæ nulla est, didicerunt effingere:ita
quoque Deum, qui nullus erat, effigurarunt,non aliter quàm si quis in profundum demersus
& exors iam lucis,ac sine conspectu earum rerum quæ luce reteguntur, oculis humi vergen-
tibus,aquáque supernè aciem oculorum premente, sola quæ in profundo sunt, percipit: nec
præterea quicquam esse in rerum natura opinatur,eaque,quæ ita sibi in aquis apparent,rerum D
omnium potissima credat:ita olim stolidi homines demersi in carnales libidines & imagina-
tiones,oblitique earum rationum dogmatumque,quibus Deus intelligitur:obscura cordis ra-
tiocinatione: vel potius irrationali vecordia vsi, rẽ visibilem esse Deum finxerunt: creaturam
præ creatore honoribus prosequentes: & de operibus diuiniora: quàm de authore & opifice
Deum visibilem ab feriolatris factum Simile. Idololatriæ multæ species. Deo sentientes.Vt autem secundum superiorem comparationem,qua qui in profundum vri-
nantur, quanto magis descendunt, tanto ad tenebrosiora semper altioraque abripiuntur, ita
quoque non dissimile quiddam humano generi euenit.Non enim simplicem tenuerunt ido-
lolatriam,neque vnde incœperunt in iis quoque perstiterunt,sed quanto diutius prioribus in-
ueterati sunt,tanto magis ac magis nouas sibi superstitiones repererunt,ac nondum prioribus
satiati, aliis se denuo malis impleuerunt, dum pergũt in turpissimis,vlteriúsque suam impieta-
tatem extendunt. Quod ipsum etiam sacra scriptura attestatur dicens: Quum venerit im-
pius ad profunditatem malorum, contemnit. Nuper enim quum resiliisset à Deo mens
humana, ac cogitationes rationesque suas dimisisset, primùm cælo, soli, lunæ, reliquísque

stellis

A stellis diuinos honores consecrauerunt? eos non solum numina, sed aliarum quoque *Astra & Elementa prodiis habita.*
rerum deinceps autores fuisse arbitrati, mox adhuc magis humi cum tenebricosis suis
cogitationibus subsidentes, æthera, & aërem, eáque, quæ in aëre sunt, deos appella-
uerunt. Prouecti verò vlterius in malis, iam & elementa, principiaque illa, quibus corpus
constituitur, calorem, frigus, siccitatem, & humiditatem pro numinibus celebrauerunt.Vt *Simile.*
autem qui penitus ex alto in terram afflicti, instar terrestrium cochlearum, torquent sese ac
reptant: ita quoque impientissimi mortales vbi semel ceciderant à cõcipienda imagine Dei
homines deinde, & hominum formas, tum viuentium, tum defunctorum, in deos retule- *Creaturæ pro Deo vero adoratæ.*
runt. Postmodum verò cogitationibus, consiliísque deterioribus initis, in lapides etiam &
ligna, reptilia tum aquatici generis, tum terrestris, & in brutas, feráſque beluas, diuinum &
supramundanum nomen transtulerunt, omnes interim diuinos honores illis attribuentes,
vero ac legitimo,réque ipsa Deo,Christi Patre,reiecto. Cæterum vtinam vel hic saltem cõ-
stitissent vecordium audacia, & non vlterius prodeuntes, impietatibus sese grauioribus con-
taminassent. Nam tantopere quidam mente prolapsi sunt,tantísque tenebris animum suum
B inuoluerunt, vt quæ nequaquam vlla ratione esse poterant, aut vnquam conspecta essent,ea *Dij Ægyptiorum*
& excogitarint,& numina fecerint:quippe qui bruta rationabiliáque animalia inuicem per-
miscentes, & in vnam speciem contrahentes, pro diis colant. Quales sunt apud Ægyptios *Iuppiter quomodo depictus.*
Canicipites, Serpenticipites, Asinicipites, & in Lybia Iuppiter Ammon veruecino capite
configuratus. Alii verò partes corporis, aut caput, aut humeros, aut manus, aut pedes seor-
sim sibi desumentes, inter deos extulerunt, & cæremoniis coluerunt, quasi eis non sufficiat *Cupido Venus.*
integrum,& non in partes decurtatũ corpus religiones deorum obtinuisse. Alij adhuc magis
scelcratam superstitionem amplificantes, ex vitiis suis occasione sumpta, libidinem, & cu-
pidinem indigitantes adorauerunt. Qualis est apud eos Amor & in Papho Venus. Alij rur- *Iupiter Mercurius Dionysius Isis.*
sus vt sese malis venditarent, & gratificarentur, ausi sunt suos principes, corũque liberos in-
ter numina referre, aut per reuerentiam regum, aut per metum tyrannorum. Vt in Creta
famigeratus ille Iupiter, in Arcadia Mercurius, apud Indos Dionysius, apud Ægyptios Isis
& Osyris, & Horus, & hoc tempore Antinous Adriani Romanorum Imperatoris amasius,
quem non ignari hominem fuisse, & hominem nequaquam sanctum, sed potius stupris &
C propudiis plenum, ob metum præcipientis in cultu ac veneratione habent. Quum enim *Idolorum inuentio quæ.*
profectus esset in Ægyptum Adrianus, defunctum ibi voluptatis suæ ministrum publico edi-
cto statuit vt sacrificiis colerent: qua quidem re, vt ipse etiam à funere, pueri se amatorem *Romani deorum cõditores licet sint ipsi mortales.*
ostendit, ita recens refutandæ idololatriæ documentum de se præbuit, declarauítque eam
non alia de causa ab hominibus institutam esse,quàm desiderio eorum,qui figmentis repre-
sentantur, quemadmodum Sapientia Dei attestatur: Origo fornicationis,idolorum inuen-
tio est. Ne mihi hic dubius hæsites, néue longè à fide rem abesse credas, quod dico: Non ita
pridem, & fortasse etiam nunc, Romanus senatus suos ab origine imperatores, aut omnes,
aut saltem eos, quos ipsis libitum est, cælo arísque dedicant, legibusque & senatusconsultis
deos esse iubent. E diuerso in quos male animati sunt, & pro hostibus habent, illósque quæ
eorum natura est homines esse agnoscunt, rursus,quos gratia & amore prosequuntur,hos ob
virtutem coli præcipiunt, non aliter quàm si numinis faciendi ius potestatemque haberent, *Nota.*
quum illi ipsi & homines sint, & sese mortales esse non diffiteantur. Atqui deceret istos deo-
rum conditores, ipsos potissimum deos esse. Id enim quod facit, eo quod conficitur præstã- *Græcorum dij deæque ex decreto Thesei effecti.*
D tius esse debet. Et is qui sancit, in id quod sancitur, imperium obtinet, & is qui donat, planè D
quod in potestate sua habet, donat. Ita certe & rex, id quod possidet elargitur,iisque, qui ac-
cipiunt, superior & potentior est. Si igitur quos ipsis libuit, Senatusconsulto deos reddunt, *Exclamatio.*
oportebat ante omnia ipsos esse deos. Cæterum hoc mirificum est, quòd ipsi morientes, fal-
sum esse docent suum de diis constituendis suffragium. Non tamen ista consuetudo recens, *Fœminę nõ debent admitti ad consilium de Repub. & eo minus vt numina venerari*
neque à senatu Romanorum originem sumpsit, sed iam olim id factitatum, & in vsu habi-
tum est, in decernenda diuinitate. Nam & prisci in Græcia, celeberrimique Dij, Iuppiter,
Neptunꝰ, Apollo, Vulcanus, Mercuriꝰ:& inter fœminas, Iuno, Ceres, Pallas, Diana, Thesei
edicto,qui ibi regnauit (vt in historiis est)accepere numẽ,ac diuinitatẽ. Quũ interim qui san-
xerũt vita functi, vt mortui lugeantur, quos autẽ edictis sanxerũt,inter numina recipiãtur. O
in se arietantẽ vesaniã,norunt quales sint autores consecrãdi, eos tamẽ qui ab ipsis cõsecrati
sunt,potiores ducunt. Atque vtinã intra mares studiũ istud vecors idolatrię constitisset,ne-
que fœminis detulissent diuinum nomẽ. Nã & fœminas,quas neque ad cõmune de republica
consiliũ tutum est admittere:illas ipsas, deorũ religione vt numina veneratur. Ex quo genere

sant illę(quas suprà diximus)à Theseo inter numina relatæ. Ex quo item genere apud Ægy- A
ptios Isis,& Proserpina minor:& apud alios , Venus. Nã aliorũ nomina, ne fas quidẽ arbitramur quorũ vel mentio vlla habeatur,quũ sint omni ludibrio plena. Quandoquidem multi nõ
Deos sibi fecerunt antiqui quo modo. modo priscis,sed & nostris temporibus,vbi amisere quos charissimos habẽt fratres, cognatos, vxores:multæ item viduæ,maritos extinctos, quum omnibus constet eos ex natura homines fuisse:istos tamen,inquam,istásque ob ingentem luctum,desideriúmque,fictis depictísque figuris expressos,inter numina dedicauerunt. Posteri deinde admirati elegantiam , artificiumque operis,eosdem pro diis habuere,idque præter omnem rationem naturæ,quum eos colãt, quos ipsi parentes,vt neutiquam Deos,comploraue re,quippe sine luctu futuri,si deos illos esse certum habuissent. Ideo enim quòd eos non modo non crederent deos,sed plane nullos reputarent,imaginibus eos effigurari voluerunt, vt eos non vlterius superstites , per effigiei similitudinem obtuentes,hoc genere repręsentationis dolorem suum mitigarent. His tamen simulachris stulti, vt diis,vota faciunt,& veri numinis cęremoniis prosequuntur. Certe in Ægyptis etiam nunc de Osyride, Horo, Tiphone,aliisque vt perditis & extinctis , deploratio solenno
Iupiter non deus sed homo. peragitur , armentáque Dodonæ,& Corybantes in Creta , satis argumento sunt , Iouem non B
Icuis pater crudiuorus Plato Dianam adoratuit. fuisse Deum,sed hominem,cúmque ex Crudiuoro patre progenitum. Et quod mirum est, Plato ille apud Græcos sapiens ac proinde clarus ac magnificus,veluti de numine cogitabundus in Piræum cum Socrate accedit,hominis arte deformatam Dianam adoraturus. Has verò aliásque eiusmodi idololatriæ excogitandæ vecordias, iam olim & ante multa tempora prædocuit scriptura his verbis:Origo fornicationis, idolorum excogitatio , inuentio eorum , pestis vitæ. Neque enim ab initio fuere, neque in æternum futura sunt : ambitione enim hominum in mundum venere , ideóque compendiaria eorum consummatio excogitata est. Acerbo
Pater filij sui defuncti imaginẽ facit quam veneratur. enim luctu attritus pater filij subito è vita abrepti,imaginẽ fecit, eumque vita functum , quasi viuum cultu prosequitur, subditisque suis mysteria religionis ritusque tradit , ita mos impius tempore inualescens,vim legis obtinuit: Tyrannorum quoque imperiis sculptilia veneratio-
veneratur. nem adepta sunt:quibus enim ante oculos non poterant honores exhibere,eo quòd procul illinc habitarent,eorum speciem imaginibus expresserunt:vt iis , quos ita honoratos volebant,
Artificum ambitio fecit homines prodiis haberi. tanquam præsentibus hac opera adularẽtur. Cęterum quo maiores superstitionis accessiones fierent, artificis quoque instigauit ambitio, qui cùm fortasse principi vellet gratificari, sum- C
ma ope nixus est simulachrum quàm pulcherrimè elaborare. Cæterum vulgus allectum gratia,venustateque istiusmodi opificij,hominem qui non ita pridem coli cœpit,pro deo habuit, idque in vitæ insidias versum est , quoniam aut calamitatibus suis , aut tyrannidi inseruientes homines proprium illud solius Dei,& incommunicabile nomen lapidibus,& lignis imposuerunt. Cùm igitur tali initio idolorum figmenta inter homines(attestante scriptura)prodierint, tempestiuum mihi videtur,vt ea vanitatis,falsóque vsurpati diuini nominis reuincamus: non tam aliunde petitis argumentis,quàm ex illis ipsis , quæ ipsi de suis numinibus opinantur . Si quis enim eorum acta,quos ipsi deos prædicant,in vnum colligat (vt ab intimis exordiar) in-
Iouis gesta quæ. ueniet,eos non solum mortales,sed mortalium omnium teterrimos fuisse, vt in Iouis amoribus,libidinibusque apud poëtas videre licet,cuius generis est , dum audis eum Ganymedem rapere,furta adulteriorum patrare , pauere item & angi , ne contra ipsius sententiam mœnia Troianorum excindantur. Quale item est,dum vides eum ægrè,indignanterque ferre filij sui Sarpedonis mortem,eíque opitulari velle,sed non posse , insidiasque Deorum aliorum experiri,Mineruæ(inquam) Iunonis, & Neptuni , succurrique eidem à fœmina Thetide & centi- D
mano Ægeone,ac voluptatibus succumbere,mulierculisque ancillari , & gratia illarum versipellem sub imagine brutorum animantium,quadrupedum,volucrium,suam ipsius speciem in periculum adducere. Rursus eundem in latebris agitare ob patris insidias . Saturnum verò deinde vinciri,illumque ipsum,suum patrem euirare. Age quæso num dignum est , vt is, qui talia designat,quique eiusmodi flagitiis famosus est,quæ ne communes quidem leges Romanorum in mere hominibus impunita velint,pro numine habeatur? Vt enim pauca ex multis ob multitudinem commemorem, quisnam quæso ex eius in Semelen, Lædam, Alcmenam, Dianam , Maiam , Europen , Danaen , & Antiopam , sceleribus & stupris , aut ex iis quæ in suam ipsius sororem patrauit , quam eandem & sororem habuit & vxorem, ipsum non vituperet , & morte mulctandum censeat ? non solum ob crimina adulteriorum,sed quòd
Filij Iouis indigetes facti. sceleribus suis prætextum coloremque honestatis quæsiuit, dum liberos ex adulteriis prosatos indigetes facit? Ex quorum numero Bacchus est , Hercules item , Castor quoque & Pollux , Mercurius , Perseus & Diana sospitatrix . quis rursus conspicatus Deorum inter

se

A se irreconciliabile certamen,idque Græcorum,& Troianorum gratia,nõ eos condemnet imbecillitatis?dũ mutua inuicẽ æmulatione etiã homines in se irritãt? Quis itẽ videns Martem & Venerem à Diomede Iunonem & infernum Iouem , & quẽ Plutonem appellant , ab Hercule:Dionysium à Perseo:Palladem ab Arcade vulnerari : Vulcanum ex præcipitatu claudi-
Deorum certamina dissidiaque cantem,non vituperarit talem conditionem naturæ ? exhorrueritque eos numina appellare? ac non potius,dum eos audit violabiles,malisque obnoxios,pro hominibus, iisque non fortibus habeat,rectiusque vulneratores eorum,quàm ipsos vulneratos suscipiat& admiretur? Aut
Deorũ adulteria. quis recognoscens Martis cum Venere adulterium,& Vulcani contra vtrumque insidias,aliósque deos ad spectaculum stupri à Vulcano cuocari,cuocatosque aduentare,& obtueri eorũ
Dij temulenti. salacitatem,non in risum abeat, ac detestetur eorum nequitiam ? Aut quis non in cachinnos soluatur,cõspectis Herculeis cũ Omphale ex ebrietate ineptiis & flagitiis? Neque enim necessum est,vt eorũ libidines,amoresque absurdos,quos in auro , argento,ære,ferro,lapidibus, lignis expressos videas,sedulò argumentis & criminibus incessam & exagitem , cùm ipsæ res suum ex se odiũ vltro habeant , erroresque eius superstitionis prodant. Qua de causa magno-
B pere eorum miserearis,qui ita seducuntur,quippe qui quum indoleant vxoris pudicitiæ adulterum superuenire,magistros tamen adulteriorum non verentur in deos referre, & quum ipsi abstineant à sororum concubitu,eos tamen,qui hoc scelere contaminati sunt, adorare: fateri rem flagitiosam esse stuprare pueros famosos , tamen istiusmodi fœditate , sacris & altaribus colere,interdicta legibus,citra pudorem suis numinibus adscribere : suppliceque ante ligna procumbere,nec videre interim,res similes ac prorsus eiusdem generis suis sese pedibus cal-
Idololatræ nõ deos sed cælatoris artem adorant. care,& pro fomentis ignium vsurpare, quũ tamẽ partes earũ rerũ, numina appellent . Et quæ paulò antè in vsu communi habuere,ea per vecordiam(quum exculpta sunt)colenda arbitrãtur,nihil omnino,neque oculis,neque mente vtentes, quippe qui non deos , sed artem cælatoris adorent. Quandiu enim impolitus est lapis,& rudis materia:tamdiu istiusmodi res pedibus calcant,iisque ad ministeria sua,& subinde vilissima abutuntur. Cæterum vbi artifex suæ scientiæ modulos proportioneque impressit,& in speciem vel viri, vel mulieris effigurauerit, aguntur gratiæ artifici , ac iam deinde pro numinibus adorant, quos precio à sculptore redemerunt. Non infrequens quoque est , vt ipse statuarius , quasi oblitus quid ipse elaborauerit:
C suis operibus preces affundat,& quæ paulò antè obradebat & concidebat,ea post artem inditam deos appellet. Atqui conueniret(liquidem ista admiranda sunt) artificis ingenium potius approbari,& non quæ ab ipso figurata sunt,figuratori anteponi. Non enim materia artem,sed
Ars hominis lignum aut aliam materiam deificat, quod est absurdum. ars materiam isto ornatu instruxit, ac deificauit. Multò igitur æquius erat , ipsum artificem ab iis adorari,quàm ea,quæ ab illo fabrefacta sunt,præsertim quum prior sit ætate diis à se fabrefactis,illaque pro ipsius arbitrio,speciem suam acceperint. Nunc contrà,reiecta æquitate , & scientiam, & artem vilipendentes,ea quæ per artem & scientiam facta sunt, cęremoniis diuinis prosequuntur . Et homine istorum conditore extincto,ea quę ab ipso condita sunt,vt immortalia venerantur, quæ nisi nostra quotidiana cura seruarentur , planè cum tempore (quæ
Absurda quædam. ipsorum natura est)in nihilum abirent. Qui(quæso)eorum nõ misereris? idque vel ea de causa, quòd ipsi visu præditi, ea quæ non vident,adoranda existiment,& audientes quæ non audiunt, precibus solicitent. Et anima ratioque per naturam(vt homines)instructi , ea quæ ne semel quidem mouentur,sed inanimata sunt,vt deos salutent, & quod summæ admirationis, quos ipsi sub sua potestate habent,iis veluti dominis inseruiant. Verùm ne temere (quæso) ista
D à me aut falso obiectari credas , quum fidem tibi etiam ipsis oculis tuis facere possis , sæpe in istiusmodi spectacula occurrantibus , quippe quæ vbique obuia & expositа sint. Sed tamen grauius testimonium de istis rebus penes sacram scripturam reperias,quæ ab initio iam antea istarum rerum mentionem fecit , idque sub his verbis : Idola gentium , argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habẽt,& non loquentur:oculos habent,& non videbunt:aures habent,& non audient:nares habent,& non odorabunt:manus habent,& non palpabunt:pedes habent,& non ambulabunt,non clamabunt in gutture suo . Similes illis fiant, qui faciunt ea. Neque prophetica expostulatio ab illorum vituperatione abstinuit,dicente spiritu:Pudefiant,qui finxere deum,& sculpunt vana. Et omnes vnde orti sunt,emarcuerunt:& surdi ab hominibus. Congregentur omnes & consistãt simul,quoniam faber ferrum suum acuit , & ascia elaborauit,& ad regulam moderatus est,ac statuit brachio roboris sui: Et esuriet , & infirmabitur,& nequaquam bibet aquam. Lignum enim faber vbi delegit , libramento illud & glutino constituit,& rubricauit,indiditque ei formam viri,& pulchritudinẽ hominis, collocauit illud domi, quòd è sylua exciderat,quod plãtauerat dominus, & quod pluuia in sublime pro-

duxerat, vt esset hominibus in alimentum ignis, indéque desumpsit vnde sese calefaceret, eóque ardente panes coxit, residuum porro eius in Deum deformauit, illique se suppliciter affudit, cuius dimidium igne combussit, alteróque dimidio carnes assatas comedit, & repletus est. Et calefactus, inquit, dulciter mihi accidit quia incalui, & ignem conspexi: reliquias tamen eius his verbis adorauit: Eripe me, quia Deus meus es tu. Non didicerunt, vt sentirēt se obtutu esse hebetiores, quàm vt videant oculis suis, aut animo intelligant. Et non cogitauerunt in corde suo, neque sensibus perceperunt, quod illud adoratur, cuius dimidium combusserint igne, & in carbonibus eius decoxerint panes, & assatas inde carnes depasti sint, & residuum eius ligni, in abominationem conuerterint. Scitote cinerem esse mentem illorum neminemque posse eorum animam eripere: videte, & ne dixeritis, mendacium esse in manibus meis. Quomodo igitur isti non impij ab omnibus habeantur, qui tantæ impietatis à sacris literis accusantur? Aut qui non sint miserè superstitiosi, qui ita aperte inanimata pro veris rebus adorare conuincuntur? Quænam illis spes: aut quid veniæ sibi sperare poterant, qui in brutis immobilibúsque fiduciam suam collocant, eáque pro vero Deo venerantur? Vtinā vtinam sine specie vlla artifex illis numina conformasset, ita enim fieret, vt non tam euidens suæ aduersus se stoliditatis documentum ostenderent. Tum enim si signa, notásque sensuum non haberent, quales sunt oculi, nares, aures, manus, os, ipsis interim immobilibus, & sine vsu sensuum, sensibiliúmque perceptione simpliciorum animos fallere potuissent. Nunc cōtra habent, & non habent: stant, & non stant: sedent, & non sedent: nullam enim vim istiusmodi actionum possident, sed in eo statu quo voluit artifex, permanent, diuinitatis suæ argumentum nullū de sese exhibentes, inanimati prorsus, solum hominis arte consistendi speciē habere videntur. Vtinam isti falsorum deorum præcones & vates (de poëtis loquor & historiographis) simpliciter eos deos esse, in scripta retulissent sine illorum actis: vnde facile conuinci possunt, quàm & Dij nō sint, & quàm turpi disciplina morum sint vsi. Potuissent enim solo diuinitatis titulo, veritatem interuertere, vulgusque multo melius à fide rerum seducere. Nunc autem dum amores, salacitatésque Iouis, aliorúmque in masculos stupra, & zelotypias in fœminas, metúsque item & pauores, aliáque vitia recensent, nihil aliud quàm seipsos denique produnt, non solum non de numinibus, aut de castis quidem hominibus verba facere, sed de turpibus longéque ab honestate semotis, fabulas referre. Verum hic fortasse superstitiosi, ad indolem morémque poëtarum defugient, affirmabúntque hunc peculiarem esse poëtarum stylum, vt ea, quæ non sunt, effingant, mentiantúrque ad voluptatem audientium, eámque rem fabulandi occasionem dedisse. At istiusmodi causificatio, maxime omnium vana esse demonstrabitur, idque ex ipsorum de diis suis opinione, atque item ex aliis rebus, quas in vulgus edunt. Si enim quæ poëtæ scribunt, figmenta sunt, & pro falsis habenda, falsa quoq; fuerint nomina Iouis, Saturni, Iunonis, cæterorúmque deorum. Forsitan enim, vt ipsi dicūt, nomina ista fictitia sunt, nec exstitit prorsus vllus Iuppiter, aut Saturnus, aut Mars, sed eos fingi à poëtis, quasi qui sint, quò imponatur auditorib⁹. Probè, sed si fingūt poëtę ea quę non sunt, qui fit, vt eos, tanquam re vera sint, adorent? An hic forsitan replicabūt, non nomina quidem ista falsa esse, sed facta, quæ poëtæ istarum personarum nominibus falso addiderunt? Sed hoc nihilo firmius ad excusationem: si enim in factis mendaces sunt, in nominibus quoque eorum mendaces fuerint, à quibus istiusmodi res gestas esse volunt. Aut si veri sunt in assignandis nominibus, veri quoque necessario futuri sunt in factis enarrandis. Alioqui qui ista fabulati sunt si eos re vera deos credidissent, paria certè & quæ diis congruerent, non autem humanos affectus illis attemperassent. Vt nunquam quispiam officium ignis, aquæ attribuerit, quum ille inflammet, ista frigidam naturam in se possideat. Quod si acta ista digna & congrua sunt Deo, dei quoque fuerint horum actores: sin autem hominibus cōueniūt, atque adeo hominibus neutiquam honestis, qualia sunt adulteria, aliáque facinora, quæ iam recensuimus, homines profecto sunt, & non dij, qui talia fecerunt. Acta enim personis rebusque respondere necesse est, vt quis auctor fecerit, ex opere ipsius contestatum reddatur: & ex auctore, vicissim quale sit opus, agnoscatur. Vt enim si quis de aqua, & igne disceptet, eorumque vires alleget, nunquam dixerit aquam comburere, igne refrigerare: Aut si quis de sole & terra mentionem faciat, nunquam affirmarit, terram illustrare solem, herbas, frugesque progerminare: nam tale quid si diceret, omnem stoliditatem exuperaret. Ita quoque nunquam scriptores illi, & præcipuè omnium excellentissimus poëta, si certum habuissent, Iouem, cæterósque id genus deos esse, nunquam istiusmodi acta iis attribuissent, vnde ipsos non deos, sed homines esse proderent, & homines nequaquam graues

Impij superstitiosi

Idola sensibus carent.

Actione carent Idola.

Præcones falsorum deorum erranerunt quomodo.

Idolorum præcones à suo scopo delapsi.

graues. Quòd si eos poëticè fabulatos dicas, & falsa confinxisse (vt tua mendacia de illis recipiamus) quur non & de fortitudine heroum mentiti sunt? & pro fortitudine, imbecillitatem: pro imbecillitate, fortitudinem affinxerunt? Congruum enim erat, vt quemadmodum in Ioue, & Iunone: ita quoque in Achille, ignauiam admentirentur, Thersitæ vires miraculis celebrarent, Vlyssis hebetudinem conuitiis exagitarent, Nestoris delyria confingerent, Diomedis & Hectoris muliebria studia, Hecubes fortia facta describerent. Quia in omnibus videlicet (vt ipsi aiunt) recipiundum est poëtas fingere, & mendaciis vti. Nunc contrà, illi qui in hominibus describendis veritatē tuentur, falsa de diis scilicet non verentur tradere: Quin & hoc aliquis eorum dixerit, eos de Deorum salacitatibus falsa scribere, in laudibus tamen (quum Iouem patrem deorum, supremúmque ac olympium, & cæli regnatorem dicunt) nihil confingere, sed veraces esse. Atqui non ego solus, sed quiuis ostenderit, hanc rationem contra illos facere. Rursus enim, primis illis demonstrationibus veritas sese manifestò prodet, quum facta illos homines fuisse coarguant, laudes verò humanam naturam transcendāt. Vtrumque istorum inter se cum altero discrepat: Non enim proprium est cælicolis talia facere: neque eos qui talia faciunt, cælicolas esse, suspicari poteris. Quid igitur inde colligas? nisi laudes vanas & assentatorias esse: facta verò ex fide esse pronunciata: Idque verum esse ex communi omnium consuetudine deprehendas: Nemo enim qui aliquem laudādum suscipit, studia moresque eius vituperare solet, sed potius contrà, encomiis euehere, vt laudum maiestate, si qua in factis turpitudo lateat, deceptis auditoribus prætegatur. Quamobrem vbi quis in aliquo celebrando, non reperit in vita eius, animique dotibus, ob insitam turpitudinem argumentum laudis, alias commendandi rationes init, aggerens ea, quæ illius cōditionem transcendunt: ita quoque mirifici illorum poëtæ, veriti extollere ob turpitudinem facinorū gentilitios istos deos, nomen illis, quod est supra humanam naturam, adaptauerunt, sed parum in eo prouidi fuere, quum sublimibus illis vltra humanam conditionem figmentis, non obscurent eorum humana, sed humanis ipsorum vitiis ostendant, Deorum titulum existimationémque illis non congruere. Ego certè arbitror, à nolentibus poëtis vitia deorum prolata esse: quia enim Dei incommunicabilem (vt inquit scriptura) appellationem & honorem, illis qui non dij, sed homines mortales erant, attribuerunt, tantúmque nefas, in sese admiserunt, ideo veritas vicissim ab iis expressit, vt vel nolentes putatitiorum deorum flagitia exponerent, quo omnibus posteris pro argumento constaret, non esse eos deos, de quibus talia scripto proderentur. Quid igitur superstitiosi respondeant? aut quo argumento vtentur? vt istos, de quibus loquimur, deos probent: ratio enim paulò superius habita, homines eos fuisse ostendit, eósque neutiquam sanctos aut graues. Fortassis eò sese recipient, vt magnifice iactent inuenta istorum, quibus humanæ necessitati multum vtilitatis contulerunt, ideóque eos deos habitos, quòd vtiles fuissent: Iouem enim (vt fama est) plasticen inuenisse: Neptunum, gubernatoriam artem: Vulcanum, fabrilem: Mineruam, textoriam: Apollinem, musicem: Dianam, venaticam: Iunonem vestiendi rationem: Cererem, agriculturam: alióque item alia, vt scriptores referunt. Recte, sed has aliasque consimiles artes non istis solis vt authoribus, sed communi hominum naturæ imputari, acceptásque ferri oportuit. Siquidem eas artes, dum fixis oculis naturam intuentur, deprehenderunt. Nam artem esse imitationem naturæ, vel vulgus deprædicat. Si igitur periti expertique euasere earum disciplinarum, quibus operam nauarunt, non ideo tamen eos deos credere necessum fuit, sed homines potius. Non enim ex ipsis artes naturam suam capiunt, sed in artibus, ipsi naturam æmulati sunt, nimirum homines, ac proinde naturaliter capaces scientiarum, vt ex hominis definitione patet. Quid miri igitur, si humano ingenio vsi, suámque in naturam respectantes, istiusmodi scientiarū artificia excogitarint? Quod si ob inuenta artium operepræcium est, eos Deos nūcupari, restat, vt item aliarum artium inuentores Dij nuncupentur, ea nimirum ratione, qua illi digni sunt visi, qui in Deorum numero haberentur. Litteras autem inuenerunt Phœnices: Poësin heroicam, Homerus: Dialecticen, Zeno Eleates: Rhetoricen, Corax Syracusius: apiaria emolumenta, Aristeus: sementem, Triptolemus: leges Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis: litterarum verò structuras, numeros, mensuras & momenta, Palamedes excogitauit. Alij item alia, vitæ vtilia prodiderunt, vt testes sunt historiographi. Si igitur scientiæ deos faciunt, atque inde dij sculptiles emersērunt: necessum est, & eos, qui post istorum ætatem aliarum rerum autores sese exhibuerunt, pro ista ratione in Deorum classes recenseri. Quod si diuinitatis opere præcium in eo non locant, sed pro hominibus eos habent: cōsequens est & Iouem & Iunonem cæterósque alios diuinitatis nomine spoliandos esse, cre-

simile.

Historici falsa de diis asserunt.

Acta homines laudes deos efficiunt.

Deorum laudes vanæ, sed facta eorum vera

simile.

Cur poëtæ deorum flagitia exposuerint.

Inuentæ deorū quæ

Iupiter plastes inuentor.

Ars quid.

Artium inuentio deos non facit.

dendumque homines fuiſſe: eóque magis credendum, quia nequaquam fuere graues aut A
ſancti, quod vel ex ipſa ſtatuarum ſculptura deprehendas. Quam enim aliam ipſis ſculptores
Deorum imagines eos homines tantùm fuiſſe declarant. indidere formam, quam virorum & fœminarum rerúmque adhuc inferiorum, nimirum
brutorum animantium, auium cuiuſlibet generis, quadrupedum partim cicurum, partim
indomitarum, reptilium, & quicquid vel terra vel mare aut vniuerſa aquarum natura
producit. In feras enim indomitáſque libidines & affectus deiecti mortales, nihilque niſi
voluptates & carnis concupiſcentias ob oculos ponentes, prout brutis illis rebus irrationa-
bilibúſque mentem occuparant, ita in bruta pecuniáſque ſpecies imaginem numinis con-
tulerunt, pro multiplici diuerſitate ſuorum affectuum, numinum formas configurãtes. Qua-
drupedum enim & reptilium ſimulachra apud illos reperiuntur, quemadmodum diuinæ &
Rom. 1. veræ religionis interpres ait: Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt brutũ cor
eorum: dicentes ſe ſapientes, infatuati ſunt, & mutauerunt gloriam Dei incorruptibilis in
ſimilitudinem imaginis hominis corruptibilis, & volucrium, quadrupedum & reptiliũ. Ideó-
que tradidit eos Deus in affectiones ignominiæ. Cùm enim prius vitiaſſent animos voluptatum irrationabili immanitate (vt ſuperius dixi) ad iſtiuſmodi numinum concipiendas ſpecies B
Philoſopho rum rationes de deorũ ſculptilibus. præcipitati ſunt, ſemélque ita lapſi & quaſi mancipati, vt à Deo auerſi ſint, perpetuo ibidem
volutantur, & in rebus ratione carentibus, Dei qui pater eſt Rationis ſiue verbi ſimilitudinẽ
quæſiuerunt. Hic quum male audiunt Ethnicorum Philoſophi virique eruditi, non inficias
eunt eas deorum ſpecies hominum & brutorum ſimulachra eſſe: ſed ideo id in vſu haberi,
vt dij ſub iſtis imaginibus oracula promant & ſeſe oſtendant, alioqui eum qui inuiſibilis eſt,
Deus reſpondeatne per ſimulachra. niſi per iſtiuſmodi ſimulachra & cęremonias cognoſci non poſſe. Alij porro quaſi maiori
Philoſophia inſtructi, ac proinde ſe altiora promere exiſtimantes, aiunt iſta inſtituta eſſe &
effigiata ad euocationem aduentúmque angelorum aliarúmque poteſtatum conciliandam,
vt quum illi ita ſe præſentes obtulerint & apparuerint, numinis notitiam mortales doceant:
ac proinde iſtiuſmodi ſimulachra pro elementis litterarum humano generi eſſe, quæ dum
legunt, Dei notitiam condiſcere poſſunt. Ita iſti fabulantur, non enim eſt vt eos theologica-
ri dicas, minime gentium. Quod ſi quis hæc verba accuratius expendat: inueniet iſtorum
Philoſopho- rũ rationes fabulas eſſe. non minus quàm eorum (quos ſuperius conuici) opinionem eſſe falſam. Dixerit enim ali-
quis inſiſtens veritati examinandæ, quonam modo Deus per ſimulachra vel reſpondeat vel C
Prima reſ- ponſio. cognoſcatur: an per materiam ſtatuæ an per figuram? Quod ſi per materiam: quis igitur
vſus eſt figuræ? & cur antequam fingeretur non in omni materia ſeſe ſimpliciter repræſen-
tauit? Fruſtra igitur templa iſti obmunierint, includentes neſcio quem lapidem aut lignum
aut auri partem, quum vniuerſa terra iſtiuſmodi rebus exuberet. Sin autem ſuperinducta
forma in cauſa eſt, vt numen illic præſto ſit: quis vſus materiæ, ſiue illa aurea ſiue alterius ge-
neris ſit? quur non potius per vera & naturalia animantia (ad quorum ſpeciem ſculptilia de-
formata ſunt) præſentia numinis ſentiatur? Ea enim opinio de Deo ſpecioſior aliquanto &
honeſtior eſſet, ſi creditum foret per viua animãtia tum rationalium tum irrationalium nu-
Impietas miranda. men ſeſe præſens exhibere, non autem in rebus vitæ motuſque expertibus eius aduentum
expectari. Mira igitur in hac parte ipſorum impietas, qui cùm vera natiuáque animãtia qua-
drupedia, volucria, reptilia deteſtentur & exhorreant, vel ob feritatem vel ob fœditatem: ta-
men horum ſpecies in lapidibus aut lignis aut auro deſcriptas Deos eſſe volunt. Æquius
erat ipſa viua potius coli quàm viuorum effigies in iſtis adorari. At fortaſſe horum nihil ne-
Artificiũ idoli an deũ ad ſe eliciat. que forma neque materia numinis præſentiam efficit, ſed operis duntaxat artificium Deum D
ad ſe elicit, cùm in eo ſit imitatio naturæ: eſto, ſed ſi ob artem ſculptile opus Deus ſua præ-
ſentia frequentat, quid opus eſt materiæ, quum ars ipſa in hominibus ſedem habeat? Si enim
plane ob artem Deus ſe ſiſtit, ideóque ſculptilia vt dij coluntur, par erat homines iſtius artis
adminiſtros adorari & diuino cultu affici, tum quia rationales ſunt, tum quia ipſam artem in
animis continent. Ad ſecundam illorum profundiorem ſcilicet reſponſionem etiã iſta quiſ-
Reſponſio ſecunda. piam non incongrue dixerit: Si non ob Dei præſentiam iſta à vobis inſtituuntur, ſed vt An-
geli ibi præſto ſint, quur ſtatuas, per quas poteſtates illas euocatis, maioris facitis quàm ipſas
poteſtates? Cognoſcendi enim Dei cauſa ſculpentes has figuras (vt dicitis) ipſius dei honorẽ
vocabulumque ſculptilibus iniungitis, rem nequaquam piam deſignantes. Quum enim pro-
fiteamini Dei potentiam longe euehi vltra ſimulachrorum paruitatem, atque ideo vos non
audere numen euocare, ſed minores poteſtates: Dei nomen, cuius aduentus vobis formidini
eſt, lignis & lapidibus implicatis: deóſque, ſimulachra (quum lapis & artificium nominari
deberent) appellatis, & adorationibus proſequimini. Si igitur iſta pro litteris ſunt vobis, ad di-
uinitatem

A uinitatem ſpeculandam (vt falsò iactatis) qui conuenit ſigna, rebus ſuis, quas denotant præ-
ſtantiora haberi? Non enim, ſi quis Regis nomen literis exaret, extra periculum eſt, ſi ſcrip- *Simile.*
tum illud in maiori honore, quàm regem habeat, ille enim mortem in pœnam accipit, ne-
que id mirum, cùm aliud ſit rex, aliud tabula ad eius ſpeciem à pictore deſcripta. Ita & vos
quoque ſi corroboratam firmámque haberetis rationem, non tantopere diuinitatis chara-
cterem in materiã defixiſſetis: imò ne ſculptile quidem ſculptori ſuo antepoſuiſſetis. Si enim
ſimulachra planè, veluti literæ, Dei aduentum ſignificant, atque ideo vt Dei notæ, chara-
cteréſque numinis maieſtate dignæ cẽſentur: multo magis artificem illa deſcribentem deifi-
cari, numiniſque maieſtate indigitari oportuit, vt longè ſimulachris potentiorem, diuinio-
rémque, eo quod illa ad huius arbitrium expolita ſunt, & configurata. Si igitur literæ ſunt ad-
miratione dignæ, ſcriptor ipſe multo maiori admiratione efferendus videbitur, tum ob arti-
ficium operis, tum ob animi ſcientiam. Quod ſi igitur nõ ea de cauſa par eſt ſimulachra pro *Cur Deus humana & bellua ſpecie depingatur*
numinibus haberi, iterúmque ſciſciteris, auidus cognoſcendi, quænam ſit origo iſtius rei,
quid putes illos reſponſuros? Si enim dicant, numen qua humana ſpecie ſit præditum, ideo
B humana ſpecie effigurari: qua ratione igitur fit, vt illud pecudũ imaginibus exprimant? quod
ſi pecudum effigies, numinis vultum repræſentant, quur hominũ deliniamenta illi adiun-
gunt? Quod ſi vtrumque ſimul eſt, & vtraque ſpecie Deum comprehendunt, eo quod ratio-
nalium, irrationaliúmque formas poſſideat: quur diſiungunt coniuncta, ac diuerſas faciunt
hominum brutorúmque conformationes, ac non vbique vtraque ſpecie eum cælatum ex-
hibent? qualia ſunt fabularum commenta, Scylla, Charybdis, Hippocentaurus? & apud Æ-
gyptios canina facie latrator Anubis. Oportebat eos aut tantummodo deſcribi biformes, aut
ſi vnius & ſimplicis ſunt formæ, non alteram affingi. Porro ſi illorum formæ viriles ſunt, qua
ratione illis fœminarum liniamenta addunt? Quod ſi muliebri ſpecie ſubſiſtunt, quare illis
viriles admentiuntur formas? Quòd ſi vtrumque ſimul exiſtunt, diſcriminationem interue-
nire non oportebat, ſed ambos in vnum ſexum coniungi, fierique illos ipſos, quos herma- *Hermaphroditi.*
phroditos appellamus, vt ſuperſtitio iſta non ſolum impietatem & calumniam, ſed etiam ca-
chinnos ſpectatoribus conciliet. At ſi plane corporali facie numen arbitrantur, adeo vt & vẽ-
trem & manus & pedes, ceruicem item & pectus, cæteráque membra, quæ ad hominum
genituram perneceſſaria ſunt, in illo comminiſcantur & affingant: Iam mihi quæſo vide in
C quantam impietatem, deique alienationem mens eorum præcipitata eſt, qui talia de numi-
nibus comminiſcuntur. Ad quæ conſequitur, vt & illa, cæteráque, quæ corporis ſunt, patiã-
tur: adeo vt & ſecentur, ac in partes diuidantur, ac prorſus intereant. Hæc aliaque iſtiuſmo-
di non propria ſunt Dei, ſed potius eorum corporum, quæ in terris degunt. Deus enim incor- *Deus quid ſimulachra quid.*
poreus eſt & incorruptibilis, & morti inobnoxius, ne tantillum quidem vllius indigens. At-
qui iſtiuſmodi ſimulachra & corruptibilia ſunt, & corporum ſigna, & alienam opitulationẽ
requirunt, vt antea dictum eſt. Subinde igitur videmus, ea poſtquam nimium inueterauc-
rint, interpolari, & aut tempore, aut pluuia, aut à belluis terreſtribus euaſtata, denuo refrin-
gi. Vnde merito eos ſtultitiæ condemnes, quod quorum ipſi ſunt effigiatores, eos titulis deo-
rum honorent, & quos ope ſua artéque inſtruunt ne pereant, ab illis ſalutem compreceu-
tur: & quos ipſi ſuæ curæ tutelæque indigos non ignorant, ab illis ſuas neceſſitates vſuſque
reſarciri quærant: & quos in paruis ædiculis concludunt, eos cæli terræque vniuerſæ dominos
appellari non vereantur. Non hinc ſolummodo eorum impietatem didiceris, verumetiam *Idola deos non eſſe ab idololatrarum cultu ra diuerſa.*
ex eo, quod in ipſis idolis diſcordis ſententiæ ſunt. Si enim illi dij ſunt (vt prędicant ac philo-
D ſophantur) quem cui ex iſtis præferri oportet? aut quos maioris autoritatis exiſtimes? vt ita vel
ſecurus eum adores, vel (vt aiunt) nihil hæſites in cognoſcẽdo numine? Non enim apud om-
nes iidem exiſtimantur dij, ſed quot ſunt gentes totidem deorum genera confinguntur. Eſt
quoque: vbi eadem regio, atque adeo eadem ciuitas inter ſe diſſideat in ſuperſtitione idolo-
rũ. Phœnices certe, Ægyptios deos nõ agnoſcũt: neque Ægyptij eadẽ cũ Phœnicibus ſimu-
lachra adorãt. Nec Scythæ, Perſarũ: nec Perſæ, Syrorum numina recipiũt. Pelaſgi Thræcios
deos repudiant, Thraces Thebanos ignotos habent. Indi cõtra Arabes, Arabes contra Æthi-
opes, & AEthiopes viciſſim contra illos, in ratione cæremoniarum diſſentiunt, Syri Cilicum
deos non colunt, & Cappadocum gentes, alios præter iſtos, Deorum nominibus appellant,
diuerſos item Bithinij, diuerſos Armenij commenti ſunt. Et quid opus multis? qui in conti-
nente ſunt, alios ab inſulanis deos venerantur. In ſumma quælibet ciuitas, & vicus vicino-
rum numina non agnoſcens ſua præſtituit, eaque ſola deorum loco habenda exiſtimat. De *Ægyptiorũ cæremonia*
abominandis AEgyptiorum cæremoniis non eſt quod dicatur, quum omnibus in oculis ſit,

abominãdæ cur. quàm contrarias & inter ſe pugnantes habeant religiones, & quàm ſemper vicini contra A vicinos ſtudeant diuerſa colere. Saltem apud alios adoratus Crocodilus, apud alios abominationi habetur: Ac leo alicubi vt numen cultus, à collimitanis non ſolum non colitur, ſed deprehenſus, vt bellua neci datur: idémque piſcis alibi in nũmen dedicatus eſt, alibi hamo capitur. Hinc illis bella, ſeditiones, ac nulla non cædium cauſa & illecebræ omnium affectuum: denique quod mireris, Pelaſgi (vt hiſtorici volunt) quum ab Ægyptiis diſciplinam religionis hauſerint, ne nomina quidem eorum numinum, quæ apud AEgyptios in precio ſunt cognita habent, ſed plane diuerſa ab illis colunt: Vt compendio dicam, omnium idololatrarum gentium diſſimilis eſt religio & exiſtimatio, neque eadem apud illos reperiuntur, quod ipſum non immeritò illis accidit. Delapſi enim à cognitione vnius Dei, in multa & diuerſa ſeſe præcipites dederunt, auerſatique veri Patris Verbum Seruatorem omnium Chriſtum, non iniuria mentem habent ad alia atque alia quaſi turbine fluctuantem. Et vt illi qui ſolem auerſantur, in lociſque vmbroſis hærent, per multa inuia circumferuntur, & quod adeſt non vident: eodem modo qui Deum negligunt, animo caligant, & æſtibus animi fluctibúſque iactantur, reſque nihili & euanidas, vt ebrij ac cæci, imaginationibus concipiunt: quod ipſum non leue argumentum certiſſimæ ſuperſtitionis: Diuerſis enim oppidatim vicatímque numinibus, aliis aliorum deos profligantibus, plane conſequitur, vt nihil ſit firmi, & vt omnes tandem profligentur. Quippe quum qui apud alios ſint dij, aliorum diis pro victimis mactentur ac libamina fiant: ac rurſus, quæ iſtic ſunt victimæ, alibi deorum vicem & locum obtinent. Ægyptij certè bouem, quem Apim nominant, ſacris colunt, ſed eum alij Ioui ſacrificant, non quòd planè illum ipſum, qui pro nomine conſecratus eſt, ſed quia alios ex eodem armenti genere occidant, eundem illum ipſum occidere & immolare videntur. Lybes Arietem, cognomento Ammona, deum habent, qui tamen ipſe apud pleroſque pro victima cæditur. Indi Dionyſium colunt, ſub cuius nomine per allegoriam vinum intelligunt, & tamen illud apud alios in libamen vertitur. Alij fluuios & fontes, & omnium maxime Ægyptij aquam in præcipua veneratione habent, deóſque appellant, ſed tamen illi ipſi hac in parte religioſi Ægyptij, & ſuas & aliorum ſordes aquis eluunt, & quod inde reliquum eſt, cum ignominia abiiciunt. Parúmque abeſt, quin omnium Ægyptiorum idola apud alios pro victimis immolentur, adeo vt Ægyptij ludibrio ſint, quòd diis careant, ac pro diis victimas & C piacula colant. Iã nonnulli in tantam impietatem vecordiámque abrepti ſunt, vt falſis iſtis diis, hominum ſimulachris, homines victiment: nec vident miſeri, victimas illas exempla & archetypa eſſe ſuorum numinum, & ab illorum ſpecie, diuorum ſuorum formas mutuatas eſſe, & in mactandis hominibus, propemodum ſimiles ſimilibus, aut potius præſtantiores deterioribus immolare: quippe qui animata inanimatis ſacrificent, & rationabilia ſenſu carentibus offerant. Scythæ enim qui Taurici dicũtur, virgini ſuæ (ſic enim Dianam vocant) naufragos, & quoſcunque ex Græcis cæperint, pro hoſtiis iugulant, tanta impietate aduerſus homines eiuſdem conditionis vtentes, atque tantopere Deorum ſuorum crudelitatem præſe ferentes, vt quos veri numinis cura prouidentiáque à marinis periculis eripuerit, ipſi mactent, modò non ipſi prouidentiæ infeſti, quippe qui illius beneficium efferata crudelitate ſubuertant. Alij verò Marti ex prælio reduces deportato triumpho, captos bello centeſimãt in centurias diuiſis captiuorum corporibus, ac pro numero centuriarum hoſtias cædunt. Neque ſolum iſtiuſmodi Scythę pro innata feritate perpetrant, ſed proprium id tragicum facinus immanitati idolorum & dęmonum: quum & Ægyptij olim iſtiuſmodi victimas Iunoni D immolarint: Phœnices item & Cretenſes, mactatu liberorum, Saturnum placarint: Priſci quoque Latini Iouem latialem humanis cædibus venerati ſint. In ſumma alij aliter, ſed tamen ſemel ſeſe omnes & polluebant & polluebantur: Polluebantur enim ipſi quum cædes facerent: polluebant verò ſua ipſorum phana huiuſmodi holocauſtis ac ſuffitu. Hinc iam deinde mala in homines ingenti numero incubuerunt. Quum enim viderent ſuos deos iſtiuſmodi rebus oblectari, ſtatim eos iiſdem delictis æmulati ſunt: egregium facinus arbitrati, ſi exempla eorum quos ſummos cenſebant, imitarẽtur: atque inde factum eſt, vt ſceleribus homicidiorum, parricidiorum, omniúmque libidinum ſuccubuerint. Nam propemodum omnes ciuitates omnibus libidinibus ſcatent ob immanitatem morum, quam in ſuis diis conſpiciunt. Neque eſt in hoc genere deorum quem caſtum appelles, niſi illum fortaſſe, cuius libidines teſtatæ & in confeſſo habentur. Olim certè Phœniſſæ mulieres ante idola proſtituebantur, dedicantes numinibus ſuum quæſtum, perſuaſæ meretricatu ea propitiari, ac proſperitatem rerum inde naſci. Viri quoque abdicato ſexu, nec ſe amplius mares eſſe ferentes

Crocodilus adoratus. *Leo vt numen cultus.* *Idololatrarum religio diſsimilis.* *ſimile.* *Dij diis aliis ſacrificantur.* *Victimæ pro diis habentur* *Bos Ægyptiorum deus.* *Aries Lybium deus.* *Dionyſius vinum Indorũ deus.* *Ægyptij fontes & fluuios deos appellant.* *Ægyptij ridiculi.* *Scythæ Dianæ ſuæ homines ſacrificant.* *Homines Marti hoſtias cædũtur.* *Homines ſacrificarũt qui.* *Omne genus vitiorũ ab idolis depromptum.* *Deorum ne vnus caſtus inuentus.*

A tes, mulierum naturam affectauerunt, tanquã ita honorifica grataque matri deorũ facturi eſſent. Omnes autẽ in turpiſſimis viuũt, & certamẽ inter ſe prauitatis ſuſcipere videtur, & vt dixit ſanctus ille Chriſti miniſter Paulus: Mulieres eorum mutauerunt vſum naturalẽ, in eũ, qui eſt præter naturã. Itidẽ quoque & maſculi, omiſſo naturali vſu fœminæ, libidine in ſe mutuo exarſerũt, mares in mares turpitudinem patrantes, hæc & huiuſmodi deſignãtes, cõfitentur & oſtendũt deos ſuos hoc genere vitæ vſos fuiſſe. Ex Ioue enim, ſtupra puerorum & adulteria: ex Venere, meretricatũ: ex Rhea obſcœnitatẽ: ex Marte, cædes: ex aliis alia huiuſmodi didicerũt, quæ quidẽ vt à legibus vindicantur, ita quicunque purus & integer eſt, auerſatur. An igitur dij habẽdi ſunt, qui talia faciũt, ac nõ potius eos dicas ob morũ obſcœnitatẽ brutis magis obbrutuiſſe? an nõ qui eos pro numinibus colunt, vt quouis pecore magis pecuini miſeratione digni ſunt? Si enim perpẽdiſſent animæ ſuæ mentẽ, nõ in has impietates ruiſſent præcipites & verũ Chriſti patrem Deum negaſſent. Sed fortaſſe qui iſtis ſublimiores ſunt, & ad rerum naturã admiratione ſtupent, pudefacti redargutionibus abominandorũ idolorũ, quum reprehẽdi ab omnibus & facile conuinci queãt, ne ipſi quidẽ id ita eſſe inficias iuerint, illã tamen opinionẽ B firmã & inexpugnabilem dicent, qua mũdo mundíque partibus cultus, cæremoniæque deferũtur, gloriabunturq; quod nõ ſaxa, nõ ligna, nõ formas hominũ & brutorũ, volatilium, aut reptiliũ, aut quadrupedũ, ſed ſimpliciter ſolẽ, & lunam, omniaq; cæli ornamenta, tellurẽ, & vniuerſi humidi naturam colant ac venerẽtur: & dicent non poſſe quoſquam demonſtrare, etiam hos nõ eſſe natura Deos, quũ omnibus pateat, ea nec inanimata nec irrationalia eſſe, & humanã conditionẽ ſuperare, eò quod ipſa in cælis, illa in terris degant. Operepræciũ igitur fuerit, etiã de iſtis diſpicere, ſcrutiniumque inſtituere. Omnino enim & in tuis ratio verã cõtra iſtos refutationẽ inueniet. Verum antequã id diſpiciamus, & demonſtrationẽ auſpicemur, ſufficere dicendũ eſt, quòd ipſa rerum natura propemodũ contra illos exclamat, oſtenditque ſuum conditorem ac dominũ, & opificẽ Deum, & omniũ regem nõ eſſe aliũ, quàm Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, quẽ quũ auerſantur ſcioli, rerũ tamen naturã ab eo conditam pro numine adorãt, quanquã & adorãt illã ipſam, & cõfiteantur, quẽ ipſi propter hãc negant, Dominũ. Sic enim pulchrè poſſunt homines iſti, qui ita naturæ partibus admiratione inhiant, ac membra vniuerſitatis, numina eſſe arbitrãtur, ex mutuis iſtarum rerum inter ſe inopiis, auxiliiſque pu- C defieri, quippe quæ declarent, & præſe ferant, erga ipſum Patrem Verbi ſuum conditorem & Dominum eſſe, ex ſuo irrefragabili erga ipſum obſequio. Quandoquidem (vt ait diuina lex) Cæli enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum. Fides eius rei non obſcura, ſed admodum clara iis, qui non plane oculis mentis capti ſunt. Si quis enim per ſe naturæ partes deſumat, & ſingula ſeorſum ſpectet, vel Solem per ſe, vel Lunam, aut terram, aut aërem, calida item & frigida, ſicca & humida, & eximens ea ab ſua inuicem coaptatione, vnũquodque per ſe ac ſeorſum excutiat: nullum ex omnibus inueniet, quod ſibi ipſi ſufficiat, ſed omnia alieni vſus opiſque indiga eſſe. Sol enim vehiculo vniuerſi cæli circumgyratur & continetur, neque extra ambitum eius vnquam conſiſtere poteſt. Luna autem & reliqua ſydera, ſolis in ſe auxilia proteſtantur. Terra rurſus ſine pluuiis fructus non ediderit, neque pluuiæ ſine nubibus in terram deſcenderint, quinimò, ne nubes quidem ſine aëre per ſe, vel apparuerint, vel conſtiterint. Aër quoque non ex ſe, ſed ab æthere calefit: & à ſole illuſtratus, lumen accipit. Fontes porrò & flumina ſine ſubſidio terræ nunquam fuerint: Terra verò ex ſe ipſa fulciri non poterit, ſed ſuper aquas conſiſtit: continetur autem & ipſa in medio vndecun- D que quaſi colligata. Mare quoque, & qui totum circumfluit orbem, magnus ille Oceanus, à ventis rapitur, quocunque vis illorum protruſerit. Atque adeo ipſi venti non in ſe, ſed (ſecundum diſputatores iſtarum rerum) ex inflammatione, caloreque ætheris in aërem deſcendente, in aëre conſiſtendi locum naturamque accipiunt, & per eum vbique ſpirant. De quatuor porrò elementis, ex quibus corporum natura conſtituitur, calida (inquam) & frigida: ſicca & humida ſubſtantia, quis ita animo eſt ſtupido vt neſciat coniuncta iſta & ſimul coaptata conſiſtere poſſe: diuiſa autem & ſegregata iam inde ſibi inuicem exitium prout quoque inualuerit, moliri. Calor enim frigore prædominante extinguitur: frigus rurſum violentia caloris euaneſcit: ſiccitas quoque per humorem immadeſcit: humor per ſiccitatem exareſcit. Quomodo igitur iſta numina fuerint, quę alterius opem requirunt? Aut qui par eſt ab illis quicquam poſtulare, quum ipſa à ſe mutuo neceſſaria poſtulent? Si enim ea de Deo ſententia vera eſt, illum nullius indigere, ſed ſibi ſufficere, ſuique plenum eſſe, & in illo omnia conſiſtere, imò ipſum potiùs omnibus aliis impertiri: quomodo vel ſolem, vel lunam, aliáſue creaturæ partes, quæ tales non ſunt, ſed mutua ope fulciuntur, numina appel-

Viri mulierum ſexum affectantes cur. *Rom. 1.* *Ibid.* *Deorum doctrina.* *Adulteria & ſtupra docet lupiter.* *Idololatriæ aliud genus* *Aſtra & elementa an ſint dij.* *Pſal. 18* *Aſtra & elementa diuiſa alieno indigẽt auxilio* *Sol.* *Luna & Terra.* *Aër.* *Fõtes* *Mare.* *Venti.* *Elementa vtrum colenda.* *Elementa ſegregata inuicem contraria* *Deus nullius indiget* *Abſurda.*

lari æquum fuerit? Sed fortasse diuisa & desumpta per se ista indiga esse, vel ipsi quoque A
confitentur, quum ipsa demonstratio ob oculos sit constituta: Sed simul omnia conuertentes,
& tanquam in vnum magnum corpus redigentes, vniuersum illud Deum esse dicent. Quippe in tali rerum omnium vniuersitate, non amplius illos forinsecus vllius rei indigentes fore.
Quod haud dubie ante omnia isti iactaturi sunt, qui sua opinione sibi sapientes videntur, sed
neque hîc occasio defutura est, qua eos redarguas. Istud ipsum enim quod pro ratione allegãt
eò magis patefaciet eorum cum magna insciti a superstitionem, neque id minus euidenter
quàm suprà. Si enim singula coniuncta totum explent, & totum ex singulis constituitur: nimirum totum erit partium totum, & singula erũt partes totius. Longissime abest, quàm vt de Deo
tale aliquid sentias. Deus enim totum quiddam est, ac non pars aliqua, neque ex diuersis con-
stat, sed ipse omnium quæ constant, autor est. Specta (quæso) quàm impia de Deo referant, qui
ista loquuntur. Si enim ex partibus constituitur, ipse sibiipsi omnino dissimilis apparebit, & ex
dissimilibus habiturus est naturæ suæ integritatem: nam si solem illum esse dicas, luna esse nõ
poterit: si luna sit, terra non fuerit: & si terra sit, mare esse non poterit: atque ita, quascũque par-
tes in manus sumpseris, deprehendes absurditatem huiusmodi ipsorum dicti, cuius vitium ex B
intuitu, obseruatuque humani corporis satis apparuerit. Vt enim oculus, auris non est: neque
auris, manus: neq; vẽter, dorsum est: neq; ceruix, pes: sed vnũquodq; istorũ propriã habet fun-
ctionẽ, & ex istis diuersis inter se, corpus vnũ cõstituitur, quæ quũ coadunata cõsertaque sunt,
habẽt sese partes pro ratione sui vsus: vbi disiũcta fuerint, pro ratione præsentis temporis: quũ
natura quæ coëgit ista, dissoluerit: quemadmodũ Deus voluit istius cõstitutionis autor. Ita (sed
pace numinis sit venia dicto) si partes orbis in vnũ corpus coaptatas deũ appellãt, necessum est
ipsum sibiipsi ex seipso dissimilem esse (vt iam patet) eundẽque rursus diuidi in partes, sua ipso-
rum natura dispertibiles. Alia quoque ratione (si veritatem obserues) redargueris illorum in cõ
stituendo numine vanitatem. Si enim Deus incorporeus est, inuisibilis, intactilisque natura:
qui fit vt Deum corpus esse cõminiscãtur? aut cur, quæ oculis subiecta sunt, quæque manibus
palpantur, diuinis honoribus colant? Quod si ea ratio, famaque de Deo obtinuit, eum vbique
existere posse, nihilque omnium esse, quod deum sub se teneat, ac potius omnia sub potestate
illius contineri: quur qui creaturam in deorum numerum referunt, non conspiciunt eam ex-
tra ipsam de deo definitionem consistere? Sole enim sub terra agente, lucis conspectio telluris C
vmbra atque interuentu adimitur: lunam autem diurno tempore sui splendoris iubare sol oc-
cultat, fructus terræ subinde grandine eliduntur: ignis, si fiat aquarum inundatio, extinguitur:
hyemen, ver expugnat: æstas porrò non sinit vernale tempus suos limites transire: ipsa quoque
vicissim ab autumno prohibetur, ne terminis suis exeat. Quòd si dij essent, non conueniret, illa
à se mutuo superari & abscondi, sed vbique sibi mutuo adesse, & communes simul operatio-
nes absoluere oporteret noctu, interdiuque solem & lunam simul vna cum reliquo stellarum
choro, par lumen habere, idque omnibus lucere, omniaque ab illis illustrari: opporteret æsta-
tem simul & hyemen, ver & autũnum absque vlla vicissitudine ibidem consistere: oporteret
mare fontibus admisceri, & communem potum hominibus præstare: oporteret ventorum
tranquillitatem & flatus eodem tempore fieri: oporteret ignem simul & aquam, communem
eundemque vsum hominibus suppeditare: neque vlla ratione noxa ab illis expectanda esset.
Si enim dij essent pro istorum opinione, nihil ad noxam, sed omnia ad vtilitatem potius age-
rent. Quòd si hoc fieri nequit ob ipsorum inter sese hostilitatem, qui fieri potest, vt illa sibi in-
uicem contraria, ac pugnantia, & quæ nulla ratione mutuo cohærere possunt, vel numina ap- D
pellentur, vel sacrificiis colantur? Quæ inter se discordem naturam possidẽt, quomodo ad ali-
orum supplicationes pacem induxerint, concordiæque alienæ autores extiterint? Merito igi-
tur neque sol, neque luna, neque vlla pars mundi, ac proinde multo minus lapideæ aureæque,
aut ex quacunque denique materia imagines, aut ij qui in poëtarum fabulis commemoran-
tur, Iupiter, Apollo, cæterique deinceps vera numina extiterint, vt oratio nostra demonstra-
uit, sed aut mundi partes habendæ sunt, aut res inanimatæ aut mortales homines fuere.
Quamobrem eorum cultus, & diuinitatis consecratio non pietate, sed omni superstitione
ac impietate scatet, magnique erroris est argumentum ab vnius, & solius veri Dei cognitio-
ne, Partis, dico Christi. Quoniam igitur hæc ita conuicta sunt, & demonstrata, quę viget apud
Græcos, idololatria, quæ omni impietate est referta, nec ad commodum, sed ad perni-
ciem humanæ vitæ introducta: age deinceps (vt oratio nostra pollicita fuit) demon-
strata impostura, per iter veritatis ingrediamur, spectemúsque ducem & opificem vniuersi,
Patris verbum, vt per verbum verbi Patrem cognoscamus, sentiántque ethnici, quantum sese

à veri-

Deus non constat ex diuersis partibus.

Simile.

Deus verus non est corporeus sed simplex & c.

Astra se mutuo priuant suo munere.

Absurda

Contraria inter se dei appellationem non merentur.

Conclusio.

Mundi partes quæ. Idolorum cultura quæ.

Orationis altera pars

Ioan. 1

A à veritate detorserint. Superiora quidem illa nihil esse præter vitæ errorem, demonstratio patefecit: ista autem veritatis via ad eum, qui reuera numen habendus est, scopum ostendit. Cæterùm ad istius rei notionem, & accuratam perceptionem, non aliis opus est quàm nobis ipsis. Neque vt est ipse Deus super omnia, ita quoque & via, quæ ad illum tendit, procul, aut foris, extráque nos consistit, sed in nobis sita est, & initium eius à nobis inuestigari potest, quemadmodum & Moyses docuit his verbis: Verbum fidei intra cor tuum est, quod & Saluator noster significauit ac confirmauit, dicens: Regnum Dei intra vos est. Quia enim in nobis habemus fidem, & Dei regnum, ideo possumus celeriter intelligere, & contẽplari vniuersitatis regem, Patris scilicet salutare Verbum. Neque causam aliquam prętendant Ethnici, qui idolis seruiunt, aut alius quispiam temerè sibi ipsi imponat, quasi expers istiusmodi viæ, ac methodi sit, ideóque impietatis suæ prætextum inueniat. Omnes enim eam viam insistimus, ipsúmque iter tenemus: & si non omnes ea ire, sed præterire studeant, eò quòd inde à vitæ voluptatibus abstrahamur. Quòd si ex me percuncteris, quænam illa sit via: dico eam vniuscuiusque animam esse, & in anima ipsam mentem. Per eam enim solum Deus spectari & in-
B telligi potest, excepto, nisi vt quemadmodum Deum inficiantur impij, ita animam quoque se habere inficientur, idque quàm meritissimò dixerint. Non enim eorum est, qui mentem habent, eius autorem, opificémque Deum abnegare. Quòd autem quisque hominum mentem possideat, eámque rationalem, & id quoque necessum est, vt paucis ostendatur, ob simpliciores: cùm non desint, & potissimum ex hæreticis, qui hoc ipsum inficiontur, credentes nihil amplius esse hominem, quàm speciem illam corporis, quæ in oculis apparet: id ideo à nobis fit, vt re demonstrata, illis ipsis ad clariorem idolorum refutationem vtamur. Principio igitur non tenue quoddam indicium rationalem esse animam humanam, collegeris ex diuersitate quæ illi intercedit cum animalibus, quæ ratione carent. Ideo enim illa irrationalia natura consueuit appellare, eò quòd genus hominum rationale sit. Deinde illud ad demonstrationem non vulgare momentum attulerit, quòd solus homo, ea quæ extra se sunt, ratiocinetur, & cogitet: & quæ præsentia non sunt, animo complectatur: & rursus rationibus alias rationes accumulet, & iudicio, ex cogitatis quod optimum sit, deligat. Nam irrationalia sola, quæ præsentia sunt, obtuentur: & ad ea sola, quæ in oculis sunt, incitantur, etiam si postea,
C noxam inde sint habitura. Homo verò non ad visa proripitur, sed ratione ea, quæ oculis apparent, diiudicat. Subinde igitur incitatus, vincit ratione, & cogitationibus habitis alias superaddit. Ac sentit quisque (modò veri studio teneatur) aliud esse mentem, ac plane diuersum quiddam existere à corporalibus sensibus. Ac propterea illa, quæ suæ est, & peculiaris naturæ sensuum est iudex: & quæ illi apprehenderint, ea ipsa discriminat, memoriáque repetit, illisque quid melius sit, ostendit. Oculorum enim solum est videre: & aurium, audire: oris, gustare: narium olfacere: manuum, tangere: sed quæ spectari, audiri, tangi, odorari debeant, sensuum non est, sed animi: ac tale iudicium à mente peragitur. Nam & gladium manus capere potest, & os venenum degustare, nec tamen an ista noceant, intellexerit, nisi mens diiudicet. Videtur autem istud (vt rem sub comparationis imagine contemplemur) assimile esse testudini bene concinnatæ, & musico perito, qui eam scitè teneat. Vt enim in lyra nerui singuli habent peculiarem sonum, hic quidem grauem, iste acutum, ille intermedium, iste acutisonum, alius autem alium, sed tamen vt citra artificem indistincta sit eorum harmonia, promiscuáque compositio. Tunc enim harmonia se prodit, & recta
D compositio est, quum is qui lyram tenet, pulsauerit neruos, eósque concinnè attigerit. Eodem modo sensibus in corpore, vt in testudine, coaptatis, quem artifex mens ducem se illis præbet, tum demum diiudicat anima, & cognitum habet, quid vel agat, vel quid faciat. Id solũmodò propriũ est hominis, eáque ratio est in hominis anima, qua vtẽdo differt à brutis, ostẽditq; se aliud quiddã esse, præter ea quæ oculis apparẽt. Quippe quũ homo non infrequẽter humi decũbente corpore, ea, quæ in cęlis sunt imaginetur & cõtẽpletur, ac subinde in ocio & quiete corporis, atq; adeò in ipso somno intº agitetur, & quę foris sunt, spectet, peregrè proficiscatur, regiones perãbulet, notis occurrat, ac sępissime inde fit, vt quid per diẽ ipsi sit euẽturũ, præsagiat: quæso te, quidnã istud aliud fuerit, si nõ anima rationalis fuerit qua homo ratiocinatur & intelligit quę supra se sunt? quin & illud quoq; spectauerit ad plenã refutationẽ eorũ, qui etiãnũ sese improbi auertũt ad eã opinionẽ, qua irrationabilitatem in homine cõstituũt, ab illis enim quærẽdũ, quî fiat, vt corpore mortali secũdum naturã, ea quæ immortalitatis sunt, cogitet homo, ac frequẽter mortẽ gratia virtutis aduersus se prouocet? Aut quomodo item tẽporario corpore æterna meditetur, & contemptis quæ ante pedes sunt, ad æterna desiderium

Via cognoscẽdi Deum in nobis est.

Exod. 8. Luc. 17. Fides est via qua Deum cognoscimus.

Animam esse viam qua Deum cognoscimus.

Animam rationalem hominis esse.

Hominis proprium quo à brutis differt.

Sensuum iudex est ratio. Sensuum munus.

Simile.

Sẽsuũ dux est anima.

Homo in quo differt à brutis.

Animæ vis & munus etiam corpore quiescente.

suum intendat? Corpus certè de se nihil tale cogitauerit, neque quæ extra ipsum sunt, in cogi- A
tationes admiserit, vt est mortale ac temporarium. Necessum est autem, diuersum id esse à cor-
Anima corpori cõtraria. pore, quod contraria corpori, eiusque naturam excedentia meditetur. Quidnam igitur illud
fuerit, nisi anima rationalis, morti inobnoxia? quippe quæ non foris, sed intus in corpore consi-
Animã immortalem esse. stens, quæ veluti musica lyra, quod melius est insonat. Aut qua ratione illud fit, vt oculus secũ-
dum naturam conditus ad videndum, auríque item ad audiendum, alia auersentur, alia deli-
Animæ iudicium in sensus. gant? Quis oculum à videndo retorquet? aut quis aurem, cuius officium naturale est audire, ab
audiendo secludit? Quis gustũ, cui ex natura est, vt sapores delibet, sæpe refrenat à naturali im-
petu? Quis manum natam ad id, vt agat, retrahit à tactu? Quis item olfactum, & ipsum quo-
que genitum ad odorandum, auertit ab odoribus percipiendis? Quis ab istis, quæ sunt natu-
ralium functionum deterret? aut quomodo fit, vt corpus, quod suæ naturæ est, exhorreat, con-
uertaturque ad alterius consilia, & ad illius nutum aurigetur? Hæc enim uero nihil aliud, nisi
animam esse rationalem declarant, imperantem corpori. Non enim corpus ad id natum
est, vt equitet, sed vt ab alio inequitetur ac ducatur. Vt neque equus seipsum subiugat, sed à
Simile. Domino suo adigitur. Quapropter leges sunt hominibus constitutæ, vt quæ bona sunt, agant, B
ac mala auersentur. Irrationabilibus contra animantibus in cogitationem mala non veniunt,
nec vlla censura dijudicantur, vt quæ rationis, intellectusque expertia sint. Esse igitur animam
rationalem in hominibus, superioribus dictis satis demonstratum arbitror. Quòd autem im-
Immortalitatis animæ probatio. mortalis sit anima, id quoque necessarium est cognoscere ex doctrina Ecclesiastica, quò con-
uinci possit, idola esse tollenda. Fiet autem istius rei cognitio propior, & quasi sub manum,
ex corporis intelligentia eiusque cum anima diuersitate. Si enim animam aliam esse à cor-
pore, ratio demonstrauit, corpúsque ex natura mortale est: necessum est animam immor-
talem esse, cò quòd corpori similitudine non respondeat. Rursus si anima corpus mo-
Corpus ab anima mouetur. uet, vt demonstratum est, nec ab alio mouetur: consequens est, ipsam à se moueri, & postquã
corpus terræ inhumatum est, ipsam rursus à seipsa moueri. Non enim anima est quę moritur,
Anima seipsam mouet. sed ob eius discessum, corpus moritur. Si igitur illa à corpore moueretur, consequens esset,
discedente motore, ipsum mori. Quòd si anima mouet corpus, multò magis necessum est,
sibi seipsam motricem esse: & quia à se mouetur, necessarium est, eam post mortem corpo-
ris viuere ac superstitem esse. Motus enim animæ nihil aliud est, quàm vita ipsius, vt omnino C
Animæ motus quid corpus viuere dicitur, quum mouetur, túmque in morte esse, quum à motu conquiescit. Id
uerò ex eius in corpore ipso, actu & facultate manifestè conspicias. Quum enim corpus in-
Anima semper mouetur, etiã corpore dormiente vel mortuo. gressa est & colligata, non ad corporis exiguitatem contrahitur aut modificatur, sed sæpe cor-
pore in lecto iacente sine omni motu, ipsa suis viribus excubat, trãsgreditúrque corporis con-
ditionem, & tanquam peregrè ab eo discedens, manens tamen interim in corpore, quæ su-
pra terram sunt, imaginatur & spectat: sæpe quoque extra terrena corpora Sanctis, & Ange-
lis obuiam tendit, & ad eos pertingit, mentis sua puritate freta: Quî fieri poterit, vt eadem
non multo magis absoluta à corpore (quum ille, qui eam ita copulauit Deus, voluerit) habeat
liquidiorem immortalitatis cognitionem? Si enim antea colligata corpori, extrariam à corpo-
re vitam viuebat, multo magis futurum est, vt à morte corporis superstitem habeat vitam, quę
in ea nunquam desitura est, idque eius opera, qui eam ita condidit Deus per suum Verbum
Dominum nostrum Iesum Christum. Ideo enim & immortalia & sempiterna ratiocinatur &
Anima quid contempletur. Simile. intelligit, quia & ipsa quoque immortalis est. Nam vt corpus mortale, mortalia suis sensibus
contemplatur: ita quoque immortalia contemplantem cogitãtemque animam, necessum est D
& ipsam immortalem esse & perpetuo viuere, quippe quam immortalitatis cognitiones con-
templationesque in ipsa residentes nunquam destituant, ac veluti incentiua quædam, ac fo-
menta ei securitatem certitudinemque immortalitatis concilient. Ideo certè diuinæ contem-
Anima ex seipsa haurit scientiam Dei. plationis vim intelligentiamque possidet, ipsáque sibiipsi vt via ac methodus quædam, nõ ali-
unde, sed ex seipsa verbi diuini scientiam apprehensionemque haurit, ac percipit. Dicimus
igitur (vt antea dictum fuit) quod quemadmodum Deo abdicato inanimata colunt, ita quo-
que se animam rationalem non habere arbitrantes, eam inde mercedem suæ uesaniæ referũt,
vt in classe pecudum habendi videantur, illi ergo veluti inanimes, & in inanimatis numinis di
gnitatem statuentes, digni sunt miseratione, & quos cupias apprehensa manu in vitam dedu-
cere. Alioqui sese mentem animámque habere censent, & de possessione rationis superbiunt,
quod quidem iure faciunt, cur tanquam impotes mentis & rationis, sine ratione impetus suos
capiunt, & cur quæ sapere oportet, non sapiunt, sed se Deo præstantiores faciunt, ipsi enim
immortalem animam habentes, quam non vident, Deum rebus quæ videntur, & immortalia
sunt,

A sunt, assimilant, aut cur non quemadmodum à deo abscesserunt, ita ad Deum se referunt? Pos- *Idololatræ se deo præ-*
sunt enim sicuti mente auersi alienatique sunt à Deo, dum quę non sunt, pro numinibus fin- *stantiores*
gunt: ita intellectu animi sese euehere, & iterum conuerti ad Deum. Reuerti autem possunt, si *faciunt*
sordes concupiscentiæ, quas induerunt, abiiciant, ac eousque se eleuant, donec omne, quod *quomodo.*
alienum animę inhæserit, exuant, eámque ita (vt nata est) præstẽt, vt in ea Patris verbum ratio-
némque (ad cuius similitudinem ab initio cõditi sunt) speculari possint. Ad imaginem enim *Gene. 1.*
Dei creatus est homo, & ad eius similitudinem genitus, vt docet sacra scriptura, sub persona *Homo ad*
Dei ita loquentis: Faciamus hominem secundum imaginem nostram. Vnde, quum omnem *imaginem*
affusam peccatis maculam exterserit, & nihil nisi exemplar, quod ad imaginem Dei cõditum *Dei crea-*
est, purum seruauerit, merito iam tum in eo, vtpote in splendorem redacto, quasi in speculo cõ- *tus.*
templatur imaginem Dei, Verbum scilicet siue rationem, vicissimque in ipso Verbo Patrem *Ibidem.*
(cuius Saluator imago est) animo concipit & cogitat. Quod si animæ magisterium non suffi-
cit, ob ea quæ aliunde mentem obscurant, impediuntque, quo minus meliora conspiciat, est
tamen illi facultas ex iis quæ apparent, Dei cognitionem addiscere, rerum natura veluti literis
B per ordinem & harmoniam Dominum suum conditorémque indicãte, & altissima voce pro- *Creaturæ*
testante. Bonus enim quum sit deus, & hominum amans, curatorque animarum quas condi- *suum crea-*
dit, sed tamen inuisibilis, & incomprehensibilis natura, & altior omnibus rebus creatis, vt ho- *torem indi-*
mo in eo cognoscendo, frustra laboraret, eò quod ipse ex non ente ad essentiam prodierit, ille *cant. Deus*
autem creatus non sit, ideo rerum naturam ita ratione instruxit, vt quamuis per naturam sit *incompre-*
inuisibilis, ex operibus tamen cognosci possit. Sæpe enim ex operibus cognoscitur artifex, *hensibilis*
etiamsi in oculis non sit. Quemadmodum referunt de statuario Phidia, quem sua opera ex cõ *natura cur.*
mensione, & proportione partium inter se, etiam absentem, extraque contuitum posítum re- *Exemplum*
præsentarint: ita quoque ex mundi ordine eius opifex, & cõditor Deus intelligendus est, tamet-
si corporeis oculis spectari nequeat. Nõ enim abusus est sua inuisibili natura Deus (ne quis hoc *Deus ex*
causificetur) nec se ignotum hominibus prorsus reliquit: sed (vt dixi) ita instruxit rerum natu- *ordine*
rã, vt ipse tametsi natura esset inuisibilis, tamen ex operibus suis cognosceretur. Neque quod *mundi co-*
loquor, à me profectum est, sed ab hominibus rerum diuinarum peritis accepi, quorum vnus *gnosci po-*
est Paulus, Romanis ita scribens: Inuisibilia eius ex creatione mundi ipsis operibus intellecta *test, licet*
C perspiciuntur. Et Lycaonibus ingenuè loquens, hæc verba pronunciat: Et nos homines sumus *ipse sit inui-*
iisdem malis vobiscum obnoxij, Euangelizantes vobis, vt à vanis conuertamini ad Deum vi- *sibilis.*
uum, qui fecit cælum & terrã & mare, & omnia quæ in eis sunt, qui superioribus seculis per- *Rom. 1.*
misit omnes generationes suis viis incedere: quanquam seipsum intestatum incognitúmque *Act. 14*
reliquit, dum benefacit, cælitus nobis pluuias donans, & tempestates fœcundas implens ali-
monia & lætitia corda nostra. Quis enim cæleste ambitum, cursum solis & lunæ, aliarúm-
que stellarum situs, rationesque actas in orbem, contrarias quidem & diuersas, sed tamen in di
uersitate illa æqualiter ordinem suum seruantes, non secum ratiocinetur, illa nõ à seipsis creata
esse, sed alium esse earum rerum conditorem, gubernatorémque? Quis item solem conspiciẽs
diurno tempore exorientem, lunam verò noctu apparentem, indemutabili lege pro certo nu- *Astrorum*
mero dierum incrementa & decrementa sumere, ex syderibus alia discurrere, ac multiplici- *motus à*
ter cursus suos euariare, alia verò citra vagationem certo modo procedere: nõ animo colligat, *Deo*
omnino esse aliquem opificem, qui ista gubernet? Quis item cernens contrarias inter se natu- *Solis lunæ*
ras, coaptatas tamen esse, & concordem harmoniam tenere: veluti quis videns ignem frigido, *& stellis*
D & siccum humido commixtum esse, atque hæc sibi inuicem non resistere, sed vnum quasi ex *varius à*
vno corpus absoluere: non secum cogitet, foris & seorsim esse eum ab istis, qui ista ad hunc mo- *Deo cursus*
dum coniunxerit? Quis oculis vicissim animaduertens, hyemem concedentem veri, ver æsta- *impositus.*
ti, æstatem autumno, eáque inter se contraria: cùm aliud infrigidet, aliud feruefaciat, aliud fo- *Qualitates*
ueat, aliud corrumpat, omnia tamen ista æqualem innoxiúmque vsum hominibus conficere: *contrarias*
non consideret, esse aliquem istis præstantiorem, qui omnibus æqualitatem præbeat, omnia- *concordes*
que gubernet, quanquam sub oculos nostros non veniat? Quis spectans in aëre nubes ferri, & *fieri à Deo.*
in nubibus pondus aquarum colligatum, non cognitionem concipiat de eo, qui eas res colli- *Nubes in*
gauit, cuiusque iussu hæc omnia fiunt? Aut quis considerans ipsam terram natura grauissimam *aere ferri*
in aqua stabiliri: immotamq; cõsistere in re suapte natura agitabili: non secũ expendat esse ali- *iussu Dei*
quẽ, qui hæc ita disposuerit & fecerit, Deũ? Quis rursus videns suis tẽporibus terræ fœcundita- *Dei opera*
tem: ac pluuias cælestes, amnium affluxus, fontium scaturigines, animalium ex diuersis sexi- *extra leges*
bus fœturas: eaque non semper, sed certis temporum vicibus fieri. In summa quis animaduer- *naturæ.*
so, in dissimilibus, contrariisque parem similemque ordinem ex illis conflari, non animo ra-

tiocinetur,vnam esse vim potentiamque,quæ ista dispensет, & gubernet? pro cuius arbitrio, A
omnia ita rite in eo statu perseuerant? Ipsa enim per se nunquam vel constiterint, vel apparuerint,ob mutuam,quæ in illis est, naturæ discordiam. Aqua enim per se grauis est, & deorsum fluit:nubes contra leues,& ex eo numero rerum quæ agiles sunt,sursumque feruntur, nihilominus tamen aquam quæ ponderosior est, in nubibus per aërem circumferri. Ac rursus terram omnium grauissimam esse, rursus verò aquam hac leuiorem, tamen grauius à leuiori portari,nec subsidere,sed terram immobilem consistere. Masculus item non idem est, quod fœmina,tamen in vnum conciliantur,vnáque ab ambobus similis animantis procreatio conficitur. Et vt compendio dicam,frigidum calido infestum est,humidum sicco repugnat,ob id tamen postquam conuenerint,nihilo magis inter sese seditionibus laborant, sed ex concordia vnum corpus & rerum omnium procreationem constituunt. Non igitur pugnantia & contraria ex ipsa natura in vnum coalescerent,nisi præstantior aliquis esset, & Dominus, qui ea coniungeret,cui & ipsa elementa,tanquam ancillæ dominæ suæ obsequentes,cedunt, & obtemperant. Non enim singula ad suam ipsorum naturam respectantia, cum aliis depugnant, sed eum, qui eos ita coagmentauit, Dominum agnoscentia concordiam inter se fouent:& na- B
turaliter quidem inter se contraria,gubernatoris tamen voluntate, in amicitiam conciliãtur. Quandoquidem nisi potentioris alicuius iussu,in vnum omnia temperatè coaptarentur,quomodo grauia leuibus,sicca humidis,rotunda directis,ignis frigido, aut denique mare telluri, sol lunę, astra cælo,aër nubibus,vel miscereтur vel coiret? quum vnumquodque dissimilẽ naturam cum altero sortiatur? Magna enim seditio fieret inter illa, quum ista incenderent, illa frigefacerẽt, grauia deorsum,leuia contra sursum contenderent,sol illustraret, aër obscuraret. Quin & stellæ inter se seditionem agitarent eò quò aliæ superiorem, aliæ inferiorem situm haberent,imò verùm ne nox quidem diei concederet,sed suum locum retinens,cum eo dissidio pugnáque decertaret. Quæ si fierent,reliquum esset,vt non mundum,hoc est digestum quid, sed confusionem:non ordinem,sed disturbationem:non stabile quid, sed instabilitatem: non conuenientiam,sed disconuenientiam videremus. Singulorum enim discordia & pugna, aut omnia prorsus tollerentur,aut sola(quę victoria pręualerent)supereссent. Et id quoque vniuersitatis indigestionem commonstraret,quum id quod solum vnúmque relinqueretur,ab aliorũ vsibus spoliatum, vniuersitatem rerum inconcinnam efficeret. Veluti si solus pes, aut sola manus residua sit,fieri nequit,vt seruetur incolumis corporis forma. Nam qualis (quæso) mundus esset,si tãtũmodo sol appareret,aut luna dũtaxat circũferretur,aut nox sola, aut dies perpetuus existeret? Qualis rursus harmonia, si tantummodo cælum sit sine vllis stellis, aut stellæ sine cælo? Quid vtile,si solum mare in rerũ natura inueniretur,aut terra sine aquis aliisque naturæ partibus iaceret? Quomodo aut homo,aut vllum omnino in terris animal prodiisset,elementis inter se seditione sęuientibus,& vno duntaxat prædominante,neque tamen eo ipso ad corporis cõstitutionẽ satis efficaci? Nõ enim ex solis calidis,aut ex solis frigidis, aut solis humidis aut siccis,aliquid omnino cõponitur,ita enim omnia omnino incõposita,inordinataq; essent: sed neq; idipsum,quod prædominaturũ cęteris videretur, cõsistere per se sine aliorũ adminiculo posset,siquidẽ ideo omnia etiamnũ cõsistunt,quia nõ inordinatio,sed ordo est in omnibus: neq; discõuenientia,sed conueniẽtia:neq; rudis indigestio,sed mũdus (qui nihil aliud est, nisi congruens vndecunque dispositio.) Necessum est igitur reputare atque cognoscere eũ Dominum,qui ista in vnum coëgit, & concentum istum, congruentiamque iniunxit, qui tametsi oculis non conspiciatur,ab ordine tamen congruentiáque rerum dissidentium,eum intellige- D
re possumus istorum omnium principem,ducem & regem esse. Vt enim si videas ciuitatem ex multis variisque hominibus constantem,paruis,magnis,opulẽtis,pauperibus,senibus,iunioribus,maribus,fœminis,bono ordine,rectaque disciplina coli: eosque qui ibi degunt,tametsi diuersos inter se,animo tamen consentire:neque opulentiores contra pauperes,neque magnos contra paruos,neque iuuenes contra senes insurgere, sed omnes æqualitate iuris pacem tueri:si hęc inspiciamus,fieri nequit,quin in mentem veniat,principis inibi præsentia hanc cõcordiam foueri,tametsi ille in conspectum non prodeat, quum immodestia pro signo habeatur,sine capite Rẽpublicam esse:ordo autẽ contra principis curã moderationemq; demõstret. Vt enim quum in corpore membrorum inter se cõgruentiã videmus, neq; oculos cũ auribus pugnare, neque manus contra pedes seditionem mouere, sed vnumquodque propriũ perficit negotium absque seditione: prorsus ex illo ipso intelligimus, esse animam in corpore, quæ ista ad istum modum temperet ac regat, etiam si illa oculis non pateat: Ita quoque vniuersitatis istius ordine & harmonia, necesse est, vt animaduertemus, omnium istorum principem

Gubernatore indiget mũdus cur.

Absurda quædam.

Conclusio. Deus rex & dux totius orbis.

Simile.

Simile.

A cipem esse Deum, eúmque vnum, & non plures. Nam ille dispositionis ordo, & rerum omnium consentiens harmonia, non multos,sed vnum sibi ducem principémque esse declarat, nimirum Verbum Dei. Non enim, si plures essent rerum naturæ principes, seruaretur eiusmodi vniuersitatis ordo, sed omnia confusa & inordinata forent propter multos istos: cùm vnusquisque omnia ad suum arbitrium traheret,& cum alieno depugnaret. Vt enim diximus multitudinem numinum, nullitatem esse numinum: ita quoque necessum est, multitudinẽ principum id efficere, vt nullus esse princeps videatur (cùm enim quisque alterius regnum tollebat, nullus reliquus conspiciebatur princeps) sed inter regnum potius sine capite erat. Vbi autem princeps non est, ibi prorsus disturbatio nascitur. E diuerso, in multis iisque diuersis ordinis & concordiæ obseruantia vnum quoque moderatorem ostendit. Vt si quis è lõginquo cytharam audiat,ex multis & diuersis neruis compositam,& ex iis concentus harmoniam admiretur, quòd non solùm grauis suum sonum absoluit, neque solus acutus, neque solus medius,sed omnes pariter pari modo inter se consonant, plane ex eo intellexerit, non à seipsa cytharam moueri, aut à pluribus pulsari,sed vnum esse Musicum, qui vniuscuiusque
B nerui vocem ex arte ad concentum harmoniæ misceat, etiam si illum non contueatur: ita quoque ex consona vbique & concinna mundi dispositione,nec superioribus contra inferiora, neque inferioribus contra superiora insurgentibus, sed omnibus in commune vnum ordinem conficientibus, consequens est, vt non plures naturæ principes & reges,sed vnum intelligamus, sua luce omnia illustrantem & mouentẽ. Non enim plures esse mundi principes & conditores suspicari licet, sed pro religione perfecta ac veraci vnus tantummodo rerum natura hoc ipsum declarante credendus est. Nam certum illud est iudicium,vnum esse istius vniuersitatis autorem, quod non multiplex,sed vnus perpetuo mundus existat. Oporteret etenim, si plures essent principes, plures quoque & diuersos esse mundos. Siquidem par non est, vt plures vnum mundum ædificent, aut vnum à multis ædificari propter absurda, quæ se inde ostenderent: primum quidem quod si à multis fabricatus esset hic mundus, imbecilles fuisse eius fabros,arbitrãdum foret, eò quod multorum opera ad vnum opus requisita essent. Et ex eo quoque argumentum colligeretur minime vulgare imperfectę vniuscuiusque ad faciendum scientiæ. Nam si vnus idoneus fuisset, non plures aliorum defectum, quasi succen-
C turiati, adimpleuissent. In deo autem, dicere aliquid esse minus integrum aut perfectum, nõ solum impium,sed plusquam nefarium est. Quippe neque artificem inter homines absolutũ dixeris, sed imbecillem, si non solus, sed cum multis vnum opus expediat. Porro ridicula res fuerit, si singuli,quia per se minus poterant in commune,operas suas laboréque consociasse dicas. Sin ob ambitionem quisque industriam suam adhibere voluerit, ne in suspicionem imbecillitatis veniret,ambitiosam æmulationem in numinibus constitues,rem omnium longè absurdissimam. Quòd si vnusquisque satis idoneus fuit ad vniuersitatis istius architecturã, quis vsus in multis? quum vnius vis ad omnia sufficiat. Impium certe pariter & absurdum videretur vnum opus esse, plures autem & diuersi operatores,quum physicæ rationis sit, vnum & singulare si perfectum sit,multiplicato excellentius esse. Id quoque sciendum,quod si mũdus à multis creatus esset, multiplices quoque motus haberet, & sibiipsi dissimiles. Quippe qui ad singulos authores respiciẽs, diuersas quoque & dissimiles obiret motiones. In ipsa autem dissimilitudine (vt dictum est antea) denuo resurgeret inordinatio,perturbatióque vniuersitatis. Quandoquidem ne nauis quidem à multis gubernata recte cursum tenuerit, nisi
D vnus gubernator clauum in manus sumat: neque cythara, si à multis pulsetur, concentum ædet, nisi illam artifex plectro feriat. Quapropter, quum vna sit rerũm natura, vnus mundus eiúsque vnus ordo: vnum illius intelligere debemus, & regem, & opificem Dominum nostrum. Ideo enim ipse opifex vnum (in vniuersum) mundum condidit, ne de multorum numero multi etiam opifices existimarentur,sed ex vno opere, vnus quoque illius autor crederetur. Verum, non quia vnus est conditor,ideo quoque necessum est,vt vnus sit mundus. Poterat enim & alios mundos construere deus: sed quia vnus est mundus creatus, necesse est creatorem eius vnum credere. Cæterum, quis ille sit (nam id quoque in primis necessarium) iam declaretur, ne si quis hac in parte erret,alio credito numine,denuo in eandem superstitionem,quæ nullo nomine subnixa est,relabatur. Arbitror autem neminem in hac re iam deinceps esse ambiguæ mentis. Si enim poëticos deos,deos non esse ratio demonstrauit,& eos qui res creatas pro numinibus habent, erroris conuicit,& omnino gentium idolatriam cultu veri numinis carere edocuit: necessum est, prorsus sublatis aliorum religionibus apud nos solos veram supereссe religionem,& eum qui à nobis adoratur & prædicatur,hunc solum esse verũ

Harmonia mundi vnũ ducem & rectorem declarat.

Similе.

Deus vnus quomodo.

Mundus à multis non est creatus quomodo.

Conclusio.

Vnius mũdi vnus creator & rector

Vera religio apud catholicos.

Deum, ac naturæ dominum, & omnium rerum opificem. At quisnam is est alius, nisi vn- A
decunque ille Sanctus, & excelsior omni creata substantia, Christi Pater, qui veluti optimus
gubernator sua Sapientia suáque ratione Domino nostro Seruatore Christo, ea quæ vbique
Deus quis. sunt, salubriter gubernat ac dispensat, facitque prout sibi recte esse videtur. Rectè autem se
habent, prout facta sunt, aut fieri conspicimus, quia ita placuit illius arbitrio. Nec video qui
Orbis motus rationalis. fieri possit, vt istud non credatur. Si enim irrationabilis esset naturæ motus, & temere vni-
uersitas ista raperetur, recte quispiam & dictis meis fidem abrogauerit. Sin autem ratione &
arte & sapientia constant, atque omni ornatu exornata sunt, necesse est, eum qui superincũ-
bat, atque ita ea instruat, non alium quàm Verbum rationémque Dei esse. Intelligo autem
Ratio dei quæ. rationem, non quæ singulis (quum fiunt) implicita est & congenita, quam nonnulli etiam se-
minalem consueuerunt dicere, inanimatam (inquam) illam, & nulla ratiocinatione, nulla
mente præditam, ex arte tantummodo vires capientem, pro artificis (qui rem tractarit) in-
genio: Neque rursus, qualem habet rationem orationémue rationale genus hominum, quæ
syllabis componitur, & aëre exprimitur: sed boni illius numinis, Deique omnium viuum
Verbum, rationémque intelligo, nimirum efficacem Deum: qui diuersus est à rebus genitis, B
& ab iis, quæ sunt in rerum natura, proprium item & vnicum boni illius Patris Verbũ, quod
vniuersitatem istam instruit & illustrat sua prouidentia, vtpote boni Patris bona Ratio: Illa
(inquam) quæ mundi ordinem dispensauit, illa quæ contraria contrariis coaptans, hanc con-
cinnitatem dedit, quæ ipsa Dei potentia, & Dei sapientia est, quæ cælum versat, terram sus-
pendit, eámque nullius rei fulcro innixam, suo nutu confirmauit. Hac illuminatus sol, orbem
terrarum illustrat, luna dimensum lumen habet, per hanc & aqua in nubibus libratur, plu-
uiæ imbréque in terras fluunt, mare suis finibus circumscribitur, terra omnigenis stirpibus
læta nitet & effrondescit. Quod si quis, non habita fide meis verbis, dubius incredulúsque
inquirat, num omnino sit aliqua ratio in Deo? is ipse nulla ratione vti, non iniuria censebitur.
Habet tamen ex rebus quas videt, certum documentum, omnia ratione & sapientia Dei cõ-
sistere, neque quicquam firmum esse posse inter omnia creata, nisi verbo rationéque condi-
ta essent, hoc est ratione diuina (vt dictum est) quæ non ad hominum similitudinem, vt dixi,
syllabis conflatur, sed sui patris imago indemutabilis existit. Homines enim ex partibus cõ-
positi, & ex nihilo procreati, compositam habent & resolubilem suam ipsorum rationem si- C
Deus non coalescit. ue orationem: Deus autẽ, qui est ipsa essentia, nullis partibus coalescit. Quapropter & eius
ratio, ipsum esse est, & neutiquam vllis membris coniungitur, sed vnus, vnigenitúsque Deus
ex Patre, vt bonus ex bono fonte scaturiens, omnia ordine cultúque instruit & continet. Cau-
sa verò ob quam ratio, Dei inquam ratio in res creatas sese immersit, profecto admirabilis est,
& de se indicium præbet non aliter, quàm decuit rem actam esse. Creatarum enim rerum
Creatura morti obnoxia. natura, quia ex nihilo constat, fluxa, imbecillis & morti obnoxia est, per se iudicata. Deus
contra vniuersitatis istius, bonus, & plusquam bonus est natura, ac quia humanus est, ne-
mini vnquam inuiderit: liber est enim bonus ab inuidentia: & quia liber, ideo nulli
suum esse inuidet, sed omnia esse & existere concupiscit, vt humanitatem suam exer-
cere possit. Animaduertens igitur generabilia quantum pro ipsorum ratione conditioné-
que caduca esse, & dissolutu facilia: ne hoc ipsum paterentur, & in nihilum disso-
luta recíderent, non permisit, res æterna sua ratione procreatas, & indita substantia so-
lidatas, pro ipsorum natura ferri ac tempestatibus iactari, ne rursus in periculum non exi-
stendi deuenirent: sed vt bonus suo ipsius verbo, rationéque (quæ & ipsa deus est) vniuersa gu- D
bernat & constituit, vt rationis ductu, imperio, ac dispositione illustrata natura, firmiter perse-
uerare posset, vt pote quæ in principatum communionémque admissa sit eius, qui vere est, &
ab eo vim existendi susceperit, ne ea pateretur defluuio essentiæ, quæ alioquin passura esset.
Loquor autem de non essendo, nisi ratio illa conseruaret, quæ est imago Dei inuisibilis, pri-
mogenitus omnis creaturæ: quia per eum, & in eo consistunt omnia, tum visibilia tum inui-
sibilia, & ipse est caput Ecclesiæ, vt veritatis administri docent in sacris literis. Ipse igitur om-
nipotens, omnino integer, sanctus, ipsius dei sermo & ratio omnibus incũbens, & vbique suas
Deus omnia viuificat & cõ seruat sua potentia. vires explicans, illustrans omnia tum quę oculis apparent tum quæ oculos subterfugiunt, vni-
uersa in se continet & constringit, nihilque desertum à sua potentia relinquit, sed omnia in
omnibus singula priuatim, publice vniuersa viuificat, & conseruat, initia elementáque om-
nis sensibilis substantiæ, calida, frigida, humida, & sicca in vnum contemperans sua potentia
efficit, vt illa sibi mutuo infesta non sint, sed vnam consonámque harmoniam in commune
absoluant: vt neque ignea cum frigidis, neque humida cum siccis pugnent, sed vt amica &
cognata

A cognata, & si (quantum in ipsis est) inter se contraria sunt, simul tamen coeuntia, ea quæ oculis *Omnia dei*
subiecta sunt, viuificent, & corporibus essendi initia præbeant: & huic diuinæ rationi obtem- *verbo obe-*
perantia, illa quæ in terris sunt, fœcundent, & quæ in cælo sunt, constituant. Propter hanc, ma- *diunt.*
re vniuersum & ingens ille Oceanus, intra legitimos fines, suos motus coercet: terra verò quæ
aquis demersa non est, vernat, & omnigenis, vt dixi, stirpibus comata frondescit. Et ne in re ma
nifesta, singula recensendo, tempus teramus, nihil est omnium rerum quæ fiunt, quod non in
ea, & per eam, & constitutum est & consistit. Quod & Theologus ille dicit: In principio *Ioan.1.*
erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per eum facta sunt,
& sine ipso factum est nihil. Quemadmodum, si Musicus, vbi lyrã adaptauerit, & grauia acutis, *Simile.*
& media extremis ex arte sua cõiunxerit, certum designatumque melos absoluat: ita quoque
Dei illa sapientia, rerum vniuersitatem vt lyram tenens, & aëria terrenis copulans, & cælestia
aëreis, vniuersaque cum singulis coaptans, circumagensque nutu suo ac voluntate, vnum mũ-
dum, mundíque vnum ordinem absoluit recte & congruenter, ipse quidem immobilis perse-
uerans apud Patrem, omnia tamen mouet constitutione sua, vt vnumquodque ipsius Patri *Diuinita-*
B placuerit. Nam miraculum diuinitatis in hoc consistit, quòd vno eodemque nutu omnia si- *tis miracu-*
mul & non per interualla, sed vniuersum cuncta tum recta, tum orbiculata, tum superiora, tũ *lum in quo*
media, tum inferiora, humida, frigida, calida, conspicua, inconspicua circumfert ac gubernat *consistit.*
secundum vniuscuiusque naturam. Pariter enim eodem nutu ipsius, quæ recta sunt, pro sua re-
ctitudine: quæ rotúnda, pro sua rotunditate, circumaguntur: quæ media, pro loci sui conditi-
one mouẽtur. Quod calidum est, calefacit: quod siccum, exsiccat, vniuersaque naturali modo
ex istis constant & viuificantur, & admirabilis quædam & vere diuina inde congruentia perfi-
citur. Et vt exemplo res tanta innotescat: sumamus hæc verba, tanquam si illa dicerentur de
imagine & similitudine ingentis chori. Vt igitur in choro qui constat ex diuersis hominibus,
viris, pueris, fœminis, senibus, iuuenibus, sub vno præsule & moderatore quisque, quantum
potest, cantat pro sua natura, ille quidem vt vir, iste verò vt puer, alius vt senex, alius quemad- *Simile.*
modum iuuenis, omnes tamen vnam & eandem absoluunt harmoniam, vel vt nostra anima
eodem tempore sensus nostros pro cuiusque officio exercet, & ad vnam rem oblatam simul
omnes mouentur, adeo vt oculus videat, auris audiat, manus palpet, olfactus odores arripiat,
C gustus delibet, sæpe quoque interea ne aliæ quidem corporis partes in ocio sunt, adeo vt inter *Aliud*
ista pedes quoque obambulent. Vel vt tribus exemplis, quod dicimus, exprimatur: Magna si- *simile.*
militudo est istius rei in magna ciuitate & populosa, & in ipso, qui eam condidit, moderatore
ac rege. Vt enim præsentia regis imperantis simul & ad omnia oculos intendẽtis, omnes sunt *3. Simile.*
in obsequio, est qui agnos colat, est qui ad aquæ ductus aquarum properet, alius item pabula-
tum proficiscitur, alius ad curiam pergit, alius ad concionem ingreditur, iudex item ad iuris-
dictionem, prætor autem ad tutelam curamque obseruandarum legum se confert, opifex sta-
tim ad opus tendit, nauta ad mare descendit, faber ad fabrilia negocia, medicus ad curationes
suas, architectus ad structuram domus procedit: rursus est qui rus contendit, est qui reuertitur,
alij circa vrbem versantur, alij ex vrbe egrediuntur, alij eodem sese referunt, eaque omnia ad
præsentiam vnius moderatoris & disciplinam fiunt & constituuntur: Ita quoque omnia in vni
uersa rerum natura geruntur. Nam exemplum tametsi minutius sit, maiora tamen inde intel- *Nutu ver-*
lectu assequaris. Vnico enim momento, ad nutum verbi Dei, omnia simul dispẽsantur, & quę *bi Dei om-*
cuiusque sunt, propria fiunt, & ab omnibus simul idem ordo conficitur: Nutu enim & viribus *nia simul*
D præfecti moderatorisque omnium diuini & paterni verbi, cælum circumuoluitur, astra mo- *dispensan-*
uentur, sol lumen diffundit, luna circumambulat, & aër ab eo illustratur, æther vero cali- *tur.*
dus efficitur, vẽti spirant, montes in altum exurgunt, mare vndis crispatur, quæque in
eo sunt animalia nutriuntur, terra immobilis permanens fructificat, homo fingitur, & rur-
sus viuit, ac moritur: in summa omnia animantur & mouentur, ignis vrit, aqua refrigerat,
fontes scaturiunt, fluuij inundant, tempora rerum & horæ superueniunt, imbres descen-
dunt, nubes implentur, grandines fiunt, nix & glacies in densitatem coalescunt, aues voli-
tant, reptilia serpunt, aquatilia natant, mare nauigationibus exercetur, terra seritur, & suis
temporibus germinat: stirpes crescunt, & quædam tenera sunt, quædam matura fiunt, quæ-
dam acta ad senectutem perueniunt, quædam abolentur, nonnulli gignuntur: & in lucem
prodeunt. Omnia ista, imò plura etiam istis (quæ tantæ multitudinis sunt, vt effari non liceat)
mirificum illud Dei Verbum illuminans & viuificans, suo nutu mouet & dispensat, vnum
mundum absoluens, neque extra se inuisibiles illas potentias relinquens: nam & istas (vtpote
illarum conditor) complexus, vnà cum rerum vniuersitate in se continet ac viuificat suo ip-

Simile. sius nutu ac prouidentia. Neque est quod eius rei incredulitatem foueat: vt enim illius prouidentia corpora quidem adolescunt, anima verò rationalis mouetur, & cogitandi videndique potestatem habet (neque hoc multis indiget argumentis, non ante oculos nostra ista fiunt) ita rursus ipsum Dei Verbum, vno & simplici nutu sua ipsius vi & visibilem mundum & invisibiles potentias mouet & complectitur, vnicuique suum officium attribuens, vt diuinæ quidem illæ, diuinitus moueantur: visibiles vero eodem modo quo oculis conspiciuntur: ipse interim in omnibus, & Dux, & Rex, & Conditor omnium, omnia pro iudicio arbitratuque sui Patris agit, modò nos per opera sua (quæ ab ipso fiunt) docens ac loquens ex maiestate & pulchritudine rerum conditarum proportionabiliter conditorem debere intelligi & æstimari. Sicuti enim respicientibus in cælum, videntibúsque ornatum eius & astrorum iubar, par est, vt ratiocinentur de ratione, verbóque, quod illa ad istum modum ordinémque digessit: ita intelligentibus qualis sit ratio, sermóque, atque adeo Verbum Dei, necessum est, vt intelligat qualis sit eius rationis, siue sermonis, siue Verbi Pater, vnde progressus, recte sui Patris interpres, nunciusque appellatur: id quod in rebus nostris quoque videas. Si enim oratione progrediente ex homine, fontem eius vnde profluxit, mentem esse intelligimus: ac orationi intendentes, animum (qui illa loquutione significatur) agnoscimus: quando viuidius excellentiusque ex intuitu verbi, Patrem Verbi intelligimus? vt ipse Saluator ait: Qui videt me, videt & Patrem meum: Hæc quoniam diuina scriptura manifestius ac locupletius deprędicantur, ideo & nos sumpta fiducia, hæc tibi scribenda duximus: in quibus si ipse verseris, facile meis dictis fidem accommodaris. Sententia enim à maioribus confirmata, irrefutabilem habet confirmationem. Nam & olim à principio, vt idola tollerentur, sermo diuinus populum Iudaicum hisce verbis præmunitum esse voluit: Non facies tibi idolum, neque earum rerum simulachrum, quæcunque sunt, vel in cælo sursum, vel in terra deorsum. Istam autē tollendarum idolorum causam aliis verbis scriptura declarat: Idola gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum: os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: nasum habent, & non olfacient: manus habent & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt. Neque item silentio præteriit, qua cautione vtendum in rerum natura mundíque partibus, vt qui nō ignoraret, quanta in illis pulchritudo esset, ne quis illarum venustate inescatus, eas iam non vt opera Dei aspiceret, sed vt Deos coleret. Præmuniit igitur homines, cautósque reddidit his verbis, ne oculis in altum sublatis, contemplans solem & Lunam omnémque ornatum cæli, errore deceptus ea ipsa adorares, quæ distribuit Dominus Deus tuus omnibus gentibus quæ sub cælo sunt. Distribuit autem, non vt gentium numina essent, sed vt gentes ex istorum viribus, omnium rerum opificē agnoscerent, vt superius dictum est. Olim autem Iudæorum populus, plenius istarum rerum certitudine instructus fuit, eò quòd non solum ex naturæ operibus, sed etiam ex diuinis scripturis deitatis cognitionem inhibuerat: in vniuersum tamē omnes homines ab idololatriæ errore, & irrationabili mentis conceptu auulsos cupiens, hæc verba locutus est: Non erunt tibi dij alij præter me. Non quòd sint alij dij ideo eos prohibet, sed ne quis auersus à vero Deo sibi ea quæ non sunt, in numina constituat: qualia sunt apud poëtas & historicos, quæ vt nomen Dei habent, ita redestituuntur, vt demonstratum est. Ipsa quoque forma verborum ostendit, eos deos non esse, quatenus ad istum modum loquitur: Non erunt tibi dij alij, quod in futurum significationem habet. Quod autem in futurum est, tum non est, quum hæc dicuntur. Sed quid? num sublata, vel gentium vel idolorum superstitione, tacuit diuina scriptura simpliciter? & semel humanum genus sine diuinitatis intellectu rapi temerè, ferrique permisit? minime gentium: imò occurrit huiusmodi animi cogitationibus, inquiens: Audi Israël, Deus tuus, Deus vnus est. Ac rursus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & pro omnibus viribus tuis. Et item: Dominum tuum adorabis, & illi soli seruies, illique conglutinaberis. Quia verò per omnia in omnia Verbi prudentia & dispensatio ab omni sacra scriptura est contestata, sufficit ea quæ in præsentia dicta sunt, sermoni fidem conciliare, qua viri in rebus diuinis diserti dicunt: Fundasti terram, & permanet: ordinatione tua perseuerat dies. Ac rursum, Psallite Deo nostro operienti cælum in nubibus, præparanti terræ pluuiam & progerminanti in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum, tribuentique pecoribus pabulum. Per quem autem tribuit? nonne per eum, per quem, vt omnia facta sunt, ita quoque omnia ipsius ordinatione prudentiáque gubernantur? Sed quisnam, quæso, hic alius, si non verbum Dei? de quo & in alio Psalmo dicitur: Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Nam & omnia per eū, & in eo facta esse prædicantur, quod & ipsa scriptura persuasum esse nobis voluit, dum inquit: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit

Animæ vires ex prouidentia Dei.

Simile.

Verbi pater quis.

Ioan. 14.

Sententia irrefutabilis quæ.

Idola tollē da esse.

Exo. 20.

Psal. 113.

Psal. 113.

Psal. 113.

Cognitio dei ex sacris scripturis.

Exo. 20.

Non sunt plures dij ibid.

Psal. 118.

Psal. 47.

Psal. 32.

A uit, & creata sunt. Moses quoque in creatione mundi, hanc sententiam confirmat his verbis: Dixit Deus: Faciamus hominem secundum imaginem & similitudinem nostram. Postquam enim cæli & terræ & omniū rerum procreationem absoluisset pater, ita locutus est: Fiat cælum, congregentur aquæ, & appareat arida, & educat terra omnem herbam fœni, & omne animal. Qua in parte increpandi Iudæi, qui scripturas peruerse intelligunt. Cum quo, quæso istic (nam id quæstionis Iudæis obiici quoque potest) sermocinabatur Deus? vbi & interloquendum imperat. Quòd si rebus creandis hoc imperium dictabat, illísque loquebatur, superuacanea erat istiusmodi sermocinatio, quippe ad eas res habita, quæ non extabant, sed futuræ erant. Nemo enim cum re nihili & nondum extante, verba facit. Nemo item ea existere iubet & alloquitur, quæ nondum sunt in rerum natura. Si enim rebus futuris imperauisset Deus, dici ab illo oportuerat: Sis cælum, sis terra, prodi herba, fias homo. Nunc autem nihil tale loquutus est. Iubet autem his verbis: Faciamus hominem, prodeat herba? Ex quibus apparet, Deum cum aliquo sibi proximo sermones his de rebus conferre. Necesse est igitur aliquem ei adfuisse, cum quo vniuersa condens, collo-

B quium miscebat. At quis ille fuerit, nisi ipsius Verbum? Cum quo enim Deus videri possit colloquium habere, nisi cum sua ipsius ratione ac verbo? Aut quis denique illi adfuit condenti omnem creabilem substantiam, nisi sua ipsius Sapientia, quæ ita de se loquitur. Quum faciebat cælum & terram, coaderam ei. Sub appellatione autem cæli & terræ, omnia quæ in cælo & in terra genita sunt, complexa voluit. Præsens autem ibi, vt sapientia, vt ratio, Patrémque intuens, omnia instruebat, constituebat, ac dispensabat. Rursus, vt potentia patris omnibus soliditatem existendi tribuebat (quemadmodū etiam à Saluatore dictum est) Quæcunque video Patrem facere, eadem & ego facio. Per eum verò & in eo omnia facta esse, sacrosancti illius discipuli docent, eúmque esse bonā ex bona stirpem, ac verum filium. Potentia autem Patris dicitur, & sapientia, & ratio, non ex eo, quod aliqua ex parte istarum rerum

C communionem adipiscatur, aut ista aliunde aduentitia & superuentitia, eius naturam imbuant: quales sunt, qui istarum rerum participes fiunt, ac propterea sapientes, fortes, rationales efficiuntur? sed quòd per se sit ipsissima sapientia illa, per se illa ipsissima ratio ac propria potentia Patris, illa ipsa lux, illa ipsa veritas, illa ipsa iustitia, illa ipsa virtus: & character, & iubar, & imago, & (vt compendio dicam) fructus Patris vndecunque perfectus, ac solus Filius, imagóque immutabilis Patris sui. Quis igitur, quis (inquam) percensuerit plenè de Patre, vt verbi eius dotes assequatur? Est enim sicuti Patris Verbum, Sapientia, ita quoque ad creata se demittens & accommodans, fit ad creatoris cognitionem intellectumque ipsa ex se propitiatio, ipsa ex se vita, ianua, pastor, via, rex, dux, & in omnibus seruator & viuificator, lux & prouidentia omnium. Talem igitur bonum, & opificem Filium habens ex se Pater, non illum rebus genitis obscurum occultumque voluit, sed quotidie eum reuelat omnibus per omnia, quæ ab ipso constituuntur vitámque accipiunt, & in eo, & per eum seipsum quoque exhibet, quemadmodum Saluator ait: Ego in patre, & Pater in me, vt necessarium sit, verbum esse in genitore, & genitū cum Patre suo perennare. Quum hæc igitur ita se habeant, & nihil extra eum sit, sed cælum & terra, & omnia quæ in iis sunt, ab illo pendeant: homines tamen stolidi repudiata illius cognitione & pietate, res quæ non sunt, rebus quæ sunt, anteposuerunt, &

D pro vero Deo, ea quæ nulla essent, deos statuerunt, creaturæ potius quàm creatori seruiētes, remque & stultam & impiam designantes, non aliter quàm si quis opera præ opifice admiretur, & ad monumenta in ciuitate obstupescat, conditorem eorum pedibus conculcet: Aut veluti si qui musicum instrumentum laudibus extollant, concinnatorem autorémque eius reiiciant, stolidi nimirum & magnopere oculis capti. Quomodo enim vlla ratione cognouerint aliter aut nauem, aut domum, aut cytharam, si non sit faber naualis, qui operam adhibeat aut architectus, qui ædificet, aut musicus qui concinnet & componat? Vt igitur qui hæc cōsiderant, furiunt, imo omnem furorem transcendunt: ita mihi sani esse non videntur, qui & Deum ignorant & Verbum eius non colunt: Saluatorem, inquam, omnium Dominum nostrum Iesum Christum, per quem omnia Pater regit & continet & totius vniuersitatis curam gerit, in quem quum tu fidem habeas & amorē, o Christi studiose, gratulare tibi, & certo persuadeas, in mercedem emolumentumque istius in ipsum fidei & religionis, immortalitatem & regnum cælorum tibi destinatum esse, modo secundū leges illius anima tua exornata fuerit. Vt enim iis qui secundum illius præcepta viuunt, æterna vita pro præmio est, ita eos qui in diuersum & non per viam virtutis incedunt, probrum ingens & periculum inexpiabile manet in die iudicij, eo quod quum cognitam haberent virtutis viam contraria his quæ perspecta ac nota habebant, fecerunt.

Gene. 1.

Ibid.

Christum intelligi in voce faciamus hominem & c.

Quem al loquebatur deus in hominis con ditione.

Ioan. 5.

Ioan. 16.

Rom. 11.

Potentia deiquid.

Ioan. 14

SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ DE INCARNATIONE VERBI EIVSQVE CORPORALI AD NOS ADVENTV.

Argumentum.

OVm ſuperius pauca de multis decerpentes, ſed tamen quæ ſufficiãt tractauerimus, de gentium in idolis colendis errore, deque earum ſuperſtitione, quæque illius origo fuerit, & quomodo homines ex ſua malitia commẽti ſibi ſint idolorum cultũ, & pauca per gratiã Dei addiderimus de diuinitate Verbi Patris, eiuſq; in omnia cura & potẽtia, & quòd bonus ille Pater Deus per eũ omnia digerit, & quòd omnia à verbo moueãtur & in eo viuificantur: Age, deinde mi Macari & verè Chriſti amator, de pia bonaq; fide, etiã de incarnatione verbi, & de diuino eius aduentu pauca quædã declaremus: Id quod Iudæi quidem calumniis, Ethnici verò ludibriis infectãtur: nos verò adoramus, vt ex humilitate verbi qua apparuit, maiorẽ adhuc, vehemẽtiorẽq; pietatẽ cõcipias. Quãto enim maioribus ſannis apud infideles iactatur, tanto ille maiora documenta teſtimoniáque ſuæ diuinitatis præbet, quum ea quæ mortales, vt impoſſibilia non aſſequuntur, ipſe poſſibilia oſtendat: & quæ vt fœda aſpernantur, ea ſpecioſa ſua diuinitate reddat: & quæ docti viri vt humana irrident, ea ſua vi diuina eſſe demonſtrat: dúmque ſpeciem idolorum omnium magnificam, vtilitate ſua in qua eſſe putabatur, per crucem ſubuertit, eóſque qui & irridebant, nec fidem habebant, clàm in ſuam ſententiam trahit, vt eius & diuinitatem & potentiam agnoſcant. Verum ad iſtarum rerum explicationem, non inutilis fuerit ſuperiorum dictorum tenax memoria, vt corporeæ iſtius apparitionis cauſam, qua verbum patris tale ac tantum ſeſe manifeſtauit, rectius cognoſcere & intueri valeas. Sed vide, ne pro conditione ſolitóque more naturæ, Saluatorem noſtrum, corpus geſtaſſe arbitreris: ſed potius eum, quum natura incorporeus eſſet, ac ratio ſui patris, ſtudio noſtri, patriſque in nos beneuolentia, ob ſalutem humani generis, ipſum ſeſe in humano corpore exhibuiſſe. Conuenit autem nobis (qui de tanto negocio narrationem inſtituimus) prius de vniuerſa rerum naturæque opifice mentionem facere, vt ita naturæ inſtaurationem, à verbo ipſius ab initio autore & conditore factam, digne ritéque contemplari poſſimus. Nihil enim in eo contrariumvidebitur, ſi per quem rerum naturam condidit pater, per eundem quoque, eam incolumen & ſaluam præſtet. Opificium mundi & vniuerſitatis creationem, multi multifariam tractauere, & quiſque prout ipſi libuit, ita quoque rem deſcripſit: Aliqui enim ſponte & fortuito omnia nata eſſe prædicant (vt Epicurei, qui vniuerſitatis rerum per ſe nullam eſſe prouidentiam fabulantur) plane contra rem manifeſtam oculiſque ſubiectam, verbis obgannientes: Si enim (vt ipſi volunt) omnia ſine prouidentia exorta ſunt, oportuit omnia ſimpliciter exoriri & ſimilia eſſe, neque vllo modo differre, ac in toto mũdi iſtius corpore nihil, niſi vel ſolem duntaxat, aut lunam eſſe, atque itidem in hominibus nihil aliud exiſtere, niſi vel manum tantummodo, vel pedem, vel oculum. Nunc autem ita non fit. Videmus enim aliud ſolem, aliud lunam, aliud terram eſſe. Et in humanis corporibus, aliud pedem, aliud manum, aliud caput exiſtere. Cæterum iſtiuſmodi ordo documento eſt, non ſponte res creatas prodiiſſe, ſed cauſam effectricem præceſſiſſe, ex qua diſpoſitorem autorémque omnium Deum intelligas. Alii (inter quos eſt Plato) ex præexiſtente ingenitáque materia feciſſe Deum vniuerſa, arbitrantur: Non enim Deum quippiam poſſe, niſi illi prius ſubiecta ſit materia, eadem ratione qua & fabro lignum ſuppeditari oportet, vt fabricari poſſet. Atqui non ſentiunt, qui iſta loquuntur, ſe Deo imbecillitatẽ iniungere. Nam ſi materiæ autor non eſt, ſed ea ſubminiſtrata res creandas producit, imbecillis reperitur, quum citra materiem nihil eorum quæ fieri debent, poſſit condere: Quemadmodum certe fabri imbecillitas in eo eſt, quòd nihil poteſt rerum neceſſariarum ſine lignis in opus conficere. Quod ſi iuxta conceſſionem iſtius ſententiæ, ſine materia nihil Deus creaturus fuiſſet, qui illi competit nomen fictoris & conditoris, quum aliunde acquirat, vt condere poſſit, nimirum ex materia? eritque pro illorum opinione, ſi talis ſit Deus, non conditor rerum, ſed artifex: quũ in ſubiecta materia, cuius ipſe non eſt autor, opus ſuum explicet. Omnino enim conditor non appellabitur, qui materiam non condit ex qua creaturæ conſtituuntur. Hæretici porro alium

Quomodo Chriſtus humanitatem aſſumpſit.

Narratio.

Creatio mundi non eſt fortuita vel ſponta nea.

Abſurdũ Platonis de creatione mũdi opinio.

Mundus an ſit factus ex materia exiſtente.

A alium ſibi opificem rerum fingunt, extra Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, magnopere in rationibus ſuis cęcutientes, quum Dominus ad Iudæos loquatur: An neſcitis, quod ab initio ille qui conditor eſt, marem & fœminam eos crearit, & dixerit: Ea de cauſa relinquet homo patrem & matrem ſuam, & coadglutinabitur vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam. Deinde indicium adiunxit, quiſnam ille conditor eſſet, quum ait: Quod igitur Deus coniunxit, homo ne ſeparet. Quomodo igitur iſti nouam alienamque à Patre procreationem rerum inducere poterint? Si ſecundum Ioannem Euangeliſtam nihil non ſub iſtis verbis conplectẽtem: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt, quomodo alius fuerit opifex præter Chriſti Patrem: Talis eſt iſtorum hominum nugatio: ſed enim diuina inſtitutio, & fides ſecundum Chriſtum eorum delyria, vt impietatem ac ſacrilegium quoddam execratur. Quæ vniuerſitatem rerum, non ſponte, ne ſit prouidentia deſtituta: neque ex præſuppeditata materia, ne Deus ſit impotens: ſed ex nihilo, ac prorſus nuſquam extantibus Deum Patrem per Verbum ſuum feciſſe agnoſcit, quum ad iſtum modum loquatur per Moſen: In principio fecit Deus cælum & terram. Ex vtiliſſimo paſtoris libro, primò crede
B vnum eſſe Deum, qui condidit omnia & abſoluit, fecitque ea, quæ non erant vt eſſent. Quod & Paulus indicat his verbis: Fide intelligimus, verbo Dei perfecta eſſe ſecula, & ex non apparentibus prodiiſſe, ea quæ nunc apparent. Deus enim bonus eſt, vel potius fons bonitatis. Bonus autem, nullius rei inuidia tangitur: vnde nulli eſſentiam inuidens, ex non entibus vniuerſa creauit, per ſuum Verbum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, inter quæ, præ omnibus humanum genus miſericordia proſequutus eſt: Animaduerto enim eos conditione ſuæ naturæ perpetuo ſubſiſtere non poſſe, maius quiddam illis elargiturus non ſimpliciter, ſicut reliqua in terris animantia, quæ bruta ſunt, humanum genus creauit, ſed ad ſuam ipſius imaginem illud effigurauit, deditque illis ſuæ rationis dotem, vt veluti vmbras quaſdam ac lineamenta rationis poſſidentes rationaleſque effecti, perſeuerare poſſent in beatitudine, viuentes veram, & re vera Sanctorum in paradiſo vitam. Animaduertens rurſum arbitrium defectumque hominis vtroque vergere, maturè hanc gratiam quam ipſis dederat, legis & loci præſidio communitam voluit. Introduxit igitur eos in ſuum ipſius paradiſum, edictumque præſcripſit, vt ſi gratiam illam conſeruarent probique permanerent, fruerentur in paradiſo
C ſine mœrore, ſine dolore, ſine anxietate hilariſſima vita, præter etiam id, quod ipſis in cælo immortalitas deſtinata erat. Sin autem præuaricationem facerent, & ad improbitatem auerterentur, cognoſcerent ſe per mortem pro ipſorum natura corruptionem ſubituros, neque victuros in paradiſo, ſed extra paradiſum poſtmodum morituros, & in morte corruptioneque permanſuros eſſe. Id autem & Scriptura his verbis ſignificauit ex perſona Dei: Ex omni ligno, quod eſt in paradiſo, comedetis, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comederitis. Quacunque autem die comederitis, morte moriemini. Quid hoc aliud (quæſo) niſi non ſolummodo eos morituros, ſed etiam in mortis corruptione permanſuros eſſe? Sed fortaſſis admireris, quum propoſita mentione de incarnatione Verbi, nunc de principio hominum verba faciamus. Verum id non alienum eſt à ſcopo inſtitutæ orationis. Neceſſe eſt enim, nobis diſſerentibus de Saluatoris noſtri ad nos aduentu, etiam diſſerere de hominum principio, vt cognoſcas, noſtram culpam illi dediſſe occaſionem vt deſcenderet, noſtramque præuaricationem Verbi Dei humanitatem elicuiſſe, vt ad nos contenderet, & inter homines appareret Dominus. Illius enim incorporationis nos cauſam dedimus, & ob noſtram ſalutem
D ita humanus extitit, vt in humano corpore & eſſe vellet & appareret. Ad iſtum igitur modum Deus hominem fecerat, & in incorruptibilitate perſeuerare volebat: homines autem contra, ſpreta reiectaque Dei cognitione, excogitatis praua ſua ratione malis (vt ſuperius dictum eſt) prædenunciatam mortis condemnationem acceperunt: neque iam inde (quales conditi erant) remanſere: ſed pro ipſorum rationibus cogitationibuſque corruptelam vitiumque contrahebant, & ſub mortis imperio detinebantur, eò quod præuaricatio mandati illos ad veterem naturæ conditionem retraheret: vt quemadmodum ex non entibus creati erant, ita eſſendi perniciem interitumque, progreſſu temporis ſuſtinerent, idque non immerito. Quum enim naturam aliquando non exiſtendi habuerint, tamen ad ſuum eſſe ſunt reuocati Verbi Dei præſentia, conſequens erat, vt iidem illi euacuati cognitionis de Deo, & in non entia auerſi (mala enim non entia dicenda ſunt, bona autem entia, vt quæ verum Deum autoremque ſui habeant) ſempiterna quoque illa eſſendi natura exuerentur: quod nihil

Creatio mũdi an ſit à multis.

Gene. 2.

Ibidem.

Matth. 15

Ioan. 1

Creatio mũdi ex nihilo

Gene. 1

Heb. 11

Homo quomodò creatus.

Lex homini data cur.

Genes. 2.

Antipophora.

Incarnationis verbi cauſa.

Homo mortem vitæ prætulit.

Humanum genus in gratiam reſtitutum præſentia verbi Dei.

Homo mortalis secundum naturam, secundum gratiam vero immortalis Sapi.18 Psal.81.

est aliud quàm vt dissoluti, in morte & putrefactione permanerent. Est enim homo secundum naturam, mortalis, vt qui ex non entibus creatus sit: attamen ob eius cum Deo similitudinem, retudisset suam naturalem corruptionem, incorruptibilisque permansisset: si eam similitudinem Dei cognitione integram incolumémque seruasset. Quemadmodum ipsa Sapientia dicit: Attentio obseruatioque legum, constabilitio est incorruptibilitatis. Atque ita incorruptibilis reditus, vixisset vt deus, quemadmodum alicubi suis verbis indicat Scriptura: Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes: vos autem vt homines interitis, & vt quispiam de principibus caditis. Siquidem Deus non solum nos ex nihilo fecit, sed & vitam, qua secundum Deum viueremus, nobis largitus est, Rationis beneficio. Homines contra auersi ab æternis, & ad corruptibilia consilio diaboli conuersi, sibi suæ corruptionis (quæ in morte spectatur) authores fuere. Nam quanquam essent (vt dixi) secundum naturam corruptibiles, gratia tamen participatæ rationis, vitium illud naturæ elapsuri fuissent, si modo probi mansissent. Propter enim ipsis cohærentem coniunctamque rationem, naturalis illa corruptio ad illos accessum non habuisset, sicut scriptura dicit: Deus hominem condidit ad immortalitatem, & ad imaginem æternitatis suæ: verùm inuidia diaboli factum est, vt mors orbem terrarum inuaserit: quo veniente iam homines mori cœperunt, tantóque magis corruptio deinceps contra eos inualuit, quantò leuiùs est illis visum, in præuaricando mandato numinis comminationes sustinere, quippe qui in delictis intra certos terminos non constitere, sed paulatim magis ac magis ad vlteriora tendentes, ad immensa scelera procurrerunt. Statim enim ab initio inuentores malitiæ mortem & perniciem ea re aduersus sese prouocauere. Tandem ad iustitiam delapsi, ac omnem iniquitatem transgredientes, nullibi fixis vestigiis, sed noua nouis accumulantes, in patrandis sceleribus satiari nequiuerunt. Etenim adulteria & furta erāt vbique: cædibus & rapinis plena erat vniuersa terra, iuris legumque nulla ratio, sed circa iniurias stupráque omnis cura: Omnia autem scelera, publice priuatimque ab omnibus perpetrabantur: ciuitates bella suscipiebant: gentes aduersus gentes incitabantur: dissectus erat vniuersus orbis seditionibus & pugnis, vnoquoque pro virili in faciendis iniuriis operam nauante. Neque longe seiuncti erant à rebus innaturalibus, sed vt dixit Christi ille testis Apostolus: Mulieres eorum mutauerūt naturalem vsum, in eum qui erat præter naturam. Itidem & viri, omisso naturali vsu fœminæ, libidine exarserunt in se mutuo, mares in mares turpia designantes, & mercedem pensatricem (quæ debebatur errori ipsorum) in seipsis recipientes. Ob ista magis ac magis inualescente morte, ac corruptione contra homines perdurante, genus quidem hominum extinguebatur: ipse autem ille rationalis & ad imaginem creatus homo obliterabatur & opus illud à Deo factum simul interibat, & mors (vt iam prædixi) ex lege vim suam contra nos obtinebat, nec vlla spes erat effugiendæ legis, quia ea à Deo propter præuaricationem lata erat, fuitque ea res plane absurda & indecora. Absurdum enim, Deum in suis verbis mentiri, si (quum lege statuisset morte moriturum hominem, quandocunque mandatum præuaricaretur) mortem tamen post præuaricationem effugeret, nec verbis illis adstringeretur. Non enim verus Deus fuisset si (quum dixisset nos perituros) non perissemus. Indecorum rursum erat, eos, qui semel creati erant rationales, & ipsius rationis participes facti pariter extingui, & denuo ad non existendi naturam per corruptionem resolui. Id enim indignum erat bonitate Dei, si quæ ab ipso creata essent, in interitum abirent, ob diaboli aduersus homines fraudem. Quin imò, indecentissimum erat, dei artem in hominibus extingui, vel per ipsorum incuriam vel per dæmonis imposturam. Pereuntibus igitur rationalibus hominibus, vnáque cum illis tanto opificio abolescente, quid, quæso, Deum, qui bonus erat, oportebat, facere? permitterétne corruptionem contra eos vim suam habere, ac mortem ipsis dominari? Ad quid necessum fuit, eos vel semel creari: præstabat eos non genitos, quàm genitos neglectui dari, & intercidere. Nam ex istiusmodi incuria magis imbecillitas Dei, quàm bonitas appareret, in sinendo opus suum perire, quàm si nunquam condidisset hominem. Si enim nunquam homines condidisset, nemo imbecillitatem in eo suspicaretur. Vbi autem eos condiderat, & esse voluerat: absurdum indecorumque erat eius opera interire, idque potissimum sub ipsius opificis conspectu. Non igitur fas erat ita apparere, quasi ipse sineret hominem corruptioni mācipari, quia id indignum ac minime conueniens diuinæ bonitati. Vt igitur par erat istud in contrarium fieri: ita è diuerso magna cum ratione obstabat lex, quæ de hominum interitu promulgata fuit. Absurdum quippe erat, ob nostram vtilitatem perdurationemque, Deum veritatis patrem, mendacem videri. Quid igitur ea in re factum oportuit, aut à numine agendum erat? Pœniten-

Gen.1 Mors inuasit mūdum inuidia diaboli

Hominum procliuitas ad vitium. Homo ad peccandum insatiabilis Ad omne genus vitiorum homines dediti. Rom.1 Rom. 1

Peccato genus humanum extinguitur. Imago Dei peccato deleri.

Deum mentiri absurdum

Pœnitentia an potuerit satisfacere pro peccato Adæ.

A Pœnitentiamne super præuaricatione ab hominibus exigere? id enim Deo non indignum cē- sueris dicens, quòd quemadmodum ex præuaricatione corruptio nata esset: ita ex pœnitentia incorruptibilitas renasceretur. Atqui ista pœnitentia non ex æquo & bono cum Deo egisset. Nam ne sic quidem ille verus fuisset, si non perpetuò mortales in mortis detentione permansissent. Pœnitentia enim rem à sua natura non abducit, sed solummodo cessationem in peccando facit. Quocirca, si duntaxat peccatum fuisset, nec corruptio subsecuta esset, pulchrè se haberet ipsa pœnitentia. Sin autem ideo homines, quia præuaricatio iam antecesserat, sub ea, quæ est contra naturam, corruptione detinebantur, gratiamque imaginis in se perdiderant: quid (quæso) aliud decuit fieri, aut cuius opera ad recuperandam istam gratiam requirebatur, nisi solius Verbi, quod ab initio omnia ex nihilo condiderat? Eius enim fuit, id quod corruptibile erat, iterum ad incorruptibilitatem reducere: & pro omnibus, id quod æquum rationiq; consentaneum erat, Patri præstare. Quum enim Patris sit verbum, & supra omnes, meritò etiam solus omnia recuperare potuit, & idoneus fuit, qui pro omnibus pateretur, ac apud Patrem intercederet. Hac igitur de causa incorporalis illa & incorruptibilis numinis Dei ratio

Solus Christus peccatū Adæ delere potuit. Christi incarnationis prima causa.

B (siue id Verbum appellare mauis) ad nostram regionem accessit, non quidem antea inde longinquus (nihil quippe ab eo vacuum relinquitur in rebus creatis, quum omnia omnino impleuerit sua patrisq; sui præsentia) sed eatenus accessit, quatenus se sua humanitate ad nos demiserit séque ipsum exhibuerit. Ibi quum videret rationale genus oppetere, & mortem vi efficaciaque corruptionis tyrannicè dominantem, minasque pœnarum, quibus præuaricatio denunciata fuit, hanc corruptionem in nostram perniciem potenter stabilire: simulque conspiciens absurdum esse legem (antequam impleretur) abrogari: & sua quæ ipse architectatus esset aboleri, hominumque ingentia scelera contra ipsos in immensum crescere, ac pariter omnes homines morti obnoxios detineri, misertus generis nostri, indolensque nostram imbecillitatem, demisit sese ad nostram corruptionem, non passus vlterius mortis tyrannidem, ne quod creatum esset, occumberet, aut Patris sui opus in formando homine, ociosum vanumque redderetur, sibi igitur corpus desumit, idque à nostro corpore non alienum. Neque simpliciter voluit in corpore consistere, aut nudam sui præsentiam exhibere, quippe penes quem erat, si ita placuisset, sese oculis exponere, & per aliud quippiam quod præstantius esset, diuinum suum aduentum ostendere, sed nostrum corpus assumpsit, idque non quoduis, sed quod purum ex illibata impollutaque, ac viri nescia virgine, incommixtile prorsus citráque rudimenta Veneris coalesceret. Ipse enim, vt rerum conditor, id poterat, & quod poterat, fecit, sibique in virgine corpus, hoc est, templum ædificat in peculiare instrumentum, quo se cognitum redderet, eique vt domicilio inhabitauit. Atque ita a nobis simili corpore mutuato, eò quod omnes mortis corruptioni obnoxij essemus, pro omnibus idipsum in mortem deditum Patri suo sacrificauit, atque in ea re perquàm humaniter egit, tum vt in ipso, omnibus morientibus lex de corruptione hominum solueretur, vtpote omnibus quæ illius potestate permissa fuere in dominico corpore consummatis, omnique aditu eius, ad homines per Filium Dei eiusdem similitudinis intercepto, tum vt homines à corruptibili auersos ad incorruptibilitatem conuerteret, & à morte in vitam corpore suo quod proprium sibi fecit, reuocaret, resurrectionis gratia mortem in illis quasi stipulam in igne consumens, atque è conspectu auferens. Cùm enim certum haberet Verbum Dei, corruptionem non aliter in hominibus desituram esse, nisi omnes omnino morerentur, & se mortis capacem non esse, vt immortalem & Patris Filium, ideo corpus, quod mori posset, sibi assumit, vt illud rationis particeps factum, pro omnibus morti ad plenam satisfactionem sufficeret, & tamen ob Verbum rationemque Patris inibi inhabitantem, incorruptibile perseueraret, quò ita in posterum corruptio in omnibus per resurrectionis gratiam desineret: ideoque veluti hostiam ab omni macula liberam ipse sibi corpus desumens, offerensque in mortem, ab omnibus statim sui similibus rei persimilis oblatione mortem amolitus est. Quum enim esset præ omnibus Ratio ipsius Dei, iure suum templum & corporale instrumentum, vt obsidem vicariamque animam morti sistens ad immolationem, expleuit id quod mortis rationibus ab omnibus debebatur, hostimento pensitationeque rei consimilis, omnesque incorruptibilis Dei incorruptibilitate vestiuit, datis in futurum de resurrectione promissis. Iam inde enim corruptio illa quæ in morte sita est locum nullum in hominibus inuenit: propter eum qui per domicilium corporis in hominibus inhabitat. Vt enim magno rege in magnam vrbem ingresso, ibique domicilium sibi deligente, prorsus huiusmodi ciuitas in magno honore est,

Quale corpus assumpserit Christus.

Corpus suū deo patri sacrificauit Christus.

simile.

neque vel hostis vel latrones in eam populationes tentare audent, quin potius eam summa A obseruatione colunt,eò quòd rex ibi vel vnicas ædes inhabitet:idem quoque euenit in regum omnium Rege. Quum enim ille accessisset ad nostram patriam, ac domicilium sibi in simili nostrique generis corpore constituisset,statim ab illo tempore omnes contra eam insidiæ hostium cessauere,mortisque extrita est putrilago,quæ olim cõtra mortales inualuerat. Periisset enim plane mortale genus,nisi omnium Dominus & Saluator, Dei Filius pertendisset ad extrema mortis. Decebat autem reuera vel in primis hoc magnificum opus diuinam bonitatem. Si enim rex munitionem,aut oppidum,cuius condendi ipse autor fuit, nequaquam negligit, quomodo id incolarum incuria eò deuenerit,vt hostium oppugnationes sustineat,sed vt opus suum asserit & liberat,nec tam ad incolarum negligentiam, quàm ad id quod suam maiestatem decet. Quanto igitur rectius ab vndecunque illius boni Dei Patrisque Ratione ac Verbo actum est,quod genus hominum à se conditũ, & iam in tabem deductũ,nequaquã contempserit,sed mortem quæ superinciderat,immolatione sui corporis aboleri curauerit,hominúm que negligentia per suam doctrinam castigata,vi ac virtute,omnia quæ hominum erant, instaurarit. Cæterum hæc quæ de Saluatore loquimur per ministros Saluatoris, rerum diuina- B rum peritos confirmata videas, si modo in illorum scriptis verseris, quum dicunt: Dilectio 2. Cor. 5 Christi conseruat nos,si ita censeamus, vno pro omnibus nobis mortuo, cæteros nos omnes 2. Cor. 5 mortuos esse. Atque ideo eum pro omnibus mortuum esse,vt iam non nobis nos, sed ei, qui pro nobis mortuus esset & resurrexisset, domino nostro Iesu Christo viueremus. Et rursum. Heb. 2 Hunc quidem paululum inferiorem Angelis videmus ob passionem mortis, gloria tamen & honore coronatum,vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortẽ. Deinde causam(cur nõ oporteret alium quam Dei Verbum hominem fieri)his verbis indicat: Decebat enim eum,per quẽ omnia,& ex quo omnia, multos filios in gloriam adducentem,cùm princeps autorque eorũ salutis esset,passionibus consummari. Verba autem ista hoc sibi volunt: non alterius fuisse, à corruptione quæ iam incubuerat, homines recipere, nisi Dei, qui eos ab initio condiderat. Quod autem,vt victima eiusdem corporis sibi suppeteret, corpus istiusmodi sibi asumpserit, etiam id quod suis verbis produnt. Postquam igitur pueruli participes erant sanguinis & carnis,ipse quoque itidem earundem rerum particeps factus est, vt per mortem eum exhauriret,qui imperium mortis habebat,hoc est,diabolum,& liberaret illos, quotquot formidine C mortis per omnem vitam obnoxij erant seruituti. Immolatione enim sui corporis, & legi nobis infestæ finem imposuit,& primordium vitæ nobis renouauit, spe resurrectionis nobis data. Quandoquidem ex hominibus aduersus homines vires suas collegerat mors, ideo rursus per hominis naturam à Verbo Dei susceptam,mortis dissolutio facta est, & vitæ resurrectio, dicente Apostolo: Quandoquidem enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur:& cætera quæ sequuntur. Non enim iam amplius vt condemnati morimur, sed vt excitandi,communem omnium resurrectionem expectamus,quam suis temporibus exhibebit is,qui eam elaborauit & largitus est Deus. Hæc igitur prima Dominicæ incarnationis causa. Cæterum Dei ad nos aduentum bona ratione procuratum fuisse, vel isthinc cognoueris:primum, quod Deus omnium potens, quum in creando humano genere per Verbum suum, intueretur imbecillitatem naturæ nostræ, & quàm ea non sufficeret ad cognitionem opificis sui,& quàm vix quippiam de eo intelligeret,eò quod ille ingenitus, ipsa vero è nihilo prodiisset: ille incorporeus, ipsa ex inferiori parte corpore constaret:magnamque esse rerum D genitarum impotentiam,ad genitoris potentiam intellectumque notitia assequendã: misertus nostri generis,quia bonus est, non reliquit hominum genus vacuum destitutumque sui intelligentia,ne illis sua existendi natura inutilis redderetur. Quid enim (quæso) commodi rebus creatis,si non cognoscant suum creatorem? Aut quomodo rationales essent, si non cognoscant Patris Verbum,cuius opera creati sunt? Nihil siquidem à brutis different,si nihil magis,quàm terrena intelligant. Aut cur ita deus eos condidisset, si ab illis cognosci non affectabat? Quamobrem ne hoc fieret(quum bonus esset) suam imaginem Dominum nostrum Iesum Christum illis impertitus est, creauitque illos secundum suam ipsius imaginem & similitudinem,vt per eam gratiam,imaginem,nimirum Patris*Rationem agnoscentes, etiam ad Patris intelligentiã contenderunt, quo ita cognito suo creatore, verè beatam & felicẽ viuerẽt vitam. Verũ stulti ex negligentia tantæ ipsis impensæ gratiæ, miris modis sese à Deo auerterũt, mentesque suas quasi luto contaminarũt,vt non solũmodo in obliuionen venerint cognitionis diuinæ, sed alia ex aliis sibi finxerint. Idola enim pro rebus veris effigiauerunt, & in cultu honorif-

Christus mortem abolevit sui corporis immolatione.

Christi corporis immolationis vtilitas.

Rom. 3. 1. Cor 15

Mors nostra quæ Christi aduentus causa secunda.

Creaturæ Rationalis vtilitas.

al. verbum.

Hominis imbecillitas & sui salutis negligentia.

A honoribusque præstandis,ea quæ nulla erãt,Deo qui erat,prætulerunt, creaturam supra creatorem venerantes,& quod teterrimum est,in ligna,in lapides,in quamlibet materiam, in homines denique numinis Maiestatem transtulerũt, quin imò grauiora etiam istis designauerũt (vt superius dictum est) Quid quod & ad eam impietatem deuenerint, vt etiam dæmones coluerint,eósque deos appellarint,eorum libidinibus modis inseruientes? Brutorum enim & hominum mactationibus, vt iam dictum est,prout congruum erat dæmonibus sacra obierunt, indies magis ac magis eorum furiosis stimulis sese obnoxios reddentes. Quocirca & artes magicæ apud illos professores erant,hariolique omnibus in locis imposturas suas exercebant: & quod rerum natura subsisteret, quodque ipsi essent, stellis, cæterisque quæ in cælo visuntur, imputabant: nihil omnino nisi quod in oculis esset cogitantes. Prorsus omnia impietatis & sceleris plena erant. Solus autem Deus & eius* Ratio ignorabatur, quanquàm ille se illis haudquaquam in obscurum abdidisset, quippe qui non simpliciter sui notitiam ipsis dederit, sed multifariam multisque modis explicarit. Gratia enim imaginis ad similitudinem Dei hominibus impressa,idonea satis fuit,quæ Verbi notitiam faceret,idque per Verbum Patris. At- B tamen,quum sciret Deus hominum imbecillitatem,etiam huic negligentiæ remedium præuidit,vt si quando negligerent ex sui ipsorum intuitu Deum agnoscere,possent saltem ex naturæ operibus opificem intelligere. Sed quum paulatim negligentia hominum in peius procederet,rursum etiam huic infirmitati Deus consuluit, emittens ad eos legem & prophetas ipsis familiares,vt si grauarentur in cælum suspicere,haberent de proximo doctrinam. Homines enim ex hominibus propius addiscunt,quid in rem sit vtile. Licebat igitur oculis ad cæli magnitudinem sublatis, ac naturæ ordinem rerumque inter se congruentiam animaduertẽtibus cognoscere eius principem moderatricemque Patris Rationem,quæ sua in omnia prouidentia Patrẽ omnibus patefacit,& propterea vniuersa mouet,vt per ipsum omnes Deum cognoscere possint. Aut si illis id graue esset, licebat vel ex colloquio Sanctorum ad eam scientiam peruenire,vt & omnium opificem Deum Christi Patrem cognoscerẽt,& inde idolorum cultum intelligerent nullo omnino numine subnixum esse,& impietate scatere. Poterãt quoque ex legis institutione à sceleribus auerti,& vitam secundum virtutem viuere. Non enim in Iudæorum gratiam duntaxat lex illa introducta fuit,aut prophetę ad solos Iudęos missi,à quibus C affligebatur,sed in hoc destinati,vt vniuersi orbis magistri ac pedagogi essent, & pro publica schola & sacrosancta,tam in iis quæ pertinent ad Dei notionem, quàm in iis quę spectant ad animæ disciplinam haberentur. Cæterum quantacunque esset Dei bonitas,homines tamen victi præsentariis voluptatibus, dæmonumque præstigiis & imposturis, nihilo propinquius ad veritatem accedebant,imo pluribus adhuc malis sceleribusque sese ingurgitabant:adeo vt iam amplius rationales non viderentur,sed bruti ex moribus irrationalesque censerentur. Ad istum igitur modum obrutescentibus mortalibus atque ita dæmoniaca seductione occultante & obtenebrante veram Dei cognitionem, quidnam à Deo fieri opportuit? obticescerẽne ad res tam atroces,atque ociosè pati,homines à dæmonibus in errorem abduci, neque ipsos cognoscere Deum? At quorsum opus fuit, vt homo ab initio ad Dei imaginem conderetur? præstabat enim eum simpliciter irrationalem creari,quàm cum ratione creatum irrationabiliter viuere. Aut quorsum attinuit,eum statim à principio cogitatus intellectionesque de numine concipere? si ne sic quidem dignus esset, qui eas perciperet: potius ab initio id dari non oportuit. Aut quid commodi Deo creatori,aut quæ inde illi gloria,si homines creati ab eo, D non eum,sed alios adorarent,persuasi se ab illis esse conditos, quasi Deus homines non sibi, sed alij architectatus esset? Quod si rex aliquis ex mortalium numero, loca à se munita minime permittat per deditionem aliis seruire,vel ad alios deficere: sed scriptis illos multisque subinde amicorum legationibus solicitant:& si necessum est, ipse quoque eodem se confert, vt præsentiam ipsius reuereantur: idque adeo nulla ex causa, præterquam ne vel aliis obtemperent,vel sua acta in irritum cadant: Quid autem,an non multo auidius,tenaciusque Deus tuebitur omnes res à seipso creatas? ne à se aberrent,& rebus nihili seruiant, præcipue quum istiusmodi error cum eorum pernicie demolitionéque coniunctus sit. Non decebat eos diuinæ semel imaginis consortes in exitium abire. Quid igitur Deo conueniebat, vt faceret? aut quid par erat,vt fieret? nisi vt exemplar imaginis renouaret,vt per id denuo ipsum homines cognoscere possent? Id autem quomodo confici potuit,nisi ipsa imago Dei Saluator noster Christus superueniret? Per hominem sane id agi nequibat, quandoquidem & ipsi ad imaginem creati erant. Sed neque per angelum, quippe, quum Angeli imagines non sint. Ergo quod supererat,dei Ratio ipsa aduenit, vt imago Patris, quo hominem qui ad imaginem figuratus

Idola Deo præposita.

Dæmones in deorum numerum relati.

Homines & bruta dæmonibus sacrificata.

Rom. 1

al. verbum

Lex & prophetia hominibus data cur.

Legis vtilitas.

Lex & prophetæ an iudæis tantum conuenerint.

Homines dæmonum præstigiis irrationales facti.

Incommoda peccati.

Homine lapso quid deum facere oportuit.

Humani generis reparatio per hominem aut angelũ fieri non poterat.

al. verbum.

erat, recuperaret. Sed ne ita quoque hoc ipsum succesſiſſet, niſi & mors intercederet, A
& corruptio extereretur. Vnde non immerito mortale corpus aſſumpſit, vt mors in ipſo in
poſterum deleretur,& homines ad eius imaginem conditi,denuo inſtaurarentur.Nullius igi-
tur id negotiũ fuit,niſi imaginis Patris. Vt enim forma aliqua in tabulis depicta, ſordibuſque
aliũde ſuperiniectis obliterata, inſtaturari nequit,niſi eius præſentia adhibeatur, ad cuius ſpe-
Simile. ciem primitus tabula depicta fuit:Illius enim honori datur,cur materia, quæ eius imaginem
ſemel ſuſceperat,non abiiciatur,ſed de integro interpoletur: Eodem modo vndecunque ille
bonus Patris filius,imago & character Patris, ad regiones noſtras profectus eſt, vt hominem
ad ſui ſimilitudinem factum denuo reficeret,& perditum condonatione peccatorum reecupe-
raret,quemadmodum ipſe ait in Euangeliis:Veni,vt quod perditum eſſet,inuenirem & con-
Luc.19 ſeruarem.Vnde & ad Iudæos dixit:Niſi quis renatus fuerit: non his verbis natiuitatem ex fœ-
Io.3 minis inſinuans, quemadmodum illi ſuſpicabantur,ſed animam, quæ renaſcitur ac inſtaura-
tur ſecundum imaginem Dei,ſubindicans.Cæterum quoniam furor idololatriæ, ac ſuperſti-
tio nullo numine ſubnixa orbem tenebat,& Dei cognitio ſuppreſſa erat: cuius erat mundum
de Patre docere?hominis,dixerit aliquis,at nõ poſſibile erat hominibus omnem quæ ſub ſole B
eſt,terram peragrare,neque in viribus eorum,vt tantum ſpacij decurrerent, neque ſatis idonei
authores habiti fuiſſent,quibus de iſtiuſmodi negociis fides haberetur, neque dæmonũ frau-
dibus & præſtigiis obſiſtere potuiſſent, omnium animis vulneratis perturbatiſque diabolica
impoſtura,& idolorum vanitate.Qui(quæſo)fieri potuiſſet,vt hominis animam, & hominis
mentem,in aliam ſententiam traducerent,ſi ne ſub conſpectum quidem eorum venirẽt?Quẽ
autem non vides,quomodo eum docere queas?Sed dixerit aliquis, rerum naturam ad id ſuf-
ficere.At ſi rerum natura ſuffeciſſet,non tanta ſcelera deſignata fuiſſent. Iam enim tum erat
rerum natura,quum nihilo tamen minus in de Deo errore homines volutabantur. Cuius igi-
Doctrinam de Deo inſtaurare cuius erat. tur vſus operaque requirebatur,niſi verbi Dei, animam & mentem intuentis, & cætera quæ
ſunt in rerum natura commouentis, ac per illa Patrem ſuum manifeſtantis, qui ſua prouidẽ-
tia,ſerie,ordinéque rerum,de patre documenta adfert.Illius,inquam,fuit,hanc doctrinam in-
ſtaurare.Sed quánam ratione id agendum fuerat?diceres fortaſſe, per eaſdem res id obtineri
potuiſſe,vt rurſum per naturæ opera,ea quę ad Patris cognitionem ſpectarent,demonſtraren-
tur.Rectè,ſed in hoc nihil certæ ſpei,quaſi ſcilicet non antea mortales iſtiuſmodi documenta C
contempſiſſent,aut quaſi in ſublime iam,ac nõ potius humi oculos depreſſos haberent. Qua-
propter rectum erat,ipſum vt hominibus opitularetur,in ſpecie hominis peregrinari, corpuſ-
que quod illis ſimile eſſet aſſumeret,rebus quæ deorſum ac humi erant,hoc eſt, operibus cor-
poreis ad eam rem vſus, vt ſi eum cognoſcere non vellent, ex mundi adminiſtratione ac pro-
uidentia,ſaltem ex operibus corporis, primum Dei Verbum in corpore, deinde ex Verbo
Simile. Patrem agnoſcerent. Vt enim bonus magiſter pro cura ſuorum diſcipulorum, quum ex ma-
Rom.15 ioribus documentis proficere nequeunt, ad minutiora vilioraque ſeſe demittens, illos in-
ſtituit:ita quoque Dei verbum fecit,quemadmodum teſtatur Paulus his verbis:Quandoqui-
dem in ſapientia Dei,non cognouit mundus per ſapientiam Deum,optimum viſum eſt Deo
per ſtultitiam prædicationis ſaluare credentes. Quia enim homines ſeſe auerterant à contem-
platione numinis,& tanquam in abyſſum profundiſſime demerſi, humi oculis defixis, in ge-
neratione rebúſque ſenſibilibus Deum requirebant, hominum mortalium ac dæmonum ſi-
Dei verbũ cur corpus ſibi aſſumpſerit. mulachra effigiantes, ideo hominum amator Deus, & communis omnium Saluator, Dei
Verbum ac ratio,corpus ſibi aſſumpſit,homo inter homines verſaturus, vt hominum ſenſus D
præoccuparet,quibus perſuaſum erat,in rebus corporeis Deum conſiſtere,quò ex rebus quas
miniſterio corporis geſturus erat,veritatem intelligerent,atque ita cogitatione ſua ad Patrem
aſſurgerent,vt homines humana ſolum cogitantes,quocunque ſuos ſenſus conferrent, ibi ſe
anticipari præoccuparíque notionibus, & vndecunque inſinuari veritatem ſibi animaduer-
terent:vt ſiue rerum naturam admirabundi ſpecularentur, viderent illam ipſam quaſi prote-
ſtari Dominum rerum Chriſtum eſſe: ſiue circa homines animo contemplationeque hæ-
rent,vt eos numina arbitrarentur,ex Chriſti ſaluatoris tamen cum aliorum operibus compa-
ratione,eum ſolum inter homines ſaluatorem eſſe, Deíque filium conſtaret, quum nihil re-
rum geſtarum tale apud alios reperirent,qualia in actis Verbi Dei conſpicerent: ſiue præoc-
cupati perſuaſione ad dæmones ſe conferrent, animaduertentes eos à Domino fugari, ſta-
tim ratiocinarentur, eum qui hæc faceret, ſolum eſſe Dei Verbum, ac dæmones omni
diuinitate carere. Quod ſi eorum animus circa mortuos defigeretur admiratione, vt eos
quaſi heroas colerent, aut ex genere eorum deorum eſſe putarent, quales apud poëtas

A inuenias: ſtatim tamen modo reſurrectionem Saluatoris ante oculos ponerent, confeſſuros
illos falſos eſſe: Chriſtum autem verum Deum eſſe, vt pote mortis ipſius debellatorem. Ea *Chriſtus cur genitus homo factus, mortuus, & rediuiuus.*
igitur de cauſa homo genitus eſt, homo apparuit,mortuus eſt, & reſurrexit, vt præſtringeret
obſcurarétque rebus ſuis geſtis, quicquid vnquam ab hominibus geſtum eſſet,vt vbicunque
homines ſenſibus ſuis ad credendũ numen præoccupati eſſent,inde eos abduceret, & de Pa-
tre ſuo illos certiores redderet. Quemadmodum ipſe dicit: Veni ad inueniendum ſeruan-
dúmque quod perierat. Quum enim ſemel ad ſenſibilia hominum cogitatio delapſa eſſet, *Luc.19.*
ſubiecit ſemetipſum Verbum Dei,vt per corpus appareret,quo vt homo iam factus homines
in ſe traduceret,eorũq; ſenſus ad ſe reflecteret:vt illis, ipſum veluti hominem conſpicantibus,
ex operum deſignatione perſuaderet ſibi eum non ſolum eſſe hominem,ſed etiam Deum,&
Dei veram Rationem ac ſapientiam.Quod à Paulo quoque ſignificatur,dum ait:In dilectio- *Colo.2.*
ne radicati fundatique,vt valeatis comprehendere cum omnibus Sanctis quæ ſit latitudo,lõ-
gitudo, altitudo & profunditas: & vt cognoſcatis ipſa cognitione dilectionem Chriſti præ-
ſtantiorem eſſe,vt repleamini in omnem plenitudinem Dei,vbique Verbo ſiue Ratione Dei
B ſeſe explicante,ſurſum,deorſum, in altum,in latum:ſurſum quidem,per rerum naturam: de-
orſum verò,per incarnationem: in profundum, per deſcenſum ad inferos: in latum, eo quod
per orbem terratum, omnia ſcientia cognitionéque diuinitatis repleta ſint. Ideo verò quum
aduenisſet ad nos corpore ſuo morti debito eodémque reſſuſcitato, hoſtiam pro omnibus ſa-
crificauit, illudque in crucem exaltauit,non tamen per hoc obſcurus,ſed illuſtris permanens
in ſeipſo,& talia opera patrans,eáque ſigna edens,quæ eum etiam eo tempore non hominem
ſed Dei Verbum declararent. Bifariã certe ſua incarnatione hominibus ſuum in homines *Chriſtus quo modo exhibuerit amorem ſuum in homines.*
ſtudium amorémque exhibuit Seruator noſter, tum quia mortem à nobis amolitus eſt, &
nos renouauit:tum quia inconſpicuus antea & inuiſibilis, per opera ſua ſe viſibilem præſtitit,
certóque oſtendit ſe Rationem,Verbúmque Patris eſſe,omniumque item & Ducem,& Re-
gem.Non enim in corpore circunclusus erat:neque quum in corpore aderat,alibi deerat:ne-
que quum illud mouebat, alia eius vi, actu, & prouidentia deſtituta fuere: ſed quod ſummę
admirationis eſt,ea omnia ipſe, vt ratio à nemine contẽtus, continebat.Et ſicuti ens in omni
rerum natura, extra quidem omnia ſubſiſtit,quantũ attinet ad ipſius ſubſtantiã,intra omnia
C tamen habetur, quantũ ſpectat ad ipſius potentiã omnia gubernans,& ad omnia in omnibus
ſuam prouidentiã pandẽs:ſinguláq; ſeparatim, cunctaq; in vniuerſum ſimul viuificans: circũ- *Chriſti potentia quæ.*
plectens omnia,à nullo circũplexus,ſed per omnia cũ ſeſe extẽdat,in ſolo Patre totus & inte-
ger permanet. Ita quoq; cũ eſſet in humano corpore, atque illud ipſe viuificaret, eodẽ quoq;
momẽto viuificabat vniuerſa,& in omnibus aderat, & extra vniuerſa ſubſiſtebat, & quũ per
corpus operáq;ſua innoteſceret, ne tum quidem(quantum ad energiã actumq; rerum naturę
omnium pertinet)obſcuriter latebat.Mentis haud dubie officiũ eſt, cogitationibus quæ foris
extraque ſuum corpus conſiſtunt, contemplari, actum tamen vimque ſuam extra corpus nõ *Mentis officium.*
porrigere, nec quæ loginqua ſunt, ea ſua præſentia mouere: Nunquam enim homo longin-
qua cogitans, ea quæ cogitat ſtatim mouet aut transfert. Neque præterea ſi quis domi deſi- *Dei verbũ quomodo in corpore verſabatur.*
dens de cælo cogitationes ineat, ideo continuo & ſolem mouerit, & cælum circumuerterit,
ſed vt ea contuetur in motu & in rerum natura exiſtere, ita vim ſuam in ea explicare non po-
teſt. Cæterum nequaquã eodem modo Dei verbum in corpore humano verſabatur,vt quod
ibi non colligatum eſſet, ſed potius corpus in ſe contineret,adeo vt & ibi eſſet & in omnibus
exiſteret, & extra rerum eſſentias verſaretur,& in ſolo Patre requieſceret. Id quoque per quã *Chriſtus vt homo viuebat, vt Dei verbum omnia viuificabat.*
D admirabile, quòd ſimul vt & homo viuebat,& vt Verbum Ratióque Patris omnia viuifica-
bat, & vt Filius Patri aderat. Vnde neque Virgine pariente, partus affectiones ſentiebat, ne-
que dum in corpore eſſet, coinquinabatur,ſed potius corpus ſanctificabat.Neque enim ideo
quia in omnibus eſt, omnium particeps efficitur, ſed omnia potius ab eo generantur, & nu-
trimentum accipiunt. Nam ſi ſol ab eo creatus, & noſtris oculis ſubiectus circumambulans
in cælo,non ſordeſcit attactu terrenorum corporum, neque à tenebris obſcuratur,ſed potius
ea & illuſtrat, & purificat: multo magis ſacroſanctum illud Dei verbum (quod Solis eſt &
Conditor, & Dominus) quum in corpore innoteſceret, non inde maculas in ſe corriuabat,
ſed incorruptibile erat, corpuſque mortale quod aſſumpſerat, viuificabat, & à ſordibus de-
fecabat: Qui peccatum(inquit) non fecit,neque dolus eſt inuentus in ore eius. Quum igitur *Eſa. 53 Chriſtus edens,eſuriens,naſcẽs quid.*
edentem, eſurientem, naſcentem illum referunt ſacriſcriptores: cognoſce, corpus vt corpus
naſci, & ſui generis nutriri alimentis: illud autem quod ſe corpori implicuerat, Dei verbum
eſſe, quod omnia gubernat: & per ea quæ in corpore agebantur, non hominem ſe, ſed Dei

verbum esse declarabat. Feruntur tamen ista de Deo, quandoquidem corpus illud, quod co- A
medebat, quod nascebatur, quod patiebatur, non alterius cuiuspiã, sed Domini erat. Et quia
semel homo factus erat, necessum erat ista omnia de eo dici, vt re vera verum corpus, non
specie tenus habuisse crederetur. Cæterùm vt ex istis deprehendebatur corporaliter adesse:
ita ex operibus quæ faciebat per corpus, Dei Filium se manifestabat. Vnde ad incredulos Iu-
Ioan. 10. Ibidem. dæos clamabat, dicens: Si non facio opera Patris mei, ne credideritis: si vero illa facio, etiam
si mihi non credatis, operibus credite, vt cognoscatis & credere possitis, & me in Patre esse,
Simile. & Patrem in me. Vt enim (quatenus inuisibilis est) ex operibus mundi deprehenditur: ita
quoque homo factus, quamuis in corpore latens minime conspicuus sit, tamen ex operibus
cognosceretur, eum qui talia operatur, non hominem, sed Dei potentiam & Rationem esse.
Opera Christi eius diuinitatem aperire. Nam imperare etiam ipsis dæmonibus, eósque extrudere, non opus humanum fuerit, sed
diuinum. Quin si videas eum morbos sanare, quibus obnoxium erat genus humanum, ho-
minémne iam inde illum, ac non potius Deum existimes? dum lepram purgat, claudis vim
ambulandi tribuit, surdorum aures recludit, cæcis visum restituit, ac prorsus omnes morbos
ac infirmitates omnes ab hominibus profligat. Ex quibus cuiusuis eius diuinitatem perspice-
re licet. Quis enim eum instaurare videns defectus eos, quibus ipsa prima origo hominis na- B
tiuitásque vitiata fuit, & cæcis ab vtero oculos aperire, non animaduerteret, eius potentiæ,
Cæci nati illuminatio quid. hominum natiuitatem subiectam esse? natiuitatisque illum & architectum & conditorẽ exi-
stere? Qui enim id quod homo ab ipsa natiuitate non habuit, restituit, satis planum facit, se
etiam Dominum humanæ natiuitatis esse. Ideóque quum primum ad nos accederet, ex Vir-
gine sibi ipsi corpus formauit, vt nobis non tenue argumentum suæ diuinitatis exhiberet, eũ
qui hoc sibi corpus formauerat, aliorum quoque conditorem & formatorem esse. Quis enim
Aqua in vinum cõuersa quid videns sine viro ex Virgine sola corpus prodire, non secum cogitat, eum qui sub tali corpore
appareat, esse quoque cæterorum corporum & conditorem & Dominum? Aut quis, dum
videt aquarum immutari naturam, & in vinum transire, non ratiocinetur, eum qui hoc fe-
cerit, esse quoque creatorem naturæ omnium aquarum? Nam ideo quoque vt dominus ma-
ris, mare ingressus est, ibique tanquam in terra obambulauit, vt indicium sui in cuncta do-
minii, spectantibus exhiberet. Iam quum tam paucis numero panibus tanta vis populi alitur,
& ex inopia, copia repullulat, adeo vt quinque panibus quingentos mille homines satiauerit, C
& post satietatem tantum adhuc in residuum reliquerit: quis aliud credat, quàm autorem ea-
rum rerum dominum esse procuratorémque mundi? Hæc omnia vt faceret, probe congrue-
bat nostro Saluatori, vt (quandoquidem eius in rerum natura procurationem administrati-
onémque ignorarent homines, neque ex rebus creatis animaduerterant ipsius diuinitatem)
saltem ex operibus corporis, causam per ipsum suspiciendi, patrisque cognoscendi occasi-
Dæmonum confessio de filio dei. onem ducerent, ex particulari illius prouidentia, vniuersitatis eius procurationem æstiman-
tes. Quis enim videns eius contra dæmones vim, aut quis dæmones audiens confitentes si-
Orbis vniuersi cõfessio de Christo. bi hunc dominum esse amplius dubitabit, num ille ipse sit filius dei, aut sapientia, aut virtus?
Neque enim vel ipsum mundum in silentio esse voluit, sed (quod mirum est) in morte, vel
potius in trophæo de morte excitato (crucem intelligó) vniuersa rerum fabrica confitebatur
eum, qui in corpore apparebat, & supplicia patiebatur, non hominem simpliciter, sed dei fi-
lium ac Saluatorem esse omnium: Nam & sol se auertebat, terra quatiebatur, disrumpeban-
tur montes, omnes metu ac pauore contrahebantur. Hæc omnia eũ qui in cruce erat, Chri-
stum deum esse declarabant, ac rerum naturam, eius ancillam esse, pauore suo contestantem D
domini sui præsentiam. Ad istum igitur modum deus ille Verbum Patris, sese hominibus per
opera manifestum reddidit. Consequens iam est: vt finem eius vitæ & conuersationis refera-
mus atque narremus, qualis item mors ipsius corporis fuerit, tum quia hoc ipsum est caput
Superiorũ Recapitulatio. nostræ fidei, tum quia omnes planè homines id fama & sermonibus celebrant, vt nihilo mi-
nus hinc quàm aliunde intelligant Christum deum & Dei Filium esse. Causam igitur eius in
corpore apparitionis, aliqua ex parte (quatenus licuit, & quatenus assequi datum fuit) iam
ante exposuimus, non fuisse videlicet vllius alterius officium, corruptibile in incorruptibilem
transmutare, nisi ipsius Saluatoris qui in principio ex non entibus omnia condiderat, neque
fuisse vllius alterius opus, exemplar imaginis diuinæ hominibus restituere, nisi eius, qui erat
imago Patris: neque alterius, mortale immortale efficere, nisi eius qui ex se ipsissima vita est,
hoc est, Domini nostri Iesu Christi: neque ad alium quempiam pertinuisse de Patre docere,
& idololatriam purgare, nisi Rationis Verbique, omnia in mundo gubernantis, qui solus Pa-
tri suo verus & vnigenitus Filius est. Quandoquidem igitur debitum pro omnibus soluen-
dum

A dum erat, debebatur autem (vt iam dixi) vt omnes morerentur, quæ causa illi potissima fuit *Humani generis debitum quale.*
huc proficiscendi, Ideóq; post edita per facta diuinitatis suæ monumẽta, reliquum iam erat,
vt pro omnibus sacrificium offerret, pro omnibus templum suum morti tradens, quò omnes
inobnoxios, & liberos à veteri præuaricatione efficeret, seque declararet mortis victorem,
suumque corpus immortale redditum, primitias publicæ omnium resurrectionis esse. Ne
miteris, si subinde eadem de iisdẽ repetimus, vbi enim de numinis decretis, placitisque men-
tionem facimus, ibi longiore interpretatione vtimur, ne quid omittatur, quod omissum no-
bis in culpam cedat, si non plene rem ipsam eloquamur. Melius enim est sæpius iteratæ sen-
tentiæ crimen sustinere, quàm aliquid eorum prætermittere, quę enarrari debuerant. Corpus *Corpus christi mortale quomodo.*
igitur, quod communem cum omnibus naturam habebat (corpus enim erat humanũ) quan-
quam nouo miraculo ex virgine sola coaluerat, tamen mortale erat, ad similitudinem sui ge-
neris mortem excepit. Neque etiam secundum naturam suam ob Verbi diuini ingressum
amplius corrũpebatur, sed propter inhabitans Dei Verbum expers corruptionis erat: vtrum-
que in eodem esse contigit prorsus admirabili ratione: quum & mors omnium in Dominico
B corpore vim suam exercuerit, & mors & corruptela inde ob domicilium ibi numinis profli-
gata sit. Morte enim opus fuit, & mortem pro omnibus inferri necessum erat, vt quod ab om-
nibus debitum erat, lueretur. Quamobrem (vt dixi) verbum quoniam mori non potuit, vt po- *Morte sua debita nostra soluit christus.*
te immortale, corpus sibi sumpsit quod mori poterat, illudque vt suum pro omnibus obtulit,
vt ita pro omnibus, omnibus ipse corpore coniunctus, mortem patiens, compesceret eum,
qui habet mortis imperium, hoc est diabolum, & liberaret illos, quotquot formidine mortis
per omnem vitam seruituti erant obnoxij. Certe communi omnium Saluatore mortuo pro
nobis, non iam vlterius, sicuti olim secundum legis cõminationẽ morte morimur, quotquot
in Christo Iesu confidimus. Obliterata est enim illa ipsa condemnatio. Cæterum nos corru- *Mors hominum qualis.*
ptione desinente, & abolita per gratiam resurrectionis, pro ratione corporeæ nostræ mortali-
tatis solummodo ad id tempus dissoluimur, quod Deus vnicuique definitũ esse voluit, vt re-
surrectionis melioris compotes reddamur. Nos enim veluti sementis in terram, coniecta, nõ
interitum abimus, quum dissoluti fuerimus, sed tanquam ãseminati, resurgemus, morte per gra-
tiam Christi edomita. Quocirca Sanctus Paulus, qui se omnibus prædam fideiussorémque *1. cor. 15.*
C resurrectionis exhibet, hunc in modum loquitur: Oportet corruptibile istud induere incor- *Ibidem.*
ruptibilitatem, & mortale immortalitatem: cùmautem corruptibile istud induerit incorru- *Ibidem.*
ptibilitatem, & mortale istud induerit immortalitatẽ, tum fiet id, quod scriptum est: Absorpta *Mortem crucisitius quàm naturalem quare sustinuerit christus*
est mors in victoriã, Vbi mors stimulus tuus? vbi Inferne victoria tua? Cæterum isthic aliquis
obiecerit, si necessum erat eius corpus proomnibus in mortẽ dedi, cur non vt homo cõmuni
lege naturæ mortẽ oppetiit, sed eousque deuenit, vt crucifigeretur? honorificè quippe ma-
gis conueniebat illud ab illo deponi, quàm per contumeliam istiusmodi mortem sustinere.
Vide hîc (quæso) an huiusmodi obiectio non plane sit hominũ, ac talis quæ diuinam dispen-
sationem non sapiat. Nam quod à Saluatore gestum est, diuinum sane & dignum ipsius diui-
nitate est, idque multis de causis. Primum enim, mortem hominibus per imbecillitatem na- *Imbecillitas seu infirmitas nõ est christi.*
turæ ingruere, certũ est, qui quum diu perdurare nequeant, progressu temporis dissoluuntur:
ex ista siquidem imbecillitate morbi oboriuntur, quibus vbi vires exhaustæ fuerint, in mor-
tem cadunt. Contra in Domino nihil imbecillitatis, quippe qui sit Dei virtus, dei Ratio, ipsis-
simáque vita. Si igitur solito more, secundum consuetudinem hominum, corpus in lecto de- *Morbo laborare christum non decuit quare.*
D posuisset, creditum fuisset, per infirmitatem hoc ei accidisse, eumque nihilo plus quàm cæ-
teros homines possedisse. Ille autem quoniam & vita erat, & dei Verbum, & mors pro om-
nibus necessario requirebatur, ideo corpus suum vt vita & potentia corroborabat: quatenus
autem mors debebatur, eatenus ex se, sed aliunde rationem immolandi mutuatus est. Quan-
quam neque morbo laborare dominum decebat, vt qui aliorum morbos sanabat: neque etiã
infirmitates aliquas corporis pati eum oportebat, in quo & aliorum infirmitates confirmabat
Quare igitur non etiam mortem, quemadmodum & morbos sustulit? Ideo nimirum, quia
moriendi causa corpus assumpserat, nec fas erat mortem arceri & excludi, ne simul & resur- *Quare mori voluerit christus.*
rectio impediretur. De morbo alia ratio fuit, qui si mortem anteceSSisset, creditum fuisset,
eum ex imbecillitate dominici corporis ortũ fuisse. Sed quid? an non esuriit? esuriit sanè iuxta
proprietatem corporis, sed ob dominum qui corpus illud gestabat, fame non interiit. Qua-
propter etsi mortuus sit ad omnium redemptionem, non tamen corruptionem vidit: cum
omni enim integritate resurrexit, siquidem non alterius cuiusquam, sed vitæ ipsissimæ cor-
pus fuit. At dixerit aliquis, cautas vitatásque oportuit Iudæorum insidias, vt omnino corpus

Christus cur Iudæorum insidias non vitauerit. Simile.

suum immortale conseruaret: Audiat iste (quæso) id Domino nequaquam cõgruisse. Vt enim A absurdum erat Dei verbum, quod vita erat, mortem suo corpori sua opera inferre, ita quoque indecens erat, eam aliunde illatam defugere, ac non potius persequi, quo moriendi facultas suppeditaretur. Vnde merito nec ipse corpus sua opera deposuit, neque rursus insidias Iudæorum declinauit, illudque ipsum non imbecillitatem Verbi, sed potiùs eum Saluatorem & vitam esse declarauit, quoniam & mortem, vsque dum tolleretur, sustinuit, illámque sibi illatam pro omnium salute celeriter consummauit. Quippe qui ideo potissimùm venerat, non tam vt suam ipsius, quàm omnium mortem consummaret, vnde non sua morte (ea enim in eo qui vita erat, locum non habuit) corpus suum deposuit, sed mortem, quæ erat in hominibus, mutuatus est, vt eam aduersus suum corpus grassantem, omnino conficeret. Iam vel ex istis patet, mortem Dominici corporis legitimis rationibus non carere. Curæ illi fuit corporum resurrectio, cuius negotium gesturus venerat. Ea enim re trophæum de morte excitatum ostendi omnibus potuit: simulque certum omnibus & indubitatum reddi, corruptionem ab eo deletam esse, nihilque iam deinde nisi corporum incorruptibilitatem restare, de quo veluti in pignus monumentumque omnium futuræ in posterum resurrectionis, corpus suum incorruptum seruauit. Iam, si eius corpus ægritudine laborasset, & sub omnium oculis, Verbum Dei ab eo dissoluto recessisset, non sine dedecore habitum fuisset, medicum alienorum morborũ, suum, quo vsus erat in curandis ægritudinibus, instrumentum, corruptum à morbis neglectui habuisse. Qui enim creditum fuisset, eum, si ipsius elanguisset templum, aliorum languores depulisse? Aut enim impotens depellendi morbi irrisus fuisset: aut potens quidem, sed tamen non faciẽs, inhumanitatis infamiã reportasset. Quòd si citra morbũ, & expers doloris, solitariè seorsumq; in angulo desertóue loco, aut domi, aut vbicunq; tandẽ corpus abdidisset, ac deinde subito promicãs, sese à morte excitatũ asseruisset, apud omnes visus fuisset nugas agere, ac multo minꝰ fidei ei habitũ esset de resurrectione dissereti, quũ nullũ omnino testẽ suæ mortis allegare posset (quippe mortem resurrectioni anteuertere oportet) siquidẽ resurrectio oboriri non potest, nisi mors præcedat. Vnde si occultim alicubi corpus eius extinctum fuisset, non propalam exhibita eius morte, neque coram testibus obita, obscura quoque & inconfestata ipsius resurrectio fuisset. Aut cur, quum resurgendo resurrectionem suam manifestam deprędicatamq; reddiderat, mortẽ suã obscuram vellet? Aut qua gratia, cùm dæmones sub omniũ C conspectu eiecisset, homini ab ipsis natalibus cæco lumen restituisset, aquam in vinum mutasset, vt per ea existimaretur Dei Verbum, id quod mortale erat, non sub omnium oculis, immortale esse factum demonstraret, quo ipse ipsissima vita esse crederetur? Aut quomodo eius discipuli cum fiducia de resurrectione disseruissent, si de eius morte nihil certi adferre potuissent? Aut quomodo fides habita fuisset dicentibus, primo mortem, deinde resurrectionem contigisse, nisi eos ipsos, apud quos ista audacter loquebantur, obitæ mortis testes habuissent? Nam, si ne ita quidem sub omnium conspectu morte resurrectionéque peracta, eius temporis Pharisæi voluerunt credere, & eos qui resurgentem viderant, ad inficiationem coëgerũt, quot causificationes non credendi commenti essent, si ista omnino occultim fieri contigisset? Quomodo porrò aut finis mortis, aut victoria de morte ostendi potuisset, nisi illam si oculis cunctorum in se prouocatam, mortuam reddidisset, ac iam deinde inanem eam exhaustamque, sui corporis incorruptibilitate probasset? Imò quæ ab aliis respõsa sunt, ea quoque à nobis proferri debent: forsitan enim aliquis & hoc dixerit: Si coram omnibus, & contestatò oportebat fieri eius mortem, vt prædicatio resurrectionis fidem inueniret, par fuit, vt honestam mortem D sibi comminisceretur, vt saltem ignominiam crucis defugeret. Atqui si hoc feciſſet, plenam suspicionem de se prębuisset, quòd non in omne genus mortis, sed duntaxat in eam, quam ipse excogitaret, vim suam integram efficacémque haberet: Ac rursus nihilo minor occasio fuisset, non credendę resurrectionis. Quapropter non sua opera, sed aliorum insidiis mortem corpori suo infligi voluit, vt mortem quamcunque illi intulissent Seruatori, eam & ipse demoliretur. Ac veluti generosus athleta, cui ingens animi & corporis robur, non ipse quidem sibi aduersarios deligit, ne aliis timiditatis suspicionem præbeat, sed spectatorum arbitrio hoc ipsum permittit, quantumcunque eos sibi inferos sciat, vt humi prostrato quocũque * antagonista, omnium robustissimus habeatur, ita quoque omnium vita, Dominus & Saluator noster Iesus Christus, non ipse corpori suo mortem excogitat deligitque, ne aliud mortis genus expauescere videatur, sed eam quam alij iidemque in primis inimici graues existimarunt, & turpem, & fugiendam, hanc ipse in cruce exceptam sustinuit, vt ea extincta perditáque, ipse ipsissima vita crederetur, & mortis vis plenè innotesceret. Certe mirum quiddam

Mortẽ quare passus est christus.

Mortẽ honestiorem cur nõ elegerit christus.

al. aduersario.

A quiddam & inexpectatum euenit: genus enim illud moriendi, quod illi pro sua opinione, vt ignominiosam, intulere, ea conuersa est in trophæum deiectæ mortis. Quocirca neque Ioannis mortem sustinuit, capitis truncatu, neque, sicuti Esaias propheta, ferra dissectus est, vt & in morte, sine mutilatione integrum corpus seruaret, & causa subduceretur iis qui Ecclesiam in partes cupiunt discindere. Et hoc quidem ad eos responsum velim, qui extranei alienique ab Ecclesia, istiusmodi ratiocinationes sibi coaceruant. Quòd si quis etiam ex nostris, non per contentionem, sed studio discendi percunctetur: quur non aliud potiùs quàm crucem sustinere voluerit? Audiat ille, Nulla alia ratione id nobis vtile futurum fuisse, atque ideo à Domino in nostri gratiam id genus moriendi toleratum fuisse. Nam si ideo venerat, vt nostra piacula execrationesque portaret, quomodo alia ratione execratio, aut piaculum fuisset, nisi execrabilem mortem in se reciperet? Est autem hoc ipsum, Crux: quemadmodum scriptum est, Execrabilis, quicunque in ligno pendet. Porro si mors Domini nostri Iesu Christi, redemptio est omnium, ac morte eius, intermedius ille paries maceriæ soluitur, conficitúrque vocatio gentium: quomodo nos aduocasset, nisi crucifixus esset? In sola enim cruce, mors extensis porrectísque manibus toleratur, ideo quoque par erat, vt dominus hoc modo mortem sustineret, manúsque eius extenderentur, vt hac quidem veterem B populum, illa verò gentiles attraheret, & ambos in se coniungeret. Id enim ipse dixit, indicãs qua morte omnes redempturus esset: Quum exaltatus fuero (inquit) omnes ad me traham. Et rursus, Si Dominus ideo venit, vt diabolum nostri generis hostem delapsum cælitus, & citra hunc imum aërem vagantem, illicque dæmonibus inobedientia sibi similibus imperantem, præstigia inanésque species illorum administerio effingentem ad fraudem deceptorum, & sursum tendentibus obstacula molientem: quemadmodum de eo Apostolus dicit: Iuxta Principem potestatis aëris, qui nunc vim suam exercet in filiis inobedientiæ. Dominus venit, vt diabolum præcipitaret, aëremque purificaret, & viam ad cælum nobis muniret, vt dictum est ab Apostolo: Per velum quod obtentum fuit, hoc est, per carnem suam. Et id morte fieri oportebat. Quánam alia morte istud fieri poterat, nisi ea quæ in aëre toleraretur? de cruce est quod loquor: Solus enim ille in aëre moritur, qui in cruce vitam finit. Quare non sine ratione eam dominus sustinuit: ita enim sublimatus, aërem purgauit ab omni diabolica, aliorúmque dæmonum infestatione, dicens: Vidi satanam instar fulguris decidentem. Et in C cælos nouum iter aperuit, quod sub his verbis indicatur: Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Nihil certe ille, qui hæc verba vsurpat, opus habuit reseratione portarũ (quippe omnium dominus) neque quicquam erat clausum creatori ex rebus creatis, sed nos eramus, quibus ea reseratio necessaria fuit. Nos rursum illi, quos ipse suo corpore in sublime attollebat. Nam quemadmodũ illud pro omnibus morti obtulit, ita quoque per illud viam ad cęlos commonstrauit. Recte igitur decentérque mors eius in cruce peracta fuit, causáque eius per omnia probabilis apparet, ac iustas habet rationes, non aliter quàm per crucẽ omnium salutem debuisse impetrari. Cæterum ne sic quidem vel in cruce se obscurum ignotúmque reliquit, sed hoc procurauit, vt rerum natura eximium de opificis sui præsentia testimonium perhiberet: ipse vero templum suum (corpus videlicet) non in ea conditione diu permanere sustinuit, sed duntaxat vbi id mortuum ex conflictu mortis ostendisset, tertio die statim excitauit, trophæa victoriæ de morte ferens, corporis nimirum incorruptibilitatem, indolentiámque. Poterat quidem statim à morte corpus suum excitare, atque illud iterum viuum exhibere, sed hoc ex prouida cautione facere nolebat, nec fecit: dixisset enim aliquis D eum nequaquam mortuum fuisse, aut non plene à morte perstrictum, si continuò à morte resurrectionem superinduxisset. Forsitan enim, si eodem momento sine intercapedine mors & resurrectio contigisset, gloria incorruptibilitatis in incerto hæsisset. Quapropter, vt corpus verè extinctum ostenderetur, ipsa meridie mortem sustinuit, & tertio die illud incorruptibile iterum ostendit. Vt igitur mortuum esse suum corpus doceret, non priusquam, nisi vbi iam triduanum cadauer esset, excitauit: néue rursus, si inibi in longum detentum putrefactumque serius excitasset, obiiceret quispiam, ipsum non idem, sed aliud corpus circunferre (quippe futurum erat, vt nonnulli corpori exhibito, ob longitudinem temporis, fidem non haberent, & præteritorum obliuiscerentur) ea de causa vltra triduum morã non passus est, neque eos, qui ipsum audierant, de resurrectione sua promittentem, in longum distulit: sed quum adhuc propemodum verba illa in eorum auribus obstreperent, oculique eius speciem retinerẽt animis illorum etiãnum suspensis, viuisque adhuc, & in eodem loco versantibus, tum iis qui se occiderant: tum illis qui conscij mortis eius erant in corpore exantlatæ, ita triduum spacium

Mat. 14. Mar. 6. Esa. 53.

Crux execrabilis. Deut. 21.

Manus Christi extensa in cruce quid. Ioan. 20

Ephes. 2

Ephes. 2 Christus cur passus sit in aëre.

Simile.

Conclusio

Resurrexit christus tertio die.

Cur citius non resurrexerit christus.

corpus quod mortuum erat, immortale & incorruptibile omnibus ostendit, quò intelligere- A
tur, illud non imbecillitate naturæ, quum Verbum in eo domicilium suum haberet, extinctum fuisse, sed ideo extinctum, vt mors viribus nostri Saluatoris Iesu Christi aboleretur. Mortem enim extinctam esse, & ipsam crucem factam esse victoriam contra ipsam, neque quicquam amplius posse, sed esse mortuam eam verè non tenue documentum est, sed certa fides, quod illam omnes Christi discipuli contemnant, insultent, nihilque exhorreant: ac signo crucis & fide in Christum, eam vt mortuam conculcent. Olim ante diuinum aduentum Saluatoris nostri Iesu Christi formidabilis erat & ipsis sanctis mors, & omnes, quotquot erant vita defuncti, velut perditos abolitósque lamentabãtur: nũc autem postquam Saluator noster Iesus Christus corpus suum resuscitauit à mortuis, mors vlterius terribilis non est: & quicunque in Christum fidem habent, eam, vt rem nihili, pedibus terunt, ac potius mortem delegerint, quàm Christi fidem inficientur. Certò enim sciunt, mortuos non perire, sed viuere, & incorruptibiles resurrectione fieri. Ille autem sceleratus (qui mortis impetu insultus in nos facere solet diabolus) solutis mortis doloribus, solus omnino mortuus relinquitur, eique rei argumento est, quòd homines antequam Christo incipiant credere, mortem vt terribilem B
intuentur & expauescunt: vbi autem ad illius fidem doctrinámque transiere, tantopere mortẽ aspernantur, vt ad eam vltro contendant, testéque fiant Christi aduersus mortem resurrectionis. Siquidem etiamnum pueri ætate ad mortem festinant, exercitiis porro & meditationibus ad id, non viri duntaxat, sed etiam fœminæ sese instruunt. Nec mirum, quum iam tam imbecillis sit, vt etiam fœminæ, prius ab ea deceptæ, nunc illam & mortuam dissipatámque ludibrio habeant, non aliter quàm vbi debellato per legitimũ principem tyranno, manibúsque pedibusque eius intra vincula constrictis, omnes quotquot ad id spectaculi superueniũt, ludibriis ei insultant, probris verberibúsque proscindunt, securi iam illius sæuitiæ & furoris, ob principis sui de eo partam victoriam: ita quoque mortem iam debellatam, & per Saluatorẽ nostrũ Iesum Christũ in cruce triumphatam, manibus eius pedibusque obligatis, omnes eã in Christo pedibus proterũt, martyresq; Christo se præbentes, sannis, ludibriis, cõuitiis exagitãt, obiectãtes & quæ superius dicta sunt per Apostolũ Paulũ: Absorpta est mors in victoria vbi mors victoria tua? Vbi Orce stimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum est, virtus verò peccati lex. Ergóne illud exiguum est documentũ de imbecillitate mortis? aut parua est C
demonstratio victoriæ Iesu Christi de morte illius reportatæ? quum pueri in Christo, & teneræ puellæ istam vitam contemptui habeant? & moriendi rationes meditentur? Homo certè naturaliter mortem, & corporis sui dissolutionem expauescit: is tamen (quod summopere admirandum est) vbi indutus est fidem crucis, res naturales vilipendit, & mortem per Christum non exhorrescit, non aliter, quàm si quis de igne dicat, cui naturalis vis est concremandi, esse aliquid quod illas flammas respuat, illumque infirmum ostendat: quale est quod de Indico Amiantho refertur, quo se ille qui hoc non credit, circunuestire solet, vt lini eius inustibilis obtentu experiendo cognoscat flammarũ in hac parte imbecillitatem. Aut veluti si quis auidus videndi tyrannum iam vinculis constrictum penitus, se in eorum prouinciam qui eum domuerunt, conferre solet, vt ita eum quondam aliis terribilem, nunc autem debilem & fractum contueatur: ita quoque si quis incredulus est, ac etiamnum post tanta miracula, post tot martyres Christi, post quotidianam eorum, qui in Christo eximij sunt, mortis irrisionem, ambiguus hæret, sitne mors pro confecta consumptáque existimanda, non culpes eius dubitationem, modo dubitatio ei nascatur ex rei admiratione, nec se obduret in incredulitatem, néue impudentem negandi contumaciam in rebus clarissimis retineat: Iam D
vt is qui Amianthi naturam explorat, núm nam ab igne sit incombustibilis: Et vt, qui certior esse cupit de tyranno, num in vinculis habeatur, ad regiam victoris contendit, ita qui de victoria mortis addubitat, accipiat fidem Christi, & ad eius scholam accedat, tum videbit mortis imbecillitatem, & partam de illa victoriam. Multi enim principio increduli ac irridentes, postmodum fide imbuti, mortem contempserunt, adeo vt martyres Christi efficerentur. Iam si crucis signo, & fide in Christum pessundatur mors, clarum certumq; haberi debet, indice testéque veritate, nullum omnino alium esse posse quàm Christum, qui de morte trophæa & victorias retulerit, eámque debilitarit. Nam etsi antea vigebat mors, atque ob vim suam terrori erat, nunc tamen post aduentum Saluatoris, eiusq; mortem & resurrectionem aspernabilis videtur, adeo vt liquido constet, illam ab eo, qui in crucem ascenderat, Christo domitam, & prorsus debellatam esse. Vt enim, vbi post noctem oritur sol, ac iam omnes rerum species in orbe terrarum illustrat; dubium non est, quin is (qui vbique suum iubar explicat) idem ille sit, qui

Mors extincta christi cruce.

Mors terribilis ante aduentum Christi.

Mors non timenda.

Diabolus morte christi deuictº.

Pueri ad mortem festinant.

1. Cor. 15

Mortem expauescit quis. Amianthũ iudicium igni resistit.

Exhortatio ad martyrium pro christo agrediendũ. Simile.

A sit, qui tenebras dispulerit, omniáque suo lumine irradiauerit: ita quoque quia mors in contẽptum venit & humi conculcatur, post salutatem vindicis nostri aduentum, & post passam crucem manifesta res, quid crux sibi voluerit, & quo fine instituta sit, nimirum vt omnibus patefieret, eum qui in corpore apparuerat, mortem compescuisse, & qui noua quotidie de ea per discipulos suos trophæa exuscitat, Saluatorem esse. Quum enim quis videt homines natura debiles prosilire in mortem, & ad corruptionem nihil se metu contrahere, neque descensus ad inferos expauescere, sed potiùs præsenti animo mortem prouocare, nihil interim tormenta veritos: quasi ad mortem pro Christo contendere, melius quiddam sit, quàm vitam tueri. Iam in spectaculo virorum, mulierum, puerorumque in tenera ætate recta contendentium prosilientiumque in mortem, idque ob Christi religionem, quis ita est stolidus? quis ita à credendo alienus? quis ita animo obcæcatus? vt non statim cogitet, Christum haud dubie (cui illi se testes præbent homines) singulis victoriam contra mortem suppeditare? illamque debilitare in vnoquoque eorum, qui in ipsum credunt, ac tessaram, vexillumque crucis circunferũt. Qui serpentem proculcatum videt (maxime si antea cognitam habuerit eius feritatem) nihil
B addubitat, quin extinctus sit, planéque defecerit, nisi illum excipias qui animo alienatus est, nec integre suis sensibus potitur. Quis enim quum leonem videt ludibriis exagitari à pueris, ignorat, eum vel mortuum iam esse, vel saltem omnibus viribus suis destitutum? Quemadmodum igitur ista vera esse, oculis deprehendi licet: ita quoque à nemine ambigendum, mortem quæ à Christi fidelibus ludibrio habetur, à Christo perdomitam esse, eiusque luem ac vim corrumpendi extinctam esse. Porrò domitam esse mortem, trophæumque de eius stimulo, crucem existere, non parum documenti attulerint superius dicta. Cæterum cõprobatio æternæ immortalisque in corpore humano resurrectionis, eiusque per communem omnium Saluatorem & vitam Christum conciliatæ, euidentius rerum quàm verborum rationibus commonstrari potest, si quis modo oculum mentis sanum habeat. Si enim mors edomita est (vt ex rationibus liquet) eaque à Christi fidelibus vbique conculcatur: multo magis à Christo, & ab eius corpore conculcata profligataque fuerit. Porrò, morte ab illo trucidata, quid reliquum erat, nisi vt corpus resurgeret, ac in trophæum deuictæ mortis excitaretur? alioqui quónã modo constituisset, mortem esse profligarã, nisi Dominicũ corpus resurrexisset? Sed si ne ita quidem satis plena est resurrectionis comprobatio, ex iis, quæ ante oculos in conspectu sunt, fides
C petatur. Nam si nihil ab eo agitur qui vita defunctus est, eiusque gratia & mentio vsque ad sepulchrum tantummodo porrigitur, postea desinat & conquiescat, & viuentium duntaxat sint actiones, viresque aliquid efficiendi: videat, quæso, quicunque velit, seque iudicem faciat, & ex rebus visu perceptis, veritatem agnoscat: quum res tantas in hominibus agat Saluator & quotidie vndecunque ex incolis Græciæ, externarumque regionum tantæ hominum multitudini inuisibiliter persuadeat, vt sese in illius fidem dedant, eiusque disciplinæ obtemperent: an is mentem in ambiguo amplius habere possit, nùm vel resurrectio non sit, vel Christus nõ viuat, qui ipsa vita est? An scilicet mortui hominis est, hominum mentes stimulare, vt repudiatis patriæ ritibus Saluatoris Christi disciplinam adorent? Aut quomodo, si nihil agit, id enim proprium est mortuo, ipse agentes viuosque ab actionibus suis compescit, vt adulter adulteria omittat? homicida à cædibus abstineat? iniurius defraudandi cupiditatem relinquat? impius impietatem abiiciat? Quì, quæso, si Saluator noster Iesus Christus non resurrexit, sed mortuus perseuerat, falsa incredulorum numina dæmonesque quos adorant, extrudit,
D persequitur & profligat? Vbi enim nominatur vel Christus vel fides eius, inde omnis idolatria depellitur, & dæmonum insidiæ patefiunt, ac quotquot sunt dæmones, ne nomen quidem eius tolerant, sed vbi vel solum id audierint, in fugam auertuntur. Atqui istud officium est non mortui, sed viui, ac potissimum Dei. Alioqui ridiculum esset, profligatos ab eo dæmones, idolaque abrogata viua haberi: ipsum eorum in sectatorem profligatoremque qui viribus suis id efficit, ne numina appareant, quíque numinum omnium voce prædicatur Dei filius, eum mortuum esse, contendere. Magno argumento resurrectionem aduersum se præmuniũt infideles, si Christum, quem (vt ipsi volunt) mortuum ne omnes quidem dæmones, diíque ab ipsis adorati, in fugam propellunt, sed potiùs mortui per illum, inertes inefficacésque demonstrantur. Si enim verum est, mortuum nihil facere, & tanta quotidie Saluatorem facere, dum trahit ad pietatem, virtutem persuadet, immortalitatem perdocet, ad cælestium desideria excitat, Patris noticiam reuelat, vim contra mortem inspirat, singulis sese exhibet, idolorũ vanam religionem egerit, quorum nihil tale de se exhibent infideliũ dij,

Chrux quid sit & quo fine instituta.

Simile. Mors à christo perdomita.

Resurrexit christus morte deuicta.

An vere resurrexit christus. Resurrectionis christi probatio.

Mortui pro priuum.

ac dæmones, quin potius Chriſti præſentia mortui docentur, nihilque ſui præter ina- A
nem ocioſamque imaginationem apparitionemque habere. Signo autem crucis omnia
magica compeſcuntur, veneficia inefficacia fiunt, Idola vniuerſa deſerta relinquuntur,
Signũ ſanctæ crucis quid poſſit
omnis irrationabilis voluptas conquieſcit, quilibet è terra ad cælos ſuſpicit. Qui (quæ-
ſo) eum mortuum dixeris, qui res tantas agat? Atqui agere, non eſt proprium mortui, ſed
potius ſine actu prorſus exanimem iacere, quod peculiariter quadrat in dęmones & idola,
Mortis debilitas.
vtpote in res morticinas. Filius Dei contra viuus & efficax, quotidie operatur, omnium-
que ſalutem conficit: mors quoque, quàm ſit debilis, quotidie commonſtratur. Idola item
& dæmones, rem mortuariã eſſe innoteſcit: adeo vt nemo per hæc de reſurrectione corporis
Chriſti, ambiguus eſſe poſſit. Videtur autem ille qui Dominici corporis reſurrectionem
non credit, non ſatis intelligere vires Verbi Sapientiæque Dei. Nam ſi verum eſt, eum corpus
aſſumpſiſſe, eáque, quæ corporis propria erant vendicaſſe, prout rerum ſeries conſecutioque
poſtulabat, de quo prius mentionem fecimus, quid de corpore (quæſo) ſtatuere debuit, aut quo
Chriſtus non mori nõ poterat.
fine tandem illud conſumere, quum ſemel intra corporis viſcera receptus eſſet? Vt enim non
moreretur, fieri non poterat, quum mortale eſſet, & pro omnibus in mortem offerendum de-
ſtinaretur (ea enim cauſa fuit, cur id ſibi adaptarit) vt autem extinctum maneret, neque id fieri B
debuit, eò quòd vitæ ſacrarium eſſet. Vnde & mortuum eſt, vt mortale: & reuixit per ſuam,
Chriſtum mortem operiſſe & reſurrexiſſe vnde colligere licet. Simile.
quæ in ipſo erat, vitam: operáque, quæ ab illo fiunt, produt ipſius reſurrectionem. Si vero, quia
oculis non apparet, ideò non credatur reſurrexiſſe: vide mihi (quæſo) quãtopere increduli ſint,
qui id, quod fieri par eſt, & ſecundum naturam, inficiantur. Dei enim proprium eſt, vt oculis
non conſpiciatur, ita tamen ex factis ſuis cognoſci (ſicuti iam antea dictum fuit.) Si igitur facta
eius non apparent, recte ei, qui non apparet, derogatur fides: ſin autem facta operaque eius
propemodum clamant, & euidenter ſeſe oſtendunt, cur vltro negant tam claram manife-
ſtamque reſurrectionis vitam? Nam quamuis animo obcæcati ſint, tamen ipſius externis ſenſi-
bus animaduertere poſſunt irrefutabilem eſſe Chriſti potentiam ac diuinitatem: Vt enim cæ-
co ſolem non videnti, ſolis tamen calore tepeſcenti, certum habetur, illum iam ſupra terram
verſari: ita quoque par erat, vt obtrectatores iſti, etiamſi non credant, eò quod in cognoſcenda
veritate plane cæcutiant, viribus tamen credentium admoniti, non inficiarentur Chriſti diui-
nitatem aut reſurrectionem. Certum enim eſt Chriſtum, ſi expers ſit vitæ, nec dæmones per-
ſequi poſſe, nec idola ſpoliare, quum mortuo non obediant dæmones. Iam, ſi manifeſto ipſius C
nomenclatura in fugam aguntur: certo certius conſtat, eum vita deſtitutum non eſſe, maximè
vel ob id, quòd quæ aliorum oculos ſubterfugiunt, ea à dæmonibus conſpici queant, ac pro-
inde facilius ab ipſis intelligatur, num Chriſtus ſit cadauer mortuum, neque omnino ei po-
ſtea obedituri fuiſſent amplius. Nunc contra, quod non eſt perſuaſum hominibus impiis, id
dæmones ſuis oculis contuentur, Deumque illum eſſe, & ſentiunt, & credunt: ideoque fugi-
tiui & adorabundi in has voces erumpunt, quæ tum loquebantur, quum ille adhuc in carne
Matth.22
verſaretur: Nouimus quis ſis, Tu es ille Sanctus Dei. Rurſumque clamabant, eho, quid tibi
Luc.4
nobiſcnm Fili Dei? obſecramus te ne nos torqueas. Quum igitur dæmones confiteantur, ip-
ſæque res, quæ quotidie fiunt, pro teſtibus ſint, fieri non poteſt, modò non impudenter contra
veritatem ac diuinum verbum agere velis, quin cognoſcas, Saluatorem noſtrum ſuum cor-
pus è mortuis excitaſſe, eumque veri Dei Filium eſſe, nimirum Patris ſui propriam Rationem
Sapientiam & potentiam, qui poſtea ſequentibus temporibus ad ſalutem omnium, corpus
ſumpſit, ac mundum de Patre edocuit, mortemque aboleuit, omnibuſque incorruptibilita-
tem promiſſa reſurrectione largitus eſt, cuius reſurrectionis primitias ſuum corpus à morte D
excitatum eſſe voluit, eique trophæum contra mortem, eiuſque tabem ac putrefactionem in
ſigno monumentoque ſuæ crucis erexit. Rebus igitur ad iſtum modum comparatis, declara-
táque manifeſtò corporis reſurrectione, victoriaque Saluatoris noſtri de morte reportata: age,
Iudæi cur non credũt in Chriſtũ.
iam Iudæorum incredulitatem, & gentilium ſubſannationem redarguamus. Ob hæc enim
fortaſſis & Iudæi nõ credunt, & gẽtiles irrident, in abſurditatem crucis & incarnationis Dei
verbi cauillãtes: ſed cõtra vtroſq; ratio nihil grauatur prodire, maxime quũ aduerſus eos eui-
dentibus inſtructa ſit demonſtrationibus. Nam & Iudæi in ſua incredulitate habent ex ſacris
Scripturis quas legunt, quod ipſos redarguat, cùm Biblia afflatu numinis ſcripta, multis in lo-
Eſa.7
cis id edoceant, quemadmodum verba ex ſe manifeſtò produnt. Prophetæ quoque, iam
Hæc in Græco non habentur.
olim miracula de Virgine, eiuſque partu præindicauerunt, dicentes: Ecce, Virgo concipiet
& pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel: quod ſi interpreteris, eſt, nobiſcum
Deus. Butyrum ac mel comedet, vt ſciat reprobare malum & eligere bonum. Rurſus: Paruu-
lus enim

A lus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius, *Eſa.9*
vocabiturque nomen eius, admirabilis conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps
pacis. Moſes verò vir excellens, & apud ſuos verus creditus id quod iam ante de incarnatione
Saluatoris noſtri dictum erat, probans, & verum id eſſe animaduertens, ſic fatur: Orietur ſtella *Num.24*
ex Iacob, & homo ex Iſraël, & comminuet duces Moab. Ac rurſum: Quàm pulchra tua do- *Num.24*
micilia Iacob, conuentus tui Iſraël vt ſaltus inumbrant, & veluti paradiſi inter flumina, & vt ta
bernacula quæ fixit Dominus, vt cedri iuxta aquas, prodibit homo de ſemine eius, & domi-
nabitur nationibus plurimis. Rurſus Eſaias Propheta: Priuſquam puerulus nouerit appellare *Eſa.19*
patrem vel matrem, intercipiet opes Damaſci & ſpolia Samariæ ſub oculis regis Aſſyriorum.
Quoniam igitur homo appariturus erat, ideo hoc ipſum antea denunciatur. Quod autem om
nium ſit Dominus is, qui venturus erat: id rurſus præindicant ſequentibus verbis: Ecce Do-
minus in leui nymbo ſedebit, venietque in Ægyptum, & quaſſabuntur ſculptilia Ægypti. Nã *Eſa.19*
& Pater illum inde reuocat, dicens: Ex Ægypto vocaui Filium. Quid? quòd neque mors illius *Oſea 11*
ſilentio tranſmittitur, ſed admodũ clare in ſacris literis demonſtratur. Nam & cauſam mortis,
B quòd non ſui gratia, ſed pro omnium ſalute & immortalitate eam ſuſtinuerit, inſidias præte-
rea Iudæorum, eorúmque in ipſum contumelias, nihil veriti ſunt dicere, vt nihil rerum, quæ
ad illum ſpectant, inauditum & non præcognitum eſſet. Sic enim aiunt: Homo verberibus af- *Iudæorum*
fectus, & doctus in ferendis infirmitatibus, quandoquidem auerſa eſt facies eius, ignominioſe *verba con-*
tractatus eſt, neque vllo in numero habitus: Ipſe peccata noſtra feret, & pro nobis excrucia- *tumelioſa*
bitur, & nos reputauimus illum in labore, verberibus & afflictione. Ipſe autem vulneratus eſt *in Chriſtũ.*
propter peccata noſtra, & languidus redditus eſt ob iniquitates noſtras. Diſciplina pacis no-
ſtræ in eo, & vibicibus eius ſanati ſumus. Admirare Verbi amorem ſtudiumque in homines,
quippe qui propter nos indignè tractetur, vt nos in dignitate & honore eſſemus. Omnes enim *De paſſio-*
(inquiũt) vt oues deerrauimus, homo in itinere ſuo deuiauit & Dominus tradidit eum pro pec- *ne Chriſti*
catis noſtris, & ipſe in afflictione ſua, non aperuit os ſuum, vt ouis ad mactationem ductus eſt, *teſtimonia.*
& vt agnus coram tondente obmuteſcens, ita non aperuit os ſuum in humilitate eius, ipſius iu *Eſa.53*
dicium ſublatum eſt. Deinde, ne quis eũ vulgarem hominem ob afflictiones iſtiuſmodi arbi-
traretur, anteuertit eorum ſuſpiciones, potentiam illius, naturæque eius cum noſtra diſſimili-
C tudinem recenſens his verbis: Natiuitatem eius quis enarrabit? quandoquidem tollitur è ter- *Eſa.53*
ra vita eius, propter iniquitates populi ductus eſt ad mortem. Et: Dabo malos pro ſepultura
eius, & diuites pro morte ipſius, quoniam iniquitatem non fecit, neque inuentus eſt dolus in *Eſa.53*
ore eius: &, Dominus vult eum purgare à plaga. Sed fortaſſis auditis de morte ipſius vaticiniis, *Eſa.53*
requiras condiſcere, quidnam de cruce apud Prophetas præſignificatum fuerit: nam de ea
quoque tacitum non fuit, ſed apertè hoc ipſum à Sanctis declaratum eſt. Primus enim Moy- *De cruce*
ſes ingenti voce iam id antea denunciauit, dicens: Vitam veſtram ſuſpenſam ante oculos ve- *Chriſti te-*
ſtros videbitis, & non credetis. Rurſus, qui poſt Moſem fuerunt, Prophetæ de hoc eodem de- *ſtimonia.*
nuo proteſtantur ſequentibus verbis: quemadmodum innocens agnus, qui ducitur ad victimã *Deut.28*
non cognoui, ſuper me cogitarunt mala, dicentes: Agite huc, iniicianus lignum in panem *Deut.28*
eius, & eradamus eum è terra viuentium. Ac rurſus: Foderunt manus meas & pedes: & enu-
merauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtitum meum miſe- *Pſal.22*
runt ſortem. Sublimis autem mors & in ligno inflicta, non alia quàm crucis exiſtimari debet.
Et in nullo genere mortis perfodiuntur manus & pedes, præterquam in cruce. Cæterũ, quòd *Non alibi*
D Saluatoris noſtri aduentu, omnes quotquot vbique gentes cœperint Deum cognoſcere, ne id *paſſus eſt*
quidem ſine iudicio reliquerunt: nec de iſtis rebus ſilentium in ſacris literis fuit. Erit (inquit) ra *Chriſtus*
dix Ieſſe, & qui exurgit ad imperandum gentibus, in eum gentes ſperabunt. Et pauca quidem *quàm in*
iſta ad fidem rerum dicta ſunt, alioqui tota ſcriptura huiuſmodi teſtimoniorum plena eſt, re- *cruce.*
futans Iudæorum incredulitatem. Quis (quæſo) omnium, quorum mentio fit in ſacris hiſtoriis *Eſa.11*
Iuſtorum & ſanctorum, tum Patriarcharum, tum Prophetarum, ex ſola virgine ortum ſui cor- *Gentes quã*
poris habuit? aut quæ mulier ſine viro vnquam ſuffecit ad hominis procreationem? Nónne *do cœperũt*
Abel ex Adam genitus eſt? Enoch ex Iared? Noe ex Lameth? Abraham ex Thara? Iſaac ex A- *deũ cogno-*
braham? Iacob ex Iſaac? Iudas ex Iacob? Moſes & Aaron ex Ameram? Samuel ex Helcana Da- *ſcere.*
uid ex Ieſſe? Salomon ex Dauide? Ezechias ex Acha? Ioſias ex Amos? Hieremias ex Helchia? *Chriſtus ſo*
Ezechiel ex Muſe? Nonne ſinguli habuere patrem ſuæ natiuitatis autorem. Quis vnquam ex *lus ex pura*
ſola virgine genitus eſt. Quapropter magna cura à Propheta id præindicatum fuit. Cuius *virgine na*
(quæſo) natiuitati præcurrit ſtella in cælo, aut iam natum mundo demonſtrauit? Moſes certè *tus.*

Solus Christus habuit stellam natiuitatis suæ prænunciã.

quum nasceretur, in occulto habitus fuit à parentibus suis: de Dauide vero, fama ne ad vici- A nos quidem peruenit, quippe quem magnus ille Samuel ignorabat, sed percontabatur, an adhuc aliquis esset filius Iesse. Abraham porrò, non nisi iam magnus, proximis innotuit: At natiuitatis Christi, non hominum quispiam, sed stella in cælo vnde Christus descenderat resplendens, testis fuit. Quis vnquam ex regibus genitis antequam per ætatem posset patrem aut matrem appellare regno potitus est? & trophæa de hostibus erexit? Nonne Dauid iam trigenarius regnum obtinuit? Nonne Salomon adolescens imperium suscepit? Nonne Ioas septuennis ad regnum euectus est? Nonne isto adhuc posterior Iosias circa annum septimum rerum gubernacula suscepit? Atqui isti in hac ætate patrem & matrem appellare poterant. Quis igitur iste est qui propemodum ante genituram sui & regnat & despoliat inimicos? Quis vnquam talis rex fuit, vel in Israel vel in Iuda dicant Iudæi (inquisitione facta) in quo spem suam omnes gẽtes constituerunt? ac pacem tenuere? ac non potius vndecunque in illos aduersę infensæque fuere? Quandiu enim stetit Hierusalem, bellum irrecõciliabile illis fuit, pugnatúmque ab omnibus contra Hierusalem, Assyriis quidem affligentibus, persequentibus verò Ægyptiis Babyloniis inuadentibus. Et quod magis admirere, Syros conterminos hostes aduersus se belli- B gerantes habuerunt. Nonne Dauid contra Moabitas bellum gessit? Syros excidit? Iosias sibi à vicinis cauit, Ezechias extimuit arrogantiam Senacherib, contra Mosen Amalechus copias eduxit, Amorrhæi Iesu Naue infesti fuerunt, qui Hierico incolebant, contra eum in acie steterunt, & prorsus nulla amicitiæ fœdera gentibus cum Hierusalem intercedere potuerunt. Quis igitur sit in quo gentes suam spem collocauerint, operæpretium est dispicere. Necesse est enim vt is extiterit, quandoquidem fas non est Prophetas mentiri. Cui (quæso) Sanctorum Prophetarum aut retro Patriarcharum, mori in cruce accidit pro omnium salute? Aut quis faucius factus & sublatus est ad omnium sanitatem? Quis iustorum aut regum in Ægyptum descendit, & eius descensu idola in Ægypto ceciderunt? Abraham descendit, nihilo tamen minus idololatria vbique viguit. Natus est ibi Moses, æque tamen illic hæsit religionis error. Quis omnium de quo scriptura testimonium præbet, pedibus ac manibus confossus est? aut in ligno pependit, & cruce confectus fuit pro omnium salute? Abraham enim in lecto extinctus est. Isaac item & Iacob porrectis in lecto pedibus mortem obiere. Moses & Aaron in montibus, Dauid vero domi suæ vitam deposuit, nihil mali à suis popularibus passus. Nam tametsi à Saul ad necẽ requisitus fuerat, tamen citra noxam euasit. Esaias quidem serra dissectus est, attamen in ligno suspensus non fuit. Hieremias contumeliose habitus est, sed non condemnatus periit. Ezechiel quidem passus est, at non pro populo, sed quia euentura populo prædicabat. Quinimo, qui hæc passi sunt, homines fuere, quales & nos omnes sumus pro similitudine rationeque humanæ naturæ. Ille autem, quem scripturæ indicãt pro omnibus passurum, non simpliciter homo, sed vita omnium dicitur, tametsi ratione naturæ similis esset cæteris hominibus. Videbitis (inquit) vitam vestram suspensam coram oculis vestris. Et, Natiuitatem eius quis enarrabit? Omnium Sanctorum natiuitatem poteris addiscere ex narratione scripturæ, ab ipsa vsque origine, qui & à quibus ortum trahant: at eius qui vita est, inenarrabilem esse eius natiuitatem diuinæ literæ produnt. Quis igitur est ille, de quo sacræ literæ pronunciant? aut quis denique tantus, vt & Prophetæ talia de ipso pronuncient? nullus certè istiusmodi in scripturis reperitur, præter communem omnium Saluatorem, Dei Verbum Dominum nostrum Iesum Christum. Hic enim est, qui ex virgine prodiit & vt homo in terris apparuit, cuius- D que inenarrabilis secundum carnem natiuitas censetur. Non enim est, qui patrem eius carnalem dicat, quum non è viro, sed ex virgine sola, corpus eius ortum trahat. Quemadmodum igitur de Dauide, Mose, cæterisque Patriarchis in describenda stirpe patrem allegare licet: ita non possis patrem carnalem Christo assignare. Hic enim est, qui à stella voluit suam genituram indicari: quippe conueniebat, Verbum cælitus delapsum, in cælo quoque sui indicia & notas habere. Conueniebat Regem naturæ in lucem prodeuntem, ab vniuerso orbe clarum manifestumque reddi. Certe quum in Iudæa nasceretur, Persę adoratum venere. Hic est, qui antequam in humana specie appareret, de aduersariis dœmonibus, victoriam: & de idololatria, triumphum reportauit. Nam quotquot vbique sunt gentes eiurantes patrium ritum & idolorum impietatem, suam iam in Christum spem constituunt, eique sua nomina dant, vt etiam vel ipsis oculis deprehendere licet. Alioqui Ægyptiorum superstitio non quieuisset, nisi Dominus omnium, in corpore quasi in nube vectus, eò descendisset, & idolorum errores compescuisset, omnes in se, & per se ad patrem transferens. Hic est qui crucifixus, cælum & rerum naturam, illósque ipsos, qui ipsum occidêre crucifixores, testes habuit.

Regnat Christus ante loquẽ di vsum. Inter Iudæos & Gẽtiles bellum irreconciliabile.

Christus spes gentiũ

Nemini prophetarum pro salute populis in cruce mori contigit præter Christũ. Abraham vbi mortuus. Esaias serra dissectus

Deut. 28 Esa. 53 Christi natiuitas inenarrabilis.

Christi caro est sine patre.

Christus antequam nasceretur victoria potitus.

Superstitionis Ægyptiorum finis quando

A buit. Huius morte omnium salus comparata est, & natura rerum liberata. Hic est omnium vita, qui vt ouis pro omnium salute, vicarium succedaneumque suum corpus in mortem tradidit, etiamsi Iudæi non credant. Quod si ista non sufficiunt, saltem quod reliquum est, suis ip- *Esa. 53*
• sorum oraculis credant, de quo (quæso) loquuntur Prophetæ: Manifestus redditus sum illis, *Esa. 65*
qui me non quærunt, inuentusque ab his, qui de me non percontabantur. Ecce, ego sum, dicam gentibus, quæ non inuocauerunt nomen meum, expandi manus meas ad populum incredulum & contradicentem. Quis igitur is est, qui ita manifestus redditus est? (nam ita ex Iudæis sciscitari licet) Si Propheta quispiam est, dicant: quando occultatus fuit, vt postea manifestus redderetur? Aut quis denique est iste Propheta, qui ex obscuro, manifestus est factus manusque suas in cruce expandit? Iustorum certe nullus, sed solus ille Dei * Sermo, na- al. verbum
tura quidem incorporeus, sed tamen propter nos in corpore apparẽs, & pro nobis supplicium ferens. Quòd si ne istud quidem illis satis est, saltem ex aliis pudefiant, quum tam euidentia documenta intueantur. Ait enim scriptura: Corroboremini manus remissæ, & genua dissolu- *Esa. 35*
ta: consolemini animo, qui modicæ fidei estis: corroboremini, & ne timueritis, ecce ego Do- *Ibidem.*
minus vester, iudicium retribuẽs, ipse veniet & seruabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum
B & aures surdorum audient. Tunc saliet (veluti ceruus) claudus, & expedita erit lingua balbo- *Esa. 35*
rum. Tale quid de quónam (quæso) poterint allegare? aut quomodo denique audent contra ista vel oculos attollere? Siquidem Prophetia, Deum aduenturum significat: & signa, eius præsentiæ tempus ostendunt. Ac in aduentu eius futurum esse, vt cæci videant, claudi ambulent, surdi auscultent, balbi expeditam linguam habeant, præuio denunciatu indicauerunt. Quando igitur talia signa contigerunt in Israel? aut vbi simile quippiam in Iudæa accidit? doceant. Naaman leprosus emundatus est, sed surdus non audiit, aut claudus ambulauit. Mortuum *Naaman.*
excitarunt Helias & Heliseus, sed non is qui natura cæcus fuit, per eos visum recepit. Magnũ *Cæcus natus quando visum recepit.*
quidem profecto, mortuum reuerà excitare. Cæterum id non tale miraculum, quale Saluatoris nostri. Atqui de lepra, de mortuo, de claudo nõ tacuisset scriptura, maxime si accidisset aut claudum obambulare, aut cæcum visum recipere. Nequaquam hæc indicare prætermisissent sacræ literæ. Quoniam igitur, tacitum est de ea re in scripturis, certum est ea priùs non euenisse. Quando igitur ista acciderunt, nisi quando ipse Dei Sermo in corpore fuit? Quando autem adfuit, nisi cùm contigit claudos ambulare, linguam balborum expediri, surdos audire
C cæcos à partu visum recipere: ideoque eius temporis Iudæi hæc videntes, in hæc verba proruperunt, vtpote qui non aliunde hæc fieri audiuerunt: Nunquam talis surrexit in Israël, Ab æuo auditum non est quod quispiam aperuerit oculos à partu cæci. Nisi hic esset à Deo, non *Ioan. 9*
posset quippiam tale facere. Sed fortasse ipsi, quia contra manifesta repugnare non valent, non inficiabuntur hæc scripta esse, sed tamen expectatione illa suspendenda esse, ac nondum Dei Verbum aduenisse, confirmabunt. Hæc sursum deorsumque iactitantes, nihil verentur in re manifestaria frontem perfricare, sed hic citius quàm vsquam alibi conuincentur, non quidem à nobis, sed ab ipso sapientissimo Daniele, qui certum tempus & aduentum Saluatoris *Dan. 9.*
nostri describit, his verbis: Septuaginta hebdomadæ in compendium redactæ sunt super populo tuo, & ciuitate sancta, vt consummetur peccatum, & obsignetur prauitas, ac deleantur iniustitiæ, & placentur iniquitates, vt adducatur iustitia sempiterna, vt obsignetur visio & pro- *Sanctus Sanctorum nemo præter Christum.*
phetia, vt inungatur Sanctus Sanctorum: & cognosces & intelliges ex euentu verborum, vt discernatur & ædificetur Hierusalem vsque ad Christum ducem. Forsitan alibi prætextus in-
D uenerint, quibus ea, quæ vt iam acta in scripturis comprehensa sunt, in futurum adhuc tempus reiiciant: sed aduersus hanc sententiam, quænam verba in aduersum opponere, aut quos oculos ausint attollere? vbi & Christus ille vnctus exprimitur, & is qui inungitur, non homo simpliciter, sed Sanctus Sanctorũ esse deprædicatur: & vsque ad aduentũ eius Hierusalẽ staturam, postmodum desituram visionem & prophetiam in Israel. Vncti sunt olim Dauid, Salomon, Ezechias, sed tamen Hierusalem & locus etiam tum consistebat: & Prophetæ prophetabant, Gad, Asaph, Nathan, cæterique, qui post hos vixerunt, Esaias, Ozee, Amos, ac cæteri omnes. Qui quidem, quod erant, Sancti appellati sunt, sed nequaquam Sancti Sanctorum. Quod si mihi captiuitatem obiiciant, atque ideo negent Hierusalem constitisse, recte, sed quid mihi isthic, super Prophetis responderint? Siquidem olim deducto Babylonem populo, erant illic Daniel & Hieremias, vaticinabantur, Ezechiel, Aggeus & Zacharias. Nugas igitur agunt Iudęi, quum tempus iam præsens in futurum reiiciunt. Quando enim desiit prophetia aut visio in Israel, nisi quum Sanctus Sanctorum Christus aduenerat? Signum est hoc & ingens documentum de Christi aduentu, quod Hierusalem non amplius consistit, neque Prophe-

tæ excitantur,neque visio illis reuelatur,& iure quidem optimo: adueniente enim eo qui de- A
signabatur,quid opus fuit rebus significantibus? & præsente veritate, quid amplius opus fuit
vmbra?Nam ob hoc ipsum & eousque prænaticinabantur, donec ipsissima iustitia, & is qui
omnium peccata redempturus erat,superueniret: eáque de causa & Hierusalem vsque in id
tempus stetit,vt ibi interim præmeditarentur veritatis speciem. Præsente igitur Sancto San-
ctorum,merito obsignata est,& visio,& prophetia,& regnum Hierosolimitanum desiit. Tan-
diu enim vngebantur apud eos reges,donec vngeretur Sanctus Sanctorum. EtMoses quoque
eodem spacio regnum Iudæorum circumscribit, idque huiusmodi vaticinio: Non deficiet
Gene.49. princeps ex Iuda neque de fœmoribus Iacob,donec venerint ea quæ reposita sunt, & ipse est
expectatio Gentium. Vnde & ipse Saluator clamat dicens: Lex & Prophetæ vsque ad Ioan-
Matth.11 nem prophetauerunt. Si igitur vel nunc vllus est apud Iudæos aut rex,aut Propheta,aut visio:
Iudæi ne que reges neque pro phetas ha bent. recte inficiantur aduenisse Christum: Sin autem neque rex,neque vlla prophetia supereſt, sed
obsignata est in posterum & omnis prophetia:& ciuitas & templum capta: quorsum ista im-
pietas & tergiuersatio,vt quum ista ipsa facta videant, autorem qui hæc fecit Christum ne-
gent? Aut quur,quum gentiles videant relinquere sua idola, & in Deum Israel per Christum B
habere spem,repudiant Christum,eumque quantum ad carnem attinet, ex radice Iessea ori-
Iudæi repu diant Chri stum. undum,& iam regni potitum? Si enim gentes alium colerent Deum,ac non Deum Abrahæ,
Isaac,& Iacob,aut si non Deum Moisis agnoscerent,recte iterum caussificarentur Deum non
venisse: at quum Mosem,qui legem dedit,& Deum Abrahamo promissum,atque hunc eius
sermonem,quem aspernati sunt Iudæi,hunc ipsum gentes venerentur, quur non agnoscunt?
vel potius,quur sponte cæcutiunt? ac non vident eum qui prædiuinatus fuit à scripturis, orbi
terrarum illuxisse,& apparuisse corporaliter, quemadmodum scriptura dicit: Dominus Deus
Psal.117 illuxit nobis. Ac rursus: Emisit Verbum suum & sanauit eos. Et iterum: Non legatus,non nun-
Psal.10 cius,sed ipse Dominus seruauit nos. Simile quiddam isti faciunt,ac si quis mente attonitus,ter-
ram quidem à sole illuminatam videat,& tamen illuminatorem terræ,solem esse neget. Quid
Christus gẽ tes vocauit & cætera quæ facere debuit fe- cit. autem ille,qui apud ipsos in expectatione erat, quum veniret,facere debuit? vocare(inquis)gẽ-
tes,at iam vocatæ sunt: facere vt cessarent Prophetæ,rex item & visio,at iam illa ipsa facta sunt:
idolorum superstitionem refutare, at iam refutata est: mortem abolere, at iam abolita est.
Quid igitur factum non est,quod oportuit Christum facere? aut quid restat,quod non sit im- C
pletum, vt sibi inde placeant Iudæi,& increduli maneant? Si igitur(vt iam videmus)neque rex,
neque Propheta,neque Hierusalem,neque sacrificium,neque visio est apud eos, sed vniuersa
terra repleta est cognitione Dei,Ethnicique relinquunt vanos & impios cultus, ac iam dein-
ceps ad Deum Abrahæ confugiunt, idque per Verbum Dominum nostrum Iesum Chri-
stum,manifestum est etiam improbe tergiuersantibus,Christum venisse, & omnes semel suo
lumine illustrasse,ac doctrinam quam de Patre suo docuit, veram simul & diuinam esse. Iu-
dæos igitur istis aliisque multis è diuina scriptura mutuatis redargueris. Ethnicos vero admi-
reris ea irridere,quæ nequaquam ludibriosa sunt:& ipsos cæcutire in suis ludibriis, quæ se in
lignis & lapidibus cõmittere non vident. Veruntamen vt non inopes rationum, argumentis-
que destituti,age,& istos legitimis rationibus in pudorem cõiiciamus, maxime ex rebus quas
ipsi conspicimus. Quid (quæso) absurdum,aut quid apud nos irriſu dignum, si Verbum siue
rationẽ plane in carne apparuisse referamus? at hoc ipsum non absurde factum esse, etiam ipsi
confessuri sunt, si veritatis amici esse velint. Nam si plane inficiantur esse in Deo rationem,
stulte faciũt,ea irridẽtes quorũ notitiã non habent: sin vero agnoscũt rationem esse Dei,eam- D
que ducem omnium,& in ea Patrem mundum condidisse, & huius prouidentia omnia illu-
strari & viuificari,& consistere,eamque in omnibus regnare, adeo vt ipsa ex suæ prudẽtiæ ope
ribus,& Pater per eam agnoscatur: dispice mihi(quæso)an non ex ignorantia istam cachinna-
tionem contra nos instituant? Mundum, corpus magnum sapientes Ethnicorum dicunt, &
verè dicunt: videmus enim eum eiúsque partes sensibus subiacere. Si igitur in mundo quod
Mundus quid & quomodo illum vni- uersum & singulas eius partes inſideat Christus. corpus est, Ratio Dei ineſt, cunctáque eius & singula præoccupat & insidet: quid mi-
ri aut absurdi, si eam etiam in homine insedisse asseueremus? Nam si absurdum est,
omnino rationem in corpore esse, absurdum quoque fuerit eam in vniuersitate rerum
residere, ac omnia sua prouidentia illuminare ac mouere, quum ista vniuersitas rerum
pro corpore sit habenda. Sin verò decet eam insidere, & in vniuersitate agnosci, de-
prehendíque: decorum quoque fuerit,eam in humano corpore apparere, idq; ab ea illustrari
& agi,quum homo quoque inter mundi partes haberi debeat. Quòd si pars mundi, ineptum
& indecorum instrumentum censendum sit ad cognoscendam veritatem: par quoque fuerit

per hunc

A per hunc vniuersum mundum patefieri eius conditorem. Nam sicuti,si quis cum corpus ho- *Simile.*
minis videat ab anima moueri & agi,neget tamen eius vim in digito pedis apparere, pro stul-
to haberetur,quoniam quum concessisset eam in toto corpore ostendi & agere, refragaretur,
eam in parte subsistere: ita quoque qui concedit & credit Rationem Dei in rerum vniuersita-
te existere: omniáque ab illa illustrari,& moueri, non debet absurdum putare, aliquod cor-
pus humanum ab ea moueri & illustrari. Sin verò quia creatum est,& ex nihilo genus huma-
num conditum est,ideo nos de Seruatoris in carne apparitione indecora loqui existiment, hi
nimirum Rationem à rerum vniuersitate excludunt: nam & illa ex non ente,in essendi natu-
ram per hanc rationem siue Verbum producta est. Si verò creata rerum vniuersitate, non est
absurdum, huic quoque inesse Verbum: neque certè id in homine existere, absurdum fuerit: *Rerumuni- uersitatis pars est ho- mo. Act.17.*
quodcunque enim de toto sentias,hoc ipsum quoque de parte sentire necessum erit. Pars (vt
iam dixi) rerum vniuersitatis,homo est,quapropter non plane absurdum est rationem in ho-
mine consistere,& omnia ab ea illustrari,moueri & vegetari: quemadmodum etiam ipsorum
scriptores prædicant,quum aiunt: In eo viuimus,mouemur & sumus. Quid igitur ludibrio
B dignum afferimus,si illud in quo se collocauit ratio,id pro instrumento vsurparit ad indicium
declarationémque sui? Si enim in eo non fuit,eo vti nequaquam potuit: sin (vt iam antea de-
monstratum est) eam & in toto, & in partibus consistere exploratum sit: quid dissentaneum
fidei,si in iis sese exhibeat,in quibus cõsistit? Sicuti enim suis viribus & potestate,totus vniuer- *Simile.*
sitati rerum & singulis incubans,plenéque omnia instruens & gubernans, si voluisset solem,
lunam, cælum,terram,aquam vel ignem sui indicem esse, ac iis pro instrumento vtens, Pa-
trem omnia fecisse diceret,nemo illum diceret indecenter voce vsum esse,quum omnia con-
tineat: & in toto,& in singulis insit,ac inuisibiliter seipsam ostendat: ita quoque indecorũ non
fuerit,eam gubernantem omnia,cunctáque viuificantem,volentémque per hominem se no-
tam reddere,si pro organo sit vsa hominis corpore, ad declarandam veritatem & cognitionẽ
Patris. Pars enim vniuersitatis rerum, humana natura censenda est. Et quemadmodum mens *Simile.*
per vniuersum hominem se porrigit,& ex minima particula corporis,lingua, inquam,intelli-
gitur,neque tamen ob id quispiam imminutam esse dixerit naturam mentis: ita non indeco-
rum videri debet, si Verbum siue Ratio, quanquam per omnia vbique adsit, vsum istum pe-
C tat ex humano instrumento. Nam si illi indecorum est corpore pro instrumento vti, indeco-
rum quoque fuerit,in ista vniuersitate rerum eam existere. Quur igitur(inquiunt) non potius
per alias mundi partes præstantiores sese ostendit? ac quur non pulchrius instrumentum,solé,
lunam,astra,ignem aut ætherem in eum vsum adhibuit potius quàm hominem? Cognoscat *Christus cur vene- rit.*
iste percontator,non ad ostentationem venisse Dominum,sed vt mederetur, ac doceret eos
qui in malis erant. Ostentantis enim est,nihil affectare,nisi vt edat sui specimen, & spectato-
res in sui admirationem rapiat: medentis autem & erudientis est,non quouis modo inuisere,
sed ad commodum indigentium sese repræsentare,atque ita se exhibere,prout ferre possunt,
qui eius operam requirunt,ne in excedendo,necessitatem vsumque patientium conturbet,
& inutilis illis fiat Dei visitatio. Nihil autem ex rebus creatis errabat in numine intelligendo *Creaturæ omnes au- torem suum cognouerũt præter ho- minem.*
præter solum hominem: non sol,non luna,non cælum, non astra,non aqua,non æther,immu-
tant suum ordinem, sed agnoscentes suum opificem & principem Rationem Verbúmque
Dei,eo tenore permanent quo condita sunt. Soli autem homines auersi à bona illa statione
veritatis,iisque,quæ non erant,effictis,Dei honorem & eius cognitionem, dæmonibus & ho-
D minibus in lapide effigiatis,dedicauerunt. Vnde merito factum, quandoquidem tantam rẽ
neglectui dare, non erat ex bonitate Dei,nec spes erat,vt homines ex administratione rerum
naturę,istiusque vniuersitatis,Deum cognoscerent,vt humanum sibi corpus in instrumentũ
assumeret,eique incubaret, vt quoniam ipsum in rerum vniuersitate deprehendere non po-
terant, saltem in parte ista non incognitum haberent,& quia suspicere nequibant ad inuisi-
bilem illius potentiam,saltem ex similibus ratiocinando,eam intelligere & contemplari va-
lerent. Nam quatenus homines erant,ex corpore illius, corporisque, quod paris conditionis *Operibus diuinis fa- cilius co- gnosci po- tuit Chri- stus, quàm quouis mo- do.*
cum ipsis erat, operibus diuinis, citius & propius ipsius Patrem omnipotentiãque illius co-
gnoscere potuere,facile diiudicantes,non esse hominis,sed diuini numinis opera, quæ ab illo
fiebant. Quòd si secundum eos absurdum est,ex operibus corporis, Verbum Dei omnipoten-
tis cognosci: absurdum itidem fuerit,eam ex vniuersitate rerum deprehendi. Vt enim, quum
in rerum natura consistit,nihil sibi decerpit ex rebus creatis,sed omnibus potius vim suam cõ-
municat: ita quoque corpore pro instrumento vtens, nihil ex corporeis rebus in se admittit,
sed ipse potius sanctificat corpus. Etenim,si Plato qui in magna apud gentes fuit admiratione, *simile.*

Plato in magna admiratione apud gētes.

dicit,genitorem totius mundi,quum vidisset mundum tempestatibus iactari, ac iam periclitantem ne mergeretur,in locum inæqualitatis, collocasse se ad gubernacula animæ, atque ita succurrisse,omniáque errata correxisse:quid incredibile à nobis dicitur,si erranti humanæ naturæ Ratio assederit,& homo apparuerit, vt eam tempestatibus iactatam sua gubernatione & bonitate conseruaret?Sed fortasse hic pudor eos ad assentiendum compellet, dicturos tamen interim,oportuisse Deum(quum docere & seruare homines vellet) nutu id duntaxat facere, sicuti olim fecerat,quum eum ex nihilo crearet:nec opus fuisse,vt Verbum siue Ratio Dei corpus attingeret. Ad istiusmodi obiectionē id non immerito dici poterit: Olim, quū nusquam quisquam existeret,nutu opus fuisse,& sola voluntate ad vniuersitatis architecturā: cæterum,quum iam homo factus esset,necessitas exigebat,non vt iis quæ non essent,sed quæ iam existerent,remedium daretur.Consequens igitur, vt rebus iam procreatis, medicus & seruator assisteret,ad procreata conseruanda.Atque ea causa est,cur homo sit factus, humanúmque sibi instrumentum(corpus)adiunxerit: Alioqui,si eo modo fieri non oportebat, quo (quæso)pacto oportuit Dei Rationem,quum instrumento vti vellet, ad illud sese accommodare?aut vnde illud desumeret,nisi ex rebus iam creatis,eiúsque diuinitate ob similitudinem indigentibus?Non enim,quæ non erant, indigebant conseruatione, quibus solum duntaxat præceptum suffecisset.Sed homo qui iampridem conditus erat, corrumpebatur, & præter hoc in interitum tendebat.Rectè igitur humano instrumento vsus est, & per omnia se explicuit. Postremò & id quoque sciendum,luem illam non extra corpus hæsisse, sed corpori agnatam coalitámque fuisse,& necessum erat emota corruptione vitam ei infarciri,vt quemadmodum in corpore mors extitisset,ita in eodem vita existeret. Quòd si igitur extra corpus mors fuisset,extra corpus etiam oportuisset vitam eis subsistere : sin verò in corpore coaluit consertáque mors fuit,ac veluti cohærens ei dominabatur:necessum quoque fuit vitam cum corpore coalescere conserique,vt ita corpus imbutum vita,corruptionem extruderet. Alioqui,si extra corpus Verbum Dei constitisset,neque inibi hæsisset, mors quidem ab eo maxime pro rei natura superata fuisset,vtpote cui contra vitam nullæ vires suffecissent, in corpore tamen prior illa corruptio æque adhæsisset.Quapropter non immerito Saluator noster corpore amictus fuit,corporíque vitam inseruit,vt id non vlterius mortale per mortem remaneret,sed indutum immortalitate,in posterum perseueraret immortale. Induta quippe semel corruptione,nunquam resurrexisset nisi vitam induisset. Et quia mors per se non nisi in corpore apparere aut existere poterat,ideo ipse corpus induit,vt mortem ibi inuentam aboleret.

Peccatum nostrū seu lues est in corpore, vnde verbum Dei corpus assumere oportebat.

Simile.

Quomodo enim Dominus ex toto vitam se esse demonstrasset,nisi id quod mortale erat, viuificasset?Et quemadmodum stipula,quæ naturaliter ab igne consumitur, si ab ea ignem depellas, non comburitur quidem,sed tamen vt stipula fuit,ista stipula permanet,obnoxia igni, igniſq; comburendi vim male sibi metuit,ac suspectam habet:Natura enim eius appetens est ignis.Hic,si quis stipulam copioso Amiantho vestiat,cuius natura dicitur igni resistere, nihil iam deinde ignem metuet,vtpote, munita re,quæ comburi nequeat : Idem quoque de corpore nostro & morte sentias.Quòd si solo præcepto mors ab eo depulsa fuisset, nihilo tamen minus mortale & corruptibile pro ratione suæ naturæ remansisset : sed ne hoc fieret, induit corpus in corporalem omnipotentis Dei Rationem,neque iam inde corruptionem aut mortem exhorrescit,quum habeat vitam pro indumento,& per id corruptionem amoliatur.Probabiliter ergo Dei Sermo corpus assumpsit, & humano instrumento vsus est,quo corpus viuificaret:vt quemadmodum in rerum natura ex operibus cognoscitur,ita quoque in homine operaretur,& seipsum vndecunque ostenderet, nihil desertum destitutúmque relinquens à sua diuinitate & cognitione.Iterum idem dico,superiora resumens, ideo Christum Saluatorem nostrum hoc fecisse,vt quemadmodum omnia vndecunque sua præsentia adimplet, ita

Psal. 103.

quoque omnia sua natiuitate cognitionéque adimpleret.Ait enim scriptura: Impleta est vniuersa terra cognitione Domini.Nam si tollas oculos in cælum, conspicaberis ibi eius ornatus.

Christus quomodo cognosci potest in creaturarū contemplatione.

Sin verò in cælum non potes, saltem ad homines aciem deflecte,videbis eam ex operibus eius potentiam,qualem nullam in cæteris hominibus, sentiéſque hunc solum inter homines Dei Verbum esse. Quòd si ad dæmones te vertas, eorumque naturam perculsus admireris, intuere eum,qui illos expulit, & tum eum ipsorum dominum iudicabis. Quòd si te in aquarum natu ram demergas,eásque numen habere arbitreris (quemadmodum apud Ægyptios in veneratione sunt)contemplare eas ab eo transmutari,& deprehendes illum aquarum esse Dominum.Quòd si te ad orcum deiicias,heroásque qui eò descenderunt, admireris, vt numina,vide ist ius de morte victoriam,& ratiocinaberis inter illos vnum duntaxat Christum verum

verum Dominum ac Deum esse.Omnes enim rerum naturæ partes attigit Dominus, omniáque ab omnibus præstigiis asseruit,ac redarguit, & vt Paulus ait, spoliatos Principatus & potestates,triumphauit in cruce,ne quis vlterius frustrari posset,sed vbique verum Dei Verbum inueniat.Atque ita iam vndecunque circunclusus homo,& vbique, hoc est, in cælo, in inferno, in homine, in terra,explicatam Verbi diuinitatem intuens, non iam in posterum in cognitione numinis decipitur,sed hunc solum adorat , & per eum rite legitiméque Patrem intelligit. Istis quidem rationibus recte Ethnici præ verecundia in silentium tradi possent. Quòd si hasce rationes nondum idoneas arbitrantur,vt ipsos sui ipsorum pudeat, saltem ex iis quæ oculis subiecta sunt, fidem colligant.Quando autem idolorum cæremonias incepe-

Christi diuinitas vbique cō templari potest.

runt abiicere? nisi ex quo verum Dei Verbum inter homines apparuit? Quando apud Græcos,& vbique gentium oracula cessauerunt,& in nihilum sunt redacta? nisi quum vsque ad terram sese manifestauit Dominus?Quando contemni cæperunt Poëtarum Dij & heroes, ac pro mortalibus haberi?nisi ex quo Dominus trophæum de morte exiit?& corpus quod sumpsit,à morte excitatum incorruptibile seruauit?Quando dæmonum fraus & malitia contempta fuit? nisi quum Verbum,Dei vis & potētia (cui dominium est in dæmones)propter hominum imbecillitatem in terram descendit?Quando ars magica & scholæ præstigiarum incepe-

oracula gentium quando cessarunt.

Dii & heroes poetarum quādo contemni ceperunt.

Dæmonum fraudes.

Ars magica.

runt fordescere?nisi quum diuina apparitio Verbi hominibus exhibita fuit? Quando Ethnicorum sapientia infatuata est? nisi quum vera sapientia Dei sese in terris ostendit? Olim vniuersus orbis cultu idolorum seducebatur,nec aliud idola quàm deos arbitrabantur: nunc vero per vniuersum orbem idolorum superstitionem destituunt,& ad Christum confugiunt, eumque vt Deum venerantur: & per eum, Patrem(quem ignorabant)addiscunt : & quod in primis admirabile,cùm olim fuerint diuersæ & innumerabiles cæremoniæ, dū singula idola peculiares sibi habent ritus,nec proximos limites transcendunt,neque vicinos in sui cultum ascisc unt,imò vix inter suos suam religionem tuentur(nullus enim numen vicinorum coluit, sed singuli proprium habuere,persuasi eum solum dominum esse) nunc solus Christus apud omnes vnus &idem adoratur,& quod non potuit idolorum imbecillitas præstare, vt vicinis suis persuaderent,hoc Christus præstitit, qui non solum proximis, sed semel vniuerso orbi persuasit,vt se vnum & eundem pro Domino haberent, & propter ipsum ipsius Patrem venerarentur.Olim quidem vbique Delphica,Dodonea,Bæotia,Lycia, Ægyptiaca, Cabyrorum oracula imposturis vaticiniorum scatebant.Pythia apud homines in admiratione erant:

Rerum mutatio christi aduentu.

nunc ex quo Christus vbique prædicatur,eiusmodi vesanæ conquierunt,nec supersest vllus fatidicus.Olim dæmonia inani specie ludibriisque rerum intricabant homines , infestis alibi fontibus,alibi fluuiis,lapidibus aut lignis,atque ista præstigiis fatuos in stuporem agebant:nūc vero,quum apparuit Dei verbum,spectra huiusmodi & ludibria imaginum cessauerunt. Solo enim crucis signo vtens homo,dolos illorum à se propellit.Olim poëtica numina,Iouem, Saturnum,Apollinem,heroásque item pro veris numinibus habuerunt, eósque per errorem venerati sunt:nunc vero postquam Christus inter homines apparuit,& illos mortales fuisse, & Christum solum inter homines verum Deum veri Dei verbum esse, deprehensum & patefactum est.Quid autem de magia loquar,quæ apud illos in summa admiratione fuit?nisi & illam quoque quæ ante aduentum Verbi apud Ægyptios,Chaldæos,Indos floruit, & spectatores admiratione sui complebat,præsentia veritatis , & Verbi apparitione victam , & plane obliteratam esse?Cæterum de Græcanica sapientia,Philosophorúmque grandiloquentia neminem arbitror verba requirere:quum in oculis sit ipsum miraculum.Tot enim tantísque à Græcorum Philosophis voluminibus scriptis,ne paucos quidem vel ex proximis locis adducere potuerunt, vt sua de immortalitate animæ dogmata,& placita,de vita secundum virtutem instituenda amplecti vellent:solus Christus vilibus citra vllam magnificentiā verbis, ac per homines nequaquam eruditæ linguæ,in orbe terrarum plurimis Ecclesiis id persuasit, vt mortem inter contempta,immortalia in precio haberent,& temporaria despicerent, æterna suspicerent,nihil putarent gloriam in terra,solummodo autem affectarent immortalitatem. Et hęc quidem nonverbo tenus à nobis iactantur,sed reipsa veritatísque experimentis demōstrantur.Adeat enim qui velit,& spectet insignia virtutis in Christi virginibus,& in adolescētibus pudicitiam consecratam,ac immortalitatis fidem adstructam in tanto martyrum choro.Veniat qui istorum dictorum experimentum capere velit,& in ipsis præstigiis dæmonum, & impostūris vaticiniorum,& in miraculis magiæ vtatur signo crucis ab ipsis deriso, nomēque Christi inuocet,& videbit quomodo eius rei metu dæmones fugiant, vaticinia cōquiescant,magiæ & venefi cia irrita iaceant:quis igitur,& quantus est hic Christus,qui solo sui no-

Dæmonum versutia hominibus infesta.

Signum crucis dæmones fugat.

Magia vbi fuerit in admiratione.

Philosophia humana.

Christi nomē efficax.

minis vocabulo ac præsentia omnia adobruit,& ocioſa reddit,omnibúſque maior eſt,& orbẽ A
terrarum ſua diſciplina adimplet? Dicant Ethnici iſti,qui iſta derident, nec vllo interim pudore tanguntur: num homo eſſe poſſit qui talia faciat? quòd ſi homo, qui fit, vt vnus homo omnes omnium deorum (quos ipſi colunt) vires tranſcendat, illóſque nullos eſſe ſua potentia demonſtret? Si magnum illum dicant, quomodo per magnum omnis magia obliteratur ac non potius conſtituitur? Si enim homines magos oppugnans contra vnum aliquem duntaxat præualuiſſet, rectè opinari liceret, eum meliori arte aliorum artes ſuperare. Quòd ſi ſemel de omni magia, atque adeo magiæ nomine crux Chriſti victoriam reportat, ſatis euidens eſt, nõ eſſe magum Saluatorem noſtrum, quem dęmones, vbi ab aliis inuocati ſunt, vt Dominum fugiunt. Quis igitur ſit, enuntient Ethnici, quibus id vnicum ſtudium vt derideant. Fortaſſis dicent, & ipſum quoque dæmonem eſſe factum, atque ita præualere: id ſi dixerint, ludibrio habendi ſunt, quum denuo ſuperioribus demonſtrationibus reuincantur. Qui enim fieri poteſt, vt dæmon ſit, qui dæmones propellit? Si enim quouis modo, ac non plane vniuerſum dę mones propelleret, exiſtimari poſſet, in principe dæmoniorum contra inferiores dæmones, has vires poſſidere, quemadmodum Iudæi per contumeliam ei obiiciebant. Sin autem omnium dæmonum feritas, ad illius nomen ſeſe ſubducit, & in fugam agitur, ſatis clarum eſt, eos B
in errore verſari, & nequaquam dæmoniacam eſſe noſtri Saluatoris potentiam, vt ipſi arbitrantur. Sin autem prorſus neque homo eſt, neque magus, neque dæmon, ſed commenticios deos poëtarum & dæmonum præſtigia, & Græcorum ſapientiam, ſua diuinitate irrita ocioſáque reddidit & obſcurauit, negari non poterit, quin quod & apud omnes in confeſſo eſt, eũ eſſe verum Dei filium, Rationem, ſapientiam, & potentiam Patris. Atque inde quoque eſt, quòd eius opera non hominis ſint, ſed ſupra hominem, & re vera ipſius Dei eſſe cognoſcantur, partim ex claris rerum documentis, partim ex illius cum cæteris hominibus comparatione. Quis enim vnquam hominum, ex ſola virgine ſibi corpus conſtituit, aut quis vnquam hominum tales morbos curauit, quales communis omnium Dominus: quis id quod genituræ deerat, reſtituit, & hominem à natiuitate cæcum, viſu illuſtrauit? Æſculapius apud ipſos in deorum numerum relatus eſt, quòd medicam exercuit, & herbas laborãtibus vtiles animaduertit, non quidem eas ex terra creans, ſed arte quæ in natura erant, eas adinueniens. Sed quid illud ad acta Salũatoris Chriſti? quippe qui non vulnus ſanauerit, ſed res naturales creauerit, & creata inſtauraurit. Hercules pro Deo ab Ethnicis adoratur, eò quod contra homines genere C
ipſi compares depugnarit, & belluas dolo interfecerit: ſed quidnam iſta ad res geſtas Verbi diuini, qui morbos, dæmones, atque adeo ipſam mortem ab hominibus propulſauit? Dionyſius ab illis colitur, quia hominibus magiſter fuit ebrietatis: Saluator contrà & omnium Dominus, præceptor temperantiæ deridetur. Sed eſto vt fingamus hic aliquid paritatis: quid verò eadem illa ad cætera eius diuinitatis miracula? quo vnquam homine moriente, ſol obſcuratus eſt, terra concuſſa eſt? A quo vnquam inter tot iam mortuos & quotidie morientes, miraculum editum eſt? Iam vt res corpore illius deſignatas omittam, eáque memorem, quæ reſurrectionem conſequutæ ſunt, Cuius vnquam dogma vnum idémque à primis carceribus mundi vſque ad vltima terrarum, eas vires ſecum pertulit, vt impreſſa vbique ſua religione orbem vniuerſum peruolarit? Aut quur, ſi homo eſt Chriſtus, ac non potius Dei Verbum (vt illorum ſententia eſt) non arcetur ab Ethnicorum numinibus, ne in ipſorum prouincias ſuam religionem tranſmittat? quum nunc cõtrà fiat, vt illud accedens, ſua inſtitutione, illorum cæremonias & cultum abroget, eorúmque inanes ſpecies, & oculorum ludibria cõfundat? Multi ante eum fuere reges, & tyranni complures apud Chaldæos referuntur, magi quoque & ſa- D
pientes apud Ægyptios, & Indos: quis vnquam horum, non dico poſt mortem, ſed cùm viuerent, tantum potuit, vt vniuerſam terram ſua doctrina impleret? & tantam vim hominum idololatriam dedoceret, quot Saluator noſter ab idolis ad ſe tranſtulit? Græcorum ſapientes eloquenter ſcitéque multa conſcripſerunt: quid ergo? an tale aliquid, quale crux Chriſti, deſignarunt? Sed fortaſſe vſque dum viuerent, illorum ſophiſmata fidem obtinuere, imò etiam ipſis adhuc viuis, mutuis concertationibus, & controuerſiis iactata ſunt. Dei autem filius, qui iure omnibus eſt admirabilis, quum pauperrimo miſeróque verborum apparatu doctrinas ſuas traderet, omniſcios illos ſua luce præſtinxit, & quaſi tenebras induxit, & aliorum inſtitutis abolitis, omnia ad ſe traxit, ſuáſque Eccleſias impleuit. Quid? an non mirum eum, qui quaſi homo ad mortem deſcendebat, Philoſophorum grandiloquentiam de idolis, ocioſam irritámque efficere potuiſſe? Cuius vnquam mors abegit dęmones, aut cuius vnquam mortem dęmones expauerunt, vt Chriſti? Vbi enim nominatur nomen ſaluatoris, inde omnes dęmones

Dæmõ alios dæmones eiicere nequit.

Chriſti potentia non eſt dæmoniaca.

Æſculapius cur in Deorum numerum relatus.

Hercules cur adoretur

Dionyſius cur colatur.

Doctrina Chriſti quanta.

Mors Chriſti abegit dæmones.

A nes profugantur. Quis ita hominibus ſolitos affectus è præcordiis exemit, vt ſcorta, pudicè agerent? homicidæ, non amplius ferrum tenerent? pauidi animo, robur conciperent? Quis barbaros gentéſque alias in ſuis ſedibus perſuaſit, immanitatem deponere, pacifica meditari, niſi Chriſti fides, & crucis ſignaculum? Quis denique alius ita mortales certos confirmatóſque reddidit de immortalitate vt Chriſti crux, eiúſque corporis reſurrectio. Nam & Græci quiduis ementiti, non potuerunt tamen idolis ſuis reſurrectionem admentiri, quippe quibus nulla ratione in mentem venire potuit, corpus poſt mortem denuo exiſtere poſſe, qua in re præcipuè mihi approbandi recipiendíque videntur, quòd Deum iſtiuſmodi animo perſuaſum habent, & ſuorum idolorum imbecillitatem indicarint, & Chriſto ſoli hanc poteſtatem reſeruarint, vt vel inde ab omnibus cognoſceretur ipſum eſſe Dei filium. Quis igitur hominũ *Chriſtus*
vel poſt mortem, vel in vita autor ſeruandæ virginitatis fuit? ac non contra arbitratus eſt, eam *ſeruandæ*
virtutem præſtari non poſſe? Attamen noſter ſaluator & omnium rex Chriſtus, tantum valuit *virginitatis autor.*
in huiuſmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum diſciplinæ, virginitatem quæ ſupra leges eſt, profiteantur. Quis hominum tantum ſpacij obire potuit, & ad Scythas, Æthiopes,
B Perſas, Armenios, Gothóſque penetrare, & ad homines tranſmarinos, & vltra Hyrcaniam ſummotos, Ægyptióſque & Chaldæos inuiſere? & his quidem ſibi de magia placentibus: illis verò ſupra naturam ſuperſtitioſis, moribus locíſque efferatis, de virtute temperantiáque verba facere, atque ita ſugillare idolorum cultum, vt Dominus noſter Ieſus Chriſtus fecit? qui non ſolum iſta per ſuos diſcipulos prædicauit, ſed etiam mentibus audientium eam perſuaſionem impreſſit, vt non ſolum morum feritatem abiicerent, & patrios deos non amplius in veneratione haberent: ſed & ipſum agnoſcerent, & per ipſum colerent ipſius Patrem. Olim idololatriæ dediti Græci, ſimul & Barbari, mutua in ſeſe bella ſuſcipiebant, crudeléſque in cognatos fuere, neque erat, vt quiſque vel per terram, vel per mare tutò commearet, niſi armata manu, ob bella inter ipſos inuicem prorſus irreconciliabilia. Quippe, quorum tota vitæ ratio in armis erat, & gladius illis pro Scipione, in eóque ſpes omnes opéſque ſuas conſtituerant. Qui quum idolis ſeruirent, dæmonibúſque ſacra facerent, nihil iſtiuſmodi ſuperſtitione profecerunt, vt vel aliquid ſaltem de moribus illis dediſcerent: iidem tamen vbi ad Chriſti diſciplinam tranſierant, præter omnem expectationem animis planè compunctis, pœniten-
C tiáque diſcruciatis, occidendi feritatem depoſuerunt: neque iam inde illis hoſtiles animi, aut alia voluntas niſi rerum pacatarum & amicitiæ? Quis igitur hæc fecit? quis odio inter ſe infeſtos populos pace copulauit? niſi dilectus Dei Filius, communis ille Saluator omnium Ieſus *Chriſtus pacis autor.*
Chriſtus, qui præ ſua charitate omnia ad noſtram ſalutem ſuſtinuit? Nam & olim oracula de pace iſtiuſmodi, quã ille procuraturus erat, edita fuere: *Concident (inquit ſcriptura) gladios al. cõflabũt.*
ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, neque arripiet gens contra gentem gladium, neque *Eſa. 2.*
eſt, vt poſthac bellum diſcant. Neque id incredibile, cùm etiam nunc barbari feris moribus, idolíſque hoc tempore ſacrificantes, in ſeſe furiant, neque vel vllam horam ſuſtineant ſine armis viuere: iidem tamen vbi Chriſti doctrinam audiunt, ſtatim à bello, ad agriculturam vertuntur, & pro gladiis tractandis, manus ad preces extendunt: ac pro mutuis inter ſeſe bellis, aduerſus dæmones, pudicitia & animi virtute obarmantur. Id autem inſigne eſt diuinitatis Saluatoris noſtri, quod ad quæ ab idolis erudiri nequiuerant, ea ex Saluatore addicerint: illúdque idem viciſſim de dæmonum & idolorum imbecillitate non leue indicium. Conſcij etiam dæmones ſuæ imbecillitatis, mortales ideo bello inter ſeſe commiſſos eſſe voluerunt, ne feriati ocioſíq; à mutuis prælijs aduerſus dæmones arma transferrent: certe illi qui Chriſti *Chriſtianorum fortitudo animi*
D diſciplinis initiati ſunt, bellorum abſtinentes, contra dæmones moribus & virtutibus in acie conſiſtunt, & hos quidem infeſti petunt: ipſum verò principem diabolum pedibus conculcãt, vt in teneris annis pudicitiam tueantur, in tentationibus tolerantes ſint, in laboribus obdurẽt, contumelias ferant, defraudationes negligant, mortem non curent, & martyres Chriſti efficiantur. Et vt vnum adhuc admirabile documentum diuinitatis Saluatoris allegem: quis vnquam hominum ſimpliciter, ſiue magus, ſiue tyrannus, aut rex denique, per ſe tantum præſtare potuit, vt contra omnem idololatriam, dæmonumq; copias, magiam item & ſapientiam *Chriſti potentia omniũ hominum virtutibus ſublimior.*
Græcorum, res tam validas, atque etiamnum florentes, ac à pleriſq; admirationi habitas, in bellum deſcendere non reformidarit, illiſq; omnibus vno impetu obſtiterit, quemadmodum noſter dominus Dei Ratio, qui ſingulis ſuos errores inuiſibiliter oſtendens, vnus omnibus iſtis ſpoliatis, hominẽ eripit, & in prædam aufert. Nam qui hactenus idola adorauerant, iam ea conculcant: qui magiam admirati fuerant, volumina comburunt: qui docti ſapientéſque habiti ſunt, Euangelij ſententias omnibus anteponunt, eóſque quos antea adorationibus co-

luerant,nunc deſtituunt:& quem contempſerunt crucifixum eum adorant,Chriſtum:quem A
Deum ſuum confitentur:& qui hactenus ab Ethnicis adorati fuere pro numinibus, vt fœdi impuríque ſugillantur. Et qui Chriſti ſuſcipere doctrinam, temperantiorem quàm Ethnici vitam agunt. Hæc atque huiuſmodi quæ ſuperius dicta ſunt,ſi humana ſunt, doceat quiſquis volet,& credat. Quòd ſi non hominum,ſed Dei opera & ſunt & videntur, cur tantopere impietatem ſuam amplectuntur,non agnoſcentes Dominum autorémque qui iſta facit? Idem profectò illis accidit,ac ſi quis ex operibus naturæ opificem Deum non agnoſcit. Si enim ex viribus eius in hac rerum vniuerſitate,diuinitatem ipſius agnouiſſent,agnouiſſent quoque & opera Chriſti corpore deſignata,non hominis eſſe,ſed omnium Saluatoris Dei Verbi: quem
1.Cor.10. ſi cognouiſſent(vt inquit Paulus)nũquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Quemadmodum
Simile. ergo,ſi quis Deum natura inuiſibilem,& nuſquam conſpectui patentem,conſpicere velit,ex operibus eum aſſequitur & intelligit:ita etiam qui mente non videt Chriſtum,ſaltem ex operibus corporis eum addiſcat,& exploret:an ea humana ſint,an diuina exiſtimanda. Quòd ſi humana videantur,ſubſannet, ſi libet: ſin autem non humana, ſed Dei eſſe comperiantur, omittat riſus & ſubſannationes,& potius admirationi habeat,per rem tam vilem, diuina no- B
bis manifeſtari,& per mortem immortalitatem ad omnes peruenire: & per incarnationem Verbi,prouidentiam in omnes declarari,prouidentiæque autorem & opificem, Verbum ſi-
Chriſtus homo factus cur. ue Rationem Dei eſſe. Is enim ideo homo factus eſt,vt nos dij efficeremur, manifeſtauítque ſe per corpus, vt nos inuiſibilis Patris intellectum conſequeremur. Suſtinuit hominum contumelias,vt nos incorruptibilitatis hæredes efficeret,qui cum ex ea re nihil noxæ pateretur, vtpote paſſionibus minime obnoxius, & incorruptibilis, quum ſit ipſiſſima Dei Ratio, & Deus,homines tamen huiuſmodi malis obnoxios,quorum gratia iſta patiebatur, illæſos reddidit & conſeruauit. In ſumma,virtutes officiáque Saluatoris per incarnationem talia ac tãta ſunt,vt ſi quis ea recenſere velit,non abſurdè cum eo comparari poſſit, qui alta maris proſpectans,eius vndas enumerare ſtudeat. Quemadmodum enim fieri nequit,vt oculis comprehẽdat vniuerſos fluctus,nouo ſemper aduentu vndarum ſenſum conantis eludente, ita quoque cupiens præclara Chriſti per carnem opera,intra numerum concludere,rem tentat,quam ne animo quidem aut cogitatione aſſequi poterit,cùm plura ſemper eius intellectum elabantur, C
quàm animo concipiat. Rectius igitur fuerit in mentione iſtarum rerum,non ad omnia ſimul reſpicere,quarum nullam partem exprimere queas,ſed vnum tantummodo in ſpeciem allegare,atque ita reliqua aliorum æſtimationi admirationíque relinquere, cùm ſingula exæquo habeant,quod in ipſis admireris. Quocunque enim oculos flectas,ibi animaduerſa Verbi diuinitate, in admirationem & ſtuporem raperis. Cæterum id poſt ſuperiora dicta operæprecium eſt ſcire,dignúmque profecto,quod in primis inter reliqua omnia quæ omiſſa ſunt, in contextum veniat & admirationi habeatur:nimirum à ſuperuentu Saluatoris, nihil iam amplius propagari idololatriam,ſed potius paulatim carpi & ſeneſcere, neque item Græcorum ſapientiam in maius proficere, ſed quę hactenus fuerat,aboleri,dęmonéſque nõ eodem
Chriſti aduentu alienæ potestates ſeneſcere & abolere cæperunt. modo falſis rerum imaginibus,hariolationibus ac magicis fraudibus impoſturas facere,ſed in primo conatu,vbi tale quid tentant,ſigno crucis turpiter confundi:& vt numero ſummatímque loquar,vide mihi(quæſo)quàm doctrina Saluatoris vbique adoleſcat, omnis contrà idololatria,& quicquid aduerſatur Fidei,indies minuatur, defloreſcat,& peſſum eat. Id cùm videas,adora,vt vbique præſentem Saluatorem,& potens illud Dei Verbum,& inter damnata habeas,quæ ab illo diminuũtur,& abolentur. Quemadmodum enim ſole præſente, tenebræ D
Doctrina chriſti adoleſcit. vim nullam habent,ſed vbicunque lux circunfunditur,inde continuò profligantur:ita diuino
Simile. ſuperuentu Dei verbi,non iam caligo idololatriæ vigorem ſuum habet,ſed quotquot vbique
Simile. ſunt terrarum orbis partes,illius doctrina illuſtrantur. Cæterum,quemadmodum rege aliquo nuſquam locorum comparante,ſed domi occulto,non deeſſe ſolent tumultuoſi, qui abutentes illius receſſu,ſe principes renuncient,ac mentito habitu, falſiſque inſignibus ſimpliciores miſerè circumueniant,vtpote qui nec verum regem conſpicentur, & iſtum regem nominari audient,nec ſenſum ſui erroris percipiant,eò quòd intra regias ædes non admittantur: & vt iidem,ſi verus rex in publicum prodeat, fraude fucóque tyrannorum ad illius præſentiam innoteſcente,relictis impoſtoribus,ad legitimum principem ſeſe referunt:itidem quoque mortales,olim à dæmoniis honores inſigniáque diuinitatis ſibi arrogantibus, erroris complebantur:ex quo autem in corpore Dei Verbum ſeſe oſtendit,nóſque ſui Patris noticia inſtruxit,dęmonum fraus abolita & compreſſa eſt:hominéſque, coniectis in legitimum Patris Verbum oculis,relinquunt idola,& verum Deum in poſterum cognoſcunt, eáque res pro argumento haberi

A haberi poteſt,Chriſtum eſſe Dei Verbum;& Dei potentiam:cùm enim humana obſoleſcãt *Humanarum rerum abolitio eſt Chriſti confirmatio.*
& deſinant,Verbum autem Chriſtus permaneat, nulli omnium incognitum eſſe poteſt, ea quæ deſinunt temporaria eſſe:eum verò qui maneat,Deum eſſe, & Dei Filium verum & vnigenitum Verbum. Hæc tibi paucis,vir pie & Chriſtianitatis amator, pro rudimento (vt ſic dicam)alphabetico,& documento Fidei in Chriſtum, illiúſque ad nos diuini aduentus comprobatione,dicta ſufficiant. Tu autem iſthinc ſumpta occaſione, ſi literas ſacras euoluas, illiſque legitimè mente inſiſtas,omnia ad exactum;plenius & liquidius, quàm à me dici potuere,deprehendes. Illæ enim à viris rerum cæleſtium peritis,& ab ipſo Deo conſcriptæ ſunt & enunciatæ. Nos autem iſta hauſimus à magiſtris diuinitus afflatis, qui eos libros euoluerant,& ſeſe diuinitatis Chriſti martyres teſtéſque exhibuerant,quæ nos tuæ ſedulitati tradenda exiſtimauimus. Simul te latere nolim, Alterum eius aduentum, illuſtrem & diuinũ, *Aduentus Chriſti ſecundum quale.*
non humilitate contemptibilem,ſed gloria magnificum, in expectatione eſſe, atque immínere,quum non,vt patiatur,rediturus ſit,ſed vt fructus ſuæ crucis omnibus retribuat,immortalitatem videlicet & reſurrectionem & incorruptibilitatem:nec vt iudicetur,ſed vt iudicet,
B ſecundum ea, quæ quiſque in corpore ſuo geſſerit, ſiue bona,ſiue mala ſint: vbi bonis quidem regnum cælorum repoſitum deſtinatúmque eſt: malorum verò deſignatoribus, ignis *Mat.26.* æternus & caligo extrema. Ita enim Dominus ait: Iam abhinc videbitis Filium hominis ſedentem à dextra potentiæ, & venientem in nubibus cæli in gloria Patris. Quamobrem Saluatoris eſt Verbum, præinſtruens nos in illum diem, his verbis: Eſtote parati, vigilate, quoniam ea hora quam incognitam habetis,venturus eſt. Nam ſecundum Paulum,Oportet nos ſiſti ante tribunal Chriſti,vt accipiat quiſque prout ea ſunt, quæ corpore geſſit, ſiue *2.Cor.5.* bona, ſiue mala. Cæterum ad ſcripturarum indaginem,verúmque intellectum opus eſt vita proba, animo puro, & virtute quæ ſecundum Chriſtum eſt, vt mens per eius tramitem *Scripturarum lectionem quis verè aggredi poteſt.* decurrens,ea quæ expetit,adipiſci poſſit,quatenus fas eſt humanam naturam diuina intelligere. Nam ſine pura mente, & Sanctorum imitatione, nemo comprehenderit Sanctorum verba. Quemadmodum ſi quis intueri velit ſolis iubar, oculos plane detergit,& in *Simile.* ſplendorem redigit,quantum poteſt ad eius ſimilitudinem cuius conſpiciendi deſiderio tenetur, ſeſe purificans,vt ita oculus,iam lumen redditus,lumen ſolis contempletur: Aut quẽ-
C admodum,ſi quis ciuitatem aut prouinciam perluſtrare velit,plane ad ipſum locum ſpectandi cauſa procedit: ita quoque qui volet mentem virorum cæleſtia loquentium intelligere, priùs detergere & abluere viuendi diſciplina animam debet,& ad ſanctos accedere cum ſtudiorum factorúmque ſimilitudine,vt illis,conſuetudine paris vitæ, familiaris redditus, quæ ipſis à Deo reuelata ſunt,cognoſcat, & vnà cum illis inflammatus,peccatorum quidem pericula,eorúmque ignem in die iudicij effugiat: ea verò percipiat, quæ Sanctis ſunt repoſita in regno cælorum,quæ nec oculus vidit,neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparata ſunt iis,qui ſecundum virtutem viuunt,Deúmque diligunt, & Patrẽ in Chriſto Ieſu Domino noſtro: per quem & cum quo,ipſi Patri vnà cũ filio in ſpiritu ſancto honor, potentia ac gloria, in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

c

D

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD EPICTETVM EPISCOPVM CORINTHIORVM EPISTOLA contra Hæreticos.

DOMINO DILECTO FRATRI ET DESIDERATISSIMO in ſacris collegæ Epicteto, Athanaſius in Domino. S.

EGo arbitrabar, omnium (quoquot vnquam fuere) hæreticorum inanem garrulitatem, Nicæno concilio ſedatam eſſe. Nam fides quæ inibi à Patribus ſecundum ſacras ſcripturas tradita, & confeſſionibus confirmata eſt, ſatis mihi idonea efficáxque videbatur ad omnem impietatem euertendã, & pietatem eius, quæ in Chriſto eſt fidei conſtituendam. Atque ideo diuerſis conciliis per Galliam, & Hiſpanias, & Romæ celebratis, omnes, qui in eo conuentu fuere, iſtos lucifugas, qui ſeſe etiamnum occultant, & quæ Arij ſunt, ſapiunt: Auxentium dico Mediolanenſem, Vrſacium, Valentem, & Gaium, Pannonem communi calculo vnius ſpiritus incitatu anathemate percuſſerunt, eò quod iſti ſibi nomina vendicauerint Synodorum, quum nulla ſit in Catholica Eccleſia Synodus exiſtimãda præter vnicam Nicænam, quę omnium hæreſeon profligatarum, ac in primis Arianæ trophæum habenda eſt. Neque id mirum quum huius hæreſeos refutandæ gratia illa Synodus potiſſimum coacta fuerit. Qua igitur audacia fit, vt poſt tanti Concilij autoritatem, diſceptationes aut quæſtiones inſtituant? Quod ſi ex genere Arianorum ſunt, nihil mirum, ſi quæ contra ipſos promulgata & ſcripta ſint, calumniis oppugnent. Quemadmodum & Ethnici, quibus dum dicitur, Idola gentium aurum eſſe, & argentum opera manuum, doctrinam de diuina cruce, delirium exiſtimant. Sin ex eorum numero ſunt, qui, quum orthodoxorum ſpeciem habeant, & amplecti videantur quæ à Patribus ſunt edita, diſputando tamen ea ſubuertere moliantur, nihil aliud faciunt, quàm proximum ſuum portant ſubuerſione lutulenta, verborum pugnis digladiantes, non ad alicuius vtilitatem, ſed ad ruinam hominum ſimpliciorum, Hæc tum demum mihi viſum eſt ſcribere, poſtquam incidiſſem in commentarios à tua ſanctitate compoſitos, qui vtinam nũquam ſcripti eſſent, quo prorſus nulla eorum apud poſteros relinquatur memoria. Quis iſta audiuit, quis docuit, aut didicit? Ex Sion enim prodibit lex, & Verbum Domini de Hieruſalem. Hæc autem quando prodierunt, imo quis infernus iſta eructauit? vt conſubſtantiale dicant corpus ex Maria genitum cum Verbi diuinitate: aut Verbum in carnem & oſſa, coſtas, neruos, & prorſus in corpus commutatum eſſe, & à ſua natura degeneraſſe? Quis iſta in Eccleſia, aut à Chriſtianis audiuit: fictionem non reuera, Deum Verbum corpus eſſe factum? Aut quis ita impius fuit, vt vel verbis diceret, vel animo cogitaret, ipſam Deitatem, quæ patri eſt conſubſtantialis, circunciſam fuiſſe, & ex perfecta, imperfectam eſſe redditam, & illud corpus quod in cruce pependit, non corpus humanum, ſed ipſam opificem rerum Sapientiam fuiſſe? Quis item audiens, eum, non ex Maria, ſed ex ſua ſibi natura corpus finxiſſe, talia loquentem pro Chriſtiano habeat? Quis iſtam nefariam excogitauit impietatem, vt huiuſmodi vel cogitatione conciperet, vel verbis exprimeret, vt aſſerant, eum qui dicit ex Maria editum eſſe Dominicum corpus, non iam Trinitatem, ſed quaternitatem in Deitate conſtituere, ac proinde eos qui ita ſentiunt, eoſdem & carnem dicere quam ex Maria induit Saluator, eſſe ſubſtantiæ Trinitatis? Vnde nobis nonnulli eructauerunt parem cum ſuperiori impietatem, vt iactent non minoris eſſe ætatis corpus Deitatis Verbi, ſed id ei coæternum perpetuò fuiſſe, eò quòd ex ſubſtantia ſapientiæ conflatum ſit. Quomodo ij qui nomine Chriſtiano cenſentur, ambigere auſi ſunt, ſitne Dominus ex Maria editus ſubſtantia Deus & natura Filius Dei? corpore autem ex ſemine Dauidis, & ex carne Mariæ? Quinam vſque adeo audaces, vt negent eum, qui carne paſſus eſt, & crucifixus, Chriſtũ fuiſſe? Aut cur denique affectant Chriſtiani hominis vocabulũ qui dicũt Verbũ ita in ſanctum hominẽ, vt in aliquẽ ex Prophetis deſcendiſſe, ipſum tamen Verbũ nequaquam hominẽ eſſe factũ, deſumpto ex Maria corpore, ſed alium eſſe Chriſtũ, alium Filiũ Dei, qui ante Mariã & ante ſecula extiterat Filius Patris? Aut qui (quæſo) Chriſtiano nomine cenſeri debẽt, qui aſſerunt, alium eſſe Filiũ, aliud eſſe Verbum Dei? & hæc quoque erant in tuis commentariis, aliter quidẽ dicta, ſed tamen quæ & eandẽ ſentẽtiam, & eandẽ vim ad impietatẽ habe rẽt. Ob iſtáne diſceptabant, & decertabãt inter ſe, qui ſeſe offerebant de confeſſione Patrum in Ni-

Arii ſectatores.

Trophæum aduerſus Arianos reportauit vnica Synodus Nycæna.

Pſal. 113.

Eſa. 2.

Verbũ Dei non eſt in' corpus commutatum.

A in Nicæna Synodo? Ego autem demiratus ſum tuam pietatem hæc ſuſtinuiſſe, quod non ſimul & iſtos cõpeſcuerit, & piam fidem illis propoſuerit, vt iis auditis vel in quietem ſe darent, vel ſi inquieti contradicerent, hæretici homines iudicarentur. Nam iſta nec dictu, nec auditu tolerabilia ſunt apud Chriſtianos, ſed omnibus modis aliena ab Apoſtolica doctrina. Ideo & ego, vt ab illis dicta fuere, nudis verbis in epiſtola deſcribi curaui, vt qui vel ſolum audiat fœditatem illorum & impietatem, ſtatim oculis animaduertat: etſi pluribus verbis eorũ ſtultitia, qui hoc malo laborant, exagitari merebatur, plura tamen non addidi, quòd epiſtolæ non conueniret vlterior prolixitas. Quæ enim ita manifeſto praua peruerſáque ſunt, ea curioſius tractare non oportet, ne contentioſis hominibus ambigua videantur, ſed tantummodo ad ea reſpondendum eſt, quod ipſum per ſe ſufficit, ea orthodoxæ Eccleſiæ non eſſe; neque maiores noſtros ita ſenſiſſe. Cæterum, ne ex ſolido ſilentio occaſionem impudentiæ ſibi malorũ inuentores comparent, rectius eſt, ſi pauca ex ſacris voluminibus recitemus. Quid enim, ſi ita pudefacti ſordidas iſtas comminiſcentias abiiciant? Sed heus tu, quibuſdam rationibus conſubſtantiale eſſe corpus cum Deitate Verbi aſſeueras? Siquidem operæprecium eſt, hinc ini-
B tium diſputandi deducere, vt dum hoc oſtenderimus infirmum & caducum, reliqua omnia eiuſdem *infirmitudinis habeantur. Nihil certe tale in diuinis ſcripturis, quæ Deum in humano corpore fuiſſe aiunt, reperias: & patres qui Nicææ conuenerunt, non corpus, ſed filium ipſum Patri coæternum fuiſſe aſſeuerant, idque ex ſubſtantia patris: corpus vero rurſum ex Maria ſecundum diuinas ſcripturas ortum traxiſſe confitentur. Aut repudiate igitur Nicænum Concilium, & vt hæretici iſta inferte: aut ſi vultis filij patrum eſſe, non debetis ſentire diuerſa ab iis, quæ patres ipſi conſcripſerunt. Vel inde, ſcilicet rei abſurditatem ſpectes, quod aiunt corpus illud, quod ex terra originem habet, conſubſtantiale eſſe Verbo, cùm Verbum Patri conſubſtantiale ſit, iuxta patrum proteſtationem: id ſi admittas, erit pater quoque cor-
pori terreno conſubſtantialis. Quid igitur cauſæ eſt, quod Arianos inſectemini, quum aiunt filium creaturam eſſe, quum vos Patrem ratiocinemini conſubſtantialem eſſe rebus creatis? Quinimo etiam in aliam impietatem trãſitum facitis, aſſerentes Verbum in carnem, in oſſa, in pilos, neruos, imò prorſus in corpus, mutata priori natura, abiiſſe. Video enim vos apertè dicere, ex terra eum genitum eſſe: Ex terra enim oſſium & totius corporis natura. Quur igitur ſtolidi libidinem ſumitis cum illis depugnandi? Qui dum eiuſdem ſubſtantiæ eſſe dici-
C tis & Verbum & corpus Verbi, alterum ex altero, qualis naturæ ſit, indicatis: & in eo quod eum in carnem abiiſſe dicitis, degenerationem ſuíque immutationem in ipſo Verbo imaginamini. Quis hæc vel loquentes ſuſtineat? recidiſtis enim in impietatem omni hæreſi grauiorem. Si enim conſubſtantiale eſt Verbum corpori, ſuperfluum eſt, vt Mariæ vel mentio, vel vſus habeatur, cùm corpus illud ante Mariam ab æterno conſtiterit, quemadmodum & Verbum, ſi modo illud eſt coæternum corpori ſecundum veſtram diſciplinam. Quorſum igitur neceſſarius fuit Verbi aduentus? an ideo ſcilicet, vt ſibi conſubſtantiale corpus indueret, vel mutatus alienatúſque à ſua ipſius natura, in corpus degeneraret? Non enim ſeipſum Deitas aſſumit, vt ſibi, quod conſubſtantiale ſit, induat, ſed neque peccauit Verbum, quod aliorum peccata redimit, vt degenerans in corpus, ipſum pro ſeipſo in ſacrificium offerat, atque ita redimat. Apageſis, Semen enim Abrahæ apprehendit (vt inquit Apoſtolus) vnde debuit per
omnia fratribus aſſimilari, & aſſumere corpus, quod nobis eſſet ſimile. Ideóque pro fundamento iſtius rei ſubiicitur Maria, vt ab ea hoc ipſum corpus mutuaretur, quod pro nobis offerret: Eandémque Mariam Eſaias prophetando demonſtrat: Ecce (inquiens) Virgo conci-
D piet, &c. Gabriel porrò, ad illam ipſam legatur, neque ſimpliciter ad quamuis virginem, ſed virginem deſponſatam viro, vt ex ſponſo oſtenderet Mariam verè hominem eſſe, & parientis meminit ſcriptura: atque eam faſciis obligaſſe, beatáque prædicantur vbera quæ ſuxerat, & quaſi hoſtia offertur, quia vt primogenitus aperuerat vterum parentis. Hæc omnia erant argumenta parientis Virginis. Et Gabriel circunſpectè & cum bona cautione euangelizauit, non ſimpliciter dicẽs, id quod natum fuerit in te, ne forinſecus introductũ in eam corpus exiſtimari poſſit, ſed quod ex te (inquit) naſcetur, quò ex eius natura, eum primogenitũ eſſe agnoſcere liceret, liquidò hoc ipſum natura demõſtrante, impoſſibile eſſe Virginẽ lac habere citra partũ, impoſſibile itẽ eſſe lacte nutriri corpus & faſciis cõſtringi, quod nõ prius naturaliter editũ eſſet? Eiuſdẽ rationis eſt, quod octauo die circunciſus eſt, eiuſdẽ quoq; quod Simeõ eum in vlnis ſuſcepit, eiuſdẽ quod puer fuit, quod creuit, & ad trigeſimũ annũ peruenit. Nõ enim vt nõnulli ſuſpicati ſũt, ſubſtãtia ipſa Verbi cõmutata, circũciſionẽ paſſa eſt, quũ in alterabilis planè, & incõmutabilis ſit illa, ipſo teſte Saluatore: Videte, inquit, quòd ego idẽ ſũ: paulo quoq; id

al. infirmitatis.

Chriſtus ex Maria tantum corpus humanum aſſumpſit. Abſurdũ.

Verbum nõ eſt corpori conſubſtãtiale. Abſurda.

Heb. 2.

Eſa. 7.

Luc. 10.

Ioan. 14.

Heb. 13.

iudicante Iesus Christus heri & hodie, idem in secula. Sed neque corpore circunciso, gestato, A
vescente, laborante, in palo affixo & passo, quidquam eorum sensit impatibile illud, & incorporeum Verbum Dei. Corpus tum quippe in sepulchro erat positum, quum Verbum abiit, vt prædicaret spiritibus, qui in carcere tenebãtur, vt dixit Sanctus Petrus: quæ res maxime declarat stultitiam eorum qui dicunt Verbum in ossa & carnem conuersum esse. Nam si hoc verum esset, quid opus fuisset monumento? Ipsum corpus per se profectum fuisset, vt prædicaret spiritibus in orco positis. Nunc autem ipse profectus est ad prædicationem: corpus vero Ioseph lintęo inuolutum in Golgotha deposuit, ostensúmque est cunctis, Verbum corpus nõ
Ioan.20. fuisse: sed corpus, Verbi corpus extitisse. Hoc Thomas è mortuis excitatum contrectauit, & in eo vestigia clauorum conspexit, quos aliquo modo Verbum ipsum sustinuit, eò quod videns illos in suo corpore affixos incorporalis ille, quum prohibere posset, non prohibuit, sed sibi vendicauit, tanquam sua ipsius, quæ propria erant corporis, nimirum, qui corpore vapu-
Ioan.18. lante à ministro Pontificis, tanquam ipse hoc pateretur, locutus est, ac dixit: Quid me cædis? Et cum intactile esset natura Verbum, tamen ita loquitur: Dorsum meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad depalmationem: faciem autem meam non auerti à contumelia insputantium. B
Quod enim humanum patiebatur corpus, hæc eadem Verbum, quod corpori con-
Christus patiens & impatiens. iunctum erat, ad se referebat: vt nos liceret Deitatis Verbi participes fieri. Atque illud ipsum per quam mirum fuit, eundem fuisse & patientem, & non patientem: patientem quidem, quatenus ipsius proprium corpus, in quo erat, patiebatur: non patientem vero, quatenus ex natura Deus impatibilis erat, ipséque incorporeus, in corpore patibili existebat, corpúsque vicissim Filium Dei impatibilem retinebat, absumentem corporeas infirmitates. Ideo autem istud agebat, vt nostra suscipiens offerénsque in sacrificium, victimando absumeret, ac deinde
1.Cor.15. suis nos circumuestiens, id efficeret, quod ab Apostolo dictum est, Oportet hoc corruptibile
Corpus non fictum habuit Christus, sed verum & humanum. Manichæi hæresis. induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Non fictione. ista agebantur, absit, quemadmodum nonnulli existimauerunt, sed vt verè & per verum Saluatorem hominem totius hominis salus conciliaretur. Nam si fictione & simulacrotenus Verbum in corpore fuit, secundum istorum opinionem, &, si quod fictione agitur, imaginarium est, sequitur omnino & apprehensu facile est, hominum salutem ac resurrectionem esse rem opinariã C
apparentémque, non veram ac solidam secundum impium Manichæum. Atqui non est inane spectrum & res imaginaria salus nostra, neque corpori duntaxat, sed integro homini, corpori & animæ salus, est comparata: verbóque ipsi verum corpus ex Maria secundum scripturas est genitum: verum, inquam, quia idem est cum corporibus nostris: & quia Maria, vnde est genitum, soror nostra est, eò quòd omnes liberi sumus ex Adamo procreati. Nec est quòd quisquam de ea re dubitet, modò sit memor verborum Domini. Nam postquam surrexit à mortuis, arbitrantibus nonnullis se corpus illud ex Maria genitum non obtueri, sed corporis
Ioan.24. eius spiritum, ita locutus est, Videte manus meas & pedes meos, & vestigia clauorum, quòd ego sim. Palpate & videte, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, quemadmodum me habere videtis: & vnà cum his verbis ostendit manus & pedes. Vnde redargui possunt, qui in diuersum audent dicere, in carnem & ossa mutatum esse Dominum. Non enim dixit, Quẽadmodum me videtis carnem & ossa existere, sed habere, inquit, ne ipsum Verbum in istiusmodi res versum èsse crederetur: sed, ipse in hæc venisse, & ante mortem & post mortem, idẽ esse agnosceretur. Rebus ipsis igitur hæc argumenta præ se ferentibus, superfluum est alia attingere, aut in istis laboriosiùs satagere: cùm & corpus, in quo erat verbum, non fuerit cõ- D
substantiale Deitati, sed ex Maria verè genitum, & verbum non fuit conuersum in ossa & in carnem, sed in carne extiterit. Id enim quod à Ioanne dicitur, Verbum caro factum est, hunc
Ioan.1. Heb.2. habet intellectum, quatenus ex re simili deprehendere licet ex verbis Pauli, Christus pro nobis factus est execratio: non, quòd ex seipso in execrationem transmutatus sit, sed quia pro nobis execrationem in se susceptit. inde est, quòd execratio appelletur. Ita quoque factus est caro, non conuersus in carnem, sed quòd carnem pro nobis assumpserit, & homo factus sit, ídque secundum verbum Ioëlis, Effundam de spiritu meo in omnem carnem: non vsque ad
Christus fact° caro quomodo. Ioel.2. bruta pecora ista sese promissio extendit, sed in solos duntaxat homines, quorum gratia Deus homo factus. Cum igitur dictum illud talem complectatur sententiam, merito se ipsos damnant, quicunque arbitrantur, ante Mariam illi aut carnem aut humanam animam fuisse, quæ ipsi ante aduentum suum ab æterno extiterit. Desinant igitur quotquot aiunt
Christus mortuus. 1.Cor.11. carnem illius mortis capacem non fuisse, sed eam fuisse immortalis conditionis. Si enim mortuus non est, cur Paulus tradidit Corinthiis quod & acceperat, Christum esse mortuum

A tuum pro peccatis nostris secundum scripturas: aut qui factum, vt vel vlla ratione resurrexerit, si mortuus non fuit? Sed ipsi sui pudescerent, si vel semel cogitent, pro Trinitate quaternitatem induci posse, si negent corpus Christi ex Maria originem materiámque traxisse. Si enim corpus Christi statuamus (nam ita ratiocinantur) eiusdem cum verbo substantiæ esse, Trinitas nihil peregrini, vt ipsi aiunt, accessu verbi in sese recipiet: contrà, si concedatur corpus Christi humanum esse, & ex Maria prosatum, necessum est, cùm sit alienum diuersúmque à Deitate, & in eo sit Verbum, quaternitatem pro Trinitate ob superaduentum & additamentum corporis constitui. Hæc quum loquuntur, non sentiunt ipsos in seipsos impingere. Nam tametsi ex Maria procreatum esse id corpus negent, verbóque consubstantiale esse affirment, æquè tamen quaternitatem, quam simulant sese effugere velle, constituunt. Vt enim filius secundum Patres, consubstantialis Patri, non est idem qui Pater, sed filius consubstantialis respectu patris, ita quoque corpus consubstantiale Verbo, non est idem quod Verbum, sed aliud respectu Verbi, atque ideo cùm aliud sit, & quartum in ordine, summam quatuor personarum pro tribus constituit pro ipsorum opinione. Sed enim vera & perfecta & indiuisi-
B bilis Trinitas additamentum recipere non potest, quod in illa Trinitas sit, quam ipsi comminiscuntur. Et qui (quæso) Christiani, qui alium Deum præter eum qui est, effingunt? Est adhuc vnde magis illorum stultitiam ex altera cauillatione deprehẽdas: Siquidem ex eo, qui narratur in scripturis, ex Maria genitum esse humanum corpus Saluatoris, hariolentur & somniẽt ex Trinitate quaternitatẽ reddi, & quasi additamentũ aliquod & appendicem Trinitati accedere. Multi hallucinantur, qui creaturam creatori exæquãt, arbitrantúrque Deitatem auctarium aliquod accipere posse: & ignorant, non propter auctarium Deitatis, Verbũ esse carnem factum, sed vt caro resurgeret: neque vt melius redderetur verbũ, ex Maria prodiisse: sed vt genus humanũ liberaretur. Cur igitur existimãt, corpus per Verbum liberatum & viuificatũ, Verbo ad Deitatem incrementum aliquod addere? cũ potius homini ingens auctarium ex Verbi cum ipso communione & coadunitu accesserit: siquidem ex mortali, factum est immortale: & cùm animale esset, spirituale redditum est: & cùm è terra prosatum esset, cælorum portas transcendit. Trinitas autem, Verbo corpus ex Maria assumente, in suo ternario permansit, nullum in se recipiens auctarium aut diminutionem: sed perfecta semper est, & in v-
C na Deitate Trinitas agnoscitur. Atque ita fit, vt in Ecclesia vnus Deus Pater Verbi prædicetur. Ac iam inde in silentium tradentur, qui dicebant eum, qui ex Maria prodiisset, non esse eundem Christum & dominum & Deum. Si enim deus in corpore non erat, quomodo statim, vbi editus erat à Maria, vocatus est Emanuel, quod interpretatum sonat, nobiscum deus? Cur item Paulus, si Verbum in carne non erat, Romanis scripsit, Ex quibus Christus secun- *Rom.9.*
dum carnem, qui est deus super omnia benedictus in æternum, Amen? Quapropter confiteãtur se errasse, qui prius inficiati sunt, eum qui in cruce erat, deum fuisse, fidem habentes cunctis scripturis, & in primis Thomæ, qui postquam viderat in eo clauorum signa, exclamauit, Dominus meus, & Deus meus. Dominus enim & Deus gloriæ filius in corpore erat cruci affixo, & ignominiosè habito: corpus quidem, cruciatus patiebatur, fluxítque ab illius latere sanguis & aqua, idem tamen, quia templum Verbi, Deitate adimplebatur: ideóque factum, *Corpus Christi templum verbi.*
vt sol conspiciens suum opificem in corpore indignè mulctato, radios contraxerit, terrásque inumbrauerit. Corpus porro mortalis naturæ, supra naturam suam per Verbum, quod in ipso erat, resurrexit, & desiit à sua naturali corruptibilitate: & induto vero, quod supra hominẽ erat Verbo incorruptibile redditum est. Iam, quod nõnulli falsò imaginantur & dicũt, quòd
D vt Verbum in singulos Prophetas venit, ita quoque in Mariæ filium venisse, superfluum est in illis refutandis velle operam sumere, quum eorum stultitia manifestam sui damnationem præ se ferat. Si enim Verbum ad eum modum venit, cur ex virgine (quæso) ac non ex viro & muliere prodiit? ita enim quisque Sanctorum genitus est. Aut cur, si ea ratione venit, non ipsius tantum, sed omnium mortes dicantur pro nobis fuisse tolleratæ? Cur item, cùm ad singulos Prophetas Verbum deuenerit, solum duntaxat de Mariæ filio prædicatur, semel eum in consummatione seculorum venturum esse? Aut, cur ita veniente Verbo, vt ad priores illos Sanctos venerat, omnes quotquot erant, vita perfuncti sunt, & nemo omnium nisi Mariæ filius intra triduum resurrexit? Aut cur denique fit, vt Verbo pro aliorum ratione in Christum *Emanuel.*
veniente, ipse solus Emanuel appelletur, veluti corpore diuinitatis pleno, ac proinde deificato, cùm Emanuel nihil aliud sit, quàm nobiscum Deus? Aut cur, si ita venit, cùm vnusquisque Sanctorũ comederit, esurierit, laborauerit, mortuus sit, nõ dicitur eodẽ modo quo ipse, comedisse, esuriisse, laborasse, vita perfunctũ esse, sed de solo Mariæ filio peculiari ratione id dicitur?

Quæcunque enim tolerauit illius corpus, hæc de ipso, tanquam eadem tolerante, prædican- A
tur. Iam de reliquis omnibus id tantum dicitur, quòd vel creati, vel geniti sunt: de solo autem
Ioan.1 Mariæ filio scriptum est, Verbum caro factum est. Ex quibus ostenditur, ad reliquos quidem
Sanctos Verbum factum esse prophetandi gratia: ex Maria autem, ipsum Verbum carne as-
sumpta hominem prodiisse: ita tamen, vt natura substantiáque Verbum Dei remanserit, secũ-
dũ carnẽ verò ex semine Dauidis, & ex carne Mariæ, homo genitus prodierit, vt à Paulo dictũ
Mar.9. est, quẽ Pater declarauit in Iordane, atque itidẽ in mõte per hæc verba, Hic est filius meus ille
dilectus, in quo mihi gratulor. Hunc quidẽ Ariani abnegauerũt: nos autẽ verè eũ agnoscentes,
adoramus: non, quod filiũ à Verbo segregemus, sed quia eundẽ hunc esse agnoscimus, per quẽ
omnia facta sunt, & per quẽ nos liberati sumus. Quapropter admirationi mihi est, qui in rebus
ita manifestis hæc cõtrouersia obnasci potuit: sed Gratia sit Deo, quod quantũ debuimus, tan-
tũ rursus exhilarati sumus exitu ac euentu rerum istarum. Cum concordia enim discesserunt,
pacificati inter se piæ & orthodoxæ fidei cõfessione. Ea certe res me multũ priùs hæsitantẽ, ad
hæc pauca scribenda compulit. Verebar enim, ne ex taciturnitate, pro gaudio, tristitia illis
oboriretur, qui ex concordia ista consensúque causam lætitiæ nobis suppeditant. Postulo igi- B
tur primum à tua pietate: secundo ab auditoribus, vt hæc cum conscientia bona recipiatis, &
si quid ad pietatem deest, vt & id corrigatis, mihíque indicetis. Quòd si, velut ab illiterato,
non pro dignitate rei, nec satis accuratè ista sint scripta, veniam detis scribentis imbecillitati.

EXPOSITIO FIDEI.

CRedimus in vnum ingenitum Deum Patrem omnipotentem, omnium creatorem, visi-
bilium pariter & inuisibilium, qui ex se habet quod est. Et in vnum vnigenitum verbum,
Sapientiam, filium ex Patre initialiter & perpetuo genitum. Verbum porro non elocutio-
ne pronuncia tum, aut cogitatione in animo conceptum, non deriuatum à perfecto, neque
item segmentum aut partem impatibilis illius naturæ, neque quod inde productum sit, aut
emanauerit, sed filium perfectum, viuentem, vi agendi præditum, veram imaginem Patris,
vt quemadmodum venerantur Patrem, ita quoque venerentur & filium, Deum verum, ex
Deo vero profatum, vt inquit in sua Catholica Ioannes, Et sumus in vero filio eius Iesu Chri-
sto. Hic est verus Deus, & vita æterna, omnipotens ex omnipotente: Omnibus enim quibus
imperat & dominatur pater, imperat & dominatur quoque filius, & totus ex toto similis Pa-
Ioan. 14. tri, vt & Dominus testatur, Qui videt me, videt & Patrem meum. Genitus autem est inef- C
fabiliter & incomprehensibiliter: generationem enim eius quis enarrabit? quod idem est ac si
diceret, Nullus. Qui in consummatione seculorum descendens è sinu patris ex impolluta
Maria virgine nostrum assumpsit hominem Iesum Christum, quem pro nobis passioni tra-
Ioan.19. didit, sponte ac sua ipsius voluntate, vt ait Dominus, Nemo tollit animam meam à me: pote-
statem habeo ponendi eam, & potestatem habeo sumendi illam ipsam. In eo igitur homine
cruci affixo, & mortuo pro nobis, resurrexit à mortuis, assumptúsque est in cælum. Idémque
nobis, vbi creatus esset, initium viarum extitit, & cùm in tetris versaretur, ex tenebris, lucem:
ex errore, salutem: ex mortuis, vitam, ingressúmque in paradisum confecit, ex qua Adam eie-
Luc.23. ctus fuit: in quam rursus Adam intrauit per latronem, vt inquit Dominus, Hodie mecum eris
in paradiso, in quam ipse quoque Paulus ingressus fuit, adscensúmque Deus in cælos muni-
uit, quò præcursor homo, qui in eo fuit, pro nobis introiit, in quo homine iudicaturus est vi-
uos & mortuos. Credimus itidem in Spiritum sanctum, omnia operantem, excommuni-
cantes omnes qui contra hæc dogmata sentiunt. Neque Filio Patrem eum esse sentimus vt
Sabelliani. Sabelliani, qui dicunt, eum vnius substantię, non consubstantialem, eo ipso tollentes Filium: D
neque patibile corpus, quod Filius gestauit, pro vniuersi mundi salute, Patri attribuimus, ne-
que tres substantias seorsum distinctas, vt corporaliter in hominibus fit, cogitamus, ne deo-
rum pluralitatem ad instar gentium sapere videamur: sed veluti ex fonte fluuius exortus non
diuiditur, tametsi duæ sint species, duo sint nomina. Neque enim Pater filius est, neque fi-
lius Pater: nam & pater Filij Pater est, & Filius Patris Filius est: vt enim fons, fluuius non est:
neque ediuerso fluuius, fons est: vterque tamen vna & eadem aqua, quæ ex fonte in flumen
propagatur: ita quoque ex Patre in Filium Deitas perenniter & indiuisim continuatur. Ait
Isai. 15. enim Dominus, Ex Patre egressus sum & venio: apud Patrem tamen semper existit, qui est
in sinu Patris: nunquam autem exinanitus est, Filij Deitate, Patris sinus. Ait enim: Ego eram
apud eum, moderans omnia. Cæterum, absit, vt opinemur conditum aliquid esse aut crea-
tum, aut ex nihilo prodiisse creatorem omnium Deum, eundémque Dei Filium existentem
ab existente: & vnicum ex vnico, cui vt ab æterno ex Patre genito, par gloria & potestas:

Quisquis

A Quisquis enim vidit Filium, vidit & Patrem. Liquet igitur omnia à Filio creata esse, sed Fi- *Ioan.14*
lium nequaquam creaturam esse, vt Paulus de Domino locutus est: In eo scilicet creata esse
omnia, eumque esse ante omnia. Vbi non dixit eum ante omnia creatum fuisse, sed eum ante *Rom.11*
omnia existere. Verbum certe creationis de omnibus dictum est: esse autem ante omnia, soli
Filio congruit, & adaptabile est. Genitum igitur quiddam secundum naturam, & perfectus
ex perfecto existit, ante colles natus, hoc est, ante omnem substantiam rationalem & intelle- *Dei filius non est creatura.*
ctualem, vt & alibi dicitur, Primogenitus est omnis creaturæ. Verum illum Primogenitum
non creaturam dicit, sed fœtum Patris: peregrinum enim est & alienum à Trinitate, si dicatur
creatura, quoniam omnia creata sunt à patre per eum, & solus Filius è Patre genitus est, ideo-
que primogenitus est omnis creaturæ Deus Verbũ, incommutabilis ex incommutabili. Ip- *Christi corpus est creatura.*
sum autem corpus quod propter nos gestauit, creatura censendum est, de quo loquitur Hiere-
mias secundum septuaginta traditionem: Dominus nobis creauit ad plantationem salutem *Hier.31*
nouam, in qua salute veniẽt homines: secundum Aquilam vero illud dictum ita se habet, cre-
auit Dominus nouum in fœmina. Porrò, quæ creata est nobis in plantationem Iesus est, salus
B noua & non vetusta, qui pro salute nostra factus est homo, vt interpretatio nominis præ se fert:
aliquatenus execratio, aliquatenus Saluator. Est autem ex Saluatore salus, quemadmodum
ex lumine illuminatio. Salus igitur ex Saluatore increato noua (quemadmodum inquit Hie-
remias) nouam nobis salutem creauit. & vt Aquila ait, Creauit Dominus nouum in fœmina,
hoc est, in Maria. Nihil enim conditum est nouum in fœmina, nisi quod ex Maria Virgine
editum est sine commercio Veneris Dominicum corpus, vt in Prouerbiis ex persona Filij di- *Prouer.8*
ctum est, Deus creauit me in principio viarum suarum, ad opera manuũ ipsius: nõ autem dicit
ante opera creauit me, ne quis ad deitatem Verbi, illud dictum desumat. Vtraq; igitur ea, quæ *Via ad Patrem Christus est.*
de creatione dicta sunt, corporaliter ad Iesum referũtur. Dominicus enim homo, quem ad sa-
lutem nostrã exhibuit, cõditus est vt esset initium viarum: per hunc enim ad Patrẽ accessum
habemus, quoniã ipse est via quæ ad Patrẽ nos ducit: via nimirũ, corporeum quiddã est, quod
visui subiacet, quæ est ipse Dominus homo. Omnia igitur creauit Dei Verbum, ipsum tamen
creatura nõ est, sed genitum quiddã: Nihil enim creaturarũ quicquã condidit æquale aut simi
le sibiipsi. Patris autẽ propriũ est gignere: artificis vero, cõdere. Corpus igitur quod nostri causa
C gestauit Dominus, opus est & creatura, idque genitũ est nobis, vt inquit Paulus, Ex Deo Sapi- *1 Cor.8*
entia, & Sanctificatio, & iustitia, & redemptio: Atqui ante nos & omnes res creatas, Verbum
Sapientia Patris erat, & est: Cæterum, Spiritus Sãctus progressio Patris, semper est in manibus
Patris, qui eum mittit, & in manibus Filij, qui eum gestat, per quam omnia repleuit. Pater con
tinens in se essendi facultatem, genuit Filium, non condidit, quasi fluuium quendam ex fonte
& germen ex radice, & radium è lumine, quas res ipsa natura agnoscit indiscretas esse, per quẽ
Patri gloria, & imperium in secula seculorum, Amen.

LIBERII ROMANI EPISTOLA AD EVNDEM ATHANASIVM, DEVM VERBVM, PERFECTVM HOMINEM ASSVMPSISSE.

ESt igitur nostra confessio optatissime Athanasi, Verbum Dei Filium, secundum naturam,
ex Deo eodemque Patre suo genitum esse, non creatum, semper in imperio collegam Deo
& Patri, & indesinenter regnum obtinere in infinita secula, Amen. Spiritum quoque sanctum
vere ex Deo naturaliter Deum, indiuisibilem à Deo, secundum diuinas scripturas: vt sit vere Pa-
D ter, vere Filius, & vere Spiritus Sanctus, neque transferri debere vnumquodque nomen à suo
significato, cui assignatum est, quò vera sit Trinitas sub vna Deitate, sub vna potestate, & vna
substantia. Non enim dispertitur Filius aut Spiritus Sanctus à Patria substantia, quæ implet cæ
lum & terram. Est igitur, vt dixi: Trinitas in vna substantia non diuisa: sed per essentiam vna:
Deitate vna: Potentia vna & regno vna: vna quoque gloria: vna item imagine: vna denique Spi
ritu: Spiritus enim non diuiditur. Anathema igitur dices Sabellij & Arrij dogmata, & supra an-
notatas hæreses, ad æternam pœnam, secundum Saluatoris vocem. Huic igitur cõfessioni frater
Athanasi, quæ vera Fides in Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia censetur, si mecum
sentis coram iudice Deo & Christo (quæso) subscribas, quò certiores reddamur, num eiusdem
nobiscum suffragij sis, eademque statuas de vera Fide, vt & ego securior efficiar: tuaque man-
data inhæsitanter obeam. Id tibi quoque cognitum velim charissime, filios veritatis confiteri
impatibilem esse Deitatem: & de aduentu Verbi & Dei in carne ita sentire: Verbum scilicet ge
nitum ex Patre Deo, hominem perfectum absque peccato assumpsisse ex Maria Virgine secũ-
dum Euangelia, in Christo Iesu: Amen.

ATHANASII RESCRIPTVM AD LIBERIVM EPISCOPVM ROMANVM, QVOD PERFECTVM HOMINEM ASSVMPSERIT DEVS VERBVM.

VNus Deus, immortalis, inuisibilis, intactilis, eò quòd Deus sit Spiritus, idemque loco incomprehensibilis, neque vspiam est regio vbi non existet. Huius Verbum, immortalis Sapientia est incorruptibilis, inuisibilis, idemque Filius Primogenitus, operum socius, principio carens, impalpabilis, cui nullum ætatis aut initium aut finis, per quem omnia facta sunt: & sine quo factum est nihil. Hic est qui finxit hominem hic est qui rationem fabricandæ arcæ ostendit, hic est qui pollicitationes Abrahæ fecit, hic est qui descendit vt populum seruaret, qui Mosi legē dedit, hic est deus Abrahæ, Isaac & Iacob, qui in Prophetis locutus est, hic est qui composuit nouum & vetus Testamentum, qui in vltimis diebus carnem ex Virgine mortalem assumpsit, cum ipse interim immortalis esset: eandemque imbecillem, ipse minime imbecillis: obnoxiam morti, ipse nulli obnoxius: visibilem, ipse inuisibilis. Illa, inquam, caro suspensa est in cruce, non ipse: in illa omnes humanas passiones, vt homo sustinuit, non ipse. Ipse enim est Dei virtus, hoc est, Deus, qui infernum expugnauit, & imperium diaboli demolitus est, qui deus in descendendo, Deus in ascendendo, corpus suum à morte excitatum Patri repræsentauit, ac vindicauit à morte, sub cuius imperio tenebatur. In Filio Patrem intelligimus, cùm vnus cum eo sit, Deitate, potentia, essentia, substantia, gloria, Dei appellatione, & in Patre Filium quoque agnoscimus. Hic est, qui, vbi assumpserat carnem, Iesus vocatus est, quatenus homo fuit, hoc est, assumpsit hominem in seipso, in quo omnis plenitudo Deitatis inhabitat corporaliter. Hunc existimamus non segregatum à Patre aut Sãcto Spiritu, neque tamen ita, vt dicamus Patrem descendisse, & in homine fuisse. Ita vnus Deus Pater omnipotẽs à nobis creditur: ideoque Fides nostra est, in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in Filiũ eius Dominum nostrum, & in Spiritum Sanctum, cósque ex vnitate vna, potentia vna, substãtia vna, essentia vna, gloria vna, dominatione vna, regno vno, imagine Trinitatis vna, consubstantiales esse credimus, per quem omnia facta sunt. Ita quoque in carnis resurrectionem credimus, hoc est, corpus nostrum secundum sacras scripturas ex corruptibili mortalique, in incorruptibilitatem & immortalitatem à Deo mutandam esse, Amen.

Genes. 1 Gene. 6 Exod. 20

B

C

EIVSDEM AD ANTIOCHENSES TOMVS DVODECIMVS.

CHarissimis & optatissimis sacrorum comministris Eusebio, Lucifero, Asterio, Cymatio & Anatolio, Athanasius cæterique Episcopi, qui iam Alexandriæ ex Italia, Arabia, Ægypto & Lybia hic adsunt, Eusebius, Asterius, Gaius, Agathus, Ammonius, Agathodæmõ, Dracontius, Adelphius, Hermæõ, Marcius, Andræas, Paphnutius, Marcus, Zoilus, Mynias, Georgius, Lucius, Macaris reliquique deinceps in Christo, Salutem plurimã. Persuasum habemus, vos, cum sitis ministri Dei ac boni dispensatores, idoneos aptósque esse ad Ecclesiæ negocia temperanda. Cæterum, quia ad nos allatum est, plurimos superiori tempore per contentionem disgregatos à vobis, pacem iam optare, plurimos item à vecordi Arianorum secta deficientes, vobiscum communionem affectare, necessarium visum est, vt ea quæ à nobis nostrisque dilectis scripta essent, Eusebio, Asterio, vestræ bonitati insinuare, qui & ipsi estis dilecti, & verè nobis desideratissimi sacrorum comministri, nimirum lætos quidem nos esse de hac fama, sed tamen magnopere cupere, vt eos qui adhuc in schismate hærent, segregati à vobis, quique cũ Arianis cœtus faciunt, resilire curetis ab istiusmodi insania, vt omnes omnibus in locis prædicent vnum Dominum, vnam Fidem. Quid enim ita pulchrum prout Psalmographus inquit, aut quid ita delectabile, quàm habitare fratres in vnũ? Nam ita quo que fieri arbitram ur, vt & Deus nobiscum habitet, cuius hæc verba sunt: Habitabo in eis, & versabor inter eos, & coloniam meam ibi habebo, quoniam elegi eam: Ita quoque quodammodo fit, vbi vna Fides & religio prædicatur. Vellemus equidẽ nos Ægyptij: vnà cum dilectis fratribus nostris Eusebio & Asterio multis de causis isthuc venire: ac imprimis eius rei gratia, vt vestros affectus amplecteremur, frueremurque in commune istiusmodi pace & cõcordia: verum, quia, vt in alia epistola indicauimus, & ex comministris nostris intelligere potestis, detinemur magnopere Ecclesia-

D

Psal. 132 Eccl. 43

A Ecclesiasticis necessitatibus, idque non sine dolore nostro: ideo voluimus comministros nostros in rebus sacris, Asteriũ & Eusebium, in vicem nostri isthuc pergere, ac vos inuisere. Gratiam igitur ago eorum pietati, quòd, cùm ipsis liceret deproperare ad suas diœceses, istam tamen profectionem ad vos, omnibus rebus suis anteposuerunt; idque in vsum vrgentis Ecclesiastici negocij. Cum igitur istud inter nos decretum esset, memetipsum non parum consolatus sum, quasi illis isthic præsentibus, ego quoque vnà isthic præsens interessem. Omnes igitur qui vobiscum pacificè agere volunt: imprimis autem illos, qui in veteris Ecclesiæ communione fuerunt, deinde qui ab Arianis redierunt, elicite ad vos, cósque vt patres, assumite: & vt magistri & tutores, recipite, coaptantes vos interim dilecto nostro Paulino eiúsque sociis: nihilq; amplius ab illis exigatis, quàm vt execrentur Arianorum hæresim, confiteanturque Sanctorum Patrum in Nicæa fidem. Execrenturque item eos, qui dicunt, Spiritum Sanctum esse creaturam, & diuisum ex substantia Christi. Id enim vere est resilire à scelerata factione Arianorum, si non diuidas Sanctam Trinitatem, nec dicas aliquid eius esse creatum. Nam qui simulanter sese iactitant de confessione Nicænæ Fidei, atque interim audent blasphemias dicere

Ab Arianis resiliẽdi methodus & quibus conditionibus hæretici resipiscẽtes ab ecclesia recipi debeant.

B contra Spiritum Sanctum, nihil aliud præstant, quàm quòd Arianam hæresim verbis inficiantur, animo sensúque retineant. Anathemate quoque inuratur Sabellij & Pauli Samosatensis impietas, Valentini item & Basilidis insania, & Manichæorũ stoliditas: quod si fit, omnis apud omnes suspicio delebitur, & sola Catholicæ Ecclesiæ Fides pura apparebit. Quòd autem hãc fidem tenemus nos, & qui perpetuo nobiscum communionem vsurparunt, nec vos, nec alium quenquam latere arbitramur. Cæterum quia cum volentibus volupe est coniungi, vt quidem libenter cum omnibus, ita vero imprimis iis, qui in veteri Ecclesia conuentus agebant. Et quia potissimum Dominum glorificamus, cum de omnibus, tum præcipuè de hoc eximio proposito visum est nobis vos cohortari, vt sub istis conditionibus ineatur concordia, ita vt nihil vlterius quàm prædictum est, vel illi, qui ex veteri Ecclesia sunt, à vobis flagitent: vel illi qui cum Paulino sunt, aliud præterquam quod inter Nicæni concilij decreta reperitur, adiiciant: & tabellas, quas nonnulli iactant, quasi in Sardinensi synodo de Fide conscriptas, ne legi quidem semel, aut proferri sinatis. Nihil enim tale concilium definiuit. Quamuis enim certi homines nonnulla, quasi quæ deessent Nicæno concilio, asscribere vellent, idque acriter contenderent,

C sancta tamen synodus quæ Sardis conuenit, indigne id tulit, decretoque sanciuit, ne quid vlterius de Fide scriberetur, & sese contentos esse Nicæna fide declarauerunt: vt cui nihil deesset, & in qua integra & solida pietas contineretur: neque edendam esse aliam professionem Fidei, ne illa quæ Nicææ scripta est, suos numeros non habere videretur, néue illis, quibus libido est, semper noua statuere, occasio huiusmodi suppeditaretur, vt iterum atque iterum de Fide definiant. Quapropter, si quis hæc aut aliud quippiam cauillabitur, compescite illos, & ad studium pacis inducite: nihil enim in istis agnoscere possimus, nisi solam * contentiositatem. Illis enim, qui nonnullos incusabant, vt trium hypostaseon affirmatores, quum huiusmodi voces in scripturis non reperirentur, ac proinde suspectæ videri possent, authores fuimus ne amplius in Nicænam cõfessionem inquirerent. Sed tamen de istis ob peruicaciam rixãdi quæstio est habita, interrogatique sunt, num pro Arianorum sententia, alienas peregrinásque, ac diuersas à se inuicem substantiæ, personas esse velint, & vnamquamque hypostasim per se ac seorsum diuisam esse pro ratione cæterarum creaturarum, eorumque qui ex hominibus noscuntur existimentian hîc intelligant diuersas res, quale est aurum, argentum, æs: an, vt alij hæretici sub istis vocibus tria principia & tres maximos deos constituant. Cæterum illi affirmabant,

al. contentionem.

D se ita nec dixisse nec sensisse. Percunctantibus autem nobis qua ratione igitur ista dicerent aut cur omnino istiusmodi vocabulis vterentur, responsum dederunt, sese in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, sed quæ verè Trinitas esset & subsisteret: & Patrem vt qui verè esset & subsisteret: & Filium vt inexistentem & subsistentem: & Spiritum Sanctum, vt subsistentem & existentem agnoscere: non tamen se dixisse tres deos aut tria principia, imò ne tolleraturos quidem si quis tale quippiam aut dicat aut sentiat: sed se scire esse sanctam Trinitatem, vt tamen vna sit Deitas: & vnum principium, & Filium se agnoscere esse coëssentialem suo Patri, vt dixerunt Patres: & Spiritum sanctum non creaturam neque alienum, sed proprium & indisgregatum ab essentia Patris & Filij. Approbata igitur istiusmodi & interpretatione & excusatione, vicissim quoque & eos examinauimus qui ab istis in culpam deuocabantur, quasi qui dicerent, esse vnam hypostasim, sciscitantes ab illis, num pro Sabelliano dogmate ea mente loquerentur, vt sublatos vellent ex Trinitate Filium & Spiritũ Sanctum, quasi Filius essentia careat, aut Spiritus Sanctus non subsisteret. Qui & ipsi quoque

Trinitas.

Sabellianũ dogma.

affirmarunt,neque se ita dicere,neque se ita sensisse vnquam, sed ὑπόστασιν eos intelligere idē A
esse cum οὐσίᾳ, vnam autem ideo sese hypostasim intelligere, partim quia Filius ex essen-
tia Patris sit,partim quia in tribus sit identitas naturæ:vnam enim sese Deitatem, & vnam na-
turam credere,neque aliam Patris,aliam Filij,aut Spiritus sancti esse naturam.Quinimò & il-
li qui eo crimine postulati erant,quòd tres hypostases inducerent,cum istis in eandem senten-
Intrinitate tres hypostases. tiam conuenerunt,vicissimque illi qui vnam hypostasim asseuerant, istorum interpretationi
acquieuerunt,& ambæ factiones pariter Arium execratæ sunt vt Christi hostem, Sabellium-
que & Paulum Samosatensem,vt impios:Valentinum item & Basilidem,vt alienos à veritate:
Manichæúmque,vt malorum machinatorem.Omnes denique Dei gratia post istiusmodi ver
borum interpretationem, optimam & exactissimam fidei esse, quæ Nicææ Patres institu-
issent, approbarunt, eiusque synodi verba sufficere, ac ante omnium in vsum esse dedu-
cenda,constituerunt.Quinimo etiam de negocio dispensatione que carnis nostri Saluatoris,
quum super ea re quoque nonnulli cum aliis contentionem mouerent, & hos & illos exami-
nari subiecimus,& quod isti profitebantur,hoc & illi quoque suffragio assensuque prosequuti
Verbum domini serui formam assumpsit. sunt:nempe,non ea ratione qua ad Prophetas factum est verbum domini, factum esse Verbū B
& aduenisse in Christum sub finem seculorum : sed ipsum Verbum carnem esse factum : &
cùm esset in forma Dei,formam serui assumpsisse,& ex Maria, quantùm ad carnem attinet,
hominem esse genitum,hominum gratia:eoque modo solide & integrè humanum genus li-
beratum à peccatis in ipso,& viuificatum à morte,introduci in regnum cælorum.Et hoc quo-
que itidem confitebantur,quòd non corpus inanimatum, aut cogitationis aut mentis expers
Saluator habuerit:non enim possibile erat,vt Domino propter nos homine facto, corpus eius
sine mente existeret. Non enim corpori duntaxat, sed & animæ quoque nostræ per ipsum
Rom.8. Verbum salus est conciliata:Idemque quum vere esset filius Dei,Filius hominis factus est, &
quum esset vnigenitus Dei,Filius factus est primogenitus in multis fratribus. Quapropter nō
alius erat ante Abraham,alius post Abrahā,neque alius dum Lazarum excitaret, neque alius
quum interrogaret de eo vbi situs esset, sed idem ille ipse erat : corporaliter quidem, vt ho-
mo expuens:diuinitus vero,vt Dei Filius oculos aperiens eius, qui à natiuitate cæcus fuerat.
Et carne quidem patiens,vt Petrus dixit,diuinitus tamen,monumenta adaperiens & mortuos
excitans.Ex quibus omnia,quæ in Euangelio sunt,ita intelligentes,affirmauerunt se idem sen C
Exhortatio. tire de incarnatione & humana natura à Dei Verbo assumpta.Cum igitur istiusmodi illorum
fuerit confessio,adhortamur vos,ne eos, qui ita confitentur, talemque interpretationem suæ
confessioni accommodant,temere condemnare aut reiicere velitis,sed potius, admissa illorū
excusatione,recipiendos putetis.Eos contrà, qui talem confessionem non edunt, neque tali
interpretatione in istis verbis vtuntur , arcere vos vellemus & auersari vt suspectæ mentis ho-
mines.Cæterùm,cum istos tolerandos non censebitis, consuletis illis qui recte interpretantur
& rectè sentiunt,ne vlterior vlla inter vos adhibeatur disquisitio , néue verborum pugnis stu-
deatis ad nullam prorsus vtilitatem,sed sensus cogitationesque pietatis exhibete . Nam qui ita
affecti non sint, sed tantummodo super istiusmodi voculis contentiose rixantur,& aliud quip-
piam,præterquam quod Nicææ scriptum est , requirunt, hi profectò nihil aliud agunt, quàm
quòd proximis suis turbidam subuersionem propinā̄t, vt inimici & discordiarum schismatū-
que æmulatores.Sed vos, ô boni & fideles serui & dispensatores Domini , eos qui scandala &
peregrina inferunt,compescite & arcete,& præ omnibus anteponite istiusmodi pacem quæ
sanæ Fidei est. Forsitan Dominus misertus nostri, coaptabit quæ sunt hiulca & diuisa , atque D
vnum ouile reformabit, quò vnum habeamus ducem Dominum nostrum Iesum Christum.
Hæc quidem nos:tum quia nefas est,quicquam vltra Nicænum concilium requirere,aut cō-
tentiosas sententias recipere:tum vel ob pacem solùm,& ne qui recte sentiunt pro reiiculis ha
beantur:ad istum modum censuimus, & eorum confessionem qualis fuerit,nos qui relicti su-
mus Alexandriæ ,paucis indicauimus,idque in commune vnà cum reliquis comministris sa-
crorum Asterio & Eusebio:Nam reliqui ex nostris quisque in suas prouincias abierunt. Vos
rursus in commune vbi soletis conuētus agere ista iubebitis promulgari, eóque omnes euo-
cate . Æquum enim est, vt eo in loco primum epistola recitetur, ibidemque omnes qui pa-
Synaxis. cem amant inter se conciliantur,ac deinde vbi conciliati fuerint, vbicunque populis videbi-
tur ,præsente quoque vestra humanitate synaxis celebretur,& Dominus publicè ab omnibus
glorificetur.Salutant vos fratres illi qui mecum hic agunt:bene valete,& nostri memoriam in
Domino facite.Ego Athanasius cæteríque Episcopi,in hoc conuentu præsentes,epistolæ sub-
scripsimus,idemque ab illis factum est,qui huc legati venerant, inter quos à Lucifero Sardi-
niæ

A niæ insulæ Episcopo,diaconi duo Herennius & Agapetus:à Paulino vero,Maximus & Cale-
merus, qui & ipsi diaconi sunt. Aderant & aliquot monachi Episcopi Apollinaris in hoc ip-
sum missi:Episcoporum nomina,ad quos epistola conscripta est,sunt hi, Eusebius Birgillelo-
rum ciuitatis Galliæ,Lucifer Sardiniæ insulæ , Asterius petræ Arabæorum , Cyrnatius palti
Cœlosyriæ,Anatholius Euboiæ.Cæterum,qui epistolam scripserunt,sunt isti: Papa Athana-
sius,& qui cum illo Alexandriæ fuerunt,ipse quoque Eusebius inter eos est, Asterius item, re-
liqui Gaius ex Paratonio proximo Lybiæ Phragonis , & partis alterius Elearchiæ Ægypti
Ammonius Pachnemuneus, & ex reliqua Elearchia Ægypti Agathodæmō Schediæ,& Me-
nelaiti,Episcopus Dracontius paruæ Hermopolis, Adelphius Nupheos quæ est Lichnorum,
Hermion Taneos,Marcus Zygrorum proximè ad Lybiam,Theodorus Athrybeos, Andreas,
Arsenoitæ,Paphnutius Saeos,Marcus philorum,Zoilus Andromenæ,Antiphron. His etiam *Eusebii confessio fidei.*
Eusebius latine subscripsit , quorum hæc interpretatio: Ego Eusebius Episcopus secundum
exactam vestram vtriusque partis confessionem,qua in eandem sententiam inuicem conue-
nistis: quantum attinet ad hypostases, fateor me quoque idem statuere, neque in id solum
B calculum meum addo,sed etiam in incarnationem Saluatoris nostri, consentio, eum videli-
cet cùm Filius Dei esset,hominem esse factum:& excepto peccato, omnia, quæ veteris erant
nostræ humanitatis, assumpsisse,idque prout habet epistolæ argumentum,meis suffragiis cō-
firmo.Deinde quia fama apud exteros increbuit de tabella Sardiniani concilij , ne ea vltra
Nicænam Fidem decreta esse putetur,meo suffragio denuncio, quò nihil luxamenti aut no-
xæ Nicænæ Fidei inde oboriatur, neque eam ea de causa proferendam censeo. Valere vos
omnes in Christo exopto. Ego Asterius, superioribus scriptis adstipulor, & vos in Christo
benè valere precor.Postquam autem volumen missum erat ex Alexandria,ita à viris,quorum
superius mentio habita est,subscriptum fuit. Postea quoque & ipsi subscripserunt, Ego Pau- *Paulini diaconi cōfessio de fide.*
linus ita sentio quemadmodū accepi à Patribus, Filiū esse & subsistere perfectum : subsistere
quoque Spiritū sanctum,eūque perfectū esse. Quapropter approbo superiorē interpretationē
de tribus hypostasibus & vna hypostasi, siue essentia: & eos qui ita cesent, veros habeo, quum
pium sit sentire & confiteri, Trinitatem in vna Deitate consistere,& de incarnatione Verbi
Patris propter nos facta, ita decerno, quemadmodum scriptum est secundum Ioannem,
C Verbum carnem esse factum, non autem,secundum impiissimos homines, mutationem sui
Verbum passum esse, sed nostri gratia hominem esse factum, & ex Maria Virgine Spiritu
Sancto genitum esse: & nequaquam inanimatum aut insensile, aut sine mente corpus Salua-
torem nostrum habuisse: quippe , cùm impossibile sit Dominum propter nos hominem fa-
ctum , corpus habere sine mente. Ideóque anathemate persequor eos , qui confessionem Fi-
dei Nicænæ vilipendunt , & qui negant Filium ex substantia Patris, aut coessentialem Patri
existere. Execror item eos qui dicunt , Spiritum Sanctum propter Filium creaturam esse fa-
ctum:præterea Sabellij,Plotini,omnemque hæresim anathematizo,incedens secundum Ni-
cænam Fidem, & secundum omnia superiùs scripta. Valere vos opto ego Carterius.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ DE ÆTERNA SVBSTANTIA FILIIET SPIRITVS SANCTI CVM DEO, CONTRA Gregales Sabellij, Oratio.

D

IVDAISMVS contrarius est gentilitati,neque tamen alterutra aut religio-
sa aut pia:nam ambæ extra veritatem consistunt. Siquidem & Babylonij
bellum gesserunt cōtra Ægyptios: aliique complures impij,aliis impiis in-
festi fuerunt.Ideoque non sufficit obsistere impietati,nisi in gratiam pieta- *Impietati quomodo resistendū.*
tis impietati obsistas. Multa & magnifica habent Iudæi, quæ contra Ido-
lolatriam dicant,& iusta dicunt,quum eos execrantur , quod creaturæ po-
tius quàm creatori inseruiant:sed tamen nō ideo,quia superstitionē incess-
sunt,pro piis sunt habendi, dum Filium Dei,per quem omnia creata sunt, inficiantur : iisque
qui per Filium Patrem venerantur, Pluralitatem deorum obiectant.Atqui hinc est , quod ab
Ethnicis discessimus,& segregati sumus , ne impuris idololatriis admisceremur : discesimus
quoque à Iudæorum blasphemia,dum Filium Dei agnoscimus,& eam pernicioſam abnega-

Matt.10. tionem euitamus,dicente Domino noſtro, Quicunque abnegauerit me coram hominibus, A
abnegabo & ego eum coram Patre meo,qui eſt in cælis.Nos porrò confitemur Filium ex Pa-
Mat.10. tre eſſe,& ſemper eum cum Patre eſſe:ipſi dicenti credimus,vbi inquit: Quicunque me con-
feſſus fuerit coram hominibus, & confitebor & agnoſcam eum coram Patre meo qui eſt in
Chriſtiani à gentibus & Iudais ſecludũtur cur. cælis.Quum igitur tale exemplar intueamur,ſub nomine Chriſtianiſmi digreſſi à gentilitate,
qui opera Dei,Deos appellare & adorare non vereantur.Diſiungimur quoque à Iudaizanti-
bus, qui Chriſtianiſmum in Iudaiſmum deprauant, & ab iis qui Deum ex Deo infician-
tes,ꝺeum vnum, itidem vt Iudæi, prædicant, quique non ideo quòd ſolus ſit increatus
& ſolus fons Deitatis,ſolum ꝺeum nominant, ſed quia infœcundiorem eum, magiſque
Verbum quomodo à Sabellianis deſcriptum. ſterilem exiſtimant, quàm vt gignant viuens Verbum, & ſapientiam veram. Verbum
enim illi tale aſſcribunt,quale homines in ſua mente concipiunt: & ſapientiam talem, qualis
ea quæ noſtri animi eſt, attribuunt: ideóque vnam perſonam ꝺeum cum Verbo aſſeuerant:
quemadmodum hominem vnum dicimus,cum ſua ratione verborumque in animo conce-
ptu,nihilo plus quàm Iudæi ſentientes, qui Euangeliſtam non recipiunt ſtatim ab initio cla-
Ioan.1. mantem,In principio erat Verbum,& verbum erat apud ꝺeum,& ꝺeus erat verbum.Si enim B
Abſurdũ. ꝺeus verbum in mente habet,non autem reuera ex ipſo genitum,vt ꝺeum ex ꝺeo,quomodo
eſſe poterit apud Deum Verbum? aut quomodo ꝺeus fuerit? Non enim Verbum in mente
hominis conceptum,homo eſt apud hominem,cùm nec viuat nec ſubſiſtat, ſed viui dunta-
xat & ſubſiſtentis pectoris motus ſit,quod mox vt enuntiatum eſt,non ſubſiſtit: & ſæpè voca-
Pſal.11 tum,nequaquam permanet,quum contrà Pſalmiſta vociferetur,ꝺei Verbum in æternum per
manere,& in ea re illi ſuffragator & cõſonus Euangeliſta eſt,cùm Verbum ꝺeum eſſe profi-
Luc.2. tetur,& manifeſtatum eum annunciat,& aduenisſe indicat,& incarnatum prædicat, non cõ-
Ioan.1. prehendens,vnà cum Verbi incarnatione, ipſum Patrem. Verbum enim,inquit, caro factum
eſt,& habitauit in nobis,& vidimus gloriã eius vt vnigeniti ex Patre,plenum gratia &veritate.
Vnigenitum igitur Verbum in mundo vides manifeſtatum,& in hominibus habitantem,glo-
riamque illi attribui,vt vnigeniti à Patre:non quod ipſe Pater ſit,aut Pater vnà cum Verbo ſe-
ſe manifeſtauerit,quemadmodum homo ſuo ipſius verbo manifeſtatur, quod nulla ratione
apparere poteſt,niſi is,qui illud loquitur,in præſentia adſit.Quibus ergo potius crediderimus?
illiſne qui Filium à Patre non aduenisſe prædicant, an iis qui vnam perſonam Verbum cum C
Patre exiſtere aſſeuerant?Si enim vna perſona eſt,cur altera emittitur, & per carnem conſpi-
Ioan.1. citur?quum ꝺeum nemo viderit vnquam,ſed vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris,ipſe enar-
rauit, & acceſſerit ad nos,ſuiſque Verbis ſui conſpectum exhibuerit:Quique ob iſtam ex ſeſe
Ioan.14. Patris cognitionem inter loquendum ſubiunxerit,Qui videt me,videt & Patrem meum, nõ
ſeipſum Patrem dicens:qui enim id fieri poſſet?cùm pater ſit inuiſibilis,ſed talem ſe dicit,qua-
Ioan.14. lis Pater eſt.Nam ſuperius dixerat,Si cognouiſſetis me,etiam patrem cognouiſſetis, dualita-
tem perſonarum expreſſis verbis nobis declarans, quæ ex incommutabili ꝺeitate agnoſci po-
terat.Quocirca qui dignus habetur conſpectu Filij,non fraudatur conſpectu Patris. Nõ enim
Ioan.10. genitor alienum diſſimilemque de ſe genuit,ſed ſibi conſimilem. Si igitur vnum exiſtimas,cũ
Ioan.14. reuera duo ſint,Pater & Filius,quæ tibi cum Eccleſiaſtica doctrina communio ſupereſt? quo-
modo voces ꝺomini excipias? Ego & Pater,inquit,vnum ſumus.Ac rurſum de Patre loquens,
Num.35 Ab eo, inquit, ſum, & ille me emittit. Addit & tertium,Ego rogabo,inquit, Patrem,& alium
conſolatorem dabit vobis.Cùm igitur de ſe loquitur,ego inquit:cum de Patre,ille dicit: cum
Ioan.15. de Spiritu Sancto,alium ſubiungit:cur non plane defectionis & apoſtaſiæ crimen ſit, negare D
Pater & filius duæ ſunt perſonæ. tria & ſolum illum qui iſta loquutus eſt,vnum eſſe dicere? Non ſum ſolus, quoniam qui me
miſit,Pater mecum eſt.Vtitur vero etiam legali & veridico verbo,per quod oſtendit duos eſſe
ſe nimirum & Patrem,In lege,inquit, ſcriptum eſt, duorum hominum teſtimonium verum
eſſe.Ego ſum,inquit,qui teſtimonium præbeo de meipſo,& teſtatur etiam de me,qui me mi-
ſit,Pater.En tibi duas perſonas. Et niſi dicas verè duos eſſe,cum hæc loquitur,nõ permittis te-
Ioan.5 ſtimonium verum exiſtere:id enim teſtimonium confirmat,ſi non ab vno, ſed à duobus per-
hibeatur.Nam & teſtatus eſt è cælo Pater dicens,Hic eſt Filius meus dilectus:& ſeſe **eſſe Filiũ**
Matth. 11 ꝺei,vnigenitus ipſe Filius conteſtatum facit: & cum patre ſermonem miſcens, **manifeſtè in**
auribus hominum loquitur,Confiteor tibi Pater ꝺomine cæli & terræ, quod iſta **occulta eſſe**
voluiſti ſapientibus& prudentibus,& reuelaſti ea paruulis.Næ pater,quoniam ita **placuit tibi.**
Ioan.14 Omnia mihi data ſunt à Patre meo.Sed quidnam ad iſta reſponſitant iſti Iudaicæ inficiationis
miniſtri, ne palam deprehendantur aduerſari Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti? Ad iſtũ
modum duas hypoſtaſes inducunt, vt vnam in Patre Deo:alteram in Filio homine conſti-
tuant.

A tuant. Vach impietatem. Et quid iſtud differt à reſponſione Samoſatenſis? Dicant mihi
(quæſo) qua ratione hominibus iſta de ſeipſo auſus eſt loqui. Qui videt me, videt patrem? *Ibidem.*
aut, qua ratione talia de ſeipſo loquentem teſtimonio ſuo proſequitur Euangeliſta, vbi
refert, qui dixerit patrem ſuum Deum eſſe, æqualen ſe Deo faciens: Atqui, ſi Deus ex
Deo eſt, fieri nequit, quin ratione naturæ paria habeat cum genitore ſuo, vt & Paulus te-
ſtatur, qui non de humanitate eius, quum eam aſſumpſit, ſed de iis quæ humanitatem
tempore antecederent, explanationem facit: Qui cum (inquit) in forma Dei eſſet, non *Philip.2*
rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Scimus autem, dominum ſubinde humani-
tus loqui, ſed non ea ratio in iſtis verbis, quum ſic ait, Ego ſum qui teſtimonium perhibeo *Ioan.15*
de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me Pater. Non enim homo eſt ille,
qui miſſus eſt in mundum, & qui dicit: Ex patre egreſſus ſum, & venio:& qui dicit, Ita di- *Ioan.3*
lexit Deus mundum, vt & Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui in eum credide-
rit, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et qui dicit, Deſcendi ex cælo, non vt fa- *Ioan.14.*
ciam voluntatem meam, ſed eius qui miſit me. Cæterum, ſi vis eum audire humanitus
B loqui, & congruenter ad formam carnis, quæ oculis patebat: & ad humanam ſpeciem,quæ
ſola & mera in eo exiſtimabatur, audi verba ipſius: Si ego de meipſo teſtimonium perhi- *Ioan.5.*
beo,teſtimonium meum verum non eſt.Neque enim fide dignum videtur,neque recepti mo
ris eſt,vt homo de ſeipſo teſtimonium perhibeat. Cùm autem dicit, Et ſi ego teſtimonium
perhibuero de meipſo,teſtimonium tamen meum verum eſt, quia ſcio vnde aduenerim, &
quo abeam.Cum ſe & patrem enumerans,duos eſſe dicit qui de ipſius gloria teſtimonium fe
rãt,nequaquam humana loquitur,ſed ſupra omnem humanam dignitatem. At,quid loquor
de humana dignitate:ſupra angelicam maieſtatem,ſupra principatus, ſupra poteſtates, ſupra
dominationes ſeſe effert.Qua enim ratione Deus cum homine connumerari poteſt? aut quæ
inter eos affinitas aut communio?Sed quum dicit.Confiteor tibi Pater Domine cæli & terræ, *Matth.11*
homo eſſe videtur.Rectè tu quidem.Habet enim humanitatem ſibi adiũctam ꝺeitas illa,quæ *Deitas filii humanitati coniuncta.*
in mundum venerat:ſed ne ob prætextum carnis ignorares Deum,ſtatim ita de ſeipſo ſubiun-
git,& in hunc modum loquitur.Nemo cognoſcit Filium niſi Pater, neque Patrem cognoſcit *Ioan.14.*
quiſpiam niſi Filius,& niſi cui voluerit Filius reuelare.Agite huc ad me omnes qui laboratis *Matth.11.*
& onerati eſtis,& ego refocillabo vos:& diſcite à me quoniam manſuetus ſum & humilis cor
C de,& inuenietis requiẽ animabus veſtris:Iugum enim meum commodum eſt & ſarcina mea
leuis eſt.Excluſit iſtis verbis tuam calumniã dominus,cũ ꝺeum ſe exhibeat in humana forma:
quippe qui a ſolo Patre cognoſcatur, & ſolũ Patrẽ cognoſcat, & iis qui digni ſunt, ſuiipſius & *Matth.11*
Patris cognitionẽ reuelet. Euocatque nos ad ſe, refocillationem ex ſe promittens, & iugũ ſuũ
portare iubet. Hæc quũ dicit, renudat ſuam diuinitatem,& eximiam ſuam maieſtatem, quæ
ſub parua forma occultatur,exponit:& ſupercæleſtem poteſtatem,ſub terreno corporis oper-
culo latentem,oſtendit.Sed quid opus decies millenas diuinas domini noſtri Ieſu chriſti vo-
ces recenſere,quibus ſummouetur merito Samoſatenſis nouitas,qua Saluatorem noſtrum nõ *Samoſatenſis hæreſis.*
niſi merum hominem deblaterat,ſummouetur que vna cum eo imitatorum ipſius irrationa-
bilis nugatio? Age ergo,paucorum teſtimoniorum mentionem faciamus. Quis eſt qui ita lo-
quitur,Non omnis qui mihi dicit,domine,domine,intrabit in regnum cælorum? Non homi- *Matth.7*
nis hoc verbũ, ſed Dei oſtendentis genuinam ſui ex Patre ſuo procreationem:atque ideo ꝺo-
mini titulum non recuſat.Dominus enim eſt, qui ex ſolo domino eſt genitus, vt apud Moſen
dictum inuenies, Pluit dominus ignem à Domino. Item alibi ad Apoſtolos dicit Saluator, Ap *Gene.19*
D pellatis me Magiſtrum & dominum,& recte facitis,ſum etenim. Alibi rurſum dominum ſeſe *Ioan.13.*
paternæ familiæ oſtendit,vtpote vnicus filius:Si Patrem familias Beelzebub nuncupauerunt *Matth. 10.*
quanto magis domeſticos nuncupauerint? Quapropter Ieſum Chriſtum deum eſſe qui do-
minus ſit vniuerſorum, cuiuis manifeſtum eſt. Atque ibi cum ait: Non omnis qui dicit mihi, *Matth.7*
domine, domine, intrabit in regnum cælorum (continuo ſubinfert, quibus Patrem ſuum
intelligas) ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt. Habes igitur Filium, habes
patrem,ne extimueris dualitatem: natura enim diſtincti non ſunt:neque item,qui de duobus
loquitur, abalienat genitum à genitore. Neque ob alteram illam inſaniam, qua dicunt, *Pater & filius natura non diſtinguũtur.*
vnam non poſſe eſſe duorum ꝺeitatem,ideo nefas dictu exiſtimaueris, vnum eſſe Deum,quia
& Pater qui vnus eſt, ſit Deus: & Filius qui alter eſt,ſit Deus: quum ille vtpote Filius, iden- *Matt. 7.*
titatem habeat cum patre, ipſe interim tamen pater non eſt, ſed vnitus natura cum patre
vt duos quidem numero eſſe, vnam tamen in ambobus perfectam eſſentiam conſtituas. ꝺuos
autem non bifidos ex duabus partibus: ſed duos prorſus integros: eo quod integer ſit &

perfectus Filius ex integro & perfecto Patre, character paternæ ſubſtantiæ, non inane Verbũ A
abſque ſubſiſtentia, ſed viua poteſtas, authorque vitæ, non qualis hominis poteſtas, per quam
homo potens dicitur. Non enim poteſtas hominis, fœtus illius aut filius haberi poteſt: cum
contrà, Dei poteſtas Filius ſit, ideoque plene & ad perfectum potens eſt Pater, quoniam Pater
poteſtatis eſt: Potentia quoque abſoluta Filius, quoniam Soboles illius eſt. Itidem quoque Sa-
pientia Patris eſt Filius: non ita, vt in homine, vbi per ſapientiam homo fit ſapiens, ſed ex ſapi-
ente Sapientia iſta ortum trahit, de quo dicitur, ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, cui glo-
ria in ſecula: Verum hic inquiunt, non genuit Pater, quomodo igitur Pater? aut cuius tandem
Pater? ſin autẽ genuit, ergo is qui ipſum eſſe eſt, genitus eſt. At ego inquit, generationem agno-
ſco: gignitur enim Verbum quando enunciatur & ſentitur: & quoties loquitur, toties Verbum
Verbum dei gignitur quomodo. progignitur. Quid tu? an multa mihi hic conſtitues Dei verba, eáque ſubinde naſcentia? & ali-
quando imaginaberis Deum tacere, aliquando verè loqui, & mutari tranſireque à ſilentio ad
loquelam, dum labra aperit, & animo cogitatuque ad verba afferenda concitatur? An ſcilicet
Deus homo eſt, Deumque tibi ſimilem eſſe ſuſpicaris? Ne tu mihi, ſiue audias mentionem de
diuinis oculis ſiue de aliis membris corporis, carnaliter intellige: ſed ex ſimilitudine corpora- B
Verbum Dei quale. lium, incorporea comprehende. Dictum enim tibi eſt, Deum eſſe Spiritum, ita quoque Ver-
bum eius, Spiritum crede, non quale eſt tuum aut alicuius hominis Verbum, Deus enim eſt,
etiamſi non videatur, neque duo ſunt dij, quum non duo ſint patres neque diuerſæ ſubſtantię
ſit genitor à genito. Qui enim duo principia introducit, is duo numina prædicat. Marcionis
Marcionis ſuperſtitio qua. ſuperſtitio eſt, dicentis Deum iuſtum, non eſſe Chriſti Patrem, ſed alterum illum bonum, ve-
rum Chriſti Patrem eſſe. Rurſus, quum dicat alterum Deum increatum eſſe, alterũ vero crea-
tum, fieri non poteſt, quin duo numina recenſeat, idque ob diuerſitatem ſubſtantiæ, quam
blaſphemando introducit. Vbi autem vnum principium, ibi vnum ex eò germen, ibi imago
abſolutiſſima & naturalis, nimirum genita ex eo. Vnus quidem Deus, eò quòd perfecta Dei-
tas in Patre intelligatur, & perfecta Paternitas in Filio ſubſiſtat. Cæterum, quia ex paruo exem
Chriſtus Imago inuiſibilis Dei. plo è ſacra ſcriptura prolato, quo Chriſtus imago inuiſibilis Dei appellatur, ad ſenſum rei per-
uenire licet, fugiamus in hac comparatione diſſimilitudinem, quæ cum re comparata, diſcor-
diam facit, nempe opificem ab imagine à ſe condita, diuerſæ eſſe ſubſtantiæ, ac proinde Chri-
ſtũ qui imago eſt Patris à Patre ſuo diuerſæ eſſe naturæ, ſed genitum & genitorem conſubſtã- C
Simile. tiales eſſe cõfiteamur. Sed tamẽ qui regis imaginẽ videt, regẽ videt & dicit, en tibi regem, neq;
tamen duos reges cõſtituit, neque imaginem particulam regis neque regem particulam ima-
ginis diiudi cat: ita quoque dum imaginem Patris, & Patrem commonſtras, vnum tamen Pa-
trem & vnam Deitatem Patris & Filij commõſtras. Sed tu mihi hic obiicis, eſto, ſit vnus Deus
ſed ex duabus partibus in quas ſoliditas Deitatis diffuſa eſt, neuterque ſit integer ſed compoſi-
tus. Cæterum ad hanc impietatem operæprecium eſt aures occludere & abluere animam: Nã
qui talia blaterant, nec Patrem cum Filio idem eſſe cogitant, neque integrum quiddam in ſin-
Ioan. 14 gulis conſtituunt. Atqui, inquit, dictum eſt, quoniam ego in Patre & Pater in me eſt. Recte: ſed
non eſt Pater & Verbum cogitabile in corde filij, neque Filius cogitabile Verbum in corde
Patris, ſed Verbum viuum ex viuo Patre deo, æterna procreatione editum, abſque principio
cum Patre coexiſtens, adeo vt nunquam ſolum Patrem fuiſſe intelligendum ſit, eò quòd Tri-
nitas ſemper Trinitas fuerit & ſit, neque auctarium Deitatis accipiat, neque quaſi Filius qui an
tea cum Patre non fuit, poſtmodum fuerit: ac cum iam extiterat, aliquid incrementi addiderit
aut Filio Spiritus ſuperaccreuerit. Quæ enim ab aliquo principio ortus traxerunt, creaturæ D
Marc. 16 ſunt, & mancipia, & cum Trinitate nequaquam numerantur. Profecti enim, inquit, docete
omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij Spiritus Sancti. Nullum iſthic aut prin-
cipium aut vim aut poteſtatem ſingulis ſeorſum adnumerauit. Cum rebus enim æternalibus
quæ æterna non ſunt in eandem claſſem redigi non poſſunt: neque cum deitate ea quæ par-
Pater in filio & filius in patre quo modo. ticipatum deitatis non habent, eodem ordine graduque conſtituere non licet. Qui igitur in ge
nitore genitus? aut rurſus genitor in genito? quomodo ille in iſto? aut iſte in illo? quoniam iſte
talis eſt qualis ille, & ille talis qualis iſte, atque ita fit vt duo vnum ſint eò quòd non diuarient
neque diſiungantur, neque ſub alia ſpecie aut ſub diuerſo charactere Filius intelligatur, ſed
Ioan. 10 quod Deus ſit quemadmodum & Pater. Ille enim cum ad ipſius verba Ego & Pater vnũ ſu-
mus, Iudæi indignatione mouerentur, quod quum homo eſſet, Deum ſe faceret, ſententiã ſuã
confirmatiorẽ reddidit, ſeque non alium quam Deum eſſe demonſtrauit inquiens: Ego & Pa-
ter vnũ ſumus, eò quod Filius dei Deus ſit. Si illos deos appellauit ſcriptura, ad quos ſermo dei
habitus fuit, neque poteſt ſcriptura irrita reddi: quẽ Pater ſanctificauit, & miſit in mundũ, cur

vos

A vos eum dicitis blaſphemare, quia ſe dixit Filium Dei eſſe? Si non facio opera Patris mei, ne
credideritis mihi: ſin autem ea facio, etiamſi mihi nolueritis credere, operibus credite, vt ſcia- *Ioan. 10.*
tis & cognoſcatis, quòd ego in Patre ſim, & Pater in me. Igitur, in Patre Filium eſſe, & Patrem
in Filio, hoc nihil eſt aliud, quàm illum qui ex Deo genitus eſt, naturaliter talem eſſe, qualis eſt
genitor Pater, eumque oſtendere Paternam formam in ſe, & ſe vicißim oſtendi in Paterna
ſubſtantia. Vnus igitur & vnus, dualitas, non diuiſa eſt natura, quum ſit indeficiens ad ſuam
integritatem. Vniuerſa enim plenitudo & integritas Deitatis eſt, Pater vt Pater: vniuerſa item *Deitatis integritas in patre & filio.*
plenitudo Deitatis eſt, Filius vt Filius, quandoquidem amborũ vna forma intelligitur, quæ in-
tegre ſe in vtroque & ſolide exhibet. Nullus abneget vitam, quæ in mundo apparuit, quæ erat
vt inquit, apud Patrem, & apparuit nobis: etiam ante apparitionem hoc viſus eſt eſſe, quod ap-
paruit. Genitus quippe eſt æternaliter, & ſubſiſtit cum Patre. Nullus igitur repudians hanc
Trinitatem, Vnitatem exiſtimet ſe inuenire poſſe, ſed in Trinitate, vnum exiſtimet, habens
ſummam Fidei in Baptiſmate, & tribus ſignaculis ſanctis, per quæ in ſalutem regeneratus eſt,
memor Apoſtoli dicentis, Vnus Deus Pater ille, ex quo omnia: & vnus Dominus Ieſus Chri- *Epheſ. 4*
B ſtus, per quem omnia. Memor ſit quoque Patris dicentis. Ex vtero ante luciferum genui te. *Rom. 11*
Item Filij, qui erat ante mundum apud Patrem atque etiam tum gloriam Dei poſſidebat, de *Pſal. 110.*
ſe teſtimonium tale perhibentis: Glorifica me Pater gloria illa, quam habui, antequam mun- *Ioan. 17.*
dus exiſteret, apud te. Quibus verbis, gloriam quidem ſecundum hominem poſtulabat, cum
tamen teſtaretur, ſe gloriam ſecundum Deum ante mundum habuiſſe. Habuit autem gloriã
cum eſſet & exiſteret: non enim qui non erat glorificari potuit. Atqui, inquit, ſi genitus eſt, ex- *obiectio.*
tra genitorem exiſtit, & ab eo diremptus eſt. Minime gentium. Quinimo indiremptum opor
tet eſſe Verbum quod exiſtit in Deo, & extra Deum non apparet. Quo enim in loco foris ap-
paruerit, quum omnia deus, vt in ſcripturis eſt, adimpleat? Cælum & terram ego repleo, dicit *Iere. 23*
Dominus. Iſtiuſmodi præſtigiis Filij generationem eiuſque à Patre æternum progreſſum: &
cum Patre coexiſtentiam ſubuertere conantur, quum integer per ſe & ſolidus ſit Pater, integer
quoque & ſolidus ſit Filius. Diſcant igitur ſe non intelligere, neque quæ dicunt, neque quæ af-
firmãt, quum Deum in loco circunſcribunt, Filiumque denuo alio in loco conſiſtere imagi-
nantur, eóſque ſedibus diſtinctos eſſe: illum quidem hic, alterum vero alibi: ſiquidem genitus
ſit, & ſeorſum à Patre altrinſecus apparuerit. Quis locus quietis meæ dicit Dominus? Cælúm-
C ne? atqui cæli cælorum non ſufficient tibi, inquit Salomon, ad Deum verba faciens, magno ar
gumento mortales docens, nihil locorum Deitatis eſſe capax: Manus, inquit, mea fecit hæc
omnia, Non igitur opera intra ſe continent opificem ſuum, qui & ante opera exiſtebat, illiſ- *1. Cor. 6*
que vt exiſterent, cauſam præbuit viribuſque ſuis ſtabiliuit. Atque ideo ait Paulus, Ex quo om- *Acto. 17*
nia, & per quem omnia, & in quo omnia. Ac rurſus idem, In eo enim viuimus, mouemur &
exiſtimus. Auferiam mihi illud, loco ſubnixum eſſe, cum de Deo, & verbo, & Spiritu Sancto
cogitandum putes, aufer mihi locales capacitates, neque alibi exiſtere Patrem, aliò vero emit-
ti Filium, ex ratione gignendi ſuſpiceris. Iſtiuſmodi falſæ vel potius impiæ ratiocinationes te
in ſubſtantia Filij ſcandalizant, atque ideo, vnà cum Filio Spiritus quoque Sancti tibi abne-
gationem inducunt, quum omnia à Patre præoccupata exiſtimas. Ne requiras magnitudinẽ
loci tam ſpacioſam, quæ capere poſſet Dei magnitudinem: non enim id quod immenſurabile
eſt, in menſurato contineri poterit. Quoniam palmo ſuo metitur cælum, vt Propheta per cõ- *Eſa. 40*
parationem inſinuat: Menſus eſt quoque aquam manu, & vniuerſam terram pugillo. Si igi-
tur minimum quiddam eſt hæc vniuerſitas rerum, vt prophetica parabola vtcunque ſubindi-
D cat, quomodo igitur pro ſpaciolo minimæ rei, deum ſeſe portigere & circũſcribere, ſuſpicari
poteris? qui non eodem modulo cum vniuerſitate rerum decurrens, adimplet vniuerſa: Cor-
porale enim id eſt, vt ſi exempli cauſa dicas, aërem impleuiſſe quicquid inter cęlum & terram
eſt. Cæterum, hic non ita agitur: deus enim vt vis ac potentia continet omnia, eò quod poten-
tia incorporalis & inuiſibilis ſit, non ambiens, nec ambita. Idem de Filio ac Spiritu Sancto
exiſtimandum. Quippe per filium & in Spiritu omnia Deus & conſtituit, & amplectendo cõ *Pater Filius & Spiritus Sanctus an locis indi- geant.*
ſeruat, Impium igitur aut quærere aut cogitare, vbi ſit Deus: aut quem locum obtineat Ver-
bum: aut Spiritus Sanctus, in quo domicilio claudatur. Si vero quis ideo Filium aut non eſſe
aut non genitum eſſe aſſeueret, quod locus ſituſque illius ſubſtãtiæ inexcogitabilis irreperibi-
liſq; ſentiatur, ille idẽ neque Patrem ſubſiſtere dixerit, atq; adeo ne ſemel quidẽ fuiſſe Deũ, eò
quòd nuſquã illius loc⁹ ſit aut receptaculũ. Dixit inſipiẽs in corde ſuo, nõ eſt Deus. Inſipiẽs haud *Pſal. 52*
dubie quicunq; ſeſe iſtiuſmodi vanis phantaſmatib⁹ fruſtratur. Stultorũ & vecordiũ iſta sũt ver-
ba, oculis & loco volẽtiũ apprehẽdere id q̃ incorporale eſt. Dem⁹ igitur iis puſillas aliquot ima

gines,in rebus incorporalibus sæpius obuias,vt quæ apud nos sint,&in rerum natura appareãt, A si quomodo possimus per ea ad altiora euecti aliqua ratione intelligere incorporalitatem illã Patris & Filij & Spiritus Sancti,ne vlterius falso imaginemur eorum loca, aut locales distinctiones trium istorum excogitemus. Incorporalis enim & spiritualis cùm sit lex, in legis periti præcordiis hæret,& ibidem Prophetæ quoque, nec non Euangelia & Apostoli, dictumque est de legisperitis & eruditis in Prophetis,Habent Mosen & Prophetas. Et Saluator, eum qui vetera & noua verba habet in pectore,similem esse ait homini patrifamilias, qui profert ex thesauro suo noua & vetera. Recepit autem animus Mosis in se omnem Ægyptiacam sapientiam,& eam sapientiam quæ illi a Deo impertita fuit. Et Daniel susceptis omnibus Caldæorum disciplinis capax adhuc erat ad varios Diuinæ Sapientiæ intellectus:quòd per Ezechielẽ indicat Deus, cùm ait:Nunquid sapientior es Daniele?Omne quod occultum est,ostensum est tibi. Innumerabilis Salomonis prudentia, & aceruus copiáque mentis eius vt arena maris. Qui igitur tantam vim multitudinemque sapientiarum in vnis præcordiis vident, cogitent, ratiocinenturque eas in loco non existere. Quis enim hominum tantæ vastitatis, vt sufficerit ad tantam rerum multitudinem capiendam,si locis distinctis singula theoremata obseruationesque consisterent? Si igitur spiritualia quæ hic sunt,quum plura sint numero, non opus habent pluribus locis,sed circa vnam eandemque mentem versantur, intelligamus, quaso, ea quæ supra nos sunt,& per se incorporalia existunt,Patrem scilicet, Filium & Spiritum Sanctũ locis non indigere,neque receptaculis distincta esse, ac ne ob id inexistentem nulliusque essentiæ aut Patrem aut Filium aut Spiritum Sanctum audeas statuere, eo quod neque locum definire,neque singulis locum assc̃ribere possis. Nam & Pater suum esse ad plenum possidet, & citra vllum defectum radix & fons Filij & Spiritus Sancti. Itidem quoque Filius est, viuitque in plena integraque Deitate, vt Verbum & germen Patris sui citra vllum defectum. Plenus quoque filio Spiritus Sanctus,non pars alicuius, sed integer per se atque ita verè Trinitas coadunata est sine vllis interuallis. Nihil enim est quod illos distineat, coexistunt æternaliter, quum nullum æuum intercedat. Formam porro vnam & eandem ex se reddunt, Patre quidẽ in Filio spectabili,Filio vero & in Spiritu intelligibili,& ab homine in participatum recepto. Nos enim,inquit,omnes reuelata facie, gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transfigurabimur de gloria in gloriam tanquàm à Domini Spiritu. Ne igitur,quasi in corpore C tria membra induisa imaginemur:impia enim istiusmodi ratiocinatio alienaque ab incorporeis à sua integritate perfecta sunt. Accipiamus igitur indiuisam coexistentiam, inuicem sibi coexistentibus sine vllo interuallo: & tres quum reuerà sint,vnam formam intelligamus, quæ quidem incipit à Patre,sed resplendet in Filio, apparet euntem & demonstratur in Spiritu Sãcto. Quapropter illi qui Spiritum ferunt, Christum quoque ferunt. Qui enim, inquit, Spiritum Christum non habet,ille non est eius. Si vero Christus in nobis, corpus quidem mortuũ est propter peccatum,& cætera quæ deinde sequuntur. Et Ioãnes, Ex hoc cognoscimus,quòd ille in nobis est,quoniam ex Spiritu suo dedit nobis. Et templa Spiritus Sancti corpora nostra Paulus appellat,Christum autem in nobis esse dicit. Christo autem habitante in interiore nostro homine, vt scriptum est,Deus in nobis habitat. An nescitis,inquit,quòd templum Dei estis & Spiritus dei habitat in vobis? Cum igitur Deitas ita indiuisibilis sit, condisce religiosè ex sacris scripturis,vnam in tribus formam intelligere,non vnam rem ex tribus componere. Inseparabilia esse quæ in actionibus spectantur, ex Apostolo mysteriorum interprete audire licet, vbi dicit:Diuisiones gratiarum sunt,idem autem Spiritus: & diuisiones ministeriorum sunt, D sed vnus Dominus:& diuisiones operationum,verùm idem Deus,qui operatur omnia in omnibus:Et in vnam summam omnes has gratias colligens,hoc corollarium addit: Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus,diuidens singulatim vnicuique, prout vult. Cum autẽ omnia agãtur à Deo per Christum in Spiritu Sancto,indiuisam cõspicio operationẽ Patris & Filij & Spiritus Sancti. Cęterũ,non ob hoc cõplicans in vnũ ista omnia,ex quo,per quẽ,in quo,adnitor ex Trinitate, vnitatẽ facere. Neq;,vt hominẽ ex tribus istis compositum intelligo,spiritu, anima,corpore:ita quoq; & Deũ compositũ imaginari licet, quẽadmodum isti audẽt facere. Neq; sub istiusmodi impia opinione,indiuisibilitatẽ prodo:neq; si quis dicit,vt Verbũ animo cõceptũ,aut voce enũciatũ à cogitante & loquẽte,indiuisibile est:ita quoq; in Ratione Patris & Filij & Spiritus sancti fieri. Partes enim cõsertiles & eius qui mouetur motiones,ad incõpositam & inalterabilẽ naturã,nullam omnino habent cõmunionẽ. Alioqui, quomodo emittit partẽ sui aut suam motionẽ Pater in mundũ,dum emittit Filiũ:aut Filius, Spiritum Sanctum in mundum?an,quia Filius à Patre emissus non est? Atqui id contrà,vbique testimoniis comprobatur

Matt. 13.

Daniel omnibus Caldæorum disciplinis instructus. Ezec. 28.

Trinitas quomodo suis vllis interuallis coadunata sit.

Forma vna in tribus personis. 2. Cor. 3

Rom. 8.

Ioan. 16. 1. Cor. 6

Apoc. 21.

1. Cor. 12

1. Cor. 12. Opera patris & filii & spiritus sancti in diuisa.

A probatur,ipseque adeo Paracletum se missurum pollicetur, & in mittendo promissioni satisfacit. Cæterum,illi qui ex Trinitate vnitatem faciunt,adulterare & emissionem & generationem enituntur. Intus enim aiunt,existentem in Patre Filium,sanctificationem hominis peragere:hoc est vnum & solum Deum,atque ita hominem emissum esse,non Deũ ex deo. Quomodo enim, inquiunt, mitti potuit Verbum, quod non dirimitur, neque segegratur ab eo, cuius est Verbum? Sed quis Euangelistæ de incarnatione Verbi prædicanti contradixerit,vbi ait, Verbum caro factum est? aut eidem dicenti, Verbum è cælo descendisse, fidem neget? cũ idipsum subinde saluator clamet:ipsumque non hominem esse Apostolus ad Galatas confirmet. Nam tametsi homo sit eiusdem nobiscum vocabuli,secundus tamen homo est,non qualis prior ille è terra genitus,quum ille fuerit anima viuens:iste verò Spiritus viuificans. Hæc enim sunt Diuina & Apostolica verba & dogmata. Quin & ipsa opera Deitati testimonium perhibẽt, vt quæ perpetrata sint Diuinis prorsus & cælestibus viribus,quale est quum imperat elementis,increpat spiritualibus potestatibus,membrorumque mutilationes restituit,& volũtate morbos sanat,suamque potestatẽ profitetur,& nõ occultat,mortem delet,vitã & incorruB ptibilitatẽ illustrat,corruptã hominũ naturã denuo ædificat,ac mundũ renouat sua ipsius præsentia,nouaq; creatura apparet & prodit per resurrectionem Christi,dũ transformatur corpus humilitatis nostræ,in cõformationẽ corporis gloriæ eius,vniuersáq; creatura liberatur à seruitute corruptionis,in libertatẽ gloriæ filiorũ Dei. Cæterum, Patrem non esse duntaxat Deum, aut Dominum nostrum Iesum Christum,omnes sacræ scripturæ testantur, quæ Filium Dei aduenisse prædicant,& de patre suo assiduè loquentem ostendunt, dum a Patre se venisse differit,& ad Patrem abire denunciat. Neque opus est vt prolixius adhibeamus testimonia, quũ omnia,vt sic dicam,sacra verba & Apostolorum scripturæ ad hoc tendant. Alias item nobis controuersias excitant,& Iudæorum blasphemias inferunt, irridentes mysterium emissionis & incarnationis Verbi. Nam si emittitur,inquiunt,& descendit,non est cũ eo qui ipsum emittit:neque ei,qui sursum manet,cohæret. Discant igitur,sursum illud & in alto esse,non corporaliter duntaxat audiẽdum,sed noua ratione intelligendum esse. Quoniam illud dictum, quo fertur sublimis super omnes gentes: Et illud item, Exaltabo te Domine: Rursus & illud, laudabilis & superexaltatus in secula,non in loco quopiam & sublimi Dominum constituunt, neC que Dominum ab hominibus euehi describunt, aut ab aliis qui eum laudibus extollunt, sursum extolli,sed maiestatem inuisibilis Deitatis,sublimitatem vocant. Et is qui dicit, Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum, non pro loco domicilij cælum adsortitur Domino,& hominibus terram:sed excellentiam Dei magnificentiamque oculis subiicit. Cũ igitur maiestas & magnificentia in Deo,supercæleste quiddam nominatur:id quod huic contrarium est, humile terrenniter dicatur & in terris versari:facillime comperis descensum Verbi inclinationem esse ex incorporali maiestate, ad vilitatem corporis, cùm seipsum dediderit in corporalem speciem,humani generis amore. Ne igitur corporales istæ voces,hoc est descẽsio & emissio ad inficiandam eius incarnationem producantur,quoniam localiter neque descendit Deus neque emittitur:sed audiant Apostolum id negocij & eiusmodi comparationes metaphoráque explicantem: Nõ rapinam arbitratus est,esse æqualem Deo,sed seipsum exauD sit,formã serui accipiens,in similitudinẽ hominũ factus. Hoc enim est descẽdere,hoc est emitti induique in amiculũ vilius quàm pro ipsius dignitate. Descẽsus item humanæ speciei superinductio atque inuestitio est secundum Patris voluntatem instituta. Quòd si loco & corpore verbum non circumscribitur non auelletur ab incorporali Patre ob corporis sui attemperamentum:nam excepit eum volentem corpus,quatenus idonea est humana natura Deum susc̃ipere:manet nihilominus in sua ipsius natura quæ ante incarnationem fuit. Quamobrem descensus è cælo non fuit digressio è cælo: neque item emissio è cælo segregatio à Patre.

Ex trinitate vnitatẽ facere quid

Ioan. 1

Gal. 2

Deus quomodo emittitur.

Psal. 112.

Psal. 29

Dan. 3.

Psal. 113

Phil. 2

Emitti quid.

Descensus Verbi e cælo.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ ORATIO, VNVM ESSE CHRISTVM.

DEcet eos qui ſemel reſilierunt à gẽtili errore, vnum eſſe Chriſtum omnium Deum agnoſcere, non autem adhæreſcere creaturis: vel res conditas, aut pro diis habere aut deos facere, ſed potiùs creatorem colere, qui eſt benedictus in ſecula. Itidem quoque faciendum ab illis, qui recedunt à Iudaica incredulitate, Iudæoſque de vecordia & ingratitudine vituperant, & in Dominum Ieſum Chriſtum Fidem habent, eumque ſentiunt omnibus vndecunque teſtimoniis probari Deum eſſe: iis quoque par eſt vt id agnoſcant, tum ex eius poteſtate, tum ex ſignis diuinorum operum, & potiſſimum ex imperandi authoritate: neque vt amplius ob ſpeciem externam, ad communem & nudum hominem opinione delabantur, néue ſecundum viſibilem formam inuiſibilem eius naturam definiant, ne ob corpus corporeaſque affectiones, merum eum hominem exiſtiment, & vnum noſtri generis, & pro noſtra cõditione patibilem. Hæc enim fuere Iudæorum mala, hæc illorum fidem deprædata ſunt, & hoſtes Deo infeſtoſque reddiderũt. Eadem affectãt, qui nunc gentili & Iudaico morbo laborant & neutiquã recipiũt aut credunt incorporatũ fuiſſe Deum, ſed potius dũ rationibus humanis cõtentionibúſque & philoſophia ethnica, magna & incõprehenſibilia apprehendere conantur, quomodo ſcilicet gignatur id quod incorporeum eſt, quomodo procedat, & vbinam ſit qui vbique eſt, & qui omnia continet, & omnia replet, & quomodo extra, & quánam ratione iſtiuſmodi diſputationibus ad infidelitatẽ abrepti ſunt: & pro natiuitate, fracturã: & pro progreſſu, creationem & tranſitum induxerunt: Rurſuſque iidem de incarnatione, quomodo incarnetur, quomodo incorporetur, quomodo componatur ad corpus paruũ is, qui cõtineri nequit: quomodo vniatur inconditũ condito: & circumſcriptili, id quod circũſcribi non poteſt: quomodo in parte, magnus ille & immenſurabilis & impartibilis. Aut enim magnum in paruo locello contractum eſt: aut quod magnum fuit, paruum eſt factũ: aut partem Deitatis, & nõ totũ recepit: quæ diſſertationes planè ſunt impiæ. Ac progreſſi ſunt iſti ex iſto quomodo, & qua ratione, & quali conſequentia ad incredulitatem: & inhabitationem, pro incarnatione fabricati ſunt: & pro vnitione & compoſitione Dei cum homine, indolem induſtriamque humanam: & pro vna ſubſiſtentia Domini noſtri Ieſu Chriſti, duas ſubſiſtentias & duas perſonas: & pro Sancta Trinitate, quaternitatem inepte ſimul & impie ſentientes: Ineptè quod Deo hominem coæquant: & quæ ſerua ſunt, cum domino in eodem gradu & numero collocant: & conditam perſonã, cum inconditis perſonis conſtruunt: Impiè vero, quod vnam ſubſiſtentiã peregrinam omnino & alienigenã, & ex omnibus rationalibus creaturis vltimã & extremã & minimã, Trinitati admiſcent. Quòd ſi denuo exacte animaduertas, & rebus ipſis oculos intendere velis, deprehendes eos extra Trinitatẽ ſummouere Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ, vt mancipiũ, vt hominẽ inadorabilẽ, ac potius adorantẽ, & vna cum cæteris omnibus inſeruientem & ſubiectũ Sãctæ Trinitati, vt Marcellus & Paulus Samoſatenſis, Apoſtolica ſcripta, ad ſuam detorquentes ſententiã, interpretantur, qua parte dicit Apoſtolus, Cum ſubiecta ei fuerint omnia, ſubiicietur quoque & Filius: aut aſſumptus homo ſubiicietur ei, qui ipſi ſubiecit omnia, vt ſit Deus, inquit, ita vt ante incarnationem fuit, omnino incorporalis ac prorſus ſine corpore. Homoque quondam ab eo aſſumptus, & tum Diuinitate exutus, cum omnibus ad genua adorabundus procidet, Deóque ſubiicietur. En, in quantam ſtultitiã dilabũtur iſti ſcioli, in quantã veſaniã & infidelitatẽ proruũt, vt animo cõcipiant fingantq; quæ nõ ſunt, & fabulas garriãt? Non ſolũ autẽ Fidei ſeſe adiũgere noluerunt, ſed & dolos commẽti ſunt, fraudeſq; inſtituerũt, fictis ad id ſtultis & inſcitis quæſtionibus ad vulgi errorẽ & defectionẽ. Si enim futura in expectatione habuiſſent, aut Dei aduentũ iudiciumq; credidiſſent, aut pœnã veriti eſſent, Fidei ſe adiũxiſſent, Euãgelio obtẽperaſſent, Apoſtolos ſequuti fuiſſent potius, quàm humanas rationes. Chriſtum enim, Apoſtoli proficiſcẽtes, ſtatim prædicauerũt idq; vno ore ſine vllo diſſidio: natũ illũ ſcilicet in Bethlehem eſſe ex ſemine Dauidis, ſimilemque ſpecie hominibus & crucifixum pro hominibus ſub Pontio Pilato, eundemque & Filium Dei, & hominem dixerunt, eundem ex cælo, eundem de terra, eundem impatibilem, eundem paſſum, & non alium, nonduas perſonas, non duas hypoſtaſes, non duas adorationes. Quorſum diſſeptationes & verborum pugnæ? Vtilitas ipſa conſiſtit in credendo, colendo & tacitis

Iudæorum mala que. Iudæorum & gentilium deliria.

1. Cor. 15.

Apoſtolorum vnanimis prædicatio de Chriſto.

Vtilitas Chriſtianorum in quo conſiſtat.

A tacitis adorationibus. Agnoſco cum verum è cælo Deum impatibilem, agnoſco eũdem ex ſemine Dauidis, quantum ad carnem attinet, hominem è terra patibilem. Non diſquiro, cur idem patibilis & impatibilis, aut cur Deus & homo, ne curioſus in inquirendo cur & quomodo, excidam à bonis, nobis propoſitis. Primùm enim credere oportet & glorificare, & ſecundò in ſublimi rationem iſtarum rerum petere, non humi ex ſanguine & carne conquirere, *Matt. 16* ſed ex reuelatione diuina & cæleſti. Beatus enim es Simon Bariona, quoniam caro & ſanguis *Mat. 16* non reuelauit tibi, ſed pater meus cæleſtis. Et tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo *Eccleſia.* Eccleſiam meam: & portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam. Fidelis ſermo, & non vacillans promiſſio, & Eccleſia inuicta res eſt, etiamſi inferus ipſe commoueatur, & ſi qui in infer- *Ioan. 16.* no ſunt, mundi principes tenebrarum tumultum faciant. Habe fiduciam in eo qui dixit, Fidite, ego vici mundum, & paſſionibus itidem vici: quandoquidem huius mundi dominum patiendo potiſſimum vicit, & in cruce pendendo mortales ſeruauit, & moriendo viuificauit. *Chriſtus Deus & homo.* Oculis igitur & auribus cognoſcis eundem ſimul Deũ & hominẽ. Si enim Deus duntaxat fuiſſet, quomodo paſſus fuiſſet? Quomodo denique aut crucifixus aut mortuus, cum alieniſſima

B ſint iſta à Deo? Rurſus ſi homo duntaxat, quomodo paſſionib. viciſſet, ſeruaſſet, viuificaſſet? Hæc ſupra hominem erant. Atqui idem & patitur & ſeruat, & per ipſam paſſionem victoriã parat, idem Deus, idem homo, idem vtrunque ſimul, vt vnum quiddam, & ſingulum vt ſolũ. Sed dixerit quiſpiam ex ſapientioribus & ferocioribus, vt eximius diſputator in medium pro- *obiectio ad uerſarioꝝ, Vtrum corpus chriſti conferat ad integritatẽ hypoſtaſeos.* diens: Pars igitur Verbi, corpus eſt, vt quod abſoluat ſubſtantiam Filij, vt ſit vnus Filius Dei ex ambobus compoſitus, imperfectus in ſe, & corporis additamento ad perfectitudinem ſui indigens, alioqui quomodo vnus, aut quomodo vna hypoſtaſis aut vna perſona? Quinimò in diuerſum, ſi vna hypoſtaſis Verbi & carnis, quomodo ea haberi poſsit Filius Dei? Caro enim eiuſdem ſubſtantiæ erit cum Deo, quod nefarium dictu eſt. Quòd ſi concedas, ſequetur ex iſta conceſsione, ne Verbum quidem futurum eſſe eiuſdem ſubſtantiæ cum Deo, quod planè abſurdum eſt. Verbum enim per ſe integrum eſt, & conſubſtãtiale, propriámque ſibi hypoſtaſim habet, nulliúſque ſupplementi indiget. Cæterum, qui iſta loquuntur, ſuam ipſorum mentem ſententiámque aperiunt, quòd duas hypoſtaſes ſiue perſonas in Chriſto cõſtituant, & aduerſum eos calumniis vtantur, & vndecunque ſatagant noſtros ſermones ad

C aliquid abſurdi detorquere, quaſi corpus diceremus aliquid cõferre ad abſoluẽdã verbi eſſentiã, aut illud eſſe eiuſdẽ cum Deo ſubſtantiæ, aut non alienũ externũque omnibus modis à perſona Filij, quæ tamen ipſorũ verba ſunt: aliã hypoſtaſim carnis ſiue aſſumpti hominis (vt ipſi aiunt) introducentes: aliã rurſum Dei aſſumentis, aliámque itẽ perſonam Filij Dei, & aliã perſonam Filij hominis ex ſemine Dauidis ſecundum carnem oriundi, adeo, vt neque Filius Dei ſit Filius hominis, quum ſit diuerſus à Dauidis natura: neque is qui ſecundum carnem ge- *Solutio.* nitus eſt, ſit Filius Dei, quum ſit diuerſus à natura Dei. Nos autem fratres vnum & eundem illum Deum eſſe dicimus, in hoc ſequentes Apoſtolos & Prophetas: ac potius Euangeliſtæ credimus, quàm vt turbidi incertíque ſalutis ſapientię gentilium, humaniſque rationibus adhęreſcamus, vnum illum eundémque Deum confitentes, vnam hypoſtaſim, & vnam perſonam, non vt complementum aliquod ad integritatem hypoſtaſeos conferat corpus: id enim prorſus impium, quum diuinitas, per ſe integra & perfecta, incapax omnis defectionis, ſimplex, vniformis & incompoſita, in partes non diſtinguatur: hoc eſt, quatenus Verbum Deus

D eſt, & vniforme, in diuerſitatem membrorum, aut rerum, ſiue eæ corporeæ ſint, ſiue incorporeæ, non cadit. Verbum enim res abſoluta eſt, & penitus incorporalis: non enim Deus ita in- *Verbum quid. Filius Dei quomodo incarnatus.* carnatus eſt, vt caro fieret: neque Filius Dei ita humanum corpus ſumpſit, vt in hominem mutaretur: neque dominus gloriæ, ſerui formam geſtauit, vt ſeruus redderetur, ſed homo & Filius hominis eſt ille, qui eſt Filius Dei, idémque ſeruus ſpecie tenus, qui eſt Dominus natura. Non corpus igitur vim habuit abſoluẽdæ diuinæ hypoſtaſeos, ſed ille qui verè integer perfectúſque eſt, id, quod imperfectum erat, abſoluit, & qui nullius indigus erat, coniunctus eſt & coadunitus cum carne: & qui nullius rei neceſsitatem ſentit, dedidit ſe corpori neceſſariis indigenti. Nullus enim eorum qui recte ſapiunt, aut quiſquis ſobrius eſt, aut mente non deſtituitur, de ea re dubius eſſe poteſt, quòd, quemadmodum Verbum perfectum eſt, & ſua hypoſtaſi abſolutum, neutiquam opus habuit carne, vt Deus perfectus eſſet: ita neque corpus Verbo indiguit, vt integrum pro ſua hypoſtaſi fieret, ſed cæleſti Saluatore indigebamus, cæleſti vindice peccatorum, & inſtauratore noſtræ miſeriæ, cæterarúmque, quæ inde proueniunt, calamitatum. Statim igitur ab ipſo natali, renouatio ſeſe oſtendebat, & diuina natura geniti ipſa ratione naſcendi apparebat: quippe, qui non ſecundum antiqui hominis natiuitatem ex

viro & muliere procreatus sit,quum alioquim possibile sit fœminam sine opera virili grauidam reddi.Atque ideo Deus nascentium conditionem in patribus sitam fundatámque esse voluit,quemadmodum à Scriptura narratur Leui in patris sui Abrahæ lumbis fuisse. Cæterum,vindex iste vim existendi non ab Adam capiens,sed formam ex Adam assumens, carnẽ dico,quæ cum anima humana coniuncta fuit,homóque factus secundum visibilitatem, introduxit in mundum nouitatem secundum inuisibilitatem, contra quam neque vim suam mors,neque tyrannidem suam diabolus retinere potuit,eóque commersio Verbi cum mortalibus tyrannide oppressis, ingens discrimen illatum est humanis rebus,eò quòd inde asserti sint in libertatem,vindicatique à tyrannide:quin ipsa Virgo nuncio tam læto accepto , admirata est istam procreandi Saluatoris rationem,Quomodo fiet,inquit,quoniam virum non cognosco?quo tempore illi indicatum fuit, diuinum hunc esse nascendi modum sub specie carnea. Erat quidem cæleste donum,sed germen terrestre,vnde pacificatio terræ emersit, & cum cælis similitudo quædam prodiit, prout gaudium Angelorum clamantium præ se ferebat, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax.Læti igitur de natiuitate Christi, non humana aliqua hilaritate,qualis est eorum hilaritas,quibus soboles est genita,& natalitium epulum celebratus,sed de præsentia Christi,de diuini iubaris illustratione gaudeamus , vtpote , quibus nihil iam commercij futurum est cum captiuitate, sed participes futuri sumus redemptionis secundum Apostolum.Quis igitur in istis rebus vsus? aut quid sibi Christus voluit ex ista diuiniore quàm pro hominum natura,nascendi ratione?aut ex isto genere educationis,quæ nostram conditionem transcendit?Forma ea quæ carne constabat,in aqua baptizatur vna cum Iudæis:Ioannésque baptizator est:fluuius, qui diuinum corpus abluit,Iordanis est:& qui è cælo descendit,spiritus est:& super quem descendit,purum & incontaminatum Christi corpus est,vnde in nos quoque dimanat pũrificatio,vt & nos eum sequamur, implentes omnem iustitiam, purgati in ipso domino nostro,cui sit gloria:Amen.

Luc.1.

Luc.2

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, AD ADELPHIVM FRATREM
ET CONFESSOREM CONTRA ARIANOS,
oratio quinta.

Hæreseos morbus semper in deterius progreditur simile.

Approbatio.

DErlectis tuæ pietatis literis,non potuimus non approbare tuam erga Christum religionem,deumq; in primis glorificauimus,qui tibi istiusmodi gratiam largitus est, vt & recti pariter & simplicis sis animi,non tamen simplicitatem tuam lateant,quatenus hoc fieri potest, diabolicę insidiæ. Cæterum,id nos admiratione attonitos perculsósque defixit,quòd videremus hęreticorum insaniam in id barathri recidisse,vt sensus non amplius integros aut incolumes retinerent : sed prorsus mentem vndecunque vitiatam reportarent . Talia nimirum sunt,quæ diabolus suggerit:talia sunt, quibus diabolus tentat:in talibus & Iudęorum zelus & inuidia sese exercet. Quemamodum enim illi nusquam non argumentis victi,calumnias secum meditantur,non in alium vsum, quàm vt dominum inficiantur,& in sui perniciem Prophetas conuellant,ita quoque isti videntes esse vndecunque notatos infamiáque conscribillatos,ipsorumq; hæresim apud omnes abominabilem haberi, scelerum inuentores sese præbent,vt nusquam remissa cum veritate pugna, Christi perduelles hostésque permaneant.Vnde enim in illos hoc malum subiit?aut quomodo omnino ausi sunt hanc nouam ignominiam contra Saluatorem imaginari?Cæterum,vt apparet,mala omnino res,impius:& is qui circa Fidem improbus inuenitur . Antea enim,dum abnegarent deitatem vnigeniti Filij Dei, simulabant sese quidem vel saltem eius in carne aduentum agnoscere:nunc autem pauxillatim subsidentes,subtrahentésque sese,vt homines prorsus impij,ab ista opinione deficiunt,adeo,vt iamvlterius neque Deum agnoscant,neque hominem eum factum credant.Si enim credidissent,nunquam talia locuti fuissent,qualia tua religiositas aduersus eos scripto prodidit.Tu igitur charissime vir,in refutandis,admonendis,increpándísque hoc genus hominibus,officium congruum Ecclesiasticæ traditioni,& dignam tua erga dominum pietate præstitisti. Illi enim,quia exacerbati à patre suo diabolo, non cognouerunt neque intelligunt,vt scriptura ait,sed in tenebris ambulant, discant saltem à tua pietate suam

suam,qua vtuntur,insaniam Valentini,Marcionis & Manichæi esse. Ex quorum grege, isti pro veritate & rerum fide inane simulachrum introduxerunt:illi diuidentes, quod indiuisibile est,inficiati sunt Verbum carnem esse factum,& habitasse in nobis.Cur igitur, quum ita sentiant,non sese etiam eorundem nominum successores hæredésque profitentur? Par enim est,vt quorum prauam opinionem receperunt,eorum quoque vocabula & titulos accipiant, vt iam deinceps Valentiniani & Marcionistæ & Manichæi appellentur . Forsitan ex putore graueolentiáque istorum nominum fieri potest,vt pudore commoniti tandem intelligant, in quantam voraginem impietatis delapsi sint.Erat certe satis ex decoro, si nihil illis responsi daretur,idque iuxta Apostolicum præceptum,Hæreticum post vnam atque alteram admonitionem deuita,vtpote de quo iam certum habeatur, ipsum in reprobum sensum esse datum, atque ita peccare, vt qui ex seipso condemnatus sit;præsertim quum Propheta de huiusmodi hominibus dicat,Stultus stulta loquetur,& illius cor vana cogitat.Cæterum , quoniam isti veluti pro moribus sui imperatoris diaboli circũambulãt,quærentes quem ex simplicioribus deuorent. necessarium nobis visum est,tibi rescribere,vt denuo ex hac admonitione instructi fratres , rectius in posterum eorum præsentiant vanitatem . Non enim creaturam adoramus,absit.In Ethnicos & Arianos istiusmodi delirium competit:sed Dominum rerum creatarum,incarnatum Verbum Dei adoramus.Nam tametsi caro ipsa per se pars sit rerum creatarum, attamen Dei corpus effecta est, neque istiusmodi corpus seorsum discriminatum à Verbo adoratione prosequimur, neque Verbum adoraturi,Verbum à carne longè seponimus,sed cùm sciamus, vt dictum est, Verbum carnem esse factum , illud iam in carne situm Deum agnoscimus.Quis igitur tam vecors est,vt Domino ita loquatur,absiste à corpore , vt te adorem?aut quis ita impius est,vt cum Iudæis propter corpus dicat ei , Cur tu cum homo sis,Deum te facis?Atqui non istiusmodi moribus leprosus erat: adorabat enim Dominum in corpore,eúmque Deum esse persentiebat his verbis vtens, Domine si vis , potes me mundare. Neque ob carnem arbitratus est esse creaturam dei Verbum, neque quia Verbum erat opifex rerum,carnem pro nihilo habuit, quam indutus erat: sed vt in re creata, creatorem subsistentem adorabat,ideóque mundatus est.Mulier item quæ sanguinis fluxu laborabat , solius fimbriæ attactu sanata fuit.Et mare fluctibus spumosum, vbi audierat Verbi incarnati vocem,à tempestatibus conquieuit.Itidem & is qui à natiuitate cæcus erat , saliua carnis curatus est à Verbo,Et quod maius est & admirabilius(nam fortasse hoc ipsum impiissimos scãdalo offenderit)etiam in ipsa cruce pendente Domino cum eius ibi corpus esset,& in corpore Verbum,sol obtenebratus est,terra intremuit,petræ scissæ sunt,velum templi disruptum est, & multa corpora Sanctorum quæ dormierant,resurrexerunt.Hæc facta sunt, & nihil omniũ ex rebus creatis pro ea audacia quæ nunc est in Arianis, cogitauit,num incarnato Verbo credendum esset:sed quamuis eum hominem esse intuerentur,rerum tamen conditorem eundem agnoscebant: & quamuis humanam vocem audirent, non tamen ideo eum creaturam autumabant,imò maiorem in modum inhorrescebant, nihilóque minus cum sic agnoscebant,quasi è templo suo sancto vocem edidisset. Cur igitur impij isti non reuerentur & timent,ne quemadmodum non probauerunt eum habere in cognitione , ita tradantur in reprobum sensum, vt faciant ea,quæ non decent? Non enim rem creatam, rerum natura adorabat,neque ob carnem eius recusauit dominum adorationibus prosequi, sed ideo adorauit, quia vidit suum opificem architectumq; in carne consistere. Et in nomine Iesu omne genu flectebatur, & in posterum flectetur, cælestium simul & terrestrium & infernorum , & omnis lingua confitebitur(licet id ipsum Arianis non videatur)Dominum Iesum Christum esse in gloria Patris. Non enim caro ignominiam attulit Verbo Dei , absit. Sed potius caro per Verbum Dei glorificata est.Neque ideo,quia seruilem formam assumpsit filius,qui in forma Dei est,quicquam diminutus est in sua deitate, sed potius vniuersæ carnis rerúmque creatarum inde liberator & vindex effectus est.Neque si Deus emisit,Filium suum genitum ex fœmina,ex ea re nobis aliquid probri,sed potius honesta gloria & magna gratia obuenit. Factus est enim homo, vt nos in seipso deificaret,genitúsque à fœmina est,& procreatus à Virgine, vt nostri errabundam procreationem in se transferret,ac in posterum efficeremur genus sanctum, ac participes diuinæ naturæ redderemur,vt ait sanctus Petrus Apostolus. Et imbecillitatem legis,qua langueſcebat propter carnem,misso Deus filio suo sub similitudine carnis peccati,de peccato condemnaret peccatum in carne. Carnem igitur à Verbo assumptam esse vides,ad omnium hominum libertatem , & ad cunctorum hominum excitationem è mortuis,& redemptionem à peccatis. Qui igitur fieri potest, vt qui carnem eius rem nihili

Hæretici suis intellectu.

Tit.3.

Esa.32

Creaturam non adoramus in christo,cũ ipse creatura non sit sed Deus.

Ioan.1.

Exempla. Mat.8. Matth.9.

Luc.23.

Ioan.9.

Phili.2.

Christus ab humanitate nullum recipit detrimentum.

1 Pet.4.

contemptibilémque esse volunt,atque ea de causa obtrectant Filio Dei,vt rei factitiæ aut cõ- A
ditæ,non ingratissimi appareãt, & omni prorsus odio digni? quippe qui propemodum ad
Deum loquantur,Ne mittas Filium tuum vnigenitum in carne, ne feceris eum ex Virgine
Arianorũ preces contra Christi incarnationem. assumere carnem,ne nos à peccato & morte eripiat,nolumus eum in carne nasci,ne pro nobis
mortem excipiat:non cupimus Verbum carnem fieri,ne hic noster mediator & interpres fiat
in adeundo & orando Deo,quo cælestia domicilia inhabitemus. Claudantur portæ cælorũ,
ne Verbum Dei per velamen carnis suæ nobis renouet iter ad cælos.Hæ sunt eorum voces,
quas diabolica audacia proferunt, & cuius instinctu hæc insana comminiscuntur. Nam qui
Verbum carnem factum adorare nolunt,ingratos se exhibent eius humanitati: qui verò di-
strahunt Verbum à sua carne,nullam omnino redemptionem peccati, aut mortis euastatio-
nem existimant.Vbi (quæso)tandem nefarij seorsum per se inueniunt illam carnem quam
Saluator noster Iesus Christus assumpsit,vt audeant dicere, non adoramus Dominum cum
carne,sed disiungimus corpus,illique soli cultu inseruimus?Beatus certe Stephanus in cælis
Act.70 Act.1. Ioan.16. vidit dominum à dextris stantem: Angeli item dixerunt discipulis,ita veniet quemadmo-
dum vidistis eum in cælum proficiscentem.Quin & ipse Dominus dixit alloquens Patrem,
Volo,vbi ego sum,vt ipsi vbique nobiscum sint.Iam si omnino indiuisibilis est caro à Verbo, B
par est istos vel errore depósito adorare Patrem in nomine Domini Saluatoris nostri Iesu
Christi,vel si non adorent,aut cultu prosequantur Verbum in carne genitum, vndecunque
ab omnibus exturbari, neque vlterius pro Christianis,sed pro Ethnicis haberi,& Iudæis ad-
Fides nostra quæ & à quibus confirmata. numerari.Illorum enim(vt prædixi)istiusmodi insania est ac improbitas: nostra contra fides
recta est,& ex doctrina Apostolica & traditione Patrum confirmata,& nouo & veteri testa-
Esa. 7. 1.Pet.4 Tit.2 mento, cùm & Prophetæ clamant,Mitte Verbum tuum & veritatem tuam: & Ecce, Virgo
in vtero concipiet & pariet Filium,& vocabitur nomen eius Emanuel, quod est, nobiscum
Deus:quid id aliud indicat,quam Deum in carne existere?Et Apostolica traditio common-
stret,Petro referẽte Christum in carne passum esse,Paulo item loquente: Expectantes beatã
spem & aduentum gloriæ magni Dei,& Saluatoris nostri, domini nostri Iesu Christi,qui de-
dit seipsum pro nobis,vt nos liberaret ab omni peccato,purificarétque sibi populum peculia-
rem,æmulatorem bonorum operum. Qui igitur,quæso,seipsum tradere pro nobis potuis-
set,nisi carnem gestasset?Hanc enim cum gestaret,seipsum pro nobis tradidit, vt mortem re-
cipiendo vinceret,demoliretúrque eum, qui vim imperiúmque mortis habebat diabolum:
ideo vbique gratias agimus in nomine Iesu Christi,neque ipsius in nos gratiam reprobamus. C
Aduentus Christi in carnẽ quid. Aduentus enim Saluatoris in carnem mortis liberatio est,& vniuersæ creaturæ salus. Qua-
propter dilecte,qui diligunt Dominum,istiusmodi admonitione instruantur: qui verò Iudæ
mores imitantur,Dominúmque relinquunt, vt Caiphæ adhæreant, id age, vt per ista dedo-
ceantur,si modo dedoceri velint,aut queant erubescere:ac tandem cognoscant nos,qui Do-
minum in carne adoramus,non creaturam adorare,sed creatorem corpore creato indutum,
quemadmodum prædiximus.Vellem porro tuam pietatem exquirere ab illis: cum Israëlitis
edicebatur, vt adscenderent Hierosolymam, Dominum in templo adoraturi, vbi erat Arca
& super Arcam Cherubini, gloriæ propiciatorium inumbrantes, recténe fecerint, an con-
trà.Si male fecerunt,eò quod legi obtemperauerint,cur qui legem contemnunt, pœnis sub-
iiciuntur?Scriptum est enim,quod,qui contempserit,& non ascenderit, exterminandus sit à
populo.Sin verò rectè fecerunt,atque ea re Domino placuerunt,qui,quæso,non digni sint qui
Exo.50 sæpius pereant,isti,inquam,nefarij deterrimæ hæreseos Ariani,qui prisci illius populi reue-
rentiam erga templum laudant,dominum in carne,vt in templo suo,adorare recusant? At- D
qui,priscum illud templum lapidibus & auro constructum fuit, vtpote figura,quod superue-
Templum Salomonis cuius rei figura. niente veritate exolescit,cuius secundum Saluatoris vocem, ne lapis quidem super lapidem
mansit,qui non sit disturbatus. Non tamen illi,qui templum videbant lapideum esse, arbi-
trati sunt,Dominum in eo oracula edentem,lapideum aut creaturam esse, neque templum
vilipendebant procul inde adoratum abeuntes, sed illud ingressi, ritè ac legitimè Deum è
templo oracula sua edentem,coluerunt.Quod quum ita se habeat,quî fieri posset, vt corpus
Domini vndiquaque sanctissimum,ab Archangelo euangelizatum, à Spiritu sancto forma-
tum, amiculúmque Verbi Dei,non sit adorabile, cum Verbum manum suam corporalem
exporrigens,sanauerit febricitantem:& vocem humanam edens,excitauerit Lazarum: ma-
nibúsque in cruce protensis, principem potestatis aëris, qui agit in filiis incredulitatis, pro-
strauerit: & viam ad cælum puram nobis constituerit.Nónne igitur qui templum vilipendit,
vilipendit & Dominum qui in templo est?& qui disgregat Verbum à corpore suo, reprobat
gratiam

A gratiam in eo nobis datam?Quapropter impientissimi Ariani,ne ideo, quia corpus res creatitia est,verbum quoque rem creatitiam esse censeatis:néue ideo, quia verbum res creatitia non est,corpori eius obtrectetis.Neque fieri potest,quin admireris eorum animi prauitatem, *Hæreticorũ astutia.* qui omnia & miscent & turbant, cauillationésque excogitant non in aliud, quàm vt condi-
torem vnà cum re condita, vnius ordinis esse, gregalésque persuadeant.Sed audiant obsecro.
Si res creatitia fuit Verbum,fateor, id non assumpsisse corpus creatitium,vt illud viuificaret, *Absurdum*
Quid enim istiusmodi subsidij rei creatæ à rebus creatis, quum ipsæ salutis inopes alienam
opem requirant?sin contrà,Verbum Dei conditor erat,opifexque rerum creatarum,vt fuit,
ideo scilicet factum oportuit,vt in consummatione seculorum,id quod creabile erat,ipse in-
dueret, quò illud iterum,vt conditor,instaurare & recuperare posset.Siquidem, quod crea-
tum est,à creato seruari nequisset,non magis quàm creaturæ à creaturis creari. Nihil igitur
earum rerum fieri potuisset,nisi Verbum Dei non creatura,sed creator fuisset. Quapropter
mendacia non instituant contra scripturas,neque simpliciores fratres scandalis offendant,sed
potiùs,si velint,ipsi sententiam mutent,neque rei creatæ, citra Deum qui creauit omnia,cul-
B tu inseruiant. Sin verò in suis impietatibus perseuerare volunt,soli illis impleantur, & denti-
bus suis frendeant,vti ipsorum pater diabolus. Quoniam Fides Catholicæ Ecclesiæ, Ver-
bum Dei conditorem & opificem rerum omnium agnoscit:& pro certo & indubitato poni-
tur,In principio Verbum fuisse,& Verbum fuisse apud Deum,illúdque ipsum Verbum,ho- *Ioan.1.*
minem factum nostræ salutis gratia, adoramus: Non,vt parem in pari corpore, sed vt Domi-
num,in seruili schemate: & opificem conditorémque in re condita constitutum,vt in eo om-
nia in libertatem vindicans,mundum Patri reconciliaret,omniáque pacificaret, quæ in cæ-
lis, & quæ in terris sunt.Ita enim & Deitatem eius ex patre oriundam cognoscimus, & ad-
uentum & præsentiam eius in carne adoramus.Rumpantur igitur & pereant stultissimi. Sa-
lutate omnes qui diligunt dominum nostrum Iesum Christum. Valete & memores nostri
apud dominum sitis.Optamus dilecte & verè desideratissime,vt si necessum sit, ista recitentur Hieracæ presbytero.

C ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, AD EPISCOPOS ÆGYPTII ET LYBIÆ, CONTRA ARIANOS, ORATIO PRIMA.

D MNIA quidem quæ Dominus noster & Saluator Iesus Christus, vt
Lucas ait,docuit & fecit,ad nostram omnino salutem pertinent. Ve- *Ioan.10.*
nit enim,vt inquit Ioannes,non vt iudicaret mundum, sed vt mun-
dus per eum seruaretur.Sed tamen inter reliqua omnia,ea quoque in
parte eius bonitas admirationi est,quod de hostibus nostris, quibus
nobiscum prælia futura erant,silentium non tenuit, sed de ea re iam
antea in longum prædixit,vt cùm illa inciderent, statim agnoscere-
mus, animóque firmaremur ex illius præmonitionibus, ita inquien-
tis,Oborientur falsi Prophetæ & falsi Christi, edéntque signa & pro- *Mat.26.*
digia magna,adeo vt seducant(si fieri posset)etiam ipsos electos: ecce prædixi vobis. Disci- *Disciplina & gratiæ dei supernaturales.*
plinæ quidem & gratiæ eius in nos collocatæ,magnæ haud dubiè sunt, & supra hominem:
vt est cælestis politiæ specimen,potestas contra dæmones, adoptio iúsque filiorum, & quod *Luc.8*
transcendit sua excellentia omnia charismata,Patris,illa ipsiusq; Verbi cognitio;& donatio,
sancti Spiritus. Sed tamen hominis animus studiosè ad malum procliuis est, aduersarius itẽ
noster diabolus, tanta nobis bona inuidens,obambulat quærens vt rapiat, sementem ver- *Mat.26*
bi è nobis. Ea de causa dominus disciplinas suas veluti thesauros quosdam in nobis recon- *Christi exhortatio ad hæreticos vitandos.*
dens, denunciatione istorum verborum vti voluit,Videte ne quis vos seducat: multi venient
in nomine meo,iactitantes se eos esse,qui ego sum,& tempus in proximo est, multósque in
errorem adducent:ne sequamini eos.Magnum beneficium quoddam contulit nobis iste ser-
mo,cuius opera fit,vt non à specie rerum, quæ apparet, decipiamur:sed potiùs quæ vera sunt, *Diabolus*
quantumque illa se oculis ingerat,discriminare tamẽ & internoscere queamus,idque Spiritus *scelerum*
sancti gratia.Nam quia omnino abominabilis est scelerum inuentor diabolus, immensus ca-

inuentor, doli fraudisque plenus.

lumniator,& vel ſemel viſus reiicitur ab omnibus,vt ſerpens,vt draco,vt leo quærens quem A
rapiat,& deuoret,ideo hoc ipſum quidem quod eſt,diſſimulat,& occultat,nomen verò quod
ab omnibus deſideratur & expectatum eſt,callidè vt perſonam induit,vt ſpecie deceptos iam
deinde ſuis vinculis perſtringat,non aliter quàm plagiarius,qui quum auertere cupit alienos
liberos longè à parentibus ſuis peregrè agentes,aſſimulat ſpeciem multumq; parentum:quos
vbi deſiderio ſui captos deceptóſque longius abduxerit,iugulat & occidit. Eadem quoque ra-
tione ſinuoſus ille & mille doli fraudíſque magiſter diabolus,nihil ſibi fidens,vtpote qui ſciat
humani generis ad veritatem amores,veritatis ſpeciem vultumque prætendit , ſuum tamen

Euæ quomodo decepta.

interim virus comitibus ſuis & aſſeclis inſpargit. Ita quoque & Euam decepit, non ſua lo-
quens ,ſed Dei verba aſſimulans , & verborum ſententiam refingens . Itidem quoque vxo-
rem Iob perſuaſam inſtigauit , vt præ ſe ferret coniugalem charitatem , ſed doceret tamen
blaſphemias in Deum. Ita doloſus ille vanis & falſis imaginibus rerum , hominibus illudit,
obrepens & prouocans vnumquemque noſtrum ad vitij ſui præcipitia. Iam olim, ex quo de-

Gene. 15.

ceperat primum hominem Adam,perſuaſus omnes ſeſe homines in ſua ditione habiturum,

Diaboli iactantia.

ferociter inſultabat dicens,Ego vniuerſum orbem terrarum mea manu veluti nidum com-
prehendam,& vt oua relicta tollam,nec eſt qui aufugiat, aut obloquatur mihi. Cæterum qui B
antea orbem terrarum ſe comprehenſurum iactauerat,poſt aduentum domini , iam experi-
mento doctus,quid dominus in rebus humanis ageret, & quàm non poſſet eam quam domi-
nus geſtabat carnem fallere,domitus fractúſque iam inde , etiam à pueris veluti paſſerculus
pro ludibrio habetur. Puer enim infantulus inſerens manum ſuam in linguam aſpidum , de-
ridet eum,qui Euam deceperat. Et omnes qui legitimè in Chriſtum fiduciam habent, pedi-

Hier. 49

bus conculcant eum,qui hæc verba locutus eſt,Ponam ſolium meum ſupra nubes, adſcen-
dam,& ſimilis ero Altiſſimo. Et has quidem contumelias ille patitur: eſt tamen, vbi rurſus re-
ſumpta audacia,mutata ſpecie,verſipellem ſe facit,ſed tamen agnoſcitur etiam tum denuo
ab illis miſer, qui ſignum in ſuis frontibus geſtant, & maiori ignominia contemptúque re-

Simile. Gal. 1

iicitur. Nam quemadmodum vt ſerpens reptilis ſe transformauerit in Angelum lucis , ſimu-
latio tamen eius ſine profectu in vanum abit. Inſtituti enim ſumus,quòd ſi vel Angelus è cæ-
lo aliter Euangelizauerit nobis quàm accepimus ,illud ipſum anathema eſſe & execrabile.
Quòd ſi rurſum , occultatis mendaciis fingat ſe ſuis labiis veritatem loqui , nos tamen non
ignari,quo ſenſu id faciat,poſſumus dicere,quæ à ſpiritu ſancto in ipſum dicta ſunt , Pecca-

Eccl. 15

tori autem locutus eſt Deus,cur tu denarras iuſtificationes meas? Et, Non eſt ſpecioſa laus in C
ore peccatorum. Non enim quum veritatem loquitur fide dignus eſt veterator ille , quum
id quoque ſcriptura declaret,enarrans eius in paradiſo aduerſus Euam calliditatem. Conui-
cit autem eum dominus,primum in monte,explicans pectoris eius ſinnuoſa volumina , oſtē-
dénsque qualis eſſet diabolus,palàm declarauit eum nequaquam aliquem è numero eſſe ſan-

Mat. 4.

ctorum,ſed ſathanam tentatorem,idque his dictis,Faceſſe poſt me ſatana,ſcriptum eſt enim,
dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies. Itidem quoque dæmonibus,quum è mo-
numentis vociferarentur,ora obthurabat,tametſi verum eſſet,quod ab illis diceretur , neque
falſi quicquam in his verbis proferent, Tu es Filius Dei. Noluit tamen per os impurum veri-
tatem enunciari,multò minùs verò per illos , ne per hanc occaſionem admiſcentes zizania
ſuæ malæ voluntatis,eo tempore ſuperſeminarent quo homines in ſomnis eſſent. Ea de cauſa
nec ipſe eos ſuſtinuit talia loquentes,nec eoſdem à nobis ſuſtineri voluit , ſuóſque admonuit
his verbis,Obſeruate falſos prophetas,qui veniunt ad vos in cultu ouium, intrinſecus autem

1 Ioa. 4.

ſunt lupi rapaces. Idémque facit per Apoſtolos,vbi inquiunt,Ne credideritis omni ſpiritui. D
Iſtiuſmodi enim mores ſunt aduerſariæ poteſtatis,iſtiuſmodi quoque hæreſeon conſpiratio-
nes ſunt. Cum enim vnaquæque hæreſis ſui commenti parentem habeat eum (qui ab initio
peruerſus,& homicida,mendax fuit) diabolum,ac pudore tam exoſi nominis teneatur, pul-
cherrimum,& quod ſuper omnia eſt,nomen Saluatoris profitetur, ſcripturarúmque dictio-
nibus amicitur,& verba quidem profert,veram inde tamen ſententiam ſuffuratur, ac deinde

Nihil hæreticis cum ſcripturis Marcion et Manichæus legem abnegant. Ioan. 5.

intellectu,quem ipſe confinxit,dolis inumbrato,erroneorum homicida & efficitur. Alioqui
quid Marcioni & Manichæo hæreticis cum Euangelio,qui legem abnegant ? Ex veteribus
enim noua & vetera nouis conteſtata redduntur . Qui igitur iſta inficiantur, quomodo illa
agnoſcent? Paulus certe eius Euangelij Apoſtolus fuit , quod præannunciauit per prophetas
ſuos in ſcripturis ſanctis. Quin & ipſe dominus locutus eſt, Scrutamini ſcripturas , quoniam
illæ ſunt,quæ teſtimonium perhibent de me. Quomodo igitur agnoſcent dominum,qui non
ante de eo ſcripturas conſuluerunt & ſcrutati ſunt? Nam quem Moſes deſcripſit & Prophe-

tæ,

A tæ,eum ſe inueniſſe diſcipuli affirmant. Aut quorſum Saducæis lex , non recipientibus Pro-
phetas ? quum qui legem edidit Deus,idem ſit qui in lege Prophetas ſeſe excitaturum pro-
miſit,adeo,vt idem dominus ſit legis & Prophetarum,& qui alterum neget,neget omnino &
alterum. Aut quorſum Iudæis vetera, quum non agnoſcant eum,qui inde expectabatur,do-
minum? Si enim ſcriptis à Moſe fidem habuiſſent,fidem quoque habuiſſent domini verbis,

Samoſatenſis inficiatur verbum Dei.

De me(inquit)ille ſcripſit. Aut quid Samoſatenſi cum ſcripturis abneganti Verbum Dei,eá-
que inficianti,quæ pariter & ex veteri & ex nouo teſtamenta ſignificantur,ac Dei aduentum
in carne commonſtrant? Quid item Arianis cum ſcripturis? aut cur eas proferunt, qui crea-

Ariani aſſerunt verbũ Dei creaturam Dei.

turam aſſerunt eſſe Dei Verbum? & (vt Ethnici ſolent) cultum exhibent creaturæ , omiſſo
creatore? Et quotquot ſunt hæreſes,nihil habent in ſuis figmentis conſtituendis, quod com-
mune ſit cum ſacra ſcriptura: Neque id eos latet, qui huiuſmodi errores tuentur, quàm lon-
ge,imò quàm omnino illa hæreſis diſſentiat à ſacra ſcriptura: ſed tamen ad dolum ſimplicio-

Pro. 14.

rum,de quibus Prouerbia mentionem faciunt,Simplex credit omni ſermoni, illi verò veluti
diabolus ipſorum pater transformationem vultus ad ſpeciem Angeli conformant , eamq;
verborum indolem præ ſe ferunt,vt rectum ſenſum habere videantur , eúmque vbi perſua-
B ſerint,eò miſeros deducunt,vt diuerſa alienáque à ſcripturis ſentiant. In ſingulis hæreſibus ita
transfiguratus diabolus,dictiones ſubiicit plenas dolo . De illis enim dominus dixit, quòd

Ioan. 8.

Pſeudochriſtiani & Pſeudoprophetæ excitabũtur,vt multi aberrẽt. Quapropter diabolus ve-

Hæreticorũ ſectæ inter ſe diſcrepãt omnes.

nit dicens in vnaquaque: Ego ſum Chriſtus,& apud me eſt veritas: omnibúſque tum publi-
cè tum priuatim perſuaſit ſycophanta ille,vt mendaciis niterentur. Illud quoque prorſus ad-
mirabile,omnes,quotquot ſunt hæreſes in fingendo diuerſa pugnantiáque inter ſe adferre,
nec alibi niſi in falſitate ſibi inuicem conſentire & copulari. Neque id mirum, quum vnum

Fidelis Euangelii diſcipulus quis.

habeant autorem,qui ipſis vbilibet mendacia aſſeminat. Fidelis tamen Euangelij diſcipu-
lus,cui gratia data eſt,vt diſcernat ſpiritualia,& qui ſuper petram ædificauit fidei ſuæ domi-
cilium,citra vacillationem firmus conſiſtit,& tutus permanet ab eorum impoſturis. Simplex
verò (vt dixi) & non firmiter inſtitutus,dum ſolummodo verba conſiderat, nec eorum men-
tem obſeruat,ſtatim illorum aſtutiis ſeducitur . Ideo bonum eſt,vel potius neceſſariũ, opta-

Doctrina neceſſaria.

re gratiam diſcernendorum ſpirituum, vt vnuſquiſque cognoſcat ſecundum Ioannis præce-
ptum,quos abiicere,quos,vt amicos & qui eiuſdem ſunt naturæ recipere oporteat. Plurima
C ſane hac in parte ſcribenda,ſi quis ad plenum de illis diſceptare inſtituat , quum tam multi-
plex & varia ſit hæreſeon impietas & veſania,& tam inaudita mirabiliſque impoſtorum va-
frices. Cæterum,quia diuina ſcriptura cæteris omnibus inſtructior eſt,ideo,ſi qui velint, plu-
ra cognoſcere, iis conſilium dederim , vt ſacra eloquia euoluant . Ego autem quod mihi
vrgẽtioris curæ videbatur,id primo loco indicatum voluí: ſiquidem ea cauſa me potiſſimum
impulit,vt hæc iſta ad iſtum modum conſcriberem. Audiui enim , dum in iſtis regionibus
commoror,idque ex indicio verorum fratrum & orthodoxæ Fidei, aliquot iam coiiſſe , qui
Ariana ſapiunt,eóſque ſcripſiſſe de fide,quæ illis placuere, vel potius quæ illis inſpirauit dia-
bolus,volentes ea mittere ad vos,vt ſcriberetis,aut ſi qui contradicere auſint,exilium ferant.
Atque hinc eſt quòd iam nunc epiſcopos iſtarum regionum vexare incipiant: vnde ſatis abũ-
déque animos ſuos moréſque produnt. Nam qui iſta ſcribunt,vt finis ſcriptionis ad exilium,
vel alias pœnas tendat, quales illos,quæſo,niſi & alienos à Chriſtianiſmo, & diaboli eiúſque

Hæreticorum vafricies in Eccleſia per turbanda.

dæmonum amicos ſentias: Siquidem illi præter mentem Conſtantij Imperatoris humani &
pij,pro libidine,quæ volunt,promulgant,& faciunt ea quæ libet,& in faciendo vtuntur ma-
D gna vafricie,duabus potiſſimum de cauſis,vt mihi quidem videtur, quarum vna eſt, vt vobis
ſubſcribentibus,infamiam Arianici nominis interquieſcere faciant,nec ipſi interim ſentian-
tur Arianicè ſapere: Altera vero cauſa eſt,vt iſta ſcribendo obliterent. Nicænum Concilium,
fidémque inibi contra Arianos æditam. Sed hoc ipſum imprimis eorum malitiam , & diſſi-
dentes ab Eccleſia orthodoxa opiniones redarguit : Si enim recte crederent , contenti eſ-
ſent fide Niçena,ab vniuerſi orbis concilio promulgata. Nã ſi arbitrãtur ſe calumniã paſſos, &
immerito Arianos appellatos,nõ debebãt ipſi operã dare,vt ſcripta in Arium mutarẽtur quaſi
aduerſus ipſos decreta ſint,quæ contra Ariũ decreta fuere. Verũ illi nequaquã ita faciũt,ſed ita
hic pro ſe,quaſi ipſi Arij eſſent,anxij & ſoliciti ſunt: iã mihi vide quã nulla illis veritatis cura,&
quã omnia ob Arianã hęreſim,& dicãt & faciãt: qui enim audent calũniari recte definita,mo-
liũtúrq; alia diuerſáq; ab illis ſcribere,quid aliud faciũt,quã quod Patres accuſãt,ac propugna-
tores ſe præſtẽt eius hęreſeos,cuius illi aduerſarij fuere,& decreta ediderũt? Nã quę nũc ſcri-
bũt,nõ cura veritatis ſcribũt,quemadmodũ iã dixi,ſed ludi cauſa technarũq; gratia id faciũt,

ad impoſturam hominum, vt mittendis epiſtolis, animos populorum circa iſta occupatos teneant, feriáſque interim habeant, & intermiſſionem non dicendæ cauſę, latentéque ipſorum impietate, tempus locúmque nanciſcuntur prorogandæ ſuæ hæreſeos canceris in modum omnia depaſcentis. Cuncta igitur mouent & turbant, neque vel ita ſuis ipſi decretis acquieſcunt. Quotannis enim in vnum coëunt, veluti qui tabulas pactáque ſcribant, ſimulántque ſe pro fide ſcripta conficere, mire interim & fœdi & ridiculi, quum ſcripta eorum non modo ab aliis, ſed etiam ab ipſiſmet explodantur. Nam ſi fidere auſi fuiſſent prioribus ſuis ſcriptis, non ſecundo ſcripſiſſent, neque illis denuò repudiatis ad tertiam ſcripturam proſiliiſſent, prorſus ſtudio habentes, vt rurſus ea mutent, ſi vel puſillum temporis interceſſerit, vel occaſionem nacti fuerint pro ipſorum conſuetudine inſidiandi. Tunc enim cum inſidiis ſtudent, maximopere ſe ſimulant de Fide ſcribere, vt quemadmodum Pilatus manus lauit: ita & ipſi pios religioſóſque in Chriſtum ſcribendo interficiant, ac dum de fide definienda negocioſos ſe fingunt, vt iam ſæpius dixi, crimen, infamiámque diuerſę alienæque à recta fide opinionis elabantur. Cęterum, ne ſic quidem latere, aut effugere poterunt. Quandiu enim non aduerſariis, ſed ſibiipſis cauſas reddunt, tandiu ſeſe ſui accuſatores prębent, idque optimo iure. Siquidem illis, à quibus accuſantur, non reſpondent, ſed ſibiipſis quiduis, vt libitum fuerit, perſuadent. Quando igitur reo partes iudicandi ſibi arrogante, criminis abſolutio contigerit? Ergo dum perpetuo ſcribunt, ſuamet ipſi immutantes, incertam ſuam fidem, vel potius certam infidelitatem dementiámque oſtendunt. Idque merito illis accidere videtur: quum enim ſemel veritatem vt transfugæ, deſeruerint, Nicęnamque Fidem recte ſcriptam euertere ſtudeant, ſatis illis eſt, iuxta id quod ſcriptum eſt, vel pedes ſuos mouere. Quocirca & ipſi, vt olim Hieruſalem, laborant, & defatigantur ſuis permutationibus, dum alia atque alia ſcribunt, ſolum in id intenti, vt tempora lucrentur, Chriſtique perduelliones remanentes, alios in errorem abducant. Quis igitur, cui maxime cura eſt veritatis, iſtos vlterius ferat? Quis eos ſcribentes non iure auerſetur? quis non damnauerit eorum audaciam? Pauci enim numero quũ ſint, volunt tamen ſua præ omnibus valere, & quæ ab ipſis in angulis conflata ſunt, ac proinde ſuſpecta, rata eſſe ſummam vim adhibentes, vt diſſoluant & irritum faciant, totius orbis ſedulum & ſyncerum Concilium. Qui ideo ab Euſebianis ad honores euecti ſunt, quoniam hæreſi in Chriſtum hoſtili, patronos ſeſe & aduocatos præſtitere, audéntque de fide definire: & quum ipſi ſint rei ac iudicio obnoxij, veluti Caiphas iudicandi munus inuadunt. Et Thaliæ ſuæ, quam faciunt, fidem haberi volunt, qui ne ipſi quidem ſciunt quid credant. Cui enim ignotum, Secundum Pentapoliten non ſemel exauctoratum depoſitúmque gratia commendationéque Arianæ hæreſeos ab ipſis deſignatum eſſe, Georgium item qui nunc Laodicææ agit, & cum Georgio Leontium illum Spadonem electos eſſe, & ante illum Stephanum & Theodorum, qui iam Heracleæ eſt: qui quum antea ab ordine presbyterorum reuulſi eſſent, poſtmodum impietatis commendatione Epiſcopi appellati ſunt. His accedit Vrſatius & Valens, à principio, vt nouitij, catechiſmo ab Ario inſtituti ſunt. His connumerãtur Acacius quoque & Patrophilus & Narciſſus ad omnem impietatem audaciſſimi: qui in magno Concilio Sardinienſi ab Eccleſia reiecti fuere, vnáque cum iis Euſtatius qui nunc Auguſtæ eſt, & Eudoxius & Baſilius patrocinio impietatis ad iſtas fortunas ſubuecti. Nam iam de Cecropio, Auxentio & Epicteto hypocrita ſuperfluum eſt dicere, quum omnibus liqueat, quomodo, ob quas cauſas, & per quos inimicos Eccleſiæ, etiam iſti promoti ſint, nimirum qui ſe calumniarum in Epiſcopos orthodoxos, quibus inſidiæ parabantur, actores hiſtrionéſque prębuerunt. Hi quum eſſent non niſi in presbyteri ordine conſtituti, nec vulgo cogniti haberentur, tamen per impietatem epiſcopatus titulum ſibi procurarunt. Eáque de cauſa Georgium Cappadocem quendam redemerunt, eo animo, vt eum ad vos mitterent: ſed nec ille aliquo in numero aut precio habendus eſt. Dico enim eum iſtis in locis, non vt Chriſtianum ſe, ſed vt idololatram geſſiſſe, eundémque moribus & inſtituto carnificem eſſe. Et quia iſtiuſmodi ingenio erat, accitum ab illis, aggregatúmque eſſe, vtpote hominem iniuriis, rapinis, & cædibus faciundis perquam idoneum. Ea enim ſæpius exercuit, neque vlla ratione cognita habet, quæ ſunt peculiaria Chriſtianæ fidei. Illi quidem his machinis vtũtur contra veritatem, non tamen illorum animus latet, etiamſi millies veluti anguillæ in ſinus meandróſq; lubricent, & ſeſe occultare ſtudeant, quaſi non ſint Chriſti perduelles. Igitur denuncio vobis, vt quiſque caueat, ne ab illis decipiatur, aut furtum ſui patiatur, ſed potius ac ſi Iudaica impietas Chriſtianam fidem inuaderet, zelum Domino zelate, & retenta Patrum fide, quam Patres, qui Niceæ conuenerant, ſcripto profeſſi ſunt. Ne ſuſtinueritis eos, qui cõtra

Simile. Hæretici ſcribunt nõ vt proſint, ſed vt noceãt etinterficiant.

Hæreticorũ ambitio.

Hæretici ab Ario inſtituti & epiſcopi creati.

Georgius Cappadox idololatra et carnifex.

Concluſio hortatoria de non audiendis hæreticis.

tra eam nouis rebus ſtudent, etiamſi dictiones ex ſacris literis ſcribant, ne ſuſtinueris hoc genus ſcriptorum, etiamſi voces orthodoxæ fidei loquantur, ne ita quidem loquentibus attendite. Non enim recto animo loquuntur, ſed veluti indumentum ouium hæc verba præferũt, intus verò, quæ Arij ſunt ſapiunt, quemadmodum hæreſeon princeps diabolus. Nam & ille loquebantur è ſacris literis, ſed tamen æquè illi os obthuratum eſt à Saluatore. Si enim ea quæ dicebat, animo ſenſiſſet, nunquam excidiſſet è cælo: nunc autem veterator ille animo ſenſúque deciduus, honeſti ſpeciem verbis ſimulat. Subinde quoque, Ethnica dicendi magnificẽtia, ethnicíſque ſophiſmatibus, malignus ille ſeducere annititur. Si igitur ſcripta iſta ab orthodoxis proficiſcerentur, qualia ſunt magni illius & confeſſoris Hoſij, Maximini Galliæ, aut eius ſucceſſoris, aut Philogonij, & Euſtathij Orientis Epiſcoporum, aut Iulij & Liberij Romanorum Pontificum, aut Cyriaci Myſiæ, aut Piſti & Ariſtei Græciæ Epiſcoporum, aut Sylueſtri & Protogenis Daciæ, aut Leontij & Eupſychij Cappadociæ Epiſcoporum, vel Ceciliani Aphricæ, vel Euſtorgij Italiæ, aut Capitonis Siciliæ, aut Macarij Hieruſalem, aut Alexandri Conſtantinopoleos, aut Pædarotæ Heracleæ, vel magni illius Meletij Baſilij, & Longiani, cum cæteris Ponti Armeniæq; Pontificibus, vel Lupi & Appiani Ciliciæ, vel Iacobi & reliquorum Meſopotamiæ Præſulum, aut noſtri beati Alexandri, cæterorúmque qui cum eo ſunt eiuſdem ſententiæ, nihil eſſet quod in his ſcriptis ſuſpicarere: ſyncera enim & ſimplicia Apoſtolicorum virorum ingenia ſunt. Nunc autem, quia ab illis ſcripta ſunt, qui pro patrocinio hæreſeos gratiam mercedis receperunt, ſecundum Prouerbia, Sermones impiorum doloſi, & os impiorum mala reſpondet, & impij dolos gubernant, vigilandum eſt fratres & ſobriè agendum, vt dixit dominus, ne qua ex magnificentia verborum & veteratoria calliditate impoſtura fiat. Ne quis veniat cum his verbis, Ego quoque Chriſtum annuncio, ac paulò pòſt Antichriſtus eſſe deprehendatur. Antichriſti autem iſti ſunt, qui propter Arij veſaniam, ad vos accedunt. Quid enim deeſt vobis, vt aliunde quis ad vos proficiſcatur? aut cuius indigent per Ægyptum, Aphricam, & Alexandriam Eccleſiæ: vt qui permutatione lignorum faſciúmque cauponati ſunt Epiſcopatus, tranſeant ad Eccleſias, quæ ad eorum ius curámque non pertinent? Quis ignorat, quis non clare conſpicatur eos iſta agere pro ſtatuẽda ſtabiliendáque hæreſi? Quapropter etſi ſublimes magnificóſque ſe faciunt, etſi maiores Phariſæis fimbrias ſibi alligant, dilatántque ſe verborum ſonitu, & vim vocis tenorémque probe meditatum habent, nullam ob id fidem meruerint, Non enim dictio, ſed mens quæ religioſè agit, fidelem aliquem reddit: Eáque de cauſa Saducæi & Herodiani, quamuis legem in labris retinerent, pudefacti ſunt à Saluatore, audientes, Erratis non ſcientes ſcripturas & vires Dei. Et apud omnes innotuit, eos, qui videbantur legem ſonare, animo hęreticos & Dei perduelles eſſe. Alios illi quidem huiuſmodi verborum lenociniis ſeduxerunt, dominũ autem iam hominem factum ſeducere nequaquam potuerunt: Verbum quippe caro factũ eſt, quod cognoſcit ſapientum cogitationes, vanas eſſe. Ita quoque clanculum obrepentes, Iudæos refutauit, dicens, Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis me, ego enim è patre prodij, & venio ad vos: Eadem ratione nunc quoq; facere videntur. Occultant ſiquidem animum, ac deinde in ſcribendo ſcripturarum verbis, pro eſca vtuntur, vt latenter in ſuam maliciam pertrahãt ignaros. Diſpicite, quæſo, num ita eſt vt loquor. Si enim nulla ſuppetente cauſa de fide ſcribunt, ſuperuacuum eſt quod tentant, fortaſſe etiam & noxium: eò quòd nulla quæſtione exorta, ipſi cauſam verbalis digladiationis ſuppeditant, ſubuertentes ſimpliciorum fratrum corda, aſſeminantes illa quæ alioqui nunquam in illorum mentem ſubiiſſent. Sin autem, vt ab Ariana hæreſi ſeſe excuſent, ſcripto vtuntur, par eſt, vt malarum plantarum ſemina priùs extirpent, eóſque qui ſementem hanc prębent, notis & infamia ſuggillent, atque ita in locum illorum meliora ſcribendo ſubſtituant. Quod ſi id nolint, propalam profiteantur vendicéntque ſibi Arianam ſectam non occultim, vt eos perduelles Chriſti eſſe innoteſcat, omnéſque ab ipſis, tanquam à conſpectu ſerpentis, fugiant. Nunc illa & in occultis habent, & alia præ ſe ferentes, ſcribunt, non aliter quàm ſi medicus ad ſaucium ægrotúmque accerſitus, omiſſis quæ rei præſentis ſunt, de membris ſanis diſputationem inſtituat, quem ea de cauſa merito ſtuporis & inſaniæ damnes, quòd de iis, quorum gratia venit, nihil dicat: de aliis contrà quorum vſus ab eo non requiritur, verba faciat: ita quoque iſti quæ ſunt hæreſeos prorſus omittentes, alia ſcriptis perſequuntur. Atqui oportuit, ſi fides illis curæ eſſet, Chriſtúmq; diligerent, prius blaſphemas aduerſus Chriſtũ ſententias exterminare, ac ita in locũ eorũ ſana ſalubriáq; & dicere & ſcribere. Sed neq; ipſi hoc præſtãt, neq; eos qui id pręſtare velint, permit-

Pro. 12.

Matth. 22.

Ioan. 1. Ioan. 10.

Simile.

Hæreticorũ malitia & terginerſatio.

tunt,impediúntque vel inſcitia,vel dolo.Quòd ſi inſcitia id faciunt, crimini temeritatis obnoxij fuerint, quòd, quæ ignota habent, aſſeuerationibus proſequuntur: contrà, ſi ſcientiã ſibi in iſtis rebus arrogant,maior illis mulcta infligi debet, quoniam, vbi de ipſorum rebus agitur,nihil ocioſum aut præter rem inculcant:contrà,vbi de noſtra fide tractandum fuerat, ſcriptionibus ludant, & quiduis potius,quàm verum, tuentur, diſſimulatis illis & in occulto habitis,ob quæ ipſorum hæreſis male audit, cum interim verba ſacrarum ſcripturarum in ore habeant. Eſt id quidem euidens ſuppillatio veritatis,eadémque diſtenta ac ſuffarcinata omni ſcelere. Nec dubito, quin veſtra pietas facile vel iſthinc totum negocium perſpexerit. Siquidem nullus, vbi de adulterio poſtulatus eſt, de furto ſe excuſat: neque ſi quis cædem imputet,reum patitur reſpondere,ſe non ſolum peieraſſe,ſed etiam in depoſito fidelem extitiſſe: Id enim ludibrium potius quàm purgatio criminis, aut certum rei documentum fuerit. Quid enim cædes ad depoſitum? aut quid adulterium ad furtum? Nam tametſi ſcelera à ſe inuicem dependeant, ex corde prodeuntia, attamen ad diluendum facinus, nullam inter ſe communionem habent. Achar igitur,vt in Ieſu Naue ſcriptum eſt, furti accerſitus, non ſuam in bellis fortitudinem pro excuſatione obtendit, ſed conuictus de crimine,ab omnibus lapidatus eſt. Sauli quoque de negligentia mandatiſque præuaricatione increpato, nihil profuit quod alia cauſificaretur. Non enim alterius criminis purgatio, in alio ſcelere documentum innocentiæ ſuppeditat:ſed contrà,ſi ex iure & legibus agetur,par eſt, vt de eo reatu quo quis impetitur,reſpondeat, aut oſtendere ſe non feciſſe,aut confiteri delictum: ac polliceri,ſi conuictus ſit,nihil tale amplius vel facturum vel moliturum. Sin autem & fecit & molitus eſt, nec tamen culpam agnoſcat,ſed alia pro aliis adferat,hic ſeipſum manifeſtum facit,non quod recte fecerit,ſed quod ſceleris ſui conſcientia prematur. Quid igitur opus eſt multis verbis? quum iſti ipſi præiudicium damnationémque inferre videantur Arianorum hæreſi, quippe qui eam ore profiteri non audeant: & quia abdunt & occultant blaſphemias illius ſectæ, ſatis ea re oſtendunt ſeſe agnoſcere,hæreſim iſtam peregrinam alienámque eſſe à veritate fidei.Cæterum, quoniam in abſtruſo habent,nec audent ſuorum gregalium verba proferre,neceſſarium eſt,vt nos iſtis huius impietatis tectoria detrahamus, hæreſimq; ipſam in publicum traducamus. Conſcij enim ſumus,quid tum ab Arianis dictum ſit,& quomodo ab Eccleſia & clericorum ſorte reiecti ſint. Veniam igitur verbis iſtis ſordidis & lutulentis,quibus vtendum neceſſario eſt,præfari oportet. Vtemur autem iis,non quòd ita ſentiamus ſed quòd ea ad vſum refellendi neceſſaria arbitremur. Beatiſſimus igitur Epiſcopus Alexander Arium hæc ſentientem & pariter verbis profitentem, ab Eccleſia reiecit, Non ſemper Deus erat Pater,non ſemper Filius.Nam quum omnia ſint ex nihilo,etiam Dei Filius ex nihilo emerſit:& cum omnia ſint condita, ipſe quoque conditum quiddam & opus haberi debet,& quum omnia prius non eſſent, ſed poſtea extiterint, fuit profecto cum Verbum non erat. Et quia non erat,antequam fieret,principium exiſtendi habuit: tum enim extitit, cum Deus eum cõditum voluit.Nam inter omnia opera eius, ipſe quoque connumerandus eſt, qui & natura mutabilis fuit,ſed libero arbitrio bonus remanſit:& quia pro voluntate ſua verti mutaríque potuit vt reliqua omnia:ideo Deus,quum præcognoſceret illum bonum fore, maturauit vt illi hanc gloriam daret,quam poſtea ex virtute meriturus fuiſſet, vt qui de opere ſuo,quale futurum eſſet,præſcientiam haberet.Id quoque dicunt.Nõ Deum verum Chriſtum eſſe,ſed participatu deitatis Deum factum:eadem ratione qua cæteri quoque numina appellantur.Etiam id quoque addunt,eum non natura in Patre exiſtere, nec proprium eſſe eius ſubſtantiæ Verbum,nec propriam Sapientiam in qua mundum iſtum creauit: ſed aliud eſſe in patre proprium & peculiare.Verbum,aliámque item propriam Sapientiam,in qua Sapientia iſtud Verbum fecit. Atque adeo ipſum dominum Chriſtum reſpectu rationalium quæ verbis vtuntur,Verbum eſſe nuncupatum:& reſpectu comparationéque ſapientum,Sapientiam dictum.Quinimò vt omnia aliena diuerſáque ſunt à Patris ſubſtantia, ita ipſum quoque per omnia diuerſum aliúmque eſſe à Patris ſubſtantia,ſed ex genitis conditíſque ipſum proprium & vnicum Patri Filium & ſapientiam eſſe:eúmque & creaturam eſſe,& opus Dei. Rurſus idem ait, Deum,non nos propter illum,ſed illum propter nos condidiſſe. Erat enim(inquit) ſolus Deus, nec erat Verbum cum eo,deinde quum vellet nos procreare, tunc quoque iſtum procreauit:quem poſtquam genitus eſt, appellauit & Verbum, & Filium, & Sapientiam, vt nos per eum conderet: Et vt omnia voluntate filij ſubſtiterunt, quum antea non eſſent, ita quoque ipſe voluntate Dei, quum antea non eſſet, extitit. Non enim eſt Patris proprius & naturalis fœtus Verbum, ſed & ipſum gratia extitit. Addit inſuper Deũ

3.Reg.12

Arius ab eccleſia reiectus pro ſua hæretica confeſſione.

A Deum qui erat, Filium qui non erat,voluntate feciſſe,condidiſſe ac creaſſe & exiſtere voluiſſe. Quin & hoc quoque iactant,non eſſe Chriſtum naturalem & veram potentiam Dei: ſed ſicuti crucæ & bruchi potentiæ omnipotentis Dei appellantur, ita ipſum quoque appellari potentiam Patris. His adiecerunt,Filio patrem ineffabilem, arcanúmque eſſe, neque conſpicere,neque cognoſcere integrè & exactè patrem poſſe. Cum enim exordium eſſendi habeat,non poteſt eum,qui exordio eſſendi caret,cognoſcere, ſed quod cognoſcit & videt, id iuxta proportionem ſuæ menſuræ,ſuæque capacitatis cognoſcit & videt: quemadmodum nos,qui ſinguli pro viribus noſtris & cognoſcimus & videmus.Etiam illud inter cætera adiũxit,Filium non ſolum non exactè cognoſcere patrem:ſed ne ſuam quidem ipſius ſubſtantiam plenè cognitam habere. Hæc & huiuſmodi quum diceret Arius hæreticus declaratus eſt. Ego certe vel ſolum inter ſcribendum, cum & eius impietatum recordaret, verúmque de religione ſenſum retinerem,non potui hominem non execrari.Nam & in Nicæno conuentu omnes, quotquot ibi aderant Epiſcopi, aures ſuas ad iſta verba obthurauerunt, omnéſque communi ſuffragio iſtam hæreſim damnauerunt, & anathemate deteſtati ſunt, dicentes eſſe alienam diuerſámque ab Eccleſiaſtica Fide. Neque neceſſitas vlla cenſores ad id

B coëgit,ſed omnes ſponte veritatem proſequuti ſunt.Factúmque eſt illud ab iis recte & bono quidem iure. Impietas enim iſtiuſmodi opinionibus introducitur, vel potius præter ſcripturas, Iudaiſmus,trahens ſecum proxime inter cæteros comites gentilitatem, adeo, vt qui ita ſentiat,Chriſtianus non debeat appellari,cum omnia iſta ſcripturis ſint aduerſa, quippe, cum Ioannes dicat,In principio erat Verbum:Iſti contrà loquantur, priùs quàm crearetur, non erat.Idem quoque denuo ſcripſit, Et ſumus in vero eius Filio IESV CHRISTO: hic eſt verus Deus & vita æterna: Iſti viciſſim tanquam eius ſententiæ perduelles dicunt: non eſſe Chriſtum verum Deum, ſed participem ac partiarium ex aliqua portione deitatis, quemadmodum reliqua alia quæ numina dicuntur. Et Apoſtolus quidem increpat Ethnicos, quòd res conditas venerentur, & quòd præterito creatore Deo, creaturis inſeruiant. Iſti autem quum Chriſtum eſſe creaturam pronuncient: illi tamen quanquam creaturæ, religionis cultu cæremoniiſque inſeruiunt. Quid igitur,quæſo,ab Ethnicis differunt? Qui fieri poteſt,ſi ita ſentiunt,vt non verba iam è Paulò recitata,eiuſque incuſatio ad ipſos pertineat? Cum tamen dominus de ſeipſo loquatur,Ego & pater vnum ſumus. Et qui videt me, videt & patrem meum, Et Apoſtolus ab eo in hanc legationem Euangelicam miſſus ita de-

C prædicet, eum eſſe iubar gloriæ eius,& characterem ſubſtantiæ eius: iſti contrà, audent ſeparare eum,& alienum à ſubſtantia patris æternitatéque aſſeuerare, illúmque mutabilem fingere:non animaduertentes quum iſta loquantur, quòd eum iam non vnum cum patre, ſed vnum cum rebus creatis faciãt.Quis enim non videt, iubar ſiue proradiationem apud lucem eſſe,& proprium illius ſubſtantiæ,& coexiſtere,& non poſterius ſuperuenire? Cæterũ quum pater dicat,Hic eſt Filius meus dilectus:ſcripturæq; aſſerant hunc eſſe patris Verbum, & in eo cælos firmatos eſſe, omniáque per ipſum facta eſſe:iſti tamen nouorum dogmatum figmentorúmque authores,aliud Verbum inducunt,& aliam Sapientiam Patris eſſe: hunc autem reſpectu comparationéque rationalium,quæ verbis vtuntur, verbum & Sapientiam dictũ eſſe:nec vident quanta inde abſurditas naſcatur. Si enim propter nos,nobiſque comparatus,per excellentiam Verbum & Sapientia dicitur,quidnam ipſe ſit, nunquam explicauerint.Si enim dominum,illa ipſa eſſe ſcripturæ pronunciant,illi contrà,dominum illa eſſe inficiantur,certum eſt illos,eum ne exiſtere quidem velle,& ſcripturis aduerſos infeſtóſque ſeſe

D gerere.Fideles autem, ex ipſa Paterna voce,ex Angelis qui illum adorant, & ex Sanctis qui de eo ſcribunt,eius naturam cognoſcere poſſunt.Iſti contrà quibus mens impura eſt, quum nihil tale ex diuinis Theologíſque viris audire queant,relegandi mihi videntur ad Cacodæmones,cum quibus ſimilitudine congruunt,vt ſaltem ex eorum clamoribus audiant, non plures eſſe Filios Dei, ſed hunc ſolum & vnicum eſſe filium Dei,Tu, inquiebant,es ille Sanctus Dei & filius Dei.Quin & ille qui hæreſim iſtis ſuggerit, tentator,inquam, ille in monte,non ſi & tu quoque es filius Dei,quaſi plures eſſent,ſed ſi tu es Filius Dei, loquitur, vt intelligas vnum duntaxat fuiſſe.Sed mirifici iſti viri,ſicuti gentiles,qui vbi delapſi erant ab opinione vnius Dei,ad pluralitatem deorum præcipitati ſunt:ita & ipſi quoque non credentes vnum eſſe Patris Verbum,ad multos intelligendos in præceps feruntur: cúmque, qui vere eſt Deus & verum Verbum, inficiantur: creaturam autem eum eſſe in animum inducunt, non animaduertentes quàm plena impietatis ſit iſta opinio. Nam ſi creatura eſt, quomodo ipſe aut creaturarum conditor, aut Filius, & Sapientia, & Verbum fuerit? Ver-

Arius hæreticus declaratus.

Ioſ.1.

Arii poſitiones aueríæ ſacræ ſcripturæ.

Arianorũ dogmata quomodo refutanda

Ioan. 10

Ioan.14

Ioan.3.

Ariani ſcripturis ſacris ad uerſi & infeſti.

Cæcilium & Arianorum collatio.

Abſurda.

Quod filius dei non eſt creatura.

bum enim non creatur,ſed gignitur:& creatura non filius,ſed opus certum eſt.Quod ſi creaturæ per eum conditæ ſunt,ipſéque creatura eſt,cuius quæſo creatura habenda eſt?Neceſſum eſt enim opera per aliquem fieri,vti per Verbum facta ſunt omnia,eò quòd Verbum opus nõ erat,ſed Patris ſui Ratio.Ac rurſum,Si alia eſt in Patre ſapientia,præter eam ſapientiam quæ eſt ipſe dominus:& ſi Sapientia in ſapientia facta eſt,& Sapiẽtia eſt Dei Verbum, ſequitur omnino Verbum in Verbo eſſendi naturam accipere.Iam ſi Verbum Dei eſt filius, colligeretur conſequutio ratiocinandi,Filium in Filio conditum eſſe. Qua igitur ratione locutus eſt dominus:Ego in Patre & Pater in me,ſi ſit alius in Patre, in quo & ipſe dominus factus eſt, Aut quomodo Ionães eo omiſſo,de iſto refert?Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil.Quod ſi omnia quæ voluntate creata ſunt, per eum creata ſunt, quomodo is vnus creaturarum fuerit? aut quomodo Apoſtolo dicente,per quem omnia & propter quem omnia,iſti dicere non verentur,non nos propter illum,ſed illum propter nos factum eſſe? Oportuit enim,ſi ita ſe res habebat,eum ad iſtum modum loqui propter quos factum eſt Verbum. Nunc autem non ita,ſed propter quem omnia & per quem omnia,elocutus eſt: clare oſtendens iſtos hæreticos & ſycophantas eſſe.Alioqui,ſi audeant dicere,aliud eſſe in Deo Verbũ, poſtquam claras demonſtrationes ſcripturarum non habent,ſaltem vel vnum illius opus demonſtrent,aut quippiam quod Pater egerit ſeorſum ab hoc noſtro Verbo,vt aliquem videãtur habere prætextum colorémque ſui commenti. Veri enim Verbi opera manifeſta ſunt omnibus,adeo vt proportionabiliter eius virtutem ex operibus ſpectes. Vt enim ex contemplatione rerum conditarum,Deum conditorem intelligimus,ita videntes nihil indiſpoſitum in rebus creatis, ſed omnia ordine & prouidentia moueri & gubernari,& in ſuo modulo permanere,animo colligimus,Verbum ſiue Rationem Dei in omnibus inſiſtere & gubernatorem eſſe.Iam ſacræ ſcripturæ quoque teſtantur,ipſum eſſe Dei Verbum, & per eum omnia facta eſſe,& ſine ipſo factum eſſe nihil.Illius autem verbi de quo ipſi mentionem faciunt, neque dictum neque factum vllum ab ipſis oſtenditur.Nam quum ipſe pater dicit, Hic eſt filius meus dilectus,nullum alium ſibi Filium eſſe ſignificat: Ergo ſecundum iſtam rationem etiam Manichæis aggregantur præclari iſti viri. Nam & illi quoque nomine tenus bonum Deum induxerunt,cuius nullum omnino opus, vel viſibile vel inuiſibile oſtendere queunt: verum interim re vera Deum creatorem cæli & terræ,omniúmque inuiſibilium inficiantes, ad fabulas ſe conferunt.Idem quoque iſtis inſani iudicij hominibus accidere videtur, quippe,qui veri Verbi,quod ſolum in patre exiſtit,opera videant & abnegent : aliúdque ſibi verbum confingant,quod neque ex factis,neque ex fama demonſtrare poſſunt:Niſi ſcilicet compoſitum aliquem Deum,hominum more nunc verba loquentem,nunc quæ locutus eſt,immutantem,ac rurſus ita ſentientem cogitantémque fabuloſè intelligant:nihil interim videntes, in quam ſtolidam ſententiam præcipites eant.Si enim verba accidentaria habet, omnibus modis eum hominem conſtituunt: ſinautem verba ab eo proferri & mox perire exiſtimant,grauiore adhuc impietate laborant, quum ea quæ prodeant ab exiſtente,in non exiſtẽs reſoluant. Quod ſi vero Deum gignere opinantur, melius & magis pium eſt dicere, Deum vnius Verbi genitorem eſſe,qui ſit plenitudo diuinitatis eius,& in quo reconditi ſint theſauri omnis cognitionis,eúmque & eſſe, vnáque cum patre ſuo coexiſtere, per quem omnia sũt facta,quàm ſi illum multorum verborum,quæ nuſquam apparent,genitorem eſſe confirmẽt: aut eum eſſe compoſitum,hominúmque more patibilem exiſtere,ac de ſimplici illum multiplicem faciant.Iam quum dicat Apoſtolus,Chriſtus potentia & Sapientia Dei, iſti multis aliis potentiis,eum,vt vnum ex illis,adnumerant,& quod tererrimum, erucis aliiſque brutis ad cladem aliorum ab eo immiſſis,ipſum ſceleratiſsimi comparant . Et quum dominus loquatur,Nemo cognoſcit patrem niſi Filius:ac rurſum, Non,quòd Patrem viderit quiſquam, niſi ille,qui ex patre eſt: qui fieri poſsit,vt iſti non veri perduelliones numinis habeantur, iactitantes,patrem à Filio neque videri neque cognoſci ad plenum? Si enim dominus dicit, Quemadmodum cognoſcit me Pater, & ego cognoſco patrem, neque ex parte cognoſcit Pater Filium,qui igitur fieri poteſt,vt non inſaniant iſti negatores,dum aſſerunt, ex parte & non ſolide Filium cognoſcere ſuũ parentem?Denique ſi principium habet filius exiſtendi, & principiũ habent omnia quæ creata ſunt,quid primum inter iſta,& à quo initio defluxerunt cætera,mihi indicent.ſed nequaquã id poterint dicere,neq; vnquã tale principiũ Verbi oſtẽderint veteratores iſti:quippe qui patris ſit vera & genuina Soboles. In principio enim erat Verbũ,& Verbũ erat apud Deũ,& Deus erat Verbũ.Porrò,de eo quod garriunt,Filium non cognoſcere ſuã ſubſtantiã,ocioſum ac ſuperfluũ eſt verba facere,niſi eatenus vt illorum veſaniam

Ioan. 14. *Ioan. 1* *Rom. 11* *Simile.* *Ioan. 3.* *Deus eſt vnius verbi genitor non multorum.* *1. Cor. 1.* *Luc. 10.* *Ioan. 1.* *Ioan. 1.*

A ſaniam exagites.Nam ſi ipſe ſuiipſius cognitione deſtituitur, qui omnibus intellectum & de Patre,& de ſeipſo largitur, quid illos incuſat,qui ipſum non cognoſcunt? Atqui ſcriptum eſt, inquit, dominus creauit me ab initio viarum ſuarum, ad opera ipſius: inſciti & mente attoniti.Quid?quòd etiam ſeruus in ſcripturis nominatur,& ancillæ filius,& agnus & ouis,& fatigatus eſſe, & ſitibundus fuiſſe,vapulaſſe,& paſſus eſſe. Sed habent iſta occaſionem cauſamque legitimam.Siquidem continuo in ſacris literis proditur, cur homo,& Filius hominis ſub ſeruili ſchemate factus ſit,quod quidem nihil aliud eſt,quàm humana caro:Verbum enim,inquit,caro factum eſt.Quod ſi homo factus eſt,non par eſt,quenquam in iſtis verbis ſcandalizari:hominis proprium eſt creari,gigni,fingi,fatigari,pati,mori,ex mortuis excitari. Et ſicuti quatenus eſt Verbum,& ſapientia Patris,omnia habet quæ ſunt Patris,æternitatem,immutabilitatem, & per omnia & in omnibus eandem ſimilitudinem, vt nec prius nec poſterius ſit, ſed cum Patre coexiſtat, & ipſiſſima ſit forma Paternæ deitatis, eadémque ratione conditor ſit rerum & non conditus.Cum enim ſecundum ſubſtantiam Patris,Patri ſit ſimilis,nullo pacto conditus eſſe potuerit,ſed conditor permanet, vt ipſe quoque prolocutus eſt, Pater meus B etiamnum operatur,& ego operor,ita quoque homo factus & carnem geſtans,neceſſario creari fierique incepit,& omnia,quæ ſunt carnis,ſubiit:quantumcunque Iudaici iſti caupones vinum aqua miſceant,humiliantes Verbum Verbique deitatem,dum eam ſubiiciunt iis opinionibus,quæ de rebus creatis concipiuntur. Iſtis de cauſis meritò ac ſummo iure Patres indignati ſunt, & anathemate notauerunt impientiſſimam hæreſim: cui hæreſi iſti male metuẽtes,vt nimis facile refutabili & prorſus friuolæ,in tenebris eam habent & abſtrudunt:Nos quidem paucula iſta ad vituperationem illorum ſcripſimus. Quod ſi quis latiore refutatione vti velit,reperiet iſtam hæreſim non longe ab Ethnicis diſiunctam, reliquarum tamen hæreſeon poſtremam & fecem.Siquidem cæteræ hæreſes aut circa corpus domini eiuſque humanitatẽ hæ quidem ad iſtum modum,aliæ rurſus ad illum modum mendaces, aberrant: aut eum in corpus deſcẽdiſſe Iudaica exiſtimatione penitus pernegant.Hæc autem ſola omnium, in ipſam deitatem impingit, cum Verbum ne ſemel quidem eſſe permittant, aut Deum Patrem exiſtere.Cæterum,rectè contra eos hunc Pſalmum ſcriptum eſſe dixeris,Dixit inſipiens in corde ſuo,non eſt Deus:corrupti ſunt,& abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis.Verum, inquiunt, valemus & poſſumus vafricie propugnare noſtram hæreſim. Atqui rectius ſeſe haberet eorũ C apologia,ſi neque technis, neque ſophiſmatis gentilibus, ſed ſimplici Fide huic opinioni patrocinarentur.Quapropter ſi fidunt,benéque ſibi conſcij ſunt,hanc eſſe Eccleſiaſtici dogmatis ſententiam,mentem ſuam liquidò prodant. Nemo enim incenſam candelam ſub modio, ſed ſuper candelabrum ponit vt luceat omnibus introeuntibus. Quod ſi igitur eam ſeſe autument poſſe defendere,ſcripto promulgent ea quæ verbis aſſerunt, omnibuſque ſuam hæreſim veluti lucernam oſtendãt,apertéque accuſent Alexandrum beatiſſimæ memoriæ Epiſcopum,quaſi qui Arium iſta dicentem cum iniuria eiecerit: incuſentque Nicænum concilium quod iſta impietate reiecta veram Fidem ſcripto prodiderint.Sed id eos facturos non eſſe,cõpertum habeo:non enim vſqueadeo rerum ſuarum figmentorumque ac ſementis malæ, quã aſpergere conantur,ignari ſunt:quippe qui probè cognitum habeãt,quod quamuis initio ſimpliciores recenti impoſtura ſeducere potuerint,poſtmodum tamen mentem ſuam veluti impiam quandam lucem eamque mox extinguendam, ſeque vbique infames futuros optime præſentiant,vtpote veritatis inimicos atque aduerſarios.Ideo quum omnia ſtulte faciant,ſtulteque loquantur,in ea re tamen,vt filij iſtius ſeculi atque mundi, prudenter faciunt,quòd occultant ſub modio ſuam lucernam,ne videatur lucere,aut ne viſa lucere, condemnatione extinguatur.Siquidem & Arius hæreſeos princeps, ab Euſebio gregaliumque Euſebij euocatus ad felicis memoriæ Conſtantinum Imperatorem,ibique iuſſus vt ſcripto ederet ſuam fidem, callide per dolum ſuppreſſis ſuis impietatibus,prælatiſque vti diabolus ſolet, ſacrarum literarum ſimplicibus,vti ſcripta erant verbis,formulam ſuæ fidei conſcripſit,deinde ab auguſto interrogatus, nihilne aliud in animo haberet, & annuere ſentiret q; profiteretur:Dominũ enim periurij vindicem futurum:miſer iureiurando reſpondit,ſe nihil habere præter ea quæ ſcripto ediditſſet,neque dixiſſe aliter neque cogitaſſe,& egreſſus ſtatim vtpote pœnam daturus corruit atque ita ſuperius medius diſcrepuit. Omnibus quidem hominibus communis vitæ exitus, mors eſt,neque vlli defuncto,tametſi inimico inſultandum, cum incertum ſit, num antè veſperam ipſe quoque à morte ſis apprehendendus.Sed tamen exitus Arij,quia non vulgaris eſt, operæ precium eſt vt narretur.Cum enim Euſebius cum ſuis iam minitaretur, ſe eum in Eccleſiam introducturum:& Alexander Epiſcopus Conſtantinopolitanus contra diceret, Ariuſ-

Pſal. 52 *Christus cur ſeruus dicatur in ſcripturis.* *Ioan. 5* *Christus quatenus homo, quæ carnis ſunt ſubiit.* *Arius hæreſiarcha.* *Alexãder epiſcopus Conſtanti nop. quid nam contra Euſebium & Ariũ egerit.* *Deus perimit Arij vindex.* *Vide Nicephor. li. 8. c. 51.* *Arij exitus qualis.*

que magnam ſpem in Euſebij violentia miniſque collocaret:quippe, cum iam Sabbatum eſſet,& poſtridie ſe ſperaret in communionem recipiundum,ac magno certamine laboraretur, illis quidem interminantibus,Alexandro vero precibus incumbente, dominus ſe iudicem, præmiatoremque contra impios præbuit: nondum enim ſol exortus erat, quum neceſſitas Arium in eum locum detraxit,vbi collapſus eſt, vtraque re ſimul & communione & vita ſpoliatus,ibi fœlicis memoriæ Conſtantinus re ſtatim audita,admiratione commouetur, quum vidiſſet ita hominem in periurio & deprehẽſum & oppreſſum, Omnibuſque innotuit fractas eſſe Euſebij ruinas,Ariique ſpem fruſtra fuiſſe:ſimulque iterum oſtenſum eſt à domino, Arianorum dementiam incommunicabilem eſſe,tum hic, tum in eccleſia cæleſti. Quis igitur admiratione non capiatur,quum videat iſtos ita iniuſte contendere pro iis, quos dominus reprobauit:ac eam hæreſim defendere,quam dominus Deus incommunicabilem oſtendit, nõ permittens principem huius factionis in eccleſiam intrare.Illi tamen, nec quod ſcriptum eſt exhorreſcunt:& quod impoſſibile eſt,aggrediuntur:Quod enim à Deo conſtitutum eſt, quis diſſipabit?& quem Deus condemnauit, quis illum iuſtificarit? Illi igitur in ſuis phantaſmatibus aſſerendis ſcribant,quod libet:vos autem contrà fratres, vt qui geſtatis vaſa domini, & vt aſſertores dogmatum veritatis adhortor & commoneo, vt ſitis exploratores eſtimatoreſque iſtius negocij:Eoſque ſi alias iam diuerſaſque ab Ario voces vſurpent, vel ob id potiſſimum,vt ſimulatores hypocritaſque,reiicite,quòd venenum mentis in abdito teneant, verborumque lenociniis ad ſerpentis ſimilitudinem blandi ſint. Nam in iſtis ſcribendis ſecum habent eos, qui tum cum Ario reiecti fuere,nimirum Secundum Pentapolitem,clericoſque Alexandriæ repudiatos.Iſtis Alexandriæ ſcribunt,& quod admirere,operam dederunt, vt nos cæterique, qui nobiſcũ ſunt,perſecutionibus diuexaremur: quamuis tum religioſiſſimus ImperatorCõſtantinus curam egerit,vt pacifice in patriam & ad bonam Eccleſiam deduceremur,& in primis rationem concordiæ populorum habuerit,illi tamen hoc effecerunt, vt iſtis Eccleſiæ traderentur, omnibuſque certum documentum edidere,inſidias omnes in horum gratiam, & contra me,& contra cæteros inſtituras eſſe.Quomodo igitur,quum talia faciant, in ſcripturis iſtis ſuis vllam fidem meruerint? Nam ſi ſyncериter ſcriberent, deleuiſſent vtique Thaleiam quam Arius compoſuit,abieciſſentque hæreſeos ſtolones & aſſeclas.Iſti enim ſunt diſcipuli & ſocij Arij,tum in impietate,tum in pœna:atque ideo,quia eos non eiiciunt, ſatis ſeſe omnibus produnt,quàm ſint praui ſenſus,etiamſi ſexcenties ſcribant. Atque ea de cauſa aduigilandum eſt,ne amictu literarum offuciæ,atque impoſturæ fiant,& auehant nonnullos à pia Fide: Sin contra audacia ex rebus proſperioribus ſumpta ea quæ ſunt Arij non timeant ſcribere, nihil ſupereſt,niſi vt memores Apoſtolicarum denunciationum,magna libertate iis verbis vtamur quæ ob iſtas hæreſes iam antea Apoſtolus dixit:Scimus quod in vltimis temporibus deficient nonnulli à ſana Fide, intenti auſcultanteſque ſpiritibus erroris, & diſciplinis dæmoniorum auerſantium veritatem:& quicunque volunt viuere pie in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur: mali autem homines & præſtigiatores in peius proficient, ſeducti & ſeducentes. Sed nihil horum nos perſuaſerit, neque ſeparauerit à charitate Chriſti, etiamſi hæretici mortem interminentur:Chriſtiani enim ſumus,& non Ariani.Vtinam illi qui iſta ſcripſerunt,non ſaperent quæ ſunt Arij.Sed nunc opus eſt iſtiuſmodi verborum libertate: Non enim accepimus ſpiritum ſeruitutis rurſus ad metum, ſed ad libertatem vocauit nos dominus. Eſtque re vera ingens probrum,ſi Fidem quam de Saluatore per Apoſtolos accepimus,eam ob rem Ariũ aut eos qui cum Ario ſentiunt,eiuſque cauſam agunt,amittamus. Multi igitur iſtarum regionum cognita ſcribentium vafricie,vſque ad ſanguinem parati ſunt reſiſtere aduerſus illorum vafricies, idque præcipuè quum audiunt veſtram fortitudinem. Cæterum quia edita eſt noſtra contra hæreſim confutatio,hæreſiſque illa,veluti ſerpens è cauernis in lucem protracta,& quia apud nos ſeruatur Puerulus ille,quem Herodes interficere ſatagebat,viuitque item invobis ipſius veritas, Fideſque apud vos ſana eſt ac minimè ægrotat,ideò author adhortatorque ſum, vt geſtantes in manibus veſtris Fidem Nicææ à patribus traditam, eiuſque cum magna alacritate fiduciáque in dominum,vindices ſpecimen exẽplarque vos omnibus, qui vbique ſunt,præbeatis,declaretiſque nunc pro Fide certamen eſſe propoſitum aduerſus hæreſim ac non vnius generis eſſe inimici oppugnationes.Siquidem non ſolum, in idolorum aris non adolere thus,martyrem oſtendit,ſed & non abnegare Fidem,luculentum conſcientiæ martyrium abſoluit:neque ſolum qui ſeſe ido lis inclinauerunt, condemnantur vt alieni, ſed etiam illi qui prodiderunt veritatem:Iudas enim, non ob ſacrificium ſummotus eſt ab Apoſtolica dignitate,ſed ob proditionem:neque item Hymenæus, & Alexãder, quia auerterant ſe ad idola,à

1.Tim.4

Rom.8

Rom.8

Hymenæus & Alexãder qua in re peccarũt

A la à Chriſto defecerunt, ſed quia circa Fidem naufragium fecere. Abraham Patriarcha non morte ad coronam venit,ſed fide in Deum,aliique item Sancti quorum mentio eſt apud Paulum. Gedeon,Baruch,Samſon,Iephtha,Dauid, Samuel, ſociique illorum non effuſo ſanguine conſummati ſunt,ſed per Fidem iuſtificati ſunt,atque etiamnum idmirationi ſunt,eò quòd etiam ad mortem ſuſtinendam pro religione in dominum parati fuerant. Quod ſi res quoque noſtri temporis contemplandæ ſunt,noſtris,quomodo beatus Alexander,vſque ad mortẽ contra hanc hæreſim depugnarit, & quot tribulationes quantoſque labores, quanquam iam ſenex,in decrepita ætate ſuſtinuerit,qui & ipſe ad patres ſuos appoſitus eſt. Quot item alij & quantis fatigationibus ſe delaſſarunt,dum doctrinas edunt contra hanc impietatẽm,& gloria ſuæ in Chriſto confeſſionis tuentur.Igitur & nos,vti in certamen de ſumma rerum prouocati, vbi Fides vel abneganda vel retinenda ſit,eo ſtudio propoſitoque ſimus, vt & quæ accepimus retinere velimus,quum in manibus noſtris ſit monumentum Nicænæ Fidei,& iſtas nouationes repudiare,& docere populos,ne attendant ſpiritibus erroris,& vt penitus refugiant ab impietate Arcomanitarum,& ab ea,quam cum Meletianis inierunt,coniuratione. Qui, quum

B antea inter ſe contentioſi eſſent,nunc vt Herodes & Pontius in blaſphemias aduerſus Chriſtũ conſentiunt.Quapropter merito quis eos exoſos habeat, quòd quum de priuatis rebus inter ſe ſimultates gerant,odio tamen inimicitiaque communi aduerſus veritatem conſpirent, & in impietate aduerſus dominũ fœdera conglutinent,ſeſeque nutuo amplexentur, ſecuri quidquis & facere & pati,modo id,quod ſemel animo conceperint,tueãtur. Melitiani quidem ambitione,vt rebus præſint,tum inſano auaritiæ ſtudio: Ariomanitæ vero vltro ſua ipſorum impietate incitantur,vt huiuſmodi conſpirationibus mutuo inuicem animi ſui prauitatem promoueant.Et iſti quidem horum impietatis perſonam induunt:hi vero illorum malitiæ accedunt, & adſtipulantur,ac in commune ſcelera ſua,veluti Babylonis poculum commiſcentes, inſidias illis nectunt,qui recte piéque de domino noſtro ſentiunt. Erat iam pridem malitia & calumnia Meletianorum omnibus nota:nec impietas Arianorum,Deóque infeſta hæreſis vſquam obſcura fuit:neque enim parum temporis interceſſit.Nam illi,abhinc ante quinquageſimum quintum annum ſchiſmatici facti ſunt: iſti vero ante trigeſimum ſextum hæretici declarati,& ab Eccleſia ſummoti, idque iudicio ſynodi vniuerſalis. Cæterum, ex iis quæ nunc

C fecerunt,clara iam in reliquum tempus documenta data ſunt,eos non alia de cauſa,tum contra nos,tum contra reliquos Epiſcopos orthodoxos,iam ab initio inſidias tetendiſſe,niſi vt impietatis ſuæ hæreſim propagarent.Ecce enim quod olim ſtruebat Euſebius, nunc tandem cõmittitur:Dederunt enim operam, vt Eccleſiæ à nobis abriperentur: Et Epiſcopos vna cum presbyteris, communionem cum ipſis non vſurpantes, prout collibitum fuit,in exilium profligarunt,populóſque qui ipſos aduerſabantur, ab Eccleſiis excluſerunt, eaſque Arianis antè tot annos condemnatis,regendas tradidere,vt conſociata ſecum Meletianorum hypocriſi,tuto poſſint tetra ſuæ impietatis verba euomere,atque ita præinſtruant,& communiant(vt arbitrantur) Antichriſto,qui ipſis aſſeminat hæreſim, perditionis viam.Illi igitur, quaſi ſomnium, iſtiuſmodi fruſtra imaginentur.Nos enim ſcimus,humaniſſimum Imperatorem,vbi rem cognouerit,cohibiturum eſſe eorum malitias,ipſoſque diuturnos invita non fore,ſed ſecundum quod ſcriptum eſt:Corda impiorum breui deficient.Nos vero apoſtatis, iiſque qui conantur furias in domo domini defigere,amictumque ſacrarum literarum præ ſe ferunt, reſiſtamus, mortem corporalem non expaueſcentes:& prauas iſtorum vias non æmulemur, veritatiſque

D rationem in primis habeamus. Nam cùm & à nobis, vt omnes nouiſtis, per Euſebium cum ſuis,poſtulatum eſſet,vel vt ageremus ſuſtineremurque eandem perſonam impietatis, vel expectaremus eorum inſidias,noluimus illis,vt ſuffragatores,aſſidere,ſed potius illorum inſectationem præoptauimus,quam Iudæ mores imitari. Ergo fecere, quod ipſis collibitum fuit: & quod minis denunciauerant, opere compleuerunt: Ac ſimiles Iezabeli, doloſos ſibi Meletianos conciliarunt. Memores igitur ipſi quomodo ſeſe primum aduerſus Beatum martyrem Petrum, ac deinde contra magnum Achillam, poſtremo contra Beatum Alexandrum geſſerint,vt ita aduerſus nos quaſi præmeditationibus & exercitiis inſtructi, iſti quidem dexterius quicquid ipſis ſuggeſtum fuerit,quaſi hiſtriones agerent: illi vero perſequendi mei occidendique occaſiones ſolertius aucuparentur:id enim ſitiunt, neque hactenus conquieſcere poſſunt tanta eſt auiditas noſtri ſanguinis effundendi: verum eius rei mihi nulla cura. Scio enim & certum habeo,& præmium iis qui ſuſtinent,retribuendum eſſe à Saluatore: Et quod vos, vbi ſuſtinueritis,vt Patres veſtri,forma iam populis effecti,& ſubuertentes peregrinam & alienam

Abraham quomodo iuſtificatus

Alexãder epiſcopus mortem ſuſtinuit pro Chriſti religione.

Arcoma nitarum et Meletiano rum impietas fugienda

Melitiani ambitione et auaritia laborant.

Petrus ab Arianis martyrio co ronatus.

Alexãder epiſcopus martyr.

Iob.11

hanc impiorum adinuentionem, habebitis quidem gloriam, qua vobis istud ipsum gloriari A licebit: Fidem seruauimus: recipietis autem coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se, atque vtinam mihi contingat vnà vobiscum has repromissiones possidere, quæ non solum Paulo sunt addictæ, sed omnibus seruantur qui diligunt aduentum domini & Saluatoris, & Dei, & Imperatoris Iesu Christi, per quem Patri gloria, & potentia in Spiritu sancto in omnia secula seculorum: Amen.

Iacob. 1.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ CONTRA ARIANOS, ORATIO SECVNDA

Æteras quidem hæreses transfugas veritatis, & insana dogmata sibi B

Ioan. 6.

commiscētes, facilè agnouerint omnes, vt quarum impietas iam pridem à nemine non comperta habeatur. Non enim in obscuro esse potest, istos istius hæreseos machinatores (vt Beatus Ioannes locutus est) à nobis recessisse, vt qui nec iam sint, nec olim vnius nobiscum aut animi aut sententiæ fuerint, ac proinde dictum esse à Saluatore, Qui nobiscum non colligunt, dissipant, ac vnà cum diabolo dormientes obseruant, vt aspersō suæ pestilentiæ veneno, habeant qui secum vna moriantur. Sed tamen ista omnium hæresēō vltima, & nunc recens egressa

Luc. 11.

Ariana hæresis vafra & dolosa quomodo

anteambulo, & præcursatrix Antichristi, cui nomen est ab Ario, dolosa & vafra, quum videret sorores suas, cæteras (inquam) hæreses ætate grandiores, publicè palámque probrosas haberi, speciem suam dissimulat, & literarum sacrarum vocibus, quasi honesto cultu, induitur, vt pater eius diabolus: ac satagit denuo intrare in paradisum Ecclesiæ, quo sub specie Christianismi nonnullos seducat, vt credibilitate falsarum rationum persuasi, contra Christum sentiant. Veris enim rationibus nihil est apud illos firmum & stabilitum: Imo quod peius est, iam nonnullos insipientes circumuenerunt, tantóque errore compleuere, vt non solum auribus delirent,

Simile.

sed ad Euæ imitationem oblata degustent, & à degustatione cæci, captique sensibus, amara, C

Mala opera laudant hæretici, et impios absoluunt.

dulcia esse arbitrentur, & abominabilem hæresim, pulchram existiment. Ideo necessarium duxi, maximè, quum eò me vestra adhortatio impelleret, & huius sinuosum pectus hæreseos explicare, & eius vesaniæ graueolentiam ostendere, vt, qui procul adhuc agunt, eam defugiant, & qui per eam decepti sunt, resipiscant, ac adapertis cordium oculis dignoscāt Vt nec tenebræ lumen, nec mendacium, veritas est: ita quoque Arianam hæresim bonam non esse: & qui Arianos Christianorum titulo insigniunt, plus nimio errare, vt qui declarent se neque Scripturas legisse, neque cognitum vllo modo habere, quid sit Christianismus, aut quæ eius fides. Quid enim in ista hæresi viderunt, quod simile sit cum pia & religiosa Fide, vt audeant blaterare, quasi nihil ab illis mali dicatur? Eadem enim ratione consentaneum, vt Caipham nominent Christianum: & proditorem Iudam adhuc connumerent cum Apostolis: & eos, qui Barrabam pro Saluatore postularunt, dicant nihil mali commisisse: & Alexandrum

Arius & Manichæ à suis sectariis pro Christo habentur. Thaleia Arij qualis liber.

& Hymenæum commendent, vt rectè sentientes: & Apostolum de iis mendacium dixisse affirment. Cæterum, quis Christianus talia audire sustinuerit? aut talia dicentem, sanum esse animo existimarit? Pro Christo enim apud illos, Arius est, vt apud Manichæos, Manichæus: D pro Mose item & aliis Sanctis, nescio quis Sotades reperitur, homo etiam apud Ethnicos ridiculus, & filia Herodiadis: huius enim tractos & effœminatos mores, Arius in scribendo repræsentat, & ipse eius liber, Thaleia, hoc est, conuiualium nomine inscriptus, istius puellæ saltationem æmulatur choreas ductitans & blasphemiis in Christum lusitans, adeo, vt qui incidant in hæresim mentis vertigine laborent, sapiántque ea, quæ non oportet sapere, immuténtque nomen Domini gloriæ in similitudinem imaginis hominis corruptibilis: & pro Christianis, deinceps Ariani nuncupentur, eámque notam characterémque referant suæ impietatis: Ne ergo causificationes quærant, neque probroso nomine pulsati, dissimulent sese eos esse, qui sunt: doceántque Christianos à vocabulis magistrorum suorum nomina sortitos esse, quò seipsos quoque declarent eadem ratione, quum Christiani sint, nomen tamen ab Ario obtinuisse. Cuius si pudore non tenentur, ne quærant eludere: sin pudori est, aut præ confusione abdant sese, aut resiliant à suis impietatibus. Nūquam enim populus ab Episcopis suis,

A sed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certe à beatis Apostolis, præceptoribus nostris, ministrisque Euangelij Saluatoris nostri, appellationes adepti nō sumus, sed à Christo, Christiani & sumus & nuncupamur: Illi vero, qui aliunde originem suæ fidei deducunt, merito authorum suorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ se ferūt. Quapropter, quū omnes à Christo, Christiani & essemus & diceremur, explosus est Marcion inuentor hęreseos: reliqui autem qui cum explosore Marcionis remansere, Christiani titulum retinuerunt: qui vero sequuti sunt Marcionem, non iam inde Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichæus, & Simon Magus sectatoribus sua vocabula imper-

Christiani a quo nomē acceperunt.

Valentinia ni à quo nomen recepe runt.

tierunt, indéque factum vt alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Manichæi, alij Simoniani, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocitati sunt. Ita Melitius electus à Petro & Episcopo, & martyre, suos qui ipsum sequebantur, non Christianos postea, sed Melitianos denominauit. Eadem iterum ratione beato Alexandro Arium eiiciente, ij qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: illi verò, qui vna cum Ario recesserunt, nomen Saluatoris nostri, Alexandro cum suis relinquentes, Ariani deinceps appellati sunt. Qui-

Athanasius Alexādri successor.

B nimo, ecce etiam nunc post mortem Alexandri, qui eiusdem communionis sunt cum Athanasio Alexandri successore, & quibus ipse Athanasius cōmunione coniunctus est, omnes eundem pariter characterem habent, neque ille suis nomen indit, aut a suis recipit, sed omnes, vt antea, consueto more Christiani nominantur. Nam quamuis magistri inuicem sibi succedāt nosque illorum discipuli, ab illis acceperimus quæ sunt Christianæ fidei, nihil tamen inde obstaculi nascitur, quo minus ob id & titulo, & re Christiani appellemur. Contra qui hæreticos sequuntur, tametsi millies mille successores habeant, omnes tamen nomen eius, qui primus hæresim adinuenit, referunt. Certe è vita exempto Ario, quum multi ex grege illo, eius vices successionemque susciperent, tamen omnes qui eiusdem cum eo sententiæ fuerunt, ex Ario notas suas insigniaque habentes, Ariani nuncupātur, quod re vera eximium & admirabile argumentum est. Nam qui etiam nunc ex gentilibus, omissa idolorum superstitione, ad Ecclesiam veniunt, non catechizantium, Fideique rudimenta tradentium nomina, sed Saluatoris in se transferunt, & pro gentilibus Christiani incipiunt appellari. Qui vero ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen Christi derelinquunt,

Christiani à Christo no men accipiunt.

Hæretici à suo hæresiarcha deno minantur.

C & Arianorum vocabulo induuntur, quasi qui non amplius Fidem Christi retineant, sed Arianæ insaniæ gregales habentur. Quomodo igitur Christiani fuerint, qui non christiani, sed Ariomanitæ appellantur: aut quomodo de numero Ecclesiæ catholicæ habeantur, qui Apostolicam Fidem excusserunt, & nouarum pestium inuentores se præbent? qui relictis christi eloquiis, θαλείαις Arij, hoc est, crapulas titulo nouæ sapientiæ cohonestant, ac bono iure eum titulum vsurpant: nouam enim hæresim annunciant. Quapropter non sine admiratione est nusquam in multis multorum operibus & sermonibus tum in Vetus, tum in Nouum testamentum conscriptis, inter titulos librorum θαλείας hoc est crapularum nomen reperiri: imo ne apud Ethnicos quidem frugi & temperantes, sed apud istos duntaxat, qui istiusmodi res inter pocula ad risum captandum per plausum, iocum, lasciuiamque decātant. At eximius ille Arius quum nihil aut sanctum, aut graue imitandum desumeret, securus negligensque istiusmodi probitatis, depeculatis aliorum hæresibus, æmulum se in ridiculis vni Sotadæ præbuit. Quid enim aliud congruum illi, qui christo Saluatori choreis suis insultare voluit, quàm vt miseras dictiunculas impietatis suæ metris dissolutioribus & clumbatioribus insonaret, vt quē

θαλεία Arij qualis liber.

Arius inuerecūdus

Arius Sotadæ poetæ imitator.

D admodum Sapientia loquitur, Ex eloquio verborum cognoscitur vir: ita quoque ex illis Sotadicis numeris, animi eius effœminatio & mentis putrilago deprehēditur. Nam tametsi subinde, serpentis more sursum deorsumque sese voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet in errorem pharisæorum. Quemadmodum enim illi quum legem præuaricare vellent, legis tamen verba prætendebant: & quum eius animi essent, vt expectatum hactenus, & iam præsentem dominum abnegarent, Deum quidem in ore habebant, ipsum tamen blasphema re deprehenderentur, quum his vocibus vtebantur, cur tu homo quum sis, Deum te facis? & dicis, Ego & Pater vnum sumus: Ita quoque fucatus & Sotadicus Arius simulat se quidem de Deo loqui, quum interponat verba Sacrarum literarum, deprehenditur tamen vndecunque atheos, dum Filium negat, & illum rebus conditis adnumerat. Tale igitur exordium crapularum Arij & vaniloquentię, moribus numerisque effœminatum inuenias. Ex secundum fidem electis Dei, peritis Dei pueris Sanctis, rectigradis, qui Sanctum Dei Spiritum acceperūt, ista didici ego ex sapientię consortibus, ab hominibus Dei discipulis, per omnia sapientibus horum per vestigia cum eadem dogmatum opinione incessi, ego ille perinclytus multa pas-

Sapie. 6

Arius in errorē pharisæorū deciditur.

Ioan. 10.

Arius atheos quo modo.

sus propter meam de deo existimationem : à Deo autem sapientiam condidici & cognitionẽ A
cognoui. Scommata vero Arij fugienda & plena impietate, quæ in eo libro continentur
sunt ista:Non semper Deus erat Pater,sed fuit,quãdo Deus solum erat, & pater nondum erat.
Arii scommata quæ eius θαλέια docet. Posterius aut factus est Pater:non semper fuit Filius:ipsumque Dei Verbum ex nihilo factum
est. Quum enim omnia ex non entibus extiterint,& in vniuersum nihil sint, nisi creaturæ
& opera,restat igitur ipsum quoque Dei Verbum ex non entibus factum esse: & fuit, quando
non erat:neque erat antequam fieret,sed exordium, vt crearetur, etiam ipsum habuit. Erat
enim(inquit)solùm Deus,nec dum erat verbum & sapientia:deinde cum vellet Deus nos cõ-
dere, tunc vnum aliquẽ fecit,quem Verbum, Sapientiam, & Filium nominauit, vt per eius
operam nos architectaretur.Minimum certe duas sapientias statuit, vnam quidem propriam
& coexistentem,cum Deo,& filium verum ex ista sapientia ortum traxisse, ac tum demum,
cum eius sapientiæ particeps factus esset,nomine tenus appellari sapientiam, & Verbum. Sa-
pientia enim illa huic sapientiæ initium præbuit Dei voluntate, & ita alterum Verbum esse
dicit in Deo præter Filium,& hunc illius participem factum,appellari deinde per gratiã Ver-
bum & Filium.Hæc autem peculiaris istius hæreseos sententia,quæ etiam alibi in eius scriptis B
deprehenditur,multas esse potentias, vnámque esse Dei propriam naturam, eámque æternã.
Christum contrà,non veram potentiam Dei,sed vnam ex vulgo earum quæ potentiæ appel-
lantur,quales sunt locusta & eruca, eumque non simpliciter potentiam, sed potentiam ma-
gnam appellari:alias vero multas esse,& similes Filio, & Dauidem de iis mentionem facere,
dum inquit: Dominus potentiarum, & vt omnes ex natura sua : ita quoque ipsum Verbum
mutabilitati obnoxium esse, ac in libero eius arbitrio fuisse quandiu velit bonum permanere:
eiúsque voluntatem nostro more mutari potuisse,quum fuerit mutabilis natura,eáque de cau-
sa,quum Deus præcognosceret eum bonum futurum,anticipando,illi hanc gloriam dedisse,
quam homo postmodum ex virtute mereretur,& quasi iam tum opera eius extarẽt, quæ pro-
uidebantur à Deo, talem eum iam statim in præsentia voluit fieri.Idem rursus ausus est dice-
re,Verbum,Deum verum non esse:Nam quamuis Deus nominetur, non tamen verum Deum
existere,sed participatu gratiæ talem fieri,vt reliquos omnes,sic & ipsum titulo tenus deumvo
cari.Et vt omnia quæ longe diuersa sunt,ac nequaquam Deo similia,quantum ad naturam at-
tinet, ita quoque & verbum aliud diuersumque esse ac dissimile per omnia substantiæ Patris C
eiusque æternitati:sed tamen inter creata eorumque comparatione proprium id Verbum &
vnicum existere. Præter ista autẽ veluti successor temeritatis diaboli, posuit in suis Bacchana-
libus Patrem Filio abditum esse,neque eum ab eo aut videri aut cognosci posse ad plenum &
exactè,sed quod cognoscit & videt,id intelligit pro mensura ratioque suarum virium,vt nos
quoque intelligimus pro modulo nostrarum facultatum.Nam & Filius(inquit)non solum Pa
trem non exactè cognoscit,vtpote impotens ad comprehendendum, sed ne ipse quidem Fi-
lius suam ipsius substãtiam cognitam habet.Rursum diuisas & abunitas,disiunctásque esse,ali
enas item vicissim incommunicabiles substantias Patris & Filij & Spiritus Sancti, & prorsus
(vt ipse ait)omnibus modis inter se dissimiles ratione substantiæ & gloriæ vsque ad infinitum
Certe Verbum dicit,quantum attinet ad similitudinem gloriæ & substantiæ,aliud diuersum-
que esse omnino ab vtroque & Patre & Sancto Spiritu,Has voces impius ille emittit,Filium-
Arius sũmo odio in re habendꝰ que ex sua natura diuisum esse,& minimè participem Patris asseuerat. Hæc sunt capita fabel-
larum,quæ in ridiculo opere Arij inuenias.Quis igitur talibus cantiunculis Thaleiæ,ac istiuſ-
modi rebus auditis,non summo iure oderit Arium, quasi in scena ad istum modum de tantis D
rebus ludentem?aut quis non deprehendet eum,dum videtur Deum nominare,ac de deo ver-
ba facere,quasi serpentem mulieri concilia dare?Aut quis sequentia perlegens, non animad-
uertet illius impietatem à tergo subsequentem ipsum,veluti serpentis dolum, quo muliercula
Arii calliditas serpẽtis dolo similis. seducta fuit?Quis igitur ad istas blasphemias præ stupore non sensibus alienetur? Cælum, vt
Propheta loquitur,obstupuit,terra autem inhorruit super præuaricatione legis:sol autem ma-
gis indignabundus, & non ferens illas contra communem omnium dominum corporales in-
iurias,quas sponte pro nobis patiebatur,auersus est,& radios suos contraxit,diemque illum il-
lucem exhibuit.At super Arij blasphemiis,qui fieri potest,vt non omne hominum genus lin-
Oseæ.7 gua præ stupore hæreat?aut non aures obstruat? & oculos claudat, ne talia loquentes audire,
aut scribentes intueri cogatur? ac cur non potius dominus ipse, summo iure contra homines
impios,vel quod verius est,ingratos vociferetur ea, quæ per Prophetam Osæam prælocutus
Oseæ 7 est:Væ illis,quia resilierunt à me:miseri sunt,quia impiè aduersus me egerunt: Ego autem re-
demi eos,ipsi vero contra me obloquuti sunt mendacia. Ac paulo post:Et consultarunt mala,
& in

A & in me mala cogitauerunt,auersi sunt ad id quod nihil est,auertentes se a præsenti Dei Verbo
fingentes sibi eum,qui non est,ad id quod nihil est, reciderunt.Ideo quoque vniuersale totius
orbis concilium,Arium ista loquentem eiecit ab Ecclesia,& anathemate execratum est non
ferens blasphemias, ex quo in reliquum tempus Arij error pro hæresi existimatus, quæ plus *Arii hæresis perduellis Christi.*
mali in se haberet,quam cæteræ hæreses,eò quòd & perduellis Christi,& præambulatrix An-
tichristi cognominata sit.Iam,tametsi imprimis (vt modo dixi) tanta contra impiam hæresim
cẽsura sufficerit ad omnibus persuadendum vt eius contactum refugiant, attamen, quia non-
nulli qui Christiani dicuntur,per ignorantiam aut per dissimulationem (vt superius dixi) hæ-
resim istam,quantum ad veritatem attinet,indifferentem arbitrantur:eosque,qui eius sensum
retinent, Christianos vocant: Agite,sciscitemur ab illis,ad retegendam sectæ vafriciem:nam
ita fortasse repressi & in silentium se dederint, & fugerint ab hæresi ista tanquam à facie ser-
pentis:Si igitur ea de causa,quòd voculas aliquot sacræ scripturæ in Thaleia ab illis scriptas vi-
deant, arbitrentur blasphemias benedictiones esse,prorsus futurum est,vt quum Iudæos no-
stri temporis videant legem & Prophetas euoluere,vnà cum Iudæis Christum abnegent:for-
B sitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum inficiabuntur cũ
illis & legem & Prophetas : Sin autem ex ignorantia ita æstuant & garriunt, discant è scriptu- *Hæretici cum patre suo diabolo testimoniis sacræ scripturæ vtũtur cur.*
ris excogitatorem inuentatoremque hæreseon diabolum, metu suæ graueolentiæ, scriptura-
rum vocesvsurpare,vt illis obtectus,aspersо veneno suo simplices decipiat:ita enim Euam de-
cepit,ita etiam alias hæreses confinxit,ita nunc quoque Ario persuasit, vt quasi sub specie ad-
uersarij contra hæreses loqueretur,quo melius falleret,suam ipsius hæresim subiiciens.Verum
ne sic quidem veterator ille latuit:statim enim ex quo se impium erga Dei verbum gessit, om-
nibus excidit notumque omnibus factum est, cum quoque in cæteris labi, neque quicquam
sanæ mentis præ se ferre.Nam quánam ratione vera de Patre diceret, qui Filium negat Patrẽ
reuelare? aut quomodo de Spiritu Sancto rectè opinaretur, qui blasphemus est in Verbum,
quod Spiritum suppeditat?aut quis porro crederet de resurrectione illi, qui dominum negat
propter nos primogenitum ex mortuis factum esse? Iam qui fieri potest, vt is qui ignoret ge-
nuinam Filij ex patre & veram natiuitatem,non planè aberret circa præsentiam eius in carne?
ita enim & eius temporis Iudæi,Verbum Dei inficiantes,his verbis,Non habemus regem nisi
C Cæsarem,omnibus bonis simul spoliati sunt,ac inopes facti sunt lucis, lucernæ,odoris vnguẽ-
ti,prophetiæ,cognitionis,ipsiusque adeo veritatis,imò etiam nunc quoque nihil intelligentes
quasi in tenebris oberrant.Quis igitur vnquam talia audiuit?aut vnde, aut à quonam isti adu-
latores,redemptisque ac nummarij hæreseos fautores, quicquam huiusmodi didicerunt, vt
eius nomine,tanquam ab eo acceptum sit, sese venditare possint? Quis author fuit,vt iamdu-
dum obliterato creaturarum cultu rursus operibus & creaturis inseruiretis? Quod si fateantur
nunc se primum audiuisse,ne inficias eant, alienam & non ex Patribus oriundam esse hanc
hæresim. Quod autem non à Patribus profectum est, sed nuper inuentum, quid de eo aliud
existimari debeat,quàm illud ipsum cuius Paulus mentionem fecit: In nouissimis tempori- *1.Tim.4*
bus deficient quidam à recta Fide, adhærẽtes spiritibus erroris,& doctrinis dæmoniorum per
hypocrisim falsa loquentium,eorumque quibus conscientia cauteriata est, & auersantur veri-
tatem.Ecce iam nos ex Sacris scripturis fidenter loquimur de religiosa & pia Fide, & quasi
candelam super candelabrum collocantes,hæc verba pronunciamus:Filium istum verum na
tura & genuinũ Patris sui proprium substãtiæ eius fœtũ,sapientiã item, & vnigenitũ Verbum
verum ac vnicum Dei,non creaturam,non facturam,sed Sobolem propriam substantiæPatris
D esse,ac proinde verum Deum Patrique suo vero consubstantialem:sed alios,quibus dictum est,
Ego dixi dij estis,solummodo participatu Verbi per Spiritum sanctum hanc gratiam à Patre *Psal.113*
obtinuisse.Ipsum autem characterem naturę Patris,lucem ex luce, Potentiam & Imaginem
veram substantię Patris esse.Quod & Dominus his verbis expressit,Qui me vidit,vidit & Pa-
trem Semper igitur erat,& nunquam non erat,quum enim sit æterni Patris filius, sequitur, vt
ipse quoque ęternus fuerit,eiusque & Verbum & sapientia.Quid igitur nobis ex ista vndecun *Ioan.14*
que inclyta Thaleia adferunt?Primum(quæso)recitent illam imitantis scriptoris istius mores
quo saltem ab aliis irrisi,discant,quanto lapsu ceciderint, ac iam in posterum definiant, quid
sibi illis verbis Thaleiæ velint, quum aiunt, Non semper Deum patrem fuisse, sed postea
factum esse: neque semper Filium fuisse, non enim erat priusquam fieret, cúmque non
ex Patre, sed ex non entibus emersisse: non esse proprium substantiæ Patris, creaturam
enim esse,& facturam:illumque non esse verum Deum,sed participatu & ipsum quoque Dei-

ficatum esse non nouisse exacte filium Patrem, neque verbum patrem perfecte contemplari, A
neque intelligere, neque cognoscere perfecte patrem suum, non esse eum verum & vnicum
ex Patre Verbum, sed duntaxat titulo tenus verbum & sapientiam appellari: ex gratia esse
quod nominetur filius & potentia: non esse inconuertibilem vt pater, sed vertibilem crea-
turarum modo, ac deficere in comprehendendo ad plenum, & exactè cognoscendo Patre.
Præclara nimirum hæresis, quæ ne credibilibus quidem rationibus suffulcitur, & imaginatur
eum non esse, qui est, & pro bonis plausibilibusque vocibus, blasphemias in toto contextu præ
se fert: Si quis igitur vtriusque rebus excussis, quærat, vtrius potius Fidem eligẽdam putet, aut
vtrius verba conuenientiora esse Deo existimet, Quin ipsi loquantur impietatis parasiti, an
non in Deum probè competat, si ad quæstionem de Verbo respondeatur, Deus erat Verbum?
inde enim, si vtrumque proponatur, intelligi poterit, quid congruum sit dictu, vtrúmne hæc
sententia? Semper erat: an illa, Non fuit, antequam fieret: illum æternum, an hunc ex aliquo
tempore inceptum, verum Deum esse, an ex participatu & adoptione, & præstantia præ cæte-
ris creatis: solummodo esse Verbum, an ideo quia Patri par sit & coaptandus: dissimilem il-
lum esse quantum ad substantiam patris, an similem, propriumque patris existere: creaturam B
esse, an creatorem, omnia per eum naturam obtinuisse ipsumque esse patris Verbum, an aliud
ab eo & istam ab illo alio procreatum esse, & per aliam sapientiam istum nomine tenus sapi-
entiam & verbum, nuncupationem suam mutuari, & succedaneum, & illius primæ sapien-
tiæ participatu tinctum esse. Quænam verba melius ad rationem diuinitatis sonent, & Deũ
ac filium partis dominum Iesum Christum ostendere putentur? eáne quæ vos euomuistis? an
ea quæ nos ex Sacris literis deprompsimus & allegamus? Nam si Saluator noster vobis neque
Deus, neque Verbum, neque Filius est, esto sit vobis liberum dicere, sicuti & ethnicis, & nostri
seculi Iudæis, quicquid libuerit: sin autem Verbum patris, & filius verus existit, Deus ex Deo
& præ omnibus benedictus in secula, qui (quæso) nõ æquũ sit exterminare & obliterare tũ alia
verba tum Arianorũ Thaleiam, vt exemplar & imaginẽ malorũ, & omnigena impietate sca-
tentem, in quam qui inciderit, ignorat gigantes apud eam perire, & in laqueos orci impinge-
re? Et hoc ipsum illos nequaquam latitat, ac proinde vafriter occultant, & suppressis istiusmo-
di sententiis alia ac diuersissima vocibus sonant. Nam si mentem eam verbis proderent, dam-
narentur: si eam sententiam fouerent, suspicione laborarent, lapidandi ab hominibus sacrarũ C
literarum argumentis. Ideóque, vt filij seculi huius, callidè suam (vt sic dicam) lucernam ac-
cendentes ex oleastro, veritique ne sceleriter extinguatur (lux enim impiorum, vt inquit scri-
ptura, extinguitur) absconsam tenent sub modio hypocrisis, longe alia sonantes, præsidia
amicorum, & terrorem Constantij deprædicant, adeo, vt qui ad eos ingrediuntur, præ si-
mulatione & iactantia illa præsidiorum, non videant Arij sordulentiam. Qui igitur ista hæ-
resis non digna fuerit odio? quum illa per diffidentiam, id, quod suum est, occultim habeat
& clanculum foueat Vnde enim illis hæ voces comportatæ sunt? aut à quónam eas acceptas
habent, qui non verentur talia loqui? Nunquam certe eas dixerint ab homine profectas, ad se-
veniſse. Quis enim est aut græcorum aut barbarorum, qui Deum quem confitetur, vnum ex
rebus creatis audeat dicere? nec fuisse, antequam confiteretur? Aut quis est, qui quum Deo
suo fidem habeat, loquenti ad istum modum non credat? Hic est Filius meus dilectus, dicat-
que eum non esse Filium, sed opus duntaxat. Magnopere enim indignarentur omnes aduer-
sus eos, qui ad istum modum insanirent, Imo nec è scripturis has voces deprompsere: Id enim
ostensum est sæpius ac iam in præsentia ostendetur, istiusmodi voces alienas abhorrenteſque D
esse à Sacris eloquiis. Ergo quum desit, vt in hos authores referant: supereſt, vt eas à Diabo-
lo acceperint, eiusq; furiis afflati sint: Solus enim ille taliũ verborũ seminator. Agite ergo, illi
resistamus, quoniam nobis cum illo, idque per istos, est colluctatio, vt auxiliante domino eo
solito suo more cadente diabolo, argumentis conuicti erubescant, dum vident, hærere istius
zizaniæ asseminatorem, qui in ipsis hanc hæresim superseminauit, vt saltem vel sero addiscant
eo quòd Ariani sint, ipsos Christianos non esse. Dicitis enim, ac pro dictis vestris sentitis, eo
suggerente, Erat, quando non erat Filius. Ergo primum isto amictu commenti vestri spolian-
di estis. Quid igitur? erat aliquando, quando Filius nõ erat, eáne sunt vestra verba ô maledici
& malè pij? Nã si de Patre hoc dicitis, adhuc improbior est vestra maledicentia: nõ enim fas
est dicere, eũ aliquãdo fuisse, aut hoc verbum aliquãdo in eũ cõpetere, quũ ille & semper sit, &
nũquã nõ fuerit, filique, cuius natura essentia est, pater habeatur & existat, ipse interim quo-
que illa ipsa essentia. Sin autẽ dicitis, erat quãdo nõ erat Filius, fatua & stulta est huiusmodi re-
sponsio:

A sponsio: Quomodo enim ipse erat, & ipse non erat? Quocirca hæsitantibus illis, destitutisque
omni ratione respondendi, necessum, vt nos pro iis id ipsum eloquamur. Erat aliquando tem-
pus, quando Verbum non erat: id enim phrasis loquendi præ se fert: & illud ipsum, aduerbiũ
aliquando, nobis significat: & quod scriptis protulistis, Non erat Filius, antequam fieret, planè
idem est, cum hoc dicto vestro: fuit, quando non erat Filius: nam & id quoque tempus fuisse
ante filium significat. Vnde igitur vobis ista comparastis? cur & vos, veluti gentes, infremuistis
& meditati estis inania verbula contra Dominum & contra Christum eius? Nusquam enim *Christus nõ*
Sacra scriptura tale quid de Domino locuta est, sed potius sempiternè eum, æternaliterque cũ *incepit esse,*
Patre coexistere pronunciat, dum dicit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ *sed est ab*
& Deus erat Verbum. Et in Apocalypsi hæc dicit: Qui est, & qui erat, & qui venturus est: *æterno.*
huic autem sententiæ, Qui est, & qui erat, quisnam adimeret æternitatem? Istiusmodi quoque *Ioan. 1.*
verbis & Paulus ad Romanos scribens, Iudæos redarguit: Ex quibus Christus secundum car- *Apoc. 11.*
nem, qui est super omnia benedictus Deus in secula. Ethnicos verò pudefaciens dixit: Inuisi- *Rom. 9.*
bilia eius per creationem mundi operibus intellecta perspiciuntur, simulque cum iis æterna
B eius potentia ac Diuinitas in cognitionem venit. Eum autem esse dei potentiam, Paulus osten- *christus est*
dit, cum dicit, Christus Dei potentia, & Dei Sapientia. Non enim fieri potest, vt Patrem his *æterna Dei*
verbis videatur innuere, vt aliquando inter vos confusurratum audio, Patrem scilicet esse sui *potentia.*
ipsius æternam potentiam, verum id ita nõ est: Non enim dictũ est ab Apostolo, ipse Deus est
illa potentia, sed eius est potentia. Clarum est omnibus id quod alicuius est, nõ esse hoc ipsum
quod is est, cuius est: sed tamen ab eo nequaquam externum, sed potius proprium eius & suũ:
Perlegite ipsam consequentiam verborum, & videbitis ad Filium pertinere, quod ibi innuitur. De creatione enim mentionem faciens, consequenter scribit de creatoris in creanda po-
tentia, quæ est Verbum Dei, per quod omnia facta sunt. Si igitur natura rerum sufficit ex se so-
la citra Filium, Deum notum reddere: videte ne ruatis, dum arbitramini etiam citra Filium
rerum naturam conditam esse. Sin vero per Filium omnia sunt facta, & in eo omnia consistũt,
necessario fit, vt qui rerum naturam recte speculentur, speculentur quoque Rationem siue
Verbum Dei, authorem conditorémque naturæ, atque iam inde incipiunt Patrem cognos-
cere. Sin vero secundum Saluatorem nostrum, nullus cognoscit Patrem, nisi Filius, & cui filius
C reuelauerit, philippóque dicenti, Ostende nobis Patrem, respondit, non intueamini rerum *Ioan. 14*
naturam, sed qui me vidit, vidit & Patrem meum. Iure igitur Paulus incusat Græcos, quòd cõ-
gruentiam inter se partium ordinémque rerum naturæ contemplantes, nihil cogitauerint de
naturæ Ratione siue Verbo. Res enim conditæ conditorem ostendunt, vt per eum verum *Rom. 1.*
Deum intelligant, & cultum omittant admirationemque creaturarum: additumque est ab
eodem Paulo, Æterna quoque eius potentia & diuinitas, vt filium significaret. Cæterum, quũ
ita loquuntur Sancti, ille qui est ante secula, & per quem fecit secula, nihilominus sempiterni-
tatem Filij, eiúsque æternitatẽ deprædicant, quibus verbis etiam ipsum esse Deum ostendunt.
Esaias certe dicit, Deus æternus qui construxit extrema terrarũ. Susanna quoque locuta, Deus
æterne. Baruch item: iam clamabo ad æternum Deũ, in diebus meis: ac paulò post subdit, Ego *Dan. 13.*
spẽ habui in æterno Saluatore nostro, & venit mihi gaudium à Sancto. Apostolus itidem ad *& 7.*
Hebræos, Qui est splendor gloriæ, & character substantiæ eius. Et Dauid in Psalmo 89. *Bar. 4.*
Et sit splendor domini Dei nostri super nos, & in lumine tuo videbimus lumen. Quis ita *Bar. 49.*
est stolidus, vt in ambiguo illi sit, filium æternaliter esse, vbi quis lucem sine radiis splendo- *Heb. 1*
D ris videt? vt tum quoque de filio dicat: Fuit aliquando, quando non erat: vel antequam fieret, *Psal. 8.*
non erat. Iam illud quod dicitur 140. Psalmo, Regnum tuum, regnum omnium seculorum,
non permittit vllam vel qualemcunque intercapedinem temporis intelligi, in qua re non ex- *Psal. 140.*
titerit Verbum. Si enim omne spacium mensura seculorum colligitur, omnium autem secu-
lorum rex est & conditor Verbum, necessum est, nullum fuisse quantulumcunque ante eum
spacium vt furiosum sit dictu: Erat aliquando, quando nõ erat æternus ille: aut ex non entibus
esse filium, quum ipse dominus loquatur, Ego sum veritas, & non dicat, ego factus sum veritas *Ioan. 14.*
sed ego sum, non factus sum, vt etiam alibi: Ego sum pastor, ego sum lumen: ac rursum, Vos di- *Ioan. 10.*
citis domine & præceptor, & recte dicitis, sum etenim. Quis (quæso) tale dictum à deo audi- *Ioan. 17.*
ens, & Sapientiam Verbumque Patris hæc de ipso loqui auscultans, vlterius dubitarit de veri- *Sum, quid*
tate? ac non statim crediderit in hoc verbo, sum, æternitatem filij, eiusque ante omnes ætates *sibi velit.*
naturam, nullo principio inchoatã significari. Quòd igitur æternitatẽ, existentiamq; ante secu-
la non principio initiatam Sacræ scripturæ de filio edoceãt, ex superioribus dictis manifesto

colligitur:quòd autem ea quæ Ariani ſonant,dum aiunt,Non erat antequam erat,& aliquando erat,Scripturas illa ipſa de creaturis loqui: hæc quæ mox ſubiiciam, ſatis ſuperque indicabunt. Moyſes in Geneſi ait,Et omne virgultum agri, antequam naſceretur in terra, & omne fœnum agri priuſquam oriretur:non enim pluerat Deus ſuper terram. Et in Deuteronomio quum diuideret Altiſſimus nationes. Dominus autem per ſe ipſum loquitur:Si diligeretis me, gauderetis vtique,quia vado ad Patrem,quoniam Pater maior me eſt,& nunc dixi vobis priuſquam fiat,vt quum factum fuerit, credatis. De rebus item creatis per Salomonem mentionem facit,antequam terram faceret,& antequam abyſſos conderet, antequam fontes aquarum prodirent,priuſquam montes collocarentur, antequam vlli colles fierent, & antequam Abraham fieret,ego ſum. De Hieremia quoque ad iſtum modum loquitur: Antequam formarem te in vtero,noui te. Dauid itidem:Domine refugium factus es nobis in generationem & generationem,antequam montes fierent,& formaretur tellus,& orbis habitabilis,& à ſeculo in ſeculum tu es. Et in Daniele Suſanna magna voce exclamauit, dicens: Deus æterne arcanorum cognitor,qui noſti omnia antequam fiant. Igitur illud,non erat:& illud, priuſquam fieret:& illud,quando,& quotquot iſtiuſmodi dictiunculæ de rebus creatis & conditis, quæ ex nihilo prouenerant,congruè vſurpantur,aliene contra incongrueque de Verbo prædicantur. Quòd ſi iſta de rebus creatis,illa autem ſemper ſcripturæ de Verbo perſonant, non igitur (ô perduelles Dei)ex non entibus factus eſt Filius, aut vlla ratione vnus ex rebus creatis, ſed Patris Imago eſt,& æternum Verbum non aliquando non exiſtens,ſed ſemper exiſtēs,vt æternæ lucis æterna proradiatio ſiue ſplendor. Cur igitur tempora ante filium imaginanimi? aut cur poſt tempora Verbum blaſphematis incepiſſe, per quem ipſa ſecula ortum ſuum accepere:aut quónam modo tempus & ſeculum extitere,nondum prodito,exortóque ſecundum veſtrā ſententiā verbo per quem omnia facta ſunt,& ſine quo factū eſt nihil? aut cur, ſi tempora innuitis,nō apertè dicitis,erat tempus,quando non erat Verbum, ſed vocabulum quidem tēporis ſupprimitis,ad deceptionem ſimpliciorum: ſenſum vero & mentem veſtram nō occultatis,nec occultando latere poteſtis:interualla etenim temporis innuitis his verbis:Fuit,quando non erat:& non erat,antequam fieret. Hac ratiocinatione collecta, ad maiorem impudentiam pergunt:Si inquiunt,non fuit quando non erat,ſed ab æterno fuit, vnáque cum patre exiſtebat,non eum iam Filium Patris ſui,ſed fratrem debere dici. O ſtolidos & contentioſos, ſi quidem illum duntaxat coexiſtere æternaliter diceremus, nec additum eſſet eum & Filium eſſe,credibilis videretur eorum ſimulatitia obſeruatio. Quòd ſi eum æternum profitemur,& Filium ex Patre,quomodo is qui genitus eſt,genitoris frater eſſe poterit? & ſi in Patrem & Filium noſtra Fides eſt,quæ iſtic fraternitas exiſtit? aut quomodo Ratio ſiue Verbum, eius frater haberi poterit,cuius eſt Verbum?Non hanc contradictionem per inſcitiam faciunt. Videt enim & ipſi veritatem,ſed iudaica eorum hominum calumnia,qui volunt (vt inquit Salomō) à veritate deficere,vti ſtatuerunt. Non enim ex aliquo principio præexiſtente Pater & filius procreati ſunt,vt fratres exiſtimari queant, ſed Pater principium Filij & genitor eſt: & Pater Pater eſt,neque vllius Filius fuit:& Filius, Filius eſt,& non frater. Quòd ſi id quod genitum eſt ex Patre,æternum dicitis,rectè dicitis:non enim Patris ſubſtantia vnquàm imperfecta fuit,ita vt eius æternitas ipſi ſuperueniat,neque vt homo ex homine genitus eſt Filius,vt Patri ratione exiſtendi ſit poſterior,ſed Dei proles eſt,& vt Dei ſemper exiſtentis proprius Filius, idemque ſempiternus. Hominibus enim proprium eſt in tempore gignere,ob imperfectitudinem ipſorum naturæ,Dei contra Soboles æterna eſt ob æternitatem naturæ. Si igitur filius non eſt, ſed opus aliquod quod prodiit ex rebus non exiſtentibus, id antè omnia ab illis oſtendi oportet: ac tum demum vbi oſtenderint, quantum libeat, quo ſuo ipſorum phantaſmate garriant. Fuit,quādo nō erat. Nā quæ facta ſunt,quū nō eſſent,fieri inceperūt. Quòd ſi autem filiuse ſt:id enim pater dicit,& Scripturæ clamāt,etſi filius nihil aliud eſt,niſi hoc ipſum q̄ è Patre genitū eſt:& q̄ genitū eſt ex Deo, verbū eius & Sapiētia,& iubar eſt, quid op⁹ eſt verbis,aut cur dicitis Fuit,quādo nō erat filius,quaſi plagiarij,Deum Verbo ſuo ſpoliatis,& manifeſto aduerſus eum quaſi fuerit aliquando Deus,ſine ſua Ratione,ſine ſua Sapientia:& lucem ſplendore caruiſſe, & fontem veluti ſterilem exaruiſſe. Nam tametſi nomen temporis metu opprobrij videantur ſubterfugere,eúmque dicant antè tempora fuiſſe,tamen quia ſpacia aliqua dant,in quibus eum non fuiſſe comminiſcuntur,nihilo tamen minus tempora innuunt,& ita de Deo abſurda ſtatuentes,mirum in modum ſeſe impios præbent. Nunc autem quanquam nomen Filij agnoſcunt,ne palam ab omnibus vituperentur, tamen Sobolem ſubſtantiæ Patris negant, quaſi

Gene. 2. Deut. 32 Ioan. 14.
Ioa. 8. Hier 1 Pſal. 89
Dan. 13.
Ioan. 1.
Dei ſoboles æterna.
Quod filius dei ſemper fuerit.
Abſurda.

A veluti hortus ebrius, & ſicut fons; qui non deſtituitur aqua: Iſti contrà, Deum ſapientiæ fontem & re,& nomine,ſterilem aut deſtitutum fuiſſe aliquando ſua ſapientia, calumniis non verentur diffamare,ſed vanum hoc falsúmque quod dicunt, quum ipſa veritas atteſtetur,Deum æternum perennémque fontem eſſe ſuę ſapientiæ. Æternus autem quum fons ſit, neceſſum eſt,& Sapientiam æternam eſſe:in ea enim omnia ſunt facta,vt à Dauide cantatum eſt. Omnia in Sapientia feciſti:nec aliter Salomon, Deus ſapientia fundauit terram, expediuit cælos in prudentia. Sapientia iſta Verbum eſt, & per illud (vt Ioannes inquit)facta ſunt omnia,& ſine eo factum eſt nihil,& idem Verbum illud eſt ipſe Chriſtus. Vnus enim Deus pater, ex quo omnia,& nos in eo,& vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia,& nos per eum. Si ergo omnia per eum,ipſe in grege ordinéque aliorum connumerari non debet. Qui enim non audet dicere eum,per quem omnia,vnum omnium Deum eſſe, conſequitur etiam,vt vnigenam filium proprium exiſtentem patris ſubſtantiæ, alium eſſe ab omnibus dicatur. Iam ſi ille vnus non eſt è reliquorum cœtu,nefarie de eo dicitur, fuit quando non erat: & non erat,antequam fieret. Siquidem iſtiuſmodi voces in rebus conditis congruentiam
B ſuam habent, quum contrà Filius talis ſit,qualis eſt Pater, cuius ſubſtantiæ eſt proprium germen,nimirum Verbum & Sapientia:id enim proprium Filio erga Patrem, & hoc ipſum oſtēdit Patrem proprium eſſe Patrem Filij,adeò,vt non liceat Patrem vnquam fuiſſe ſine ratione ſiue Verbo,neque Verbum vnquam ſine ea ſubſtantia,qua exiſtit: alioqui, cur Filius, niſi ex patre ſit,aut cur Verbum & Sapientia,niſi ſemper ſit, ac proprium quiddam ipſius. Quando igitur Deus ſine eo quod illi proprium eſt,fuit? aut qua ratione quiſpiam de proprio,quaſi de externo & alieno mentionem faciet? Reliqua enim omnia,vt quæ facta ſint,nihil ſimile habent ratione ſubſtantiæ cum ſuo creatore,ſed extra eum ſunt,gratia & voluntate per Verbum eius condita,adeo, vt rurſus poſſint deſinere,vbi ille qui fecit, voluerit. Huiuſmodi enim naturæ ſunt ea quæ condita ſunt:è diuerſo,quod proprium eſt ſubſtantiæ patris, id iam in confeſſo eſt,eſſe ipſum Filium. Qui igitur(quæſo) non audax & impium dictū, eum emerſiſſe ex non entibus,ac non extitiſſe,priuſquam fieret, ſed poſtea in rerum naturā ſuperueniſſe, rurſúmque non exiſtere poſſe? Quòd ſi quis ſecum cogitet, & rationes quærat quomodo fieri poſſit,vt perfectitudo & plenitudo ſubſtantiæ Patris diminutionem capiat, ſtatim ſentiet abſurditatem hæreſeos,& potiſsimum,ſi ei in mentem veniat,Filium eſſe imaC ginem,& Splendorem,& Formam, & Veritatem Patris ſui. Nam ſi eo ipſo, quo lux eſt, fieri non poteſt,quin ſtatim ſit ſplendor, qui eius imago eſt:& eo ipſo quo hypoſtaſis eſt, fieri non poteſt,quin ſit eius integra forma,& eo ipſo quo Pater eſt, fieri non poteſt, quin ibi quoque vna ſit & eius veritas: Videant iſti qui imaginem & ſpeciem Deitatis tempore mentiuntur, in quantum impietatis barathrum prolabuntur. Si enim non fuit Filius priuſquam fieret, nō fuit ſemper in Deo veritas,ſed id nefas eſt dictu:ſiquidem patre exiſtente exiſtebat ſemper in eo veritas, quæ Filius eſt,qui dicit:Ego ſum veritas:& ſubſtantia Patris exiſtente, omnino ſtatim oportuit & characterem & imaginem ſui ipſius exiſtere: Non enim extrinſecus depicta eſt imago Dei,ſed Deus ipſe eius imaginis genitor eſt, in qua ſeipſum contuendo exhilaratur:vt ipſe Filius dicit,Ego eram in quo gaudebat. Quando igitur ſeipſum non contuetur Pater in ſua ipſius imagine? aut quando inde non exhilaratur, vt quis audeat aſſerere,ex nihilo eius imaginem ortum traxiſſe, & non exhilaratum fuiſſe Patrem, antequam imago eius fieret? Quomodo vero factor & conditor ſeipſum videre potuit in facta & condita ſubſtantia? Oportet enim talem eſſe imaginem, qualis eſt Pater,imaginis author. Age igitur, videa-
D mus ea quæ ſunt Patris,vt & imaginem diiudicemus,an vere ſit Patris. Æternus eſt Pater,immortalis, potens, lux,rex,Imperator,Deus, dominus,conditor,& factor: Ea omnia ineſſe oportet in ipſius imagine,vt re vera qui Filium videt,Patrem videat. Quòd ſi non ita eſt,ſed, vt Ariani ſentiunt, factitius eſt & non æternus Filius,fieri non poteſt,vt ſit vera imago Patris, niſi iam quod reliquum eſt, abſterſa verecundia argutentur, nihil iis verbis, quibus imago Patris nominatur,indicari,quo intelligas eum conſimilis ſubſtantiæ cum patre eſſe,ſed nomē tantummodo obtinere. Sed heus Chriſti oppugnatores, hoc numquam fuerit imago aut character & expreſſio Patris. Quæ enim congruentia eorum,quę ex non entibus creata ſunt, cum illo qui creauit non entia,vt entia eſſent? aut quomodo ei,qui eſt, id quod non eſt,& deficit,vt aliquando non ſit,& quod inter res creatas ſuum ſenſum & ordinem habet, ſimile eſſe poterit? Vnum ex horum numero quum filium cupiant eſſe Ariani, iſtiuſmodi cauillationes inſtituerunt. Si enim (inquiunt)genitum quiddam ex Patre eſt Filius, & imago eius,ſimiliſque ei per omnia,debet omnino quemadmodum ipſe eſt genitus, ita quoque de

Creaturæ nihil ſimile habent ratione ſubſtantiæ cū ſuo creato re.
Chriſtus eſt imago, ſplendor, forma & veritas patris.
Abſurdū.
Omnia quæ ſunt in patre ſunt etiam in filio.

se gignere,ipsúmque fieri alicuius Filij patrem,viciſſimque,qui ex eo genitus est, etiam ipsum quoque liberos procreare, idque per ordinem in infinitum vsque.Ea enim res genitum similem ostendit genitori. O inuentores blasphemiæ ac verè Christi perduelles, qui, ne Filiũ imaginem patris esse confiteantur,corporalia ac terrestria de ipso patre sentiũt, desecationes, effluxus item & influxus aduersus Deum caussificantur. Siquidem igitur Filius homo est,fiat etiam genitor vt homo,fiat quoque Filius alterius filij pater,atque ita viciſſim ex se mutuo procreentur,vt in multitudinem deorum ea inuicem prolis succeſſio,secundum eorum opinionem,sese propaget.Quòd si Deus talis non est,qualis homo, vt certè non est, non debent ea quæ hominum sunt, illi imputari.Nam cætera animalia,vnáque cum iis homo,ex opifice principio per succeſſionem mutuo à se inuicem progignuntur, & genitus,ex patre olim genito naturam accipiens,meritò & ipse quoque alterius pater efficitur,possidens ex patre in se, ex quo & ipse est genitus,ideóque in istis nihil est propriè aut pater aut filius, neque in illis stabilem locum habent persona Patris & filij.Nam qui filius est,pater efficitur, filius quidem eius qui ipsum genuit, pater verò illius qui ex ipso genitus est. Verum id in diuinitate se ita non habet:non enim Deus vt homo,neque Pater ex patre originem traxit, vnde fit vt gignat non progeniturum, atque ita Filius neque est ex effluxu parentis,neque ex patre genito genitus est,ideóque non genitus est ad gignẽdum. Quapropter in sola deitate Pater propriè pater est,& Filius propriè filius est,& in illis solis consistit:vt Pater semper sit pater,& Filius semper sit filius.Quocirca, qui percunctatur,cur non prolificus sit filij filius, hoc ipsum percunctatur,cur non Pater patrem habuerit.Cæterum, ambo illa sunt absurda, & plena omni impietate:vt enim Pater semper est Pater,neque vnquam fuerit filius, ita quoque Filius semper Filius,neque vnquam fuerit Pater.In eo enim sigillum & imago patris euidentissime ostenditur,quia id manet quod est,& non immutatur,retinétque ex Patre identitatem. Si igitur pater mutatur,mutetur & imago:pro ratione enim genitoris,imago & splendor genitoris se habet.Quod si inuariabilis est pater, & hoc ipsum quod est, permanet, necessario & imago, id ipsum quod est,permanet,& non variabitur. Est autem filius ex patre:non igitur aliud fiet, quàm id quod est proprium substantiæ patris. Frustra igitur & ea dementes excogitarunt, quibus imaginem patris eraderent,vt Filium rebus creatis adæquarent.In horum enim numero Ariani Filium ex doctrina Eusebij statuentes,talémque eum esse arbitrati, quales sunt res ab ipso creatę, à recto & veritate resilierunt,atque vbi sibi accumalarant sententiolas versipelles,principio circuncirca obambulabant,quum istam hæresim comminiscerentur,atque etiam nunc in occursum pupis & puellis sese per forum ingerunt,sciscitantes ab iis, non ex sacris literis,sed ex redundantiis animi sui,quas ex corde eructant, ad istum modum: An is qui est,non existentem ex non ente fecit?an cum iam esset, fecit?certum enim aut existentẽ condidisse aut non existentem.Ac rursum, increatum vnúmne, an duo: & liberine arbitrij est,vt tamen sua voluntate non mutetur,quum sit alioqui mutabilis naturæ? non enim lapis est,& sua inertia immobilis. Deinde quoque & ad mulierculas sese insinuantes istiusmodi verba effœminata sonant:Quid, an habebas filium, antequam pareres? sed sicuti tum temporis non habebas,itidem quoque & Dei filius neon erat antequam gigneretur. Hoc genere verborum famosi nebulones propemodum tripudiandi lasciuiunt, Deum hominibus adæquantes, ac interim sese iactitantes semper Christianos fuisse,qui gloriam Dei in similitudinẽ imaginis hominis corruptibilis immutant.Oportuit quidem ad ista tam stulta & phanatica nihil responderi,ne quid firmi eorum hæresis habere videretur: sed tamen absurdum non est,eos obiter in istis nugis refutari,præcipue ob mulierculas,quæ facilè ab iis in fraudem abducuntur.Cæterum,non inscitum fuerit istiusmodi verbis architectum percunctari:Dic obsecro,an possis sine materia ædificare?certum est te non posse, sed vt non potes, ita nec Deus potuit sine materia hanc vniuersitatem rerum exædificare. Imò à singulis hac quæstione pulsandi essent:potésne tu alicubi sine loco subsistere?sed quemadmodum tu non potes, ita quoque Deus in loco est,vt ita saltem pudore ab auditoribus in ruborem adigantur. Cur enim, dum audiunt Deum habere Filium,in sese respicientes id. negandum putant: quum autem audiunt eum condere & creare,& non itidem opponunt ea quæ sunt humanæ facultatis: atqui par erat,eos etiam tale quid in condendo cogitare,ac Deo materiam suppeditare, vt existentiæ rerúmque conditorem eum negent,quò in simili luto cum Manichæis volutentur.Sin autem ea consideratio altior est quàm oportet,agite ergo vel solo auditu, dum nomẽ patris aut filij dicitur,ad fidem inducamur,vt credamus eum non talem esse, quales nos sumus,quippe qui sit qualis Deus est:neque eum creare,vt creant homines, siquidem creat

Quæ sunt hominum deo imputari non debent.

Absurda.

Christus creare dicitur.

vt

A quasi id fieri nequeat nisi intelligantur partes & diuisiones intercedere, eum tamen denuo aiunt,non esse verum filium, nec nisi nomine tenus eum filium esse posse. Quomodo vero fieri potest,vt ij non mirificè labantur,qui de incorporeo,corporea cogitant:& ob imbecillitatem suæ naturæ,adimunt Filio proprietatem Paternæ substantiæ. Superest igitur quum non intelligant,qua ratione sit Deus, aut qualis sit Pater,ipsum etiam Patrem inficientur,quandoquidem generationem Patris stulti ex se metiũtur.Cæterum, istos ad istum modum affectos, persuasosque non posse esse Filium Dei,æquum est quidem,vt misericordia prosequamur,cõsentaneum tamen,vt sciscitemur,& rationibus conuincamus,forsitan vel eo modo ad sensum aliquem perduci poterint: Si pro vestra sententia ex non entibus factus est Filius, neque erat antequam fieret,omnino sequitur,vt ex participatu essentiæ,nomen Filij,Dei,& Sapientiæ assecutus sit:ita enim in reliquis fit,quę sanctificata glorificantur:cuius ergo rei particeps sit,à vobis explicandum est.Reliqua enim alia Spiritus communionem recipiunt: Filius autem pro vestra opinione,cuius,quæso,rei participatum sentit? Spiritusne? sed Spiritus à Filio potiùs accipit,vt ipse de se testatur:& absurdum est dictu,istum ab illo sanctificari.Patris igitur partici-
B patu id fit,id enim reliquum est,& necessarium est dictu.Sed quidnam illud est?aut vnde proficiscitur?si enim extraneum quiddam,& seorsum à Patre intelligitis, participationem Patris habere non poterit,sed rei extraneæ,atque ita ne secundus quidem à Patre erit,quum ante Patrem illud extraneum ordine præcedat,neque iam inde fuerit eius Filius, sed extranei illius, cuius participatu Filius est dictus. Quod si hoc absurdũ & impium est,præsertim quum pater dicat:Hic est filius meus dilectus:Filius quoque itidem loquatur, Patrem suum omnipotentem Deum esse:liquidum & manifestum est, non ex rebus extraneis, sed ex substantia Patris esse quod in participatum veniat.Id si rursum aliud fuerit præter substantiam Filij,eãdem absurditatem pariet, quum medium aliquod inueniatur inter essentiam Patris & Filij,qualecũque illud sit.Istiusmodi igitur absurdis præter veritatem emergẽtibus,necessum est,vt id quod integre & solidè ex substantia Patris editum est,id eius esse proprium Filium.Nam integre & solide impertiri Patrem,id idem est ac si dicas,ex patre gigni:Iam genitum esse,quid aliud significat,quam filij naturam? Filij autem participatum sentiunt omnia, ex eius per Spiritum gratia.Atque inde clarum ac euidens fuerit, Filium nullius rei extraneæ, diuersæque à patre
C participatu imbui ac tingi,sed id ipsum,quod ex Patris participatu existit,Filium esse,ac proin de ij qui Filij participes fiunt,etiam Dei participes fieri dicuntur, & hoc est quod Petrus dixit: vt diuinæ naturæ efficiamini communicatores:ita quoque à Paulo dictum est,Nõ scitis,quod Dei templum estis:&,Nos enim templum sumus Dei viuentis,& ipsum filium intuentes,intuemur &Patrem.Nam intellectus de filio & comprehensio,cognitio est Patris,eo quòd ille proprium sit eius substantiæ germen,Sicuti nemo vestrum dixerit, participationem esse passionẽ aut diuisionem substantiæ Deitatis,quum demonstratum sit & pro confesso habeatur, Deum suæ deitatis participem reddere,& gignere idem esse:ita quoque id quod genitum est,non est accidens aut quiddam diuisum ex diuina substantia. Quapropter non incredibile est, Deum habere filiũ suæ naturæ,nõ ergo vllum accidẽs aut diuisionẽ substãtiæ diuinæ indicamus cum dicimus eum filiũ & germen,sed potius genuinũ & verum vnigenitum dei intelligimus,&credimus:Re igitur ad istam rationem demonstrata,germen Patris Filium esse,nihil amplius dubij relinquitur,sed omnia sunt clara, eundem esse Sapientiam & verbum Patris,in quo,& per quẽ cõdit & facit omnia:& hoc ipsum esse eius splendorẽ siue iubar, in quo omnia illuminat,
D & reuelatur quibus vult:eundẽ rursus esse characterẽ eius, & imaginẽ in quo spectatur & cognoscitur.Quapropter & ipse & pater vnum sunt.Nam qui hunc videt,videt & patrem: is ipse est Christus,in quo omnia in libertatem asserta sunt,& qui nouam creaturam operatus est. Iam quum filius istiusmodi sit,non congruum est, imò valde periculosum dictu, eum ex non entibus opus quoddam esse: aut eum non fuisse priusquam fieret. Qui enim de proprietate substantiæ patris ita loquitur, iam in ipsum patrem sua blasphemia euehitur, quum talia de eo sentiat,qualia de eius Prole,concepta inani phantasmate, ementitur. Est igitur vel hoc vnũ sufficiens, ad subuertendam Arianam hæresim, veruntamen etiam vel hinc deprehenderis istius hæreseos absurditatem.Si Deus factor & conditor rerum est, per filium autem opera sua condit,nec posses videre ea aliter fieri quàm per verbum,siue Rationem,qui(quæso)non blasphemum, Deum creatorem agnoscere, & eius Rationem opificem rerum, eiusque Sapientiam aliquando non fuisse asserere? quod tantundem est, ac si dixeris, Deum non esse conditorem,quum non habeat ex se opifex Verbum siue architectatricem Rationem, sed aliun-

Ioan.3

2.Pet.1

2.Cor.3

Ioan.14.

Conclusio.

de cã mutuo ſumat,eámque proinde externã,& diſſimilem ſuæ ſubſtãtiæ, in qua omnia crea- A
uerit & architectatus ſit. Quin iam dicant nobis,vel potius ipſi ex iſtis rebus animaduertant
impietatem ſuam dum aiunt fuit,quando non erat, & non erat antequam fieret. Si enim Patri
non æterna eſt ſua Sapientia ſiue verbum,ſequitur vt Trinitas æterna non fuerit: Sed princi-
Abſurdũ. pio non niſi vnitas fuit,ſecundum eos,poſtea vero ex additamento ſuperuentuque nouarum
perſonarum,Trinitas effecta eſt, ac temporis circa illas progreſſu increuit & coaluit Diuinæ
Rationis cognitio. Rurſum, ſi non eſt Filius proprium ſubſtantiæ Patris germen, ſed ex non
entibus emerſit,ex non entibus quoque conflata eſt Trinitas, ipſaque aliquando non integra,
aliquando autem plena fuit:non integra quidem,quum nondum eſſet Fius:plena autem,quũ
Filius eſſe incepiſſet,quo conceſſo,ſequitur vt fas videatur eſſe,id quod creatum eſt,cum crea
tore connumerari: & quod aliquando nõ erat,cũ eo qui ſemper fuit,in Diuinitatis rationẽ ad-
mitti,& conglorificari. Et quod grauis eſt,inæqualis ſibi ipſi Trinitas inuenietur, quippe quæ
externis & alienis naturis coalita ſit. Id nõ aliud dictum eſt,quàm creatam eſſe Trinitatis cõſti-
tutionem. Quale igitur illud numẽ eſt quod ſimile ſibi non eſt, ſed temporum additamen-
tis ad integritatem peruenit, & aliquando non ita eſt, aliquando hoc genere exiſtendi in B
cipit eſſe? Veriſimile eſt enim,illud iterum atque iterum recepturum eſſe in ſeſe additamen-
tum,idque in infinitum,vtpote,quod ſemel circa initium ex additamentis ſui conſtitutionem
acceperit. Neque id quoque in dubio relinqui poteſt, quin poſſibile ſit illud quoque aliquan-
do diminui poſſe:quæ enim additamentis creſcunt,ea quoque detrectationibus diminui poſ-
ſe,certum eſt. Cæterum,id nequaquam ita ſe habet,abſit, non enim creatitia res eſt Trinitas,
Trinitas æterna. ſed æterna,atque vna Deitas in Trinitate,vnáque Maieſtas ſanctæ Trinitatis, tametſi eam in
diuerſas alienaſque naturas reſcindere audetis, quippe qui,quum Pater æternus ſit,de eius ta-
men Verbo ipſi coaſſidente,pronunciatis fuiſſe quando non erat, quúmque Filius conſors ſit
eiuſdem ſolij cum Patre,illum tamen ſummo ſtudio quàm longiſſimè à Patre ſegregatis. Et
cum Trinitas conditrix ſit & rerum opifex,eam tamen non timetis è ſublimi detrahere ad ea,
quæ ex nihilo emerſerunt:neque pudori vobis eſt,mancipia exequare nobilitati Trinitatis,&
regem dominum Sabaoth, cum ſubiectis in ordinem redigere. Deſinite permiſcere imper-
mixtibilia,vel potius ea quæ non ſunt, cum eo qui eſt:fieri enim nequit,vt qui iſta loquantur,
gloriam ferant & honorem domino,ſed ignominiam & contumeliam: quum is qui ignomi-
nioſe tractet Filium,ignominioſe tractet & Patrem. Si enim nunc in Trinitate numen perfe- C
ctum eſt,idemque & ſolum & verum numen,idque rectum à Fide ſubnixum eſt, oportuit eã
ita ſemper fuiſſe:aut ſi id perpetuo non fuit,ne nunc quidem ita eſſe,ſed eo modo ſeſe habere,
quo ab initio à vobis fingitur ſeſe habuiſſe,vt ne nũc quidem Trinitas ſit. Sed nemo Chriſtia-
norum iſtiuſmodi hæreticos vnquam ſuſtinuerit. Ea enim peculiaria ſunt ethnicorum,vt cre-
Trinitatem creatam dicere ethnicorum eſt. atam introducant Trinitatem, eamque rebus creatis adæquent: rerum enim creatarum eſt,
defectus & augmenta accipere,Chriſtianorum contrà Fides, immutabilem, perfectam, &
ſemper vnius conditionis, beatam illam Trinitatem agnoſcit, neque vnquam plus Trinitati
apponit,neque illam vlla ex parte diminutam fuiſſe arbitratur:vtrumque horum impium cẽ-
ſendum eſt. Ideóque eam rebus creatis miſceri non poſſe,certum habetur,eiuſque Diuinitatis
vnitatem integram ſine diuiſione adorat,fugitque Arianorum blaſphemias,confitetur autem
& certo illi perſuaſum eſt, Filium ſemper extitiſſe. Eſt enim æternus, vt & ipſe Pater, cu-
Deus fons ſapientiæ & vitæ. ius etiam Verbum æternum eſt. Nam & id quoque rurſum videamus, an Deus fons ſapien-
Hiere.2 tiæ & vitæ appelletur, quemadmodum per Hieremiam loquitur, Me dereliquerunt, fon-
Hiere.2 tem aquæ viuæ. Atque iterum: Thronus gloriæ excelſus, ſanctificatio noſtra, expectatio D
Iſraelis domine,omnes derelinquentes te confundentur: & qui defecerint, in terra ſcri-
Baruch 3. bantur, eò quod dereliquerint dominum fontem vitæ. In Baruch item: relinquebatis fontem vitæ dominum, & relinquebatis fontem ſapientiæ. Conſentaneum igitur fuerit,
vitam & ſapientiam non habere alienam à fonte ſuo conditionem,ſed eas æternas eſſe:neque
vnquam inexiſtentes fuiſſe,ſed à ſempiterno ſubſiſtere. Quæ quidem res eſt ipſe Filius, qui
Abſurda dicit,Ego ſum vita, & ego Sapientia,habitans in conſilio. Qui igitur non nefaria loquatur,
quum ait,fuit,quando non erat filius? Siquidem hoc idem eſt dictũ,fuit,quando ipſe fons ari-
dus erat, ſine ſapientia ac vita:quod autem tale eſt,fons eſſe non poterit. Quod etenim ex ſe
ſcatebras non gignit,fons appellari minimè debet. Proh! quanta abſurditas in iſto ſermo-
ne, quandoquidem quum deus ipſe promittat, eos qui ipſius voluntatem faciunt, quaſi
Eſa.26. fontes futuros eſſe, cui nunquam aqua defecerit, dum dicit per Eſaiam: Et adimplebe-
ris quemadmodum deſiderat anima tua, & oſſa tua impinguabuntur, futuraque ſunt
veluti

A vt Deus:neque gignere,vt homines gignunt,ſiquidem gignit vt Deus. Nec enim humana *citur non vt homo*
imitatur Deus,cùm homines contrà ad diuina per imitationem ſeſe effingant, & à ſimilitudi- *ſed vt*
ne vnici Patris,ac vere Patris relatu liberorum ſuorum,& ipſi quoque parentes appellentur. *Deus.*
Siquidem ex eo omnis paternitas in cælo & in terra,nomen ſuum accipit. Sed tamen, ſi iſta,
quæ iſti loquuntur,indiſcuſſa manerent,laudem quaſi ſcitum aliquid & prudens in medium
propoſuiſſent,referre viderentur,quorum ſi dicta probe examines, mire eos, & ridiculos, &
ludibrioſos deprehendas. Prima ſiquidem illorum ſciſcitatio fatua ſimul, & perquam obſcu-
ra eſt,Non enim planum faciunt,quænám intelligant in ſciſcitando,vt habeat interrogatus
quod reſpondeat,ſed ſimpliciter ſine expreſſione perſonæ dicunt, qui eſt, eum qui non erat.
Quis igitur ille eſt,ô Ariani,qui eſt?& rurſus,quæ ſunt illa, quæ non ſunt? quis eſt, qui eſt? &
quis eſt,qui non eſt?& quæ non entia appellatis? Poſſibile enim eſt,eum qui eſt, facere tam
non entia,& quæ ſunt,quàm iampridem entia:faber enim lignarius,figulus item & funden-
di auri peritus, materiam quæ iam eſt & ante ipſos fuit,pro ſuo artificio exercet, ac vaſa quæ
illi collibitum eſt,efficit. Ipſe contrà rerum omnium Deus,tam quod eſt, quàm quod nondũ
B eſt,ſed proditurum aliquando eſt,operibus ſuis occupat,quippe qui è terra argillam ſumens,
hominem finxerit: terrámque, quæ prius non erat,fecerit per Verbum ſuum, vt eſſet. Si igi-
tur ad iſtum modum percunctantur,vt ex aliquo aliquid fiat,certum eſt,rerum naturam non
fuiſſe priuſquam conderetur,nec tamen minus certum homines in condita materia operam
ſuam explicare. Inſtabilis igitur eorum ratio apparet,quum quædam ſint,quædam fiant,quẽ-
admodum diximus. Sin autem iſta de Deo & Verbo intelligunt,addant reliqua ſuæ quæſtio-
ni,atque ita concludant,Ille qui eſt Deus,fuit aliquando irrationalis,hoc eſt ſine Ratione ſiue
Verbo:& quum lux eſſet,ſplendore caruit:Id ſi verentur dicere,fateantur ergo Deum Ver-
bi Patrem ſemper fuiſſe,vel ſi libet,rurſus ad iſtum modum: ille qui eſt Pater, Verbum quod
non erat,fecit. Quod ſi reformidant & hanc vocem,dicant in cõtrariam partem, Deum Ver-
bum quod eſt proprium ſuæ ſubſtantiæ germen,in æternum ſecum habere,vt ſentiantur pla-
nè de Deo & eo qui ex ſubſtantia Dei exiſtit,coriosè cauillationes affectare, neque pudeſcere
ſophiſticando. Quis enim eos ſuſtinuerit dicentes, irrationalem aliquando Deum fuiſſe?
Eodem enim hæc dicta,quo prius tendebant,reuoluuntur:quantumcunque illud ſubterfu-
C gere & diſſimulare ſuis cauillationibus ſtudeant,ſed fruſtra laborant. Nemo enim eos diſce-
ptantes audire velit, Deum non ſemper Patrem fuiſſe, ſed poſtea factum eſſe: vt ementian-
tur aliquo tempore eius Verbum non extitiſſe. Cætetum, multæ quum ſint ex ſuperioribus
dictis refutationes,tum ex verbis Ioannis,qui dicit,Erat Verbum:tum ex Pauli ſcriptis,cuius
hæc ſententia eſt:Qui eſt ſplendor,& qui eſt ſuper omnes Deus benedictus in ſecula: melius *Rom. 1*
quidem eſſet,ſi ſeſe ocio & quieti traderent: cæterum quando ocium nolunt, ſupereſt vt
contra impudentem eorum ſciſcitationem,viciſſim alias ſciſcitationes pari audacia oppona-
mus. Forſitan ex ſimilibus abſurditatibus ſe concluſos irretitóſque animaduertentes, recel-
luerint à ſtudio oppugnandæ veritatis. Multis igitur precibus numine inuocato, ita quiſpiam
iis occurrerit:Is qui eſt Deus,quum non eſſet,extitit,aut antequam fieret,extitit:igitur vel ſei-
ipſum fecit, vel ex nihilo extitit, & quum nullus antea eſſet, de repente apparuit. Ab-
ſurda eſt illiuſmodi interrogatio, abſurda haud dubie & referta blaſphemiis,ſed tamen ſimi-
lis iſtorum percunctatiunculis: vtrumcunque enim dixerint, ſemper id æquè omni impieta-
te redundarit. Quòd ſi talia de Deo ſciſcitari blaſphemum eſt,& plenum impietate, blaſphe-
D mum quoque fuerit,talia de Verbo ſciſcitari,neceſſarium tamen eſt reſponderi ad ſtultam
eorum interrogationem opprimendam,verum ad iſtum modum: Qui æternaliter eſt, Deus
eſt,æternaliter igitur exiſtente Patre,æternaliter quoque exiſtit eius ſplendor, quod ipſum eſt
Verbum eius. Ac rurſum, Deus exiſtens,ex ſe exiſtens Verbum habet, neque Verbum ſu-
peruenit quum prius non eſſet,neque pater vnquam irrationalis,hoc eſt, ſine Ratione & Ver-
bo fuit:nam iniuria in filium, in patris blaſphemiam contumeliámque redundat: ſiquidem
ille foris ac aliunde ſibi accerſiuit Sapientiam,ſiue Verbum,ſiue Filium:quicquid enim horũ
dixeris,nihil eo ipſo deſignaris quàm germen patris, vt ſuperius dictum eſt:quapropter iſtiuſ-
modi interrogatio conſtare non poteſt, idque merito. Qui enim inficiantur Verbum, hoc
eſt, rationem,eo ipſo irrationalem faciunt interrogationem. Nam quemadmodum ſi quis
ſole viſo,de ſplendore eius dubitet, & dicat, qui eſt, eum qui non erat,fecit,aut cum erat, fe-
cit,is non animo ſapere dicat,ſed attonitus eſſe diiudicabitur,eò quòd id quod omnino ex lu-
ce eſt,id aliunde ſuperuenire imaginetur,ac de eo inquirit,quando & vbi,&ex quo tempore,
an ſit factus. Ita quoque qui talia de patre & filio cogitat,atque ita percunctatur, multo maio-

re insania laborauerit, quum Verbum ex Patre oriundum aliunde illi superinducat, & de A naturali eius germine, vt de opere facto, vmbratili sermone fabuletur, non erat (inquiens) priusquam fieret. Audiant tamen quod ad ipsorum interrogationem pertinet. Pater qui est, Filium qui erat, fecit. Verbũ enim caro factũ est, eúmque iam existentẽ Filiũ Dei, in cõsummatione seculorũ, filiũ hominis fecit, Nisi secundũ Samosatensem, illũ non antè fuisse dicãr, quàm cum homo esset factus. Et ad primã eorum interrogationẽ ista suffecerint. Vos autem Ariani vestrorum verborum memores, dicite mihi (quæso) Is qui erat, eone qui non erat indigebat ad rerum naturam condendam? an eo, qui erat? dictum enim à vobis, Patrem filium sibi in instrumentum fecisse, vt per eum omnia conderet. Quid igitur melius est, id quod altero indiget, an quod alterius indigentiam adimplet? an ambo, quod deest, mutua opera sibi inuicem suppeditant? Ad istum enim modum sermocinantes, maiorem imbecillitatem in eo ostenditis, qui instrumentum fecit: Si non solus sufficiebat ad omnia creanda, sed instrumentum sibi aliunde comparare voluit, perinde vt faber, aut nauium ædificator, quibus nulla facultas absque serra & bipenni. Quid igitur istis magis impium, aut quid opus est iis immorari tanquam quæ alicuius ponderis aut momenti sint? quum superius dicta sufficere B queant ad edocendum, nihil in istorum verbis nisi mera phantasmata & deliria contineri. Ad alteram porro quæstionem simplicem admodum & fatuam, qua ad mulierculas vtuntur, ne ad illam quidem par erat quicquam responderi, nisi id solum, quod & superius dictum est, non esse generationem ex Deo dimetiendam pro hominum natura, sed tamen quò vel hinc sibi ipsis displicere incipiant, rectum est, vt iisdem rebus illis denuo occurramus. Si omnino ex parentibus queratur, vnde ipsis sit proles, responderi possit, & si non habebat filium parens, antequam genuisset, tamen habuit eum, non extrinsecus neque alienum, sed suum, & ex sua substantia, habuítque eum minime dissimilem sui imaginem: adeo, vt istum ex illius, illum ex istius specie contempleris. Si igitur ex rebus humanis exemplísque, tempora gignentium mutuantur, cur igitur non indidem quoque conuenientiam naturæ & proprietatem substãtiæ patrum in filiis, & cogitant & ratiocinantur: sed serpentum more, solummodo id quod ad veneficium est vtile, e terris deligunt. Oportuit autem eos, dum ex parentibus sciscitantur, & aiunt, non habebas filium priusquam gigneres, & id quoque adiungere, cæterum, vbi iam habes filium, eum extrinsecúsne & aliunde veluti ædificium aut alterius generis possessionem nundinatus es? an non? vt tibi respondeant, non extrinsecus, sed ex me meus est. Quæ C enim sunt externa, possessiones sunt, & ab vno ad alterum transeunt: filius autem ex me est, meæq; substantiæ proprius ac similis, neque alterius opera ad me peruenit, sed ex me profatus est, ac propterea totus in eo sum, Et minuens hoc ipsum quod sum. Ita enim res habet, tametsi is parens ratione temporis à Deo diuersum quiddam habeat: neque id mirum, quũ & ipse in tempore sit editus homo. Haberétque etiam homo coexistentem sibi perpetuo filium, nisi natura eius vires impediret. Nam & Leui etiam tum in lumbis proaui erat, quum nondum ipse genitus esset, aut auus prolem edidisset. Quum igitur ad eam ætatem peruenerit homo, in qua istius rei facultatem natura suppeditat, statim per naturam liber, & nequaquam impeditus, sui ex se filij pater efficitur. Quocirca si parentes de liberis interrogati fuerint, agnoscunt sibi suos liberos naturales, non aliunde, sed ex ipsis existere: agnoscant igitur & isti, Dei Verbum totum ex Patre existere: ac dum de tempore percunctantur, respondeãt vobis, quídnam illud esse possit, quod Deum impediat. Par enim est, vnde ipsi calumniosas interrogationes desumunt, inde quoque eos in ea impietate refutari. Dicant igitur, quid illud est, quod Deum remoratur, quo minus perpetuo sit sui Filij Pater. Nam genitum ex ge- D nitore esse in confesso est. Verum, vt plane illi, qui istiusmodi de Deo ratiocinantur, seipsos condemnent, petendum ab illis, quemadmodum interrogauerunt mulieres de ratione temporis, ita solem quoque interrogent de ipsius iubare, & fontem de ipsius aqua, vt addiscant, quòd tametsi ista genita proleíque sint, vna tamen cum illis coexistere, vnde originem naturámque traxêre. Si igitur ex natura & semper istiusmodi genitores ita se habent erga genita sua, cur igitur Deum minorem creaturis suspicantes, non apertius suam impietatem efferunt? Quod si illud non audent ex professo dicere, & extra controuersiam est, Filium non aliunde, sed ex Patre esse naturale genimen, neque quicquam est quod impediat Deũ: Non enim Deus vt homo est, sed maior sole est, Imo potius Deus solis, nimirum ex eo & semper cum eo coexistit Verbum, per quod Pater omnia quum non essent, vt essent, fecit: Quòd igitur filius non ex entibus, sed æternus sit, & ex Patre, & ipsa res ostendit, & hæreticorum interrogatio coarguit, qua ad parentes malitiose vtuntur. Norunt enim, quid naturæ consenta-

Samosatensis error: Christum non fuisse antequam homo factus esset.

A consentaneum sit, ac deinde fit, vt super ratione temporis pudefiant. Cæterum, Dei generationem comparandam non esse cum hominum natura, aut filium non deberi partem aliquã sui Patris existimari, aut in procreando vllam passionem significari, & antea à nobis dictum est, & nunc denuo hoc ipsum dicimus: Non est, vt homo, Deus: homines enim patiendo gignunt, vtpote fluxili natura prædíti, temporisque maturitatem ratione suæ imbecillitatis expectare coguntur. Verum id de Deo sentiẽdum non est, quippe qui nullis partibus constet, sed impatibilis ac simplex, impatibiliter simplicitérque Filij sui Pater existat. Eiusque rei denuo magnum argumentum, documentúmque ex sacris literis, eo ipso quo Verbum Patris sui est Filius, & Filius Verbum est Patris, eiúsque Sapientia. Sapiẽtia porro & Ratio, siue quod idem est Verbum, nec pars eius fuerit, cuius est Sapientia & Verbum: neque secundum passionem germen. Vtrunque scriptura in vnum coaptans, Filium quidem eum ea de causa appellauit, vt naturalem & verum Patris substantiæ fœtum declararet, sed tamen ne quis humanitus aliquid editum genitúmque intelligeret, denuo etiam substantiam definiens, Verbum illud & Sapientiam, & Splendorem nominauit. Ex illis enim vocabulis, impatibilitatem in B gignendo, æternitatem item, & decorum illud quod in Deum conueniat, cogitatione apprehendimus. Qualis igitur passio? aut quæ pars parentis Verbum aut Sapientia, aut Splendor fuerit? Et sane id à vecordibus istis intelligi potest. Vt enim ex fœminis percũctati sunt de partu ipsarum, ita quoque viros percunctentur super ratione verbóque mentis eorũ, vt cognoscant neque passionem neque partem aliquam mentis esse id Verbum quod enunciãt: Quod si in hominibus quanquam & patibilibus & diuisioni idoneis, tale ipsorum verbum existit: cur in Deo minime corporali, impartibiliq; passiones & partitiones imaginãtur? vt sub specie istius obseruationis & cautionis, inficientur veram & naturalem Filij procreationem. Iam, quòd gignere Deum, non sit cum passione coniunctum, satis per superiora declaratum est: monstratum quoque est, nascentiam Verbi ex Deo, liberam esse ab omni passione. Audiant autem eadem quoque de Sapientia. Non est Deus vt homo, ne humanitus hac in parte de eo imaginentur. Homines sapientiæ capaces sunt. Deus contrà: qui nihil aliunde in se recipit, suæ Sapientiæ Parens existit, cuius Sapientiæ participatu, cæteri sapientes nuncupantur. Estque illa ipsa Sapientia non passio, non portio, sed proprium sui Patris germen. Ideóque C ille semper est Pater: neque res superuentitia est in Deo Paternitatis ratio, ne simul quoque mutabilis intelligatur. Nam si bonum est eum Patrem esse, nec semper tamen Pater fuit, sequitur ergo bonum non semper illi adfuisse. Sed ecce (inquiunt) eadem ratione semper est conditor, neque illi postea accessit condendi facultas, quapropter quum creator sit, æternæ quoque creaturæ existent. Neque fas est vel hic dicere, non erat, priusquam fieret. Vecordes Ariani, quid simile inter Filium, & rem conditam, vt quæ sunt in Patre, ea ad res conditas transferatis? aut qui fit, quum tantum sit discriminis pro superiori nostra demonstratione inter fœtum & opus, vt in vestra insciti a pertinaciter hæreatis? rursum igitur eadem dicenda sunt, vt opus extrarium quiddam est ab opifice, quemadmodum dictum est, ita contrà Filius paternæ substantiæ partus est. Quocirca non est necessarium opus eius perpetuo consistere: quum enim vult opifex, operatur: fœtus autem non est res obnoxia voluntati, sed est quiddam proprium ac suum paternæ substantiæ. Opifex quidem & dici & esse poterit, etiamsi nondum opera existant: pater verò nec esse nec dici poterit, si non sit ei Filius. Quòd si autem curiosè inquirant, cur Deus, in cuius potestate est operari, non semper operatus sit? furiosorum D est ista audacia. Quis enim cognouit mentem Domini, aut quis consiliarius eius fuit? aut quo- *Rom. 11.* modo dixerit figmentum ad suum figulum, cur me ista fecisti? Sed tamen ne vel tenui ratione suppetente confitescamus, audiant obsecro, quòd tametsi Deo possibile fuerit, ab æterno opera facere, non tamen poterint, ea, quæ facta sunt, ab æterno fuisse: Siquidem ex non entibus emerserunt, nec erant priusquam fierent. Quæ autem non erant, antequam fierent, quomodo illa coexistere poterant cum Deo semper existente? Quapropter ad eorum emolumẽta commodáque respiciẽs Deus, quum intelligeret creaturas subsistere posse, tunc omnes creaturas produxit. Ac sicuti, quum posset ab initio sub Adamo aut Noe, aut Mose Verbum suum emittere, non tamen emisit nisi in consummatione seculorum: tum enim id vtile esse nouerat vniuersæ creaturæ: ita quoque creata, cum voluit & ipsis vtile fuit, procreauit. Cæterum, Filius, quum non sit opus, aut factitium quiddam, sed quiddam æternum substantiæ Patris, æternaliter existit: Semper enim subsistente Patre, semper quoque subsistere oportet eum, qui est proprium quiddam illius substantiæ, quod est ipsius Ratio siue Verbum, & Sapientia. Porro res conditæ, si nondum sint in rerum natura, non diminuunt conditorem.

Dei generationem non esse cõferendam cum hominum generationibus.

Verbũ cur filius a deo appellatus.

Habet enim facultatem condendi,quando volet:Proles autem, si non æternaliter coexistat A
cum Patre,detrimentum adfert perfectitudini illius substantiæ. Quapropter opera, quando voluit,operatus est per Verbum suum,Filius contrà æternus factus est substantia: Patris. Hęc fideles lætificant, hæreticis autem molestiæ sunt, quum videant suas hæreses ita subuerti. Quin ista quoque illorum percunctatio,dum aiunt,vnúmne ingenitum an duo? non rectam neque simplicem eorum mentem,sed plenam esse fraudis & suspicionis coarguit: Non enim ad honorem Patris, sed ad calumniam Verbi,tales interrogationes proponunt. Quod si quis inscius,eorum vafriciei responderit,vnum esse ingenitum,statim suum venenum euomitant, dicentes: Igitur Filius vnus est ex rebus creatis,& recte à nobis dictum est, non erat, priusquam fieret. Omnia enim miscent turbántque, vel ob id solum, vt Filium à patre disiungant & conditorem omium,rebus conditis adnumerent. Digni igitur sunt qui condemnentur, primùm,quia incusantes Episcopos, qui ad Nicænum concilium coierunt, de vocibus in scriptura non vsurpatis,quanquam neutiquam blasphemis,sed ad tollendam hæresim institutis,ipsi ad eandem culpam vltro confugerunt, vocibus scripturæ incognitis sermonem cõtexentes,& commentantes conuicia contra ipsum Dominum,neque quæ loquantur, neque B
de quibus affirment,satis intelligentes. Quærant igitur ex Ethnicis vnde ista hauserunt: non enim Scripturæ sunt, sed eorum inuenta, vt audientes, quot significata hac vox ἀγέννητον possideat,intelligere queant,ne hoc ipsum quidem sese recte intelligere, quod interrogant. Ego enim ab Ethnicis didici τὸ ἀγέννητον id dici,quod nondum factum est, fieri tamen potest,vt lignum quod nondum abiit in formam scaphæ, sed tamen vt scapha aliquando fieri possit. Rursum id esse ἀγέννητον quod non factum est, neque vlla ratione fieri potest,quale est triangulum & numerus par,quum triangulum nunquam quadrangulum, aut sit,aut fuerit: neque numerus par, impar vnquam vel extitit,vel extiterit. Rursus, ingenitum appellari, quod quidem iam est,sed natum ab aliquo non est, neque vlla ratione suæ originis patrem habet. Addidit callidus sophista Asterius, & hæreseos patrocinator in suo libro, Ingenitum esse quod factum non sit,sed quod æternum sit,In quem igitur sensum intelligant hoc vocabulum ingenitum, oportebat ab illis interrogando explicari, vt is qui interrogatus fuerit,recte respondeat. Si autem recte se credunt interrogare dum dicunt, vnúmne ingenitum an duo? audiant primum quidem vt homines insciti,plurima esse ingenita, & ingeni- C
tum esse nullum:plurima quidem quæ fieri poterint, & nullum quod tale est, vt non poterit, vt dictum est prius: Sin autem vt Asterio placuit,ea ratione interrogent:quò ingenitum id habeatur,quod factum non est,& semper est,audiant non semel, sed sæpius etiam Filium pro ista acceptione ingenitum dici:non enim ex genere factitiorum est, neque opus aliquod,sed æternaliter cum Patre coexistit,vt iam demonstratum fuit, etiam si subinde sese immutent, vt solum habeant, quod contra Dominum loquantur, eum nimirum ex non entibus esse incepisse, nec fuisse priusquam fieret. Ex omnibus igitur & excussi & deturbati,si de integro interrogationes faciant,vt vnigenitum id dicant, quod iam est, sed tamen, vt genitum aliunde non sit, neque sui patrem habeat,audiẽt à nobis cum qui tali significato innuitur vnum & solum Patrem esse,qui ea ratione ingenitus dicatur. Neque ex eo respõso quicquam commodi ad res suas comparauerint. Non enim, si eo modo Deus ingenitus appelletur,hoc est increatus,sequitur necessario,Filium esse genitum,hoc est,creatum,quum ex superioribus argumentis notum sit,tale esse Verbum, qualis est ille, qui illud genuit. Quapropter si ingenitus Deus,non propterea genita,hoc est,facta est eius imago,sed proles est ac D
fœtus,qui ipse est Verbum siue Ratio ac Sapientia eius. Quid enim simile est creato ad increatum? Nam eadem repetere,grauari non debemus contra eos, qui creatum increato simile esse volunt, vt qui istud videat, illud quoque obtueatur. Non longe absunt ab istis verbis vt dicant id quod increatum est,rerum conditarum esse imaginem, ac iam inde omnia illis sunt promiscua & confusa,creatæ res adæquatæ increatis, increatúmque ipsum extinctum, quum illud metiantur ex operibus,idque solum ea de causa, vt Filium ad conditionem rerum factarum detrahant. Sed ne ipsos quidem arbitror ea deinceps velle loqui, si Asterio sophistæ obtemperent. Ille enim,quamuis aduocationem præstet Arianæ sectæ, dicátque vnũ esse ingenitum,tamen istis contraria allegat, Sapientiámque Dei increatam, nullóque principio inchoatam esse dicit. Súntque ista,quæ iam dico,pars nonnulla eorum quæ scripsit. Nõ ait Beatus Paulus, Christum se prædicare illam Dei potentiam, aut illam Dei Sapientiam, sed sine additamento articuli Potentiam Dei & Sapientiam, aliam quidem esse propriam Dei potentiam insitam,& vnà cum eo existentem,citra creationem prædicans: Et paulò post iterum

Asterius sophista. Ingenitum quid.

Asterius Arianæ sectæ aduocatus.

1. *Cor.* 1.

A iterum, Atqui æterna eius potentia & sapientia,quã nullo principio inchoatam increatámq; rationes veritatis ostẽdunt,vna haud dubie,eademq; fuerit. Hic,tametsi praue intelligẽs Apostoli verba, duas arbitratus sit esse sapientias,attamen sapientiam inexpertem principij, vnáque existentem esse dixit. Ideóq; non iam vnum ingenitum siue increatum, sed & alterum adhuc ei accumulauit,quod vnà cum eo existeret. Quod enim coexistit,nonsecum coexistit, sed cũ altero. Aut igitur Asterio obsecundantes, non amplius interrogent, sitne vnũ ingenitum,an duo,ne veluti dissidentes cum eo pugnent:aut si aduersantur illi, ne eius opusculis innitantur,vt se inuicem remordentes,à se inuicem conficiantur. Cæterum, ista aduersus eorum inscitiam breuiter sint dicta:porrò aduersus vafriciem instituti illorum,quis vnquam satis dixerit? Quis eos ita insanientes nõ meritò odio prosequatur? Postquam enim non amplius illis fiducia supereſt,vt dicant,ex non entibus eum extitisse,neque prius extitisse quàm fieret,vocabulum ingeniti sibi confinxerunt,vt Filium genitum,hoc est,creatum apud simpliciores dictitantes,eadẽ illa verba,ex non entibus:& non erat priusquam fieret, denuo subindicent:in istis enim creata & condita intelligi volunt. Atqui par erat,si causæ suæ confideB
rent, in illis ipsis verbis insistere,ac non se in loquendo versipelles facere: verum hoc detrectant,arbitrantes se facile omnibus imposituros,si nomine ingeniti in prætextum dato, hæresim suam dissimulent,quum tamen vox illa suo significatu non ad Filium (vt ipsi murmurant), sed ad genita,hoc est,creata propendeat. Simile quiddam videris in his verbis: Omnipotens & dominus virtutũ:si enim Pater omnia per Verbum in sua potestate tenet, ac dominatur & regnat,& in regno patris regnat Filius,& in omnia imperium habet, vt Verbum,vt imago Patris: euidens est,ne eo quidem modo cæteris rebus Filium adnumerari debere, neque Filij respectu Patrem: sed eorũ relatione,quæ per filium creata sunt, quibus imperat, & dominatur per Verbum, omnipotentẽ & dominũ virtutum appellari: & ingenitum non ad discrimen Filij,sed ad eorũ quæ per Iesum Christũ condita sunt,suamvim & significationem habere,idq; recte. Non enim Deus talis est,vt ea quæ sunt genita,hoc est,creata,sed vt eorum conditor,& architectus per Filium. Quẽadmodum autẽ ingenitus ad relationem genitorum, *Simile.*
hoc est,factorũ significationem habet:ita pater ad Filium refertur. Et qui Deum authorem & opificem,& ingenitum nominat,ad condita creataque respicit, eáque intellectu compreC
hendit, at qui Deum patrem vocat,statim quoque filium intelligit, & ad eum oculos intentos habet. Quocirca admirationi habeas eorũ in impietate defendenda peruicaciam, quod *Relatio patris & filij.*
quum nomen ingenitum,probam,vt à me dictum est,significationem præ se ferat, sensumque suum cum pietate tueri posset,ipsi pro sua hæresi ad ignominiam filij illud ipsum vsurpent, non inscij interim, eum qui honorat filium,honorare & patrem:& qui dehonestat filiũ, dehonestare & patrem. Si enim vllam benedicendi,aut reuerentiæ Patris curam haberent, oportuit eos(quum multo potius sit & maius) Deum patrem esse:Paternitatem in eo agnoscere & prædicare,quàm ad istum modum de eo loqui. Quum enim eum appellant Deum increatum,ex operibus creatis,quemadmodum dictum est,conditorem eum dũtaxat & opificem designant,arbitrantes sese eo modo pro sua libidine, Verbum quoque esse opus, ostendere posse,quum è diuerso,qui Deum Patrem appellat,ex filio ipsum qualis sit declaret: non ignari interim,quòd filio subsistente,necessarium sit omnia quæ creata sunt,per filium creata esse. Qui autem Deum increatum scribunt,solummodo ex operibus illum designantes, ne ipsi quidem filium,vt nec Ethnici,cognitum habent. Contrà,qui Deũ Patrem nuncupant,eũ
D ex verbo suo,qualis sit,declarant:porrò qui verbum siue Rationẽ cognitam habet, cognitum quoque habet eam opificem rerum esse:& animo comprehendit, omnia per illam condita esse. Quocirca religiosius & verius esset, Deum potius Filio denotare,eúmque Patrem dicere,quam ex solis operibus eũ innuere,ac eum ingenitum, hoc est,increatum dicere: Id enim vel singula duntaxat,vel publice omnia quæ ex voluntate Dei per Verbũ sunt cõdita,significatione ostendit. Cæterũ,pater in solo filio intelligitur & cõsistit. Quantũ porro verbum Dei à *Quæ sit differentia inter verbũ dei & res creatas.*
creatis differt, tantum quoque differentiæ est in hac appellatione, si eum Patrem nomines, ab illa,si eum ingenitum voces. Præterea vox illa in scripturis vsurpata non est,ac proinde suspecta,vtpote,quæ in se multiplicem contineat significationẽ:adeò,vt qui ad eius vocabuli interrogationem respondere velit, in multa animum cogitationémque circunferat. Patris cõtrà nomen simplex est, & familiare scripturis sanctis & verius, filiúmque significat. Ingeniti vox ab Ethnicis,qui filium ignorant,instituta est. Patris vocabulum à domino agnitum est,& vsurpatum. Ille enim quum sciret, cuius filius esset,hæc verba proloquutus est, Ego in Patre, & pater in me est:& qui vidit me,vidit & patrẽ meum:&, Ego & pater vnum sumus. Ne-

que vſpiam conſtat eum Patrem ſuum ingenitum appellaſſe, quin quum nos orare & preca- A
Ioan.14. ri doceret: Non (inquit) quum precibus vtendum, vos dicere velim, deus ingenite, qui es in
Ioan. 14. cælis, ſed Pater noſter cæleſtis, eóque ſummam Fidei noſtræ tendere voluit, quum iuberet
Ioan.10 nos baptizari, non in nomine geniti & ingeniti, neque in nomine conditi & increati, ſed in
Hæc verba in Græco textu non habentur. Matth. 6 nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Itaque quoque nos, quanquam ex creatitia natura oriundi, ad perfectitudinem progredientes ad ius filiorum, adoptionémque proficimus, & Patris nomen dictitantes, eo ipſo Verbum quod eſt in Patre, cognoſcimus. Vana igitur inſtitutio iſtius dictionis ingeniti oſtenditur, quum nihil aliud in ſe contineat, niſi meram præſtigiationem. Iam, quòd dicunt mutabile eſſe Verbum Dei, ſuperuacuum eſt de ea re quæſtionem inſtituere: ſatis eſt enim ad impiam ipſorum audaciam oſtendendam, ſi quæ ab illis iactantur, ſcripto indicauero. Sunt autem iſta, quæ illi per ſpeciem interrogationis deblaterant: Suine arbitrij eſt, an non? ſi eſt, igitur iudicio delectúque arbitrij bonus eſt, & poteſt, ſi ve-
Græcus textus habet ἄνθος id eſt flos. lit, mutari, quum ſit mutabilis naturæ: an, vt lapis & lignum, non habet voluntatem liberam ſui mouendi, & vtrolibet vergendi? Cæterum, huiuſmodi eos vel dicere vel ſentire non eſt B alienum ab ipſorum hæreſi. Quum enim ſemel ex non entibus Deum, & conditum filium ſibi commenti eſſent, conſequenter veluti apta rei conditæ, iſtiuſmodi ſibi verba corraſerunt. Cæterum, vbi iam didicere ex concertatione cum Eccleſiaſticis viris de vero & vnico Verbo Patris, nec tamen ob id timidius de eo talia loquantur, quid hoc dogmate magis impium vnquam videris? Ecquis eos vel audiendo ſolum, etiamſi contradicere nequeat, non exhorreſcat, aures obthuret perculſus attonitúſque eorum ſermonibus, quum audiat ex ipſis inania
Verbũ Dei an ſit mutabile & alterabile. verba, & ipſo prolatu blaſphema? Si enim mutabile & alterabile eſt Verbum, vbi, quæſo, conſiſtet? aut quis erit finis illius incrementi? aut qua ratione ſimilis eſſe poterit, mutabilis immutabili? quomodo porro, qui mutabilem viderit, vidiſſe immutabilem arbitrabitur? in quo quæſo ſtatu futurum eſt, vt quis in eo Patrem conſpiciat? Certum enim eſt, non ſemper in eo videri Patrem, eò quod Filius ſemper mutetur, & alterabilis ſit naturæ. Par enim immutabilis & inalterabilis, ſemper eodẽ tenore modóq; ſe habet, idémq; exiſtit. Filius contrà pro illorũ ſententia mutabilis eſt, & non ſemper idem, ſed perpetuo alterabilis naturæ: quomodo ille patris Imago eſſe poterit, quum non habeat ſimilem immutabilitatem? quomodo omnino in Patre eſt, is, qui ambigui eſt delectus? Forſitan autem quum mutabilis ſit, ac noſtro mo- C
re profectus capiat, ne nunc quidem adhuc perfectus eſt. Sed valeat iſtiuſmodi Arianorum inſania, è diuerſóque veritas eluceat, eorumq; deliria patefaciat. Qui enim ille non perfectus, qui æqualis eſt Deo? aut quomodo immutabilis non fuerit, qui vnus eſt cum Deo, & ſubſtantiæ patris proprius filius? Iam quum ſubſtantia Patris & immutabilis ſit, immutabilis quoq; fuerit ipſius Partus: Sin verò, quum ſe res ad iſtum modum habeat, Verbo tamen mutabilitatem admentiantur, diſcant (quæſo) quid iſtiuſmodi ſermo præ ſe ferat. Ex fructu enim co-
Ioan.14. Eſeb.13 gnoſcitur arbor, ac proinde, qui vidit filium, vidit & Patrem, Filiique cognitio, patris cogni-
Pſal.101. tio eſt. Non igitur alterabilis fuerit imago inalterabilis Dei: Ieſus enim Chriſtus heri & hodie idem eſt in ſecula. Dauid certè de eo dicit: Initio tu domine terram fundaſti, & opera manuũ tuarum ſunt cæli: ipſi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ſicuti veſtimentum veteraſcent, & ſicut amictus plicabis eos, & mutabuntur, tu autem idem es, & anni tui non deficient. Et per alium prophetam rurſum ait: Ecce me, ecce me, quoniam ego ſum, & immutatus non ſum. Quòd ſi quis obiiciat, ea verba ad patrem referri, non tamen incongruum eſt, idem quoque & de filio prædicari, maximè ob id, quòd homo iam factus, exhibeat illis ſuam idẽti- D
tatem & immutabilitatem, qui propter carnem illum exiſtimabant immutatũ, & aliud quippiam factũ eſſe. Nimio plus autem credendum eſt Sanctis, & potiſſimum domino, quam iſtorũ impiorũ mentis prauitati: quippe, quũ ſcriptura ſecundũ pſalmodicos hymnos, omniũ rerũ genitarũ, & totius creaturæ indolẽ cõditionémq; ſub vocabulo cæli & terræ variabilẽ mutabilémq; declarans, ſuper omnia iſta Filiũ efferat, cóq; ipſo minime illum genitũ, hoc eſt, creatũ oſtendat, filiũq; ex eo numero excipiẽs, palã faciat eum omnino creatum non eſſe, ſed po-
Pſal.101. tius alia immutare, ipſumq; non mutari, quatenus dicit: Tu verò idem es, & anni tui non deficient, idque non immeritò. Creata enim, quum ex non entibus ſint, neque prorſus entia erant, priuſquam fierent, eò quòd non entia in eſſendi naturam prodierint, alterabilem habent conditionem. Filius contrà quum è Patre ſit, ac eius ſubſtantiæ proprius, inalterabilis
Abſurda eſt ac immutabilis, quemadmodum ipſius pater. Quoniam nefarium dictu eſt, ex ſubſtantia immutabili mutabile Verbum progigni, aut Sapientiã alterabilitatis capacẽ. Qui enim Verbum fuerit, ſi eſt conuertibile? aut quomodo Sapientia id dici poterit, quod inconſtantia naturæ

A turę ſuæ varietates capit? niſi ſcilicet, vt in ſubſtantia, accidens ſuperuentitium quiddam eſt: ita volunt quaſi in ſuo ſubiecto, gratiam certam affectionémque Virtutis inſediſſe, eámque appellari Verbum, & Sapientiam, & filium ea ratione, vt & adimi queat, adiicíque ei, cui inhæret. Hæc quia ſentiunt, crebro ea loquuntur: Atqui nequaquam talis eſt Chriſtianorum Fides, Neque iſtius dicti ſententia, verè id in quo tale quid eſt, aut Verbum, aut Filium, aut Sapientiam oſtenderet. Quod enim mutatur alteratúrque, neque in vno eodémque habitu conſiſtit, quomodo id verum ſolidúmque extiterit? Dominus autem dicit: Ego ſum veritas. Si igitur dominus de ſeipſo hoc dicit, ſui immutabilitatem oſtendit, Sanctique viri immutabi- *Ioan.14*
litatis eius conſcij, rem ita eſſe teſtimonio confirmant, & cogitatio de Deo pium hoc eſſe vltro ſentit, vnde quæſo impij iſti iſta comminiſci potuerunt? certe ex corde ſuo veluti ex tabe purulentiáque iſta euomuerunt. Cæterum, quia ex ſacris eloquiis cauillationes ſuas confi- *Hæretici ſcript. ſacras in ſuã ſententiam detorquent quomodo.*
ciunt, & ſacra eloquia vi ad ſuam ſententiam falſis interpretationibus detorquent, neceſſariũ eſt eatenus iis reſpondere, quatenus ea ſacræ ſcripturæ vindicemus, eáque oſtendamus re-
ctum quidem habere intellectum, ſed ab iſtis malitioſè vſurpari. Dicunt igitur ſcriptum eſſe B apud Apoſtolum, ideo & Deus eum ſuperexaltauit, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium & inferorum: *Phili.2.*
ac per Dauidem quoque idem adferri: Propter hoc vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ *Pſ.44*
conſortibus tuis, ac deinde inferunt, quaſi ſcitum aliqui dicerent, ſi ideo exaltatus eſt, ergo & gratiam accepit: & ſi ideo iunctus eſt, mercedem nimirum ſuæ voluntatis, ſuíque inſtituti adeptus eſt. Quòd ſi verò voluntate fecit, quod fecit, vtique conuertibilis eſt naturæ. Talia *Arii & Euſebii impudentia.*
nec dicere, nec ſcriptis prodere puduit Euſebium & Arium: eorumque aſſeclæ, nihil veriti ſunt ea loqui, vel in medio foro, ſecuri negligentéſque interim tantæ ſuæ in ſuiſmet dictionibus inſaniæ. Si enim mercedem voluntatis recta diligentis ea accepit, quæ accepit, non accepturus alioqui, niſi operæprecium dignúmque aliquid eo munere deſignaſſet, nimirum ob virtutem meliorationémque ſui, eadem illa conſecutus eſt, meritóque illi dictum fuit, propterea filius & deus factus eſt, neque verè Deus fuerit. Quod enim ſecundum naturam ex aliquo gignitur id vera eius progenies cenſendum eſt, qualis fuit Iſaacus Abrahamo: & Ioſeph Iacobo, & ſplendor ſoli. Contrà, qui ex virtute & gratia nomen ſolummodo filiorũ
C obtinent, & non natura, ſed gratia ad ius liberorum nituntur, diuerſi ſunt ab eo quod ipſi datum eſt, quales ſunt homines quibus Spiritus ſanctus communicatus eſt, de quibus ſcriptum *Eſa.1.*
eſt: Filios genui & exaltaui eos, ipſi autem ſpreuerunt me, ac propterea, quia non ex natura filij erant, & ad peiora ſe contuliſſent, ablato ſpiritu reiecti abdicatíque fuerunt: quos tamen vbi pœnitentiam egerint, recepturus eſt, datóque lumine, filios nominaturus eſt Deus, qui ab initio eis hanc gratiam dederat. Si igitur iſtiuſmodi Seruatorem eſſe volunt, clare apparebit, eum neque verum Deum, neque Filium, neque ſimilem Patri extitiſſe, neque vlla ratione ſuæ eſſentiæ Deum Patrem habuiſſe, ſed tantummodo ex gratia quæ illi data fuit, Filium ap-
pellari, Deúmque illius ſubſtantiæ non Patrem, ſed conditorem eſſe, iuxta communem omnium rationem. Iam ſi talis ſit, qualem eum eſſe volunt, euidenter conſtabit, eum neque ab initio nomen Filij obtinuiſſe. Si enim illud illi pro præmio conceſſum eſt, & pro remunera- *Deus exaltauit illũ quid.*
tione profectus, non alio tempore profecit, quam quum homo factus erat, & ſerui ſpeciem acceperat. Tunc enim id contigit, quum obediens factus vſque ad mortem, exaltatus fuiſſe, & in munus illud nomen accepiſſe dicitur, vt in nomine Ieſu flectatur omne genu. Qualis
D igitur antea fuit, ſi nunc demum exaltatur, & nunc primum incipit adorari, & nunc tandem Filius nominatur, quum homo factus eſt? videtur enim non carnem meliorem reddidiſſe, ſed ipſum per carnem meliorem eſſe redditum: ſiquidem pro illorum vecordia, tunc primum exaltatus, & Filius dictus eſt, quum homo iam erat. Quid igitur ante iſta tempora fuit? neceſſum eſt enim vt eos denuo interrogẽ, quò ſumma finiſq; eorum impietatis in conſpicuo ſit. Nã ſi dominus nunc eſt & Deus & Filius & Verbũ: nihil autem horum erat, ante- *Abſurda.*
quã homo fieret, aliud erat præter illa, & poſtea merito virtutis iſtorũ particeps factus eſt, quẽ admodũ diximus. Si aliud (quod in capita illorũ reſiliat), neceſſum eſt eos dicere, eũ antea nõ extitiſſe, ac in ſumma, hominem eum ex natura fuiſſe, ac præterea nihil. Atqui, iſtiuſmodi ſentire, non eſt Eccleſiæ, ſed Samoſatenſis & Iudæorum. Cur igitur, ſi eadem quæ illi *Samoſatenſis error, Chriſtum ſolum hominem.*
ſentiunt, non etiam vt Iudæi, circunciduntur, ſed Chriſtianiſmum ſimulant, & contra Chriſtum in pugnam deſcendunt? Si enim non erat, aut ſi erat quidem, ſed melioratus eſt poſtea, quomodo per eum facta ſunt omnia? aut quomodo, ſi perfectus non erat Pater, in eo ſibi gratulabatur? aut ſi nunc tandẽ melioratus eſt, quomodo antea potuit oble- *Abſurda.*

Abrahamus & Moses Christū adorarunt. Ioan.17.

ctari coram Patre? aut quomodo, si post mortem adeptus est vt adoretur, visus est Abrahamus A eum in tabernaculo, & Moses in rubo adorare? aut quomodo vidit Daniel decies mille myriades & mille chiliades ei inseruiisse? Aut quomodo, si nunc pro eorum opinione melioration nem sui adeptus est, antemundanæ & supramundanæ gloriæ suæ mentionem faciens, locutus est ad istum modum ipse Filius: Glorifica me pater gloria illa quam habui apud te, antequam mundus fieret. Quòd si verò secundum eos nunc demum exaltatus est, quomodo fieri potuit, vt iam antè cælum inclinarit, & descenderit: Ac rursum, dedit Altissimus vocem suam? Quapropter, si antequam mundus fieret, gloriam habuit filius, & dominus gloriæ erat, Altissimúsque iam tum fuit, & è cælo descendit, ac semper adorandus fuit, fieri ergo non

Cur Christus descenderit de cælo.

potest, vt vbi descenderat, melioratus sit: sed ipse potius ea quæ melioratione indigebant, meliora reddidit: sin autem vt meliora faceret, cælitus descendit, nequaquam illi pro mercede datum est, vt filius & deus nuncuparetur, quum ipse potius nos & filios Patri reddiderit, & homo factus deificauerit. Non igitur, quum homo esset, postea Deus factus, sed quum Deus esset, postea homo factus est, vt nos potius deificaret: Nam si, quum homo factus esset, tum demum filius & Deus appellatus est, & antequam homo fieret, veterem illum populum B Deus filios suos nominauit, Mosenque constituit Deum Pharaonis. Id ipsum quoque plurimis in locis Scriptura ostendit, quum inquit: Stetit Deus in concilio deorum. Certum igitur est, hunc post illos filium & Deum appellatum esse. Quî igitur potest, vt omnia per illum, & ille ante omnia sit? aut quomodo primogenitus omnis creaturæ, quum eum tempore antecedant, qui filij & dij appellati sunt? Aut quomodo, qui in participando sunt primi, non participant ex Verbo? Non est vera istiusmodi opinio, sed commentum eorum qui nunc iudaizant. Quî enim fieri potuit, vt Deum Patrem esse cognouerint? Nam si id admittas, ipsâ

Luc.10.

adoptio qua filij efficimur, sine vero filio efficeretur: Dicente eo, Nemo cognoscit Patrem nisi Filius aut cui Filius reuelauerit. Quomodo autem adoptio fieri potest sine Verbo & sine Patre eius? cum ipse ad fratres istos Iudæorum dicat: Si illos deos appellauit ad quos verbum Dei factum est, &c. Porrò si omnes quotquot & filij & dij nuncupati sunt, siue in terris, siue in cælis, per Verbum Dei, Filij Dei sunt redditi & deificati, ipsúmque Verbum filius est, manifesta res est, omnes per eum, ipsúmque ante omnes, vel potius illum solum verum Filiũ, & solum ex Vero Deo verum deum subsistere, neque hæc tanquam virtutis mercedem ob- C tinuisse, neque alium præter ista esse, sed ex natura secundum substantiam illa ipsa esse, quum sit Paternæ substantiæ Progenies. Quamobrem minime ambiguum, quin ad similitudinẽ immutabilis Patris, & ipse quoque sit immutabilis. Hactenus igitur his rationibus in Filio

Quod filius dei sit immutabilis. Phil.2.

asserendo vtentes, vt dominus dedit, hæreticorum brutis figmentis occurrimus. Iam deinceps non improbum fuerit sacra quoque eloquia adiungere, vt tanto magis & Filij immutabilitas, eiúsque inalterabilis ex patre natura, illorum que deliria euidentia & conspicua reddantur. Apostolus igitur ad Philippenses scribens ita loquitur. Ea modestia animi sit in vobis, quæ in Christo Iesu, qui quum in forma dei existeret, non rapinam arbitratus est, vt esset æqualis Deo, sed seipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominis factus, speciéque inuentus vt homo, humiliauit seipsum obediens factus vsque ad mortem, & quòd magis est, ad mortem crucis: ideo quoque deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est supra omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestiũ, terrestrium, & subterrestrium, & omnis lingua confiteatur, dominum Iesum esse in gloria patris. Quid hoc clarius aut probatius esse poterit? non enim ex deteriore melior factus est, D sed potius quum Deus esset, serui speciem assumpsit: neque in assumendo melioratus est, sed humiliauit seipsum: vbi ergo in istis rebus virtutis præmium? aut quis profectus? aut melioratio in humiliatione? Si enim ideo, quia ex Deo homo efficitur, & ex alto descendit, exaltari potuit, qui Deus erat? quum in conspicuo sit, ex eo quòd Deus altissimus est, necessario colligi, eius quoque Verbum altissimum esse. Quo igitur magis exaltari potuit, qui in Patre erat, ac per omnia similis Patri, ac proinde nullius additamenti indigus? Neque est vt suspicantur Ariani. Si enim exaltaretur, demisit se Verbum, atque id ita scriptum est, quænam vlla denique necessitas fuit, suiipsius humiliandi, vt quæreret nanciscí quod haberet? aut quã

Psal.53

gratiam accepit, qui gratiarum donator est? aut quomodo accepit nomen vt adoraretur, qui semper in suo nomine adorabatur? Certe priusquã fieret homo, clamabant sancti, deus in nomine tuo saluũ me fac: &, Isti in curribus, & illi in equis, nos autẽ in nomine Dei nostri magnificabimur: à Patriarchis igitur adorabatur: de Angelis autẽ ita scriptum est: & adorẽt eum omnes

A nes Angeli Dei. Si igitur Dauid in septuagesimo primo Psalmo ita canit: Ante solem permanet nomen tuũ, & ante lunam in secula seculorum: quo modo illud accepit, quod semper habuit, antequam acciperet? aut quomodo exaltabatur, qui priusquam exaltaretur, altissimus erat? aut quomodo accepit, vt adoraretur, qui antequam hoc acciperet, semper adorabatur? Non est ænigma, sed mysterium diuinum. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud deum, & Deus erat Verbum. Postmodum autem in gratiam nostri Deus caro factus est, & illud quod nunc dicimus: Exaltauit eum, non substantiam Verbi exaltatam significat, fuit enim & semper est æqualis deo, sed ad humanitatem eius spectat. Neque ista prius dicta fuere, quàm tum, quum iam Verbum caro esset factum, vt palàm fieret, illud humiliauit, & illud exaltauit, de homine dictum esse: cuius enim est humilem esse, eius quoque fuerit exaltari, & si ob assumptionem carnis, hoc verbum (humiliauit) est scriptum, clarum manifestúmque est, propter eandem carnem illud (exaltauit) vsurpatum esse. Eius enim exaltationis indigus erat homo ob humilitatem carnis suæ, & mortis. Quoniam autem Verbum, quod erat imago Patris & immortale, serui formam accepit, & propter nos, vt homo, sua carne

Heb.1. Psal.71.

Ioan.1

B mortem sustinuit, vt ita seipsum pro nobis per mortem Patri offerret: ideo, vt homo propter nos, & pro nobis dicitur superexaltari: vt quemadmodum morte eius nos mortui sumus in Christo, ita in eodem Christo vicissim exaltaremur, & ex mortuis resurgentes, & in cælum ascendentes: in quod præcursor pro nobis Iesus, intrauit, non in exemplaria aut simulacra verorum cælorum, sed in ipsum cælum, vt se præsentem exhiberet pro nobis conspectui Dei. Quòd si nunc pro nobis cælum ingressus est Christus, quum & antea erat dominus & opifex cælorum, nihil dubium, quin nostra causa illud ipsum (exaltauit) in scripturis constitutum

Exaltans illũ quid.

sit, eadem ratione qua omnes sanctificans, ipse Patri suo se pro nobis sanctificare ait, non quo Verbum Sanctum efficiatur, sed quò ipse in se ipso omnes nos sanctificet, ita quoque illud (superexaltauit eum) non ideo est, vt ipse exaltaretur, quum sit altissimus, sed vt ipse quidem pro nobis iustitia fiat, nos vero in eo exaltemur, portásque cælorum ingrediamur, quas ipse pro nobis iterum adaperuit, quo tempore ita dictum est ab anteambulonibus: Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Illi enim portæ

Psal.23.

clausæ non erant, vtpote domino & conditori omnium, sed propter nos hoc ipsum scriptum C est, quibus porta paradisi occlusa fuit, ideóque humano quidem more, ob carnem quam gestabat, dictum est de eo: Attollite & introibit, veluti homine introeunte: Diuino autem more, eundem, quia Verbum Deus est, dictum est ipsum esse & dominum & regem gloriæ. Déque nostri istiusmodi exaltatione Dauid quoque vaticinium Psalmo 88. edidit: In iustitia

Psal.88.

tua exaltabuntur, quoniam gloriatio virium ipsorum tu es. Porro, si Filius iustitia est, non vtique Verbum, quasi iustitia indigeat, exaltatur: sed nos sumus, qui in iustitia, quæ ille ipse est, exaltamur. Iam quoque & illud (donauit illi) non propter ipsum Verbum scriptum est: erat enim etiam antequam homo fieret (vt diximus) adorandum & ab Angelis, & ab vniuersa creatura, secundum suam è paterna substantia proprietatem: sed propter nos, & pro nobis, id de eo scriptum est. Sicuti enim homo mortuus est, & superexaltatus: ita quoque id, vt homo, accipere dicitur, quod vt Deus semper habuit, quo gratia ista semel accepta ad nos perueniret: Non enim diminutum est Verbum carnem assumendo, vt gratiam quoque desideret accipere, sed potius Deificauit quod induerat, & idipsum humano generi superaddidit: vt quemadmodum semper adorabatur quatenus Verbum erat, & in forma Dei existebat: ita

D quoque ille idem iam homo factus & Iesus appellatus, nihilominus haberet omnem creaturam pedibus suis subiectam, sibíque in suo nomine genua flectentem, paritérque confitentem Verbum carnem factum, mortémque in carne sustinuisse, non ad ignominiam Deitatis, sed ad gloriam Dei patris. Gloria autem Patris est, hominem iam conditum & amissum

Gloria Patris quæ.

recuperari, emortuúmque viuificari, templúmque Dei effici. Gloria enim nostra est, nostra-

Gloria nostra quæ.

que sublimatio, quod quum Potestates, Angeli, Archangeli, eum semper adorauerint, nunc adorent sub nomine Iesu Christi, eò quòd Filius Dei homo sit factus. Neque percelluntur stupore, dum vident nos Christi concorporeos in ipsorum sedes patriásque induci. Quod nulla vnquam ratione contigisset, nisi ille, qui in forma Dei est, formam serui accepisset, ac sese humiliasset, sinens corpus suum vsque ad mortem deuenire. Ecce, quod stultum erat Dei apud homines propter crucem, id omniũ longe honestissimum est factũ, eò quod resurrectio nostra in cruce sit fita: nec iam duntaxat Israëlitæ, sed & omnes gentes (vt vaticinatus est Propheta) idola sua relinquant, & deũ verum Christi Patrem agnoscant, dæmonũq; iam præ-

Deus exaltauit Christũ quid.

stigia abolita sint: vnus autem verus Deus in nomine Christi adoretur. Quòd autem dominus in corpore natus est, inditóque nomine Iesu adoratur habetúrque Filius Dei, ac per eum agnoscitur Pater: id euidenti ratione commonstrat, non Verbum quatenus Verbum est, eiusmodi gratiam, sed nos illam ipsam accepisse, eò quòd per corporis illius cognationem, & templum Dei, & filij Dei simus effecti: adeo, vt & in nobis iam dominus adoretur: renuncientque illi qui hoc viderint, vt Apostolus dixit, Re vera Deus in illis est, Sicuti quoque & ab Ioanne in Euangelio scriptum est: quotquot eum acceperunt, dedit eis potestatem vt filij dei fierent.

Ioan.1.

Ioan.3

Ac rursus in epistola eiusdem: Inde cognoscimus quòd in nobis manet, eò quòd de Spiritu suo nobis dederit. Indicium id quoque eius erga nos bonitatis, in eo apparet, quòd nos ob Altissimum in nobis habitantem exaltamur, & gratia nostri conceditur, eò quòd dominus suppeditator gratiæ, homo sit factus ad similitudinem nostri. Ipse autem Saluator humiliauit seipsum, quoniam humile nostrum corpus assumpsit, seruique speciem induit, amictus carne peccatis mancipata. Et vt ipse nihil ad sui meliorationem à nobis adeptus est: Verbum enim vtpote perfectum & absolutum, nullius rei indigum est: ita nos contrà, ab eo meliores sumus redditi. Ipse enim est lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Frustra igitur innituntur Ariani coniunctioni isti, Ideo, dum à Paulo dicitur: Ideo, & Deus exaltauit illum. Non enim præmium virtutis, neque præstantiam eius in proficiendo iis verbis significauit, sed causam sublimationis in nos redundantis. Nam quid hic aliud in istis verbis significatur, quàm generosi Patris Filium, qui in forma Dei erat, seipsum humiliasse? & seruum pro nobis, & nostri gratia factum esse? Si enim dominus homo factus non fuisset, nunquam nos à peccatis vindicati ex mortuis resurrexissemus, sed sub terris mortui relinqueremur: neque ad cælos subuecti essemus, sed adhuc in orco remaneremus. Propter nos igitur & de nobis dictum est (exaltauit & donauit) Hanc ego arbitror istius dicti sententiam, eámque in primis Ecclesiasticam. Quin hoc dictum ita rursus tractari liceat, vt aliis, sed paribus verbis, idem exponas, non eo conceptu vocum indicari, Verbum ipsum quatenus Verbum est, exaltari. Est enim (vt dictum est) altissimum, similéque suo patri: sed resurrectionem ex mortuis in corpore eius significari. Quapropter quum dixisset, humiliauit seipsum vsque ad mortem, statim subintulit, ideóque (superexaltauit) cupiens ostendere, quòd & si sicut homo mortuus fuerit, attamen vt vita, exaltatus sit resurrectione. Is enim qui descendit, idem ille est qui ascendit. Descendit quidem corporaliter, resurrexit autem vt Deus in corpore. Atque illud ipsum est, cuius gratia subintulit in hac sententia coniunctionem (ideo) non mercedem virtutis aut profectus, sed causam significantem, ob quam resurrectio facta esset: Et cur alij quidem homines ab Adamo vsque in præsens tempus morerentur, & mortui permanerent: Iste vero solus integer ex mortuis resurrexerit, causa ea est quam ipse priori loco statuit, quòd quum Deus esset, homo factus sit. Cæteros quidem homines ex solo Adamo oriundos, vitam cum morte cõmutasse, mortisque tyrannidem in se passos esse: Secũdum autem Adamum è cælo esse, quippe, qui caro factus sit: Atque iste homo è cælo & cælestis appellatur, eò quòd Verbum è cælo descenderit, ideóque sub imperio mortis detineri non potuit: Nam etsi humiliauit seipsum, sinens suum corpus vsque ad mortem procedere, quoniam moriendi capax esset, nihilo minus tamen illud è terris exaltauit, propterea quod in eo erat Filius Dei. Par igitur est quod hic dicitur, Ideo & Deus exaltauit illum, cum eo quod in Actis à Petro dicitur, Quem Deus exaltauit solutis doloribus inferni, quatenus impossibile erat eum sub eius imperio detineri. Vt enim apud ipsum Paulum scriptum est: Quoniam quum in forma Dei esset, homo est factus, & humiliauit seipsum vsque ad mortem, ideo etiam Deus exaltauit illum: ita quoque à Petro dictum est: Ideo quum Deus esset, homo factus est. Signa autem & prodigia, Petro aliísque qui ea viderant, ipsum esse Deum ostenderunt, ideóque fieri non poterat, vt sub morte detineretur: homini contrà impossibile erat, seipse itidem instaurare: proprium enim quiddam est homini sua mors, atque ea de causa quũ Verbum esset Deus, caro factum est, vt corpore mortificatus, viuificaret omnes sua præsentia. Cæterum, quia dum mentio fieret de eius exaltatione, Deumq; illi donasse, creditum est ab Arianis, in eo detrimentum aut passionẽ substantiæ Verbi sitã esse, necessariũ dictu est, quo sensu ista & mente referantur. Exaltari enim dicitur ab inferioribus locis terræ, quia mors quoque ipsius exaltatio appellatur, & vtrunque de eo dicitur, quoniam eius erat, ac non alterius corpus, quod exaltatum fuit ex mortuis, & in cælos subuectum. Iam verò quum eius sit corpus, neq; verbũ sit extra suũ corpus, merito exaltato corpore, ipse, vt homo, ratione corporis exaltat⁹ esse memoratur. Si enim homo fact⁹ nõ est, ne dicãtur ista de eo: sin autẽ verbũ caro

Act.2

Heb.2.

A caro factum est, necessum est de eo, vt de homine, pariter referri & resurrectionem & exaltationem, vt mors, quæ illius dicitur, redemptio sit peccati hominum, & abolitio mortis: & vt resurrectio & exaltatio, per illum in nobis firmitudinem & stabilitatem habeat. De vtroque autem simul mentio habita est, & Deum illum exaltasse: & Deum illi hoc donasse: vt denuo palam faceret, neutiquam eum patrem esse qui homo factus erat, sed verbum Patris, quod pro humanitatis ratione à Patre accipit, & ab eo exaltatur, vt dictum est. Cæterum, manifesta res est, nec est quod dubites, ea quæ à patre dãtur, per Filium dari. Estque admirabile, & quod hominem plane attonitum reddat, quod gratiam quam filius à Patre largitur eandem ipse in se recipere dicatur: & exaltationem quam filius à Patre facit, ea ipsa est qua filius exaltatur. Idẽ enim ipse est & Dei filius, & filius hominis: Nam, vt verbum, quæ sunt patris, donat: omnia enim quæ donat & facit Pater, per filium donat & facit: ita è diuerso, ipse quum sit Filius hominis, humanitus dicitur à se ipso accipere, quia aliunde non accipit, eò quod corpus illa recipiat, quod accipiendæ gratiæ naturam idoneam capacemque sortitum est, vt dictum est: Accepit enim, quatenus homo exaltabatur: illiusque exaltatio erat eum hominem Deificari: sed

Christus exaltari dicitur à patre quomodo.

B tamen Verbum hoc ipsum semper possidebat secundum suam ex patre Deitatem & perfectitudinẽ. Certe quod ab Apostolo dictũ est, talem habet interpretationem, impioq; redarguit. Etiam illud Psalmographi eundem intellectum prodit, eumque rectum, quem praue isti interpretantur. Psalmus tamen illum pium esse demonstrat, quum inquit: Thronus tuus Deus in secula seculorum, virga rectitudinis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatẽ, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participatoribus tuis: Videte Ariani, & saltem vel hinc cognoscite, participatores domini cæteros omnes Psalmistam appellasse. Hic, si vnus ex non entibus & creatis esset, fuisset & ipse vnus ex istis participatoribus. Atqui quum eum, vt Deum æternum, suo hymno celebrarit, dum inquit, Thronus tuus Deus in secula seculorum, & reliqua omnia ex eo patrem capere declararit, quid aliud intelligendum, quàm alium illum esse à rebus creatis? Patrisque solum ac verum Verbum, Splendorem & Sapientiam: ex qua omnia creata participant, & sanctificantur ab eo per Spiritum, & hic quidem vngitur, non vt Deus fiat, nam antea id erat: neque vt rex efficiatur, quum iam ab æterno regnaret, quippe, qui erat Imago Patris, quemadmodum ex hoc elogio ostenditur, sed pro no-

Psal.44

C bis quoque hoc inter cætera scriptum est. Nam reges Israelitæ inungendo reges fiebant, quum antea priuati homines essent, vt Dauid, & Ezechias, vt Iosias, cæterique alij. Saluator autem quamuis Deus esset, & in regno patris perpetuo regnaret, ipseque munerator Sancti Spiritus esset, tamen nunc in præsentia inungi dicitur, vt iterum, cum sicuti homo Spiritu inungitur, nobis hominibus, quemadmodum in exaltando & resuscitando fecit, ita quoque isthic Spiritus incolatum contuberniumque conciliet. Atque id indicans suis verbis dominus in euangelio dixit: Ego emisi eos in mundum, & pro illis sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Hæc verba vsurpans satis indicauit se non esse eum qui sanctificat. Non enim ab alio sanctificatur, sed ipse seipsum sanctificat, vt nos in veritate sanctificemur. Qui autem seipsum sanctificat, dominus est sanctificationis. Qua ratione igitur id fit, aut quo pacto id dicit, nisi ad istum modum? Ego qui verbum Patris sum, mihi iam homini tribuo Spiritum, ac me iam hominem factum sanctifico, vt deinceps in me, qui veritas sum: sermo enim tuus (vt ille ait) veritas est, vt inquam in me omnes sanctificentur. Si autem in nostram vicem seipsum sanctificat, atque id agit quum homo factus erat, satis constat & euidens est, descensionem Spi-

Israelitæ quomodo reges fiebant.

Ioan.10

Christus sanctificat seipsum.

D ritus in eum in Iordane ad nos pertinere, eo quod ipse ferebat nostrum corpus: neque id ad meliorationem Verbi, sed ad nostri sanctificationem factum esse, vt ipsius vnctionis participes essemus, ac de nobis diceretur, An ignotum est vobis, quod templum Dei sitis, & Spiritus Dei habitet in vobis? Cum enim dominus vt homo in Iordane lauaretur, nos illi ipsi eramus qui in domino & à domino lauabamur. Et quum ille reciperet Spiritum, nos eramus illi ipsi, qui per dominum ipsius spiritus capaces reddebamur. Quapropter, non quemadmodum Aaron aut Dauid, aut reliqui omnes, ita quoque & ipse oleo inunctus est, sed aliter supra omnes consortes sui oleo lætitiæ. Quod oleum, Spiritum sanctum esse per Prophetam exposuit: Spiritus domini super me, eo quod vnxerit me: quemadmodum & ab Apostolo dictum est, quod Deus illum vnxerit Spiritu Sancto. Quando igitur ista de eo pronunciata sunt, nisi tum cum in carne constitutus baptizabatur in Iordane, ac Spiritus in eum descendebat? Quin & ipse dominus loquitur discipulis, Spiritus de meo capiet: &, Ego illum mitto: &, Accipite Spiritum Sanctum. Attamen is qui aliis donat, vtpote Verbum & Splendor Patris, nunc dicitur sanctificari, postquam homo factus est: & ipsius est corpus, quod sanctificatur. Ex illo igitur &

Descensio Spiritus in Iordane ad nostram sanctificationẽ facta.

Christus quomodo vnctus.

Esa.61

Ioan.15

Ioan.20

nos incepimus vnctionem & ſignaculum adipiſci, dicente quidem Ioanne, Nos vnctionem habemus: A Sancto Apoſtolo vero, vos ſignati eſtis Spiritu illo ſanctæ repromiſſionis. Igitur propter nos, & de nobis eſt, quod iſthic narratum eſt. Quiſnam igitur ex iſtis rebus meliorationis profectus? aut quodnam virtutis aut facti alicuius præmium oſtenditur? Si enim quum non eſſet Deus, Deus factus eſſet: aut quum rex non eſſet, ad regnum euectus eſſet, haberet veſter ſermo aliquam vmbram veriſimilitudinis. Cõtra ſi & Deus eſt, & thronus regni eius æternus eſt, quid habet Deus in quo proficiat, ſuique meliores aſcẽdi progreſſiones faciat? aut quid defuit illi in ſolio Patris ſedenti? Iam ſi (vt ipſe quoque dominus locutus eſt) ſuus eſt Spiritus, Spirituſque de eo capit, & ab ipſo emittitur, non vtique Verbum, quatenus Verbum & Sapientia eſt, à Spiritu inungitur, quum is ab eo donetur: ſed caro aſſumpta ab ipſo, illa eſt, quæ in eo, & ab eo inungitur, vt ſanctificatio quæ in Dominum, vt in hominem, infertur, in homines deinde ab eo dimanaret. Non enim à ſe (vt ille ait) Spiritus loquitur, ſed Verbum eſt à quo Spiritus in dignos confertur. Simile eſt & id quoque ſuperiori dicto. Vt enim Apoſtolus dicit: Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, ita quoque & Dauid, æternum eum Deum & regem B miſſum ad nos, & aſſumpto noſtro corpore, quod mortale eſt, mortalem appellauit: id enim ab eo iſtis verbis indicatur: Myrrha & ſtacte & caſia à veſtimentis tuis: ſimulque hoc ipſum à Nicodemo, & iis quæ comitabantur Mariam, oſtenditur, quo tempore ille veniebat deferẽs miſcellam Myrrhæ & aloes quaſi libras centum. Iſtæ autem apportabant aromata, quæ adornauerant ad ſepulturam corporis domini. Quid igitur in hoc aut commodi aut profectus ei, qui immortalis erat, dum mortem aſſumit? aut quæ melioratio ei, qui æternus erat, dum, id quod temporarium erat, amicitur? aut quod præmium inde fuerit æterno Deo & Regi, recubantique in ſinu Patris? Iámne ergo videris ea ipſa pro nobis, & propter nos acta & ſcripta eſſe vt dominus homo factus, nos, qui mortales & temporarij eramus, immortales faceret, & ad æternum regnum cælorum introduceret? Iámne igitur erubeſcitis ita mentientes contra ſacram ſcripturam? Aduentu enim præſentiaque Domini Ieſu Chriſti, nos quidem meliores redditi ſumus, vtpote liberati a peccato, ipſe tamen idem eſt, neque vbi homo factus eſt (quia hoc iterum dicendum) mutatus fuit, ſed vt ſcripto proditum eſt, Verbum domini manet in æternum: nimirum, quemadmodum ante incarnationem quum Verbum erat, donauit Sanctis C ſpiritum vt ſuum & peculiarem: ita quoque iam homo factus, omnes ſanctificans, ita ſuos diſcipulos alloquitur, Accipite Spiritum Sanctum: ita quoque Moſi dedit, & cæteris illis ſeptuaginta. Ac propterea Dauid apprecatus Patri in hæc verba erumpit: Et Spiritum tuum, Spiritum illum Sanctum ne auferas à me. Et quum homo iam factus erat locutus eſt: Mittam vobis cõſolatorem Spiritũ illum veritatis? idque quod dixit, præſtitit. Miſſus enim eſt Spiritus à Verbo domini, qui mentiri non poteſt. Igitur Ieſus Chriſtus heri & hodie idem eſt in ſecula incõmutabilis permanens, & ipſe idem ille eſt, qui dat & accipit: dans quidem vt Verbum Dei, accipiens vero vt homo. Non ergo Verbum quatenus Verbum, melioratione accipit, habuit enim omnia & perpetuo habet: ſed homines ſunt, qui initium accipiendi in illo & ab illo obtinuere. Quapropter, quum ipſe humano more inungi memoratur, vos eſtis & nos ſumus qui in eo inungimus: ideo quum ille baptizaretur, nos eramus in quos ille baptiſmus perueniebat. Omnia iſta clara, manifeſtaque Saluator noſter reddit, dum Patri dicit: Et ego gloriam quam dediſti mihi, dedi & illis, vt vnum ſint, quemadmodum nos vnum ſumus: propter nos igitur gloriam poſtulabat, & illud (accepit) & illud (donauit) & illud, exaltauit, ideo dictũ D eſt, vt nos acciperemus, vt nobis donaretur, & nos exaltaremur in eo: * quemadmodum ſeipſum ſanctificat, vt nos ſanctificemur in eo. * Quod ſi idcirco, quia additũ eſt in pſalmo: Ideóque vnxit te deus deus tuus, ex vocula, ideo, cauſificandi ſibi prætextum ad quæuis inſtruunt, ſciant iſti ſacrarum literarum imperiti, impietatiſque inuentores: quanquam hoc vocabulum ideo, hic occurrit, non mercedem tamen virtutis, aut operis Verbi Dei ſignificari, ſed cauſam eius aduentus ad nos, eiuſque vnctionis, quæ in illo pro nobis fiebat. Non enim dixit, ideo vnxit te, vt deus, aut Rex, aut Filius, aut Verbum fieres: nam & antea hoc ipſum erat, ſemperque eſt, vt argumentis demonſtratum eſt: ſed potius propterea, quia & Deus, & Rex es, ideo inunctus es. Non enim alterius erat coniungere hominem cum Spiritu Sancto, quàm tui ipſius, qui es Imago Patris, ad quam ab initio creati eramus, quoniam tuus eſt Spiritus. Neque enim rerum conditarum natura digna erat aut idonea ad id negocium, quum & angeli præuaricati eſſent, & homines inobedientes fuiſſent, ideo opus erat ipſo Deo, verbum autem eſt Deus, vt eos qui ſub maledictione eſſent, aſſereret. Si igitur ex nõ entibus extitiſſet, Chriſtus eſſe nõ potuiſſet,

Philip. 2

Pſal. 44.

Aromata an profuerint corpori Chriſti in ſepulchro.

Mat. vlt.

Pſal. 50

Ioan. 14.

Ioan. 17.

Hæc Græc. textus non habet.

Pſal. 44

Solius Chriſti erat hominem coniungere cũ Spiritu ſancto.

A tuiſſet, vtpotè vnus è vulgo rerum ac participator cum cæteris futurus. Cæterum, quia Deus eſt, quia Rex æternus & Splendor, & Character Patris, ideo ipſe eſt qui expectabatur Chriſtus, quum Pater hominibus annunciat, dum eum Prophetis reuelat, vt quemadmodum per eum facti ſumus: ita quoque in eo omnium à peccatis redemptio conficeretur, & omnia ab illius imperio regerẽtur. Atque hæc eſt cauſa vnctionis, qua ille imbutus eſt, aduentuſque Verbi in carnem: cuius intuitu Pſalmographus & deitatem eius, & regnum paternum hymno celebrat: Thronus tuus (inquiens) Deus in ſecula ſeculorum, virga rectitudinis, virga regni tui, & eius ad nos deſcenſum his verbis exponit: Ideo vnxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Quid igitur miri aut quid incredibile, ſi dominus, qui Spiritum dat, ipſe nunc dicitur Spiritu inungi: qui, vbi neceſſitas requirebat, non recuſauit ratione humanitatis ſeipſum etiam inferiorem Spiritu pronunciare, quippe Iudæis loquentibus in Beelzebud eum eiicere dæmonia, reſpondit & dixit illis, poſtquam eos conuiciſſet falſa & impia dicere: ſi ego in Spiritu Dei eiicio dæmonia. Ecce tibi ſpiritus datorem, in Spiritu ſe aſſerentem eiicere dæmonia, quæ verba nihil aliud ſibi volunt, niſi ratione carnis id dictum fuiſſe, eò quòd non idonea ſatis neque B efficax erat humana natura, vt per ſe dæmonia, ſine præſidio Spiritus eiiceret: ideo veluti homo hoc verbum prolocutus eſt, ſin autem ego in ſpiritu eiicio dæmonia. Quin & blaſphemiã in Spiritum ſanctum, maiorem quàm in ſuã humanitatem hoc dicto indicauit, quicunque dixerit aliquod verbum in Filium hominis, habebit remiſſionem. Cuius generis ſunt quum de illo fabularentur: nónne hic eſt fabri filius? Contra, qui in Spiritum ſanctum blaſphemantes opera verbi Dei, diabolo aſcribunt, illis pœna indeprecabilis infligetur. Hæc quidem Iudæis vt hominibus locutus eſt dominus: diſcipulis contra, diuinitatem & maieſtatem ſuam exhibẽs non iam minorem ſe ſpiritu, ſed parem oſtendit. Dabat enim ſpiritum ac dicebat: Ego illum mitto, & ille glorificabit me, & quæcunque audiet, loquetur. Quemadmodum igitur hic ipſe dominus munerator Spiritus non grauatur dicere, ſe in Spiritu ſancto eiicere dæmonia, vt homo: ita quoque ad eundem modum, non grauatur idem ille ſancti ſpiritus largitor de ſe prædicare: ſpiritus ſanctus ſuper me, quoniam vnxit me, idque reſpectu carnis quam induerat (vt ait Ioannes) vt vtrumque in nobis oſtenderet, & nos eſſe qui in ſanctificando gratia ſpiritus ſancti indigeremus, & qui impotentes eſſemus ad eiicienda dæmonia abſque viribus ſpiritus ſancti. C Per quem autem, & à quo tandem conueniens erat ſpiritum ſanctum donari, niſi per Filium cuius ſpiritus eſt? Quando autem nos accipere potuiſſemus, niſi quum Verbum (vt Apoſtolus ait) homo erat factum? neque fieri potuiſſet, vt liberaremur aut exaltaremur, niſi is qui in forma Dei erat, formam ſerui accepiſſet. Idem à Dauide declaratur, nos extra ſpem participandi ſpiritus & ſanctificationis futuros fuiſſe, niſi donator ille ſpiritus Verbum, dixiſſet ſe ſpiritu pro nobis ſanctificari. Ideoque nos firmiter accepiſſe cognouimus, quia ipſe profeſſus eſt ſe in carne inungi. Dum enim caro in illo primum ſanctificatur, & ipſe dicit ſeſe, vt hominem propter carnem eam gratiam ſpiritus ſuſcepiſſe, factum eſt, vt nos illam ex plenitudine dimanantem acceperimus: ideóque dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, additum eſt in Pſalmo non, vt vos intelligitis, mutabilem Verbi naturam declarans, ſed potius eius immutabilitatem oſtendens. Quum enim rerum conditarum natura conuertibilis eſſet, aliique præuaricatione, alij inobedictia peccaſſent, vt dictũ, neque in ſtudiis vlla firmitas ſubſiſteret, ſubinde, bono in alio mutato: adeo, vt qui in præſentia eſſet iuſtus, paulo poſt talis non appareret: ideo incõuertibilis natura requirebatur, quo homines immutabilem Verbi iuſtitiã pro formula & exẽ- D plaria ad virtutem capeſſendam haberent. Iſtiuſmodi intellectus probę rationis eſſe à prudentibus cenſebitur. Primo enim homine mutato, & morte per peccatum in mundum introgreſſa, neceſſe omnino fuit ſecundum Adam immutabilem eſſe, quo, ſi denuo ſerpens eum inuaderet, impoſtura illius vim nullam aut efficaciam haberet. Ideo enim ſerpẽs in conatibus ſuis elangueſcit, & viribus deſtituitur, quia dominus eſt inconuertibilis & inalterabilis. ſicuti enim præuaricante Adamo, in omnes homines peccatum dimanauit: ita quoque domino homine iam facto, & ſerpentem euertente, in omnes homines iſtiuſmodi vigor tranſmeauit: adeo, vt ſingulis noſtris liceat dicere: Non ignoramus illius cogitationes. Quocirca merito dominus, qui ſemper & ex natura immutabilis eſt, diligitque iuſtitiam, & odio habet iniquitatem, inũgitur & emittitur, vt idem ſubſiſtens idemque permanẽs, mutabili carne aſſumpta peccatum in carne condemnaret, & liberam ipſam aſſertámque redderet: quo deinceps iuſtitia legis in ea adimpleatur, & fas ſit, bonoque iure liceat dicere: Nos autem non ſumus in carne, ſed in ſpiritu, quum ſpiritus Dei habitet in nobis. Fruſtra igitur vobis, Ariani, opinio concepta eſt, fruſtraque ex ſcripturis ſacris cauillationes quæritis. Verbum enim domini incommutabile eſt,

Pſal. 44

Ioan. 1

Chriſtus à Spiritu ſancto ſanctificatur quo modo.

Pſal. 44

Matt. 12

Matth. 13

Matth. 12.

Ioan. 16

Eſa. 66.

Serpens viribus deſtituitur cur.

Verbũ Domini immutabile.

& ſemper ſe eodem modo habet,neque id ſimpliciter,ſed eadem ratione,qua Pater ſuus. Alioqui,quomodo ſimilis fuerit,ſi non ita ſe habeat?aut quomodo omnia quæ Patris ſunt, Filij fuerint,niſi & immutabilem & inalterabilem naturam parentis poſſideat?Non vt obnoxius legibus:non,vt in alterutram partem deflexibilis,vt hoc amet,illud auerſetur: metúque excidẽdi,alterum potius deſumat,& ita mutabilis iudicetur,ſed potius vt Deus,& verbum Patris,& *Pſal.44.* iudex ac virtutis ſtudioſus,vel potius choragus ſuppeditatorque virtutis oſtẽdatur. Iuſtus ergo natura & Sanctus quum ſit,iuſtitiam diligere pronunciatur,& odiſſe iniquitatem, quod idem eſt ac ſi dicas, illũ probos diligere & ſibi adiungere: Iniuſtos autem auerſari, & odio perſequi. *Pſal.86.* Quũ ſcripturæ ſacræ hoc ipſum quoq; & de Patre loquãtur: Iuſtus eſt dominus,& iuſtitiã dilexit,& odio habuit operãtes iniquitatẽ. Et portas Sion diligit,tabernacula Iacob magni facit,& *Rom.9* Iacob quidẽ amauit, Eſau vero odio habuit: ac ſecundũ Eſaiã vox Dei eſt rurſum dicẽtis: Ego *Eſa.45* ſum dominus odio habens iniuſtitiam,odio perſequens rapinas iniuſtitiæ: ne igitur hic verba eadem prauitate qua illa,excipiant:quum illa ſint de imagine Dei conſcripta,hæc de Deo Patre. An hic quoque eadem prauitate in intelligendo vtentes, Patrem etiam commutabilem eſſe interpretabũtur?quod certe vel ex aliis audire, nõ eſt vacuum à periculo. Si ergo iſtud re- B cte de Patre intelligimus,diligere illum iuſtitiam, & odiſſe rapinas iniuſtas: non tamen ita vt in alterutram partem vergat,aut contrariorum ſit capax,& in delectu hoc ſumat,illud auerſetur(id enim proprium rerum creatarum)ſed quòd,vt cenſor & Iudex, iuſtos diligat & ſibi cõſocietꝫ à malis autem procul ſe auferat. Conſequens igitur fuerit,etiam de Imagine hæc verba de odio eius & dilectione in eandem mentem interpretari: talem enim naturam eſſe Imaginis oportet,qualem eſſe Patris intelligimus, etiamſi Ariani vt cæci, neque hoc neque aliud quippiam in Sacris literis vident: excidentes enim à mente cogitationum ſuarum, vel potius ſtultitiarum ſuarum, rurſus ad verba Sacrarum literarum confugiunt, in quæ ipſa ſolito ſuo more prauo ſenſu incurrentes,mentem quæ inibi latet,non conſpiciũt,& ad impietatem ipſorum quaſi ad regulam omnia dicta Sacrarum literarum contorquent, quibus etiamſi tantũmodo ore ſonarent,dicendum eſſet,Erratis, non intelligẽtes ſcripturas,neque potentiam Dei. In quibus ſi pertinacius hæreant,digni ſunt,qui pudore ſuggillentur,& audiant,Reddite,quæ *Eſa.45* ſunt hominis,homini,& quæ Dei,Deo. Sed ſcriptum eſt inquiunt, in Prouerbiis: dominus C creauit me principiũ viarum ſuarum, ad opera manuum ſuarum. Et in epiſtola ad Hebræos *Heb.8* ita Apoſtolus loquitur,Tanto præſtantior Angelis factus, quanto præſtantius nomen præ illis *Heb.3* ſortitus eſt: & paulo poſt,vnde fratres Sancti,Vocationis ſupercæleſtis participes animaduertite Apoſtolum & Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, fidelem exiſtere ei, qui ipſum creauit. *Actor.1* Et in Actibus: Notum ſit igitur omnibus vobis & populo domus Iſrael, quòd Deus hunc Ieſum dominum & Chriſtum fecit, quem vos crucifixiſtis. Ex his verbis ſurſum deorſumque iactatis,errabundi in intelligendo hanc ſententiam colligunt,Verbum Dei creaturam eſſe,& opus,& vnum ex rebus conditis: atque ita decipiunt ſtultos dum quidem in ſpeciem veri *Ex quibus teſtimoniis collegerũt Ariani Verbũ dei creaturam eſſe.* voces ſcripturæ prætexunt: pro vera tamen ſententia,venenum ſuæ hæreſeos aſpergant. Nam ſi cognouiſſent, non impiè egiſſent aduerſus dominum gloriæ neque quæ recte ſcripta ſunt praue interpretarentur. Si igitur palàm iam deinceps, moribus Caiaphæ ſuſceptis, iudaizare decreuerunt,vt ignorent quod ſcriptum eſt, Deum re vera in terris habitaturum fuiſſe,ne argumẽta colligant ex verbis Apoſtolorum: id enim nequaquam iudæorum eſt. Quod ſi impijs Manichæis ſeſe admiſcentes,non agnoſcunt Verbum carnem eſſe factum, aut eius in carne præſentiam,ne mihi allegent Prouerbia Salomonis: id enim alienum eſt à Manichæis: ſin au- D tem ſimulandi Chriſtianiſmi gratia,& eius qui inde prouenit quæſtus,& famæ cauſa,non audent inficiari, Verbum,quia id ſcriptum eſt,carnem eſſe factum: aut voces de corporali Saluatoris præſentia recte intelligãt,aut ſi mentẽ eorũ inficiãtur,inficientur quoq; dominũ hominẽ eſſe factum. Indecorum eſt enim,confiteri quidem Verbum carnem eſſe factum, pudere tamen interim eorum verborum,quibus id pronunciatur,& quia pudet,Scripturæ mentẽ corrumpere. Scriptum eſt enim, Tanto melior Angelis factus,quod primum examinandum eſt. *Quid obſeruandũ ſit in legendis ſcripturis.* Opus autem hic eſt,vt obſerues,quod vbique in ſcripturis faciundum, ad quænam tempora Apoſtolus ſua verba direxerit,quæ ſit perſona, quod item exemplum, & qua de cauſa ſit ſcriptum,fideliter excerpere, ne ſeiũcta ſint iſta à ſuis rationibus,ac diuerſum aliquid ab ipſis imperitior aliquis legens,à recto intellectu deuius abeat. Id enim eunuchus ille diſcendi ſtudioſus cognitum habens,adhortabatur Philippum, Obſecro te,inquit,de quónam iſtud Prophe- *Actor.8* ta loquitur,de ſeipſone,an de alio quopiam? metuebat ſiquidem, ne prætermiſſa perſona verba excipiens,à recto intellectu aberraret. Diſcipuli item cupientes intelligere rerum futurarũ tempora,

A tempora,rogabant dominum his verbis, dic nobis quando iſta futura ſunt? & quodnam ſignũ *Mat.24.* aduentus tui? & ipſi quoque audientes de fine mundi, tempus eius cognitum habere voluerunt,quo certiores facti,non errarent, ſed alios inſtruere poſſent. Inſtructi igitur eius rei ſcientia Theſſalonicenſes alioqui erraturos in viam reduxerunt. Cum igitur quis iſta probe intellecta & obſeruata habet,rectum quoque & ſanum Fidei intellectum habuerit. Contra, ſi diuerſa ab iſtis ſeiunctáque à veris perſonis,temporibus,cauſis,ex ſcripturis colligit, ſtatim in hæreſim delabitur. In tempore errauerunt Hymenæus & Alexander cum ſuis gregalibus,quũ *Hymenæus & Alexãder quid abſurdi ſtatuerint.* dicerent, reſurrectionem iam cõtigiſſe: poſt tempora autem Galatæ, amplectentes etiã nunc circunciſionem. In delectu perſonæ laborant & cæcutiunt vſque in hodiernum diem Iudæi, exiſtimantes de vno ex ſuorum numero dictum eſſe: Ecce,Virgo concipiet, & in vtero habebit,& pariet Filium,& vocabunt nomen eius Emanuel,quod eſt ex interpretatione, nobiſcũ *Iudæorum de Chriſti aduentu error vnde obortus.* Deus. Atque itidem illud, prophetam vobis excitabit dominus,arbitrantur de aliquo Prophetarum dici: illud vero veluti ouis ad mactationem ductus eſt, non didicerunt à Philippo, ſed opinantur de Eſaia memorari,aut de aliquo ſuperiorum Prophetarum. Idem paſſi Chriſti per- *Eſa.7* B duelles,in ſceleratam hæreſim exciderunt. Si enim perſonam, rem, tempus Apoſtolici dicti *Deut.18* cognoſcerent, nunquam humana in deitatem transferentes, tam impie & ſtulte aduerſus *Eſa.53.* Chriſtum ſeſe habuiſſent. Id intueri licebit,ſi initium lectionis denuo repetitum probe excipias. Dicit enim Apoſtolus,Multifariam multiſque modis olim Deus locutus eſt patribus noſtris per Prophetas: vltimis autem diebus locutus eſt nobis in Filio: atque ita paulò poſt dicit *Heb.8.* Perfecta ab eo noſtrorum peccatorum purificatione, ipſum ſedere ad dextram Maieſtatis in *Ibidem.* excelſis,tanto ſuperiorem Angelis factum quanto præſtantius nomen præ illis ſortitus eſt. De eo igitur tempore quo nobis per filium locutus eſt,quum peccatorum purgatio fieret Apoſtolicum dictum mentionem facit. Quando autem nobis locutus eſt in Filio? aut quando purgatio peccatorum facta? aut quando natus eſt homo? niſi poſt prophetas, idque in vltimis diebus. Deinde,quum narratio haberetur de noſtri cura ac diſpenſatione: deque vltimis temporibus ad contextum argumenti pertinebat,vt diceret, Deum neque ſuperioribus ætatibus tacitum fuiſſe,ſed locutum eſſe per Prophetas, & vbi Prophetæ ſuo officio perfuncti eſſent, & lex per Angelos ſua edicta prænunciaſſet, & Dominus ad nos immigraſſet,& ad miniſtrandũ acceſſiſſet,tunc demum neceſſario ſubintulit, Tanto melior Angelis factus, oſtendere volens, Quan C to dominus præ ſeruo excellat,tanto functione officioque ſeruorum, Filij adminiſtrationem meliorem fuiſſe. Functiones igitur diſcriminãs Apoſtolus,veterem & nouam libere & cum fiducia ad iudæos in hæc verba ſcribit: Tanto melior Angelis factus. Quapropter illa ſententia tanto maior Angelis factus,non in totum per comparationem dicta eſt, quod maior aut præcioſior eſſet,ne quis quaſi de cognatis eiuſdemque generis rebus hæc verba intelligat: ſed ideo præſtantiorem illum dixit,vt diſcrimen naturæ filij ad res creatas indicaret: cuius rei certum documentum ex literis Sacris habemus, vbi Dauid loquitur in hanc ſententiam, Melior vna *Pſal.83* dies in atriis tuis ſupra millenos præſentes: Salomone item ſuffragante: Sumite diſciplinam & *Prou.8.* non argentum,& cognitionem præ auro probate: Melior enim ſapientia lapidibus ſumptuoſis: omneque quod precioſum eſt, non eſt ea dignum. Quid? an non ſunt diuerſi generis, ſapientia,& lapilli ex terra? Quæ autem cognatio cæleſtibus, atriis, & domiciliis terreſtribus? aut quid ſimile æternitatibus & ſpiritualibus,ad temporalia & mortalia? Id enim eſt, quod Eſaias ait: Hæc dominus noſter eunuchis dicit, quotquot ſeruauerint ſabbata mea, & elegerint quæ *Eſa.56* D ego volo,& adhærens teſtamento meo,dabo illis in ædibus meis,& in mœnibus meis, locum memorabilem, & præſtantiorem filiis & filiabus, nomen æternum dabo eis, & non deficiet Eſt ergo eadem ratione nihil cognationis Filio cum Angelis: & quia nihil cognationis eſt,nõ per comparationem dictum eſt illud(melior) ſed per diſtinctionem,& ad differentiæ notam, *Chriſtus melior angelis factus quid.* & vt diuerſitas naturæ Filij cum Angelis oſtenderetur. Quin ipſe Apoſtolus illud(melior) exponens,non in alia re,quàm in diſtinctione Filij, rerumque conditarum vſurpat: dum hunc quidem Filium,illos vero mancipia appellat: & hunc vt Filium Patri à dextris aſſidere,illovero vt ſeruos apparitorum & nunciorum munere, aliiſque miniſteriis fungi. Quum res igitur ad iſtum modum deſcripta ſit,non creatus inde,ô Ariani,Filius oſtẽditur,ſed alius à rebus creatis: quippe,qui ſit proprius ſui Patris, & in Patris ſinu recumbat. Nam quod hic ſcriptum eſt (factus) non creatum filium ſignificat,quemadmodum à vobis exiſtimatur. Si enim ſimpliciter dixiſſet,factus,ac reticuiſſet illud,erat,occaſio aliqua Arianis data fuiſſet: verum, ille eum Filium iam ante dixit,ac toto tenore tractatus illum declarauit diuerſum eſſe à rebus creatis, neque illud,factus ſiue natus, ſeorſum diſiunctímque poſuit, ſed copulauit vnà cum hoc ver-

bo(melior): promiſcuam enim indifferentemque eam vocem arbitratus eſt, intelligens eam A
de filio ex confeſſo,& citra controuerſiam legitimo dici, quum factus, hoc loco id ipſum ſit,
quod fuit,ſiue extitit. His accedit,quod vox melior ſtatim adiuncta eſt. Quod enim creatum
eſt,nihil refert,ſiue illud factum eſſe,ſiue conditum appelles,eò quòd quæ creata ſunt, genita
eſſe nequeant,quum ſint opera,niſi poſtmodum participantia de Filio, ipſa quoque genita &
nata,vocitentur:neque tamen id ex propria ſua vi aut natura,ſed ex communione eſſentiæ fi-
lij in Spiritu Sancto. Et id quoque cognitum habent Sacræ ſcripturæ:de rebus enim creatis di
Ioan. 1. cunt,Omnia per ipſum facta ſunt,& omnia in ſapientia feciſti:Cæterum de liberis,genitis,fa-
cti(inquit)ſunt Iob filij ſeptem,& filiæ tres: Et, Abraham erat centum annorum, quãdo factus
eſt ei Iſaac filius ſuus. Moyſes itẽ dixit, Si alicui liberi facti fuerint. Si igitur Filius alius eſt à re-
bus factitiis,& patris ſui proprium germen, euanuit Arianis ſua occaſio in hoc verbo (factus)
Quod ſi iterum atrita fronte violenter obiiciant, verba iſta per comparationem eſſe dicta, ac
propterea comparata eiuſdem generis eſſe debere, atque inde colligi,Filium habere genus ad
naturam Angelorum,ſaltem eos pudebit: quod ſi Valentis, & Carpocratis imitatores ſe præ-
Valentiani error. Carpocras hæreticus. beant,atque eadem ſonent:quorum Valentianus, Angelos congeneres Chriſto pronunciauit: B
Carpocras autem,eos mundi conditores appellauit: A Magiſtris nimirum eiuſdem farinæ &
iſti inſtituti ſunt,qui Verbum Dei cum Angelis in comparationem mittunt: ſed confundan-
Pſal. 81. tur in iſtis euanidis ſuis imaginationibus à Pſalmiſta,qui ita loquitur. Quis comparabitur do-
mino in filiis Dei? aut quis inter deos aſſimilabitur tibi domine? Sed tamen audiant, modo vel
Comparatio quomodo fieri debeat. ſic intelligant, in congeneribus ex confeſſo ſolere comparationes fieri, non autem in iis quæ
genere diſconueniunt. Nemo enim Deum cum homine contulerit:* aut hominem cum Deo
In Græco textu non habentur. * aut hominem cum brutis: aut lignum cum lapidibus, ob diſſimilitudinem naturæ, quum
Deus ſit res incomparabilis:id quod contra ſe habet in homine ad hominem, in ligno ad lignũ
in lapide ad lapidem:nec eſt qui dicat,quid inter iſta ſit melius,ſed quid magis ac plus eſt. Ita
Ioſeph ſpecioſus erat magis quam fratres ſui:& Rachel quàm Lya: ſtella vero non ſtella melior
ſed magis differt in fulgore: contra autem ſe res habet in genere diuerſis: Quum enim ea inter
ſe commiſeris,tum quid ſuperius,quid inferius ſit indicas, quemadmodum in comparatione
ſapientiæ cum lapidibus. Si igitur loquutus fuiſſet Apoſtolus, Tanto magis filius Angelos an-
tecedit,aut tanto maior eſt,eſſet vobis data aliqua occaſio, ex comparatione Filij ad Angelos, C
nunc autem quum dicit eum meliorem eſſe,ac tantum diſtare, quantum diſtat Filius à ſeruis
declarat eum alium diuerſumque eſſe ab Angelorum natura. Cæterum,quum rurſus dicit,eũ
fundaſſe vniuerſa,oſtendit illum alium eſſe à rebus creatis. Quare,quum alius ſit & diuerſæ eſ-
ſentiæ præter rerum creatarum naturam, quæ quæſo comparatio aut ſimilitudo eius fuerit ad
res creatas? Quod ſi hic rurſus aliquid comminiſcantur, non deerit Paulus qui eos refutet, hæc
eadem loquens: Cui enim Angelorum dixit vnquam, Filius meus es tu, ego hodie genui te: &
Pſal. 103. de Angelis longe aliter, Qui facit Angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos ignem flammantem.
Ecce res creatas deum facere pronunciat,eáſque nominibus operum appellat,in filio contrà,
non opus aut creationem conſtituit: ſed æternum illum,& regem, & rerum opificem prædi-
Pſal. 44 cat diſcens: Thronus tuus in ſecula ſeculorum: Et, Tu initio domine terram fundaſti, & opera
Pſal. 101. manuum tuarum ſunt cæli: Ipſi peribunt, tu autem permanes. Ex quibus verbis modo voluiſ-
ſent,intelligere potuiſſent alium eſſe architectum rerum, alias eſſe res architectatas, illumque
eſſe Deum, iſtas vero creaturas,& ex non entibus conditas. Nam quod dicitur, Ipſi peribunt,
non ita dictum eſt, quaſi in perniciem ſit abitura rerum conditio, ſed vt ex mentione finis D
initium & naturam rerum conditarum demonſtraret. Nam quæ interire queunt, etiam ſi per
gratiam conditoris non intereant,ea ipſa ſeſe ex non entibus procreata eſſe,& aliquando non
fuiſſe,ſuo teſtimonio produnt. Quapropter iſtud de iſtis, vt eiuſmodi natura præditis, dictum
fuit: de filio contra, Tu autem permanes, vt æternitas illius demonſtraretur. Quum igitur ne-
queat perire ſicuti res creatæ, eò quod præditus ſit vi in æternum permanẽdi, aliena nimirum
habenda ſunt ea verba ab ipſius natura non fuit, antequã fieret, propriũ enim illi eſt, ſemper
eſſe,& permanere cum patre. Si igitur iſta Apoſtolus non ſcripſiſſet in epiſtola ad Hebræos, ta-
men vel ex aliis epiſtolis eius, atque adeo ex vniuerſa ſcriptura impedimenta illis obiiciebantur, ne talia de filio comminiſcerentur. Cæterum, quandoquidem ipſe ſcripſit, & in verbis ſu-
perioribus demonſtratum eſt, filium eſſe ſubſtantiæ Patris, illumque condere omnia, & omnia
condita ab ipſo gubernari, eundemque eſſe & ſplendorem, & imaginem, & ſapientiam Patris:
creaturas cõtra inferiores Trinitati aſſiſtere, ac inſeruire, fieri non poteſt, quin diuerſi ſit gene-
ris filius, alteriuſque ſubſtantiæ, quàm res creatæ, ac potius ſubſtantiæ Patris proprius, ac eiuſ-
dem naturæ,

A dem naturæ. Atque eam ob cauſam non eſt dictum à filio, Patrem ſuum ſe meliorem eſ-
ſe, ne ſeipſum externũ alienumque ab illius natura exiſtimarent: ſed Pater (inquit) maior eſt,
non quidem magnitudine aut ætate, ſed quia ex illo ortum habebat. Quinimo in his ipſis ver-
bis, Pater maior me eſt, ſuæ ſubſtantiæ proprietatem demonſtrauit, atque adeo Apoſtolus ip- *Ioan. 14*
ſe non ſubſtantiam Verbi principaliter in comparationem cum rebus creatis deducere vo-
lens, hæc verba locutus eſt, Tanto præſtantior factus: incomparabile enim eſt, ac potius aliud
atque aliud exiſtit: ſed ad verbi in carnem aduentum, eiúſque functionem, quam tum admi- *Verbũ Dei incompara bile.*
niſtrabat reſpiciens, illum non ſimilem eſſe prioribus nunciis ac legatis oſtendere voluit: vt
quantum natura diſcreparet ab illis, qui antea miſſi erant, tanto magis gratia per eum, & ab eo
data, intelligeretur eximia & excelsior eſſe præ Angelorum miniſteriis. Seruorum enim erat,
repoſcere duntaxat fructus: Filij ac domini, gratiam debiti facere, & veniam ad alios trans-
ferre. Certe, quæ ſubiiciuntur ab Apoſtolo diſcrimen inter filium & creaturas oſtendunt, quũ
ita loquatur: Quapropter oportet nos tanto abundantius intendere in ea quæ nobis Euange-
lizata ſunt, ne nobis præterfluant. Si enim ſermo per Angelos pronunciatus firmus ac ratus
B fuit, & omnis præuaricatio & obauditio accepit iuſtam mercedis retributionem: quomodo
nos effugerimus, negligenter contemptimque habita tanta ſalute Verbi, quod quum initium
ſuæ promulgationis à domino accepiſſet, ab iis quæ ab ipſo audierant, in nobis confirmatum
fuit. Si igitur creatura filius eſſet, ac non melior creaturis, nequaquam maior pœna aduerſus ip
ſius refractarios ac contumaces repoſita fuiſſet. Non enim ex miniſterio ſingulorũ Angelorum
oriebatur illud minus & maius in delicto vel ſupplicio, aduerſus eos qui præuaricati erant, ſed
vna erat lex, vnáque legis in contumaces vindicatio: verum, quia non eſt ex numero creatura-
rum Verbum, ſed filius Patris, ideo, quanto ipſe eſt melior, melioraque ea ſunt quæ inſtituit,
tanto quoque punitio tetrior atque grauior fuerit. Spectent ſaltem gratiam per filium datam,
& cognoſcant ipſum ipſis rebus probari, conteſtatumque reddi, alium diuerſumque eſſe à
rebus creatis, ſolumque verum filium in Patre, & patrem in ipſo exiſtere, Lex quidem per An-
gelos locuta eſt, ſed nihil abſoluit, quum opus haberet præſentia domini, vt Apoſtolus dixit. *Mors quan diu domi- nata.*
Verbi, contra, præſentia abſoluit opus Patris, at tunc quidem ab Adam vſque ad Moſen mors
dominata eſt: ſed Verbi ſuperuentus mortem deſtruxit: neque iam amplius in Adã morimur
C ſed in Chriſto omnes viuificamur. Ac tunc quidem Adã vſque ad Berſabæã lex promulgaba- *Pſal. 18*
tur, & in ſola Iudæa Deus erat cognitus: nunc contra, in omnem terram exiit ſonus ipſius,
& omnis terra adimpleta eſt cognitione dei, diſcipulique ea diſciplina inſtructi, docuerunt *Ioan. 6.*
omnes gentes. Et impletum eſt nunc, quod ſcriptum eſt alibi, Erunt omnes dociles Dei.
Et tum quidem nihil niſi formulæ delineationeſque erant, quæ oſtendebantur: nunc autem
veritas exhibita eſt, quod ab Apoſtolo iterum planiſſime exponitur: Tanto melioris teſtamẽti *Heb. 8.*
autor promiſſorque fuit Ieſus. Ac rurſum, Nunc autem tanto adeptus eſt excellentiorem fun-
ctionem, quanto melioris teſtamenti mediator eſt, ac interpres, vtpote quod ſub melioribus
repromiſſionibus ſancitum ſit. Lex etenim nihil abſoluit, ſed melioris ſpei præinſtructio fuit.
Et rurſus: Neceſſarium igitur fuit, vt exemplaria eorum quæ in cælis erant, illis cæleſtibus pu-
rificarentur: ipſa autem cæleſtia, vnde exemplum mutuatum eſt, melioribus, quàm quę noſtrę
ſunt, victimis colerentur. Iſtud igitur, melius & nunc, & per totum verborum contextum ac-
commodat domino, qui & rebus creatis & melior eſt, & alterius naturæ: melior enim eius ſa-
crificatio, meliorque in eo ſpes, meliores item per eum repromiſſiones: non quaſi magna cum
D paruis, ſed quaſi diuerſa cum rebus diuerſæ naturæ in comparationem mittantur, eò quòd is,
qui iſta geſſit, melior ſit rebus creatis, Iam & id quod dicitur, Sponſor factus eſt, ſponſionem
ab illo pro nobis factam ſignificat. Vt enim quum Verbum eſſet: caro factus eſt, & quod factus *Ioan. 1.*
eſſe incepit, carni imputamus: ea enim creabilis eſt, & vt fiat condaturque, naturam habet: ita
hic quoque ſponſorem eſſe factum intelligimus, vt illum ſponſorem in ſecundo Adamo, qui
his vocibus innuitur, accipiamus, eo quod homo ſit factus. Et vt ſentiant iſti cõtentioſi, ſe quo-
que ab iſto malitioſo cõmento deturbari, neque ibi pedem ſiſtere poſſe audiant Paulum, non
ſubſtãtiam eius naſci crearique, ſignificare, quippe, qui eum ſciret ſapientiam, & ſplendorem,
& imaginem Patris, ſed ſecundum diſpoſitionis decretique functionem illum naſci, fieríque
indicare, ſecundum quam mors quum regnaret, abolita eſt: ideo enim adminiſtratio il-
lius melior extitit, eo quod impoſſibilitas legis, quatenus infirmabatur per carnem, Deus
miſſo Filio ſuo ſub ſpecie carnis peccati, de peccato condemnauit peccatum in carne,
depulſo ab ea delicto quo omnino captiuabatur: non quaſi diuina mens delictum in ſe re-
ceperit, ſed quia carnem Verbi capacem reddiderit, quia effectum eſt vt non amplius

secundum carnem,sed secundum spiritum ambulemus. Ac subinde loquitur, nos non sumus A
Ioan.12 in carne,sed in spiritu:& quoniam Filius Dei viuit in mundum, non vt iudicet mundum, sed
vt omnes liberet,& seruetur mundus per eum. Tum enim veluti obnoxius iudicabatur mun-
dus à lege:nunc autem Verbum iudicio in se translato,& corpore pro nobis excruciato, salu-
Ioan.1. tem omnibus comparauit. Id respiciens,exclamauit Ioannes, Lex per Mosem data est, gratia
Gratia melior quam lex. & veritas per Iesum Christum obuenit. Melior porro gratia,quàm lex:& veritas præstantior
quàm vmbra. Illa autem melioritas,nõ poterat per alium,nisi per Filium,qui sedet ad dextram
In Græco textũ non habentur. Patris,effici. Quid autem id significat,nisi germanitatem Filij: *ac deitatem Patris, eandem
quoque esse Deitatem Filij. *Filius enim in regno Patris regnans,in eodem solio cum Patre
considet:& quia deitate Patris æstimatur:& expenditur; ideo verbum Deus habetur: & qui
Christus ad dextram patris sedet quid. vidit Filium,vidit Patrem, vt qui vnus idemque sit Deus. Et ad dextram sedens,non ad sini-
stram sedentem patrem habet,sed ideo hoc dictum, quia quod dextrum ac magnificum est,
ac Patri adscribitur,hoc ipsum quoque Filius habeat. Atque inde est quod dicit: Omnia quæ
habet pater,mea sunt: Ideóque & ad dextram residens,& homo factus de se loquitur: Proui-
Ioan.14. debã dominum corã me semper,quoniã à dextra mihi est,ne cõcutiar. Iã rursus eo dicto palã B
Psal.15 fit,patrẽ esse in filio:& filiũ in Patre,dextro siquidẽ patre in dextra est Filius: ac sedẽte ad dex-
Heb.1 trã filio, Pater quoque dexter est, hoc est in filio. Et Angeli quidẽ sursum deorsumque cõme-
antes,ministros se præbent:de filio,contra,ad illum modum loquitur, Et adorent eum omnes
Angeli Dei: & Angeli quidem,quum in ministerium abeunt, ita de se mentionem faciunt,
Missus sum ad te:&, dominus præcepit: Filius vero, quamuis ratione humanæ naturæ dicat,
missus sum,&, veni ad opus consummandum:&, vt administrem: Verbum tamen quũm sit
Ioan.14. & Imago Patris,de se ita loquitur: Ego in Patre,& Pater in me est, &, Qui videt me, videt &
Patrem meum:&, Pater in me manens,ipse facit opera illa. Ista quidem sufficiunt ad confun-
Ibidem. dendum eos,qui veritatem oppugnant. Quod si autem, quia scriptum est(melior factus)illud
Christus. factus melior quomodo intelligi debeat. verbum (factus)ita de filio dictum noluerint audire, vt inde intelligant, eius ministerium me-
lius fuisse (quemadmodum à nobis dictum est) sed ex hac vocula arbitrantur significationem
dari, Verbum creatum esse,superest,vt audiant ista compendiosis verbis,quum superius dicta
obliuioni tradiderint. Si filius vnus est ex numero Angelorum, habeat suam vim & significa-
tionem,vt in cæteris,ita & in eo,hoc vocabulum,factus, nihilque per naturam ab iis differat, C
sed sint,vel illi quoque filij,vel iste Angelus, & in commune omnes sedeant à dextris Patris,
aut pariter cum cæteris filius quoque adsistat,& spiritus ministratorius, cui pari ratione cum
illis ad negocia amandetur. Contrà, si Paulus filium a rebus creatis distinguat, quum inquit,
Col.1. Cui enim dixit angelorum,filius meus es tu? Et, Iste quidem cælum & terram creat: illi vero
& 2.Ioan. ab illo creantur:& si iste cum Patre sedet,illi vero vt ministri & apparitores assistunt, cui,quæ-
so,non liquet illam dictiũculam,factus,non de substantia Verbi pronunciatam esse,sed de fun
ctione ministerioque,quod ipse in corpore humano adimpleuit? Vt enim verbum quum es-
set,homo factus est:ita quoque homo iam factus, tanto melior extitit sua functione Angelo-
rum functionibus,quanto filius seruis præstantior est,& opifex operibus. Quapropter desinãt
de substantia filij,illud verbum,factus est, intelligere,quum factus non sit, agnoscantque eam
vocem,ad œconomiam functionemque à filio adimpletam pertinere. Quomodo autem fa-
ctus sit melior functione,quum melior esset natura super res creatas, indicant ea quæ super-
riùs dicta sunt. Arbitror vel saltem hoc modo eos ad pudorem detrudi posse. Quod si post ista
quoque contumaces fuerint, reliquum erit contra illorum irrationabilem improbitatem, in D
aduersum cum istis sententiis tendere, aliaque consimilia quæ de Christo dicta sunt, eorum
proteruitati opponere,vt vel ita pudefacti compescant labia sua à malo, intelligãtque in quod
Psal.30. baratrum ignorantiæ præcipites abierint. Scriptum est,Fias mihi in Deum protectorem & in
Psal. munitionem refugij,vt serues me: &, Factus est dominus refugium pauperi: & quæcunque
istius generis in sacris scripturis reperiuntur, Quod si ista de Filio dicta esse assueuerent, quod
fortasse verius fuerit,agnoscant,Sanctos non a creato postulare vt auxiliator sit: ac deinceps
verba ista(factus,fecit,& condidit)transferant ad eius aduẽtum in carne,qusum peccata nostra
Matth.11 suo corpore in lignum sustulit,& dixit: Venite ad me omnes laborantes ac onerati, & ego re-
focillabo vos. Quòd si ea verba ad Patrem pertinere dicant, eò quòd isthic scriptum sit,
fias,& factus es:eóne vsque prosilient, vt blaterent, Deum creatum esse? audebuntque quod
consequens est, vt de Filio, ita quoque de patre cogitare? absit precor, nec vnquam tale
quid in alicuius fidelium mentem cadat. Neque Filius creatus est, neque id quod scri-
ptum

A ptum est fias & factus es, initium aliquod existendi denunciat, sed tantummodo opitulatio-
nem factam illis,qui eam sibi postulabant. Deus enim semper est, & idem est: homines vero
vbi pater voluerat,per Verbum eius sunt facti: Deus autem inuisibilis,inaccessus rebus creatis
ac imprimis terrestribus hominibus. Cæterum quum homines aut in morbis aut in perse-
cutionibus auxilium implorant,aut in iniuriis supplicant,tunc Deus, quia humanus est & mise-
ricors,suis beneficiis se repręsentat,quæ per suum Verbum in illos confert,& pro cuiusque ne-
cessitate diuina præsentia semet ostendit,& efficitur imbecillibus,fortitudo:& agitatis, refu-
gium ac domus salutis:& iniuriam passus ita affatur, Adhuc te loquente dicam, Ecce adsum.
Quod igitur in defensionem sui vnicuique per filium suppeditatur, hoc Deum sibi factum
esse gloriari solet,eo quod auxiliatio Dei per Filium efficiatur, idque ita esse nouit etiam ho-
minum in loquendo vsus & consuetudo, & nemo non idem genus sermonis approbauerit.
Sæpe etiam ab homine homini facta est opitulatio, & hic quidem iniuriam passo opem ope- *Homines se mutuo iuuant.*
rámque suam impertitus est,vt Abraham, Loth:alius porro vexatus persecutionibus domum
aperuit, vt Abdias filiis Prophetarum:alius peregrinum refocillauit, vt Angelos Loth: alius
B indigis suppeditauit,vt Iob omnibus,qui ab ipso postulabant. Vt igitur is qui supplicibus opi-
tulatur, si se dicat ipsis opitulatorem factum: aut si hi qui auxilium sensere, eum dicant vnde
hoc beneficium descendit,auxiliatorem sibi esse factum, non initium natiuitatis, quo homo *Simile.*
esse cæpit,neque substantiam eius significant, sed beneficium, quod ab illo factũ est:ita quo-
que,quum de Deo loquuntur sancti,fuit,& factus est, non initium ipsius creationis insinuant:
increatus enim Deus, & nullo initio inchoatus sed salutem ab illo hominibus irrogatam de-
notant. Quum igitur hæc forma loquendi eum intellectum habeat, consequen fuerit, etiam
de filio,quomodocunque & quotiescunque istiusmodi proferuntur (factus est, & fias) eandẽ
sententiam obtinere,vt quum audiant hoc vocabulũ (melior Angelis factus aut redditus fuit)
non initiũ existẽdi in verbo imaginari, aut vlla ratione eum idẽ creatũ esse cõfingere,oportet:
sed de ministerio,œconomiáque, quum homo factus esset,ea Pauli verba interpretanda sunt.
Quum enim caro factus erat, & habitabat in nobis: venerat enim vt administraret, & om-
nibus salutem præberet, tum nobis salus factus est,& vita factus est, & factus est propitiatio,
tum eius functio pro nobis,& administratio melior facta est Angelis, & factus est via, & fa-
C ctus est resurrectio: Et, vt fias mihi in protectorem, non fientiam Dei, initiúmque eius existẽ-
di præ se fert, sed misericordiam, quemadmodum dictum est: ita nunc quoque illud (melior
Angelis factus: Et, Factus erat, & tanto melior Angelis factus est assertor Iesus) non substantiã *Heb.8.*
Verbi creatam ostendit, absit, sed dotes quæ nobis ex illius incarnatione prouenerunt, etsi
hac in parte ingrati sunt hæretici,& aduersus veritatem contentiosi.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ CONTRA ARIANOS,
SERMO TERTIVS.

D EGo existimabam Arianicæ vecordiæ hystriones superioribus illis aduer-
sus ipsos refutationibus, documentisque veritatis contentos fore, ac qui-
etos in posterum pœnitentiam acturos,super iis, quæ de Saluatore nostro
praue vel cogitarunt,vel elocuti sunt: verùm illi, nescio quo pacto, ne ita
quidem cohibentur, sed veluti sues & canes in vomitus sui volutabra se-
se versantes, alia atque alia adinueniunt, commenta impietas. Imò, ne
illud quidem recte intelligunt, quod in Prouerbiis scriptum est, Domi- *Prouer.8*
nus creauit me principium viarum suarum, ad opera sua: aut illud saltem quod ab Apostolo
dictum est, fidelem ei, qui ipsum creauit. Sed temere præuicacitérque intelligunt, quasi
opus aliquod aut res condita est Dei Filius. Et poterant ipsi ex superioribus verbis satis per-
spicere, nisi plane sensus amississent, attestante hoc ipsum veritate, non esse ex non entibus
Dei Filium,aut aliquem ex numero rerum conditarum. Deus enim quum sit,nulla ratione *Creaturarũ propriũ.*
opus haberi poterit:neque fas esse, vt illum creaturam appelles:creaturarum enim & operum
propriũ est & peculiare,vt dicantur ex nõ entibus extitisse,neque fuisse,antequã fierẽt. Cæte-

rum, postquam tergiuersantur à suis fabulamentis & affaniis absistere, & suo more calúnian- A
tur superiora verba sacrarum literarum adeo manifestè scripta, quæ ab ipsis malitioſe violan-
tur, age, denuo in manus resumentes, sententiam eorumdem verborum fidelibus hominibus
exponamus, illósque ostendamus, nequaquam Christianismum scire. Si enim sciuissent, non
seipsos inclusissent intra Iudæorum infidelitatem, sed percunctãdo didicissent, quod verbum
erat in principio, quodque Verbum erat apud Deum, ac Deum fuisse Verbum: & quum ex
placito Patris, Verbum homo factum erat, tum non iniuria de eo dictum fuisse, à Ioanne qui-
dem: Verbum caro factum est: à Petro vero: Dominum & Christum eum fecit: Et per Salo-
monem sub persona Domini: dominus creauit me initium viarum suarum, ad opera sua: à
Paulo item: Tanto melior Angelis factus: ac rursum, Exinaniuit seipsum formam serui acci-
piens: atque iterum: Vnde fratres Sancti cælestis vocationis participes, considerate Apostо-
lum & Pontificem confessionis vestræ Christum fidelem esse ei, qui ipsum fecit. Omnia
enim ista verba eandem vim habent, eandemque intellectionem ad pietatem, ostenduntque
simul & Diuinitatem Verbi, & quæ humanitus de eo prædicantur, eo quod natus sit, & Filius
hominis effectus. Quæ tametsi sufficerint ad eos argumentis euincendos, attamen quia Apo- B
stoli dictum non intelligentes (vt primum eius mentionem faciam) arbitrantur Verbum Dei
vnum ex factitiis esse, eò quòd scriptum sit, eum fidum esse creatori suo, qui ipsum fecit, neces-
sarium duxi eos denuo, quia denuo idem dicũt, pudefacere, sicuti in superioribus orationibus
feci. Sumamus igitur eorũ lẽma. Si nõ est Filius, nihil causæ quin dicatur & opus: & quæcũque
de operibus prædicãtur, prædicẽtur & de illo ipso: solũ id expiatur, aut Verbũ, ne tũ filius nũcu
petur aut Sapiẽtia. Atque adeo ipse Deus ne appelletur Pater, sed solũmodo architectus, & cre
ator eorũ quæ ab ipso cõdita sunt, & sit ipsa creatura imago & character architectoriæ volũta-
tis eius, ipsẽque secundũ eos non sit genitabilis naturæ, adeo vt nec verbũ, nec Sapientiã, imo
ne imaginẽ quidẽ habeat suæ substantiæ. Si enim non est filius, neque imago fuerit: si vero nõ
sit filius, quomodo Deus creator esse dici poterit: siquidem per verbum in sapientia omnia fiũt
sine quo nihil fieri poterit. Nam vt vestra sententia est, non est ille in quo, & per quem om-
nia faciat. Quod si non fœcunda, sed sterilis est diuina substantia, vt lux non lucens: aut fons,
qui amissis fluentis exaruit: Quî fit vt vim condendi illum habere dicentes, nullo pudore suf-
fundantur? & adimentes quæ sunt naturæ, non vereantur id ei attribuere, quod ex voluntate C
dependet? Iam, si ea quæ extranea sunt, neque antea exiſtunt, vbi tamen voluit ea esse, creat &
eorum conditor efficitur: quanto prius citiusque Pater fuerit Prolis suæ ex sua ipsius substan-
tia prodeuntis? Nam si velle attribuunt Deo circa non entia, cur non id, quod supra voluntatẽ
in Deo est, atque anterius non agnoscũt? nimirum, ex natura Patrem esse sui Verbi, prius quid-
dam esse, & sublimius voluntate. Si igitur quod prius est secundum naturam non extiterit pro
illorum stoliditate, quomodo id quod posterius est, & ex voluntate originem trahit, exiſtere
posset? Prius siquidem est Verbum, deinde creatura. Est autem Verbum, etiamsi omnia impij
moliantur: per illud enim creatura facta est: clarum igitur manifestúmque fuerit deum, quum
sit conditor, architectúsque rerum, habere quoque architectoriam Rationem siue Verbum,
non forinsecus aut aliunde, sed intrinsecus ex seipso. Rursus enim idem dicendum, si velle in
se habet pater, eiusque voluntas efficax est, & architectatrix, eáque per se sufficit ad res procrea-
ndas, & Verbum eius vim faciendi creandíque in se possidet, dubium nõ fuerit, quin Verbũ
sit patris viuida voluntas. Paternæque substantiæ insita efficacia & ratio, in quo omnia bene
& constituit & gubernat. Nemo vero addubitauerit, quin coaptator coaptationi, rebúsque
coaptatis anterior sit, posterioremque in deo creationem, quam generationem esse: quippe, D
quum filius proprium quiddam sit ex beata illa & æterna substantia: Ista vero contra ex volũ-
tate eius, non ex ipso, sed forinsecus creentur ac fiant per ipsius proprium germen ac sobolem.
Igitur cum in eorum verbis quibus aiunt, eum non filium, sed opus esse ratio magnam absur-
ditatem ostendat, reliquum est vt confiteantur dominum nostrum esse Filium Dei, & quia Fi-
lius sit, vt omnino est non foris aut aliunde, sed ex genitore exiſtere. Ne igitur ex verbis con-
trouersias captent, si sancti alicubi pro vocabulo gignere, creare subiiciunt, quum in istiusmodi locis significatio non variet, sed id quod secundum naturam est, insinuet. Non enim
dictiones naturam perimunt, sed potius natura dictiones ad se trahit & commutat: Siquidem verba substantiis non priora sunt, sed primùm exiſtunt substantiæ, deinde dictiones sue-
perueniunt. Quapropter quum opus aliquod aut creatura prodierit, tunc propriæ idoneæque
voces sunt (Operatus est, condidit): quum autem germẽ est, aut filius de quo mentio habetur,
tum (fecit

Ioan.1.
2.Pet.3.
Prou.8
Heb.1
Heb.2
Heb.3

Arianorũ argumẽtũ.

Absurda.

Dictiones naturam non perimunt cum eam sequãtur.

A tũ, fecit & creauit, improprie de ea re pronunciantur: neque iam hoc positu opus significãt, sed
indifferenter altera vox pro altera sumitur. Certe, non infrequenter patres liberos ex se geni- *Filii alitos*
tos, seruos appellant: neque tamen eo verbo negatum volunt, eos ex se natos esse: subinde etiã *quando seruos*
seruos per comitatem loquendi, pueros suos denominant, non tamen eo dictu dissimulant il- *appellãtur à suis*
los iam olim à se possideri. Illud enim prius, pro autoritate sua, vt patres dicunt: secũdum istud *patribus.*
blandiendo pronunciant. Atque adeo Sara Abrahamum dominum vocat, non ancilla eius,
sed vxor. Et Apostolus, dum cõmendat Philemoni domino seruũ suum Onesimũ, eum fratrẽ *Exempla.*
appellat. Quin & Bersabæa, tametsi mater filiũ suum seruũ nominat, dũ patri dicit. Salomonẽ
seruum tuum. Deinde & Natham loquitur, & inter loquendũ, Salomonem serui nomine ap- *Philem.1*
pellat: nihílque pensi habuere, quod filium suum nuncuparent. Ille enim talia audiẽdo æque
filium agnoscebat: isti vero ita loquendo non ignorabant eum genuinum filium esse, quinimo
vt hæres patri institueretur, solicitabant, quum tamen illum vt seruum nominarẽt. Erat enim
natura filius Dauidis. Quemadmodum igitur dum ista legimus, recte intelligimus, & audien- *Simile.*
tes Salomonem seruum dici, seruum non putamus: ita quoque si de Saluatore vere & ex con-
B fesso filio, & naturaliter Verbo dixerint Sancti, fidelem eum ei, qui ipsum creauerat: aut si ipse
de seipso loquatur, Dominus creauit me: aut rursus, Ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ, & *2.Reg.16.*
quotquot istiusmodi sunt locutionis, ne ob hoc detrahant illi suam ex patre proprietatem, sed
vt de Salomone ac Dauide, ita rectas intellectiones de patre ac filio concipiant: quippe, qui
quum audient Salomonem seruum dici, filium tamen eum esse agnoscant. Qui igitur non
maiori quàm simplici exitio digni fuerint, quod eam rationem intelligendi, non eodem mo-
do in filio obseruant? sed quum audiunt eum sobolem, Verbum, Sapientiam, vi in prauum
detorquent eorum verborum interpretationem, abnegantque naturam genuinamque filij ex
Patre natiuitatem? Cõtra, quum auscultant creationis voces & dictiones, statim eò feruntur, vt
filium ex natura genuinum, opus quoddam factitiumque exiſtiment, & Verbum esse inficien-
tur, quum liceat illis, eo quod homo sit factus, omnes istiusmodi voces ad eius humanita-
tem reiicere: Qui, quæso, non abominabiles isti fuerint apud dominum, quum duplicia pon-
dera penes se retineant: taliáque ratiocinentur, & contra dominum blasphemias dicant? Sed
fortasse vocabulum, serui, pro animi affectione dictum, de manibus remittunt: illud autem
C (qui fecit illum) mordicus retinent, vt rem magni momenti ad ipsorum hæresim: Sed tamen
illud fulcimentum nihil illis est, nisi arundo confracta: statim enim seipsos condemnabunt, si
senserint scripturæ proprietatem ac peculiarem phrasim. Nam quemadmodum seruus appel- *simile.*
latur Salomon, licet filius exiſteret: ita quoque, vt superiora repetamus, & si factos, conditos *Eze.14*
creatosque ex se suos liberos appellent parentes, non tamen eo magis naturam abdicant. Eze-
chias certe, vt in Esaia scriptum est, in precibus suis dixit, Iam ex hodierno die liberos faciam,
qui prædicabunt iustitiam tuam domine salutis meæ, Esaias quoque itidem dixit, Faciã: Pro- *Facio pro gigno.*
pheta autem in eodem libro, & in quarto Regum ait, Et filij tui qui egredientur ex te, vbi pro
gignere, faciam, subiecit, & ex eo nascituros, faciendos nominauit, nec est qui controuersiam
faciat, quin de naturali prole habeatur mentio. Atque adeo Eua partu soluta, edito iam Caim
ita locuta est, Comparaui hominem per Deum, comparare, scilicet pro párere vsurpans, &
posteaquam partum vidisset, hoc verbum, comparaui, subintulit: hinc peregrinus facile eam
opinionem conceperit, Cain & Eua emptum esse, neque eum ex Eua editum esse. Quin & *Gene.4*
Patriarcha Iacob dixit ad Iosephum: Nunc filij duo qui tibi facti sunt in Ægypto, antequam *Comparare*
D ad te venirem in Ægyptum, mei sunt Ephrain & Manasses. Scriptura quoque de Iob dicit, *pro parere.*
Facti sunt illi filij septem, & filiæ tres, quemadmodum à Mose dictum est in lege. Si vero fa-
cti fuerint alicui filij, & si fecerit filium: ecce iterum, genitos quasi conditos factitiosque appel-
lauerunt. Certe, quam diu extra controuersiam est, eos filios esse, tametsi quis dixerit de iis, fa-
cti sunt, siue possedi, siue feci, nihil ex ea re discriminis affertur. Natura enim & veritas ad se
trahunt rationem loquendi. Ideóque ex disceptatoribus, an conditum quiddam factitiumque
sit Dominus, primitùs scisciandum est, an Filius sit, an Verbum, an Sapientia. Nam vbi ea de-
monstrata sunt, statim excluditur & conquieſcit opinio, an conditum ille quippiam ac facti-
tium sit. Neque enim quod factum est, Filius aut Verbum fuerit. Contra, si ista subsistant, sta-
tim ad liquidum omnibus patet, dictum illud. Qui fecit eum, nihil proficere ad eorum hæ-
resim, sed ad condemnationem hæreseos. Ostensum enim est hoc vocabulum, fecit, etiam
de genuinis & naturalibus liberis in scripturis dici. Vnde, quũ probatũ sit, Dominũ naturalẽ &
genuinũ filiũ esse, Verbũ itẽ & Sapientiam, etiamsi de eo mentio fiat, quod Deus fecerit eum,

aut quod ipſe factus ſit,non tamen ita de eo intelligendum eſt, quaſi opus aliquod conditum A
ſit,ſed Sancti viri eam vocem promiſcue ac indifferenter vſurparunt, quemadmodum factũ
eſt in Salomone & Ezechiæ liberis. Nam quum illi per generationem patres eſſent, dictum
tamen eſt de iis(fecit,poſſedit,& factus eſt.) Quapropter iſtiuſmodi dictiunculis ſubinde ca-
uillabundi Ariani, Dei perduelles, debent vel ſero tandem ob rationes iam ſuperius dictas,
Quod Chriſtus non ſit creatura. Ioan.1. impiam ſuam ſententiam deponere,ac ſentire de domino,ipſum verum eſſe filium, Verbum
& Sapientiã Patris, non opus aliquod,non vllam rem conditam. Si enim opus eſt filius, in
quo Verbo, aut qua tandem Sapientia iſte filius conditus eſt. Omnia enim per Verbum &
Sapientiã condita ſunt,& ſine eo factũ eſt nihil.Quod ſi Filius eſt ipſum Verbũ, ipſa Sapiẽtia,
in qua omnia facta sũt,nõ haberi poterit aliquis,è numero ac grege factitiorũ ſiue creatitiorũ,
Eccl.12 ſed Patris ſui ſoboles exiſtimãda eſt. Vide igitur,quale præcipitium habeat, Verbum dei opus
aliquod nominare. Salomon præterea alicubi dicit in Eccleſiaſtico: Omnia quæ facta ſunt,
adducet Deus in iudicium,in omnibus diſpiciens quid boni aut mali ſit. Quapropter ſi factitium quiddam eſt Verbum, ducetur & ipſum noſtro more in iudicium: & vbi tandem iudicium,ſi ipſe iudex in reatu futurus ſit?aut quis iuſtis benedictiones, aut quis iis qui digni ſunt, B
meritas pœnas retribuet?quum dominus,vt vnus noſtrum, vna cum reliquis ad iudicium ſiſtetur? aut cui legi legiſlator ſubiicietur? Rerum enim creatarum eſt vt iudicentur, benedicantur à filio,& præmiis condignis afficiantur. Timete igitur iudicem, & credite Salomoni.
Si enim omne quod factum eſt,adducet Deus in iudicium,& filius non eſt ex numero eorum
qui iudicãdi ſunt,ſed potius omniũ rerum creatarũ iudex,qui,queſo,non clarius ſole patuerit,
Filiũ rem factitiam non eſſe, ſed Patris Verbum,in quo omnia fiunt,& iudicantur? Quòd ſi,
quia ſcriptum eſt,eum fidelẽ fuiſſe illi, qui ipſum fecerat, perturbãtur, exiſtimantes id de eo,
vt de omnibus,accipiendũ eſſe,q; credẽdo ſcilicet acceperit Fidei meritũ,opportunum iã fuerit,vt eos reprehendamus,quum à Moyſe quidem dicatur,Deus fidelis &verus:à Paulo vero
Fidelem Deum duplicem habere ſignificationem. itidem ſcribatur,fidelis Deus,qui non ſinet vos tentari vlterius quàm poteſtis. At quum iſta loquebantur Sancti,non humana de Deo ſentiebant,ſed certum habebant,duplicem eſſe ſignificationem in ſcripturis,in hoc verbo (fidelem eſſe):cum fidelis nunc,vt credens,nunc, vt qui
dignus ſit,cui fides habeatur,capi ſoleat:& alterum in homines,alterum in Deum congruere.
Fidelis igitur Abraham,quoniam loquenti credidit Deo,fidelis item Deus, quoniam vt canit C
Pſalmiſta, fidelis eſt in omnibus verbis ſuis dominus: & quum loquitur, dignus eſt cui habeatur fides, & impoſſibile eſt illi vt mentiatur: & ſi qua eſt fidelis vidua, ob bonam fidem
fidelis appellatur. Fidelis eſt ſermo,eò quod qui eum dixerit,idoneus ſit cui fides habeatur: verus enim eſt nec aliter eſſe poterit. Quod igitur ſcriptum eſt fidelem eum eſſe ei, qui ipſum fecerat,non cum aliis ſimilitudine congruit,neque hunc ſenſum habet quaſi credendo gratioſus ſit factus,ſed quia ipſe eſt veri Dei filius,& dignus cui habeatur fides,in iis que dicit,aut facit,quum immutabilis perſiſtat,& ſine vlla variatione in negocio humanitatis ſuæ, & immigratione in carnem noſtram. Ita aliquis contra eorum impudentiam occurrens, poſſet & ſola
dictione(fecit)eorum errores conuincere, dum exiſtimant, Verbum Dei quiddam factitium
eſſe. Cæterum,quia ſententia ſcripturarum recta eſt,oſtendens quo ſenſu dictio (fecit) accipienda ſit,eamque aliquando ad relationem dici neceſſum eſt, vt inde quoque hæreticorum
oſtẽdamus abſurditatem,maximè ſi id quod principio admonuimus, dictorum ſacræ ſcriptu-
Heb.3 ræ tempus & occaſionem reſpiciamus. Non enim ante creationem rerum, Apoſtolus iſta verba induxit,ſed tum demum,quum Verbum caro factum eſſet: Ita enim ſcriptum eſt, vnde fra D
tres ſancti cæleſtis vocationis participes, animaduertite Apoſtolum ſiue Legatum & Pontificem confeſſionis veſtræ Ieſum fidelem ei, qui fecit ipſum. Quando igitur legatus fuit? aut quando noſtram carnem induit? quando Pontifex noſtræ confeſſionis factus eſt: niſi quum ſe obtulit pro nobis,excitato è mortuis corpore?atque etiamnum accedentes ad eum per fidem ipſe Patri offert, redimens omnes, & pro omnibus expians ea quæ ad patrem ſpectabant.
Heb.2. Non ſubſtantiam Verbi,neque à patre naturalem generationem indicare volens, Apoſtolus dixit eum fidelem fuiſſe conditori ſuo,abſit. Condit enim Verbum non conditur,ſed deſcen-
Interpretatio verborũ Apoſtoli. In Græco non habentur. ſum eius ad homines,& Pontificatum reſpexit,quem Pulchre ex lege & Aaronis hiſtoria expreſſum videas. Aaron enim non genitus eſt Pontifex, ſed homo: & tandem progreſſu temporis, quum voluerat Deus, factus eſt Pontifex,neque id ſimpliciter aut quouis modo, neque vulgaris cultus eam notam inſigniáque addidere,vt Pontifex agnoſceretur,ſed quũ ſuperinduiſſet*Ephot,&*Ephomidem,& rationale veſtémque talarem, quæ fœminæ elaborauerant

A rant iuſſu Dei. Cum iſtis enim ingrediens in Sancta Sanctorum hoſtiam pro populo offere- *Veſtis talaris Aaronis typus carnis chriſti.*
bat,per iſta ſe mediatorem inter viſiones Dei & populi victimas præbebat. Itidem igitur & dominus noſter in principio quidem erat Verbum:quando autem voluit pater eum pro omnibus in redemptionem offerri,ac omnibus donari, tum ſcilicet Verbum, & Aaron veſtem talarem,ita carnem è terra aſſumpſit, Mariámque vice rudis illaboratæque terræ matrem ſui corporis habuit,vt iam habens quod offerret, ipſe Pontifex ſeipſum Patri in victimam
daret,& omnes ſuo ſanguine à peccatis ablueret,& è mortuis excitaret. Id enim ſibi voluit ve- *Simile.*
tus illa vmbra:& quod à domino factum eſt in ſuo aduentu, id ſecundum legem Aaron, qui
eius rei vmbra fuit,prædelineabat. Vt igitur Aaron non immutabatur quum indueret Pontificalem habitum,ſed idem permanebat,ac tantum modo tegebatur:quo tempore ſi quis illũ
tum primùm victimis operantem cernens locutus fuiſſet. Ecce tibi hodie Aaronem Pontificem factum,non id ſignificaret,eum eo tempore hominem eſſe factum: nam antequam Põtifex fieret,homo erat,ſed functione,officióque Pontificem iam eſſe redditum, eò quòd veſtimenta facta deſtinatáque ad ſacrificia geſtaret. Ad eundem modum quoque de Deo ſcite
B intelligendum eſt,non quòd alius factus ſit ex aſſumptione carnis, ſed quòd idem manens, carnem pro velamine habuerit:iſtæque dictiones(factus eſt,& conditus eſt)non hunc intellectum habent,quaſi Verbum,quatenus eſt Verbum factum eſſe pronuncietur,ſed quòd Verbum opifex conditórque rerum,poſtmodum factus ſit Pontifex,quum induiſſet corpus creatum & factum,quod pro nobis offerre potuit: Atque inde eſt, quòd factus creatúſue dicitur.
Si enim Dominus homo factus non eſſet, nihil cauſæ relinqueretur, quo minus infeſti ſint
Ariani:ſin autem Verbum caro factum eſt,quid oportebat de homine facto pronunciare, niſi
illum fidelem eſſe factum creatori ſuo? Vt enim proprie dicitur de Verbo, In principio erat *Ioan.1.*
Verbum, ita proprium eſt de hominibus,ſi dicas eos fieri & creari. Quis igitur intuens dominum, vt hominem quidem ambulantem,ſed tamen ſe Deũ factis declarantem,non interrogaret ad iſtum modum:quiſnam hunc tantum hominem fecit?aut quis viciſſim ita interrogatus non reſponderet,Patrem eum hominem feciſſe, & emiſiſſe eum nobis Pontificem?
Eandem illam ſententiam idem tempus,eandem perſonam Apoſtolum indicare, dum ſcribit,eum fidelem eſſe factum,liquidius apparebit,ſi ſuperiora repetantur:ita enim cum ſupe-
C rioribus eodem ductu tenoréque cohærebunt. Scribit igitur in epiſtola ad Hebræos: Vbi ergo pueri ſanguinis & carnis participes erant, & ipſe quoque ſe earundem rerum participem voluit, vt per ſuam mortem eum deſtrueret, qui habebat vim mortis, hoc eſt, diabolum: & liberaret eos,quotquot formidine mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti: ſiquidem non Angelorum,ſed ſemen Abrahæ aſſumit,vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari,
vt miſericors fieret,& fidelis rebus diuinis,ad expianda peccata populi. In quibus enim ipſe
tentationes paſſus eſt,in iis poteſt aliis,qui tentantur,opitulari:vnde fratres Sancti vocationis
cęleſtis participes,animaduertite Apoſtolum & ſummum Pontificem confeſſionis noſtræ
Ieſum fidelem ei, qui ipſum fecit. Quis igitur ductum tenorémque perlegens, non reiiciat
Arianos, ac non ſimul admiretur Apoſtolum tam probe congruentérque locutum? Quando
enim factus eſt? & quando eum Apoſtolum eſſe contigit? an non quando itidem, vt nos, ſanguinis & carnis particeps erat?aut quando miſericors effectus eſt,& fidelis Pontifex? niſi quũ
per omnia fratribus aſſimilatus fuit. Similis porro tum factus eſt, quum carnem noſtram in-
dutus homo inceperat eſſe. Nonne igitur de eius functione humana Apoſtolus ſcribens, iſta
D locutus eſt?fidelem eum fuiſſe creatori ſuo,ac nequaquam de ſubſtantia Verbi. Definite igitur per furorem dicere, opus quoddam eſſe Dei Verbum,quum Filius natura ſit vnigenitus.
Tunc autem habuit fratres quum ſimilem noſtri carnem induerat, quam offerens ipſe per
ſeipſum,Pontificis nomen obtinuit,& factus eſt miſericors, & fidelis: miſericors quidem,
quia ſeipſum pro nobis offerens,noſtri miſertus eſt:fidelis autem, non quòd fidem habuerit,
aut cuipiam crediderit, vt nos facimus,ſed quòd dignus fide eſſet,in iis quæ ageret aut diceret,& quia fidelem obtulit victimam,perdurantem ſcilicet & non intercidentem. Quę enim *Sacrificia legalia nihil perfectum in ſe habebant. Chriſti hoſtia fida. Fidelis Chriſtus.*
ſecundum legem offerebantur,nihil fidem in ſe poſſidebant:quippe, caducæ prætereuntéſq;
quotidie, & quibus noua purgatione opus erat. Contrà, Saluatoris hoſtia ſemel oblata abſoluit omnia,fidáque in omne tempus perdurat. Et Aaroni quidem ſucceſſores dati ſunt: & omnino legale ſacerdotium,mortis & temporis progreſſu alios atque alios Pontifices accepit:dominus autem ſine tranſitione,& ſine ſucceſſore ſacerdotium obtinens, fidus firmúſque
Pontifex factus eſt in perpetuum perſeuerando,& in ſuis promiſſis fidelis extitit, vt exaudiret & non fruſtraretur ſupplices. Illud ita eſſe denuo ex epiſtola Petri ita dicentis cognoue-

ris: Vt & illi qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei, fideli creatori ſuas animas commen- A
dent: fidelis enim eſt, vtpote qui non mutetur, ſed ſemper permaneat, & reddet ea quæ pol-
licitus eſt. Ethnicorum, ediuerſo, falſa numina, neque ſoliditate naturæ, neque promiſſis fide.
lia ſunt. Non enim iidem vbique ſunt, quin & illa ipſa, quæ in ſingulis locis ſunt, tempore cõ-
ſumuntur, & per ſe diffluunt, ideóque contra ea Verbum clamat, nihil in illis fidei ſubſi-
ſtere, ipſáque falſam aquam eſſe, neque quicquam fidei in illis reperiri. Contrà, ſolus ex om-
Malach.3 nibus, Deus verus & fidelis eſt, quia ſemper idem eſt: ac proinde dicit, Videte, videte, quia
ego idem ſum, & non mutor, Eadémque de cauſa Filius quoque Dei fidelis eſt, quia ſem-
per eſt & non accipit variationem: neque vanus eſt, vel exiſtendo, vel pollicitando, Quem-
1. Theſſa.5. admodum iterum Apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcribens dicit: Fidelis enim eſt, qui nos vo-
cat, & faciet etiam: & quia præſtat quod promittit, fidelis eſt in verbis ſuis. Hebræis porro
vocabulum hoc (fidele) ſignificatum habere immutabilitatis, tali ſcripto oſtenditur: Quòd ſi
nos diffidentiores ſumus, ille tamen fidelis manet, abnegare ſeipſum non poteſt. Quocirca
merito Apoſtolus, dum recenſet corporalem Verbi aduentum, hæc verba attexuit, Apoſto-
lum & fidelem ei, qui fecit ipſum indicans hominem factum Ieſum Chriſtum, ipſum eun- B
dem heri & hodie eſſe, immutabilemq; in ſecula. Et ſicuti de humanitate eius per ſacerdotiũ
mentionem facit in ſcriptis ſuis Paulus, ita non in longum ſilentium tenuit, ſed ſtatim de
deitate mentionem ſubiunxit, vbique ſecuritati & cautioni addictus: hic autem maxime, vbi
humilitatem nominat, vt continuo altitudinem illius & paternam magnitudinem cognoſ-
Moſis & Chriſti collatio. ceremus. Moſes igitur famulus erat, ſed Chriſtus filius: Moſes fidelis in domo, Chriſtus ſu-
per domo, vt qui eam ipſe conſtituerit, dominúſque eius & architectus ſit, & vt Deus eam
ſanctificet: Moſes enim, quum homo eſſet, fidelis extitit, credens Deo, qui ei per Verbum
loquebatur. Verbum porro non veluti aliquid creatum in corpore, neque vt conditum in re
condita, ſed vt Deus in carne, & vt opifex & conſtructor in re ab ipſo conſtructa. Homines
enim vt ſint & conſiſtant, carne amiciuntur: Dei autem Verbum vt carnem ſanctificaret, ho-
mo factus eſt: & quum dominus eſſet, in ſerui ſpecie apparuit: famula ſiquidem Verbi eſt om-
nis creatura, quæ per Verbum creata eſt & condita. Hinc tibi conſtare poteſt, vocem illam
Apoſtoli (fecit) non oſtendere Verbum, ſed corpus verbi factum eſſe, quod ſimile nobis aſſum
pſit, ideoq; quum homo factus eſſet, frater noſter appellatus eſt. Iam, ſi conſtat vel de ipſo. C
Verbo hanc vocem (fecit) intelligi poſſe eo ſignificatu, vt idem ſit cum hac dictione (genuit)
mirabor, ſi etiam hic aliquid malitiosè comminiſci queant, vbi ſermo liquidò oſtendit, non
eſſe Deum quiddam factitium, ſed ratione ſubſtantiæ Fœtum progerminationémque Pa-
tris: & diſpoſitione ad arbitrium Patris, hominem eſſe factum. Atque ideo nimirum ab Apo-
ſtolo dictum eſt, eum fidelem extitiſſe ei qui eum fecerat. In prouerbiis item, conditus eſſe
nominatur. Quatenus enim in confeſſo eſt, eum hominem eſſe factum, nihil diſcriminis at-
Voces creationis quæ Chriſto conueniunt. tulerit (vt ſuperius dictum eſt) ſiue genitus, ſiue factus, ſiue conditus, ſiue fictus appelletur, ſiue
item ſeruus, ſiue filius ancillæ, ſiue filius hominis, ſiue conſtitutus, ſiue peregrinus, ſiue ſpon-
ſus, ſiue patruelis, ſiue frater nuncupetur. Omnes enim iſtiuſmodi voculæ in rationem hu-
manitatis bene & proprie competunt, illáque omnia non ſubſtantiam Verbi, ſed hominem
eum fuiſſe demonſtrant. Eundem quoque habet intellectum id quoque, quod de eo in Actibus
à Petro recenſetur, dominum illum & Chriſtum fecit, quem vos crucifixiſtis. Non enim
hic ſcriptum eſt, fecit eum ſibi filium: aut fecit eum ſibi Verbum, vt iſtiuſmodi deliriis locus
eſſet. Si igitur obliti non ſunt, ſe de filio Dei loqui, perſcrutentur, num alicubi ſcriptum ſit, fe- D
cit ſibi filium Deus, aut condidit ſibi Verbum, & an vſquam clare dictum ſit. Verbum opus
aliquod eſſe aut creaturam, ac tum denique cauillationes inſtituant, vt etiam ſic quoque ſto-
lidi eſſe redarguantur. Sin autem nihil tale inueniant, & ſicubi tantummodo ſcriptum eſt (fe-
cit) aut (factus eſt) obſeruant, & captant: vereor ne paulatim audiẽtes, In principio fecit Deus
cælum & terram, & fecit ſolem & lunam, & mare: cælum quoque hunc ipſum eſſe dicant,
aut lucem quæ primo die condita fuit, aut terram denique & quicquid nunquam factum
eſt, vt deinceps in poſterum Stoicis ſimiles habeantur: quum hi Deum quidem extendant
ad omnia, iſti vero Dei verbum ad quodlibet creatum conditúmque referant. Sin verò præ-
occupato ſermone, ipſum dicant non niſi vnum ex rebus creatis exiſtere, audiant rurſus ea-
dem, & diſcant primùm ipſum filium eſſe: & Verbum, opus non eſſe, neque iſtiuſmodi voces
in deitatem recipiendas eſſe, ſed inueſtigandum eſſe, cur & qua de cauſa illæ ſint ſcriptæ. Nã
fieri non poteſt, quin, illis ita indagantibus, humanitatis œconomia functióque occurrat,
Actor.2 quam noſtri gratia ſuſcepit. Quum enim Petrus dixiſſet, dominum & Chriſtum eum fecit,
ſtatim

A ſtatim ſubintulit, hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis, & omnibus innotuit: innoteſceret &
iſtis, ſi ſeriem verborum, conſequentiámque obſeruarent, non de ſubſtantia Verbi, ſed de ho-
mine facto mentionem fieri: quid enim eſt aliud, id quod crucifixum eſt, quàm corpus? Cor-
poralitatem deinde Verbi qui potuit aliter denotare, quàm per hoc vocabulum (fecit) quum
alioqui id vocis, fecit, rectam in hoc loco obtineat ſententiam. Non enim locutus eſt (vt ſu-
perius dixi) fecit eum Verbum, ſed fecit eum Dominum, ídque non ſimpliciter, ſed apud
nos, & in medio noſtrum eum fecit, quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, declarauit eum dominum:
idque non ſimpliciter, ſed apud nos, & in medio noſtrum eum fecit, quod idem eſt, ac ſi di-
xiſſet, declarauit eum Dominum: Et hoc ipſum Petrus in principio ſuæ initialis doctrinæ cũ
magna libertate expreſſit, quum ad ipſos diceret: Viri Iſraëlitæ, audite hæc verba, Ieſum Na-
zarenum virum à Deo vobis potentiis, miraculis, & ſignis declaratum & exhibitum, quæ
per eum Deus fecit in medio noſtri, quemadmodum vobis compertum eſt. Nam illud vo-
cabulum, fecit, quod in fine dicebatur, id ſub alia voce, nempe declarauit, in principio po-
ſuit. Ex ſignis enim iiſque quæ fecit Dominus, declaratum eſt, non ſimplicem eum hominem
fuiſſe, ſed Deum & dominum in corpore, eundémque Chriſtum fuiſſe. Ac ſimile eſt illud
B quod à Ioanne in Euangelio dictum eſt: Ideo magis perſequebãtur eum Iudæi, quia non mo- *Ioan.10*
do Sabbatum abrogaret, ſed & Deum Patrem ſuum eſſe diceret, ſeipſum Deo parem faciẽs.
Non enim dominus ſeipſum tum temporis Deum finxit neque deitatem captauit, ſed factis
declarauit ſe ipſum Deum eſſe: quum dicit, Quòd ſi mihi non credideritis, operibus credite, *Ioan.10*
vt cognoſcatis, quod ego in Patre ſim, & pater in me. Ad eum modum igitur illum dominũ
& Regem fecit pater in medio noſtrum, & apud nos antea incredulos. Certúmque eſt, eum
qui nunc Rex & dominus declaratur, non id initium habere iam primum regni accepti, ſed
nunc demum declarati, eámque declarationem pertigiſſe ad eos, qui hactenus increduli
erant. Si igitur exiſtimant eum antequam homo fieret, & crucem ſuſtineret, Deum & Regẽ *Samoſatẽ-*
& Saluatorem non fuiſſe, ſed tum demum dominum eſſe incepiſſe, agnoſcant ſeſe, ídque *ſis hæreſis.*
manifeſto verba Samoſatenſis loqui. Sin autem, vt iam recitauimus, & ſuperius dictum eſt,
Dominus æternus eſt Rex, quum & Abraham eum vt dominum adorarit, & Moſe dicente, *Abraham Chriſtum adorauit.*
dominus in Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino é cælo pluerit: Dauidis *Gen.19.*
quoq; Pſalterium canat, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec tuos hoſtes *pſal.110*
C ſupprimam: &, Thronus tuus in ſeculum ſeculi, virga rectitudinis, virga regni tui, & regnum *pſal.44*
tuum, regnum omnium ſeculorum: in conſpicuo eſt, eum priuſquam homo fieret, Regem *Chriſtus Rex & Dominus*
& dominum æternum fuiſſe, Imaginémque & Verbum Patris extitiſſe. Iam, quum æternus *antequam homo fieret.*
ſit & Rex & Dominus, manifeſtò ſequitur, Petrum non ſubſtantiam Filij, ſed dominationem
in nos factam inchoatámque pronunciaſſe eo tempore, quo homo natus, hominibúſque per
crucem liberatis, omnium Rex & Dominus effectus eſt: Sin vero ideo, quia ſcriptum eſt, fe-
cit, contumaciter inſtant, negéntque ſimilia eſſe, fecit & declarauit, vel quia non intelligunt,
vel quia ſuam ita amplectuntur hæreſim Chriſto inimicam, audiant etiam ita rectum ſenſum
in verbis Petri contineri: Qui enim aliorum dominus efficitur, is eos qui iam in rerum natu-
ra exiſtunt, ſuo iuri & dominio acquirit. Si igitur dominus conditor omnium, & æternus
Rex, ex quo factus eſt homo, tum demum non poſſidere incepit, clarum omnino fuerit, vel
ea quoque ratione id quod à Petro dicitur, nullum adferre ſignificatum, vnde Verbi naturam
tum demum factam eſſe colligas, ſed potius omnium rerum ſub illius poteſtate ſubiectionẽ.
Atque illud ipſum cum ſuperioribus dictis ſimilitudine cõgruit. Vt enim illic ſtatuimus verba
D iſta, Sis mihi in Deum protectorem: &, factus eſt Dominus refugium pauperi, non oſtendere
ex ſe Deum factum eſſe, ſed quale ſit illud beneficium, quod in vnumquemque ab eo collа-
tum ſit: ita hic quoque Petri vox eandem habet ſententiam: Verbum enim, quatenus eſt ip-
ſe Dei filius, dominus eſt totius vniuerſitatis. Nos autem prius ab ipſo initio vſque obnoxij
eramus ſeruituti corruptionis, & execrationi legis: deinde paulatim progreſſu temporis fin-
gentes ea, quæ non erant, inſeruiebamus, vt dixit Apoſtolus, diis, qui in rerum natura non *Gal.5.*
ſubſiſtebant, & ignari veri numinis, vana, quæ non erant, præferebamus veritati. Poſtmodũ
autem ſicuti vetus ille populus in Ægypto oppreſſus ingemiſcebat, ita nobis quoque, qui-
bus erat inſititia & naturalis lex, per tacitas Spiritus ingemiſcentias has preces fundebamus: *pſal.30*
Vindica nos domine Deus noſter: &, Factus eſt in munitionem refugij, & in Deum protecto- *pſal.30*
rem: Ita quoque dominus noſter iſta ipſa factus eſt. Neque tum ſui exiſtendi, ſed dominandi
in nobis initium habuit. Poſtea Deus vt bonus, & pater Domini noſtri noſtram vicem do-
lens, cupiénſque ſui apud omnes notitiam inualeſcere, author fuit filio ſuo, vt induto corpo-

Misericordia dei in genus humanum. Christus quomodo dominus & Rex omnium factus.

re humanum, hòmo fieret, filiúsque appellaretur, atque in eo corpore seipsum offerens pro omnibus, omnes liberaret ab ignorantia DEitatis & corruptione. Atque ita factus est omnium dominus & Rex. Quocirca eo modo eum factum esse dominum & Regem, id est, quod Petrus suis verbis significauit, quum ait, Fecit eum dominum & Christum demisit, quod perinde est, ac si diceret, à Patre eum hominem esse factum. Fieri enim homini proprium est, verum non simpliciter eum hominem fecit, sed vt omnium dominaretur, omnésque chrismate sanctificaret, hominem fecit. Nam quamuis speciem serui acceperit Verbum quod in forma Dei subsistebat: non tamen assumptio illa carnis, Verbum, seruum aut mancipium reddidit, quod natura rerum dominus erat, sed potius inde omnium hominum libertas confecta est. Verbum autem naturaliter Dominus, postquam homo natum esset, per formam serui dominus & Christus omnium factum est, hoc est, vt omnes sanctificaret Spiritu factum est, Non aliter quàm suprà diximus, Deum esse factum, in Deum & protectorem. Eadem

Leui. 26. ratione quum dicit: Ero illis DEus, non eo tempore Deus efficitur, sed idipsum quod semper est, illud efficitur indigentibus, quum illi placuerit: Ita quoque & Christus natura dominus, & Rex æternus, nō quando mittitur, magis fit dominus, neque tunc initium sumit, vt sit Dominus & Rex: sed quod semper est, hoc ipsum, quum secundum carnem gignitur, omnibus liberatis efficitur, atque ita fit viuorum & mortuorū Dominus, eò quòd illi deinceps omnia

Psal. 110. seruiant. Et hoc est quod carmine suo modulatur Dauid: Dixit DOminus DOmino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Non enim conueniebat per alium quempiam istam redemptionem fieri, sed per eum qui natura dominus erat, ne, tametsi per Filium creati essemus, alium tamen nobis dominum agnosceremus, lapsique in Arianorum gentilúmque deliria, creaturæ potius, quàm deo omnium creatori cultum seruitiúmque præstaremus. Hanc pro mea imbecillitate eius dicti sententiam puto, Petriq; vocem vera ac bona ratione aduersus Iudæos instructam esse: Iudęi contrà, decerrantes à veritate, expectationem quidem venturi Christi habent, sed illum passurū non arbitrantur, dicúntque prout sentiunt: Nos scimus, Christum vbi venerit, in æternum permansurum esse, cur igitur tu dicis, quòd eum oporteat exaltari? Deinde, non Verbum in carne genitum, sed quales omnes reges merum eum hominem futurum esse, suspicantur. Dominus igitur, vt Cleopham pudefaciens, docebat Christum primùm debuisse pati: ita eadem ratione cæteros quoque Iudæos pudefecit, quum Deum adesse indicaret. Si illos appellauit, inquiens, deos, ad quos sermo Dei factus est, neque potest dissolui Scriptura, quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, eum dicitis blasphemare, eò quòd dixerit de seipso, filius DEi sum. Hæc igitur, quum Petrus didicisset ex Saluatore, in vtramque partem Iudæos castigaturus ait, O Iudæi, Christi aduentum denunciant Sacræ scripturæ, & vos eum merum hominem, vt quemlibet ex genere DAuidis, arbitramini: sed tamen scripta de eo, non illum talem nobis depingunt, sed potius dominum & Deum, & immortalem, & choragum suppeditatorémque vitæ. Moses enim dixit, videbitis vitam vestram suspensam coram oculis vestris. DAuid item ad

Psal. 109. istum modum locutus est Psalmo 109. DIxit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum. In Psalmo decimo quinto: Non relinques

Psal. 15. animam meā in inferno, NEque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Quòd autem talia verba ad se non pertineant, ipse Dauid pro teste est, cùm eum qui venturus erat, suum dominum vocet. Nam & vos quoque conspicitis Dauidem mortuum esse, reliquiásque eius

Dauidis reliquias seruari. apud vos seruari. Quòd autem Christum talem esse oportet, qualem Scripturæ prædicant, omnino & vos quoque confitemini: à deo enim profecta sunt hæc verba, neque potest falsi quicquam in illis esse. Quòd si aliquem talem venisse, deúmque esse, signis & miraculis quę fecit, probare potestis, recte quidem nobiscum pugnam conseritis: contrà, si talem venisse probare non potestis, sed illum adhuc venturum expectatis, inspicite tempora vsque in præsentem diem à Daniele descripta. Quòd si hoc tempus est, quod olim prædictum fuit, ac ea

Prophetæ mortui. quæ pronunciata sunt, vestro seculo iam apparent, agnoscite hunc ipsum esse Iesum, quem vos crucifixistis, Christum esse illum expectatum. Dauid etenim cæterique Prophetæ mortui sunt, eorúmque omnium monumenta apud vos consistunt: istáque resurrectio clare demonstrat, ea quæ scripta sunt, in hunc solum competere. Nam in crucifigendo, representatur id quod dictum est à Mose, videbitis vitam vestram pendere: & ex lateris vulnere per lanceā, conficitur illud Propheticum dictum: Vt ouis ad mactationem ductus est. Iam, quòd non

Esa. 53. Psal. 15. solum resurrexerit, sed & olim mortuos ex monumentis excitarit (hos enim plerique nostrorum viderunt:) idem cum eo est, NOn relinques animam meam in inferno, & mors inualescens

A eens deglutiuit: ac rursum, Abstulit DEus. Porrò, signa quæ ab illo sunt edita, documento sunt, Deum in corpore fuisse, illúmque ipsum esse vitam, & dominum mortis. Congruum enim erat, Christum qui aliis vitam dabat, non detineri sub mortis tyrannide. Id autem non contigisset, si (vt vos arbitramini) nudus & merus homo Christus fuisset: quapropter ille est Filius Dei: alioqui omnes mortales morti obnoxij remanerent. Ne mihi igitur quisquā ambigat, sed pro certo habeat omnis domus Israël, istum Iesum, quem vidistis specie hominem, facientem signa, ac huiusmodi opera, quæ nullus vnquam vllo in tempore fecit, Christum esse, & dominum omnium. Nam & homo factus, ac Iesus vocatus (vt superius diximus) non diminutior est redditus humana passione, sed potius in eo ipso, quod homo genitus est, vi-

Deū corpus humanum assūpsisse.

Christus quando declaratus est dominꝰ & quomodo.

B uentium & mortuorum declaratus est dominus. Postquàm enim (vt inquit Apostolus) in sapientia Dei mundus Deum non cognouit, placuit deo per stultitiam prædicationis seruare credentes. Ita quoque & nos homines, postquàm noluimus per Verbum eius cognoscere deum, & seruire naturali domino nostro Verbo DEi, placitum est deo in homine ostendere dominicam suam potestatem, & omnes trahere ad se: sed nudum merúmque hominem id facere prorsus indecorum erat, ne hominem habentes dominum, hominis cultores efficeremur: ea de causa ipsum Verbum caro factum est, & vocauit nomē eius Iesum, atque ita vocauit & fecit eum dominum & Christum ipse Pater, quod perinde est ac si dicas, fecit illum dominum & regnatorem, vt in nomine eius, quem vos crucifixistis, quemadmodum omne genu se flectit, ita & Dominum & Regem, eundémque esse Filium cognosceremus, & per eum, Patrem. Iudæi autem plerique ista audientes, victi conuersique sunt, ac deinceps agnouerunt Christum (vt in Actibus scriptum est.) Cæterum, qui Ariano furore exagitati, Iudæi statuunt permanere, & pugnare cum Petro. Age, similes istis dictiones apponamus, forsitan vel ita intellecta Scripturarum consuetudine conuerti poterint. Quòd autem æternus sit Rex Christus ex superioribus patet, neque est qui super ea re controuersiam moueat: quum enim sit filius Dei, sequitur, vt sit similis Deo, quum vero sit similis DEo, omnino necesse est, vt sit dominus & Rex. Ipse enim inquit, Qui vidit me, vidit & patrem. Quòd autem illud dictum Petri (dominum eum fecit & Christum) non opus aliquod, aut quod factum sit, Filium esse demonstret, licitum est cognoscere ex benedictione Isaac, tametsi tenuis quædam & minus

1. Cor. 1.

Ioan. 14.

C expressa figura sit ad rem præsentem. Dicit igitur Isaac ad Iacob, Efficiare dominus fratrum tuorum: ad ESau verò, Ecce, illum dominum tuum feci. Si igitur hæc dictio fecit, substantiam & initium natiuitatis in Iacobo significasset, ne ita quidem eos oportebat de Verbo dei talia cogitare. Non enim est filius Dei, opus factitiúmque aliquid, vt Iacob, sed tamen poterint aliquo modo, si rationes istas audiant, à delirio suo abduci. Quòd si hæc verba de substantia Iacobi, aut initio natiuitatis eius, quanquàm & creaturæ & operis, non intelligunt, qui (quæso) non potius diabolo insanierint, si ea, quæ ne rebus quidem creatis ex istiusmodi genere verborum ausint attribuere, attribuant Filio Dei, eum asserentes rem conditam esse, quum Isaac dicens, Efficiare, & feci, neque substantiam, neque initium nascendi Iacob significari? Post annos enim triginta aut eo amplius, ex quo natus esset, ista ad eum dicta fuere, sed dominum eius in fratrem quod posterius obuenit, innuerit. Multo igitur magis Petrus ista locutus est sine vlla significatione naturæ substantiæque Verbi, creatitiæ aut opera confectæ: quippe, qui nouerat eum Filium Dei, vt ex ipsius confessione apparet: Tu es Christus Filius Dei viuentis, sed gratiam eam quæ facta erat & obuenerat, indicare voluit, eiusque in nos regnum ac po-

Fecit quid.

D testatem. Nam quum hæc diceret, non reticuit de æterna Paternáque deitate Filij & Dei. Nam iam antè præmiserat, illum, Spiritum sanctum in nos effudisse. Certe pro arbitratu suo spiritum dare, non rei creatitiæ est, non operis ab aliquo facti, sed Dei munus. Creaturæ siquidem sanctificantur à Spiritu sancto: Filius autem, quia non sanctificatur à Spiritu, sed eum omnibus largitur, manifeste ostendit se non creaturam, sed verum Patris Filium existere. Veruntamen & eum qui donat Spiritum, factum esse Scriptura pronunciat, sed factum inter nos, idque assumptæ humanæ naturæ ratione: datorem tamen interim Spiritus, quia Verbum Dei est. Semper enim & est, & erat, & quemadmodum Filius est, ita quoque & dominus, & vniuersalis Rex omnium, Patríque per omnia similis: & qui omnia, vt ipse professus est, quæ Patris sunt, possideat. Age iam de illo quod in Prouerbiis dicitur, dominus creauit me initium viarum suarum ad opera sua, introspiciamus, tametsi iam clare demonstratum sit, Verbum nequaquam opus esse, aut conditum aliquid existere. Idem enim est id quod conditum est, & quod factum, & quod alio vocabulo, opus dicimus: adeo vt probatio istius sententiæ, eum opus non esse, probatio quoque sit eius, illum nihil ex conditis rebus existere. Quapropter

Christus quomodo factus.

Prou. 8.

non possum non admirari, eos comminisci huiusmodi cauillationes impietatis, & non pudefieri ad singulas redargutiones. Primum igitur ad fraudem ex simplicioribus scisitantur. Is qui est, non entem, ex non ente fecit? an quum iam existeret? Ac deinde, habebásne filium antequam genueras? quod vbi demonstratum fuit futile esse & nugatorium, aliud deinde excogitauerunt. Vnumne scilicet ingenitum, an duo? vbi & hic quoque confutati sunt, connectunt statim: Sui arbitriine est & conuertibilis naturæ? Quum id quoque repudiatum esset, denuo commenti sunt vt hanc sententiam arroderent: Tanto præstantior Angelis factus. Vbi cum etiam illud veritas refutasset, iam inde omnia illa in vnum contrahentes, per vocabulũ operis & rei conditæ, existimant se suam hæresim stabilire posse. Eadem enim illa denuo insinuant, nec absistunt à suis vafriciis, quum idem subinde, sed multipliciter interpolatum in medium proferant, vt varietas ea quocunque modo saltem aliquos circunueniat. Cæterum, quanquam superius dicta clare ostendunt, eorum commenta futilia esse, tamen quia hoc prouerbiorum schemate, sese vbique venditant, & apud plerosque, quibus Christiana Fides incognita est, aliquid videntur dicere, necessarium est, vt illud superius, nempe (fidelem cum fuisse ei qui ipsum fecit) ita quoque hanc vocem (creauit) siue (condidit) excuti & examinari, vti, quemadmodum in omnibus, ita hic quoque falsi redarguantur, & nihil habere nisi inania phantasmata. Sed ante omnia illa inspiciamus quæ per id temporis, quum ista hæresis ab iis fingeretur, apud Beatum Alexandrum suis scriptis ediderunt. Scripserunt enim in hæc verba: Creatura est, sed non vt vlla ex rebus creatis. Opus est, sed non vt vllum ex operibus. Res condita est, sed non vt vlla ex rebus conditis. Iam scilicet videtis vafriciem & dolos istius hæresis, quæ non ignara, quàm amarulenta sit ista sua malitia, fucos quærit, & lenocinium sibi mutuat ex verborum disertitudine, vt quum dicat: quod sentit Filium creaturam esse, lateat tamen ob hunc prætextum verborum: quòd tametsi creatus sit, non tamen esse eum qualis vlla ex creaturis est. Atqui cum ad istum modum scribunt, multo magis ea ratione suam impietatem produnt. Si enim omnino nostro more opus existit, cur à vobis ad dissimulationẽ additur, sed non, vt vllum ex operibus? Nam si omnino opus est, qui quæso, non fuerit vnum ex operibus? in qua parte venenum istius hæreseos intueri licet. Nam, quum dicũt eum creaturam esse, sed non ita, vt vnum ex creaturis, siue rebus genitis, multos cum & filios eiusdem ordinis constituunt: & Dominum vnum ex ista classe filiorum censent, vt iam vnigenitus æstimandus non sit, quum multos habeat fratres: interim pro blandimento eum Filium & germen nominantes, sed frustrà. Quorsum igitur ista hypocrisis, vt eum creaturam appelletis? Nam si pro appendice à vobis addatur, sed tamen, non vt vlla creatura, ex eo ipso statim apparebit delirium vestri sophismatis, quum eum etiam ita creaturam pronuncietis: neque alia, quàm quæ de aliis creaturis quispiam dixerit, de Filio dei sentiatis, vt prorsus simul & deliri, & cæci. Quæ enim creaturarum talis est, qualis alia, vt hoc tanquam eximium de Filio prædicetis? Siquidem tota rerum natura intra sex dies cõdita est, & primo quidem lux: quod spacium diem appellauit: secundo autem, firmamentum: tertio verò in vnum congregans aquas aridam exhibuit: quarto, solem & lunam fecit, cæterarumque stellarum chorum: quinto, animalium in aquis, & volucrium in cælo nationem procreauit: sexto, quadrupedia in terris, deinde hominem fecit. Et inuisibilia eius à creatione mundi ipsis operibus intellecta perspiciũtur, neque lux sicuti nox, neque sol vt luna, neque irrationalia vt rationalis homo, neque Angeli vt throni, neque throni vt potestates. Quæ tamen omnia sunt res creatæ, sed ita, vt vnumquodque secundum suum genus propria sua substantia potiatur, & prout genitum est, ita existat & permaneat. Aut igitur Verbum eximatur è numero rerum conditarum, & vt conditor, Patri suo proprius attribuatur, agnoscatúrque natura Filius esse, aut si omnino res condita est, eundem illi ordinem cum cæteris creaturis ascribite, dicatúrque vnaquæque illarum creatura, sed tamen, vt nulla alia tale sit γέννημα aut opus. Idem enim dicitis γέννημα & ποίημα scribentes illum creatum aut factum. Nam tametsi excellit comparatione inter cæteros Filius, nihilo tamen minus illum quàm reliquos omnes opus esse censendum: quoniam in aliis quoque per naturam creatis, licitum est reperire aliud alio præstantius. Siquidem stella à stella splendore differt. Cæteraque omnia inter se comparata, discrimen habent: non ideo tamen hæc, quia meliora, Dominatum habent: aut ista, quia deteriora, melioribus seruiunt: aut illa vim efficiendi possident: ista contrà ab illis efficiuntur, sed omnia æquè nascendi fiendique naturam obtinent, suum opificem authoremque, sui procreatu contestantia, vt à Dauide cantatum est: Cæli enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum: quemadmodum & Zorobabel ille sapiens dicit: Omnis terra veritatem clamat, & cælum

Hypochrisis hæreseos Arianorũ.

Creationis mũdi ordo.

Rom. 1.

γέννημα et ποίημα idẽ apud Arianos.

Psal. 18.

3. Esd. 4.

A lũ ei benedicit, & omnia opera quassantur & tremũt. Quòd si omnis terra opificẽ & veritatẽ deprędicat, & encomiis effert, & contremiscit, & opifex eius Verbũ est, qui & ita de se loquitur, Ego sum veritas: non igitur conditum aliquid fuerit Verbũ, sed solus proprius sui patris in quo omnia inter se certo modulo sunt coaptata, idémq; ab omnibus vt opifex celebratur. Eram enim, inquit, apud eũ omnia cõcinnãs: &, Pater meus vsq; nũc operatur, & ego operor. Illud autẽ (vsque nũc) significat eum æternaliter in Patre existere. Rationis enim siue Verbi propriũ est, operari opera Patris, & non esse extra eum. Si autem quę Pater operatur, eadem & filius operatur: &, quæ filius creat, ea sunt Patris creaturæ, & tamẽ Patris Filiũ, opus creaturamq; censeri vis, sequitur vt aut ipse seipsum operetur & creet: quandoquidem quæ operatur pater, ea sunt & Filij, opera, quod absurdũ fuerit & impossibile: aut vt dum creat & operatur opera patris, ipse nõ fuerit op⁹ aut creatura, ne ipse author rerũ causaq; effectrix in rebus creãdis reperiatur id efficere, quod effectus est, aut potius non posse efficere. Quomodo enim, si secundũ vos ex non entibus extitit, potis est non entia, vt entia sint, cõdere atq; architectari? Quòd si, quãuis creatura sit, creaturas tamen eũ condere velis, idem in omnibus rebus creatis
B inteligendũ erit, vt & ipse se creare possint. Quòd si id à vobis admittatur, qui vsus erit Verbi, quũ possint inferiora à superioribus procrearí? aut quõmodo singula, quũ fierent in initio rerũ, audire potuissent vocẽ Dei, Esto & efficiare, si eo modo conderentur? Sed neq; scriptũ est, neque possibile est. Eorũ enim quæ creantur, nullum est sui causa efficiens: omnia siquidẽ per Verbum effecta sunt, neq; illud operatum fuisset omnia, si ipsum ex numero operũ aut rerum cõditarum fuisset: neq; enim vel Angeli quicquã creare possunt, quũ & ipsi sint creaturæ, quãuis in diuersam sententiã Valentinus, Marciõ, & Basilides eant, & vos vnà cum iis, vt asseclas decet & æmulatores. Quinimo, ne sol quidẽ, quũ sit res creatitia, vnquã effecerit, vt quod nihil est, aliquid fiat, neq; homo hominẽ finxerit, neq; lapis lapidẽ excitauerit, neque lignũ ligno augmentũ dederit: Sed Deus est, qui in vtero fingit hominẽ, & qui montes collocat, & qui ligno proceritatẽ addit: homo verò mentis scientiæque capax, hanc materiã concinnat & modificatur: & quæ iam sunt, operatur pro ratione suæ scientiæ, & cõtentus est, q̃ ipse duntaxat sit genitus: suãque naturã agnoscẽs, vbi alicuius rei indigus est, deum inuocat. Si igitur Deus, non nisi ex materia operatur & cõponit, (vt Ethnicorum sentẽtia habet) artifex, non conditor
C appellari debet, quũ ad eum modum, in materia etiã Verbum operatur, & pro ministro sit inseruiátq; Deo, Sin autẽ per Verbum Deus, quæ entia nõ sunt, euocat ad essentiam, fieri nequit, vt Verbum sit ex numero nõ entium, aut eorum quę euocãtur vt sint, aut quæ ministeriũ seruitiumque Deo de se prębeant, ne aliud Verbum requiramus, per quod verbum euocatum sit: Verbo enim, ea quæ non sunt, facta sunt, & si per illud condit & facit, non potest fieri, vt illud ipsum in eorum grege numeretur, quæ conduntur & fiunt, sed potius conditoris Dei ratio habeatur, quod quia extra opera Patris consistens, operatur, notitiam de se præbet, & ipsum in patre, & patrem in ipso esse: adeo, vt qui viderit illud, viderit & patrẽ, idque ob proprietatem substantiæ, & similitudinem quæ illi per omnia cum patre est. Quomodo igitur pater per Verbum condiderit, si non sit Verbũ patri suo sua ipsius Sapientia? aut quomodo eius Verbum fuerit & Sapientia, si non sit proprium illius genimen ac soboles, sed quiddam quod ex nihilo prodierit? Quî igitur fit, vt cum omnia ex nihilo sint, & creaturæ habeantur: Filiúsque secundum eos vnus ex rebus conditis: & ex eorum classe, quæ aliquando non erant, quî fit (inquã) vt is solus patrem reuelet? Nã si possibile est, id quod factitium est, patrem cognoscere, cognoscatur Pater etiã ab omnibus factitiis & creatis, pro mo-
D dulo cuiusque: Omnia enim opera sunt, quemadmodũ & ipse. Quòd si rebus creatis Patrem aut videre aut cognoscere impossibile est, quum tale spectaculum, eiusmodique cognitio omnis transcendat, quẽadmodum Deus de se locutus est, Nemo inquiens, videbit faciẽ meam, & viuet: quod ipsum quoque à Filio dictum est: Nemo cognoscit Patrẽ, nisi Filius. Aliud igitur fuerit à rebus creatis Verbum, vt quod solum ex omnibus cognoscat, solum conspiciat patrem, vt ex ipsis verbis colligere licet: Neminem videre Patrem, nisi eum qui est ex patre: & nullum cognoscere, nisi Filium, tametsi id Arianis non videatur. Quomodo autem cognosceret patrem solus, nisi esset suo Patri proprius? aut quomodo proprius illi fuerit, si creatura, & non verus ex eo Filius sit? Eadem enim subinde dicere pietatis causa, tædio esse non debebit. Nefarium igitur est, sentire vnum ex numero isto vniuersitatis filium esse, blasphemum item & stolidum creaturã illum appellare, quãquam non talẽ, quales cæteræ creaturæ: opúsque illum esse, sed nõ quale vllum inter opera: ac genimẽ esse, sed vt nullum aliud genimẽ tale sit. Qui enim non tale fuerit quale vllũ ex istis? siquidẽ iuxta eos, nõ

Ioan. 14.

Ioan. 14.

Ioan. 5.

Absurdũ.

Exod. 33.

Ioan. 14.

Creaturæ non possunt creare.

Creaturæ proprium.

erat,priuſquã fieret.Propriũ enim id in rebus conditis,& operibus,vt non ſit,priuſquam fiãt, A & ex non entibus,ad naturã entium perueniant, etiãſi gloria cæteros omnes antecellant. Id enim vbique in omnibus rebus creatis ex mutua inter ipſas differentia deprehenditur, vt ante oculos apparet. Atqui,ſi iuxta hæreticos,res condita quidem aut opus eſſet, ſed non tamen eiuſmodi, cuiuſmodi ſunt condita,ob ſuam præ cæteris excellentiam,oportuit id ipſum,quibúſnam melior eſſet,à Sacris literis indicari: quale eſt,ſi Archangelis maior dicatur, aut precioſior thronis,aut ſplẽdidior ſole & luna,aut ſpacioſior cælis. Nunc autẽ ille ad iſtũ modum non deſcribitur,ſed filiũ cum ſibi eſſe & ſolũ,& propriũ oſtendit Pater,idque his verbis:Filius meus es tu.Et rurſum:Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi congratulor. Ideoq; inſeruiebant illi Angeli,vt diuerſo alienoq; ab illorũ natura:& adoratur ab illis, non vt gloria maior, ſed vt alius, diſcretus,ſeiunctúſque à conditione tum creaturarũ reliquarum, tum etiã ipſorũ Angelorũ,patri tantũmodo ęqualis ſecundũ rationem ſubſtantiæ.Si enim ideo, quia gloria ſublimior eſt,adoratur,par erat,vt omnia inferiora ſuperioribus ſe in adorando inclinarent: Sed id ita non eſt: creatura ſiquidẽ creaturam non adorat, ſed quæ ſeruilis ſunt conditionis, Dominos:& quæ creaturæ ſunt, Deum adorationibus colunt.Petrus vero adorare volentem B Cornelium inhibuit,dicens: Quoniam & ego homo ſum.Angelus quoque Ioannẽ in Apocalypſi ſe adorare volentẽ,non admiſit, dicens, vide ne feceris: conſeruus enim ſum fratrum tuorum Prophetarũ,& ſeruantiũ verba codicis huius,Deum adora.Quocirca ſolius numinis eſt adorari,neque id ab Angelis ignoratur,qui quanquã cæteros gloria tranſcendunt, creaturas tamen ſe eſſe,neq; in claſſibus adorandorũ,ſed adorantium agnoſcunt ſe cõputari debere. Patrem certe Samſonis Manue volentem ſacrificium offerre Angelo, Angelus prohibuit his verbis:Non mihi ſed Deo offerto.Dominus contrà etiam ab Angelis adoratur.Scriptum eſt enim: Et adorent eum omnes Angeli Dei,idémque illi fit ab omnibus gentibus, vt ab Eſaia dictum eſt: Defecit Ægyptus & mercatus Æthiopum,& Sabæi viri excelſi ad te tranſmeabunt,tibíq; erunt ſerui:deinde continuo,Et adorabunt,& tibi ſupplicabũt:&, Non eſt Deus præter te:& diſcipulos ſe adorare permittit,& plene illos inſtruit, dum indicat quiſnam ſit: Nõne vos me dicitis dominũ & Magiſtrũ?& recte dicitis,ſum etenim.Thomã item,ita ipſum alloquentẽ,dominus meus & Deus meus,verbis illis vti concedit,quin potius gratũ acceptũque habet,nihílq; impedimẽti opponit,quo minus hæc verba pronũciaret.Eſt enim ipſe,vt & C alij Prophetæ dicunt,& Dauid pſallit,Dominus virtutũ nobiſcũ & Sabbaoth :quod ex interpretatione eſt,Dominus exercituũ,& Deus verus & omnipotens: Etiam ſi Ariani rũpantur,nõ ipſe adoratus fuiſſet,non iſta de eo dicta fuiſſent,ſi vllo modo creatura fuiſſet.Nunc autẽ,quia creatura nõ eſt,ſed proprium ex ſubſtantia Dei adorandi germẽ,& naturalis Filius,ideo adoratur & Deus creditur,& dominus exercituũ eſt,& author & omnipotens eadẽ ratione qua pater ipſius: Eius enim verba ſunt:Omnia quæcunque Pater meus habet, mea ſunt:Filij enim propriũ ea quæ patris ſunt, poſſidere: ac talẽ eſſe,vt in eo pater ſpectetur, & per eum omnia fiant,& in eo omniũ ſalus perficiatur & cõſtituatur.Quin & iſta ab iis ſciſcitari non incõgruũ fuerit,vt refutatio hæreſeos clarius appareat: Quũ omnia ſint condita, omniáq; ex nihilo cõſtituta ſint,atq; adeo ipſe Filius pro veſtra ſententia ſit res cõdita,& vnus ex nõ entibus, quid ita per eum ſolũ fecit omnia,& ſine eo factũ nihil?aut cur,quũ omnia ibi facta nominẽtur,nemo in eo numero Filiũ intelligit,ſed creaturas dũtaxat?quũ autem de Verbo loquũtur Scripturæ,ne hic quidẽ illum vnum ex omniũ numero eſſe ſentiunt?ſed eum cũ Patre in eodem ordine conſtituunt,in quo omniũ curam & ſalutẽ operatur Pater,præſertim quũ in poteſtate D eius erat,eodẽ præcepto,quo Filius creatus eſt,creare vniuerſa.Nõ enim fatigatur Deus præcipiendo,neq; viribus deſtituitur ad vniuerſitatis procreationẽ,vt nuſquam niſi ad ſolum filiũ procreandum par ſit:ad reliquorũ autem architectationẽ,miniſterio & auxilio filij indigeat. Neq; in moram coniicitur,quodcunq; ille vult fieri.Statim enim,vt voluit, extitere omnia, & volũtati eius nemo reſtitit.Qua de cauſa igitur nõ omnia facta ſunt à Deo, eodẽ præcepto quo factus eſt Filius?aut cur per filiũ,qui & ipſe factus erat,facta ſunt omnia? reſpondeãt mihi (quæſo)ad has percunctationes. Deſtituuntur quidem omni ratione, ſed tamen iſta in mediũ adferunt in diſputando de filio:Deũ volentem creatitiã naturam producere,quum vidiſſet eã puritatis ſuæ,& architectationis participem eſſe non poſſe, condidit primus & fecit vnus vnũ,eúmq; appellauit ſuũ filium & Verbũ,vt illo condito reliqua deinde per eum condi poſſent.Hęc nõ ſolũ dixere,ſed & ſcribere auſi ſunt Euſebius & Arius,& qui idolis ſacrificauit Aſterius.Quis igitur ob iſta eos nõ plane impietatis condẽnauerit?quã, vbi cum multa ſtulta citra omnem pudorem miſcuerunt,nihil verecundantur ita contrà veritatem debacchari.Si enim dixerint ob fatigationem non ſuffeciſſe Deum ad reliquorum procreationem, ac ideo filium condidiſſe

Pſal. 2. Matth. 3.

Adorari ſolius Dei eſſe. Act. 10 Apoc. 22.

Iudic. 13 Chriſtus adorandus. Pſal. 96. Eſa. 45 Sap. 12. Ioan. 17. Ioan. 20

Pſal. 45.

Filius ſuccedit authoritati patris. Interrogatio.

Arii, Euſebii & Aſterii impietas.

A condidiſſe,occlamabit aduerſus eos tota rerum vniuerſitas,quòd nefaria & indigna de Numine loquantur,quod ſcriptis ſuis atteſtatur Eſaias, Deus æternus,qui conſtruxit fines terræ, non eſuriet neque delaſſabitur,neque eſt inueſtigatio cogitationis eius. Quòd ſi Deum quaſi faſtidioſum dedignabundúmq; creandi,vnum duntaxat Filium condidiſſe velint, eíque condito reliqua deinde condenda mandaſſe quaſi vicario & ſuccenturiato, id & indignum Numine in quo nihil eſt faſtus,& ab ipſo domino refellitur,cuius ea verba ſunt:Nónne duo paſſeres aſſe veneunt?non tamen ne vnus quidem ex iis in terram cadet ſine Patre veſtro, qui eſt in cælis.Ac rurſum,Ne anxij ſitis pro anima veſtra quid comedatis, aut pro corpore veſtro quid induamini,nónne anima pluris eſt quàm alimentum?& corpus quàm indumentum ?Reſpicite ad volucria cæli,quòd nec ſeminent,nec metant,neque congregent in horrea ſua,& pater veſter cæleſtis paſcit illa:nónne vos illis multo præſtantiores eſtis? Quis poteſt ex vobis ſolicite cogitando adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?& cętera quæ ſequuntur. Quòd ſi Deo non indignum videtur,vſque ad illa minuta curam ſuam extendere, capillos ſcilicet capitis, paſſeres,fœnum,non indignum quoque illi viſum fuerit ea procreare. Quo-

Eſa. 55.

Matth. 10 Matth. 6

Matth. 6

B rum enim curam tutelámq; ſuſcipit,horum etiam conditor eſt per ſuum Verbum : alioqui iſta dicentibus gratior adhuc abſurditas occurrat.Diuidunt enim mundi architecturam ,& creaturas mundi, partímque eas Patris, partim filij operibus attribuunt , cum oporteret aut omnia cum filio à patre fieri:aut ſi per Filium omnia fiunt,nequaquam dicere Filium vnum ex iis eſſe, quæ facta ſunt.Iam & iſta ratione eorum veſaniam redargueris: Si verbum quoq; factitiæ naturæ eſt,& factitia natura impotens eſt recipere in ſeipſam Dei operam,qui,quęſo, Verbum ſolummodo,ex omnibus potuerit ab ingenita puriſſimáque ſubſtantia dei (vt vos dicitis)procreari?Neceſſum enim eſt,ſi in eo id potuit fieri,idem in omnibus quoque potuiſſe fieri:aut ſi id in nullo poſſit fieri,eandem impoſſibilitatem in Verbo exiſtere: nam & ipſum illud ſecundum veſtram opinionem ex rebus creatis eſt.Rurſus,ſi ob id, quia nequibat creatitia natura particeps eſſe Diuinę in ſe impenſæ operæ, opus fuit interuentu adminiſtratoris & vicarij,prorſus neceſſum eſt,quum Verbum factitia & creatitia res ſit , ipſum quoque , vt fieret mediatore indiguiſſe:quippe,quum & ipſum ſit creatitiæ naturæ, quæ Dei operæ in ſe recipiũdæ idonea non eſt,ſed mediatorem requirit. Iam ſi huius mediator repertus ſit, ſtatim

Abſurda.

C & huic ipſi mediatori alius mediator reperiundus eſt,atque ita ſemper altiora petendo, inuenies ingentem affluxum mediatorum,ac proinde impoſſibile fuerit ſubſiſtere rerum naturã, ſemper mediatore indigentem quum mediator eſſe non poſſit ſine mediatore, eò quòd omnia ſint creatitiæ naturæ,quę particeps eſſe nequit,prout vos dicitis,diuinæ operationis.Quãta igitur dementia ſcatent,quæ eos ita infatuat,vt quæ iam facta ſunt,nequiuiſſe fieri arbitrẽtur,aut fortaſſe ne nunc quidem ea condita eſſe imaginabuntur , vtpote etiamnum mediatorem illum requirentes.Nam ſecundum iſtam impiam tantopere & deliram ſententiam , ne extiterit quidem rerum natura,eò quòd nuſquam inuenias iſtiuſmodi mediatorem.Cæterum,illud dicent,Ecce per Moſen eduxit populum ex Ægypto,& per eundem , qui homo fuit,legem dedit,vt poſſibile ſit per ſimilem ſimilia fieri. Id illos obtecta fronte dicere conueniebat,ne magnum pudorem confuſionémque referrent. Moſes enim non ad condendum miſſus eſt,neque vt quæ non eſſent,ad eſſentiam euocaret,aut conderet homines ſecum eiuſdem generis,ſed vt tantummodo miniſter eſſet ſermonis ad regem Pharaonem & ad populum Iſraëliticum.Cæterum, iſthic immane diſcrimen eſt, quum adminiſtrare creaturarum

Num. 23.

Quod adminiſtrare ſit creaturæ, Dei verò ſolius creare.

D vt ſeruorum ſit: condere verò & creare ſolius ſit Dei,eiuſque Verbi & Sapientiæ.Ideoque in condendi ratione non alium inueneris,niſi ſolum Dei Verbum:Siquidẽ in Sapientia,& facta ſunt omnia,& ſine Verbo factum eſt nihil.Ad miniſterium autem non vnus,ſed ex omnibus plures ad manum præſto ſunt, quos Dominus, ſi velit, amandet. Multi enim Archangeli , multi Throni,multæ Poteſtates,& dominationes , millies millia , & decies millies centena millia miniſtrorum adſiſtunt & apparent,qui ſe promptos offerant vt emittantur.Et Prophetæ item multi,Apoſtoli duodecim,& Paulus atque adeo Moſes ipſe,& Aaron cum eo,& poſt eos alij ſeptuaginta qui impleti fuere Spiritu ſancto,quemadmodũ Moſi Ieſus Naue,Ieſuverò Naue iudices, iudicibus porrò non vnus aut alter,ſed multi reges ſucceſſere. Si igitur creatura erat,& vnus ex conditis rebus Filius,ſequeretur plures eſſe huiuſmodi filios , vt plures habeat miniſtros Deus,quẽadmodũ ad alia negocia ingẽs turba ſuppetit.Quòd ſi id nuſquã ſub oculos cadit,& multę ſunt creaturę,ſed Verbũ dũtaxat vnũ,quis nõ vel inde cõtuetur Filiũ eminere præ cęteris,& nõ ęqualitatẽ cũ rebus creatis,ſed cũ patre proprietatẽ ſuã habere?vnde nõ plura,ſed vnum ſolummodo Verbum vnius patris,vnáque vnius Dei Imago credenda eſt.

Dan. 7.

Sed ecce,inquiunt,vnus ſol eſt,& vna terra.Dicant ſtolidi,& vnam eſſe aquam,vnum ignem, A vt viciſſim audiant,eorum quæ creantur, vnumquodque ſingulum eſſe,atque vnum ratione ſuæ ſubſtantiæ:ſed tamen ſecundum miniſterium officiúmque illis demandatũ, vnumquodque per ſe ſolum non idoneum ſatis ac ſufficiens habetur.Dixit enim Deus,Fiant luminaria *Gene.1.* in firmamento cæli ad illuſtrationem terræ,vt diſcrimen adferant inter diem & noctem: & *Gen.1.* ad ſigna,conſiſtant,& ad tempora,& ad dies,& annos.Deinde ait,Et fecit Deus duo luminaria magna,luminare maius ad exordia dici, luminare minus ad exordia noctis, & ſtellas:& poſuit ea in firmamento cæli, vt illuminarent terram,& initia dici ac noctis facerent,Ecce tibi plura luminaria,non ſolem duntaxat aut lunam ſolummodo,quæ quidem ſingula vnica ſunt ratione ſuæ ſubſtantiæ,ſed tamen omnium vnum & commune miniſterij officium, & quod in vno deficit,in altero adimpletur,vſuſque illuminandi ab omnibus conficitur. Sol enim diurno ſpacio ius facultatemque habet illuſtrandi:luna autem per noctem, ſtellæ deinde vnà cum iſtis tempora & annos perficiunt,& vnumquodque illorum pro ſigno conſtituitur ad rerum vſum ac neceſſitatem.Ita quoque terra non ad omnia deſtinatur,ſed ſolummodo ad fructus procreandos,& ad ingreſſum animantium ſuſtinendum. Firmamentum item *Gen.1.* B vt diuidat inter aquas & aquas,ſitúſque luminarium in eo deputatus eſt. Eodem modo quoque ignis & aqua cum cęteris omnibus,naturam accepere,vt corpora inde componerentur. In ſumma,nihil omnino ſibi ſolum, ſed ſingula veluti membra, iſtum mundum,quaſi vnum corpus abſoluunt.Si igitur ita quoque de Filio ſentiunt,lapidentur ab omnibus,eò quòd Verbum partem aliquam vniuerſitatis exiſtiment,eámque non idoneam aut ſufficientem ad demandata officia,ſine aliorum viribus. Si autem illud euidenter impium eſt,agnoſcant Verbũ non aliquod ex numero creatitiarum rerum,ſed Patris proprium:& vnicum Verbum, & re-
Arianorũ impietas qua dicunt filium Dei eſſe creaturam. tum creatarum opificem eſſe.*Negant id iſti,aiuntq; eum creaturam eſſe,& vnum ex rebus conditis,à magiſtro & opifice didiciſſe condendi,creandiq; rationẽ,atque ita quoque miniſte-
Abſurdũ. riũ præbuiſſe magiſtro ſuo Deo.Hac enim perſuaſione imbutus Aſterius ſophiſta,auſus eſt in ſcriptis inficiari Dominum, non animaduerſa eius rei abſurditate:Si enim creandi ratio doceri poteſt,videant ne ipſum Deum referant,non natura,ſed ſcientia conditorem rerum eſſe factum:adeo,vt ab ea facultate excidere queat.Poſtremò,ſi ſapientia Dei diſcendo,ſibi vſum rationémq; creandi comparauit,qui ſapiẽtia eſſe poſſit,quum adhuc indigeat inſtitutione?& C quidnam erat antequam in diſciplina proficeret?Sapientia enim nondum erat,vtpote,deſti-
Abſurdũ. tuta legitima inſtitutione.Vanum igitur quiddam erat,ac neutiquam ſubſtantialis ſapientia, quippe,quę ex profectu nomen ſapientiæ obtinuit, neque diutius ſapientia futura eſt, quàm id quod didicit,memoria retinuerit.Quod enim non ex natura alicui,ſed ex doctrina obuenit,id aliquando dediſci poteſt.Talia autem dicere de Verbo Deo, Chriſtianorum non eſt, ſed ethnicorum.Si enim per doctrinam, creandi facultas comparatur, imbecillitatem & in-
Inuidentiã & imbecilitatem in Deo Ariani conſtituunt quo modo. uidentiam in Deo vecordes iſti conſtituunt:Inuidentiam quidem,quod non multos conditores erudiit,vt quemadmodum multi ſunt Archangeli & Angeli, ita quoque multi conditores circa ipſum verſentur:Imbecillitatem verò,quòd non ſolus potuit efficere,ſed cooperatore & adminiſtro indiguit,cùm tamen extra controuerſiam ſit, creatitiam naturam à ſolo Deo creari poſſe:ſiquidem pro illorum ſententia,Filius creatitius à ſolo Deo potuit creari.Cęterũ,nullius indigus eſt Deus,abſit:ipſe enim dixit, plenus ſum : neque ex doctrina Verbum
1.Cor.1 conditor factum eſt,ſed quum ſit imago & ſapientia patris,quæ patris ſunt facit:neque ad miniſterium creandarum rerum à Patre eſt conditus. Ecce enim, iam ſubſiſtente Filio, ipſe D Pater operari conſpicitur, vt à Domino noſtro dictum fuit:Pater meus vſque nunc operatur, & ego operor.Si igitur ſecundum vos ideo conditus eſt Filius,vt cætera, vbi ipſe iam creatus erat,crearet,& pater tamen poſt editum Filium operetur, ocioſa ſuperuacuaque fuerit Filij iſtius in rerum naturam introductio.Nam cur alioqui,quum cõdere hanc rerum vniuerſitatis fabricam vellet,mediatorem conquiſiuiſſet,quaſi eius voluntas non ſatis potens ſit ad ea
Pſal.113 conſtituenda,quæ ipſi placuerint? quum tamen inquiunt Scripturæ:Omnia quæ voluit,fecit: voluntati enim eius quis eſt qui reſtitit? ecce tibi voluntatem parem ſufficientemq; ad vniuerſitatis architecturã.Superuacuus ergo hic iterum mediatoris vſus.Nam illud exemplũ veſtrũ de Moſe,& ſole,&luna,iam oſtenſum eſt friuolum eſſe.Illud quoq; vos denuo redarguet: ſi Deus volens creatitiã naturam producere, ac ſuper ea re deliberans, Filium in eo vſus procreauit,pro veſtra opinione,vt per eum nos ædificaret:animaduertite, quàm audax ſit impietas in veſtris verbis:primũ,quia apparebit Filiũ propter nos,nõ nos propter Filiũ cõditos eſſe. Non enim nos eius cauſa creati fuerimus,ſed ille noſtri:adeo,vt ipſe nobis,nõ nos illi gratiam debeamus

A debeamus,quemadmodum mulier viro.Non enim inquit Scriptura , vir creatus eſt propter *1.Cor.11.* mulierem,ſed contrà,mulier propter virum.Igitur ſicuti vir imago eſt & gloria Dei , & mulier gloria viri eſt,ita & nos quidem Dei imago,& ad gloriam eius creati fuerimus:Filius cõtrà noſtri imago fuerit:& ad noſtram gloriam exiſtere inceperit. Et nos quidem vt eſſemus, *Chriſtus an noſtri cauſa factus ſit homo.* creati ſumus:Filius verò propter nos,nõ ipſius cauſa vt eſſet,ſed ad noſtri vſum, veluti inſtrumentum quoddam conditus fuerit:adeo,vt nos non ad eius vſum,ſed ille ad noſtri vtilitatem neceſſitatémque in rerum naturam prodierit:qui(quæſo)non omnium ſtoliditatem tranſcẽdunt,qui iſtiuſmodi vel duntaxat in cogitationem admittunt? Nam ſi propter nos Verbum factum eſt,prius illud quàm nos apud Patrem non fuerit.Non enim quum illud in ſe haberet ,de nobis,ſed quum nos haberet,de illo cogitauit, quemadmodum iſti dicunt.Iam,ſi illud conceditur,plane ſequitur,vt Pater filium ſibi noluerit:non enim volens eum creauit,ſed quum nos vellet, noſtri gratia eum inſtituit:poſt nos enim de eo cogitauit, adeò, vt ſecundũ impios ſuperuacuè ſit filius editus,qui in hoc editus eſt,vt eſſet inſtrumentum eorum, quorum gratia creatus eſt.Sin autem filius,vt ſolus potens à ſolo Deo conditus eſt , nos autem vt
B impotentes ab eo facti ſumus,cur non potius ante omnia de filio vt potente , quàm de nobis cogitat ac deliberat? aut cur potentem imbecillibus non anteponit?aut cur eum primum faciens,non primum de eo deliberabat?aut cur de nobis primum deliberans, non primo quoque tempore nos produxit,quum ad omnium rerum conſtitutionem eius voluntas ſufficiebat ? Sed illum quidem primum condit,de nobis autem primum cogitat:& quum nos velit ante mediatorem,nos tamen creare volens,ac de nobis deliberans,creaturas appellat : illum autem,quem propter nos architectatur,Filium & ſuum hæredem appellat. Atqui oportebat nos,quorum gratia illum producit,filios potius appellari:aut illum qui re vera filius eſt de eo prius cogitare,eúmque velle,per quem omnes nos facit. Iſtiuſmodi quidem ſunt vomitus & *Hęreticorũ nauſei & vomitus.* nauſeæ hæreticorũ,non tamen veritatis ſententia obiceri debet , ſed magna imprimis voce enuncianda eſt:Dei ſcilicet Verbũ non propter nos, ſed nos propter ipſum extitiſſe , & in eo *Solutio.* condita eſſe omnia.Neque enim ob noſtram imbecillitatẽ,is qui potens erat, à ſolo Deo creatus eſt,vt Deus nos per eum,veluti per inſtrumentũ ædificaret,abſit , non ita eſt .Nam ſi Deo placuiſſet nullas creaturas producere,nihilominus tamen Verbum apud patrem , & pater in
C eo fuiſſet.Creaturas certe impoſſibile erat ſine eo fieri,atque ideo per eum factæ ſunt , idque non immerito.Quum enim Verbum proprius ſit ſubſtantiæ Dei filius, & ex eo extiterit , & in eo cõſiſtat,vt ipſe dixit:fieri nõ potuit,quin omnia per eum opera efficerẽtur. Vt enim lux *Simile. Gen.1.* ſuis radiis omnia illuminat,& ſine eius radiis nihil illuſtrari quiuerit: ita quoq; & pater veluti per manũ in verbo ſuo operat⁹ eſt omnia,& ſine eo nihil facit.Dixit igitur Deus(vt inquit Moſes)fiat lux,cõgregetur aqua,& producat terra,& faciamus hominẽ.Dauid quoq; modulatur, *Pſal.32* Ipſe dixit,& facta ſunt:ipſe mandauit & creata ſunt.Dixit,nõ vt in rebus humanis adminiſter aliquis audiret,auditamq; loquentis voluntatẽ opere præſtaret:id enim propriũ eſt rebus creatis:de Verbo autẽ id cogitare aut dicere abſurdum fuerit.Eſt enim verbum Domini architectus,& rerũ author,& eſt patris voluntas:atq; inde eſt quòd nõ relatũ eſt à Scriptura, eum vel *Verbũ dei quid.* audiſſe aliquo modo vel reſpõdiſſe,aut qualia tandẽ fieri ea vellet,percunctatũ fuiſſe: ſed potius dixit Deus,fiat,& ſubintulit, & ita factum eſt:nã quod placuit & voluit, id ſtatim verbo perfectũ atque abſolutum fuit.Quũ enim Deus vel Angelis vel aliis præcipit, vel cum Moſe loquitur,aut Abrahæ promiſſiones facit,tum is qui audit,ita reſpõdere inducitur, vt alius di-
D cat quomodo id ſcire potuero:alius verò,quæſo,alium deligas. Et rurſum , Si ex me ſciſcitati *Iob.9. Zach.* fuerint,quod nomen tibi ſit,quid reſpondebo illis?Et Angelus Zachariæ dixit,Hæc dixit dominus:Zacharias dominũ viciſſim percunctatur,domine qui in omnia imperiũ & poteſtatẽ habes,quouſque tandem non miſereberis Hieruſalẽ:& datur illi audire verba bona & cõſolatoria.Habet enim vnuſquiſque iſtorũ mediatorẽ,Verbum ſcilicet,& Sapientiã Dei indicãtem,quæ ſit voluntas patris.Quũ autẽ ipſum Verbum operatur & creat,non eſt illic aut percunctatio aut reſponſio:in Verbo enim eſt pater,& verbũ in patre:ſed ſufficit velle , & opus perficitur:vt illud dicere patrẽ,indicium nobis ſit voluntatis diuinæ:illud autẽ, & factum eſt ita,opus ſignificet,quod perfectũ fuit per Verbũ & Sapientiã,in qua eſt voluntas patris: & illud ipſum quod Deus dixerit,in Verbo cognoſcitur:omnia enim in Sapientia fecit, quippe, quum & Verbo Domini cæli firmati ſint, & vnus ſit Dominus Ieſus Chriſtus,per quem omnia,& nos per illum: Ex iſtis ſcilicet ſpectare licet, Arianos non contra nos pugnam habere ſuper hæreſi ſua,ſed id quidem eos ſimulare,quaſi nobiſcum ipſis bellum ſit, quum tamen re vera contra deitatem hoſtilia faciant. Si enim noſtra illa vox eſſet , Hic eſt Filius

meus dilectus,non magni momenti esset nostra de illis incusatio: nunc quum Patris sit ser- A
mo,& discipuli audiant, atque adeo ipse Filius de se loquatur, Ante omnes colles genuit me:
qui,quæso, non vti fabulosi gigantes, & ipsi quoque cum numinibus bellum conferere vi-
deantur?Linguam habent(vt ait Psalmographus) quasi gladium acutum ad impietatem, ne-
que ad Patris vocem tremiscunt,neque Patris Verbum reuerentia prosequuntur,neque San-
ctis fidem accommodant,quum alius scribat, eum esse splendorem gloriæ & characterem
Psal.35. *Psal.103.* substantiæ Patris, Christumque esse Dei potentiam, ac dei Sapientiam: Psalmographus au-
Hiere.26 *Ioan.1.* tem moduletur: Apud te fons vitæ,& in lumine tuo videbimus lumen: Et, Omnia in Sapien-
tia fecisti: Prophetæ item loquantur, Et factum est Verbum domini ad me: Ioannes quoque
in hanc sententiam prorumpat, In principio erat Verbum. Lucas itidem asseuerans, Quem-
admodum tradiderunt nobis ab initio ipsi,qui suis oculis viderunt, Verbique administri ex-
titerunt,nec à Dauide silentium habeatur,sed rursus dicat: Emisit Verbum suum, & sanauit
eos. Hæc omnia vt Arianam hæresim vbique mulctant & infamant, ita Verbi sempiternita-
tem indicant,illudque non externum diuersumque à Patris substantia,sed plane eiusdem na-
turę esse. Quando enim quis vidit lucem sine eradiatione?aut quis audebit characterem alie- B
num dicere ab ipsa hypostase?aut qui (quæso)non maxime insanit, qui vel in cogitationem
suam admittit,Deum aliquando irrationalem,hoc est,sine Ratione & Verbo,& insipientem
fuisse? Istiusmodi enim exempla,& istiusmodi similitudines edidit Scriptura, & quanuis im-
potens sit humana natura intelligere Deum, saltem tamen ex istis minutim & obscuriter,
quatenus datur,de eo intelligentiam colligeremus, & quemadmodum Deum existere, &
prouidentia mundum administrari,satis documento est rerum natura, quum ex magnitudi-
ne & pulchritudine creaturarũ,proportionabiliter conditor spectetur,adeo vt vocem naturæ
id suis verbis approbantis non requiramus,sed nunc audiendo scripturas,ad fidẽ inducimur,
nunc ordinem vniuersitatis, & coaptitudinem inter se partium contemplando, agnoscimus
horum omnium Dominum & conditorem Deum esse, eiusque in omnia prouidentiam &
admirabile imperium intellectu assequimur:ita quoque cùm in adstruẽda Filij Deitate suf-
ficiant superius dicta,superfluum mihi esse videtur & insaniæ plenum, eam rem in dubium
vocare,& hæretico more scisciatari,quomodo scilicet possit æternus esse filius? aut quomodo
possit ex substãtia Patris esse,vt non sit pars eius?quod enim ex aliquo est,id eius pars est:quod C
autem in partes diuiditur,integrum esse nequit. Istiusmodi sunt dissentientium ab orthodo-
xis callida vaframenta,quos tametsi antea in istis suis vaniloquiis redarguerimus, istiusmodi
tamen dictorum accurata sedulitas,& exemplorum intellectus probè reuincit vanam speciẽ,
Verbum patris patri esse consubstantiale. Probatio ab exemplo iubaris solis. ac præstigia scelerati dogmatis. Videmus enim Verbum semper esse,& ex Deo esse,& quid-
dam proprium eius substantiæ esse,vnde ortum duxit,cuiusque Verbum existit: neque in eo
esse prius aut posterius: Videmus enim iubar è sole identitatem solis habere,& tamen non di-
uidi substantiam solis, sed eam solidam & integram persistere: & iubar, quod inde pro-
fluit, ipsum quoque perfectum & integrum esse, nec lucis essentiam diminuere, sed vt
verè inde genitum,sese habere. Conspicimus Filium non aliunde,sed ex patre genitum, &
patrem tamen integrum perseuerare, & characterem personæ Patris semper existere:& filiũ
similitudinem & Imaginem Patris incommutabilem in se conseruare,vt qui hunc videat,vi-
deat in eo ipsam personam Patris,cuius character est: & ex efficacia characteris intelligimus
personæ ipsius veram Deitatem: id enim ipse Saluator docendo expressit,quum inquit, Pa-
ter meus qui in me manet,ipse ea opera facit quæ ego facio:& Ego,& pater vnũ sumus:&, Ego D
in patre,& pater in me. Quapropter primùm ab hostili ista in Christum hæresi petendum est
Ioan.10. vt in exemplis quæ de rebus creatis adduximus, istiusmodi diuisionem ostendant, vt dicant,
Ioan.10 Erat aliquando sol sine splendore: aut splendorem, proprium quiddam, ex substantia lucis nõ
Ioan.14. esse: aut esse quidẽ proprium quiddam,sed vti partẽ lucis disiunctúmq; ab eius natura: ac tum
demum diuidant Verbũ,& dicant illud alienum quiddam esse à mente, aut quod aliquando
non erat,nec propriũ quiddã,ac idem ex substãtia eius esse,aut partẽ eius esse per diuisionẽ. De
charactere quoq; & luce,& potẽtia,ita distinctiones diuisionésq; faciant, vt inter lucem, &
splendorẽ fecerunt,ac tum demũ de quibuscunq; rebus velint inania phantasmata concipiãt.
Quòd si impossibile est vt tale quid audeãt,qui,quæso,non magnificè insaniunt, qui se in iis,
quæ suprà res creatas,atq; adeo supra ipsorũ naturam sunt,frustrà extendunt,atq; ea,quæ fieri
nequeunt,aggrediũtur? Si enim in rebus creatis & corporalibus inueniũtur genita, quę partes
eorũ non sunt,ex quibus sunt genita,neq; per passionẽ inde abscessere,neq; substantias paren-
tũ diminuerunt: qui,quæso,non iterũ insaniãt,qui de incorporali & vero Deo scisciãtur,suspi-
cioséq;

A cioséque cogitant partes ibi & passiones locum habere, atque iterum diuisiones attribuũt im-
passibili & inuariabili Deo,vt hoc genere verborum,simpliciorum aures perturbent, & à ve-
ritate abducant. Quis enim audiens filium,nõ statim de eo cogitat,eum esse Patris sui propriũ
quiddam & natura genereque eundem? Quis item,qui audiuit in prima Christianismi sui in-
stitutione, Deum habere filium, & omnia suo verbo fecisse,non in eam sententiam,hoc ip-
sum excepit,vt nos iam nunc in præsentia sentimus? Quis,cum primum exorta fuit scelerata
Arianorum hæresis,non statim ad eorum verba obstupuit,velut aliena loquentium,& præter
sementem verborum quæ in catechismo acceperat, alia superseminentium? Nam principio
inseminatum fuit cuiusque animo,Deum habere Filium,Verbum & sapientiam, & Poten-
tiam suam,istaque ipsa esse Imaginem & Splendorem eius, vnde statim oboriebatur menti-
bus nostris ea cogitatio,Filium semper esse, & ex patre esse ac similitudine eius existere, &
æternum quiddam ex substantia Patris esse, adeo vt inter hæc nihil de creatitia conditione
Filij in mentem veniat. Cæterum,inimicus homo dormientibus cæteris,eam imaginationem *Arij fraus in suis erro ribus super seminadis.*
qua eum creaturam opinatur:& fuisse quando non erat: aut quomodo esse potuerit, animis
B mortalium clanculum superseminat:quod vbi factum est,malefica,& in Christum perdelis hæresis quasi lolium suppullulat: mox deinde qui eo furore afflati sunt, ac mente orthodo-
xa spoliati instar prædonum curiosissimè per insidias captant,audentque tandem dicere: Quo
modo potest Filius coæternus existere suo Patri? quum inter homines filius post patrem suum *Ariano rũ quæstiones.*
nascatur:& subindè,quum pater sit triginta annorum,cum demũ filius initia vitæ auspicetur:
& in summa,nullus vnquam filius erat antequam fieret: rursusque obmurmurant, quomodo
potest filius Verbum esse? aut Verbum, Imago Dei? quum hominum Verbum syllabis constãs
nihil sit,nisi indicium mentis,nihilque agat nisi quod prodat voluntatem loquentis,quod vbi
factum est,statim euanescit. Ita quasi obliti superiorum aduersus ipsos refutationum, istius- *Refutatio.*
modi vinculis impietatis sese rursus inno dant. Cæterum,id frustra faciunt: vincit enim eos so-
liditas veritatis,idque istiusmodi rationibus. Si de homine quopiam loqui se credunt,loquan-
tur de Verbo & Filio patris,quantumlibet humano more: Si contra de Deo illis sermo est ho- *Duplici modo loquendum de Christo.*
minum conditore,iam mihi nihil humani,sed ea quæ supra humanam naturam sunt, eos co-
gitare velim. Qualis enim est genitor,tale esse quoque id quod genitum est, necessarium est:
C & qualis est Verbi Pater, tale etiam fuerit Verbum eius. Homo igitur in tempore genitus,
& in tempore quoque & ipse prolem gignit: & quia ex non ente factus est, ideoque &
Verbum eius desinit, & non perseuerat. Deus autem, non vt homo, sic enim loquitur
Scriptura, sed ens est, & semper est, ideoque & verbum eius ens est, & semper est cum pa-
tre,vt splendor siue iubar lucis. Contra,hominum Verbum,vt syllabis constat,ita neque viuit, *Inter verbũ Dei & verbum hominis differentia.*
neque agendi vires possidet,sed solummodo est in loquente index mentis,& statim vbi enun-
ciatum est,præterit,neque vlterius apparet,quia nihil erat, priusquam enunciaretur, ideóque
neque viuit,neque agendi vires habet,neque hominis naturam possidet,idque ita accidit,quo-
niam homo est qui illud gignit,ex non ente sortitus est naturam: Dei autem Verbum, non(vt
sic dicam)enunciatorium est, aut sonus vocum,aut complexio dictionum, qua Deus singulis *Dei verbũ.*
rebus præcepit vt existerẽt,sed quale ex luce splẽdor, tale & ipsum est genitum quiddã & per-
fectum ex perfecto,ac proinde Deus est,& Imago Dei. Deus enim(inquit)erat Verbum. Verba
contra hominum nihil efficaciæ habent ad agendum,ideóque non verbis,sed manibus homi-
nes operantur,quoniam manus existunt,verba autem non existunt. E diuerso Dei Verbum(vt
D inquit Apostolus) viuum est & efficax, & penetrabilius omni gladio ancipiti,& pertingens vs-
que ad diuisiones animæ ac spiritus ac compaginum,& medullarum,& censor consiliorum-
que cordis,neque est vlla creatura inconspicua coram eo,omnia autem nuda & aperta oculis
eius,ad quod nobis est sermo. Opifex igitur est & conditor,& sine eo nec factum est quicquã,
nec fieri potest. Neque quærendum est,cur non tale sit Dei Verbum, quale nostrum est, quũ *Heb.4*
Deus nequaquam talis sit,quales nos sumus, quemadmodum dictum est, imo indecorum est
quærere,quomodo ex Deo Verbum sit,aut quomodo sit Dei splendor,aut quomodo gignat
Deus,& quis sit modus generationis Dei. Insanierit enim qui talia auderet: quoniã rem inef-
fabilem,& propriam Diuinæ naturæ,& duntaxat ipsi ac filio suo cognitam, verbis interpreta-
ri conatur. Simile est,ac si iidem quærerent, vbi Deus aut quomodo Deus sit, & quantus sit *Simile.*
Pater. Sed vt talia scisciatari impium est,& eorum qui Deum ignorant: ita quoque fas non est,
vt de filij dei natiuitate ad istum modum percunctationes facias,aut ad tuam naturam & im-
becillitatem modificare studeas deum ac dei Sapientiam. Non tamen ob id præter veritatem
aliquid cogitandum est: neque sic te in quæstione non explices,diffidendum est Sacris scriptu-

ris,quoniam melius est,hæsitabundos ignorata causa tacere & credere,quàm ideo non crede- A
re,quia hæsitent:ea potissimum de causa,quod qui hæsitat,potest aliquo modo veniam merere-
ri,quod quamuis quæsierit,intra quietem tamen maneat. Qui autem,eo quod in explicanda
causa hæsitet,fingit animo quæ nequaquam decent,atque ita de Deo indigna eloquitur,inde-
precabilem reportat suæ audaciæ punitionem. Potest enim in istiusmodi perplexitatibus ali-
quid lenimenti,quodque animo sufficiat,sibi ex sacris literis colligere, vt sumat in manus re-
cte scripta,atque inde in nostro Verbo exemplum mutuetur:quod,quemadmodum illud pro-
prium est nobis,& ex nobis existit, non autem genus aliquod operis extra nos à nobis factum:
ita quoque Dei Verbum proprium esse deo,& ex deo existere,sed non tamen vt tale sit quale
hominum verbum est:alioqui necessum esset,vt ratiocineris etiam Deum hominem esse: Ec-
ce rursum,hominibus multa & frequentia quotidie verba enascuntur, & prætereũt, eo quod
priora non maneant, sed euanescant: quod ideo contingit, quia mortales istorum verborum
patres,lubricas & prætermeabiles habeant ætates. Cogitationes vero quæ in mentẽ subeunt,
ex quibus ratiocinantur,& aliud ex alio colligunt tales sunt, sunt qualia illa, quæ loquuntur,
vnde fit, vt multa verba habeant & post multa verba nihil eorum incolume possideant. Si- B
mul enim,vt desiit quis loqui,absumptum,consumptumque est Verbum. Contra vero, Dei
verbum vnum est ac idem, & vt scriptum est,in æternum permanet,sine omni immutatione
non primum aut secundum,sed idem semper existens. Conueniebat siquidem vnius Dei, vnã
esse Imaginem,atque vnicum Verbum,vnicam item Sapientiam. Quapropter admiror, cur
isti,quum vnus sit deus,plures secundum sua excogitata imagines,sapientias,& verba introdu
cant,alterumque adhuc proprium & naturale Verbum patris existiment,in quo hunc filium
procreauit,quem verum Filium per metaphoram ac secundarium intellectum appellari cen-
sent:non aliter quàm & vitis,& via,& ianua,& lignum vitæ, sapientiaque nomine tenus nun-
cupatur:esse tamen nihilo ob id minus & alteram sapientiam,propriam & veram Patris inge-
nitam illam & coexistentem, cum ipso, in qua, quum hunc alterum creasset,nominauit eum
ex participatu naturæ illius sapientiæ,sapientiam. Neque ista duntaxat in verba eruperunt,sed
& Arius ea in sua Thaleia scriptis commendauit. Sophista quoque Asterius eadem illa volu-
minimus complexus est,vt superius recensui,idque ad istum modum: Non dictum est à bea-
to Apostolo,se Christum prædicare illam dei virtutem,sed sine pronomine aut emphasi, dei C
virtutem. Sed aliam esse dei virtutem eamque propriam insitamque deo & eum eo existentẽ,
ingenitam quidem,sed tamen genitabilem, vtpote,quæ Christum genuerit & architectatricẽ
totius mundi,cuius idem in epistola ad Romanos inter docendum commeminit,dum inquit,
Rom.1 Inuisibilia eius ex creatione mundi operibus animaduersa perspiciuntur: perspicitur quoque
eadem ratione æterna eius potentia & diuinitas. Quemadmodum enim in hoc loco diuini-
tatem (de qua hic mentio est) nemo dixerit Filium esse, sed patrem: ita quoque arbitror
æternam eius potestatem & diuinitatem, non vnigenitum filium esse: sed ipsum genitorem
Patrem esse. Atque ideo Apostolum, aliam Virtutem dei & Sapientiam narrare, quæ sub
nomine Christi intelligitur. Ac populo post ipse Asterius dicit: Atqui æterna eius potestas &
Sapientia,quam sine initio esse,& increatam veritatis rationes demonstrant, vna haud dubie
eademque habenda est,sed tamen multæ singulatim ab ea sapientiæ sunt conditæ, quorum
primogenitus & vnigenitus est Christus. Cæterum illæ quotquot sunt,à principe dominaque
pendent,& omnes virtutes conditoris,in cuius ministerio sunt,appellantur, quemadmodum
Propheta, locustam in pœnam scelerum à deo vt diras illatam, non simpliciter potestatem, D
sed magnam potestatem ab ipso etiam deo appellaram scribit. Dauid quoque in multis Psal-
Psal.148. mis,non Angelis solummodo,sed & Virtutibus præcipit,vt deum collaudent. Talia,si vel tan-
tummodo ore sonuerint,an non digni sunt habendi quouis odio? Si enim, vt ipsi arbitrantur,
non ex eo,quod è Patre sit genitus: neque ex eo quod proprium quiddam ex eius substantia
sit,filius nuncupetur:sed ob rationalia,ratio:& ob ea quæ erudiuntur, sapientia: & ob ea quæ
fortificantur,fortitudo censetur,omnino sequitur,vt solum propter eos, qui in filios adoptan-
tur,filius sit appellandus. Et fortasse ob ea quæ sunt,id habet,vt sit,secundum mentis cõceptio-
nem. Quid igitur illi fit reliqui? nihil enim horum solide esse poterit,quum ea in eo nomine
tenus duntaxat inhæreant,& essendi inane simulachrũ addant,dum istis vocabulis à nobis co-
honestatur. Atqui, ista diabolica vecordia est,& fortasse deterior quàm diabolorum, quoniã
eos re vera subsistere volunt:dei autem Verbo non nisi nomine tenus essentiam tribuant. An
non hæc monstra prodigiáque verborum,Sapientiam censere coexistere cum Patre,nec tamẽ
eam fateri Christum esse,sed multas esse creatitias virtutes,& sapientias:& ex eorum numero
Christum

Ad hæsitantes in fide consilium.

Simile.

Verbum dei vnum, idẽ, & æternũ semper. Arianorũ errores.

Quos errores commẽdauerit Arius in sua Thaleia Asterii scripta.

Scriptorũ Asterii refutatio.

A Christum vnum esse,& erucæ & locustæ comparabilem? An non hæc summa vafricies, quod
quum ex nobis audiissent, Verbum cum Patre simul coexistere, statim obmurmurent, ergo
duos pariter ingenitos pronunciatis? Nec vident quum ipsi dicant ingenitam esse Sapientiam
id genus querelæ in ipsos competere. Nam & illa quoque eorum sententia est prorsus stolida,
qua dicunt,vnigenitam Sapientiam & coexistentem cum Deo, Deum esse. Quod enim coe-
xistit, non secum,sed cum altero coexistit: quemadmodum & domini nostri Euangelistæ lo-
quuntur,quòd coexistebat siue aderat discipulis suis,ac proinde non sibi, sed discipulis adfuit,
nisi compositum aliquem Deum introducere velint:in cuius naturam coinserta sapientia fuit
& ad complementum integritatemque ipsius substantiæ data eaque ipsa ingenita:quam scili-
cet & opificem mundi volunt,vt mundi opificio Filium dispolient. Omnibus enim vim ad-
hibent & torquent,ne verum sensum de Filio concipiant. Nam vbi in Sacris literis repererunt
aut ex quo tandem audiuerunt,alterum adhuc esse Verbum,aut alteram sapientiam, præter
Filium,vt ista sibi aliquo iure comminiscerentur? Scriptum est siquidem, Nõne verba mea ve
luti ignis,* & securis incidens petram? *Et in Prouerbiis: Docebo vos verba mea: sed ista quo-
B que mandata & præcepta æstimanda sunt,quæ per proprium suum,& vnicum,& verum Ver-
bum elocutus est deus,de quibus mentionem fecit Psalmista: Ab omni via mala coercui pe-
des meos,vt seruarem verba tua. Istiusmodi igitur verba diuersa esse à se etiam ipse Saluator
per se indicat,quum inquit: Verba quæ ego locutus sum vobis. Non enim istiusmodi verba so-
boles aut filij sunt,aut tot rerum opifices, neque tot imagines vnius dei, neque tanto numero
sunt ij,qui pro nobis homines facti sunt, neque ex multis vnus conflatur, qui secundum Ioan-
nem caro factus est: sed is,qui vnicum est dei Verbum, ab Ioanne euangelizatur caro esse fa-
ctus,& omnia per illum condita esse. Ideóque de solo domino nostro Iesu Christo,& de eius
cum Patre vnitate scripta exhibitáque sunt testimonia, dum & Pater declarat sibi vnicum es-
se Filium, & Sancti discipuli qui id didicerant, oratione profitentur, vnum esse verbum, &
hoc ipsum vnigenitum, & opera ab eo edita pro testimonio sint,omnia visibilia & inuisibilia
per illum condita esse, & sine ipso conditum esse nihil. De secundo autem verbo, aut vl-
lo alio, nulla prorsus apud illos cogitatio, neque sibi verba aut sapientias confingunt, quo-
rum neque nomina neque acta à scripturis produntur, sed tantummodo ab istis hæreticis
C nominantur: Ipsi enim authores sunt huius commenti, hostilisque in Christum adinuen-
tionis, qui nominibus Verbi & Sapientiæ abutuntur, aliaque sibi confingentes, inficiantur verum dei Verbum esse, & veram & vnicam Sapientiam Patris, Et sese Manichæis
æmulos præbent. Nam & illi,inspectis dei operibus, abnegant vnicum & verum deum exi-
stere,aliumque sibi comminiscuntur,cuius tamen neque opus vllum,neque testimonium ex
Sacris literis producere queunt. Quare,si neque intra verba reperitur alia sapientia præter ip-
sum Filium,neque à Patribus quicquam tale accepimus, à quibus & confessione agnoscitur,
& scriptis proditur, Sapientiam ingenitam esse, vnáque cum Patre coexistere, ac propriam
illius esse,mundique architectatricem habendam,nimirum ea ipsa fuerit Filius,qui vel secun-
dum istos æternaliter cum patre coexistit: ipse enim est opifex rerum, vt scriptum est, Omnia
Psal.103 in Sapientia feciſti. Quin & ipse Asterius veluti eorum oblitus quæ prius scripserat, in sequẽ-
tibus itidem vt Caiphas inuitus dum gentilibus obluctatur, non multas sapientias numerat,
aut erucæ mentionem facit,sed vnam sapientiam agnoscit, ad hunc modum scribens: Vnus
quidem deus Verbum siue Ratio: multa tamen rationalia, & vna quidem Sapientiæ & boni-
D tatis substantia & natura, multa tamen sapientia & bona. Ac paulo post iterum: At quínam
sunt quos filios dei appellare non dedignantur? num & hos quoque esse verba asseuerabunt,
aut Sapientias plures introducent? Siquidem impossibile est, vt quum vnum sit verbum, vná-
que Sapientia multitudini filiorum, Verbi substantia impertiatur, aut nomen sapientiæ indul-
geatur. Miri igitur nihil,si contra veritatem Ariani pugnent,quum in sua quoque offensantes,
alij in alios impingant, interdum multas sapientias, interdum vnam esse asseuerantes, ac nũc
erucæ Sapientiam comparent, nunc Patri coessentialem esse, & propriam illius ipsius virtutẽ,
eamque ingenitam dicant. Et quum nobiscum depugnant, eo quòd asseueremus semper Dei
Verbum fuisse, ipsi quoque suorum obliti, Sapientiam cum deo increatim coexistere dicunt
Ita per omnia in tenebris volutantur, dum & veram Sapientiam abnegatam volunt, & eam
quæ non est indagant,alium,sicuti Manichæi deum sibi comminiscentes,& verum deum in
ficiantes. Sed audiant & cæteræ hæreses vnà cum Manichæis, Christi Patrem vnum esse na-
turæ conditorem & opificem, per suum Verbum, Audiant priuatim & Ariomanitæ, vnum es-
se Dei verbum,& solum,& proprium & genuinum,eundẽq; ex ipsius Dei substãtia filium, ha-

Arianorũ pertinacia & iniquitas in veritate obruendat

In Graco non habentur.

Verba in plurali quid.

Ariani Manichæorũ æmuli.

Asterius vnam sapientiã agnoscit sibique contradicit. Ioan. 8.

Asterii scripta.

Ariani si bi dissidentes.

Ariani & Manichæi in quo conueniunt.

beréque cum Patre ſuo inſeparabilem deitatis vnionem, vt ſæpius iam diximus, vtpote ita edocti ab ipſo ſaluatore. Alioqui, ſi ita ſe non habeat, cur per eum pater creat, & in eo reuelatur, cui vult, eóſque illuminat? aut cur, dum initiamur Baptiſmate, vnà cum Patre Filij quoque nomen recenſetur? Nam vt pater ſit inſufficiens, nefaria vox eſt: ac ſi ſufficiens eſt, quæ piorum hominum ſententia eſt, quis vſus Filij, vel ad creationem, vel ad Sanctum lauacrũ? Quæ enim congruentia coaptitudoque cum creatore? aut cur id quod factum eſt, connumeratur cum factore, ad initiandi perfectionem? aut cur ſecundum vos, Fides in vnum creatorem, & in vnam creaturam traditur? Si enim, vt coaptemur deitati: quid opus eſt creatura? ſin autem, vt couniamur filio, quem creaturam vultis, ſuperflua ſecundum vos in Baptiſmatis ratione, filij nuncupatio. Nã Deus, qui illũ filiũ reddidit, ſatis potens eſt, vt nos quoque ſibi filios reddat. Alioqui, ſi creatura eſt filius, cũ vna ſit natura rationalium creaturarum, nulla omnino creaturæ à creatura opitulatio inferri poterit, eo quod omnes indigeant gratia Dei. Paucis quidem ſuperius diximus, congruenter per eum facta eſſe vniuerſa: ſed tamen quia ſeries dicendi nos ad mentionem Sacri Baptiſmatis adduxit, neceſſum eſt vt de ea re, quemadmodum & ſentio & credo verba faciamus. Non enim, quaſi non ſufficiat Pater, ideo vna connominatur & Filius, neque id temere fit aut fortuitò: ſed quoniam filius eſt Verbum Dei, & propria Sapientia, Splendorque illius, & cum eo, vtpote cum Patre ſuo ſemper exiſtit, ideo impoſſibile eſt vt præbente Patre, nõ præbeat in filio id ipſum quod præbet: In patre enim eſt Filius, vt ſplẽdor in luce: Siquidẽ Deus, nõ vt impotẽs, ſed vt Pater in ſua ſapiẽtia fundauit terrã, & ſuo verbo cõdidit omnia, & Sacrũ Baptiſma in Filio cõfirmat. Vbi enim Pater, ibi & filius: vt vbi lux ibi ſplendor: & vt Pater operatur, ita & Filius, quemadmodũ Saluator ſuiſmetipſi⁹ verbis indicat: Quæ video Patrem facientem, ea quoque & ipſe facio. Eadem ratione, vbi Baptiſmus datur: quem baptizat Pater, baptizat & Filius: & quem filius baptizat, is in Spiritu Sancto initiatur. Rurſum, ſicut ſole lucente, dixeris ſplendorem illuminare: vna enim eademque hic lux eſt, quæ neutiquam à ſole diuidi aut abſcindi poteſt: ita rurſus, vbi Pater eſt vel nominatur, ibi omnino & Filius exiſtit. Nominatur autem Pater in baptiſmate, neceſſarium ergo eſt, & filium vna nominari. Eáque de cauſa, vbi Chriſtus ad Sanctos promiſſiones edit, ita locutus eſt: Veniemus ego & pater, & manſionem apud eum facimus. Et rurſum, vt quemadmodum ego & tu vnũ ſumus, &c. Vna quoque eademque gratia eſt quæ in munus venit, & per filium à Patre in nos confertur, vt Paulus ſcribit: Gratia vobis & pax à deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto. Neceſſum eſt enim, lucem cum ſplendore eſſe, & radios videri vna cum luce. Quapropter Iudæi vna cum Arianis filium abnegantes, ne Patrem quidem habent. Obthurantes enim fontẽ Sapientiæ (vt illis exprobrat Baruch) abiecerunt etiam à ſe Sapientiam inde promanantem, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Siquidem Chriſtus (vt ait Apoſtolus) Dei Virtus & Dei Sapientia. Iudæi igitur, dum affirmant ſe non habere regem niſi Cæſarem, pro iſta inficiatione ne egregium ſuperpondium auctariumque ſuæ pœnæ adiecerunt. Perdiderunt enim vna cũ ciuitate ratiocinationem. Ariani autem in periculũ veniunt, ne amittant integritatem myſterij: loquor autem de Baptiſmate. Si enim in nomine Patris & filij datur perfectitudo plenáque initiatio, Patrem autem verum illi non pronunciant, eo quod negent aliquid ex ipſo exiſtere & ſimile eſſe illius ſubſtantiæ, negant quoque verum Filium, aliumque ex non entibus conditum ſibi comminiſcentes in Baptiſmate proferunt: qui (quæſo) igitur non plane vanum ac inutile fuerit baptiſma, quod ab illis datur, quum id non niſi ſpecies ſit & inane ſimulachrum, ipſique ea re nihil ſolidæ opis adferant ad pietatem? Non enim in Patre & filio tribuunt baptiſma Ariani, ſed in creatore & creatura, in factore & factura. Sicuti igitur creatura diuerſum quiddam eſt à Filio: ita diuerſum quiddam à vero Baptiſmate eſt quod ab illis exiſtimatur dari, tametſi nomen Patris & filij, quia illa in Scripturis vident, ſimulẽt ſeſe nominare. Nõ enim, qui ſimpliciter ait domine, is eſt qui donat legitimum Baptiſma, ſed qui nomẽ exprimit, & Fidem rectam habet. Ideoque Saluator non quouis modo baptizandũ præcepit, ſed primum dixit, Docete, ac deinde baptizate in nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti, vt ex doctrina recta fides oriretur, & cum Fide Baptiſmatis integra initiatio perficeretur. Certe, aliæ etiam hæreſes eæque numero non exiguæ, nomine tenus ritum iſtum pronunciant, ſed non recte ſentientes, vt dictum eſt, neque ſanam fidem retinentes, inutilem poſſident aquam, quam impertiunt, nimirum numine & religione deſtitutam: adeo, vt qui ab illis adſpergantur, ſordeſcant potius praua religione, quàm redimantur. Ita quoque & Ethnici, quanquàm Deum in ore habent, impietatis crimini ſubiiciuntur, eo quod verum Deum non agnoſcant Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti. Itidem quoque Manichæi & Phryges, ac diſcipuli Samoſatenſis, nomina ipſa pronunci-

Cur cum patre in baptiſmate cõ nominatur quoque & filius.

Ioan.14

Simile.

Ioan.14.

Rom.1

Iudæi & Ariani filium abnegantes Patrẽ inficiunt. Bar.3 1.Cor.1.

Ariani baptizasse in nomine filij conditi. Abſurdũ.

Baptiſmi forma.

Manichæorum & aliorum hæreticorum cauillationes in deum.

A ipſa pronũciantes, nihil ob id ſunt minus hæretici: ita quoque deinceps & reliqui, & qui cum Ario ſentiunt, etiamſi recitent ſcripta, proloquanturque ipſa nomina, fruſtrantur illuduntque iis, qui ab ipſis baptiſma accipiunt, homines nimirũ improbiores quàm vlli hæretici, quos indies magis ac magis ſuperant, hæreſésque omnes propemodum iuſtas oris ſui effrenitate reddunt. Illæ enim ſupra veritatem aliquid admentiuntur, & vel circa corpus errant, inquientes, dominum ex Maria carnem non habuiſſe, aut mortuum non eſſe, aut hominem re vera non fuiſſe, ſed ſpeciem duntaxat hominis oſtendiſſe, viſumque habuiſſe corpus aliquod cum nullum haberet, & inane ſimulachrum humanæ formæ præ ſe tuliſſe, qualia ſunt viſa quæ in ſomnis apparent. Iſti vero non ita, ſed manifeſto in patrem ſcelerati ſunt, cuius diuinitatem in Filij imagine conteſtatam blaſphemant: quippe, qui eam dicant creaturam eſſe: & illud, fuit, quãdo non fuit, veluti cœnum in marſupio circunferant, & hoc, veluti virus ſerpentes, obiiciant. Deinde, quia abominabile eſt apud omnes eorum dogma, ſtatim veluti fulcrum quoddam ruinoſæ hæreſi, excellentiam humanitatis Chriſti ſubiiciunt, vt eam ſuſpiciens admiranſque ſimplicior non deprehendat noxam veſaniæ illorum. Quid? an non miſericordia digni ſunt,

B qui tam miſere ab iſtis decipiuntur? an non digni lachrimis, qui præſentis præſtigij voluptate deliniti, ſuaſmet ipſi vtilitates produnt, & à futura ſpe excidunt? Quum enim eum eſſe credãt, qui non eſt, hácque perſuaſione ſuſcipiãt, nihil ſuſcipiunt, creaturæque coaptati nullam ex re creata opem ſentiunt: & dum in id quod diſſimile eſt, & alienum à ſubſtantia Patris, fidem habent: fit, vt Patri non coaptentur, vt qui non habeant patris naturalem & genuinum Filium qui eſt in patre, in quo & Pater eſt (vt ipſe dixit), ſed illorum fraudibus circunuenti, nudi inopeſque deitatis relinquantur. Non enim illos, vbi vita defuncti fuerint, terrenum iſtud & euanidum præſtigij figmẽtum ſequetur. Neque, quum viderint eum, quem inficiati ſunt, dominũ ſedere in ſolio Patris ſui, & iudicare viuos & mortuos: in auxilium aduocare poterint quenquam eorum, à quibus decepti ſunt: quippe, quos ipſi reos viſuri ſint, & ſeſe præ dolore afflictãtes ob ea, quæ iniuſtè vel impiè fecerunt. Hactenus iſta pro defenſione dicti illius Prouerbiorum tractauimus, inſiſtentes contra iſtorum bruta & fabuloſa cordium figmenta: vt, vbi cognitum habuerint, nomen creaturæ non congruere in filium Dei, & recte legant, & inter legendũ rectã eſſe in prouerbio iſto ſententiã deprehẽdãt. Scriptũ eſt enim: dominus creauit me initiũ

C viarũ ſuarũ ad opera ſua. Sed quia Prouerbia ſunt, & prouerbiali ſchemate dicũtur, non cõuenit, vt quęque obuia eſt dictio, ita eã ſtatim excipere, quũ perſonam prius expẽdere oporteat, & ita ad pietatẽ ſententia accõmodanda ſit. Quæ enim in prouerbis dicũtur, non de plano dicũtur, ſed aliquid abſtruſi ſubindicant, quemadmodum & ipſe dominus ſuis verbis teſtatus eſt: Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis, ſed venit hora, quum non amplius vobis in Prouerbiis loquar, ſed palám. Retegenda eſt igitur mens verborum, & vt abſtruſior, inueſtiganda: nec quaſi perſpicue ſimpliciterque dicta ſint verba, arripienda ſunt: ne male interpretantes à veritate aberremus. Si igitur de angelo, aut alio quopiam creato, quales nos ſumus, hic ſermo inſtituitur, concedamus hoc verbum (creauit) ſimpliciter dictum eſſe. Sin autem de vera Sapientia Dei fit mentio, in qua quicquid rerum eſt, conditum eſt, eáque illa ipſa eſt, quæ iſta de ſeipſo loquitur: quid intelligendum aliud, dum illa de ſe hoc modo loquitur, quàm ſi ſeipſam genitã eſſe dixiſſet? quippe, quæ non immemor inter dicendum ſe creatricem & opificem rerum eſſe aut ignara, quid differentiæ ſit inter creantem, & creaturam, inter creaturas tamen ſeſe adnumeret: ſed ſenſum certum, vt in Prouerbiis ſolet, non apertum quidem illum, ſed abſtruſum in

D ſinuet, quem filiis ſuis ad prophetandum inſpirabat. Eadem illa paulo poſt, ex mutua ſimiliũ inter ſe comparatione, illud verbum (creauit) aliis dictionibus interpretata eſt, dum inquit Sapientia ædificauit ſibi domum: certum enim eſt, domum Sapientiæ eſſe noſtrum corpus, quo aſſumpto, Sapientia iſta homo facta atque ideo merito ab Ioanne dictum eſt, Verbum caro factum eſſe. Et per Salomonem ipſa de ſe Sapientia cautim cum certa verborum formula mẽtionem facit, dum ſe nequaquam creaturam nominat, ſed duntaxat ait, dominus creauit me initio viarum ſuarum ad opera ſua, neque addit in ſuis verbis ideo vt eſſem, creauit me: neque in id, vt creationis initium & ortum haberem. Iſthic enim Verbum per Salomonem loquens non ſubſtantiam ſuæ deitatis, aut æternam ex Patre genuinámque ſui ipſius natiuitatem expreſſit, ſed contra, humanitatem & diſpenſationem ſuam, qua in rebus noſtris functus eſt, ſignificauit. Ideóque, quemadmodum prædixi, non ita de ſe pronunciat, creatura ſum, aut creaturam me fecit, ſed duntaxat creauit, Creaturæ certe quæ factitiam ſubſtantiam habent, ex numero rerum conditarum habendæ ſunt, eaſque condi merito dixeris, & quic quid creatura eſt, creari nominaueris: non tamen per ſe hæc vnica dictio (condidit) aut (creauit) omnino ſub-

Manichæorum in Christum blasphemia.

Prouer.8

Prouerbiorũ ſenſum non verba reſpicienda eſſe.

Ioan.4

Creauit apud Salomonem quo modo intelligi debeat.

Ioan.1.

Creauit non ad ſubſtantiãdiuinã, ſed ad humanitatem Chriſti referendũ.

Creare vox ambigua, diuersoque sensu sumpta.

stantiam aut ortum significat,sed aliud quippiã circa eum,de quo hoc profertur, geri agíque denotat.Neque plane, quicquid condi pronunciatur, statim naturaliter & essentialiter opus aut creatura fuerit.Neque hoc genus discriminis incognitum scripturæ est:De creaturis enim loquens,Impleta est(inquit)terra creatura tua,Et ipsa creatura congemiscit nobiscum,& condolet. In Apocalypsi porro periit tertia pars creaturarum marinarum quæ animas habebant: quo genere locutionis etiam Paulus vsus est:Omnis creatura Dei bona est, nihilque est abominabile,modo id cum gratiarum actione sumatur. Et in sapientia scriptum est, In sapientia tua instruxisti hominem,vt dominaretur creaturarum, quas tu fecisti. Et quia istæ creaturæ erant,fieri condíque appellantur.Ita quoque vicissim audire licet, & dominum loquentem, Ab initio qui condidit,marem & fœminam fecit eos:& Mosen itidem in suo carmine modulantem:Interrogate dies qui ante te fuerunt,ab illo die in quo condidit Deus hominem in terra,& ad summum cæli.Nec non Paulum ad Colossenses:Quis est Imago Dei,inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ,quia in eo cõdita sunt vniuersa,& quæ in cælis sunt, & quæ in terra,tum visibilia,tum inuisibilia,siue sint Throni,siue Dominationes,siue principatus, siue Potestates,omnia per illum & in illo sunt condita,& ipse est ante omnia.Quod igitur,quæ ex natura creatitiam essentiam habeant,creaturæ & creari appellentur, ista pro admonitione sufficiunt,quum alioqui plena sit scriptura istarum rerum.Quòd autem ista vox(cõdidit)siue, creauit,neque vbique substantiam aut ortum significet,vel ex Dauide psallẽte cognoueris:Scribatur ista in aliam ætatem,& populus qui creabitur laudabit Dominum.Ac rursum,Cor mũdum crea in me Deus.Et ad Ephesios Paulus, Legem præceptorum in dogmatibus ociosam reddidit,vt duos conderet in se in vnum & in nouum hominem. Et iterum: Induite nouum hominem conditum secundum Deum in iustitia & sanctitate veritatis. Neque enim Dauid de populo essentialiter condendo locutus est:neque aliud cor,quàm quod habebat, optauit accipere:sed eam quæ secundum Deum est,innouationem instaurationemque votis quæsiuit. Neque item Paulus essentialiter duos cõdendos in Domino,significauit, neque re vera alium hominem nos induere iussit,sed per hominem secundum Deum, innuit nobis vitam secundum virtutem,ac per duos in Christo condendos,duos populos in eo renouandos indicabat. Quin & illud Hieremiæ tale est: Creauit dominus nouam salutem ad plantandum, in qua salute ibunt homines:quibus verbis,non essentiam alicuius creaturæ denotat, sed in hominibus instaurandam salutem vaticinatur,quæ in Christo Iesu nobis obuenit. Quum igitur tale sit discrimẽ in vocibus istis,creatura,&,creari,si inueneris aliquo modo dominum in scripturis creaturam appellari,ostendite,& quantumlibet pugnate:quòd si tale nil de eo scriptum est,sed ipse de seipso in Prouerbiis loquitur:Dominus creauit me,suffundamini pudore,quod istiusmodi differentiam,& ista prouerbiali schemate dicta non intellexeritis,& in posterum illud,creauit,non ita intelligite,vt inde creaturam faciatis,sed,id dictum esse de eius humanitate, sentite.Humanitatis enim proprium est,creari. Quid?an non iniurij estis, quod vbi ex Dauide & Paulo auditis illud verbum,creauit,non essentiam inde aut ortum intelligitis, sed renouationem: Contrà,vbi ex deo auditis idem illud verbum, creauit, essentiam eius cum creaturis in eodem grege statuitis.Rursum quum auditis,Sapientia ædificauit sibi domum, & pro fulcris substituit septẽ columnas,domum illam allegorice interpretamini:illud autem verbum,creauit,ad creaturæ significationem trãsfertis.Neque quod opifex rerum sit,vos pudefacit: neque quod vnicum & proprium Germen sit sui patris,in timorem vos conicit, sed veluti ad idnomina vestra professi essetis,aduersus eum in bella descenditis, minoraque dè illo quam de hominibus sentitis.Ipse tamen verborum conceptus satis declarat falsum esse,quòd dicitis dominum creaturam esse. Suam enim naturam dominus cognitam habens,eámque esse vnigenitã Sapientiam,& Sobolem patris ac diuersæ substantiæ à genitis & creatis, humano more loqui voluit:Dominus creauit me initio viarum suarum,quod idem dictum est, ac si ita loqueretur: Pater mihi corpus perfecit,& inter homines me creando constituit pro hominum salute. Nã quemadmodum ex Ioanne audientes,Verbum caro factum esse, non totum Verbum carnẽ esse factum intelligimus,sed carnem induisse,& hominem esse factum:atque audiẽtes, Christum pro nobis piaculum siue maledictum esse factum,eúmque qui peccatum nõ nouit, peccatum pro nobis factum esse, non in totum illum piaculum aut peccatum factum esse credimus,sed illud piaculum quod in nobis fuit,suscepisse,vt Apostolus ait: Redemit nos à piaculo siue maledictione,& peccata nostra,vt Esaias loquitur,baiulauit,&,vt Petrus inquit,extulit cum corpore suo in crucem:ita quoque si audiamus in Prouerbiis hanc vocem, creauit, non debemus in totum Verbum naturaliter creaturam esse existimare, sed creatitium corpus in

duisse,

duisse,Deumque illum pro nobis creauisse,nostri causa id corpus creatitium perficiẽs,vt scriptum est,vt in eo instaurari & deificari possemus.Quid igitur,ô stulti,vos seduxit,vt hunc qui creator est,creaturam diceretis?aut vnde comparastis vobis hunc nouũ sensum, & in eo quasi triumphum ducitis? Nam Prouerbia quidem loquuntur(quod creauit) sed tamen non dicunt filium creaturam esse,sed genitum quiddam:Et pro hoc discrimine in his vocibus (creauit) & (creatura)sacræ literæ simul quod est proprium in natura filij agnoscunt, vnigenitum scilicet illum Sapientiam,& opificem rerum esse,simul & illud verbum,creauit,vsurpant:non quum de eius essentia loqui volunt,sed quum eum ex multis viis initium viarum ostendere cupiunt: vt contrarium sit illud verbum,creauit,huic voci,germini,siue, soboli,& illud alterum, initiũ viarum,huic dicto,eum vnigenitum esse Verbum,Nam si germẽ est & quiddam natum, qua ratione illum creaturam dicitis?Nemo enim,ea quæ creat, gignere dicitur: neque ex se nata, creaturas vocat.Rursus si vnigenitus est,quomodo initium viarum eius efficiatur? Necessum est enim,si ita sit,eum ante omnia creatum,non amplius vnicum permanere,quum post eum alij subnascantur.Nam & Ruben initium filiorum effectus non erat vnigenitus, sed duntaxat tempore primus, natura tamen & congermanitate vnus eorum qui postea sunt geniti.

Differentia inter creauit & creatura quid prosit.

Viæ Dei tã lesquale est verbum & è conuerso

Igitur,si Verbum initium viarum est,sequitur,vt Verbum sit tale quales sunt viæ:viæque tales quale est Verbum, etiamsi tempore anteriori omnium primum condatur.Nam & initium ciuitatis eiusmodi est,cuiusmodi sunt & reliquæ partes ciuitatis, eæque inter se cum ipso initio coaptatæ,vnam integram ciuitatem absoluunt, non aliter quàm multa membra vnum corpus: neque vna pars illarum est ex numero cõdentiũ,altera vero ex numero conditorum, aut aliæ aliis inseruiunt, sed omnespari cura a cõditore regũtur & conficiũtur.Si igitur, ita Dominus initium omnium viarũ cõditur,necessum est,eũ vna cum omnibus intra vnã summã mundi creationisque cõtineri, ac nõ differre ab aliis,etiã si omniũ primus fiat:neq; propterea eũ esse aliarũ partiũ quàm mũdi,quod tẽpore sit antiquissimus:quãdoquidẽ cũ cæteris creatis æque operã opificis sui dominique agnoscat. Quomodo autẽ,si creatura est, potest & solus & primus condi,vt sit initium omnium,quum ex verbis superioribus liqueat,nihil esse in rebus creatis ex se diuturnum,aut quod per se sit conditum?Omnia enim pariter cum omnibus ortum suum originemque adepta sunt:quanquam inter se alia ab aliis gloria differunt.Non enim vlla ex astris aut ex magnis luminaribus ita apparuit, vt hoc prius illud posterius in rerum naturam emergeret,sed omnia eodem die,eodemque iussu ad essentiam vocata sunt.Eadem quoque ratione quadrupedum,volucrium,natalitium,pecorum, & stirpium natura formata est, neque aliter ea similitudo quæ est ad Imaginem Dei in hominibus condita est, Nam quanquam Adam solus è terra est formatus,fuere tamen in eo etiam tum rationes successionis posteritatisque humani generis.Et ex creatione mundi visibilis, inuisibilia eius hoc genere operum intellecta contuemur colligimusque, ne illic quidem quicquam seorsum in suo genere, aut prius,aut posterius creatum esse,sed omnia simul,quæ eiusdem conditionis sunt, extitisse. Non enim singulas res enumerauit Apostolus,vt ad istum modum diceret,siue angelus quispiam siue Thronus aliquis, siue dominatio illa,vel illa,aut hic vel ille ex potestatibus, sed vniuersos simul,qui eiusdem ordinis erant comprehendit,siue(inquiens) Angeli,siue Archangeli siue principatus,neque id immerito,quum in rebus creatis istiusmodi origo sit. Si igitur Verbum,quemadmodum prædixit,creatura esset,necesse esset id non primum,sed vna cum aliis virtutibus simul editum fuisse,quamuis gloria præ cæteris antecelleret:ita enim se rem habere etiam in aliis inueneris,nimirum ea simul esse condita, neque primum ibi quicquam aut secundum tempore,gloria tamen inter sese differre,quum isti à dextris, illi in orbem, hi à sinistris,cuncti simul Deum collaudent,& præsentes se exhibeant ad Domini ministeria. Quapropter,si Verbum creatura censendum est,nec primum fuerit,nec initium aliorum:Contra, si ante omnes est,vt re vera est,sequitur, vt solus ipse & primus & Filius sit, non igitur, neque principium omnium ratione suæ substantiæ fuerit. Nam in omnibus etiam principium omnium connumeratur.Iam si neque initium est,neque creatura est, certum est eum substantia & natura differre à rebus cõditis,ac diuersum esse,ac solum eum solius veri Dei simulachrum & imaginem habendum esse, ac proinde, scripturæ eum rebus creatis non adnumerant. Imo,à Dauide increpantur, qui de eo talia non verentur cogitare:Quis,inquiens, tibi similis inter deos Domine? aut quis coæquabitur Domino inter filios Dei? Baruch item: Iste est Deus noster, non reputabitur alius præter eum. Ille enim creat, ista creantur: ille substantiæ Patris proprium Verbum eiusque Sapientia est: Ista contra, quum prius non essent, per Verbum sunt condita. Iam dictum illud vestrum toties iactitatum, creaturam

Absurdũ.

Omnes creaturæ simi lis generis simul ad essentiam vocatæ.

Concluſio. Refutatio.

Prou.8 esse filium,falsum esse conuincitur, ac non nisi figmẽtum esse vestri animi. Quin & Salomon A
Prou.9. vos mendacij accusat:non enim ille eum creaturam,sed Sobolem dixit. Deus (inquiens) Sa-
Prou.8 pientia fundauit terram: & Sapientia ædificauit sibi domum:atque illud ipsum dictum si expẽ
Contradictiones ex argumẽtis Arianorũ sumptæ. datur,redarguit impietatem eorum. Scriptum est enim, Dominus creauit initiũ viarum suarum ad opera sua. Igitur si ante omnes est, quum tamen dixerit (creauit me) non vt facerem opera eius,sed ad opera:aut posterioris temporis est illud ipsum dictum (creauit me) aut ipse posterior est operibus,quippe,qui ea cum ipse cõderetur, iam condita repererit, ad quæ condenda creabatur. Quod si illud ita est,qui fieri potest,vt ante omnia extiterit? Ecce enim quã-
Creauit me prouerbialiter dictum de carne Christi. tum ad vos attinet,ante eum ipsa opera iam constabãt,ad quæ creabatur & mittebatur: verũ ita non est,absit,falsa est hæreticorum sententia:non enim creatura est,sed creator Dei verbũ. De eo enim tempore prouerbialiter dictum est(creauit me)quum creatitiam induebat carnẽ, idque rursum licet ex ipsis vobis deprehendi: vt qui quum filius sit, & deum habeat patrem cuius ipse est propria Soboles,tamen per id tempus Deum non patrem suum, sed dominum appellat:non quia seruus,sed quia serui speciem assumpserat. Alioqui par erat, qui erat Ver-
Christus quando patrem suum Dominum appellauit. bum ex patre,vt Deum patrem suum appellitaret: id enim proprium est Filio erga Patrem: B
Matth.11 Cæterum, ita quum venisset ad opus Patris absoluendum,speciem serui accepisset,conueniẽs
1.Reg.25. fuerat vt patrem suum dominum vocaret:eámque differentiam ipse docuit, cum pulcherrima interpunctione dicens, Confiteor tibi Pater:deinde, Domine cæli & terræ,vbi illum & Patrem suum dixit,& rerum creatarum dominum,vt liquido constaret eum à tempore indutæ carnis,Patrem suum Dominum appellitare. Quin & in oratione Dauidis, eamque differentiam Spiritus sanctus demonstrat,dum inquit, Da fortitudinem puero tuo,& serua filium ancillæ tuæ. Alius siquidem est naturalis & verus puer Dei,alij autem filij ancillæ,in quibus consistit creatitiæ naturæ ratio:ideoque ille quidem habet,vt filius, Paternam fortitudinem:isti cõ-
Christus puer appellatus quid. tra,salutis indigi sunt. Quod si ob id,quia hic puer vocatur,cauillationes deblaterare constituunt,agnoscant Isaacem quum puer esset,puerum Abrahæ esse vocatum: & Sunamitidis filium,puellulum esse dictum. Merito igitur,quia nos serui quum talis effectus erat quales nos eramus,seruus appellatus,atque id studio humani generis ita fecit,quò nobis ex natura,seruis vbi suscepissemus Spiritum filij,fiducia esset, eum qui naturalis dominus noster erat, Patrem
Simile. ex gratia nominare. Cæterum,quemadmodum nos,quum dominum nostrum Patrem voca- C
Sap.1. mus, non inficiamur nostram naturalem seruitutem: quippe, qui eius opera simus: ipse enim fecit nos,& non ipsi nos:ita,quum filius,serui specie suscepta, has voces edit (Dominus creauit me)inficiari non debent diuinitatis in illo æternitatem,aut eum in principio Verbum fuisse,omniaque per eum orta esse,& in ipso vniuersa creata esse. Illud autem Prouerbiorum
Ad opera sua quid. dictum,vt iam prius admonui,non substantiam Verbi sed humanitatem declarat. Nam quum ait,eum ad opera creatum esse, in eo videtur non substantiam eius voluisse significare, sed illius circa opera,negociationem,& curam,quod quantum ad rationem existendi pertinet, se-
Creaturæ cur condãtur. quentis temporis est. Quæ enim fiunt & conduntur,primum essendi existendique causa in rerum naturam proueniunt:secundario deinde,vt aliquid faciant,quod verbum præceperit, ac tale aliquid in omnibus aliis videre licet: Adam enim creatus est, non primùm vt operaretur, sed vt homo existeret:postea autem,mandatum operandi accepit. Noe item creatus est, non ob arcam primùm,sed vt homo fieret, deinde illi iniunctum vt operi incumberet, & arcam construeret. Et in singulis vbique hoc ipsum inueneris. Nam & Moses ille magnus, primitus homo natus est,deinde illi imperium suæ gentis concreditum est. Quapropter eadem ratione D
Esa.49. hoc quoque intelligendum est:nec mirum,quum videas eum creari,non vt in rerum natura esset (In principio enim erat Verbũ)sed ad opera mitti,& ad eorum curã destinari. Nã priusquam opera existerent,erat quidem ille iam tum ab æterno filius,sed necdum erat vlla necessitas,vt idem crearetur. Cæterum quum iam opera extarent, & necessum erat ea alicuius administratione castigari,tum demum Verbum sese dedidit, vt condescenderet, & operibus simile efficeretur, quod nobis per hanc vocem,creauit, indicatum voluit. Et per Esaiam Prophetam simile quiddam ostendere cupiens, denuo in hæc verba erupit:Et nunc ita dicit Dominus, qui formauit me ex vtero seruum sibi,vt congregem Iacob & Israel ad eum. Congregabor & glorificabor coram eo. Ecce etiam hic non vt sit, formatur, sed vt congreget tribus, quæ antequam ipse formaretur existebant. Nam vt illic, creauit, ita hic, formauit, &
Simile. vt illic, opera, ita & hic, vt congregem collocatum vides, quo ex omni parte constaret: vbi iã Verbum Dei esset,tum demum illud, creauit, &, finxit, locum sui & mentionem inuenisse. Sicuti enim ante formationẽ extabãt tribus, quarum gratia formatus est: ita quoque opera extitisse

A extitisse vides,ob quæ Filius postmodum creatus fuit. Neque à principio, cum verbum extabat,operáque nondum condita erant,quemadmodum prædixi,sed quum iam subsisterent,& necessitas postularet,tum demum ea vox(creauit)in medium adducta est. Ac,veluti si filius seruis per suimet negligentiam amissis,& apud hostem detentis, necessario illuc à patre mittitur, vt eos sua manu assertos recolligat, isque in eo itinere seruili schemate se induat, cultuque se dissimulet,ne,ipso agnito,plagiarij sese in fugam dent,atque inde prohibeatur, quo minus ad eos descendat,qui in locis subterraneis suppressi conduntur:atque si tum ab eo quæras, cur ea specie & habitu vti voluisset?isque responderet, patrem suum se ita deformasse, & adornasse ad opera sua:non ille quidem ex suis verbis intelligi vellet se seruum aut opus esse,aut tum primum natalem initiumque sui habuisse,sed hæc omnia suscepisse, quò Patris mandata commodius impleret. Eodem modo dominus noster indutus humana carne, & habitu inuentus vt homo,si interrogaretur ab iis,qui cum admiratione eius habitum cultumque viderent,probe responderit. Dominus creauit me initium viarum suarum,ad opera sua,& formauit me vt *Prou.8*
congregem Israel:quod prorsus idem est cum eo quod Spiritus sanctus in Psalmis enunciat, *Psal.8.*
B Constituisti eum super opera manuum tuarum. Quin & dominus quoque hoc ipsum ostendit,quum inquit:Ego constitutus sum Rex ab eo, super Sion montem sanctum eius. Itidem *Psal.2.*
porro,quum corporaliter lumen suum affudit monti Sion, non tum demum regni vel nascẽdi initium sortitus est,quum Verbum Dei æternus sit Rex:sed tum tandem sub humana specie regnum suum & ditionem in Sion inuisere ac illustrare dignatus est,vt illos nobiscum vindicatos à tyrannide peccati,Patris sui ditioni restitueret: Ita quoque constitutus est ad opera, *Ad quæ opera constitutus est Christus.*
non quæ nondum erant,sed quæ iam erant,& emendatione indigebant. Nam illud verbum (creauit)nec non & illud(formauit)&, constituit, quum sint eiusdem intellectus, non initiũ ortus ipsius aut creabilem eius substantiam denotant,sed nostram ex eius beneficio renouationem. Quinimo,quum ista ipsa loqueretur, iam tum docuit se ante opera fuisse, inquiens: *Ioan.8*
Priusquam Abraham fieret,ego sum:& quum cælum instruebat, aderam vnà cum eo, & in harmoniam coaptabam. Cæterum,quemadmodum ex eo, quod ipse erat antequam Abrahã fieret,quem deinde Iacob nascendo insecutus est,manifesto colligitur,eum,qui tum iam erat postea formatum fuisse,eámque formationem non ipsius existendi initium,sed ab ipso assum-
C ptæ humanitatis exordium significare,in qua Israelem in vnum congregat: ita quoque ex eo quod semper suo patri adest,& rerum naturæ dominus intelligitur:& quia extra controuersiã situm est,opera post illum condita esse,etiam illud verbum (creauit) certo deprehenditur,non ipsius essendi principium,sed curam præfecturamque eius in operibus, quam corpore obiuit, significare. Par siquidem fuit, vt ipse,qui alius diuersusque erat ab operibus & operum conditor,eorum instaurationem in se suamque curam reciperet,quo ille in nobis creatus,omnia in se recrearet & assereret. Certe,quũ hoc verbum,crearet,loqueretur, statim subintulit causam *Christus creatus ad hominũ instaurationẽ*
mentionem de operibus faciens:vt illum creari ad opera,hominem fieri,ad hominum instau- *Quando fit mẽtio de incarnatione Verbi reddi tur causa, de diuinitate vero non redditur.*
rationem intelligeres,eaque consuetudo est sacræ scripturæ. Vbi enim innuit Verbi ortum in carne,substituere solet causam cur homo sit factus:è diuerso,quũ ipsum de sua deitate loquentem introducit,aut quum eius famuli de ea renunciant, omnia simplici dictione absolutáque sententia,nulla inserta causa,promulgãtur. Patris enim est splẽdor:iam autẽ vt Pater nõ ob aliquã causam Pater est:ita neq; splendoris,cur splẽdor sit,causa requirenda est: In principio igitur, inquit, erat Verbum,& Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbũ: neque adiungitur *Ioan.1.*
D isthic,cur Verbum factum sit. Cæterum vbi verbum caro factum erat, tunc causa apponitur, *Phil.2.*
ob quam homo sit factus,quum dicit, Et habitauit in nobis. Rursum vbi Apostolus dicit, Qui quum in forma Dei existeret,sine additamento causarum, id dixit, nisi tum denique, quum subiungeret,speciem serui assumpsit:tum enim subintulit,Humiliauit seipsum vsque ad mortem,& eam crucis:earum enim rerum gratia caro factus est & serui formam assumpsit. Ipse quoque Dominus plura in Prouerbiis locutus,quum de ipso loquitur,absolutè loquitur,Ego in Patre,& Pater in me. Et,Ego & Pater vnum sumus,Et, Qui vidit me,vidit & Patrem meũ. *Ioan.14*
Ioan.10.
Et,Ego sum lux mũdi,ego sum veritas:nusquam isthic causam,aut cur ita esset,rationem sub- *Ioan.14*
nexuit,ne secundus posteriorque ab illis esse videatur,quorũ gratia talis esse incepisset. Neces- *Ioan.8.*
sum est enim,causam illo priorẽ esse,sine qua ipsum illud nunquã extitisset. Paulus igitur segre *Ioan.14*
gatus ad Euangeliũ,quod promiserat dominus per Prophetas,Euãgelij,quod ante ipsum fuit, ministerfactus est. Ioãnes quoq; delectus,vt esset præcursor domini,ante se habuit dominum. Cæterũ,dominus nõ habuit causam vt esset Verbum,nisi quod Patris esset germẽ & Sapientia

vnigenita: quum tamẽ homo efficitur, tum causa subſtituitur, cur eum opporteat carnem ge- A
Necessitas causæ incarnationis Christi. ſtare. Neceſſitas quippe indigentiaque hominum, anterior eſt quàm illius natiuitas, qua ſubla-
ta, carnem non induiſſet. Quæ autem fuerit ea neceſſitas, quæ cauſam attulit vt homo efficeretur, ipſe dominus iſtis verbis palam fecit: Deſcendi è cælo, non vt faciam voluntatem meã,
Ioan.10. ſed eius qui miſit me. Voluntas porro eius qui miſit me, iſta eſt, vt omne quod dedit mihi, non
perdam ex eo quicquam, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt voluntas Patris mei,
Ioan.12 vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in
Ioan.18. nouiſſimo die. Et rurſum, Ego lux in mundum veni, vt omnis qui crediderit in me, non maneat in tenebris. Et rurſum apud Ioannem inquit, Ego ad hoc genitus ſum, & ad hoc in mũdum veni, vt teſtis ſim veritati. Iam ſi Ioannes dicat, Ad id apparuit filius Dei, vt demoliretur opera diaboli, pro martyrio igitur, & vt pro nobis mortem ſuſciperet, & vt homines excitaret Saluator venit, atque illa eſt cauſa aduentus ipſius: reſurrectio alioqui non obtigiſſet, niſi mors fuiſſet, mors porro, quomodo in eo locum habuiſſet, niſi mortale corpus geſtaſſet? id vbi ab eo Paulus didicerat, in hæc verba prorupit: Quoniam pueri conſortes erant carnis & ſanguinis, ipſe quoque itidem earundem rerum particeps eſſe voluit, vt per mortem aboleret eum, qui B
vim mortis habebat, diabolum, & liberaret eos qui metu per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti, & quia per hominem mors, ideo & per hominem reſurrectio mortuorum. Ac rurſum,
Rom.8 Nam impotentia legis, quatenus languebat propter carnem, Deus miſſo filio ſuo ſub ſimilitudine carnis peccati, de peccato peccatum in carne condemnauit, vt iuſtificatio reintegraretur in nobis, qui non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum ambulamus. Ioannes item, Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum, vt iudicaret mundum, ſed vt mundus ſeruaretur per eum. Saluator quoque idem de ſeipſo loquitur, Ad iudicium ego in mundum veni,
Ioan.9. vt qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant. Non igitur propter ſeipſum, ſed propter
Christus non est creatura, quia non venit sui gratia sed nostri noſtram ſalutem, & ob demolitionem mortis, & condemnationem peccati, & vt cæci viſum reciperent, & vt omnes è mortuis excitarentur, aduenit. Si igitur non ſui gratia, ſed noſtri venit, neque in ſuiipſius vſum conditur, ſed ad noſtrum, fieri non poteſt vt ſit creatura: verum vbi noſtram carnem induerat, ita loquutus eſt. Iam, quòd iſtiuſmodi intellectum habeant ſcripturæ, ex Paulo diſces: ait enim, vbi ſoluiſſet intermedium parietem ſepti, nimirum inimicitiam
in carne ſua, legem præceptorum in edictis aboleuit, vt duos crearet in ſeipſo in vnum homi- C
nem nouum, pacem faciens. Quod ſi duo in eo creatur, iique ſunt in corpore illius, merito igitur duos in ſe geſtans creatos ipſe creatus eſſe dicitur. Atque ita duobus in eo creatis, congru-
Simile. enter dici poteſt: Dominus creauit. Nam quemadmodum ipſe, noſtris ſuſceptis infirmitatibus dicitur infirmari, quamuis ipſe infirmus non ſit, vtpote qui ſit potẽtia Dei: & peccatũ pro nobis factus eſſe & maledictio, quanquã ab eo peccatũ nõ ſit, ſed quia geſtauerat peccata noſtra & maledictionẽ: ſic & nos in ſeipſo creãs de ſeipſo dicit, creauit me ad opera, quũ ipſe creatura nõ ſit. Quoniam, ſi ſecundum illos, de creabili eſſentia Verbi hoc putaretur dictum (dominus creauit me) & Verbum pro creatura agnoſceretur, propter nos vtique creatum non eſſet: quod
quidem ſi concedas, ſequetur, nos in illo creatos non eſſe, eum non in nobis, ſed extra nos foriſ-
Absurdũ. que haberemus, veluti doctrinam quandam, quæ ex magiſtro à diſcipulis accipitur. Quòd ſi res ita ſe habet, nihilominus peccatum carnis in nobis remanens, regnum ſuum vetus & tyrannidem obtinet, vtpote, nunquam inde eiectum. Cæterum iſtis verba Apoſtoli paulo ante citata aduerſantur. Eius enim (inquit) opus ſumus, creati in Chriſto Ieſu. Quod ſi in Chriſto creati ſumus, ergo ille creatus non fuit, ſed nos in eo creati ſumus. Et propter nos illata eſt mẽ- D
tio iſtius vocis, creauit: Nam propter noſtram neceſſitatem, Verbum quamuis conditor eſſet, ſuſtinuit vocem conditi in ſe referri, neque tamen vox illa quatenus Verbum & Deus eſt, in
eum quadrat, ſed in nos, qui in eo creati ſumus: & ſicut Patre exiſtente ſemper, ſemper quoque
Ioan.14. exiſtit Filius, & quia ſemper extitit, inquit: Ego erã in quo exhilarabatur, quotidie oblectabar in conſpectu eius. Et ego in Patre, & Pater in me: ita quoque, quum pro noſtra neceſſitate factus eſſet homo, congruenter, vt nos, quæ noſtra ſunt, loquitur: Dominus creauit me, vt eo in carne habitãte, peccatum omnino eiiceretur, & nos liberos haberemus ſpiritus. Quid autem? eum iam hominem factum opportebat loqui? In principio eram homo: at illud minime in illum congruebat, neque verum erat: Quemadmodum autem non congruebat, vt hoc diceret: ita proprium & peculiare fuit de homine dici, eum creatum eſſe & factum eſſe: certe, ob id cauſa creationis adiuncta eſt, quæ lectionis difficultatem explicat ac diſſoluit. Nam & iſthic hoc verbum (creauit) cauſam cur creatus ſit, ſubſequentem habet, quia

additum

A additum eſt (ad opera). Contra, natiuitatem ſuam ex patre abſolute exprimens: ſtatim *Prou.8*
ſubintulit: Ante omnes colles genuit me: non, cur genitus eſſet, quemadmodum in hoc dicto
(creauit) ſubiunxit ad opera ſua, ſed ſimpliciter & abſolute, genuit me: quemadmodum & hoc *Ioan.1*
In principio erat Verbum. Nam etiamſi opera condita nõ fuiſſent, æque tamen erat Verbum
Dei, & Deus erat Verbum. Cæterum vt fieret homo, nunquam deſtinatum fuiſſet, niſi hominum neceſſitas, eius rei cauſam præbuiſſet. Non igitur creatura Filius haberi poterit. Si enim
creatura eſſet, nunquam dixiſſet, genuit me: nam creaturæ nihil eſſentia creatoris habẽt: quip- *Genitum*
pe, quæ duntaxat ſint opera. Verum, genitum eſſe, non extrarium quiddam quale opus eſt, de- *esse quid.*
notat: ſed quiddam proprium, quod ſubſtantia Patris emerſit, ideoque hæc opera nimirum in- *Genuit, fecit, & Creauit differunt.*
ter res conditas numeres: Verbum contrà, Dei vnigenitum Filium eſſe cenſeas. Imo, in mundi
creatione non dixit Moſes. In principio genuit Deus, neque in principio erat: ſed, In principio
fecit Deus cælum & terram. Neque ad eum modum Dauid, Manus tuæ genuerũt me: ſed, fe- *Gene.1.*
cerunt me, & formauerunt me, locutus eſt: vbique hoc verbum, fecit, in rebus creatis vſurpãs.
Omnia contra in diuerſum obſeruantur, vbi de filio fit mentio. Non enim ibi dicitur, fecit, ſed *Psal.44.*
B genuit, &, Eructauit cor meum verbum bonum. Et in rerum creatione, In principio, inquit, fecit: de Filio autem, In principio erat verbum. Eſt autem ea in iſtis differentia, quòd creaturæ
mox poſt initium condantur, & quod illud, in principio fecit, exordium eſſendi intercapedi- *Matth.19.*
nantũ afferat: in filio contra, in principio erat verbum: Eſt enim tale ac ſi diceres, ab initio fecit: eadem ratione, qua Dominus conſcius ſuorum operum, Phariſęos ſub his verbis docuit: Ab
initio qui creauit eos, marem & fœminam ipſos fecit. Ab initio ſiue poſt initium, quum non- *Psal.101.*
dum eſſent, factæ & conditæ ſunt creaturæ. Id ipſum Spiritus Sanctus per Dauidem eloquitur, Et tu ab initio Domine fundaſti terram, &: Recordare cõgregationis tuæ, ſiue Synagogæ, *Psal.73.*
quam ab initio condidiſti. Manifeſto autem liquet, id quod per initium fit exordium habuiſſe
vt fieret, & ab aliquo initio Deum congregationem condidiſſe. Iam, quod dicitur, In princi-
pio Deũ feciſſe, idem eſſe cum eo, quod eſt, incepiſſe facere, ipſe Moſes clarum facit, quũ poſt
omnia opera perfecta ſubiũgit, Et benedixit dominus ſeptimę diei, eo quod in illa ab omni- *Creaturæ*
bus operibus requieuiſſet Deus, quæ facere inceperat. Quapropter, quæ ſunt condita, ea ali- *esse incepe runt, sed verbũ Dei*
C quando eſſe inceperunt: è diuerſo dei ſermo, quum nõ ſortitus ſit initium eſſendi, merito quo- *nõ incepit.*
que non incepit eſſe, neque incepit fieri, ſed ſemper erat. Et opera quidem in fiendo initium *esse.*
ſui adipiſcuntur, & principium ſemper res faciendas antecedit: Verbum autem non eſt, ex numero eorum quæ fiunt, ſed potius eorum quæ principium habent, & opifex & conditor, & rerum factarum eſſentia. Nam quæ ex eo ipſo quod fiunt, menſuram modúmque accipiunt, &
ab aliquo initio initiantur, has per Verbum ſuum facit deus, vt ea non exiſtere, priuſquam fiãt
intelligere poſſes. Verbum autem vt ſit, id non in vllo principio, ſed in patre conſtitutum habet, qui etiam ſecundum illos principio caret, vt & ipſe ſine principio in patre exiſtat, vt Soboles, non vt creatura. Ita ſcilicet ſacra ſcriptura differentiam geniti & creati accipit, & id quod
eſt genitum filium, nullo vnquam initio inchoatum, ſed ſempiternum eſſe declarat. Id autem
quod factum eſt opus factoris, non ex factore naturam trahere oſtendit. Ita quoque Ioannes
de filio theologicans, agnoſcenſque vocum diſcrimina, non dixit, In principio factus eſt, aut *Ioan.1.*
conditus eſt: ſed, In principio erat verbum, vt per geniti naturam hæc vox (erat) ſubaudiretur:
id cauẽs, ne quis interuallum temporis interceſſiſſe cogitaret, ſed ſemper & æternaliter filiũ
exiſtere crederet. Iſtis ad iſtum modum probatis, qui fit, ô Ariani, vt non intellectis Deutero-
D nomij verbis, etiam illic denuo vos impios in dominum exhibeatis, dicẽtes illum vel opus, vel
creaturam, vel denique quiddam genitum exiſtere? Idem enim, genitum & factum affirmatis *Deut.32.*
ſignificare, etiam iſthic non minus quàm alibi indocti & impij deprehendendi. Iſtud enim eſt *Ibidem.*
quod primum ibi dicitur, Nonne ipſe eſt pater tuus qui creauit te, & fecit te? Et paulo poſt in
eodem cantico, Deum qui te genuit, dereliquiſti: & Dei, qui te educauit, oblitus es. In quibus
verbis, mens ſcripturæ plane admirabilis: quippe, quæ non in priori dicto poſuit illud verbum
(genuit) ne vox ea id diſcriminis, quod cum voce (fecit) habet, deperderet, & cauillationem aliquam ita diſcendi iſti nanciſcerentur. Moſes certe, vbi ſtatim ab initio Deum ita loquentem
introduxiſſet, Faciamus hominem, poſtea ad iſtum modum verba fecit: Deum qui te genuit, *Condidit, fecit, et genuit quid.*
dereliquiſti, vocabulis iſtis vt promiſcuis & nullo diſcrimine variantibus vſus: Idem enim id
quod genitum eſt, & quod factum. Atqui, poſt hoc verbum (condidit) &, fecit, tum demum, genuit, adiecit, vt ipſe locus ſui aliquam interpretationem habere videretur. Nam
in hoc vocabulo, fecit, verè declarat id quod eſt humanæ naturæ, nimirum, quod opera ſunt
& res creatæ: in voce autem, genuit, oſtendit dei erga homines, ex quo creati erant, humanita-

tem:& postquam ingratos se super iis rebus exhibuissent, iam inde Moses per improperium A
Deut.32 dicit:Hanc vicem Domino redditis:deinde subinfert,Nónne ipse est Pater tuus, qui creauit
4.Reg.22. te,& fecit,& possedit te? Ac rursum,Sacrificauerunt dæmoniis & non Deo,diis quos non nouerant quósque incognitos habebant Patres eorum,Deum qui te genuit, dereliquisti. Deus enim non solum eos homines fecit,sed & filios appellauit,quasi qui illos genuisset:nam ea vox (Filius)hic eam significationem habet,quam hoc vocabulum(genuit)in se possidet: quemad-
Genuit de notare solet filium Dei. modum per Prophetam loquitur,Filios genui & extuli. In summa,vbicúque scriptura Filium significare proponit,nõ per creauit sed omnino per vocabulum(genuit)denotare solet. Et hoc
Ioan.1 ipsum Ioannes videtur ostendere,dum inquit, Dedit iis potestatem filios Dei fieri qui credũt in nomen ipsius,qui non ex sanguine,neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt:etiam hic pulchre se tuente vocabulorum obseruatione. Nam illud gigni,significat hic non naturales,sed adoptatitios nominibus filiorum appellari: illud porro verbum geniti sunt,ideo vsurpatum est,quod plane illis nomen,filij,esset inditum. Sed populus,vt pro-
Charitas Dei erga creaturas. pheta ait,vilipenderunt benefactorem. Cæterum, Dei beneuolentia est,quod quorum sit cõditor horum postmodum per gratiam Patrem se faciat:Facit autem se Patrem,quum qui iam B
Gal4 conditi sunt,vt inquit Apostolus,susceperint in cordibus suis Spiritum filij, Abba Pater. Isti
Ioan.1. sunt qui suscepto Verbo,acceperunt potestatem filios Dei fieri. Aliter enim nunquam efficerentur filij,quum natura res creatitiæ sint,nisi eius qui natura est Filius, Spiritum susceperint. Quapropter vt hoc fieret,Verbum caro factum est, vt hominem capacem Deitatis faceret. Eundem hunc intellectum & Malachias adfert:Nónne Deus creauit nos?&,Nónne vnus Pater omnium nostrum? Etiam hic primo ordine consistit,creauit & secundo ordine,Pater,vt & ipse ostenderet nos quidem ab initio creaturas esse,Deumque per Verbum suum esse nostrum conditorem:postmodum verò liberos effici, & ex eo tempore Deus, qui conditor noster est, Pater noster appellatur. Pater igitur proprie ad Filium refertur,non ad creaturam:adeo,vt inde certum sit, non nos natura esse filios,sed eum qui in nobis est,Filium esse:ac vicissim Deum nõ esse ex natura nostrum patrem,sed eius qui in nobis est,Verbi:in quo,& per quem clamamus Abba Pater. Quemadmodum autem illud verum est:ita& pater,in quibus viderit Filium suum illos & ipse filios vocat,& dicit,genuit,quandoquidem gignere,filij:facere autem,operũ significationem insinuat,eáque de causa nos non primum gignimur,sed creamur. Siquidem C scriptum est,Faciamus hominem,postmodum recepta Spiritus gratia,dicimur quoque tandẽ & generari. Quinimo & magnus ille Moses in cantico suo cum probo intellectu primũ,creauit,deinde genuit subiunxit,ne,si audirent se genitos esse,obliuiscerentur suæ primordialis naturæ:sed vt cognoscerent se ab initio quidem creatos esse: & quanquam per gratiam generari dicuntur,quasi filij,æque tamen ipsos homines ex natura esse,creaturasque permanere. Porro quod non idem sit,id quod creatum & genitum,sed à se inuicem dissideant,& natura vocum,
Prou.8 & discrimine significationum,in prouerbiis ostẽdit:quum enim dixisset, Dominus creauit me
Ibidem. initium viarum suarum, subintulit, Ante omnes colles genuit me. Si igitur natura & essentia alicuius generis creaturarum Verbum fuisset:ac non potius distantia inter genitum & creatũ reperiretur,non subintulisset,genuit me,sed satis fuisset,creauit me,vtpote,ea dictione tantũdem significante,quantum in verbo,genuit,intelligere potuisses. Nunc autem quum dixisset, creauit me initium viarum suarum ad opera sua, superinduxit non simpliciter, genuit me,sed cum appendice coniunctionis:tanquam qui cauere & consulere vellet huic verbo,creauit,ad
Verba genuit,& creauit, coniũctim posita quid. didit hunc comitatum,ante omnes colles genuit me. Nam, genuit, coniunctim illatum cum, D creauit,vnam eandemque sententiam conficit, declaratque hoc verbum creauit, ad certum quid referri,& causam ipsam cur creauerit. Illud autem,genuit,prius est significatione, quàm hoc verbum creauit. Quemadmodum vicissim si dixisset,dominus genuit me,ac deinde subiungeret,ante omnes colles creauit me: omnino illud dictũ, creauit me,præcederet tempore: & si hoc dictum,genuit me,positu non præcederet:ita quum dixit primo loco,creauit, deinde substituit,ante omnia genuit me,necessario demonstrat, ipsum hunc prius genuisse, quàm creauisse. Nam quum dicit ante omnia genuit me, alium se esse & diuersum à reliquis omnibus ostendit, quum superius probatum sit, nihil ex rebus creatis ante alia sui generis conditum fuisse, sed omnia simul vno eodemque mandato facta esse. Atque ideo, ea quæ adhærent post hanc vocem, creauit, addita non sunt huic sententiæ, vbi dicit, genuit me: sed vbi creauit, dixerat: ibi subiunxit initium viarum. Contra, vbi ait, genuit me, non apposuit initium viarum :sed illam appendicem, ante omnia. Iam: si is qui ante omnia existit non est primus omnium sed alius diuersusque ab omnibus,in quorũ numero etiam primus

A ille censetur, satis liquet eum alium esse à rebus conditis, & plane constat,Verbum, quum aliud esset ab omnibus,&ante omnia,postea incepisse creari initium viarum ad opera, per assumptionem humanæ naturæ,vt(quemadmodum dixit Apostolus)qui est initium & primogenitus ex mortuis,in omnibus primatum habeat. Tali igitur subsistente differentia, inter creauit me,& genuit me,& inter initium viarum,& ante omnia, ille qui est omnium hominum creator, is (vt dixi)postmodum etiam Pater hominum efficitur,ob constitutum in hominibus domicilium sui Verbi. Cæterum,in Filio id in contrariam vicem retorquetur. Deus
Deus est pater factor & creator filii sui quo modo. simile. enim quum natura Pater sit sui Filij,postea eius factor & creator efficitur, quum factitiam filius & creatitiam carnem homo factus induebat. Quemadmodum enim homines accipientes Spiritum Filij,filij per eum efficiuntur:ita quoque Verbum Dei, quum induerit hominem,carnem creari & fieri dicebatur. Si igitur nos naturales filij sumus, certum est & illum naturaliter esse creaturam,& factitium quiddam: sin autem nos per gratiam & adoptionem efficimur filij,clarum manifestúmque est,etiam Verbum in nostri gratiam hominem factum de se merito hæc verba dixisse, Dominus creauit me. Deinde,re creatitia indutus, quum se-
B cundum corpus similis nostri factus esset,merito iam inde frater noster & primogenitus ob similitudinem corporis appellatus est. Et si enim post nos,nostri gratia homo factus est,& frater noster ob corporis similitudinem,sed tamen inde primus est,& dicitur, eò quòd omnibus hominibus perditis ex præuaricatione Adæ,eius caro ante alios seruata sit & liberata:nec mirum,quum ea esset corpus ipsius Verbi:deinde nos,vtpote illi incorporales, per illud corpus in salutem vindicamur. Corpore enim illo Dux & Dominus noster in regnum cælorum ad suum Patrem accedit,dum inquit: Ego via & ianua,& per me omnes necesse habent introire. Vnde etiam primogenitus ex mortuis dicitur, non quòd primus nostrum sit mortuus:non enim præmortui eramus,sed quod pro nobis suscepta morte,eáque abolita,primus inter homines resurrexerit,& pro nobis suũ corpus excitauerit:quo excitato,nos quoq; deinde ab illo & per illum excitamur ex mortuis. Quòd autem primogenitus naturæ rerũ appellatur,id non ideo fit,quasi ipse cæteris creaturis coexæquetur,aut quòd primus illarum ratione sit temporis:qui enim id fieri queat,quum vnigenitus sit Dei?sed ob Verbi ad nostram humilitatem demissionem,id nomen illi inditur,qua ratione etiam plurimorum efficitur frater.
Ioan.10 Coloss.1. Christus primogenitus ex mortuis dicitur quomodo. Cur christ⁹ vnigenitus dicatur.
C Siquidem vnigenitus,eò quòd nulli alij sunt fratres,vnigenitus nominatur:primogenitus autem contrà,quia plures supersunt fratres. Ideoque nusquam in scripturis appellatur primogenitus Dei,neque creatura Dei,sed ista omnia vnigenitus,& filius,& Verbum,& Sapientia ad
Ioan.1. Patrem referuntur,ibique suam proprietatem habent. Vidimus enim gloriam eius, vt gloriã
Ioan.3. vnigeniti patris sui. Et,misit Deus Filium suum vnigenitum:&,In æternum Domine Verbum
Psal.118 tuum permanet:&,Verbum erat apud Deum:&,Christus Dei Virtus, Dei Sapientia:&, Hic
Ioan.1. est Filius meus dilectus:&,Tu es Christus Filius Dei viuentis. Porrò, quòd primogenitus di-
1.Cor.1. ctus est,id ad eius demissionem,qua se ad genus creaturarum humiliauit, respectum habet:
Matth.3 *Matth.16* creaturarum enim primogenitus nominatur. Istud autem verbum(creauit me ad opera)causam,cuius gratia creatus sit, complectitur: operũ enim gratia creatur. Si igitur vnigenitus est, vt est,ne pro primogenito interpretentur. Sin verò primogenitus est,ne habeatur vnigenitus. Non enim idem potest vnigenitus & primogenitus esse,nisi alio atque alio referatur, vt vni-
Vnigenitus & primogenitus quomodo possint esse idẽ genitus quidem habeatur,ob generationem ex patre, vt dictum est: primogenitus vero, ob condescensum ad creaturas, & multorum fratrum, quæ inde efficitur congermanitatem.
D Quum igitur duo ista inter se ita contraria sint,merito quis dicat obtinere potissimum in verbo proprietatem vnigeniti?eò quòd non sit aliud Verbum,aut alia Sapientia, quàm ipse, qui solus vnicus ac verus est Patris sui Filius:& non cum causa adiuncta,vt in superiori distinctione tractauimus,sed simpliciter vnigenitus Filius,qui est in sinu Patris appellatus:primogenitus autem dictus cum additamento causæ:creaturarum enim gratia primogenitus est factus: quam causam Paulus etiam suis verbis implicuit,dum ait,In eo creata sunt omnia. Quòd si
Rom.11. omnia ab eo creata sunt,aliud ipse à creaturis,& nequaquam creatura fuerit, quum sit creator omnium:neque ideo,quia ex patre est, primogenitus appellatur, sed quia in eo rerum
Quaratione christus dicatur primogenitus. natura est condita. Et quemadmodum ante rerum naturam ipse erat filius per quem rerum natura condita est: ita quoque antequam vocaretur primogenitus omnis creatio-
nis, nihilominus ipse erat Verbum apud Patrem, & Deus erat Verbum. Verum istud minime intelligentes impij,circumuagantur, & his Verbis sese ingerunt, si primogenitus est omnis creationis, certum est eum vnum esse ex rebus creatis. Stulti, si omnino omnis creationis primogenitus est, diuersum ergo quiddam à rebus creatis fuerit non

enim dixit, primogenitus est omnium aliarum creaturarum,ne veluti vnus ex creaturis, A
ob cognationem haberetur,sed vniuersæ creationis,vt diuersum quiddam esse à creaturis in-
Exemplum telligeretur. Ruben certe non primogenitus omnium liberorum Iacobi,sed tum ipsius Iaco-
Coloss.1. bi,tum fratrum est dictus, ne alius à liberis Iacobi existimaretur. Apostolus autem non ita
Apoc.1. de Domino loquitur,vt sit primogenitus omnium, ne aliud quàm nostrum corpus circun-
ferre crederetur:sed vt sit primogenitus ob multos fratres,frater nimirum inter multos fra-
tres futurus ob similitudinem carnis.Si igitur Verbum,vnum ex rebus conditis esset, diceret
scriptura eum primogenitum esse aliarum creaturarum: nunc, quum sancti eum appellent
primogenitum totius creationis, manifesto ostenditur, Filium Dei diuersum esse ab omni
creatura, & nequaquam rem conditam.Nam si res condita sit, ipse quoque sui ipsius pri-
Absurda. mogenitus fuerit. Quomodo igitur,ô stulti,idem primus & secundus esse poterit? Deinde,si
creatura est,& omnis creatura per illum facta est,& in eo consistit, quomodo potest creare
creaturam,atque vnus esse eorum,quæ in ipso consistunt?Veritas ipsa tam absurdam opinio-
nem refutat,docétque eum primogenitum inter multos fratres appellatum fuisse ob carnis
nostræ cognationem: primogenitum quoque ex mortuis,eò quòd per eum,& cum eo resur- B
rectio mortuorum inceperit.Primogenitum porrò omnis creaturæ,eò quòd pater suo in ho-
1.Cor.3 mines amore,per Verbum suum non solum omnia condere,verum etiam, quia creaturam,
de qua loquitur Apostolus,accepta reuelatione filiorum Dei,liberare voluerit ab omni ser-
uitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.Atque ita creatura in libertatem vin-
dicata, futurum est,vt & sit Dominus noster ,& istius & omnium adoptiuorum filiorum
primogenitus:& vt in ipso qui primus dicitur, ij qui post ipsum subsequuntur,quasi suo prin-
cipio conserti coaptatíque perdurare queant.Arbitror iam ipsis impiis hanc suam sententiam
pudori esse:aut si ea nondum pudori est,& pro creatura eum omnino inter creaturas primo-
genitum appellari velint,animaduertant se illam brutis & inanimatis germanum & æqua-
lem facere:nam & illa rerum naturæ partes sunt,& necessum est,eum qui primogenitus nũ-
cupatur,tempore duntaxat primum esse,genere autem & similitudine congruere cum om-
nibus.Quum igitur talia dicant,nónne omnium impietatem longe transmittunt?aut quis eos
ferat,talia loquentes?aut quis eos,vel ea tantummodo cogitantes non odio habuerit? Omni-
bus enim liquet illum non propter se,quasi & ipse creatum quiddam esset: neque, quia co- C
gnatam essentiam affinémque habebat cum rebus creatitiis, nomine primogeniti vocatum
esse, sed quia, quum primum conderet creaturas, attemperauit & demisit se ad earum ratio-
nem,vt illæ ad essentiam peruenire possent,quæ alioqui non tulissent eius naturam, indilu-
tum illum scilicet & patrium splendorem, nisi pro patris sui in homines amore, accommo-
dans sese eas arripuisset,& ad existendi facultatem protraxisset,altera deinde causa est huius
nominis,quod,vbi sese denuo creatis condescendendo attemperarat,ipsa creatura in ius filio-
rum adoptata sit,vt ita per omnia eius primogenitus efficeretur,tum in creando, tum in infe-
Heb.9. rendo seipsum pro omnibus in mundum. Ita enim scriptum est, Quum induxerit primoge-
Exhortatio nitum in mundum:additum deinde,Et adorent eum omnes Angeli Dei. Audiant Christi
purduelliones,& seipsos dirumpant,eò quod eius ingressus in mundum causam dederit, vt
primogenitus omnium appelletur,ita vt patris quidem vnigenitus, quoniam ex eo solus &
Simile. vnicus est:creaturæ autem primogenitus, quoniam omnes per eum ius filiorum adoptio-
némque adipiscuntur.Quemadmodum porro,inter fratres primogenitus,& ex mortuis pri-
mitiæ dormientium factus est:ita quoque, quia oportebat eum in omnibus primatum habe- D
re,etiam principium viarum efficitur,vt qui in ea insistimus,perque eum(qui ita de se loqui-
tur,Ego sum via & ianua)ingredientes participésque redditi cognitionis de patre, audiamus
Psal. 118. & nos quoque, Beati immaculati in via:&,Beati mundo corde.Iam,quum ipsa veritas decla-
Matth.5 ret,Verbum non esse ex natura rem conditam, consequens est,vt deinde dicamus, cur prin-
Cur principium viarũ dicatur Christus. cipium viarum appelletur. Quoniam prima per Adam & via, & ianua perierat,& ex paradi-
so ad mortem deuergebamus,dictúmque nobis fuit, Terra es,& in terram abibis:ideo Verbũ
Dei hominum amore,& patris voluntate induit creatitiam carnem,vt eam quam mortalem
reddiderat primus homo præuaricatione, ipse proprio sanguine sui corporis viuificaret,& re-
nouaret nobis viam recentem & viuam,per velum (vt Apostolus dixit)hoc est, per carnem
suam. Quod etiam aliis verbis significat, vbi ait,Si qua in Christo noua creatura:& , Vetera
transierunt,ecce noua facta sunt omnia.Quòd si creatio innouata fuit,oportuit in hoc gene-
re aliquem esse primum:merus igitur homo & puluereus,quales nos facti eramus, ex præua-
ricatione, is esse non poterat, eò quod in prima creatione fides ab hominibus seruata non
fuit

A fuit,corúmque culpa prima creatio perierat.Opus ergo fuit instauratore prioris creaturæ,& *Priori creaturę instauratore opus fuit.*
qui nouã creaturam cõseruaret.Non igitur ex genere hominum alius quispiam,sed ipse Do-
minus vt principium esset, condi voluit , quo efficeretur via nouæ creaturæ, ac de se meri-
to diceret:Dominus creauit me principium viarum suarum,ad opera sua,ne vlterius secun-
dum primam illam viam homo viueret,sed quasi subsistente nouę creaturæ exordio, Christũ
in se possidens huius nouę creaturæ principem,in reliquum tempus se ei comitem præberet, *Ioan.14.*
qui ita de se loquitur, Ego sum via: idque in erudiendis Colossensibus Apostolus dixit, Ipse *Ephes.5*
est caput Ecclesiæ,qui est exordium primogenium ex mortuis,vt in omnibus primatum ha-
beret.Si enim (quemadmodum dictum est) ob resurrectionem è mortuis ipse nuncupatur
principium:tunc autem resurrectio facta est,quum nostram carnem gestans dedidit seipsum
pro nobis in mortem:manifesto patuerit,id quod ipse de seipso dicit, Dominus creauit me *Prou.8.*
principium viarum suarum,non substantiam,sed eius aduentum in carne significare.Corpo- *Simile.*
ri enim mors peculiaris est,& quemadmodum ipsa mors peculiare quiddam & proprium
est corporis:ita quoque aduentui carnis proprium & peculiare fuerit illud dictum: Dominus
B creauit me initium viarum suarum. Ita enim Domino iam secundum humanitatis rationem
creato,primóque eorum authore effecto,qui denuo recuperabantur,primitiásque nostras ea
quam assumpsit carne obtinente, bono consequio & ordine fit,vt post eum populus ille futu-
rus procreetur,loquente Dauid: Scribatur ea in generationem alteram, & populus qui crea- *Psal.101*
bitur laudabit Dominum.Et rursus,Et renouabitur Domino generatio quæ ventura est: Et, *Psal.101.*
Annunciabunt iustitiam eius ei populo,qui nascetur,quem fecit Dominus. Siquidem non *Psal.70.*
amplius aduituri sumus:In quacunque die comederitis ex ea,morte moriemini:Sed,vbi ego *Gen.2.*
sum,ibi etiam & vos futuri estis:adeo vt nos ipsi de nobis hæc verba proferamus,Eius opus *Ioan.14.*
sumus conditi ab eo ad bona opera.Cæterum,quia homo opus dei,perfectus quidẽ ex crea-
tione,sed defectuosus tamen ex præuaricatione, per peccatum mortuus erat , indecénsque
fuit Dei opus in ea imperfectitudine manere: ideo super ea re obseruationes factæ sunt ab
omnibus sanctis:quod apud Dauidem inuenias Psalmo 137. Dominus retribuet pro me:Do-
mine,opus manuum tuarum ne despicias.Atque hinc est,quod perfectum Dei Verbum,im-
perfectum corpus sibi circumponit ac creari ad opera pronunciatur, vt pro omnibus nostro
C debito soluto,ea quæ deerant homini,perficeret.Deerat autem homini immortalitas, & via *Immortalitas & via ad paradisum deerãt homini.*
ad paradisum:Et hoc est,quod à Saluatore dicitur:Ego te glorificaui in terra, opus absolui, *Ioan.17*
quod dederas mihi,vt facerem.Et, Opera quæ dedit mihi pater, vt perficiã ea:Rursum, Ipsa *Ioan.17*
opera quæ facio,testantur de me.Quæ autem hic dicit opera sibi tradita esse à Patre ad per- *Ioan.5*
fectionem,ea sunt ad quæ ipse creatur,dum in Prouerbiis dicit, Dominus creauit me initium *Prou.8*
viarum suarum ad opera sua.Idem enim vtrobique in verbis est: Dedit mihi Pater opera:&,
Creauit me Dominus ad opera.Quo tempore igitur suscepit opera perficienda ô Christi per-
duelles?inde enim illud(creauit)intelligetur,num in ipso initio,quum ex non entibus ad es-
sentiam ea produxit? Id si dixeritis,falsum dixeritis:nondum enim tum vlla opera erant,& ser-
mo indicat,eum,quæ iam erant,tractanda suscepisse.Sed neque pium est in id tempus refer-
re,quod prius fuit,quam Verbum caro fieret,non superfluus reddatur eius aduentus, quum
horum causa ille suum aduentum instituerit.Restat igitur,vt dicamus eum,tum quum homo
factus erat,opera curanda suscepisse.Tum enim ea perfecit, curatis vulneribus nostris,do-
natáque ex mortuis resurrectione. Si autem tum, quum Verbum caro factum esset, data
D sunt ei opera, manifesta res est,eum,quum homo fieret, tum ad opera creatum fuisse. Non
igitur illud verbum (creauit)significatorium fuerit,eius substantiæ,vt iam sæpius dictum est,
sed corporalis natiuitatis. Tum enim,quia ex præuaricatione opera mutila erant, & clauda *Christus humanitate assumpta langores nostros curare suscepit. Eph.5.*
reddita,dictum fuit,eum corporaliter creari,vt iis absolutis & integritati restitutis, repræsen-
taret Patri Ecclesiam(vt inquit Apostolus)non habentem maculam aut rugam , aut aliquid
huiusmodi,sed sanctam & incontaminatam.Perfectum igitur in eo est,& restitutum,quem-
admodum ab initio fuerat humanum genus,imo potius maiori gratia imbutum est.Excitati
enim ex mortuis,non vlterius mortem formidamus,sed in Christo regnabimus perpetuo in
cælis.Id autem tum factum est,quum Dei Verbum Deo proprium,& ex patre natum, quod
ex patre existit,induerat carnem,& homo effectus erat.Si enim ille quum iam creatura esset,
homo fuisset redditus,mansisset homo,ita vt erat , nihil coaptatus & coalescens cum Deo.
Qui enim, si ille creatura fuisset,per creaturam creatori coaptari & conseri potuisset ? Aut *Absurda.*
quod subsidium à similibus ad similia peruenisset,quum & illa æquè subsidij egestate labo-
rassent?Quomodo porro,si creatura fuisset Verbum,sententiam Dei abrogare potuisset,aut

Mich.7 Gen.3.

dimittere peccatum? quum sit scriptum apud Prophetas, id Dei esse opus. Quis enim Deus A sicuti tu, auferens peccata, & superans iniquitates? Lata enim sententia à Deo fuerat: Terra es, & in terram abibis. Si igitur mortales facti erant, quî fieri potuit, vt à rebus creatis peccatum solueretur? liberauit ergo eos Dominus, vt ipse suis verbis professus est: Nisi vos filius liberauit, eóque quia liberauit, certum indubitatúmque reddidit, se non esse creaturam, aut quippiam aliud ex rebus conditis, sed proprium Verbum & imaginem substantiæ Patris: qui ab initio hanc sententiam tulerat, quíque solus peccata remittit. Quoniam igitur loquutus erat in Verbo, Terra es, & in terram abibis, probe & congruenter per idem illud Verbum & libertas, & rescissio condemnationis perfecta est. Sed poterat (aiunt) Deus, etiamsi Saluator creatura existeret, vel loqui tantummodo, & ita soluere maledictionem. Istud ipsum etiam iis ab alio quopiam obtrudi poterit. Poterat etiam sine vllo aduentu Christi, solummodo loqui Deus, & soluere maledictionem. Cæterum spectandum est isthic quid hominibus sit vtile, non, quid situm sit in viribus Dei. Siquidem poterat etiam ante exædificatam arcam Noë, eos qui præuaricati fuerant, interimere: sed tamen non, nisi ædificata arca, illud facere sustinuit. Poterat etiam sine Mose duntaxat loqui, & sic educere populum ex Ægypto, sed vtile B erat id per Mosen fieri. Poterat sine iudicibus conseruare populum, sed erat ex re populi, suis temporibus iudicem exurgere. Poterat etiam ne semel quidem venire Deus: aut si venisset, non tradi Pilato, sed tamen sub consummationem seculorum venit, & quum ad mortem quæreretur, seipsum indicauit: Ego sum (inquiens). Quod enim facit, id ipsum & vtile est hominibus, & aliter fieri non decuit. Porro, quod vtile & decorum est, id cura sua & prouidentia instruit. Venit igitur, non vt sibi ministraretur, sed vt ipse ministraret, nostrámque salutem operaretur. Quinimo, qui poterat ex ipso cælo legem dictitare, norat vtile esse hominibus, si è Sinai eam promulgaret, idque ideo fecit, vt & Moses ascendere posset, & illi de proximo sermonem audientes, melius crederent. Atque adeo ipsa rei ratio, negociique conditio, hac in parte spectare debuit. Si enim ob vires suas, per quas id potuit, verbo edixisset, & ita maledictio aboleretur, imperantis quidem potentia in conspicuo pateret, homo tamen eiusmodi effectus fuisset, qualis Adam ante præuaricationem fuerat, extrinsecus accipiens gratiam, non autem eam suo corpori coagglutinatam tenens. Talis siquidem antea fuit quàm in paradiso collocaretur: forsitan etiam deterior euasisset, vtpote qui iam præuaricari dedicerat. Quod si C eueniisset, vt à serpente deciperetur, iterum opus fuisset Dei loquentis imperio, vt ita maledictio solueretur, atque eo modo necessitas eius rei in immensum recurrisset, & nihilo ob id minus remansissent homines obnoxij, seruientes peccato: ac proinde semper peccantes, semper opus haberent veniæ condonatore, neque vnquam illis à vindice satisfieri posset, semper legi ob carnis imfirmitatem succumbentibus. Rursus, si filius creatura esset, nihilo minus homo mortalis remaneret, vtpote non coaptatus Deo: Non enim creatura per creaturam Deo coaptata fuisset, quum ipsa coaptatorem requisisset. Neque pars rerum creatarum, salus esse posset rerum creatarum, quum illa ipsa quoque salutis sit indiga. Ne igitur illud fieret, mittit Deus pater filium suum, & ille efficitur Filius hominis creatitiam carnem assumens, vt quoniam omnes obnoxij erant morti, ipse autem alius atque diuersus ab omnibus, pro omnibus suum corpus morti offerret. Ac deinceps veluti omnibus per eum mortuis, sermo eius sententiæ impleretur: Omnes enim mortui sunt in Christo: omnes item per eum renascuntur, vt liberi iam inde à peccato, & ea quæ per peccatum fit, maledictione verè permaneant in æternum à mortuis excitati, & immortalitate & incorruptibilitate induantur. Verbo siquidem amicto D indutóque carne, quemadmodum sæpius ostensum est, omnis morsus serpentis penitus in carne extinctus est, & si quid ex carnalibus motibus suppullabat rescissum est, paritérque sublata est peccati assecla mors, vt ipse inquit. Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam. In hoc enim manifestatus est (scripsit Ioannes) vt solueret opera diaboli, quibus solutis, omnes ob cognationem carnis Christi, à carne in libertatem vindicati sumus, ac iam deinde & nos quoque coaptati sumus Verbo. Coaptati autem Deo, non amplius in terra permanemus, sed vt ipse loquutus est, vbi ipse est, ibidem & nos futuri sumus, neque iam in reliquum tempus serpentem formidabimus. Confectus enim in carne persequente eum Saluatore, audit deinceps, vade post me sathana: atque ita ex paradiso eiectus est in ignem æternum: Neque nobis cauendum erit à malesuada fœmina. In resurrectione siquidem neque in matrimonium ducunt, neque ducuntur: sed tales sunt, quales ipsi Angeli: & in Christo Iesu noua creatura erit, neque vel masculus, vel fœmina, sed omnia in omnibus erit Christus. Vbi porro Christus, quod genus ibi metus aut periculi fuerit? Atqui illud fieri non potuisset, si ver-

Gen.3. Obiectio cur Deus non soluerit maledictionem sine aduētu Christi. Solutio.

Omnia opera Christi vtilia hominibus. Ioan.12 Exod.19

Reconciliatio fieri per creaturam non potuit inter deū & homines. 1.Cor.5

Ioan.5. Ioan.5

Luc.10. Marc.12

A si Verbum creatura fuisset. Aduersus enim creaturam creaturæ coniunctam, diabolus perpetuo vires pugnandi habuisset, & homo intermedius formidine mortis semper laborasset, non habens in quo, & per quem Deo coaptaretur, & liber ab omni metu euaderet. Quapropter ipsa veritas declarat, non esse Verbum rem creatitiam, sed potius rerum opificem. In hoc siquidem assumptum est ab illo creatitium & humanum corpus, quò illud vt opifex & conditor renouaret in se, ac deificaret, atque ea ratione nos omnes in regnum cælorum itidem ac seipsum introduceret. Rursus, deificationem in se non sensisset homo creaturæ coaptatus, nisi filius, verus Deus extitisset, neque adstitisset Patri homo, nisi naturaliter verum patris Verbum fuisset, quod carnem induerat. Et quemadmodum neque à peccato, neque à male- *simile. Christus Deus & homo.*
dictione vindicati fuissemus, nisi verè ea naturalitérque humana caro fuisset quam Verbum sibi induerat: nihil enim nobis commune cum re aliena: ita quoque non Deificatus fuisset homo, nisi naturaliter ex patre verum ac proprium illius Verbum fuisset, quod caro factum est. Ideo enim ea coaptatio instituta est, vt deitas vera, & vt sic dicam, naturalis, verum & naturalem hominem sibi conseretur, & stabilis efficeretur hominis salus ac deificatio. Quapro-
B pter, qui negant eum ex patre esse, naturalémque eius & substantiæ ipsius proprium Filium, negent quoque eundem veram, & humanam carnem assumpsisse ex Maria semper virgine. Nihil enim nobis hominibus inde emolumenti, aut commodi, nisi Verbum naturalis sit ac verus Dei filius, nisique vera sit caro, quam assumpsit. Sed assumpsit veram carnem, etiam si insaniat Valentinus. Est quoque naturaliter Verbum verus Deus, etiamsi rabiant Ariani, & in illa carne factum est initium nouæ creaturæ, eò quòd ipse creatus sit homo pro nobis: & viam illam nobis renouauit, vt dictum est. Verbum igitur ex natura, neque creatum aliquid, neque opus fuerit. Idem enim sunt, & creatura, & factum & opus: & si creatura, vel factum quidda esset, vtique etiam opus esset. Eáque de causa non dixit, creauit me opus, neque cum operibus fecit, ne aut natura, aut substantia, creatura videretur esse: neque vt faceret opera, ideò eũ crearit, ne denuo iuxta vesaniam impiorum, quasi organum quoddam videretur propter nos creandos institutum: neque item dixit, ante opera creauit me, ne, vt est genitum quiddam ante omnia, ita quoque creatus ante omnia opera, nihil discriminis statuere crederetur inter gigni & creari: sed cum summa cautione locutus est, ad opera creauit me, quod idem est ac
C si diceres, Pater me ad carnem fecit, authórque fuit, vt homo fierem: vt rursum isthinc demonstrari possit, illum non esse opus, sed genitum quiddam: Vt enim is qui ingreditur ædes, non est pars aliqua ædium, sed diuersum quiddam ab ædibus: ita quoque qui ad opera creatur, alius natura fuerit, quàm opera: Si ergo pro vestra sententia Verbum Dei opus censendum est, agite quæso, dicite mihi vos Ariani, qua manu, aut quánam sapientia opus istud confectum est? Omnia enim opera, quæ facta sunt, manu & Sapientia Dei facta sunt, loquente *Esa.66* ipso Deo, Manus mea fecit hæc omnia. Dauide quoque attestãte, Tu domine ab initio fun- *Psal. 101.*
dasti terram, & opera manuum tuarum sunt cæli: ac rursum Psalmo centesimo quadragesimo secundo, Memor fui dierum priscorum, meditatus sum in operibus tuis, in factis manuum tuarum meditabar. Ergo, si in manu Dei omnia quæ facta sunt, absolutionem perfectitudinẽque suam acceperunt, & scriptum est, omnia per Verbum facta esse, & citra eum factum esse nihil: Et rursus, vnus dominus Iesus, per quem omnia, in quo omnia, euidens conspicuumque *1.Cor.8.*
est, illum opus esse non posse: quippe, qui ipse sit manus & Sapientia Dei. Id cognoscentes etiã Martyres illi Babylonij, Ananias, Azarias, Mizael, refutant Arianorum impietatem: dicentes
D enim, benedicant omnia opera dominum, tum ea quæ in cælo sunt, tum ea quæ in terris degunt: in ea summa, omnes creaturas vt opera adnumerarunt, sed in numero eorum Filium ipsum non constituerunt. Non enim dixerunt, & tu Verbum benedic, & hymnum cane tu sapientia, vt ostenderent alia omnia esse ex eorum catalogo, quæ & opera sunt, & hymnum cantant: Verbum contrà, non esse opus aut ex cœtu canentium, sed potius cum patre decantatur, adoratur, & diuinis laudibus celebratur, quum sit & Verbum illius, & Sapientia & operum architectus. Id quoque Spiritus in Psalmis cum pulchra obseruatione elocutus est: Re- *Psal.32.*
ctum est Verbum Domini, & omnia opera eius in fide. Quemadmodum & in alio Psalmo *Psal.103.*
recensuit, Quàm magnifica sunt opera tua, omnia in Sapientia fecisti. Iam si Verbum opus esset, plane Verbum in Sapientia factum fuisset, neque illud ab operibus discriminasset scriptura, neque ista quidem opera dixisset, illud vero Sapientiam Dei nominasset: nunc illud ab operibus segregans scriptura, probe ostendit, Sapientiam opificem esse, nõ opus: Eadem quo- *Heb.4.*
que distinctione & Paulus vsus est scribens ad Hebræos, Viuidum est enim Verbum Dei, & efficax & penetrantius omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad internodia animæ &

Valentinus hæreticus asseruit Christum veram carnem non assumpsisse.

ſpiritus,compaginéſque ſimul &medullas,facultatémque habet iudicandi de cogitationibus, A
ac nulla creatura eſt inuiſibilis coram illo:omnia autem nuda ſunt & conſpicua oculis eius,
apud quem nobis ſermo.Ecce,tibi res conditas creaturam appellat: Filium autem pro Ver-
bo Dei agnoſcit,ac talem qui ſit aliud à rebus creatis:ac rurſum quum ait, Omnia eſſe nuda
& aperta oculis eius,ad quem nobis eſt ſermo,alium illum à rebus omnibus oſtendit, ac pro-
inde ille iudicandi poteſtatem habet:creata autem obnoxia ſunt ſingula pro ſe, vt illi rationẽ
reddant.Atque ita vniuerſa creatura nobiſcum congemiſcente, pro liberatione ex ſeruitute
corruptionis, ſatis oſtenditur alium eſſe Filium à creaturis.Si enim creatura eſſet, & ipſe quo-
que vnus ex numero gementium eſſet,opúſque haberet eo, qui ipſum & Filium redderet, &
à ſeruitute cum cæteris vindicaret.Quod ſi omnis creatura vna gemiſcit & ſuſpirat liberta-
tem à ſeruitute corruptionis,nec filius vnus ex catalogo ſuſpirantium eſt,aut eorum qui liber-
tate indigent,ſed potius eſt qui filios nos reddit,& liberat omnia,cum dicat Iudæis eius tem-
poris:Seruus non manet in æternum in familia,ſed Filius in æternuum manet. Si igitur Fi-
Ioan.8. lius vos liberaret, verè liberi eritis: luce clarius ex iſtis deprehenditur non eſſe creaturam ver-
bum Dei,ſed Filium verum & genuinum patris ſui.De hoc igitur dicto: Dominus creauit me B
Pro.8. initium viarum ſuarum,tametſi pauca iſta ſint,tamen ſufficere arbitror,quæ doctoribus occa-
ſionem præbeant maioris copiæ ad tollendam hæreſim Arianam. Cæterum, quoniam pro-
ximum deinde verſiculum lectitantes hæretici,prauiter de eo quoque ſentiunt, in quo ſcri-
ptum eſt: Ante æuum fundauit me,arbitrantúrque illud ad deitatem Verbi, non ad aduentũ
eius in carne referendum eſſe,neceſſum,vt hoc quoque verſiculo explicato, eorum errorem
Prou.8. aperiamus. Scriptum ita habet:Deus Sapientia fundauit terram. Si igitur Sapientia terram
fundauit,qui fit,vt ille fundator fundamentum fiat?ſed prouerbialem ſpeciem & illud quoq;
dictum habet,eiuſque ſenſus inueſtigandus eſt,vt cognoſcamus, Patrem quidem Sapientia
architectari & fundare terram,vt ſit firma & permaneat: Sapientiam verò fundari propter
nos vt initium fiat,& fundamentum nouæ noſtræ creaturæ, & inſtaurationis noſtræ . Cer-
te non dixit, ne in iſtis quidem verbis ante æuum Verbum aut filium me fecit, ne quaſi
initium fiendi videretur adipiſci:id enim ante omnia exquirendum eſt,an Filius ſit, & prin-
cipaliter ſuper ea re ſcripturæ excutiendæ ſunt. Hoc ſiquidem ita eſſe,poſt interrogationem
Matth.16. Apoſtolorum Petrus ſua reſponſione declarauit,quum ait, Tu es Chriſtus filius Dei viui: illud C
quoque pater Arianæ ſectæ imprimis percunctatus eſt, Si tu es filius Dei, &c, Nam hoc no-
uerat verum eſſe,& columen noſtræ fidei:& ſi filius eſſet, iam finem inſtare ſuæ diabolicæ ty-
rannidi:contrà,ſi creatura eſſet,fieri non poſſe,quin vnus ex poſteris Adæ eſſet à ſe decepti:
ac proinde ſi res ita ſe haberet, nihili eum eſſe faciendum: Et hoc ipſum fuit,cur eius tempo-
ris Iudæi ſtomacharentur,quum Dominus ſe filium Dei,& Deum ſibi patrem eſſe pronun-
ciaret.Nam ſi ſe vnum ex creaturis nominaſſet,aut aliquid ex operibus Dei,non obſtupuiſ-
ſent, hęc audientes, neque pro blaſphemia talia verba imputaſſent,quum ſcirent,& Angelos
ad Patres profectos eſſe:ſed quia ſe filium dicebat,ſatis animaduertebant, non eſſe in iis ver-
bis notam aliquam aut characterem creaturæ,ſed eſſe iudicium deitatis,& naturæ paternæ.
Oportuit igitur Arianos,quanquàm imitatores patris ſui diaboli curioſe obſeruare, vt ſi di-
xiſſet,Verbum aut filium me fundauit,ſentirent ea quę ſentiunt:quòd ſi ita locutus non eſſet,
abſiſterent ea admentiri & comminiſci,quæ non ſunt. Non enim dixit, ante æuum Verbum
aut filium me fundauit,ſed ſimpliciter,fundauit me, vt denuo oſtenderet (quemadmodum
dixi)ſe non ſui cauſa,ſed propter eos qui ipſi inædificandi erant, ita de ſeipſo prouerbialiter D
1.Cor.3 locutum eſſe,idque quum cognitum haberet Apoſtolus,dixit: Aliud fundamentum nemo
poteſt collocare præter id quod poſitum eſt,quod eſt Ieſus Chriſtus: quiſque autem videto,
quomodo ſuperinędificet.Neceſſum autem eſt fundamentum tale eſſe,qualia ea quæ ſuper-
ædificantur,vt congruant inter ſe.Verbum igitur quatenus Verbum eſt, non habet aliquos
qui ſecum congruant,vnigenitum enim eſt:cæterum,quatenus homo factus eſt, ſimiles ſibi
& cõgruentes habet,vtpote,cum quibus etiã ſimilem carnem induerit.Quocirca quantũad
Chriſtus quatenus homo fundamentum Eccleſiæ Chriſtiani ſunt lapides ædificij Chriſti.
humanitatem,fundatur,vt & nos ſuper eum veluti precioſi lapides inędificemur, efficiamúr-
que templum habitantis in nobis Spiritus ſancti. Vt autem ipſe fundamentum eſt, nos autem
lapides ſuper eam inædificati,ita ipſe rurſum vitis eſt,nos autẽ palmites cohęrentes, & conſer
ti,non ſubſtantia Deitatis,id enim impoſſibile,ſed ratione humanæ conditionis : palmites ſi-
quidem conſimiles eſſe oportet viti.Iam,quia nos ſimiles ſecundum carnem illi ſumus, &
quia alioquin hæreticos humana ſentientes,exemplis humanis refutare oportet, iiſdem ver-
bis,quibus ſuprà,vtendum exiſtimo.Non dixit igitur,fundamentum me fecit, ne veluti operis

A ris,& rei principio aliquo inchoatæ, in hoc dicto improbam occaſionem ad impietatem ex-
piſcarentur:ſed,Fundauit me,inquit:Iam,quod fundamentum fit, fundatur quidem per lapi-
des illi ſuperiectos, ſed non ſimpliciter:tum enim proprie fit,quum pro ſaxo è monte tolli-
tur, & in imis terræ collocatur:Hactenus enim,dum in monte ſaxum eſt, nondum adhuc *Simile.*
vel fundamentum,vel fundatum eſſe dici poteſt,ſed quum vſus poſtularit, & in effoſſa terra
collocatum fuerit, tum denique,ſi ei loqui concederetur,diceret de ſeipſo, fundauit me,quũ
ita ex monte in iſtum locum trãſuectum eſſet.Ita quoque & Dominus,quum fundatus eſſet, *Fundauit me quid.*
non initium exiſtendi accepit,vtpote iam antea Verbum,ſed quum noſtram carnem induiſ-
ſet,quam ex Maria deciſam accepit,tum inquit,fundauit me, quod idem valet, ac ſi diceret,
Verbum cum eſſem, terreno corpori me iniecit:ita enim noſtri gratia fundamentum effici-
tur,cum,quæ noſtra ſunt,accipit,vt nos veluti incorporales,coaptatíque & colligati in eo per
ſimilitudinem carnis,in virum perfectum euadentes, immortales incorruptíque permanea-
mus.Illud porro,quod ſcriptum eſt,ante æuum,& antequam terra conderetur,& antequam
montes firmarentur,neminem perturbet: pulchrè enim & illud cum iſtis verbis coniunctum
B eſt, fundauit me, & creauit me:Id enim rurſus diſpenſationem incarnationis eius attingit: *Tit.2. Chriſti in carnatio præparata & deſtinata ante mundi conſtitutionem*
Gratia ſiquidem Patris erga nos nuper apparuit(vt Apoſtolus inquit) quum ad nos Chriſtus
deueniſſet:ſed tamen illa antè præparata,deſtinatáque fuit,quam nos efficeremur, quin po-
tius ante conſtitutionem mundi.Cauſáque eius rei quodammodo & bona & admirabilis.nõ
congruum enim erat Deo,poſtea tandem de nobis deliberare, ne aliquid noſtri videretur
ignoraſſe.Creans igitur nos per ſuum Verbum omnium rerum Deus, cognita habens no-
ſtra melius quàm noſmetipſi,proſpiciénſque nos bonos quidem creatos,ſed poſtea tamẽ prę-
uaricatores futuros præcepti ſui,eiiciendóſque ex paradiſo ob contumaciam,ipſe vt humanus
& bonus,iam antea inſtituit in Verbo ſuo noſtræ ſalutis procurationem:vt,quanuis decepti à
ſerpente excideremus,non tamen penitus extincti maneremus, ſed habentes in nobis per
Verbum iam antè præparatam redemptionem & ſalutem, iterum reſurgentes immortales *Dei bonitas erga genus humanum.*
perſeueraremus,cum filius pro nobis initium viarum creatus fuiſſet: & qui primogenitus eſt
creaturæ,primogenitum ſe fratrum reddidiſſet:& qui primitiæ eſt mortuorũ, reſurrexiſſet.Id
diuus Apoſtolus ille Paulus ſcribẽdo ita eſſe docet,dũ illa prouerbij dicta(ante ęuũ & priuſquã
C terra fieret)exponit in ſua ad Timotheũ epiſtola,collabora Euãgelio ſecundũ virtutẽ Dei, qui *2.Tim.1.*
nos liberauit & vocauit vocatione ſua ſancta,nõ ſecundũ opera noſtra,ſed ſecundũ propoſitũ
ſuum,& gratiã quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu,ante tẽpora ęterna . Manifeſtata eſt autem
nunc per illuminationem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui deſtruxit quidem mortem,illu-
minauit autem vitam.Ad Epheſios item:Benedictus Deus & Pater domini noſtri Ieſu Chri- *Epheſ.1*
ſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali, in cæleſtibus in Chriſto. Quemad- *Spes ſalutis à Deo nobis in Chriſto præparata ante æuum*
modum elegit nos in ſe ante iacta fundamenta mundi , vt ſancti eſſemus & incontaminati
coram ipſo,quum iam animi beneuolentia prædeſtinaſſet , vt nos ſibi in filios adoptaret per
Ieſum Chriſtum.Quomodo igitur elegiſſet nos antequam fieremus,niſi vt ipſe dixit, in eius
animo iam antea præfigurati delineatique fuiſſemus? aut quomodo omnino , priuſquam ho-
mines crearemur,nos deſignaſſet in adoptiuos filios,niſi ipſe filius ante ęuum fundatus fuiſſet,
ſuſcepta noſtri procuratione?aut quomodo, vt Apoſtolus ait,hæredes participeſue prædeſti-
nati fuiſſemus,niſi ipſe dominus ante æuum fundatus fuiſſet, vt ipſe iam tum propoſitum ha-
beret,vt omnem pro nobis,quæ contra nos erat,iudicij hæreditatem,in ſe per carnem recipe-
ret,vt ita iam nos in illo filij redderemur? Aut quomodo ante æterna tempora acciperemus,
D nondum conditi,niſi in Chriſto Ieſu dona gratiæque repoſitæ fuiſſent,quæ ad nos peruenirẽt?
Ideoque in iudicio,quum vnuſquiſque pro ordine ſuo meritiſque quod æquum eſt, recepturus eſt,dicit,Agite benedicti Patris mei,pro hæreditate veſtra poſſidete regnum vobis præpa- *Matth.26*
ratum à primis mundi fundamentis.Quomodo igitur,aut in quo antequam naſceremur, id
præparatum eſſet,niſi in Domino ante æuum in hoc ipſum fundato?quo nos,quaſi ſuper eum
inædificati,vt lapides bene coaptati,participes redderemur eius,quæ ab illo deriuatur,vitæ &
gratiæ.Eaque res ita acta eſt (quatenus pio homini vtcunque in mentem venire poteſt) vt,
quemadmodum iam antea loquutus ſum, reſurgentes à morte non diurna, æterna vita frui
poſſemus, quod nulla ratione fieri licuiſſet, quatenus è terra oriundi ſumus, niſi ante æuum
præparata fuiſſet nobis in Chriſto ſalutis ſpes. Verbum igitur in noſtram carnem ingrediens
creatumque vt eſſet principium viarum, ita fundatur quemadmodum pater voluit(ſicuti
dictum eſt) ante ſecula & antequam terra fieret , & montes collocarentur , aut fontes
emicarent , ne , quum terra & mõtes ſpecieſque rerum,quæ ante oculos eſt, præterierint in

conſummatione inſtantis ſeculi,ſimili ratione & nos quoque inueteraſceremus, ſed poſtea A
viueremus habentes in nobis in ipſo Verbo quod nos elegit, præparatam ante ſecula vitam
& benedictionem ſpiritualem: Ita enim poterimus non vitam quidem hanc noſtram tempo-
rariam habere,ſed in poſterum viui in Chriſto perſeuerare. Cæterum, quia ante iſta omnia,
vita noſtra fundata fuit & præparata in Chriſto(non enim in alio quopiam vitam noſtram
fundari decuit,niſi in Domino ante ſecula exiſtente, per quem & ſecula condita ſunt) ideo
fit,vt vita noſtra in eo nitente & conſtabilita poſſimus & nos quoque vitam æternam obtine-
re. Deus enim vtpote bonus,ſemper hoc voluit,cognoſcens noſtram infirmam naturam ege-
re ſuo auxilio & conſeruatione. Ac quemadmodum ſapiens architectus ſecum deſtinans do-
micilium ædificare,ſimúlque cupiens id denuo inſtaurare,ſi poſt ædificationem vitium fece-
rit,præparat inter hos cogitatus materiam,eámque opifici ſuppeditat ad inſtaurationem: at-
que,vt ibi apparatus renouationis tempore ædificationem antecedit, eodem pacto noſtræ
que,vt ibi apparatus renouationis tempore ædificationem antecedit , eodem pacto noſtræ
ante nos ſalutis renouatio fundatur in Chriſto,vt in Chriſto, noſtri recuperatio inſtauratió-
que fieri poſſet. Voluntas certe deſtinatióque eius rei ante ſecula inſtituta fuit: res tamen ipſa
tum demum peracta eſt,cum neceſſitas hoc ipſum requirebat, & ipſe Saluator aduenisſet, B
Ideo enim dominum pro nobis oportebat in cælo eſſe,vt nos eò reciperet in vitam æternam.
Sufficiunt igitur iſta ad documentum,non eſſe creaturam Verbum Dei,& rectam iſtius pro-
loquij ſententiam. Veruntamen,quia hoc ipſum ſcrutinio expenſum ponderatúmque, rectã
in omnem partem ſignificationem habet,conſequens fuerit,vt mentem verborum explice-
mus. Quid ſcis? an tam multis refutationibus in pudorem erubeſcentiámque redigi queant?
Opus igitur denuo ſuperioribus verbis: de eodem enim intellectu Prouerbióque & ſapientia
tractãdum. Quippe, qui non dixerit ſeipſum naturaliter creaturam,ſed ſub prouerbiali ſche-
mate,ſe creatam à Domino,certúmque eſt ibi mentem aliquam latere: non ea quidem quæ
in præſentia ſeſe offert,ſed abſtruſam penitus,quam tamen reperire liceat, ſi velamen phra-
ſeos & prouerbij detraxeris. Quis enim creatricem Sapientiam de ſe ipſa audiens loquentẽ,
dominus creauit me ad opera ſua,nõ ſtatim quærat,quid ſibi hoc velit? aut quî fieri poſſet, vt
creatrix creetur? Quis item audiens: vnigenitum Filium Dei,initium viarum creari,non ex-
piſcatur eius rei intellectum? ſecum admirans,qui fieri poſſet,vt vnigenitus, multorum aliorũ
primus & principium fiat? ænigma nimirum eſt. Sed tamen ingenioſus parabolas,& tenebri- C
coſum ſermonem,dictáque & ænigmata ſapientum facile intellexerit. Vnigenita igitur, ipſa-
que ex ſe ſapientia Dei, opifex eſt & creatrix rerum omnium: Omnia enim (vt inquit) in ſa-
pientia fecit,& impleta eſt terra creaturis ſuis. Cæterum,vt res non ſolũ conditæ eſſent, ſed &
bene conditæ eſſent,placuit Deo, vt ſua ipſius Sapientia ſe creaturis accommodaret, quò
formula aliqua,ſpecieſque ſaltem imaginis ſuæ omnibus rebus tum publice, tum priuatim
inſeri poſſit,vt illæ eo modo ſcitæ ſapientéſque effectæ dignæ videri poſſent, quæ opera Dei
cenſerentur. Vt enim Verbi ſiue Rationis Dei,noſtra ratio ſimulachrum exiſtimandum eſt:
ita quoque eius Sapientiæ hęc noſtra ſapientia Imago quędam exiſtimari debet, in qua vim
ſciendi ſentiendique adepti,capaces efficimur creatricis Sapientię, & per eam cognoſcimus
ſapientiæ patrem. Nam qui habet,inquit,filium,habet & patrem: & qui accipit me, accipit
& illum, qui me miſit. Quia igitur iſtiuſmodi ſapientia & in nobis, & in omnibus operibus
inſerta eſt, non iniuria ea quæ vera eſt Sapientia & architectrix rerum, quę ad idæam ſuam
congruunt,ſibi ipſi inter loquendum imputans, hunc verborum modum concepit, domi-
nus creauit me in operibus. Quæ enim noſtra ſapientia loqueretur, ea dominus tanquam D
propria ſibi ſuis verbis vſurpat. Non enim creatur creatrix, ſed propter imaginem ſui rebus
creatis ingenitam,ipſa ſe creari dicit. Et quemadmodum ipſe dominus locutus eſt, qui vos
excipit,me excipit,eò quòd formula eius in nobis ſit: ita quoque,tametſi res creatæ id ipſum
non ſint quod ille eſt,tamen ob ſimulachrum Dei,& formulam,quæ in creatis eſt, veluti ip-
ſe crearetur,ad hunc modum loquutionem moderatur, Dominus creauit me initium viarũ
ad opera ſua. Eadem ratione etiam in operibus indita eſt Sapientiæ effigies,vt(quemadmodũ
dixi)mundus per eam agnoſceret ſuum opificem. Rationem videlicet ſiue Verbum, & per
verbum Patrem. Et illud ipſum eſt, quod Paulus ait: Id quod intelligibile eſt Dei, manifeſtũ
eſt illis: Deus enim illis manifeſtauit,ſiquidem inuiſibilia eius, ex creatione mundi operibus
animaduerſa perſpiciuntur. Quapropter ratione ſuæ eſſentiæ, Verbum creatura ha-
beri non poteſt, ſed de noſtra, quæ in nobis eſt, ſapientia in Prouerbiis ſermo ha-
betur. Quòd ſi illud non credunt, agite, mihi iam reſpondeant, ſitne aliqua ſapien-
tia in creaturis, an non? quod ſi non ſit, quid eſt quod Apoſtolus ita reprehendit &
incuſat

Simile.

Pſal.103.

Ratio noſtra imago verbi Dei.

Sapientia noſtra imago ſapiẽtiæ Diuinæ.

Ioan.14

Cur ſapiẽtia creari dicat.

Matth. 10

Simile.

Rom.1.

1.Cor.1.

A incuſat mundum? Quoniam in Sapientia Dei non cognouit mundus per ſapientiam Deum.
Aut,ſi ſapientia non eſt,quomodo multitudo ſapientum in Scripturis reperitur? Sapiens enim
perterritus declinauit à malo, & cum ſapientia ædificatur domus. Et Eccleſiaſtes, Sapientia *Eccl.8.*
hominis faciẽ ipſius illuſtrabit: & temerariis increpat dicens, Ne dixeris, quî fit, vt dies priores,
fuerint meliores quàm iſti ſunt? quoniã non in ſapientia ſuper ea re percũctatus es. Sin autẽ eſt
Sapientia,eámque,vt Sirach dicit, effudit ſuper omnia opera ſua,& pariter in omnẽ carnem
pro ratione ſuę donationis,& ſubminiſtrauit eam iis,qui ipſam diligebant,iſtiuſmodi effuſio
non ſubſtantiam vnigeniti effuſam indicat,aut eius quæ ex ſe eſt,& ipſiſſima ſapientia, ſed il-
lius quę ad huius imaginem in mundo eſt delineata, an incredibile videbitur, ſi ipſa opifex
rerum,& vera Sapientia,cuius ſimulachrum præ ſe fert,iſta in mundum effuſa ſapientia, re-
rúmque ſcientia,ita de ſe loquatur quaſi condita ſit, Dominus creauit me ad opera ſua? Non *Hominum*
enim ſapientia quæ in mundo eſt,creatrix eſt,ſed ipſa creata eſt in operibus,ſecundum quam *ſapientia*
cæli enarrant gloriã Dei,& opera manuũ eius annunciat firmamentum. Eam, ſi homines in *nõ eſt creatrix ſed*
ſeipſis habeant,cognoſcent veram Dei Sapientiam,& ipſi agnoſcentur, quoniam Dei imagi- *creata.*
B nem in ſe poſſident. Et quemadmodum, ſi quis regis filius,patre eius volente ædificare ciuita- *Pſal.18.*
tem,in ſingulis operibus præſcribat nomen ſuum tutelæ cauſa,quo ſimul & inuiolata perma- *Simile.*
neant titulo reuerentiáque nominis, ſimul vt ex ea inſcriptione in memoriam veniant ipſius
& patris ſui,& ab eo rebus iam ex ſententia confectis,percunctetur quis de ciuitate, quomo-
do eam condiderit: Iſque tum reſpondeat, ſe bene eam exædificaſſe: nam ſecundum patris
voluntatem,ſuam imaginem ſingulis operibus impreſſam eſſe,eò quod nomen ſuum vbique
ſit inditum, & quaſi inædificatum. Id ſi dicat,non ſubſtantiam ſuam ſingulis iniunctam ſigni-
ficat, ſed ſimulachrum ſui,ſub nominis ſui titulo: Ita quoque ad ſimilitudinem iſtius exem- *Chriſtus*
pli,ad eos,qui in rebus creatis ſapientiam admirantur,vera Sapientia in hæc verba reſponde- *imaginem*
rit: Dominus creauit me in operibus ſuis: mea ſiquidem formula eſt in eis, & ego me ita at- *illam quæ*
temperaui opificio. Neque in admiratione ponendum eſt, ſi imaginem illam quę in nobis *in nobis eſt*
eſt,pro ſua ſibi arroget in loquendo filius,quum etiam alibi hoc ipſum non vereatur dicere, *pro ſua ſibi*
quippe,qui Paulo tum temporis Eccleſiam perſequente,in qua formula eius & imago reſi- *arrogat in*
debat, quaſi ipſe perſequutionem pateretur,in hæc verba locutus ſit, Saule, quid me perſe- *loquendo.*
C queris? ac proinde,vt ſi dixiſſet,ea quæ imago archetypæ Sapientiæ eſt,quæque in creatis ſita *Perſecutio-*
eſt, Dominus creauit me in operibus ſuis, nemo in admirationem raperetur: Ita ſi vera *nẽ patitur*
& opifex rerum Dei Sapientia,vnigenitumque Dei Verbum de iis loquatur, quæ ſunt ſimu- *in membris*
lachri ſui,quaſi de ſe ipſa: Creauit me ad opera nullus omiſſa ea ſapientia, quæ eſt in mundo *ſuis Chri-*
& rebus ingenita,exiſtimarit hoc ipſum de archetypæ exemplariſque Sapientiæ natura eſſe *ſtus.*
intelligendum,ne vinum aqua miſcendo veritatem circumueniat, Ea enim ſapientia crea- *Act. 9*
trix & opifex rerum eſt,cuius ſimulachrum rebus conditis impreſſum eſt, vt effigiata illa, &
imitatitia cum effigie & exemplo archetypo ſimilitudinem haberent. Principium autem via-
rum appellat,quia iſta imitatitia ſapientia eſt,veluti rudimentum elementúmque ad cogno-
ſcendum Deum. Huic enim primitus aliquis quaſi viæ inſiſtens, eámque obſeruans metu
Dei,qui,vt ait Salomon,principium ſapientiæ eſt: deinde magis ac magis animo ac mente
adſcendens,animaduerténíque in rebus tantum artificij, tandem eò peruenerit, vt in initio *Pro.1.*
Patrem deprehendat, ſicuti Dominus teſtatur, qui vidit me, vidit & patrem meum: Et vt
Ioannes ait: Qui confitetur Filium,etiam Patrem habet. Porro ante æuum fundauit me, in-
D quit,quoniam in hac forma imitatrice Diuinæ Sapientiæ, opera firmitudinem accipiunt: *Ioan.14*
deinde, ne quis audiens de huiuſmodi ſapientia rebus ingenita & inſerta perſuaderet ſibi ve-
ram eam Dei Sapientiam eſſe, ipſúmque Filium Dei creaturam eſſe, neceſſariò ſubintulit,
Ante montes,& ante terram,& ante aquas,& ante colles genuit me,vt ſub his vocibus (ante
omnem creaturã) quibus omnes res conditas cõplectitur, declararet ſe non ipſa ſui eſſentia
rebus creatis inditam eſſe. Si enim ad opera creata eſt,& ante opera exiſtebat, euidens nimi-
rum,eam,antequam crearetur,fuiſſe. Sequitur igitur illam natura eſſentiaque rem creatitiam
non eſſe,ſed vt ipſa ſubintulit, genitum quiddam exiſtit. Quid autem inter ſe diſcriminis ha-
beant genitum & creatum eſſe,in ſuperioribus oſtenſum eſt. Iam quod ſubiungitur, cum
præpararet cælum aderam illi,ſciendum eſt,non ideo hæc ſapientiã dixiſſe, quaſi non per eã
pater cælũ fecerit,quum ambiguũ non ſit,omnia per ſapientiam facta eſſe,& ſine ea factũ eſſe
nihil,ſed hanc eſſe mentẽ verborum,omnia quidẽ in me & per me facta ſunt: ſed tamen quũ
neceſſitas poſtularet,ſapientiã ingigni inſeríq; operibus,ipſa quidẽ ſubſtantia eram cũ Patre:
cæterũ,condeſcenſu attemperationéq; mei ad res creatas,concinnabã mei imaginem in meis

operibus,vt quasi iam vnius corporis membra nulla pars mundi seditione laboraret:sed om- A
nibus inter se mutuus parilisque consensus esset.Quotquot igitur recto intellectu, pro data
ipsis sapientia,se spectatores præbent rerum conditarum, poterint dicere etiam ipsi, dispositione tua permanent omnia.Contrà,qui hac in parte oscitabũdi negligentésque sunt, audiẽt
Rom.1 hoc in se congruere,prædicantes sese sapientes esse,infatuati sunt:quoniam,quod intelligibile est Dei,manifestum est illis:Deus enim ipsis manifestauit,quippe,quum inuisibilia eius ex
creatione mundi,animaduersis operibus perspicientur,perspicitur quoque æterna eius Potentia ac Deitas:Ita fit,vt careant omni excusatione,quod quum Deum cognitũ haberent,
non vt Deum venerati sunt,sed seruierunt creaturis potius,quàm creaturarum conditori,qui
est benedictus in secula: Quin & pudore,quum ista audient, perfundantur. Quandoquidẽ
1.Cor.1. in sapientia Dei (prout superius dictum est) non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo,per stultitiam prædicationis seruare credentes.Non enim amplius,vt superioribus ætatibus,per imaginem & vmbram eius sapientiæ, quæ in rebus deprehenditur, voluit
Deus innotescere, sed ipsam veram Sapientiam carnem iussit assumere , & hominem fieri,
mortẽmque crucis sustinere, vt per Fidem quæ in eum est, omnes iam deinceps credentes B
seruari possint .Eadem illa ipsa Sapientia est Dei, quæ prius per imaginem sui rebus creatis
inditam, qua de causa etiam creari dicitur,manifestauit se ipsam, & quæ per se suámque in-
Ioan.1. dolem Patrem nobis manifestum reddidit, postmodum ipsa & Verbum & Ratio Dei caro facta est,vt ait Ioannes,& post abolitam mortem, & seruatum genus nostrum,magis ac magis semetipsam,& per se,suum Patrem declarauit,vt his verbis innuitur: Des eis vt cognoscãt
te solum verum Deum,& quem emisisti Iesum Christum . Impleta est igitur vniuersa terra
cognitione eius . Vna enim eadémque cognitio est, & patris per filium,& filij per patrẽ.
Et hoc est quod gaudet Pater,eóque gaudio exhilaratur in patre ipse quoque Filius , quum
dicat:Ego eram cui aggratulabatur: quotidie autem exhilarabar in conspectu eius.Hæc rursum ostendunt Filium non esse alienigenam , sed propriam ex Paterna substantia & genuinam Sobolem.Ecce non nostra causa(vt asserunt impij)genitus est, neque ex non entibus ad
essentiam emersit.Non enim extrarium quippiam aliunde sibi acquisiuit Deus,quod gaudiũ
illi conciliaret:sed in eo dicto nota est indiciumque proprij & sibi consimilis Filij. Quando
enim fuit,quum pater non lætabatur?si autem semper lætabatur, semper erat in quo lætaba- C
tur.In quo porrò lætatur Pater ,nisi quum intuetur seipsum in suiipsius Imagine , quod est
Verbum eius?Quòd si etiam in filiis hominũ exhilarabatur absoluto terrarũ orbe, vt in Prouerbiis scriptum est,nimirum eandem quoque & illud superius intelligentiam habuerit.Exhilarabatur enim eo modo,non ex superuentitio gaudio,sed quod tum quoque videret ad sui
Imaginem opera esse condita:adeo,vt illa exhilaratio Dei,ex imagine ipsius causam trahat.
Aut,quomodo porro Filius exhilarari posset,nisi eo modo quo se intuetur in patre? Idẽ enim
inter se valent hæ duæ sententiæ: Qui vidit me, vidit & patrem meum : Et , pater in me,&
ego in patre.Inanem igitur esse vestram gloriationem vndecunque ostensum est , ô Christi
perduelles,& frustra triumphum simulastis,& iactitatum vbique à vobis, Dominus creauit
me initium viarum,deprauantes intellectum verborum, ac potius vestra commenta , quàm
mentem Salomonis depromentes,Ecce enim vestra sententia,non nisi merum & inane phãtasma apparet. Illud contrà, quod in Prouerbiis habetur,& reliqua prius dicta , Filium cõmonstrant non esse ex sua substantia & natura rem creatitiam,sed stirpem Patris,Sapientiam
& verbum verum, per quem omnia facta sunt,& sine quo factum est nihil. D

ATHANA-

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ CONTRA ARIANOS,
SERMO QVARTVS.

Arianorũ pertinacia.

SEMEL Ariani statuentes (vt ex re apparet) defectores sese præuaricatoresque veritatis exhibere , in se traducere omnino velle videntur, quod scriptum est:Impius quum in profundum malorum deuenerit , contemnit.Neque enim confutati quiescunt,neque perplexi inopésque quod respondeant pudefiunt, sed plane meretricis vultu depuduerunt aduersus
Prou.8 omnes in impietatibus suis . Nam quæ cauillabantur verba: Dominus creauit me:&, Tanto præstantior Angelis factus,&, Fidelem illi, qui ipsum fecerat:quum rectæ essent sententiæ,& piæ in Christum,nescio quo pacto iterum atque
Heb.8. B iterum quasi serpentis veneno perfusi , neque intuentes quod oportuit,neque quæ legunt intelligentes,cœperunt,verbis tanquam ex barathro impij sui pectoris eructatis, suggillare & irridere id, quod à Domino dictum est:Ego in patre & pater in me : dicẽtes, Quomodo potest iste in illo,ille in isto recipi? aut quomodo omnino potest pater cum sit maior, in filio,
Ioan.14 qui minor sit, comprehendi? Et quid miri,si filius in patre sit,quum etiam de nobis scriptum
Verba domini irridentes & suggillãt Ariani. sit,in eo viuimus,mouemur, & sumus?Cæterum, id merito illis pro ipsorum vesania pectoris accidit,cum Deum arbitrentur corpus esse,neque intelligunt quídnam sit verus Pater , verus Filius,neque quid sit inuisibile lumen & æternum,& iubar eius inuisibile,neque quid sit
1.Cor.2. inuisibilis substantia,character, & imago incorporalis:Nam si cognouissent , non dominum gloriæ sannis & ludibriis nefarie tractauissent , neque incorporalia corporaliter excipientes, quæ probe dicta erant, interpretationibus deprauassent:par erat certe,vel solum id audientes ex Christo, eius verbis fidem adhibere.Quandoquidem simplex Fides præstantior est quàm curiosa probabilitas.Verum, quia & istud ad suam hæresim prophanare aggressi sunt, necessitas nos cogit,vt horum malitiosam vecordiam refutemus,& veritatis sensum aperiamus ad
C confirmationem hominum fidelium.Neque enim vt illi arbitrantur,vicissim in se transuasantur:dum ait,Ego in Patre,& pater in me,quasi in vasa inania alter in alterum refusus, vt
Ioan.14. Expositio verborum (Ego in patre & pater in me est.) filius impleat Patris capacitatem,& pater vicissim filij,& neuter sit ex se vel plenus vel integer.Id enim proprium est corporum : quapropter id vel solo dictu prorsus nefarium haberi debet.Plenus siquidem & integer est Pater:& plenitudo deitatis est filius: neque tamen rursus vti in sanctis hominibus,intra quos receptus Deus,ipsos fortificat:ita quoque ac simili ratione in filio agitur:Ipse enim filius, patris est Fortitudo ac Sapientia: & res quidem conditæ eius participatu in Spiritu sanctificantur,quum tamen ipse,qui Filius est, non istiusmodi cõmunicatu Filius efficiatur,sed genitura.Neque rursum ita filius est in Patre, vt nos in eo viui-
Filius est plenitudo Deitatis, fortitudo & sapiẽtia. mus,mouemur,& sumus,quia ipse est Vita,& è Patre quasi ex fonte dimanat, in qua omnia viuificantur & constant:siquidem vita non per vitam viuit,alioqui omnino vita non esset,sed ipsa potius omnia viuificat. Age,inspiciamus nunc Asterij sophistæ,istius hæreseos patroni,ratiocinationes.Istius enim generis sunt in quibus se aliquo modo æmulum Iudæis præbuit.
Quomodo filius sit in patre. Liquidum, inquit,manifestúmque est,ideo illum dixisse,se in patre esse , ac Patrem vicissim
D in ipso, quoniam ne sermonem quidem quem exordiebatur, suiipsius aiebat esse, sed Patris:
Asterii Ratiocinationes. neque sua item opera esse,sed Patris,qui eam ei potestatem faciendi dederat.Id si puer aliquis simpliciter dixisset,veniam ex ætate mereretur,sed in eo cui nomen sophistę est ex sapientia, cuiusque professio omnium rerum scientiam promittit,quantopere (quæso) vituperandum, & qui fieri potest,vt non se istis rationibus alienum ostendat ab Apostolo , elatus disertis sapientiæ verbis, sibique persuadens , iis sese decipere posse,quum interim ipse non intelligat quæ dicat,neque de quibus asseuerationes faciat. Quæ enim Filius propria congruentiáque sibi vt filio, vt verbo Sapientiæque & Imagini substantię patris prolocutus est, ea iste ad res conditas transmittit,eáque promiscuè & filio & creaturę associat, Verbúmque quod est patris sui Potentia , potentiam accipere sceleratus inducit , vt consequentiam habeant impia ipsius verba , quum ait, filium in filio ius filij adoptionémque obtinuisse, & Verbum à Verbo potestatem mutuatum esse : neque vult illum vt Filium ista de se pronuntiasse , eúmque vt discentem & eruditione proficientem , cum aliis creaturis in ordinem cogit. Si enim ea de causa, quod hęc verba sua non essent, quę referebat,

sed quia patris etiam erant opera quæ patrabat, in hunc sermonem prorupit, Ego in Patre, & A
pater in me, quur est, quod Dauid quum verba facit, ita sermonem moderatur: Audiam, quid
Ioan.14. Deus in prophetis loquutus. in me loquatur DOMINUS Deus: & Salomon quoque itidem, Mei sermones dicti sunt à Deo:
Et Moses verba sua, vt à Deo accepta, subministrabat, singulique Prophetarum non sua, sed
Deus operatus est in sanctis. quæ Dei erant, eloquebantur: Sanctique itidem, opera quæ faciebant, non sibi quasi propria
Deus mortuos suscitauit heliæ & Eliſei precibus. ipsorum, sed Deo qui eam potestatem concesserat, vendicabant. Atque hinc est, quòd He-
lias & Eliseus Deum inuocabant, vt mortuos suscitarent: & ex eadem ratione idem ad Na-
Miracula fecit Deus per apostolos & plures alios. aman Syrum loquitur, quem purgarat à lepra, vt cognoscant Deum esse in Israel: ita & Sa-
muel quoque in diebus messis precatus est DEUM vt pluuiam largiretur: ita & Apostoli pro-
fessi sunt, non suis se viribus miracula, sed DOMINI gratia designare: colligíque ex tot exem-
plis, communem esse hanc vocem omnibus, vt quilibet possit dicere: Ego in patre, & pater
Ioan.14 in me: & non vnum esse filium Dei Verbum & Sapientiam, sed istam ex multis vnum esse.
Atqui, si res ita habuisset, nequaquam ita Dominus locutus fuisset, neque oportuisset illum
ad hunc modum verba concipere: Ego in patre, & pater in me, sed potius, & ego quoque in
Filius est in patre quo modo. patre, & pater quoque in me, vt nihil sibi proprium eximiúmque apud Patrem habere de- B
clararet, sed communem cum omnibus gratiam possidere. Sed non ita est, vt illi arbitrantur,
qui, quum non censent eum esse genuinum Filium, in Filium genuinum mendacia fingunt,
cui soli competit illud dictum: Ego in patre, & pater in me. Est enim filius in patre, quatenus
intelligere conceditur, eò quòd quicquid est Filius, id vniuersum sit proprium substantiæ pa-
tris: veluti ex lumine, proradiationem: & fluuium, ex fonte, vt qui Filium videat, id videat
Pater est in Filio quo modo. quod est Patri suum ac proprium, ac intelligat, quòd Filius sit, eam essentiam ex patre esse,
atque ita eum in patre existere. Estque vice versa pater in filio, eò quòd id, quod est patri pro-
prium ac suum, idipsum sit filius, vt in radiis sol, mens in ratione, fons in flumine, atque ita quis
videns Filium, videt id quod proprium est substantiæ patris, & intelligit Patrem in Filio esse.
Nam quum species DEITÁSque Patris, essentia sit filij, bene consequitur, vt Filius in patre exi-
stere dicatur, & pater in filio. Ideóque merito, quum antea dixisset: Ego & Pater vnum su-
Ioan.10. Ioan.14 mus: subintulit ista, Ego in patre, & pater in me, vt identitatem diuinitatis, vnitate essentiæ de-
monstraret. Vnum enim sunt, non veluti vnum in duas partes diuisum, vt nihilo plus sint quã
vnum, aut vnum duobus nominibus geminatum, vt idem nunc Pater, nunc suipsius sit Fi- C
Sabellii error in vnitate patris & filii. lius. Id enim, quum Sabellius sentiret, hæreseos dãnatus est: sed duo sunt, eò q; pater, pater sit, nõ
filius: & filius vicissim filius, & non pater, sed tamen eadem natura: nihil enim dissimile inter
Vnitas patris & filii in duabus personis quæ. genitum, & genitorẽ, quippe, qui sit eius Imago, & eò quòd omnia patris sint & filij, ac proin-
de filius nõ alius DEUS est: non enim aliunde existere intelligitur, alioqui cõplures essent dij, si
præter DEITATẽ patris, aliam Deitatẽ excogitaremus. Nam, quãquàm alius est filius, quatenus
est genitus: attamen idem existit, quatenus est DEUS. Siquidem vnum sunt Pater & filius, sui-
tate & proprietate naturæ & identitate vnius deitatis, vt modò dictum est. Quippe, quum &
ipsum iubar lumen sit, neque diuersum à sole, neque alia lux, neque secundum participatum,
sed proprie quiddam ex eo genitum. Iam quod ita genitum est, necessum est, vt sit cum gig-
nente eadem lux. Neque est vt quispiam ea dixerit duo lumina, duo tamen sunt sol & iubar,
vna tamen solis lux in ipso iubare vbique illuminans. Eadem ratione Filij diuinitas, patris est:
vnde & indiuisibilis est, atque ita vnus Deus, & non alius præter ipsum. Cum igitur ad eum
modum vnum sit, vnáque sit illis deitas, eadem dicuntur de Filio, quæcunque de patre dicũ-
tur, excepto, quòd pater non appellatur: qualia sunt, Deus, vt Deus erat Verbum, vt omnipo- D
tens, vt hæc dicit, qui erat, qui est, & qui vẽturus est, & dominus, & vnus dominus Iesus Chri-
stus, & quod lux sit, vt ego sum lux, & quòd deleat peccata, vt videatis, inquit, quod filius ho-
Luc. 7. Luc.10. minis habeat potestatem in terra dimittendi peccata, & quæcunque alia inueneris. Omnia
enim (inquit ipse filius) quæcunque habet pater, mea sunt, ac vice versa, omnia mea tua sunt,
& qui audit ea quæ sunt patris de filio dicta, is videbit Patrem in filio, & filium in patre, cùm
ea quæ dicuntur de Filio, eadem quoque dicantur de patre. Qui autem, ea quæ sunt patris,
de filio pronunciari possent, nisi quia filius ipsius natus est: aut qui viciſſim ea quæ sunt Filij,
propria Patris fuerint, nisi quia Filius propria fœtura est & partus substantiæ Patris: Iam, quũ
substantiæ Patris proprium germen sit filius, merito filius, quæ sui patris sunt, sibi addicit:
Ioan.10. Ioan.14 vnde rite & congrue post hoc verbum, Ego & pater vnum sumus, subintulit. vt cognoscatis
& me in patre esse, & patrem in me: Hoc dicto illud rursum adiunxit, Qui vidit me, vidit &
Patrem meum: atque ita est vbique vnus & idem intellectus in tribus istis sententiis. Qui
enim eo modo cognitum habet Patrem & Filium vnum esse, ille quoq; cognitũ habet patrẽ

in

A in filio & filium in patre esse: nam filij diuinitas Patris est, illáque ipsa in filio consistit, & qui
illud comprehendit, is quoque sibi persuasum habet, quod qui vidit filium, viderit & Patrem,
Exemplo probat vnitatem patris & filii. quippe, cum in filio sit, & conspiciatur Patris, diuinitas, id ab exemplo regiæ imaginis commo
dius intelligas: quandoquidem in imagine, species regis & forma apparet, & in rege imaginis
species: sine enim omni discrepantia, vultus regis in imagine expressus est, vt qui videt imagi-
nem, videat in ea regem: & viciſſim, qui regem intueatur, agnoscat illum ipsum eundem esse,
qui in imagine repræsentatur. Cæterum, quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post
conspectam imaginem, velit regem videre, huic ad eum modum ita imago iure loqueretur:
Ego & rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me: & quod in me animaduertis, id
quoque in eo animaduertas: & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur ado-
Dei forma & Imago quænam sit Philip.2. rat imaginem, in illa adorat ipsum regem, quippe, cum ipsa imago nihil aliud sit, quàm
regis forma ac species. Quoniam autem filius est Imago patris, necessum est vt cogites deita-
tem & proprietatem Patris, ipsam essentiam filij constituere. Et hoc est, quod ait, Qui quum
in forma Dei esset: Nec non & illud, Pater in me. Non autem ex patre aliqua forma deitatis
B conficitur, sed ex integra deitate Patris, essentia filij consurgit, & solidus Deus: ideoque, quum *Ioan.14*
par esset deo, non rapinam arbitratur, esse se æqualem Deo. Ac ediuerso, quoniam filij Deitas
& species, nullius alterius est quà Patris, inde est illud, quod dixit, Ego in patre. Ita Deus fuit in
Christo, mundum sibi reconcilians: nam propria substantia Patris filius est, in quo creatura
Deo reconciliabatur: ita fit, vt quæ operatur filius, opera sint patris: quippe, quum species dei-
tatis paternæ, quæ author fuit talium operum, filius existat: ita quoque qui vidit filium, vidit
patrem: in paterna siquidem deitate subsistit & conspicitur filius: & eius Paterna species osten-
dit in ipso ipsius Patrem. Atque ad istum modum existit Pater in filio & Patris in filio proprie-
tas & diuinitas ostendit filium existere in patre, & semper indiuisibilem ab eo esse. Cæterum,
qui audit & videt ea quæ dicuntur de patre, illa ipsa quoque de filio dici: non ideo scilicet,
quod per donationem, aut participatum Paternæ substantiæ ista filio superueniant, sed quia
ipsa essentia filij proprium sit germen Paternæ substantiæ, is recte intelliget, quod superius di-
Ioan. 14. Ioan.10 ctum est: Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater vnum sumus. Est enim Filius, qualis pa-
ter, eo quod omnia Patris habeat, ideoque vna cum patre consignificatur: nemo enim quen-
C quam Patrem appellarit, cui non sit Filius. Qui igitur DEUM, conditorem nominat, non om-
nino secundum superius dicta rem declarat: est enim etiam ante res conditas, conditor. Qui
autem Patrem dicit, statim vna cum Patris vocabulo, Filij naturam significat. Ideoque, qui in
Filium credit, in Patrem credit: In eum enim qui proprius est Patris substantiæ, credit, atque
Vna est fides & vnus Deus. ita est vna fides in vnum DEUM: & qui adorat, & veneratur filium, in filio adorat & veneratur
Patrem: quandoquidem vna est deitas, ac proinde vna veneratio, vna adoratio, in filio,
eaque per filium confertur in patrem: & qui ita adorat, vnum deum adorat: Vnus enim
DEUS est, & non est alius præter eum. Cum igitur solus pater dicitur DEUS, vel cum vnus DEUS
esse pronunciatur, aut quum illud, Ego sum, & præter me non est DEUS: aut quum illud, Ego *Deut.3*
sum primus, & post hæc futurus, recte illa omnia dicuntur. Vnus enim solus DEUS & primus *Apoc.1.*
est. Neque ea ad demolitionem filij referuntur, absit: est enim ille ipse in vno primo & solo, vt
vnius solius & primi vnicum Verbum, Sapientia & Splendor. Est autem ipse & primus & ple-
nitudo primæ & vnicæ deitatis, in totum interim ipse plenus ac integer DEUS. Non igitur ea
verba ad illius abnegationem spectant, sed ad tollendum, ne quispiam existimetur talis, qualis
D est Pater, aut quale Patris Verbum, ipsaque Prophetæ sententia omnibus patet. Cæterum, *Arianorũ blasphemię*
quia impij & ista quoque verba abripiunt ad blasphemiam DOMINI, nobisque conuitiose obii-
ciunt, En, inquientes, quum vnus, & solus, & primus appelletur DEUS qui sit, vt vos Christum
DEUM nominetis? Si enim esset alius Deus, non se solum, aut vnicum Deum appellasset. Ne-
cessum est igitur, vt & horum verborum intelligentiam recludamus, quatenus fas est, vt om-
nes inde cognoscant, Arianos nil nisi Dei perduelliones esse. Si igitur Filio certamen cum Pa-
tre & hostilitas: aut si eo modo, quo Dauidi de Adonia & Absolone renunciatum fuit, pater
filium viciſſim obtuetur: legantur & proferantur istiusmodi Arianorum voces, ne si quan-
do dicat filius seipsum Patrem, per defectionem nonnullos ad se à suo Patre abducat. Sin au-
tem qui cognoscrit Filium, melius inde cognouerit Patrem, cum ipse filius patrem manifestet
& prædicet, & in Verbo patrem liquidius visurus sit, quemadmodum dictum est: cumque ve-
Deus vnus qua ratione dicatur. niens Filius, non seipsum, sed patrem glorificarit, ita verba faciens ad eum qui ipsum conueni-
ebat: Quid me bonum dicis? nemo bonus, nisi vnus Deus: respondensque item interroganti
Quod præceptum in lege maximum esset? ad istum modum loquutus sit: Audi Israel, Do- *Luc.18 Deut.16.*

minus qui est deus tuus,solus est dominus:rursusque turbis verba faciens, Descendi de cælo A
non vt faciam voluntatem meam,sed voluntatem patris,qui misit me: Ac discipulos instruēs,
Ioan.16 Pater(inquit)meus maior me est:& qui me honorat honorat eum qui misit me. Quod si filius
talem se erga patrem exhibet,quidnam inter illos inimicum aut cōtrarium, vt talem intellectum ex istis verbis colligas? Quinimo, si verbum est filius patris, quis ita demens,exceptis
Christi perduellibus,vt existimet Deum ita hæc verba de solo & vnico Deo fecisse,vt Verbū
criminaretur,ac tolleret? Non ea est sententia Christianorum, absit: quoniam non ob filium
ista sunt scripta,sed ad demolitionem falsorum,& ab hominibus fictorū numinum: dictique
istius sententia recta & iusta ratione nititur. Quandoquidem,illi qui supplices sunt falsis nu-
Deut.3. minibus,deficiunt à vero Deo,ideo Deus,qui bonus est,& hominum curam gerit, reuocans
istos palabundos errones,ait:Ego solus sum Deus, & præter me non est deus, & quæcunque
sunt istius generis dicta,nihil aliud sibi volunt,quàm ea quæ non sunt, vituperent, & ad Deū
conuertant:non aliter quàm si quis per diurnum tempus sole iam lucente,lignum temere de-
pingat, in quo ne imaginaria quidem species lucis appareat, asseratque hoc lignum authorē
esse diurni luminis:sol contra,id videns,occlamet:ego solus sum diurna lux,neque est alia lux B
præter me,non respectu sui iubaris illud dixerit,sed ob ligneæ imaginis imposturam, & dissi-
Deut.3 militudinem vanissimæ apparentiæ. Eadem ratione dictum est: Ego sum Deus,& non est alius
præter me,vt à falsis numinibus homines abduceret, quo deinceps condiscant ipsum esse ve-
rum Deum,Certe Deus hæc loquens,per Verbum suum loquutus est,nisi & hoc quoque ad-
iiciant nostri temporis Iudæi,eum non per verbum suum loquutum fuisse. Imo sic dictum est
quantumcunque etiam insaniant diabolici isti:factum est enim verbum ad Prophetam, ista-
que ipsa auditu ab illis percipiebantur. Iam si per eum sermo ille fiebat,& per eum illa ipsa di-
cebantur,nec est inter ea quæ dicuntur aut fiunt à deo,quod non in Verbo & dicatur & fiat:se-
quitur igitur,vt Prophetæ illi,eorum verborum authores non fuerint,ô Christi perduelles,sed
per alium,eumque prorsus ab ipsis diuersum,eos sermones habitos fuisse. Nam pro similitu-
dine superiore,si sol ea loqueretur quæ superius finximus, ideo haud dubie loqueretur,non vt
à se suum iubar segregaret,sed vt in iubare lucem suam declarans,refelleret errores. Non igi-
tur ad demolitionem filij,neque propter eum istiusmodi verba pronunciata sunt,sed ad igno-
miniam refutationemque mendacij. Ab initio siquidem non talia verba ad Adamum protu- C
lit,quamquam tum verbum apud ipsum erat per quod omnia fiebant:nec mirum, quum per
id temporis nulla idola colerentur:verum,cum iam homines contra veritatem insurrexerant,
sibique pro libidine deos instituebant,tum demum istiusmodi verbis opus fuit, quo falsa nu-
mina tollerentur. Quin & ego hoc libens addidero,istiusmodi verba ob Christomastygas iam
tum antea prędicta fuisse,vt cognoscerent eum deum esse,quem alienum extraneumque à Pa-
Cur & pater deus & filius deus in scriptu risdicatur. tris substantia,nec verum Deum,nec vnius & primi Imaginem aut Filium esse volunt. Qua-
propter,quum Pater solus Deus & verus appellatur,non ad exauctorationem eius appellatur
qui dicit,ego sum veritas, sed ad demolitionem eorum qui ex natura tales non sunt,qualis est
Pater & patris Verbum,neque veri dij sunt. Ita enim illi in more est,in mentione alterutrius se
cum Patre coniungere:quale est quum dicit:Et quem misisti Iesum Christum, qui si creatu-
ra esset, non ita coaptasset se aut connumerasset cum suo creatore. Quæ enim commu-
nio aut societas vero: & non vero: Nunc autem, qui se coaptat patri, ostendit se naturæ Pa-
tris esse, deditque nobis, vt illum cognoscceremus esse veri Dei verum germen. Id ipsum
quoque in epistola sua diserte expressit:Et sumus in vero Filio eius Iesu Christo,hic est ille ve- D
Iob.9. rus Deus,& vita æterna. Iam quum Propheta dicat de creatione mundi, Qui solus extendit
cælos:& quum ipse Deus ita de se verba faciat, Ego solus extēdi cælum,cuiuis liquet ac in ma
nifesto est,sub hoc vocabulo vnius,vnum quoque eius Verbum intelligi,in quo omnia sunt fa
cta,& sine quo factum est nihil. Quocirca,si illa omnia per Verbum facta sunt, nimirum in
hoc dicto:ego solus extendi cælos,Filiusque intelligitur per quem etiam cælum sit conditum
Ita quoque cum dicitur,Vnus Deus:&,Ego solus:&,Ego primus,in vno, solo,& primo consi-
gnificatur,& cointelligitur Verbum ipsius:ita vt sub nomine lucis,radij quoque lucis subaudi-
untur. Cæterum,ista subintellectio nusquam locum habet,nisi in solo Verbo, eo quod reliqua
ex nihilo emerserint conditore filio,qua in re immensum discrimen,quum filius sit ex substa-
tia patris,eiusque verissima proles. Quocirca sententia ea quam pro hæresi sua adferunt stulti,
Apoc.1 dum allegant,Ego primus,&c. illa potissimum eorum vesaniam redarguit, Ego (inquit Deus)
sum primus,& postea. Si igitur Filius quasi connumerandus cum posterioribus se, primus di-
citur,vt illa ab eo proxima sequentisque ordinis habeantur, erit ipse nimirum pro vestra sen-
tentia

A tentia creatura,& tantummodo tempore prior, atqui illud omnem impietatem transcendit: *Exponūtur hæc verba. Ego sum primus.*
contrà si verba ea,Ego sum primus, reliquaque istiusmodi eò diriguntur, vt declaretur, eum
nō ex aliquo esse,neque aliquam ante illum extitisse, sed ipsum esse primordium, & causam
omnium,& vt subuerterentur ethnicorum fabulæ,certum est,quum Filius appellatur primo-
genitus,non ideo appellari primogenitum,quod vnus sit è numero creaturarum,sed ad decla-
rationem ipsum esse architectum rerum omnium,quique ius filiorum,adoptionemque cæte-
ris conciliauit. Nam quemadmodum Pater primus est,sic & ipse quoque primus est, vtpote *Primus est filius sicut Pater.*
Imago primi,& in quo qui primus est,consistit,& germen ex Patre, & in quo omnis creatura
creatur & ius filiorum,adoptionemque nanciscitur. Verum,contra ista rursus obnituntur suis
commentitiis fabulis,dum aiunt,non ea ratione patrem, & filium vnum esse, aut ea simi-
litudine coniunctos,quam Ecclesia agnoscit,sed eo duntaxat modo,quem ipsi adferūt. Aiunt
enim, quandoquidem ea quæ vult Pater,vult & Filius,neque cogitationibus eius, neque iu- *Arianorū opinio seu argumentū de vnitate Dei.*
diciis refragatur,sed vbique cum eo consentit:& quia iisdem dogmatibus imbuitur, ratione-
que illius cohærent cum patris doctrina,ideo ipse & pater vnum sunt. Certe, ista nonnulli ex
B eorum grege non solum dicere,sed scriptis quoque committere ausi sunt,quo quid improbius *Absurda.*
aut importunius? Si enim ea ratione idem habendi sunt pater & filius,atque eo pacto Verbum
patri simile existimatur,nimirum necesse est & Angelos,aliaque nobis excellentiora,principa-
tus,potestates,thronos,dominationes,cæteraque quæ in cælo apparent,solem,lunam, stellas,
ita filios habenda esse,vt Christus est Filius,ac de illis quoque hoc dictum pronunciari,& ipsa
& patrem,vnum esse,& vnumquodque eorum & Imaginem Dei & Verbum esse,cum ea quę
velit Deus,& ipsa quoque velint:cum neque in iudiciis,neque in placitis quicquam differant
aut dissentiant, sed in omnibus se obsequentia præstent creatori suo. Non enim in sua gloria
permanerent,nisi quæ pater vult,& ipsa vellent. Siquidem ille,qui non mansit, sed diuersi ani-
mi & factionis fuit,audiuit:Quomodo cecidisti è cælo Lucifer,qui mane oriebaris? Quī ergo
fit,vt cum ista istiusmodi sint,solus tamen filius vnigenitus & Verbum & Sapientia appelletur?
aut cur,cum tot sint similia patri,solus hic sit Imago? cum etiam hac ratione complures inter
homines patri similes reperiuntur. Multi enim Martyres extitere, & ante Martyres Apostoli,
& Prophetæ,& ante apostolos & prophetas,Patriarchæ, plurimique etiamnum sunt, qui ser-
C uant præcepta patris,misericordes videlicet,qualis est pater cælestis, & qui hoc ipsum mori-
bus præstant,Estote imitatores Dei,vt filij dilecti,& ambulate in dilectione sicuti Christus di-
lexit vos:nec pauci sunt qui se præbent imitatores Pauli eodem modo, quo ille fuit Christi:
quorum nemo tamen neque Verbum,neque Sapientia, neque vnigenitus filius, neque Ima-
go fuerit. Neque quisquam eorum ausus est dicere,Ego & pater vnum sumus:aut, Ego in pa- *Ioan.10*
tre,& pater in me:sed ab omnibus dicitur,Quis similis tibi inter deos Domine? aut quis æqua- *Ioan.14*
bitur Domino inter filios Dei? Nam quominus ille solus sit Imago vera & genuinus patris sui, *Mich.7*
nihil inde obstaculi nascitur,quod & nos ad imaginem Dei creati recitemur, & quod gloria
& imago Dei,nuncupati sumus,cum id non ex nostra indole fiat, sed ob Imaginem Dei, &
veram eius gloriam in nobis habitantem,quæ quidem ipsa est Ratio siue verbum Dei, quod
nostri gratia postmodum caro factum est,inde enim datum est,vt hoc nomine dignati simus.
Cùm igitur tam indecora & absurda sit eorum sententia, necessum est similitudinem hanc &
vnitatem solummodo ad naturam filij referri: Nam si ita hæc verba nō tractes, nihil quicquā *Ex Arianorum sententia filio nihil supra conditionē creaturarū habebit.*
supra conditionem creaturarum habebit filius,neque Patri suo, sed dogmatibus patris similis
D erit:patrisque dissimilis,eo quod pater,pater sit,dogmata vero præcepta patris sint. Si igitur, *Ariani mendaces ex D. Pauli sententia*
quantum ad dogmata & doctrinam,similis est patri filius,pater ergo pro eorum opinione no-
mine duntaxat pater erit,neque Filius fuerit vndiquaque indifferens Imago patris, imo pror-
sus nihil proprium cum patre,nullam omnino similitudinem habebit. Quid enim similitudi-
nis aut proprietatis mutabili cum patre? Atqui Paulus similia cum Christo docens,non est,quā-
tum ad substantiam attinet,Christo similis. Isti igitur qui talia sentiunt,mentiuntur: filius autē
& pater ea ratione vnum sunt,qua antea declarauimus, atque ita similis est patri, & ex patre,
& vt ad patrem comparatus filius,mutuo relatu inde spectetur & agnoscatur, non aliter quā
splendor ad rationem solis æstimatus:ac proinde cum res ita se habeat, operante filio, pater
operari intelligitur,& veniente filio ad Sanctos,pater is est, qui in filio venit,quemadmodum
ipse in suis promissis ostendit: Veniemus ego & pater meus, & mansionem apud eum facie- *Ioan.14.*
mus: quoniam in imagine conspicitur pater,& in Splendore Lux consistit, atque ideo dante
patre gratiam & pacem,eandem ipsam Filius est qui donat: vt Paulus subindicat in epistolis,
Gratia(inquiens)vobis& pax à Deo patre nostro,& Iesu Christo. Vna enim atque eadem gra- *Rom.1.*

tia est patris in filio, sicuti vna lux est solis in iubare, cum illuminandi vis à sole per radios pro- A
1.Thes.3 ficiscatur. Idem rursus bene precatus Thessalonicensibus, Ipse autem, inquit, Deus & pater noster, & Dominus Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos: vbi vnitatem patris & filij conseruauit. Non enim dixit, dirigant, quasi à duobus id donaretur, duplexque gratia esset, sed dirigat (inquit) vt ostenderet patrem per filium eam gratiam dilargiri: Fieret omnino, vt hinc impij erubescerent, nisi obstaret frontis voluntatisque contumacia. Nam si vnitas non esset, nec proprius substãtiæ paternæ partus esset, vt iubar solis, sed discreparet natura à patre, sufficeret patrem ista solum dare, nulla ex creaturis in ratione dandi in societatem admissa: nunc ipse donandis modus clare demonstrat vnitatem patris & filij: Nunquam enim quispiam precaretur accipere à Deo, & ab Angelis, aut ab vllis rebus creatis. Neque quispiam hanc verborum formam concepit, det tibi deus & Angelus, sed contrà, à Patre & filio propter vnitatem, vniformémque rationem dandi. Siquidem per filium dantur ea quæ in dationem veniũt: Nihil autem est omnium, quod nõ per Filium efficiat pater: ita enim qui accipit, tutam & certam gratiam adipiscitur. Iam si Iacob in benedicendis nepotibus Effraim & Manasse ad istum modum locutus est: Deus qui aluit me à pueritia mea vsque in hunc diem, Angelus qui liberauit me ex omnibus malis, benedicat pueros istos: non tunc aliquem Angelorum creatorum B & qui natura Angeli erant, in vnum copulauit cum creatore deo, neque omisso nutritio suo deo ab Angelo benedictionem suis nepotibus postulauit: sed quia diserte locutus est de Angelo qui illum ab omnibus malis liberauerat, satis præ se tulit, non ex creatitiis Angelis aliquem sed filium fuisse Patris, quem patri in suis precibus consociauit, per quem deus liberat quos vult. Hunc enim magni consilij patris Angelum nouerat, nec alium, nisi illum ipsum qui benedicit & liberat ex malis, suis verbis expressit. Non enim ille sibi a deo, nepotibus autem ab Angelo benedictionem dari voluisset, sed eundem illum quem interpellabat, Non dimittam te (inquiens) nisi benedixeris mihi. Is enim erat deus, vt verba Iacobi clare testantur: Vidi deũ facie ad faciem, illum ipsum (inquam) precatus est, vt nepotibus benediceret. Angeli enim proprium est, Dei mandatis inseruire, ac proinde aliquando progreditur, vt eiiciat Amorrhæos aliquando amandatur vt tueatur populum in itinere. Cæterum, illud ipsum quod fit, non est opus eius, sed dei, qui imperat & emittit eum: eiusdem quoque est, vt liberet quos voluit liberari. Non igitur alius quàm ipse dominus deus fuerit, qui ei apparens ita locutus est: Ecce ego tecum sum, conseruans te in via, quacunque ieris, & non alius. Idem denuo apparens repref- C
sit insidias Laban, interdicens Labani, ne cum Iacobo verbis asperioribus ageret: neque Iacob quenquam præter Deum inuocabat: Eripe me (inquiens) Domine è manibus fratris mei
Psal.119 Esau: Idem cum vxoribus verba conferens, locutus est: Non datum est Labani à Deo, vt male-
Psal. 119. faceret. Dauid quoque nullum alium, quàm deum pro sui liberatione inuocabat: Ad te domine in tribulatione mea clamaui, & exaudisti me: domine libera animã meam à labiis iniquis & a lingua dolosa. Huic quoque hoc beneficium acceptum ferens, loquutus est verba odæ
Psal.17. suæ in decimoseptimo Psalmo, In die qua liberauit eum dominus ex manibus omnium inimicorum suorũ, & è manibus Saul. Et dixit, Diligam te domine fortitudo mea & corroboratio
2.Tim.4. mea, & refugium meũ, & liberator meus. Postremo Paulus, Dominus me ex omnibus liberauit, & liberaturus est, in quẽ sperauimus. Porro, non alius fuit quàm deus, qui benedixit Abraham, & Isaac, & Iacob. Isaac quoque Iacobo in hæc verba bene precatus est Deus meus benedicat te, & augeat te, & multiplicet te, & eris in cœtus populorum, & dabit tibi benedictionẽ Abrahæ patris mei. Vides non alterius quàm dei esse benedicere aut liberare: Neque alius fuit qui liberauit Iacob, quàm dominus: liberatorem autem Patriarcha inuocabat super nepoti- D
bus suis. Clarum igitur est Patriarcham non alium in suis precibus copulasse cum Deo, quàm hoc Verbum, quod Angelum ideo nominauit, quia solus is est, qui Patrem reuelat, quod etiã ab Apostolo factitatum est, cum inquit, Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro & Iesu Christo: ita etiam certa & firma efficitur benedictio, ob indiuisibilitatem Filij cum Patre: & quia vna eademque gratia est, quæ donatur, & siue Pater det, per filium datur hoc ipsum quod datur: siue rursum Filius muneretur, pater tamen est, qui per filium, & in filio hoc ipsum munus
Rom.1 2.Cor.2 præstat. Gratias ago, inquit Apostolus ad Corinthios scribẽs, Deo meo vndiquaq; vestro nomine super gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu: Illud ipsum quoque in luce & proradiatione lucis conspexeris. Siquidem, quod illustrat lux, hoc ipsum quoque irradiat iubar, illustratio autem, qua irradiat iubar ex luce proficiscitur: ita quoque conspecto filio conspicitur Pater: filius enim Patris iubar est, atque ea ratione Pater & filius vnum sunt. Cæterum, tale quid de rebus creatis haud quaquam dixeris: non enim operante Patre operatur aliquis Angelorum

Nemo precatus accipere à Deo & ab Angelis aut creaturis.

Deus omnia largitur per Filium.

Gen.48.

A quonã Angelo liberatus fuerit Iacob.

Gen.33.

Angeli proprium.

Simile.

Operante Deo patre creaturæ nõ cooperãtur.

A gelorum, aut quisquam alius ex rebus creatis: Nec mirum, quum nihil istorum agẽdi vim causamque possideat: sed ipsi potius sint, qui conduntur, maxime quia segregati sunt, dissidentque ab eo qui solus natura est & existit: tum quia ipsi ex genere operum sunt ac proinde operari nequeant quæ Deus operatur. Nam quanquam omnia operari videntur, non tamen donante Deo, simul cum eo condonare: aut conspecto Angelo, quispiam dixerit se Deum conspexisse. *Heb.2* Angeli enim (quemadmodum scriptum est) administratorij sunt spiritus, qui ad negocia abeũda emittuntur, & Patris donationes per Filium elargitas, renunciant illis qui accipiunt. Quin & ipse Angelus visus conspectusque, se mitti à domino confitetur, quemadmodum & apud Zachariam, & apud deiparam confessus est Gabriel. Et qui Angelum viderat, nouerat quid viderat, cumque Angelum esse intellexit, & non deum. Nam & Zacharias Angelum vidit: *Luc.1* Esaias autem dominum, Manue rursus Angelum, & Moyses dominum: Gedeoni rursus Angelus, & Abrahæ Deus apparuit, neque tamen is qui deum vidit, Angelum viderat: neque qui Angelum vidit, deum se conspexisse arbitratus est. Plurimum siquidem, imo potius in vniuersum naturis dissident res creatitiæ cum creatore suo deo. Quod si autem misso aut conspecto Angelo, is qui hoc vidit, Dei vocem audierit: quemadmodum in rubo euenit: siquidem ibi
B Angelus dei è rubo conspectus est, & vocauit dominus Moysen è rubo his verbis: Ego sum *Exod.3* Deus patris tui Abrahæ, Isaac, & Iacob, non tamen ob id Angelus ille erat Deus eorum, sed *Dei loquentis Moisi* in Angelo loquebatur Deus: & is quidem qui sentiebatur oculis, Angelus erat: Deus autem *per Angelũ in Rubo.* in ipso loquebatur. Nam quemadmodum in columna nubis verba ad Moysen in tabernaculo faciebat, ita quoque in Angelis apparens, per Angelum loquebatur. Cæterum, ea quæ loquitur deus, manifestum est eum loqui per Verbum suum & non per alium. Verbum autem, *Verbum à Patre non* vtpote non segregatum à patre, neque dissimile, neque alienum, quæcunque ab eo opera fiũt, *segregatũ.* ea quoque opera Patris æstimanda sunt, idemque amborum opificium: & quæ dat Filius, Patris donatio est: & qui filium vidit, nequaquam Angelum, aut aliquid quod maius est Angelis, aut vllam denique creaturam, sed ipsum Patrem vidit: & qui Verbum audit, cognitum habet se Patrem audisse: quemadmodum qui a iubare irradiatur, certum habet, se à sole illuminari. Hocque ita à nobis intelligi volens, Sacra scriptura istiusmodi exempla in medium produxit, quibus & proditores Iudæos pudefacere, & Græcorum calumnias refellere possumus,
C qui dicunt, & simul arbitrantur, nos, quia Trinitatem agnoscimus, plures deos agnoscere. Non *Simile.* enim, quemadmodum exemplo supradicto similitudineque ostenditur, tria principia aut tres patres introducimus, sicuti Marcionistæ, cum non tres soles ad comparationem adducamus, *Marcionistarum in Trinitate error.* sed vnicum solem eiúsque splendorem, vnicamque ex ambobus lucem: ita vnum principium agnoscimus, conditoremque dicimus non alium modum quam vnius numinis rationem habere, eo quòd ex ipso soboles nata sit. Iustius ergo Ariani de multis, siue de nullis numinibus *Ariani* crimen sustinuerint, quippe, qui filium aliunde quam ex patre profatum, & creaturam velint: *multa numina introducunt.* & Spiritum sanctum, quum non esset, ad essentiam peruenisse deblaterent. Si enim Verbum *Arianorũ de filio & spiritu sancto error.* aut deum esse negent, aut ob scripturas lingua duntaxat profiteantur, sed tamen non proprium quiddam esse ex substantia Patris concedent, fieri non potest, quin plura numina introducant ob diuersitatem naturarum quas in personis Trinitatis constituunt: Nisi scilicet, quemadmo- *Simile.* dum ex participatu cæteraque omnia numina appellantur, ita quoque Verbum non vereantur numen facere. Quod si statuant, maiori adhuc impietate laborauerint, quum vnũ ex vulgo & promiscuo grege Verbum esse opinentur. Sed absit, vt vnquam huiusmodi cogitatio ali-
D cui ex nostris in mentem veniat. Vna enim forma Deitatis, quæ est etiã in verbo: & vnus Deus *Arianorũ impietas.* Pater in seipso, vt tamen in omnibus sit: & in filio appareat, & ex filio agnoscibilis deprehensibilisque sit: nihilo tamen minus per omnia penetret, idémque ita in Spiritu Sancto consistat, *Deitatis forma vna in verbo deprehensibilis.* vt tamen omnibus per Verbum in Spiritu operetur & agat. Atque ita vnum per Trinitatem confitemur Deum, multóque pientius loquimur, quàm si hæreticorum multiformem, multifariámque Deitatem reciperemus, eò quòd vnam simplicemque in Trinitate diuinitatem *Quomodo sit vnus Deus per trinitatem* sentiamus. Nam, si tale Verbum non est, sed ex non ente, ens euasit, creaturáque facta est, & opus quoddã existat: telinquitur, vt vel non sit verus Deus, quũ sit ex numero creaturarũ: aut si pudore confusioneq; fracti à Sacris scripturis, deum illũ verũ esse confiteãtur, necessario sit, vt duo simul numina agnoscant, alterũ creatorem, alterũ creatum: duobusq; dominis inseruiant, alteri ingenito, alteri genito & creato, & vt duas fides habeant, vnam in verum deum, *Absurdũ.* alteram in conditititũ & fictum ab ipsis, quemipsi deum vocant. Necessum est quoque eos ita obcęcatos, cũ adorãt increatũ, depugnare cũ creato: & cũ addũt se creaturæ, auersari creatorẽ. Nõ enim fieri potest, ob eã quę in ipsis est naturarũ diuersitatẽ, & dissimiles in agẽdo vires, vt

Ariani cũ gentilibus plura numina constituunt quomodo.

hũc in illo, aut illũ in hoc agnoscas, & videas. Quapropter, cum Ariani eiusmodi sententię sint, A vitari omnino non potest, quin plura numina consocient: Id enim facinus eorum, qui ab vno deo desciscũt. Cur igitur Ariani cùm hoc sensu sint, sese nõ adnumerant gentilibus? siquidem ambo, omisso creatore deo, creaturæ inseruiant. Sed illi, ad circunueniendos simpliciores, vocabulum ethnicorum subterfugiunt: similem tamen cum illis sententiam fouent. Etenim sophisma illud quod soliti sunt dicere (Non proferimus duo ἀγέννητα) id deprehenduntur ad simpliciorum impostura dicere. Nam quum inquiunt se non duo ἀγέννητα statuere, duo numina cõstituũt, eaque diuersæ naturæ: alterũ increatũ alterũ creatũ. Iã si Ethnici vni increato inseruiunt & multis creatis: isti autem vni increato & alteri creato, ne ita quidẽ quicquam discriminis inter ipsos & Ethnicos fuerit, quum is qui ab ipsis creatus censetur, vnus sit ex multitudine gentilium deorum: & vicissim gentiles dij eandem cum isto vnico naturam possideant, itidemque sint creaturæ miseri, & quàm maximo damno mulctati, dum de Christo male sentiunt: Exciderunt enim à veritate, & Iudæorum proditionem transcendunt, abnegantes Christum, & cum ethnicis volutantur, creaturis diuersisque numinibus inseruientes. Vnus enim est deus, & non plures: & vnum istius Verbum, & non plura. Nam deus est Verbum, solumque illud habet Patriam formam, quod ipsum cum esset Saluator B noster, confudit Iudæos, dicens, Pater qui misit me, ille testimonium dedit de me, neque vocem eius vnquam audiuistis, neque formam conspexistis, neque Verbum eius habetis in vobis permanens, quoniam ei, quem misit ille, fidem non habetis. Pulchre hic Verbum coniunxit formæ vt palàm faceret, se esse verbum Dei, & Imaginem, & Characterem, & Speciem sui Patris, Iudæosque qui loquentem non receperant, non recepisse Verbum, quod est Forma dei. Hoc cum Patriarcha Iacob vidisset, benedictionem meruit, & pro Iacobo Israël appellatus est ab eo, quemadmodum Sacra scriptura testatur. Sol autem illi exoriebatur, cum transiret Species. Dei. Hoc autẽ erat quod dicebat, qui vidit me vidit & Patrẽ meũ: &, Ego in Patre, & Pater in me est: & Ego & pater vnum sumus: ita enim vnus est Deus, & vna in Patrem & Filium Fides: & quia Verbum est Deus, fit vt & dominus & Deus noster sit, quandoquidem vnius proprius est & indiuisibilis Filius, idque secundum proprietatem & peculiaritatem substantiæ. Sed ne ita quidem ad pudorem coguntur Ariani, quibus hæc verba in ore sunt: Non vt vos dicitis, sed vt nos volumus: inuenimus enim interea aliquid noui, quod dicamus, ex quo priores nostras sententias subuertistis. Ita enim Patrem & filium vnum esse C dicimus, & ita Patrem in filio esse, & filium in Patre, sicut & nos in illo esse possumus. Hoc enim in Euangelio Ioannis Christus de nobis dignatus est loqui: Pater Sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum, quemadmodum & nos. Et Paulo post, Non pro illis rogo tantum, sed etiam pro his, qui credunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, quemadmodum tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum fiant, vt mundus credat te me misisse, & ego gloriam, quam dedisti mihi, dedi eis, vt vnum sint, quemadmodum & nos vnum sumus, ego in illis & tu in me, vt sint perfecti in vnum, vt cognoscat mundus, quod me miseris. Imo, vt inuenirent cauillationem dolosi, ista adiecerunt: si, quemadmodum nos in patre vnum sumus, ita ipse & pater vnum sunt, & ita in Patre ille ipse existit: qui fit vt ex istis verbis, ego & pater vnum sumus: &, Ego in patre, & pater in me: proprium & similem substantiæ Paternæ eum esse colligatis? Necesse siquidem est, & nos quid dam proprium substantiæ Patris esse, aut illum ita esse alienum ab ea re, quemadmodum & nos alieni sumus. Istiusmodi illi per delirium garriunt. Ego autem in illorum peruersitate animi nihil video, nisi irrationabilem improbitatem & diabolicam vecordiam, ac par est, vt & ip- D si pro diaboli more loquantur, Ascendamus in cælum, & similes erimus Altissimo, quippe, qui ea quæ pro munere & gratia donantur hominibus, paria velint esse cum donatrice diuinitate. Audientes siquidem homines appellari filios dei, arbitrati sunt se pares esse, æqualesque vero & naturali filio Dei. Iidem rursum audientes ex saluatore, vt sint vnum, quemadmodum & nos, sumpta per errorem nimia ferocitate, existimant sese ita futuros, vt filius est in patre, & pater in filio, nihil interim videntes, ex istiusmodi opinatione ruinam patris sui diaboli esse conciliatam. Si enim (vt sæpius iam dixi) idem Verbum est in nobis, quod est in Deo, neque id vllam præter quàm ex modulo temporis differentiam habet, esto, sit simile verbum Dei nobis, & eundem locum nobiscum apud patrem possideat, neque vnigenitum, neque solum Verbum aut Sapientia Patris appelletur, sed sit illud nomen omnibus nobis, qui illi similes sumus, ex æquo commune: Æquum enim est, vt quibus vna natura, illis quoque commune sit vocabulum, etiamsi temporibus à se inuicem discrepent, homo enim Adam, homo

Ariani in Iudæis deteriores.

Ioan. 5.

Iacob cur Israel appellatus.

Ioan. 14.

Ioan. 17.

Ibidem.

Arianorũ calumnia. Ioan. 10 Ioan. 14.

Ariani se æquales filio Dei faciunt.

Quibus vna est natura, illis etiam communis appellatio.

A & Paulus, homo etiam is qui iam nascitur, neque interualla temporum generis naturam immutant: Si igitur Verbum tempore duntaxat a nobis differt, æquum erat & nos tales esse, qualis est ille. Atqui neque nos Verbum, aut sapientia: neque ille creatura, aut opus existimari potest: alioqui, cur omnes ex vno sumus, cum tamen ille solus sit Verbum? Cæterum, si illis decorum est talia audire, nobis tamen quàm maxime indecorum est, vel semel de illorum blasphemiis cogitare. Quod si huiusmodi dicta minime curiosè excuti opportuit, quum se oculis vltro ingerat tam clara & pia sententia, & tam recta Fides: tamen vt etiam hic declarentur impij esse: age compendio, vt a patribus didicimus, ex ipso dicto, illorum in opinando diuersitatem refutemus. Mos est Diuinæ scripturæ, res naturales hominibus in similitudinem & exempla proponere: id autem facit, vt ex illis naturalibus, motus hominum qui vltro volũtate suscipiuntur, manifestius appareant, eorumque mores, vel mali, vel iusti, magis in conspicuo sint. In malis quidem moribus, vt cum dicit: ne sitis sicuti equus & mulus, in quibus non est intellectus: aut cum eos incusat, qui tales facti sunt: Homo (inquiens) quum esset in honore, non intellexit: comparatus est iumentis nullo intellectu præditis, & similis factus est illis: aut rursum, equi salaces facti sunt. Saluator quoque Herodẽ, qualis esset, declarans, ad istum modum lo- B cutus est: Dicite vulpi illi. Discipulos item his verbis admonuit: Ecce emitto vos vt oues, in medio luporum: sitis igitur prudentes vt serpentes, & simplices sicuti columbæ. Quæ quidem verba ideo locutus est, non vt naturaliter iumenta efficeremur, aut serpentes, & colũbæ: non enim tales ipse nos cõdidit, ac proinde nihil tale ipsa natura recipit: sed vt nos luporum quidem impetus affectusque irrationales defugeremus, serpentis autem prudentiam animaduertentes, non sineremus nos fraudibus circumueniri: & ex columba mansuetudinem mutuaremur. Ex rebus autem Diuinis similitudines vicissim hominibus decerpẽs, Saluator ait: sitis misericordes vt pater vester cælestis misericors est. Et, eritis perfecti vt pater vester cælestis perfectus est. Dixit illud, non, vt esse mus tale aliquid, quale Pater est, quod fieri nequit, quum creaturæ simus, & è nihilo conditi, sed quemadmodum, ne iumenta efficeremur, sub his verbis interdixit: Nolite fieri sicut equus & mulus, ne eorũ irracionabilitatem æmularemur: ita & hoc quoque, non vt essemus, qualis Deus est, prolocutus est, Sitis misericordes vt pater vester: sed vt respectu beneficiorum eius, quæcunque bona facimus, non propter homines, sed propter illum faciamus, ab eo, & non ab hominibus mercedem captantes: & vt nos, quamuis ipse solus sit fi- C lius naturalis & verus, & vnigenitus, filij quoque efficiamur, non quidem vt ille, naturales & veri: sed per gratiam eius qui nos vocat: & vt nos quanquam homines terreni sumus, Dei tamẽ appellatione cohonestemur: non, quòd tales simus, qualis verus Deus aut illius Verbum: sed pro ea ratione & modo, quo voluit is qui hoc largitus est, Deus, itidem quoque, vt Deus, misericordes efficeremur, non adæquati Deo, neque naturales aut veri benefactores redditi, non enim ex nostris rebus est, quod benefacimus, sed ex Dei, vt quæ per gratiam Dei ad nos perueniant, ea & nos aliis impertiamur sine curiositate delectus, sed simpliciter studio benefaciẽdi in omnes porrecto: Hac enim ratione saltem aliquo modo eius imitatores effici poterimus, & non aliter, quatenus ea quæ à Deo sunt, inuicem in nos mutuo subministremus. Vt igitur bene & recte eo sensu hæc verba intelliguntur, ita quoque in verbis Ioannis similis intellectus constituendus est, & non prout Filius est in patre, ita & nos simus. Qui enim, aut vnde id fieri poterit, cum ipse sit Verbum & sapientia Dei, nos autem terreni, ipse natura & essentia Verbum, & verus Deus? ita enim loquitur Ioannes: Scimus venisse dei filiũ, & dedisse nobis intellectum, vt cognoscceremus verum Deum, & sumus in vero, nimirum in filio eius Iesu Christo D Hic est verus Deus & vita æterna: nos contra, non natura, sed adoptione & gratia filij reddamur per eum, idque participatu ipsius Spiritus: quotquot enim (inquit) receperunt eum, dedit illis, qui crediderũt in nomine ipsius, potestatem vt efficerẽtur filij Dei. Quapropter ille quidẽ est veritas, quæ ita loquitur, Ego sum Veritas: ideoque quum patrem suum alloqueretur, dixit, Sanctifica eos in veritate tua: tuus sermo veritas est. Nos autem contra, per imitationem virtute imbuimur, & reddimur filij. Non igitur vt nos essemus, qualis ipse, dictum est ab eo, vt vnum sint quemadmodum & nos sumus: sed vt quemadmodum ille, vtpote Verbum in Patre suo est, ita quoque & nos aliqua similitudine & rudi formula, dum in eum respicimus efficeremur vnum, vna inter nos & mutua concordia animi & spiritus vnitate, nec dissentiamus vt Corinthij, sed ita concordes simus, vt quinque illa milia in Actibus Apostolorum, qui quasi vnus homo censeri poterant. Vt enim filij, non autem vt ille Filius & vt dij, non autem vt ille ipse Deus, & misericordes, veluti Pater, non vt pater, sed ita vnum sitis quemadmodum pater & filius, non, quod futuri simus ita vt pater na-

Scriptura sacra rerum naturalium in similitudinem proponere consueuit quomodo.

Psal. 31.

Itẽ Psal. 48

Luc 13.

Matth. 10.

Matt. 7

Quomodo nos oporteat perfectos esse vt Pater noster cælestis.

Simile.

Non sumus in deo patre vt Dei Verbum.

Ioan. 5

In deo sumus nonnatura sed adoptione & gratia.

Ioan. 1

Ioan. 14.

Ioan. 17

Simile.

Mutua inter nos concordia, animi & spiritus vnitate nos facit vnum cum deo.

turaliter est in filio,aut filius in patre:sed pro nostra natura & quatenus fieri potest,vt inde formulam similitudinemque mutuemur, discamusque nos oportere vnum esse,ea ratione quam in miserendo paulo ante didicimus. Similia enim cum similibus naturalem quandam coniũctionem & coadunitionem habere solent:siquidem omnis caro secũdum suum genus in vnũ conciliatur.Nobis quidem igitur dissimile est verbum,quod tamen simile est suo Patri.Quapropter,illud quidem natura & ex vero vnum est cum suo patre:nos autem inuicem inter nos cognati,& ex vno omnes progeniti,& vna omnium hominum natura, vnum inter nos affectu & animo efficimur,habentes pro archetypo exemplari Filij cum patre naturalem vnitatẽ Vt enim mansuetudinem de se docuit his verbis: Discite a me quod mitis sum, & humilis corde:non quidem vt coæquemur illi, quum hoc sit impossibile: sed vt in eum respicientes, mánsueti perseueremus in omni tempore,ita etiam isthic volens nos vero & firmo, & indissolubili inuicem affectu conciliatos esse, ex sese mutuatus est exemplum, & dicit: Vt sint vnũ quemadmodum & nos,vtque in nobis est indiuisibilis vnitas,ita quoque & ipsi addiscentes ex nobis indiuisibilem nostram naturam, inter se perpetuo concordiam seruent: certior enim imitatio hominibus, quæ ductum rerum naturalium sequitur. Cæterum, nos quidem ij sumus,nec vllo vnquam tempore ratione generis immutamur: mores contra hominum inconstantes sunt, possunt tamen a dimmutabilem naturam respicientes, mala defugere,& ad bona seipsos reformare:nam ita hoc dictum (vt & ipsi in nobis vnum sint) rectam accipit interpretationem. Certe,si possibile esset,vt ita essemus,vt est in patre filius, verba illa ad istum modum concipienda fuissent,vt & ipsi in te vnum sint, sicuti filius est in Patre: nunc autem ad istam formam locutus non est,sed quum dixisset(in nobis) rei discrimen differentiamque expressit:nimirum,ipsum solummodo in solo Patre esse,vt vnicum & solum Verbum,& vnicam & solam sapientiam:nos autem in filio esse,& per filium in patre, id nihil aliud sibi vult, quam homines quoque pro nostra vnitate tales inter se fieri posse, quales nos inter nos vnum sumus natura & veritate,quod alioqui nunquam fieret,nisi exemplum vnitatis in nobis dedicerint.Hoc autem verbum,in nobis,hanc habere significationem audias ex Paulo ita loquente:Hæc quidem figurate transtuli in me, & Apollo, vt in nobis discatis nos inflari, spirituque turgescere,,super id quod scriptum est.Illud igitur verbum,in nobis,non est idem cum eo, vt est Filius in Patre:sed exemplum est & similitudo,quasi si dicas,ex nobis condiscant: vt enim Paulus est forma Corinthiis,ita Patris & filij vnitas præscriptum quoddam & documentum est omnibus,secundum quod possunt discere, dum respiciũt naturalem vnitatem Patris & filij,quomodo & ipsi debeant inter se vnum fieri per concordiam animorum.Quod si aliter respondendum est super hoc dicto, potest hoc verbum,in nobis,idem valere significatu,ac si dicas,Patris & Filij viribus effici,vt vnum fiant.Sine Deo enim hoc fieri nequit, idémque videre licet in Diuinis eloquiis:vt,In Deo faciemus potentiam, & in Deo transgrediemur murũ & in te inimicos nostros cornu ventilabimus.Liquet igitur,nos in nomine Patris & filij vnum factos, posse retinere firmum dilectionis vinculum. Rursus eandem sententiam extendens dominus:Ego,inquit,gloriam,quam dedisti mihi, dedi illis, vt sint vnum,quẽadmodum nos vnum sumus.Recte quoque & hic non dixit,vt vnum sint in te,quemadmodum ego sum: sed quemadmodum nos sumus.Qui enim dicit,quemadmodum,non identitatem, sed similitudinem & exemplum eius,de quo loquitur,significat.Verbum igitur iure & essentialiter identitatem naturæ cum Patre obtinet:nobis autem datum est,vt imitemur,quemadmodum dictum est,nam statim subintulit,Ego in illis,& tu in me,vt absolute in vnum perficiantur.Quo loco in posterum maius quiddam,& perfectius à nobis Dominus postulauit. Certum enim est Verbum in nobis esse factum, quippe quod nostrum corpus induerit, Tu autem in me Pater,tuum enim suum Verbum,& quia tu in me,eo quòd tuũ sim verbum, ego porro in illis per corpus meum,& quia per te in me hominũ salus perficitur,rogo te,vt & ipsi fiãt vnum, secundum rationem mei corporis,& secundum eius perfectitudinem, vt & ipsi perfecti reddantur,quum habeant cum corpore meo vnitatem, & in eo vnum fiant, & quasi, quos ipse gestem, pariter vnum corpus fiant, & vnus spiritus, & in virum perfectum euadant: Omnes enim eiusdem participes, vnum efficimur corpus, vnum Dominum habentes. Hunc intellectum,quum hæc verba possideant,magis ac magis redarguitur peregrina ista opinatio perduellium Christi. Rursus easdem voces repeto, Si simpliciter & absolute pronunciasset, vt vnum sint in te, vel vt ipsi & ego in te vnum sumus,habuissent isti Dei oppugnatores aliquam improbam occasionem, nunc autem non simpliciter dictum est, sed quemadmodum tu in me, & ego in te, vt omnes vnum sint. Hic, quum rursum inferat hanc vocem,

Verbum nobis dissimile.

Matth.11

simile.

Explicatio

Dei natura immutabilis hominũ vero natura inconstans.

Arianorũ argumentũ dissolnitur per sententiam abillis propositã.

Ioan.17

Altera explicatio.

Rom.12

Christus non dixit vt vnum sint in te.

cem, quemadmodum longissime eos abesse declarat, quàm vt fiant, qualis ipse est in Patre, eamque longinquitatem metiendam esse non loco, sed natura. Nihil enim ratione loci procul est à Deo,sed duntaxat qualitate naturæ omnia longe ab eo consistunt:&, vt superius dixi, non identitatem,non pariratem ostendit, quum vsurpat hoc aduerbium (quemadmodum) sed exemplum eius rei de qua loquitur aliqua in parte spectandũ prębet,vti ex ipsis Seruatoris verbis cognoscere licet.Quẽadmodũ enim Ionas erat in ventre balenæ tribus diebus & tribus noctibus,ita erit & filius hominis in corde terræ.Nõ igitur Ionas vt dominus fuit neque Ionas ad inferos descẽdit,neque balena infernus fuit,sed neque deglutitus Ionas reduxit deglutitos iam antea a balena:sed solus ex ceto,cui hoc iniunctũ fuit,egressus est, neq; vlla isthic idẽtitas, aut paritas denique in hac voce(quemadmodũ)significatur:sed aliud atque aliud similitudinẽ tamen quandam ostendit in Iona, ob triduanum illud tem pus: ita nimirum & nos quoque (dicente Domino quemadmodum)non vt filius in patre,neque vt pater est in filio,ita nos sumus,sed quemadmodũ pater & filius inter se vniuntur,ita nos inter nos per spiritus concordiã vnimur.Seruator porro, quẽadmodũ & Ionas in terra fuit, non vt inde Ionã Seruatorẽ fuisse aut seruatorem vt Ionã deglutitũ ad inferos descendisse intelligas,quũ longe alia res fuerit: ita quoque,si nos vnum efficiamur,quemadmodum filius in Patre,tamen non ita erimus vt ipse filius,neque pares illi,quippe,qui longe aliud simus:ideoque illa vox(quemadmodum)addita est,quoniam quæ talia ex natura non sunt,qualia illa,cuius imitationem effectant,non eadem sed similia redduntur:atque inde est,quòd filius simpliciter sine additamento in Patre existat: quippe,cui illud natura competat: Nos contra, qui id non habemus ex natura, indigemus imagine & exemplo,vt de nobis loquatur,vt sint quemadmodum tu in me,& ego in te: cum autem, inquit, isti ita perfecti fuerint, tunc cognoscet mundus,quod me miseris: si enim non venissem,& gestassem horum corpus, nullus illorum ad perfectionem adduci potuisset, sed omnes corruptibiles permansissent:Operare igitur, quæso, in illis Pater, & quemadmodum dedisti mihi,vt hoc corpus ferrem,ita dones tuum Spiritum,vt & ipsi in eo vnum fiant,& perficiantur in me:Siquidem illorum perfectio documento & indicio est, Verbum aduenisse. Mundus porro videns istos consummatos,Deoque plenos,plane crediturus est, quòd tu me miseris,& quòd ego illinc profectus sim.Vnde enim illis perfectio obtingeret,nisi ego qui verbum tuum sum,istud corpus assumpsissem,homoque factus essem?& absolui opus, quod iniunxeras mihi pater,eo quod homines redempti à peccato,iam non vlterius in morte permãsuri sint:sed deificati, quatenus ad nos respiciunt, vinculum charitatis inter se habituri sint. Ego igitur, quatenus datum est simplicius intueri, prolixiori commentatione ista interpretatus sum .Ioannes autem Apostolus in epistola sua breuius & absolutius, scripti mentem manifestaturus est, refutabitque impiorum sententias, docebitque qua ratione nos in deo sumus, & Deus in nobis: & quomodo rursum nos in eo vnum efficimur & quantopere disiungatur Deus sua natura à nobis, reprimetque Arianos, ne in posterum existiment sese futuros,vt filiũ,ne & ipsi quoque audiãt:tu autẽ homo es,& non Deus:&, Ne extendas te cũ pauper sis,ad paritatẽ cum opulẽto.Scribit igitur Ioãnes ad istum modum:per hoc cognoscimus nos in eo manere,& illum in nobis,eo q; ex Spiritu suo largitus est nobis :ex gratia Spiritus nobis data,nos in eo sumus,& ille in nobis: & quia ille Spiritus Dei est,& in nobis est,merito & nos cũ habeamus Spiritũ,existimamur in deo esse, atque is modus eáque ratio est,qua deus in nobis existit.Nõ igitur,vt est filius in patre,ita & nos sumus in patre.Nũ enim filius particeps est Spiritus, vt ita per spiritum in patre subsistat, neque accipit spiritum,sed potius spiritum omnibus largitur,neque spiritus filium Patri coaptat,sed spiritus potius id à Verbo accipit.Et filius quidem in patre est,vt Ratio eius propria & iubar.Nos contra, sine spiritu externi sumus,& longe semoti à Deo,sed tamen spiritus participatu coaptamur diuinitati, vt nos esse in patre,non hoc nostrum esse sit,sed spiritus eius qui in nobis est,& in nobis manet, quandiu illum in nobis cõfessione fidei retinemus: Rursum,ita loquente Ioanne, quicunque confessus fuerit Iesum esse filium dei,Deus in eo manet,& ipse in deo.Quæ igitur similitudo aut paritas est nobis cum filio? Aut qui,quæso,non vndiquaque refellantur Ariani & imprimis à Ioanne quum aliter filius sit in patre,aliter nos, neque vnquam nos,vt ille,futuri simus? neque Verbũ ita est,quemadmodum nos nisi hic quoque per summam improbitatem, vt vbique audebũt dicere,Filium etiam participatu Spiritus & præstantia operũ obtinuisse, vt ipse quoque sit in Patre. Cæterum, illud nimis est impium vel in cogitationem admittere.Ipse enim spiritum largitur,& quæcunque habet Spiritus,ea à Verbo accipit. Igitur quum saluator dicat de nobis hæc verba:Quemadmodum tu in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, non eadẽ

Creaturæ procul sunt a Deo non ratione loci sed qualitate naturæ.

Quemadmodum quid denotet.

Matth.16

Ioan.17

Arianorũ hæresis à Ioanne Apostolo refutata.

Quomodo simus in deo & deus in nobis.

Ioan.5.

Ioan.17

Absurdũ.

Ioan.17

Cuius intercessione gratiæ deo conciliamur.

nos in eo manentes habere significat: ostensum est enim etiam illud satis claro exemplo Ionę A sed quod intercessu gratiæ & dignitatis acceptæ Patri conciliemur (vt Ioannes inquit) vt Spiritum per eũ credentibus largiatur, per quẽ videmur in Deo existere, eaq; ratione in illo coaptari. Nã, quoniam Verbũ est in patre, & spiritus è Verbo donatur, ideo volũtas eius est, vt nos accipiamus Spiritũ, quo accepto, tũ habeamus spiritũ Verbi qui est in Patre, videamur & nos per spiritũ vnũ esse in verbo, & per eũ in patre. Iã, quũ dicit (vt nos) nil aliud significare voluit, nisi vt istiusmodi Spiritus gratia in discipulis incõcussa & irreuocabilis permaneat: quod enim per naturam (vt dixi) Filio concessum est in patre esse, hoc nobis irreuocabiliter per spiritum condonari exoptat: Quod quum Apostolus cognitum haberet, Quis, inquit, nos separabit à charitate Christi? Irreuocabiles enim sunt donationes Dei, & gratia vocationis. Spiritus ergo is est, qui est in Deo, & non nos per nos. Quemadmodum enim filij & dij, ob Verbum quod in nobis est, existimamur, ita in Filio & in patre futuri sumus: existimabimurque in filio, & in Patre vnum esse facti ob spiritum habitantem in nobis, & re vera in patre existentem. Cum igitur quis ob scelera sua ab isto dono exciderit, quod firmum est, & sine reuocatione in iis qui illud retinere volunt, & in peius mutata sententia illud amiserit, deficit ab eo homine Spiritus paracletus, ac iam inde in eo spiritu est, cui se inter peccandum subiecit: quemadmodum in Saul B contigit. Recessit enim ab eo Spiritus Dei, & affligebat illum spiritus malus. Hæc quum audiant Dei rebelles, par erat illos in reliquum tempus pudore consopiri, neque in posterum sese fingere pares Deo. At illi mentem non animaduertunt: Impius enim, inquit, intelligentiam non nouit, neque sermones pios sustinet: graues enim illi sunt, vel solo auditu. Vide, quàm illi non deficiant in suis impietatibus: sed potius Pharaonis more indurentur. Nam dum Saluatoris acta humana audiunt, eáque in Euangeliis conspiciunt, obliuiscuntur plane iuxta Samosatensem Paternæ in filio Deitatis, & audaci lingua ferocientes, dicunt: Quomodo potest filius ex patre natura similis illi esse ratione essentiæ? quum ipse de se dicat, Data est mihi potestas, & Pater iudicat neminẽ, sed omne iudicium dedit filio: & Pater diligit Filium, & omnia dedit in manus eius: qui credit in filium, habet vitam æternam: & omnia tradita sunt mihi à Patre: & nullus agnoscit patrem, nisi filius, & cuicunque voluerit filius reuelare: & omne quod dedit mihi Pater ad me veniet. Hic ita inferunt: si erat ipse, vt dicitis, filius nulla fuit illi necessitas accipiendi, sed iam habebat ex natura, nec laborabat eius rei indigentia, vtpote filius aut quomodo ille fuerit vera ac naturalis potestas patris, qui sub tempus passionis hæc ver- C ba vsurpauit? Nũc anima mea turbata est, & quidnam dicam? Pater serua me ex hac hora: sed ideo ad istam horam deuenit: Pater glorifica filium tuum: venit igitur vox è cælo, & te glorificaui, & glorificabo: & rursum tale quippiam dixit, Pater, si possibile est, transeat calix iste: & ista dicens, conturbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit, Amẽ dico vobis, vnus ex vobis traditurus est me. De istis omnibus ita loquuntur malitiosi hæretici, Si dei potentia fuisset, nihil illi timoris inhæsisset, sed potius aliis vim potestatemque tribuisset. Aiunt igitur, si vera sapientia, & propria sapientia erat Patris, cur quæso scriptum est: Iesus profecit sapientia, & proceritate, & gratia apud deum & homines? & progressus in fines Cæsariæ Philippi, percunctatus est ex discipulis, quemnam ipsum homines dicerent: progressus item in Bethaniam, interrogauit, vbi Lazarus situs esset: quæsiuit itidem ex discipulis, quótnam panes haberent. Quomodo igitur, aiunt, hic sapientia fuerit, qui in sapientia crescit progressusque facit? eáque ignora habebat quæ ab aliis voluit condiscere? Quin etiam & illud ab ipsis dicitur, Quomodo potest proprium illud Verbum patris esse, sine quo nunquam Pater fuit, & per quod omnia, vt vos dicitis, fabricatus est, quum in cruce dicat, Deus meus, Deus meus, cur me dereliquisti? & ante hoc orauerit, Glorifica nomen tuum, & glorifica me Pater ea gloria, quam habui apud te priusquam D mundus fieret: Precatus est quoque in solitudine, & præcepit discipulis, vt orarent, ne intrarẽt in tentationem: & spiritum promptum esse dixit, sed carnem infirmam: & de die illa aut hora nemo nouit, nec Angeli, nec filius. Ex istis verbis hanc sententiam inferunt: Si pro vestra sententia, vt æternus filius apud Patrem existebat, neutiquam illi ignorantia fuisset de illa die, sed eam cognitam habuisset, vtpote Verbum & ratio Patris: Neque quicquam illum celasset Pater, vtpote, qui cum patre coexisteret, neque glorificationem postulasset, quum in patre haberet, neque vlla habendi vota fecisset, nullius enim quum Verbum sit, indigere poterit, sed quia creatura erat, istiusmodi verba locutus est, & indiguit illis, quę non habebat, creaturarum enim proprium est, indigere, & opus habere quibus carent. Istiusmodi sunt sermones quos impij inter loquendum eructant. Atqui par erat in talibus cogitationibus adhuc improbius loqui, nempe illa, cur vlla ratione Verbum caro sit factum? ac deinde hæc verba

Vt nos, quid.

Rom. 8

Dona dei irreuocabilia simile.

Quomodo futuri sim' in patre & filio.

Quomodo à donis Dei seiungimur & maligno spiritui subiicimur.

Exemplũ.

Authoritates quibus vtebantur Ariani cõtra catholicos.

Ioan. 20

Ioan. 5

Luc 10.

Ioan. 5

Ibidem.

Ioan. 17.

Ioan. 17

Arianorũ argumenta seu blasphemiæ de Christi affectionibus

Matth. 16

Ioan. 11

Marc. 6

Psal. 22

Ioan. 17

Matth. 26.

Marc. 14

Luc. 22

Marc. 13

Matt. 24

Arianorũ venenum.

Aba adiicere, Quomodo potuit is, qui Deus erat, homo fieri? aut quomodo potuit qui incorporeus erat, corpus gestare? & adhuc maiori Iudaismo cũ Caipha dicere, cur, cùm plane esset homo Christus, Deũ seipsum faceret? Hæc enim istisque similia tum tẽporis Iudæi inspiciẽtes, murmure strepitabant: nunc autem eadem ista legentes Ariani, Fidem abnegant, & in blasphemias præcipitantur. Quod si quis è diuerso, horum illorumque verba exeuteret, deprehenderet eos omnes simul in eandem infidelitatem concurrere, similemque impietatem, belIumque aduersum nos fouere. Siquidem Iudæi dicebant, quomodo homo cum sit, Deus esse possit? Ariani vero si deus verus ex deo, quomodo potuit homo fieri? & Iudæi quidem scandalizabantur, & per cauillum dicebant, Si filius Dei iste fuisset: non perpessus esset crucem: Ariani vero ex aduerso e regione que consistentes, loquuntur nobis: Quomodo audetis dicere proprium illum esse Verbum substantiæ patris, quum corpus habeat ad talia sustinenda? deinde Iudæis quærentibus interficere dominum, eo quod Patrem suum Deum esse pronunciasset, seque illi parem faciebat, operando quæ Pater operatur: didicerunt Ariani & ipsi quoque dicere, eum non esse parem Deo, neque Patrem proprium aut naturalem Verbi esse Deum: & B qui cum iis non ita sentiunt, eos requirunt ad necem. Rursus Iudęis ita loquentibus: nonne iste filius Ioseph, cuius nos patrem & matrem nouimus? quomodo igitur dicit, priusquam Abraham esset, ego sum? &, de cælo descendi? Ariani quoque istorum asseclæ, paria reddunt: Quomodo potest aut Verbũ aut Deus esse, qui dormit vt homo? qui in lachrymas prorumpit & percõtatur? Ambo enim isti, contemplatione affectionum humanarum quas sustinuit Saluator ob carnem quam habebat, inficiantur proprietatem & deitatem Verbi. Quum igitur sit icta Iudaica vesania, eaque proditoris Iudæ, aut ex aperto profiteantur sese Caiaphæ, & Herodis discipulos esse, nihil occultantes Iudaismum sub Christianitatis titulo, & penitus abnegent, vt antea dixi, carnalem Saluatoris aduentum: id enim illorum hæresis peculiariter sentit, aut si verentur propalam Iudaizare & circuncidi, vt Constantio placentur, iisque quos fraudibus deceperunt, ne loquantur quæ sunt Iudæorum: æquum enim est, quorum nomina deprecantur, eorum quoque sententias refugere. Christiani eni sumus, ô Ariani, christiani inquã sumus, & proprie ad nos pertinet, bene ex Euangelio de Saluatore sentire: neque cum Iudæis eum lapidare, si eum de diuinitate & æternitate sua audiamus loquentem: neque vnà cum illis C scandalizari, vbi, vt homo, nostri causa humilibus verbis vtitur. Si igitur & vos vultis Christiani esse, deponite vesaniam Arij, vestrasque aures sordentes blasphemiarum verbis, eluite pietatis sermonibus, pro certo habentes omisso Arianismo, reiectáque Iudæorum peruersitate, statim vobis è tenebris veritatis lucem orituram esse, neque iam inde nobis opprobraturos esse, quasi qui duo æterna statuamus: cognoscetisque etiam ipsi vos, dominum nostrum verum & naturalem Filium dei esse, & non simpliciter æternum, sed ex patris sui proprietate spectãdum esse. Sunt enim & alia æterna, sed quorum ipse cõditor sit: nam & Dauidis verba sunt Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales. Iam, quum certum sit etiam illas per eum conditas esse, ipsumque æternorum esse conditorem, quis nostrum vnquam dubitaturus est, quin istis æternis ipse sit anterior, illumque nõ tam æternitate, quàm ex eo, quod filius sit dei, spectari considerarique debere? Filius enim quum sit, separari à Patre non potest, neque fuit vnquam, quando non erat, sed erat semper: quippe qui & Imago erat & iubar sui Patris. Male igitur eos ea dicta, quæ cauillabantur intelligere, ex paucis verbis quæ superius tractata sunt, deprehendere licet. Quin & iam quoque in verbis Euangelicis ad calumniam detortis, eos rectum sensum non tenere, facillime perspicias, si vel nunc scopum Christianæ Fi- D dei ante oculos ponas, eoque pro regula vsus, lectioni scripturæ diuinitus (vt inquit Apostolus) inspiratæ animum intendas. Quem scopum quum Christi perduelliones incognitum haberent, à via veritatis deerrauerunt, lapidique offensionis impacti sunt, sentiẽtes diuersa ab iis quę sentiẽda erãt. Scopus igitur iste & formula sacræ scripturæ, quẽadmodũ dixi, vt sentias ibi duplicem esse de saluatore historiam, eumque semper & Deum, & filium esse, quia Verbũ sit, & Iubar & sapientia sui patris: postea autem propter nos assumpta carne ex Maria virgine eundem hominem esse genitum. Atque id vbique per omnem scripturam significari deprehendas, vt dominus ipse dixit, Scrutamini scripturas, quoniam illæ sunt quæ testimonium perhibent de me: sed ne omnia verba in vnum coaccumulans prolixior in scribendo efficiar, contenti erimus pro omnibus vnius duntaxat Ioannis verbis: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine eo factum est nihil, quod factum est in ipso, & Verbum

Arianorũ & Iudæorum in quę stionibus impiis cõsensus.

Ariani ex Iudæi suã impietatẽ didicerunt.

Ariani & Iudæi cur deitatem Verbi abnegent.

Verbi Christiani officium.

Exhortatio ad Arianos.

Psal. 23

Filius consubstantialis & coæternus patri.

Scopus scripturæ sacræ de Christo.

Ioan. 5

Ioan. 1.

caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam vt vnigeniti ex pa- A
Philip.2 tre. Paulus itē, Qui quū in Forma Dei esset, nō rapinā arbitratus est, vt esset æqualis Deo, sed seipsum exinaniuit, serui formā accipiens, in similitudinē hominū factus & specie inuentus est vt homo, humiliauit seipsum, obediens factus vsque ad mortem atque adeo mortem crucis. Nam ex istis, si quis eodem animo perambulet vniuersam Scripturam, videbit primum hunc
Gen.1. fuisse, cui dixerat Pater, fiat lux, & fiat firmamentum, & faciamus hominem: eundémque deinde sub consummationem seculorum missum à Patre fuisse in mundum, vt seruaretur
Esa.7. mundus per ipsum. Scriptum est enim: Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filium, voca-
Ioan.1. buntque nomen eius Emanuel: quod ex interpretatione significat, nobiscum deus. Qui igitur Sacras literas in manus sumit, is ex veteri quidem Testamento has sententias colligat: ex Euangeliis autē, Dominum spectet hominem esse factum. Verbū enim (inquit) caro factum est: & habitauit in nobis. Cæterum, homo factus est: & non in hominem, qui iam erat,
Filius Dei nō in hominem iam ante existē tem super uenit vt putant Ari ani sed carnem ipse induit. superuenit: Nam & hoc quoque cognitu necessarium est, ne quando, qui hic ruinam passi sunt impij, etiam alios secum eodem præcipitent: quippe, qui existimant eum, quemadmodum priscis temporibus in vnumquemque ex Sanctis descendit: ita tum quoque in Mariæ fi- B lium descendisse vt eum sanctificaret, & in eo sese ostenderet, vt in cæteris sanctioribus hominibus fecit. Nam si ita esset, & duntaxat in hominem venisset, quidnam ea res miri habebat? certe, non obstupuissent illi, qui eum videbant, neque in hæc verba prorupissent, vnde & quantus est iste? rursumque, cur tu quum homo sis, Deum temetipsum facis? Siquidem iam assueti erant audire verbum Domini esse factum, nunc ad hunc, nunc ad illum Prophetam.
Ioan.10 *Philip.2.* Iam autem, quia Verbum Dei, per quem omnia facta sunt, sustinuit etiam filius hominis fieri, humiliauitque semetipsum serui formam accipiens, inde nimirum euenit, vt crux Iudæis in scandalum cesserit: nobis autem Christus Virtus sit Dei, & Sapientia. Verbum si-
Caro pro homine. quidem (vt inquit Ioannes) caro factum est, Scriptura pro consueto more hominem carnem appellante, vt apud Iohelem prophetam deprehendas: Effundam super omnem car-
Iohel.2 nem de Spiritu meo. Daniel quoque Astyagi ita locutus est: Non colo idola manufacta, sed
Dan.14 deum viuum conditorem cæli & terræ qui dominatum habet in omnem carnem: quippe & ille & Iohel humanū genus appellarunt. Olim igitur ad vnumquemque Sanctorum verbum
Verbum factum ad Prophetas quomodo. factum est, eosque sanctificauit, qui illud legitimè recipiebant, nec tamen quum illi nasce- C rentur, dictum est Verbum esse carnem factum, neque dum illi patiebantur, scriptum est
Verbum factum ex muliere. Verbum passum esse. Contra, vbi semel Verbum natum ex Maria prodiisset sub consumma-
Gal.4. tionem seculorum ad peccata abroganda (ita enim Patri visum fuit Filium suum mittere, fa-
1.Pet.2. ctum ex Mulière, factum sub lege) tum denique scriptum est, Verbum assumpta carne hominem esse factum: & in ea carne passum esse pro nobis, vt Petrus testatur: Christo enim, inquit, pro nobis passo in carne: vt palàm fieret, omnesque crederemus, eum, quum semper Deus esset, & sanctificaret ad quos accedebat, disponeretque omnia pro arbitrio Patris, postmodum in gratiam nostri hominem esse factum, & corporaliter, vt inquit Apostolus, habitauit diuini-
Colloss.2 tas in carne. Quæ verba idem valent, ac si dicas, quum Deus esset, proprium quoddam corpus
Christus carne indutus eius quoque infirmitates sustinuit. cepit, eoque vtens vt organo, homo factus est propter nos. Ideoque quæ propria sunt car-
Verbū Dei humanitate velatum miracula quæ desiit faciebat. nis, etiam de illo referuntur: nimirum, quia in carne constitebat: qualia sunt esurire, sitire, pati, fatigari, aliáque id genus, quæ caro in se recipit. Quin & ea opera, quæ sunt propria Verbi, qualia sunt, mortuos excitare, cæcis visum reponere, hæmorrhoissam sanare, ea quoque
Simile. omnino corporis ministerio peragebantur: Et quemadmodum Verbum carnis infirmitates D
Esa.55. baiulabat vt suas, neque id mirum, erat enim caro ipsius: ita rursus, quum caro suo ministerio
Infirmitates nostras portauit Christus. diuinitatis operibus inseruiebat, illa opera in carne fiebant, quia caro illa erat corpus Dei. Pro-
1.Pet.2 *Ioan.10.* be autem Propheta locutus est, Gestauit infirmitates nostras, non autem curauit, ne quasi extra corpus humanū constitēs, corpusq; sanās vti semper fecit, obnoxios iterū morti homines relinqueret. Cęterū, infirmitates nostras ipse baiulat, & peccata nostra ipse gestat, vt in cōspicuo sit eū hominē propter nos esse factum, & corpus, quod peccata ferebat, illi esse propriū. Et ipse quidē nihil lædebatur, efferens peccata nostra in crucē vna cū corpore suo, vt Petrus dixit, vt nos mortales ita à nostris passionibus liberaret. Quocirca, quum eius caro patiebatur, ipse nō erat extra corpus, ideoque ea ipsa passio illius nuncupatur. Et quum diuinitus designaret opera Patris, non erat seorsum à sua carne, sed in ipso suo corpore hęc opera patrabat. Ideóque, quū homo esset factus, hæc verba vsurpauit, Si non facio opera Patris mei, ne credideritis mihi: sin autem facio, etiamsi mihi non credatis, saltem ex operibus credite, vt cognoscatis patrē in me esse, &

A esse, & me in patre. Certe, quum necessitas requirebat, vt socrum Petri febrientem excitarit, *Miracula Christi.*
humano quidem more manum extendit, diuinitus autem morbum compescuit: & in cæco *Matth.1*
à natiuitate, humanum è carne emisit sputum, diuinitus autem oculos aperuit per lutum: in *Ioan.9*
Lazaro autem vocem quidem vt homo edidit, diuinitus tamen vt deus eundem è mortuis *Ioan.11.*
excitauit. Ista autem eo modo facta sunt, eáque ratione adhibita, ne imaginarium ac non ve- *Infirmitates carnis cur vna cum carne induerit Christus*
rum corpus habere crederetur. Congruum enim erat, vt Dominus, quum indueret humanā
carnem, eam solide cum omnibus suis passionibus indueret: vt enim hoc proprium eius cor-
pus, ita & corporis passiones, ipsius passiones appellātur, etsi eæ non pertingerent ad diuinita- *Ioan.1*
tem: nam si id corpus alterius fuisset, passiones quoque illæ alterius dici debuissent. Sin autem
contrà, Verbi erat ea caro (Verbū enim caro factum est) necessum est, passiones carnis, eius
quoque dici, cuius est illa caro. Cuius porro dicuntur passiones esse, quales imprimis sunt cō-
demnari, flagellari, sitire, crux denique, & mors ipsa, aliæque corporis afflictiones, eius quoq;
virtus & gratia, in iis quæ per corpus gesta sunt, haberi debet. Ea de causa igitur recte & cō-
gruenter non alterius, sed ipsius domini passiones appellantur, vt & gratia ab illo descendisse
B intelligatur, & non alterum coleremus, sed veram & synceram pietatem tueremur. Quod
autem neminem ex rebus creatis, neque vulgarem hominem, sed naturalem & verum Dei
Filium, eúmque hominem factum ac nihilo minus dominum & Deum & Saluatorem in-
uocamus, hoc ipsum quis non admiraretur? aut quis non statueret, rem plane Diuinam esse?
Nisi enim opera Deitatis Verbi per corpus patrata fuissent, nunquam homo deificatus esset: *Homo quomodo deificatus.*
rursum, nisi quæ propria sunt carnis, Verbi dicerentur, nunquam ad plenum homo ab illis
liberatus fuisset. Nam tametsi paulisper quasi datis feriis interquieuissent, peccatum tamen
& corruptio æque ita in homine remansisset, quemadmodum in primis hominibus vim suā
& tenorem retinuit: eáque res ita demonstrari potest. Permulti fuere viri Sancti, puri omnis *Sanctorum virorum numerus.*
criminis. Siquidem Hieremias ex vtero sanctificatus fuit, & Ioannes dum adhuc à grauida *Luc.1.*
matre gestaretur, exultauit in gaudio ad vocem Deiparæ Virginis, mors tamen æque regna-
uit ab Adam vsque ad Moysen, & in eos qui non peccauerant, ad similitudinem præuarica-
tionis Adæ. Atque ita manserunt homines nihilo minus mortales & corruptibiles, capaces
interim affectionum naturæ. Nunc autem, postquàm Verbum homo factum est, sibíque vt
C propria vendicauit ea quæ sunt carnis, non vlterius illa corpus humanum, eò quòd ibi Ver- *Incarnationis Christi vtilitas.*
bum Dei consistat, attingunt, sed ab eo absumuntur, nec iam inde homines secundum suas
passiones peccatores & mortui permanent, sed secundum Verbi potentiam resurgentes, im-
mortales & incorruptibiles perseuerant. Vnde, nascente carne ex Deipara Virgine, ipse dici- *Christus cur natus esse dicatur.*
tur natus esse, qui aliis ortum initiúmque existendi præbet, vt nostram originationem in se
transferat, nec deinceps, quasi in terra manentes, in terram abeamus, sed vt Verbo cælesti co-
aptati coalitíque, in cælos subuehamur. Eadem igitur ratione etiā cæteras affectiones corpo- *Infirmitates nostras portauit Christus.*
ris non incongruenter in seipsum transposuit, vt iam deinceps non vt homines, sed vt ij, quos
vt proprios & pro suis agnoscit Verbum, æternæ vitæ consortes efficeremur. Non enim vlte-
rius secundum priorem originem Adæ intermorimur, sed deinceps nostra origine cum om-
ni carnali infirmitate in Verbum translata, è terra excitamur, dissoluto peccati piaculo per eū,
qui in nobis & pro nobis piaculum factus est. Ac non immerito: quemadmodum enim in *1.Cor.15*
Adam ex terra deriuati morimur, ita denuo ex aqua & Spiritu sancto regenerati in Christo
omnes viuificamur, quasi caro nostra non amplius terrestris, sed rationalis facta sit, & vt sic
D dicam, verbificata ob Rationem siue Verbum, quod in nostri gratiam caro factum est. Vt au-
tem impassibilitatem naturæ Verbi, eiusque ob carnem infirmitates cognoscamus, operæ-
pretium est, vt maiori diligentia audiamus beatum Petrum. Is enim dignus testis cui de Sal-
uatore habeatur fides, qui ita scribit: Christo igitur pro nobis carne passo. Quocirca, quum *1.Pet.2.*
dicitur aut esurire, aut sitire, aut fatigari, aut nescire, aut dormire, aut plorare, aut postulare, *Cōclusio.*
aut fugere, nasci item & deprecari calicem, & simpliciter quæcunque sunt corporis, tolerare,
recte ea omnia de Christo esuriente, sitiente pro nobis, colaphis cæso, laborante, exaltato, na-
scente, crescente, metuente, latente, atque ad istum modum loquente: Si possibile est, tran- *Ioan.17.*
seat à me calix iste, calicémque pro nobis, quantum ad carnem attinet, accipiente, ea inquam,
omnia recte de eo dici ac prædicari possunt. Nam & ipse Apostolus propterea ad istum mo-
dum locutus est: Christo passo non Deitate, sed carne, idque pro nobis, vt non ipsius Verbi
proprias istiusmodi passiones & naturales, sed carnis esse cognosceremus. Ne quis igitur ho- *Verbum dei natura impatibile.*
minum scandalizetur, sed potius agnoscat Verbum ipsum ex natura sua impatibile esse, sed
tamen ob carnem quam induit, ista de eo prędicari, quia & illa propria sunt carnis, & caro il-

la proprium est corpus Saluatoris. Et ipse quidem impatibilis ex natura perseuerat, nullam A noxam ex istis rebus sentiens, sed illas in se profligat: homines autem, in eum, qui impatibilis est, translatis passionibus suis ibique per euntibus, impatibiles, & ipsi deinde & liberi ab istis calamitatibus in æternum redduntur, vt ipse suis verbis docuit Ioannes, cùm inquit, Et scitis illum manifestatum esse, vt tolleret peccata nostra, & peccatum in eo non est. Iam, cum res ita se habeat, nõ exprobrabit hæreticus aliquis, qui resurgere possit caro mortalis naturæ? aut si resurgat, cur non denuo sitim & esurië percipit, & mortalis remanet? ex terra enim orta est, & q̃ illi naturale est ex carne, quo modo in ipsa sopiri poterit? Huic tã cõtẽtioso hæretico vel ipsa caro responderit: Eram quidem ego ex terra secundũ naturam mortalis, sed postmodũ facta sum Verbi caro, & ipse ille qui Verbum est & omnino impatibilis est, tulit passiones meas. Ego autem libera facta sum ab illis, vtpote, cui non permissum sit, vt istis obnoxia sim, idque per dominum qui me ab istis rebus vindicauit. Si igitur obiicis, quòd liberata sim à naturali corruptione, vide ne obiicias, quòd Dei Verbum meæ seruitutis speciem assumpserit. Vt enim Dominus, induto corpore, factus est homo: ita & nos homines ex Verbo Dei deificamur: eò quòd illud receptum sit in carne, & iam inde vitam æternam adipiscimur. Hæc ne- B cessario prius excutienda fuerunt, vt si viderimus diuinitus eum per organum sui corporis agere quippiam vel dicere, vt tum in mentem veniat, Deum esse qui ista operatur: & vicissim si viderimus eum humanitus loqui aut pati, non ignari simus, eum, quia carnem gestet, hominem esse factum, atque inde fieri vt ista vel dicat vel faciat: rectam enim Fidem bene tuebimur, si, quod vtriusque naturæ proprium est, consideremus, & ab vno vtrumque præstari animaduertamus: id si à nobis fiat, nunquam in errorem prolabemur. Contrà, si quis ea quæ à Verbo diuinitus patrantur, respectu obtuitúque corporis quod solum in oculis habet, negan- da putauerit, aut è diuerso, respectu eorum quę propria sunt corporis, Verbi in carne præsentiam inficietur, vel ex rebus humanis similia mutuetur, quæ de Verbo sentiat: idem ille profecto veluti Iudaicus caupo admiscendo vinum aquæ, aut scandalum existimabit crucem, aut vt gentilis, stultitiam arbitrabitur Euangelij prædicationem, quod istis Dei perduellionibus, rabiosis inquam Arianis, vides contigisse. Nam humana Saluatoris nostri præ oculis habentes, in eam opinionem venerunt, vt illum existimarint creaturam. Ergo vicissim oportebat, dum diuina illius opera contuentur respectantes, vt abnegarent corporis illius natiuitatem, ac sese iam inde Manichæis adnumerent. Cæterum, ipsi vel sero tandem condiscant Verbum carnem esse factum: nos autem scopum Fidei retinentes, cognoscamus quæ isti male interpretantur, recto sensu prædita esse. Nam hoc dictum, Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius: &, Omnia mihi tradita sunt à patre: &, Ego non possum quicquam facere ex meipso, sed quemadmodum audio, ita iudico: & quæcunque sunt istiusmodi generis sententiæ, non id indicant, quasi aliquando ea non habuerit Filius. Quomodo enim quæ habet Pater, non habuerit æternum & vnicum patris ex substantia Verbum & Sapientia, cuius ista sunt verba? Omnia quæ habet Pater, mea sunt: & mea, sunt patris. Si enim quæ patris sunt, ad Filiũ pertinent, & semper illa pater habet: certũ est Filium semper habere ea, quæ sunt patris: quippe, qui semper in eo sit. Quocirca, non ideo quòd aliquãdo non habuerit, istiusmodi locutus est: sed quæ possidet vt Deus, ea postulat vt Filius. Nam quæ habet, à patre habet: Sed ne quis videns Filium habere omnia quęcunque pater habet, ex indiscreta similitudine eorum quę habentur, Sabelliano more deceptus impie sentiat: existimétque Filium etiam Patrem esse: ea de causa hoc verbum prolatum est, Datum est mihi, & accepi: & traditum est D mihi: nulla alia de causa, quàm vt ostenderet se patrem non esse, sed Patris Verbum, & æternum Filium: qui quidem ob similitudinem Patris, quæcunque habet, perpetuo ab eo habet. Verum, quia Filius est, ideo perpetuo ex patre habet, quæcunque habet. Quod autem hæ voces (datum est) & item (traditum est) aliáque similia, non diminuant Deitatem Filij, sed potius ostendant eum plane Filium, possis vel ex ipsis verbis intelligere: Si enim omnia illa tradita sunt, primum quidem alius est, diuersúsque ab illis quæ accepit. Quum enim omnium sit hæres, intelligendum est solum illum esse filium, Patríque suum ac proprium ratione substantię. Si enim vnus esset ex numero vniuersitatis, nequaquàm vniuersitatis fuisset hæres: sed & quisque accepisset pro libito, & pater dedisset. Nunc, cum ipse omnia accipiat, alius est diuersúsque ab omnibus, & solus proprius sui patris. Quod autem illæ voces (datum est) & (traditum est) nusquam ostendant illum aliquando non possedisse, licitum est ex simili dicto in vniuersum hoc ipsum prospicere. Ait enim Saluator, Quemadmodum Pater habet vitam in semetipso: ita quoque Filio dedit vitam habere in semetipso. Nam ex hac voce (dedit) indicat sese

Homines impatibiles redduntur à Christo. *1. Ioan. 5.*

Simile. Deificamur ex verbo Dei.

Christum considerare quatenus ex deo & homine constituitur vera est fides.

Manichęi Iudæi & Ariani quomodo defecerunt à fide. *Ioan. 14.* *Luc. 10.* *Ioan. 5.*

Præcedentũ authoritatũ interpretatio. *Ioan. 14.*

Hæ voces (datum est, traditum est) filij diuinitatem non diminuunt.

Interpretatio verborũ quæ humanitati Christi conueniunt. *Ioan. 5.*

A Patrem non esse: ex isto autem dicto (ita) Filij similitudinem proprietatémque cum patre significat. Si igitur aliquando fuisset, quum Pater non haberet: certum est etiam fuisse, quum Filius non haberet: vt enim pater, ita quoque & Filius habet. Quòd si illud impium dictu est, pium autem illud, Patrem semper habuisse, qui, quæso, non absurdum, dicente Filio, vt Pater habet, ita & filium habere, istos dicere, non ita ipsum habere, sed aliter? Syncerior igitur, ac maioris fidei sermo Verbi est, quo dicit se ea accepisse, quæ semper habet, quia à patre habeat. Et pater quidem à nemine, Filius autem à patre habet. Vt enim, si ipsum iubar loquatur, *Simile.* omnia mihi donauit lux vt illustrarem, & ex meipso lucem non præbeo, sed vt lux voluit: ea (si diceret) non indicaret se aliquando non habere, sed lucis se quiddam esse proprium, lucísq; omnia sua esse: ita id quoq; multo magis in Filio intelligendũ est: nã omnia Pater dedit Filio: *Ioan. 14.* & rursum, Omnia Pater in Filio possidet: Filióq; possidente, Pater vicissim ea retinet. Vt enim Filij Diuinitas patris diuinitas est: ita Pater in filio vniuersitati rerũ prouidentia consulit: Horũ igitur verborum istiusmodi intellectus est. Cæterum, ea quæ humanitus de Saluatore referũtur, illa quoque piam sententiam in se complectuntur. Ea enim de causa iam prius illa excus- B simus, vt si audierimus eum percunctantem de Lazaro, vbinam situs esset: & interrogantem, Quémnam me dicunt homines esse? &, Quot panes habetis? &, Quid vultis vt faciam vobis? *Matth. 16* cognoscamus ex superioribus dictis veram inibi esse sententiam, & non scandalizemur, quẽ- *Marc. 10* admodum Christi oppugnatores Ariani. Primum igitur, iis ita impie sentientibus hoc proponendum est, vndenám colligant, eum ea quæ percunctatur, ignorare? Non enim quisquis interrogat, statim ignarus est eorum, quæ interrogat: sed fit, vt de illis percunctetur, de quibus plenam scientiam habet: certe Ioannes, qui inducit interrogantem Dominum, quot panes *Cur Christus interrogauerit Philipum.* habent, nouerat illum earum rerum ignarum non esse, sed consciũm: ait enim, Hoc autem locutus est, vt tentaret Philippum: ipse enim norat, quid facturus esset. Si igitur norat id quod *Ignorare Christus non potuit.* faciundum sibi erat, vtique ignoratione laborare non potuit, sed cum scientia interrogationẽ fecit. Ex ista re, cætera quæ similia sunt, intelligas, nimirum, quòd cum percunctatur, vbi Lazarus iaceat: aut dum interrogat, quémnam ipsum homines dicant, non quasi ignarum, sed vt certum per contationes suas facere: quippe, qui sciret quid destinauerat facere: & celerrime eorum sophisma ita excluseris. Quòd si contentiosius premant istas interrogationes, audiant, C in Diuinitate ignorationem non esse, sed id proprium esse carnis, vt iam superius dictum est. Quòd autem id verum sit, vide (quęso) Dominum interrogantem vbi Lazarus iaceat, & quũ inde adhuc procul ageret, dixisset Lazarum esse mortuum. Atque idem ille qui secundum istos existimatur ignoratione laborare, is est, qui cogitationes discipulorum præcognoscebat, *Christus nouit abscondita cordis omnium hominum.* certiórque erat quæ in cordibus singulorum laterent, & quid in homine esset. Et quod magis est, ipse solus cognoscit Patrem, & dicit, Ego in Patre, & Pater in me. Cuiuis igitur manifestũ est, ignorationem ad carnem pertinere: ipsum autem Verbum, quatenus Verbum est, & omnia antequam fiant, scientia præcognoscere. Non enim ideo quia homo factus est, desiit esse *Ioan. 14.* Deus: neque quia Deus subsistit, abducit se ab eo quod humanum est, absit: sed potius, quum *Humanitas Christi non diuinitatẽ.* Deus erat, assumpsit carnem: & in carne existens, deificat carnem: & quemadmodum in ea interrogationes faciebat, ita quoque & in ea mortuum excitabat: omnibúsque ostendit, se, qui mortuos viuificaret, & animam reuocaret, multo facilius omnium occulta sibi cognita habere, eíque certum esse, vbi Lazarus iaceat, sed tamen interrogationibus insistere: faciebat enim & illud optimum vndecunque Verbum Dei, quod omnia propter nos sustinuit, vt nostram ignorationem baiulans, donaret nobis cognitionem veri sui ipsius Patris, sciremúsque ipsum D propter nos ad salutem omnium esse missum, quo dono nunquam quicquam fuerit maius. Cum igitur ista verba calumniantur: Data est mihi potestas: &, Glorifica filium: dictumque *Ioan. 17.* item Petri, Data est illi potestas: hoc intellectu ista omnia interpretemur, humanitus il- *1. Pet. 2* lum ob corpus suum ista omnia loqui, non quòd necessitate adigeretur: Sed tamen ipse sibi *Interpretatio verborũ D. Ioan.* quasi data confiteretur, quæ humanitus acceperat, vt eo, qui dominus erat, accipiente, & in ipso donatione istarum rerum residente, gratia ipsa firma permaneret. Nam quod merus homo accipit, id ei eripi potest, cuius rei specimen in Adam vidimus: quippe, qui illud, quod acceperat, perdidit. Vt autem gratia inademptilis esset, firmáque hominibus custodiretur, ea de *Quatenus homo potestatem accepit Christus à Patre.* causa hanc donationem, vt propriam sibi arrogat, dicitque se potestatem accepisse, vt hominem, quam semper habet vt deus: dicitque, Glorifica me, qui alios glorificat, vt ostenderet carnem se habere istarum rerum indigam. Ac proinde carne suæ humanitatis hanc glorificationem accipiente, ita loquitur, quasi ipse eam accepisset. Si igitur, vt sæpius dictum est, Verbum homo non est factum, agnoscamus has voces contra nos esse, quòd

acceperit,quòd gloria indiguerit,quod ignorauerit.Sed cur de datore ita ſentimus quaſi non A
daret, ſed acciperet, eúmque qui aliis ſuppeditat, indigere arbitramur?& Verbum ſegregamus à Patre,quaſi quod imperfectum ſit,& quadam neceſſitate laboret:humanitatem autem donatitia illa gratia ſpoliamus?Si enim Verbum ipſum quatenus Verbum eſt,accipit, & glorificatum eſt,& ſecundum Deitatem ſuam ſanctificatum eſt,& reſurrexit,quæ ſpes(obſecro) hominibus relinquitur?permanent enim quales erant,nudi,miſeri,& mortui,nullum conſortium habentes in eis, quæ data ſunt Filio. Aut quid aduenit?aut cur Verbum caro factum? Si ideo factum eſt, vt ea ſibi acciperet, quæ ſe accipiſſe dicit : carebat igitur iſtis prius, & gratiam potiſſimum debet corpori ſuo, eò quòd, quum in corpus veniſſet, tum demum illa acceperit à Patre,quæ non habebat, antequam in carnem deſcenderet. Quippe, qui iam inde melioris felicioríſque conditionis ſit factus per corpus,quàm corpus per ipſum: At illa Iudaica ſententia eſt. Sin autem Verbum,vt liberaret hominum genus, deſcendit: hominéſque ſanctificaret, Deificarétque,caro factum eſt: quum ea de cauſa caro factum ſit, cui iam quæſo obſcurum fuerit,eum quæ dicit ſe accepiſſe,tum demum accepiſſe,quum caro factum eſſet? neque ſibi accepiſſe, ſed carni? In qua enim erat,quum hoc diceret,huius illa B
dona æſtimanda ſunt,quæ per ipſum à Patre conferebantur Quæ autem poſtulauerit,videamus:aut qualia tandem ſint,quæ ſeſe accepiſſe dicebat,vt ſaltem vel inde illi ad pudorem deducantur.Gloriam igitur poſtulabat,& dixit:Omnia mihi tradita ſunt: & poſt reſurrectionẽ, omnem poteſtatem ſeſe accepiſſe dicit:ſed tamen antequam diceret,omnia mihi tradita ſũt, omnium erat Dominus:ſiquidem omnia ipſius erant,ſoluſque Dominus erat,per quem omnia. Et quum gloriam peteret,etiam tum erat gloriæ Dominus, vt Paulus dicit : Si enim cognouiſſent,nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent . Habebat enim quæ poſtulabat , id quod ex his verbis apparet:Glorifica me(inquiens) gloria quam habebam apud te,antequam mundus fieret:poteſtatem autem quam dicebat ſe poſt reſurrectionem accepiſſe, eam habebat priuſquam acciperet,etiam ante reſurrectionem.Ipſe enim per ſe increpabat ſatanæ , dicens: Faceſſe à me Satana:ſuiſque diſcipulis contrà Satanam poteſtatem dedit,quum ipſis reuertentibus aiebat, Videbam Satanam tanquam fulgur è cælo cadentem. Quinimo,quod dixit ſe accepiſſe, hoc,priuſquam acciperet,ipſum poſſediſſe in demonſtrato eſt: quippe, qui dæmones expellebat,& quæ ligauerat Satanas,diſſoluebat, vt in Abrahamica filia pareꝛ, & C
peccata remittebat paralytico,& mulieri,quæ pedes vnxerat,dixit:Dimittuntur vobis peccata veſtra:& mortuos excitauit: & cæco oculos reſtituit, donans ei videndi facultatem: iſtáque faciebat,non ſuperſedens donec acciperet poteſtatem: ſed ſtatim faciebat, vt qui iam tũ potiretur ea poteſtate;adeo,vt inde clare innoteſceret,eum quæ habebat,vt Verbum,ea tum demum quum homo factus eſſet,& poſtquàm reſurrexerat,humanitus accepiſſe: vt per eum homines in terra quidem quaſi conſortes diuinæ naturæ poteſtatem haberent contra dæmones:in cælis verò vt liberati à corruptione,in æternum regnarent . In ſumma , id vbique animaduertendum eſt,nihil eorum quæ dicit ſe accepiſſe, ita ſe accepiſſe , quaſi non habuiſſet: habebat enim illa,vtpote ſemper & Deus,& Verbum:Nunc autem dicit humanitus ſe accepiſſe,vt carne eius in ipſo accipiente,in poſterum ea ex carne illius in nos firmiter poſſidenda traderentur.Nam quod à Petro dictum eſt,accepiſſe illum à Deo gloriam & honorem , eò quòd Angeli ipſi ſubiecti ſint,talem in ſe mentem complectitur :Vt enim interrogabat humanitus, excitabat autem diuinitus Lazarum: ita quoque hoc vocabulum (accepit) humanitus intelligendum eſt:ipſa autem Angelorum ſubiectio,Deitatem Verbi demonſtrat. Deſi- D
nite igitur,ô Deo odibiles, & ne humilietis Verbum,néue adimatis eius Diuinitatem quæ Patris eſt,tanquam illius,qui aliqua neceſſitate,vel ignorantia laboret,ne quæ veſtra ſunt, in Chriſtum coniiciatis,vt tum Iudæi faciebant,qui illum lapidabant.Non enim Verbi quatenus Verbum eſt,iſta ſunt propria,ſed hominum: & quemadmodum ſpuente illo , manumq; extendente,& Lazarum euocante,non dicimus illa hominis eſſe miracla , etiamſi per corpus conficiebantur,ſed Dei:ita quoque cum humana de Saluatore in Euangelio referuntur, perpenſa conſideratáque indole eius dicti, ſi aliena abhorrentiáque videbuntur, non diuinitati eius,ſed humanitati attribuẽda ſunt.Si enim Verbum caro factum eſt, ergo carni & ſua qualitas,diuerſæque à Verbo affectiones ſunt:rurſum ſi caro in Verbo Deum geſtat, gratiam inde commodáque percipit. Certe,quanquam opera patris per carnem faciebat,nihilo tamẽ minus affectiones carnis in eo apparebant.Quale eſt,quòd interrogabat, & excitabat Lazarum:increpuit Matri, Nondum(inquiens)venit hora mea: & ſtatim aquam in vinum mutauit,quia verus Deus erat in carne,& vera caro in Verbo: ideóque ex operibus quidem prodebat

Absurdũ.

Quæ petierit Christus à Patre. Luc.10.

1.Cor.2. Christus habebat ea quæ petiit a patre. Ioan 17. Matth.4. & 16. Luc.10. Luc.7.

Christus ſua poteſtate miracula fecit.

Christus gloriam & honorem accepit à patre quomodo.

Miracula non ſunt hominis ſed Dei. Ioan. 2. Deum & hominem ſe declarauit christus, quomodo.

A debat ſuam diuinitatem , ex carnis verò affectionibus declarabat ſe verum corpus geſtare, quod illi ſuum ac proprium erat. Cum igitur res ſeſe ita habeat, agite , dictum illud de die, & horam quam nemo nouerat,ne Angeli quidem aut Filius , excutiamus. Hic imprimis & magnopere ignari & cæcutientes , magnam exiſtimant ſe in eo dicto habere ſuæ hæreſeos cauſam. Ego autem eos hoc ipſum cauſificantes, & ſeſe inſtruentes veluti gigantes , iterum Deum oppugnare conſpicio.Dominum enim cæli & terræ,per quem omnia facta ſunt, reũ ignorantiæ faciunt de die illa & hora:& Verbum, quod omnia nouit, condemnatur ab eis, quaſi qui diem illum ignotum habeat:& Filius,qui cognoſcit patrem , inceſſitur de inſcitia diei & horæ:huic inſaniæ,quam(quæſo)parem inuenias? Per Verbum omnia facta ſunt, & tempora & rerum agendarum articuli,nox item & dies,& vniuerſa rerum natura : & opifex ab iſtis fertur ſuum opus non intelligere? Atqui ipſa ſeries lectionis oſtendit, Filium Dei illã diem & horam probe ſcire,etiamſi Ariani ſua inſcitia in præceps ruant. Vbi enim dicit , (ne Filius quidem,)ibi diſcipulis recenſet ea,quæ diem illam antecedunt,dum inquit, iſta & iſta futura ſunt,ac tum denique finis. Iam,qui ea, quæ diem illam antecedunt, eloquitur , omni-
B no in cognitione ſua diem habet, quæ poſt res prænunciatas ſubſequutura eſt. Si enim diem neſciret,nunquam ea,quæ diem anteueniunt,deſignaſſet:quippe,ignarus quando ea hora futura eſſet. Ac veluti,ſi quis domum aut ciuitatem ignaro, certis ſignis deſcribere cupiens, ea quæ ante domum vel ciuitatem conſiſtunt,percenſeat:& poſt omnia deſignata loquatur,iam deinde in proximo tibi eſt ciuitas aut domus,certe fieri non poteſt,vt is, qui ita rem demonſtratam tradit,incognitum habeat,vbinam locorum domus aut ciuitas illa conſiſtat: nam ſi id eum lateret,profecto nunquam indicauerit ea quæ prioribus locis conſiſtunt: quin potius per ignorantiam auditores ſuos procũl à recto diuerterit, aut inter loquendum non animaduerterit ſe in re ſignificanda limites tranſmittere:Ita quoque Dominus enarrans ea,quę præuia ſunt ante illam diem & horam axacte nouerat,nequaquam ignarus quandónam illa hora & dies immineret.Cæterum,qua de cauſa,quum rem cognitam haberet, non diſerte eam dilucidéque diſcipulis expreſſerit, nefas quiddam arbitror in id arcanum curioſius inquirere,quod ipſe tacitum celatúmque eſſe voluit.Quis enim norit mentem Domini ? aut quis eius conſiliarius fuerit?Sed tamen , quur ita ſermonem temperarit, ne Filium quidem hoc
C cognitum habere, quũ hoc omnium optime cognoſceret,ne id quidem infidelibus obſcurũ arbitror,eum hic per carnem hominis more, & ex perſona hominis locutum eſſe. Neque eſt vt aliquid detrimenti Verbo Dei accidiſſe putes,quum ignoratio iſta ad humanam naturã, cui id peculiare eſt,ſolummodo pertineat.Et hoc ipſum eleganter deprehendas , ſi quo tempore id Dominus locutus eſt,cum bona conſcientia expendas.Non enim in creando cælo , neque quum apud Patrem omnia diſponebat,neque antequam homo fieret: ſed cum Verbũ caro factum eſſet,hoc ſermone vſus eſt: Atque ideo quicquid poſt hominem ſumptum humanitus loquitur, ea omnia par eſt humanitati aſſcribi . Verbi enim proprium eſt,cognoſcere quæ fecerit,horumque principium & finem non ignorare , quum eius ſint opera : noritque,quot & quàm diuturna ea in condendo eſſe voluerit:quapropter ſi nec rerum ſingularum principia,nec terminos ignoret,omnino etiam nouerit vniuerſalem & communem omnium finem.Certe in Euangelio,vbi de ſe humano more loquitur,Pater (inquiens) venit hora,glorifica Filium tuum:clare præ ſe tulit de vltima hora vniuerſitatis eiúſque fine,vt Verbum quidem,ſe cognitionem habere,vt hominem verò,in ignoratione verſari.Siquidem ho-
D minis proprium eſt, ignorare,ac præcipue ea,quæ ſunt iſtius generis,& in eo ipſo proprium, quiddam eſt beneuolentiæ Saluatoris noſtri aduerſus nos homines. Siquidem homo factus non erubuit propter carnem ex natura iſtarum rerum inſciam,ſe ignarum fateri, vt oſtenderet ſe eius rei conſcium, vt deum,ſed tamen carnaliter ignorare. Quapropter non dictum eſt ab eo, ne filius quidem Dei,ne diuinitas ignorare videretur,ſed ſimpliciter ne Filius : vt Filij hominis iſta ignoratio remaneret. Atque ea de cauſa,quum de Angelis loquitur,non addidit, altiorem gradum, vt diceret(neque Spiritus ſanctus)ſed illud obticuit , duplici ratione rei idem adſtruens:nam ſi admittas Spiritum ſcire, multo magis Verbum quatenus eſt Verbum, à quo etiam Spiritus accipit,id non incognitum habere admittas.Hic autem,quum de ſpiritu taceat,manifeſto prodit ſe de humano ſuo miniſterio locutum fuiſſe has voces (ne Filius quidem,)eáque res argumento eſt, eum humanitus iſthic loqui,cum ait, ne Filius quidem nouit:æque tamen clare oſtendit ſeſe diuinitus omnia ſcire: quum enim dicit : Filium diem illam ignorare,hunc eodem tempore Patrem cognoſcere affirmat:Nemo enim , inquit, cognoſcit Patrem,niſi Filius:Nemo autem, non,præter Arianos,confiteretur, eum qui Patrem

An iudicij diem cognouerit Christus.

Marc. 13.

Diluit Arianorum obiectionẽ.

Simile.

Humanitati Christi adſcribẽda ſunt omnia quæ humanitus locutus eſt. Ioan.17.

Christus vt homo ignorare dixit. Christi diuinitas nihil ignorare poteſt.

Luc.10.

cognoscit, multo magis cognoscere vniuersitatem rerum: in qua omnium finis & exitus cõ- A
tinetur: quòd si iam definita est dies & hora à Patre, certum est, eam destinationem definitionémque per filium decretam esse, nouítque ille ipse suum ipsius statutum, quum nihil sit
Cõclusio. Christus nouit extremum iudicii diem. omnium, quod non per filium & factum & definitum sit. Quapropter ipse vt conditor vniuersitatis, cognitum habet, qualem, & quantam, & quàm diuturnam, & quousque eam Pater durare velit: & quousque status iste rerum in sua magnitudine & latitudine sese immobiliter sit habiturus. Rursum, si omnia quæ Patris sunt, Filij sunt: Patris autem est cognoscere diem illam, vt in verbis Christi testatum videas: in manifesto est igitur & Filium cognoscere, quum id vt suum & proprium habeat ex patre. Rursus, si Filius in Patre, & Pater in Filio, nouitque Pater diem & horam: clarum est, & Filium in patre existentem, cognoscentémque ea quæ in Patre sunt, diem & horam non ignorare. Iam, si Filius vera Imago est patris, nouitque Pater diem & horam, cui dubium, quin istius scientiæ Paternæ Imaginem Filius quoq; possideat? Miríque nihil est, si, quum omnia per Filium creata sint, & in eo omnia consistant, norit ea quæ condita sunt, quando aut in singulis priuatim, aut publice in omnibus finis immineat. Cæterum, temeritas Arianorum cum summa absurditate coniuncta, nos ad hanc B
Arianorũ blasphemia quam in Deũ patrẽ pronunciare videtur. apologiam descendere coëgit: qui dum adnumerant Filium Dei Verbum æternum rebus creatis, eò assuetudine blasphemandi ducuntur, vt etiam patrem ipsum, minorem rerum vniuersitate videantur pronunciare. Si enim verum est, eum qui patrem nouit, non nosse diem & horam, maior ergo (quod abominor) sublimiórque ea cognitio fuerit (quod rabiosi illi non abhorruerint dicere) qua non solum tota rerum natura, sed vel minima eius particula cognoscitur, quam qua Pater intelligitur. Verùm, illi ita in Spiritum sanctum blasphemantes, certi sint, se nunquam huius impietatis remissione condonandos esse, prout Dominus locutus est: nos autem Christi amatores qui Christum gerimus, certum habemus, Verbum quatenus est Verbum non quòd ignoraret, ista dixisse, conscius enim erat omnium: sed vt hominis conditionem præ se ferret, in quam istiusmodi generatio competit. Et quia carnem induerat ignorationi obnoxiam, carnaliter locutus est, se nescium esse. Certe, is qui hic dicit, ne Filium quidem id scire, & ignorationem hominum temporibus Noe habitam pro exemplo adducit, statim subintulit: Vigilate igitur, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit: Et rursus, Ea hora qua non putatis, Dominus vester veniet: propter vos enim ego factus sum, C
quales vos estis. Atque inde est quod dixi neque Filium scire. Oportuit enim cum si diuinitus ignorabat, in hanc formam locutum esse: Vigilate igitur, quoniam non noui, & qua hora non expecto. Nunc autem, nequaquam in eum modum locutus est, sed dum ait, vos nescitis, & qua hora non expectatis, satis declarauit, hominum esse ignorare, in quorum gratiam ipse similem hominibus carnem gestans homoque iam factus, hæc verba protulit ne Filium quidem id scire: si quidem carne non nouerat, quamuis vt Deus, illam ipsam horam bene cognitam haberet: quin & exemplum de Noe allegatum, Christi perduellium impudentiam ostendit: nam & illic non ita locutus est, non noui, sed non nouerant, donec veniret diluuium. Homines quidem non norant, at ille qui illis superinducebat eluuium, Pater nouerat & diem
Gene.7. & horam, in qua cataractas cæli adaperuit, & abyssos egurgitauit, Noéque dixit: ingredere tu & filij tui in arcam. Iam si ignorasset, non denũciasset Noe, adhuc septem dies & ego immittam inundationem super terram. Quòd si ex similitudine de Noe mutuata, designat diem illam, ac norat tempus diluuij, nouerat ergo diem sui ipsius aduentus. Et in comparatione de septem virginibus clariùs indicauit, qui nam sint qui ignorarent diem & horam, inquiens: Vigilate igitur, quia non scitis neque diem neque horam. Qui paulò antè dixerat, Nemo no- D
Matt.24. Luc.10. uit, ne Filius quidem: nunc, non inquit, ego non noui: sed vos non nouistis. Eadem igitur ratione percontantibus discipulis de fine mundi, recte tum temporis hæc verba prolocutus est, neque filium scire, idque carnaliter respectu sui corporis, vt palam fieret, se vt hominem
Ratio est quæ docet Christum iudicii diẽ non ignorasse quatenus Deus est. Simile. ignorare, quia hominum est, ignoratione laborare. Nam si Verbum est, & ille ipse est qui vẽturus est, idémque & iudex & sponsus, latere eum non potest, quando, & qua hora venturus sit, & quo tempore dicturus est: Excitare qui dormis & resurge ex mortuis, & illustrabit te Christus. Nam sicuti vt homo cum hominibus esurit, & sitit & patitur, ita cum hominibus, vt homo, non nouit. Cæterum, quatenus in Patre diuinitus existit, vt Verbum & Sapientia, eatenus certe eum non subterfugit, nec est quippiam omnium, quod illi in occulto sit ita vicissim humanitus de Lazaro quærit, quo cum accessisset, eum excitat, non ignotum habens, vnde & ex quibus locis eius animam reuocari oporteret. Maius certe grauiúsque scire, vbi anima erat, quàm vbi corpus situm esset, sed humanitus percontatur, vt diuinitus excitaret: ita quo-

A quoque à discipulis, vbi in partes Cæsareæ progressus esset, percontatur, quamuis id sciret, priusquam à Petro responderetur. Si enim pater reuelauit Petro de quibus Dominus percõtabatur, res manifestaria est per ipsum Dominum hanc reuelationem Petro contigisse: si quidem ipse dicit, Nemo nouit Filium, nisi Pater: vel Patrem, nisi filius, & cuicunque Filius re- *Luc.10.*
uelauerit. Iam, si per filium, Patris filiíque cognitio reuelatur, in ambiguo non est, quin ipse Dominus, qui percontatur, cum prius reuelasset Petro, ea quæ ex patre cognouerat, postea humanitus ista interroget, vt & illud ostenderet, quòd quæ carnaliter sciscitabatur, ea quum Petrus dicturus esset, diuinitus cognosceret. Nouerat igitur istud Filius, qui nouit omnia, & patrem suum cognitum habet: qua cognitione nec maius, nec perfectius quicquam fuerit. Hæc quidem sufficiunt ad eorum refutationem: mihi tamen libido est, vicissim interrogare, quò veritatis hostes, Christique perduelles magis appareant. Apostolus in secunda ad Corin- *2.Cor.12.*
thios epistola in hunc modum scribit, Noui hominem in Christo ante annos quatuordecim siue in corpore, nescio, siue extra corpus, nescio: Deus autem scit. Quid igitur dicitis? nescitne Apostolus, quid sibi acciderat in visione? quantumcunque dicat se nescisse: quòd si illũ
B affirmetis nescisse, videte ne qui non assueti estis cadere, in Phrygum iniquitatem decida- *Phrygum iniquitas.*
tis, qui asseuerant nescisse Prophetas, Verbique ministros, quid facerent, aut de quibus renunciarent. Contrà, si pronuncietis Apostolum dicentem se nescisse, nulla isthic ignorantia laborasse, quum haberet in se Christum sibi omnia reuelantem, qui (quæso) non fueritis peruersissimo & reprobissimo animo quum asseueretis Apostolum dicentem se ignorare, scire? & Dominum itidem dicentem se ignorare, nescire? Nam si ideo quia Filius Dei in Paulo erat, nouerat Paulus, quæ dicit se ignorare: quur non multo magis ipse Christus norit, quantumcunque dicat sese ignorare? Apostolus igitur reuelante Domino norat, quid sibi acciderat: nam ideo locutus est, Noui hominem in Christo, & quum nouisset hominem, nouerat quomodo ille raptus esset. Certe Helizæus nouerat quomodo Elias assumptus esset, verum *4.Reg.2. Exemplũ.*
quamuis rem certam haberet, tamen discipulis Prophetarum existimantibus Eliam in aliquem montium abiectum esse, principio quidem conscius eorum, quæ viderat, operam dabat, vt persuaderet id quod res esset: sed vbi illi acrius instarent, silentium tenuit, siuitque eos ad inuestigationem digredi. Quid igitur? an quia tacuit, rem incognitam habebat? minime
C gentium, sed tamen quasi ignarus id illis concessit, vt ita negocij fide percepta & rebus exploratis, nihil vlterius ambigerent de Eliæ assumptione. Igitur multo magis Paulus, qui ipse raptus fuit, nouerat quomodo raptus fuerit: siquidem & Elias idem cognitum habebat: à quo, si interrogatus fuisset, dixisset forsitan qua ratione assumptus esset: sed tamen se non nouisse Paulus dicit, duabus, vt ego existimo, de causis: quarum alteram ipse elocutus est, ne propter *Duplici ratione se ignorare sui excelsus formam dicit apostolus.*
excessus reuelationum alium quis eum arbitraretur præ eo quem videbat: altera deinde causa, ne, quum Saluator se nescire dicat, si ipse se scire fateretur, seruus supra Dominum suum & discipulus supra Magistrum esse videretur. Igitur qui Paulo dederat, vt sciret, multo magis ipse scientia instructus fuit. Nam cum diceret ea quæ diem illam præcedebant, nouerat vtique quando dies illa & hora ventura esset: eius tamen rei quum conscius esset, inquit: ne filius quidem nouit. Qua gratia igitur dixit per id tempus se nescire, quod ipse, vt Dominus, in sua potestate & cognitione habebat? Ego rem peruestigans, quatenus per coniecturam licet, existimo nostræ vtilitatis causa id ab illo factum esse, sed vtinam præbeat ille nostræ intentioni intellectum veritatis: pro mea ergo opinione, vtrobique Seruator id quod nobis vti-
D le erat, procurauit: quippe, qui omnia quæ finem antecederent, præindicarit, ne, vt ipse quoque verbis suis præmonuit, ad prodigia illa obstupesceremus, aut turbati percelleremur, sed ex illis finem qui subsequeretur, expectaremus. De die vero & hora, quum diuinitus omnia *Diem & horã Christus se nescire dicit quatenus est homo. Nihil falsi habetur in verbis domini. Actor.1*
sciret, carnaliter tamen ob carnem ignorationi obnoxiam, dixit, se eius rei ignarum esse, ne percontantes discipulos, si nulla responsione dignati essent, molestia afficeret, aut reddito responso, contra illorum nostrorúmque omnium vtilitatem id faceret. Illud plane pro nobis est, quòd propter nos caro factus, dixerit, ne Filium quidem id scire. Nec enim in eius verbis falsi quicquam fuerat, pro hominis enim ratione loquebatur, Non noui: neque reliquit discipulis occasionem, qua se ad dicendum premerent. Eo enim quòd dicebat se ignorare, refrenauit illorum curiositates. Certe in Actis Apostolorum scriptum habetur, quando vehebatur ab Angelis, hominum more adscendens efferensque in cælum quam gestabat carnem quo tempore discipuli hoc intuentes, rursum percontabantur, quando finis futura esset, & quando eius aduentus expectandus, diserte illis & expresse locutus est: non est vestrum cognoscere tempora & rerum agendarum articulos, quos Pater collocatos habet in sua potestate, neque per id tempus dixit, ne Filium quidem scire, quemadmodum antea hu-

manitus dixerat,ſed non eſt veſtrum ſcire:iam enim quum caro illius reſurrexerat, depoſue- A
rátque mortalitatem, ac Deificata eſſet,non decuit eum carnaliter reſpondere,vtpote iam in
cælum aſcendentem,ſed vt diuinitus nos doceret,non noſtrum eſſe ſcire tempora& articulos
rerum,quos poſuit Pater in ſua poteſtate,ſed accipietis virtutem. Quæ autem poteſtas eſt Pa-
Poteſtas patris filius eſt. tris, niſi Filius?Chriſtus enim Dei potentia & Dei Sapientia.Nouerat igitur omnia Filius,vt-
pote Verbum & Ratio Patris,& hoc ipſum ſuis verbis ſatis prę ſe ferebat, minime ſe eius rei
ignarum eſſe,non aliter quàm ſi ad iſtum modum dixiſſet: Noui quidem illud, ſed non eſt
veſtrum ſcire. Propter vos enim in monte ſedens carnaliter locutus ſum, ne filium quidem,
Iudicij die neſcire vtile eſt,quomodo. ſcire,idque propter veſtrum & omnium commodum. Vtile eſt enim vobis tum de Angelis
tum de Filio iſtiuſmodi negationem ſcientiæ audire,idque propter errores, qui alioqui poſt-
modum ſuboriri poſſent,ne dæmonibus Angelorum figuram aſſumentibus, & de conſum-
matione ſeculi inceptantibus loqui,vllam fidem haberetis,vtpote earum rerum ignaris. Et ſi
Antichriſtus transformata ſpecie aſſerit ſe Chriſtum eſſe,ac de futura conſummatione inſti-
tuit loqui,quo audientes in errorem abducat:vos contrà,noſtra præmotione inſtructi, quòd
Alia ratio ne Filius quidem id ſciat,omnem illi fidem abrogetis. Eſt & alia ratio,cur inutile ſit finem,aut B
finis diem præſciri, ne ſi is mature prænoſcatur,tempora intermedia neglectim habeantur, &
comperendinationibus vtantur vſque ad dies fini conterminos, ac tum demum cauſam ſe
habere exiſtiment,cur vigilantes ſint. Ideoque & finem cuiuſque quæ per mortem obuenit,
ſilentio texit: ne occaſione iſtius ſcientiæ inflati,pro maiori parte temporis, ſeſe negligentes
habeant. Ergo vtrunque,& vniuerſitatis rerum mundique finem, & vniuſcuiuſque exitum
celatum voluit. Nam in vniuerſitatis fine,finis quoque ſingulorum:& in ſingulorum fine,vni-
uerſitatis finis conſummatur:vt rerum incerti,& ſemper expectatione ſuſpenſi,quotidie quaſi
citati proficiamus,enitamúrque ad ea quæ à fronte ſunt,obliti interim eorum quæ à tergo re-
linquuntur. Quis enim certus diei,in quem finis deſtinatur, non mediis temporibus ſuperſe-
dere ſolet?contrà,qui eius rei ambiguus eſt, ſingulis diebus ſe promptum exhibet, eáque de
cauſa dictis iſtis ſubiunxit Seruator: Vigilate igitur(inquiens,) quoniam neque à vobis ſcitur,
Matt.24 qua hora Dominus veſter venturus ſit. Et, Qua hora non putatis,Filius hominis veniet. Ergo
ob vtilitatem quæ in ignoratione ſita erat,dictum eſt hoc à Saluatore. His enim verbis hoc
egit,vt ſemper accincti &expediti eſſemus:quaſi diceret,Vos quidem neſcitis,ego tamen qui C
Dominus ſum, cognitum habeo,quando ſtatuerim aduenire,etiamſi Ariani me, qui patris
ſum Verbum,non expectent. Dominus igitur cui melius quam nobis exploratum fuit,id ad
noſtrum commodum cedere,ea ratione diſcipulos ſuos cautiores reddidit,atque inde poſtea
factum eſt,vt illi ea admonitione inſtructi,reliquorum errores emendauerint,& imprimis in
Deus interrogat non quaſi in ſcius. eo ipſo Theſſalonicenſium. Cæterum,quia Chriſti perduelles ne ita quidem in ſe ſubſidentes
contrahuntur:libet, quamuis certum mihi ſit ipſos habere cor Pharaone obduratius, rurſum
Gene.3. ſuper his rebus interrogare. In paradiſo percunctatur Deus ex Adam, vbinam eſſet?à Cain
Gen.4. itidem exquirit,vbi Abel frater ipſius eſſet? Quid igitur iſthic dicitis? Si enim eum ignorare
arbitramini,atque ea de cauſa interrogationes facere,iam hoc ipſo vos Manichæis adiungi-
tis: horum enim eſt iſtiuſmodi temeritas: Sin autem publice metuitis Manichæi appellari,
neceſſitas ipſa è vobis extorquebit,vt fateamini,illum minime ignarum interrogaſſe. Quid
abſurdi igitur hic,aut quid miri veſtris oculis apparet,cur ita vos in ruinã detis, ſi Filius Deus
carnem indutus, vt homo, ex diſcipulis ſciſcitetur?niſi ſcilicet vobis iam vt Manichæis obtre-
ctare libeat,etiam illi interrogationi quæ cum Adamo eſt habita? Credo id quoque (quæ eſt D
veſtra peruicacia in veſtris erroribus) quippe,qui vbique victi,tandem etiam verbis quæ Lu-
cas habet, inceperitis obmurmurare,recte dictis malam & peruerſam ſententiam affingen-
Luc.2. tes. Sed proferamus ea in medium, vt vel ita eorum peruerſus animus innoteſcat. Ait enim
Lucas: Ieſus profecit ſapientia & proceritate & gratia coram Deo & hominibus. Verba qui-
dem ita ſe habent, ſed tamen neceſſum,vt eos,qui hic offenduntur,viciſſim quaſi Phariſæos,
aut Saducæos interrogem,de quonam hic Lucas verba faciat? facit autem de Ieſu Chriſto,
ſed quid? eſtne ille homo,vt vulgus hominum? an deus humanitate & carne indutus? Quod
ſi vulgaris eſt homo,eſto,vt pro conditione aliorum hominum profectus capiat: At iſtiuſmo-
Samoſatęſis ſententia ab Arianis amplexa. di eſt Samoſatenſis ſententia,quam vos toto animo & ope fouetis,titulo duntaxat Samoſatę-
ſium,ob metũ hominum,repudiato. Quòd ſi non ſimpliciter homo eſt,ſed Deus carne indu-
Ioan.1 tus, quod omnino verum eſt: Verbum enim caro factum eſt, & Deus cum eſſet in carnem
deſcendit, quemnã potuit habere profectum,quum par æqualiſque Patri exiſteret? aut vbinã
(quæſo) habuit incrementum Filius, qui ſemper eſt in Patre? Si enim cum ſemper ſit in Pa-
tre,

A tre proficiat,quidnam(quæſo)vlterius Patre eſt,vt inde ſuum profectum capiat?Pulchrum eſt
hic eadem repetere,quæ de capiendo & glorificando ſuperius tractauimus. Quòd ſi,quum *Quomodo proficiebat Chriſtus ſapientia, ætate et gratia.*
homo eſſet,tum tandem incepit proficere:certum eſt,eum,antequam homo fieret,imperfe-
ctum fuiſſe,& carnem ipſum potius meliorem reddidiſſe,quam ipſe carnem. Rurſum,ſi Ver-
bum quum eſſet,proficiebat,qui maior effici potuit,quàm Verbum,& Sapientia,& Filius,&
Virtus Dei eſt?hæc enim omnia Verbum exiſtit. Cuius,ſi quis, quaſi Radij alicuius,particeps
quoquo modo eſſe potuit,is ſtatim inter homines omnino perfectus eſt,& per Angelos effici-
tur. Nam & Angeli,& Archangeli,Dominationes,Throni,& reliquæ poteſtates Verbi par-
ticipes affecti,vident perpetuo faciem Patris eius. Quomodo igitur,qui aliis perfectitudinem
præbet,ipſe inferior poſteriórque illis profectus capit? Angeli enim humanæ illius natiuitati
inſeruierunt,& quod à Luca refertur,poſt Angelorum miniſteria geſtum refertur. Quomodo *Chriſtus quatenus eſt ſapiẽtia patris in ſapientia no profecit*
igitur vlla ratione in hominis cogitatum deſcendere potuit?aut quomodo Sapientia in Sapiẽ-
tia progreſſus fecit?aut quomodo is qui aliis gratiam donat,vt Apoſtolus Paulus teſtatur per
vniuerſam epiſtolam,gratiam ab illo donari pronuncians: Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti
B cum omnibus vobis:ipſe in gratia profecit?aut enim mentiri Apoſtolum dicant, aut Filium *1.Cor.1.*
Sapientiam eſſe negent: aut ſi Sapientia eſt,vt Salomon loquitur,& Paulus ſcribit: Chriſtus
inquiens Dei Virtus,& Dei Sapientia, quem(quæſo) Sapientia profectum cepit? homines cer-
te,neque id mirum, quum ex numero creaturarum ſint, extendi aliquo modo ampliaríque
& progreſſus facere in virtute poſſunt, ac proinde Enoch tranſlatus eſt, & Moſes creſcens *Enoch cur translatus.*
proficiebat. Iſaac quoque ætate proficiens,reddebatur magnus: & Apoſtolus dixit, vt quoti-
die protenderemur ad ea quæ ante nos ſunt. Quiſque enim habuit in quo proficeret, reſpi-
ciens ad vlteriorem gradum: contra verò filius eius,qui ſolus eſt Deus,qui(quæſo) habere po-
tuit,quò vlterius porrigeretur?ſiquidem omnia in ipſum reſpicientia progreſſus faciant, ipſe
vero cum vnus ſit,in vno Patre exiſtit, extra quem extendi non poteſt: ſed quia in eo manet,
in æternum exiſtit. Hominum igitur eſt proficere. Filius autem Dei quandoquidem non ha-
bebat quò proficeret,vtpote perfectus exiſtens in ſuo patre, humiliauit ſeipſum pro nobis,vt
in illius humilitate nos magis ac magis increſceremus. Incrementum autem noſtrum non
aliud eſt,quàm vt à ſenſibilibus abſiſtamus,& in ipſo Verbo gignamur. Siquidem illius hu- *Humilitas Chriſti quid.*
C militas nihil eſt aliud quàm caro noſtra ab illo ſuſcepta. Non igitur Verbum quatenus Verbũ
proficiebat: quippe perfectum ex perfecto Patre,nulliúſque rei egens, ſed quod alios ad pro- *Chriſtus proficiebat quatenus homo non quatenus Deus.*
ficiendum euehat. Cæterum, etiam hic humano more de profectu locutus eſt, eò quòd ho-
minum ſit proficere. Nam & Euangeliſta accuratè cautéque verbis iſtis vſus, profectui ma-
gnitudinem ætate comparatam aſſociauit. Verbum autem Deus quantitate non menſura-
tur,ſed quantitates corporibus attributæ ſunt: corporis igitur erat proficere, quo proficiente, *Gratia creſcebat Chriſtus quomodo.*
profecit in eo exhibitio Deitatis, coram illis qui ipſum videbant. Quanto autem magis diui-
nitas reuelabatur,tanto plenius gratia creſcebat,hominis apud homines. Infantulus enim ge-
ſtabatur,puer autem factus remanſit in templo,ſacerdoteſque interrogauit de lege: paulatim
autem corpore adoleſcente, Verbóque ſeipſum in corpore manifeſtante, factum eſt deinde
vt agnoſceretur pro Filio Dei,primum quidem à Petro,poſtea deinde ab omnibus. Iudæi au-
tem tum priſci,tum neoterici iſti, vltro oculos ſuos conniuenter claudunt, ne videant illud
proficere in ſapientia, id non eſſe ipſam Sapientiam proficere, ſed humanitatem potius in
ſapientia progreſſus facere. Ieſus autem profecit ſapientia & gratia. Quòd ſi diſertè, ſed tamẽ
eum fide loquendum eſt,in ipſo profecit, Siquidem ſapientia in ſe ipſa domum ædificauit, & *Chriſtus in ſeipſo profecit.*
D in ſe vt domus proficeret,author fuit: quidnam autem iſte profectus eſt,niſi vt ſuperius dixi,
Diuinitas & gratia,quæ à Sapientia hominibus datur,expuncto in hominibus peccato, dele-
táque corruptione ad ſimilitudinem cognationémque corporis Verbi. Ita enim auge-
ſcente magnitudine corporis, vnà creſcebat in eo Diuinitatis manifeſtatio, innoteſcébat-
que apud omnes ipſum eſſe templum Dei, Deúmque in eius corpore exiſtere. Quòd ſi verò *Pro conditione ſuæ carnis in ſapientia profecit Chriſtus.*
cauillantur Verbum carnem effectum, Ieſum nuncupatum fuiſſe, & in eum referant
iſtud vocabulum, profecit, audiant ergo, ne ita quidem id diminuere Paternam lucem,
hoc eſt,filium: quum potius oſtendat Verbum hominem eſſe factum,& Verbum carnem ge-
ſtaſſe: idque quemadmodum carne patitur eſt,& carne eſurit,& carne fatigatus fuit: ita quo-
que pro ratione conditionéque ſuæ carnis,in ſapientia profeciſſe. Non enim ſegregato Ver-
bo abiunctoque à corpore, profectus iſte,qualis is eſt de quo loquimur, obuenit, ſed quia in
carne erat quæ proficiebat, ideo eius, quod in carne ipſius contingebat,fuiſſe dicitur. Quod
tamen ideo factum eſt,vt hominum profectus inoffenſus & ſine lapſu ob ſocietatem Verbi

permaneret. Non igitur ille Verbi profectus fuit, neque item caro sapientia, sed sapiētiæ cor- A
pus facta est caro. Idcóque, vt prolocutus sum, non Sapientia quatenus ipse Sapientia est, pro-
gressus fecit: sed humanitas in Sapientia profecit, transcendēs paulatim humanam naturam,
deificata nimirum & organum Sapientiæ facta, vt per eum suam energiam exerceret, sapien-
tiáque inde eluceret, omnibusque innotesceret: ac proinde nequaquam locutus est, Verbum,
quod Filius Dei est, profecit, sed Iesus, quo nomine Dominus iam homo factus nuncupatus
fuit, vt sit humanæ naturæ istiusmodi profectus, quemadmodum superius admonuimus. Igi-
tur, quemadmodum proficiente carne, ipse dicitur proficere, idque ob proprietatem eius cū
corpore: ita quoque ea, quæ circa mortem obtigerunt, vt conturbari, lachrymari, eodem sen-
su accipienda sunt. Sed illi rursum deorsumque circūcursitantes, & quasi inde hæresim suam
constituere possint, Ecce, inquiunt, lachrymatus est, dixitque spiritum suum turbatum esse,
deprecatusque est vt calix transiret: quomodo igitur is, qui ista locutus est, Deus fuerit? aut
Verbum Patris? Scripta sunt ista quidem quòd fleuerit, ô Dei produelles, & quòd turbatus
fuerit, dixeritque: Deus meus Deus meus vt quid me dereliquisti? &, Transeat à me calix
iste: scripta inquam sunt ista, quis negat? Sed ego vellem vicissim & vos respondere: nam sin- B
gula vestra elidenda sunt, si homo merus est, qui ista loquitur: lachrymetur & horreat mortē,
vt homo: sin autem Verbum est in carne (nam eadem dicere non debemus grauari) qui po-
tuit Deus timere? aut vnde mortem timeret, quum ipse Vita esset aliosque è morte liberaret?
aut qua ratione dicere potuit, ne timeatis eos qui corpus occidunt, si ipse timébat? aut quo-
modo cum Abraham colloquium conserens ita locutus est? Noli timere, quia ego tecum
sum. Mosémque audacia corroborans contra Pharaonem, aut Verba faciens cum Iesu Na-
ue, ausus est dicere, Fortificare & vir esto? cū ipse expauerit Herodē & Pilatum, & quū aliis se
opitulatorē præbuisset, ne metū conciperent? Dominus enim, inquit, adiutor meus nō timebo
quid mihi faciat homo: si ipse qui Dominus est mortaliū, mortales præsidens expauerit? & va-
dens contra mortē, mortem exhorruerit? Qui (quæso) non absurdū impiumque hunc dicere
mortē aut infernum exhorruisse, ad cuius conspectū ianitores inferorū metu se contraxerūt?
Quòd si pro vestra opinione, expauerit Verbū: cur, quū multo ante denunciaret sibi à Iudæis
insidias fieri, non maturè sese in fugā abripuit? sed cōtra, quum ad mortē quæreretur, semet-
ipsum voce indicauit, Ego sum, inquiens? poterat enim non mori, vt ipse professus est, quū C
diceret, Habeo potestatē deponendi animā meam, & habeo potestatē desumēdi eam, & nul-
lus eam aufert à me. Verum ista quæ exprobratis, non propria sunt naturæ Verbi, in quantum
Verbum est, sed eatenus eius sunt, quatenus Verbum in carne erat, quæ istiusmodi affectus
patiebatur ô Christi perduelles, ingratique Iudæi. Quippe cum ista referantur acta non ante
carnem sumptam, sed tum denique cum Verbum iam caro factum esset, & homo iam exisse-
ret. Tum demum inquam scriptum est, eum ista humanitus dixisse, quamuis interim & La-
zarum à mortuis excitarit, & ex aqua vinum fecerit, & cæco à natura visum restituerit. Atque
adeo qui hæc humanitus dixit, idem quoque est, qui hæc verba protulit. Ego & Pater vnum
sumus. Si igitur ex humanis rebus causam ducunt, cur humilia sentiant de filio Dei, vel potius
illum ex toto hominem putent, & è terra & cælo constare arbitrentur, cum non ex diuinis
operibus eum Verbum illud esse percipiunt quod in Patre est: vt tandem abnegent suam im-
pietatem. Datur enim illis videre eum qui ista faciebat, eundem esse qui corpus patibile exhi-
bebat, quatenus permittebat sibi, vt lachrymaretur, vt esuriret, & ea quæ sunt propria corpo-
ris in se apparerent. Inde enim innotescebat, eum, quum Deus esset impatibilis, carnem pati- D
bilem assumpsisse. Ex operibus autem palàm faciebat se Verbum Dei esse, ac post-
modum hominem esse factum, quasi qui de se dicere vellet, Si, quia videtis humanum
corpus mihi circumpositum, non potestis credere, saltem operibus credite, vt cognoscatis
quòd ego in patre sim, & Pater in me. Planè mihi videntur impudentiam simul & blasphe-
miam induisse isti Christi perduelles: audientes enim, Ego & pater vnum sumus, vim faciūt
sententiæ, quo eam male interpretando corrumpant, dirimantque vnitatem Patris cum Filio:
Contrà, cum audiunt eum fleuisse, passum esse, sudauisse, nihil omnino hic ad corpus respi-
ciant, sed prorsus ob ea eum creaturis adnumerandum putent, per quem rerum natura con-
dita est. Quid igitur isti à Iudæis differunt? vt enim Iudæi, Dei opera blasphemantes Belze-
bub ascribebant, ita quoque & isti Dominum istiusmodi operum Authorē creaturis adnu-
merantes, eandē cum illis inexpiabilem sustinebūt condemnationē: Atqui decebat eos dum
audiunt, Ego & pater vnū sumus, animaduertere ac intueri, vnā esse in illo Diuinitatem pro-
prietatēq; substantiæ Paternę, & vicissim dum aiunt de fletu illius, aliisq; id genus, ea agnosce-
re ad

Humanitas Christi in sapientia profecit.

Simile.

Testimonia quibus insistuntur Ariani.
Psal.22.
Ioan.17
Solutio per interrogationem.

Esa.43.

Psal.55.
psal.117
Mortem nō exhorruit Christus.

Ioan.19

Solutio altera.

Ioan.11
Ioan.2
Ioan.9.
Ioan.10

Ioan.14.
Ioan.20
Vim faciūt scripturæ Ariani vt suum foueant errorem.
Arianorū & Iudæorum.
Simile.
Ioan.10.

re ad corpus pertinere, corporisque propria esse: maxime cùm suppetat in vtroque genere
proba distinctio qua offensam declines: quatenus illa, vt de Deo scripta sint, ista vero vt de
homine. Non enim in incorporeo ea quæ corporis sunt locum habere potuissent, nisi cor- *Distinctio est qua vti licet in Arianos.*
pus putrefactile & mortale assumpsisset. Maria enim mortalis fuit, vnde corporis naturam
suam accepit, ac proinde fieri non poterat, quin quum esset in corpore patiente, lachryman-
te, fatiscente, sibi quoque vnà cum corpore ea dicerentur accidere quæ propria sunt solius
carnis. Siue igitur prolatum fuit, siue conturbatio facta est, nihil id ad Verbum, quatenus
Verbum, quod neque conturbatum fuit, sed propriè ad carnem pertinebat. Siue preces fu-
dit, vt calix transiret, alienum id quoque à Diuinitate quæ nullo metu tenebatur, sed propriū
id humanitati. Idem censendum vbi dicit, cur me dereliquisti? nam id quoque quasi eius est,
ad eam rationem, quam superius tradidimus: Quanquam re vera ipsum Verbum nihil pa- *Quomodo Christus passionibus fuerit obnoxius.*
titur, cum nullis passionibus obnoxium sit, sunt tamen omnia ista de eo ab Euangelistis dicta,
quia homo erat factus, ac proinde ad eum vt ad hominem referuntur, vt hæc mala carnis alle-
uans & attollens cæteros tutos & liberos ab eorum contagione redderet: Neque enim à Pa-
B tre relinqui potuit, qui semper in Patre est, & antequam hanc vocem ederet, & postquam
edidisset: neque par est illum timuisse, quem ianitores inferorum præ metu ex orco, abire per
miserunt, adapertis monumentis, multisque corporibus Sanctorum resurgentibus, quæ suis
apparuerunt. Igitur obturentur ora omnium hæreticorum, vereāturque statuere in Domino
pauorem, quem mors quasi draco refugit, quem tremunt dæmones, & mare extimescit, per
quē cæli scinduntur, & omnes potestates concutiuntur. Ecce enim dicente eo, cur me dereli- *Psa.22.*
quisti? ostendit Pater se, vt semper antea, ita tum quoque in Filio fuisse. Siquidem terra Do- *Quid signi ficet Christus his verbis (vt quid dereliquisti me?)*
minum suum sequentem sentiens, statim intremuit, velum rescissum est, sol sese in tenebras
abdidit, saxa dissilierunt, & qui in saxis mortui siti erāt, excitati fuere: & quod in primis admi- *Si possibile est transeat à me calix iste, quid.*
rabile est, illi qui tum aderant, quamuis antea increduli postea tamen verbis professi sunt, ve-
rum eum esse Filium Dei. De eo porro quod dixit, si possibile est, transeat à me calix iste. Di-
sce eum qui ista loquitur, antea Petro increpuisse, cum diceret, eum ea non sapere quæ Dei,
sed quę hominū essent. In votis erat hoc ipsum quod deprecabatur, vt qui eius rei gratia vene-
rat. Cæterum, vt eius erat id velle, qui ea de causa venerat, ita carnis erat expauescere, ac proin
C de vt homo hanc vocem edidit, vtrumque tamen ab eo dicebatur, vt ostenderet se Deum *Simile.*
esse, quatenus mortem volebat: hominem autem, quatenus carnem gestaret metu concita-
tam, propter quam attemperauit suam voluntatem humanæ infirmitati, vt metu mortis abo-
lito, audacem redderet hominem aduersus mortem. Ecce tibi rem planè admirabilem: quem *Mors Christi fecit Christianos mortem nō expauescere*
enim veluti per pauorem loqui existiment Christi perduelles, iste alios homines inconsue-
to alioqui pauore interritos reddit. Certè, Beati Apostoli postea istinc animati, ita mortem cō-
tempserunt, vt non curarint iudices à quibus damnabantur, sed dicerent, obediendum esse
potius Deo, quàm hominibus. Aliiq; itē martyres ea fiducia audaciáq; fuere, vt crederent sese
potius ad vitā transire quàm mortem sustinere. Qui (quæso) non absurdū fuerit, famulos *Absurdū.*
Verbi de fortitudine admirationi esse: Verbo autē ipsi timiditatē asscribere, cuius vi & ope ita
illi mortem vilipenderunt. Cæterū, ex Sanctorum Martyrum tolerātissimo proposito, & for-
titudine ostenditur, Deitatem non fuisse in timore, sed nostrū illū fuisse timorem quē sustulit
Saluator. Vt enim morte mortem abrogauit, & humanitus omnia humana: ita solito pauore
nostrum pauorem ademit, illúdque effecit, ne homines mortem timerent. Ista igitur simul &
D dixit & egit, quia humana erant, vt hanc vocem æderet: Transeat à me calix iste, &, Cur me *Ioan. 19.*
dereliquisti? sed tamen diuinitus idem ille solis deliquium induxit, & mortuos excitauit. *Proprietates & Dei & hominis in christo extitisse.*
Rursum humanitus inquiens, nunc anima mea turbata est: illud autem diuinitus dixit, Pote-
statem habeo vt ponam animam meam, & potestatem habeo vt sumam illam: Nam turbari
carnis est proprium: potestatem autem habere ponendæ aut sumendæ animæ pro arbitrio &
vbicunque placuerit, non proprium est hominum, sed potentiæ Verbi: homo quippe non ex
sua potestate, sed ex necessitate naturæ idque inuitus ac nolens mortem obit: Dominus con-
trà, ipse quidem immortalis, sed tamen carnem mortalem gestans, potestatem habuit vt deus *Psal 15.*
segregandi se à corpore, illúdque rursus assumendi quando vellet, de quo & Dauid cecinit:
Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis vt Sanctus tuus videat corruptionem,
Decuit enim corruptibilem carnem, non vt eius natura erat, mortalem permanere, sed ob
Verbum quod ipsam induerat, incorruptibilem perseuerare. Vt enim ipse constitutus *simile.*
in corpore nostro, nostra imitabatur: ita & nos, illo susceptо, eius immortalitatis
participes reddimur. Nulla igitur de causa scandalum Ariani cauillantur, minu-

túmque ſentiunt de Verbo Deo, ſicubi ſcriptum inueniant, vel quòd conturbatus fuerit, vel lachrymas effuderit, qui mihi hac in parte videntur humano ſenſu carere, cum ignota ſit illis humanæ naturæ conditio, & quid hominibus proprium ac domeſticum ſit. Ideóque magis, admirationi eſſe debuit, quur, quum in carne talibus paſſionibus obnoxia conſiſteret Verbũ non prohibuerit inſidiatores, neque vindictam ſumpſerit de interfectoribus, quum ea res in ipſius poteſtate eſſet: vtpote, qui ab aliis mortem depelleret, & extinctos è mortuis excitaret: ſed permiſerit corpus ſuum affligi. Sed ille ea de cauſa venerat (quemadmodum prædixi) vt corpore patereturꝰ: quò deinde caro impatibilis immortaliſque redderetur, & vt vbi in eum contumeliæ, cæteræque huiuſmodi indignitates illatæ eſſent, nunquam huiuſmodi mala humanum genus attingerent, ſed plane per eum abolerentur, ac iam deinde in æternum incorruptibiles, vt templa Verbi permanerent. Quod ſi Chriſti perduelles iſta cogitaſſent, ſcopũque Eccleſiaſticum, vt ancoram Fidei, agnouiſſent, neutiquam naufragium circa fidem feciſſent, neque tanta impudentia vſi fuiſſent, vt reſiſterent etiam illis, qui ipſos à lapſu excitare conantur, nec eos potiſſimum pro hoſtibus haberent, qui ipſos pietatis admonitos volunt. Sed hæreticus, vt res ipſa docet, prauum omnino & vndiquaque corruptum animum ad impietatem habet. Ecce enim vbique refutati, declarátque nullius ſcientiæ eſſe, erubeſcere tamen nequaquam poſſunt: ſed quemadmodum in fabulis Ethnicorum celebrata hydra, ſublatis prioribus ſerpentibus, aliiſque pullulantibus, peruicaciter contendebat nouo ſemper obiectu anguium contra eum, qui ipſi ſuos ſerpentes tollebat: ita quoque iſti execrabiles homines animo Ethnico, deiecti ab illis, quæ obiiciebant, alias reperiunt Iudaicas & ſtultas controuerſias, & quaſi veritatem hoſtem haberent, comminiſcuntur noua, vt ita ſe magis Chriſti perduelles & oppugnatores declarent: quippe, qui poſt tot refutationes, quibus vel diabolus ipſe horum pater reiectus confuſúſque retro abiiſſet, rurſum ex peruerſo corde noua alia cõminiſcuntur, & his quidem admurmurant: iſtis vero inſuſurrant: alios rurſum veluti culices bombo circunſtrepunt his vocibus vtentes. Sint iſta ad iſtum modum interpretanda, & vincite rationibus, & demonſtrationibus, ſed tamen neceſſum eſt, vt dicamus ex voluntate & arbitrio genitum eſſe Filium à Patre, eáque cauillatione voluntatis & arbitrij multis dolo circunueniunt. Hoc autem ſi quis ex orthodoxis ſimpliciter diceret, nihil eſſet quod male ſuſpicareris de hoc dicto: quippe, vbi bona mens ſuperaret ſimpliciorem loquendi modum. Nũc quia hæreticorum ea vox, omniáque hæreticorum verba ſuſpecta ſint, & vt ſcriptum eſt, impij inſidias tendunt, dictáque impiorum doloſa: etiamſi vel ſolum innuant, non tamen id faciunt ſine peruerſitate animi. Age & illud excutiamus, quo in omnibus vbique coniuncti, nihil habeant nouæ alicuius ſententiolæ, quod in poſterum veluti hydræ excogitent, vt honeſta iſta loquendi ratione, & calliditate in ſpeciem credibili, ſuam impietatem de integro aſſeminent. Idem enim ſignificat, qui dicit voluntate filium factum eſſe, & qui dicit, fuit, quando non erat: & è nihilo extitit, creaturáque habenda eſt: ſed quia iſtud palam dicere ſubuerentur, homines doloſi, alia ratione rurſus idem ſignificare conantur, idque ſub prętextu coloréque voluntatis, vt quemadmodum ſepiæ atramentum, ita ſimplicioribus tenebras offundant, ipſi interim ſuæ hæreſeos nequaquam obliti. Vnde enim illis hoc vocabulum, voluntatis, aut arbitrij, aut ex qua denique ſcriptura ea depromunt, dicant mihi iſti, qui verborum ſuſpicione laborant, & commentatores impietatis ſe præbent. Pater enim cælitus ſuum Verbum reuelans, his vocibus eum notum eſſe voluit, Hic eſt filius meus dilectus: per Dauidem quoque locutus eſt, Eructauit cor meum Verbum bonum, per Ioannem item, In principio erat Verbum: rurſúſque per Dauidem, Quoniam apud te fons eſt vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Paulus quoque ad iſtum modum dixit, Qui eſt imago inuiſibilis Dei, Omnes denique omnibus in locis Verbum eſſe, exiſteréque deprædicant, neque ex voluntate aut alia vlla ratione factum eſſe referunt. Iſti verò, vbinam voluntatem, priorem Verbo Dei anteriorémque inuenerunt? niſi fortaſſe omiſſis Scripturis diſſimulanter adhibent Valentini errorem? Ptolomæus enim ille diſcipulus Valentini author eſt, increatum habere biiugum quiddam, cogitationem videlicet & voluntatem, vt qui primum cogitarit, deinde voluerit, & quæ cogitabat non potuit producere, niſi cum voluntatis efficacia ſuperueniſſet, inde mutuati hanc doctrinam Ariani, voluntatem arbitratúmque Verbo priorẽ eſſe volũt. Illi igitur Valentiniana ſectantur: nos autem legentes diuina eloquia de Verbo quidem, quod erat, inuenimus, eumq; ſolũ audiuimus in Patre eſſe, Imaginemq; Patris exiſtere. Verũ de rebus creatis quæ quia natura aliquãdo nõ fuere, ſed poſtmodũ ſuperuenerũt, præceſſiſſe voluntatẽ decretumq; animi diuini cognouimus, Dauide in cẽteſimo decimo tertio Pſalmo ita loquẽte, Deus noſter

Cur Chriſtus nõ prohibuerit inſidiatores neque vindictam ſumpſerit de interfectoribus.

Hæreticorũ pertinacia ad impietatem. Simile. Hydræ comparat hæreticos.

Hæreticorũ verba omnia ſuſpecta.

Simile. Voluntas & arbitriũ verba ſunt Arianis inuenta. Matth.3. Pſal.44 Ioan.1. Pſal.35 Coloſ.1. Ptolomæus Valentini diſcipulus. Quid à Ptolomæo hæretico mutuarint Ariani. Voluntas & decretũ animi diuini res creatas præceſſerunt.

A noſter in cælo & in terra, omnia quæ voluit fecit: & in 110. Magna opera domini, requiſitæ ad omnia voluntates eius: & in centeſimo trigeſimo quarto: Omnia quæ voluit dominus, fecit, in cælo & in terra: & in mari & in omnibus abyſſis. Si igitur opus, aut aliquid quod factum eſt, aut vnus ex rerum vniuerſitate eſt, age dicatur & ipſe voluntate creatus eſſe: ita enim ſcriptura ea quæ creata ſunt, fieri docuit. Aſterius autem aduocatus hæreſeos his adſtipulatus, ita ſcripſit: Si indignum indecorumque eſt rerum opifici, vt volens faciat, vndecunque ex omnibus tollatur eius voluntas, vt ita integrius illi ſua dignitas conſeruetur: Sin autem cõgruum eſt Deo velle, etiam in primo genito recipiatur id, quod melius eſt. Non enim poſſibile eſt vni eidemque deo in rebus faciendis congruere, vt velit, & nolit. Immane eſt, quantum impietatis ſuis verbis implicuit hic ſophiſta, cui γέννημα & ποίημα idem, cuique vnus ex cæteris genimatis eſt Filius, ita rem concludens: par eſſe ſcilicet, vt opera ſiue ποίηματα voluntate placitoque animi dicantur facta. Sed contra, ſi aliud eſt diuerſumque à cæteris operibus Filius vt in ſuperioribus demonſtratum eſt, & potius opera per ipſum facta ſunt, ne dicatur voluntate extitiſſe, vt non & ipſe ita factus habeatur, quemadmodum cætera quę per ipſum facta

B ſunt. Nam & Paulus, quum antea non eſſet, poſtmodum tamen voluntate Dei Apoſtolus factus eſt, eodemque modo noſtri vocatio, vt quæ aliquando non erat, poſtmodum autem peruenerit, antecedentem voluntatem habet: vt ipſe Paulus oſtendit, qui pro placito voluntatis eius factus eſt Apoſtolus. Iam, quod per Moſen dicitur, fiat lux, & producat terra, & faciamus hominem, ſuperius demonſtratum eſt, eas voces voluntatem facientis præ ſe ferre. Nam quæ aliquando non fuere, ſed poſtmodum aliunde fiunt, in illis, vt fiant, opifex rerum voluntatem faciendi habet: ſuum autem verbum ex natura gignens, & non prædeliberat, quum pater in verbo reliqua omnia, quæ voluntate decernit, & faciat & condat. Quemadmodum Iacobus Apoſtolus docuit, volens progenuit nos (inquiens) Verbo veritatis. Ergo de omnibus regeneratis, atque adeo, ſemel condendo generatis dei voluntas in verbo conſiſtit, in quo, quæ illi placuere, facit & regenerat, quod ipſum a Paulo Theſſalonicẽſibus ſcribitur: Hæc eſt enim voluntas dei in Chriſto Ieſu erga nos. Quod ſi in eo, per quem facit, voluntas ipſius eſt conſtituta, & in Chriſto eſt voluntas Patris quomodo poteſt ipſe per voluntatem aut animi deſtinationem fieri? Si enim ille ipſe noſtro more voluntate factus eſt, neceſſum eſt, voluntatem de

C eo conceptam in alio Verbo ſedem habuiſſe, per quod & ipſe factus ſit: quum demonſtratum ſit, voluntatem dei non in creatis conſiſtere, ſed in eo, per quem, & in quo fiunt creata. Iam quia idem ex voluntate extitiſſe, & fuit quando non erat, contenti ſint ſuis iſtis ſolennibus verbis, fuit quando non erat, vt pudore confuſi, quoniam iis verbis tempora ſignificantur, cognoſcant ſe quum de voluntate mentionem faciunt, tempora, quæ filium anteceſſerint, conſtituere. Nam in illis, quæ ipſa aliquando non fuere, voluntas præcedit, vt in omnibus rebus conditis videas. Iam ſi Verbum rerum conditor ſimul eſt cum patre, eique ſemper coexiſtit, Quæ poteſt ſempiternè exiſtentem, veluti non exiſtentem, antecedere voluntas? nam ſi prior eſt volũtas, quomodo per eũ omnia? ita enim Filius vnus eorũ fuerit, quæ volũtate facta ſunt, quẽadmodũ & nos verbo veritatis facti ſumus filij, nihilq; iã inde ſupereſt, niſi vt quęramus aliud verbũ, per quod & iſte cũ reliquis omnibus quæ voluit Deus, ſit cõditus. Si igitur eſt aliud Verbũ dei, ſit hoc Verbũ eo verbo creatũ: ſin autẽ aliud nõ eſt, vt omnino nõ eſt: nã omnia per eũ facta ſunt, quæ Pater voluit: quî (quæſo) non clare videas iſtorũ multicipitem calliditatẽ? qui quũ vereantur illum opus eſſe dicere, aut factum quippiam, aut hanc ſententiam proferre, non

D erat verbum priuſquam naſceretur, alias formulas loquendi concipiunt, eum videlicet voluntate extitiſſe, ac proinde niſi voluntate extiterit, colligi neceſſario, quod pater nolens, Filium adeptus ſit. At à quónam Deo neceſſitas aſſcribitur ô ſceleratiſſimi, qui omnia ad hæreſim veſtram trahitis? Id enim quod oppoſitum eſt voluntati, animaduerterunt: id autem quod maius eſt altiuſque, non conſpexerunt. Vt enim apponitur voluntati id, quod eſt præter animi ſententiam: ita altius eſt priuſque voluntate, id quod ſecundum naturam eſt. Domum enim volẽs quis ædificat. Filium vero gignit ſecundum naturam: & quod voluntate conficitur, fieri incepit, & aliunde eſt quàm ex illo, qui facit: Filius autem proprium Germen ſubſtantiæ Patris, non aliunde eſt, ſed à patre, ideoque de illo non deliberatur, ne & de ſe ipſo deliberare videatur: quanto igitur re condita filius eſt altior, tanto etiam voluntate id quod ex natura gignitur, præſtantius eſt. Atqui par erat eos in iis quæ genitura & natura exiſtunt, nihil de voluntate cogitare. Illi vero obliti de filio Dei ſeſe audire non verentur humanas contrarietates deo ſuperinducere, neceſſitatem ſcilicet, & præter animi ſententiam, vt inficientur eum eſſe verbum filium Dei. Alioquin dicant nobis ipſi, quod bonus eſt, & miſericors Deus ex vo-

Pſal.113 Pſal.110 Pſal.134 Aſterij Arianorum aduocati de voluntate Dei ſcripta. Refutatio. Paulus apoſtolus factꝰ voluntate Dei. Gen.1. Iac.1 1.Theſſ.5. Voluntas Dei in quo conſiſtat. Arianorũ verba & argumenta ex iis nata. Confutatio Abſurdũ. Arianorũ aſtutiæ & calliditates Simile. De filio ſuo non deliberat Deus. Ariani in uerecundi.

An Deus sit bonus & misericors ex voluntate necne.

luntate ne hoc illi adeſt, an non? Si ex voluntate, ergo ante oculos patet eum incepiſſe bonum A
eſſe, ac fieri poſſe vt non ſit bonus. Nam deliberare deligereque in vtramque partem momẽ-
ta ſua habet, & ea affectio in naturam rationalẽ cadit. Quod ſi propter iſta abſurda, concedi
non debet, vt ex voluntate bonus aut miſericors habeatur, audiant ipſi ergo, quorſum illorum
ratiocinationes tendant: ſequitur enim, vt ex neceſſitate inuituſque bonus ſit. At quis eſt qui

Chriſtus eſt Dei filius natura, non autem voluntate. Argumẽtum abſurdum.

illi hanc neceſſitatem impoſuerit? Quod ſi abſurdum eſt dicere in deo eſſe neceſſitatem, ac
propterea illum natura bonum eſſe, multo magis veriuſque filij ſui Pater natura extiterit, &
non voluntate. Iam rurſum nobis dicant (nam aduerſus eorum improbam argutationem
ipſe aliam ſuperinducere volo, audaciorem quidem, ſed tamen quæ ad pietatem ſpectet. Tu
mihi autem domine propitius ſis.) Patérne ipſe poſt deliberationem, ac vbi iam hoc deſtinato
voluiſſet, talis factus eſt, qualis nunc eſt? an etiam antequam deliberaret? neceſſum eſt enim,
quum talia auſint de verbo conſtituere, vt has voces audiant, quo cognoſcant ſuam temerita-
tem etiam ad ipſum patrem pertingere. Si igitur dixerint, ſemel recepta iſta voluntate, &quã
ſibi excuti non patiantur, etiam ipſum voluntate extitiſſe, qui igitur eſſe potuit antequàm vo-
luit? aut quid plus ſui habuit ex quo voluit? Quod ſi iſtiuſmodi argutatio minime conſiſtit, &
plane abſurda eſt, nec fas, eſt vlla ratione talia proferri (ſatis enim eſt, ſi vel ſemel audiamus co- B

Quid de Deo eiuſque filio cognoſcere intelligereque ſufficiat.

gnoſcamuſque Deum eſſe, qui eſt) qui, quæſo, non irrationabile fuerit de verbo dei iſtiuſmodi
cogitare, voluntatemque & cupidinem in eius natura cõſtituenda cauſificari? Sufficit enim
vel ſolum audientes, de verbo cognoſcere intelligereque deum, qui non voluntate ſua factus
eſt, Verbum habere ſibi non ex voluntate factum, ſed ex natura genitum. An non exuperet
omnem inſaniam vel ſolum id in cogitatum admittere quod deus velit, conſideret, eligat, &
ſe, vt velit, eſſe inſtiget & cohortetur, ne irrationalis ſit & inſipiens: ſed vt rationem ſiue Verbũ
& Sapientiã habeat, eũque de ſua eſſentia cogitationẽ cõcipere, velletne eſſe an nõ? Iam, quũ

Creaturæ voluntate creatæ, filius vero Dei nõ item. Prou.8

plurimũ abominabilis ſit iſtiuſmodi opinio, rite ac pie dici poteſt, creaturas placito & volũtate
creatas eſſe, filiũ autẽ nõ volũtate conditũ eſſe quẽadmodum cęteras creaturas, ſed naturaliter
Paternæ ſubſtãtiæ propriã ac legitimam Sobolẽ eſſe. Nam cũ ipſe ſit propria patris Ratio, fieri
non potuit, vt ante ipſum vlla voluntas ratiocinata ſit: quippe, qui ipſe ſit viua voluntas patris,
ac poteſtas, architectuſque eorum quæ patri videntur, & placent, quod ipſe in Prouerbiis te-
ſtatum facit, Mea eſt (inquiens) voluntas & cautio, mea prudentia eſt, meumque item robur.
Verum vt ipſe eſt prudentia in qua cælos præparauit expediuitque: ipſe item robur & poteſtas C
Chriſtus enim dei Potentia, nunc nonnihil inflexa mutataque ratione dicendi, mea inquit
prudentia, & Dei ſapientia, & meum robur: ita cum ait, mea voluntas, ipſe quoque viua volũ-

Eſa.9.

tas fuerit: Quemadmodum à propheta didicimus, illum eſſe magni conſilij Angelum & vo-
luntatem patris appellatum. Ita enim neceſſe eſt, vt redarguamus eos, qui humana de Deo co
gitant. Ergo ſi opera, voluntate, placitoque emerſerunt, vniuerſaque rerum natura cupidine,
qua cupiit hoc deus, condita eſt, cumque Paulus per voluntatem dei Apoſtolus ſit vocatus, ip
ſaque vocatio noſtri placito voluntateque conciliata ſit, omniaque per verbum facta ſint: ſequi

Concluſio. Chriſtus eſt voluntas Patris in qua omnia ſunt facta Pſal.72. Abſurdum.

tur ergo vt ipſe exemptus ſit è numero eorum, quæ per voluntatem condita ſunt, illumque po
tius eſſe viuam ſui Patris voluntatem, in qua omnia ſunt facta, vt Dauid in gratiis agendis di-
cit: Tenuiſti dextram meam & in voluntate tua deduxiſti me. Qui igitur poteſt verbum, cuũ
ſit voluntas expetitioque Patris voluntate & expetitione, vt cætera fieri, niſi denuo, vt prædixi,
inſanientes dicãt, ipſum vel per ſe factum eſſe, vel per alium quempiam? At quis eſt igitur iſte
per quem Verbum factum eſt? fingant aliud verbum, & valentiniana æmulantes, alium Chri- D

Hæreſis Ariana paganiſmũ redolet.

ſtum nominent: Nihil enim de ea re in ſcripturis; veruntamen ſi fingant, ſemper etiã ille Chri-
ſtus per aliquem alium creatus fuerit, atque deinde nobis ita in ratiocinando pergentibus ex-
cutiẽdaque rerũ veritate, deprehẽdas iſtã hæreſim impiorũ multicipitẽ, & ad multos deos, &
in immanẽ inſaniã vergere, in qua cũ creaturã, & ex nihilo cõditũ Filiũ eſſe volũt, aliter hoc ip-
ſum ſignificãt ſub prætextu volũtatis & placiti, quæ probe in rebus creatis & cõditis ſuũ locũ
habent. Quî igitur non impij quũ ea quæ ſunt rerũ conditarum, ad opificẽ rerũ cõuertant? aut
qui quæſo non blaſphemant, qui dicunt voluntatem ante Verbum in patre fuiſſe? Si enim eũ
voluntas in Patre præcedit, mentitur filius, quum dicit: Ego in patre. Quod ſi ipſe quoque in

Abſurdũ.

patre ſit, poſterior certe & ſecundus in patre eſſe deputabitur. Nec conueniebat illi vt dice-
ret, Ego in patre: quum ante eum voluntas in patre fuiſſet per quem omnia ſunt facta, ipſeque
propter nos ſit conditus. Nam tametſi gloria excellat, nihilo tamen minus vnus quoque eo-
rum eſt, qui ex voluntate creati ſunt. Vt autem ſuperius admonuimus, ſi res ita ſe habet, cur il-
le Dominus eſt, & cætera ſerua mancipiaque exiſtũt? ipſe enim omnium Dominus, eò quòd

Patris

Cur omnis creatura ſit ſerua & ancilla.

A Patris Dominatui coniunctus adunituſque ſit. Siquidem omnis creatura ideo famula & an-
cilla habeatur, quod extra Patris vnitatem conſiſtat, & cum aliquando non eſſet, eſſe incepe-
rit. Oportebat certe eos, dum aiunt Filium voluntate extitiſſe, id quoque adiicere, eum cogi
tatu factum eſſe. Idem enim cogitatum, animíque ſenſum, & voluntatem arbitror. Quod
enim quis vult, hoc omnino ſentit & cogitat: & quod ſentit, hoc ipſum & vult. Ipſe igitur Sal-

Prou.8 Simile.

uator hæc, vt germana inter ſe mutuaque ratione coniuncta, recenſendo copulauit ſub his ver-
bis: Mea voluntas & cautio, meus ſenſus ſiue prudentia, mea fortitudo. Vt enim fortitudo &
tutatio idem cum potentia eſt, eãdemque rem ſignificat: ita quoque idem eſt prudentia & vo-
luntas, quod ipſum eſt dominus. Sed impij non admittunt verbum & viuam voluntatem fi-
lium eſſe, & de dei ſenſu & voluntate humano more, quaſi quæ nunc adſit, nunc abſit, fabu-

Cur Valentini hæretici perditionem. Ariani.

lantur: Omniaque commouent, & Valentini excogitationem voluntatemque prætendunt,
duntaxat in hoc vt filium diſiungant à patre, illumque negent patris ſui Verbum eſſe, ſed po-
tius creaturam. Illi igitur audiant, vt Simon Magus audiit, Impietas Valentini ſit vobiſcum in
perditionem. Et quiſque potius Salomoni credat, dicenti, ipſum Verbum eſſe Sapientiam &
B prudentiam: Ait enim, Deus Sapientia fundauit terram, & præparauit cælos in prudentia. Vt

Sapie.8 Pſal.32 Pſal.113

autem hic in prudentia, ita & in pſalmis: Verbo domini cæli firmati ſunt: omnia quæ voluit
dominus, feçit. Et vt Apoſtolus ſcribit Theſſalonicenſibus, Volũtas dei in Chriſto Ieſu eſt: Eſt

1.Theſ.5

ergo filius dei ipſum Verbum & ſapientia, & prudentia, & viua voluntas, & in eo deſiderium
Patris, idemque Veritas & Lux, & potentia patris eſt. Quod ſi ſapientia & prudentia eſt vo-

Voluntas viua dei Patris eſt Chriſtus.

luntas dei, & filius eſt illa ipſa ſapientia, ſequitur ergo, vt qui dicat, filium voluntate Patris ad
eſſentiam veniſſe, tantundem dicere, ac ſi affirmaret Sapientiam in ſapientia factam eſſe, fi-
liumque in filio conditum eſſe, & Verbum per verbum procreatum eſſe. Cæterum, illud cum

Abſurdũ ex propoſitione Ariæ norum deſumptum.

deo pugnat, illiuſque ſcripturis aduerſatur. Siquidem Apoſtolus non voluntatis, ſed ipſius Pa-
ternæ ſententiæ proprium ſplendorem & ſigillum filium deprædicat his verbis: Qui cum

Heb.2

eſſet ſplendor gloriæ, & forma ſubſtantiæ eius. Quod ſi igitur, vt prædiximus, ex voluntate,
Paterna ſubſtantia & eſſentia non exiſtit, clarum quoque eſt, neque proprium illud & quod
paternæ eſſentiæ ſuum eſt, ex voluntate ortum habere. Qualiſcunque enim fuerit beata

Filius patris eſſentiæ cõmunicat.

illa eſſentia, talem quoque eſſe oportet propriam illius Sobolem. Certe, ipſe pater non dixit,
C iſte eſt filius, volũtate genitus neque quẽ ex placito, quod ita mihi videretur, obtinui: ſed ſim-

Mat.17. Marc.9 Luc.9.

pliciter, Hic eſt filius meus: & quod magis, In quo mihi cõplacui: clare demõſtrãs, hoc genere
verborum, iſtum natura ſibi filium eſſe, & in eo voluntatem eorum, quæ ſibi placerent, repo-
ſitam eſſe. Ergo, cum ex natura & non voluntate filius ei ſit, ſequitur iam vt præter volunta-

Luc.10

tem, patrique inuito ac nolenti filius ſit. Nequaquam id verum eſt. Siquidem ille à patre mit-
titur, & vt ipſe loquitur, Pater diligit filium, & omnia filio ſuo oſtendit. Vt enim bonus eſſe,

Simile.

non ex voluntate incepit, cum tamen non inuitus nolenſque bonus ſit: nam hoc ipſum quod
eſt, cum voluntate ſua eſt: ita quoque quod filius ille ſit, & ſi non ex voluntate principium du-

Filius non extitit præter ſententiã Patris.

ctum eſt, non tamen inuito illi, & præter ſententiam filius extitit. Sicut enim volens cupitor-
que eſt ſuæ eſſentiæ: ita quoque filius qui illi ex ſubſtantia proprius eſt, non eſt illi inuito ſu-
perductus. Diligatur igitur filius à patre, ſitque is, quem Pater velit: atque ita velle & non vel-
le in deo cum pietate conſtituendum eſt. Nam & filius, voluntate qua vult illum Pater, ea &
ipſe diligit & vult & honorat Patrem: eſtque vna eadémque voluntas illa quæ Patris eſt in
filio, vt etiam inde ſpectetur filius in Patre, & Pater in filio. Neque quis igitur ſecun-
D dum Valentinum antecedentem voluntatem introducat, néue quis medium ſeipſum intru-

Apta diſtinctio. Explanatio diſtinctionis.

dat inter vnicum Patrem, Patriſque vnicum Verbum ſub titulo volendi aut conſultandi. Inſa-
nierit enim, ſi quis inter patrem & filium, voluntatem aut conſiderationem conſtituat. Aliud
enim eſt, ſi dicas eum voluntate eſſe factum: aliud autem ſi dicas, quod eum qui iam ex natura

Simile.

eſt filius, diligat ac velit. Nam ſi dicas eum ex voluntate eſſe factum primum, cum aliquando
non fuiſſe ſignificas: deinde rem vtroque paribus momentis librari & vrgere, adeo vt liceat
cogitare de patre quod poſſet non velle ſibi filium eſſe, & de filio viciſſim, quod & is potuiſſet
non eſſe. Impia iſta audacia eſt, quæ pertingit vſque ad patris ſubſtantiam. Simile enim eſt ac
ſi dicas, poterat enim Pater non eſſe bonus, ſed quemadmodum bonus ſemper natura: ita
ſemper genitabilis natura pater. Cæterum, illud dictum, pater vult filium, & filius patrẽ vult,
non voluntatem antecedere, & priorem tempore eſſe ſignificat, ſed naturæ qualitatem denũ-
ciat: nihil enim niſi ingenuitatem proprietatemque ſubſtantiæ hæc verba præ ſe ferunt. Vt

Simile.

enim de ſplendore ac luce dixeris, ſplendorem in ſui ortu non habere priorem ſe, & tem-
pore præuiam voluntatem, ſed eſſe ipſum fœtum germenque voluntarium lucis, non vo-

luntatis respectu,aut vi,sed natura & veritate: ita quoque de patre & filio recte dixeris, Pa- A
trem diligere filium & velle, non tamen vt filius opus effectumque voluntatis pronuncietur,
ne Valentiniana hæresis se immittat in Ecclesiam, sed vt in confesso sit, viuam illum volun-
tatem & vere naturalem filium esse,quasi lucis splendorem. Ita enim ille dixit: Eructauit cor
meum verbum bonum. Filius quoque congruenter locutus est: Ego in patre, & pater in me:
Psal.44 si autem Verbum est in corde, vbi deliberatio? & si filius est in Patre, vbi voluntas? & si
Ioan.14. ipse voluntas est, quomodo voluntas in voluntate fuerit? absurdum id quippe, ne scilicet
etiam verbum in Verbo, & filius in filio, & Sapientia in Sapientia dicatur facta esse:quem-
Absurdũ. admodum sæpius iam diximus: Omnia enim est filius patris, & nihil in patre ante verbum,
sed in Verbo siue Ratione voluntas, & per Rationem ea quæ sunt voluntatis opere consum-
Correctio erroris Arii ani in vxo ribus suis grauidis in terrogãdis. mantur, quemadmodum docuerunt sacræ scripturæ. Vellem ego quidem impios in hanc
absurditatem delapsos, & de voluntate disceptantes, non quidem ex suis vxoribus grauidis
quærere,quas ita interrogare solebant,an haberes filium, antequam gigneres? sed à Patribus
quærere,Volendone patres facti sunt,an secundum naturam suæ voluntatis? & an liberi ip-
sorum ipsis natura & substantia similes sint, vt saltem à parentibus in confusionem dentur, à B
quibus responsum de voluntate in gignendo postularunt, ea spe vt inde aliquid probationis
Quomodo respondendum sit Arianis suas vxores interrogantibus. rebus suis adiungerent. Respondebitur enim illis à parentibus:Quos genuimus, non volun-
tatis sunt,sed nostri liberi specie nobis similitudineque congruentes, neque prædeliberando
parentes efficimur, sed naturæ vi, ad quam proprie spectat opificium gignendi: ex qua fit,
vt liberi parentum imagines similitudine referant. Aut igitur damnent sese sui erroris, &
desinant vxoribus quæstiones proponere de filio Dei:aut discant ab ipsis non voluntate ge-
nerari filium, sed natura & veritate: congrua enim ista competensque aduersum hos ho-
mines ex hominibus mutuata refutatio est: qui non verentur, vt sunt vesani, humana
de diuinitate ratiocinari. Quid igitur est, cur vlterius insaniant Christi perduelles? quum
videant istam suam quæstionem, vt cætera omnia quæ obiiciunt, manifestò apparere ni-
hil aliud esse, nisi merum fucum & impostura, ideoque deberent vel sero tandem con-
spicientes in quantum vesaniæ præcipitium delapsi sint, referre sese & refugere à diaboli
Ioan.10 laqueo, nostris super ea re verbis admoniti. Mitis enim & clemens veritas est, quæ vbi-
que ita clamat, Si mihi non creditis ob amictum corporis mei, saltem operibus credite, C
Ioan.14. vt cognoscatis quod ego in patre, & Pater in me: quódque ego & Pater vnum sumus:
& quod, qui viderit me, viderit Patrem. Dominus quidem solito suo more clementer
agit, cupitque omnes à lapsibus suis erigi, vt Dauidis modulis decantatur: impij tamen
refugi ab audienda Dominica voce, quibus ægrè est,& visu triste, Dominum ab omni-
bus haberi Deum & Dei Filium, circumeunt, vt scarabæi, cum patre suo diabolo cau-
Vnde hauserint calumnias suas Ariani. sas iniquitatis vndecunque aucupantes, sed frustra: quas enim vlterius aut vnde pote-
rint calumnias istiusmodi conquirere, nisi à Iudæis, & à Caipha blasphemias mutuentur,
& ab Ethnicis desumant deitatis abnegationem? Nam sacræ scripturæ istis plane clausæ sunt
eosque vndiquaque ostendunt,& stolidos & Christi perduelles esse.

A ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, CONTRA ARIANOS,
IN HOC DICTVM, EX DEO DEVS *est Verbum, &c.* *Oratio.*

EX Deo Deus est Verbum, & Deus erat Verbum, itidemque rursus quo-
rum Patres,ex quibus Christus qui est Deus super omnia, benedictus in
secula, Amen. Cæterum quia Christus ex Deo deus, & Ratio Dei, & Sa-
pientia,& potentia,& filius,ideo vnus deus in sacris scripturis renunciatur.
Quum enim ratio sit vnius Dei, ideo filius in eum refertur, cuius est fi- *Pater & fi-*
lius: ita vt duo quidem sint, pater & filius, sed tamen vnitas deitatis re- *lius duæ*
maneat,eáque & indiuisibilis& minime discissa. Poterit autem & ad istum *sunt perso-*
modum dici,vnum esse principium deitatis,non duo:vnde proprie monarchia vnius domina- *næ in vnita*
tus haberi debet. Ex ipso deinde principio,per naturam existit filius,qui est verbum,non quasi *te essentiæ.*
B alterum principium seorsum subsistens,neque aliunde genitus, ne ratione secundi duo prin- *Quomodo*
cipia pluriumque principatus oriantur: sed vnius Principij suus propriusque Filius, propria *existat filius*
Sapientia,proprium Verbum,ex ipso principio ortum habens. Nam secundum Ioannem in *intrinitate*
hoc principio erat verbum, & verbum erat apud Deum. Deus enim principium est, & quia *vnum est*
ex principio Verbum est, ideo quoque Verbum erat Deus. Quemadmodum autem vnum *principium*
principium,& pro eo principio vnus Deus,ita plane ac re vera vna est essentia & hypostasis, *Simile.*
quæ dicit:Ego sum qui sum,& non duplex,ne duo sint principia,ex vna porro natura verus est *Exod.3*
filius & Verbum, quod ipsum est sapientia & virtus ipsius essentiæ propria,atque inde insepa- *Verbum pa*
rabilis eaque vt alia non est,ne duo sunt initia:ita quoque Verbum quod ex vno est,non fluxi- *tris est sub*
biliter & caducè aut simpliciter vox significatiua est, sed substantiale quiddam est, & substan- *stantile*
tialis Sapientia,quæ quidem re vera est filius Dei. Nam si substantialis non sit,sequetur Deum *& incorpo*
in aërem Verbum suum profundere, Verbúmque corpus habere, nihilque eximium vltra *reum.*
humanam sortem possidere. Cæterum,quia deus homo non est, fieri non potest, vt Verbum *Simile.*
eius quicquam commune habeat cum hominum imbecillitate. Sicuti enim vnum principiũ *Nota.*
C & vna est substantia,ita quoque huius vnum est substantiale subsistensque Verbum & Sapi-
entia. Quemadmodum enim ex deo deus est, & ex sapiente Sapientia, & ex rationali Ratio
siue Verbum,ex patre filius:sic ex subsistẽtia subsistens,& ex essentia essentialis, & ex existen- *Filius non*
te existens. Nam si simpliciter & vulgaris sapientia aut ratio filius esset, ac non potius substan- *est simpliciter & vul*
tialis Sapientia,verbum essentiale & filius existens in patre, patet ipse compositus fuerit ex sa- *garis sapiẽ*
pientia & ratione,siue quod idem est, verbo. Iam si ad istam rem absurda ea sequantur, de *tia aut ra*
quibus dictum est: erit ipse sui ipsius Pater,ipseque se ipsum gignens,genitúsque à seipso: aut *tio Dei.*
id sequetur vt mera sint nomina,verbum,Sapientia & filius, nec quicquam sit in iis solidum, *Absurda.*
de quibus ista prædicantur, imo quæcunque ipse est, inanitatem habebunt. Qui,si non subsi-
stat,ociosa fuerint ista & vana vocabula,nisi quis dicat, Patrem esse,eam quæ ex se est, Sapi-
entiam,& ipsam ex se rationem. Quod si iam admittamus,consequens erit vt ipse fuerit sui ip
sius,& pater & filius,pater quidem cum sapiens,filius vero cum sapientia nominabitur:sed nõ
sunt ista vt qualitas aliqua in deo,apage,indecorum enim hoc ipsum:sic enim reperietur deus
compositus ex substantia & qualitate. Siquidem omnis qualitas in substantia est, ac proinde
D isto modo diuina vnitas,cum sit indiuisibilis,composita apparebit,cò quòd sectilis sit in substã
tiam, & accidens. Quærendum igitur ex temerariis istis hominibus quum contestatum sit,
Filium esse sapientiam & verbum Dei,quanam ratione illum esse velint,ánne vt qualitatem:
atqui demonstratum est,quanta inde absurditas sequatur:ánne vt sapientiam ex patre,quæ ip-
sa pater sit:cæterum quid ex ea re absurditatis emergat, in iis, quæ aduersus Sabellium edidi-
mus, scriptis comprehensum est. Supereст igitur cum esse proprie vt Germen ex ipso Patre
ad similitudinem & speciem lucis. Vt enim ex igne lux,ita ex Deo verbum, & ex sapiente sa- *Simile.*
pientia,& ex Patre filius. Hoc modo enim vnitas integra & impatibilis manet,huiúsque filius
verbum scilicet non inane quiddam sine substantia constituitur, sed quod solidum sit ac ve-
rũ & substantiale. Nisi enim res ita se habeat,omnia fuerint,quæ de eo ferũtur, per subintelle-
ctionem cogitata,& meræ voces,non re subsistentia: quod si cuitanda est subintellectionis ab- *Simile.*
surditas,ergo verus & substantialis filius extiterit,non animi imaginatione intellectuque for-
matus. Vt enim verus est Pater,ita quoque verè est Sapientia: atque ita fit vt duo sint, non au-

tem ſecundum Sabellium idem pater & filius: ſed Pater, Pater eſt: & filius, filius eſt: inde autem vnum ſunt, quia filius naturaliter ſubſtantiæ Patris eſt, eiuſque proprium Verbum, quẽ admodum dominus loquutus eſt: Ego & Pater vnum ſumus. Neque enim ratio ſegregata à Deo Patre eſt, neque Pater vnquam irrationalis aut eſt, aut fuit: Eſt igitur Ratio Dei, neque Pater vnquam ſine Ratione, ac proinde ab illo dictum eſt: Ego in Patre, & Pater in me. Et rurſum alibi Chriſtus Ratio Dei eſt. Vtrum igitur per ſe extiterit, & vbi extiterat, coagglutinatus ſit Patri: an Deus illum fecerit, ſuumque Verbum & rationem appellarit? Quod ſi ex duobus iſtis, quod prius eſt, conceſſeris, vt videlicet ipſe ſibi ſubſiſtat, & deus ſit, duo ergo fuerint principia, neque iure cenſebitur Patris ſui proprius, eo quod non ſit Patris, ſed ſuiipſius. Sin aliunde eſt conditus, creatura fuerit. Reliquum igitur eſt, Verbum ex deo exiſtere: quod ſi cõcedas, aliud haud dubie fuerit, quod ex aliquo naturam accepit: & aliud quod ſui alteram naturam dedit, ac proinde duo ſunt. Nam ſi duos eſſe non admittas, ſed vtrumque de eodem prædicari, erit eadem res cauſa & cauſatum, gignens & genitum, quæ abſurditas in Sabellianis reſidere demonſtrata eſt. Quod ſi ex patre quidem ſit, non tamen alius à patre, futurum eſt vt gignat, & non gignat. Genuerit autem, quia ex ſe profert: non genuerit autem, quia id quod profertur non aliud fuerit à proferente. Quod ſi ita eſt, intellectu animique fictione idem dicetur & pater & filius. Quod ſi illud perabſurdum, duo igitur fuerint pater & filius: vnum tamen, quia filius non aliunde, ſed ex patre deo ſit genitus. Quod ſi quis hic fugiat vocabulum genituræ, ſolúmque cupiat dici, Verbum cum deo exiſtere: videat ille, ne dum fugit id quod à ſcriptura dicitur, illabatur in eam abſurditatem, vt bigenerum duplicíſque naturę deum introducat. Quũ enim non concedat ex vnitate Verbum eſſe, ſed ſimpliciter & vulgari ratione coagglutinatũ eſſe Patri, duas ſubſtantias introducit, quarum neutra alterius eſt parens: idem quoque in potentia fiet. Cæterum, hoc clarius videas, ſi de Patre tractes: vnus enim Pater, & non duo, ſed ex vno eſt filius. Quemadmodũ igitur nõ duo patres, ſed vnus: ita quoque nõ duo principia, ſed vnum: & ex vno principio ſubſtãtialis filius. Sed rurſum hic Ariani percontandi ſunt. Sabellianí enim de fictione animi qua filium ſubſiſtere dicunt: Ariani contra de eo, quod Patrem ratione ſpoliant, refelli debent. Dicendum igitur. Deuſne ſapiens & nequaquam irrationalis eſt? an contra, inſipiens, & irrationalis cenſendus eſt? quod ſi iſtud quod ſecundum eſt probas, indidem ſtatim abſurditas emergit: quod ſi illud alterum quod prius eſt arridet, quo ſapiens eſſe cenſetur, & non expers rationis, vtrum aliunde ſibi rationem & ſapientiam conquiſiuit, an ex ſe adeptus eſt? ſi aliunde, erit aliquis qui eam ipſi prius in munus conceſſit, ante cuius munificentiam inſipiens & irrationalis fuit. Sin autem ex ſe habet, certum eſt, quòd eam non ex nihilo adeptus ſit, neque fuit quando non erat: vtpote qui ſemper fuerit, eò quod ille, cuius eſt imago, ſemper ſit. Hic, ſi mihi dixerint ſapientem quidem patrem, & non expertem Rationis eſſe, ſed tamen propriam in ſe ſapientiam, & propriam rationem poſſidere: verum illam non Chriſtum eſſe ſed eam in qua Chriſtum condiderit. Si ergo Chriſtus in illo verbo conditus eſt, dubitare non debet omnia per illud condita eſſe, idque ipſum eſſe de quo Ioannes locutus eſt, omnia per eum facta eſſe, & de quo propheta Dauid: Omnia in ſapientia feciſti, Chriſtuſque mendax fuerit, quum ait: Ego in patre, cum alius ſit in Patre & verbum carnem factum eſſe, falſa res eſt pro eorum opinione, neque Chriſtus fuerit in Patre verbum illud per quod omnia facta ſunt: ergo Chriſtus ſcilicet non factus eſt caro, & fortaſſe nomine tenus dictus eſt Verbum. Quod ſi admittas, alius fuerit, diuerſuſque à ſuo nomine, deinde omnia per eum facta non fuerint, ſed per eum in quo ipſe Chriſtus eſt conditus. Quod ſi dixerint ſapientiam qualitatem in deo, aut ipſum ſuam ex ſe Sapientiam eſſe, ſequentur abſurda, quæ prius dicta fuerunt. Erit enim ex partibus conflatus, & ipſe ſibi pater & filius. Sed tamen refellendi & confundendi ſunt ex eo, quod ratio in deo creatura eſſe ne queat: aut ex non ente prodierit, cum ab æterno ſit in Deo, eademque Chriſtus fuerit, qui ait de ſe: Ego in patre, & Pater in me. Qui ideo vnigenitus eſt, eo quod nullus alius ex patre ſit genitus. Vnus iſte filius eſt verbum, Sapientia, potentia, quum deus pater ex iſtis rebus non componatur, ſed genitabilis ſit. Vt enim creaturas & condit & gubernat, ita naturaliter ſuæ ſubſtãtiæ prolem Verbum progenuit, per quod creat, condit & gubernat vniuerſa. Verbo enim & Sapientia facta ſunt omnia, & ordinatione eius permanent vniuerſa. Idem illud & de filio cẽſendum, ſi ſterilis & ineficax deus fuerit: partus enim illius eſt, per quẽ deus operatur. Quod ſi illud non admittes, eædem controuerſiæ ſimileſque importunitates impudentibus iſtis occurrent. Nos autem, qui deo appoſiti addictique ſumus, quæramus eum in hoc ipſo die. Iam iſtinc intelligas hanc differentiam, & cognoueris Filium dei rem conditam eſſe, quum filius dicat,

Quomodo extiterit Chriſtus, an per ſe aut ex deo.

Quod ſint duo pater & filius.

Abſurdũ ex propoſitione Sabellianorum.

Concluſio.

Simile.

Ex vno principio ſubſtantialis filius.

Arianorũ opinio mẽdacij Chriſtũ arguit.

Pſal. 103.

Abſurda.

Quod ſapientia non ſit qualitas in deo.

Ioan. 14.

Simile.

Quod Chriſtus non ſit creatura.

A dicat, Ego & pater vnum ſumus, &, Ego in patre, & pater in me: Creaturæ autem cum proficiunt, apponuntur Domino, nec mirum quum verbum quod proprium eſt, ſit in patre: creaturæ vero quia foris ſunt, apponuntur, vt per naturam extranea, ſed per voluntatem adiuncta. Filius qui genuinus eſt, vnus eſt cum genitore: qui autem aliũde adoptatur, generi apponitur. Ideóque ſtatim ſubinfert, qui fecit gentem magnam, cui appropinquat Deus. Creatis enim, vt diuerſis à ſe, approximatur: Filio autem, vtpote ſuo, nõ approximatur, ſed in eo conſiſtit: neque filius ei apponitur, ſed vna cum patre coexiſtit: Et ait in Deuteronomio, Vocem eius audietis, eíque apponemini, Quod autem apponitur, aliunde apponitur. Aduerſus autem infirmam humanámque opinionem Arianorum, qua ſuſpicantur dominum indigum fuiſſe cum ait, Datum eſt mihi, & accepi, & cum Paulus loquitur, ſuperexaltauit eũ deus, & ſedit ad dexteram, aliáque ſimilia, dicẽdum eſt Chriſtum noſtrum, verbum filiúmque Dei corpus geſtaſſe, filiúmque hominis factum eſſe, vt mediator ſequeſterque Dei & hominum factus, ea quæ Dei ſunt, nobis, & quæ noſtra ſunt, Deo ſubminiſtraret. Cũ igitur refertur eſurire, lachrymari, fatigari, vociferari Heloi Heloi: quæ humanæ ſunt, & noſtræ paſſiones, ea ipſe à nobis acci-

B pit, & patri refert intercedens pro nobis, vt in ſe deleantur. Cum autem loquitur, Data eſt mihi poteſtas, & accepi: &, Ideo ſuperexaltauit eum deus, ea ſunt munera Dei in nos, quæ per ipſum Filium nobis elargiuntur: Non enim aut indigum erat Verbum, aut vnquam fuit alicuius rei egenum. Neque è diuerſo, homines ad id ſufficiebant, vt ſibi iſta ſuppeditarent: verum quia id per verbum nobis elargitum eſt, ideo tanquam quæ ſibi data eſſent nobis impartit. Idcirco enim homo factus eſt, vt quæ illi data eſſent, in nos tranſirẽt. Homo enim merus, nõ dignus fuiſſet iſtiuſmodi muneribus: Verbum è diuerſo, ſolum & merum iſtis non indiguiſſet. Coaptatum igitur nobis eſt Verbum, poteſtatémque ſuam nobis impartiit, & ſuperexaltauit. In homine enim exiſtente Verbo accepit homo. Quoniam igitur Verbo exiſtente in carne, exaltatus eſt homo, & accepit poteſtatem, ideo iſta ad Verbum referuntur, quia propter verbum data ſunt: ideo enim, quia verbum in homine erat, iſte gratiæ donatæ ſunt. Et vt verbum caro factum eſt: ita quoque homo per verbum ea accepit. Quæcunque enim homo accepit, omnia dicitur verbum accepiſſe, vt oſtenderetur non fuiſſe hominem dignum vt acciperet, quæcunque in illius naturam delata perueniebant: veruntamen, per verbum carnem factum

C iſtiuſmodi accepit: quapropter ſi audias certum aliquid donatum eſſe domino, aut aliud quod eſt iſtiuſmodi, intelligere debemus datum illi, non veluti indigo, ſed homini per eum datum eſſe. Nimirum, omnis qui pro alio intercedit, gratiam quoque & ipſe accipit, at nõ quaſi indigus, ſed illius nomine pro quo intercedit. Sicuti enim infirmitates noſtras recepit, ipſe non infirmus, eſuriit ipſe non eſuriens, ſed noſtra iſta aliò transfert, vt deleantur: ita quoque imbecillium nomine Dei munera ipſe viciſſim accepit, vt coaptatus homo particeps eſſe queat. Ideó que locutus eſt dominus, Omnia quæ dediſti mihi, dedi eis, & rurſum pro eis rogo. Rogabat enim pro nobis, quæ noſtra ſunt ſuſcipiens, & donabat quæ perceperat. Quoniam igitur coaptato Verbo homini, ad Verbum reſpiciens Pater largitiones has in hominem contulit, vt exaltaretur, vt haberet omnem poteſtatem, & quæcunque ſunt iſtius generis. Ideo omnia iſto verbo imputantur, & perinde ſunt quaſi ipſi ſint data, quæ nos per illum acquiſiuimus. Nam quẽ-

D admodum propter nos homo fact⁹ eſt, ita nos per eũ exaltamur. Nihil igitur abſurdi, ſi, quemadmodũ ſemetipſum propter nos humiliauit, ita propter nos quoq; dicatur exaltari. Dedit igitur illi, pro eo quod eſt, dedit nobis per eũ, & ſuper exaltauit eũ, pro eo quod eſt, exaltauit nos in ipſo. Siquidẽ ipſum verbũ nobis ſublimatis accipientibuſq;, & adiutis quaſi ipſe ſublimaretur, acciperet, adiuuaretur, Patri gratias agẽs, ea quæ noſtra ſunt ſibi imputat, ac dicit, Omnia quæ dedit mihi pater, dedi eis. Ariani autẽ qui Euſeb. ſequuntur: dũ filio inchoationẽ attribuũt, ita agũt, quaſi qui pati nequeant cũ habere principiũ regni, quod perquã ridiculum eſt: Qui enim attribuit filio principiũ exiſtẽdi, certũ eſt, illũ filio quoq; principiũ regni attribuere. Quapropter dũ quæ cõfitentur, negẽt, plane cæcutiũt. Rurſumq;, illi qui dicunt, merũ eſſe nomẽ filij appellationẽ, vtpote ſine eſsẽtia, ſine ſubſiſtẽtiaque eſſe filiũ Dei, hoc eſt verbũ patris. Simulãt ſe quidẽ, quaſi indignentur cõtra eos, qui hãc ſententiã vſurpant, fuit aliquando cum non erat. Cæterum id ipſum quoque riſu dignũ eſt, Qui enim ei penitus detrahunt ne ſit, indignantúrque contra eos, qui ſaltem aliquo in tẽpore eum fuiſſe concedũt, ij, hoc ipſum quod negãt, dũ alios obiurgant, confitentur. Rurſus Euſebius cũ ſuis, qui confitentur illũ filium eſſe, non admittũt, ipſum naturale eſſe Verbum, ſed ratione tantummodo viribuſque intelligẽdi filium appellari cẽſent. Alij rurſum, qui eum verbũ agnoſcunt, inficiantur illum ipſum eſſe filium, & ſecundũ ἐπίνοιαν, Filium nuncupari eum, qui Verbum eſt, exiſtimant, ex æquo exhaurientes &

Ioan. 10
Ioan. 14

Deut. 1.

Anindigũ fuerit Verbum dei.

Philip. 2

Verbum corpus induit cur.

Matth. 28.

Philip. 2

Cur Verbũ caro factum ſit.

Simile.

Quicquid Chriſtus ac cepit à Patre datum eſt illi, non veluti indigo, ſed homini per eũ datum eſt.

Simile.

Ioan. 17

Simile.

Phil. 2.

Ioan. 14

Ariani Chriſto inchoationẽ tribuũt, vt Euſeb. hæretic. Hæretico-rũ varia opiniones de Chriſto.

Θέσιν aut mentis conceptus ſeu opinio.

Ioan.10 Argumentum ex Sabellio de ſumptum.

inanitatem redigentes,quod his verbis innuitur: Ego & pater vnum ſumus. Duo vnum eſſe A dicitis,aut vnum quod binomine ſit,aut vnum quod in duo diſpartiatur. Si igitur vnũ in duo diuiſum eſt, neceſſum eſt corpus eſſe,quod hãc diuiſionem excepit,& neutrum ex diuiſis perfectum eſſe,vtrumque enim patris naturam,non integritatis obtinet.Sin vero vnum eſt binomine,id ex factione Sabellij eſt eundem & filium & Patrem dicentis, & vtrumque tollentis, vt nunc filius Patrem abſumat,nunc Pater filium. Quòd ſi autem duo vnum ſunt, neceſſum eſt,duos quidem eſſe ratione perſonarum,vnum tamen ſecundum deitatem: tum quia filius conſubſtantialis eſt patri:tum quia ex ipſo patre verbum extitit:adeo vt duo quidem ſint, quia & pater & filius eſt,qui idem eſt verbum:vnum tamen ſunt,quia vnus ſit Deus. Nam ſi ita nõ ſit,ad iſtum modum dicendum fuerat:Ego ſum ille qui pater eſt, aut ego, & qui pater, ſum.

Abſurda.

Nunc contrà per hoc vocabulum(ego)filium denotat,& in hoc vocabulo(Pater)is qui genuit ſignificatur:ſub voce autem vnum,vnam deitatem & conſubſtantialitatem eius intelligimus. Non enim pro gentilium opinione idem ſapiens & Sapientia eſt,aut idẽ Pater & verbum: abſurdum quippe eundem ſuiipſius Patrem eſſe. Aduerſatur enim huic opinioni ſacrarum literarum conſtitutio quæ patrem & filium,ſapientem & ſapientiam,Deum & verbum: vbique tamen quẽque in ſua natura indiuiſibilem,indireptumque & impartibilem per omnia agnoſcit & ſeruat. Quod ſi quis audiens patrem & filium,duos ex duobus nominibus per calumniã deos facere velit,tale enim quidem ſibiipſi fingunt,ſtatimque deridiculè obiiciunt, duos deos à nobis prædicari,aduerſus iſtos hoc ſermone vtendum eſt. Si is qui Patrem & filium agnoſcit duo numina inducere videtur,tempus etiam eſt,vt qui vnum dicat,tollat Filium & Sabellium imitetur.Si enim is qui duos dicit ethnizat:ergo qui dicit vnum,Sabellizat. Cæterum, id ita non eſt,abſit:ſed quemadmodum qui patrem & filium vnum deum eſſe dicit,ita qui nominat vnum Deum,duos intelligit,nempe Patrem & filium,qui vnum ſunt ratione deitatis,& quod ex eo exiſtit,indiuiſum tamen & indiſiunctum,nec partitione auulſum, hoc ipſum eſſe Verbum ex patre.Si autem ex rebus humanis tale exemplum:ignis & qui ex eo relucet ſplendor, duo quidem ſunt,& duo eſſe conſpiciuntur,quum tamen ſplendor ab igne ſit indiuiſibilis.Iſti quidem in eandem dementiam cum Arianis præcipites eunt,quum & illi dicant, propter nos cum eſſe conditum, vt nos conderet,quaſi deus expectet noſtram creationem, vt vel proferat ſecundum illos,vel condat ſecundum iſtos.Ariani igitur plus nobis quàm Filio largiuntur.Nõ enim(inquiunt)nos propter illum,ſed illum propter nos factum eſſe: ſiquidem ea de cauſa cõditus eſt, vt nos per eum Deus crearit.Iſti verò ex æquo,vel etiam amplius ſeſe impiantes, minus Deo quàm nobis tribuunt.Nos enim ſubinde ſilentioſi, tamen cogitãdo aliquid agimus: adeo,vt ex noſtra cogitatione imagines intellectuales fiãt. Deũ contra,iſti tacentẽ nihil agere poſſe:loquentẽ autem valere exiſtimãt,ſiquidẽ tacens nõ potui facere,loquẽs autẽ creare exoriſus ſit.Par enim eſt,vt eos interrogemus,an verbũ in Deo exiſtens,perfectũ erat,vt vim faciẽdi haberet:quòd ſi imperfectum erat,cum in deo exiſteret,genitum autẽ perfectitudinem adeptum eſt, in nobis cauſa eſt ipſius perfectitudinis: ſiquidem propter nos genitum eſt,& propter nos facultatem faciendi acquiſiuit.Sin autem perfectum erat in deo,vt etiam creare poſſet,ſuperflua & ocioſa fuerit eius natiuitas. Poterat enim,cum adhuc in patre eſſet,architectari.Natiuitas enim eius non noſtram creationem demonſtrat, ſed illud tantummodo, quod ex deo fuerit:quippe quum eſſet ante noſtram creationem. Eadem temeritate aduerſus Patrem vtũtur:ſi enim tacens non potuit creare,neceſſum eſt,eum hanc poteſtatem gignendo,hoc eſt,loquendo,adeptum eſſe:at vnde adeptus eſt,aut per quem? Sin autem poterat creare eò quòd haberet in ſeipſo Verbum,ſuperuacuè gignit,cum poſſet etiam tacendo creare. Poſtremo, ſi antequam gigneretur,in deo erat verbum,ergo genitum extra foriſque à deo eſt.Si autem id recipitur,qui fit,vt dicat:Ego in patre,& pater in me? Sin autem nunc in patre eſt, erat igitur etiã tum in Patre,quemadmodum nũc eſt,& ſuperuacaneum eſt cauſificari illud propter nos genitum eſſe,& poſtquam nos conditi eſſemus,recurriſſe in patrem,vt fieret tale quale antea fuit. Non enim id erat,quod iam non eſt: neque iam id eſt,quod tum non erat, ſed ita eſt, vt ſemper fuit,eodemque ſe modo habet: alioqui imperfectus & mutabilis videretur. Si enim quod erat,poſtmodum futurus eſt,quum id iam non ſit:videri poteſt, neque id omnino eſſe, quod vel fuit,vel futurus eſt. Verbum autem,ſi prius in deo erat,& poſtea denuo futurum eſt, certũ eſt,id in præſentiarum in deo non eſſe.ſed refutat eos Dominus his verbis: Ego in Patre, & pater in me: ita enim nunc eſt in Patre, vt antea ſemper fuit. Porro ſi ita nunc eſt in Patre,quemadmodum fuit ſemper,euidens res eſt non contigiſſe, vt aliquando gigneretur, aliquando non: & aliquando in deo ſilentium fuiſſe, aliquando loquelam: ſed ſemper eſſe patrem

Simile. Fides Catholica de patre & filio.

Hæretica propoſitio Arianorũ Ariani plus creaturis quã creatori tribuunt. Calumnie ſe proſiti ones Arianorum. Abſurdũ.

Ioan.14

Ioan.14

A Patrem,& verbum huius filium,non quidem nomine tenus verbum,neque ex intellectu cogitationumque imaginibus filium, ſed extitiſſe eum conſubſtantialem Patri, neque propter nos genitum eſſe.Nos enim propter illum creati ſumus,quoniam ſi propter nos genitus eſſet, eóque ipſo quod genitus eſſet, nos conditi ſumus,& ex eius natiuitate rerum natura conſtat, illæque eodem vnde prodiit,recurrit,vt ſit,quod prius erat.Primum quidem, futurum eſt, vt ſit denuo non genitus,qui genitus eſt.Si enim progreſſus eius ex patre natiuitas eſt,reſtat vt regreſſus eius in Patrem ſit pauſa ceſſatioque natiuitatis:ſiquidem eo in Deum regreſſo, taciturus eſt iterum deus:qui ſi tacuerit,fiet quemadmodum ante fuit,cum ille adhuc in ſilentio verſaretur, nimirum vt ceſſet rerum natura,critque otium à rebus procreandis Sicuti enim progrediente Verbo facta eſt rerum vniuerſitas, naturamque ſuam accepit: ita recurrente in patrem verbo,non ſubſtiterit eadem illa vniuerſitas. Quis igitur vſus eſt in eo vt naſcatur, ſi natus deſiturus eſt? aut qua gratia loquitur Deus, ſi poſtea ſeſe in ſilentium dabit? ant cur illum emittit,quem reuocat?aut cur gignit,cuius natiuitatem abolitam vult? Quin, quid de illo futurum ſit,incerto habetur:aut enim perpetuo taciturus eſt, aut denuo loquendo geniturus:&

B alteram rerum naturam inſtituet,nõ enim eandem reficiet, quippe, quæ in ſuo ſtatu permanſura erat,ſi hoc voluiſſet:quare omnino aliam condet, & ex eodem rationis conſequio etiam iſtam nuperam abolebit,& iterum atque iterum nouam condet,& id ad infinitas viciſſitudines progreſſurum eſt. Hoc genus opinionis fortaſſe à Stoicis accepit, affirmantibus deum contrahi,& rurſum expandi cum rerum vniuerſitate,& infinities definere. Quod enim dilatatur,ex arctitudine dilatationem accipit,& quod extenditur,ex antea contracto in latitudinem explicatur,id ſibiipſi idem eſt,nihiloque ſeipſo maius,niſi quatenus extentionem ſuſtinuit. Si igitur vnitas dilatando facta eſt Trinitas, Trinitas Vnitaſque vtique pater eſt. Trinitas autem pater,& Filius,& Spiritus Sanctus.Siquidem principio dilatata vnitas, vbi paſſionẽ huiuſmodi ſuſtinuiſſet,facta eſt hoc ipſum quod nõ erat.Dilatata enim eſt,cũ lata non erat,deinde que Vnitas fuit,extenſa eſt in Trinitate,Trinitaſque eſt Pater & filius & Spiritus Sanctus.Idem ergo ipſe pater ſecundum Sabellium factus eſt filius & ſpiritus ſanctus, niſi vnitas apud deum aliud ſit præter Patrem,neque vocabulo dilatationis ſit vlterius vtendum,ſcilicet quia ſola vnitas trium perſonarum ſit effectrix,vt primo loco recipienda ſit Vnitas, deinde Pater & filius

C & Spiritus ſanctus.Si enim illa dilatata eſſet, extendiſſetque ſeipſam, ipſa nimirum hoc ipſum fuerit,quod extenſum eſt:& ita,vbi iſtiuſmodi expanſu dilatationeque in Trinitatem ſe extẽdiſſet,non vlterius remanſit vnitas,vnitaſque viciſſim ante ſui explicationem nondũ erat Trinitas,& pater cùm eſſet,nondum erat aut filius aut ſpiritus ſanctus,in quos cum ille mutatus abierat,Patris naturam iam deinde non retinuit.Hæc ſolummodo ab illo per mendacium dici poterint,quicunque eſt tantæ audaciæ,vt deo non vereatur corpus adſcribere,eumque paſſibilem eſſe pronunciare.Quid enim aliud eſt dilatari, quam paſſio eius rei quæ dilatationem accipit?aut quidnam aliud eſt,id quod dilatatum eſt,niſi quod antea non ita ſpacioſum,ſed anguſtius fuit?Idem enim eſt, ac tantummodo tempore à ſeipſo differt.Hoc enim apoſtolus Corinthiis ſcribẽs indicauit,Ne,inquit,coarctemini in vobis Corinthij,ſed dilatemini potius: adhortatur vt iidem ſeſe ab anguſtia in latitudinem mutent.Sicut autem ſi dilatati fuiſſent ex ſua anguſtia Corinthij,non alij fuiſſent,ſed iidem qui antea Corinthij: ita quoque ſi pater dilatatus fuiſſet in Trinitatem,ac iam Trinitas effectus fuiſſet,æque idem remanſiſſet. Iterum ille hæc verba vſurpat,Cor veſtrum dilatatum eſt.Noe quoque itidem locutus eſt:Dilatet Deus Ia-

D phet:idem enim cor,idemque Iaphet eſt in latitudine, qui antea in arctitudine fuerat. Ergo ſi vnitas ſe dilatarit, eadem fuerit iam dilatata,quæ ante dilatationem fuerat. Quid igitur aut filium aut Spiritum ſanctum eſſe velint,non inſcitè ab iis interrogari poteſt,quum talia non vereãtur in ſermonem proferre:aut quis effectus ſit iſtiuſmodi dilatationis, aut vt eos ad id quod verum eſt,vrgeamus, cúrue vllo modo dilatatio recipitur? Quod enim non in eodem ſtatu perſeuerat,ſed ſequenti tempore exporrigitur,neceſſum eſt cauſam habere,propter quam exporrigatur, ſi igitur vt verbum & Spiritus coexiſtat, ſuperfluum eſt mentionem facere de Vnitate poſtmodum dilatata. Siquidem non poſtea tandem verbum, ſiue quod idem eſt Ratio & ſpiritus ſanctus extitere, vtpote, qui ſemper ab æterno fuerint, ne concedendum ſit Deum aliquando Rationis expertem fuiſſe, vt Arianorum opinio eſt. Quapropter ſi ab æterno fuit verbum, & ab æterno ſpiritus ſanctus, ab æterno quoque dilatatio fuerit, non autem vt primum vnitas exiſteret, deinde ex dilatatione Trinitas reſurgeret. Nam ſi poſterius dilatatio introducta fuit, poſterius Verbum emerſerit, ſin autem ob aſſumptum hominem dilatata eſt Vnitas, eóque expanſu Trias effecta eſt, ergo ante aſſumptionem

Propter filiũ creati ſumus, & non ille propter nos. Abſurda.

Simile.

Stoicorũopinio de Deo.

Sabellij opinio de Trinitate.

Deus in ſe non patitur extenſionem aut cõtractionem 2.Cor.6

Gen.9

Concluſio eſt qua docet nihilpræter abſurda ſequi ex propoſitione propoſita

humanæ natutæ fuit Trinitas, quin & pater ipſe videbitur caro eſſe factus: ſiquidem ipſe A quum vnitas eſſet, in homine aſſumendo dilatationem accepit, & fortaſſe in poſterum in vnitatem coibunt, & contrahentur ipſe & caro, & quod tertium eſt, Spiritus. Ipſe enim eſt qui ita expanditur, ſequetur que vt duntaxat nomine tenus cenſeatur Trinitas. Si autem vt conderet, dilatationem in ſe recepit, abſurdum id quoque. Poterat enim cum adhuc Vnitas eſſet, omnia condere, cum Vnitas ipſa iſtiuſmodi virium non inops eſſet, neque imbecillitate laboraret, priuſquam ita diſtenderetur. Abſurdum enim & impium, tale quid de deo vel ſentire, vel loqui. Huic abſurditati alia abſurditas in comitatu adhærebit. Si enim ob rerum creationem dilatatio facta eſt, & quandiu Vnitas ſubſiſteret, rerum creatio non procedebat, rurſum futurum eſt, vt poſt conſummationem ſeculi ex dilatatione ad Vnitatem redeatur, quum ipſa rerum procreatio abolenda ſit. Sicut enim ob creationem dilatatio recepta eſt, ita quoque ceſſante rerum natura, ceſſabit & dilatatio. Iſtiuſmodi igitur abſurda ex dilatatione Vnitatis in Trinitatem ſeſe in occurſum dabunt. Cæterum, quia qui iſta dicunt, non verentur diſtinguere Verbum à filio: diceréque aliud quidem eſſe Verbum, aliud autem filium: primumque fuiſſe Verbum, deinde filium: age de iſtis diſpiciamus. B Eſt autem iſtorum hominum diuerſa temeritas. Iſti enim hominem quem aſſumpſit Saluator filium eſſe volunt: hi contra vtrumque ſimul hominem & verbum filium tunc genitum fuiſſe cum iſta in vnum coaluiſſent. Alij rurſus ſunt, qui affirmant Verbum tunc filium effectum eſſe, cum hominem induiſſet: ex verbo enim (aiunt) factum eſt filius, cùm antea filius non eſſet, ſed verbum duntaxat. Stoicorum igitur ambo iſta ſunt dogmata, ſi deum dicas dilatari, & filium inficieris: deinde ſuperfluum id ſimul & ſtultum, quòd cum Verbum nominent, illum tamen filium eſſe non admittant. Si enim ex Deo non eſt Verbum, iure abnegauerint illum eſſe filium: Sin vero ex deo eſt cur non contuentur eum qui ex aliquo eſt, eius filium eſſe, vnde eſt? Deinde ſi verbi pater eſt deus, cur verbum non fuerit Filius ſui patris? Pater enim is dicitur, cui filius eſt: Filius is eſt, & illius filius dicitur quem patrem habet. Si igitur Chriſti pater non eſt Deus, neque verbum filius fuerit. Sin vero Pater deus eſt, iure quoque filius eius verbum fuerit. Quòd ſi poſtmodum tandem Pater factus eſt, prius autem Deus erat, prout Ariani ſentiunt, abſurdiſſimum eſt in Deo hanc mutationem conſtituere: eſt enim mutatio Corporale quiddam: An vero, vt in rerum creatione, poſterius creator eſt quàm Deus? Sciendum omnino, ea quæ poſtmodum creantur, hanc mutationem ſentire, non autem Deum. Quòd ſi filius creatura eſt, recte poſterius Deus illius pater effectus eſt: Sin autem filius creatura non eſt, ſequitur ergo vt pater ſemper pater fuerit, & filius ſemper filius. Nam ſi ſemper filius fuit, quid cauſæ eſt, cur minus verbum habendum ſit? Sin autem filius Verbum non eſt, & hoc quiſquam auſit dicere, is qua eſt temeritate, vt patrem Verbum dicat: aut filium præſtantiorem Verbo? Filio enim exiſtente in ſinu Patris non potuit Verbum ante filium fuiſſe, quum nihil ante eum ſit, qui eſt in Patre: aut ſi Verbum aliud eſt à filio, ipſum verbum fuerit Pater in quo eſt filius: Sin autem Verbum non Pater ſed Verbum eſt, ſequitur, vt verbum extra Patrem conſiſtat, quum filius occupauerit patris ſinum. Nõ enim ambo ſimul verbũ & filius in patris ſinu conſiſtunt, ſed neceſſum eſt vnũ tantũmodo ibi conſiſtere, illum nimirum, qui filius eſt & vnigenitus. Rurſus, ſi aliud eſt verbum, aliud filius, præſtantior deprehendetur Filius Verbo. Nullus enim cognoſcit Patrem niſi filius, nõ autem Verbum. Si igitur non nouit verbum, aut ſit nouit, falſum eſt neminem alium, niſi filium noſſe. Idem etiam ſuper hoc dicto cenſendum, Qui vidit me, vidit patrem meum: &, Ego & pa- D ter vnum ſumus: voces enim iſtæ Filij ſunt, non verbi: quod ex Euangeliis conſtat ita loquente domino, Ego & pater vnum ſumus. Portantibus ſiquidem rudæis lapides, vt eum lapidarent, reſpondet Ieſus: Multa bona opera oſtẽdi ex patre vobis, ob quod ergo opus me lapidatis? reſponderunt rudæi, de bono opere non lapidamus te, ſed ob blaſphemiam, quod tu, cum homo ſis, teipſum Deum facias: Ieſus reſpondit, In lege veſtra ſcriptũ eſt, Ego dixi, dij eſtis. Si illos deos appellauit ad quos ſermo Dei factus eſt, nec poteſt ſcriptura ſolui: quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum, vos dicitis me blaſphemare, eò quòd dixerim, Filius ſum Dei: ſi non facio opera Patris mei, ne credatis mihi: ſin autem facio, ſaltem ſi mihi non creditis, operibus credite: vt ſciatis & cognoſcatis, quòd in me pater ſit, & ego in Patre. Atque, quantum attinet ad euidentiam expreſſionémque ſermonis, neque quòd Deus eſſet, neque quòd Filius Dei eſſet, locutus eſt: ſed tantummodo, Ego & Pater vnum ſumus. Iudæi igitur dum audiunt, vnum ſumus, arbitrati ſunt pro Sabellij opinione ipſum ſeſe appellaſſe Patrem: Noſter autem Saluator illorũ peccatũ ratiocinãdo collegit, nimirũ etiãſi me deũ appellaſſem, tamẽ æquũ erat, id

Impietas Ariana nõ veretur diſtinguere verbum à filio.

Hæreticorũ variæ opiniones de filio.

Refutatio An in Deo fuerit mutatio.

An filius ſit verbum.

Ioan.14 Ioan.10 Ioan.10

Vnum ſumus ſecundum Sabellium quid. Interpretatio.

à vobis

A à vobis cognitione perceptum eſſe, quod in ſcripturis reperitur, Ego dixi, dij eſtis & filij, &c. Deinde dum illud dictum, Ego & pater vnum ſumus, exponit, filij cum patre vnitatem declarauit, idque ſub his verbis: Quia dixi, filius ſum Dei: nam etſi voce id non elocutus eſt, attamẽ ſententiam & mentem huius dicti, vnum ſumus, Deo ſiue filio aſſignauit. Nihil enim vnum cum patre eſt, niſi quod ex patre eſt. Quod autem ex illo extiterit, quid fuerit (quæſo) ſi non filius? infert ergo, vt cognoſcatis, quod ego in patre, & pater in me. Quid ſit vnum eſſe, interpretans, non in eo conſiſtere voluit, quaſi in eodem ſit illud quod cum altero eſt vnum, ſed quod ipſe in patre & Pater in ipſo eſſet, coaptationem, inſeparabilitatemque demonſtrans. Etenim Sabellium eo verbo ſubuertit, quo dicit, ſe non patrem, ſed filium Dei. Arianum quoque hoc verbũ ſubruit (vnum ſumus). Si igitur filius aliud & verbum aliud, fieri non poteſt, vt verbum vnum ſit cum patre, filius, neque vt qui viderit verbũ, viderit Patrẽ, ſed qui filium viderit. Iſtis declaratis, aut maior eſt filius Verbo: aut verbum nihilo plus habet, quàm filius. Quid enim maius aut perfectius quàm hoc, Vnum ſumus? aut quàm illud, Ego in Patre, & pater in me? aut quã iſtud, Qui vidit me, vidit Patrẽ meũ: iſtæ enim voces ſunt filij. Et rurſus, Qui vidit me, vidit Patrẽ, qui miſit me: & qui me excipit, excipit illũ qui miſit me: &, Ego lux in mũdum veni, B vt omnis credẽs in me, nõ in tenebris maneat. Et ſi quis audierit ſermones meos, & non ſeruauerit, ego non iudico eũ: non enim veni vt iudicẽ mundum, ſed ſeruem mundum. Ita ſermonem quẽ audit ille, iudicabit eũ in extremo die: quoniã ego ad Patrem abeo. Prædicationem ſuam (ait) eum, qui non ſeruat mandata iudicaturam eſſe. Si enim non veniſſem (inquit) & illis locutus non fuiſſem, peccatum non haberent: nunc autem prætextum purgãdi ſui non habẽt, cùm audierint verba mea, ſalutaria illis qui ea ſeruant. Forſitan hic igitur impudentiſſime dixerint, Non Filij, ſed verbi hanc vocem eſſe. Atqui ex ſuperioribus dictis clarum eſt, filiũ fuiſſe, qui iſta loqueretur. Quum enim hic dicat, Non veni iudicare mundum, ſed ſeruare, in confeſſo eſt, non alium eſſe, quàm vnigenitum filium Dei. Dicit enim ſuperius Ioannes: Ita Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum traderet, vt quiſquis in eum credat, non pereat, ſed habeat vitam æternam: non enim miſit Deus filium ſuum vt iudicet mundum, ſed vt ſeruetur mundus per ipſum: qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit iã iudicatus eſt: eò quòd non crediderit in nomen vnigeniti filij Dei. Hoc autem iudicium eſt quoniam lux venit in mundum, & homines dilexerunt magis tenebras quàm lucem: erant enim opera eorũ C mala, Si is, qui dicit, nõ veni, vt iudicem mundum, ſed vt ſeruem, ille ipſe eſt, qui dicit: Qui vidit me, vidit & eum qui miſit me: nã qui dicit, qui credit in me: &, ſi quis audiuerit verba mea, ego non iudico eum: de eo qui filius eſt, iſta loquitur, Qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt, eò quòd non crediderit in nomen vnigeniti filij dei. Ac rurſum hoc iudicium eius, qui non credit in filium, eò quòd Lux in mundũ venerit, & nõ crediderunt ei, filio ſcilicet: ipſe enim Lux eſt, quæ illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. Et quãdiu in terra verſatus eſt, per humanitatem aſſumptam, Lux erat in mundo, vt ipſe teſtatur. Quãdiu lucem habetis, credite in eum, vt filij lucis efficiamini. Ego enim Lux veni in mundum. Hoc ita ad iſtũ modũ demõſtrato clarum fuerit, filium eſſe verbum: & quia filius Lux eſt, quæ in mundum venit, ſine omni contradictione relinquitur, mundum per filiũ conditum eſſe, vt Ioannis Euangeliſtæ verba aperte demonſtrant, vbi de Ioanne Baptiſta loquitur: Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de luce. Erat enim, vt iam antea diximus, ipſe Chriſtus vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: in mundo erat, & mundus per eum factus eſt. Neceſſum igitur, ipſum eſſe Verbum dei, de quo D teſtatus Ioannes eſt, omnia per ipſum facta eſſe. Aut enim cogentur duos mundos ſtatuere, vt alter per filium, alter per verbum habeatur conditus: aut ſi vnus eſt mundus, & vna rerum natura, ex conſequio patet, vnum eundemque & filium & verbum ante conditam naturam extitiſſe: ſiquidem per eum conditus ſit. Ergo, ſi vt per Verbum, ita quoque per filium omnia ſunt condita, nihil contrarij apparebit, ſi idem dicas, vt in principio erat verbum, ita in principio erat filius: ſin autem quia non dictum eſt à Ioanne, In principio erat filius, nihil ea quæ verbi ſunt, filio competere aſſeuerabunt, reſtat ſcilicet vt aſſeuerent, quæ filij ſunt non competere Verbo. Ad filium autem pertinere demonſtratum eſt: Ego & pater vnum ſumus: vt etiam illud, Qui eſt in ſinu Patris: & illud quoque, Qui vidit me, vidit eum qui miſit me. Commune autem eſt & verbo & filio: mundum per eum creatum eſſe, vt inde demonſtretur, ante mundum filium extitiſſe. Neceſſum enim eſt, opificem ante opera ſua ſubſiſtere. Iam quod Philippo reſponſum eſt, non verbi fuerit, pro ipſorum opinione, ſed filij, vbi ait, Tantum temporis vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me: Philippe, qui vidit me, vidit patrem meum.

Sabellius è ſua ſententia deturbatus hoc verbo filius dei ſum.

Arius hoc verbo (vnũ ſumus) ſub quã iſtud ruitur.

Ioan.14. Ibidem. Ioan.12. Ioan.15

An hæc verba præ ſcripta ſint filiũ? Ioan.12 Ioan.3

Ioan.3

Ioan.12

Ioan.1

Concluſio. Argu. à diſiunctiu docet verbum & filium eſſe idem. ſimile. Ioan.1 Ioan.10 Ioan.14 Mundum creaſſe & verbo & filio ſimili modo cõuenit.

Ioan.14

Si igitur hominem, quem gessit verbum, ipsum inquiunt filium Dei vnigenitum esse, non autem verbum filium esse, sequitur vt homo sit ille ipse qui in patre est, & pater in eo homine, & homo sit ille qui ipse & pater vnũ est: & qui est in sinu patris, & qui est lux vera. Et necessario cogentur vt dicant, per eum hominem mundum esse factum, eumque hominem esse qui venerit, non iudicare mundum, sed eum seruare: eũ denique esse, qui prius extiterit quàm Abraham gigneretur. Amen amen dico vobis, loquutus est Iesus ad Iudæos, antequam Abraham fieret, ego sum. Et qui (quæso) non absurdum est eum, qui genitus est ex semine Abrahæ post quadraginta duas ætates, hęc verba sibi vsurpare: sese antequam Abraham fieret, extitisse? Qui autem non absurdum, si caro quum gestauit Verbum, ipsa habeatur filius, eamque ex Maria genitam illam ipsam esse pronunciemus, per quam sit mundus conditus, aut quomodo tuebuntur dictum illud, In mũdo erat. Euangelista enim id quod ante natiuitatem carnis filij præcesserat, significans, subintulit hæc verba. In mundo erat. Quomodo autem, si filius nõ est Verbum, sed homo, mundum seruare potuit, cum & ipse vnus sit ex mundo? Quod si ad ista impudenter agere velint quærẽdum est ex illis, vbi erit Verbum, cum homo sit in patre, eúmque occupet, aut quo tum numero erit verbum apud patrem, si homo & pater vnũ sunt? Quod si homo vnigenitus est, cuius tunc ordinis erit verbum? aut enim secundæ dignitatis illud dixerint, aut si superior vnigenito sit, habeatur pro patre. Sicuti enim vnus est Pater, ita vnus ex illo vnigenitus. Quid autem plus habet verbum quam homo: si verbum non est filius. Siquidẽ per filium & Verbum, mundus esse conditus describitur, & commune est verbo & filio mundum ædificare. Cæterum, videre patrem non itidem de verbo scriptum est, sed de filio, & seruari mundum non per verbum dictum est, sed per vnigenitũ filium. Dixit enim Iesus, Tantũ temporis vobiscum sum, & nõ cognouistis me? Philippe, qui vidit me, vidit patrem meũ. Patrem autem non describitur Verbum agnoscere, sed dictum est non Verbum, sed vnigenitum filium, qui est in sinu patris, videre patrem. Quid autem Verbum plus quam filius ad nostram salutem confert? vt pro ipsorum opinione aliud habeatur filius, aliud verbum, quippe, cũ credere iubeamur non in verbum, sed in filium? Ait enim Ioannes, Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui autem discredit filio, non videbit vitam, quin & Sacrum Baptisma in quo vniuersæ fidei nostræ ratio consistit, non in Verbo, sed in patre & filio, & spiritu sancto traditur. Si igitur pro ipsorum sententia aliud est Verbum, & aliud est filius, nec est verbum filius, nihil ad verbum Baptisma spectat. Quomodo igitur secundum illos verbum cum Patre coexistere potest, cum illi non adsit in datione Baptismi? Sed dixerit aliquis, sub nomine Patris cõtinetur & verbum: cur etiam non spiritus sanctus? an extra patrem spiritus sanctus consistit? Et homo quidem, si non admittas verbum filium fuisse, post Patrem nominatur, & post hominẽ spiritus sanctus. Iam non verè in Trinitatem vnitas pro ipsorum opinione dilatatur, patrem videlicet & filium, & spiritum sanctum, sed in quaternionem. Hic autem confusi ad aliud confugiunt dicuntque non hominem per se, quem gestauit dominus, sed vtrũque simul verbum scilicet & hominem, filium esse. Coniuncti enim ambo simul filius (vt ipsi volunt) nominatur. Quid igitur, & qua de causa, & vter vtrum filium constituit? aut, vt clarius loquar, an propter carnem, verbum est filius: an propter verbum, caro filius appellatur, an neutrum istorum in causa est, sed potius amborum congressus coalitusque? Si igitur verbum propter carnem necessum est, carnem filium esse, & sequentur tot absurda, quod prius enarrauimus ex eo si dicas hominem filium: Sin autem propter verbũ caro filius efficitur, & ante carnẽ verbum omnino existebat, nec filius erat: quomodo possibile est illum ius filiorum aliis impetrare, qui ipse filius non est, maxime cum subsistat Pater? Si igitur sibi filios efficit, Pater ipse fuerit: sin autem cõtrà, necessum est, ipsum esse filium, per quem & alij filij efficiuntur. Alioqui, si eo non existẽte filio, nos filij sumus, non iam deus eius pater, sed noster tantummodo fuerit. Quomodo igitur hoc ipsum vt proprium sibi potissimum vendicat, dum dicit: Pater in me, & ego in Patre? Si enim cõmunis omniũ pater est, non illius duntaxat pater est, nec ille solus egressus est ex patre: sed æquum est, vt & nos aliquando eum patrem vocitemus, eo quod communicauerit se nostræ carni. Ideo enim verbum caro factum est, vt per verbum, qui filius est, & habitat in nobis, filij efficeremur: Ideo & noster pater dicitur, Emittit enim (inquit) Spiritum filij sui in corda nostra clamantem, Abba Pater. Igitur in nobis filius suum Patrem inuocans, efficit, vt noster ille pater appellitetur. Certe, in quorum cordibus non est filius, horum Pater Deus nominari non potest. Si igitur propter verbum homo appellatur filius, necessum omnino, & ante susceptam humanitatem, quum ex priscis aliqui filij appellentur: & ante aduentum verbi in terras, filium extitisse, cum inquiat, Filios ego genui: & in Noe viden-

Ioan. 5 — *Christus ex semine Abrahæ genitus post 42. ætates.* — *Absurda.*

Si verbũ nõ esset filius nihil plus haberet quã hom? — *Ioan. 14* — *Ioan. 14*

Ioan. 3. — *In nomine verbi non baptizatur* — *Absurdum.*

Non trinitatem sed quaternionẽ statuũt Ariani.

Quis filius apud Arianos dicatur — *Absurda.*

Homines filij dei per vnigenitũ efficiuntur

Gal. 2 — *Deus nõ est Pater eorũ qui non habent filium in corde.*

Gen. 6

A videntes filij Dei. Et in Cantico, Nonne ipse est Pater tuus? erat igitur reuera filius, per quem & illi filij appellantur: Sin autem secundum istos neutrum horum est filius, sed per amborum coalescentiam congressumque filius constituitur, necessum est, ne alterutrum quidem filium esse, non verbum inquam nõ hominem, sed eam ipsam causam propter quam coaptati sunt: & ita causa coaptatione prior erit, quæ filium efficit, ergo secundum hoc, ante carnem filius extabat. Istis ad istum modum disputatis, ad aliud defugiant, dictitantes, non hominem esse filium, neque vtrumque simul coniunctum, sed in principio verbum simpliciter appellari: ex quo autem homo factus esset, iam inde eum filium esse nominatum: non enim antequam homo apparuisset, filium fuisse, sed verbum duntaxat. Et vt verbum caro factum est, cum ante caro non esset, ita verbum filius effectum est, cum antea filius non esset. Talia sunt illorum nugamenta, sed refutatio clara in promptu est: si enim omnino inde quòd hominem induisset filius effectus est, aut illa ipsa susceptio humanitatis pro causa, cur filius sit, habenda fuerit. Et si homo in causa, vt verbum sit filius, aut vtrumque coniunctim id efficiunt, eadem absurda rursum occurrent. Deinde si primum verbum, & postea filius, apparebit posterius

B cognouisse Patrem, & non prius: siquidem non verbum cognoscit, sed filius. Nemo enim cognoscit Patrem, nisi filius. Porro & illud offensabit, eum postea in sinu patris fuisse, & postmodum ipsum & patrem vnum esse factos, & posterioris temporis esse, Qui vidit me, vidit Patrem meum. Hæc enim omnia de filio dicta sunt. Atque ita cogentur dicere, verbum nihil fuisse, sed duntaxat merum nomen. Non enim in nobis neque cum patre, neque qui verbũ vidit, patrem vidit, neque omnino cognitus factus est pater: siquidem per filium cognoscitur Pater: ita enim scriptum est, Et cui filius reuelauit. Quum igitur Verbum nondum erat Filius, nondum quisquam Patrem cognoscebat. Quomodo igitur Mosi, quomodo patribus visus est, quum ipse tamen in libris Regnorum dicat, reuelando reuelatus sum ad omnes patres vestros? Si verò reuelatus est Deus, nimirum erat Filius, qui illum reuelaret, vt ipse inquit, & cuicunque Filius reuelauerit. Impium igitur & stultum est dicere, aliud esse Verbum, & aliud Filium. Vnde autem, hanc opinionem sibi parauerint, pulchrum est quærere. Aiunt autem, quia nulla fit mentio in veteri testamento de filio, sed de Verbo, ideo filium verbo ætate minorem asseuerauere, quòd illius sit mentio in veteri testamento: Istiusmodi sunt quæ impij

C illi crepant. Primum igitur diuidere testamenta & alterum sine altero accipere, Manichæorum & Iudaicæ factionis est, cum illi veteri testamento, isti nouo obtrectent: deinde secundũ eos, si ea quæ in veteri testamento sunt posita, tempore præcedunt, & ea quæ in nouo testamento memorantur, recentiora æstimanda sunt, & ex scriptis tempora iudicanda: necessum est vicissim, recentiora ista esse: Ego & Pater vnum sumus, & vnigenitus qui est in sinu patris: & qui vidit me, vidit Patrem meum: non enim ex veteri testamento, sed ex nouo ista conte-stata fiunt. Atqui re vera multa de filio in veteri testamento referuntur, vt in Psalmo: Filius meus es tu, ego hodie genui te: & in titulo noui Psalmi in finem, super occultis filij, psalmus Dauidi, & in quadragesimi quarti inscriptione, in finem, super rebus mutandis filij Choræ ad prudentiam: Canticum super dilecto, & in Esaia, Cantabo Dilecto, cantionem dilecti ad suã vineam, vinca fuit dilecto. Iam Dilectus ille quis fuerit, nisi filius vnigenitus, vt in psalmo cẽtesimo nono patet: ex vtero (inquiens) ante luciferum genui te, de quo in sequentibus dicetur: Et in prouerbiis itidem: Et ante omnes colles genuit me: & in Daniele, species quarti, quæ apparebat similis filio Dei, aliáque compluria. Si igitur ex veteri testamento vetustas rerum colligitur, vetustus etiam fuerit filius, cuius mentio est, declaratióque frequens in veteri

D testamento. Sed mihi hic dixerint: est quidem in veteri testamento de eo habita mentio, sed prophetico more in futurum rem gerendam significans. Igitur & de Verbo quoque prophetice istiusmodi dicta fuerint: non enim hoc propheticè, illud alterum non propheticè. Si enim illud: Filius meus es tu, ad futuras actiones pertinet, certum est, etiam istud: Verbo Domini cæli firmati sunt, ad futuram rerum configurationem pertinere: quippe, qui non dixit, facti sunt, aut fecit. Quòd autem firmauit, de futuro locutus sit, indicat illud alterum, Dominus regnauit, quod primo loco positum est, cui deinde subiungitur, Firmauit orbem terræ qui nõ commouebitur. Sic autem in quadragesimo quarto, de Dilecto in futurum locutus est. Certum est, & eo ipso quod subsequitur, ea in futurum locutum fuisse, dum ait: Eructauit cor meum Verbum bonum. Iam si ex vtero de homine dicitur, nimirum & ex corde de homine dicetur. Nam si vterus hominis est, etiam cor hominis fuerit, & ad corpus referendum est. Quòd si ex corde æternum quiddam, etiam ex vtero æternum quiddam in fructu suo significare debet. Et si vnigenitus in sinu æternum quiddam denotat, etiam Dilectus in sinu sua si-

Neque verbum neque hominẽ esse filium Dei secundum Arianos. — *Altera Arianorũ de filio Dei opinio quãdo Verbum filius sit factus.* — *Refutatio.* — *Absurda.*

Ioan. 14. — *Verbum filij nomen habuisse ante incarnationem eius* — *Simile.* — *Exemplũ.* — *Luc. 10* — *Arianorũ ratio falsa*

Manichæorũ & iudæorum hęresis contraria. — *Ioan. 10* — *Ioan. 14.*

Psal. 2. — *Psal. 109.* — *Prou. 8* — *Dan. 3.* — *Concludit verbum Filij appellationem habuisse in veteri testamento.* — *Obiectio.* — *Psal. 92.* — *Psal. 44.* — *Vnigenitus & dilectus*

Idem. Matth.3.

gnificatione idem sibi obtinuerit. Eadem enim res est vnigenitus & Dilectus, sicuti & ibi: A Hic est filius meus dilectus. Non enim, quò suam in eum dilectionem ostenderet, Dilectum illud appellauit, ne ea ratione cæteros se odisse indicaret: sed ea voce vnigeniti naturam ostendere voluit, quo palam faceret illum solum ex se esse genitum. Certe, Abrahæ demonstrare volens vnigenitum se petere, ita locutus est: Offer Filium tuum dilectum illum. Iam cuius constat Isaacum vnigenitum esse ex Sara. Est igitur Verbum Filius non nuper factus, aut nominatus filius: sed semper filius. Nam nisi sit filius, Verbum non fuerit. Et si non sit Verbum, non etiam Filius fuerit. Nam ex Patre esse, Filium est esse. Quis enim ex patre est, nisi Verbũ ex corde progressum? & ex vtero genitum? Non enim pater Verbum est, neque Verbum pater est, sed ille pater est, iste autem filius: & ille genuit, iste aut gignitur. Insanit igitur Arius qui dicit Filium è nihilo extitisse, & fuisse aliquando cùm ipse non esset. Insanit quoque Sabellius, cùm dicit Patrem esse filium, & vice versa Filium esse patrem. Essentia personáque esse vnum eos, sed nomine duos. Insanit autem dum pro eius rei similitudine gratiis vtitur spiritus sancti. Ait enim, Quemadmodum discrimina sunt gratiarum, idem autem spiritus: ita quoque pater quum idem sit, dilatatur in filium & Spiritum. Cæterum illud plenum est ab- B surditatis. Si enim vt in spiritu se habet diuersitas gratiarum, ita quoque se habet triplicitas personarum in Deo, sequitur, vt pater & verbum sit, & Spiritus sanctus, vt qui hoc modo pater, illo modo Verbum, isto modo Spiritus sanctus haberi possit, dum se accommodat ad vniuscuiusque necessitatem, atque ita fieri, vt nomine duntaxat filius, & spiritus, reuera tamẽ non nisi pater existat, vtpote, qui ex se habeat principium sui vt nascatur: desinens autem nasci, pater appelletur: & hominem quidem nomine tenus factum esse, reuera tamẽ non aduenisse, & in eo eum falsum dixisse, Ego & pater vnũ sumus: cum ipse solus pater sit: & quæcunque alia absurda apud Sabellium inueniuntur. Atqui ita necessum est, desinere nomen filij & Spiritus sancti impleto eo vsu, cui destinabãtur, actaq; omnia ridicula erunt, eò quòd nõ reuera, sed nomine tenus perpetrata sint. Iam verò, desinente nomine filij pro ipsorum opinione, desinet quoque esse Baptismatis gratia, quippe, quòd in filio dabatur. Et quid aliud sequetur, quàm abolitio rerum naturæ? Si enim, vt nos conderemur, prodiit Verbum, eóque progresso, subsistimus, certum est, eo regresso in Patrem, vt ipsi aiunt, nos vlterius superstites futuros non esse. Ita enim erit, quemadmodum fuit: & ita non futuri sumus, vt antea non eramus. Nam eò vlterius non prodeunte, non erit vlterius rerum natura: absurda igitur sunt ista. C Quòd autem filius principium existendi non habuit, sed semper & ante susceptum hominẽ, in patre erat, declarat Ioannes in prima epistola, dicens: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod contemplati sumus, & manus nostræ contrectauerunt de Verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifestata est in nobis. Quo in loco dixit, non quòd vita facta erat, sed quòd erat apud Patrem: in fine epistolæ ipsum filium hanc vitam esse ait, dum scribit, Et nos sumus in vero, nempe in Filio eius Iesu Christo: ipse enim est verus Deus, & vita æterna, Quòd si Filius est Vita, & Vita erat apud Pattem, ergo & filius quoque erat apud. Patrem. Vt enim filius Verbum est, ita Deus quoque fuerit Pater, filius autem secundum Ioannem non quouis modo aut simpliciter, sed verus Deus appellatur, cum ait, & Deus erat Verbum: Ipséque adeo filius dixit: Ego sum vita. Eáque de causa filius est Verbum & vita quæ est apud Patrem. Idem Ioannes rursus ita his verbis: Vnigenitus filius qui est in sinu Patris, declarat eum filium esse. Quem enim Ioannes filium appellat, hunc Dauid manũ D appellauit: Vt quid auertis manum tuam & dexteram è medio sinus tui? Ergo si manus est in sinu, & filius est in sinu, ipse filius fuerit manus, & ipsa manus fuerit filius, per quam pater omnia fecit. Tua enim manus, inquit, fecit hæc omnia: & manu tua eduxisti populum. Ergo hoc ipsum per filium fecit. Iam, si ipsa mutatio dextræ excelsi: & etiam illud, in finem pro mutandis, canticum super Dilecto: Dilectus scilicet manus illa est, quæ mutationem accepit, de qua etiam loquitur vox illa diuina: Hic est filius meus dilectus, idem ergo manus mea, ac si diceret, filius meus. Cæterum, quia nonnulli insciti homines tollentes filium: sordidum esse volunt hoc dictum, Ex vtero ante luciferum genui te: quasi illud in Mariam competat, affirmãtes scilicet eum ante exortum stellæ matutinæ ex Maria natum esse: non enim congruere in Deum vteri vocabulum. Necessum est, vt hic pauca disputemus. Si igitur, quia vterus humanum quiddam sapit, alienum id à Deo esse volunt, certúmque est, etiam vocabulum cordis aliquid humani significare: sequitur enim vt qui cor habeat, ventrem etiam habeat, cum ambo æque ad homines pertineant: aut necessum erit, vtrumque simul tolli: aut requiri oportet, quid

Dilectum Verbum appellatur cur.
Exemplum Gen.22.
verbum est filius patris ab æterno.
Insanit Arius quemodo.
Insanit Sabellius quo modo.
Similia Sab ellij quibus affirmat patrem esse Verbum & Spiritum sanctum.
Absurda. Ioan.10
Incommoda ex assertione Sabellij collecta.
Filius existendi principium non habuit. Ioan.1.
Ioan.5.
Ioan. 1
Ioan.14.
Ioan.1.
Psal.73.
Matt.3.
Marc.9
Psal.109
An vterus sit à Deo alienus.

A quid sibi ambæ dictiones velint. Vt enim ex corde Verbum: ita & ex vtero fœtus, & sicuti dũ mentio fit de corde Dei, non humanum cor intelligimus: ita quoque dum scriptura loquitur de vtero Dei, non ita excipiendum est, quasi corporeus sit ille vterus. Consuetudo enim est sacræ scripturæ humanitus ea, quæ supra hominem sunt, eloqui & significare. Certè, de creatione verba faciens, Manus tuæ (inquit) fecerunt me, & plasmauerunt me, &: Manus tua fecit hæc omnia: &, Ipse mandauit & creata sunt, congruenter admodum singula denotauit, dũ & filij genuitatem, proprietatem, & creaturæ primordia describit. Quædam enim pater facit & condit: quædam gignit ex se, Verbum nimirum & Sapientiam. Vterus enim & cor, id quod proprium est & genuinum demonstrat: nam & nos, id quod nobis genuinum est in prole, ex vtero habemus: opera autem manu perficimus. Quid igitur garriunt de genitura ante luciferum? Ego autem libens dixero. Si illud de genito ante luciferum, partum Mariæ mirabilem demonstrat, multos etiam alios ante exortum eius stellę in lucem esse editos. Quid igitur miri in his verbis, vbi tamen quasi de eximio aliquo mentionem facit, quum ista ratio nascendi vulgaris sit? Est quoque discrimen inter gignere & edere. Nam gignere principium iacti se- *Gignere & edere quomodo differunt.*
B mentis indicat: edere autem nihil est aliud, quàm quod iam est, in lucem producere. Si igitur de corpore vox ista congrua & apta est, sciendum est non tum principium generationis eum assequutum esse, quum pastoribus id noctu euangelizatum fuit, sed tum cùm Angelus loquebatur ad virginem, quo tempore vox non fuit, quæ tum erat, cùm ex vtero prodiit. Hanc differentiam ponit scriptura, & genitum esse ante luciferum dixit: ex vtero autem prodire, egressum nominat, vt in Psalmo vigesimoprimo: Tu es qui extraxisti me de vtero, alioqui non dixit ante exortum luciferi, sed simpliciter ante luciferum. Si igitur istud de corpore accipiendum est, necessum est, vt istud corpus ante Adam sit genitum: quippe, cùm ante Adamum stellæ fuerint. Aut quæ sit sententia istius scripti, requirenda est, quam ex Ioanne desumere licitum est. Is enim ait in Apocalypsi: Ego sum alpha & omega, primus & nouissimus, principium & finis: Beati qui lauant stolas suas, vt sit illis facultas ad lignum vitæ: & per portas in ciuitatem introeant: foris canes & veneficij, & scorta, & homicidæ, & idolorum cultores, & omnis qui facit & amat mendacium. Ego Iesus misi Angelum meum, vt hæc testaretur vobis in Ecclesia. Ego sum radix & genus Dauidis, & stella illa lucida & matutina, & spiritus & C sponsa, cuius ea sunt verba, Veni, & qui audit, dicat veni: & qui sitit, veniat: & qui velit, accipiat aquam vitæ gratis. Si igitur genus Dauidis est, si stella illa lucida & matutina est, certum est Seruatorem ratione carnis suæ luciferum dici, quem antecessit Dei natiuitas, vt idem sit cum verbis Psalmi: Ex meipso genui te, antequam in carne appareres. Illud enim, ante luciferum, idem est ac si dicas, ante incarnationem Verbi. Est igitur in veteri testamento, vbi clara mẽtio Filij habeatur, tametsi superuacaneum sit de illis disputare. Si enim ea quæ posita non sunt in veteri testamento recentiora habenda sunt, dicant isti contentiosi vbi in veteri testamento de Paracleto patris mentio habita est. De spiritu quidem Sancto dictum inuenias, de Paracleto autem nihil. An igitur aliud est Spiritus sanctus, & aliud Paracletus ac nouitium magis, quia non in veteri testamento sermo de eo est habitus, iámne ideo alterum ab altero distinguere oportebit, aliúdque dicere Spiritum sanctum esse, & aliud Paracletum, quum tamẽ vnus idémque Spiritus sit, & qui tum, & qui nunc sanctificat, & consolatur eos qui ipsum recipiunt? quemadmodum vnum & idem Verbum & Filius, qui etiam tum ad ius filiorum adoptionémque promouebat dignos? Erant enim & in veteri testamento filij, non per alium D quàm per filium adoptati. Nam si ante Mariam filius Dei non fuisset, quomodo ille ante omnes fuerit, quum eum iam alij filij tempore antecesserint? Quomodo autem primogenitus, quum deprehendatur in gradu nascendi post multos sequi? Sed neque paracletus inter secundos numerari debet, quum ante omnes fuerit, neque filius numerus, aut nouitius, quippe cũ in principio Verbum extiterit. Sed vt idem est Spiritus & Paracletus: ita quoque idem Filius & Verbum, vt ait Saluator: Paracletus ille Spiritus veritatis, quem mittet Pater in nomine meo, eundem esse pronuncians citra vllam distinctionem: itidem quoque Ioannes de Verbo referens, & Verbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius vt vnigeniti ex patre. Neque enim istic eos distinxit, sed identitatem in vtroque posuit, & vt nõ aliud paracletus, & aliud Spiritus sanctus, sed vnum & idem: itaque non aliud Verbum est, & aliud Filius: sed Verbum vnigenitus Filius habendum est. Non enim de gloria ipsius carnis locutus est, sed de gloria Verbi. Qui igitur audet distinguere Verbum & filium, distinguat quoque & diuidat spiritum à Paracleto. Quòd si Spiritus à Paracleto diuidi non potest, indiuisibile quoque sit Verbum, quod ipsum est filius, & Sapientia, & Virtus. Quin & Ethnici

Simile: Scripturæ sacræ consuetudo quæ.
Psal.118.
Esa.66.
Psal.32.
Apoc.22.
Apo.22.
Apo.22.
Psal.22.
Ante lucifer. quid
An spiritus sanctus sit alius à paracleto
In veteri testamento Filij nisi adoptati erant ab vnigenito.
Simile. Ioan.16
Ioan.1.
Qui distinguit Verbũ à filio, Spiritum quoque à paracleto diuidere potest

Dilectum quid. literarum periti, sciunt hanc vocem Dilectum idem valere cum hoc vocabulo vnigenito, A quum Homerus Telemachum vnigenitum Vlyssis dilectum appellet, idque in secunda Odyssea. Quidnam hæc clare tuo voluis sub pectore fili? Aut cúrnam statuis peregrinas vise-
Testimonia ex Homero. te terras? Solus dilectus, siquidem præclarus Vlysses, Ignotos inter periit, procul vrbe domóq;. Nimirum quia vnicus erat Patri suo, Dilectus appellatur. Quidam ex discipulis Samosa-
Vnde Verbum à filio dividendi occasionem sumpserit Samosatensis. tensis diuidentes Verbum à Filio, dicunt Filium quidem esse Christum, Verbum tamen aliũ: eiúsque occasionem arripiunt ex actis Petri, dicentis: Verbum emisit filiis Israel, pacem Euã-
Act.13 gelizans per Iesum Christum. Hic est omnium Dominus. Aiunt enim Verbum ita locutum
1.Cor.1. per Iesum Christum, quemadmodum etiam in Prophetis loqui solet, ac proinde aliud Pro-
Simile. phetam esse, aliud Dominum. Sed possumus contra hanc obiectionem aliquid simile repe-
Explicatio verborum S.Petri. rire, idque ex Epistola ad Corinthios: Expectantes reuelationem Domini nostri Iesu Christi,
1.Cor.1. qui & confirmabit vos inculpabiles vsque in diem domini nostri Iesu Christi. Vt enim non
Leuit.9. alter Christus, diem alterius Christi expectantes confirmat, ita quoque Verbum misit Pater
Simile. carnem factum, vt quum iam homo esset, ipse per seipsum euangelizaret. Atque ideo statim
Ioan.1. subnexuit, Hic est omnium Dominus. Dominus autem omnium verbum est. Eadem ratio-
Exodi.29. ne dixit Moses ad Aarom: Accede ad altare, & sacrifica pro peccatis, & incensum offer, & B
propitiationem facias pro teipso, & pro domo tua, & offer munera populi, & fac expiationẽ
pro eis, quemadmodum præcepit Dominus Mosi: Ecce tibi etiam hic quanquam de vno
Mose, tamen veluti de altero Mose mentionem fecit. Eodem igitur modo de Diuino Ver-
bo, si dicat Petrus illud missum esse filiis Israel per Iesum Christum, non intelligendum est,
aliud esse Verbum, aliud esse Christum, sed vnum eundémque ob susceptam humanæ na-
turæ conditionem, & pro nostro modulo sui attemperationem. Iam, tametsi duplex relatio
in intelligendo fiat, non tamen ita vt Verbum segregetur, quemadmodum ex diuiniloquio
Ioanne patet, cuius hoc dictum, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quod igitur
probè & rectè dictum est à Beato Petro, hoc isti Samosatenses, quia in veritate non manent,
praue, peruerséque intelligunt. Christus enim id esse intelligitur, quod ex vtroque constat,
quare Verbum etiam intelligi debet, quum dicitur, Christus Dei virtus, & Dei Sapientia. Si
igitur dicat Petrus, Verbum per Iesum Christum missum esse filiis Israel, id ita accipiendum
est, verbum incarnatum filiis Israel apparuisse, vt consonet cum hoc dicto, Verbum caro fa-
ctum est. Sin autem aliter illud intelligant, & Verbum quidem, quemadmodum etiam est, C
Verbum à diuina incarnatione segregare gentilium est. Numen confiteantur: hominem tamen ab eo assumptum, cum quo vnitus est, disseparant, di-
Simile. centes per Iesum Christum verbum missum esse, ipsi sibiipsis contraria, in hac sententia pro-
Ioan.11 nunciant. Qui enim isthic eum segregantes à diuina incarnatione Diuinum esse volunt, iidẽ
interpretatio. illi vilipendunt eum carnem factum esse, & quæ gentilium sunt, sapiunt. Quemadmodum &
hic sentiunt, dum ante verbum, incarnationem diuinam fuisse suspicantur, sed ita non est,
apagesis. Nam quemadmodum ineffabilem natiuitatem Ioannes isthic deprædicat deglutito
assumptóque eo quod mortale est à vita, & ab ipso, qui est ipsa vita. Quemadmodum ad
Martham Dominus locutus est: Ego sum vita: ita quoque dum dicit Petrus per resum Chri-
stum Verbum missum esse, Diuinam illam counitionem eius significat. Vt enim dum quis
audit Verbum carnem factum esse, nequaquam existimat, non iam inde superesse Verbum,
quo quid absurdius? ita Verbum audiens coniunctum carni, vnum diuinum & simpliciter
intelligat mysterium. Manifestius autem & submota omni controuersia dicta Archangeli ad
Deiparam virginem, vnitatem diuini verbi & hominis indicauerint. Ait enim, spiritus san-
ctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideo quod natum ex te fuerit San- D
Luc.1. ctum, vocabitur filius Dei. Stolidè igitur discipuli Samosatenses id seiungunt, quod ma-
nifestum demonstratur vnitum fuisse cum homine ex Maria genito. Non igitur missio est per
Marc. 16. incurria & simpliciter verba pronunciare. eum, sed misit potius in seipso, dicens: Euntes docete omnes gentes. Consuetudo autem est
Ita scriptura sacra. scripturæ, incurie & simpliciter verba pronunciare. Ita enim in libro Numerorum inuenias:
Dixit Moses Ragueli Madianitæ socero Mosis: Non enim alius Moses qui ista locutus est, &
alius Moses, cui Raguel socer erat: sed vnus erat. Si enim verbum Dei sapientia & virtus, &
dextra, & brachium, & quæcunque sunt, ithiusmodi appellatur, & hominum studio & amore
nobis vnitus est, primitias nostras circumamictus eisque attemperatus: sequitur ergo vt ip-
sum Verbum omnia istius generis nomina, vt par est, sortiatur. Nam quod dictum est, In prin-
cipio verbum esse & hoc apud Deum, & ipsum Deum esse. & omnia per eum, & sine eo fa-
ctum esse nihil: planè ostendunt hominem Dei verbi plasma & figmentum esse. Si igitur
hunc hominem verbum iam caro factum in se recepit, eumque instauranit, denuò firma in-

A nouatione ad æternam perdurationem: susceptа ea de causa hac vnitione, vt ad diuiniorem
sortem eum subueheret, qui fieri potest, vt dicant per hominem ex Maria genitum Verbum
missum fuisse? aut eum reliquis Apostolis, hoc est, Prophetis, nimirum qui ab ipso missi le-
gatíque fuere, adnumerandum putent: quum ipse Apostolorum, hoc est, eorum qui missi fue-
re sit Dominus? quomodo ergo, inquam, merus homo vocari possit Christus, qui vnitus ver-
bo recte appellatur Christus, & filius Dei? cum clarè Propheta exclamet: prædicétque Pater-
nam in eo substantiam: emittam (inquit) Christum in Iordanem, Hic est Filius dilectus. Quũ
enim expleuisset promissa, recte fecit, quòd eum clarè demonstrabat, quem se missurum pol-
licitus fuerat. Vtrumque igitur intelligimus sub nomine Christi, verbum nimirum coaduni-
tum in Maria, homini ex Maria oriundo: nam in huius vtero verbum sibi domum confor-
mauit, eo modo quo ab initio Adam ex terra genitus est, vel potius Diuiniori, de quo & Salo-
mon ait, cui occultum non fuit, verbum etiam sapientiam apppellari. Sapientia, inquiens, æ-
dificauit sibi domum, quod Apostolus interpretans ita locutus est, cuius nos domicilium su-
mus: & alibi nos templum nominat, quatenus Deo sit congruum in templo habitare: cuius
imaginem ex lapidibus à priscis hominibus per Salomonem ædificari voluit. Quapropter
B apparente veritate desiit illa domus. Quum enim vellent efferati Iudæi imaginem rei
rem ipsam esse, & ipsum verbi corpus quod erat verum templum, destruere, nihil ipse vi-
cissim comminatus est, sed quia sciebat vltro eos hanc temeritatem susceпturos, locutus est
eis: Soluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud, quibus verbis clarè ostendit Salua-
tor, quòd quæ ab hominibus procurantur, vltrò & ex sese in perniciem abeunt. Nisi enim Do-
minus ædificauerit munitionem, & custodierit ciuitatem, in vanum laborauerint qui ædifi-
cant, aut custodiunt eam. Quæ igitur Iudæorum erant, destructa sunt, vtpote, quæ res vmbra-
tiles erant: ea autem quæ Ecclesiæ erant, constabilita sunt, quippe quæ fundata erant supra fir-
mam petram, nec portæ inferorum præualent aduersus eam. Illorum erat dicere, Quomodo
tu cum sis homo, Deum te facis? Horum discipulus Samosatensis est, quare non immeritò
ea quę illorum sunt, suis discipulis renunciat. Sed nos non eam æstimationem de Chtisto per-
cepimus: siquidem illum audiuimus, eiúsque doctrina imbuti sumus, exuentes quidem ve-
terem hominem pereuntem secundum appetitiones impostura, resumentes autem nouum
hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Christum igitur
C vtrumque esse pio homini intelligendum est. Quòd si scriptura subinde corpus illius Christũ
vocat, vt cum dicit Petrus Cornelio, vt Iesum Nazarenum quem vnxit Deus spiritu sancto:
& rursum ad Iudæos, vt Iesum Nazarenum, virum à Deo declaratum inter vos: & Paulus
Athenienſibus, In viro in quo statuit, fidem adferens omnibus, eò quòd illum excitarit è mor
tuis: hanc autem declarationem missionémque subinde inuenimus idem esse cum vnctione.
Vnde cuilibet licet cognoscere, nullam esse discordiam in verbis Sanctorum: citra vllum di-
scrimen: Verbi coadunitionem cum homine ex Maria nato, nunc denominare vnctionem,
nunc missionem, interdum quoque declarationem. Quod igitur à Petro dicitur, rectam &
syneeram vnigeniti Deitatem prædicat, nequaquam separans essentiam Verbi Dei, ab ho-
mine ex Maria genito: absit precor. Quomodo enim id faceret, quippe qui sæpissime audierit,
Ego & Pater vnum sumus? &, Qui vidit me, vidit Patrem? Atque ideo etiam post re-
surrectionem idem corpus clausis ostiis ingrediens ad vniuersum Apostolorum concœ-
tum, si qua in ea re difficultas credendi fuerat, dissoluit, dum ait: Palpate me, & videte
quia spiritus carnem & ossa non habet, sicuti me videtis habere. At non ad istum modum
D locutus est: Videte istum, aut videte hominem quem assumpsi, sed videte me. Vnde fit,
vt nullam veniam sibi parare poterit Samosatensis, cum ex istis verbis euincatur, super Dei
verbi cum homine coadunitione, refutetúrque ab ipso dei verbo, quod tum omnes cohorta-
tione ad se palpandum inuitabat, suique specimen approbationémque exhibebat, comeden-
do, & contrectationem ferendo. Res enim ea opere completa fuit. Nam qui ei cibum dede-
runt, siue vnus is fuit, siue plures, manus illius attigerunt, quippe qui illi dederint partem assa-
ti piscis, & aliquid ex fauo, quos vbi acceperat, coram iis comedit, Et ecce tibi, si non vt Tho-
mæ, alia tamen ratione certitudinem sui, documentumque præbuit, dum non tergiuersatur
ab illis contingi. Quòd si maiora ambias, & cicatrices videre concupiscas, eius rei certitudo
ex Thoma discenda est. Huic enim imperatum est, Admoue manum tuam, & insere in latus
meum, & digitum tuum in manus meas, suum illud latus, suásque manus Deus Verbum ap-
pellat, vt intelligeres eum simul & Deum & hominem esse. Etiam hic sensum aliquem sui,
vnde cognosci posset Verbum, discipulis suis per corpus suum præbuit, eò nimirum, quò in-

Christus non est verus homo sed & Deus. *Matt.3.* *Deus & homo vnus est Christ⁹.* *Prou.9* *Domus dei quæ.* *Ioan.2.* *Psal.126* *Vmbræ Iudæorum destructæ.* *Ioan.10.* *Samosatẽsis Iudæorũ discipulus.* *De Christo quid credẽdum.* *Actor.2* *Act.17.* *Ioan.10.* *Ioan.14* *Ioan.20.* *Samosatensis pertinax in sua hæresi.* *Christus post resurrectionem palpabilis.* *Ioan.20.* *Vnde colligitur quod Christus Deus sit & homo.* *Ioan. 2.*

grediebatur ianuis clausis, quippe quòd recta penetrabat, præsénsque sui certitudinem adferebat. Hæc fidelibus quidem in confirmationem, infidelibus ad emendationem scripta vtcunque suffecerint. Corrigatur igitur Samosatēsis, huius diuinæ vocis auscultator factus, quibus suum id corpus esse asseuerat, & quasi hæc verba pronunciat, ne alterum Christum à me, sed Christum mecum esse, & me cum Christo idem esse existimes. Ego enim sum chrisma siue vnctio: Christúsque siue vnctus homo est, qui à me assumptus est. Non igitur sine me Christus nominari debet, sed vnà mecum & ego cum illo. Quapropter ex Verbi missione per Iesum, coniunctionem illam intelligi cōuenit, qua verbum cum Iesu Mariæ filio in vnam personam coaluit, cuius vocabuli etymon saluatorem significat. Nihil autem aliud hoc dicto indicatum voluit quàm se Dei Verbo coadunitum fuisse, dum ait. Qui misit me pater, & à me non veni, sed Pater me misit, Vnionem enim cum homine, quod hominibus indiuisibilis natura Dei per visibilem innotescere posset missionem nominauit. Non enim deus locum mutat nostro more, qui locis continemur, neque ad similitudinem nostræ paruitatis præsentia Dei tota comprehensa intra carnem humanam latuit: quomodo enim id fieri posset, quum cælum & terram impleat? sed quia se in carne præsentem sistebat, ideo sancti viri vocabulo missionis vti voluerunt, atque ita idem qui & Deus Verbū est & Filius Mariæ est, vnus Christus censeri debet, non diuersum quiddam: sed vnus ille & idem, qui ante secula ex patre, in extremis temporibus ex virgine natus est, antea inuisibilis, etiam potentatibus Sanctis qui in cælo sunt, nunc autem visibilis redditus, per ipsius cum homine qui visibilis est vnionem. Visibilis (inquam) non inuisibili Deitate, sed Deitatis per humanum corpus operatione, quod denuo instaurauit sua assertione, quia id sibi vendicauit & proprium fecit. Huic igitur Maiestas & adoratio, qui erat antequàm erat, & nunc & semper & in secula seculorum.

conclusio.

Missio Christi est humanitatis assūptio.

Humanitas nō complexa est totā verbi diuinitatem.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ IN HOC DICTVM, OMNIA MIHI TRADITA SVNT A PATRE: ET, NVLLVS COGNOSCIT filium nisi Pater, aut patrem nisi filius, & cui voluerit Filius reuelare. Matth. 11.

Omnia mihi tradita sunt à patre Argumentum Arianorum.

NON intelligentes istud sectatores hæreseos Arianæ, Eusebius, cæteriquè eius gregarij impie in Dominum agunt: Aiunt enim, si omnia illi tradita sunt, sub hac voce (omnia) imperium naturæ intelligentes, fuit igitur quando non habebat hęc omnia: si autem non habebat, non est ex Patre: si enim ex patre fuisset, habuisset hæc omnia, vtpote, qui ex ipso Patre esset minime indigus vt illa acciperet: at ex illo ipso dicto, multo magis illorum insania refutabitur. Non enim Dominatus in res creatas, aut imperium naturæ istis vocibus innuitur, sed significatio nonnulla dispensationis denotatur. Si enim cum hęc diceret, tum illi ista tradita fuissent, nulla tum temporis per Verbum creatio esse potuisset. Atqui, si illud concedas, vbi tum (quæso) illud de Verbo dictum, omnia in eo constituta sunt? Sin autem eodem tempore quo creabantur, data sunt illi omnia, non opus fuit traditione: siquidem omnia per eum facta sunt, & superfluum erat tradi illa Domino, quorum ipse opifex erat: quippe, qui inter creandum ea in sua potestate ac dominio retinebat. Quòd si post creationem tradita sunt illi, vide mihi (quæso) rei absurditatem. Si enim tradita sunt, Patérque gubernaculis decessit, quo filius rerum imperium acciperet, in periculum venimus, ne in quorundam fabulas præcipitemur: nimirum eum qui tradidit, à traditione imperio defunctum esse. Aut si habente Filio, habet & Pater, non opportuna fuit hęc formula verborum, Tradita mihi sunt omnia: sed dicendum erat, assumptus sim vt socius & particeps, sicuti à Paulo Syluanus in societatem receptus fuit: Cæterum illud multo magis absurdum: non enim indigus est Deus, neque per necessitatem assumpsit Filium in opitulatorem, sed quia Pater Verbi est, ideo omnia per eum facit, & non tradit illi res creatas, sed per eum, & in eo res creatas procurat: adeò vt ne passerculus quidem sine Patre in terram cadat: neque herba suo cultu induatur citra Deum, & operante patre operetur & Filius vsque in præsens: Quapropter impiorum sententia vana & futilis est. Neque enim vt sentiunt, res ita se habet, sed sub iis verbis dispensatio rerum per carnem gerendarum significatur. Postquàm enim peccarat & lapsus esset homo

Ioan. 1 Absurda ex Aria. argumēto nata.

Exemplum Indigus nō est Deus. Ioan. 5.

Solutio Horum verborum explanatio, Omnia mihi tradita sunt à patre.

A mo, eiusque lapsu, perturbatis omnibus, mors inualuisset ab Adam vsque ad Christum, terraque execrationi data esset, infernus apertus, paradisus clausus, cælum infensum, & tandem corrupto & interēpto homine insiluisset diabolus contra nos, tum demum Deus hominum amator ac nolens perire hominem, ad suam Imaginem conditum, in hæc verba locutus est, Quem emittā? & quis proficiscetur? omnibus obticentibus, locutus est Filius: Ecce ego, emitte me: quo tempore illi respondit Pater, vade ergo: tum inquam dedit illi hominem, vt ipsum Verbū caro fieret carnemq; assumptā in omnibus instauraret. Tradita enim sūt illi vt medico, qui sanaret morsum serpentis: & vt vitæ, qua excitaret mortuum: & vt luci, quo illuminaret tenebras: & vt rationi, quo redintegraret vim rationalē. Postquam igitur tradita illi sunt omnia, & factus est homo, correcta sunt omnia, & perfecta terra, pro maledictione benedictionem obtinuit, paradisus reseratus est: infernus se metu contraxit: monumenta aperta sunt resurgentibus mortuis: portæ cæli eleuatæ sunt, vt intraret ille ex Edom. Certè, qua ratione sibi omnia tradita essent, indicare volens Saluator, per Matthæum subintulit. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Datum enim est mihi, vt fatigatos reficiam, & mortuos viuificem. Consentit cum istis etiam illud dictum: Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius. Dedit enim, vt quemadmodum per eum facta sunt, ita in eo omnia refici possent. Non enim, vt ex paupere dives fieret: neque vt qui non haberet potestatem, acciperet, assumpsit omnia, absit: sed, quo omnia vtpote Saluator instauraret. Decebat enim exordium creaturæ per eum fieri, vt esse posset: & instaurationem in eo fieri, vt correretur. Vide verborū differentiam. In principio enim creata sunt per eum, vt essent: postea verò lapsis omnibus, Verbū caro factum est, & carnem induit, vt in eo omnia instaurarentur. Ipse enim patiendo, nos refocillauit: & esuriendo, aluit: & ad inferos descendendo, extulit. Tunc igitur, rebus omnibus creatis, præceptum datum est, vt fierent: quale illud est, Producat, & fiat. Ad emendationem autem tradi illi omnia decuit, vt homo fieret, & in ipso omnia renouarentur: eo enim, ipso quo homo erat, humanitas nostra viuificabatur. Nam ideo coniunctū est Verbum homini, ne maledictio vlterius vim suam in hominibus haberet. Ideóque in septuagesimoprimo Psalmo ad istū modū inducuntur loqui, qui super humano genere ad Deū preces fundūt: Deus iudiciū tuū regida, vt & iudicium mortis contra nos, quod hactenus cōstituerat, traderetur filio, ac iam deinde ipse in se ipso illud aboleret, mortem oppetens pro nobis: Istud enim etiā ipse significans, dixit in Psalmo octogesimoseptimo, In me confirmatus defixúsque est furor tuus: siquidem iram aduersus nos conceptā ipse gestauit, vt in Psalmo centesimo trigesimo loquitur: Dominus retribuet pro me: atque ita, tradita esse omnia Saluatori intelligendū est. Quòd si denuo resumendus est intellectus istorum verborum, tradita sunt illi quæ non habebat: antea enim homo non fuit, sed ideo factus est homo vt hominem seruaret: & in principio Verbū caro non erat, sed postmodum factum est, in qua inimicitiam nostri reconciliauit secundum Apostolū, & legem præceptorum in decretis aboleuit, vt duo cōderet in vnum nouū hominem, pacem faciens, & reconciliaret vtroq; in vno corpore apud Patrem. Quæ enim Pater habet, mea sunt, inquit. Omnino probè verba concepta sunt: cum enim quod prius non erat, factus esset, tradita illi sint omnia. Cæterum, vbi suam cum patre indicare vult vnitatem, non obscuriter id agit, sed verbis disertis explicat, omnia, inquiens quæcunq; habet Pater, mea sunt: Mirabilis ist hic verborū cautio. Nō enim dixit, Omnia quęcūq; habet Pater, mihi dedit, ne quasi aliquādo nō habuisse, argui posset: sed dixit, Omnia mea sunt: cū enim omnia cōstituta sint in patris potestate, quæ cadē est filij, in filio quoq; constituta fuerint. Quid autē pater habeat, examinandū est denuò. Si enim illud de creatura intelligēdum est, nihil ergo habuit ante conditā rerum naturā, & videtur accepisse à creatura. Absit autem vt hoc quisquā cogitet. Vt enim pater est ante creaturam, ita etiam ante creaturā habuit, quæ habet, quæ etiā filij quoq; esse credimus. Si enim in patre est Filius, ergo sequitur, vt omnia quæ pater habet, filij sint. Illúdq; dictum subuertit malitiam prauè opinantiū, qui dicunt: Si omnia tradita sunt filio, desiit ergo pater habere eorum potestatem, quæ in filium alienauit: quandoquidem in vicem suam filiū constituit, quippe cùm pater nihil iudicet, omnéque iudicium dederit filio. Sed obturentur ora loquentium iniquitatem. Non enim, quia dedit omne iudicium filio suo, ipse dominatu spoliatus est: neque ideo quia dictum est, omnia tradita esse filio, ipse non præest omnibus: ita enim segregant manifestè vnigenitum Dei à Deo, à quo insegregabilis est natura: verbísque illum dirimunt homines insani, qui per impietatem neutiquam intelligunt fieri non posse, vt lux à sole disiungatur, in quo naturaliter consistit. A rebus enim quæ præ manibus sunt, tenuem imaginem mutuare licet, ad rei intel-

Quomodo omnia tradita sunt Christo.

Matth. 4.

Ioan. 3.

Vt per Christum omnia facta sunt, Ita in eo omnia restituta.

cur carnē induerit Christus Verbum cur hominē coniunctū fuerit.

Psal. 71.

Psal. 87.

Psal. 130.

Altera explanatio. Verbum caro factum est, cur.

Luc. 10.

Quid habeat Pater. Simile.

Omnia quæ habet Pater filij sūt quia est in patre

Christum à deo segregant Ariani quomodo.

lectum, cum alioqui audax facinus esset, penetrare in naturam in plane intelligibilem. Vt igi-
Simile. tur nunquam lumen ex sole mũdum illustrans, sine sole illustrare intelligi potest, saltem apud
illos qui mente valent, eò quòd naturaliter cum sole coniunctum sit lumen solis: & si dicat lu-
men accepi à sole, vt omnia illustrarem, fœcundarem, vegetarem per meum, qui in
me est, calorem: non inde quispiam furiosè cogitauerit, solem ipsum à sua naturura,
Verbi diuina substãtia patri suo naturaliter est vnita vt lumẽ solis soli coniunctũ est. quæ luce constat, segregatum esse: ita quoque pie interpretandum est, Diuinam sub-
stantiam Verbi vnitatem esse naturaliter suo Patri. Et illud dictum, quod iam in manibus ha-
bemus, clarissimam charitatem istius rei, quam quęrimus, in medium adducet, dicente siqui-
dem Saluatore: Omnia quæ habet Pater, mea sunt, quod ipsum indicat eum semper cum pa-
tre esse. Nam hæc verba, quæcunque habet pater, patris Dominatum ostendunt. Rursus ista
verba, mea sunt, inseparabilem vnitatem demonstrant. Necessum igitur est, vt intelligamus
in patre esse æternitatem, sempiternitatem, immortalitatem, eáque esse in illo non vt aliena,
sed in eo, & in Filio, veluti in fonte suo residentia. Quum igitur de filio cogitare instituis, di-
Quæ cõueniunt Patri, & filio etiam conueniunt. dicerísque quæ nam in patre sint, tum te credere oportet, ea quoque in Filio esse. Si igitur pa-
ter creatura aut opus est, eadem illa de Filio sentias: Et si fas est dicere de Patre, fuit, quando
non erat, aut eum ex nihilo prodiisse, dicantur eadem illa & de Filio. Quòd si ista impia sunt, B
quæ de patre dicantur, impium quoque habeatur, eadem illa de Filio sentire. Quæ enim Pa-
tris sunt, eadem sunt Filij. Nam qui Filium honorat, Patrem honorat, qui misit illum: Et qui
excipit Filium, excipit etiam Patrem cum eo. Qui enim vidit Filium, vidit Patrem. Vt igitur
Similia de patre & filio. non ex creatura Pater, ita nec Filius: & vt non potest dici de eo, fuit quando non erat, aut ex
nihilo prodiit: ita quoque non competit, vt eadem de filio dicas: sed potius vt in patre æterni-
tas, immortalitas, sempiternitas creditur, eúmque creaturam non esse: ita etiam de Filio sen-
tire perquam consentaneum est: iuxta enim illud quod scriptum est, Quemadmodum Pater
habet vitã in semetipso, ita dedit & filio habere vitam in semetipso. Expressit autem hoc ver-
bum (dedit) vt muneratorem patrem intelligeres. Cæterum, vt in patre est vita, ita & in filio
est vita vt indiuisibitatem, & æternitatẽ doceret. Ideo enim bona cum cautione dictum est,
quæcunque habet Pater, vt Patrem nominans, ipse pro patre non haberetur: vtpote qui non
dixit, Ego sum Pater, sed quæcunque habet pater. Patrem igitur habet ô Ariani, & ipse vni-
genitus Filius ab Patre appellatur: nonnunquam & ipse quoque Patris nomine insignitur, nõ
eo tamen sensu quem vos pro vestro errore suspicari soletis, sed ita vt Patris sui Filius, qui ipsũ C
genuit, maneat, & tamen pater futuri seculi nominetur. Necessum enim est, vt vobis omnes
suspiciones detrahamus. Dicit certè per Prophetam, Genitus nobis est Filius, & datus est
nobis, cuius imperium super humeros ipsius, & vocatur nomen eius magni consilij Angelus,
Conclusio. Deus fortis, potens, pater futuri seculi. Igitur & Patrem futuri seculi vnigenitum esse, & Deũ
fortem & potentem esse, & omnia quæ habet Pater ipsum habere, clarè demonstratum est:
Thess. 4. nec non eundem, vt Pater dat, vitam, ita & in ipsius esse potestate, quos velit, viuificare. Au-
dient enim, inquit, vocem Filij Dei mortui, & viuent. Vnamque voluntatem Patris & Filij,
idemque in rebus statuendis consilium esse, quoniam vna natura, eáque indiuisibilis in am-
Ioan. 14. bobus. Frustra igitur Ariani seipsos stimulant, non intelligẽtes dictum Saluatoris nostri: Om-
nia quæ habet pater, mea sunt: ex eo enim Sabellij subuertitur stoliditas, & Iudæorum redar-
guitur amentia. Inde enim fit, vt habeat vitam in sese Vnigenitus, sicuti ipse pater, & solus
nouerit Patrem: nec mirum quum in patre consistat, & in se habeat Patrem, vtpote illius ima-
go, & consequenter in eo veluti in Imagine, omnia quæ patris sunt, consistunt: Sigillum enim
est simile eiusdémque sculpturæ, in sese Patrem ostendens, Sermo viuus, verus, Potentia, Sa- D
pientia, Sanctificatio, Redemptio nostra. In eo enim viuimus, mouemur, & sumus: & nemo
Act. 17 Matt. 11 cognoscit Patrem, nisi filius, aut filium, nisi pater. Mirum igitur est, impios ista nefaria audere
Arianorũ temeritatẽ, proteruiam & audaciã arguit. Exemplũ. garrire, cùm & homines sint, & quæ in terra sunt nequeant explicare. Sed quid dico quæ in
terra sunt? imo vel sua ipsorum nobis exponant, videantque num satis exploratè inuestigare
queant, quæ ipsorum naturæ sunt: Homines profectò audaces & proterui, qui non tremunt
eam gloriam, in quam cupiunt Angeli proni inclinatíque adspicere: quum præ illis longe sint
natura & ordine sublimiores. Quid enim propinquius Cherubinis & Seraphinis? illi non ob-
tuentur hãc maiestatẽ, aut in pedibus erectos se tenẽt, imò ne faciẽ quidem nudã relinquunt:
sed ea obuelata gloriã Maiestatémq; Dei labiis nunquã cessantibus extollunt, nihil aliud quã
Diuinam & ineffabilẽ naturã triplici titulo Sãctitatis glorificantes. Neq; est quisquã Sancto-
rũ prophetarũ inter eos, qui maximè digni habiti sunt, vt istiusmodi spectaculis interesset, qui
nobis id se audisse renũciauit, Angelos illos in primis viribꝰ exclamãdi, Sãctus, maxima voce

vsos

A vsos esse: in secundis autem non æque magna, in tertiis adhuc submissiori: & primam Sancti-
ficationem propriam legitimámque esse, secundam autem inferioris notæ, tertiam adhuc
gradatim deterioris conditionis esse. Apagesis, valeat dementia execrabilium hominum. Tri-
nitas enim vndecunque laudabilis, & venerabilis, & adoranda vna est, & indiuisibilis, & quæ
figura exprimi nequeat. Coniunguntur autem vnà hæ Sanctificationes pro insequabili illa
Vnitate. In eo enim ipso, quo amplissima ista animantia tertio proferunt glorificationem dũ
aiunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, triplici numero tres perfectas, absolutas, integras per-
sonas ostendunt, quemadmodum sub vnica voce, Dominus, vnam substantiam declarãt. *Apo. 4.*
Qui igitur diminuunt Vnigenitum Dei Filium, in Deum blasphemant, praue sentientes de *Quinam blasphemi sint in deũ.*
eius perfectitudine, eúmque inabsolutum criminantur, reosque se constituunt maximæ pœ-
næ. Qui enim in vllam personarum blasphemant, non habebunt remissionem neque in hoc *Doctrinæ veræ & catholicæ signum seu argumentũ quale.*
seculo, neque in futuro: potest autem Deus aperire oculos cordis illorum, vt sentiant & in-
telligant solem iustitiæ: vt agnoscentes, quem olim aspernati sunt, continua pietatis cogitatio-
ne vnà nobiscum glorificent, quoniam ipsius est regnum, Patris nempe, Filij & Spiritus sancti,
B nunc & in secula. Hæc est enim vera doctrina, hoc est verum signum argumentúmque, quod *Sancti patres non dissident inter se.*
ita ista inter se consentiunt neque dissident, vel inter se, vel inter Patres. Qui enim ita affecti
non sunt, scelerati potius & non veri præceptores appellari debuerunt: ideo Ethnici qui non
confitentur ista, sed inter sese disceptant, nihil veri habent in suis doctrinis, quippe qui dis-
cordes verbis, non Diuina se tradere, sed humana declarant. Sancti contra inter se consonãt,
nec dissident vnquam. Neque enim controuersias habent in iis, quæ vel prophetant vel *Exempla ex veteri testamento.*
erudiunt. Nam etsi, temporibus distent, in id tamen omnes contendunt, neque immeritò:
vnius enim Dei Prophetę sunt, vnumque & idem verbum concorditer prædicant. Quę enim *Gen. 46.*
Moses docuit, eadem illa Abraham obseruauit, Noë cognita habebat, distinguens munda ab *Luc. 3.*
immundis, neque Abelem latuerunt offerentem ex primogenitis, quippe qui illud didice- *Exod. 31.*
rat ab Adam, qui ea ex Deo audierat. Ideoque & ipse rerum omnium Deus posteris illorum *Sabbathi obseruatio quandiu extitit.*
in Ægypto apparens: parentum nominibus eos in sui memoriam reuocabat, inquiens: Ego
sum Deus parentum vestrorum, & Dominus ait: Non præceptum nouum, sed quod audiistis, *Psal. 101.*
do vobis. Ita etiam Lucas à Filio Dei exorsus, vsque ad Adam recurrit, vt ostenderet corpus *Nona creatura quãdo sumpsit exordium.*
C quod Iesus assumpsit, ab Adamo originem trahere, qui à Deo formatus fuit. Et seruabunt filij
Israel Sabbata, colentque in generationes suas: Fœdus æternum inter me & filios Israel, signũ *Sabbatum Iudæis cur indictum*
est in me æternum, eò quòd in sex diebus fecerit Deus cælum & terram, & septima die feriatus *Cur Sabbatum nunc obseruare non liceat vt legis tempore.*
sit. Signum est vt sciatur dies creationis, & quando eius finis consequi debebat. Quamdiu
enim prior ætas & creatio vim suam & efficaciam in Hierusalem obtinebat, tam diu Sabba-
ta suam obseruationem habuere: verum vbi successerat alia generatio, aliusque populus iam
creatus erat, secundum id quod in Psalmis dictum videas, scribatur illa in generationem alte-
ram, & populus qui creabitur, laudabit dominum, non necesse vlterius fuit hunc nouum po-
pulum prioris nationis obseruare finem, sed exordium potius secundæ creationis & ætatis.
Quando igitur est istud exordium, nisi quo tempore Dominus resurrexit? Iam inde enim ini-
tium habuit noua creatura, dequa locutus est Paulus: Quapropter si qua est in Christo noua
creatura. Priorem igitur creationem cum absoluisset Deus, quieti se dedit. Ac propterea Sab-
batum in die septimo obseruabunt homines illius generationis. Cęterum, secunda ætas siue
creatio finem non habet. Ideoque neque quietem assumpsit, sed vsque in præsens operatur.
Atque hic est quod Sabbati diem non vt in prima ætate obseruamus, sed speramus futura
D Sabbata Sabbatorũ, in quibus finem non habebit noua creatura: sed manifestabitur, & perpe- D
tui temporis festum colet. Ideo enim Sabbatum iniunctum est priori populo, vt cognosce-
rent finem & principium creaturæ. Cæterum, nouæ creaturæ non præcepit obseruationem
Sabbati, vt initium quidem in Dominica die agnosceret, sed tamen infinibilem esse, & nun-
quam desituram gratiam, certum haberet. Idcirco autem initium, hoc est, Dominicum diem
certum declaratúmque voluit, vt finem præteriti sentires. Apostolus certè de priori scribens
ait: Cum venisset plenitudo temporis, emisit Deus Filium suum. Et rursus, In consummatio-
ne seculorum. Prima igitur adimpleta est & consummata non alio tempore quàm eo de quo
Prophetæ dixerunt: In extremis diebus fundam de Spiritu meo: finitis autem prioribus die-
bus, alij dies superueniunt, vt inquit Hieremias: Ecce dies veniunt, inquit Dominus: nõ enim
principaliter ocij causa dedit Deus hominibus Sabbatum, quippe qui ita loquatur: Viæ ocio-
sorum constratæ spinis, & in libris Numerorum. Ipso die Sabbatorum iussit duos agnos an-
niculos immaculatos, & duodecim panes ex similagine in oleo confectos, in sacrificium, &

libationem,& holocauſtum in Sabbatis apponi ad holocauſtum æternum. Et rurſus áliquã- A to ſuperius, Ponetis in ara thus & ſalem, iacebúntque panes ita propoſiti in recordationem Domino. Die Sabbatorum proponetis eos ſemper coram Domino in conſpectu filiorum Iſraël ad æternum teſtamentum. Si enim illi cordi eſſet ocioſitas, non imperaſſet proponere, offerre, mactare Leuitis: Nam ſi ocium ſanctificet, ergo ſequitur, vt negocium contaminet, atqui Leuitæ operando non cotaminabantur, non igitur ocium ſanctificauerit, alioqui cur fieret, vt ſoli Leuitæ ſanctificatione non ſpoliantur, dum offerunt, mactant, & proponunt in Sabbato, tanto autem abſunt, vt inquinentur, vt etiam propitiationem impetrent illis qui offerunt. Non igitur ſabbatum ocium deſignat aut innuit, ſed cognitionem conditoris, eò quòd ceſſatum ſit à forma creandi, vt in Ezechiele ſcriptum eſt: Sabbata mea dedi illis, vt eſſet in monimentum & recordationem mei, & in monimentum & recordationem illorum, vt cognoſcerent, me eſſe Dominum, qui ipſos ſanctifico. Intelligentiæ igitur & non ocij datum eſt Sabbatum, quia cognitio magis neceſſaria eſt, quã ocium. Ideoque Dominus locutus eſt illis, qui incuſabant diſcipulos, quòd ſpicas vellerent: Si cognoſceritis quid illud ſit, Miſericordiam volo & non ſacrificium. Ocioſos enim illos in Sabbato culpabat, eò quòd illud, quod proprium eſt Sabbati, non habebant, hoc eſt, veritatis B cognitionem. Ideóque circa Hiericho tuba canere imperantur, qui legem Sabbati ſuſcipiebant in ſeptem diebus, in quos Sabbatum incidebat. Si igitur ocij gratia datum eſt Sabbatum, cur operatio tubicinandi imperatur? quinimo creditum fuit, eos ita canendo ſabbatizari. Nõ enim ocio, ſed cognitione Deum ſibi opitulatorem comparabant, ſicuti in eo quoque qui octauo die circunciditur. Neceſſitas enim habet, vt Sabbato circumciſio fiat, atque eo modo Sabbatum operando colunt: ſed ita tamen vt Deum cognoſcant. Certe dies, qui Sabbata nõ ſunt, tamen ob remiſſionem peccatorum, cognitionemque Dei, Sabbata appellare lex ipſa ſolet: vt ex Leuitico conſtat, decimo die menſis huius hebdomadæ, dies quæ propitiationis eſt dicta, ſancta nominabitur inter vos, & humiliabitis animas veſtras, & adducetis holocauſta Domino, & nullum opus facietis in die illa: fiétque, vt anima quæ in illa die opus fecerit, deleatur ex omni populo. Nullum opus facietis ex recepto & ſolenni more in æternum: ea vobis Sabbata Sabbatorum erunt, & humiliabitis animas veſtras à decimo menſis die à veſpera vſque ad veſperam, & Sabbatizabitis Sabbata veſtra. Igitur non ſeptima dies Sabbatum eſt, ſed remiſſio peccatorum, cùm quis requieuerit à peccatis: quum ocium non Sab- C batum ſit, ſed confeſſio & humiliatio animi. Nõ enim requieſcite in Sabbato, dixit, ſed ſimpliciter in decima die, quam incurrere videmus etiamnon in Sabbatum: & tamen occurrentem diem illam propitiationi deſtinatam non ſimpliciter Sabbatum, ſed Sabbata Sabbatorum appellat. Quòd ſi in hoc die etiam Sabbatum conſtituit, & in Sabbato operari iubet: non ocij igitur principaliter eſt Sabbatum, ſed cognitionis & propitiationis, & feriationis ab omni malitia: neque ocij cauſa Sabbatum dedit, ſed vt cognoſcerent ceſſationem creationis quippe, cùm præceperit Deus ad iſtum modum, dicẽs: Vt cognoſcatis, quòd in hac die requieuerit Dominus Deus veſter ab operibus, quæ cæperat facere. Volebat autem, cognitio illius creationis fine, initium quærere nouæ creaturæ. Finis igitur prioris creationis Sabbatum: ſecundæ autem creaturæ initium, Dominicus dies: in qua veterem hominem renouauit & inſtaurauit. Sicuti igitur prioribus temporibus Sabbati diem ſeruari voluit in monumentũ finis priorum: ita Dominicũ diem veneramur, vt monumentum exordij ſecundæ reparationis. Non enim aliam creaturam colendo ſuperaddidit, ſed veterem renouauit: & quam incepit facere conſummauit, eáque de cauſa in ſexto die quæ creabantur, perfecta ſunt: in ſeptimo re- D quieuit ab omnibus: Et in Euangelio dicit Chriſtus, Veni vt perficerem. Qui enim ab omnibus requieſcit, ſignificat quædã fine & conſummatione indigere, quæ ipſe veniens conſummauit. Ait enim, Opera quæ dedit mihi Pater, vt perficiã ea: itẽ, Ipſa opera quæ ego facio, teſtãtur de me. Iam imperfectum erat hoc opus: ſiquidem ex peccato Adæ moriebatur homo: cæterum, id Chriſti viuificatu integritatem ſuam recuperauit. Ideoque, quum creaturam intra ſex dies conditam renouatione interpolaſſet, diem illam huic inſtaurationi conſecratam voluit, quam in Pſalmo Spiritus prænunciat: Hæc eſt dies quam fecit Dominus. Solis enim inſtar Deus exoritur, illuſtrans vniuſcuiuſque animum. Quocirca & in ſalutifera paſſione nõ apparuit ſol, indicans finem prioris creaturæ adeſſe, & principium alterius ſuperuenire, quæ diluculum ſuum & exortum in Saluatore conſequuta eſt. Hanc cum vidiſſet Propheta, ita locutus eſt: Ecce vir oriens illi cognomen, ac rurſum: Vobis timentibus eum, exoritur ſol iuſtitiæ. Non enim omnium hæc dies eſt, ſed eorum qui mortui ſunt peccato, & viuunt

Sabbatum cur datum Eze.20.
Sabbatho vellentes ſpicas apoſtolos cur Chriſtus excuſauerit Matth.9.
Sabbato etiam circũciſionem fieri. Leuit. 23
Sabbatum quid proprie.
Sabbathum cur datum. Exod.20.
Dominicus dies ſecũdæ creaturæ initium. Simile.
Dominicũ diem ſanctificamus. cur. Ioan.5
Ibidem. Homo propter peccatum Adæ imperfectus remanſit vſque ad paſſionem Chriſti. Pſal.117
Sol non apparuit in die paſſionis chriſti, cur. Zach.6.
Dominicus dies quibus oritur.

A Deo. Ideo enim in octauo die circumcidi à lege imperatum fuit, neque id vnquam violabatur, quo ſchemate innuebatur renaſcentia omnium poſt ſeptimum diem. Nam circumciſio nihil denotabat niſi depoſitionem exuuiáſque detractæ natiuitatis. Eum enim qui ſexto die mortuus eſt exuimus, & renouamur Dominica die, cum antiquus ille exutus, regeneratio- *Circumciſio quid portendebat & cur octauo die indicta fuerit.*
nem reſurrectione acceperit. Hoc enim Paulus ad Coloſſenſes loquitur: In quo circumciſi eſtis circunciſione non manufacta, in expoliatione carnis, in circumciſione Chriſti, cui conſepulti eſtis in Baptiſmate ad infernum, in quo & reſurrexiſtis: Nam circumciſio figura erat exuuiarum, quæ per baptiſmum deponuntur, illámque in membris genitalibus iuſſit fieri, vt enim aduerterent circumciſi, circumciſionem ſignum eſſe exuendæ vetuſtatis. Abraham enim, vbi Deo crediderat, circumciſionem recepit pro nota inſignibúſque eius regeneratio- *Col.2.*
nis, quæ per Baptiſmum conficitur. Quapropter, vbi venerat res quæ figura denotabatur, nota ipſa figuráque intercidit & conquieuit. Circumciſio enim nota erat, lauacrum autem rege- *Circunciſionem fuiſſe notam baptiſmi.*
nerationis idipſum eſt quod denotabatur. Veteri enim homine in totum exuto, ſuperflua erat nota illa, quæ ex parte rei adumbrationem præ ſe ferebat: & vt Dominica dies quæ initialis *Simile.*
B eſt nouæ creaturæ Sabbatiſmum finit: ita eadem illa regenerato homine in ocium, dedit circunciſionem. Vtrumque enim in octauo perfectum fuit, & initium creationis, & hominis re- *Dominicus dies ſabbato finem impoſuit.*
generatio. Ideóque octauo Sabbatum diſſoluit, & non Sabbatum octauum: ſiquidem in Sabbato circumcidebatur homo, & in Sabbato non habebat circumciſio vllas ferias: nam octaua, quæ initialis erat reparationis ſiue recreationis, finem ceſſationémque intulit priori: arbitror autem circumciſionem ideo datam eſſe. Ex eo enim quod Adamo dictum fuit: Terra es, *Circunciſio data cur.*
& in terram reuerteris, & quia propterea corpus moriebatur & interibat, inde eſt, quòd partẽ *Gen.3.*
corporis, cámque corporis procreatricem, iuſſi ſunt mulctare. Atque ita iam antea didiſcere totum corpus exuendum eſſe, vt exuto eo quod damnatum erat, ſeruari poſſent. Et ſicuti ſacrificia vmbræ erant rerum futurarum, ita circumciſio particularis, totius hominis circumcidendi adumbratio delineatioque fuit. Illud autem in Ioſue ſcriptura clarè demonſtrat: Ieſu enim Naue ad imperium Dei populum circumcidente in Galgalis vltra Iordanem, locutus *Simile.*
eſt ei Dominus: Hodierna die abſtuli opprobrium Ægypti à vobis, & vocauit (inquit) nomen *Ioſue 5.*
C loci illius Galgala. Igitur circumciſio, ablatio eſt, Ægyptiacæ generationis, quum præputium character ſit Ægyptiaci habitus, eiúſque nationis inſigne. Hoc (inquit) abſtulit Deus, ne vlterius veluti in Ægypto nati, ſeruitia haberentur: ſed terræ repromiſſionis filij indigenæque exiſtimarentur, in quam illos Dominus induxit. Rebus autem ita conſtitutis, videtur in totum circumciſio data eſſe, vt auferatur vituperium terreni ſtemmatis ab Abrahamitis, quo in poſterum non obnoxij ſimus huic maledicto, Terra es, & in terram reuerteris. Ablatum eſt enim *Gen.3.*
opprobrium delicti. Id autem tum factum eſt ad figuram eius Baptiſmatis, quod in Chriſto *Cæremoniæ circunciſionis ceu circunciſio ipſa nihil aliud quã Baptiſmi typus.*
perficitur: tunc enim ex parte fiebat, vtpote ad vmbram: nunc autem, ſicuti Apoſtolus ait, terrenam originem exuentes, per lauacrum Baptiſmi regeneramur, ne vlterius pro ratione priorum natalium morte oppetamus, ſed circumciſione ea qua corpus exuitur, quæ non niſi lauacro Baptiſmatis conficitur, viueremus. Quemadmodum autem dixit Dominus Ioſue, Abſtuli vituperium Ægypti hodierna die à vobis: ita multo magis dici poterit vnicuique eorum, qui baptizantur: In hac die abſtuli conuicium terrenæ regenerationis, & opprobrium corruptionis mortis à te in hoc ipſo die. *Ioſue.5. Simile.*

Hæc per compendium è ſuperioribus deſcripta ſunt contra eos, qui dicunt Spiritum
D ſanctum creaturam eſſe.

EGO quidem arbitrabar etiam vel ita pauca ſcripſiſſe, meãq; imbecillitatem accuſabam, qui non tantum potuerim ſcribere, quantum aliis permiſſum eſt dicere, idq; contra eos, qui impie ſentiũt de Spiritu ſancto. Cæterũ, quia, vt ſcribis, nonnulli fratrum poſtulauerũt, vt iſta concidere in compendium, quo in prõptu eſſet, quibus paucis reſponderent eis, qui interrogant de Fide noſtra, & vt refutarent impie ſentientes: feci illud audacter bona conſciẽtia, & caſpe nixus, vt ſi quid in iſtis omiſſum eſſet, tu adimpleres. Ariani ſiquidẽ in ſe conuerſi, & in vnũ coacti, quod perinde eſt ac ſi foris verſarẽtur, more Saducæorũ humanis ratiocinationib⁹ diuinam ſcripturã excipiunt & cauillantur. Audientes enim ſapientiã, & ſplendorem, & Ver- *Humanis rationibus ſcripturam ſacram metiuntur Ariani.*
bum filiũ Patris exiſtere, pro conſuetudine ſua dicunt. Quomodo hoc poterit eſſe? Quaſi eſſe non poterit, quod ipſi nequeũt intelligere. Reſtat igitur, vt ſimili modo de vniuerſitate diſceptent: Ecquónam modo potuit rerum natura, cum aliquando non exiſterer, extitiſſe? Aut quomodo poteſt puluis terræ deformari in rationalem hominem? aut quomodo poteſt, quod corruptibile eſt, incorruptibile fieri? Aut quomodo terra ſuper mare fundata eſt? aut quo-

modo eam ſuper flumina præparauit Deus? Reſtátque vt addant tandem, ſibíque ita loquã- A
tur: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Vt ſcilicet, ipſis corruptis, vna corrumpatur inſania hæreſeos Arianæ. Eſt igitur letalis peſtilénſque iſtiuſmodi ſententia. Veritatis
Propoſitio, Quod ſcilicet filius ſit patri coæternus & conſubſtantialis. contrà ſermo, de quo illos decuit cogitare, ad iſtum modum ſe habet. Si fons, & Lux, & Pater eſt Deus, nefarium dictu eſt, Fontem exaruiſſe, lucem ſine ſplendore, Deum ſine Verbo, aut Ratione fuiſſe, ne Deus inſipiens, aut irrationalis, aut lucis expers habeatur. Cum igitur æternus ſit pater, neceſſum eſt, & filium æternum eſſe. Quæ enim in Patre intelligimus, ea in filio eſſe dubitandum non eſt, loquente ipſo Domino: Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt, & omnia mea ſunt patris. Æuiternus igitur Pater eſt, æuiternus eſt filius: per eum enim æuum & ſecula condita ſunt, qui eſt Deus in omnibus benedictus in ſecula, Amen, vt inquit Paulus. Neutiquam fas eſt dicere de Patre, Fuit quando non erat. Omnipotens Pater eſt, omnipotens Filius eſt, atteſtante Ioanne: Qui eſt, qui erat, qui venturus eſt, qui omnipotens eſt. Lux eſt pater, iubar radiúſque Filius, & lux vera: verus Deus Pater, verus Deus Filius. Ita enim à Ioanne ſcriptum eſt: Sumus in vero filio Ieſu Chriſto. Hic eſt verus Deus & vita æterna, & in ſumma, nihil eſt ex eis, quæ habet pater, quod non ſit filij. Ideóque Filius in Patre, & Pater in Filio: quia quæ Patris ſunt, eadem ſunt in filio: ac vice verſa, ea quæ in patre intelliguntur, B
Filij ſunt. Ita interpretandum eſt dictum illud: Ego & Pater vnum ſumus: quandoquidem nõ alia in hoc, alia in illo, ſed quæ in patre ſunt, eadem ſunt in Filio. Et quæ vides in patre, eadem vides in Filio. Probéque intelligitur & illud: Qui me vidit, vidit patrem. Rebus igitur ita demonſtratis, impius ſermo eſt, creaturam eſſe Filium. Cogetur enim idem ille dicere, fontem ipſum ſcaturire ſapientiam, quæ creatura ſit, & Verbum eſſe creatitium, in quo tamen omnia ſunt patris, alioqui etiam vel hinc deprehendas quàm ſit friuola & nugax hæreſis Arianorum, quibus ſimiles exiſtimus, ſiquidem iidem identitate natutæ conuenimus, & homuſij ſumus. Certe, homines qui ſimiles inter ſe ſunt, quum ſint eadem natura coniuncti, homuſij, hoc eſt, eiuſdem ſuſtbſtantiæ cenſeri debent. Eadem enim in hominibus mutabilitas, mortalitas, eadem origo, qua ex nihilo prodierunt. Angeli quoque inter ſe generis ratione, & cætera omnia cognata ſunt, & eiuſdem naturæ. Quapropter, ſi interrogent curioſi iſti, an ſit Filio aliqua ſimilitudo cum rebus creatis, aut ea quę in Filio ſunt, reperiri queant in rebus conditis, quo occaſionem habeant calumniandi Filium Dei creaturam eſſe. Cæterum, nihil tale vnquam inuenerint iſti ad omnia temerarij, & in omni religione errabũdi. Inter creata nihil eſt omC
nipotens, & nihil ſub alterius potentia detinetur: Quippe quum ſingula ipſius ſint. Cæli enim enarrant gloriam Dei, terra autem Domini eſt, & plenitudo eius. Mare vidit & fugit, omniáque ſunt mancipia conditoris ſui, facientia verbum eius, & obedientia mandato eius. Filius contra omnipotens eſt, vt Pater, & hoc ipſum ſcriptum eſt & demonſtratum. Rurſum in creatis nihil eſt immutabile natura, quippe cum Angeli quidam non ſeruauerint ſuum ordinem, & ſtellæ non habeantur puræ coram eo, & diabolus ceciderit è cælo: Adam autem præuaricatus ſit, omniáque alterentur. Filius contra, inalterabilis eſt & immutabilis vt Pater, & hoc Paulus ſubindicauit, verba Dauidis in hoc ipſum mutuatus, Tu Domine in initio terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli: Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes quaſi veſtimentum veteraſcent: & quaſi amictum conuolues eos, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Ieſus Chriſtus heri & hodie idem & in ſecula. Ediuerſo, omnia creata quum non eſſent, creata ſunt: Terra quum nulla eſſet, condita eſt. Et ab eo ea quæ non ſunt, tanquam quæ ſunt, vocantur. Et quia opera ſunt creaturæ, ideo initium exiſtendi oriuntur. Initio enim fecit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt. Et, Manus D
mea fecit hæc omnia, filius autem, quia ipſa eſſentia eſt, ſuper omnia Deus eſt: non aliter quàm Pater, & hoc ipſum ita eſſe demonſtratum eſt: Eundémque non factum eſſe, ſed facere: non creatum, ſed creare, & Patris ſui opera operari. Per eum enim ſecula condita ſunt, & omnia per eum facta ſunt, & ſine eo factum eſt nihil. Vt autem Apoſtolus demonſtrat: Ipſe in principio fundauit terram: & opera manuum eius ſunt cæli. Ac rurſum, nihil creaturarum ex natura Deus eſt: ſed vnumquodque ex rebus conditis, hoc ipſum quod factum eſt, nomine ſuo appellatur, hoc enim, cælum dicitur, iſta, terra: illa luminaria, hæ ſtellæ, maria, abyſſus, quadrupedia, homo, & ante homines Angeli, Archangeli, Cherubin, Seraphin, Poteſtates, Principes, Virtutes, Dominationes, paradiſus, & ita ſingula in ſuo ordine & vocabulo permanent. Quòd ſi ex iſtis nonnulli dij appellati ſunt, id non factum ratione naturæ ipſorum, ſed ex communicatione Verbi. Ita enim ipſe locutus eſt: Si illos Deos appellauit ad quos ſermo Dei factus eſt: Atque inde eſt, quòd, quum natura Dij non ſint, vbi ſeſe in peius mutarunt,

Arianorũ hæreſis friuola & nugax. *Homines homuſij.* *An creatus ris filius veniat aliquo modo comparandus.* *Pſal.8.* *Pſal.23.* *Pſal.113.* *Inter chriſtum & creaturas differentia.* *Pſal.101.* *Ioan.14.* *Gen.1.* *Eſa.66.* *Creaturæ cur dij aliquando appellatæ ſint*

A runt, hæc opprobria & conuitia audiant, Ego dixi dij eſtis, & filij Altiſſimi: vos omnes tamẽ vt homines peritis. Talis & ille fuit, qui audiit: Tu homo & non deus. Filius contra, verus eſt, vt Pater. In patre enim eſt, & pater in ipſo: & Ioannes quidem, vt docuimus, ſcripſit. Dauid item Thronus tuus Deus in ſecula ſeculorum, virga rectitudinis, virga regni tui. Et Eſaias: Laborauit Ægyptus & mercatus Æthiopum, & oriundi ex Saba, viri alti ad te tranſibunt, & ſequentur te à tergo vincti manicis, & adorabunt te, quoniam in te deus. Tu enim es Deus Iſrael, & ignorauimus. Quis autem eſt hic deus, in quo eſt deus, niſi filius ipſe? qui de ſe inquit: Ego in patre & pater in me. Quis igitur, rebus ita conſtitutis, & ad eum modum deſcriptis, non perſpicit in rebus creatis nihil ſimile habere filium? Omnia autem patris ad filium ſpectant, quia ille conſubſtantialis eſt patri. Vt enim, ſi cum rebus creatis haberet aliquam cognationem, conſubſtãtialis illis fuerit: ita alienus à creatis per ſubſtantiã remanens, proprium fuerit Verbum Patris, & alius diuerſuſque ab illis: Cæterum, quia omnia patris illi propria ſunt, conſubſtantialis eſſe Patri merito reputabitur. Ita enim Patres rem intelligentes, confeſſi ſunt in Nicæna ſynodo coeſſentialem, & ex ſubſtantia patris filium eſſe. Satis enim perſpiciebant, creatã ſubſtantiam
B nũquàm ſibi poſſe arrogare hoc dictum, Omnia quæ Pater habet, mea ſunt. Quomodo enim quæ initium exiſtendi ſortita ſunt haberent in ſe illud, qui eſt, & qui erat in æternum? Ideóque quum filius habeat hæc omnia, & quæ patris ſunt, neceſſum eſt, Filij naturam nõ creatam, ſed conſubſtantialem Patri exiſtere præſertim, quum natura illa creatitia neutiquam capax eſſe poſſit eorum, quæ propria ſunt Dei. Propria autem Dei ſunt, ex quibus cognoſcitur deus, qualia ſunt omnipotentia, ipſa eſſentia & immutabilitas, aliaque ſuperius dicta: ne conſubſtãtialis cum creaturis ſuis ipſe creator appareat ſecundum iſtos ſtultos, habeatque tantummodo ea quæ res creatæ in ſe habere poſſunt. Et ita refutaueris impietatem eorum, qui dicunt filium dei creaturam eſſe. Noſtra Fides in patrem, & filium, & Spiritum ſanctum eſt, dicente Filio ad Apoſtolos ſuos: Profecti erudite omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Dixit autem ita, vt eis quæ cognita habemus, intelligeremus ea quæ ab ipſo dicebantur. Vt igitur nunquam dixerimus patres conditores ſuorum liberorum, ſed genitores: vtque nos ex noſtris parentibus editos, nunquam appellauerimus illorum creaturas, ſed filios, & naturæ eiuſdem cum parentibus conſortes: ita ſi pater deus eſt, omnino pater eſt eius filij, qui
C ſecum eſt eiuſdem generis. Abraham certe, non cõdidit Iſaacum, ſed genuit. Sabbeleel autem & Elia nõ genuerunt, ſed fecerunt omnia opera tabernaculi. Nauiũ item cõſtructor, domúſque ædificator non gignunt, ſed faciũt, quiſque ſuum opus, iſte nauem, ille domicilium. Iſaac certe, non facit, ſed gignit Iacobum naturaliter ſibi conſubſtantialem, vt & ille Iudam ſuum. Quemadmodum igitur inſanierit, quiſquis dicat conſubſtantialem eſſe ædificatori domum & nauem fabro nauali: ita congruenter dixeris: quemlibet filium coeſſentialem patri ſuo eſſe. Si igitur pater eſt, & filius, neceſſum eſt, filium naturalem & verum eſſe, hoc eſt, coeſſentialem Patri, vt iam multis argumentis declaratum eſt. Certe, de operibus ita ſermo diuinus: Ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mãdauit, & creata ſunt: de Filio autem, Eructauit cor meum verbum bonum. Daniel porro nouerat filium dei, nouerat & opera dei, & filium quidem vidit irrorantem caminum, cum de operibus diceret, Benedicite omnia opera domini domino. Vbi cum ſingulas creaturas recenſeret, nequaquam Filium iſtis adnumerauit: cum certum haberet, eũ opus non eſſe, ſed per eum opera facta eſſe: qui vnà cum patre laudatur & ſuperexaltatur. Vt igitur per eum, prout qui ipſum cognoſcunt, reuelatur deus: ita quoque per eum benedictio,
D hymnus & gloria, & potentia Patris extollitur per eũ, & in eo, vt accepta fiat huiuſmodi laus & confeſſio, ſicuti in Scripturis proditum eſt. Ex iſtis igitur aliiſque multis declaratur demonſtraturque impius eſſe, quiſquis fabulatur dei verbum creaturam eſſe. Cæterum, quandoquidem cauſificantur & in calumniam deuocãt quod in prouerbiis ſcriptum eſt: Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua, ſecumque diſceptant, En qui creauit, ipſe quoque creatura eſt. Neceſſum eſt, vt etiam vel ex iſtis oſtendamus, quantopere oberrent ignorãtes ſcopũ ſacræ Scripturæ. Si igitur filius eſt, ne nominetur creatura: ſin autem creatura eſt, ne nominetur filius. Demonſtratũ eſt enim ſuperius quanta ſit differentia creaturæ & filij. Et quia initiatio Baptiſmi, non in nomine creatoris & creaturæ, ſed in nomine Patris & Filij obtinet, neceſſum eſt, vt dominus non dicatur creatura, ſed filius. At id non ſcriptum eſt (inquiunt) imo ſcriptum eſt quàm maxime, & neceſſum eſt ita eſſe, vt dictum eſt: ſed quod dictum bene eſt, male interpretantur hæretici. Si enim intelligerent & cognoſcerent ſtylum Chriſtianiſmi, nunquam dominum gloriæ creaturam appellarent, neque impingerent in id, quod recte ſcriptum eſt. Illi igitur non cognouerunt neque intellexerunt, ideoque vt ſcriptum eſt, in tenebris ambulant:

Pſal.81 *Pſal.144* *Eſa.45* *Ibidem.* *Ioan.14.* *Simile.* *Filius eſt coeſſentialis patri, ex decreto Nicænæ ſynodi.* *Luc.14.* *Concluſio.* *propria Dei quæ.* *Quomodo refutandi ſunt qui dicunt filium Dei creaturam eſſe.* *Marc.16* *Mat.16.* *Simile.* *Creare.* *Gignere.* *Facere.* *Simile.* *Concluſio eſt qua docet filiũ eſſe coeſſentialẽ Patri.* *Pſal.148* *Pſal.44.* *Dan.3.* *Simile.* *Prou.8* *Obiectio.* *Solutio.* *Quod dictũ eſt bene male interpretãtur hæretici.*

nobis tamen neceſſarium eſt dicere, vt illi quidem vel ex hac re ſtulti declarentur: nos autem A nõ ſupersedeamus à refellenda ipſorum impietate, forſitan & ipſi reſipuerint. Dogma igitur ſtyluſque fidei in Chriſto, talis eſt, filium dei verbum, Deum eſſe. In principio enim erat verbum: & Deus erat verbum, Sapientiam quoque & Potentiam Patris eſſe, Chriſtus enim Dei virtus, & dei ſapientia: eundemque ſub conſummationem ſeculorum, hominem factum eſſe propter noſtram ſalutem. Ioannes enim inquit: In principio erat verbum, &, Verbum caro factum eſt, quod idem eſt, ac ſi diceret, homo factum eſt: Et dominus de ſeipſo dixit, Cur quæritis me interficere hominem qui vobis veritatem locutus ſum? Et Paulus ait, Vnus deus, & vnus mediator dei & hominum, homo IeſusChriſtus. Homo autem factus, humaniratis negotia adminiſtrauit, in fugamque egit & profligauit mortem nobis infeſtã: ſedetque nunc in dextera Patris, cum in patre ſit, & Pater in ipſo, vt fuit ſemper in perpetuum: hoc igitur dogma, phraſiſque eſt Apoſtolorum, eáque à patribus recepta eſt. Oportet autem, quiſquis in poſterũ Scripturas leget, diligenter examinare & diſtinguere, quando de diuinitate Verbi mentio fiat & quando de illius humanis negotiis, ne alia pro aliis ſentientes, offendamus itidem vt Ariani Sicut igitur illum Verbum eſſe agnoſcimus, ita quoque agnouerimus per eum omnia facta eſſe, & ſine eo factum eſſe nihil: & verbo domini cælos firmatos eſſe: & quod emittit verbum ſuũ B & ſanabit eos. Sapientiam autem illum deprehendimus eſſe, eò quòd in ſapientia Deus fundauerit terram, & pater in Sapientia omnia fecerit. Itidem qui illum Deum ſcimus, credimus ipſum eſſe Chriſtum: Thronus enim tuus (inquit Dauid) in ſecula ſeculorum, & reliqua. Eſaias item ſpiritus domini ſuper me, eò quòd vnxerit me. Petrus quoque itidem profeſſus eſt: Tu es Chriſtus filius dei viuentis. Vt igitur iſta cognouimus: ita quoque cognitum habemus, illum hominem eſſe factum, & humana quæ de eo recenſentur, inficias non imus, qualia ſunt eſurire, ſitire, lachrymari, dormire, ac tãdem pro nobis & crucem & mortem ſuſcepiſſe. Hæc enim omnia de eo ſcripta ſunt: ita quoque hoc verbum (creauit me) quod in homines competit, noluit occultare Scriptura, ſed expreſſit. Creati enim & facti ſumus, qui humana natura prædi-ti ſumus. Cæterum, ſicuti audientes eum eſurire & reliqua huiuſmodi, non inficiamur eius diuinitatem: ita quoque audientes illud dictum (creauit me) bono conſequio in memoriam redierimus, quod, quum ipſe qui deus eſt, refertur creatus, eum eatenus creatum eſſe dicamus quatenus homo ſit factus. Hominum enim proprium eſt creari. Sicuti autem ſuperiora dicta de eſuriendo, rebuſque ſimilibus: ita quoque iſtud probe dictum male ab illis intelligitur: Lo-C quor autem de die illa & hora, quam nemo cognitam habet neque Angeli, neque filius. Illi enim arbitrantur, eò quod additum ſit, neque filius, ignorare filium, ac proinde creaturam eſſe. Minime gentium id verum, apageſis. Nam quemadmodum loquendo hæc verba (creauit me) humanitus loquutus eſt, cauſaque, cur ita verba conceperit, proba & recta: poſtquam enim homo factus eſſet, ſicuti ſcriptũ eſt, quæ propria ſunt hominis, ſibi deſumpſit, vt eſt ignorare, eſurire, aliáque eius generis. Iam, qui cauſam non perſpiciunt, audiant tandẽ & diſcant, ideo dominum ignorantiam hominum in ſuo corpore geſtaſſe, vt humanitatem liberatam ab omnibus illis malis, defecatamque ac proinde perfectam & ſanctam, Patri ſuo repræſentaret. Quid igitur deinceps cauſæ inuenerint Ariani? aut quibus commẽtis iam deinde obganniant quum deprehenſi ſint non intelligere hanc ſententiam: dominus creauit me? certum enim eſt, eos non percipere quid ſibi hoc velit: De illa die & hora quam ne filius quidẽ nouit. Nam ſicuti loquendo (creauit me) humanitatem ſignificat, eò quòd homo factus ſit & creatus: ita loquẽdo (Ego & pater vnum ſumus: &, Qui vidit me, vidit patrem: &, Ego in patre, & Pater in me) æternitatem & coeſſentiam ſuam cum Patre declarat. Ita quoque cum ait: Nullus id norit ne D filius quidem, vt homo loquitur: Hominum eſt enim proprium, ignorare. Porro, quum dicit, Nullus nouit Patrem niſi Filius. neque filium niſi Pater, ſi ergo Patrem nouit, multo magis nouerit res Creatas. Diſcipuli igitur dixerunt domino, Nunc ſcimus quod noueris omnia, ex quibus liquet, nihil eſſe quod ignoret. Quum Verbum ipſe ſit, per quem omnia facta ſunt: & in hoc cumulo vniuerſitatis quum dies illa comprehendatur, fieri non poteſt, vt qui ipſam horã conſummationis decernat, eam ipſam ignotam habeat, etiamſi Ariani veritatis ignari, ſexcenties rumpantur.

Quod filius dei deus ſit *Ioan.1*

Ibidem. *Ioan.8* *1.Tim.2* *Doctrinæ.*

Exhortatio ad ſacra ſcripturæ lectores. *Simile.* *Ioan.1.* *Pſal.32* *pſal.106* *Eſa.144* *Eſa.61* *Matth.16.* *Simile.*

Quid credẽdum ſit de Chriſto *Similia de diuinitate & humanitate Chriſti*

Marc.13.

Nota.

Ioan.10.

Ioan.14 *Ibidem.*

Luc.10.

Ioan.14.

Operum D. ATHANASII Archiepiſcopi Alexandriæ, Primi TOMI FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, TOMVS SECVNDVS.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ AD IMPERATOREM CONSTANTIVM, APOLOGIA.

B QVVM multis iam annis ſciam te Chriſtianum & retro à maioribus vſque Dei ſtudioſum, non poſſum nõ bono eſſe animo ad me tibi excuſandum. Siquidem beati Pauli verbis vtẽs, illum apud te meũ interceſſorem facio, quũ ſciam & illum veritatis præconem, & te eius verborum diligentem auſcultatorẽ religioſiſſime Auguſte. De rebus igitur Eccleſiaſticis, & de impotentia & factionibus aduerſariorum contra me, tot Epiſcoporum ſcripta abunde pro teſtimonio apud tuam pietatem fuerint, ſatis etiam Vrſacij & Valentis pœnitentia oſtendere poterit, nihil in omnibus, quibus me impetiuerunt, veri fuiſſe. Quid enim tantum alij pro teſtimonio dicere poterant, quantum iſti ſuis ſcriptis confitentur? dum aiunt: Mentiti ſumus, finximus, & omnia quæ Athanaſio obiecta fuere, calumnia ſcatent, nec leue momentum documenti, ſi dignaberis audire, quòd præſentibus nobis nihil docere potuere accuſatores Macarij Presbyteri, abſentibus autẽ nobis id egerint, quod libuit. Cuiuſmodi acta primum diuinæ, deinde veſtræ leges nullum robur habere definiũt. Iam iſthinc tua pietas veritati dedita, ac religioſa ſatis perſpicit nos liberos eſſe ab omni ſuſpicione, & aduerſarios noſtros calumniatores eſſe. De mea autem in te maledicentia, qua vſum me fingunt apud piiſſimũ Auguſtum beatæ & æternæ memoriæ Cõſtantẽ: id enim ab inimicis & iactitatur & ſcribitur, primarum calumniarum falſitas huius quoque rei vanitatem facile coarguerit, Nam ſi alij C criminatores eſſent, cõtrouerſioſa aliquo modo ea cauſa videri poſſet, & opus eſſet plurimis documẽtis, & corã in faciẽ refutationibus: Iam quũ iidem illi qui priora finxerunt, hæc quoq; cõminiſcantur, quî (quæſo) fieri poſſet, vt non ab iiſdẽ eandem & iſthic vanitatẽ expectes? Ideóque in abſentẽ deblaterant, ſperãtes ſe ita tuæ pietati obrepere poſſe, ſed fruſtra: Nõ enim ita iis aurẽ præbuiſti, vt ſperabant, ſed pro tua mãſuetudine dediſti & nobis locum vicemque reſpondendi. Te enim non ſtatim commotum fuiſſe, nec eueſtigio ſupplicium poſtulaſſe, ſignũ fuit euidentiſſimum, vt iuſtum Imperatorem decet, nihil æque te expectare, quàm delati hominis defenſionem. Ergo ſi eam nunc dignaberis audire, confido fore vt etiam hac in parte eorum temeritatem condemnes, & contemptum Dei præcipientis, ne falſum quid ex ore tuo regi loquaris. Pudet reuera etiam vel diluendo de iſta re mentionem facere, de qua ne accuſator quidem ſuſtinuit verba facere, dum adhuc præſentes eſſemus, vtpote qui ſciat ſe falſum dicere. Non inſanio ego, non mente captus ſum, vt vel cogitaſſe vnquam me tale quid ſuſpiceris. Quapropter ne aliis quidem percunctantibus reſpondere velim, ne iterum, dum excuſo me, illi qui audiunt, animi pendeant. Tuæ autem pietati magna & clara voce reſpondeo, manúD que extenſa, quod didici ab Apoſtolo, Deum in meam ipſius animam teſtor, & vt ſcribitur in libris Regum, iuſiurandum concipio: Teſtis ſit dominus, & teſtis ſit Chriſtus eius, ſinas (quæſo) me loqui, nunquam in malum tui mentionem feci, apud fratrem tuum beatæ memoriæ Conſtantem piiſſimum Auguſtũ, neque illum aduerſum te irritaui, vt calumniantur iſti, imo contra, ſi quando eum conuenirem, mentionẽ ipſe faciebat de tua humanitate, quod etiam tum contigit quum Thalaſſus veniebat Pitybionem, & nos commoraremur Aquileiæ. Deus conſcius eſt, quàm ego ibi tuæ pietatis meminerim, & quæ ego per id temporis loquutus fuerim, Deus tuæ aliquando menti reuelabit: vt cognoſcas ſycophantias meorum apud te calumniatorum. Sine (quæſo) me iſta loqui humaniſſime Auguſte, plurimámque mihi hac in parte veniam concede. Non ita facilis erat, non ita obuias aures habuit cultor ille numinis Cõſtans, neque ego apud eum tantus, vt de iſtiuſmodi rebus verba fuiſſem auſus facere, & fratrẽ obtrectare, & de Imperatore apud Imperatorem criminoſe loqui. Nõ inſanio Imperator, neque immemor ſum diuinæ vocis ita loquẽtis: Et in cõſcientia tua regẽ ne execreris, & in receſſibus cubiculi tui ne obtrectaueris opulẽto, quoniã volucres cæli auferẽt vocem tuam, & ala-

Verſacius et Valens pœnitentiam egerunt, quòd D. Athanaſium falſo accuſaſſent.

Macarius presbyter falſo accuſatus.

Extenſa manu iurat Athanaſius Accuſatio prima quæ Thalaſſus.

Dantibus non detrahendum.

tus renunciabit sermonem tuum. Quod si ea quæ de vobis regibus secreto dicuntur, latebras ad celandum non habent, qui (quæso) credibile est præsente Imperatore, & tot in orbem circunstantibus, me male de te loquutum fuisse? Nunquam sine comitibus aut arbitris fratrem tuum vidi, neque ille vnquam mecum solus cum solo verba miscuit, sed semper cum Episcopo eius loci vbi agebat, aliisque qui ibi aderant, ad colloquium intraui, simul cum illis eumvidi, simul cum illis ab eius conspectu recessi. Huius rei testis est Fortunatianus Aquileiæ Episcopus, & plenam eius rei historiam pater Osius docere posset. Crispinus item Patauij Episcopus, Lucillus Veronæ, & Dionysius Leidæ, & Vincētius Campaniæ, & quia defuncti sunt Maximinus Treueris, & Protasius Mediolani præsules, Eugeniusque qui magister erat, testes citari possunt: Hic enim ante ostium stabat, audiebatque & nostras tum postulationes, & quid vicissim ab illo responderetur. Hæc quidem sufficiunt pro demonstratione, sed tamen (quæso) admittas, vt referā omnia colloquia meæ profectionis: vt inde cognoscas, quam temere traducar. Profectus sum Alexandria, nō ad castra fratris tui, aut alium quempiam, sed Romam duraxat, me meáque Ecclesiæ commendaturus. Ea enim mihi vnica cura fuit, quo tempore multus eram in synaxibus celebrandis, nec vnquam fratri tuo scripsi: nisi vbi Eusebiani calumnias de me literas ad eum misissent, necessumque erat, vt me etiam tum, quum adhuc Alexandriæ agerem, excusarem, iterumque ad eum scripsi, quum mihi mandasset vt tabulas sacrarū literarum conficerem, quas confectas ad eum misi. Oportet enim eum qui se defendit, vera dicere, præsertim apud tuam Maiestatem. Post triennium, quarto denique anno literis iussit vt ad se venirem. Agebat autem per id tempus Mediolani. Sciscitabar quid causæ esset, cur euocaret, quippe ignarus omnium, testis mihi deus est. Comperiebam autem quosdam Episcopos, qui eo profecti erant, precibus ab eo postulasse, vt tuæ pietati de synodo faciēda scriberet: crede mihi imperator, res ita acta est, vt dico, & nihil mentior. Quum igitur venissem Mediolanum, expertus sum illius mirificam humanitatem, dum & me suis oculis dignatur, verbisq; indicat se ad te de celebrando concilio literas misisse: idem me rursus agentem in suburbio, in Gallias euocauit, eo enim pater Osius concesserat, vt inde ad Sardicense concilium proficiscemur. Post concilium vero Naissi mihi commoranti denuo ab eodem scribitur. Confecto igitur itinere, per reliquum tempus Aquileiæ hæsi: vbi me literæ tuæ pietatis deprehenderunt inde rursus à beatæ memoriæ viro euocatus, in Gallias profectus sum, atque ita perueni ad tuā Maiestatem. Quo igitur loco aut quo denique tempore accusator dicere poterit, me de te male loquutum fuisse? aut quo præsente istis verbis, quæ mihi affingit, debacchatus sum, aut quē sibi habet in hac calumnia subscriptorem aut testem? quod oculis deprehenderat, id illi dicendum fuit, quemadmodum Sacra Scriptura præcipit. Nunquam ille testem inuenerit, rerum earum quæ factæ non sunt: Ego autem falsum non dico, qui pariter cum ipsa veritate tuā quoque pietatem testem habeo. Obsecro te (noui vim memoriæ tuæ) reminiscere eorum verborum quæ tecum habui, quum dignatus esses me sub tuum conspectum venire, primum Viminiaci, iterum Cæsareæ, quæ est in Cappadocia, tertio Antiochiæ, an vel tum de Eusebio, quanquam vexatore meo acerbissimo, quicquam sinistri dixerim, an cuiquam eorum, qui mihi iniurias fecere, asperius locutus sim? Si igitur iis, contra quos mihi pro defensione dicēdum erat non maledixerim, quæ illa fuisset mea insania, imperatori apud imperatorem obtrectare: & fratrem cum fratre collidere? Obsecro te, iube vt me vel in præsentia reum peragant, vel eos calumniarum condemna, imitareque Dauidem ita loquentem, Detrahentem clanculum proximo suo, hunc persequebar. Nam quantum ad illos pertinet, cædem fecere: * os enim quod mentitur, occidit animam, nisi tua mansuetudo obstitisset, quæ libertatem defensioni meæ tribuit ad conuincendas vitilitigatorum sycophantias. Hactenus igitur de piissimo & beatæ memoriæ fratre tuo dicta fuerint, vnde tu pro sapientia diuinitus tibi donata, multa ex paucis colligere potes, & cognoscere commentum istius criminatoris. De secūda autem calumnia, quòd scripserim tyranno (nam ne nomen quidem eius effari velim) obtestor te, vt per quos tibi videbitur, rem exquiras, causamque cognoscas. Nam magnitudo calumniæ sensus meos obstupefacit, & perplexum attonitumque reddit. Crede mihi religiosissime princeps, sæpe mecum perpendi, an credibile esset quenquam ita insanire, vt talia mentiri nihil vereretur. Cæterum quia apud Arianos & hoc quoque iactatum est, illique gloriantur antigraphum Epistolæ meæ se habere, maiorem in modum obstupui, & noctes insomnes ducens, cum aduersariis meis veluti præsentibus depugnabam, ac de repente in ingentem clamorem & has preces erupi, optabámque cū gemitu & lachrymis, vt quamprimū propitias tuas aures adipiscerer, quas cū per Dei gratiam adeptus sim, ecce denuo hęsito, quod initium meæ responsionis faciam. Quotiescunque

D. Athanasii testes.

Peregrinatio Athanasii ab Alexandria Romam.

Athanasii cura vnica in synaxib⁹ celebrandis

Defensor ē vera dicere oportet.

Mediolanū venit athanasius cur.

Confutatio aduersariorum.

Vbi primū Constātius Athanasiū viderit.

Athanasii postulatio. Psal. 100 Sap. 1

Accusatio secunda aduersus Athanasium.

A cunque enim loqui meditor, ipsius rei prodigio & horrore impedior. Nam de fratre tuo beatæ memoriæ aliqua fingendi verisimiliter occasio calumniatoribus suppetebat, tum quod ille mei conspectum cupiebat, tum quod de me tibi dignatus sit scribere. His accedit, quod nos præsentes honore prosequebatur, & absentes accersebat. Diabolum autem Magnentium (testis est mihi deus & Christus eius) neque noui, neque quicquam de illo compertum habui. Quæ igitur causa me incognitum ad ignotum propulit, aut quæ denique occasio pertraxit, vt ad talem hominem literas mitterem? quod initium epistolæ, si ei scribere libuisset, sumendū fuerat? illudne scilicet, bene eum & recte fecisse, quod virum apud quem in honore & precio eram, cuiusque beneficiorum nunquam obliuisci poteram, occidisset: méque proinde eum, quòd notos meos, Christianosque homines & fidelissimos hac luce spoliasset? an quod hospites meos Romæ, qui me multa & vera benevolentia tractauerant, occidit, an quod beatam materteram tuam iure meritoque à bonis moribus Eutropium dictam, & Abucreon synceriſſimum hominem, & sperantium fidelissimum, aliosque complures peremisset? Quid? an non furiosum id in suspicionem cogitationemue aduersario meo venire? Quæ enim mihi fiB ducia in Magnētio fuisset, aut quam benevolentiam certam firmamque in Domini sui parricida, in amicos tam perfido, in violandis iuramentis tam irreligioso, & in magis, incantatoribusque contra Dei iudicium fouendis conscelerato, mihi polliceri potuissem? quid illius mihi in mentem venire potuit, quod hominis mores mihi commendasset? cuius furor & crudelitas non me solum, sed vniuersum istic terrarum orbem, luctu, calamitatibusque impleuit. Credo magnam scilicet & multam illam gratiam debebam, quòd piæ memoriæ tuum fratrem, cuius donariis Ecclesiæ plenæ sunt, ipse eius Legatus occiderit, nihil eam necessitudinem, quum ante oculos versaretur, reueritus, nihilque gratiā beato tuo fratri in baptismate donatam respiciens, veluti Dæmon & furia infernalis in eum insiluit. Atque ita sanctissimus ille vir martyrium assecutus est. Ille contrà iam inde quasi in nexu esset ad similitudinem Cain, cum gemitu & trepidatione fugiebat, vt Iudam postea eodem mortis genere imitaretur, sibique ipse carnifex factus duplex supplicium, & hic, & in iudicio futuro irrogauit. Talíne monstro me amicum posse fieri calumniator putat? vel potius quum nihil tale putet, odia mei tam incredibilia fingit, qui minime ignorat se falsum dicere? Vellem autem hunc hominem, quisquis is est, hic C in præsentia adesse, vt delato iuramento, sub attestatione veritatis ab eo sciscitarer. Quæ enim ita dici audirique volumus, quasi Deo præsente, ea sub hac formula iurisiurandi nos Christiani homines concipere solemus, iuberemque illum pronunciare, vter nostrum magis lætabatur de incolumitate beatæ memoriæ Constantis. Cæterum, cuius in ea parte vota maiora fuere, prima calumnia satis ostēdit, neminemque mortalium latere potest. Alterutrum certe necesse est, vt aut ipse sciat neminem, mecum eiusdem animi, quíue itidem, vt ego, affectus sit, & beatum Constantem diligat, Constantis hosti amicum potuisse fieri: aut si ipse aliter affectus est, aliterque sentit, vereor ne quæ odio infestus in Constantem meditatus est, ea mihi affinxerit. Ego igitur admiratione prodigioque calumniæ perculsus hæsito, quid oporteat respondere meque in mille mortes cōdemno, si vel suspicio talis de me vspiam fuerit, tibique veritatis studiosissime Imperator bona cum fiducia meæ innocentiæ author, adhortatorque sum quemadmodum iam dixi, vt rem exquiras, maxime cum eorum testimonio vti possis, qui à Maxentio aliquando pro legatis ad te missi fuere: sunt autem illi, Seruatius, & Maximus Episcopi, vna cū suis, & Clemens, & Valens. Sciscitare, quæso, num literas ad me deportauerint: hæ enim mihi D occasionem dedissent ad eum rescribendi, Quòd si nec ille mihi scripsit, nec me cognitum habebat, quid causę fuit vt ad eum scriberem, quem ignorabam? Quære item visis comitibus Clementis, quam mentionem fecerim de beatæ memoriæ Constante, & quantopere, vt scripsi tū est, lacrymis meis vestimenta mea lauerim, dū animo meo succurrebat humanitas eius videri, & quantopere mentem suam Christi amori addixerat. Sciscitare item quantopere ego certior de illius belluæ immanitate factus, quum Valentem per Lybiam decursantem viderem, exhorruerim, ne eadem scelera moliretur, & vt latro trucidaret, quotquot beatum Constantē amore, memoriaque complecterentur: qua in re me nemini secūdum facio. In hoc metu quū essem, talesque animos in illis suspicarer, pro te scilicet preces non fudi, & illum sicarium in amoribus habui, aduersum te autem & fratrem, & vindicem mactati Constantis male odioseque afficiebar, sceleraque nefarij hominis dulci recordatione repetebam, tuæ autem beneficentiæ obliuionem induebam, quum eandem erga me etiam post mortem fratris tui futuram esse, qualis olim erat, eo adhuc viuente tuis ipsemet literis declarasti. Age, quæso, quibus oculis aut homicidam cum cruentum adspicere potuissem? aut non fratris tui imaginem, dum

Diabolus Magnentij Absurda.

Magnentij crudelitas & perfidia Eutropium Constantij materter a.

Constans imperator à Magnentio interfectus Constans martyr.

Iurare solebant in testimonium vocati.

Seruatius & Maximus episcopi.

Constante mortuo planxit Athanasius.

Fratres fratribus mutua sunt specula.

pro salute tua vota facio, contemplari? Mutua enim fratres fratribus ob naturæ affinita- A
tem specula sunt, inuicemque similitudine referunt. Quapropter dum te contemplatus fuis-
sem in illo, illumque in te in tui similitudine agnouissem, qui fieri potuisset, vt illi maledicere
sustinerem, aut hosti illius literas mittere, ac non potius pro tua salute voces precesque funde-
re, quod & feci. Huius rei testis est: primum Dominus, qui exaudiuit te, & largitus est tibi inte
grum à maioribus tuis relictum imperium, testesque sunt, qui tum adfuerũt, Fœliciſſimus dux
Ægypti, Ruffinus item & Stephanus, quorum ille Catholicus, iste autẽ ibidem magister erat,

Pro Constãtio de precatus est Athanasius.

& Asterius comes, & Palladius tum Palatij magister, Antiochus & Euagrius, Præfecti sérico-
tum. Nihil aliud enim dixi, quàm precemur pro salute religioſiſſimi Imperatoris Constantij,
& statim vniuersus populus vna voce acclamauit, Christe auxiliare Constantio, & magna cũ
perseuerantia has preces continuauit. Me igitur, neque illis literas dedisse, aut ab eo accepisse,
Deum & huius Verbum vnicum filium Dominum nostrum iesum Christum in testem vo-
co. Iam mihi, quæso, cõcede, vt ex obtrectatore meo paucis sciſciter, vnde ad id deuenit vt di-

Falsarij nõ desunt.

cat se meæ epistolæ exemplar habere. Ad hoc nimirum spatis rumoribus Ariani laborauerũt. B
Iam, vt etiam si literas exhibeat nostris consimiles, non propterea statim rem certam & explo
ratam habet, quasi desint falsarij, qui etiam vestram Imperatorum manum sæpe imitati sunt,
neque similitudo picturæ scriptus authoritatem prębet, nisi ij qui hoc genere characterum vti
solẽt, testimonio suo scriptis adstipulati fuerint. Hoc rursum ex criminatoribus quærere opta-

Scriptores habuit Athanasius.

rim, quis ipsis istam epistolam dedit, aut vbi deprehensa est: Nam & ego scriptores habui, &
Tyrannus eos curatores, qui & à tabellariis literas acciperent, sibique porrigerent. Mei autem
amanuenses præsto sunt, iam, quæso, ne graue sit Tyranni præfectos à libellis accersere: nam ve-

Veritas curatio calumnia.

risimile est eos superesse. Ex iis cognosce quid de literis illis actum sit, atque ita rem examina,
quasi veritas tibi in consilio adsit, quæ regum, & imprimis Christianorum tutela est, cum ea
vos regna administrare tutissimum est, quum dicat Sacra Scriptura, Misericordia & veritas re

Prou. 20

gi custodia est, & circundabit in iustitia thronum eius. Hanc quum Zorobabel ille sapiens cæ

Zorobabel. 3. Esd. 4.

teris anteferret, victoriam retulit, acclamatumque est ab vniuerso populo, magna res veritas,

Actor. 25

& pæualet omnibus. Si igitur apud alios accusatus essem, ad tuam Maiestatem prouocarem,
quemadmodum Apostolus dixit: Cæsarem appello, & cessatum est ab insidiis contra eum. Iã
quum apud te calumniam mihi ausi sunt intentare, ad quem à te, quæso, appellare potero, nisi C

Ioan. 14: Deo patri preces fundit.

ad Patrem eius qui dicit: Ego sum veritas, vt ille cor tuum ad placabilitatem inclinet? domine
omnipotens Rex seculorum, Pater Domini nostri Iesu Christi, tu per verbum tuum imperiũ
hoc famulo tuo Constantio dedisti, tu illumina mentẽ illius, vt cognitis mei calumniis, bene-
uolenter recipiat meam excusationem, omnibusque clarum, manifestumque reddat, quam
aures habeat confirmatas communitasque veritate, solumque sibi, vti scriptum est, accepta es-

Ariani.

se labia iusta: ita enim solium regni fortunatum fieri per Salomonem pronunciasti. Quapro-
pter omnino omnibus modis percunctare, intelligantque* quadruplatores, tibi non deesse cu-
ram indagandæ veritatis. Et obserua num vultu quoque sycophantiam prodãt: is enim index

Gene. 37. Gene. 31

est conscientiæ, siquidem scriptum est: Animi securi lętique vultus floridus, idem contra in tri-
stitia mœstus. Ita quoque insidiantes Iosepho, ipsa conscientia redarguebat, & Labanis in Ia-
cobum malignitas ex fronte apparebat, certe tu aduersariorum in fugiendo latitandoque con

Calumnia quid.

scientiam vides, nostram autem qui respondemus ingenuitatem: non enim de possessionibus

Calumniæ remedium est veritas.

lis est, sed de opinione Ecclesiæ. Qui lapide feritur, quærit medicum: ictus autem calumnia
grauius quàm lapides feriunt. Est enim calumnia claua, & gladius, & iaculum incurabile, vt di D
xit Salomon: sed his veritas mederi potest, quæ vbi negligitur, vulnera accepta acerbiora fiũt,
neque aliunde causam traxit ista per omnes Ecclesias turbatio. Horsum tendebant eorũ cau-

Reocitius quam accusatori credẽdum.

sificationes, inde est quòd tot & tam grandeui Episcopi, quia mecum communicauerant, in
exilium propulsi sint. Quod si malum hoc hactenus gressum inhibeat, bona spes erit in ua thu
manitate. Quòd si vlterius pergat, vincat quæso apud te veritas, & ne relinquas suspitionẽ cõ-
tra vniuersam Ecclesiam, quasi talia aut cogitentur, aut scribantur à Christianis, & potissimũ
Episcopis. Quòd si graueris istud diiudicare, æquius tamen est nobis haberi fidem, qui excusa-
mus, quam illis qui criminantur: illi enim, vt inimici, ex malignitate rem agunt: nos autem, vt
anxij, documenta rerum, demõstrationesque adducimus. Mirorque cur nos ita circumspectè
cautéque verba faciamus, illi contra ita effrontes sint, vt etiam regi mentiantur: vtut est tamen
inquire ad veritatem indagandam, & vt scriptum est, perscrutans præsentibus nobis, vnde ipsi
ista habeant, quæ dicunt, aut vbi inuentæ sint literæ. Qua in parte nullus certe nostrorum in
culpa, neque quisquam ex tyranni ministris deprehendetur: res enim tota commentitia est, &

fortasse

A fortasse æquũ esset ab vlteriore inquisitione abstinere, quũ calumniatores mei, quæstionẽ vlte- *Tertia accusatio.*
rius procedere nolint, qui solum norũt authorem istius fabulæ, & præter eos nemo. Cæterum
quia de magna Ecclesia crimen concinnant, quòd ibi synaxis habita sit, priusquam dedicare-
tur, age, etiam eá de re tuæ pietati responsum demus: eò enim nos trahunt illi, qui in nos odia
congerunt. Factum est (agnosco): nam quum prima dixerim sine mendacio, non hic quod *Encæniorũ festum.*
verum est, inficiabor, sed longe aliter, quàm ipsi criminantur, res gesta est. Age quæso, accipe
quæ dicam. Non Encæniorum festùm celebrauimus religioſiſſime Auguste: id enim cele-
brare ante tuum decretum prorsus nefarium fuisset, neque de industria eò deuenimus, neque
Episcopus quispiam, aut vllus clericus eo nomine euocatus est, neque vlla denunciatione ad *Cur Synaxim permisit.*
Synaxim coitum est, vt isti inde aliquam detrectandi occasionem rapiant. Sed quid actum
est norunt omnes: tu autem, quæso, pro tua mansuetudine & longanimitate ausculta, Festum *serit.*
erat Paschæ, & tanta vis populorum aderat, quantum Christianorum in vrbe esse Christicolæ *Athanasio in magna ecclesia.*
principes optarint. Quum igitur & Ecclesiæ paucæ paruæque essent, magnóque tumultu pos-
ceretur, vt in Magna Ecclesia conuentus celebrarentur, atque ibidem preces pro tua salute
B fierent, quod & factum est egóque reniterer adhortationibus, vt rem aliquousque differrent,
& potius quomodocunque liceret, etiam cum compressione & afflictione in aliis Ecclesiis
cœtus agerent, mihi neutiquam obtemperatum est. Quin potius vrbem egredi parati erant,
vt in desertis locis, & sub dio conuentus facerẽt, melius esse laborem itineris ferre, quàm cum
luctu festum celebrare. Crede mihi Imperator, & in eam rem testem veritatem ipsam acci-
pe, in synaxibus Pentecostes ob multitudinem populorum, & in locis angustis, plurimos pu- *Synaxis die Pentecostes fieri solita.*
eros, nec paucas puellas, & aniculas complures, & adolescentes multos afflictos iacuisse, ac do-
mum delatos esse, sed tamen, vt nemo eorum beneuolentia numinis perierit. Multa igitur
omnium admurmuratio in hunc vsum magnam Ecclesiam depoſcentium, neque immerito:
si enim prius tanta compressio acciderat, quid timendum fuit in tali festo? Omnibus certe
modis acerbiora multo, luctuosioráque accidissent, nec erat fas aut honestum, tristitiam pro
gaudio, luctum pro lætitia in festo die populis inferri: præsertim quum non ignorarem istiuſ- *Alexãder.*
modi exempla apud patres superesse Beatæ siquidem memoriæ Alexãder, quum alia loca an-
gusta essent, in ecclesia maiore Iheone, quam ædificabat, synaxes celebrari voluit: id enim
C iubebat hominum frequentia, nec in cogendo populo respexit, eam nondum exædificatam *al. Cõstans*
esse. Quinimo* frater tuus beatæ memoriæ in huiusmodi templo, quum Aquileiæ synaxis ha-
beretur, ipse quoque eò se contulit. Ita nimirum & ego quoque feci, nec tamen celebrata sunt
à nobis Encænia, sed tantummodo precationum synaxis habita est. Tu igitur, sat scio, pro tuo *Synaxis precationũ*
in Deum studio approbasses populorum alacritatem, & deuotionem, mihique veniam de-
disses non impedienti tantorum populorum preces. Ego autem obtrectatorem meum libens
iterum interrogarim, vtrobinam rerum erat populum suis orationibus vacare in desertíſne, an
in oratorio, nondum ad plenum exædificato? vbi conueniens erat & sanctum, vt populus au-
diret hanc acclamationem, Amen: in solitudine, an in templo, quod iam Dominicum appel-
labatur? Tu autem religioſiſſime Imperator, vbinam malles populum manus extendere, &
pro te orare, ibine, vbi ethnici oberrabant, an in loco tuum nomen titulumque præ se feren-
te, quem iam in præsentia, imo etiam tum temporis, quum prima fundamenta iacerentur,
Dominicum vniuersi appellitabant? Sentio tibi tuum locum magis probari, recidendo enim
hoc ipsum significas. At hoc ipsum (inquit aduersarius) in Ecclesiis faciendum erat: verum *An synaxes faciẽdæ in ecclesiis nimiũ paruis.*
D omnes, vt dixi, paruæ nimis & angustæ erant, pro tanta multitudine populorum, deinde pre-
ces faciendæ erant. Quid ergo rectius putas particulatim & dissociatim, vnà cum peri- *al. Cõcordia multitudinis Deũ facit ad exaudiendum prõptiorem*
culo elisionis populum synaxes facere, an potius vt in locum omnium bene capacem con-
ueniat, & vnam eandémque sine dissonantia vocem reddat? * Certè id rectius est, quum
id concordiam vnanimis multitudinis ostendat, & Deum ad exaudiendum prompti-
orem habeat. Nam si pro ipsius Saluatoris pacto in consensu duorum, quodcunque pe-
tierint, fiet, quid igitur futurum, vbi ex tot tantisque populis in vnum congregatis, vna
vox respondeatur acclamantium. Amen? Quis hoc ipsum non admiratione prosequatur:
aut non inter fœlicia prædicet? quum videat tantam multitudinem in vnum locum con-
uenire? quid gaudij ibi ex mutuo inuicem conspectu, antea solitis in aduersa loca dispers-
tiri? Omnibus certe, præter vnum calumniatorem hoc ipsum dolentem incredibili læti- *Obiectio*
tię fuit. Supersest igitur: vt anticipem in quod ille dentem figere posset: obiicit enim in suis
calumniis: opus nondum dedicatum fuisse: ac proinde illegitime ibi preces conceptas.

Matth.6. Dominus tamen in contrarium præcipit, quum dicit: Tu autem quum orabis, ingredieris in A penetralia tua, & occludes fores tuas. Quid mihi ergo loquitur calumniator? vel quid potius

Esa.35. Tob.4 prudenter & vere Christiani dicant, attendendum est, hos tibi consulendos interrogandosque puta, non autem obtrectatores, quum de iis scriptum sit: Stultus tibi stulta loquetur: de istis autem præcipiatur: Ab omni sapiente accipe consilium. Nam quum cæteræ Ecclesiæ an-

Responsio. gustæ essent, & tanta vis populi ingrueret, eóque deuentum erat, vt in solitudinem vellent secedere, quid mihi, quæso, agendum fuit, solitudo cuiuis patebat, nec foribus quenquam submouere poterat. Dominicus autem locus, quia parietibus communitus, valuis foribusque instructus, diuortia intra sacra & prophana facere poterat, nonne quisque cordatus optime Imperator, vnà tecum hunc locum potius delegisset, vbi sciebat fas piúmque esse preces facere, & illic periculum confusionis esse? quæ necessitas tum demum recipi debebat, si populus precaturus nusquam sedes, nisi in desertis haberet, quod israelitis in solitudine necessum fuit, quibus tamen etiã postquam tabernaculũ factum erat, certus locus habendis orationibus des-

Certus locꝰ orationibꝰ habẽdis cõ stituendus. criptus fuit: Ecce Domine Iesu Christe, rex regũ, Fili Dei vnigenite, Verbum & Sapientia pa- tris, reus agor, quia tuam misericordiam populus suis orationibus conuenit, & per te tuum B Patrem Deum omnium implorauit, idque pro salute famuli tui pientissimi Constantij. Sed tamen gratiæ sint tuæ bonitati, quòd de precibus populi, & de tuis ritibus in crimen vocor, quum multo grauius accusandus fuissem, & in certa veraque culpa, si loco, quem ædificabat Imperator, præterito, solitudinem ad publicas preces delegissem, quæ tum verba accusatoris fuissent? quàm grauis & multæ fidei videri potuisset, si oblatrasset, eum locum à me contemptum fuisse. Incredibile est, quàm hoc illi præter spem accidit, quæ mihi alioqui ludibria fecisset, & quantopere inter prætereundum digito ostendisset, & deserti importunitatem, & Dominici loci habilitatem, crimini vertens, quòd tam celebri loco publicas preces auertissem.

Calumniatoris mos. Hæc animo parturiebat, huius rei occasionem quærebat, & non quæsitam dolet, ac proinde excluſus veris criminibus, ad inania figmenta verborũ delabitur. Nã si mihi istiusmodi exprobraret, pudore, silẽtioque me perfudisset: id quia nõ licet, diaboli moribus vtitur, obseruátque precantiũ orationes, mitéque errat in legẽdis Danielis verbis. Persuasit enim sibi homo vecors & inscitus, sub te vim barbariemque Babylonicã vigere, nihil sentiens quàm esses amicus Da-

Constãtius Danieliami cus. nieli, cum quo idem numen colis, nec te interdicere orationes sed quã maxime omnes orare C velle, quippe qui compertum habeas, omniũ vota precesque id expetere à Deo, vt saluus sis,

Conclusio. & perpetuo in pace regnes. Ego igitur non immerito hoc genere expostulationis aduersus obtrectatorem meum vtor. Tu tamen interim deo, dilectissime Auguste, viuas per multos annorum recursus, & solemnia dedicationis perficias. Preces enim omnium pro tua salute factæ, nihil impediunt Encæniorum festum, ne mihi talia falso oblaterent rudes inscitique homines, sed è Patribus cognoscant, legãtque Scripturas, vel potius à te ipso discant: Es enim lite-

3.Esd.5. rarum cultor: Iesum Filium Iosedech sacerdotem, & fratres eius, & Zorobabelem Salathielis sapientem illum, & Esdram simul sacerdotem & scribam legis, quum templum post capti-

Exempla. uitatem ædificaretur, & instaret Festum Tabernaculorum, quod & magnum imprimis est, & publicis conuentibus, & precibus celebratur in Israel, populum vnanimiter congregasse in vestibulo spacioso, quod est ad Orientem, altare Domini præparasse, oblationes fecisse, ibique hoc festum celebrasse, ac deinde secundum sabbatum & nouilunium victimas mactasse, populumque suas preces obtulisse. Diserte loquitur Scriptura, simul eum & ista fecisse, & tẽplum Domini ædificasse, quin ædificatio domus illis ad istum modum precantibus, mirifice proficiebat, neque ob expectationem Encæniorum preces impedimentum sentiebant quo D minus populus sua vota conciperet, ac deinde post plenam templi exædificationem Encæniis opera data est, & donaria sua ad sacra Encæniorum obtulerunt, atque ita initia, & quasi natales absoluti dedicatique tẽpli celebrata sunt. Idẽ illud & à beatæ memoriæ Alexandro, aliisque patribus factum est, qui populi conuentus habuere & absoluto opere agendis Deo gratiis dedicationem celebrauerunt. Huius ergo dedicationis te literarum studiosissime imperator, authorem esse oportet. Locus enim ille exædificatus, præsentiam tuæ pietatis requirit. Hoc enim solum ei deest, ad plenum ornatum. Hoc igitur vt adimpleas, vt vota tua Domino,

Quarta accusatio. cui hanc domum construxisti, reddas, omnium vota & optant, & suspirant. Age iam cum tua bona venia inspiciamus ad respondendum ad aliam calumniam. Ausi enim sunt inter crimina iactare quod tuis mandatis, quibus iniunctum volunt vt Alexandria excederem, non obtẽperauerim. Miror eos calũniis non delassari: sed quia defatigari nõ possunt, æquum ergo est, vt

nec ego

A nec ego defatiger: quanto enim plures mei extiterint purgationes, tanto magis illi tetriores apparebunt. Nequaquam restiti mandatis tuæ pietatis, minime gentium, absit, non enim ego is sum, qui vel Quæstori ciuitatis restitero, nedum tanto Imperatori. Et bene, quòd aduersus hanc calumniam plurimis abundo defendendi rationibus. Vniuersam enim ciuitatem testem habeo, venlam igitur dabis, vt totum negotium, ab initio vt gestum est, retexam. Sat scio, ad- *Montanus Palatinus*
miraberis sycophantarum temeritatem. Venit Montanus Palatinus cum huiusmodi epistola, *ad Athanasium mis-*
quasi ego scriptis meis à te ius in Italiam abeundi postulassem, ad ea instauranda, quæ ibi defi- *sus.*
cere videbantur. Tuæ quidem pietati gratias ago quòd ad scripta aliena, quia mea putabas, an-
nueris, curamque itineris mei, vt id quam commodissime fieret, susceperis. Miror tamen inte- *Mendacicꝝ pater diabolus.*
rim eos sine vlla abominatione & horrore mendacij, ita falsa ad tuas præsertim aures potuisse
dicere, quum mendacia patrem diabolum habeant: iique qui mentiantur, alieni sint ab eo *Ioan.14.*
qui dicit: Ego sum veritas. Nihil enim huiusmodi scripsi, neque vnquam talem epistolam, quæ *Ecclesiam relinquere*
quidem mea sit, aduersarius inueniet, etiam si quotidie literas mitto, vt bonum illum tuum *non licet.*
vultum conspiciam, imo nec fas est Ecclesiam relinquere, aut tuæ pietati molestum esse, ma-
B xime quum etiam absentibus nobis in Ecclesiasticis postulationibus annuas. Quæ enim
Montanus attulit, si iubebis epistolam recitari, talia esse deprehendes. Vnde autem hanc epis- *Aduersariorum intentatio.*
tolam nacti sint accusatores, quis ipsis dederit, libenter cognoscerem, iube, quæso, vt tibi res-
pondeant: nam plane cognosces eos eadem fide hæc finxisse, qua calumniam de abominan-
do & diro Magnentio. Iam etiam hic deprehensi, ad quam nos denuo pertrahent necessita- *Calumniatores longe*
tem respondendi? id enim meditantur, & studio habent, vt omnia moueant, & perturbent, for- *à principibus sunt propulsãdi.*
tasse ea spe, quod te, multum obganniendo, aduersum nos irritare posse credant. Atque eo ip-
so digni sunt, quos auerseris, odióque habeas, quòd quales ipsi sunt, tales etiam suos audito- *2.Reg.22.*
res æstiment, persuadeantque sibi calumnias apud te plurimum valituras, exemplo à Doec *3.Reg.21.*
mutuato, cuius insidiæ contra sacerdotes plurimum valuere, sed auditor ibi Saul ille iniustus
fuit. Iesabelis quoque itidem calumniæ, noxam religiosissimo Nabuthæ intulerunt, verùm
& ibi Achab ille malus & præuaricator aurem præbuit. Contra sanctissimus ille Dauid, cuius
te imitatorem pro omnium votis esse decet (id enim nemo non optat) istiusmodi homines ad *Psal.100*
se nequaquam admittit, sed vt rabiosas canes aduersatur, ita dicens, Detrahentem clanculum
C proximo suo persequebar. Seruabat enim præceptũ hoc: Non recipies rumorem vanum. Sed
bene, quòd & istorum oblatratus vani & irriti apud te fuerint. Postulasti enim & tu à Domi- *Conclusio.*
no, quemadmodum Salomon, & postulatum obtinuisti. Crede mihi, nam par est te id cre-
dere, vt falsus sermo à te procul haberetur. Quapropter & ego, quoniam per calumniam episto-
la subiecta erat, nec imperabat quicquam de itinere ineundo, satis intellexi non fuisse tuæ vo-
luntatis, vt ad te profectionem instituerem. Non enim ita scribebas, tanquam qui venire iu-
beres, sed ideo mihi profectionem concedebas, quod ego hoc literis meis postulassem. Hic
etiam si omnes rem silentio premant, manifesta tamen res est, id ex animi tui sententia scri-
ptum non esse, sed alienæ voluntati hoc ipsum petenti indultum, quod & omnes arbitrati sunt
& ego scriptis præ me tuli. Scitque ipse Montanus me non profectionem detrectasse, sed in- *Athanasius obediẽs Constantio.*
honestum mihi visum fuisse eo nomine iter arripere, quasi ego de aduentu impetrando lite-
ras misissem, simul veritus ne hic quoque sycophantæ occasionem inuenirent, quod molesti-
or essem tuæ pietati, Certè me profectioni adornabam: nam & huius quoque rei conscius est
Montanus, vt literis tuis acceptis, si dignatus fuisset scribere, statim decederem, & promptitu- *Cõfutatio.*
D dine obsequendi, mãdatum tuum anteuenirem. Non enim ita insanio, vt istiusmodi præcep-
tis contradicendum putarim. Quum igitur nihil scriptum esset à tua maiestate, mihique ni-
hil iniunctum esset, vbi quęso mandatis restiti, aut qua fronte dicere possunt, me non obsequu-
tum imperiis fuisse? Porro si nihil in mãdatis erat, quid causæ est, vt huic calumnia abesse exi-
stimetur, præsertim quum id fingant factum esse, quod factum non est? Vereor ne hoc quoque
quod dignatus sim respondere, ad calumniam detorqueãt, tantopere & ego expositus sum ob-
trectationibus, & tam prompti sunt illi ad criminationes texendas, & ad Sacram Scripturam *Diogenes notarius.*
quæ ita loquitur, contemnendam: Non ames obloqui, ne extollaris. Quum igitur aliò Mõ-
tanus profectus esset, superuenit Diogenes notarius, post sex demum & vigesimum menses,
qui ne ipse quoque epistolam exhibuit, aut sub mutuum conspectum venit: neque tanquam *Syrianus Aegypti*
mandatum haberet, quicquam mihi præcepit. Quin quum ipse Syrianus, exercitus ductor, *præfectus.*
Alexandriã ingrederetur, & quędã ab arianis iactarentur, qui sese quod liberet, acturos denũci-
abãt, quęrebã nũ istiusmodi literæ, quales illi iactitarent, allatæ essent. Literas enim mãdati tui

(fateor) ab illis depoſcebam: poſtquam ipſi eas ſe habere pernegarent, poſtulabam vt ſaltem A vel ipſe Syrianus, vel præfectus Ægypti Maximus, mihi ad ipſum ſuo ſcripto iniungeret, poſtulabamque id ea de cauſa, quod tua humanitas in ſuo diplomate vetuerat, ne quis me turbaret, vtque ego negligerem aliorum terrores, & ſecuriter in eccleſiis permanerem. Qui autem huiuſmodi diplomata ad me detulerunt, Palladius eſt olim Pallatij magiſter, & Aſterius dux Armeniæ. Exemplar autem literarum quod tale eſt, velim mihi liceat cum tua venia recitare.

Palladius. Aſterius.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS ATHANASIO.

Coſtans Cõ ſtantij fra ter.

OPTASSE me ſemper omnia fauſta & læta fratri meo, Conſtantine tuam quidem conſciẽtiam latere arbitror, quem cum indigniſſima fraude ſublatum cognouiſſem, quo mœrore perfuſus fuerim, facile tua prouidentia iudicauerit. Verum quoniã non deſunt iſtis temporibus luctuoſis, qui te fabulis rumuſculiſque perterrere ſtudeant, viſum eſt nobis has literas ad tuam reuerentiam mittere, vna cum his admonitionibus, vt quemadmodum Epiſcopum B decet, ad legitimam religionem, deuotionemque populum conuenire, vt ſedeas, & in eo conuentu, vt in more eſt, nobiſque placet, precibus indulgeas. Quantum verò ad noſtram animi ſententiam ſpectat, volumus te ſemper in tuis ſedibus Epiſcopum permanere: Et rurſum alia manu, Diuinitas ſeruet te plurimis annis Pater dilectiſſime.

Athanaſij à Conſtantio in epiſcopali ſede cõfirmatus.

Conſtantij Epiſtolæ Finis.

DE hac epiſtola & illi cum iudicibus diſceptabant, & nos eam manibus præferebamus. Quid igitur? an non merito ab illis diplomata poſtulabam? nec eorum ſimplicibus verbis obſequebar? Illi igitur, quum non ederent, neque proferrent mandatum tuæ pietatis, nónne plane & directe contra iuſſa huius deplomatis agebant? Ego igitur, quum illi literas nullas exhiberent, probe mihi colligere, & ratiocinari videbar, ipſos nihil, niſi ſua verba adferre, præſertim cum tuo diplomate iubebat, ne quid iſtiuſmodi curarem. Iure igitur hoc feci, religioſiſſime Auguſte, vt quemadmodum cum epiſtolis tuis ingreſſus eſſem in patriam, ita acceptis tuis C mandatis è patria diſcederem, quo non vt fugiens Eccleſiam, reus culpabiliſque haberer, ſed vt ex mandato tuo haberem cauſam deceſſionis. Idemque omnes populi cum presbyteris, & maior pars ciuitatis, ne plures nominem à Syriano, quem ea de cauſa adierant, poſtulabant, quo tempore ibi etiam aderat Maximus Ægypti præfectus. Poſtulatio autem iſtiuſmodi fuit, vt vel ſcripto, vel verbis ederent, quid vellent, aut ne eccleſias interea turbarent, dum ipſi populi ea de re legatos ad te mitterent. Iſta, quum diu multumque à Syriano, non ignaro quàm æqua peterentur, poſtularent, confirmauit id ſe facturum, idque iureiurando cum atteſtatione tuæ ſalutis. Iſtis, dum fierent agerenturque de ea re ad tuam Maieſtatem deferenda, interfuit Hilarius, conſciáque eius rei eſt cohors præfecti Ægyptiaci, & verba quibus res acta eſt, apud Pritanim ciuitatis conſeruantur, vnde facile inteliges, nec me, nec quépiam alium, tuis iuſſis contradixiſſe, ſed omnes tuam voluntatem in tuis ſcriptis voluiſſe vidi dere, dicta ſcriptáque Imperatoris pari pondere æſtimanda ſunt, quum is qui ea reportat, libere ſe ea in mandatis, habere profitetur. Verum quum illi neque iniunctum ſibi manifeſtò aſſererent, neque ſcriptis ederent quod imperabant, ſed omnia ita inſtituerent, vt appareret D eos ſuo nomine & authoritate id agere, fateor citra omnem diſſimulationem, cæpi eos habere ſuſpectos, & imprimis ea de cauſa, quòd à multis Arianis ſtiparentur, quodque cum iis & epulas & conſilia inirent, nihilque propalam, & ſynceriter agerent, ſed dolos tantum & inſidias necterent, nec quidquam tanquam pro edicto Imperatoris agerent, ſed prout ab inimicis rogarentur, neceſſario me eo contuli, vt diplomata ab iis in rebus ſuſpectis poſtularem. Id quoque angebat animum meum, quod indecorum arbitrabar, quum tot diplomatibus Eccleſiam ingreſſus eſſem, ſine diplomatibus inde diſcedere. *Syriano igitur hanc rerum quietem, tranquillitatem que promittente, conuentus omnium cum gaudio & ſecuritate in Eccleſiis fiebant, quo tempore, quum ſubitò Syrianus cum militibus in Eccleſiam irrupit, aſſidui in precibus eramus, in tali enim habitu, me, dum irruptio fieret, conſpicati ſunt, & quia ad proximam ſynaxim ab omnibus in vigiliis pernoctabantur, ea quæ Ariani voluere, deſignata ſunt: ij enim & cum duce exercitus ſemel venerunt, iidem conſuaſores authoreſque erant illius irruptionis. Neque eſt, vt incredibile putes, religioſiſſime imperator

Maximus Ægypti præfectus.

Hilarius.

Dicta & ſcripta Imperatoris eſſe æqualia Legatos conſtantij ſuſpectos habuit Athanaſius cur.

Irruptionẽ nocturnam à Syriano factam in eccleſiam Athanaſii

A tor, quum nec ipſi latuerint, & res vbique vulgi ſermonibus iactata ſit. Ego igitur viſa iſtiuſmodi impreſſione, primum admonui populum vt diſcederent, quibus digreſſis, tum demum auxiliatore & duce Domino deo, quod ab omnibus qui aderant, conſpectum eſt, * abitionem inde molitus ſum. Ac iam inde in ſolitudine verſor, ſed non ſine fiducia mei, primum apud deum, deinde apud te excuſandi, ſi quis me accuſare velit, quòd fuga populum deſeruerim, quum teſtem pro me habeam, vel ipſum perſecutionis ducem. Cuius facta, quotquot ſunt, homines mirantur: oportuit enim aut abſtinere eum à promiſſis, aut promiſſa non fruſtrari. Quid cauſæ fuit, cur hoc conſilium ſuſciperet, aut cur libuit per dolum inſidias tentare, quod in eius poteſtate erat vnico dicto in ſcriptis cõprehenſo à me impetrare, quum principis iuſſum magna fiducia & poteſtate nitatur. Contrà, affectatio latitandi euidentiorem ſuſpicionem facit, eos nullum à te mandatum habuiſſe. Quid iniqui ab illo petebatur, Imperator ſyncerißime? quis non dixerit iſtiuſmodi poſtulationem in epiſcopo æquam eſſe? Eccleſia non deſerenda ab Epiſcopo. Noſti ex lectione Scripturarum, quanti ſceleris ſit, Epiſcopum Eccleſiam ſuam deſerere, & negligere gregem Dei. Paſtorum enim abſentia, lupis inuadendi gregis occaſionẽ B præſtat. Cæterum, Ariani, & reliqui hæretici, per noſtram abſentiam, locum, opportunitatemque venabãtur, vt populũ ad impietatem ſeducerent. Si igitur fugiſſem, quam excuſationem apud veros Epiſcopos, vel potius apud eum, qui mihi hunc gregẽ concredidit, habuiſſem? Eſt autem ille iudex omnium terrarum, verus & vbique Rex, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, filius dei, quomodo non merito ea negligẽtia populorum mihi imputata fuiſſet, quomodo non & tua pietas merito his verbis obiurgaſſet: cur tu cum diplomatibus in eccleſiam intromiſſus, ſine diplomatibus egrederis, populoſque deſtituis? quomodo non & ipſe populus in die iudicij, incuriam ſui in me coniecciſſet, dicentes: is qui Epiſcopi munere fungebatur, nobis neglectis, adeo vt non eſſet qui nos admoneret, fugam iniit. Si hæc dicerent, quid reſponderem? In hoc genere culpæ veteres apud Ezechielem paſtores fuere. Id quum ſciret beatus Paulus vnicuique noſtrum in diſcipulo ſuo præcepit, dicens: Ne negligens ſis gratiæ tuæ, quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum presbyteri. Id & ego metuens, fugere nolebam, ſed ex decreto tuę Maieſtatis, volũtatem tuam cognoſcere ſtudebam, ſed neque tum accepi, quod iure poſtulabam, & iam in præſentiarum nulla alia de cauſa accuſor: nõ enim reſtiti decreto tuæ pietatis, C neque Alexandriam ingredi conabor, quandiu id per tuam humanitatem nõ licebit; ideóque hoc ipſum naturæ denuncio, ne vel hinc quoque crimen concinnent ſycophantæ. Hæc, quũ mihi in oculis eſſent, nihil mihi mali conſcius, ad pietatem tuam cum hac defenſione properabam, vt qui non ignorarem tuam Maieſtatem in memoria habere ſuas certiſſimæ fidei promiſſiones, ſimulque confidens, iuxta prouerbium, apud regem acceptabiles eſſe iuſtas verborum rationes. Iámque mihi iter ingredienti, relicto eremo fama derepente aduolat, quæ, quũ principio falſa videretur, poſtmodum tamen vera deprehenſa eſt. Vbique enim iactabatur Liberium Romæ Epiſcopum, & Hiſpaniarum magnum illum Oſium, Paulinumque item Galliarum, Dionyſium quoque & Euſebium Italiæ, Luciferum Sardiniæ Epiſcopos, alióſque cũ plures vnà cum presbyteris & diaconis in exilium exterminatos eſſe, eò quòd contra nos ſubſcribere recuſaſſent, Et hos quidem in exilium eiectos eſſe: Vincentium autem Capuæ, & Fortunatianum Aquileiæ, & Ireminum Theſſalonicæ, cæteroſque in Occidente Epiſcopos, vim non vulgarem, graueſque contumelias paſſos eſſe, donec permitterent ſeſe à noſtra communione abſtinere. Hæc, quum ego admirarer, & in iis cogitatione perplexus hærerem, ecce de- D nuo alia atrox fama de Ægypto & Lybia nobis ad aures allabitur. Epiſcopis prope nonaginta pulſis, Eccleſiiſque profeſſoribus Arij traditis, ſedecim in exilium actis, cæteris deinde aut fugatis, aut ad ſimulationem hæreſeos coactis, ſummam illatam fuiſſe perſecutionem. Siquidẽ quum Alexandriæ per diem Paſchæ in Dominicis templis locíſque deſertis, iuxta cœmiteriũ in orationibus hærerent, Tribunus militum, tribus armatorum millibus ſuccinctus, gladios, telaque ferentibus, impreſſionem in Chriſtianos fecit, cæteraque deinde conſecuta ſunt, quæ in tali incurſu fieri ſolent, eamque vim in fœminas quoque & pueros nihil aliud quàm in Deũ orantes, illatam eſſe, Præſtiterit fortaſſe omittere eius rei expoſitionem, ne vel ſola eius calamitatis mentio omnibus lacrymas excutiat. Tanta ſiquidem immanitas fuit, vt & virgines denudarint, corporaque plagis interfectorum, aliquandiu reddere ad ſepulturam negauerint, ſed foris obiicerent canibus, donec depenſa ingenti mulcta clãculum à neceſſariis ſubducerentur. Magnus ibi in diſtinguendis cadaueribus labor, eò quòd nemo ſuos agnoſceret. Cætera quæ facta ſunt, quanquã fortaſſe incredibilia, & tã tetra, vt ſenſum audientis obſtupefaciant, tamen vel eo narranda exiſtimo, vt tua Chriſtianiſſima cura, & pietas in deum, certo intelligat, crimi-

Al. fugam, Cur fugam arripuerit S. Athana. Standum promiſſis. Syriani dolus.

Eccleſia ab epiſcopo nõ deſerenda. Abſentia paſtoris quã tum obſit.

Athanaſij per omnia obſequens Conſtantio.

Liberius. Oſius. Paulinus. Dionyſius. Euſebius. Lucifer. Epiſcopi in exiliũ pulſi cur. Epiſcopi vi a rie afflicti ſeu fugati cur. Eccleſiæ Arianis traditæ. perſecutio in Chriſtia nos die ſancto paſcha facta. Arianorũ immanitas

nationes mei,calumniasque,non alio fine institutas esse, quàm vt nobis ab ecclesiis expulsis, A suam hæresim in Ecclesias immitterent. Nam posteaquam ex veris senibusque Episcopis, alij in exilium deportati essent,alij metu fugati,Ethnici homines, catechumeni primariique decurionum,& quisquis fama opulentiæ notus erat,ad spem Episcopatus,pro Christiana religione Arianismum profitebantur. Neque deinde,vt Apostolus præcepit,quæsitum, si quis esset irreprehensibilis,sed iuxta scelera impiissimi Hieroboam,si quis plus pecuniæ offerret, nomine Episcopi honorabatur,neque apud illos vllo in discrimine erat,siue ethnicus esset, siue nõ, modò aurum daret. Atque ita Episcopi & monachi,& deuotarij, ab Alexãdria profligati sunt. Illi vero callidi in sycophantiis,corruperũt quantum in ipsis fuit, Apostolicam ordinationem, & Ecclesias contaminauerunt, illarumque calumniæ tantum profecerunt, vt licuerit ipsis legesviolare:talia sub te tuisque tẽporibus designauere,vt ad illos hoc ipsum pertinere videatur, quod scriptum est, Væ per quos nomen meum blasphematur inter gentes. Hæc, quum fama vulgarentur,rebus sursum deorsumque iactatis,ne sic quidẽ destiti à mea alacritate, sed æque ad tuam pietatem tendebam,idque eo studiosius, quod ista confiderem inscio te fieri, ac vbi scires, intercessurum, ne fiant. Non enim est pij regis,vt velit Episcopos exterminari, virgi- B nes nudari,totas Ecclesias perturbari. Verum nobis ita cogitantibus & inceptum iter vrgentibus,ecce tertia denuo allabitur fama, scriptum Tyrannis in Auxomei, vt Frumentium Episcopum Auxumis abducerent,ac me vbicunque etiam apud Barbaros perquirerent, & ad custodias prefectorum,quæ commentaria nominantur,deportarent, populosque & clericos ad communionem Arianæ hæresis cogerẽt,eosque qui hic non obtemperarent, interfici curarẽt. Quæ res non verbis tantum iactata,sed opere quoque completa fuit. Cæterum, quia tua humanitas hoc mihi concedere videtur,en tibi epistolam,quam illi assiduè recitantes, nulli non mortem denunciabant.

Epiſcopis calumniantur & detrahunt hæretici cur. 1. Tim. 3 3. Reg. 13

Ariani a poſtolicam traditionẽ corruperũt quomodo. Eſa. 52

Pij Regis munus.

Frumẽtius. Chriſtiani ad cõmunionem Arianorum coacti, & eam refugientes interfecti.

Antigraphum Epiſtolæ.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS ALEXANDRINIS.

CIVITAS quidem vestra patrio more,nec immemor virtutis conditorum suorum, docilem se,obsequentemque,vti solet,etiam nunc in præsentia præbuit. Nos vero nisi Alexan- O drum beneuolentiæ in hanc vrbem vestram luce perstringamus,obscuremusque,non mediocriter nobis peccare videmur: sicut enim temperantiæ proprium est, vt modestam se per omnia præbeat: ita regiæ virtutis vestræ est (sine quæso me ita loqui) præ omnibus in gratia & amore esse,cò quòd & primi sapientiæ interpretes constitueritis,primique Deum,qui est, agnoueritis, simulque interpretibus delectis,nostroque suffragio vltro receptu, & impostore, circulatoreque reiecto,viris grauibus,omnique admiratione maioribus iure adhæseritis. Nam cui extremi orbis incolæ ignotum est,quanta sit in istis rebus adhibita industria,ita vt nesciam quid ei comparari possit? Siquidem plerique in hac vrbe cæcutiebant, rerumque potiebatur homo ab infimis barathris emersus,qui quasi in tenebras cupidos veritatis, ad mẽdacia abducens,non frugi sermonibus,sed præstigiis animos corrumpebat. Assentatores igitur acclamare, applaudere, aliósque admiratione percellere, quos adhuc intra dentes mussitare verisimile est,simpliciores vero ad istorum hominum dictata viuere: resque publica quasi æstu rapi,omnibus tanquam si diluuium inundasset,contemptis,isque vir multitudini præerat, qui (vt quã veriſſime dicam) nihil à cerdonibus differebat, cui ea de causa vnica contentio cum ciuitate D fuit, quòd eam in barathrum deiicere non posset. Atqui præclarus ille & egregius vir se sistere ad causam dicendam minimè ausus,quasi iudicio cõdemnatus, vltro in exilium abiit, quem etiam ex re Barbarorum est è medio tolli, ne etiam illos, dum vt quisque ei primum obuius est,quasi in scena lamentans impietatem condocefaciat. Ille igitur in longum valere iubebitur. Vobis autem conuenit cum paucis sociari,vel potius solos,omnes alios grauitate antecellere,quum virtute & mente tantopere abundetis, quantum ipsa facta clamant, quæ per vniuersum prope orbem deprædicantur, macte prudentia. Vtinam detur mihi vt & secundo tot nuncios de vestris laudibus, præconiisque magnificis audiam. O qui & maiores industria obscuratis,& posteris vos præclarum exemplum relinquitis: quique soli ducem verbis factisque præstãtissimum delegistis,idque sine vlla vel ad breue tempus addubitatione. Ergo animos è ab humilibus istis & terrenis deficiẽtes,ad cælestia euehamini,duce,itinerisque cõmonstratore reuerendissimo Georgio,viro in hususmodi rebus omnium mortalium exercitatissimo, cuius opera & in futurum cum optima spe agetis, & in præsentia sine difficultate viuetis

Similit.

A viuetis. Vtinam publice omnes in hac vrbe ab eius voce veluti à sacra anchora pendeant, ne sectionibus & adustionibus aduersus eos indigeamus,quorum mentes corruptæ sunt, qui bus quàm maximè denunciamus,vt absistant ab Athanasij studio,néue recordentur superfluæ illius garrulitatis,alioqui serò sentient se summis periculis obnoxios teneri,ex quibus haud scio an quisquam eloquentium seditiosos illos eripere possit. Siquidem absurdum esset, perditissimum Athanasium & de turpissimis sceleribus conuictum,quibus nunquam par supplicium luerit,etiamsi decies occidatur,solum ex solo vertentem, in alias perpetuo sedes depelli, & eius assentatores & ministros,homines præstigiatores,taléque,quos nefas sit nominare,sinere hîc turbas facere,de quibus iampridem iudicibus præceptum est,vt eos occidant, qui fortasse ne sic quidem perituri sunt,si mature à prioribus delictis resiliant,& tandem ab iis transfugiant,quibus sceleratissimus Athanasius se ducem præbuit,qui Reipub. nocuit, & sanctissimis hominibus impias & nefarias manus attulit.

Georgius Capadox S. Athanaſij ſucceſſor. Athanaſii doctrinam reſpuit Cõſtantius.

HÆC ADVERSVS FRVMENTIVM EPISCOPVM AVXVMEOS, TYRANNIS EIVS LOCI, B ſcripta ſunt.

MAGNO nobis studio & curæ est optimi cognitio: arbitrabar enim hoc genus solertiæ & diligentiæ omnibus mortalibus æque impertiri debere, quo talia de numine sentiẽtes, vitam cum spe transigant,sine controuersiis dissentionibúsque de vero & iusto: hac igitur cura,quum & vos prosequi dignamur, paria cum Romanis impertientes, vnum cum illis in Ecclesiis dogma retinere iubemus. Quapropter Frumentium Episcopum quamprimum in Ægyptum demittite, & venerabilissimum Georgium, & alios per Ægyptum Episcopos, qui in creandis diiudicandisque Episcopis,summam authoritatem habent. Scitis & meministis, nisi eorum quæ publice constant, ignorantiam simuletis,Frumentium ab Athanasio homine omnibus malis obnoxio,in hunc ordinem vitæ cooptatum esse,qui quum ex omnibus criminibus iure ipsi obiectis,nihil prorsus diluere posset,excidit statim à sua Cathedra, & vt in vita, ita in locis omnibus errabundus solum semper ex solo vertit, quasi mutatis sedibus scelerata sua effugere posset. Si igitur sponte obtemperat Frumentius,rationéque det de vniuersa seditione,certum est apud omnes eum nihil à legibus Ecclesiasticis, fidéque quæ nunc C obtinet,dissentire,cumque iudicio accepto, rationibúsque vitę redditis, ab illis, penes quos est harum rerum authoritas & censura, Episcopum constitui debere, si modo ipse reuera se & iure Episcopum videri velit. Quòd si procrastinationes aucupetur, iudiciumque fugiat, euidens omnino documentum est,eum sceleratissimi Athanasij verbis inductum, impie aduersus Deum agere,quum eodem modo in sceleribus,quorum ille conuictus est, pergat, periculúmque est ne peragrata Auxumi, vestrates nefariis & impiis sermonibus corrumpat,nec solum Ecclesias confundat,ac turbet, & in summum numen blasphemias dicat, sed ne singulis quoque gentibus vastationem,excidiumque conciliet. Certus enim sum eum, vbi aliquid addidicerit,comparata ingenti in publicum vtilitate ex venerandi Georgij familiaritate,& cæterorum qui doctrina pollent,ad suas sedes reuersurum esse,vtpote iam exactè in disciplinis Ecclesiasticis eruditum. Deus vos seruet fratres charissimi.

Frumẽtius in Ægyptũ exulatus. Frumẽtius à D. Athanaſio coopta tus epiſcopus.

Huius epiſtolæ finis.

HIS ego auditis,& per eorum lacrymas,qui ista recensebant,visis,fateor quod res est,in eremum me retuli,idipsum cogitans, quod & tua Maiestas videt: in eo ipso ad te perueniendi esse impedimentum, quod ideo quærebar,vt ad perfectos abducerer: Nam si contra me sub- D scribere recusantes,talia tantáque passi sunt,laicisque,qui noluerunt cum Arianis communicare,mors imperata est,cui dubium, quin sycophantæ in me nouas & infinitas species occidendi moliti essent,post mortem meam in quos, & quod libitum fuisset, acturi, maioráque aduersus nos mendacia conficturi,vtpote securi liberique ab omni reprehensore. Non enim metu tuæ pietatis fugi,sed quod eorum furorem ex actis ipsorum cognitum haberem, cogitarémque eos,ne,de iis quæ præter animi tui sententiam gesserant, conuinci possent,quiduis, vt me occiderent,ausuros. Ecce enim quum tua humanitas non vltrà quàm extra ciuitatem, prouinciámque suam Episcopos euocari iusserat,isti præclari viri supra mandatum tuum temerarij,longius quàm vltra tres prouincias, in loca deserta,insolita,horribilia,homines senes & annosos Episcopos eiecerunt. Alij enim ex Lybia,in magnam Oasim, alij ex Thebaide in Ammoniacam Lybiæ deportati sunt. Neque rursus,formidine mortis,me in fugam dedi, ne quis me timiditatis accuset,sed vt Saluatoris præcepto obtemperarem, cuius mãdatum est,vt contra persecutores fuga, contra indagatores latebris vtamur, ne si nos inapertum pericu-

Cur fugerit Athanaſius.

Fugam in perſecutionibus à Chriſto cõceſſam.

lum offeramus, acrius prouocemus persequentium furorem. Siquidem in æqui librio A
est, & se ipsum occidere, & se inimicis ad occidendum propinare : qui autem fugit,
vt Dominus præcepit, is temporum articulos nouit,& verè suis persequutoribus cauet, ne
vsque ad sanguinem fundendum euecti,rei fiant eius præcepti quod homicidium vetat:quã
autem nos perditos criminatores voluerint,satis constat ex iis,quæ denuo committunt, qui-
bus studium suum, sanguinariámque voluntatem egregiè produnt. Quæ,si audieris, religio-
sissime princeps,satis scio, magnopere admiraberis:audacia enim eorum talis est, vt neme
non obstupescat. Quanta autem illa sit,paucis quæso accipe. Dei Filius Dominus & Saluator
noster Iesus Christus,homo propter nos factus,profligata morte,& asserto à seruitute & cor-
ruptione humano genere,inter cætera dona sua largitus est nobis in virginitate exemplar an-
gelicæ sanctitatis. Certe puellas ea virtute præditas,sponsas Christi Catholica Ecclesia appel-
lare solita est,quas Ethnici conspectas,vt templum Verbi admiratione prosequuntur. Nus-
quam enim alibi sanctum illud & cæleste æternæ virginitatis mandatum fœliciter adimple-
tur,nisi duntaxat apud nos Christianos,atque in eo magnum documentum est, plane apud
nos esse veram religionem. Has præ reliquis omnibus beatæ memoriæ religiosissimus pater B
tuus Constantinus Augustus in precio habuit,& tua religiositas sæpius eas in suis scriptis pre-
ciosas & sanctas nominauit. Has nuper præstantes viri Ariani nostri scilicet calumniatores,
insidiatoréque,vsi ad hoc & Episcoporum opera & ministerio iudicum, detractis vestibus
denudarunt,& ab hæremitariis suspenderunt,lateribus earum ita iam tertio laceratis,vt nun-
quam quicquam tale,ne facinorosissimi quidem homines sint passi. Pilatus enim, qui inser-
uiebat per id temporis Iudæis, lancea vnum latus Saluatoris perfodit: isti autem rabie sua
Pilatum vicerunt,quum nõ vnum latus Christi,sed vtrumque lacerarint: membra enim vir-
ginum præcipua & propria Christi sunt. Omnes certe, quotquot scelera ista audiunt, vel ad
solam famam exhorrescunt. Isti soli nihil veriti sunt denudare & lancinare impolluta mem-
bra,quæ puellarum æterna virginitas Christo dedicauerat,& quod teterrimum est, si quando
male auderent,& conuiciis ob tantam crudelitatem pulsarentur,pro erubescentia , qua tingi
debuerant,causificabantur sese id tuo iussu & imperio perpetrasse: tanta illis audacia est &
improbitas ad omne facinus. Nihil certe in persecutionibus tale quid gestum esse audimus:
quòd si tale quid gestum reperiatur,non decuit tamen sub te Christiano principe virginita- C
tem istiusmodi contumeliis exagitari,aut tantam crudelitatem tuę Maiestati imponi & ad-
scribi. Talia enim scelera impietatis in Filium Dei,& in consecratas eius virgines, hæreticis
conueniunt. Quo tempore igitur talia scelera ab Arianis designabantur, nihil à me erratum,
quòd obtemperauerim Sacræ Scripturæ,ita loquenti: Sed abscondare aliquantisper, donec
transeat furor domini. Abdidi igitur denuo me ipsum,religiosissime Imperator, neque piguit
me in solitudinem abire,neque si necessum sit,in sporta è mœnibus demitti. Omnia enim sus-
tinui,& cum feris habitaui,vt interim & vos transiretis, & istorum,quæ nunc scribo, idoneũ
tempus aduenire,nihil addubitans, quin futurum esset, vt aliquando & hi calumniatores
agnoscerentur,& tua humanitas elucesceret. Quid & religiosissime princeps Auguste, ma-
luisses à me fieri in tanta sæuitie calumniatorum,nihil nisi necem meam omnibus rationibus
molientium, an ne id quod scriptum est: Abscondare paulisper, vt interea temporis & sycos
phantas deprehensos hæreticos esse constaret,& tua humanitas,specimen sui exhibendi oc-
casionem nanciscereturꝰ an vt me iudicibus ingererem, vt illi ignari mentis tuę , nec intelli-
gentes scripta tua,qui nihil præterquam terrere volebas, ad instigationes Arianorum , veluti D
ex edictis tuis,capitalem pœnam infererent,& cędem ita factam,tibi, tuisque literis imputa-
rent? Neutrum certe oportuit,aut me transfugam fieri,& sanguinibus*dedi,aut te principem
Christi amantem in mactandis Christianis, & præsertim Episcopis authorem ascribi. Rec-
tius igitur fuit , vt & latebras vestigarem , & hanc temporis opportunitatem expectarem.
Enimuero scio te , quũ & sacras Scripturas lectitem,annuere nostris rationibus,& nos in hoc
genere facti probare. Ecce enim cessantibus illis,qui te irritabant,apparuit tua religiosissima
mansuetudo,omnibúsque innotescit,te ne antea quidem prosecutum esse Christianos , sed
illos esse persecutores, qui Ecclesias vastabant,vt suam vbique impietatem superseminarent,
eosdémque fuisse authores mei exilij,quorum insidiis iam pridem tentati sumus, ac proinde
certum eos sine omni cura,de me apud Imperatorem mendacia dixisse,eósque qui tam faci-
le tot scelera in Episcopos & virgines moliti fuerant,meam necem captasse. Sed gratię Deo
tuo imperij datori: quòd certi iam sunt omnes, quanta sit & tua humanitas, & illorum mali-
tia, neque alia ex causa profectum est, quòd me ab initio fugæ mandarim, quàm vt te aliquã-
do istiusmodi verbis quibus nunc vtor, conuenirem, vt tu vicissim haberes occasionem tuæ
humanitatis exercendæ. Obsecro igitur te, vt quemadmodum scriptum est: quòd responsio
humilis iram auertit,& acceptabiles sint Regi iusti sermones,recipias hanc excusationem, & Pro.15.
restituas patriis finibus & Ecclesiis omnes Episcopos,& reliquos clericos,quo & calumniato-
rum malitia euidentius appareat, vt tu & nunc,& in die iudicij,libere Domino nostro & Sal-
uatori Regi regum Christo dicas: Ex tuis non perdidi quenquam,verum qui omnibus insi-
dias fecere,isti sunt: ego autem is sum,qui indolui super lancinatis & extinctis virginibus,cæ-
terisque malis contra Christianos inductis , & exterminatos reduxi , & reddidi Ec-
clesiis.

EIVSDEM APOLOGIA DE FVGA SVA, QVVM A SYRIANO DVCE PERSECVTIONEM patiebatur.

BAVDIO Leontium Antiochenum, & Narcissum Neronipolitanum, & Georgium Lao-
B dicensem,reliquosque cum ipsis Arianos,multa de me obgannire, & crimen timiditatis
opprobare,quòd quum ab iis ad necem quærerer,non meipsis in deditionem obtulerim. Ad
conuicia igitur eorum,& calumnias,quanquam multa,& quæ ab illis,vtpote sibi male con-
sciis,negari non possunt,ad scribendum suppetant,non tamen animum inducam, vt quippiã
aliud aduersus eos dicam,nisi Apostoli Verbum,mendacium esse ex diabolo,& conuiciato-
res regnum Dei non possessuros esse. Sufficit enim mihi,quòd hac re sese prodant, quòd ni-
hil secundum Euangelium,aut sapiant,aut faciant,sed pro libidine sua id opinentur quod ve-
lint. Cæterum,quia mihi timiditatis crimen affingunt,paucis scribendum est, ad declarandã
eorum malignitatem,& quam literas sacras,aut non legant,aut non credant eas diuinitus,&
adspiratu numinis editas esse. Quis si iis fidẽ adhiberent,non tanta temeritate iis re fragaren-
tur, Iudæorum dominicidarum prauitatem æmulantes. Illi enim, quum iussum esset à Deo,
Honorabis patrem & matrem, qui vero patri aut matri conuicium dixerit,morte moriatur :
huic legi abrogare voluerunt, honorem in contumeliam vertentes,& argentum quod ad pa-
rentes spectabat,specie quadam permutationis auertebant: quumque in Bibliis legissent,quid
C à Dauide actum esset,in contrarium tendebant,innocentibus criminatione infesti, dum eos
qui spicas in die Sabbati vellebant,vituperationibus insectarentur,non quòd illis cura aliqua
Sabbati esset, qui iis diebus maiorem in modum præuaricabantur, sed quòd per malignita-
tem animi,discipulorum saluti inuiderent,& quæ suæ sententiæ essent,pollere vellent: illi igi-
tur stipendia suæ militiæ adepti sunt prophani iam facti,appellatique principes Sodomorum
& populus Gomorrhæ. Sed enim & isti quoque non videntur minorem quàm illi pœnam ac-
cepisse,nimirum brutæ suæ vecordiæ ignorantiam. Non enim intelligunt quod dicunt, quin
potius quod ignorant,id se scire arbitrantur,neque est alia in illis scientia, nisi malefaciendi,
& indies peiora comminiscuntur,quippe qui fugam nostram(non quod velint nos fortes es-
se)vituperent, vnde enim inimicis tale votum, vt bene optent iis,qui non secum in prauitate
consentiunt,sed ex malignitate animi tales bombos per simulationem castigandi circum-
strepunt. Ideoque discursibus oberrant,& speciem amicitiæ præferunt,quum interim, vt ho-
stes,ad perniciem nos quærant,auidi sanguinis nostri,& è medio tollẽdi cupidissimi,eò quòd
ab eorum impietate dissensimus semper,& perpetuo dissensuri sumus , eorum hęresim con-
D uictam argumentis traducentes: Quem,quæso,in persequendo assecuti, non omnibus, qui-
bus libuit, contumeliis vexarunt,cui non,cum quo illis simultas erat delapso in ipsorum ma-
nus,non eam vim adhibuerunt,vt vel miserè periret,vel vndecunque mutilaretur? Quę à
iudicibus videntur fieri , ipsi reuera faciunt , quin potius sententię malitięque iudicum,
ipsi se ministros prębent. Quis igitur locus reliquus, qui non ipsorum sęuitiæ monumenta
possidet? quæ Ecclesia non luget eorum insidias,nonne Antiochia ob Eustatium confesso-
rem, & orthodoxum virum ademptum,in mœrore est,& Balanea,ob Euphrationem, Bultus
& Antardus,ob Cymatium & Carterium, Adrianopolis ob Eutropium Christo addictissimũ,
deinde ob Liuium,qui ipsorum opera sæpe & catenas gestauit, & in catenis mortem obiit?
Nonne Ancyra Marcellum luget? Berroea Acyrum? Gaza Diasdepan? quos sæpius antea cõ-
tumeliose habitos,tandem suis dolis in exilium eliminarint. Nonne itidem Theodolum &
Olympium, Thraces? Quid autem de nobis ipsis,nostrisque presbyteris dicam , quorum la-
tebras eo studio rimati sunt,vt inuentis nihil præter mortem expectandum fuisset , quod de
nobis quoque futurum erat,nisi fœliciter elapsi essemus. Tales enim literæ aduersus Olym-

Se occidere & inimicis ad occidendum offerre idem.

Vera religio.

Virginitatis laus.

Constãtinꝰ Constantij pater.

Virgines ab Arianis spoliatæ & à cœnobijs suis suspicæ Ariani deteriores Pilato.

Ariani aliorum peccata exhorrescunt sua vero non erubescunt. Arianorũ audacia.

Esa.2. D. Athanasij patientia

al. Dari. Conclusio est qua decet se recte fugisse.

persecutores qui.

Timiditatis crimen ab Arianis Athanasio expro bratum.

1.Cor.6.

Ariani Iudæorum æmulatores quomodo.

Exod.20.

Legi abrogare voluerunt Iudæi

Matth.12. Luc.6.

Iudæorum inuidia in discipulos.

Arianorũ ignorantia Athanasij fuga cur calũnietur

Arianorũ caliditas et inuidia.

Eustatius in exilium actus cum multis alijs episcopis et sacerdotib⁹

Liuius in catenis mortuus.

Paulus episcopus ab Arianis captus, deinde strangulatus.

pium, ad proconsulem Donatum missæ sunt, taléque item aduersum nos ad Philagrium. A Certè Paulum Constantinopolis Episcopum quæsitum, deprehensúmque propalàm authores fuere, vt Coccusæ, quæ est in Cappadocia strangularetur, carnificem ad eam rem nacti Philippum præsidem ipsorum, sectæ anteignanum, & prauarum volũtatum satellitem. Quid igitur? an post talia scelera defatigatos sese ostenderunt, aut iam denique quieti se tradunt? minime gentium. Nihil in illis quietis, sed secundum eam, quæ in prouerbiis est, hirudinem semper in maius sæuiunt, suis sceleribus indiuulsim affixi. Nam eorum scelera quis vnquam condigne extulerit? aut tanta memoria, vt quæ ab illis designata sunt, plene recẽseat? Pacata enim hactenus Ecclesia, populóque in sacris synaxibus orante, Lyberius Romanus præsul, Paulinus Galliarum Metropolitanus, Dionysius Italiæ, Lucifer Sardiniæ, Eusebius item Italiæ,

Episcopi in exiliũ pulsi quod cõtra Athanasium scribere nolent.

omnes boni præclari & Episcopi, veritatis pręcones, aguntur, raptantur, & in exilium profligantur, nulla prorsus de causa, nisi quòd non adstipulati sunt Arianorum hęresi, & illorum calumniis aduersus nos fictis subscribere noluerunt. Nam de magno & grauissimæ ætatis viro,

Osii laudes.

eodémque confessore Osio, qui verè osius est, id est, sanctus, superfluum arbitror mentionẽ facere, quum nullus fortasse sit, qui cognitum habeat eum ab istis quoque in exilium missum esse. Non enim quicquam latere potest in viro illo tantæ claritudinis. In qua enim synodo ille B non dux & anteignanus fuit? quem non ille recta tuendo in sententiam suam pertraxit? Quæ ecclesia illius præsidentiæ non pulcherrima monumenta retinet? quis illum mœstus adiit, vt non lætus abierit? quis indigus ab eo postulauit, quin postulatum obtinuerit? Atque contra hunc quoque se audaces improbosque ostendere, eò quòd certus ille earum calumniarum,

Athanasius iterum ad necẽ quæritur.

quas pro tuenda impietate contra me struerent, ipsorum insidiis subscribere noluit, quibus rebus declararunt minime se veros Christianos esse. Ab illo facinore Alexandriam adoriuntur, denuo nos ad necem quærentes: & quæ tum acta sunt, longe tetriora quàm priora fuerunt. Siquidem miles statim armis circumdedit Ecclesiam, bellique deinde negocia pro

Ecclesia Alexãdrina militibus circumdata.

orationibus successere. Deinde superueniens per tempus quadragesimæ, qui ab ipsis è Cappadocia missus fuerat, Georgius, scelera quæ ab iis didicerat, cumulatiora reddidit. Videre enim erat post septimanam Paschæ, Virgines in carcerem detrudi, Episcopos vinctos à militibus duci, pupillorum viduarúmque ædes populari (nam & in domos eruptiones factæ sũt) noctu Christianos raptari, ædésque obsignari, & fratres clericorum pro fratribus in periculum

Virgines in carcerẽ detrusæ & variæ aliæ persecutiones.

deuocari. Grauia quidem ista, grauiora tamen quæ postmodum commissa sunt. In hebdo- C made siquidem post sacram pẽtecosten, populus completis ieiuniis ad orandum ad cœmiterium abiit: eò quòd abhorrerent à communione Georgij, quod quum homo omnibus modis sceleratissimus intellexisset, ducem copiarum Sebastianum secta Manichæum, ad vim & ad arma instigat. Igitur ille militari manu, infestis telis, quum alij gladios strictos, alij arcus gestarent, impetum in populum facit, rarósque illic orantes deprehendens (nam plerique, vt erat diei tempus, discesserant) talia designauit, qualia par erat eum designare, qui istiusmodi

Ieiunia hebdomadis Pentecostes.

hominibus aurem præbuisset: virgines enim ignibus flammantis rogi admotas, adigebat ad

Sebastianus Manichæus dux contra Christianos

confessionem Arianicæ religionis, ibi quum eas inuictas cerneret, corpora nudat, atque ita in

Virgines rogis accensis admotæ.

faciem cædit, vt vix longo pòst tempore à suis potuerint agnosci: viros autem quadraginta comprehensos noua ratione lacerauit: virgis enim palmeis aculeos suos adhuc retinentibus ita terga eorum cecidit, vt alij sæpius à medicis ob tenaciùs inhærentes aculeos frustrà curati, alij curationem non ferentes, mortem oppetiuerint, cæteros deinde omnes, quotquot com-

Viri 40 virgis palmarum ad necem vsque cæsi.

prehenderant, in eam partem Ægypti, quæ magna Oasis appellatur, relegarunt. Corpora au- tem defunctorum initio ne suis quidem dari voluerunt, eáque pro libidine sui consilij inse- D pulta clanculum habuerunt, quòd putarent suam crudelitatem latere posse. Qua in re vecordes illi magno errore mentis tenebantur: necessarij enim amicique interfectorum, de cõfessione quidem suorum læti, sed mœsti admodum de subductis corporibus, nec tacentes facti

Epiſcopi multi ex Ægypto & Aphrica in exiliũ pulsi.

immanitatem, causam dedere, vt scelerum tragœdiæ semper in maius diuulgarentur. Illi autẽ ex Ægypto & Aphrica hos Episcopos ad fugam exiliúmque compulerunt: Ammonium, Muum, Gaium, Philonem, Hermem, Plinium Pfinosirin Pelamonem, Agathonem, Anagãphõ, Marcum, Ammonium, & alterum eiusdem nominis Marcum, Dracontium, Adelphiũ, Athenodorum: Presbyteros verò, Hieracem, & Dioscorium, quos tanta acerbitate rapta-

Veritatem è medio tollere conãtur hæretici.

runt, vt quidam in via, quidam in exilio mortem oppetierint, actis in fugam plurimis quàm triginta Episcopis. Siquidem illis studium fuit secundum Achab, quoquo modo, si fieri posset, veritatem è medio tollere. En tibi impiorum audaciam, qui post tanta facinora, sine pudore prioris in me tyrannidis, hoc etiam pro crimine obiiciunt, quòd me subduxerim eorum parri-

Aricidalibus manibus, vel potius acerbè dolent, conqueruntúrque me è medio sublatum non esse, ac proinde ita agunt, quasi qui mihi crimen timiditatis obiicere velint, nihil sentientes ita obganniendo, eam criminationem, in ipsorum caput recidere. Nam si malum est fugere, multo deteri⁹ est persequi: ille enim ne moriatur sese abdit, iste persequitur, vt occidat: deinde de fuga quòd licita sit, in scripturis cõstat: qui autẽ ideo quærit vt interficiat, legẽ præuaricatur, aliisq; fugiendi necessitatem adfert. Si igitur fugam pro re pudenda obiiciunt, pudeat eos sui, quòd sint persecutores, si enim quieſcerẽt insidiatores quieſcerẽt & fugientes. Cęterũ illi à suis sceleribus non interquiescunt, quũ istud pro meliori apprehendendi occasione moliantur, nescij interim fugam eorum, qui persecutionem patiuntur, ingens esse documentum scelerum aduersus eos qui persequuntur. Nemo enim mansuetum & humanum, sed efferum, & facinorosum fugitat, ac propterea, quotquot erant, mœsti & obærati à Saule profugiebant, ad Dauidem se conferentes. Ita quoque & isti abditos latentésque ad necem quærunt, ne supersint scelerum ipsorum documenta. Verum vt vbique cæcutiunt, ita mihi hic quoque videntur cæcutire. Quanto enim clarior fuga, tanto etiam in clariore fama est per insidias tentata cædes: siue enim occiderint, grauiori sono aduersus eos mors ipsa inclamare videtur: siue in exilium miserint, vnà cum relegatis monumenta suorum scelerum ad exteros emittunt. Si igitur integræ mentis essent, viderent sese istis rebus illaqueari, suásque sibi rationes officere. Verum quia mentem perdiderunt, impetu ad persequendum rapiuntur, & in quærendo ad necem, suam impietatem non animaduertunt: forsitan & ipsam prudentiam ausint vituperare: quid enim illis inausum? aut quid est, ad quod se non promptos offerant? quum manifestum sit iuxta Saluatoris vocem, ne passerculum quidem sine Patre nostro, qui in cælis est, in laqueum cadere. Illi tamen in apprehendendo obliuiscuntur aliorum, & imprimis suimetipsorum, sublatisque per arrogantiam superciliis, tempora rerum non distinguunt, neque in lędendis hominibus, naturam reuerentur: sed, veluti Tyrannus ille Babylonicus, truculentissimè persequentes, nullius misericordia tenentur, quippe qui & presbyteris iugum aggrauent, & ad dolorem vulnerum meorum, vt scriptum est, auctarium addant. Si talia non facerent, si eos, qui ipsorum calumniis contradicunt, non in exilium mitterent, verisimile quiddam apud nonnullos dicere videri possint. Cæterum post insidias eorum in tot tantósque Episcopos, quum

C nec Magno Osio confessori, neque Episcopo Romano, neque tot Hispanis, Gallis, Ægyptiis, Aphricanis, aliarúmque prouinciarum Episcopis pepercerint, & tanta scelerum exempla in eos, qui vel semel pro me contra illos ausi fuissent hiscere, ediderint, qui fieri posset, vt non me potius quàm alios, quos occiderunt, mactatum cupiant? Necandi enim studio excubias seruant, séque vltro occidi arbitrantur, si viuant, quos illi viuere nolint. Quis igitur horum scelera non videt? cui hoc non liquet, eos non virtutis studio timiditatem obiectare, sed vt sitibundi, auidíque sanguinis humani, versutiis istis veluti sagenis comprehendere possint, quos neci destinent? Quòd autem ipsi tales sint, ipsorum opera declarant, ostendũtque eorum animos feris efferatiores, & Babyloniis crudeliores esse. Iam tametsi ex ipsis satis liqueat, quales sint, tamen quia ipsi secundũ suum patrẽ diabolum, mollibus sermociunculis se fucant, & in aliam speciem vultus, quo timiditatem mihi obiiciant, transformantur, ipsi interim leporibus timidiores: Age, iam quid sacræ scripturę de istiusmodi re loquantur, inspiciamus. Inde enim patebit eos potissimum cum Sacris literis pugnare, & Sanctorum virtutes calumniari: nam si vituperant eos qui sese, dum ad necem quæruntur, occultant, & calumniantur eos, qui vitant

D persecutores, quid (quæso) facient, quum viderint Iacob à fratre suo Esau fugientem? Mosenque ad Madianitas, metu Pharaonis secedere? aut quid isti, qui huiusmodi garriunt, responsebant Dauidi è suis ædibus Saulem ob percussores summissos fugienti, & occultanti se in spelunca, faciemque immutanti, quoad euaderet Abimelechum, & insidias declinaret? aut quid dicent isti qui vbique temere deblaterant, si videant magnum Eliam, Deum nominatum, & mortuos excitantem, sese abdere propter Achab, & profugere ob minas Iesabel, quo tempore filij etiam Prophetarum quæsiti ad necem, sese in speluncis apud Abdiam recluserunt? Forsitan nec de istis vt nimis priscis quicquam legerunt, neque quæ in Euangeliis sunt, meminerunt. Sed quid? num hoc ignorant, & discipulos ob metum Iudæorum latebras & recessus quæsiuisse? & Paulum Damasci in sporta è mœnibus demissum esse, dum à gentis præfecto quæreretur? Quo animo (queso) ista de Sanctis legunt? aut quem ibi prætextũ suæ temeritatis reperire possunt? si enim illis timiditatem exprobrent, furiunt: sin contra Dei voluntatem feciſſe arguant, prorsus Scripturas sacras calumniantur. Nam & in lege ciuitates refugiorum erant, pro iis qui ad cædem quærebantur, vt aliquo modo persecutorem euade-

Fugere malum sed persequi multo deterius est.

Fugam esse licitam.

Quos fugere licet.

Saul.

Dauid.

Impietatẽ suam non animaduertunt Ariani.

Matth. 10.

Nabuchodonosor.

Adnecem quæri Athanasium.

Ariani cur timiditatem obiiciãt Athanasio.

Ariani efferatiores babyloniis & feris.

Verborum lenocinio vtuntur Ariani.

Fugæ exempla.

Gen. 28.
Exod. 2.
1. Reg. 19.
20. 21. 22. 23.
3. Reg. 19.
3. Reg. 18.
Act. 9.

rent. In consummatione porro seculorum, quum aduenisset illud ipsum Verbum Patris, A
Matth.10 quod Mosi antea locutum fuerat, rursus præceptum fugiendi condidit, Quum vos (inquiens)
persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam, paulóque post subiicit, Quum videritis illam
Marc.14. abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielem Prophetam, consistentem in loco
sancto, qui legit, intelligat, tum qui in rudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto est, ne de-
scendat, vt aliquid tollat ex ædibus suis: & qui in agro est, ne retrorsum se conuertat ad vesti-
menta. Hoc, quum scirent sancti, ad eam normam vitam suam temperauerunt. Quæ autem
in præsentiarum præcipit Dominus, ea quoque ante suam in carne conuersationem locutus
Christus Iudæorum insidias fugit. est in Sanctis, & hoc genus formæ institutique hominibus perfectitudinem conciliat. Nam
quod Deus iniunxerit, faciendum est. Ideoque & ipsum Verbum propter nos homo factum
voluit, quemadmodum & nos, quum quæreretur & quum persecutionem pateretur, fugere
& insidias declinare. Decebat enim, eum, vt esuriendo, sitiendo, patiendo, ita quoque ipsa
Matth.2. ratione fugiendi, ostendere se carnem gestare, & hominem factum esse. Simul enim vt na-
tus erat, atque etiam dum puer esset, per Angelum Iosepho mandauit, vt excitatus puerum
Ibidem. assumeret, & matrem eius, futurum enim esse vt quæreret Herodes animam pueri: Idem B
Matt.12. mortuo postmodum Herode, metuens Archelaum in Nazaret secedit, Deinde etiam tum,
Marc.3. quum sanata arida manu, se Deum ostendebat, consiliumque sui occidendi à Iudæis
Luc.6. iniretur, non ignarus insidiarum, ex iis locis recessit. Siquidem ex quo Lazarũ è mortuis
Ioan.11. excitasset, ab illa deinceps hora (vt refert Euangelium) consilium inierant, vt eum occideret,
quapropter Iesus non palam obambulabat inter Iudæos, sed abiit ad locum vicinum deser-
Ioan.8 to: Ac deinde quum dixisset Saluator, Antequam Abraham fieret, ego sum. Iudæis tollen-
tibus lapides, vt in eum mitterent, ipse abscondit se, & exiuit de templo, & transiens per me-
dium eorum, euasit. Num quum ista videant, vel potius audiant (nihil enim vident) qui (quæ-
so) non quemadmodum scriptum est, æstuet incendiis, dum contraria iis quæ Deus fecit &
Matth.13. docuit, & volunt & loquuntur. Iesus enim in martyrio Ioannis, corpore illius à discipulis hu-
mato, re audita, nauigio se inde in desertum abduxit. Dominus igitur quemadmodum fecit,
ita & docuit. Iam vereor, ne isti, non intra conuitia hominum, suam exprobrãdi libidinem
sistant, sed vlterius insania sua euecti, etiam Domino Deo timiditatem obiiciant. Sed quis eos
Fuga Christi bona. sic insanientes ferat? melius est, vt de ignoratione Euangelij male audiant. Sed enim causa C
istiusmodi recessionis & fugæ, quam Euangelistæ in Saluatore commemorant, proba & ve-
ra est: & consentaneum est, vt eam quoque in fuga sanctorum versatam fuisse arbitremur.
Quæ enim humanitus de Saluatore scripta sunt, ea par est ad commune genus hominũ re-
Luc.9. ferri. Nam & ille nostrum corpus gestauit, & humanam imbecillitatem ostendit. Causa autem
Ioan.6. quam Ioannes scripsit, talis erat: Quærebant eum comprehendere, nec tamen quisquam in
Ioan.2. eum manus intulit, eò quòd nondum eius hora venisset, quippe qui & antequam illa veniret,
matri suæ dixerit, nondum suam horam venisse. Dixit idem & fratribus suis, mea hora nondũ
Ioan.17. adest. Cęterum cum iam tempus venisset, ita allocutus est suos discipulos, Dormite iam &
requiescite, Ecce venit hora & filius hominis traditur in manus peccatorum. Ille enim, qua-
Apta distinctio. tenus Deus & Verbum Patris, nulli tempori addictus erat, quum sit ipse temporum opifex,
postmodum homo factus, hoc genere sermonum vsus est, ostenditque vnicuique mortalium
tempus dimensum esse, nec tempus istud fortuito casu, vt nonnulli Ethnicorum fabulantur,
sed prout ipse conditor Pater voluit, vnicuique definitum esse. Id enim scriptum est, & apud
omnes constat, tametsi ignotum habeatur, & lateat omnes mortales, quomodo, aut quantũ
vnicuique temporis admensum est, sed tamen quisque certum habet, vt veris, æstatis, autum- D
ni, & hyemis sunt certa tempora, ita quoque, vt scriptum est, tempus viuendi moriendique
Esa.38 esse. Ideóque ætas quæ sub Noe fuit, mutilata est & quasi tempore omnium completo, con-
Gene.25. tracti sunt anni. Ezechiæ æque additi sunt quindecim anni: Deus quoque legitimis suis cul-
Psal.101 toribus numerum ipsorum dierum se adimpleturum esse pollicetur. Abraham quidem plenus
Iob.5. dierum moritur. Dauid veto deprecatur, Ne me reuoces in dimidio dierum meorum. Et
vnus ex amicis Iob, Elephas nomine, id probè cognitum habens, ita locutus est, Veniens au-
tem in sepulchrum vt seges matura, suo tempore demessa, & vt manipulus areæ in tempore
Eccle.19. collectus. Et Salomon hunc sermonem obsignans, ita ait, Tollentur immaturæ animæ im-
Eccl.7. piorum, quapropter in Ecclesiaste admonet, dicens: Ne impius sis valde, & ne sis durus, & ne
Simile. tu moriaris in tempore non tuo. Vt igitur ad istum modum conscripta ratio ex se declarat,
Psal.101. Sanctos cognoscere vnicuique mortalium esse tempus mensuratum, ita eos quoque ignorare
ostendit terminos sui temporis, quum Dauid ita loquatur, Paucitatem dierum annuncia mi-
hi: nõ

A hi: non enim id sciebat, quod discere volebat. Ideóque diues ille longiorem vitam sperans, *Luc.12.*
audiuit, Stulte, in hac nocte à te tuam animam repetent, & quæ præparasti, cuius erunt? Eccle-
siastes porro fiducia Spiritus sancti, id ipsum diserte, exprimit his verbis, Et non nouit homo *Eccl.3.*
tempus suum. Ideoque Patriarcha Isaac dicebat filio suo Esau. Ecce consenui, & ignoro diẽ *Gen.18.*
finis mei. Quin & Dominus & Verbum patris sciens quos cuique annos admensus esset, ne-
que ignorans quod tempus ad patiendum sui corpori præfiniuisset, vbi propter nos homo
factus esset, cæteris diebus qui hoc tempus antecedebant, nostro more, quum quæreretur, se-
se occultabat, & quum eum persequerentur, effugiebat, insidiásque deuitans, per medios illos
transibat. Quum autem tempus à se definitum ipse sibi adduxisset, in quo corporaliter pro
hominibus pati volebat, tum allocutus est his verbis Patrem, Pater, venit hora, glorifica *Ioan.17.*
tuum Filium: nec iam inde se quærentibus subduxit, sed volens comprehendi, substitit
ac remansit, atque ita eis, qui aduersus se tendebant, locutus est, Quem quæritis? illís- *Ibidem.*
que respondentibus Iesum Nazarenum, dixit eisdem, Ego sum, quem quæritis? neque
semel duntaxat, sed & secundo id fecit: atque ita postmodum eum adduxerunt ad Pilatum.
Neque ante tempus permisit se capi, neque quum tempus adesset, sese occultabat, sed
B seipsum obtulit insidiatoribus, vt omnibus manifestum faceret, à superno iudicio pende-
re vitam & mortem hominum, & absque Patre nostro, qui est in cælis, ne capillum quidem *Matth.5*
hominis posse aut album, aut nigrum fieri: aut passerculum vnquam in laqueum cadere. Do- *Matth.10*
minus igitur vltro seipsum pro omnibus, sicuti scriptum est, obtulit. Sancti vero pro formula *Apostoli*
accepta, vtpote à Domino eruditi, & priscis olim & sequentibus temporibus in certamine, *& alij pa-*
quod illis erat cum persequutoribus, & fuga se instantibus eripiebant; & quærentibus sese, *tres perse-*
per latebras subducebant, quippe qui vt homines ignari erant, temporibus sibi à Diuina pro- *cutores fu-*
uidentia constituti, ac proinde minime sese insidiatoribus ingerebant, quum non igno- *giebant.*
rarent id quod scriptum est, In manibus Dei esse sortes hominum, & Dominum occi- *Psal.30.*
dere & viuificare, atque ideo vsque ad decursum sui temporis expectare maluerunt, ob- *Heb.11.*
errantes interim (vt Apostolus dixit) in melotis & rhenonibus per solitudinem, defraudati af-
flictique, & in speluncis in foraminibúsque terræ latitantes, donec aut mortis definitum tẽ-
pus superueniret, aut quoadusque definitor temporis Deus, ipsis hoc ipsum indicaret, vel per-
secutores inhibens, vel persecutoribus eos tradens, prout illi opportunius videbatur. Rem
C ita esse maxime in Dauide cognoscas, qui cum ab Ioab in Saulem irritaretur, ita respondit:
Viuit Dominus, nisi Dominus eum castigauerit, aut venerit dies mortis eius, aut descenderit
in prælium, & deficiat sub hostibus, non inferam manum in Christum Domini. Quòd si ali- *1.Reg.24.*
quando inter fugiendum conuerso itinere se in aduersarios intulere, non temere hoc ab illis
neque inconsultè factum est. Admoniti enim à Spiritu sese persecutoribus obuios ferebant,
etiam tum quoque suum obsequium promptitudinémque declaraturi. Qualis erat Elias à *3.Reg.18.*
Spiritu hoc audiens, & apparens coram Achab, qualis item Michæas propheta ad Achab *21.*
accedens, qualis & ille Propheta, qui prouocatione vsus est ad aram Samariæ, & pudefecit *3.Reg.22.*
Roboam, qualis & Paulus quum prouocaret ad Cæsarem. Non enim præ timore operam
fugæ præbuit, absit, quin potius fugam habebat pro palæstra & meditatione aduersus mortẽ. *Act.25.*
Duo hæc pariter obseruabant, & quidẽ consulto, ne sese periculis obiicerent, neque cum cri- *Non præ*
mine ignauiæ, quasi ignaui timidique, exilij ærumnas, morte grauiores exhorrerẽt. Qui enim *timore fu-*
moritur, quiescit à miseriis: qui autem in fugam se dat, quum in horas inimicorum adortus *giendum.*
expectet, mortem longe leuiorem quàm fugam existimat. Quapropter qui in fuga moritur, *Iob magn⁹*
D non inglorius moritur: nam & hi quoque adoream martyrij consequuntur. Ac proinde Iob *est habitus*
magnus est habitus, quòd viuus tot & tantas ærumnas tolerauit, quarum nullum omnino sen- *cur.*
sum percepisset, si mortem sibi conscisset. Quocirca & ipsi beati Patres istiusmodi viuendi *S. patres in*
disciplina vsi sunt, & in persecutione non timuerunt, & robur animi sui ostenderunt, quum *persecutio*
ita se in tam angustis & tenebricosis locis recluderent, duritérque & laboriosè viuerent, neq; *ne non ti-*
è diuerso quũ dies mortis aderat, fugę sese mãdauerunt. Siquidẽ illis curę fuit neq; præsentia *muerunt.*
eius temporis reformidare, neq; decretũ à prouidentia terminũ antecapere, aut dispensationi
diuinæ repugnare, ad quã se reseruari certi erant, temere agẽdo, ipsi sibi periculi authores red-
derẽtur. Sic enim scriptũ est, eũ qui præceps est labris, sibi ipsum causã ruinæ esse. Tãto robore *Prou.15.*
fortitudinis instructi erãt, vt nemo ne vulgaris quidẽ homo de ea re dubitauerit. Siquidem *Gen.28*
Patriarcha Iacob, qui antea Esau fugiebat, idem vbi mortem prędentẽ videbat, minime expa- *Gen.49*
uit, quin eo potissimũ tẽpore singulis Patriarchis pro cuiusq; meritis, omina, benedictionesq; *Exodi 2*
irrogauit. Magn⁹ itidẽ Moses ille, q; se antea Pharaoni occuluit, & ad Madianitas abiit, acceptis *Exod.4*

Dei mandatis ſine metu in Ægyptũ rediit. Idem quũ rurſus iuſſum ſibi eſſet, Aſcende in mõ A
1.Reg.19 tẽ Abar,& morere,non per metum inde remanſit,ſed libenter eò contendit . Dauid quoq; qui prius Saulem fugerat,non expauit anteſignanus eſſe in belli periculis pro populo ſubeundis. Quin quum optionem de morte & fuga audiuiſſet, cum liceret illi & fugere & viuere,
3.Reg.19. mortem præoptauit. Sapiens itidem & magnus ille Elias, qui dum Ieſabelem latuerat,non extimuit,quum illi à Domino iniunctum eſſet,vt occurreret Achabi, & Oſian redargueret.
Act.9. Petrus quoque,qui ob metum Iudæorum in latebris ſe habuit,& Paulus apoſtolus in ſporta demiſſus,& ita fugiens,quum audiſſent oportere ſe Romæ martyrium ſubire, non abiecerũt eam profectionem,ſed potius cum gaudio abierunt,& alter etiam antea quum Iudæos fugeret,geſtiebat ſe mactari,alter vero præſens tempus non exhorruit,ſed gloriabatur, dicens: Ego
2.Tim.4 enim iam delibor,& tempus reſolutionis meæ inſtat. Iſta nimirum documenta exhibent,fugam nequaquam metu ſuſceptam eſſe,aut quippiam vulgare in ea,ſed magnam vim fortitudinis contineri. Non enim(non inquam)per ignauiam molitiémque animi ſeſe ſubduxerunt, ſed potius vt ſe maiori vi,intentionéque exercerent,neque fugacitatis ob eam rem con-
demnabantur,neque de timiditate male audiebant,quemadmodum fit ab iſtis vitilitigatori- B
Matth.5 bus,ſed beati à Domino ita dicente prędicabantur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Neque iſte labor illis ſine fructu erat. Siquidem Deus,vbi eos tanquam murum
Sap.3. in fornace conflatoria probaſſet(vt inquit Sapientia)ſe dignos inuenit. Quin ipſi ideo magis vt ſcintillæ reſplendebant ſeruati à perſecutoribus, ereptique ex illorum inſidiis, vt ſalui incoluméſque populos erudirent,adeo,vt eorum fuga à perſequentibus,ſubductióque à furore
Gene.28. quærentium,cum diuina diſpoſitione deſtinationéque congrueret,atq; ex ea re & Deo chari ſunt redditi,& pulcherrimum fortitudinis teſtimonium obtinuerunt. Certe Patriarcha Iacob inter fugiendum pluribus viſionibus,iiſque diuinis dignus eſt habitus, & quo magis deſertus deſtitutúſque erat,eo magis Dominum pro ſe habuit,qui & Labanem ad pudorem compulit,& impetum Eſau coercuit,idémque vt pater Iudæ eſſet,obtinuit,ex quo Iuda ſecundum carnem progerminatus eſt Dominus,& benedictiones Patriarcharum diſpenſauit. Moſes itẽ
Exod.2. Exod.3. Deo charus quum in fuga eſſet,tum demum vidit illam magnam viſionem , ereptúſque à perſecutoribus pro propheta in Ægyptum remiſſus eſt, adminiſtérque deinde tantorum ſi-
Pſa.44. gnorum & legis factus, ducem ſe tanto populo in eremo præbuit. Et Dauid cùm à perſecuto- C
Pſa.49. ribus agitaretur,iſta edidit, Eructauit cor meum verbum bonum,& Deus manifeſto veniet,
Pſa.53. Deus noſter,& non reticebit,ac magis inualuit,dicens: Inter inimicos deſpexit oculus meus,
Pſa.55. ac rurſum: In Deo ſperaui,non timebo quid faciat mihi homo. Fugiens autem & decurrens
Pſa.59. à facie Saul in ſpeluncam,hæc verba protulit: Emiſit è cælo & ſaluauit me,dedit in opprobriũ
Ibidem. conculcantes me. Emiſit Deus miſericordiam ſuam , & veritatem ſuam , & eripuit animam meam è medio catulorum: atque ita ſeruatus ex diſpoſitione diuina,rex deinde effectus eſt,&
3.Reg.18. promiſſionem Domini ex ſemine ſuo oriundi adeptus eſt. Magnus item Elias poſt receſſum in montem Carmelum,Deum inuocauit: Prophetáſque Baal, plures ſimul quàm trecentos neci dedit,& igne cęlitus euocato,centuriones cum ſuis centuriis ad ſe miſſa combuſſit, quũ
4.Reg.1. diceret,Deſcendat ignis de cælo,ac ratione iſtiſque verbis ad vindictam proceſſit, atque ita periculis ereptus eſt,vt Helizæum pro ſe inungeret, & ſeſe formam exemplumque colendi numinis filiis Prophetarum exhiberet. Quin & beatus Paulus de ſe ſcribens, ita locutus eſt:
2.Tim.3 Quantas perſecutiones ſuſtinui,& ex omnibus liberauit me Dominus,& liberabit : atque inde magis inualeſcens,dicit,Sed in his omnibus ſuperamus. Nihil enim nos ſegregabit à cha-
Rom.8. ritate Dei. Tunc enim vſque ad tertium cælum raptus eſt, & ad paradiſum delatus eſt, vbi au- D
2.Cor.12. diuit verba ineffabilia,quæ nefas eſt hominem loqui, ideóque reſeruatus eſt, vt ab Hieroſo-
Concluſio. lymis vſque ad Illyricum,Euangelium impleret. Non igitur culpabilis aut ocioſa Sanctorum
Apoſtolis fuga neceſſaria. fuga. Si enim non declinaſſent perſecutores, quomodo ex ſemine Dauidis ortus eſſet dominus? aut quomodo prædicare potuiſſent ſermonem veritatis,quum id agebatur à perſecuto-
Apoſtoli perſecutionem fugiẽtes nõ inde inutiles facti. ribus,eóque Sanctos perſequerentur,vt tollerent doctorem veritatis? Eo certe animo Iudæi Apoſtolis prædicandi facultatem interdicebant. Sancti contra,omnia ſuſtinere malebant, vt Euangelium prædicaretur. Vide igitur, num ita decertantes ocioſe habuerunt tempus ſuæ fugæ,aut in perſecutione vtilitatis aliorum obliti fuerunt,imo vt boni verbi diſpenſatores, nõ veriti ſunt illud omnibus communicare, vt qui & inter fugiendum , Euangelium diuulgarent,doloſque inſidiantium,quibus appetebantur, prædicerent, confirmaréntque exhortationibus fidelium mentes. Beatus igitur Paulus,qui hoc experimento didicerat , ita inquit,
2.Tim.3. Quotquot volunt pie viuere , perſecutionem patiuntur, ſtatimque quaſi ceromate fu gien-

A gientes inunxit,ita ſubdens,Per tolerantiam decurrimus propoſitum nobis certamen. Nam Rom.5.
tametſi tribulationes continuæ ſint,illa tamen ipſa tribulatio tolerantiam efficit,tolerãtia vero probationem , probatio ſpem , ſpes porro non pudefacit. Propheta autem Eſaias,quum
Eſa.26. talia in expectatione ſunt,hoc conſilium dedit, Vade populo mi,ingredere in penetralia tua,
Eſa.26 claude oſtium tuum,abſcondere pauliſper,donec tranſeat ira. Porro Eccleſiaſtes non igna-
Eccl.5. rus inſidiarum aduerſus pios,ita loquitur: Si calumniam pauperis,& iudicij & iuſtitiæ deprædationem videris in prouincia,ne tibi ea res ſit admirationi,quoniam excelſus ſuper excelſum
ſeruatur,& ſunt adhuc ſublimiores ſupra eos. Neque id mirum,habebat enim patrem Dauidem,qui in ſuis perſecutionibus hoc experimentis cognouerat,ac propterea eos,qui affligun-
Pſal.26. tur,his verbis confirmat, Viriliter agite,& corroboretur cor veſtrum , omnes qui ſperatis in Dominũ: huiuſmodi enim ſuſtinentibus, non homo,ſed Dominus (vt ipſe ait) opitulabitur.
Pſal.39. Siquidem Ego, inquit,ſuſtinens ſuſtinui Dominum,intendit mihi, & audiuit deprecationẽ
Fuga vtilis meam,& eduxit me de lacu infimo,& ex luto fecis. Vtilis igitur & non infructuoſa populis fu-
Concluſio. ga ſanctorum,etiam ſi id Arianis non videatur. Quapropter ſancti (quemadmodum dictum eſt)fugientes,ſeſe occultabant,& per diſpenſationem vt medici in vſus indigentium,reſerua-
B bantur. Reliquis autem & in vniuerſum omnibus ea lex propoſita eſt,vt fugiant,dum in perſecutionibus appetuntur,& occultant ſeſe,dum quæruntur,neque præcipites , temerariique ſint in tentando Domino,ſed expectent(quemadmodum dixi) donec definitum moriendi tempus aduenerit,aut iudex ille aliquid de iis,quod ſibi rectum videatur,conſtituerit, ſed tamen nos ſemper paratos eſſe voluit,vt vel vocante tempore,vel apprehenſi pro Eccleſia vſq; ad mortem dimicemus. Hæc & beati martyres,temporibus perſecutionum obſeruauerunt, iidémque quamdiu in latebris erant, ſeſe obdurabant. Vbi autem inuenti eſſent, martyrium obibant. Quòd ſi quidam ex iis ſe perſecutoribus dedidere , non temeritate eo rapiebantur, ſed paſſim apud omnes profitebantur à Spiritu ſancto hanc promptitudinẽ, ſuique oblationem profectam eſſe. Quum igitur Deus nonnullis præcepta fugiendi dederit,& à Sanctis ita actum ſit,dicant mihi (quæſo)qui nihil quod dignum eſt , audiunt , vnde ipſi didicerunt perſecutiones inſtituendas eſſe? certe à Sanctis id non habent. Supereſt igitur vt ab illo acceperint,qui dicit, Perſequar & comprehendam,fugere ſiquidem Deus iniunxit, & Sancti fa-
Pſal.17. ctitarunt: perſequi autem Diaboli inuentum eſt,qui omnibus infeſtus vbique perſequendi
Perſequi eſt inuentũ Diaboli. C votum concipit. Quibus igitur adhæreſcendum, Dominine verbis an iſtorum fabulis? quorumue acta imitanda ſunt,Sanctorumne an iſtorum mendacia? qui fortaſſe ne inter iſta quidem diſcrimen ſentiunt, eo quod mente & conſcientia (vt inquit Eſaias) occæcati ſint , &
Eſa.5. amarum dulce, lucémque tenebras arbitrẽtur. Vtinam adſit aliquis ex noſtro genere Chriſtianus qui iſtos pudefaciat,& magna voce pronunciet: Melius eſt confidere in Dominum, quàm intendere iſtorum ſtultiloquiis. Domini enim verba vitam æternam habent: quæ autẽ
Ioan. 6. ab iſtis proferuntur,dolis & ſanguine plena ſunt. Et hæc quidem ſatis magna ſunt : quæ eorũ inſaniam ſubruant,& declarent eos nihil aliud ſtudere,quàm id ſolum , vt conuitiis & blaſphemiis debacchentur. Sed quia ſemel bellum auſi ſunt in Chriſtum profiteri , ſupererat, vt etiam curioſi fierent. Exquirant igitur modum noſtræ receſſionis , & reſciſcant à ſuis: Ariani
Aduerſarij Chriſti curioſa. enim ſe militibus in curſu illo & eruptione adiunxerunt,vt eos ad fœuitiem inflammarent,
Vigilia in orationibus adproximã ſinaxim. noſque iis latentes proderent. Qui ſi tum omni affectu commiſerationis caruerunt , ſaltem nunc auditis ſuis ſceleribus, pudefacti conquieſcant. Nox erat , multique ex populo ad pro-
Pſal.105. ximam ſynaxim in orationibus peruigilabant,quum dux exercitus Syrianus ingeſſit ſe pluri-
Irruptio in eccleſiam facta vt caperetur Athanaſius. D bus quàm quinque millibus,quorum alij arma,alij ſtrictos enſes geſtabant, alij arcus, iacula, fuſtes,quemadmodum prius dictum eſt,& Eccleſiam militibus prope inter ſe conſertis manibus,ne quiſpiam inde exiret,aut elaberetur,cinxit. Ego autem,quum in tanta tribulatione populos deſerere abſurdum putarem,& rectius eſſe, vt pro aliis pericula ſuſciperem , manebam ſedens in cathedra mea,Diacono iuſſo,vt Pſalmum recitaret: Quoniam in ſeculum miſericordia eius: & poſt recitationem quiſque domum abiret. Vbi quum dux iſtarum cohortium,vi in templum irrupiſſet, militéſque ſacrarium ad me intercipiendum obſiderẽt,quot-
Monachos habuit Athanaſius. quot ex clero populóue reſidui erant,clamitare,obſecrare, vt me ſubducerẽ : ego contra , niſi omnibus ad vnum digreſſis,me receſſurum pernegabam,quapropter relicta cathedra,iniun-
Quomodo manus inimicorum effugerit Athanaſi. ctiſq; precibus obſecrabã,vt abitũ maturarent: melius enim eſſe,ſi ipſe in periculũ venirẽ,quã ſi quiſpiam illorũ acciperet. Digreſſis igitur pleriſq;,cæteriſq; eos ſubſequẽtibus,monachi mei & nonnulli ex clericis inter abeundum me ſecum abſtraxerunt. Atq; ita teſtor veritatem , per milites quorum alij Sacrariũ cingebant,alij per templũ oberrabant,inoffenſe trãſiuimus,do-

Fugam se recte arripuisse docet Atha.

mino duce & protectore, nihilque ipsis sentientibus elapsi sumus: Deum interim magnifice A glorificantes, quòd neque populum prodidissemus, & quòd iis prius sine noxa dimissis, quærentium manus effugissemus. Quum igitur diuina prouidentia nos ita mirabiliter ex hoc periculo eripuerit, quis mihi id iure vitio vertendum putet, quòd non vltra me in manus quærentium reiecerim, aut remenso itinere me eorum oculis ingesserim? Id enim esset plane se ingratum Deo præstare, & præter eius mandatum agere, & cum actis Sanctorum pugnare.

Act.12. Aut si quis est, qui in hoc culpam consistere putet, audeat ille eadem opera, etiam magnum apostolum Petrum incusare, quòd conclusus & custoditus militari manu, secutus sit Angelũ, & post egressionem è carcere, & liberationem, non redierit ad vincula sua, ac sese tradiderit,

Act.9. sine omni cura considerationéque scelerum Herodis. Crimini det Manes ille Arianus, quòd Paulus de muro demissus, & ita elapsus, non mutarit consilium, & regressus, aduersariis sui potestatem fecerit. Sed neque Moses reuersus est à Madianitis in Ægyptum, vt apprehenderetur ab iis, qui ipsum quærebant. Neque item Dauid in spelunca se exhibuit Sauli, neq;

1.Reg.22. 3.Reg.18. Deu.9. filij Prophetarum ingesserunt se Achabi. Id enim erat facere contra Dei præceptum, quum in scripturis habeatur: Non tentabis Dominum Deum. Id quum & ego vererer, vt qui hæc è Scripturis didiceram, ad istum modum me instituisse, neque gratiam Domini erga me, eiusq; B auxilium negligendum putaui, etiam si ob id aduersum nos dentibus frendant. Hic igitur modus meæ receſſionis fuit, in quo existimo nullam omnino culpam esse, apud eos saltem quibus est sana mens: quum sciant à sanctis huiusmodi formam ad institutionem nostri tradi-

Audacia genus quod cũque aggrediuntur Ariani. tam esse. Verum isti vt apparet, nullum audaciæ genus, quantumcunque illicitum, intactum, inausumque relinquunt, nihilque eorum omittent, in quibus malitiã suam ostendere possunt, vt vita eorum cum sententiis verbisque probe congruat. Neque si ipsis sua tanta taliáque facinora obieceris, pudefiunt. Leontius enim accusatus de commercio cuiusdam iuuenculæ

Leontius ingratiam iuuenculæ se ipsum castrandum dedit. mulieris, iussusque proinde ab Eustotio, vt ab eius contubernio abstineret, se ipsum castrandum dedit, quo ita libere eius commercio vti posset: neque tamen vel ita suspicionem abluere potuit quo minus cum presbyter esset, deponeretur. Narcissus verò præter alia multa vi-

Narcissus a bordine suo reiectus tia quibus inquinatissimus est, iam tertio ab ordine suo reiectus est. Et qui inter eos facile terrimus est, Georgius, & ipse quoque presbyter à suo ordine summotus fuit, nec profuit ei

Georgius etiam apud suos infamia laborat quòd se Episcopum nominarat, quo minus Sardicæ in magno concilio deponeretur. Habet ille & hoc in vitiis suis auctarium, quòd quum nepotanter viuat, nec dissimulare queat, etiam C apud suos infamia laboret. Singuli igitur singulis vitiis excellunt, vna tamen omnibus in genere & communis macula est, quòd pro hæresi sua, bellóque in Christum, non Christiani amplius, sed Ariani appellantur. Quum igitur hoc sint animo & professione, & innumeris teterrimisque vitiis scateant, quid miri est, aut inexpectati, si eos, qui in eorum sententiam nõ concedunt, neque Arianam hæresim plausibus prosequuntur, ad necem quærant? & vbi necauerint, de facto gaudeant: frustrati autem votis suis tumultuentur, æstuant, doleant, adeo vt ipsi putent se iniuriam accepisse, quòd in iniuriis inferendis non satis polleant: contrà qui eorum persecutionibus appetiti fuere, Deo gratias agant, & multa cum fiducia loquantur, ea præsertim quæ sunt in sexto Psalmo, Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Psal. 6. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? quum appropinquarent aduersum me nocentes, vt ederent carnes meas, tribulatores mei, & inimici mei infirmati sunt, & ceciderunt. Si constituantur aduersus me castra, non timebit cor meum, Si insurgat aduersus me præliũ,

Psal.30. in inexpugnabili dextra Dei sperabo. Atque itidem in trigesimo Psalmo, Seruasti ex necessitatibus animam meam, posuisti in loco spacioso pedes meos, in Christo Iesu Domino nostro, D per quem Patri in Spiritu sancto, gloria & imperium in secula seculorum.

ATHA-

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD VBIQVE ORTHODOXOS, QVVM PER ARIANOS PERSECVTIO FIERET.

EPISTOLA.

Intoleranda persecutiones in Atha. Iudicum. 19.

MAla quæ passi sumus, & intoleranda sunt, & condigne enarrari nequeunt, sed tamen vt compendiosius vim acerbitatémque earum calamitatum significem, historia mihi ex sacris literis recitanda videtur. Vir Leuita iniuriam in vxore passus, vimq; eius indignitatis secum reputans (mulier enim Hebræa erat, & ex stirpe Iudæ) tantisque contumeliis attonitus, quemadmodum diuina Iudicum Scriptura renunciat, vxoris corpus in partes diuisum, ad omnes tribus Israeliticas misit, vt iniuria non ad se solum, sed ad B omnes æque pertinere crederetur, vtque vel vicem eius dolentes, vindices se præberent, vel negligentes eius sceleris, pudore confunderentur. Nuncij autem rem, vt gesta erat, denarrarunt: illi autem qui visu auditúque id cognouissent, in hæc verba proruperunt: Nunquam tale quid, ex quo filij Israel ex Ægypto ascenderunt, accidisse. Concitatæ igitur sunt vniuersæ tribus Israel, omnésque, quasi singuli id peculiariter passi essent, in vnum coiere. In summa debellati sunt, qui hoc scelus perpetrauerant: non enim ad generis coniunctionem, qui in bellũ coiere, sed ad facinus respexere. Scitis istã historiam fratres, & quæcunque ibi perquàm diligenter à Scriptura super hoc negocio recensentur. Vlterius autem ea excutere non est animus, præsertim quum ad eos scripturus sim, qui rem cognitam habent, & ipse ardeam quamprimum ad ea indicanda, quæ magnitudine & numero superẽt Leuitica ista mala. Ideo enim huius historiæ mẽtionem fecimus, vt rebus eius temporis cum præsentibus in comparationẽ missis, in quibus tanta & tam immanis crudelitas est, maiorem quàm illi indignationem aduersus homines nefarios conciperetis. Siquidem acerbitates persecutionum nobis illatæ, ita præponderant, vt exigua videatur Leuitæ calamitas, præ illis quæ nunc aduersus Ecclesiam C designata sunt. Vel potius nunquam quicquam tale auditum est, in orbe terrarum, neque quisquam vnquam istiusmodi mala expertus est. Tunc enim vna mulier iniuriam passa est, & non nisi vnus Leuita erat, ad quem vis illa referebatur. Nunc autem vniuersa Ecclesia iniuria est affecta, & sacrarium contumelioſe habitum. Et quòd magis est, pietas ab impietate persecutionem perpetitur. Tunc singulę tribus singulis partibus mulieris visis, attonitæ consternatęque ferebantur. Nunc autem totius Ecclesiæ membra diuulsa sunt. Rem ita esse, etiã ex illis cognoscetis, qui alij atque alij in diuersas partes, vt iniurias suas exponant, missi sunt. Obsecro igitur vos, vt ita vestros animos commoueat rerum indignitas, quasi nos non tantũmodo, sed ipsi quoque iniuriã accepissetis, quo quisque vti læsus, opem in commune conferat, ne paulatim Ecclesiastici canones & Ecclesiæ fides corrumpatur, quæ ambo in periculum veniunt, nisi Deus vestra opera quàm celerrime delicta castiget, & Ecclesiam vindictæ compotem reddat. Non nupera aut nouitia res est canonum Ecclesiasticorum institutio, sed primis vsque patribus per manus tradita est, & fundata in Ecclesiis, neque nunc tandem fides suum initium sumpsit, sed ab ipso Domino opera discipulorum in nostram vsque ætatem D propagata est. Ne igitur ea, quæ hactenus vsque ad nostra secula in Ecclesiis obseruata sunt, his temporibus pereant, & quę nobis concredita sunt, à nobis requirantur, agite fratres, ita animo excitemini, eumque zelum arripite, qui bonis dispensatoribus ministeriorum Dei cõgruit, & non aliter sitis affecti, quàm si in oculis vestris istiusmodi populatio commissa esset. Copiosius omnia ex tabellariis cognoscetis, ego tamen mihi imperare non potui, quin paucis ea quoque delinearem, quo plane vobis constaret, nullo vnquam tempore, talia in Ecclesiam pepetrata esse, ex quo Saluator noster in cælũ subuectus discipulis præcepit, Ite & docete om- *Mar.16.* nes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Quæ igitur aduersum *Matth.28.* nos, & Ecclesiã cõmissa sunt, ad istum modũ se habent. Solẽniter nobis in pace cõuenientib⁹, populisq; istiusmodi cõuentu lætis, & cõministris Sacrorum secundũ Deũ vita cõuersationéque per Ægyptũ, Thebaida, Aphricã in melius proficiẽtibus, mutuáq; inter se, & erga nos pace & charitate affectis: ecce ibi statim pręfect⁹ Ægypti publice literas proponit in speciem edicti, quibus declarabat Georgiũ Cappadocẽ natione, pro successore mihi datũ, satellitiũ stipatoribúsq; Comitis in cathedrã introducẽdũ. Fama isti⁹ negocij, tũc vt in re noua, & nũc quoq; post

Collatio Ecclesiæ mẽbra diuulsa Exhortatio

Canonum institutio à patribus tradita.

Georgius Capadox Athanasii successor.

rẽ per actã, perturbauit omnes. Maior igitur ea de causa in tẽpla populi defluxus, & præcipue ob id, quòd nullas querelas, nec à plebe, nec à presbyteris, nec ab Episcopis cõtra me habitas satis scirent, neminemque nisi Arianos cum Georgio esse: ipsumque adeo Arianum & esse, & ab Ariano Eusebium missum esse cognoscerent. Scitis autem fratres, Eusebium cum suis prę-sides semper & socios ipsius hæreseos Arianorum fuisse, & per eos nobis perpetuo insidias es-se factas, operámque dedisse, vt Gallias exulatum abirem. Populus igitur indignari, quæritare sæpe multúmque, tum ad iudices, tum ad vniuersam ciuitatem protestari, nullam aduersum nos querelam ab Ecclesiasticis motam esse: Arianorum hæreticorum opera, hanc insolentiã, legúmque præuaricationem in Ecclesiam immitti. Sed vt demus querelam aliquam aduer-sum me susceptam esse, meúmque nomen inter reos receptum esse, non tamen oportuit in mei locum Arianum, aut qui Ariana saperet, surrogari, sed secundum Ecclesiasticos canones, prout Apostolus præcepit, congregatis populis vnà cùm Spiritu sancto, qui Episcopum con-stituant, publice & in præsentia clericorum Episcopum postulantium, inquisitionem fieri, atque ita omnia canonice peragi: non autem ad præsentiam, postulationémque Arianorum, qui ab Ecclesia alieni sunt, quique Episcopale nomen non vereantur emere, successorem mi-hi dari, nundinatorémque Episcopalis tituli, præter consensum eorum, qui Episcopum po-stulare debebant, præterquam voluntatem conscientiámque omnium, qui actis adhibiti non fuere, per vim opésque iudicium extraneorum, in hanc dignitatem immittere. Id enim & Ec clesiasticos canones soluit, & ethnicos ad blasphemiam & suspicionem cogit, vt putent non legibus, ritúque diuino, sed nundinatione & potentia Episcopos cõstitui. Præclara igitur ista Arianica Georgij constitutio, tale sui exordium habuit. Illius porro introitus in Alexandriam, quàm multa nefaria perpetrauerit, quantorumque malorum author extiterit, licebit vobis & ex literis nostris & ab isthuc proficiscentibus rescisce re. Populis ergo grauiter ferentibus ista-rum rerum insolentiam, ideóque in Ecclesiis cœtus facientibus, ne Arianorum perfidia Ec-clesiæ fidei admisceretur: Philagrius iam olim in Ecclesiam, & virgines iniurius, per id tẽpus præfectus Ægypti, olim transfuga nostrę religionis, Georgij conterraneus, homo nequaquam spectatis moribus, fretus magistratus sui authoritate, præsidioque ad quiduis audendũ prom-ptus, & qui apostata, in Ecclesiam infestus, & præceps, Ethnicas tribus, Iudæosque item atque alios proteruos homines adhortationibus, magnisq; promissis, quæ secundum pacta pro ope-ra præstita bene persoluit, aduersus Ecclesiam instigatos cuneatim cum gladiis & fustibus, contra populos in Ecclesias immittit. Iam quid inde euenerit, non simplicem posthac sermo-nem requirit, quum ea res nec satis digne explicari queat, aut sine lachrymis, & planctu, vel ex minima parte recenseri. Vbi enim apud priscos talis tragœdia? aut quid simile in bello & persecutione factum est vnquam? Siquidem & Ecclesiis & baptisteriis flammæ iniectæ: ma-gnus igitur luctus, eiulatus & planctus per ciuitatem. Ciues ea quæ agebantur, indigne ferre, occlamare præsidi, vim protestari, eò quòd virgines sanctæ & incontaminatæ nudatis corpo-ribus nefaria paterentur, iisdemque si contumacius obsisterent, periculum capitis ingerere-tur, monachi pedibus obtriti expirarent, alij fisco addicerentur, alij gladiis fustibusque macta-rentur, alij vulneribus plagisque male mulctati discederent. In sacrosanctam autem mensam (proh) quanta impietas, & facinora commissa? Vidisses enim eos aues & nuces pineas immo-lare, idola sua laudibus efferre: In Dominum nostrum Saluatorem Iesum Christum & filium viuentis conuicia, verborumque contumelias iacere, Sacros Scripturarum libros, quos in Ecclesiis inueniebant comburere: In sacrum baptisterium (proh superi) Christicidas Iudæos, & Atheos Ethnicos nulla cum reuerentia ingressos, eam verborum factorumque turpitudi-nem nudatis corporibus designare, vt pudendum, abominandumque sit relatu. Nec defuere impij homines, æmuli acerbissimorum persecutorum, qui virgines, continentésque iniectis manibus traherent, raptarent, & ad blasphemiam, dominique abnegationem compellerent, eósque qui id facere recusarent, conciderent, pedibusque obtererent. In hoc genere introitus sui splendidus ille & perquam egregius Georgius lætus de istis malis, simulque mercedem, præmiáque pro hac tam scelerata victoria, Ethnicis, Iudæis, cæterisque quorum opera ad talia vsus erat, dispensans, in prædam rapinasque Ecclesiam dabat. Semel aut istiusmodi genere sce lerum & licentia data, multa tetriora quàm in bello, crudeliora quàm in latrocinio commit-tebantur, quum & isti obuia diriperent, illi in cellis reposita diuiderent, magnámque copiam vini aut ebiberent, aut effunderent, aut asportarent, oleumque reconditum prædarentur, fo-res cancellosque tanquam reiectamenta gestarent, & candelabra inibi ad parietem depone-rent: cereosq; Ecclesię, idolis adolerẽt. In summa magna vbique in ecclesia depopulatio, & plu

Georgius quomodo ingressus est episcopa tum.

Populi que rela in Arianos pro-pter Atha nasium.

Episcopus quomodo cõstituẽdus

Episcopale nomen eme bant Aria ni.

Episcopi Arianorũ quales.

Philagrius apostata Ægypti præfectus.

Ethnici & Iudæi à Philagrio cum armis in Ecclesiã missi.

Baptisteriis flammæ iectæ.

Monachi variis mo-dis cruciati & mactati

Sacrarum scriptura-rum libri in ecclesiis combusti.

Virgines raptæ.

Ecclesiæ in prædam & rapinam datæ.

Cerei eccle siæ Idolis oblati.

A rima mortis imago, non tamen ad ista impij Ariani vllo pudore cõmouebãtur, quin tetriora adhuc, atrocioraque accumulauere. Vidisses enim presbyteros & Laicos in ius trahi, virgines à cœtu suo diuulsas, ad tribunal præsidis raptari, & in carcerem coniici, alios fisco addici, alios flagellis cædi, sacrificiorũ, ministris & virginibus interdici. Hæc autẽ sub Pascha, in sacra qua-dragesima acta sunt, per quod tẽpus ieiuniis dediti erãt. Interim egregius ille Georgius arro-gatis sibi moribus Caiphæ cũ præside Pilato cõtra pios Christi cultores debacchabatur. Certe ipso die Parasceues ingressus in quãdam Ecclesiam cum duce & præside Ethnicorum popu-lorum, intellecto hominum odio, quo illius violentum introitum auersabantur, authorem cõ suasoremque se præbuit crudelissimo præsidi, vt eadem hora triginta quatuor virgines, & ma-tronæ, item virique ingenui publice flagellis cęderentur, & in vincula coniicerẽtur, inter quos virginem quandam studiosam literarum, & adhuc Psalterium manibus retinentem, publice flagellari iussit, ereptus virgini à carnificibus liber, ipsa autem post flagra in carcerem recluſa est. His autem ad istum modum patratis, ne in reliquum quidem tempus ocium egere, quip-pe qui in illa alia Ecclesia, in qua ego potissimum per eos dies commorabar, eadem prorsus B molientes, furore ipsorum etiam in templum immisso, nihil non egere, vt ibi me interceptũ de medio tollerent, nec aliter euenisset, nisi gratiam Christi propitiam, auxiliaremque mihi ex pertus fuissem, vnde ita elapsus, licuit mihi paucula ista ex innumeris mala recẽsere. Ego enim videns eos ad extremam rabiem deuenisse, mecúmque rationem iniens, quo ne vel Ecclesia noxam acciperet, aut virgines indigna patetentur, cædesque denuo committerentur, eadém-que iterum iniuria contumeliaque in populum incumberet, furtim me populis subduxi, me-mor verbi saluatoris nostri, Si vos persequuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Noueram enim ex his, quæ aduersus primam illam Ecclesiam perpetrauerant, nihil sceleris eos in istam Ecclesiam omissuros, vbi ne ipsam quidem dominicam diem sanctissimi festi, vlla in reueren-tia habuere, quo minus eo ipso tempore, quo dominus omnes ex mortis vinculis compedi-busque asseruerit, homines eius Ecclesiæ in vincula coniicerent. Georgius autem cum suis gregalibus, velut bello in Christum suscepto, fretus, confixusque præsidis potentia, diem il-lam liberalem, vindicemque seruis Christi in luctum & mœrorem vertit. Ethnici contra, ocu-lis animisque malignis diem illum sanctissimum intuentes, lætitia gestiebant. Georgius vero, C credo ex mandatis Eusebij vinculis compedibusque per id tempus Christianos, ad luctum, cõ plorationemque compellebat. Hoc genere violẽtiæ Præses ecclesias diripuit, direptasque Ge orgio & furiosis Arianis tradidit. Ergo reiectitij homines, & summoti ab ecclesia, in Ecclesia-rũ direptionibus sibi gratulantur: populis autẽ dei & clericis Catholicæ Ecclesiæ ea necessiras inflicta est, vt cũ impiis hæreticis Arianis communicent, aut ab introitu Ecclesiæ abstineant. Quin & naucleris aliisq; marinas nauigationes obeuntibus non exigua vis adhibita est à Ge-orgio, dum alios opera præsidis in tormentis habet, alios vero compedibus adstringit, & in car cerẽ cõiicit, ea de causa, vt & ipsius sceleribus metuerẽt cõtradicere, & literas ab eo deferẽdas acciperent. Verum ne ita quidem contentus, quo se nostro sanguine satiaret, induxit crudelis-simum præsidem facinorum socium, vt decretum sub populi nomine aduersus me odiosissi-mis verbis descriptum ad pientissimum Imperatorem Constantium mitteret, vnde non so-lum exilium, verumetiã mille mortes expectandas putes, is autem qui decretũ scripsit, trans-fuga est nostræ religionis, quippe qui relictis Christianis, idola Gentium turpiter adoret, qui autẽ literis istis subscripserunt, Ethnici sunt. Et ne multus sim in scribendo, persecutio adest D eaque persecutio, qualis nunquam antea aduersus Ecclesiam oborta est. Nam in superioribus persecutionibus, quum quis ad fugam adigeretur, erat, vbi suas partes cum aliis coniungeret & quum occultaretur, non deerat Baptismatis copia. Hæc autem multa & præsens crudelitas, Babyloniorum impietatem æmulatur. Vt enim illi Danielem, ita præclarus iste Georgius, eos, qui domi orationes faciunt, ad præsidem defert, & ministros Sacrorum infensissime ob-seruat, adeo vt ex ista violẽtia multi destituti inopia Baptismatis, periclitentur, multique sine vi sitatoribus ęgrotent, & lamententur: acerbiorem sibi calamitatem quàm morbum arbitrantes populique sacrorum ministris abactis, non ignari impietatis Arianorum, præoptant potius ita ęgrotare, & periclitari, quàm vt Arianorum manus capitibus suis imponi sustineant. Vt igitur Arianus est Georgius, ita & ab Arianis missus est, eumque nemo in Episcopum postulauit: nisi soli Ariani: ac proinde vti mercenarius & externus grauia & perquam acerba in populos Ca-tholicæ Ecclesiæ: quasi alienos & non sui gregis per fidem facit. Ego autem quia iam pridem, quum eum Ariani vt fidum sibi in episcopum promouebant, scripto edideram, nemini ve-strum, Catholicis Episcopis ignotum esse Georgium, eumque merito à vobis pro impieta-

Quadrage-simali tem pore Aria nii in Chri stianos, se uierunt.

Virg & matronæ flagris cæsæ deinde car ceribus in-clusæ paras ceues die.

Fugæ Athanasii causa.

Matth. 10. pascatis die christianos in vincula coniecit Georgius.

Ecclesiarũ direptioni bus sibi gra tulãturqui

Georgius cur Philar-gium indu xerit.

Domi orã-tes ad Præ-sulem dela ti.

Baptismatis inopia.

te sua excommunicatum esse, & anathema edicto Ecclesiæ proclamatum, nec aliam esse causam cur eum Ariani pro Episcopo mittant, nisi ne denuo ex meis scriptis similia conuitia paterentur, barbara, & exotica vi in me coorti, Ecclesias in suam potestatem redegere: vt ita Arianismi suspicionem vitarent. Verum & hic quoque magnopere frustrati sunt. Nemo enim Ecclesiasticorum hominum Georgio se adiunxit, exceptis hæreticis, cæteriscque ob crimina sua ab ecclesia reiectis, illisque item qui metu præsidis communionem simulant. Hanc tragœdiam ille iam olim quidem cum suis meditatus est: sed nunc eius dramatis agendi facultatem per calumnias nactus est, quibus nos apud Imperatorem accusauit. Sed enim ne ita quidem conquiescere potuit, vt qui etiam nunc mei cædem quærat, & notis amicisque nostris adeo se terribilem infestumque præbet, vt nemo non metu mortis in exilium fugiat. Verum non ideo de sceleribus eorum formidinem, sed potius indignationem & vindictæ cupidinem concipere debetis, quum hoc nouo genere scelerum aduersum nos sint vsi. Si enim patiente vno mẽbro compatiuntur & reliqua membra, & secundum beatum Paulum, flendum est cum flentibus, certe tanta ecclesia læsa, quisque quasi ipse læsus esset, ad vindictam se accingere debet. Communis enim omnium Saluator est, qui ab illis blasphematur, & omnes quotquot sunt canones, ab iisdem violantur. Si vobis in ecclesia siue vllius querela sedentibus subito per edictum principis successor mittatur, & talia contra vos designarentur, an id quæso, sine indignatione toleraturi essetis, an non potius vindicandum censeretis? Est igitur æquum vestram indignationem commoueri, ne si ita res silentio transmittatur, paulatim in singulas Ecclesias idem malum propagetur: nostraque disciplina in mercatus & nundinationes abeat. Quod igitur ad Arianos pertinet, rem vobis compertam dico. Sæpe enim eorum impietatem, publice priuatimque damnastis, neque ignari estis, qualis sit Eusebius cum suis, & quantopere cum Arianis eandem hæresim foueat. Quæ res in causa fuit, cur nobis olim insidiatus sit. Porro quæ per eum eiusque socios designata sunt, quantóque ea sint acerbiora vel bellicis calamitatibus, ideo meis scriptis ostẽdi, vt statim à rebus narratis assumpto zelo, rectà tenderetis ad tollendos talium scelerum in ecclesiam authores. Certe fratres nostri Romæ anno superiori infensi prioribus eorum hominum factis, quum nõdum scelera ista accesserant, pro vltione sumenda, concilium indici celebrarique voluerunt, & rẽ perfeciſſent, nisi Eusebiam Ecclesiam turbassent, nósque intercipere conati essent, vt libere sine reprehensore in sceleribus suis pergerent. quòd si Episcopi illi Romæ tum temporis in hæreticos iras sumpsere, quanto iustior grauiorque vestra & ira & indignatio fuerit quum prioribus maleficiis tantum scelerum addiderint? Obsecro vos igitur, ne tanta facinora leuia, aut negligenda putetis, néue inclitam Alexandrinorum Ecclesiam hæreticorum pedibus obteri conculcarique sinatis. Certe ista indignitas rerum in causa est, quòd populi, sacerdotesque seorsum sine synaxibus viuant, taciti quidem ob vim præsidis, animo tamen impietatem Arianorum execrantes. Si igitur aut ipse Georgius, aut alius quispiam ipsius nomine ad nos scribat, ne recipiatis fratres illorum literas, sed oblatas disrumpite, eorúmque tabellarios vt impios & scelerum administros eiicite. Quòd si formulam pacificatoriam scribat, ne illam quoque recipiatis: metu enim præsidis violentiáque Georgij, ad has literas perferendas compulsi sunt. Ego autem, quia verisimile est Georgij gregales de Georgio scripturos esse, meis literis vos præmonere studui, vt reiecto personarum delectu, sicuti dei æmulatoribus congruit, subornatos, summissósque ab hoc genere hominum, expellatis, qui hoc ipso tempore Arianorum gratiam Iudæos, Ethnicósque homines, ad persecutiones, virginum stupra, cædes, Ecclesiarum populationes, incendia, blasphemias instigarunt. Neque enim impius & furiosus Georgius, quòd Arianus non sit, inficiari poterit, quum is qui literis eius subscribit, pro documento in contrarium sit. Ammon enim iste eius subscriptor, iam olim à Beato Alexandro ante me Episcopo, ob multa, mala, impietatemque ab Ecclesia eiectus est. Ob hæc omnia, quæso, rescribite, & impios condemnate, vt sacerdotes, qui hic sunt, populíque orthodoxam vestram religionem, zelúmque vestrum aduersus malos conspicientes, de vestra gaudeant concordi fide: istique scelerum in Ecclesiam authores vestris literis, vel sero errorem suum dedoceantur, & pœnitudine capiantur. Salutate eam quæ apud vos est, fraternitatem: qui mecum sunt fratres vos salutant. Dominus autem vos sanos, nostrique memores conseruet, Domini verè desideratissimi.

Georgius excõmunicatus.

Nemo Christianus adiunxit se Georgioepiscopo Ariano.

Ecclesiæ læsæ vindictã quærenda. Rom. 13.

Eusebius Arianus.

Sacerdotes & populi sine synaxibus.

Formulam pacificatoriam ab hæreticis non recipiendã.

Georgius vere Arianus.

ATHA-

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, DE SENTENTIA DIONYSII EPISCOPI ALEXANDRINI, ADVERSVS ARIANOS,

& quòd falsò eum Ariani sibi adstipulatorem hæreseos fingunt.

EPISTOLA.

SERO mihi significasti de colloquio istic cum Christi perduellibus habito: nam antequam tua id mihi charitas scriberet, totum negocium studiose cognoueram, interimque dum ista non illibenter audirem, placuit mihi summopere tui animi pietas, recte de patribus nostris sentientis, simulque Arianorum vecordiam etiam in hoc negocio agnoui. Qui quum nihil ratione consentaneũ, aut certi ex scripturis sacris in hæresi sua habeãt, ac proinde improbas semper causificationes, & callida sophismata in mediũ proferant, nunc eò audaciæ processere, vt etiam patres nostros in calumniam vocent: minime id alienum ab ipsorum moribus, & proprium omnino eorum prauitatis ingenij. Qui enim ad uersus dominum & Christum sua studia intendunt, quid miri si beatæ memoriæ Dionysium Episcopum Alexandriæ adstipulatorem suffragatoremque suæ sententiæ fingant? eundémque & ad commendationem suæ hæreseos laudibus ornant, beatúmque deprædicant, & magis criminibus impetunt, non aliter quàm prædones ac improbi homines, qui cum de studiis suis male audiunt, probos, modestosque sibi socios fingunt, falsa de alterius probitate mentientes.

Colloquium habitum cum hæreticis.

Ad calumnias confugiunt hæretici. Dionysius episcopus hæreticos falsò accusatus.

Si bene fidunt suæ sectæ, verbísque quæ loquũtur, nudam nobis suam hæresim proferant, ostẽdántque, si quid pro ea defendenda, vel ex sacris literis, ex aliqua humana saltem ratione, quæ quidẽ pia sit, deducere possint, aut si non possint taceãt. Nusquã enim quicquã inuenturi sunt, nisi quod faciat ad grauiorẽ ipsorum refutationẽ, saltẽ ex scripturis sacris: Ioãne quidẽ dicente In principio erat Verbum, ipsis autem oblatrantibus eum non fuisse, antequam nasceretur: Dauide vero ex persona Patris ita recinente, Eructauit cor meum Verbum bonum, ipsis vicissim obgannientibus, Verbum illud duntaxat esse mentis cogitationem, & ex non entibus extitisse. Ediuerso Ioanne Euangelizante, omnia per ipsum facta esse, & sine ipso factum esse nihil. Paulo quoque ad istum modum scribente, Vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, eodemque ita alibi loquente, Quoniam in eo condita sunt omnia. Quid igitur iis supereſt fiduciæ, ac non potius quod conuicium non merentur, dum deblaterant creaturam esse opificem omnium, & opus esse eum in quo sunt omnia condita, & consistunt? ne humana quidẽ vlla ratio, quæ pietatem sapiat, illis ad sui defensionem relinquitur. Quis enim hominum, siue Græcus, siue Barbarus, eum quem pro Deo agnoscit, creaturam esse, aut non fuisse antequam gigneretur, dixerit? Aut quis hominum auditis eius nominis verbis, quod solũ pro Deo veneratur, Hic est filius meus dilectus: rursúmque, Eructauit cor meum Verbum bonum, ausit dicere verbum, quod ex corde Dei progressum est, ex non entibus existere, neque id asseeius, qui loquitur partum? Aut rursum audiens ex eius quem saluatorem credit, sermone: Ego in Patre, & pater in me, &, Ego & Pater sumus vnum, ea dirimere conetur, quæ ille vnita esse uerat, & sine diuisione conseruauit. Illi igitur certi, quàm nihil sit fiduciæ in sua secta, ad mendacia de piis hominibus fingenda confugiunt. Atqui magis decuit eos omnium nudos inopésque, & vbique ad interrogationes hæsitantes, quum nihil habeant quod hiscant, sententiã mutare & auerti à via erroris, quàm homines ignotos suorum cathalogo adscribere, ne ab illis ipsis de mendaciis conuicti, plus dedecoris referant. Verum illi ab huiusmodi dolis nunquam abstinuerint, vtpote æmuli Caiphæ, & sociorũ eius, à quibus etiam Christi abnegationem didicerunt. Siquidem illi post tot opera Domini, vnde eum constabat Christum esse, Filium Dei viuentis, post tot argumenta quibus conuincebantur, nihil non præter scripturæ intellectum, & animo sentientes, & verbis loquentes, non tamen vel paulisper contra eius rationes oculos attollere ausi, ad Patriarchã Abraham se recipiebant, dicentes: Nos patrem Abraham habemus, quasi ita stultam verborum temeritatẽ occultare possent. Cæterum, nec illis quicquam istiusmodi verba profuere, neque istis, quòd Dionysium sibi associant, quo in eadem culpa cum eo esse videantur, profuturum est. Nam & illos de præuaricatione legis conuicit Dominus dicens: Hæc Abraham non fecit: & istos impietatis & mendaciorum eadem

Hæreticorum sententia nullo modo defendi potest Scripturæ sacræ ab hæreticis pro positæ valent ad ipsorum refutationem Psal. 44. Ioan. 1 Rom. 11. Mat. 3. & 17. Luc. 9. Psal. 44 Ioan. 14. Ioan. 10 Hereticorũ refugium ad mendacia de piis hominibus fingenda. Hæretici Caiphæ æmuli quo modo. Ioan. 8. Hereticis pios homines suorũ cathalogo adscribunt

veritas conuincet, docebitque Dionysium Episcopum non fuisse Arianicæ sententiæ, aut ve- A
ritatem ignorasse, sed & eius temporis, & nouos istius seculi Iudæos, à patre suo diabolo furo-
Dionysius de hæresi nunquã cõmotus est. rem istum Christo hostilem mutuatos esse. Magni certe argumenti est nihil eos veri dicere,
& calumniis virum premere, quod ille nunquam ab aliis Episcopis de impietate conuictus est,
neque hæresim propugnando ab Ecclesia secessit, sed in ea cum pietate obdormiuit, quodque
eius memoria hactenus cum patribus huc vsque celebrata est, & in cathalogum relata: qui si
cum istis eiusdem opinionis fuisset, aut si scriptorum suorum rationem nõ reddidisset, minime
dubium, quin eadem quæ illi, passurus fuisset. Atque ista sufficerint ad plenam cõfutationem
nouorum Iudæorum, qui & Dominum nostrum inficiantur, & patres nostros calumniantur,
omnesque Christianos decipere satagunt. Cæterum quia occasionem calumniandi Episco-
pi ex quibusdam particulis ipsius Epistolæ sese habere arbitrantur, age particulas illas inspi-
ciamus, vt inde eorum vanitas appareat, & desinant vel sero tandem inter se blasphemare do-
Epistola Dionisij verba. minum, & confiteantur Iesum vel cum militibus, conspecto rei naturæ testimonio, verè esse
filium Dei, & nequaquam creaturam. Dicunt igitur in Epistola beati Dionysij scriptum habe
ri, filium Dei opus & quiddam factitium esse: neque Patri naturaliter suum ac proprium, sed B
alienum ab illius substantia, qualis est vitis à natura agricolæ, aut nauis fabri: eundemque, quia
opus est quoddam conditum, non fuisse, antequam fieret. Scripsisse Dionysium istius generis
Epistolam agnoscimus, verum non hanc solem, sed plurimas ab eo post modum scriptas esse
dicimus, quas ab istis quoque legi oportuit, vt ex omnibus simul, non ex vnica duntaxat iudi-
cium de eius fide constitui posset. Non enim fabri peritia solertiáque, qui multas triremes ædi
ficauit ex vnica naue, sed ex omnibus simul diiudicari debet. Si igitur simpliciter, tãquam qui
fidem suam ederet, profiterentur hanc epistolam, scripsit, esto, accusent eum vt velint, non
enim crimine caruerit istiusmodi sententia. Quòd si temporis, & personæ ratio eum ad talia
scribenda traxit, aliasque postmodum epistolas subdidit, quibus se de suspicione purgat, non
oportuit omissis causis cur ita scribendum fuerat, homini temere odium cõciliare, ne alioqui
videantur, nihil nisi dictiunculas aucupari, & veritatem & fidem rerum, quæ ex aliis Epistolis
Exempla. elucet, prætermittere. Agricola certe, qui alias atque alias arbores aliter pro subiecti soli ratio-
ne curat, minime culpari debet, quòd hanc amputet, illam inserat, istam plantet, aliam rursus
euellat, sed potius ob multiplicem solertiam in admirationem esse. Quapropter si non obiter C
& perfunctoriè eius viri scripta legerint, indicent mihi quale argumentum scopumque epi-
stolæ secutus sit, si id fecerint, calumniam suam animíque prauitatem in lucem proferet. Cæ-
terum, quia istic tergiuersaturi sunt, vel inscitia eius scopi, vel verecundia, necessarium vide-
tur, vt ego illud dicam. In Pentapole superioris Lybiæ quidam Episcoporum sententias Sabel-
lij amplectebantur, tantumque eorum commenta inualuerant, vt vix vlterius filius Dei in Ec-
Cur Dionysius scripserit hanc epistolam. clesiis prædicaretur. Re cognita, Dionysius, ad cuius curam eæ Ecclesiæ pertinebant, legatos
misit, qui authores harum rerum ab illis prauis opinionibus retraherent. Illis autem de stulti-
tia sua remittentibus, impudentiusque in impietate pergentibus, coactus est ad illorũ impro-
bitatem retundendam istiusmodi epistolam scribere, & humanitatem Christi ex Euangeliis
commonstrare, vt illis audacius filium Dei abnegantibus, & humana eius Patri imputantibus,
commonstrata rei veritate, non patrem, sed filium pro nobis hominem esse genitum, rudi-
bus illis & inscitis hominibus Patrem non esse Filium persuaderet, & paulatim ad veram
Filij deitatem credendam, & patris cognitionem euehere possit. Hic nimirum scopus
est eius epistolæ, quæ ad retundendam eorum peruicaciam, qui veritatem fidei muta- D
Quàm Dionysius Athanasio sit dissimilis. re volebant, scripta est. Quid igitur simile habet Arij hæresis & Dionysij sententia? aut
quid est cur Dionysius, vt Arianus nominari debeat, in tanto inter vtrumque discrimine,
quum hic sit Catholicæ Ecclesiæ magister, ille autem nouæ hæreseos inuentor, ac de-
prauati animi index, hæresimque Thaleia effœminatis ridiculisque numeris, ad similitudi-
nem Ægyptij Sosatæ conscripta in lucem promulgarit. Hic autem aliis Epistolis conscriptis
purgata suspitione, recte se sentire edocuerit. Qui si secum in scripturis suis dissidet, non debet
in ea parte qua fidem non meretur, ad commilitium ab illis trahi. Rursus si idem de se Episto-
la sua ad Ammonium, vnde suspicio nata est, adhibito remedio excusarit, neque post excusa-
tionem de sententia orthodoxa decessit, certum est eum, ea quæ suspecta fuere, ex vsu rerum
pro negocij conditione conscripsisse, neque istiusmodi scripta quæ negociis attemperata sunt,
oportuit maligne odioséque interpretari, aut ad cuiuslibet libidinem studiúmque torqueri.
Medicus subinde ea remedia, quæ aliis inter se congruere non videntur, pro sua peritia vulne-
ribus adhibet, non alio tamen quàm ad curationem mali respiciens. Probi itidem præceptoris

Aris est, omnia in erudiendo ad mores discipulorum dispensare, donec eos ad profectum absolutæ eruditionis euehat. Quòd si beatum virum ob hoc scripti genus in culpa ponunt, nulla a- *Præcepto risofficium*
lia re ipsis ad criminationes suppetente, quid facient de beatis & magnis Apostolis, quorum
Petrus in Actis hæc verba facit, Viri Israelitæ, audite sermones istos, Iesum Nazarenum ho-
minem vobis à Deo virtutibus & miraculis & signis declaratum, quæ fecit Deus per eum in *Act. 2*
medio vestri, quemadmodum scitis. Hunc definito consilio & præscientia dei, deditum per
manus iniquorum, cruci affigentes sustulistis. Et rursum, In nomine Iesu Christi Nazareni à
vobis crucifixi, quem deus excitauit ex mortuis, hic coram vobis sanus consistit. Paulus vero *Ibidem.*
Antiochiæ quæ in Pisidia est, in enarranda historia de Saul amoto, & in locum eius Dauide
rege suffecto, sub verbis Patris ita loquitur, Inueni Dauidem Iessæ filium, virum secundum
cor meum, qui faciet voluntates meas. Deus autem ex huius semine excitauit Israeli secundũ *Act. 13.*
repromissiones Seruatorem. Idem rursus apud Athenienses dixit, Deus igitur temporibus amẽ-
tiæ contẽptus, in præsentia vbiq; omnibus pœnitentiam mandat, pro die illa in qua iudicatu-
rus est orbem in iustitia, per virum à se ad id muneris constitutum, atque id ita esse, fidem om-
nibus faciens, eò quòd illum è mortuis suscitarit: aut quid denique facient, si Stephanum illũ B
magnum martyrem ita audiant loquentem? Ecce video cælos apertos, & filiũ hominis à dex- *Act. 15.*
tris dei consistentem. Iam nimirum ferocient, affirmabuntque (nihil enim illis inausum) etiam
ipsos Apostolos cum Ario sensisse, quum Christum hominem è Nazareth oriundum & pati-
bilem esse prædicent. An quia ita isti calumniantur, suspicandum est apostolos his verbis vtẽ-
tes, Christum tantummodo hominem esse existimauisse, neque quicquam sublimius de eo
cogitasse? absit, vt hoc cuiquam in mentem veniat, illi vt architectores periti, & dispensatores
mysteriorum dei, non sine iusta ratione, rem ita temperarunt: Iudæi enim eius temporis, par- *Apostoli cur Iudæis humanitatem Christi prædicaue rint.*
tim ipsi errantes, partim Ethnicos in errorem abducentes, Iesum nudum, & merum duntaxat
hominem, ex semine Dauidis prodiisse credebant, eo modo quo cætera illius posteritas, neque
eum deum, aut Verbum esse carnem factum opinabantur. Hac de causa beati Apostoli pru-
denter admodum humana Saluatoris primum Iudæis attulere, vt eos iam Christum venisse
ex signis miraculisque persuasos, paulatim ad credendam eius diuinitatem producerent, de-
monstrantes certissimis rationibus, istiusmodi opera non hominis, sed dei esse. Certe Petrus
C quum diceret hominem passibilem Christum, statim adiunxit, Hic author vitæ est. Idémque
& in Euangelio fatetur, dum inquit, Tu es Christus filius Dei viuentis: & in epistola, eum Epis- *Matth. 16.*
copum animarum & dominum suum & angelorum & potestatum pronunciat. Ita quoque *1. Pet. 2*
& Paulus, qui dicit Christum virum ex semine Dauidis oriundũ esse, in epistola ad Hebræos *Heb. 1*
vocat eum splendorem gloriæ & sigillum substantiæ eius. Philippensibus vero eius ita scribit,
Qui in forma dei existens, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem deo. Iam hæc dicta, au- *Philip. 2*
thorem vitæ & filium dei, & splendorem, & Sigillum, & parem esse deo, & dominum & Epis-
copum, quid aliud sibi volunt, quàm verbum dei in corpore esse, per quod omnia facta sunt,
eúmque indiuisibilem esse à Patre, quemadmodum splendor à luce? Idem igitur Dionysius ab
Apostolis edoctus fecit, coactus ob Sabellij hæresim, quæ iam irrepserat, istiusmodi Epistolam
scribere, verbáque illis, quæ humanitus & humiliter de seruatore sonant, obiicere, vt
rebus humanitatis eius intersepirentur, quo minus filium Patrem esse dicerent, faciliorem il-
lis viam ad credẽdam filij diuinitatem strueret in illis epistolis, vbi ex sacris scripturis Verbũ *Simile.*
eum esse sapientiam, virtutem, vaporem, splẽdoremque Patris esse demonstrat. Certe in scri-
D ptis suæ apologiæ propalam & ingenue piam fidem in Christum confitetur. Vt igitur Apostoli
ob humana de Christo verba homine facto culpandi non sunt, sed potius ob doctrinam pro
tempore dispensatam admirationi esse debẽt, ita Dionysius quoque ob epistolam, Euphrano-
ri & Ammonio contra Sabellium scriptam, culpandus non est. Quod enim verbis humilibus
& exemplis vsus est, id Euangelij vnde illa mutuata sunt debet, simulque eius rei causam præ-
buit, Saluatoris in carnem aduentus. Nam vt verbum est dei, ita postmodum quoque caro fa- *Simile.*
ctus est. Et vt in principio verbum erat, ita quoque eum virgo in consummatione seculorum *Ioan. 1.*
in vtero gestauit, & homo factus est, atque ita vtraque pars dictorum, ad vnum eundemque
referuntur, eò quòd ille qui verbum erat, caro sit factus, sed tamen quæ de illius diuinitate &
incarnatione recensentur, suo peculiari & mutuo sensu constant, adeo vt qui res humanas de
Verbo scribat, eius quoque interim diuinitatem agnoscat, idemque quum de diuinitate mẽ- *Lachrimis quid ostendit Christus.*
tionem facit, animo complectatur, quæ ad illius in carnem aduentum spectent. Interim tamẽ
vnum quodque, vt peritus & probus trapesita distinguens recta ad pietatem contendit. Quũ
igitur eum lachrymantem dicit, sentit dominum hominem factum lachrymis id voluisse osté- *Ioan. 11.*

dere, quod hominis esset, eundemque rursus Lazarum vt Deum resuscitare commemorant, nunc esurire & sitire corporaliter, nunc diuinitus quinque panibus satiare quinque milia, & quidem corpus humanum in monumento iacuisse, sed tamen illud ipsum à Verbo vti dei corpus excitatum fuisse. Eadem ratione docendi in epistola sua Dionysius ad Euphranorem & Ammonium vsus est, quum ea quæ humanitus de Seruatore dicuntur, ob Sabellium scriberet, qualia sunt ista, quæ humano more de eo referuntur, Ego vitis, & pater meus agricola. Quale & illud, Fidelem ei, qui fecit ipsum, nec non & illud, Qui creauit me, & tanto præstantior Angelis factus: nec tamen interim illud de eo in contrarium dictum ignorat, Ego in Patre, & Pater in me: & Qui videt me, videt & patrem meum. Hæc enim eum in aliis epistolis allegasse videmus, nihilo tamen minus etiam inter eas citationes humanorum domini meminit. Vt enim ista de eo eulogia sublimia sunt, & magnifica & diuinitatem eius sapiunt. Qui quum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed seipsum exinaniuit, formam serui accipiens: & diues quum esset, inops propter nos factus est. Ita rursus humiles, vilesque sententiæ sunt, quæ de aduentu eius in carnem mentionem faciunt. Ea autem de humanitate Seruatoris dicta, vel hic sentiri animaduertique licet, quandoquidem Agricola, quantum ad substantiam vitis pertinet, natura ab ea exernus, & alienigena censeri debet, palmites contrà, congeneres cum vite, indiuisimque cohærentes, & ipsi interim eandem naturam & parem cum vite possidet. Si igitur filium eiusdem nobiscū substantiæ esse veliris, eandémque naturam possidere, si igitur eatenus alienus à substantia Patris, eo modo, quo vitis ab Agricola. Sin autem filius aliud est, & diuersum à nobis, nimirum verbum, ratioque Patris, nos contra, nil nisi terrigenæ & posteri Adæ: certum est illud dictum de vite & agricola, non referri debere ad deitatem verbi, sed ad eius humanitatem, quum ad istum modum dominus sua verba temperarit, Ego sum vitis, & vos palmites, Pater vero meus agricola est. Nos enim respectu corporis nostri domini cognati sumus, ac proinde ab illo dictum est, Annuntiabo nomen tuum fratribus meis. Et vt palmites ex vite sunt, eique consubstantiales habentur, ita & nos cognata cum domino corpora sortiti incrementum ex eius plenitudine accipimus, eiusque radice ad resurrectionem & salutem nitimur. Pater vero agricolæ nomen meretur, eò quod ipse per Verbum, vitem, quæ est humanitas Saluatoris, condiderit, atque ideo nemoad dominū venire potest, nisi Pater eò illū traxerit. Cū igitur iste sit huius sententiæ intellectus, oportunissime ea de hac vite scribuntur, fidelem eum fuisse illi, qui ipsum fecerat, & tanto præstantiorem Angelis factum: necnon & illud, Dominus creauit me. Quo enim tẽpore illud acceperat, quod pro nobis oblaturus erat, corpus scilicet suum sacrosanctum ex Maria virgine natum, eo nimirum tempore de illo scriptum oportuit, ipsum conditum & creatum fuisse, siquidem huiusmodi dicta hominibus congruunt, & attẽperata sunt, neque post corpus assumptum Angelis præstantior factus est, ne antea minor illis aut par fuisse videatur: ac proinde Paulus in Epistola ad Hebræos, eius humanum ministerium, cum Mosis ministerio in comparationem mittens, ad istum modum locutus est, Tãto præstantior Angelis factus, quum certum sit, per angelos legem promulgatam, quam Moses induxit: gratiam autem per Iesum Christum Patre suppeditante donatam esse. Atqui ne tunc quidem lex à Dã vsque ad Bersabeam prorogata fuit, quũ iam in omnem terram exierit sonus eorum, & gentes Christum adorent, & per eum patrem cognoscant. Eo modo scilicet & nõ alio illa ipsa de Saluatore scripta sunt. Quid ergo, num quemadmodum Christi perduelles iactitant, Dionysius humana de filio scribens, quódque creatus esset recensens, eum hominem arbitratus est? aut quum diceret Verbum non esse proprium substantiæ Patris existimauit illud vnius nobiscū substantiæ esse? Certe in aliis epistolis ita non scripsit, vbi & recte sentire intelligitur, ac iure his verbis contra hæreticos occlamauerit. Non sum vobiscum eiusdem opinionis, ô Christi rebelles, neque nostra scripta Ario occasionem dedere suæ impietatis. In scriptis ad Euphranorem & Ammonium propter Sabellianos mentionem de Agricola & vite feci, aliisque istiusmodi generis exemplis, vt humanis domini ob oculos positis, persuaderem iis vt abstinerent dicere, Patrem esse hominem factum. Vt enim agricola in vite non est, ita non pater, sed Verbum in carne fuit, & quia Verbum in vite erat, ob corporalem cum palmitibus, hoc est, nobiscum cognationem, vitis nominatus est. Hoc quidem animo ad Ammonium & Euphranorem scripsi, aduersusvestram autem improbitatem alias meas epistolas oppono, vt agnoscant sapientes meam inibi defensionem, & rectam fidei in Christo sententiam. Oportuit igitur Arianos, si modo habeant sanam mẽtem, istiusmodi cogitare & sentire de Episcopo: omnia enim clara sunt intelligentibus, & rectam scientiam inuenientibus. Postquam autem non percepta fide

Ioan.15

Ioan.14

Philip.2

Vitis Christus est quo modo.

Ioan.15 Cognati sumus Christi.

2.Pet.1

Agricola est Deus pater quomodo.

Hebr.1 Pro.8.

Hebr.8 Ioan.1 Ibidem.

A fide Catholicæ Ecclesiæ, delapsi sunt ad impietatem, animo mentéque occæcati, arbitrantur ea quę recta sunt, praua: & lucem tenebras, & tenebras lucem esse, necessum est, vt alia ex epistolis Dionysij adhibeamus, & causam earum rerum, ad maiorem hæreticorum confutationem subiiciamus. Ea enim res nos induxit, vt ita de viro illo & sentiamus & scribendum putemus.

CAVSA CVR ALIAS EPISTOLAS SCRIPSERIT, HÆC EST.

QVVM igitur Dionysius Episcopus certior factus de Pẽtapolitanis, zelo religionis epistolam hanc, quemadmodum dixi, contra hæresim Sabellij ad Ammonium & Euphranorem scripsisset, quidam ex Ecclesia recte quidem sentientes, sed tamen ignari eius causæ, cur ita ab eo scriptum esset, Romam adscenderunt, ibique eum apud Dionysium eiusdem nominis Romanum Præsulem accusauerunt: re comperta Alexandrinus simul & contra Sabellij sectatores, & Arij dogmata, propter quæ ab Ecclesia eiectus fuit, volumen composuit, *nysium pa* B vbi æquales, sed tamen contrarias hæreses esse docet in Sabellij dogmatis, & blasphemiis eo- *pam accusa* rum, qui dicunt Dei Verbum opus aut creaturam esse, postulauitque à Romano præsule, vt ob *tus.* iecta sibi indicarent, quibus acceptis opus edidit sub nomine elenchi & apologiæ, vbi sceleratam officinam Christi rebellium redarguit, & quo pacto hanc infamiam contra ipsum excitarint, demonstrat. Porro ex Dionysij Romani Episcopi voluminibus contra eos qui filium dei opus aut creaturam asseuerant scriptis clare ostenditur, hæresim Christo rebellium Arianorum non iam primum, sed olim ab omnibus damnatam fuisse. Quod autem ad præsulem Alexandrinum Dionysium attinet, ex apologia eius satis apparet, eum non illius sententiæ, cuius isti dicunt, fuisse, aut quicquam prauarum opinionum Arij recepisse: imo potius scripta illius efficaciter demonstrant, calumnias esse, quibus vulgo impetitus sit. Non enim rixandi animo, sed sui purgandi apologiam scripsit. Certe qui suam innocentiam purgat, quid aliud facit quàm quod crimen diluit, & Arianos sycophantas ostendit? Cæterum vt ea ipsa innocentissimi viri apologia grauius confundantur, appareatque & ipsos malicioſos, Dionysium vero liberum ab eorum erroribus operam dabo, vt ipsius verba in medium proponantur. Princi- C pio epistolæ suæ, nomen refutationis & excusationis inditum voluit, vt intelligas eum & mentientes refellere, & sese de suis scriptis excusare, nec eadem mente, qua Arius eum suspicatur scripsisse, sed in recensendo dicta quæ humanitatem Saluatoris sapiunt, non ignorasse Christum verbum & Sapientiam esse, miniméque à patre diuisum. Et quod magis est, cõquerimur de obtrectatoribus suis, quod non integre ipsius scripta, sed truncatim adducant, neque bona conscientia, aut synceriter, sed pro libidine rem tractent, illosque similes pronunciat beati Apostoli obtrectatoribus. Ista nimirum expostulatio eum ab omni suspicione liberat. Si enim Pauli calumniatores suis calumniatoribus pares arbitratur, nihil aliud præ se fert, quàm se pro Pauli opinione sua conscripsisse. Certe ad singula accusatorum verba occurrens, omnibus quæ ab illis proferuntur, remedium opponit, & Sabellium subruit, vnde satis liquere videtur, quod fuerit religiosæ fidei. Vide mihi igitur, quid ad hanc calumniam responderit, qua dicunt eum sensisse Deum nõ vsquequaque patrem, nec filium vsquequaque dum nondũ genitus esset: filium fuisse, sed intercessisse tẽpus, quum ille nondum esset: neque enim eum æternum fuisse, sed postmodum extitisse. Sed nos maxima parte verborum ob prolixitatẽ omissa, dum vel in D disputando rem examinat, aut ratiocinando colligit, aut per sciscitandi instantias redarguit, sola ea quæ faciunt ad illius excusationem in medium proferamus. Sunt autem ea quæ in primo volumine Elenchi & Apologiæ post cætera scripta reperias. Nunquam fuit, quando deus non erat Pater, & in sequentibus agnoscit semper Christum Verbum & Sapientiam & Virtutem fuisse: nihil enim horum quum Deus existeret, factum esse, neque posterius filium genuisse, filiumque non ex se, sed ex patre essentiam nactum esse: Et paulò pòst ita de eodem dicit: Iam quia splendor est æternæ lucis omnibus modis ipse quoque æternus est. Luce enim semper existente certum est, & splendorem semper existere, eo enim ipso lucem esse, quod splendeat, intelligitur: non enim fieri potest, vt lux nõ luceat. Rursus ad comparationes exemplorum redeamus. Si sol est, est & splendor & dies, quòd si horum nihil est, magnopere abest, vt sol possit dici adesse. Quòd si sol æternus esset, indesinenter & dies esset, nunc autem non est, incipiente igitur sole, incipit & dies, & desinente desinit. Deus autem æterna lux est, nec incipiens vnquam nec desinens. Igitur æternus cohæret illi & coniunctus est splẽdor, qui sine principio genitus semper, ab eodem promicat, hoc est, sapientia, cuius hæc sunt verba:

Dionysius apud Dio

Haretici non integre sed truncã tim tantũ scripta tra ctant.

Prima ac" cusatio in Dionysium

Purgat se Dionysius in apologia hoc modo.

Ego eram cui gratulabatur, quotidie autem per omne tempus gestiebam coram eo. Atque A iterum Dionysius paulo post ista de eodem loquitur, Existente igitur æterno Patre, existit & æternus filius, lumen de lumine: nam si pater est, necessario & filius est: si enim nullus filius genitus est, quomodo ipse pater, aut cuius tandem pater fuerit? Atqui ambo sunt, & ab æterno sunt, deinde hæc addit, Si deum lucem voces filium splendorem esse dices: si spiritum (siquidē Deus spiritus quoque dicitur) filium vaporem appellabis. Est enim (vt inquit ille) vapor potētiæ dei. Et mox hæc à Dionysio inferuntur, solus filius cum patre semper coexistit, plenusque existentis est, & ipse ex patre existit. Hæc si ambigue dicta fuissent, haberent interpretatione opus, nunc quia euidenter dicta sunt, & subinde ab eo repetita est, cur Arius dentibus strideat quum suam hæresim à Dionysio subrui videat, eúmque sibi, quod minime cupit, inclamantem audiat, semper deus pater erat, & filius non aliquo leui modo æternus censendus est, sed eo modo, quo pater æternus est, & ipse quoque æternus est, & pariter cum eo coexistit, vt splendor cum lumine. Illi vero vel sola duntaxat suspicione dicti quod putarent Dionysium Arianicè sentire, hanc famosam calumniam de eo sparserunt. Sed quid communis inter se habent, vtriusque sententiæ, quum Arius dicat, Erat, quando non erat Filius, B & priusquam gigneretur, erat quando non erat. Dionysius contra deum æternam lucem, nunquam inchoatam, & nunquam desinentem, ac proinde eum æternaliter cum deo esse, eiusque indissociabilem splendorem, sine principio, semper genitum & è patre prodicantem referat. Porro de altera suspicione, qua eum in crimen vocabant, quod Patrem nominasset, & non ibidem nominasset filium, rursumque quod in mentione filij nomen patris reticuisset, ac proinde eum disiungere, elongare, ac diuidere filium à patre, redditis rationibus falsum ostendit, idque in secundo volumine, vbi hæc verba refert: Singula illa nomina, de quibus locutus sum, insegregabilia à se inuicem sunt, nec diuidi queunt. Patrem quum dico etiam sine mentione filij, filium sub patris vocabulo indicatum volui, contra si in mentione filij patrem omisissem, tamen ille sub nomine filij præintelligi debuit. Sancti spiritus mentionem feci, sed ita vt pariter adiungerem, vndenam ille, & per quem venerit, sed isti ignorāt patrem à filio alienari non posse, & sub Patris vocabulo primarium coniunctionis authorem contineri, & filium à Patre quasi domicilio disgregatum non esse, eo quod patris vocabulum hanc communionem indicet, & in patris filiique manibus esse spiritum sanctum, sed ita vt neC que à mittente, neque à ferente segregetur. Qui fieri igitur posset, vt cùm istis nominibus vtar, suspectus habear, quasi ista separari, diuidique existimauerim? Idem paulo post addit, Hoc sci. licet pacto vnitatem, quæ indiuisibilis est, in Trinitatē dilatamus: & Trinitatem, quæ diminui non potest, in vnitatem consumamus, & tamen scilicet accusamur, quasi qui dicamus filiū vnum esse ex numero rerum factarum, & nequaquam patri suo consubstantialem. Idem rursus in primo libro, vbi talia dicentes coarguit: Veruntamē ego quum quædā creata, quædam facta intelligenda esse dixissem, & rerum earum vt magni operæ precij exempla obiter & in transcursu recensuissem, plantam scilicet & Agricolam, nauem & nauis fabricatorem, in rebus seriis & negocio congruis moram traxi, plenius ea quæ certioris fidei erant, exponens pluribus ad id excogitatis exemplis rem instruxi, quæ tibi in alia epistola descripsi, qua ostendo falsum esse crimen, quo mihi obiiciunt, quod Christum Deo consubstantialem esse negassem. Nam tametsi dico me id vocabuli in sacris literis, nec legisse, nec reperisse, veruntamen argumenta mea, quæ postmodum subiunxi, & ab illis tacita sunt, nonne prorsus ab hac sententia discrepant? qui & humanā sobolem pro exemplo allegaui, de qua nihil dubium, quin sit cū D genitore eiusdem generis, atque eo solo parentes à liberis alios esse, quod ipsi liberi sui nō sint. Ego autem eam epistolam ob temporum calamitates proferre nequeo, quod si tibi ipsa verba libens misi, multo libentius authographum misissem, missurus tamen, quandocunque mihi eius copia fuerit. Bene autem memor sum me quàm plurimas ex cognatis rebus similitudines congessisse. Nam & plantam ibi dixi siue ex seminio, siue ex radice succrescentem, aliam quidem esse ab eo vnde pullulauerit, sed tamen, vt cum eo eiusdem naturæ maneat: & fluuium à fonte profluentem, aliam formam & nomen accipere, neque enim aut fontem fluuium, aut fluuium fontem dici, & ambos ita existere vt fontem quasi patrem esse, & flumen esse aquam ex fonte dicas. Cæterum hæc & istiusmodi à me scripta, quasi cæcutientes dissimulant se videre, sententiolisque incōditis, veluti saxis, eminus me lapidare conātur, ignari à rebus ignoratis, & quibus opus est tractatu, vt innotescāt, nō solū aliena subinde, sed & subcōtraria argumenta in quæstionibus adduci. In tertio deinde libro dicit. Vita ex vita genita est, & vt flumē à fonte defluxit, & à luce inextinguibili, splēdida lux accēsa est. Quis igitur hæc audiēs eos suspicantes Dionysiū Arianicę sentētiæ esse, nō bono iure furoris insimulauerit? Ecce per hæc propalā omnē eorū hæresim rationibus veritatis conculcat. Nā illud, Nō erat, priusquā gigneretur: & erat, quādo non erat, tollitur ab ipso per splendoris comparationē, quū dicit Patrem nullo vnquā tempore fuisse orbum. Porro illud, quòd aiunt filium ex non entibus extitisse, subruitur ab eo per hanc comparationem, qua dicit Verbum quasi fluuium ex fonte, & germen ex radice, & sobolem ex parente, & lumen de lumine, & vitam ex vita esse. Diuisionem quoque Arianicam qua verbum à deo seiungunt, istiusmodi sermone reprehendit, indiuisibilem & indiminutam Trinitatem, in vnitatem consummari. Porro, quòd dicunt alienum filium esse à Patris substantia, prorsus subplodit, quum dicit consubstantialem Patri esse filium, merito igitur hæreticorum improbitatem stupeas, quòd, Dionysium dicentem filium esse Patri consubstantialem, secum affirment eiusdem esse sententiæ, & in orbem bombis circumstrepentes, veluti culices mussitant, non recte à Synodo consubstantialitatem inductam esse. Si enim illis Dionysius est amicus, ne negent sententiam sui gregalis, & si recte esse dictum putāt, cur se de Dionysio eandem vocem vsurpante, quasi de suffragatore suæ sententiæ venditant? quū B ille ista non obiter tractet, sed scriptis in id iam antea epistolis, tum eos qui eum notauerant, quasi patri filium consubstantialem esse negasset, mendacij coarguit, tum illos qui eum suspicati fuerant, quasi Verbum esse conditum dixisset, à se excutit & profligat, docens se nequaquam, ita vt illi arbitrantur, sensisse, sed voces illas in eum vsum adhibuisse, vt ostenderet non Patrem esse, sed filium, qui creatum, conditum & factum corpus induerit, ac proinde eum creatum, conditum, & factum esse recenseri: certe quum hæc verba in prioribus scriptis vsurpasset, Arianis longum valere iussis, ab auditoribus suis rectam conscientiam, animique benignitatem exigit, difficultatem vel potius incomprehensibilitatem illarum quæstionum prætendens, oratque ne verba sua, sed mentem, quum pleraque ipsius verba eò tendant, explorandā diiudicandamque putent. Exempla enim de planta & Agricola, vt res non magnopere vtiles, se obiter & in transcursu attigisse: contra quæ grauiora erant, magisque accommoda, ibi se lōgiorem moram impendisse, & quæ veriora erant, pleniore tractatu executum fuisse. Iam qui ita verba sua moderatur, satis declarat se in ea sententia esse, verius dici Filium ex patre æternum, quàm creatum, eò quòd hac voce eius corporalitas, illa vero ipsius diuinitas significetur.

C Liquet certe ex istis dictis criminatores illius de negata Filij cum patre consubstantialitate, nō leuibus, sed bonis rationibus documentisque refutatos esse, quippe qui ita loquatur, tametsi meum dictum sit, quod non inuenerim hanc vocem consubstantialitatis in literis sacris, rem tamen ipsam inibi deprehendi, cognouique filium, qui verbum est, non alienum à patris substantia esse. Quòd autem idem ille non arbitretur filium opus aut creaturam esse quod de eo sparserunt inimici, ostenditur ex eius secundo volumine, vbi sic ait: Si quis igitur sycophantarum, eò quod deum omnium creatorem & opificem dixerim, arbitretur à me eum quoque Christi creatorem dici, audiat, quæso, cur de creatore loquens, cum patrem appellarim, sub quo nomine etiam filius, quasi eodem scripto comprehensus intelligitur. Postquam enim patrem rerum creatorem appellaueram, subintuli, neque pater eorum quæ genuit, creator haberi potest, si modo cùm qui genuit, patrem voces: amplitudinem enim huius vocabuli, patris in sequentibus pertractabimus. Neque rursum creator pater, si modo de operis authore mentionem facias, certe apud Græcos id receptum est, vt docti suorum librorum factores & opifices nominentur. Quin & Apostolus dixit, factor Legis, itidem quoque eorum quæ ex corde proD ficiscuntur, virtutis aut vitij factores dicimur, prout locutus est dominus. Expectaui vt faceret iudicium, sed fecit iniquitatem. Hæc quum audias, facile tibi in mentem venerit, diuinum illud oraculum, Quocunque se vertat impius, subruitur, quippe qui ne hic quidem vllam criminādi Dionysij causam habeant: clare enim docet filium neque creaturam, neque rem conditam esse, atque eo nomine cum criminatoribus expostulat, calumniisque illis, quibus ipsum insimulabant, quòd deum creatorem appellasset, remedium adhibet, obiiciens calumniatoribus suis, ipsos nihil considerare, quòd prius Deū patrē nominasset, sed quo nomine Filiū vnà intelligi debuit. Hoc quū dicat, ostēdit Filiū non esse in numero rerū factarū neque deum factorē Verbi sui, sed genitorem esse. Et quia maligne obiectum erat, quòd deum dixisse factorē Christi, multiplici ratione ad se defendendum vsus est: dicit ne ita quidem suum sermonem deprehendi debere: respectu enim carnis creatitiæ, quam Verbum assumpsit, Deū Christi factorem appellasse. Quòd si de verbo quispiam hoc dictum esse suspicetur, modo benigne audiat: intelliget me nequaquam sentire Verbum creaturam esse, quum deum eius nō conditorem, sed patrem appellem. Nam tametsi obiter à me deus filij sui creator nominetur, tamen

Hæresim Arianam subuertit Dionysius.

Inter Dionysium & Arium diserimen.

Accusatio secunda in Dionysium criminis dilutio.

Similitudines Dionysii.

Solutiones obiectionū in Dionysium.

Quod filius non sit creatura ex sententia Dionysii.

vel ita quoque res non caruerit ſua defenſione: NAm Græci ſapientes ſeſe ſuorum verborum A
quorum parẽtes genitoreſque ſint factores nuncupant. Quin etiam ſacra ſcriptura motuum
noſtrorum ex noſtro corde prodeuntium, factores nos appellat, factoreſque item legis, iudicij
& iuſtitiæ, adeo vt vndecunque appareat, magnum illum filium, nec creaturam, nec opus eſſe,
ac proinde ſe alienum eſſe ab Arianica prauitate. Imo ne hic quidem quiſpiam Arianorum
male de eo ſentire debet, quum dicit ita vnà cum Patre filium eſſe, vti ipſa nomina, quæ quũ
inuicem cohæreant, re tamen inter ſe plurimum diſtant, & non ſemper filium cum patre fu-
iſſe: ex quo enim genitus eſt filius ex eo Deum patrem vocari, atque iam inde filium illi coadeſ
ſe, ſicuti in hominibus euenire ſolet. Cæterum reminiſcaris mihi velim ſuperius dictorum, &
videbis Dionyſij rectam fidem. Nam quum dicat, NON erat, quando non erat deus Pater ac
rurſum: Deus autem æterna lux eſt, quæ nunquam incepit, nec vnquam deſinet, quapropter
& æternus accubat illi & coadeſt ſplẽdor, nullo initio inchoatus, ſemper genitus & ex ipſo pro
micans. Atque ideo par eſt, vt nemo omnium de ipſo male ſuſpicetur. NAm exempla de fonte,
fluuio, de radice, de germine, & de ſpiritu & vapore, pudefaciunt Chriſti hoſtes, contrarios de
Exempla nõ admittunt hæretici. illo rumuſculos ſpargentes. Quandoquidem autem ad cætera mala ſua, & hanc quoque ſen- B
tentiolam Arius veluti ex ſterquilinio depromptam adiecit, Verbum non eſſe Patri ſuum ac
proprium, ſed alterum eſſe verbum in Deo: hunc autem Dominum noſtrum alienum eſſe à
Accuſatio tertia in Dionyſium ex impoſtura Arij. Patris ſubſtantia, imaginariumque Verbum dici, neque eſſe naturaliter verum filium Dei, ſed
adoptione hoc nomen obtinuiſſe, vtpote creaturam: Atque interim cuum hæc dicat, iactat, vẽ-
ditatque ſe apud ignaros, quaſi in hac ſententia Dionyſium ſuffragatorem habeat. Sed tu mi-
hi vide quàm in hac parte ſyncera ſit Dionyſij fides, & quomodo quum tam prauis Arij opi-
nionibus dimicet, idque in primo volumine, vbi ſcribit, DIctum eſt ſuperius fontem omnium
bonorum Deum eſſe, fluuiumque, quem inde exundãtem reperimus in ſcripturis, filium eſſe.
Dilutio ex ſcriptis dionyſii Si quidem Verbum promanationem mentis nominari conuenit, idémque vt quaſi de homi-
nibus loquamur, ex corde per os effunditur, diuerſaque iam inde mens ea eſt, quæ ita per lin-
guam proſilit, ab ea ratione ſiue verbo quod in corde eſt. Hoc enim poſt alterius emiſſionem
remanet, & eſt, quale antea erat: illud autem in omnem partem fertur, atque ita, quanquam
alterum ab altero diuerſum eſt, vtrumque tamen in altero ſubſiſtit, & quum duo ſint, vnum
tamen habenda ſunt: Eodem modo Pater & Filius vnum ſunt, & in ſe inuicem dicuntur eſſe. C
In ſecundo autem volumine ita dicit, Noſtra enim mens eructat ex ſe Verbum quemadmo-
Pſal. 44. dum loquutus eſt Propheta, Eructauit cor meum verbum bonum, & vtrumque alterum ab
ab altero ſuum proprium & diſtinctum locum poſſidet, quum hoc in corde, illud in lingua &
ore commoretur, & motum ſuum habeat, ſed non tamen vt diſtent, ac ſe inuicem careant, ne-
que eſt mens irrationalis, hoc eſt ſine verbo & ſine ratione, neque Verbum amens, hoc eſt, ſine
mente, ſed mens Verbum facit, & in verbo apparet, & verbum mentem, quæ in ipſo conſiſtit
declarat, & mens eſt, quaſi verbum quietum: verbum vero, quaſi mens proſiliens, & trãſit mẽs
in verbum, verbum autem mentem in auditores inſinuat, atque ita mens in auditorum ani-
mis collocatur, vnà cum verbo intrans, eſtque mens, quia per ſe exiſtit verbi Pater, verbum au-
tem veluti filius mentis: quod, vt ante mentem extiterit, impoſſibile eſt, ita nequaquam ſine
ea, ſed vnà cum ea extitit, & ab illa progerminatum eſt. Eodem quoque modo Pater maxi-
mus, & in ſolidum mens filium ſuum Verbum, interpretem & nuncium ſui habet. Hæc vel
Arius Im poſtor. nunquam audiuit Arius, vel ſi audiuit, non intellexit homo inſcitus. nam ſi ea intellexiſſet, nõ
tot falſa de homine EPiſcopo finxiſſet, neque illum, vti & nos ſolet, conuitiis veritatis odio in- D
ſectatus fuiſſet. Verum quia Chriſti perduellis eſt, nuſquam ſegnis eſt, aduerſus eos, qui quæ
Chriſti ſunt ſapiunt, perſequendos. Id enim prædictum eſt à ſaluatore, Si me perſequuti ſunt,
& vos perſequentur. Aut igitur agnoſcant eum pro aduerſario principes iſtius impietatis, aut
Ioan. 15. ſi ſibi ſuffragatorem Dionyſium velint, ſcribant eadẽ, quæ ille ſcripſit, confiteantur eadem quæ
Excuſatio Dionyſio. ille confeſſus eſt, faciantque mentionem de vite & Agricola, de naue & nauis fabricatore, pro
fiteanturque eadem, quæ iſte profeſſus eſt in defendanda conſubſtantialitate, & in aſſerenda
filij natura, quem ex patris ſubſtantia genitum, æternumque eſſe docuit, quum mentis & verbi, fontis & fluuij comparationem induceret, quo ſaltem ex ipſa verborum diuerſitate intelligant, illa ab eo per œconomiam, & pro ratione temporis ſcripta eſſe, iſta autem, prout vſus ſacroſanctæ fidei exigebat, pronunciaſſe, iiſque perlectis, tollant ea quæ contra ipſum ſenſe-
Collatio fi dei Dionyſii & Arij. re. Quid enim habet Dionyſij fides, quod vel ex tantillo finitimum ſit Arij malis, quum
Arius Dominum imaginarium, Dionyſius contra, verum & naturale Dei Verbum eſſe
pronunciet: ille Verbum alienet à patre, iſte autem indiuiſibilem & proprium eum ſubſtantiæ

A ſtantiæ, Patris eſſe doceat, idque eadem ratione, qua Verbum ex mentis ſubſtantia, fluuiuſque
è fonte promanat? Qui igitur Verbum à mente diuidere & alienare, fluuium à fonte dirimere
ac fluuium alterius ſubſtantiæ eſſe quàm fontem, & alienas inter ſe vtriuſque aquas dicere au-
ſit, & diſtrahere ſplendorem à luce, quaſi alienæ naturæ & non ex luce prodeuntem, iungat il-
le quiſquis eſt ſuas furias cum Ario, quum ne ſenſum quidem communem habere videatur.
quòd ſi hæc indiuiſibilia eſſe natura agnoſcit, quodque ab ipſis naſcitur ipſorum eſſe propriũ,
ne quæ Arij ſunt ſentiat, aut Dionyſium calumnietur, ſed potius in eo admiretur, & dictionis
claritatem & fidei rectitudinem. Porro aduerſus illam Arij inſaniam, qua dicit aliud eſſe in *Ioan. 1.*
Deo Verbum, & aliud de quo locutus eſt Ioannes Euangeliſta, dum diceret, In principio erat
verbum, & aliam ſapientiam eſſe, quæ eſt in Deo, & aliam de qua Apoſtolus mentionem fa- *1. Cor. 1.*
cit ſub his vocibus, Chriſtus Dei Virtus, & Dei Sapientia: iterum prodeat in certamen Diony-
ſius, & redarguat iſtiuſmodi prauam opinionem, ac vide quid denuo de iſtis opinionibus in ſe
cũdo ſuo volumine ſcribat, In principio, inquit, erat verbum, ſed non erat aliud Verbum quod *Ioan. 1.*
hoc Verbum proferret: erat enim Verbum apud Deum: ſapientia eſt dominus, non tamẽ alia
B ſapientia erat, quæ hanc ſapientiam produceret, Ego, inquit, eram in qua oblectabatur. Veri-
tas eſt Chriſtus. Benedictus autem vt in ſcripturis habetur Deus veritatis, quibus dictis Sabel-
Arii & Sabellii impietas aqua lis. lium cum Ario ſubuertit, & vtramque hæreſim æqualem inter ſe impietate oſtendit. Non
enim verbum eſt Verbi patet: nec opus eſt Patris, quod ex Patre eſt, ſed ipſius fœtus. Rurſum
non eſt pater Verbum quod procedit, neque aliquod ex multis eſt iſtud Verbum, ſed vnicum
& ſolum Patris ſui filius verus & natura genuinus, qui erat in illo, & in æternum, & indiuiſibi-
liter ex eo eſt: Ita Sapientia & veritas eſt dominus, neque eſt ſecundus ab altera ſapientia, ſed
ſolus ipſe eſt, per quem omnia fecit pater, & in eo multiplices rerum ſubſtantias condidit, &
per eum innoteſcit, quibus vult, & in eo omnium rerũ curam prouidentiamque & agit, & ex-
ercet. Hoc vnicum Verbum Dei agnoſcebat Dionyſius, eáque Dionyſij fides fuit. Pauca ni-
mirum, ex epiſtolis illius in vnum collata conſcripſi, tibi quidem, vt haberes occaſionem plu-
ra addendi, Arianis vero ad confuſionem eius calumniæ, quam aduerſus Epiſcopum inſtitue-
runt. Vbíque enim in genere & ſeorſum in ſingulis ſcriptis ſtoliditatem eorum redarguit, &
hæreſim traducit. Quapropter Epiſtolam ad Euphranorem & AMmonium ſatis apparet, alia *Concluſio*
C mente, & pro ratione negocij ab eo ſcriptam eſſe. Nam id eius Apologia præ ſe fert, & eſt reuera bona perſuadendi forma, ad ſubruendum Sabellij furorem, vt qui velint quàm citiſſime cõ-
uincere iſtiuſmodi homines, non initium faciant, ab iis quæ demonſtrant Verbi diuinitatem
nimirum Verbum Sapientiam, & potentiam, & filium eſſe: Patrémque cum eo vnum eſſe, ne
illi recte dicta praue interpretantes, inde ſibi occaſionem ſuppeditent improbe ſuæ conten-
tionis quum audiant, Ego & pater vnum ſumus. &, Qui videt me, videt & Patrem meum. Sed *Ioan. 10.*
præmittant ea, quæ de ſaluatore humanitus dicta ſunt, quemadmodum Dionyſius fecit, qua- *Ioan. 14.*
le eſt, quòd eſurierit, quòd delaſſatus fuerit, quòd vitis ſit, quòd precatus ſit, & paſſus: quanto
enim iſta humiliora ſunt dictu, tanto magis oſtenditur Patrem hominem non eſſe factum.
NEceſſum enim, quum Dominus vitis appelletur, eſſe vinitorem: & quum precetur, eſſe qui
donet. Hæc enim longe liquidius Sabellianorum furorem probant, quòd alius ſit qui
precetur: alius, qui audiat: alius vitis, alius agricola. Quæcunque enim verba filium alie-
num à patre oſtendunt, ea de illo ob carnem, quam propter nos geſtauit, dicta fuere. Cre-
aturæ enim alienæ peregrinæque ſunt à natura Dei. Ideo enim quia caro ex genere eorum
D eſt, quæ facta ſint: Caro (vt inquit Ioannes) factus eſt. Et quanquam pro ratione naturæ ſuæ pro *Ioan. 1.*
prius erat filius ſui patris, & ab eo indiuiſus, tamen ob carnem Pater ab eo longinquus eſſe di-
citur. Quæ enim carnis propria ſunt, ipſe ſuſtinet de ſe dici, vt declaretur hoc corpus non alte-
rius, ſed ſuum ipſius eſſe. Iam quum hic iſtiuſmodi ſit intellectus, citius refutabitur Sabellius,
non patrem, ſed patris Verbum carnem eſſe factum, quod & carnem redemit, quam patri ob-
tulit. Deinde quum eum ita refutauerit, & perſuaſerit expeditius in poſterũ de deitate Verbi
demonſtrationes faciet, eum Sapientiam, Filium & potentiam, Splendorem & Sigillum eſſe. *Simile Chriſti humanitas Sabellium retundit, eius verò diuinitas Arium refutat.*
Nam neceſſe eſt vt hæc denuo cogites, quum Verbum ſit, eſſe quoque eius Verbi patrem: &
quum Sapientia ſit, eſſe iſtius Sapientiæ parentem: & ſplendor quum ſit, eſſe & lucem, atque
ita patrem & filium vnum eſſe. Cum hac igitur conſideratione Dionyſius ſcripſit, & per illa Sa-
bellij os obturauit, iiſdemque Arij hæreſim euertit. Quemadmodam enim humana Saluato-
ris Sabellium euertunt, ita ad refutandos Ariomanitas documenta, non ex humanis, ſed ex il-
lis, qui verbi Deitatem declarant, mutuanda ſunt: ne illi per ea quæ de Chriſto ob corpus re-
feruntur, praue interpretantes, exiſtiment tale eſſe Verbum Dei quales nos homines ſumus, ac

iam inde in ſuo furore permaneant,qui ſi doceantur de diuinitate Verbi, ſuum metipſi erro- A
rem improbabunt:faciliuſque vbi didicerint Verbum carnem eſſe factum, diſcriminabunt, tum quæ humana ſunt,tum quæ eius diuinitati congruũt. Quum igitur res ita ſe habeat, Dionyſiuſque ex ſuis ſcriptis pius & religioſus appareat, quid iam in poſterum tentabunt facere Ariomanitæ,cuiue hic conuicti mendacia ſua allinent? fieri enim nequit, quin lapſi è fundamento Apoſtolorum,ac proinde hallucinantes,caduca,nutantíque mente rixas quærant, iiſque non inuentis,mendacia de patribus ſpargant.Sed nemo illis credet,etiam ſi ſumma vi calumnientur: ab omnibus enim improba ſceleratáque eorum hæreſis habetur,nec eſt, quem ſuffragatorem allegent,niſi diabolum,qui ſolus ille reſiduus eſſe poſſit adſtipulator,vel potius ipſius hæreſeos ſuppeditator. Quis igitur iſtos,quorum dux eſt diabolus,Chriſtianos, ac non potius diabolicos putet,vt iam deinceps non Chriſto perduelles,ſed etiam diabolici appellentur,niſi ſe immutent,& impietatem quam commenti ſunt,abnegent,& veritatem agnoſcant, quod & illis vtile fuerit,& nobis decorum pro omnibus errantibus exoptare.

B

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, QVOD NICENA SYNODVS ANIMADVERSA EVSEBII CALLIDITATE,

Congruis & piis verbis decreta ſua ſuper Ariana hæreſi expoſuerit.

EPISTOLA.

Simile.

RECTE à te factum eſt, quòd mihi tuam cum legatis diſputationem declaraueris,inter quos erant tum nonnulli Euſebij ſodales, tum quam plurimi fratres Eccleſiaſticæ fidei. Ego igitur vt tuam Chriſtianam vigilantiam eximiam impiæ hæreſeos refutatricem gratam,acceptamque habeo,ita il- C
lorum impudentiam admiror,quod rationibus Arianicis friuolis inanibuſque deprehenſis,ipſique adeo de erroribus omnigenis,ab omnibus condẽnati,etiam nunc quoque more Iudæorum obmurmurare auſint, expoſtu-

Arianorũ impudẽtia obmurmurationibus

lantes ſcilicet cur patres,qui Niceæconuenerant,has voces,eſſentiam & conſubſtantialitatem nuſquam in ſacris literis repertas,vſurparint:tu contra vt virum eruditum oportuit, illos ipſos oſtendiſti ad iſtum modum cauillantes, multo magis nouas & inauditas voces in vſu habere. Veruntamen illi in comminiſcendis vitilitigationibus nihil alienum à prauitate ſuæ indolis faciunt,neque id mirum,quum tam vario ſint & verſipelli animo quam Chamæleontes ſunt in mutandis coloribus,quippe quibus tantiſper pudor,adſit,dum refutantur: inopia hæſitatione

Ariani animo ſunt vario ac verſipelli. Simile Pſal. 2.

neque reſpondendi, ſed mox tamen reſumpta audacia ad cauſificationes fingendas recurrant:quos ſi denuo conuincas,fatiſcunt illi quidem, verum non diutius, quàm vt denuo ea, quæ nuſquam ſunt, mendaciis fingant,& vt in pſalmis eſt, inania cogitent, non alia de cauſa, quàm vt in ſua hæreſi perdurent. Atqui in iſtiuſmodi conatibus,nihil æque produnt,ac demẽtiam ſuam,& imitationem Iudaicæ prauitatis. Nam illi refutati à veritate,neque audentes cõ- D
tra eam oculos attollere,ad iſtas cauſificationes perfugiebãt. Quod ſignum facis,vt videamus & credamus tibi?& quid operaris? quum interim tot ſigna ederentur, vt & illi ipſi dicerent:

Ioan. 11 Chriſti miracula illũ deum eſſe teſtantur.

Quid facimus quia hic homo multa ſigna facit:nam & mortui reſuſcitabantur, claudi ambulabant,cæci viſum recuperabant,leproſi mundabantur,aqua vinum fiebat, & quinque panibus ſaturabantur quinque milia hominum: quapropter cæteri admiratione percellebantur, ac Dominum adorabant,confitentes in eo compleri Prophetias, ipſumque eſſe Deum Dei filium,Phariſæi contra,& ſi ſole clariora ſigna erant, nihilominus tamen obmurmurabant, vt

Phariſeorum pertinacia & incredulitas.

inſciti & indociles:& Cur,inquiunt,homo cũ ſis temetipſum Deũ facis? ſtulti & prorſus animo obcæcati,quippe quos oporteret inuertere ſermones,in hunc modũ, Cur tu cũ Deus eſſes homo factus es?nã opera eũ Deum eſſe declarabãt,vt & bonitatẽ Patris adoratẽt,eiuſque propter nos œconomiã admirarentur. Sed hoc neque dicebant,neque quæ fierent,inſpicere volebãt,aut ſi cõſpicerent,quũ ea ipſa eorum oculis ingererentur, ſub alio tamen prætextu obtrectationes faciebant, Cur tu(inquientes)in ſabbato paralyticum ſanas? & cæco à natiuitate viſum

A ſum reſtituis?Hæc iam eorum ſecunda cauillatio,& nihil aliud niſi mera calumnia,cum aliis diebus Domino omnem morbum & omnem languorem ſanante,æque in ſuis quærimoniis & criminationibus perſiſterent,malebantque ſe potius impios haberi, dum Beelzebutem operum Chriſti authorem volunt,quàm repudiare ſuam ipſorum malitiam. Quapropter Saluatori noſtro multifariam,multiplicitérque Deitatem ſuam demonſtranti, & Patrem omnibus euangelizanti,nihilominus ſtultiloquiis ſuis veluti in ſtimulos calcitrantes,calumnias faciebant,non alia de cauſa,quam vt(iuxta prouerbium)tergiuerſationes comminiſcentes,ſeſe ſepararent à veritate. Iudæi igitur eius temporis hac prauitate animi Deum abnegantes, merito foras à lege & promiſſione patrum reiecti ſunt. Ariani vero noſtro tempore Iudaizantes, idem mihi videntur cum Caipha & Phariſæis pati,qui quoniam nihil in ſua hæreſi conſentaneum vident,tergiuerſationes comminiſcuntur,cur hoc ſcilicet, & non illud potius ſcriptũ ſit. Sed id tibi admirationi eſſe non debet,ſi nunc talia machinantur, qui primum ad contumelias faciendas excurrent,poſtea cohortes,& Tribunos inter minas iactaturi. In iſtiuſmodi rebus illorum conſpiratio,ad errores ſuos defendendos conſiſtere videtur. Recte igitur,omni ratione deſtituuntur,qui Dei Verbum,Rationémque inficiantur. Hæc quum mihi explora-

Iudæorum calumniæ in Chriſtũ. Mar. 12. Luc. 11.

Ariani cũ Iudæis à promiſſione patrum ſecludũtur.

B ta eſſent,nihil quidem illis quæſtionem mouentibus reſpondere volebam:tibi vero ea quæ in Concilio acta eſſent ſciſcitanti,nullam mihi moram interponendam putaui, quin ſtatim vti res geſta eſſet, præſcriberem,quo ſtatim intelligeres,quàm prorſus pio ſenſu hæreſis Ariana deſtitueretur, & quàm nihil niſi cauillationes captarent. Tu autem vir omnium chariſſime diſpicias velim,numnám ita ſeſe res habeat. Nam ſi malis ſuis inuentionibus,quibus diabolus errorem aſſeminauit,bene confidunt,age purgent ſe prius de illis criminibus,ob quæ hæretici pronunciati ſunt,& tum denique ſi poterint,accuſent decreta contra ipſos facta. Nõ enim homicidæ aut adultero poſt iudicium datum locus conceditur,vt ſententiam Iudicis criminetur,quòd non hac,ſed illa formula concepta ſit: Ea enim tergiuerſatio damnatum non liberat,ſed potius damnati crimen ob eius proteruitatem audaciámque exaggerat. Quare & iſti quoque oſtendant ſententiam ſuam piam eſſe, de qua in iudicio conuicti ſunt, quo tempore nihil iſtiuſmodi conquerebantur. Æquum enim eſt reos nihil aliud conari, quàm ſui purgationem,aut ſi conſcientiam habeant ſordidatam,& ſe ſentiant impiè egiſſe,ne verba damnationis culpent,alioqui duplex vitium ſimul,crimen ſcilicet impietatis, & culpam imperi-

Arianis reſpondere nolebat Athanaſius cur.

C tiæ relaturi,ſed potius in id ſtudio incumbant,vt cognitis iis,quorum prius ignari fuere, impias aures ſuas lauacro veritatis,& pietatis dogmatibus abluant:ita enim in Nicæna Synodo cum Euſebio eiuſque gregalibus actum eſt,quum principio in hæreſi ſua contumaces in Deũ bella pugnaſque meditarentur. Nam quæ ab illis proferebantur,hæreſis impietate ſcatebant. Epiſcopi contra,qui conuenerant(erant autem illi plus minus trecenti) placide & humaniter poſtulabant,vt ſuorum dictorum rationes redderent,ſéque non impios eſſe demonſtrarent: illi autem vix inceperant hiſcere quum iam & improbarentur,& ipſi quoque inter ſeſe depugnarent,ignitáque ſuæ hæreſeos perplexitate, muti prorſus reddebantur,ipſoque ſilentio ſuę opinionis vitia flagitiáque prodebant. Epiſcopi igitur ſublatis Euſebianorum vocabulis iſtam formulam ſanæ fidei conceperunt, omnibúſque ſubſcribentibus ſubſcripſerunt & ipſi Euſebiani iis verbis quæ nunc culpant. Loquor autem de vocabulis ſubſtantia, & conſubſtantialitate approbantes Dei Filium nullo modo facturam aut creaturam eſſe,ſed fœtum Verbum que ex Patris ſubſtantia. Quódque maioris admirationis eſt, Euſebius ex Cæſaria Palæſtines, quum pridie abnegaſſet,in eandem ſententiam tamen poſtridie ſubſcripſit quam etiam Ec-

Arianorũ propoſitiones hæreticæ.

Ariani muti prorſus effecti.

Euſebius ex Cæſaria palæſtines

D cleſiæ legendam miſit,dicens eam eſſe Eccleſiæ fidem,& patrum traditionem, omnibuſque manifeſto apparuit,eum prius & temere erraſſe,& fruſtra contra veritatem pugnaſſe. Nam tametſi eum puduit ſcriptis errorem fateri,& vt potuit ſe Eccleſiæ excuſarit,in epiſtola tamẽ in qua Dei Filium conſubſtantialem & ex ſubſtantia Patris exiſtere non inficiatur, clare ſe in errore fuiſſe demonſtrat,miſérque prorſus in eo fuit,quod vt ſe purgaret, coactus ſit Arianos accuſare,quòd illi ſcriptum reliquiſſent,non fuiſſe Filium, antequam gigneretur,indéque ratiocinari vellent,eum ne ante carnis quidem natiuitatem extitiſſe. Et hoc ipſum ſcit Acatius, niſi & ille quoque nunc metu temporum id diſſimulandum putet,veritatémque inficiari velit. Certe & is in fine ſubiunxit epiſtolam Euſebij,vnde eos & Chriſti perduelles videas,& in primis Acatij aduerſus præceptores ſuos ſtoliditatem deprehendas. Qui igitur fieri poteſt, vt non ſcelerati habendi ſint,ſi tanto,& tam œcumenico concilio vel contradicere cogitent?aut non pro legitimis exiſtimandi,ſi malignis oculis non vereantur à decretis illis rite contra Arianicam hæreſim factis obtrectare?quibus illorum antea in hac impietate magiſtri ſua manu

Eccleſiæ fidem profitetur & approbat.

Euſebianorum inconſtantia.

subscripserunt,licet postmodum Eusebiani mutato animo,tanquam canes ad vomitum re- A
gressi sint:vel potius quomodo non odio digni sunt, qui nunc tandē contradicunt,eosq; quos
Iacobi 4. & 1. prodiderunt,duces suæ hæreseos habere volunt: homines nimirum tales,quales Diuus Iaco-
bus duplices corde,& instabiles in omnibus suis viis appellat, nunquam vnam, eandémque
sententiam,sed alias aliam fouentes,dictáque sua nunc laude,nunc vituperio prosequuntur,
Matth. 12. Pastor liber Ecclesiasticus. vt quod iam probarint cuestigio damnent. Hi sunt vt Pastor dixit,Progenies diaboli, quique
specimen potius cauponum,quàm magistrorum præ se ferant. Est enim ibi vt patres tradide-
runt,veræ disciplinæ &magisterij argumentum,vbi eadem confitentur,nec à se inuicem,nec
à maioribus dissentiunt. Qui igitur hoc animo non sunt,mali potius quàm veri præceptores
appellari debent. Certe Ethnici,quum nec eadem profiteantur,sed inter se discrepent,veram
disciplinam non habent. Sancti contra,synceræ sunt veritatis præcones, eò quod inter se sen-
tentiis conueniunt,& nullo dissidio laborant. Qui tametsi diuersis temporibus vixerint,æque
tamen simul eodem tendunt,vt vnius Dei Prophetæ & eiusdem sermonis interpretes. Quæ
Abrahamus Mosis doctrinam obseruauit Abel obtulit quæ Adamei præceperat magisterio Dei instructus. enim Moses docuit,eadem ab Abrahamo obseruata sunt,quæ porro Abraham obseruauit,
eadem Noë & Enoch agnouerunt, distinguentes munda & immunda, & gratiosi apud Deū B
fuerunt. Abel quoque huius rei testis habendus est,qui ea quæ ab Adam perceperat,Deo ob-
tulit. Adam autem magisterio Dei instructus fuit. Idem igitur Deus,quum sub consumma-
tionē seculorum venisset ad reprobationem peccati,dixit: Non præceptum nouum dedi vobis,
sed præceptum vetus,quod audistis ab initio,ideoque qui eo ipso magistro vsus est, Apostolus
Paulus in præscribenda Ecclesiasticæ vitæ forma,ne Diaconos quidem voluit bilingues, ne-
dum Episcopos esse voluit,& Galatas obiurgans,in vniuersum simul omnia complexus est,
Ioan. 15. 1.Tim.3. Gal.1. his verbis. Si quis vobis Euangelizauerit præter hoc quod accepistis, anathema sit, quemad-
modum prædixi,& rursum dico,imo si Angelus vobis è cælo Euangelizauerit præter id,quod
accepistis,anathema sit. Quum igitur Apostolus ita dicat,aut isti Eusebium cum suis sibi non
Eusebius cum suis pro anathemate habendus. constantem,alia diuersáque ab iis,quæ suspicione approbauit,dicentem,pro anathemate ha-
beant,aut si putent eum recte subscripsisse,ne obmurmurent tanto consilio. Quod si neque
hoc,neque illud faciant,certum est eos omni vento,& fluctu circumferri,neque suis,sed alie-
nis sententiis duci. Quapropter qui tales sint,in suis istis causificationibus, indigni sunt, qui-
bus fides habeatur. Desinant igitur ea culpare,quæ non intelligunt,aut potius quæ distinguere C
nequeunt. Nam prorsus quod malum est,bonum, quódque bonum est,malum esse pronū-
ciant, & quod amarum est,dulce,& quod dulce est,amarum esse dictitant. Certe quæ repro-
bata sunt,& pro malis damnata,obtinere volunt,quæ autem recte definita sunt, calumnian-
tur. Oportuit igitur nos,neque vllam omnino defensionem istarum rerum instituere, aut ad
vanas illorum cauillationes respondere,neque illos contētiosius agere,sed approbare ea, qui-
bus duces suæ hæreseos subscripserunt, quum non ignari sint reuocationem subscriptionis
Concilio Niceno subscripserunt Eusebiani quãdo. malitiosam,suspectámque videri. Nam quod suscripserunt,quum illis liceret, saltem aliquid
pro defensione dicere,id reuera,quàm impia sit eorum hæresis,declarat, siquidē subscriptio-
nem non subiissent,nisi eam hæresim damnassent, nec antea damnauerunt, quàm omnis ra-
tionis inopes præ pudore defecissent,quapropter ex reuocatione subscriptionis,nihil nisi per-
tinaciam impietatis defendendæ colligas. Quamobrem vti dixi, oportebat illos quiescere,
verum quandoquidem tam vehementer audaces sunt,& fortasse arbitrantur se magis quàm
illi hanc diabolicam impietatem propugnare posse:age tametsi superiori Epistola ad te scri-
pta,cumulatiore eos refutatione aggressus sim,nunc tamen denuo istos,quemadmodum an-
tea & illos,in singulis ipsorum verbis profligemus. Liquebit enim æque nunc vt antea, eorū D
Eusebiano rum hæresis qua. hæresim non sanam,sed dæmoniacam esse. Aiunt igitur isti,vt etiam illi placebat, magna cū
temeritate. Non semper filius,quoniam non erat filius,priusquam existeret,quin ex non enti-
bus,& ipse quoque extitit,quapropter Deus non semper fuit filio suo pater, sed tum demum
pater factus est,vbi filius & esse incepisset,& creatus esset:ab illo enim tempore Deus Pater
nominatus est. Creatura siquidem & factura est Verbum,externum,dissimiléque Patri,quan-
tum ad ipsius substantiam pertinet. Neque enim Verbum naturalis & verus filius Patris,neq;
Filius quid in sacra scriptura. Deut.15. sola & vera Sapientia Patris est,sed res condita, & vnum ex numero creaturarum, quique
abusiue nuncupatur Verbum & Sapientia:eadem enim ratione in Deo fuit,quum cętera om-
nia,ac proinde verus filius haberi non debet. Mihi autem ante omnia libet ex istis sciscitari,
quidnam sit filius & cuius rei significationem id nomen afferat, vt saltem vel ita suamet di-
cta intelligāt. Nam sacræ scripturę duplicem eo nomine significationem innuunt: vnam qui-
dem cuius mentionem Moses in lege facit, Si audieritis vocem Domini Dei vestri, vt ser-
uetis

A uetis præcepta eius,quæcunque ego hodie mando vobis,vt faciatis quod bonum est,& acce-
ptum coram eo, filij eritis Domini Dei. Quemadmodum & in Euangelio Ioannes dixit,
Quotquot illum receperunt,dedit illis potestatem filios Dei fieri. Altera significatio est,qua *Ioan.1.*
Isaac Abrahæ filius,& Iacob Isaaci, ac deinceps Patriarchæ filij Iacobi appellantur. Ipsi autē
ad quam(quæso)filij significationem alludentes talia de filio Dei garriunt? Decurrent (satis
scio)ad eandem cum Eusebio impietatem. Nam eum filium esse volunt secundum priorem
significationem vocabuli,quales illi qui ex melioratione profectúmque morum adipiscuntur
huius nominis gratiam,eáque accepta,potestatem obtinēt,vt filij Dei efficiantur, id enim illi *Absurdū.*
dixere. Quod si ita est nihil diuersum à nobis habuerit Christus, etiam si vnigenitus sit,quum
ita quoque nomen filij prærogatiua virtutis obtineat. Nam tametsi(vt aiunt)eò quòd præco-
gnitum prædestinatúmque fuerit,eum talem euasurum,anticipauerit statim cum exortu suo
nomen filij,eiusque gloriam occupant,nihil tamen ab illis differret,qui post virtutis profectū
eandem appellationem consecuti sunt,quoadusque censebitur eodem modo, quo illi hoc *Gen.2.*
nomen accepisse. Siquidem & Adam anticipans gratiam, & statim vbi natus esset, in
paradiso collocatus,nihil quicquam differentiæ habuit ab Enoch,qui post tempora natiuita-
B tis suæ quum Deo placuisset,in paradisum translatus est,neque item quicquam diuersum ab *Heb.11. 2.Cor.12*
Apostolo,qui post facta sua raptus est in paradisum,imo ne à latrone quidem,cui ob confes- *Luc. 23.*
sionem promissum est,ipsum statim in paradiso futurum. Sed hic conuicti & refutati fortassis
dicent,quod iam sæpe per summam impudentiam dixerunt,se ad istum modum putare,filiū
prærogatiuā præ aliis habere,vnigenitúmque appellari,eò quòd vnus ille à solo Deo condi-
tus sit:cætera vero omnia à Deo per ipsum creata sint. Quis (quæso) vestris animis nouam
istam & stultam cogitationem subiecit,vt affirmetis Patrem suamet opera filium solum dun-
taxat condidisse,cætera autem non item? Impium est talia de Deo cogitare, maxime si au- *Esa.49.*
diant Esaiam ita loquentem: Deus æternus, Deus qui construxit summa terrarum, non esu-
riet,nec delassabitur,neque est inuestigabilis prudentia eius, quin potius ipse esurientibus ro-
bur largitur,& per Verbum suum fatigatos refocillat. Quòd si,postquam filium condidit, cę- *Gen. 46.*
tera vt indigna quæ sua opera creentur,contemnit,etiam illa vestra opinio impietate non ca- *Gen.26*
ret. Non enim est factus in Deo,qui cum Iacob in Ægyptum descendit, & propter Abraha-
mum castigat Abimelech,idque in gratiam Saræ:cum Mose vero,quamuis homine, ore ad *Exod. 20.*
C os loquitur. Et in montem Sinai descendit,& populo latenter sua gratia contra Amalechum *Exod.17*
auxilium præstat. Ergo & illi mentiuntur,qui dicunt,Ipse nos fecit,& non ipsi nos. Ipse est
qui per Verbum suum omnia & magna & parua facit,neque hac parte res creatæ distinguē-
dæ sunt,vt dicas has esse creaturas Patris,illas filij: quum omnia sint vnius Dei Verbo suo,
quasi manu propria vtentis & in eo omnia facientis. Et hoc ita esse ipse Deus declarauit, di- *Esa.66.*
cens: Manus mea fecit hæc omnia, & Paulus hoc ipsum quod didicerat, edocuit, quum *Rom.11.*
inquit,Vnus Deus,ex quo omnia. Et vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia. Ipse
certe vt semper,ita & nunc quoque imperat soli,& exoritur: nubibus præcipit, & aliquam
partem terrarum irrigant,vbi non irrigant,ibi fit exsiccatio:& terram iubet fructus proferre,
& Hieremiam in vtero formar. Quòd si ista ipsemet facit,non est ambiguum,eum ne à prin-
cipio quidem dedignatum fuisse,omnia per Verbum suum constituere,nam & istæ quoque
partes sunt vniuersitatis. Sin autem ideo filius Dei duntaxat creatus est,quia cætera indomi-
tam vim manus Dei in fingendo perferre nequiuerant,vt ea à filio, quasi succenturiato sub- *Asterij de*
ministróque crearentur:id enim Asterius Sacrificator idolorum scripsit,& Arius transcriptū *creatione*
D suis tradidit,quam sententiolam deinde cæteri quasi calamum confractum vsurpant, non *mendaciū.*
agnoscentes stulti,quàm ea sit friuola,& nullius momenti: Si enim impossibile erat, vt res
creandæ manum Dei ingeniti perferrēt,filiúsque eius pro opinione eorum creatura est:quo- *Absurda.*
modo ille tandem solus potuit vim diuinę manus,dum ipse crearetur,perferre: Iam si vt crea-
turę existerent,opus fuit mediatore,& creatura quoque est filius,secundum eorum sententiā,
oportuit etiam ante ipsum filium,mediatorem aliquem intercessisse,vt filius in rerum naturā
venire posset. Huic rursum mediatori vtpote creaturæ,alius mediator adhibendus fuit, vt &
ipse quoque procrearetur,quòd si huic etiam mediatorem adhibeas,necessum erit, vt etiam
illi mediatorem excogites, adeo vt mediatorum series in infinitum abeat. Atque ita dum *Mediatorū series infinita si filius esset creatura.*
semper requiritur mediator, non poterit rerum natura in essentiam produci,eò quòd nulla
creaturarum,vt vos dicitis, indomitam ingeniti dei manum perferre queat. Sed hic intelligē-
tes,quàm hoc absurdum sit, illud nouum initium sermonis desumitis,filium tametsi creatu-
ram,idoneum tamen fuisse, qui ab ingenito crearetur. Verum hoc si concedas,necessario se-

quitur omnes creaturas ab ipsomet ingenito condi potuisse, quum & ipse Filius pro vestra A opinione æque res creata sit, ac cæteræ creaturæ, ac proinde vana ac frustratoria est Verbi generatio, secundum impiam & stolidam vestram sententiam, quum Deus sufficiat per se ad omnia creanda, omnésque creaturæ indomitam omnipotentis Dei manum perferre valeant.

Adã plus ne habeat in eo quod ipse à Deo, nos autem propagatione creati sumus.

Verum quia satis constat, quantopere animo, mentéque capti sint, age videamus, num istud ipsorum impium commentum longe quàm reliqua, absurdius videri debeat. Adam solus à solo Deo per Verbum eius factus est, non tamen ideo plus eum habere, quàm cæteros homines, aut distare à posteris eo nomine dixeris, quòd ille quidem à solo Deo conditus sit, & configuratus, nos autem ex ipso progeniti, & successione generis propagati simus, quamdiu verum erit ipsum quoque Adamum è terra formatum esse, & quum non esset, postmodum extitisse. Quòd si aliquam prærogatiuam protoplasto dare libeat, eò quòd dignus habitus sit qui manu Dei fingeretur, esto: sed ita, vt scias eam prærogatiuam excellentiorem honorem, non differentiam naturæ adferre. Ex terra enim factus est, quemadmodum cæteri, manusq; illa, quæ tum Adamum formauit, eadem nunc quoque omnes eius posteros format, ac constituit. Et hoc ita esse ex verbis Dei ad Hieremiam liqueat. Antequam te formarem in vtero, B nouèram te. De cæteris verò omnibus ita sermocinatus est, Mea manus fecit hæc omnia, Idémque rursus per Esaiam ita dicit: Dominus est, qui liberauit te, & formauit te in vtero, Ego Dominus consummans omnia, solus ego extendi cælum, & stabiliui terram, idque Dauid agnoscens, ita cecinit, Manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me. Et in Esaia loquens, ita inquit: Dominus, qui formauit me ex vtero seruum sibi: quibus verbis idem significatum vides. Quapropter nihil à nobis differt, nec obstat, quòd tempore prior est, quamdiu certum indubitatumque habetur, nos omnes eadem manu Dei conditos & creatos esse. Si igitur Ariani eodem modo de Filio sentitis, quòd eadem ratione creatus sit & cœperit subsistere, nihil certe ei, quod quidem ad naturam attinet, eximium à cæteris rebus tribuetis, quũ & ipse quoque aliquando non fuerit, & iam sit, atque ex virtute filij nomen, donumque eius appellationis obtinuerit. Quandoquidem vnus eorum haberi debet, pro vestra sententia, de quibus in Psalmis Spiritus loquitur, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Quis igitur ille est, cui Deus mandauit, vt Filius crearet quum in eo opera omnia condantur? At- C qui aliud Verbum non poteritis ostendere, præter illud quod abnegatis, nisi nouum iterum sophisma excogitetis: quin iam (inquiunt) excogitatum habemus, id videlicet quod olim aliquando Eusebiani dixerunt, ideo Christum prærogatiuas præ aliis habere, Deique filium, & vnigenitum appellari, eò quòd ipse solus sit particeps Patris: cætera verò de ipso participent. Mire igitur sese fatigant, sua versipellitate, dum verba sua non aliter, quàm colores mutant, sed proficiunt nihil, declarabitur enim eos etiam ita veluti è terra inaniter blaterare, & in suis sententiolis quasi in cœno volutari. Nam si nos eodem modo filij eius appellaremur, quo ipse est Filius Dei, consentaneum quiddam illorum figmenta possiderent. Quòd si contra, & nos quoque eiusdem Dei, cuius ille, filij appellamur, certum est nos quoque eiusdem Patris consortes esse, quum ita loquatur, Filios genui, & exaltaui. Nam si eius participes non essemus, nunquam gignendi vocabulo vsus fuisset: quod ille si nos genuit, nemo alius, sed ipse Pater noster habendus est, neque differentiam addit, quòd ille plus adeptus sit, & prius sit genitus nos autem minus, & serius simus in lucem editi, quamdiu eiusdem Dei participes censebimur & eiusdem Patris Filij nuncupabimur. Plus enim & minus naturæ diuersitatem non inferũt. Hoc etenim singulis sua virtus conciliat. Et hic quidem quinque ciuitatibus, ille decem præficitur, alij sedent super duodecim Thronos iudicantes duodecim tribus Israel, alij audiunt D Venite benedicti Patris mei, & euge serue bone, & fidelis. Quum igitur illi tam male sentiãt, non mirum est eos talem Filium imaginari, vt eius Patrem existiment semper fuisse, ipsum autem non semper, sed ex non entibus in essentiam emersisse, & conditum esse, nec prius fuisse quàm conderetur. Verum qui talis est, alius & diuersus est à vero Filio Dei. Quum igitur talia loqui fas non sit, ea enim potius Saducæorum & Samosatensis opinio est, restat igitur, vt vocabulum filij in alium intellectum interpretemur, & quemadmodum Isaac Abrahæ filius intelligitur, ita quoque Christum Filium Dei intelligamus. Quod enim naturaliter ex aliquo nascitur, neque aliunde adoptatur, id pro filio agnoscit natura, & eam vim significationis id vocabulum præ se fert. Quid igitur? humanóne more generatio Filij intelligenda est? certe id Eusebiani præ insciti a, secundum dogmata Arianorum libenter receperint: sed dicẽdum est, neutiquam Deum vt hominem esse, quum homo non sit vt Deus. Homo enim ex materia, cáque patibili creatus est. Dèus contra, immateriatus, incorporeus existit. Nam tametsi eadẽ dictio-

Filij Dei appellamur nõ eo modo quo Christ⁹ Esa.1.

Matth.26. Matth.25.

Filij generatio sine humano more intelligenda.

A dictiones de Deo & hominibus in sacris Scripturis habeantur, hominum tamen perspicaciũ est, vt Paulus præcepit, lectioni attendere, vt rem cum iudicio discernant, & pro natura rerum quæ ibi scribuntur, vocabula accipiant, sine intellectus confusione, ne quæ Dei sunt, humano more fieri intelligas, neque in rebus humanis tanquàm de diuinis cogites. Id enim est vinum aqua miscere, & alienum ignem altari inferre: siquidem & Deus & homines condere dicuntur, & Deus & homines esse perhibentur, eò quòd hoc ipsum à Deo mutuo accipiant. Quid igitur? itáne Deus condit vt homo? aut eodem modo esse dicitur? Absit: aliter enim de Deo vocabula accipimus, aliter de hominibus eadem illa interpretamur. Deus enim creat, quum euocat ea quæ non sunt, in essentiam, sine vllius rei aut ope aut opera: homines autem primũ optant, vt sit quod tractare statuunt, deinde rem vbi adepti sunt, & sibi subiectam habent, tũ demum exercent, operámque suam & artem in ea explicant, scientiámque agendi ab eo Architecto mutuantur, qui omnia per Verbum suum siue Rationem operatur. Rursus homines quum nequeant per se esse, certis locis continentur, & in dei Verbo consistunt. Deus autem per se existit, omniaque in se continet, & à nullo continetur. Et in omnibus est secundũ B suam bonitatem & potestatem, idémque extra omnia est, secundum suam propriam naturã.

Verba Deo & hominibus conuenientia diuersa ratione considerãda.

Deus nõ ita condit vt homo.

Quemadmodum igitur non eadem ratione homines, qua deus, neque deus, qua homines liberos creat, ita quoque aliter se habet hominum, aliter filij generatio ex patre: hominum enim progenies partes sunt quodammodo gignentium, quum iis corporum natura non simplex, sed fluxa sit, & ex particulis coalescat. Effluunt enim homines quum gignunt, & vicissim cum aluntur, cibi potúsque in eos influunt, ac proinde decursu temporis multorum liberorum parentes efficiuntur. Deus contra impartilis & impatibiliter Filij sui Pater existit. Non enim effluxio est ab re incorporea, aut in eam vlla influxio, vt hominibus contingit, sed quia simplex est, vnius duntaxat Filij Pater est. Ideo enim Filius & vnigenitus est, & solus dũtaxat in sinu Patris, eumque solum ex se genitum esse Pater declarat, quum inquit, Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complaceo. Idẽ ille Ratio & Verbum Patris sui est, in quo eandem illam impatibilitatem, & impartilitatem quę in patre est, intelligere debemus: sua enim hominibus ratio nec per passionem, nec diuisionem nascitur, tantum abest vt dei Rationem ita natam esse arbitreris. Ideóque & ipse sedet ad dextram Patris vt Verbum illius & C Ratio. Vbi enim est Pater, ibi & eius Ratio, nos autem ab eo iudicamur, vt res creatæ & infinitis modis inferiores: ille adoratur, & adorandi dei Filius: nos contrà, adoramus eum deum, & dominum confitemur, vt creaturæ, & ab illo diuersissimi. Rebus igitur ad istum modum comparatis, consideret mihi aliquis ex eo grege, eósque confundat, quærátque ex iis, an quod ex deo vt propria ipsius soboles nascitur, fas sit nominare ex non entibus existere, an rationi hoc consentaneum sit? an omnino in cogitationem alicuius venire debeat, an ex deo esse, pro re accidentaria deo imputari par sit, vt tandem pro sua audacia affirment nõ semper fuisse dei filium? Cæterum in hoc rursus vim humani intellectus superat & transcendit dei generatio, quòd quum nos nostrorum liberorum temporis decursu parẽtes efficiamur, eò quòd antea nulli, postmodum in rerum natura esse inceperimus: deus vero contra, quum nunquam non fuerit, ab æterno sui filij Pater existit. Natalium porro fides maxime in ea similitudine, quæ parentibus cum liberis est, constituitur. Verum quia nemo Filium nouit nisi Pater: neq; Patrem quisquam nisi filius, ideo sancti viri, quibus id reuelatum est à Filio, exemplum & similitudinem ex rebus visibilibus nobis reliquerunt, eo quod dixerint eum splendorem gloriæ & formam substantiæ Patris esse, necnon quòd ita subscripserint. Quoniam apud te fons D vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, similéque quiddam deprehendas vbi Verbum expostulat cum Israelitis: Dereliquistis fontem Sapientiæ: fontem eum nimirum, qui de se ipso dicit, Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Est quidem ista comparatio tenuis, & admodum obscura, ad id quod quæritur, sed tamen istiusmodi, vt ex ea amplius quiddam, & quod supra humanam naturam sit intelligas, & vnde colligas nequaquam parem esse cum nostra natiuitate Filij dei generationem. Quis enim vel cogitare poterit, non fuisse aliquando Splendorẽ soli, vt ausit dicere non semper fuisse Filium, nec antea fuisse, quàm nasceretur: aut quis splendorem à sole segregabit? aut fontem affirmabit destitutum esse vitæ perennitate, vt ausit loqui vt furiosum decet, dominum qui de se sermonem facit, Ego sum vita, ex non entibus extitisse? aut alienum à Patris substantia esse, nec retrahatur à sua opinione, quum audit Filium loquentem, Qui vidit me, vidit & Patrem meum. Quum igitur Sancti nos ita sentire vellẽt, hæc genera comparationum ediderunt. Estque absurdum, & magnopere impium, quum istas similitudines habeat Sacra Scriptura: nos ex aliis mutuari velle cogitationes, intellectusq;

Similes, Alia hominum, alia Verbi generatio expatre quomodo. Differentia inter deum & homines quæ. Matt.3.& 17.Luc.9.

Altera differẽtia.

Matt.11.

Psa.35.

Bar.2. Hie.2.

Filij Dei generationẽ à natiuitate nostra non parum abesse. Ioan.14. Ibidem.

de domino noſtro,quæ neque ſcriptæ ſunt,neque citra offenſam pietatis in mentem homi- A
nis admitti poſſunt:quapropter deſinant mihi talia dicere. Verum vnde iſta (quæſo)didicere?
vt talia de Saluatore cogitare cœperint?fortaſſe reſpondebunt: Nos legimus in Prouerbiis,
Prou.8. Dominus creauit me initium viarum ſuarum,nam & Euſebiani,cum ſuis tale mihi quiddã
fabulari videntur,& tu in literis tuis ſignificaſti,illos,quum iam magnis,multiſque documen-
tis proſtrati eſſent,dictum Salomonis vltro citróque pro ſe iactitaſſe,quaſi Filius à Salomone
creatura nominetur,& in cenſum creaturarum referatur,neque id mirum, quum illud pro-
uerbium non bene intelligant,quod quidem pium& rectum ſenſum habet,quem ſi ipſi per-
cepiſſent,nunquam dominum gloriæ blaſphemaſſent. Committant igitur ea quæ prius re-
citata fuere cum hoc prouerbio,& videbunt quantum in illis ſit differentiæ. Quis enim non
videt ibi iſtã, quæ recta & proba eſt,ſententiam,omnia,quæ creantur,& conficiuntur, aliun-
de quàm ex natura creatoris, authoríſque exiſtere? Filium contra,vt ſuperius demonſtratum
eſt, non aliunde quàm ex patre generante originem trahere. Siquidem & homo domum
ædificare, filium autem gignere dicitur: nemo igitur inuerſo ordine ſententiarum iſta-
rum dixerit,domum & nauem ab architecto gigni Filium verò à genitore ædificari, & con- B
ficiri:aut viciſſim domum eſſe imaginem ædificatoris,Filium contra,diſſidere à Patris imagi-
ne,& ſpecie,quin contra,Filium imaginem patris,domum vero artis eſſe opificium confite-
bitur,niſi quis animo laboret,& commotæ mentis ſit. Sacra autem ſcriptura peritiſſima cu-
iuſque naturæ,de rebus conditis, ſub Moſis perſona ita loquitur, In principio creauit Deus
Gen.1. cælum & terram,de Filio vero non alium quempiam,ſed Patrem ipſum loquentem inducit,
Pſa.100. Ex vtero ante luciferum genui te. Et rurſum,Filius meus es tu,ego hodie genui te. Ipſe autem
Pſal.2. Dominus de ſe in Prouerbiis loquitur, Ante omnes colles gignit me. De rebus autem creatis
Ioan.1. factiſque ita Ioannes loquitur. Omnia per eum facta ſunt,de Chriſto autem euangelizans di-
Ibidem. cit, Vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris,ille nobis enarrauit: igitur ſi Chriſtus eſt Filius,
creatura certe nunquam fuerit,ne ſimul & ex Deo & ex alio illius ſubſtantia comparata eſſe
intelligatur:quid ergo?in vanúmne & fruſtra hoc prouerbium ſcriptum eſt? tale quid enim
illi veluti muſcæ,libenter obmurmurant. Non(inquam)hoc fruſtra, ſed perquam neceſſario
Creari de Chriſto dici quomodo. ſcriptum eſt: vox enim illa creari de Chriſto dicitur,ſed de homine iam facto, quum id pro-
prium ſit hominis. Et rem ita ſe habere animaduertet,quiſquis non perfunctorie Scripturam
perlegerit,obſeruatis temporibus,perſonis,vſúque Scripturarum,& quæ ita legerit,cum iudi- C
cio examinet. Tempora igitur huius dicti locum ſuum,opportunitatemque habuiſſe cognoſ-
cet,quum Dominus, qui ſemper eſt,in conſummatione ſeculorum , hominem ſeipſum fe-
ciſſet,& quum eſſet Filius Dei,Filius hominis fieri non recuſaſſet. Vſum autem,vtilitatémque
ex eo animaduertas,quòd tum,quum noſtram mortem demoliri vellet, corpus ſibi ſumpſe-
Verbum carnem induit,quãdo Pro.8. rit ex Maria virgine, vt illud pro omnibus in victimam offerens, in vniuerſum nos omnes re-
conciliaret,qui metu mortis,per omnem vitam ſeruituti obnoxij detinebamur. Perſona qui-
Simile. dem quæ loquitur, Saluatoris eſt,ſed tum demum hæc eum loqui intelligendum eſt, quum
corpus aſſumeret, Dominus creauit me in initio viarum ſuarum ad opera ſua. Vt enim Filio
Dei probe conuenit perpetuo eſſe,& in ſinu Patris eſſe,ita quoque homini facto probe con-
ueniebat ea vox, Dominus creauit me. Tunc enim de eo hoc congruenter dicitur, vtpote,qui
Simile. tunc quoque & eſuriebat,& ſitiebat, & percunctabatur,vbi Lazarus ſitus eſſet, & paſſus eſt,
& reſurrexit. Quemadmodum ergo dum audimus eum dominum & Deum & Lumen ve-
rum eſſe,intelligimus eum ex patre eſſe: Ita quoque æquum eſt, dum audimus de eo hanc
vocem,creauit me,& quod ſeruus factus ſit,& paſſus ſit,ea ipſa non imputari Diuinitati, quũ D
id minime conueniat, ſed carni admetiri, quam propter nos geſtauit. Hæc enim propria ſunt
Ioan.1 carnis,eáque ipſa caro non alterius cuiuſpiam eſt,ſed Verbi Dei. Quòd ſi iſtius quoque rei
vſum condiſcere cupias,id quoque reperire licebit. Verbum enim caro factum ideo eſt, vt
carnem offerret pro omnibus. Atque ita vti nos Spiritus ipſius participatu Diuinitatis conſor-
tes redderemur,qui alioqui hoc ipſum nunquam adepti fuiſſemus , niſi creatitium noſtrum
Homines Dei appellamur in Chriſto. iſtud corpus ille ipſe ſibi induiſſet. Inde enim factum eſt,vt non ſimpliciter homines,ſed ho-
mines Dei,in Chriſto cœperimus appellari. Sed quemadmodum nos Spiritum Dei accipiẽ-
Simile. tes,non deperdimus propriam noſtram ſubſtantiam: ita quòque Dominus propter nos ho-
Deus homo factus diuinitatem nõ minuit. mo factus eſt,& corpus geſtans,nihilominus manebat Deus:non enim diminuebatur amictu
corporis,ſed potius illud deificabat,& immortale reddebat. Et hæc quidem abunde ſufficiũt
ad hæreſim iſtam Arianorum traducendam. Ex rationibus enim quas mihi Dominus ſuppe-
ditauit,impietas eorum ſatis liquet. Age ergo & nos proponamus quæſtiones, & reſponſum
ab iis

A ab iis poſtulemus:opportunum ſiquidem eſt,quum ipſi perplexi hæreant,vt nos ab illis ſci-
ſcitemur,quid ſciſ?an ſi ita confuſi pudefactique videant,quo malorum reciderint. Filium er-
go Dei didicimus ex ſacris Scripturis, quemadmodum prædictum eſt, eſſe Rationem ſiue
Verbum,& Sapientiam Patris,quum Apoſtolus dicat,Chriſtus Dei Virtus,& Dei Sapientia.
1.Cor.1 Ioannes quoque quum dixiſſet, Verbum caro factum eſt,ſtatim ſubintulit,Et vidimus gloriã
Ioan.1. eius, ſicuti gloriam Vnigeniti ex Patre , plenum gratia & veritate : vt intelligas hoc Ver-
Ibidem. bum eſſe Vnigenitum Filium Dei , & in Verbo & in hac Sapientia conditum eſſe cæ-
Bar.2. lum & terram : & omnia quæ in eis ſunt: & huius Sapientia fontem eſſe Deum , in Pro-
pheta Baruch didicimus,increpante Iſraelem,quòd dereliquiſſet fontem Sapientiæ. Quòd
ſi iſtum abnegant & repudiant, quid aliud faciunt , quàm quòd hoc ipſo ſe alienos à nomine
Chriſtianiſmi oſtendunt,dignóſque qui iure peculiari vocabulo impij Chriſtique perduelles,
quod nomen ſibiipſis impoſuerunt, vocitentur? Sin autem confiteantur numinis afflatu voces
Sacræ ſcripturę pronunciatas,audeant propalam dicere,quòd iam diu clam & occultim muſ-
ſitant irrationalem & inſipientem aliquando fuiſſe deum,pergántque deinde , vt ſunt inſani,
B& dicant, Erat,quándo non erat: Et antequam naſceretur, Chriſtus non fuit. Rurſúſque pro
Arianorũ theſes. dogmate definiant:Fontem nõ ex ſe genuiſſe Sapientiam,ſed quaſi quæ ciſterna eſſet, aliun-
de eam accepiſſe,vt & eò quoque impudentiæ erumpant,vt dicant ex non entibus extitiſſe
Filium. Id enim Deum nequaquam fontem eſſe declarauerit , ſed ciſternam aliunde aquas
accipientem,& titulotenus tantummodo fontem,non ex natura fontem appellari. Quanta
igitur illud impietate ſcateat,neminem,cui vel pauxillum mentis ſit,dubitare exiſtimo. Sed
Abſurda. tamen quia Rationẽ & ſapientiam,non niſi mera nomina Filij Dei eſſe obgrunniunt, neceſ-
ſum eſt,vt ab iis ad iſtum modũ quæras: Si iſta duntaxat nomina ſunt Filij,igitur ille diuerſus
fuerit à ſignificatu horũ vocabulorum. Quapropter ſi maior eſt quàm iſta nomina,nefaria res
eſt,eum,qui maior ſit,minoribus vocabulis deſignari,Sin autem inferior eſt iſtis nominibus
prorſus non abeſt in verbis culpa,quum excellentiori nomenclatura,quàm par eſt, appelle-
tur. Quòd ſi progreſſu profectúque virtutis impleuerit menſuram nominis ſui,in eo ipſo non
minor,quàm in ſuperioribus impietas. Nam illũ qui in patre eſt,& in quo viciſſim Pater eſt, *Ioan.10*
& qui de ſe dicit, Ego & pater vnũ ſumus:&,qui vidit me,vidit & patrẽ meum, illum inquam *Ioan.14.*
dicere aliqua re extranea maiorẽ fieri,profectúſq; capere,omnẽ inſaniam furorémq; tranſcẽ-
C dit. Cæterum hinc quoq; deiecti,& quemadmodũ Euſebius,inopes conſilij,perplexíque id
ſolum prætendunt,quod & Arius in ſuis cantiunculis,& Conuiualium libro per ſpeciẽ ſub-
dubitandi fabulatur. Multa(inquiens)verba profert Deus:quódnam igitur ex iſtis verbis Filiũ
& Verbum vnigenitum Patris eſſe recipiemus?ſtulti & quiduis potius quam Chriſtiani;non
Dei patris an multa ſunt verba longe enim abſunt dum talia de Deo fabulantur,vt Deũ hominẽ eſſe ſuſpicentur, vtpote quẽ
ita inducunt loquentem,quaſi qui priora verba poſterioribus mutet, & quaſi vnum ex Deo
Abſurdũ. Verbum nõ ſufficiat,quod vniuerſam mundi ex voluntate Patris creationem ,curámque &
prouidentiam ſuſtineat. Si enim Deus multa verba loquitur,hoc ipſum in iudicio eſt,in om-
nibus eius verbis eſſe quandam imbecillitatem:ac proinde ſingula quæque ab eo repudiari,
& aliud ſemper nouum requiri. Contra autem,ſi vno verbo vtatur vt reuera vtitur , id & eius
potentiam,& verbi ex eo nati perfectitudinem declarat, & contrà ſentientium impietatem
coarguit. Vtinam iſti vel de ſuis dictis veritatẽ colligant & agnoſcant. Nam ſi conceſſerint Deũ
Vnicũ eſſe Dei verbũ. non niſi ſemel Verbum proferre,fieri non poteſt,quin agnoſcant, euĩa ita loquentem verbi
ſui patrẽ eſſe. Iam mihi videant,quæſo,quod dũ nolunt concedere, vnum eſſe Dei Verbum,
D multorũ verborum Patrem Deũ eſſe mentiantur. At illi porro,quin ſit Dei verbum , non infi-
ciantur,ſed id pro filio Dei non agnoſcunt. Atqui ea ipſa eſt veritatis ignoratio,& ſacrarũ lite-
rarum imperitia. Si enim omnino Deus pater Verbi eſt,cur non quod gignitur Filius, haberi
debeat? Porro Filius Dei quiſnam fuerit,niſi Verbũ eius? Non enim multa verba ſunt,ne vnũ-
quodq; eorum inſufficiens habeatur,ſed vnum verbum,vt illud ſolum perfectum eſſe intel-
ligatur. Et quandoquidem vnus eſt Deus,neceſſarium eſt quoque vnam eſſe Dei imaginem,
Vnius Dei vna tantũ Imago. quæ ipſius eſt Filius: Siquidem Filius Dei,vt ex ipſis Scripturis patet,ipſe eſt Dei Verbum,&
Sapientia,& imago,& Magnus,& Virtus: vnica enim eſt Dei progenies. Atque iſtæ appellatio-
nes,indicia,argumentáq; ſunt eius ex Patre generationis. Siue enim Filiam dixeris , eo ipſo
naturaliter eum ex patre declaraueris:ſiue eum Rationem ſiue Verbum Dei eſſe cogites,tur-
ſum eum ex illo eſſe ſine vlla differentia cogitaueris: ita quoq; dum eum Sapientiam dicis,
æque ac tantũdem eum nõ aliunde eſſe,ſed ex Patre & in Patre,animo intellexeris. Iam ſi eũ
Potentiã dei,aut manũ appelles,iterum denuo proprietatẽ ſubſtantię eius ſignificaueris: quòd

si eum imaginem nomines,filium hoc ipso eum esse indicaueris. Quid enim simile Deo,ni- A
si sua ipsius Progenies? Certe quæ per Verbum facta sunt,ea quoque per sapientiam fundata
sunt. Et quæ in Sapientia fundata sunt, ea omnia Manu Dei,& per Filium creata sunt. Atque
eius rei fidem non aliunde,quàm ex sacris literis condiscimus. Deus enim ipse per Esaiam
Esa.47. Prophetam ita loquitur. Manus mea fundauit terram,& dextra mea firmauit cælum. Rur-
sumq; Et sub vmbra manus meæ tegam te,in qua ego constitui cælũ, & fundaui terram. Da-
uid quoque eius rei non ignarus,quum sciret ipsam manum esse Sapientiam, ita cantauit.
Psa.103. Omnia in sapientia fecisti,impleta est terra creatione tua. Quemadmodum quoque & Sa-
Prou.3. lomon id à deo acceptum,locutus est: Deus in sapientia fundauit terram. Ioannes item,quem
Ioan.1 cognoscceret,manum & Sapientiam esse Verbum,ad istum modum Euangelicè prædicauit:
In principio erat Verbum,& Verbum erat apud Deum,& Deus erat Verbum, hoc in prin-
cipio apud Deum erat,omnia per ipsum facta,& sine eo factum est nihil. Apostolus itidem
Heb.1. conspiciens Manum,Sapientiam,& Verbum esse ipsum Filium Dei, Multifarie, inquit, &
multis modis olim Deus,quum locutus esset Patribus nostris,in fine dierum istorum locutus
est nobis in filio, quem statuit hæredem omnium,per quem fecit & secula: & rursum, Vnus
Ibidem. Dominus Iesus Christus per quem omnia, & nos per eum. Idem certum habens, Verbum, B
Coloss.1. Sapientiam,& Filium esse imaginem ipsam Patris: ita dicit in epistola ad Colossenses, Gratias
agentes Deo & patri,qui idoneos nos fecit in partem sortis sanctorum in luce, qui extraxit
nos ex potestate tenebrarum,& transtulit nos in regnum Filij dilectionis suæ, in quo habe-
mus redemptionem,& remissionem peccatorum,qui est imago Dei inuisibilis, Primogeni-
tus omnis creaturæ. Quoniam in eo condita sunt omnia,tam ea quæ in cælis sunt, quàm ea
quæ in terris sunt, siue sint Throni,siue Dominationes,siue principatus,siue Potestates,omnia
per eum & in eo sunt condita,& ipse est ante omnia,& omnia in eo consistunt. Vt enim per
Verbum, ita in illo per imaginem ipsius condita sunt omnia. Ad istum modum si quis de
domino cogitet, non impinget in lapidem offensionis,sed potius ad splendorem procedat,
pergétque in luce veritatis. Hic enim omnino est sensus veritatis, etiam si rumpan-
tur isti vitilitigatores,neque deum reuerentes, neque conuicti argumentis pudescentes.
Eusebiani igitur ita explorati pertentatique à multis & semetipsos condemnantes, quem-
admodum iam dixi, catholicorum sententiis subscripseruut, & mutatis suis opinionibus
amplexi quietem recesserunt. Cæterum, quia isti in suis impietatibus ferociunt, & circa C
Eusebiano rum male nolentia. veritatem vertigine cæcutiunt,nihilque aliud studio habent,quàm vt Synodum lædant, di-
Voces ab Arianis inuentæ. cant mihi,quæso, ex quibusnam Scripturis addidicere,aut ex quonam sanctorum audierunt
voculas istas quas sibi congesserunt: Ex non entibus,&, Non erat priusquam gigneretur, &,
Heb.11. Erat aliquando,quando non erat,&(illud conuertibile)& (præexistere)& (voluntate) quibus
ludis aduersus dominum cauillantur,quum beatus Paulus in epistola ad Hebræos dicat,Per
fidem intelligimus Dei Verbo perfecta esse secula, vt ex non apparentibus visibilia exorirentur,sed tamen nihil est Verbo commune cum seculis,ipsum enim est quod ante secula præ-
Pastor liber ecclesiasticus. existit,per quod & ipsa secula condita sunt. In Pastore quoque scriptum habetur: nam& inde
etiam, quanquam is liber ex canone non sit,allegationes faciunt, Ante omnia crede, quòd
Pastoris testimonium de creatione. vnus sit deus,qui omnia creauit & absoluit,& qui fecit ex non ente vt essent omnia, sed id
rursus nihil ad filium spectat: loquitur enim liber de omnibus per filium creatis, à quibus ipse
alius ac diuersus est: non enim licet creatorem cum rebus ab ipso creatis connumerare, nisi
Impie agere prohibitum. scilicet architectum eundem cum ædificiis ab ipso architectatis per delirium dicas. Cur igi- D
tur ipsi vocabula in Scripturis non vsurpata,ad impietatem excogitantes, illos accusant, qui
Arianorũ verba terrestria. verba non scripta ad pietatem producunt? Impie enim agere,quocunque modo id agas, pro-
hibitum est,etiam si versicoloribus verbis,& persuasibilibus sophismatibus cultum ornatúm-
que addas: pie autem agere, fas & sanctum apud omnes habetur: etiam si quis peregrinis ad
id vocibus vtatur,modo pium sensum contineant,& per eas id quod animo concepit,pie in-
dicare studeat. Verba igitur Christo rebellium Arianorum, terrestria inquam ista & humum
Niceni synodi finis, quis. sapientia,vt antea,ita etiam nunc omnẽ præ se impietatem ferunt. Quæ autem à Synodo sunt
scripta & statuta contra eos, si quis diligenter excutiat, inueniet in iis absolutissimè sensum
veritatis contineri: & causam vtendi istiusmodi vocabulis recta ratione niti, si diligenter au-
diantur. Causa autem huiusmodi fuit, Quũ Synodus in hoc esset,vt Arianorũ impia vocabu-
la tolleret,& voces adhibere vellet,quæ sine controuersia Sacrarũ literarum essent, nimirum
eum filium esse,& nequaquã ex non entibus esse,sed ex Deo: eúmque & Verbum esse, & Sa-
pientiam,& nequaquam creaturam aut facturã,sed germen propriũ sui patris Eusebiani pro
inuete-

A inueterata sua & praua opinione volebant illud ex Deo esse,commune esse, & ad homines
quoque pertinere,neque quicquam Christum eo nomine à nobis differre,eò quod scriptum
esset: Vnus Deus ex quo omnia,& rursum, Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia: *Heb.1.*
omnia verò ex Deo esse. Ibi patres animaduersa illorum fraude & impietatis vafricie,coacti *Apo.21.*
sunt clarioribus verbis exponere,quid sit ex Deo esse,& scribere Filium ex substantia Dei es- *Inter chri*
se,ne ex Deo esse,& commune, & æque ad filium & creaturas pertinere existimaretur: cæ- *stum &*
tera igitur omnia creaturas dixere,excepto Verbo,quod solum ex Patre genitum esse credi- *creaturas*
derunt & cætera quoque ex deo esse,verum non eadem ratione qua Filius. Creaturæ enim *differentia.*
ideo ex Deo esse prædicantur,ne temere & sponte extitisse videantur,aut fortuitam habuisse *Creaturæ*
generationem,secundum illos,qui ex atomorum& similarium partium connexu,rerum pro- *ex deo sunt*
creationem constituũt: aut ne creaturarum author alius quàm Deus,secundum quosdam hæ- *quomodo.*
reticos putaretur,aut Angeli secundum alios,creatores rerum existimarentur, sed vt Deus
omnia per Verbum,quum prius non essent,ad essentiam produxisse intelligeretur. Verbum *Verbum ex*
autem quum creatura non sit, verè ex Deo & est & esse prædicandum est. Istius rei intelle- *Deo esse*
B ctus iis vocibus concipitur,quibus dicitur eum ex substantia Patris esse: id enim nulli creatu- *quomodo*
rarum datum. Certe quũ Paulus omnia dixisset ex Deo esse,statim subintulit, Et vnus domi- *intelligen*
nus Iesus Christus,per quem omnia: vt omnibus ostenderet Filium esse alium à cæteris re- *dum.*
bus à Deo creatis. Quæ enim à Deo facta sunt,per filium facta sunt,nec alia de causa ita locu- *Heb.1.*
tus est, quàm vt Deum creationis authorem esse demonstraret,non quòd intelligi vellet,ita
omnia ex Deo esse,vt filius ex Patre: Neque enim omnia talia,qualis Filius, neque Verbum
est ex vulgo omnium,quum sit omnium & dominus & conditor. Ideo enim sacrosancta Sy-
nodus liquidius dixit eum ex substantia Patris esse,vt alius à natura rerum conditarum cre-
deretur,quum solus sit reuera ex Deo,& vt nulla deinceps occasio hominibus impiis ad frau-
dem relinqueretur. Hæc igitur ratio est cur Filium ex substantia Patris scriptum esse volue- *Filius est*
rint: Episcopis rursum affirmantibus & hoc quoque scribi debere,eum veram esse Potentiam *ex substan*
& Imaginem Patris,& similem patri,& indemutabilem per omnia, & inconuertibilem, & *tia patris.*
æternum,& indiuisum in Patre subsistere. Nunquam enim non erat,sed semper erat,subsiste-
bátque perpetuo apud Patrem,vt splendor lucis. Ista quidem eatenus sustinebant Eusebiani,
C nihil ausi contradicere, ob probrum quod in dictis suis refutatis passi erant,sed ita tamen, vt
deprehenderentur inter sese mussitare,nutus conferre, oculísque sibi inuicem applaudere,
quasi illud simile esse, & in eo esse,& eius Potentiam esse,communia filio nobis,cum essent,
neque obstare quicquam,quo minus nobis ea ipsa quoque adoptarentur, eò quod de simili-
tudine nostra cum Deo scriptum habeatur,hominem esse & imaginem & gloriã Dei: Quòd *Act.17.*
vero spectaret ad hanc particulam (semper) in scripturis reperiri has voces, de hominibus,nos
semper,qui viuimus,sumus: iam quod ad illud dictum pertineret,quo filius in eo, hoc est, in
Deo esse dicitur,scriptum esse,quòd & nos in eo & viuimus & mouemur. Itidem quoque
quòd inconuertibilis dicatur,ne id quidem ab hominibus alienum esse, quum scriptum re-
periatur, Nihil nos separabit à charitate Dei. Porro quòd potentia Dei appelletur, & id quod *Rom.8.*
commune esse,quum eruca & bruchus etiam potentiæ Dei appellentur,& quod plus est,ma-
gnæ potentiæ. Quin & de populo sæpe scriptum est,egressam esse omnem potentiam domi- *Psa.45.*
ni ex Ægypto,atque adeo etiam quasdam cælestes potentias virtutésque existere. Dominus
enim,inquit,virtutum nobiscum,ereptor noster deus Iacob: Talia enim Asterius ab ipsis so-
phista nominatus scripsit,talia quoque ante eum Arius, vt iam diximus. Cæterum episcopi *Filium pa*
D considerata illorum hypocrisi & vafricie,prout scriptura dicit,dolus in cordibus architectan- *tri consub*
tium mala,ipsi quoque necessitate coacti sunt sententiam earum rerum ex scripturis colligere *stantialem,*
& quæ prius dixerant,apertioribus verbis repetere, & scribere filium consubstantialem esse *cur patres*
Patri,vt non solum similem similitudine,sed eundem ea voce qua ex patre esse dicitur,signi- *scripserint.*
ficarent: atque aliam filij similitudinem & inconuertibilitatem declararent, diuersámque ab
ea, quæ in nobis est,imitationem,quam ex virtute per obseruationem mandatorum conse-
quimur. Siquidem corpora interim similia distare possunt,& longe à se inuicem disiũgi, qua-
les sunt liberi qui similitudine parentes referunt, quemadmodum scriptum est de Adamo,
& ex genito Seth,quòd fuerit illi specie similis. Cæterum quandoquidem illa ex patre filij ge-
neratio,alia est à natura hominum,filiúsque non solum similis,sed indisseparabilis est à patris *Filius à*
substantia,& quia ambo vnum sint,vt ab ipso dictum est, sempérque in patre est, & pater in *Patris sub*
eo,& quia splendor est respectu lucis: hoc enim vox illa significat,ideo Synodus re perpensa, *stantia in*
recte eum consubstantialem esse tradidit,vt & hæreticorum subuerteret malitiam, & osten- *separabilis.*

deret eum alium esse à rebus creatis: quippe quæ statim post decretum illud quoque addidit: A
Illos autem, qui dicunt Filium Dei ex non entibus extitisse, aut creatum esse, aut vertibilem esse, aut opus esse aliquod conditum, aut ex alia substantia prodisse, eos anathemate percutit Sancta & Catholica Ecclesia. In his verbis, ex patre esse, & consubstantialem esse, vim peremptoriam Patres voluere contineri, ad elidendas has argutiolas, Filium creatum, aut factũ, aut mutabilem esse, aut non fuisse antequam nasceretur. Qui enim ita sentit, contradicit Synodo: contra, qui cum Ario non sapit, debet necessario ea quæ sunt Synodi, sapere, & cogitare modo recte, quomodo se habeat lux ad splendorem, intueatur, atque ita inde veritatis imaginem concipere. Quapropter si isti hæc vocabula exotica cauillantur, respiciant sensum iuxta quem Synodus ea in decretis suis adhiberi voluit, & pro anathemate habeant, quæ Synodus pro anathemate haberi voluit, & tum demum si possint, voces culpent: Sed ego satis cõpertum habeo, eos, si pro Synodi sententia hac in parte sentiant, verba, quibus ea sententia concepta est, non improbaturos esse. Quòd si ipsam sententiam vituperare studeant, omnibus patebit eos frustra de verbis expostulare, & tantummodo occasionem aliquam suæ impietati captare. Causa igitur cur istiusmodi verbis vsi sint patres, talis est. Quò si rursus, quia B
voces istæ in Scripturis solẽnes non sint, obmurmurationes faciant, æquũ profecto est, vt ea de causa ipsi potissimum reiiciantur, vt pote logodædali nouorum vocabulorum, & quod magis est, sanis sententiis non vtentes, sẽque ipsi in hoc negocio incusent, quòd primi huius rei occasionem præbuerunt, dum ex non scriptis vocibus Deo bellum comparant. Sed tamen cognoscet, quisquis est studiosioris animi, has voces tametsi in scripturis non reperiantur, habere tamen eas eam sententiam quam scripturæ volunt, & hoc ipsum eas sonare apud illos, quibus aures ad pietatem sunt integræ, & minime vitiatæ: hoc ita esse facile animaduertas: istósque vt homines inscitos indoctósque veritati refragari iam antea à nobis demonstratum est. Et hoc verè est credere Verbum Patris esse, patrique proprium, vnicum, & naturalem fœtum. Vnde enim alioqui Filium intelligas esse sapientiam & Verbum in quo omnia sunt cõdita, nisi per has voces quibus dicitur ex Deo esse? rem certe ita se habere, ex scripturis liquet, quum pater ita per Dauidem loquatur, Eructauit cor meum Verbum bonum: &, Ex vtero ante luciferum genui te: & Filius hoc de se Iudæis ostendit, Si Deus pater vester esset, diligeretis vtique me, Ego enim ex patre egressus sum. Ac rursum, Non quòd Patrem quis viderit, nisi is, qui est à Deo: hic enim Patrem vidit. Iam & illud, Ego & pater vnum sumus, & pater C
in me est, & ego in patre. Idem est ac si dicas, Ego ex patre sum, & indiuisibilis ab illo. Itidem & illud Ioannis, Vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit, quum hæc quæ enarrabat, à patre didicisset. Quid illud in sinu esse aliud significat, quàm veram & genuinam Filij ex patre natiuitatem? Si quis igitur ita Deum coalescere cum Filio, vti substantiam cum accidente existimat, aut aliunde veluti indumẽtum accipere & vestiri, aut aliquid circa eum versari, quod eius substantiam adimpleat, vt sub nomine Dei aut Patris, non ipsam inuisibilem & incomprehensibilem substantiam, sed aliquid quod circa eum sit, intelligi velint: age incusset ille consilium Patrum, quòd scriptis tradiderunt ex substantia Dei filium esse, sed tamen animaduertant, se omnibus modis blasphemias dicere, tum quòd corporalem aliquem Deum inducunt, tum quòd de Filio mentiantur eum non Patris Filium, sed aliquid rerum earum quæ sunt circa Patrem. Si ergo simplex est Deus, vt reuera est, certum est, quum dicimus Deũ & nominamus Patrem, nihil nos eorum quæ circa eum sunt, sed ipsius substantiam significare. Nam tametsi comprehendere, quænam sit illius substantia, nequeas, tamen de substantia illius, hoc est, de ipso Deo sentis & cogitas, quum pro Scripturæ nominibus Deus & Pater & D
Dominus appellatur. Quum igitur dicit, Ego sum, qui sum, & ego sum Dominus Deus, & vbicunque dicit scriptura, Deus, nos qui hoc vocabulum audimus, nihil aliud nisi ipsam incõprehensibilem substantiam indicari intelligimus, & quòd ille ipse est, qui vocabulo Dei significatur. Quapropter quum quis audit Filium Dei esse ex substantia Dei, ne admiratione ducatur, sed potius approbet, recipiátque patres, qui rei intellectum purius tradidere, & liquidius verbis paribus & idem pollentibus, id dictum (ex Deo esse) per has voces, ex substantia Dei esse, expresserunt. Idem enim arbitrati sunt ex Deo esse, & Dei substantia esse. Si igitur non ita ex Deo est Verbum, vt genuinus ex Patre Filius dici mereatur, sed pari ratione cum cæteris, quæ à Deo creatæ ex deo perhibeantur, neque alio modo Verbum ex patre esse intelligi debeat, tum certe necessario sequetur, vt neque sit ex substantia Patris, neque secundum substantiam Patri sit filius, sed tantummodo per virtutem adoptiuus filius, quemadmodum & nos, quibus dono & gratia id concessum, vt filij dei appellemur. Sin autem

Verbũ esse patri consubstãtiale ex his sententiis colligitur.
Psal. 44.
Psa. 120.
Ioan. 10.
Ibidem.
Ibidem.
Ioan. 14.
Deum cum dicimus eũ substantiã nominamus & significamus.
Exod. 3.
Deus in sacra scriptura, quomodo intelligendum.
An Christus sit consubstantialis patri. Absurdũ.

Atem ille solus ex Deo, vt genuinus & naturalis fœtus (vt verè est) merito censeri debet Filius Dei, & ex substantia Dei esse. Certe illa comparatio lucis cum splendore, huiusmodi intellectum in se continet. Verum non pro natura ignis, primum ex calore solis inardescentis, deinde, vti fieri solet, euanescentis, Verbum sese ad Patrem suum habet: id enim longissime abest à sententia Patrum, quum ex huiusmodi comparatione opus aliquod, creaturáque, quæ alienæ sit naturæ à conditore suo intelligeretur. Sed splendorem eum ideo omnes nominarunt, vt proprium illud innueretur, quod colligitur ex eo, quum dicimus ex substantia esse, & vt indiuisibilis eius cum patre vnitas significaretur: ita enim fit, vt eius inalterabilitatem, & immutabilitatem non lædas, alioqui si non Patris substantiæ proprius fœtus esset, alterabilis, mutabilisque vtique haberetur: Congruum enim est, vt in hac quoque parte eius identitatem cum patre suo tueamur. Quum igitur iste sermo religiosus & pius appareat, non debebant Christo rebelles insolentia vocabuli consubstantialis offendi: quum illud & sanum intellectum, & certam rationem, demonstrationémque habeat. Si enim ex substãtia Dei, Verbum Dei esse sentimus, superest, vt vox illa, quæ hoc ipsum signar, ab illis agnoscatur. Quidnam autem ex eo aliud intelligas, quàm veritatem & æternitatem substantiæ, ex B
qua genitus est Filius? Non enim diuersus specie est, ne externum quippiam, & dissimile Patris substantiæ admisceatur, neque rursus leuiter & quouis modo ex re aliena Patri est similis, ne secundum aliud quippiam ea similitudo proueniat, aut alterius substantiæ esse appareat, qualia sunt inter se, æs, aurum, argentum, stannum, quæ quidem splendore similia, natura & substantia distant. Neque enim æs ex auro est, neque turtur columbæ fœtus. Est quidem in rebus istis similitudo aliqua: natura vero substantiáque diuersissima. Si ergo eodem modo se Filius habet, esto habeatur & ipse quoque creatura, quemadmodum nos sumus, & non consubstantialis Patri. Sin autem verè Filius est, & Verbum, & Sapientia, & Splẽdor, & imago Patris, recte ergo dictum fuerit, eum consubstantialem esse, nisi contra scilicet rationibus demonstretur, eum non ex Deo, sed à Deo pro instrumento quod alterius sit naturæ quàm suus author, conditum esse: probe igitur consilium scripsit, & recte rem ipsam intellexit. Cæterum isthinc rursus tolli velim omnem corporalem cogitationem, vt altius & supra imaginationẽ sensuum euecti, puro intellectu & sola mente intelligamus Filij ad Patrem legitimã illam & C
naturalẽ genuitatem, & Verbi ad Deum proprietatẽ, & indemutabilẽ similitudinẽ splendoris ad lucem. Vt enim quum audimus eum Filium, & Germen esse, nõ humano more, sed prout Deo conuenit, intelligimus. Ita quoque quum audimus eum consubstantialem esse, nequaquã delabentes ad humanos sensus, partitiones & diuisiones Deitatis cogitemus, sed tanquam de incorporalibus agitatem, vnitatem naturæ, & identitatem lucis non diuidamus. Id enim proprium est Filij ad Patrem, & id declarat Patrem reuera Patrem esse Verbi. Hic denuo necessaria est comparatio illa lucis & splendoris. Quis enim ibi ausus fuerit dicere splendorem externum quiddam esse à sole, eiq; dissimile? aut quis non potius simul intuens splendorem cũ sole, & eandem in vtroque lucem non audacter loquatur, lucem & splendorem vnum esse? & hunc illa repræsentari, & splendorem ita solẽ esse, vt qui hũc videat, etiam illum intueatur? Hanc igitur identitatem & naturalem proprietatem, ita animaduersam & creditam, quonã quæso alio nomine quam consubstantialem progeniem appellaueris, aut quidnam inde intellexeris proprie & congruenter, nisi Verbum Sapientiam, & Potestatem, quam neque externam esse à Patre fas est dicere, neque imaginari licitum est eam non æternaliter apud Patrem esse? in hac enim Sobole sua omnia fecit Pater, & per hanc in omnia inserta sua prouiD
dentia pietatem suam, humanitatémque exercet. Atque eo modo Filius & Pater vnum sunt sicuti iam dixi. Nisi rursum scilicet resumpta audacia vecordes isti dicant, aliam rem esse Verbi substantiam, & aliam esse illam ex patre lucem, quæ est in Verbo, lucémque illam, quæ est in filio, vnum esse cum patre: ipsum autem Filium externum quiddam & forinsecum ab eo haberi debere, & quendam ex genere creaturarum: sed ea prorsus Caiphæ & Samosatensis opinio est, quam Ecclesia quidem repudiauit, isti autem tuentur, ac proinde etiam ipsi vt lapsi à veritate, hæretici declarati sunt. Si enim omnino verum est, Filium esse participem lucis Patris sui, cur non potius is ille habeatur, de quo lucis communicatio sumitur, quam alius quispiam, ne quid tertium inter patrem & filium constituatur? alioqui non liquebit per filiũ, sed potius per cum cuius communicatu hanc participationem lucis adeptus est, omnia condita esse. Sin autẽ ille est Verbum & sapiẽtia patris, per quã pater reuelatur, & cognoscitur, & creat, & sine quo pater nihil omniũ facit, nimirũ sequitur vt ille sit is ipsius, qui ex patre est: de ipso enim omnia creata participãt, quũ consortes filij spiritus efficiuntur. Talis igitur cũ sit, ne

Lucis comparatio cũ splendore quid prosit.
Filius genitus ex æternitate substantiæ patris.
Filius à patre, specie non est diuersus. Absurdũ.
1. Cor. 1
Simile.
Lucis & splendoris comparatio necessaria quo modo.
Filius & pater vnũ sunt, quo modo.
Obiectio. Caiphæ & Samosatensis opinio.
Conclusio.

quaquam ex non entibus emerſerit, neque vlla ratione creatura fuerit, ſed potius Patri ſuo proprius fœtus. Hoc igitur intellectu patres qui Niceæ conuenerunt, iſtas voces vſurpare voluerunt, ipſos porro non ex ſe, quod aduerſarij obiiciunt, hæc vocabula finxiſſe, ſed ab aliis olim accepiſſe, age in præſentia declaremus, ne ea eis cauillatio integra relinquatur. Diſcite igitur nunc Chriſto rebelles Ariani, Theognoſtum virum diſertum, non abhorruiſſe à vocabulo ſubſtantiæ, ſcribens enim de filio in ſecundo Hypotypoſeon, ita locutus eſt: Non forinſecus aut ex rebus extraneis Filij ſubſtantia conſtat, neque ex non entibus producitur, ſed ex Patris ſubſtantia ita progenitus eſt, vt à luce, iubar: vt ex aqua, vapor: neque enim vapor id ipſum eſt, quod aqua: neque iubar id ipſum, quod ſol, ſed non alienum tamen, verum vt profluentem eum eſſe dicas Patris ſubſtantiæ, idque ita vt interim ſubſtantia illa Patris, diuiſionē non patiatur. Quemadmodum enim ſol non diminuitur ſuis ex ſe profluentibus radiis, ita nec ſubſtantia Patris diminutionem ſuſtinet, imaginem ſui Filium progignens. Theognoſtus igitur poſt diſputationem ſuperiorem, iſtam tandem ſententiam ſub his verbis ſubiecit. Dionyſius porro Epiſcopus Alexandriæ contra Sabellium ſcribens & Saluatoris miniſterium in carne pluribus verbis exponens, iiſque conuincens Sabellianos, refellenſque Patrem non fuiſſe carnem factum, ſed Verbum eius fuiſſe quod carnem induerat, quemadmodum à Ioanne dictum fuit, & in ſuſpicionem raptus, quòd Filium creaturam nominaſſet, eúmque factum eſſe, & conſubſtantialem Patri dixiſſet: ad Dionyſium Epiſcopum Romanum eiuſdem ſecũ nominis pro defenſione criminis ita ſcribit, ſe non dixiſſe Filium eſſe factum, quem Patri cõſubſtantialem confiteatur. Illius autem forma loquendi talis eſt: Et in alia epiſtola ſcripſi, qua demonſtraui falſum eſſe crimen quod mihi obiiciunt, quaſi dixiſſem, Chriſtum non eſſe cõſubſtantialem Deo. Et ſi hoc nomen conſubſtantialitatis dixerim non inueniri vſpiam in Sacris literis, tamen argumenta mea, quæ ipſi tacita omiſerunt, à re ipſa ſignificationéque vocabuli non abludunt. Nam & humanam procreationem in comparationem adduxi, vt congenerem: eóque ſolo eſſe parentes diuerſos à liberis, quòd ipſi ſui liberi non eſſent, neque viciſſim liberi ſui ipſorum parentes: ipſam vero epiſtolam hoc quidem tempore ob certos caſus nequeo proferre. Verum quia tibi præſentis negotij verba mitto, facile inde colligere poteris, multo me libentius ipſum autographum miſſurum fuiſſe, quod & faciam, vbi id primum adeptus fuero. Scio autem & memini me plures ex congeneribus rebus addidiſſe ſimilitudines. Nam & plantam dixi ſiue à ſemine, ſiue à radice procreata ſit, diuerſam quidem eam eſſe ab eo vnde progerminata ſit, ſed tamen cum eo omnino natura conuenire: fluuiumque dixi à fonte profluentem, aliud quidem nomen ſortiri: neque enim fontem, fluuium, neque fluuium, fontem dici, ſed tamen vtrunque ſimul exiſtere, & fluuium eſſe aquam ex fonte. Cæterum neque opus aliquod eſſe, neque creaturam Verbum Dei, ſed proprium Paternæ ſubſtantiæ germen: idque indiuiſibile, vt ſcripſit magna Synodus. En tibi rurſum alterum Dionyſium Romanum Epiſcopum, ita in ſcriptis ſuis contra Sabellianos, eóſque qui talia dicunt, ex poſtulantem. Merito deinceps dixere in diuiſores, ſectoréſque, & peremptores reuerendiſſimi Eccleſiæ de deo præconij, qui monarchiam in ternas potentias, ternáſque ſubſtantias, & ternas Deitates carpunt. Audio enim quoſdam apud vos diuini verbi magiſtros huius ſententiæ profeſſores, qui ex diametro, vt ſic dicam, pugnant cum placitis Sabellij. Ille enim cum blaſphemia dicit Filium eſſe Patrem, Patrémque Filium: iſti autem quodammodo tres deos conſtituunt, dum in tres ſubſtantias alienigenas, & inter ſe omnino ſegregatas ſanctam vnitatem diſpartiuntur: Vniri enim neceſſum eſt omnium deo Dei Verbum, & in eodem hærere, verſarique Spiritum Sanctum, & ſanctam Trinitatem in vnum omnium rerum Deum, omnipotẽtemque, veluti in verticem principémque cõſummari & coaleſcere. Marcionis enim vaniloqui doctrina ſectionem diuiſionémque monarchiæ in tres principatus inſtituit. Sed ea diabolica inſtitutio eſt, non autem verorum Chriſti diſcipulorum, & acquieſcentium Saluatoris præceptis: Illi enim vt Trinitatem prædicari à Sacris literis plane ſciunt, ita tres eſſe deos à veteri aut à nouo Teſtamento vſpiam induci nequaquam agnoſcunt. Cæterum non minus culpaueris eos, qui filium dei opus credunt, & factum eſſe Dominum opinantur, quum Sacra eloquia generationem ei congruentem & decentem, non autem formationem & creationem teſtimoniis ſuis attribuant. **Blaſphemia igitur illa non vulgaris, ſed maxima habenda eſt, ſi Dominum dicas manu factum. Si enim factus eſt Filius, erat igitur, quum ille non erat, atqui ille ſemper erat. Sin autem in Patre eſt, vt ipſe dicit, idémque Ratio, & Sapientia, & Virtus dei eſt (hoc enim eum eſſe diuinæ Scripturæ prædicant) Ratióque rurſum, Sapientia, & Virtus Dei facultates exiſtimandæ ſunt, ſequitur omnino, vt nunquam factus**

Quod filius ſit ex ſubſtantia patris geniti.

Theognoſtus author priſcus.

Simile.

Dionyſius epiſcopus Alexandria.

Dionyſius Romanus epiſcopus.

Marcionis doctrinam eſſe diabolicam. simile.

A ctus ſit: aut ſi factus perhibeatur, fuiſſe aliquando tempus, quum iſtæ facultates nondũ ceſſent, erátque nimirum tum temporis Deus infœlix & miſer, quum virtute, ſapientia, ratione careret: Id autem abſurdiſſimum. Sed quid ego vlterius de ea re verba facio apud viros Spiritu Sãcto afflatos & plane cognoſcentes, quæ abſurditates naſcantur ex eo, ſi Filius opus aliquod & factitium quiddam nominetur, quas minime videntur animaduertere, qui hac opinione ducuntur? Ac propterea certo quodam modo à veritate aberrant, qui aliter accipiunt has voces, dominus creauit me in initio viarum ſuarum, quàm Sacræ & Propheticæ Scripturæ intelligũt Non enim ſimplex eſt & vna ſignificatio, vt ſcitis huius verbi ἔκτισε Hic enim ἔκτισε intelligendum non profecit, ſed præfecit operibus ſuis, ſed tamen per Filium conficiendis. Neutiquam enim illud ἔκτισε ita accipias tanquam ſi dixiſſet, fecit me. Differunt enim facere & κτίσαι. Hinc illud, nónne ipſe pater tuus poſſedit te, & creauit te? in Deuteronomio magnifico carmine Moſes dixit. Ad quod ita quis merito dixerit, ô præcipiti temeritate homines: opuſne eſt primogenitus omnis creaturæ, qui ex vtero ante luciferum genitus eſt? qui dixit vt in Sapientiæ libro habetur, Ante omnes colles genuit me: Et frequenter in Sacris literis inueB neris eum genitum narrari, non autem factum, vnde clare reuincuntur, qui falſa de Filij natiui tate ſuſpicantes, eius diuinam & ineffabilem generationem, creationem, factionémue non verentur appellare. Non igitur diuidenda eſt in tres deitates admirabilis & diuina vnitas, neque ſub nomine creationis minuenda eſt dignitas & immenſa domini maieſtas, ſed credendum eſt in deum patrem omnipotentem, & in Chriſtum Ieſum filiũ ipſius, & in ſpiritum ſanctum, vnitrique Deo totius vniuerſitatis Verbum. Ego enim (inquit) & pater vnum ſumus: Et, Ego in Patre, & pater in me: ita enim & diuina Trinitas, & ſancta prædicatio, profeſſioque monarchiæ conſeruari poſſit. Verbum porro æternaliter eſſe cum patre, neque alterius eſſentiæ aut ſubſtantiæ, Patriſque ſui proprium filium, vt ſancitum eſt ab illis, qui Synodo interfuerunt, licebit denuo ex laborioſo illo Origene audire. Quæ enim diſputandi certandique gratia ſcripſit, ea non quaſi ipſius ſint verba, aut quaſi ipſe ita ſentiat, ſed eorum qui cum eo contentioſius diſputarunt, accipienda ſunt, Hæc igitur laborioſi illius Origenis ſententia eſt. Poſt illa ergo quæ certandi gratia, quaſi in palæſtra aduerſus hæreticos adduxerat, ſtatim iſta, quæ propria ipſius ſunt, ſubintulit. Si eſt (inquit) vlla imago inuiſibilis dei, ipſa quoque imago inuiſibilis fuerit,
C imo hoc quoque auſim addere, quòd quum ſit ille ſimilitudo patris, fieri non poſſe, vt fuerit quando non fuerit. Quando enim deus, qui ſecundum Ioannem Euangeliſtam lux dicitur, ſplendore caruit ſuæ Maieſtatis? vt quis audeat Filio principium aſſcribere, quaſi antea nondum exiſtenti? Quando autem non erat ineffabilis illa, innominabilis, inenarrabiliſque Patris ſubſtantiæ Imago, Forma, Ratio, quæ Patrem cognoſcit? Cogitet ſecum quicunque audebit dicere, erat, quando nõ erat Filius, ſe hoc ipſum dicere, erat quando ſapientia non erat, quando Ratio non erat, quando Vita non erat. Idem Origenes alibi dicit. Sed fas non eſt, neque periculo vacuum eſt ob infirmitatem noſtram, quantum in nobis eſt, ſpoliare Patrem vnigenito ſuo ſemper ſecũ exiſtente verbo, ſpoliare item eum ſua Sapiẽtia, in quo lætebatur: inde enim colligeretur eum non ſemper lætatum fuiſſe. Ecce nos demonſtramus iſtiuſmodi ſententiam à patribus ad patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem noui Iudæi & diſcipuli Caiphæ, quos verborum veſtrorum patres ac maiores demonſtrabitis, quum ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in authorem citare poſſitis? Cuncti enim vos, præter diabolum iſtius vobis à Chriſto defectionis authorem, auerſantur, ille & olim vobis hanc impietatem inſeuit, & nunc vobis author eſt vt orbis terrarum concilium vituperetis, nõ alia de cauſa, quàm
D quòd in eo concilio non quæ veſtræ factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta quæ ab initio ipſi, qui teſtes oculati & miniſtri Verbi fuere, tradiderunt. Fides enim quę ſcriptis decretiſque Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ, hanc quum aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiendam putauerunt, condemnaruntque Arianam hæreſim: Quæ res præcipue in cauſa eſt, cur calumnias Synodo intentent. Non enim verba illa illos male habent, ſed quòd iis verbis declarentur hæretici & cæteris hæreticis improbiores, nimirum qui quum voculas ſuas prauas ſemper & de hæreſi culpabiles reprehendi per id tempus viderent, ab Ethnicis nomen ingeniti mutuo ſumendum arbitrati ſunt, vt per occaſionem huius vocabuli, inter facta & creata, Dei Verbum, omnium creatorem inſererent, & eiuſdem claſſis efficerẽt: ita ſunt ad impietatem effrontes, & in blaſphemando domino peruicaces. Quòd ſi pręinſcitia vocabuli ad iſtam improbitatẽ dilaberentur, oportebat eos ab iis vnde id mutuo acceperunt, vim eius dictionis cognoſcere. Illi enim & mentem ex bono, & ex mente animam oriundam dicunt, & quamuis earum origines videant, ingenitas tamen aſſeuerant, neque ſe ea de cauſa maieſtatẽ

Prou. 8

Sap. 12.

Concludit diuinam eſſentiam in tres deitates non eſſe diuidendã.

Ioan. 10

Ioan. 14.

Origenis ſententia quod filius ſit patri coæternus.

Abſurda ex Origene.

Synodi finis, ea eſt totius eccleſia.

Arianorũ in blaſphemando pertinacia.

Ingeniti nomen ab ethnicis mutuo acceptum.

primi,vnde mens & anima originem desumunt,carpere aut diminuere arbitrantur. Quapro- A
pter oportuit istos aut ita loqui,aut nihil omnino loqui de rebus,quas ignorant. Quòd si se vo
cem intelligere putent,excutiant eam,& examinent, num proba sit, præsertim quum illa in
Sacris literis non reperiatur. Verum illi denuo contentionem suam verbis in Scriptura non re
Ingeniti vocem alie na à scripturis. ceptis renouabunt. Ego vero contra, causam significatique intellectum interpretabor, se-
cundum quem Synodus,patresque qui ante Synodum fuere,his vocabulis substantia & con-
substantiali congruentibus cum iis quæ de seruatore referuntur, vti in scriptis suis voluerunt.
Ingenitum ambiguum Ipsi autem vicissim si possint respondeant,vbi repererint hanc in scripturis minime solennem
vocem,& qua mente Deum ingenitum dicant. Audio enim hoc vocabulum diuersas habere
significationes. Nam dicitur & illud ingenitum,quod nondum est,sed esse possit: & rursum,
quod neque iam est,neque esse possit:tertio autem,quod iam quidem est, tamen factum nõ
sit,neque initium existendi habuerit, sed quod æternum sit, & incorruptibile, fortasse duas
priores significationes præterierint,vt absurda prætermiserint:nam secundum primum signi-
ficatum illa habebuntur ingenita quæ facta sunt,futuráque expectãtur. Secunda autem signi-
ficatio plus in se absurditatis continet: ad tertiam igitur progredientur, & secundum eam in- B
genita appellabunt. Cæterum,quum hoc dicunt, nihilominus impij habendi.sunt. Si enim
quod initium existendi non habet,& quod neque factum aut creatum sed æternum sit, inge-
nitum velint,& contrario modo se habere verbum Dei pronunciarint,quis non videt vafriciẽ
Christomachorum? quis non eos pro tali insania lapidauerit, qui deterriti prima suarum fa-
bularum dictiũculas,ob quas damnati sunt,proferre eadem denuo,sed alio modo per hoc vo-
cabulum Ingeniti insinuare moliuntur? Nam si filius ex numero genitorum,hoc est,factorum
est,certe ex non entibus & ipse quoque extitit, principiumque existendi sortitus est: nec erat
Hæretici sub verbis ambiguis prauitatẽ suam occultant. priusquam fieret:porro si æternus non est,erat hauddubie quando non erat. Oportebat igitur
ipsos eadem illa in animo sentiẽtes iisdem suis verbis vti, ac suam opinionis diuersitatem pro-
dere,nec sub vocabulo ingeniti,animi prauitatem occultare. Verum malitiosissimi homines
hoc non faciunt:siquidem omnia secundum patrem suum diabolum cum fraude instituunt:
Simile. vt enim ille sub alienis vestibus fraudem molitur,ita & isti vocabulum Ingeniti excogitarunt,
vt sub specie benedicendi dei,dissimulanter aduersus dominum blasphemias suas tegant,eás-
Ingenitum quid sit apud Arianos. que sub hoc inuolucro aliis insinuent. Cæterum istis versutiis retectis velim mihi respondeãt, C
quid ipsis sit reliqui quod obiiciant: Atqui inquiunt scelerati,inuenimus quod loquamur,suis-
que dictiunculis id addunt esse ingenitum scilicet, quod suæ essentiæ authorem non habet,
quodque aliis quæ sunt, author fuerit, vt sint ingrati mortales, & prorsus sacrarum Scri-
pturarum rudes, qui non ad honorem Dei, sed ad ignominiam Filij omnia dicunt & fa-
ciunt, ignari interim eum qui de honestat filium, patrem quoque dehonestare. Primum
igitur non ideo quòd deum ingenitum vocent, filius demonstratur creatus esse, quum
Ingenitum Verbi naturam non demolitur. Simile. Filius vt substantiæ patris sui fœtus est, ita æternaliter apud patrem subsistat. Non enim
hoc vocabulum naturam Verbi demolitur, neque vox ingenitus significationem suam
ad filium, sed ad ea quæ per filium creata sunt, protendit. Et quemadmodum qui ali-
quem architectum ædificij aut ciuitatis nominat, non cum hoc nomine filium ex ipso
genitum includit,aut intelligi studet,sed sub vocabulo architecti, indicat authorem operum
nequaquam talem esse,qualia sunt opera ipsius artificio fabrefacta:ac proinde illum opificem
nominat,& non ignarus qualis sit naturæ hic opifex,agnoscit longe esse aliud ab eo progenitũ
Deum ingenitum nominare quid. longe aliud ab eo factum, eundemque ob filium suum patrem, ob opera vero architectum D
appellat. Eodem modo qui deum ingenitum nominat,ex operibus suis ei nomen accommo-
dat,indicans eum solum omnium non esse factum,sed eorum quæ facta sunt, authorem esse.
Prophetarum de filio Dei opinio. Verbumque eius diuersum esse à rebus quæ factæ sunt, & id solummodo Patri suum & pro-
prium fœtum esse cognoscit,per quem omnia facta sunt & constant. Prophetæ quoque Deũ
omnipotentem nominantes,non ideo illic hoc nominis indunt quasi Verbum censeant ex
numero reliqui vulgi esse, quippe qui non ignorabant Filium alium esse à rebus creatis,
atque adeo,quemadmodum Pater suus,omnipotentem,eumque in omnia quæ pater per ip-
sum creauit,dominatum habere,illique à patre potestatem datam esse,& post donationem se-
mel concessam æque omnium dominari. Eadem iterum ratione quum Prophetæ patrem do-
minum virtutum nominant,non ideo eo respectu faciunt, quasi filium vnum eorum velint,
quæ sub patris potestate retineantur, sed vt Filio suo Pater est, ita potentiarum à filio con-
ditarum Dominus habeatur. Verbum viciſſim quia in patre est, omnium Dominus reputari
debet,& in omnes imperium possidere,eò quòd omnia quæ Pater habet,à Filio itidem habe-
antur

Antur. Et quemadmodũ istæ appellationes hunc habẽt intellectũ, ita quoque qui voluerit di-
cere Deum ingenitum: dicat quidem si ita ipsius animo collibuerit,modo non ideo hoc dicat
vt filium opinetur aliquid factitium esse,sed quia intelligat vnum solummodo deum factum
non esse,ac proinde rerum à verbo suo factarum conditorem creatoremque appellari debere.
Nam quum Pater ita appellatur,nihil inde obstaculi nascitur quo minus & verbum & imago
patris & Patri consubstantialis intelligatur. Porrò quia imago eius est,sequitur necessario, vt
alius diuersusque sit à rebus creatis,& nequaquam aliquis ex vulgo numeroque vniuersitatis,
quoniam cuiuscũque imago fuerit,eius quoque proprietatem & similitudinem obtinet,adeo,
vt sub nomine ingeniti Patris etiam ingeniti & omnipotentis Verbum & Sapientia, hoc est, *Sub nomine ingeniti patris,filius etiam intelligitur.*
filius intelligatur. Verum præclari viri & promptæ impietatis, non cura honorandi numinis,
sed odij in seruatorem hoc vocabulum ingeniti adinuenerunt. Nam si illis cura numinis aut
bene dicendi fuisset,oportuerat eos(quod quidem & melius fuisset)primum agnoscere Deum
patrem esse,eumque hoc nomine potius quàm illo prædicari, quoniam quum deum ingeni-
tum,hoc est,non factum appellant,ex rebus factis,vt iam dixi, illum conditorem designant, *Ingenitivocem cur ad inuenerint Ariani.*
quò verbum pro sua libidine factitium esse quiddam declarent. Qui autem Deum Patrem B
nominat,statim eo ipso & filium innuit, nec ignorat quum filius sit, quin omnia quoque per
filium sint condita. Quapropter & potius & verius est,Deum ex filio designare,& Patrem nũ-
cupare,quàm ex operibus duntaxat illi nomen indere,& appellare ingenitum. Hoc enim vo-
cabulum,opera,quæ ex dei voluntate producta sunt,innuit:contra. Patris nomen, proprium
eius ex sua substantia fœtum declarat. Quanto autem Verbum præstantius est rebus creatis,
tanto præstiterit deum Patrem,quàm ingenitum dicere. Illud enim in Scripturis non reperi- *Ingenitum*
tur,& suspectum est, quum multiplicem habeat significationem: hoc autem simplex est, & *suspectum cur.*
Scripturis solenne,& verius,vnumque filium tantummodo denotat. Rursum illud vocabu-
lum,ingeniti,apud ethnicos reperitur,qui Deum non norunt. Hoc autem nomine Pater per
Filium suum nobis innotuit. Nam quum ipse sciret cuius Filius esset, ita locutus est, Ego in *Ioan.14. Ibidem. Ioan.10*
Patre & Pater in me:&, Qui vidit me,vidit & Patrem. Et, Ego & Pater vnum sumus. Neque
vllibi reperias,vbi ille Patrem suum ingenitum vocet. Quin & cum nos precari doceret,non
dixit, Quum oraueritis, dicite Pater ingenite,sed potius quum precari statueritis, dicite Pa- *Matth.6.*
Cter noster qui es in cælis, & caput nostræ Fidei eò tendere ac referri voluit. Iussit enim nos
baptizari non nomine geniti & ingeniti,neque in nomine increati & creaturæ,sed in nomine
Patris, & Filij,& Spiritus Sancti, quoniam ita initiati verè in filios adoptemur. Et Patris nomẽ
pronunciantes,agnoscimus quoque sub hoc nomine etiam Verbum quod in Patre est,conti-
neri:non tamen ob hoc quòd Patrem suum nostrum à nobis concesserit appellari,æquum est, *Pater noster Deus à nobis dicitur,cur.*
vt nos ipsos Filio ratione naturæ adæquemus. Nam quòd nobis filij appellatio indulgetur, id
inde profectum est,quod verbum siue Ratio dei, nostrum corpus gestauit, & in nobis habita-
uit,ac proinde consequenter propter rationem siue verbum quod in nobis est,is qui Deus est,
pater noster appellatur. Et quia Spiritus Verbi in nobis est, ideo vt nobis gratificaretur, suum
patrem nostrum quoque patrem appellari voluit. Ea enim est mens Apostoli ita dicentis,Mi- *Heb.3.*
sit Deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem,Abba pater. Sed fortasse de vocabulo hoc
ingenito conuicti,vt praui sunt moribus,audebũt dicere, par esse vt verba quæ de domino no
stro Iesu Christo sunt scripta,in disputationibus adhibeantur,repudiatis illis vocibus quæ in
Scripturis non reperiuntur. Certe id æquum esse nec ego abnuerim,eo quod signa indiciaque
veritatis perfectiora ex scripturis sanctis quàm aliunde depromantur. Sed malignitas & versi- D *An voces quæ in scripturis non reperiũtur reiici debeant.*
pellis Eusebianorum impietas Episcopos coegit,quemadmodum dixi, vt clarioribus verbis
vterentur ad eorum impietatem subuertendam. Sed tamen satis demonstratum est,& liquide
apparet,scripta Synodi rectam sententiam continere,& Arianorum voculas friuolas esse, &
scopum eorum malitiosum,quum illi hoc vocabulo,ingeniti,quod probæ significationis est,
& cum pietate vsurpari possit,pro animi sui conceptu, próque libidine sua ad contumeliam
Saluatoris abutantur, idque solum ea de causa, vt quasi gygantes cum numinibus pugnent,
non tamen ob prætextum istiusmodi dictiuncularum damnationem euaserunt, nec quia in
voce ingeniti bona significatio est,eorum mala mens sententiaque latere potuit: nam & ipsi
omnifariam sunt confusi,eorumque hæresis vbique male audit. Hæc quidem tum in consi-
lio acta,vt potui recitaui. Scio tamen vitilitigatores istos & Christo rebelles, ne ictis quidem
audítis mentem in melius mutaturos esse,sed potius discursitaturos ad alias aliunde causifica-
tiones venandas,& cùm eas absumpserint, nouas rursus commentaturos esse. Qua in parte
respondent Propheticis verbis,Si potest Æthiops mutare pellem,aut Pardus maculas, etiam *Hier.13*

futurum est vt ipsi recta sentiant. Tu autem charissime hæc nostra, vbi acceperis, tecum perlege, quæ si tibi recta videbuntur, recitabis ea fratribus, quos præsentes habebis, vt & illi quoque vbi rem cognouerunt, Synodi zelum quo vsa est in tuenda veritate, Synodique in iis explicadis quæ vellet, diligentiam adament: damnent autem Arianorum pro hæresi defendenda cauillationes. Gloria autem Deo patri, honor item & adoratio cum filio suo sui imperij collega, vnà cum sancto & viuificatore spiritu & nunc & in infinita secula seculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, CONTRA ARIANOS, APOLOGIA SECVNDA.

EGo arbitrabar post tanta pro nostra defensione documenta, verecundia aduersarios meos, & prodeundi metu latitaturos, & sibiipsis, quod aliis B calumniam fecerint, displicituros. Cæterum, quandoquidem ne ita quidem conuicti damnatique erubescere queunt, sed stulte obtrectationibus adrepunt, sperantes semel iudicata iterum in iudicium reuocanda, non vt causam dicant, id enim maxime fugitant, sed vt nos animosque eorum qui integri sunt, molestiis vexent: necessarium video vt vobis me purgem, quo repudiatis susurris, scelera & falsas illorum criminationes condemnetis. Vobis siquidem synceris hominibus ratio meæ innocentiæ reddenda est: litigiosis vero sua ipsorum argumenta opponenda sunt, in quibus summa mihi vincendi fiducia est. Nam quod ad nos attinet, iudicio nullo opus est: Iudicatum est enim non semel secũdum nos, sed sæpius. Primum quidem in nostra prouincia quum ad id coiissent propemodum centum Episcopi, Secundo Romæ nobis cæterisque aduersariis Eusebij, ad eius criminosas literas in iudicio comparentibus. Fuere autem in eo concessu plures quàm quinquaginta Episcopi. Tertio iterum in magno Sardico concilio ad edictum religiosissimorum Principum Constantij & Constantis, in quo iudicio ita ceciderunt aduersarij, vt habiti pro calumniatoribus depositionem exauto- C rationémque ordinis sui retulerint: nostram vero innocentiam, plures quàm trecenti Episcopi suis calculis comprobarint, qui ex multis prouinciis Ægypti, Libyæ, Pentapoleos, Palestinæ, Isauriæ, Cypri, Pamphyliæ, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Mysiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedoniæ, Epiri, Thessaliæ, Achaiæ, Cretæ, Dalmatiæ, Siscię, Pannoniarum, Norici, Italiæ, Picini, Thusciæ, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, Brutiorum, Siciliæ, Aphricæ vniuersę, Sardiniæ, Hispaniarum, Galliarum, Britãniarum, eò se ad concilium contulerant, adeo vt Vrsatius quoque & Valens, quum antea se pro calumniatoribus gessissent, pœnitere se sui facti protestarentur. Non solum enim sententiam pro nobis dictam approbarunt, sed & se cæterosque meos aduersarios calumniatores esse confessi sunt, quà pœnitentia etiam scriptis prodita, Eusebium socium calumniæ & fingendi criminis coartificem liquidissime conuincunt. Nemo igitur rem à tot Episcopis excussam, exploratamque, & clarissimis documentis conuinctam, denuo putarit subiu dicium reuocari debere, ne si iterum atque iterum res toties iudicata in cognitionem deducatur, fine prorsus careat recognoscendi curiositas. sufficerent quidem tot Episcoporum calculi ad confundendos eos, qui etiamnum aliquid falsi criminis contra me fingunt, etiam si nihil aliud accederet. Iam quum ipsimet hostes contra se & pro nobis testimonium ferant, crimináque aduersum nos mendaciis & dolo composita esse fateantur, quem quæso nõ puduerit de mea vlterius innocentia dubitare? præsertim quum lex iubeat, in ore duorum aut trium iudicia constituì: in mea ergo causa vide quanta sit multitudo testium, qui nostræ innocentiæ suffragantur, cui pro appendice aduersariorum nostrorum confessio accedit, adeo vt ne cæteri quidem ex aduersariis sua indicia aduersus me pro ipsorum libidine conflata tueri ausint, sed pro bonis rationibus vim in eos, à quibus refutantur, comparent. Id enim illos pessime habet, quod quæ ipsi occultim & inter se composuerunt, ea Valentis & Vrsatij indicio retegantur, minime ignari, eorum pœnitentia & se damnari, & damnatos ab ipsis innocentes declarari, ac proinde eos, vt prius à nobis dictum fuit in Sardico concilio, ab officiis suis depositos esse, atque id non immerito: Vt enim olim Pharisæi summoti reiectique à iudicanda causa Diui Pauli, & suam & cęterorum Iudæorum contra ipsum coniurationem patefecerunt, vtque beatũ Dauidem præter meritum persecutionibus agitari voce ipsius persecutoris innotuit, ita peccatum

Athanasij innocens iudicatus tribus Synodis Arianis à suis in concilio Sardico condẽnati.

Vrsatius et Valens in concilio Sardico respuerunt.

De innocentia Athanasii nõ dubitandum.

Eusebiani damnati Valentis et Vrsatij pœnitentia. Simile.

A tum suum cõfitentis, Peccaui, inquiens, fili mi Dauid: ita quoq; nunc isti victi à veritate, veniã scriptis literis à Iulio Romano Pontifice poposcerunt, & ad nos pro pace, de quibus tanta scelera diuulgarant, epistolas misere pudore vt arbitror adacti, quum eos quos tollere volebant, gratia domini viuos conspiciant, adeo vt & ipsi quoque Arium eiusque hæresim, vt anathema condemnarint, idque congruenter ab iis & pro rei consequio actum est. Nam quum non alia de causa crimen ab Eusebio aduersum nos compositum esse scirent, quàm vt hæresim suam tueretur, & quum eo veniissent vt semel sycophantiam confitendam esse arbitrarentur, statim quoque ab inimica Christo hæresi, in cuius gratiam crimen finxerant, resiliendum putauerunt. Quæ igitur pro nostra innocentia scripta sunt ab Episcopis in diuersis Synodis, & primum in Ægyptiaca, sunt hæc.

3. Reg. 26.

Vrsatius et Valens veniam quæ fierunt & hæresim. Arij condẽnarunt.

SANCTA SYNODVS ALEXANDRIÆ CONGREGATA EX ÆGYPTO, THEBAIDE, LYBIA, PENTAPOLI, OMNIBVS VBIque Ecclesiæ Catholicæ Episcopis, dilectis & desideratissimis fratribus in Christo, Salutem.

B

POteramus quidem dilectissimi fratres, etiam statim ab initio conflatæ in Athanasium criminationis, deinde post eius Alexandriæ ingressum respondere super fictis criminibus Eusebianorũ: eosque de iniuriis in comministrum nostrum illatis accusare, simulque ostẽdere, quam nihil nisi meras calumnias obiecissent. Sed quia tempora illa nihil tale permittebant, vt & ipsi nostis, & quia arbitraremur, post restitutionem Episcopi Athanasij, eos vultum submittere, & pudore in tam apertis iniuriis suffundi, putauimus rem silentio transmittendam esse, maxime post tantas eius viri calamitates, profectionesque, & vitam relicta domo peregrè actam post tanta pericula, quibus minimo minus perierat: rem vrgentibus calumniosis hominibus, nisi humanitas Imperatoris obstitisset, Tot malis, quum nemo non hostium etiam crudelissimorum exatiari potuisset, ipsi tamen effrontes insatiabilesque permanent, sæuiuntque denuo & in Ecclesiam & in Athanasium, ægre ferentes illius liberationem, ac proinde atrocia molientes, cupide ad nouas criminationes prosiliunt, nec timent illud quod in sacris literis scriptum est, Falsus testis impunitus non erit, &, Os quod mentitur, occidit animam. Ideo C fit, vt silentium diutius retinere nequeamus. Admiramurque eorum malitiam, & insatiabilẽ in insidiis struendis peruicaciam: Ecce enim nulla sumpta quiete rursus Imperatoris aures cõtra nos irritant, neque vsquam cessant literas parricidales scribere, quo Athanasium ipsorum hæresi aduersum è medio tollant. Siquidem iam denuo accusatrices literas contra Athanasiũ Imperatoribus porrexere, iteratis calumniis homicidia ei obiicientes, quæ nũquam facta sunt ac denuo illum coniurationibus suis opprimere studentimputatis cædibus quæ nunquam factæ sunt, & fortasse tunc eum calumniis suis interfeciissent, nisi humanum principem nacti fuissemus, eundemque denuo, vt quod minimum malorum referamus, in exilium protrudere satagunt, & ob id calamitates exulũ quasi ab eo facta se deplorare simulant, quum reuera plorent, nihil à nobis tale designatum esse: neque priores in illum iniuriæ ipsorum animis sufficiunt, sed noua & atrociora illis accumulata volunt, homines scilicet admodum mansueti & moribus æquis, vel quod verius est, improbi & perquam acerbi, qui terroribus & minis potius quàm pietate & æquitate, quod Episcopos decet, ad pœnas deproperant. Tot enim cædes, ho- D minúmque mactationes, quas ne prophanus quidem homo & curiosus & consectator criminum in calumniis diceret, ea ipsi effundere minime veriti sunt, non solum apud præsidem aut alium quemuis magnum virum, sed & apud tres Augustos, neque in eam rem longitudines itinerum illis graues fuere, dummodo omnia maiora tribunalia calumniis implerent: calumnia enim est quam tentant, eáque grauissima, & maxime omnium capitalis, idque in summis omnium rerum humanarum tribunalibus. Quis enim alius istius quæstionis finis, nisi vt mors Ecclesiastico tumultu inferatur? Non igitur Athanasij, sed illorum acta luctum lamentationemque merentur, ipsosque rectius deploratos habueris: in ipsos enim ploratus congruit: Siquidem scriptum est, Ne defleas mortuum, neque lugeas, sed complorate cõploratione egredientem, quia non amplius reuertetur. Tota enim eorum accusatrix epistola nihil aliud nisi necem spectat, aut necem moliuntur, si ipsis liceat, aut saltẽ exules facere, quod & impetrauerũt ab religiosissimo Cæsarum patre, qui iras suas offensasque, quum supplicium capitale posceretur, exilio damnatorum expleuit. Ista opera ethnicorum sunt, & nonvel tenuiter Christianorum, & minime omnium Episcoporum, quos aliis iustitiam commonstrare

Eusebiani sæuientes in Athanasium & Ecclesiam, criminationes nouas cõminiscũtur.

Prou. 19.

Sap. 1.

Athanasius homicidij accusatus.

Athanasius in exilium pulsus.

Improbi et acerbi pios persequũtur.

Hæreticorũ acta lamentanda.

Eccl. 22

Accusationis Eusebianorum finis.

oportuit,idque veſtram arbitramur in Chriſto conſcientiam bene & luculenter perſpicere. A Qui enim alios ab accuſando deterrent,illi ipſi accuſatores conſpectui Imperatoris ſeſe præbuerunt: aut cur qui alios calamitates miſerorum lachrymis perſequi oportere docent,ne ab exilio quidem noſtro ſe quieti tradunt? Publica enim omnium Epiſcoporum profligatio ex ſuis ſedibus exterminatioque facta eſt,qui vt nos antea pro exulibus habuerunt,ita nunc cum Athanaſio patriæ reddiri pro ſuperioribus doloribus lachrimiſque,quibus eius vicem miſerabamur,maximam viciſſim hilaritatem & gaudium recepimus,quod vtinam Dominus,ne ab Euſebianis ſubuertatur,nobis incolumè ſeruet. Iam ſi Fides in criminibus quæ obiecere, fuiſſet,hoc ipſum tamen criminoſum eſt quòd contra ſtatuta Chriſtianorum, poſt acerbitatem exiliorum,aliarumque calamitatum denuo inuadunt,cædes hominum,ſtragéſque obiiciẽtes, & huiuſmodi criminationibus imperatorias aures obtundunt. Iam quũ omnia mentiãtur, nihilque niſi calumnias adferant, nec in eorũ literis quicquam ſit veri, quàm multiplex putas in hoc conatu ſcelus,& quam ſcelerati illi haberi debeant? Rem igitur aggrediemur, eorúmque calumniis occurremus. Nam hinc quoque priora illa quæ vel de Synodo vel de iudicio habito iactitant,non recte facta eſſe,imò falſa eſſe cõprobabuntur,ipſis interim denuo ea de cauſa B condemnandis. Pudet nos certe iſtius defenſionis, verum quia temerarij noſtri criminatores ad omnia calumnianda ſe promptos offerunt,& quia poſt Athanaſij ingreſſum, cædes & homicidia obiiciunt,neceſſum eſt noſtri excuſationem,tametſi prolixiuſculam, quia res ita cogit,cum venia audiatis. Cædes omnino nulla neque ab Athanaſio,neque per Athanaſium commiſſa eſt,quapropter quum ad hãc inexſpectatam defenſionem aduerſariorum iniquitate propellamur,nonnihil indulgendum eſt neceſſitati excuſationis. Cædes igitur vincula aliena ſunt à noſtra Eccleſia,carnifici neminẽ vnquam Athanaſius dedidit, neque carcerem quantum in ipſo fuit, vinctis tradẽdis fatigauit. Sacraq; noſtra vt in præſentia,ita etiã ſemper pura innocẽtiaque fuere,non niſi Chriſti ſanguine,eiuſque cultu ſanctificata, neque presbyter neque diaconus ab Athanaſio interfectus eſt,neque cædem vlli aut exilium irrogauit,vtinam illi qui veram perſecutionem induxerunt,nihil tale contra eum perpetraſſent. Nullus enim opera eius patria excidit:ipſe autem ab iſtis in exilium actus eſt,quem nunc iterum quia ab ea relegatione liber demittitur, grauioribus criminibus repetentes, linguam ſuam ad omnia falſa & crudelia exacuunt. Quinimo Iudicum acta & damnatos à præfecto, vt ipſi in ſuis ſcriptis fateC tur,ad Athanaſij culpam transferunt,adeo nihil illos pudet:ſæuitiæ Athanaſij imputant, quum Athanaſius per id tempus nondum Alexandriam ingreſſus fuiſſet, & per Syriam in itinere ab exilio reuerteretur. Quod ſi longinqua abſentia excuſationem adfert, ne quis reus habeatur, quin præſes aut præfectus Ægypti aliquid facit,quid Athanaſio remotius à crimine, qui ſi vel in ipſa Alexandria fuiſſet,quid tamen illi quæſo cum negociis præfecti? Atqui in illis locis non erat,neque ad ea quæ acta ſunt à præfecto res eccleſiaſticæ occaſionem dederunt, ſed vnde id natum ſit,ex monumentis actorum intelligetis,quæ nos cognitis illorum ſcriptis,& re perquã diligenter explorata advos tranſmiſimus. Igitur quum & nunc,ea quæ neque ab eo,neque per eum facta ſint,quaſi facta ſint,occlament,& tot teſtibus ſe certiores factos videri velint, optarim mihi indicarent cuius Synodi actis, argumentíſve aut indiciis rem ita ſe habere didicerunt. Quod ſi nihil tale pro ſe habent, temereque omnia affirmant, veſtris animis cogitandum relinquimus, quid & prius factum ſit, & nunc factum eſſe ab iſtis fingitur. Nihil enim aliud veſtris animis apparebit quàm calumnia, & defendendæ impietatis contra pietatem rabioſus furor,& ob id vnum agi, vt tollantur è medio Orthodoxi,quo iam inde cum D ſecuritate prædicent quicquid libuerit impietatis patronis. Et certe rem ita ſe habuiſſe comperietis. Quũ enim Arius vnde Ariomanitarũ hæreſis cõflata eſt,ab eccleſia per beatum Epiſcopum Alexandrum eiectus eſſet,Euſebiani diſcipuli pariter & ſocij impietatis, ſemetipſos eiectos eſſe arbitrantes,multis adhortationibus Alexandro ſcripſerunt,ne Arium extra Eccleſiam relinqueret. Alexandro autem ob pietatem in Chriſtum, hominem impium non recipiente, in Athanaſium eius diaconum iras auertunt, & quia eum aſſiduum eſſe apud Alexandrum, & in precio haberi curioſe animaduerterẽt, & quia iam antea eius pro Chriſto pietatẽ in Synodo Nicenſi,vbi cum magna libertate contra Arianam hæreſim diſſeruerat,experti eſſent, in grauiſſimum odium exarſerunt:vbi autem Deus eum ad Epiſcopatum prouexerat, veterem iam olim malitiam refouentes,veriti illius orthodoxam mentem, & in reſiſtendo contra impietatem robur,conſcientia vecordes omnibus rationibus coniurationes in eum coquebant, princepſque hac in re Euſebius fuit,conſciẽtiæ ſuæ furiis agitatus præceps. Cęſarem igitur cõtra Athanaſium irritant,& Synodos minantur. Poſtremo Tyri in conſilium coierunt, adeo vt

Quod Athanaſius nõ ſit homicida deffenſio.

Nemo in exiliũ actꝰ Athanaſii opera.

Calumnia in Athanaſium.

Ariomanitæ vnde.

Athanaſij diaconus Alexãdri epiſcopi.

Quomodo Athana. primum ab Arianis odio haberi cæperit.

Euſebius princeps cõiurationis contra Athanaſium

ne nunc

A ne nunc quidem contra eum ſcribendi ocium admittant prorſus implacabiles, & quorũ querelis nunquam ſatisfacias, vt qui conſtitutionem Epiſcopatus Athanaſij tanquam non legitime celebratam cauillationibus arrodant,nuſquam non homini infeſti, vt ſaltem mendaciis eum infamem reddant,quæ tamen nunc ex priorum mendaciorum vanitate falſa eſſe deprehenduntur. Aiunt igitur poſt obitum Epiſcopi Alexandri, quũ pauciſſimi eſſent, qui Athanaſij mentionem facerent,ſex aut ſeptẽ Epiſcopos clanculum & in loco obſcuro eum in præſulem elegiſſe. Hæc eadem illi,quibus nullum mendaciorum genus reformidandum videtur,Impe ratoribus ſcripſere. Nos autem contra,cum tota ciuitate & vniuerſa prouincia teſtamur,omnem multitudinem populúmque catholicæ Eccleſiæ in vnum coactũ,quaſi in ſpeciem vnius corporis & animæ,clamoribus vociferationibuſque poſtulaſſe, Athanaſium Eccleſiæ Epiſcopum dari,idque publicis votis à Chriſto expetiſſe:noſque vt faceremus,per multos dies ac noctes iureiurando obteſtatos fuiſſe,cum interea nec ipſi ab eccleſia diſcederent, neque nobis diſcedendi facultatem permitterent, hoc noſtrum totiuſque ciuitatis & vniuerſæ prouinciæ teſtimonium nec mali quicquam de eo quod ab ipſis fit,pronuncianus. Sed optima quæque prædicamus,bonum illum eſſe,religioſum, Chriſtianum, deuotarium, & vere Epiſcopum. Porro quod noſtrum plerique ſub omnium oculis acclamationibuſque Athanaſium Epiſcopũ creauerint,nos ipſos in teſtes offerimus,quibus vt authoribus creationis, maior quàm iſtis qui & tunc aberant & nunc mentiuntur,fides haberi debet,quanquam nihil ea re impeditus Euſebius creationem vituperat,homo qui ipſe prorſus Epiſcopus creatus non eſt, aut ſi vnquã ius Epiſcopi habuit,id ipſum reſcidit,vt qui prĩcipio Beryti pro Epiſcopo egerit, relictoque Beryto Nicomediam ſe tranſtulerit,illam quidem cathedram præter leges deſtituens: iſtam vero nulla lege inuadens,proprij gregis ſine vlla charitate deſertor, & alieni nulla rationabili cauſa occupator,prioris Epiſcopatus charitatem alieni cupidine aſpernatus eſt,nec tamen illũ ipſum Epiſcopatum quem tanta auiditate occupauerat,reſeruauit: Ecce enim iam denuo inde deſiliens,alienum Epiſcopatum arripuit,ſemper aliorum ciuitates oculis per inuidiam adiectis oblimat atque arrodit, perſuaſus in magnitudine vrbium religionem eſſe ſitam, & ſortem Dei ſecundum quam conſtitutus ordinatuſque eſt,pro nihilo ducit:ignarus ſcilicet, Dominum,vbi duo aut tres in eius nomine congregati fuerint,in medio eſſe, nec ſecum recogitans dictum illud Apoſtoli,quo profitetur ſe in alienis laboribus non gloriaturum, neque præ C oculis habens illius præceptum, Alligatus es vxori,ne quære ſolutionem: quod ſi hoc de vxore dictum eſt,quanto magis de eccleſia,atque adeo de Epiſcopatu,cui cum quis alligatus eſt,aliũ quærere non debet,ne adulter in ſacris literis deprehendatur. Horum ſibimetipſe conſcius,auſus eſt tamen creationem Athanaſij omnium eulogiis conteſtatam calumniari, nec veretur ei obiicere eius dignatis exauctorationem, ipſe interim maxime exauctoratus,vt qui ſuæ exauctorationis teſtimonium & argumentũ in ipſa ſui cõſtitutione oſtẽdat. Qui igitur ipſe & Theogonius potuerunt alios deponere? ipſi depoſiti & exauctorati, & vitio ſuæ creationis famoſi? Bene ſiquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomediæ, Chreſtum vero Niceæ, in eorum locum,ob impietatem, & communionem,quam cum Arianis à Niceno concilio reprobatis, habuerant,Epiſcopos conſtitutos eſſe. Hanc igitur Synodum perditam cupientes, ſuum iniuſtum conciliabulum, Synodum videri ſtudent,& Niceni concilij decreta,irrita,ſua autem rata volunt: Et Synodi vocabulo vti audent,qui tantæ Synodo non obtemperant. Nihil illis Synodi curæ ſunt,ſed inanem ſpeciem Synodi prætexunt,vt ſublatis Orthodoxis viris,ea quæve D per antea,& etiam nunc in præſentia patrocinio ſuo tegentes, contra Athanaſium Epiſcopum mendacia fingere non reformidant: prorſus enim eiuſdem vanitatis ſunt cum ſuperioribus, quæ nunc fingunt,fuiſſe ſcilicet in Athanaſij introitu ſeditiones, luctus, populorumque lamẽtationes,indigne ferentium illius creationem. Nihil ibi tale contigit,ſed potius omnia contraria,gaudia ſcilicet,animorumque alacritates, & populorum deſiderio videndi hominis accurſus,vbique per Eccleſias lætitię & gratulationes ad dominũ. Miniſtri autem & clerici ita eũ intuebãtur,vt & animis gaudiũ conciperẽt,& illũ diem omniũ fauſtiſſimũ arbitrarẽtur: noſtrã autẽ qui Epiſcopi ſumus,inenarrabilem lætitiã,quid opus eſt ſcribere, quum iam antea teſtati ſumus, quicquid ei acciderit,nobis videri accidere? Iã cum ipſi in re cõfeſſa certáque,cõtraria dicant,quã fidem merebitur illorum ſiue concilium ſiue Synodus,quam pro ſe tantopere iactitant? Qui ita inuadunt inſultantque actis,quæ nec viderunt,nec iudicarunt,nec interfuerũt tanquã maxime earum rerum conſcij,idque ſcripto proteſtãtur,quomodo ipſi in ſuis actis, ob

Athanaſius quomodo in epiſcopũ electus

Euſebij in epiſcopali buscapiendis impru dentia.

Matth. 18.

2. Cor. 10

1. Cor. 7.

Epiſcopus eccleſiam ſuam deſerere & alie namquare re non debet.

Amphion Nicomediæ epiſcopus.

Chreſtus

Niceæ epiſcopus.

Hæretici concilij de creta irrita ſua vero rata eſſe volũt

Athanaſii in epiſcopatum introitus qualis.

Hæreticorũ concilys nõ credẽdum

cur

Quod hæreticorum cõciliabulum nõsit vera Synodus.

quæ se conuentus habuisse dicunt, graues verique haberi poterint, vt non credas etiam ista ab A illis itidem vt illa per odium simultatemque instituta fuisse? Quis enim ibi conuentus Episcoporum, aut concessus veri studiosus? Quis non ex plerisque noster inimicus? Nonne Eusebius Eusebianique studio Arianismi ad id concilium perrexerunt, reliquis eiusdem secum sententiæ adductis? Nonne & nos contra eosdem homines eo nomine quòd Arianicæ opinionis essent, scripta euulgauimus? Nõne Eusebius Cæsariensis de immolatione idolorum à nostris cõfessoribus accusatus fuit? nunquid non de Georgio probatum fuit, eum ab ordine sui sacerdotij à beato Alexandro reiectum fuisse? Nónne cæteri de aliis atque aliis criminibus notam censuramque passi sunt? Quo iure igitur isti cõtra nos Synodum vllam constituere potuerunt? aut qua fronte talem conuentum, Synodum appellare audent, cui Comes præsedit? & vbi Spiculator apparebat? & commentariensis siue Carcerarius pro diaconis Ecclesiæ aduẽtantes introducebat? vbi Comes verba faciebat, cæteri præsentes in silentio erant, vel potius Comitiob, sequium suum accommodabant? vbi quod communiter Episcopis placuit, ab illo impediebatur? Ille imperio vtebatur, nos à militibus ducebamur, vel potius iussis Eusebianorum, sententiisque ipse Comes inseruiebat. In summa dilectissimi, quæ species ibi Synodi, vbi vel cæ- B des vel exilium, si Cæsari placuisset, constituebatur? Iam si quid in accusando sit actum, quæras, longe maiori admiratione capieris, Arsenium quendam occisum ab Athanasio criminabantur, & poculum mysticum fractum esse. At Arsenius iste in vita supereſt, & placet sibi de vestra communione, neque aliunde testimonia expectat, vt viuus esse doceatur, sed ipse sese confitetur viuere, idque in literis suis ad Episcopum nostrum Athanasium perscripsit, quem isti Arsenij interfectorem asseuerabant. Nec puduit impios hominem tanta intercapedine locorum & itineribus terra marique disiunctum, ab eo occisum comminisci, cuius per illa tempora locus vbi agebat nemini mortalium cognitus fuit, adeo ille nullo dum attactus malo ab accusatoribus celabatur, quem quoad licuit in alium orbem transtulerant occisuri eum libẽter, vt homine vere extincto, Athanasium quasi de certa cæde conuictum occidere possent. Sed diuinæ hic prouidentiæ gratiæ agendæ sunt, quæ nihil iniusti inualescere finit, Arsenium que sub omnium oculos viuum produxit, dilucidè sua præsentia calumnias eorum & figmẽta retegentem. Qui nos nequaquam vt interfectores suos auersatur, aut vt iniurioſos odit: nihil enim mali à nobis passus est, sed nostræ communionis auidus in nostro grege conuersati cu- C pit, quod ipsius scripta declarant: sed hoc nihil Athanasio profuit, qui oppressus calumnia quasi verus homicida ab illis in exilium actus est. Non enim parens Imperatorum, sed horum calumniæ illum in exilium exterminauerunt. Animaduertite, quæso, num ita se habeat, vt dicimus. Quum nihil culpæ in comministro nostro Athanasio reperirent, Comésque summa vi imminens plura contra Athanasium moliretur: Episcopus Comitis violentiam fugiens, ad religiosissimum Imperatorem adscendit, deprecans & iniquitatem hominis & aduersariorum calumnias, postulansque vt legitima Episcoporum Synodus indiceretur, aut ipse audiret suam defensionem. Imperator rei indignitate motus, scriptis suis accusatores citat, suámque ipsius audientiam promittens, simulque Synodum indici iubet. Eusebiani autem vbi comparuissent nihil inter accusandum de obiectis Tyri criminibus meminere. Sed frumentum ab Athanasio nauésque detentas calumniati sunt, eúmque gloriatum esse dixere, quod frumenti deportationem ex Alexandria Constantinopolim impedire posset. Hæc nonnulli ex nostris, qui in Synodo erant ex imperatore admirationis pleno audierunt. Hic cũ Athanasius ad tantas calũnias ingemiscereet, affirmaret q; eas falsas esse, nec fieri posse vt homo priuatus & pauper tantũ D virium haberet, Eusebius ne publice quidem detrectans calumniatoris munus, deierauit Athanasium perquam opulentum esse, & satis virium & authoritatis ad ista omnia patranda habere, vt ita verisimilior calumnia videretur. Ad istum modum res actæ sunt per sanctos illos & venerandos sycophantas Episcopos. Sed Dei gratia plus in hoc negocio valuit, quàm illorũ scelerata malitia, quæ principis animum religiosum ad clementiam retraxit, vt satis haberet pro morte exilium irrogare. Horum omnium malorum causæ non alibi, quàm in illorum calumniis consistunt, quorum dolos sutelasque criminum Imperator antea scriptis suis cum execratione improbauit, calumniasque detestatus Meletianos nefarios dirisque deuouendos, aliisque grauissimis nominibus in suo diplomate appellauit, vt qui grauissime ferret cædẽ hominis viui obiectã esse, & de viuẽte & incolumi homicidiũ fictũ esse. Nos autẽ epistolã, vbi Imperator hęc scribit, isthuc ad vos misim⁹. At prędlari Eusebiani quo veritatẽ scriptaq; sua obliteret, nomẽ Synodi suis actis prætexũt, quũ res ipsa negocium Imperatoriũ, nõ Synodale haberi debeat,

Athanasius Arsenij homicidio accusatus.

Eusebianorũ fraudes.

Arsenius viuus productus.

Athanasius iniuste in exilium pulsus.

Athanasius de nauibus plenis frumẽto detentis, accusatus.

Eusebij falsum testimonium in Athanasium

Meletiani ab Imperatore propter mẽdaces calumnias execrati.

Synodi nõ mẽ suis conciliabulis prætexunt

Cõcilio Arianorum præsedit Comes.

Georgius ab Alexãdro reiectus.

Eusebius idololatriæ accusatus.

A beat, quippe vbi Comes præsideat, & milites Episcopos sub satellitio cingant, & Imperatoria edicta quos ipsi volunt, coire cõpellant. Iã quæso vel hinc incredibiles eorũ insidias animaduertite, & quàm in audendo varij sint & versipelles, modo quacunque ratione hominem è medio tollant. Si enim veluti Episcopi sese iudices volebant esse, quid opus erat vel Comite vel militibus, aut edictis ad coeundum imperialibus? Quod si Cæsare indigebãt, & ab eo acta robur accipere voluerunt, quo iure ipsi iudicium Cæsaris irritum fecere? aut qua de causa, quũ Cæsar Meletianos & calumniatores & nefarios non sine detestatione, ob cædem de viuo homine confictam: Athanasium vero innocentissimum suis scriptis pronunciarit, ipsi meletianos verum dicere, & Athanasium reum esse definiunt, nulla cum verecundia hominem viuum pro occiso imputantes? qui & quo tempore hoc iudicium Cæsar proferret, & quum ipsi ad sententiam conflandam in vnum coirent, nobiscum viuebat. Hactenus de Arsenio. Poculum autem mysticum, quod, aut quónam in loco à Macario fractum est? id enim sursum ac deorsum obuolitantes iactitant. Atqui Athanasium, ne accusatores quidem ausi fuissent eius criminis incessere, nisi ab ipsis summissi instructique fuissent. Sed tamen illi summam eius criminis in Athanasium referunt, quod ne in Macarium quidem, qui victus non est, referri de- B bet. Nec pudet eos coram catechumenis, & quod peius est, coram ethnicis ita de mysteriis tra gicari. Quum oporteat, sicut scriptum est, mysterium regis celare, & vt dominus præcipit, nõ esse sancta porrigenda canibus, neque proiiciendas margaritas ante porcos. Non enim fas est mysteria gentibus prodere, ne per imperitiam ea subsannent, aut catechumeni per curiositatẽ scandalizẽtur. Sed tamen quódnam poculum, quo in loco, vel apud quos comminuit? Meletiani scilicet sunt, qui hic se accusatores prębent, homines prorsus fide indigni, vt & schismatici, & hostes Ecclesiæ, neque ij noui aut recentes, sed vetusti iam olim à temporibus beati Petri cui insidias posuerunt, & Achillæ eius successoris, quem calumniati sunt, & Alexandri quem vsque ad tribunalia Cæsaris calumniis persecuti sunt, & postremo ita meditandis criminibus exercitati Athanasium inuaserunt, nihil alienum à sua malitia facientes. Vt enim Athanasij antecessores, ita quoque & ipsum Athanasium calumniantur, quorum calumniæ antea ineffi- caces, nunc tandem successum habuere: ex quo Eusebianos in gratiam Arianæ impietatis socios & patronos adepti sunt, pro qua tuenda vt in multos alios Episcopos, ita quoque in Atha- C nasium conspirationes faciunt. Atqui locus ille, in quo confractum poculum iactitant Ecclesia non erat, nec quisquam presbyterorum ei loco vicinus, nec dies quo id factum à Macario volunt, Dominica: quum igitur neque Ecclesia ibi esset, neque sacra fierent: neque dies hoc ipsum requireret quale aut quando, aut vbi mysticum illud poculum fractum est? pocula multa passim in ædibus atque adeo in medio foro haberi nemini dubium, quæ collisa collidentem non impiant. Mysticum autem poculum quod impium eum reddit qui id vltro frangit, nusquam nisi apud legitimos Ecclesiæ præsides inuenias: hic enim vnus vsus est calicis, & præter eum alius nullus, eóque solo vos legitimo ritu propinatis populo, cúmque vos pro canone Ecclesiastico accepistis, idemque duntaxat penes eos habetur, qui Ecclesiis præsunt. Solum enim vestrum est propinare sanguinem Christi, & præterea nullius. Cæterum vt impius est qui hunc mysticum calicem frangit, ita multo magis impius est qui sanguini Christi contumeliam facit: contumeliam autẽ facit, qui præter Ecclesiasticã institutionẽ calice illo abutitur. Et hæc quidem eò à nobis dicuntur, non quod vel schismaticum poculum Macarius fregerit, sed quòd ibi omnino nullum fuerit: quî enim fieri potuit, cùm nec ipse locus dominicus esset, neque quispiam ibi Ecclesiasticus, atque adeo ne tempus quidem mysteriorum ageretur? Presbyter autẽ qui fingitur adfuisse, est ille toties rumoribus iactatus Ischyras, qui neq; ab Ecclesia D electus est presbyter, neque cũ à Meletio cõstitutos presbyteros Alexander in Ecclesiã recipiebat, in eorũ numero vnquã habitus fuit, aut ab eo creatus: quo pacto igitur presbyter Ischyras? aut quo tandẽ authore cõstitutus? nũquid scilicet à Colytho? id enim restat: atqui Colythũ in gradu presbyterij mortuũ, omnemque eius manũ impositionẽ rescissam, omnesq; ab eo constitutos, in laicorum ordinem redactos esse, & sub nomine laicorum ad Synaxim admissos adeo apud omnes constat, vt nemo ea de re dubitandum putet. Quomodo igitur homo priuatus, & priuatas ædes inhabitans, poculum mysticum sibi concreditum habuit? Sed illi hominem priuatum presbyterum appellant, & in nostram iniuriam hoc nomen illi indiderunt, eidemque pro mercede calumniarum ædificandæ Ecclesiæ potestatem conciliarũt. Qui ergo per id tempus nullã habuit Ecclesiam, nunc ad cõpensationem sceleris obsequiíque in accusando præstiti, Ecclesiã accepit, forsitã etiam Episcopatu donandus: id enim passim iactitat, & minis fremit, talia proh dolor præmia deinceps per episcopos accusatorib⁹ & sycophãtis defe-

Eusebiani idque frustra.

Eusebiano rũ insidiæ.

Macari⁹ de Mystico poculo fracto accusatus.

Matth. 7.

Mysteria ecclesiæ gentibus non prodenda.

Meletiani quales & quam anti qui hæretici.

Simile,

Athanasius & cæteri episcopi cur per sequantur.

Poculũ vbi & quando confractũ.

Mysticum poculum impiũ reddit hominẽ id vltro frangentẽ.

Simile.

Sanguini christi cõtumeliam facit quis.

Ischyras qualis presbyter.

Colythus.

runtur. Neque id immerito, quem enim administrum suæ libidinis habuere, & eum vt rerum consiliorumque socium, consimili Episcopatu dignum censuere. Obsecro igitur vt non hactenus tantum, sed ad sequentia quoquevos attentos præbeatis, vt cognoscere possitis quid deinde ab illis factum sit. Impares ergo veritati, quanquam se omnibus modis communierant, eò quod Ischyras Tyri pro calumniatore habitus nihil probare posset, & ipsa calumnia sua vanitate corrueret, iudicium causæ suspensum voluere, donec de probationibus constaret: promittunt igitur se aliquot ex suis Mareoten amandaturos, qui rem curiose scrutarentur, quos vos eueſtigio multis de causis reiiciendos docuimus, in primis quod & Ariani essent, & propter Arianissimũ nobis propalã infensi. Verùm illi potentia Magistratuũ freti, clã emittunt Diogniũ Marim, Theodorum, Macedonium, annis ingeniisque putidos & venales, his addunt Vrsacium & Valentem homines Pãnonios, qui ab vltimis illis finibus Tyrum profecti sunt, vt sententiam in aduersarium dicerent, & post tantum itineris è Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore, quod se ex iudicibus testes facerent. Quin potius omnibus insidiandi rationibus propalam susceptis, quosuis labores itineraque subiere, vt calumniam semel initam absoluerent. Hostes ergo Athanasij Athanasio peregre detento, Alexandriam in populum Ecclesiamque debacchaturi contendunt. Imo quod absurdius est, Ischyra accusatore secum adducto Macarium reum custodis Tyri inclusum non permiserunt in comitatu hærere, quem antea sub prætextu eius criminis sursum deorsumque raptauerant. Soli igitur Alexandriam cũ accusatore Ischyra ipsorum contubernali sodale compotore ingressi, assumpto vnà præfecto Ægypti Philagrio, in Mareotam abscedunt: atque illic soli pro libidine sua cum Philagrio quę stionibus incumbunt, nulla permissa presbyteris àdeundi facultate, quanquam id multis precibus requirerent: erant autem illi qui hoc postulabant, omnes tum Alexandrinæ ciuitatis tum vniuersæ prouinciæ presbyteri, petentes, vtsibi ostendere liceret, quónam testes Ischyras subornasset, & quale hoc hominum genus & ciuitates essent. Sacrorum igitur ministris exclusis, coram ethnicis hominibus quæstiones de Ecclesiis, de calice, de mensa domini, de sanctis sanctorũ habuere, & quod grauius est, Ethnicos in quæstione de mystico poculo in testes citauerunt, & quinam illud ab Athanasio rapuissent, Catholici interpellatione definierunt, nec puduit eos eorum testimonia coram se, & solo duntaxat præfecto recipere, qui vnde gentium essent ignorabãt, nec veriti sunt eos dicere ab Athanasio occisos, quorum testimoniis aduersum Athanasium abusi sunt. Quinimo necem Athanasio molientes, nouis mendaciis fabulam de commentita cæde Arsenij imitantur, eósque, qui viui sunt, mortuos fingunt, & vt interfectos, qui adhuc supersunt, & hominum oculis in suis sedibus apparent, apud vos longe inde semotos miserrime deplorant, vt cum è longinquo petenda sint rerum documenta, nostrum in sacris ministeriis collegam Athanasium calumniari possint, quasi vi & potentia grassantem, quum ipsi per vim & potentiã omnia agant. Eadem enim denuo apud Mareotam, quæ Tyri designata sunt. Vt enim illic comes erat cum militari satellitio, nihil quod ipsis displiceret aut dici aut fieri permittens, ita quoque & hic præfectus manu militari succinctus, omnes ecclesiasticos terrefaciens, nulli permisit ex vero testimonium dicere, & quod absurdius est, in ipsis ædibus accusatoris & commorabantur & quæstionibus operam dandam, prout libuit, decernebant, éque tam iudices quàm testes, cæterisque eiusdem studij, vel quod verius est, Eusebianę factionis administri conueniebant. Quæ porro Alexandriæ ausi sunt, arbitramur vobis non ignota esse, quum ea vbique gentium fama diuulgata sit, strictos scilicet gladios in sanctas virgines & fratres intentatos, flagella preciosis apud deum corporibus incussa, pedesque fustigationibus ad claudicationem illis mutilatos esse, quæ mentẽ in castitate & in omnibus solidis bonis exercebant, calumnias quoque vbique infestas fuisse: gentilium vulgus interim nudare corpora virginum, verberare, libidinari, & virginibus aras idolorum, victimasque interminari, adeo vt homo quidam proteruus veluti istiusmodi potestas iam deinceps concessa esset in gratiam Episcoporum, virginem manu arreptam, ad altare quod forte obuium erat, protraxit, necessitatem sacrificandi & vim persecutionis repræsentans: inter hæc scelera, virgines fugere, Ethnici Ecclesiæ insultare, Episcopis in illis ipsis ædibus, vbi ista perpetrabantur, versantibus, in quorum gratiam virgines miseræ strictos gladios, omnia genera periculorum, & quamlibet contumeliam & debacchationem experiri coactæ sunt. Et hæc quidem passi sunt ipso ieiunij die à coepulonibus Episcoporum, cum quibus conuiuium agitabant, Episcopis intus epulantibus. Hæc cum futura prouideremus, nec vulgarem, sed quasi ex hostili incursu vastitatem, detrectaui fateor hoc genus Iudicij: Ea res igitur quum Alexandri Thessalonicensis Episcopi animum promouisset, scripsit ad eos qui Tyri adhuc

Ischyras Tyri pro calumniatore habetur.

Falsi testes.

Macarius Tyri carceribus inclusus.

Eusebianorum calũnię in Macarium ethnicis proposita.

Athanasius homicidij accusatus.

Simile. Testes per terrefactine verum dicerent.

Gladij virginibus intentati.

Multi flagellati.

Pedes fustigationibus mutilati.

Ethnici cũ virginibus in ecclesia libidinati.

Virgines quamlibet cõtumeliã passæ coram episcopis Arianis.

A adhuc commorabantur, nihil nisi per coniurationem & calumniam cũ Athanasio agi. Quòd si eum in suo grege adnumerent, sociumque suæ factionis iactitent, eo ipso vim suam in hominem, qua illi subscriptionem expresserunt, declarabunt, nec mirum quum ipse quoque omnibus modis sceleratissimus Ischyras non sponte, sed malo coactus prouincias nos reos faciẽdi susceperit, pro documento sunt eius ad coepiscopum nostrum Athanasium epistolæ, quibus testatur nihil tale ibi actum fuisse, sed se subornatum esse, vt hæc fingeret, scripsitque illa quum nec pro presbytero ab Athanasio agnosceretur, nec per gratiam eum titulum obtinuisset, nec ius ædificandæ Ecclesiæ pro remuneratione impetrasset, nec Episcopatum in mercedem expectaret, quæ omnia consecutus est ab Eusebianis ob operam suam calumniæ impẽsam. Atque adeo eius cognati nobiscum semper communioni coniuncti fuere, non facturi scilicet, si vel tantillum iniuriæ à nobis accepisset. Hæc non verbis, sed re constare, testes sunt omnes Mareotæ presbyteri, qui comites Episcopo in obequitationibus & itineribus fuere, & qui tum contra Ischyram scripsere, quibusque nec tum quum Tyrum veniissent, permissum fuit veritatem loqui, neque cum Mareotæ remanerent, concessum fuit vt Ischyram calumniato-
B rem refellere liceret. Exemplaria autem literarum, tum Alexandri, tum presbyterorum, tum ipsius Ischiræ vnà misimus, quibus adiuncta Epistola Patris Imperatorum, in qua non solum calumniam de Arsenij morte confictam detestatur magna cum indignatione, quòd viui hominis cædes imputata sit, verumetiam in crimine mystici poculi valde admiratur tam versipellem & vagam calumniandi inconstantiam, quàm nunc Macarium presbyterum, nũc Athanasium Episcopum de calice confracto incusarint, ac proinde re cognita Maletianos iterum calumniatores, Athanasiũque vero innocentissimũ pronunciat. Qui quæso nõ pro calũniatoribus Meletiani haberi debeant, & inter Meletianos præcipue Ioãnes: qui vbi ipse suam de calice confracto sycophantiam agnouisset, ac proinde in communionem à nobis receptus esset, animaduertens Eusebianos studiis animisque cum meletianis coire, communemque factionem alere, ita tamen vt illos propalam adiuuare nollent, sed alias ad id personas rerúmque prętextus quærerent, obtulit illis suam veluti in scena histrionicam operam ad eam fabulam agẽdam, cuius argumentum erat Arianorum Agon. primæ autem partes dramatis, Arianorum successus, assutela vero & appendix Ioannes cum suis gregalibus, vt Arianorum studiosi sub istiC usmodi occasione & specie iudicij, aduersarios impietatis è medio tollerent, & impietatem in locum pietatis inducerent, Arianosque in Ecclesiis locarent, quo illi qui pietatem exterminatam cuperent, per impietatem rerum potiri possent: & ij qui partes impietatis contra Christũ susceperant, hostes impietatis summouerent. Et iam calicem nobis proferunt confractum, vt videatur Athanasius in Christum impius esse. At quæ cura mystici poculi ab illis expectanda est? aut vnde impietatis in Christum antesignanus? vlla de mystico poculo religio? aut vnde illis qui Christum non cognoscunt, poculum Christi cognitum habent? aut cur domini calicẽ se in reuerentia habere simulant, qui Christum dominum contumelia afficiunt? aut quónam pacto calicem deplorant, qui Episcopum mysteria sacráque in eo facientem, occidere satagũt, & quantum in ipsis est, iam occiderunt? Aut quánam ratione delamentantur throni Episcopaliter stolati vicem, qui Episcopo in Throno sedenti, necem moliuntur, vt Thronus Episcopum desideret, & populi pia doctrina spolientur: verum neque poculum illos, aut cædes, aut vlla denique scelerum species quas prætexunt, sed sola Arianorum impietas huc adegit, in cuius solius gratiam, Athanasio & cæteris Episcopis, insidias faciunt. Atque etiam nunc Ecclesiæ bel-
D lum inferunt. Age mihi ergo videamus quinam habendi sint, quòd cædes & exiliafaciũt, nónne isti ipsi? Age quinam secularium potestate ad insidias Episcoporum abutuntur? nónne Eusebius cum suis, & nequaquam, vt ipsi scribunt, Athanasius, quem cum aliis multis hoc genere calamitatis afflixerunt, & eodem tempore quatuor presbyteros Alexandriæ, quanquam Tyrũ non venerant, è finibus suis exterminauerunt? Age, quinam luctu & lachrymis digna perpetrarunt, nónne isti qui & prima ista designarunt, & secunda cum primis conferere non recusant, omnia calumniis miscentes, vt Episcopum impiæ suæ hæresi non cedentem, è medio tollant? Hinc nimirum Eusebius cum suis infensas iras concepit, ob hoc Tyri species Synodi instituta est, eius rei gratia iudicia simulantur. Non alio scopo inaudita causa tanquam in re certa literæ ab illis passim circummissæ sunt, non alio scopo apud patrem Cæsarum, & apud ipsos religiosissimos Imperatores calumnias suas intentarunt. Verum quid obtrectationum passus sit Athanasius, sacrorum nobiscum comminister, necessarium relatu est, vt vel hinc deprehendatis, nihil illos aliud nisi cædem viri quærere. Frumentum dabatur à patre Imperatorum in alimentum viduarum partim Libycarum, partim Ægyptiarum, quod

Ischyras epistolis fatetur se in Athanasium subornatum.

Meletiani calumniatores quorũ Ioannes est princeps.

Agon Arianus.

Factionis Eusebianorum finis.

Calicem cõfractũ proferunt Ariani cur.

Eusebiani secularium potestate in episcopos abusi.

Synodi Eusebianorũ finis.

Athanasius de reiẽto frumẽto excusatur.

etiamnum accipiunt, Athanasio nihil inde nisi operam & laborem referente. Interim A dum & illæ perciperẽt, nec vlla quærela esset, de non accepto alimento, idque ipsæ confiterẽtur, accusatur per calumniam Athanasius, quòd vniuersum frumentum diuenditum in suos vsus sepositisset, certe hoc, Imperator istorum calumniis inductus, in suis literis conqueritur. Qui igitur calumniatores? nónne illi qui & primas illas calumnias texuerunt, & à secundis istis non abhorrent? Qui denique istarum literarum Imperatori authores fuere? nónne Arianorum fautores? qui nihil quod huic viro noxam adferre posset, nec in dicendo, nec in scribẽdo subterfugiunt. Quis enim omissis tantorum malorum authoribus, in alios istam suspicionẽ deriuauerit? quum manifestissime eorum calumnia pateat ex studio ipsorum, quo ab Ecclesia frumentum abalienare & transferre ad alienos satagunt: quæ culpa eos potissimum authores principesque habere videtur, qui calumniis apud Imperatorem depositis nihil recusarunt, quo viro necem molirentur, & à clero Ecclesiæ alimenta auerterent, vt ea sine omni dubio hęreticis in prædam cedant. Misimus autem advos testimonia comministrorum nostrorum, qui in Libya, Pentapoli, & Ægypto degunt, vt etiam inde cognoscatis illorum in Athanasium sycophantias. Quod ideo faciunt, vt cæteris per metum, qui piæ opinionis sunt, quiescentibus, B impia Arianorum hæresis introducatur. Nos autem vestræ prudentiæ gratias agimus dilectissimi, quod sæpius anathemate Arianos notastis, neque illis locum in Ecclesia dedistis. In proximo autem iam est, vt ex rerum documẽtis appareat, quales Eusebiani sunt. Ecce enim post prima eorum de Arianis scripta, quorum antigrapha ad vos misimus, aperte iam Arianos homines atque eo nomine, ab vniuersa Ecclesia anathemate condemnatos contra Ecclesias irritant, Episcopúmque illis constituunt, diuulsis à se inuicem per metum Ecclesiis, quo illis vbique suppetant cooperatores suæ impietatis, ac proinde diaconos suos ad Ariomanitas legant propalam cum Ariomanitis communione sumpta, literísque vltro citroque missitatis, Ecclesiam in schisma coniiciunt, eáque passim scribunt, quæ & hæresim commendant, & Ecclesiã conuiciis lacerãt, vt ex literis eorum ad Romanorum Episcopum, & fortasse ad vos ipsos scriptis deprehendere potestis. Quàm igitur ista inulta esse non debeant, etiam vos dilectissimi animaduertitis. Grauia enim sunt & aliena à Christi doctrina. Hac certe de causa in publico conuentu de concilio omnium has literas ad vos dedimus, quibus oramus vestram in Christo prudentiam, vt recipiatis hanc de Athanasio contestationem, & commercium, communio- C némque eius admittite, & zelum indignationemque contra Eusebianos, qui istiusmodi tentant, induite, ne diutius istiusmodi prauitas & malitia contra Ecclesiam inualescat, vos certe vindices huius iniustitiæ imploramus, citantes illud Apostolicum verbum, Auferte mala ex vobis: mala enim reuera sunt & indigna communione, quæ ab illis designantur. Ne igitur illis aurem præbueritis, si denuo ad vos contra Athanasium Episcopum scribant. Quicquid enim ab illis proficiscitur, falsum est, etiamsi nostra Ægyptiorum Episcoporum nomina epistolis suis assc̃ribant: certum enim est non nos eos esse quorum nomina in scriptis subiiciunt, sed Meletianos homines perpetuo schismaticos, qui etiam nunc Ecclesias turbant, & seditiones cõmouent, constitutionesque absurdas, & propemodum ethnicas faciunt, eaque designant, quæ quia abominamur scribere, ex nostris legatis, qui vobis hanc epistolam adferunt, cognoscere poteritis. Hæc quidem Ægyptij ad omnes & ad Episcopum Romanum Iuliũ scripsere. Quin & Eusebiani ad Iulium literas misere, & vt nos terrerent, Synodum iusserunt conuocari, & ipsi Iulio, si vellet, arbitrium causæ detulerunt. Quum igitur Romam peruenissemus, Iulius continuo ad Eusebianos literas scripsit, missis eo duobus ex suis presbyteris, Elpidio, & Philoxeno, illi vero vbi nostram Romæ præsentiam audiuissent, plurimum conturbati sunt, quod contra D spem eorum me Romam contulissem, reiecto igitur itinere, futiles inanesque tergiuersando causificationes commenti sunt, eò quòd ingenti metu retinebantur, ne de iisdem criminibus quæ Valens & Vrsacius confessi erant, ipsi quoque conuincerentur. Presbyter deinde Viton plures Episcopos quàm quinquaginta in conciliũ adduxit, vbi & nostra defensio recepta fuit, nosque digni habiti sumus communione & agape, magnaque indignatio exorta est contra Eusebianos, quibus Iulium, quum ab eis literas acceperat, rescribere iusserunt. Scripsit igitur Iulius, & misit literas per Gabianum comitem.

Ariani sapius anathemate notati.

Eusebiani episcopum Arianis constituũt &c.

Elpidius & Philoxenus presbyteri.

Viton presbyter.

1. Cor. 5.

EPISTO-

A

EPISTOLA IVLII.

IVLIVS DIACONO FLACILLO, NARCISSO, EVSEBIO, MARI, MACEDONIO, THEODORO, CÆTERISQVE *eorum qui nobis dilectissimis in Christo fratribus ex Antiochia scripserunt, salutem.*

B

Eusebianorum fastus in eorum epistola cognitus.

LEgi Epistolam vestram quam mihi mei presbyteri, Elpidius, & Philoxenus, attulerunt: miseratusque sum, quum à nobis ex vera dilectione & bona conscientia scriptum esset, contentiose à vobis, & non, vt decuit, rescriptum esse. Fastus enim & arrogantia scribentium in epistola apparebat. Atqui aliena sunt ista à fide in Christum, decuit enim eum, qui cum dilectione ad vos scriberet, eandem vicissim dilectionem, non autem contentionem referre. Quid? an non dilectionis indicium erat, nos presbyteros misisse, qui compaterentur patientibus, & incitarent eos, qui iudicium scriptis postulauerant? vt præsto esse vellent, quo primum omnia componerentur, & emendationem acciperent, ne diutius aut fratres nostri iniurias, aut vos calumnias pateremini? Nec scio cur vobis ita rem agere placuit, vt nos in hanc opinionem redigatis, vt arbitremur nos sub specie reuerentiæ pro ludibrio esse habitos, dictáque vestra irridentium fuisse quũ & presbyteros nostros ad vos missos, quos cum gaudio remissos oportuit, cum luctu remiseritis ob ea, quæ isthic geri conspiciebant. Ego certe cum literas vestras euoluerem, post varias vltro citróque cogitationes, eas supprimendas putaui, ea spe, quòd crederem saltem aliquos ex vestris aduenturos, nec opus fore istiusmodi epistolis, ne si illæ in publicum promerentur, multos hic dolore afficerent. Cæterum vbi nullus vestrum superuenerat, necessum fuit vt eas proferrem. Crédite mihi, omnes admiratione pleni vix induci poterant, vt crederent istiusmodi literas à vobis profectas esse, in quibus rixandi potius quàm charitatis affectus eminebat. Quòd si ambitione eloquentiæ ostentandæ, ita exceptæ sunt à dictatore, id certe studium ad alios spectat. In rebus C enim Ecclesiasticis, non specimen eloquentiæ, sed canones Apostolici requiruntur, operáque dari solet, ne quis ex paruis in Ecclesia scandalizetur: Expedit enim secundum Ecclesiasticum verbum, molam asinariam suspendi à collo atque ita demergi, quàm vnum ex pusillis scandalizare. Quòd si aliquibus in alios ob pusillanimitatem offensis (non enim omnium talem mẽtem fuisse arbitror) istiusmodi epistolam scribi placuit, primum decuit neminem offendi, neque solem occidere super huiusmodi offensis, certe eo res deduci non oportuit, vt offensiones suas scriptis proderent. Quid enim actum est dignum offensa? aut qua in re vobis quibus scripsi, causam succensionis præbui? an quia adhortatiuos sumus, vt ad Synodum occurreretis? At qui illud potius cum gaudio excipi oportuit. Qui enim bene sentiunt de iis quæ egerunt, & in quibus ipsi (vt aiunt) iudices fuere, non indignanter ferre solent, si quod ab ipsis iudicatum est, ab aliis excutiatur, quippe qui securi sint, ea quæ ipsi iusta iudicauerunt, iniusta nunquam fieri posse. Quocirca Episcopi in magna Synodo Niceæ cõgregati, non sine Dei consilio permiserunt prioris Synodi acta, in alia Synodo examinari, vt & illi qui iudices erant præ oculis habentes secundum de ea ipsa re iudicium futurum, cum omni diligentia causam expenderent, & illi qui sententiam acceperant, certo agnoscerent, se non per simultatem priorum iu- D dicum, sed iure & merito condemnatos esse. Quòd si istiusmodi consuetudo olim fuit eiusque memoria renouata est, & scripto prodita in magna Synodo, eamque apud vos valere nõ finitis, rem profecto indecoram facitis. Morem enim, qui semel in Ecclesia obtinuit, & à Synodo confirmatus est, iniquum est à paucis abrogari, quin ne hoc quidem concesso quicquã æqui habet vestra offensio. Siquidem vestri legati, Martyrius presbyter, & Hesychius diaconus, nullo modo quum huc veniissent, pares presbyteris ab Athanasio missis, ac semper ab illis conuicti, refutatíque, concilium indici postularunt, literáque & ad Eusebianos, & Athanasium Alexandriam, quibus conuocarentur, mitti, vt coram omnibus iusto iudicio de causa cognosci posset: tum enim se de Athanasio probaturos esse, quod iam nequirent. Publice enim coram nobis Martyrius & Hesychius refellebantur, Athanasij presbyteris bona cum fiducia alacriter resistentibus. Martyrius vero cum suis, si vera dicenda sunt, vbique profligebatur, ac proinde concilium generale postulauit. Si igitur Martyrio & Hesychio nullam Synodum postulantibus adhortator fuissem, vt ad Synodum, qui ad me scripsissent, conuocarẽ-

Non eloquẽtia, sed canones apostolici in rebus ecclesiasticis requiriũtur Matth. 18.

Bona conscientia viri iudices non reformidant.

A Synodo confirmata iniquum est à paucis abrogari.

Martyrius & Hesychius Ariani deputatores in concilio Romano.

tur,idque in gratiam fratrum,qui se iniuriam pati conquerebantur,etiam vel ita æqua & iu-A
sta fuisset nostra cohortatio,quum ea sit & Ecclesiastica & Deo grata:iam vbi iidem illi qui à
vobis pro grauibus viris & fide digni habiti fuere, authores mihi fuerint,vt vos conuocarem
certe id à vobis ægre ferri non debuit, sed potius alacriter ad citationem occurrere. Quapro-
pter indignatio eorum qui hac citatione offenduntur, temeraria:& tergiuersatio sistendi se in
Authoritas concilioru inconcussa. iudicio,inhonesta & suspicioſa videtur.An quispiam stomachari debet, si quæ ipse fecit, ab
aliis fieri videat? Si enim,vt scribitis, inconcussam habet authoritatem quælibet Synodus, &
contumelioſe agitur cum Iudice, cuius iudicium ab aliis examinatur, considerate quæso di-
lectissimi quinam sunt,qui Synodum improbant,& qui aliorum iudicata rescindunt, ne sin-
gula excutiendo certos homines grauem.Certe id quod postremo gestum, quum sit horren-
dum auditu,sufficit ad cætera quæ à me omittuntur,comprobanda. Ariani à beatæ memo-
Ariani in concilio Niceno à familia domini abdicati. riæ Alexandro quondam Alexandriæ Episcopo ob impietatem ad causam dicendam citati,
non solum in eo iudicio à singulis ciuitatibus reiiciebantur,sed ab omnibus simul qui ad Ni-
cenum concilium coierant,anathemate feriebantur.Nihil enim erat in illorum delicto vul-
gare,neque in hominem peccauerant,sed in ipsum Iesum Christum Dominum nostrum Fi-
B lium Dei viuentis,iidem tamen ita ab vniuerso orbe reiecti,& per omnem Ecclesiam famo-B
sissime notati,nunc denuo in Ecclesias (quod quidem triste vestris animis arbitramur) recipi
perhibentur. Quinam igitur sunt qui Synodum vituperant, & trecentorum Episcoporum
calculos pro nihilo habent,& impietatem pietati anteponunt, nisi Ariomanitæ ab omnibus
vbique Episcopis condemnati & abdicati? Athanasius contra & Marcellus Episcopi plurimos habent,qui verbis scriptisque suis eorum innocentiam tuentur. Marcelli enim fides cõ-
Athanasii & Macarij fides in concilio Nicæno probata. fessióque Nicææ spectata est, quum Arianis contradiceret. Ibidem quoque Athanasij synceri-
tas in tuenda fide spectata fuit,qui nec Tyri condemnatus est,nec Mareotæ præsens fuit, vbi
contra eum absentem in lite processum est. Scitis autem dilectissimi, monumenta actorum
vbi vna duntaxat pars adfuerit,nullarum virium esse,& suspecta haberi. Nos tamen, quan-
quam ita actum esset,pro re certius cognoscenda,neque vobis qui contra eum, neque illis
qui pro eo literas misere,prejudicium facientes,cohortati sumus omnes quotquot scripserant
vt præsentes se iudicio sisterent,quo omnia ad amussim, quia quamplurimi pro vtroque scri-
bunt,in Synodo examinari possent,ne vel innocens condemnetur:aut qui rei sunt, puri ha-
beantur. Nõn igitur à nobis vilipenditur Synodus, sed ab illis qui quouis modo & temere C
Arianos ab omnibus condemnatos,contra sententiam eorum qui causam iudicauerunt,reci-
piunt,quorum plerique soluti iam à corpore cum Christo viuunt, alij adhuc in vita manen-
tes indigne ferunt,sua iudicia ita à quibusdam rescindi. Hæc ita esse ex iis quæ Alexãdriæ acta
sunt,deprehendimus. Nam Carpones quidam ab Alexandro ob Arianam hæresim cum qui-
busdam aliis eiusdem criminis reis olim citatus huc ad nos venit,missus à Gregorio. Idipsum
quoque ex Macario presbytero,& Martyrio,& Hesychio diaconis didicimus,qui antequam
Pistus Arianus Athanasij aduersarius. iudicio se sisterent Athanasij presbyteri,authores nobis fuere, vt scriberemus Alexandriam
cuidam Pisto,quo tempore etiam dum Athanasius Episcopus Alexandriæ versabatur. Hunc
autem Pistum Athanasij presbyteri superuenientes docuerunt Arianum esse, & eo nomine
& ab Alexandro,& Synodo Nicena reum factum, gradúsque ordinis sui à quodam Secun-
do, quem magna Synodus,vt Arianum reiecerat,accepisse. Videtis,igitur vel ex hac causa,
qui potius in culpa habendi sunt,nosne,qui persuaderi non potuimus,vt Ariano Pisto literas
scriberemus, an illi qui mihi concilium dedere,vt contempto magno concilio,ad impios he-
Macarius presbyter ab Eusebio legatus. reticos veluti ad pios homines literas darem. Certe Macarius presbyter,cùm Legatus ab Eu-D
sebio venerat,vbi audiuit Athanasij presbyteros Pisto obsistere,nósque eius præsentiam non
admittere,vnà cum martyrio & Hesychio,quamuis graui valetudine de nocte profectus est,
vt non inconcinnè diuinaremus eum impatientia refutati Pisti fugam arripuisse. Impossibile
Secundi ordinatio quæ. enim est Secundi ordinationem vtpote Ariani, vim vllam in catholica Ecclesia habere:
id enim vere ad Synodi,& ad Episcoporum,qui in Synodo fuere, contumeliam vergeret, si
quæ illi tanto studio & cura,veluti Deo præsente egissent,à nobis vt vana futiliáque abroga-
rentur. Quòd si igitur (quemadmodum scribitis) pro exemplis in Nouatum & Paulum Samo
satensem editis decreta Synodorum obseruari oportet,certe minime oportuit calculos tre-
centorum Episcoporum irritos haberi,aut Catholicam Synodum à paucis contemni. Æque
enim,vt illi Ariani hæretici sunt,& calculi contra istos dati paris sunt momenti, cum calcu-
lis quibus illi damnati sunt. Tali igitur commissa audacia,quinam dicendi sunt flammam di-
scordiæ accendisse,siquidem id nobis in vestris literis obiicitis. Nos scilicet discordiam indu-
ximus

A ximus,qui compatimur cum patientibus fratribus,& omnia secundum canonem facimus?
an qui contentioſe violato canone trecentorum decreta præuaricantur, & per omnia Syno-
dum contemptui habent? Quum non solum Arianos recipiant, sed iam in vsu habeant de
loco in locum ad Episcopatus capiendos transilire. Si igitur vere parem eundémque hono-
Eundẽ esse honorem in omnibus episcopatibus. rem in omnibus Episcopatibus censetis esse,neque ex magnitudine ciuitatum (vt vos scribi-
tis) honorem eius rei crescere arbitramini,oportuit eum,cui concredita est parua ciuitas, in
ea quæ credita est,permanere,& nequaquam, reiecta concredita,ad eam quæ concredita nõ
est,transuolare:ne eam quæ à Deo data est,aspernari,illam vero quæ hominum ambitu con-
Ex episcopatu in episcopatum non transeundum. cessa est,magnificare videatur. Oportuit igitur vos dilectissimi huc accedere,& nequaquam
tergiuersari,vt res ad finem deducatur:id enim ratio requirit. Sed fortasse dies constituti tem-
poris breuior,quàm par erat,impedimento fuit (nam huiusmodi in literis vestris querimo-
niam facitis) atqui illud dilectissimi,pro mera cauillatione putandum est. Si enim aliquos in
itinere dies oppressisset,arctitudo breuitásque temporis accusari potuisset. Iam quum illi qui
Eusebiani cur nõ affuerint in concilio Romano. nec ipsi venire voluerunt,& presbyteros suos vsque ad mensem Ianuarij, ne venirent, deti-
B nuerunt,liquide apparet istam caussificationem eorum hominum esse,qui sibi non satis con-B
fidunt:venissent enim, vt dixi,si de sua causa bene speressent,non respectantes ad interuallum
itineris,aut temporis constituti spacium, sed ex iure suo & rationibus fiduciam collegissent:
Esto vt tempus in causa fuerit,cur non venerint:id enim quoque in scriptis vestris significatis,
quum dicitis,æquum scilicet fuisse, vt respectu tantorum temporum, quæ venientibus ex
Oriente necessaria essent,veniendi citationem omitteremus. Si igitur quia dies breuior fuit,
iter omissum est,nequaquam oportuit iis ipsis temporibus vos præbere authores schismatis,
luctus & lachrymarum in Ecclesia. Iam qui talia agunt,ostendunt non tempora ipsorum pro-
Eusebiani schismatis, luctus, & lachrymarũ, authores in Ecclesia. fectioni,sed conscientiam obstitisse. Admiror quoque eam partem epistolæ, & nescio quo-
modo hoc scribere potuistis,id vobis ægre esse,quod Eusebio cum suis duntaxat, & non iti-
dem omnibus vobis literas scripserim, citius in hac expostulatione morositatem promptissi-
mam,quàm veri quid deprehendas. Ego enim cùm non aliunde literas contra Athanasium
accepissem,quàm à Martyrio & Hesychio, necessario illis respondi, qui scripserant contra
Athanasium. Oportuit igitur non solum Eusebianos absque vobis scribere, aut vos quibus
non scripsi,non moleste ferre,si rescripserim illis qui mihi scripserant: nam si par erat ad vos
C omnes literas dari,par quoque erat & vos vnà cum illis literas mittere. Nunc autem quod C
consentaneum erat respicientes,illis scripsimus qui nos certiores reddiderant,& literas mise-
re. Quòd si id vos commouet,quòd illis scripserim,consequens est vt indignemini quoque,
quòd illi soli mihi scripserint. Verum in hoc ipsa iusta & rationabilis causa est, dilectissimi,
quam vobis intimandam puto. Nam tametsi solus sim, qui scripsi, non meam tamen solius
sententiam,sed omnium Italorum, & omnium in his regionibus Episcoporum scripsi. Ego
autem omnes nolui scribere,ne à multis onerarentur,certe ad constitutum tempus conuene-
re Episcopi,& eius sententiæ fuere quam vobis iterum significo,quapropter dilectissimi,etiã
si solus scribo,scribere me tamen communem omnium sententiam vos scire volo. Hæc qui-
dem à nobis aduersus non æquas vestrorum hominum,sed iniustas & suspectas caussificatio-
nes dicta sunto. Quòd autem non temere aut iniuste susceperim in communionem coepis-
copos nostros, Athanasium,& Marcellum, etiam si prius dicta sufficiant,breuibus tamen ra-
tio vobis istarum rerum demonstranda est. Scripsere prius Eusebius cum suis contra Atha-
Eusebius prius scripsit contra Athanasiũ Hæreticorũ literæ inter se pugnãt. nasium,scripsistis & vos in præsentiarum,scripsere etiam plurimi ex Ægypto, & ex aliis pro-
D uinciis Episcopi pro Athanasio:nam quod ante omnia obseruari oportet,literæ vestræ aduer-D
sus Athanasium inter se pugnant,& primæ cum secundis nullum concentum habent, sed in
plerisque primæ à secundis destruuntur,& secundæ à primis redduntur suspectæ, ex discre-
pantibus autem literis nulla certitudo constitui potest. Quòd si vestris literis fidem dari po-
stulatis,æquum est & literis eorum qui pro eo scribunt,fidem non abnegare,& maxime,quòd
vobis à patria eius longe distantibus,illi qui in iisdem locis cum Athanasio degunt,vt de hom i
ne noto rebúsque ibi gestis certiores,probum testimonium de vitæ eius innocentia perhibẽt,
affirmantes eum non nisi confictis criminibus opprimi. Quin & Arsenius aliquando dictus
Athanasius non nisi confictis criminibus accusatus & oppressus. ab Athanasio interfectus,quem iam cognouimus in vita esse, & cum Athanasio amicitiam
fouere,is ipse affirmat,ea quæ acta sunt Mareotæ,in absentia alterius partis acta fuisse: neque
enim ibi adfuisse Macarium presbyterum, qui reatum sustinebat, neque Episcopum eius
Athanasium,& hoc non solum ex verbis eius,sed ex monumentis actorum per Martyrium
& Hesychium allatis cognouimus:ea enim perlegentes, inuenimus accusatorem Ischyram

ibi præsto fuisse: Macarium autem & Athanasium nequaquam adfuisse, neq; Athanasij presbyteros quanquam hoc ipsum magnopere solicitantes, admissos esse. Oportebat autem dilectissimi, siquidem sinceriter illud iudicium agebatur, non solum accusatorem, sed & reum præsentem sisti. Et vt Tyri Macarius aderat reus, & Ischyras accusator, vbi nihil criminum docere potuit: Ita quoque in Mareoten non solum oportuit accusatorem, sed & reum quoq; vnà proficisci, vt vel præsens conuinceretur, vel si victus non esset, appareret cum calumnijs petitum fuisse: iam cum hoc factum non sit, sed solum ibi accusator steterit, cum iis quos vt suspectos Athanasius reiiciebat, actorum illorum monumenta suspicione carere non possunt. Addebat præterea in sua querela, eos qui Mareoten profecti sunt, se inuito eò profectos esse: misere enim eò (vt ipse dicebat) Theognium, Marium, Theodorum, Vrsacium, Valentem & Macedonium, homines suspectos, neque hoc ita esse solummodo verbis suis, sed literis quoque Alexandri Thessalonicensium Episcopi demonstrabat: protulit enim epistolam illius scriptam ad Dionysium, qui in ea Synodo Comes erat, quibus Episcopus ille liquido declarat, Athanasium calumniis, & ipsius quoque accusatoris Ischyræ coniurationibus opprimi, veram manum & authentiquam protulit, in qua ille testatur, Deum omnipotentem inuocãs, neque calicis confractionem, neque mensæ subuersionem vllam fuisse, sed se subornatũ esse à certis hominibus, vt hoc crimen confingeret: deinde dum huc excurrissent Mareotæ presbyteri, affirmarunt, neque Ischyram esse Catholicæ Ecclesiæ presbyterum, neque tale quid commisisse Macarium, quale illi imputabat. Quinimo presbyteri & diaconi quum huc venissent, non tenuiter sed prolixe testimonia dixere pro Athanasio, affirmantes nihil eorum quæ illi obiicerentur, verum esse, cúmque coniurationibus premi, quin & Episcopi ex Ægypto & Africa in suis scriptis affirmarunt, constitutionem Athanasij in suscipiendo episcopatu, legitimam & Ecclesiasticam fuisse, neque cędem commissam, neque quemquam per illum sublatum esse, neque poculum vllum confractum, sed omnia esse conficta. Et ex ipsis iudiciis in Mareota per absentiam alterius partis habitis, ostendebat Athanasius, vnum catechumenum in examinatione sui dixisse, se intus cum Ischyra fuisse, quo tempore Macarius presbyter Athanasij cò, vt aiunt, se in eum locum immisisset, alios item examinatos pro testimonio dixisse, Ischyram in cellula parua latuisse, alios post ostium ægrotum eodem tempore decubuisse, quo Macarius superueniebat. Ex istis rationibus Athanasij facile colligebamus, fieri non potuisse, vt qui morbo post ostium decumbebat, in sacris constiterit & oblationem confecerit, nec oblationem proponi potuisse, cum intus catechumeni versarentur, quibus intus adhuc agentibus, tempus oblationis nondum esse potuit. Hæc vt iam exposui, pro se dicebat Athanasius & rem ita esse ex actis declarabat, idem affirmantibus cæteris qui cum eo erant, prorsus nunquam Ischyram Ecclesiæ presbyterum fuisse, aut vt presbyterum synaxim cum aliis fecisse. Neque enim quo tempore Alexander ex humanitate magni concilij, eos, qui erant ex schismate Meletij, recipiebat, hunc à Meletio tanquam suum nominatum fuisse affirmabant, quod ipsum maximum signum est, non fuisse illum ex numero Meletianorum: Nam si Meletianus fuisset, omnibus modis illum in eorum classe recensuissent. Quin & alibi falsà dixisse Ischyram ex ipsis actis comprobatum est ab Athanasio, quippe qui in crimine de combustis libris falsi conuictus sit ab iis quos in testes adduxerat. Quum igitur istiusmodi allegarentur, & tot testes pro Athanasio starent, & ipse tam iusta pro se adferret, quid quæso nos oportuit facere? annon quod Ecclesiastici canonis est? hominémque proinde non condẽnaremus, sed potius reciperemus? eúmque pro Episcopo, quemadmodum est, haberemus? Præter hæc omnia annum totum & integros sex menses apud nos hæsit, vestram præsentiam expectans, aut quotquot comparere auderent, suáque præsentia pudefecit omnes: non enim iudicio stetisset nisi sui fiduciam habuisset, neque sponte, sed literis nostris ad iudicium vocatus comparuisset, quemadmodum vos per literas citauimus, & tamen post tanta argumenta nos veluti insolitum quiddam agentes reprehenditis. Qui igitur sunt, qui contra canones agunt? nósne qui cum tantis rerum documentis virum recipimus? an qui solum ad triginta sex suffragia eorum, qui Antiochiæ fuere, externum hominem Episcopum salutarunt? eúmque militari manu Alexandriam deduxerunt, quod ne tunc quidem factum est, quum Athanasius in Galliam relegabatur, quod tum haud dubie factum fuisset, si pro vere damnato habitus fuisset, certe quum inde ab exilio rediret, etiam tum suam Ecclesiam, à qua recipiebatur, vacantem inuenit, Prorsus ignoro quánam ratione facta sunt, quę facta sunt. Primum enim (si verum dicendum est) non decebat, quum nos ad celebrandam Synodum literas mitteremus, aliquos præoccupare iudicium Synodi, deinde non decuit nouos istos modos contra Eccle-

Calicem à Macario non fuisse confractũ. Presby. & diacon. testimonio iustificatus Athanasius.

Ischyræ testimoniũ esse falsum

Ischyram nunquam fuisse presbyterum.

Falsi conuictus Ischyris de combustis libris Athanasius sex mensibus Romæ Eusebianos expectauit.

A Ecclesiam induci: vbi enim est istiusmodi Ecclesiasticus canon, aut istiusmodi traditio Apostolica? vt in pace agente Ecclesia, & Episcopis concordibus cum Episcopo Alexandriæ Athanasio immittere Georgium peregrinum & externum hominem, neque Alexandriæ baptizatum, neque plebi cognitum, neque postulatum à presbyteris, eumque Antiochiæ creare Episcopum, atque inde deducere Alexandriam, non cum presbyteris aut diaconis ciuitatis, non cum Episcopis Ægypti, sed cum militibus? Hæc enim dixere & conquesti sunt, qui huc venerunt: Si enim post Synodum in culpa fuisset deprehensus Athanasius, non tamen oportuit creationem noui Episcopi ita illegaliter & præter canonem Ecclesiasticum, fieri, sed in ipsa Ecclesia, & ex ipso sacerdotali ordine, & ex ipso clero eius prouinciæ Episcopos constitui, & nequaquam ex illis qui nunc Apostolorum canones violant. Age si in quenquam vestrum id commissum esset, nonne vociferaturi essetis? nonne vindictam, quasi violatis canonibus, postulaturi fuissetis? Dilecti credite, tanquam Deo præsente, cum veritate loquimur, quod loquimur. Non est istud pie factum, non ex iure, non Ecclesiasticè. Quinimo quæ feruntur acta in introitu Georgij, ostendunt qualis fuerit ordo in eius ordinatione: temporibus enim ita pacatis, prout renunciant qui inde veniunt, & quemadmo-
B dum Episcopi scribunt, ipsa Ecclesia incendium passa est, virgines denudatæ, monachi conculcati, presbyteri, & multi ex populo indigne habiti, & violati, Episcopi in carcerem detrusi, multi item spoliati. Sacra mysteria de quibus incusabant Macarium presbyterum, ab ethnicis direpta, & in terram abiecta sunt, vt vi cogerent nonnullos, ad constitutionem Georgij approbandam. Hæc & istiusmodi ostendunt, quinam sint canonum præuaricatores. Nam & si legitima fuisset eius cõstitutio, non tamẽ cum præuaricatione legum coegisset eos sibi obtemperare, qui ei legitime obaudiebant, & tamen cum talia scelera designata sint, scribitis magnificam pacem Alexandriæ & per Ægyptum fuisse, quasi res officiúmque pacis in contrariam iam significationem abierit. Illud quoque necessarium existimaui quod vobis indicaretur, Athanasium affirmasse, Macarium sub custodia militum habitum esse, & solum accusatorem vnà cum illis qui Mareoten proficiscebantur, abiisse, & presbyteris rogantibus, vt in quæstione adesse liceret, pernegatum, & quæstionem habitam fuisse de calice & mensa in præsentia præfecti & eius cohortis, assistentibus tum Ethnicis, tum Iudæis. Id principio nobis incredibile videbatur, nisi ex ipsis actorum monumentis demonstratum fuisset, certe nobis magnæ ad-
C mirationi fuit, vt etiamnum vobis esse puto. Atqui ne presbyteris quidem adesse permittitur in mysteriis, quum tamen ipsi quoque sacrorum administri sint. Iam quis non execretur sub externo iudice præsentibus cathecumenis, & quod peius est, Ethnicis & Iudæis Christianissimum blasphemantibus, quæstionem de sanguine & corpore Christi haberi? Nam si omnino delictum aliquod perpetratum fuisset, oportebat de eo in Ecclesia inquiri sub legitimis clericis. De Marcello autem postquam de illo quoque, vt impio, in Christum perscripsistis, vobis studui significare, eum cùm huc venisset, affirmasse falsa esse quæ de se in literis vestris scripta essent, sed tamen cum à vobis postularetur, vt de fide diceret, tanta cum fiducia per se respõdit, vt nemo non perciperet, eum nihil à veritate profiteri alienum, sed eadem cum pietate qua Ecclesia de Domino ac Saluatore nostro sentire, neque iam tantummodo, sed etiam olim huius sententiæ se fuisse confirmabat, vti & nostri presbyteri, qui tunc in Niceno concilio aderant, de ipsius recta fide contestabantur: Nam & eum tunc quoque in sententiis dicendis dimicasse cum Ariana hæresi, testes fuere, cuius quoque vos admonitos velim, ne qui talem hæresim approbet, sed abominetur vt alienam à sana doctrina. De viro igitur quem reiectæ
D opinionis & synceræ religionis esse, testimoniis approbatum est, quid quæso nos facere oportuit? anne vt eum pro Episcopo haberemus, quemadmodum habemus? an potius à communione repelleremus? Hæc quidem ego non tanquam eorum causam agens scribo, sed vt & vobis fidem facerem, viros istos iuste & canonicè à nobis receptos esse, & vos minime habere causam litigandi: par autem est vt studium adhibeatis, & omnibus modis elaboretis, vt quæ contra canonem acta sunt, emendationem accipiant, & Ecclesiæ pacem habeant, vt Christi pax nobis data permaneat, & non scindatur Ecclesia, ne vos eam culpam veluti schismatis authores sustineatis. Dico enim, & plane protestor, ea quæ à vobis acta sunt, non esse pacis sed schismatis. Non enim solùm Athanasius & Macellus, Episcopi, cum querimoniis de illatis iniuriis, sed & plurimi alij Episcopi ex Thracia, Cœlosyria, Phœnicia, Palestina huc conuenere, presbyteri item non pauci partim ex Alexandria, partim aliunde huc ad concilium occurrerunt, & coram omnibus Episcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta sua conquesti sunt, vim & iniuriam Ecclesiis illatas esse, suásque Ecclesias eadem, quę Alexandrina, passas esse, &

Georgius contra canones episcopũ creatus.

Georgius quomodo Alexandriam ingressus.

Ecclesia incensa. Et catholici indigna multa passi Sacra mysteria ab ethnicis direpta & in terram proiecta.

Eusebianos arguit quod Macarium de poculo cõfracto corã ethnicis & Iudais accusauerint.

Marcelli in confitenda orthodoxa fide constãtia in concilio Romano.

Ratio est cur hãc scripserit epistolam.

Hæreticorũ acta non sunt pacis sed schismatis.

In aliis Ecclesiis similia designata. Ex Ægypto autem & Alexandria quum denuo superue- A
nissent presbyteri, literas secum attulere, quibus plurimorum Episcoporum & presbyterorũ
querimonia continebatur, se, quum huc ad concilium pergerent, detentos fuisse, atque etiam-
num detineri. Et quemadmodum post Athanasij exilium contigit, episcopos homines confes-
sores flagris conscindi, alios in carceribus haberi, præsulésque longissimi in suo Episcopatu
temporis publicis ministeriis mancipari, & fere omnes clericos & populos Ecclesiæ Catho-
licæ insidiis appeti, & persecutionem pati: quosdam item Episcopos & fratres finibus suis eie-
ctos esse, nulla alia de causa, nisi vt inuiti congerentur communicare cum Georgio & Arianis:
& Ancyræ quæ in Galatia est, non pauca aut parua designata esse, sed prorsus eadem cum fa-
ctis Alexandrinis. Audiuimus etiam ista ab aliis, & Marcellus quoque Episcopus rem ita esse
suo testimonio confirmabat. Hæc & huiusmodi crimina contra quosdam ex vestris (vt nomi-
na eorum omittam) hi qui huc venerunt, detulere, quæ ego asscribere, subterfugi, & for-
tasse ea ex aliis, quænam sint, resciueritis. Et hæc potissima mihi scribendi causa fuit vt huc
veniretis, quo vobis præsentibus, omnia corrigi & sanari possent, ac propterea alacrius à vo-
bis & sine recusatione occurrendum fuit, ne qui hactenus infamia istorum scelerum laborãt, B
contumacia non comparendi in iudicio, libellos contra se datos, videantur refellere non po-
tuisse. Quum igitur talia rumoribus famáque circunferantur, tantásque iniurias Ecclesiæ pa-
tiantur, & istiusmodi insidiis vexentur, vti affirmauere, qui hæc renunciabant, quinam quæ-
so sunt, qui flammam discordiæ accendunt? nósne qui ista dolemus, & patientibus fratribus
compatimur? an illi qui hæc scelera designant? Miror autem quum tantæ ac tales turbationes
sint in singulis Ecclesiis, vt non alia de causa iter susceperint qui ad concilium venere, vos in-
terim scribere concordiam in Ecclesiis fuisse, quum istiusmodi facta, non ad ædificationem
Ecclesiæ, sed ad subuersionem fieri solẽt, & qui istiusmodi rebus oblectantur, non sunt pacis
filij, sed perturbationis. Deus aurẽ noster, non est perturbationis, sed pacis Deus. Quapropter
quemadmodum conscius est Deus Pater Domini nostri Iesu Christi, hæc putaui necessaria
esse, quæ vobis scriberentur, tum vt parcerem vestræ existimationi, tum quia optarem Eccle-
sias non in perturbatione esse, sed secundum canones Apostolorum regi, & vt nunc tandem
pudefaceretis illos, qui ob mutuum inter ipsos odium ita Ecclesias vexant. Audio paucos esse
istorum malorum authores, quapropter operam date, vt habentes viscera misericordiæ, cor- C
rigatis ea, quæ (vt dixi) contra canonem facta sunt, vt si quid vitij anteuertit, id vestro studio
emendetur, & ne mihi scribatis, quòd Marcelli & Athanasij communionem potius, quàm
vestram præoptauerim: nam hæc non pacis sed contentionis & odij fraterni argumenta sunt.
Atque ideo superiora scripsi, quo certiores facti, eos non iniuste receptos esse, desisteretis ab
huiusmodi iurgio, qui si à vobis hic cum cæteris congregatis in iudicio conuicti fuissent, ne-
que probas rationes pro sui defensione habuissent, recte nobiscum in scriptis vestris expostu-
lassetis. Postquam autem, vt dixi, canonice & non iniuste cum iis fouemus communionem,
obsecro vos per Iesum Christum, ne sinatis discindi membra Christi, neque prꝙoccupationi-
bus fidem habete, sed Domini pacem anteponatis: non enim ius aut fas est, ob paucorum
degeneres animos, eos abiici, qui condemnati non sunt, aut Spiritum Domini contristari.
Quòd si creditis posse quædam illis obiecta ostendi, & coram in facie redargui, veniant qui
volunt: nã & se paratos esse & probaturos dicunt, quæ denunciauerunt. Certiores igitur nos
dilectissimi de ea re facite, quo & illis scribamus, & cæteris item Episcopis qui huc debent
conuenire, vt coram omnibus qui culpæ obnoxij sunt, condemnentur, & ne vlterius pertur-
batio in Ecclesia fiat: sufficiunt enim quę facta sunt, sufficit quoque in præsentia Episcoporum D
Episcopos in exilium actos esse: de qua re non est prolixior sermo habendus, ne grauari vi-
deantur, qui tum adfuere. Nam si verum est dicendum, minime decuit eousque procedere,
aut eousque euadere istas animorum degeneres pusilanimitates. Esto vt sint Athanasius &
Marcellus (vt scribitis) translati à suis sedibus, sed quid de aliis dicas, qui ex diuersis locis tum
Episcopi, tum presbyteri, quemadmodum dixi, huc venere? Nam & isti se denuo abreptos &
istiusmodi passos esse dixerunt. O dilecti, non iam vlterius Ecclesiæ iudicia secundum Euan-
gelium, sed vel ad exilium vel ad mortem instituuntur. Nam si, vt dicitis, omnino in culpa
fuerunt, oportuit secundum canonem, & non isto modo iudicium fieri, oportuit scribere om-
nibus nobis, vt ita ab omnibus quod iustum esset, decerneretur. Episcopi enim erant, & non
vulgares Ecclesiæ, qui ista patiebantur, sed quam ipsi Apostoli suamet opera ad fidem instru-
xerant. Cur igitur & in primis de Alexandrina ciuitate nihil nobis scribere voluistis? an igna-
ri estis hanc consuetudinem esse, vt primum nobis scribatur, vt hinc, quod iustum est, definiri
posset?

Episcopi flagris conscissi, publicisque ministeriis mancipati, &c.

Perturbationis filij qui.

Exhortatio ad Eusebianos.

Athanasij & Marcellus iniuste in exilium acti.

A posset? Quapropter si isthic huiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad no-
stram Ecclesiam referri oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minime fecerunt, post-
quam iam egerint, quod libuit, suffragatores suæ damnationis, cui non interfuimus, esse vo-
lunt. Non ita se habent Pauli ordinationes, non ita Patres docuerunt, sed fastus iste & nouũ
studium est. Obsecro vos cum alacritate audite, pro publico bono ista scribo: Quæ enim ac-
cepimus à beato Petro Apostolo, ea vobis significo, non scripturus alioqui, quæ nota apud
vos esse arbitror, nisi facta ipsa nos conturbassent. Episcopi abripiuntur, & suis è sedibus pro-
pelluntur: alij verò aliunde in eorum loca reponuntur, alij verò insidiis appetuntur, vt subditi
& de abreptis doleant, & à summissis vim patiantur, vt quos optant, frustra requirant: quos
nolunt, inuiti recipiant. Obsecro ne ista vlterius fiant, vel potius contra illos scribite, qui talia
moliuntur, ne deinceps has iniurias Ecclesiæ patiantur, aut Episcopus aut presbyter istiusmo-
di contumelias sentiat, aut præter animi sententiam ea quæ nolint, vt nobis indicarunt, cogã-
tur facere, ne apud ethnicos ridiculi efficiamur, aut, quod præ omnibus grauissimum est, Deũ
exacerbemus. Vnusquisque enim nostrum eorum quæ hic turbauit, rationem reddet in die
B iudicij, optóque vt omnes secundum Deum sentiant, quo Ecclesiæ suis Episcopis receptis,
perpetuo gaudeant in Christo Iesu Domino nostro, per quem gloria Patri in secula seculorũ,
Amen. Valere vos in Christo opto desideratissimi fratres.

Iulij Pontificis Romani Epistolę finis.

HÆc cum Romę Synodus per Iulium Romanum Episcopum scripsisset, improba iterum
audacia Eusebiani in Ecclesiis perturbandis, insidiisque tendendis vsi sunt. Quod cum
resciscitum esset ab religiosissimis Imperatoribus, Constantio & Constante, iussi sunt Episcopi *Sardicense concilium cur congregatum.*
Orientis & Occidentis, Sardim conuenire: veruẽ Eusebius interea diem suum obiit. Nos igi-
tur plurimis conuenientibus, eos qui cum Eusebio communicauerant, in iudicium prouoca-
uimus: illi verò, quibus in oculis erant sua delicta, conspectis ibi suis accusatoribus, magno- *Eusebius hæreticus quãdo mortuus.*
pere iudicium exhorruere. Quum enim omnes se rite & legitime sisterent, Eusebiani secum
Comites Musonianum, Hesychium, & Castritium adduxere, vti pro sua consuetudine, illo-
rum potestate, quicquid animo libuisset, perficerent: ibi quum sine comitibus concilium
ageretur, neque vllus miles interueniret, icti à suis conscientiis ingentem animo consterna-
tionem acceperunt. Siquidem non eo modo quo volebant, iudicia de ipsis fiebant, sed vt ra- *Eusebiani quomodo prouocati in concilio Sardicẽse.*
C tio veritatis requirebat. Diu igitur nobis eos prouocantibus, & Synodo Episcoporum eos his
verbis accersente, Venistis ad iudicium, cur igitur postquam venistis, vos subducitis? atqui
oportuit vos vel non venire, vel postquam venistis, latibula non quærere: id enim ipsum vobis
adfert summam condemnationem. En adest Athanasius cum suis, quos absentes culpa-
uistis. Quapropter si quid vos habere putatis, conuincite eos præsentes. Quòd si id à
vobis fieri nequit, neque vllam speciem criminis obtenditis, profecto sycophantæ pro- *Athanasij quomodo innocens iudicatus.*
nunciandi estis, neque aliam sententiam Synodus in vos pronunciabit: quibus auditis de-
spondebant animos: timebant enim quæ & ipsi fecerant, & quæ finxerant, de nobis: me-
tu igitur prohibiti ne se in conspectum darent, ea ipsa fugitatione cum dedecore suas
sycophantias manifestarunt. Synodus autem sancta, damnata illorum turpi & suspecta fuga,
nostram excusationem recepit, ibi referentibus nobis per testes & firmas rationes, quæ con-
tra nos illi ipsi designarant, magna admiratio oborta, cognitúmque est vulgo non sine
causa eos concilium, ne coram in facie conuincerentur, exhorruisse, dictumque à plerisque
ideo eos fortasse ex Oriente ad concilium venisse, quod Athanasium minime venturum ar-
D bitrarentur, nunc quia illum cum suis præsto vident, causæ suæ diffisi iudicio se committere
non audent. Nos igitur, vt iniuriam passos & temere calumniis impetitos, receperunt, decre-
ueruntque firmis sanctionibus nobiscum communionem & dilectionem esse fouendam. So-
cios autem Eusebij, eósque qui improbius se in maleficiis gesserant, deposuerũt, Theodorum *Eusebiani episcopi anathematizate concilij depositi.*
Heraclienſem, Narcissum ex Neroniade, Acacium Cæsarienſem, Vrsacium & Valentem ex
Pannoniis, & Manophantum Ephesum, Georgium ex Laodicea, & scripserunt ad omnes
vbique terrarum Episcopos, & ad singulas parœcias eorum qui iniuriam passi erant, ad istum
modum.

EPISTOLA CONCILII SARDICÆ CONGREGATI.

SACRA SYNODVS PER GRATIAM DEI SARDICÆ CONGREGATA E ROMA, HISPANIIS, GALLIIS, CAMPANIA *Calabria, Apulia, Aphrica, Sardinia, Pannoniis, Daciis, Norico, Siscia, Dardania, & secunda Dacia, Macedonia, Thessalia, Achaia, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæstina, Arabia, Creta, Aegypto, Presbyteris & Diaconis, & vniuersæ Ecclesiæ Dei per Alexandrinam paræciam, dilectis in Christo fratribus, SALVTEM.*

Arianorũ scopus, quis

ETIAM antequam acciperemus literas vestræ religionis, non ignotum id nobis sed prorsus compertum fuit, antesignanos infelicium Arianorum multa & grauia, sed tamen magis in exitium suarum animarum quam in Ecclesiam molitos esse. Ea enim eorum ars & vafricies fuit, semperque huius pestiferi propositi fuere, vt omnes vbique orthodoxæ fidei homines, & catholicæ Ecclesię doctrinam à patribus traditam seruantes exagitarent, & persequerentur. Quorũ nonnullos falsis criminibus circumuenerunt, alios extra fines suos relegarunt, alios in ipsis suppliciis absumpserunt, certe fratris nostri & coepiscopi Athanasij innocentiam, vi & tyrannide circumuenire & opprimere conati sunt, nulla in eius iudicio neque sedulitate, neque fide, neque iustitia adhibita. Iam ergo diffisi suis fabulis, & vanis rumoribus, ac coram intuentes quàm non possent de iis rebus iusta documenta adferre, quum essent in vrbe Sardica, non ausi sunt in concilio sanctorum Episcoporũ

Athanasiꝰ ab 80. Episcopis defensus. Eusebiani ab Athanasio victi.

apparere. Qua ex re æquitas iudicij fratris & coepiscopi nostri Iulij liquidissime apparuit, qui non temerario consilio, sed cum matura deliberatione sententiam tulit, adeo vt nihil relinquatur dubij de communione fratris nostri Athanasij, adducentis octoginta Episcopos veros testes pro se in iudicium, atque eo potiore iure nitentis, quòd per dilectos fratres nostros presbyteros suos & per literas, Eusebianos non iure sed vi grassantes sapienter eluserit. Quapropter omnes vndique Episcopi viri communionem ob eius innocentiam confirmarunt. Illud quoque vestra charitas conspiciat, post Athanasij ad sacram Synodum Sardicæ congregatam aduentum, Orientales literis, mandatisque citatos fuisse, vt se iudicio sisterent: verum illos sua conscientia prædamnatos, inhonestis caussificationibus tergiuersari incepisse, poscentes interim, vt innocentem quasi nocentem à nostra communione summoueremus, nihil spectantes quàm indecentia, vel potius impossibilia postularent. Atque adeò commentaria actáque Marcotæ non nisi à sceleratis & perditissimis quibusdam nouitiis, quibus ne vulgarem quidé gradum clericatus committas, per absentiam alterius partis confecta esse. Neque enim frater noster Athanasius Episcopus, & Macarius presbyter quem accusabant, præsentes adesse voluerunt, quamquam alioqui illorum inquisitio seu potius insidiatio, nullo non probo scaturiebat quum nunc ethnici, nunc catechumeni interrogarentur, non vt, quæ scirent, dicerent, sed quę ab illis didicerant, mentirentur. Nulla enim nostri ratio habita est, qui presbyteri sumus Athanasij, & curam eius absentiæ susceperamus, cupientes interesse quæstioni, & veritatem ostẽdere, & falsa redarguere, tantum autem abest vt nos præsentes esse voluerint, vt etiam contumelioſe eiecerint. Ex istis rebus quanquam sycophantiam esse clarissime constaret, tamen dum euoluimus acta, deprehendimus ipsum sceleratum Ischyram titulo Episcopi in mercedem calumniæ renumeratum, suam sycophantiam suis verbis prodere. Ipse enim Ischyras in

Ischyras episcopatũ obtinuit quod Athanasium & Macarium calũniasset. Athanasiꝰ quod Arsenium occidisset accusatus.

monumentis actorum diserte testatus est, se ea ipsa hora qua Macarius in suam cellam venerat, ægrotum iacuisse, Eusebianis contra scribentibus, eum tum stetisse & oblationes fecisse, quum Macarius superueniret. Quin & illa calumnia qua postmodum vsi sunt manifesta apparuit. Quum vociferarentur & misere & deplangerẽt, cædem Athanasium fecisse, & Arseniũ Meletianum Episcopum eius opera è medio sublatum, quam rem fictitio gemitu & falsis lachrymis vt vera videretur, deplorabant, iusseruntque eius qui viueret, quasi qui extinctus esset, cadauer exhiberi. Sed figmenta eorum non latuerunt: Notum enim erat omnibus, hominem incolumem esse, & inter viuos recenseri. Verum ne sic quidem, quum vidissent figmenta sua renudari, ipso Arsenio se viuum & minime interfectum aut mortuum exhibente, quieſcere potuerunt, sed nouas sycophantias veteribus accumulantes, omnibus machinis id egere, vt hominem calumniis inuoluerent. Quid igitur dilecti? ne hic quidem frater noster Athanasius animum despondit, sed magna cum fiducia eos etiam in hac causa ad iudicium

A cium prouocauit. Quod & nobis in voto fuit, ac proinde eos citauimus vt iudicio se sisterent, & si possent, reatum certis documentis peragerent. Sed ô magnam improbitatem, ô grauem superbiam, vel potius si verum dicendum est, ô malam & obnoxiam conscientiam, ac rem ita esse nulli non clarissime innotuit. Quocirca dilectissimi fratres commonitos vos cupimus, & diligenter adhortamur, vt præ omnibus fidem catholicæ Ecclesiæ retineatis. Multa certe & grauia & acerba perpessi estis, multas vicissim contumelias & iniurias sustinuit Catholica Ecclesia, sed qui in finem sustinuerit, saluus erit. Quapropter si denuo ausint aliquid facere cõtra nos, tribulatio illa nobis pro gaudio esto. Nam istiusmodi passiones, pars aliqua martyrij haberi debent, & istiusmodi vestræ confessiones & tormenta non carebunt sua mercede, quũ præmia à Deo recepturi sitis. Quapropter in primis decertate pro sana fide, & pro innocentia Athanasij Episcopi, & in sacris comministri nostri. Nam neque silentio suppressimus aut negleximus ea, quæ ad vestram securitatem pertinebant, sed eius rei curam præcipuam habuimus, eaque egimus quæ dilectionis ratio postulabat. Compatimur enim fratribus nostris

Mar. 13. Passiones, pars martyrij haberi debent.

B patientibus: & eorum passiones, nostras proprias arbitramur, & nostras lachrymas cum vestris commiscuimus. Neque vos soli duntaxat passi estis, sed eadem alij complures comministri nostri, quum huc venissent, deplorarunt. Quamobrem preces nostras ad religiosissimos & amantissimos Dei imperatores retulimus, vt illorum humanitas, eos qui adhuc grauantur aut affliguntur, solui iubeat, constituátque ne quis iudicium, quorum munus est, publica curare, de clericis sententiam ferat, aut vlla ratione in posterum sub prætextu Ecclesiarum, quippiam contra fratres moliatur, sed vt quisque citra persecutionem, aut vim, aut auaritiam, prout optat & cupit, vitam instituat, & cum quiete & pace, Catholicam & Apostolicam fidem sequatur. Georgium igitur illegitime ab hæreticis Episcopum constitutum, & in nostram ciuitatem ab illis deductum, ab vniuersa sacra Synodo, ab Episcopatu, tametsi reuera nunquam Episcopus fuerit, depositum esse, vestram vnanimitatem scire volumus. Valete igitur, & recipite vestrum Episcopum Athanasium, quem ob id ipsum cum pace dimisimus, vnde admonemus omnes, qui vel per metum vel per dolum circumuenti, cum Georgio communicarunt, vt nunc nostra admonitione resipiscentes, deinceps ab illius nefaria communione abstineant, & sese Ecclesiæ Catholicæ adglutinent. Cæterum quia cogno-

Georgius in concilio Sardicensi depositus.

C uimus & Alphontium, & Athanasium Capitonis filium, & Plautum, & Plutionem, compresbyteros nostros eandem fraudem ab Eusebianis perpessos esse, & quosdam eorum in exiliũ eiectos, quosdam metu mortisque interminationibus profugos esse, scire vos cupimus, etiam istos à nobis receptos esse, & vt innocentes crimine liberatos, quum non ignari sitis omnia ab Eusebianis contra orthodoxos per fraudem & libidinem acta esse: æquum ergo fuerat, ipsum Athanasium vos de istis rebus, vt suis ac propriis certiores facere, sed tamen quia sacram Synodum ea potius vobis ad certius testimonium scribere voluit, ideo nos quoque non supersedendum putauimus, sed statim significare studuimus, vt quemadmodum nos, ita vosquoque hos viros recipiatis, qui & ipsi quoque laudem merentur, quòd ob pietatem in Christum digni habiti sint, qui ab hæreticis contumeliam paterentur. Quæ autem decreta sunt à sancta Synodo in Theodorum, Narcissum, Stephanum, Achacium, Demophantem, Vrsacium, Valentẽ, & Georgium antesignanos, Arianæ hæreseos, qui & in vos & in Ecclesiã peccauerunt, ex iis quæ subiuncta sunt, cognoscetis, ideo ad vos misimus, vt vestra in Deum pia religio suffragetur sententiis à nobis latis, simul intelligat Ecclesiam Catholicam nequaquam dissimulanter cum iis agere, qui ipsam offendunt.

Episcopi profugi in concilio Sardicensi recepti.

D

HÆC EPISTOLA AD ÆGYPTIOS ET APHRICANOS EPISCOPOS PER OMNIA SINE VLLA mutatione descripta est.

A

SANCTA SYNODVS PER DEI GRATIAM SARDICÆ CONGREGATA, OMNIBVS CATHOLICÆ *Ecclesiæ Episcopis & comministris dilectissimis fratribus nostris in Domino,* SALVTEM.

SÆpe multúmque in seruos Dei rectæ fidei cultores,audaciam suam exercuerunt Ariamanitæ, dum spuriam doctrinam subiiciunt, & toti in hoc sunt vt orthodoxos eiiciant:tanta autem vi iam contra fidem insurrexerunt,vt id ne pietatem quidem religiosorum Imperatorum latuerit. Quapropter cooperante Dei gratia,religiosissimi principes nos ex diuersis proB uinciis& ciuitatibus in vnum conuocauerũt,cupientes,vt sancta Synodus in Sardorum ciuitatem conueniret, quo omnis controuersia præcideretur,& eiecto quicquid prauæ fidei esset, sola in Christum pietas ab omnibus retineretur.Venerunt quoque ex Oriente Episcopi ad id instigati à religiosissimis Imperatoribus,& potissimum ob ea quæ subinde iactauerant de dilectis fratribus nostris & comministris, Athanasio Episcopo Alexandriæ,& Marcello Angiro Galatiæ Episcopo,forsitan & ad vos quoque eorũ calumnię penetrarunt, & vestras aures concutere admoliti sunt,vt ipsorum de innocentibus calumniam veram putaretis,& sub hoc prætextu flagitiosam hæreseos opinionem dissimularent.Atqui non in longum id iis facere licuit:Est enim qui Ecclesiis præsidet Deus , qui pro illis & pro nobis omnibus mortem subiit, & in adscendendo omnibus nobis adscensum in cælos donauit.Quum igitur iam pridem literas suas accusatrices de Athanasio & Marcello Asclepa comministris nostris Eusebiani ad Iulium Romanæ Ecclesiæ Episcopum misissent, contigit vt etiam alij ex aliis locis Episcopi,ad eundem Iulium literas suas mitterent , quibus & Athanasij innocentiam & Eusebianorum sycophantiam contestabantur,atque id ita esseC ex eo præcipue apparuit,quòd accerciti à dilecto nostro comministro Iulio,iudicio non steterunt:stetissent enim,si sui auctorumque suorum in comministros nostros fiduciam habuissent.Fraudem tamen suam per ea quæ in sacratissima Synodo gessere, longe manifestius declararunt.Nam cum ad Sardorum ciuitatem accessissent,conspectis ibi Athanasio, Marcello Asclepa,aliisque nonnullis, veriti sunt in iudicium prodire , & quum non semel aut bis,sed iterũ atque iterum citati essent,citationibus non obtẽperauerunt,tametsi omnes Episcopi simul cõgregati essent,& in primis grauissima ætate Hosius,homo & ob æui longitudinẽ,& cõfessionem suã,& ob tantos suos labores omni reuerentia dignus.Expectauimus igitur eos, & cohortati sumus vt in iudicium prodirent,& ea quæ rumoribus & literis de comministris nostris absentibus iactitauerant,præsentes iustis rationibus comprobarent. Verum illi quantumcunque citati prodire noluerunt:qua tergiuersatione(vt diximus)suam sycophãtiam manifestissimam reddiderunt,& propemodum ea ipsa recusatione accipiendi iudicij , insidias suas conspirationésque quasi clamoribus confessi sunt.Qui enim dictis suis confidunt , ij non verentur ea in præsentia defendere:postquam autem iudicio non steterunt,arbitramur nemi nem ignorare, etiamsi denuo malitiose agere velint,nihil eos habere aduersus comministros D nostros,quod probent,quum eos absentes criminentur,& præsentes refugiant.Fugerunt autem non eò solum quòd sycophantiam suam agnoscerent,sed quòd præsto viderent , qui ipsos de variis criminibus incesserent,qui vincula & ferrum promebant , quæ secum ab exilio extulerant.Cognati autem eorum,qui illic adhuc vincti asseruantur , ibi quoque præsentes eorum oculis apparebant,vnáque cum iis amici eorum quos ipsi trucidauerant.Et quod maximum est,aderant Episcopi,quorum aliqui ferrum & catenas sibi ab ipsis inditas circunferebant,aliqui mortes eorum calumniis illatas detestabantur.Eò enim furoris processerant,vt etiam Episcopos interficere conarentur, & interfecissent , nisi eorum manibus erepti fuissent: certe comminister noster beatus Theodulus per calumniam eorum iussus interfici, fuga salutem sibi quæsiuit :alij ictus gladiorum ostentabant: alij famem toleratam conquerebantur : neque harum rerum vulgares homines , sed integræ Ecclesiæ testes erant, quarum nomine legati qui huc venerant,de militum gladiis, turbarum fustigationibus, iudicum

Ecclesiis præsidet Deus.

Athanasii & Marcelli presentia timuerunt Eusebiani Hosius.

Eusebiani calumniæ damnati per absentiam.

Eusebiani è concilio Sardicensi fugerunt, cur.

Hæreticorũ gesta nefanda.

Theodulus ab Arianis occidi iussus.

minis, adulteriis, & subornatis falsis literis certa documenta adferebant. Lectæ enim sunt literæ quas Theognius in fraudem Athanasij,Marcelli & Asclepæ adulterauerat , vt imperatores in hos viros concitaret,& hoc ita esse, ij qui Theognio per id temporis diaconi fuere,commonstrarunt,vt interim omittamus virginum denudationes, Ecclesiarum incendia, carceres eorum qui in sacris ministri erant.Quæ scelera nulla alia de causa, quàm ob infaustam abominandamque Arianorum hęresim commiserunt. Omnia enim ista mala coacti sunt experiri,qui eorum communionem recusabant:his igitur conspectis,in arctum cogebãtur eorum consilia,quum & facta perpuderet confiteri,nec dissimulandi spes esset. Venerant illi quidem in Sardorum ciuitatem,vt aduentu suo existimationem , quasi non peccassent, excitarent.Cæterum quum eos accusatores suos futuros esse conspicerent, quos vel calumniis,vel calamitatibus afflixerant, & in oculis hærerent , & sub conspectu essent rerum quæ obiicerentur documenta,noluerunt ad citationem in iudicio comparere ,quamuis magna fiducia & libertate à comministris nostris Athanasio Marcello & Asclepa incesserentur,querelas suas proponentibus, ac nulla non ratione prouocantibus,quum denunciarent separatos esse,non solum calumnias eorum refellere, sed ostẽdere quoque quę contra Ecclesiã publice deliquissent.Igitur tanto metu correpti sunt , vt se fugæ mandarint , & fugiendo calumnias suas patefecerint,& quæ peccauerant, cursu illo confessi sint,& quamquam eorum prauitas non modo ex superioribus,sed & istis quoque innotesceret,tamen ne de fuga sua nouum aliquod scelus mutuarentur,decretum fuit,vt secundum veritatis rationem illorum fictæ fabulæ examinarentur.Quum ergo in hoc proposito essemus,deprehendimus ex actis,eos meros sycophantas esse,& insidias nostris coepiscopis struxisse.Arsenius enim,quem necatum aiebant ab Athanasio,viuit etiamnum,& inter viuos spectatur. Cæteráque quæ fama vulgauerat,vana esse apparent.De poculo autem à Macario presbytero Athanasij , vti ipsi aiebant, confracto,illi qui Alexandria & Mareota, locísque contiguis huc venere,testantur nihil omnium factum esse,& episcoporum Ægyptiorum literis ad comministrum nostrum Iulium abunde confirmatum est,ne suspicionem quidem ibi eius rei fuisse.Porro monumenta actorum,quæ aduersus eos se habere aiunt,satis constat,altera parte inaudita confecta fuisse, & tamen in istis ipsis monumentis,ethnici & catechumeni pro testimonio interrogati fuere,ex quibus vnus dicebat,cum ex eo quæreretur,Ischyrã ab ipsis toties iactitatum,ægrotum per id temporis in cellula decubuisse,vt ex eo appareat,nihil omnino mysteriorum actũ fuisse , eòC quòd cathecumeni intus essent , & Ischyras non adesset , sed ægrotus decumberet. Quin & ipse sceleratissimus Ischyras,qui mentitus erat Athanasium,nescio quem sacrorum librorum combussisse,& de eo crimine conuictum esse,postmodum confessus est se per id tempus ægrotasse & decubuisse,quum Macarius superueniret, vt vel inde facile eum colligas sycophantam esse,certe huius sycophantiæ gratia,ei,qui ne presbyter quidem erat titulum Episcopi indulsere. Duo enim quondam Meletij presbyteri, postea à beato Alexandro Episcopo alexandriæ recepti, iidémque nunc Athanasij presbyteri testimonia deposuere,nunquam Ischyram Meletij presbyterum fuisse,imo ne habuisse quidem Meletiũ Mareotæ vllam Ecclesiam,aut ministrum in sacris.Nihilominus tamen eum qui presbyter non erat,vt Episcopum in testem produxerunt,vt magnificentia nominis per sycophantiam auditores percellerent. Recitata quoque sunt scripta collegæ nostri in sacris Marcelli,& deprehensa est Eusebij dolosa vafricies.Quæ enim Marcellus per modum quæstionis tractauerat,ea tanquã ita esse profiteretur,calumniati sunt.Recitata quoque sunt in his quæstionibus,quæ intercederent & subD sequerentur,& inuenta est bona & recta fides istius viri.Non enim ex Maria, vt ipsi asseuerabant,verbo Dei initium attribuit,neque finem eius regno constituit , sed regnum eius initio & fine carere scriptis prodidit . Asclepas autem comminister noster in sacris,prolatis actorum monumentis Antiochiæ confectis docuit,quum ibi simul & accusatores & ipse Eusebius Cęsarienſis adessent,iudiciis Episcoporum qui huic causæ præsidebant,se innocentem pronunciatum esse. Non igitur sine causa est,dilectissimi,quòd sæpius citati non obtemperauerint, sed fugere maluerint,& conscientia ad fugam propulsi,crimen suæ sycophantię confirmauerint,& causam dederint,vt quæ eorũ accusatores præsentes obiicerẽt & demonstrarẽt,pro veris haberẽtur.Imo præter hęc omnia,depositos olim & eiectos ob Arianã hæresim nonsolũ receperint,sed ad maiores gradꝰ euexerint,ex diaconis presbyteros,ex presbyteris Episcopos faciẽtes,non in aliũ vsum quàm vt impietatẽ dissẽminarẽt,latiusq; diffunderẽt & piã fidem corrũperent.Quo in negocio post Eusebiũ facile principes sũt, Theodorus ab Heraclia, Narcissus à Neroniade Ciliciæ,Stephanꝰ ab Antiochia,Georgius à Laodicea, Acacius à Cæsarea Pa-

Theognius Arianus de Athanasio falsas scripsit literas.

Eusebiani Sardim venerant ad concilium cur.

Eusebiani stare iudicio noluerũt cur.

Fuga sua se calumniatores confessi sunt Eusebiani.

Poculum à Macario nõ confractũ.

Ischyras calumniator.

Conclusio.

Episcopos creabant Eusebiani cur.

Eusebianorum prima rij.

læstines, Menophantes ex Epheſo, quæ eſt Aſiæ, Vrſacius à Syngidono Miſiæ, Valens à Murſis Pannonicis. Nam & iſti eos qui ſecum ab Oriente deſcendebant, non permiſerunt ad ſacro- A
ſanctam Synodum intróire, aut vllo modo ad Eccleſiam Dei appellere, & in itinere Sardicē-
ſi certis in locis conciliabula in morem Synodi per ſe habuerunt, & fœdera cum interminа-
Conciliabula fecerunt Euſebiani cum irent Sardim. tionibus conflauerunt. Quapropter quum Sardicam peruenisſent, minime omnium iudicio
ſteterunt, aut in eundem locum cum ſacra Synodo conuenire voluerunt, ſed mox vbi eò per-
ueniſſent, & pro perfunctiora ſpecie purgationis aduentum ſuum oſtentaſſent, raptim inde
auſugerunt. Rem ita actam eſſe per cōminiſtros noſtros Macarium, Palæſtinum, & Aſterium
Arabem, qui vnà cum iis in itinere fuerunt, & ab eorum infidelitate receſſerunt, reciſſere li-
cuit; qui quum ad ſacram Synodum veniſſent, ſimul & de vi quam paſſi eſſent, conqueſti
ſunt, & quanta prauitate in rebus agendis vſi eſſent Euſebiani, indicarunt: id quoque ab illis
additum, eſſe illic multos rectæ fidei cultores, quos iſti prohibuerunt, ne huc venirent, pericu-
Euſebianorum minæ. Impia facinora. la minaſque, ſi quis ab ipſis recederet, denunciantes: Ac propterea curaſſe, vt omnes in itine-
re, eodem domicilio vterentur, ne vel tantillum quiſpiam ab illis ſeorſum agere poſſet. Sed
quia eorum ſycophantiæ, vincula, cædes, verbera, falſæ epiſtolæ, contumeliæ, virginum denu- B
dationes, exterminationes, euaſtationes, incendia Eccleſiarum, tranſultúſque à minoribus ci-
uitatibus, ad maiores parœcias, & quod grauiſſimum eſt, denuo per eoſdem excitata contra
rectam fidem infœliciſſima Arianorum hæreſis reticenda non ſit: ideo nos dilectos fratres
Athanaſii Marcelli & Aſclepas innocentes indicati. & comminiſtros noſtros Athanaſium, Marcellum, Aſclepam, & cum cæteris comminiſtros
noſtros innocentes & puros pronunciamus, literis ad ſingulas parœcias miſſis, vt populi cu-
iuſque Eccleſiæ cognoſcant ſui Epiſcopi ſynceritatem, eumque pro Epiſcopo, & habeant, &
expectent: iſtos autem more luporum in horum Eccleſias inuadentes, Georgium inquam in
Alexandriam, Baſilium in Ancyram, Quintianum in Gazam, eos neque Epiſcopos appellēt,
Epiſcopi Ariani depoſiti, & excommunicati. neque vllam cum eis communionem habeant, aut eorum literas recipiant, aut viciſſim mit-
tant. Theodorum autem, Narciſſum, Achacium, Stephanum, Vrſacium, Valentem, Meno-
phantem, & Georgium, per metum huc ab oriente non audentem venire, ſed tamen à beato
Alexandro depoſitum, tum quia iſte & cæteri illi ſectatores ſunt Arianicæ rabiei, tum ob rea-
tum criminum omnes ſacroſancta Synodus communi calculo exauctoratos omnino ab of-
ficio Epiſcopatus ſummouet. Decreuimuſq; eos non modo Epiſcopos non eſſe, ſed ne di- C
gnos quidem fidelium communione. Imo quia ſeparant filium à patre, & Verbum à ſuo
Patre abalienant, æquum eſſe eos ab Eccleſia Catholica ſeparari, & alienos indignoſque habe
ri Chriſtiano nomine. Sint vobis igitur anathema, eò quòd verbum veritatis adulterauerūt,
præceptum ſiquidem Apoſtolicum eſt, Si quis Euangelizauerit vobis præter id quod acce-
piſtis, anathema eſto, cum his ne quis communionem habeat, præcipite. Nihil commune lu-
ci cum tenebris: hoc procul à vobis arcete. Quum nulla ſit concordia Chriſto cum Belial,
cauete interim dilecti, ne vel ſcribatis ad eos vel eorum ſcripta recipiatis. Quin & vos quoq;
ſtudete fratres & comminiſtri noſtri in ſacris obeundis, vt ſpiritu præſentes in noſtra Synodo
idem ſuffragium conferatis per veſtras ſubſcriptiones, quo ab omnibus vbique ſacrorum mi-
niſtris concordia ſeruetur. Diuina prouidentia ſanctos & lætos vos conſeruet dilecti fratres.
Symbolum Sardicenſis concilii refert Hilarius libro de Synodis. Oſius Epiſcopus ſubſcripſit, quod & cęteri fecere. Hæc ita ſcriptis mandata, ſacrum Sardicē-
ſe concilium ad eos qui intereſſe non poterant, miſit, qui ipſi quoque ſuis ſuffragiis decreta
Synodi approbarunt. Eorum autem, qui in Synodo ſubſcripſerunt, cæterorumque aliorum
iſta ſunt nomina: Oſius ab Hiſpania, Iulius Romę per Archidamum & Philoxenum presby- D
teros ſuos, Protogenes Sardicæ, Gaudentius Macedonius, Seuerus Prætextatus, Vrſacius, Lu-
cillus, Eugenius, Vitalius, Calepodius, Florentius, Baſſus, Vincentius, Stercorius, Palladius,
Nomina ſubſcribentium Sardicenſi cōcilio Domitianus, Chalba, Gerontius, Protaſius, Eulogus, Porphyrius, Dioſcorus, Zoſimus, Ianua-
rius, Zoſimus, Eutichius, Socrates, Diodorus, Martyrius, Eutherius, Eucarpus, Athenodorus,
Irenæus, Iulianus, Alypius, Ionas, Ætius, Reſtitutus, Marcellinus, Aprianus, Vitalius,
Valens, Hermogenes, Caſtus, Domitianus, Fortunatus, Marcus Annianus, Heliodotus, Mu-
78. *Epiſcopi.* ſęus, Aſterius, Parogorius, Plutarchus, Hymenæus, Athanaſius, Lucius, Amantius, Arius, Aſcle-
pius, Dionyſius, Maximus, Tryphon, Alexander, Antigonus, Ælianus, Petrus, Symphorus,
Muſonius, Eupichus, Philologius, Spudæus, Patricius, Soſimus, Adolius, Sapritius.

Gallia 34. Epiſcopi. Gallię, Maximianus, Veriſſimus, Victor, Valētin⁹, Deſiderius, Eulogius, Sarbatius, Dyſco-
lius, Superior, Mercurius, Declopetius, Euſebius, Seuerinus, Satyrus, Martinus, Paulus, Oppa-
tianus, Nicaſius, Victor, Sēpronius, Valerinus, Pacatus, Ieſſes, Ariſton, Simplicius, Metianus,
Amātus, Amillianus, Iuſtinianus, Victorinus, Saturnilus, Abūdantius, Donatianus, Maxim⁹.

APHRI-

A Aphricæ, Neſſus, Gratus, Megaſius, Coldæus, Rogatianus, Conſortius, Raphinus, Mā- *Aphica 36.*
ninus, Ceſilianus, Hortenſianus, Marianus, Valerius, Dinamius, Myzonius, Iuſtus, Celeſti-
nus, Cyprianus, Victor, Honoratus, marinus, Panthagatus, Felix, Candius, Liber, Capito, Mi-
nerſales, Coſmas, Victor, Hiſperio, Felix, Seuerianus, Oppantius, Heſperus, Fidentius, Salu-
ſtius, Paſchaſius.

Ægypti: Liburinus, Amantius, Felix, Iſchyramon, Romylus, Tyberius, Conſortius, He- *Epiſcopi Ægypti 92*
raclides, Fortunatus, Hermeas, Fortunianus, Dioſcurus, Baſtamon, Datyllus, Andreas, Sere-
nus, Areus, Theodorus, Euagoras, Helias, Timotheus, Orion, Andronicus, Paphnutius, Her-
mias, Arabion, Pſeuoſiris, Apollonius, Maius, Serapampon, Serenus, Philon, Philippus, Apol-
lonius, Paphnutius, Paulus, Dioſcorus, Milammon, Serenus, Aquila, Aotas, Apocration, Iſac,
Theodorus, Apollos, Ammonanus, Nilus, Heracleus, Arcteon, Aatas, Arſenius, Agathammō,
Theon, Apollonius, Helias, Pammithius, Andragatius, Nemeſion, Serapion, Ammonius, Xenō
Gerontius, Quintus, Leonidas, Sempronianus, Philon, Heraclides, Hieraces, Rufus, Paſophi⁹,
Macedonius, Apollodorus, Flamianus, Pſales Syrus, Apphus, Serapion, Eſaias, Paphnu-
B tius, Timotheus: Elurion, Gaius: Muſæus, Piſtus, Heraclammon, Hero, Helias, Anagamphus,
Apollonius, Gaius, Philotas, Paulus, Tithois, Endæmon, Iulius.

Qui autem in Canalio Italiæ, Probatius, Viator facundinus, Ioſeph, Numidius, Sperantius *Italię. 14*
Seuerus, Heraclianus, Fauſtinus, Antoninus, Heraclius, Vitalis, Felix, Criſpinus, Paulianus.

Cypri Auxibius, Photius, Geraſius, Aphrodiſius, Erinicus, Nunechius, Athanaſius, Ma- *Cypri. 12*
cedonius, Tryphillus, Spyridon, Soſicrates, Norbanus.

Palæstinæ: Maximus, Ætius, Arius, Theodoſius, Germanus, Solmanus, Paulus, Clau *Paleſtinæ*
dius, Patricius, Elpidius, Germanus, Euſebius, Zenobius, Paulus, Petrus. Qui igitur decretis Sy *15.*
nodi ſubſcripſerunt ſunt iſti, plurimíque item alii ſunt, qui ante hanc Synodum pro nobis ſcri
pſerunt, tum ex Aſia, tum ex Phrygia, tum ex Iſauria, quorum ſingulorum nomina cum ſuis *Alis. 60.*
epiſtolis circumferuntur, prope ſexaginta. In vniuerſum autem trecenti quadraginta quatuor. *Omnium ſubſcribentium numerus.*
Hæc cum præcepiſſet religioſiſſimus Imperator Conſtantius, nos ad ſe accerſiri iuſſit, & ſeor-
ſum ad fratrem ſuum beatum Conſtantem ſcripſit, ad nos quoque ſemel iterum ac tertio lite-
ras miſit.

C CONSTANTIVS VICTOR AV-
GVSTVS ATHANASIO.

DIv te iactari, vexaríque immanibus vndarū procellis, noſtræ clementiæ humanitas non permiſit: nudatum ſiquidem Paternis penatibus, boniſque ſuis ſpoliatum, & in auiis feralibuſque locis errabundum noſtra indefatigabilis pietas non deſeruit. Nam tametſi iam pridē ſuperſedi mentis meæ propoſitum ad te ſcribere, eo quod te vltro aduenturum expectarem, & poſtulaturum malorum tuorum remedium, tamen quia fortaſſe voluntatem propoſiti tui me tus impediuit, ideo literas munificentiæ noſtræ pleniſſimas ad tuam conſtantiam miſimus vt ſecuriter conſpectui noſtro quam primum tuam præſentiam offeras, vt voti particeps noſtrāque humanitatem expertus, tuis reſtituaris: hac enim de cauſa dominum meum & fratrem Conſtantem, Victorem Auguſtum, pro te adhortationibus conueni, vt tibi veniendi facultatem daret, quo vtriuſque nutu Patriæ reſtituaris, & hoc pro pignore noſtræ gratiæ habeas.

EPISTOLA SECVNDA

D ETsi ſuperioribus literis ſignificauimus, vt ſecuriter ad noſtrum comitatum accederes, eo quod maxime cupiamus, te ad tuos remittere, tamen etiam nunc has literas ad tuam ſoliditatem miſimus, quibus adhortamur, vt ſine omni diffidentia aut metu, publica vehicula inſcendas, & properes ad nos, vt quæ concupiſcis, aſſequare.

EPISTOLA TERTIA.

CVm Edeſſæ commoraremur, præſentibus tuis presbyteris, placuit, vt miſſo ad te presbytero, feſtinares ad noſtrum comitatum venire, vt vbi noſtrum vidiſſes conſpectum, ſtatim in Alexandriam tranſires: ſed quia plurimum temporis interceſſit, ex quo literis noſtris acceptis non veniſti, ideo te nunc denuo admonitum volumus, vt vel nunc ſaltem quàm celerrime ad nos te conferas, quo & tu ita patriæ tuæ reſtituaris, & nos tuis precibus frui poſſimus. Ad pleniorem autem cognitionem Achitan Diaconum ad te miſimus: ex quo diſcere licebit & mentis noſtræ voluntatem, & te aſſequi poſſe ea quæ votis optas.

Imperator igitur istas literas misit,quibus acceptis Romam ascendi,Ecclesiam & Episcopũ A
aditurus.Nam Aquileiæ tum temporis eram,quum has literas accepi.Ingens igitur gaudium
in Ecclesia,pontifexque Iulius vt gratularetur nostræ restitutioni, literas ad Ecclesiam misit:
nos autẽ quacunque transiuimus, cum pace ab omnibus Episcopis deducti sumus.Literæ au-
tem istiusmodi fuere.

IVLIVS PRESBYTERIS, DIACONIS ET POPVLO IN PAROECIA ALEXANDRIÆ.

GRatulor vobis,dilectissimi fratres,quòd fructum fidei vestræ ante oculos videatis:id enim
ita esse liquidissime apparet in fratre & coepiscopo nostro Athanasio,quem Deus & ob vi-
tæ sanctitatem & orationes vestras vobis restituit:ex qua re spectare licet quàm puras semper
preces & charitatis plenas ad Deum extuleritis.Memores quippe cælestium repromissionum
& cælestis conuersationis, quam ex doctrina prædicti fratris nostri didicistis, certo, vereque
cognitum habuistis,& pro vestra recta fide apprehendistis, nunquam illum perpetuo à vobis
diremptum iri,quem in piis pectoribusvestris tanquam præsentem retinebatis.Non mihi igi- B
tur ad vos scribenti multis verbis opus est.Quæcunque enim à me dici poterint, ea vestra fi-
des iam anticipauit,& adimpleuit,secundum Dei gratiam quicquid à nobis optari possit.Gra-
tulor igitur vobis.Rursus enim dicam,gratulor vobis, quod animas vestras intuenda fide in-
expugnabiles conseruastis,sed interim fratri meo Athanasio,non minus gratulor,quod quan-
Athanasii encomiũ. quam multa acerba pateretur,nulla tamen hora vestræ charitatis vestrique desiderij obliuio-
nem induerit.Nam tametsi corpore ad tempus videretur à vobis separari, spiritu tamen per-
petuo vobiscum agebat. Redit igitur ad vos splendidior nunc quàm cùm à vobis discederet,
quod si res preciosas aurum & argẽtum ad puritatem ignis explorat,quid quæso dignum elo-
quaris tanto viro,qui ex tantis malorum periculis purus innocensque vobis restituitur ? talis-
que non nostro duntaxat iudicio, sed ab vniuersa Synodo iudicatus est?Excipite igitur, dilecti
fratres,cum omni secundum deum gloria & lætitia Episcopum vestrum Athanasium, & cum
eo quotquot socij tantarum ærumnarum fuere : lætique sitis de fructu orationum vestrarum
qui pastorem vestrum(vt sic dicam)desiderantem & sitientem vestram pietatem, salutaribus
scriptis aluistis,potumque ei dedistis, nam peregre illi commorãti,consolationi fuistis,eum C
que persecutiones tolerantem, fidelissimis animis & mentibus vestris refocillastis:mihi certe
voluptati est, imaginanti & iam animo prospicienti vniuscuiusque in eius reditu lætitiam,&
multitudinis religiosissimæ occursus, & celebrem conuenientium festiuitatem. Quis putas,
aut qualis erit vobis ille dies,quum & frater noster reuertetur,& mala superiora finem accipi-
ent?quumque preciosus & optabilis illius reditus omnes alacritate plenissimi gaudij in vnum
coaptabit?Tale gaudium maxima ex parte etiam ad nos vsque pertingit,quibus diuinitus tãti
viri notitia concessa est:In preces igitur epistolam desinere oportet. Deus omnipotens & eius
filius dominus & saluator noster Iesus Christus perpetuam vobis gratiam præbeat, referens
Ioã.1 præmia vestræ admirabili fidei,quàm claro martyrio in Episcopum vestrum exhibuistis,vt vo-
bis vestrisque posteris, & hic & in futuro optima impartiat,quæ nec oculus vidit,neque auris
audiuit,neque in cor hominis ascendit,quæ deus præparauit diligentibus se,per dominum no
strum Iesum Christum, per quem omnipotenti Deo gloria in secula seculorum, Amen. Vale-
re vos omnes in domino exopto fratres dilecti.

Athanasius. Cæterum quum iam ad imperatorem venissem,ille nos sereno synceroque vultu intuitus, D
in patriam & Ecclesiam remisit cum istis literis,ad Episcopos & presbyteros & populos datis.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, EPISCOPIS ET PRESBYTERIS *Catholicæ Ecclesiæ*

Athanasii affectus omnibus suæ ecclesiæ & antiqua immunitas restituta à Constantio.

NOn est derelictus à dei gratia reuerendissimus Athanasius, tametsi ad breue tempus hu-
manæ probationi subiectus fuerit.Iustum enim debitumque iam ab omnia ferente & su-
stinente prouidentia calculum retulit,eo quod & voluntate Optimi,& iudicio nostro patriam
& ecclesiam quam antea diuino nutu possedit,recipiat:ad quem congruentia etiam à nostra
humanitate perferri oportet,adeo vt omnia,quæ antea contra eos qui cum eo communionẽ
celebrarunt,decreta fuere,obliuioni tradi velim,omnisque deinceps suspicio contra abolea-
tur:& immunitas quam olim habuere ipsius clerici, firma illis & rata(prout decet)conseruetur

Atur. Quin & hoc quoque eius gratiæ adiici æquum arbitrati sumus , vt apud vniuersos sacri
ordinis viros promulgetur,cunctis qui Athanasio adhæsere,datam esse se curitatem,siue Epis-
copi,siue clerici sint. Abunde enim argumentum est vnumquemque eorum probi animi esse
vel eo solo, quod Athanasio consociati fuere.Quicunque enim meliori & iudicio & factione
huius communionem elegerunt,hos omnes iussimus ad exemplar superioris prouidentiæ, &
secundum nostram voluntatem,vt gratia ab optimo Deo tributa securiter perfruantur. Deus
vos seruet.

EPISTOLA SECVNDA.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, POPVLO ALEXANDRIÆ, CATHOLICÆ *Ecclesiæ.*

CVm ante oculos habeamus vestram in omnibus disciplinam,& nequaquam inscij sumus
vos iam pridem Episcopali prouidentia destitutos,decreuimus Athanasium Episcopum,
virum apud omnes rectitudine,morúmque probitate clarum,ad vos remittere:hunc igitur,si
B lubenter & decenter receperitis,eumque vestris precibus opitulatorem adhibueritis,concor-
diam & vobis decoram & nobis gratissimam simul,& pacem perpetuam, Ecclesiæ legem,cõ
seruabitis.Absurdum enim discordiam aut seditionem inter vos agitari , & alienũ hoc ipsum
est à nostrorum temporum integritate.Volumus igitur & hoc vitium prorsus à vobis abesse,
& vos in vestris precibus perpetim illo,vt dixi,præside & opitulatore apud Deum vti,& in eo
studio solito more perseuerare,vt tali proposito,vestro omnium ore celebrato , gentiles , qui
etiamnum idolorũ erroribus inhærent,ad sacræ religionis cognitionem promptissimẽ decur-
rant:quapropter denuo vos admonemus,vt superioribus dictis acquiescentes Episcopum suf-
fragio Optimi,& nostra voluntate huc remissum libenter suscipiatis, eumque ab animis sen-
tentiisque vestris indiuulsibilem putetis:id enim vos decet, & nostræ mansuetudini congruũ
est:ad omnem siquidem conturbationis & seditionis materiem extirpandam,qua cupidi ma-
lorum libenter vtuntur,nostris apud vos iudicibus per literas iniunximus,vt quotquot sediti-
osos inuenerint,pœnis,suppliciisque legum coerceant. Omnia igitur ista præ oculis habentes,
& nostram cum optimo deo coniunctam sententiam,curamque vestram,simul & concordiẽ *Athanasii commẽdatio.*
C pœnamque in immodestos constitutam,congrua decentiaque sacræ religionis legibus seruã-
tes,prædictum Athanasium cum omni reuerentia & honore colite,vestrasque preces cum eo
& pro vestra & pro cuiusque vitæ sanctitate ad omnium parentem deum offerte.

His scriptis,iussit ea quę prius aduersus me decreta erant per calumnias Eusebij , abrogari
& tolli de tabulis ducis & præfecti Ægypti , missusque ea de causa Eusebius decurio, sustuli
ea de tabulis,scripta autem sese ad istum modum habent.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTERIO, ET EADEM FORMA AVGVSTAMNICÆ *Thebaidis & Aphricæ Præfectis.*

SIquid vnquam ad noxam contumeliamue eorum, qui Athanasio communicauerunt, de-
cretum inuenitur,id omnino deleri volumus.Nam & officium quod antea habuerunt eius
clerici,iterum eosdem habere volumus.Hoc enim decretum obseruari iubemus, vt restituto
Athanasio suæ Ecclesiæ,commun[illegible]tores illius idem habeant officium, quod antea posse-de- *Concilium Hierosolymitanũ in gratiã Athanasii cõuocatum.*
D runt,quo & ipsi se gaudeant prorsus restitutos esse.

Deductus igitur cum suis ad istum modum Athanasius,in peragranda Syria,Syros & Pa-
lestinos Episcopos conuenit, qui Synodo Hierosolymis coacta , synceriter eum cum suis ex-
ceperunt,& cum pace deduxerunt.Simul has literas ad Ecclesiam & episcopos scripserunt.

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMITANA, OMNIBVS SACRORVM INAPHRICA ET ÆGYPTO COMMINISTRIS *nostris, presbyteris item Alexandrinis,Diaconis,populoque,dilectissimis fratribus in Christo,*

SALVTEM.

PRo dignitate rerum omnium domino gratias agere non sufficimus de miraculis quę vbi-
que & potissimum erga vestram Ecclesiã operatur,quum vobis restituat pastorem vestrum
& dominum comministrum nostrum Athanasium. Quis enim sperauit vnquam ea se oculis

visurum, quæ nunc re ipsa experimini? Certe preces vestræ exauditæ sunt ab omnium rerum A
Domino, qui pro tanta Ecclesia curam gerit, vestrásque lachrymas lamentationésque intuetur, ac proinde vestras obsecrationes ratas voluit. Eratis tanquam oues abiectæ dissipatæque sine pastore, propterea ad vos cælitus respexit verus pastor, ouium suarũ mire solicitus, eúmq; vobis restituit, quem desiderabatis. Ecce enim nos omnia pro Ecclesiastica pace agentes, & cum vestra dilectione conspirantes, priores illum amplexi sumus, & communione cum eo inita, has saluationes vobis mittim⁹, & hæc nostra gratulãtia vota, vt cognoscere tis nos copula communionis illi coniunctos esse. Vestrum autem est pro pietate religiosissimorum Imperatorum orare, qui & ipsi in gratiam vestri desiderij illiusque innocentiæ, quam iam cognitam habent: eum cum omni honore restituere voluerunt. Supinis igitur manibus eum excipiẽtes, *Athasius.* preces gratulatorias, vt par est, Deo qui hæc tribuit, offerre studete, vt semper in Deo gaudeatis, & glorificetis Deum in Christo Iesu Domino nostro, per quem Patri sit gloria in secula seculorum.

Vrsacius & Valens Romam pœnitendi causa profecti.

Horum subscribentium nomina etsi antea significaui, tamen nunc iterum ea edenda arbitratus sum. Sunt autem isti, Maximus, Ætius, Arius, Theodorus, Germanus, Syluanus, Pau- B
lus, Patricius, Elpidius, Germanus, Eusebius, Zenobius, Paulus, Macrinus, Petrus, Claudius. His conspectis de se iam desperantes Vrsacius & Valens Romam profecti, peccata sua cum pœnitentia confessi sunt, gratiamque facti postularunt, literásque & ad Iulium veteris Romæ Pontificem, & ad nos quoque in hanc formam misere, quorum exempla mihi transmissa sunt à Paulino Episcopo Tyburis.

Valentis & Vrsacij cõfessio coram summo pontifice.

EPISTOLA AD IVLIVM ROMANO SERMONE TRANSLATA, DE VRSACII ET VALENTIS confessione.

QVandoquidem satis constat & nos superioribus temporibus multa grauia de Athanasio per Epistolas criminatos fuisse, & tuæ humanitatis literis admonitos, vt crimina probaremus, nunquam earum rerum documenta afferre potuisse: Ideo confitemur tuæ humanitati coram vniuersis nostris fratribus, presbyteris, omnia, quæ antehac ad vestras aures de Athanasio perlata fuere, falsa & ficta esse, & omnibus modis ab eo aliena: ac proinde recipi- C
mus eius communionem, maxime quia tua in Deum pietas veniam secundum genuinam suam probitatem nostro errore impartiri dignata est. Quin & hoc promittimus, nunquam, si aliquando orientales atque adeo ipse Eusebius velit malitiose eum in iudicium vocare, nos citra tuam sententiam eò abituros. Hæreticum porro Arium, eiusque propugnatores qui dicunt, Erat, quando non erat filius: aut eum ex non ente ad essentiam emersisse: aut qui neget Christum Deum esse Dei filium ante secula, quemadmodum in priori libello nostro Mediolani edidimus, & nunc & semper anathemate damnamus, nostráque manu denuo protestamur, nos Arianam hæresim eiúsque authores in æternum damnare. Ego Vrsacius, quum præsens meæ confessioni interessem subscripsi, quod itidem & Valens fecit.

Protestatio fidei Valẽt. & Vrsa.

Ariana hæresis ab Vrsacio & Valent. damnata.

DOMINO ET FRATRI ATHANASIO EPISCOPO, VRSACIVS ET VALENS Episcopi.

Musæus presbyter.

NActi occasionem per fratrem & compresbyterum nostrum Musæum istuc ad tuam dile- D
ctionem euntem, chare frater, eius opera admodum te ex Aquileia salutatum voluimus, optamúsque te saluum nostras epistolas perlegere, cuius rei fiduciam nobis daturus es, si tu quoque in scribendo vices obseruaris: scire enim te volumus, pacem tibi nobiscum esse, & cõmunionem Ecclesiasticam intercedere, cuius rei fidem esse volumus nostrã istis literis inscriptam salutationem: diuina prouidentia seruet te domine dilecte frater.

Athanasi⁹

Petrus Episcopus & Martyr Meletium deposuit, cur.

Scripta igitur huiusmodi fuere, taléque Episcoporum iudicium, sententiáque pro nobis data est. Vt autem sciri posset nihil per gratiam in mea causa actum esse, neque quenquam ad id per vim coactum, cum vestra bona venia altius, & ab ipso primordio repetam, quò vobis constet Episcopos recti boníque studio ad istum modum scripsisse, & Valentem & Vrsacium quamuis sero, veritatem tamen confessos esse. Petrus apud nos ante persecutionem Episcopus, & in persecutione Martyr declaratus, Meletium Episcopum Ægypti nominatum multis conuictum criminibus, & in primis quòd idolis sacrificasset, in communi Episcoporum Synodo

A nodo deposuit, Meletius autẽ non ad aliam Synodum confugit, neque eorum successoribus se studuit purgare, sed schisma fecit, adeo vt illius sectatores etiam nunc pro Christianis Meletiani vocitentur, ac iam tum in Episcopos cõuitia dicere incepit, & primum Petrum, deinde eius successorem Achillam calumniatus est, & post Achillam Alexandrum, idque magna cũ calliditate, exemplum ab Absolone mutuatus, vt pudorem depositionis suæ calumniis innocentium vlciscere tur. Interim dum hæc ageret Meletius, etiam Ariana hæresis emersit. Cæterũ ea in Synodo anathemate damnata est Arianique reiecti sunt. Meletiani autem aliquo modo recepti sunt, neque necessum est, vt eius rei causam dicam, nondum quinque menses præterierant, quum beatus, Alexander mortem obiit. Meletiani autem quos & quietos & gratos esse oportuit, quòd aliquo saltem modo recepti essent, more ecanum non obliti vomitus sui, rursus Ecclesias perturbare inceperunt. Eusebius igitur propugnator Arianæ hæreseos recognita, ad illos literas dat, magnísque promissis societatem & amicitiam clanculum init, sibique inuicem rebus agendis tempus constituunt. Quapropter primum ad nos literas hortatorias scribit de Ario recipiẽdo, sed ita, vt sine scripto minaretur: scriptis autem speciem ro- B
gatis præ se ferret. Verum vbi illi responsum esset, hæreseos inuentores veritati infestos, & damnatos ab vniuersi orbis concilio, minime recipiendos esse, Cæsarem beatæ memoriæ Constantinum inducit, vt mihi cum minis scriberet, ea nos expectare debere, quæ & nunc & antea passi sumus, nisi Arium reciperem: pars autem epistolæ sic se habet, quam detulerunt Palatini, Synclitius & Gaudentius.

Meletius cõuitiis & calumnijs Episcopos afficere cæpit.

Ariana hæresis quando emersit.

Meletij & Eusebii conspiratio

PARS EPISTOLÆ IMPERATORIS CONSTANTINI.

CVM igitur mentis meæ sententiam intelligas, omnibus qui Ecclesiam intrare postulant, aditum inoffensum præbebis, quòd si prohibueris quempiam, qui se Ecclesiæ participes volunt, aut si excluseris ab ingressu, mittam continuo cum meis mandatis qui te deponant, & in alium locum deportent.

De admittendis hæreticis.

Hic, quum ego Cæsari persuasissem, nullam esse debere Ecclesiæ Catholicæ cum hæresi C
Christi oppugnatrice communionem, tum demum tempus obuenisse arbitratus Eusebius, quod cum Meletianis constituerat, literas ad eos scribit, vt scelera ea de nobis fingerent & fama spargerent, quibus se aduersus Petrum, Achillam, & Alexandrum exacuerant: sed quum plurima captantibus nihil reperiretur, ex sentẽtia Eusebianorũ tale crimen per Isionem Endæmonem & Callinicum de ordinariis linteis ementiuntur, quasi ego canonem istiusmodi tributi Ægyptiis inducerem, & primus omnium exigerem, sed id frustra fuit, presbyteri enim nostri Apis & Macarius, qui ibi forte præsentes aderant eos, audiente Imperatore de calumnia vicerunt. Imperator autem damnato Isione, me istiusmodi literis ad se accersit, re cognita Eusebius iis author est, ne loco se moueant, ex eius consilio rem apud Cæsarem nouis criminibus tentant, accusantes Macarium de calice: mihi autem non quoduis crimen, sed quod maximum omnium est, imposuere, quasi hostis Imperatoris crumenam auri cuidam Philumeno misissem. Imperator igitur, Psammathiæ causa audita, illos quidem merito vt calumniosos reiecit: nos autem in patriam redeuntes cum istiusmodi Epistola ad populos remisit.

Athanasius.

Eusebij cõsilio Macarius accusatus.

D CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS POPVLO CATHOLICÆ PER ALEXANDRIAM Ecclesiã.

DIlecti fratres saluto vos, inuocans Deum summum meæ voluntatis testem, & nostræ legis vnigenitum creatorẽ, qui omnium vitæ præsidet, & discordias odit. Verum quidnam potissimum dicam, an scilicet nos benevalere? verum id quidem, sed multo felicius agere liceret, si vos mutuo excussis odiis amaretis: rixosorum enim hominum procellis occurrere debemus, quòd portus dilectionis à nobis relictus sit. O rem absurdã: vah quantæ quotidie calamitates per inuidiam omnia miscẽtem exístunt, vnde fit vt populus Dei infamia laboret? Quò igitur iustitiæ fides recessit, quum tantarum tenebrarum caligine inuoluamur, neque id tam ex errore, qui multiplex est, quàm malignorum hominum vitiis, dum & propugnatores verecundiæ sustinemus, & eos qui æquitatem & veritatem profligant, etiam quum id sensibus nostris percipiamus, negligendos putemus. Quódnam id genus nostræ peruersitatis, si inimicos

Odij turpitudo.

Fraus quo modo sibi viam parat Eusebianorum calumnias horret Athanasius.

non reprehendimus? sed latrocinio nos comites damus, vnde fit vt viam quandam sibi facilli- A
me strauerit nemine repugnante pernicioſiſſima fraus. Nulluſne tandem ſenſus eſt, ne pro do
tibus quidem communis omnium naturæ, ſi legis præcepta contemnenda duximus? Sed dixe
rit aliquis, ſaltem charitas prout ductus noſtræ eſt, reperitur. Admodum ſcilicet, qui & dei lege
& bono ingenio inſtructi, toleremus tamen, inimicos turbationum & tumultuum, facibus
quaſi incendia miſcere, idque neque oculis præditi cernimus, neque legis ſententia imbuti
ſentimus. Quantus igitur ſtupor noſtram vitam inceſſit, quum noſtrimet tam incurij ſimus etiã
deo admonente? Quid igitur, num id mediocre aut tolerabile malum eſt? num pro hoſtibus
habendi ſunt? nónne in domum & populum dei ante oculos noſtros per fæuitiem debacchan-
tur, & próbra iaciunt ſcelerati illi? Iam quanta id cum veſania faciant, ipſis vobis cogitandum
relinquo. Stulti enim illi in lingua ſua ſitam habent malitiam, plumbeaſque iras ita ſecum

Eusebianorũ fraus & calliditas in ſchiſmatibus diſſe minandis

circumferunt, vt ſeipſos mutuis vicibus feriant, & nos ſecum ad auctarium ſui ſupplicij ab-
ſtrahant, interim qui recta docet, hoſtis iudicatur: qui autem inuidiæ vitium præ ſe fert, po-
pulum manſuetum quod minime oportuit, inuadit, euaſtat, abſumit, & ſemetipſum vltro cor-
rumpit, gloriatur, extollit, veritatem ſubuertit & fidem circumuenit, donec ſuæ conſcientiæ B
cauernam, & latibulum quæritando inueniat. Ferocitas igitur agreſtis eos miſeros facit, qui
ita temere ſeipſos, quum indigni ſint, efferant: inclamantes, Hem ſcelera, illéne presbyter
eſt? aut illéne puer? mea exiſtimatio attingitur, mihi hoc ipſum debetur, ab illo ablatum eſt,

Exclamatio.

Ego igitur omnibus ſpoliatis pro viribus nocebo. Luculentum inſaniæ tumultum dicas, ſi
acies, conciliabula, aut comitia iſtorum importuniſſimorum conuentuum videas. O noſtram
in Eccleſia Dei peruerſitatem, ſpectaculumque maligni & dementis animi. Nunquámne
tandem pudefient? nunquámne ſemetipſi improbabunt? nunquámne in animo morſus ſenti-

Exhortatio

ent, vt vel nunc ſaltem contra impoſturam & rixas, dignum aliquid animo concipiant, &
ſentire videantur? Vis ſola inuidiæ eſt ſuis fucis & pigmentis innitens: Sed tamen nihil male
iſti aduerſus Epiſcopum veſtrum potuere. Mihi credite fratres, nihil aliud ſtudio habẽt, quàm
afflictis noſtris temporibus nullum ſibi locum pœnitentiæ in hac vita relinquere. Ipſi igitur
vobiſmetipſis auxilio eſtote (obteſtor veſtram charitatem) ipſi vos inuicem diligite, & omni
ope pro veſtra concordia iſtos perſequamini, qui veſtram concordiæ gratiam demoliri ſtu-
dent, Deumque præ oculis habentes in mutua charitate conſiſtite. Ego enim veſtrum Epiſ- C
copum Athanaſium libenter recepi, eúmque vt virum Dei allocutus ſum. Veſtri autem eſt
non mei iudicij, de ea re cognoſcere. Quantum autem attinet ad officium ſalutationis, collo-
quiſque cum reuerendiſſimo Athanaſio, idoneum eum neceſſariumque arbitratus ſum, qui
vobis in ſacris miniſter eſſet, ea & hominis in æquitate tuenda ſedulitas, non indigna profe-
cto, nec inepta noſtræ pacificæ religioni, vt quæ dotes ſalutaris ſententiæ ſemper foueat, & ra-
tionis adhortamenta ſequatur. Deus vos conſeruet dilecti fratres. Hæc Conſtantinus.

Athanaſij.

His ita actis, quum aliquantiſper quieuiſſent Meletiani, denuo infeſtius inſurgentes con-
ſilium tale inierunt, vt gratificarentur ſuarum operarum redemptoribus. Mareotis regio

Mareotis Regio alexandrina. Synaxis.

quædam Alexandrina eſt, vbi Meletius quondam ſchiſma inducere non potuit. Quum igi-
tur ibi Eccleſiaſtici certas ſuas ſedes obtinerent, & presbyteri ſynaxes in Eccleſia celebrarent,
populuſque in quiete eſſet: Iſchyras quidam, vt nequaquam clericus, ita moribus improbiſſi-
mus conatus eſt ſui pagi incolas decipere, iactans ſeſe clericum eſſe: id vbi reſciuiſſet eius lo-
ci presbyter, mihi tum Eccleſias perluſtranti, renunciauit. Ego igitur illum ipſum cum Maca-
rio presbytero ablego ad Iſchiram accerſendum, quem quum morbo decumbentem in cubi- D

Conſpiratio.

culo inueniſſent, patri iniunxere vt filio denunciet, ne tale quid, quod de eo ferebatur, tenta-
ret. Ille autem vbi à morbo ſurrexiſſet, & ab amicis, atque adeo ſuomet ipſius patre coercere-
tur, ad Meletianos confugit, qui re cum Euſebianis communicata, iſtiuſmodi calumniam cõ-
poſuerunt: calicem à Macario fractum, Arſenium autem Epiſcopum à me interfectum eſſe.

In Athanaſium & Macharĩ accuſationis cauſa.

Arſenium que, vt calumnia ſuccederet, in abditis habent, quo ſi nuſquam appareret, occiſus eſ-
ſe crederetur: interim illi manum cuiuſdam, tanquam ex eius corpore reciſam ad oſtentatio-
nem circumferre: Iſchyram quem non nouerãt, vt presbyterum celebrare, vt quum de calice
loqueretur, autoritate tituli commodior ad fraudem eſſet. Ibi quum Iſchyras à ſuis reprehen-
deretur, ad nos lamentabundus acceſſit, nihil quicquam, inquiens, tale factum eſſe à Macario,
qualia iactitabant, ſed ſe ſubornatum eſſe à Meletianis ad iſtud flagitium comminiſcendum,
quapropter & iſta quoque ſcriptis protulit.

BEATO

A BEATO PRÆSVLI ATHANASIO ISCHYRAS IN DOMINO SALVTEM.

Iſchyræ de calumniis in Macariũ confeſſio.

QVia me Domine præſul in te adeundo, vt in Eccleſiã reciperer obiurgaſti, quòd iſtiuſ-
modi locutus eſſem, quaſi ego vltro hoc feciſſem, ac non vi potius huc adactus eſſem,
ideo hanc ſatisfactionem tibi ſcripto porrigendam putaui, vt cognoſceres vim mihi factam
eſſe, tum ab Heraclide: ab Iſaac porro Letois, & à ſociis eius, etiam verberibus ceſum eſſe.
Ego autem deo in teſtẽ adhibito pro excuſatione mea dico, me nihil eorum, quæ illi à te fa-
cta iactitant, conſcium eſſe, neque vllum calicem confractum ſcire, aut menſam ſubuerſam
eſſe, meque ad omnia iſta calumnianda eorum vi adactum eſſe. Hãc autem pro me excuſati-
onem facio tibique eam ſcripto trado, optans me vnum eorum eſſe, qui ad tuos conuentus
pertinent, & tuis iudiciis parent. Valere te in Chriſto exopto: tradidi autem manum meam ti-
bi Epiſcopo Athanaſio in præſentia presbyterorum Ammonis, Dicellæ, Heraclidæ, Paſci, Boc-
conis, Chenebri, Achillæ, Myrſenes, Didymi, Taphroſieris, & Iuſti ab Comatheo. Diaconorũ *Presbyteri Diaconi.*
autem eorum qui Alexandrini erant, Pauli, Petri, & Olympij. Mareoticorum vero Olympij,
B Ammonij, Piſti, Demetrij, & Caij. Hæc Iſchyras.

Athanaſius.

Hæc quum ita confeſſus eſſet Iſchyras, æque tamen illi iſtiuſmodi crimina paſſim iactita-
runt, rémque ad Imperatorem Conſtantinum detulerunt. Cæterum ille iam antea Pſamma-
thiæ de hoc calice audierat, quum nos ibi præſentes eſſemus. Quapropter repudiata aduerſari-
orum ſycophantia Antiochiam literas ad Dalmatium Cenſorem miſit, vt cognoſceret de cau-
ſa homicidij. Cenſor igitur mihi perſcribit, vt me pararem ad criminis defenſionem. Ego au- *Dalmatius Cenſor.*
tem literis acceptis principio eius rei nullam curam feci, cò quòd mihi conſcius eſſem, nihil
veri ab illis dici: ſed tamen, quia Imperator commotus erat, certiores eius rei facio
comminiſtros noſtros in ſacris per Ægyptum: & Diaconum amando, qui de Arſenio co-
gnoſceret, quem intra quinque vel ſex annos prorſus non videram: is vt compendio lo-
quar, primum quidem in Ægypto dum ibi occultaretur, repertus eſt, poſtmodum eun- *Arſenius delitescens in Aegy pto reper tus.*
dem Tyri ſe abſtrudentem noſtri inuenerunt, & quod mireris, repertus deprehenſuſque
noluit ſe agnoſcere Arſenium eſſe, niſi in iudicio à Paulo eius loci Epiſcopo conuictus: ab eo
enim tempore pudore impeditus, ſeipſum negare non eſt auſus. Id autem ideo faciebat, quòd
C pacta Euſebio ſeruata cuperet, ne ſe reperto argumento fabulæ diſſolueretur, nec fefellit eũ
opinio ſua. Quum enim ſcripſiſſem Cæſari, Arſenium repertum eſſe, & in memoriam reuo-
caſſem quæ de Macario Pſammithæ audierat, inhibuit iudicium Cẽſoris, literaſque miſit qui-
bus noſtri calumnias improbabat, Euſebianoſque ad ſe in Oriente contra nos venientes, re in- *Alexãder Epiſcopus Theſſaloni- cenſis.*
fecta abire iuſſit. Quòd autem me de cæde Arſenij accuſarint, ne multorum ſcriptis ad eam
rem probandam vtar, ſufficit ſi vnam duntaxat Alexandri Theſſalonicenſis Epiſcopi epiſtolã
vnde & cæterorum æſtimes, appoſuero. Ille enim cum ſciret quæ de cæde Arſenij aduerſum
nos vulgo ſparſa eſſent, non ignarus Arſenium viuere, iſtiuſmodi epiſtolam ſcripſit.

DOMINO DILECTO FILIO VNANIMI ET SVO IN SACRIS COLLEGÆ ATHANASIO, ALEXANder Epiſcopus in domino ſalutem.

Serapionis laus.

D COngratulor optimo Serapioni ita ſe ſacris moribus exornare ſatagenti, & patris memo-
riam laudabiliorem efficienti. Conſummatus eſt enim ille (vt alicubi dicit Scriptura ſacra)
& non mortuus eſt: reliquit enim vitæ ſuæ monumentum. Quo igitur nos affectu eſſe erga
eum, qui ita virum memoria dignum in ſe conſeruat, exiſtimas? quum tu domine & ſacram
eius viri memoriam & recentioris humanitatem cognitã habeas, per quẽ vnam ſolum à tua
reuerentia epiſtolam accepi? ſignificaui igitur hoc ipſum tibi, vt ſcire poſſis, domine, dilectum
noſtrum condiaconum Macarium, literis è Conſtantinopoli huc ad me miſſis, ingenti me
gaudio affeciſſe, dum mihi ſcriptis ſuis referret opprobrium, dedecuſque Achabis Sycophan-
tæ de calumnia conuicti, quod hominem viuum quaſi interfectum ſermonibus apud omnes
diuulgaſſet. Condignam autem cum ſua audacia mercedem à iuſto iudice cum ſua cohorte
relaturum eſſe, ſacræ literæ mentiendi neſciæ ſatis deprædicant. Omnium dominus te virum
optimum quam diutiſſime conſeruet, hæc Alexander.

Athanaſius.

Iam ideo eum occultatum fuiſſe, vt cædem veriſimilem facerent, teſtantur eius familiares,
quorum Pinnes reperto tandem poſt longam veſtigationem Arſenio in Ioannem hiſtrionem
iſtius ſycophantiæ in hunc modum ſcripſit.

DILECTO PATRI IOANNI PINNES PRESBYTER DOMICILII PTEMENGYRIS, QVÆ EST IN *Anteopolitæ nomo.*

A

SCire te volumus, Athanasium misisse Thebaidem diaconum suum, vt omnia scrutaretur ad Arseniũ quærẽdum, primũ autẽ obuij repertique Pecysius presbyter, Syluanus Heliæ frater, Tapenacerameus, & Paulus monachus Hypseles confessi sunt eũ apud nos esse: id quũ resciscceremus, curauimus illum in nauem coniici, vt ad partes inferiores cum monacho Helia auehereturNon ita diu post Diaconus cum quibusdam superueniens, Arseniumque quærens in nostras ædes irrupit: verum illum ablegatum iam ad partes inferiores, quemadmodum dixi non inuenerunt, me autem cum monacho Helia, qui Arsenium auexerat, secum Alexandriam deportauerunt, Ducíque nos obtulerunt, ibi mihi minime licuit inficias ire, sed confessas sum eum viuere & interfectum non esse, eadem quoque monachus, qui eum auexerat, fassus est. Hæc ideo tibi significaui pater, vt scires Athanasium tibi accusandum non esse, dixerunt enim eum viuere, & apud nos in abditis haberi, resque innotuit vniuersæ Ægypto, neque celari potest. Paphnutius monachus eiusdem domicilij hanc epistolam scripsi, plurimum te saluto, & valere opto. Scripta autem Imperatoris certioris facti de incolumitate Arsenij, sunt ista.

Docet Arsenium apud se delitusse, eumque adhuc viuere.

B

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS PAPÆ ATHANASIO.

LIteris tuæ prudentiæ perlectis in eam veni sententiam, vt putarim te scriptis nostris adhortãdum, vt populum Dei ad modestiam & misericordiam adduceres. Meo enim in animo hæc inter præcipua habeo, vt & veritatem colam, & in mente iustitiam semper conseruem, iisque potissimum gaudeam qui recta via incedunt: De illis autem omni execratione dignis Meletianis, immanibus inquam & nefariis hominibus, qui quasi apoplexia icti stupent, & solummodo inuidia & æmulatione & tumultibus ad scelera motum habent, nefariam suam mentem declarantes, ista mihi dicenda puto. Vides enim homines illos quos ipsi ferro interfectos aiebant, in medio versari & vita frui. Quo ipso nullum vnquam fuerit grauius præiudicium, quodque tam clare eorum causam oneret, quàm eos, quos ipsi necatos asseuerabant, viuere, & luce frui, qui ipsi pro se causam dicere possunt. Deinde & id quoque additum fuit Meletianorum criminibus te nefario impetu irrumpentem, rapientemque poculum, quod in sacratissimo loco repositum erat, confregisse, quo scelere nullum vnquam profecto grauius esse posset, siquidem id ita factum & cõtestatum esset. At quodnam hoc genus criminationis? quæue ista desultoria personarum transmutatio, & reorum diuersitas? vt nunc in hunc, nunc in aliũ crimen conferant? quæ res ipsa luce lucidior est, ipsos tuæ prudentiæ insidias tetendisse? Denique quis iam deinceps homines istos tam multa ad noxam fingentes, sequi velit? maxime quũ ipsi se ipsos in barathrum ducant? quumque in conspectu sit eos ficta rum & falsarum rerum accusatores esse? Vt iterum dicam, quis eos sequi velit, & iter exitij præceps inire, in quo illi soli mortalium spem salutis auxiliique constituunt? Si enim vellent pura conscientia ingredi & bonæ mentis meminisse, & sanum animum induere, facile intelligerent nullam ipsis opem à Dei prouidentia expectandam esse, quum se talium rerum æmulatores ad suam perniciem D præbeant. Hanc igitur quam denuncio, non asperitatem, sed seueritatem iure appellauero. Postremo etiam illud adiungimus, vt operam des, quo ista quæ scripsimus, subinde ad populum recitentur, vt res ad omnium notitiam veniat, & præcipue vt illi qui ita agunt, & ad istum modum conuersantur, rescicere possint, quòd ista quæ nunc à nobis emendationis causa dicuntur, re ipsa & factis demonstrabuntur vera esse. Iam quum in hoc negocio tanta sit malitiæ importunitas, certum habeant me ita decreuisse, atque huius esse sententiæ, si quid tale iterum mouerint, non pro more Ecclesiarum: sed pro legibus publicis memet meapte opera causæ cognitionem susceperturum, ac deinde cognoscent se non solum humani generis, sed etiam diuinæ disciplinæ latrones esse. Deus te seruet, frater dilecte.

Meletiani execratione digni.

C

D

ATHANA-

ATHANASIO BEATISSIMO PONTIFICI ARSENIVS EPISCOPVS CIVITATIS HYPSELITARVM, *cui aliquando præfuit Meletius, vna cum presbyteris & diaconis in Domino,* S.P.D.

A

ET nos quoque diligentes pacem & vnanimitatem cum Ecclesia Catholica, cui tu per Dei gratiam præfectus es, volentésque Ecclesiastico canoni pro veteri instituto subiici, scribimus tibi, pontifex dilecte, promittimusque in nomine Domini, nos deinceps non cõmunicaturos cum schismaticis, aut cum iis, quibus nondum pax est cum Ecclesia Catholica, siue Episcopi sint, siue presbyteri, siue diaconi, neque cum illis in consilio coituros, neque literas pacatas ad illos daturos, neque inuicem ab illis accepturos, neque citra tuam Metropolitani Episcopi sententiam, vllum de Episcopis aut alio dogmate communi & Ecclesiastico decretũ æditurus, sed cessuros canonibus antè susceptis ad exemplar & modum B Episcoporum Ammoniani & Tyranni Plusiani, & reliquorum Episcoporum. Præterea obsecramus tuam humanitatem, vt nobis quamprimum rescribas, & de nobis ad nostros in sacris collegas, indicesque nos iam stare pristinis decretis, pacemque agere cum Catholica Ecclesia, & regionum istarum Episcopis coniunctos esse: creditmusque tuis precibus vt gratis & efficacibus apud Deum istam pacem firmam indissolubilemque perpetuo futuram, secundum Dei voluntatem domini omnium per Iesum Christum Dominum nostrum. Totum cœtum sacrorum virorum, qui sub tua iurisdictione est nos & qui nobiscum sunt, salutamus, & quàm primum Deus permiserit excurram ad tuam humanitatem. Valere te exopto multis temporibus Pontifex beatissime. Hæc Arsenius.

Arsenij resipiscentia.

Maius autem & liquidius argumentum nos calumniis impetitos fuisse, Ioannis pœnitentia demonstrat, cuius testis fuit ipse Deo gratiosiss. beatæ memoriæ Imperator Constantinus, qui cum sciret qualia crimina Ioannes ad se detulisset, literasque eiusdem iam pœnitentis accepisset, in hunc modum scripsit.

Athanasius.

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS IOANNI.

C

EX animo mihi gratæ fuere tuæ prudentiæ literæ: inde enim didici, quæ desiderabam scire, omnem te minutiem animi deposuisse, & cum Ecclesia, vt par erat, communicasse, & cũ Athanasio Episcopo reuerendissimo quàm maxime in concordiam veniisse. Certum igitur habeas te à nobis collaudari, quòd relicta omni conferendæ manus cupidine, id quod Deo gratum erat, feceris. Vt igitur quæ concupisti, assecutus esse videaris, tibi permittendum putaui, vt inscenso publico vehiculo ad nostras stationes venias, restat igitur vt nihil cures, quum epistola hæc tibi facultatem publici vehiculi præbeat, vt quam celerrime ad nos peruenias, & votis tuis implearis, nobisque conspectis congrua fruaris lætitia. Deus te conseruet frater dilecte. Hæc Constantinus.

Athanasius.

Hunc finem habuit conspiratio. Meletiani igitur cum pudore recesserunt, Eusebiani autem ne ita quidem conquiescere potuerunt, eò quòd ipsis non Meletiani, sed Ariani curæ essent. Veritíque igitur ne Meletianis conquiescentibus destituerentur huiusmodi calumniæ D histrionibus, denuo eos in nos exasperant, iterum Imperatori Synodum Tyri indicendũ persuadentes, ad quam & comes Dionysius missus est, Eusebianisque satellitium militare additũ, eodem Macarius sed vinctus per milites deductus est, mihi scribitur vt adsim, atque adeo necessitas veniendi iniungitur, vt nisi venirem, inuitus adducerer. Tota igitur conspiratio in fingendo scelere ex literis Ægyptiorum Episcoporũ cognosci poterit. Quomodo autem crimen subornarunt, referendum puto. Hinc enim malitiam vafriciemque eorum contra nos deprehendi licebit. Sunt autem ex Ægypto & Lybia & Pentapoli Episcopi propemodum centum, quorum nemo nos insimulauit, neque presbyter vllus conquestus est, neque quispiã nobis ex populo obtrectauit. Sed Meletiani qui à Petro vna cum Arianis electi fuere, ita insidias inter se partiti sunt, vt isti accusationem, illi officium iudicandi sibi vendicarent. Nos igitur Eusebianos vt inimicos nobis ob hæresim ab hac lite reiecimus, & accusatorem nostrum docuimus nullo vnquam modo presbyterum haberi potuisse: idque istis rationibus: Beatum Alexã-

Ariani obstinatores Meletianis.

drum ſuſpectantem Meletij Epiſcopi(quod vtinam nunquam factum fuiſſet) deſignati calli- A
ditatem poſtulaſſe ab eo breuiarium eorum Epiſcoporum, quos in Ægypto habere ſe dice-
bat vnà cum presbyteris & diaconis ſiue Alexandrinis ſiue ruralibus. Hoc autem ideo Alexã-
der fecit, ne Meletius per Eccleſiam ſecurati reſtitutos titulos plurimus venderet, & menda-
cio quotidie nouos tanquam à ſe creatos ſubiiceret. Breuiarium igitur Ægyptiorum, quod fe-
cit Meletius, tale eſt.

BREVIARIVM MELETII, EPISCOPO ALEXANDRO DATVM.

Epiſcopi Ægypti temporibus Alexãdri Epiſcopi.

EGo Meletius in Lyco, Lucius in Antinoo, Phaſileus Hermopole, Achilles Cuſis, Ammo-
nius Dioſpole in Ptolemaide, Pachymes Tetyris, Maxianopole, Theodorus in Copto. In
Thebaide, Cales in Hermethe, Caluthus in ſuperiori Cyno, Pelagius in Oxyrincho, Petrus
Hiracle, Theon in Nelupe, Iſaac in Leto, Heraclides in Nicio, Iſaac in Cleopatride, Melas
in Arſenoite. In Ilio, Amos in Leontis, Iſom in Atribia, Harpocratiõ in Bucalto, Moſes in Phaſ B
cuſis, Callinicus Peluſij, Eudæmon in Tanee, Ephraim in Thmui. In Sai, Hermæon in Cyno
& Buſiride, Sintericus in Serbennito, Pinimutes Phthenegi), Cromus in Metole, Agatammõ
Clerici Alexandrini in Alexandrinorum agris. In Menphi Ioannes iuſſus ab Imperatore, vt eſſet vnà cum Archie-
piſcopo: & hi quidem Ægyptij præſules. Clerici autem Alexandrini iſti fuere, Apollonius
presbyter, Ireneus presbyter, Tyrannus presbyter. Diaconi vero Timotheus diaconus, Antino⁹
diaconus, Epheſtion diaconus, & Macarium presbyter paremboles.

Iſchyras ea talogo presbyterorum non inuentus.

Hos etiam præſentes Epiſcopos Alexandro tradidit. Iſchyræ autem nuſquam mentionẽ
fecit, nec vnquam faſſus eſt ſe presbyterum Mareotæ habuiſſe, verum ea res nihil remorata
eſt inimicos, quum & presbyter fingeretur, qui presbyter non erat, & Comes vim adhiberet,
& milites nos traherent, ſed tamen gratia Dei victoriam retuli: neque enim de calice Maca-
Arſenius viuus ſe obtulit, cum de eius interitu accuſaretur Athanaſius.
rium conuincere potuerunt, imo & Arſenius, quem, vbi diuulgauerant à nobis interfectum
eſſe, viuus adſtabat, & eorum ſycophantiam claram, euidentemque faciebat. Aegerrime igi-
tur Euſebiani ferentes inuictum ita remanere Macarium, amiſſa præda quam venabantur,
perſuadẽt Comiti Dionyſio, qui cũ ipſis erat, vt nõnullos in Mareotẽ amãdaret ſciſcitaturos, C
ſi quid de hoc presbytero deprehendere poſſent, vel potius vt nobis abſentibus cõſuerẽt, quod
vellent: id enim illis ſtudio fuit. Certe nobis dicentibus ſuperuacuam eſſe in Mareoten legati-
onem, néue ſimularent ſe de iis, quæ iam pridem meditati eſſent, quaſi nondum ſatis diſſe-
ruiſſent, néue dilationes quærerent, quum quæ ſe deprehendere poſſe ſperauerant, omnia iam
in medium protuliſſent, ac proinde ipſos rebus deſtitutos tergiuerſationes aucupari. Quòd ſi
omnino Mareotica legatio neceſſaria videretur, ne ſaltem homines ſuſpectos eò mitteret. Co-
mes igitur quantum ad ſuſpectos pertinet, obtemperabat, verum illi id ipſum tanto acrius fe-
cerunt: quos enim ob Arianam hæreſim reiiciebamus, eos illi omni ope eò ablegarunt, Dio-
gnium ſcilicet, Marem, Theodorum, Macedonium, Vrſacium, Valentem. Rurſumque diplo-
mata ad Ægypti præfectum, & ſatellitium militare datum. Et id quod mirum in primis, ac
Macarius abſolutus.
omni ſuſpicione plenum, Macarium qui reus erat, militari manu detentum reliquerunt, & ac-
cuſatorem eius ſecum abduxerunt. Quis iam inde non ſpeculatur illorum conſpirationem?
quis non intuetur clariſſime Euſebianorum malitiam? Si enim Mareotica cognitione ad iudi-
cium opus erat, reum eò mitti oportuit: quòd ſi non iudicij cauſa illuc abierunt, quaſi accu- D
ſatorem ſecum abduxerunt? ſatis enim erat, quod ille reatum docere non poterat: verum hoc
agebant vt Macarium, quem præſentem vincere non poterant, abſentem opprimerent, & ea
occuparentur, quæ vellent. Nam presbyteros tum Alexandriæ, tum vniuerſæ religionis, qui
cum querimoniis expoſtulabant, eos ſolos quæſtioni adhiberi, ac ſe in primis adhibendos eſſe
quod & maxime iſtarum rerum conſcij eſſe poſſent, & Iſchyram probe cognitum haberent,
non admiſerunt. Aegypti autem profectum religionis noſtræ transfugam, & milites ethnicos
homines ſecum abduxerunt, ea perſcrutantes, quæ ne catechumenis quidem fas eſt intueri:
clericos autem non admiſerunt, ne & ibi quoque quemadmodum Tyri contigit, ſuos habe-
rent refutatores. Sed ne ita quidem latere potuerunt. Presbyteri enim Alexandriæ & Mareo-
tes, animaduerſa illorum malitia ad hunc modum ſcripſerunt, & proteſtati ſunt.

A THEOGNIO, MARI, MACEDONIO, THEODORO, VRSACIO ET VALENTI EPISCOPIS E TYRO PROFECTIS,

presbyteri & diaconi ſub reuerendiſsimo Epiſcopo Athanaſio, Catholicæ Eccleſiæ Alexandriæ.

Reus & accuſator ſimul in iudicio ſtare debent.

DEcuit in primis cum huc veniebatis cum ipſo accuſatore adducere quoque vobiſcũ preſ-
byterum Macarium: ita enim iudicia conſtitui debent, ſecundum ſacram ſcripturam, vt
reus & accuſator ſimul appareant. Poſtquam autem nec Macarium adduxiſtis, neque reue-
rẽdiſſimus Epiſcopus noſter Athanaſius ad iudiciũ receptus eſt, poſtulauimus vt ſaltem nobis
intereſſe liceret, vt nobis præſentibus certa inquiſitio haberi poſſet, vt ad iſtum modũ rebus
actis iure fidem veſtris iudiciis haberemus. Verum & hoc nobis pernegatum, & ſoli cum præ-
fecto Ægypti vnà cũ accuſatore, id agitis q̃ libet. Profitemur igitur nos videre in veſtris actis
Euſebianorum concilia mera conſpiratio nes & iniqꝫ dia.
maliciæ ſuſpicionem, animaduertimuſque veſtrum aduentum nihil aliud in ſe habere quàm
B conſpirationem & inſidias, eáque de cauſa epiſtolam hanc vobis dedimus, monumentum te-
ſtimoniumque iſtius rei aliquando futurum in vera & legitima Synodo, vt omnibus innoteſ-
cat, quòd inaudita altera parte, ea quæ libuit, inter vos egeritis, & nihil ſtuduiſſe, niſi vt con-
ſpiratione nos opprimeretis. Exemplar iſtarum literarum etiam Palladio dedimus Imperato-
ris Curioſo, ne celari poſſet à vobis. Scelera enim quę feciſtis talia nos de vobis ſuſpicari cogũt.
Dionyſius presbyter has literas dedi, Alexander presbyter, Nilas presbyter, Longus presbyter,
Presbyteri 16. & 4. diaconi Eccleſiæ Alexandriæ.
Aphthonius presbyter, Athanaſius presbyter, Armentius presbyter, Piſtus presbyter, Plution
presbyter, Dioſcorus presbyter, Apollonius presbyter, Seraphion presbyter, Ammonius presby
ter, Gaius presbyter, Rhenus presbyter, Æthales presbyter: Marcellinus diaconus, Appianus
diaconus, Theon diaconus, Timotheus diaconus.

Literæ igitur & nomina clericorum ciuitatis, hæc ſunt. Clerici autem Mareotes, qui mo-
res accuſatoris norant & mecum prouincias luſtrabant, ad iſtum modum ſcripſerunt.

SANCTÆ SYNODO BEATORVM EPISCOPORVM CATHOLICÆ ECCLESIÆ, MAREOTICI

C *omnes & presbyteri & diaconi in domino,* S. P. D.

Iſchyras in alexãdrina Synodo depoſitus.

NOs nequaquam ignari huius ſcripturæ, quæ ita dicit, quod viderunt oculi tui, loquere, &
item illud, quòd falſus teſtis impunitus non erit, ea quæ vidimus, teſtanda arbitramur, &
potiſſimum, quia teſtimonium hoc noſtrum neceſſarium reddidit conſpiratio aduerſus Atha-
naſium Epiſcopum noſtrum inita. Admiramur autem quomodo vel vlla tandem ratione Iſ-
chyras pro Eccleſiaſtico habeatur, de qua re primum nobis referendum arbitramur. Iſchyras
enim nunquam ex ſacris Eccleſiæ comminiſtris fuit: ſed primum iactauit ſe Colluthi presby-
terum, verum ita vt neminem haberet, qui ipſi crederet, exceptis duntaxat cognatis ſuis, vt qui
nec vnquam Eccleſiam obtinuerit, nec clericus ab vllis, niſi qui longius ab illius pago habita-
rent, nunquam ſit creditus, ſolis duntaxat eius cognatis exceptis. Idemque quum talem ſibi
titulum vendicaſſet, in Alexandrina Synodo in præſentia Patris noſtri Hoſij depoſitus eſt, &
D cum laicis in ordinem redactus, atque in eo ſtatu reliquum iam inde tempus permanſit: ad iſtũ
igitur modum inanis illi fama presbyterij excuſſa eſt. Nam de moribus eius loqui ſuperuacuũ,
quum ij ab omnibus ſciri poſſint. Cæterum quia calumniam impegit noſtro Epiſcopo Atha-
naſio de colliſo calice, & menſa ſubuerſa, de iis neceſſum eſt vt verba faciamus. Ante omnia
Calicẽ nullum confractum eſſe.
dicimus illum nullam vnquam Eccleſiam in Mareote habuiſſe, qua in re Deum teſtem faci-
mus, neque calicem vllum confractum eſſe, neque menſam à noſtro Epiſcopo Athanaſio, ne-
que à quoquam aliorum qui cum illo degunt euerſam eſſe, nihilque in iſtis verbis eſſe niſi ca-
lumniam, & iſta quidem vt conſcij pro teſtimonio loquimur, vtpote qui nec longis finibus
ab Epiſcopo diſtamus, & comites ei in luſtranda Mareote adhæſimus. Nunquam enim ille
ſolus viſitandi cauſa itinera obire ſolet, ſed comites ſecum trahere presbyteros & diaconos,
& non paucos ex plebe: & quia illi per omnia itinera comites fuimus, quo tempore ad nos ac-
ceſſit, ideo hæc vobis pro teſtimonio dicimus, nec poculum confractum eſſe, nec menſam
ſubuerſam: ſed omnia Iſchyram mentiri, quod & ipſe ſua manu teſtatum confitetur.

Ischyram calumnias suas confitentem in Ecclesia receptum nõ esse.

Nam quum ille post defectionem ad Meletianos nobis reconciliari & coniungi vellet, quãadmodum & Pistus, qui ipse quoque talia de Athanasio in vulgus sparserat, neutrum tamẽ, quanquam propria manu testarentur, nihil tale factum esse,& se subornatos à certis hominibus,vt talia dicerent,recipere voluerunt. Ac proinde Theogni,ũTheodorum, & Marẽ,Macedoniũ,Vrsaciũ & Valentẽ in Mareotẽ profectos,nulla documenta reatus deprehẽdere potuisse.Verum quum res eò tenderet,vt illorum sycophantia in Athanasium in apertum proditura videretur,Theognius inimicus Athanasio cognatos suos, & quosdam Arianomanitas ita instituit,vt quæ ipse vellet,pro testimonio loquerentur.Nemo enim ex populo quicquam cõtra Athanasium locutus fuisset, nisi terrore Philagrij Ægyptij præfecti, importunitatéque Arianorum vehementer instãtium,victi coactique essent ad ea facienda,quæ ipsis liberet. Siquidem nos ad calumnias refutãdas,eò venientes non admiserunt:nobísque reiectis, eos quos idoneos putauerunt, ad calumniam instruendam receperunt,qui metu Philagrij præfecti in partes eorum concesserunt,atque ideo nimirum erãt: quod nos summotos volebant, ne scilicet subornatos ab ipsis criminatores,aut Ecclesiasticos non esse:aut si essent, Arianos esse, doceremus.Scitis autem dilecti fratres in sacris literis præcipi, non valere inimicorum testimonia.Cæterum à nobis vera dici,attestatur manus ipsa Ischyræ,attestantur quoque ipsorum facta,qui nobis nihil istiusmodi criminum cõsciis præsidio Philagrij,& armorum terrore ea cõfecere quæ voluerunt.Hæc,vt coram deo,testamur,hæc,vt certi de futuro iudicio Dei loquimur.Nostra quidem omnium voluntas fuit huc excurrendi,sed tamen in eo acquieuimus, vt nonnulli ex nostris istuc venirent cum literis nostrorum qui hic remanserunt, vt ita eorum vicem absentiámque, sustinerent,& compensarent.Ingenuus presbyter vos valere in domino opto dilecti fratres.Theon presbyter,Ammonius presbyter,Heraclius presbyter,Eroció presbyter,Thriphon presbyter,Petrus presbyter,Hyerax presbyter, Sarapion presbyter, Marcus presbyter,Pollarion presbyter,Caius presbyter,Dioscorus presbyter, Demetrius presbyter, Thyrsur presbyter.Diaconi,Pistus diaconus,Apollos diaconus,Serras diaconus, Pistus diaconusPolynicus diaconus,Ammonius diaconus,Maurus diaconus,Ephæstus diaconus,Apollo diaconus,Metopas diaconus,Apollos diaconus,Sercipas diaconus,Meliphthongus diaconus Lucius diaconus,Grigoras Diaconus.

Presbyteri 15.& totidem Diaconi.

IDEM AD CVRIOSVM ET PHILAGRIVM PRÆFECTVM ÆGYPTI.

FLAVIO PHILAGRIO, ET FLAVIO PALLADIO DVCENARIO PALATINO, CVRIOSO, ET FLAVIO ANTONINO COMMEATUUM PRÆFECTO CENTENARIO, DOMINORUM MEORUM ILLUSTRISS. PRÆFECTORUM SACRI PRÆTORII, PRESBYTERI & DIACONI MARCOTICI EX REGIONE & NOMO, CUIUS EPISCOPATUM GERIT REVERENDISS. ATHANASIUS HÆC VOBIS CUM SUBSCRIPTIONE NOSTRA PRO TESTIMONIO PORRIGIMUS.

QVoniam Theognius,Mares,Macedonius,Theodorus,Irem Vrsacius & Valens,missi ab Episcopis qui Tyri in concilium coierant,ad nostram parœciam profecti, dixere sese in mandatis habere,vt inquirerent in quædam Ecclesiastica facinora,& inter cætera de calice confracto,quum iam antea ad id Ischyram quendam subornassent,quem secum adduxerunt hominem minime presbyterum,tametsi se eo nomine iactitet,quippe ordinatum à Colluthoquodam,non vero sed imaginario Episcopo.cui in generali cõcilio ab Hosio & à cæteris Episcopis qui vna aderant, iussum fuit,vt se pro presbytero,qualis antea fuerat,haberet,atque ideo omnes ab illo constitutos in veterem suum ordinem recurrisse,inter quos etiam Ischyras numerandus est,qui dicit se eam Ecclesiam habere,quæ nunquam fuit, quippe quæ domuncula sit in prædiis cuiusdam pupilli nomine Isionis,ea res in causa est, vt hoc testimonio vtendum putaremus,vos religiose adiurantes per omnipotentem Deum,& per Dominos nostros Constantinum,Augustum,& liberos eius illustrissimos Cæsares,vt hæc in cognitionem eorum pietatis referatis.Nõ enim Ischyras presbyter est Catholicæ Ecclesiæ,neque Ecclesiam habet neque vnquam calix confractus est,sed hæc omnia falsa & ficta sunt,cõsulibus Iulio Constantio illustrissimo Patricio fratre religiosissimi Constantini Augusti, & Rufino Albino clarissimis & Deo gratissimisviris. Hæc presbyteri.

Ischyras à quonam ordinatus. Colluthus Episcopus Imaginarius. Ischiræ Ecclesia

Quæ

Quæ autem Episcopi scripserint,qui mecum ex Ægypto Tyrum conuenerant, quæque illi reanimaduersa de illorum conspiratione & insidiis pro testimonio dixerunt, sunt ista.

EPISCOPIS TYRI CONGREGATIS DOMINIS PRECIOSISSIMIS, HI QVI CVM ATHANASIO EX *Ægypto ad concilium venere, in Domino, S.P.D.*

NON arbitramur vlterius Eusebij, Theognij,Maris,Narcisci,Theophili & Patrophili cõspiratiõẽ incertam dubiámq; habere,principio quidem omnes reclamabamus per cõministrum nostrum in sacris Athanasium,ne illis,quum adessent,causæ cognitio permitteretur,vt non ignari,vel vnius inimici præsentia nedum plurium, iudicia turbari, & lædi posse, Neque vobis in occulto est odium eorum,non solum in nos,sed in omnes orthodoxos & quã Arianicæ rei furioso & immani studio & zeli impię eius doctrinæ omnibus immineant, & aduersus omnes conspirent.Hic tamen nos veritate freti,vbi Meletianorum calumnias refellere cuperemus,nescio quibus artibus Eusebiani nostros conatus interturbare studuerunt, magnámque operam impendere,vt nostra dicta reiicerentur, nunc synceriter iudicantibus interminantes,nunc etiam nonnullis contumeliam inferentes, non alio scopo, quam vt id quod contra nos moliretur,progressum haberet.Fortasse diuina vestra religio domini honoratissimi, per id temporis ignorabat eorum conspirationem, quam nunc putamus vobis manifesto apparere, quum sese quales essent, tam clare ostenderint. Quotquot enim ex toto grege suspectissimi erant, Mareoten ablegarunt, vt per nostram absentiam, quibus hic hærendum est,populos perturbent, & studia sua perficiant. Ecce enim Arianos, Colluthanos,& Meletianos hostes Catholicæ Ecclesiæ ideo potissimum emittere studuerũt, vt per præsentiam hostium nostrorum sutelas quas vellent,aduersus nos facerent.Certe Meletiani qui hic Tyri apud nos sunt,ante quatriduum,quasi certi essent, hoc in concilio decretum iri,quosdam ex suis vesperi per veredarios ablegarunt,qui Meletianos etiam ex reliqua Ægypto Mareoten,quum ibi nulli essent,conuocarent, eodémque Colluthanos & Arianos ex aliis locis contraherent,vt eos instruerent,quid contra nos dictum vellent.Memores enim estis ipsum Ischyram confessum esse coram vobis,non plures se habere quàm septem communicantes. Cæterum quia post sutelas suas summissósque suspectissimos homines, audiuimus eos singulos vestrum ambientes,postulare vestram subscriptionem, vt omnium vestrum concilio id actum videri possit,ideo nos & ista scribimus,& pro testimonio dicimus, protestantes coniurationes insidiásque, quas & ab illis & per illos patimur,oramusque vt suscepto Dei timore,indignantésque,sine vestra autoritate illos missos esse,quos ipsi voluerunt abstineatis à subscriptione,ne quas ipsi per sutelas consuunt, eas tanquam vobis authoribus factas iactitent,quum deceat homines in Christo non humana respicere, sed veritatem omnibus anteponere: neque minas eorum aut conspirationem in omnes,sed potius Deum metuere.Æquum certe erat,siquidem legati Mareoten mittendi fuerant,nos quoque vnà cum illis ibi præsto esse ad hostes Ecclesiæ indicandos,peregrinósque eliminandos, vt purũ istius rei scrutinium haberi possit.Scitis enim Eusebianos suis sutelis curauisse epistolam reddi,qua si à Colluthanis,Meletianis & Arianis contra nos scriptam,neque ignota res est, hostes Catholicæ Ecclesiæ nihilveri de nobis,sed omnia infesta loquuturos.Lex autem Dei inimicum neque testem,neque iudicem esse vult. Reliquum est igitur, vt,tanquam in die iudicij rationes reddituri,accepta hac nostra protestatione, certíque fraudis aduersus nos institutæ, nostrisque precibus mature admoniti,caueatis quicquam contra nos facere,aut Eusebianorum consilium adiuuare.Scitis enim,quemadmodum superius dixi,eos nostros inimicos esse, & cur ita pridem Eusebius Cæsariensis odium in nos susceperit. Valere vos optamus Domini desideratissimi.Adamantius Episcopus has literas dedi,Ischyras, Ammon, Petrus, Ammonianus, Tyrannus, Taurinus, Serapammon, Ælurion, Harpocration, Moses, Optatus,Arnubion,Saprion,Apollonius, Arbæthion, Potamon, Paphnutius, Theon, Nonnus, Atiston,Theodorus,Agathamnon,Cinus,Pistus,Ætas,Nicon,Pelagius,Theon,Pammithius, Irenæus,Blastammon,Philippus,Apollo,Dioscurus, Timotheus, Diopolitanus, Macarius, Heraclammon,Cronius,Muis,Iacobus,Ariston,Arthomidorus, Phinees, Psais, Heraclides.

Athanasius.

Ariani hostes Ecclesiæ

Ischyras quot habeat communicantes.

Hominem quid potissimum deceat.

Inimicus neque testis neque iudex esse debet.

Episcopi 47.

RVRSVM IIDEM ÆGYPTII EPISCOPI QVI TYRI CONVENERVNT EX PARTE CATHOLICÆ ECCLESIÆ, *Flauio Dionysio Comiti illustrissimo.*

A

Hæretici gratiam, Catholici calumnias recipiunt.

QVum multas videremus calumniarum consarcinationes,& ex consarcinationibus insidias Eusebij,Narcissi,Flacilli,Theognij,Maris,Theodori, & Patrophili, aduersus nos, quos quia principio detrectantes reiicere non licuit,necessario ad hanc protestationem decurrimus,præsertim quum animaduertamus multa ad gratiam Meletianorum, multa rursus ad insidias Catholicæ Ecclesiæ,sub nostri criminibus agitari,necessario ob id quoque libellũ, hũc tibi porrigimus cum multis obsecrationibus, vt Dei metu in animo seruato,qui imperiũ augustissimi & pientissimi Imperatoris Constantini tuetur, cognitionem causarum nostrarũ ipsi augustissimo Imperatori reserues. Æquum enim est te ab Imperatore missum,negocium hoc integrum Imperatori retinere. Quandoquidem tolerare non possumus compositas istas calumnias, quibus insidiose ab Eusebianis premimur,ideóque postulamus,causam istam pietissimo & religiosissimo Imperatori reseruari, apud quem licebit & iura Ecclesię, & nostra proponere:plane enim confidimus,eius pietatem, cognitis nostris rationibus, nequaquam nos condemnaturam esse. Quapropter denuo te obtestamur,adiuramúsque per omnipotentem Deum,ita pientissimus Imperator per multos annorum recursus, cum liberis suæ pietatis valeat,vt nihil in hoc negocio deinceps facias,neque tibi indulgeas,vt quicquam cõtra nos in Synodo commoueas,sed reserues rei cognitionem eius pietati. De iisdem rebus etiam Dominis nostris Episcopis orthodoxis significauimus,quibus certior factus Alexander Episcopus Thessalonicensis,scripsit ad Dionysium Comitem,in hæc verba.

Causæ definitionem Constantino reseruari postulant Episcopi.

B

DOMINO SVO DIONYSIO ALEXANDER EPISCOPVS THESSALONICENSIS.

CLare video Athanasio calumniam strui:omnes enim quos recusauit,nescio quo modo,illi emittere voluerunt,nullo nobis eius rei indicio facto. Erat enim decretum vt consultatio haberetur,quosnam eò amandare oporteret.Consule igitur illis, ne quid temere faciant. Venerunt enim ad me turbidi cum his verbis,belluas inhorruisse,& in proximo esse vt exiliant, C eò quòd sonitu strepituque consternatæ sint,audierintque Ioannem nonnullos emisisse: vide ergo, ne anteuertant, & ita vt velint,sutelas faciant. Nosti porro Colluthianos vnà cum Arianis & Meletianis hostes Ecclesiæ esse. Isti nunc inter se animo calculisque consociati, ingentia mala patrare possunt. Vide igitur quid vtile sit,ne quid triste emergat, ne subiiciamur obtrectationi,quasi qui nequaquam iuste iudicauerimus. Ea autem potissimum de illis suspicio est,ne peragratis Ecclesiis, quarum Episcopi hic sunt, per metum & vim totam Ægyptum perturbent,vt ita Meletianis Ecclesiæ tradantur, quod quidem agitari iampridem animaduersum est.

AD HÆC COMES DIONYSIVS EVSEBIANIS SCRIPSIT AD HVNC MODVM.

HÆc ipsa erant quæ dicebam Domino meo Flacillo, Athanasius insurget,dicétque,quos ipse reiecerat, eos ad istud negocium submitti,séque iniuria tractari,& circumueniri vociferabitur. Hæc quoque eadem illa sunt quæ Dominus animæ meæ Alexander suis epistolis D mihi significauit. Verum vt sciretis ratione cõstare, quæ mihi illi⁹ humanitate perscripta sunt, ipsius epistolam,vt à vobis quoque legeretur subieci. Memores autem estis eorum, quæ prius scripsi,quum admonerem vestram bonitatem,legatos communi iudicio & suffragio deligẽdos esse. Videte igitur,ne res ista culpæ obnoxia sit,néue iustam obtrectandi nostri occasionem criminatoribus præbeamus. Vt enim accusantium partem grauari non oportet, ita neq; reorum. Arbitror porro non minimam nostri obtrectandi materiam datum iri, si Dominus meus Alexander actis nostris non videatur suffragari.

NARRATIO QVOMODO ETYRO ABIERIT IN AEGYPTVM ATHANASIVS ALEXANDRIAE EPISCOPVS.

Athanasi⁹ QVum res ita ageretur,ab iis,tanquam è concilio iniuriosorum recessimus: quod enim libuit,fecere. Sed tamen ea quæ inaudita altera parte fiunt, nihil habere roboris nemo omnium mortalium ignorauerit. Hoc enim & lex diuina præcipit, hoc quoque, quum insidias

A dias pateretur beatus Apostolus,& reus esset,postulabat. Oportebat,inquiens,Iudæos ex Asia coram te adesse,& accusare si quid habent:quo tempore & Festus,conantibus Iudæis easdem contra Paulum insidias, quales ego nunc patior,ita loquutus est,Non est moris Romani gratiæ aduersariorum donare hominem reum qui nondum accusatores ante oculos suos habuit, aut respondendi locum de crimine adeptus est. Eusebiani autem & legem mutare ausi sunt, *Eusebiani* & illis ipsis iniustissimis Iudęis iniustiores sese exhibuerunt, Non enim statim à principio ista *Iudæis iniu* seorsum sine reliquis agere tentauerunt,sed tum demum,quum coram à me in præsentia re- *stiores.* futati succubuissent. Ex eo namque tempore, quemadmodum Iudæi, consilium seorsum & soli inierunt,vt & nos perderent,& hæresim introducerent:& quemadmodum illi Barrabam *Simile,* postulauerunt,ita quoque & ipsi omnia ob hæresim se facere profitentur. Et hæc quidem abunde sufficiunt ad defensionem meam,sed tamen vt eorum scelera& veritatis libertas magis appareat,nihil vetat,quo minus denuo earum rerum mentio fiat, vt pateat ipsos sibimet contraria egisse,& in tenebris consilia sua conflantes,in semetipsos impegisse, & studio nos occidendi,scipsos, vti insani solent,vulnerasse. Nam de mysteriis inquirentes Iudæos interro-
B garunt,& catechumenos examinauerunt, Vbinam inquientes eratis,quum Macarius accessit, & mensam subuertit? Illíque responderunt,nos intus fuimus. Iam si id verum est,ergo eo tempore oblatio celebari non potuit, siquidem catechumeni intus erant, æque tamen passim scriptitarunt,stante presbytero & sacrum faciente, Macarium ingressum subuertisse omnia. *Presbyter* Et quum interrogarent quos vellent,ita percunctati sunt,quo in loco erat Ischyras,quum Ma- *sacrum fa* carius superueniret,illíque rursum responderunt,in cubiculo ægrotus decumbebat, ergo in *cit.* sacro non stabat,qui per morbum decumbebat,neque oblationem facere poterat,qui in cellula sua ægrotus iacebat, insuper dicente Ischyra,combustos esse libros à Macario,subornati ad eam rem testes,nihil tale factum esse, & mentiri Ischyram asseuerauerunt. Iam quod admireris,quum literis suis famam eam spargant,vbique terrarum à nobis sublatos esse,qui cõscij testimonium ferre possent,eosdem tamen quum iam apparerent,percunctati sunt, nullo interim pudore tacti,quum se viderent, vndecunque quadruplatores declarari. Sed tamen quanquam seorsim sine aliorum authoritate,ita pro libidine agerẽt, nutibúsque testes admonerent,præfectus minas iactaret,militésque tela ac vulnera intentarent, nihilominus tamen Dominus veritatem patefecit, eósque sycophantiæ coarguit. Illi ergo actorum monumenta,
C quæ habebant, suppresserunt,& notariis iniunxere,vt ea amolirentur,neque vlla exemplaria vulgari sinerent. Sed frustra hæc omnia. Nam qui ea scripsit,Rufus est,qui nunc in Augustaliana spiculatorem agit,& testis eius recitari potest. Atque adeo ipsi Eusebiani ea per suos Ro- *Athanasi⁹* mam miserunt,eandémque illa ab Iulio Episcopo ad me transmissa sunt, insaniunt igitur sua *quemodo* arcana in manibus nostris haberi,& à nobis recitari. His & istiusmodi facinoribus patratis, *habuerit* causam cur ea facerent,manifestam reddidere. Nam & in digressu suo Arianos secum Hiero- *quæ Tyri* solymam adductos in communionem receperunt,scriptis eiusmodi super ea re literis, quarũ *acta sunt* principium & pars hæc est. *Ariani in communionẽ recepti.*

SACRA SYNODVS HIEROSOLYMIS CONGREGATA ECCLESIÆ DEI APVD ALEXANDRINOS, *omnibusque per Ægyptum, Lybiam, Pentapolim, & vbique per orbem Episcopis, presbyteris, Diaconis in Domino* SALVTEM.

D

OMnibus nobis in eundem locum ex diuersis prouinciis ad magnum & festum diem cõgregatis,vt dedicationem templi Saluatoris, cura religiosissimi Imperatoris Constantini omnium regi Christo ædificati celebraremus,accumulatiorem vim lætitię attulit,& Dei gratia,& Imperator religiosissimus,quum nos vltro suis literis,ad ea quæ facienda essent,adhortaretur,vt profligata ab Ecclesia Dei omni inuidia, & omni malignitate procul abacta, per quas membra Dei antea dissidebant,simplici animo & pacato Arianos reciperemus,quos aliquantisper iniqua inuidia extra Ecclesiam retinuit. Hęc sacra synodus.

Certe ipse Imperator religiosissimus suo testimonio istorum virorum rectigradam in fi- *Athanasi⁹* de ambulationem commendat, eámque ex eorum viua voce cognitam approbauit,& nobis eam significauit,certámque & indubitatã reddidit,literis suis subiecta eorum virorũ orthodoxa mente quã scripto ediderant. Quis igitur auditis istis,fabricas eorũ & technas non per-

ſpiciat? Nõ enim diſſimulauerunt, quod ipſis in animo fuit, & fortaſſe etiã inuiti veritatem cõ- A
feſſi ſunt. Nam ſi ego is eram qui Arianos ab Eccleſia arcebam, Arianíque me oppreſſo re-
Epiſcopi cur calumnientur ab hæreticis. cepti ſunt, quid aliud intelligas quàm omnia in gratiam Arianorum facta eſſe, omniáque cõ-
tra me inſtituta eſſe, tam calumniam poculi cõfracti, quàm Arſenij cædem, vt & hæreſim in
Eccleſiam immitterent, & ipſi interim hæreſeos damnati non haberentur? Id profecto erat
quod antea Imperator mihi per minas ſcripſerat. Nec verentur in dictis ſuis eos affirmare
recte ſentire, quos vniuerſum orbis concilium anathemate damnauit. Neque timuerunt tam
præclaram Synodum, quantum in ipſis eſt, in angulis demoliri, homines quiduis temere &
dicentes & facientes. Cæterum præmia redemptarum calumniarum, multo adhuc magis
Mareotes ager Alexandriæ. eorum malitiam & impium propoſitum declarant. Mareotes enim, vt dixi, ager eſt Alexan-
driæ, quo in loco nunquam Epiſcopus fuit, imo ne Chorepiſcopus quidem, ſed vniuerſæ eius
loci Eccleſiæ Epiſcopo Alexandrino ſubiacent, ita tamen vt ſinguli pagi ſuos presbyteros ha-
beant. Sunt autem pagi iſti maximi decem numero, aut aliquanto plures. Pagus autem vbi
habitat Iſchyras, minimus eſt, & pauciſſimorum hominum, adeo vt non ibi, ſed in proximo
pago Eccleſia conſtituta ſit. Nihilo tamen minus hominem, qui ne presbyter quidem erat, B
Iſchyræ Eccleſia conſtituta ubi. huius pagi præter maiorum traditionẽ Epiſcopum ſcilicet appellauerunt. Non quidem igna-
ri ne ipſi quidem, quàm hoc abſurdum eſſet, ſed promiſſis redemptæ calumniæ adacti, etiam
Iſchyras epiſcopus indirecte creatus, cur Euſebianis omnia licẽt. illud ſuſtinendum putauerunt, ne maligne habitus ſceleratiſſimus Iſchyras, veritatem enun-
ciaret, Euſebianorumque malitiam proderet. Verum ille neque Eccleſiam, neque populum
ſibi obedientem habet, atque vt canis ab omnibus agitatur: Euſebiani autem Imperatori au-
tores fuere literarum mittendarum ad Colluthum (adeo omnia illis licent) vt iuberet Iſchyræ
Eccleſiam ædificari, vt auctus ea dignitate, fide dignus habeatur in ſuis de calice & menſa ca-
lumniis: ſtatim igitur curauere vt Epiſcopus nominaretur, eò quòd ſibi nec Eccleſiam poſſi-
deret, neque presbyter eſſet, pro ſycophanta neceſſario haberetur, & mentiri videretur: ille ta-
men quum nec populum habeat, nec ſuos ſibi obſequentes, quemadmodum inane nomen
Epiſcopi, ita quoque epiſtolam illam imperatoriam ſine vllo fructu detinet, quippe quæ ar-
gumentum ſit ipſius, Euſebianorumque teterrimæ & intentionis & voluntatis.

EPISTOLA COLLVTHI PRESBYTERI EXARCHON MAREOTEN. C

Iſchyræ nouæ Eccleſiæ exſtructa. AD preces Iſchyræ presbyteri pietati dominorum meorum Auguſtorum & Cæſarum ſup-
plicantis, vt ſibi in loco pacis Secontauruti Eccleſia ædificaretur, decreuit diuinitas illo-
rum, vt id quàm primum fieret. Cura igitur, exemplaribus diuini iſtius diplomatis, quod pri-
mo loco poſitum eſt, noſtræque ſanctitatis monumentis perlectis breuitérque perluſtratis, vt
in negocio procedatur, & quæ diuinitus conſtituta ſunt, ad effectum perduci queant. Atha-
naſius.

Illi igitur eo modo captationes inſtituebant, dolóſque & fraudes moliebantur. Nos au-
tem adito principe qui Synodum indixerat, in qua ipſius Comes præſederat, Euſebianorum
ſcelera patefecimus, quibus ille auditis, grauiter commotus in hæc verba ſcripſit.

VICTOR CONSTANTINVS MAGNVS AVGVSTVS. D

EGo ignoro quid ſibi velint iſta, quæ à veſtra Synodo per tumultum & tempeſtatem iudica-
ta ſunt. Mihi ſane videtur, neſcio quo pacto, veritas per immodeſtiam opprimi dum per
veſtram contentionem, quam inuictam cupitis, ea quæ Deo placent, non conſideratis. Sed
erit diuinæ prouidentiæ officium, & explorare ſcelera iſtius contentioſitatis, & explorata diſ-
ſipare, vobiſque clare oſtendere, quantam in veſtro congreſſu veritatis curam habueritis, &
an veſtra iudicia citra gratiam & odium calculum ſuum prompſerint. Quocirca feſtinanter
ad meam pietatem accurrite, vt rerum iſtarum excuſſam, exactámque fidem coram me in
præſentia ipſi præſentes doceatis. Quare autem iſta ſcribere voluerim, & quapropter vos lit-
teris meis accerſendos putauerim ex ſequentibus cognoſcetis. Ingredienti mihi cognominé
& fœlicem patriam meam Conſtantinopolim (eram autem in equo) ſubito Athanaſius Epi-
ſcopus in media via, cum nonnullis aliis quos circum ſe habebat, ita inexpectatus occurrit,
vt non leuem mihi cauſam admirationis præberet. Teſtis mihi Deus omnium ſpeculator,
me,

A me, quiſquis eſſet, primo aſpectu agnoſcere nequiuiſſe, niſi noſtrorum quidam, quiſnam ille,
& quamnam iniuriam paſſus eſſet, iam antea auditam, vt fieri ſolet, mihi indicaſſent. Ego igi-
tur per illud temporis verba cum illo non habui, neque colloquium miſcui. Quum autem
ille ſe audiri poſtularet, & hoc recuſarem, & propemodum eum ſummoueri iuberem, magna
libertate nihil aliud poſtulauit, quàm vt vos huc euocari iuberem, quo vobis præſentibus, quę
per vim paſſus eſſet conqueri poſſet: quod quum mihi æquum & temporibus meis congruum
videretur, ſcripto vobis denũciatum volui, vt quotquot Synodum Tyri abſoluiſtis, ſine omni
tergiuerſatione ad prætorium noſtrę clementiæ conueniatis, re ipſa, quantum ſynceritatis in-
tegritatiſque ſit in veſtris ſententiis coram me ipſo ſyncero famulo Dei (quod ne ipſi quidem
abnegaueritis) declaraturi. Certe per meum erga Deum cultum obſeruantiamque vbique
iam terrarum pax eſt, & à Barbaris ipſis nomen Dei ſynceriter benedicitur, qui hactenus veri-
tatem ignorabant. Nihil dubij autem eſt, eum qui veritatem ignorat, etiam Deum ignorare. *Barbari*
Sed tamen, vt antea dixi, Barbari per me ſyncerum dei famulum, Deum agnouerunt, & iam *Deum agnouerunt ope*
metuere didicerunt, ideo quòd illũ mihi protectorẽ eſſe, meiq; curã gerere, re ipſa experti ſint, *ra Conſtantini.*
B atque ita in noſtris rebus Deum agnitũ, noſtri formidine Barbari reuerentur. Nos contra qui
myſteria clementiæ eius oſtentare & præferre videmur: non enim dixerim tueri, nos inquam,
nihil facimus, niſi ea quæ ad diſcordiam & odium pertinent, & vt ſemel dicam, quæ ad hu-
mani generis perniciem referuntur. Quapropter vos meo prætorio ſiſtite, quemadmodum *Concluſio.*
dixi, & feſtinate huc quàm celerrime, certíque ſitis me omni ope ſtudioque anniſurum, vt ea
quæ ſunt legis Dei, quàm maxime inoffenſa illabefactáque ſeruentur, quibus nullum nec pro
brum nec infamia allini poſſit, profligatis ſcilicet & contritis ſemel inimicis legis, qui ſub ſpe-
cie ſancti nominis, multiplices & diuerſas blaſphemias adferunt. Hæc Conſtantinus.

Quibus cognitis, conſcij ſuorum facinorum, cæteris Epiſcopis à profectione retentis, ſoli *Athanaſ.*
Euſebius, Theognius, Patrophilus, & alter Euſebius, Vrſacius & Valens principem adierunt
abſque omni mentione calicis aut Arſenij. Deerat enim illis eius rei fiducia, ſed aliud crimẽ
commentitium detulerunt, Athanaſium ſcilicet minatum eſſe, ſe impediturum quo minus
frumentum ex Alexandria in patriam Cæſaris deueheretur, idque Epiſcopos Adaman-
tium, Ambium, Agathammonem, Arbethinonem, Petrum præſentes ex eo audiuiſſe. Emi-
cuit ibi Cęſaris ira, adeo vt poſt tot atroces minas & tantopere damnatas Euſebianorum in-
C iurias, inaudita cauſa, cueſtigio efferbuerit, & omiſſo iudicio, quod in expectatione erat, nos *Athanaſ. in Gallias relegatus.*
in Gallias relegarit. Quæ relegatio eorum ſcelera magnopere oſtendit. Certe beatus Conſtã-
tinus minor, memor ſcriptorum patris ſui, dum nos patriæ reſtitueret, in hæc verba epiſto-
lam miſit.

CONSTANTINVS CÆSAR POPVLO CATHOLICAE ECCLESIAE ALEXANDRINAE.

NEque veſtram ſacram mentem latere arbitror, ideo Athanaſium adorandæ legis inter-
pretem in Gallias miſſum eſſe, ne quo tempore ſanguinolentorum hoſtium feritas ſacro
eius capiti quàm maxime immineret, implicitúſque malorum collimitio aliquid intolerandũ
& cui remedium nullum eſſet, pateretur. Ad hanc igitur feritatem eludendam, tot faucibus
inhiantium ſubtractus, vt ſub me ageret, iuſſus eſt, atque ita in hac vrbe commoratus eſt, vt
omnibus rebus neceſſariis abundaret, tametſi eius reuerenda virtus diuina ope fretus, onera
D aſperioris fortunæ vilipenderet. Iam quum in primis veſtræ in Deum pietati, ſuiſque ſedi-
bus hunc Epiſcopum dominus noſter & pater Conſtantinus reſtituere vellet, & humana
ſorte præuentus, antequam hoc votum impleret, requieuerit, ego mihi conuenire puto, vt ſu-
ſcepta voluntate ſacræ memoriæ Imperatoris, idipſum adimpleam, quod ille non potuit.
Quum igitur Athanaſius ad veſtrum conſpectum penetrauerit, tum demum intelligetis, quã-
tæ apud nos reuerentiæ fuerit. Neque id mirum videri debet, ſi quid huiuſmodi in eius gra-
tiam fecerim. Ad hoc enim faciendum meam mentem & veſtri deſiderij imago, & ſpecies
tanti viri inſtigauit. Diuina prouidentia vos ſeruet dilecti fratres. Datum Treueris xv. Calen
das Iulias, Hæc Conſtantinus.

Quum igitur ex hac cauſa in Gallias amandati ſimus, quis non ſimul videt & imperato- *Athanaſ.*
ris mentem, & Euſebianorum ſanguinarios animos, & principem id propterea feciſſe, ne gra-
uiore calumnia ab illis opprimeremur? Simplici enim animo in audiendo fuit: iſtiuſmodi igi-
tur Euſebianorum acta atque hæc illorum vafricies in conſuendis dolis fuit. Quis igitur iſtis

animaduersis, non fateatur in mea causa nihil per gratiam actum esse, sed omnia bono iure A & merito constituta fuisse, quum tanta multitudo Episcoporum publice priuatimque nostræ causæ scriptis patrocinetur, & sycophantias inimicorum vituperet? Quis istis conspectis, non pronunciauerit Valentem & Vrsacium merito semetipsos improbasse? & ex pœnitentia culpam suam scriptis confessos esse? maluisseque aliquantisper pudefieri, quàm in æternum sycophantiarum pœnas luere? recte igitur & Ecclesiasticè fecere beati in sacris comministri nostri, quòd quum nonnulli ambigua de nobis loqui: & quæ pro nobis iudicata essent, irrita facere conarentur, omnia pati, & exilium sustinere maluerint, quàm vt abrogarent tot ac tantorum Episcoporum iudicia. Si igitur veri & legitimi præsules verbis duntaxat nostris aduersariis repugnassent, aut si ipsi vulgares homines fuissent, ac non potius eximiarum vrbium Episcopi, & capita tantarum Ecclesiarum, suspicio oboriri posset, per gratiam ista ab illis facta esse: iam quum & verbis mihi patrocinati sint, & exilia sustinuerint, in quorum numero est & Liberius Romanus præsul, qui quanquam non vsque ad finem exilij mala perpessus est, biennium tamen in ea transmigratione perdurauit, non ignarus sycophantiarum, quas patiebamur. Nec non & Hosius ille magnus. Itali item, Galli, Hispani, & Aphricani Episcopi, & B quotquot sunt Pentapoleos. Nam tametsi Osis minis Constantij conterritus non videbatur Eusebianis contradicere, vis tamen illa & tyrannica Constantij potestas multæque contumeliæ & interminationes satis ostendunt minime eum in nostri condemnationem consensisse, sed senij imbecillitate imparem verberibus ad tempus cessisse. Quapropter æquum, vt omnes in re minime dubia tanto impensius oderint & auersentur vim iniustitiamque quas passi sumus, vel saltem ea de causa, quod satis constet illas non ob aliud nobis quàm ob Arianam impietatem illatas esse. Si quis igitur qualis sit nostra causa, & quales sint Eusebianorum sycophantiæ, scire velit, legat scripta nostræ defensionis, sumátque testes, non vnum quidem aut alterum aut tres, sed tantam Episcoporum multitudinem, & inter eos Liberium & Hosium cum suis: Hi enim quum viderent ea quæ contra nos agerentur, omnia pati maluerunt, quàm aut veritatem, aut causam nostram prodere. Idque bono & sancto consilio fecerunt. Præterea vis illa quam tanti viri passi sunt, indicio est, quid alij tolerauerint. Cætera omnia illa nihil aliud sunt quàm monumenta & trophæa de Ariana hæresi, & scelere sycophantarum erecta, & exemplar posteris inscriptum, vt ad mortem pro veritate depugnent, & C auersentur Arianam hæresim, Christo inimicam, Antichristique anteambulatricem: & vt nihil fidei habeant nostris criminatoribus. Testimonia enim tot ac talium Episcoporum digna sunt fide, & abunde sufficiunt ad nostram innocentiam ostendendam.

Liberius præsul Romanus.

Liberij & Hosij constantia.

SANCTI PATRIS ATHANASII
AD SERAPIONEM FRATREM,
EPISTOLA.

LEgi literas tuæ reuerentiæ, quibus adhortaris, vt tibi scriberem ea quæ contra me hoc tempore acta sunt: & de impiissima hæresi Arianorum, causa, authore eque earum rerum quas patimur, & quo fine Arius vitam clauserit. Ex tribus istis postulationibus, duo quidem libenter feci, misique tuę pietati ea, quæ ad monachos scripsi. Inde enim tum nostra aduersa, tum D res hæreseos cognoscere poteris. De tertio autem capite, nimirũ de morte Arij, multa mecum perpendi, metuens ne si id agerem, hominis morti insultare viderer, veruntamen quia disputatio apud vos de hæresi habita in hanc quæstionem desiit, An communione celebrata cum Ecclesia, diem suum obierit Arius, vt quæstio de eius morte dissoluatur, dicam quod res est, in pari numero collocans, & rem gestam indicare, & contentiosos compescere. Persuadeo enim mihi, cognito mortis eius miraculo, non ausuros esse, qui prius dubij erant, rem denuo in dubium vocare, sitne Ariana hęresis Deo odiosa, an non? Ego quidem non aderam, quum ille vita defunctus est. Aderat autem Macarius presbyter, & ex eius relatu didici. Accersitus autem erat ab Imperatore Constantino Arius opera & studio Eusebianorum, quem ingredientem Imperator interrogauit, an fidem Catholicæ Ecclesiæ seruaret. Ille autem se recte credere iureiurando affirmauit, suppressis iis, ob quæ de Ecclesia reiectus erat per Alexandrum Pontificem, adductis in speciem verbis Scripturæ. Illum igitur

Macarius mortis Arij testis.

Constantinus Arij de fide examinator.

A igitur ita iuratum, se nihil eorum ob quæ ab Alexandro reiectus erat, fecisse, absoluit Imperator cum his verbis: Si recta est tua fides, bene iurasti: si autem impia est, & tamen iurasti, Deus te pro iuramento condemnet. Ita eum digressum à principe voluerunt Eusebiani solita sua vi in Ecclesiam introducere: Sed contradicebat Constantinopolitanus Episcopus beatus Alexander, non debere, inquiens, hæresis inuentorem in communionem recipi. Ibi iam minabundi Eusebiani, quemadmodum (inquiunt) eum vobis inuitis curauimus ab Imperatore euocari, ita crastino die, etiam si vobis minime ex sententia sit, in communionem Ecclesiæ adducemus: Sabbatum autem erat, quum hæc loquerentur. Quibus auditis, Alexander magno cum mœrore Ecclesiam intrauit, & porrectis ad Deum manibus lamentatus est, pronus in vultum cadens, humique iacens ita orauit: aderat autem cum eo Macarius socius orationis, qui eius verba excepit. Postulabat autem alterutrum, si Arius inquiens crastino die in Synaxim introducetur, nũc dimittas quæso seruũ tuum Domine, & nõ pium vnà cũ impio perdas. Sin autẽ Ecclesiæ tuæ parces, scio autẽ quòd parces, respice in verba Eusebij, neq; des in exitium & vituperiũ sortem tuam, & tolle Ariũ, ne eo recepto in Ecclesiã, videatur simul cum eo & hæresis recipi, néue deinde impietas pro pietate habeatur. Hæc B precatus Episcopus, plurimũ cogitabundus & anxius inde recessit, & res mira incredibilisque euenit. Eusebianis minantibus Episcopus orabat. Arius autẽ Eusebianis fretus, multa blateras in secessum abiit, quasi ad vsum alui, & derepẽte (iuxta quod scriptũ est) pronus factus, medius crepuit, humique expirauit, vtroque & vita & communione fraudatus. Hic finis Arij. Eusebiani autem magnopere confusi socium coniurationis sepelierunt: Alexander verò, gaudente Ecclesia, cum pietate & sana fide communionem celebrauit vnà cum omnibus fratribus, Deum, gratias agendo, magnopere glorificans, non quòd de morte hominis lætaretur, absit: omnibus enim hominibus constitutum est semel mori, sed quòd ea res humana iudicia superauerit. Ipse siquidem Dominus iudicem se præbens minis Eusebij & Alexandri precibus, hæresim Arianam condemnauit, ostendens eam indignam esse communione Ecclesiæ omnibusque manifestum reddidit eam tametsi ab Imperatore & ab omnibus mortalibus adiuuetur, ab Ecclesia tamen damnatam esse: declaratumque est, officinam Arianorum non Deo gratam, sed impiam & inimicam esse. Certe plurimi ex iis qui ante decepti erant, conuersi C sunt, ideo nimirum, quòd non quiuis alius, sed ipse Dominus blasphemiis impetitus, condẽnauerit hæresim aduersus se conflatam, & manifesto edocuit, etiam si nunc Constantius Episcopos vi compellat, illam tamen ex sese esse incommunicabilem Ecclesiæ, & cælo alienam. Quamobrem apud vos hęc iam deinceps quæstio consopiatur (id enim in pactis fuit) nemóq; adiungatur hæresi: sed qui decepti sunt, resipiscant. Quam enim Dominus reprobat, quis approbabit? & quam ipse incommunicabilem reddidit, quomodo qui eam recipit, non ingens piaculum commiserit, & palam se Christo hostem declarauerit? Hoc igitur sufficit ad cohibendos contentiosos: ista igitur illis, qui tum hanc quæstionem mouerant, recitentur, vna cũ iis quæ compendio de hæresi hac ad monachos scripta sunt, vt inde edocti magis ac magis impietatem & malitias Arianorum reprobent. Nemini autem harum literarum exemplar, edas, aut tibi ipsi transcribas: nam hoc ipsum monachis quoque iniunxi. Sed pro tuo candore, si quid scriptis deest, addas, atque ita ea ad nos quamprimum remittas. Ex epistola mea ad fratres cognoscere poteris quid in scriptis meis sim passus, quapropter tantum non est scripta edi idiotæ, præsertim de summis & præcipuis dogmatibus, ne, si quid per imbecillitatem & obscuritatem sermonis minus plene sit dictum, noxam id lectoribus adferat. Plerique enim D non fidem aut intentionem scribentis respiciunt, sed aut per inuidiam, aut per contentionẽ suæ iam antea conceptæ in animo opinionis, prout volunt, verba accipiunt, & scripta pro sua libidine immutant. Det Dominus omnibus & præcipue auditoribus, quibus ista recitas, vt teneant & veritatem, & sanam integrámque in Dominum nostrum Iesum Christum fidem, Amen.

Alexãdri oratio contra Ariũ.

Arij mors.

Hæresim Arianam condemnauit deus quomodo.

Confusio.

SANCTVS PATER ATHANASIVS, OMNIBVS VBIQVE SOLITARIAM VITAM COLENTIBVS, ET FIDE FVNDATIS, SANCTIFICATISque, *in Christo Iesu, dicentibusque, Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, dilectus & desiderati ss. fratribus in Domino. S.P.D.*

VEstris animis fretus, maxime quàm id multis hortatibus à me postulatis, paucis recensui & nostras & Ecclesiæ calamitates, simúlque, quã tum potui, confutaui sceleratam Arianorum hæresim, docuíque quàm illa aliena esset à veritate. Sed tamen quæ mihi, dum hæc scriberem, in mentem venerint, ea vestræ pietati intimanda opinor, vt inde disceretis, quàm vere hoc dictum sit à beato Apostolo, *Rom.11.* O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei: quæso autem mihi homini natura imbecilli veniam detis: quanto enim magis scribere volebam, & instantius rem vrgebam, vt diuinitatem verbi intelligerem, tanto lon-B gius eius rei cognitio à me subtei fugiebat: & sentiebam me tãtum à tergo relictum esse, quãtum me promouisse & assecutum esse arbitrabar. Nam hoc ipsum, quod animo comprehendere videbar, scribere non potui: & quod scribebam, minus erat, quàm concepta in animo Veritatis vmbra, licet ea ipsa perquàm pusilla esset. Dixi igitur, vt in Ecclesiastico scriptũ erat, sapiam, & sapientia elongata est à me magis quàm erat, & ô profunditatem profunditatis, quis inueniet illam? & illud in Psalmis, admirabilis habita est scientia tua à me, inualuit, & non potero ad eam: & vt Salomon dicit, Gloria Dei abscondit rationem. Sæpe igitur volui subsistere, & desinere à scribendo, credite mihi, tamen ne aut vobis difficilior videter, aut illis quiid à vobis postularunt & quibus periculum est, ne silentio meo pertinacius in impietate versentur, vim mihi ipse feci, vt pauca ista, quæ iam vestræ pietati mitto, conscriberem. Nam quãquàm procul à nobis est, vt reuera est, veritatis comprehensio, ob carnis imbecillitatem, sed tamen, vt dixit Ecclesiastes, cognoscere poterimus impiorum amentiam, eámque, vbi deprehẽderimus, dicere licebit mortem amariorem esse: huius rei fiducia, quum certum haberem eatenus à nobis scientiam comparari posse, ista meditatus sum, non ignarus impietatis refuta-C tionem, fidelibus sufficere ad eruditionem pietatis. Nam tametsi impossibile sit deprehendere quid sit Deus, tamen dicere possumus, quid non sit Deus. Scimus autem eum non vt hominem esse, nec fas esse, vt quicquam, quod creatum est, illi affingas: ita quoque de Filio Dei, etsi longius natura ab illo absistimus, quàm vt eam assequamur, facile tamen est & in promptu reprobare, quæ ab hæreticis proferuntur, ac dicere non esse id Filium Dei, neque fas esse de diuinitate eius vel semel cogitare, quæ ipsi dicunt, nedum è labris proferre. Ego igitur, vt potui, scripsi, vos autem charissimi excipite ea, non tanquam illa, quæ plenam habeant interpretationem de diuinitate Verbi, sed tanquam ea quæ refutent impietatem hostium Christi, & præbeant volentibus occasionem ad pietatem sanæ & rectæ in Christo fidei. Quòd si aliquid omissum est: puto autem omnia omissa esse, veniam dabitis pro æquitate vestra & pura conscientia, & sola audacia propositi mei pro defendenda pietate contenti eritis. Solam enim ad plenam damnationem reiectionémque hæresis Arianorum, iudicium Domini de morte Arij sufficere credendum est, quam iam antea per alios didicistis. Quæ enim Deus voluit, quis dissipabit? & quem ipse condemnauit, quis iustum pronunciabit? Quis porro ex tanto signo nõ D cognoscit, Deo odiosam esse hanc hæresim, etiamsi homines propugnatores habeat? Quum igitur nostra illa legeritis, orate pro nobis, & inuicem ad id exhortamini, & statim ista ipsa ad nos remittite, nullumque eius exemplar edite, aut vobis describite, sed contenti estote vt probi trapezitæ sola lectione, etiamsi sæpius legere cupiatis: non enim tutum est ad posteros peruenire nostra ista scripta, quæ vt balbutientes & indocti conficimus. Salutate vos inuicem in charitate, & quotquot vos adeunt in pietate & fide. Si quis enim, vt dixit Apostolus, non amat *1.Cor.16.* Dominum, anathema sit. *Rom.1.* Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscum, Amen. Illi autem ea, in quorum finem his machinis vsi fuerant, non ita diu postea adimpleuerunt. Mox enim ab istis insidiis Arianos in communionem recepere sine omni cura respectuque tot iudiciorum, quibus illi damnati erant, iterumque imperiale mandatum causificati sunt, nec puduit eos in epistolis suis scribere, post Athanasium afflictum, odia desiisse, & iam inde se Arianos recipere, & ad terrorem audientium ita sibi ab imperatore mandatum esse, iactitant. Quin illud ausi sunt sine omni fronte adiicere, Arianos recte sentire, nihil præ oculis habentes illud quod

Diuinitas verbi insecrutabilis. Eccle.7. Ibidem. Psa.138. Conclusio. Ad pietatis eruditionem sufficit impietatis refutatio.

Mortem Arij satis esse ad reprobandam eius hæresim.

A quod scriptum est, Væ qui dicitis amarum dulce, & qui statuitis tenebras esse lucem. Ad omnia enim pro hæresi parati sunt. Age nũ vel istinc manifeste ostenditur, nos nõ quidem Ecclesiastico iudicio, sed minis Imperatoris, ob nostram in Christum pietatẽ, & tum hęc passos esse, & nunc in præsentiarum persecutionibus agitari? Quum & aliis Episcopis ad eundem modum fictis criminibus insidiati sint, quorum aliqui in exilio obdormierunt, adepti iam gloriam confessionis in Christum, aliqui etiãnum extorres fortiter adhuc contra eorum hæresim obsistunt, dicũtque cum Paulo, Quis nos separabit à charitate Christi? quin etiam hinc eorum hæresim cognoscere, vel potius conuincere possis, quòd quisquis ipsis charus est, & eiusdem impietatis socius, etiamsi aliis delictis, infinitisque sceleribus obnoxius sit, etiamsi aduersus se habeat argumenta scelerum suorum, & demonstrationes euidentissimas, probus tamen apud eos, & in precio habetur, quinimo statim Imperatoris amicus efficitur, commẽdabilis scilicet sua impietate: & qui nundinator, & pleraque quæstui habet, libertatem quidquis agendi à iudicibus impetrat. Qui autem eorum impietatem redarguit, & quæ Christi sũt, syn ceriter procurat, iste tametsi purus in omnibus, tametsi sibi nihil sit conscius, tametsi nullũ habeat accusatorem, modo ipsi crimen fingant, statim abripitur, & sententia Imperatoris B eueſtigio in exilium mittitur, vt obnoxius criminibus, quæ isti voluerunt, quòd in regẽ fuerint contumelioſi, quasi in nomen Dei: contra, qui hæresim illorũ fouet, requiritur, & statim summittitur in exulum illorum Ecclesias: ac continuo confiscationes, contumeliæ, & quicquid graue est, in eos intentatur, qui hunc superuentitiũ Episcopũ non recipiunt. Et quod iniquissimũ est, quem populi cupiunt, & irreprehensibilẽ cognoscunt, hunc tollit & in exiliũ mittit princeps: eum vero quem non cupiunt, quem non norunt, hunc è longinquo cum militibus & diplomatibus suis ad populos mittit. Ac iam inde magna necessitas inducitur, odisse quem diligunt, suum inquam & in fide magistrum, & in pietate parentẽm eumque quem nolunt, diligere, eique suos liberos concredere, cuius vitam conuersationémque, & quis denique sit, ignorant, aut supplicium pati, nisi Imperatori pareant. Hæc & nunc & olim fecere contra orthodoxos impij isti homines, monumenta suæ malitiæ & impietatis omnifariam apud omnes exhibentes. Esto Athanasium culpauerint aliquid, quid alij Episcopi fecere? quam in illos causam habuere? aut quis ab illis Arsenius interfectus est? Quis apud illos Macarius presbyter? aut calix confractus? quis ibi Meletianus fabulam agit? Ergo ex facinoribus illorum ad-C uersus istos, obiecta Athanasio falsa esse demonstrãtur: rursumque quæ in Athanasium moliti sunt, satis coarguunt, quæ illis imputauere, calũnias esse. Immanis bellua, nempe hæresis ista terras inuasit, vt quæ non verbis, veluti dentibus suis homines innocentes lædat, sed & extenam vim ad insidias faciendas comparauit, & quod prorsus iniquissimum est, nemo ex illis accusatur: aut si accusetur, iudicio subiicitur: aut si species iudicij prætexitur, & causæ cognitio simulatur, sententia quæ datur, eum innocentem pronunciat, & accusatores damnat, magisque accusator probans periculo, quàm reus conuictus pudore tentatur. Omnes certe apud illos sordibus scatent, & eorum catascopi, hoc est, exploratores, quum minime sint Episcopi, longe maculosissimi sunt. Quòd si quis apud eos Episcopus esse velit, nõ illi occinitur, Oportet Episcopum esse irreprehensibilem: sed hoc illi dicitur, Sentias contra Christum, nec de moribus tuis sis anxius: id enim tibi sufficit ad commendationem, & ad principis amicitiam: ita reuera agitur cum iis qui Arianice sentiunt. Contra veritatis æmulatores, tametsi sancti, tametsi puri appareant (quemamodum dixi) rei fiunt, quum illis libuerit, quum eam, quam volunt, causam finxerint. Et hoc ex eorum calamitatibus perspicere licet. Fuit quidã Eustathius Episcopus Antiochiæ vir confessione clarus, religione pius, quem magno studio pro D veritate stantem, & Arianam hæresim odio prosequentem, auersantémque homines Arianicæ opinionis, ita apud Constantium ficta calumnia accusarunt, quasi in matrem principis cõtumelioſus fuisset: nec mora, in exilium eiicitur & cum eo ingens turba presbyterorũ & diaconorum, ac iam deinde eos, quos ob impietatem ne in clerum quidem recipi oportuit, post exilium Episcopi, non solum in Ecclesiam introduxerunt, sed & plerosque ex iis Episcopos creauerunt, vt eos in sua impietate socios coniuratósque haberent, ex quorum numero est Leontius ille castratus, qui Antiochiæ nunc Episcopatum tenet, & ante eum eodem in loco Stephanus tenuit: Laodicæ verò Georgius & Theodosius, qui Tripolim etiam habuit. Eudoxius porro Germaniciæ, & Eustatius nunc in præsentia Sebastiæ pro Episcopo se gerit. Quid, an hic saltem gressum suum represserunt? minime gentium: Eutropius enim Adrianopoli Episcopus, vir bonus & in omnibus perfectus, quia subinde Eusebium coargueret, & illa transeuntibus author erat, ne impiis Eusebij verbis fidem adhiberent, easdem

Esa.5. Athanasij & alij episcopi cur persecutionibus agitati fuerint Rom.8. Hæresis quomodo conuincenda & cognoscenda. Christiani vere fideles quomodo persecuti. Arianismum qui fouent episcopi creant tur ab his reticis Eusebij. Principis tyrannus. Immanis bellua hæresis quomodo. In iustitia ab hæreticis exercetur. 1.Tim.3. Eustatius in exilium pulsus, cur. Episcopos eiiciunt hæretici vt suos in Episcopatum inducant. Episcopi ab Arianis afflicti.

cum Eustathio calamitates patitur,& à ciuitate sua & Ecclesia propellitur,eò quòd Augusta A illi grauiter succenseat.Euphratiũ autẽ Calanis,Cymathius Palti,alter itẽ Cymathius Taradi, Asclepas Gazæ,Cyrus Berœæ,quę est in Syria,Diodorus in Asia,Dõmen in Siemio Ellanic⁹ in Tripole Episcopi visi sunt tantũmodo hęresim odisse,& id tãti fuit,vt hos sub specie alicuius causæ illos prorsus sine vlla causificatione,diplomate Imperatoris exturbatos è ciuitate alio trãstulerint, suffectis in eorũ locum,quos impios nouerant.De Marcello autẽ Episcopo Galatiæ, superuacuum fuerit fortasse mentionem facere,quum nulli non constet,Eusebianos ab eo de hæresi reprehensos,hæreseos recriminationem pro talione illi vicissim impegisse,senẽque hominem in exilium eiecisse.Ille autem Romam profectus sese innocentem docuit, & vt iussus ab illis fuerat,scripto suam fidem,quam Sardica Synodus amplexa est,edidit. Eusebiani contra neque causam dixerunt,neque de impietate scriptorum suorum conuicti,pudore repressi sunt,sed potius grauius in omnes sæuierunt:& quia per fœminas ad Cæsarem cõmendationem habẽt, cunctis se terribiles præbuere. Episcopum autem Cõstantinopolitanũ nemini arbitror ignotum esse,quanto enim clarior ciuitas,tanto minus factum celari poterit. Etiam huic quoque crimen obiectum est,idque falsum fuisse vel inde colligas, quòd qui illũ B reum fecit Macedonius,nobis in ea accusatione præsentibus, cum reo suo, cuius presbyter erat, communionem sumpsit.Huc tamen vbi oculos suos adiecisset Eusebius,vt raperet episcopatum eius ciuitatis (eodem enim modo à Berito Nicomediam transiliit) non defuit in hunc Paulum species calumniæ, neque illi ignari oblitique suarum insidiarum fuere,sed perseuerarunt in criminando,& primum quidem per illos in Pontum relegatus est,postea à Cõstantio ferro vinctus in Singra Mesopotamiæ deportatus est,rursum inde in Emesam, atque ex Emesa in Cucusam Capadociæ circa deserta Tauri abreptus est,quo in loco vt ab illis renunciatum est,qui cum illo fuere,laqueo per Eusebianos strangulatus vitam finiit, Eusebiani verò hoc scelere commisso sine omni pudore, vt vbique mendaces hominis extincti aliam causam finxere,tanquam ex morbo periisset, quum longe aliud constet omnibus eius loci incolis.Siquidem Philagrius per id tempus eorum locorum vicarius, omniumque quæ ipsi vellent histrio, sed tamen super hoc scelere stupens ac mœrens,credo quod alius,ac non ipse potius eius necis author esset,plurimis rem prodidit,& inter reliquos mihi notos Serapioni Episcopo Paulum ab Eusebianis in arctissimo & obscurissimo loco reclusum fuisse,relictum- C que ibi vt fame periret,deinde post sex dies,quum eò ingressi Eusebiani,hominem adhuc spirantem inuenissent,per vim Episcopum strangulasse,atque eo genere finis vitam clausisse,& diaconum dixisse,inferendæ necis ministrum Philippum prefectum fuisse. Verum ad hoc scelus vindicta diuina conniuendum sibi non putauit:Philippus enim nondum vertente anno,prefectum sua cum magna ignominia spoliatus est,ac iam inde priuatus iis quibus minime volebat,ludibrio fuit.Mœstus igitur mirum in modum, & quemadmodum Cain gemẽs & tremens,& quotidie percussorem expectans , longe à suis ac patria sua, veluti attonitus, quod minime volebat,morte extinctus est.Quid?quòd ne mortuis quidem parcunt,quos viuos olim calumniis persequebantur,ac tantis terroribus agunt,vt viuos in exilia propellant, & mortuorum nihil misereantur.Nam etiam tunc soli præter morem omnium mortalium extinctis infensi remanent,& in extinctorum amicos & consanguineos successionem suarum insidiarum transferunt,homines prorsus probitati infesti,& plusquam hostes animo efferati, idque in gratiam hæreseos.Nec enim veris sed fictis criminibus tum mihi tum cæteris omnibus insidiantur.Hoc quum viderent tres fratres Constantinus, Constantius,& Cõstans, post obitum patris sui iusserunt quemque in suam Ecclesiam & patriam reuerti, scribentes quidẽ D de singulis ad singulas ipsorum Ecclesias:de Athanasio vero ad istum modum, quæ & vim rei actæ,& Eusebianorum parricidalem animum ostendunt.

Marcellus Galatiæ episcopus cur in exilium missus.

Hæretici per fœminas commẽdantur Imperatori.

Macedoni⁹ falsum crimen obiicit Paulo Episcopo Constant.

Eusebii ambitio.

Paulus Episcopus in varias terras deportatus, ab Eusebianis tandem strangulatus.

Paulus Episcopus quo modo & à quo strangulatus.

Philippus Pauli episcopi strangulator quaspoenas luerit.

Constantini filij tres.

EXEMPLAR CONSTANTINI CÆSARIS POPVLO CATHOLICÆ ECCLESIAE ALEXANDRINORVM.

EGo autem id vestras sanctas mentes latere non arbitror, ideo Athanasium, &c. Epistola superius descripta est Athanasius.

Scripta igitur principis istiusmodi fuere:Ecquis igitur eorum fraudulentiæ & insidiarum grauior testis esse possit,quàm ille qui certus de negocio in hunc modum scripsit? Eusebiani igitur videntes hæresim suam succumbere, & Romam , & ad Imperatores Constantinum & Constantem contra Athanasium scribunt: sed quia ab Athanasio missi legati, mendacia eorum refutabant, ab Imperatoribus cum pudore reiecti sunt. Episcopus autem Romanus

A Romanus Iulius Synodum iussit fieri vbicunque vellemus, vt tuto & crimina obiicerent, & inuicem sibi obiecta refutarent: id enim eorum legati, quum se vinci animaduerterent, postularunt. Rebus igitur inceptis, quum male sibi vbique conscij de causa sua in Ecclesiastico consessu desperarent, Constantium cum lamentis, vt hæreseos propugnatorem, adeunt. Vides, inquiunt, omnes à nostra hæresi deficere,pauci residui sumus, incipe persequi, quoniam etiam ab istis paucis destituimur,& deserti relinquimur: quos enim vi ad communionem nostram per exilia Episcoporum adegimus, ij ab Episcopis in sedes suas reuertentibus, vt contra nos sentiant, persuadentur. Scribe igitur ad omnes, & mitte denuo Philagrium præfectũ Ægypti: ille enim idoneus est his negociis gerendis, vt re ipsa & experimentis patuit,nec mirum quum sit apostata. Mitte item Georgium, Episcopum Alexandriam, nam & iste poterit quoque stabilire nostram hæresim. Mittit igitur literas Constantius, & in omnes persecutionem mouit, emissariis ad eam rem vsus Philagrio, & quodam Arascio Eunucho. Missus quoque est Georgius militari manu. Eadem statim designata sunt quæ prius. Coacta enim multitudine ex bubulcis, opilionibus, & forensi vulgo, vnà cum proteruis iuuenibus,cum gladiis B & fustibus templum Quirini inuadunt, alios mactant, alios pedibus obterunt,plerosque cõcisos, partim in carcerem, partim in exilium coniiciunt, multasque fœminas miseris modis captatas, publice ad tribunalia crinibus trahunt, tractásque contumeliis indignissime affi-ciunt: aliorum bona fisco addicunt, aliorum alimenta interuertunt, nulla alia de causa,quàm vt eos ad partes Arianorum, & Georgium recipiendum, quem Imperator miserat, compellerent. Athanasius autem priusquam ista fierent,semel re cognita,Romam profectus est,non ignarus hæretici furoris. Iulius vero presbyteros suos Elpidium & Philoxenem cum literis ad Eusebianos misit, certũ diem definiens, vt aut præsentes se sisterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi.Cęterum Eusebiani,vbi semel audissent Ecclesiasticum consessum fore,vbi nec Comes affuturus esset, neque satellites pro foribus excubarent, nec ex Cæsaris præscriptis omnia fierent, quibus rationibus & non aliis Episcopos vicerant, imo qui sine hoc præsidio ne loqui quidem auderent: ita inhorruerunt & metu contracti sunt, vt presbyteros detinerent vltra diem condictam, causificationem interim turpem fingentes, se ob bella Persarum venire non posse, sed in ea re nihil veri:metus enim conscientiæ eos impedie-C bat. Quid enim negocij Episcopis cum bello? aut quid obstaculi illis à Persis oriebatur, quo minus Romam quamuis longinquam & transmarinam vrbem proficiscerentur? Orientis igitur loca suásque prouincias obeuntes quærebant,si quis ipsis aduersaretur, vt eum per calumniam in exilium profligarent.Certe presbyteros suos dimiserunt cum absurdissima excusatione, hoc genere colloquij inter ipsos habito:Quandoquidem Ecclesiastico iudicio vincere nõ possumus, solita nostra vi agamus. Dant igitur literas ad Philagrium, authoréque sunt, vt ille quàm primum cum Gregorio in Ægyptum abeat: ac statim iam inde Episcopi flagellabãtur, & acerbis vinculis constringebantur, Sarapammonem confessorem in exilium mittunt, Potamonem quoque & ipsum confessorem qui oculum in persecutione perdiderat, ita conciderunt plagis in ceruicem, non ante desinentes, quàm vbi illum pro mortuo abiicerent, adeo vt vix post aliquas horas curationibus fomentisque spiritũ recollegerit, Deo quidem illi concedente vitam, sed admodum breuem: paulo enim post ex dolore & plagis ex hac vita decessit, adeptus in Christo gloriam iterati martyrij. Alios vitæ monasticæ æmulatores,sedẽti pro tribunali Philagrio, vnà cum Blacio duce:heu mihi, quot ibi Episcopi virgis concisi sunt? Deinde miser Georgius post tanta scelera inuitabat omnes, vt secum communicarent. Atqui D si communionem ab illis postulabas, indigni erant, qui verberarentur: quod si vt malos eos verberandos censuisti, cur illos vt sanctos inuitas? Verùm nihil illi curæ erat, quàm vt eorum iussa, à quibus missus erat, adimpleret, & hæresim stabiliret,eas ob causas stultus ille homicida, carnifex, & contumeliosus, fraudulentus,& in summa, Christi hostis factus est: Episcopi autem materteram ita persecutus est, vt ne extinctam quidem humari sineret, & quod voluit consecutus esset, & insepulta abiecta fuisset,nisi qui eam sustulissent, suum se cadauer eferre dixissent, tam impiis isthic moribus fuit. Nam quum & alij mendici errones eleemosynam acciperent, iussit ea quæ eleemosynis destinata essent, diripi: & vasa quibus oleum & vinum deferebatur, confringi, vt non solum in accipiendo se impium præberet, sed re ipsa dominum contumeliose tractaret, auditurus iamiam ex Domino, quatenus vilipendisti istos, & me vilipendisti. Multa etiam alia fecit, quæ dicendi facultatem transcendunt: & quibus auditor fidem negaret. Cæterum ista ideo patrauit, qui neque secundum Ecclesiastica instituta creatus erat, neque pro Apostolica traditione nomen Episcopi

Euſebiano rum ad Conſtantiũ oratio.

Philagrius apoſtata.

Conſtantius euſebia norum pre cibus indul get. In tẽ plo Quiri ni Stages magna fa cta.

Concilium Romanum à Iulio Pap. conſti tutum.

Euſebiani Concilium Romæ indi ctum fu gientes.

Euſebiano rum decre tum.

Perſecutio nes variæ epiſcopis impoſitæ ab Aria nis.

Georgij hæ retici geſta impia.

Georgius eleemoſinas diripi inſ ſit.

Georgius creatus epiſcopus non dire cte.

obtinebat. Sed ex Palatio cum militari manu & magnifica pompa missus fuit, non aliter quã A
si secularis magistratus ei demãdatus esset. Ideóque maiori studio magistratuum amicitiam,
Antonius pater haremita. quàm Episcoporum aut monachorum sectabatur. Si quando igitur pater Antonius ad illum
è montanis scribebat (quemadmodum pietas peccatori in abominationem est) eodem quo-
que modo sancti viri scripta abominabatur. Quòd si Imperator aut Dux exercitus, aut alius
quispiam Iudex ad eum literas dedisset, ita lætus alacérque erat, quemadmodum ij de qui-
Prou. 2. bus in Prouerbiis non sine quærimoniis dicitur, O qui relinquitis vias rectas, qui malis oble-
ctamini, & gaudetis conuersatione malorum. Certe qui cum huiusmodi literas afferebat, pe-
cuniis honorabat, Antonij aliquando epistolam duci Blacio conspuendam abiiciendãque
tradidit. Sed hoc diuina vindicta inultum non prætermisit. Siquidem non diu postea Blacij
femur proficiscentis ad primam mansionem equus cui insidebat, ceruicibus retortis ita mo-
Georgij mors. mordit, atque è dorso excussum humi afflixit, vt intra triduum proximum periret. Ad istum
modum illi cum omnibus agebant. Romæ verò congregati Episcopi prope quinquaginta,
Eusebianos vt suspectos timentésque se sistere, non receperunt, & quæ ab ipsis scripta essent,
pro vanis habuerunt: nos autem receperũt, nostrámq; communionem amplexi sunt. Interim B
quum ista fierent, simul & de Synodo Romana Constans Imperator simul, & quid Alexan-
driæ & per vniuersum orbem contra Catholicos gereretur, resciuit: missæ igitur sunt literæ à
Constante ad fratrem suum Constantium, ibíque de amborum sententia placuit, vt Synodus
celebraretur, & de rebus actis cognitio fieret, ne vlterius iniurioſe habiti iniuriis afficerentur,
In Sardicẽsi cõcilio quid actum. vel iniurioſi vlterius pergerent iniuriam facere. Conueniunt igitur ab Oriente & ex Occidẽ-
te in vrbem Sardicam numero plus minus centum Episcopi, Occidentales vnum duntaxat
Hosium secum habuere, Orientales contra succincti pædagogis & aduocatis Musaniano
comite & Hesychio Castrensi, aduenere, eorumque fiducia nixi audacter sese præsentes ob-
tulerunt, sperantes eorum viribus, iterum omnia confici posse. Horum enim opera se quibus
volebant, terribiles ostendebant, & insidias, quibus libitum erat, innectebant. Cæterum vbi
iam re ipsa experiebantur Ecclesiasticum morem tantũmodo obseruari & ex singulis Eccle-
siis ciuitatibúsque accusatores ibi præsto esse, & documenta rerumque probationes aduersus
se in promptu esse, conspicatique ibidem Arium & Asterium venerabiles Episcopos vnà qui-
dem secum ex Oriente profectos, sed diuerso itinere ingressos, nobisque inueniendo comi-
tes factos, eosdemque memorantes vafriciem ipsorum, & quantopere res suas suspectas ha- C
berent, iudiciumque metuerent, ne à nobis quidem sycophantiæ, ab accusatoribus verò ab
ipsis subornatis omnia per dolum fecisse conuincerentur: Hæc inquam illi conspicati, & si ala-
criter aduenerant, arbitrati nos metu contertitos minime occursuros, tamen quum animad-
uerterent nostram fiduciam, intra Palatium se recluserunt, quo in loco domicilium habe-
Eusebiani è sua fraude dilapsi. bant, Atque ibi ita inter se consusurrarunt: Ad alia venimus, & alia conspicimus, accessimus cũ
comitibus, & sine comitibus res agitur, prorsus futurum est vt condemnemur. Nostis qualia
sint decreta ordinationésque, Athanasio in manu sunt monumenta omnium Mareotæ acto-
rum, quibus ille quidem purgatur, nos autem confundimur. Quid igitur hæsitamus? quid
moramur? fingamus aliquam causificationem, & discedamus, ne si manserimus, condemne-
Eusebianorum cõciliũ mur. Melius est de fuga erubescere, quàm conuictos de sycophantia condemnari. Si fugeri-
mus, poterimus aliquo modo hæresim propugnare. Quòd si nos fugientes condemnauerint,
habemus Cæsarem propugnatorem, qui non permissurus est vt à populis de Ecclesiis eiicia-
mur. Ad istum modum ipsi inter se disceptabant: Hosius autem, cæterique Episcopi crebro il-
lis Athanasij fiduciam renunciabant, & quam promptus ad causam dicendam esset, & quan- D
topere iactaret se eos sycophantiæ conuicturum, & inter cætera dicebat, Si timetis iudicium,
cur huc veniſtis? oportebat aut huc non venire, aut huc profectos iudicium non subterfuge-
re. Illi quum hæc audirent, & magis magisque percellerentur, absurdiore quàm Antiochiæ
Fugam parant Eusebiani. causificatione vsi sunt, & sub eo prætextu quasi Imperator ipsis triumphalia de Persis per lite-
ras scripsisset, fugam adornarunt, & sine omni pudore hanc cauillationem pro excusatione
per Eustathium presbyterum Sardicensis Ecclesiæ renunciarunt. Verum ne ita quidem ipsis
fuga ex sententia succesſit, statim enim Synodus, cuius patronus erat Hosius, illis diserte scri-
psit, vt aut occurrerent responsuri, & de suis in alios, aliorumque criminibus in ipsos, aut cer-
to scirent se pro reis à Synodo condemnandos, & Athanasium cum suis, vt puros ab omni cri-
Arianorũ fuga qualis mine liberandos. Illi autem maiori metu conscientiæ angebantur, quàm vt istiusmodi literis ob
temperarent. Nam cùm viderent eos, quos iniuria affecerant, ne ad respondendum quidem
ausi se reflectere, summa intẽtione fugam rapiebant. Talis igitur & tam fœda illorum fuga fuit.

Syno-

A Synodus autem ex pluribus quã triginta quinque prouinciis coacta, cognita Arianorum mali-
tia, permisete Athanasio cum suis vt causam diceret tùm de calamitatibus suis, tùm de calum-
Athanasij innocentia probata niis quas passus esset, auditisque eius rationibus, hominem innocentem, quemadmodum su-
perius dixi, pronunciarunt, eumque magna admiratione prosecuti sunt, adeò vt eius commu-
nionem amplecterentur, & literas passim missitarent tum ad cuiusque diœcesim, tum potissi-
mum in Ægyptum, Alexandriam, & Lybiam, quibus significabant Athanasium cum suis pu
ros & extra omnem culpam esse, eorumque accusatores sycophantas & facinorosos, & quid-
Hæretici episcopi depositi. uis potius quàm Christianos appellari debere. Eos igitur cum pace dimiserunt, Stephanum
autem & Miophantum, Acacium, & Georgium qui Laodiceæ pro Episcopo fuit, Vrsacium
item & Valentem, & Theodorum & Narcissum deposuerunt: Georgij autem nomen Alexã-
driam missi ita in damnando recitarunt, vt nec vnquam eum Episcopum, nec dignum, qui
Georgius indignus Christiani nominis. Christianus appellaretur, censerent: rescinderunt enim omnes illius in ordinibus dandis con-
stitutiones, interdicentes ne quisquam ab eo ordinatus in Ecclesia vel nomen sui ordinis obti-
neret, idque in odium inauditorum scelerum Georgij. Et ita quidem Athanasius cum suis di-
B missus est in pace: literæ autem quæ in hac pace scriptæ fuerunt, propter longitudinem omi-
simus. Synodus porro ad istum modum soluta est. Qui autem exauctorati erant, quum æquũ
esset, vt vel sic quiescerent, vnaque cum iis qui tam fœda fuga recesserent, ea in abeundo desi-
gnarunt vt priora eorum facinora pro minimis æstimes. Quum enim eorum communionem
vt fugientium à Synodo & noxiorum, Adrianopolitani auersarentur, rem detulerunt ad Im-
peratorem Constantium, effecereque vt illi è loco fabricæ cognomine, more laicorum capiti-
bus truncarentur administro in istis rebus Philagrio, præsente quoque & ibi comite. Huius
rei monumenta ante vrbem consistunt, quæ nos inter prætereundum vidimus, idque ideo fe-
cêre, quòd eo modo fugam suam se, ne sycophantæ haberentur, corrigere posse existimarent.
Imperatore vero prompto ad omnia quæ ipsi vellent, effecere, vt ab Alexandria in Armeniam
Episcopi in exilium missi. duo presbyteri & tres diaconi relegarentur. Arium porrò & Asterium, alterum in petra Pale-
stines, alterum in petra Arabiæ Episcopum, qui ab ipsis desciuerant, non solum in superiorem
Africam relegarunt, sed vt contumelias paterentur, operam dedêre. Lucij porrò Adrianopo-
Ferro vincti leos Episcopi manus ceruicemque, plurima aduersus ipsos audacia vtentis & impietatem re-
darguentis, iterum vti prius ferro vinxerunt, vinctumque in exilium deportarũt, ibique, quòd
C ipsos minime latet, extinctus est. Diodorum quoque Episcopũ suis sedibus expulerunt, Olym-
Olimpius. Theodolus. pium item ex Ænis & Theodulum ex traianopoli, ambos Episcopos Thraciæ bonos & or-
thodoxos viros, infensos hæresi, calumniis impetiuerunt: semel quidem quum ad Eusebiano-
Constantii edictum in Christianos quale. rum calumnias Constantius Imperator edictum misit, iterum autem quum istius rei memo-
ria ab Eusebianis refricata est. Habebat autem edictum, vt non solum ciuitatibus & Ecclesiis
eiicerentur, sed & capitali pœna, vbicunque inuenti essent, plecterentur. Mirum quidem faci-
nus sed non alienum ab ipsorum moribus. Siquidem non aliter quàm Eusebij discipulos, Eu-
sebianique animi successores decuit, sese gessere, adeo vt æque terribiles sese in Thracia ex-
hiberent, ac patres ipsorum Alexandriæ sese exhibuerant. Curauêre igitur edicta fieri, quibus
portus & introitus ciuitatum obseruari iuberentur, ne quibus à Synodo concessum erat, redi-
tus in Ecclesias suas pateret: simulque diplomata ad iudices Alexandrinos nominatim de Atha
Constantii literæ in Athanasium & suos. nasio & presbyteris certis impetrauerunt, vt siue Athanasius siue quispiam suorum vrbes aut
fines illos ingredi deprehenderetur, capite id lueret. Ad eum modum Iudaica ista hæresis,
non solum Christum inficiari, sed etiam cædes facere condidicit. Verum ne hoc quidem sa-
D tis fuit, vt quietem vellent: nam vt ipsorum hæreseos pater, vt leo circuit, quærens quem deuo-
ret, ita isti publici cursus facultatem nacti, ac proinde circumcursitantes, in quoscunque inci-
Eusebian. licentia & impia facinora in christianos dunt, qui vel fugam eorum carpant vel hæresim auersentur, eos indignis modis nunc flagris
concidunt, nunc vinculis constringunt, nunc è natali solo exterminant. Tantus certè terror
eorum hominum fuit, vt multos coegerint ad hæresis simulationem, multosque eo metu af-
fecere, vt maluerint in hæremum defugere, quàm vel semel in illos incidere. Hæc sunt post fu
gam eorum audaciæ & insaniæ facinora. Quin & nouum quiddam mirumque designant,
quod vt probè eorum hæresim decet, ita nunquam prius auditum est: & tale, quod fortasse ne
apud gentiles quidem proteruiores, nedum apud christianos futurum putes. Missis enim à
Vincentius Capua episcopus sancto concilio in legationem Episcopis, Vincentio Capuæ, quæ metropolis est Campaniæ:
& Euphrate Agrippinæ, quæ est metropolis superioris Galliæ, vt pro Synodi decretis Impera-
tor Constantius Episcopos, quos ipse eiecerat, in suas sedes reuerti pateretur: & in eam senten-
tiam à Constante pientissimo ad fratrem suum literis datis quibus Episcopos illi commenda-

bat, viri isti mirifici & ad quoduis facinus prompti, quum legatos istos Antiochiæ vidissent, A in commune quidem concilium ineunt, sed ita tamen vt Stephanus fabulam initi concilij peragendam susciperet, vtpote ad istiusmodi res longe aptissimus. Suscepto negocio, conducit ille publicam meretricem, in ipsis feriis sanctissimi Paschatis, eamque nudam per tenebras immittunt in ædes Eufrate Episcopi. Meretrix autem quia principio credebat iuuenem esse, à quo accerseretur, prompte sequebatur. Postquam autem ita destituta ab illis, hominem dormientem, ignarum omnium intueretur, diligentiusque considerans, senis vultum & Episcopi speciem animaduerteret, statim clamorem edit ac vim quiritatur: illi contra, eam orare vt taceret, & falsum crimen Episcopo concinnaret: die igitur illucescente, vulgatur facinus, & vniuersa ciuitas concurrit, & qui in Palatio erant, rei admiratione commouebantur: neque eam silentio tradi volebant, itur in iudicium, leno prodit eos qui meretricem accersierant, illique deinde authorem istius rei Stephanum esse ostendunt: erant enim eius clerici qui cum lenone conuenerant. Stephanus igitur Episcopali dignitate exuitur, & in eius locum sufficitur Leontius ille castratus, non in aliud quàm vt non deesset hæreseos propugnator. Imperator verò Constantius paulisper compunctus ad se rediit, conjecturáque ex iis, quæ B aduersus Euphratem designauerant, facta, consimiles esse eorum in alios calumnias arbitratus, relegatos ex Alexandria in Armeniam presbyteros & diaconos eueſtigio redire iubet, & diserte Alexãdriam scribit, ne vlterius Athanasij aut clericos aut laicos persequerentur. Deinde post menses decem defuncto Georgio, accersit & Athanasium cum omni honore, nonsemel aut iterum, sed tertio ad illum amicissimas literas scribens, quibus illum animabat & ad veniendum hortabatur, misitque ad illum presbyterum & diaconum, vt maiori cum fiducia ad se rediret. Putabat enim me ob superiora pericula ad redditum negligentiorem esse. Scribitque item fratri suo Constanti, vt ipse quoq; me ad reditum cohortaretur. Affirmabat enim totum se annum Athanasium expectasse, nec permisisse vnquam quicquam noui fieri, aut quempiam in eius locum Episcopum creari, vt seruaret Athanasio suas Ecclesias, ita scribente eo, & plurium cohortatione ad eam rem vtente (nam & comites suos Polemium, Datianũ Bardionem, Thalassium, Taurum, Florentium, quibus etiam magis fidendum erat) in eandẽ sententiam scribere iussit. Venit igitur tandem Athanasius, venientémque syncero serenóque vultu intuetur, eique liberum facit, vt in patriam & ad suas Ecclesias rediret, literis ad eius loci C iudices datis (quia priori edicto aditus seruari iussum erat) vt nunc eum inoffense transire permitterent: Episcopo autem suas calamitates calumniasque deplorante, & admonente ne denuo se absente calumniæ reciperentur: vt iam nunc accusatores euocaret: siquidem se non intercedere quo minus illi sese apud cæsarem sistant, vt eos ita conuincere posset. Hæc quidem cæsar facere noluit, sed tamen omnia quæ contra ipsum per calumniam scripta essent, tolli & aboleri iussit, iurans se in posterum nullas calumnias admissurum, suumque in hac re propositum firmum & inconcussum fore. Neque id simpliciter dixit, sed & iureiurando Deo in testimonium vocato, obsignauit. Quum igitur Athanasium multis aliis cohortationibus incitasset, & bonæ fiduciæ esse iussisset, istiusmodi literas ad Episcopos & iudices dedit.

Stephanus Eusebian° impudens calumniator.

Eusebianorum cũ meretrice fictus cinus.

Stephanus cur episcopatu exutus.

Leontius episcopus.

Constantij resipiscentia Athanasi° honorifice ab Imperatore reuocatus.

Athanasius Alexandrinis à Constantio cum iureiurando restitutus

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, CLERICIS CATHOLICÆ ECCLESIÆ

Non est destitutus à Dei gratia Venerabilissimus, &c. Epistola tota superius descripta est. D

ALTERA EPISTOLA AD POPVLVM ALEXANDRINVM.

Adspicientes vestram in omnibus æquitatem, &c. Et hæc quoque superius descripta est.

TERTIA EPISTOLA CONSTANTI.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTORIO PRÆFECTO.

CErtum est ex meo decreto, diplomata contra existimationem venerabilissimi Episcopi Athanasij supersesse, eáque reperiri posse in prouinciis tuæ sanctitatis: volumus igitur vt tua spectata sobrietas, omnes eas epistolas sub hoc nomine per tuam prouinciam editas, pro nostra iussione in nostrum comitatum transmittat. Quæ autem post obitum beati Constantis scripsit, sunt eiusmodi, de Latina in Græcam linguam translata.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS ATHANASIO.

VOtum meum fuisse, vt omnia ex sententia fratri meo Constanti procederent, neque vel tuam conscientiam latet: In quanto autem mœrore fuerim, quum didicissem eum à quibusdam impiis sublatum esse, facile iterum tua prudentia diuinauerit. Cæterum quia nonnulli sunt in hoc luctuoso tempore, qui te terrere satagunt, ideo has literas tuæ firmitudini porrigendas censuimus, quibus tibi author sum, vt quemadmodum Episcopum decet, ea quæ ad sacram religionem pertinent, populos doceas, tuisque consuetis precibus vaces, neque vanis rumigeratoribus credas, quicunque etiam fuerint. Id nostro animo fixum est, vt secundum nostram voluntatem perpetuo in tua sede Episcopus maneas, Diuina prouidentia te plurimis annis conseruet parens charissime.

HÆC CONSTANTIVS.

B Rebus igitur ad istum modum actis & constitutis, Athanasium cum suis iter carpentem amici quidem amicum intuentes gratulari, alij vero ad conspectum eius pudescere, alij quibus nulla erat fiducia sese abdere, alij pœnitentiam de iis quæ contra Episcopum scripserant, agere. Certe omnes Palestines Episcopi, exceptis duobus aut ad summum tribus, iisque suspectis, ita Athanasium excéperunt & communionem eius amplexi sunt, vt & scriptis & verbis pro satisfactione protestaretur, omnia quæ prius scripserant, ea se nõ volũtate sed vi coactos fecisse. Nam de Ægyptiis & Libycis Episcopis earumque prouinciarum & Alexandriæ populis superuacuũ est verba facere, quum & omnes occurrerint, & ineffabili gaudio imbuti fuerint, non solummodo quòd suos præter spem incolumes reciperent, sed quia ab hæreticis veluti à tyrannis & rabiosis canibus in libertatem assererentur. Magna igitur lætitia populorum fuit, in sacris synaxibus mutuo sẽ ad virtutem cohortantium. Quot putas innuptæ quidem, sed tamẽ hactenus ad nuptias prõptæ, virgines in Christo remãserunt, quot itẽ iuuenes aliorũ exẽpla intuẽtes monasticã vitam amplexi sunt? Quot parẽtes liberos, liberi inuicẽ parentes suos obte C stati, ne se à studio pietatis in Christũ reuocarẽt, quot mulieres viris persuaserũt, quot itẽ a viris persuasæ sunt, vt orationibus vacarẽt, quemadmodũ dixit Apostolus: quot viduæ, quot orphani antea famelici & nudi ingenti populorũ ad eleemosynã alacritate, postmodũ neque esurierũt, & vestiti prodierũt? In summa tãta æmulatio fuit ad virtutem, vt singulas familias, singulas domos Ecclesiam esse, ob probitatem incolentium & preces ad Deũ existimares. Eratque in Ecclesia profunda & admirabilis pax, inuicem vndecunque Athanasio Episcopo scribentibus, iisdemque ab Athanasio consuetas pacis & tranquillitatis literas accipientibus. Quin Vrsacius & Valens quasi à sua ipsorum conscientia flagellati, pœnitentiam professi sunt, literasque & amicas & pacatas ad Episcopum quas nullas ab eo acceperant, misere. Romamque abeuntes pœnitentiam egere, confitentes omnia quæ vel dixissent, vel fecissent contra Athanasium, falsa esse, & nihil aliud quàm calumniam: neque id simpliciter egere, sed ita vt anathemate execrarentur Arianam hæresim, & pœnitentiam suam scripto promulgarent. Quæ Latine ad Iulium Romanum Episcopum scripta, in Græco sermone hanc sententiam complectitur.

Athanasius restitutus quomodo exceptus.

Ad fidem & pietatẽ conuersi multi ab Athanasio.

Ad virtutem æmulatio.

Vrsacius & Valens pœnitentes.

D DOMINO MEO BEATISSIMO PAPÆ IVLIO, VRSACIVS ET VALENS.

Quandoquidem constet nos superioribus temporibus multa & grauia, &c. scripta est superius.

IIDEM DOMINO SVO FRATRI EPISCOPO ATHANASIO.

Occasio nobis data est per fratrem & compresbyterum, &c. sed & ea superius quoque descripta est.

HAs literas quum dedissent, vltro subscripserunt epistolis pacificis, quas Athanasij presbyteri, Petrus & Ireneus, & Ammonius laicus ad id circumeuntes colligebant, quum tamen Athanasius nihil tale ab Vrsacio & Valente postulasset. Quis igitur ista, & tantam Ecclesiæ pacem non admiratus est? quis non gauisus de tanta & tot Episcoporum inter se concordia? quis Deum non glorificauit conspecta in synaxibus tanta populi lætitia? Quot igitur inimici simul-

In sinaxibus populi lætitia.

tatem depoſuerunt, quot priùs calumniati calumnias ſuas damnauerunt, quot priùs odio in- A feſti, Athanaſium poſtea dilexerunt, quot palinodiam ſuorum in eum ſcriptorem cecinerunt Multi qui vi non voluntate apud Arianos agebant, noctu ad Athanaſium veniẽtes ſeſe ei pur-

Arianorũ hæreſis execraturà pœnitentibus.

gabant, hæreſimque ſimul anathemate execrabantur, & veniam de inſidiis & calumniis ſuis poſtulabant, corporibus quidem ſe apud illos apparere, animo tamen cum Athanaſio ſynaxim facere, & ſemper cum eo eſſe, poſtulantes hac in re ſibi fidem haberi. Hæc quum audirent, & conſpicerent ſententiæ Euſebianæ, hæreſeoſque ſucceſſores, inter quos Leontius ille caſtratus

Leontius caſtrator ſui ipſius cur.

quem ne ſub laici quidem ſpecie ad communionem admitti oportuit, eò quòd ſeipſum abſcidit, vt libere cum Euſtolio dormiret, reuera quidem muliere, ſed quam ille virginem prædicaret, Georgius item & Acacius, Theodorus, Narciſſus, qui in Synodo depoſiti exauctoratique erant, magno pudore ſuffundebantur. Deinde cum viderent tantum cum Athanaſio animorum conſenſum, & pacem agitari: erant enim plures in hoc numero quàm quadringẽti tum è

Eccleſia cõmunio & conſenſus

magna Roma atque vniuerſa Italia, Calabria, Apulia, Campania, Brucia, Sicilia, Sardinia, Corſica, tum ex vniuerſa Aphrica, Galliis, Britannia, Hiſpaniis, vna cum magno illo cõfeſſore Hoſio è Pannoniis, item & Norico, Siſcia, Dalmatia, Sardinia, Dacia, Miſia, Macedonia, Theſſa- B

Vnanimitati & concordiæ inuident hæretici.

lia, & vniuerſa Achaia, Creta item & Lycia, plurimique item ex Palæſtina, Iſauria, Ægypto, Thebaide, & vniuerſa Libya & Pentapole. Hæc inquam quum viderent, metu inuidiaque axij fuere, & quòd tot Epiſcopi cum Athanaſio communionem fouerent: & quòd formidarẽt, ne quos ipſi deceperant, à ſe deficerent, & huic vnanimitati communionique ſeſe adiungerent, néve quod futurum videbatur, de eorum hæreſi iam vbique famoſa triumphus ageretur & trophæa excitarentur. Primum igitur Vrſacio & Valenti perſuadent, vt mutato propoſito quaſi canes ad proprium vomitum reuertantur, & vt ſues in priſtino impietatis luto denuo ſe voluãt cauſificantes pœnitentiam quam ſimularant, ex metu Conſtãtis religioſiſſimi Imperatoris extortam eſſe. Atqui nõ decebat eos, ſi de factis ſuis bene ſperabant, ſociorum ſuorum partus prodere. Iam quum metus nullus fuerit, & merum mendacium ſit, quod dicunt, qui quæſo non omni probro digni habeantur? quippe quum nullus ibi neque ſatelles, neque Palatini, neque Notarij adfuerint, qui ab illis adhiberi ſolent? Imo ne ipſe quidem Imperator ibi præſens fuerit, & quod maius eſt, ipſi à numine accerſiti confeſſionem ſuam ſcripto prodiderint, Romámque vltro profecti ſint, & in Eccleſia, vbi nullius niſi Dei metus, & vbi liberam quiſque ſentẽ-

Vrſatius et Valens ad vomitum redierunt poſt pœnitentiã Euſebianorum ſuaſu.

tiam proferebat, ſponte pœnitentiam ſuam profeſſi ſint & ſcripto ediderint. Nihilominus ta- C men iterum Ariani facti nihil in tam futili cauſificatione fingenda comminiſcendáque erubuerunt. Nec ita diu poſtea inito conſilio, Imperatorem Conſtantium iſtiuſmodi verbis exacerbauerũt: Etiam tum quum primum deprecaremur, fides nobis habita nõ fuit: denunciauimus enim iã, tunc cùm reuocares Athanaſiũ, quod illa ipſa reuocatione noſtram hæreſim tolleres, cui ille ab initio ſe aduerſarium præbuit, neque vnquam eam deſinet anathemate perſequi quin iam quicquid terrarum eſt, ſcriptis ſuis, quibus nos impetit, adimpleuit: & fere omnes cũ eo communione ſocianturi: ex iis autem qui noſtræ factionis eſſe videbantur, alij ſeſe illi adiũxerũt, alij id ipſum iamiam facturi exiſtimantur: nos interim deſerti deſtitutique relinquimur,

Euſebianorũ poſtulatio ad Conſtantinum.

neque leue periculum eſt, ne hæreſis noſtra palam innoteſcat, ac deinde tu nobiſcum hæreticus iudiceris, quod ſi fit, vide ne cum Manichæis in eandem claſſem computemur. Age igitur

Conſtantij in religione inconſtãtia.

incipe eos perſequi, & ſuſcipe patrocinium tuæ ſectæ: Siquidem illa te ſuum imperatorem agnoſcit. Hæc erant illorum ſcelerum verba. Ille igitur cum in expeditionem iret contra Maxentium, videretque Epiſcoporum cum Athanaſio communionem, quaſi ignis ſuccenſus ſententiam ſuam mutat, nihil iam iuriſiurandi memor, & ſuarum literarum oblitus, gratitudi- D nis officium erga fratrem non retinuit. Nam cum illi ſcriberet, & Athanaſium vidiſſet, iuramẽtum conceperat, ſe nunquam aliter facturum, quàm vt populus vellet, & Epiſcopo gratum eſſet. Sed ſtudium impietatis omnium ſimul illi obliuionem induxit. Neque admirationi eſſe debet, ſi poſt tot epiſtolas, tot iuramenta Conſtantius immutatus ſit, ſiquidem & tyrannus Ægypti Pharao ſubinde promittens atque inde relaxationem mali adeptus, tam diu ſeſe mutauit, donec prorſus tandem cum ſuis gregalibus periret. Hos igitur ſingulis in vrbibus ad ſententiæ mutationem cogebat. Cæterum quum eſſet Arelatæ & Mediolani, omnia pro hæreticorum adhortatu ſuggeſtioneque faciebat, vel potius illi ipſi agebant, inſultabantque in omnes Cæſaris poteſtate ſuccincti. Statim igitur mandata literæque ad præfectum, vt frumentum quod hactenus Athanaſio cum ſuis cedebat, illi adimeretur, dareturque illis qui Arianica ſaperent, & vt liberum eſſet contumeliam inferre in Athanaſij communicatores. Minæ item denunciatæ iudicibus, niſi cum hæreticis communionem celebrarent. Erãt autem iſta præludia eorum quæ poſtea

Exemplũ inconſtãtiæ Pharao.

Athanaſius bonis eccleſiæ priuatus ab Arianis.

Minæ iudicibus denũciatæ.

A poſtea per Syrianum ducem commiſſa ſunt: rurſus ad alias partes edicta miſſa, Notariique præ- *Palatini.*
ſto in ſingulis vrbibus, & palatini minas ſecum ad Epiſcopos & iudices deferentes, vt iſti quidem de cauſa iudicarent: illi vero contra Athanaſium ſcriberent, vt aut communionem cum Arianis haberent, aut pœnam exilij ſuſtinerẽt, populique qui ad communionem cum illis coirent, vincula, contumelias, bonorum que ſuorum direptionem expectarent, neque negocium negligenter curatum eſt, habebant ſecum in comitatu Vrſacij & Valentis clericos, qui eos incitarent, & negligentiores iudices ad Cæſarem deferrent, aliáſque hæreſes minores vt ſorores ſuas permittebant blaſphemias in Dominum proferre, & Chriſtianis tãtummodo ſuis inſidiis imminebant, non ſuſtinentes vllos pios ſermones de Chriſto. Quot igitur Epiſcopi, prout in ſacris literis eſt, ad præſides & reges abducti ſunt, & à iudicibus hanc ſententiam audiuerunt, Aut ſubſcribite, aut ab Eccleſiis recedite: Detrahi enim vos ab Eccleſiis Imperator iuſſit: quot in ſingulis vrbibus palabundi ſeſe ſparſerunt, ne vt Epiſcoporum amici accuſarentur? Nam & magiſtratibus ſcriptum eſt, & mulcta pecuniarum denunciata, niſi quiſque ſuæ ciuitatis Epiſcopum ſubſcribere coegiſſet. In ſumma, omnia loca, omnes ciuitates implebantur terroribus *Mulcta pecuniarum denũciata.*
B & tumultibus, quum & Epiſcopi traherentur, & iudices viderent luctus & ſuſpiria populorum. Hæc quidem à Palatinis in legationem miſſis agebantur. Illi vero freti tanta potentia ſua, nihil non moliebantur, & nunc hos Epiſcopos ad Imperatorem citabant, nunc illos literis circumueniebant, comminiſcentes aduerſus eos has & illas cauſas, vt illi præſentem Imperatorẽ exhorreſcerent: iſti vero legatos & minas falſarum criminationum formidantes de recta & pia ſententia decederent: eo enim modo Imperator tantum numerum Epiſcoporum coegit, quũ partim minis terrerent, partim promiſſis allicerent, vt ſe faterentur non amplius communionem cum Athanaſio habere. Quotquot enim ad Imperatorem profecti ſunt, nõ prius ad eius conſpectum admiſſi fuere, ne tantillo quidem laxamento indulto vt vel ex domicilio ipſis procedere liceret, priuſquam ſubſcriberent: aut ſi recuſarent, in exilium mitterentur. Idque ideo faciebat, quod animaduerterat ab omnibus hæreſim odio haberi. Quæ res in cauſa fuit cur tã multos repelleret, vt ſe hæreticorum paucitati adiungerent, magnopere id ſtudens vt multorũ nomina corrogaret, tum ad inuidiam Epiſcoporum, tum vt ſpeciem aliquam, dignitatiſque imaginem Arianæ hæreſi conciliaret, cuius ipſe propugnator erat, exiſtimans, quod quemad- *Conſtãtius multos coegit epiſcopos ad eccleſiæ communionem dene gandã Exilia.*
C modum hominum ſententias, ita quoque veritatem immutare poſſet, inſcius ignaruſque Saducæos & Herodianos non ideo validiores factos eſſe ad veritatem opprimendam, quia ſibi Phariſæos aſſociauerant. Ea enim eo modo magis ac magis enituit. Ita quoque iſti vociferantes, Non habemus regem niſi Cæſarem, & extorquẽtes Pilato iudicij ſententiam, nihilo tamẽ minus ob id deſolati omnem confuſionem probrumque ſuſtinent, nudandi aliquando & deplumandi vt ille perdix, quum viderint ſuum propugnatorem morte ſublatum. Quod ſi inhoneſtum eſt aliquot Epiſcopos metu coactos ſententiam immutaſſe, quanto grauius fœdiuſq; illorum facinus, qui, quod hominum eſt minime ſuæ cauſæ confidentium, inuitos ad mutationem ſententiæ coegerunt. Ita quoque diabolus, quia nihil veri habet, in ſecuri & aſcia inuadẽs concutit fores eorum à quibus recipitur. Saluator contra manſuetus eſt, Si quis (inquit) velit me ſequi, & eſſe diſcipulus meus, deceatque ſe quum ad quempiam venit, non vi inſtare, ſed potius pulſare ac dicere, Aperi mihi ſoror mea ſponſa: quòd ſi aperiant, intrat: ſin grauentur aut nolint aperire, abſcedit. Non enim gladiis, aut iaculis, aut militari manu veritas prædicatur, ſed ſuadendo & conſulendo. Quæ autem ibi ſuadendi libertas, aut conſulendi ratio, vbi qui contradicit, pro mercede aut exilium aut mortem reportat? Dauid autem quan-
D quam rex quum hoſtem ſub ſua manu haberet, milites ſuos qui hoſti necem inferre volebant, non pro poteſtate ſua prohibuit, ſed vt ait Scriptura, rationibus perſuaſit, neque conceſſit eos inſurgere ad cædem Saulis. Iſte vero nulla ratione inſtructus, vi & potentia omnes cogit: adeo vt ſtatim nulli non appareat ipſorum ſententiam, non ſecundum Deum, ſed humanã eſſe: & arianos reuera nullum habere regem, niſi Cæſarem: per cum enim omnia quæ volunt, perpetrant iſti Chriſti perduelles. Sed quum ſe arbitrantur plurimis inſidiari, non animaduertunt ſe plures facere confeſſores, ex quorum numero clariſſimæ ſunt confeſſionis viri religioſi & Epiſcopi boni Paulinus Epiſcopus Treuirorum, quæ Galliarum metropolis eſt, Lucifer metropolitanus Epiſcopus Sardiniæ, Euſebius Varcellis ciuitate Italiæ, Dionyſius Mediolani quod & ipſum eſt metropolis Italiæ. His enim ad ſe vocatis, iuſſit Imperator vt contra Athanaſium ſubſcriberent, & cum hæreticis communionem inirent: quibus admirantibus nouum eius ſtudium, dicentibuſque id non eſſe Eccleſiaſtici canonis, ſtatim ſubiecit: At quod ego volo pro canone ſit, ita enim me loquentem Syriæ Epiſcopi ſuſtinent: aut igitur obtemperate, aut

Terrores et tumultus in chriſtia nos.

Hæreticorũ mos in ſua doctrina diſſeminãda.

Euangeliũ quomodo prædicari debeat.

1. Reg. 24.

Epiſcopi cõſtantes in fide, minaſque non metuentes.

Exempl. Ioan. 19

Arianæ hæreſeos propugnator cõſtãtius.

Admonitio ſancta ad conſtantium.

vos quoque exules eſtote. Id quum audiſſent Epiſcopi, magnopere admirantes, & ad Deum manus tendentes, multa cum libertate illi ſuas rationes propoſuerunt, docentes regnum non ipſius eſſe, ſed Dei, à quo acceperat: eumque metuendum, ne illud quod dederat, derepente adimeret. Denunciabant illi diem iudicij, ſuadebantque ne Eccleſiaſtica corrumperet, néue Romanum Imperium Eccleſiaſticis conſtitutionibus immiſceret, néue Arianam hæreſim introduceret in Eccleſiam Dei. Verum nec ille audiit, nec eos plura dicere permiſit. Quin ob hoc ipſum acriter minabundus & gladium intentans, quoſdam ex iis adduci iuſſit, ſententiam ſuam quam antea profeſſus erat, vti Pharao, reuocans. Excuſſo igitur ſancti puluere, & oculis in Deum reiectis, nec Cæſaris minas verebantur, neque ob ſtrictos enſes veritatem prodiderunt, & exilium veluti miniſterij ſui officium acceptarunt, pergentes de loco in locum, & de ciuitate in ciuitatem, & nihilominus quanquam in vinculis eſſent, euãgelizabant, piam quidẽ fidem deprædicantes: Arianam autem hæreſim anathemate damnantes, & pœnitentiã Vrſacij Valentiſque multa infamia traducentes. Reſque illa inſidiatoribus plane in contrarium abiit. Quanto enim longioris interualli exilium erat, tanto maius odium aduerſus inſidiatores accumulabatur, iterque ſanctorum non niſi deprædicatio erat cõtra Arianam hæreſim. Quis enim eos in itinere conſpectos, non vt confeſſores admiratus eſt? & iſtos non vt impios cum abominatione, vel potius vt carnifices & homicidas auerſatus eſt, & quiduis potius quàm Chriſtianos nominauit? Meliúſque à principio fuiſſet, prorſus non attigiſſe Conſtantium hanc hęreſim: aut vbi attigerat, non tantopere indulgere impietati: aut ſi iis indulgere vellet, hic ſaltem veſtigium ſiſtere, vt de hactenus commiſſis idem iudicium cum illis expecter. Sed vt apparet, quẽadmodum inſani ſolent, catenis impietatis ſeipſos circumfibulantes, grauius iudicium aduerſus ſe contrahunt. Primum, ne Liberio quidem Romano Epiſcopo pepercerunt, nulla reuerentia ducti, vel quòd ſedes illa apoſtolica eſſet, vel quod Roma Metropolis eſſet Romanæ ditionis, vel quod eos apoſtolicos viros in ſuis literis appellaſſent, ſed omnia ſimul miſcentes, æque omnium obliuiſcebantur, neque quicquam illis curæ niſi ſola impietas fuit. Nam quum Liberium vidiſſet orthodoxum, & oſorem quidem Arianicæ ſectæ: ſtudioſum vero in hoc, vt cunctos ab ea hæreſi retraheret, iſta ſecum impij cogitarunt: Si Liberium in noſtram ſententiam traxerimus, omnes breui ſuperabimus: rem igitur ad Imperatorem deferunt, ille autem ſperans per Liberium omnes ſe poſſe attrahere, mittit eunuchum quendam Euſebium cum literis & donis ad eum, vt donis quidem blandiretur, literis vero minaretur. Profectus igitur Romam ſpado, primum incitabat Liberium vt contra Athanaſium ſubſcriberet, & cum Arianis communicaret: id enim Imperatorem velle & pro imperio iubere: deinde munera oſtentans verbis inſtabat, manúque Liberij apprehenſa ita locutus eſt, Obtẽpera regi, & iſta accipe: Epiſcopus contrà verbis quærebat, quomodo hoc contra Athanaſiũ poſſet fieri? quem enim (inquiens) non vna ſed iam altera Synodus probe ab omni crimine liberum pronunciauit, & Romana eccleſia cum pace dimiſit, quomodo poterimus condemnare? aut quis nos probaret, ſi quem præſentem dileximus & habuimus in noſtra communione, eundem abſentem auerſemur? Non ita ſe habet Eccleſiaſticus canon, neque vnquam accepimus talem à patribus traditionem, quam ipſi à beato & magno Apoſtolo Petro acceperunt. Quòd ſi omnino Imperator curam ſuam pro Eccleſiaſtica pace interponere quærit, aut ſi ſcripta à nobis pro Athanaſio deleri iubet, deleantur quoque ea quæ contra illum ſcripta ſunt fiátque deinde Eccleſiaſtica Synodus longe à Palatio, vbi nec Imperator præſto eſt, nec comes ſe ingerit, nec iudex minatur, & vbi ſolus timor Dei ad omnia ſufficit, & Apoſtolorum inſtitutio, vt eo in loco ante omnia Eccleſiaſtica fides aſſeratur, quemadmodum à patribus definitũ eſt in Niceno concilio, iique qui Arianicæ ſententriæ ſunt, eiiciantur, & eorum hæreſis anathemate damnetur, ac deinde iudicium de Athanaſio fiat, aut ſi quis alius reus agitur: & quod ab ipſis iuſſum eſt, quotquot noxij reperti fuerint, eiiciantur: quotquot autem puri, reatu abſoluãtur. Non enim fieri poteſt, vt locum in Synodo habeant, qui fide impij ſunt: neque fas eſt prius quæſtionem de factis alicuius, quàm de fide religionis haberi. Primum enim omnis fidei diſcordia reſcindenda eſt, & tum quæſtionem de negociis fieri oportet: Nam & Dominus noſter Ieſus Chriſtus non prius ſanabat ægrotos, quàm vbi oſtendiſſent & prolocuti fuiſſent, quã fidem in ipſum haberent. Hæc à patribus didicimus, hæc renuncia Imperatori: ſiquidem ea ipſa & illi vtilia ſunt, & Eccleſiam ædificant. Eunuchus autem triſtis, non tantopere, quod non ſubſcripſiſſet, quàm quod eum hæreſi infeſtum reperiebat, oblitus ſui quod coram epiſcopo ſtaret, magnis minarum denunciationibus iactis, cum muneribus ſuis domo egreditur, & facinus deſignat quod & à moribus Chriſtianorum abhorret, & quod audacius eſt, quàm pro

Ecclesiaſticæ conſtitutiones.

Gladius à conſtantio in epiſcopos intentus.

Epiſcoporũ conſtantia in perſecutione & exilio.

Sedes Romana apoſtolica.

Liberius Papa, donis & literis in Athanaſium ſubſcribere allectus.

Liberij reſponſio.

Synodus peragitur non imperatoris, non principum non Magiſtratuũ arbitrio ſed ſolius Dei

Hæretici non habent locum in Synodo.

Euſebius ſpado Conſtantium irritat in Liberiũ, cur.

A pro ſpadone. Imitatus ſiquidem Saulis præuaricationem, templum Apoſtoli Petri ingreditur, ibique ea ipſa dona conſecrauit: quod cum reſcitum eſſet à Liberio, magnopere increpuit cuſtodem loci, quod id non prohibuiſſet: ipſe deinde progreſſus dona illa vt victimam illicitã proiecit: quæ res longe adhuc magis ſpadonis iram commouit. Imperatorem igitur his verbis irritat: Non iam nobis curæ eſſe debet, vt liberius ſubſcribat, ſed potius quod in hæreſim tam male affectus eſt, vt qui nominatim Arianos anathemate damnet. Eodem & cæteros quoque ſpadones prouocat: plerique enim apud Conſtantium vel potius omnes eunuchi ſunt, omnia que apud illum poſſunt, & ſine illis nihil ibi rerum geritur. Scribit igitur Imperator Romam, rurſumque Palatini & Comites emittuntur, & literæ ad præfectum, vt Liberium aut per dolum è Roma ſeductum in caſtra ad ſe mitterent, aut vim in eo perſequendo adhiberent. Quibus ſcriptis ſtatim per vrbem ingens terror & inſidiæ increbreſcebant. Quot igitur familiis minæ denũciatæ ſunt, quot & ad quot ædes mandata contra Athanaſium data, quot iſtis conſpectis Epiſcopi ſeſe in latebras abdiderunt, quot liberi homines ruri latuerunt ob calumnias Chriſti perduellium, quot deuotariis inſidiæ factæ ſunt, quot ibi commoranter, & iam fixum B domicilium habentes in fugam compulſi ſunt, quoties & quanto ſtudio portus adituſque portarum cuſtodierunt, ne quis orthodoxus ingreſſus Liberium videret? Cœpit tum Roma experimentum Chriſti perduellium, cognouit tandem quod antea non credebat, quomodo Eccleſias in ſingulis vrbibus euaſtaſſent. Eunuchi erant qui iſta & reliqua in omnes mouebant, & quod in iſtis inſidiis miteris, Ariana hæreſis abnegans Filium Dei, præſidium ſibi ex Eunuchis comparabat, hominibus vt natura ita animo ad gignendum ſterilibus, & qui proinde ægre patiuntur vllam mentionem de ſobole fieri. Atqui Aethiopicus eunuchus quum non caperet, quæ legebat, credidit Philippo de Saluatore docenti. Conſtantij eunuchi contra ne Petri quidem de filio confeſſionem ſuſtinent, imò quem Pater declarat ſibi eſſe filium, auerſantur, rabiuntque contra eos qui illum dicunt genuinum filium ex patre. Ideo lex vetuit eunuchos in concilium Eccleſiaſticum aſſumi, atqui illi nunc Eccleſiaſticorum iudiciorũ principes reputantur, & quod ipſis videtur, Conſtantius iudicat, & iſtiuſmodi rebus, qui nomen Epiſcopi ferunt, inſeruiunt. Me miſerum, quis hanc hiſtoriam deſcribet? quis iſta renunciabit generationi alteri? quis iſta narranti fidem habebit, ſpadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur (voluptarium enim & nequam hoc genus hominum, quibuſque nihil tam curæ C eſt, quàm illud impedire, quod ipſis natura negauit) illos nunc Eccleſiis dominari. His ergo deditus obnoxiuſque Conſtantius, omnibus inſidias molitus eſt, & Liberium in exilium eiecit. Et quum multus eſſet in ſcribendo Romam, multuſque in minis denunciandis, legatis mittẽdis, inſidiiſque parandis, etiam Alexandriæ perſecutionem mouit. Trahitur ergo Liberius ad Imperatorem, quo cum peruenisſet, magna quoque & ibi libertate dicendi vſus eſt: Deſine, inquiens, perſequi Chriſtianos, ne tenta per me hæreticam impietatem in Eccleſiam introducere. Ad omnia potius ſuſtinenda parati ſumus, quàm nos Chriſtiani eò deueniamus, vt Ariani appellemur, ne coge nos fieri Chriſti perduelles. Hoc tibi ſuademus, ne pugnes cõtra eum, qui tibi hoc imperium dedit: ne pro gratia impietatem illi referas, ne perſequere illos, qui in eũ credunt, & ne tu quoque audias, Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare: atque vtinam vel ſic audias, vt & tu quoque quemadmodum Paulus, credas: Ecce præſto ſumus, venimus antequam cauſam aliquam contra nos fingerent. Ideo enim iter accelerauimus certi de exilio, in quod à te mittendi ſumus, vt ante obiectum crimen ſupplicium patiamur, quo omnibus euiD dentius conſtet, reliquos omnes eodem modo quo nos, afflictos eſſe, cauſaſque ipſis crimini datas, fictas fuiſſe ab inimicis, & omnia in illos per ſycophantiam eſſe tentata, nihilque ibi niſi mendacia verſata fuiſſe. Ita tunc Liberius locutus omnibus admirationi erat. Cæſar cõtra, pro reſponſione danda nihil aliud quàm imperiis & exiliis vtebatur, ſinguloſque à ſe inuicem diſtraxit, quod & in aliis prius fecerat. Quam formam in exiliis obſeruauit, vt ſe in ſuppliciis immaniorem ſuperioribus tyrannis, & perſecutoribus oſtenderet. Nam in ſuperiori perſecutione multos confeſſores in commune ſimul exilium ire Maximianus iuſſit, & ſupplicium leuius fecit mutuæ præſentiæ conſolatione. Hic autem illo crudelior, eos qui ſimul libere locuti erant, & confeſſores ſe præſtiterant, vnaque fide copulati erant, ne vel in morte mutuo aſpectu fruerentur, à ſe inuicem diuulſit, arbitratus corporum ſeparationem omnino etiam animorum affectus diſtinere: aut ipſos loco diſiunctos, concordiæ mutuæ vnanimitatiſque oblituros, ignorans, quòd quamuis ſinguli ab aliis diſtarent, illos tamen ſecum habere, quem in commune, quum ſimul erant, confitebantur, Dominum Ieſum Chriſtum, qui ſingulis longe plures aſſociauerit (vt in Propheta Helizæo fecit) quam

Perſecuto res Romam à Conſtantio miſſis cõtra Liberiũ

Roma hęreticorum inſidias quam do experiri cæpit.

Eunuchi furioſi. Act. 8.

Eunuchi epiſcopi no men ſub eunt.

Liberius in exilium pulſus.

Liberii ad Athanaſium exhortatio.

Conſtantii immanitas in Liberiũ.

Conſtantius cæteris tyrãnis immanior quo modo.

Cæca res malitia.

milites ſunt circa Conſtantium: Sed reuera cæca res malitia:eo enim ipſo quo putabant ve- A
xare confeſſores,quum eos à ſe inuicẽm dirimerent,magnopere ipſi ſeſe læſerunt.Nam plane,
ſi conſociati fuiſſent,ex vno tantummodo loco impietatis odium promanaſſet: nunc quia eos
ſeparauerunt,id egere vt per omnia loca ipſorum impia hæreſis & malitia in notitiam veniret &

Eutropius presbyter in exilium miſſus.

diuulgaretur.Quis enim qui hæc facinora audierit, non putabit quiduis eos potius, quàm
Chriſtianos eſſe?Miſſis enim à Lyberio ad Cæſarem Euprotio presbytero,& Hilario diacono
alterum eorum nempe presbyterum in exilium miſere:alterius vero terga detractis veſtibus

Hilarius diaconus flagellatus Hilarij conſtantia in perſecutione.

flagellis conciderunt,flagellatumque extorrem fecere,inter verbera ita diacono verbis inſul-
tantes:Quare Liberio non reſtitiſti:ſed eius literas attuliſti?Authores huius facinoris Vrſacius
& Valens cum eunuchis,qui ibi quoque aderant,Diaconus vero inter crepitus ictúſque flagel
lorum Domino benedicebat, non immemor iſtorum verborum Domini (Dorſum meum
dedi ad flagra)flagellatores autem riſu dicteriiſque virum ſubſannabant, neque vllo pudore
tangebantur,quòd Leuitam ea contumelia afficerent,prorſuſque decorum erat & ſubſanna-
tores eos animos præ ſe ferre,& diaconũ in ſuis benedictionibus perſeuerare. Verberari enim
Chriſtianorum proprium eſt:flagellare autem Chriſtianos, Pilati & Caiphæ officia ſunt . Ad B
iſtum modum Romanam Eccleſiam adorti ſunt peruertere,cupientes illi admiſcere ſuam im
pietatem.Liberius deinde poſt exactum in exilio biennium inflexus eſt, miniſque mortis ad

Liberius minis mortis adductus vt Ario ſubſcriberet.

ſubſcriptionem inductus eſt.Verum illud ipſum quoque & eorum violentiam, & Liberij in
hæreſim odium & ſuum pro Athanaſio ſuffragium,quum liberos affectus habebat, ſatis coar-
guit.Quæ enim per tormenta contra priorem eius ſententiã extorta ſunt, eæ iam non metuẽ-
tium ſed ita cogentium voluntates habendæ ſunt . Omnia quidem illi pro hæreſi ſua moliti
ſunt,ſingulæ tamen Eccleſiæ fidem quam didicerant,retinuere,ſed ita vt & magiſtros deſide-
rarent,& Chriſto inimicam hæreſim coacti admitterent,quam tamen, vt ſerpentem , animis
ſuis auerſabantur.Tantis ac talibus ſceleribus factis,nihil omnino ſe adhuc feciſſe arbitraban-
tur,quàm diu magnus ille Hoſius eorum malitiam expertus non eſſet. Nam in eum talem tã-
túmque virum,ſuam rabiem protendere ſtuduerunt : neque quod pater eſſet Epiſcoporum,
reueriti ſunt:neque quod confeſſor erat,pudore moti ſunt:neque quod ſexageſimum annum
& eo amplius à confeſſione agebat,reſpexerunt,ſed omnia ſimul vilipendentes , ad ſolam ſuã
hæreſim oculos intentos habuere,homines reuera neque Deum timentes, neque hominem C

Hoſius epiſcoporum pater.

verentes.Adorti igitur Conſtãtium talibus verbis alloquuntur,Omnia quidem à nobis facta
ſunt, profligauimus in exilium Romanorũ Pontificem , & iam ante eum extorres fecimus
quàm plurimos Epiſcopos,omnia loca terroribus impleuimus,ſed tamen pro nihilo ſunt tan-
ta tua opera,neque quicquam profecimus,quandiu reliquus eſt Hoſius. Quamdiu enim ille
in ſuis agit,omnes in ſuis Eccleſiis agere videntur:poteſt ille & verbis & authoritate fidei ſuæ
omnes contra nos inducere.Hic princeps eſt Synodorum, & ſi quid ſcribit, vbique auditur,
hic formulam fidei in Nicena Synodo concepit, & Arianos vbique pro hæreticis traduxit.

Arianorũ poſtulatio in Hoſium.

Quod ſi ille igitur in ſuo ſtatu maneat,ſuperuacuum eſt cæterorum exilium: hæreſis enim no-
ſtra cedere cogitur. Incipe igitur & hunc perſequi,neque illi ob annos parcendum putes. Si-
quidem hæreſis noſtra non curat ſeniorum caniciem,Auditis ergo iſtorum verbis,nõ cunctã-
dum ſibi ratus Conſtantius,vt qui virum noſcet,& quantæ authoritatis ſenex ille eſſet, ſcribit
& edicit vt ad ſe veniat,quemadmodum & Liberium initio tentauit.Venientem igitur roga-

Cõſtantius Arianorũ petitionem admittit.

bat hominem,& ſolitis ſuis verbis,quibus alios circumuenire pro more habebat, excipit, co-
hortaturque,vt in nos ſubſcriberet,& cum Arianis cõmunionem haberet:Senex vero eius rei D
vel auditum ægre ferens,mœſtuſque quod vel tinnitum eorum verborum ſentiret , Imperato-
rem magnis rationibus conterritum de ſententia deduxit, atque ita in patriam ſuam ac Eccle-
ſiam rediit.Verum quum Ariani denuo lamentarentur,Imperatoremque irritarent , & eunu-

Conſtantii admonitio ad Hoſium

chi ſermonibus ſubſeruientes,eum maiorem adhuc in modum exacerbarent, ſcribit denuo
cum minis ad Hoſium:ille autem contumeliis quidem afficiebatur, ſed tamen ob terrores il-
los de ſententia ſua non deceſſit,& decretum animi conſtanter retinuit, quippe qui ſupra fir-
mam petram fidei domicilium ſuum ædificauerat,& liberrime contra hæreſim,imbres & vẽ-
tos epiſtolarum minas arbitrans,locutus eſt.Subinde igitur Conſtantio ſcribente,& nunc qui-

Hoſius Imperatoris minas non veretur.

dem blandiente patremque eum appellante,nunc interminante,& relegatos enumerante, &
his verbis eum conueniente, Soluſne etiamnum hoſtis hæreſeos manebis? obſequere & ſcribe
contra Athanaſium:qui enim contra eum ſcribit,ille plane nobiſcum Arianas ſententias am-
plectitur:nihil ad iſta expauit Hoſius,quin inter contumelias quas patiebatur,iſtiuſmodi epiſ-
tolam ſcripſit,quam ipſi legimus,& ſub finem adiecimus.

Hoſius

Hoſius Conſtantio Imperatori. S. P. D.

A EGo confeſſionis munus expleui, primum quum perſecutio moueretur ab auo tuo Maxi-
miano,quod ſi tu quoque perſecutionem moues,etiam nunc ad quiduis potius ſuſtinendũ
paratus ſum,quàm vt effundam innocentem ſanguinem,& veritatem prodam, téque nequa-

Maximiãnus Conſtãtii auus.

quam probo talia ſcribentem, & iſtiuſmodi minas denunciantem . Deſinas igitur iſtiuſmodi
ſcribere,neque ſentias cum Ario,neque audias Orientales, neque Vrſacio & Valenti fidem
habeas:quæ enim illi dicunt,non ob Athanaſium , ſed ob ſuam hæreſim dicunt. Mihi crede,
qui tibi auus ætate eſſe poſſem:fui ipſe in Sardicenſi concilio,quum tu tuuſque frater beatus
Conſtans nos omnes eò conuocabat, ipſeque vltro Athanaſij inimicos prouocaui , quum ad

Conſtans Conſtantij frater.

Eccleſiam,vbi ego commorabar,aduenirent,vt ſi quid contra eum haberent,ederent,promi-
ſique eis ſecuritatem, néue quicquam aliud expectarent,quàm rectum in omnibus iudicium,
idque non ſemel ſed bis feci,quòd ſi nollent rem ab vniuerſa Synodo diſceptari,ſaltem me iu-
dice vterentur,promiſique etiam nos,Athanaſium,ſi in noxa reperiretur,omnibus modis eie-
cturos eſſe:Quod ſi innocens deprehendatur,& vos oſtenderit calumniatores, & æque illum
B recuſaueritis,ego illi perſuadebo vt mecum in Hiſpanias veniat, Athanaſius autem his condi-
tionibus obtemperauit,nihil cõtra oblocutus:illi vero ad omnia æque diffidentes receſſerunt.
Athanaſius deinde tuis literis accerſitus venit in caſtra tua,omnéſque inimicos ſuos,qui Anti-
ochiæ præſto erant,ſingulatim ceſſari iuſſit,vt aut redarguerent,aut redarguerentur,& aut ſe
præſentem commonſtrent ea feciſſe quæ obiecerant,aut ne abſentem calumniarentur,ſed ne
te quidem hæcipſis denunciantem ſuſtinuerunt,minime iſtiuſmodi conditiones admittentes.

Vrſatius & Valens vltro ſe calũniatores eſſe confeſſi ſunt & pœnitentiã egerunt.

Cur igitur nunc audis obtrectatores eius?aut cur toleras Valentis & Vrſatij criminationes,pœ
nitentia & ſcripto profeſſos ſe calumniam feciſſe?Confeſſi enim ſunt ſuam ſycophantiam , nõ
vi adacti vt ipſi cauſantur,cum nulli ibi milites incumberẽt,& tuus frater neſciret. Nihil enim
tale ſub ipſo agebatur,qualia nunc fiunt,ſed illi,vltro Romam venerunt , & coram Epiſcopo
presbyteriſque ibi præſentibus confeſſionem ſuam ſcripto ediderunt,quum prius pacatas lite-
ras & amicas ad Athanaſiũ dediſſent. Quod ſi iis libet vim cauſificari,idque pro malo habẽt,
nec à te probatur,omitte igitur & tu violentiam tuam, nec literas ſcribe , nec comites mitte,

Exhortatio.

ſed relegatos exiliis libera,ne te de vi querente, maiorem vim illi ſub tuo nomine exerceant.
C Quid enim tale à Conſtante actum eſt? aut quis ibi Epiſcopus relegatus?aut quando iudiciis
Eccleſiaſticis interfuit?aut quis ipſius Palatinus vim adhibuit,vt contra aliquem ſubſcriptio fi-
eret?vt idem Valens cum ſuis aliquid colligat,habeatque quod obiiciat? Deſine quæſo,& me-
mineris te mortalem eſſe,reformida diem iudicij,ſerua te in illam diem purum, ne te miſceas

Simile.

Eccleſiaſticis,neque nobis in hoc genere præcipe,ſed potius ea à nobis diſce.Tibi Deus impe-

Eccleſiaſtica bona à laicis non diripienda. Matth.22. Luc.20.

rium commiſit,nobis,quæ ſunt Eccleſiæ,concredidit:& quemadmodum qui tuum imperium
malignis oculis carpit,contradicit ordinationi diuinæ,ita & tu caue, ne, quæ ſunt Eccleſiæ ad
te trahens,magno crimini obnoxius fias: Date(ſcriptum eſt)quæ ſunt Cæſaris,Cæſari: & quæ
Dei,Deo.Neque igitur fas eſt nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiama tum & ſa-
crorum poteſtatem habes Imperator.Hæc quidem ob curam tuæ ſalutis ſcribo, & de iis quæ

Athanaſium innocentem pronunciauit Eccleſiã Romana.

in Epiſtolis ſcribis, hanc meam ſententiam accipe. Ego neque Arianis aſſideo neque ſuf-
fragor,ſed eorum hæreſim anathemate damno , neque Athanaſij accuſationibus ſubſcribo,
quem nos & Romana Eccleſia & vniuerſa Synodus innocentem pronunciauit . Nam & tu
quoque quum rem cognitã perſpectámque haberes, Athanaſiũ accerſiuiſti, feciſti ei copiam
D vt cum honore in patriam & Eccleſiam reuerteretur.Quæ igitur cauſa eſt huius tãtæ mutati-
onis,quum iidem inimici eius ſint,qui antea fuerunt? Et quæ nunc ſuſurrant,nihil eorum,quũ
ille præſens eſſet,hiſcere audebant,ſed ea,antequam accerſeres Athanaſium,obmurmurabãt,
quo tempore à me conuenti,quemadmodum ſuperius dixit,vt ederent criminum documen-
ta,nihil in medium adducere potuerunt.Nam ſi quicquam potuiſſent,nõ ita turpiter aufugiſ-
ſent.Quis te igitur induxit, vt poſt tantum temporis tuarum literarum & ſermonum obliuiſ-
cereris? Inhibe te quæſo, neque aures præbeas malis hominibus, neque ob mutuas inuicem
cum illis gratificationes,temetipſum reum facias. Quæ enim iis indulſeris , de illis in iudicio
ſolus cogeris cauſam reddere.Iſti ſuum inimicum per te fatagunt iniuria afficere, teque volũt

Imprudentis officiũ.

miniſtrum ſuæ malitiæ eſſe,vt per te deteſtabilem hæreſim in Eccleſia ſeminent.Non eſt pru
dentis,in gratiam alienæ libidinis,ſeipſum in certum periculum cõiicere. Deſine quæſo &auſ-
culta mihi Conſtanti. Hoc enim decet & me ſcribere,& te non vilipendere.

HÆC ABRAHAMICVS ILLE SENEX, VERE HOSIVS, HOC EST, SANCTVS, ET SENSIT *& scripsit.*

Simile.

ILle autem neque insidias de manibus deposuit, neque criminandi occasiones quærere desiit, sed grauius semper minabatur, vt eum vi oppressum in suas partes transferret, aut inobsequentem exterminaret. Sed vt occasionem duces & Satrapæ Babylonis sedulo quærentes contra Danielem, non inueniebant, nisi ex causa legis Dei, ita quoque nunc Satrapæ impietatis, ne fingere quidem quicquam contra senem potuerunt. Omnibus enim ille notus erat, ac verus pro suo nomine Hosius, hoc est, sanctus habebatur, vitaque eius irreprehensibilis, nisi ex odio eius contra hæresim crimen mutuarentur. Calumniantur igitur eum, sed non vt illi Danielem apud Darium, illibenter talia audientem, sed vt Iesabel contra Naboth, & vt Iudæi apud Herodem, his verbis agentes: Non solum non subscribit contra Athanasium, sed & nos ob Athanasium condemnat, & hæresim tali odio persequitur, vt aliis scribat, melius esse mortem perferre, quàm proditores fieri veritatis: ob hæresim deinde ait dilectum fratrem Athanasium persecutionem sustinere, & Lyberium Romanorum Episcopum, cæterosque omnes insidiis tentari. Hæc quum audisset impietatis propugnator Cõstantius Cæsar, & quod alij essent per Hispanias eiusdem cum Hosio sententiæ, quos quum solicitasset ad subscriptionem, impellere nequiuisset, accersit Hosium, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij, nihil veritus impius nec Deum, neque patris sui, quem erga Hosium habebat, affectũ, neque senectutem hominis iam centenarij inhumanus ille respexit. Omnia nanque ob amorem hæresis neglectui habebat nouus ille Achab, & nostris temporibus secundus Balthasar. Tantam enim vim intulit seni, & ita eum arcte tenuit, vt afflictus attritusque malis, tandem egreque cum Vrsacio & Valente communicaret, sed tamen vt contra Athanasium non subscriberet: verum ne ita quidem eam rem pro leui habuit: moriturus enim, quasi in testamento suo eorum vim protestatus est, & Arianam hæresim cõdemnauit, vetuítque eam à quoquam probari aut recipi. Quis ista videns, imo vel solum audiens non obstupescat, & clamet ad Dominum? Ne in excidium dederis Israelem. Quis ista animaduertens non opportune ad Dominum vociferetur? stupor & horror factus est super terram, obstupuit cælum super hoc, & terra magis magisque exhorruit. Patres populorum & fidei magistri tolluntur, & impij in Ecclesias introducuntur: Quis quum videret Liberium Pontificem è Roma in exilium eiici, magnumque Hosium tot mala pati, tot Episcopos ex Hispania & aliis regionibus in exilium deportari, non abunde animaduertit, etiam si vel minimi sit cerebri, omnes criminationes contra Athanasium & reliquos alios, falsas esse, & omnia sycophãtiis scatere? Atque inde est quòd illi omnia pati voluerunt, quum viderent eorum in sycophantiis fingendis insidias. Quod enim quæso crimen Liberij? aut quid in senc Hosio culpari potuit? aut quid finxerint contra Paulinum, Luciferum, Dionysium, Eusebium: aut quod peccatum in aliis, qui in exilium deportati sunt Episcopis? An vlla in illis culpa? minime gentium, nec ob crimina initæ sunt istæ conspirationes, nec quispiam istorum accusatione victus, in exilium damnatus est: sed bellum pro impietate aduersus pietatem, sed studium zelusque pro Ariana hæresi, præludiaque Antichristi, cui viam Constantius muniuit, istis calamitatibus causam dedere. Cæterum quum ille quicquid libuit, in Ecclesias tũ Italicas, tum alibi sitas designasset, aliis in exilium eiectis, aliis vi in suam sententiam pertractis, vbique per omnia ipsius terrore diffuso, in Alexandriam furorem suum veluti pestem conuertit, & in ea re non leui calliditate vsi sunt Christi perduelles, nimirum vt speciem multorum Episcoporum subscriptionis præ se ferrent, & vt Athanasius nullum haberet in persecutione sua Episcopum, apud quem conqueri posset: Ideo præoccupantes omnia terrore impleuerunt, terroremque quasi subsessorem suis dolis associauerunt. Ignari vecordes, se in iis subscriptionibus non voluntates Episcoporum, sed vim quam passi essent, ostentare, ignarique item, si fratres deserant, notíque & amici procul absistant, nemóque supersit, qui velit simul contristari, aut consolationem adhibere, tamen plus quàm omnia sufficere, ad tutelam, Dei refugium. Solus erat Elias in persecutione, sed tamen in omnibus loco omnium habebat Deum. Et hanc formulam tradidit nobis Saluator, qui ab omnibus derelictus, insidias inimicorum passus est, vt si nos quoque in persecutione ab hominibus relinquamur, non desponderemus animum, sed in eo spem haberemus, nec veritatem proderemus, quæ tametsi principio affligi videatur, postea

Hæretici satrapæ impietatis.

Dani. 6
3. Reg. 21.

Hosius integro anno à Constantio Sirmij detentus.

Hosius miseris modis afflictus et attritus.

Persecutio nemin Episcopos vere pars defleto.

Constantij furor in Alexandriã conuersa.

3. Reg. 19
In persecutione quid faciendum

A postea tamen ipsa à persecutoribus agnoscitur. Irritant igitur Cæsarem, ísque ad ducem & milites literas cum minis mittit, Notariique Diogenius & Hilarius amandantur, vna cum Palatinis, designaturque ea immanitas & crudelitas in Ecclesiam, quam superius aliquanto paucis verbis perstrinxi, eamque quilibet facile dedicerit lectis testimoniis populorũ, quæ in fine subiecimus. Deinde post acta ista Syriani, post tanta facinora, post virginum contumelias, approbans huiusmodi mala, iterum scribit Senatui populoque Alexandrino, iuuentutem solicitans, vt omnes simul in vnum coacti, Athanasium persequantur, aut scirent ipsos sibi infestos pestiferosque esse: Athanasius autem, antequam ista mandata superuenirent, inuasa iam à Syriano Ecclesia, aliò abscesserat, non immemor eius quod scriptum est: Sed abscondere paulisper, donec furor prætereat: harum autem literarum administer Heraclius fuit titulo dignitatis Comes, præcursor cuiusdam Georgij à Cæsare missi, non Episcopi quidem, sed exploratoris: num enim Episcopus fuerit, qui ab illo mittitur? minime gentium, vt ea quæ facta sunt, & proœmia ipsius introitus abunde testantur. Edicta igitur quæ Imperator scripsit: publice proposita sunt: postquam enim à magno Hosio eas literas acceperat, nec inueniret suæ mutationis ve-
B risimilem causam, excogitauit illam quæ minime sibi suisque consiliariis congrueret. Dixit enim se fratris sui diuinæ & beatæ memoriæ amicitiam reueritum, temporarium Athanasio accessum ad se permisisse: Quæ res & ipsum in promissis fallacem, & erga fratrem mortuum ingratum ostendit. Deinde si superis placet, fratrem suum diuinæ ac beatæ memorię (vt reuera erat) appellat, cuius mandata & amicitias etiamsi in gratiam illius, vt ipse scribit, susceptas admissasque fuisse contigisset, eas tamen saltem apud se, qui frater erat, vim reuerentiamque testamẽti habere oportebat, vt quemadmodum se successorem imperij, ita quoque affectuũ eius hæredẽ præstaret. Atqui Britannionẽ, quũ ius suũ persequeretur, è medio sustulit: & inter tollendũ his verbis vsus est, & merito: cui enim à morte fratrũ fraterna bona, obuenire debẽt? idẽ tamẽ obscelerata & christo odiosam hæresim, nec quid iuris sit nouit, & erga fratres se inofficiosum præbet, propter quã ne patris quidẽ sui voluntatẽ integre obseruari permittit, sed quæ volupe est hæreticis, obseruat: quod autem illis graue est, ibi nequit patris sui reuerẽtiam tueri. Siquidem pater ex calumnia Eusebianorum Athanasium in Gallias ad tempus amandauit,
C quo liber esset ab eorum crudelitate, qui illi per insidias imminebant. Hoc enim à beato Cõstante eius fratre post mortem patris scriptum fuit, vt ex literis illius patet: Sed tamen idem illi non persuasus est ab Eusebianis, vt in Athanasij locum Episcopũ, quem ipsi postulabãt, summitteret: imo eos qui id moliebantur, compescuit, & iam rem ipsam conantes grauibus minis deterruit. Cur igitur si ea quæ patris sui sunt, obseruare studet? vti scribit, primum quidem Gregorium, nunc deinde Georgium depeculatorem in Episcopatum summisit? aut cur Arianos, quos illi Porphyrianos nominant, ipse in Ecclesiam introducere satagit? & dum illos protegit, alios in exilium relegat. Quod si pater eius Arium sub oculos suos admisit, eum tamen quum periurum ac proinde effusis visceribus disruptum iacere cognouisset, nulla beneuolentia prosecutus est, sed eum re cognita damnatum & pro hæretico habuit. Aut cur, quum se Ecclesiasticum canonem curæ habere prætexit, omnia contra canonem facit? Vbi enim ille canon vt è pallatio mittatur is qui Episcopus futurus est? aut quod genus canonis, quo licitum est militibus Ecclesias inuadere aut comites? & qui nulla ratione vtuntur spadones, Ecclesiis dominari: aut edicto iudicium eorum, qui nomine tenus Episcopi sunt, promulgare? Omnia in gratiam vecordis hæreseos mentitur, qui præter mentẽ patris & antea bis Philagrium præfe-
D ctum misit, & nunc per eum scelera ista designauit. Iam quòd dicit se propter fratrem suum pacem cum Athanasio simulasse, in eo verum non dicit. Nam post fratris mortem non semel sed iterum, imo tertio Athanasio scripsit, promisitque se nunquam mutatum iri eumque bono animo esse debere, nec permissurum vt à quoquam perturbaretur, sed eum in Ecclesia sua cum omni securitate mansurum. Præterea Acterium comitem & Paladium cum mandatis ad Felicissimum tum temporis ducem & Nestorium præfectum cum his mandatis misit, vt curæ ipsis esset, ne Philippus aut quiuis alius Athanasio insidias moliatur. Atque ideo in aduẽtu Diogenis, quum Syrianus insidias strueret, ipse Episcopus nobiscum simul & cum populo literas Imperatoris exhiberi postulabat, quippe qui arbitraremur, quemadmodum scriptura iubet, vt nihil falsi ab ore regis proficiscatur, ita Cæsarem in promittendo nihil falsi stipulaturũ, aut de sententia sua decessurum: quòd si igitur hoc fratri indultũ ait, cur post fratris mortẽ, eadem in literis suis repetiuit? quod si tum temporis in gratiam memoriæ fraternę ista scripsit, cur postea se totum illius memorię ingratum præstitit, dum & hominem persequitur, & ta-

Contra Athanasium Alexandrini iuuenes à Constantino incitati.

Heraclius Comes.

Constantius in promissis fallax.

Britannio Rex à Constantio interfectus.

Constantij vita à Patris & fratris moribus aliena.

Constantius omnia in gratiã hæreseos mentitur.

lia in literis ſcribit?obtenditque in ſpeciem Epiſcoporum iudicium?ſed interim facit quod il- A
li volupe eſt. Verum ne ita quidem latere poteſt,quum in proximo ſit,quod eius vafriciem pa-
tefaciat. Nam ſi iſtud eſt iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo habet Imperator?
ſin contra,iſta minis Cæſaris conflantur,quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis? Quando
à condito æuo auditum eſt?quando iudicium Eccleſiæ authoritatem ſuam ab imperatore ac-
cepit?aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum eſt? Plurimæ antehac Synodi fuere, mul-
ta iudicia Eccleſiæ habita ſunt. Sed neque patres iſtiuſmodi res principi perſuadere conati
ſunt,nec princeps ſe in rebus eccleſiaſticis curioſum præbuit:Paulus Apoſtolus habebat ami-
cos in Cæſaris familia,& per eos in literis ſalutabat Philippenſes,non tamen eos in iudicio ſo-
cios aſſumpſit. Nunc autem nouum quoddam ſpectaculum ab Ariana hæreſi editur. Conue-
Conſtãtius cur epiſcopos creauerit. nerunt enim in vnum hæretici & Imperator Conſtantius,vt ille quidem ſub prætextu Epiſco-
porum ſua poteſtate aduerſus eos, quos velit,vtatur,& tamen in perſecutione mouenda per-
ſecutor nõ appelletur, illi vero ſuccincti principis poteſtate,inſidias faciũt quibus volũt: volũt
autẽ omnibus qui nõ eadem impietate,qua ipſi vtuntur, vti velint, idque quaſi in ſcena ſpecta
tum datur,quo in theatro eos actores hiſtrioneſque videas, qui titulotenus Epiſcopi dicuntur B
Epiſcopi tituloten⁹ & Conſtantium choragum eſſe,eumque itidem vt Herodem Herodiadi pollicitantem,iſtóſ-
que viciſſim calumnias pro exilio & cædibus piorum in Chriſtum hominum ſaltitare. Quẽ
enim non calumniis læſerunt?quibus inſidias non fecerunt Chriſti perduelles?quem non Cõ-
ſtantius ab illis delatum in exilium expulit? quando non aures ſuas animúmque illis dedit?&
quod mirum,quem vnquam qui contra illos quippiam diceret, recepit? & quid non ab illis
contra alios dictum in animum admiſit? Quæ nunc Eccleſia Chriſtum libere adorat? Siquidẽ
ea ſi pia eſt,periculo ſubiacet:ſi ſimulationibus vtitur,in metu hæret: Omnia enim ſimulatio-
ne & impietate,quod ad illum pertinet,impleuit,Nam ſi alicubi pij & Chriſti ſtudioſi(ſunt au
3.Reg.19 tem vbique tales permulti)illi itidem,vt magnus ille Propheta Elias, abſconduntur, vt & ipſi
3.Reg.18 forte Abdiam aliquem fidelem inueniant,& in ſpeluncas, & cauernas terræ ſeſe abſtrudunt,
aut in ſolitudine oberrantes commorantur. Eas enim calumnias adferunt vecordes iſti,quales
3.Reg.21. Ibidem. Iezabel contra Nabuth confinxit,& Iudæi contra Chriſtum,ac iam deinde Conſtantius hæ-
reſcos propugnator,veritatem,vt Achab vineam in hortum holerum,inuertere moliens, quæ
hæretici cupiunt nunquam non facit,quoniam viciſſim ex illis audit,quod cõcupiſcit. Atque C
Heraclius contra Athanaſium miſſus à Conſtantio quomodo ſe geſſerit. inde eſt(vt ante dixi)quòd veros Epiſcopos impie pro ſua libidine arbitrio agere detrectantes
relegarit. Ita nunc quoque contra Athanaſium,comitem Heraclium miſit, & edicta ſua pu-
blice propoſuit,& minas de auferendis panibus,& idolis euertendis per literas denũciauit,&
magiſtratuum & plebeiorum captiuitatem,expectandam eſſe,niſi pareatur. Et in his pericu-
lis denunciandis non veritus eſt Heraclius publice & magna voce dicere. Cæſarem iubere vt
Athanaſius repudietur,& Arianis Eccleſiæ dentur, omnibus ibi non ſine admiratione nutu
inter ſe verbiſque interrogantibus,num Conſtantius hæreticus factus eſſet? quanto ea res fla-
gitioſior erat,tanto maiori vi eam vrgebat ſenatoribus magiſtratibuſque & ethnicis idolorum
ædituis compulſis:vt iſtiuſmodi poſtulatis ſubſcriberent,pollicerenturque ſe pro Epiſcopo re-
cepturos, quem imperator mitteret. Probe admodum Conſtantius ad canones vindicandos
iſta deſignauit,qui in locum vicemque Eccleſiæ & populorum Chriſtianorum à foro & ido
lorum ædituis iſtiuſmodi pacti ſingraphas poſtulauit, vtpote conſcius ſe non Epiſcopũ Chri-
ſtianis,ſed ſcriptoribus iſtius pacti curioſum immittere. Ethnici igitur vt idolorum ſuorum ſe-
curitatem redimerent,nonnulli vt quæſtum ſuum aſſererent,inuitis animis ſubſcripſerunt,at- D
Heraclius hæreticus & idololatras concitat ad Eccleſias euertendas & populos lapidandos. que perinde ab illis habitum eſt ac ſi non Epiſcopus ſed præſes aut prætor aliquis in prouin-
ciam à Cæſare mitteretur:tanta erat edictis adhibita vis minarum. Quid enim ethnici homi-
nes facerent,niſi hoc ipſum quod Imperatori placeret? Populis autem in magnam Eccleſiam
conuenientibus:erat enim quarta Sabbati,poſtridiè Heraclius Comes adiuncto ſibi Ægypti
præfecto Cataphronio,& Fauſtino Catholico,homine & genere Bithyno,& opinionibus,hæ
retico, iuuenes forenſes,& idolorum adoratores concitat,vt ex præcepto Imperatoris inuade
rent Eccleſias,& populos lapidarent. Plerique autem populorum miſſione è ſacris facta abie-
rant,aliquot mulierculis remanentibus. Res agitur vt imperatum fuit, oriturque miſerabile
Irruptio truculenta in Alexãdrinam Eccleſiam facta. ſpectaculum: modo enim ab oratione mulierculæ ſeceſſum receperant, quum leuis arma-
turæ forenſis illa iuuentus cum lapidibus & fuſtibus irruens, cæteras lapidibus inceſſunt: ſa-
cra autem virginum corpora plagis concidunt, iniectaque in veſtes manu trahunt, capita
denudant, eas verò quæ inter trahendum obnitebantur, calcibus pulſant. Grauia quidem
iſta & nimium grauia, ſed tamen quæ inſecuta ſunt, multò grauiora, & genere contume-
liæ

Ameliæ prorſus intoleranda. Quum enim ſcirent pudicitiam virginum, & aurium in-
tegritatem, & quòd patientius ferrent, lapides & fuſtes quàm obſcœna verba, fœdiſ-
ſimis dictis inter inuadendum vtebantur, & hæc Ariani iuuentuti ſuggerebant, quippe qui
ad iſta dicta & facinora cachinnarentur: Sacræ autem virgines & aliæ caſtæ mulieres,vt mor-
ſus aſpidum ab iſtiuſmodi vocibus refugiebant: Chriſti autem perduelles ſuam quoque ope-
Ariani iuuenes petulantia & verborum obſcœnitate delectati. ram,vt hæc fierent,addebant,nec diſſimile eſt veritati,ipſos eaſdem cum iuuentute illa voces
concinnuiſſe:delectabantur certè petulantia,& obſcœnitate verborum, quæ à iuuentute ia-
ctabantur. Deinde cum mandatum Cæſaris omnibus ſuis partibus impleuiſſent: hoc enim
illis ſtudio erat,hoc Comes & Catholicus præcipiebant,ſubſellia,Thronum,menſam ligneã,
tabulas Eccleſiæ,& cætera quæ poterant,foras elata combuſſerunt ante veſtibulum in magna
Eccleſiæ ſubſellia, thronus, menſa &c. combuſta. platea,& thura inſparſerunt. O quis hęc audiens non fleuerit?imò quis non,ne iſta audiat,au-
res occluſerit? Idola igitur ſua laudibus ferebant,dicebántque, Conſtantius ethnicus factus
eſt,& Ariani noſtra agnoſcunt:nihil enim curant ethnicos mores pręſe ferre, modo ipſorum
hæreſis ſtabiliatur. Nam & bucculam,Cæſareos hortos irrigantem,adorti ſunt immolare, at-
Ariani ethnicos mores non reſpuunt, imò cũ ipſis cõmunicãt. B que immolaſſent,niſi fœmina fuiſſet:eas enim immolari ſuis ritibus nefas eſſe aiebant. Hæc
religioſi Ariani,quia exiſtimabant in noſtram ignominiam redundare, vna cum ethnicis fa-
ciebant. Cæterum diuinum ſupplicium eorum ſcelera declarauit,manifeſto demõſtrans eos,
vt impie credendo,non in alium,quàm in ipſum Dominum peccare: ita quoque & iſta faciẽ-
do,in ipſum Dominum ſuas iniurias committere. Quæ res exitu iſtius miraculi euidentius
patuit:quidam enim ex petulantioribus iuuenibus, interiora penetrans,audacter ſe in Thro-
no ſeſſum recepit,& inter ſedendum fornicarios ronchos de naribus inſonuit, mox deinde
conſurgens,magna vi Thronum conuellens,ad ſe diſtrahit, minimè animaduertens in ſeſe
Simile. vltionem diuinam attrahere. Vt enim olim Azoti incolæ auſi arcam attingere, quam illis vel
1.Reg. 5. oculis attingere nefas fuit,ſtatimque ſecundum hoc factum peribant,ſed ita vt prius ſedium
Eccleſiam diripiens Arianus quidam ef fuſis viſce ribus eor ruit. tormentis,excruciarentur:ita quoque miſer iſte auſus ſellam conuellere, fragmento ligni in-
de in ventrem ipſius reſiliente,& quaſi ab ipſa vltione impacto,inteſtina ſua perforauit,& ea-
dem vi,qua ſolium diſrumpere conabatur,rupta aluo ſua inteſtina effudit,celeriuſque quàm
ipſe Thronum auferret, Thronus ei vitã ſuſtulit:effuſis enim (vt ſcriptum eſt) viſceribus, col-
C lapſus eſt:ac inde aſportatus,poſt vnum diem expirauit. Alius item cum frondibus ingreſſus,
&,vt ethnicus, eas manu per ludibrium agitans,ſtatim abortis tenebris ita oculis caligauit,vt
nihil videret neque intelligeret vbi terrarum eſſet,quem iamiam collapſurum,ij qui aderant
Ethnicus oculis cæcatus, cur. manibus ducentes,vel potius geſtantes è templo extulerunt,adeo vt vix poſt diem ad mentẽ
redierit,nihil memor eorum quæ vel fecerat, vel paſſus erat. Quibus conſpectis, ethnici qui-
dem in metu erant,neque plura auſi ſunt: Ariani autem ne ita quidem vllo pudore repreſſi,
quemadmodum Pharao,magis ac magis indurabantur,quippe qui & ipſi quoque ſuas ſpes
humi & inferne haberent,in Cæſare nimirum & in eius eunuchis. Ethnicos igitur vel potius
ex ethnicis teterrimos quoſque,talia deſignare permittebant: Habebant enim ſibi ad iſtiuſ-
modi hiſtrionem & ethnicos concitantem Fauſtinum titulo Catholicum, moribus autem
circunforaneum & animo proteruum. Ipſique per ſe ſimilia inſtituerunt facere, vt quemad-
modum hęreſim ſuam ex aliis hæreſibus expreſſerant,ita quoque cum proteruis hominibus
in commune peccãtes,aliquid tamen proprij ſuique in ſceleribus & quaſi peculiare ſibi quę-
rebant. Alij igitur,quemadmodum iam dixi,per illos faciebãt:quę autem per ſe deſignarunt,
Omnia diripuerunt Ariani, Athanaſium quærere fingentes. Arianorũ facinora innumera. Sebaſtianus ſecta Manichæus. Virgines ab adoleſcentibus nuda ta &c. D qui quæſo non ſuperant omnem malitiam,& carnificis immanitatem? Quas ædes non depo-
pulati ſunt?quam domum ſub ſpecie quærendi non diripuerunt? quem hortum non concul-
cauerunt?quod ſepulchrum non aperuerunt?eo prætextu quaſi Athanaſium quærerent,quum
nihil niſi rapere & ſpoliare ſtuderent? quot hominum ædes obſignatæ ſunt: quàm multa,
quę in hoſpitalibus erant,militibus adminiſtris ſuis donauerunt? Quis illorum ſcelerum ex-
pers fuit?quis illis obuius non ſeſe in foro occultauit?quis non ob iſtos relictis ædibus in deſer-
to obnoctauit?quis,quum ſua ſeruare ab iſtis feſtinaret,non plura inſuper perdidit? Quis ma-
ris imperitus,non maluerit mare mariſque pericula experiri,quàm iſtos minaces videre? Mul-
ti autem domicilia permutarunt de porticu in porticum, & ex vrbe in ſuburbana tranſilien-
tes. Quam multi & quam magnas mulctas ſuſtinuerunt?& cum non eſſet vnde luerunt, mu-
tuo pecuniam ſub vſuris acceperunt, non alia de cauſa quàm vt horum inſidias effugerent:
Omnibus enim ſe terribiles oſtendebant,ad omnes ſe magnifice iactabant. Imperatorem in
ore habentes, eiuſque terrorem & minas denunciantes, quum miniſtros ad ſua ſcelera ha-
berent ducem Sebaſtianum,ſecta Manichæum, petulantem, ferocem, Præfectum item, &

Comitem, & hypocritã Catholicum. Multas certe virgines, quæ & eorũ impietatẽ damnabant, & veritatem agnoscebant, ex ædibus suis deportarunt, aliasque ad negocia sua euntes contumeliis affecerunt, operámque dedere, vt à proteruioribus adolescentibus denudarẽtur, suisque mulieribus potestatem concessere, vt quam vellent, indigne tractarent: Graues igitur & fideles matronæ, illis de via cedebant: Vxores autem eorum veluti bacchæ & furiæ circũcursitantes pro calamitate habebant, si neminem inuenerint cui iniuriam facerent, eumque diem quò malefacere non dabatur cum mœrore transigebant. In summa, ita erant feri & acerbi in omnes, vt carnifices, homicidæ, nefarij, delatores, malefici, & quiduis potius quàm Christiani ab omnibus vocarentur, quippe qui Scythas imitantes, rapuerint Eutychium subdiaconum, virum probe Ecclesię inseruientem, quem primum scuticis vsque ad mortem cruerunt verberari, deinde ita moribundum in metallum mitti, & non quoduis metallum sed in id quod Phæno appellatur, in quod homicidia condemnatur, non nisi ad pauciſſimos dies superesse potest, & quod immanius est, ne paucis quidem horis ad curationem vulnerum cõcessis, hominem statim in metallum deportarunt, prædicantes si hoc fieret, omnes in metu futuros, & secum consociatum iri. Cæterum ille non longe auectus, quum imbecillior esset, quàm vt ad metallum perduci posset, ex dolore vulnerum in itinere decessit. Et ita ille quidẽ cum gaudio mortuus est, possidens gloriam martyrij. Impij autem, ne ita quidem vllo pudore repressi sunt, habentes, sicut scriptum est, immitia viscera, imò quiddam prorsus satanicum meditato studio designauerunt. Quum enim populi pro Eutychio precibus suis suppliciter intercederent, reiectis populorum precibus, quatuor pro eo bonos & ingenuos viros & inter eos Hermian lauantem pedes peregrinorum, arripi iusserunt, quos dux multis plagis concisos in carcerem coniecit. Ibi Ariani Scytis crudeliores, postquam videre eos verberibus nondum enectos, expostulare cum duce occipiunt minatíque sunt se eunuchis scripturos, quòd non ad ipsorum arbitrium flagellaret: quorum verbis ille conterritus, iterum homines flagellare occipit, ipsi autem qui verberabantur, non ignari cur vapularent, & per quos falso delati essent, nihil aliud dicebant, nisi se ob veritatem flagellari, Non communicamus, inquientes, cum hæreticis, verberate vt libet, Deus ob ista te iudicabit. Impij autem eos in carceribus periclitari moríque cupiebant. Populus autem Dei cognita opportunitate temporis, pro iis interceſſit, atque ita, vt inde post dies septem plus minus liberati fuerint. Eusebiani vero quasi eo ipso grauiter habiti fuissent, alia crudeliora, magisque nefaria moliti sunt facere, quæ quidem immania aliorum ingeniis videntur, ipsorum verò hæresi hostilia in Christum profitenti prorsus consentanea. Siquidem Christus nos admonet vt pauperum memores essemus, & vendenda esse bona & danda in eleemosynam: &, Esuriui, inquit, & dedistis mihi quod comederem: sitiui, & dedistis potum. Quatenus enim vni ex minimis istis feciſtis, mihi feciſtis. Isti autẽ vt reuera Christo infesti eius voluntati hac in parte obsistere conati sunt: Quũ eum à fratribus in egenos & viduas, quibus in Ecclesiis quæ iam per ducẽ in Arianorũ potestatem concesserant, sedere non liceret, ac proinde in locis per clericos, in quorũ tutela erãt, assignatis versarentur, eleemosynas benigne conferri cõspicerent, non ferentes hãc pietatẽ, miseros illos ferire ac verberibus insectari cœperũt, criminib. quoq; in donatores eleemosynarũ intentatis, eos eo nomine apud ducem accusarunt, vtentes ad eam opera cuiusdam militis. Gratũ id admodum fuit Sebastiano. Nam apud Manichæos misericordia non est, & pro re hostili habetur pauperum commiseratio. Erat igitur noua expostulatio, & tribunal primum ab ipsis excogitatum, vbi de beneficio reatus fieret, & miserator accusatione impeteretur, & is qui beneficium acceperat, vapularet. Maluerúntque pauperem esurire, quàm liberam aliis misericordiam permittere, & hoc quoque ab antiquis Iudæis, ipsi noui Iudæi didicerant. Nam & illi cum vidissent à natiuitate cæcum, visum recepisse: & eum, qui multis temporibus paralyticus fuerat, sanatum esse, authorem quidem eius beneficij Dominum nostrum vituperabant: beneficio autẽ illo affectos, vt transgressores condẽnabant. Quis non igitur ad ista obstupuit? quis non hanc hæresim eiusque assertores execratus est? Quis non cognouit Arianos belluis immaniores esse? Atqui scelerati, id, quod per ista sua facinora captabant, minime assecuti sunt, sed magis odium sui apud omnes intenderunt. Sperabant enim vi & insidiis multos cogi posse, vt secum communicarent, sed res illis in contrarium cessit. Qui enim ista patiebantur, eas calamitates tanquam martyrium sustinebant, minime prodentes, aut inficientes piam in Christum fidem. Extranei autem qui ista spectabant, in quo numero etiam ethnici erant, Arianos vt Antichristos & carnifices execrabantur: est enim genus humanum amans paperum, & pronum ad misericordiam. Sed Eusebiani humanam mentem exuerãt. Egeni porro qui

Arianorũ vxores impias matronas debachata. Eutychius subdiaconus vsque ad necem flagellatus deinde in metallum letale mitti damnatus.

Oratio habita pro defunctis.

Ariani crudeliores Scythis.

Ad necem quatuor viri flagellati.

Matt. 19. Matt. 25.

Eleemosynas qui contribuerent verberati ab Eusebiano.

Manichæorum immisericordia. Eusebiani noui Iudæi.

Humanum genus ad misericordiã pronus.

A ro qui ita vapulabant, optassent forsitan vel à quouis beneficium accipere: verum id Eusebiani iudicium & Comitis imperio succincti, quibus libera potestas erat quemlibet affligendi, nequaquam permittere voluerunt. Quæ enim in presbyteros & diaconos fecere, & quomodo ipsos sub duce & iudicibus in exilium egere eorumque amicos militari manu extraxerũt, duce Gorgonio, plagis eos concidente, & quomodo omnium, quod summæ crudelitatis est, etiam iam mortuorum membra arcusque per summam sæuitiam discerpserint, non est vt verbis enuncies, vincit immanitas rerum omnem rationem eloquendi. Quid enim tantum dixeris, vt rem ipsam elocutus videare? aut cuius primum mentionem facias, vt non inuenias primis secunda, secundis tertia, ac deinceps posteriora quæque efferatiora? Omnes enim eorum conatus cæde & impietate redundant, qui ea sunt vafricie animi, & morum versipelli calliditate, vt honorum magistratuumque pollicitationibus & pecuniarum muneribus ad decipiendum abutantur, vt quum ex legitimis rationibus Episcopatus sui constitutionem non habeant, saltem inde imaginem aliquam rectæ institutionis simplicioribus faciant. Quis igitur eos vel ethnicos simpliciter nominet? tantum abest vt eos Christianos appellari velit.

posterior hæresis semper efferacior.

B Quis horum mores humanos, ac non potius ferinos putet? in quorum factis est tanta crudelitas & immanitas, vt carnificibus tetriores, cæterisque hæreticis improbiores ac ne pares quidem ethnicis habeantur, à quibus à tergo ad longissimum interstitiũ relinquuntur. Ego enim è patribus audiui, & verum arbitror, quum persecutio esset nata sub Maximiano Constantij auo, ethnicos homines fratres nostros Christianos, quum quærerentur, latebris abdidisse, eosque sæpe pecunia mulctatos, & carceri mancipatos fuisse, non ob aliud, quàm quod profugientes ad se, prodere nollent: eosque eadem fide qua seipsos tuendos putarent, non veriti ob id sese periculis obiicere. At nunc mirifice isti nouæ hæreseos inuentores, nulla æque re vt infidis clari, omnia in contrarium faciunt: ipsi enim vltro carnifices effecti, & occultatos rimantur, vt eos latebris eruant, & occultatoribus insidias nectunt, æque sibi inimicum & occultatum & occultatorem arbitrantes: ita natura cruenti sunt & homicidæ, & scelerum æmuli. Neque satis pro dignitate verbis quæ ipsi faciunt, efferri licet, atque inde, quod mihi scribenti de eorum sceleribus istud in mentem venit, num hæresis ista quarta sit filia eius hirudinis, quæ in prouerbiis memoratur, vt quæ post tanta scelera, cædésque illatas nondum in-

Maximiana persecutio Ariana multo fedatior.

C duci potest, vt dicat, sufficit. Adhuc enim sæuit, eósque qui illam nondum cognitam habent, ad noxam circuit: quibus autem nocuit, iis nouam iniuriam meditatur. Ecce enim post nocturnam grassationem maláque inde propagata, non intermittunt apud Cæsarem criminationes struere, neque id mirum, quum certi sint sese audiendos, modo impia adferant. Agunt igitur vt damnatio grauior exilio infligatur, & ad necem rapiantur, quotquot impiæ hæresi non obtemperauerint, & certe nunc eo genere crudelitatis sæuiunt. Secundus igitur Pentapolitanus nominetenus Episcopus, homo omnium mortalium teterrimus, eiusque in coniuratione socius Stephanus, non ignari se de quauis iniuria ob hæresis gratiam excusari posse. Barcæ quendam presbyterum nacti, nomine quidem Secundo similem, fide dissimillimum, ipsis non obtemperantem calcibus obtritum interfecerunt. Ille autem quum occideretur sanctum imitatus ita locutus est, Nemo me apud iudicem vindicet, habeo vindicem Dominum Iesum, pro cuius nomine ista patior: illi contra hominis ita loquentis nihil quicquam miserti sunt, neque diei vllam reuerentiam habuere, quum in ipsa Pentecoste hominem calcitrando eliderent. O nouã hæresim sceleribus & impietatibus diabolum totũ, quantus quãtus est, induentẽ. Nunc primum hoc genus mali extare cœpit: antea enim si qui de hæresi cogitarẽt,

Hæresis Ariana hirudinis quarta filia.

Secundus Episcopus & Stephanus Secundum presbyterum interfecerũt Pentecostes die.

D cogitatus suos sensusque abdebant: nunc autem Eusebius & Arius, veluti serpentes è cauernis suis progressi, virus impietatis suæ sectæ palam euomunt: quorum hic blasphemandi aperte audaciam suscepit, ille verò blasphemiam propalam defendit. Sed non prius eam defendere potuit, quàm vbi Cæsarem blasphemiæ propugnatorem reperisset. Patres contra orbis cõcilio coacto, congregatisque plus minus trecentis Episcopis Arianam hæresim condemnarunt, ostenderuntque eam alienam peregrinámque esse ab Ecclesiastica fide. Propugnatores vero huius sectæ, videntes se in probro agere, & nihil pro se habere quod rationi consentaneũ sit, aliam viam excogitarũt, & per potentiam secularem eam defendere instituerunt, qua in re magnopere admireris insolentiam malitiámque istius inuenti, & quantopere superet alias hæreses. Siquidem aliarum hæresum instituta in persuasibilitate verborum insaniam suam constitutam habent, ad simpliciorum circumuentionem. Et ethnici, vt inquit Apostolus, sublimitate & suadela verborum & sophismatibus verisimilibus disceptationes suas instruunt: Iudæi verò omissis Scripturis, vt Apostolus ait, fabulis & genealogiis decertant. Manichæi vero

Constantius blasphemiæ propugnator.

Hæretici primi tantum verbis suam doctrinam propagare conati sunt.

1. Tim. 2.

& Valentini cæteríque alij ſuis fictis rationibus ſacras literas cauponantes, adulterantéſque, A nęnias adferunt. Ariani autem cæteris proteruiores, alias hæreſeos ſorores ſuas ſe multo minores declarant, quum longe maiori impietate vtantur (vt dictum eſt) omneſque & in primis Iudæos ſcelere improbitatéque æmulentur. Vt enim illi Paulum, quem de obiectis criminibus vincere non poterant, ſtatim eum ad Tribunum & præſidem adduxerunt, ita quoque & iſti indies plura excogitantes, non niſi iudicum poteſtate vtuntur, & vbi quis vel ſemel illis contra dixerit, ad Præſidem & Ducem rapitur. Cæteræ porro hæreſes demonſtrationibus cõuictæ ab ipſa veritate, tacitè obmuteſcunt, nihilque agunt niſi quòd de conuictione ſua erubeſcunt. Noua autem iſta & execrabilis hæreſis, quum rationibus ſubruitur, quum ipſa veritate pudefacta concidit quos non potuit verbis inducere, eos vi, plagis, carceribuſque ad ſe pertrahere annititur, atque vel ita ſeipſam, quàm non ſit pia & Dei cultrix, manifeſtat. Piæ enim religionis (vt dixi) proprium eſt, non cogere ſed ſuadere. Siquidem Dominus non cogens, ſed libertatem ſuam voluntati permittens, dicebat quidem vulgo omnibus, Si quis vult venire poſt me: Apoſtolis vero, Num & vos abire vultis? Quid autem aliud hæreſim iſtam, quę prorſus aliena eſt à pia religione, quæque vt Chriſti perduellis authorem ſuæ impietatis Con- B ſtantium, quaſi Antichriſtum inſcribit, facere decuit, niſi contraria Saluatori vſurpet? Conſtãtius enim in gratiam hæreſeos primum ſtudio habuit, immanitate Saulem imitari. Ille enim ſacerdotibus, qui Dauidi viaticum dederant, necem imperauit, eiuſque iuſſu trecenti quinque ſacerdotes ſimul interfecti ſunt. Iſte vero, quoniam omnes hæreſim fugiunt, & ſana fides in Chriſtum confeſſionibus celebratur, Synodum pluſquam trecentorum Epiſcoporum abrogat, & Epiſcopos in exilium eiicit: populos verò, dum prohibet conuentus celebrari, à meditatione pietatis precibuſque ad Deum ſummouet ac depellit: rurſus vt Saul Nobam ciuitatem ſacerdotum euertit, ita & iſte eius ſceleris magnitudinem ſuperans, Eccleſias Domini, hæreticis tradit. Et vt ille Doeg veris ſacerdotibus antepoſuit, Dauidémque perſecutus eſt Ziphæis auſcultans: ita quoque & iſte hæreticos præfert vere piis & religioſis hominibus, & inſuper eos qui ipſum fugiũt, perſequitur, eunuchis ſuis orthodoxos homines criminantibus auſcultant: nec animaduertit, quòd quæcunque pro Arianorum hæreſi ſcribit & facit, ea omnia tendere aduerſus noſtrum Saluatorem. Nónne talia Achab in ſacerdotes auſus eſt, qualia iſte contra Epiſcopos molitus eſt? Ille ſaltem interfecto Nabuth compunctus eſt, & viſo He C lia extimuit: Iſte vero Hoſium tantum & tam eximium virum nihil reueritus eſt, neque poſt tot exilia Epiſcoporũ otio acquieuit, aut animo compunctus fuit, ſed vt alter Pharao, quo magis atteritur, eo magis indureſcit, & quotidie peiora meditatur. Eſt & quiddam incredibile in illius peruerſitate. Ex Epiſcopis enim relegatis euenit interdum nonnullos ob crimen cædis, aut ſeditionis, aut furti pro ſceleris qualitate condemnationem pati, hos quidem ipſe poſt pauciſſimos menſes ad preces aliorum, vt Pilatus in Barrabam fecit, à pœna abſoluit. Chriſti autem ſeruos, non ſolum non relaxet, ſed exules etiamnum inclementiſſime ſubinde nouis ſupplicijs grauet, quaſi æternam furiam & alaſtora ſe illis præbere velit. Neque id mirum eſt, quum maleficis, ob mores amicus: orthodoxis vero, ob Chriſtum inimicus ſit. Num ergo ea re liquido oſtenditur, Iudæos eius temporis, qui Barrabam poſtulauere, Dominum autem crucifixerunt, tales fuiſſe quales nunc ſunt vnà cum Conſtantio Chriſti perduelles Ariani? quòd ſi Conſtantium etiam Pilato acerbiorem cenſeas: ille enim animaduerſa Iudæorum iniquitate, ſaltem manus lauit: iſte contra, in damnandis ad exilium ſanctis atrocius frendet. Quid ergo mirum, ſi hæreſi deuius ac errabundus ita crudeliter in Epiſcopos ſæuit, quum ne D cognatis quidem ſuis vt homo, pepercerit? quippe qui patruos in carcere clauſerit, patrueles ſuſtulerit, & ſoceri ſui filiam, cognatóſque vltima patientes nulla miſericordia proſecutus ſit: quin & iuriſiurandi, quo illis de ſalute cauerat, violator fuit, pari quoque impietate in fratrem vſus. Et ſimulat ille quidem ſe fratri monumentum ædificare, quum interim ſponſam eius Olypiada Barbaris dediderit, quam frater eius vſque ad mortem apud ſe retentam, vt propriã vxorem educabat: & iam eius decreta conuellit, cuius ipſe ſe hæredem gloriatur, ea ſcriptis mandans, ob quæ homo vel tenuiſſimi ſenſus erubeſceret. Ego autem eius inter ſe epiſtolas committens, inuenio illum nihil ex ſuo ingenio ſenſiſſe, ſed motus affectuum, prout illi ſuggeſtum fuit, accepiſſe: propriam autem mentem in genere non habuiſſe. Salomonis ſententia eſt rege audiente iniuſtum ſermonem, omnes qui ſub eo ſunt, legis præuaricatores eſſe. Ipſe autem factis declarat ſe illum iniuſtum, & qui circa eum ſunt, illos ipſos legis præuaricatores eſſe. Iam quum ipſe talis ſit, talibuſque delectetur, qui fieri poſſit, vt aliquid iuſti, aut quod rationis ſit ſapiat, homo familiaribus ſuis deuinctus, alligatúſque iis incantatoribus, qui cerebrum

Ariani ſcelere Iudæos æmulantur cæteris ſectis proteruiores.

Pię Religionis officiũ. Matt. 26. Ioan. 6.

Conſtantię Antichriſtus.

Conſtantię Saulis crudelitatis imitator. 1. Reg. 22.

Saulis & Conſtantij geſtorum collatio.

Conſtantię deterior Achab. 3. Reg. 21

Cõſtantius alter Pharao.

ἀλάζων Græce dicitur qui exitialis eſt, et communis aliorum peſtis.

Conſtantij in ſuis cognatis occidendis tyrannis.

A cerebrum in calcaneis depreſſum habent. Inde ego nimirum fieri puto, vt nunc ſcribat, mox ſcriptorum pœniteat, deinde mutata ſententia ſuccenſeat, idque rurſum deploret, prorſuſque incertus fluctuet, quid agat: ex quibus omnibus facile colligas pectus eius mente deſtitutum eſſe. Talis igitur quum ſit, rectius eius vicem doleas, quod ſub liberali cultu & nomine ſeruus ſit eorum, qui ipſum pro ſua impia libidine quoquouerſum trahunt. Certe ſtultitia & fatuitas eſt, vt ait ſacra ſcriptura, aliis indulgendo ſeipſum futuro iudicio in alimentum ignis mancipare, quum omnia faciat quæ illi volunt, illiſque ius Epiſcopis inſidiandi propinet. Ecce enim nunc denuo Alexandriæ & in Ægypto & per vniuerſam Lybiam Eccleſias turbauit, & propalam edixit, vt Catholicæ Eccleſiæ eiectis, piæ religionis Epiſcopis, in vniuerſum hominibus Arianicæ opinionis tradantur. Hoc & dux exercitus facere incepit, ac iam inde Epiſcopi, presbyterique & monachi ferro vincti, plagis vſque ad mortem cæſi, aliò atque aliò tranſmittuntur: Omniaque in ſingulis locis tumultibus agitantur, Ægyptus & vniuerſa Lybia in periculum venit, populis rerum iniquitatem indigne ferentibus, quum ante oculos ſuos videãt Antichriſto viam præparari: ſua ſibi eripi, eaque hæreticis dari. Quando igitur vnquam audi- B ta eſt tanta iniquitas? quando tale malum vel in perſecutione viſum fuit? Ethnici erant, qui prius perſequebantur, ſed tamen in Eccleſias idola non inferebant. Zenobia Iudæa erat, & protectrix Pauli Samoſatenſis, ſed tamen Eccleſias Iudæis in ſynagogas non tradidit. Nouũ iſtud odium eſt, neque ſimplex perſecutio, ſed immanitas quædam omni perſecutione plena, proœmiumque & præparatio Antichriſti. Eſto contra Athanaſium, alióſque Epiſcopos quos in exilium miſere, comminiſci potuerunt criminum cauſas, ſed nihil illa ad hoc nouum genus malorum. Quid criminis confingere poſſunt contra vniuerſam Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim? non enim in ſingulos inſidias moliti ſunt, vt mentiendi occaſionem haberent, ſed ſimul omnes adorti ſunt, vnde fit, vt ſi quid fingere auſint, falſi ſtatim mendacéſque appareant. Excæcauit eorum animos malitia, eo ipſo quòd ſimpliciter poſtularunt omnes Epiſcopos ſine exceptione ſummoueri, vt clarum facerent, ſe contra Athanaſium, cæteroſq; Epiſcopos quos in exilium miſere, non alia de cauſa, quàm ob impiam hęreſim, falſum crimen confinxiſſe. Res enim non amplius latet, ſed iam omnibus compertiſſima eſt, eo quod & Athanaſium è ciuitate eiici, & Arianis Eccleſias tradi iuſſerit, adeo vt iam presbyteri & diaconi qui cũ Atha- C naſio à Petro vſque & Alexandro in clero & Eccleſia fuere, profligentur, & hominibus certo Arianis, neque illis nouitiis, ſed veteranis ac iam olim vnà cum Ario ab Alexandro Epiſcopo damnatis, Eccleſia donentur, ita in ſuperiori Lybia Secundus, in Alexandria Euzoius ille Chananæus, Iulius, Ammon, Marcus, Irenæus, Zoſimus, Serapion cognomento Securicula: In Libya vero Siſinnius cum iuuenibus eiuſdem ſecum hæreſeos cultoribus, Eccleſias occupiunt: Sebaſtianus verò exercituum dux ſingulorum locorum præpoſitis, & militaribus præfectis in eam ſententiam literas miſit, vt veros Epiſcopos perſequerentur, & pro illis ſufragatores hæreſeos in Eccleſias introducerent. Nihil horum omiſſum: relegarunt enim Epiſcopos qui in clero conſenuerunt, & per multos annos in Epiſcopatu verſati fuere, ex quibus Ammonium in ſuperiorem Oaſim, Muim, Pſenoſirin, Ilammona, Plenem, Marcum, Athenodorum in Ammoniacam, in exilium miſerunt, nihil aliud captantes, quàm vt in diſertis, ſoliſque locis oberrando perirent: Nihil eorum qui aduerſa valetudine laborabant, miſerti, adeo vt iter ęgre ob imbecillitatem ferentes, lecticis aſportati ſint, à tergo ob morbum funeralibus inſtrumentis ſubſequi iuſſis. Certe vnus ex eo numero extinctus eſt, cuius ne cadauer quidem ad ſuos D referri permiſerunt. Atque hinc eſt, quod Dracontium Epiſcopum in ſolitudinem eam, quæ circa Clyſma eſt, retruſerint. Philona verò Babylonem, Adelphium in Pſinabla Thebaidis. Hieracem autem & Dioſcurum presbyteros in Soinem, Ammonium item, Agathum, Agathodæmonem, Apollonium, Eulogium, Apollo, Paphnutium, Gaium, Flauium veteres Epiſcopos profugos fecere, & hos quidem in lapidicinis manciparunt, illos ad necem perſecuti ſunt, multoſque laicos numero quadraginta ſpoliauerunt, virgines autem quas antea flammis admouerant, & ita palmarum flagellis verberauerant, vt quinto die alię perirent, alię ſub chirurgorum manibus ob ſtimulos palmarum corporibus impactos, grauiores morte dolores paterentur, è ſuis finibus eiecerunt. Et quod grauius apud omnes qui mente valent, ſed tamẽ quod proprium eſt impiorum quum vapulantes fœminę inter verbera Chriſtum inuocarẽt, illipro maiori contumelia dentibus ſuis in eas ſtridebant. Quinimo ne corpora quidem occiſorum ſuis ad ſepulturam conceſſere, ſed locis occultis abdiderunt, vt laterent ſcilicet ipſorum homicidia: verum ea minime latuerunt. Vniuerſa enim ciuitas hanc crudelitatem vidit, omnéſque eos vt carnifices, vt maleficos, vt latrones auerſati ſunt, quippe qui & monaſte-

Conſtãtius ſeruorum ſuorum ſeruus.

Conſtantij perſecutio altera priori deterior.

Zenobia Iudæa Samoſatenſis protectrix.

Epiſcopi in exilium eiectorum magnus numerus.

Epiſcopi in lapicidinas dãnati.

Virgines palmarum virgis ad mortem cæſæ.

Sæuitia.

Eccleſiæ veteranis Arianis donatæ.

Epiſcopi Ariani.

Monaſteria euerſa.

ria euerterint,& ignes iniecerint ad monachos comburendos,domoſque diripuerint,& de- A
poſita ab Epiſcopo in ædibus ingenuorum hominum,irruentes deprædati ſint,& interuerte-
rint,viduaſque calcibus obtriuerint,eleemoſynis obſtiterint. Iſtiuſmodi ſunt ſcelera Ariano-
rum: quid autem pro impia ſua hæreſi conentur,quis quæſo vel audiendo non exhorreſcat?
qui tot ac tam graues ætate Epiſcopos relegarunt, & in illorum locum iuuenes, libidinoſos,
ethnicos, ne catechiſmo quidem imbutos(ea ſpe quaſi res ſtatim confici poſſet) nec non &
digamos,& de maximis criminibus male audientes, opum gratia & potentiæ commenda-
Epiſcopat⁹ venales Arianorum tempore. Impietas. tione,modo aurum darent,veluti emptores è foro ad Epiſcopatus ſummiſere. Ac iam inde
grauior calamitas populum preſſit,qui quum auerſarentur mercenarios iſtos,ab Arianis qui-
dem pro Epiſcopis ſummiſſos, ſed tamen publice pro alienis habitos, flagellis miſere à duce
bonis fiſco addictis concidebantur. Quod admodum libenter faciebat homo Manichæus
eo animo,ne illi ſuos Epiſcopos repoſcerent,& quos auerſabantur,reciperent homines nimi-
rũ ea agentes,quæ prius inter idola ſua luſerãt. Quis hæc vel videns vel audiens,quis itẽ conſi-
derans ferocitatem impiorũ & tantam iniuſtitiã,modo ipſe iuſtus ſit,non ingemiſcat? in locis
enim infidelium ſuſpirant iuſti. Quis igitur quũ iſta fiant, & quum impietas tantam impu-
Cõſtantius Antichriſti imago. dentiam ſibi vendicet,auſit iam inde Conſtantium hominem Chriſtianum appellare? ac nõ B
potius Antichriſti imaginem eſſe? Quid enim ex notis Antichriſti huic deeſt? aut quid eſt
cur non omnibus modis Conſtantius Antichriſtus,& viciſſim Antichriſtus Conſtantius ha-
beatur? Nonne in magna Eccleſia in Cæſareo victimas contra Chriſtum & blaſphemias, ve-
Dan.7. luti ex præcepto eius Ariani & ethnici fecere? Nonne viſio Danielis iſtiuſmodi notis Antichri-
ſtum ſignificat? nimirum quòd bellum cum ſanctis geſturus ſit,& quòd inualeſcet contra eos,
& quòd in malitia ſuperabit omnes,qui ante ipſum fuere,& quòd humiliabit tres reges, lo-
queturque ſermones contra altiſſimum,& quod meditabitur alienare & legum & temporũ
articulos? Quis igitur vnquam alius, excepto vno Conſtantio,talia machinatus eſt? hic enim
talis eſt,qualis ille futurus eſt,loquitur ſermones contra altiſſimum, dum propugnat ſacrilegã
hæreſim,& aduerſus ſanctos bellum gerit, Epiſcopos in exilia relegans, tametſi pauliſper ad
Cõſtantius cæteris tyrannis efferacior quam de tyrannidem incepit. Georgius capadox quæſtor ærarii conſtantinopolitani. ſuam ipſius perniciem hanc poteſtatem habeat. Nam & ipſe omnes qui ante ipſum fue
re,ſceleribus vicit,nouo excogitato perſecutionis modo, & ſtatim à tribus regibus Britannio-
ne,Magnentio & Gallo interfectis, tutelam impiæ religionis ſuſcepit, & vt Gygas contra al-
tiſſimũ arrogantia ſeſe efferre auſus eſt,& rationes mutãdæ legis excogitauit,diſſoluens Chri- C
ſti & Apoſtolorum inſtituta,moréſque Eccleſiæ inuertens,& ex locis peregrinis cum ſatelli-
tio militari, Epiſcopos ad populos inuitos ſummittit, qui pro mutua inuicem cum populo no-
titia minas ſecum deferunt,& diplomata ad iudices. Ita enim Georgius Cappadocem Alexã-
driam,ita Germinium è Cyzico Sirmium, ita, è Laodicæa Nicomediam Cecropium miſit,
ita Auxentium delatorem potius quàm Chriſtianum è Cappadocia Mediolanum amanda-
uit,vt expulſo inde ob ſuam in Chriſtum pietatem Dionyſio viro religioſo, eum ibi Epiſco-
pum conſtituat,hominem ne Romanæ quidem linguæ ſed tantummodo hæreſeos peritum.
Nunc autem denuo Georgium quendam Cappadocem ærarij Conſtantinopoli quæſtorem
& depeculatorem omnium,arq; ex crimine profugum Alexandriam ſpecie militari & autho
ritate ducis in Epiſcopatum immittit,ac deinde repertum quemdam Epictetum Neophy-
tum hominem,iuuentute ferocem,audacem,in amoribus habet,eo quòd eum ad omnia ſce-
lera promptum alacrémque conſpiceret,eiuſque opera Epiſcopis quibus velit, inſidias ſtruit:
Nihil enim eſt quod ille grauetur facere,modo Imperatori placeat. Hoc miniſtro vtens, in-
κατασκόποι pro epiſcopis apud Arianos. credibile facinus deſignauit,& quod vere referat imaginem Antichriſti, vt qui in locum Ec- D
cleſiæ Palatium ſuum ſuccedere voluerit,& pro conuentu populi & iure comitiorum, tres
eunuchos præſentes eſſe iuſſerit,tréſque item κατασκόπους hoc eſt,exploratores: nõ enim eos
Epiſcopos dixeris, vt ipſi Felicem quendam Epiſcopum in palatio crearent,dignum profecto
talibus ſuffragatoribus. Cæterum populi omnes cognita hæreticorum prauitate, non permi-
ſere eos Eccleſiam intrare,proculque ab iis receſſerunt. Quid igitur hic,quod Antichriſti nõ
ſit,omiſit? aut quid ille, vbi venerit,plus committere poterit? aut quomodo ille in aduentu ſuo
non repererit ſibi expeditam viam ad dolos ab iſto præparatam? Siquidem iam denuo in
locum Eccleſiaſticæ cognitionis ſuum palatium tribunal earum cauſarum conſtituit, ſeque
earum litium ſummum principem & authorem facit. Et quod mireris,ſi quando viderit cri-
minatores hærere & perplexos eſſe ipſe eorum vices ſubit, vt nihil ob eius vim contradicere
liceat,falſo accuſatis. Quod aperte in cauſa Athanaſij oſtendit: ibi enim cognita Paulini, Lu-
ciferi, Euſebij, Dionyſij, Epiſcoporum libertate, docentium ex pœnitentia Vrſacij & Valentis
falſos

A falſos eſſe Athanaſij criminatores,neque vlterius fidẽ habẽdam eſſe dictis Vrſacij & Valẽtis,
quæ ipſi ſua pœnitentia reuocauerant, eueſtigio aſſurgens ita locutus eſt, Ego ſum Athana-
ſij accuſator,meo nomine illis credite. Hic illis viciſſim reſpondentibus, quónam modo ac-
Conſtantius Athanaſij accuſatorẽ ſe dicit. cuſator eſſe poſſis non præſente reo? eſto vt accuſator ſis,abſentia tamen rei facit, vt in cauſa
iudicari non liceat. Non enim de re Romana iudicium eſt, quo tibi vt Imperatori fides ha-
beatur,ſed de Epiſcopo agitur, & oportet in hoc iudicio pari iure cum reo & accuſatore agi.
Quomodo autem accuſabis eum, qui ob longinquitatem loci adeſſe non potuit? Quod ſi
Epiſcopi in exilium acti à Conſtantio. quæ obiicis,ex auditu habes,æquum eſt vt iis,quæ pro ſe dicit Athanaſius, fidem quoque ha-
beas: quòd ſi illi non credis, credideris autem iſtis,videbuntur iſti ea quæ dicunt, propter te
& in gratiam tuam dicere,& Athanaſium accuſare. Hæc cum audiſſet,& recte dicta pro cõ-
tumelia accepiſſet, illos quidem in exilium eiecit: concitatior autem in Athanaſium factus,
atrocius in eum edictum promulgat,nimirum, & eum debere ſuas pœnas luere, & Eccleſias
Edictum in Eccleſiam Arianis tradi,iiſque ſe liberum facere,vt agant quod velint. Grauia ſunt iſta & pluſquàm gra-
uia, ſed tamen iſtiuſmodi quæ congruant in eum, qui Antichriſti imaginem induerit. Quis
enim videns eum in decernendo principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudiciis Ec-
B cleſiaſticis, non merito dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Da-
niele prædicta eſt? Nam quum circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, *Daniel.9*
& inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones,vi cogens vt ſua obtineant, quis vn-
quàm audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatum eſſe? & non potius perſecutionem
eſſe? talemque perſecutionem,qualis nec antea fuerit, & qualem fortaſſe nemo vnquàm fe-
cerit niſi filius ille iniquitatis? hoc ita eſſe oſtendunt Ariani perduelles, qui ſe nunc iſtiuſmodi
fucis pingunt. Quapropter præcipue nos vigilare & obſeruare hanc hæreſim oportebat. An
ea quæ tantæ impudentiæ eſt, viruſque ſuum quaſi Ceraſte,vt in Prouerbiis ſcriptum eſt, ef-
fundit, & male ſentiendi de Chriſto magiſtrum ſe præbet? Anné inquam illa ipſa ſit præua- *Prou.1.*
ricatio,poſtquam filius ille iniquitatis reuelabitur,qui prorſus habet in Conſtantio præcurſo-
rem ſuum? Alioqui cur ita contra ſanctos fureret? aut quare ita quaſi pro ſua hęreſi omni
conatu incumberet? & pro ſuo hoſte haberet, qui inſaniis Arij non obtemperat? & cur
quę à Chriſti perduellibus dicuntur, ita libenter acciperet? & tot & tales Synodos vilipende-
Cõſtantius præcurſor Antichri ſti. ret? aut cur Arianis Eccleſias tradi iuberet? niſi vt quũ Antichriſtus venerit, habeat paratas ra-
C tiones quibus in Eccleſias introeat,iſtumque ſibi ita diligẽter locum pręparantẽ amplexetur?
Nam ſenes qui ab Alexandro,& ante Alexandrum ab Achilla & ante Achillam ab ipſo vſque
Petro Epiſcopi fuere eliminantur: illi contra, quos aſſeclæ militum in Epiſcopos nominatũ,
introducuntur, neminem interim alium nominantes, quàm qui polliceantur ſe idem cum
ipſis ſentire. Quæ conditio facillima eſt Meletianis. Nam plerique eorum vel potius omnes
impie educati ſunt, neque cognitam habent ſanã in Chriſto fidem,aut quid omnino ſit Chri- *Quales epiſcopi ab Arianis creati.*
ſtianiſmus, aut quas nos Chriſtiani habemus ſcripturas. Aliqui enim eorum ab idolis, aliqui
ex curia, aut è ſummis Magiſtratibus prodeuntes, ob miſeram purpuram, pręfecturamque
perſuaſis, pecunia Meletiani maioribus ſuis, ad hoc dignitatis, etiam priuſquam catechiſmo
imbuerentur, euecti ſunt: aut ſi in ſpeciem videantur catechiſmo imbuti, quæ quæſo ratio
catechiſmi apud Meletianos? imo ſine omni ſpecie huc prouolarunt, & ſtatim quaſi pueri ac-
cepto nomine, Epiſcopi appellati ſunt, & propterea quia tales erant, rem pro nihilo ha-
buerunt, neque inter pietatem impietatémque vllum diſcrimen eſſe arbitrati, promptè cer-
te & quàm citiſſime Ariani ex Meletianis facti ſunt: quod ſi poſtea aliud quippiam Imperator
D iuſſerit, in id quoque rurſum ſe promptiſſimè immutabunt. Siquidem piæ religionis ignoran
tia facile eos ad conſuetam, & quam ab initio didicerunt, vecordiam deducit, & pro nihilo
illis eſt, omni vento & fluctu circumferri, modo id ſolum ipſis contingat, vt ſint purpurati &
humanas præfecturas habeant. Quid ſi dicas eos nihil immutatos, ſed tales etiamnum per-
manere quales in gentilitate fuerant? Illi igitur iſtis moribus tam lubricis,& incertis,quid mi-
ri ſi Eccleſiam pro functione Magiſtratúque curiali habeant? & quum idololatræ animo ac ſen- *Eccleſia pro functione magiſtratuque curiali habita.*
tentia ſint, non aliter quàm gentes in bonum ſaluatoris nomen irrumpunt, Ægyptumque
contaminant: in eam rem opera curáque impenſa, vt Arianæ hæreſis nomen ibi quoque in-
ualeſcat: quum antea ſaltem per vniuerſam Ægyptum libera ſecuraque erat orthodoxæ
fidei profeſſio? ac propterea etiam his prouinciis ſuam lucem inuehere ſtuduerunt, non
tam ipſi Ariani, quàm qui illos concitat diabolus, vt cùm venerit eius præco Antichri- *Oratio populi ad Deum.*
ſtus, inueniat in Ægypto & ipſas Eccleſias ſuas eſſe, & in Meletianis ſuo iam ante, ca-
techiſmo imbutis, ſeſe deliniatum figuratúmque agnoſcat. Tale ergo iniquum illud edi-
ctum quod à Conſtantio prodiit. Populis certe magna erat ad martyrium promptitudo,

Ioel 2. ingensque odium aduersus impiissimam hæresim,& luctus permagnus, & gemitus in Ec- A
clesiis, omnibus ad Dominum vociferantibus. Parce Domine populo tuo,& ne des hæreditatem tuam in vituperium inimicis tuis, sed festina, vt eripias nos de manu iniquorum. Ecce enim famulis tuis non parcunt, & viam Antichristo præparant. Non est sperandum vt
Meletianis nulla est cura veritatis quia mercenarii Antichristo Meletiani resistant, non illis cura est veritatis, neque Christum abnegare inter mala numerant: non enim synceriter ad verbum Dei accesserunt, sed ad omnia tanquam Chameleontes transformantur, semper mercenarij eorum, qui ipsorum operam requirunt: non veritatem pro scopo habent, sed veritati voluptatem anteponunt, solumque id dicunt, Comedamus & bibamus,cras enim moriemur. Histrionum igitur Epicritianorum ex Meletianis transfiguratorum scopus talis est, talisque perfidia in moribus.Qui autem sunt ministri Saluatoris & vere Episcopi, synceriterque credunt,& non sibi sed Domino viuunt, quique
Episcopi vere synceriterque credati vita qualis. fideliter pij sunt in Christum Dominum Iesum intelligunt, quemadmodum prædixi, falsas contra veritatem criminationes esse, & manifestò eas fictas esse in gratiam Arianæ hæresis: plane enim ex Vrsacij Valentisque pœnitẽtia percipiunt, sycophantiam contra Athanasium, B
vt eum è medio tollerent, & hæresim in Ecclesias Christi immitterent, compositam conflatamque esse, ac propterea, vt veri propugnatores & præcones Dei, maluerunt potius contumeliam & exilium pati (quod & re experti sunt) quàm contra Athanasium subscribere, & Arianis communicare. Non enim immemores fuere eorum quæ didicerant vt quibus certissimo constabat,proditoribus esse ignominiam multam,confitentibus vero regnum cælorum
Qui à fide non receſſerunt in persecutione. esse destinatum iisque qui confessionem pro leui habent,& metuunt Constantium, nihil boni expectandum: contra, sustinentibus tribulationes, vti nautis, ex tempestate tranquillum portum: vtque Athletis, post certamen coronam, ita ipsis magnam & æternam lætitiam & hilaritatem in cælis paratam esse,qualem obtinuit Ioseph post tribulationes suas,qualem magnus Daniel post tentationes & plurimas aulicorum insidias, qualem nunc habet Paulus à Christo coronatus,qualem expectant qui vbique sunt populi Christi. Hæc inquam illi respicientes non succubuerunt animo, sed magis hac spe inualuerunt, maioremque alacritatem induerunt:certi enim facti de sycophantiis & impietate hæreticorum, persecutorem dãnant, & cum iis qui persecutionem patiuntur,animo sentẽtiaque concurrunt, vt corona confessionis potiantur. Multa porro præterea sunt, quæ aduersus hanc impuram & Christo hostilem C
hæresim dicere liceat, multáque item quibus pleraque Constantij studia, præludia esse Antichristi ostendere possis,quũ & Propheta loquutus sit, Apedibus vsque caput,nihil esse quod in hac hæresi plena omnibus sordibus & impietate,cum ratione congruat, ac tam tetra, vt si vel leuiter audias,eam tanquàm vomitum canis,& serpentum virus abomineris:Constantius autem propalam imaginem Antichristi præ se fert. Ideoque scripturæ acquiescere, ciúsque præceptis obtemperare,cùm ob alias hæreses,tum maxime ob istam,præclarum dixeris.Scri-
Cum hæreticis non communicandum. Gene.19. pturæ autem præceptum hoc est, Abstistite ab illa,illinc abite,& immundum ne tetigeritis,recedite ex medio illorum, segregamini ab illis qui fertis vasa Domini. Id enim omnibus pro doctrina sufficit,vt si ab illis deceptus sit, inde, veluti è Sodomis egrediens,non amplius se ad eos reflectat, ne eadem patiatur quæ vxor Loth. Quòd si quis purus ab initio ab hac hæresi manserit,habeat ille gloriam suam in Christo: dicatque, Non extendimus manus nostras ad Deum alienum,nec adorauimus opera manuum nostrarum, nec seruiuimus creaturæ, præter te Deum qui omnia creasti per Verbum tuum vnigenitum Filium Dominum nostrum Iesum Christum, per quem tibi Patri vnà cum ipso Verbo in Spiritu Sancto gloria & impe- D
rium in secula seculorum,Amen.

TEST-

A

TESTIMONIA SECVNDA.

Hæc publice testata sunt, per eos qui subscripserunt.

POPVLVS ALEXANDRINVS CATHOLICÆ ECCLESIÆ

QVAE EST SVB ATHANASIO REVERENDISSIMO *Episcopo.*

IAM pridem protestati sumus de nocturna, quam passi sumus, tam nos quàm templum dominicum inuasione: tametsi ibi testimonio opus non fuit,quæ vniuersa ciuitas cognita habet.Occisorum enim corpora reperta,& in publico exposita fuere,arma item & arcus in templo dominico,
Siriani in occultanda persecutione dolus scelera quæ facta sunt quasi vociferantur. Sed tamen quia post testimonia nostra,clarissimus dux Syrianus vi nos omnes compellit,vt nullum tumultum factum fuisse,neque quemquam occisum esse, testimoniis nostris sibi adstipulemur:quod ipsum non leue argumentum est,ea non ex sententia humanis- B
simi Imperatoris Constantij acta esse: non enim de factis suis metum concepisset,si ex mandato ea feciſſet,qui quidem, nos homines Christianos precibus ipsum conuenientes, ne vi grassari,aut facta inficiari vellet,fustibus concidi iussit, qua re abunde declarauit,belli nocturni in Ecclesiam se authorem fuisse,propter ista omnia quæ iam recensuimus,nunc denuo eadem hæc pro testimonio dicimus. Deinde, quum quidam ad pientissimum Augustum iter haberent,adiurauimus eos per salutem pientissimi Cæsaris Constantij, quam Deus omnipotens illi largiatur,obsecrauimusque item Ægypti præfectum Maximum, & Curiosos, & clarissimos præfectos,vt omnia principi enarrarent.Adiurauimus quoque naucleros omnes vt omnia ista vbique diuulgarent, & ad aures religiosissimi Augusti, cæterósque præfectos, & quotquot singulis in locis iudices, deferrent,vt bellum contra Ecclesiam gestum vbique innotesceret, & quòd temporibus Constantij, Syrianus virgines, aliosque complures martyres feciſſet. Illucescente enim quinto Calendas Februarias die, hoc est, decimo quarto
Siriani per secutio in christianos. mensis eius qui Mecher dicitur, vigilantibus nobis in dominico, & precibus vacantibus, eò quòd synaxis parasceues die celebranda esset,derepente per intempestam noctem clarissimus dux Syrianus cum multis legionibus militum, sagittas strictósque enses, aliaque id generis
Synaxis. C
tela gestantium,non sine galeis cæterisque armis superuenit.ibi nobis plane precibus intentis,in ipsis recitationibus sacrarum lectionum,ianuas fregit, foribúsque vi multitudinis patefactis, statim ex illis edicto alij sagittas mittere,alij bellicum clamare occepere, magnus interea armorum fragor audiri,ensesque ad lucem candelarum micare, virgines multæ calcibus
Irruptio militum in ecclesiam nocte parasceues duce syriano. elidi,& in sese mutuo formidine irruentium militum impingere, viri sagittis perfossi concidere, aliqui militum ad prædam versi,virgines denudare,quibus formido vel minimi tactus ipsa morte grauior erat. Episcopus per id tempus sedebat in Throno, omnes ad preces cohortans,Dux autem militum acies disponebat,Comitem secum trahens Hilarium scribam qui illi hanc mentem afflabat,quod ipse exitus rerum declarauit.Episcopus autem cum hinc illinc raptaretur,minimo minus discerptus fuit:& quum in graui deliquio animi pro mortuo iacuerit,& eorum opera iam nusquam compareat,nescimus quid de illo factum sit:certe illi necem omnibus modis moliti sunt:deinde quum viderent tot occisorum hominum corpora, iusserunt milites ea in occultis abdere.Sanctissimas autem virgines interfectas,ibidem-
Cadauerum christianorũ strages in templo. que relictas,in monumentis sepelierunt,quibus laus martyrij,temporibus religiosissimi Con- D
stantij obuenit.Diaconi porro in ipso dominico alij plagis concidebantur, alij vinculis constringebantur:nam post tanta facinora,quisque pro libidine sua fractis ostiis introrumpebat,
Di reptio in Ecclesia. scrutabaturque omnia,in ea loca penetrans,in quæ non omnibus Christianis fas est introire. Dux autem ciuitatis Gorgonius ista,qui præsens erat,suis oculis conspexit, nec pro leui argumento istius hostilis incursionis,arma illa habere debent,quę in Dominico ab illis quæ irruperant,derelicta fuere,quæ etiamnum in Ecclesia pendent,adeo vt scelera sua inficiari nequeant.Sæpe autem ille misit ordinum militiarium carnificem, vnà cum duce vt ea tolleret, verum id illi hactenus à nobis,vt res omnibus innotesceret,negatum fuit. Quòd si edictum
Christiani ad martyrium parati principis est, vt persecutio in nos fieret, parati sumus omnes ad martyrium subeundum: sin minus,oramus præfectum Ægypti Maximum,cæterosque Magistratus, vt à principe postulent,ne talia in posterum committantur, obsecramusque vt nostræ istæ preces ad eum perueniant,vt obtineamus, ne illis liberum fiat alium Episcopum introducere, quod ne fieret,
Athanasius secun vsque ad mortẽ restitimus, Athanasium reuerendissimum desiderantes,quem Deus ab initio

dum succeſſionem patrum epiſcopus creatus.

nobis dedit ſecundum ſucceſſionem patrum noſtrorum, quem ipſe Conſtantius religioſiſsimus Auguſtus cum literis iuramentiſque huc miſit: Confidimus enim ſi eius pietas ita reſciuerit, eum rem iſtam indigne laturum, & nihil contra iuſiurandum ſuum facturum eſſe, ſed iuſſurum, vt Epiſcopus Athanaſius nobiſcum maneat. Illuſtriſſimis conſulibus poſt conſulatum Arbathionis & Colliani deſignatis ſeptimo die menſis Mecher, quæ eſt pridie calendarum Februarij. Epiſtola autem prior ad vbique monachos ſcripta, vſque ad ea quæ Alexandriæ in creatione Georgij Cappadocis, eiuſque receptatoribus Arianis acta ſunt, porrigitur, ibique deſinit: ſequens autem epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ quæ eſt Iſauriæ, celebratis, narrat Georgij depoſitionem ſiue exauctorationem.

SANCTI PATRIS ATHANASII

DE SYNODIS ARIMINI, QVOD EST ITALIÆ: ET SELEVCIÆ, QVÆ EST ISAVRIAE, CELEBRATIS

Epiſtola ad Orthodoxos.

EOrtaſſe & ad vos quoque peruenit rumor eius Synodi, quę nunc omnibus in ore eſt, eò quòd ab Imperatore præfectiſque literæ frequentes in omnem partem ſint miſſæ, eos qui illuc ituri eſſent conuocantes: iam quia diſcendi cupidi quæritis quid actum ſit, rectum putaui, ſi quæ vidi quæque diligenter exploraui vobis ſignificauero, ne ſi aliunde ea acceperitis, animo dubio fluctuetis, maxime, quum nonnulli aliter quàm res acta eſt, referre ſoleant. Niceæ igitur quemadmodum ſtatutum erat, nullum concilium coactum fuit, ſed ſecundum edictum promulgatum eſt, vt Epiſcopi Occidentales Arimini, quod eſt Italiæ, conuenirent: Orientales vero Seleuciæ Iſauriæ, quæ Aſpera cognomine appellatur. Cauſa autem iſtius concilij ferebatur in hoc ſita eſſe, vt de fide in Chriſtum dominum noſtrum ageretur: authores autem iſtius rei ſunt Vrſacius ex Pannonia, Valens & Germinius quidã Syrus Acacias, Eudoxius item & Patrophilus Scytopolitanus, qui quum Arianicæ factionis eſſent, & ne ſemel quidem cogitarent, quid vel crederent vel affirmarent, ſingulos clanculum decipientes, & deceptis ſementem hæreſeos inſeminantes, nonnullos qui aliquid eſſe videbantur, ſurripuerunt, & inter eos ipſum Cæſarem iam hæreticum factum, ſpecie quidem, illa prælata quaſi Synodum inſtituere vellent, quum interim ſperant ea ratione ſe & Synodum Nicenam & omnes ita peruertere poſſe, vt impietas pro veritate vbique inualeſcat. Primum quidem ego admitor, idemque arbitror quemlibet prudentem facere, quòd cum vniuerſale concilium indictum eſſet, idque omnes expectarent, derepente diuiſio facta ſit, adeo illi illuc, iſti iſtuc conuenirent, ſed hoc abſque dubio numinis prouidentia procuratum eſt, vt in ſingulis conſiliis hic quidem ſynceræ puræq; fidei ſententiæ apparerent, illic autem ſuſpecta incertáque ingenia cum ſuis moribus ſeſe oſtenderent. Deinde illud mecum cum genuinis fratribus non ſine mœrore in animo reuolui, quid ſibi vellet iſta diſcurſatio. Quæ enim res tantopere cogebat, vt orbis terrarum turbandus eſſet, aut cur illi, qui hoc tempore clerici dicuntur, ſurſum curſitarent, percũctaturi quomodo ipſos oporteret in Chriſtum Ieſum dominum noſtrum credere? Nam ſi credidiſſent, nunquam quaſi fidem non haberent, de fide quæſiuiſſent. Ea res & cathecumenis non tenue ſcandalum, & ethnicis non vulgarem, ſed effuſiſſimum cachinnum præbuit. Si Chriſtiani veluti è ſomno expergiſcentes, nunc demum quærant, quomodo in Chriſtum oporteat credere, clerici certe illorum, quam quam authoritatem apud populum hactenus quaſi magiſtri obtinuerint, nunc tamen ſeſe infideles eſſe declarauerunt, quum id quærant quod non habent. Et ignorat Vrſacius cum ſuis qui horum authores ſunt, quantam ſibi iram theſaurizet, quum Dominus per ſanctos loquatur, Væ illis per quos nomen meum in gentibus blaſphematur, ac deinde per ſeipſum in Euãgeliis: Qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, melius eſt, vt mola aſinaria ad collum illius appendatur, & demergatur in alto maris, quàm, vt Lucas ait, aliquem ex paruis iſtis ſcandalizet. Quid enim defuit Catholicæ Eccleſiæ ad pietatem, vt nunc de fide quærẽdum videretur? Quin verbis ſuis de fide conſules aſſcribunt, ſub quibus res acta eſt: Vrſacius enim & Valens, Germiniuſque cum cæteris ſuis gregalibus id fecere, quod antea nec factum, nec auditum eſt apud Chriſtianos. Quum enim ſcripſiſſent eam fidem, quam voluerunt, addidere & Conſulem, & menſem diémque eius temporis, vt omnibus prudentibus palam facerent, non olim, ſed nunc demum eorum fidem ſub Conſtantio initium accepiſſe. Omnia enim

Concilii Arimini & Seleuciæ cauſa.

Synodus cur ſit diuerſis locis cõcta.

Clerici quærentes quomodo credendum ſit in Chriſtum.

Eſa 52. Mar. 9. Luc 17.

Vrſac. & Valens Seleucienſis Concilij authores.

A enim reſpectu ſuæ hæreſeos ſcripſerunt: deinde cũ ſimularent ſe de Domino ſcribere, alium ſibi dominum, Conſtantium ſcilicet creauerunt: ille enim ipſis impie agendi facultatem præbuit: ſuumque Cæſarem æternum appellauerunt, qui Filium Dei æternum eſſe negant, tantos ſe pro impietate Chriſto hoſtes præbent. Sed fortaſſe cauſam additorum conſulum ſe mutuatos eſſe ex chronographia ſanctorum prophetarum iactitauerint: quod ſi auſi ſint dicere, multo liquidius ſuam inſcitiam manifeſtabunt. Nam ſanctorum prophetiæ temporum memoriam habent, Eſaias quidem & Oſeæ in diebus Oſiæ, Ioathan, Achab, & Ezechiæ vixerunt, Hieremias vero in diebus Ioſiæ. Ezechiel porro & Daniel ſub Cyro & Dario, aliique aliorum temporibus prophetarunt, non religionis fundamenta iacientes: nam ea & ante ipſos & ante conſtitutionem mundi fuit & ſemper eſt, quam Deus nobis in Chriſto præparauit. Neque fidei ſuæ tempora aſſignarunt, ſiquidem & ante ea tempora fideles homines extiterant, ſed tempora ſuæ annunciationis notauerunt. Erat autem principalis eorum annunciatio de aduentu Saluatoris: ſed tamen quæ appendicem quoque ſibi annexam haberet, euenta Iſraelitis & gentibus futura. Notæ autem temporum annaliaque ita aſſignata non initium fi-
B dei, quemadmodum iam dixi, ſed initium Prophetarum, quo inceperant* diuinare, complectebantur: iſti autem ſophi non in enarratione hiſtoriarum, non in prædiuinatione rerum futurarum, ſed in expoſitione fidei. Poſt hæc verba (edita eſt Catholica fides) ſtatim conſulem, menſem, diem adiecerunt, vt quemadmodum ſancti hiſtoriarum ſuique miniſterij tempora aſſignabant, ita iſti ſuæ fidei tempora aſſignarent, atque vtinam in ſua fide hanc aſſignationem feciſſent, & non in titulo Catholicæ fidei hoc auſi fuiſſent: Non enim tali formula, vt dicerent, verborum rem conſcripſerunt, nos ita credidimus, ſed hac ſpecie edita eſt Catholica fides. Improbitas ergo hæreſeos iſtius ſuorum inſcitiam prodit, & nouum iſtud ſcribendi genus parta facit cum Ariana hęreſi: illo enim ſcripto indicant, initium ſuæ fidei, & quando primum inceperint credere, atque iam inde volunt fidem ſuam prædicari, eadem ratione vt apud Euangeliſtam Lucam, editum deſcribendi orbis exiiſſe dicitur, quod quum antea non eſſet, ipſo die quo per authorem ſuum promulgatum fuit, incepit eſſe: ita iſti quo-
que vbi ſcripſerant, edita eſt fides, eo ipſo oſtenderunt nouitiam eſſe ſententiam ſuæ hæreſeos
& eam prius non fuiſſe. In eo vero quòd addiderunt titulum Catholicæ fidei non ſentiunt ſe
C delapſos ex Phrygia in Arianam ſectam, adeo vt ipſi pro eorum more loquantur, nobis primũ reuelatum eſt, à nobis incipit fides Chriſtianorum. Et vt illi Maximillam & Montanum, ita iſti pro Chriſto Conſtantium dominum ſuum nuncupant. Quòd ſi ſecundum ipſos ab iſtis conſulibus principium ſuum fides accepit, quid facient patres & beati martyres: aut quid facient illi, qui ab eis in Chriſtiana religione inſtituti ſunt? & ante conſules iſtos dormierunt, quomodo illos excitabunt, vt quod didicerint obliteretur? & quod ipſi ſcribendo inuenerunt, in eos inferant? Adeóne craſſi ſunt, vt nihil fingere queant niſi cauillationes, eaſque & indecoras & incredibiles, & ſtatim de proximo argumentis refutabiles? Siquidem nicena Synodus non temere habita eſt vt quæ habeat grauiſſimos vſus, & legitimam rationem. Syri etenim Cilicies Meſopotamiani in cauſa feſti claudicabant, atque vnà cum Iudæis Paſcha celebrabant, & iam tum Ariana hęreſis, quæ contra Eccleſiam inſurrexerat, ſuos propugnatores habebat qui ipſam defenderent, & qui piis inſidias facerent, Euſebianos ſcilicet. Atque ea cauſa fuit, cur vniuerſus orbis in conſilium coiret, vt & eodem die vbi feſtum celebraretur, & hæreſis quæ ſuppullulauerat, anathemate percuteretur: quod & factum eſt. Nam & Syri in alio-
D rum ſententiam traducti ſunt, & Arianam hęreſim decreuerunt pro Antichriſti præcurſatrice habendam eſſe, & ſcriptis contra eam editis placita ſua promulgarunt, ſed tamen quum tot ac tanti viri eſſent, nihil tale quale iſti, qui non niſi tres aut quatuor ſunt, auſi fuerunt facere. Siquidem nec conſulem, nec menſem, nec diem addiderunt, ſed in negotio Paſchatis nõ abhorruerunt ab iſtiuſmodi appendice. Ibi enim placuit vt adderetur, viſum eſt, vt omnes obtemperarent. De fide vero non ſcripſerunt, viſum eſt, ſed ad iſtum modum credit Catholica Eccleſia, & ſtatim confeſſio ipſa credendi adiuncta eſt, vt oſtenderent eam non nouam eſſe ſententiam, ſed Apoſtolicam: & quæ ipſi ſcripſiſſent, non eſſe ſua inuenta, ſed Apoſtolorũ documenta. Contra, Synodi ipſorum quam quæſo habent legitimam cauſam cur inſtituantur? Si enim recens aliena hæreſis poſt Arianã emerſit, age, proferant nobis eius hæreſeos commenta, authoreſque ſectæ: interim tamen ſcriptis ſuis anathematizent omnes hæreſes ipſorum concilio priore & inter cæteras etiam Arianam ſectam, quemadmodum patres Niceni fecerunt, vt videantur ſaltem aliquam veriſimilem occaſionem habere noua moliẽdi. Quòd ſi tale nihil accidit, neq; quicquã iſtiuſmodi oſtẽdere poſſunt, ſed ipſi potius ex morbo Arianę

Conſtantius æternus appellatus à Valente & vrſatio. Prophetarũ tempora.

al. prophetare.

Prophetæ ſophi erant quomodo.

Vrſatius & Valens quãdo primum inceperint credere.

Luc. 2.

Vrſatij & Valentis fides quam ſit nouitia.

Nicena ſynodus quibus de cauſis celebrata.

Syriorum ſententia de ariana hæreſi.

hæreſe os iſti loquuntur,victíque quotidie in omnem ſpeciem ſe mutant,quis vſus quæſo cõ- A
ciliorum?quum Nicenum concilium aduerſus Arianam cęteraſque hæreſes ſatis valeat,quas
per ſanam fidem condemnauit?Porro Ætius,cognomento impius,quem pro cauſa habendi
Ætius impius in Cõcilio Niceno refutatus. concilij toties iactitant non de propria inſania quaſi à ſe inuenta, ſuperbit, ſed in Arianam,
quæ alterius dogmatibus conſtat,tranſiens,cum ſuis quos decepit,naufragium fecit. Fruſtra
igitur circuncurſitãtes prætexunt,ob fidem Synodos ſeſe poſtulare,quum ſit diuina ſcriptura
omnibus potentior. Quòd ſi ad hanc rem vſus Synodi deſideratur,ſuperſunt acta patrum:nã
neque hac in parte negligentes fuere qui Niceæ conuenerunt,ſed ita accurate ſcripſerunt,vt
qui ſynceriter eorum ſcripta legat,facile reminiſcatur eius in Chriſtum religionis,quæ à ſacris
literis annunciatur. Ergo quum nullam rationem pro ſe habeant, omnibuſque vndecunque
deſtituantur,& hæreant,& fruſtra operoſi ſint in cauillationibus, illud nimirum illis reliquũ
Ratio eſt cur Vrſatius & Valens velint Concilĩ in duas partes dirimi. eſt,vt dicant,Nos qui maioribus noſtris contradicimus,& præuaricamur patrum traditiones,
poſtulauimus Synodum promulgari,metuentes autem,ſi omnes in vnum conueniant,ne fru-
ſtra laborauerimus:ita voluimus Synodum indici,vt ea in duas partes dirimatur, quo ita à ſe
inuicem diſiunctis,ſcriptiſque noſtris exhibitis aliquid ſuffurari poſſimus, minas Conſtantij B
impiæ ſectæ propugnatoris aſſidue iactitantes,ſimplicitatémque nimiam Niceentium patrũ
cauillantes,acta Niceenſia irrita ocioſáque reddamus. Hæc tametſi verbis non proferant, ad
eum tamen finem omnia faciunt & moliuntur. Certe quum multa multoties in diuerſis Sy-
nodis dixerint, & ſcripſerint,nunquam tamen Arianæ hæreſeos mentionem, vt malæ, fece-
runt,imo ſi quando contigit,vt ex præſentibus aliqui hæreſes criminarentur, ipſi Arianam à
Niceno concilio damnatam excipiebant defendebantque,eóſq; qui Ariana dicerent,beneuo
lentiſſime complectebantur. Quæ res pro inſigni argumento eſt non ob veritatẽ,ſed ad abo-
litionem eorum quæ Niceæ acta ſunt nouas ipſos Synodos comminiſci. Quæ autẽ in Synodis
ab ipſis ipſorumque ſimilibus acta ſunt rem ita eſſe adhuc magis probant. Reliquum igi-
tur eſt, vt ſingula quemadmodum acta ſunt,exponam. Omnibus igitur expectantibus vt in
vnum conuenirent, quos imperatoris diplomata euocabant, & vnum conſilium habe-
retur, poſtquam diuiſio facta eſſet,aliique Seleutiam cognomento Thracheiam abiiſſent:alij
Ariminum ſe contuliſſent vbi Epiſcopi fuere L. & eo plures, venit etiam ad eundem locũ
Germinius, Auxentius, Valens, Vrſacius, Demophilus & Gaius:ibi quum cæteri Epiſcopi ex
ſacris literis verba ſua formarent,illi chartulam exhibuerunt recitatisque conſulibus ſub qui- C
bus ſcripta erat,poſtulabant,vt ea omnibus Synodis anteponeretur,omiſſa omni de hęreticis
quæſtione,nullaque habita percunctatione,quo animo aut qua ſententia eſſent, ſed ſcriptis
chartulæ ſolummodo contentos eſſe debere:ſcripta autem eorum huiuſmodi fuere.

EDITA EST CATHOLICA FIDES IN PRÆSENTIA DOMINI NOSTRI RELIGIOSISSIMI PRÆCLARIQVE *Victoris regis Conſtantij Auguſti æterni, conſulibus clariſſimis viris Euſebio & Flauio Arimini, vndecimo Calendas Iunias.*

CRedimus in vnum & ſolum & verum Deum patrem omnipotentem:conditorem opifi-
cémque omnium:& in vnigenitum Filium Dei,ante omnia ſecula & initia,& ante om-
ne tempus, quod in intellectum cadere poteſt,exiſtentem, & ante omnem comprehenſibilẽ
ſubſtantiam, natum impatibiliter ex Deo, ſolum ex ſolo Patre, Deum de Deo, ſimilem D
patri ſuo,qui ipſum genuit,cuius ſecundum ſcripturas, generationem nemo nouit, niſi ſolus
qui eum genuit Pater:hunc ſcimus Dei vnigenitum Filium, nutu paterno adueniſſe è cælis
ad demolienda peccata: genitum ex Maria Virgine, verſatumque cum diſcipulis fuiſſe,&
vbi omne officium diſpenſationis adimpleuiſſet,ſecundum Patris voluntatem crucifixum &
mortuum eſſe,& ad inferos deſcendiſſe,atque ibi,quod ſui officij erat,peregiſſe,quem ianito-
res inferorum conſpicati, exhorruerunt,eumque tertio die ab inferis reſurrexiſſe, & verſatũ
cum diſcipulis fuiſſe,eumque, vbi negocia ſua abſoluerat, impletis quinquaginta diebus, in
cælos aſſumptum eſſe,& ſedere ad dexteram Patris,& vltimis diebus reſurrectionis venturũ
in gloria paterna,vt tribuat vnicuique ſecundum opera ſua:& in ſanctũ Spiritum, quẽ vnige-
nitus promiſit ſe miſſurum humano generi paracletum,quemadmodũ ſcriptum eſt, Vado ad
Patrẽ meum,eumque rogabo & alium paracletũ mittet vobis Spiritum veritatis, ille de me
accipiet,& docebit vos omniũq; admonebit. Vocabulũ porrò ſubſtãtię:quia ſimplicius à patri
bus

A bus poſitum eſt,& à populis ignoratur,& ſcandalũ adfert, eò quòd in ſcripturis non continea- *Conſubſtãtiale nomẽ à ſymbolo ſublatũ ab Vrſatio & Valente, &c*
tur,placuit vt de medio tolleretur, & nullam poſthac de deo ſubſtantiæ mentionẽ eſſe faciẽ-
dam,eò quòd ſacræ ſcripturæ nuſquam meminere ſubſtantię Patris & filij,Filium autem patri
per omnia ſimilem dicimus,quemadmodum ſacræ literæ & dicunt & docent, hæc hæretici.

Quibus recitatis,non longe poſtea cognita eſt iſtorum qui hæc ſcripſerant, vafricies. Epiſ-
copis enim proponentibus,vt cæteræ cum Ariana damnarentur hæreſes,reliquiſque omnibus
in id conſentientibus, Vrſatius & Valens cum ſociis ſuis abnuerunt, ac deinde cognitum eſt
eos non ſynceriter ſed ad abolitionem eorum quæ Niceæ acta eſſent,ita ſcripſiſſe, vt infauſtã
hæreſim introducerent. Mirantes igitur doloſa eorum hominum verba, & vafrum inſtitutũ *Vrſatii & Valentis intentio nequam.*
dixerunt ad eos:Nos,non quia fide indigeremus,huc conuenimus:habemus enim ſanam fidẽ,
ſed vt eos qui veritati contradicunt,& noua molirentur,confunderemus. Si igitur vos, quaſi
nunc incipientes credere,iſta ſcripſiſtis,nondum clerici haberi poteſtis,vt qui nunc rudimen-
ta Fidei condiſcere incipiatis:Quòd ſi eo animo quo nos,huc veniſtis,ſit omnium concordia,
& hæreſes anathemate execremur,& quæ patrum ſunt, teneamus,ne poſthac captatæ con-
B ciliorum occaſiones obuerſentur,quum ſemel illi qui Niceæ conuenerunt omnia præoccu-
parint,& nihil non egerint pro Catholica Fide. Omnibus ergo Epiſcopis ita ſuffragiis inter ſe *Nicenum Concilium approbatũ. Vrſatius & Valens cõdemnati.*
conſentientibus,illis è diuerſo abnuentibus,ac proinde vt inſcitis, doloſis ac potius hæreticis
condemnatis,totum concilium ſuis calculis Nicenam Synodum approbauit, & eam ad om-
nia ſufficere iudicauit:Vrſacium vero,Valentem,Germinium,Auxentium,Gaium,Demophi-
lum hæreticum pronunciauit,& contra eos ſubmotos ab Eccleſia,vt non vere Chriſtianos,li-
teras ſcripſerunt Romana quidem lingua, ſed in Græcam linguam, quod fieri potuit,ad iſtũ
modum interpretatas.

EXEMPLAR EPISTOLÆ SYNODALIS AD AVGVSTVM CONSTANTIVM.

DEi iuſſu, tuoque pio edicto olim dogmatibus tradita ita eſſe, vt tradita ſunt credimus.
Nam Ariminum eſt omnibus ad Occidentem ciuitatibus in vnum conuenimus,vt Fides
C Catholicæ Eccleſiæ cognoſceretur,& qui alterius opinionis eſſent, manifeſti fierent, ibique *Fides optima quæ.*
poſt longam deliberationem optima viſa eſt ea fides, quæ hactenus vſque à priſcis tempori-
bus perdurauit,quam & Prophetæ,& Euangelia,& apoſtoli per Dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum prædicarunt,qui eſt tui imperij cuſtos,& tuæ valetudinis defenſor. Statutũ igitur vt
eam retinentes coleremus,& colentes vſque ad finem conſeruaremus. Indecens enim & ne
farium aliquid ex-rectè & iuſtè decretis, & ex rebus Niceæ publicè cum illuſtriſſimo princi-
pe Conſtantino patre tuo per accuratam deliberationem conſtitutis,immutare velle; in qui-
bus tanta doctrina eſt & prudentia, vt ea vbique deprædicata ad omnium aures animoſque
peruenerit,quæ ſola hoſtis & interfectrix Arianæ hæreſeos,& per quam non illa ſola,ſed & re-
liquæ hæreſes ſublatæ ſunt, in qua certe & addere aliquid temerarium eſt, & auferre pericu-
loſum. Quorum ſi alterutrum fiat,erit hoſtibus quidlibet agendi libera facultas. Atque ea de
cauſa Vrſatius & Valens iam pridem ſocij & adſtipulatores Ariani dogmatis, à noſtra com- *Vrſatii & Valentis pœnitentia*
munione,ſententia data,ſegregati fuere,quam vt denuo recuperarent,de peccatis ſuis in qui-
bus ſe conſcios agnoſcebant,pœnitentiam veniamque poſtularunt, vt eorum ſyngraphæ te-
D ſtantur,& ob id illis venia gratiaque delictorum facta eſt:hęc autem per id temporis facta ſunt
quum Mediolani Synodus in conſeſſum ibat,pręſentibus ibidem Romanę Eccleſię presby- *Mediolanẽſe concilĩ.*
teris, fuitque proinde nobis perſuaſiſſimum,iniquum eſſe,quum Imperator Conſtans ab obi
tu ſuo dignus omni memoria,hanc fidem omni cura & diligentia conſcriptam promulgarit,
tum demum ex quo ille baptizatus ex hominibus,in requiem ſibi debitam tranſlatus eſt, ali- *Conſtans imperator ad vitæ finem baptizatus.*
quid noui in ea fide moliri velle, & tot ſanctos confeſſores, martyres huius placiti ſcriptores
authoreſque contemnere,qui pro veteri lege rituque Eccleſiæ in ea ſententia permanſere:quo
rum fidem Deus per Dominum Ieſum Chriſtum in tempora tui imperij contulit, per quem
ita late regnas,vt etiam noſtro orbi imperes. Verum denuo miſeri iſti deplorati animi,nefario
auſu impiæ ſententiæ ſeſe præcones oſtendunt,& omnia veritatis decreta conuellere nituntur. *Vrſatij & Valentis inconſtantia.*
Eo enim tempore quo pro tuo edicto Synodus cogebatur,ipſi fraudis ſuæ conſilia denudarũt
conati enim ſunt per vafriciem & tumultum cum ſociis iſtius factionis Germinio, Auxentio,
Gaio,contentiones diſcordiaſque ſeminantibus nouas res facere. Quarum doctrina vna ea-

dēque omne genus blaſphemiarū ſuperat: vbi autē viderent, nō eſſe ibi homines eiuſdē ſtudij, A neque qui illorū prauis ſentētiis adſtipularentur in noſtrū conſiliū ſe trāſtulerunt, vt videretur aliud quippiā ſcribere, ſed ipſi nō ita diu poſtea animū ſuū oſtenderūt. Ne igitur res Eccleſiaſticæ in eaſdē moleſtias cadāt, néue turbatio & tumultus denuo omnia inuoluat & cōfundat, cōſtanter viſum eſt, olim decreta pro legitimis inconcuſſim ſeruāda eſſe, & iſtos à noſtra cōmunione ſubmouendos eſſe, atque ideo legatos noſtros ad tuam æquitatem miſimus, qui tibi ſententiam Synodi ex epiſtola oſtenderent, idque legatis noſtris ante omnia mandatum eſt, vt veritatem priſcis & iuſtis rerum allegationibus probarent, & tuæ ſanctitati oſtenderent, quòd non quemadmodum Vrſatius & Valens inquiunt, pax futura ſit, ſi aliqua ex rebus iuſtis ſubuertantur: nam quomodo pacifice agere poterint, qui pacem tollunt? ſed potius inde cōtentionem turbationemque tum reliquis ciuitatibus, tum Romanæ vrbi oborituras eſſe. Quapropter ſupplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intuearis neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitutis decretiſque maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, & Spiritu ſancto omnia feciſſe aſſeuerauimus. Certe res nouæ, quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, B incredulis credulitatem inducunt. Iterum te noſtris ſupplicationibus conuenimus, vt iubeas Epiſcopos peregre commorantes, quos & grauitas ætatis & paupertas affligit, quàm facillime in patriam deduci, ne Eccleſiæ abſentibus Epiſcopis deſertæ relinquantur: id quoque noſtris precibus addimus, quo nihil deſit rerum priſcarum, nihilque exuberet, ſed omnia firma maneant, vſque à temporibus beati patris tui in hodiernum diem obſeruata, ne nos poſthac vexari, & à noſtris diœceſibus ſegregari permittas, ſed vt Epiſcopi cum ſuis populis pace ad preces cultuſque diuinos ocium habeant orantes pro tuo imperio, ſalute, & pace, quam tibi in perpetuum diuinitas largiatur: Noſtri porro Legati ſubſcriptiones ſalutationeſque Epiſcoporum adferunt qui tuam ſanctitatem de hac cauſa ex ipſis ſacris literis edocebunt.

Hæretici à fidelium communione ſemoti.

Epiſcopi pauperes.

SENTENTIA SYNODI.

Arimini Synodi acta.

QVandiu par eſt poſſibile erat fratres chariſſimi, Catholica Synodus & ſancta Eccleſia ſua patientia & tolerantia pertulit ingeneroſe Vrſacium, Valentem, Gaium, Germinium, C & Auxentium, qui alias alia ſentientes omnes Eccleſias perturbarunt, & nunc in præſentia auſi ſunt hæreticas ſententias orthodoxæ fidei aſſuere, & Nicenam Synodum hoſtē Arianæ hæreſis demoliri, ſuamque ſed peregrinam & alieniſſimam à ſanctiſſima Eccleſia fidem conſcriptā promulgare, quam nos recipere nefarium putauimus. Qui quum iam pridem hæretici eſſent, etiam nunc deprehenſi ſunt contraria ſentire, quos ad communionem noſtram accedere prohibuimus, eoſque in præſentia noſtris verbis condemnantes, à cœtu fidelium reiicimus: Vos item quod videbitur de iis ſtatuite, vt vniuſcuiuſque cognitio ex ſua ſubſcriptione robur habeat, vnanimiter nos Epiſcopi dicimus, prædicti iſti inimici detrahantur ab Eccleſia, vt Catholica Eccleſia in pace permaneat. Et hæc quidem Arimini acta celeriter iſtiuſmodi finem acceperunt. Nemo enim ibi diſſenſit, ſed omnes concorditer ſua iudicia conſcripſerunt, & Arianos reiecerunt.

Hæretici extores ab eccleſia facti.

Concilii Seleuciæ habiti ordo, Epiſcopi, cæteraque geſta.

Quæ autem Seleuciæ cui Tracheia nomen eſt, acta fuere, iſtiuſmodi ſunt, Menſis erat à D Romanis September, ab Ægyptiis Thoth, à Macedonibus Gorpeus nominatus, eius autem menſis decimaſexta ſecundum Ægyptios dies, in quam qui euocati fuerant, conuenere. Erant autem ibi propemodum centum ſexaginta, ibi quum multi accuſarentur, multi quoque accuſarent, & contra alios vociferarentur, Acacius, Patrophilus, Iunius è Tyro, & Eudoxius, qui in Antiochenam Eccleſiam inſiluit, Leontius & Theodotus: Euagrius quoque & Theodulus, & Georgius ex orbe terrarum abactus, rem callidam inſtituunt: formidantes enim probationes ſuorum accuſatorum alios homines hæreticæ factionis, ſibi veluti mercenarios ad impietatem addictos, & à Secundo per Synodum maximam exauctorato, ad ordines Eccleſiaſticos promotos in ſocietatem adiunxere, inter quos fuere Libyci homines Stephanus, Siras, & Pollux de diuerſis criminibus, accuſati, iſtis addidere Pancratium, Ptolomæum & Meletianum quendam, ſub ea ſpecie quaſi videlicet de fide inquirere vellent, verū non ita fallere potuerunt, quin intellectum ſit eos metuere accuſatores, & hæreſim defendere: poſtea

Hæretici.

A poſtea ſeceſſione facta diſciſſi ſunt, aliique Acacio, ſed pauci & ſuſpecti adhæſere: alij vero qui illum reliquerant, magno numero fuere, Acacius autem cum ſuis immani vecordia audaciaque plane abnegarunt Niceni concilij ſcripta, ipſam Synodum diffamantes: alij vero iſque per multi, reliqua Synodi approbabant, ſolūmodo de voce conſubſtātialitatis quaſi obſcuræ cauillantes: ibi quum diutius commorarentur, accuſatoribus grauiter incombentibus, reiſque ſe in fugam penetrantibus, & ob hoc in maiori impietate verſantibus, Dominumque blaſphemātibus, multitudo Epiſcoporum indignatione concitata, Acacium quidem Patrophilum, Vranium, Eudoxium, & Georgium ex Hypodectis, ab Eccleſia ſummouerunt, nonnullos item ex Aſia Leontium, Theodoſium, Euagrium, Theodulum: communione vero ſpoliauerunt Aſterium, Euſebium, Angarum, Baſilicum, Phœbum, Phidolium, Euſtatium, Eutichium, & Magnum, eò quòd citati ad cauſam dicendam de criminibus, quibus accuſati erant, non comparuerint, cenſueruntque eos incommunicabiles habendos, donec ſe legitima defenſione puros oſtenderent: & literis miſſis ad cuiuſque iſtorum parœciam ſententiam contra eos datam promulgauerunt, atque ita profecti ſunt ad piiſſimum Imperatorem Conſtantium, vt illi acta B renunciarent: ita enim illis mandatum fuerat: Tali exitu Synodus Seleuciana clauſa eſt Athanaſius.

Acacius cum ſuis Nicenum concilium negat.

Hæretici anathemate dānati.

Quis igitur non approbauerit piam prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum, qui tantum itineris laborem, tantáque pericula maris ſuſtinuerunt, vt Arianicè ſapientes ab Eccleſia detraherent, & partim traditiones integras conſeruarent, ſancta & canonica decreta facientes? Quiſque enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum, occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod ipſi egiſſent, reſcinderetur. Quis autem quæſo non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem patrum ſuorum Arioma nitarum ſtudio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant? aut quomodo eos, quibus ſucceſſere, patres ſuos appellabunt, quorum ſententias ipſi culpant? & præſertim Acacius, quidnam Euſebio ſuo magiſtro reſponderit? qui non ſolum Synodo Niceæ ſubſcripſit, ſed per epiſtolam ſuis populis ſignificauit, eam eſſe verā fidem in quam in Nicena Synodo conſenſum fuit? Et ſi enim, vt voluit, ſe per epiſtolam excuſaret, voces tamen Synodi non repudiauit. Quin & Arianos criminatus eſt, quòd dicentes, C Nō erat Filius priuſquam naſceretur, eum ne ante Mariam quidem voluerint extitiſſe. Quid videlicet docebunt populos ab ipſis inſtitutos? an patres ſuos lapſos eſſe? aut quomodo ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus perſuadent præceptoribus credendum nō eſſe? Quibus porro oculis intuebuntur monumenta patrum ſuorum, quos ipſi hæreticos nominant? aut quo ore Valentinum, Phrygias, & Manichæos culpabunt, quum eadem cum ipſis loquantur? aut quo iure ipſi Epiſcopi eſſe poterint, ſi ab hæreticis quos ipſi criminantur conſtituti ſunt? Quod ſi illi male ſenſerunt, & ſcriptis ſuis orbem terrarum ſeduxerunt, ceſſet omnino eorum memoria, & ſcripta illorum abiiciantur. Ite ergo vos ipſi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & illos fuiſſe ſeductores, & vos parricidas eſſe. Certe beatus Apoſtolus laudat Corinthios, quod vbique ſui memores eſſent, & quòd traditiones quas tradidiſſet illis retinerent. Iſti igitur quum talia de ſuis anteceſſoribus cogitent, prorſus contraria ad populos non verebuntur dicere. Non laudamus vos quòd memores eſtis patrum, ſed eo nomine potius vos commendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. Supereſt, vt ipſi generis ſui ignobilitatem culpent, & dicant ſe non ex piis, ſed ex hæreticis originem trahere. Iſ- D tiuſmodi enim verba ipſos loqui decet ad Arianos, quibus, vt antea admonui, patrum honorē & ſuam ſalutem propinant, nec metuunt illud quod in Prouerbiis ſcriptum eſt, Mala ſoboles patrem execratur. Vos autem nihil tale committite, neque improbitatem illorum, veritatem purate: Nam & ipſi in ſe mutuo inſurgunt, & à patribus ſuis deficientes, non tuentur eandem ſententiam, ſed variis & multiplicibus mutationibus iactantur: & aduerſus Nicenam Synodum contendentes, multas Synodos inſtituerunt, in quarum ſingulis nouam ſemper fidem edentes in nulla earum perdurare poſſunt, neque vnquam aliter facient: quoniam male quærendo, nō inueniunt ſapientiam, quam odere. Subiunxi igitur neceſſario aliqua ex parte ſcripta Arij, cæteraque, quæ iſti in diuerſis conciliis promulgarunt, vt perſpicere poſſitis non ſine admiratione qua de cauſa aduerſus orbis terrarum concilium, & patres ſuos contentioſus Arius ipſiuſque ſectatores remittere ſeſe nolint, ac proinde eos, quum dicerent ex non entibus Deum ſuum Filium condidiſſe, Filiumque eum appellaſſe: & Dei Verbum in numero creaturarum eſſe: & fuiſſe quando non erat: & mutabile id eſſe, poſſeque vbi velit ſeſe mutare, ab Eccleſia per beatum Alexandrum reiectos fuiſſe, Ariumque ita ab Eccleſia ſummotum dum apud Euſe-

Acacius Synodo Niceæ ſubſcripſit.

1. Cor. 11.

Prou. 13.

Hæretici in ſe mutuo inſurgunt. Nouam ſemper fidem edunt hæretici.

bium commoraretur, suam hæresim scripto complexum esse, qui in Thaleia, neminem prudentium imitatus nisi solum Ægyptium Sosaten ad eius indolem & molitiem numerorum A
multa conscripsit, quorum hæc aliqua portiuncula est.

BLASPHEMIÆ ARII.

IPse Deus secundum essentiam suam omnibus ineffabilis est, & solus ille nihil simile sibi, aut quod paris sit gloriæ, habet. Ingenitum autem eum dicimus, ad distinctionem eius qui natura est genitus, eumque principio carentem celebramus, ob eum qui principium habet, Æternum vero prædicamus, ob eum qui in tempore extitit, Filiumque initium creaturarum fecit, ipse minime initiatus: eúmque tulit & in filium sibi adoptauit pro ratione, sed tamen suę substantiæ proprium Filium non habet: nam adoptitius iste, nec illi par, nec consubstantialis est. Sapiens vero est Deus, quoniam ipse est sapientiæ magister, Euidens quoque res, Deum omnibus, qui per filium sunt inuisibilem esse, atque adeo ipsi Filio inuisibilem esse. Diserte autem loquar: quomodo à filio videri posset, qui est inuisibilis? sed tamen pro potestate ea qua B
Deus potest videri, proque suis modulis quatenus fas est, Filius suffert Patris conspectum: igitur Trinitas est sed maiestate non pari, impermixtilesque sibi inuicem eorum subsistentiæ: altera enim altera glorioſior gloria, idque in immensum. Alienus externusque est quantum ad substantiam attinet, Pater à Filio quoniam principio caret. Intelligitur ergo, vnitate consistente, binitatem non fuisse, priusquam ea existeret: Filio enim nondum existente statim relinquitur, Patrem tantum modo Deum fuisse, ac proinde Filium tum non extitisse, eumque factum esse voluntate Paterna vnigenitum Deum. Ab vtroque istorum alienus est ille qui Sapientia dicitur, Sapientia Dei voluntate extitit. Indicatur autem infinitis rerum vocabulis dum Spiritus, Virtus, Satus, Sapientia, Gloria Dei, Veritas, & Imago, & Verbum appellatur: intellige item eum & Splendorem, & Lumen animis fingi & cogitari. Æquale est Filij gignere: potens est qui melior, Excellentiorem autem quàm vel meliorem, vel maiorem. Nónne Dei voluntate Filius quantus quantus est, aliquando & alicunde euasit? & tum hoc à patre accepit, quum illi obuenit. Deus robustus quum sit, præstãtiorem aliqua ex parte hymnis celebrat. Vt compendio dicam, filio Deus ineffabilis est: est enim sibi quod est: hoc est, indicibilis. Qua- C
propter nihil eorum, quæ secundum comprehensionem dicuntur, nouit eloqui filius. Impossibile est enim ei patrem inuestigare, qualis in se est, quoniam ipse Filius suam ipsius substantiam ignorat, & quia Filius est voluntate patris vere extitit. Quæ igitur ratio concedit, eum qui ex Patre est, patrem intellectu assequi posse? Certum est, illud quod initium habet, id quod initio caret, prout est, animo complecti, aut quale sit, comprehendere non posse.

Quæ vero per epistolam ad beatum Alexandrum scripsere, sunt ista.

BEATO PAPÆ EPISCOPO NOSTRO ALEXANDRO, PRESBYTERI ET DIACONI IN *Domino, salutem.*

Fidei catholicæ cõfessio.

FIdes nostra iam vsque à maioribus nostris, & quam à te didicimus beate Papa, hæc est. Agnoscimus vnum Deum, solum ingenitũ, solum æternum, solum nullo principio inchoatum, solum verum, solum immortalitate præditum, solum sapientem, solum bonum, solum potentem, omnium iudicem, gubernatorem, dispensatorem immutabilem, & inalterabilẽ, iu D
stum & bonum, Legis & Prophetarum & Noui Testamenti Deum, qui genuit Filium vnigenitum ante tempora æterna, per quem secula & reliqua condidit, eumque genuit, non opinione fictum aut cogitatum, sed re vera subsistentem, eúmque subsistere fecit sua voluntate, immutabilem & inalterabilem, creaturam Dei perfectam, sed tamen non vt aliquid ex creaturis: genitum quiddam, sed non vt aliquid ex genitis: non vt Valentinus tradit proiectum quiddam Patris: nẽque, vt Manichæus docuit gennima Patri consubstantiale: neque, vt sabellius ait, vnitatem diuidens Filio patrem: neque vt Hiericas, lucernam ex lucerna: neque vt facem in duo, neque vt is qui prius erat, posterius sit natus aut conditus in filium. Quemadmodum & tu beate Papa in media Ecclesia de solio tuo discipulis tuis subinde exposuisti: verum ita vt dicamus eum voluntate Dei, ante tempora & secula cõditum vitam, essentiam, & gloriam à Patre accepisse, consubsistente cum eo Patre: Non enim pater tradita illi omnium rerũ possessione, seipsum iis quæ innascibiliter habet, spoliauit. Est enim fons omniũ, adeo

A adeo vt tres sint subsistentiæ. Ex iis Deus qui est author omnium solissimus, principio caret: Filius vero sine tempore à Patre genitus, & ante secula conditus & fundatus, non erat priusquam gigneretur, sed intemporaliter ante omnia genitus, solus vnusque per Patrem extitit, Non enim æternus est, aut coæternus, aut coingenitus cum Patre, neque simul cum patre essentiam nactus est, vt quidam dicunt, duo principia ingenita introducentes, sed vt Deus vnitas principiúmque omnium, ita ante omnia existit, ac proinde Filio suo prior est, quemadmodum & à te didicimus in media Ecclesia concionante. Vt igitur Filius à Deo essentiã, gloriam & vitam habet, ita quoque omnia dono à Patre accepit, prout Deus principium eius est. Est enim Deus princeps illius vt pote essentia prior. Quòd si hæc dicta, Ex eo & Ex ventre & Ex Patre prodij, & venio, pro parte aliqua consubstantiali capiantur, vt aliquid defectum ex Patre Filius, vt à nonnullis fit, intelligatur, profecto sequitur vt ipse Pater compositus, partibilis & mutabilis habeatur. Ista sunt ex aliqua parte, quæ Ariani ex hæretico suo corde antequam Niceæ haberetur concilium, euomuerunt, Eusebius item Narcissus, Patrophilus, Maris, Paulinus, Theodotus, & Athanasius Nazarbonensis similia scripserunt, Eusebius porro *Ariani*
B Nicomediensis magnificis verbis Arium in epistola laudauit, quum recte inquiens, sentias, *episcopi.*
opta cunctos ita sentire: cuiuis enim liquet, id quod factum est, non prius fuisse, quàm conderetur, & quod natum est, nascendi initium habuisse. Eusebius quoque ex Cæsarea Palestines in literis ad Episcopum Euphrationem non veritus est palam dicere, Christum non esse verũ Deum: & Athanasius ex Nazarbis hæresim adhuc nudius retexit, vnum ex centum illis ouibus Filium Dei appellantes: In scriptis enim suis ad Episcopum Alexandrum, ausus est dicere, Quid obtrectas Arianis? si dicunt ex non entibus Filium vt creaturam conditum esse? vnúmque ex rerum vniuersitate esse? Nam ille vnus est ex centum ouibus, quæ per parabolam repræsentant res omnes creatas. Si igitur centenæ illæ non sunt creaturæ, aut res factæ, aut si aliquid ex centenis istis plus est quàm cæteris, esto habeatur Filius neque creatura, neque aliquid ex vniuersitatis numero: Sin autem omnes ex illa centuria, res conditæ sunt & factæ: & nihil est præter istam centuriam, nisi vnus duntaxat Deus: quid quæso Ariani absurdi loquuntur, si in centuria ista Christum connumerantes, & vnum eum ex vniuersitate rerum appellarunt? Georgius vero, qui nunc Laodiceæ est, & per id tempus presbyter Alexã- *Georgius hæreticus Arianus.*
C drinus erat, & Antiochiæ commorabatur, ita ad Alexandrum Episcopũ scripsit. Conquereris de Atio, quum dicit, Erat, quando non erat Filius. Certe Esaias filius fuit Amos, Amósque prius fuit, quàm gigneretur Esaias. Neque Esaias prius erat, sed postea substitit. Idẽ rursus ad Arianos scripsit. Quid expostulatis cum Alexandro Papa sermocinante, ex Patre esse Filium? imo ne vos quidem reformidare debetis, Filium dicere ex Deo esse, Nam si Apostolus scripsit cuncta ex Deo esse, & certum est, cuncta ex non entibus ad essentiam producta & facta esse, Filiumque creaturam esse, & vnum ex rebus conditis, recte ad eum modum dici potest, Filiũ ex Deo esse, quemadmodum omnia ex Deo esse dicuntur. Ex hoc homine didicere Ariani simulanter agnoscere hoc dictũ ex Deo esse, & verbà quidem pronunciare, sed tamen vt animo male sentiant. Ipse porro Georgius ab Alexandro ob alia quidem crimina, sed potissimũ tamen ob impietatem reiectus est, quum esset illius presbyter, quemadmodum superius dictum est. *Ex deo esse ambiguum esse, Ariani ex Georgio primũ auferunt.*

HÆC PRESBYTERI ALEXANDRINI.

D IN summa ita omnes scripsere, vt singuli viderentur certare & contendere, quis eorum impietatem hæreseos magis amplificaret, & apertius renudare posset. Epistolas autem eorum *Athanasius.*
apud me non habui, vt eas ad vos remittere liceret, alioquin ipsa exemplaria ad vos dedissem. Deo autẽ volente, vbi ea nactus fuero, ad vos transmittã. Quin & Asterius Cappadox sophista multiceps vnus ex sociis Eusebianis quoniam idolis in priore persecutione, quæ fuit sub auo *Asterius Eusebianus de potentia dei libellum conscripsit.*
Constantij immolauerat, & propterea nequiret in clerũ cooptari, de sentẽtia Eusebij opusculũ fecit, quale & ipse volebat, & quod sceleri immolationis magnitudine responderet, in quo locustã & erucam cum Christo cõparat, imo Christo anteponit, aliámq;, quàm Christum, in Deo sapientiã collocat, christi & mundi conditricem. Obambulat ille per Syriam, & per alias Ecclesias ex cõmendatione Eusebii, vt semel christum abnegare doceat, atque ea sæuitie contra veritatẽ vtitur. Ascendit igitur homo audacissimus ad loca minime sibi licita, sedénsq; in gradibus clericorum, publice suum opusculum quamquã id multi grauiter ferrent, recitauit. *Asterij blasphemia.*
Liber autem ille multis verbis constat, verum ex eo has particulas desumpsit. Non enim beatus Paulus dixit, se prædicare Christum propriam Dei virtutem aut sapientiam, sed sine vllo

additamento virtutem Dei & ſapientiam Dei: eſſe enim alteram propriam dei virtutem, in- A ſitam Deo & coexiſtentem ſine generatione, eandémque & Chriſti genitricem, & creatricẽ totius mundi eſſe, de qua in epiſtola ad Romanos ita loquutus eſt, Inuiſibilia enim ipſius ex *Rom.1* mundi creatione per opera ipſa animaduerſa perſpiciuntur, necnon & æterna eius potentia & diuinitas. Quemadmodum enim diuinitatem iſtam, de qua hic mentio eſt, nemo dixerit Chriſtum eſſe, ſed eum ipſum Patrem eſſe, ita arbitror eius propriam virtutem non congenitum Deum, ſed genitorem eſſe, aliamque Paulum in eo loco docere ſapientiam Dei, nimirum eam, quæ per Chriſtum declaratur, & per eius opera miniſteriaque innoteſcit. Idem rurſus, Atqui æterna eius poteſtas & ſapientia, quam nullo principio inchoatam & ingenitam rationes veritatis oſtendunt vna eadémque haud dubie fuerit. Sed tamen ſingulatim ab eo plurimę conditæ ſunt poteſtates & ſapientiæ, quarum primogenitus & vnigenitus eſt Chriſtus, quæ quidem omnes ſimiliter à conditore pendent, eiúſque qui ipſas creauit, & vſurpat, iure meritóque dicuntur eſſe. Quale eſt quod propheta locuſtam pro pœna humanorum ſcelerum diuinitus illatam, non virtutem tantummodo, ſed & magnam virtutem Dei nuncupat. Quin & beatus Dauid in multis Pſalmis non ab angelis duntaxat, ſed à virtutibus Deum laudari iu- B bet, & omnibus ad hymnos inuitatis magnam ad id multitudinem conuocat, quos & miniſtros Dei appellat, & eius voluntatem facere commonſtrat. Hæc auſus contra Chriſtum, nõdum adhuc conquieſcere potuit, ſed & vlterius ſuas blaſphemias extendit, quum dicit, Vnũ ex rerum vniuerſitate eſſe Chriſtum: primus enim eſt rerum conditarum, & vnus ex naturis *Simile.* intellectualibus. Et vt ſol inter ea quæ oculis viſuntur, vnus eſt ex luminibus, quum tamen vniuerſo mundo ſecundum ordinem mandatúmque conditoris luceat, ita quoque & Filius vnus ex intellectualibus naturis, omnibus qui in mundo intellectuali ſunt, lucet ac ſplendet. Idem rurſus dicit, Erat, quando non erat, vbi ita ſcribit, Priorem generatione Filij Pater habebat generandi ſcientiam, vti medicus ante medicinam datam, medendi tenebat rationem. Idem rurſus ex benefaciendi ſtudio conditus eſt filius, & ex ſuperabundantia poteſtatis fecit illum Pater. Item, Si voluntas Dei continuo ductu penetrat per omnia opera, certe Filius opus habendus fuerit, quum voluntate Patris genitus & factus ſit.

HÆC QVIDEM SOLVS ASTERIVS SCRIBIT. C

Euſebiani Aſterio ſimiles.

EVſebiani vero in commune cum ipſo animis ſentiunt. Iſtæ nimirum ſententiæ ſunt, pro quibus contendunt, ob iſtas cum veteri Synodo bellum gerunt, eò quòd non eadem à patribus, qui ibi in confeſſu fuere ſcripta ſint, ſed potius hæreſis ab illis damnata ſit, quam iſti ſtabilire ſatagunt. Inde nimirum eſt, quòd Aſterium immolatorem dæmoniorum, & ſophiſtam impietatis anteſignanum faciunt, vt nihil parcat contra dominum loqui, aut ſimpliciores eloquentia ſeducere. Verum ignorant ſtolidi id ſeſe in ſuam noxam facere. Fœtor enim victimarum idolis cæſarum in anteſignanõ ſuo iſtam hæreſim chriſto hoſtilem & perduellem eſſe, euidentius demonſtrat. Nec aliud in cauſa eſt, quur omnia motibus & tumultibus miſcere ſtudeant, perſuaſi ſi quàm plurimos occidant, & ſingulis menſib. Synodos faciant, fore, *Cur tumultus & ſeditiones faciant hæretici.* vt ſententia in Arianos lata obliteretur. Videntúrque mihi aut plane ignorare, aut ignorantiam callide ſimulare, quaſi neſcirent etiam ante concilium Nicenum hæreſim iſtam abominabilem fuiſſe quo tempore Artemas eius fundamenta iaciebat, & ante Artemam æque abominabilem ſub Caipha & Phariſæorum conſilio fuiſſe, & nullo non tempore officinam chri- D ſto hoſtilem omnibus execrabilem videri, neque vnquam ab odio liberam futuram, cò quòd adamabile ſit chriſti nomen, vniuerſaque rerum natura genua illi flectat, & confeſſionibus agnoſcat Dominum Ieſum chriſtum eſſe in gloria Patris. Illi tamen faciendis vniuerſalibus conciliis nondum fatiſcunt. Euſebiani certe in Niceno conuentu ab Eccleſia reiecti, poſtmodum inuadentes impudentes Eccleſias, cæpere Epiſcopis, ſi qui contradicerent, inſidias ſtruere, & pro iis ſubmotis, hæreticos in Eccleſias inducere, vt quando vellent, Synodos cogerent habituri eos ſibi adſtipulatores quos ob id de induſtria a d Epiſcopalem ordinem ſubuexerunt, coëunt igitur Hieroſolymis, & iſtiuſmodi ſcribunt.

Artemas hæreſis.
Ariana fundator.
Philip.2
Ibidem.
Euſebiani anathemate damnati eccleſias perſequuntur.

SANCTA

A SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS COACTA,

ECCLESIÆ DEI QVÆ EST ALEXANDRIÆ ET *per ÆEgyptum, Thebaida, Lybiam Pentapolim, reliquiſque per orbem Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis in Domino ſalutem.*

Arianorũ commendatio.

MNibus nobis ex diuerſis prouinciis in vnum congregatis, ad Panegyrim celebrãdam pro dedicatione martyrij ſaluatoris, quod religioſiſſimus Imperator Deo omnium regi & chriſto eius ædificauit, maiorem nobis animorum lætitiam, Dei gratia, literæ eiuſdem religioſiſſimi imperatoris præbuerunt, quibus nos ad ea quæ oportuit inſtigans, omnem inuidiam ab Eccleſia dei expellit, & omne odium procul abigit, per quæ chriſti membra iam pridẽ diſſidebant, authórque fuit vt ſimplici & placido animo reciperemus Arianos, quos aliquandiu improba inuidẽtia extra Eccleſiam detinuit, & viris iſtis B de rectitudine fidei in literis ſuis teſtimonium præbet, quam quum antea fama audiuerat, ipſe eandem ex viua eorum voce cognouit, cognitãque approbauit, eámque rem nobis manifeſtam reddidit, eò quòd literis ſuis orthodoxas eorum virorum opiniones ſcripto cõprehenſas ſubiunxerit, quas omnes agnouimus ſanas, & Eccleſiaſticas eſſe: Quapropter iure admonuit vt viri iſti reciperentur, & coadunirentur cum Eccleſia dei, vt vos ex epiſtolę illius exemplaribus cognoſcetis, quæ nos ad pietatem veſtram miſimus Credimúſque vobis ipſis veluti propria membra veſtri corporis recuperantibus magnum ex ea re gaudium lætitiámque oborituram, dum ipſi viſcera veſtra, fratres, ſcilicet & patres agnoſcitis, & recipitis, non ſólum presbyteris Arianis, ſed vniuerſo populo cum omni multitudine vobis reſtituto, quæ ob cauſam iſtorum virorum longo iam pridẽ tempore à vobis diſſidebat, decétque vos cognitis quæ hic acta ſunt, quodque iſti viri nobiſcũ communicauerunt, & à tanta synodo recepti ſunt, quam prõptiſſimè eos, vt membra Eccleſiæ coëant & in pace ſint, conſalutare, maxime, quod promulgata, & publicè edita eorum fides indubitatam, & apud omnes approbatam Apoſtolicam traditionem, & doctrinam complectatur.

C HÆC SYNODVS.

Arianorũ callida & fraudulenta intentio.

TAle Synodorum exordium fuit, in quo quàm celerrime ſua ſtudia quæ vlterius diſſimulare nequibant, non prodidere. Siquidem eo ipſo, quod dicerent, depulſam eſſe omnem inuidiam, & quia poſt Athanaſij exilium ſcribebant Arium cum ſuis recipiendum eſſe, ſatis indicarunt, ſeſe non alia de cauſa Athanaſio, cæteríſque Epiſcopis, quos ſibi refragatores ſentiebant, inſidias ſtruxiſſe, quàm vt Ariũ reducerent, & hæreſim introducerent. Et quanquã omnẽ Arij dementiã in hac Synodo laudaſſent, & in cõmunionem eos recipiendos eſſe ſtatuiſſent, idq; iam pridem re præſtitiſſent, tamen adhuc aliquid ſuæ volũtati deeſſe exiſtimantes, Antiochię nouam Synodum per cauſam encæniorum coëgerunt, & quia ab omnibus de hęreſi male audiebant, variis modis, alia aliter ſcripſerunt. Quę autẽ in vna epiſtola ſcripſerũt, ſunt iſta.

EVSEBIANORVM EPISTOLA.

Euſebianorum infidelitas inconſtãtia.

NOs certe Arij acoluthi *id eſt ſectatores non ſumus, neque quum ſumus Epiſcopalis ordinis, preſbyterum ſequimur, neque aliam fidem præterquam ab initio traditam, recipimus, quinimo nos ipſi eius fidei examinatores probatoréſque facti, potius eum admittimus, quàm ſequimur, quod ex verbis noſtris cognoſcere licebit. Didicimus enim ab initio credere, eſſe vnum Deum totius vniuerſitatis, omniúmque intelligibilium ſenſibiliúmque opificem, D & procuratorem: & in vnum Filium Dei Vnigenitum, ante omnia ſecula exiſtentem, & coexiſtentem cum Patre ſuo, per quem omnia facta ſunt, tam viſibilia quàm inuiſibilia, eundéque ſub extrema tempora ſecundum Patris ſui placitum deſcendiſſe, & carnem ex Virgine aſſumpſiſſe, & poſtquam omnem Patris ſui voluntatem adimpleuiſſet, paſſum eſſe, & reſurrexiſſe, & in cælum rediiſſe, & ad dextram Patris ſedere, ac denuo venturum ad iudicandum viuos & mortuos, credimus quoque in carnis reſurrectionem & vitam æternam.

QVÆ AVTEM IN ALIA EPISTOLA ITERVM PER IDEM FESTVM ENCÆNIORVM EDIDERE QVVM *priorum pœnituiſſet, nouaque excogitaſſent, ſunt iſta.*

Altera fidei cõfeſſio.

CRedimus congruenter pro Euangelica & Apoſtolica traditione in vnum Deum, Patrem omnipotentem, vniuerſitatis conditorem, & opificem, & procuratorem, ex quo omnia: & in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, Filium eius vnigenitum Deum,

E

per quem omnia: eúmque natum esse ante secula ex Patre, Deum ex Deo, totum ex toto, so- A
lum ex solo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, Dominum ex domino, verbum viuum,
Sapientiam viuam, Lumen verum, viam, veritatem, resurrectionem, pastorem, ianuam, im-
mutabilem & inalterabilem Deitatis substãtiæ, Voluntatis, Potentiæ & gloriæ Patris sine om
ni dissimilitudine imaginem, primogenitum omnis creaturæ, eundémque in principio apud
Ioan.1 Deum Verbum esse, quemadmodum in Euangelio dictum est, Et deus erat Verbum, per quẽ
omnia facta sunt, & in quo omnia subsistunt: qui sub extremos dies è supernis descendit, & ex
Ibidem. Virgine natus est secundum scripturas, eúmque hominem factum mediatorem Dei & homi-
num, & Apostolum fidei nostræ, & principem vitæ esse credimus, quemadmodum dicit, Ego
Ioan.4. descendi è cælo, non vt facerem voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, eundé-
que pro nobis passum esse, & resurrexisse tertia die, & adscendisse in cælos, & sedere ad dextrã
& iterum venturum cum gloria & potestate ad iudicandum viuos & mortuos. Et in Spiritum
Sanctum, ad consolationem & sanctificationem & consummationem credentibus datũ, quẽ-
admodum dominus noster discipulis præcepit, dicens, Abite & docete omnes gentes, bap-
tizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus Sancti, Patris inquam vere Patris, filij vere fi- B
Mat.16 lij, Spiritus Sancti vere Spiritus Sancti, non vt hæc simpliciter vocabula habeantur absque re-
bus, sed vt singulorum propria persona, ordo & gloria intelligantur, adeo vt terni sint ratione
personarum, vnus tamen per concordiam. Hanc igitur fidem retinentes, imo ab initio vsque
ad finem eam possidentes coram Deo & Christo eius, omnes hæreticorum prauas opiniones
anathemate detestamur: & si quis præter rectam sacrarum literarum fidem docet tempus aut
momentum aut seculum esse, aut fuisse, priusquam filius gigneretur, anathema esto, aut si quis
filium creaturam pro ratione cæterarum creaturarum dicit, & non, vt sacræ scripturæ tradide-
runt, alterum ex altero existere: Aut si quis quippiam præcipit, aut euangelizat, præter ea quæ
accepimus, anathema sit. Nos enim omnibus per sacras literas proditis, & à Prophetis & ab
Apostolis traditis, vere & reuerenter credimus & sequimur.

THEOPHRONIVS PORRO EPISCOPVS TYANENSIS ISTIVSMODI FIDEM A SE COMPOSITAM *in præsentia omnium promulgauit, cui omnes, hominis religione approbata, subscripserunt.* C

Theophronij confessio fidei.

NOuit dominus, quem testem aduersus animam meam inuoco, quod credo in vnum deũ
Patrem omnipotentem, vniuersitatis conditorem & authorem, ex quo omnia: & in filiũ
eius vnigenitum, deum, Verbum, Potentiam & Sapientiam, dominum nostrum Iesum Chri-
stum, per quem omnia, eúmque genitum esse ex patre, ante secula, deum perfectum ex Deo
perfecto, & apud Patrem existere in sua persona, & vltimis diebus descendisse, genitumque ex
Virgine esse secundum scripturas, & postquam homo factus esset, passum esse, & resurrexisse
è mortuis, & in cælos ascendisse, & sedere ad dextram Patris sui, eundémque iterum venturũ
esse cum gloria & potẽtia, ad iudicandum viuos & mortuos, eũdémque permanere in secula.
Et in Spiritum sanctum consolatorem, spiritum veritatis, quem etiam per Prophetam promisit
deus se effusurum super seruos suos, & quem Dominus discipulis suis pollicitus est, & secun-
Act.1. dum pollicitationem misit, vt Acta Apostolorum testantur. Si quis igitur præter hãc fidẽ do-
cet, aut diuersa in animo retinet, anathema esto, aut quæ Marcelli Angerẽsis, sabellij aut Pau- D
li samosatensis sunt, sapiat, & ille quoque anathema esto, & quicunque cum eo communicãt.

HÆC THEOPHRONIVS.

Eusebianorum in fide inconstantia.

FVere autẽ numero, qui tẽpore Encęniorum conuenerant, nonaginta, consulibus Marcelli-
no & Probino, indictione decimaquarta, præsente ibidẽ impiissimo Cõstantio. Hæc cũ An-
tiochię per tempora Eucęniorũ egissent ne tũ quidem arbitrati satis perfecte fidem suam cons-
criptã esse, vt pote homines turbido fluctuantiq; animo, aliud scripturæ genus de fide post ali-
quot mẽses conficiunt, amandantq; in Gallias Narcissum, Marim, Theodorũ, Marcum, qui quasi
à synodo emissi, ista beatæ memoriæ Constanti Augusto, cæterisq; qui ibi aderant, tradiderũt.

ALIA FIDEI CONFESSIO.

CRedimus in vnum deum, Patrem omnipotentem, conditorem & factorem rerum ex
quo omnis Paternitas & in cælis & in terris, nomen mutuatur. Et in vnigenitum eius
Filium dominum nostrum Iesum Christum, ante omnia secula ex Patre genitum deum ex
deo, Lumen de Lumine, per quem omnia facta sunt, in cælis & in terris siue ea visibilia
sint

A sint, siue inuisibilia, eundémque Verbum esse, Sapientiam, Virtutem, Vitam & veram Lucem
qui propter nos postremis temporibus homo factus est, & genitus ex sancta Virgine; eundẽ-
que credimus crucifixum, mortuum, sepultúmque, tertio die ex mortuis resurrexisse, assump-
túmque in cęlum, residere ad dextram Patris, & venturum esse in consummatione seculorum
vt iudicet viuos & mortuos, reddátque singulis secundum opera sua. Cuius regnum indestru-
ctile permanet in infinitas ætates. Sedebit enim ad dextram Patris, non solum in hoc seculo
sed etiam in futuro. Credimúsque in spiritum sanctum, hoc est, paracletum, quem pollicitus
Apostolis, post reditum suum in cælos, misit, vt eos erudiret, omniáque illis in memoriam sub-
iiceret, per quem animæ sanctificantur, quæ in illum synceriter credunt. Eos porro qui di-
cunt Filium ex non ente, aut ex alia subsistentia, & non ex Deo esse, aut erat, quando non erat
Filius, alienos à se censet Catholica Ecclesia.

HVIVS CONFESSIONIS FINIS.

RVrsus quasi istorum pœnitentiam laborarent, post triennium iterum in consessum veniũt:
amandantque Eudoxium Cilicem & cum eo nonnullos ad Italiam secum deferentes, fi-
B dem multis verbis conscriptam, & cum pluribus, præter superiores, appendicibus instructam:
nam quasi rectiora ac magni momenti excogitassent, op[illegible]precium ipsis visum est hoc iter
suscipere, sunt autem ista.

ALIA CONFESSIO FIDEI.

CRedimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, conditorem factoremque omnium, ex
quo omnis Paternitas in cælis & in terris nominatur. Et in vnigenitum eius Filium, Domi
num nostrum, ante omnia secula ex parte natum: deum ex deo, Lumen ex Lumine, per quẽ
omnia facta sunt in cælo & in terra, tum visibilia tum inuisibilia, eundémque Verbum esse, sa-
pientiam, Potentiam, & Vitam, & Lucem veram, qui vltimis diebus propter nos homo factus
& genitus ex Maria Virgine, crucifixus, & mortuus est, & resurrexit tertia die à morte, & in
cælum subuectus est, sedétque ad dextram Patris, & venturus est in consummatione seculi ad
iudicandum viuos & mortuos, & reddendum vnicuique secundum opera sua, cuius regnum
indesinens permanet in infinitas ætates. Sedet enim ad dextram Patris non solum in hoc secu-
lo, sed etiam in futuro. Credimus item in Spiritum sanctum, hoc est, paracletum, quem quũ
C pollicitus esset Apostolis post reditum suum in cælos, misit, vt doceret eos, & commoneface-
ret omnium, per quem animæ quæ in illum synceriter credunt, sanctificantur. Eos autem qui
dicunt, Deum ex non ente extitisse, aut ex alia subsistentia, & non ex deo, & quod tempus an-
te seculum aliquod fuit, quoniã nondum esset Filius, alienos à se censet & agnoscit sancta &
Catholica Ecclesia. similiter & eos qui dicũt tres esse Deos, aut Christum non esse deũ, aut an-
te secula, eum nec Christum nec dei Filium fuisse, aut eũdem esse Patrem, & filium, & Spiritũ
sanctum: aut filium ingenitum, aut quod non de consilio suo & voluntate Pater filium genue-
rit, hos omnes anathemate ferit Sancta & Catholica Ecclesia. Non enim tutum est dicere filiũ
ex non ente ad essentiam prodiisse, eò quod illud in sacris literis nusquam de filio feratur. Ne-
que illũ ex vlla alia substantia præexistente, & quæ Pater non esset, genitũ esse, sed solum ex deo
genuinè & naturaliter natũ esse definimus. Vnum enim ingenitum & nullo principio inchoa-
tum Christi Patrẽ sacra scriptura commonstrat. Sed neque illi, qui subtiliter dicunt fuisse ali-
quando, quando non erat, ex literis quæ sacræ scripturę non sunt, temporale aliquod interstí-
tium, q[illegible] ante ipsum f[illegible]erit, cogitare debent, sed solum dum intemporaliter deum genitum esse,
D eo quod tẽpora & ętates per eum sint conditę, non tamen eum coinexordiatum & coingenitũ
cũ Patre existimare fas est. Neuter enim proprie siue Pater siue filius coinoriginatus, aut coinge
uitus, vt ea parte collegã habeat, dici potest. sed patrem solum nullo principio inchoatum inef-
fabiliter, & omnibus incõprehensibiliter, ante secula genuisse agnoscimus, ac proinde filiũ non
itidem, vti patrẽ, ingenitum dici posse, sed principem exordiúmque sui patrẽ habere qui ipsum
genuit. Caput enim christi deus. Neq; tamẽ ob id, quia ternas res, & tres personas Patris & Filij
& spiritus sancti secundũ scripturas confitemur, tres deos facimus. Quoniam perfectum inge-
nitum, & nullo principio inchoatum, inuisibilem vnum deum agnoscimus, deum & patrem
vnigeniti, qui solus ex se habet id ipsum quod est, soluśque omnibus aliis benigne largitur vt
sint: non tamen quia vnum solum deum esse Patrem domini nostri Iesu Christi, vnumque in-
genitum profitemur, ideo christum deum ante secula esse abnegamus, qualia faciunt Pauli
Samosatensis discipuli, qui eum post incarnationem suam, ex profectu virtutis Deum fa-
ctum esse asseuerant, eo quod merus homo esset. Scimus enim eum tametsi subiectus sit Pa-
tri & Deo, ante secula tamen genitum ex Deo, deum secundum naturam perfectum, & ve-

rum esse neque ex homine deum, sed ex deo hominem, propter nos factum esse, & neuti- A
quam vllo in tempore suam essentiam perdidisse. Abominamur præterea & anathemate exe-
cramur, qui illum tantummodo nudum verbum dei sine substantia, & rem fictitiam nomi-
nant, quique in alio habeat, quòd sit, quemque nunc, vti vocem quæ ore profertur: nunc vti
dictionem quæ in cogitatu versatur, intelligunt. Christum autem ipsum, & Filium Dei, &
Mediatorem, & Imaginem, non ante secula fuisse contendunt, sed ex eo tempore eum Chri-
stum & Filium Dei factum esse, ex quo nostram carnem ex Virgine assumpsit, non totis ab
hinc quadringentis annis. Ab eo enim tempore volunt Christum initium regni adeptum esse
regnique finem habiturum, post consummationem & iudicium. Tales sunt discipuli Mar-
celli & Scotini angyrogalatæ, qui ante secularem essentiam Christi, eiusque deitatem & re-
gnum indesinens, itidem vt Iudæi inficiantur, sub prætextu constituendæ monarchiæ. Scimus
enim eum non simpliciter Verbum, quod ore Dei profertur, aut quod in eius animo cogita-
Verbum. tur, sed Viuum verbum, quod per se existit, & Filium Dei & Christum esse, neque eum ratio-
ne prouidentiæ, eò quòd Pater talem eum futurum præcognouerat, cum Patre fuisse, & con-
uersatum esse ante secula, sed illi administrum fuisse ad omne opificium, visibilium simul & B
inuisibilium. Hic enim est ad quem Pater dixit, Faciamus hominem secundum imaginem &
Gene. 1 similitudinem nostram, & qui Patriarchis in suamet ipsius persona visus est, legem dedit, &
locutus est per Prophetas, & tandem homo factus est, & suum Patrem omnibus manifestauit,
& regnat per infinita secula. Non enim recentem dignitatem assumpsit Christus, sed ab initio
eum Patri per omnia similem credimus: illósque, qui dicunt eundem illum Patrem & filium
& Spiritum esse, & de vna re personáque, tria ista nomina impie accipiunt, merito ab Eccle-
sia abdicamus, eo quòd impatibilem & nullo loco circunscriptum Patrem, patibilem simul &
loco circunscriptum per incarnationem fingunt. Tales enim sunt apud Romanos quidem Pa-
Patropas siani. tropassiani, apud nos vero Sabelliani. Scimus item Patrem qui emisit, in suo inalterabilis dei-
Sabelliani tatis ingenio & moribus permansisse, Christum vero qui missus est, humanitatis assumptæ of-
ficium adimpleuisse. Eos verò qui non consilio neque voluntate Patrem genuisse Filium irre-
uerenter dicunt, & necessitatem & inuitum quiddam & seruam impeditamque eligendi po-
testatem Deo adiungunt, ita vt nolens genuerit filium, impiissimos & alienissimos ab Eccle-
siis censemus, eò quòd præter nouas de deitate sententias, & præter voluntatem sacræ scrip- C
turæ, talia de eo sint ausi definire. Nos contra, omnipotentem Deum, eumque sui ipsius Do-
minum agnoscentes, sponte libentérque Filium suum genuisse cum pietate arbitramur, & re-
uerenter ipsi de se loquenti credimus, Dominus creauit me initium viarum suarum ad ope-
Prouerb. 8. ra sua: non tamen eum ita creatum esse, vt similis sit rebus per ipsum conditis, existimamus.
Est enim hoc ipsum impium, & alienum ab Ecclesiastica fide, conditorem cum rebus ab ip-
so conditis æquiparare, & eandem cum aliis generationis rationem obtinere credere, quum
vnum vnice vnigenitum filium genuinè & vere natum esse, sacræ scripturæ commonstrent.
Verum, quia filium non per se esse, viuere, & existere dicimus, itidem vt Pater, ideo cum se-
paramus à Patre, non quasi loca, interualláque in eorum coniunctione corporaliter fingamus.
Credimus enim eos immediate & sine intercapedine sibi mutuo coaptatos consertósque &
inseparabiles à se inuicem esse, integro Patre Filium complectente, integro Filio, ab eo pen-
dente & cohærente, & perpetuo in Patris sinu requiescente. Credentes igitur in integram &
sanctissimam Trinitatem, hoc est, in Patrem & Filium & spiritum sanctum, & Deum Patrem
dicentes deum item Filium, non duos deos, sed vnam deitatis maiestatem profitemur, & vnã D
regni perfectam concordiam, vt omnium vbique Pater sit dominus, atque adeo etiam ipsius
sui Filij: Filiúsq; vicissim ei subiectus sit qui eo excepto omniũ se cõditorum post illum rex &
imperator est. Et in spiritus Sancti gratiã, qui omnibus Sanctis affatim Patris voluntate dona-
tur. Ita enim de Christi monarchia loqui sacræ literę eos docuerunt. Hæc coacti sumus post fi-
dem compendio editam latius explicare, non ambitionis causa, sed vt nos ab omni suspicione
quæ minime in nos competit, purgaremus, apud eos quibus res nostræ cognitę sunt, & vt om-
nes Occidentales pariter intelligerent, vt calumnias eorum qui diuersas opiniones fouent,
& Orientalium in Christo Ecclesiasticos animos, rem ita esse attestantibus libere sacris scrip-
turis, apud eos saltem qui incorrupti sunt.

Esebiani quam fuerint inconstantes in fide.

HVIVS CONFESSIONIS FINIS.

SEd neque in his permanserunt, rursus enim Sirmij aduersus Plotinum cõgregati, aliam fidẽ
composuerunt, non ita prolixam, neque tot verbis abundantem: nam plerisque detractis
alia addiderunt veluti ea per suggestionem ab aliis audiuissent. Sunt autem ista.

ALIA

A
ALIA CONFESSIO FIDEI.

CRedimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem & factorem omnium, ex
quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur: & in vnigenitum eius Filium, do-
minum nostrum Iesum Christum, ante omnia secula ex Patre genitum, Deum ex Deo,
Lumen de Lumine, per quem omnia in cælis & in terra facta sunt, tam inuisibilia, quàm
visibilia, eundemque Verbum esse, & sapientiam, Lucem veram, & vitam, & vltimis die-
bus hominem factum, natúmque ex Sancta Virgine, crucifixum, & mortuum, & sepultum
esse, & resurrexisse è mortuis tertio die, & assumptum in cælos esse, sederéque ad dextram
Patris, venturúmque in consummatione seculi, vt iudicet viuos & mortuos, reddatque vni-
cuique secundum opera sua, cuius regnum indesinens permanebit in infinitas ætates. Sedet
enim ad dextrã Patris nõ solum in hoc seculo, sed in futuro. Et in Spiritum Sanctũ, hoc est, Pa-
racletũ, quẽ promissum Apostolis, post ascensum in cælos misit, vt doceret eos & com mone-
faceret omniũ, per quem omnes animæ, quæ in eũ syncpiter credunt, sanctificantur. Eos por
rò qui dicunt, ex nõ ente, aut ex alia subsistẽte, & nõ ex Deo Filium extitisse, aut quod tempus
B aut ætas fuit, quãdo ille nõ erat, alienos à se censet Sãcta & Catholica Ecclesia. Iterũ ergo dici-
mus, Si quis Patrem & Filium duos deos opinetur, anathema esto. Item si quis dicens Deum
Christum esse, sed eum ante secula Filium Dei & administrum Patri ad vniuersitatis creatio-
nem non fuisse confiteatur, anathema esto. Si quis eum qui ingenitus est, aut patrem eius ex
Maria natum ausit dicere, anathema esto. Si quis Filium ante Mariam, sed secundum præ-
cognitionem fuisse dicat, ac non potius ante secula ex Deo genitum apud Deum fuisse, &
per eum omnia facta esse, anathema esto. Si quis substantiam Dei dilatari aut contrahi loqua-
tur, anathema esto. Si quis dilatatam essentiam, Filium efficere dicat, aut dilatationem sub-
stantiæ Dei, Filium nominet, anathema esto. Si quis merum hominem ex Maria natum esse
dicat, anathema esto. Si quis hæc verba, Ego sum Deus primus, Ego quoque postea, & præ-
ter me non est Deus, quæ ad subuersionem idolorum dicta sunt, ad subuersionem vnigeniti *Esai. 45.*
ante secula Dei Iudaicè accipiat, anathema esto. Si quis hoc dictum Verbum caro factum est, *Ibidem.*
audiens, Verbum in carnem mutatum esse opinetur, aut postquam conuersionem passum *Ioan. 1.*
esset, carnem assumpsisse dicat, anathema esto. si quis vnigenitum Filium Dei crucifixũ au-
C diens, eius deitatem corruptionem, passionem, mutationem, diminutionem, aut extinctio-
nem sustinuisse dicat, anathema esto. si quis hoc dictum, Faciamus hominem, non Patrem
ad Filium, sed Deum secum loqui affirmet, anathema esto. si quis Abraham non Filium, sed *Gene. 1*
ingenitum Deum aut Patrem eius vidisse asseueret, anathema esto. si quis cum Iacob non
Filium colluctatum fuisse dicat, sed ingenitum Deum aut partem eius, anathema esto. si quis
hoc dictum Pluit dominus ignem à Domino, non de Patre & Filio accipiat, sed ipsum à seipso *Gene. 32.*
pluisse dicat, anathema esto. Pluit enim Filius dominus, à Domino Patre. si quis audiẽs Domi- *Gene. 19.*
num Patrem, Dominum item Filiũ, eò quòd dominus ex Domino sit, duo numina existimet,
anathema esto. Non autẽ eiusdem ordinis Patrem & Filium, sed Filiũ Patri subiectũ arbitramur. *Luc. 17.*
Neque enim ille sodomã sine consilio Patris descendit, neque à se pluit quũ penes Patrẽ autho- *Ibidem.*
ritas sit, neque ex se habeat q; sedet ad dextrã Patris, sed auscultet Patri ita loquenti, Sede à dex-
tris meis, anathema esto. si quis patrẽ, & Filium, & spiritũ sanctum, vnam personam esse dicat, *Psal. 109*
anathema esto. si quis spiritũ sanctũ paracletum nominãs, ingenitum dicat deũ, anathema esto.
Si quis, vt docuit Dominus, alium adhuc nominet paracletum præter Filium (dixit enim, Et
D alium paracletum mittet vobis, quem ego rogabo) anathema esto. Si quis Spiritum Sanctum
partem aliquam dicat Patris aut Filij, anathema esto. Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum
Sanctum tres Deos appellet, anathema esto. Si quis voluntate Dei Filium Dei ita extitisse di-
cat, vt aliquid quod conditum est, anathema esto. Si quis volente Patre Filium genitum esse
dicat, anathema esto: (Non enim Pater coactus naturali necessitate, Filium, quem noluit, ge-
nuit, sed statim vbi voluit, sine tempore & passione eum ex se genitum edidit) anathema esto.
Si quis ingenitum, & sine origine Filium nominat eo animo, vt duo ingenita & inoriginata,
& duos deos statuere velit, anathema esto. Caput enim & principium omnium Filius est. Ca-
put verò & principium Christi Deus, ita enim ad vnum principium vniuersitatis nullo initio
inchoatum, per Filium pie omnia reducimus. Iterũque exactè tradentes Christianismi sen-
sum dicimus, si quis Christum Deum Filium Dei ante secula, administrumque ad vniuersita
tis opificium fuisse neget, sed ex quo tempore è Maria genitus est, Christum & Filium appel-
latum fuisse, & principium suæ deitatis tum accepisse dicat, anathema esto.

ISTIS OMNIBVS NEGLECTIS AC VELVTI MELIORIBVS REPERTIS ALIAM FIDEM *decernunt: & Sirmij inscripta referunt Romano quidem sermone, sed quæ Græce interpretata hunc sensum habeant.*

QVONIAM de fide placuerat disceptationem fieri, omnia cum sedulitate inquisita & examinata fuere sirmij in præsentia Valentis, Vrsacii, Germinii, cæterorumque omnium. Constitit ergo vnum esse Deum omnipotentem, sicuti in vniuerso orbe prædicatur, & vnum eius vnigenitum Filium, Dominum nostrum Iesum Christum, ex eo ante secula genitum, duos tamen DEOS non oportere dici, quum ipse DOMINVS de se loquutus sit, Vado ad Patrem meum, & Patrem vestrum, DEVM meum & DEVM vestrum, ideóque omnium DEVS habendus est, quemadmodum Apostolus dixit, AN IVDÆORVM TANTVMMODO SIT DEVS, & non etiam gentiũ? certè & gentium, quoniam vnus est DEVS, qui iustificabit circuncisionẽ ex fide, & præputium per fidem: & reliqua omnia cõsentiunt, & nullam prorsus habent ambiguitatẽ.

Ioan.14. *Rom. 3.*

ὁμοούσιον ὁμοιούσιον ab Eusebianis damnatum.

Cæterum quia multos commouet vox, Latine quidem dicta substantia, Græce autem οὐσία hoc est, vt diligentius cognoscatur, illud quod ὁμοούσιον aut ὁμοιούσιον dicitur, nullam earum vocum mentionem debere fieri, neque de ea id sermocinandum in Ecclesia censemus, quòd de iis nihil scriptũm sit in sacris literis, & quòd illa nominum intellectum & mentem transcendant, & quòd nemo possit generationem Filij enarrare, quemadmodum scriptum est, Generationem eius quis enarrabit? solum enim patrem scire, quomodo FILIVM suum genuerit, certum est. Nulli vero ambiguum, Patrem maiorem esse, neque est quod quisquam dubitet, Patrem honore, dignitate, deitate, atque adeo ipso nomine paterno maiorem esse, attestante præsertim ipso FILIO, QVI MISIT ME PATER, MAIOR ME EST: & hoc ipsum Catholicum est, & nemo ignorat duas esse personas Patris & Filij, ac proinde Patrem maiorem: FILIVM vero Patri cum omnibus, quæ illi Pater subiecit, subiectum esse, Patrémque initium non habere, & inuisibilem & immortalem, & liberum, àpassionibus esse: FILIVM verò ex Patre genitum esse, DEVM ex Deo, Lumen de Lumine, eiusque generationem, quemadmodum superius dictum est, neminem scire nisi solum Patrem ipsúmque FILIVM DOMINVM nostrum & DEVM, carnem siue corpus, hoc est hominem è Maria Virgine assumpsisse. Quemadmodum Angelus prænunciauerat: & omnes scripturæ docent, & in primis ipse gentium Apostolus, hominem assumpsit Christus ex Maria Virgine, per quem passus est, summa autem totius Fidei & firmamentum est, vt Trinitas semper retineatur: quemadmodum legimus in Euangelio, Abite & baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti. Numerus autem Trinitatis integer & perfectus est, Paracletus porrò, nimirum spiritus sanctus, per Filium missus secundum Euangelium venit, vt Apostolos & omnes credentes eruditet & sanctificaret.

Ioan.14.

HÆC EVSEBIANI.

Eusebianorum fides quàm dubia & inconstans.

HÆc vbi misissent, denuo mutata sententia composuerunt eam fidem, quam quia cum consulibus edidissent, multo pudore & probro perfusi sunt, eiusque exemplaria curauere, vt quum suo more sententiam mutassent, ab iis qui ea tenebant, per notarium Martianum surriperentur, & persuaso Constantio, vt contra eam fidem edicta promulgaret, aliam rursum fidem constituunt: additisque, vt solent quibusdam dictis.

ISAVRIÆ IGITVR ISTA CONSCRIPSERVNT.

Non refugimus authenticam in encæniis Antiochiæ editam fidem, sed præferimus eam, vel ob id potissimum, quod patres nostri per illud tempus ad propositam quæstionem accurrerunt. Cæterum quoniam multos superioribus temporibus hæ voces ὁμούσιον & ὁμοιούσιον turbarunt, atque etiamnum turbant, ac præterea à nonnullis non ita pridem noua vox inducta est de inæqualitate Filij ad Patrem, quam * ἀνόμοιον vocant, istis de causis ὁμούσιον & ὁμοιούσιον eliminamus è sacris literis, & vocem illam ἀνόμοιον anathemate execramur, & quotquot voces istiusmodi sunt, alienas censemus ab Ecclesia, similitudinẽ vero Filij cũ Patre plane confitemur, secundum Apostolũ ita dicentẽ: QVI EST IMAGO INVISIBILIS DEI. Confitemur verò & credimus in vnum Deũ omnipotentẽ, factorem cœli & terræ, visibilium omniũ & inuisibiliũ. Credimusque item in eius Filium, DOMINVM nostrum Iesum Christum, natum ex eo citrà passionem aliquam ante omnia secula, DEVM Verbum, DEVM ex Deo vnigenitum, Lumen, Vitam, Veritatem, Sapientiam, Potentiam, per quem omnia facta sunt in cælis & in terra, siue visibilia, siue inuisibilia, illumque credimus in consummatione seculorum ad peccatorum

** dissimilẽ ἀνόμοιον anathemate execrantur Eusebiani* *1. Cor. 1.*

Acatorum demolitionem carnem ex Virgine assumpsisse, & hominem factum esse, passúmque pro peccatis nostris, resurrexisse, & assumptum in cælos, sedere ad dextram Patris, eúmque iterum venturum in gloria, vt iudicet viuos & mortuos. Credimus quoque in Spiritum Sanctum, quem & Paracletum nominauit Seruator, quem post abitum & pollicitus erat discipulis suis se missurum esse, & misit, per quem sanctificat eos qui in Ecclesia credunt & baptizantur in nomine patris & Filij & Spiritus Sancti. Eos porro qui præter hanc fidem aliud prædicant, alienos à se agnoscit Catholica Ecclesia. QVOD autem cum hac fide paria faciat illa fides, quæ sirmij prius edita fuit, sentiant omnes quicunque eam legerint.

HÆC EVSEBIANI.

HÆc quum Isauriæ scripsissent, Constantinopolim profecti, veluti eius sententiæ pœnitudine laborassent, suo more immutauerunt, additis nonnullis dictis, vt nefas esset ὑπόστασιν dicere de Patre, & Filio, & spiritu sancto: eáque transmiserunt ad eos qui Arimini conuenerant, coegeruntque homines istarum prouinciarum subscribere, exactis per Constantium in exilium, quicunque auderent contradicere. sunt autem ista.

ALIA CONFESSIO FIDEI.

BCRedimus in vnum Deum, Patrem omnipotentem, ex quo omnia, & in vnigenitum Filium Dei, ante omnia secula, & ante omnia initia genitum ex Deo, per quem omnia facta sunt, tam visibilia quàm inuisibilia, eúmque solum vnigenitum ex Patre natum esse, DEVM ex Deo, similem ei qui ipsum genuit Patri secundum scripturas, cuius generationem nemo scit, nisi solus qui illum genuit Pater, hunc agnoscimus vnigenitum Filium Dei Patre mittente aduenisse è cælis, vt scriptum est, ad euastationem peccati & mortis, & natum ex spiritu sancto, è Maria Virgine secundum carnem vt scriptum est, & postquam versatus esset cum discipulis, & omnem œconomiam negociúmque datum impleuisset secundum Patris voluntatem, crucifixum, & mortuum, & sepultum esse, & ad subterranea descendisse, quem ipse infernus exhorruit, eúmque resurrexisse tertio die è mortuis, & vbi commoratus esset cum discipulis, impletis iam quadraginta diebus assumptum esse in cælos, & sedere ad dextram Patris, venturúmque esse extremo die resurrectionis in Paterna gloria vt reddat vnicuique secundum opera sua: Et in spiritum sanctum, quem ipse vnigenitus Dei Filius Christus Dominns noster promisit se generi humano missurum in consolatorem: quemadmodum Cscriptum est, spiritum veritatis, quem eis misit postquam cælos ascendit. Nomen porro substantiæ, simplicius à patribus editum, quia ignotum populis scandalum adfert, & in sacris literis non continetur, placuit de medio tolli, & omnino nullam eius mentionem debere fieri quoniam sacræ literæ nusquam substantiæ Patris aut Filij meminere, imo ne ὑπόστασις quidem sine subsistantia de Patre Filio, & spiritu sancto nominari debet. similem autem dicimus Patri Filium, vt loquuntur, & docent sacræ scripturæ. Omnes porro hæreses siue olim damnatæ, siue recenter ortæ: contrariæ huic promulgatæ scripturæ anathema sunto.

ὑπόστασις damnant Eusebiani.

HÆC EVSEBIANI.

SEd ne in istis quidem permanserunt. Nam descendentes ex Constantinopoli Antiochiam reuocarunt, prorsus quod scripserant de similitudine PATRIS cum filio, vt scripturæ dicunt, & compositis quæ excogitarant ad primordia sua recurrere denuo inceperunt, & dicere omnibus modis, Filium esse dissimilem Patri, & nulla ex parte similem, & tantopere sententias suas mutarunt, vt eos, qui Ariana apertius dicerent, receperint, iisque Ecclesias commiserint quo cum securitate blasphemias loquerentur, ac proinde ob immensam blasphemandi imDprobitatem ἀνόμοιοι, hoc est, dissimiles ab omnibus vocati sunt, additúmque eisdem cognomen ἐξουκόντιοι, quasi si illos dicas non entiales, quorum impietatis antesignanus Constantius hæreticus fuit, qui ad finem vsque permanens in ea impietate, ac deinde moriens, voluit non à piis viris, sed ab Enzorio, non semel, sed sæpius ob Arianam hæresim, & cùm diaconus esset, & quum Antiochiæ resideret, depositoreiectóque baptizari: huc vsque igitur progressi sunt in constituendis & in abrogandis fidei articulis, sed ne hic quidem, sat scio, consistere poterint, quotquot nunc hypocrisim istã induerunt, sed semper contra veritatem coniurationes inibunt, donec in se reuersi, & culpam agnoscentes dicant: surgite abeamus ad patres nostros & dicamus illis, anathemate detestamur Arianam hæresim, agnoscimus autem Nicenum concilium, cum eo enim illis hactenus omnis contentio est. Quis igitur, modo vel parum sapiat, istos tolerauerit? Quis, quum videat per singulas synodos alia addi, alia detrahi, non animaduertat illorum in Christum & suspectum & insyncerum animum? Ecquis, quum in longum differant fidei suæ compositionem, & eorum de quibus accusantur purgationem, non

Fidei confessionem vltimam reuocant Eusebiani cur.

Constãtius in Ariana impietate moriẽs, baptizari voluit.

Eusebianorum symbola sibi dissimilia, quid

sentiat eos de seipsis desperare,& deinduſtria plurima scribere, vt possint per oportunã ambi- A
tionẽ,& tantã loquacitatẽ & alios qui simpliciores sunt,decipere,& ipsi interim latere; vt non
Simile. sentiatur,qualẽ hæresim fouerant? Verum quemadmodũ gentes, sicuti à Domino relatũ est,
multiloquio vtentes in suis precibus,nihil proficiũt,ita isti quoque tanto proluuio verborum
suã de hæresi Ariana dãnationem extinguere nequeunt:imo multo ab id magis in scelere suo
deprehẽdũtur,ac proinde ab Ecclesia abscissi sunt,idque merito. Quã enim eorum scripturã
auditor recipiat?aut qua tãdem suarũ scripturarũ ipsi freti catechismo nouitios in fide instruãt?
Nam si omnes illorum scripturæ inter se cõsentiunt, quid opus tam multis scripturis?sin au-
Immutatio scriptorum hæreticorũ quid. tẽ opus est tam multis,certe manifestum, quãlibet earum deficientem & non plenam esse,
quod ipsi multo magis quàm nos verum esse ostendunt, dum omnes suas scripturas immu-
tant & transformant. Multitudo porro conciliorum, & diuersitas scriptorum, indicium de
se præbet, eos qui in illis conciliis congregati fuere, aduersus Nicenam quidem Synodum
bellum gerere, sed tamen imbecilliores esse, quàm vt pares sint veritati. Cæterum quia ipsi
hoc animo & in sese mutuo, & aduersus maiores suos affecti sunt, age, nos ipsi iam ab illis
percunctando scisciteмur,ob quam absurditatem aut vitium dictionis,in iis quæ Niceæ scri- B
Euthimius hæc habet in panoplia parte 1.articulo 11.Consubstantialitatis vocabulum,vtrũ scãdalizare posit. pta sunt, & parentibus suis se contumaces præbent, & cum orbis terrarum concilio belligerantur. Hic mihi dicunt, vocabula subſtantiam & consubstantialem sibi non placere,& illas
voces quosdam scandalizasse, & multos conturbasse, eam enim rationem ipsi in suis scrip-
tis allegant, verum illis ad istum modum probe occurreres. si ipsæ voces per se illis causam
scandali habere videntur, non modo aliquos scandalizassent, neque multos conturbassent,
sed & nobis & reliquis omnibus æque ac illis scandalum peperissent:contrà, si omnes amant
has voces, quique eas in scriptis vsurparunt, non homines vulgares sunt, sed Episcopi qui ab
id ex toto orbe conuenerunt, quibus etiam nunc episcopi centum quinquaginta, & eo plu-
res Arimini congregati adstipulantur: qui fieri possit, vt non statim refutentur, qui contra
synodum loquuntur, quasi verba, ac non potius male interpretantium prauitates in culpa
essent, qui non recte legentes sacras scripturas, & peruerse intelligentes, sanctos viros calum-
niantur, quales tum Iudæi fuere, non recipientes dominum,& hoc tempore Manichæi blas-
phemantes legem, quibus scripturæ non causæ istius mali fuere, sed ipsorum animi peruer-
sitas. si igitur ostendere poteritis verba esse mala, ostendite quæso, & adhibeatur ratio certa
demonstrandi,non autem cauillemini aliquos scandalizari, ne vobis idem accidat quod tum C
Ioan.15. Mat.15. pharisæis. Nam & illis quoque causificantibus se scandalizari Christi doctrinis, ita à Christo
responsum est:Omnis plantatio quam non plãtauit pater meus cælestis, eradicabitur: qui-
bus verbis ostendit, non Patris verba sua opera plantata scandalum illis ferre, sed ipsos bene
dicta male excipientes sibi scandalum parere, ita quoque & illi qui tum epistolas Apostoli
culpabant, non Pauli,sed suam insciti am & peruersum animum arguebant. Alioqui non ine-
leganter eos ad istum modum interroges: Dicite quæso mihi, quinam sunt quos causifica-
mini scandalizari,& ob eam rem conturbari: certe neminem eorum qui pie de Christo sen-
tiunt, allegare poteritis, ipsi enim ea verba defendunt & asserunt. Quòd si Ariani sunt, qui-
bus ista offensio nascitur, quid miri, si indignantur iis, qui ipsorum hæresim tollunt? quibus
verba non scandalum, sed dolorem adferunt, quoniam in illis trophæum de ipsorum hæ-
1.Cor.1. resi statuitur. Desinite igitur istiusmodi causificationibus contra patres grunnire, alioqui re-
stat, vt etiam cruci domini obmurmuretis, quoniam ea Iudæis scandalum est,gentibus vero
stultitia, vt dixit Apostolus. Cæterum quemadmodum crux mala non est, nobis enim cre-
dentibus Christus est Dei Virtus, & Dei sapientia, etiam si Iudæi insaniant, ita quoque pa- D
trum verba mala non sunt, sed vtilia iis, qui ea legitime perlegunt, vimque in se continent
omnis hæresis extinguendæ, etiam si Ariani subinde rumpantur,semetipsos condemnantes.
Iam quum causificatio de scandalis friuola ostensa est, agite deinceps, respondete mihi, cur
non contenti estis nomine subſtantiæ? id enim primum discutiendum est. Atqui vos ipsi scri-
Quod Filius sit consubstantialis Patri. ptis ex Patre genitum esse Filium: si igitur Patrem nominantes,aut hoc vocabulum,Deus,
efferentes, non subſtantiam significatis, neque eum vti est pro sua subſtantia intelligitis, sed
aliud quippiam quod circa ipsum est, aut aliquid peius, quod à me dictum nolim, inuitis,
scribendum à vobis fuerat,non ex Patre Filium prodiisse, sed ex rebus quæ vel in Patre sunt,
vel circa Patrem, vt vitantes vere Patrem Deum appellare, pro simplici compositum,& cor-
poreum intelligentes,nouarum blasphemiarum vos authores repertoresque præbeatis. Nam
ita intelligentes necessum est, vt Verbum, & Filius, non subſtantiam, sed meras voces cen-
seatis, ac deinde vsque ad nomina duntaxat vestra imaginatio procedat, & quæ verbis effer-
tis

A tis, animo non credatis,nec esse sentiatis. Atqui ista improba opinio Saducæorum potius est,
quàm eorum qui apud Ethnicos athei appellantur,cò quòd istiusmodi hæresis ne rerum qui-
dem naturam ipsius Dei, opus esse assentiatur: siquidem vobis Pater & Deus, non eius qui *Deus quid apud arianos.*
est, subſtantiam significat; sed aliud quippiam, quod vos fingitis,atqui id ipsum vel cogitare
solum,impium prorsus & indecorum.Si autem quum audimus,Ego sum qui sum,&,In prin- *Exod.3.*
cipio fecit Deus cælum & terram.&, Audi Israel dominus Deus tuus, vnus est dominus. & *Gen.1.*
hæc, Dicit dominus omnipotens: non aliud quippiam, sed ipsam simplicem & beatam & *Deut.6.*
incomprehensibilem eius, qui est, essentiam intelligimus, tametsi comprehendere nequea- *Deus apud Christiãnos, quid.*
mus quidnam ille sit, sed tamen quum audimus has dictiones, Pater & Deus, & omnipo-
tens, non aliud omnino quàm eius qui est, subſtantiam cogitamus. Vos igitur quum diceba- *Conclusio.*
tis Filium ex Deo esse, ex Patris subſtantia eum esse dicebatis: verum quoniam ante vos do-
minum ipsæ scripturæ Filium Patris nominauerunt, ante scripturam Pater dixit, Hic est Fi-
lius meus dilectus, & Filius nihil est nisi fœtus Patris, qui fieri posset, vt non videantur patres *Math.3.*
recte pronunciasse,Filium ex Patris subſtantia esse,recte cogitantes idem esse,si dicas ex Deo
B esse,& ex eius subſtantia esse? Cætera omnia condita tametsi ex Deo suum esse habeant,non
tamen eodem modo, quo Filius ex Deo sunt: non enim fœtus, sed opera secundum natu-
ram existimanda sunt: In principio igitur Deus non genuit, sed fecit cælum & terram, cum
omnibus quæ in iis sunt, dictumque est, non quòd genuit, sed quòd fecerit nuncios suos
spiritus, & ministros suos flammam ignis. Quòd si Apostolus dixit, Vnus Deus, per quem *Psal.103.*
omnia,non tamen Filium cum reliquis omnibus quasi in eodem sensu connumerauit. Sed *Ephes.4.*
quia ethnicorum alij existimant fortuito ex connexa serie vltroneorum casuum, & ex parti-
bus similaribus, spontéque rerum naturam coiisse, & nullum sui authorem habere, alij con-
tra, aliquem illi authorem assignant, sed tamen vt opinentur eam non per Verbum factam
esse: & quia vnusquisque hæreticorum, prout libet, fingit, & de rerum natura fabulatur,ne-
cessario beatus Paulus hæc verba pronunciauit, Ex Deo, vt operatorem cognitum faceret,
& ex eius voluntate vniuersitatis architecturam declararet, statim certe intulit, Vnus domi-
nus Iesus Christus,per quem omnia,vt è classe vniuersitatis Filium exciperet. Quæ enim Dei
esse dicuntur, ea omnia per Filium facta sunt, nec fieri potest vt architectata, cum Archite-
C ctore vnam conditionem habeant, vt hæ voces, Ex Deo, aliter de operibus, aliter de Filio in-
telligas, quum hic sit proles, illa autem non nisi opera habeantur, ideóque Filius subſtantiæ
eius fœtus est, illa vero voluntatis creaturæ. Hæc quum Synodus intueretur, scirétque eius-
dem vocabuli diuersas significationes, ne quis suspicaretur has voces, Ex Deo, ita de Filio *Ex Deo, quomodo intelligendũ.*
accipi vt de creaturis accipiuntur,clarius rem expressis,scribens Filium ex subſtantia Dei esse:
eo enim ingenuitas vere Filij erga Patrem indicatur, ex illo autem dicto, quum simpliciter
scribis, Ex Deo, voluntas conditoris in creando ostenditur. Si igitur ipsi eodem intellectu
scripserunt Verbum ex Patre esse,ne conquerantur de Synodo.Sin autem vt de creaturis in-
telliguntur hæ voces, Ex Deo, ita ipsi quoque de filio eadem intelligunt, non æquum est id
quod creaturis competit,Filium appellare, ne blasphemiam cum pietate videantur miscere,
oportuítque eos illum vel non connumerare cum rebus creatis,vel non indigna & incongrua
de Filio scribere. Si enim Filius est, creatura non fuerit: aut si creatura est, Filius numquàm *Si filius creatura est, filius Dei non esset.*
haberi poterit. Istiusmodi verò cum secum cogitent, inficiabuntur quodammodo sacrum
Baptisma,quoniam illud in Patre & Filio non in creatore,& creatura datur, quemadmodum
D ipsi existimant. Atqui inquiunt, ista in scripturis non reperiuntur, ac proinde voces alienas
à sacris literis reiicimus:Cæterum illa ipsa est impudentis hominis cauillatio:Si enim eiicien-
da putant verba in sacris literis non obuia, cur Ario tantum aceruum dictionum, quas nus-
quam in scripturis reperias, accumulante,quales sunt,ex non entibus,& non erat Filius priusquam gigneretur, & erat quando non erat, & conuertibilis est, & ineffabilis est, & inuisibi-
lis Pater suo Filio, & Filius non nouit ne suam quidem subſtantiam, quæcunque istiusmodi
in ridiculo suo & impio libello de sua sententia ab illo euomuntur, non contradicunt?sed po-
tius pro iis pugnant, & ob ea cum patribus suis belligerentur? Aut vbi denique ipsi in Sacris *Ingenitum & multa huiusmodi Arianorũ verba à sacris libris aliena.*
libris repererunt vocem ingenitum? aut ἀγέννητος nomen: & illud, tres esse hypostases, & non
est verus Deus Christus, & vnus est ex centũ ouibus, & sapientia illa Dei ingenita est,& ino-
riginata, & multæ sunt conditæ potestates, quarum vna est Christus? Aut qua tandem ratio-
ne in Encæniis, verbis à scriptura non receptis, Acacius & Eusebius vsi dixerunt subſtantiæ,
potentiæ, concilij,gloriæ, nulla dissimilitudine variante imaginem primogenitum creaturæ
esse, obmurmurant patribus, quòd vocabulorum, quæ in vsu sacrarum literarum non sunt

mentionem faciant, & ſubſtantiæ meminerint: oportuit eos aut ſibi ipſis obmurmurare, aut A
nihil patres incuſare. Si igitur vlli alij cauillarentur de Synodi verbis, ſuſpicari liceret illos, vel
Georgius. nimia cautione ita labi. Georgij porro Cappadocis, Alexandrina ciuitate electi, nulla mentio ratioque habenda eſt, vt hominis neque ex ſuperiore vita commendati, neque vllo modo Chriſtiani, ſed pro temporis conditione, nomen Chriſtiani ſimulantis, & quæſtum Religionem arbitrantis, ac proinde nemo de illo conqueri debet, ſi in Fide labatur homo, qui neque ſcit, de quibus loquitur, neque de quibus aſſeuerat, ſed vt ſcriptum veluti larus aſſe-
Acacius. Eudoxius, & Patrophilus omni ſupplicio digni cur. ctatur. Acacius autem, Eudoxius, & Patrophilus, quum talia ſcribant, qui quæſo, non omni ſupplicio digni fuerint? Qui quum ipſi voces in ſcripturis non ſolennes vſurpent, & ſæpe nomen ſubſtantiæ vt bonum receperint, idque maxime ob epiſtolam Euſebij, nunc tandem culpant maiores ſuos, quòd his vocabulis vſi ſint? Et quum ipſi dicant, Filium Deum ex Deo, & Verbum viuum ſubſtantiæ Patris, & indemutabilem imaginem eſſe, reprehendunt Niceenſes, quòd dicant eum ex ſubſtantia eſſe, genitum genitori ſuo conſubſtantialem eſſe: Quid miri autem, ſi cum anteceſſoribus & patribus ſuis pugnent, quum ipſi ſibimet aduerſi in decreta ſua ſcriptáque impingant? Nam cùm in Encæniis promulgaſſent Filium eſſe ſubſtantiæ B
Patris ſine omni diſſimilitudine imaginem, iureiurandóque affirmaſſent ſe ita ſentire, & anathemate execrarentur qui aliter ſentirent, ac præterea quum Iſauriæ ita ſcripſiſſent, non re-
Contradictiones Euſebianorũ & eorum inconſtantia. fugimus fidem in Encæniis Antiochiæ editam, vbi nomen ſubſtantiæ adſcriptum inuenias veluti horum omnium obliti, paulo poſt in ipſa Iſauria ſcripſerunt ſe ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον hoc eſt, conſubſtantialem, & ſimilem ſubſtantia, reiicere, vt vocabula aliena à ſacris literis, & nomen ſubſtantiæ tollere, vt quod in ſcripturis non reperiatur. Quis igitur poſthac eos Chriſtianos reputauerit? aut quænam denique fides apud eos, apud quos nulla nec verba nec ſcripta robur habent, ſed omnia pro tempore mutantur & transformantur? Si tu Acaci, & Eudoxi non refugitis in Encæniis promulgatam fidem, & in ea ſcriptum eſt, Filium ſubſtantiæ Patris eſſe indifferentem imaginem, cur igitur Iſauriæ ſcribitis, reiicimus vocem conſubſtantialem? Si enim Filius ſecundum ſubſtantiam non eſt ſimilis Patri, quomodo ſine om-
Abſurda. ni diſſimilitudine imago Patris fuerit? Quòd ſi doletis, à vobis ſcriptum eſſe, eum eſſe ſubſtantiæ imaginem, nulla re ab archetypo variantem, cur anathemate eos notatis, qui Filium Patri diſſimilem eſſe dicunt? nam ſi non ſimilis ille eſt ſecundum ſubſtantiam, prorſus certe diſſimilis fuerit: quod autem diſſimile eſt, nunquàm imago haberi poterit. Iam ſi ille talis eſt C
pro veſtra ſententia, nunquàm ille qui intuitus fuerit Filium, Patrem viderit, quum plurima inter eos ſit differentia, vel potius omnibus modis diſſideant. Porro quod diſſimile eſt, ſimile fieri nequit. Quo pacto igitur quod diſſimile eſt, ſimile eſſe dicitis? & quod ſimile eſt, diſſimile eſſe ſentitis, & ſimulatis vos dicere Filium eſſe imaginem Patris? nam ſi Filius ſecundum ſubſtantiam non ſimilis patri, deeſt aliquid imagini, neque eſt plena imago, neque eſt
Col.2. perfectus ſplendor. Cur igitur legitis, In eo habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter? &,
Ioan.1. De plenitudine eius accepimus omnes? aut cur Ætium Arianum, vt hæreticum eiicitis? præſertim cùm eadem cum eo loquamini, idémque & tibi Acaci amicus ſit, & tibi Eudoxi magiſter ad hanc impietatem fuerit? Atque ideo cum Leontius Epiſcopus diaconum conſtituerit, vt ſub veſtimento ouis, & tituli diaconi miniſterio fungens, cum tranquillitate euomere poſſet blaſphemię verba. Quis igitur vobis hoc perſuaſit, vt in vos mutuo arietaretis, & tantum dedecoris reportaretis? Certe quia nihil rationi conſentaneum dicere poteſtis, id ſolummodo de vobis cogitandum relinquitur, omnia vos ſimulare, omnia, aſſumpta perſona, ob
Euſebianis omnia licet ſub Conſtãtij nomine. potentiam Conſtantij, & commoda quæ ab eo ſperatis, fingere: facillime accuſatis patres, & D
obtrectatis, vocabulis quaſi alienis à ſacra ſcriptura, & ſecundum id quod ſcriptum eſt, diuaticamini cura veſtra omni tranſeunti, vt toties vos mutetis, quoties redemptores veſtri & choragi velint. Atqui nihil id refert, ſi quis voces in ſcriptura non repertas vſurpet, quandiu pias ſententias complectitur: contra, hæreticus, tametſi voces ſuas è ſacris literis mutuetur, nihilominus ſuſpectus, animóque corruptus audiet à Spiritu Sancto, Quare tu enarras iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Ita quoque diabolo è ſcripturis loquenti, Os à Domino obturarum eſt. Contra beatus Paulus, etſi ex alienis literis loquatur, Cretenſes ſemper mendaces. & illud, Ipſius, & genus ſumus: & illud, Corrumpunt mores bonos colloquia praua: tamen ſanctus quum ſit, pium animum gerit, & Chriſti mentem tenens, magiſter gentium eſt in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate loquitur. Quæ igitur in Arianis dictiunculis vel credibilitas apparet? in quibus Chriſto anteponitur nunc locuſta, nunc eruca, nunc iſtiuſmodi conuicia Chriſto dicuntur, Tu aliquando non

Pſal.49. Luc.4. Tit.1. 1.Cor.15.

eras

A eras, & conditus es, & alienus externúſque à Deo quantum ad ſubſtantiam attinet, in ſumma nihil blaſphemiarum ibi deeſt. Quid contra, quod ad benedictionem ſpectat, omiſſum eſt à patribus? imo apud eos ſublimes excelſaſque ſententias & pietatem Chriſti amorem redolentem inuenias: æque tamen iſti ſcripſerunt, nos ita reiicimus: illorum autem contra dominum conuicia patienter tolerant, ſeque palam omnibus produnt, quòd non alia de cauſa aduerſus magnam illam Synodum pugnant, quàm quòd illa Arianam hæreſim damnauerit: atque ideo dictionem conſubſtantialitatis culpant, ipſi interim male de ſubſtantia Chriſti ſentientes: Si enim crederent, & Patrem vere eſſe Patrem confiterentur, & Filium genuinum Filium eſſe, & natura verum Verbum, & Sapientiam Patris eſſe crederent, & hoc dictum ex Deo eſſe, non vt de creaturis dicitur, ita de Filio intelligerent: ſed illum ſubſtantiæ Patris proprium eſſe fœtum animo ſentirent, quemadmodum eſt ſplendor è luce: non ita ſinguli eorum patres accuſaſſent, ſed audacter dicerent bene Synodum ſcripſiſſe, & eam eſſe rectam de Chriſto Ieſu fidem. Sed inquiunt, obſcura eſt iſtiuſmodi vocum ſignificatio: nam id cauillantur, & quia non aſſequantur vocabuli interpretationem, ideo ſeſe abdicare has di-
ὁμοούσιον cur reiiciãt Ariani.
B ctiones: Id autem ſi vere dicerent, non debebant dicere, has voces reiicimus, ſed cupimus earum interpretationem à peritis condiſcere, alioqui deberent, quæcunque in ſacris literis non intelligerent, reiicere, & criminari eorum ſcriptores. Sed ea maximè hæreticorum, & minimè Chriſtianorum audacia eſt. Quæ enim non intelligimus in ſcripturis, non abdicamus, ſed requirimus ab illis, quibus dominus reuelauerit, & ab eis diſcere cupimus. Verum quia ita harum dictionum obſcuritatem accuſant: confiteantur ergo ea quæ ſtatim ſubiunguntur, & anathemate execrentur eos qui ſentiunt, ex non entibus prodiiſſe Filium, & non fuiſſe priuſquàm exiſteret, & creaturam opúſque eſſe Verbum Dei, & natura conuertibilem eſſe, & ex alia ſubſiſtentia eſſe, & in ſumma, anathemate deteſtentur Arianam hæreſim, iſtius impietatis inuentricem, & deinceps non dicant, Eiicimus has voces, ſed nos ſic eas intelligimus, vt ita veriſimilem cauſam habeant eas recuſandi. Sat ſcio, & perſuaſum mihi habeo, eos ipſos hoc quoque agnoſcere ſi iſta confiteantur & execrentur Arianam hæreſim, non repudiaturos Synodi Nicenæ dictiones: ideo enim patres qui dixerant, ex ſubſtantia patris genitum eſſe Filium, ſtatim ſubintulerunt, eum Patri conſubſtantialem eſſe credimus, eóſque
C qui ſuperiora illa dicunt, anathemate execramur, vt oſtenderent dicta ſua iſta ex ſeſe mutuo pendere, & hoc ipſum eas voces præ ſe ferre: & qui eas voces confeſſus fuerit, prorſus eandem ſententiam concepturum eſſe: contra verò, qui ita non ſentirent, ſed illas calumniarentur, omnibus modis Chriſti hoſtes apparituros. Cæterum aduerſus eos qui ex omni parte Synodum conuiciis carpunt, iſta pauca ad refutationem ſuffecerint, aduerſus autem eos qui omnia Synodi ſcripta recipiunt, de ſolo autem conſubſtantiali ambigunt, non vt aduerſus inimicos affici nos decet. Neque enim veluti aduerſus Ariomanitas, aut quaſi bellum geſturi patribus contradicimus, ſed veluti fratres cum fratribus diſceptamus, vt cum quibus nobis eadem ſit ſententia, controuerſia autem de verbis. Nam cùm profiteantur Filium ex Patris ſubſtantia, & non ex alia ſubſiſtentia eſſe, nec creaturam eum nec opus exiſtere, ſed genuinum & naturalem Patris fœtum, & æternaliter cum Patre eſſe, cum eius & ratio & ſapientia ſit, non longe abſunt à recipienda hac voce conſubſtantiali. Talis autem eſt Baſilius ex Ancyra in ſcriptis ſuis de fide: Nam dictum illud, ſimilem illum eſſe Patri ſecundum ſubſtantiam, non plane explet huius dicti ſententiam, Ex Deo eſſe, per quod magis vt ipſi dixêre,
Baſilius ex Ancyra qua in parte fidei erra ueri t.
D ingenuitas & vera natura Filij erga Patrem ſuum ſignificatur. Nam & ſtannum ſolummodo argento ſimile eſt, & lupus cani, & æs fulueſcens vero auro, ſed tamen ſtannum ex argento non eſt, neque lupus, catulus canis haberi poteſt. Cæterum quoniam ex ſubſtantia Patris Filium eſſe dixere, & ſimilem Patri ſubſtantia, quid aliud iſtis innuunt, niſi eum conſubſtantialem eſſe? Etenim quemadmodum ſi ſolum eum dicas ſimilem ſubſtantia, non plane indicas eum ex ſubſtantia eſſe, ita rurſum qui conſubſtantialem eum dicit, vtriuſque ſententiam complectitur, quam habet dictum ex ſubſtantia, & quam illud dictum, ſimilem ſubſtantia eſſe: Nos vero iterum impetentes eos qui Verbum creaturam eſſe dicunt, nec eum volunt legitimum & naturalem Filium eſſe, oſtendimus eos ex humanis exemplis, Patris & Filij, aduerſum ſe rationes & demonſtrationes accipere, excepto eo, quòd Filius nequaquàm talis, qualis homo: neque generatio Dei, qualis humanus partus, ſed talis qualis Deo conuenit, & à nobis cogitari decet. Nam & Patrem fontem dixere ſapientiæ & vitæ: Filium verò ſplendorem lucis æternæ, & ipſum eſſe partum fontis, quum ipſe de ſe dicat, Ego ſum vita, &, Ego ſum ſapientia, & habitaui in conſilio. Porrò ex luce ſplendorem eſſe, & ex fonte par-
Generatio Dei qualis

tum, & ex Patre filium, quomodo aptius expresseris, quàm si eos dicas consubstantiales esse? A
Ergo quandoquidem fœtus ex hominibus consubstantiales sunt, caueri oportet, ne filius cõ-
substantialis dictus, talis existimetur esse, qualis humanus partus: absit, sed hoc facile soluitur, eò quòd Ratio sit & Sapientia, ex quibus Patris generationem neque passionibus, neque
diuisionibus obnoxiam sentias, eò quod neque verbum hominis pars eius sit, neque patien-
Verbũ Dei longe differt à verbis hominum. Simile. do ab eo progrediatur, tantum abest, vt id in verbo Dei fiat. Ne autem contra, si quis audiat
eum solum verbum esse, existimet eum talem esse, qualia verba hominum, quæ nulla soli-
ditate subsistunt, additum est eum filium esse, vt hoc audiens agnosceret eum vnum esse
Verbum, & sapientiam essentia præditam. Deinde vt quum eum fœtum dicimus, non id de
eo humano more intelligimus, & certi Patrem eius Deum esse, non corporales de eo inimus
cogitationes, sed istiusmodi exempla & dictiones aure quidem percipimus, interim tamen
Consubstãtialis quid. congruentes de Deo intellectus concipimus. Non enim Deus, vt homo: ita quum eum consubstantialem audimus, transcendere debemus omnem sensum, & secundum diuinam parabolam, intellectu aliter intelligere ea quæ nobis apponuntur, vt cognoscamus eum non
voluntate aut adoptione, sed genuinum esse filium, vere ex Deo natum, vti vitam ex fonte, B
& splendorem ex luce. Alioqui quæ ratio esset, cur has voces, fœtum, & filium, non corporaliter, consubstantialem verò quasi de corporibus intelligere velimus? præsertim quum
non de alio atque alio ista referantur, sed de quo fœtus, de eodẽ quoque vox consubstantialis
prædicetur? Sed enim decet nos ex vtriusque dicti verbis, eandẽ sententiã in Saluatore nostro
conseruare, neque vocem fœtum, bene, consubstantialem vero male interpretari: eò quòd
consentaneum non sit, vos quum tali affectu sitis, & Filium Patris Verbum & Sapientiam
Simile. asseueretis, diuersos intellectus de illis vocabulis concipere, & aliter quidem Verbum interpretari, aliter verò Sapientiam. Sed vt illud absurdum est, eò quod Filius Verbum & Sapientia Patris sit, vnumque ac idem genimen ex Patre, & proprium substantiæ eius, ita
vnus est Filius genuinus, & consubstantialis, adeo vt qui sentit Filium esse genimen, siue
partum sui Patris, idem sentiat eum vere etiam consubstantialem esse. Hæc quidem sufficiunt ad ostendendam dilectissimorum hominum sententiam non longe abesse à consubstantiali. Cæterum quia affirmant (nam epistola penes me non erat) Episcopos, qui Samosatensem condemnarunt, dixisse Filium non esse Patri consubstantialem, ac iam deinde ipsos ob
reuerentiam honoremque eorum, qui ita locuti sunt, ab hac voce abhorrere, rectum fuerit C
reuerenter cum iis, de ea re disceptationes facere: Nam arietare cum illis prorsus indecorum
esse, eo quod omnes patres sint. Rursus diiudicare, istos benè, illos malè dixisse, nequaquam
sanctum est. Omnes enim in Christo dormierunt, quapropter neque contentiosius agendum
est, neque numerus eorum qui congregati fuere, in comparationem mittendus, ne videantur trecenti illi Niceenses, eos qui pauciores sunt præstringere: neque tempora metuenda
sunt, ne priores videantur posteriores exauctorare. Omnes enim isti (quemadmodum dixi)
patres sunt, sed tamen neque isti quasi nouum aliquid sapientes, id in scripta retulerunt, neque sui fiducia voces in scriptura non solennes defendunt, sed à patribus incitati, eorum vocabulis vti voluerunt. Duo enim Dionysij diu ante eos Septuaginta fuere, qui Samosatensem sustulerunt, quorum alter Romæ, alter Alexandriæ præsul erat, ibi quum quidem Alexandrinum Episcopum, apud Romanum accusarent, quasi qui Filium opus & non consubstantialem Patri diceret, & Synodus Romæ coacta indigne tulit, & Romanus ad cognominem sibi Episcopum, omnium sententiam perscripsit, ac iam inde ille se ad defensionem parans, libello suo titulum refutationis & Apologiæ indidit, & in hæc verba ad Romanum scri- D
psit.

DIONYSII ALEXANDRIÆ EPISCOPI AD DIONYSIVM PONTIFICEM ROMANVM EPISTOLA.

Filium Patri consubstantialem esse, se non negasse docet.

EGo & in alia epistola scripsi, vbi ostendo, crimen quod deferunt contra me, falsum esse, quasi qui dicerem Christum non consubstantialem esse Deo. Nam tametsi dico me id nomen non reperisse, nec legisse alicubi in sacris literis, rationes tamen nostræ quas reticuerunt, non abludunt ab hac sententia. Nam & humanum partum pro exemplo adduxi, haud dubie cõgenerem, idque in verbis meis addens, omnino parentes eo solum alios esse à liberis, quod illi ipsi libri sui non sint, alioqui necessarium fore, vt nec parentes nec liberi sint. Et epistolam, vt dixi, ob casus temporum proferre non possum. Si autem tibi verba mitto, multo libentius totum exemplar misissem, quod vbi nactus fuero, non omittam. Scio & memor sum

A sum, me plurimas congenerum similitudines adhibuisse. Nam & plantam dixi, è semine aut radice pullulantem, aliud esse ab eo vnde progerminatur, & tamen cum eo prorsus esse eiusdem naturæ: & fluuium è fonte promanantem, aliam formam nomenque accipere: neque enim fontem fluuium, neque fluuium fontem appellari, & tamen ambos existere, & fontem instar Patris esse, fluuiúmque quasi Filium esse, qui ex fonte gignatur.

HÆC EPISCOPVS ILLE DIXI.

Patres idẽ censerunt de consubstantialitate Patris & Filij.

SI igitur aliquis carpit Niceenses, quòd non dixerint omnia quę ipsorum antecessoribus placuerunt, idem quoque merito carpserit septuaginta Episcopos, Pauli Samosatensis condemnatores, quod ea quæ antecessorum erant, non obseruauerint: Antecessores autem eorum fuere duo isti Dionysij, cæterique qui Romæ tum congregati fuere. Verum neque hos neque illos fas est culpare. Omnes enim Christi curam gessere, studiáque sua contra hæreticos intenderunt: & hi quidem Samosatensem, illi vero Arianam hæresim condemnauerunt, bene vero & hi & illi pro subiecta materia scribunt. Et quemadmodum beatus Apostolus in epistola sua ad Romanos dixit, Lex spiritualis est. &, Lex sancta est. &, Præceptum sanctum, B & iustum, & bonum: & paulo post, Et legis impotentia, quatenus inualida est: ad Hebræos vero aliter scripsit, Lex neminem perfecit: itidem & ad Galatas, In Lege, inquiens, nemo iustificatur: ad Timotheum contra Legem bonam esse dixit, si quis ea legitime vtatur, neque tamen quis ob id sanctum virum reprehenderit, quasi qui contraria & pugnantia scribat, sed potius eum admiratione prosequatur, quòd tam congruentia pro re nata ad singulos scripta mittat, vt & Romani & alij condiscerent à litera ad Spiritum conuerti, Hebræi vero & Gala- *Simile.* tę instituerentur, non in Legẽ, sed in datorem Legis, spem suam haberet: ita quoq;, etsi ambo rũ conciliorum patres, diuersimode de consubstantiali mentionẽ fecere, nõ tamen ea de causa ab illis dissidere debemus, sed illorũ mẽtes scrutari, quod si fecerimus omnino inueniemus ambas Synodos inter se cõsentire. Qui enim Samosatensem sustulerunt, hanc vocẽ consub- *Concilium Nicenum* stantiale corporaliter accepere, quũ Paulus sophisticari vellet & diceret, Si christus non ex homine Deus factus est, igitur cõsubstantialis est Patri, & necessario sequitur tres esse substãtias, *à synodo* vnã quidem quæ prior sit, vt princeps: reliquas vero duas ex ea oriundas: ideóq; merito vitan- *Antiochena non differt, quemodo.* tes illud sophisma Pauli, dixere Christũ non esse consubstantialem, non enim ita se habet Filius ad Patrem, vt ille cogitabat. Illi vero qui Arianam hæresim anathemate notarunt, cognoC centes non creaturam, sed genitum quiddam ex substantia Patris Filium esse, & substantiam Patris originem, radicem & fontem esse Filij: & venam vndecunque esse similitudinem geniti cum genitore, & nequaquam eum, vti nos, diuersæ naturæ esse, ac proinde separari à patre, sed ipsius eum esse filium, nec ab eo diuidi nosse, vt nec splendor à luce, & pro se habentes Dionysij exempla, fontem scilicet, & consubstantialis assertionem, & præterea vnitricem Saluatoris vocem, Ego & Pater vnum sumus: &, Qui vidit me, vidit & Patrẽ meum: *Ioan. 10.* His de causis merito inducti sunt, vt Filium consubstantialem dicerent: & quemadmodum *Ioan. 14.* nunquam quisquam, vt superius dixi, Apostolum culpauerit, quòd de lege ad istum modum Romanis, ad illum vero Hebræis scribat, ita neoterici priscos homines nunquam culpauerint, si videant eorum mentem & interpretationem: neque rursus prisci neotericos reprehenderint si conspiciant, quo animo, & in quem vsum de Domino scribant, nam vtraque Synodus iustam habet & rationabilem causam, cur illa ad illum, ista vero ad istum modum verba sua temperauerit. Quandoquidem enim & Samosatensis sentiebat, Filium ante D Mariam non fuisse, sed ab ea initium suæ essentiæ accepisset, ideo Episcopi tunc congregati *Hæresis Pauli Samosatensis.* hominem hæreseos condemnatum abdicarunt, & de Filij diuinitate simplicius scribentes, non exquisitam diligentiam in tractatu huius vocis consubstantialis adhibuerunt, sed vt ac- *Antiochena synodus cur Filium Patri cõsubstantialem nõ dixerit.* ceperant de consubstantiali, ita locuti sunt: in eo enim omnem curam habebant, vt quod Samosatensis excogitarat, tollerent, & docerent ante omnia Filium fuisse, eumque non ex homine Deum esse factum, sed quum Deus esset, induisse serui speciem: quum Verbum esset, carnẽ esse factum, quemadmodũ locutus est Ioannes: atque ita aduersus Pauli blasphemias actum fuit. Verũ quia Eusebius & Arius, ante tempora quidem fuisse Filiũ dicerent, sed *Arij & Eusebij hæresis.* tamen factum esse, & vnũ ex creaturis esse docere conarentur, & dictũ illud, ex Deo, non ita interpretarentur, vt Filium genuinũ ex patre vero natũ crederent, sed eum ita ex Deo esse, vt cæteta creata affirmarent, & similitudinis vnitatẽ Filij cum Patre negarẽt, essentia aut natura cõstare, vt solidè Filius Patri suo similis haberi possit, sed cõsensus dogmatũ, rationéque doctrinæ, eã similitudinẽ conflatã esse: & quia interspiebant, & omnibus modis alienabant essentiam Filij à Patre, aliud ei initiũ existendi affingentes, ad creaturarũ censum eũ detrahebant:

Niceæ synodus cur Filium Patri consubstantialem asseuerit.

ideo Niceæ congregati Episcopi, conspicati eorum hominum, qui ita sentiebant vafriciem, A collectis in vnum quæ ex sacris literis ad sententiam suam tuendam facerẽt, liquidius rem exponentes, Filium consubstantialem esse asseuerarunt, vt ingenuitas & vera natura Filij inde significaretur, nihilque cum eo res creatas cõmune habere edocerent. Vocis enim istius exquisita ratio eorum simulationem, quum dicunt eum ex Deo esse, patefecit, & omnes eorum argutias, quibus simpliciores fallunt, excludit. Certe quum omnia queant fucis lenocinijsque sophismatum adulterare, & pro libidine mutare, hanc solam vocem adaperientem ipsorum hæresim reformidant, quam patres pro munimento & arce contra illorum impias commentationes in scripta retulerunt. Desinat igitur omnis contentio, neque in nos mutuo arietemus, si diuersimodè concilia acceperunt Verbum consubstantiale: habemus enim pro excusatione legitimas eorum causas, quas dixi, & præterea hanc ipsam, quòd quamuis hanc vocem, ingenitum, à scripturis non didicimus (nusquam enim scripturæ ingenitum Deum vocant) sed tamen quoniam multi qui aliquid videntur esse, huius vocis studio disputandi mentionem fecere, non ignorandum tamen hoc ipsum vocabulum diuersa significare, quum alij id quod existit, & factum non est: alij rursus, quod plane sui authorem non habet, ingenitum B dicant. Inter has igitur significationes, si quis respiciens ad priorem significationem, quum id denotatur, quod authore sui careat, atque eo modo Filium non esse ingenitum dixerit, nequaquam ille culpauerit alium, qui quum respiciat, Filium neque creaturam neque opus esse dicat eum ingenitum esse: Vterque enim suum scopum spectans rectè locutus est: ita quoque si aliqui ex patribus ad istum, alij ad alium modum de consubstantiali disseruerunt, nobis tamen ob id contentiosè agendum non est, sed cum pietate eorum dicta excipere debemus, eò quòd præcipue sua studia ad pietatem referebant. Ignatius igitur post Apostolos Antiochiæ, præsul & martyr Christi, in scriptis suis de Domino ita locutus est, Vnus est medicus, carnalis, & spiritualis, genitus, & ingenitus in homine Deus, vita vera, & ex Maria & Deo. Quidam porro post Ignatium Magistri, ipsi quoque scripserunt, Vnus ingenitus, Pater est, & ex ipso Filius genuinus, verus partus, Verbum & Sapientia Patris. Si igitur aduersus istos hostiliter afficimur, & dissidemus, sit nobis quoque aduersus Synodos pugna. Quòd si eorum fidem in Christo cognoscentes, persuasum habemus beatum Ignatium recte scripsisse: genitum illum ob carnem appellantem, eò quòd Christus caro factus sit: ingenitum vero, hoc est, non factum, quoniam creatura non sit, sed Filius ex Patre: & non ignoramus eos qui dixere C vnum esse ingenitum, Patrem: non eo animo scripsisse, quasi Verbum Dei genitum, hoc est factum, & opus esse vellent, sed ideo, vt ostenderent Patrem sui authorem non habere, sed illum Patrem Sapientiæ esse, & omnia genita, hoc est, quæ facta sunt, in Sapientia fecisse: cur non & Patres nostros, tum qui Samosatensem sustulerũt, tum qui de Ariana hæresi trophæum fixerunt, in vnum pietatis, tuendæque religionis studium coniungimus: sed illos quasi intersepimento dirimimus? & non potius recte de illis sentimus? quòd & illi, quemadmodum dixi, aduersus sophisma Samosatensis, mentem, interpretationémque dirigentes, Filium scripsere non consubstantialem esse? & quòd isti quoque recto intellectu illum dixere consubstantialem esse? Certe ego ad istum modum de viris in Christum pientissimis sentiens, ista pauca conscripsi. Quòd si nanciscì potuissem epistolam, quam dicunt illum scripsisse, putarem me plures potuisse deprehẽdere causas, propter quas beati illi viri ita coacti sint scribere: id enim par est, & decet vt sentiamus, & istiusmodi bonam conscientiam erga patres nostros retineamus, modo non nothi simus, sed ab illis pietatis institutione imbuti. Talis igitur mens patrum fuisse & dicatur, & credatur. Age rursum cum illis negocium, placide & bono animo D excutiamus, dicta superiora repetentes, an non reuera certo demonstrari possit Niceæ congregatos Episcopos recte sensisse? Si enim Verbum opus est, & alienum à Patris substantia, adeo vt ipse segregetur à Patre, interuallo alterius naturæ, certe consubstantiale Patri non fuerit: sed potius genere, naturáque coniunctum cum operibus, etiam si gratia præcellat. Quod si illum agnoscimus non esse opus, sed genuinum fœtum ex Patris substantia, consequens fuerit eum cùm sit eiusdẽ naturæ, inseparabilẽ à Patre esse, eo quod ex patre sit genitus, ergo talis quum sit, merito consubstantialis dici poterit: deinde si non ex impartitu & communicatione Filius est, sed ipsa substantia Verbum & Sapientia Patris est, & ista substantia Paternæ substantiæ germen est, & similitudo eius, veluti splendor è luce, & Filius de se dicit, Ego & Pater vnum sumus, &, Qui vidit me, vidit Patrem meum, quid de istis vocibus sentiendum est, aut in quem significatum eas accipientes tueri possumus, vt Pater & Filius vnus habeatur? Si enim eos concentu dogmatum, & eo quod nusquam à Patre dissentiat, vnum fieri dicas, prauus

Ingenitum nusquam in scripturis reperiri.

S. Ignatius epistola ad Ephesios.

Christus genitus & ingenitus

Verbum an sit Patri cõsubstantiale.

Ioan. 10.
Ioan. 14.

A prauus hic intellectus fuerit: Nam & Sancti, & multo magis Angeli & Archangeli, hunc concentum cum Deo possident, neque vlla est inter eos discordia, siquidem is qui discors animi fuit, diabolus visus est è cælo cadere, sicuti Dominus locutus est. Quocirca, si propter concordiam alter Pater, alter Filius est, etiam inter res creatas inueneris, quæ ita cum Deo consentiant, quorum vnumquodque dicat, Ego, & Pater vnum sumus. Quod si hoc absurdum fuerit, vt reuera absurdum est, necessum est, vt secundum substantiam Filij, & Patris, vnitatem intelligas. Nam creata, tametsi concordiam cum creatore habeant, eam tamen ex communicatione in motu & mente habent, quemadmodum ille, qui quum eam non retinuisset, è cælo deiectus est: Filius vero quum ex substantia sit genitus, substantia vnum est ipse, & qui eum genuit Pater. Ideo enim vniformibus vocibus paritatem cum Patre habet, adeo vt, quæ de Patre dicuntur, eadem scripturæ dicant de Filio, eo duntaxat excepto, quod ipse Pater non dicitur. Vnde est quod Filius dicit: Omnia quæ Pater habet, mea sunt: denique Patri suo dixit, Omnia mea tua sunt, & tua mea, quale est, quod Deus appellatur: Deus enim erat Verbum: & quod omnipotens, Hoc dicit qui est, & qui B erat, & qui venturus est omnipotens: & quale quod Lux sit, Ego, inquit, sum Lux: quodque creationis author, Omnia enim per eum facta sunt: &, Quæ video patrem meum facientem, ea & ego quoque facio, quale item quod æternus sit, Eius enim æterna potestas, & diuinitas: &, In principio erat Verbum, & erat Lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: & quod Dominus sit: Pluit enim Dominus sulphur & ignem à Domino. Et pater quidem de se ita loquitur, Ego sum dominus omnipotẽs: de Filio vero Paulus ita dicit, Vnus dominus Iesus Christus per quem omnia. Et Patri quidem inseruiunt Angeli, verum & ipse Filius ab iisdem adoratur: &, Adorent eum omnes Angeli Dei, quippe qui & dominus Angelorum appelletur, siquidem Angeli ministrabant ei, &, Emittet Filius hominis Angelos suos. Et quod, vt Pater, honoretur, Vt (inquit) honorent Filium, quemadmodum Patrem honorant. Et quod æqualis sit Deo, Neque enim rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Et quod sit ex vero veritas, & ex viuente vita, Patre interim hic quasi vicem fontis obtinente. Et quod filius viuificet, & excitet mortuos, sicuti pater suus, ita enim in Euangelio scriptum est. Et de Patre quidem ita scriptum est, doC minus Deus tuus vnus Dominus est, &, Deus deorum dominus locutus est, Et vocauit terram: à Filio vero, Deus dominus apparuit nobis, & videbitur dominus deorum in Sion: & rursum ita Deo loquitur Esaias, Quis Deus vt tu, tollens iniquitates, & transmittens iniustitias? Filius vero quos voluit ita allocutus est, Dimittuntur tibi peccata tua: quo tempore Iudæis murmurantibus re ostendit illam peccatorum condonationem, dicens paralytico, Surge, tolle lectum, & abi in domum tuam. De Deo quidem ita scripsit Paulus, Regi seculorum: de Filio vero ita cecinit Dauid: Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Daniel porro hæc audiuit, Regnum eius regnum æternũ, & regnum eius non peribit. In summa, quæcunque inueneris de Patre dicta, eadem inueneris de Filio dici, præterquàm quod Pater non appelletur, vt iam superius à me dictũ est. Si quis igitur aliud principium, & alium Patrẽ comminiscitur, eò quòd in dictis istis de vtroq; omnia sint paria, furiosum commentũ animo concipiet. Si autẽ ideo, quia ille Filius est ex Patre genitus, omnia cogitet quæ Patris sunt, in Filio veluti in imagine & signaculo esse, bene cogitarit, an aliena à Patre substantia, istiusmodi rerũ capax esse possit? & an qui talis est, alterius substantiæ, & non consubstantialis Patri habendus sit? Cauendum enim, ne quæ D Patris propria sunt, transferentes ad illud, quod ei substantia dissimile est, in dissimili genere, & alterius substantiæ deliniantes, effigiantésq; patris deitatem, peregrinã aliquam inducamus substantiam, quam tamen velimus capacem esse proprietatũ primæ substantiæ, & confundamur ab ipso numine ita loquente: Gloriam meã alteri non dabo: & deprehendamur, adorare Deum alienum, & tales habeamur quales tum Iudæi fuere, dicentes: Quare tu, quum homo sis, Deum te facis? quum ea Spiritus erant aliò transferentes blasphemabant his verbis: In Belzebul eiicit dæmonia. Quod si illud indecorũ, certe non dissimilis substantia fuerit Filius, sed cõsubstantialis patri. Nã si quæ patris sunt, naturaliter sunt Filij, ipseque Filius ex patre est, & ob eam vnitatẽ deitatis, & naturæ, ipse & pater vnum sunt, & qui viderit Filium viderit patrem, merito dictus à patribus est cõsubstantialis esse patri: non est enim vt is, qui alterius sit substantiæ, talia habeat. Rursum si, quemadmodũ diximus, non ex mutuatione Filius est, sed cætera condita hanc gratiã ex mutuo à Deo acceperunt, ipseque est patris Sapientia, & Verbum, cuius communicatione vtuntur omnia, nimirum cum ipse sit deificator ex

Absurdũ.

Ioan. 10.

Vnitas patris et Filij secundum substãtiam existit.

Ioan. 17.

Ioan. 1.

Ioan. 8.

Ioan. 5.

Ioan. 1.

Gene. 19.

Gen. 15.

Ephes. 4.

Psal. 96.

Mat. 4.

Mat. 1.

Philip. 2.

Deut. 6.

Psal. 49.

Psal. 83.

Mar. 2.

Ibidem.

Matt. 9.

1. Tim. 1.

Psal. 44.

Dan. 3.

Esa. 42.

Mat. 10.

Filius consubstantialis Patri quomodo.

Patre, & illuminator, in quo omnia deificantur, & viuificantur, certe non diuerſæ à Patre A
ſubſtantiæ fuerit, ſed conſubſtantialis: eius enim participatu, Patris participes efficimur, eò
quòd propria ſit ſui Patris ratio, vnde ſi ex participatu, mutuationéque eſſentiæ ipſe quoque
exiſteret, & non ex ſe eſſentialis deitas, & imago Patris, non deificare poſſet, cùm ipſe eſſet
deificatus: non enim fieri poteſt, vt qui ex participatu, mutuationeque eſſentiæ hoc poſſi-
det, aliis ſuum indultum impartiat, quoniam non ipſius eſt qui id habet, ſed qui dedit: & qui
(Conſubſtãtiale) cur ab Arianis recuſetur. accepit, vix ſibi ſufficientem gratiam accepit. Sed tamen cauſam, cur quidam, vt fertur, hoc
vocabulum recuſent, ſynceriter excutiamus, num ex illa ipſa multo magis declaretur Filius
Patri ſuo conſubſtantialis eſſe. Aiunt igitur, ſicuti vos ſcribitis, non oportere Filium dici Pa-
tri ſuo conſubſtantialem eſſe, eò quòd qui dicit conſubſtantialem aliquem, tria dicat: Primo
ſubſtantiam quandam præſubiectam, duóſque inde enatos, quos conſubſtantiales dicimus,
atque ita ſyllogiſmum claudunt. Si Filius eſt Patri conſubſtantialis, neceſſe eſt ante eos præ-
exiſtere, & præſubiectam eſſe materiam, ex qua iſti enaſcantur, atque inde futurum, vt non
hic Pater, ille ſit Filius, ſed ambo inter ſe fratres ſint. Hæc tametſi Ethnicorum ſunt ſententiæ,
neque eorum rebus indigeamus, inſpiciamus tamen iſtos conſubſtantiales, qui ex ſubſtantia B
animo prius concepta fratres intelliguntur, vtrum ſibi an ei ſubſtantiæ, vnde originem trax-
erunt, conſubſtantiales ſint. Quod ſi inter ſe ſunt conſubſtantiales, diuerſæ ergo ſubſtantiæ
& diſſimiles ei ſubſtantiæ fuerint, vnde nati ſunt. Oppoſita enim inter ſe ſunt conſubſtantia-
le, & quod eſt diuerſæ ſubſtantiæ: quod ſi quilibet ſubſtantiæ genitrici ſuæ conſubſtantialis
eſt, quum id certe quod ex alio naſcatur, ei qui ipſum gignit, ſimilis ſit, non opus erit vt re-
quiramus tres ſubſtantias, ſed id ſolum perueſtigandum eſt, an hoc ex illo vere natum ſit.
Nam etſi contingat non eſſe duos fratres, ſed tantummodo vnum ex illa ſubſtantia gigni, non
Iudicũ. 11 propterea quia alter natus non eſt, is qui genitus eſt, alterius ſubſtantiæ dici poterit, ſed ſolus
Luc. 7. cùm ſit, æque habendus eſt genitori ſuo conſubſtantialis: alioqui quid diceremus de filia Ie-
phthæ quæ vnigenita eſſet, nec eſſent Iephthæ alij liberi? aut de filio viduæ, quem Dominus
à morte excitauit? quum ipſe fratrem non haberet, ſed vnicus eſſet, an vterque propterea
parenti ſuo conſubſtantialis non erat? imo omnibus modis erant, quia liberi erant, & hoc
proprium liberorum erga parentes ſuos: ita quoque Filium Dei, quum pronunciaſſent patres
ex ſubſtantia Dei eſſe, merito eum conſubſtantialem appellarunt. Hanc enim vim habet C
ſplendor ad lucem. Verbis quoque iſtorum iſtud quoque ex conſequio adhæret, creaturam
ex non ente factam eſſe. Homines enim qui patiendo gignunt, ipſi in ſubiecta materia ope-
rantur, nec quicquam aliter efficere poſſunt. Quod ſi igitur creare in Deo non humano mo-
re intelligimus, multo magis gignere humano more in Deo intelligere non debemus, ne-
Filium conſubſtantialem eſſe Patri, quomodo intelligẽdum. que conſubſtantialem eſſe Filium Patri corporaliter accipere, ſed recedere à rebus creatis,
& depoſitis humi omnibus humanis imaginationibus, omnibúſque ſimpliciter ſenſibus ad-
ſcendere ad Patrem, ne inſcienter auferamus Filium à Patre, eumque adiungamus ipſius
creaturis. Rurſum alio modo. Si Patrem & Filium confitentes duo principia, aut duos deos,
Marcion Valentinus. quemadmodum Marcion, & Valentinus, prædicamus, & Filium alium modum deitatis ha-
bere, & non ideo quia ex Patre genitus ſit, imaginem & formam Patris eſſe: age ſit diſſimi-
lis: nam alienæ inter ſe ſunt prorſus iſtiuſmodi ſubſtantiæ. Quod ſi vnam agnoſcimus & ſo-
lam Patris deitatem, huiúſque Rationem & Sapientiam Filium eſſe, & hoc credentes non
Vna deitas prædicamus duos deos: & vnitatem Filij cum Patre, non ſimilitudine præceptorum, ſed ſub-
ſtantia, & veritate conſiſtere ſentimus, vt inde efficiatur, quo minus duos deos, ſed vnum D
Pſal. 103. prædicemus, vnáque ſit ſpecies Deitatis, qualis eſt in luce & ſplendore: ea enim ſpecies conſ-
pecta eſt à Patriacha Iacob, & in ſcripturis habetur: Ortus eſt illi ſol, quum tranſiit ſpecies
Dei, idque videntes Sancti Prophetæ, & intelligentes cuius Filius imago eſſet, dixerunt, Fa-
Ierem. 1. *Ezech. 3.* ctum eſt Verbum Domini ad me, Cognoſcentes in eo Patrem ſpectari, & reuelari, ac pro-
inde auſi ſunt dicere: Viſus eſt mihi Deus patrum noſtrum, Deus Abraham, Iſaac, & Ia-
cob. Quum igitur res ita ſe habeat, cur eum, qui vnus eſt cum Patre, & talis apparet, qua-
lis Pater ſecundum ſimilitudinem & vnam deitatem, veremur dicere conſubſtantialem? Si
enim, quemadmodum iam ſæpius dictum eſt, non habet proprietatem paternæ ſubſtantiæ,
neque ſimilitudinem, vt Filius, recte hanc vocem ſuſpectã habemus Sin autem ille eſt Patris
ſui propria & peculiariſſima vis, illuminatrix, & cõditrix, ſine qua Pater nec creat, nec cogno-
ſcitur, Omnia enim per eũ, & in eo conſiſtunt: cur rẽ ita eſſe animo ſentientes, vocabulũ quod
id ipſum ſignificat, recuſamus pronunciare? Quid enim eſt ita eiuſdẽ naturę cũ Patre, ac illud, quod

A quod ei conſubſtãtiale eſt? Non enim Deus alienum, veluti miniſtri indigus, Filium aſſump- *Abſurdũ.*
ſit, neque condita paris ſunt dignitatis cum conditore, vt illa honorari debeant, quemad-
modum ipſe, aut vt credendum ſit, ea cum Patre vnum eſſe. Alioqui par eſt, vt auſit aliquis
dicere ſolem & eius ſplendorem duo luminaria eſſe, aut diuerſam in illis eſſe ſubſtantiam aut
ſplendorem eſſe accidens ſolis, non ſimplex eius, & purum genimen, hoc eſt, quod ex eo
ſit genitum vt duo quidem ſint, ſol & ſplendor, ſed vna tamen lux, eò quòd ſplendor quid-
dam genitum ſit ex ſole. Quum igitur talis natura Filij ad Patrem, & adhuc magis inſepara-
bilis ſit, neque deitas ei per accidens obuenerit, ſed paterna Deitas inſit, vt qui viderit Filium
videat in eo Patrem, cur qui iſtiuſmodi eſt, dici non poteſt conſubſtantialis eſſe? Hæc igitur
ſufficiunt, quæ vobis perſuadeant, non reprehendendos eſſe eos, qui dixerunt Filium Patri *Conſubſtã-*
conſubſtantialem eſſe: ſed tamen ipſam dictionem conſubſtantialem per ſe excutiamus, vt *tialis vox*
ſciamus an hac voce vtendum ſit an non: & an propria illa ſit, & congrua quæ de Filio dica- *an ſit in*
tur. Nam & vos ipſi ſcitis, nec eſt cur quiſquã dubitet, ſimile non de ſubſtantiis, ſed de figuris, *vſu necne.*
& qualitatibus dici: ſiquidem in ſubſtantiis non ſimilitudo, ſed identitas eſſe pronunciatur. *Simile de*
B Certe homo homini ſimilis dicitur, non ſecundum ſubſtantiã, ſed ſecundũ figuram & formã: *quibus di-*
quantũ enim ad ſubſtantiã attinet, congeneres appellari debẽt. Rurſum homo cani ſimilis di *catur.*
ci non poterit, ſed diſgener, hoc eſt, diuerſi generis. Quapropter, quod eſt genere coniunctũ,
conſubſtantiale eſt: quod autem diuerſi generis, diuerſæ etiam ſubſtantiæ habendum eſt.
Qui autem dicit Filium ſimilem ſubſtantia, ex participatu, & mutuo eum ſimilem dicit: Si- *Filius ſub-*
quidem ſimilitudo qualitas eſt, quæ ſubſtantiæ ſuperuenire poterit, hoc autem proprium *ſtantiaſimi*
creaturarum fuerit: eæ enim ex participatu Deo ſimiles efficiuntur. Nam quum ille apparue- *lis non eſt*
rit ei, ſimiles erimus, nimirum non ſubſtantia, ſed adoptione, quam percipimus per eum. *Patri quo*
Si igitur eum Filium eſſe dicitis ex participatu, dicatur ille à vobis ſimilis ſubſtantiæ, ſed ta- *modo.*
men quum talis appellatur, nec veritas, nec vllo modo lux aut natura Deus haberi poterit.
Nam quæ participantes ſunt, non reuera, ſed ſimilitudine veritatis ſimiles dicuntur, ita vt de-
cidere & auferri poſſint, è claſſe eorum qui participant. Id rurſum proprium eſt operum, &
rerum conditarum. Quare ſi hoc abſurdum eſt, igitur ille non ex participatu, ſed natura &
veritate Filius, Lux, Sapientia, & Deus fuerit. Natura igitur cum talis ſit, non participatu,
C nunquã proprie ſimilis ſubſtantia dici poterit: ſed conſubſtantialis, quod de aliis dici non con
uenit. Demonſtratum eſt enim ſimile de ſubſtantiis prædicari non poſſe. Quî quæſo igitur nõ
ſtultum fuerit, & fortaſſe etiam difficile id de Filio proferre? ac non potius conſubſtantiale
de eo pronunciare? Eam igitur ob cauſam, Nicena Synodus recte ſcripſit, quod & decuit *Concluſio.*
eam loqui, Filium genitum ex Deo ei conſubſtantialem eſſe, quibus nos cognitis ne vitiliti-
gemus, præſertim cum nobis cognitum ſit, eos qui iſta ſcripſerunt, non ſtudio deprauandi
veritatem, ſed eius ſimul cum pia religione in Chriſtum aſſerendæ, depurgandæque Ario- *Filio non*
manitarum contra eum blaſphemiæ, ad iſtum modum fidem ſuam confeſſos eſſe. Videndum *conuenit.*
enim & animaduertendum acriter, quòd quum dicimus eum ſimilem ſubſtantia, aut di-
uerſæ ſubſtantiæ eſſe, nos non indicare eum verum Filium eſſe, ſed vnum ex creaturis, ad-
ſcititium ſcilicet, & adoptione Filium, quod hæreticis placet, quem ſi dicamus ſine conten-
tione conſubſtantialem, Filium ſignificabimus genuinum & ex Patre natum, tametſi ob hoc
ſubinde rumpantur Chriſti perduelles. Hæc igitur quæ & ipſe ſciui, & ex prudentium diſpu- *Exhortatio*
tatione cognoui, paucis deſcripſi. Vos autem permanentes ſuper fundamentum Apoſtolo- *ad orthodo-*
rum, & traditiones Apoſtolorum retinentes, optate quæſo, vt conquieſcat in poſterum om- *xos.*
D nis contentio & zelus, & hæreticorum ſtolidæ quæſtiones condemnentur, & omnis verbo-
rum rixa & infauſta & homicida Arianorum hæreſis deleatur, & reluceat in omnium pecto-
ribus veritas, vt omnes vbique idem dicant, & ſentiant, nulla deinceps relicta Ariana blaſ-
phemia. Prædicetur autem & confeſſionibus laudetur per omnes Eccleſias vnus Dominus,
vna Fides, vnum Baptiſma in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem Patri ſit gloria, & im- *Epheſ. 4*
perium in ſecula ſeculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD IOVINIANVM DE FIDE, EPISTOLA.

Iouiniani desiderium laudat.

DEcora & eximia res est in Principe, mens discendi auida, & rerum cælestium cupido: inde enim fit, vt vere cor tuum sit in manu Dei. Quum igitur pietas tua cupiat è nobis cognoscere Ecclesiæ Catholicæ Fidem, Deo super ea re gratiis habitis nihil nobis cõsultius visum, quàm vt fidem à patribus Niceæ confessam, tuo religioso animo recitaremus. Huius enim fidei aspernatores & mihi multifariam insidiati sunt, eo quòd non obtemperaremus Arianorum sectæ, & hæreses & schismata in Catholicam Ecclesiam introduxêre, quum tamen vera & pia in Christum fides ex sactis literis & liqueat, & agnoscatur. Hac enim sancti viri initiati martyrium subierunt, & nunc resoluti à corpore cum Domino agunt. Manfisset hæc fides illæsa perpetuo, nisi malitia quorundam hęreticorum eam deprauare ausa fuisset. Arius enim, & socij, illam vitiare conati sunt, & eius loco hæresim introducere, dicentes Filium Dei ex non entibus extitisse, & creaturam facturamque, & mutabilem esse. Multósque his verbis deceperunt, adeo vt qui aliquid esse viderentur, illorum blasphemia seducti sint: quapropter patres quamprimum Niceæ in concilium venientes, eius verba anathemate condemnatũt, & Catholicæ fidei confessionem scripto tradiderunt, vt eius vbique promulgatione incendium hæreseos per sectarios excitatum restingueretur. Ea igitur synceriter vbique per omnes Ecclesias & legebatur & prædicabatur, quum quidam Arianam hæresim renouare cupientes, hanc à patribus Niceæ confessam fidem incepere contemnere, præ se ferentes quasi ab ea non dissentiant, cùm interim reuera eã inficientur male interpretantes consubstantialitatem: & blasphemias dicentes in Spiritum Sanctum, quem creaturam, & à Filio conditum asseuerant. Nos igitur conspectis istius blasphemiæ in populum Dei calamitatibus, necessario tibi fidem Niceæ patrum confessionibus confirmatam porrigere studuimus, vt tua pietas & ea, quæ ibi exactissime scripta, & quantum errent illi, qui aliter sentiunt, intelligeret. Cognosce igitur religiosissime Auguste hanc esse, quæ à condito æuo prædicata fuit, & quam Niceæ patres congregati agnouerunt, ciúsque suffragatrices esse omnes omnibus in locis Ecclesias, siue in Hispania sint, siue Britannia, Gallia, Italia vniuersa, Dalmacia, Dacia, Mysia, Macedonia, siue vniuersa Græcia, vniuersa Aphrica, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Isauria, Ægypto, Libya, Ponto, Cappadocia. Itidem quotquot nobis vicinæ sunt, necnon & Orientis Ecclesias, paucis admodum exceptis, quæ Arianicæ opinionis sunt. Omnium enim istorum, & adhuc longinquiorum animos experimentis cognouimus, & scripta habemus. Nec te lateat piissime Imperator, quod tametsi pauci sint qui huic fidei derogent, eos tamen, quum vniuersus orbis Catholicam fidem sequatur, & ipsi iampridem Ariana hæresi infecti fuerint, & nunc acerrime pietati obsistant, eos tamen præiudicium facere non posse. Nobis autem, vt tua pietas cognosceret, rem alioqui sibi cognitam, operæprecium visum est, fidem Nicænam Episcoporum confessionibus approbatam subnectere. Est igitur fides à patribus confessa istiusmodi.

Arianorũ malitia quantum fidei catholicæ obfuerit

Ratio est cur hanc scribat epistolam.

Symbolum Nicenum.

Credimus in Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium, & inuisibilium creatorem. Et in Dominum Iesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre, & vnigenitum, hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, Lumen de Lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum, non factum, & consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, tam in cælis, quàm in terra: qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus est, passus est, & resurrexit tertia die, & adscendit in cælos, venturus inde ad iudicandum viuos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Eos autem qui dicunt, erat, quando non erat: & antequam fieret, non erat: aut ex non entibus extitit ex alia substantia, subsistentiáque: aut creatum, aut conuertibilem, aut alterabilem dicentes Filium Dei, hos anathemate ferit Catholica, & Apostolica fides. In hac fide Auguste, omnes oportet manere, neque quidquam inde transmutare artificiis conter tionibúsque verborum, quod faciunt Ariomanitæ, qui ex non entibus filium Dei extitisse, eumque non fuisse, antequàm fieret, eum denique creatum, factum, & mutabilem esse dicunt. Ideo enim, quemadmodum prædiximus Synodus Nicena anathematizauit istiusmodi hæresim, & veritatis fidem confessionibus approbauit, neque leui aut simplici ratione Filium Patri similem esse asseuerauit, eumque ne ex leui re Deo similis, sed verus ex Deo haberetur, consubstantialem esse scripto tradidit, quod proprium est genuini & veri Filij, veri & naturalis patris: sed nec alienauit Spiritum Sanctum à Patre & Filio, sed eum vnà glorificauit cum Patre & Filio, & in vna sanctæ Trinitatis fide, eò quòd vna sit in Sancta Trinitate Deitas.

ATHANASIVS IOANNI ET ANTIOCHO DILECTIS, ET COMPRESBYTERIS *suis in Domino S. P. D.*

GAudeo etiam nunc de accepta epistola vestra, maxime autem quia Hierosolymis missa est, & gratiam habeo quòd significastis de fratribus illic ad Synaxim conuenientibus, & de illis qui sub prætextu quæstionum, simpliciores turbare volunt. Cæterum de illis præcipit Apostolus, non esse attendendum rixis verborum, aut noua quærentibus, neque studio noua dicendi, audiendive nos oportere teneri. Vos autem quum habeatis firmum fundamentum, quod est Christus Dominus vester, & patrum de veritate confessionem, auersamini illos, qui plus, minúsue quàm in confessione est, loqui velint, & maB iorem operam fratrum vtilitati impendite in metuendo numine, & seruandis præceptis, vt doctrina patrum, & obseruatione præceptorum, grati Domino in die iudicij apparere possitis. Valde autem admiror audaciam eorum qui non reformidant oblaterare dilecto nostro, & vere Dei famulo, Episcopo Basilio: quum ex huiusmodi oblatratione deprehendi & conuinci possint, quòd ne Patrum quidem confessionem aut ament aut amplectantur. salutate fratres, salutãt vos qui mecũ sunt. Opto vos valere in Domino dilecti, & desideratissimi filij.

Synaxis.

Hæretici non sunt audiendi.

Basilius.

ATHANASIVS DILECTO FILIO SVO PALLADIO PRESBYTERO, IN *Domino Salutem.*

GAuisus sum plurimum, & potissimum ob id quod ea solito tuo more spirabat orthodoxas opiniones, & quod causam explicabat, cur cum dilecto nostro Innocentio viuas, neque nunc tandem, sed iampridem quum resciueram, tuam prudentiam approbaui. Quum igitur hoc instituto vtaris, scribe nobis & significa, & de fratribus qui isthic sunt: & de inimicis veritatis, quid de nobis cogitent. Sed quod de moC nachis Cæsarienfibus significasti, hoc ipsum quoque didici è dilecto nostro Dianio, quòd grauentur, & resistant dilecto nostro Episcopo Basilio, tibi certe, quod mihi rem indicasti, gratias ago: illis vero, quæ decuit, scripsi, vt veluti filij obsequantur patri: nec iis, quæ ille probat, contradicant. Nam si suspectus esset in negocio veritatis, recte pugnarent: sin autem confidunt, vt omnes confidimus, eum esse gloriam Ecclesiæ, dum ita decertat pro veritate, & docet eos, qui indigent doctrina, non fas est cum tali homine pugnas conferere, sed amandus potius est ob pium animum. Nam ex iis, quæ cognoui ex dilecto nostro Dianio, nulla de causa eum grauatim ferunt: ipse enim, vt plane mihi persuadeo, infirmus efficitur apud infirmos, vt infirmos lucretur. Dilecti autem fratres nostri respicientes ad scopum eius, quo ad veritatem tendit, glorificent Dominum quod talem Episcopum Cappadociæ dederit, qualem singulæ prouinciæ sibi optant. Tu autem dilecte, velis iis indicare vt credant me hæc scripsisse. Id enim vos erga Patrem beneuolentes reddet, & pacem in Ecclesiis conseruabit. Opto te in Domino valere fili dilecte.

Innocentius.

Monachi Cæsarienses. Basilium laudat.

DATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD DRACONTIVM EPISCOPATVM FVGIENTEM, EPISTOLA.

HAesito quid scribam, an vt recusantem, an vt temporis respectu & Iudæorum metu temet abstrudentem incusare debeam: veruntamen siue id ea de causa, siue aliunde proficiscitur, non vacat culpa id quod agis, charissime Draconti: non enim fas est eum, qui hanc gratiam accepit, in occultum abdi, neque prudentis est suppeditare aliis occasiones fugiendi. Multi enim istis auditis scandalizabuntur, quasi istud non temere facias, sed tempora intuearis, ac impendentes Ecclesiæ tribulationes. At vereor, ne dum propter te fugis, propter alios sis in periculo apud Dominum. Si enim ei, qui vnum ex pusillis istis scandalizat, præoptare sibi potius debet molam asinariam collo suo circundari, & ita demergi

Dracontius arguit quod episcopatum abnuat. Mat. 18. Mar. 9.

Incõmoda. quid de te futurum existimas tam multis authore scandalorum? Primum enim illa Alexan- A
driæ mira inexpectatáque concordia in te deligendo, ob tuum discessum necessario dissipabitur, & Episcopatus huius loci à multis diripietur: deinde gentiles qui promiserant, se in tui Episcopatus ordinatione Christianos fore, in gentilitate permanebunt, tua pietate vilipendente, gratiam functionémque sibi datam. Quámnam igitur excusationem super istis allegabis? quibus verbis istiusmodi culpas abluere, vel abstergere poteris? Quomodo medebaris per te cadentibus & scandalizatis? quomodo pacem semel disruptam copulabis dilectissime Draconti? pro gaudio mœrorem, pro consolatione luctum attulisti. Sperabamus enim nos vnà tecum consolationem capere. Nunc autem te fugientem conspicimus, & ex fuga futurum prospicimus, vt & in iudicio de eo crimine conuincaris, & conuictus miserè doleas: Et quis tibi, vt Propheta dixit, parcendum putabit? Aut quis cum pace ad te redibit, quum videat fratres propter quos Christus mortuus est, tua fuga noxam accepisse? Id enim scire oportet, & nequaquam ambigere, te priusquàm ordinaberis tibi vixisse: ordinatum autem, illis viuere, quibus ordinatus es. Et antequam acciperes Episcopi gratiam, nullus te cognoscebat: ex quo autem Episcopus factus es, populi expectant, vt cibum illis feras ex doctrina scripturarum. Quum igitur expectantes isti in esurie sint: tu autem te solum alas, & venerit Dominus Iesus, nósque illi assistamus, quam habebis excusationem, cùm viderit ille suas proprias oues esurientes? Si non accepisses denarios, nequaquam ille te incusauerit. Cæterum quum acceperis, cósque infoderis, & in occulto habueris, merito incuset, proferens illa verba, quæ absit vt audiat tua religiositas: Oportebat te porrigere denarios meos trapezitis, vt ego veniens ab illis repeterem: obsecro igitur, vt tibi ipsi & nobis parcas: Tibi ipsi, vt periculum euites: nobis, ne super te lugeamus. Curam habe tuæ Ecclesiæ, ne per te multi ex pusillis detrimentum accipiant, aliique ex tuo exemplo occasiones nanciscantur se subducendi. Si igitur tempora metuis, & formidine contractus id feci sti, nequaquam illud virilis est animi: oportebat enim te secundum zelum Christi, in istiusmodi temporibus specimen tui edere, & potissimum in grauioribus circunstantiis, fiducia libertatéque vti, & dicere beati Apostoli verba, In omnibus istis magnificè vincimus, maxime ea de causa, quia non temporibus nos, sed Deo seruire condeceat. Quòd si ordinatio Ecclesiarum tibi non placet, aut nullam omnino mercedem Episcopi functioni destinatam arbitraris, Seruatorémque qui eam ita instituit, contemnis, oro te, ne istiusmodi quid in mentem admittas, neque authores istiusmodi consiliorum sustineas. Non enim ista digna sunt Dracontio. Nam quæ Dominus per Apostolos instituit, ea & bona sunt, & firma persistunt, & fratrum ita meticulositas compescitur. Quòd si omnes eandem mentem habuissent qualem nunc habent, qui tibi in consilio sunt, quo pacto Christianus factus esses, nullis vsquam repertis Episcopis? Quòd si vero post nostra tempora, istiusmodi animos induunt, quomodo poterunt stare Ecclesiæ? An opinantur illi qui tibi in consilio sunt, nihil te, quia ipsis hoc vile videtur in Baptismate accepisse? Id restat scilicet, vt nihil existiment gratiam lauacri, si qui sint, qui eam contẽnant. Sed reuera accepisti, dilectissime Draconti, neque mihi sustineas istiusmodi consiliarios, neque teipsum fallas. Repetetur enim hoc à Domino, qui tibi dedit. An non audisti Apostolum loquentem: Ne negligas eam quæ in te est, gratiam? An non legisti quomodo cum, qui duplicauerat talentum, approbet & excipiat Dominus: & occultantem, condemnet? vtinam quamprimum redeas, & fias vnus ex collaudatis: Aut dic cuius te velint tui consiliarij esse imitatorem. Oportet nos secundum scopum sanctorum vitam moderari, eósque imitari. Id quoque sciendum, nos, si ab istis deficiamus, alienos reddi ab eorum communicatione. Quem igitur isti te imitari volunt? ambigentémne illum & volentem quidem sequi, sed supersedentem, & deliberantem ob suos? An beatum Paulum, qui simul ac illi hoc ministerium iniunctum fuit, non adhæsit carni & sanguini? Nam tametsi dixerit, Non sum idoneus, qui vocer Apostolus, agnoscens tamen quod susceperat, neque ignorans datorem eius, ita scripsit: Væ enim mihi est, nisi Euangelizem. Cæterum vt væ illi est, qui non euangelizat, ita ipse docens & prædicans Euangelium, pro gaudio & corona discipulos suos habebat. Quapropter studium fuit sancto viro vsque ad Illyricum illud prædicare, neque segnescere, neque omittere, quin Romam iret, & in Hispanias ascenderet, vt pro grauiori labore, maiore frueretur mercede laboris. Gloriabatur se igitur bonum certamen certasse: & certus erat de magna corona, quam accepturus esset. Igitur dilecte Draconti, quemnam ista faciens imitaris? huncne, an neminem ex hoc genere? Ego certe & te & meipsum, omnium sanctorum imitatores esse vellem. An forsitan ideo tibi consilium suppeditãt tui occultandi

Luc.19.

Episcopa tum nõ esse fugiendum timore persecutionis 1. Ioan.2. Antipophora.

1. Tim.4.

Mat.25.

1. Cor.9.

2. Tim.4.

Antipophora.

A tandi, quòd dixeris iurarísque non futurum vt stes, si constituaris Episcopus? Istiusmodi enim vocibus audio illos tuas aures circunstrepere, & in ea re se cautos videri velle. Essent illi vere quidem cauti, si ministerio tibi iuncto cautum voluissent. Quòd si legissent Sacras Scripturas, non citra illas concilium darent. Quin iam tempus est, vt Ieremiam culpent, & magnum illum Mosem accusent, quod ipsorum consilium non audierint, sed Deum veriti officium ministerij perfecerint, & prophetando adimpleuerint. Siquidem, illi ipsi missi, accipientésque Prophetiæ gratiam, initio recusabant quidem, sed tamen postea timuerunt, neque emissorem suum vilipenderunt. Iam igitur, siue sis gracili voce, siue impeditiori lingua, verere semper eum, qui te ita finxit, Deum, siue te nimis iuuenem dicas ad prædicationem, metue tamen eum, qui priusquàm formareris, nouerat te. Quòd si verbum loquutus es, & verbum sanctis pro iuramento est, reminiscere quæso Ieremiæ, quomodo ipse qui dixerat, Non nominabo nomen Domini, postea metuens illum qui in se erat, ignem non pro iis, quæ dixerat, fecit, neque vt præoccupatus erat iuramento, se in tenebras abdidit, sed veritus mandatorem, suam Prophetiam absoluit. An non audisti dilecte, quòd & Ionas quidem fugerit, B erátque qualis erat, sed tamen postea denuo prophetauit? Ne igitur tibi diuersa ab istis consilia propone. Melius enim quàm nos, nostra nouit Dominus, & nouit quibus suas committit Ecclesias: quòd si quis dignus non sit, ille mihi non ad vitam suam, sed functionem suam, ministeriúmque respiciat, ne simul cum vita illa sua, etiam negligentiæ maledictionem referat. Nunquid igitur dilecte Draconti, quum talia legis, & prudens sis, animo compungeris? non curas, ne quis eorum qui tibi commissi sunt, pereat? non ex conscientia quasi è flamma inardescis? non exhorres diem iudicij, in qua nullus eorum, qui tibi nunc concilia dant, illic tibi opitulator futurus est? quisque enim de sibi commissis rationem reddet. Quid enim profuerat illi, qui denarium occultauerat, sua caussificatio? Aut quid profuerunt Adamo sua verba illa: Mulier me decepit? Dilectissime Draconti, si reuera sis imbecillis, sed tamen curam te, solicitudinémque suscipere oportet, ne Ecclesiam desertam inimici lædant, occasionem ex tua fuga mutuantes, oportet te accingi, animúmque recipere, ne nos solos destituas in hoc certamine. Oportet te collaborare, vt cum omnibus mercedem accipias. Propera igitur dilecte, neque amplius in mora sis, neque sustine illos qui te impediunt, sed reminis- C cere eius, qui tibi hanc functionẽ iniunxit. Huc age te ad nos, qui te diligimus, & ea quæ scripturarum sunt, consulimus, vt à nobis productus, & sacras functiones in Ecclesiis obiens mentionem precésque pro nobis facias. Neque enim tu solus ex monachis es constitutus, neque solus monasterio præfuisti, neque solus à monachis dilectus es. Nostri enim Serapionem monachum esse, & quot monachorum præfectum? Neque à te ignoratur, quot monachorum pater fuerit Apollonius. Nosti Agathonem, neque ignotum habes Aristonem. Memor es Ammonij cum Serapione peregre profecti: fortassis etiã audisti de Cue in superiore Thebaide, poteris item rescisscere de Paulo, qui est apud Latos, & de aliis multis: & tamen isti Episcopi constituti non contradixerunt, sed habentes pro exemplari Elizæum, & conscij quid Elias egerit: & eruditi, quid discipuli Christi, Apostolíque fecerint, susceperunt hanc curam, neque ministerium hoc aspernati sunt, neque propterea seipsis deteriores facti sunt, sed & laboris mercedem expectant, proficientes ipsi, aliósque proficere adhortantes. Quot ab idolis conuerterunt? quot à furiosa & dæmoniaca consuetudine suis admonitionibus compescuerunt? quot adduxerunt Christo seruos? adeo vt qui ista signa conspiciant, admiren- D tur. An quæso non ingens signum, puellam inducere, vt virgo maneat? & adolescentiorem adhuc, vt sit continens? & idololatram, vt agnoscat Dominum? Ne igitur te impediant monachi, quasi solus ad hoc è monachis constituaris, neque vna cum illis caussificeris, quasi teipso deterior futurus sis: poteris enim etiam melior fieri, si Paulum imiteris, & Sanctorum acta æmuleris. Nosti enim eos, qui ita creati sunt dispensatores mysteriorum, rectius secundum scopum sese incitasse ad brabeium supernæ vocationis. Quando autem Paulus contestatus est, & coronam se accepturum expectauit, nisi quum missus esset ad docendum? Quando Petrus confessus est, nisi quum euangelizabat, & piscator hominum factus esset? Quando Elias assumptus est, nisi quum vniuersam Prophetiam suam adimplesset? Quando in Spiritu dupla obtinuit Elizæus, nisi quum omnibus relictis assectator factus est Eliæ? Cur autem delegit discipulos Seruator, nisi in id, vt eos prædicatum emitteret? Quapropter, quum istiusmodi habeas exempla dilectissime Draconti, nec dicas, nec dicentibus credas, Episcopatum esse causam peccati, aut quòd inde nascantur occasiones delinquendi. Licebit tibi in Episcopatu esurire, sitire, sicuti Paulo. Licebit & vinum non bibere, sicuti Timotheus fecit: &

Ieremiæ 1. Exodi 3.

Ieremi. 1.

Ionæ 3.

Exortatio

Mat.25.

Gen.3.

Exempla Serapionis monachi Apollonij monachorũ pater. Ab exemplis suadet

2. Tim.4.

4. Reg.2.

Episcopatus non prohibet peccandi aut delinquendi occasionem.

ieiunare frequenter, vt Paulus solet, vt ita secundum illum ieiunans, alios sermonibus nu- A
trias: & sitiens abstinendo à potu, aliis docendo potum præbeas: Ne igitur talia obiiciant
tui consiliarij. Nouimus enim & Episcopos ieiunantes, & monachos comedentes: Noui-
mus & Episcopos non bibentes vinum, & monachos bibentes: Nouimus quoque Episco-
pos signa facientes, & monachos non facientes. Multi quoque ex Episcopis matrimonia non
inierunt, monachi contra parentes liberorum facti sunt: quemadmodum vicissim Episco-
pos filiorum patres, & monachos generis potestatem non quæsiuisse, animaduertas: & cle-
ricos bibisse, & monachos ieiunasse. Sic enim licet, & ad eum modum non prohibebitur,
Corona cuique redditur non pro dignitate sed pro operibus. sed quisque vbi volet, decertet: non enim corona pro locis, sed pro factis redditur. Ne igi-
tur sustineas diuersa consulentes, sed potius propera: & ne lentus sis, maxime quia sanctum
festum appropinquat, ne sine te populi hunc festum diem celebrent, magnumque pericu-
lum tibi contrahas. Quis enim iis Pascha Euangelizabit, si tu absis? quis illis euangelizabit
diem resurrectionis, si tu lateas? quis illis consilia monstrabit, vt rite epulentur, si tu fugias?
ô quot apparebunt te adueniente, quot noxam sentient te fugiente? Et quis est qui te in ta-
libus factis approbet? Sed quid est quod tibi authores sunt, ne Episcopatum capessas, quum B
illi ipsi cupiant habere presbyteros? Si enim malus es, ne sint socij & gregales tui: Sin autem
te idoneum norunt, ne inuideant aliis. Quoniam, si docere & præesse secundum illos cau-
sa peccati est, ne ipsi doceantur, aut presbyteros habeant. Verum tu istis humanis vocibus
ne intendas, neque sustineas eos, qui ista suadent, quemadmodum sæpius iam dixi: festina
igitur, vel potius ad dominum conuertere, vt dum curam tuarum ouium geris, etiam nostri
memineris: hac de causa, dilectos nostros Hieracem presbyterum nostrum, & Maximum
lectorem adhortatus sum istuc ire, vt etiam verbis te incitarent, & ex illis cognoscere posses,
quo cum affectu ista scripserim, & periculum simul, quod tibi imminet, ex ista detrectatio-
ne Ecclesiastici ordinis.

SANCTI PATRIS ATHANASII
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD VENERABILES IN APHRICA EPISCOPOS, EPISTOLA. C

Damasus Romanus Episcopus.

VFficiunt quidem scripta Damasi comministri nostri dilecti, & magnæ Romæ Episcopi, cæterorumque tot, numero inibi congregatorum, nihiloque minus sufficiunt scripta aliorum conciliorum, quæ partim in Gallia, partim in Italia habita sunt, ad astruendam eam, quæ in nobis est, fidem, quam Christus largitus est, & Apostoli prædicarunt, & patres qui Niceæ vndiquaque ex nostro habitabili orbe conuenerant, tradidere, sum ma propter Arianos cura adhibita, vt qui in eam hæresim lapsi essent, re-
Concilium Nicenum totius orbis consensu statutum & promulgatum. surgerent: & authores eius reprehenderentur. Huic certè concilio, vniuersus orbis assensum præbuit, & quanquam multæ habitæ sunt Synodi, huius tamen omnes sunt memores, tum per Dalmatiam, Dardaniam, aliásque insulas, Siciliam, & Cyprum, tum per Isauriam, Pamphiliam, Lyciam, & vniuersam Ægyptum & Lybias: & plerique in Arabia hanc agnouerunt, & admirati sunt, & suscriptione approbarunt: adeo, vt si quis restet ex Ariana radice progerminante amaritiem (loquimur autem de Vrsacio, Valente, cæterísque qui idem sentiunt) per ista ipsa scripta abscisi reiectique comperiantur. Sufficiunt igitur ea quæ Niceæ D
confessa fuere, satisque per se virium habent, quemadmodum superius diximus, tum ad
Ariminense cõcilium. subuersionem impii dogmatis, tum ad tutelam, vtilitatémque Ecclesiasticæ doctrinæ. Sed tamen quia audiuimus nonnullos huius oppugnandæ cupidos, allegare concilium Ariminense, quod ipsi iactitant authoritatẽ obtinuisse, necessario visum est, vt vos scripto certiores redditos admoneremus, ne istiusmodi homines tolerare velitis. Est enim istud aliud nihil, nisi propago Arianicæ hæreseos. Qui enim Synodũ contra istam hæresim habitã repudiant, quid aliud sibi volunt, quã vt Ariana inualescant? quid igitur illis dignũ, nisi vt & Ariani appellentur, & easdem censuras ferant? qui neque Deum metuerunt, ita dicentẽ, Ne transmoueas ter-
Nicena Synodus à 317 episcopis celebrata minos æternos, quos posuerũt patres tui, &, Qui accusat patrem aut matrẽ morte moriatur, neque patres nostros quicquã reueriti sunt, denunciãtes anathema, si quis cõtraria suę ipsorũ cõfessioni sentiret. Siquidẽ œcumenica Niceę Synodus celebrata fuit à trecẽtis & septẽdecim Episcopis, vt de fide agerent, cõuenientibus, idque ob Arianicã impietatem, quocaueretur, ne deinceps particulatim cauillationes fidei oritẽtur, aut si ortę fuissent, ne authoritatẽ haberẽt.

Quid

A Quid enim in eo concilio defuit, vt nouam aliquam Synodum requirant? plenum enim est il-
lud concilium pietatis dilectissimi, & vniuersum iam orbem terrarum adimpleuit. Hoc & no
runt Indi, & quotquot apud alios Barbaros sunt Christiani. Vanus igitur eorum labor, qui con
tra illud alia subinde concilia moliuntur, quippe qui plusquam decem Synodos iam institue-
rint, in singulis semper aliquid innouantes, hoc à prioribus detrahentes, illa in sequentibus de-
mutantes adiicientésque: nihilque sua vi hactenus, dum & scribunt & delẽt, profecerũt, igna-
ri interim, omnem plantationem quam non plantauerit pater cælestis, eradicandam esse: ver- *Mat. 13.*
bum autem illud Domini per œcumenicam Niceæ Synodum, in æternum manet. Siue enim
quis numerum cum numero comparet, tanto maior est Nycena Synodus particularibus con
ciliis, quantum totum sui aliqua parte. Quòd si causam Niceni conuentus à causis eorum, qui
postea coierunt, discernere velis, inuenies Nicenam Synodum rationabili causa coactam fui- *Nicenum Concilium necessario coactum.*
sse: reliquas autem per simultatem, & contentionem, & vim conflatas esse. Illa enim ob Aria-
nam sectam & controuersiam paschatis celebrata fuit, eò quòd Syri, Cilices, & qui in Meso-
potamia degunt nobiscum dissentiebant in temporibus Paschæ celebrandi, quod eodem die
B cum Iudæis celebrabant. Sed gratia Domino nostro, quia & de fide, & de sacro illo festo in
concordiam itum est. Eáque fuit causa Niceni concilij. Concilia autem, quæ postea insequu- *Niceni concilij causa.*
ta sunt pro Ario, contra œcumenicam Synodum instituta fuêre. Id quum ita se habeat, quis
ferat eos, qui Ariminensem, aut vllam aliam Synodum, præter Nicenam, in ore habent &
iactitant? aut quis non odio habeat illos, qui quæ patrum sunt, abrogant? recentiora autem
Arimini per vim & contentionẽ extorta anteponunt? Aut quis cum eis conuenire possit, qui
ne secum quidem conueniunt, aut sua ipsorum approbant? quippe qui in suis conciliis decem
scilicet aut pluribus etiam, vt superius dixi, aliàs alia scribentes, satis docent se vniuscuiusque
suæ synodi criminatores esse: idémque illis fit, quod & Iudæis proditoribus fiebat: vt enim illi *Ierem. 2.*
derelicto vnico fonte viuentis aquæ, effoderunt sibi cisternas contritas, quæ aquam contine- *Simile.*
re non poterant, quod apud Ieremiam Prophetã scriptum inuenias, ita quoque isti oppugnan-
tes œcumenicam Synodum, effoderunt sibi Synodos complures, omnésque illæ apud illos, vt
manipulus sine viribus euanuerunt. Ne feramus igitur illos, qui nobis Ariminense, aut vllum *In Arimi nensi Concilio quid ac ctum sit.*
aliud concilium nominant. Videntur autem illi, qui Ariminense concilium in ore habent, ne
C illa quidem scire, quæ ibi acta sunt, quippe qui alioqui obticuissent: vos contra dilectissimi
compertum habetis ex iis, qui è vestro numero ad concilium Ariminense se contulerunt, quo-
modo Vrsacius & Valens illic præsto fuere, & vnà cum illis Demophilus, eósque ideo depositos, exautoratósque esse, quòd alia quàm quæ in Niceno concilio decreta essent, conscribere *Vrsacius Valens & Demophilus depositi.*
vellent. Quo tempore quum ab illis postularetur, vt Arianam hæresim anathemate damna-
rent, postulata præstare recusarunt, malebántque se potius eius hæreseos duces præfectósque videri. Episcopi contra legitimi Christi serui, & recta fide præditi numero ferme ducenti, dicebant sufficere Niceni concilij dogmata, nec plus, nec minus, aut quærendum aut credendum esse. Hæc & Constantio significauerunt, cuius iussu concilium coierat. Verum qui
Arimini exautorati erant, profugientes ad Constantium, operam dedêre, vt ij quorum senten
tiis ceciderant, quàm indignissime haberentur, minæque adderentur, ne in suas parœcias dis-
cederent, quibus etiam vim in Thracia per hyemem intulerunt, quo eos cogerent ad res no-
uas, quas ipsi moliebantur, suscipiendas, concilium scilicet allegant? proferant mihi prius ex-
autorationem illorum quos nominaui, deinde addant qui Episcopi scriptis suis statuerunt, ne
D quid amplius quàm quæ à patribus Niceæ confessa decretáque essent, quæreretur: néue prę-
ter eam, vlla alia Synodus nomen obtineret. Sed hæc quidem in occulto habẽt. Illa vero quæ
in Thracia per vim expressa sunt, iactitant, ex quibus liquet eos esse Arianicæ hæreseos gre-
gales, & alienos à sana fide. Quòd si magnum illud concilium istorúmque coitiones, mutua *Differentia inter Concilium Nicenum & Ariminense.*
inter se comparatione examinare velis, inuenies in illo quidem sanctam religionem: in istis
vero absurdas rationes tractatas fuisse. Qui Niceæ conuenere, eorum nemo depositus, exau-
toratúsque fuit, iisque simul confessi sunt, ex patris substantia esse Filium: isti contra semel
atque iterum, imo iam tertio depositi in ipso Ariminensi conuentu, ea audacia fuere, vt affir-
mauerint, illicitum dictum esse, essentiam aut hypostasin habere Deum. Ex quibus videre li-
cet, fratres dilectissimi, Nicenos patres scripturas spirare, ac redolere, loquente ipso Deo tum
in libris Exodi, Ego sum qui sum: tum per Ieremiam, Quis est in substantia eius? & paulo
post: Et si stetissent in hypostasi mea, & audissent verba mea. Hypostasis autem essentia est, *Hypostasis quid.*
neque alium significatum habet, nisi hoc ipsum, quod est, quod Ieremias ὑπαρξιν nominauit,
dicens, non audiuisti vocem ὑπάρξεως. Nam & ὑπόστασις & οὐσία idipsum est quod ὑπαρξις

ac si dicas, subsistentiam & substantiam idem esse cum essentia. Est enim Deus, & subsistit. A
Hebr. 2. Hoc quum Paulus sentiret, ad Hebræos scripsit, Qui est splendor gloriæ, & forma ὑποστάσεως eius. Isti qui se putant scire scripturas, seque sapientes arbitrantur, nolentes in Deo hypostasim nominare (Hoc enim scripserunt Arimini, & in aliis suis conciliis) qui quæso non cum summo iure depositi sint & habeantur? quum & ipsi loquantur vnà cum insipientibus in cordibus suis, Non est Deus? Iam quum patres Niceæ docuissent, non esse nec creaturam
Ioan. 1. nec facturam Verbum Dei, quippe qui ita de scripto recitarent, omnia per ipsum facta sunt, & in illo omnia creata sunt, & constant. Isti contra, potius Ariani quàm Christiani, & in suis Synodis facturam illam ausi sunt dicere, & vnum ex creaturis esse, quarum ipsum Verbum opifex est conditor. Atqui si Verbum, per quod omnia facta sunt, & ipsum quoque creatura fuerit, sequitur, vt illud seipsum creauerit: sed qui quæso, id quod creatur creare: aut quod conditur, condere poterit? Verum ne vel sic quidem pudore deterrentur, quo minus ea dicant, ob quæ vbique apud omnes mortales in odio sunt. Ac citant pro se Ariminense concilium, quum liqueat eos etiam ibi exautoratos depositósque fuisse. Quin & illud de Niceno
ὁμοούσιον hæresi Arianæ infestum. concilio ὁμούσιον allegant, quum tamen eius rei gratia bellum cum Niceno concilio gerant. B Et vbique quasi culices, hac voce circunstrepitant, in eámque vel per ignorantiam impingunt, vt in lapidem offendiculi in Sion positum, aut prorsus citra ignorantiam id faciunt, quum vim eius vocabuli intelligant: ac proinde contentiones belláque affectant, & perpetuo murmure arrodunt hanc vocem, prorsus Arianæ hęresi infestam, eámque collabefactantem. Neque enim voces illis molestiam afferunt, sed damnatio ipsorum quæ in verbis istiusmodi consistit. Iam si hunc animum conscij sibi dissimulatum volunt, à nobis tamen id reticeri non debet, vt etiam hinc sedula veráque diligentia magni concilij declaretur. Congregatis enim
Arianorũ propositiones in concilio Ariminensi. Episcopis, volentibusque voces impietatis ab Arianis inuentas, è medio tollere, illud scilicet, quod aiunt, EX non entibus, & quod aiunt, facturam & creaturam esse Filium, &, ERAT quando non erat, & quod est commutabilis naturæ, & literarum sacrarum voces certas & confessas scripto complecti, nimirum ex Deo esse FILIUM, & natura vnigenitum esse Verbum eúmque solum virtutem & Sapientiã esse Patris & verum Deum esse, vt Ioannes dixit, &
1. Cor. 1. Heb. 2. Splendorem gloriæ, & formam substantiæ Patris, vt Paulus scripsit. Hic Eusebiani prauas suas opiniones sequẽtes, interse se mussitare: Imus quoque & nos, inquientes in vestram sentẽ
1. Cor. 3. tiam. Nam & nos quòque ex DEO sumus, vnus siquidem Deus ex quo omnia. Et vetera prætC terierunt, Ecce noua facta sunt omnia, omnia vero ex DEO: & allegabant id quod in Pastore scriptum est, Ante omnia crede vnum Deum esse, qui condidit omnia, instaurauit & fecit, vt ex non existentibus existerent. Episcopi vero intellecta illorum vafricie, & dolis aduersus pietatem, clarius expresserunt hanc sententiam, ex DEO scilicet esse: & scripserunt pro iis ex substantia DEI, esse Filium. Ne verò creaturæ sua sponte & sine autore viderentur esse
Ex Deo esse quomodo expositum sit à patribus. conditæ, sed principium causámque initialem haberent, dictum est, eas ex DEO esse: FILIUM contra solum esse proprium substantiæ Patris: id enim proprium vnigeniti & veri verbi cum Patre: ac proinde de eo solo scriptum esse, quòd sit ex substantia Patris. Atque ista fuit causa istius complexionis verborũ. Episcopis vero denuo interrogantibus paucos istos, Anné agnoscerent, Filium, non creaturam esse, sed virtutem & vnicam Sapientiam Patris, & per omnia imaginem indemutabilem Patris, & Deum verum? deprehensum est Eusebianos inter se consusurrare & annuere, nimirum, quasi ista etiam ad ipsos pertinerent. Nam & nos, inquientes, imago & gloria Dei appellamur, & de nobis quoque id dictum esse quum & omnes qui viuimus, aliæque res complures, virtutes appellentur. Siquidem egressa est omnis D
Psal. 45. virtus Domini ex Ægypto, Erucam quoque & locustam virtutem magnam nominari. Et Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster DEUS Iacob: & nos esse Deo suos ac proprios, quippe qui etiam fratres dicamur. Quòd si etiam Deum verum FILIUM nuncupent, id & nos quoque non malè habet quoniam verus Deus factus est. Hæc Arianorum corrupta & peruersa mens. Cæterum Episcopi intellecta eorum fraude, collegerunt in vnum has voces ex sacris literis, splendorem, fontem, & fluuium, & formam cum substantia, & illud item, Et
Ioan. 10. in lumine tuo videbimus Lumẽ, & illud quoque, Ego & Pater vnũ sumus, & pro maiori elu*Ioan. 5.* cidatione scripserunt, Filium Patri esse cõsubstantialem. Nam quum superiora omnia hunc
Ex non entibus nusquam reperiri in scripturis. intellectum afferant, atque ita illorum obmurmuratio quòd hæ voces in sacris literis non reperiantur, vana esse deprehenditur, cũ ipsi ex verbis in scriptura sacra non receptis impietatẽ suam instruant: scriptum siquidem nusquam est, illud eorum, EX non entibus, & rursus illud eorum, ERAT quando non erat. Sed ipsi interim mire incusant quòd per voces non in scriptura solennes,

A ra solennes, sed tamen pie inuentas, condemnati sunt quum ipsi tanquam è stercoribus exorti vere de terra loquantur: Episcopi contra, non has voces ipsi excogitarint, sed eas à patribus cõtestatas acceperint, & scriptis suis inseruerint. Siquidem prisci Episcopi abhinc annis prope centum & triginta, tum qui Romæ, tum qui in nostra ciuitate Pontificatum gessere, accusauerunt eos qui FILIUM creaturam dicerent, aut qui negarent eum consubstantialem Patri: neque eius rei ignarus erat Eusebius Episcopus Cæsariensis, qui quum prius suffragaretur Arianicæ sectæ, postea tamen Niceni concilij decretis subscripsit, & apud suos id ipsum propriis literis affirmauit, cuius hæc verba sunt. *Consul stãtiale longe ante concilium Niceni num in vsu fuisse.*

Nouimus quosdam ex priscis eruditos & præclaros Antistites, aliósque scriptores: quum de Patris & Filij deitate loquerentur, voce consubstantialitatis vsos esse. Quid igitur Ariminensem Synodum allegant, in qua damnati depositique sunt? aut quid accusant Niceenum concilium, in quo etiam ipsorum patres subscripserunt, & confessi sunt ex substantia consubstantialem esse Patri FILIUM? Aut quid circumcirca discurrunt, quum non solum contra eos qui Niceæ conuenerunt, sed contra illos etiam qui diu ante ipsos fuere, magnos scilicet Episcopos, at
B que adeo contra suos prælia inceptent? Quorum igitur se successores atque hæredes volunt: Quomodo poterũt eos appellare suos patres, quorum confessionem bene & Apostolicè scriptam non recipiunt? Alioqui si se contrà dicere posse arbitrantur, dicant quæso, vel potius respondeant, vt in sese inuicem offensantes coarguantur. Quid? credant ne filio ita dicenti? Ego & PATER vnum sumus? &, Qui vidit me vidit & PATREM meum, certe, inquient, quoniam ita *Ioan. 14.* scriptum est, credimus. Sed quomodo vnum sint, & quomodo qui filium viderit, viderit & *Ioan. 10.* PATREM, si iubeas eos exponere, prorsus dicturi sunt, id fieri ex vtriusque inter se mutua similitudine, nisi plane collapsi sint in impiorum sententiam, qui quod ipsis animis cogitant, verbis promunt. Hic, si denuo cum eis agas, probè tu quidem, sed id mihi dicas velim, quibusnam rationibus ista similitudo conciliatur aut constat? audacter professuri sunt perfectitudine virtutis, animíque concordia id fieri, & quòd idem velit cum PATRE, & quòd idem nolit cum PATRE. Sed hoc velim agnoscant, quòd qui virtute & similitudine voluntatis par Deo efficitur, eum mutandi sui arbitrium habere. Atqui tale nequaquam est verbum, nisi intelligatur id aliqua ex parte, & non in solidum nostróque more, non natura substantiæ similitudinem cũ deo
C habere. Hæc enim in nobis propria sunt, qui creatam conditamque naturam adepti sumus. Nã & nos, tametsi ratione substantiæ similes Deo esse non valemus, tamen virtute meliorati Christum imitamur, atque id donante nobis domino, cuius hæc verba sunt. Estote misericordes sicut PATER VESTER, Estote perfecti sicut pater vester cælestis perfectus est. Creata autem mu- *Matth. 7* tabilia esse, nemo inficias iuerit, quum & Angeli prætiuaricati sint, & Adam obaudiuerit, & *Matth. 5.* omnes egeant gratia verbi. Mutabile vero immutabili par esse nequaquã poterit, vt nec quod creatum est, creatori. Quapropter nostram naturam respiciens sanctus ille* dixit, DEUS QUIS SI- *Propheta.* MILIS ERIT TIBI? aut quis comparabitur in diis domine? vbi deos quoque appellauit res creatas, sed tamen participes Verbi. Quemadmodum ipse dixit: Si illos dixit deos ad quos verbum *Psal. 8.* dei factum est, sed hæc de iis, qui in participatum recipiuntur, nec perpetuo immutabiliter sibi constant, neque similia illius sunt, cuius consortio imbuuntur. De se autem hunc *Ioan. 10.* sermonem dixit: Ego & PATER vnum sumus, vt intelligeres rem creatam non istiusmodi esse. *Ioan. 10.* Alioqui respondeant mihi qui Ariminense concilium præferunt, anne posset condita natura ita loqui: Quæ video PATREM facientem, hæc & ego quoque facio, quum ea, quæ condantur, fiant, nisi velis vt illa seipsa faciant? Quod si omnino, vt dicunt, creatura est filius, & fecit eum *Absurdũ.*
D PATER, plane sequetur, vt seipsum quoq; fecerit filius, quum posset omnia facere quæ facit Pater vt ipse de se testatur. Sed id prorsus absurdum, & nulla ratione cõsistere potest. Nemo enim sui condendi potestatẽ habet, Iam mihi denuo respondeant, an possint vlla creata dicere, Quæcũque habet pater, mea sunt: Habet autẽ ille vim creandi, condendi, æternitatem existendi, & potestatem in omnia, & immutabilitatẽ: contra, quæ creata sunt, creare non possunt, quippe quæ ipsæ creaturæ sint, & æternitatẽ non habeant, sed aliquãdo inceperint esse, nec omni potestate aut immutabilitate prẽditæ sint, quippe quæ sub alterius imperio detineãtur, & variãtis naturæ sint, quẽadmodũ scripturæ loquũtur. Quocirca si omnia ista filij sunt, nõ igitur ex profectu vir- *Conclusio.* tutis, vt diximus, similitudo paterna in filio cõciliata est, sed ex ipsa patris substãtia prouenit, vt dixit synodus. Nõ igitur ex alia substãtia est, quã ex paterna, cuius ista sunt propria. Iam ꝙ propriũ est paternæ substantiæ, quodq; inde genitum prodiit, quid quæso existimandum est, aut quo nomine appellabis, nisi consubstantialẽ? siquidem quæ quis in patre videt, ea dẽ quoq; vi- *Ioan. 10.* det in filio, filio inquã illo: nõ qui ex impartitu substantiæ, sed secundũ substãtiam filius sit. HOC *& 14.*

enim est, Ego & Pater vnũ sumus:&, Qui vidit me, vidit & Patrẽ meum. Enimuero pulchrũ A fuerit etiam hinc illorum vecordiam ostendere, Nam si ex virtute, in qua est velle & nolle, morumque in melius progressione diuinitas illi contigit, nimirum nostro more, filius Patri similis fuerit quum ista simul & qualitatis & substantiæ sint. At quis sustinuerit talia dicentes? Nõ enim Deus compositus est, qui omnia vt essent, composuit: neque talis, qualia sunt quæ per Verbum eius facta sunt. Absit quippe, qui sit simplex substantia, in qua non est vlla qualitas: neque vlla vt testatur Iacobus, immutatio, aut vicissitudinis adumbratio. Quum igitur ostensum sit, non ex virtute hanc similitudinem profectam: non enim vlla qualitas in Deo, vt nec in filio, si modo cùm similem esse ei velis in quo qualitas non est: restat ergo vt ex proprietate substantiæ ista similitudo proficiscatur. Id credo confitebimini, nisi mens ipsa plane in vobis periit. Iam quod proprium est, & idem cum substantia Dei, & genitum inde naturaliter existit, quid quæso fuerit, nónne hoc consubstantiale putabis cum Genitore? quum id insigne notáque sit filij cum Patre? certe qui hoc non dicit, ille non sentit natura, & vere filium esse Verbum. Hoc intellectu videlicet, scripserunt patres Niceni concilij, filium Patri consubstantialem esse: eósque anathemate damnarunt, qui dicerent ex alia substantia esse filium. Neque B hac in parte sibi ista vocabula finxerunt, sed à patribus qui ante fuerunt, ea didicerunt, quemadmodum diximus. Rebus igitur ad istum modum comprobatis, superflua est illorum Ariminensis Synodus, superflua & illa quæ ab ipsis appellatur Synodus de Fide. Sufficit enim Nicena qua cum veteribus Episcopis consentit, in qua istorum patres subscripserunt, quos istos reuereri oportuit, ne omnia potius quàm Christiani habeantur. Si igitur post tot documenta, postque testimonia veterum Episcoporum, & post subscriptionem suorum patrum, quasi ignari simulent se exhorrere vocabulum ὁμουσίου, siue consubstantialitatis, sedulo pariter & dicãt, & sentiant filium natura, & vere esse filium, & anathemate execrentur, vt imperauit Synodus in eos fieri, qui dicunt eum facturam, aut creaturam, aut ex non existentibus extitisse: &, Erat quando non erat filius Dei, quoniam immutabilis & inalterabilis existit: & nequaquam ex alia substantia. Et ita fugiant ab Arianica secta. Nec dubitamus, quin si istos errores candide & ex animo anathemate execrentur, confessuri sint, filium ex substantia Patris esse, Patrique consubstantialem esse. Ideo enim patres dixerunt: filium Patri consubstantialem: atque illud etiam suis scriptis addiderunt, eos qui filium conditum aliquid, aut factum pronunciant, C aut ex non entibus extitisse: & quod erat, quando non erat filius Ecclesiam Catholicam anathemate percutere: vt omnibus notum facerent hanc significationem habere vocem consubstantialitatis, vimque huius vocabuli id sibi velle, vt intelligas filium non esse rem creatam, aut conditam, eumque qui filium Patri consubstantialem dicit, ita sentire, vt credat neutiquam filium creaturam, aut opus esse: & contraria illa anathemate execrentur. Et consubstantialem esse filium Patri arbitrentur, eumque dicendo consubstantialem genuinum, & verum filium esse Dei animo concipiant, affirmandóque eum genuinum filium, recte intelligant illud scripturæ, Ego & Pater vnum sumus:&, Qui vidit me, vidit & Patrem meum. Congruum quidem erat, vt ea pluribus exequeremur: verum quia iam scientibus scribimus, ideo paucis significandum erat optantes apud omnes vinculum pacis conseruari, & omnes qui sunt Catholicæ Ecclesiæ, idem dicere, & sentire. Verum ita à nobis non docendi animo sed admonendi scribuntur: Interim non soli sumus qui ista scribimus, sed omnes in Ægypto & Aphrica, Episcopi nonaginta numero: omnium enim idem est sensus, & alij pro aliis, quem contigerit abesse, subscribunt. Certe quum hoc animo essemus, & contigisset nos in vnum conuenire, scripsimus dilecto Damaso Episcopo magnæ Romæ, contra Auxentium inuasorem Mediolanensis Ecclesiæ, eúmque non solum in communione esse Arianicæ sectæ, sed præter hoc multorum scelerum reum esse, quæ designauit cum Georgio socio suæ impietatis. Miramurque cur nondum depositus eiectusque sit ex Ecclesia. Gratiam habemus & illius pietati, & cæteris qui Romæ conuenerunt, quod Vrsatio, & Valente cum sociis suis eiusdem sententiæ eiectis, concordiam Catholicæ Ecclesiæ conseruarint, quam apud vos integram: sartámque tectam optantes admonemus, ne eos feratis qui multitudinem, vt dixi, conciliorum prætexunt, quasi pro causa fidei, Synodum scilicet Ariminensem, Synodum Arsenicam, Isauricam, & Threiciam in vrbe Constantinopolitana celebratam, & aliquot Antiochenas, sed turbidas & tumultuosas. Quapropter solum apud vos authoritatem obtineat Nicena patrum de fide confessio, in qua omnes etiam eorum patres, qui nũc eam oppugnant, adfuere, & quemadmodum iam diximus, subscripserunt, vt & de vobis quoque Apostolus dicat, Laudo vos, quòd in omnibus mei memores estis: & quemadmodum

Fac. 1 Qualitas nulla in deo.

Ioan. 10.
Ioan. 14.

Auxentius inuasor Mediolanẽsis ecclesiæ Synodum Ariminen semnon recipiendam.

1. Cor. 11

dum tradidi vobis traditiones, ita eas seruatis. Ipsa enim Nicena Synodus reuera trophæum columnaque est, vbi omnes hæreses inscriptæ ostentui sunt, ac triumphantur: eadem illa Synodus, blasphematores Spiritus Sancti, dicentésque eum creaturam esse, subuertit. Nam quum patres statuissent de fide in Filium, id statim adiectum voluere, Credimus & in Spiritum sanctum, vt perfectam & plenam de sancta Trinitate Fidem confessionésque absoluentes, formam eius, quæ in christo est, fidei, & doctrinam Catholicæ Ecclesiæ exhiberent, quum & vobis & omnibus sit notum, neminique vnquam Christianorum dubium fuerit, nos in Deum non in creaturam fidem habere, Deum inquam Patrem omnipotentem omnium visibilium & inuisibilium conditorem. Et in vnum Dominum Iesum Christum filium eius vnigenitum. Et in Spiritum Sanctum: vnum Deum in sancta & perfecta Trinitate agnoscentes, in quam baptizamur, & in quo coaptamur deitati, Credimusque nos possessuros regnum cælorum, in Christo Iesu Domino nostro, per quem & Patri, & Spiritui Sancto gloria, imperium, maiestas in secula. Amen. Valere vos, nostrique memores esse in Domino optamus, dilecti & desideratiss.

OPERVM ATHANASII SECVNDI TOMI

FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

TOMVS TERTIVS.

DE INCARNATIONE VERBI DEI, CONTRA PAVLVM SAMOSATENSEM.

Paulus Samosatensis odio dignus, cur.

OLIM Sanctum concilium male habebat Pauli Samosatensis seditio, dum magnum illud de Christo mysterium subuertere conatur. Imo etiam nunc male habet omnes vindices, assertoresque sanctæ fidei, earundem rerum pestilens in vulgus blasphemia: maxime tamẽ illos, qui imbecillo & diminuto sunt ingenio. Res enim magnas, & apprehensu difficiles, nõ nisi fide consequi datur. Atque inde fieri solet, vt ij, quibus tenues in cognoscendo vires, in ruinam trahantur, nisi ipsis persuasum sit, vt in fide permaneant, & curiosas quæstiones auersentur. Quapropter à Paulo dictum est, magnum esse citrà controuersiam mysteriũ pietatis, Deum manifestatum esse in carne, iustificatum in Spiritu, visum Angelis, prædicatũ in gentibus, creditum in mundo, assumptum in gloria. Cæterum quoniam ad nos delatum est quosdam vestrum conturbari, nostrásque literas requirere, idque super communi, & ab Apostolis introducta Fide, ita respondẽdum putauimus res istas ad exactum discutere paucorum: Fidem autem retinere omnium esse, qui Christo auscultant, eósque summam laudem reportare studij sui. Qui enim ea, quę vltra suas vires sunt, indagat, in præcipiti consistit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Suademus igitur vobis, quod & nobis ipsis suademus, vt traditam fidem retineatis, & auersemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti mysterij inquisitionem, vt & deum in carne manifestatum esse, secundum Apostolicam traditionem ac iustitiam confiteantur, quam habuit dominus in Spiritu, hoc est, non humano more, sed diuina puritate. Alioqui impossibile est, puritatem, & innocentiam in humana natura exhiberi, nisi deus credatur in carne fuisse, qui iustitiam omni peccato liberam, in mundum introduxit: cuius, quia participes redditi sumus, viuemus & saluabimur. Illud enim, Non est iustus in terra, qui bonum faciat, & non peccet, in commune ad omnes homines pertinet. Vnde ex cælo descendit (vt ipse inquit) qui immaculatam iustitiam ex se daturus erat, idque expressis verbis, Nemo ascendit in cælum (inquit) nisi Filius hominis qui è cælo descendit. Idemque rursum aliis verbis, Si videritis filium hominis eò ascendentem, vbi prius erat. Et Ego sum panis qui è cælo descendi, viuus (inquam) ille qui vitam dat mundo, clare per ista nos docens, suam ipsius deitatem, non tamen demoliens id, quod ratione carnis assumpserat, sed se cum carne couiens, quippe qui secundum Paulum, in similitudine hominum fuit, & forma inuentus est, vt homo. Homo vero, vna persona, & vnũ animal est ex spiritu & carne, ad cuius similitudinem intelligendum est, christum vnam non duas personas esse, quod nunc incredulitas manifeste violat, destituta amplitudine diuinæ gratiæ & in gentilium scandala prolapsa. Quandoquidem non credit, Deum posse hominem fieri, secundum verba Ioannis ab initio dicta vbi ait, Verbum caro factum est. sed assueuerat, genitum ex Virgine non nisi hominẽm esse, neque quicquam habere ex natura sua, quod diuinitatis sit, sed deum in hunc ipsum descendisse. Cæterum, qui ista dicunt, sibi ipsis contraria dicunt, ac controuersiam faciunt Dei Verbo, quasi Filius hominis non descenderit è cælo, sed è terra excitatus, Deum cælitus descendentem in se receperit, Sic illi quidem, sed nobis decorum diuinis verbis inhærere, neque ea deserta relinquere syllogismorum commentationibus, quæ tam clare & euidenter nobis sunt tradita. Cum igitur samosatenses dicunt, alterum solum hominem, alterum solum Deum esse, absit vt hanc doctrinam recipiamus. Nam si cauillantur deũ habitantis more in carne sua fuisse, repudientur: sin autem Deum in nobis habitasse referãt, recipiatur quod dicunt. Id enim scriptura testatur, Habitabo in eis, & obambulabo, alioqui nihil

Quinã facilius labãtur in hæresim. 1. *Tim.* 3

Qui traditionibus inhæret non labitur in hæresim.

Exhortatio 1. *Tim.* 3 *Eccles.* 7. *Ioan.* 3. *ibidem.* *Ioan.* 6

Philip. 2

In christo vna tantũ persona.

Samosatenses hæresis. Ezech. 43

A discriminis inter nos & Christum esset. Quapropter, si adoras hominem Christum, eò quòd ibi inhabitet Dei Verbum, vna opera adora quoque Sanctos, ob deũ qui in illis domiciliũ habet. Iam vt supra spiritum Sanctum, hoc est, supra deum, in honore & gloria habeatur homo, extremæ impietatis est. Nos igitur dominum nostrum Spiritu quidem esse deum, carne verò hominem esse confitemur, tametsi increduli procreationem ex fœmina irrisui habeant, eamque carnis esse, non deitatis ganniant. Dicimus igitur deum carni coadunitum esse, & eatenus ex muliere formam & ortum accepisse, atque vnum esse, vt Apostolus docuit: Misit deus filium suum, natum è muliere, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Sacrosanctam quoque crucem cauillis proscindunt itidem vt Ethnici: nos autem carnis gratia non segregatæ à deo neque in aliam personam diuisæ, istud dicimus, eo quòd impossibile sit, dominum gloriç nudum hominem esse. Eundémque qui dominus virtutum sit, ipsum esse regem gloriæ, dominum virtutum, metuentes eadem hactenus nobiscum natura non maiori præditum, sed tamen illum ipsum dominum gloriæ crucifixum, deum esse confitemur, & cruce pro trophæo aduersus diabolum vtimur, Christique virtus, nostrum sigillum est ad salutem, vnáque cum Christo

B crucifigi, plusquam lex, plusquam iustitia legis mundum sanctificat. Atque ideo in mortem eius baptizamur, quia mors illius non pœna peccati, neque comparabilis cum morte Adæ, sed peccati mortísque per peccatum obnascentis expiatio fuit. Clare igitur prædicatio Apostolorum exponatur, quemadmodum & ea vultis exponi, quæ à Sanctis patribus tradita sunt. De diuinitate autem istius Synodi Apostolicæ à patribus ad istum modum scribitur: Trinitatem esse vnam naturam, eáque de causa vnam quoque essentiam esse, verbum autem dei, opificẽ omnium esse, & ab eo ad ipsius similitudinem ab initio hominem creatum esse, hominémque rursus ad sui similitudem restituisse, ipsúmque creatorem similem factum esse suæ creaturæ, atque ideo carnẽ accepisse à sancta & deipara virgine Maria, & deũ hominem factũ, vt homines, & si homines manerent, deos tamen redderet: Eúmq; vnam personã esse, sed & ante incarnationem, & post incarnationem incomprehensibilem carne deum, indiuisibilémque in carnem, imputabilem in passionibus carnis, victorémque mortis, & qui tertio die resurrexerit, ascenderítque in cælum per gloriam naturalem, non per donum aut gratiam illi impartitam, eũque propalam in sua deitate venturum, ita vt reluceat gloria inenarrabilis ex corpore eius sancto, quod ex Maria accepit, quemadmodum ex parte aliqua sese in monte Thabor ostendit,

C docens nos, se & antea talem fuisse, non post deificationem (vt blasphemi volunt) talem esse incepisse, neque desiisse esse Filium hominis, neque carnem suam exuisse. Etenim etiam tum cum incipiebat esse Filius hominis vnigenitus, Angelósque suos mittebat, incõmutabilis erat semper, neque quicquam variatum est in ipsius diuinitate, sed tamen secundum carnem conformatus nobis, etiam nos sibi conformauit.

In christo duæ naturæ consistere. *Gal.* 4. *Crux christi ab hæreticis cauillatur sicut & ab ethnicis.* *Signi sanctæ crucis vsus.* *Trinitas quid Verbũ dei.*

ATHANASII ARCHIEPISCOPIALEXANDRIÆ, DE HVMANA NATVRA SVSCEPTA AB VNIGENITO VERBO, ET CONTRA *Apollinarium.*

D QVI malitiose diuinas Scripturas intellectas volunt, humana verba humilitatis filij dei ad constituendam suam ipsorum blasphemiam detorquent. Tota autẽ & absoluta Christianismi perfectio, in dictis humilibus & actibus inuenitur. Si igitur Paulum audire potuissent, ita ad Corinthios scribentem. Cognosce vero gratiam domini nostri Iesu Christi, quod propter nos, cum diues esset, pauper sit factus, vt nos illius paupertate ditesceremus nunquam inæqualem Patri filium ausi fuissent dicere, si illis cognitus fuisset modus illius paupertatis, & quæ vis esset crucis eius. Vnde & alicubi idem Apostolus dicit: Vt eualeatis apprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, profunditas, & altitudo, simul cognoscatis Christi dilectionem cognitione supereminẽtiorem esse, vt in omnem plenitudinem dei impleamini, eaque de causa scripto testatur, se in inopia sua, & afflictionibus suis, fidenter, liberéque agere: Ne mihi, inquit, contingat gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu crucifixi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Et rursum, decerno autem me nihil inter vos scire, nisi Iesum christum, eúmque crucifixum. Et, Si cognouissent nunquam dominum gloriæ crucifixissent, & nunc isti si cognouissent, sacras scripturas, nunquam creatorem omnium, creaturam, aut

2. Cor. 8. *An filius sit æqualis patri.* *Ephe. 3* *Ibidem.* *Gal. 6.* *1. Cor. 2.* *Ibidem.*

rem artificio factam esse, criminati fuissent. Torquent enim, & in flexus sese agunt, hisce verbis: Qui fieri possit, vt similis sit Patri, aut Filius ex substantia Patris, quum scriptum sit, Quēadmodum vitam habet Pater in semetipso, ita quoque dedit Filio vitam habere: quum altior sit dignitas datoris, quàm accipientis. Et, Ne me bonum (inquit) dixeris? nullus est bonus nisi Deus. Et rursum: Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? ac rursum: De die extrema nemo scit (inquit) ne Filius quidem, nisi Pater. Et iterum: Quem Pater sanctificauit, & misit in mundum, ac rursum: Quem pater excitauit è mortuis: Quapropter inquiunt, qui fieri posset, vt similis sit aut consubstantialis Patri suo: excitatori è mortuis ipse excitatus à mortuis. Hæc pauca è multis delibauimus, vt istis solutis, cætera quoque intelligi queant. Opus est igitur, vt pro virili vim eorum verborum explicemus. Cæterum, vbi Apostolus dicit, Patrem Filium suum è mortuis excitasse. Ibi Ioannes Iesum loquentem facit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus ego illud excitabo: Hæc verba (inquit) dixit, de templo corporis sui. Clarum igitur si animum intendas, quando corpus excitatur, tum Filium dici excitari è mortuis, quæ enim corporis eius sunt, de ipsius persona referuntur. Ita quoque quum dicit, Vitam dedit Filio Pater, carni vitam datam esse intelligere oportet. Si enim ipse est vita nostra, quomodo vita vitam acceperit, quum vitam ipse aliis promittat, idque his verbis: Oues vocem meam audiunt, & cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam dono eis, neque pereunt in æternum? Et si ipse est Sapientia Dei, si ipse condidit omnes ætates, qua ratione dicitur: Iesus autem proficiebat sapientia & ætate? Iam si pater per suam Rationem, hoc est Filium, omnia fecit, certum est etiam, quòd per Filium corporis Filij excitationem perfecerit. Per eum igitur illum excitat: & per eum illi vitam donat. Excitatur pro ratione carnis vt homo, & accipit vitam vt homo, vt qui in forma hominis inuentus sit. Ipse autem est Deus qui excitat suum tẽplum, & dat vitam suæ carni. Quum igitur inquit: Quem pater sanctificauit & misit in mundum, & cum alibi loquitur: Pro iis autem ego sanctifico meipsum, vt & ipsi Sancti sint in veritate. Et quum ait, Deus meus, Deus meus, quare me deseruisti? ex nostra persona verba illa proloquitur, quoniam serui formam assumpserat, & in similitudine hominum, & in forma inuentus erat vt homo, humiliauit seipsum, obsequens factus vsque ad mortem, mortem autem crucis. Atque itidem ea quæ sequuntur, vbi Esaias ait, Ipse languores nostros tollit, & pro nobis cruciatur. Quapropter non sibi, sed nobis cruciatur, neque ipse à Deo destitutus fuit sed nos, & propter destitutos derelictósque venit in mundum. Et quum dicit, Ideo superexaltauit eum Deus, & donauit illi nomẽ, quod est super omne nomen, de templo loquitur, quod est corpus suum, Non enim qui altissimus est, sed caro eius exaltatur, carnique suæ altissimi nomẽ donauit, quod est super omne nomẽ. Neque verbũ Dei donatitia ratione hoc nomẽ accepit, vt Deus vocaretur, sed caro eius cũ ipso simul Deus appellata est, Non enim dixit, Verbum deus factus est, sed deus erat Verbũ: semper enim, inquit, deus Verbũ, & ille ipse deus factus est caro vt ipsius caro efficeretur deus Verbum, quemadmodum Thomas palpator ipsius carnis proclamauit: O qui es & dominus meus, & deus meus, vtrunque simul deum appellans. Itidem & Ioannes scripsit: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, & manus nostræ palpauerunt, de Verbo vitæ. Satis igitur constat, in carne Filium & Patris Verbum palpatum esse, & illud vtrunque, quod simul palpatum erat, Verbum vitæ sacræ literæ appellauerunt. Et quum dicit: Nondum erat Spiritus, quia resus nondum glorificatus erat, de carne eius loquitur nondum glorificata. Non enim dominus Glorię glorificatur: sed, caro domini gloriæ, illa est quæ percipit gloriam, quæ simul cum eo in cælum ascendit, vnde Spiritus adoptionis nondum in hominibus erat, eò quòd initio à nobis ablata, non ascēderat in cælum. Quæcunque igitur dicit scriptura accepisse Filium, siue quòd glorificatus sit filius, ratione illius humanitatis, non deitatis loquitur: siuequum dicit Apostolus, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, plenitudinem illam habitare in carne, intelligendum est. Siue quum dicit: Qui proprio suo Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Atque alibi rursum: Quemadmodum Christus dilexit Ecclesiam, séque pro ea tradidit. Non enim vt se seruaret, deus immortalis venit, sed nos iam mortificatos neque pro se mortuus est, sed pro nobis. Quapropter vilitatem inopiámque in se suscepit, vt nobis opulentiam suam largiretur. Illius enim passio nostra est impatibilitas: illius mors, nostra immortalitas: & illius fletus, nostra lętitia: eiusque sepultura, nostra resurrectio est: illius Baptisma, nostra sanctificatio est. Pro iis enim, inquit, me sanctifico, vt & ipsi sanctificati sint in veritate: & illius vibices nostra est sanitas: nam vibicibus illius sanati sumus: & pax nostra illius disciplina. Disciplina enim pacis nostræ super eum, hoc est, ob

pacem

Ioan.3. Matt.10 Psal.22 Mar.15. Act.1 Ioan.10 Concludunt hæretici. Ioan.2 Absurdum. Ioan.10. ibidem. Ioan.17 Psal.22. Philip.2 Esaie.53 Philip.2 Ioan.20. 1.Ioan.1 Act.8. Act.8. Col.2 Rom.8 Ephes.5. 2.Cor.8 Ioan.17

A pacem nostram ille castigatus est, & illius ignominia, nostra gloria est. Vnde gloriam petit in nostri gratiam, idque his verbis: Glorifica me Pater gloria illa, quæ apud te est, quam habebam apud te antequam mundus existeret. Nos enim sumus, qui in illo glorificamur: & illius descensus, noster est ascensus, prout verba habent: Coexcitauit nos, & constituit in cælestibus in Christo Iesu, & illud, Vt ostenderet in sequentibus seculis superabundantes diuitias bonitatis suæ in nos in Christo Iesu, & quum in cruce dicit: Pater in manus tuas depono spiritum meum, in eo omnes homines apud patrem deponit ac commendat, per ipsum & in ipso viuificandos, Membra enim illius sumus, & multa ista membra vnum corpus sunt, quod ipsum est ipsa Ecclesia, quemadmodum Apostolus Galatis scribit: Vos omnes non nisi vnum estis in Christo Iesu: Omnes igitur in se Deo commendat. Ita quoque quum dicit: Dominus condidit me in primordio viarum suarum, de Ecclesia dicit, quæ in ipso conditur: non enim operator omnium, creatura aut opus esse poterit, sed opus in operatore renouatur, prout Paulus indicat, Illius opus sumus, conditi in Christo Iesu. Quemadmodum rursum dicit: Vt cognoscatur nunc in principatibus, & virtutibus supercælestibus per Ecclesiam multiplex illa Sapientia Dei, secundum destinationem ęternam, quam absoluit in Christo, Domino nostro, in quo habemus fiduciam, & aditum in securitate per fidem eius. Ac rursus ait, Quemadmodum elegit nos ante iacta fundamenta mundi, vt simus Sancti & inculpati coram eo in dilectione, cum destinasset nos in adoptionis filios, per Iesum Christum in seipsum: & rursum dicit de duobus populis, vt duos conderet in seipso in vnum nouum hominem, pacem faciens, & vt in vno corpore reconciliaret ambos Deo per crucem, interficiens inimicitiam in carne in seipso. Et quum ait, Quid me bonum dicitis? nemo bonus nisi Deus, connumerans seipsum cum cæteris hominibus: ratione carnis suæ illud dicit, & pro animo eius, qui ipsum interrogationibus conueniebat, respondit. Ille enim eum nudum hominem credebat, & non Deum, eúmque intellectum habet istiusmodi responsio. Si enim (inquit) hominem me arbitraris esse, & non Deum, ne dixeris bonum, nullus enim bonus: quandoquidem bonitas non humanæ naturæ competit, sed diuinæ, ac statim infert: Præcepta nosti, eóque dicente, Quænam illa quæso? subiungit, Non mœchaberis, eáque quæ ad ista per seriem subsequuntur: respondit ille, Hæc quidem à iuuentute seruaui omnia, quid B igitur mihi restat? tum Christus, Si vis perfectus esse, vende bona tua, & da egenis, & habebis thesaurum in cælis, & sumens crucem tuam me sequaris. Isthinc igitur ostendit, hoc ipsum, bonum esse, etiam sibi competere. Qui enim eum qui bonus non est, sectatur, quomodo vitam æternam adipisci poterit? Et quum dicit de extrema die, neminem eam cognitam habere, ne Filium quidem hominis, humano more loquitur. Nam si Patrem cognitum habet quî extremum diem ignorare posset? Nemo enim nouit (inquit) Patrem nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Quòd si Spiritus Sanctus nouit omnia quæ Dei sunt, qui Filius diem quam ipse condidit, ignorarit? Nam si secula & tempora per eum facta sunt, dubium non est, quin extrema dies in seculis & temporibus inueniatur, neque fieri potest, vt ab eo nesciatur. Quæcunque humilia verba à Domino proferuntur, eius paupertati congruunt, vt nos in eo ditescceremus, non vt in illis materiem blasphemiæ haberemus contra Filium Dei. Siquidem ea ratione Filius Dei homo factus est, vt Filij hominis, hoc est, Adæ, filij Dei efficerentur. Ipse enim in sublimi procreatus ex Deo Sermo ineffabiliter, inexplicabiliter, incomprehensibiliter, æternaliter, in tempore nascitur humi, ex perpetua deipara Virgine, vt illi, qui humi antea geniti erant, denuo in sublimi nascerentur, hoc est, ex Deo. Ipse igitur matrem D duntaxat habet in terris, & nos duntaxat Patrem habemus in cælo, eáque de causa Filium hominis seipsum appellat, vt homines Deum cælestem Patrem suum appellarent. Quemadmodum igitur nos serui Dei, Filij Dei effecti sumus, ita dominus cælorum, filius sui serui effectus est, hoc est, Adæ: accipiens enim mortalem hominem patrem, dedit hominibus suum patrem immortalem, quod ex eo dicto apparet: Dedit illis potestatem vt filij Dei essent. Vnde quantum ad carnem attinet, mortem etiam gustat Filius Dei, idque ob suum carnalem patrem, vt filij hominis vitæ participes efficerentur, idque per suum ipsius Patrem spiritualem. Ipse igitur ex natura Filius est Dei, nos autem ex gratia siue dono. Ac denuo ipse quidem secundum procurationem gratiamque nostri, filius Adæ factus est, nos vero secundum naturam filij Adæ exiſtimus, atque ideo loquutus est: Discedo ad Patrem meum & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Nam Deus illi (vt iam dixi) secundum naturam Pater est, nobis autem secundum gratiam, idemque qui Pater erat, Deus illi factus est ratione humanitatis assumptæ. Cæterum nobis idem ille ratione naturæ dominus haben-

Ibidem. Mar.15. Luc.23. Gal.3. Prouerb.8. Col.2. Mar.10. Ibidem. Ibidem Ioan.5. Filius Dei homo factus, cur. Simile. Ioan.1 Act.5. Deus est Pater naturalis Christi, nobis vero ex gratia & dono

dus est, ideóque Ratio, quæ est Filius Dei vnita carni, facta est perfectus homo, vt homines A
vniti Spiritui, vnus spiritus efficerentur. Ipse igitur est Deus carnigerus & nos homines spiritigeri. Primitias enim sumens ex substantia hominum, hoc est, ex semine Adæ, in quo quidem est serui forma, & in similitudine hominis factus, dedit nobis ex substantia Dei primitias Sancti Spiritus, vt omnes redderemur filij Dei in similitudine Filij Dei: ergo ipse verus &
Conclusio. naturalis Dei Filius, nos omnes gestat, vt nos omnes vnum gestemus Deum. Impium igitur est, creatum aut factum esse Dei Spiritum affirmare, cùm omnis scriptura, tum vetus, tum noua eum vnà cum Patre & Filio connumeret & glorificet quoniam eiusdem deitatis est, &
Ioan. 6. eiusdem potentiæ & essentiæ. Quemadmodum ipse dicit, Qui credit in me, flumina de ventre illius fluent aquæ viuæ, hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant, qui in ipsum
Ioel. 3. crederent, sicuti & in Ioele sub persona Patris loquitur, Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ. Ideo dominus inspirans in ora
Ioan. 20. Apostolorum, dicit: Accipite Spiritum sanctum, vt intelligeremus, quòd ex plenitudine
Coloss. 2. deitatis ipsius, ipse spiritus existat, qui discipulis tribuitur. In Christo enim (inquit) inhabitat, hoc est, in carne eius omnis plenitudo deitatis eius corporaliter, sicut & Ioannes Bapti-
Ioan. 1. sta dicit, Nos omnes ex plenitudine eius accepimus, siquidem corporali specie, hoc est, sub B
imagine columbæ visus est Spiritus Sanctus descendere, & manere super eum. In nobis enim duntaxat primitiæ & artha diuinitatis inhabitat: in Christo verò omnis plenitudo diuinitatis. Sed ne quis arbitretur, eum, eò quòd non haberet, ideo Spiritum accepisse. Ipse enim Spiritum cælitus vt Deus demisit, ipse eundem humi vt homo accepit, ex seipso igitur in seipsum
Esa. 44. descendit, nimirum ex deitate sua, in suam humanitatem. Atque adeo Esaias ex persona Patris clamat, Hic, inquit, dominus ille Deus, qui fecit te, & finxit te ab vtero, ne timueris Fili mi Iacob, & dilecte mi Israël, quem ego elegi, quoniam ego dabo aquam in siti illis, qui perambulant inaquosa, & imponam Spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super liberos tuos. In Euangeliis item Filius ambulantib. in siti aquam se daturum pol-
Ioan. 4. licetur, dum Samaritanæ de Spiritu Sancto ita loquitur, Si scires donum Dei, & quisnam
Ibidem. ille sit, qui dicit tibi, Da mihi aquam ad bibendum, tu ab eo postulasses, & dedisset tibi aquam
Ibidem. viuentem, ac paulo post, eam ita affatur: Quisquis bibit ex aqua ista, iterum sitiet: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo illi, non sitieritin æternum, sed aqua, quam ego dedero illi, efficietur in ipso fons aquæ scaturientis in vitam æternam, eáque de causa Dauid dicit, C
Psal. 35. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen: Nouerat enim, apud pa-
Hiere. 2. trem Filium esse fontem Sancti Spiritus. Ac per Hieremiam Filius dicit, Duo scelera designauit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuentis, & foderunt sibi cisternas contritas, quæ aquam continere non poterunt. Et quum Seraphim & Cherubim laudibus & gloria venerantur Verbum Dei, tertio dicentes, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Sabaoth, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, laudibus & gloria venerantur. Ideóque sicuti in nomine Patris & Filij, ita quoque in nomine spiritus sancti baptizamur & efficimur filij Dei, non deorum. Pater quippe Filius, & Spiritus sanctus dominus sabaoth est: vna enim deitas, & vnus Deus in tribus personis siue subsistentiis. Atque ob id, quæ Pater loquitur in
Esa. 6. Esaia, ea Ioannes refert, Spiritum sanctum dixisse. Verba Esaiæ sunt: Vidi dominum sabaoth in excelso sublimique solio sedentem, & impleta est domus magnificentia eius, & Seraphini in orbem circunstabant, sex alæ vni, & sex alæ alteri, & duabus quidem velabant faciem suam, & duabus pedes, & duabus volabant, & clamabant, alter ad alterũ, dicentes, sanctus, sanctus, sanctus dominus sabaoth, Plenum est cælum & vniuersa terra maiestate eius, D
ac paulo post subiungit, Audiui vocem domini loquentis, Quem mittis? aut quis ibit ad populum istum? & dixi, Ecce ego sum præsto, ablega me, & dixit mihi, Proficiscere ad gentem istam, & dices ei: Auribus audietis, & non intellexeritis: videntes videbitis, & non conspexeritis. Incrassatũ enim est cor populi istius, & auribus difficulter audiunt, & oculis cæcutiunt, ne quando videant oculis, & auribus auscultant, & conuertantur, & sanem eos. Ioan-
Ioan. 12. nes verò Euangelista dicit, idcirco non potuerunt Iudæi credere in Iesum, quoniam dixit
Esaiæ 6. Esaias, Obcæcauit eorum oculos, retusum hebésque reddidit cor illorum, ne quando videant oculis & corde intelligant & conuertantur, & sanem eos. Hæc autem dixit Esaias, quum vidisset gloriam eius, hoc est, filij: Quipropter & dominus Sabaoth est filius: id enim dominus virtutum interpretatur: porro dominus virtutum ipse est rex gloriæ, quemadmodum Da-
Psal. 23. uid locutus est. Dominus vero gloriæ est crucifixus ille Christus secundum Paulum, & vt
1. Cor. 2. Dauid quoque indicat, dominus pascet me, & nihil mihi deerit, & alibi dicit, Qui pascis Israël

intende,

A intende, qui ducis velut ouem Ioseph, qui sedes super Cherubinos, appare. In Euangeliis ve- *Psal. 22.*
ro inquit Filius: Ego sum pastor ille bonus. Ipse igitur est, qui sedet super Cherubim, ipse iti- *Psal. 79.*
dem qui pascit Israël: Paulus autem in actis dicit, Spiritum Sanctum per Esaiam ista locu- *Ioan. 10.*
tum esse, quæ Esaias dixit, sibi dominum Sabaoth effatum esse. Patrem igitur, & Filium, *Act. 28.*
& Spiritum Sanctum, Dominum Sabaoth esse, credendum est. Et quamuis scriptura de Patre referat eum omnia condidisse, tum visibilia, tum inuisibilia: alibi tamen nos docet, eadem per Filium omnia esse condita. Non seorsum alia à Patre, alia à Filio sunt condita, sed
quæ Pater facit, ea per suam potentiam ipsum quoque Filium facere, intelligendum est. Om- *Ioan. 1.*
nia enim per ipsum facta sunt. Ita ergo vbi Filius inquit: Soluite tẽplum hoc, & intra triduum *Ioan. 2.*
excitabo illud, de corpore suo hæc verba locutus est: at interim alibi scriptura dicit, Patrem fuisse, qui Filium è mortuis excitarit, & recte loquitur: excitauit enim per Verbum suum carnem Filij sui, nec ibi corpus Filium Dei, sed corpus nominat Filij Dei. Cùm igitur corpus excitatur, Filius intelligitur excitari è mortuis. Ideoque secundum carnem loquimur, eum & mortuum & sepultum, & excitatum esse ex mortuis. Verum quantum ad Spiritum attinet,
B in cælo & in terra, & vbique præsens erat. Ille igitur prius vt Deus opulentus, postmodum inops factus est vt homo, nobis in omnibus similis redditus est, excepto peccato, ideo vt homo accipit vitam, quanquam habeat vitam. Ipse enim est vita, sed propter nos, eam vt homo
accipit. Proficit sapientia & ætate, quum sit Dei æterna sapientia & Potestas: & vt homo san- *Luc. 2.*
ctificatur, sanctus ille, cui nulla expiatione aut sanctificatione opus fuit, quum ait, Pro illis *Ioan. 17*
sanctifico meipsum, vt & ipsi sint sanctificati in veritate, & vt homo exaltatur, accipiens no- *Phil. 2.*
men, quod est super omne nomen, quum nomen illud sublime semper ex natura possederit. *Ioan. 1.*
Deus enim (inquit) erat Verbum. Quæcunque igitur dicit scriptura Filium accepisse, *Altera cõclusio.*
ratione corporis accepta intelligit, corpusque illud esse primitias Ecclesiæ. Nam primitiæ, *1. Cor. 15*
inquit, Christus. Primitiis igitur assumentibus nomen quod est supra omne nomen, coexcitata est simul & reliqua massa eiusdem generis, pariterque in eundem consessum venit, iuxta illud verbi coexcitauit & consedit. Eáque de causa ex gratia acceperunt homines, vt dij vocentur, & Filij Dei. Primum igitur Dominus suum corpus excitauit è mortuis, & in seipso exaltauit: post hac autem excitabit & membra sui corporis, vt largiatur illis om-
C nia vt Deus, quæcunque ipse vt homo accepit. Ipse igitur sibiipsi largitur vitam, ipse seipsum sanctificat, ipse seipsum exaltat. Quum igitur dicit quòd Pater illum sanctificauerit, & excitarit, donaritque nomen quod est super omne nomen, quodque vitam dederit, satis euidens est, omnia Patrem per eum facere, atque ita fieri, vt ipse à Patre per se ipsum excitetur, ipse per seipsum sanctificetur, ipse per seipsum extollatur, ipse sibi vitam largiatur, atque ideo dum commendat suam animam in manus Patris, vt homo sese Deo commendat, vt omnes homines Deo commendatos redderet, quippe quum sit manus Patris. Eadem ratione quum
dicit, Ante omnes colles genuit me, ex persona Ecclesiæ dicit, quæ prius cõdita, postmodum *Prou. 8.*
progignitur ex Deo, ideoque in contextu verborum priorem locum obtinet, Condidit me dominus: secundum autem illud, Genuit me dominus. Rursum quum scriptura de Patre mentionem facit, Nónne Deus vnus condidit nos, æquè de Filio dictum intelliges? quoniam per eum condita sunt vniuersa, eademque illa ad Spiritum sanctum referenda sunt: Auferes (inquit) spiritum illorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emittes Spiritum
tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et quæ dicit Filius ad Petrum de Patre suo *Matt. 16.*
D Beatus es, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus cælestis. Eadem illa de seipso loquitur, quum inquit: Nemo cognoscit Patrem nisi Filius, & cui Filius voluerit *Luc. 10.*
reuelare. Itidem quoque Paulus de Spiritu sancto loquutus est: Nobis vero reuelauit Deus per spiritum suum. spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim ho- *Rom. 1.*
minum, ea quæ sunt hominis norit, nisi spiritus hominis qui est in ipso? ita quoque nullus cognita habet quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei. sicuti spiritus hominis ab eius humanitate & substantia segregatus non est: ita quoque spiritus Dei, à deitate eius & substantia alienus non est.
Et quæ dominus Esaiæ dicit, filios genui & euexi, ipsi autem spreuerunt me, eadem in Euan- *Esa. 3.*
gelio his verbis pronunciat, Quod natum est ex carne, caro est, quod natum est ex spiritu, *Ioan. 3.*
spiritus est. Ac rursum, spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis quo vadat aut *Ibidem.*
abeat: ita quoque est omnis qui ex spiritu genitus est. In Euãgelio autem Ioannes dicit: Quot- *Ioan. 1.*
quot autem eum receperunt, dedit illis qui credunt in nomen eius, potestatem vt filij Dei efficiantur, qui non ex sanguine, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Et quotquot in Christo baptizati sunt, in Patre & spiritu sancto baptizati sunt.

Act.5. Et quum dicit Petrus Ananiæ, Quare Satanas impleuit cor tuum, vt mentireris spiritui san- A
cto, & seponeres tibi aliquid de precio agri? Non mentitus es hominibus, sed Deo. Quapro-
pter, qui mentitur spiritui sancto, Deo mentitur, habitanti in hominibus per spiritum suum.
1oan.5. Vbi est enim spiritus Dei, ibi est Deus. Nam in hoc, inquit, cognoscimus, Deum in nobis ma-
nere, Et quum dicit scriptura, quòd spiritus sanctus loquebatur in Prophetis: alibi inquit Pau-
Rom.1. lus, quod Pater loquebatur in prophetis, Multifariam & multipliciter olim Deus loquutus
patribus in Prophetis, in vltimis istis diebus locutus est nobis in Filio. Alibi dicit, Filium lo-
cutum fuisse. si experimentum (inquit) requiritis, eius qui in me loquitur, Christi. Filius
Matt.13. vero dixit, spiritum loqui in Apostolis. Quum, inquit, tradiderint vos in concilia, ne anxij
sitis, quid, aut quomodo loquamini, dabitur enim vobis in illa hora id quod loquamini.
Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Et cum ait,
2.Cor.6. corpus fideliũ templũ esse spiritus sancti, nunc mẽbra eorum membra Christi, nunc eos tem-
Ibidem. plum esse patris dicit. Vos enim (inquit) estis templũ Dei viuentis, sicuti Dei verba sonãt, quo-
niã inhabitabo in eis, & inobambulabo: & ero eorũ Deus, & ipsi erũt mihi populus. Et si quis
Rom.6. corrumpit templum Dei, corrumpet hunc Deus. Ac rursum, An ignoratis quod templum
Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Nam id quod est templum spiritus, hoc ipsum est B
templum Filij & Patris, Vbi enim spiritus Dei domicilium habet, ibi quoque & Deus domi-
1oan.5. cilium habet. Et sicut Pater suscitat mortuos & viuificat, ita quoque & Filius quos vult vi-
uificat. Idem de Patre quoque refertur, ipsum spiritum esse semper qui viuificet, carnem au-
2.Cor.3. tem nihil prodesse, Ad Corinthios porrò scribit Paulus, spiritus autem viuificat. Vides quòd
1.Cor.12. quæ opera sunt Patris, ea scriptura quoque assignat & Filio, & spiritui sancto. Vt & Apostolus docuit: Distinctiones inquit gratiarum sunt, idem tamen spiritus: & discrimina ministerio-
rum sunt, idem tamen dominus: & diuersitates operationum & facultatum, idem tamen
Ibidem. Deus qui operatur omnia in omnibus. Hæc vero (inquit) operatur vnus & idem spiritus, di-
uidens sua vnicuique vt vult. Et vbi Apostolus docet spiritum sanctum esse arrabonem here-
Psal.15. ditatis nostræ, ibi Dauid ait dominum esse hæreditatem nostram, Dominus inquit, pars hæ-
Psal.141. reditatis meæ & calicis mei. & alibi rursum: Clamaui ad te Domine, dixi, Tu es spes mea, pars
Hier.10. mea in terra viuentium. Hieremias item, Qui formauit omnia, ipse est hęreditas Iacob, do-
minus nomen illi. Vbi Prophetæ affirmant dominum hæreditatem sanctorum esse, ibi Pau-
Ephe.1. lus ait, spiritum sanctum hanc hæreditatem esse. In quo inquit, credentes signati sumus spi- C
ritu illo repromissionis, qui est arrha nostræ hæreditatis, vt & Moses faciem signatam impres-
samque habebat spiritu sancto, quum accepit legem à Deo, & nemo in eius faciem poterat
Matt.13. oculos suos intendere: expressum enim erat in eum lumen vultus domini: vt & in Euange-
lio dicit, Tunc explendebit iustus veluti sol in regno Patris ipsorum. Deus enim Lux vera est,
Es.10. & Spiritus Lux est, quoniam eiusdem substantiæ est cum vera luce: vt & Esaias testatur. Et
Ioan.1. erit lux Israël vt ignis, & sanctificabit eum in nube ardente. Ioannes autem Baptista dicit de
Christo, ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto, & igne. Alibi autem dominum appellat illum
Leuit.20. sanctificatorem: Ego dominus inquiens, qui sanctifico eos: rursus eadem ratione cum sacra
scriptura Deum ignem vocat: Deus vester est ignis absumens. Itidem quoque de Spiritu san-
Deut.4. cto loquitur, quòd visæ sunt Apostolis dispertitæ linguæ quasi ignis, sedebatque in singulis
eorum, & impleti sunt omnes Spiritu sancto, & inceperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus
sanctus dabat eloqui illis: Quotquot enim Spiritum Dei ferunt, Deum ferunt: & quotquot
1.Cor.15. lumen ferunt, Christum induerunt. Oportet enim, inquit, corruptibile hoc induere incor-
ruptibilitatem, & mortale hoc immortalitatem. Qui ferunt Spiritum Dei, incorruptibili- D
tatem ferunt, Deus enim incorruptibilitas est. Et quum Dauid loquitur: Quis nobis ostendet bona? de spiritu sancto loquitur: Et rursus alibi: Deus non subtrahet illis bona, qui am-
Psal.4. *Psal.83.* bulant in innocentia. Itidemque Matthæus de Spiritu Sancto dicit, Si vos, quum mali sitis,
Matt.6. nostis bona tribuere liberis vestris, quanto magis Pater vester cælestis dabit bona postulan-
tibus ab se? Ipse vero Lucas interpretans, quidnam sibi velit hoc nomen boni, Si vos (inquit)
quum mali sitis, nostis bona munera dare liberis vestris, quanto magis vester ille cælestis
dabit spiritum postulãtibus à se? Nisi enim Spiritus sanctus esset substantiæ illius, quod solum
bonũ est, nequaquam bonus nuncupatus fuisset quũ dominus ipse deprecetur bonus nuncu
Mar.10. pari quatenus homo existebat, dicens, Quid me vocas bonũ? nullus bonus nisi Deus, sanctũ
Psal.142. tamen spiritũ nõ reformidabant bonũ appellare, quemadmodũ & Dauid, spiritus tuus bonus
1oan.6. deducet me in terrã rectã, Et quũ rursus domino de se ipso verba facit: Ego sum panis viuus, qui
Matth.6. de cęlo desc ẽdit. Alibi spiritũ sanctum appellat panẽ cælestẽ, panem nostrũ ἐπιούσιον da nobis
hodie

A hodie. Docuit enim nos vt poscereмns in precibus nostris in hoc seculo panem ἐπιούσιον, hoc ἐπιούσιον
est, futurum, cuius primitias habemus, quia in communionem corporis dominici admissi *panem.*
sumus, quemadmodum ipse dixit, Panis quem ego dabo, pro mundi vita est: spiritus enim *1oan.6.*
viuificans est caro Domini, quoniam ex spiritu viuificante concepta est. Quod enim ex spi-
ritu nascitur, spiritus est. Et quum dicit Hieremias de Deo, quod ipse dux fuerit Israël in de- *1oan.3.*
serto: &, Ne dixeritis, vbi est dominus qui eduxit nos ex terra Ægypti in desertum? Nam du- *Hiere.2.*
xit eos, inquit, per abyssum, veluti equos in solitudine, & fatigati non sunt, & veluti pecо-
ra per campos. Descendit spiritus à Domino, & deduxit eos. Ad Corinthios autem Paulus di- *Ibidem.*
cit, Christum fuisse illum ducem. Bibebant enim ex spirituali, quæ eos sequebatur, petra: *1.Cor.10*
petra autem erat Christus: item quum dicit Paulus, se à Deo vocatum esse, Deus (inquit) se- *Gala.1.*
gregauit me ab vtero matris meæ & vocauit me per gratiam suam, vt Filium suum reuelaret
per me, vt eum euangelizarem inter gentes. At vbi Romanis scribit, à Christo se vocatum
ait, in quibus estis & vos, vocatitij Iesu Christi. Spiritus autem sanctus Paulũ & Barnabam se *Rom.1.*
vocasse dixit, vt ethnicis Christum prædicarent: & quod est admirabile Iesus dicit Paulo in
B templo, Proficiscere ad gentes: procul enim amandabo te, & Paulus Galatis scribit: Paulus
Apostolus siue legatus non hominum, neque per hominem, sed per Iesum Christum, &
Deum Patrem, qui eum excitauit à mortuis, ac paulo post: significo autem vobis fratres Euã- *Gala.1.*
gelium, quod non est secundum hominem: non enim ab homine accepi illud, nec institu-
tus sum, sed per reuelationem Iesu Chiristi: spiritus quoque sanctus ablegare Paulum & Bar-
nabam videtur, vt Christum gentibus prædicarent. Item aliquando ex persona Patris loquũ-
tur Prophetæ: vt in Psalmis ait Deus, Deus iuraui in sancto meo, si Dauidi mentiar, semen eius *Psal.88.*
in æternum manebit, & solium eius quasi sol coram me. Ac rursum: De fructu lumbi tui
super Thronum tuum, sicuti quoque à Petro dictum est. Propheta igitur quum esset Da- *Psal.131.*
uid, videnscque quòd iureiurando iurasset sibi Deus, quòd ex fructu lumbi sui sessurus esset
Christus secundum carnem in solio suo. Aliquando vero ex persona Filij, vt cùm dicit Esaias
Hæc dicit dominus, Propter vos meum nomen inter gentes maledicitur, ideóque cognos-
cet populus meus in illa die nomen meum, quod ego sum, qui loquor, adsum. Aliquando
ex persona sancti spiritus, vt quum Propheta Agabus loquitur, Hæc dicit spiritus sanctus,
C Virum, cuius, hæc est zona, & c. Et Paulus Timotheo, spiritus autem expressis verbis dicit, *1.Tim.4.*
quòd in postremis temporibus deficiant quidam à fide. Et rursum, dixit spiritus sanctus Phi- *Act.8.*
lippo, Accede & adhæresce currui istius Æthyopis eunuchi. Et Ezechias vituperans veterem *Ezec.2.*
populum dixit: Et vexauerunt me in omnibus, dicit dominus. Paulus autem scribens nouo
populo, Ne vexetis Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Dauid *Ephe.42.*
quoque de Iudæis dicit, Exacerbauerunt Deum in solitudine. Esaias item de iisdem: Ipsi au- *Psal.77.*
tem increduli fuerunt, & exacerbauerunt Spiritum sanctum & conuersus est iis in inimicitiã: *Esa.63.*
Et Stephanus in Actibus, Ceruicosi incircuncisique & corde, & auribus, vos semper Spiritui *Act.7.*
sancto resistitis, vt & patres vestri. Et quum Paulus loquitur de Patre, Deus est iustificator *Rom.8.*
quis ergo condemnator? Eadẽ itidẽ de Filio & Spiritu sancto loquitur. Sed abluti estis, sed san- *Ibidem.*
ctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei vestri.
dominus vero Satanæ dicit, Non tentabis dominum Deũ tuũ. Petrus quoque ad saphirã locu- *Matt.4.*
tus est: Cur inter vos conspiratum est, vt tẽtaretis spiritum sanctum domini? Deus quidem est, *Act.5.*
qui continet & implet omnia, vt & per Esaiam loquitur, Cælum & terram ego impleo, di- *Esa.66.*
cit dominus. Idem de Filio affirmat Paulus: Ille qui descendit, ipse quoque est qui ascendit *Hiere.13.*
D super cælos, vt impleat omnia. Plane eadem à Dauide de spiritu tradita sunt, Quo ibo à spi- *Ephe.4.*
ritu tuo (quibus verbis nos edoctos voluit, spiritum Sanctum esse qui omnia repleat) & à facie *Psal.138.*
tua quo defugiam? si ascendero in cælum, tu illic præsto es: si descendero ad infernum, ades.
Quis inferos adiit, excepto Filio qui ex mortuis surrexit? Et quum dicit stephanus in Actis, *Act.7.*
Deus gloriæ visus est patri nostro Abrahæ, eadem illa Paulus de Filio prædicat his verbis, si
cognouissent, nunquam dominum gloriæ cruci affixissent. Itidem quoque & Dauid loqui- *Psal.23.*
tur, dominus inquit potentiarum, ipse est rex gloriæ: Vna enim gloria Patris, Filij, & spi- *Esa.42.*
ritus sancti. Gloriam meam alteri non dabo, dicit scriptura: non enim est alter Deus Filius,
sed Verbum siue Ratio vnius & solius Dei, qui & ipse Deus appellatur in Patre, vt Pater in *Esa.41.*
Filio, quemadmodum & Esaias dicit, Filium cum Patre Deum nominans: Adorabunt te, &
in te precabuntur, quoniam in te est Deus, & præter te non erit Deus. Tu enim es Deus, & *Ibidem.*
nesciuimus, deus Israël saluator. Pudefiant & confundantur omnes qui aduersantur ei. Ad- *Ibidem.*
uersantur autem illi, qui non confitentur eum & spiritum sanctum eius, eiusdem esse cum

Patre ſubſtantiæ, & præter eum non exiſtere deum, & quod pudet paſſionis & paupertatis A
eius. Nemo enim Deum cognoſcere poteſt, niſi is, qui crucifixum, & è mortuis excitatum
Ioan.14. confiteatur cum Thoma, dominum & Deum eſſe, illum ipſum (inquam) qui dicit diſcipu-
Ibidem. lis ſuis, Si enim cognouiſſetis me, etiam Patrem meum cognouiſſetis, & iam cognoſcitis
1bidem. eum, & vidiſtis eum. Dicit ei Philippus, Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis:
Ad hoc Ieſus: Iam longo tempore vobiſcum ſum, & nondum cognouiſtis me? Philippe, Qui
1oan.5. vidit me, vidit & Patrem meum: & cur tu dicis, Oſtende nobis Patrem? non credis quòd ego
in Patre ſim, & Pater in me? Verba quæ ego loquor, ex me non loquor, ſed pater qui in me
Ibidem. manet, ipſe facit hæc opera, credite mihi quòd pater in me ſit, & ego in patre. Si minus, ſal-
Luc.11. tem mihi propter opera credite. Opus autem erat dei patris, eiicere dæmonia: in Spiritu au-
tem Sancto aiebat ſe eiicere dæmones. Si autem, inquit, in digito Dei eiicio dæmonia. Nam
1. Cor.15 aliquando ſcriptura Chriſtum appellat brachium patris: Spiritum verò Sanctum, digitum
Dei: aliquando Filium dei Verbũ, Spiritum sanctum inſpiraculum dei. Ac rurſum Apoſto-
lus ad iſtum modum: Cùm tradiderit regnum Deo & patri, cum abrogauerit omnem prin-
cipatum, poteſtatem, & virtutem. Oportet enim ipſum regnare, donec omnes inimicos ſuos B
ſubiiciat pedibus ſuis: vltima autem omnium infeſta deſtruetur mors: Omnia enim ſubiecit
pedibus eius. Quum autem dicit, omnia eſſe ſubiecta, certum eſt, eum excipi, qui illi om-
nia ſubiecit. Tunc etiam ipſe filius ſubiicietur ei qui ipſi ſubiecit omnia, vt ſit deus omnia in
Danie.2. omnibus. Hoc de ſubiectione mundi, quæ in carne eius futura eſt, intelligitur. Nam de regno
Luc.1. eius diuino Daniel effatus eſt his verbis, Et regni eius non erit finis, quemadmodum & Ange-
lus Virgini locutus eſt: Et regnabit in æternum, & regni eius nõ erit finis. Apoſtolus cõtra, fi-
nẽ dicit habiturum regnum eius. oportet enim eũ regnare (inquit) donec poſuerit omnes ini-
Pſal.109 micos ſub pedibus eius. Ita quoque & à Dauide cantatũ eſt, Dixit dominus domino meo, ſe-
1bidem. de à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ. Quòd igitur dicit, ſe-
de, imperij habet denotationem: illud vero alterũ, donec ponantur inimici tui, finem aliquem
1. Cor.15. præ ſe fert: cum vero ſubiecta illi fuerint omnia, tũc & ipſe Filius ſubiicietur ei, qui ipſi ſubiecit
1bidem omnia in omnibus. Quæ verba hunc habent intellectũ, Quum omnes Filio ſubiecti, eiuſque
mẽbra reperti fuerimus, ac per eum geniti in filios dei, Vos enim eſtis (inquit) in Chriſto Ieſu,
tũc & ipſe pro nobis ſubiicietur patri, vt capiti pro ſuis mẽbris. Quandiu enim nõ ſubiecti ſunt C
omnes, ipſe eorum caput, nondum ſubiectus patri ſuo videtur, expectans ſua propria mem-
bra: nam ſi vnus eorum eſſet, qui ſubiiciendi eſſent: ſtatim ab initio patri ſubiectus fuiſſet, ac
non in fine tandem id ipſum cum aliis faceret. Nos enim ſumus qui in eo ſubiiciendi ſumus
patri: & nos ſumus, qui in eo regnamus; donec ponantur inimici noſtri ſcabellum pedum
noſtrorum. Nam propter inimicos noſtros dominus cælorum, in ſimilitudine noſtri fuit, ſump-
ſitque humanum illud ſolium Dauidis, ſecundum carnem patris ſui, vt reædificaret & in-
ſtauraret illud, vt eo inſtaurato, nos omnes in ipſo regnaremus, ac traderet humanũ regnum
Act.2. inſtauratum patri ſuo, vt ſit deus omnia in omnibus regnans per eum, vt per proprium Ver-
bum ſuum, poſtquam regnauerit ipſe per eum, vt per hominem Saluatorem. Et quum in-
quit Petrus, pro certo habeat vniuerſa domus Iſraël, quòd deus hunc Ieſum, dominum &
Chriſtum fecerit, quem crucifixiſtis, Non ibi de diuinitate eius verba facit, quum aſſerit eũ
dominum & Chriſtum à Deo factum eſſe, ſed de humanitate eius quæ eſt vniuerſa Eccleſia:
ea enim in eo & dominatur, & regnat. Et ex quo ille crucifixus eſt, etiam illa inuncta ad re-
gnum cælorum exiſtimantur, vt regnaremus cum illo, qui ea de cauſa ſeipſum euacuauit, & D
aſſumpſit ſeruilem ſpeciem. Verbum enim qui & Filius dei, ſemper erat dominus & deus,
neque poſt crucem factus eſt dominus & Chriſtus, ſed vt prædixi, humanitatem eius diuini-
1oan. 18. tas fecit dominum & Chriſtum. Quum igitur dicit, Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me ca-
lix iſte, veruntamen non mea voluntas fiat, ſed tua: ſpiritus enim promptus, caro infirma eſt:
Voluntates duæ in Chriſto. duas voluntates ibi oſtendit: alteram humanam, quæ eſt carnis: alteram diuinam. Siquidem
diuina natura prompta eſt, humana vero ob imbecillitatem deprecatur paſſionem. Eodem
Matt.16. modo quo & Petrus expaueſcens dominicam paſſionem, in hæc verba prorupit: Miſereris
Mar.8. tui domine, ſed increpans eum dominus, reſpondit: Apage retrorſum Satana, offendicu-
lum es, eò quòd nõ ſapias ea quæ ſunt dei, ſed hominum. Ita quoque & hic intelligitur. Quum
enim eſſet in ſimilitudine hominum, deprecatur hanc afflictionem vt homo: quatenus au-
tem deus & ſubſtantia diuina impatibilis, alacriter illam ipſam paſſionem & mortẽ excepit,
Pſal.67. vt pote qui deus erat ſub hominis imagine, vltróque mortuus, ſemetipſum ſuis viribus, vt
deus, excitauit. In eandem ſententiam & Dauid cecinit, Exurgat deus, & diſſipentur inimici
eius

A eius. Et, Excitare domine deus meus in mandato, quod mandaſti, Cœtus populorum cir-
cundabit te, & ſuper hæc in altum conuertere. & Apoſtolus: Paſſus eſt ex infirmitate, viuit *Ibidem.*
autem ex poteſtate Dei: poteſtas autem, dei Filius eſt. Paſſus igitur eſt ex imbecillitate, quæ *Ibidem.*
illi fuit ex coniunctione carnis, paſſionémque vt homo deprecatus eſt: reuixit autem per vi-
res ſuas. Ita quoque cùm in Euangeliis dominus loquitur: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant *1.Cor.13.*
te ſolum verum deum: Nouimus enim veniſſe Filium dei, deditque nobis intellectum, vt
cognoſcamus verum deum, & ſimus in vero Filio eius Ieſu Chriſto, qui verus eſt deus, & vi- *1oan.17.*
ta æterna. Quapropter verus deus fuit, priuſquàm homo naſceretur: & poſtquam natus eſt,
mediator eſt dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Hoc enim ipſum eſt quod dicit, Et quem *1bidem.*
miſiſti Ieſum Chriſtum, vnitum quidem Patri ratione Spiritus, nobis tamen coniunctum
ratione carnis, atque ita medium & mediatorem inter Deum & homines, ac proinde non
ſolum hominem, ſed & deum eſſe. Quemadmodum Hieremias dicit, Hic eſt deus noſter, *Hier.3.*
& non exiſtimabitur præ illo alius quiſquam, inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Ia-
cob puero ſuo, & Iſraeli dilecto ſuo: poſtea autem in terris viſus eſt, & cum hominibus con-
B uerſatus eſt. Cæterum, quando cum hominibus conuerſatus eſt, niſi quum genitus eſt ex fœ-
mina? & infantulus vnà cum aliis fuit? incrementáque & alimenta cum cæteris ſumpſit? Rur- *Eſa.9*
ſum alibi, Profundum cor eius ſuper omnes, & homo eſt, & quis cognoſcet eum? Itidem
quoque Eſaias loquitur, Puer natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper *Eſa.7*
humeros ipſius, vocabiturque nomen eius magni conſilij Angelus, mirabilis, deus, fortis
conſiliarius, potentatus, princeps pacis, Pater futuri ſeculi. Et alibi: Ecce, Virgo in vtero
concipiet & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, quod ex interpretatione eſt
nobiſcum deus. Deus enim eſt is, qui genitus eſt ex Virgine, & homo factus eſt ex Maria
deipara. Et alibi, Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neque pulchritudinem. Viderat *Eſa.53.*
enim eum prius in diuina & ſuperexcellenti forma ſedentem in ſolio edito & ſublimi, cùm
Seraphini eum glorificabant, dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus. poſtea vidit eum
forma ſerui indutum, & in ſimilitudinem hominis effigiatum, ideo dicit, Non habebat ſpe- *1bidem.*
ciem, neque pulchritudinem, quippe cuius ſpecies contemptibilis eſſet, & ſubſidens infra
omnes homines: homo in verberibus conſtitutus, & peritus in ferendis languoribus, quoniã
C auerſa eſt facies eius, & reputatus non fuit. Hic languores noſtros geſtat, & pro nobis excru- *Eſa.35*
ciatur, & nos exiſtimauimus, eum propter ſuum malum in verberibus & miſeriis eſſe, quum
ipſe vulneratus ſit ob peccata noſtra, debilitatus ſit ob iniquitates noſtras. Rurſus alibi, Ecce *1bidem.*
deus noſter iudicium reddit, & redditurus eſt, ipſe veniet, & ſeruabit nos. Tunc aperientur
oculi cæcorum, & expedita erit lingua mutorum. Rurſum alibi, Non nuncius, non legatus, *Pſal.86.*
ſed ipſe dominus ſeruauit nos. Et Dauid, Mater Sion inquiet homo, & homo natus eſt in ea
& ipſe fundauit eam, qui altiſſimus eſt. Et alio in loco, Vt cognoſcant, quòd nomen tibi do- *Prou.8.*
minus, tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terram. Hæc ex parte deſcripſimus, vt quemadmo- *1oan.14.*
dum dixit Apoſtolus. Non vlterius infantuli ſimus fluctuantes, & circumraptati omni ven-
to doctrinæ per verſutias hominum, & calliditatem quo impartiatur error, ſed vt reſponde-
remus interrogatis, quæ de Eccleſia dicta fuere. Ea enim cùm prius creata eſſet, poſtea ta- *Luc.10.*
men per gratiam ex deo gignitur, ideóque in Prouerbiis primo loco expreſſum eſt, Creauit *1oan.14.*
me dominus: ſecundo loco illud alterum, Et genuit me. Et quum Chriſtus ait, Pater qui me
miſit, maior me eſt: quatenus homo factus eſt, eatenus Patrem ſeipſo maiorem dicit: quate-
nus autem eſt Verbum Patris, æqualitatem in ſe conſeruat. Ego enim (inquit) & Pater, vnum
D ſumus: &, Qui vidit me, vidit & Patrem, neque ex raptu habet, quod ſit æqualis Patri, ſed
per naturam æqualis eſt & conſubſtantialis patri, quia ex paterna ſubſtantia genitus eſt.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, DE INCARNATIONE CHRISTI.

MOs pij hominis, & infatigabilis dilectio requirit, vt silentio veneremur omnia, & vocibus admodum gratulatoriis celebremus benefactorẽ deum secundum verba scripturæ ita loquentis, Sedebit solitarie, & tacebit, & quietus futurus est, & suum negocium faciet. Hoc est, suam conuersationem in iudicio, & præceptum dei curæ habebit. Sed ex quo tibi nõ ignota fuit ingens defatigatio disputantium de istis rebus, percunctatus es me, & de fide, & de culpa eorum, qui sibi recte sapere videntur, qui multa mo-

Hæreticorũ curiositas & audacia.

destia, nefaria loqui non verentur, quibus abducti instabiles in fide sese errare non agnoscunt. Nam si stabiles in fide essent, non istiusmodi verbis seducerentur, dum vacante per ocium animo, capaces se præbent huiusmodi traditionum, ex quibus germinat insolentia immodestiæ, & vecordiæ ferocitas, cæcutientes odio prætereunt Prophetarum indicia, & Apostolo- B

Hæreticis contradicẽdum, cur.

rum documenta, & Patrum mandata, ipsásque irrefutabiles domini voces. Contra quos necessarium est, vt argumentis ad refellendum vtamur in hoc, vel vt resipiscentes perspiciant, vel ne alios decipiant, dum comprehensionem facillimam pollicitantur de Christo, non intelligentes nec quid dicunt, neque de quibus asseuerationes faciunt. Patres enim dixere consubstantialem Patri Filium esse, ac deum verum ex deo vero, perfectum ex perfecto, ac deinde vbi descenderat propter nostram salutem, incarnatum, hominemque factum esse: postmodum autem vbi passus esset resurrexisse. Sed ne quis audita passione & resurrectione, immutatum esse deum Verbum, cogitet, immutabilitatem naturamque Filij ab omni enarra-

Hæreticorũ inuenta & sophismata.

tione, alterationeque liberam cum iudicio definiunt. Ipsi contra vel alterationem imaginantur, vel commentitiam historiam passionis suspicantur, interdum increatam supercælestemque domini carnem asserentes interdum eam deitate consubstantialem esse, deinde aiunt loco eius hominis, qui in nobis interior dicitur, mentem supercælestem in Christo fuisse: instar enim instrumenti, eum circumferentia corporis vsum fuisse, quippe fieri non potuisse, C

vt homo perfectus existeret. Vbi enim perfectus homo, ibi & peccatum, duoque perfecta in vnum conflari non posse. Alioqui futuram in Christo, quæ in nobis est, pugnam peccati, nostroque more desideraturum purgationem, si id quod sentit intelligitque, & carnem agit in nobis, christus quoque in seipso homo factus possedit. Sed illum inquit corpus sine mẽte, & ea vi quæ intelligit cogitatque, possediſſe, vt mens esset in eo, & insciꝰ sit vndiquaque peccati, tum ratione diuinitatis, tum ratione carnis, quæ cogitandi vim nullam habuit. Non enim peccat caro agentis carnem, hoc est, sapientis, intelligentisque, si non ante facinus peccati ab eo præcogitatum fuerit, neque operatur per corpus ad consummationem peccati, vnde carnis quidem nouitatem christus ostendit, pro ratione similitudinis. Eius autem, qui in nobis sensu cogitandique vi præditus est, nouitatem, per imitationem & similitudinem, & abstinentiam peccati, vnusquisque in seipso ostendit, atque ita intelligitur Christus sine peccato. Hæc sunt illorum sophismata, & euersionis inuenta. Nec est vna illorum ratio: multa enim incredulitatis diuerticula humanis ratiocinationibus excogitata. Proponamus igitur

Psal. 109.

diuini placiti voluntatẽ. Iurauit enim (inquit dominus) & non pœnitebit: & verissimæ œconomiæ consummationem, & absolutissimi beneficij gratiam vicissim percunctantes istorum D

intellectus, an propheticis annunciationibus coastipulentur, an Apostolicas doctrinas sequãtur, an in Patrum mandatis incedant, an irrefutabiles domini voces non reiiciant, vt ex Propheticis indiciis, & Apostolicis doctrinis, & ab operibus à domino designatis concilietur veritatis confessio, & erroris explicatio. Dicite igitur vos, vestri noui Euangelij repertores, cum non sit aliud Euangelium, quàm quod vobis est Euangelizatum, carnem Verbi creatam esse, vt vel deitatem Verbi recidisse, mutatámque esse in carnem, imaginemini, vel institutionem passionis & mortis, & resurrectionem, opinationem meram arbitremini: sola

Caro christi non est increata, quia passibilis.

enim Sancta illa deitatis Trinitas increata, æterna & incommutabilis est, & nullius variationis capax. Quum autem Christus secundum carnem ex hominibus originem habeat, vt vnus ex fratribus nostris sit, quemadmodum scriptum est: patibilisque sit & primogenitus ex resurrectione mortuorum vt à lege prædictum fuit, quomodo à vobis, quod increatum est, patibile dicitur? aut quomodo id quod patibile est, increatum existimatur?

Nam

A Nam qui & increatam substantiam Verbi patibilem dicunt, in diuinitatem blasphemant: & qui carnem quæ patibilis est, & ossibus & sanguini, & animæ, & vniuerso corpori adaptata est, palpabilis & visibilis creata, increatam dicunt, duabus ruinis præcipitantur, præstigium quoddam apparentiámque meram specie tenus exhibitam, supplicium passionis suspicantes, secundum Manichæorum impietatem, aut talem statuitis increatæ diuinitatis essentiam: Et quid adhuc queramini de iis, quæ in humana forma secundum carnem Deum imaginantur, sed dicitis increatum eum fuisse, eò quòd vnitio facta sit cum increato. Iam hinc vobis vestra erratio, suiipsius refutatrix ostendetur. Nam carnis vnitio cum Verbi diuinitate, ex vtero originem traxit, ibi enim eam Verbum, cum è cælo aduenisset constituit, quippe quæ non erat antequam cælitus Verbum adueniret, aut quàm deipara virgo Maria sola ex Adam deriuaretur, aut cum sponso suo Ioseph ex Abraham & Dauide stemma suum deduceret, quum duo essent in carne vna, quemadmodum scriptum est: verum non mutua inter seipsos coniunctione, sed quia ex vno ortum suum naturamque traherent. Nam eos intactos mã-

Verbi substantia increata, & impatibilis.

Caro Christi non fit creata propter vnitionem cum Verbi diuinitate.

B fisse, testimoniis probatum est. Nascitur igitur Christus in Bethleem Iudæ, Iosephum patrem suum vocans, vnum eundémque cum Maria respectu Adæ, vnde ambo pariter originem ducebant, in cunis repositus, & à Simeone in templo gestatus, & circumcisioni carnis secundum legem adhibitus, gradúmque augmenti pro ætate faciens. Si igitur increatus ista vnitione factus est, qui factum, vt non absolutus statim perfectúsque sit visus, sed pro voluntate verbi incrementum sumpsit? quippe cum increato augmentum adiungere impium sit. Nam quod increatũ est, sua natura increatum censetur, nec incrementi nec decrementi capax. Quod autem communionem habet cum increato, aut counitum est, pertinere ad increatum, propriúmque eius dicitur, non tamen hoc ipsum increatum nominari poterit: ne benedictio vnionis, in obliuionem abeat, ignaua fiat condonationis vtilitas, pereat gratia, ac in desperationem concidat humanitas nostra, etiamnon in infirmitate constituta, si intelligat Deum nobiscum nullam necessitatem sanguinis aut cognationem habere. Quis enim increatum audiens Domini corpus, seque creatum conditumque agnoscens, non intelligat falsas esse scripturas, seque cum Christo non habere communionem, si increatus increatum corpus assumpsit? Ociosa est igitur prima illa plasmatio, periit originarius primique exem-

Absurdũ.

C plaris Adam, cuius nos vsque in hodiernum diem posteri sumus, stirpis successionísque ratione. Quomodo igitur Christus nos suimet ipsius participes fecit? quomodo Apostolus dicit: Qui sanctificat, & qui sanctificatur, ex vno omnes? Cæterum, ne quis ausit de diuinitate filij sic cogitare, quòd quemadmodum nos ex deo sumus, eodem modo & filium ex deo esse, in quam sententiam impientissimi omnium Ariani loquuntur, aut certe secundum carnis specimen, aut formam serui, hoc est, protoplasti Adæ quam accepit, quum esset in forma Dei, Deus ipse subsistens. Prorsus inter res creatas increatum appellatur, quod nondum existit, quia in rerum naturam nondum prodiit. Ne igitur, quum neutiquam factam esse in verbo carnem suspicamini, sub specioso vocabulo inficiationem adornetis, vt nihil in increato fateamini. Increata enim sola deitatis subsistentia intelligitur, quapropter increatam natu-

Frustranea esset incarnatio si caro assumpta esset increata.

Hebr. 2

In Christo sola deitatis substantia est increata.

D ram patibilem, aut patibilem increatam appellare, impium dictum est. Creatitiam enim hominis conditionem, non vnitione verbo propriam fieri, sed coæternam dei naturæ fuisse, exæquatam identitate naturæ, impium est cogitare. Carnis enim & sanguinis, & ossium specimen exhibuit dominus, animi quoque dolentis, perturbati & anxij. Hæc nemo dixerit ex natura deitatis esse: propria autem Dei secundum naturam facta sunt, quod Verbo placuit erigere humanam progeniem, eiusque naturam peccato, corruptione, & morte dissolutam, in seipso consolidare per imaginem nouitatis. Quapropter peccati quidem condemnationem in terra, piaculi siue execrationis abolitionem in ligno, corruptionis redemptionem in sepulchro, mortis condemnationem in inferno peregit, omnia loca permeans, vt totius vndecunque hominis salutem perficeret in forma nostræ imaginis quam indutam habuit, sese ostendens. Et quia iam Deus erat, nihil illi opus fuit vt nasceretur ex fœmina, nihilque creatori seculorum necessarium, vt ab ea ætate incrementum sumeret: aut cruce, sepulchro, infernóue vteretur, quibus rebus obnoxij eramus, nisi nos ille requirere voluisset, nos per formam ad nostri speciem effigiatam viuificans, & ad similitudinem imitationémque perfectæ imaginis prouocans. Imitatio autem quomodo ad perfectitudinem sese effingat, nisi sit absolutum exemplar, liberũque ab omni vitio, iuxta verba Apostoli, Exuti veterem hominẽ, ac induti nouũ, qui secundũ deũ creatus est, in sanctitate, iustitia & veritate? vnde igitur hanc disciplinã hausistis: vt eũ non vereamini increatũ dicere? si igitur natura ex transf-

Concluſio. Ephe. 4

formatione increata redditur, ac proinde & inuisibilis & immortalis, ne iam vlterius mor- A
talis, sed mortis incapax: quomodo igitur dominus mori potuit, si is qui increatus erat, vt in-
creatus sese in terra gessit: aut quomodo qui inuisibilis erat, palpabilis est redditus? quemad-
1.Ioan.1. modum scriptum est: Quem vidimus, & manus nostræ palpauerunt: Qui fit igitur, vt ea di-
catis, quæ neque scripta sunt, neque fas est cogitare? Suppeditabitis certe omnibus hæreticis
Rhetorius. Exhortatio secundum dogma Rhetorij, sententiam longe impientissimam, cuius impietatem vel verbo
enunciare horrendum. Aut igitur negate sacras scripturas, aut eas agnoscentes, abstinete à
verbis diuersis à scriptura, quæ prorsus habent insanabilem imposturam: sed respondetis, nos
rem creatitiam non adoramus. O stulti, cur non cogitatis, creatum domini corpus non offer-
Caro christi adoranda. re debere adorationem eius, qui increatus est? Et quia increati corpus factum est, ideo eius
corpus dicitur, cuius factum est: ac proinde illi sacra offertis, adhibetisque vestram adora-
tionem, eáque de causa rite legitimaque ratione adoratur, & diuina adoratione colitur, deus
enim Verbum est, cuius proprium est corpus, ideóque cùm accesserant mulieres ad domi-
num, prohibitis iis, dixit, Nolite me tangere, non enim ascendi ad Patrem meum, indicans
Ioan.20. opus esse ascensione. Attamen accedentes tenuerunt pedes eius, atque adorauerunt. Pedes B
tenuerunt, Deum adorauerunt. Etiam alibi dominus dixit: Palpate & cognoscite, quoniam
Luc.24. spiritus carnem & ossa non habet, quemadmodum me videtis habere, quanquam & ipse spi-
ritus sit: Deus enim Spiritus: Quomodo ergo dixit ea sese habere, simúlque ostendit? Quo
sensu igitur hæc verba vsurpauit, Spiritus ossa & carnem non habet, sicuti me habere videtis?
An hoc docere voluit, Spiritus naturam inuisibilem esse, palpationem vero circa corpora
nostri generis contingere, quòd sibi ex virgine comparauerat, non operandi modo, sed gigneñ
di ratione, vt corpus esset, & naturale, & inseiunctile, vel rursum secundum naturam deita-
tis Verbi, sic enim mors accidit, corpore quidem ex natura sua eam suscipiente, verbo vero
ex voluntate eam admittente, & pro potestate sua proprium corpus in mortem proiiciente,
vt naturaliter pro nobis pateretur. Tota enim natiuitatis mortisque ratio ad nostri requisitio-
nem recuperationémque spectat. Id quum ita sit, & confessum habeatur in Catholica Eccle-
Manichæorum error & pertinacia de incarnatione Verbi. sia, quî fit, vt vos rursum dicatis, in cælo sibi ideo Christum fecisse cæleste corpus, vt è cælo il-
lud in terras deportaret, & inuisibile, visibile redderet, & contumeliæ inobnoxium, obnoxiũ:
& impatibile & immortale, mortale & patibile? At quænam ist hinc beneficentia, ô stolidi, si C
ea in Christo constituatis, quæ in protoplasto? Adæ lapsum incõparabili resurrectione Chri-
stus pensauit, in similitudine carnis peccati visus, & condemnans peccatum in carne, vt &
carne in terra versaretur, & incapacem peccati ostenderet carnem, quam quum ex prima
plasmatione ipse Adam habebat sine peccato, præuaricando capacem delicti fecit, & in cor-
ruptionem mortémque delapsus est: hanc suæ naturæ restituit Christus, & proinde impec-
cabilem reddidit, vt declararet opificem extra culpam fuisse: & secundum primordialem crea
tionem eam instaurauit, vt ipse esset impeccabilitatis specimen. Quur igitur imaginentur
Christi corpus non est cælestis natura. perditi, cælestis naturæ esse Domini corpus, quum Adam illud è cælo in terram detulerit,
Christus è terra in cælum extulerit: & quod Adam impeccabile & damnationi inobnoxium
in corruptionem & damnationem deduxerat, hoc Christus incorruptibile, expiatoriumque
mortis ostendit, vt in terra potestatem dimittendi peccati, & in sepulchro incorruptibi-
litatem, & in descensu inferorum, soluendæ mortis potestatem ostenderet, & annuncian-
di omnibus resurrectionem eò quòd creauerit Deus hominem ad immortalitatem, & ad
Gene.1 imaginem suæ æternitatis illum fecerit. Inuidia autem diaboli, mors inuasit mundum, quem
tyrannide mortis oppressum incorruptionem non neglexit, ipse factus homo, & neutiquam D
abhorrens hominis speciem, aut contemnens humanam naturam, non obscuriter sese re-
præsentauit: sed quum Deus natura esset, homo efficitur, vt in vtranque partem omnino per-
fectus esset, idque per verum & naturalem nascendi modum. Ideo dictum est, Et donauit
Philip.2 1.Cor.15 illi nomen, quod est super omne nomen, vt regnaret in cælis, & potestatem haberet iudicij
Adami corpus animale quo modo Christi corpus spirituale quo modo. faciendi, omnium opifex & architectus verbum, hominis filius visus est, nõ aliud quàm secũ-
dus Adam factus, vt res ipsa ex nomine patet, eóque protoplastum priorẽ esse Apostolus osten-
dit, primum inquiens animalem, secundum spiritualem. Cęterum, quum eos, alterum anima-
lem, alterũ spiritualem appellet, non aliud in hoc quàm in illo corpus innuit, sed idẽ in vtroq;.
Primum quidẽ corpus, quia viribus animę subsistebat, animale, secundũ quia vi & natura spiri
tus, ideo appellauit spirituale. spiritus enim verbũ deus. Ita enim q; de nobis quoque dicitur in-
telligendũ est, dũ ait: spiritualis diiudicat omnia, animalis nõ percipit ea quę sunt spiritus, quã-
quã idem sit corpus amborũ, & hunc cõmunicatione spiritus intelligẽtem, spiritualẽ ostendit:

alterum

A alterum solummodo animæ vi imbutum, animalem. Quapropter si ita est in rebus nostris, nõ
homo tantummodo dicendus Christus, quasi nouus aliquis è cælo delapsus, sed & Filius ho- *Conclusio.*
minis factus. Si igitur in terra factus est Filius, quanquam ex semine viri genitus non sit, sed ex
Spiritu sancto, tamen etiam protoplasti Adæ filius intelligitur. Non enim alius quispiam scrip-
tus est homo in cælo fuisse, præter Adam qui ex terra est, vt & ex cælo habeat corpus & filius
hominis sit præter Adam. Ideo Matthæus Filium Abrahæ & Dauidis secundum carnẽ scrip-
sit: Lucas vero eum filium Adæ, & Dei, in deducenda stirpe ostendit. Si igitur discipuli estis
Euangeliorum, ne loquamini contra deum iniquitatem, sed per scripturas incedite: quod si
diuersa à scripturis fabulari vultis, cur nobiscum concertatis, qui neque loqui neque audire su
stinemus, quod extraneum sit ab istis? dicente domino, qvòd si vos manseritis in meo sermo-
ne, reuera liberi eritis. Quo pacto igitur aut fideles aut Christiani habeamini, qui neque secũ- *Ioan.8.*
dum scripturas inceditis, neque fidem rebus gestis habetis: sed quę supra naturam sunt, statue-
re audetis? Si patum est, vos molestos esse hominibus, cur Deo quoque molesti estis? Nam si
B illi, qui Prophetis non crediderunt, condemnati sunt: quanto magis condemnandi sunt, qui *Esa.7.*
non auscultãt ipsi domino? Vos enim pro iis, quæ ille voluit vsurpare, ad propulsationem mor-
tis & peccati, pro iis (inquam) alia atque alia subiicitis, alia dicitis & excogitatis. qvem, si con-
fitemur & agnoscimus, & ipse nos vicissim agnoscet: sin inficiamur, & ipse nos inficiabitur: si
fidem illi non habemus, ipse tamen fidus manet: seipsum enim inficiari non potest. quæ igi-
tur est ista vestræ immodestiæ vecordia, vt loquamini quæ scripta non sunt: & cogitetis quæ *Manichæorum vecordiam & audaciam arguit.*
aliena sunt à pietate? quippe qui carnem deitate consubstantialem audetis asseuerare, non vi-
dentes duplicem vestri erroris impietatem. Hæc enim ideo à vobis instituta sunt, quò vel ca-
ro eius negari possit, vel deitas blasphemias lædi: dum affirmatis eum qui ex Maria prodiit, Pa-
tri consubstantialem esse. Cæterum vestra ista, quæ vulgo existimatur, circũspecte loquendi
ratio, mox apparebit, vel curiose affectata, vel stulta esse: quis enim fidelium non confiteatur
dei Verbum quod aduenit, & ex Virgine homo prodiit, esse Patri consubstantiale, idémque
ex semine Abrahæ oriundum, eius filium recenseri? & quamuis consubstantiale Deo sit, ta-
men secundum carnem filium Dauidis appellari, Apostoli quoque & Euangelistæ ita genealo-
C giam christi faciunt secundum carnem. qvomodo igitur talia dicentes, proferre non erubes- C
citis, carnem ex semine Dauidis oriundam, cõsubstantialem cum Verbo esse? Stolida sunt ista
quæ garritis, eò quòd vobis in mentem non veniat, eum qui alteri consubstantialis est, eãdem
omnino naturam habere, sed tamen sua perfectitudine & ipsum subsistere. Quemadmodum
filium Patri consubstantialem esse ex sacris literis in confesso est, & perfectus cum perfecto
agnoscitur: ita quoque & Spiritus sanctus, eò quòd ipsa Trinitas inter se consubstantialis sit. *Simile. Vt filius consubstantialis est Patri ita & Spiritus sãctus.*
Dabitis igitur consubstantiali carni perfectitudinem cum Verbi perfectitudine? erítque secun
dum vos quaternitas, non Trinitas. Sed quódnam est istud commentum impietatis? dicitis car-
nem consubstantialem fuisse: qua igitur ratione consubstantialis fuerit? ideo, dicitis, quia caro
facta est verbum, & Spiritus facta est. si ea, quę ex natura diuinitas non fuit, diuinitas effici-
tur, cur igitur incusatis Arianos, qui istiusmodi opinionem de verbo in medium adferunt, *Absurdũ.*
quum tamen scriptura in contrarium dicat: verbum carnem factum esse, non carnem Ver-
bum: ideóque dictum est, verbum carnem esse factum, quoniam caro, Verbi caro facta est, *Verbum caro factum est, quomodo.*
& non hominis alicuius: hoc est, deus homo factus est, & caro dicitur factus esse, ne omit-
teretis carnis vocabulum. Quòd si igitur contenti non estis ista Verbi cum carne vnione: at-
D que eo ipso quod Deus homo factus est, certe neque audire, neque credere constituistis, D
quum vobis satis fieri nequeat tam modesta, religiosaque super omnem commentationem
dicendi ratione, dum corpus Dei auditis esse, idque secundum eum qui dicit: Qui transfi-
gurabit corpus nostræ humilitatis, vt sit conforme corpori gloriæ ipsius. Qua in re argumen-
tum futuræ resurrectionis ostenditur, quod etiam tum appellatur corpus, cùm iam corpus est
gloriæ eius. Quin ipse dominus hoc ipsum loquitur, Cum venerit Filius hominis inquiens:
Vbi filium hominis iudicem factum esse declarat viuentium & mortuorum, regem & domi-
num. Sed exterminare cupitis vocabulum corporis, neque tolerare potestis eum deinceps ho- *Philip.3 Mat.1. Ioan.1. Christus filius Dei, & Dauidis appellatur*
minem appellari. qui fieri potest, vt diuinas scripturas legisse videamini? quũ Matthæus scribat
Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abrahæ. Et Ioannes, In principio erat Verbum
& verbum erat apud Deum, & deus erat verbum. vbi scriptura ostendit eum & deum, & filiũ
Dauidis existimandum, si discriminatim vnumquodque seorsum inspicere velitis, duos dixeri-
tis secundum humanam rationem, sin sacris literis eruditi credideritis, verbum quũ deus esset

Filium hominis esse factum, cognoscetis vnum esse Christum, eundémque & Deum & ho- A
minem, vt duplex prædicatio super eius aduentu facile persuadere posset, tum eius patibilita-
tem, tum impatibilitatem, vt quũ dicit Apostolus: Homo Iesus Christus, qui dedit seipsum
pro nobis, quique est deus super omnes benedictus in secula, Amen: & quum Timotheo scri-
Rom.9. bit: Recordare Iesum Christum ex semine Dauid, excitatum à mortuis. Et, Mortem eius præ-
dicamus donec veniat. Aut igitur concessione consubstantialitatis, tollitur vocabulum carnis
2.Tim 2 aut hominem dici Christum, negatis: aut non amplius mortem eius annunciatis, donec ve-
niat, tollentes sacras scripturas: aut si mortẽ annunciatis eius, qui vestra sententia consubstan-
1.Cor.11. tialis Deo est, fieri non potest, vt eum carne passum confiteamini: aut ipsam Patris, & Spiritus
sancti deitatem, cõtenditis mortis capacẽ fuisse, ac proinde impij estis super omnes quotquot
sunt hæretici. Mors enim in carnem Verbi quòd Patri consubstantiale est, introducta fuit: si-
quidem neque Pater, neque Spiritus carnem gestauit, vt impie Valentiniani discipuli calum-
niantur: Sed verbum caro factum est. Ideo nos confitentes deum & hominem Christum esse
Valentinia ni error. non diffẽparationis causa istud dicimus, abst, sed secundum scripturas, vt morte eius passionẽ-
que vere acta, eaque deprædicata, donec veniat, in carne quidem Verbi passionem & mortẽ B
Ioan.1. confiteamur: ipsum tamen Verbum incommutabile, & inalterabile esse, fide cognoscamus.
Ideóque idem est qui passus est, & non passus: diuina quidem natura incommutabilis & inal-
terabilis: carne tamen passus, vt dixit Petrus, & mortem gustare volens, eò quòd factus sit me-
diator Dei & hominum: Mediator vero vnius non est, deus autem vnus est. Quapropter er-
rant qui dicunt, aliũ esse qui passus sit, & alium esse qui non sit passus. Non enim alius est præ-
1.Pet.3 ter ipsum dei Verbum, quod passionem & mortem recepit: sed idem illud impatibile & incor
poreum, carnis generationem tolerauit, & iis omnibus perfunctus est, vt haberet quod offer-
ret pro nobis, ac proinde dicitur præstantior Angelis factus. Cæterum, nequaquam Filius dei
Christus præstantior Angelis factus quo modo. creator Angelorum, præstantior Angelis factus est, quasi qui aliquãdo illis deterior fuisset, sed
forma serui, quam ipsum Verbum sibi propriã fecit & vendicauit, naturali generatione præ-
stantior, exoriens ex protoplasto Adam, & nos sibi arrogat, proprióque facit, vt dictum est à
sanctis & domesticis dei, deique caro secundum naturam facta est, non, quòd consubstantia-
lis deitati Verbi, & quasi coæterna esset, sed quòd propria illius caro per naturam facta sit, &
indiuisibilis ratione coadunitionis, ex semine Dauidis & Abrahæ, ex quo nos quoque progeni- C
Caro nõ est Deo consubstantialis. Absurdũ. ti sumus. Quod si deo consubstantialis est caro & coæterna, superest vt inferatis, etiam om-
nia creata, coæterna esse cum deo omnium creatore. At, qui (quæso) illi pro Christianis habe-
ri possent, qui istiusmodi laqueis sese inuoluũt? Siquidem consubstantialitas vt impatibilis est,
ita mortis quoque insusceptibilis existimanda est. Consubstantialitas porro vnitionem perso-
narum non admittit: adeo, vt pro specioso vestro commento, aut carnem ex Virgine negetis,
aut in deitatem blasphemi sitis. sin autem confitemini, eo modo Filium esse consubstantialẽ
Patri, & spiritum Sanctum, quomodo ipsa caro, quæ passionem sustinuit, vana & vestra fides:
paria enim sentitis cum impiis Arianis, male excipientes has voces, Verbũ caro factum est, vt
verbum non amplius sit Verbum, sed vt caro sit Verbum. Atqui, verbum ita caro factum est,
vt verbum semper verbum remanserit, sed tamen carnem haberet, in qua passionem & mor-
tem susciperet sub humana specie, vsque ad sepulchrum & infernum descendens, in qua spe-
cie etiam resurrectionem mortuorum perfecit, carnis, sanguinis, & animæ, argumenta indi-
Marcion. Manichæus. ciaque de se præbens, per propriam & indisseparabilem (vt scriptum est) carnem ex semine Da
uidis. Quid enim aliud apud vos dixit Marcion? nónne cęlesti specie corpus fuisse, idque in si-
militudine humana, sed citra veritatem? Quid aliud prolocutus est Manichæus, quàm diuinũ D
corpus, eius corpus extitisse in similitudine sola, non in veritate, alienumque ab humana car-
ne? quam ex se peccatum dicere citra actionem, hominum est impiè sentientium. Cæterum,
talis est illorũ impietas, quamobrẽ nefas est piũ hominem istiusmodi verborũ commentis vti,
sed contra, ita sentiendũ est: ante secula, verbum cp est filius Dei, deo Patri consubstantiale esse,
Fides catholica. & extremis tẽporibus ex sancta deipara virgine, Adę plasmationem conditionemq; instaurasse, eamque sibi nascendo propriã fecisse, atque ita visus est christus homo, qui ante secula deus
Mentem supercelestem in Christo fuisse nephariũ est dicere. erat: & nos mẽbra christi sumus, vt scriptũ est, ex carne eius, & ex ossibus eius. Quorsum igitur
tanta contentio nouarũ inuentionum, vt humano ingenio, ea quæ sunt supra humanum intel-
lectũ definiatis, dicentes, pro interiore in nobis homine mentem supercælestẽ in christo fuisse?
O nefariã sententiã, & verba imbecilia & indecora, quibus hoc nõ ante omnia in mentẽ venit
Christum non simpliciter dici: sed in ipso nomine quod vnum est, vtramque naturam signi-
ficari, & diuinitatis & humanitatis, ideóque Christum & hominem & Deum appellari, quan-
quam

A quam vnus sit Christus. Vanum igitur vestrum scitamentum est, conantium diuersum quid,
& alterum extra ipsum Christum, in Christo constituere. Cæterum, illi qui abusiue Christi
nominantur, forsitan quantum ad nos attinet, ita spectari possent: Qui autem ex natura &
solus, est verus Christus, non ab humana ratione describetur, vt vos pro vestra impudentia
audetis, quum nullus neque Propheta, neque Apostolus, aut quispiam Euangelistarum ita
locutus sit, quæ vos loqui sustinetis, idque animo impudenti. Si enim alter est Christus præ-
ter cælestem mentem in eo sitam: perfectaque res, mens est: Duo igitur secundum vestram
opinionem Christi existunt: & in eo, quo vobis maledicere est placitum, refutamini. Nam
Mentem supercælestem Prophetæ habuerunt. Simile. supercælestem mentem etiam Prophetæ habuerunt, qui cælestia, futuraque, quasi iam præ-
sentia enunciabant: ideóne ista verba commenti estis, quo negari posset, interiorem homi-
nem in Christo fuisse? Quid igitur de anima dicetis, quum & corpus & anima interior sit ho-
mo, quod quodammodo sanguinem & carnem dixeris: sed sicuti corpus & sanguis subia-
cent palpationi, neque vulnerationem effugiunt, quum res visibiles sunt: ita nobis ostendite
animam istis ipsis non subiacere, & visibilem esse: Aut si ostendere non potestis, euidens ra-
B tio est animam sub oculos non venire, neque interimi ab homine, vt corpus interimitur,
sicuti à domino prædictum fuit. Credite igitur animam, interiorem hominem esse. Quoniã
Anima est homo interior. id & à prima plasmatione ostenditur, & à secunda dissolutione commõstratur, quum non
solum in nobis, sed & in Christi quoque morte idipsum pateat, corpore nõ vltra sepulchrum
Anima Christi ad inferos penetrauit. delato, anima ad inferos penetrante, locis ingenti interuallo discriminatis, sepulchro quidem
id quod corporeum erat, quia ibi corpus aderat, recipiente: inferno vero id, quod incorpo-
reum fuit. Qua ratione igitur factum est, vt quum dominus adesset incorporaliter, pro ho-
mine à morte sit agnitus? Vt earum animarum quas inferus tenebat, vincula, sua anima inob-
noxia quidem vinculis mortis, sed tamen quæ quasi obnoxia facta esset, disrumperet? ex-
plicans illis modum rationemque suæ resurrectionis, vt Plastes ille & conditor hominis, ho-
minem damnationi subiectum, ipse præsens ad plenum liberaret in sua forma? Non enim
Anima Christi non obnoxia morti. mors præualescens subiecit sibi humanam Verbi animam, vt vincula illi innecteret: nec cor-
ruptio per tyrannidem inuadens, in eius corpus vim suam exercebat ad putrefactionẽ, quasi
rebus male curatis, minime gentium: id enim de eo cogitare prorsus impium est. Sed qui de
C Adæ inobedientia quęstionem habuit, iudicióque peracto duplicem pœnam in sententia sua
complexus erat, dum rei terrestri ita loquitur, Terra es, & in terram reuerteris, atque ita
Gene.3. Homo in duas partes discerpitur cur. pro decreto, domini corpus in terram abscedit, animæ autem dixit, Morte morieris, atque
hinc est, quod homo in duas partes discerpitur, & vt ad duo loca discedat, condemnatur.
Ac proinde opus fuit illo ipso iudice, qui hoc decretum tulerat, vt ipse per se sententiam sol-
ueret, sub specie condemnati, incondemnatum se syncerumque à peccatis ostendens, vt ho-
minem Deo reconciliaret, hominemque totum in libertatem vindicaret, in nouitate ima-
ginis Filij eius Iesu Christi domini nostri. Iam si mihi alium locum condemnationis præter
hos duos ostendere potestis, merito hominem dixeritis tripliciter diuidi, & ex duobus locis
reuocationem factam esse, & in tertio manere colligatum in vinculis. Quòd si tertium ali-
quem locum ostendere non potestis præter sepulchrum & infernum, ex quibus plane erep-
tus est homo, Christo assertore, per suam speciem cum nostri similitudine cõgruentem, eam-
que veram & neutiquam imaginariam. Cur igitur dicitis: Deum nondum propitiatum esse?
aut qua de causa Saluator aduenit? an quia impotens fuit, vt totum hominem à compedibus
vindicaret? an quia peccatorem abominetur? an quia metus illi est, ne contagionem pecca-
Manichæi error in peccato definiendo. D ti sentiat, si ipse, quum Deus sit, interger homo fiat? Atqui istiusmodi cogitatus nimia im-
pietate scatent, Aut cur in definiendo peccato, ex natura esse peccatum asseritis? idque ex opi-
nione impiissimi Manichæi? Hæc dum sentitis, criminatores vos ostenditis opificij naturæ.
Peccatum ex naturæ non esse. Num, quum Adamum ab initio fingebat Deus, congenitum illi peccatum inseuit? Quor-
sum igitur opus fuit præcepto, aut quid eum, vbi peccarat, condemnauit? cur ante inobe-
Peccatum per inobedientiam mundum inuasit. dientiam non cognouit bonum & malum, quem Deus finxerat ad immortalitatem, & ad
imaginem suæ æternitatis, natura quidem sine vitio peccati, voluntate tamen libera instru-
ctum? Cæterum mors, inuidia diaboli, mundum inuasit, excogitato inobedientiæ inuento,
atque ita ex inobedientia præcepti diuini, factus est homo capax superseminationis diaboli
ac peccatũ iam inde in natura receptum, ad omnem concupiscentiam stimulabat, non tamẽ
vt diabolus eam naturam finxerit: absit, nunquam enim diabolus, naturæ opifex (vt Mani-
chæorum impietas censet) sed naturæ peruersio, ex præuaricatione id efficit, & ita mors tyran-
nidẽ habuit in omnes homines, ideoque dictum est: Venit filius dei, vt perderet opera diaboli. *1.Ioan.3*

Mors prævaluit hominibus, quomodo. Ioan.14.

Quanam (quæso) ratione? ea nimirum, qua naturam à Deo quidem factam, nulloque cri- A
mine imbutam, sed instigatam à diabolo ad præuaricationem mãdati diuini,& ad inuentum
peccati mortis, Verbum Deus in se reformauit, neque vlterius eam fraudis diaboli, aut in-
uenti mortis susceptibilem reliquit? Ideóque dictum est à Domino: Venit princeps mundi,
& in me non inuenit quicquam. Quòd si princeps mundi nihil operum suorum inuenit in
Christo, multo magis Christus nihil ex suis creaturis reliquit principi huius mundi. An etiam
ea de causa nihil inuenit in Christo, quia Christus perfectam in se nouitatem exhibuit, vt per-
fectam salutem animæ & corporis, in toto homine operaretur, vt perfecta quoque esset re-

Arianorũ & Manichæorum cauillationes ociosæ. Ioan.13.

surrectio? Frustra igitur Ariani cauillãtur, qui carnem tantummodo statuentes, ea quæ de
passione intelliguntur, ad impatibilem deitatem impie referunt: frustra vero & vos ex alio
commento paria cum illis sentitis, quum assertores sitis, mentem supercæleſtem, loco inte-
rioris hominis, ambitu eius speciei qua continebatur, pro instrumento abusum fuisse. Nam
si id verum, quomodo potuit vel dolere, vel anxius esse, vel orare? Scriptum est enim. Et con-
turbatus est spiritu Iesus. Atqui ista nec brutæ, nullisque cogitationibus instructæ carni, nec
deitati quæ incommutabilis est, congruerint, sed animæ quæ intellectu est prædita, quæ agi- B
tur & perturbatur, & intelligibiliter passionem sentit. Quòd si hæc sententia non placet, sal-
tem quum triplicia sint de ea re iudicia, quorum vnum est in blasphemia situm, alterum nu-
dam inanémque apparentiam constituit, tertium veritate nixum: eligite, quod magis arridet.
Nam suspicari non vere hæc de eo esse dicta, sed tantummodo videri dicta, id secum trahet,
vt quæ facta de eo dicantur, opiniones sint & simulationes, non verè res gestæ. Iam si vere di-
cta sunt de dolore, de anxietate, qui possunt ea quadrate in supercæleſtem mentem, siue af-
flatum numinis, quæ humanæ sunt animæ, vt intelligas, mentem illam quæ immutabilis est,
mutatam esse in dolorem, anxietatem, & perturbationem? Impia est istiusmodi sententia.

Iesus turbatus est spiritu, quomodo intelligendum.

Nam tametsi dixerit Euangelium, Iesum spiritu fuisse conturbatum: ipse tamen Dominus
declarauit, de anima sua hoc intelligendum esse, quum dicit: Anima mea turbata est. Quòd
si suæ animæ sensum dominus ostendit in compassionem nostræ animæ, vt ita & ipsius intel-
ligeremus, passionem, & eum tamen impatibilem confiteremur: Sicuti enim sanguine car-
nis suæ liberauit nos, ita sensu suæ ipsius animæ, victoriam pro nobis comparatam significat:
Ego (inquit) vici mundum, & alibi: Ei qui dat nobis victoriam. Sed sicut hic sub nomine C
sanguinis, non quiuis aut communis sanguis, quemadmodum ab impiis existimatur, sed sa-
lutaris à piis hominibus intelligitur, ita quoque mens illa non humanam imbecillitatem, sed
Dei naturam induisse demonstratur, atque ita appellabitur perfectus Deus, & perfectus ho-

Christus perfectus Deus & perfectus homo. Ioan.12

mo Christus: non quòd diuina perfectitudo, in humanam perfectitudinem transeat, quod
est impium: neque quod duæ perfectitudines seorsim sint constituendæ: neque vero secun-
dum profectum augescentis virtutis, aut acquisitionem iustitiæ, absit, sed secundum ratio-
nem existendi sine defectu plenam & integram, vt vnus sit, vtrinque per omnia idem & Deus
& homo: Ea de causa dominus locutus est: Nunc anima mea perturbata est. Illud autem nunc,
tum fuit, quum ipse voluit: veruntamen, illud, quidnam esset, significauit. Non enim quod
non esset, tanquam quod præsens esset, nominauit: aut tanquam simulatè dicerentur, & non
ex fide, quæ contigerunt: Siquidem naturam fidemque habuere ea quæ acta sunt, non ina-
nem imaginariamque apparentiam. Igitur, quia natura, non fictione, dominus homo fa-
ctus est: neque insitum ex natura, neque opere patratum statuere possumus in opifice pec-
catum, quamuis in nostra natura etiamnum pugna eius rei, quam serpens induxit, reperiti D

Incarnatio Verbi non fuit peccatis obnoxia.

posset, & superseminationis progressus aliquis propter nostram imbecillitatem: Verbi tamen
incarnatio secundum naturam Dei facta, nostrorum vitiorum susceptibilis non fuit quæ ex
vetustate etiam hoc tempore in nobis hærere solent. Inde enim est, quòd docemur exuere
veterem hominem, & induere nouum, atque in eo miraculum est quod dominus homo fa-
ctus est, sine omni peccato, eò quòd nouitas in totum facta sit, vt ostenderet vires suas. Porro,

Christus omnia quæ sunt naturæ humanæ in se recepit.

quæcunque ipse sua voluntate in natura formauerat, ea sua voluntate in seipsum recepit, vt
genituram ex fœmina, incrementum ætatis, numerum annorum, laborem, esuriem, sitim,
somnum, dolorem, mortem & resurrectionem. Ideóque vbi corruptum fuerat humanum
corpus, eo suum corpus proiecit Iesus: & vbi tenebatur humana anima in morte, ibi exhi-
buit humanam suam animam, vt ipse inuictus à morte, tanquam hominẽ se præsentẽ ostende
ret, & solueret catenas mortis vt Deus, vt vbi seminata fuerat corruptio, inde exoriretur incor-
ruptibilitas: & vbi regnauerat mors in forma animæ humanæ, ibi ipse ille mortalis præsens,
immortalitatẽ exhiberet, atque ita nos participes redderet suæ incorruptibilitatis, & immor-
talitatis

A talitatis, per spem resurrectionis ex mortuis: vt corruptibile hoc indueret incorruptibilitatẽ, & *1.Cor.15.*
mortale immortalitatem, vt scriptum est, vt quemadmodum per vnum hominem inuasit *Roma.5.*
peccatum in mundum, & per peccatum mors: ita quoque per vnum hominem Iesum Chri-
stum, gratia regnaret per iustitiam in vitam æternam, quemadmodum scriptum est. Quo-
modo igitur dicitis quod pro interiori homine qui in nobis est, supercæleſtis in Christo fue-
rit? Nónne diuisus in duas partes vt homo, & in sepulchro, & apud inferos agebat? Neque *Christi ani-*
potuit aliud pro alio in redemptionem pensari, sed corpus pro corpore, anima pro anima red- *ma diuisa*
denda fuit, & integrum aliquid pro integro homine, hoc est, Christo pensandum permu- *à corpore*
tandumque fuit, cui conuicia fecêre in cruce Iudæi vitæ inimici inter prætereundum, & ca- *quandiu*
pita mouebant: Imo neque infernus sustinuisset nudæ deitatis accessum, quod & Apostoli *fuit in se-*
testantur, & ex natione dispensationeque crucis videre licet: quippe, qui emisso sanguinis, *pulchro*
certitudinem carnis: effluxu aquæ, incontaminatam puritatem, & Dei corpus esse edocue- *Matt.27.*
rit, clamando & inclinando caput, & tradendo spiritum qui erat in corpore, hoc est, animam *Ioan.19.*
de qua dixerat, se animam suam pro ouibus suis ponere: adeo, vt expirationem, nemo dixe- *Ioan.10.*
B rit deitatis traductionem transmigrationémue, sed animæ discessum esse. Nam si post emi-
grationem deitatis mors superuenit, eaque fuit corporis extinctio, propriam nimirum mor-
tem obiuit, non nostra perfunctus est. Et qui (quæso) ad inferos descendit nuda & intecta *Absurda*
deitate? aut vbi tandem anima, quam pollicitus erat dominus se positurum pro ouibus suis, *ex Manichæorum*
de qua etiam Prophetæ iam antea indicium fecerant? Quòd si autem animæ discessio fuit, *propositionibus colle-*
ideóque dictum est, quòd nostram in se receperit mortem, hoc est, quòd nostro more & dis- *cta.*
solutionem & nascendi quoque rationem sustinuerit, sequitur, vt falsa sit vestra cauillatio.
Nam qui (quæso) mors corpori superuenisset, nisi Verbum Dei & interiorem & exteriorem
hominem sibi circumposuisset? aut quomodo pro omnibus succidaneam victimam ad libera
tionem se dedisset? aut quomodo potentia mortis plene dissoluta fuisset, nisi Christus illud,
quod ex cogitatione voluntateque peccandi vitiatum erat, ipse in seipso restituisset? Si igitur
regnat mors in homine interiore, in quo alio regnauit vnquam, nisi in anima, quæ mente
peccauerat, quemadmodum scriptum est: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur, pro qua
suam animam reposuit dominus, ad pensationem redemptionis. Quemnam autem ab initio
C condemnauit dominus? num de plasmatione, plastem? an de actione, plasma? Quòd si de
plasmatione plastem condemnauit, seipsum condemnauit Deus, & erit talis quales cæteri
homines: sin autem illud impium est de Deo cogitare, sed damnauit de actione plasma, ni-
mirum tollit iam ipsam actionem, & innouat plasmationem: illius enim opus sumus, conditi
ad bene agendum. Sed hic rursum dicitis, nos illum ex Maria Deum esse prædicamus. Qui
fit igitur, vt quasi Marcion, Deum ita aduenisse contendatis, quasi intactim prodierit cum *Obiectio*
ea natura, quæ humanam carnem recipere non posset? aut cur ita eum Deum appellatis, vt *Marcion.*
Paulus Samosatẽnis, qui hoc prætextu ad suam impietatem abutitur, vt illum ex Maria Deum *Samosaten-*
confiteatur, ante secula quidem prædefinitum: sed tamen, qui ex Maria essentiæ suæ primor- *sis.*
dium acceperit? veruntamen verbum ex cælo efficax, & sapientiam in eo agnoscit, plus quàm
à nobis datur illi attribuens, secundum ipsius impietatem, sicuti vos dicitis, mentem super-
cæleſtem in non animato corpore. Atque ita iam fit, vt neque corpus quod non animatum *Solutio.*
est, homo: neque mens supercæleſtis Deus haberi possit. Quandoquidem ad constituendam
hominis personam, vocabulum animæ vsurpari debet. Siquidem corpus & anima hominis *Homo ex*
dicuntur esse, alterumque ad alterum refertur, hoc est, spiritus ad carnem. Quis enim (inquit) *anima &*
D cognouit mentem domini? mens domini, nondum dominus, sed domini vel voluntas aut *corpore con-*
consultandi vis, aut energia ad aliud relata. Cur igitur ista ad fabulandum excogitatis, ver- *stituitur.*
bis fictitiis cauponantes, diluentesque Verbum Dei? Atqui Dei Ecclesia ea non ita accepit, *Rom.11.*
neque tradidit, sed (quemadmodum scriptum est) Deum illum agnoscit esse apud Deum an- *Ecclesiæ ca-*
te secula existentem, & qui sub consummationem seculorum aduenit, & ex Maria virgine, *tholicæ fi-*
& ex Spiritu Sancto genitus sit Filius hominis (vt scriptum est) donec pareret filium suum *des de Chri-*
primogenitum, vt esset primogenitus in multis fratribus: interim tamen verus Deus, vt etiam *sto.*
pro nobis pateretur, vt homo, & liberaret nos à morte & passione, vt Deus. Ne igitur falsis *Luc.2.*
imaginibus conceptis arbitramini, quod sentit agitque corporea membra inibi nouitatem *Matt.1.*
operari posse, non intelligentes imitationem rei iam prius actæ, imitationem esse, & in Chri- *Exhorta-*
sto solius carnis nouitatem profitentes. Si enim vis agentis carnem hominibus posset nouita- *tio.*
tem instaurationemque comparare absque Christo, sequiturque agentem id quod agitur,
quid opus erat Christi aduentu? Vani quoque etiam illi, qui dicunt, Verbum ita in Christum,

An verbũ fic in Christum vt in Prophetis descenderit.

vt in aliquem ex Prophetis descendisse. Quis enim Prophetarum, quum Deus esset, homo A factus est? aut cur nomen nullum consummauit? aut cur mors regnauit in iis, qui non peccauerant, ad similitudinem protoplastorum: Cur tandem à Domino dictum fuit: Si igitur vos Filius liberauerit, reuera liberi estis, nunquid id fit secundum nouitatem & perfectudinem quæ in ipso est, per quam nos qui credimus, renouamur, ad instar eorum, qui in communionem perfectæ nouitatis Christi recipiuntur? Sed vobis omnia excogitantur, vt vnam negandi sententiam emoliamini, & animam quidem per metaphrasim, nunc mentem nulla vi cogitandi præditam, nunc peccatum enhypostaticum nunc operatricem peccati sine Dietate appellatis. Et carnem, nunc increatam, nunc supercæleſtem, nunc consubstantialem, vt plenam vobis inficiationem stabiliatis, quemadmodum Arius à fide, quæ est de mystica ac verissima Filij ex Patre natiuitate delapsus, in perniciem abiit, passionem, sectionem profluxumque comminiscens, vt per impia verba homines male firmos præcipitaret in iniquitatis foueam: siquidem fouea profunda, os iniquum. Ita quoque Sabellius, qui finxit Filium personam non esse, & Spiritum Sanctum diuisionem esse deitatis, sed citra essentiam: ac principiorum deorumque euaporationem falso inducit, Iudaicis sententiis innititur. Ita quoque B Manichæus ab incarnatione & humanitate Domini, impius per omnia redditur: decernens, duobus opificibus hominem subiacere, bono simul & malo: Ita quoque & vos bifariam calumniam struitis, & hominem coli adoratione, & peccatum subinfertis, idque non ad pietatem facitis, sed vt errorem vestrum malis inuentis bene propagabilem efficiatis, & instabiles à fide impiis vestris verbis subuertatis, sed tamen stabile est fundamentum Christi & Dei, & huiusmodi sigillo obsignatum. Hæc scripsi dilecti, tametsi nihil omnino opus fuit, vt scriberem: sufficit enim per se Euangelica traditio, sed respondendum fuit: tum quia de fide mea interrogatus eram, tum propter eos qui contentiosius ingerunt sua inuenta, quibus in mentem non venit, eum qui ex propriis loquitur, mendacia loqui: neque enim vel pulchritudinem vel gloriam corporis Dei fas est exprimi humano intellectu, sed ea quæ acta sunt, secundum scripturam confitenda sunt. Deusque qui est, adorandus est, ad gloriam & confessionem suæ humanitatis, & spem salutis nostræ in Christo Iesu, Amen.

Ioan. 8

Sabellij hæresis de incarnatione Christi.

Manichæus

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, DE SALVTARIA ADVENTV IESV CHRISTI, ADVERSVS APOLLINARIVM, TRACTATVS.

Christus ex Deo & homine.

QVi Dominum nostrum Iesum Christum, non ex Deo & homine vnum esse confitentur, vt scriptum est in Euangelio, ex homine (inquam) oriundo ex Adam, ac deinde ex Deo, dicant mihi quid de Deo in forma Dei sed accipiente formam serui, opinantur? vel quomodo illud, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, intelligunt? Qui enim dixit, caro factum est, idem dixit, Ipse animam suam posuit pro nobis. Num ita, quam Verbum esset, mutationem sustinuit, vt in carnem transformaretur, aut animæ similitudinem? an vt imaginariam speciem humanæ formæ præ se ferret, quemadmodum nonnulli errabundi hęretici dictitare solent? Atqui hoc non admittit Apostolus, cuius verba diserta & D expressa sunt. Qui quum in forma Dei esset, &c. Sicuti enim forma Dei integritas deitatis Verbi intelligitur: ita quoque & forma serui, intellectualis naturæ hominum substantia cum instrumentali substantia agnoscitur, ideoque vt ex altero Verbum significetur, ex altero itidem, quum dicitur, Et caro factum est, animam quoque adiunctam fuisse intelligatur, quæ nimirum forma serui appellatur, quam animaduertimus esse intellectualem substantiam, ideoque fit vt homo mortuus, amissa cum anima forma, informis nominetur & totus soluatur, anima, quæ corporis naturam continebat, recedente. Vnde Paulus de intellectuali natura testimonium perhibet. Ioannes autem de instrumentali corpore documentum adfert, vt ambo simul vniuersum negocij istius mysterium, deprædicent: Certum enim est Verbum ante aduentũ suum in carne, hominem non fuisse, quippe qui Deus erat, apud Deum inuisibilis & impatibilis. Non igitur hoc nomen Christus absque carne allegatur, quoniam ad hanc vocem & mors & passio consequuntur. Quum Moses scribat, si passibilis est Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, Paulus vero dicat, Pascha nostrum immolatus est Christus

Ioan. 1.
Ioan. 10.

Philip. 2.

Animam adiunctã verbo in Christo formam serui appellatã.

Verbum ante aduentũ suum homo non erat.

Verbum sine carne non dicitur Christus.

Rom. 6.

A Christus, & quod homo Christus, dans se in redemptionem pro nobis, non quòd non Deus, sed quòd & homo Christus sit: Ideo mentionem faciens de Iesu excitato è mortuis ex semine Dauidis illum oriundum esse dicit, eaque de causa amborum nominum simul allegationem facit, ad ostendendam eius substantiam. Deus enim videri nequit, homo contra visibiliter contrectatur & vere existit, non diuisione personarum aut intellectuum, sed naturali genitura & insolubili vnitione, vt eius passio in confesso sit, & extra controuersiam. Quomodo igitur Christus factus est Verbum, quum Deus esset antequam homo? si enim diuinitatis proprium vocabulum est Christus citra carnem, nimirum applicandum est id quoque & Patri, & Spiritui Sancto, eritque ipsis passio communis, vt nonnulli errones arbitrantur. Quid? an ipsum impatibilem incorporalemque Deum Verbum, etiam ante incarnationem susceptamque humanam naturam passionis & mortis capacem esse dicetis? Sed qui (quæso) Filius Patri consubstantialis, indiuisibilisque secundum diuinam naturam, patibilis dici possit, quũ sit inconuertilis & immutabilis, nisi sumpta ex vtero Virginis integra humanæ naturæ specie, homo sit factus, vt & conuertilis reddatur in patiendo, & immortalis maneat quatenus Deus? B Eáque de causa etiam vnitio inducta fuit, non tamen ideo, quasi Deus vnitione indigeat, aut quasi hæc vnitio absque Deo fiat, sed quòd Deus hanc vnitionem inducat. Constat igitur verbum Dei se non diuisisse sine carne in specimen carnis, & similitudinem animæ, sed manendo quod erat, assumpsisse serui formam, eámque non destitutam soliditate substantiæ, vt quæ euidenti demonstratione in illo spectabatur, tum per passionem, tum per resurrectionem, tum per cætera negocia, vt scriptum est, & manifestò liquet. Dicite igitur, cur Deum in Nazareth genitum suspicamini, quandoquidem omnes hæretici id dicere solẽt, vt & Paulus Samosatensis, qui Deum ex Virgine in Nazareth conspectum, inde suæ naturæ substantiæque initium habuisse, & initium regni accepisse, iactat: Verbum tamen cæleste, efficax, industrium & sapientiam in eo Nazareno confitetur, ante secula quidem prædestinatum, sed tamen in Nazareth ratione, substantiæ proditum ac declaratum, vt Deus sit (inquit) ille qui in omnibus est Deus Pater: Talis est istius impietas. Marcion porro & Manichæus, Deum in Virginem profectum fuisse, & citra tactum inde prodiisse, & incapaciorem fuisse, quàm vt communicaret cum humana natura, peccato & malis obnoxia. Si enim (inquit) istam sibi assumC sisset, etiam principi malitiæ subiectus fuisset, & sine peccato Christus haberi non posset, sed peculiarem carnem eum exhibuisse tradit, ea similitudine qua voluit, eámque è cælo delapsam, & in cælos regressam, Deitatémque eius solidam & integram fuisse. Valentinus contra, passionem rem communem Trinitatis esse dicit, sed partem Trinitatis carneam esse cauillatur. Arius porro, carnem solam ad occultationem deitatis confitetur, & pro nostro interiori homine, hoc est, anima, Verbum dicit in carne fuisse, passionísque sensum, & ab inferis resurrectionem diuinitati audet ascribere. Sabellius verò Pauli Samosatensis, cæterorúmque gregalium sententiam approbat. Veritus enim Arij diuisionem, errori illapsus est, quo personas tollit. Vos autem quibus adhæretis? aut quas partes statuitis fouere, & approbatis? an, quod prouerbio iactatus, omniprobi estis? omnibus enim supradictis hæreticis copulamini. increduli vnitati & plenitudini obtrectantes: an sublationem abrogationémque recipitis sub specie? Verum vt diuisores per vecordiam ineptiunt, & derogatores allucinantur: ita abrogatores in perniciem eunt, quum vero sit œconomia, ac fides rerum manifesta gratiáque contestata sit. Quam igitur causificationem excogitatis? aut qua simulatione prætextum quæritis? ac cur non potius expressim dicitis, eum, non accepta specie serui, hominem esse factum, D sed quasi hominem apparuisse? Hunc enim intellectum habet vester sermo, quo ad prætextum dicitis hæc verba. Qui idem est, idem est: ideóque obtrectare veræ dispensationi humanitatis assumptæ per sycophantiam satagitis, dicentes: Christum hominem deificatum esse, Ac rursus illud: In principio erat Verbum, & quòd accepta forma serui, homo sit genitus: aut hominem eum dicitis qui cum Deo sit aut hominem Deo implicatum: aut hominem pro mundo mortuum, & qui pars aliqua mundi erat: aut hominem peccati incapacem: aut hominem Angelis dominantem: aut hominem à rebus creatis adoratum: aut hominem Dominum, cùm Apostolus dicat: Paulus seruus Iesu Christi: aut hominem crucifixum, dominum gloriæ: aut hominem audientem, Sede à dextris meis: aut hominem venientem, vt iudicio iudicet. Hæc est lutulenta vestra ex imo subruta aqua, quam ebibendam hominibus offertis, & in ebrietatem coniicitis. Scisciatamini igitur à Iudæis, vt vbi eorum verba contra christum, eósque qui in christum credebant, iactata audieritis, pudeat vos vestri: discite quoque ab aliis hæreticis, qui eadem vobiscum & garriunt, & sentiunt. Proponantur igitur hæretico-

Christus quatenus Deus est immortalis & impatibilis, sed quatenus homo est passibilis.

Samosatensis error de incarnatione Verbi.

Marciõ & Manichæus de incarnatione Verbi quid sentiant.

Valentini error de passione christi.

Arius.

Sabellius approbat hæresim Samosat.

Apollinarii error.

Apollinaristas ad alios hæ

ticos confu lendos rele gat.

rum dogmata,& veſtræ cogitationis ſententia, & noſtræ fidei ratio, & Euangelij definitio, A & Apoſtolorum prædicatio, & Prophetarum teſtimonia, & adimpletæ œconomiæ intellectus. Dicite igitur, qua ratione initium deitatis conſtituiſtis in ipſa natiuitate Dei, quam in Nazareth contigiſſe ſuſpicamini,iuxta Paulum Samoſatenſem? aut qui fit,vt genituram carnis inficias eatis, ſecundum Marcionem, alióſque hæreticos, non ſtatutis Euangelicis incedentes, ſed ex propriis loqui ſatagentes? Ideo enim dicitis, Deum ex Virgine natum eſſe,ac non Deum hominem, vt Euangelium definit: ne genituram carnis confitendo, neceſſitas vos cogat, vt naturalem eum eſſe agnoſcatis, fidem rerum verborum eloquio proſequentes. Nunc autem Deum natum eſſe, peculiarem quandam carnem opinione ac ſpecietenus præ ſe ferentem affirmatis. Non enim initium naſcendi ex Nazareth Deus oſtendit, ſed exiſtens

Verbum an te ſecula Deus vbi natus & ex quo ſemine.

ante ſecula deus Verbum ex Nazareth homo viſus eſt, genitus ex Maria Virgine, ex ſemine ſancto in Bethleẽ Iudæ,ex ſemine Dauidis, Abrahę & Adę,vt ſcriptum eſt, Omnia deſumens ex Virgine quæ ab initio, Deus ad hominem conſtituendum, in ſingendo faciendoque adhibuerat, excepto peccato (vt Apoſtolus ait) ad ſimilitudinem citra peccatum, non deitatis transformationem, ſed humanitatis innouationem inſtaurationemque conficiens,pro ipſius B arbitrio, vt eſſent gentes concorporeæ & comparticipes cum Chriſto,vt Apoſtolus ſcribit,vt & homo reuera etiam Deus eſſet: non, quòd homo apud Deum erat, vt vos calumniamini obtrectantes Chriſtianorum myſterio, ſed quia Deus vnigenitus decreuerat ex plenitudine deitatis ſuæ, primi illius exemplariſque hominis informationem inſtaurare: & ex vtero Virginis, nouam conſtituere in ſeipſo, naturali genitura & counitione, quæ dolorem non haberet: Vt ſalutis humanæ negocium abſolueret, paſſione, morte, & reſurrectione, hominum

Obiectio.

redemptionem perfecit. Sed hic obiicitis, ſi omnia aſſumpſit, omnino quoque mentem,cogitandique vim humanam aſſumpſit: atqui impoſſibile eſt, in humanis cogitationibus pec-

Reſponſio.

catum non verſari: quomodo igitur Chriſtus abſque peccato erit? Sed reſpondendum, Si vitioſarum cogitationum creatio opus eſt dei, opus illi ſuum adiungendum eſſe: venit enim, vt aſſumeret ſuum proprium opus. At ſi illud concedatur,iniquum fuerit iudicium, quo peccator condemnatur: Si enim vitioſas peccatriceſque cogitationes creauit deus, qua ratione peccantem condemnat?aut quomodo tale iudiciũ apud deum reperiri poſſit?Quod ſi Adam obnoxius erat iſtiuſmodi cogitationibus antequam inobediens fuit dei mandato,qui fieri potuit,vt malum & non bonum cognoſceret? rationalis quidem erat,ac vi cogitandi inſtructus: C ſed vt liberæ cogitationis, ita vitij inexpertus, ſolum, quod bonum erat, cognitum habebat,

Deus non creauit vitioſas cogitationes.

ac ſimplex erat. Cæterum inobediens dei præcepto, collapſus eſt in vitioſas cogitationes,obnoxiuſque redditus, non, quod deus creauerit captiuatrices iſtas cogitationes, ſed quod per diabolũ deceptus fuerit, qui eas ſuperſeminauit rationali naturæ iam in præuaricatione conſtitutæ, & à deo diuulſæ,adeo, vt diabolica lex peccati, conſtituta ſit in humana natura, &

Ioan.3.

mors ibi ſuum dominatum cœperit, idque per opus peccati: Ea de cauſa venit Filius dei, vt diſſolueret opera diaboli. Verum hic reſpondetis, eum in peccato ſoluiſſe peccatum,ſed hoc ipſum non eſt ſoluere peccatum. Quippe, quum in eo per Verbum formato, diabolus operatus non ſit, vt veniente in mundum Verbo, nihilque delinquente, ſolueretur peccatum, ſed in rationali intellectualique natura hominis ſuperſeminando, diabolus peccatum operatus eſt. Eaque de cauſa impoſſibile fuit naturæ rationali & ſponte delinquenti & mortis damnationi ſubiectæ, ſeipſam reuocare in libertatem, vt ait Apoſtolus: Nam impotentia legis,

Diabolus operatus eſt peccatũ

quatenus debilitabatur per carnem: ideoque ipſemet dei Filius ſuperuenit, vt eam in ſuam naturam reſtitueret per nouam originem & genituram admirabilem, non primam diſtrahẽs D conſtitutionem, ſed inſparſam ignominiam detrahens, vt teſtatur Propheta: Priuſquam cognoſcat puerulus bonum vel malum, cum malitia refractaria & contumax ſit ad eligendum bonum. Quòd ſi in peccatrice natura, impeccabilitas non apparuiſſet, quomodo peccatum in carne damnari potuiſſet, neque carne preuaricationem habente, neque diuinitate peccatum ſciente? Aut cur ab Apoſtolo dictum? Vbi abundauit peccatum, ibi ſuperabundauit

Rom.6.

gratia, non locum deſcribens, ſed naturam ſubiiciens, vt quemadmodum ab illo dictum eſt:

Roma.5.

Vt per vnum hominem,peccatum intrauit in mundum,& per peccatum mors:ita per vnum hominem Ieſum Chriſtum gratia regnabit per iuſtitiam in vitam æternam, vt per quam naturam peccatum progreſſus ſuos accepiſſet,per eam quoque declaratio iuſtitiæ conficeretur,

Alia obiectio.

& ita ſoluerentur opera diaboli, liberata humana natura à peccato & glorificaretur Deus.At hic rurſum dicitis: Si Chriſtus homo eſt, Chriſtus quoque pars mundi fuerit, ſed pars mundi, totum mundum quomodo ſaluare poterit? Ocommentum fraudis & malignitatem veſanam

A ſanam blaſphemandi: dicant mihi (quæſo) ex qua ſcriptura iſta definitio depromatur, quæ omnino eſt diaboli cauillatio? Quum Propheta loquatur: Frater non liberat, liberabit autem homo? & alibi: Homo genitus eſt in ea, & ipſe fundauit eam, qui altiſſimus eſt. Quomodo igitur Verbum homo factum non ſeruauit mundum? quum manifeſtum ſit,quòd in qua natura peccatum cõmiſſum ſit, in eadem quoque extitiſſe exuberantiam gratiæ? Vnde autem exuberantia gratiæ? niſi ex eo, quo Verbum homo eſt factum, manens interim Deus, vt & homo factus, Deus crederetur: quemadmodum Chriſtus, quum homo ſit, Deus quoque exiſtit: eò quod Deus quum eſſet, homo factus ſit vt ſaluet credentes in hominis forma. Si enim cõfeſſus fueris,dominum Ieſum in ore tuo, & credideris in corde tuo, quod Deus eum excitauit à mortuis, ſeruaberis. Mortificationem autem deitatis non paſſus eſt, neque ea parte reſurrectione indiguit: ſed illa ipſa eſt,quæ à mortuis excitat. Vnde neceſſum fuit,vt Deus aliquid haberet, quod pro nobis offerret, ſiue in morte, ſiue in vita, ac propterea, quia Verbum caro eſt factum, efficacius ſalutem operatur. Sed rurſum dicitis, Quomodo poteſt na-

Reſponſio.

Bar.7.

Pſal.86.

Obiectio cõmunis Apolinario Marcioni & Manichæo.

B tura humana, in conſuetudine peccandi verſata, propagationem peccati recipiens, à peccato libera eſſe? Eſt autem illud impoſſibile: erit igitur Chriſtus, vt alius quiuis,peccato obnoxius.Hæc nimirum & Marcion ſenſit:hanc ſententiam etiam Manichæus introduxit,homi-

Reſponſio.

nis carnalem genituram, ſub principe malitiæ conſtituens, eumque dominatorem aſſcripſit, eò quod à quo quis vincitur, eius quoque mancipium reddatur. Horum ſententiam vos renouatis,ſed diuerſa ratione intellectualem hominis naturã (quæ anima exiſtimatur) etiam illi ſubiicientes, eamque peccatum vitare non poſſe, deſcribitis, quantumcunque hæc de carnali anima dicta velitis. Vnde hæc acceperitis, conſcius non ſum,quum neque in ſacris literis id inueniatur, neque in communi hominum ſenſu, Domino præcipiente: Ne timueritis illos,qui corpus occidunt, quum animam occidere nequeant. Atqui, ſi carnalis eſt anima,

Anima nõ eſt carnalis

cur non vnà cum corpore & moritur & perit? & cur potius animas apud inferos detentas,ſpiritus nominauit, quum inquit: Profectus eſt, vt ſpiritibus in carcere detentis, læta de reſurrectione annunciaret. Sed vos, præter naturam omnia dicitis & appellatis ne pro natura rerum verba facientes, negocij fidem approbetis, nimirum, quòd Verbum homo vere ſit factum. Dicitis enim vocem Domini eſſe, quæ doceat mentem hominis plane in iuuentute

C inclinatam eſſe ad malum: non intelligentes, per iuuentutem indicare id lolij,quod homini ex ſuperinſeminatione inhæſit, ideoque Dominus vere Dauid iurans promiſit ei, ex fructu ventris ipſius naſciturum Chriſtum ſecundum carnem, non, quòd vir aliquis ex transformatione deitatis ſpecietenus ſeſe oſtenderet. Alioqui, quid opus fuit, vt dominus Dauidi de ſobole iuraret? ſed hoc eſt quod promiſit, Chriſtum nempe formam accepturum eſſe, incommodaque ex fœmina naſcendi ſubiturum, creſcendique gradus pro ætate, idque noſtro more vt dicit Apoſtolus: Quandoquidem igitur pueri participes fuere ſanguinis & carnis, ipſe quoque itidem eorundem particeps eſſe voluit, itidem (inquam) quia non ex ſeminibus, ſed ex ſpiritu: eorundem vero, quia non diuerſorum, ſed ex ſemine Adæ, Abrahæ, ac Dauidis,vt ſcriptum eſt. Cur igitur prætermiſſa ſacra ſcriptura ac manifeſta veritate, dicitis non niſi virum ex Maria apparuiſſe, eumque aſſumpta humana ſubſtantia, hominem eſſe factũ? In virum igitur abiit Deus,dominuſque glorię qui crucifixus eſt: homo habendus eſt? Quòd ſi igitur audieritis Petrum loquentem:Chriſtum & dominum fecit,hunc ipſum Ieſum,quem *Act.2.* vos crucifixiſtis: de quo hoc vocabulum, fecit, intelligitis, ſi de Verbi diuinitate? cur igitur *& 4.*

D Arianos reprehenditis, quum idem cum illis ſentiatis? Sin vero de forma ſerui, quæ fuit in Verbo, cur nobiſcum pugnare contenditis? verum nequaquam ita creditis. Rurſum enim dicitis,quod ſi peccatrix natura,in deo peccatum non fecit,neceſſitate igitur coercetur:quod autem neceſſitate coercetur, violentum eſt. Sed dicite mihi, ſi non peccare ex neceſſitate fit, an ne ergo peccare ſecundum naturam fiet? Quod ſi ita, ſtatuetis naturæ conditorem (quod blaſphemum eſt)peccati eſſe opificem. Sed accidentaria & ſuperuentitia eſt ea peccãdi neceſſitas:ergo certũ eſt,in non peccando naturã adeſſe. Ideoque in Verbi diuinitate apparens ſerui forma,non neceſſitati ſubiecta fuit,ſed vi ac natura innocentẽ ſe preſtitit,diſſoluens neceſſitatis conditionẽ,& legem peccati,& captiuitatis tyrannum captiuauit, vt dicit Prophe-

Pectandi neceſſitas accidentaria.

Epheſ 4.

ta:Aſcendit in altum,captiuam duxit captiuitatem:verbumq; contra hoſtem,ſerui formã obiiciens ac prętendens,victoriam confecit,per eum qui antea victus fuit. Ideoque omnẽ tentationem abſoluit Ieſus, quoniã omnia aſſumpſit quę tẽtationis periculũ ſubire poterant, vnde effectũ eſt,vt pro nobis victoriam operatus ſit,dicens:Bono animo ſitis,ego vici mundũ. Non *Ioan.16.* enim contra deitatẽ,cuius ignoratione tenebatur,bellũ ſuſcepit diabolus:nunquã enim tantę

audaciæ fuiſſet, Ideoque ab illo dictum eſt: Si tu es Filius Dei :ſed aduerſum hominem hoſtilia tentauit, quem antea deceperat, eoque decepto in omnes homines malitiam ſuam propagauit. Nimirum etiam animam Adæ in condemnatione mortis detenta, clamabat ad ſuũ dominum perpetuo, & cum ea cæteri qui Deo per legem naturæ placuerunt, vnà cum Adam detinebantur, ſimulque in mœrore erant ac vociferabantur: Miſertus igitur hominis à ſe creati Deus, ſtatuit per myſterium nouæ manifeſtationis humano generi conciliare ſalutem, inimicumque, qui per inuidiam deceperat, profligare, & incogitabilem hominis ad Deum exaltationem, & cum Deo coadunitionem efficere, communionemque inter ipſos natura & veritate conſtituere. Dimiſit ergo Verbum quod Deus erat, vt primi hominis opifex, homo efficeretur ad hominis viuificationem, & demolitionem inimici. Natus igitur ex fœmina, formam hominis ex primaria & originali creatione in ſe reſtituit, exhibita carne quę libidinibus carnalibus & cogitationibus careret in imagine nouitatis. Hunc enim hominem non voluntas carnis, ſed ſola duntaxat voluntas deitatis conſtituit: Siquidem tota Verbi natura adfuit ad exhibendam humanam formam & carnem viſibilem, ex ſecundo Adam oriundam, non diuiſione perſonarum, ſed coëſſentia deitatis & humanitatis. Ea enim B de cauſa accedebat diabolus ad Ieſum, tanquam ad hominem: cæterum, non inueniens in eo veteris ſuæ ſuperſeminationis veſtigia, neque in præſenti tentatione vllum ſucceſſum, ſuperabatur cum pudore: atque in hæc verba prorupit: Quis iſte qui venit ex Edom? hoc eſt, ex terra hominum, incedens cum tanta potentia & robore? Atque ex eadem ratione eſt, quod loquitur dominus: Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam. Certe & animam & corpus integrum primi Adæ, didicimus habere ſecundum Adam. Nam ſi de ſubſtantia hominis nihil erat in Chriſto, quomodo corpus eius inueniri potuit qui dicit, in ſe inuentum eſſe nihil eorum, quæ in Adam operatus erat diabolus? atque ita extinctum eſt peccatum in Chriſto, eaque de cauſa ſcriptura teſtatur, quod peccatum non fecerit, neque inuentus ſit dolus in ore eius. Cur igitur dicitur, impoſſibile eſt incaptiuabilem fieri hominem, qui ſemel captiuatus fuit? vt impotentiam quidem Deo, potentiam vero diabolo accommodetis, inexterminabile aſſerentes in humana natura peccatum, eodem modo quo cæteri hæretici? Quid? an non ideo captiuatrix deitas ſub ſpecie & ſimilitudine carnis & animæ venit, vt & ipſa incaptiuabilis maneret, & ita ſe per iuſtitiam puram exhiberet? Quando igitur C non pura fuit deitatis iuſtitia? & quodnam ex iſtis erga homines beneficium? niſi idipſum ſit conſtitutum in identitate ſubſtantiæ ac naturæ? Viſus eſt dominus, vt ait Apoſtolus, loquens de via, quam nobis recentem & viuam inſtaurauit. Ego (inquit) ſum via, vita, & veritas. Verum iſthic reſponſatis, credentes ſeruari ſimilitudine & imitatione, & non innouatione, hoc eſt, primitiis. Qui igitur Chriſtus primogenitus inter multos fratres eſſe potuit: & primitiæ dormientium, caputque corporis Eccleſiæ? Non enim fides de re euidenti concepta, fides dici poterit, ſed fides eſt, quæ in impoſſibili poſſibilitatem, & robur in imbecilitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem in incorruptibilitate, & mortale in immortalitate, & in paruitate magnitudinem credit, vt ait Apoſtolus: Ego vero (inquit) & in Chriſtum, & in Eccleſiam, & c. Enimuero non venit diuinitas, vt ſe ipſam iuſtificaret, quippe quæ non deliquerat: ſed propter nos, paupercula facta eſt, vt nos illius paupertate diteſceremus. At quomodo Verbum Dei pauper eſſe potuit? inde nimirum, quod pauperrimam naturam aſſumpſerat, eamque pro ſua iuſtitia, ſupplicia toleraturam, licet illa ipſa eſſet ſupra homines, & ex hominibus manifeſtata, ac Deus plane reddita, eam tamen pro D hominibus offerre non detrectauit. Iã ſi primogenitus factus non eſt inter multos fratres, quomodo viſus eſt primogenitus ex mortuis? Quur igitur dicitis, Deum per carnem paſſum eſſe & reſurrexiſſe? O abſurditatem blaſphemiæ! tales ſunt Arianorũ temeritates. Illi enim iſtiuſmodi blaſphemiam audacter proferunt, & Filium, Deum fictitium & aſſimulatitium nominant, quum ſcriptura doceat, per Deum in carne eius paſſionẽ contigiſſe, non Deum per carnem paſſum eſſe. Qui igitur conſubſtantialitatis confeſſionem prætenditis: cur in paſſionem, indiuiſibile nomen, impartibilẽ naturam, ineffabilem deitatem, incommutabilem, inalterabilémque conſubſtantialitatem deprimitis? Si enim Verbum transformatum in carnem ad paſſionem vſque perrexit, vt nihil interim in ſe aſſumeret, quod aut impatibile, aut capax reſurrectionis eſſet, ipſum certe Verbũ quatenus Verbum eſt, ex mortuis reſurrexit, eritque illa paſſio vniuerſæ Trinitati communis, ſecundũ Valentinũ, quum indiuiſibile ſit à Patre Verbũ pro ratione diuinę naturę. Quod ſi hoc ita credere in animũ inducitis, cuius generis (quæſo) eſt illa Prophetarũ annunciatio? aut Euangeliſtarum in deſcribenda ſtirpe nataliũ ratio: aut

Apoſtolorum

Matt.15.

Adamia-nima in cõdẽnatione mortis detẽta in limbo aliquãdo.

Verbum carne aſſumpta naſcitur ex fœmina.

Coeſſentia deitatis & humanitatis in Chriſto.

Eſa.63.

1.Pet.2.

Ioan.14.

Fides non eſt de re euidẽti concepta.

Diuinitas propter nos pauper effecta, quo modo.

Abſurdũ ex ſententia Valentini.

A Apoſtolorum teſtimonia? aut quid Mater iſthic adhibita eſt? aut ætatis incrementum? aut comedendi ſpecimen? aut nominis appellatio? Cur dictum eſt, Filium dei, Filium hominis factum eſſe? aut hominem eſſe Ieſum Chriſtum, qui dedit ſeipſum pro nobis? aut quorſum hæ voces. Oportet Filium hominis multa pati, & interfici, & tertia die reſurgere ex mortuis. Quur non creditis patibilem eſſe Chriſtum, quatenus homo eſt: impatibilem autem, quatenus deus? ſed in arctum compreſſi coanguſtatique cogitatis, ſi compellamur agnoſcere illum deum & hominem, eum non vnum, & ſimplicis perſonæ, ſed duos duplici perſona pronunciabimus? Atqui neceſſum eſt vobis, aut negocium paſſionis, mortis, & reſurrectionis, opinionem apparitionemque meram dicere, idque ſecundum Marcionem & cæteros hæreticos: aut diuinitatem Verbi, patibilem nominare, prout Arius, eiuſque gregales voluerunt: ſiquidem euoluendis ſacris ſcripturis animaduertere poteritis, dominum in lege, & in Prophetis, & in Euangeliis ac Apoſtolorum ſcriptis, primo vbique hominem appellari, ac deinde eum paſſum ſcribi, nec vbi contra diuinitatem blaſphemiæ verba erumpere poſſent, ſed Patrem confitentur, ac Filium prædicant, & ex Maria Filium Dauidis nominant, & ex Ioſephi ſtirpe eius originem deducunt ſecundum carnem, idque ratione ſeruilis formæ quam B aſſumpſit, vt humanitas illius ex hominibus originata, fidem haberet: & ex Patre Deo deus Verbum agnoſceretur, ferens pro hominibus paſſionem in forma patibili: in patiente corpore, impatibilitatem: in moriente, immortalitatem & in ſepulto, incorruptibilitatem: & in tentato, victoriam: & in veteraſcente, iuuentutem declarans, eò quòd vetus ille homo noſter concrucifixus ſit: Atque hæc eſt ea gratia. Nunquam autem fieri poteſt, vt diuinitas paſſionem admittat abſque corpore patiente. Neque enim perturbationem & dolorem præ ſe tulerit citra animam dolentem & perturbatam: neque anxiari aut orare poſſet citra mentem anxiam & orantem. Nam quamuis non vitio naturæ iſta contigerint, inde tamen argumenta colligas, qualis ille ſubſtantiæ fuerit. Cur igitur ſcribitis, deum illum qui in carne paſſus eſt & reſurrexit, patibilem eſſe, vnáque opera aſſeritis, & Patrem & Paracletum patibilem, quum idem ſit nomen Deitatis, eademque natura? Hinc inſpectis veſtris animis, cognoſci datur, vos neque Deum timere neque obtemperare diuinis ſcripturis, quum & Moſes de eo ſcribat, illum eſſe ignem conſumentem, idemque de aduentu eius in carnem, mẽtionem faciat: Pro- C phetam (inquiens) ex fratribus veſtris excitabit, dominum intelligens, & vitam in ligno ſuſpenſam memoret, nempe corpus Domini, quod in vitam noſtram genitum, in cruce pependit, Eſaias item de Deo clamet, Deus noſter magnus & æternus, qui conſtruxit fines terræ, non eſuriet, neque fatigabitur, & cætera deinde. De paſſione vero ita, Homo qui in plagis eſt, & nouit tolerare infirmitatem. Quid autem ſibi vult tollerare noſſe infirmitatem, niſi quòd ex eo quòd paſſus eſt, patibilitatem oſtendat? nam idcirco dicit: Scribe in nouo iſto codicillo ſtylo hominis, ac non informis carnis. Et Apoſtolus: Homo Ieſus chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis, ideoque ei qui ex ſemine Dauidis eſt, accommodat reſurrectionem ad carnem eius alludens. Cæterum, de eius diuinitate ita loquitur: Viuus eſt enim ſermo dei, & efficax, & ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem. Quin ipſe dominus, paſſionem in Filio hominis, hoc eſt, in carne ſua conſtituit. At de diuinitate ſua loquens, Ego (inquit) & Pater vnum ſumus, & nemo nouit Filium eius, quis ſit, niſi ſolus Pater. Nuſquam autem ſanguinem dei citra carnem tradunt ſcripturæ, vel Deum citra carnẽ patientem aut reſurgẽtem. Arianorũ ſunt iſtæ improbitates, quandoquidem verum deum, Filium dei non agnoſcunt. Cæterum, ſacræ ſcripturæ, vbi mentionem faciunt de carne, dei ſimul & carnis men- D tionem faciunt, aut dei qui homo ſit factus, ſanguinem & paſſionem & reſurrectionem vna commemorant, corpore dei ex mortuis reſuſcitato. Vos ediuerſo dicitis, quaſi qui Apoſtolis ſitis ſapiẽtiores, & in myſteriis prophetis peritiores, grauiores Euangeliſtis, & quaſi maioris authoritatis, quàm vel ipſe dominus, emẽtitia illa veſtra in dicendo cautione, abnegata veritate contra diuinitatẽ gannitis, quum res ipſa liquido pateat, & in cruce declarata ſit, & ſanguinis è carne profluxione cõfirmata, non vt tandẽ ſegregatio deitatis, ſed vt corporis mortificatio oſtẽderetur, quo tẽpore diuinitas, neque corpus in monumẽto, neque animã in inferno deſtituit. Hoc enim eſt quod dictũ eſt per Prophetas: Non relinques animam meã apud inferos, neque dabis ſanctum tuũ videre corruptionẽ, ideo quoque dominus loquutus eſt: Nemo tollit illam à me, ſed ego à me ipſo illã depono, hoc eſt, prẽſens declaro. Quocirca, in animã quidẽ chriſti mors deuicta eſt, reſurrectióq; ab inferis deprompta, & ſpiritibus annunciata eſt: in corpore vero dei corruptio abolita eſt & incorruptibilitas è ſepulchro emicuit. Quapropter non homo à deo ſegregabatur, neq; deus hominem dereliquit: neque mortificatio, ſpirituſque abſceſſio

Marcion.

Arius

Deut.4.

Deut.18.

Eſai.49.

Eſai.53.

Tit.2.

Heb.4.

Luc.10.

Pſal.15.

Ioan.19.

Concluſio.

Diuinitas nõ reliquit Christi ea dauer in sepulchro neque animã in limbo.

Psal.109

Ioan.17.

ibidem.

Hebr.1.

Verbum nõ est præstantior Angelis factum sed illius humanitas assumpta

Matt.1.

Luc.2

Obiectio. An Verbũ Dei crucifixerint Iudæi.

Responsio.

Ioan.5.

Ioan.10.

Ioan.19.

Verbũ an exceſſerit è corpore Chriſti.

Ioan.5.

transitus erat Dei è corpore, sed animæ à corpore segregatio: Nostra enim mors ibi describebatur. Quòd si Deus segregatus fuit à corpore, & ita mors vim suam explicuit, quomodo corpus viduatum immortali Deo, incorruptibilitatem ostendere potuit? aut quomodo Verbum descensum suum ad inferos peregit? aut ab inferis resurrectionem produxit? an scilicet ipsum Verbum in vicem locumque nostræ animæ resurrexit, vt nostræ resurrectionis imaginem concinnaret? At, qui fieri potest, vt talia de Deo cogitemus? Inconcinna igitur sacris scripturis vestra disputatio, incongrua probatæ ad plenum œconomiæ incarnationis Dei vestra sententia. Et illud: Sede à dextris meis: &, glorifica me æterna illa gloria: Non, quia seiunctus à gloria esset, hoc dicit, sed quia in corpore inglorioso versabatur, vt doceret non sequestratam se à diuina gloria, serui speciem habere, sed eam quæ diuinitatem ostendere posset: ideoque dictum est, Et glorificaui te, & glorificabo, vnam cum corpore & in corpore gloriam ostendens, vt inquit Apostolus, Tanto præstantior Angelis factus est, quanto excellentius præ illis nomen obtinuit. Cui enim vnquam Angelorum dixit, Sede à dextris meis? Neutiquam enim creator ille Angelorum, qui Verbum Dei est, præstantior factus est, quasi qui inferior fuisset, sed vt formam serui in se receptam, præstantiorem Angelis & omnibus rebus creatis ostenderet: quandoquidem ipse Imago Dei est inuisibilis, ac primogenitus omnis creaturæ (vt scriptum est in Euangelio) donec pareret Filium suum primogenitum, ideoque in eo condita sunt omnia, & in eo passio locum non habuit, & assertor est passionis & mortis, & per eum omnia facta sunt, & caput corporis Ecclesiæ est, primogenitusque ex mortuis, vt sit (inquit) princeps in omnibus. Quomodo igitur opificem naturalium rerum, ipsam rationem, quam Verbum dicitis, asseueratis se cum carne in vnum confudisse, & hominem esse factum? aut quomodo ille inconuertibilis & incommutabilis, neque apparentia & specietenus serui formam constituens, homo factus est? nimirum eo modo, quo & Verbum incommutabile remaneret, hoc ipsum perdurans quod erat: & rationalis homo, Deus in terra esse conspiceretur, siquidem cælestis homo erat Dominus, non, quòd è cælo carnem secum attulerit, sed quod eum qui ex terra erat, cælestem reddiderit. Ideóque, qualis est cælestis ille, tales etiam cælestes illi, qui ex eo participatum sanctitatis habuere. Sed hic rursum mihi dicitis, Qui igitur dominum gloriæ crucifixerint? vt non vnà quoque Verbum crucifixerint? Auferte mihi ista, Verbum quidem ignominia affecerunt, dum corpus Verbi palo affigunt: siquidem Deus erat, qui ignominia afficiebatur: ex asse tamen & ex solido, passio illa carnis & animæ fuerit, eadem nimirum ratione, qua & mors & resurrectio: ideoque dictum est ad Iudæos à Domino: Soluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud, & vt ait Propheta: pro quibus deditus est in mortem, anima scilicet eius, & non ipsum Verbum: ita enim Ioannes dicit, Ipse animam posuit pro nobis. Quomodo igitur possunt Iudæi soluere templum Dei, & indissolubile temperamentum carnis cum Verbo disseparare, nisi instar nostri, proque nostra ratione sese habuisset corporis mortificatio? non enim mori potuit corpus sine alicuius recessu, qui si nullus factus est, ne mors quidem vlla fieri potuit. Quòd si mors nulla fuit, nec resurrectio fuit. Date igitur dissolutionem, separationemque aliquam à corpore factam, vt scriptum est in Euangeliis, quod expirauerit, & inclinato capite tradiderit Spiritum, vt sciamus qualem spiritum suspicamini excessisse è corpore, atque inde mortem obuenisse. Dixerunt enim Verbum se cum carne inattemperabili commiscuisse, & sese reuera rationalem & perfectum hominem exhibuisse. Si igitur Verbum excessit è corpore, atque ita mortificatio obuenit, vim contra deum habuerunt Iudæi, quum soluerent indissolubilem temperaturam, atque ita ne nostra quidem mors ibi locum suum habere potuit, siquidem secessus dei è corpore mortem iuduxit. Cæterum, qui (quæso) corpus segregatum ab incorruptibili Deo incorruptibile perdurare potuit? Nam ita futurum est, vt vulneratio corporis, passio ipsius Verbi habeatur. Hinc enim proficiscitur, quòd Deum passum esse asseueratis. Congrua vox, & quæ optime vos deceat, & quæ cum Arianis pulcherrime conuenerit. Idem enim ipsi in suis dogmatibus statuunt, excitabiturque ipsum Verbum ex resurrectione, pro vestra opinione. Necesse quippe est, aliquem ab inferis initium surgendi arripuisse, vt plena ac perfecta sit ipsa resurrectio, & mortis dissolutio, spirituumque qui ibi detenti erant, dimissio. Quòd si hæc ipsa Verbum sustinuit, vbi (quæso) est incommutabilis illa & constans sine alteratione natura Verbi? Quomodo item inopertum Verbum, visum apud inferos habitum fuit in morte pro homine? aut cur Iudæis dixit dominus, Ego excitabo eum, & non, ego ab inferis excitabor? Si enim Verbum mortuum fuit, opus erat vt ab aliquo excitaretur, ac propterea non illi victoria mortis: sed excitatori ascribenda fuerit,

A fuerit: non igitur erit ipsius victoria, sed eius qui ipsum excitauit. Aut cur per Prophetas, de anima sua quid futurum esset, prænunciauit, aut cur, quod prænunciatum fuit, ipse iam præsens non opere compleuit? promissorumque fidem asseruit: Ego (inquiens) animam meam pono pro ouibus meis. quam quidem animam Spiritum eius esse sacræ literæ demonstrant. Idemque à Domino ostensum, quum diceret, corpus ab hominibus occidi posse, animam non posse, vtpote spiritum. Hic ille spiritus est quo conturbatus est Iesus, hic spiritus è corpore in patibulo excessit, atque inde factum est, vt mortuum sit corpus, atque talis fuit illa dissolutio, quum interim Verbum Deus intransibiliter se haberet ad corpus & ad animam, & ad seipsum qui erat in sinu Patris, ad specimen documentumque incommutabilitatis. Et in sua ad nostri similitudinem forma, nostram inibi depingens mortem, vt in ea resurrectionem pro nobis concinnaret, ex sepulchro quidem corpus, animam vero ex orco reducem faceret, vt in morte mortem dissolueret, per exhibitionem animæ: & per sepulchrum corporis, in sepulchro corruptionem aboleret. Ex orco vero & ex sepulchro, immortalitatem & incor

Ioan.10.

Ioan.15. & 19.

Descensus Christi ad inferos & sepultura quid.

B ruptibilitatem ostendit, in forma nobis cõsimili nostram viam emensus, nostramque detentionem relaxãs. Et hoc ipsum eximij miraculi fuit: in hoc enim est sita gratia. vos autem solam carnem agnoscentes, neque peccati condemnationem ostendere potestis, neque mortis dissolutionem, neque resurrectionis consummationem, neque Verbi incommutabilitatem, eò quòd extra sacras literas euagamini, ea loquentes quæ Ariani cauillantur: quum tamen de anima clare doceatur in literis sacris, & res ipsa consummata exhibitáque sit ad plenum, cum omni genere documentorum. Alij porro hæretici, visibilem agnoscentes, non credunt eius diuinitati, alij contra, agnoscentes deitatem, natiuitatem carnis inficiantur: alij rursus, qui etiam cum deitate carnem recipiunt, negant eum habuisse animæ naturam, similésque efficiuntur furiosis Arianis, qui connectunt flexuosas & obliquas propositiones, quo simpliciores captent istiusmodi tricis, ipsi interim hæsitabundi in fide. Itidẽ & ipsi consueuere loqui, Ecquísnam ille, qui genitus ex Maria est, Deúsne, an homo? vt si dicas eum hominem, te à Fide deitatis auertant, adstipulatorémque sibi reddant & suffragatorem, sociumque hæreticis addant, qui istius rei incredulitate laborant. Quòd si dicas eum Deum esse, genitæ carnis incredulitatem moliuntur, vt in eorum gregem abducaris, qui ista negant. Deinde & ita

Haretici inter se dissentientes.

C sciscitantur, Ecquísnam ille, qui passus est? quis item ille, qui crucifixus est? Deus ne an homo? vt si pronuncies eum Deum esse, blasphemum quid dicas secundum impios Arianos: Sin autem eum respondeas hominem fuisse, existimeris Iudaicè loqui. Ea de causa sacræ scripturæ ineffabiliter verbum ex Patre Deum esse, & extremis temporibus hominem genitum prædicant, quo neque non crederetur Deus neque carnis genitura negaretur. Vbi autem carnis vocabulum, ibi totius corporis compago absque peccato intelligenda est: vbi item nomen hominis, ibi passionem constituunt, neque præuaricantur, sed vt vbique scriptum est in sacris literis, veram de diuinitate Verbi incommutabilitatem & ineffabilitatem vna voce prædicant. Ideoque de Verbo, vt de Deo mentionem faciunt. Ast vbi de homine agitur, originem naturalium, prosapiamque describunt, vt vtrinque idem naturalis & verus intelligatur. Deus quidem æternitate diuinitatis, & rerum procuratione: homo autem enixu fœminæ & incremento ætatis: ac Deus rursum, ac potens ex viuificandi beneficiis, & ex miraculorum designationibus: homo vicissim ex iis, quæ in nostrum genus competunt passionibus, & infirmitatibus, agnoscatur: rursus Deus, ex operatione immortalitatis, & incorruptibilitatis, &

Per carnẽ seu humanitatem Christi quid intelligendum.

De verbo ac de deo eã dẽ est ratio.

incommutabilitatis: homo contra, ex supplicio crucis, & sanguinis profluuio, & corporis se-

Christus vt homo ex mortuis excitatur, sed vt deus mortuos excitat.

D pultura, & descensu ad orcum, & resurrectione ab inferis sentiatur. Ita Christus, vt homo quidem, ex mortuis excitatur: sed tamen, vt Deus excitat mortuos. Stolidi igitur qui diuinitati eius passionem ascribunt, aut eius humanitati fidem non habent, aut qui vnum in duo separant, aut qui carnis eius dimensionem conantur facere, & quantum & quomodo præter sacras scripturas definiunt. Istiusmodi enim opinionibus lubricatæ & ad ruinam deuolutæ sunt hæreticorum mentes, Marcione ad immoderatos verborum plausus sese inclinante, Manichæo vero, ob cogitationem peccati, quam in Verbo suspicabatur, corruente, Paulo Samosatensi, Photinoque cum suis pedissequis, dum deitatem negant, in præceps abeuntibus, Ario furiosis blasphemiis sese contaminante. Et vos, quasi in iisdem scholis edocti, ea quæ in scripturis reperiri nequeunt, comminiscimini, & instabiles subuertitis. Satis autem est, si credamus iis quæ & scripta & dicta sunt (vt ait Paulus) per similitudinem per omnia sine peccato, Petrus vero, Christo igitur pro nobis passo in carne, & vos eadem cogitatione armemini & ne amplius pergamus veritatem ignominia afficere.

Marcion. Manichæus Samosaten. Photinus. Arius.

1. Pet. 4

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, CONTRA OMNES HÆRESES SERMO.

Ioan.1 *Ibidem.*

IN quod proponitur ex Euangelio Ioannis, tale est: In principio (inquit) erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Vnusquisque Sanctorum Prophetarum, & Euangelistarum, quum perspicaces essent, & Spiritu Sancto afflarentur, omnia salutaria enarrant, quæ pro hominum salute instituta fuerunt. Sed dixerit quis, quomodo interpretaberis

Obiectio.

nobis? Audi dilecte, Prophetæ (quemadmodum dixi) perspicaces tot retro seculis futura

Euangelistæ, Prophetarum vaticinia de aduentu christi confirmant

ostendunt, itidem & Euangelistæ ea quæ de aduentu Verbi, à Prophetis prædicta fuere, suis verbis confirmant, dum vnusquisque eam præindicationem allegat, vt quum aiunt: Veluti ouis ad mactationem ductus est, & vt agnus coram tondente mutus, ita non aperit os suum: Iudicium eius sublatum est, generationem eius quis enarrabit? vibice eius omnes sanati sumus. Cùm aduenisset ad nos iste ita pronunciatus, eumque ad se accedere conspexisset Baptista Ioannes, adimplens quod prædictum fuit ab Esaia Propheta, in hæc verba erupit: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: vides confirmari Propheticam vocem à Baptista. Itidem quoque & magnus ille Moses de liuore vibicis illius, per quem vniuersum hominum genus salutem erat consecuturum, mentionem facit, quum dicit: Quisquis in ligno pependerit, ac rursum: Videbitis vitam vestram suspensam, non posuit primo loco vitam, deinde maledictionem, sed maledictionem in initio, postmodum vitam. Decuit enim chirographum primitus affigi cruci, & latus Verbi lancea perforari, vt liuor in perfossione, & sanguis mũdo, & aqua generi humano expiatio fieret. Miseri autem ingratique Iudæi, talibus ac tantis signis apud ipsos editis pro glorificando & extollendo Christo ob res quas gesserat, in contrarium verba fecerunt: Si Filius Dei es, descende de cruce, atqui sol interim radios contrahit, non sustinens videre suspensum in stipite dominum. Duo quoque cum eo latrones erant in suspendio, altero execrante, altero dicente, Quid execramur iustum, nos secundum scelera nostra affligimur, Iesum deinde allocutus est: Recordare mei Domine, quum veneris in regnum tuum. cui Iesus vicissim, Hodie mecum eris in paradiso. O miraculum ingens maledictionis crucifixæ, aperuit paradisum in promissione latronis. Obeatum latronem, rapuisti in mundo latrocinando, rapuisti item regnum cælorum istiusmodi confessione? De eo nimirum locutus est Propheta: Et scarabeus è ligno vocem dabit. Nostis fratres scarabeum ipsum immundum circa immunda negocioſum esse, ita quoque, & hic latro negocioſus fuit in latrocinando, in cruce tamen confitetur, & in eo expletur quod Prophetatum fuit: loquens igitur dignus habitus est, qui regnum cælorum raperet. Ac rursum Esaias dicit, Ecce, Virgo in vtero gestabit, & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuelem, quod est interpretatione, nobiscum Deus. Quum igitur instaret tempus, vt Prophetica vox adimpleretur, emittitur Archangelus Gabriel, indicat hoc ipsum gratioſæ Mariæ his verbis: Dominus tecum, Dominum appellans communem omnium herum, agnoscẽs commercium seruitutis: Spiritus Sanctus superueniet in te, & potentia altissimi obumbrabit tibi, ideo quod natum fuerit ex te, Sanctum vocabitur, Filius Dei. Optimo iure, sanctum nuncupatur templum illius, qui sanctificaturus erat vniuersum orbem. Et rursus Esaias: Puerulus natus est nobis, Filius datus est nobis, cuius imperium in humeris ipsius, vocaturque nomen eius magni Senatus Angelus. Istis igitur adimpleris, dicit Filius tonitrui: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & cætera deinceps. Si ergo per eum omnia facta sunt: nimirum ipse extra ea est, quæ facta sunt: resque manifesta est, eum in Patre semper fuisse. Miseri profecto Arij, furioſi Iudæi, qui neque recte legunt, neque exactè rem perueſtigant, quippe qui obcæcatos habeant mentis oculos, arbitrantes creatorem & opificem omnium, creaturam esse: Audite hæc Euangelistæ verba: In principio erat. Quod si dixisset: In principio factus est, haberes quod diceres ex Euangelista, eum factum esse. Excute diligenter verba, & deprehendes veritatem, atque deinde percunctare Euangelistam, & dicet: Relege conditi mundi originem, & statim tibi loquetur: In principio fecit Deus cælum & terram: sint igitur ea quæ non sunt, vt fiant quæ futura sunt. Erat Deus Verbum apud Patrem, per quem omnia facta sunt. Recte igitur Euangelista dixit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ, & Deus

Ingratitudo Iudæorũ

Luc.23.

Latro beatus.

Esa.9.

Luc.1.

Ibidem.

Esa.7.

Ioan.1. Creator totius vniuersi non est creatura.

Ioan.1.

Ibidem.

A & Deus erat verbum. Ecce triplicatam hanc vocem, erat, & neutiquam illam alteram, non erat. Et Archangelus ad Deiparã: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Idque & Apostolus his verbis indicauit: Christus Dei Virtus & Dei sapientia. Sed respondebit ad ista Arianus: Cur igitur prouerbiorum author dicit: dominus creauit me initio viarum suarum ad opera sua? O impientissime, non audisti Angelũ loquentem Virgini, quod nasceretur ex te, Sanctum vocabitur. vides quòd de negocio incarnationis mentionem faciat? Quum igitur absoleta inueteratáque esset natura nostra præuaricatione Adæ patris prosapiæ nostræ, & in mortem delapsi essemus, placuit Deo ad nos mittere suum proprium Verbum, eundemque & Filium & Deum, vt assumeret ex Virgine humanam naturam, vt & ab Apostolo dictum est: Decreuit mittere Filium suum in mundum, natum ex fœmina. Iam (credo) perspicis eum loqui de ratione incarnationis? Sin autem audire concupiscas, de inuisibili deitate, accipe sermonem Pauli. Qui est (inquit) iubar gloriæ, & forma substantiæ eius. Idem rursus: Qui quum in Dei forma esset, non rapiendum arbitratus est, vt esset æqualis Deo, sed seipsum exinaniuit, speciem serui accipiens: vides nimirum istas voces incarnationem resonare. Quin ipse dominus de se loquitur, Ego in Patre sum, & Pater in me est, Idemque rursum: Ego & Pater vnum sumus. & per Prophetam: Videte quod idem sum, & non mutor. Rursus. Ego ex Patre profectus sum, & venio. Et per Hieremiam: Me reliquerunt fontem viuæ aquæ, & foderunt sibi cisternas contritas, quæ aquam sibi congregare non potuerunt. Nam hesternum quiddam fons est, aut hodiernum quiddam aqua, Absit: perennis enim fons, perennis aqua. O miseros, qui Ariana vecordia corripiuntur, quibus melior inuenitur vel ipse Nabuchodonosor, quanquam is seipsum numen arbitratus, imaginem sui in Babylone constituerit, & in fornacem tres pueros coniecerit, quo tempore Verbũ roriferum inter illos aderat, & ignem excutiebat, puerique hymnos modulabantur. Dixit enim ministris suis, Nónne tres iniecimus in fornacem? & ecce iam quatuor apparent, quartique facies similis Deo. Deteriores ergo isti Nabuchodonozore, qui Filium Deo neque similem, neque consubstantialem esse volunt. Dicendum est impiis, vt blasphemias suas contineant, & potius cum benedictione in spiritu Verbum reuera numen adorent, si forte remittatur impietas blasphemiæ eorum. Istis igitur relegatis reiectisque ex diuino choro, age disceptemus cum Spiritus Sancti oppu-

C gnatoribus, qui Spiritum asserunt creaturam esse. Quid? an non audistis Dauidem loquentem: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris illius omnis potentia eorum? En tibi triadem inuisibilem. Et in mundi opificio apud Mosem: In principio creauit deus cælum & terram: terra autem erat inuisibilis & inornata, & tenebræ supra abyssum, & Spiritus domini ferebatur super aquas. Quin & Paulus dicit: Emisit deus Spiritum Filij sui in corda nostra, clamantem, abba, hoc est, Pater noster. Iohel item ex persona Dei: Effundo de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt. Dominus quoque de se: Ego in Patre, & Pater in me: & Ego sum veritas: Et, Si abiero ad Patrem meum, non relinquam vos orphanos, sed emittam Paracletum Spiritum illum veritatis: Ecce Spiritum in veritate, veritatémque in Patre. En tibi triadem indiuisam, funiculum nimirum triplicem, in quo manipulos constringentes offerimus Patri. Cæterum & istic cum Arianis perierint. Verba igitur faciamus ad Paulum Samosatensem, qui ita loquitur, Ex quo prodiit ex intacta Virgine, iam inde illum esse filium factum. Demens qui non audiuit dominum dicentem ad Iudæos: Et Abraham exultauit, vt cõspiceret diem meum, quo conspectu gauisus est: ibi Iudæis dicentibus, Nondum quadraginta annorum es, & Abraham vidisti? responsum est à Christo, Antequam Abraham esset, ego

D sum. Si priusquam Abraham nasceretur, ipse existit, qua ratione dicitis, eum à suo carnali aduẽtu, oraculorum diuinitatisque participem esse factum? Quum rursus Prouerbiorum author dicat in sua sapientia: Ego sum, cum qua gaudebat: quotidie exhilarabar in præsentia eius: cũ mundum ædificaret, aderam illi. Ac rursum: Deus Sapientia fundauit terram: vides quam in perpetuum existat in Patre. Item quoque Apostolus: Christus Dei potentia, Dei sapientia. Cæterum, ad ista respondit stolidus Samosatensis, diluens istud diuinum merum, ex quo diluto quum bibisset, aqua intercute concepta cum Arianis interiit. Quinimo aduersus Manichæos impurissime sceleratos arma moueamus. O impiissime asseritis duos deos esse, & ex his alterum bonum, alterum malum: additisque malum cum bono pugnam affectare, vt partem aliquam obtineat, & bonum, quia bonus est, & pugnam recuset, partem aliquam malo concessisse, & semissem rerum venisse in ditionem mali, & semissem in boni passione remansisse: bonum deinde pœnitentia ductum, se ad bellum instruxisse, & sese deformasse ad speciẽ mali. Sed ô impientissimi, quur, quum solidum integrúmque erat Verbum illud, quod bonum

Luc.1. Col.5.

Arij obiectio.

Luc.1 Incarnatio verbi cur facta.

Col.1 Philip.2. Ioan.14. Ioan.10. Malach.3. Ioan.14. Hier.2.

Nabucho donosor artanis melior. Danie.3

Spiritus sanctus quod nõ sit creatura. Psal.32. Gen.1. Gal.4. Iohel.2.

Ioan.14 Ibidem.

Paulus Samosat. Ioan.8.

Verbum nõ habuisse principium Prouerb.15 Prou.3. 1.Cor.1. Manichæi duos deos asserunt, vnum bonum alterũ malum.

appellatis, à pugna abhorruit: quum autem dimidiatum fuit, ad dimicandum processit? ideó- A
que, vt ait Manichæus, ad quærendum venit quod perierat, O ingentem vecordiam! Quod
igitur indicium, notáque in bono, vnde agnoſci poſſit, quum ille ſub mali forma latebat? quæ
tua eſt opinio? veluti ſi matronam turpi fœdaque imagine deſcribat pictor, eamque talem ma-
ritus aſpiciat, qui fieri poteſt, vt non inde ira furoréque correptus, pictorem, qui hoc auſus fuit,
interficiat? Quanto igitur iſte magis plectendus eſt, quum audeat deblaterare, bonum ex ſuſ-
cepta forma mali qua abutebatur, præſtantiorem fortiorémque incepiſſe fieri. Hæc ſunt ſce-
lera hominum inſanientium & impiorum. O impiiſſime & impuratiſſime Manichæe. Non
audis Matthæum dicentem de incarnatione in libro de natiuitate Ieſu Chriſti, Filij Dauid,
filij Abraham? ſed dices te non recipere niſi vetus teſtamentum: Quid igitur? Non audis do-
Deut. 18. minum loquentem, Si crederetis Moſi, & mihi crederetis? Nam & Moſes de me hæc verba
fecit: Prophetam vobis talem excitabit dominus, ex fratribus veſtris, qualis ego ſum. Hunc
Prophetam agnouit Samaritana, quum diceret: Domine, video te Prophetam eſſe. Ec-
ce vniuerſi eum ℞ dominum & hominem confitentur. Quomodo poteſt racemus eſſe abſ-
que vite? quomodo poteſt totum illud negocium, mundique ſalus confirmari, niſi indi-
ces Prophetæ eius nomen prædicaſſent, præſertim ipſo Domino dicente, Legem & Pro- B
Ioan. 1 phetas eſſe vſque ad Ioannem? Et rurſum: Non veni vt ſoluerem legem & prophetas, ſed
Matth. 5 vt adimplerem. O feces & ſedimenta omnium hæreſium: idoneum ſatiſque eſt ad fidem
faciendam, vel ſolum ipſius nomen. De iſtis autem in pſalmorum cantilenis habetur, dixit in-
Pſal. 52. ſipiens in corde ſuo, non eſt deus, corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis: Ni-
Ioan. 5. mirum iſti quoque aduentum eius in carne pernegent, affirmentque fuiſſe imaginariam rem,
non veram aut ſolidæ naturæ, quum tamen dominus loquatur, Quid me quæritis interfice-
re hominem, qui vobis vera effatus eſt? Rurſum, ad eum à quo alapis cædebatur, Si male lo-
cutus ſum, adfer teſtimonium de malis verbis: ſin autem recte, cur me laceras. Nunquid ina-
Marcionis Valentini & Baſilidis error de incarnatione verbi nis ſpecies verberari poteſt, aut affigi in cruce? Sequitur igitur vt corpus fuerit: cur igitur ia-
ctatis rem imaginariam fuiſſe? Et iſti quoque euaneſcant, & deliquio mentis pereant, qui vi-
num illud meracum, dilutum arbitrantur. Conuertã igitur verba noſtra ad Marcionem, &
Valentinum, & Baſilidem, aſſerentes dominum veluti aquam, per canalem penetraſſe per im-
pollutam deiparam Virginem. Quid, an non auditis quid Archangelus Gabriel Virgini lo-
Luc. 1. quatur, Aue gratia plena dominus tecum, Spiritus Sanctus deſcendet in te, & virtus altiſſimi C
Ibidem. obumbrabit tibi, nam quod ex te naſcetur, Sanctum vocabitur. Si igitur dixiſſet, per te, veri-
Miluij error de cõiugio. ſimile aliquid haberet iſta impudentia: cæterum, quum dicat, ex te, clare demonſtrat, Deum
Verbum aſſumpſiſſe ex ea humanum templum: ſed & iſti abiiciantur cum reliquis. Iam ea-
Gen. 2. dem ratione verba faciamus ad infelicem Miluium, arbitrantem ſe extollere Virginem, & cõ-
Ioan. 2. iugium infamare poſſe, quum deus in paradiſum Euam ad Adam deducat, ibique loquatur
Mat. 19. Adam: Ea de cauſa relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur ei, & erunt duo in
Mar. 10. carne vna. Cæterum, iſte vetus Teſtamentum non recipit: Quid ergo? Nunquid auſcultas in
Euangelio Dominum in Cana ad nuptias vocatum, eáſque benedixiſſe, & ex aqua vinum fe-
ciſſe? & rurſus alibi Iudæis dicentibus ſibi Moſem conceſſiſſe libellum repudij, Chriſtum reſ-
pondere, id Moſem ipſis conceſſiſſe ob peruicaciam, duritiemque animi: &, Quos deus con-
iugauit, homo ne ſeparet? Quomodo poteſt ramus conſiſtere, ſi non ſubſiſtit radix? Quomo-
do virgo eſſe potuerit, ſi non habeat patrem & matrem? Et iſti quoque cum ſuis gregalibus in
Nouatier error de pœnitentia. perniciem abeant. Compellamus igitur Nouatum ſe purum prædicantem, & pœnitentiam D
Ezech. 18. tollentem, hominem oppletum cœno & fœtore. Non audiſti humaniſſimum deum per Pro-
Iob. 15. phetam loquentem, Nolo mortem peccatoris, ſed pœnitentiam: aut Iob loquentem, Nullus
purus à ſordibus, ne ſi vel vnius diei eius vita fuerit. Et Petro quoque interroganti, Num ad ſep-
Matt. 18. tenas vices peccatori veniam daret, reſponſum eſſe, vſque ſeptuagies ſepties, atque ita reuolutis
Eſa. 1. vicibus, redintegratiſque, ſemper perennare pœnitentiam. Non, hæc audientes in peccatis
Ibidem. permaneamus, Abſit. Sed, vt declararetur illius bonitas. Et Eſaias, Audi cęlum, & auribus per-
cipe terra, filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me, & cætera deinceps. Poſtmodum
autem addit, Lauamini, mundi eſtote, & auferte peccata veſtra. Atque adeo Petrus, qui reue-
Matt. 16. lationem acceperat, eum non ex carne, neque ex ſanguine eſſe Filium Dei, ſed ex Patre cæ-
Luc. 22. leſti, is ipſus (inquam) qui claues cæleſtes acceperat, qui domino ſe addixerat, nunquam ſe eũ
Matt. 26. negaturum, etiamſi cum eo moriendum eſſet, quum poſtmodum eum ter abnegaſſet, lachry-
Iob. 15. mis eluit abnegationem, Quia & rurſus Propheta Aſtra non ſunt pura coram eo. Si autem ne
aſtra quidem pura ſunt, quomodo tu te purum, & miſericordem & humanum dominum, du-
rum

A rum & immitem facis? Cæterum, & iſte cum reliquis hæreſiarchis abiiciatur Dicamus porro
Phrygi illi, qui ait, In aduentu Saluatoris, ſolum adueniſſe hominem. Dicamus item priſcillis *Phrigii error de aduentu ſaluatoris Ioan. 1.*
aniculis deliris & deſpicabilibus. Qui fieri potuit, vt poſt aduentum Saluatoris, Propheta ſu-
perueniret? nunquid ad aures tuas hæc verba peruenerunt? Lex & Prophetæ vſque ad Ioan-
nem. Audi igitur popule Dei, ſicuti rex in vrbe aduenturus emittit præindices qui ſignificent,
quo cultu ſit apparituru: Cæterum, vbi is aduenerit, eiuſque aduentum exceperint, nullo iam
inde denunciatore opus habent, quum ſuis oculis ipſum conſpexerint. Iam, ſi quis in ea vrbe
dicat, regem aduenturum eſſe, nónne eum conſpuerent oppidani? diceréntque ſe eum iam
in vrbe habere, ac proinde mirari, quod de aduentu eius loquatur? Et iſti quoque cum cæte- *Apollinarij error.*
ris perierint. Alloquamur ergo nouam hæreſim, quæ ex Syria in Ægyptum promanauit, &
Apollinarios, ipſúmque Apollinarem nouum dogma proferentem, Eum ſcilicet corpus ſolũ
ex illibata Virgine ſumpſiſſe, Deúmque vicem animæ ſubiiſſe. O imperfectiſſime & exanimis *Quod chriſtus habuerit animã.*
Apollinari. Quid ais? Quum perfectus homo, ob præuaricationem mandati è paradiſo deie-
ctus, in mortem ceciderit, eius tantummodo carnem redemptam recuperatamque à Chriſto
B eſſe arbitraris? ſed quid de anima cenſes: quomodo illa (quæſo) hac ratione redimi potuit? Non
intelligis quid Eſaias dicat: Puerulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius imperium *Eſa. 7.*
in humeris ipſius, & vocabitur nomen eius magni conſilij Angelus. Quid, an dixit ibi: caro na-
ta eſt nobis, ac non potius puerulus & Filius genitus eſt nobis? Quum igitur puerum dicit, in-
tegrum hominem ſignificat. Exhibito igitur integro homine, filius ille tonitrui dicit ſimplici
voce: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud deum, & Deus erat Verbum, & hoc *Ioan. 1.*
erat in principio apud Deum. Et rurſum ipſe dominus: Anima mea conturbata eſt: ad quem
pertinet vox iſta, an ad Deum Verbũ, Apage ſis: Deus qui Verbum eſt, imperturbabilis eſt: & *Mat. 26. Mar. 14.*
qui venerat ad ſedandas perturbationes, ipſéne edidit hanc vocem, an vis eam vocem corpo-
ris eſſe? Erras: ex ſe enim corpus immobile eſt, niſi anima in eo fuerit. Quid: an non audis Mo- *Exod. 33.*
ſem loquentem, Oſtende mihi teipſum? ac ſtatim audit: Nemo viſurus eſt faciem meam, & vi- *Ioan. 10.*
uet. Poſtquam autem corpus poſitum erat in ſepulchro, quomodo deſcendit nuda deitas ad *Ibidem.*
inferos, vt ſeruaret animas, potius eo modo ad perdendum, quam ad ſeruandum deſcendiſ-
ſet. Nemo enim potuiſſet videre nudam deitatem, & incolumis eſſe. Opus igitur fuit anima,
C vt per animam animæ ſeruari poſſent. Quum iterum dominus, Paſtor ille bonus animam ſuã
ponit pro ouibus ſuis. Et: Ego ſum paſtor ille bonus. ac rurſum: Poteſtatem habeo deponendi *Ioan. 19.*
animam, & reſumendi eam. Et Ioſeph oracuło admonitus, vt ex Ægypto reuerteretur, ei-
démque ab Angelo dictum fuit: Mortui ſunt qui quærunt animam pueri. En tibi teſtimonium *Luc. 2.*
in ſacris literis: Vbi verbum Dei integrum hominem, mente & anima præditum aſſumpſiſſe
deprehendis, vt integer homo liberaretur. Sed fortaſſe replicabis, deum per Prophetam di-
xiſſe ad Iudæos, Nouilunia & ferias veſtras odit anima mea. Atqui, ô ſtolidiſſime per eundem
Prophetam dicit: Ecce Virgo in vtero geſtabit, & pariet Filium: Et, Puer natus eſt nobis, & fi- *Eſa. 9.*
lius datus eſt nobis. Denique: Homo eſt, &, quis cognoſcet eum? quid ad hæc reſpondebis de
anima ô exanimis trunce? Quopropter & tu quoque cum cæteris pereas, Nam orthodoxa Ec- *Eſa. 7.*
cleſia recte legens, & exactè ſacras literas examinans, ſeipſam inædificauit ſuper petram, Ec-
cleſia (inquã) illa, quæ perfecta columba eſt, quæ gubernaculũ tenet rectæ & piæ Fidei in cym-
ba Apoſtolica, dum interim decumani fluctus ſeſe allidunt immobili petræ, vbi in ſeſe reuolu-
ti deſpumant éſque euaneſcunt. Decumanos autem fluctus puta omnes hæreſes. Nos autem,
ea mea eſt adhortatio, hoc triplici funiculo & indiſſolubili, manipulos conſtringamus, & ſe-
D cundum mandata Verbi agamus: quo peruenire liceat ad paſcua ſalutaria in regno cælorum
vt dicat Filius & Verbum dei Sapientia illa Patris: Ecce me & pueros meos quos tradidiſti mi-
hi, & dignetur vos ita compellare: Probi ſerui, boni & fideles, in exiguis fuiſtis fideles, iam ma-
gnis vos præficiam, intrate in regnum cælorum, quod vobis præparatum eſt.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD MAXIMVM PHILOSOPHVM, ORATIO DE DIVINITATE CHRISTI.

INcidens in ea quæ à te scripta sunt, tuam quidem pietatem amplectebar, eorum autem temeritatem qui non intelligunt, neque quid ipsi loquantur neque de qua asseueratione faciant, diu multúmque admiratus sum. Statueram vero penitus silentium tenere: de rebus enim ita apertis, ac sole lucidioribus respondere, nihil aliud est, quàm hominibus tam praue agentibus, causam improbitatis impudentiæque suggerere. Atque idipsum à Saluatore nostro didicimus: Lauanti siquidem manus suas Pilato, ac Iudæo-
Matt.17. rum calumnias recipienti, nullum vlterius verbum fecit. Sed potius vxori oracul um edidit, vt qui tum inter reos habebatur, non ex verbis, sed ex viribus suis, dominus esse crederetur. Cæ- B terum, ad cauillationes Caiphæ respondens, professione ipsa, quis esset, indicauit, omnésque ad sui cognitionem traduxit. Diu igitur, multúmque supersedens, intuénsque impudentiam istorum hominum, vitilitigationésque verborum, vix tandem me pudore commouit tuus pro veritate zelus, vt mea quoque verba subiungerem: sed tamen, vt nihil tuis scriptis adiicerem, quo aduersarius, suis verbis, quibus in contradicendo vsus est, reuictus de sententia sua decedat, & recepta fide compescat linguam suam à malo, & labra sua ne loquantur dolum: idque tandem ab illis obtineatur, vt desinat in posterum exprobrare cum prætereuntibus Iudæis sus-
Ioan.19. penso in ligno, inquientes, Si filius Dei est seruet seipsum. Quod si ne sic quidem cohiberi queant, tu tamen memor sis Apostolici præcepti, Hæreticum hominem post vnam atque alteram admonitionẽ deuita, cùm certum habeas, illum peruersum esse & peccare suo ipsius
Tit.3. iudicio condemnatum. Certe aut Ethnici sunt, aut ex numero Iudaizantium qui talia audent iidémque, vel, vt Iudæi, scandalum: vel, vt Ethnici, stultitiã autumant crucem domini, Quòd si se Christianos videri velint, discent tandem Christum patibulo affixum, dominum esse gloriæ, & potentiam Dei, & Dei Sapientiam. Quòd si hic addubitant, num deus sit ad Thomam C
Ioan.20. cum pudore oculos reiiciant, palpantem crucifixum, illumque & dominum & Deum confitentẽ: & metuant dominum, qui post lotos discipulorum pedes, ita loquitur. Vos appellatis
Ioan.19. me dominum & Magistrum vestrum, & recte dicitis, sum etenim. Cæterum, quo corpore eluit pedes, in eodem peccata nostra extulit in lignum: eundémque ex testimoniis constat, rerum ac naturæ esse architectum, contrahente sole radios suos, terra contremiscente, dissilientibus saxis, carnificibusq; agnoscentibus illum, qui ita in cruce pendebat, esse vere Filium Dei. Non enim corpus quod oculis patebat, hominis tantum erat, sed & Dei: in quo etiam, tum, cùm crucifigeretur, mortuos excitauit. Quapropter neque illorum audacia bona est, qui dicunt ad eum qui iam homo erat, factum esse Verbum Dei: idem enim actitatum est, & in singulis Prophetis, & in reliquis Sanctis, ne totiens verbum, quotiens ad illos factum dicitur natum esse, & mortuum esse existimetur. Non est ita, absit, sed semel in consummatione seculorum, ad exautorandum irritúmque reddendum peccatum, caro factum est, & ex Maria vir-
Ioan.8. gine prodiit homo ad similitudinem nostram, vt & ad Iudæos dixit, Quæritis occidere me hominem, qui veritatem vobis locutus sum: quippe, qui non ex participatu corporis humani, D sed Verbi communione dij efficimur. Quinimo & hoc admiratus sum, quomodo vel cogitare ausi sint, eum naturæ ordine hominem esse factum. Si enim ita esset, superflua esset Ma-
Absurdũ. riæ commemoratio: siquidem non agnoscit natura virginem citra virum parturientem. Quapropter ille, in quo pater ipse sibi complacuit, Deus verus, & ex natura Verbum & Sapientia Patris, homo ob nostram salutem corporaliter est factus, vt haberet quòd offerret pro nobis, seruarétque nos omnes, quotquot formidine mortis per omnem vitam obnoxij eramus seruituti. Non enim homo quispiam semetipsum pro nobis dedit, quandoquidẽ omnes homines
Redemptio non potuit fieri per merã creaturam. rei erant mortis: iuxta illud verbum, Terra es, & in terram abibis: neque id fieri potuit per vllam rem creatam, quia omnis creatura de mutabilitate suspecta est: sed ipsum, Verbum suum corpus pro nobis obtulit, ne in hominem spe aut fiducia moueremur, sed in ipso Deo Verbo fiduciam nostram constitutam haberemus. Cæterum, eo homine facto videmus gloriã eius vt gloriam vnigeniti ex Patre, pleni gratia & veritate. Quæ enim per corpus sustinuit, ea vt Deus magnificauit, & carne quidem esuriit, diuinitus tamen esurientes satiauit. Quod si quis offendit ur

Gen.3. *Ioan.1.* *Matt.8.*

A offenditur rebus eius corporalibus, fidem tamen constituat in illis, quæ, vt Deus, operatur. Percunctatur enim humanitus, vbi Lazarus sit situs, sed tamen excitat eum prorsus diuinitus. *Ioan.11.* Quapropter ne quis irrideat verba, dum audit puerum ætatem, incrementum, edere, bibere patiine si quę peculiaria sunt corporis, abnegauerit, abneget etiam plane eius ad nos aduentũ. Et quemadmodum non naturæ ordine homo factus est, ita tamen ex ordine erat, vbi corpus *Simile.* assumpserat, vt ea in se ostenderet, quæ propria erant corporis, ne phantasia Manichæi inualescceret, rursumque ex ordine erat, corporaliter sese gerentem, non occultare ea quæ sunt diuinitatis, ne Samosatensis causam sui erroris reperiret, hominem eum dicens, & diuersum à Verbo deo. Hæc secum expendens infidelis homo, addiscat, eum quidem, vt puerum, in præsepio iacentem, magos tamen adducere, vt sese adorarent: ac, vt puerum quidem, in Ægyptum descendere, manuaria tamen opera idololatriæ demoliri: & carne crucifixum, mortuos tamen iam olim in vitam reuocare. Commonstratumque omnibus est quòd non sui causa, sed nostri gratia sustinuerit hæc omnia: vt nos illius passione incorruptibilitatem & impatibilitatem amicti, perduraremus in vitam æternam. Hæc breuiter ex tuis, quemadmodum dixi,
B mutuatus sum, & nihil ad ea de meo adiectum volens, solummodo diuinæ crucis mentionem feci, vt quibus scandalizati sunt fastuosi, istis ipsis in diuersum instituti, crucifixum adorarent. Tu porro ingenue infideles ad Fidem admonendo reuoca: forsitam breui ex insciti a, ad scié- *Exhortatio.* tiam profecerint: & à peruersa, ad rectam Fidem peruenerint. Quòd si, quæ tu scripsisti, non sufficiunt, saltem pro admonitione aduersus peruicaces rectum fuerit & ista apponi: vt non quasi de ausis suis reprehensi erubescant, sed quasi admonitione expergefacti, non obliuiscantur veritatis. Vincant autem & robur suum habeant, quæ Niceæ patrũ confessionibus constituta sunt: recta enim Fides est, & quæ sufficiat, exterere omnes impias hæreses, & præcipue Arianam, quæ in Verbum Dei blasphemias dicit. Saluta omnes rectè sentientes. Salutant te omnes mei.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, IN ILLVD: PROFECTI IN PAGVM QVI EX ADVERSO EST, IN VENIETIS PVLLVM ALLIGATVM, &c. *Matth.21.*

C

QVi terrena sapuerunt, deique mandata aspernatui habuerunt, delassati in hac vita ante inuentionem boni, in insciti a ætatem suam contriuerunt, arbitrórque sapientissimum Salomonem ea de causa dicere, Tempus quæ- *Eccle.3.* rendi esse, & tempus perdendi: peccasti, desine, Si enim aliquando in insciti a versatus, perniciem animæ tuæ conciliasti, at iam tempus superuenit, vt eam quæramus, vt & in Euangelio Saluator dicit, Quærite, & inuenietis. Quando autem eam inuestigabimus potius quàm nunc, cùm præsens *Matth.6.* est dominus qui nos dissoluit ex vinculis diaboli? vt & Apostolus dicit, En tempus acceptabile, en diem salutis. Tempus igitur venit, vt peccatum, quod tenebras obducit, perdamus: tem- *1.Cor.6.* pus vocat vt quæramus quod errabundum est, quo soluamur à vinculis. Venit enim qui eximit è vinculis ligatos, & fulcit confractos: venit qui annunciat dimissionem captiuis, & cæcis recuperationem visus, Tunc saliet vt ceruus, claudus, & expedita erit lingua mutorum. Quin & aliter tractemus hoc Verbum: Nam Salomonis sententiolæ desiderium in nobis attentionẽ- *Eccle.3.* D que acuunt. Tempus quærendi, tempus perdendi: quandoquidem longo iam tempore erra- *Tempus quærendi.* bundum erat genus humanum, & peribat diaboli fraudibus. Tempus eius quærendi venit, & eximendi è captiuitate, Necessarium quippe est, vt quæramus & addiscamus, quòd litera occidit, Spiritus autem viuificat: Id quum ita se habeat, tempus est vt pereat figura & vmbra li- *Matt.21.* *1.Cor.13.* teræ, quæ vsque ad tempus correctionis instituta fuit. Re enim perfectiore in lucem emergẽ- *Matt.10.* te, id quod ex parte est, aboletur. Quoniam cum eram puer, loquebar vt puer: vbi autem vir sum factus, aboleui ea quæ erant pueri. Imo & ipse Saluator dicit, Qui inuenit animam suam & perdiderit eam. Hoc est, qui quærit animam, eámque in peccatis reperit, accelerandum est illi vt eam perdat, non sinens eam in peccatis inueterascere: vt, oblato tempore, quã vestigarat in virtute inueniat. Qui enim animam suam, quæ extra supplicium est, inuenire cupit, perdet in præsens, vt Christum lucrifaciat. Porro, quid perdere sit isthic, à Saluatore exponitur, non vt perniciem animę nostræ conciliemus, sed vt tempore martyrij neque possessionibus, neque liberis, neque parentibus, neque corpori, ne ipsi quidem denique animæ parcitum ve-

limus, sed nos offeramus vsque ad mortem, vt (quemadmodum dixi) inueniamus animam A
Martyrij tempore ad mortem se offerre licet. nostram in regno cælorum. Id enim saluator docet, qui diligit patrem aut matrem super me,
ibidem. non est me dignus. QVI igitur vult inuenire animam suam, perdat eam in hoc tempore. Ne-
cessum est igitur in nobis perdi malitiam, vt quærentes virtutẽ, eam inueniamus. Si quis enim
non conquieuerit ab ira, quomodo ad mansuetudinem exercebitur? Si quis à se non exterminauerit fornicationem, quomodo is ausit temperantiam profiteri? Primum siquidem, par est
Cant.3. abiici omnem auaritiam, idololatriam, atque ita quærere possessionum neglectum incuriámque, & studium religionis. QVæsiui enim, inquit, quem diligit anima mea, quæsiui & inueni eum, & introduxi illum in domicilium matris meæ & in cellam genitricis meæ. Istis verbis Christus significatur, qui ob nostra peccata cælitus descendens, & conceptus & natus est,
Matt.21. & in præsepio reclinatus, vt seruaret genus humanum. Tantopere enim nostri curam gerit, vt
Pullum solere cuius sit. etiam nunc emendet discipulos suos in pagum ex aduerso situm, dicens ad illos, Pergite, & inuenietis pullum alligatum, quem solutum adducite mihi: qui prout in mandatis habebant, pullum soluunt. Magnorum siquidem virorum est pullum istum soluere dilectissimi, nõ quod
Hebr.11. magni sint corporali statura, sed quod fide, charitate, iustitia, prudentia, fortitudine ingentes B
Fide magnus. sint, qualem contestatum est Mosem fuisse, vt Apostolus ait, Fide Moses ingens factus, detrectauit appellari proles filiæ Pharaonis, quin & proficiens Isaac, magnus euasit. Eorum enim
Esa.53. qui ad istam rationem magni sunt, est soluere pullum istum. Vtinam & ego ita magnus essem, vt possem asini istius dissoluere retinacula. Vnusquisque enim nostrum obligatus est vinculis peccatorum, vt ait scriptura, quoniam catenis suorum peccatorũ quisque constringitur. Optamus igitur, vt & ad nos mittat discipulos suos Iesus, quo resoluant vincula, quibus vnusquisque nostrum innouatur. Hic enim obuincitur auaritia, ille implicatur fornicationibus, alius ebrietate alligatur, alius rursum detinetur inani ambitione. Est qui iniurias facit, est qui rapiat quæ sunt sui proximi & pauperis, alius vsuram vsuræ accumulat, & in summa, omnes laboramus nostris vitiis, & indigemus Saluatoris curatione, cóque opus habemus, vt ad nos emendet discipulos suos, & liberent nos è diaboli compedibus: ita enim dicit ad discipulos suos. Cũ abieritis in pagum ex aduerso, inuenietis ibi pullum alligatum, soluite & adducite mihi. Pagum ex aduerso cum audis, terrestrem locum intellige: nam ciuitas nostra cælestis est, vt Apo-
Hebr.13. stolus scribit, Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram requirimus, cuius condi- C
Hebr.12. tor & opifex deus. Rursus ab eodem dicitur, Non accessistis ad montem palpabilem ignibúsque obtectum, sed accessistis ad montem Sion, ciuitatem Dei viuentis, cælestem Hierusalem & ad conuentus millies mille Angelorum, Tales fuerunt omnes Sancti, & qui secundum Pau
Mar.19 lum incedentes eodem contendunt. Audi rursum eundem, Si eius memores fuissent, ex qua eiecti sunt, haberent fortasse occasionem reuertendi, nunc autem meliorem affectant, hoc est
Gen.3. cælestem. Tales nimirum fuerunt discipuli, qui cum Petro dixerunt, Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Emittuntur igitur vt soluant pullum. Saluatoris enim aduentus & humanitas reuocauit nos ex pago è regione posito in cælestem suam ciuitatem: illam, inquam, quæ supra est Hierusalem. Eiecti sumus ex paradiso deliciarum, & in pagum ex aduerso quasi
Matt.18. in coloniam deducti sumus. Eiecit enim, inquit, Deus Adamum, & constituit eum ex aduer-
Luc.15. so paradisi deliciarum. Atque ita igitur in pagum ex aduerso mittuntur discipuli à Christo, vt
An soli apostoli possint soluere pullum. soluerent pullum. Vide mihi hic, quæso, num ob illum eiectitium è paradiso, & ex aduerso habitantem, discipuli mittantur. Idcirco enim venit Saluator, relictis nonagintanouem ouibus, quæ non errauerant, vt inde profectus quæreret ouem errabundam, illamque inueniens,
de ea lætaretur, vnaque gratularentur & Angeli super vno peccatore pœnitentiam agente. D
Mat.4. Quærendum porro, an soli ad ministeria pulli, emissi sint discipuli ad pagum ex aduerso: scio
Psal.37. enim ante Apostolos inuisibiles potentias Christo inseruiisse. Plane igitur & ipsas potentias operam Domino daturas, Dominus vnà cum Petro emittit in pagum aduersum, vt soluerent pullum. Audi de eo Euangelistam loquentem, Et ecce, inquit, Angeli venientes ministrabant ei. De humanitate porro à Dauide dictum est, Panem Angelorum manducauit homo, panem cæli dedit eis. Ne quis igitur in corpore versans, & in hanc vitam proclinatus, existimet
sese in hac vita ciuitatem habere. Nam non potest qui ea quæ sunt carnis, sapit, in hac magnifica ciuitate reperiri, vt qui adhuc in pago morã faciat: Sensus enim carnis inimicitia est apud Deum. Scire igitur oportet, quod qui in pago inquilinus est, non moderatur animo, non in rebus agendis mentem pro duce vsurpat, non seipsum in potestate habet. Ista enim propria magnæ sunt ciuitatis. Nam cum quis in virtute moratur, & ex prudentiæ imperio agit, sapientiáque in concilium adhibet, & per continentiam principatum moderatur, tum efficitur Sanctorum

A ctorum imitator. Sancti enim nullam habent ciuitatem, sed, vt dixi, futuram inquirunt, cuius artifex opifexque Deus est. Audi de ea re Apostolorum loquentem. In terra ambulantes: ius *phil.3.*
moréque ciuitatis in cælis habemus: si quidem nostra ciuitas in cælis est dilectissimi. Insinuat
enim Apostolus eo verbo in terra obambulantes, profectam quem hic faciunt ij, qui postea in *Ciuitas nostra in cælis est.*
cælo iure ciuium victuri sunt. Profecti igitur discipuli, pullum soluerunt. Discipulorum opus
est soluere hunc pullum, & discipulorum quoque est, posse ea præstare quæ à magistro iuben- *Matt.21*
tur. Multi enim qui videntur discipuli Iesu, non modo faciunt, quæ ab eo præcipiuntur, sed &
magistro insidias ponunt, vt proditor Iudas. Qualis est igitur hic pullus christiani, qui non *Dominos multos habet pullus*
vnum Dominum habet, sed plures? Dixerunt enim domini istius pulli, discipulis, Quid soluis *quales.*
tis pullum? Nonne si mente præditus esset, sufficeret, si ei vnus dominus assideret? Nunc autem complures sunt eius Domini secundum Euangelium. Dixerunt enim (vt ait Scriptura)
domini eius ad discipulos, Cur soluitis pullum? QVorum fortasse & hæc verba fuerunt, Non *Math.21*
videtis quot domini simus, & quemadmodum ligatus sit, quomodo eum teneamus mancipatum nobis? cur aufertis nobis quæstum? quid expectationem nostram soluendo perimitis? Hic
B solus etiamnum reliquus supererat, & hunc à nobis segregare satagitis. Si ille soluatur à vinculis, nos pro eo in vinculis erimus. Terrebantur igitur dæmones, cum viderent pullum vincu- *Dæmones pulli domini.*
lis eximi, conturbabantur in se aduersariæ potestates, quæ nos in captiuitatem abegerant: verum cum superuenisset dominus Iesus, eiusque præsentiam agnoscerent, in metum coniecti
sunt, cum audirent eum ad discipulos loquentem, Ecce ego dedi vobis potestatem calcandi *Mar.16.*
serpentes & scorpiones, & contra omnes vires inimici, Expauefacti sunt audiendo. Abite, & *ibidem*
docete omnes nationes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti. Metuebant enim num hic esset, qui tenebras illustraret. Audierant enim ex Propheta: Galilæa gen- *Esa.9.*
tium, populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Omnes igitur pullo inhiabant,
omnes illum circumcirca obsidebant, nullus omnium ab eo absistebat. Tanti est hic pullus,
vt omnes eum possessores custodiant. An non, quæso, sensibilis erat? Domini illi assidebant,
& asellus sensibilis, multorum dominorum efficitur possessio, & omnes qui nacti sunt, obsidet
eum. Nullus eorum negocia obit, nemo eorum abscedit, imo nullum illis aliud opus in manibus, omnes pariter non in aliud occupati sunt quàm vt asellum sensibilem in biuio aligent.
C Asinus interim diuersorium non habet, præsepe non habet. Non est qui in forum descendat,
id tantummodo agitur, vt pullus sensibilis in biuio vinciatur & omnes Domini eius seruandi *Christus vere super asinũ sedit.*
causa in proximo assident. Hæc cum dico, historiam non aufero: non enim spiritu literam tol- *Zach.9.*
limus, sed spiritus vim efficaciámque litera conseruamus. Veritissimum siquidem est dominum
insensibili asino sedisse, quum ex Bethania Hierosolymam proficisceretur: de ea enim ita Zacharias in oraculis suis edidit, Dicite filiæ Sion, Ecce, Rex vester venit, mansuetus, sedens in
asino & pullo subiugalis sobole. Salua igitur historiæ fide, perscrutor quæ in ea defossa sunt.
Perscrutemur inibi thesaurum repositum, quæramus spiritus efficaciam: non enim nudæ hi-
storiæ attendimus, quæ propria est Iudæorum vesania. Quinimo & Christus refutans eorum *Ioan.5.*
stultitiam, ait, Scrutamini scripturas, quoniam in illis putatis vos habere vitam æternam. Cæterum, Iudæi nudæ literæ adhærentes, fame exrabuerunt. Nos igitur fratres, certi literam
occidere, spiritum viuificare, non solum historiam scripturarum sequamur, neque, vt Iudæi
nudę literæ adhæreamus, sed quemadmodũ scriptum est, perscrutemur, vt ibi testimonia de
Christo reperiamus. Ridebunt quidẽ Ethnici nobis obtrectantes, quod Deus Christianorũ,
cui nomen est Christus, in asello confederit: sed nobis in dubio nequaquam versatur, neque
D inficiari volumus eum in carne venisse. Ideo enim corporaliter peregrinatus est, vt id quod
perierat, quærendo inuestigaret, & quod errauerat, reduceret. Ita enim vaticinio Prophetæ *Osee 14*
denunciatum est: Conuertimini filij conuertendo, & ego sanabo contritiones vestras. Nõ ab re
igitur est, quòd ista in scripturis significantur dilectissimi. Magnus siquidẽ hic est asinus, & qui *Humanitas nostra est asinus.*
alicubi filius iunior appellatur: pullusq; est, hoc est, asinus tenerę ętatis. sciamus igitur nos hunc *Math.21*
pullum esse, hoc est, nostram humanitatem: quem iidem abigei, qui eum in captiuitatem auer- *Peccata remittendi potestas data.*
terant, vinculis indissolubilibus obligauerunt. vnusquisq; enim eorum vincula vinculis congeminauit, & omnibus modis, vt ipsis in tuto esset, omnem curã adhibuerunt, & vt ego existimo,
pedes quoque eius concatenarunt, non sinentes eum ad meliora progredi: verum ob id peregrinatione susceptа, amator hominum filius Dei imperat discipulis suis, dicens. Abite in aduersum pagum, & inuenietis pullum alligatum, quẽ vbi solueritis, adducite mihi. Multa igitur bona nobis largitus est dominus dilectissimi. Non enim solũ nobis vincula peccatorũ dissoluit, sed
& potestatem nobis dedit calcandi non solum super serpentes & scorpiones, verumetiã super

omnes inimici vires. Diabolus namque fuit, & mundi princeps tenebrarum istarum qui nos captiuos abegerant, & indissolubilibus vinculis obligatos progredi non sinebant, neque cō- A cedebant, vt in via bona procederemus. Sed ne ita quidem mitiores, in vinculis nos detinentes, circumcirca obsidebant, vt crudeles & efferati domini. Cæterum, dominus qui ideo iter susceperat, vt prædicaret captiuis remissionem, & cæcis recuperationem visus, emendat discipulos suos, & dissoluunt asinum. Cui, quum ita solutum haberet, præsepe ædificat, & pabulum apparat. Id enim Propheta quum indicare vellet, his verbis vsus est, dominus pascit me, *Psal.22* & nihil mihi deerit, in loco herbido ibi me collocauit. Super aquam refocillationis educauit *Psal.22.* me, animam meam conuertit. Ac rursum, Qui progerminat pecudib. fœnum, & herbam in *Psal.103.* seruitutem hominum. Conuersi igitur, sensibiliores reddamur, & agnoscamus benefactorem bonaque eius nobis tributa alacriter suscipiamus. Ita enim gratias agentes, poterimus cum Dauide dicere, Præparasti coram me mensam è regione inimicorum meorum. Tale nimirum il- *Psal.22* lud est. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Et fortasse ob istum pul- *Esa.1* lum Iesus in præsepe reclinatus fuit: alioqui verisimile non est, Ioseph um virum nobilem, & è regia stirpe oriundum, qui filius Dauidis appellatus est, locum in diuersorio, aut alibi mansionem obtinere non potuisse. An diuinæ dispensationis erat, quod tum agebatur? Nimirum *Luc.2.* B etiam tum quoque aduersarius noster diabolus, videns felicitatem hac in parte humani generis, pro more suo inuidia motus est. Arbitratus enim aliquem è vulgo Dominum esse, subornauit Herodem, qui quæreret verum regem iam in lucem editum, vt perderet eum. Propriū quippe est istius efferatissimi, perdere & occidere: Iesu contra peculiare est, seruare & recipere. Parcit enim suis creaturis, quoniam omnia per eum genita sunt. Inuestigemus ergo verum nostrum Regem Iesum Christum, nósque ipsos examinemus, num soluta sint nostra vincula, vt in melius proficiamus. Quòd si nondum soluta sint vincula, tradas teipsum discipulis Iesu: Adsunt enim, qui te soluant pro potestate ea quam à Saluatore acceperunt. Quæcūque enim *Ioan.20.* ligaueritis, inquit, in terra, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis in terra, erunt soluta & in cælis. Et si quibus remiseritis peccata, remittuntur eis. Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Dixerunt igitur Domini pulli ad discipulos, Cur solu- *Mar.16* itis pullum? Illi respondent, Quoniam dominus eo opus habet. Audis discipulorum sapiens *Psal.31* responsum? Audientes enim falli Domini, quod verus & certus dominus eius operam requi- *Matth.21* rat, non replicant responsum, sed terga dantes contradicere non audent. Statim igitur ad prin- C cipem suum diabolum festinant, eíque, quod euenerat, renunciant. Et vide mihi illic consilium & deliberationem contra Dominum iniri. Coguntur ibi vniuersæ aduersariorum potestates, efficiturque Ecclesia malignantium, vt adimpleatur quod dictum est per Propheram, *Dæmones cædunt Apostolis.* Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum contra Dominum, & contra Christum. Dicuntque ad diabolum, dæmones, Quid agimus? pullus solutus est, & abiit ad Dominum, neque amplius est sub tua manu, non amplius illius dominaberis. Iam in reliquum cogi- *psal.2.* tabat diabolus, quidnam contra Iesum potissimum moliretur. Atque inde est, quod conuenerunt Scribæ & Pharisæi in atrium Caiphæ, & concilium inierunt contra Iesum. Ignorabant enim illi perditissimi eius mortem, nobis immortalitatem præbituram: eiusque descensum, ascensum nobis in cælos conciliaturum esse. Resurrexit enim dominus tertia die à mortuis, spoliato inferno, calcato inimico, abolita morte, fractis quibus tenebatur vinculis peccatorū ligatósque exemit, dicens, Surgite, faceſſamus hinc liberati à seruitute diaboli. Agnoscamus igitur benefactorem, glorificemus Patrem cum Filio & Spiritu Sancto, vnam Deitatem confiteamur: ita enim vitam instituentes, regnum cælorum possidebimus in Christo Iesu Domino nostro. D

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, IN PASSIONEM SALVATORIS

SEGMENTVM ALICVNDE
ex Athanasio diuulsum.

A HOminum certe peccata plurima erant, & vniuersum terrarum orbem hoc malum occupauerat, quod quidē & magnum ab initio erat, & paulatim increscebat, neque amplius in hominibus tolerari poterat. Nam & mors in omnes, & contra omnes inualescendo regnum dominatúmque exercebat. Dominus contra, immortalis & incorruptibilis subsistebat, & vt ille immortalis & incorruptibilis, ita quoque omnino & bonus & humanus est: quum sit boni patris bonum verbum. Quapropter non per incuriam commisit, id quod creatum erat, interire, neque sustinuit suorum operum alium haberi Dominū: sed quum videret malitiam iam intolerabilem esse, neque humanum genus morti vlterius resistere, neque supplicium suorum delictorum luere posse: Transcendebat enim omnem pœnam excessus peccatorum, respiciens autem ad patris bonitatem, vidénsque in singulis personis sufficientiam & vim: Christus enim Dei potentia, & Dei Sapientia, humanitate conciliatur, & miseratus nostram imbecillitatem, eam ipsam induit. Ipse enim, vt Propheta ait, infirmitates nostras sustinuit, & languores baiulauit, misertúsque nostræ mortis ea ipsa circum- B amictus est: quemadmodum Apostolus dicit, Humiliauit seipsum vsque ad mortem, idque mortem crucis. Conspicatúsque quàm non soluendo essemus ad luendam pœnam, illam ipsam pœnam in se transtulit. Christus enim factus est pro nobis piaculum, & ita humanitate nostra indutus, & circunuestitus sese obtulit Patri, vt ipse pœnam sustinens, hominem à pœna liberum faceret, & magna exiguis permutaret. Descendit enim vt nostrum ascensum instrueret, & expertus est natiuitatem, vt nos per eum ingenito conciliaremur, diceremusque cum Paulo, Ad omnia fortis sum in fortificante me Iesu Christo. Sumpsit corpus corruptibile, vt quod corruptibile erat, indueret incorruptibilitatem. Induit mortale, vt quod mortale est, indueret immortalitatem: & in summa, factus est homo, & mortuus est quo nos, vtpote homines morientes, viuificaremur, neque vlterius pateremur regnum mortis. Mors enim illi non dominatur, vt sermo Apostolicus denunciat: Ideóque etiam in cruce suffigitur, vt maledictionem redimeret, & nos benedictionē possideremus. Ipse enim patiendo nihil detrimenti passus est, sed potius gratificatus est: & mortuus non mansit cadauer, sed potius cadauera viuificabat: & mactatus non interiit, sed sanguine suæ mactationis omnes simpliciter redemit: & C ipse mansit impatibilis. verum qua ratione id factum sit, quis enarrauerit? Audi duarum rerum in hoc ipso congressionem coitumque esse factum, rerum, inquam, non similium, sed nulla comparatione inter se conuenientium: Mortale enim immortali conferebatur, & corruptibile corpus cum verbo incorruptibili coaluit: & mortale quod erat, non nocuit immortali: quippe quod patibile non erat. Sed mansit prorsus sine noxa, ac in mortem dominatum habuit: Siquidem victa victoris imperio subiacent, quod nimirum factum est per verbum immortale, quod in hoc coitu rerum adhærebat, morsque in eo mirabili modo destruebatur: vt stipula abigni aboletur. Quin verbum incorruptibile, corruptibile potius, in quo erat, adiuuit. Tenebræ enim à lumine illustrantur: & quod minus est, à maiore benedictionem accipit Ideóque nunc per carnifices scorteas vestes, quas in Adam acceperamus, exuitur, vt pro iis Christum induere possimus: eaque de causa vestes suas diuidi passus est, vt nos à Patre indiuisum verbum haberemus. Ego enim, inquit, & Pater vnum sumus, ideóque super tunica sortem mittunt, vt sors nostra Christus foret, quemadmodum Psalmographus scribit, dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Quapropter non alibi patitur, neque in alia regione crucifigitur, nisi in caluariæ loco, quem Hebræorum Magistri dicunt Adami sepulchrum fuisse. ibi enim, post ma- D ledictionem humatum esse asseuerant. Quòd si res ita se habet, non possum non admirari, passionis commoditatem & aptitudinem peculiarem: Oportebat enim dominum renouare cupientem, primum Adam renouare, vt soluto illius peccato, peccatum vndique tolleret ab vniuerso hominum genere, & quandoquidem audiuit Adam, Terra es, & in terram reuerteris, ita iam vicissim audiret, Excitare qui dormis, surge è mortuis & illuminabit te christus: & iterum, Surge, & sequere me, vt non vlterius calces terram, sed ascendas in cælum. Necesse est enim excitato Saluatore, coexcitari quoque cum eo etiam ipsum Adamum, omnésque ex Adamo oriundos: Et quemadmodum moriente Adamo nos quoque mortui eramus, ita quoque excitato dominico corpore, necessum est vt omnes simul excitentur. Hæc enim est mens verborum Pauli ad Corinthios scribentis: quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur.

Peccata plurima & generis humani

Filius Dei nostram humanitatem induit nostri miſertus. *Esa.53.* *Philipp. 2.*

1.Cor.15. *Ibidem.* *Mortuus est Christus. cur. Rom.6.*

Caro immortalis facta per verbum Dei.

Vestimenta Christi diuisa, quid Luc.10. *psal.15.*

Gen.3. *Esa. 60.* *Ibidem.*

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD MARCELLINVM DE INTERPRETATIONE *Psalmorum, Epistola.*

LAVDO tuam in Christo voluntatem charissime Marcelline. Nã & præsentem tentationem, quanquam plurima in ea sis passus, bene fers, & meditationis, deuotionísque curam non negligis. Quærens enim ex tuo tabellario, quid post morbum ageres, resciui te vt omnibus diuinis literis vacare, ita potissimum Psalmorum libellis inhærere, & magna contentione agere, vt sensum, qui in singulis Psalmis est, assequare. Quapropter magnopere amplector te, quum & ego magno desiderio in eundem librum, vt in omnes sacras literas, ferar. Ego igitur quum hoc affectu essem, incidi in senem bene industrium: volóque tibi, quæ ille mihi de sacro Psalterio, quod manu tenebat, sermocinabatur B perscribere. Proba enim mihi illius ratio & credibilis in primis videbatur, fuere autẽ hæc eius verba. Omnis quidem ô fili, apud nos, siue noua siue vetus scriptura, numinis afflatu prodiit, & idonea est ad erudiendum, sub ea forma speciéque verborum qua concepta est, sed tamen præcipua attentione obseruationeque codex Psalmorum dignus est. Singuli quidem libri suã & propriam suppeditant historiam. Nam quemadmodum Pentateuchos mundi ortum, acta Patriarcharum, & Israelis ex Ægypto emigrationem, ac deinde præcepta legum, tabernaculi & Sacerdotij ordinem: Ita triteuchos tribuum sortes, & Iudicum res gestas, & stirpem Dauidis complectitur, libri quoque Regum, & τῶν παραλειπομένων Regum historias continent. Esdras autem liberationem captiuitatis, remigrationémque populi, & ędificationem templi recensет. Prophetæ vero de aduentu saluatoris, de prẹceptis miníque præuaricantium, & fatis gentium mentionem faciunt. Psalmorum autem volumen, veluti paradisus, in quo sunt omnia genera lignorum plantata, modulando sua quædam propria inter cantandum ostendit. Nam & quæ sunt Geneseos, decantat decimooctauo Psalmo, Cæli (inquiens) enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum. Et in 23. Domini est terra, & plenitudo eius, orbisque C terrarum, & omnes incolæ eius, Ipse super mare fundauit eam. Nec non & res Exodi, Numerorum & Deuteronomij, pulchre concinit in 77. Psalmo, & in 84. Psal. & in 105. & in 113. In exitu (inquit) Israëlis de Ægypto, familiæ Iacobi è populo barbaro. In 104. eadem psallit: Emisit Mosem seruum suum. Aaronem, quem delegerat sibi: Et emisit tenebras, & obtenebrauit eos, & conuertit vndas eorum in sanguinem. Et eructauit terra eorum ranas, atque omnino omnem istum Psalmum in hoc genere argumenti versari deprehendes. Porro quæ sunt Sacerdotij & tabernaculi, in 28. refert: Offerte Domino soboles Dei, Offerte Domino soboles arietum. Itidémque quoque quæ sunt Iesu Naue & Iudicum, exhibet quodammodo in 106. Psalmo ad istum modum loquens, Et condiderunt oppida Coloniarum suarum, & seminauerunt agros, & plantauerunt vineas. Quandoquidem sub Iesu Naue distributa est illis terra repromissionis, & in eodem Psalmo perpetuo tenore in eodem genere argumenti decurrit. Et vociferati sunt ad Dominum dum tribularentur, & ex necessitatibus ipsorum liberauit eos. Quòd ipsum præ se ferunt acta Iudicum: Tunc enim ad clamores illorum, suis quosque temporibus iudices excitauit, & seruauit populum ab illis qui eos affligebant. Ea quoque quæ Regum sunt, quoddammodo in decimonono psallit. Isti in curribus, & isti in equis, nos D autem in nomine Domini magnificabimur: ipsi autem compediti sunt & ceciderunt, nos contra surreximus, & erecti sumus. Porro quæ sunt Esdræ 125. graduum decantillat: Dum conuerteret dominus captiuitatem Syon, facti sumus sicut consolari, & rursus in 121. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, In domum Domini ibimus, Stabant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio ibidem est: illuc enim adscenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israëli. Iam quæ sunt Prophetarũ, fere vbique significat, de aduentu Saluatoris. Siquidem, quod Deus aduenturus esset, in quadrageſimonono ita profert. Deus, inquit, manifeste veniet, Deus inquam noster, & non in silentio erit. In psalmo vero 117. Benedictus, inquit, qui venit in nomine Domini. Benediximus vobis ex domo domini, dominus deus & apparuit nobis. Quod autẽ idem ille dominus deus sit Patris verbum, in Psalmo 106. suo carmine manifestum facit: Emisit Verbũ suum & sanauit eos, & liberauit eos à lue ipsorum. Nam deus qui venit, ille ipse est verbum quod emissum fuit.

Psalmorũ liber cæteris excellentior.

Veteris testamenti summa.

Mysteria sacra fere omnia psalmographus complectitur.

Psal. 18. *psal. 23* *Ibidem.* *psal. 113* *psal. 104.* *Ibidem.* *Ibidem.* *psal. 28.* *Ibidem.* *Psal. 106.* *Ibidem.* *psal. 19.* *psal. 125.* *psal. 121.* *Ibidem* *psal. 49.* *psal. 117.* *psal. 107.* *psal. 106.*

Hoc

A Hoc ipsum Verbum, quum agnosceret esse Filium Dei, voce Patris nominauit, Eructauit (inquiens) cor meũ Verbum bonum. Et rursus in 109. Ex vtero ante Luciferum genui te. Quid enim aliud ex Deo genitum esse dicas, nisi Verbum & Sapientiam ipsius? Ideóque quum sciret Psalmographus eum Verbum Patris esse, in hanc formam locutus est in tricesimosecundo, Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris illius vniuersa potestas eorum. Neque Christum venturum ignorauit, vtpote qui magnifice de ea re mentionem faciat. In quadrageſimoquarto Psalmo: Thronus tuus Deus in secula seculorum, sceptrum rectitudinis sceptrum Regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, Ideo vnxit te deus oleo exultationis præ consortibus tuis. Et ne quis opinaretur eum sub inani spectro aduenturum, declarauit hunc ipsum hominem fore: illumque ipsum esse, per quem omnia sunt condita, cum ita loquatur in 86. Psal. Mater Sion dicet, Homo & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus: ea enim paria sunt cum illo Euangelij, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipsum facta sunt. Quocirca etiam de Virgine puerpera non ignarus, arcanum illud ipsum silentio non prætermisit, sed eius rei indicium fe- *psal. 44.*
B cit in 44. Psalmo, Audi filia, & vide, inclina aures tuas & obliuiscere populi tui, & domicilij Patris tui, quoniam desiderauit rex formam tuam, quandoquidem ipse est Dominus tuus. Id rursum simile est dicto Gabrielis, Salue gratiosa dominus tecum: Et quum mentionem de Christo feciſſet, confestim etiam humanam generationem quæ ex Virgine ortum suum traxit, indicauit, quum inquit: Audi filia. Gabriel quidem suo nomine eam Mariam vocat, vtpote genere alienus: Dauid autem illam ipsam, vt ex suo semine oriundam, filiam nominat. Et quum hominem eum futurum codex Psalmorum pronunciasset, consequenter etiam eũ in carne patibilem declarauit. Insidias autem Iudæorum prospiciens, ita modulatur in secundo: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Constiterunt reges terræ, & magistratus congregati sunt in vnum, contra Dominum & Christum eius. In Psalmo 21. conditionem mortis, ex persona Saluatoris eloquitur, In puluerem mortis, redegisti me, quoniam circundederunt me canes multi, & conuentus malignantium in orbem circuncinxerunt me. Foderunt manus meas, & pedes meos. Enumerauerunt omnia ossa mea: Ipsi vero considerauerunt & inspexerunt me. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super amictu meo miserunt sor-
C tem. Iam qui manus, pedésque suos perfossos loquitur, quid aliud quàm crucem loquitur? Omnibus istis traditis, etiam illud adiunxit, Dominum non propter se, sed propter nos passionem subire, dicítque rursus ex persona eius tum in 87. In me constitutus est furor tuus: Tum in 68. Quæ non rapui tum luebam. Non enim quia culpæ obnoxius erat, mortuus est, sed pro nobis passus est, iramque contra nos conceptam ob præuaricationem in se sustinuit, vt nobis liceret dicere in 137. Et saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem, Quoniam eripuit mendicum è manibus potentis, pauperemque cui non erat adiutor. Ideóque eius in cælos adscensum, iam ante denunciat, dicitque in 23. Attollite portas, Principes, vestras, & eleuentur portæ æternales, & intrabit rex gloriæ. Porro in 46. Ascendit, inquit, Deus in triumphi acclamatione, & Dominus in voce tubæ. Ascensionémque eius refert 109. Dixit, inquit, dominus Domino meo, sede ad dextram meam, donec fecero inimicos tuos scabellum pedum tuorum. In 9. quoque Psalmo, perniciem etiam diaboli addit & clamat, Sedisti in so-
lio, qui iudicas iustitiam, increpuisti gentibus, & periit impius. Quin quod iudicium à Patre acceperit, ne hoc quidem occultum habuit, sed illum iudicem omniũ venturum præindicat, tum in 71. vbi inquit, Deus iudicium tuum regi da, & filio regis, vt iudicet populum in iustitia,
D & pauperes tuos in iudicio: tum in 49. Aduocauit cælum ex alto, & terram ad iudicandum populum eius. Et annunciabunt cęli iustitiã eius, quoniã deus iudex est, & in 81. Deus stetit in conuentu deorũ, in medio deos diiudicat. Quin & vocationẽ gentium ex eo didiceris, prẹsertim & ex 46. omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis, & ex 71. corã eo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent, Reges Tharsis & insulæ munera offerent, & adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Et hæc quidẽ (inquit) in Psalmis canuntur, quæ in singulis voluminibus annunciantur. Cęterum nec sibi ignotum esse senex illeaiebat, cadẽ in omnibus scripturis disertè de Saluatore tradi, omnibusq; eam esse communẽ prædicationẽ, & eundẽ spiritus concentũ. Quemadmodum enim aliarũ scripturarũ argumẽta in Psalmis licet reperire, ita quoq; quæ sunt Psalmorũ, in aliis reperias, quippe quũ & Moses odam scripserit, & Esaias canat, & Abacuch carmine preces suas faciat. Rursus in singulis libris videas vaticinia, legũ prẹscripta, historias: neq; id mirum, quum idem spiritus in omnibus sit & singulis, prout ipsis ille impertitus sit, vt gratiã sibi datã exerceant: siue ea sit prophetia: siue legũ

Psal. 44. *Psal. 109.* *Psal. 32.* *Psal. 44.* *Ibidem.* *Psal. 86.* *Ioan. 1.* *Luc. 1.* *Psal. 2* *Psal. 21* *Ibidem* *Ibidem.* *Psal. 87* *Psal. 68.* *Psal. 137* *Psal. 23.* *Psal 46.* *Psal. 109.* *Psal. 9.* *Psal. 71.* *Psal. 49.* *Ibidem.* *Psal. 81* *Psal. 46.* *Psal. 71.* *Ibidem.* *Simile.* *Deut. 32* *Esa. 12* *Abac. 3.*

tractatio, siue historiæ commemoratio, siue Psalmorum lepor: Iam quia vnus & idem spiritus A est, ad quem omnes, quotquot sunt, gratiarum diuisiones pertinent, ipséque ex natura indiuisus est, ideo in se totus & integer est. Sed tamen pro rei instituto, manifestationes & diuisiones singulis obueniunt, ac deinde pro præsenti vsu, vnusquisque suæ functioni respondens setmonem suum moderatur, atque hinc esse, quod Moses in condendis legibus vaticinetur, & canet, Prophetæ in prophetando legum iussiones edant, dum aiunt, Lauamini, mundi estote, & ablue malitiam cordis tui Hierusalem. Et aliquando historias conscribant, vt Daniel Susannę Esaias Rapsacis & sennacheribus: Eadem ratione etiam Psalmorum volumen, quum propriũ quiddam suum habeat in cantione, & quæ in aliis voluminibus obiter dicuntur, ea latissime carmine suo efferat, quemadmodum iam dixi: Edit tamen & ipse legum morúmque præcepta, dum inquit, Quiesce ab ira, & relinque furorem, fac bonum, quære pacem, & persequere eam: Et aliquando historicè refert, quæ spectant ad rationes Hierusalem: Et vaticinatur de Saluatore, quemadmodum prædixi. Communis siquidem est istiusmodi gratia Spiritus, & apud omnes eadem prout vsus postulauerit, & spiritus voluerit, impartitur. Plus enim & minus impartiri eam gratiam, in natura spiritus nullã differentiam facit, vbi quisque sine omissione suum munus ministeriúmque ad plenum absoluit. Attamen codex Psalmorum etiam sic quoque peculiarem dotem, & eximium quiddam obseruatúque dignum in se continet. nã præterquam quod cum reliquis voluminibus habitu, rerumque simplicitate conueniat, habet etiam illud peculiare miraculum, quòd cuiusque animi motus, motumque immutationes & castigationes depictas effigiatasque complectatur, vt singulis inde veluti ab exemplari desumere atque intelligere licitum sit, atque ita se formare, vt inibi scriptum est: In aliis enim libris solum audis legem præcipientem, quid faciendum, quid omittendum. Ex prophetiis solummodo aduentum Christi didiceris, ex historiis acta Regum, Sanctorumque cognoueris. Ex libro autem Psalmorum, præterquam, vt auditor ista discat, etiam motus sui animi animaduertere potest, ac deinde secundum ea quæ patitur, & quibus coarctatur, formam verborum decerpere, neque tantummodo illi datur vt perlegat: verumetiam quid dicendo agendóue morbum illum medicetur, inuenit. Sunt quidem & in aliis scripturis sententiæ prohibitoriæ, quæ mala vetant, sed in hoc codice, quomodo abstinendum sit à malis, exprimitur: vt edictum alibi est, pœnitentiam agendam esse, & pœnitentiam esse, à peccatis desinere, sed C hic quomodo pœnitentia sit agenda, & quid dicendum sit, in pœnitentia exprimitur. præclare certe dictum à Paulo, Tribulatio tolerantiam facit, tolerantia vero probationem, probatio deinde spem, spes porro non pudefacit. Sed in Psalmis, quomodo ferendæ sint tribulationes, & quomodo quisque probetur, & quænam sint verba sperantium in Dominum, depictum & expressum ostenditur. Rursus præceptum est vbique in omnibus scripturis, esse Deo gratias agendas, sed quæ dicere oporteat gratias agentem, Psalmi commonstrant. Porro aliunde admonemur, eos qui pie volunt viuere in Christo, persequutionem toleraturos esse: Ex psalmis autem instruimur, quid in fugiendo sentire debeamus, & quales persequutores fugiendi sint. Et post liberationem à persequutione, Deo gratias agere iubemur, recte id quidem: sed in psalmis formamur, quomodo Deo gratias agere oporteat, & quibus verbis recte illi cõfessiones laudum fecerimus. Atque ita vbique inueneris sacras istas odas, secundum nos nostróque motus motuumque sedationes sese habere. Nam id rursum pro re nostra in Psalmis æstimari debet, quod in aliis voluminibus quæcunque loquuntur Sancti, aut quibuscunque de rebus loquuntur, ibi & is qui ea recitat, nuncij, enarratorísque naturam habere videtur, & is, qui audit recitatorem, de aliena non de sua re mentionem sibi fieri opinatur, recitatione eatenùs in admirationem, zelumque adducitur, vt eas imitari velit. Sed qui Psalmorum codicem in manus sumit, vbi de vaticiniis Christi agitur, ea solito more, vt in aliis scripturis fieri solet, admirabundus, venerabundusque, perlegit: Reliquos vero Psalmos, vbi id non agitur, ita accipit, quasi ibi de rebus ipsius, non de alienis sermo fieret: Et is qui audit, itidem vt ille qui legit, compungitur, & ita afficitur odarum illarum verbis, ac si sua ipsius propria essent. Enimuero euidentiæ causa non grauari debemus idem denuo repetere, idque exẽplo diui Pauli Apostoli. Plurima verba Patriarcharũ sunt, & propria, & ab ipsis dicta, quũ & Moses loquatur, & deus respondeat: Elias item & Elizęus in monte carmelo sedentes, dominũ inuocent & perpetuo dicant, viuit dominus in cuius cõspectu assisto hodie, aliorumq; sanctorum verba imprimis agant de christo, & secũdo loco, de gentibus & Israëlitico populo: fieri tamẽ nequit, vt patriarcharũ verba, tua dicas: aut quę Mosis sunt, pro tuis vsurpes: aut quę Abraham loquitur de Verna & Ismaele, & magno illo Isaac, tibi tuísque sermonibus vendices, etiãsi eadem necessitate

Esa.1. Dan.13. Esa.37

Exod.32

Præter alios libros scriptura sacra quid habeat psalmographus.

Psalmographus docet quomodo abstinendũ sit à peccatis.

Rom.5.

Gratias Deo esse agendas & quomodo docet Psaltes.

4.Reg.5

A cessitate premaris. Nunquam enim, si summo desiderio teneare, in ea verba proruperis, quibus Moses vtitur, Ostende mihi teipsum: aut rursus in ista, Si remissurus es illis noxam remitte. Sin minus, dele me de libro tuo quem scripsisti: verba autem ea Prophetarum, quibus ipsi loquuti sunt, in carpendo laudandóue, quisibi vnquam arrogauerit? aut ista ipsa, Viuit Dominus in cuius conspectu consisto, in suo sermone imitari præsumeret? Quippe quum voluẽti, legentíque B ibliorum scripta, satis liqueat, appareatque ea quæ legit, sui negocij non esse, sed sanctorum virorum, quæ ipsi in re sua protulerunt: Contrà in Psalmis illud miri est, quod qui eos legit, exceptis de Christo gentibúsque vaticiniis, sua se verba in re sua legere opinatur & quilibet ita psallit, quasi de se ea ipsa quæ psallit, conscripta essent, non tanquàm alius ea diceret, aut de alio dicerentur, ita accipit & perlegit, sed tanquàm de seipso sermo fieret, ita mentem suam ad deum dirigit: neque ista vt Patriarcharum aut Mosis, aliorúmque Prophetarum vsurpare reformidat. Iam quum in Psalmis & præuaricator & obseruator mandatorum cum suis moribus, studiisque & factis, exprimatur, fieri nequit, quin, quotquot vbique sunt mortales, in altero istorum genere contineantur. Atque ita fit, vt ea vel vt præuaricator B mandati, vel vt obseruator legat, quæ ad ipsius indolem actáque pertinere videantur. Atque adeo vt is qui psallit, ex Psalmis vicem speculi, vsumque habeat, quo & ibi animi sui motus consideret, & considerando verbis conficeatur. Nam qui audit recitantem Psalmos, eósque putat de se loqui, ille aut reprehensus à conscientia compungitur: aut de spe in deum audiens déque retributione credentium, non aliter quàm de sua retributione exultat, Deóque gratias agere incipit: Certe quum tertium Psalmum canit in suas tribulationes intuens, verba ea ad se pertinere arbitratur. Decimum quoque, & decimumsextum, non aliter, quàm si de sua fiducia votisque loqueretur, pronunciat: pari ratione in quinquagesimo lector verba pœnitentiæ ita profert, quasi ille ipse sit de quo agatur. Rursus in Psalmo 53. & 55.56. & 141. ita affi citur inter legendum, tanquàm ipse & non alius quispiam eas persequutiones sustineret, vocéque eas Deo quasi suas ac proprias accinit. In summa, quilibet Psalmorum ea forma verborum conceptus est à Spiritu Sancto, & ita temperatus, vt in illis (quemadmodum antea dictum est) motus affectuum nostrorum animaduertamus, omniáque illa putemus de nobis referri, ac nostramet ipsorum esse verba: vnde fit, vt memores nostrorum affectuum, nostra in melius commutemus. Quæ enim in Psalmis canuntur, ea formulæ nostræ, & exemplaria esse possunt. Sed & hæc gratia est nostri Saluatoris. Homo enim ille propter nos factus, suum corpus pro nobis obtulit in mortem, vt omnes liberaret à morte. Cæterum cælestem & probatissimam viuendi rationem nobis ostendere volens, eam in seipso expressam exhibuit, ne quis facile posthac ab inimico circũueniretur, quum possideat ex eius de diabolo victoria, certa pignora securitatis, ideóque non solum docuit, sed & fecit, vt & ipsum audiremus loquentem, eumque veluti imaginem formamque intuentes, faciendi exemplar mutuaremur, dum audimus ex eo, Discite à me quòd mitis sim & humilis corde. Neque est vt quispiam inueniat perfectiorem virtutis disciplinam, quàm eam quam Dominus exhibuit in semetipso: siue enim malorum tolerantiam, siue humanitatem, siue bonitatem, siue fortitudinem, siue misericordiam, siue iustitiam spectes, omnia in eo deprehendas, vt nullum ei exemplar ad virtutem desit, qui in humanam domini vitam oculos intendat. Id quum non lateret Paulum, dixit, Imitatores mei estote, quemadmodum ego Christi. Enimuero Ethnici legum conditores, virtutem suam vsque ad verba duntaxat prorogarunt, & tantummodo eatenus placent: dominus autem, vt reuera omnium dominus, curatórque operum suorum, non solum leges verbis suis instruxit, sed & seipsum in exemplar proposuit, vt sciret qui vellet sese habere eius, quod in legibus iuberetur, exequendi potestatem Ideóque & ante suũ aduentum id in Psalteriis insonuit, vt quemadmodum in seipso perfectam, cælestémque hominis formam ostendit, ita etiam ex Psalmis motus affectúsque animorum quisquis vellet, ediscere posset, inuenturus illic, vniuscuiusque motus remedium & castigationem. Nam si quod & credibile est, & verisimile dicendum est: Omnis quidem diuina scriptura magistra est virtutis & veræ Fidei: sed tamen liber Psalmorum certam quandam formam, tractatúmque animorum continet. Vt enim, qui ad regem litteras mittit, certa ratione verba componit, ne extra eam formulam scribens, barbarus rudisque habeatur, ita quoque diuinus hic liber, percurrenti volentique cognoscere, qualis nostri Saluatoris in corpore humano conuersatio fuerit, liquido eam commonstrat, & in memoriam reuocat. Instruuntur igitur istorum Psalmorum lectione affectus, & componuntur in melius, deinde animus eodem magisterio confirmatur. Sunt igitur, vt hoc primum in isto codice obseruetur: quidam Psalmi

Exod.32.

4.Reg.5.

Psalmorũ verba pro suis quilibet accipere potest.

Psalmi, formulæ sunt nostræ & exẽplaria.

Christus viuendi rationẽ in seipso expressam exhibuit.

Matt.11.

1.Cor.11.

Ephe.5.

Simile.

Animorũ motus & affectus ex psalmis qui libet animaduertere potest.

Simile.

Vtilitas ex lectione psalmorum quæ.

Psalmorũ concordantia.

enarratorij, quidam admonitorij, quidam vaticinatores, quidam in precando ſupplices, quidam in confeſſione verſantur. Cæterum qui in narrando occupantur, ſunt iſti, 10.43.48.49. 77.86.88.89.129.113.126.136. in vniuerſum, duodeni numero. Qui autem in precibus votiſque occupationem ſuam habent, ſunt iſti, centeſimus, ſexageſimus ſeptimus. 89.101.131.141. in vniuerſum Pſalmi quatuor. Qui colloquia cum Deo, preces, obſecrationéſque complectuntur, ſunt hi, 5.6.7.11.12.15.24.27.33.37.42.53.54.55.56.58.63.82.85.87.135.140.142. in vniuerſum 23. Pſalmi. Qui autem colloquij, precum, gratiarumque actionis characterem habent, vnicus eſt, nempe 138. Qui autem ſolummodo ſpecie colloquij conſtant, ſunt hi, 3.25.68.69. 73.78.79.122.129.130. in vniuerſum Pſalmi decem. Et qui in ſola confeſſione verſantur, vnicus eſt, nempe quinquageſimus. Qui admixtam habẽt ſupplicationem, ſunt hi. 9.74.104.105. 106.107.135.136. in vniuerſum octo pſalmi. Qui coniunctam habent confeſſionem & obſecrationem cum laude, vnicus eſt, nimirum centeſimus decimus. Qui autem admonitionem habent, vnicus eſt, nempe 39. Qui vaticina continent, ſunt hi, 20.21.44.46.71. in vniuerſum quinque Pſalmi. Qui cum vaticinio hiſtoriæ quoque ſpeciem habent, centeſimus nonus, ſed vnicus. Adhortatorij autem, & qui præcipiendi argumentum continent, iſti cenſendi ſunt, 28.32.80,94.95.96,97.102.103.113. in ſumma decem. Adhortatorij cum cantico, vnus eſt nempe 149. Qui porro virtutes in vita deſcribunt, ſunt hi, 104.111.118.124.132. in vniuerſum quinque Pſalmi. Qui autem laudes celebrant, ſunt hi, 46.112.116.134.145,146.147.148.150. in vniuerſum nouem. Qui autem gratias agunt, ſunt hi, 8.17.26.33.45.62.73.83.115.121.123.125.128,141. in vniuerſum quatuordecim Pſalmi. Qui autem beatitudinem deprædicant, ſunt hi, 1.31.40. 111.118.127. in vniuerſum ſex. Eſt & qui exhibeat alacritatem cum melodia, ſed vnicus, puta 117. Eſt qui ad fortitudinem inſtiget, nimirum 71. Sunt qui obiurgant impios, & eos qui ſine lege viuunt, nimirum ſecundus, 13.35.51 52. in ſumma quinque. Eſt qui inuocat, quartum dico. Sunt qui calamitates inflictas denunciant, vt 79.66. in ſumma duo. Sunt qui de Domino gloriantur, vigeſimus ſecundus is eſt, & 26.38.39.41.75.83.96.98.151. in vniuerſum deni. Qui adhortatorij argumenti ſunt, ſunt iſti, 57.81. in vniuerſum bini. Iam qui cum hymnis verba faciunt, ſunt iſti, 47.64. in vniuerſum duo. Qui iubilationem & reſurrectionem tractet, ſexageſimuſquintus eſt, vnicus numero. Rurſus qui ſolum verba iubilationis affert, nonageſimus nonus. Cum igitur Pſalmi tali ordine diſpoſiti ſint, licitum eſt lectori in ſingulis inuenire (quemadmodum dixi) motiones ſtatúmque ſui animi, atque ita in ſingulis rebus formam diſciplinámque adhibere, vt ſeligat, quibúſnam verbis Deo placeat, & quibus dictis ſe ad emendationem inſtruat, Deóque gratias agat, ne ſi aliter verba concipiat, in impietatem delabatur. Non enim ſolum de operibus, ſed de omni verbo ocioſo, ratio nobis coram iudice Deo reddenda eſt. Si igitur beatitudinẽ alicuius deprædicare velis, habes quomodo id oporteat fieri, & de quo, & ad quem ea verba dicenda ſint, ex Pſalmo primo, Beatus vir qui non abiit: & trigeſimoprimo, Beati quorum remiſſa ſunt peccata: & 140. Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem: & 111. Beatus vir qui timet dominum: & 127. Beati omnes qui timent Dominum. Quòd ſi reprehendere velis Iudæorum aduerſus Chriſtum inſidias, habes ſecundam Odam, Quare fremuerunt gentes. quod ſi inſectatores Iudæorum pateris, multique ſint, qui in te inſurgant, 3. Pſalmum pronunciabis, Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me? Sin autem etiam ſic tribulatus inuocaſti Dominum, & quoniam exaudiuit te gratias illi agere deſtinas, canito illi Pſalmum quartum, Cum inuocarem, & 114. Dilexi, quoniam exaudiet dominus. quod ſi ad malitioſorum inſidias reſpicias, preces tuas ad aures domini peruenire cupiens, mane tibi concinendus eſt quintus Pſalmus. Verba mea auribus percipe. Si domini minas ſentis ac proinde te perturbatũ vides, opportunũ erit ſi dicas 6. Domine ne in furore tuo arguas me, & 17. domine ne in furore tuo arguas, quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. Quod ſi tibi aliqui inſidias nectunt, quemadmodũ Achitophel Dauidi, cãta bis 7. pſalmum, domine deus meus in te ſperaui, & confide in Deo, qui liberabit te. Quod ſi intuens gratiam Dei vbique diffuſam, & reſtitutum ſaluti genus humanũ, ac proinde dominum ſalutare velis, cantabis octauum, domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra! Quod ſi rurſum agendo domino gratias, vindemiale carmen, ſiue pro torcularibus modulari ſtatueris, habes rurſum eundem illum octauum ad id idoneum, domine dominus noſter. & octogeſimum, Exultate Deo Salutari noſtro. Iam ſuper hoſte confecto, conſeruatáque creatura, non in te ipſo glorians, ſed ad Filium dei reſpiciens, cuius virtute id efficitur, nonum Pſalmum recitabis, Confiteor tibi domine in toto corde meo. Quod ſi quis te metu conturbare ſtudeat, habe tu ipſe fiduciam in domino & cane decimum Pſalmum.

Psalmos digerit pro affectu, motuque animi dicẽdos.

Mat. 12.
Psal. 1.
Psal. 31.
Psal. 40.
Psal. 111.
Psal. 127.
Psal. 2.
Psal. 3.
Psal. 4.
Psal. 114.
Psal. 5.
Psal. 6.
Psal. 17.
2. Reg. 15.
Psal. 7.
Psal. 8.

Psal. 8.
Psal. 80.
Psal. 19.

Psal. 10.

In

A In dominum confido, quomodo dicitis animæ meæ, & c. Cum videas multorum ſuperbiam & malitiam ita exuberantem, vt nihil Sancti in terris fiat, refuge ad Dominum, & canta vndecimum Pſalmum, Saluum me fac domine. Quòd ſi diuturnæ ſint inimicorum inſidiæ, ne deſperes, quaſi obliuioni traditus à Domino, ſed inuoca dominum, canens vigeſimumſextũ, Dominus illuminatio mea & ſalus mea, & cætera. Quòd ſi audias male loquentes de prouidentia Dei, ne te conſocies eorum impietati, ſed ad dominum te conferens, recita decimumtertium Pſalmum, & 52. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Quòd ſi poſtmodum diſcere cõcupiſcis, qualis ſit ciuis regni cælorum, cantabis decimumquartum Pſalmum Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Precibus tibi opus eſt propter aduerſarios, eóſque qui circundant animam tuam, cane decimumſextum, Exaudi domine iuſtitiam meam, & 85. Inclina domine aurem tuam, & 88. Miſericordias domini in æternum cantabo, & centeſimumdecimum, domine clamaui ad te, exaudi me, Iam ſcire concupiſcas, quomodo Moſes orauerit, habes 89. domine refugium factus es nobis. Incolumis euaſiſti ab hoſtibus tuis, & liberatus es ab eis, qui te perſequebantur, cantabis 17. Pſalmum, Diligam te domine fortitudo mea. Miraris naturæ ordinem, & prouidentiæ in eam dotes, legiſque ſacroſancta præcepta, canta tu mihi decimumoctauum, Cæli enarrant gloriã Dei, & 23. Videns afflictos, conſolare eos, orans pro eis, recitáque illis verba deciminoni Pſalmi, Exaudiat te dominus in die tribulationis tuæ. Si vides te paſci à Domino & feliciter dirigi, gratulabundus ob hoc, cane Pſalmum 22. dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si inimici tibi imminent, tu tamen erige animum ad dominum, & dic vigeſimumquartum, Ad te leuaui animam meam, & videbis inimicos fruſtra agere. Expectant inimici te manibus, nulla alia re quàm ſanguine plenis, ſtudéntque te interficere, ne deferas homini iudicium, ſuſpecta enim ſunt omnia humana, ſed Deum iudicem poſtula, ille enim ſolus iudex eſt, & dic 25. Iudica me domine, quoniam, & c. & 34. Iudica domine nocentes mihi, & 44. Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam. Quòd ſi aſperius incurrant inimici, & præ multitudine inſtar exercitus fuerint, ac propterea te contemnant, quaſi vnctus non ſis, bellumque cupiant, ne præ metu contractior fueris, ſed cane vigeſimumſextum pſalmum: Omnes gentes plaudite manibus. Cæterum quoniam imbecilla eſt hominum natura, ſi denuo inſtiterint inſidiatores, vt ocioſo animo, ſecuríſque ab illis ſis, vociferare ad dominum, ea pronuncians, quæ in vigeſimoſeptimo continentur,

C Magnus dominus & laudabilis nimis. Quòd ſi diſcere velis in gratiis agendis, quomodo deus adeundus ſit, ſpiritualiter intelligens, cane 28. Audite hæc omnes gentes: ac iam deinde renouans domum tuam, animam ſcilicet tuam, quæ dominum recipit, necnon & ſenſibile domicilium, in quo corporaliter habitas, gratias age, & dic 29. Deus deorum dominus loquutus eſt: Et eum qui de gradibus inſcriptus eſt, nimirum 126. Niſi dominus ædificauerit domum. Porrò qui te ob fidem in Chriſtum ab omnibus amicis, & cognatis, odio & perſequutione infeſtari vides, ne te eius ſtudij pœniteat: neque etiam ſi notos te auerſari conſpicias, animo contractior ſis, ſed potius ab illis te ſegregans, vide quid in futurum immineat, & canta mihi trigeſimum Pſalmum, In te domine ſperaui. Baptizatos autem conſpiciens, & liberatos à corruptibili natiuitate, ac proinde admirans Dei in homines humanitatem, cane ſuper illis 31. Pſalmum: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Et vbi pſallere cum multis cupis, congregatis ad id rectis & integræ vitæ hominibus, concine 32. Pſalmum, Exultate iuſti in Domino. Si incidiſti in inimicos, & plane euaſeris, inſidiáſq; eorum effugeris, ſi vis gratiis agẽdis operam dare, conuoca manſuetos homines, & cum illis pſalle 33. Benedicam dominum

D in omni tempore. Quòd ſi videris malorum in ſceleribus pertinaciã, ne credideris ex natura illis ineſſe peccatum, quemadmodum nonnulli hæretici, ſed recita 35. Dixit iniuſtus in ſemetipſo, Non eſt timor Dei ante oculos eius, & animaduertas ipſos ſibi peccandi authores eſſe. Si efficaces votorúmque compotes eſſe iniquos conſpexeris, ac proinde à paruis efferri, túque illos admonere velis, re illorum admiratione æmulationéque capiantur, quum breui futurum ſit, vt extinguantur, recita & tibi ipſi, cæteriſque aliis 36. Noli æmulari in malignantibus. Quod ſi conſtitueris diligentius te ipſum obſeruare, ac tu videas hoſtem imminere: nam contra huiuſmodi homines acrius inſurgit, ac cupias te ceromate inungere aduerſus eum, cane 38. Pſalmum, Dixi, cuſtodiam vias meas. Quod ſi conſpectis multis pauperibus & mendicis, eorum vicem doleas, potes eos qui iam miſericordiam exercuerunt, laudibus extollere, cæteróſque ad id ipſum cohortari, dum recitas 40. Pſalmum, Beatus qui intelligit ſuper egenum. Deinde ſi magno deſiderio in deum feraris, audieriſque opprobria inimicorũ, ne perturberis, ſed memor æterni fructus, qui ex huiuſmodi deſiderio naſcitur, conſolare ani-

Psal. 10. *Psal. 11.* *Psal. 26.* *Psal. 52.* *Psal. 14.* *Psal. 16.* *Psal. 85.* *Psal. 88.* *Psal. 89.* *Psal. 17.* *Psal. 18.* *Psal. 19.* *Psal. 22.* *Psal. 24.* *Psal. 25.* *Psal. 34.* *Psal. 44.* *Psal. 26.* *Psal. 27.* *Psal. 28.* *Psal. 29.* *Psal. 126.* *Psal. 30.* *Psal. 31.* *Psal. 32.* *Psal. 33.* *Psal. 35.* *Psal. 136.* *Psal. 38.* *Psal. 40.*

mam ſpe in Deum, eáque fac vt releues & mitiges vitæ moleſtias, legendo 41. Quemadmo- A
psal.41. dum deſiderat ceruus ad fontes, &c. Aſſidue autem reuoluere volens beneficia dei in patres noſtros, dum proficiſcerentur ex Ægypto, & in ſolitudine erant & quàm bonus ſit Deus, &
psal.43. quàm ingrati mortales, habes 43. Deus auribus noſtris audiuimus, & 77. Attendite, populeus,
psal.77 meus, & 88. Miſericordias domini in æternum cantabò. & 101. Domine exaudi orationem
Psal.87 meam: & 105 Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia,
psal 101. & c. & 113. In exitu Iſrael de Ægypto. Cæterum ſi ad deum confugiens, ereptus ſis à tribula-
pſal.105. tionibus te circunſtantibus, & gratias ei agere conſtituas, & enarrare eius in te benignitatem,
Ibidem. habes 45. Deus noſter refugium & virtus. Sed peccaſti, & conuerſus delictum tuum agnoſ-
pſal.113 cis, & miſericordiam quæris, habes confeſſionis & pœnitentiæ verba, in 50. Miſerere mei
psal. 45 Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Quod ſi calumniam pateris apud malum regem, & vides calumniatorem inſultantem, ſecede, & dic ea quæ ſunt 51. Quid gloriaris in
psal.50 malitia, qui potens es in iniquitate? Quum autem perſequuntur te, & calumniantur, tui pro-
psal.51. dendi cupidi, quemadmodum Phariſæi & alienigenæ Dauidem, ne tædio marceſcas, ſed do-
psal.53 mino fretus illúmque hymnis celebrans, recita ea quæ habentur in 53. Deus, in nomine tuo B
psal.51. ſaluum me fac, & quinquageſimoquinto, Miſerere mei deus, quoniam conculcauit me homo. Si concurrat tribulator ignarus, etiam in ſpeluncam vbi tu lates, ne ſic quidem formi-
psal. 56 daueris, Habes enim in huiuſmodi neceſſitate vtiles ad conſolationem ſermones, & monu-
psal.141 mentis inſcriptos in quinquageſimoſexto, Miſerere mei deus, miſerere mei, quoniam conculcauit me homo. & centeſimo quadrageſimoprimo, Voce mea ad dominum clamaui. quòd ſi inſidiator iuſſerit domum tuam cuſtodiri & effugere, gratiam huius rei imputa deo, & hoc ipſum in anima tua quaſi in aliqua columna inſcribe, vt monumentũ ſit tuę incolumi-
psal.58 tatis, & dic ea quæ ſunt in quinquageſimo octauo, Eripe me de inimicis meis deus meus. Quod ſi inimici qui te affligunt, conuicientur, & ex nugis calumnias ſtruant, qui ſpeciem amici præ ſe ferunt, & aliquantiſper fatigeris diſputando, poteris teipſum conſolari, laudans
pſal.4 deum, & recitans ea quæ ſunt quarti pſalmi, Cum inuocarem, exaudiuit me deus: Et contra hypocritas & eos qui de ſpecie perſonáque magnifici videntur, dic ad eorum confuſionẽ
psal.57 quinquageſimum ſeptimum: Si vero vtique iuſtitiam loquimini, recte iudicate filij homi-
num. Aduerſus atrociter inſilientes, conantéſque affligere animam tuam, ſubiice te deo, & C
bono animo ſis, Quanto enim illi magis inſanierint, tanto te magis ſummitte domino, &
psal.61. recita ea quæ ſunt ſexageſimiprimi, Nónne deo ſubiecta erit anima mea? Quod ſi ob perſequutionem in ſolitudinem receſſeris, ne formidaueris tanquam ſolus ibi agas: ſed quum deus tibi adſit, mane illi ſurgens cantabis ſexageſimum ſecundum, Deus deus meus, ad te de luce
psal.62 vigilo. Quod ſi terreant te neque conquieſcant ab inſidiis, omniáque machinentur in tuam
psal.63 perniciem, etiamſi plurimi fuerint, ne remittas, Iacula enim puerorum, erunt plagæ eo-
psal.67. rum, ſiquidem cecineris 63. Exaudi deus orationem meam quum deprecor. & 67. Exurgat
psal.69. deus, & diſſipentur inimici eius, & 69 Deus in adiutorium meum intende. & ſeptuageſimum
psal.70. In te domine ſperaui, non confundar in æternum. Vbi autem deum hymnis celebrare cupis id petendum ex pſalmo 64. Te decet hymnus deus in Sion. Si rudem aliquem de reſurrectio-
psal.64. ne doceas, habes 79. qui regis Iſraël intende. Miſericordiam à domino poſtulans, laudá eum
psal.79. canens 66. deus miſereatur noſtri. Cum videris impios pace florere, ne offendiculum tibi in-
psal.66. de naſcatur & vacilles, recita Pſalmum 72. Quàm bonus deus Iſraël his, qui recto ſunt corde.
psal.72. domino iraſcente in populum ſuum, habes ad cõſolationem eius verba cordata in 73. Vt quid D
psal.73. deus repuliſti nos? quum opus eſt tibi confeſſione, cane 70. In te domine ſperaui: & ſeptua-
psal.70. geſimum quartum, Bonum eſt confiteri domino, & centeſimumquartum, Confitemini do-
psal.74. mino, & inuocate nomen eius: & centeſimumquintum, Confitemini domino, quoniam
pſal.104 bonus: & centeſimumſeptimum, Paratum cor meum deus, & 110. Confitebor tibi domine
psal.105. in toto corde meo, & centeſimumdecimumſeptimum, Confitemini domino, quoniam bo-
psal.107. nus. & centeſimumtrigeſimum quintum. Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam
psal.110. in æternum miſericordia eius: & 136. Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam
psa.117. audiſti verba oris mei: Si pudefacere ſtudeas opiniones ethnicorum & hæreticorum, eo
psal.135. quod apud eos nõ ſit dei cognitio, poteris canere & recitare 75. Inclina domine aurem tuam,
psal.136. & exaudi me, quoniam inops, & c. Inimicis vero præoccupantibus refugia tua, ac te magno-
pſal.75. pere afflicto, etiamſi perturberis, ne deſpondeas animum, ſed ora potius, quod ſi inuocando exauditus fueris, gratias agens deo, recita 76. Voce mea ad dominum clamaui, voce mea.
psal.76. quod ſi inſtiterint inimici, & intrauerint & prophanauerint domum dei, & Sanctos diſperſerint, &

rint, & illorum cadauera volucribus cæli obiecerint, ne conſternatus reformides eorum cru- A
delitatem, doleas quidem vicem miſerorum, ſed tamen precibus deum conueniens, recita ſeptuageſimumoctauum, Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam. Quod ſi feſto die cu-
pſal.78. pias domino pſallere, conuocatis dei famulis, pſalle ea quæ ſunt in octogeſimo, Exultate deo
Pſal. 80 adiutori noſtro, & nonageſimoquarto, Venite exultemus domino, iubilemus. Hoſtibus
pſal.94 vero in vnũ vndecunque conuenientibus & minas iacientibus, contra domum dei, fœderá-
que ineuntibus contra religionem, ne animo deficias ob eorum multitudinem & vires. Habe quaſi pro anchora ſpei, ea quę ſunt in 82. Deus quis ſimilis erit tibi? ne taceas. Quod ſi ante ocu-
pſal.82. los habeas domum dei, & æterna eius tabernacula, eáque deſideres, quemadmodum Apo-
psal.83. ſtolus, recitabis octogeſimumtertium Pſalmum, Quàm dilecta tabernacula tua domine. Ceſſante tandem ira, & ſoluta captiuitate, ſi Deo gratias agere velis, habes octogeſimumquar-
tum, Benedic domine terram tuam: & centeſimum vigeſimumquintum, Credidi propter
pſal.125. quod loquutus ſum. Si diſſidium, quod Catholicæ Eccleſiæ cum ſchiſmatibus eſt, cupias di-
psal.86. gnoſcere, cóſque confundere, poteris ea quæ ſunt octogeſimoſexto recitare: Fundamenta
B eius in montibus ſanctis. Si te cęteróſque confirmare ſtudeas ad pietatẽ, & quòd ſpes in deum pœnitenda ſit, ſed intrepidum animum reddat, laudabis deum recitatione nonageſimi Pſal-
pſal.90. mi. Qui habitat in adiutorio altiſſimi. Si pſallere vis in Sabbato, habes nonageſimumprimum
psal.91. Bonum eſt confiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſſime. vis gratias agere dominico die?
psal.23. habes 23. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Si canere vis ſecunda Sabbati, pſalle nonageſimumquartum. Venite exultemus domino, iubilemus, & c. Modulari concupiſcis die
psal.92. Paraſceues, habes quod moduleris in nonageſimoſecundo, dominus regnauit, decorem indutus eſt. Tunc enim domus Dei ædificata eſt, quanquã inimici conati ſunt impedire: Quapropter pro triumphali carmine is Pſalmus, quem dixi, canendus eſt. Quod ſi per captiuita-
psal.95. tem exciſa ſit domus Dei, ac denuo ædificata, cane 95. Cantate domino canticum nouum,
Cantate domino omnis terra. Terra à bellis reſidente, ac iam deinde ocium & quietem agente. Dominóque regnante, ſi ad ipſum modulari velis, habes 96. Dominus regnauit, exultet
psal.96. terra. Quod ſi quarta Sabbati pſallere concupiſcas, habes nonageſimumtertium, Deus vltio-
psal.93. num dominus. Tunc enim traditus dominus vltionem de morte ſumere exorſus eſt, déque ea
C fortiter triumphauit. Quum igitur in legendo Euangelio quarta Sabbati videris Iudæos conſilium contra dominum ineuntes, eumque per id temporis liberrime pro nobis vindicantis
contra diabolum agere, pſalle ea quæ ſunt in nonageſimotertio, vt dictum eſt ſuperius. Quod ſi animaduertas domini in omnia prouidentiam, eiuſque dominium, cupiens nõnullis tradere rudimenta Chriſtianæ religionis, vt in illum credant, & obſequentes ſint vbi perſuaſeris iis,
pſal.99. vt ante omnia confiteantur, iube eos canere nonageſimumnonum, Iubilate Deo omnis ter-
pſal.101. ra. Cognitis eius viribus in iudicando, & quod miſericordiæ immiſcuerit deus iudicium ſuum, ſi velis conſolari, habes 101. Miſericordiam & iudicium cantabo tibi. Et quoniam vbique & in omnibus gratiæ à nobis Deo agendæ ſunt, quum ei benedicere velis, habes ad in-
pſal.102 citandum animum tuum, centeſimum ſecundum, Benedic anima mea domino, & omnia quæ intra me ſunt. & centeſimumtertium, Benedic anima mea dominum, deus meus ma-
pſal.103. gnificatus es vehementer. Laudare vis deum, & cognoſcere, quomodo & quibus in rebus
pſal.112. laudandus ſit, & quæ verba ad illius laudem dicenda ſint, habes centeſimum, & duodeci-
pſal.116. mum. Laudate pueri dominum: & centeſimum decimumſextum, Laudate dominum om-
pſal. 145. nes gentes. & centeſimum quadrageſimumquintum, Lauda anima mea dominum, lauda-
pſal.132. bo dominum, in vita mea. Et 132. Ecce quàm bonum & quàm iucundum, & centeſimum
pſal.146. D quadrageſimumſextum, Laudate dominum, quoniam bonus eſt pſalmus, & 147. Lauda
pſal.147 Hieruſalem dominum. & centeſimum quadrageſimumoctauũ, Laudate dominum de cæ-
psal.148. lis: & centeſimumquadrageſimumnonum, Cantate domino canticum nouum. & centeſi-
ps al.149. mum quinquageſimum, Laudate dominum in ſanctis eius. Habes fidem (vt inquit domi-
psal.150 nus) & confidis precibus quas loqueris, recita 115. Credidi propter quod locutus ſum. Si alti-
psal.115. orem prouectioremque te in operibus agendis ſentias, adeo vt tibi fas ſit dicere, ſequentium obliuiſcor, ad præcedentia me extendo, habes in ſingulis profectibus, quod dicas in ea Ode,
quæ eſt de quindecim gradibus. Captiuus factus es ab alienis cogitationibus, & ſentis te abductum, & pœnituit, deſine in poſterum, & manens vbi peccantem te deprehendiſti, ſede,
& plora tu quoque, vt populus Iſraeliticus fecit, dicens ex centeſimo trigeſimo ſexto, Super
pſal.136 flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus. Si tentationes putas tui probationẽ eſſe, & poſt
psal.130. tentationes gratias agere conſtituis, recita centeſimum trigeſimum, Domine probaſti me &

cognouisti me. Constringeris rursus ab inimicis, optasque te liberari, dic ea quæ sunt in cen- A
psal.139. tesimo trigesimo nono, Eripe me domine ab homine malo. Supplicare & orare constituis,
psal.5. psalle quintum, Verba mea auribus percipe, & centesimum quadragesimum primum, Voce
psal.141. mea ad domi um clamaui: & centesimum quadragesimum secundum, Domine exaudi ora-
psal.142. tionem meam auribus, & c. & centesimum quadragesimum quintum, Lauda anima mea do-
psal.145. minum. Si inimicus tyrannus insurrexerit in populum, eum tu quoque tanquam Dauid Go-
liam, ne formidaueris, quin fidem vt Dauid habeas, & psallas centesimum quadragesimum-
psal.143. tertium, Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium. Iam admirans
Dei beneficentias, eiusque tum in te, tum in omnes bonitatis mentionem faciens, atque ideo
psal.103. Domino gratias agere cupiens, pronuncia Dauidis verba, quæ & ipse quoque dixit in 103.
Benedixisti domine terram tuam. Cantare vis domino, habes ad eam rem 95. Cantate do-
psal.97. mino canticum nouum: & 97. Cantate domino canticū nouum, quia mirabilia fecit. Quòd
si, quum paruus esses, ante alios delectus sis ad vsus fratrum, ne extollare contra eos, sed do-
mino, qui te elegit, eam gloriam imputans, psalle & tu quinquagesimum primum, qui pro-
psal.51. prie Dauidis est, Quid gloriaris in militia, qui potens es iniquitate? Sed psallere vis Oden, B
psal.106. in qua subauditur alleluia, habes centesimum sextum, Confitemini domino, & inuocate no-
psal.105. men eius: & centesimum quintum, Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in æter-
num misericordia eius: & centesimum sextum, Confitemini domino, quoniam bonus: quo-
psal.106. niam in æternum misericordia eius. Dicant nunc qui, & c. Et 110. Confitebor tibi domine
psal.110 in toto corde meo. Et centesimum vndecimum, Beatus vir qui timet dominum, in manda-
psal.111. tis eius, & c. & centesimum duodecimum, Laudate pueri dominum, laudate nomen domi-
psal 112. ni: & 113. In exitu Israël de Ægypto, & 114. Dilexi quoniam exaudiet dominus: & 115. Credidi
Psal.113 propter quod locutus sum: & 116. Laudate dominum omnes gentes: & 117. Confitemini do-
psal. 114 mino, quoniam bonus, quoniam in secula misericordia eius, dicat nunc Israël: & 118. Beati
psal.115. immaculati: & 134. Laudate nomen domini: & 145. Lauda anima mea dominum: & 146.
psal.116. Laudate dominum quoniã bonus est psalmus: & 147. Lauda Hierusalem dominum: & 148.
psal.117. Laudate dominum de cælis: & 149. Cantate domino canticum nouum, laus eius in Eccle-
psal.118. sia sanctorum: & 150. Laudate dominum in sanctis eius, Quum vis seorsum à cæteris canere
psal.134. ea, quæ ad Christum spectant, in vnoquoque Psalmo talia inuenies, sed præsertim in 44 C
Ad te domine leuaui animam meam: & 109. Dixit dominus domino meo, quibus indicant
psal 44. eius ex patre genuinus ortus, & in carne aduentus. 21. autem, & 68. diuinam eius crucem
pal.109. prædicant, & quas insidias propter nos tolerauerit, Iudæorumque dolos, & malitiam, & pro-
ditionem Iudæ Ischariotæ. Porro 20. & 49. & 71. regnum eius & potestatem iudicandi de-
monstrant, eiusque ad nos secundum in carne aduẽtum. Et 15. eius carnalem resurrectionem
ostendit. Vigesimus autẽ tertius, & 46. annunciat eius ad cælos ascensum. Quum autem 92.
95, 97. 98. legeris, perspicies singula eius in nos, virtute passionis suæ, collata beneficia. Talis est
character libri Psalmorum ad vtilitatem hominum, in quo alij sunt Psalmi ad castigãdas mo-
Psalmi cur in Ecclesiis concinentur. tiones cuiuslibet animi: alij de aduẽtu Christi in carne frequentiora vaticinia habent, quẽad-
modum iam dixi. Cur autem modulis, & numeris, huiusmodi verba cõcinentur, operæ pre-
tiũ est referre. Quidã enim ex nostris simpliciores, tametsi crederent in verba Spiritu dei dicta, tamen persuadent sibi ob amœnitatem soni, & voluptatẽ aurium Psalmos modulari, quod
nequaquã ita est. Non enim dulcedinem aut eloquentiam affectauit sacra scriptura, sed vtilita-
tem animę hac verborũ formula quæsiuit, idque vt vbique, ita potissimum ob has duas ratio-
nes, quarum prior est: quia docuit, scripturam sanctam non obiter modo, sed & latiori voce D
deũ celebrare vno tenore sermonis decurrunt legis prophetarumque verba, & quicquid in bi
bliis historicum est vnà cum nouo Testamento, fusius contra, efferuntur Psalmorum, odarum
& canticorũ scripta, atque ita seruatur, vt homines pro viribus, omníque ope, Dominum ada-
ment. Posterior vero quod, vt harmonia tibias cõmittens, vnum concentum efficit, ita quo-
que in anima variis motionibus cogitandi, cupiendi, noscendi, agitata, vnde membris initium
operandi desumitur, ratio postulat hominem sibi consonum esse, neque ipsum à sese dissidere:
non vt optima quidem cogitet, pessima tamen faciat, quemadmodum Pilatus, qui quum di-
Luc.33. ceret, Nullam causam mortis in eo inuenio, Iudæorum tamen sententiæ suffragatus est: Aut
Ioan.18. vt concupiscat mala, sed perpetrandi facultate destituatur, quales erant senes illi aduersus Su-
& 19. sannam: Aut vt quidem ab adulterio abstineat, à furto non abstineat, aut vt à furto se purum
Dan.13. seruet, ab homicidio non seruet. Ne igitur talis turbatio in nobis sit, cupit ratio animam, in
qua est Christi sensus, vt Apostolus dixit, sensu illo pro duce vti, & per eum affectus suos exu-
perare,

Aperare, & in membra, corporis imperium habere, vt rationi obediant. Quo, vt in harmo-
nia plectrum, ita ipse Psalterium factus, & Spiritui prorsus intentus & adhærens, omnibus *Simile.*
membris & motionibus obedientiam præstet, & inseruiat voluntati Dei. Huiusmodi autem
in verbis concinnitatis, & nusquam fluctuantis constitutionis imago & forma, est Psalmo-
rum harmonia. vt enim animi cogitatus verbis prodimus & significamus, ita spiritualis in ani
ma concentus, signum esse volens dominus melodiam verborum, Psalmos vt modulis cane- *Simile.*
rentur instituit, & cum huiusmodi harmonia recitari voluit. Et inde concinnitas animi, si *Psalmorum*
recte dispositus & affectus sit: agnoscatur, sicut scriptum est, Si quis in mœrore est, psallat. *concentus*
Siquidem ita, id quod in anima turbidum est asperum & incompositum, complanatur, & *utilitas.*
tristitia mitigatur, nobis psallentibus, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Et *Psal.41.*
lubricitatem suam agnoscet, dicendo, Mei propemodum concussi sunt pedes: metusque suos *Psal. 128.*
spe confortabit per hæc verba, dominus mihi adiutor, non timebo quid in me fecerit homo.
Qui igitur non ad istum modum legunt sacras odas, non prudenter psallunt, sed seipsos ob-
lectant, habituri reprehensionem, quoniam non est speciosa laus in ore peccatoris. Qui au- *psal.117*
B tem secundum prædictam rationem concinunt, vt melodia verborum ex numeris vocum
cum spiritus harmonia congruat, isti psallunt, & lingua & mente, nec seipsos solum, verum-
etiam alios, qui audire volunt, magnifice adiuuant. Certe beatus Dauid Sauli accinens, non *1.Reg.16.*
solum ipse placuit Deo, sed & turbidum insaniæ vitium à Saule propulsabat, & serenitatem
eius animo induxit: Ita quoque modulantes Sancti ad tranquilitatem animas populorum, &
ad concordiam cęlestium tripudiorum cohortabantur. Quippe modulatim recitare Psalmos
nequaquam studium est concinnioris voculationis, sed argumentum cogitationum animi
apte in harmoniam consonantium: Et numeris adstricta lectio, signum est concinnæ quietæ-
que in animo affectionis. Nam & laudare Deum in cymbalis benesonantibus, & cithara, & *Psal.150.*
Psalterio decẽchordarum, pro nota est ac significatione, membra corporis ligitime esse com-
posita, quasi chordas. Cogitationes vero animæ vt cymbala se habere, ac deinceps sono spiri-
túque oris omnia ista moueri & viuere, vt (quemadmodum scriptum est) Spiritu viuat, &
opera carnis mortificet. Ita enim qui belle canit animam suam coaptat, & quasi ex inæqua-
litate ad æqualitatem redigit, non vt percellatur ab aliquo, sed potius rerum bonarum imagi-
C nationes percipiat, maiusque desiderium futurorum bonorum in animum inducat. Siquidẽ
melodiæ verborum intenta obliuiscitur suarum affectionum, & exhilarata respicit ad sensum
Christi, optima quæque cogitans. Decet igitur o fili, quemlibet legentem hunc librum pro-
be legere hæc omnia quæ afflatu spiritus edita sunt, ac tum demum, veluti ex paradiso, vti- *Vitam hu*
litates decerpat, vbicunque ea apparebunt, quæ eius vsui videbuntur accommoda. Arbitror *manam,*
autem in scriptis huius libri omnem vitam humanam, tum animæ affectiones, tum mentis *Omnesque*
conceptiones, suo modo ac magnitudine definitas contineri, nihilque vltra hæc in rebus hu- *animæ af-*
manis reperiri posse. Si enim pœnitentiæ, aut confessionis vsus requiratur: aut tentatio, aut *fectiones in*
tribulatio apprehenderit te, aut persequutione insidiisque infestatus, aut in mœsticiam per- *psalmis*
turbationémue cõiectus sis, aut aliquid huiusmodi patiare, quemadmodum superius dictum *contineri,*
est: Aut si te in virtutibus proficere, aduersarium vero debilitari sentias, aut si laudare, gratias *quomodo.*
agere, aut benedicere domino volueris, omnium istarum rerum institutionem in Psalmis
habes. Licebit enim eos, vt cuiusque argumentum loquitur, ad rem præsentem desumere,
ac ita legere, tanquam de tuo negocio, affectionibúsque conscripti essent, eósque tuo con-
sensu, similique affectu prosequens, domino offerre. Verum cauendum, ne quis eos secula-
D ribus ad eloquentiam verbis ornet, néue conetur dictiones immutare, aut omnino aliud pro
alio substituere, sed simpliciter, vt scripta sunt, recitet, & psallat quemadmodum dictum est,
vt sancti, qui ista verba suppeditarunt, sua esse agnoscentes, comprecentur nobiscum, vel po-
tius, vt Spiritus sanctus, qui ita loquutus est in sanctis, conspiciens sua ibi verba resonare, no-
strum operam coadiuuet. Quanto enim sanctorum vita melior, tanto eorũ verba nostris me-
liora efficacioráque iure dixeris. quandoquidẽ in iis placuerunt Deo, omniáque illa dicentes *Heb.11*
(vt inquit Paulus) Debellauerunt regna, operati sunt iustitiã, adepti sunt repromissiones, ob-
turauerunt ora leonũ, extinxerunt vires ignis, euitarunt aciẽ gladij, confirmati sunt ab infirmi-
tate, validique in bello affecti, alienigenarũ exercitus fugarũt, receperũtque mulieres ex resur-
rectione mortuos suos. Quapropter etiã nunc quisquè ea recitans, certus fidensque sit, deũ per
ea supplicantiũ preces auditurum esse, siue enim in tribulatione hæc dicat magnã visurus est
consolationem. siue in tentatione persequutionéue hæc psallat, probatior videbitur, & prote-
getur à domino, eorum qui talia recitant protectore, & diabolum subuertet, & dæmones

cius fugabit, quin hæc dicens, si peccauit, seipsum conuertet, & à peccando conquiescet, Sin A autem non peccauerit, videbunt eum lætum, eò quòd se ad ea quæ ante & à fronte sunt, extendat, & decertando robustus sit, illud cantici vsurpans, Non commouebor in æternum à veritate: atque adeo impostores, & qui fallacias suas nectunt, refellet. Neque istius rei alius sponsor, quam sacra scriptura. Siquidem Deus iniunxit Mosi scribere canticum magnum & id populum docere, vnà cum duce constituto: iubet item scribere deuteronomium, & in manibus gestare, & perpetuo eius verba meditata habere, quum ea sufficiant ad virtutis admonitionem, & opitulationem illis, qui se probe in iis exercuerint. Certe quum in terram promissionis venisset Iesus Naue, conspecta hostium acie, cunctisque regibus Amorrhæo-
Deut.31. rum ad prælium coeuntibus, ipse pro armis ac gladiis Deuteronomium recitans in aures omnium, verbáque legis in memoriam reuocans, iisque populum obarmans, hostes superauit.
4.Reg.3. Rex porro Iosias inuento eo libro, recitatoque ad omnium aures., nihil vlterius aduersarios timebat. Iam si bellum populo ingruerat, arca in qua erant tabulæ legis, ante omnes præcedebat, & hoc sufficiebat illis pro quauis acie in subsidium, nisi in baiulis arcæ, aut in populo aliquod scelus aut hypocrisis hæreret: Fide siquidem & sana affectione opus est, vt lex nostris B precibus cooperetur. Ego certe (inquiebat senex) à sapientibus audiui olim in Israël recitandis sacris scripturis dæmones expelli solere, insidiásque eorum contra homines retegi. Vnde quauis pœna dignos censebat, qui his vocibus omissis aliunde verba elegantia aucupantur, in iisque se exorcistas nominant, quin potius operam ludunt, & se ridiculos dæmonibus præbent, qualia in Actis Apostolorum, Iudæorum filios fecisse legimus: qui & ipsi quoque eodem modo dæmones eiurare conati sunt. Ea igitur, quum dæmones animaduertunt, ludibrio habent, contra Sanctorum voces exhorrent, & ferre nequeunt. Est enim in verbis sacratum
Mat.8. *Luc.8.* scripturarum dominus, quem quum ferre nequirent, vociferabantur: Quæso ne nos ante tempus torqueas, vrebantur siquidem, si vel solum dominum præsentem vidissent. Ita & Paulus imperauit impuris dæmonibus. Itidem quoque discipulis subiiciebantur dæmonia. Et super Helizæum Prophetam facta est manus domini, qui tribus regibus de aquis vaticinia edidit, quum psalleret, secundum dies mandatum Psaltes. Eodem modo ista super iis qui patuntur recitanda sunt, & magis profueris, ac tuam ipsius fidem veram, firmámque esse approbaueris, adeo vt eam respiciens deus solidum remedium indigentibus præstet. Id cognitum C
Psal.118. habens sanctus, 118. Psalmo loquutus est, Iustificationes tuas meditabor, nequaquam obliuiscar sermones tuos: & rursum, Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Nam per hæc salutem lucrabantur, dicentes, Alioqui nisi lex tua meditatio mea
Ibidem. esset, periissem tum in humilitate mea. Quin & Paulus istis ipsis confirmabat discipulũ suum
1.Tim.4. quum diceret, Hæc meditare, in istis sis, vt tuus profectus euidens fiat. Hæc meditans, atque ita in Psalmis versans, vniuscuiusque sensum, ductu spiritus, apprehendere poteris. Talẽ vero & tu quoq; æmulaberis vitam, qualẽ gesserunt viri illi Sancti, deo pleni, qui ista loquuti sunt.

REGVLÆ DE VIRGINITATE SERVANDA ET DE MEDITATIONE, AD *Virginem Religionem ingredientem*

EXordium sermonis salutis ad Virginẽ, primum omnium, crede in vnũ deũ Patrẽ omnipotentem, visibilium, & inuisibiliũ conditorem. Et in vnigenitũ eius Filiũ, Iesum Christũ, ex substantia Patris natum, eique per omnia coęqualẽ potentia, qui ante secula fuit. Et in spiritũ sanctũ qui est & in patre & in Filio, quique à Patre mittitur, & per Filiũ datur. Pater & Filius & spiritus D sanctus, tres personę, deitas vna, vna potestas, vnũ Baptisma. Ipse enim deus noster Pater omnium, intra sex dies fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Idem ille cælum sole & luna, & sideribus pulcherrimis exornauit, & terrã decenter fundauit
Gen.1. super aquas, & instruxit eam plantis omnique genere lignorum. Iussu eius erumpunt fluuij melliflui, & fontes perennes, & inuenxit terræ, & produxit plantas, & creauit omnes bestias terræ secundum genus suum, & volucria cæli secundũ genus suum, & præcepit aquis, & produxerunt pisces, & condidit immanes balenas. Postremo omnium fecit hominem, & omnia ad eius ministerium donauit. Dixit enim Deus Filio suo, Faciamus hominem secun-
Hominis creatio. dum imaginem & similitudinem nostram, & finxit Deus hominem sumens lutum de terra, & posuit eum in paradiso deliciarum: immisit autem deus in Adã stuporem, & consopiuit
Gen.2. eum, & sumpsit vnã ex costis eius, & carnẽ pro ea substituit, & ædificauit costam quã sumpserat in mulierẽ, eámque ex Adã produxit, & dixit Adã, Hęc caro nunc ex carne mea est, & os ex
Ibidem. ossibus

A ossibus meis: Ipsa vocabitur virago, quoniam ex viro desumpta est, propter hoc relinquet homo patrem & matrem, crúntque duo in carne vna. Audi, ancilla Christi, & quicunque salutem quæritis, & insinua in aures tuas verba mea, & accipiant aures tuæ, numine afflatas sermocinationes. Hoc mysterium, inquit D. Paulus, magnum est, eò quòd omnis qui agglutinatur vxori, ambo in vnum corpus sint, Ita quoque omnis vir siue mulier agglutinatus domino, vnus spiritus est. Si enim qui se mundo copulant, relinquúntque patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur, quanto magis virgo continens relinquere debet terrestria omnia, & domino soli agglutinari? Huius mei dicti testis est Paulus, ita loquens, Mulier innupta solicita est eorum quæ sunt domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Nupta vero solicita est eorum quæ sunt mundi, quomodo placeat marito: ac ab illa differt. Hoc igitur dico, quod omnis virgo, aut vidua continens, si curam suam collocet in mundanis, eius rei cura illi pro marito est, siue possessiones, siue alias substantias solicitudine sua amplectatur. Ipsa enim solicitudo contaminat eius animam. Vt enim per virum corpus contaminatur, ita quoque habitus mundani, & animam & corpus continentis conspurcant, neque iam est sancta corpore & spiritu. Quæ autem curat opus domini, huius sponsus est Christus. Ea enim quæ coaptatur viro corruptibili, voluntatem viri sui facit. Nimirum quum ita scriptum sit, Mulierem sui B corporis potestatem non habere, sed virum. ac rursum, Quemadmodum Ecclesia subiicitur domino, ita quoque mulieres viris suis per omnia. Hoc enim exemplo, si ita velimus, cælestia intellexerimus. Quapropter quæ coniungitur supercælesti sponso, voluntatem sui sponsi facit: Ea autem est voluntas Christi, vt is qui sibi conglutinatus est, nihil secum omnino huius seculi ferat, aut terrestria curet, sed solum vt crucem eius, qui pro ipso crucifixus est, baiulet, eiúsque curã habeat, & de ea solicite cogitet, & die & noctu, & perpetuis hymnis, & glorificationibus eum celebret, & illuminatum habeat mentis oculum, & sciat illius voluntatem & faciat cor simplex, possideat, & mentem puram. Misericors sit, quemadmodum ipse misericors est: ita & nos quoque eum sequamur: Mansuetus & quietus sit, & tolerans malorum, nulli malum pro malo reddens multas contumelias sustinens, quemadmodum ipse à Iudæis contumeliis affectus est, & sustinuit, verbera & torturas ferat. Nam & ipse quoque hæc passus est: Colaphis enim à ministro pontificis cæsus, nihil contra fecit, sed tantum dixit, Si male dixit, doce testimoniis quid male dixerim: sin contra bene, quid me cædis? Nónne po- *Ioan.19.*
C tuit qui terræ imperauit, vt Dathan & Abiron viuos deglutiret, rursum imperare, vt eum, qui verberabat suum Conditorem, viuum deglutiret? Sed sustinuit nobis relinquens exemplum vt nos per eius vestigia incedamus. Tu autẽ homo non sustines ab homine tecum eius- *1.Pet.2.*
dem naturæ contumeliis affici? Imitare dominum tuum. Si enim ille, quum Deus esset, tolerauerit propter te ab homine peccatore colaphis cædi, Tu scilicet, indignaris, quòd hostis tibi conuitium dicit, & paras vltionem? Proh immensam animi stoliditatem, & stultitiam magnam: Ideo nobis pœna destinata est, & ignis ardens, quòd quum rationales simus, irrationalibus bestiis nos similes reddamus. In multa humilitate in hunc mundum venit: & opulentus quum esset, egenus factus est propter nos, vt nos illius egestate diteſceremus: Et deus quum esset, homo factus est propter nos, & natus est ex deipara Virgine, vt nos asserat à potentia diaboli. Quapropter qui seruari cupis, fac te stultum in hoc mundo, vt à domino audias sapiens. Ab hominibus contrà, ij qui in dando & accipiendo, in emendo, vendendo, negotiisque gerendis, in fraudando, fœnerando versuti sunt, & ex vno obolo duos facere norũt, prudentes appellari solent. Sed deus hos ipsos stultos, inertes, & peccatores vocat. Audi igi-
D tur, inquit, quid deus per prophetam Hieremiam dicat, Populus iste prudens est ad malefaciendum, cæterum benefacere non nouerunt: quin & beatus Paulus ait. Sapientia mundi huius, stultitia est apud deum, & qui vult sapiens esse, fiat stultus, vt sapiens efficiatur. Idem rursus ait, Fratres, ne puerili sitis animo, sed ad malitiam infantuli sitis. Deus enim ad terrestria nos stultos esse vult, & ad cælestia prudentes. Nam & aduersarius noster diabolus prudens est in malitia, & nos oportet aduersus eum prudenter incedere, vt vincamus illius versutas insidias. Dicit enim dominus in Euangeliis, Estote prudentes instar serpentum, & sim- *Mar.16.*
plices sicut columbæ. Qui autem ab eo prudens vocatur, is sapiens est ad faciendum voluntatem dei, & ad seruãda pręcepta eius. Ingens remedium est ad salutem animi humilitas, quum Satanas non ob scortationem aut adulterium, aut furtum deiectus sit, è cælo, sed superbia illum inde præcipitarit infra ipsam, abyssum, cuius hæc verba fuere: Ascendam, & ponam solium è regione Dei, & ero æqualis altissimo: & ob hæc verba deiectus est, igniſque æternus illius hæreditas & portio factus est. superbia in diabolo est, humilitas contra, in Christo est,

Ibidem. Exhortatio ad terrestria omnia relinquenda. Ephes.5. Aminori ad maius.

1.Cor.7.

Rerum temporalium cura prior marito habetur. Simile. Christus quarum virginum sit sponsus Ephes.5. Christi spõsa quid facere debeat

Quàm alieni sint homines à Christo patiente. Stulti & peccatores apud Deũ qui. Hier.4.

1.Cor.3.

1.Cor.14.

Humilitatis præstantia.

quum ipſe dominus loquatur, Si quis inter vos cupiat fieri magnus, ſit omnium miniſter. A
Ioan.17. *Ieiunium amplectendum.* Amplectamur valde ieiunium, magnum enim munimentum eſt ieiunium, oratio item, & eleemoſyna, quum ex morte hominem liberent. Vt enim ob eſcam & inobedientiam proturbatus eſt Adam ex paradiſo, ita rurſum per ieiunium & obedientiam in Paradiſum, qui
Simile. volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui ornamentáque quære, ó virgo, & placebis cæleſti ſponſo: Nam quæ cum mundo coaleſcunt & conſeruntur, & vnguentis, aromatibus
Deo placere non poſſunt, qui. & fragrantiis, & amictu precioſo, & auro venuſtant ſua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non poſſunt: Chriſtus autem nihil horum à te requirit, niſi ſolum cor mundum & os incontaminatum, ieiunióque liuidum. Quòd ſi accidant aliqui & dicant tibi, ne frequenter ieiunes, ne imbecilior fias, nec illis credas, nec auſcultes: Iſtos enim diabolus ſubornauit. Reminiſcere eius quod ſcriptum eſt, quod quum Daniel & tres pueri capti eſſent à
Dan.1. Daniel & ſocij ieiunant. rege Babylonis Nabuchodonoſore, & alij pueruli vnà cum illis, iuſſúmque eſſet ab eo, vt de ſua regia menſa comederent, & de ſuo vino biberent, Danielem & tres pueros noluiſſe ſaturari ex menſa regia, & ad eunuchum dixiſſe, qui eos curabat: Da nobis de ſeminibus terræ, & veſcemur. Quibus reſponſum eſt ab Eunucho, Timeo ego Regem, qui hunc cibum B
vobis & potum imperauit dari, ne facies veſtræ regi præ cæteris pueris, qui regia menſa aluntur, appareant ſqualidiores, & puniat me. Cui ita reſponderunt, Experire id in ſeruis tuis plus
Ieiuniorũ effectus. minus decem diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum, & produxit eos ad regem, & viſæ ſunt ſpecies illorum eximiæ ſuper eos, qui ex regia menſa veſcebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium, morbos ſanat, diſtillationes exſiccat, dæmones fugat, malaſque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus ſalubrius, & ad thronum Dei homines ſiſtit. Sed ne putes iſta temere dici, habes eius rei teſti-
Math.17. monium in Euangeliis, ab ipſo Chriſto prolatum: Sciſcitati ſunt ab eo diſcipuli, dicentes, Domine declara nobis, quónam pacto immundi ſpiritus propelluntur? Quibus reſponſum eſt à Domino, Hoc genus non eiicitur niſi ieiuniis & orationibus. Quiſquis igitur ab immũdo ſpiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, ſtatim ſpiritus malos afflictos abſcedere, vim ieiunij metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula, &
Dæmones delectãtur crapula & ocio. ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiunt per illud. Alioqui vnde fieri poſſet, vt homines tam mirifica præſtent, vt dominus per eos, vel ſigna faciat, vel ſanitatem C
laborantibus donet, niſi plane ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuerſationem bonam? Ieiunium enim Angelorum cibus eſt, & qui eo vtitur, ordinis Angelici
Ieiunium angelorum cibus. cenſendus eſt. Sed ne, mi dilecta, ſimplex quiddam & promiſcuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat ſolummodo probe ſe geſſerit, ſed qui abſtinet ab omni opere malo.
Fruſtra ieiunat qui à vitiis non abſtinet. Hoc enim ieiunium cenſetur. Si enim ieiunes, neque ſerues os tuum, ne loquatur malum, aut non vitaueris iracundiam, aut mendacium, aut periurium, aut ſi alteri obtrectes: ſi iſtiuſmodi prodierint ex ore ieiunantis, nihil profecit, ſed omnem laborem ſuum perdidit. Tu igi-
1.Tim.6. tur, ancilla Chriſti, & omnes qui vultis ſaluari, ſi ieiunaueris, purifica temetipſam ab omni pecuniæ ſtudio, quoniam qui pecuniam amat, non poteſt Deum amare. Radix enim malorum eſt auaritia. Ambitionem & arrogantiam acriter fuge. Si eas tibi ſubiecerit animus, quaſi quæ iam grandior ſis & prouectior virtute, ne credideris his cogitationibus: Inimicus enim eſt qui hoc impedimentum adfert, & ambitionem tibi in mentem ſubiicit. Non igitur ſuſtineris eam cogitationem, quæ te tui laudibus palpat. Quod ſi cogitatio hæc in animũ ſummittatur, quæ ſuadeat ne tanta mole difficultatéque elucteris ad ſalutem, ne audieris eam, D
quum inimicus ſit, qui tibi in animam hanc mollitiem & ſupinitatem ſuggerat, vt te deturbet è bona vita. Multa enim ſunt machinamenta aduerſus ſeruos Chriſti. Subiicit enim cogitationes hominibus, eoſq; verbis laudare in cipit, vt extollat eorũ corda. Sed tu, ne receperis hominũ laudes. Quod ſi tibi quiſpiã dixerit, Beata es, Reſpõde illi, Si deceſſero ex hoc corpore bene
Superbia vitanda. impoſito fine, tum me beatã putabo: Iã enim me beatam eſſe non credo. Homines enim quũ ſimus, quemadmodũ venti, ſolemus immutari. Si ſuperbia ſuggerat tibi, vt contẽnas comedẽtes, caue fidẽ illi habueris, alienus enim eſt: quin potius te omnium minimã reputa, vt multos producas ad regnũ cælorũ, & à Deo exaltaberis. Si ſubiicit tibi in animũ inimicus ingentia deuotionis exercitia, vt corpus tuũ imbecille & inutile efficias: tu contra fac, vt tuũ ieiuniũ modũ habeat. Ieiuna vniuerſum annũ ſine neceſſitate, hora nona in hymnis & orationibus perdurans: Sume panẽ tuũ vnà cũ oleribus oleo refectis: Omnia pura ſunt quęcũque inanimata.
Inanimata omnia pura. Tu autẽ virgo id age, ne quiſquã ſciat tuas in deuotione meditationes: Imo ne cognatus quiſquã: ſed ſi quid facis, in occulto facias, & pater tuus cęleſtis qui in occultis videt, repẽſabit tibi.

Quòd

A Quòd ſi manifeſtaris tuam vitam, naſcetur tibi inanis gloria, & damnum ſenſeris. Sin autem ieiunes, habeáſque vnaninem ſodalem ſeruientem domino, eodem modo quo tu, huic ſoli arcana tuæ deuotionis reteges: ibi non oborietur inanis gloria. Loqueris enim vt ſaluetur anima: Magnam mercedem capies, ſi anima per te ſeruetur. In quibus eſt deſiderium audiendi loquere idonea. Quòd ſi ille audierit, & audita non faciat, deſinas loqui, nec dederis ſancta canibus, neque proieceris margaritas tuas ante porcos. Canes enim & porcos appellat eos *Canes & porci, qui.* Deus, qui in turpi vita degunt. Margaritæ ſiquidem ſunt & precioſi lapides, verba Dei di- *Margaritæ quid.*
gnis ſolummodo tribuẽda. O beatam animã quę audit ſermones inſcriptos in hoc libro & facit eos. Teſtificor omnibus qui audiunt hæc verba, & faciunt, quod nomen illorum ſcribe- *Mar.16*
tur in libro vitæ, & in tertio ordine angelorum inuenietur. Si igitur ores, aut pſallas, ſeorſum *In cælis nõ*
ſede, nemo audiat niſi tu ſola. Quòd ſi habeas concordem vnam atque alteram virginem, *eſt mas*
(verba enim Chriſti ſunt, Vbi duo aut tres cõgregati ſunt in nomine meo, ibi ego ſum in me- *aut fœmina.*
dio eorum) Abiice muliebrem ſenſum, & cape fiduciam & virile robur: Quoniam in regno *1.Tim.5.*
cælorum non eſt mas & fœmina, ſed omnes fœminæ, quæcunque placuerunt Domino, vi-
Brorum ordinem accipiunt, obliuiſcere iuuenilium ornamentorum, vt accipias precium bonæ viduæ. Ait enim beatus Paulus, Honora viduas quæ verè ſunt viduæ. Quæ autem vere
vidua eſt & deſerta, ea ſperat in Deo, & permanet in obſecrationibus & precibus, & noctes & dies: Contra, quæ luxuriatur, viua perit. Deligatur vidua non minor ſexaginta annis, vnius viri vxor, ſi liberos educauit, ſi hoſpites ſuſcepit, ſi pedes ſanctorum lauit, ſi omne opus bonum perſequuta eſt. Iuniores viduas recuſa, quum enim petulantiores euaſerint aduerſus Chriſtum, nubere volunt habentes damnationem, quoniam primam fidem neglexerunt.
Tu autem ſi non facias tibi iuueniles habitus, non audies iunior, ſed grandior, & preſbyte- *Presbytera veſtis*
ra vocaberis, honorémque vt preſbytera habebis. Materia tuarum veſtium ne ſit precioſa. *qualis eſſe debeat.*
Indumentum tuum fuſcum ſit, non tinctum, ſed natiui coloris, aut ſaltem album amicu-
lum fimbriis careat: eiuſdémque coloris ſint manicæ laneæ, brachia obtegentes, vſque ad *Vita cucullata.*
digitos manuum, capilli circum tonſi, Crinalis vitta ex lana ſit, caput aſtringens. Cucullula
& ſuperhumerale laſcinias non habeat: Si occurras homini, facie conuellata & cernua eſto,
neque attollas vlli vultũ, niſi duntaxat Deo tuo. Quum ſteteris in oratione, pedes calcea-
C mentis obductos habeto. Ipſa ratio cultus veſtitúſque ſanctitatem deceat, nunquam ad nudum te exueris, ſiue de die ſiue de nocte. Veſtis tegat carnem tuam, nunquam te vlla fœmina nudam videat, niſi in ſumma neceſſitate: Imo neque te ipſam conſideres depoſita veſte. A quo tempore enim ſtatuiſti Deo caſta eſſe, corpus tuum ſanctificatum, & templum
Dei eſt. Non debet igitur templum Dei ab vllo retegi. Non ibis ad balneum, ſiquidem ſana *Balneis nõ vtendum.*
ſis, niſi de ſumma neceſſitate. Ne immerſeris totum corpus in aquas, quoniam domino conſecrata es. Non contaminaueris carnem tuam vlla re mundana, ſed faciem tantummodo
laua, & manus & pedes. Quum laueris faciem tuam, non lauabis ambabus manibus, non *Facies quo modo lauãda.*
expoliueris genas vultus tui, nèque pharmacis, aut nitro vtere, aut ſi quid huiuſmodi eſt,
quoniam mundanæ talia faciunt, ſed pura aqua colluito, neque vnguentum corpori tuo al-
lines, aut precioſis aromatibus veſtes tuas imbuas. Quòd ſi corpus imbecillius fuerit, vtere
vino modico ob ſtomachum. Iam ſi (quod abſit) in malum aliquot incidas, cura ne des hominibus occaſionem dicendi, id malum tibi ob exercitia deuotionis accidiſſe. Sed antequam quidquam tibi ab aliis dicatur, tu mature fac vt tibi reſtituaris. Regulam tuam geſtabis per omne tempus vitæ tuæ: In ieiuniis, orationibus & eleemoſynis perdura. Beatus qui
D hæc audit & noctes & dies. Non abſcedat ab ore tuo Verbum Dei. Sit autem illud opus tuum omni tempore. Meditare in ſacris ſcripturis: habe Pſalterium, & Pſalmos diſce. Oriens *Synaxes conficienda poſt tertiã cur.*
ſol videat librum in manibus. Poſt tertiam ſynaxes conficies, quoniam ea hora defixum
eſt lignum crucis. Sexta hora abſolues deprecationes cum Pſalmis, ploratu, & ſupplica-
tionibus: quoniam hac hora pependit Filius Dei in cruce. Nona hora rurſum in hymnis &
glorificationibus eris, cum lachrymis & confeſſione peccatorum tuorum Deo ſupplicabis,
quoniam hac hora dominus in cruce pendens reddidit ſpiritum ſuum: & poſt ſynaxim nonæ *Gratiarum actiones.*
horæ, comede panem tuum, domino gratias agens in menſa tua ad hũc modum: Benedictus
Deus qui alis me à iuuentute mea, qui das cibum omni carni, imple gaudio & lætitia cor noſtrũ, vt in omnibus omnẽ ſufficientiam habentes, abundemus in omne opus bonũ in chriſto
Ieſu domino noſtro, cũ quo tibi gloria, honor, imperiũ, vnà cũ Sancto Spiritu in ſecula ſeculorũ, Amen. Et vbi ſederis ad menſam, & inceperis frangere panẽ, ter eum conſignans, his verbis *Conſecratio menſæ.*
gratias age: gratias agimus tibi Pater noſter de Sancta tua reſurrectione per Ieſum filiũ tuum,

quem nobis notum reddidisti, quod quemadmodum hic panis olim multis sermonibus dis- A
persus, nunc autem coactus vnum quiddam redditus est, ita tu quoque congreges Eccle-
siam tuam à finibus terræ in regnum tuum, quoniam tua est potentia & gloria in secula secu-
lorum, Amen. Quòd si affuerint tibi tres virgines, dicant benedictionem super panem, vnà
tecum orent. Quod si adsit catechumena in mensa, ne oret cum fidelibus, neque sedebis vt
vnà cum illa panem comedas: Imò nec sedebis vt tuam offam comedas cum mulieribus ne-
gligentioribus, aut ridiculis absque necessitate. Tu enim Sancta es domino, & cibus tuus &
potus tuus sanctificatus est. Per preces enim & sacratiora verba sanctificatur. Virgines circun-
spectæ & religiosæ vnà tecum vescentur. Non cœnabis cum fœminis superbis, neque habe-
bis mulierem arrogantem tibi familiarem. Ait enim sacra scriptura. Qui attingit picem, in-
quinabitur, & qui communicat superbo, similis illi efficietur. Sedente tecum in mensa opu-
lenta fœmina, si videris pauperculam, voca eam ad cibos tuos, neque te moueat reuerentia
diuitis. Ne ames gloriam hominum super gloriam dei, Deus enim egenorum & afflictorum
Deus est. Beata anima quæ hæc seruat. Non est bonum iuuenculam cum iuuencula versari,
alioqui nihil boni faciunt. Altera enim alteri obaudit, & altera alteram contemnit. Sed bo- B
num est iuuenculæ subesse anui. Siquidem anus non se dimittit ad voluntatem iunioris. Væ
virgini quæ non subest regulæ. Est enim tanquàm nauis gubernatore destituta. Rupto siqui-
dem cacumine mali, iactatur à fluctibus horsum illorsum, quum ducem non habeat, donec
offendat in scopulos, & statim pereat: Ita est omnis virgo, quæ non habet quem vereatur:
Contrà beata est virgo quæ sub regula est. Est enim tãquam vitis fœcunda in horto, ad quam
veniens cultor eius, palmites ipsius putat illãmque & irrigat, & putridas herbas circumcir-
ca euellit. Illa autem nacta operarium: fructum suum reddit pretiosum in tempore oportu-
no. Serua autem ista, & fac glorificationes in mensa, eritque tibi cibus & potus sanctificatus.
Quum igitur surrexeris à mensa, rursum gratias agendo trinis vicibus dicas. Miserator & mi-
sericors dominus escam dedit timentibus se. Gloria patri & Filio & Spiritui sancto. rursúm-
que post peractam glorificationem, preces tuas his verbis absolues. Deus omnipotens & do-
minus noster Iesus Christus, nomen quod est super omne nomen, gratias agimus tibi, & col-
laudamus te quod dignatus es nos tuorum bonorum participes fieri, carnalium scilicet bono-
rum. Rogamus te, & inuocamus te domine, vt cælestes escas nobis dones, desque nobis tre- C
mere & timere venerabile & pretiosum nomen tuum, vt non obaudiamus præceptis tuis,
Nomen tuum, & iustificationes tuas constitue in cordibus nostris, Sanctifica autem spiri-
tum & animam nostram per dilectum filium tuum, dominum nostrum Iesum Christum,
cum quo tibi gloria, imperium, in secula seculorum, Amen. Sunt autem plurimi ex genere
mundanorum, qui, vt amentes, & vt bruta animalia pabulum capiunt, qui mane surgentes
quærunt quem defraudent, quem opprimant, vt fœdum aqualiculum impleant. Isti glori-
ficare in mensa non norunt: Super istis loquutus est mirificus Paulus. Isti sunt inimici crucis
Christi, quorum exitus perditio est, quorum Deus venter: & gloria in turpitudine ipsorum,
qui terrestria sapiunt: nostra contra conuersatio in cælis est. Isti deteriores sunt belluis & iu-
mentis: iumenta enim & belluæ agnoscunt creatorem suum, eumque benedicunt. Homi-
nes contrà, Dei digitis formati, eiusque imaginem referentes, non nouerunt creatorem suum:
verum illum quidem ore confitentur, sed operibus negant. Tu credis Deum esse, recte facis,
etiam dæmonia credunt, & horrent: Fides absque operibus mortua est. Quid enim prodest
homini confiteri deum esse, si eum malis operibus inficietur? Quomodo se confitetur do-
minum habere, quum ei non seruiat? Vt enim seruiat, ideo audit verbum domini sui. Iam D
qui serui sunt, norunt emptores suos, eósque honorant, & nos quoque Deum debemus hono-
rare, non verbis solum, sed & factis. Ipse enim dominus noster Iesus christus in Euangelio suis
verbis testatus est, Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum cælorum,
& rursum. Non sumes nomen Dei tui in vanum, iterumque præcepit nobis, dicens: Absistat
ab iniquitate, quisquis nominat nomen domini. Vis autem intelligere bestias & iumenta, co-
gnoscere Deum, eique benedicere? audi Spiritum sanctum præcipientem illis in hymnis, Be
nedicite bestiæ, & omnia iumenta dominum. Certe si illi non benedicerent, non illis bene-
dicendi munus iniunctum fuisset. Cæterum non illi solummodo laudant deum, verumetiam
vniuersa creatura, tum illa quæ stellis illustratur, & quæ oculis conspicua non est: ambę enim
assidue eum confitentur. Tu igitur ancilla Dei, siue surgis siue sedes, aut si opus aliquod fa-
cis, siue comedis, siue cubitum vadis ad somnum capiendũ, siue cubitu surgis, non absistat
hymnus dei à labiis tuis. Beatæ aures quę hos sermones suscipiunt. Si ingrediaris in templum
duodecima

Cibus & potus per sacra verba sanctifica tur.

Ecclesi.13.

Pauperes ad cibos in uitandi.

Gratiarum actiones.

Mundani belluis deteriores.

Philip.3.

Bruta Deũ cognoscunt eique bene dicunt.

Dan.3.

Semper orãdum.

A duodecima hora maiorem & longiorem facies synaxim cum virginibus tecum concordibus
Quòd si nullam habeas concordem, sola sinaxim absolues Deo præsente & audiente. Bonum
autem est lachrymas effundere coram Domino, memorémque esse duodecimæ horæ, quod
in illa Dominus ad orcum descenderit, qui eo conspecto inhorruit, dicens, Quis est iste, qui
cum authoritate & ingenti potestate descendit? quis iste qui è cælo descendens, & crucifixus
à me, quum ipsa mors sim, domitus non est? Quis est qui portas inferi æreas confregit, & ve-
ctas adamantinas contriuit? o vis iste qui soluit vincula eorum, qui à me captiui detinebantur?
quis iste qui sua morte meipsam in mortem demolitus est? Ideóque per eam horam attentio-
res esse debemus, & lachrymis noctu Dominum aduocare. Magna siquidem virtus in lachry-
mis, & præclara per eas fiunt: magna peccata, & iniquitates per lachrymas obliterantur. Pro
teste mihi est Euangelium: Quum enim Saluator noster traditus esset Iudæis, Petrúsque iure-
iurando illum abnegarit, antequam gallus cantaret, dominus autem directo in eum vultu af-
pexisset, memórque ibi redditus Petrus esset verbi Domini quod ei dixerat, antequam gallus
sonet, ter me abnegabis, egressus foras, amarè lachrymatus est. Vides quale remedium in la-
B chrymis, specta quæso quam iniquitatem deleuerint. Quid enim tetrius hoc vitio? quippe qui
ter iureiurando Dominum abnegauerit, tantum tamen scelus per lachrymas deleuit. Vides
igitur quantam vim habeant lachrymæ. Quandoquidem illa scripta sunt pro nostra doctrina,
vt nos per illam incedentes, vitam æternam possideamus. Non omnes habent gratiam illam
lachymarum, sed illi duntaxat qui mentem sursum attollunt, qui terrestrium obliuiscuntur,
qui carnis curam non gerunt, qui ignorant prorsus an sit mundus, qui mortificauerunt mem-
bra ea quæ sunt in terra, istis, inquam, solis data est mœsticies lachrymarum. Cor enim purum
habentes, & perspicaces mentis oculos, ij cum adhuc in terra sint, pœnas tamen inferorum
cernunt, & æterna tormenta & tenebras extremas, ploratum & stridorem dentium: iidẽ quo-
que cælestia dona vident quæ donauit Deus sanctis suis, & glorias & coronas, & stolas candi-
das & regalia indumenta, & cellas lucidas, & delicias inenarrabiles, & vitam æternam. Sed
quid est quod amplius dicam? nisi illud quod est præ omnibus admirabile, eum scilicet qui pu-
ram habent mentem, Deum interioribus oculis contemplari. Quomodo igitur non poterit
non plorare & lugere, qui ista videt? plorat enim & lamentatur vt vindicetur à diris pœnis, ar-
C que iterum plorat & deprecatur, vt dignus fiat illorum cælestium bonorum muneribus. At-
que hinc est quod Sancti odio habuerint hunc mundum, quum certum haberent qualia bo-
na essent possessuri. Quapropter qui habet requiem suam in hoc mundo, ne speret æternam
requiem se posse consequi. Regnum enim cælorum non eorum est qui hic otiantur, sed eorũ
qui in multa tribulatione & angustia vitam transigunt. Non enim id gratis accipiunt, sed cum
ingenti labore & magnificis sudoribus illud adepti sunt, quotquot eo digni sunt habiti. Non il-
lis curæ est quantumcunque hic delassentur, siquidem illuc ingressi obliuiscuntur dolorum &
laborum quos perpessi sunt in mundo isto, præ multa illa & inenarrabili requie, quæ data est
ipsis. Quid mihi dicis homo? Ecce binæ viæ propositæ sunt coram te vita & mors, vtrocunque
velis perge. Ecce ignis, & aqua, quo libet, porrige manum tuam. Penes te est, si velis, vt vitam
tibi compares, penes te quoque est, vt mortem conquiras. Mors omnino est mundus iste: vi-
ta contra, ipsa iustitia. Longe igitur mundus distat à iustitia, tanto nimirum interuallo, quan-
to mors à vita abest. Si igitur ambulas in mundo, in morte ambulas, & extra Deum es, secun-
dum sacram scripturam: quod si in iustitia ambulas, in vita ambulas, & nequaquam te attin-
get mors. Non enim est iustis mors, sed translatio, quippe qui transferuntur ex hoc mundo
D in requiem æternam, non aliter quàm si quis de excubiis abeat, ita quoque sancti à mala vita
ista discedunt ad bona quæ illis præparata sunt, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, neque
in cor hominis subierunt, quæ Deus diligentibus se præparauit. Peccatores contra & hic mi-
sere laborant, & ibi denuo eos gehenna expectat, bis deplorandi sunt, quod & hic in angustia
affligantur, nec ibi tamen spaciosiora adipiscantur. Ideoque à sacra scriptura dictum est: quo-
cunque se vertat impius, exterminatur, angustiæ enim illi vndique. Nam & ibi dolores, & hic
tribulationes. Siquidem nemo est mortalium, qui non laboret miseriis in ista misera vita, si-
ue sit inops, siue sit opulentus, siue seruus, siue liber, siue peccator, siue iustus, omnes æque la-
borant, & idem omnibus obuenit, tam sceleratis quàm iustis in hoc mundo. Verum illic ita
non agitur, quum alius sit ibi ordo, neque id mirum: Alia enim ratione iustus, alia peccator
laborat, siquidem iustus ideo in labore est, non vt impleat ventrem, quum ille ne semel qui-
dem carnem suam curæ habeat, neque se carnem gestare cogitet: sed laboret noctes & dies,
Deum quærens, nunc somnum defraudat, nunc ventrem aqua & pane, idque non sufficien-

Synaxis hora duodecima faciẽda.

Psal.23.

Lachryma rum vis & efficacia.

Mat.26

Luc.22.

Lachryma rum gratiã quinam habeant.

Deum contemplãtur qui.

Regnum cælorum quibus competat.

Via duæ no bis propositæ tibi mors & vita.

Mors non est iustis.

Iustus & iniustus di uersa ratio ne laborant quomodo.

ter implet, nunc in desertis oberrat, affligens corpus suum ærumnis multis donec percipiat im- A
marcessibilem coronam, quæ illi reposita est. Peccator vero affligitur & laborat, non iustitiæ
causa, sed ob carnem suam, ob istam inquam turpem mulierem, alios atque alios labores sus-
cipiens, nunquam rebus præsentibus contentus, in malitia, in inuidia ætatem terens. Sed ho-
rum nihil cognitum habent vecordes. Excæcauit enim eos maceries, & multæ curæ istius mũ
di, & vagantur, donec ad eos seuerus ille satelles veniat qui non reueretur vultus neque dona-
ria recipit. Ducentur enim animæ eorum per vim ab Angelis inclementibus, eosque domi-
nus se agnoscere negabit. Vani enim, quum sint, in vana quoque labores suos in hoc mundo
contulerunt, & in terrestribus operati sunt: Quocirca & ipsi in perditionem abierunt, Non
enim memores fuere Dei, quum in terra essent, nec curæ illis fuit, metus Dei: quapropter &
psal.188. ipsi Deo curæ non sunt. Iustus enim DEVS, & iustum iudicium eius. Quum autem venerit iu-
dicare mundum, tunc reddet vnicuique secundum opera sua. Beatum cor quod suscipit hæc.
Media nocte excitaberis, & hymnis celebrabis DOMINVM Deum tuum. Ea enim hora surre-
Media nocte surgendum & orandum. xit Dominus à mortuis, & Patrem suum hymnis celebrauit, atque ideo nobis iniunxit, vt ea-
dem hora Deo hymnos diceremus. Quum primum surgis, hunc versum recita, Media nocte B
excitabar ad confitendum tibi super iudiciis iustitiæ tuæ, & precare & incipe recitare totum
Psal.112. 50. PSALMVM donec absoluas, Et hæc tibi certa sint pensa per singulos dies, & tot Psalmos di-
ces quot poteris, & ad quemlibet Psalmum, preces, & genuum inflexio cum lachrymis adda-
tur Pronunciando Domino peccata tua, orandoque, vt tibi remittantur, & post tres Psalmos
Confitenda peccata. absolutos dices alleluia. Quòd si virgines tecum fuerint, & illæ quoque psallant, & singulæ
psal.62 singulas preces effundant. Cæterum matutino tempore hunc Psalmum dicito, Deus Deus
psal.102. meus ad te de luce vigilo, sitiuit in te anima mea. vbi diluculum fuerit, recitabis hunc Psal-
Luc.18. mum, Benedicite omnia opera DOMINI dominum, hymnũque dicito, Gloria in excelsis, &c.
1.Ioan.4 deinceps, Charitatem seruemus quæ omnium potissima est. DILIGES dominum deum tuum ex
toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum sicuti teipsum. In istis duobus præ-
ceptis vniuersa lex & Prophetæ continentur. Deus charitas, & ipse prior dilexit hominem, &
seipsum tradidit pro nobis. Si igitur ipse dominus pro nobis mortuus est, nos quoq; & ipsi pro
aliis debemus animas nostras ponere. Deus charitas est, & qui habet charitatem, Deum ha-
bet. Ipse enim dixit. Ea re cognoscent omnes vos discipulos meos esse, si dilexeritis vos inui- C
Ioan.17 cem. Quicquid enim laborauerit homo qui charitatem non habet, frustra laborauerit. Ita osté-
das charitatem in proximos, vt id non verbo facias, sed opere. Non retinebis offensam alicu-
Iracundiã esse abiiciẽdam. ius in corde tuo, alioqui precatio tua non pure ascendit. Non enim occidet sol in ira tua. MAN-
Ephe.4 SVETVDINEM retine, tolerantiam, longanimitatem, clementiam. Dicit enim dominus, NISI mu-
Matth.19 temini & efficiamini sicut paruuli, nequaquam intrabitis in regnum cælorum. Non dolebis si
Dolor & tristitia. quid difficilis incidat, non lugebis ob damnum neque ob contumeliam. Tristitia enim huius
Maledicentia fugiẽda seculi mortem operatur. Sed duntaxat de peccatis tuis dolebis, de alia re minutula non dole-
bis. NE exaltes vocem tuam obmurmurans alicui. Non enim decet ancilam domini respon-
sare. Non exibit maledictio ex ore tuo, non contumelia, non obtrectatio Os enim tuum cõ-
secratum est hymnis & glorificationibus DEI. Non est bonũ sine magna necessitate in publicũ
prodire. Quietem ama quantum potes, & seruorum domini non obliuiscere, neque obliteren
tur in corde tuo. Quum vir Sanctus ad te venerit, suscipe illum vt Filium Dei. Aitenim domi-
Matt.10 nus Iesus Christus, QVI vos recipit, me recipit. Si vir iustus ædes tuas ingreditur, cum timore
& tremore occurres illi, & adorabis humi ad pedes illius. Siquidem illum non adorabis, sed
DEVM, qui illum mittit. Capies aquam, & lauabis pedes eius, & cum omni reuerentia audies D
verba eius. Non confidas in tua castitate, ne cadas: sed metue. Quatenus enim metuis, eate-
In mensa quid agendum. nus non peccabis. Vtile est continentem seorsum ab aliis panem suum comedere. Si sederis
In Ecclesia tacendum. in mensa cum virginibus, omne quod apponitur, comede cum illis, si enim non comederis,
habeberis tanquam ipsas contemnens. Non prædicabis exercitia deuotionis tuæ. Quod si vi-
Quomodo psaliere aut orare deceat. num bibant, etiamsi tu non bibis, propter eas tu bibe pauxillulum. Quod si adsint magnæ
anus, & cogant te abundantius bibere, ne audieris illas, sed dic eis, vos detriuistis iuuentutẽ
vestram in multis exercitiis deuotionis, ego eo nondum perueni, imo ne ad primum quidem
gradum vestrum. Porro de hospitalitate & eleemosinis non opus est vt admonearis. Id enim
vltro per te facies. In Ecclesia tace, ne quicquam loquaris, sed lectionibus duntaxat intende.
Quum subierit in cor tuum cogitatio illa, vt aliquid facias, ne temere & præceps eo tendas,
ne inimicus tibi illudat, sed omnia cum iudicio maiorum aggredere. Quum psallis aut quũ
oras, ne sinas peregrinas cogitationes in cor tuum subire. Admoneo te dilecta, attende atque
auscultа

A auscultа sermones in isto libro scriptos. Nec solum oculis extrinsecis scripta ista perlege, sed
etiam interioribus. Intende vnicuique præcepto, & id quod iubetur præsta. Si enim ista serues
digna habeberis cælesti thalamo. Ne dixeris in corde tuo: At quonam ista modo præstare po-
tero? Ne pauorem concipiat mens tua, sed cum omni alacritate seruabis ea. Siquidem timen-
Præcepta Dei facilia quibus. tibus Dominum, præcepta domini difficilia non sunt. Non sit hora vlla in qua deficiat oleum
in lampade tua, ne si quando sponsus veniat, inueniat eam extinctam. NON enim scis quando
venturus sit, siue ante somnum, siue diluculo. Sis igitur expedita, vt quum venerit, cum pru-
dentioribus occurras illi, habens oleum in lampade tua, hoc est, opera bona. Omnibus horis
sis memor exitus tui, habe quotidie ante oculos mortem, recorderis apud quem te sisti opor-
tet. Graue quiddam est exercitium deuotionis, & intolerabile quiddam continentia, sed ta-
men nihil est dulcius cælesti sponso. Hic aliquamdiu fatigamur, illic autem vitam æternam
recipiemus. Dicit enim S. Paulus, NON sunt æstimandæ passiones huius temporis, cum ea glo-
Rom.8. ria quæ reuelabitur erga nós. Bonum est refugere turbam, & seorsum secedere. Magna virtus
Virginitatis & continentiæ Encomia. continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis, ô virginitas opulentia indefi-
B ciens, o virginitas corona immarcessibilis, o virginitas templum Dei, & domicilium Sancti
Spiritus, o virginitas margarita speciosa, vulgo inconspicua, & quæ non nisi à paucis inueni-
tur, o continentia amica Dei, & à sanctis deprædicata: o continentia apud multos odiosa, sed
apud dignos spectata, o continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalita-
te possidetur, o continentia gaudium Prophetarum, & Apostolorum gloriatio, o continentia,
Angelorum vita, & Sanctorum corona. Beatus est qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerã-
tia, quoniam pauxillulum fatigatus, multum in te gaudebit. Beatus qui ieiunauerit vniuersum
hoc tempus, quoniam supernam Hierusalem inhabitans, cum Angelis choreas ducet, & cum
sanctis Prophetis & Apostolis requiescet. Hæc ego tibi scripsi, dilecta soror, saltatrix Christi,
ad stabilimentum & vtilitatem animæ tuæ. NE igitur declines à sermonibus istis, vel ad dextrã
vel ad sinistram. Qui enim audierit sermones istos & despexerit, magnum illi crimen fuerit.
tibi autem, preciosissima soror, quæ hunc librum possides, det deus vt ea obserues, & in his
verseris, détque animum illustratum, & puram mentem, illuminatos cordis oculos, vt nan-
ciscaris immarcessibilem coronam, quam præparauit deus diligentibus se, per dominum &
C Saluatorem nostrum Iesum Christum, cui gloria in secula seculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, TESTIMONIA EX SACRA SCRIPTVRA, DE NATVRALI COMMVNIONE SIMILIS ESSENTIÆ INTER PATREM, & filium, & Spiritum Sanctum.

DE LIBERTATE.

Ioan.8. DE PARTE minime dubium est. De Filio, vox ipsius Filij in medio est, Nisi vos Fi-
2.Cor.3. lius liberauerit, serui estis. De Spiritu sancto, per D. PAVLVM ita loquitur, Quum con-
Ibidem. uersus fuerit ad DOMINVM, detrahetur operimentum. DOMINVS autẽ Spiritus est: Vbi
Spiritus Domini, ibi libertas.

DE VIVIFICATIONE.

Ioan.5. D DICIT Saluator, Quemadmodũ Pater excitat mortuos & viuificat, ita & Filius, quos
Ioan.6. vult, viuificat. DE Spiritu Sancto ait: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, &
2.Cor.3. Apostolus, Litera occidit, Spiritus viuificat.

DE ELECTIONE.

Ephes.4. De Patre, inquit Paulus, Posuit DEVS in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas,
Ibidem. tertio magistros, & c. De filio idem Apostolus dicit, Qui descendit, is est, qui & ascendit supra
Ibidem cælos, vt omnia impleat, idémque dedit hos quidem esse Apostolos, illos PROPHETAS, alios pa-
stores & magistros. De Spiritu idem Apostolus adhortatur presbyteros in Ecclesiis, dicítque il-
Act.20. lis, Attenti sitis & vobis ipsis & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus Sãctus Episcopos, vt
pasceretis Ecclesiam Dei.

DE LEGISLATIONE.

DE Patre ait Dauid, Ad faciendam voluntatem tuam deus, volui, & lex tua in medio ventris
mei. De FILIO autem Paulus, Alii aliorum onera portate, & ita adimplebitis legem Christi. *Psal. 118.*

Gal.6. Rom 8. De Spiritu idem ille, Lex spiritus vitæ eius, quæ in Christo est, liberauit vos. A

DE DOMINATV.

Psal.109. Matth.16. Deut.6 Heb.3 Iohel.3. Dauid ait, dixit dominus domino meo, Sede ad dextram meam, &c. Quod si obloquantur hæretici, dicentes, illud ad Dauidem referri, refutat eos Verbum Christi, quũ inquit. Quid dicitis de Christo, cuius filius est? dicunt ei Dauidis, Respondet Saluator, Quomodo igitur Dauid in Spiritu dominum eum vocat? Rursus de Patre, Audi Israël dominus deus tuus deus vnus est. De Filio autem ait. Dominus ex Sion clamabit, & ex Hierusalem dabit vocem suam, & concutietur cælum & terra. Dominus autem parcet populo suo, & confortabit filios Israël, & cognoscetis quod ego sum dominus deus vester, quia tabernaculum imposui in monte Sion

psal.2. psal.109. in monte Sancto. Tabernaculi autem positor ille Filius, hæc dicit, Ego constitutus sum rex ab eo super Sion montem Sanctum eius, &c. De Spiritu Sancto loquens, quoniam dixit dominus Domino, & postea, dominus à dextris tuis.

QVOD ET PATER VOCET FILIVM ET APOSTOLVS SPIRITVM, EVMque & eadem ratione Deum nominet qua Filium. B

Ita enim dicit, & futurum est postea. Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ, & senes vestri insomnia somniabunt, & adolescentuli vestri visiones videbunt, & in seruos meos: & in ancillas meas in diebus illis. Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt & edent prodigia in cælo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem & ignem & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, &

Iohel.2. Ibidem. luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini, magna illa, & illustris, futurumque est, vt omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus fiat. Quomodo autem inuocabunt, in quẽ

Rom.10. non crediderunt? aut quomodo audient sine prædicante? De Spiritu porro idem Apostolus dicit. Quum conuersus fuerit ad Dominum detrahetur velum, Dominus autem Spiritus est,

2.Cor.3 idémque rursus quemadmodum à Spiritu domini, atque iterum, dominus autem dirigat corda vestra, in charitate Dei & in tolerantia Christi. Spiritus igitur dominus est, ac denuo, dominus autem vos abundare faciet, & exuberare dilectione in vos inuicem, & in omnes quemadmodum nos in vos, vt stabiliat corda vestra, irreprehensibiliter in sanctitate coram Deo Pa-

Tres dominationes in vnam contractæ. Ephes.4. tre nostro, in præsentia Domini nostri Iesu Christi. C Tres igitur dominationes in vnam dominationem contrahens id confirmat, ad Ephesios scribens, Vnus dominus, vna Fides, vnum Baptisma. Ac rursum, Spiritum, ipsum dominum appellari liquido in libro Iudicum scriptura ostendit, vbi ait de mirandis operibus Samsonis, in hæc verba, Et Spiritus domini venit in Samsonem, & discerpsit leonem quasi hœdum. Atque iterum, Venit Spiritus domini in Samsonem, & sustulit portam Gazę, & asportauit in montem. Et vndique progreditur Spiritus do-

Iudic.14. Ibidem. mini. Quum autem effatus esset mysteria Dei, aperiens ea Dalilæ, dicit scriptura: Recessit à Samsone dominus. Quapropter demonstratum iam est, Spiritum esse dominum. Cognoscite enim (inquit) quoniam dominus deus est: Et, Ædificauerunt filij Gad altare ad Iordanem, &

Psal.99. miserunt Filij Israël ad eos, dicentes, Quare estis præuaricatores Dei facti? Responderunt pro excusatione filij Ruben tribunis Israël, dicentes, deus deus est dominus, & deus dominus ipse conscius, &c. Alibi rursum Paulus, deus qui dixit vt ex tenebris lux illucesceret, qui illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei in facie Christi. Deus igitur qui dixit, vt lux ex tenebris illucesceret, spiritus est. Ac rursum idem ille, deus autem tolerantiæ ac consolationis, qui dat nobis eodem sensu esse erga Iesum Christum, vt vnanimiter glorificemus deum & Patrem domini nostri Iesu christi. Quis igitur est deus tolerantiæ & consolatio- D

2.Cor.4. 2.Cor.1 nis, qui dat nobis idem sentire erga Christum Iesum, vt vnanimiter glorificemus deum, ac Patrem domini nostri Iesu Christi? prorsus ille est Spiritus sanctus. Ac rursum, Si omnes prophetauerint, ingrediatur autẽ infidelis illiteratus, redarguitur ab omnibus, & ita occulta cordis illius manifesta redduntur, atque cadens in faciem adorabit deum, renuncians quod reue-

Deus consolationis Spiritus. ra deus in vobis sit. Deum ergo nominauit spiritum sanctum, loquentem in illis. Ac rursum, An nescitis vos templum dei esse, & spiritum dei habitare in vobis? Quibus verbis declarauit esse templum dei. Iam vbi templum, ibi & deus, vt in suo templo. Ait enim, An nescitis quod

1.cor.3. Psal.94. corpora vestra templum sint spiritus sancti habitantis in vobis? Quòd si nõ glorificas incolam tui deum, factus es fanum idolorum, ait enim, An ignoratis quod templum dei sitis, & spiritus dei habitet in vobis? Quin & alibi dicit, Hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra, vt in exacerbatione per diem tentationis, vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis. Iam spiritus sanctus recensetur ista dicere, prout

A prout Apostolus præ se fert in his verbis. Ideóque quemadmodum dicit Spiritus Sanctus, Hodie si vocem eius audieritis, & c. Ergo spiritum sanctum tentauit Israël, & probauit in deserto, & viderunt opera eius nempe miracula. In alio Psalmo dicit ille, Et tentauerunt eum in locis aridis. Est igitur spiritus sanctus Deus. Et alibi quoque quum assumeretur Helias, postulabat ab eo Helizæus, vt in se veniret geminus spiritus, promisitque Helias, si se videret auferri. Quum igitur vidisset & accepisset melotam illius, accessit ad Iordanem, & cum melota percussisset fluuium, non obtemperauit aqua. Dicit igitur Hælizæus, vbi Deus ἀφφὼ quę vox significat ambo siue geminum. Vbi igitur Deus ἀφφὼ pro eo quod est spiritus geminus? Quin & ipse seruator ait, Qui crediderit in me quemadmodum scriptura dicit, flumina ex ventre eius fluent aquæ viuæ. Exponens autem quid hoc esset aqua viua, inquit, Hoc autem dixit de spiritu sancto, quem accepturi erant, credentes in eum. Quòd si vitalis illa aqua est spiritus sanctus, nimirũ sequitur, vt deus sit spiritus sanctus. Ait enim Propheta, Me reliquerunt fontem aquæ viuæ, & effoderunt sibi cisternas friuolas, quæ aquam continere non poterant. Et Dauid quoque. Quoniam apud te est fons vitæ, & in luce tua videbimus lucem. Vides ne B Patrem fontem vocari? nec non & Filium, itidem & spiritum sanctum?

Spiritus sanctus à filius Israel tentatus. 4.Reg.2. *Ioan 6.* *Hier.2.* *psal.35.*

QVOD NON TRES DII SINT.

Vnus enim Deus, vna lex, & vnus legislator, & vnus dominus. Quandoquidem vnus deus in tribus personis prædicatur. At qui fieri potest (inquit aduersarius) vt & Pater dicatur deus, & Filius deus, & spiritus sanctus deus, vt tamen tria numina non sint? vbi communio est eiusdem naturæ, communia quoque sunt nomina dignitatis. Quemadmodum deus, ea quæ ex vna natura in multitudinem diuiduntur, vno nomine appellat. Et quum irascitur hominibus, omnem hominem subiectum iræ quasi vnum hominem nuncupat: Et quum reconciliatur mundo, veluti vni homini reconciliatur. Quale est quum diluuium ob peccata inducit, ait Deus, Absit vt maneat spiritus meus in hominibus istis, & delebo hominem quem feci. Atqui tum non vnus erat homo, sed myriades infinitæ, æque tamẽ nomine vnius naturæ omnes homines vnum hominem appellauit, idque ob substantiæ societatem. Dauid porro iterum dicit, Quid est homo quod memor es eius, aut Filius hominis quoniam visitas eum? non quod vnum hominem inuiserit, sed vniuersum orbem excitauit. Hoc autem compendio sermonis C vtitur & Moses, cum exibat Pharao ad mare, dabátque legi diuinæ pœnas, cadens cum infinitis curribus in mare, quo tempore multi mortales vna cum eo demersi sunt, multique itidem equi. Moses tamen videns in omnibus demersis eandem esse naturam, & de equis & de hominibus ita modulatus est, Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare: & tantas hominum copias appellauit hominem vnum, & tantum numerum equorum appellauit, vnum equum, quum diceret, equum & ascensorem, ob communionem naturæ. si igitur in hominibus, vbi ea quæ naturæ sunt confunduntur, vbi discrimen formæ, roboris, & voluntatis? Non enim pares animi neque formæ, neque vires neque linguæ in illis sunt, vnde etiam μέροπες dicuntur, quin ob communionem naturæ, omnes incolæ orbis terrarum vnus homo nuncupantur. Vbi ergo indiuisa dignitas, vnum regnum, vna potentia, voluntas, efficacia, in suam proprietatem vindicans Trinitatem eamque distinguens à creatura, cur non vbi vnum Deum appellare debeo? sin autem, quod ter Deum nomino, & Deum, & Deum, & Deum dico, tres ideo Deos constituo: & quum loquor dominum & dominum, & dominum, tres dominos facio: quum aio, Pater dominus, Filius dominus, spiritus sanctus dominus: Quomodo tu Apostole legislator veritatis, patronus religionis, Ephe- D siis clamasti dicens, Vnus dominus, vna Fides, vnum Baptisma? sed vnus est dominus, idque secundum sanctificationem Cherubinorum. Nam & illi clamabant: sanctus, sanctus, sanctus dominus. Quod si contentiosius agant hæretici, & dicant alium esse dominatum Patris, alium Filij, miror cur sustineant binis dominis inseruire, vox siquidem Domini est: Nemo potest seruire duobus dominis. si alius est dominatus Patris alius Filij, & diuidis potestatem, quomodo regnum coles? Non possunt simul coli duæ potestates, nisi sint eiusdem ordinis. Nemo adorat regem & eius præfectum. Vbi enim par dignitas, par quoque adoratio. In pari dignitate non est pugna: Imparilitas excitat controuersiam: id quod æquale est, pacem tuetur. Non permisit tibi Christus diuidere honorem quum diceret: Hæc est voluntas Patris mei, vt omnes honorent Filium quemadmodum & Patrem. Honora Patrem vt honores Filium, vel potius honora Filium vt honores Patrem. Cõtumeliam in Filium Deus suam putat, saluatoris enim verba sunt, Qui odit me: odit & Patrem meum. Ne existiment hæretici se gratificari Deo, eũ maiorem Filio pronunciantes. Non recipit Pater honorem erga se quum Filius eius contume-

Obiectio. *Responsio.* *Vniuersum genus humanũ per vnum hominem inteligit Deus.* *Conclusio* *Cur Deus ter nomine tur.* *Aliæ obiectiones.* *Exod.15.* *Ephes.4* *Mat.6* *Ioan.10.* *Ioan.15*

lia afficitur. Et vide euidens rerum argumentum ex veteri ſcriptura. Amici Iob qui venerant A
ad conſolationem, increpabant eum tanquam temeraria proloquentem, & iuſtificabant Deũ
Iob.10 Iob autem dicebat Deo, Quis dabit iudicium inter me & te, vt videam quod ſint iniquitates
meæ: cur ita me iudices? Amici autem Iob iuſtificabant Deum, quum cauſas rerum ignotas
haberent, eumque qui iuſtus erat, vt peccantem condemnabant. Deúmque, vt iuſte has ca-
lamitates inferentem collaudabant, atque ita reſpondent ad verba Iob, Magnifice loquutus
es, audacia ſermonis tui eximia, pro re verba feciſti. At Deus non conturbat iuſtum. Rurſum
dicit amicus eius, Secundum peccata tua intulit tibi. Si non multa eſſent peccata tua, non te
Ibidem. flagellaſſet: Et putabant ſe Deo patrocinari, dum iuſtum condemnarent. Sed quid Deus? Nun-
quid probauit eos, qui ita pro ſe præter æquum verba facerent, aut hoc genus patrocinij gra-
tum habuit, iuſtóque iniuriam fieri paſſus eſt? nequaquam. Non igitur recipit eum erga ſe ho-
norem, qui cum indignitate Filij coniunctus eſt. Videamus igitur quid dicat amicis Iob, Quare
non recta loquuti eſtis de cultore meo Iob? Si igitur non recta de cultore ſuo loquentes re-
pudiat, an ſcilicet qui contra vnigenitum Filium ſuum, linguas acuunt, recipiet? nequaquam.
Indeprecabilis igitur pœna blaſphemantibus Spiritum Sanctum. Audi ergo quid dicat Seruа-
Ioan.5. B tor, Omnis blaſphemia remittetur, blaſphemia autem in Spiritum Sanctum non remittetur.

QVOD TRINITAS APOSTOLOS MITTAT.

Matth.10 Act.13. De Patre dicit, in montem Sion veniet annunciator Euangelij, & Euangelij annunciatores,
quos aduocauit dominus. De Filio, Ecce emitto vos quaſi oues in medios lupos. De ſpiritu in
actis dicit. Qui autem miſſi erant à Spiritu Sancto, venerunt Seleuciam. Si igitur Dei eſt ad-
uocare, cur Spiritus per Prophetas loquitur? Hæc dicit dominus. Aut cur Spiritus Sanctus qui
Antiochiæ erant, dixit? Segregate mihi Paulum & Barnabam in hoc opus, ad quod vocaui
Ibidem. eos. Diſce igitur vires Trinitatis. Pater legem condit, Filius iubet, Spiritus Sanctus authorita-
tem addit. Audi deum loquentem, Qui Euangelium annunciant, venient quos Dominus
aduocauit.

DECLARATIO, SANCTAM TRINITATEM SEDERE IN THRONO EXCELSO.

Eſa.6 Dicit Eſaias, vbi dominus sabaoth ſedentem in Throno excelſo & ſublimi, & seraphini
Ibidem. ei in orbem circunſtabant, &c. Neceſſum eſt hic Patrem intelligi, qui pro omnibus capitur: C
Et deinde paulo poſt, Et audiui vocem domini loquentis, Quem mittam? & quis proficiſce-
Ioan.12. tur ad populum iſtum? & dixi ei, Auribus audietis & nequaquam intelligetis, & videntes vi-
debitis & nequaquam cernetis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, &c. Ioannes verò ad
Eſa 53 Filium eadem illa refert, cuius hæc verba ſunt: Quum tot & tanta ſigna feciſſet coram eis, non
crediderunt in illum, vt impleretur ſermo Eſaiæ, quem dixit, domine quis credidit auditis no-
Act.29. ſtris? & brachium domini cui reuelatum eſt? Hæc dixit Eſaias quum vidiſſet gloriam eius. De
ſpiritu autem Paulus cum iudæis qui Romæ erant, diſceptans, ita loquutus eſt, Bene dixit ſpi-
Geneſ.18 ritus sanctus per Prophetam. Auribus audietis & nequaquam intelligetis, & videbitis, & ne-
quaquam cernetis, &c.

QVOD SPIRITVS SEDEAT.

Dan.13 Ex libro Moſis non ſolum ſedere, ſed & aſſidere patri & filio, ſpiritum sanctum demonſtra-
Pſal.77 tur, ſed id petamus ex idonea hiſtoria. Propero autem ad Abrahamum. Et ecce tres viri, quos
Matth.3 hoſpitio excepit ſub quercu, qui ſurrexerunt, vt reſpectarent verſus sodomam. Iam illud ver-
bum (ſurrexerunt) indicat ſeſſionem præceſſiſſe. Dic mihi igitur, in menſa tres iſti ſederunt, D
Ioan.5. an non? atqui ait ſediſſe: Ergo illuc ſedere, confidendi ſimul intellectum affert, quum omnes
Act.2. ſederint. In Daniele quum ſuſanna ad mortem abduceretur, ait ſcriptura. Excitauit deus ſpiri-
tum sanctum pueruli, cui nomen Daniel. Vox igitur illa (excitauit) de ſtante intelligi non
poteſt, ſed de ſedente aut dormiente, quemadmodum & in Pſalmo, Excitatus eſt vt dormiens
dominus ex nubibus ſuis ſanctis. Quin & aliam afferam tibi hiſtoriam de Patre ad Ioannem,
dicente, ſuper quem videris ſpiritum deſcẽdere & manere ſuper eum, dominus loquutus eſt.
ſin autem Pater qui in me manet, ipſe facit hæc opera. Dic igitur pro ratione iſtorum teſtimo-
niorum: Pater & spiritus manent in Filio an non? Reſpondeas, manent. si igitur in Filio ma-
nent Pater & spiritus, neceſſe eſt vt Filio ſedente, ipſi quoque vna ſedeant. si igitur hæc hiſto-
ria eſt de Abraham & Loth, & in actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt, quòd ſederit ſuper vnum-
quemque eorum spiritus sanctus, vt in Pſalmis dicitur, Qui ſedens ſuper Cherubin: Filio cer-
te ſcimus eximiam ſedendi rationem, propriamque nimirum ad dextram patris attributam
eſſe. Tribus igitur apud Abraham ſedentibus, ad ſiniſtram videlicet spiritus sanctus ſedebat,
illo

A Ille enim illi attributus eſt locus, quatenus ad filium dixit. sede à dextris meis: Ex eo autem
quod Filium ſedet ad dextram, intelligere licebit, quod per conſequentiam dixerit ſuo ſpiri-
tui, ſede à ſiniſtris. vocabulum autem ſeſſionis, dignitatis ſignificationem præ ſe fert: quan-
quam alioqui qui ſedet, finib. eius loci in quo ſedet, circunſcribatur. Deus autem noſter nul-
lis finibus circunſcribitur: verum conſcribi videtur, cùm, quæ illius ſunt, ad corporalia tranſ-
feruntur. Scriptura enim deum nequaquam hominem facit, ſed noſtro more de eo loquitur
vt res, quæ ſupra nos ſunt, ſub iſtiuſmodi natura manifeſtet. Quod autem in Pſalmo centeſi- Pſal.109.
mo nono loquitur, Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis: & ſedẽtibus illis, ait ſcrip-
tura ad Chriſtum: rurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum, ſecun- Ibidem.
dum ordinem Melchiſedec. &, Dominus à dextris tuis. liquet igitur Spiritum Sanctum ad
dextram eſſe.

QVOD TRINITAS, SECVNDVM CARNEM CHRISTVM E MORTE EXCITAVERIT.

De Patre ita dicit, deus autem & dominum excitauit, & mox excitaturus eſt per potentiam 1.Cor.6
B ſuam. De filio, ſoluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud. Ipſe autem loquutus eſt
de templo corporis ſui: De ſpiritu, spiritus qui excitauit reſum à mortuis, viuificabit & morta- Ioan.5.
lia corpora veſtra per ſpiritum eius habitantis in vobis. Rom.8.

TRINITATEM A SEIPSA GLORIFICARI.

Ioan 17. Filius glorificat Patrem, dicit enim, Glorificaui nomen tuum in terra, & Pater dicit Filio in Ibidem.
Euangelio, Et glorificaui, & iterum glorificabo. Quod autem glorificatus ſit filius à Patre, &
pater à filio, in Euangelio indicatur. Pater glorifica filium tuum, vt & filius glorificet te. ſpiri- Ioan.14.
tus sanctus filiũ glorificat: Ait enim de Paracleto, Ille glorificabit me, eò quòd de meo accep-
turus ſit, & renunciaturus ſit vobis. Filius quoque viciſſim spiritum glorificat, dicens, Omne Ioan.5
peccatum remittetur, ſed blaſphemia in spiritum sanctum non remittetur, idque fit ob eius
cum Patre & filio communionem, & ob hoc quod nemo dicere poſſit dominum Ieſum, niſi
in spiritu sancto.

DE GLORIFICATIONE SANCTI SPIRITVS.

Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & reddas altiſſimo vota tua, & inuoca me in die tribulatio- Pſal.106.
C nis tuæ, & eripiam te, & glorificabis me, ſpiritus nimirum eſt qui dicit, Eripiam te, quod vbi- Ibidem.
que adſit Trinitas.

DE PATRE.

Cælum & terram ego impleo, dicit dominus. Hier.23.

DE FILIO.

Qui aſcendit, is eſt qui & deſcendit ad inferiores partes terræ, vt impleat omnia. Epheſ.4

DE SPIRITV.

Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? si aſcendero in cælum, tu illic es: si deſcen- Pſal.138.
dero in infernum, ades. Aliud, Vos cognoſcitis illum, & apud vos manet. Et Eſaias, Qui fir- Ioan.14.
mauit cælum & terram, & dat ſpiritum populo, qui in ea eſt, & calcant illam. Et illud, spiritus Act.1
domini repleuit orbem terrarum: & spiritus eſt in medio veſtrum. Vides vt Patri Spiritus
adiungatur.

NEMINEM COGNOSCERE TRINITATEM.

Dicit seruator, Mundus te non nouit, ego autem noui te: de filio in Euangelio, in mundo erat Ioan.17
D & mundus per eum factus eſt, & mundus illum non cognouit. De ſpiritu, quem mundus ca- Ioan.1.
pere non poteſt, quoniam eum non agnoſcit. Ioan.14.

QVOD IN VETERI TESTAMENTO TRINITAS PECVLIAREM SVAM OPERATIONEM EXHIBVERIT.

cape (inquit) ſanguinẽ cõſummationis, & impone ſacerdotibus in ſummitate auriculę dextræ Act.10.
& in ſummitate pedis dextri, & in ſummitate dextrę manus, & reſpice caput populi tertio obſi-
gnatũ, ad formam ſeraphicorum dicentiũ, sanctus, sanctus, sanctus dominus sabaoth: & ſecun- Num.6.
dũ ſpeciem lintei, Petro ioppę apparentis è cælo demiſſi, eò quòd ter demiſſum ſit, & cũ domi- Ibidem.
nus imperauit Moſi vt diceret Aaroni & filiis eius: ita benedicetis filiis Iſraël, dicẽtes illis, & im- 1.Cor.15
ponent nomen meũ filiis Iſraël, & ego dominus benedicam illis. Benedicat tibi dominus & Epheſ.1.
ſeruabit te: oſtẽdet faciem ſuam ſuper te, & miſerebitur tui. Attollat dominus faciem ſuam ſu- 1.Cor.12.
per te, & det tibi pacem. Et in nouo Teſtamento itidem de Patre loquitur Paulus, deus eſt qui
operatur omnia in omnibus. De filio quoque idem: ſed omnia in omnibus Chriſtus. De ſpiri-
tu ſancto: Hæc omnia operatur vnus & idem spiritus: diſpartiens ſingulis priuatim prout vult.

TRINITATEM ESSE PARACLETICAM, PARACLETVM AVTEM DICTVM ESSE AB ADVOCANDO, CONSOLANDO, EODEMQVE MODO DEVM & SERVATOREM.

2. Cor. 5. Esa. 6. De Patre Paulus ait: Pro Christo legatione fungimur, vt Deo aduocationes faciente per nos. Et Esaias ad Hierusalem, Aduocat te, qui nominauit te. Aduocat & Filius quemadmodum dixit, Spiritus domini super me, eò quòd vnxerit me, vt euangelizarem pauperibus, misit Esa. 61. me, vt consolarer omnes lugentes. Ioannes in epistola, Si quis peccauerit, habemus paracletum apud Patrem Iesum Christum iustum, & ille est propitiatio pro peccatis nostris. De spi- 1. Ioan. 2. ritu seruator ipsemet ad discipulos suos inquit, Si diligitis me, præcepta mea seruate. &, Ego ascendo ad Patrem, & rogabo Patrem & alium paracletum mittet vobis spiritum veritatis.

Ioan. 14 Ibidem.

DE TRINITATE.

Magnus dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus, virtutem Psal. 146. appellat Filium, virtus enim potentia est, Christus autem potentia Dei, sapientia autem Dei ipse est spiritus, quum Seruator dicat, Ecce do vobis Spiritum sapientiæ, & intellectus. & alibi. Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. atque iterum, Be- Psal. 13 Psal. 66. B nedicat vobis Deus, Deus vester benedicat vobis.

QVOD SCRIPTVRA ALIQVANDO PATRIS, SPIRITVM, ALIQVANDO FILII, ALIQVANDO SIMPLICITER SPIRITVM VOCET, IDQVE FACIAT NON CONFVNDENDO SED INVICEM PRÆDICANDO.

Rom. 8. 1. Cor. 3. Gala. 4 Rom. 8. Luc. 21. De Patre, Nos autem non accepimus spiritum mundi, sed spiritum Dei. Rursus, Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, siquidē spiritus Dei habitet in vobis. Emisit deus spiritum Filij sui in corda nostra, clamantem Abba Pater. Rursus, Qui spiritum Christi non habet, non est eius. De spiritu Filius dixit, Ne soliciti sitis quid aut quo pacto loquamini, non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris mei qui loquitur in vobis. Dei spiritu, Peragrauerunt Phrygiam & Galatarum regionem prohibiti à Spiritu sancto verbum domini loqui in Asia. Quum autem venissent in Mysiam, tentauerunt proficisci in Bithyniam, sed hoc illis non permisit spi- Ephes. 4 ritus. De spiritu, Ne contristaueritis Spiritum sanctum in quo consignati estis. Dicunt hæretici secundum ordinem & supputationem consistere deitatem. Inuenimus scriptum esse, Primus homo ex terra terrenus, secundus homo è cælo cælestis. Rursum. primum dicit terrenum C animalem, postea spiritualem. Si igitur primo in numerandi ratione subiicitur secundus, vi- Leuit. 26 lior erat secundum vestram sententiam animali spiritualis, & terrestri homine homo cælestis. 1. Cor. 12. Aliud. Nullus ignorat scripturam nominare deum Abrahæ, Deum Isaac, & deum Iacob. Aliud contra eos, qui tertio loco Spiritum Sanctum constituunt, occurrat autem iis quod in Psal. 138. veteri Testamento scriptum est, vbi dicitur, Quum in Babylonem exterminatus esset populus, & recordabor testamenti mei initi cum Iacob, & testamenti mei cum Isaac, & testamen- Ioan. 16. ti mei cum Abraham. Aliud, diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones my- Luc. 10. steriorum, idem autem dominus: & diuisiones operationum, idem autem deus qui operatur omnia in omnibus. Aliud, Quo abibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?

2. Cor. 13.

PRÆPONI FILIVM PATRI.

Ait Seruator, Ego, & Pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Aliud, Ego & pa- 1. Thes. 5 ter vnum sumus. Rursum Apostolus, Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei Patris 1. Thes. 5. & communio S. spiritus cum omnibus vobis. Rom. 6. Gen. 4.

ADVERSVS EOS QVI DISCRIMEN PONVNT INTER (EX QVO) ET (PER QVEM) ET ILLVD, EX QVO PATRI ILLUD, PER QUEM, FILIO, VT MINUS ATTRIBUUNT.

Ephes. 4. Col. 2. Inuenimus contra in scripturis, etiam de Patre dici, per quem: & de filio, ex quo, & de spiritu similiter. De Patre Apostolus ait, fidelis Deus per quem vocati estis in communionem filij sui. Aliud, Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatē Dei, rursus. Quapropter non vlterius es seruus, sed hæres per Deum. & illud, Quemadmodum excitatus est Christus per gloriam Patris. Rursum quum genuisset Eua Caim, dixit, Adepta sum hominem per Deum. Quid? nónne Iosepho in carcere per deum data est manifestatio? De filio ex Prophetia Paulus dixit, Quoniam ex eo, & per eum, & in eum omnia. Quòd si hic contradicat hæreticus, & de Patre hoc pronunciatum dicat, æque tamen hæc vox (per quem) pari dignitate attribuenda est filio. Idem Apostolus ad Ephesios, Veraces in dilectione crescemus, amplificabimus in eum ad omnia, ex quo omne corpus sua ratione ac modulo coaptatur, & c. Ad Colossenses, ad eos qui non habent notitiam vnigeniti, dictum est, Quod qui caput tenet, id est, Christum

A Christum, ex quo omne corpus per iuncturas & colligaturas, & c. Et de plenitudine eius omnes accepimus. Quin & ipse dominus ait, Quoniam de meo accipiet & renunciabit vobis. & Ioan. 1. rursus, Cognoui virtutem ex me prodiisse. De spiritu, qui seminat in spiritu metet vitam æter- Ioan. 14. nam, & Ioannes inquit, Quod deus in nobis sit, ex spiritu eius, quem dedit nobis. Et Angeli vox est, Quòd enim natū in ea est, ex spiritu sancto est. Ipse quoque dominus loquitur, Quod Luc. 1. natum est ex spiritu, spiritus est. Quòd si illud (ex quo) imperantis est, hoc est, Patris, quo quæ- Ioan. 3. so illud referet, non factus est vir ex muliere, sed mulier ex viro? An scilicet hic deum virum appellabimus?

PATRIS, FILII, ET SPIRITVS SANCTI ESSE QVÆDAM COMMVNIA NOMINA, QVALIA SVNT DEVS, DOMINUS, SANCTUS, BONUS, SPIRITUS, & ALIA NONNULLA.

Quatenus intellectualis est, Spiritus dicitur, vt Deus est spiritus. Et qui adorant eum, in Ioan. 4. spiritu & veritate oportet adorare. Rursum de Filio, Spiritus faciei nostræ Christus. Dominus sanctus Pater, & sanctus Filius, spiritus vero non sanctificatus est, sed sanctificans, bonus, vt bo- B nus Pater, & ex bono genitus bonus Filius, rectus Spiritus, vt rectus dominus deus, eo quod sit veritas, iustitia, ob immutabilitatem substantiæ, Paracletus vt vnigenitus, iuxta illud, Ego Ioan. 14. rogabo Patrem meum, & alium Paracletum dabit vobis. Ita commune id nomen spiritui cū Patre & Filio, ex communione naturæ & proprietate coaptatum est. Nam vnde quæso aliunde, rursumque spiritus principalis, veritatis, & sapientiæ nominatus est?

OMNIA SPIRITVM FACERE QVÆ CHRISTVS FACIT.

Quales sunt operationes potentiarum, gratiæ sanitatum: siquidem per spiritum sanctum, dæ- mones expellebantur. In spiritu Dei diabolus subigebatur, caro affligebatur ad præsentiam spiritus, peccatorum redemptio in gratia spiritus, Loti enim estis & sanctificati estis in nomi- Ioan. 17. ne domini nostri Iesu Christi, & in spiritu sancto. Ex mortuis resurrectio, idque per operatio- Heb. 6. nem spiritus. Emittes enim spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ: Rursus, Psal. 103. Si spiritus qui excitauit Iesum à mortuis. Quòd si quis hanc creationem accipiat, tanquam de mortuorum viuificatione sit intelligendum, qui quæso non ingens efficacia spiritus dispensantis nobis vitam illam resurrectionis, & ad spiritualem vitā animas nostras moderantis? Quòd C si illa creatio intelligatur de hac vita, quæ est ex peccatis transformatio in melius: nam ita accipi potest secundum consuetudinem Scripturæ, quum Paulus dicat: Si qua in Christo noua creatura, ita quoque ista innouatio, quæ à terrestri & passionibus obnoxia vita, ad cælestem viuendi rationem nos transfert per spiritum, magna admiratione animos nostros afficit. An igitur isthic timebimus, ne nimiis honoribus gloriam spiritus excedamus? An potius contra, Act. 5. ne nimis humiliter de eo sentiamus? Dicit enim Ananiæ Petrus Apostolus. Cur Satanas impleuit cor tuum, vt mentireris spiritui sancto, non mentitus es hominibus, sed deo.

PATREM, ET FILIVM, ET SPIRITVM SANCTVM DVCEM FVISSE ISRAELI.

Propheta igitur Hieremias de Patre loquitur, ipse dux fuit Israëli in deserto, & ne dixeritis (in- Hier. 2 quit) vbi est deus qui eduxit nos ex Ægypto, qui nos duxerit in deserto? Dauidis verbum, duxi- Psal. 79. sti vt ouem populum tuum. Esaias autem Propheta dixit. Spiritum sanctum Israëlem duxisse Esaias. in solitudine. Sed licebit ipsum audire, duxit eos per abyssum, quasi equum in solitudine, & non sunt fatigati, & vt pecora per campum, descendit spiritus à domino, & duxit eos. Ad Co- 1. Cor. 10. D rinthios ad hunc modum Paulus, Bibebant igitur, inquit, ex spirituali consequente eos Petra: Petra autem erat Christus. Quòd si quis dixerit spiritum intercedere pro nobis, ac proinde quanto supplex inferior est datore, tanto quoque inferiorem esse spiritum, huic ita respondebimus, vnigenitum Filium, qui est ad dextram Patris omnipotentis, intercedere pro nobis. Quid ergo? inferiorísne ordinis est spiritus sanctus apud Paulum Apostolum ita loquentem, In quo consignati estis in diem liberationis? quin & stephanus ita loquitur, Vos semper spiri- Ephes. 1. tui sancto obsistitis, quemadmodum & patres vestri. Esaias porro Propheta dicit, Exacerba- Act. 7. uerunt Spiritum sanctum. Idem rursus alibi loquitur, domus Iacob exacerbauit spiritum domini, at tu illum seruum dicis, quum seruus non nouerit quid faciat suus dominus. spiritus autem sanctus, ita nouit ea quæ sunt dei, vt spiritus hominis, ea quæ sunt in homine.

FILIVM ESSE VERVM DEVM ET DOMINVM.

Ioannes ita in Epistola scribit, scimus quod filius dei venit, & dedit nobis mētem, vt cognos- 1. Ioan. 5. camus verum deum, & simus in vero filio eius Iesu Christo, hic est verus deus & vita æterna. 1. Ioan. 5.

FILIVM NOMINATVM ESSE MAGNVM DEVM.

A

Tit.2. Apostolus ad Titum, Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & seruatoris nostri Iesu Christi, qui dedit seipsum pro nobis. Idem ad Romanos, Ex quibus Christus *Rom.9.* secundum carnem, qui est Deus super omnia benedictus in secula, Amen.

ADVERSVS EOS QVI HOC DICTVM AD CONTVMELIAM FILII ACCIPIVNT, NON VENI FACERE *voluntatem meam, sed voluntatem Patris qui misit me.*

Psa.144. si probro est Filio adimplere voluntatem Patris, probro quoque est Deo & Patri adimplere voluntatem iusti, cum Dauid de eo loquatur, Voluntatem timentium se faciet, & deprecationes eorum exaudiet. Quòd si deus adimplens voluntatem mortalium, non confunditur pudore, Filius scilicet ob humanæ carnis negocia dispensationémque & habitum nobis con- *Ioan.5.* uenientem, & conditionem seruilem, quam nostri causa suscepit, in probro erit cum dicit, Nõ veni facere voluntatem meam, hoc est, carnis meæ, sed Patris, hoc est, diuinam voluntatem? Ne igitur in vituperium accipiatur, quamuis illorum sententia maxime isthinc dissoluatur. Ac- *Ma.8.* cessit ad eum leprosus, genua flectens, & dicit, Domine si vis, potes me mundare, hunc igitur B non reiecit saluator neque locutus est, quid blasphemas? cum dicis, si vis, ac potius non debes: quid ergo? nónne approbauit perfectionem eius Fidei? nónne eiusdem mutata syllaba salutem illi contulit? dicens volo, mundare. Volens purgat leprã, volens viuificat mortuum. vo- *Ioan.5.* luit, & excitauit Lazarum, eiusque vox est, sicut Pater vitam habet in semetipso, ita & Filio de- *Ibidem.* dit vitam habere in semetipso: & rursum, Vt Pater viuificat mortuos, ita & Filius quos vult viuificat, quod ipsum etiã à Dauide dicitur, Quoniã ira in furore eius, & vita in voluntate eius. *Psal.2.*

ADVERSVS EOS QVI DICVNT VERBA SERVATORIS AD MATREM ZEBEDORVM IGNORANTIAM *præ se ferre.*

Inuenimus in veteri testamento, loquente Deo id salomonem. Postula à me, & faciam ti- *3.Reg.3* bi: quid igitur? num antequam postularet salomon, ignorabat deus quid in animo habebat? sed voluit vna cum cognitione Dei manifestare postulationem, vt inquit Paulus. Et postula- *Philip.4* tiones vestræ innotescant apud deum, pro eo quod est, indicate illi quid velitis, non tanquam ignoranti, sed tanquam bonum propositum approbanti. C

ADVERSVS EOS QVI DICVNT, MINISTRI ORDINEM HABERE FILIVM, EO QVOD OBTVLERIT PATRI *humanam naturam.*

scriptura indicat Patrem, alios adducere ad Filium, Audi igitur hoc ipsum è Filio: Nemo *Ioan.6.* potest venire ad me, nisi Pater meus cælestis traxerit illum.

ADVERSVS EOS QVI SERVIVNT VOCIBVS, ET NON SENTENTIIS SACRARVM LITERARVM, ET FACIVNT PATREM *Filij sui Deum.*

Apostolus dicit, deus domini nostri Iesu Christi, qui est Pater gloriæ. Isthic rerum discrimina dispensauit, nam & gloriam Filium vnigenitũ appellauit, Iesum Christum vero nominauit, prædicationem humanitatis, humanitatis enim deus est, gloriæ vero Pater, si non credis huic dicto, sed aliam existimas esse gloriam, cuius Pater deus est, aliam igitur comminisce re naturam sublimiorem filio, vt eius Pater nominetur: huius vero deus, qui est Pater gloriæ gloria enim vnigenitus dicitur. Et vidimus, inquit, gloriã eius, gloriam vt vnigeniti à Patre. Qua- D propter dictum illud, deus domini nostri Iesu Christi ita intelligẽdum est, ac si diceretur, deus *Ioan.1.* carnis Christi qui est Pater gloriæ, Patérque deitatis. gloriam enim etiam Esaias seruatorẽ nostrum nuncupat, secundum deitatis maiestatem: cũ enim recenseret mira quę in deserto erant *Esa.35* & solitudini Euangelium deprædicaret, ait, Exultant deserta Iordani, & floreat vt lilium, quoniam gloria Libani data est ei, & preciositas Carmeli, & populus meus videbit gloriam do- *1.Cor.1.* mini & sublimitatem dei, & conspiciet omnis caro salutare dei. Gloria igitur est à gloria, vnde & à Paulo dictum est: Qui est splendor gloriæ & figura substantiæ eius, Pater igitur est gloriæ vnigeniti, deus vero carnis Christi, non quod alium Christum dicam, alium vnigenitum: non enim diuido animo quæ ob vnitatem diuidi non debent. Pater siquidem vnigeniti est ante secula, Deus vero vnigeniti secundum carnem in fine seculorum, sempérque illius Pater est, non semper autem Deus, sed ex quo carnem assumpsit. Deus pater ergo deitatis, quum & Pater sit æternus, & Filius ei coæternus, neque accipit sectionem aut diuisionem gloria veritatis. Quando igitur Pater filij, Deus illius ob carnẽ nominatus est? ab eo scilicet tempore quo prodiit

A prodiit ex vtero matris. Ideo apud Prophetam volens ostendere, & deitatem suam, & carnem veram esse, locutus est in vigesimoprimo Psalmo, De ventre matris meæ, deus meus es tu: quòd si plura cognoscere velis, id ibidem reperies. *Psal.21.*

ADVERSVS EOS QVI DICVNT PATREM MAGNVM DEVM, CÆTERVM FILIVM EI NON PAREM.

Etsi maxime Trinitatem vnam deitatem dicere liceat, inuenimus tamen in sacris literis ad obturanda aduersariorum ora, Filium magnum appellari seorsum à Patre: ait enim Dauid, *Psal.75.* Notus in Iudæa deus, & in Israël magnum nomen eius. Iudæa autem certis regionibus definitur. De filio autem Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra! Quoniam omnem terram impleuit Christi vocabulum. Siquidem in omnem terram *Psal.8.* exiuit sonus sanctorum, & vsque ad fines orbis habitabilis verba eorum. Merito ergo Psalmus dicit, admirabile esse nomen eius in vniuersa terra. Ad quid illud quod pro appendice anne- *Ibidem.* ctit? Quoniam eleuata est magnificentia tua super cælos, quod tum impletum est quum as- *Act.1.* cenderunt discipuli in montem, Saluatore in cælos assumendo: dixit enim ad eos, Manete in B Hierusalem, donec induamini virtute ex alto: ideo de eleuatione mentio habita est, Quoniã eleuata est magnificentia eius super cælos, ideóque eum Dauid alloquitur dicens, Quoniam videbo cælos opera digitorum tuorum.

VT PATER EST DOMINVS SABAOTH, ITA EST FILIVS.

Esaias dicit, signa & prodigia in domo Israël à domino sabaoth, qui habitat in monte Sion: *Esaias.* In Psalmo autem dicit, Ego constitutus sum rex super Sion montem sanctum eius. *Psal.2.*

ADVERSVS EOS QVI DICVNT MINOREM ESSE SPIRITVM SANCTVM CHRISTO, QVONIAM *nomine arrabonis vocatus sit.*

Scriptum est ad Ephesios, In quo credimus, obsignati estis spiritu illo sancto repromissionis, qui est arrha hæreditatis nostræ, ad redemptionem acquisitionis nostræ in laudem gloriæ ipsius. Quin & Patrem inuenimus in scripturis patrem appellari, quũ in Psalmo dicit, Pars mea *Psal.141.* C es tu in terra viuentium, atque iterum in decimoquinto Psalmo, dominus pars hæreditatis *Psal.15* meæ, & calicis mei.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT FILIVM NON ESSE SVBSTANTIÆ PATRIS, QVODQVE VNA *eademque sit authoritas, potentia, regnum, & diuinitas Patris & Filij.*

Dicit Propheta: derepente veniet ad templum suum dominus, quem vos quæritis, & An- *Malach.3.* gelus Testamenti quem vos vultis. Dei igitur templum est, quod & suum Filius esse dicit, ne existimaretur diuersa esse Patris dominatio, & diuersum Filij regnum. Templum quod dedicauit salomon deo, hoc ipsum filij templum nuncupauit Propheta, quum ait, subito ad tem- *Mar.11.* plum suum veniet dominus, ideóque seruator loquitur, Eiice hæc isthinc, domus enim mea, domus orationis vocabitur: quo in loco, domus, inquit Patris mei, & domus mea.

FILIVM HABERE NOMEN PATRIS, VT DEVS ET DOMINVS APPELLETVR.

Testatur Pater in Exodo: Ecce ego mitto Angelum meũ ante faciem tuam, vt custodiat te in *Exod.23.* D via, vt introducat te in terram, quã præparaui tibi, attende & ausculta ei, ne sis ei immorigerus. Non enim erga te dissimulabit, nomen enim meum est in illo, vnde & filius in Euangelio dicit, *Ioan.5.* Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me, si alius venerit in suo nomine, illũ receperi- *Psal.117.* tis: & in 117. Psalmo ait. Benedictus qui venit in nomine Domini. sãcti igitur Prophetę, non modo solem iustitię dixere Patrem & matutinum, & verũ lumen, sed & lampadem & brachiũ, vt testatur deus per Esaiam Prophetã, dicens. Appropinquat celeriter iustitia mea, vt adsit: salutare autem meũ, vt lampas ardebit. Nulla humana ratio interpretetur quæ sunt Dei, non est vt veritã discas nisi ab ipsa veritate. vnigenitus dominus noster Iesus christus editus est ab innupta puella, nouã admirabilémq; parturiẽtiam, nouamque fœturam in vitam introducens. Illũ adhuc *Esa.61.* infantulum gestat mater, & offert simeoni sacerdoti, ille in vlnas capiens seruatorem, ad eũ ita *Luc.2.* loquitur ac dicit, Nunc absoluis seruum tuũ domine, secundum verba tua in pace, eò quòd vi- *Ibidem.* derint oculi mei salutare tuũ, hoc est, præsentiã Christi. Merito igitur Propheta dixit sub perso- *Esai.61.* na Dei, salutare meũ vt lampas ardebit, & in brachiũ meum gentes sperabunt. Brachiũ rur- *Brachium Patris.*

sus Patris vnigenitum nominat, brachium quidem non vt patrem, membrúmue deitatis, sed vt substantiæ coadunitum. Vt enim brachium eiusdem est substantiæ, cuius est ille cui A
Ioan. vlt. brachium est, ita brachium Patris nominatur, quandoquidem cooperator est in Patris officio. Atque istius argumenti testis est beatus Ioannes Euangelista, qui in pectore Seruatoris recubuit, & veluti ex perenni fonte theologiam hausit. Hic enim ille brachium in suis verbis as-
Esaia 53. sumit ad indicandam dispensationem, ministeriumque saluatoris, eiusque diuinitatem. Multa, inquit, signa faciente Iesu coram eis, non crediderunt in eum Iudæi, vt adimpleretur dictũ Esaiæ, Domine quis credidit auditioni nostræ, & brachium Domini cui reuelatum est?

IVDÆOS FILIOS TENEBRARVM APPELLARI.

Dicit Propheta Filiis Israël, Hæc dicit dominus, Nocti comparaui matrem tuam: & exponens quid esset nox, intulit hæc verba, Talis redditus est populus meus, qualis qui cognitionem non habet. Ergo vbi cognitio, & lux, vbi ignoratio, ibi & tenebræ, secundum Dauidem, cuius verba hæc sunt, Non cognouerunt, neque intellexerunt, in caligine perttransibant. Apostolus igitur, non veluti contra inimicos insultans, sed quia veritati suffragaretur, ista scripsit, Non nos sumus filij noctis, aut tenebrarum: sed filij lucis & diei. Lumen Iudæo- B
1. Thes. 5
Hier. 35. rum ab ipsis ablatum esse dictum est ab Hieremia Propheta, Verbum quod factum est ad Hieremiam Prophetam in omnem populum Iudæ: vbi postea hæc verba subinfert, Et auferam ab illis odorem vnguenti, & lumen candelæ.

HÆRETICOS SOLERE DICERE VERBA PROPHETARVM, EX PERSONA SANCTI SPIRITVS PRONVNCIATA

esse vnde arbitrantur se ostendere posse, Spiritum Sanctum minorem Deo eo quod in Psalmo ita habeatur, Venite adoremus eum quasi spiritu sancto vna cum hominibus adorante, sed male.

Psal. 80. Ad quę ita conuenienter respondemus, cur igitur est quod dicit, Ploremus coram Domino,
Psal. 84. ergone etiam spiritum plorare affirmabis? Quin & alibi, vt ostendatur dominatus spiritus, ita
Ibidem. loquitur, Ego enim sum dominus Deus: itidem & in alio Psalmo, Cognoscite, quoniam ipse sit dominus Deus. rursus alibi, Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Iam & regna
Heb. 1. coarguens ita dicit, Spiritus loquutus est in me, non per me. Et vt ex Pauli testimonio cognoscas, quisnam sit qui ita loquitur per Prophetas, legenda sunt ea quæ scripsit de eo in epistola ad
Spiritus Sanctus est Deus. Hebræos, Multifariam multiplicitérque Deus loquutus est patribus nostris per Prophetas. In C
extremis diebus loquutus est nobis per Filium, liquet igitur Deum esse Spiritum Sanctum. Age rursum, videamus quomodo se habeat oraculum istud, quod loquutus est ad Eliam. qũ enim Elias vltrò citróque loqueretur cum Deo, Altaria tua subruerunt, & Prophetas tuos oc-
3. Reg. 19 ciderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam tollere: Respondet ei oraculum: Delegi mihi septies mille viros, qui non incuruauerunt genua sua Baali. videamus igitur,
Luc. 2. num spiritus habeat edendi oraculi potestatem. Simeoni certe, & sacerdoti, & seni, oraculum redditum est à spiritu, Nequaquam morieris quin prius videris Christum. Et quum inducereturpuerulus in templum, & gestaret eum in vlnis simeon, responsum est ab illo, Nunc dimitte seruum tuum Domine, secundum verba tua in pace. Igitur spiritus, & Dominus, & herus est.

QVOD DICVNT SPIRITVM SANCTIFICATORIVM ESSE.

Quòd si donatitium est, & ex gratia illi collatum, vt quempiam sanctificet, videbitur ille officium partésque sacerdotis sustinere. Non enim potest & dominus simul, & eiusdem rei ad- D
ministrer esse: si igitur subminister est, superuacuum est, ergo nos baptizari in nomine submini-
stri. Etenim sacerdos non aquam sanctificat, sed ministerium quod requiritur, adimplet, quũ id officij acceperit à Deo per donationem. Si igitur idem facit Spiritus quod sacerdos, datitia est illi facultas sanctificandi, non propria quum Pater pro tuis verbis sit, qui sanctificet. Siquidem rex opus alicui iniungens id ei accommodat, conceditque cui iniungit, interim mandatarius ille non sua authoritate ea quæ facit, facit.

QVOD SPIRITVS VERBVM DEI DOMINVM NVNCVPET.

Volens autem Seruator ostendere, quòd non solum Spiritus Christum dominum vo-
Deut. 6 cat, sed quod ipse Christus dominus, ac Deus sit, interrogatus in hæc verba: Præceptor,
Ibidem. quod est primum mandatum? dicit ei: Diliges dominum deum tuum. & scriptum est do-
Ibidem. minus Deus vnus est: secundum autem mandatum, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Tum responsum dedit Iudæus, Recte loquutus es magister, Deum vnum esse. Hoc

A Hoc autem dixit, vt deitatem Filij inficiaretur: Seruator autem volens dominatum suum *Mat. 22.*
cum Patris dominatu coaptare, percunctatur ex eo de Christo quid sentirent, & cuius eum Filium dicerent. Aiunt Dauidis: respondet Seruator, Quomodo igitur Dauid in spiritu ilIum dominum appellat? si igitur Filius Dauidis est, quomodo eum Dauid dominum suum vocat? Rursum dixerunt illi, quum eiiceret dæmonia, Hic in Beelzebub principe dæmo- *Mat. 10.*
niorum eiicit dæmonia, quibus ita respondet, Si ego in Beelzebub eiicio, filij vestri in quonam eiiciunt? Cæterum, eo ipso quod mentionem facit filiorum, tacite dissimulanterque eos percellit, eò quòd Apostoli ex ipsis oriundi dæmonia expellerent, idque in nomine Iesu Nazareni, quasi diceret: si liberi vestri ad dæmones propulsandos in nomine meo cõtenti, satisque instructi sunt, ego scilicet in nomine Beelzebub eiicio dæmonia?

ADVERSVS EOS QVI DICVNT FILIVM POSTVLARE.

Affirmat hæreticus, & dicit, minorem esse petentem datore: si igitur Patrem petentem inuenias in veteri Testamento, quid mihi hic quæso respondebis? Et nunc Israël, Quid dominus tuus à te petit, nisi vt ipsum metuas?

PARI MODO DATAM ESSE LEGEM A SPIRITV, IN PENTECOSTE, AC QVVM DABATVR *in monte Sina.*

B Testatur Moses, dicens, Erat gloria Dei Israël in monte Sina, veluti ignis ardens, vt adim- *Exod 16.*
pleretur illud, Ignem veni mittere in terram, ignem non quidem consumptorium, sed pur- *Luc. 12.*
gatorium. Idcóque ille datus est Esaiæ in labiis suis: Atque hinc est quod dicit, Ecce ademi *Esaiæ.*
peccata tua: ita tunc quoque apparuit Spiritus sanctus in pentecoste, in specie ignis. Dispar- *Act. 2.*
titæ enim sunt linguæ, & quasi ignis per vnumquemque sedit. Et vt in veteri Testamento, ad dei præsentiam, apparitionemque multa terricula pauefaciebant, caligo nimirum, procella, tuba & tonitrua ad montem reboantia, quæ populum ad dei timorem præparabant, ita quoque factum est in accessu spiritus sancti, vt cognoscerent discipuli maiestatem rei ex magnifica ratione aduenienti: vt igitur, inquam, in monte caligo & procella præcedebant, ita quoque in aduentu spiritus, dum complerentur dies pentecostes, factus est strepitus quasi *Ibidem.*
vehementis & rapidi flatus: & tunc apparuit spiritus, & conquassauit domum.

DE EO QVOD HÆRETICI DICVNT SPIRITVM DONVM DEI ESSE.

C Nos autem eum dicimus donum vitæ: liberauit enim nos. Nam lex spiritus vitæ liberauit *Rom. 8.*
nos: & donum potentiæ. Accipietis enim potentiam aduenient e in vos spiritu sancto, imò nos eum & Filium affirmamus adoptionem dedisse, attestante Paulo, apud quem paulo post, Quomodo non cum eo nobis omnia largietur? Item alibi, Vt videamus donata nobis à Deo de mysterio susceptæ humanitatis loquẽs, in epistola ad Hebræos hæc verba adiunxit. Quã- *Heb. 5.*
doquidem igitur pueruli participes erant sanguinis & carnis, ipse quoque earundem rerum particeps esse voluit, vt per mortem aboleret eum, qui vim imperiúmque mortis haberet, hoc est, diabolum: filios autem suos in his verbis Apostolos nominat, per quos signa & prodigia in domo Israël facere dominum sabaoth, habitantem in monte sion demonstrat. Eorum ipsorum disserte ait, facies obsignandas esse sigillo Christi, erudiendósque, non iam deinceps legem Mosis, quippe quæ vlterius non consistat, vnáque cum ea domus Iacob derelicta sit à Deo.

PATRIS ET FILII CONCORDIAM ESSE A DEO VERBO COMMONSTRARI.

D Et ne credideris vilitatis esse verba, sed humanitatis: vilitatis quidem species, amoris tamen in homines præceptum est: Christus enim omnium dominus, idem ille ipse est, qui iu- *Ioan. 5.*
dæis hæc dicit, Quis ex vobis conuincet me de peccato? Filius eius nimirum qui per Prophe- *Mich. 6.*
tam Michæam loquitur, Populemi, quam iniuriam feci tibi? aut qua in re molestus fui ti- *Ioan. 18.*
bi? responde mihi & qui per Euangelium dicit, Si male loquutus sum, doce per testes de hoc *Hier. 2.*
malo. Filius eius itidem qui per Hieremiam ait, dixi colonis Israël, quid inuenerunt in me patres vestri, aut quod delictum aut iniuriam, quòd ita longe à me recedunt? O qualem humanitatem, in qua bonitas naturam, imo potius non tam naturam quàm nostras cogitationes alloquitur.

QVOMODO BONITAS DEI OSTENDATVR.

Exod. 20.
Dicit Mosi, Ego sum deus qui talionem peccatorum parentum, in liberos reddo. Cæte- *Ibidem.*
rum id aliquousque, nimirum in tertiam & quartam stirpem. Attende mihi quæso, quate-

nus vltionem protendat, nimirum non vltrà quartam generationem. Nunc vide quo fine hu-A manitatem claudat, Misericordia mea in mille prosapias, siue generationes, diligentibus me.

QVOD OMNES PROPHETÆ IN VNVM COLLATI, RERVM, A CHRISTO IN CARNE *gestarum, monumenta absoluerint.*

Moses figuram crucis constituit, quod testatum quoque facit ipse seruator, Quemadmo- *Ioan.3.*
dum, inquiens, Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari Filium hominis. *Mat.12.*
Itidem quoque & Ionas de morte eius specimen quoddam repræsentauit. siquidem ille des-
cendit in cœtum, atque intra triduum inde prodiit, factúsque est figura resurrectionis. Hoc
ipsum denuo seruator repetens, figuram eam veritati conciliat. Et quemadmodum egit Io-
nas in ventre ceti tres dies, & tres noctes, ita quoque agere oportet filium hominis in corde
terræ.

TRINITATEM ESSE CONSVBSTANTIALEM.

Quid est deus? omnium principium, secundum Apostolum dicentem, Vnus deus ex B
quo omnia: verbum autem eius ex ipso, nascendi ratione, & spiritus progrediendi modo
existit, deinde vniuersa rerum natura, per verbum & spiritum artificiosè constituta est.

OBTRECTARE FILIO, EST OBTRECTARE SPIRITVI SANCTO.

Ephes.4. Plerisque eorum qui in terris agunt: terribilis est sermo dei, vbi dicit, Omne peccatum &
blasphemia remittitur hominibus, sed qui dixerit verbum contra spiritum sanctum, non re-
mittetur ei, nec in hoc seculo, nec in futuro. Quapropter admonet diuus Apostolus, indicans
literam occidere, spiritum viuificare, pleraque siquidem sacrarum scripturarum, si iuxta li-
teram sentiamus, in nefarias collabemur blasphemias, quale est istud elogium domini seue-
Mar.8. rius dictum, quod quidem, si abscise secundum verba capiamus, in nefarias præcipitabimur
sententias, quin & ipsum dominum sibi ipsi contrarium deprehendemus. Si enim, quisquis
verbum dixerit contra Filium, id ei remittitur, cur igitur Filius dicit, Qui me abnegat coram
1.Cor.6. hominibus, abnegabo & ego eum coram Angelis dei? Item si omne peccatum & blasphe-
mia relaxabitur hominibus, & de verbo ocioso rationem dabimus, qui fit, vt is qui appellat
fratrem suum morionem, reus sit gehennæ ignis? aut cur Paulus Apostolus dicit, Ne erretis: C
Origenis de gehennæ extinctione error. neque scorta, neque adulteri, neque molles, neque maledici, regnum dei possidebunt? Quòd
si hæc ita se habent, dic mihi, quomodo fieri posset, vt omne peccatum omnis blasphemia
remittatur hominibus, aut si remittuntur hominibus in futuro seculo, cur ob id miser va-
Nouatus. pulat Origenes, finem aliquem pœnarum constituens, ac tandem remissionem peccatorum
hominibus pariter & dæmonibus à Deo concedi prædicans? Item si blasphemia in Spiritum
sanctum remissionem non habet, quid est cur accuset Ecclesia Nouatum reiicientem pœni-
tentiam? tenebricosum illud, & quod coniectu est difficillimum, quum ei, qui loquutus fue-
Luc.10. rit contra Filium, remissio peccatorum indulgeatur: illi vero qui dixerit verbum contra Spi-
Ibidem. ritum sanctum nequaquam remittatur, adeo vt Filius præ spiritu sancto & Patre minor in-
Luc.5. feriorque videatur. Qui igitur fit, vt Filius dicat, Ego & Pater vnum sumus. &, Qui non ho-
Simoniani. Sabelliani. norat filium, non honorat & Patrem? Item quicunque dixerit verbum contra filium, remit-
Photiniani tetur ei. Ergóne scilicet condonabitur blasphemia in filium Simonianis, & Sabellianis, &
Mat.7. Photinianis, & reliquis omnibus qui in carnem filij blasphemias dicunt? Apage cum ista ab-
surditate. si enim quis dicat fratri suo, heus fatue, reus est gehennæ ignis. In quam quæso ge- D
hennam gehennarum coniicietur, qui asserit Deum creaturam esse, eumque non Filium
Ioan.6. Dei, sed seruum, sed administrũ & minutum? Et si quisquis contra Filium verbum dixerit,
remissionem impetrabit, quomodo idem Filius dixit, Qui non comedit carnem, nec bibit
Simile. sanguinem meum, non habet vitam æternam? aut qui quæso blasphemans Filium blasphe-
mias non dixerit in Trinitatem? Qui in eam blasphemiam dicit, is haud dubie abnegat san-
ctum Baptisma: qui autem sanctum Baptisma inficiatur, is nimirum spiritum sanctum exuit.
Et quemadmodum in sole isto sensibili, si in calorem radiósue eius contumelioſus fueris, in
totam naturam solis recurrit huiusmodi contumelia: ita quoque se res habet in trigemino so-
le Trinitatis & mysterij: contumelia vnius personæ, blasphemia est vniuersæ plenitudinis dei-
tatis. Quid igitur sibi vult dictum illud domini ad Iudæos, omnem blasphemiam & pecca-
tum remitti hominibus, qui autem dixerit verbum contra spiritum sanctum, non remitti ei,
nec in hoc seculo, nec in postero? propterea necessum est, vt sapienter ista audiamus, & non
Ioan.4. errabimus, duplicem esse Christum post inenarrabilem vnitionem, loquor autem de ea quæ

est ex

A est ex deitate & humanitate, quam sacræ nobis contestantur scripturæ: verbum enim caro
factum est, deitatem ergo verbi ipse Christus Spiritum sanctum appellat, quemadmodum ad
Samaritanam loquutus est: Spiritus (inquiens) Deus est, & vicissim humanitatem suam Fi- *Ioan.4.*
lium hominis nominauit: sicut etiam alibi de sua carne loquitur, Nunc glorificatus est Filius *Ioan.17.*
hominis. Iudæi igitur qui semper in Deum offendunt, duplicẽ blasphemiam aduersus Chri-
stum exercent. Aliqui in carnem impingunt, hoc est, in Filium hominis, eum Prophetam,
non Deum existimantes, quibus veniam dedit: id enim initium erat prædicationis, quum
nondum capax erat mundus, vt Deum illum esse crederet, qui homo apparebat. Atque hinc
est quod Christus ait, quòd qui dixerit verbum contra Filium hominis, hoc est, in corpus eius
id ei condonabitur. Ausim enim dicere, ne ipsos quidem beatos discipulos perfectam senten-
tiam de eius diuinitate habuisse, antequam Spiritus sanctus in die Pentecostes eos visitasset:
quum etiam post ipsam resurrectionem ipsum videntes, alij quidem adorauerint eum, alij
vero hæsitauerint, nec tamen ob eam rem damnati sunt. Sunt alij qui in spiritum sanctum im-
pingunt, atque ita in Christi deitatem blasphemias dicunt, nimirum quòd in Beelzebub prin-
B cipe dæmoniorum eiiceret dæmonia, de istis intelligendum est, quod ait, Non remittetur *Luc.5.*
neque in præsenti seculo, neque in futuro. Quin & hoc obseruandum est, non dixisse Chri- *Obseruatio*
stum blasphemanti & pœnitentiam agenti remissionem dandam non esse, sed blasphemanti
& in blasphemia manenti. Quandoquidem nullum est peccatum irremissibile apud Deum, *Vere pœni-*
in illis, qui verè & ex animo, & vt par est, pœnitentiam agunt. *tentibus*
nullum pec
catum irre-
missibile.

QVID SIT EVANGELIVM.

Euangelium est Dei verbi domini nostri Christi præsentia, ad humani generis salutem in-
carnati ex spiritu sancto & Maria semper virgine.

DE ANGELIS.

Quæ est definitio substantiæ Angelicæ? Angelus animal est rationale, expers materiæ,
hymnis dicendis aptum immortale.

QVOD OPVS SVPERCÆLESTIVM POTESTATVM.

Hymnus irremissus, & amor incessabilis erga maiestatem Dei, fortasse etiam obsecratio
C continua de nostra salute. Cæterum quia ipsi ordines & milites denominantur, restat, vt or-
dinem distinguamus, in ordinem docentium, permittentium, punientium, eorumque qui
animabus gratificantur, & qui apud homines permanent. Et quemadmodum discrimen or- *Simile.*
dinis in supernis potestatibus cognouimus, ita quoque stationis, & scientiæ discrimina sunt,
Throni scilicet, Cherubim & seraphim, qui continuo & sine vllo mediatore aut interprete à
Deo condiscunt, vtpote cæteris sublimiores & Deo propinquiores, & ab iis eruditur infe-
riores ordines, atque ita deinceps cæteri pro suo gradu: postremi autem omnium sunt Angeli, *Angeli ho*
qui & hominum pædagogi sunt censendi. *minum pæ*
dagogi.

QVID SIT HOMO.

Homo est animal, intellectu præditum, & quod sentit diuinam mentẽ, vitæ æternæ ca-
pax, & huius spoliatione mortale: huiusmodi est igitur ratio hominis secũdũ terrestre plasma.

HOMINEM COMPOSITVM. ESSE ET NON SIMPLICEM, NEQVE EX SIMILARIBVS PARTIBVS SED EX *incorporali mente, & corpore concupiscibili, siue animali.*

Vt docuit Paulus. Qui carni concupiscibilem vim animæat tribuit, quam & carnem ap- *Gal.5.*
D pellauit, cui adiuncta quoque est voluntas, eamque militare ait contra spiritum: sed enim
militare nequit, quod motu destituitur, & voluntatem propriam non habet. Hanc igitur car-
nem aduersus Spiritum ait depugnare, non eam quidem immobilem, aut inanimalem. Na-
turalis enim affectionum motus ei insitus est, cum quo caro nominatur, vt in epistola ad Ro-
manos manifestius interpretatus est, declarans motum, qui in carne est, confligere aduersus
mentem, & inuicem oppugnari, vt rem nequaquam eandem cum mente, sed prorsus diuer- *Rom.7.*
sam. Gaudeo, inquit, lege Dei, secundum interiorem hominem: video autem aliam legem
membris meis, bellantem contra legem mentis meæ, & in captiuitatem me redigentem. *Ibidem.*
Hanc voluntatem, & animam proprie appellauit Paulus, distinguens eam à Spiritu, cum di- *1.Thes.5.*
cit, Deus sanctificabit vos perfectos, & integrum Spiritum vestrum. Et corpus & animam
sine culpa conseruet in aduẽtum Domini nostri Iesu Christi. His verbis Spiritum & animam
pro integro homine exponens, optansque eum sanctificari: ergo eum designauit spiritum,
qui sanctificandus esset, hoc est, mentem humanam. Animam deinde & corpus tabernacu- *Anima.*

Voluntas. lum terreſtre appellat, vt ſecundum hanc diſcriminationem triplex ſit homo terrigena, mentalis ſiue intelligens, concupiſcibilis, corporalis. Voluntas porro ſiue anima, in qua eſt vis concupiſcibilis, vnita eſt menti & corpori humano. Inualeſcente igitur mente, totus homo efficitur mentalis, quanquam implicatus ſit carnalibus cõcupiſcentiis, ſecundum prædictam *Mens.* hoſtilitatem & contentionem in homine inuicem inter ſe pugnantis rationalis & irrationalis non quidem dominantis ſed dominum patientis. Cæterum principalis dicitur mens, quatenus princeps eſt & dux corporis animalis. Homo igitur, ſecundum principatum mentis, particeps eſt deitatis, quum ſit animalis & mentalis, ideóque dicit, Qui vnitur domino, vnus ſpiritus eſt.

ATHANASIVS ARCHIEPISCOPVS ALEXANDRIÆ, CVM SVIS COEPISCOPIS, AD OMNES VBIQVE PER ÆGYPTVM, SYRIAM, PHOENICIAM, *& Arabiam fratres, fidem & Salutem amplexantes, orthodoxos, Epiſcopos in Domino* SALVTEM.

Exhortatio

QVotquot impietatem conſpicitis inſurgentem aduerſus pietatem, nouis prorſus vocabulis, inſidioſa hypocriſi, tumultibus, ſeditionibus, atque adeo verberibus, vulneribus, & cædibus ſubducere vos tanquam è tempeſtate in portum & conſeruare debetis, non admiſcentes vos impietati eorum, qui indignis modis tractant vnam veramque Trinitatis deitatem, Filiumque à Patre abalienant, Patremque à Filio diſiungunt, neque item admiſcentes vos tumultibus eorum, & homicidiis: ita enim à nobis, qui nos ipſos, eóſque qui nobis obtemperant, ſaluos optamus, agitur. Et iam pridem manifeſtam Arij hæreſim, eorumque hypocriſim, qui fictis verbis ſimpliciores ſeducunt, refutamus, & ab eorum inſolentiis turbationibúſque ſegregamur: Lugentes interim eorum facta, quibus cauſam præſtant, vt nomen bonum male audiat, atque id ſtudio habemus, vt & in nobis & noſtris ſeruetur fidei modeſtæque conuerſationis diſciplina. Et ad ea ſtudia adhortamur, & vos quotquot iam iſtis hominibus obſiſtitis, & quotquot nondum ad hunc zelum exciti eſtis, aut nondum intelleC xiſtis ſolui Chriſtianiſmum, & callide ſub alia ſpecie diabolum oppugnare Eccleſiam, & tanquam nauem in vndas deprimere. Quòd ſi nobis ſcribere, & ſuper ea re communicare volueritis, libenter recipiemus veſtram concordiam, conſpirationem, & orationum conſortia: neque ei rei impedimento erit diſtantia locorum: indicamúſque vobis, & ſi iam longo tempore hæc peſtis incubuit, nihilominus tamen in pleriſque populis & Epiſcopis decus Apoſtolicæ fidei remanere, quanquàm nonnulli vi, verbiſque fallacibus populum detineant, & multi Epiſcoporum, tum formidine illuſtrium virorum in vrbibus, tum gloriæ ambitu, ea quæ

Idem & Dei opus & Filius Dei non eſt.

ſentiunt, diſſimulant, & quæ non ſentiunt, præ ſe ferunt. Qui ſi iſtis affectibus non terrerentur, ex paucis verbis veritatem agnoſcerent, fieri ſcilicet non poſſe, vt idem & dei opus, & Filius dei ſit, neque ſpiritum ſanctum creaturis adnumerari debere, deique aduentum non vt creaturæ aduentum exiſtimandum, neque enim in ſerui aduentum credimus. Quin & deificam eſſe ſpiritus gratiam approbamus, per quem fit vt dij efficiamur, & dei templa reddamur: hæc tametſi paucis dicta cuilibet Chriſtiano ſatis manifeſta ſunt, quum ab initio prædicatam veritatem retineamus, in qua permanentes æternam ſpem ſuſcipimus: ſymbolum D igitur, teſſeráque Fidei noſtræ eſt conſubſtantialis Trinitas, deus verus, ex Maria genitus homo: qui autem iſtis non aſtipulatur, anathema eſto. Hæc enim ſcripta magni concilij Nicenſis volunt conſubſtantialem ſcilicet Patri Filium eſſe & ſpiritum vnà cum Patre & Filio conglorificari: deum verum filium dei, incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, in cælum aſcendiſſe, venturum eſſe iudicem viuorum & mortuorum, cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Filium conſubſtantialem Patri ex concilio Niceno.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, REFVTATIO CONTRA HYPOCRISIM MELETII ET PAVLI SAMOSATENSIS, *de conſubſtantialitate.*

HOmo ad ſimilitudinem Dei factus eſt, nec tamen eſt homo, Deus: non enim quod alteri ſimile eſt, id idem eſt cum ipſo, cuius ſimilitudinem gerit. Nam ſimile eſt regnũ cælorum ſagenæ & ſementi, nec tamen eſt quicquam horum Regnum cælorum. Simile item eſt regnum cælorum patrifamiliàs, qui doctus eſt in regno cælorum, ſed tamen nequaquam eſt paterfamiliàs, & alia huiuſmodi compluria, quæ ſimilitudine coniunguntur, vt in corporibus lupus cani ſimilis, ſed non canis: & ſtannum argento, ſed nequaquam argentum: & æs auro, at neutiquam aurum: & coccus ſanguini, ſed non ſanguis: & calx niui, ſed non nix, vt quæ tantummodo talia appareant. Deo igitur non eſt ſimilis FiB lius, cum Deus ſit, ſed vnum cum eo, ſicut in ſcriptura proditur, Ego & Pater vnum ſumus, vbi deitatem per illud quod vnum dixit, interpretatus eſt, deitatem, inquam, non qualis eſt in deificatis, vt iſtam cum illa compares. Non enim deus qualis homo, qui ſecundum ſimilitudinem Dei factus eſt, reſpectúque ſimilitudinis, non natura Deus nominatur: neque Filius Dei in hanc ſimilitudinem profectu virtutis euehitur, ſecundum quod de nobis dictum eſt Filij Dei ſumus, & ſi manifeſtatus fuerit, ſimiles illi erimus: vbi autem ſubſtantia, ibi neque in maius aut minus profectus eſt. Nam id quidem in homine locum habet, in Deo non habet, quum ſemper ſit idem, neque iam minor, poſtea vero maior, vt pote Deus. Chriſtus enim heri & hodiè, idem eſt in æternum. Qui igitur Filio adimit, ne ſit conſubſtantialis Patri, ſed ſimilem illum ſtatuit, deum eũ eſſe negat. Itidem quoque, qui eum ideo conſubſtantialem vult, quod naturam ſimilem ſubſtantiæ diuinæ habeat, is aliam ſubſtantiam inducit, vt pote quæ non eadem, ſed ſimilis ſit diuinæ ſubſtantiæ: non igitur iſte, quidnam ſit natura Filius, decenter effert, quum non ſentiat eum ita conſubſtantialem Deo eſſe quemadmodũ C homo ex ſubſtantia humana homini ſimilis eſſe perhibetur: ſi autem non ita vt homo ex homine, ſecundum ſubſtantiam, Deo Filius par eſt natura, ſed ex ſimilitudine aliqua quaſi concolor habetur, veluti ſimulachrum quod cum homine lineamentis conuenit, aut vt homo Deo aliqua in re ſimilis eſſe cenſetur: certum eſt enim qui ita opinatur, etiam ſi maxime iactitet conſubſtantialitatem, nihil tamen tale in animo ſentire: non enim, vt in vſu eſt conſubſtantialitatem intelligi cupit, quæ intelligenda eſt de vna atque eadem ſubſtantia. Sed omni- *Samoſatenno* præter vſum vocabulum vſurpat, & vt calumniari poſſit, vocẽ eam ethnicam dicit, quum *ſis callidi-* tamen vox ea nunquam in alio ſignificatu pro conſuetudine ethnica ponatur, quàm vt eandem naturam deſignet, quod ipſum credendum eſt in Patre, Filio, & Spiritu Sancto: ſimul igitur iſte & vim vocabuli conſubſtantialitatis ſubuertit, & naturam ſubſtantiæ adulterinæ denominat, cum eam opus velit, non ſobolem: Quocirca ſatis credibiliter & ſcitè adiungit hanc dictionem impaſſibiliter, non vt calumniam paſſibilitatis detraheret. Quis enim deum paſſibilem dicit? ſed vt eum factum, creatumue à Deo non genitum, ex Deo proceſſiſſe perſuadeat, quaſi iſtiuſmodi progreſſus & enixus paſſionibus obnoxius ſit: quemadmodum ſoD liti ſunt dicere, qui progreſſum naturalem, vt paſſionem repudiant, & quam ipſi dicunt ſubſtantiæ facturam, vt paſſionibus liberam, vacuam commendant, quanquam factura ipſa, ſi humanitus capiatur, & motum habeat, & ex motu laborem, quæ aliena ſunt ab opifice Deo, tamen generationem impatibilem, per iſtiuſmodi expoſitionem, Filij progreſſum intelligentes, Spiritum alienum à Patre & Filio commonſtrare nituntur, eò quòd eius progreſſus, non natiuitati, ſed pròflatui ſeſe aliis impertienti, pro anhelitus ſimilitudine ex ore prodeuntis, & recipientem ſe ſanctificantis, ſimilis habeatur, nimirum pro voce ſua qua ſpiritus dicitur. Atqui impoſſibile in Trinitatis gloria Spiritum conglorificari, niſi ex Deo per Filium progrediendi modo, non autem fiendi ratione naturam habeat (vt ipſi aiunt) Non enim factura cum factore, neque ſeruus cum domino conglorificari debet: neque quod ſubſtantiam diuerſam à natura dei receperit, idem cum dei natura fuerit (vt ait Ioannes) quoniam in nobis eſt, ex Spiritu quem dedit nobis.

Quod alteri ſimile eſt nõ eſt idem cum ipſo cui ſimile eſt.

Filius non eſt Deo ſimilis cur Luc. 10.

1. Ioan. 3.

Hebr. 13.

Filij diuinitatem negat, qui dicit illum Patri ſimilem.

Spiritum S. alienum deum à Patre & Filio dicit Samoſatenſis. Abſurdũ.

ATHANASII ARCHIE PISCOPI ALEXANDRIÆ IN EVANGELIVM DE SANCTISSIMA NOSTRA DEIPARA, SERMO IN QVO ANNVNTIATIONIS & incarnationis myſteria recenſentur.

Concionatorem quid ſpectare deceat.

SAcros ſacrarum rerum præcones non ad imbecillitatem lectionis, ſed ad eam quæ requiritur vim materiamque, & cauſam ſpectare oportet, quas præ oculis habentes, ita demum de eo quod denunciatur, deſtinationem coniecturamque facere debemus. Quocirca etiam nunc ad prædicationem diuini Euangelij de deipara & matre Dei nos conferentes, concionaturi ſcilicet ad cœtum conuentumque iſtius feſtæ diei, neceſſum eſt in argumento ſanctiſſimæ & nulla carne veſtitæ Trinitatis, vt etiam vnius ex illorum numero incarnationem celebremus. Niſi enim diſerte prius & diſtincte de Trinitate diſputatum fuerit, quomodo ea quæ vnius perſonæ propria peculiariáque ſunt, diſputari poterint? Quapropter neceſſum eſt vt inde petito initio, tranſeamus ad ea quæ ad incarnationem ſpectant, atque ita quæ Euangelij ſunt quaſi per ſubauditionem conſequentur. Ac primum hoc memoriæ ſubiiciendum, feſtum hoc vnum eſſe ex dominicis feſtis, atque adeo primarium & prorſus venerandum, vtpote quod pro ordine & digeſtione rerum earum quæ in Euangeliis de Chriſto prædicantur, ſacroſanctum habeatur: quippe in quo de filij Dei è cælis deſcenſu agatur. Nos enim eum è cęlis deſcendiſſe credimus, quemadmodum & eundem aſcendiſſe confitemur. Oportet igitur inſiſtentes diuinæ prædicationi inde auſpicari, vnde rebus ſua diſcrimina obuenire queunt. Credimus igitur in Patrem, & Filium & ſpiritum ſanctum, Trinitatem ſcilicet perſonarum indiſſolubilem, inter ſe diſtinctionem & vnitatem inconfuſam poſſidentem. Non enim ſecundum interualla locorum diſtinctionem trium ſanctarum perſonarum conſtituimus, aut confuſaneam vnitatem, ſed inexemptibilem diſtinctionem, & inconfuſam vnitionem, cui nomen eſt deus ſecundum vnam ſingularitatem ſubſtantiæ. Siquidem vnum deum in Trinitate perſonarum confitemur: deum, inquàm nullo principio inchoatum, aut tempore circunſcriptum, ſingulis tamen perſonis proprietatem attribuentes, in Patre naturam ingeniti, in Filio geniti, in Spiritu Sancto procedentis: nullo principio inchoatum, aut tempore circunſcriptum Patrem glorificantes, nullo principio inchoatum aut tempore circunſcriptum Filium prædicantes, nullo principio inchoatum, aut tempore circunſcriptum ſpiritum ſanctum confitentes: non tamen vt prior ſit Pater, poſterior Filius & Spiritus Sanctus, ſed, quòd ſimul & pariter ſint Pater & Filius, & Spiritus ſanctus, ſecundum vnam & nunquam inchoatam, extemporalémque, & ſuperſubſtantialé vnitatem naturæ: venerantes, vnum deum, in tribus proprietatibus credentes, veréque glorificantes, non vt alium deum priúſque exiſtentem Patrem, & alium deum Filium poſtea ſuperinductum, & alium deum ſpiritum ſanctum poſtmodum excogitatum, ſecundum blaſphemias hæreticorum, ſed vnum deum in tribus ſubſiſtentiis prædicantes, in quibus vna ſit ſubſtantia, vis & efficacia, & quæcunque huius generis circa ſubſtantiam conſiderari poſſunt, & diuinitus in ſacris literis, & hymnis prædicantur. Et vt formulam demus ſermoni noſtro, conſummationem, ac plenitudinem, ea quæ in ſacris literis celebrantur, tenere oportebit. Sed quænam ea ſint, & circa quænam verſentur, deinceps audiemus: nimirum eum increatum, incorporeum, intemporeum, expertem initij, ſempiternum, indeſinentem, infinitum, æternum, incognitum, ineffabilem, nulla figura delineatum, imperſcrutabilem, deum deorum, dominum dominorum, Regem regum, ſummum Imperatorem, creatorem, opificem, lumen, vitam, ſanctitatem, bonitatem, immortalem, omnipotentem appellari, & quæcunque alia excellentiam huiuſmodi, & naturæ rationem præ ſe ferunt. Non quod ſingula iſtorum ſubſtantia eius ſint, ſed quòd circa ſubſtantiam eius verſentur. Veluti quum duo pluráue ad vnum, cui attribuuntur, referri intelligimus, quod coacernationem plenitudinémque diuinitatis in ſcripturis nuncupamus: non quod ad vnam tantummodo perſonam, ſed æque ad quemlibet ex Trinitate pertineant. Quapropter vnigenitus deus ait, Omnia quæ habet Pater, mea ſunt, & ad Patrem loquens, Omnia mea tua ſunt, quemadmodum & tua mea, & glorificatus ſum in iis. In omnibus enim quibus glorificatur Pater, illis ipſis quoque glorificatur filius, & ſpiritus ſanctus. Atque hinc perfectus deus Pater dicitur, & perfectus deus filius, & perfectus deus ſpiritus ſanctus, quoniam ſinguli non deſtituuntur plenitudine deitatis,

Argumentum.

Trinitas.

Simul ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus.

Ioan. 14. Luc. 10.

Adeitatis, ſed æqualitatem habent omnium earum proprietatum, quibus æqualiter plenitudo diuinitatis intelligitur. Ex deriuatione ἴσου, hoc eſt, qualis ἰσότης nominatur fœminea terminatione, quæ eſt æqualitatis multorum complexio & cauſa. Quibus enim æqualis ſubſtantia eſt, diuerſis interim proprietatibus, ea æqualia ex æqualitate quæ ἰσότης eſt Græcis nominantur, dicta videlicet quaſi ὁσία, hoc eſt, ſanctitas: huic vocabulo ἰσότης ſi conuerſione iota in ὂμικρὸν, deinde adiicias ὖψιλον, ὁσίαν facies, quæ ex hac etymologia quaſi interpretari poteſt, quædam ſubſtantia effectrix plurium, quæ in eandem vnitatem, vnde ſunt, quaſi in ſuam ſummam conferuntur. Nam ita ad hominem ſecundum imaginem Dei factum reſpicientes, pro regula tradimus turbã earum proprietatum, quę in eius natura ſunt, ſubſtantiãque eius appellamus, quę, & ipſa eſt complectio, & comprehenſio multorũ, quæ totũ illum aceruum ad vnũ refert, qualia ſunt, eum creatum eſſe, intelligentem eſſe, rationalẽ, animatum, corporalem, paſſibilem, fluxum, temporalem, mortalem, fœcundum, corruptibilẽ, vegetabilem, mutabilem, alternabilem, triſtitiæ obnoxium, aliáque huiuſmodi ſecũdum analogiã, rationémque æquaBliter ad huius naturã relata æqualitas quædã, hoc eſt ἰσότης, mutatione deinde adiectionéque literarum οὐσία appellari poteſt, atque ita deinde hoc ipſum pro plenitudine conſummationéq; humanæ naturæ accipitur, eò quòd aggeſtu ſui impleat eius integritatem: in quibus illud animaduertendum, quod nihil earũ proprietatũ, quæ in humana natura ad eius plenitudinem conſtituendam cernuntur, ſubſtantiam ſiue perſonam poſſe dici, ſed promiſcue & libere, quum in genere coaptantur, ſubſtantiæ nomen accipit vniuerſitas illa, integerque aceruus proprietatum humanarum: peculiariter vero & ad vnum relata, perſona dicitur. Quum igitur communiter in multis iſtiuſmodi conſiderantur, ſubſtantia nuncupatur: quum in vnum proprie conferuntur, perſona ſiue ſubſtantia nominatur. Et ſicut rurſus hominem ad imaginem & ſimilitudinem dei formatum, ſimul in eo & mentem, & rationem, & ſpiritum contemplamur, neque in iis aliud alio prius aut poſterius iudicamus, ſed pariter conſiſtere, & quum de vno loquimur, Trinitatem tamen in animo cogitamus, quaſi ſi mentem ingenitam, verbum antem genitum ſtatuas, idemque illud literis comprehenſum & atramento ſcriptum emiſſum dicas: ita quoque in omnium deo, Patrem, quaſi mentem quandam, ingenitum, Filium vt verbum genitum, eumque emiſſum cenſeas, in tempore, quod placuit paternæ voCluntati, non quidem vt vox, quæ effertur ad tempus, momentúmque aliquod, & pro vſu rerum datur, ſed vt verbum ſubſtantiale ſolidum, & re ipſa ita conſiſtens vt genitum eſt: poſtquàm enim ſemel è Patre prodiit, ὑπόστασις eſt, ſubſtãtia eſt, ſtatũ indiſſolubilem, ex quo genitũ eſt, poſſidens. Nam hypoſtaſis ſua interpretatione deſignat id quod ſubſiſtit, hoc eſt, quaſi ſecundo ordine conſiſtit: Siquidem pater quatenus eſt author geniti, Filium vt genitum ſub ſe habet. Quapropter Euangeliſta loco huius præpoſitionis ὑπὸ, quod eſt ſub, præpoſitionem, apud, in Euangelio repoſuit, In principio, inquiens, erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Æquiualentia igitur ſunt & eodẽ ſignificatu, vltrò citróque recurrunt hæ voces ὑπὸ & παρὸς additæ nomini ὑποστάσει ergo eſt Filius, vt ſub aliquo ſtatum ſuum, id eſt, ſub patre habens, & non à Patre ſegregatus, ſed apud Patrem ſemper exiſtens, neque aliam voluntatem ſeorſum à Patre ſuo poſſidens, neque aliam poteſtatem, neque aliam operationem, imo nec diuerſam ſubſtantiam obtinet. Sed quæcunque poſſidet Pater, Filius quoque vnà poſſidens, conſubſtantialis, & Patri, & Spiritu Sancto recte perhibetur. Idem ille, quum ſit ex voluntate illa Paterna antiqua & vera, magni paterni conſilij Angelus, admirabilis, item conſiliarius, & iamptidem Verbum patris, vbi multifariam multiplicitérque patribus per PropheDtas loquutus eſſet, his vltimis diebus loquutus eſt & nobis, incarnatus, & homo factus eſt, idemque (vt ait ſcriptura) etiam ſecula condidit. Neque prodigioſis numinibus ſuam commiſit prouidentiam, vt ethnici blaterant, ſed eam ipſam omnium rerum curam, approbante cooperantéque Spiritu ſancto, in ſe ſuſcepit. Siquidem communionem eiuſdem, & vnius prudentiæ operationiſque præ ſe ferens, ad hunc modum loquitur, Pater, inquit, vſque dum operatur, & ego operor. Non enim per aliam prouidentiam Pater, per aliam Filius, ſed per vnam eandémque ſubſtantialem deitatis efficaciam operatur. Quemadmodum à præcone illo prædicatur, qui quum ſit ſplendor gloriæ, & ſigillum ſubſtantiæ eius, hoc eſt, Patris, omnia ferens verbo potentiæ ſuæ, expiatione peccatorum noſtrorum conciliata, conſidet ad dexteram Maieſtatis in excelſis. Sermo autem iſte iteratus in eandem ſententiam coit, ſi conſideres ſplendorem iſtum eſſe veluti radium vere ſolarem, ab orbe vere ſolari indiſcretam habere emicationem & characterem eſſe, & ſpecimen ſubſtantiæ eius, per quam ipſe Pater exprimitur, & repræſentatur: vt enim annulo ſignatorio ſpecies aliqua effigu-

108 & ἰσότης quid.

ὁσία vnde

Cur hominem ad imaginem Dei factũ dicamus. Hominis proprietates.

Similia.

ὑπόστασις quid.

Ioan. 1.

ὑπὸ & παρὸς idẽ ſignificant.

Heb. 1

Ioan. 5.

Simile.

ratur, quam & imaginem expreſſam, & ſigillum appellamus, nihilque, quatenus ad A
ſuos pertinet, deficit ab exemplari ſuo: ita quoque Filius eandem cum Patre formam gerit.
Non enim euariat impreſſa imago ab imprimente ſignaculo, ſed incommutabilis perſeuerat,
iuxta ſculpturam annuli, ſiue in cera, ſiue in auro ſignaculum illud effigiatum ſit, pro ratio-
Filius eſt ſigillum incommutabile patris. ne regij numiſmatis, ita quoque diuinus character Filij, ſubſtantiæ Patris incommutabile
ſigillum eſt, ferens omnia verbo potentiæ ſuæ, ſecundum ſuum ipſius exemplar, carnique
ſuæ, quaſi ceræ, cum typum formámque impreſſit. Non enim eſt impoſſibile vel incredibile,
vt tempore Patris voluntati grato, vti character (ſiquidem & character eſt) incarnationem
in ſe configuraret, qua veluti pro cera, aut quaſi pro auro vſus videri poteſt, quemadmodum
totum illud myſterium ineffabilis huius & inenarrabilis incarnationis nonnihil ſuboſtendit.
Id enim adhuc ineffabile & inenarrabile permanet ob rationem creſcēdi. Siquidem pro mo-
dulis gradibuſque creſcendi, de eius carne ſentiendum, non quòd ſimul eodem temporis mo-
mento abſolutus ſit, quòd in cera effigienda ex impreſſu ſigilli animaduertimus: ſimul enim
ſuper multis & in multis ceras annuli ſignatorij effigies induci poteſt: contra, in diuina incar-
natione non ſtatim ſimul ſed per incrementum perfectitudo intelligitur. Quod ipſum quo- B
que facile intellexerit, quiſquis habet mentis ſubtilitatem, ac vrinandi peritus ſit, & in pro-
funditates animalis corporis, quod & ineffabiliter, & inenarrabiliter ſeminatur, intellectu
deſcendere poſſet, ac perſpitere primum illic, ſubſidente genitali ſemine, paulatim id in mi-
nimam coaleſcere particulam, & per gradus incrementum capere. Neque enim illud ipſum
in rebus noſtris ſatis perſpicitur, niſi quatenus imaginando obſcuris veſtigiis indagamus. Se-
Verbi diuini incarnatio. cundum igitur creſcendi rationem diuina verbi incarnatio progreſſus fecit, non quidem ſeor-
ſum diuina increſcente forma, vt ſimul vnà concreſcente, ſed creſcente animali carne ad ſo-
lidam eam integritatem, qua homo perficitur, dum in vtero geſtatur, ideóque nouem men-
ſium lege hominum ritu eius partus abſolutus fuit. Atque hinc eſt quòd Chriſti incarnatio
ex Deo perſonam ſuam habeat, non humanitus ex homine. Siquidem iuxta diuinum cha-
racterem, humana eius forma ſtatum ſuum accepit, vnitione ſcilicet cum anima, atque ita
fit, vt Chriſtus duo pariter ſit, & vnum ſingulare, vnúſque item ſit, & non duo, & rurſus duo,
& nequaquam vnum eſt ſecundum rationem duarum naturarum: & vnus, non duo, ſecun-
Duæ voluntates & duæ operationes in Chriſto. dum vnitatem ſubſiſtendi. Ideóque duas voluntates prædicamus, ſed nequaquam duos vo- C
lentes, aut duos operantes, ſed vnum volentem ſecundum vnitatem perſonæ: contra, duas
voluntates, & duas operationes ſecundum peculiarem vtriuſque naturæ rationem. Hoc igi-
tur modo diuinum incarnationis myſterium deprædicantes, hæreticorum blaſphemias repu-
diamus, & in quibus ipſos inter ſe diuerſos relinquentes, tranſimus ad ea, quæ ab Euangeliſta
de Deipara & matre dei enarrantur, audituri illic explicatus ſeriem rei geſtæ. Significamus
igitur tempore beneplaciti paternæ voluntatis, ſub plenitudinem ſeptuaginta hebdomada-
rum Prophetæ Danielis ab ædificatione Hieruſalem, poſt remigrationem captiuitatis Iudæ
70. Hebdomadæ. ex Babylone, per Salathiel, & filium Ioſedech, ſummos id temporis ſacerdotes, & ad im-
pletionem trecentorum nonaginta annorum, ſecundum vices ſui ſacrificij ingreſſum eſſe
Zacharias templum Domini ingreſſus eſt, quando cæ-nes Baptiſtæ. Luc. 1. Zachariam in templum domini, ad incenſum offerendum, apparuiſſeque ei Angelum do-
mini ad dexteram altaris, annunciantem ei de Filio ſuo Ioanne, quem conceptura eſſet vxor
ſua Elizabeth, editurāque eſſet Baptiſtam & præcurſorem Chriſti, ac conceptione deinde per
acta, & menſe ſexto, ex quo prægnans erat Elizabeth, emiſſum eſſe Archangelum Gabrie-
lem à Deo in Nazareth ciuitatē Galileæ, ad virginem Mariam, & ingreſſus ad eam Angelus
ſalutauit eā, dicens: Aue gratioſa, dominus tecū. Etiam hic animaduertimus vocem illā ſaluta- D
tionis Angeli eſſe vocem, quæ pro ſono ſuo quo efferebatur, ſignificationem habuit: verū eam
ipſam nequaquā fuiſſe filij hypoſtaſin, aut carnem eſſe factam, ſed pro ſuo ſono, loquendique
ratione diuerſam fuiſſe à verbo dei, quod in vterū virginis pariter deſcendit, prorſuſque blaſ-
phemias dicunt, qui autumant vocē Angeli fuiſſe materiam ſubſtantiāque Verbi: nobis ergo
Angeli vox non eſt ſubſtantia Verbi. ob iſtā execrabilem blaſphemiā, viſum eſt locum præſentē annotare. Quum igitur diuerſa ſit à
voce Archangeli, hypoſtaſis verbi & Filij dei, ſimul ac aperirentur aures virginis per Angelicū
ſonū, introgreſſa eſt in eā diuina Filij eſſentia, adeo, vt nec ipſa virgo hęc cognouerit, cognoue-
rit autem dei filius, quo pacto introierit. Quapropter vt ignara de euentu myſterij conturbata
Luc. 1. eſt, ſuper verbis Angeli dicentis, Aue gratia plena, dominus tecum, & cogitabat ſecum, qua-
liſnam eſſet ea ſalutatio, vnde ſubſecutus Archangelus ad eam dixit: Ne timeas Maria inueni-
ſti enim gratiam apud deum, Ecce concipies in vtero, & paries filium, vocabiſque nomen
eius Ieſum. Hic erit magnus, & Filius altiſſimi vocabitur, & dabit ei dominus Deus ſolium
Dauidis

A Dauidis Patris ſui, & regnabit in domo Iacob in ſecula, & regni eius non erit finis. Quin &
hic hæſitat virgo, vtpote ad naturam reſpiciens, & de Ioſepho cogitans, cui nupta erat, ad
Angelum tale reſponſum dedit, Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? &
quandoquidem dixerat, o Angele, virum non cognoſco. Tu autem per hoc aduerbium, ecce,
quod demonſtrandi vim habet, Ecce, inquiens, concipies, quaſi de tempore iam inſtanti mi-
hi loqueris. Quomodo iſtud fiet, ignoro, ſed dic mihi Angele atque interpretare, quomo-
do iſtud fieri poſſit? cui reſpondens Angelus dixit, Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & vir- *Ibidem.*
tus altiſſimi obumbrabit tibi, atque hæc eſt, inquit, concipiendi ratio, ita concipies in vtero
ſuperuentu Spiritus Sancti, & obumbratione virtutis altiſſimi, atque ideo, inquit, quod na-
tum erit, Sanctum, Filius altiſſimi vocabitur. Illa vero etiamnum hæſitans, ſed tamen op-
tans, Fiet mihi, inquit, ſecundum verbum tuum, & abiit ab illa Angelus. Nam hoc ſignifi- *Ibidem.*
cat Euangeliſta, Angelum ab ea digreſſum eſſe, ne occaſionem relinqueret dicere volenti *Diſceſſit ab illa Angelus, quid*
bus, eum ipſum Angelum incolam virginis incarnatum fuiſſe, aut verbum, quod ille inſo-
nuit, aut prolocutus eſt, hominis naturam condidiſſe, ſed quod aſcendente Angelo ſuper-
B uenerit in virginem Spiritus ſanctus, obumbraueritque illam virtus altiſſimi, atque ita poſt-
modum conſummatus eſt ſalutaris ille conceptus. Quibus iterum neceſſario eſt inſiſtendum
conſiderandúmque qua ratione ad virginem dictum ſit, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & *Cur Angelus dixit S. S. ſuperueniet, &c. Act. 1.*
virtus altiſſimi te obumbrabit: nunquid itidem, vt ad Apoſtolos dixit Chriſtus, Vos autem
ſedete Hieroſolymis, donec induamini virtute ex alto, adueniente in vos Spiritu ſancto? idem
enim genus promittendi, & eadem ratione intelligi poteſt: quum & hic virtutem ab altiſſi-
mo ſuperuenturam in Apoſtolos, & Spiritus ſancti acceſſum denunciet. Quid igitur? num vt *An virtus altiſſimi apoſtolis pollicentur vt D. Virgini. Spiritus S. in apoſtolos eſſentialiter ſuper uenit. Spiritus S. quomodo ſuperuenerit in D. Virginē. Spiritus S. gratia D. Virgini data eſt in æternum.*
Apoſtolis ſpiritus, & virtus altiſſimi promittitur, ita & virgini quoque promittitur? Quòd ſi
eadem ratione huic, vt Apoſtolis, promiſſio facta eſt, itidémque virtus altiſſimi, & Spiritus
ſanctus in eam deſcenderit, ſequitur, vt quum in Apoſtolis ea ipſa virtus & Spiritus ſanctus
incarnationem non fecerit, neque in virgine virtutem altiſſimi, aut obumbrationem Sancti
ſpiritus incarnationem operatam fuiſſe, nec hominem eſſe factum, quanquam etiam alius ſe-
cundum eam conſuetudinem, quæ in ſacris ſcripturis eſt, virtus altiſſimi appellatur. Enimue-
ro, vt in Apoſtolos virtus iſta ideo deſcendit, vt contra omnem aduerſariam virtutem vige-
C rent, ideóque ſpiritus ſuperuenit eſſentialiter, cum omnibus ſuis dotibus, vt efficaciam ac-
ciperent omnibus ſignis, prodigiis & portentis, ad confirmandam, certamque & indubita-
tam reddendam promiſſionem Chriſti: ita quoque Spiritus ſanctus in virginem deſcendit
cum omnibus ſuis eſſentialibus virtutibus, quæ illi per rationem diuini Principatus adſunt,
imbuens eam in gratia, vt in omnibus gratioſa eſſet, atque idcirco gratia plena cognominata
eſt, eò quòd adimpletione Spiritus ſancti omnibus gratiis abūdaret, & virtute altiſſimi obum-
braretur, quam virtutē per omnia tempora conceptus eam habuiſſe confido, & poſt concep-
tum etiam retinuiſſe: neque enim id temporarium in virgine accidiſſe opinor, ſed per omnia
tempora hoc illi datum fuiſſe, quemadmodum & nunc in præſentia & in æternum vſque ha-
bet hæc virgo ſibi obumbrantem virtutem altiſſimi, & ſuperuentum Spiritus ſancti, & vir-
tutem altiſſimi, vt ſit gratia plena: ita enim iſthic opinamur omnia illi per gratificationem
Spiritus ſancti, & virtutem altiſſimi donata fuiſſe, & nequaquam ſicuti hæretici dicunt, vim
ſcilicet quandam, energiámque ſpiritus inditam eſſe virgini, vt incarnatio perficeretur. Nam
tametſi ſine ſeminio id factum credimus, tamen non ita loquimur, quod ſecundū eam diuiſio
nem gratiarum, qua ſpiritus ſingulis diuidit prout vult, caro iſta formata ſit citra interuen-
D tum propriæ eſſentiæ Filij Dei, Abſit. ea enim eſt mens Pauli Samoſatenſis, & reliquorum *Incarnatio facta nō eſt ſine interuentu propriæ eſſentia Verbi.*
hæreticorum: verum ita loquimur ſecundum orthodoxorum dogmatum rectitudinem,
virtute & ſpiritu eſſe impletam virginem, tum vt corpus eius ſanctificaretur, tum vt ſaluta-
rem illum fœtum concipere poſſet. Atque ita deinceps diuina Verbi natura ibi ſuum taber-
naculum eligens, in ea incarnationem aſſumpſit, & homo factus eſt, non ita quidem, vt
potentiam aliquam operandi vim illi inderet, ſed vt in ea naturaliter ſecundum vni-
uerſam integritatem deitatis, perſona Filij ab initio deus, & vlterior initio, carnem & ho-
minis conditionem indueret. Declaratum enim ſuperius eſt, virtutem regnúmque, atque alia
omnia iſtius generis, de quibus in ſacris literis mentio fit, non ita de vnoquoque ex Trinitate
eſſe intelligenda, quaſi ſingula eorum perſonam propriam denotent, ſed ita accipi debere,
quaſi ea non ſubſtantiam ſignificent, ſed ſubſtantiæ proprietates, atque ita energiam &
virtutem circa perſonam eſſentialiter referri, & in commune quidem ea de vnaquaque
perſonarum diuinarum prædicari, proprie tamen ſolum ad perſonam Filij incarnatam, &

hominem factam pertinere. Superuenit igitur Spiritus sanctus super eam, & sanctificauit ipsam, vt in Psalmis Spiritus dicit, Sanctificauit tabernaculum suum altissimus, & obumbrauit virtus altissimi, corroborans eam, & diuinæ vmbræ imaginem induxit, vt inde lineamentis collectis, videre posset, quatenus possibile est, deum formæ expertem in se concipi. Non enim suspicandum est, quòd secundum simplicem naturæ suæ proprietatem, virgo in se habitantem deum videre potuerit, aut quòd ipsa animata rationalisque & intellectualis incarnatio conspicere valuerit, sed quatenus possibile fuit, vtpote obumbrante illam virtute altissimi, & vmbras lineamentáque quasi faciente, vt videret, quatenus fieri poterat, deum in se habitantem. Et vt nos ipsi animam inhabitantem in carne nostra possidemus, nec tamen quomodo qualisue ea sit, conspicere possumus, sed quasi vmbram eius, & lineamenta ex virtutibus eius & internis efficaciis colligimus: Tale quiddam tum virgo, tum ipsa rationalis & intelligens anima contueri poterat, atque etiam nunc potest, ex potentiis operationibusque inde prodeuntibus. Atque secundum hanc proportionem potius loquendum est, quod deus fecerit hominem secundum imaginem dei: secundum imaginem enim & similitudinem istiusmodi incarnationis, & assumptæ humanitatis hominem deus fecit, vt in se gestans illud quod secundum imaginem & similitudinem dei effigiatum erat, nihil ambiguum relinqueret de incarnatione & humanitate assumpta: Incarnationis enim & assumptæ humanitatis speciem, sub vna voce simul prædicamus, neque solum incarnationem annunciamus, sed vnà cum incarnatione & assumptam humanitatem, ne videamur cum impiis hæreticis, inanimatam, mentéque vacuam, & irrationalem incarnationem statuere, sed ex eo quod dicimus incarnationem & humanitatem simul assumptam & carnem credimus, & animam rationalem & mente præditam significamus. Ideóque & eos qui dicunt solam naturam dei Verbi incarnatam, neque addunt eam animatam esse, & rationalem & mente præditam, non admodum recipimus, nisi resoluant, & exponant, quid iis verbis sentiant, id enim nuper simpliciter dicebatur, sed postmodum malitiosè tractatum est ab hæreticis, verba simplicia deprauantibus. Sanctificata igitur superuentu spiritu sancti virgo & corroborata, & virtute altissimi grauida, eum gestabat, qui ex sua propria essentia dei erat Filius, pro vnica eius diuinitatis natura, & gignit eundem incarnatum, & hominem factum secundum duarum naturarum proprietatem: eundémque duplicem, & vnum ex duobus constantem, inconfuse, immutabiliter, atque indiuisim credi oportere statuimus: non quidem deiferum hominem sed carniferum deum: cæterum neque hoc pro hæreticorum more intelligentes authores Niceni concilij, sed, vt diximus, ex operatione Spiritus & virtutis altissimi, & imprægnatione virginis deiferum hominem eum, qui ex virgine prodiit, credendum esse statuerunt, gestasse eam dei virtutem, & energiam spiritus, quæ operata est coràm Pharaone & omnibus filiis Israël. Eadem ratione principis Apostolorum, verba in actis Apostolorum de Christo prædicantis, recte quidem ab eo esse dicta accipiunt, sed quæ ab istis tortuose & malitiose deprauentur quum ita loquitur, Iesum Nazarenum, quem vnxit deus spiritu sancto, quæ verba ita nostri interpretantur, deum scilicet in vtero virginis creasse hominem sine vllo semine per operationem spiritus, eumque vnxisse virtute altissimi, quasi oleo exultationis præ consortibus suis (vti scriptum est) illum ipsum Filium altissimi nominauit scriptura, quemadmodum & in Psalmis refertur, loquente Christo ad multitudinem. Et ego dixi, Dij estis, & Filij altissimi omnes: nos igitur talia hæreticorum dogmata intellectúsque reprehendere & corrigere desiderantes, per præsentem Euangelij interpretationem asserimus, non deiferum hominem esse Christum, sed carniferum deum, quatenus deus hominem gestat integrum, absolutúmque. Deus interim perfectus, & homo perfectus, vnus ratione vnius personæ, duplex tamen natura. Hunc igitur hominem quem dicimus, quod verbum gestauerit, hunc ipsum Deus Pater, quum illi placuerat, cooperatione Sancti spiritus, vnà simul collaborante Filio inunxit Spiritu Sancto, tribuens ei omnem efficaciam, eundemque virtute altissimi circumcinxit, vt posset sustinere omnem aduersariæ potestatis impetum, & operari: deinde curationem in populo. Siquidem & tentari se à satana non recusauit, & omnem humilitatem & paupertatẽ in carne sua perpessus est, & quemadmodum de eo magnus ille præco vociferatur dicens, Illud impossibile infirmũque legis quatenus ea imbecillis erat ob carnẽ, deus missò filio suo in similitudine carnis peccati & de peccato condẽnauit peccatũ in carne. Quapropter Filius dei carne indutus homo factus esse dicitur, quemadmodũ & alibi Apostolus dicit, Qúi venisset plenitudo temporis, emisit deus Filiũ suum, factũ ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Atque hinc annotandum, quòd primũ Filius à Patre mittitur, & tum

Psal. 45.

Virgo deũ in se habitantẽ videre non potuit.

Deus fecit hominem ad imaginem Dei, quomodo.

Christus vnus ex duabus naturis.

Psal. 81.

Christus est vnus ratione vnius personæ sed duplex natura.

Gal. 4.

A & tum demum nascitur ex fœmina, non quod primum nascatur è fœmina, & tum demum mittatur à Patre, sed primum eius missio à Patre est, ac tum denique succedit eiusdem natiuitas è fœmina, vt quum verbis istis Apostolicis consentiant Prophetæ, qui Filium referunt missum esse. Et primum in Esaia, ipsius qui missus est, verba ausculta, Ego sum primus, & ego sum vnus in æternum, & manus mea fundauit terram, & dextera mea stabiliuit cælum: & egrediens in tempore operationis coniungit dicens, Et nunc dominus misit me, & spiritus eius: manifesto seipsum per hæc declarans, quòd ipse deus, qui fecit cælum & terram, hæc dicat, Et nunc dominus misit me, & Spiritus eius: etiam per Zachariam loquens, Oblectare, inquit, & lætare filia Sion, quoniam ecce venio, & habitabo in medio tui. Et defugient gentes multæ ad dominum in die illa, & cognosces, quòd dominus omnipotens emiserit me, Iam inde & ipse incarnatus de seipso suis verbis confitetur: Missus sum à Patre, inquit, Et misit me Pater, eadem multis sermonibus contestata reddidit, Ergo non vt homo missus est, sed vt deus & homo Filius à domino Patre. Quale etiam illud est, Pluit dominus à domino Patre, additum est à domino: quale quoque & illud est. Dixit dominus domino meo. Accipit autem in his verbis thronum Dauidis corporaliter ex ratione prosapiæ, qua Pater illi Dauid fuit. Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Attende quæso sententiam & dogma, quod hac interpretatione constituitur. Rimantur enim omnia hæretici sesé inuicem adhortantes, & fallaciose quærunt, an acceperit thronum Dauidis Patris sui, & regnauerit super domum Iacob in æternum? & num ista subsequuta sint post incarnationẽ eius? quibus ita respondemus, non obiter, sed cum quadam obseruatione verba ista attendenda esse quum Angelus dicit. Et dabit illi dominus sedem Dauidis. neque enim addidit, vt conformaret aut corroboraret, sed simpliciter loquutus est, dabit. Et iam hinc ex vi eorum quæ ex hoc verbo colligũtur, quærẽda dubij istius solutio est, cò quod, dabit, pronunciauerit, vt transferret hunc thronum. Quemadmodum & ipse Christus interpretatur, ad Iudæos loquens: Idcirco auferetur regnum à vobis, & dabitur genti facienti fructus eius. Ergo capiens Christus thronum Dauidis transtulit illum, & dedit sanctis Christianorum regibus, vt conuerteret eos ad domum Iacob, qua tradita in opprobrium, & direptionem, regnabit in Christianis in æternum, & regni eius non erit finis. Non enim populo vlli alij residui sunt prophetæ, secundum visiones Danielis, sed hunc solum messiam esse prædicant, & regem agnoscunt, perseuerantem vsque ad secundum suum ipsius aduentum: quo tempore quum venerit, manebit rex in secula, & regni eius non erit finis. Siquidem genitus ex virgine, & consummatis omnibus quæ ad negotium mortis & crucis pertinebant, post resurrectionem ad suos aiebat, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ecce iam inde regnare incepit, & prædicatur Christianorum rex, quemadmodum in exordio precum suarum se inuicem adhortantes, atque in cœtum conuocantes clamare solent, Venite adoremus & procidamus coram Christo rege nostro: & illud itidem, Is qui venturus est in magno suo & illustri aduentu, permanebit regnans in æternum, & regni eius non erit finis. Et quandoquidem ipse rex est qui natus est ex Virgine, idémque & dominus & deus, ea propter & mater quæ eum genuit, & regina, & domina, & deipara proprie & vere censetur, licebitque nobis ita congruenter dicere, dum ad ipsàm & ad eum, qui ex ea genitus est, carniferum filium respicimus: Nunc scilicet adest regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumamicta, variegata, eo quod secundum sexum fœmineum, regina & domina & mater dei appellari debeat. Eáque nunc vt regina assistens à dextris Filij, vbique regnantis, quasi in vestitu deaurato, incorruptionis & immortalitatis, circumamicta & variegata, sacris & solennibus verbis celebratur, non quidem secundum spiritualem simplicitatem, aut quasi sine corpore & carne assistat, sed quod induta sit (quantum spectat ad sanctissimam eius carnem) incorruptibilitate & immortalitate. Variegata rursus est, quantum attinet ad ossa sanctissima, quæ eius carnem suffulciunt. Nam ex carne eius, & ex ossibus eius, veluti ex veteri Adamo nouus iste Adam, vt vicem eius expleret, costam sibi finxit, nimirum istam incarnationem, eámque semel indutam perpetuo gestat. Ac proinde ista noua Eua mater vitæ appellatur, variegatáque parmanet ad primitias vitæ immortalis omnium viuentium. Dicimus eam igitur iterum atque iterum, & semper & vndequaque beatissimam. Sicuti ergo quum ad ipsum respicimus, regem, dominum, & deum appellamus: ita quoque quum ad eam oculos, reiicimus, reginã, dominã, & deiparam esse animaduertimus, idque contẽplatione oculi mentalis. Adest regina à dextris tuis, vestitu deaurato circumamicta, variegata. Et iã scilicet, audi filia Dauidis & Abrahæ, & inclina aurẽ tuã in preces nostras, & ne obliuiscaris populi tui, neque nostri, qui sumus

Paterp rius mittitur quam nascatur ex fœmina.

Esa. 48.

Esai 42.

Zach. 2.

Psal. 109.

Luc. 1.

Luc. 1.

An Deus Christo deberit sedem Dauidis.

Christus in æternum manebit Rex.

Ioan. 10.

Virgo Maria Regina & domina proprie dicitur.

Mater vitæ virgo dicitur.

Simile

de familia, & domo patris tui. Parentes enim tui sumus secundum generis prosapiæque ratio- A
nem, nostráque filia es, quia ex nobis genita es: decet enim te matrem, regeneratricem, do-
minam, ac heram cognominari, eò quòd ex te prodiit rex dominus, ac deus noster: assisten-
tem illi, nobis quidem terribili, tibi autem dulci, omnémque gratiam largienti: qua de cau-
sa factum est, vt gratia plena appellata sis, vtpote quæ omni gratia abundares, idque per su-
peruentum in te spiritus sancti: ideóque vultum tuum deprecantur omnes diuites plebis, dei-
tæi scilicet istiusmodi bonis, & spiritualibus contemplationibus. Ad te clamamus, recorda-
re nostri sanctissima virgo, quæ etiam à partu, virgo permansisti, & retribue nobis pro exiguis
istis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es: nam ideo his
vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatoris, præcipue in tuum encomium vtimur,
si quando hymnus, si quando laus tibi, siue à nobis, siue ab vniuersa creatura offertur: Tibi
inquam, gratiosæ dominæ nostræ, reginæ, heræ, matri dei, arcæ sanctuarij. Ecce iam nunc
& in exordio diei vt primitias laudis tibi hoc encomium Archangelus contexit dicens: Aue
gratia plena, dominus tecum, beatam te prædicant omnes Angelorum & terrestrium hie-
rarchiæ, & hierarchicas manus attollentes benedicunt tibi, quæ & in cælis benedicéris, & B
in terris beata prædicaris, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: istiusmodi enim benedictionibus te celebrat prima acies, quæ ex thronis cherubinis, & seraphinis constat, qui aut flammei, aut magni regis dei cognitores appellantur, beata tu in mulieribus, & beatus vterus tuus dei gestator, & vbera, quæ ille adhuc infantulus suxit. Secunda vero hierarchia, quæ in se dominationes, virtutes, potestatésque complectitur, ad te respectans clamat, vtpote quæ hæc didiscerit à sublimiori hierarchia, priúsque initiata sit, benedicta tu in mulieribus, & benedictus venter tuus, qui Deum concepit, & mammillæ quæ Deum educauerunt puerum factum. Iam tertia ex principibus Angelis & Archangelis acies quibus mandatum & permissum fuit, à Deo emittente, vt per vnum Gabrielem Archangelum ederet splendidissimum & capacissimum hymnum, in hæc verba: Aue gratia plena, dominus tecum: ab istis deinde nos hierarchiæ terrestres exaltationes dei in gutture ferentes, siue quòd didicimus, siue quod mutuo hæc verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes, Aue gratia plena dominus tecum, intercede hera, & domina, & regina & mater dei pro nobis. Quoniam ex nobis tu oriunda es, & is qui editus est ex te, car- C
nigerus deus, noster est, quem decet gloria, & magnificentia, omnisque honor, & adoratio, & gratiarum actio, cum Patre initij experte, & cum sancto bono viuifico spiritu, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Gratia plena deipara dicitur cur

Luc.1.

Secunda hierarchia.

Ibidem.

Ibidem.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ IN PASSIONEM ET CRVCEM DOMINI.

ET venientes in Golgotha, hoc est, Caluariæ locum, dederunt ei vinum bibendum felle mixtum, quod vbi gustasset, noluit bibere. Postmodũ quum eum crucifixissent, diuiserunt eius vestimenta, missa sorte, vt impleretur dictum Prophetæ, Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super amictu meo miserunt sortẽ, & sedentes illic seruabant eum, & reliqua quæ sunt eius passionis. Quod autem nunc recitatum est verbum, Euangelium quidem est, D
sed tamen euidentiæ claritudinisque gratia defugiendum est ad sanctos, & ab iis intellectus huius rei excipiendus. Veri enim similius eos, rerum Euangelicarum magis, quàm nos conscios & peritos esse, sed ne circa omnes oberrantes moram iniiciamus nostro sermoni, sufficiet in præsentia vel vnus magister Apostolus ad vos plene de omni negocio instruẽdos. Scribit enim Hebræis beatus Paulus, quod impossibile est deum mentiri, eúmque in dicendo quàm maxime veracem esse, & falsum non dicere. Siquidem rerum creatarum natura ad proprium sibi habet, vt mutationi subiecta sit, & diuersis vicibus agitetur: id inde illis nimirum euenit, quod quum non essent, per imitationem acceperunt ex gratia humanitatéque sui conditoris, vt essent, quemadmodum Paulus testatur, Qui, inquit, vocat ea, quæ non sunt tanquam quæ sint. Deus contra, per Verbũ suum conditor existendo existens, immutabilem habet cum suo verbo naturam, & id per Prophetam commonstrat, dicens. Et ecce, inquam quoniam ego sum, & non immutor, Atque ideo in Psalmis de hominibus canitur, Ego dixi in extasi

Ioan.19.

Psal.21.

Sancti patres rerum euangelicarum nobis peritiores sunt Hebr.6.

Quod Deus sit verax & immutabilis. Rom.4.

A in extasi mea, omnis homo mendax. De Deo contra Moses in lege hoc testimonium affert, deus fidelis & verax. Vir igitur ille, vt sic dicam, Christi gerulus ab ambobus eruditus, etiam ipse discrimen Dei cum rebus creatis exponens, ita scribit, Sit autem Deus verus, omnis contra homo mendax. Verus porro est deus, non modo scilicet quod non mentiatur: nihil enim contrarium in illo: neque vt homo homini, ita ille testimonium verum præbet, quum nemini sit obnoxius: sed quod ipsam ex se veritatem gignat, Patérque sit domini ita loquentis, Ego sum veritas: veritati porro nunquam mendacium amicum fuerit. Inde est quod secundum Psalmographum, veritatem dominus exquirat, & mendacium à se reiiciat, & alienum faciat, dicens: Filij alieni mentiti sunt mihi: mentiti enim sunt Iudæi contra Seruatorem, & quum legem se dicerent seruare, veri in dicendo non fuerunt, sed præuaricabantur aduersus eum, qui legem dederat, mortem domino pro vicissitudine gratiarum molientes. Merito igitur reiecti sunt, & mortem, quam aduersus dominum mentiendo induxerunt, eam vero aduersus seipsos attraxerunt, vt Ananias & Saphira in actis Apostolorum, qui quum Deo vota fecissent, ex votis subtraxerunt, & cæteros quidem alios latuerunt Minister tamen veritatis Petrus, eos
B à se extrudit, dicens, Non mentitus es hominibus, sed Deo. Qua in parte ingens miraculum editum est: quod enim solus nouerat Petrus, id morte Ananiæ & Saphiræ, omnibus innotuit, adeo vt omnes inde cautiores sint redditi, & exẽplum saphiræ perhorruerint. Scire enim debemus, & nequaquam ignorare, quod quæcunque promittimus Deo, non ea deinde nostra esse, sed Dei: & si inde quid defraudamus, ea non nos sumere iam tanquam nostra, sed vt Dei sacrilegio compilare. Neque ista promissio solum ad pecunias pertinet, sed etiã ad verba professionémque pertingit. Certe diuinum reuera & magnum mysterium nostrum non in pecuniis habet promissionem suam, sed in professione perfecta, & in fide erga deum: omnes certe promittimus, & omnes sumus promissionis debitores, adeo vt necessum sit præstare, virginẽ quidem virginitatem qualem promisit, continentem continentiam, maritatos pudicitiam, & mutuam inter se dilectionem & reuetentiam: & in summa quemlibet fidem in Deum, & obseruantiam, & iustitiam, & fortitudinem, ne nos vt malignos frustratoréque exemplum Ananiæ & Saphiræ apprehendat: huius enim rei gratia, etiam Apostolicus confirmatur sermo, nimirum, dandum esse omnibus id quod debetur, cui vectigal, vectigal: cui metum, metum: cui
C honorem, honorem. Nemini quicquam debueritis, nisi vt vos mutuo ametis. Hoc ipse præstitit qui id præstandum denunciat. Atque ideo libere de se ipso pronunciat, Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquum reposita est mihi corona iustitiæ, quã dabit mihi iustus iudex. Non enim mendax in promissis, sed seruans ea quæ Deo pollicitus erat, obtinuit vicissim à Deo vero incaducam repromissionem. Atque hinc est quòd nos admonet, Ne vobis inuicem, inquit, mentiamini: ac rursus, Omne quod mendacium est, ex vestro ore non procedat. Vult enim ipsius nos imitatores esse, quum inquit: veritatem dico, non mentior, maxime quum ea ipsa sit Euangelica domini sententia, Sit vestrum ita, ita: & non, non: hucusque nos, qui in Christo sumus, asseuerationib. nostra verba confirmemus, neque vlteriori progressu, vsque ad iuramenta defugiamus, vt corruptibilium pecuniarum gratia Deum in testem allegemus, præsertim quum Moses, ita legem statuat, Non sumes nomen domini Dei tui in re vana: nam si quis plane dignus est vt nominet deum, dignus quoque est fide, vt ei citra iusiurandum credatur. Quisquis enim ad maiora idoneus est, multo magis ad minora idoneus fuerit. E diuerso, si non est fide dignus, vt ei credatur citra iuramentum, non
D est certe dignus qui deum nominet. Si non est fidelis in sermone, quomodo vlla ratione ei iuramenti deus testis esse voluerit, destituto fide, ad quam dominus respicit? Sapientia istius rei testis est, sic inquiens: Sanctus enim spiritus disciplinæ fugiet dolum, & resiliet à cogitationibus stultis, neque habitabit in corpore obnoxio peccatis. Atque ideo est quod dominus ab inuocantibus se, fidem ante omnia reposcit, quemadmodum factum est in cæco, Credis, inquit, quod hoc possum tibi facere? ad lunaticum ait: Quod si credideris, fiet. Postulat autem id seruator, non quod alicuius opera, aut ministerio indigeat: ipse enim fidei author est & suppeditator: sed ne videretur personis gratificari, & non annuere fidei, & ne si citra fidem reciperent ipsius beneficia, eadem perfidia & incredulitate amitterent. Vult enim gratiam quam largitur, permanere: & quum medetur, irrecidiuam esse suam medelam, præmonuit certe paralyticum. Ecce, inquiens, sanus factus es, ne amplius pecces. Ac veluti medicus quispiam ingrediens ad ægrotos, primum quærit an velint curari, ne & ipso satagente, & nolente illo, inutilis efficiatur curatio, aduersante egroto contra medici artem. Ita quoque dominus è sanandis percunctatus est, & credentibus gratificatus est, vt per fidem gratiam obtinere pos-

Malach.3 Psal.115. Deut.32

Ioan.14. Psal.17.

Ananias Saphira. Act.5.

Vota sua Deo non reddere quid.

Rom.13 Ibidem.

Iurare non licet pro pecunia. Exod.20

Qui non est fide dignus indignus est qui Deũ nominet. Sap.1.

Ioan.5. Simile.

Fides est in diciumanima. sent. Indicium enim voluntatis animæ fides est. Quid igitur Deum vocat in testem, qui fidem non habet secundum veritatem? Probat hoc Spiritus sanctus in Psalmis, Prope est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, per quam solam dominus inuocari potest. Quapropter, quid iurant Deum, quibus ne in paruis quidem rebus fides habetur? alioqui iuramentum veritatis testimonium est, & non index negotiorum. Siquidem iurant homines non vt negotia significent, sed vt veritatem confirment, eáque quæ proferunt, mendacio carere ostendãt. si igitur iuranti fides est & veritas, quis vsus iurisiurandi? sin autem fides ei non est, cur tantum impietatis suscipimus, vt propter homunciones cósque mortales, Deum qui supra homines est, in testem vocemus? nam si regem terræ ad infima tribunalia intestem vocare nefarium est, vt pote maiorem & actoribus & iudicibus, cur increatum ad creata accersimus? & Deum ab hominibus negligi efficimus: Apage, id omnem superat iniquitatem & audaciam. Quid igitur faciendum? nihil amplius, nisi, vt sit nostrum ita, ita: & nostrum non, non: & in summa non mentiamur. Si enim verum dicere videbimur, & in ea re imitari verum Deum, forsitan aliquis ita contradicat, Si iusiurandum vetitum hominibus est, & non iurando quis imitatur Deum: qui fit, vt ipse deus in sacris scripturis iurare referatur? nam & Abrahę iurauit, sicut Moses testatur, & in Psalmis scriptum est: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Videntur enim ista aut cum superioribus pugnare, aut isthinc hominibus iurisiurandi facultatem concedi. Verũ hoc ita non est, nec quisquam hoc putet: Deus enim per neminem iurat: qui enim potest, quum sit dominus & conditor omniũ? sed si, quod res est, dicendum est, ipsius sermo iusiurandum est, certa fide induens auditores, quoniam quæ promittit & loquitur, prorsus fient. Siquidem non vt homo iurat deus, sed nobis ipsius sermo pro iuramento est ad veritatem. Hominibus autem loquens iurare dicitur, & hoc ipsum humano more efferunt sancti, vt inde ipsi loquentes fidem sibi haberi velint, inde etiam Deo loquenti fidem habeant: vt enim hominum sermo confirmat iusiurandum, ita quoque ea quæ loquitur Deus, ob firmitudinem & immutabilitatem voluntatis eius, pro iuramentis reputãda sint. Adstipulatur meo sermoni, & id ipsum quod inibi scriptum est, iusiurandum enim iurauit dominus, & non pœnitebit eum, vt re per pœnitudinem nõ retractanda, sed prorsus futura secundum stipulationem iuramenti. Hoc ipsum etiam deus in genesi ostendit, per me, inquiens, iurauí, atqui illud iuramentũ non est: non enim per alium iurauit, quod proprium est iurisiurandi, sed per se, quod ęstimationem iuramenti non capit: verũ id fit, vt firmitudo promissionis appareat, & quãtopere id quod dicitur, credi debeat: pro teste mihi sit canorus ille hymnorũ scriptor, memorẽ Deum inter psallendum reddens, quũ inquit, Vbi sunt misericordiæ tuæ domine antiquę quæ iurasti Dauidi seruo tuo in virtute tua? Non enim perveritatem iurat deus, sed quia quę verax in sermone suo dicit, id hominibus ad fidem pro iuramento est. Non igitur deus hominum more iurat, neque nos ex ista re ad iuramenta facienda induci oportet, sed talia dicamus & faciamus, & tales nos exhibeamus loquendo agendóque, vt apud auditorem iureiurãdo non indigeamus, & ex se habeant verba nostra testimonium veritatis. Ea enim ratione plane imitabimur deum. Hic mihi forsitan aliquis de Niniuiticis rebus ita percunctationẽ faciat. Si sermo dei iusiurandum est, eo quod quæ dicat, vera sint, & non mentiatur: qui quæso factum, vt quum dixisset, adhuc tres dies, & Niniue subuertetur, non impleuerit sermonem? ista enim videntur cum superioribus pugnare. Veruntamen non mentitur deus, absit, neque sermo eius incompletus mansit, humanitate enim iram suam retudit, magisque pœnitentiam Niniuitarum, quam præcedentia peccata respexit. Neque sermo dei talis erat, quasi post triduum subuertenda esset Niniue, sed quod ad triduum eos sustinere vellet, vt in dilatione triduana, aut pœnitendi haberent facultatem, aut postmodum eius sæuitiem exciperent. Quid enim, inquit Propheta, adhuc tres dies, & Niniue subruetur: non inquit, post triduum subuertetur: nam omnino ita factum fuisset, sed adhuc tres dies, & subuertetur, vt in eo verbo, adhuc, tolerantiam dei intelligeremus, & in subuersione, iram post ipsius tolerantiam futuram, nisi resipiscerent. Alioqui nisi hoc ita se habuisset, & vt homines pœnitentiã agerent, ad triduum distulisset, quid quæso numini impedimento erat, quo minus illos citra illud spacium disperderet? An imbecillitas quæso? absit vt hoc vnquam in mentes nostras veniat: dominus enim virtutum fortis est & potens deus. An scilicet ignorantia earum rerum? ne hoc quidem dicendum est: nouit enim omnia antequam fiant. Quid igitur reliquum est, quod cogitemus, nisi longanimitatem & humanitatem domini? cuius quum Propheta conscius erat, primum in fugam se dedit, quum in eam legationem mitteretur, semet ipse his verbis excusans: O domine nunquid hæc mea verba

Regem terræ in testẽ vocare nefarium.

Obiectio.

Psal. 109

Responsio.

Iurat Deus non vt homo.

Simile.

Psal. 88.

Conclusio. exhortatoria.

Obiectio.

Ioan. 3.

Responsio.

Iona 1.

Gen. 22.

A fuerunt, quum adhuc essem in terra mea? atque ideo est quod præoccupauerim fugã in Tharsos, eò quòd nossem te misericordem, & miseratorem esse, mansuetum & multæ misericordiæ, & tuam ipsius sententiam mutantem in destinatis malis. Fugit igitur Ionas, non tanquam contradicens numini, mœrebátque, non quod illi læta res fuisset perditio Niniuitarum, sed hoc ipsum ideo faciebat, quia Niniuitæ illi curæ essent. Timebat enim ne vanus apud eos haberetur, ac fide in posterum careret Propheticus sermo, ideo videlicet in mœrore fuit, ne refutaretur à Domino, eaque res omnibus Niniuitis comperta foret, non quidem quòd falsa essent in verbis Prophetæ, sed quod Deus misericors esset, ideo iam ipsis veniam concessam esse, nouerat in verbo, adhuc, Dei mansuetudinem latere: eamque consuetudinem esse scripturæ, Deum vbi longanimitatem suam ostendere concupiscit, eam per hoc verbum, Adhuc, solere significare vt quum dicit per Esaiam, Quid adhuc facere debui vineæ meæ, quod non fecerim? per Hieremiam vero. Ob hoc, inquit, contendam vobiscum in iudicio: verbo autem, adhuc, designat suam bonitatem & tolerantiam: dicit enim, peragrate insulas Chetim, & in Cedar mittite legatos, & videte: nisi mansuete & longanimiter agere vellet, non admoB nuisset eos, non iussisset peragrare, & peragrando discere ex contrariis boni comparationem discrimenque. Certe vbi iam non vlterius longanimitatem, sed iram præsentem hominum facta prouocant, ibi ad istum modum sua verba concipit. Non amplius feram, inquiens, peccata vestra: atque ita per hoc verbum, adhuc, quod hic positum est, clare significat suam erga Niniuitas mansuetudinem, & verborum veritatem. Quando quidem impossibile fuisset Deum vaniloquum esse, vbi quid dicit, atque adeo, vbi quid vult. Ideóque Abrahæ promittens falsus non fuit, sed Filium ei dedit. Et populum eduxit ab Ægypto per fatidicum Mosen, & Isaaco pollicita confirmauit, patrémque eum reddidit duorum populorum. Iacobo itidem promissa faciens, Ioseph um ei exibuit, Et fidelissimo suo Mosi fidem verborum præstitit, per ea quæ Pharaoni eueniebant. Dauidi quoque quum polliceretur, in salomone quod pollicitus erat, præstitit, loquor autem de ædificatione templi. Et quid opus multis? nihil omnium est quod loquitur deus, quin opere consummatum fiat. Nam etsi in initio scisitabundus eius sermonem pro re leui habeas, illius tamen pollicitatio successu temporis reddit quod debet, & quod promissum est, omnino ad diem suam impletur. Ecce iã olim de Domino pronuncia-
C ta, & multis retro temporibus dicta, nunc in Euangeliis videmus adimpleta. Esaias enim prophetauit, ex inuba muliere nasciturum Emanuel, qui quidem nunc ex Maria Virgine natus & deum se probans, Prophetica verba adimpleuit. Micheas quoque locũ, vbi nasciturus esset iam antea præfiniuit, & ipse dominus Bethleem in præsepe repositus, Prophetæ verbum verum esse declarauit. Zacharias quoque Hyerosolymis ingressum domini annunciauit, & dominus pro asino mittens, ingrediénsque ciuitatem, Prophetiam sui consummauit. In summa ne singula scriptorum recitem, ipsemet plenitudo legis & Prophetarum factus est, quæ enim per eos prænunciabat, ea ipsa opere compleuit, ac proinde loquutus est, Ecce ego ipse qui loquor, adsum. Ecce iam olim decantata in psalmis de Seruatore, ea nunc adimplentur per audaciam militum. Quæ enim eum Dauid prædixit passurum, ea nunc populi Iudæorum perficiunt, dispartientes vestimenta Domini, & potantes eum aceto & felle. Hæc enim inquit, facta sunt, vt adimplerentur scripturæ, quarum vna quidem dicit, Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Altera vero, pederunt in cibum meum fel, & in siti mea potauerunt me aceto: multi certe qui incidunt in Euangelia, audiúntque illam vocem vt implerentur scripturæ, arbitrati sunt, nulla alia de causa illa facta esse, quàm vt scripturæ
D adimplerentur, atque isthinc opinionem collegerunt, eos qui ista egerunt, extra culpam esse, atque adeo laude dignos, quòd non vt delinquentes, sed vt obsequentes scripturis ista facerẽt: alioqui Prophetarum sermones non veros fuisse futuros, nisi acta ista subsequuta fuissent: præcipue autem ista excerpserunt ex verbis Ioannis in enarratione incredulitatis Iudæorum, vbi inquit, secundum Prophetiam Esaiæ, quum tot signa coram eis fecisset, non crediderunt, vt sermo Esaiæ, quem dixit, impleretur, Domine quis credidit auditioni nostræ, & brachium Domini cui reuelatum est? Si enim ideo vt sermo Esaiæ, quem dixit, adimpleretur, non crediderunt Iudæi, non ipsi sibi eius incredulitatis authores sunt, sed is qui ea dixit futura, vnde euenit vt & opere adimpleretur. Aufer enim, inquiunt, sermonem Prophetæ, & omnino futurum est, vt illi credant. Cæterum hæc atque huiusmodi opinatio multum à veritate destituitur. Non enim Propheta istis author est, neque Iudæi extra culpam istius incredulitatis cõsistunt, sed propheta ea, quæ ipsi facturi essent prospiciens futura esse denunciauit, illique postea id ipsum opere exequuti, verum esse sermonem Prophetæ declarauerunt. Neque vt in-

Ionas cur fugerit.

Esa. 5.

Hier. 2

Deus non est vanilo quus.

Exempla.

Esa. 7.

Mich. 5

Zac. 9.

Ioan. 12.

Psal. 21.

Ibidem.

Ioan. 12.

Esa. 53.

Iudæorum pertinacia.

seruiẽtes Propheticis verbis ista contra Christũ ausi sunt, sed suo ipsimet studio, sponte, volen- A
tesq; illa perpetrauerunt, vt non propheta istarum rerũ author sit aut causa, sed ipsorũ voluntas,
quin potius ipsi in causa fuerũt, vt talia de ipsis Prophetæ prædiuinarẽt. Siquidẽ Prophetæ pro-
prium est futura prospicere, & in eo non allucinari: hominũ autem propriũ est agere quod ve-
Simile. lint. Et sicuti oculis contuentes, in contuẽdo non fallimur, neque aliter videmus & aliter res
agitur: sed vt agitur videmus, & vt videmus agitur: ita quoq; Prophetæ futura & præsentia cer-
nebant, verũ quę cernebant, oportebat fieri: & ea quæ fiebant, nõ poterant non videre. Rursum
vt ea quæ nos nostris oculis conspicimus, necesse est omnino esse, quũ ea quæ sint, sub cõspe-
Quæ à Pro ctũ veniant: neque fieri potest vt aliter sint, quàm à nobis videntur: ita quoque quæ à Prophetis
phetis prospecta sunt necessario euenerunt aut euenient prospiciebantur, necessariũ erat ea esse: neque fieri poterat, vt aliter essent, quàm ipsi præuide-
rãt. Nam si ea quę fiant, non prospicerent, iã Prophetæ non essent. In summa id pro certo habe-
ri debet, Prophetas non solum legum esse magistros, vt quæ præcipiunt, fieri debeant: sed re-
rum quoque futurarum indices esse. Siquidem non eo quod dicunt, ideo quid fit: sed quia id
futurum est, ideo ab illis prædicitur: nec fieri potest vt Prophetæ mentiantur, quum vere vi-
Prophetæ non possunt mentiri. deant. Si enim res sub conditione & in dubio hæsissent, non pronunciassent Prophetæ. Iudęi B
ergo sua voluntate inducti sunt, vt ea facerent, neque sancti per sua verba necessitatem addunt
negotiis, vt cogantur ita fieri: sed quum præuideant studia eorum, volũtatésque, qui talia actu-
ri sunt, rem, vt est futura, denunciant. Neque, vt isti aiunt, qui refragantur, tolle Prophetæ ver-
ba, & futurum est vt omnes Iudæi ei credant: ita quoque & ego dixero, sed in contrarium au-
Esa. 53. fer acta Iudæorum, & prorsus nihil de iis prædicet Esaias. Ne igitur, quum Ioannes dicit, non
crediderunt in eum Iudæi, vt adimpleretur sermo Esaiæ, sermoni Prophetæ attribuas causam
incredulitatis eorum, sed actioni ipsorum? quæ enim ipsi postmodum patrauerunt, ea diu re-
tro præuidit Propheta, cui nefas erat quicquam mentiri. Quin potius hoc tenendum, quod
ea quę nunc in eius passione fiunt vere ille prospexit: quo & eius sermo verus apud posteros
appareret, ac deprehenderentur infideles, conuincerenturque infidelitatis, etiam si eam dissi-
mulent, quum sint animo ac voluntate praui. Et quia occultabant suam infidelitatem, ideo
sermo iste, qui eos argueret, habitus est: & idcirco certum est eos non credidisse, quum sermo
obiectio. iste ipsorum dissimulationem redarguat. Quòd si rursus dicant, impossibile erat Iudęos crede-
re, quia hoc de illis scriptum erat, ne impossibilitatem istam voluntati, delectuique agen- C
tium tribuas, qui se mutare poterant, sed illam statuas in verbis Prophetæ, quatenus ille men-
Responsio. tiri non poterat. Nimirum, quem, quum vere videret, impossibile erat allucinari, alioqui vi-
Esa. 7 disset, aut non vere, aut non, ita vt res se habebat, falsusque deprehensus fuisset. Eadem ratio-
Ioan. 12 ne illud de virgine miraculum adimpletum est, & illud quod Ioannes dixit, euentum suum
hodie sortitum est, & omnia quę prius scripta erant, adimpleta sunt, Non enim eò quòd scrip-
ta erant, ideo euenerunt, sed quia erant futura omnino, ideo certo prędicta sunt. Idem nunc
contigit in diuisione vestium: siquidem vt nunc factum est, ita quoque antea prędictum fuit: &
vt prędicatum fuit, & prænunciatum, ita quoque impletum, & perpetratum est: scriptum au
tem est ita: Quum eum crucifixissent diuiserunt vestimenta eius, iacientes sortem, vt imple-
Psal. 21. retur quod dictum est à Propheta, Diuiserunt sibi vestimenta eius, & super amictu miserunt
sortem, Matthæus ergo cum reliquis Euangelistis, simplicius narrat hanc diuisionem. Ioannes
autem circunstantias diuisionis, causamque sortitionis exponit, ita dicens, Milites igitur quum
Ioan 19. cruci affixissent Iesum: sumpserunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vt vnicuique
militum vna pars cederet. Tunicam vero, quia erat omnino à summo ad imùm inconsutilis,
Ibidem. ita inter se colloquuti sunt, Ne scindamus eam, sed sortiamur de ea cuius sit, vt scriptura im- D
pleretur, Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestitu meo miserunt sortem. Forsitan ali-
quis ista audiendo erubescit, forsitan conspiciendo Dominum ludibrio haberi, duci, & con-
uerberari, pudore afficitur, forsitan etiam aliquis intuens Dominum & Seruatorem, Regém-
Sit ne erubescendum de passione Christi. que omnium, iudicari à Pilato, & crucifigi à Iudæis, vultum præ pudore submittit, & oculos
deiicit quum neque ipse sol hoc spectaculum tulerit, sed totus obtenebratus sit, vt eadem ope-
ra aliorum quoque oculos auerteret, negligens, iam præcepti de hominibus illuminandis, &
nunc demum præuaricari audens, quum videret Dominum suum, qui hoc illi præceperat, ab
hominibus excruciari. Sed si causam didicerimus cur ita excruciatus sit, desinemus erubesce-
re, admirantes potius bonitatem & humanitatem Domini gloriabimur, & ipsi, quemadmo-
dum Paulus in cruce Domini: eo quod dominus non suo, sed nostro nomine patiebatur. Si-
quidem peccatis hominum plurimis, & iã per vniuersum orbem propagatis, & quum iã an-
Gal. 6. tea hoc malum ingens, paulatim maius ac maius fieret, nec sustineri amplius ab hominibus

posset,

A posset, quippe quum peccatum contra omnes & in omnibus regnaret: Dominus immortalis
& incorruptibilis, & pro immortalitate sua bonus & humanus, vtpote boni patris bonum ver-
bum, creaturam suam negligendam non putauit, neque permisit alium quempiam suorum
operum dominum esse. Sed quum videret malitiam intolerabilem, neque mortale genus ido
neum esse quod morti resisteret, neque pœnam suorum malorum persoluere posse (Nam ex-
cessus malitiæ transcendebat omne supplicium) vidensque simul patris bonitatem, & se quam
idoneus esset & potens (Christus enim Dei potentia ac sapientia) commotus fuit sua huma-
nitate, & misertus nostræ imbecillitatis, illam ipsam imbecillitatem induit. Siquidem ipse (vt *Esai. 53.*
propheta dicit) nostras infirmitates sustulit, & languores gestauit, & miserans nostram morta- *Philipp. 2*
litatem, ea ipsa mortalitate circumamictus est: Paulus enim dicit, Humiliauit se ipsum vsque
ad mortem, idque ad mortem crucis, vidensque simul, quam non ad solutionem pœnæ suffi-
ceremus, illam ipsam pœnam in se transtulit. Siquidem christus factus est pro nobis maledi-
ctio, atque ita humana carne amictus & circum indutus, per se quæ nostra erant, patri obtulit,
vt ipse patiens, hominem patientem illæsum redderet, & parua magnis pensaret. Descendit
B enim vt nobis ascensum præpararet: & natiuitatem expertus est, vt nobis ingeniti amicitiam
conciliaret. Infirmatus est propter nos, vt nos cum robore erigeremur, & diceremus cũ Pau-
lo, Omnia possum per fortificantem me, resum Christum: sumpsitque corpus corruptibile, *Philip. 4*
vt corruptibile indueret incorruptibilitatem: induit mortale vt id quod mortale erat, indue-
ret immortalitatem: in summa factus est homo & mortuus est, vt nos, qui homines moriebā-
mur, deificaremur, neque vlterius pateremur regnum mortis. Mors enim nobis non domi-
nabitur. Quum & Apostolicus sermo prædicat, ideo eum esse crucifixum, vt maledictionem
redimeret, & nos benedictionem possideremus. Ipse enim quum pateretur, nihil detrimenti
sentiebat, sed potius dona gratiásque dilargiebatur: nec moriens mortuus remansit, sed potius
mortuos viuificabat: nec immolatus periit, sed vt suæ immolationis sanguine omnes simpli-
citer liberaret, ipséque interim mansit impatibilis. Quomodo autem id factum sit, si quis quæ-
rat, auscultet: duarum in eo rerum coitus congressusque fuit: rerum autem dico, non æqualiũ,
sed quæ per omnia committi commiscerique nequirent. Mortale enim cum immortali copu *Mortale cũ*
latum fuit, & mortale corpus cum immortali verbo cohæsit: neque tamen id quod mortale *immortali*
C erat, læsit immortale, quippe quum hoc ipsum impatibile esset, sed ipsum quod mortale erat, *copulatum*
impatibile redditum est, vi potentiáque eius quod immortale erat. Siquidem vis ea quæ vin- *in Christo*
cit, in victas res dominium habet. Atque ideo ob coniunctum immortale verbum, mors in *cur.*
Christo mirabili ratione, sicuti stipula ab igni, consumebatur: verbumque quum incorrupti-
bile esset, id quod corruptibile erat, sua præsentia adiuuabat. Tenebræ enim à lumine illustrā-
tur, & quod minus est, a maiore benedicitur. Atque ideo etiam nunc à tortoribus, eas quas
nos in Adam indueramus, pelliceas vestes exuit, vt nos pro iis Christum vicissim indueremus,
Atque eadem de causa vestimenta sua diuidi sinit, vt nos Patris haberemus indiuisibile verbũ. *Vestimẽta*
Ego enim inquit, & Pater vnũ sumus. Ideo quoque sortiũtur de tunica, & id cum patientia ne- *Christi cur*
gligit, sicut Psalmographus ait, dominus pars hæreditatis meæ, & calix meus: vnde etiam est, *diuisa.*
quod non alibi patitur, neque in alio loco crucifigitur, quàm in caluariæ loco quem magister *Luc. 10.*
Hebræorum dicit sedem esse sepulchri Adæ. Ibi enim post maledictionem eum humatum es- *Psal. 15.*
se asseuerat. Quod si ita se res habet, miror eius loci genitum & proprietatem. Congruũ enim *Adam vbi*
erat, Dominum, quum vellet reuocare primum Adam, in eo loco pati, vt illius abolito pec- *sepultus.*
cato, ab vniuerso eius genere illud profligaret. Iam vero quia audierat Adam, Terra es & in ter-
D ram reuerteris, Ideo illic denuo positus est, vt Adamum inibi inuentum, à maledictione libe-
raret: & pro istis verbis, Terra es, & in terram reuerteris, eidem diceret, Excitare qui dormis,
& surge ex mortuis, & illuminabit te Christus, & rursus, Surge age & sequere me: vt non vl- *Ephes. 4*
terius in terra consistas, sed ad cælos ascendas. Necessum enim est, surgente seruatore consur-
gere quoque cum eo, & ipsum Adamum, & omnes ex Adamo oriundos. Et sicuti moriente *Christo re-*
Adamo, manebamus nos per eum mortui, ita quoque surgente Dominico corpore, necessum *surgente*
erat omnes cum eo consurgere. Hic enim Pauli intellectus est ad Corinthios scribentis: Sicut *Resurrexit*
enim in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur. Iam vt nobis constet, *Adam.*
quomodo Iudæi eũ in crucem sustulerint: necessum est videamus ea, quæ de istis rebus scrip- *1. Cor. 15.*
ta sunt. Quandoquidem ne illa quidem sunt inutilia cognitu, neque temere in Euangeliis ad *Christo in-*
eum modum descripta sunt. Postquam dominus igitur indicatus esset, crucem suam sustulit: *dicato erucem suam*
siquidem iudicium subiit & stetit ante præsidem. Verum caue ne dum ista legis, rem eam pu- *sustulit.*
dendam existimes, quum eam indignitatem ille nostra causa sustinuerit, idque ideo, ne insi-

Christus condemnatus & passus, cur.

Ioan.19

diæ, quas passus est, si per silentium omissæ essent, occultaretur Iudæorum dolus, sed vt hoc iu- A
dicio insidiantium calumnia manifesta redderetur. Si enim dominus iudicium condemna-
tionémque passus non esset, sub dubia incertaque suspicione latuisset Iudæorum aduersus eũ
inuidia, quæ eo condemnato nullas latebras habere potest. Siquidem & Pilatus ipse Christo
innocentiam attestatus est, & manifestas Iudæorum insidias reddidit. Nouerat enim (inquit
scriptura) quod per inuidiam tradidissent eum: non cognouisset Pilatus Iudæorum inuidiam,
nisi Seruator ad iudicium adstitisset. Magnum id certe & mirificum in Seruatore, qui tacen-
do & non respondendo, tam efficax erat in persuadendo, vt iudex vltrò factiones conspiratio-
nésque aduersus eum initas & agnosceret, & confiteretur, séque magis turbis hominum, quã
iustitiæ gratificatum esse. Qui si respondisset Pilato, poterat ille suspicari, formidine eum mor-
tis ad loquendum inductum fuisse: iam quum taceat, quid admireris nisi illius robur, fortitu-
dinemque in contemnenda morte? quumque eum de innocentia ita excusset Pilatus, quid
aliud in mentẽ venire potest, nisi illum ipsum, qui ibi iudicio subiectus stabat, Deum esse? qui

Pilatus cognouit Christum esse Deum.

interim, dum à Pilato iudicabatur, eius vxori oracula edebat, quo simul Pilatus ex silentio
eius fortitudinem stuperet, & ex oraculis cognosceret, eum in quem sententiã daret, non ho- B
minem, sed Deum esse. Timuit igitur iudex reum suum, & magis quam ipse reus videbatur
condemnari, metumque in se hominis condemnati sensit, atque ipsemet suam in Christum
quasi in se latam sententiam cohorruit. Atque ideo etiam suas manus lauit, dicens, Innocens
sum ego à sanguine huius. Etsi postea Iudæorum gratiæ impar, consensum accommodauerit

Pilatus cur manus suas lauerit.

eorum calumniis, vt etiam illum crucifigendum traderet. Traditur igitur Seruator, & tradi-
tus non exhorruit mortem, sed potius se aduersus mortem, ablatis vestibus expediuit, & per-
sequutus est fugientem colubrum. Non enim ita se habuit Dominus, vt moriturus, sed vt is,

Christus non exhortu it mortẽ.

qui mortem ad occidendum persequeretur. Cæterum hic infelix diabolus conspecto hoc in
Pilato miraculo, iudicemque magis quàm iudicatum pauescere, animaduersaque Domini in
exuendis vestibus fiducia, omnia sibi tentanda putauit, vt cognosceret quod prius cognoscere
non potuit, quum illum in monte tentaret, essetne ipse Filius Dei, an non, tũ enim cum pudo-
re reiectus, obseruandum sibi persuadebat tempus mortis, certus omnino posse se per mor-
tem, qua omnes in seruitutem redegerat, etiã hunc tentationibus subigere: scriptum est enim
apud Lucam, quod quum consummasset diabolus omnem tentationem, abscesserit ab eo in C
tempus idoneum. Atqui hoc erat istud præsens tempus, in quo hostis ipse agnoscebat fore, vt
ab omnibus supplantaretur, si ab ista victoria excideret. Nullum enim illi aliud omnibus de-
stituto supererat certamen. Ideo omnia satagebat, vt certa omnia cognosceret, & à conseren-
dis manibus abstineret, si certo cognoscere posset quis esset nimirum non inexpertus, quàm
sibi res futura esset cum homine inaccesso, & diuinis viribus prædito. Dominus igitur ridens

Christus eo cultu habuerit suam deitatem Simile.

illius vafriciem scién sque eum non sui reuerentia, sed vt homines in seruitute retineret, istas
insidias captionésque facere, quo in omnes tyrannidem exerceret, in occulto habuit suam dei-
tatem, ne ille per formidinem vitato congressu illæsus abiret, sed contra despicatim quasi cum
homine manus conserturus, ad pugnam veniret, & ab hominibus inciperet supplantari. Non
aliter quàm si quis animaduersa in compare atque æmulo suo formidine secum decertandi,
imbecillem se fingat, quo illum pelliciat ad pugnam: & ille dum pro vera habet illam simula-
tam imbecillitatem, audacter in certamen prodeat, mox domandus illius generosi Athletę vi-
ribus. Ita quoque dominus sub specie humanæ infirmitatis prouocans aduersarium, homi-

Christus mox passurus mœre re cepit, cur.

nem quem induerat, suis viribus aduersus inimicum corroborauit. Atque ideo sub tempus
mortis anxius esse, & mœrere cæpit, & obsecrabat calicem transire, clamabat spiritum qui- D
dem promptum esse, carnem autem infirmam, vt aduersarius noster cum eo quasi cum homi-
ne congressurus, vires eius diuinas experiretur. Atque ita inductus ludificatusque adortus est
Dominum: & nunc quidem quum animaduerteret eius fortitudinem, animo fiduciaque
contractiore fuit: nunc autem quum videret imbecillitatem corporis, audaciam resumpsit.
Ac iam deinde cernere erat diabolum quidem cum omni exercitu, principatibus, ac potesta-
tibus in fugam se dare: Dominum contra, humanis armis diabolicas legiones persequi, Nec
longum deinde in medio interuallum, quum inimicum omnibus rebus suis spoliauit, quo

Malitia cæca. Simile.

tempore ille ita confusus pudefactusque, nihil non contra Dominum molitus est, dum & Iu-
dæos concitat vt conspirarent, Pilatum vt condemnaret, milites verò vt illuderent, ignarus
ea omnia sibi noxia esse. Cæca enim malitia est, & incircunspecta animi prauitas, vt quæ non
intelligat, ipsam suas contra manus acuere, veluti si quis serpentem manu apprehendat, vt al-
teri iniiciat, quod fieri non potest, quin ipse prius mordeatur: aut si quis ignem manu sumat,
vt

A vt hostem lædat, interim non animaduertat seipsum comburi. Ita ipsa malitia contra sui vsur-

Malitia in suos possessores militat.

patores militat, eósque qui ipsam tenent, magis quàm illos in quos noxam parant, consauciat:
ita quoque Pharao volens capere, captus est: & exorsus persequi, persequutionem passus est: &
necem moliens, submersus est: ita & Goliath, quibus armis Dauidem inuadebat, detruncatus
est, & spoliare destinans spoliatus est: idem euenit infelici diabolo: siquidem inuadere tentans

Pharao.

inuasus est & concitans milites, ipse potius per illos carnifices concitabatur. Omnia siquidem

Goliath.

contra seipsum agebat, qui etiam tum spoliabatur, quum ea victoria nondum hominibus in-

Omnia egit contra seipsum diabolus

notescebat, quàm ille, licet inuitus, in lucem extulit, ac promulgauit. Quum enim exueretur
Dominus, eo ipso inuisibiliter erigebatur de diabolo trophæum: & quo illud manifestum fie-
ret, narratur à Ioanne indutus fuisse purpura: à Mathæo vero & Marco chlamyde coccinea,
coronámque illi ex spinis super caput esse positam, & calamum in manus datum: & ita quum

Ioan.19. Mat.26 Mar.14.

eum produxissent, genubus flexis adorasse. Miraculum nouum & incredibile, & magnæ sine
dubio victoriæ insigne: quem enim vt hominem condemnauerant, eum mortuum deinde, vt
deum adorauerunt: & quem aspernabantur vt vilem & contemptibilem, eum confitebantur
B Regem, cui tunicam & vestem detraxerant, eum purpura circumdederunt: & quem ignoran-
tes contumeliis afficiebant, eum Prophetam etiam nolentes appellauerunt: & quem per ludi-
brium, subsanationémque pulsabant, ei triumphalia addiderunt ornamenta, coccineam chla-
mydem, & coronam spineam & calamum. Nam tametsi ea quasi per contumeliam agebant,
efficiebatur tamen inde, vt ab eo latenter spoliarentur. Quum enim sanguine terra per diabo-
lum funestata, & multis vndis cruoris esset imbuta, & ore aperto primum receperat sanguinẽ
iusti Abel, ac deinde hominibus sanguinem sanguini superfundentibus, infusáque in eandem

Abel.

maledictione mendacio, furto, adulterio, execrabilis reddita esset, dicente Domino, Et nunc
maledicta terra, quæ os diduxit, vt reciperet sanguinem Abelis fratris tui, cuique etiam prius
ob præuaricationem Adæ maledixerat Dominus, dicens, Maledicta terra in operibus tuis, in

Gen.4.

ærumnis inde victitabis per omnes dies vitæ tuæ, omniáque sanguine redundarent, & vbique
spinæ ob execrationem nascerentur: & hoc chirographum nactus inimicus noster omnes in-

Gene.3.

uaderet, & tyrannidem in omnes, vt in subiectos, sibi exerceret: ea de causa, quum eum om-
nibus spoliasset dominus, hoc genere vestimenti indutus ad mortem processit, vt ostenderet
C victoriam de morte nõ temerè, sed pro nostra salute, partã esse. Gestabátque in coccinea chla-

In chlamyde, corona & calamo quid gestabat Christus.

myde speciem sanguinis, spinásque in corona, & chirographum in calamo, quo instrumento
iam olim nos diabolus æri suo, rationibusque inscriptos habebat, vt vnà cum morte etiam ista
simul demoliretur, & rerum naturam ab istis malis purificaret, & pro spinis lignum vitæ largi-
retur vtendum, & pro sanguine peccatorum, suo sanguine, & terram, & omnes emundaret, &
pro maledictione iam in reliquũ incolas terræ benediceret, idque his verbis. Beati mites, quo-

Mat.5.

niam ipsi terram possidebunt. Ideo enim nostrum sanguinem gestans, suum omnino sangui-
nem in terram exhausit: vnde factum est, vt in ea, pro spinis bona, & vita repullulascerent, ad
quam oculos suos dirigens sanctus ille loquutus est, Credo videre bona Domini in terra viuẽ-

Psal. 26

tium. Alia quoque ratione spineam coronam gestare videri potest, nimirum vt solicitudines

Spineam coronã cur gestauerit Christus.

nostræ vitæ extirparet. Iniecit enim scelestus ille, quanquam nolens, solicitudines nostras su-
per Dominũ, non animaduertens futurum esse, vt earum gestatione dominus omnes in secu-
ritatem assereret, quo & sementem verbi à spinis depurgatam haberent, & in precibus men-
tem inconuulsam possiderẽt. Ipse enim in doloribus & curis erat, vt nos doloribus careremus.
D Atque hinc rursum est quòd arundinem accepit, quum illi à diabolo porrigeretur, ignaro,

Arundinẽ accepit Christus

quòd contra seipsum gladium acueret. Dicitur enim arundo serpentibus lethalis esse, atque
inde potissimum interfici. Quum igitur ipse Dominus Sabaoth (vt Esaias dicit) fugientem
draconem, & magnum illum serpentem diabolum persequi statuisset, tum eius rei cau-
sa id, quod illi exitiale erat, ab eis accepit, vt suis propriisque rebus debilitatiore reddito dia-
bolo, iis quæ Christi erant, homines fortiores redderentur. Quale quid Dauid in Goliath

Dauid. Goliath.

designauit, qui sumpto aduersarij gladio, eo ipso illius caput præcidit. Idem quoque Serua-
tor fecit, sumens arundinem ab illis, vt nos non solum liberaret à vertutia serpẽtis, sed & illum
serpentem tolleret, & mortuum exhiberet. Ad eum igitur modum circunscriptus sceleratus
ille, vidénsque se ab illis spoliari & excidere, quibus aduersum nos efferebatur, & se è terra pro-
turbari, & terram à sanguine & spinis emundari, séque amisisse chirographum & calamum,
quo nos in sua cautione descripserat, rursum non audenda audet, sed eo ipse se magis verberat.
Quum enim audisset è Domino loquentem malitiosus ille, spiritum quidem promptum es-

Mat.26.

se, sed carnem infirmam, credensque verbum vnà cum carne languere & infirmari, nec carnẽ

verbi virtute corroborari, rursus nefaria moliri cæpit, carnificésque irritauit contra Seruato- A
rem circáque spinas quas retinebat, voluebatur prorsus contrario, quàm sperabat, euentu: eas
enim tenendo amisit, quas putabat vbi vellet, se resumere posse. Cæterum illas non prius re-
sumere potuit, nisi vbi iam eas maledictione inibi sita liberasset Seruator noster, quas quum
ille gestasset, tum demum recepit serpens suas spinas & chlamydem, sed iam innoxias nobis,
& ipsius tantummodo sceleris indices. Nunc enim diabolus in spinis veluti in stimulis contra
nos calcitrat, déque illo & coccinea chlamyde dicitur: quemadmodum vestimentum san-
guine mixtum non est purum, ita neque tu purus eris, quoniam terram meam perdidisti, &
populum meum trucidasti. Ideo etiam nunc irritans carnifices contra Seruatorem, in spinas
quasi in stimulos calcitrauit, magisque pungebatur quàm pungebat: resumpta enim à Domi-
no arundine, quum milites arundine Christum se pulsare existimarent allucinabatur, quippe
qui diabolum ipsos irritantem verberabant. Et vt gentes illæ quæ adscenderant contra Hie-
rusalem, sese mutuo in valle Iosaphat contrucidabant, & persequentes Israelem, quum ad ri-
parum margines processerant, in sese manus vertebant, seque inuicem capiebant: ita nunc
quoque illi qui persequebantur Dominum, semetipsos non sentientes verberabant, non Do- B
mino interim, sed sibi noxij: vt enim, si quis lapidem manu secare velit, lapidem quidem non
scindit, sed manum vulnerat: eadem ratione contra Dominum agentes, vtpote contra incor-
ruptibilem, pernitiem suam moliebantur, & immortali mortem intentantes, ipsi in mortem
rapiebantur: & quod pessimum erat, à suis ipsius membris hoc mali illi infligebatur, quod ver-
sutissimo illi ad summum vituperium cessit. Omnino enim, si à Domino vapulasset gloriari
poterat: nunc ab illis percuti, quos in seruitutem redegerat, id omne dedecus probrúque trans-
cendit. Sed tamen non illorum verbera serpentem conficiebant: nihil enim tale poterant, ii-
dem illi & homines & carnifices: Sed vt dolori illi erat contumelia à Iudæis illata, ita verbe-
ribus arundinis vi Christo impulsis consauciabatur, ea specie simulationéque vsus serpentem
in spinis comprehẽdit, quem, dum vt homo vapulat à tortoribus verberari concessit, vt quum
vellet ille gloriari se Deum esse, aut iactare quòd Dominum tentando adortus esset, diuerbe-
ratus à carnificibus summum dedecus vituperiumque referret. Euenerunt autem ea illi præ-
ter omnem expectationem. Nam quum vim suam exerceret, per eos qui contra Dominum
occlamabant, non animaduertebat se loco illarum vociferationum, taciturnitatem è regione C
subinducere, exacerbansque Pilatum, nõ intelligebat se pro timiditate, locum, vicemque for-
titudini præparare, & incitans vt Dominus verberaretur, prorsus non sentiebat se frustrari,
emergente, per eam occasionem, malorum tolerantia. In summa, debacchans, insaniensque
contra Seruatorem, non videbat se virtutem contra malitiam obarmare. Omni enim malitia
& nequitia gaudet inimicus, & quicquid prauum, id diabolo pro armis est: siquidem formido
mortis, dum periculum arcere intendit, peccatum suadet. Ideóque Christus sustinuit omnia,
vt formidini fortitudinem, contumeliæ patientiam, furori mansuetudinem, & in summa, om-
nem virtutem omni malitiæ opponi posse demonstraret. Ac primum quidem docuit, verbe-
ranti maxillam etiam alteram esse obuertendam, neque metuendos eos qui corpus occidérẽt:
& tunicam auferenti, non esse eam reposcendam, & persequutoribus benedicendum. Ac ne
impossibile istud præceptum apud nonnullos videretur, omnia in se consummata declarauit,
& ex eis quæ passus est, docuit omnes contumeliose habitos, non retorquere contumelias, &
verberatos non reuerberare, & illusos non iratsci, & ab eo qui auferret nostra, non reposcere,
& in summa non expauescere mortem, sed eam contemnere spe futurorum. sic enim facilius D
de diabolo, omniq; malitia victoria obtinetur, quã si nos ipsi vindicemus. vindicantes enim &
iniuriã vicissim iniuria retaliantes, & contumelias contumeliis pensantes, augemus contra nos
ipsos malitiã, nec tam inimicos quàm nos ipsos lędimus, quum pro condemnatione & iudicio
olim ob eam iniuriam habendo, ipsi nostra hac pœna vtamur. cęterum vbi iniuriam, sicuti do-
minus fecit toleramus, & conuiciatoribus patientiam opponimus, & minantibus impauidum
pectus, & morti spẽ immortalitatis, prorsus istiusmodi rebus discruciamus inimicũ, sub istius-
modi panoplia succumbentem, quo genere armorũ Paulus nos communiens, inquit, Induite
armaturam Dei, vt possitis resistere diaboli insidiis. Atque ita ad tolerantiam domini euenit il-
lud, quod dicit, Videbam satanam cadentem de cælo, vt fulgur. Statim igitur postquã ita forti-
ter se gessisset dominus, & cecidisset inimicus, imposuerunt ei crucem, insigne reuera victoriæ
monumentumque inuiti contra seipsos inducentes. Quamdiu enim stabat inimicus, tenebát
ipsi carnifices lignum, qui vbi lapsus & direptus esset, tum trophæum susceperit dominus, & si-
bi baiulauit. Siquidem decebat victorem iam triumphantem de diabolo, nõ alteri concedere,
sed

Diaboli malitia illum ipsum decipit.

Simile.

Simile.

Simile.

Simile.

Christus tormenta quælibet passus est, cur.

παγοπλία est integra armatura. Ephes. 6 Luc. 10

Crux imposita Christi quid.

A sed sibi suum trophæum gestare. Resumpsit autem simul cum trophæo vestimenta sua ab illis, abiturus ad mortem, vt ea simul cum morte exueret, fecítque eos accelerare, qui ipsum ducebant. Quum autem duceretur, secundum Ioannem, sibi crucem baiulabat, secundum alios Euangelistas, Simon homo Cyrenæus crucem ferebat. Est autem illud non contrarium Ioanni: non enim Ioannes contraria scribit reliquis Euangelistis, sed vtrumque in eo factum est. Nã & sibi dominus crucem portauit eandémque & ipse homo Simon tulit: quum igitur contra diabolum trophæum baiularet, principio quidem suam sibi crucem ferebat. Vltro enim ad mortem tendebat, ac rursus eandem gestauit Simon homo, vt omnibus innotesceret Dominum non suam mortem, sed hominum obire. Rebus ad istum modum constitutis, cum festinatione ad locum vadit, vbi eum in crucem, ascendere oportebat, vt chirographum nostrũ quod inimicus abstulerat, affigeret cruci, & spolians vestibus principes & potestates, cum fiducia eas traduceret & ostentui haberet, in ligno triumphans de illis, exhiberétque euulsum ex dracone hominem, & deinde proprio sanguine aspergeret, & emundificaret terram. Id quum facturus esset, exuebat vestimenta sua. Decebat enim quum hominem introduceret in
B paradisum, exuere tunicas, quas Adam accepit quum è paradiso eiiceretur. Quum enim ille peccasset ac deinde moriturus esset, accepit pelliceas tunicas ex morticinis animalium factas, insigne notámque mortalitatis ob peccatum sibi inflictæ. Cæterum Dominus omnia nostra, propter nos recipiens, induit ea, vt rursus exueret, & pro istis nos vestiret vita & immortalitate. Induit etiam cum illis tunicam inconsutilem, desuper in totum contextam, vt vel inde rudæi crederent, quisnam esset ille, qui eam induisset, eum non scilicet è terra, sed Verbum esse, quod aduenerat supernè, ipsumque non diuisibile, sed indiuisibile esse Patris Verbum, & hominem factum corpus accepisse, non ex viro & muliere, sed ex sola duntaxat virgine, idque contextum artificio Spiritus: vnde carnifices alia vestimenta diuidunt, quum essent diuisibilia, & in quatuor partes distinguerentur, idque ea de causa, quòd pro peccatis quadripertiti orbis in Orientem scilicet, Occidentem, Boream, & Meridiem ea gestabat quæ spectans Ioannes, indutum eum narrat, Ecce, inquiens, Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hanc tunicam solam scindere non potuerunt, metu eius signi, quod per eam denotabatur: neque tamen hoc illorum, sed suspensi Saluatoris opus erat. Nam quum penderet vt homo, principatus persequebatur, diabolum comprehendebat, carnifices deterrebat, ne tunicam scinderent,
C vt ea manente maneret, & Iudæorum probrum, quod nõ multo post accidit, nimirum quum velo scisso, tunica Christi ne à carnificibus quidem diuisa est, sed integra mansit. Manet enim semper Euangelium integrum quum vmbræ diuidantur. Cæterum, quum exutus vestibus properaret ad mortem, diabolus rursus videns alacritatem Seruatoris, & se è cælis delapsum ad terram, & nunc è terra submoueri, non habebat quod ageret: omnia enim illi plena tumultu & consilij inopia erant, qui nec manere potuit, & rursum fugere exhorrescebat, memor tamen quod morientes in terra oporteat mori, secundum quod scriptum est, Terra es, & in terram reuerteris, non ausus est in terra manere, ne & ibi comprehenderetur, quod igitur reliquum erat, in aërem subuolauit, vt saltem ita Dominico corpore humi posito, liberum sibi aërem retineret: verum dominus etiam ibi humaniter agens hominibusque studens, humi non est mortuus, sed in aërem ascendit per crucem, ibi quoque serpentem persequens, vt etiã inde principem potestatis aëris deturbaret & spiritualia nequitiæ deiiceret, ac ne sic quidem terram immedicatam relinquens. Nam quum ita penderet in cruce, & aërem purgauit manuum expansione, & terram redemit sanguine, & lateris sui cruore abluit. Quid igitur super-
D erat quod ita patiendo ageret contra inimicum, quam ille & è cælo iam delapsus esset, & à terra summotus, & ex aëre depulsus, ac iam in magno probro versaretur? quod quum magnifica de se iactasset, nihil omnium efficeret? vndequaque igitur victus, vbique & auxilij & consilij inops, statuebat apud se saltem infernum defendere. Is enim solus illi locus reliquus erat. Veritus igitur, ne & illuc quoque penetraret, séque inde expelleret, & omnes sibi hactenus subiectos in libertatem vindicaret, omnia miscebat, omnia agitabat, omnes in auxilium accersebat, rursumque irritauit rudæos, vt in Dominum conuicia iacerent, risuque & contumelia infestarent. Et si quid omnino ex telis armisque illi superetat, id in Dominum immittebat, si quo modo illum hac ratione peccato obnoxium deprehenderet: rudæi igitur subsannabant dominũ, dicentes. si filius Dei es, descende de cruce, sed seruator noster reuera Dei filius, non fugiendo mortem, sed eam expectando, cõculcandoque innotescere voluit, quòd ipse esset Filius Dei, & ipsa vita. Poterat enim de cruce descendere, qui alios excitauerat è morte, sed descensus ille specimen prætulisset fugientis mortem: contra, permanere in cruce, nihil aliud

Vestimentorum Christi resumptio quid.

Simon portauit crucẽ cum Christo cur.

Vestimẽta sua exuit Christus cur.

Tunica inconsutilis

Quatuor partes vestimentorũ quid. Ioan. 1

Christi tunicam scindere non potuerunt carnifices cur.

Gen. 3.

Christus in aëre mortuus quid.

Ioan. 19

Christus cur non descenderit de cruce.

Diabolus author contumeliarũ in christũ.

quàm documentum erat,eum qui in cruce permanebat,vitam esse. Quapropter magnæ curæ fuit diabolo, vt dominus istiusmodi vituperiis pulsaretur, optabátque eum de cruce descendere, ne inter mortuos versaretur, vt ille sic illæsus abiret, & ipse mortuorum dominium retineret. Metuebat siquidem, ne secundum illam scripturam ascendens in altum crucis, captiuã duceret captiuitatem, & acciperet dona in hominibus. Suspicatus est enim, num ipse is esset de quo hoc scriptum erat. Vnde rursus concitat Pharisæos veterator ille, eósque frustra inducit, vt se credituros polliceantur, si de cruce descenderet. Omnia autem mouebat, & quiduis

Diabolus cupit christum non mori, ideoque illum descendere de cruce.

præter animi sententiam promittebat, modo efficere posset, ne moreretur, & ad infernũ descenderet. Denuo igitur Iudæis author fuit, vt dicerent, Alios saluos fecit, seipsum saluare non potest. Si Rex Israël est, descendat de cruce, & credemus ei. Minime autem credere volebat Iudæos ille incredulitatis magister draco, sed Dominum mortem euitare cupiebat, non quod discere satageret, an posset ille seipsum saluare, sed ne aliis salus efficeretur. Nam quum omnino cognouerat eum seruasse alios, ambiguum ei esse non poterat, quin ille qui aliis dedisset salutem, is ipse esset Seruator & vita. Ea igitur de causa conuiciabantur, ne aliis salus conciliaretur. Nouerat enim ille versutus non moriturum quidem esse Dominum, sed illius mortem B
salutem & vitam futuram esse vniuersis: idcirco eum de cruce descendere cupiebat, faciebátque Pharisæos se promittere credituros esse, si saltem vel eo modo consequeretur, quæ volebat. Dominus autem reuera Seruator, qui non sua, sed nostra quæreret, non in se saluando, sed in creatura redimenda Saluatorem se esse innotescere volebat. Non enim medicus, eo quod se ipsum seruat, declaratur medicus, nisi simul & ægrotis artem suam exhibeat. Neque item sol suum iubar in se contrahens, pro lumine agnoscetur, nisi etiam orbi terrarũ suos radios exporrigat, & tenebras illuminet. Ita quoque & Dominus non seipsum saluauit, siquidem nulla salute indigebat, quum esset Saluator, sed ex suis in alios beneficiis voluit saluator declarari. Neque descendendo de cruce voluit Filius Dei agnosci, sed ex eo quod in cruce permaneret. Multo enim magis mors Saluatoris, & Fidem & salutem hominibus attulit, quàm descensus è cruce attulisset. Certe pendente in cruce Domino monumenta aperiebantur, & qui ibi sepulti iacebãt viuificabãtur, & suspensus latro credebat, vt ostẽderetur & reuera Saluator esse, & dum moritur, fidem sui fœcundare. Ad ista iam deinde vere obstupuit diabolus, & magna in anxietate hæsitationéque detinebatur. Videbat enim se latronem in cruce amisisse: eum- C
que, cui olim persuaserat latrocinium, nunc fidem recepisse: & quem concitauerat blasphemias dicere illum ipsum videbat iam Dominum adorare, alterumque latronem increpare. Illud de latrone illum pessimè habebat: quod quem vt latronem occiderat, eum transferri ad paradisum conspiceret: videns autem omnia sua arma deiecta, nec vllum sibi esse præsidium reliquum, quod non à Domino esset contusum, secundum illam Scripturam: Inimici defecerũt frameæ in totum, & ciuitates detraxisti: Hinc ergo turbatus & anxius animi, tentauit deinde Saluatori bibendum dare acetum cum felle, non sentiens hoc ipsum se contra seipsum instruere. Amaritiem enim iræ ex præuaricatione legis obortam, in qua omnes detinebat, Do-

Acetum & fel Christo in cruce oblatum, quid.

mino porrexit: quam ille accipiens absumpsit, & euacuauit, vt pro aceto vinum quod miscuit sapientia, nobis potandum daret, & pro felle dulciora melle & fauo eloquia nobis elargiretur,

Psal. 33.

& pro eo quod nostra gustasset, diceret vicissim, Gustate & videte quoniam suauis est dominus. Postquàm autem etiam isthic exciderat, & spoliatus esset, iã in reliquum deinde tempus eum suspicio tenebat, quum tanta conspiceret se non contra hominem, sed contra Deum arma moliri, nimirum quia videbat rebus quibus omnes capiebat, nunc se miserè frustrari & confundi, & potius se ipsum considere, quàm alios deiicere: Cedere igitur iam inde parabat, D
& tergum dare fugæ. Cernens enim eundem & in cruce pendentem & mortem persequentẽ,

Esai. 52.

in metu fuit, ne is ipsus esset, de quo scriptũ erat. Exaltabitur dominus, vt misereatur nostri: ac proinde omnia statuerat relinquere, ac fugere, inuidens interim iis quos ille misericordia prosequuturus esset. Cæterum dominus reuera saluator, noluit illum ita illæsum discedere, neque opus suum imperfectum deserere, neque deditos, adictósque inferno, relinquere inimico. Magno igitur stratagemate & mirabili opere vsus est. Nam quum cerneret illum alioqui audacẽ

Esa. 61. Luc. 4.

metu iam contractum, trementem & expauescentem, rursum sese lapsabundum simulat, vt hostem in congressum venientem plane edomaret. Siquidem draco ille nolebat mori Dominum, neque in ligno pendere: Optabat enim eum de cruce descendere, & non mori: sin autem non descenderet, saltem eum in ligno manere, & nõ mori. Metuebat enim ne fieret quod scriptum erat, spiritus Domini super me, eo quòd vnxerit me, vt euangelizarẽ pauperibus miserit me, & prædicarem captiuis remissionẽ, & cęcis recuperationem visus. Idcirco metuebat ne is esset

A is esset ille vnctus, & in legationem mittendus ad omnium liberationem. Omnibus igitur nudatus optabat saltem imperium inferni sibi retinere, Noua siquidem ei formido fuit, num is esset qui tenebras illustraret, de quo ita scriptura loquitur, Galilæa gentium, populus ille, qui *Esa. 9.*
sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Nam & ipsum audierat Christum ita loquentem,
Ego sum Lux: quamobrem metuebat, ne & ille moreretur, & ipse ex omnibus eiiceretur. Do- *Ioan. 3.*
minus porro quum eum ita fugam adornantem conspiceret, metuens ne fuga elaberetur, voces humanas emisit, & voces imbecillitatis simulauit, dicens, Heloi, Heloi, lama sabachthani, *Psal. 21.*
hoc est, Deus meus, Deus meus, cur me dereliquisti? Et hoc fecit, ne diabolus ab eo quem vt *Christus cur clamauerit in cruce.*
hominem antea contempserat, nunc autem vt Deum exhorrescebat, fuga se subduceret. Certe istis verbis inductus ille vndecunque sceleratissimus sub manus venit, Dominumque adoriens confractus est. Persuasit enim Iudæis vt eum ad cædem mactationemque deposcerent, cæterum id euenit, quod minime expectauit: mactatus enim est, non alibi, quàm in latere ad costas, ex quo effluxit sanguis & aqua: vt quoniam prius per mulierem è costa formatam profluxerat deceptio, ita nunc per costam secundi Adæ, redemptio & emundatio prioris Adæ di-
B manaret, & per sanguinem redemptio, per aquam vero emundatio obtingeret. Ea res igitur diabolo non ex sententia successit, quum morte ea quam metuebat, mortuus sit dominus, ac ipse spoliatus sit, qui dum sperat se posse christum morte superare, ipse potius mortuus esse deprehenditur: & quũ se iactasset, quod homini insidias posuisset, fecit vt homo pro Deo agnoscetur. Simul enim, vt ille moriebatur, rerum natura suo sole destituta fuit, velumque tem- *Velum templi sciissum quid.*
plisciissum est, terra quassata, petræ disruptæ, milites cum ianitoribus inferni metu exhorruerunt. Ex quibus videre erat eum non hominem, sed Deum reuera in corpore humano esse, quemadmodum spectatores dicebant: Vere hic est Filius Dei. Nam & multa monumenta adaperta sunt, & eorum mortui resurrexerunt. Plane cæca res est malitia, quæ quum credet se vnum occidere, omnibus simul spoliata est: & dum speraret se vnum ad inferos depor- *Malitia diaboli cæca.*
tare, ab inferis expulsa est: ac proinde omnibus rebus deprehensum est, Dominum non imbecillitate naturæ mortuum esse, sed quod mortem ad cædem necémque persequutus sit, vt ea abolita, omnes liberaret, quotquot metu mortis per omnem vitam obnoxij erant seruituti. Non magnum in medio interuallum, & dolores inferni soluit, & alios excitauit, dicens, sur-
C gite, abeamus hinc. Ipse autem resurrexit, ac descendit, ac pro ludibrio habuit illius audaciam vt in hymnis præcantatum fuit, loquente spiritu. Qui habitat in cælis, irridebit eos, & Domi- *Psal. 2.*
nus subsannabit eos: ludibrio certe plane habetur, ita illusus, rebusque illi, præter animi sententiam cadentibus, instar miseri animalculi vespæ inuadentis petram, nec suo adoratu quicquam lædentis, quum potius aculeum suum elidat: ita quoque diabolus frustratus est, confligens cum vita, hoc est, cum Christo. Non enim eum morte superare potuit, sed potius aculeum suum amisit, vt quos antea terrebat ille stimulus, nunc ab illis conuitio incessatur, quum
dicit, Vbi mors tuus stimulus? vbi inferne tua victoria? ac rursum, In deglutione mors fuit, *1 Cor. 15.*
postquam inualuerat, & rursum, Abstulit Deus omnem lachrymam ab omni vultu. Postmo- *Apoc. 7.*
dum eiectus ille miser ex inferno, sedensque ad limina, conspicatus est omnes suos victos virtute Christi educi, & mortuos reuiuiscere, & captiuos dimitti, & omnes sanctos qui cum Adamo erant, obuiam tendere, omnésque plausibus strepere, quemadmodum scriptum est: Præ- *Psal. 67*
uenerunt principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarum, eósque *Psal. 125.*
qui liberabantur, gaudio exultare, his verbis loquentes. In conuertendo Domino captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati, tunc impletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra *Luc. 2.*
D exultatione. Nam & Angeli, & omnis exercitus Angelorum, hymnos canentium, ac dicentiũ *Simile.*
Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, & in hominibus bona voluntas, obuiam iuuenculis animabus, quæ in libertatẽ asserebantur, procedere, animæque cũ Angelis concursare patriarchis prodeuntibus, omnia vndecunque lætitia & psalmis triumphalibus de victoria mortis resonare, sicuti olim sub Dauide, quum iam prostratus iaceret Goliath, chori puellarum cum tympanis accurrentes dicebant, Percussit Dauid per myriades. idem quoque factitatũ est in morte sal- *Psal. 94.*
uatoris, cui à morte resurgenti omnes occurrebant cum choris, carminibus, & tympanis sese *Ephes. 4.*
mutuo incitantes, Agite quæso, exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro. Alij inter tripudia dicebant, Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona in hominibus. *Psal. 97.*
Alij rursus omnes ad spectaculum deuocabant dicentes, iubilate Deo omnis terra, Psallite no- *Psal. 65*
mini eius: ac rursum, Venite & videte opera domini, terribilis in consiliis super filios hominũ, auferens bella vsque ad extremum terræ. Non enim iam amplius inimicitia & bellum, sed omnia pacata sunt, hoste profligato & extincto, & tyranni pedibus manibusque colligatis.

Alij rursus memores violentiæ diaboli, ingentiúmque illius insidiarum, eumque nunc iacere extinctum conspicantes, cum admiratione dicunt. Quomodo cecidit è cælo lucifer, qui mane oriebatur: & quomodo contritus, & confractus est malleus vniuersæ terræ? Siquidem cum admiratione omnes stupebant. Mirabantur enim magnum illum tyrannum ita derepente mortuum prostratumque iacere, nec inueniebant causam prostrationis, maxime quia persuaserant sibi, morte mortem aboleri non posse: neque in crucem tantum serpentem tolli posse, vnde rursum præ admiratione dicebant, Quomodo capta est Babylon? videbant enim infernum spoliatum. Hæc quum infelix ille simul audire & cernere cogeretur, furebat præ insania, & luctu atterebatur, séque ita spoliatum cernens, eósque qui olim sub eo in luctu & ploratu agitauerant, nunc in Domino psallere, præ indignitate rerum disrumpebat seipsum, maxime quòd tantum sui contemptũ insultationémque animaduerteret; non potuit non seipsum lacerare, nesciusque quid ageret, solum dentibus stridebat, vt Psalmographus qui illum viderat, testatur, Obseruabit peccator iustum, & dentibus super eum frendet, Dominus autem irridebit eum: & rursus, Peccator videbit & irascetur, dentibus suis frendet & contabescet. Stridebat autem ideo dentibus, quia dolebat se vnquam cum Christo congressum esse. Sciebat quidem antea temerariè audacem fuisse contra iustos, sed vt nihil vnquam tale experiretur. Nam quanquam & Abeli insidiatus esset, & Patriarchas afflixisset, & Esaiæ insidias posuisset, & Hieremiam contumeliose habuisset, & Iob tentasset, mors tamen æque iterum inualescebat, regnabátque ab Adamo vsque ad Mosen: nunc autem quum simili audacia aduersus dominum vsus esset, se plane Irũ factum esse, & vndecunque depulsum, ab hominibus, supplantari animaduertebat, ac tale opus non nisi Saluatoris esse, vt qui non modo solus ipse morti illuderet, sed & nos quoque morti superimponens, eam conculcandam daret, vt non solum nos à seruitute vindicaret, sed authorem seruitutis conficeret, ne rursum inualescens, non supplantaret, victoriamque suam irritam faceret. Quapropter ipse quum illusisset morti, nobis eam conculcandam tradidit, quod his verbis indicat, Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem potestatem inimici, & rursum, Conculcabis leonem & draconem. Olim enim serpens deceperat Euam, & eius inuidia mors in orbem venit: nunc autem conculcatur, & volens decipere, audit, Vade retro satana Olim aduersarius noster diabolus, vt leo circuibat, sitiens nostram animam. Nunc autem cũ dracone conculcatur, ac deinceps breui dominus conteret satanam sub pedibus nostris, ac iam tantopere despicatui ac ludibrio est, vt qui in cauernam aspidum manum inferat, non reformidet. Hæc enim Esaias prophetauit, & verum est quod dixit. Pueri certe voluptatem olim grandæuos decipiẽtem iam impræsentiarum derident: & qui nondum sunt legitimę ætatis, ea castitate, quæ supra legem est, lumbos suos accingunt: & virgines permanentes, ratione calcant serpentinæ voluptatis astutias, nihil veriti illius lætales morsus. Quin & aliqui ipsum stimulum diaboli pedibus prementes, mortem minime exhorruerunt, & vitam suam cum morte commutauerunt, martyres Verbi effecti: ea enim de causa Dominus mortuus est. Multi quoque rebus terrenis huini relictis, libero sub volatu in aërem penetrant, & in cælo conuersantur, nihil iam metuentes principem aëris, sed si prohibere velit, potius increpantes sub his verbis, Apage te in tergum satana, quoniam Dominum Deum meum festino adorare. Ideo enim in aërem cruce sublatus est Saluator, vt via paradisi quæ olim clausa erat ob peccatum, nunc volentibus pateret, quemadmodum Paulus testatur, qui eo loci raptus est, & in cælos ascendit. Ideo dominus illusit serpenti, & infernus deuastatus est, profligatóque mortis imperio omnes resurgunt, neque iam deinde diabolus aduersus nos insurgit. Cecidit enim, & plane iam super pectore & ventre prouoluitur: resurrexit enim dominus, & homines didicerunt aspernari diuitias corporales, quippe qui verbo & scientia ditescant. Ille autẽ draco, qui se diuitem gloriabatur denudatus est, & iam Irus & pauper omnia sua spolia amisit. Qui quum olim medius inter cherubinos versabatur, omnique lapide precioso redimitus, sardio, iaspide, Achate fulgebat, nunc in papyro & arũdine, & ruderibus dormit, vt in Iob de eo refertur. Ideo enim Deus pauper fuit, vt nos illius paupertate ditesceremus, & diabolus nudaretur. Et quod mirabile est & magnum in rerum natura homines ad mortem properant optantes aduentum Domini, quum miser interea diabolus, qui olim imperia mortis tenebat, Saluatoris aduentum reformidet, & iudicium exhorreat. Nouit enim sibi præparatum ignem & Angelis suis. Eaque de causa iudicium subiit dominus, vt nos à iudicio liberaret, illumque condemnaret. Cęterum de diuina cognitione in omnes & omnibus in locis quid opus est loqui, quum ex iis quę fiant, quisque sibi fidẽ hauriat? Non enim vlla dies præterlabitur, in qua non aliqui idola relinquant suásque & patriæ leges inficientur

Diabolus excruciat seipsum, & stridet dentibus.

Psal. 36.

Irus.

Lu. 10

Psal. 90.

Matt. 4.

1. Pet. 5.

Christus in aërem cruce sublatus, cur.

Irus.

Esa. 53.

Christus pauper factus, cur.

A inficientur, & ad Deum confugiant, & Christi leges recipere concupiscant, incredibili admiratione in eum credentes. Qui enim hactenus idololatræ, & Christum vt hominem vilipendebant, eundem postea Deum esse agnoscentes, destituunt idola: & quos dæmones in idolis metuebant, eos ad Dei cognitionem peruenientes, derelictui habent, & ab aliis expellunt: & voluptatem, cui in idololatria sua metuebant, in Christo nunc aspernantur. Et peccatum quod illos tum superabat, iam signo crucis vincentes despicatui habent, & ludibrium putant. Et prorsus nullam fidem virginitati habentes, & impossibile esse dictitantes eam virtutem in hominibus reperiri, iidem vbi iam credidere. Saluatori ex virgine nato, non solum eam in aliis esse agnoscunt, sed ipsi eam pudicitia & sanctitate corporis præstant, & vicissim ab Ethnicis ipsos iam tales esse factos credi non potest. Hinc iam ociosa obliter ataque est omnis magia, & vniuersa Græcorum infatuata est sapientia. Nam in rebus diuinis, non verbis, sed factis opus est: nec pronunciatio linguæ, sed animi affectus prodest. Ethnici igitur verbis non capiunt illa quæ fide Christiani repræsentant. Et quæ verbis agunt magi, hæc martyres Christi non verbis, sed rebus exhibent, & de qua virginitate ambigunt magi & Græ-
B corum Philosophi, hanc in Christo mulieres demonstrant: & dæmones, quibus, vt diis, ethnici supplicant, eos pueruli in Christo persequuntur. In summa ille christigerulus vir vt deus in terris, mala ab hominibus depellit, & vndique quasi cum sole circumambulans & collustrans, iubar suum diffundit, cælestémque vitam præ se fert. En tibi vnum ex fortibus crucis factis: en quæ mors tibi Saluatoris efficit: non enim opus est hominis, sed Dei. Atque ideo vti homo passus est, vt hominibus ea quæ sunt, super hominem & diuina largiretur. Illius enim sunt istæ in hominibus efficaciæ, in agendo præstantiæ. Nam si Paulus loquatur, non est alius qui in eo loquitur nisi Christus: siue magnalia & mirifica faciat, non est alia quàm Christi gratia, qua ille operatur. Nam tametsi in omnes venerit cognitio Dei, non tamen ea hominum doctrina est, sed Verbi, quod descendit, vt esset intercessor mediatorque dei & hominum: ita enim scriptum est, Iam quod Iudæi olim reticuerunt, id nunc completum vident: ita enim in scripturis habetur. Erunt omnes dociles dei, quemadmodum & Hieremias scripsit, Ecce dies veniunt, dicit dominus, ac deinde ista verba subinfert. Et non docebit quisque fratrem suum, dicens, Cognosce dominum, quin omnes me cognoscent, à mi-
C nimo vsque ad maximum, quod misericors sim in causis eorum. Alioqui quis est, qui eos in idololatria, ita pœnitentia stimulat nisi dominus? Aut quis est, qui eos inde abducit, etiamnum seruientes idolis, nisi ipse Christus, qui dicit, Quum exaltatus fuero, omnes traham ad me ipsum? Nam id certe pro ingenti miraculo habendum, quod etiamnum idololatriæ seruientibus mens aperiatur, vt intelligant eos, quos hactenus pro diis habuere, ligna prorsus & lapides esse: & quem irridebant vt crucifixum, hunc non pro homine, sed pro Deo agnoscant. Non igitur istius doctrinæ homo magister censendus est, sed is, qui solus mentem intuetur deus. Beata nimirum & viuifica crux Saluatoris, quæ de morte triumphasti: & cum, qui mortem in sua potestate habebat, diabolum sustulisti. O diuinum Verbum & reuera sa-
pientia Patris, tu versuti illius faciem aperuisti, & sinus plicásque pectoris illius denudasti, vt & nos dicamus: Non enim illius cogitationes ignoramus, mortalium amator & bone domine: Tu nos captiuos redemisti, & seruientes peccato tua propria morte liberasti. Scimus quod à peccato liberati sumus, ô pacificator fili Dei. Tu nobis filiorum adoptionem teddidisti, & vbi nos tuo Patri reconciliaras, inimicitiam in carne aboleuisti. O opulente Saluator & reuera Rex: Tu pauper fuisti, vt nos tua paupertate ditesceremus: tu nobis regnum cælorum largitus es. O creator & conditor omnium, Verbum Patris: Tu nos denuo reformasti, tuæque
D creaturæ sumus conditi ad bona opera, lumen reuera & iubar Patris. Tu enim nos in tenebris illuminasti, & non videntes in lucem produxisti, ô forma & imago reuera Patris. Tu enim nos perditos formasti, & imaginem dei nobis retribuisti, deus, Verbum, & prorsus vita. Tu nos mortuos viuificasti, & corruptos renouasti, induens nos immortalitate. Virtus, reuera & brachium, & dextera Patris. Tu enim dolores mortis soluisti, ianuas æreas, & vectes ferreos confregisti, vt scriptura dicit. Tu & serpentem diabolum, hamo escáque humanæ carnis circumegisti per crucis trophæum, tuo ductu diuinóque auspicio omnes eum cõculcant, omnes ei illudunt. Te enim primum in illum insultante, initium creaturæ incepit esse, conditæ ad hoc, vt illi insultaret. Te illum prosternente, omnibus oborta admiratio est, vt in hæc verba prorumperent: Quomodo cecidisti è cælo Lucifer, qui mane oriebaris? Téque capiente ab illo chirographum, affigenteque illud cruci, omnes in illum conuitia iactant, dicentes, Quomodo nunc requiescit? quomodo inquam requiescit exactor, & in ocium datus est acce-

Idololatræ fiunt Christiani.

Magiæ obliterata Sapientia Græcorum infatuata.

Efficacia passionis Christi.

Hiere. 31.

Ibidem

Ioan. 12.

Prosopopeia.

lerator? contriuit deus iugum peccatorum. Iam enim posthac ei substernitur putredo, & ver- A
mis efficitur eius operimentum, nec est vt quisquam vlterius draconem metuat, sed te. Et per
te Patrem adoramus. Ad istum modum igitur deus, vbi primum resurrexerat, insultauit mor-
ti, & nos ab ea liberauit. Iudæi, ne ista quidem videntes, ad pudorem redigi potuerunt, ignari
contrà seipsos ea se moliri, quæ in dominum audebant: & in tradendo Christo, Hierosoly-
morum se traditionem prouocare, dicente Propheta Hieremia, Tradita tradetur Hieru-
salem in manus Nabuchodonosor regis Babyloniæ. Neque conspiciebant, quòd quum non
vellent seruire domino, se in seruos diabolo subiicerent, eique ancillarentur ad insidias Chri-
sti. Ignorabant enim in expetendo Barrabbam, & in occidendo dominum, quod ipsi vitam
Barrabbæ acturi essent, futurúmque esse, vt cædes & seditiones apud ipsos magis ac magis
increbrescerent. Abiicientes vero Christum, lucem à se & veritatem, & quicquid est Chri-
Esa.3. stus abiecerunt, vt Esaias dicit, Ecce enim dominator dominus Sabaoth, auferet à Iudæa &
Hierusalem, validum, & validam, vires panis & vires aquæ, gigantem & robustum, Prin-
cipem & bellatorem, & Iudicem & Prophetam, & coniectorem, & presbyterum, & præ-
fectum quinquaginta militum, & mirificum consiliarium, & sapientem architectum, & pru- B
dentem auscultatorem, & præstituam illis principes adolescentes: & illusores iis dominabun-
tur. Illudebant enim infelices illi domino. & non animaduertebant illud Propheticum con-
tra ipsos adimpleri, quod ita dicit, Illusores dominabuntur eorum. Hoc enim est illud mira-
bile Saluatoris, quod dum crucifixus pateretur pro humanitate, interim illuserit mortem, &
Lux à iu contra Iudæos implerentur ea quæ scripta erant. Quòd autem lux ab illis ablata sit, ita testa-
dais ablata tum inuenies in Hieremia. Verbum quod factum est super Hieremiam in omnem populum
Hier.16. Iudæ, vbi deinde istam vocem subinfert: Auferam ab illis vocem lætitiæ, & vocem gaudij,
vocem sponsi, vocem sponsæ, odorem vnguenti, & lumen candelæ. Nihil tamen ob id se-
gniores fuere ad tradendum gentibus. Saluatorem neque viderunt, etiam tum cæcutientes,
Psal.78. quod ipsi non ita diu postea dispergendi essent inter gentes, & quòd in eorum hæreditatem
contra ipsos ingressuri essent ethnici, quemadmodum scriptum est, Deus venerunt gentes
in hæreditatē tuam, polluerunt templum sanctum tuum, redegerunt Hierusalem in speciem
tugurioli, vbi excubant custodes pomorum. Neque senserunt, quum inficiarentur dominum
regem suum esse, se spoliari dauidico honore: siquidem illi repositum erat Dauidis regnum, C
& vsque ad aduentum Saluatoris id propagatum fuit, teste Patriarcha Iacob, ita dicente, Non
Gene.49. deficiet princeps ex Iuda, neque dux de fœmoribus eius, donec venerit ille cui repositum est,
Iudæi cæci effecti. & ipse est expectatio gentium. Et renudantes dominum, ac verberibus mulctantes, non ani-
maduertebant se ab eo renudari, & quod planctum aduersus se proritabant: dicit enim do-
minus, Auferam vestimenta mea, & lintea mea, vt non tegam turpitudinem illius. Et rur-
sus ideo in planctu erit & luctu, incedet discalciata, & nuda, facietque planctum veluti dra-
conum, & luctum veluti filiarum Sirenum. Et quum iniicerent chlamydam coccineam, non
prospiciebant quòd aduersus se implerent criminationem illam Spiritus sancti, Quoniam
manus vestræ plenæ sunt sanguinis. Læti porro quod Christum spinis circundarent, ea cæcu-
cientia fuere, vt non perceperint ipsos sibi has spinas circumponere. Scriptum est enim, Ob-
stupescite, legite qui in fiducia fuistis, exuamini, nudæ sitis, circumcingite lumbos, & super
vbera vestra planctum facite, ab agro desiderij, & à vite germinationis. Terra populi mei spi-
na, & fœnum ascendet, & ex omni domo tolletur lætitia. Irridebant dominum quasi qui se
Esa.1. faceret filium dei, nec videbant se eo modo abiicere adoptionem filiorum, vt ipse protesta- D
tur, dicens, Filios genui & exaltaui, ipsi autem me contempserunt, Ecce relinquitur vobis
domus vestra. Dederunt illi in potum acetum, & fel, & in hoc ipso quoque mira eorum cæ-
citas. Deus enim vineam, ex Ægypto transtulit, & plantauit eam, & expectauit vt ex ea per-
ciperet fructum, vuam, & vinum. Illi contra vecordes pro vino acetum, pro vua reddiderunt
fel, insignia scelerum Sodomitarum in hoc ipso ostendentes. Nam & illorum vua, vua fellis
est, vt in Deuteronomio scriptū est. Ideo enim dominus & Saluator noster, cum sciret istius-
Zach.14. modi fructum ab illis prouenturum, prædixit illis parabolam de vite, & quod ab illis aufe-
rendum esset regnum cælorum, & dandum esset genti facienti fructum eius. Ad hæc diui-
sere carnificibus vestimenta Christi, prorsus immemores se inter gētes diuidendos esse, quum
ibidem. Propheta ita dicat, Ecce dies veniunt, & diuidentur spolia tua in te, & simul inducam om-
Mich.2. nes gentes in Hierusalem, & capietur ciuitas, & diripientur domus, & polluentur fœminæ,
ibidem. Et rursum, Et rubigo deuorabit eorum prædia. Quemadmodum & Michæas dicit, In illa
die assumetur in vos parabola, & plorabitur ploratus modulatus, sub his verbis, Ærumna
ærumnosa

A ærumnosa facta est portio populi mei, metata est, in funiculo (siue decempeda) non erat qui
impediret, vt auerteret, agri vestri centuriati sunt: &, vt compendio dicam, quum ita auda-
ces temeratiique essent aduersus dominum, diem illam aduersum se prouocauerunt, quam
prædixit propheta. Dies enim iudicij domini, & talionis iudicij Sion, & vertentur valles in pi-
cem, & terra eorum in sulfur, & erit terra eorum vt pix quæ ardet nocte & die, & non extin-
guetur in æternum, & ascendet fumus eius sursum in generationem, desolabitur, & habita-
bunt in ea volucres, & herinacei, & ibides, & corui, & inducetur in eam funiculus geome-
triæ eremi, & onocentauri habitabunt in ea, principes eorum non erunt, & magnates eo-
rum erunt in perniciem, & pullulabunt in ciuitatibus eius ligna spinea, & in propugnaculis
eius, & erunt stabulum Sirenum, & gurgustium strutionum, & inuicem occurrent dæmonia
in onocentauros: & clamabit alter ad alterum, ibi requiescent onocentauri, & ibi herina-
cius suum nidum fecit, & seruauit terra campos suos cum securitate. In has calamitates in-
ciderunt Iudęi, quum putarent se Christum occidere. Hæc contra seipsos prouocauerunt, dum
inclamant contra Saluatorem: ob ista condemnati sunt, dum volunt condemnare Christum.
B Quisquis volet accedat, faciatque se arbitrum inspectoremque, & non ex rebus in obscuro
latentibus, sed ex claris euentis veritatem colligat, & videat quisnam sit dominicæ mortis fru-
ctus, & quodnam Iudaicarum insidiarum emolumentum. Siquidem Saluatoris mors or- *Mortis*
bem terrarum in libertatem asseruit, causamque dedit, vt gentes Deum glorificent. Iudæo- *Christi fru*
rum furor Iudæos cum ipsa ciuitate deleuit, & in Dei cognitione occæcauit, Mors Christi *ctus.*
mortuos viuificauit, Iudæosque suæmet insidiæ vita spoliarunt. Crux Saluatoris Ecclesiam
gentium quum deserta esset, colonis habitatoribúsque frequentauit. Iudæi contra malitia or-
bem terrarum sibi intercluserunt, inhabitabilemque reddiderunt, vt qui ne iam quidem ci-
uitatem vllam habeant. Et rursus, Mors Saluatoris regnum cælorum ostendit. Iudæi contra *Iudæi nul*
suo furore, suos reges perdiderunt, & magnates amiserunt. His accedit, quòd crux domini *lam habent*
Angelos hominibus consociauit, & interpres conciliatrixque eorum amicitiæ fuit: Iudæi *ciuitatem.*
contra insidiando contubernium, societatemque domicilij cum dæmonibus lucrati sunt.
Morsque item Christi diminuit hominibus peccandi brutalitatem: Iudæi vicissim furore suo
obrutuerunt & nunc cum Sirenibus, & herinaceis, & strutionibus, ex similitudine morū con-
C suetudinem habent, ita absurdi iam moribus vt ipsi onocentauri. Quum pro iure apud ipsos *Iniustitia*
iniustitia recepta sit, pro mansuetudine rabies, eaque instar serpentis. In summa, nihil est *pro iure*
apud illos, quod ipsis mortem non conciliet. Nunquid igitur operepræcium mortem Chri- *apud Iu*
sti suppliciter venerari, & dimittere consilium Pharisæorum? Nunquid igitur dignius est cru- *dæos recep*
cem potius adorare, quàm Iudæorum, & mundi gratiam lucrifacere? Id enim est quod bea- *ta.*
tus Paulus scribit: Omnia existimo detrimentum, vt Christum lucrifaciam, ideóque & glo-
riam sibi crucem arbitratur, dicens, Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Chri- *Gal.6.*
sti, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Atque hinc est quod ipse domi- *Luc.9.*
nus dicit, Quicunque non tulerit crucem suam, & sequatur me, non est me dignus, non po-
test meus discipulus esse. Sed hic opus est multa cautione, ne secundum Iudæos tollamus
crucem, & non secundum Paulum. Paulus enim, vt trophæum peccati, gestabat crucem:
Iudęi vero crucem ferebant vt Christum tollerent. Quapropter caute & sobrie agendum est, *Iudæi tule*
ne dum accusamus Iudæos, paria cum illis contra dominum faciamus. Multi siquidem ado- *runt crucē.*
rantes dominum, neque ita vt dignum est eo, viuentes, non sentiunt se reos fieri dominicæ *Quinam*
mortis. Qui enim comederit panem, & biberit calicem domini indigne, reus est corporis *cum Iudęis*
D & sanguinis domini. Nam hoc Paulus ita esse testatur. Ad eandem rationem, Qui odit fra- *rei fiant do*
trem suum, non diligit dominum. Sed eodem modo quo Iudæi & ipse Deum odio persequi- *minicæ mor*
tur. Qui autem pauperem vilipendit contumelia afficit conditorem pauperis. Qui negligit *tis.*
pauperem esurientem, & sitientem, & nudum, similis est Iudæis, qui Christum exuerunt, *1.Cor.11.*
& eum aceto & felle potauerunt. Et qui munera acceperit super innocente, non est diuersus *1.Ioan.2.*
à venditore domini Iuda. Nam & ipse iustitiam, quę est Christus venalem habet, vt ille Chri-
stum. Et qui non iudicat pupillo, neque viduæ eius reddit, hic vnus est ex insidiatoribus &
calumniatoribus Christi. In summa quæ quis in proximum operatur, ea omnia Christo im-
putantur, qui nostri causa descendit, & mortuus est. Ita enim dominus in Euangeliis loqui- *Mat.18.*
tur. Quatenus feciſtis vni ex pusillis istis, mihi feciſtis. Iam & id rursum quoque sciendum
& obseruandum est, quòd scortator & propriam animam perdit, & ipse quoque, vt Iudæi
contumelia templum & corpus dei afficit. Qui enim templum dei corrumpit, corrumpetur *Luc 17.*
à Deo, vt Paulus scribit: & qui sub regno peccati agit, nihil differt à Iudæis inficiatoribus &

dicentibus se non habere dominum regem, sed Cæsarem. Ne ignoret qui detinetur à voluptatibus, maioremque in illis delectationem sentit, quòd & ipse, sicuti iudæi, Barrabam deposcit, & dominum interficit. Ita enim iudæi reprobos mores Barrabbæ scilicet diligentes, virtutem persequuti sunt: sciat quoque is qui in fide firmus non est, se talem esse, quales illi qui increduli erant, ac dicebant, Si Filius Dei est, descendat de cruce, & credemus ei. Nam & illi ista per incredulitatem loquuti sunt. Quid igitur hic faciendum est? Nihil aliud quàm vt credamus Christo, & secundum eum viuamus, sicuti Paulus dictitat, Imitatores mei estote, sicut & ego Iesu Christi: & Iudæorum amicitiam, incredulitatem, subsannationes & fabulas, & prosapiarum descriptas in infinitum series, auersemur, quæ potius quæstionem suppeditant, quàm ædificationem dei in fide, sed adhæreamus cruci, & digne illa viuamus, & dicamus easdem cum Paulo voces: Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Ita enim quum vixerimus, & crediderimus in dominum, cognoscemus eius in cælum assumptionem, eiusque ad dexteram maiestatis sessionem, & angelorum illi subiectionem conspiciemus, eiusque cum gloria reditum, quem Angeli præindicant, sancti decantant, omnes autem videntes exultant, & gaudent in Christo Iesu, per quem Patri gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

Ioan.19. *Philip.3.* *Gala.6.*

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALXEANDRIÆ, AD SERAPIONEM EPISCOPVM TMVEOS, CONTRA EOS QVI DICVNT SPIRITVM SANCTVM CREATVRAM ESSE, EPISTOLA.

Athanasius in eremo.

Literæ tui sanctissimi affectus datæ sunt mihi in eremo, etsi tum acerba erat contra nos persecutio, & multiplex perueſtigatio eorum, qui me ad necem quærebant, tamen pater misericordiarum, & deus omnis consolationis, nos in tuis literis consolatus est. Nam refricata mihi memoria tuæ pietatis, cæterorumque qui legitimi ingenuique Christiani sunt, videbar mihi eos præsentes habere: diu igitur eas literas cum gaudio in manu tenebam. Cæterum vbi eas perlegissem, incepi denuo mœrore angi. Scripsisti enim charissime & reuera desideratissime, & ipse quoque mœstus, quosdam ex Arianis prodiisse, qui quum male ferant blasphemiam in Filium, ipsi tamen male sentiunt de Spiritu sancto, dicuntque eum non solum creaturam esse, sed vnum quoque ex spiritibus ministris, & gradu tantummodo à cæteris Angelis differre. Quæ quidem res belli simulachrum cum Arianis habere videtur, quum interim veræ & piæ fidei controuersiam faciant. Vt enim illi abnegantes Filium, abnegant & Patrem, ita quoque & isti male loquentes de Spiritu Sancto, male etiam loquuntur de Filio, bellumque cum veritate ita inter se ambæ istæ sectæ diuiserunt, vt illi contra Filium, isti contra Spiritum male sentientes, eandem possideant aduersus Trinitatem blasphemiam. Hæc ego omnia simul intuens, cogitansque, non potui non grauem luctum mœroremque in animo concipere, quòd rursus diabolus inuenerit histriones, qui illius vesaniam agant, decreueramque hoc tempore me intra silentium continere: vestræ tamen sinceritatis adhortatione, simul & illorum prauis opinionibus & satanica temeritate ad hanc epistolam paucis conscribendam impulsus sum, vix quoque ad id ipsum suffeci, sed in te spe posui, quod hac materia instructus, pro tua prudentia, ea quæ deessent, adiungeres, quo ita plena aduersus impiam hæresim refutatio conficiatur. Verum ista sententia eorum non est à cæteris aliena. Semel enim inficiati Dei Verbum, congruenter iam eadem blasphemias de spiritu sancto loquuntur: quapropter non est pluribus agendum aduersus eos: sufficiunt enim quæ prius in eos dicta fuere. Illis autem qui in causa Spiritus sancti falluntur, aliquo modo (prout ipsi verba fecerint) re aliquantisper excussa respondendum erit. Quorum certe statum vecordiam admireris, quod quum Filium dei creaturam esse nolint, ferre tamen queant, spiritum Filij nominari creaturam. Ob verbi enim cum Patre vnitatem, nolunt Filium in numerum creaturarum recenseri, sentiuntque eum (quod & verum est) conditorem, opificemque esse creaturarum. Cur igitur Spiritum sanctum qui habet eandem vnitatem cum filio, quam Filius habet cum Patre, creaturam dicunt? Neque intelligunt quod quemadmodum qui Filium diuidunt à Patre, nequeant tueri, vt vnus sit Deus: ita quoque qui diuidunt Spiritum sanctum à verbo, non possunt seruare vnam in Trinitate deitatem, quum illam rescindant,

Hæc scripta reperies apud Euthymium in panoplia parti. 2. arti. 12. Simile.

Absurdū.

A cindant, eique alienam & diuersæ speciei naturam admisceant, & creaturis coæquent: Quæ res ostendit, nō vnius generis esse Trinitatem, sed eam constare ex duabus diuersisque naturis, ob diuersam (vt ipsi volunt) spiritus substantiam. Quale igitur eorum numen ex creatore creaturáque conflatum? Siquidem non iam Trinitas, sed binitas, atque adeo creatura, in hoc numero reperiatur, si Trinitatem, quod fieri non potest, constituere coneris. Iam qui quæso possunt cum creaturis post Trinitatem conditis Trinitatis spiritum coniungere? Quid hoc est, nisi denuo discerpere & dissoluere Trinitatem? Ergo qui male sentiunt de Spiritu sancto, non recte etiam de Filio sentiunt. Si enim recte de Verbo dei sensissent, etiam de Spiritu sancto recte sensissent, qui à Patre procedit, qui filij proprius est, qui à Filio discipulis datur, & omnibus qui in ipsum credunt. Quapropter quum ita errant, fit, vt neque de Patre sanam fidem habeant. Qui enim spiritui aduersantur (vt magnus ille martyr Stephanus dixit) illi etiam filium negantes, ne Patrem quidem habent. Vnde igitur ista (heus vos alloquor) vnde inquam ista temeritatis occasio, vt verbum domini vobis timori non sit? Qui blasphemauerit in spiritum sanctum, non adipiscitur remissionem, neque in hoc seculo, neque in futuro. Cæte-
B rum Ariani etsi dei aduentum in carne, & quæ de eo dicta sunt, non intelligant, indéque occasionem suæ hæreseos mutuentur, nihilo tamen minus ob hoc dei hostium & oppugnatorum vocabulo notati sunt, vt qui reuera de terra loquerentur. Sed vos, vnde errorem traxistis aut à quibus tandem ista audiistis, aut quæ ratio modúsque vestræ aberrationis? Quoniam, inquiunt, legimus in Propheta Amos, deum ad istum modum loquentem, Ecce ego ille qui stabilio tonitrua, & creo spiritum, & annuncio in homines Christum eius, facióque auroram & caliginem, & ascendo super excelsa terræ, dominus deus omnipotens nomen illi. Atque hinc, inquiunt, fit, vt Arianis Spiritum sanctum creaturam esse asserentibus fidem habeamus. Itáne, dum quod apud Amos est, legitis, id quod in Prouerbiis est, non legistis? dominus creauit me initium viarum suarum ad opera sua, nunquam puto vos legisse, alioqui si à vobis lectum esset, Prouerbij illius veritatem recte interpretati fuissetis. Sed quum simpliciter inuenitis in scripturis, spiritum dici creaturam, statim existimatis de spiritu sancto verba fieri. Atqui in Prouerbiis sapientia manifestè de se dicit: Creauit me: ibi vos tamen, idque recte, eam interpretationem huic dicto adiungitis, vt sapientiam rerum creatricem, mi-
C nime numeretis in classe creaturarum. Itidem etiam hic sermo Prophetę nullas prę se fert notas, vt de Spiritu sancto mentionem faciat, quum spiritum nominat. Quomodo igitur, quum sit tanta diuersitas apud sacras literas, in hac voce, spiritus, dictumque illud posset habere propriam suam & indepraua tam sententiam, vos tamen, vel vt vitiligatores vel vt à serpente Arianica hæresi morsi, existimatis apud Amos in iis verbis mentionem de sancto spiritu fieri, ne vobis memoria sentiendi, spiritum sanctum esse creaturam, ex animo cadat. Dicite saltem, vbi in scripturis sanctis reperitis spiritum sanctum simpliciter nominari spiritum, sine additamento Dei, aut Patris, aut à me, hoc est, ex Deo, vel absque articulo, vel Christi, vel filij, aut vt non adiungatur sanctus aut paracletus, aut veritatis, hoc est, filij, qui seipsum nominat veritatem, vt simpliciter allegata hac voce, spiritus, de spiritu sancto hoc dictum suspicemini? Excipiatur ab hac ratione & quasi regula, quum quod prius distincte commemoratum est de spiritu, postea simpliciter repetitur: ibi enim ex superioribus præcognoscitur, de quo spiritu mentio fiat, etiamsi in sequentibus nudum tantummodo spiritus vocabulum sit positum. Aut quando ad illos fit sermo, qui iam sciunt de quo spiritu intelligendum sit, quod
D dicitur. Alioqui certe sine articulo τὸ, aut adiectionibus, cæterarum notarum, nunquam spiritus nudi vocabulum trahi potest ad significationem sancti spiritus, vt apud Paulum ad Galatas: Hoc solum cupio ex vobis rescisci, ex operibus legis accepistis spiritum an ex auditione fidei? vtpote quibus cognitum erat, se eum spiritum accepisse, qui datur credentibus, & renatis per lauacrum regenerationis. Quale illud ad Thessalonicenses, spiritum nolite extinguere: qua forma verborum vti voluit, quia & ipsi sciebant quem spiritum accepissent: scilicet, ne spiritum, qui gratiam in ipsis accendebat, extinguerent. In Euangeliis vero si Euangelistæ loquantur humano more de saluatore ob carnē, quam assumpsit: Iesus autem plenus spiritu, reuersus est à Iordane. aut illud, Iesus abductus est à spiritu in desertum: eandem rationem ista dicta in se continent. siquidem prædictum fuit à Luca: Contingit autem dum baptizaretur vniuersus populus, Iesúsque baptizatus esset & oraret, aperiri cælum, & descendere spiritum sanctum corporali specie, instar columbæ super eum. Vnde liquet quū spiritum postea simpliciter dicit Euangelistam, hoc de spiritu sancto intelligere. Ita apud quos est spiritus sanctus, quum illis nude dicitur de spiritu sine additamento dei, aut alterius notæ,

Binitas.

Conclusio.

Act. 7. Stephanus.

Tropicorū error vnde. Amos.9.

Ibidem.

Confutatio erroris Prou.8.

Spiritus in scripturis quando pro Spiritu sancto capitur.

1.Thes.5.

Math.4.

ambiguum illis esse non potest, quin Spiritus sanctus intelligendus sit, maxime si adsit arti- A
culus τὸ. Dicite autem mihi, quemadmodum ante à vobis postulatum fuit, an vspiam lege-
ritis in sacris literis Spiritum sanctum simpliciter nominari Spiritum, sine additamento co-
rum titulorum, & absque ea obseruatione, cuius supra meminimus? Verum mihi hoc nun-
quam dixeritis: vt pote quod nusquam scriptum reperiri possit. Sed contra in Genesi scriptum
est, Et spiritus dei ferebatur super aquas, ac paulo post, Non manebit spiritus meus in homi-
nibus istis, eò quòd ipsi carnes sint. In Numeris item Moses dicit ad Iesum filium Naue, Ne
tu me æmuleris, & quidam ita, Quum dederit dominus spiritum suum super eos. Et in Iu-
dicium libris de Othoniele, Et factus est Spiritus sanctus super eum, & iudicauit Israël. At-
que itidem: Et factus est spiritus domini super lepte. Similiter quoque de Samsone, In virum
puer adultus est, & benedixit eum dominus, & incepit spiritus domini cum illo ambulare.
Et insiluit in eum spiritus domini. Dauid quoque ita canit, Et spiritum tuum sanctum ne au-
feras à me. Rursumque, in centesimo quadragesimosecundo Psalmo, Spiritus tuus bonus
deducet me in via recta propter nomen tuum domine. In Esaia quoque scriptum est, Spiri-
tus domini super me propterea vnxit me. Quin & superius ita habetur: Væ vobis filij defer- B
tores, hæc dicit dominus, Feciſtis consilium sed non per me: & fœdera, & non per spiritum
meum, vt peccato peccatum addatis. Ac rursum, Audite hæc, num ab initio in occulto lo-
cutus sum vobis? quum fieret, illic eram, & nunc dominus emisit me, & spiritus eius. Paulò
post ita dicit, Hoc meum cum illis pactum, dixit dominus, spiritus meus est super te, & rur-
sum in sequentibus infert, Non legatus, neque angelus, sed ipse dominus seruauit eos, eò quòd
illos diligeret, & parceret ipsis. Ipse redemit eos, & exaltauit illos per omnes dies seculi: sed
ipsi immorigeri fuere, & exacerbauerunt spiritum sanctum, & versus est eis in inimicitiam.
Ezechielis itidem hæc verba sunt, sustulit me spiritus, & duxit me in terram Chaldæorum,
in captiuitatem, in visione, in spiritu Dei. In Daniele autem, Excitauit deus spiritum sancti
pueri iunioris, cui nomen Daniel, & exclamauit voce magna, Purus sum ego à sanguine istius.
Et Michæas ait, domus Iacob exacerbauit spiritum domini. Et per Iohelem deus loquitur,
Et eueniet postea, effundam de spiritu meo super omnem carnem. Per Zachariam autem
Hæc inquit, dei vox est loquentis: veruntamen sermones meos, & instituta mea non recipitis
quæcunque ego præcipio seruis meis Prophetis. Et quum obiurgat Propheta populum, post
nonnulla interiecta hæc dicit, Cor suum reddiderunt contumax, vt non audirent legẽ meam. C
Et sermones suos emisit dominus omnipotens in spiritu suo in manibus Prophetarum prio-
rum: Et hęc quidem pauca collecta è priscis allegauimus: vos autem inuicem consulite Euan-
gelia, & quæ ab Apostolis scripta sunt, & audietis etiam ibi, quum plurimum variet signifi-
catio huius vocabuli, Spiritus peculiari & eximio quodam modo spiritum sanctum non sim-
pliciter spiritum, sed cum appendice & epitheto, qualia ante diximus, nominari. Dominus
igitur, quum humanitus baptizaretur, ob carnem quam gestabat, dicitur super eum spiritus
sanctus descendisse, quem quum daret discipulis, locutus est, Accipite spiritum sanctum,
quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia. Ac paulo post de eodem loquens
Quum venerit paracletus quem ego mittam vobis à Patre spiritũ veritatis, qui à Patre proce-
dit, ille testificabitur de me. Et rursum: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris
vestri qui loquitur in vobis. Et paulo post, si vero in spiritu Dei eiicio dæmonia, ergo perue-
nit ad vos regnum dei. Denique omnem colendi numinis rationem, & nostri initiationem,
in qua nos sibi copulauit, & per se Patri, in spiritu sancto absoluens & adimplens, præcepit
discipulis, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eas, in nomine Patris, & Filij, & spi- D
ritus sancti. Et quum eundem promitteret, præcepit eis ne ab Hierosolymis decederent, &
post paucos dies dum complerentur dies Pentecostes, erant omnes simul in eodem loco, &
factus est subito è cælo sonus tanquam rapidioris, violentioris spiritus, & impleuit domum
vbi sedebant, & apparuerunt illis dispartitæ linguæ instar ignis, sederuntque super vnum-
quemque eorum, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui aliis atque aliis lin-
guis, quemadmodum τὸ πνεῦμα, hoc est, spiritus ille dabat eloqui illis. Inde per impositionem
manus Apostolorum, spiritus sanctus dabatur renatis. Agabus quoque in spiritu
prophetauit, Hoc, inquiens, dicit spiritus sanctus. Item Paulus, In quo vos spiritus sanctus
Episcopos constituit, vt pascereris Ecclesiam dei, quam acquisiuit sibi per proprium sangui-
nem. Et Eunucho baptizato rapuit Philippum spiritus domini. Petrus quoque scripsit, refe-
rentes stipendium fidei vestræ salutem animarum, de qua salute inquisiuerunt & scrutati sunt
Prophetæ, qui de gratia in vos collata prophetauerunt, indagantes, & quali quo tempore
manifestabit

Spiritus sanctus certis notis describitur inuniuersa scriptura.
Gen.1. *Gen.6.* *Num.11.* *Iud.11.* *Ibidem.* *Psal.51.* *Psal.142.* *Esa.61.* *Esa.30.* *Psal.48.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ezech.11.* *Dan.13.* *Mich.* *Iohel.2.* *Zach.*

Huius nominis spiritus varia significatio.
Ioan.20. *Ioan.15.* *Matth.10.* *Mar.16.* *Act.2.* *Act.21.* *Act.20.* *Act.8.*

A manifestabit illis Spiritus Christi, testimonium perhibens de passionibus Christi, & paulo
post de gloria eiusdem. Et Ioannes in Epistola sua scripsit, In hoc cognoscimus quòd in eo 1.Ioan.5.
manemus, & ipse in nobis eò quod ex Spiritu suo dedit nobis. Paulus item ad Romanos in Rom.8.
hæc verba, Vos autem non estis in carne, sed in Spiritu: qui autem Spiritum Christi non ha-
bet, ille eius non est. Si autem Christus in vobis, corpus quidem propter peccatum mor-
tuum est, Spiritus autem viuit per iustitiam. Si autem spiritus eius qui excitauit Christum è
mortuis habitat in vobis, is qui excitauit Iesum Christum è mortuis, viuificabit & mortalia
corpora vestra per spiritum inhabitantem in vobis. Ad Corinthios item: Nam Spiritus ille 1.Cor.2.
omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim nouit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus
hominis qui est in eo? ita quoque quæ Dei sunt, nullus cognoscit nisi Spiritus Dei. Nos au-
tem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus ea quæ à Deo
nobis donata sunt. Idem rursus, Omnia ista operatur vnus & idem ille spiritus, diuidens vni- Ibidem.
cuique peculiaria prout vult. Et rursum, dominus autem spiritus est, vbi porro spiritus do- 1.Cor.3.
mini, ibi libertas. Iam mihi videte quomodo & Galatis scribit: Vt, inquit benedictio Abra- Gal.3.
B hæ fiat in Christo Iesu, vt promissionem spiritus illius capiamus per fidem. Et iterum, Quo- Gal.4.
niam autem estis filij, ideo emisit deus spiritum filij sui in cordibus nostris, clamantem, Ab-
ba Pater: Quapropter non amplius seruus es, sed filius & hæres dei per Christum Iesum.
Eiusdem ad Ephesios hæc verba sunt: Et ne dei spiritum sanctum contristetis, in quo consi- Ephes.4.
gnati estis in diem redemptionis. Iterum idem ille, studentes seruare vnitatem illius spiritus, Ibidem.
in vinculo pacis. Ad Philippenses vero libere dicit, Quid enim, si vel quouis modo aut per Phil.1.
occasionem aut per veritatem Christus prædicetur, ob hoc ipsum gaudeo, atque adeo gau-
debo: scio enim quod hoc eueniet mihi ad salutem, per vestras preces, & suggestionem
spiritus Iesu Christi pro cordis mei expectatione & spe mea, quod in nullo pudefiam. Rur-
sumque alibi, Nos sumus ipsa circuncisio qui spiritu seruimus, & gloriamur in Christo Iesu 1. Thes. 4.
Et Thessalonicensibus contestatus est, Ergo qui vilipendit, non hominem vilipendit sed de-
um qui dedit spiritum sanctum nobis. Et apud Hebræos significante spiritu sancto, ne vn- Heb.2.
quam manifestaretur via sanctorum, adhuc primo tabernaculo retinente suum statum. Et
rursus: Quanto putatis tetriore dignus habebitur supplicio, qui Filium dei conculcarit, & Heb.10.
C sanguinem testamenti communem putauerit, in quo sanctificatus est, & spiritum gratiæ
contumelioſe tractauerit? si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vituli aspersus im-
mundos sanctificat, quod attinet ad puritatem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per
spiritum sanctum seipsum obtulit immaculatum Deo, purificabit conscientiam vestram ab
operibus mortuis? Idem ad Thessalonicenses: Et tunc reuelabitur iniquus ille, quem domi- 2Thes.2.
nus Iesus tollet spiritu oris sui, & destrueret præsentia aduentus sui. Ecce quomodo Spiritus
sanctus in vniuersa scriptura, certis notis describitur. Qui igitur fit, vt vos tale quid in Pro-
pheta conspiciatis? siquidem πνεῦμα illud, hoc est, spiritus apud Prophetam, ne articulum
quidem τὸ sibi adiunctum habet, vt vel inde occasiones captaretis. Vos tamen temerè vobis
figuras comminiscimini, & asseritis spiritum qui dicitur creari, spiritum sanctum esse, quum Figuras te
tamen ex eruditis hominibus differentiam spirituum liceat cognoscere. siquidem dicitur & mere cõmi-
hominis spiritus, quemadmodum à Dauide canitur: Nocte cum corde meo meditabar, & niscuntur
tumultuabatur spiritus meus. Baruch autem in precibus suis ait: Anima in angustiis & spiri- haretici
tus mœroris clamauit ad te. Et in oda trium puerorum, Benedicite spiritus & animæ iusto- Psal.
rum domino. Apostolus item scribit: Ipse spiritus attestatur spiritui nostro quod sumus filij Bar.2.
D Dei, & hæredes. Et rursum: Nullus nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus qui habitat in eo. Esa.3.
Et in epistola ad Thessalonicenses bene precatur, dicens, Integer spiritus vester, & anima Rom.8.
& corpus inculpabiliter in aduẽtum domini nostri Iesu Christi seruetur. Quin & ventus spi- Ibidem.
ritus dicitur, ad istum modum in Genesi: Et excitauit dominus spiritum in terra, & cessa- 1.Thes.5.
uit aqua. In Iona itidem: Excitauit dominus spiritum in mari, & factum est mare procel- Ventus dici
losum, & in periculo erat nauis ne quassaretur: Et in 106. Psalmo scriptum est: Dixit, ve- tur spiri
nit spiritus turbinis, & exaltatæ sunt vndæ eius. Et in centesimo quadragesimo octauo Psal- tus.
mo, Laudate dominum ex terra, dracones, & omnes abyssi, ignis, grando, nix, glacies, Gen.8.
spiritus procellæ, qui facitis verbum eius. Et Ezechielis lamentatione sexagesima secunda In Iona.1
corde maris, in aqua multa duxerunt te remiges tui, spiritus austri contriuit te. Vos quoque Psal.106.
si sacras literas euolueritis, inuenietis spiritus vocabulum in hoc vsurpari, vt & mentem Psal.148.
verborum significet, Paulo ita scribente: Qui idoneos nos fecit ministros noui Testa- Ezech.602.
menti, non literæ, sed spiritus. Litera enim occidit, spiritus viuificat. Siquidem dicta literis 2.Cor.3.

Lex spiritualis

exarata ſunt, & mens quæ in illis conſiſtit, ſpiritus appellatur. Ita & lex ſpiritualis eſt, vt non A (quemadmodum iam denuo loquitur) ſeruiamus vetuſtati literæ, ſed in nouitate ſpiritus. Idem inter gratias agendas inquit, Igitur ego mente quidem ſeruio legi dei, carne autem legi peccati: nulla ergo condemnatio iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: Lex enim ſpiritus, vitæ, quæ in Chriſto eſt, liberauit me à lege peccati. Philippus vero volens Eunuchum à litera ad ſpiritum conuertere, Intelligis, inquit, quæ legis? Tale quid & Chaleb habuiſſe in Numeris conteſtatum eſt, Deo ita loquente, Puer autem meus Chaleb, quoniam alterius ſpiritus fuit, & ſecutus eſt me illuc in terram in quam vocatus eſt, introducam, quoniam alia, quam illi, mente locutus erat, placuit Deo. Tale cor ſiue mentem voluit Deus populum habere, per Eſaiam dicens: Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Quum igitur res ad iſtum modum ſe habeat, & tanta ſit diuerſitas ſignificationis in hoc vocabulo ſpiritus, meliores eſſetis, ſi audientes de ſpiritu creato mentionem fieri, id exiſtimetis ad aliquem ex ſpiritibus iam dictis pertinere. Quale eſt, quod in Eſaia ſcriptum eſt: Conſenſit Aram cum Ephraim, & obſtupuit anima eius, & anima populi illius, quemadmodum lignum quod in ſylua à ſpiritu concutitur. Tale ſiquidem eſt & illud: Excitauit dominus Spiritum in mari propter Ionam. B Sequitur enim poſt tonitru ventorum ſpiritus, ſicuti de pluuia ſuper Achab ſcriptum eſt, Et factum eſt, donec, &c. Et cælum obtenebratum nubibus & ſpiritu. Cæterum, quia de Chriſto mentionem facit illud elogium, Recte vos Spiritum, de quo mentio ibi fit, non alium, quàm Spiritum ſanctum eſſe obſeruaſtis: ſed eum natura diſtinguere & alienare à Filio, vnde quæſo didiciſtis? quum Chriſtum quidem dicatis creaturam non eſſe, ſed Spiritum ſanctum eſſe? Abſurdum eſt, res diuerſas natura, vno nomine appellare, vnáque conglorificare. Quæ enim communio, aut quæ ſimilitudo Creatori cum creatura? Quid iam reſtat, niſi vt cum Filio in eodem ſenſu & claſſe conſtituatis ea quæ à Filio ſunt condita? Rectum igitur erat de ſpiritu ventorum intelligere illud ſcripti, de quo iam diximus. Verum quia in hoc dicto mẽtionem de Chriſto habitam ad calumniam vertitis, neceſſarium eſt vt acriter inſpiciamus verba num de ſpiritu qui creari dicitur, conuenientiorem aliquam inuenire poterimus ſententiam. Quid igitur eſt aliud annunciare inter homines Chriſtum eius, niſi eum fieri hominem? quod & ſimile dictum eſt cum iſtis verbis, Ecce in vtero virgo habebit, & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, & quæcunque alia de eius aduentu ſcripta ſunt. C Verum quia de verbi aduentu in carnem ſermo habetur, quem hic ſpiritum creatum intelligere poſſumus? niſi eum, qui in hominibus reformatur ac renouatur? Siquidem per Ezechielem promiſit Deus, Et dabo vobis, inquit, cor nouum & ſpiritum nouum dabo vobis, & auferam lapideum cor ex carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum dabo in vos. Quando hoc impletum eſt, niſi quum aduenies dominus omnia gratia ſua renouauit: En tibi in hoc ipſo dicto differentia ſpirituum declaratur, & ſpiritus ille noſter eſt qui renouatur. Ediuerſo ſpiritum ſanctum non ita nude ſpiritum vocant, ſed ſuum eum ſpiritum eſſe dicit Deus, in quo, quæ noſtra ſunt, renouantur. Quemadmodum Pſaltes ille in 103. Pſalmo dicit, Auferes ſpiritum eorum, & deficient: & in puluerem ſuum reuertentur: Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Si igitur eo ſpiritu renouamur, certe ille qui creari dicitur, non Spiritus ſanctus, ſed noſter intelligendus eſt. Quòd ſi ideo (quia per verbum condita ſunt omnia) recte ſentitis Filium creaturam non eſſe, qui quæſo blaſphemum non erit, dicere Spiritum ſanctum creaturam eſſe, in quo omnia Pater per Verbum ſuum, perficit, ac renouat: Et quia ſcriptum eſt ſimpliciter, ſpiritum creari, ex eo ſibi finxerunt Spiritum ſanctum eſſe qui creatur. Rectum igitur eſt, vt credant non ipſum Spiritum ſanctum creari, ſed noſtrum, qui in spiritu ſancto renouatur. De quo, & Dauid in Pſalmis inter vota ſua canit: Cor mundum crea in me deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Atque ad iſtum modum deſcribitur ſpiritus, vt Zacharias ait, Extendens cælum, & Fundamento ſtabiliens terram, & fingens ſpiritum hominis in ipſo. Quod enim prius creauerat, illud collapſum iterum creat, ipſe in creatura conſiſtens. Verbum enim caro factum eſt, vt (quemadmodum Apoſtolus dixit) duo conderet in vnum hominẽ, qui ſecundũ deum vocatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis, non quòd alius creatus ſit, diuerſus ab illo homine, qui primum ſecundum imaginem dei factus erat. Paulus hæc loquitur, ſed quod iuberet, vt mentem quæ in Chriſto condita, & renouata erat, recuperaremus, quod ipſum denuo per Ezechielem declarat, ita dicentem, Facite vobis ipſis cor nouum & ſpiritum nouum. Et cur eſt quòd moritur domus Iſrael: Nolo mortẽ morientis, dicit dominus Adonai. Quum igitur illud de creato ſpiritu talem habeat intellectũ, cõgrue intelligeretur ita

Rom.8. *Act.8.* *Num.13.* *Eſa.28.* *Ionas.1.* *Abſurdũ.* *Eſa.9.* *Ezech.36.* *Pſal.103.* *ibidem.* *Pſal.50.* *Zach.12.* *Ioan.1.* *Ezech.18.*

A ita firmamentum, tonitru, & fidelem ſermonem, & inconcuſſam legem Spiritu creari Huius tonitrui miniſtros, Iacobum & Ioannem eſſe cupiens Dominus, appellauit eos boanerges, hoc eſt, filij tonitrui. Ioannes certe è cælo clamat, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: Antea enim lex vmbram habebat futurorum bonorum, verum quum Chriſtus hominibus iam adeſſe prædicaretur, Ego, inquiens, adſum qui loquor, vt à Paulo refertur, tamen eius vox terram concuſſit, quod antea promiſerat. Iterum ſemel concutiam, non ſolum terram, ſed & cælum. Illud porro verbum ſemel ſignificat in rebus concuſſis tranſmutationem futuram, vt reliqua manerent quæ non concuterentur: Quapropter regnum inconcuſſum accipientes, obtinemus gratiam per quam acceptabiliter ſeruimus Deo. Regnum autem quod ipſe infinitum dicit, illud eſt, de quo Dauid Pſallit: Dominus regnauit, decorem indutus eſt, & circuncinxit ſe, nam & firmauit orbem terrarum, qui non commouebitur: illud igitur à Propheta dictum, aduentum Saluatoris innuit, in quo & nos renouati ſumus, & lex ſpiritus inconcuſſa permanet. At illi qui reuera ſunt Tropici, hoc eſt, tranſmutabiles, fœdere inito cum Arrhianis, blaſphemiam in deiB tatem inter ſe partiti ſunt, vt iſti Filium, illi vero Spiritum ſanctum ceaturam dicerent. Auſique ſunt, vt ipſi loquuntur, tropos ſibi excogitare, & interpretari illud Apoſtoli dictum, qui recte Timotheo ſcripſit, Teſtor, inquit, coram domino noſtro Ieſu Chriſto, & electis Angelis, vt hæc obſerues ſine præiudicio, nihil ex affectibus faciens. Illi autem dicunt, ex eo quòd Paulus nominato Chriſto, Angelos ſtatim ſubiunxerit, neceſſum eſſe, ſpiritum Angelis annumerari, & eiuſdem ordinis eſſe, eúmque Angelum eſſe, ſed maiorem cæteris. Primum igitur inuentum iſtud impietatis Valentini eſt, neque iſti ignorant ſe quod Valentini eſt, loqui. Is enim, inquit, miſſo paracleto, vnà cum eo miſſos eſſe Angelos eius coætaneos. Atque ita redigentes ſpiritum in ordinem angelorum, non ſentiunt ſe Angelos Trinitati conſociare. Si enim poſt Patrem & Filium (vt ipſi volunt) ſunt Angeli, certum eſt Angelos eſſe in Trinitate, neque eos iam eſſe adminiſtratorios ſpiritus, qui ad miniſteria emittuntur, neque ſanctificari, ſed potius aliis dare ſanctitatem. Quæ igitur eſt iſta tam impotens vecordia? vbi ſcripturarum inuenerint, Angelum eſſe ſpiritum ſanctum? Eadem cum ſuperioribus mihi neceſſum eſt dicere paracletus, inquam dominatus eſt ſpiritus adoptionis, ſpiritus ſanctificationis, ſpiritus Dei, & aliquando ſpiritus, nuſquam autem Angelus, aut Archangelus, C aut ſpiritus miniſterij, quod in Angelos competit: ſed potius huic pariter & filio miniſter apud Mariam eſt Gabriel, quum ita dicat, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Iam quum ſcripturę nuſquam ſpiritum ſanctum nuncupent Angelum, quid habent, quo ſe in tam bruta temeritate excuſent? Quorum animis Valentinus hoc delirium aſſeminauit, homo prorſus amens, qui hunc paracletum, illos autem Angelos nominat, eóſque temporis parilitate Spiritu ſancto coæquales eſſe, dicit. Sed ecce, inquiunt, in Zacharia ſcriptum eſt: Hæc dicit Angelus, qui loquitur in me & certum eſt hic Angelum ſpiritum ſignificare in illo loquentem. Hoc nunquam dicerent, ſi quod legunt attenderent: Ipſe enim Zacharias quum viſionem de candelabro vidiſſet, ita ait, Ecce reſpondit angelus, qui loquebatur in me, & dixit, Non cognoſcis iſta quæ ſint? & dixi, Non domine: & reſpondit mihi & dixit, Hic eſt ſermo domini ad Zorobabel, non in magna potentia, neque in robore, ſed in ſpiritu meo dicit dominus omnipotens. Ex quibus verbis liquet, Angelum illum loquentem prophetæ, non eſſe Spiritum ſanctum, ſed Angelum duntaxat, ſpiritum autem fuiſſe ſpiritum omnipotentis Dei, cuius miniſterium obibat, famulabatúrque hic Angelus, D ſpiritumque eſſe indiuiſum à deitate & fortitudine Filij, Sed quia Apoſtolicum dictum cauſantur, quòd poſt Chriſtum angelos electos poſuerit, dicant mihi quis ſit ex iſtis angelis, qui cum Trinitate vt eiuſdem ordinis conſtituitur, cum omnes illi vnum numero non ſint? aut quis illorum ſit, qui in Iordanem in ſpeciem columbæ deſcendit: Mille enim chiliades, & infinitæ myriades ſunt, qui miniſteria obeunt: aut cur cælo adaperto ſcriptum non eſt, deſcendet aliquis ex numero electorum angelorum, ſed Spiritus ſanctus: aut cur dominus loquens ad diſcipulos de conſummatione ſeculi, & de emittẽdis ad eam rem ſatellitibus verba faciẽs: Emittet, inquit, filius hominis angelos ſuos: & ſuperius quo que ſcriptum eſt: angeli miniſtrabant ei, Quin & ipſe iterum dicit, Exibunt angeli. vbi autem diſcipulis ſpiritus donatur, hæc eius verba ſunt: accipite Spiritum ſanctũ, & amandans eos ita locutus eſt, abeuntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & ſpiritus ſancti? Non enim angelũ aſſociat Trinitati, neque in creatura nos ſibi ac Patri coaptauit, ſed in ſpiritu ſancto, quẽ ipſe promiſerat: neque in promittẽdo, ſe angelum, ſed ſpiritum veritatis miſſurum dixit, qui à

Mar.3. *Ioan.1.* *Pſal.92.* *Tropici qui* *Tropici tropos ſibi ex cogitant.* *1. Tim.5.* *Valentini error.* *Reſolutio.* *Zac.4.* *Math.4.* *Ioan.16.* *Math.16.*

Patre procedit. Certe & Moſes, cui cognitum erat, Angelos creaturas eſſe, & Spiritum ſanctum adunitum Patri & Filio, deo ad ipſum ita loquente, Abi & aſcende hinc tu & populi tui, quos ex Ægypto eduxiſti in terram quam daturum iuraui Abrahæ & Iſaac & Iacob dicens: Semini veſtro dabo eam, & vnà emittam ante faciem tuam Angelum meum, & eiiciet Chananæum, recuſauit ducatum angeli: Niſi, inquit, ipſe nobiſcum proficiſceris, ne me hinc abducas: nolebat enim creaturam populi ducem eſſe, ne omiſſo creatore creaturæ diſcerent inſeruire. Certe angelum, deprecans rogabat deum vt ipſe dux eſſe vellet: Deo autē promittente in hæc verba, Et hoc quod dixiſti, faciam: inueniſti enim gratiam coram me, & noui te præ omnibus. In Eſaia ſcriptum eſt, Qui aſcendere fecit paſtorem ouium, vbi eſt, poſuit in iis ſpiritum ſanctum qui dextera abduxit Moſem, ac paulo poſt, deſcendit ſpiritus à domino, & deduxit eos: Sic duxiſti populum tuum, faciens tibi nomen gloriæ. Quis hinc non contuetur veritatem quum Deo promittente, ſe ducem fore, non Angelum miſſurum pollicetur, ſed ſpiritum ſuum, qui eſt ſuper Angelos, iſque eorum dux factus eſt? Vnde oſtenditur ſpiritum nec creaturam nec Angelum eſſe, ſed ſuperiorem creaturis adunitum diuinitati Patris. Ipſe enim deus per Verbum in ſpiritu ſancto deduxit populum. Vnde per vniuerſam ſcripturam dicit, Ego eduxi populum ex Ægypto. Teſtes vos eſtis, an Deus alienus erat inter vos, præter me. Et ſancti ita alloquuntur deum, Deduxiſti vt oues populum tuum. Et deduxiſti eos in ſpe, & non extimuerunt. Huic & hymnum cōſecrant, dicentes, Qui deduxit populum per deſertum, quoniam in æternum miſericordia eius. Magnus item Moſes aſſidue refert, dominus deus præcedens ante faciem noſtrā. Quapropter Spiritus Dei, nunquam fuerit nec creatura nec Angelus, ſed proprius ſpiritus Deitatis ipſius. Nam exiſtente ſpiritu in populo, Deus per filium in ſpiritu erat in populo. Eſto (inquiunt & ipſi) iſta ita ſe habeant. Sed quid cauſæ eſt, quòd Apoſtolus poſt Chriſtum non ſubiunxit Spiritum ſanctum, ſed electos Angelos? Hic rurſum merito quis ex iis roget, cur non ſubiunxerit, Archangelos, Cherubin, Seraphin, dominationes, Thronos, aut aliud quippiam, ſed electos Angelos? Nunquid igitur, quoniā hoc non fecit, Angeli ſunt Archangeli? aut ſolum duntaxat Angeli ſunt? neque vlli ſunt Cherubin? Seraphin? aut Throni? aut Dominationes? non principes aut aliquid huiuſmodi? Sed hoc eſt neceſſitatem imponere Apoſtolo quare non ſic, & cur non potius ita, vel ita ſcripſerit, & ignorare ſcripturas atque inde porro errare circa veritatem. En tibi apud Eſaiam ſcriptum eſt, Accedite ad me & audite, nunquid ab initio clandeſtino locutus ſum vobis, quando fiebat, ego aderam, & nunc dominus miſit me, & ſpiritus eius. Atque itidem apud Aggæum, Et nunc corroborare Zorobabel, dicit dominus, & corroborare Ieſus filius Ioſedech, magnus ſacerdos, dicit dominus, & corroboretur vniuerſus populus terræ, dicit dominus, agite, quoniam ego vobiſcum ſum, dicit dominus omnipotens, & ſpiritus meus in medio veſtri conſiſtit. Hic apud vtrumque Prophetam, de ſolo domino & ſpiritu mentio habita eſt. Quid mihi iam dicent? Si enim quia Paulus mentionem de Filio faciens, de ſpiritu reticuit, & electorum Angelorum meminit, ideo ſpiritus ſanctus illis in numero Angelorum reponendus videbitur? iam ſcilicet vbi in hæc Prophetica inciderint, audacius diſputabunt de eo, qui hic per ſilentium omittitur. Nam ſiue dominum eſſe Filium dicant, quid dicturi ſunt de Patre? aut ſi contra, Patrem dominum eſſe cenſeant, quidnam ſtatuere poſſint de filio: Abſit, vt iſtiuſmodi, quæ inde conſequitur, blaſphemia in alicuius mentem cadat: neceſſum enim illos dicere, vt vel non ſit, vel vt creaturis annumeretur, qui prætermiſſus fuerit. Quid mihi locuturi ſunt, ſi audiant Dominum ita dicentem? Iudex erat in quadam ciuitate, qui nec Deum metuebat, nec hominem reuerebatur: nunquid quia poſt deum hominem nominauit, ideo iſte homo erit filius Dei, quem iudex iniquus veritus non eſt? An quia poſt Deum nominauit hominem, tertius in ordine erit filius, & poſterior homine: quartuſque futurus eſt Spiritus ſanctus: Quid ſi rurſum audiant Apoſtolum in eadem epiſtola, Præcipio tibi coram domino omnia viuificante, & Ieſu Chriſto per martyrium bonam confeſſionem ſub Pontio Pilato teſtificante, vt ſerues præceptum immaculatum, irreprehenſibile: An hic quia tacitum eſt de Angelis & ſpiritu, an ſint in rerum natura, ambigetur: quippe ni ambigent? Iſtiuſmodi enim ſcelera loqui de Spiritu ſancto etiam meditando didicerunt. Quid ſi audiant ſcripturam in Exodo loquentem, Timuit autem populus dominum, & crediderunt Deo & Moſi miniſtro eius, an hic annumerabunt deo Moſem? & poſt deum non intelligent Filium, ſed Moſem: Quid ſi audiant Patriarcham Iacob benedicentem Ioſephi filiis, deus qui aluit me à iuuentute mea, vſque in hunc diem, Angelus qui eripuit me ex omnibus malis, benedicat puerulis iſtis. Nunquid quia poſt deum nominauit Angelum, prior

Exod.23. *Exod.33.* *Eſa.* *Pſal.16.* *Pſal.135.* *Luc.18.* *1.Tim.6.* *Gen.48.*

Concludit Spiritum S. nec creaturam, nec Angelum eſſe. *Obiectio.* *Reſponſio.* *Abſurdū.* *Abſurdū.* *Abſurdū.* *Abſurdū.*

A B C D

A prior Angelus eſt Filio? An Angelis conſociabitur Filius? maximè: nam ita cenſebunt, quum habeant corruptam mentem: Atqui Apoſtolica fides talis nō eſt, neque quiſpiam Chriſtianorum tale quid tolerauerit. Sancta enim & beata Trinitas, indiuiſa eſt, & vnita in ſe, & vbicunque Pater dicitur vnà eſt cum eo & ipſius verbum, & in Filio ſpiritus. Si autem Filius nominatur, in Filio eſt Pater, nec ſpiritus eſt extra verbum. Vnà ſiquidem è Patre gratia, per Filium in Spiritu ſancto conſummatur, & vnà eſt deitas & vnus deus, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus. Ita enim Paulus dicens, Teſtificor coram Deo, & Ieſu Chriſto, quippe qui non didicerat ſeparare ſpiritum à Filio, qui ita in Chriſto erat, vt Filius in Patre. Electos autem Angelos merito ſimul introduxit, vt (quandoquidem iſta conteſtatio fiebat ad diſcipulum cognoſcentem magiſtri verba, à Deo & Chriſto in Spiritu ſancto dicta eſſe, Angelóſque res noſtras adminiſtrare viſitantes vniuſcuiuſque opera) ſeruaret magiſtri ſui admonita, vt qui haberet earum admonitionum conſcios & teſtes Angelos, aut quia illi ſemper vident faciem Patris, qui eſt in cælis, propter paruulos in Eccleſia, Angelos conteſtatur, vt cognoſcens diſcipulus ſe populorum curā gerere, non per incuriam & negligenter mandata Apoſtoli acciperet.

B Sacrorum igitur eloquiorum talis mihi videtur intellectus, redarguens irrationabilium hominum contra ſpiritum ſanctum maledicta. Illi autem peruicaciam ſuis pectoribus incubantem retinentes, ea quæ contra veritatē iactitant, non ex ſcripturis, vt ais, hauriunt, ſed ex abundantia cordium ſuorum eructant, Si, inquiunt, Spiritus ſanctus nec creatura eſt, nec Angelus eſt, ſed ex Patre procedit, ergo & ipſe quoque Filius habendus eſt, eruntque inter ſe germani, Verbum & ſpiritus, quapropter ſi germanus eſt, quomodo verbum filius vnigenitus nominabitur? aut quid eſt cur non ſimiles inter ſeſe habeantur? Atqui Verbum è Patre genitum eſſe perhibetur, & ſpiritus poſt Filium ſecundo loco nominatur: denique ſi ex Patre eſt, cur non & *ipſe* quoque genitus eſſe dicitur, & Filius appellatur, ſed ſpiritus ſanctus dumtaxat nuncupatur? Porro, ſi ſpiritus, filij eſt ſpiritus, ergo deus ſpiritui ſancto auus exiſtimari debet. Iſtiuſmodi ludos ſuis curioſitatibus infames illi ludunt, voluntque perſcrutari profunda dei, quæ nullus ſcit niſi ſpiritus, cui ipſi maledicunt. Non erat igitur poſthac illis reſpondendum, & ſecundum Apoſtolicum præceptum poſt admonitionem iſtorum quæ dicta ſunt, vitari vt hæretici debebant, aut viciſſim illorum ſciſcitationibus ex ipſis ſciſcitari, & repoſcere ab illis reſponſum, quale ipſi à nobis poſcunt. Si pater ex patre eſt, & alius cum eo genitus eſt, ſuntque fratres ex vno, quod nomen ipſis tribuendum? & quis iſtorum Pater & auus, ac retro illorum maiores? Sed hoc negabunt, quomodo igitur is pater eſt, qui ipſe ex patre natus non eſt? aut quomodo poteſt filium habere, qui ipſe alteri filius non fuit? Scio impiam eſſe hanc percunctationem, ſed ita ludentibus æquum eſt obludere, vt ſic ſaltem ex iſta abſurditate & impia ſciſcitatione, ſuam ipſi ſtultitiā ſentire queant. Non enim hæc ita ſunt (abominor enim) nec conuenit ita de deitate diſputare. Non enim deus, qualis homo, vt humano more de eo diſceptari liceat. Tacendum igitur fuit, & à colloquio abſtinendum. Sed tamen ne taciturnitas noſtra cauſam illis impudentiæ præbeat, audiant è nobis viciſſim: vt Patris ipſius patrem aliquem eſſe, dicere non poſſumus: ita de filio fratrem illi eſſe, nefas eſt dicere. Nam vt ante patrem (ſicut ſcriptum habetur) Deus non fuit, ita alius Filius non eſt. Vnigenitus enim eſt, ideóque & vnicus, & vnus Pater, qui vnius & ſolius Filij pater eſt, & in ſola deitate iſtud patrem eſſe & Filium eſſe conſiſtit, & ſemper eſt. Nam inter homines, ſi quis pater dicitur, ille alterius filius fuit: & ſi quis huius filius, ille viciſſim alterius pater appellatur, adeo vt in hominibus

D proprie non ſeruetur patris & filij appellatio. Siquidem Abraham fuit Tharę filius, idem pater Iſaaco fuit, Iſaac Iacobo, atque ad iſtum modum natura hominum ſe habet, aliique aliorum patres ſunt, & quiſque habet in ſe ſui patris partem, vt & ipſe viciſſim alteri fiat pater. Sed in Deitate res ita ſe non habet: non enim vt homo deus, nec diuiſam habet naturam, ideóque ipſe diuiſus non gignit filium, vt ille viciſſim efficiatur pater alterius. Quoniam autem ipſe pater ex patre non eſt, neq; filius pars eſt patris, ideo nec ipſe gignit, vt genitus eſt, ſed integer eſt integri ſplendor & imago. In deitate autē pater proprie eſt pater, & filius proprie eſt Filius. Atque ea de cauſa pater ſemper pater conſiſtit, & filius ſemper filius: & quemadmodum Pater nunquam fuerit filius ita nunquam filius fuerit pater. Et quia pater nunquā deſinet ſolus eſſe pater, ideo filius nunquā deſinet ſolus eſſe filius: furor enim eſt nec vel cogitandum vel dicendum de filio, illum alicui fratrē eſſe: aut de Patre, illum alicui auum eſſe. Non enim ſpiritus in ſacris literis nominatus eſt filius, ne frater verbi haberetur: neq; filius filij, ne auus illi eſſe exiſti maretur: ſed filius ibi filius patris eſt dictus, & ſpiritus patris, ſpiritus filij nominatus eſt, & ſic Trinitatis vna eſt deitas, & vna fides. Quamobrem inſania eſt dicere, ſpiritum creaturam eſſe.

Trinitas in diuiſa & vnita inſe. *2.Tim.4.* *Explicatio.* *Obiectio.* *Reſponſio.* *Tit.3.* *De Deo, humano more diſceptare non licet.* *Simile.* *Deus non habet diui ſam naturam.* *Spiritus nō dicitur Filius in ſacris literis.*

Nam si creatura esset non consociaretur Trinitati. Tota enim Trinitas Vnus deus est, & satis A
est, si cognoscas spiritum non esse creaturam, neque cum rebus creatis numerandum. Non
enim alienus admiscetur Trinitati, cum sit indiuisa, sibique similis. Hæc sufficiunt fidelibus,
& hactenus eius recognitio ad homines peruenit. Huc vsque quum deuentum est, Cherubin
obuelat faciem eius. Qui autem plura istis quærit, studétque inuestigare, male obtemperat
Rom 12. Non curio senimis de Trinitate differendũ. dicenti: Ne nimium sis sapiens, ne percellaris. Quæ enim fide tradita sunt, ea non humana
sapientia, sed auditione fidei decet comprehendere. Quæ enim oratio condigne interpretari
queat, quæ sunt super naturam creatam? aut quæ auris intelligere poterit, quæ nefas est ho-
Rom.11. mini vel audire vel dicere? De iis quæ audiuit Paulus, ad istum modum locutus est: de Deo
autem ista verba fecit, Quàm inuestigabiles viæ eius! aut quis cognouit mentem domini, aut
quis illi consiliarius fuit? Abraham igitur non curiosum se percunctatorem præbuit Deo se-
cum loquenti, sed credidit, & reputatum est illi ad iustitiam. Ita Moses fidelis minister ap-
pellatus est. Illi autem, qui quæ sunt Arij sentiunt, in quorum malitiosam animam non introi-
uit sapientia, neque fidem habent de sancta & indiuidua Trinitate, verum ne ideo veritatem
male interpretentur, neque quæ ipsi intelligere nequeunt, ea affirment esse non posse. Rem B
enim agunt longe absurdissimam, quòd quum nequeant comprehendere, quomodo indiui-
Ariani. Tropici Spiritum S. creaturam dicunt. dua sit sancta Trinitas, faciũt quidem hi qui Ariani sunt vnum ex Creaturis Filium. Isti autem
qui Tropici vocantur, spiritum in numerum creaturarum redigunt. Decebat eos, quum pror-
sus non intelligant se silentio tradere nec illos Filium, nec istos Spiritum creaturis consociare,
aut agnoscere id quod scriptum est, & Patri coniungere Filium & Spiritum sanctum non se-
gregare à Filio, vt indiuisa, & suæ naturæ permaneat sancta Trinitas: Quibus cognitis, par
erat eos non ita temerarios esse, aut dubitabundos interrogationes facere, quomodo scilicet
ista esse possint, ne dum interrogatus hæreat in respondendo, ipsi sibi superexcogitent prauas
De Trinitate condigne loqui impossibile. intellectuum illationes. Est enim omnibus creatis, maxime autem nobis hominibus impos-
sibile, condigne loqui de rebus ineffabilibus: Temerarium deinde maximè quum loqui ne-
queas, comminisci super arcanis illis nouas dictiones contra scripturas. Nam etiam absque
illo furiosus est iste conatus, siue ita interroges, siue ad interrogata vel semel cogites respon-
dere: quum de rebus creatis ita percunctans sanæ mentis haberi non debeat. Age, mihi res-
pondeant, qui in omnia verba tam facile prorumpunt. Cælum vnde constet & ex quánam
materia, & quod eius temperamentum est. Quomodo sol aut reliquæ stellæ in natu rã rerum C
prodierint. Et quid miri est, ex rebus sublimioribus eorum vesaniam redarguere, quum re-
rum tantopere humi nascentium, qualis est lignorum conditio, & aquarum confluxus, ani-
maliúmque formationes, earumque inter se partium congruentiæ, quomodo eueniant, non
cognoscantur. Neque vnquam ipsi explicauerint, quum Salomon ipse, qui abundantius præ
cæteris sapientiæ compos fuit, conspiciens impossibilem esse hominibus earum rerum inue-
stigationem, hæc verba protulerit: Et vniuersitatem omnis æui dedit in mẽtes eorum, vt non
inueniret homo hoc opus quod fecit ab initio vsque ad finem. Quid igitur, quum nequeant
ista explicare, etiam ea esse negabunt? certe negabunt, tam est illis corrupta mens: recte igi-
tur hæc illis dicas, O stulti & vbique audaces, cur non potius definitis curiose rimari de sancta
Trinitate, ac fidei acquiescitis, & hæc esse creditis, maxime quum ad eam rem magistrum
Heb.11. Apostolum dicentem habeatis, Primum credere oportet de Deo, quod est, eúmque requiren-
tibus, se remuneratorem esse. Non enim quomodo est, dixit: sed tãtum modo, quod est. Quod
si ne sic quidem suppudescunt, dicant mihi, quomodo Pater est Pater, vt ita discant, quomodo
sit ipsius verbũ, verbum. Sed absurdum inquient esse de Patre scisciatari: audiãt igitur vicissim D
absurdum esse de Filio eius ita sciscitari, quũ superfluum sit & plenũ insanię, istiusmodi syllo-
gismationes conari. Ne igitur interroges, sed solũ ex sacris literis condiscas. Sufficiũt enim quę in
Hier.2. Bar.3. Ioan.10. 1.Cor.1. illis reperias documẽta. Fons igitur & Lux nominatur Pater, Me, inquit, reliquerunt fontẽ aquę
viuentis. & rursum in Baruch. Quid est Israël, quod in terra inimicorũ tuorũ hęres, reliquisti
fontem sapientię? Et secundũ Ioannem, Deus noster Lux est. Dicitur & filius respectu quidem
fontis istius fluuius. Siquidem fluuius Dei repletus est aquis: respectu verò lucis splendor,
Paulo ita dicente, Qui est splendor gloriæ & forma substantiæ eius. Quum igitur Pater sit lux,
Ephes.1. Filius splendor eius, eadem de istis rebus loqui, grauari nõ debemus: licitum enim est videre,
& in filio spiritum esse, per quẽ illuminamur, vt inquit, Det vobis spiritum sapientiæ & reuela-
tionis, in agnitionem eius illuminatis oculis cordis, illuminante porro nos spiritu, Christus est
Ioan.1. qui per eum illuminat. Erat inquit, lux vera, quæ illuminat, omnem hominem venientem in
hunc mundum. Rursum quum Pater fons sit, filiusque proinde flumẽ appelletur, nos qui inde
bibimus,

A bibimus, Spiritum sanctum bibere perhibemur. Scriptum est enim, quòd vno spiritu potati
sumus: potantes autem spiritum, Christum bibimus. Bibebant siquidem ex spirituali comi- *1.Cor.15.*
tante eos petra, petra autem erat Christus. Vicissimque quum christus, verus sit Filius, nos spi-
ritum sanctum accipientes filij efficimur: non enim inquit, accepistis spiritum in seruitute ad
timorem, sed accepistis spiritum adoptionis. Quum ergo per spiritum filij efficiamur, certum
est, quod in Christo nomen liberorum Dei obtinemus. Quicunque enim eum acceperunt, de- *Ioan. 1.*
dit eis potestatem vt filij fierent. Deinde quum Pater (vt inquit Paulus) solus duntaxat sit Deus
sapiens, Filius est ipsius sapientia: Quoniam Christus Dei virtus, & Dei sapientia est. Et quia *1.Cor.1*
Filius sapientia est, nos spiritum sapientiæ accipientes, Filium habemus, & in ipso sapientes ef-
ficimur. Ita enim scriptum est in 45. Psalmo, Dominus soluit compeditos, dominus sanctificat *Psal.45.*
cæcos. Et quum spiritus datur nobis, Accipite enim inquit Saluator spiritum sanctum, Deus
est in nobis, sic enim Ioannes scripsit, Si nos inuicem amauerimus, Deus in nobis manet. Per
hoc cognoscimus quod in eo manemus & ipse in nobis quoniam ex spiritu suo dedit nobis; *1oan.14.*
Deo autem existente in nobis, etiam Filius in nobis est, dicente ipso filio, Veniemus ego & Pa-
B ter, & mansionem apud eum faciemus. Porro quum deinde Filius sit vita, in spiritu viuificati *Ibidem.*
dicimur. Qui inquit, excitauit Iesum Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia vestra cor- *Rom.8.*
pora per spiritum suum habitantem in vobis. Nobis porro viuificatis in spiritu, Christus in no-
bis viuere dicitur. Christo enim, inquit, concrucifixus sum, viuo autem non iam ego, sed vi- *Phil.1.*
uit in me Christus. Et rursum, Quemadmodum Filius opera quæ faciebat, patrem, dicebat
facere. Pater enim, inquit, in me manens, ipse facit opera illa: credite & me in Patre & Patrem *Ioan.5.*
in me esse, sin minus, vel propter opera credite mihi: Ita quæ in virtute spiritus operatus est *Ibidem.*
Paulus, dixit Christi opera esse: non enim audebo quippiam loqui, quæ non operatus est Chri-
stus per me ad obedientiam gentium in verbo & opere, in virtute signorum & miraculorum,
in virtute Spiritus sancti. Quum igitur talis sit coniugatio & vnitas in Trinitate, quisnam se-
gregauerit aut filium à patre, aut spiritum à filio? Aut quis ita temerarius erit, vt dicat inæqua-
lem in se & diuersæ naturæ Trinitatem esse? aut alterius essentiæ patrem quàm filium? aut alie-
nigenam esse, Spiritum sanctum à filio? quòd si quis denuo interroget, quomodo, quum spi-
ritus insit in nobis, dicatur filius in nobis esse? & quum filius insit in nobis dicatur pater in no-
bis esse? aut quomodo quum Trinitas sit, in vno significetur Trinitas? aut quomodo, quum vnus
C insit in nobis, Trinitas in nobis esse perhibeatur? Aut mihi primum diuidant à splendore lumẽ
aut sapientiam à sapiente, aut dicant quomodo ista sint. Quòd si ne istud quidem possunt, mul- *Deitas rationibus non demõstratur.*
to magis furiosa temeritas est, istiusmodi de Deo disquirere. Deitas enim non demonstratio-
ne rationum traditur, vt dictum est, sed fide, & pia cogitatione cum religione. Si enim ea quæ
sunt de salutari cruce, non in sapientia verborum, sed in demonstratione exhibitionéque Spi-
ritus & virtutis prædicauit Paulus, & ineffabilia verba audiuit in paradiso, quæ non sunt in po-
testate hominis vt loquatur, quomodo quis de ipsa sancta Trinitate disertè loqui poterit? Cæ-
terum istiusmodi perplexitatem sanare liquerit primũ fide, deinde iis quæ superius dicta sunt,
nimirum vbi loquebamur de imagine, de splendore, de fonte, de fluuio, de substantia & for-
ma. Quemadmodum in propria sua imagine, est Filius in Patre, & ita Pater in Filio. Nam im- *simile.*
becillitatem interpretandi verbis istiusmodi, & qualicunque comprehendendi consolatione
mitigans scriptura hoc genus similitudinum nobis tradidit. Atque isto modo propter temera-
riorum hominum incredulitatem simpliciter dicendum erit, atque ita si loquaris aut cogites,
cum venia id licebit, scilicet vnam esse sanctificationem quæ fit per Patrem, & Filium, & in
D Spiritu sancto. Nam quemadmodum Filius germen vnigenitum, ita & spiritus qui à Filio da- *Absurdũ.*
tur & mittitur, vnus & ipse est, & non multi, neque vnus ex multis. Quum enim vnus sit Fi-
lius viuens sermo, vnam oportet esse perfectam & plenam sanctificatricem illam & illumina-
tricem vitam, vim scilicet & facultatem eius & donationem quæ à Patre dicitur procedere,
quoniam à Verbo patris desumit, & mittitur & donatur, maxime quia Filius à Patre mittitur,
ita enim inquit, Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret. Filius porro spi- *Ioan.3.*
ritum emittit, quum sic loquatur, Ego autem si abscessero mittam paracletum. Et Filius Patrẽ
glorificans, Pater inquit, ego glorificaui te, spiritus vero glorificat Filium. Ille enim, prout ait, *Ioan.14.*
me glorificabit: filiique verba sunt. Quæ audiui à patre, hæc loquor ad mundum. Spiritus por-
ro à Filio accipit: De meo enim, inquit, accipiet, & annunciabit vobis. Et Filius in nomine Pa-
tris venit, Spiritum vero sanctum, inquit, quem mittet Pater in nomine meo. Quum igitur
istiusmodi ordinem & naturam habeat spiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem,
qui fieri potest, vt qui spiritum creaturam dicit, non illud idem necessario & de Filio sentiat? Si

enim Filij ſpiritus creatura eſt, conſequens eſt vt dicant, etiam Verbum Patris creaturam eſ- A
ſe. Iſtiuſmodi phantaſmata cum Ariani excogitaſſent, in Caiphæ Iudaiſmum proruerunt. Iſti
Ariani Caiphæ emulatores vero qui ſe ſimulant Arianica non ſapere, ne ſapient contra Spiritum Sanctum, ſed & quemad-
modum abominantur Arij verba, ita quoque caueant, ne contra Spiritum Sanctum ſe impios
præbeant. Vt enim Filius qui in Patre eſt, & pater viciſſim qui in eo eſt, creatura non eſt, ſed
ex propria ſubſtantia ſui Patris (Nam & hoc vos ſimulatis dicere) ita quoque ſpiritum qui eſt
in Filio, & viciſſim Filius in eo, nefas eſt creaturis coniungere, aut ſeparare à verbo, & imper-
fectam Trinitatem conſtruere. Quantũ igitur attinet ad dicta Prophetica & Apoſtolica, quo-
rum ſententiam deformantes ſeipſos deceperunt, ſufficiunt iſta quæ iam diximus, ad inſcitias
& blaſphemias tropicorum redarguendas. Videamus iam ſingula ſeorſum, quæ in ſacris lite-
Ea proponit de quibus diſputaturus eſt. ris de Spiritu ſancto referuntur, & veluti probi trapezitæ examinemus, an proprium aliquid
habeat Spiritus ſanctus cum rebus creatis, an contra proprius ſit Dei, vt eſt, vel creaturam di-
camus, aut aliud diuerſum à creaturis, & tale quod proprium increabilis Trinitatis habeatur,
Forſan vel ſic pudefieri poterint, quum didicerint, quãtum abludant à ſacris eloquiis, ſua, quæ
ipſi commenti ſunt, blaſphemiæ verba. Res conditæ igitur, ex non exiſtentibus extiterunt, quũ B
Gen.1. habeant principium ſuæ eſſentiæ. Siquidem in principio creauit Deus cælum & terram, &
Rom.8. omnia quæ in iis ſunt. Ex Deo autem dicitur ſpiritus. Nemo enim, inquit, nouit quæ ſunt ho-
minis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in illo: ita quæ ſunt Dei, nemo nouit, niſi ſpiritus Dei. Nos
autem non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt. Quæ igitur ſecundum
iſta verba cognatio eſt Spiritui ſancto cum creaturis? quum creaturæ aliquando non erant,
Deus autem, ſemper ſit, ex quo Spiritus ſanctus? Quod autem ex Deo eſt, non eſt ex nihilo,
neque conditum quippiam in ſe habere poterit. Qvis igitur amentes iſtos ſuſtineat, qui & ip-
ſi in corde ſuo loquuntur, non eſt Deus? Nam quemadmodum nemo cognoſcit quæ ſunt ho-
Ibidem. minis niſi ſpiritus qui eſt in illo: ita quoque quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus qui eſt in Deo
qui etiam profunda Dei ſcrutatur. Siquidem iſte qui hoc inficiabitur, eò euadet vt dicat ſpi-
ritum hominis extra hominem eſſe, & verbum quod in Patre eſt, & Spiritum ſanctum, crea-
turas eſſe, Rurſum ſpiritus iſte, ſpiritus ſanctificationis & renouationis & eſt & dicitur, quum
Paulus dicat, reſu Chriſto Domino noſtro Dei Filio per virtutem declarato, ſecundum ſpiri-
Tit.3. tum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorum. Iterumque idem ipſe dicat, Sed ſanctifica- C
ti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Et ad
Titum ſcribens: Bonitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri, non ex operibus iuſtificatio-
nis, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluauit nos, per lauacrum regene-
Pſal.103. rationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundanter per Ieſum Chriſtum
Saluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes redderemur ſecundum ſpem æternæ
vitæ. Creaturæ autem non dant, ſed accipiunt ſanctificationem & renouationẽ. Emittes, in-
quit, ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Paulus quoque ad iſtum mo-
Abſurdũ. dum, Nam impoſſibile eſt, inquit, ſemel illuminatos & guſtu imbutos cæleſtis doni, & parti-
cipes redditos Spiritus ſancti. Quod igitur non ſanctificatur ab alio, neque particeps redditur
ſanctificationis, ſed ſanctificationem impartit, in quo creaturæ omnes ſanctificantur, quomo-
do illud fuerit vnum ex vulgo rerum conditarum? aut proprium illorum, cui ſe in participa-
Rom.8. tum impendit? Neceſſum enim eſt, iis qui hoc loquuntur, dicere etiam, filium per quem om-
nia ſunt condita, vnum eſſe ex hoc vulgo vniuerſitatis. ſpiritus quoque viuificator dicitur. Qvi
excitauit enim inquit, Ieſum Chriſtum ex mortuis, viuificabit mortalia corpora veſtra per in-
habitantem in vobis ſpiritum. Et dominus eſt ipſiſſima vita, & dux & ſubminiſtrator vitæ, vt D
Ioan.6. inquit Petrus. Dixit porro illis dominus, Aqua quam ego dabo ei, fiet in illo fons aquæ ſalien-
tis in vitam æternam. Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum.
Creaturæ vero, vt diximus viuificantur per eum: Iam quod non aliunde particeps redditur vi-
tæ, ſed aliis impartitur, & viuificat res conditas, quam habet cognationem cum creaturis? aut
1.Ioan.2 quomodo hoc ipſum fuerit vnum ex creaturis, quæ in illo per Verbum viuificatur? Iam & vn-
Eſa.61. guentum dicitur ſpiritus, & ſigillum eſt, quum Ioannes ſcribat, Et vnctio quam accepiſtis ab
eo, manet in vobis, nec opus habetis vt quiſpiam vos doceat, ſed vt eius vnctio ni-ſirum ſpiri-
Epheſ.1. tus eius doceat vos in omnibus. In Eſaia item ſcriptũ eſt, Spiritus Domini ſuper me, eò quòd
Spiritus S. eſt ſigillum & vnguentũ. vnxerit me, Paulus autem ait. In quo quum crediderit is, ſignati eſtis in diem redemptionis.
Quòd ſi res conditæ eo ſignantur & inunguntur, & de omnibus docentur: ipſe autem ſpiritus
& ſigillum & vnguentum eſt, in quo omnia inungit & ſignat verbum, quæ igitur ſimilitudo
aut proprietas vnguenti aut ſigilli cum inunctis & ſigillatis? Quapropter ſecundum iſtas ratio-
nes, non

Anes, non fuerit vnus ex numero iſtius vniuerſitatis, Nunquam enim fuerit ſigillum, vnum ex
iis quæ ſunt ſigillata: neque vnguentum ex numero eorum quæ ſunt inuncta. ſed proprium
Verbi quod inungit & obſignat. Vnguentum enim fragrantiam, & halitum inunctoris habet,
quo quum inuncti fuerint, & participes redditi, dicunt de ſe, chriſti bonus odor ſumus. Sigil- *1.Cor.2.*
lum porro formam Chriſti ſigillantis habet, eiuſque participes efficiuntur, qui ſignantur ſecũ-
dum eam ſpeciem conformati, dicente Apoſtolo, Filioli mei, quos iterum parturio, donec for-
metur Chriſtus in vobis: ita porro conſignati, merito conſortes efficimur diuinæ naturæ, vt pe- *Gal.4.*
trus dixit. Atque ita omnis creatura particeps fit Verbi in ſpiritu, & per ſpiritum dicimur om- *2.Pet.1*
nes participes Dei. Non ſcitis enim, inquit, quod templum Dei ſitis, & ſpiritus Dei habitat in
vobis? Si quis templum Dei perdit, perdet & illum Deus: templum enim Dei ſanctum eſt, *1.Cor.3*
quod eſtis vos. Iam ſi ſpiritus creatura eſſet, non efficeretur per eum conſociatio Dei in no- *2.Cor.6.*
bis, ſed creaturæ coniungeremur, alienique à diuina natura redderemur, vt nuſquam eius par-
ticipes facti. Nunc vbicunque dicimur participes Chriſti: Dei etiam participes dicimur. Con-
ſtat igitur vnguentum, quo imbuti ſumus & ſigillum quo ſignati ſumus, non eſſe naturæ re-
B rum conditarum, ſed filij, ob ſpiritum qui in eo eſt, qui nos coaptat patri. Id enim Ioannes (vt *1.Ioan.5.*
ſuperius dictum) docuit. In hoc cognoſcimus quòd in Deo manemus, & ipſe in nobis, quoniã
de ſpiritu ſuo dedit nobis. Si autem ex præſentia ſpiritus qui nobiſcum eſt, efficimur conſor-
tes diuinæ naturæ, inſanierit profecto, ſi quis hoc dicat fieri per ſpiritum creatum, & non per
ſpiritum Dei. Ob eam enim cauſam in hominib. eſt, & ij in quibus eſt, deificantur. Quòd ſi il- *Abſurdũ.*
le deificet, ambiguum eſſe non poteſt, quin huius natura, Dei ſit natura. Iam & illud clarius *Concludit*
euertit iſtiuſmodi hæreſim, quod in 103. Pſalmo canitur. Auferes ſpiritum eorum & deficiẽt *Spiritum*
& in puluerem ſuum reuertentur, Emittes ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem *S. eſſe natu-*
terræ. Paulus quoque ita ad Titum, Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſan- *ra Deum.*
cti, quem effudit in nos abundanter per Ieſum Chriſtum. Si autem Pater per Verbum in ſpi- *Pſal.103.*
ritu ſancto creat omnia ac renouat, quę ſimilitudo aut cognatio creatori ad creaturas? aut quo *Ibidem.*
modo vlla ratione illud, in quo creat omnia, creatura fuerit? Comitatur enim iſtiuſmodi ma- *Tit.3.*
ledicentiam etiam blaſphemia in chriſtum: vt qui dicant ſpiritum creaturam eſſe, dicant quo-
que verbum, per quod omnia condita ſunt, creaturam eſſe. Quinetiam Filij imago & eſt & *Rom.8.*
C dicitur ſpiritus. Quos enim præcognouit, eos etiam prædeſtinauit conformes imaginis Filij
ſui. Igitur quum pro eorum confeſſione filius res condita non ſit, neque etiam eius imago res
condita fuerit: Qualis enim eſt imago, talem eum oportet eſſe cuius eſt imago. Qvapropter
merito & congruenter conſitentur filium non eſſe creaturam, quum ſit imago Patris. Qui igi-
tur adnumerat creaturis ſpiritum ſanctum, omnino in eadem claſſe cõnumerat filium, eáque
re etiam conuitioſus eſt & in Patrem, ob eam quam infert in ipſius imaginem, blaſphemiam.
Ergo non eſt ex numero creaturarum ſpiritus, quum demonſtratum ſit, illum potius eſſe pro-
prium filij, & non alienum à Deo. Quin & illa eſt ſcita eorum percunctatio. Si ex Deo eſt, in- *obiectio.*
quiunt, ſpiritus, quare non & ipſe quoque filius appellatur? Demonſtratum hoc eſt antea, præ- *Reſponſio.*
ceps & temerarium eſſe: demonſtrabitur etiam nunc. Nihilo enim minus, tametſi filius non *Spiritus*
appelletur in ſcripturis, ſed ſpiritus Dei, æque tamen in Deo & ex Deo eſſe commemoratur, *æque ex*
vt Apoſtolus ſcripſit: Quod ſi filius, ideo quia ex Deo & Patre eſt, proprius ipſius ſubſtantiæ *Deo eſt ac*
eſt, neceſſe eſt & ſpiritum qui ex Deo eſſe dicitur, proprium eſſe ſecundum ſubſtantiam filij. *Filius.*
Certe quia dominus eſt filius, etiam ſpiritus ipſe dicitur adoptionis, ſiue eius iuris, quo quis fi-
D lius efficitur, Ac rurſum. Quia filius ſapientia & veritas eſt, ſcriptum eſt & Spiritum, ſpiritum *Sap.1.*
ſapientiæ & veritatis eſſe. Porro filius eſt potentia Dei, & dominus gloriæ, itidem quoque Spi-
ritus, ſpiritus potentiæ, & ſpiritus gloriæ dicitur, atque ita de vnaquaque perſona ſcriptura lo-
quitur: Paulo quidem ad Corinthios ſcribente: ſi enim cognouiſſent, nunquam dominum
gloriæ crucifixiſſent, eodem quoque & alibi, Non enim accepiſtis iterum ſpiritum ſeruitutis *1.Cor.2.*
ad timorem, ſed ſpiritum adoptionis. ac rurſum, Emiſit deus ſpiritum Filij ſui in corda noſtra,
clamantem, Abba Pater. Petro autem ſcribente, ſi vituperemur ob nomen Chriſti, beati, quo- *Gal.4.*
niam glorię & potentiæ & Dei ſpiritus requieſcit in nobis, Quin & dominus ſpiritum pronun-
ciauit ſpiritum veritatis & conſolatorem. Ex quibus declaratur perfectam eſſe Trinitatem. Nã *1oan.14.*
in eo Verbum creaturam diuinam reddens glorificat, dum nos filios efficit, & Patri conciliat.
Qvod autem vnà cum verbo glorificat creaturam, illud creaturã eſſe impoſſibile eſt: & quod
creaturã efficit, vt filiorum vicem obtineat, id à filio eſſe alienum non poteſt, quia requiren-
dus eſſet alius ſpiritus, vt per eum creatura coaptaretur filio. Non igitur in numero rerum con-
ditarum eſt ſpiritus, ſed deitati Patris proprius ac ſuus: in quo autem deificatur creatura, id

Quòd Spiritus S. sit à creaturis alienus.

nunquam fuerit extra Patris Deitatem. Quòd autem supra res condita s sit spiritus, & aliud di- A uersum à creaturis, ex istis denuo rescisscere licet, immutabilis inalter abilísque est Spiritus sanctus, Spiritus enim, inquit, sapientiæ fugiet dolosum, & absistet à cogitationibus stultis. Petri quoque verba sunt: In incorruptibilitate mansueti & quieti spiritus. Rursumque in sapientia: Tuus enim incorruptibilis spiritus est in omnibus. Et nemo nouit quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei, qui est in ipso. Non est autem apud Deum (vt inquit Iacobus) immutatio aut conuersionis vmbra vlla, aut delineamenta. In Deo igitur quum sit Spiritus sanctus, merito & ille fuerit immutabilis & inconuertibilis. Natura contrà rerum nascentium & conditarum conuertibilis est, vt quæ foris sit, & extra substantiam deitatis & ex non entibus emerserit. Omnis enim homo, vt inquit ille, mendax, & omnes peccauerunt, & indigent gloria Dei. Angelosque qui non seruauerant suam originem, sed deseruerant proprium domicilium, ad damnationem, in iudicium magnæ diei vinculis æternis sub tenebris detinuit. In Iob autem Si in sanctos Angelos fidem non habet, sed contra Angelos suos prauũ quid suspicatus est, Stellæ porro non sunt puræ coram illo. Quin & Paulus scribit, An ignoratis quod Angelos iudicabimus, nedum ista temporalia? Siquidem & diabolus qui in medio Cherubim, & signaculum similitudinis B erat, cecidit è cælis quasi fulgur. Quod si creata habent conuertibilem naturam, & de Angelis istiusmodi scripta sunt, & ipse Spiritus sanctus est immutabilis, & eiusdem cum Filio inconuertibilitatis semper cum eo immutabilis persistens, nec similitudo vlla immutabilis ad mutabilia: liquet profecto eum creaturam non esse, aut genere cum Angelis conuenire, eò quòd illi mutabiles sint, ipse vero imago sit verbi, & proprius Patris. Rursus, Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, ita enim & Dauid psallit. Quo proficiscar à spiritu tuo? nec non & in Sapientia, scriptum est: Nam incorruptibilis spiritus tuus est in omnibus. Creata autem distinctim consistunt in certis locis, non vbique. Siquidem sol & luna & stellæ in firmamento, nubes in aëre sunt, & hominibus constituit terminos prouinciarum. Angeli vero amandantur ad ministeria: Et venerunt Angeli vt assisterent coram Domino, vt in libro Iob scriptum reperies. Et sopitus est Iacob Patriarcha, & scala fixa erat, cuius caput pertingebat ad cælum, & Angeli Dei ascendebant & descendebant per eam. Quod si spiritus omnia adimplet, & per Verbum in medio est omnium: Angeli autem quia minores sunt, loco circumscribuntur, & quo mittũtur, eò se conferunt, qui dubium esse possit, spiritum neque creaturam neque Angelum esse, C vt vos dicitis, sed supra Angelorum naturam? Quinimo vel hinc quoque rem ita se habere cõspicias: Siquidem spiritus sanctus impartibilis est aliis, non ipsi aliunde impartitur. Non enim piguerit eadem dicere, vt ex eo dicto Pauli colligas. Nam impossibile est semel illuminatos, & qui gustauerunt cæleste donum, & qui participes redditi sunt Spiritus sancti, & qui bonum Dei verbum gustauerunt, &c. Quòd si angeli aliæque creaturæ participant de spiritu eius: & quia ex se non habent, sed aliunde capiunt, ideo ab eo, cuius compotes facti sunt, excidere possunt: spiritus autem idem semper est, non ex numero eorum quibus aliquid communicatur, sed cuius omnes res participes fiunt: quare si illud idem semper est cum eo vnde impartitur, & creaturæ illius participes fiunt, fieri nequit, vt spiritus sanctus sit aut Angelus, aut vlla denique res creata, sed proprius verbi, à quo quum datur, impartitur creaturis. Alioqui consentaneum est: vt iam dicerent, etiam Filium, rem conditam esse, cuius omnes in spiritu participes facti sumus. Quin & rursum, vnus est spiritus sanctus, creaturæ autem multæ: angeli siquidem mille millies, & decies millies mille: luminaria item multa, & Throni, & Dominationes, & cæli, & Cherubim & seraphim, & Archangeli plurimi, in summa, res creatæ vnum non sunt, sed multa & diuersa, & Angeli multi, qualis igitur similitudo spiritui ad res creatas? D Neque obscurum est spiritum non esse vnum ex multis, neque Angelum aliquem, sed vnum esse, vel potius Verbi quod est vnum, eum proprium esse, & Patris qui vnus est, eum propriũ & consubstantialem esse. Hæc quum sola singulatim de spiritu sancto dicantur, ostendunt eum nihil commune aut peculiare habere natura & substantia ad res creatas, sed diuersum ab illis esse, propriúmque & nihil alienum esse à substantia Filij & deitate, per quam quũ sit vnus ex Trinitate, pudefacit illorum stoliditatem. Videamus tamen adhuc illam ipsam ab initio traditionem & doctrinam & fidem Catholicæ Ecclesiæ, quam Christus quidem dedit: Apostoli vero prædicauerunt & seruauerunt. In hac enim Ecclesia fundamur, & qui inde excidit, Christianus non poterit dici. Trinitas igitur sancta & perfecta in Patre & Filio & spiritu sancto, rationem deitatis accipit, nihil alienum aut foris superinductum possidet, neque ex creatore & creatura constitit, sed tota est ex creatore & conditore rerum, sibi similis & natura indiuisibilis, vnáque eius operatio: Pater enim per Verbum in spiritu sancto omnia facit. Atque ita

1. Pet. 3.

Sap 12.

Iacob. 1.

Spiritum S. esse immutabilẽ

Psal. 115.

Sap. 1.

Psal. 138.

Sap. 12.

Gen. 28.

Angeli loco circumscribuntur.

Angeli & cætera creaturæ, spiritus S. sunt participes.

Concludit Spiritum S. nihil habere cõmune cum creaturis.

Ecclesia catholica fides de Trinitate.

A ita vnitas Trinitatis seruatur, & ita vnus Deus in Ecclesia prædicatur, qui est super omnia, & per omnia, & in omnibus: super omnia quidem vt Pater, vt principium & fons, per omnia vero per Verbum, in omnibus porro in spiritu sancto. Trinitas autem est non nomine tenus, aut inani dictionis specie, sed veritate, & subsistendi ratione Trinitas. Vt enim Pater est, hoc ipsum quod est, ita quoque Verbum super omnia Deus, hoc ipsum est, quod est, ita quoque Spiritus sanctus non inessentiale quiddam est, sed existit & subsistit vere. Neque hic minus sentit Catholica Ecclesia, ne in istos nostri temporis, qualis caiphas fuit, Iudæos, & in Sabellium delabatur: neque plus comminiscitur, ne in Ethnicorum deorum pluralitatem prouoluatur. Et quod ista sit fides Ecclesiæ, discant ex eo quòd dominus emittens Apostolos suos, præcepit eis hoc fundamentum in Ecclesia ponere, Proficiscentes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Apostoli autem profecti ita docuerunt, & hæc est prædicatio in omnem sub cælo Ecclesiam. Hoc igitur fundamentum fidei, quum habeat Ecclesia: dicant mihi iam denuo, simúlque respondeant, sitne Trinitas an dualitas? quòd si est dualitas, age adnumeretur à vobis creaturis spiritus. Non puto autem vos ita de B Deo vno sentire, qui est super omnia, per omnia, & in omnibus: nam hanc particulam (in omnibus) non habetis quum segregetis & abalienetis à deitate spiritum. Et initiatio Baptismatis vestra, quam putatis vos inducere, ita sentientes, integra, quantum ad deitatem spectat, non est. Nam illi admiscetis creaturam, & in deitatis rationem, vt Ariani & Ethnici, creaturam, cum eo, qui eam per Filium creauit, adducitis. Quum autem ita affecti sitis, quid spei vobis reliquum? aut quis vos ipsos Deo consociabit, quum non habeatis spiritum Dei, sed spiritum creaturæ? Quæ autem ista audacia & inconsiderantia, quòd Patrem, eiusque Verbum detrahitis ad creaturas? & vicissim creaturam adæquatis Deo? Hoc enim facitis, quum de spiritu vt de re condita imaginationes concipitis, eumque tamen nihilominus Trinitati coaptatis. Aut quis iste furor, quo iniusti tiam de Deo cogitatis? nimirum quia non omnes Angeli, aut vniuersæ creaturæ, vt par erat, sed vnus tantum modo ex illis adnumeratur Deo & verbo eius. Nam secundum vos quidem quum Spiritus sanctus sit Angelus & creatura, idémque à vobis in deitatem coaptetur, iniuriam cæteris facitis, quòd vnum ex angelis, ac non potius vniuersos quotquot creati sunt, deitati copulatis, vt inde non Trinitas, sed infinita multitudo deita- C tis conficiatur: adeò vt initiatio ista quæ vobis videtur hoc ipso perfecta esse, horsum illorsum in partes distracta, instabilis ipsa multiplicitate reddatur. Istiusmodi enim sunt vestri & Arianorum fines, qui contra Deum talia in animo sentitis, & creaturam omisso Deo colitis. Istæ enim absurditates obuiæ insurgunt illis, qui dualitatem inducunt. Si autem Trinitas est, quemadmodum est: demonstratum est enim eam esse indiuiduam sibique similem, & nequaquam dissimilem, necesse est vnam esse eius sanctitatem, vnámque æternitatem, & vnam immutabilitatis naturam. Vt enim fides quæ de ea traditur, vna est, eáque coaptat nos Deo, & vt qui aliquid adimit de Trinitate, & in solo nomine Patris baptizatur, aut in solo nomine Filij, aut absque Spiritu sancto, in Patre & Filio, nihil accipit, sed inanis manet, non consummatus aut initiatus, tum ipse, tum ille qui videtur hoc Baptisma tribuere, quum in Trinitate consistat perfecta initiatio: ita quoque qui diuidit Filium à Patre, aut spiritum ad creaturas detrahit, neque Filium habet, neque Patrem, sed impius est sine Deo, & infideli deterior, & quiduis potius quàm Christianus, idque iure. Vt enim vnum Baptisma est, quod in Patre & Filio & Spiritu sancto traditur, & vnica fides est in eam (vt dixit Apostolus) ita quoque sancta Trinitas, ipsa in se consistens, & in se vnita, nihil in se habet rerum conditarum. Et hæc est Trinitatis indiui- D duæ vnitas, & vna in eam fides est. Quòd si pro vestro commento ô Tropici ita non est, quum somnietis spiritum creaturam esse, nõ iam vna fides est nobis, neque vnum Baptisma, sed duo: vnum quidem in Patrem & Filium, alterum in Angelum creaturam. Nihil iam vobis firmum vel verum: Quæ enim communio conditæ rei cum conditore? aut quæ vnitas in inferioribus creaturis cum Verbo earum architecto? Id quum sciret beatus Paulus, non diuisit Trinitatem quemadmodum vos, sed eam vnitatem docens ad Corinthios de spiritualibus scribit, & omnia in vnum Deum Patrem consummat, ita inquiens: Diuisiones gratiarum, idem autem spiritus: & diuisiones ministeriorum, verum idem Dominus: & diuisiones operationum, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Quæ enim spiritus singulis diuidit, ea à Patre per Verbum suppeditantur. Omnia enim quæ Patris sunt, Filij sunt, ideóque quæ à Filio in spiritu dantur, Patris donaria sunt, & donaria spiritus, qui est in nobis, vnáque & verbum quod hæc muneratur, in nobis est, & in eo ipso Pater est: atque ita se habet illud dictum, Veniemus Pater & ego, & mansionem apud eum faciemus, quemadmodum diximus. Vbi enim lux, ibi

Pater omnia fecit per Verbũ in Spiritu sancto.

Simile.

Sitne Trinitas an dualitas?

Absurda.

Trinitas est indiuidua & nunquam sibi dissimilis.

Simile.

Nemo filiũ à Patre diuidit. Aut Spiritum S. creaturã facit, nisi impius fuerit.

Absurdũ.

1. Cor. 12.

Ioan. 14.

radius: & vbi radius, ibi eius vis & operatio, & lucida gratia. Idque ipsum Apostolus scribens ad Corinthios in secunda epistola sua docuit. Gratia inquiens, Domini nostri Iesu Christi, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Gratia enim & donum quod datur, in Trinitate datur, à Patre per Filium in spiritu sancto. Vt enim à Patre gratia Filij, quæ donatur, proficiscitur: ita quoque non poterit fieri in nobis communicatio doni, nisi in Spiritu sancto. Huius enim participes facti, & Patris habemus dilectionem, & filij gratiam, & ipsius spiritus communionem: Vna ergo ex istis operatio Trinitatis declaratur. Non enim Apostolus quasi ab vnoquoque diuersa distinctáque munera darentur, verba fecit, sed quod daretur, id à Trinitate dari significauit, & omnia ex vno Deo proficisci. Id igitur quod creatura non est, sed cum Filio vnitur, vt Filius vnitus est Patri: quodque cum Patre & Filio conglorificatur, & cum verbo in rationem Deitatis consecratur, operaturque, quę operatur Pater per Filium, illud qui creaturā dicit, qui fieri potest, vt non is recta in ipsum Deum impietatem committat? Quādoquidem nihil est, quod non per verbum in spiritu fiat, & perpetretur, quum id ipsum in psalmis canatur, Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus eorum. Item in 147. Psalmo. Emittet Verbum suum & liquefaciet ea, spirabit spiritum suum, & fluent aquæ. Et iustificati sumus (vt inquit Apostolus) in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Nam indiuisibilis est à Verbo spiritus, certe loquente Christo, Veniemus ego & Pater, vnà intrat & spiritus, & non aliter quàm Filius in nobis habitaturus, scribente ad Ephesios Paulo, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtute corroborati per spiritum suum, vt habitet in interiore homine Christus. Iam quum Filius est in nobis, inest & Pater, Filio ita loquente, Ego in Patre, & Pater in me. Ideóque quum esset Filius in Prophetis, Prophetæ in ipso Spiritu sancto vaticinati sunt. Certe scriptura dicente factum esse Verbum Domini ad certum aliquem prophetam, euidens redditur quòd ille in Spiritu sancto prophetauerit: siquidem in Zacharia scriptum est, Tamen verba mea & leges meas suscipite, quæcunque ego mādauero in spiritu meo seruis meis Prophetis, vbi paulo post incusans populum dixit, Et cor suum statuerunt inobsequens, vt non audirent leges meas, & verba quæ emisit Dominus omnipotens, in spiritu suo in manibus Prophetarum suorum, qui prius fuerunt. Petrus autem in Actibus locutus est: Viri fratres omnino oportebat impleri scripturam quam prædixit Spiritus sanctus. Et in commune Apostoli clamauerunt, Domine qui fecisti cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, qui per os Dauid famuli tui dixisti. Et Paulus quum Romæ esset, liberè locutus venientibus ad se Iudæis, Benedixit, inquit, Spiritus sanctus per Esaiā Prophetam ad patres vestros. Timotheo autem scribens, Spiritus, inquit, disertè ait, quod in posterioribus temporibus deficient quidam à sana fide, attendentes spiritibus impostoribus. quapropter quum refertur spiritus in aliquibus fuisse, intelligitur Verbum, quod dat spiritum, in eo fuisse. Certe quum Prophetia adimpleretur, effundam, ait, de spiritu meo super omnem carnem Paulus quoque Corinthiis dixit, Secundum suggestionem spiritus Iesu Christi in me: quin & iisdem quoque Corinthiis scribēs: An, inquit, probationem quæritis loquentis in me christi? Si Christus igitur in eo loquebatur, certum est Christi fuisse spiritum loquentem in ipso. Nam & Christo in eo in Actis loquente, iterum dixit, Et nunc ego vinctus spiritu proficiscor Hierusalem, ignarus eorum quæ mihi ibidem occursura sint, nisi quòd Spiritus sanctus per singula oppida testificatur mihi, dicens, quod vincula & tribulationes me expectent. Vnde quum sancti aiunt hanc vocem, Hæc dicit Dominus, non alia de causa dicunt, quā quod spiritus in ipsis loquatur. Et quum in spiritu loquuntur, in Christo se ea dicere profitentur. Et ibi Agabus in Actis loquitur, Hæc dicit Spiritus sanctus, non alia de causa dicit, nisi quod verbo ad ipsum facto, Spiritus sanctus suppeditabat ea quæ loqueretur, & protestabatur ea, quæ eum Hierosolymis manerent. Per spiritum vicissim, protestante Paulo, Christus ipse in eo loquebatur, ita vt ea quæ per spiritum fiebat protestatio, Verbi habenda sit. Ita quoque in sanctam virginem Mariam, adueniente Verbo, vnà veniebat & Spiritus sanctus, & Verbum in spiritu fingebat & concinnabat sibi corpus. Volens consociare & offerre per se creaturam Patri, & reconciliare omnia in se, pacificans quæ in cælis sunt, & in terra. Concorditer ergo ex sacris literis ostenditur, Spiritum sanctum creaturam non esse, sed proprium illum & suum esse Verbi & deitatis Patris. Ita enim sanctorum doctrina in sanctam & indiuisibilem Trinitatem in vnum coit ac conciliatur, atque vna ea fides est Catholicæ Ecclesiæ. Contra Tropicorum aliena à fide, fabulosáque commentatio discrepat à scripturis, & consonat cum Arianorum stoliditate, ac congruenter hanc hypocrisim induunt, vt simplices decipiant. sed gratiæ Deo, quod, vt scribis, latere nequiuerunt sub eo prætextu, quo se simulant Arianis contradicere

Gratia datur à Patre per Verbum in Spiritu sancto

Omnia fiūt per verbū in Spiritu Sancto.

Conclusio.

Tropicorū fabulosa commentatio aliena à fide & scripturis.

2.Cor.1. Psal.32. Psal.147. 1.Cor.6. Ephes.3. Luc.10. Zach.1. Ibidem. Act.1. Act.28. 2.Tim.3 Iohel 2. 2.Cor.13. Act.12 Ibidem.

A cere. Nam & apud illos in odio sunt, eò quòd spiritum duntaxat, & non pariter cum eo etiam Verbum creaturam esse pronunciant, & male apud omnes audiunt, vt perduelles oppugnatoréque Spiritus sancti, & minimo minus mortui, vt qui vacui sint & destituantur Spiritu sancto, & secundum beatum Paulum animales sint homines, & incapaces spiritus Dei, eò quòd spiritualiter diiudicentur. Qui vero ea sapiunt quæ sunt spiritus, diiudicant quidem omnia, ipsi vero à nemine diiudicantur, quum in se habeant Dominum, qui iis seipsum, & per hoc patrem suum in Spiritu sancto reuelat. Ego igitur etsi in eremo agam, tamen ob improbitatem eorum qui alios auertunt à veritate, nihil faciens eorum de nostræ dictionis tenuitate & humilitate subsannationes, paucis scripsi, & tuæ religiositati misi, plurimū te adhortans, vt in istis legendis quædam emendes, & vbi imbecillior est dictio, veniam dones. Ego enim secundum Apostolicam à patribus acceptam fidem ista tradidi, nihil prorsus aliunde adiiciens, sed sicuti didiceram, ea scripsi, quæ cum sacris scripturis congruerent. Id enim consonum est cum illis, quæ ex sactis literis demonstrata fuere ad confirmationem, neque forinsecus quippiam accersitum est. Sed vt ipse dominus Iesus Christus Samaritanam docuit, & per eam nos, sanctæ Tri-
B nitatis perfectitudinem, quæ & indiuisibilis est, & vna deitas, prout ipsa veritas testificatur, vbi ait Samaritanæ puellæ, Crede mihi mulier, quoniam venit hora, quin & iam nunc adest, quū veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam Pater tales quærit adoratores sui. In spiritu igitur & veritate adorandum esse, etiam isthinc ostenditur, quia Filius ipsa veritas est quemadmodum ipse de se dicit: Ego sum veritas. Eamque Dauid Propheta inuocabat, Emitte, inquiens, lucem tuam, & veritatem tuam. Veri idcirco adoratores adorent quidem Patrem, sed in spiritu & veritate, confitentes Filium, & in Filio spiritum, quum sit spiritus inseparabilis à Filio, vt inseparabilis est Filius à Patre. Quod & ipsa veritas suo testimonio probat, quum dicit: Mittam vobis paracletum spiritum veritatis, qui à Patre procedit, quem mundus capere nō potest, hoc est, illi qui eum negant ex Patre procedere, & in Filio esse. Oportet igitur ad imitationem veracium, confiteri, & assentiri veritati. Quod si post ista discere noluerint, & intelligere nequeant, saltem à blasphemiis conquiescant & non diuidant Trinitatem, ne diuidantur à vita: neque creaturis adnumerent Spiritum sanctum, vt non sicuti aliquando Pharisæi Beelzebuli, pares cum illis audacia & te meritate ea quæ Spiritus sancti sunt, attribuant, quod
C prorsus abscissum est ab omni spe veniæ, & ad paria cum illis supplicia sustinenda deuincit & obligat.

Ioan.4. Psa.141. Ioan.14. Ioan.14.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, IN ILLVD EVANGELII, QVICVNQVE DIXERIT VERBVM CONTRA FILIVM HOMINIS, REMITTETVR EI: QVI *autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro seculo. Mat.12. ad Serapionem.*

D DE Euangelio dicto, quod scribis mihi, vt exponam, quæso da veniam nostræ conscientiæ. Prorsus enim vereor illud aggredi, ne si cogitationes in illud demersero, scrutaríque incepero, imbecillior appaream, quàm, vt profundam illam sententiam efferam. Tacere igitur de eo omnino statueram, & contentus prioribus esse scriptis: præsagiens tamen ne mihi denuo de eadem re scribere contendas, vim mihi ipsi feci, vt scriberem mediocrem, prout didici, istius rei interpretationem, ea potissimum fiducia, quod sperarem, te, si nos scopum attigissemus, approbaturum esse in gratiam docentis: sin à scopo aberrassemus, veniam daturum esse, quum non ignores nostram imbecillitatem & infirmitudinem. Dictum autem illud Euangelij tale est. Quum inter tot signa Euangelicæ prædicationis, Pharisæi dicerent, Hic non eiicit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum: Dominus videns cogitationes eorum dixit, Omne regnum contra se diuisum desolatur, subiungens deinde: Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmonia, nimirum peruenit ad vos regnum Dei, ac deinde subinfert, Propterea dico vobis

Mat.12. Ibidem.

omne peccatum & omnis blaſphemia remittetur vobis homin ibus: Cęterum ſpiritus blaſphe A
mia non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui
Ibidem. autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in fu-
turo. Tu autem percunctaberis, cur blaſphemia in Filiu m remitteretur, in ſpiritum vero ve-
Origenes. Theognoſtus. niam non obtineat neque in hoc ſeculo neque in futuro? Priſci igitur homines, inter quos &
Origenes, vir multarum diſciplinarum, & multum induſtrius, & Theognoſtus ille admiran-
dus & perquàm ſtudioſus (horum enim opera legebam, quum tuam epiſtolam acciperē) tra-
Blaſphemia quid. dunt nobis hanc eſſe blaſphemiam in Spiritum ſanctum, quum, qui dignati ſunt per Baptiſma
donis Spiritus ſancti, recurrunt ad peccata, atque inde eſſe quòd remiſſionem non conſequā-
tur. Quemadmodum & Paulus in Epiſtola ad Hebræos cenſet: Impoſſibile eſt enim ſemel il-
Heb.6. luminatos, & guſtu imbutos cæleſtis doni, participéſque factos Spiritus ſancti, & qui guſtauer-
Origenis authoritas de blaſphemia. unt bonum Dei verbum, & virtutes futuri ſeculi, quum collapſi fuerint, renouari per pœni-
tentiam. Hæc quidem illi id commune dicunt, ſed ſinguli ſuam peculiariter rationem addũt.
Et Origenes, cauſam cur iſtiuſmodi homines condemnentur, ita explicat: Deus, inquit, Pater
in omnia penetrat, & omnia continet, animata, inanimata, rationalia, irrationalia: Filij autem B
poteſtas in ſola rationalia ſeſe extendit quatenus ſunt, inter quæ rationalia Ethnici ſunt, qui
Ethnici peccant in filium cum blaſphemant. blaſphemant nondum recepta fide. ſpiritus autem ſanctus in ſolos eos ſeſe explicat, qui ſui par-
ticipes facti ſunt, Baptiſmatis gratia. Quum igitur blaſphemia Ethnici peccant, in Filium pec-
cant, quoniam ille in illis eſt, poſſunt tamen veniam conſequi. Quum vero baptizati, in quos
collatum eſt donum regenerationis, peccant, iſtiuſmodi iniquitatem in Spiritum ſanctum ſe-
Baptizati blaſphemantes peccãt in Spiritum ſ. Theognoſti ſententia. ſe extendere ait, quoniam quum Spiritu ſancto continerentur, delictum faciunt, ac proinde
incondonabilem eſſe illorum culpam. Theognoſtus autem hanc rationem addit. Qui primos
& ſecundos fines tranſgreſſus eſt, minori pœna dignus videri poſſit: qui autem tertios fines cõ-
tempſerit, venia excluditur. Primos autem & ſecundos fines tranſmitti exiſtimat, quum quis
contra parentem & filium obloquitur: fines autem tertios conſtituit in initiatione per Baptiſ-
ma, & in Spiritus ſancti participatu, & id confirmare volens ſuperinducit illud à Saluatore ad
diſcipulos dictum, Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed nondum recipere poteſtis: quum au-
tem venerit Spiritus ſanctus, docebit vos omnia, poſt quæ verba ita loquitur Theognoſtus.
Quemadmodum cum nondum valentibus capere perfectitudinem initiationis colloquitur C
dominus, ſe demittens ad illorum paruitatem, ita cum initiatione perfectis, verſatur Spiritus
ſanctus: neque tamen quiſquam ob hæc dicere poterit, ſpiritus doctrinam ſuperare doctrinam
Chriſti, ſed quòd filius contemperet ſe, & deſcendat pro modulo nondum initiatione perfe-
ctorum, ſpiritúſque peculiariter ſit perfectorum, atque ita nõ propter excellentiam ſpiritus præ
filio, inexpiabilis & citra veniam eſt blaſphemia in Filium, ſed quia in non initiatis venia locũ
habet. In iis vero qui guſtauerunt cæleſte donum & initiati ſunt, nulla ad veniam relinquitur
excuſatio, aut ſupplicij deprecatio. Atque illi quidem ad iſtum modum. Ego autem pro mea
qualicunque eruditione, arbitror vtriuſque ſententiam, nonnulla adhuc inquiſitione & obſer-
uatione indigere, cum occultior ſit aliquis in eorum verbis & profundior intellectus. Certum
enim eſt, Filium, quũ ſit in Patre, in illis etiã eſſe, in quibus eſt Pater, & ſpiritum non abeſſe. In-
diuiſa ſiquidẽ eſt ſancta illa & perfecta & beata Trinitas. Quin denuo ad iſtũ modum: ſi om-
nia per Filiũ facta ſunt, & in eo omnia conſiſtũt, quomodo extra ea eſſent, quæ per ipſum facta
ſunt, & quę non eſſent, niſi in illo eſſent? In omnibus ergo ille congruẽter fuerit, vt neceſſario is
qui peccat in filium & blaſphemat, peccet in Patrem & in ſpiritum ſanctum. Præterea ſi ſa- D
Mat.16. Origenis & Theognoſti ſententiarum interpretatio. crum Baptiſma in ſpiritu ſancto duntaxat tribueretur, recte diceretur, baptizatos peccare in
ſpiritum ſanctũ: ſed poſtquàm in Patre & filio & ſpiritu ſancto tribuitur, & ita initiatio in bap-
tizatis conſummatur, neceſſum rurſum eſt, eos, qui poſt Baptiſma præuaricantur, in ſan-
Qui peccat in Filium peccat etiã in Patrem & Spiritũ Sanctum. ctam & indiuiſam Trinitatem blaſphemiam facere. Et hoc æquum eſt ita cogitare & ſentia-
re. Si enim ad eos qui accepiſſent lauacrum regenerationis (Phariſæos dico) & iam participes
factos doni Spiritus ſancti ita loquutus fuiſſet dominus, veriſimilis eſſet iſtiuſmodi interpre-
tatio, vtpote de iis dicta, qui recurrerent ad peccatum, & delinquerent in Spiritum ſanctum:
iam quum lauacrum hoc non acceperint, ſed & Ioannis Baptiſmati derogauerint, quo pa-
cto eos accuſare potuit, vt blaſphemantes in Spiritum ſanctum, cuius nondum conſortes
erant redditi? non enim docendi ratione in futurum ſimpliciter iſta locutus eſt Dominus,
neque poſtmodum peccaturis hanc pœnam interminatus eſt, ſed in præſentia Phariſæ-
os, vt iam reos tantæ blaſphemiæ accuſans, hoc dictum protulit. Phariſæis igitur accu-
ſatis,

A ſatis, etiam priuſquam baptiſma recepiſſent, non poterit hoc dictum pertinere ad eos, qui poſt
lauacrum præuaricantur, & præſertim quia eos non in genere de peccatis, ſed de blaſphemia
increpabat. In quibus hoc differentiæ eſt, quòd qui peccat, legem tranſgreditur, qui blaſphe-
mat contra ipſam deitatem, impiè agit. Super multis autem criminibus accuſans eos Saluator
tum quòd præceptum Dei de parentibus ob pecuniam præuaricarentur, tum quòd in Prophe-
tas offenderent, & Dei domum, domum negociationis facerent, tamen etiam in tantis deli-
ctis eos pœnitentiæ admonebat. Verum vbi eum dixiſſent in Beelzebub eiicere dæmonia,
non vlterius hoc peccatum in genere, ſed blaſphemiam dixit tantam eſſe, vt inde fuga nulla &
receptus eſſet, & venia carere, nec condonationem vllam iis ſupereſſe, qui talia committe-
rent. Alioqui, ſi eorum cauſa qui poſt lauacrum peccant, id dictum fuiſſet, illorumque culpa
extra veniam ſeponeretur, cur apud Corinthios pœnitenti communionem reſtituit Paulus? & *1.Cor.1.*
Galatas retrorſum abeuntes parturit, donec iterum formaretur in illis Chriſtus? quum in hoc *Gal.4.*
vocabulo iterum deprehendere liceat, etiam primam eorum in ſpiritu ſancto initiationem?
Aut quid eſt quod Nouato ſuccenſeamus tollenti pœnitentiam, dicẽtique nullam eos veniam *Nouatus*
B obtinere, qui poſt lauacrum peccant? Quòd ſi propter eos qui poſt lauacrum peccant, hoc ver- *pœnitentiã abrogat.*
bum dictum eſt, ergo illud quoque ad Hebræos propter eoſdem dictum eſt. Iam hoc dictum
non excludit poſt lauacrum peccatum à pœnitentia, ſed oſtendit vnum eſſe Catholicæ Eccle-
ſiæ Baptiſma, & non duplex. Siquidem Hebra is ſcripſit, qui ne pro legis conſuetudine, puta-
rent ſub prætextu pœnitentiæ, multa quotidie eſſe Baptiſmata facienda, ideo eos & ad pœni-
tentiã hortatur, & vnam eſſe renouationem per Baptiſma, & non ſecundam oſtendit, vt & in
alia epiſtola dicit, Vna Fides, vnum Baptiſma, neque dixit rem impoſſibilem eſſe pœniten- *Epheſ.4.*
tiam, ſed impoſſibile eſſe per cauſam pœnitentiæ, quempiam iterato Baptiſmate renouari. Eſt-
que inter pœnitentiam & Baptiſma non leue diſcrimen. Quem enim pœnitet, is deſinit qui- *Inter pœnitentiam & baptiſma diſcrimen.*
dem peccare, ſed tamen retinet vulnerum cicatrices. Qui autem baptizatur, tum veterem
hominem exuit, tum ſuperne renouatur, quaſi de integro regeneratus ſpiritus gratia. Iſtiuſ-
modi mihi cogitanti, maior profunditas ſententiæ in hoc dicto occurrit. Et ob hoc iam antea
plurimũ precatus Dominum, qui ſuper puteum ſedit, & in mari deambulauit, ad diſpenſatio- *Ioan.1.*
nem deinde in eo pro nobis habitam reuertor: quippe quum fieri poſſit, vt inde huius lectionis *Philip.2.*
C ſententiam nanciſcar, quum omnis ſacra ſcriptura eam annunciet & prædicet, maxime autem
Ioannes ad iſtum modum inquiens, Verbum caro factu n eſt, & habitauit in nobis: & Pau- *Ibidem.*
lus ſcribat, Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo,
ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, & ſpecie inuentus eſt vt homo, Humiliauit *Ioan.4.*
ſeipſum, obediens factus vſque ad mortem, mortem autem crucis. Ideo enim Deus quum eſ-
ſet, etiam homo factus eſt, & vt Deus excitauit mortuos, & Verbo vniuerſos ſanans, mutauit *Luc.10.*
aquam in vinum. Non enim hæc erant opera hominis, quale eſt, quod carnem geſtans, ſiti laſ-
ſitudinéque laborauit, & mortem paſſus eſt. Hæc enim deitatis nequaquam erant. Contra, vt *Ioan.7.*
Deus locutus eſt, Ego in Patre, & Pater in me, viciſſim autem vt corpore indutus reprehen-
dit Iudæos, Quid me quæritis interficere hominem, qui vobis veritatem locutus ſum, quam *Sputum Chriſti diuinum Ioan.10. Mat.8. Mar.5. Ioan.1.*
audiui à Patre? Fiebant autem iſta non diuiſim, ſecundum factorum qualitatem, vt hæc quidẽ
deſignarentur à corpore abſque Deitate: illa vero à deitate ſeorſum à corpore, ſed coniunctim
iſta omnia fiebant, vnuſque erat dominus qui illa faciebat per ſuam gratiam. Spuebat quidem
vt homo, ſputamentum tamen illud diuinum erat: ſiquidem per illam ſaliuam oculos à nati-
uitate cæci viſui reſtituit, & oſtendere ſe volens Deum, humana lingua idipſum ſignificauit,
D Ego & Pater, inquiens, vnum ſumus. Et ſolummodo voluntate perſanauit. Manum vero ſuam *Fidelis vir & apoſtolicus quæ dei. tatis & humanitatis ſunt ve neratur in Chriſto.*
humanam protendens ſocrum Petri febricitantem erexit, & Archiſynagogi filiam iam defun-
ctam à morte excitauit. Hæretici igitur in ſuis profeſſionibus inſaniunt, quorũ iſti corporalia
Saluatoris intuentes, repudiant hoc dictum. In principio erat Verbum: alij ea quæ ſunt diui-
nitatis, inſpectantes, ignorant illud alterum dictum, Et verbum caro factum eſt. Qui autẽ vir
fidelis eſt & Apoſtolicus, cognoſcens domini in genus humanum dilectionẽ, quum videt ea
quæ ſunt Deitatis ſigna, admiratione veneratur dominum in corpore latentem. Rurſus quum
videt quæ ſunt corporis propria, pluſquàm obſtupeſcit, animaduertens in illis deitatis energiã.
Iſtiuſmodi cum ſit Eccleſiaſtica fides, quidam humana eius reſpicientes, videntéſque eius ſi-
tim, aut fatigationem, aut paſſionem, obtrectant Saluatori, vt homini mero, & magnopere
quidem peccant, poſſunt tamen celeriter pœnitentiam agendo, veniam conſequi: quum ha-
beant pro excuſatione, imbecillitatem carnis. Cæterum, vbi quis Deitatis opera intuens, in-
cipiat dubitare de Incarnatione Domini, & ille quidem maxime peccat, eò quòd, quũ videat,

eum comedentem, patientem, ſpectrum inanemque apparitionem corpus eius fuiſſe imagi- A
natur: verum & iſtiuſmodi celeriter reſipiſcentibus veniam Chriſtus donauerit, eò quòd & ipſi cauſam erroris ſui habeant ex magnitudine operum, humanam naturam excellentium. At illi qui amborum iſtorum inſcitiam, cæcitatémque tranſcendunt, putantes ſe legis ſcientiam tenere, quales erant eius temporis Phariſæi, in inſaniam verſi, & Verbum quod in corpore eſt prorſus abnegant, & diuinitatis opera diabolo eiuſque dæmoniis imputant, merito iſtius impietatis indeprecabilem pœnam luunt, quum & diabolum pro Deo accipiant, & verum certúmque Deum nihil plus, quàm dæmonem operari credant. In iſtiuſmodi impietatem delapſi erant eius temporis Iudæi, & inter Iudæos Phariſæi: Chriſto enim exhibente opera Patris ſui, quippe qui & mortuos excitarit, & cæcis viſum largitus ſit, claudóſque ambulare fecerit, ſurdis auditum aperuerit, mutos loquentes reddiderit, rerumque naturam ſibi ſubiectam oſtenderit, imperans ventis, deambulans in mari, plebeij quidem admiratione obſtupuerũt, Deum glorificantes, contra mirifici iſti Phariſæi dixere, Beelzebub eſſe iſtiuſmodi opera, & ſtulti illi nullo pudore ducebantur. Vnde conſequenter illos Saluator noſter inuenerabiliter blaſphemare oſtendit. Quoadúſque enim ad humana reſpicientes, animo claudicabant, dicentes, nũ B
hic eſt fabri filius? aut quomodo iſte literas nouit, quum non didicerit? Et quod ſignum tui exhibes? & deſcendat nunc de cruce, & credemus ei, ferebat eos, vt in filium hominis delinquentes, dolenſque de ipſorum cæcitate, ita eos alloquutus eſt, Si cognouiſſetis, & vos quæ ſunt ad pacem. Quin & magno Petro ianitricis verba, vt de homine loquentis reſpondenti, & poſtmodum ploranti veniam dominus dedit. Quum autẽ ſibi ita collapſis nouam adhuc aliam ruinam accumulauerant, adeo vt Dei opera Beelzebub eſſe dicerent, iam illos vlterius non tulit. Nam ſpiritum eius blaſphemabant, dicentes, Eum, qui talia faceret, Deum non eſſe, ſed Beelzebub, ac propterea vt intoleranda patrantes, æternaliter eos mulctauit. Idem enim erat & paris audaciæ, ſi videntes mundi ordinem, & prouidentiam erga mundum, dixiſſent rerum naturam à Beelzebub conditam eſſe, ac proinde ſolem obedientem diabolo in ortus ſuos prodire, & per diabolum aſtra in cælum circumagi. Nam quemadmodũ iſta ſunt Dei, ita & illa erant opera Patris. Quandoquidem ſi illa Beelzebub fuiſſent, neceſſario & iſta Beelzebub fuerint. Et vbinam illis illud Geneſeos, In principio creauit Deus cælum & terram? Cæterum nihil eſt quòd mireris iſtiuſmodi illorum inſaniam, quum & patres eorum eiuſdem ſententiæ fuerint C
Siquidem in eremo nuper admodum egreſſi ex Ægypto, in vitulum quem finxere, Dei inſe collata beneficia retulerunt, dicentes, Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te ex Ægypto eduxerunt. propter iſtam igitur blaſphemiam, & eorum qui talia tunc auſi fuere, multi ſublati ſunt. Quum ita denunciet dominus, dicens, Quacunque die viſitabo, inducam ſuper eos peccata ipſorum. Nã quamdiu & illi ob aquam & panem murmurabant, ferebat eos, non aliter quàm nutrix alumnum ſuum. Vbi autem magis inſanierunt, & (vt pſallit contra eos ſpiritus) mutauerunt gloriam eius in ſimulachrum vituli comedentis fœnum, iam deinde vt incondonabili crimine perpetrato, flagellati ſunt ob vitulum quem fecit illis Aaron, vt ait ſcriptura. Eadem hic perpetrantes Phariſæi, tale reſponſum à Domino acceperunt, quare Beelzebub ab ipſis excogitatus, & iam habet & olim habuit ſcilicet, vt cum eo ſimul in igne ipſi præparato, abſumantur. Non enim ob hoc quòd comparationem faceret de blaſphemia ſui vel Spiritus ſancti, quaſi maior ſit ille, ac proinde grauioris ſit ſceleris blaſphemia in illum, hoc locutus eſt, abſit. Nam & antea docuerat, omnia quæ Pater habet, ea Filij eſſe, & quòd non Spiritus daret Filium, ſed quòd filius Spiritum diſcipulis præberet, & per diſcipulos illis, qui in ipſum crederent. Non, inquã, ita ea de cauſa locutus eſt dominus, ſed quòd ambę blaſphemiæ in ipſum caderent, iiſque inter ſe D
collatis, altera minor, altera maior eſſet: Phariſæi enim ſunt, qui in vtroque genere blaſphemiæ peccant. ſiquidem & illi humanitatem eius intuentes, in hęc conuicia proruperunt, vnde huic ſapientia? & quinquaginta annos nondũ habes, & Abraham vidiſti, & Patris opera ſpeculantes, non ſolum eius diuinitatem inficiati ſunt, ſed loco deitatis dixerunt Beelzebub in eo eſſe, Beelzebúbque eſſe opera quę faceret. Atque ideo ambobus iſtis contra ipſum dictis, altero tamẽ ob humanitatẽ corporis ſui, minoris blaſphemiæ, altero verò ob deitatem grauioris, de grauiori pœna indeprecabilem pronunciauit, certe diſcipulos confirmans, ſi patrẽfamilias, inquit, Beelzebub nominarunt, quibus verbis ſe eſſe patrẽfamilias ſignificauit, vt intelligeretur idem ille eſſe qui ita tũ à Iudæis blaſphemabatur. Si autẽ Iudæi in Beelzebub eum dæmonia eiicere dictitantes, nulli niſi Domino conuiciabantur, certum eſt illud dictum de blaſphemia ſpiritus ad ipſum dominum pertingere, & vniuerſæ illa dicta dominum de ſeipſo retuliſſe: Ipſe enim rerũ vniuerſitatis paterfamilias eſt. Verum idem denuo confirmationis cauſa repetere ſubterfugiẽdum

Phariſai pœnas luũt cur.

Miracula Chriſti diabolo tributa.

Mat. 26.

Ioan. 14.

Iudæi aternis pœnis damnati.

Gen. 1.

Exod. 32.

Pſal. 105.

Phariſai cum Beelzebub flã mis aternis dãnati

Ioan. 18.

Phariſęorũ blaſphemia duplex in Chriſtum.

Adum non eſt. Sitire videlicet, fatigari, dormire, verberari, comedere, propria hominum eſſe: Opera autem quæ fecit dominus, ea non itidem ab hominibus, ſed à Deo facta eſſe. Quum igitur aliqui (vt ſupra dixi) ad ea reſpicientes, Chriſto vt homini conuiciantur, minori ſupplicio digni cenſenſi ſunt, quàm qui opera Dei ad diabolum transferunt. Hi enim non ſolum ſacra obiiciunt canibus, ſed & diabolum Deo parem faciunt, & lucẽ tenebras eſſe dicunt. Hanc igitur Phariſæorum blaſphemiam inueniabilem eſſe Marcus annotauit, Qui inquit, blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſſionem, ſed reus eſt æterni peccati, eò quòd dicebant eum ſpiritum immundum habere. At is qui à natiuitate cæcus fuerat, recepto viſu, à ſeculo, inquit, non eſt auditum, quòd quis oculos cæci nati aperuerit: niſi hic à Deo eſſet, nihil tale potuiſſet facere, Similiter & turbæ ſuper domini operibus obſtupeſcentes hæc verba dixerunt: Non eſt hoc dæmoniaci: Num dæmonium poteſt cæcorum oculos adaperire. Phariſæi contra legis periti habiti, quíque limbos veſtium dilatabant, qui gloriabantur tanquam cæteris peritiores, ne ita quidem ad pudorem redacti ſunt: ſed miſeri, vt ſcriptum eſt, ſacrificabant dæmonio, & non Deo, dum dicerent Chriſtum dæmonium habere, & dæmonium eſſe
B opera Dei. Faciebant autem illud nulla alia de cauſa, quàm vt eum, qui talia faceret, inficiarentur, & Deum, & Dei Filium. Si enim manducatio & ſpecies corporis, eum etiam hominem eſſe declarabant, cur non ex operibus perſpiciebãt, eum in Patre eſſe, & Patrem in illo? ſed noluerunt. Quin potius ipſi Beelzebub in ſe habebant, ita loquentem: vt ex humanis, hominem eum ſolum pronunciarent, ex operibus autem quæ propria erant Dei, non itidem eum Deũ eſſe confiterẽtur: ſed vt pro Chriſto Beelzebub ſibi Deum cõſtituerent, quo vnà cum eo æternaliter in igne plecterentur. Atque iſta iſtius lectionis obſeruatio hanc mihi ſententiam complecti videtur, & oſtendere vtramque blaſphemiam ad chriſtum pertinuiſſe, & de ſe locutum eſſe Filium hominis, vt ex hoc quidem corporalitatem ſuam oſtenderet: ex ſpiritu vero ſpiritualem ſuam & intellectualem deitatem demonſtraret. ſiquidem veniam aſſequi poſſe in blaſphemia contra Filium hominis conſtituit, vt corporalitatem ſuam declararet: inueniabilem vero blaſphemiam ad ſpiritum pertingere docuimus, vt hoc ad dictionem ſuę humanitatis loquens, ſuam deitatem declararet. Iſtiuſmodi characterẽ etiam in Ioannis Euangelio vidi, vbi de eſu corporis diſputans, ac propterea multos ſcandalizatos conſpiciens, ita locutus eſt: Hoc-
C cine vos ſcandalizat? quid ſi igitur Filium hominis ſpectaueritis aſcendentem, vbi prius erat? Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam. Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus ſunt & vita. Hic enim de vtroque, carne & ſpiritu ſuo locutus eſt, & ſpiritum à carne diſcriminauit, vt non ſolum in eo quod oculis apparebat, ſed naturam quoque inuiſibilem credentes, diſceremus ea quæ loqueretur, non carnalia eſſe, ſed ſpiritualia: quot enim hominibus corpus eius ſuffeciſſet ad cibum, vt vniuerſi mundi alimonia fieret? ſed propterea aſcenſionis ſuæ in cęlum mentionem fecit, vt eos à corporali intellectu abſtraheret, ac deinde carnem ſuã de qua locutus erat, cibum è ſupernis cæleſtem & ſpiritualem alimoniam, & ab ipſo donandam intelligerent. Quæ enim locutus ſum vobis, inquit, ſpiritus eſt & vita. Quod proinde eſt ac ſi diceret corpus meum quod oſtenditur & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt ſpiritualiter vnicuique tribuatur, & fiat ſingulis tutamen præſeruatióque ad reſurrectionem vitę æternæ. Ita quoque Samaritanam abſtrahens dominus à rebus ſenſibilibus, Deum eſſe ſpiritum pronunciauit, vt deinceps illa non corporalia, ſed ſpiritualia de Deo cogitaret. Ita quoque Propheta videns, Verbum carnem eſſe factum locutus eſt. Dominus Chriſtus vultus noſtri ſpiritus eſt: ne quis ex eo quod in illo appareret, merum hominem dominum eſſe intelligeret, ſed
D dum eum ſpiritum eſſe audit, deum eum agnoſceret in corpore conſtitutum. Vtrumque igitur iam liquet, eum, qui dominum videt de ſe loquentem ſi corporalia eius tantummodo in oculis habeat, & non credens dicat, Vnde huic ſapientia? peccare illum ipſum quidem, & vt in Filium hominis blaſphemare: eundemque vero, ſi videat opera eius in Spiritu ſancto facta, & dicat talium operum authorem, nec Deum eſſe, nec Dei Filiũ, ſed ea opera Beelzebub aſcribat, manifeſto blaſphemare, eò quòd inficietur illius deitatem. Nam & in Euangelico ſermone, vt ſæpe commemini, quum diceret ſe Filium hominis eſſe, eo ipſo ſuam humanitatem præ ſe fert, quemadmodum vbi de ſpiritu mentionem facit, ſuum illum ſpiritum ſanctum eſſe declarat, in quo omnia faciebat. Quapropter in operibus ſuis faciendis dixit: Si mihi non creditis, operibus meis credite, vt cognoſcatis quòd ego in Patre ſum & Pater in me. Quũ autem ſe oblaturus eſſet corporaliter pro nobis, eáque de cauſa in Hieruſalem aſcendebat, ita loquutus eſt diſcipulis ſuis, dormite iam & requieſcite, ecce venit hora, & Filius hominis traditur in manus peccatorum: hic quidem opera, vt verus Deus crederetur, efficiebant: mors autem de-

Pharisæi diabolum Deo parem faciunt. Mar. 3.

Ioan. 9

Ioan. 6

Corpus Christi esse cibum spiritualem.

Explicatio

Ioan. 1.

Blasphemiæ inficium hominis exemplum.

Blasphemia in Spiritum Sanctum.

Ioan. 5.

Ioan. 18.

clarabat eum verum corpus habere, ac propterea non immerito dicebat, eum qui tradebatur, A
Filium hominis esse. Verbum enim sua natura immortale & intactile, & ipsissima vita est. Sed
Pharisæi fidem operibus non adhibebant, & quod populus faciebat, respicere nolebant: vnde
paulatim eos Dominus reprehendens, inquit, si ego in beelzebub eiicio dæmonia, Filij vestri
in quo eiiciunt? ac propterea illi futuri sunt vestri iudices. Quòd si in spiritu Dei eiicio dæmo-
nia, ergo regnum cælorum ad vos peruenit. Atque ita se in spiritu eiicere dæmonia locutus est,
In Spiritu Dei se eiicere dæmonia cur dixerit Christus. non quasi Spiritu sancto minor esset, aut quasi spiritus ea in eo operaretur: sed vt ostenderet, se,
quum esset Verbum Dei, omnia per spiritum facere, & doceret auditores suos, quòd in quan-
Ratio. tum opera spiritus Beelzebub imputarent, in tantum eos blasphemare in Spiritum sanctum,
istorum operum choragũ. Nam per hæc verba ostendit, ipsos non per ignorantiam, sed sponte
se in hanc ineluctabilem blasphemiã infigere, nec pudore vllo duci, quum scirent istiusmodi
opera Dei esse, eáque vt amentes Beelzebub ascriberent, affirmantes ea per spiritum immun-
dum fieri. Quomodo igitur qui tantæ improbitatis sunt, homines gentiles, de idolis pro nu-
minibus habitis incusare poterint, quum paris sint cum illis insaniæ, & fortasse grauius peccẽt,
nimirum quòd lege accepta cum præuaricatione legis Deum contemnãt? Quid istiusmodi B
blasphemi facient, quum Prophetam Esaiam legerint, & inibi audierint signa aduentus Chri-
Esa. 35. sti esse, cæcis visum restitui? claudis ambulationem? mutis loquelam? mortuis resurrectionem?
leprosis sanitatem? & surdis aurium reserationem? Quémn ãquæso istorum operum authorẽ
dicent? Nam si Deum esse authorem probent, seipsos refutabunt, de sua in Dominum impie-
tate. Quæ enim Propheta ante prospiciẽs futura dixit, ea præsens Dominus operatus est. Quòd
si præcipites eadem proteruitate ausint dicere, & ea quoque in beelzebub fieri, vereor ne in
impietate magis ac magis proficientes ac lectitantes, Quis dedit os homini? Quis fecit surda-
strum & surdum? videntem & cæcum? eá que quæ his similia sunt, etiam eas voces, vt furioli,
Beelzebub esse dicant. Cui enim recepti visus gratiam attribuunt, eidem etiam non videndi
causam coguntur attribuere: Vtrunque enim ab eodem authore fieri sermo indicat. Prorsus si
hoc dicant, futurum est, vt aliquando sentiant Beelzebub esse conditorẽ humani generis. Fa-
cientis enim est, vt habeat sua sub potestate quæ facit, quum Moses ita loquatur, In principio
Genes. 1. creauit Deus cælum & terram, & ad imaginem Dei hominem fecit, & Daniel ita libere ad
Darium ausus sit dicere, Non veneror idola manu facta, sed Deum viuentem, qui creauit cæ- C
Daniel. 14 lum & terram, & qui habet sub suo dominio omnem carnem. Nisi rursum mutata sententia,
cæcitatem, claudicationem aliáque vitia ex pœna conditoris profecta esse, liberationem isto-
rum malorum, beneficiáque inita affectos à Beelzebub proficiscí dicant, sed contra eam sen-
tentiam velle differere, admodum fatuum est. Est enim furiosi & prorsus mente capti istius-
modi cum impietate stultiloquium, quum in delectu vtriusque rei meliora non Deo, sed Beel-
zebub assignent: siquidem illi nihil curant corrumpere sacrarum literarum placita, modo ita
abnegent Christi aduentum. Cæterum par erat, vt Dominum vel in corporalibus veluti ho-
minem non vilipenderent, vel ex operibus verum Deum agnoscerent, sed omnia perperam
faciebant: Intuentes enim hominem, vt homini conuiciabantur, spectantésque vicissim opera
diuina non recipiebant eius diuinitatem, & diabolo adstipulabantur, arbitrati hoc facino-
re sese effugere posse, ne à verbo Dei ab ipsis contumeliose habito indicarentur. Atqui incan-
Exod. 8. tatores, Magi, & venefici Pharaonis, quanquam plurima tentassent, videntes tamen signa Mo-
sis, se submiserunt, & terga dedere, hæc verba loquentes, digitum Dei esse qui talia faceret.
Pharisæi contrà & Scribę integram manum Domini operantem videntes, & plura maioraque
quàm illi spectantes, quæ à Saluatore fiebant, à Beelzebub fieri pronunciabant, quum Magi, D
quibus hoc proprium est, confiterentur, non eadem se, sed ne minora quidem, posse facere.
Quid igitur adhuc huic insaniæ addi possit? aut quis (quemadmodum Propheta dixit) quic-
quam simile huic impietati adduxerit? Ipsi enim præ se Sodomitas iustos rẽddunt, & exupe-
rant hominum gentilium ignorantiam, transcendunt autem Magorum Pharaonis stoliditatẽ
Ariani cum Iudæis diuinitatem Christi negant. Ioan. 10. & cum Arianis paria faciunt, in mutuam vicissim impietatem collabentes. Siquidem Iudæi
per Filium videntes opera Patris, ea Beelzebub ascribunt. Ariani quoque ipsi eadem opera in-
tuentes, authorem eorum operum creaturis adnumerant, pronunciantes eum ex non entibus
extitisse, & non fuisse antequàm fieret. Iudæi quidẽ Dominum in corpore spectantes, murmu-
rabant, dicentes, Cur tu, quum homo sis, Deum te facis? Isti vero Christi perduelles videntes
eum patientem, dormientem, cauillantur eum qui talia sustinet, verum Filiũ, & consubstãtia-
lem cũ Patre esse non posse. In summa, si quis expendere velit mutuas istorũ prauas intellectio
nes, deprehendet, eos quemadmodũ prædixi, in alueũ marinæ furiositatis mutuo concidere.

Quapropter

A Quapropter & illis & istis pœnam super hoc scelere inueniabilem decreuit, dicens: Qui lo- *Conclusio.*
cutus fuerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in fu- *Mat. 12.*
turo. Neque id immerito: Qui enim Filium abnegat, quem deprecari potest, vt propitiatio-
nem inueniat? aut quam vitam aut refocillationem expectabit, qui eum repudiat, qui ita lo-
quitur? Ego sum vita, Venite ad me omnes lassitudine laborantes & onerati, & ego reficiam
vos. Istis igitur, vt impiis in Christum, istiusmodi pœnam luentibus, satis liquet, quod, qui
secundum carnem & secundum spiritum eum adorauerint, non ignari illum Filium Dei esse,
nec tamen abnegent, eundem Filium hominis factum esse, sed credant in principio fuisse
Verbum, & Verbum carnem factum esse, regnaturi sint æternaliter in cælis, secundum san-
ctas pollicitationes domini, & Saluatoris nostri, ita vt illi quidem abeant ad supplicium æter-
num, iusti vero in vitam æternam. Hæc tibi per compendium, quatenus didiceram, consc-
ripsi. Tu autem istud à me, non vt absolutam aliquam doctrinam, sed tanquam occasionem
vlteriora quærendi tibi suppeditãtem accipe: ac deinde tibi perfectissimum istius rei intelle-
ctum, tum ex Euangelicis verbis, tum ex Psalmis decerpens, veritatis manipulos obliga &
B reuinci, vt tibi eos ferenti ita accinant: Venientes autem venient cum exultatione portantes *Psal. 125.*
manipulos suos, in Christo Iesu Domino nostro, cum quo Patri, & Filio, & Spiritui sancto
sit gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, DISPVTATIO IN NICENO CONCILIO, CONTRA ARIVM: HABITA ANNO

Christi incarnationis vltra trecentesimum decimo, imperante pro Rege Constantino, beatoque patre Syluestro, & Episcopo Constantinopolitano Alexandro.

C Dei prouidentia abibam comitatus charissimis meis fratribus ad desidera-
tos mihi Dei amicos, pedetentim incedens ob corporis imbecillitatem,
vnà cum prædictis Dei seruis: ibi vnus ex comitibus scisscitatus est, de ver-
bo dominico, quod est: Pater meus qui me misit, maior me est, egóque
respondi ad interrogationem, quam ille protulerat, Inhibe in præsentia *Ioan. 4.*
hanc de hac re quęstionem suauissime frater: verum vbi permittente Deo
domum regressi essemus, me eius capituli disquisitionem, quàm solertis-
simè facturum. Hæc vbi loquutus essem, obortus est subitus quidam in pectore meo pietatis
afflatus, mecúmque aiebam. Non inconsideratè beatus Paulus scribens suo discipulo Timo- *1. Tim. 4.*
theo, loquutus est: Exerce temetipsum ad pietatem. Reuera diuinus thesaurus plenus omni-
no ineffabilium bonorum, & sub coniecturã non venientium est religio & cultus numinis: di- *Pietas quid, & quàm vtilis.*
cebámq; mecum in animo pietatem rem magnificam esse & glorioſam, & quæ posset ipsius
magnificentiam adeuntes saluos facere. Simul mihi & in mentem subibat Domini mei Ie-
su Christi parabola de verè beato pietatis affectu, & religione, & quæ maxima est, & omni-
bus immortalibus diuitiis scaturit, adeo vt raro in hominibus reperiatur: nisi qui supra vulgus
eximij, mente veritatis studioſa, incorruptibilem eius pulchritudinem perueſtigant. Qui ta-
men ipsi non suis viribus ad amabilem eius conspectum perueniunt, sed cò deducuntur suo
D in Deum amore & assiduitate orationis, atque ita hoc donum Dei assequuntur: quo fit, vt
æternum in animis gaudium concipiant, qui speciosam illius dignitatem contemplantur, vt
ait dominus, Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agris, quem vbi inuenit ho- *Mat. 13.*
mo, lætatur: deinde abit, & vendit omnia quæcunque habet, & emit agrum illum, deinde
quasi intus in corde meo ageret, colloquitur mecum benevolenter, & ait: Homo, etsi mul-
ta sint peccata tua, retine fortiter veram pietatem: ob eam enim remissio peccatorum dona-
tur, & mors vincitur, & in regnum cælorum humano generi aditus patet. Præter hæc, & il-
lud quoque in mente habui: Nouit dominus pios liberare, & iniquos seruare in diem iudicij,
puniendos æterno igni. Nam quisquis est impius, is quoque & iniquus est. Ex impietate pec- *Impietas omnium malorum mater.*
catum nascitur, omnium malorum mater impietas, nutrix omnium mendacium hominum
dementia. Beatus igitur filius pietatis quoniam hic Filius Christi vocabitur. Simul tandem
stetimus in loco, quo iter habebamus, & nacti genuinos syncerósque homines, libenter qui-
dem nos & cum gaudio ibi commorabamur, quòd digni habiti essemus, qui sanctos visitare-

mus: illi vero, quòd fratres ſuos conſpicerent. Nobis igitur hæc inuicem communicantibus, A
Arij aduē tus ad Athanaſium quæ ad pietatem ſpectabant, multa cum modeſtia & frugalitate: derepente ex radice Chriſto inimici Arij bellua ſub humana ſpecie ad nos inſiluit: & aliquantiſper audiens ſermones pietatis, ac tandem eorum impatiens, in hæc verba prorupit, Aut docete me veſtram doctrinam, aut ego docebo vos meam ſententiam. Hic ego illi reſpondi, Ne prouoca omnes ad diſputationem: Magni enim viri ſunt in domo dei, ſed ſi vis, in præſentia aduerſum me, qui minimus ſum, in aciem prodi. Nam ego me tibi libentiſſimè offero ad hanc diſputationem, modo ſtudio veritatis hanc diſquiſitionem ſubeamus, & non verbis diuinis, quæ vltro citró-
Arius. que adferentur, peruicaciam adhibeamus. Hic Arius ita loquutus eſt. Mihi videtur neceſſarium in hoc negocio, vt vterque definiat, & exponat, quid de Deo, & Chriſto, & Spiritu ſancto ſentiendum putet, idque per compendium, vt ad ſcopum verba noſtra coniiciantur, & ne inaniter verbis digladiemur: ita enim quæ ſententia vincat, & quæ vincatur, in aperto erit. Nam de fide volo tecum diſceptare, maxime quia audiui vos non recte differere de fide
Fidei confeſſio D. Athanaſij. & religione in Deum. Hic Athanaſius. Ego quod ſentio, compendio dicam. Credo in vnum Deum, Patrem omnipotentem, Deum ſemper Patrem, & in deum Verbum, vnigenitum B Filium Dei, eumque vnà cum Patre ſuo coexiſtere, & ex ſubſtantia Patris eſſe, & æqualem ſuo Patri eſſe, & eiuſdem dignitatis, & cum Patre ſuo per deitatem vbique adeſſe, & omnia continere ſua eſſentia, & à nemine contineri, quemadmodum & deus Pater ipſius. Credó-
Arii confeſſio Fidei. que in Spiritum ſanctum, eum eſſe Patris ſubſtantiæ, & coæternum cum Patre & Filio, Verbum quoque dico in carne fuiſſe. Arius Contra hæc. Credo & ego in vnum deum æternum, & Filium eius, quem ante ſecula creauit, vt deus, Filiumque ſibi fecit: & quæcunque habet Filius, ea quum non haberet, accepiſſe à Deo, atque ideo illum Patri non æqualem eſſe, neque eiuſdem dignitatis, ſed vt creaturam relinqui, & deficere à gloria dei, eundémque minorem eſſe, quantum attinet ad potentiam dei: Credóque in Spiritum ſanctum è Filio genitum. En tibi ſententiam meam. Hic Athana. inquit: Iam mihi cum omni arte exordire quęſtionem: video enim te magnis malis teneri: quanquam tu vltrò in primo acceſſu nos increpabas, quaſi non recte de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto ſentientes. Hic Arius. Quomodo
Deus ſemper Pater. ais deum ſemper Patrem, qui ſolus deus eſt, & ſua voluntate condidit Filium, quemadmodum ſcriptum eſt? Ath. Vbi ſcriptum eſt, quod ſolus deus Pater eſt? Arius. Apud Paulum apo- C
Epheſ. 4. ſtolum, qui ita dicit, Nobis vnus deus ex quo omnia. Ath. Sequentia Apoſtoli verba adiun-
Ibidem. ge: dicit enim, Et vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Ar. Vides Filium miniſtrum operis, non authorem, quod ipſe de ſe pronunciauit, in iis quæ viderit Patrem facien-
Ioan. 5. tem: Quæ enim Pater facit, hæc & filius facit, obſerua hic Filium eſſe miniſtrum creationis, non creatorem. Atha. Vide ne pugnes cum veritate, Nam dictum Pauli quod putas valere in cauſa dei Patris, hoc ipſum quoque de Filio dici apud Paulum reperies. Ita enim inquit, &
1. Cor. 12. ipſe poſuit in Eccleſia primum Apoſtolos, ſecundo Prophetas: iſtos rurſum Euangeliſtas, illos vero paſtores, & magiſtros, ad conſummationem populorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec omnes occurramus in vnitatem fidei, & agnitionem filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt non amplius ſimus infantes, fluctuemúſque, & horſum illorſum rapiamur, vndique mobiles omni vento humanæ doctrinæ temerariæ & vafræ, ad iter ſternendum errori. Sed veraces in dilectione, adoleſcamúſque per omnia in eum, qui eſt caput, Chriſtum, ex quo omne corpus ratione & proportione coaptatum, conglutinatúmque, per omnem iuncturam ſuppeditationis, &cæ. Viden
(Ex quo) communiter dici de Patre & Filio hanc vocem (ex quo) communiter prædicari de Patre & Filio, quam tu duntaxat Patri vendi- D
An Deus Pater fecerit calum & terram &c. cas? Ar. Bene eſt, quòd recitas totum hoc membrum Apoſtoli: Sed ego maioris fidei eſſe cenſeo domini Verbum, quàm Apoſtoli: Ille enim inquit, quod ex ſe non poſſit quicquam facere, niſi viderit Patrem facientem. Atha. Quid in principio Deus fecit? Ar. Cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, vt ſcriptum eſt. Ath. Ergo ſupereſt vt à te oſtendatur, quodnam Cælum, & quodnam mare, cum cæteris quæ in iis ſunt, principio fecerit deus, ac deinde quid Filius, quum ea condita vidiſſet vt ipſe quoque ſimiliter quemadmodum Pater ſuus eadem fecerit. A R. Nefarium puto aſſeuerare, primum mundum à Deo conditum eſſe: alterum autem à Filio, quum de ſecundo mundo nulla demonſtratio ſuppetat, nimirum re ipſa apud omnes manifeſta, non alium eſſe mundum, quàm qui conſpicitur. A THAN. Igi-
Filius ex ſe creauit omnia. tur ex ſe Filius creauit omnia. A R. Obſecro, dic mihi qui fieri poteſt, vt ex ſe crearit omnia? non eſt, vt quiſpiam hoc dicat. A THANA. Sapiens conſilium ſuum quod ſecum init, vbinam comperit? A R. In ſua ſapientia. A THANA Chriſtúſne dei potentia & Sapientia eſt, ſecundum

A dum beatum Paulum? aiſne, an negas? A R. Extra controuerſiam eſt, Chriſtum eſſe Dei potentiam & Sapientiam. A TH. Sapiens ſapientia ſua, an alitunde ſapiens redditur? A R. Abſit vt aliunde. A TH. Igitur ex ſe omnia, vt qui ſapientia ſit, efficit. Arius. Ita ſe habet. Ergo Pater creauit? A TH. Audi igitur, & ne temerè loquare, quæ dictu auditúque nefaria ſunt, quaſi iſta tua à nomine ſubuerti queant. Sed tamen iam reſponde mihi in præſentia, de eo quod percunctaturus ſum. Is qui potens eſt, vnde creator rerum efficitur? A R. Sua potentia omnia fiant. A TH. Chriſtúſne potentia dei eſt? A R. In confeſſo eſt. A TH. Igitur quum Chriſtus ſit potentia dei, quæcunque facit hæc Potentia, hoc eſt, Chriſtus, eadem & fecit Pater. Arius. Quomodo ſi facit Chriſtus, hæc Deus fecerit? A THAN A. Potentiáne à potente diuiſa eſt? *Abſurdū.* A R. Minime, quis enim vnquam vidit luctatorem in palæſtra ſeorſum ipſum fortiter agere? & ſeorſum ab illo eius fortitudinem? nam ſi id eſſet, præmia & coronas ad vtrunque deferri oporteret. Atha. Rectè dicis, ſi igitur in homine id ita ſe habere iudicas, vt neque vis corporis per ſe, neque corpus ſine hac vi ſeparatim quid agat, Etgo Chriſtus, qui eſt potentia Patris *Patris & Filii opera* omnia indiſcretò quæ operatur Pater, & ipſe quoque operatur. A R. Eſto, vt indiſcretò Filius *indiſcreta.* B omnia operetur cum Patre, ſed nunquit poterit eſſe æqualis Deo, quum ipſe ex eo loquente audias, Pater qui me miſit, maior me eſt? Ath. Quæram viciſſim ex te, ſed age reſponde: ſeruator mundi ſibi contraria loquitur? A R. Abſit, ſemper enim ſibi in dicendo congruit dei Filius. Ath. Cur igitur in alio loco dicit, Ego & Pater vnum ſumus? A R. Tu Sabellius es. Atha. *Ioan. 10.* Cur Sabellius? A R. Quia Patrem & Filium vnum dicis. Ath. Ne mihi mendacia affinge: non *Diſtinctio.* enim ita dico, quod Pater & Filius vnum ſit, ſed quòd dominus dixerit, Ego & Pater vnum ſumus. Ar. Sed hæc hæreſis Sabellij eſt. Ath. Ergo dominus qui dixit, Ego & Pater vnum *In Græco hæc non inueniuntur.* ſumus, ideóne Sabellius eſt? Nónne omnes Chriſtiani Ieſum agnoſcimus Dei Filium eſſe: & tu eum Sabellium dicis & magiſtrum hæreſeon? Ar. Abſit, vt ſentiam, quippe quum Seruator hoc dixerit, Ego & Pater vnum ſumus, de ſua cum Patre concordia. Ath. Qua de cauſa hoc dominus dixit: aut quid volebat docere: concordiámne ſuam cum Patre (vt tu vis) an deitatem? quod recta ratio dictat. Nam ſi pro tua ſententia concordiam demonſtrare volebat, nunquid ergo teſtes comparare ſibi voluit, metuens ſcilicet ne à patre ignominioſe defraudaretur? Quod ſi ita eſt, filius nimirum ſecundum te Patrem accuſat. Iam cogita quo te abducat tuus ſenſus. Ar. Quid tibi vis: num vt dicamus, Pater & filius vnum ſunt? Ath. Dominus C Ieſus non dixit, Ego & Pater vnum ſum, ſed vnum ſumus, & dualitatem in hoc verbo (ſumus) perfectam oſtendit, & in hoc vocabulo vnum, ea quæ ſunt ſubſtantiæ, ſignificauit. Tu autem *Ioan. 14.* re non intellecta, ad abſurda rapetis. Ar. Quid? Nónne dominus dixit, Pater qui me miſit, *Ioan. 14.* maior me eſt? Ath. Quid: nónne quoque dixit: Ego & pater vnum ſumus? ac rurſum, Qui videt me, videt & Patrem meum: Quinimo & Apoſtolus quoque æqualitatem Filij quam ha- *Philip. 2.* bet cum patre, liquido oſtendit, his verbis: Qui quum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit. Vides æqualem eſſe filium ſuo patri, & non minorem: Ar. Magna diſcordia mihi videtur ſcripturarum, in re præſenti. Atha. *Omnes ſcripturæ inter ſe cōgruūt.* Abſit, vt obloquatur homo diuinis, & à Deo inſpiratis ſcripturis, quaſi non omnia inter ſe conſonent: vt enim libra iuſta, ita inter ſe congruunt omnes ſcripturæ. Ar. Atqui congruerint iſta *Ioan. 10.* Pater qui me miſit, maior me eſt: &, Ego & pater vnum ſumus: Iterum alio modo: Qui vi- *Ioan. 14.* det me, videt & patrem meum: per quod deſignat immutabilem ſui ſpeciem, quam habet cum patre ſuo: vt & Paulus ait, æqualem ſuo patri Filium non exiſtere: Ath. Audi homo ac *Ibidem.* intellige, non diſſidere capitulum illud quod dicit, pater qui me miſit, maior me eſt, à reliquis D capitibus. Ar. Si hoc oſtenderis, quod quidem poſſibile fuerit, forſan & me facies, vt tuam ſententiam ſequar. Athanaſius. Quid Filius dei, Deúſne eſt, an non? Arius. Deus creatus à Deo. Athanaſius. Si vis, reſponde mihi, quod rogo, dei Filius creauitne omnia, an non? Ar. Conceſſum eſt prius, eum omnia feciſſe, vt qui ſit potentia & ſapientia dei. Ath. ergo omnia continet, quæ à ſe ſunt condita, ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia dei Filius. Arius. Ita ſe habet. Ath. *Filius vbique adeſt* Vbique igitur adeſt vi eſſentiæ ſuæ. Nam ſi dicas eum non vbique adeſſe: maiores dices res *vi eſſentiæ ſuæ.* creatas creatore. Ar. Adeſt vbique. Athanaſius. Si igitur vbique adeſt dei Verbum, vnde eſt *Ibidem.* quod dicit, Pater qui me miſit, maior me eſt: redde mihi eius rei rationem? Ar. Ego hic hæreo, ſed quæſo dic tu mihi, qua ratione dixit Seruator, maiorem ſe ſuum patrem eſſe? Atha. Niſi prius dixeris, quod ego quæro, non dicam quod tu vis. Arius. Dic quid vis. Athanaſius. Angeli incorporeine ſunt, an homines potius? Arius. Homines in corpore ſunt. Angeli vero quia ſpiritus, incorporei habendi ſunt. Athanaſius. Qui igitur fatigantur, hominéſne, an angeli ſunt? Arius. angeli, qui in laborando corporibus carent, laſſitudine non tentantur: ho-

Christus fatigatus ex itinere quatenus homo

minibus autem propria est lassitudo, ob corporis molem & pondus. Athan. Dominus igitur A vnde fatigationem sensit? Scriptum est enim, Iesus, quum lassus esset ex itinere, sedebat. Ar. Adducis me quo lubet exemplo angelorum & hominum, non Verbum quod deus est, laborasse lassitudine, sed ideo factum, vt ostenderet carnem, quam prius habebat, quum Verbum & deus esset, eam se denuo resumpsisse: ideóque carni suæ permisisse vt pateretur quæ cárnis sunt propria, quo constare possit, eam carnem esse. Ath. Memor sis confessum fuisse, Verbum & deum vbique adesse. Ar. Quid ni? Ath. Si sanè vbique: Cur igitur ab eo dictum est, Pater qui misit me, maior me est? Ar. Oro te ne graueris auferre velamentum istud à litera, idque quàm primum: valde enim me torquet. Ath. Vter illorum est, qui ita fatigatus fuit, homóne, an deus Verbum? Ar. Homo. Ath. Tuum igitur est reliqua cogitatione consequi. ar. Deprehendo ex hoc dicto tuo quod velis deum vbique adesse, nimirum quod respectu carnis suæ euntis, & lassitudine laborantis, & de loco in locum transeuntis, hæc verba dixerit, Pater qui me misit maior me est, idque merito. Athanasius. Iam in mentem reuoca tuam sententiam quam dixisti. Verbum quod deus est, conditum esse, vnde mutuabimus rerum initium: ego enim non ausim ita temerè loqui de æterna deitate Filij. Ar. Ego hoc de scripturis adfero: tu B autem vnde habes, quod æternum Filium dicis: Ath. Ego ex diuinitus inspiratis literis didici, æternum esse Filium dei. Ar. Vbi sunt scripturæ, quæ eum æternum dicunt? Ath. Adsit nobis ille celeberrimus Paulus, & veritati testimonium perhibebit: Inuisibilia enim eius, inquit, ex creatione mundi, operibusq; intellecta perspiciuntur, & æterna eius potestas & deitas, quo fit, vt illi sint inexcusabiles, quòd vbi cognouissent deum, non vt deum honorauerunt, & gratias egerunt. Ar. Id de Patre ea scriptura loquitur Ath. Nónne beatus Paulus accusat eos qui in corpore apparente Deo, Dei Filio, non agnouerunt æternam eius Deitatem, omnia gubernantem? Ex magnitudine enim & pulchritudine rerum conditarum, congruenter oportet artificem æstimari, & gratias illi haberi: certum autem est, omnia creata per Verbum, suam naturam accepisse, & sine eo factum esse nihil. Quapropter etiam te oportebat, ex elemẽtorum proba compactione, animo metiri proportionabiliter eorum architectum, & agnitorem fieri, mundum esse æterni Dei opus: Deúmque ipsum non esse creatitiæ naturæ, vt quæ minime suffectura fuisset ad tantas res creandas. Arius. Esto, sit æternus Filius sed ita vt ab æterno conditus æternitatem quoque in se habeat. Ath. Si æternus est Filius, non est creatura: contra, si creatura est, æternus non fuerit. Ar. Non ex mea authoritate ista loquor: ipse filius dixit, se ante omnia à Deo creatum esse. Atha. Taléne quid de filio Deo tibi soli reuelatum est, an etiam aliis quoque? Arius. Non omnium est fides: Veruntamen, non mihi soli, sed etiam aliis multis innotuit fides eius. Ath. Vnde tibi reuelatum est, à Deóne, an ab hominibus? Arius. à Deo. Ath. Ergone tu ipse auditor Dei fuisti, an alij de eo hoc tibi retulerunt? Arius. Non mihi retulerunt, sed multi sancti in spiritu loquentes dixerunt, Filium creatum quiddam esse. Ath. Qui sunt illi: non licebit nobis eos cognoscere? Arius. Quin & tu ipse nosti Prophetas & apostolos locutos fuisse subinde, Filium creaturam esse. Ath. Audiui teipsum modo ante horam istud ipsum de Filio dixisse: nunc autem transis ad apostolos & Prophetas: sed tamen enarra, quisnam Prophetarum hoc dixit de eo? Ar. Etiam nunc dico Filium hoc dicere per sanctos Prophetas & Apostolos, quemadmodum & per Salomonem dixit; dominus creauit me in initio viarum suarum, ad opera sua. Vides quòd ante omnia creauit eum deus ad opera quæ per eum futura essent. Ath. Igitur respectus creaturarum causa fuit, vt iuxta te crearetur Filius. Ar. Ita est. Ath. Igitur Deo preciosiores sunt creaturæ ab ipso conditæ, qui hoc fieri potest? Nam si ille propter has extitit, non autem hæ propter illum D vt tu sentis, plane credendum est, eas preciosiores esse. Sed absit vt nos ita sentiamus: siquidem omnia per filium sunt, sicuti scriptum est. Decebat enim, inquit apostolus, eum per quẽ omnia, multos filios in gloriam adducentem, principem suppeditatoremque salutis eorum, per passiones consumari. Ar. Ignosce mihi hactenus, quod dixerim propter opera conditum esse filium, non item in hoc, quod dixi, eum ante omnia creatum esse. Ath. Quis creatus est ante omnes creaturas? Ar. Filius, atque ideo primogenitus in scripturis appellatur. Ath. Si quis Satanam adoret, recténe an male facit? Ar. Impius & sine deo est, neque communem sensum habet, nec meretur hominis appellationem. Ath. In Iob hæc verba de Satana habentur: Principiúm ille formationum domini est factus, ad id vt ab angelis illuderetur. Tu igitur primam creaturam adorans, satanam adorans, quemadmodum hic sermo ostendit. Iam si contentiosius instes, satanam priorem filio creaturam esse, satanam facies antiquiorem spiritu sancto: Tu enim ista statuebas, filium creatum fuisse, eundemque spiritum procreasse affirmabas.

Ibidem.

Rom. 1.

Quod filius sit æternus.

Reuelationẽ se à Deo habuisse iactat Arius

Prou. 8.

Deus eum postulatis vacaret, ita de Satana verba facit.

Abas. A. Veritas me circunscribit, non tu: veruntamen postquàm me huc induxisti, & ego quoque circuncludam te multis testimoniis, dicentibus Filium creaturam esse. Ath. Profer ex thesauro quæ tibi recondita sunt à patre tuo. Ar. Meus pater quem adoro, Deus est: sed enim tu mihi responde super hoc dicto, dominus creauit me, domino ipso confitente, se creatum esse à patre suo. Ath. Hoc dictum intus, aliam vim habet, spiritualem, & diuinum thesaurum in se reconditum possidet. Ar. Non in hoc dicto animaduerto sonum vocemque Salomonis, quippe qui fatuus non sim, sed & hic quoque intelligo, vel in hac solum dictione, præfecit, spiritualem sensum spectandum esse: Quapropter & ego, vt non expers mysterij, assero illud dictum: Dum creauit me, non verbalem duntaxat sonum aut intellectum habere, quippe qui vim sententiæ ibi in abdito latentem sentiam, quam tu, quia non percipis aliis qui percipiunt, inuides, nec mirum: viri enim deterioris propria est in præstantiores inuidia. Quamobrem quod sentis, ingenue dicas, & quam hic sententiam, vt rectam, amplecteris: Dominus creauit me: Ego illud, creauit, accipio, ac si genuisset me locutus fuisset. Ath. Si igitur genitus est, certum est eum non creatum fuisse: contra si conditus est, genitus non fue-

Prou. 8.

Brit. Ar. Tu non intelligis vim istius dicti. Ath. Ne graueris me sustinere, donec intelligam, quæso. Ar. Ne passio aliqua parturiendi intelligeretur, dictum est, dominus creauit me: In Deo enim creare, idem est quod gignere. Ath. Si ergo in Deo creare & gignere idem est, igitur omnis creatura filius est dei. Quod si concedimus, dominus omnibus rebus frater erit quæ per ipsum (vt tu ais) creatæ sunt: vbi ergo nunc illud est, quod vnigenitus dei appellatur? Ar. Illud quòd vnigenitus dicitur, referendum est eò, quòd præ cæteris eximius, supremus, & maximus sit. Athana. Nónne tibi maximum videtur cælum? Ar. Admodum. Ath. Ergo & illud secundum te Filius erit? terráque & Oceani, marisque aqua, filiæ nominandæ sunt. Ar. Absit, vnum enim tantummodo Filium deus fecit. Ath. Videnturne tibi omnia eadem definitione creationis vnigenita esse, an non? Ar. Videntur. Ath. Igitur si, vt cæteræ creaturæ, conditus est Filius, quomodo haberi poterit Filius dei? Ar. Quæso, quomodo intelligis illud: dominus creauit me? Ath. Crede mihi, non eam tibi responsurus, sed in gratiam auditorum respondebo. Salomon iustus, & plenus sapientia, dignus habitus est, qui in parabolis significaret ædificationem templi corporis, scilicet domini Iesu, vt ipse de se dominus ad Iudæos locutus est: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo: hoc autem dixit de corC poris sui templo, vt Ioannes refert. Sed enim Salomon apertius de eadem re locutus est, sub istiusmodi verborum tractatu: sapientia ædificauit sibi domum, & stabiliuit columnas septem, mactauit victimas suas, & miscuit in cratere vinum suum, præparauitque mensam: emisit seruos suos, clamans, & inuitans alta voce ad craterem suum, dicens, Quisquis est insciens, inclinet se ad me: & egenis mentis ita locuta est, Venite comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis: derelinquite stultitiam vt viuatis. Haud dubie sapientia ista verbum Deus est, qui ob suam ineffabilem patrisque in homines charitatem, Pauper factus est, quum diues esset, vt nos illius paupertate diteſceremus, & quum in forma dei esset, in forma serui factus est: & quum æqualis esset suo Patri, vt seruus & conseruus nobiscum conuersatus est: perfectus quum esset in deitate, perfectus quoque in humanitate factus est: hic igitur & Verbum & deus, sapientia & virtus Patris, quum incorporeus esset, vt deus & Pater suus ob nostram salutem ædificauit sibi domum, in vtero deiparæ Mariæ sine commercio virili, & homo (vt dixi) factus est, & seipsum exhibuit exemplar omnis virtutis, vt qui illum sequi vellent, quasi in diuino itinere haberent vestigia, ad quæ similes facti, diuinæ naturæ participes D redderentur, quemadmodum dixit vas illud electionis, Estote imitatores mei, sicuti & ego Iesu Christi. Post igitur illius passionem & resurrectionem, emisit sapientia, Virtus, Verbum, Deus, apostolus ad omnes stultos, brutos scilicet, gentiles, Deíque ignaros, proposita mensa, nimirum sacro altari, & in eo panem cælestem & incorruptibilem, & omnibus vitam donantem, qui inde participarent, sanctum videlicet, & sacrosanctum suum ipsius corpus exhibuit, vinúmque exhilarans mentem, quod sobrietatem facit in cuiusque animo, qui inde degustant, quasi in cratere suum ipsius sanguinem miscet, aduocans sibi prædestinatos, atque electos per apostolos suos. Atque ita omnis quidem stultitia omittitur: regni autem cælorum ciues efficiuntur, qui illos audiunt. Ar. Quandoquidem tu recte ad corpus retulisti illud dictum, dominus creauit me, ego me tibi adstipulatorem præbeo ob scriptum hoc testimonium. Restat igitur, vt rectà incedas ad veritatem, & non aliter facias. Ath. Quid vis vt faciam? si quod veritati gratum & amicum est, requiris, promptum habebis me suffragatorem. Ar. Testimonium tibi afferam, quod non poteris in alium sensum interpretari. Clarum enim

Prou. 9.

Phil. 2.

1. Cor. 11.

Creare & gignere quo modo differunt.

(Dominus creauit me) quomodo intelligi debeat.

Sap. 9.

Mensa Christi.

illud eſt de eſſentia Verbi à Patre condita, mentionem facere. Ath. Si mihi dederis ex diui- A
nitus inſpiratis ſcripturis teſtimonium, non recuſauero: id vnum caue, ne ea mihi adducas,
quæ nuper ad veſtram libidinem ſcripſiſtis, ea enim non feram. Ar. Noli obtrectare nobis,
tanquàm Deum non timentibus, Apoſtoli vox eſt, quam me prolaturum dixi. Ath. Dic ergo.
Act. 2. Ar. Clariſſ. Apoſtolorum Petrus teſtificãs de eo qui manifeſtatus eſt in Iſraël, ita inquit, Cer-
tò igitur cognoſcat omnis domus Iſraël, quòd illum & Dominum & Chriſtum fecit Deus.
Dominum & chriſtũ fecit deus: quomodo interpretari oporteat. Quid? num nos hanc vocem in ſcripta miſimus? Ath. Non vos quidem hanc vocem ſcripſi-
ſtis, ſed in eam non ſatis Chriſtianè commentati eſtis. Ar. Vides te circunſcriptum, & ad con-
uicia raperis? quin potius ſi quid potes, ad hæc reſponde, aut transfuge ad veritatem. Atha.
Recita mihi totum caput. Ar. Certo ſciat omnis domus Iſrael, quòd eum & dominum & chri-
ſtum fecit deus. Ath. Ne mutila voces ſcripturæ: nam corpus, ſi maneat in eo ſtatu, quo ab
Arius ſcripturę voces mutilat. initio conditum fuit, formoſum eſt: vbi autem modulum exceſſit, vel manu, vel pede, vel
digito, turpe redditur: Dic igitur ea quæ in hac ſcriptura ſequuntur. Ar. Faciam, Ieſum quem
vos crucifixiſtis. Ath. Quiſnam eſt ille qui crucifixus eſt, Verbúmne deus, an corpus, quod,
Deus, qui Verbum eſt, ex Maria virgine acceperat? Ar. Quid, an non confiteris verbum
Verbum carne crucifixum. crucifixum eſſe? Ath. Ego Deum verbum confiteor hominem factum, carne crucifixum eſſe. B
Ar. Quid eſt hoc carne, nónne Verbum paſſum eſt? Ath. Tu autem quid hic ſentis, magno-
pere te velim expromere. Ar. Si non dixeris, ego dicam, Verbum vnà cum clauis confixum
Verbũ non fuiſſe crucifixũ, nec ſimul cum corpore paſſum. fuit, vnáque cum carne paſſum eſt. Ath. A re ſimili tibi demonſtrandum eſt, Verbum deum
paſſum non eſſe. Ar. Dic quod libet. Ath. Vidiſtine vnquàm quenquam cruci affixum? Ar.
Quidni? Ath. Ergón e quandiu corpus clauis illis detinetur in cruce, etiam anima detinetur,
vt quæ nequeat recedere à corpore? Ar. Recedit, nec mirum quum anima ſit ſpiritus. Atha.
Si recedit, certum eſt, eum non teneri in cruce, hoc eſt, in ligno & clauis: & ita ſe habet. Cor-
pore enim detento, anima libera & indetentibilis ſuum corpus relinquens, abit ad ſuas ſedes.
Ar. Ita res habet. Ath. Si in homine condemnato concedis animam non pati in hoc corpora-
li ſupplicio, cur tu dicis Verbum & deum vnà crucifixum eſſe cum corpore? Ar. Demus non
ſimul cum corpore paſſum eſſe Verbum. Ath. Igitur apoſtolus Petrus cautè ſuum ſermonem
concepit, nolens quenquam præ inſcitia interire. Arbitrantibus enim filiis Iſraël hominem
eſſe noſtro more Chriſtum, teſtimonio declarauit hunc eſſe electum dei, quum ait, Etſi quaſi
hominem ſuſpendiſtis hunc iuſtum, nec tamen ignari ſitis, deum hunc ipſum Chriſtum, & C
dominum feciſſe. Ar. Viden? Chriſtus & dominus factus eſt à Deo. Ath. Deus Verbum, qui
Dei eſt Filius, ante paſſionem dominúſne erat, an non? Ar. Erat. Ath. Petrus inquit, Quem
Iudæi crucifixerant, eum factum eſſe dominum. Ar. Sed quid hoc, quòd dicit crucifixum
Chriſtum dominum eſſe factum? Hic vellem ſcire quid diceres. Ath. Deus Verbum ſemper
omnium eſt dominus. Poſtquam vero ex carne Tyrannidi peccati ſubiecta carnem aſſump-
ſerat, vt ſcriptum eſt, Verbum caro factum eſt (carnem autem voco hominem perfectum,
Filius quomodo factus eſt Chriſtus & dominus. quales & nos ſumus) ſecundum eſſentiam hominis tantum. Lux enim abſque peccato factus
eſt homo: hunc ipſum deus Chriſtum & dominum fecit, hominem ſcilicet ex ſemine Da-
uid, ſubiiciens illi principatus & poteſtates, & dominationes, & homines & angelos. Et in
ſumma, omnium ſibi ſubiectorum factus eſt Chriſtus dominus: Chriſtus quidem ob Spiri-
tus ſancti inſtar olei in ipſum cælitus effuſionem: dominus verò eò quod dominatum in om-
nes ſuſceperit. Ar. Seorſum igitur verbum Filius, & dominus deus, & ſeorſum homo. Atha.
Abſit. Ar. Dic igitur quomodo: Dicis enim dominum deum Verbum, & templum eius,
hoc eſt, hominem filium quoque eſſe. Ego igitur in eam opinionem venio, duos eſſe domi- D
nos. Ath. Non ſunt duo, abſit: vnus enim eſt dei filius, qui propter nos homo factus eſt. Quin
hoc mihi dicas, terrenus rex, quum homo ſit, ipſéne ſeorſum regnat & ſeorſum eius purpura?
aiſne, an negas? Ar. Qui fieri poſſit, aut hominem ſeorſum regnare, aut purpuram per ſe: ſcio
tamen quid hac ſimilitudine ſtatueris inducere. Ath. Si igitur impoſſibile eſt duos eſſe reges
in vno regnatore: loquor autem de homine, & purpura, qui fieri poteſt, vt ſeorſum Verbi &
Dei dominatum conſiſtere affirmemus, & adiunctam inſtar veſtimenti eius ſanctam & pre-
cioſam carnem principatum habere? Eſt enim illa amictus regis Verbi Dei. Quid? quod Apo-
ſtolus Paulus vnitatem dominatus, quem habet dominicus homo cum Deo Verbo, abſo-
lutiſſimè oſtendit, eo quod dicit, Quorum patres illi, ex quibus Chriſtus ſecundum carnem,
qui eſt deus ſuper omnia in ſecula, Amen. Vidéſne Apoſtolum eum agnoſcere deum eſſe ſu-
per omnia, qui ex ſemine Dauidis genitus eſt? Ar. Non vereris hominem deum ſuper omnia
appellare? Athana. Paulus non eſt veritus, nec ego vereor, eo quod videam certam quandam
Patris

A Patris dei diſpenſationem. Ar. Quam diſpenſationem? Ath. De eius qui eſt deus ſuper omnia
incarnatione. Ar. Incarnationẽ Verbi, & ego quoque confiteor, ſed tamen eum, qui crucifi-
xus eſt, deũ ſuper omnia appellare non audeo. Ath. Audi, & maiorẽ admirationem concipe,
cò quòd eum deum ſupra omnia confitear: neq; alterũ poſſe ab eo intelligi, qui homo factus
eſt, & crucifixus propter nos, & ſemper deus eſt. Ar. Vbi res iſta noua & miranda ſcripta eſt?
Ath. Apud Hieremiam Prophetam: ita enim dicit. Hic deus noſter, non reputabitur alter ab *Hier. 3.*
eo, inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraëli dilecto à ſe, poſt
hæc in terris viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Qui igitur viſus eſt, hic deus ne erat,
& eſt, ad quem nullus alius reputabitur deus, an non? Ar. Quemadmodũ Propheta dicit, ip-
ſe deus eſt. Nefas enim id eſt dici de Patre quod viſus ſit: aut homo factus, conuerſatus ſit cum
hominibus, quum res manifeſta ſit, deum Verbum hominem eſſe factum. Ath. Ergo vnus
eſt Filius dei, qui ante omnia ſecula vnà cum Patre coexiſtit, idémque quum deus inuiſibilis
eſſet, homo viſibilis factus eſt. Ar. Vnum eſſe Filium dei in confeſſo eſt, non tamen ille coe-
xiſtit cum patre in infinitum. Ath. Sapientia & virtus nónne coexiſtit cum Patre & ſancto ſpi-
B ritu? Ar. Coexiſtit. Ath. Vnus igitur inuiſibilis Filius Dei, ille, inquam, qui & viſus eſt, incor- *Filius dei vnus, idem inuiſibilis & viſibilis &c.*
poreus quidem ſed corporatus: immortalis & mortem expertus, in carne intactilis, & tactus.
Ar. Aſſentior tuis dictis. Ath. Hic igitur ob carnem cum Verbo coniunctam non autem inde
diuiſam, dominus & deus appellatur. Et dominationes quidẽ dicũtur, Filius tamen dei Ieſus
Chriſtus, Verbum & deus vnus eſt. Arius. Rectiſſime mihi videtur ſe habere definitio incar-
nationis, non tamen vt verus deus ſit Filius, quemadmodum Pater. Ath. Vnde hoc nobis *Filius eſt verus deus vt pater.*
ſumptum adfers? Ar. Nunquid legeſti in Euangelio, quomodo loquatur dominus ad ſuum
Patrem? Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum *Ioan. 17.*
Chriſtũ. Vidéſne eum, ſolum Patrem verum deum appellare, quaſi ipſe non ſit verus deus?
Ath. Atqui iſta cum primis verbis per coniunctionem τὸ &, cohærent, neque quæ ſequuntur,
inde dirimenda ſunt, & conſtanter apud recte ſentientes in confeſſo eſt, ambas iſtas partes do-
minicæ vocis, inter ſe copulari debere, ſed heus cum æquanimitate, quod dico, auſculta. Si
quis inter præcipiendum, ita quempiam de Conſtantino alloquatur. Certo cognoſcas velim,
ſolum Cęſarem Conſtantinum Imperatorem terrę & maris eſſe. Conſtantiũ eius filium eſſe, *Cõſtantius conſtantini filius.*
C iſné ea confeſſione patri filium coniungit, an non? Ar. Non leue periculum eſt dicere Cõſtan-
tium cum patre ſuo Conſtantino non regnare, quum illi in numero plurali coniungatur, Ath.
In Conſtantino & Cònſtantio periculũ maximum vides: De Ieſu vero Chriſto & Patre eius
ita loqui nihil periculi eſt? Oportet te eandem ſaltem reuerẽtiam habere in dominum, quam
habes in Conſtantinum. Non adimis à filio Auguſtalem maieſtatem, nec quicquàm quod in
patrem competit, quum tamen non aliunde, quàm per Conſtantinum eorum maieſtatem
vnitam ſentias. Ar. Omiſſis ſyllogiſmis, des mihi ſcriptam demonſtrationem, verum deum
filium eſſe, quemadmodum ego tibi vocem Euangelicam exhibui. Ath. Audi igitur ſcriptã *Quod filius ſit verus Deus.*
demonſtrationem, vt non erres. Ioannes Apoſtolus ita locutus eſt, Scimus quod Filius dei ve- *1. Ioan. 5.*
nit, & dedit nobis intellectũ, vt cognoſcamus verum deũ: & ſumus in vero eius Filio Ieſu chri-
ſto, hic eſt verus deus, & vita æterna. Iãne animaduertis eaſdẽ voces de Patre & filio proferri, *Ioan. 17.*
æqualiter filio ac Patri deitatem imputantes? vt enim de Patre dixit, Hæc eſt vita æterna, vt co-
gnoſcant te ſolum verum deũ, ita & hic de Filio dicit, Hic eſt verus deus & vita æterna. Illud
igitur, & quem miſiſti Ieſum, coniunctũ eſt cum præcedenti membro, quaſi diceret, te ſolum
verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, vt cognoſcant filiũ tuum verum deum, quẽ-
D admodum & te Patrem. Sicuti alio in loco locutus eſt dominus: Ego ſum veritas, veritas autẽ
nunquã fuerit mendacium. Ar. Et ego confiteor tibi verum deum eſſe filiũ dei, ſed nunquid di *Ioan. 14.*
cere poteris ſimul deũ, ſimul filium eſſe? Ath. Quid tibi vis hoc genere loquendi, ſimul deum,
ſimul filiũ? Num hoc intelligis, quòd qui filius eſt ſimul quoque eſt & filius dei? Nã deus verbũ
deus eſt, cũ ſit patris filius. Ar. Non ita loquor, ſed quod dicere nequeas, ſimul deus pater, ſimul
filius cum Patre Ath. Quare ita loqui non poſſum? Ar. Quia deus pater ingenitus eſt: filius autẽ
genitus. Ath. Vox iſta ingenitus, de ſolóne Deo vſurpatur, an etiã de aliis? Ar. Eò dico, quòd fi- *(Ingenitus nomen, an de ſolo patre dici de beat.*
lius ingenitus dici non poteſt: nã quod ingenitũ eſt, principium ſui non habuit. Ath. Hæc vox
ingenitus, ſubſtantiáne eſt, an ſubſtantię ſignificatũ habet? Ar. Subſtantia eſt. Ath. Mentiris, nõ
eſt ſubſtantia, ſed ſubſtantiæ ſignificatiua. Ar. Quid vis innuere? Ath. Neque factã eſſe, neque
genitam eſſe dei ſubſtantiã, vnde commode dicitur, dei ſubſtantiã ingenitam eſſe. Ac deinde
reſponde mihi, Adámne genitus eſt? Quid hic ais, vel negas? Ar. Non genitus eſt, ſed formatus.
Ath. De eo qui genitus vel ingenitus eſſet, quæſiui, non de eo qui creatus eſſet. Ar. Ingenitum

illum dico. Ath. Igitur erit nullo initio inchoatus secũdum te. Imo ne Eua quidem genita est, A Sed condita. Quid mihi hic dices de nondum genito, ingenitum illum esse, an genitum? Ar. Recte se habet hæc vox, ingenitus, erítque igitur Pater ingenitus, Filius autem genitus. Ath. Quid igitur ex istis vis concludere? Ar. Filius genitus est, an non? Ath. Genitus est. Ar. Viden' eum antequam gigneretur, non fuisse: sin autem fuit erit secundum tua verba ingenitus: quòd si id ita est, non fuerit genitus Filius. Ath. Deus simúlne Pater est, an non? Arius. Potentia quidem semper, sed actu non semper. Ath. Mundus quatenus ad potentiam attinet, erátne sine vllo fine & circunscriptione temporis apud deum, an non? Ar. Erat inquàm. Ath. Igitur quemadmodum voluntate mundum fabricatus est deus, ita & Filium fabricatus est pro tua sententia. Ar. Non ita vt mundùm, memor enim sum superiorum demonstrationum, sed ante secula dico eum voluntate habuisse Filium, sed tamen exiguum interuallum statuo inter Patrem & Filij generationem, vt genitus habeatur. Ath. Num Deo patri id decori, an probro id illi esse opinaris? Ar. Absit, vt Deo adiungas probrum: nam prorsus bonum est, Deum esse Patrem.

Absurda. Ath. Ergo à deterioribus ad meliora profecit deus secũdum te. Nam si quum Pater non esset, factus est deinde Pater, nimirum versus immutatusque est, ab exiguis ad maxima. Si autem B dicis, priusquam Pater fieret, cum preciosiorem fuisse, ad deteriora progressus est: Si autem id ita habet, quomodo poterimus dicere, deum immutabilem esse, in se perfectum esse, neque proficientem in melius, neque à melioribus degenerantem in peius? Corruptibilium enim proprium est mutari, nunc quidem à melioribus in deteriora, nunc à minoribus in preciosiora. Ar. Num ictum oculi voles concedere quo Filius non extiterit, antequam nasceretur? Ath. Id quod non fuerit, non concedo fuisse. Ar. Quamobrem? Ath. Quoniam scriptum

Psal.8. est: Non erit in te deus recens, Si enim pauxillum momenti concessero, fuisse aliquando tempus, quando ipse non erat, erit deus ille quem confiteor recens deus, quod absit, vt à Christiano sentiatur: quippe qui hoc modo confessurus sit contraria sacris scripturis. Ar. Quę contrarietas, si dicas eum ad ictum oculi, priusquàm generaretur non fuisse, ne ingenitum eum esse intelligamus? Ath. Multa & magna contrarietas hic se ostendit contra pietatem sacrarum literarum vbique protestantium filium semper fuisse, neque vnquam fuisse tempus quo nõ exstiterit. An tibi malum non videtur, si contraria loquamur diuinis scripturis: Ar. Affer mihi te-

Ioan.1. stimonia. Ath. Audi Ioannem dicentem, In principio erat verbum, & Verbũ erat apud deum C & deus erat Verbum, hoc erat in principio apud deum, Quis talia locutus est sanctorum Prophetarum, aut apostolorum, qualia tu dicis? An in alicuius hominis cogitatum incidere possit, de ratione siue Verbo Deo: erat aliquando tempus, quando ille non erat? Quod si admittimus, iàm sequitur, fuisse aliquando tempus, quando deus Pater fuit irrationalis, siue absque

Verbum quid. Verbo. Ar. Ergo Verbũ enunciatum intelligis. Ath. Nequaquam: ego enim loquor de verbo subst antiali, non de verbo quod euanescit, aut quod ex Deo processit, & rursum in Patrem re-

Quod filius sit patri æternus. soluitur, secũdum Sabellium, sed quod ineffabiliter genitum est: coexistere enim dico filium cum Patre: Nam vt non possis animam sine ratione intelligere: ita deum Patrem absque filio fuisse credere nefarium est. Vt enim pater nullo principio inchoatus est, ita quoque Verbum, quod deus est, & filius dei, principio caret. Ar. Qui possit esse filius sine principio, quum ipse profiteatur se ignorare diem consummationis seculi? Ath. Dic mihi, homo, quod scisciteris de architecto: putásne eum qui sumpto calamo mensuras ichnographiæ dirigit, superiora inferioráque habitacula describit, secunda scilicet & tertia cœnacula: & primo absoluto, ad secundum procedit: & secundo exædificato ad tertium progreditur: putásne ipsum inquam intelligere quod absolutioni operis appropinquet, & immineat? aut eum ignarum fuisse, quid D post primum cœnaculum illi in secundo laborandum esset? & in tertio totóque ædificio finem vltimum animo prospicere, an non? Ar. Agnoscerem ita se habere. Ath. Filius igitur

Ioan.5. Dei qui omnia quum non essent, ad essentiam produxit, & coaptauit inter se elementa ista,

Consummationem seculi non ignorauit Christus. qui prouidentia mundum hactenus regit & gubernat, quemadmodum ipse dominus locutus est, Pater meus hucusque operatur, & ego operor: ignorat scilicet, quando consummaturus sit quod ipse ædificat: Iam, inquam, cape experimentum, abi & quære ex homine indocto de mensis impletione, is si ignorat illud spacium triginta dierum esse, nihil ad tua interrogata respondebit. Quòd si attuleris hanc quæstionem ad hominem scientem, statim tibi respondebit: si decimus quintus dies est, dimidium mensis completum esse: sin autem fuerit vigesimus septimus dies, dicet tibi mensem ad finem decurrere. Eadem ratio, siue de luna, siue de anno agatur. Si enim ab experto sciscíteris quando luna plena erit, pro sua scientia exponet, probabitque, quia vndecimus dies sit, plenilunium

aduentare,

A aduentare, sin autem duodecimus dies fuerit, dicet in proximo esse, vt luna compleatur. Ar. Ita est vt retulisti. Ath. Si igitur architectus nouit, quando absoluturus sit ædificium, & vir peritus ex numero sentit, quando mensis finiatur, & ex scientia sphærici cursus, quando futurum sit plenilunium, & quando decrescendo defectura sit luna, & quo spacio annus conficiatur: qui quæso non affirmaremus, dominum Iesum qui mundum condidit, eumque consummaturus est, diem consummationis cognitam habere? Si enim id ignorabat, qui quæso, quum ab eo quæsitum esset de consummatione seculi huius, & de ipsius secundo aduentu, vera potuit respondere? Siquidem illorum est vera dicere, de rebus præsentibus & futuris, qui ea explorata certáque habent. Vnde Seruator conscius eius rei, veritatem eius, quod ab eo quærebatur, indicauit. Scisćitantibus enim discipulis, quod signum esset aduentus Domini Iesu & consummationis seculi huius, ad istum modum respondit, Videte, ne quis vos seducat: multi *Luc.21.* enim sub meo nomine venient, dicentes, Ego sum Christus, & multos seducent, futurum autem est, vt audiatis bella & rumores bellorum: videte, ne exterreamini, oportet enim hæc fieri, sed nondum finis. Insurget enim gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, &

B erunt fames & pestilentiæ, & terrę motus in singulis locis: verum hæc omnia, initia dolorum sunt. Tũ tradituri sunt vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum, ac tunc scandalizabuntur multi, & se inuicem prodent, & se inuicem odio habebunt, multique falsi Prophetæ surgent, multósque in errorem ducent: & quia tum abundabit iniquitas refrigescet charitas in plerisque. Qui autem perseuerauerit in finem, saluus erit: & prædicabitur Euangelium regni in vniuerso mundo, in testimonium omnibus gentibus, & tunc aderit finis. Est Paulo post dicit: Erit enim tribulatio magna, qualis non *Ibidem.* fuit ab exordio mundi vsque nunc, neque futura est: & nisi concisi essent dies illi, non incolumis remaneret vlla caro. Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic Christus, ecce illic, ne credideritis. Et post alia nonnulla dicit, Quemadmodum fulgur prodit ex Oriente, & apparet *Luc.21.* vsque in Occidentem, ita erit aduentus, Filij hominis: vbicunque fuerit cadauer, eò conuenient aquilæ. Statim autem post tribulationem eorum dierum, sol obtenebrabitur, & luna non dabit lucem suam, & stellæ cæli cadent, & vires cælorum quassabuntur, & tunc appa-

C rebit signum Filij hominis in cælo: Ac deinde paulo post, Amen dico vobis, quòd nequaquã *Ibidem.* præterierit ætas ista, antequàm omnia ista fiant: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. De die autem & hora nemo cognitum habet ne Angeli quidem cælestes, nisi Pater solus. Iam prorsus est hominum sapientium deprehendere ex tot indiciis de die & hora à seruatore pronunciatis, ipsum certissime cognoscere quando venturus sit, & restituturus omnia, quemadmodum prædefinitum est ab indiuiunctibili sua cum Patris voluntate. Sume enim in manus Euangelium & lege partem eam Mathæi, quæ est de hac quæstione, & omnia tibi innotescent, quam non ignarus fuerit huius diei dominus, alioqui si ignarus fuisset, quomodo ea quæ nondum contingebant signa & tentamenta diem istum antecedentia prædicere potuit? Nam vsque ad consummationem & aduentum suum, signa notásque rerum præindicauit, adeo, vt qui diligentiores sint & laborioSiores, tempus illud agnoscant, ex admonitis domini. Ar. Si reuera diem illum scit, cur ab eo dictum est, neque Filiũ nouisse diem *Filius hominis nescit diem illum dicit, quo modo intelligendum.* illum? Ath. Non ab eo dictum est in hanc formam neque ego noui diem illam: id enim consequens fuisset, vt diceret dominus, siquidem de se certum esse voluisset, quòd istius rei ignoratione teneretur. Quin in Mathæo istud ipsum non refertur, neque Filius nouit diem illam, & cæteri Euangelistæ omiserunt istius rei mentionem. A Marco autem solum relatum est, *Mat.24.*

D neque Filius nouit diem illam. Lege Marci narrationem tecum in animo, & senties domino diem illum & horam nequaquam occultam fuisse. Ait enim dominus Iesus, de die autem illa & hora nullus cognitum habet, nec Angeli quidem cælorum, nec Filius nisi Pater. Sciens *Mar.13.* enim se nihil distare secundum substantiam à patre, sed vnitum se esse Patri Deo, suam præcognitionem subindicauit sub Patris præcognitione, quemadmodum ipse inquit, Ego & pater vnum sumus: ac rursum, Omnia quæ habet pater, mea sunt. Non propter res creatas lo- *Ioan.10.* cutus est, quum diceret, Omnia quæ habet Pater mea sunt. Sed quæ spectant ad deitatem patris, ea sibi propria & peculiaria esse ostendit, nimirum: Immortalitatem incorruptibilitatem, *Ioan.14.* inuincibilitatem incomprehẽsibilitatem potentiam, & præcognoscendi vim, & quæcunque Pater est, ea sibi vt propria vendicauit. Ignorare tamen dixit, vt dictum est, Angelos & filium. Ar. Num & aliter est filius? Ath. Verus quidem Filius dei vnicus est, qui est & Verbum & Deus. Est autem & alius quoque filius adoptatus propter templum corporis eius Domini *Rom.8.* nostri Iesu Christi: vt inquit Diuinus Apostolus, Non enim accepimus spiritum seruitutis

iterum ad timorem, ſed ſpiritum adoptionis in quo clamamus, Abba Pater: & clarè ad Apoſtolos locutus eſt, Filioli mei adhuc pauliſper vobiſcum ſum, & abeo ad eum, qui miſit me. A

Ioan.13. Et ad Iudæos in parabolis ad iſtum modum, Homo quidam habuit duos filios, qui conueniens maiorem ita locutus eſt, Abi & operare in vinea mea, qui reſpondit, Faciam domine,

Mat.21. & non abiit: Deinde adiit ad alterum Filium, & dixit, Vade operare in vinea mea, qui reſpondit, ſe non velle, poſtmodum autem pœnitentia ductus, abiit. Hic percunctatus eſt dominus, vter ex iſtis voluntatem Patris fecit? Dicunt Iudæi, Poſterior filius. In confeſſo autem eſt,

Explicatio Deum Patrem eſſe omnium, vineámque eſſe viam iuſtitiæ, in qua iubebat maiorem filium operari, qui quum ad exitum interuallum principio gaudere videbatur illa iuſſione, ipſum iubentem poſtea contempſit. Eſt autem ille Iudæorum populus, qui ob infidelitatẽ reiectus eſt ab adoptione, & minor filius, gentium natio eſt, quæ principio vocationis ſuæ contumax per infidelitatem, in idololatria detinebatur. Poſtmodum autem pœnitentia ductus, & fidem habens, paternis mandatis obſecutus eſt, & per obſequium amicus hæréſque patris, vt filius deſignatus, omni honore & gratia apud patrem ſuum dignus habitus eſt, excepto quod conſcius non ſit illius diei & horæ: loquor autem de conſummatione ſeculi, niſi quod ſigna illi data ſint, ne ignarus finis appropinquantis imparatúſque, ab illo die opprimeretur. Ar. Agnoſco

Quod filius ſit conſubſtantialis patri. illud rectum eſſe quod de die dixiſti. Sed quod ſubſtantia vnitus ſit patri filius, id non recte dictum eſt. Ath. Quandoquidem tibi vituperandi bona, non exiguum ſtudium eſt, & aduerſus ea quæ piorum confeſſionibus confirmata ſunt, reſpondebis mihi, quidnam ſit ſubſtantia.

Subſtantiæ quid. Ar. Vnde eſt quod res ſubſiſtat, hoc eius ſubſtantiam dico. Ath. Probe loqueris. Cæterum quia nos in præſentia de Deo ſermocinamur, dic mihi quænam ſit Dei ſubſtantia? ne apud il-

Hæc verba in Græco exemplari non habentur literatos exiſtimemur de diuitiis loqui, [quæ & ipſæ ſubſtantiæ appellantur.] Ar. Dei ſubſtantia eſt, vt ſi quicquid eſt deus illud ſubſtantia eſt. Ath. Recte tu quidem, ſed viciſſim audi. Ar. Dic quod vis. Ath. Sciſne deum conformatum demiſſumque ad noſtram imbecillitatem ſubinde in diuinis ſcripturis humano more nobiſcum colloqui, vt humana natura, ex verbis conſimiliter habitis, id capere poſſit, quibus nos & erigimur, & ad ſupercæleſtium diuinorúmque myſteriorum ſcientiam peruenimus? Ar. Scio rem ita habere. Ath. Igitur deus lo-

Pſal.110. quens ad ſuum Filium per Prophetam, Ex vtero ante luciferum ganui te, indicat per hoc ex paterna ſubſtantia Filium prodiiſſe. Ar. Quid ais? ventrémne habet deus? Ath. At qui iam C antea dixi, ſacras ſcripturas ob noſtram imbecillitatem, ſubinde humanis ſimilitudinibus de eo loqui, non quod deus talis ſit, ſed vt nos corporalibus exemplis pie de diuinis cogitemus.

Ex vtero id eſt, ex ſubſtantia genitum te. Nulla igitur alia de cauſa vterum nominat, niſi vt doceat, Filium ex Patris ſubſtantia genitum eſſe, intelligi debere. Si autem hoc à vero eſt alienum, eum ipſe explana, quo pacto hoc verbum intelligi debeat. Ar. Scriptura loquitur ex perſona Patris, Eructauit cor meum verbum bonum, quid igitur? num verbum illud, quod eſt Filius, eructauit? Ath. Scriptura pro-

Pſal.44. be loquitur, ſed tu hoc dictum cum aliis multis male detorques. Ar. Explica igitur tu nobis veritatem iſtius dicti: ſiquidem ego illud peruerto, vt tu dicis. Ath. Deus ſpiritúſne eſt impatibilis, an non? Ar. Spiritus, inquam, impatibilis eſt. Ath. Quum igitur ſcriptura dicit, Ex vtero genitum eſſe Filium, tum ex diuina ſubſtantia ingenuitatem Filij declarat: ne autem imbecille genus humanum, humano more chriſti natiuitatem intelligeret, hanc formulam ſermonis concepit. Eructauit cor meum verbum bonum. verum ne rurſus quiſpiam auſit aſſeuerare

Ibidem. hoc dicto, Verbum quod ore effertur, indicari, mentionem ortus ex vtero fecit, quo vel ita deſiſterent à prauo intellectu. ſcriptura autẽ omnes humanas cogitationes vndecũque circunſepſit, vt eriperet hęretico omnẽ veſaniam male cogitandi de ęterna & incõprehenſibili filij dei D generatione. Nã ſi ex vẽtre eſt, quomodo ex corde prodiit? ſi ex corde eructatus eſt, quomodo ex vtero prodiit? Ar. Q vid igitur debemus hic dicere & cogitare? Ath. Nihil aliud, quã vt filiũ ex

Quod filius ſit Patri conſubſtãtialis ſubſtantia dei & patris genitum eſſe, per huiuſmodi exẽpla condiſcamus. Ar. Si filius erat conſubſtãtialis patri, cur id pręſens diſcipulis ſuis non dixit? Ath. vbi quęſo cõfeſſus non eſt, ſe conſubſtantialẽ eſſe patri? Ar. Potéſne tu oſtendere vnũ, quod ex numero eorum eſt, quę nulla arte confici poſſunt? Ath. Non ex dubiis iſta colligere, ſed ex euidẽtibus rebus veritatẽ iſtius rei tibi oſtendere volumus, modo mihi memor ſis tui dicti: quicquid eſt deus, id eſſe illius ſubſtantiam, hoc eſt, filium, aiſne, an negas: Ar. Nequaquam. Ath. Cur igitur locutus eſt dominus,

Ioan.10. Ego & Pater vnum ſumus: niſi idem ſit cum Patre per paternam deitatem, qui potuit dicere, Ego & Pater vnũ ſumus? Quid igitur, falſane an vera locutus eſt? Abſit vt falſa. Veritas enim

Ioan.14. nunquam mendacium fuerit. Quin & illud, Qui videt me, videt & Patrem meum: nihil aliud docet, quàm vnam vtriuſque deitatem. Si enim Filius ſubſtantia alius eſt, ac proinde

diuerſus

A diuerſus à Patre, qui poteſt in Filio ſpectari Pater? Nam ſi non poteſt lignea imago virilem formam referens æſtimari agnoſcique ex lapideo, quum res ſit diuerſæ ſubſtantiæ, & æque impoſſibile ſit, aut naturam lapideam in ligno, aut viciſſim ligneam in lapideo deprehendi, quãtum attinet ad ſubſtantiæ rationem. Omnino ſequitur, deum regem omnium in Filio ſuo eiuſdem ſecum ſubſtantiæ cognoſci. Siquidem ſimilia, quatenus ſunt eiuſdem ſubſtantiæ, oculis animaduerſa, eorum, quæ viſa non ſunt, cognitionem afferunt. Ar. Cur igitur dominus locutus eſt. Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola eſt? num vitis & agricola eiuſdem *Ioan.15.* ſubſtantiæ eſſe poſſunt? Ath. Noli mihi truncare dominicam vocem: ſed, vt poſita eſt, ita recita, Ego, inquit dominus, ſum vitis illa vera, vos autem palmites, Pater meus agricola *Ibidem.* eſt. Dic mihi igitur, negas te admittere Filium eſſe Patri conſubſtantialem, ob iſtam vitis & agricolæ comparationem? Quid ergo, num hominibus eum conſubſtantialem dices? Ar. Nequaquam. Ath. Placidè auſculta, & ad iſta mihi reſpondeas, Vitis éſtne cum ſuis palmitibus eiuſdem naturæ? aiſne an negas? Ar. Prorſus aio, & orote vt huius loci explicationi quamprimùm finem imponas, vt me talem facias, qualis tu es. Ath. Niſi prius ad interroga-

B ta mea reſponderis, nullo modo petitionis tuæ compos fies. Ar. Loquere quod tibi videtur: nam & ego quatenus dabitur, pro viribus reſpondebo. Ath. Dextera & brachium Chriſtus eſſe commemoratur, quánam putas cauſa? Ar. Iſtiuſmodi ſi dicantur, pro congruentia & con- *Dextera & brachiũ Chriſtus eſt quomodo.* ſequentia intelligere debemus: quale eſt & illud, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Nam hic conſideramus opificium Dei: quum autem dicit, Brachium domini cui reuelatum eſt, certum eſt illum de filio loqui: his adiice & illud, Dextera domini fecit virtutem: *Pſal.118.* In confeſſo eſt, eum de Filio loqui, per quem omnia facta ſunt. Ath. Brachium ei cui eſt bra- *Eſa.53.* chium, nónne conſubſtantiale eſt? aiſne an negas? Ar. Sic habet. Ath. Et dextra, cui dextra *pſal. 117.* eſt, eſne ſimul conſubſtantialis eſt? Ar. Aio inquam, ſed tu mihi vis æternum illum Deum ex partibus conſtitui. An nunquam audiuiſti Clementem Petri apoſtoli ſectatorem, qui iſtiuſ- *Cle mens* modi opinionem ſubruit? Ath. Mi homo, memor ſis dictorum. Ego enim ne erres, ſimplex, *Petri ſecta* incompoſitum, infinitum numen veneror, quum id didicerim ex ſacris & diuinis ſcripturis, *tor.* poſtmodum & ab Epiſcopis, qui mihi hoc per manus tradiderunt. Nulla igitur alia de cauſa ſcriptura brachium, & dexteram vocat Filium, niſi vt pie intelligamus Filium Patri conſub-

C ſtantialem eſſe, quia concedi nequit in homine, vt diſcrimines inde brachium, aut dexteram, *Filius dex tera & bra chium ap pellatus.* aut digitum, quaſi id diuerſæ ſit eſſentiæ. Ar. Aſſentior tibi eſſe conſubſtantialem patri Filium: ſed quod reſtat, expone mihi de vite. Ath. Duo genera vinearum ſolet commemorare *Vinearum duo genera* ſcriptura, vnam quidem bonam, fructuoſam, hilarem, lætificantemque cor hominis, nimirum dominum Ieſum Chriſtum: alteram verò diabolum, rabiem, venenúmque diſtillantem *Deut.32.* vt ſcriptum eſt, Vitis eorum è Sodomis eſt, & palmes eorum ex Gomorrha. Vua eorum, vua fellis, racemus acerbitudinis vinum eorum, furor aſpidum inſanabilis. Quin & populus nomine vitis appellatur, & iuſti ſubinde vineæ nuncupantur. Simpliciter autem & abſolute, & diſtinctim, Ego ſum vitis illa vera, de ſe dixit ſeruator, ne ex communione vocabuli, ad- *Ioan.15.* numeraretur prædictis vitibus, vel cum diabolo, vel cum vite tranſlata ex Ægypto, & plantata, vt faceret fructum vuæ, & ſpinas fecit, ac propterea de ſe cum appendice locutus eſt, Ego ſum vitis illa vera, cuius fructus vita eſt gaudiũ, pax, dilectio, iuſtitia, fides ſynceriſſima, cognitio, religio, ſanctitas, grauitas, humanitas, mãſuetudo, continentia, aliáq; ſimilia. Et quoniã *palmites. i. chriſtianos decet à vite* palmites, qui eiuſdem generoſitatis ſunt, vere illius vitis palmites ſunt, oportet eos ſimilẽ fru- *.i. Chriſto non degene rare.* ctũ proferre cũ ea vinea cuius ſunt palmites. Apoſtolis igitur dixit, dũ eos inſtruit, vt manerent D in fide, ne dũ deſiliũt è veritate quemadmodũ Iudas fecit, infructuoſi reddantur. Q vi enim ela- *Ibidem.* bũtur è domini charitate & fide, quaſi palmites amputati, abiiciũtur extra diuina. Adhortatur igitur diſcipulos, vt ſobrij ſint & alacres, dũ inquit pater meus agricola eſt, ac ſi diceret, Scire vos volo, quod ſi pater quẽpiam colat, ille meum fructum refert, non ſinens alienum fructũ in veris palmitibus vitis germinare: Nã deambulãs in vinea, hoc eſt, in cellis animæ, omnia putrida & inſolentia tollit, ne lignorũ luxuria inſoleſcens, fructum eorũ non proferat quem agricola deſiderat. Cęterũ quia ſenſibilis vineæ mẽtio conferre aliquid nobis poteſt ad quæſtionem propoſitã, initium hinc ſumamus ad eius rei interpretationẽ conficiendam. Siquidẽ vitis ſub- *Vitis.* hyemẽ florens fructificoſaque relinquitur contra incurſus hyemis crudeliſſimo aſſultu frigoris folia nonnulla tabefaciẽtis, quæ per imbecillitatẽ caduca, à ſummo cacumine humi delabuntur: ſed tamẽ per id tempus etiamnũ vitis palmites ſuos retinens, hyemis violentiæ nõ cedit: & quamquã nonnulli ex palmitibus diuturnitate immẽſi frigoris lædantur, vitis tamẽ ſuo in ſtatu permanens, cũ ſanis adhuc palmitibus, hyemẽ tranſmittit, hybernáſque ęrũnas euadit.

Cæterum quum ver attigerit, hoc eſt nouum annum, iam illa ſe putat ad requiem peruenif- A
ſe: ſed agricola derepente ſuperueniens, cultrum illi inducit: principio diligenter circunſpectens omnes palmites, incipit læſa ab hyeme amputare, deinde etiam ſana à tertio quoque aut quarto oculto reſcindere: vitis autem ita nudata & icta ferro ſublimis conſiſtit, & in cælum reſpiciens ad triduum lachrymatur, nacta deinde conſolationem ex diuina prouidentia, omiſſis lachrymis, derepente ingenti numero copiiſque palmitum refrondeſcit, taliſque apparet qualis antea fuit vel potius ſpecioſior. Atque è ſuperioribus de vera vite dictis, manifeſtius intelliges quæ ſequuntur. Dominus igitur perſonam vitis palmitoſæ & opacæ ſuſtinens, tum propter multitudinem diſcipulorum populorúmque, vndique ad eum pro auxilio ventitantium, adeo vt numerus fidem ſuperet, partim deſiderio eius, quo illi, vt palmites inſeparabiliter adhæreſcerent: partim ſpiritualis commodi gratia, neutiquam extra eum eſſe, ſed cum illo eſſe cupientes: aliique ab eo ſanitatem quærerent, alij rurſus nomine Meſſiæ exciti, quum illum audirẽt aduenisſe, ad eum ſe cõferrent, quo illud admirabile ſpectaculum deum in homine præſentem contuerentur, eumque in corpore cum hominibus conuerſari. Hic quum omnia gaudio redundarent, nemoque ab eo diſcedere vellet, velut denſa aliqua vitis, B
inter tot myriades agminum ſecum ambulantium incedebat, verum omnibus Chriſto ob eius deſiderium vnitis, vt experimentum de tot ſectatoribus caperetur: cœpere hyberni venti ſumma cacumina perflare, multiſque proinde frondium inſtar exareſcentibus euenit, vt non pauci è vitali iſta vite exciderint, dum iſti metu principum ſacerdotum, ne exularent è ſynagoga, vitam ſuam abnegant, quarum rerum exempla etiam nunc videmus, quum hypocritæ noſtri temporis, cæterorum omnium ſecuri, malunt gloriam perſecutorum Eccleſiæ, quam gloriam Dei. Non defuerunt etiam tum, qui nullam voluptatem ſentirent ex ſpiritualibus & diuinis verbis Chriſti, retrorſum auerterentur, obtrectanteſque beneficiorum authori, has voces edebant, Quis poteſt eum audire? Quòd ipſum & noſtris temporibus faciunt, qui veritatis comites præbere ſe nolunt, eò quod comites fidei ſint tribulationes & pericula. Aiunt enim, Quis poteſt ſeruare traditionem præceptorum domini & fidei? Quin etiam nunc infidelitatem Iudæ vehementia frigoris oſtendit, quum quidam etiam nunc amore mundi deuicti, olim diſcipuli & aſſeclæ Chriſti, quibus ipſis gazophylacium concreditum fuit, contra Chriſtum Sinodos nefarias conciliant: Non quod ille ignoraret illorum imbecillitatem, C
ſed eos dominicis pecuniis fungentes promptiores redderet, ad fortiter agendum pro domino. At illi contra regem ſuum bellum ſuſcipiunt propter mundi amorem. Iſtiuſmodi palmites, vicem ignobilium ſteriliumque ramorum ſuſtinent, reſecanturque ab agricola, vt fiant alimoniæ ignis æterni. Hyems porro illa veræ viti, hoc eſt, domino acrius imminebat, quum nunc Scribæ & Phariſæi eum lapidare vellent, metu ab inceptis reſilientes, ne ab iis qui chriſtum amabant, occiderentur: nunc eum comprehendere anniterentur, ſed fruſtra, quod illis à Ieſu conceſſum non fuit, quoaduſque veniret dies & hora ante ſecula à Domino præconſtituta, in qua illum oportebat pati: nunc eum præcipitare ſatagerent, illo per medium illorum inoffenſè tranſeunte, aliáque infinita pericula incumberent, quæ impetentia quidem grauiter, ſed repulſa fortiter, in nihilum euaneſcebant. Cæterum quum iam noui anni principium adeſſet, quo tempore oportebat Paſcha immolari ſecundum oracula Dei, omneſque colligationes iniquitatis ex mandato Dei ſoluendæ eſſent, & vt eleemoſynis Deum ſibi propitium redderent, nec proximum odio haberent, neque quicquam molirentur aduerſus quẽpiam mortalium, ob generis humani communionem, ſed vt in pace ipſi purgatiſſimi victimas offerrent, per id tempus dominus, quod pacis & feſtæ diei erat, Hieroſolymam cum diſ- D
cipulis venit non vt ignarus eorũ, quę ſibi euentura eſſent, ſed vt maximè eorũ conſcius, quippe qui diſcipulis futura prædixerit: Ecce, inquiens, aſcẽdimus Hieroſolymam, & Filius hominis tradetur in manus preſbyterorum & Scribarum, & tradẽt eum gentibus, & condẽnabunt eum morte. Vt igitur iniuſtitia iniquæ turbæ Iudæorũ innoteſceret, venit pax in Hieruſalem: illi autem qui paci infeſti erant, viſo eo perturbabantur. Odioſa ſiquidẽ res eſt pax, hoſtibus & homicidis, vt qui potius malis gaudeant, quã aut reb⁹ bonis aut fœcunditate pacis. Quapropter obſeruantes locũ vbi Chriſtus erat cum diſcipulis, eo derepente armati ſuperueniunt, & prius omnibus inſpectis, nefarias manus in eũ coniiciunt, adhuc diſcipulis apud eum cõſiſtentibus. Ille autẽ placide ſceleratis ait, Si me quætitis, ſinite iſtos abire. Diſcipuli porro contuentes tam grauia pericula & tentationes, non præſente ipſis virtute ſpiritus ſancti, relinquentes magiſtrum & dominum fugam arripiunt. Illi vero vt domeſtici familiaréſque ſatanæ comprehendentes Ieſum, ducunt eum ad caluariæ locum, vt crucifigerent eum ibi, omnia adimplentes, quæ

Christus est vitis vera quomodo.

Hiberni vẽti viti veræ infesti.

Ioan. 6.

Palmites steriles. Hyems

Ioan. 13.

Venit pax in Hieruſalem. Pax hoſtibus & homicidis odioſa.

Ioan. 18.

A quæ prius de eo ſcripta fuere, & ſuſpendentes eum fixerunt in cruce, non aliter quàm vitem in pedamento. Ille autem relictus ſolus in cruce quaſi binos & ternos duntaxat palmites retinens, manus in tranſuerſum expandit, capite, pectore & pedibus in rectum protenſis, percuſſus, præter cæteros ictus, etiam haſta lachrymabatur ſuo ſacratiſſimo ſanguine, quaſi ſcatebris fontium: poſt triduum vero reſurrexit, nihil diminutus, ſed qualis antea fuit: imo magnificentior apparens, certiſſima fide adimplens corda diſcipulorum, quod ipſe eſſet eorum vita: progerminauitque ſibi poſt reſurrectionem ingentem numerum diſcipulorum, multo maiorem quàm anteà. Nec in Iudęa ſolũ, ſed & vſque ad mare palmites ſuos extendit, operuitque montes vmbra eius, & propagines eius cedros Dei. Pie ad iſtum modum tractatio de vera vite, quatenus datur, concipi debet. A R. Valde bene ſe habet, reliqua mihi ſupereſt quæſtio de Spiritu ſancto Nã de Filio tecũ confiteor, eum per omnia æqualem eſſe patri, id tantummodo excipio, quod ille ſit omnipotens. A TH. Nihil eorũ confiteris quæ ad pietatẽ ſpectant. A R. Qua de cauſa? A TH. Firmiter credendum eſt, æqualem eſſe Patri Filium, & omnium eorum Dominum eſſe, in quos dominium habet Pater. A R. Ego de omnipotentia loquor, non quod non
B omnibus dominetur, quibus pater ſuus. A TH Omnipotens quid igitur eſt? A R. Ex eo dictus eſt, quod omnia ſub ſua poteſtate teneat. A TH. Quid ergo Filius ſecundum te omnia ſub ſua poteſtate non habet? A R. Recte & hoc cum cæteris narras. Omnia enim ſub ſua poteſtate habet & omnium eſt dominus Filius, quemadmodum & Pater, quum ſit vna ſubſtantia Patris & Filij, ac proinde vna deitas & omnipotentia: Reliquum eſt vt de Spiritu ſancto quæramus, quandoquidem in principio ſtatuebas eum Patri & Filio conſubſtantialem eſſe. Ego autem contradicebam, quum documenta habeam ex ſacris ſcripturis, illum creatum eſſe, vt paucis tibi dicam, iſtius rei comprobationem oſtendam potiſſimũ ex eo quod Ioannes affirmat omnia per Filium facta eſſe, nihil cooperante cum filio Spiritu ſancto: Deinde quod emittatur à patre è cælis ad præſidium Apoſtolorum. Iam quod de loco in locum tranſit, id tranſitoriæ ſubſtãtiæ eſt, ex qua relinquet eum conditæ naturæ eſſe, & nequaquam inconditæ, quam confitemur eſſe in beata illa eſſentia patris & filij omnia continente, & vbique præſente per ſuam eſſentiam, quemadmodum in ſuperioribus verbis à te conceſſum fuit & à me conſenſum, non tibi, ſed veritati, quum etiam Deus id per Prophetam loquatur, Ego ſum qui vibrando iaculor
C quibus ergo arbitror te non poſſe contradicere. A TH. Scriptum eſt, Eſtote ſancti, ſicut ego ſum ſanctus, ſanctificans vos. Et Seruator iterum ad ſuum Patrem de ſanctificatione diſcipulorum ita locutus eſt: Pater ſanctifica eos in veritate tua, quum tamen idem de ſe ipſo dicat, Ego ſum veritas, ac proinde ſecundum iſta ipſa Patris Filiique diuinitas, & ſancta eſt & ſanctificans, vt quæ ſanctificet omnia rationalia, quæ digna habentur ex libero ſtudio & arbitrio recipere beatam eſſentiam in communionem ſanctificationis. Si igitur Spiritus ſanctus non eſt ſubſtantiæ Patris, cur eum Filius Dei in conſociatu ſanctificationis adnumerat? Ita enim dominus ad diſcipulos loquitur: Proficiſcentes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. ſi ergo omnes gentes quæ fidem recipiunt & ſanctitatem, ſanctificantur trina illa beatiſſima nomenclatura, certum eſt etiam Spiritum ſanctum, eius etiam deitatis eſſe, cuius eſt Pater & Filius, quum & ipſe ſanctus ſit ex ſubſtantia, & ſanctos faciat omnes appropinquantes ſuæ cõmunioni, vt dicit Apoſtolus ad Epheſios, Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu eius qui eſt ſanctus. Qui ſi non eſt Dei patris & filij ſubſtantiæ, rurſum dico, cur connumeratus eſt cum patre & filio? Et quaſi patris filiique diuinitas non ſufficeret ad ſanctificationem fidelium, aſſumpſit, & paracle-
D tum ſpiritum veritatis ad complementum ſanctificationis, ſi ille non ſit eiuſdem cum ipſis ſubſtantiæ? Quod ſi admittatur, quomodo dicere poſſumus numen nullius egenum, & ex ſe perfectum eſſe, nullaque re opus habere ad vim facultatémque benefaciendi? Ar. Si æternæ deitatis conſubſtantialis eſſet ſpiritus, omnino omnibus in locis per eſſentiam præſens eſſet, neque quum emittitur, de loco in locum procederet. A TH. Sancti Angeli habentne Spiritum ſanctum, an non? A R. Admodum. A TH. Sempérne illis adeſt, an ad tempus ſanctis illis poteſtatibus præſto eſt? Age ergo dic mihi, quatenus Angelos ſanctus eſſe exiſtimas, & quatenus nõ, certum eſt enim in Spiritus ſancti eſſentia eos ſanctos non eſſe ſecundum verbum Dei ita dicentis, Non vtique permanebit spiritus meus cum hominibus iſtius ætatis, eò quòd carnes ſint. Et Paulus Apoſtolus ait, Si quis autem Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si igitur cauſa malorum operum in hoc eſt, quod Spiritus ſanctus non ſit cum peccatoribus, nec in iis habitet, conſequens eſt, Angelos eſſe adminiſtros peccati, niſi vbique habeant ſpiritum ſanctum. A R. Vbique habent poteſtates illæ ſpiritum ſanctum. A TH. Et ſancti patres, qui à con-

Christus post passionem multo plures habuit discipulos quã ante.

Quod filius sit omnipotens.

Quod spiritus sanctus sit Deus.

Ioan. 17.

Ioan. 14.

Mar. 16.

1. Cor. 6.

Gene. 6.

Rom. 4.

dito æuo placuerunt Deo, coniunctum ſibi habe bant Spiritum, & nunc quoque habent, an non? Ar. Habent, & habuerunt omnes ſancti inſe parabiliter Spiritum ſanctum. Ath. Apoſtolis quum adhuc in carne agerent, aderátne Spiritus ſanctus an non? Ar. Nefarium eſt dicere non adfuiſſe Apoſtolis Spiritum ſanctum. Ath. Si múlne ibant prædicantes regnum cælorum, an diſperſi ſunt in duodecim partes mundi? Ar. Separati ſunt à ſe inuicem quantum ad carnem attinet, vt docerent omnes gẽtes fidẽ eam quæ eſt in Chriſto. Ath. si igitur angelis adeſt Spiritus ſanctus, & ſanctis animabus patrũ, quæ Deo placuerunt, Apoſtoliſque præſto fuit, ipſis inter ſe longis intercapedinibus ob prædicationem regni cælorum diſtãtibus, certe vniuerſa implet Spiritus ſanctus, vbique eſſentialiter præſens, non aliter quàm Deús pater & vnigenitus filius eius. Ar. Donetur vt per eſſentiam ſuam vbique adſit Spiritus ſanctus. Sed qua de cauſa à Propheta dictum eſt ſub perſona Dei, Ego Deus veſter, coruſcans terribile, & creans ſpiritum niſi ille eſſet vis quædam, & potentia per creationem condita? Ath. Sempérne Spiritus ſanctus creatur, an ſemel duntaxat creatus eſt pro tua ſententia? Ar. Ne mihi interrogationes, niſi quæ ſanæ mentis ſint facias, ante omnia ſecula dico creatum fuiſſe Spiritum ſanctum. Ath. Propheta dixit, Creans, quæ vox Prophetæ indicat, Deum perpetuo creare: Ergo non de Spiritu ſancto illud, Creans, prædicatur: ſed de flatu ventorum ad inſtaurationem vniuerſæ creaturę, erit- B que tibi liquidiſſimus iſtius loci intellectus, ſi in manus ſumas Prophetam & ſequentia legas. Nam ſi, quemadmodum tu tradis, ante omnia ſecula eſt ſpiritus, dixiſſet vtique, Ego Deus, firmans tonitru, & qui creaui spiritum, nunc autem ad iſtum modum locutus non eſt. Ar. Bene illud à te obſeruatum eſt, ſed in his verbis: Omnia per ipſum facta ſunt, cuncta ſimul includuntur, etiam ſpiritu ſancto in ordinem ſanctorum redacto etſi ſummum præſidium poteſtáſque fuerit in eo ad rerum creationem. Ath. Dominúmne omnium patrem domini Ieſu Chriſti, ſub creatitia natura comprehendis, an non? Ar. Abſit, vt hoc dicam: nam audiuimus id quod à ſeruatore noſtro dictum eſt, Nemo cognoſcit filium niſi pater, neque patrem niſi Filius. Ath. Eſt ne quiſpiam mortalium, qui foris intúſue à ſpiritu ſuo cognoſcatur, an non? Ar. Apoſtoli vox eſt, neminem ſcire ea quæ ſunt alterius hominis, niſi quod quiſque noſcatur duntaxat à ſuo ſpiritu: & qui fieri poſſet, vt dicas rem ita ſe non habere? Ath. Dei profunda quis cognoſcit? natura condita, an incondita ſubſtantia? An rem increatam à creatura comprehendi dices? sin minus, ab increato increatum intelligi aſſeuerabis: quod ſi fit, ſupereſt vt Spiritum C ſanctum patri & filio conſubſtantialem fatearis. Omnia enim quæ ſunt Dei, etiam profunda cognoſcit spiritus ſanctus, ſecundum beatum Paulum ita loquẽtem, Nemo nouit ea quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo: ita quæ ſunt Dei, nullus ſcit, niſi ſpiritus Dei: spiritus enim omnia ſcrutantur, etiam profunda Dei. Ar. Omnia quæ deſunt, quatenus Deus voluit, cognoſcit spiritus, nimirum ea conſilia, quæ ei manifeſta facit. Ath. Ergo nihil eximium tribuit spiritui ſancto ſupra hominum genus: Siquidem non faciet quippiam Deus, niſi reuelauerit ſeruis ſuis Prophetis. Ar. Nónne tibi videntur omnia Dei, conſilia Dei eſſe? Ath. Omnia quæ ſunt Dei, iſta vniuerſa appellantur, quę vi operaque eius ſunt condita, ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia. Ac multa ſunt quæ hoc nomen, quod dei ſint, promerentur: Quapropter mihi dicas velim in præſentia, num homo ſuo ſpiritu omnia adaperiat, an ſpiritus qui in illo eſt, omnia iſta quæ ab homine aguntur, ex ſe cognita habeat, quum homo ad ea ipſa agenda à ſuo ſpiritu concitetur? Ar. Ex ſe cognita habet ſpiritus qui in homine eſt, ea quæ ſunt hominis. Ath. Spiritui mortalium concedis ex ſe cognoſcere, quæ ſunt ſui hominis: Spiritui autem Dei non concedis eadem ratione ſcire? Ad hæc, quid nam profunda Dei eſſe intelligis? Ar. Primum veraciter confitendum eſt, omnia quæ ſunt Dei, ſpiritum Dei ex ſe ſcire: Deinde dicendum eſt, quæ ſint pro- D funda Dei, quæ ego appello Dei infinitudinem, incomprehenſibilitatem, & quod eſt, & quomodo eſt. Ath. Quid? infinitudinem iſtam & incomprehenſibilitatem, & quod eſt, & quomodo eſt, comprehendi dices ab aliqua condita natura? Id ſi fieri poteſt, certe pro tuis verbis incomprehenſibilis non erit. Nam ſi comprehenditur ab aliqua creata natura, iam non poterit incomprehenſibilis dici. Ar. Des mihi teſtimonium ex ſacris ſcripturis, quemadmodum de filio feciſti, ſpiritum eſſe conſubſtantialem Deo. Ath. Scriptum eſt in lege, Non ſumes nomen domini Dei tui in vanum: non enim purum reddet dominus eum, qui ſuum nomen in vanum acceperit. Itidem de ſpiritu inuenimus à ſeruatore noſtro ſcriptum: ait enim ad Beelzebub filios, qui ei contumeliam facere volebant, Omne regnum in ſe diuiſum, per ſe deſolatur: & omnis Ciuitas aut domus in ſe diuiſa, per ſe cadit. Et ſi Satanas ſatanam eiicit, & aduerſum ſe inſurrexit & diuiſus eſt, quomodo igitur ſtabit regnum eius? Aut quomodo vaſa inſtrumentáque fortis alicuius diripere poteſt, niſi prius vbi inuaſit in ædes, fortem illum ligauerit, &

Spiritus ſanctus implet vniuerſa. *Eſa.42.*

Interpretatio.

Spiritus ſanctus omnia profunda cognoſcit.

Profunda dei.

Exod.20.

Math.12

A rit, & tunc domum eius diripiet? Et ſi ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri, in quo eiiciunt? & paulò poſt ſubiicit: Propterea dico vobis, quod omne peccatum, & omnis blaſphemia remittetur hominibus: Blaſphemia autem in Spiritum ſanctum non remittetur, & ſi quis dixerit verbum in filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Vidéſne hic æqualem eſſe ſpiritum Dei, idque etiam in futuro ſeculo? Vt enim qui in Deum patrem blaſphemat, non purificabitur, quo minus obnoxius ſit æternæ punitioni: ita quoque qui in spiritum ſanctum blaſphemias dicit, reus erit æterni peccati, lapſu huiuſmodi extra veniam conſtituto. Si enim ſpiritus ille ſeruilis conditionis eſſet, nequaquam is, qui in eum offenderit, æterno ſupplicio plecteretur, ſicuti is qui in creatam Dei magnificẽtiam blaſphemias dicit. Quem autem hic Filius Dei ſpiritum appellat, eundem illum quidam ex diſcipulis Chriſti de eo tractans, digitum Dei nominat: fac vt animo repetas inquiſitionem de filio in Exodo habitam, & inuenies æternã Spiritus ſancti poteſtatem conſubſtantialem eſſe Patri, eò quòd digitus ipſius nuncupetur. Certe Magi in Ægypto inexpugnabilem potentiam ſpiritus contemplantes, exclamauerunt, dicen- B tes, Hic eſt digitus Dei. Quibus verbis nihil aliud illi, quàm conſubſtantialem Spiritus ſancti virtutem confitebantur, quam habet cum Deo patre, per hanc vocem, digitus Dei, contra quẽ oculos aduerſum tollere impoſſibile eſt. Et ne quis cauillari poſſet, non recte dictum à Magis eſſe: Euangeliſtæ, vel potius in illis vocem domini auſculta, qui id vt rectè dictum approbauit. Si ergo, inquit, in digito Dei eiicio dæmonia. A R. Vbi ſcriptum eſt Spiritum ſanctum Deum eſſe? A T H. Vbique hoc prædicant ſacræ ſcripturæ, Deum eſſe spiritum ſanctum, eúmque non ſeparatum eſſe à Dei & patris filiíque vnigeniti maieſtate. Dicit enim Petrus in actis ad Ananiam, Nunquid manens tibi manebat, & diuenditum in tua poteſtate erat? cur poſuiſti iſtud in corde tuo, vt mentiteris Spiritui ſancto, non mentitus es hominibus ſed Deo. Vides, quod quem in ſuperioribus nominauerat spiritum ſanctum, in ſequentibus appellauit Deum? Inſuper & beato Paulo in ſecunda ad Theſſalonic. epiſtola loquente ad iſtum modum dominus autem dirigat corda veſtra in dilectione Dei, & tolerantia chriſti: in hac epiſtola, quémnam dominum appellari putas, omniúmne dominum Deum patrem, an ſpiritum ſanctum? Nam Chriſtum expreſſe recenſuit, si enim primo loco patrem conſtituas, Deus eſt ſpi- *Exod.20* C ritus: ſin ſpiritum primo loco ibi nominatum confiteris, neceſſum eſt, vt eum dominum cognoſcas: quòd ſi dominus eſt, nimirũ deus quoque habendus fuerit. Scriptum eſt enim, Ego ſum dominus deus tuus. Quære & inuenies vbique ſcriptum, eiuſdem efficaciæ eſſe spiritum ſanctum, & eum à gloria patris & filij abiunctum non eſſe. Ar. Quare igitur ſcriptura nuſquã dicit vt honoretur Spiritus ſanctus vnà cum patre & filio? A T H. Scripturæ ſacræ manifeſtè loquuntur, omnes poteſtates in cælis inceſſanter honorare Spiritum ſanctum cum Patre & Filio, vt Eſaias dicit. Arius. Cum patre & Filio, venerandum eſſe Spiritum ſanctum, nuſquam in ſcripturis dicitur. Ath. Erras. Quum vidiſſet Eſaias maieſtatem domini, & exercitus ſanctarum poteſtatum, quid ait eas clamare in ſacris hymnis? nónne Sanctus, Sanctus, Sanctus? Cur neque ſupra hunc numerum in hoc hymno modulando tranſcẽdunt? neque inferius deſcendendo Oden illam comminuunt? Certe ea de cauſa, quod præter Trinitatem nefas ſit, quenquam iſtiuſmodi honoribus affici, nefaſque item ſit, ob beatam Trinitatis deitatem in vnitate conſiſtentem, quicquam de huiuſmodi hymno decerpi. Q vin & Moſes, qua de cauſa docuit populum vt ter flectendo ceruices & genua, adorarent? nónne ob Trinitatis in vna deitate adorationem? Sed oraculorum diuinorum interpres & vates Helias terna inſpiratio- D ne excitat filium viduæ, nihil aliud ea re oſtendens, quam non poſſe quempiam dignum fieri æterna vita, niſi primum æqualem & conſubſtantialem & viuificam Trinitatem, per religioſam fidem in anima reperit, quæ inſtar ignis conſumit omnia mortalia peccata mortificantia animam, & viuificat animam quæ iam inde poſſidet vitam æternam. Q vin & ipſum Chriſtiferum Paulum non potuiſſe aliter ad tertium cælum aſcendere, certum eſt, niſi in pectore ſuo poſſediſſet indeficientem & conſubſtantialem Trinitatis fidem. Atque eodem exemplo Deus oſtendit, neminem poſſe appellere in regnum cælorum, qui non fuerit, eius fidei, quæ in Paulo habitauit. Quid? nónne & remiſſionis peccatorum viuificum & ſanctificum lauacrum, ſine quo nemo viſurus eſt regnum cælorum, in trina nominatione fidelibus tribuitur? Inſuper præter iſta omnia Ioannes dicit, Et hi tres vnum ſunt. Ar. Vere beati omnes, qui iſtam fidem retinent, & vſque ad mortem eam confitentur, & pro dignitate iſtius fidei agunt. Nam & ego reſurrexi excitatus à mortuis: mortua enim Res, error, & mortificat ſuum poſſeſſorem, & dirigit animam quæ ſe ei comitem præbet, vt petulantiis fermentetur, efficitque ne ſigna æternæ

Simile.

Mat.12

Act.5.

2.Theſ.3.

2.Cor.12.

Ioan.10.

Arius erroremſuũ fatetur.

In margine hæc habetur in Græco textu. Ex ſermone contempto, Theologus aſſeritribus ſanctificationibus dominium in vnitate cõſiderandũ eſſe.

vitæ,quæ ante oculos ſunt agnoſcat, quibus futurum eſſet, vt relinqueret mortem & eius filiũ A
errorem, & ſe vindicaret viuificæ fidei: quum enim quiſque in ſe ſit vnus homo, vnam æter-
næ & conſubſtantialis Trinitatis fidem habere debet, Ex hac infidelitate liberauit me domi-
nus,quæ non vnam fidem,ſed triplicem docet,vnam de Patre æterno,alteram de filio creato,
tertiam de Spiritu factitio. Quum certum ſit non poſſe vnam eſſe ex tam multis diuerſæ na-
turæ perſonis fidem. Ego igitur gratias ago ſanctæ Trinitati,adoróque Patrem, & Filium, &
Arius Patrem & filium & Spiritum ſanctum adorat. Spiritum ſanctum. Iam ergo deinde dilecte ſimul deprecemur. Ego enim omnia indumenta
erroris exuens,ea abiicio per miſericordiam Dei. Ath. Adhuc amictum erroris geſtas, ſed in
melius mutata ſententia eum abiicies,& poterimus in vnum preces coniungere. AR. Niſi mi-
hi liquidiſſime exprimas, non poſſum ſentire, me quicquam retinere illius furioſæ hæreſeos.
ATH. Dignitatem clericalis ordinis tributam tibi ab hæreſi, non exiſtimas partem erroris eſ-
ſe,quòd foris quidem præ ſe fert ſpeciem pietatis, intus autem plenum eſt maledictione,adeo
vt homo eo ſacrilegio promptum ſpiritus gigantęi inſtrumẽtum fiat, ad Dei oppugnationem?
AR. Confiteor tibi in præſentia, non acquieſcit mihi animus, niſi eiecero tyrannidem iſtius
ambitionis ex mente. Ath. Si coire nequeunt partes erroris cum virtute,multò minus conue- B
nerint partes virtutis & veritatis cum partibus erroris.Contrarium enim mendacium veritati
& mendacio veritas: vnumquodque enim eorum ex fructibus ſuis cognoſcitur, quemadmo-
dum dixit veritas. Completa eſt diuino numine adiuuante Sancti Athanaſij contra Arium
diſputatio.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ HOMILIA DE SEMENTE.

IN die ſabbathi congregati ſumus non quod laboremus Iudaiſmo: nun-
quam enim falſa ſabbatha vel attigerimus, ſed in ſabbatho ideo conueni-
mus, vt Dominum ſabbathi Ieſum adoremus. Olim certe priſcis illis ho-
minibus in ſummo precio ſabbathum fuit,quam quidem ſolẽnitatem do-
minus in diem dominicam tranſtulit. Neque nos tamen noſtra authorita-
te ſabbathum vilipendimus,ſed propheta eſt qui illud reiicit ac dicit: No-
uilunia veſtra & ſabbatha veſtra odit anima mea. Quoadúſque enim ea C
agebantur, quæ digna erant legis inſtitutione,vel potius quam diu nondũ venerat magiſter,
Res Pędagogicæ vim ſuam authoritatémque obtinebant: Cæterum quum iam adeſſet magi-
ſter, irritus ocioſuſque factus eſt prædagogus: vt exorto ſole, candela ceſſat. Opportune igi-
tur & conuenienter de ſabbatho nobis habita eſt iſta lectio. Audiuimus enim iam quomodo
Ieſus ibat per ſata, & quomodo aridam manum ſanauerit. Quapropter mihi rectum videtur,
ſi pauca in lectionem Euangelij diſſeramus. Saluator ergo noſter ibat per ſata, & diſcipuli eũ
ſequebantur, & vellentes ſpicas comedebant, rudæique illos increpabant, dicentes: Non eſt
licitum hoc facere in ſabbatho. Ex qua lege rudæis id licitum non eſt? ex qua promulgatione?
ex cuius Prophetæ verbis? vbi vetitum eſt veſci eſurientem? vbi ſcriptum eſt nefas eſſe inanem
ventrem implere? Atqui illi qui eſum in ſabbatho pro crimine obiiciunt,ipſi cædem in Domi-
num ipſo ſabbatho moliuntur: Refert enim ſcriptura in Euangelio de die,in qua dominus paſ-
ſus eſt: Erat autem dies ille magna ſabbathi. Legis ergo latorem iidem per ſabbathi diem è me-
dio tollunt, & diſcipulos veſci in ſabbatho non permittunt. Ideóque Saluator, vt ex iam recи-
tatis pater interrogabat eos quid facere liceret,benéne facere, an male: vitam ſeruare an per-
dere? veſci culpatis, & cædes facitis. Semper enim rudæi culicem percolant, & camelum de- D
glutiunt: ſemper exactè agunt in reddendis decimis rutarum & olerum, quum interim quæ
grauiora ſunt legis, non obſeruent, & peragrantibus ſegetes diſcipulis, indignantur,quod ſpi-
cas manibus confricarent ad edendum,quum tamen eas ferro nõ reſecarent,quod ſi feciſſent,
opere eos ſabbatum violaſſe cauillaturi fuiſſent: quapropter neque ferreis inſtrumentis vſi
ſunt, ne pro crimine obiiceretur, non quod veſcerentur,ſed quod operarentur. Nunc autem
quid culpatis,quòd à Deo in ſalutem datum eſt? ſi enim Deus veſci non prohibuit in ſabbatho,
cur tu tantopere vituperas,quodà Deo interdictum non eſt? Tranſibat igitur ſaluator per ſe-
getes,granum ipſe nimirum frumenti per ſegetes, & ſpirituale illud granum, quod in certum
Chriſtus granum frumenti nominatur locum aliquem cadens cum multiplicibus ſpicis per orbem terrarum exurgit: Ipſe enim de
ſeipſo dixit: Quòd niſi granum frumenti in terram cadens mortuum fuerit,ipſum ſolum ma-
net: quod ſi moriatur, multum fructum adfert. Tractemus hoc ipſum & aliter. Tranſibat igi-
tur Ieſus per ſegetes ipſe enim aliquando granum frumenti nominatur, ob vim nutritiuam,
aliquando

Sabbathũ Chriſtus in diem dominicã tranſtulit Eſa. 1.

Mat.11.

Mar.3. Luc.6. Mat.11 Mar.2.

Luc.11.

A aliquando etiam ſeminator eſt,prout in Euangelio dicitur, Ecce egreſſus eſt ſeminator ad ſe- *aliquando etiam ſeminator dicitur.*
minandum. Spargit quidem ſementem largiter dominus, ſed tamen fructificatio fit ſecun-
dum ſolum ſubiectum. Vbi enim terra lapidioſa eſt, facile exareſcit ſemen, non quidem im-
potentia ſeminis,ſed vitio telluris: quum ſemen per ſe ſit efficax: terra autem ſterilis, quia pro-
funditatem non habet: vbi autem non retinet terra ſucculentiam ſuam, ibi radij ſolares gra-
uius incidentes exſiccant ſementem: ac proinde culpa eſt, non in imbecillitate ſeminis, ſed in *Semen bonum quando non fructificat non eſt in culpa, cur. Mat.20.*
corruptela agri. Rurſum ſemen ſeminatur in ſpinoſam terram, & ſemen quidem efficax, ſed
tamen ſuffocatur à ſpinis,& efficacia interior non permittitur fructificare ob exterius impedi-
mentum. Quòd ſi ſemen nanciſcatur bonam terram, reddit non parem fructum,ſed pro vno
triginta, ſexaginta & centum: vniforme quidem ſemen,ſed mortiformis fructus,diuerſæque
mentes eorum qui erudiuntur. Egreſſus eſt igitur ſeminare Seminator,& quædam per ſe,quę-
dam per diſcipulos operatur. Et habes in Actis Apoſtolorum poſt lapidatum Stephanũ, Apo-
ſtolos diſperſos,& quaſi diſſeminatos fuiſſe non quòd imbecillitate diſiecti, ſed fidei gratia ita *Apoſtoli diſperſi per vniuerſum orbem Act.7.*
diuiſi eſſent. Sed enim ita diſperſi, vt ſeminatoris frumenta effecti ſunt ad panem ſupercæle-
B ſtem, vniuerſumque orbem peragrantes, viuificæ doctrinæ virtutes efficaciáſque diſſemina-
uerunt. Spiritualium igitur Seminator Ieſus vnigenitus Filius Dei,ibat per ſata,qui non ſolum
ſeminum,ſed etiam ſenſibilium eſt Seminator. Adhuc enim in initio dixit Pater: Producat ter-
ra germen herbæ ſeminans ſemen ſecundum genus & ſimilitudinem ſui: quod Pater dixit, id
Filius perfecit: ille quidem imperauit,iſte vero imperata abſoluit, atque ita ex Patre per filiũ
opus conditi orbis ad plenum perfectum fuit. Qui igitur intellecta alia ſeminauit,& ſenſibilia
Patris nutu creauit,is eſt,qui per ſegetes trãſibat. Ingentia certe in ſeminibus miracula. Videa-
mus ergo temporibus ſementis,ea quæ ad ſeminium pertinent,& per hybernas horas,ea quæ
ſunt terræ germinaſcentis, diſputemus, non vt Phyſicas rationes ediſſeramus, ſed vt iſtorum
miraculorum deſignatorem adoremus. Homines igitur quod ſuum eſt, operantes iungunt ad *Narratio eſt hiſtoriæ ſeminantis & ſeminis*
aratrum boues agricolas,perſulcant terram,commoliunt ſuperficiem ſoli,vt pluuias recipiant
& ſubſidentes profundius germina humectent: Semine porro in mollem terram deiecto du-
plex omnino compendium ſentitur: primum quod altius ſubſidant, alterum quòd lateant,
nec ab auibus deuorentur. Hic quidem homo, quod in ſe eſt, facit, ſed tamen fructificatio è
C cælo proficiſcitur: Hominis ſiquidem eſt ſeminare, Dei autem incrementum dare, imperió-
que Dei nubes ex marinis abyſſis aquas hauriunt,& ſalſugine in dulcedinem verſa ſolo infun-
dunt. Vniformis quidem iſta eſt pluuia quæ deiicitur,ſed tamen multiplicem operatur ſemẽ-
tem: frumentum enim efficit,fabam,milium,zeam. Vnum igitur eſt quod deſcendit,ſed mul- *Pluuia licet vniformis multiplex operatio.*
ta ſunt quæ inde creſcunt, & vniformitas pluuiarum in multiplicem fructificationem abit, vt
declaretur,non dexteritate ſeminantis,ſed Dei viribus fructificationem fieri. Principio autem
ſementis herba aſſurgit: verum quia aliquando frumentum vnà cum zizaniis ſeminatur,fit,vt
exſimilitudine foliorum diſcrimen non ſentias,nec frumentum à lolio internoſcas. Cæterum
quum ſementis inualuit, & in altum ſe ſpica attollit, diſcrimen ſentitur, & fructificatio oſten-
dit, quid pro frumento quid pro lolio habendum ſit: Si intelligis quæ dico,progredere ad ma-
gis ſpiritualia. Seminauit Ieſus verbum regni cælorum per orbem vniuerſum opera ſuorum
diſcipulorum: qui autem auribus excipit id quod prędicatum eſt,illudque retinet,eatenus cer-
te germinationem foliorum edit,quod in Eccleſia ſe diligentem præbet. Nos igitur in eundem *Agricolæ Eccleſiæ.*
locum conuenimus, tum qui datores panis ſumus, tum quia zizania, fidelis ſcilicet & hypo-
crita. Imo vt verius eloquamur,quod prędicamus,agricolæ Eccleſiæ ſumus, ligonémque ver- *Simile.*
D borum aruis inducimus, vt colamus agrum iſtum ad fructificationem, ſed tamen ignoramus
ſubiecti ſoli conditionem. Similitudo foliorum frequenter imponit magiſtris culturæ: verum
vbi doctrina in opus procedit,& fructus operum ſolidior euaſerit,tum agnoſcitur,quis fidelis, *Auditorũ duo genera in Eccleſia.*
quis item hypocrita. Quemadmodum (vt fit ſubinde) vbi in vrbem venit vir Græcè docen-
di peritus,ibi captator voluptatis aurium,in Eccleſiam deproperat,non vt medicinam animæ
ſed vt duntaxat pulchritudinem verborum rapiat recedit facundus ille habita oratione,rece- *1.Cor.2.*
dit etiam ab Eccleſia zizanium: non enim habet quicquam frumentale, hoc eſt,fidem. Fide-
lis autem ſi quis facunde dicat,ad templum contendit,æquè auditurus illum,ſiue Latino, ſiue *Cencionatoris boni mores plus proſunt quam eloquentia.*
Syriaco,ſiue alio quouis ſermone vtatur. Non enim verba quærit,ſed opera: Sermo enim no-
ſter, & prædicatio noſtra, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis,ſed in exhibitione
Spiritus & poteſtatis conſiſtit. Quid refert ſi Græcè loquamur,& animo barbari ſimus? Quid
prodeſt ſi concinnus eſt ſermo,& mores ſint inconcinni? Multo præſtantius eſt, neſcire quidẽ
Græce hiſcere,& legem Dei in corde poſſidere. ſi enim Eccleſia eſſet auditorium rhethorum

opportuna res esset eloquentia: sed quia certamen de moribus, & de fructificatione propositum est,& cælum est quod expectatur, non lingua requiritur,sed mores boni. Alij rursus laborant studio placẽdi hominibus, & ad tempus simulationem induunt: quod si clara persona vel ex plateis, vel ex aulis accedit,& Christianismum profitetur,decurrunt in Ecclesiam, vt homini illi suum vultum ostendant,mox quum ille vir clarus abierit,abit & vna simulator recepta sua mercede,ob hominem venit, & homini placuit,à Deo nihil quicquam accepturus: non enim illi mẽtem suam ostendere in votis habuit: Istiusmodi sunt zizania Ecclesiæ. Sed habet quiddam admirabile agricolæ Ecclesiastici sermo, vtpote qui & zizania frumenta efficiat in gulis, prout eorum voluntas fuerit. Quum enim vltroneus sit hominum motus, & sui arbitrij mens, in te situm est, velisne temetipsum lolium fieri, & pabulum brutorum animalium an potius in frumentum mutari. Quæris exemplar istius rei? sume ab arboribus quod quæris: siquidem oleaster insitus,efficitur legitima olea: & sylvestris vitis, satiuæ vitis, palmitem accipiens obliuiscitur vetustæ suæ radicis,& assumit nouitatem recentis. Obliuiscere & tu priorũ, & arripe quod dicitur, & omitte quod est zizanij, & assume quod est frumentale, vt & tu intra aream spiritualis Ecclesiæ recipiaris. Hæc omnia vobis dicta sunt, ex occasione recitati Euangelii,quod de satis loquitur ob illum,qui in animis seminat, liberatorem animarum Iesum transeuntem per sata. Ille autem de industria in sabbatho per segetes vadens, discipulos suos per segetes traduxit, quo tempore discipuli in peragrando vellebant spicas, eásque confricantes manibus suis edebant,mire nouam aream ex manibus suis facientes: Iudæi vero obiurgabant discipulos vescentes,& aduersus præceptorem indignabantur, Vide,inquiunt,quid faciant discipuli tui: séque abalienantes à iustitia, non dicunt, sodales sociísque discipulorum nostrorum: sic enim se à magisterio exterminassent. sed vide, inquiunt,quid faciunt discipuli tui, eique ostendunt quæ iam illi patebant. Quid cordium cognitori ostenditis quæ ab ipso videntur? Nónne subinde experimento percepistis, eum mentium cogitata intelligere? Non ille qui dixit. Quid cogitatis mala in cordibus vestris, intelligit cogitationes animorum? scilicet spicarum confricationes non videbat, nouus ille & admirãdus mortuus, liber inter mortuos? Siquidem alij mortui, quasi vinculis circundati per angustum tramitem abducebantur: Iesus autem propter nos mortuus est, & descendit ad inferna, in medium mortuorum: & inter mortuos incedens, non solum liber, sed & liberator mortuorum erat. Atque vt discas eum esse mortuorum liberatorem, audi Euangelij verba, Et multa corpora sanctorum, qui dormierant,resurrexerunt. Ipse item in monumento positus est, & multa monumenta adaperta fuere. Erat igitur is inter mortuos liber,quem reliquerant etiam noti,quum Euangelium narret, discipulos eius derelicto eo aufugisse. Fugerunt quidem à viuo,sed ita, vt pro eodem crucifixo mortem oppetant,eò quòd nihil eius in cruce remãserit,& post crucem vitam resumpserit. Verum hic non mihi duntaxat,sed etiam Psalmo, quem ego recitabo,intendas, videbisque consequenter eius resurrectionem. Factus sum vt homo destitutus auxilio,inter mortuos liber,posuerunt me in lacu infimo: ego autem oratione mea ad te conuertar Domine,& mane oratio mea præueniat te. Quid? mortuus,qui nondum resurrexerat, orat? orat inquam. Siquidem post enarrationem sepulchri & funeris, mentio fit de ea oratione quã ad Patrem habuit. Quòd igitur in veneratione habeamus dominicum diem,id fit in gratiam dominicæ resurrectionis. Iudæi vero etiam posteaquàm dictum est ab Esaia: Et sabbatha vestra odit anima mea, suo sabbatho adhærent. Nihil mihi ergo commune cum eo sabbatho, quod Deus exosum habet non loquor de circumactu dierum, sed de Iudaismo: Non enim dies vllos auersatur Deus,sed eos qui in diebus male agunt. Quin & iam adhæresunt sabbatho, & Christum increpant, dicentes: Vide quid faciunt discipuli tui, non licitum est hoc in sabbatho facere. Seruator autem è diuerso rursus ad illos, Neque hoc legistis quòd Dauid fecit? Ille qui ex Dauide est, Dauidis meminit: ex Dauide inquam secundum carnem, ante Dauidem secundum Spiritum: ita vt secundum carnem Dauidis Filius, secundum spiritum, Dauidis pater habendus sit, nimirum qui ex radice esse ortus, virga illa admirabilis sit, quæ genus Iudæorum conminuit, genus autem Ethnicorum, vt gregem, in vnum cogit. Ipse siquidem est qui dixit, Et agam vos sub virga ferrea. Multáque mentio est de virga Iesu: Dixit igitur ad Iudæos, Ne hoc quidem legistis quid fecerit Dauid, quum ipse esuriret, & sui cum illo? & quomodo ingressus sit in domum Dei, & panes propositionis sumpserit,& comederit? quod nemini licitum erat facere nisi solis sacerdotibus? Prudens auditor Ecclesiasticis dogmatibus, & lectionibus familiaris, hanc historiam cognitam habet, nec opus est relatu, tamen quia iam magna vis populi huc confluxit, qui non nisi superficiariam sacrorum eloquiorum cognitionem habet, nondum

Zizania Ecclesia.

Mat.20.

Mat. 9.

Christus inter mortuos liber.

Mat.27.

Matth.26.

Psal.21.

Esaiæ 1.

Mat.12.

1.Reg. 21

Adúmque profunda sententiarum in pectus recepit, visum est mihi rectum esse si historiam cursim ostendero, vt cognoscatur qua de causa huius rei mentionem fecerit Dominus. Fuit igitur olim apud priscos Rex quidam Dauid, principio quidem pastor, postmodum rex, non quod regnum per vim arripuerit, sed statim quidem post peccatum Saulis, eiusque reiectionem à Samuele ad regnum inunctus, verum qui non statim ad regnum peruenerit, vt qui multis interim annis seruierit sauli. Ac tum demum, quum Deo visum esset, regnum attigit. Patiebatur igitur ille insidias Saulis multis à se beneficiis affecti, passúsque est idem insidias Absalonis filij sui. Et hæc quidem vere acciderunt Dauidi, ac proinde ille nonnullas aduentus Christi imagines, speciémque præ se fert, Congruum siquidem erat proauum sui nepotis aliquas similitudines in se præferre, atque hinc est illud: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Sunt ergo rerum similitudines, sed non inter se personarum dignitate pares. Fit enim seruus similis domino suo, sed neutiquam par. Dauid igitur pastor, pastor & Christus: de se enim inquit: Ego sum pastor bonus, sed ille pastor pecudum, iste animarum. Similitudo quidem in rebus est, sed tamen magna diuersitas in dignitate. Vnxit Dauidem in regem sacerdos Samuel, Baptizauit nostrum saluatorem Ioannes vt sacerdos. Similitudo hic rursum in Actis, sed in subiectis personis ingens discrimen. Porro Dauid vnctus in regem, non statim arripuit regnum sed sustinuit in longum tempus seruire Sauli. Noster item Seruator Rex genitus ante secula, nec temporarium regnum possidens, sed ante secula, rex, ex rege Deo genitus, & ipse quoque seruire sustinuit. Non enim rapinam arbitratus est, se æqualem esse Deo, sed ipse exinaniuit seipsum, serui formam accipiens, vt absolueret quod de eo dispositum erat. Persequutus est Dauidem Saul, persequutus est Christum Herodes: sed neque Saul persequens Dauidi nocuit nec Herodes persequens Christum læsit. Insurrexit aduersus Dauidem Absalon suus filius, insurrexit & aduersus Christum Iudas,& ipse quoque filius. Discipulos enim suos solebat Christus appellare filios, dicens, Ecce ego & filioli mei, quos dedisti mihi,& rursus idem alloquens discipulos, eos filios nominat. Locus autem vbi sublatus est Absalon, manus Absalon in hodiernum diem nuncupatur. En quàm exactè imagines istarum rerum inter se congruunt: siquidem locus ille non vocatus est pes Absalonis, sed manus Absalonis: neque item caput Absalonis. Prior enim fuit capite manus, quæ proditionem exercuit, secundum exemplar istius rei: ac proinde quasi negocio manu gesto, per vocabulum manus Absalonis, id quod futurum erat, oblique significauit. Multæque res Dauidis similitudine congruunt cum Saluatore. Hic igitur Dauid à Samuele oleo sensibili vnctus est: aliter autem Seruator noster. Cæterum, id qua ratione, aut quomodo factum sit, audi ex quadragesimo Psalmo, Thronus tuus Deus in secula seculorum, virga rectitudinis, virga regni tui, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: Ideo vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ consortibus tuis. Ne ex simili vocabulo vnctionis æqualitatem putares in istis sententiis. Siquidem vnctus est Dauid, vnctus & Christus, sed ille ab homine vnctus est, iste vero à Patre omnipotente eáque vnctio est ineffabilis, & res ipsa incomprehensibilis, propterea a Psalmographo nominatum est oleum exultationis præ consortibus. Nam tametsi similitudinis sint participes, non tamen habent parem & eiusdem dignitatis vnctionem. Vbique enim similitudinem retinet, & excellentiam rei conseruat. Dauid igitur vnctus à samuele aliquãdiu manebat priuatus: saul vero transgresso dei præcepto, spiritui immundo mancipatus est: Dauid autém psallebat pastorali cithara, qui quũ in solitudine ageret, nec esset cum quibus loqueretur, citharam compinxit, ex cuius concentu duo imprimis cõsequebãtur, quòd & inde solitudinẽ suam mitigaret, nec ad dissolutas cantiones delaberetur, sed Psalmos caneret, quo & modulationis fructũ perciperet,& pietatẽ adiuuaret. Et psallebat in montibus, Altitudines montiũ Dei omnipotentis. Addebat & illud, Per medium montiũ transibunt aquæ & potabunt omnes bestiæ agri, super eos volatilia cęli nidificabunt: psallebat etiam de hominibus in hæc verba, Omnia subiecit infrà pedes eius, oues & boues vniuersas. Psallebat quoque multifaria miracula Dei. Cęterum quum torqueretur saul ab immundo spiritu, non defuit qui indicaret Sauli Dauidis in cantando solertiam, atque eam ob occasionem accersitus est Dauid. Quotienscunque igitur inuadebat eum spiritus immundus, sumebat Dauid citharam suam, eámque pulsabat, hymnos domino cantitans. verũ ne mihi hic tam respectum mentionémque habeas citharę, quàm id quod cithara canebatur, néue verba rapiens ad theatrales voluptates euageris, sed memor Psalmorum, Ecclesiæ adhæreas. Dauid igitur sumpta in manum cithara, psallens deo, suffocantem dæmonem propulsabat. O magnam Psalmorum virtutem! Spiritus ille immundus suffocans alium, ipse inuisibiliter suffocatur, & respirabat Saul. Nihilo tamen minus Dauidi infestus erat ob istiusmodi causam.

Dauid. ibidem.

Dauid per sequutus à Saule & Absalone filio suo.

Mat.1.

Ioan.10.

Christi cũ Dauide collatio.

Phil.2.

Dauidis res multæ similitudine congruunt cũ Christo.

Psal. 40.

Dauid vti litatem duplicem ex cithara sua conseq̃ebatur.

Psal. 94.

ibid.

Psal.5.

Dauid non immundas cantiones sed hymnos Domino psallebat, citharam manu pulsans.

Allophyli Allophyli aliquando inuaſerant gentem Hebræorum, & inter eos quidem Goliath imma- A
ni corpore, animo ferox, viſu terribilis, ad quadraginta dies conuiciabatur Iſraëli, in ſingu-
lare certamen quemlibet prouocans, indutus vaſto clypeo, haſtámque geſtans, ocreas hor-
1. Reg. 17. rendas, quem qui videbant, aufugiebant, ipſéque adeo Saul in pauore erat. Venit eo Dauid
inuiſurus fratres, & manum conſerit nudus cum armato, bellorum imperitus cum bellicoſiſ-
ſimo, adoleſcens cum viro. Et omnibus ſe metu contrahentibus, neminéque audente prodi-
re, à Dauide pugnæ conditio ſuſcipitur. Sciens autem id quod res erat, pſallebat, penes Do-
minum eſſe bellum, & fallacem eſſe equum ad ſalutem, eumque in multitudine virium non
ſaluandum: Certum habebat, id eſſe quod pſallebat, geſtabátque maximum genus armorum
fidem & galeam ſalutis capiti impoſitam: & arrepta virga & funda, lapidémque circũuibrans,
aduerſarium ſubito ictu percuſſit. Percurrimus verba: non enim longius immorari propoſi-
Goliath à Dauide proſtratus. tum fuit. Proſtratus eſt ergo immanis ille Goliath à paruulo, peritus ab imperito & ſimplici:
ſumens deinde Dauid illius gladium, caput ipſi præcidit, caputque deportatum eſt in Hieru-
ſalem: gladius autem in cuſtodiam datus eſt Abimelech ſacerdoti, liberatúſque eſt populus
ab aduerſario, egreſſæque ſunt fœminæ in occurſum eius choros ductitantes, quum omnes B
in animo haberent quàm lætiſſimè agere, nimirum liberi deiecto hoſte, adeo vt populus vul-
tu quaſi florente renidere videretur, nihilque niſi choreas, harmonias, lætitiáſque ſibi propo-
neret. Ibi tripudiatrices illæ cecinere, non ad dignitatem reſpectantes, ſed ad merita rerum:
percuſſit Dauid per myriades, & Saul per chiliades, nec expreſſerunt, quot eſſent illæ chilia-
Myrias eſt numerus decem milium Chilias numerus mille continens. des, aut quot eſſent myriades, quum poſſint chiliades multiplicando redigi in myriades, &
myriades reſolui in chiliades: quæ rès animum Saulis perculit. O magnam vecordiam, nónne debuit tam recens beneficium reuerentia proſequi? quid inuides victori, ad vnam horam
fauſtis vocibus celebrato, ipſe qui ad quadraginta dies latuiſti? Cur ab hoſtibus liberatus, lau-
dibus aſſertoris laude digna patrantis, infeſtus es? verum ille ſecum dicebat: Dederunt mihi
mille, & Dauidi decem millia. Atque ideo infenſis oculis Dauidem intuebatur, Vide mihi
Poſteri Saulis Iudæi. num poſteri eius ſunt, quibus hodie Seruator dextram illam aridam ſanauit: & egreſſi ſunt
illi ad concilium capiendum, non vt Dominum glorificarent, ſed quónam modo bene me-
rito inſidias ponerent. Euangelium enim dicit, quòd pleni vecordiæ egreſſi ſint, & diſcepta-
uerint quid Ieſu facerent, poſteri nimirum perſecutoris, poſteri inquam, furioſi illius po- C
ſteri inſidiatoris aduerſus hominem bene meritum. Toruis igitur oculis intuebatur Dauidem, obliquis iam inde eum oculis notans. Tales enim ſunt inuidi, tales ſunt hypocritæ:
Inuidi & Hypocritę Sauli pares Ideóque ſcriptura tibi dicit. Oculi tui recta videant, nihil obliquum nihil liuidum, aut quòd
amorem aut fauorem præ ſe ferat. Aſpice amicum tuum recte, nihil diſſimulanter, nihil virulenter: Sed enim Saul infenſis oculis aſpiciebat Dauidem, conſidera mihi quidnam ſtruatur, videbat illum magni fieri, cupiebat igitur illi dare filiam ſuam in vxorem. Heu mihi
qualis tentatio inuidiæ, inſidiatur ei quem in generum accipit, neque filiæ parcendum putat, vt per ſpeciem magnificæ affinitatis, filiæ marito inſidietur, & præmium quærit centum
Allophylorum præputia. Credebat enim, ſi eum in bellum coniiceret, centum cum vno
congreſſos, facile eum confecturos eſſe, & ita ſe à ſua anxietate liberatum iri: quo loco &
inimicus, vere inimicus erat, & Deus vere Deus. Abit Dauid, & vnus centum occidit:
Saul autem animaduertens Deum aduerſario ſuo opitulatórem eſſe, ne ita quidem pudore deterritus eſt, manſitque in parandis inſidiis pertinax, atque id non contra inimicum, ſed bene meritum. Ionathámque iratus, quòd amicitiam cum Dauide foueret, interficere conatus eſt. Dauid autem quum videret ſe inſidiis appeti, per triduum ſe in latebras D
abdit, quidni? qui etiam vim tridui, eiuſque myſterium nouerat fœderibus cum Ionatha initis, victor ille Goliathis ſe in fugam dedit, non de vindicta inimici cogitans, ſed nolens contra eum, quem beneficio affecerat, gladium mouere, ſemélque permittens deo
vindictam, fuga cum ſuis famulis ad Abimelechum ſacerdotem perlatus eſt. Hæc omnia recenſemus ob hiſtoriam Euangelij, & ob verbum illud Chriſti? An non legiſtis,
Dauid ad Abimelech ſacerdotem confugit. quid fecerit Dauid cùm eſuriret, quomodo venerit in domum Dei, & panes propoſitionis comederit? Venerat autem Dauid ad Abimelechum ſacerdotem cum paucis comitibus: ibi conſternatus Abimelech, Vnde hoc, inquit, vt dux copiarum ſolus iter faciat? & vir clariſſimus tam exiguo comitatu vtatur? Cæterum Dauid nulla mentione inſidiarum habita, rem totam celauit: Pueris, inquit, iniunctum eſt, vt certum in locum conueniant, cui nomen Deo fides. Et hoc mihi annota, etiam apud Dauidem fidem eſſe, ob illum qui ex eo naſciturus erat, illum ipſum inquam, qui dicit, Fiat tibi ſecundum fidẽ tuam

A Imagines & ſimilitudines rerum iſthic inſunt. Poſtulat igitur panes Dauid ab Abimelecho, ille autem reſpondit, Non ſunt hic panes, niſi qui conſecrantur in conſpectu domini. Alterius hic denuo legis Moſaicæ mentio facienda eſt, quam ſcripſit de ritibus ſacrificij per ſabbatum: Duodecim panes calidos coctos ponendos eſſe in menſa: Vbi autem calefactio, ibi ignis. Di-
Panes propoſitionis non habent Iudæi. cant igitur rudęi, quomodo hic tueantur ſabbatum, vbi & ignes incendere iubentur, & incendunt ſacerdotes? vbi panes calidos & coctos apponunt in menſa? Num ego ſolus tranſgredior ſabbathum? Ecce ſacerdotes panes calidos in ſabbatho coquunt, & circunciſionem in ſabbatho donant. Vbi autem circunciſio, ibi & ferrum: vbi & ferrum, ibi & ſpongiæ, cæteráque quæ eodem ſpectant. vbi panis confectio, ibi & fornaces, ibi & comportatio ſarmentorum, & prorſus opus ab illis peragitur, qui panes conficiunt: Populo igitur Iudæorum vetitum erat, ne in ſabbatho opus facerent: Sacerdotibus autem opus facere in ſabbatho prohibitum non fuit: Quapropter nobis & vniuerſis ſimul permittitur in ſabbatho operari, quum nos omnes ſimus
Sabbathi diebus operari licet. regale ſacerdotium. Olim igitur in ſacerdotibus permittebatur, nobis quoque quoniam ſumus regale ſacerdotium, & gens ſancta, hoc ipſum permiſſum eſt, lege ita ſcribente, vt in die
B ſabbathi duodecim panes in menſa ponerentur. Panes igitur illos conſecratos è menſa ſibi in
tur. alimoniam poſtulabat Dauid: Abimelech autem reſpondit, Si pueri ſe caſtos à mulieribus ſeruaſſent, id licere. Iam tu mihi qui fidelis es, in decurſu iſtius ſermonis probe cautéque hæc
1. Pet. 2. verba intellige & animaduerte quod dicitur, Et caſtimoniam corporis aſſume. Nam ſi Abimelech tunc iſtiuſmodi conditionem denunciauit, quare non & id ipſum à nobis quoque obſeruandum fuerit? Dauid igitur ita accepit, Et panes comedit, & fortaſſe in ſabbatho id egit. Cæterum quia rudæi Seruatori exprobrabant, quod diſcipuli ipſius in ſabbatho ſpicas vellerent & comederent: opportuniſſime Chriſtus hanc hiſtoriam in ſabbatho geſtam commemorauit, vt oſtenderet, ſi Dauidi pro ſalute attingere permiſſum fuit, & panes è menſa propoſitionis accipere, nec diſcipulis interdictum fuiſſe ſpicas capere & confrictas comedere. Neque hoc, inquit, legiſtis, quid fecerit Dauid, quum & ipſe eſuriret & ſocij eius? Quomodo intrauerit in domum Dei, & panes propoſitionis comederit? Habes deinde adiunctam hic hiſtoriam de arida manu, quo pacto videlicet Seruator noſter Synagogam intrauerit (Nobis *Mat. 12. Luc. 6.* hic celeriter percurrenda hiſtoria, ne per longitudinem faſtidio ſimus auditori) ibique quum
vidiſſet, quendam aridam manum habere, Iudæóſque paratos eſſe ad carpendum, dicit ad
C eum cui manus erat arida: Surge & ſta in medio: non enim ad pompam curationis ſurgere & ſtare iuſſit, quum pro certa ratione eidem præceperit: Vide nemini dixeris. Quapropter vbi
Ioan. 9. opportunum eſt, celat miraculum: contra, vbi in ſabbatho miraculum faciendum erat, tunc apertiſſime operatur. Quære in Euangeliis, & inuenies me vera dicere. Videbis enim ſabbatho inſigniora miracula facta, qui id quæſo? aut quomodo? At ſeculo non eſt auditum, quòd quis aperuerit oculos cæci nati. Hoc miraculum nullo alio die, quàm in ſabbato deſignauit: Lutum enim faciens ex ſputo humi deiecto, inunxit oculos eius, & miſit in Siloam, rediit inde & videt. Qui autem antea cæcum, ſed iam videntem intuebantur, ipſi non cernebant:
Paralytici per 38. annos ægrotans. contra, illius pupillæ ſenſibiles adapertæ fuerunt, Iudæorum vero oculi minime patuerunt, quos quum apertos haberent, nihil videbant, quippe qui condemnauerint Dominum, his verbis, Non eſt hic homo ex Deo, quoniam ſabbathum non obſeruat. O quantam veſaniam: Iam quale hic opus factum quæſo, vbi ſputum ex labris, lutum inter digitos, atque inde inunctio tenuis, neque id factum inſtrumentis medicis, ſed manu diuina? Quid carpis quod actum eſt? habes miraculum in ſabbatho. Abiit cæcus, ſed abiit vi-
D dens, & in ſabbatho fecit, vt quia in ſabbatho doceret, fide dignus haberetur. Eſt & aliud ſabbati miraculum: Hieroſolymis erat probatica piſcina, & nunc quoque eſt, quæ habebat quinque porticus: verum nunc ædes circumiectæ in ruinis iacent. Paralyticus ibi decumbebat, per octo & triginta annos ægrotans. Diuturnus ideo hic morbus fuit, vt Iudæi inde conuincerentur: ſi enim breuis illa ægrotatio fuiſſet, latuiſſet vis miraculi, nunc multi anni hunc morbum conteſtatum reddunt, vt vel ita videntes viſum reciperent, Hic Seruator noſter quum eo veniſſet, ac præteriret, dicit ægroto: Vis ſanus fieri? & reliqua. Atque ita ille ſurgens tollit grabatum ſuum & obambulat, erat autem ſabbathum. At rudæi non viderunt miraculum factum in ſabbatho, ſed eum qui grabatum ſuum baiulabat. Quum hęc ſecum cogitare debuiſſent, quales quæſo medici aduenerunt? Nemo eum antea ſanauit, iacebat miſellus, inops, nec vllum quidam habens qui ipſum in piſcinam deiiceret. Talis iſte miraculorum patrator rerúmque etiam magis admirandarum author, vtpote qui tantam vim paralytico dederit, vt non ſolum aſſurrexerit: ſed & lectulum portarit ſuum. Verum

Verum cæcatres malitia. Condemnant iſtum à morbo ereptum, & dicunt ei, Non eſt tibi fas in ſabbato geſtare grabatum. Reſpondit autem ille: Qui me ſanum fecit, mihi hoc iniunxit, dei opus eſt quod factum eſt: inconſueta res eſt, per triginta annos paralyticum ſanitati reſtitui, ex eius ore audiui hoc præceptum, Tolle grabatum tuum: corpus illi obediuit, & ſanum factum eſt: ego illi ingratus ero, ſi non geſtauero lectulum. Rurſus Iudæi ſciſcitationes faciunt, non vt modum ſanandi cognoſcerent quo eum adorarent, ſed vt inſidias circumponerent. Iam illud tertium eſt, quod recitatum eſt. Ingreſſus eſt Seruator in Synagogam, ma-
Sinagoga lorum ſcilicet Synagogam. Quid enim deterius, quàm beneficia accipere, & inſidiari? In
hac Sinagoga Iudæorum homo quidam erat, cui manus arida fuit. Vnus erat arida manu: cæ-
Mat.12. teri autem qui aderant, arida mẽte, nec eum, qui tum præſens erat, contuebantur, neque ex miraculo actorem miraculi ſuſpiciebant. Cæterum Seruator antequam hoc corpus perficeret, voluit prius per verba eorum mentes excolere, Cognitam enim habens eorum prauitatem animi, & amarulentam illam voraginem pectoris: primum eos demulcet verbis, & ſyueſtrem idolam pectoris manſuefacere ſtudet, & dicit illis, Licitúmne eſt in ſabbato bene- B facere, an malefacere? animam ſeruare, an perdere? & nequaquam ita verba formauit: li-
cetne operari? Alioqui ſtatim reſpondiſſent, contra legem dicis. Nunc autem id loquutus eſt, quod lex ipſa voluit. Qui enim legem tulit, hoc adiunxit, operandum non eſſe, niſi quum pro ſeruanda anima hoc faciat: mox enim vbi in ſabbato ceciderit animal in foueam, licitum eſt Iudæis extrahere inde, non hominem ſolum, ſed & bouem, & aſinũ, atque ita ſalutaria lex conceſſit. Maxime quum etiam Iudæi in ſabbato veſcerentur. Quòd ſi quis nunc eos percunctetur, non quod negationibus iactatur, ſed quod in confeſſo eſt, fáſne eſt benefacere? negauerint fas eſſe, vt qui non ſint bonæ voluntatis: bonus enim ex bono theſauro profert bona: Iudæi contra, quia mali erant, ad bona facienda cõſentire nequeunt, neque admittunt bona eſſe facienda, ſed tamen mala facienda eſſe, non confitentur: Improba enim iſtiuſmodi oratio fuiſſet, ſed in ſilentio perſiſtunt. At quum nugandum eſt, magnas nugas dicunt: quum calum-
niandum altiſſime vociferantur, Tolle, tolle, homo iſte hæc & alia deſignauit: quum autem
Mar.3. quæritur, benéne an male facere liceat, ſilent: dominus autem mœrens animo, ob cæcitatẽ cordium illorum, dixit homini, qui vident, videant: qui obaudiunt, agant quod velint: & qui ſunt duri corde, lapideſcant. verum interim molleſcat dextera tua, ſurge noli amplius mendicare. C
Nam quod iuſſerit illum ſurgere indicium eſt, eum prius ſediſſe: qui enim aridam manum habebat, quorſum ſedebat, niſi vt plane mendicaret? Non do tibi nummos, ne abſumas, ſed ſanitatem tibi dono nunquam abſumendam. Neque per occaſionem aridæ manus mendica, ſed illam recuperans ſanam & viuam, iam deinceps operare, extendáſque & ipſe manum tuã pauperi ſurge & conſiſte in medio, ſis pro theatro ſpectantibus, in te certamen de ſabbato agi-
Manum aridam non tetigit Chriſtus tur, conſiſte in medio vt & illi qui claudicant poplitibus, conſiſtant, ſi modo videant. Conſiſte
in medio & loquere ad Iudæos hæc prædicta verba: Licitúmne eſt id facere, an non? Tum dixit illi Ieſus, Extende manum tuam: nam ego te non tango, ne habeant Iudæi quod calumnientur, ne attingere illis idem ſit, quod operari, verbo tantummodo ago. Non enim prohibitum eſt à Deo, ne quis in ſabbato loquatur. Quod ſi autem Verbum opus efficiat, admiratio-
Act.9. ni ſit, ille, qui hoc verbum dixit extende manum tuam. Vide iam mihi diſcrimen facti. Petrus in Specioſa porta paralyticum ſeruans, apprehenſa eius dextra, illum erexit. Dominus contra, tantum iubet, Extende manum tuam, tibi do vim & efficaciam ſanitatis, & verbis iubendo hanc poteſtatem tibi inſero, Extende manum tuam, Sic ille dixit, ſic iſte fecit, & reſtituta eſt ipſa manus. Cæterũ ariditas mentis, in Iudæis ſanata non fuit: Siquidem egreſſi (vt modo D
Manum aridam habet quis? recitatum eſt) conſilia conferebant, quid Ieſu facerent. Deliberas, quid facias? Adora vt deum adora Miraculorum authorem, adora hominem, ea quæ ſupra homines ſunt, operantem. Nó appoſuit amplaſtra, non fomentis quibuſdã brachium molliuit, non infinita genera remediorũ contulit, quum interim ille in medio conſiſteret. omnes videbant quod agebatur: non enim in abdito erat quod faciebat. Ne quis diceret, herbam adhibuit. surge, & conſiſte in medio, vt prorſus non habeant, quo veritatem rei calumnientur. Ecce tibi liberum à ſycophãtia domini factum: illi tamen egreſſi deliberabant, quid de Ieſu facerent, vt etiam hic, & in hac ipſa hora. Eſt enim qui manum aridam habet, vt qui eam pauperi non extendat ad eleemoſynam: iſte, tametſi ſanũ ſit corpus, mentem aridã habet. Audi ergo & tu quiſquis ex hac ipſa hora, ſalutaria iſta verba, extẽde manum ab hodierna die, & incipe eleémoſynam in pauperes facere. Sed aliter iſtud tractari poteſt. Multi ſunt incurij in ſuis precibus, & per vniuerſum diẽ negocioſi ſunt circa operationes humanas, & contemnunt opera ſacra orationum. Ad iſtum dicat Seruator,

Extende

A Extende manum tuam, quemadmodum Apoſtolus dicit, Volo precari viros in omni loco, eleuantes ſanctas manus. Cæterum quia & ſermo noſter ſatis proceſſit, ſurgentes & nos ipſi extendamus manus, & non ſolum in die ſed & per noctem. In nocte extendite manus veſtras
Pſal.133. in ſancta, & benedicite Domino, & exporrigamus manus ſanctas, ablutas illas ipſas inter innocentes, vt inuocato rerum omnium Deo, ipſius per Chriſtum Dominum noſtrum auxilio perfruamur, per quem Deo gloria, ſimul cum ſancto Spiritu, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum, Amen.

DECLARATIO LEVITICI DE DIVERSA EIVSDEM REI NOMENCLATVRA: QVOD SCILICET CHRISTVS SIT VERVS DEVS & VERVS HOMO IN VNITATE, CONTRA SAMOSATENSES.

B ET dixit Moſes ad Aaronem, Accede ad altare, & fac holocauſtum pro peccato tuo, & expiationem pro te & domo tua, & fac litationem pro iis, ita vti Dominus præcepit Moſi. En tibi in iſto loco licet vnus ſit Moſes, tamen veluti de altero quopiam Moſe, non quaſi de ſeipſo loquitur Moſes, quum ait de ſe, Quemadmodum Moſi præcepit Dominus. Eadem ratio in verbo Dei quum ait beatus Petrus, miſſum eſſe filiis Iſraël per Ieſum Chriſtum: Siquidem non illic aliud verbum, aliud Chriſtum eſſe intelligi debet, ſed vnum & eundem, idque per vnitionem humanitatis & incarnationis cum deitate. Nam etſi vtrunque diuerſæ ſit naturæ tamen non ita intelligendum, quaſi verbum à Chriſto ſit diuiſum, & ſeparatum, quum D. Ioannes dicat, Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis. Quod igitur recte & probe dictum eſt à Petro quum male & peruerſe in-
Ioan.1. telligant Samoſatenſes, in veritate non ſteterunt: Chriſtus enim id eſſe quod ex ambobus conſtat in ſacra ſcriptura intelligitur, vt quum dicitur, Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia. *Samoſatenſes.* Qua propter quum dicit Petrus, Verbum per reſum Chriſtum filiis Iſraëlis eſſe miſſum, hoc indicare voluit, Verbum incarnatum filiis Iſraël manifeſtatum eſſe, vt concentus eſſet cum *Act.10.* hoc dicto, Verbum caro factum eſt. Quod ſi aliam inde mentem capiunt, & Verbum quemadmodum eſt, Deum agnoſcunt, ſed tamen illud ab eo quem aſſumpſit, & cui coadunitus *Ioan.1.*
C eſt homine, diſiungunt, ipſi ſibi in ſua iſta ſententia contraria dicunt. Quem enim hic ſeparantes à diuina incarnatione Deum eſſe ſentiunt, eundem eleuant, quum audiunt eum car- *Ioan.11.* nem eſſe factum, & quæ Ethnicorum ſunt, ſapiunt, nimirum vt & illi, qui ſapiunt incarnationem eſſe mutationem verbi in carnem: Sed hoc ita non eſt, abſit. Quemadmodum enim *Simile.* hic ineffabilem vnitionem Ioannes prædicat, morte deuorata mutata ab illa vita, quæ ipſiſſima vita eſt, prout ad Martham loquitur, Ego, inquiens, ſum vita, ita quoque quum dicit beatus Petrus, per reſum Chriſtum miſſum eſſe Verbum, diuinam coadunitionem ſignificat. Sicuti enim quum quis audit, verbum carnem factum eſſe, non ex eo dicto colligit, verbum vlterius non ſubſiſtere, quod abſurdum eſt, quemadmodum ſuperius dictum fuit: ita *Luc.1.* quoque qui verbum audit, coaptatum eſſe carni, diuinum vnum & ſimplex myſterium intelligat. Manifeſtius autem & indubitatius colloquium inter Mariam & Archangelum, ha- *Concluſio.* bitum vnitionem Dei & hominis declarauerit. Ait enim Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, *Mat.28.* & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideóque quod natum erit ſanctum, vocabitur Filius Dei. Stultè igitur Samoſatenſes verbum ſeparant, quod conſtat coniunctum eſſe cum homine ex
D Maria genito. Non igitur verbum ab eo homine miſſum eſt, ſed alios ipſe ſuo nomine emiſit, quum inquit, Ite, & docete omnes gentes. Mos autem eſt ſacræ ſcripturæ, incurioſe & *Verbum Dei, ſapientia & virtus.* ſimpliciter dictiones efferre: ita enim & in Numeris inuenias. Dixit enim, inquit Moſes Ragueli Madianitæ ſocero Moſis. Non hic alius eſt Moſes qui loquitur, & alius eſt Moſes Ra- *Ioan.1.* guelis gener, ſed idem vtrobique Moſes. Si igitur & verbum Dei, & ſapientia & virtus, itidem & dextera, & brachium, & c. eius generis appellatur, & quod nobis humaniter coadunitus noſtram initiatam naturam ſibi circumamictam induerit, & huic attemperatus fuerit: Quid? an non merito eiuſmodi nomina ſortiatur? Nam quod Ioannes dixit, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo nihil, Pſalma verbi Dei, etiam hominem eſſe manifeſto declarat. Si igitur ille hunc corruptum & in ſe ſuſceptum renouat ac inſtaurat ſolida ſua incarnatione ad perdurationem indefinentiæ, atque ea de cauſa vnitus eſt, vt eum ad diuiniorem reduceret ſortem, qui fieri poteſt vt ab homine illo ex Maria verbum ipſum Apoſtolique cæteri

missi sint: quod si sit, quid obstat, quo minus Prophetis à se missis, ipse Apostolorum domi- A
nus ab Apostolo coadnumeretur? At qua ratione possit Christus vocari Christus, si nudus
homo sit, contrà idem ille si verbo coadunitus sit, merito nominatur Christus & Dei Filius;
iam olim Propheta paternam in eo substantiã his verbis protestante, Et emittã filium meum
Christum: & in Iordane: Hic est Filius meus dilectus. Expleto igitur promisso suo, merito
hunc esse ostendit, quem promiserat se esse missurum. Vtrunque igitur intelligimus Chri-
stum, verbum scilicet, quod Deus est, vnitum cum homine ex Maria, & in Maria: In hu-
ius enim vtero, verbum sibi domicilium formauit, quemadmodum ab initio Adamum è
terra, nisi quòd diuiniori modo formauit, de quo etiam Salomon expressis verbis loquitur,
qui nouerat verbum etiam sapientiam appellari, Sapientia ædificauit sibi domum: quod
Apostolus interpretans dicit, cuius domus nos sumus, idémque alibi templum vocat: quip-
pe quum congruum sit deo, in templo habitare, cuius imaginem olim ex lapidibus per Sa-
lomonem constructam esse voluit. Quapropter veritate apparente desiit illa imaginaria sa-
lomonis domus. Volens enim ille ingratis Iudæis ostendere imaginem veram, & id verum
sui domicilium esse, in quo eum habitare credimus, non pronunciauit se id destruere velle, B
verum quum sciret, quid aduersum se ausuri essent Iudæi, hæc verba loquitur, Soluite
templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, liquido præ se ferens ea quæ ab hominibus
aguntur, ex se habere vitium suæ dissolutionis. Nisi enim Dominus ædificauerit domum,
& custodierit ciuitatem, in vanum laborant qui eam ædificauerint, frustráque vigilauerint
qui custodierint eam. Iudæorum igitur templum dissolutum est, quippe quod imago fue-
rat: domus autem Ecclesiæ firmiter collocata est: fundata enim est supra petram, & portæ
inferorum non valebunt aduersus eam. Illorum siquidem erat vt dicerent. Tu homo quum
sis, temetipsum Deum facis. Horum discipulus Samosatensis est, vnde merito, cum illis
eadem verba prædicat. Sed nos non ita de Christo didicimus, si modo eum audiuimus, ab
eo instituti sumus, deponentes veterem hominem, qui corrumpitur secundum concupis-
centiam seductionis & eius loco resumentes nouum hominem secundum Deum creatum
in iustitia & sanctitate veritatis. Christus igitur vtrunque simul pie intelligitur. Quòd si sub-
inde corpus Christum scriptura vocat, vt quum ait Petrus in docendo Cornelio, resum à
Nazareth, quem vnxit Deus Spiritu sancto, idémque rursus ad Iudæos resum à Nazareth, vi-
rum exhibitum vobis declaratúmque à Deo. Itidem & Paulus ad Athenienses, In viro quem C
definiuit, fidem omnibus faciens quum eum à morte excitasset. Missionem autem & decla-
rationem idem esse cum vnctione frequenter inuenimus, ex qua re volenti licitum est co-
gnoscere, non esse in sanctorum scriptis discordiam, sed illos diuersimode vnitionem verbi
Dei cum homine ex Maria appellitare, nunc vnctionem, nunc missionem, interdum & de-
clarationem. Quod igitur à beato Petro dictum est, rectam quidem & integram deitatem
vnigeniti significat, non autem consistentiam verbi Dei à Filio Mariæ disiungit, absit. Quo-
modo enim Petrus hæc dicere potuisset, qui sæpe ex eo audierat: Ego & pater vnum sumus:
& qui videt me, videt & patrem meum: & qui eum post resurrectionem occlusis foribus in-
troeuntem ad cœtum omnium Apostolorum conspexerat, & si quid erat difficile creditu,
his verbis dissoluentem cognouerat, Palpate me & videte, quoniam spiritus carnem & ossa
non habet, sicuti me habere videtis, & non dixit, hunc aut illum hominem quem assump-
si, sed me palpate? Quapropter nullam veniam nanciscí poterit Samosatensis, quum de vni-
tione Dei tot argumentis confutetur, doceatúrque ab ipso Deo verbo omnes interrogante,
num haberent quod comederent, & eius rei certitudinem demonstrante, eo ipso quòd co- D
mederet, suique contrectationem permitteret, quod & ipsum factum est. Prorsus enim qui
cibum dedit, aut qui dederunt, attigerunt illius manus. Dederunt enim ei, inquit Euangeli-
sta, piscis assati partem, & fauum mellis, & comedens coram omnibus, sumensque reli-
quias reddidit illis. Vide mihi igitur, an non vt Thomæ, ita alia ratione rei certitudinem om-
nibus palpando exhibeat? Quòd si per cicatrices certior esse cupis, à Thoma id disce, Admo-
ue, inquit, manum tuam, & mitte in latus meum, & admoue digitos tuos, & videte ma-
nus meas. De suo latere, de suis manibus locutus est Deus Dei verbum, séque pariter & inte-
grum hominem, & integrum deum ostendit, quum nunc palpatione sensum sui corporis san-
ctis, quatenus intelligi datur, præberet, nunc alia ratione rei certitudinem doceret, eo quòd
per occlusas fores corpore penetraret. Hæc quidem fidelibus ad confirmationem, infidelibus
ad correctionem mediocriter sint dicta. Corrigatur igitur & Paulus Samosatensis auditor fa-
ctus diuinæ vocis, dicentis, Meum est corpus quod palpatui offerebam, & non alium Chri-
stum

Christus cur ita appelletur. *Mat.3.*

Christus est verbum Dei carne ex Maria & in Maria indutũ *Prou.9.* *1.Cor.3.* *2.Cor.6.*

Ioan.2. *Psal.126.*

Samosatenses iudæorũ discipulus.

Missio, declaratio, & vnctio Christi idẽ.

Ioan.10. *Ioan.14.*

Ioan.24.

Conclusio.

Quod Christus sit verus Deus & homo perfectus. *Luc.24*

Ioan.20.

Astum præter me verbum, sed illud mecum, & me cum illo coadunitum. Nam vnctio siue
vnguentum ego ipse sum: homo autem is est qui à me vnctus est. Non igitur absque me ho-
mo ille Christus vnquam nominari meruisset, sed quia mecum est, & ego in illo, ideo nomen
Christi, hoc est vncti, meretur. Missionẽ igitur verbi, significare eius cũ Iesu ex Maria genito
coadunitionem, ipsa interpretatio Saluatoris ostendit, idem quoque illud dictum significat.
pater qui me misit, &, A memetipso non veni, sed pater meus misit me. Vnitionem enim
cum homine, per quam possibile erat inuisibilem dei naturam ex visibili hominibus innotes-
cere, missionem nominauit. Non enim locum deus mutat nostro more, qui locis ob paruita-
tem nostræ conditionis includimur: qui enim, quum cælum & terram adimpleat? sed aduen-
tus eius corporis in causa fuit, vt hoc sancti missionem vocarent. Quare si ipse deus verbum
Christus est ob coniunctionem, ergo & homo ex Maria genitus, ipse quoque deus est ob con-
iunctionem, neque est alter absque altero Christus, sed vnus & idem. Qui ante secula ex patre
idem extremis temporibus ex virgine inuisibilis antea etiam sanctis & cælestibus virtutibus
nunc autem visibilis per hominem visibilem cui adunitus est: visibilis, inquam, non visibili
B deitate, sed diuinitatis per humanum corpus operatione, qui totum hominem, eò quòd pro-
prium illum sibi fecerit, renouauit: illi reuerentia & adoratio, vt antea ita & nunc in secula se-
culorum. Amen.

Missio christi quomodo intelligenda. *Ioan.5.*

Missio Christi nihil aliud est quã vnitio dei cũ homine. *Nota.*

TERTII TOMI FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, TOMVS QVARTVS.

DE PLVRIMIS ET NECESSARIIS QVÆSTIONIBVS QVÆ IN DIVINIS SCRIPTVRIS APVD MVLTOS IN DVBIO SVNT, ET tamen à quouis Christiano teneri debent, ad Antiochum principem, Libellus.

VALENTINO AMPELANDRO INTERPRETE.

QVÆSTIO I.

Angelorũ creatio.

VNde declarari poreſt,quòd creati ſint Angeli?Nam in libro Geneſeos id non memoratur. RESPONSIO.

Cùm noſſet Deus eſſe Iudæos ad idola, & multorum deorum cultum propenſos, eius rei gratia abſcondit in Geneſi hanc rationem de Angelis, ne & illos Deos facerent, qui vitulum & alia quædam deificauerant, quaſi dij eſſent. Quòd vero creati ſint angeli, audi Dauidem Prophetam dicentem: Laudate eum omnes angeli eius: Laudate eum omnes virtutes eius: Quoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mãdauit, & creata ſunt.

Pſal.148.

Angelorũ numerus. Luc.15.

Quæſtio II Quantum igitur angelorum numerus, hominum multitudinem ſuperat? Reſponſio. Alij quidem aſſerunt, qnod nonaginta nouẽ partibus diſtributi ſint, iuxta parabolã decem drachmarum: Alij verò æqualem angelorum & hominum eſſe numerũ affirmant, in teſtimoniũ adducentes illud: conſtituit gentiũ terminos iuxta numerũ angelorũ dei.

Deut.32.

Quæſtio III. Quid inter ſe differunt angelorum eſſentia, & eſſentia dæmonum? Reſponſio. Eſſentia non differt, ſed voluntas diuerſa eſt, ſicut boni & mali hominis animus inter ſe differt.

Angelorũ & dæmonum eſſentia differatne.

Quæſtio IIII. Quot ſunt ordines, & quot ſunt angelorum eſſentiæ? Reſponſio. Vna & eadem eſt eſſentia, ſicut etiam vna tantùm eſt eſſentia hominum. Ordines vero, ſicut multum valens in Theologia Dionyſius inquit, ſunt nouem: Angeli, Archangeli, Principatus, poteſtates, Virtutes, dominationes: Sex alis alata Seraphim, multis oculis ornata Cherubin, & Throni.

Angelorũ ordines & eſſentia.

Quæſtio V. Quot ſunt cæli? Reſponſio. In dubio eſt apud multos hæc quæſtio. Nam liber Geneſeos duos cælos commemorat. Diuus autem Paulus etiam tertium cælum ſeſe vidiſſe dicit. Et Dauid propheta de quarto cælo loquitur: Laudate eum cæli cælorum. Sciendum verò, quod quemadmodum natura hominum vna, & vnus homo dicitur, multi item ſunt homines: Sic etiam cælorum natura vna, & vnum cælum dicitur in diuina ſcriptura, & cæli multi.

Cæli quot nam ſint. Gene.1. 1.Cor.12. Pſal.148.

Quæſtio VI. Quando, & quam ob cauſam ex cælo diabolus decidit? Fabulantur enim quidam, quòd deciderit eo quòd Adamum adorare voluerit.

Diabolus cur ex cælo deiectus. Diabolus ſuperbia cecidit. Eſa.14.

Reſponſio. Hominum ſtultorum commenta ſunt hæc. Diabolus enim, antequam creatus eſſet Adam, cecidit. Conſtat vero cecidiſſe eum propter ſuperbiam ſuam, vt inquit Eſaias propheta: Cogitauit apud ſemetipſum, ſupra nubes locabo ſolium meum, & altiſſimo ſimilis ero.

Diabolus & homines cur inter ſe belligerare permiſſi. 1.Cor.11. Iob.1.

Quæſtio VII. Cuius rei gratia permiſit deus, vt bellum eſſet inter genus humanum, & inter diabolum? Reſponſio. Vt ij qui Deum diligunt, manifeſti fierent: & vt ij qui deliciis dediti ſunt, redarguerentur. Vbi namque nullus eſt aduerſarius, non manifeſtantur dextri Regis milites. Ergo diabolus victoriæ cauſa eſt, & hoc quoque pacto cognoſcitur ab iis qui diligunt deum.

Quæſtio VIII. Cùm ex cælo diabolus prolapſus ſit, quomodo ſcriptum eſt in libro Iob, quod ingreſſi ſint angeli dei, vt ſtarẽt in conſpectu domini, & diabolus in medio eorum? Reſponſio. Non dicit ſcriptura, quod in cælis diabolus venerit in medium angelorum. Manifeſtum igitur eſt, quod in terra. Etenim vbicunque ſunt angeli, aſtant Deo. Verùm ſciendum

A ſciendum eſt, quod per ſanctum aliquem angelum diabolo deus eſt loquutus, quemadmodum etiam reges per hominem aliquem intermedium, ſuum alloquuntur aduerſarium.

Diabolo per angelum loquutus eſt Deus.

Quæſtio IX. Vnde poteſt declarari, quod tempore mortis non vnà cum copore moriatur anima quoque? Sic enim quidam opinantur.

Reſponſio. Verbum Chriſti & Dei noſtri, clariſſimè nos docet, quod corpus noſtrum mortale, & quòd immortalis ſit anima noſtra. Inquit enim Chriſtus: Ne metuatis ab iſtis qui occidunt corpus, animam vero non poſſunt occidere. Vnde conſtat quod anima hominis immortalis ſit, & à Deo exiſtat.

Animæ an moriantur cum corpore. Mat.10. Luc.12.

Quæſtio X. Certus quidem eſt iſte ſermo, & quem omnibus modis recipiamus, ſed quónam modo anima recedit à corpore?

Animæ qualis receſſus.

Reſponſio. Ex quatuor elementis credimus humanum corpus conſtitutum eſſe: ex ſanguine videlicet, phelgmate, humore & cholera. Vtpote ex calido, frigido, humido & ſicco: id eſt, ex igne & aqua, aëre & terra. Nam ſanguis quidem, quia calet, ex aëre eſt vtique. Atra vero bilis, quia ſicca eſt, conſtat quod ſit ex terra. In elementis iſtis quatuor, velut intra pariB tes, in domicilio corporis, inſtar columbę cuiuſdam concluſa eſt anima. In mortis igitur puncto recedentibus à ſe inuicem quatuor elementis, diſſoluuntur (vt ita dicam) quatuor parietes domicilij, & diſcedit quæ intus concluſa fuit, columba, videlicet anima. Ac primùm quidem, calidum & vitale recedit elementum, vnde mortua relinquuntur corpora. Nam choleram quidem, phlegma, & humorem etiam poſt mortem retinẽt, ſanguinem vero nõ habent.

Homo & eius humores ex quibus elementis conſtent.

Quæſtio XI. Animæ quæ nos præuenientes, decedunt, inuiſũntne hanc vitam rurſus, vel non?

Anima in corpore eſt inſtar columbæ concluſæ.

Reſponſio. Nequaquam. Audi Dauid Prophetam de hominibus defunctis dicentem: Homo ſicut gramen dies eius, veluti flos agri, ſic efflorebit. Quoniam ſpiritus pertranſiuit per eum, & non erit amplius, & locum eius non amplius agnoſcent. De animabus vero ſanctorum non eſt dubitandum: nam & poſt mortem, & in iudicij die cognoſcent omnia.

Animæ de functorum inuiſant nos hãc vitam rurſus. Pſal.102.

Quæſtio XII Quomodo videntur aliquoties Prophetæ vidiſſe Deum? Reſponſio. Poſt omnes prophetas, & poſt apparitionem & aduentum Chriſti, Ioannes Theologus inquit, deum nemo vidit vnquam. Et vt confirmaret, tanquam terribile ac C peregrinum verbum, ſubiunxit: Vnigenitus ille filius, qui eſt in ſinu patris, hic enarrauit. Vnde & Apoſtolus Paulus de Deo loquitur, dicens: Quem nemo hominum vidit, neque videre poteſt. Quamobrem nudam dei eſſentiam nullibi vidit vllus, pro humana vero infirmitate, deus aſſumpta forma ſua maieſtate longè infirmiori Prophetis apparuit. Et in ſumma, ille qui erat incorporeus, ſicut homo ſæpius ipſis apparuit incarnatus. Vnde manifeſto conſtat, quod non eſſentiam, ſed gloriam dei viderint, quemadmodum & de angelis & de nudis animabus ſentiendum eſt. Sola vero ſancta deipara virgo nudam eſſentiam Gabrielis archãgeli, vt eſt, contemplata eſt.

Sanctorum animæ in cælo omnia norunt. Deus fueritne viſus à prophetis. Eſſentia Dei à nullo videri poteſt in hac vita. Gloriam dei non eſſentiam viderunt prophetæ.

Quæſtio XIII. Nunquid ergo ſcire poſſumus, quare non permiſerit deus, animam alicuius eorum qui è viuis deceſſerunt, ad nos redire, & enarrare qualiſnam rerum apud inferos ſtatus, & qualis ibi ſit neceſſitas?

Mortuis cur non concedatur ad nos redire.

Reſponſio. Multi apud nos inde errores orirentur. Multi enim dæmones formas humanas induere, & in hominum demortuorum figuris transformati potuiſſent, ac dicere à mortuis ſeſe reſurrexiſſe, atque inde multas res ementitas, & falſa dogmata de iis quæ ibi fiunt, ſpargere, idque ad ſeducendum nos & perdendum.

Hominum formas induunt dæmones.

D Quæſtio XIIII. Quæ cauſa quod adoramus ad mundi plagam Orientalem, & quare hoc faciunt Iudæi verſus Auſtrum?

Adoratio cur fiat oriẽtẽ verſus. Pſal.131. Zac.14.

Reſponſio. Non vnum & par de his poteſt dari reſponſum. Iudæis enim quibuſdam reſpondendum, & quibuſdam ex Græcis exponendum negotium, denique Chriſtianis etiam quæ cauſam hanc concernunt, declaranda veniunt. Atqui iudæis quidem reſpõdemus, quod eam ob cauſam qui fideles ſumus adoramus ad Oriẽtem, quod ſpiritus ſanctus per Dauidem prophetam præcepit qui dicit: Adoremus ad locum vbi ſtetẽre pedes domini. Quod ſi iudæus obiiciat: Vbinam ſtetere domini pedes? Zacharias propheta docet: Cùm, inquit, in Oriente pedes domini ſtabunt, in monte Oliuarum è regione Hieruſalem. Vnde & Iudæi qui ſunt Hieroſolymis adorantes, verſus Orientalem mundi plagam adorant, ad montem videlicet Oliuarum. Et hoc quidem breuiter Iudæis reſponſum eſto. Quod ad Græcos reſpondemus quod non ideo adoramus ad Orientem, quod in ea parte mundi deus aliquo modo circunſcriptus habitet, ſed quia Deus lux eſt vera diciturque: eam ob cauſam ad creatum iſtud lu-

men conuerſi non illud quod creatum eſt lumen, ſed eius luminis creatorem adoramus, & A
Paradiſus. ex elemento omnium ſplendidiſſimo, omnium elementorum ſplendidiſſimum creatorem deum veneramur. Audiant verò fideles & diſcant, quòd ſancti Apoſtoli Chriſtianorum Eccleſias ideo iuſſerunt Orientem verſus ſuas fundere preces, vt ad Paradiſum, vnde cecidera-
mus, reſpicientes, ſuppliciter à Deo petamus & à noſtro domino, vt in antiquam nos patriam
Aſinus ſit ne ideo ve neratione dignus quod chri ſtus inſede rit. & locum vnde cecidimus, reſtituere velit.

Quæſtio XV. Num igitur quia Chriſtus vectus eſt inſidens aſino, aſinos honorificè venerati debemus?

Reſponſio Non per aſinum Chriſtus diabolum deuicit & dæmones, neque in eo ſalutem operatus eſt, ſed in cruce. Vnde aſinum quidem ſi videant dæmones, non horrent, neque metuunt: videntes verò crucem, terrentur, fugiunt, & euaneſcunt.

Dæmones crucem fu giunt.

Quæſtio XVI. Quare credentes omnes ad Crucis imaginem cruces facimus, lanceæ verò ſanctę, aut arundinis, aut ſpongię figuras nullas conficimus, cum tamen hęc tam ſint ſancta quàm ipſa crux?

Lancea. Arundo. Spõgia.

Reſponſio. Figuram quidem crucis ex duobus lignis compingentes conficimus, vt ſi quis B infideliũ id in nobis reprehendat, quod veneremur lignum, poſſimus duobus inter ſe diſiunctis lignis, & crucis direpta forma, ea tanquam inutilia ligna reputare, & infideli perſuadere, quòd non colamus lignum, ſed quod Crucis typum veneremur: in lancea vero aut ſpongia, vel arundine, ne facere hoc nec oſtendere poſſumus.

Crucis ty pum non eius lignũ veneramur

Quæſtio XVII. Quare viceſimo quinto die menſis Martij in vtero virginis clauſus, habitare cœpit Chriſtus & deus noſter, veniens in terram?

Chriſtus cur 25. Martij con ceptus.

Reſponſio. Quia eodem die in mundi principio deus creauit Adam. Hinc eſt quod in hoc ipſo menſe omnes arbores & herbæ, animalia item ad proferendum fructum, & ad liberos procreandos commouentur, tanquam à Deo hoc tempore creata ſint.

Adam 25. Martii creatus.

Quæſtio xVIII. Nullo hominum adhuc dum mortuo, à quónam Cain mortem didicit, vt ſuum interimeret fratrem?

Cain à quo nam ſuum fratrem occi dere didice rit.

Reſponſio. Diabolus ipſum edocuit hoc, & ſubmonſtrauit quónam modo fratrem ſuum occideret.

Quæſtio xIx. Quinam erant filij dei, qui filias hominum viderunt ac duxerunt eas C ſibi vxores?

Filii Dei.

Reſponſio. Erant iſti filij Seth. Nam incorporea natura dei corpora nec amat, neque mulieribus commiſcetur.

Deus cur ci tius in Rubo quam ali bi Moſi ap paruerit.

Quæſtio xx. Quare in Rubo deus conſpectus eſt Moſi, & non in aliqua planta alia?

Lex cur in caligine da ta

Reſponſio. Reſpondent quidam, id ideo factum, ne Iudæi ex lignis eius idolum ſibi facere poſſent. Alij vero rationem hanc afferunt, quod futurum eſſet, vt Chriſtus germinaret ex noſtra ſpinoſa natura. Et eius rei gratia, in Rubo apparuit Moſi.

Tabulæ legis cum pri mum cõfra ctæ.

Quæſtio xxI. Quare legem in caligine dedit Deus?

Reſponſio. Quia in ea obſcurè inſertum latebat myſteriũ diſpenſationis Chriſti dei noſtri.

Quæſtio xxII. Quare duæ tabulæ legis primùm confractæ ſunt?

Reſponſio. Vt ſignificaret deus prioris legis tranſgreſſionem.

Quæſtio xxIII. Cùm deus ſit incorporeus & ſine forma, qualia eius poſteriora vidit Moſes?

Dei poſteriora quæ.

Reſponſio. Ante ſecula exiſtentem, & opificem omnium creaturarũ credimus deum huius vniuerſi, & ipſum increatum. Vnde liquet, quod poſteriora dei, ſunt creaturæ, & res D quas vidit & expoſuit, dicens: In principio fecit deus cælum & terram, & cætera. Et hæc quidem multum valens in diuina ſcriptura magnus Athanaſius. Nos verò qui ab ipſo ſumus illuminati, aſſerimus quod etiam aliter poſteriores partes dei dicat ſcriptura. Non quod deus habeat partes antè & à tergo, nam corporibus hæc ſunt peculiaria, numen verò incorporeum
Exod. 33. exiſtit. Sed quia vbique poſteriores partes anterioribus ſunt humiliores: Diuinitatem intellige per anteriora. Et propterea dixit: Nequaquam videre poterit homo meam faciem, & viuet. Non enim eſt poſſibile corporalibus & materialibus oculis videre incorpoream, & omni materia carentem eſſentiam dei, & viuere: Poſteriores vero partes dei, carnem intellige, quam aſſumpſit ex Virgine, & per quam conſpectus eſt. Precioſum enim & excelſum in Deo, eſt diuinitas quæ videri non poteſt, & quæ etiam dicitur facies. Poſteriores vero partes dei, caro eſt, quæ quaſi contempta, tergum vocatur, quod etiam deus Moſi oſtendere volens, dicit: Oſtendam poſteriora mea. Infirma nanque indutus carne per eam conſpiciar.

Quæſtio

A Quæſtio xxIIII. Quis primum præfiguravit duos iſtos populos, populum videlicet Gentilem & Iudaicum?

Rebbecca præfigura trix duplicis populi.

Reſponſio. Conſtat quod Rebecca vxo Iſaac, quæ gemellos peperit, Iacob & Eſau. Quinetiam duæ tabulæ legis, duorum iſtorum populorum fuere ſymbolum.

Iacob typus crucis Chriſti.

Quæſtio xxv. Quiſnam in veteri Teſtamẽto primus exhibuit typum crucis viuificantis?

Reſponſio. Iacob, cùm benedicens filiis Ioſeph tranſponeret manus.

Somnia cur aliquando vera.

Quæſtio xxvI. Qui fit quod quæ ſomniamus aliquoties euadunt vera?

Reſponſio. Ex Deo ſæpenumero fit hoc, & ſæpius etiam ex contingenti. Item quod intelligentiæ particeps eſt anima, cognoſcit quædam. Aliqua vero interdum dæmones quoque monſtrantes prædicunt per ſomnia.

Dæmones ſciant ne fu tura.

Quæſtio xxvII. Quid igitur, nunquit præſcius futurorum eſt diabolus, & dæmones futura prædicare queunt?

Reſponſio. Præſcius rerum, & cordium cognitor ſolus eſt deus. Nec enim vel angeli cordis abſcondita vel futura videre poſſunt. Dæmones vero ea quæ prę monſtrare putantur, verſutè indagantes, prædicunt. Vtpote ſæpenumero tanquam ſpiritus videntes imbres, qui ad-
B huc ſunt apud indos, præuertunt & anticipant in Ægypto. Et per incantationes ſomniáque magnam aliquando Nili inundationem egregiè perficiunt, & alia quædam eiuſmodi operantur. Mentiuntur etiam aliquoties, id ſi cui deprehendere eſt animus, quæſtionem aliquã apud ſemetipſum præſupponat, veluti: Quot nummi craſtina mihi erunt exponendi? Aduocatum ad ſe incantatorem vel diuinatorem interroget de eo, quod apud ſe definiuit, ibi deprehendet eum prorſus non ſcire quicquam.

Diuinator.

Noctu na ſci aut mo ri quid, ſigno.

Quæſtio xxvIII. Quare maior pars hominum noctu naſcitur, & noctu moritur?

Reſponſio. Id ideo fieri videtur, vt ex hoc * hypodigmate diſcamus, quod obſcura ſit præſentis vitæ & natiuitas & mors: ingreſſus nanirum in hanc vitam & exitus.

Antichri ſtus quomo do cognoſcẽ dus.

Quæſtio xxIx. Quale ſignum tenere debet homo, ne ſeducatur & recipiat Antichriſtum, putans videlicet ipſum eſſe deum.

Reſponſio. Hoc ipſum quod dominus tradidit nobis, dicens: Quod quemadmodũ fulgur exit ab Orientali plaga mundi, & in Occidentẽ vſque lucet, ſic etiam filij hominis ſecundus erit aduentus. Docemur inde, quod omnis Chriſti ſeſe nomine venditans, ſi non veniat ex
C improuiſo, nec in toto mundo conſpicuus, ſed reperiatur in vna tantùm regione vel ciuitate, quod talis ſine dubio ſit Antichriſtus. In ſecundo nanque aduentu Chriſti, omne genus humanum congregabitur & manebit inter ipſos Chriſtus, & conſpicietur ab omnibus.

Mat. 24. Luc. 17.

Antichriſtus an ſcitabit mortuos.

Quæſtio xxx Aſſerunt quidam, poſſibile non fore, vt Antichriſtus exſuſcitet à mortuis hominem, etiam ſi reliqua faciat omnia.

1. Theſ. 2.

Reſponſio. Quod Apoſtolus de Antichriſto dicit, eumſeſe exhibiturum in omnibus ſignis & virtutibus mendacij, liquet, quod etiam mortuum à ſe excitatum oſtentabit, id autem non verè, ſed tantum in phantaſia.

Sancti ma la malis im mittunt.

Quæſtio xxxI. Si ſanctus aliquis vir immiſerit diſciplinam, aut cruciatum, aut dæmonem, vel mortem, vel aliquam aliam caſtigationem, in domum aut in alicuius liberos, poteſtne ille homo exorare deum & effugere hanc ſupplicij ſententiam quam tulit ſeruus Dei?

Angeli nõ præliantur inter ſe.

Reſponſio. Si ſanctus ſit ille vir qui hominibus cruciatum immiſit, conſtat conſilium illud à Deo profectum eſſe. Quiſnam autem eſt, qui conſilium Dei velit irritum facere? Ne
D ipſi quidem angeli inter ſeſe vnquam digladiantur, cognoſcentes mutuæ dilectionis ſpirituale vinculum. Nec exaudiretur quidem, etiam ſi per deprecationem ſuam alterius ſancti preces aliquis irritas reddere vellet. Non enim conueniens eſt, vt famulorum ſuorũ deus alium affligat, alium verò foueat. Vnde Corinthium iſtum ſcortatorem, puniuit Apoſtolus. Et in Teſtamento veteri, cælum clauſit Helias pro ſiccitate, & idem aperuit rurſus. Atque hæc quidem ita permittente Deo, ſeptem milia ſanctorum ſuſtinuere, qui genu non flexerant Idolo Baal. Præterea cùm Iob ab amicis eſſet affectus contumelia, fecit deus, vt ipſe culpam illis condonaret, dicens: Abite ad ſeruum meum Iob, & orabit pro vobis. Ergo, quemadmodum apud ſanctos Angelos, alius contra alium nihil committit, ſic etiam de ſanctis hominibus eſt ſentiendum.

1. cor. 5. 2. cor. 2. 3. Reg. 17. Iac. 5. Iob. 24.

Dæmoniacum ab incantatoribus eiician tur.

Quæſtio xxxII. Quomodo incantatores quidam eiiciunt ex hominibus dæmonia?

Reſponſio. Cùm in Euangelio Chriſtus dicat: Si Satanam eiicit Satanas, regnum eius non ſtabit, manifeſtum ſit, quod incantator non eiicit dæmonem, ſed Satan ex obſeſſo homine cedens, voluntarie recedit, ad decipiendum homines, & ad deum ne currant, perſua-

Mat. 12. Mar. 3. Luc. 11.

det ipsis, vt ad incantatores currant & ad Magos.

Quæstio xxxIII. Quónam modo temporibus mortiferis moriuntur quidam, sic vt quasdam videant visiones, & post horas duas vel tres resurgant, quædam referentes? A

Extasim qui patiuntur sint ne vere mortui.

Responsio. In istis a nima tua nondum penitus à corpore digressa est, sed in quodam sunt excessu, & à nobis expirasse putantur: quæ verò visuntur ab ipsis & narrantur, ad nostram vtilitatem, ea deus per illos administrat.

Sit ne orandum pro defunctis.

Quæstio xxxIIII. Quid ergo? Num sentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cum super illis fiunt conuentus & peractiones bonorum operum & oblationum?

Responsio. Nisi aliqua beneficia participarent ex illo, non vtique in cura & exequiis fieret commemoratio. At sicut vitis floresçit extra in agro, & odorem sentit in vase vinum recluſum, sique confloresçit, etiam ipsum: Ita quoque peccatorum animæ piorum precibus & bonis operibus consolantur.

Quæstio xxxv. Quomodo corpus suum agnoscit anima in resurrectione, vt non ingrediatur in corpus aliquod alienum?

Anima suum non alienum corpus receptura.

Responsio. Est hoc naturæ consentaneum. Quemadmodum enim agni à matribus vespere separati, & mane rursus admissi, rectà singuli ad matrem suam sua natura trahuntur: sic etiam cum animabus in resurrectione futurum esse sentiendum est. B

Quæstio xxxvI. Christum confitentibus Christianis, Iudæis verò etiam ipsum venisse in dubium reuocantibus, dicentibúsque, ipsum adhuc venturum esse, Vnde persuadere possumus ipsis, quod & deus sit Christus, & quod venerit, denique quòd non sit seductor, sicut ipsi existimant, sed verax?

Christũ venisse quomodo Iudæis demonstretur.

Responsio. Quod Christus Deus & dominus sit, audiamus prophetam Dauidem dicentem: dominus deus, & apparuit nobis. Item, Inclinauit cælum, & descendit. Et rursus: qui sedet supra Cherubim, apparuit. Habacuc autem inquit deus à Thæmam veniet. Et Baruth: Hic deus noster, non reputabitur alius erga illum: Omnem scientiarum viam scrutatus est, & dedit eam Iacob seruo suo. Postea visus est in terra, & cum hominibus conuersatus est. Vides igitur quàm manifestè Prophetæ Christum dicant esse deum.

Christus Deus & dominus. Heb. 2. Baruth. 3.

DICTA ET INTERPRETATIONES PARABOLARVM EVANGELII C

Mat. 14. Baptisma.

Quæstio XXXVII. Abeuntes in ciuitatem quæ sita nobis est è regione, hominem inuenietis, testaceum vas aquæ portantem. Quænám ciuitas est? Ecclesia. Quod aquæ testaceum vas? Sanctum baptisma. Quis ille homo? Præcusor. Quod cœnaculum? Regnum cælorum.

Mat. 18. Debitor quis.

Quæstio XXXVIII. Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui cum seruis rationem subducere voluit. Quis est ille rex? Deus. Quis debitor decem mille talentorum? Homo qui multis peccatis immersus, diuinæ tamen est longanimitatis particeps. Quis centum denariorum debitor? Subditus seruus eius qui talentorum decem debebat milia, qui & ipse quidem dei longanimitatem consequutus, crudelis tamen ac durus erga conseruum suum visus est.

Mat. 21. Iudæi. Gentiles. Lucæ 12. Iudas. Mat. 21. Pullus.

Quæstio XXXIX. Homo quidam duos habebat filios, qui dixit ad alterum illorum: vade in vineam. Qui respondit, Non ibo: & abiit. Et accedens ad alterum dixit similiter: qui respondit, Ego ibo, & non abiit. Quis ille homo? Deus. Quis ille qui dixit, Ibo & non abiit? Iudæi. Quis ille qui dixit: Non ibo, & tamen abiit? populus qui est ex gentibus. D

Quæstio XL. Hominis cuiusdam diuitis ager vberes fructus tulit, & c. Quis ille homo? Iudas: & qui sicut ipse, auari sunt & amantes pecuniæ.

Quæstio XLI. Abite in castellum quod contra vos est, & inuenietis asinam alligatam & pullum. Quod est castellum? Hic Mundus. Asinus verò, Iudæi. Pullus, Christiani. Qui ligauit, Mosaica lex Qui soluit, Christus. Pullus enim est Ethnicorum inscitia & ignorantia.

Math. 26.

Quæstio XLII. Abeuntes in vicum qui contra vos est ad quendam, dicetis ei: Magister dicit, Apud te facio Pascha cum discipulis meis. Quæ ista ciuitas? Infernus Quis ille quidam? Adam. A mortuis enim ipsum excitaturus erat.

Math. 3. Securis.

Quæstio XLIII. Iam verò & securis ad arborum radicem est posita. Radix est fides. Arbor vero est homo, & securis est finis hominis.

Math. 7. Petrus.

Quæstio XLIIII. Homo quidam, domum suam ędificauit super petram. Quis ille homo? Sanctus Perrus. Petra, Christus. Domus, fides. Ventus, diabolus est. Qui vero super arenam ædificauit,

A ædificauit, Iudas est. Arena siquidem est sterilis.

Mat. 22.

Quæstio XLV. Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui nuptias apparauit filio suo Quis ille rex? Deus. Quis filius? Christus. Quínam illi sunt qui erant vocati? Prophetæ & Apostoli. Qui illi qui denegabant: Iudæi. Qui verò veniebant? Hi qui erant ex gentibus. Quis erat qui non habebat nuptialem vestem? Iudas, & qui, quemadmodum ipse, in sancta ministeria sese indignè ingerunt.

Mat. 17. Mare.

Quæstio XLVI. Dixit dominus ad Petrũ: vade ad mare, & hamũ proiice, primũque qui egressus fuerit, piscẽ cape, & eius aperto ore, staterem inuenies, hunc pro me dato & pro te. Quod mare illud est? Mundus. Hamus, verbum dei. Piscis, Christus. Stater, crux domini, in qua & ipse crucifigendus erat & Petrus.

Lucæ 15. Regnum.

Quæstio XLVII. Homo quidã duos habebat filios, & dixit minor natu ad patrẽ suum: Pater, da mihi partem substantiæ meæ. Quis ille homo? Deus. Duo filij, iusti & peccatores. Filius minor natu, qui mente est instabili. Pars illum concernens, sunt eloquia & mandata dei.

Luc. 19. Regnum.

Quæstio XLVIII. Homo quidã clarus genere profectus est in terrã longinquã ad accipiendũ regnum. Homo ille deus est: Longinqua regio, est aduentus eius in terrã. Regnũ, secundus B eius aduentus. Serui, sunt Prophetæ, Apostoli, & Martyres. Mina autem, est gratia quam acceperat Iudas: similiter etiam talentum.

Mar. 21. Torcular Agricolæ. Seruis.

Quæstio XLIX. Homo quidam plantauit vineam, & sepem ei circundedit. Homo ille, est deus: vinea, mũdus. Torcular, est baptisimus. Turris, fides. Agricolæ, sunt Iudæi. Serui, Prophetæ, Apostoli & Martyres. Hos misit vt prædicarent, & occiderunt eos, similiter etiam vnigenitum filium, qui est verbum dei: & ablatũ ab ipsis est regnum, & datũ est Romanis, qui facerẽt fructus eius. Ipsi verò mali, malè perierunt, propter ipsorum incredulitatẽ & duritiem cordis.

Mat. 13. Semen.

Quæstio L. Exiuit qui seminabat ad seminandum semen suum. Semen, est verbum dei. Quod in spinas cecidit, Iudas, qui abiens semetipsum suffocauit, & volucres cæli deuorarunt eum. Semen vero quod cecidit in terram bonam, Prophetæ sunt & Apostoli.

Luc. 22. Homo semi nium relictus.

Quæstio LI. Homo quidam à Hierusalem descendit Hierico, & incidit in latrones. Homo ille, est Adam: Hierusalem, paradisus, Hierico, mundus. Latrones, sunt malę cogitationes, & trangressio. Sacerdos, Prophetæ, Leuites, Mosaica lex. Samaritanus, est Christus. Oleũ & vinum, prætiosum corpus & sanguis, & sanctum baptisma. Diuersorium autem est Eccle- C sia. Et hospes, sanctus Paulus. Duo denarij sunt vetus & nouum Testamentum.

Mat. 20. Operarii vinea.

Quæstio LII. Homo quidam diluculo egressus est ad conducendum operarios. Homo ille, est deus. Vinea, mundus est. Operarij, sunt Apostoli. Circa vero vndecimam horam venientes, Mathias est, qui cum reliquis vndecim Apostolis connumeratus est.

Luc. 15. Drachma.

Quæstio LIII. Mulier quædam drachmam habebat, quam perdidit. Mulier est Ecclesia. Drachma vero Adam.

Mat. 13. Thesaurus. Ibidem. Fermentũ.

Quæstio LIIII. Simile factum est regnum cælorum thesauro qui absconditur in agro. Quis ille thesaurus? Christus. Qui sunt illi qui emerunt? Ioseph & Nicodemus, maximè vero sancta mater Deipara virgo.

Iudæi cur Progenies viperarum vocati. Vipera. Esaias se ctus.

Quæstio, LV. Simile factum est regnum cælorũ fermento, quod acceptũ mulier abscondit in farinæ tria sata. Quod illud fermentũ? Fides. Farinę tria sata, triduana seruatoris resurrectio.

Quæstio LVI. Quare Baptista vocat Iudæos progeniem viperarum?

Responsio. Quia illa bestia suæ matris ventrem exedit, & sic demum egreditur, qualia etiam isti patricidę patrauerunt, suos interficientes doctores & Prophetas, inuidia commoti. D Lapidarunt enim Mosem, Esaiam vero Prophetam cum lignea serra in duas partes diuiserunt ipsum dissecantes.

Mat. 14. Ficus arefacta, quid.

Quæstio LVII. Quámnã ob causam cũ traditus esset Ioannes, secessit Iesus in Galilęã? Responsio. Vt nos doceret fugiendas esse tantationes. Quod si in eas inciderimus, vt strenuè nos & fortiter geramus.

Mat 21. Mar. 11.

Quæstio LVIII. Quid peccauit ficus quod eã christus arefecit? Quonã id proposito fecit, & quomodo? Responsio. Quoniam dominus passurus iã erat, ne existimarent eius discipuli ipsum non omnipotentem esse, sed infirmum, ideoque pateretur: in hac inanimata re, suam declarauit potentiam: vt ostenderet, quod omnes aduersarios suos ariditate percutere posset. Sed quemadmodum dixit ipse, quia non venit ad condemnandum mundum, quin potius ad seruandum, suam quidem potentiam inanimata ficu declarat, suum autem erga homines amorem, immensa patientia erga homines exercet. Dicitur vero peccatum quoque ficus, quam execratus est & ariditate percussit dominus noster Christus. Est etiam

Ficus mystice explicata.

Gene.3. hæc huius rei ratio. Quia poſt tranſgreſſionem Adam accepit folia ficus, quibus obtexit ſuæ turpitudinis peccatum, cùm deſtrueret tranſgreſſionis peccatum, & configeret deleretque in cruce, arefecit operculum peccati, id eſt, folia ficus, quib⁹ Adã tegebatur poſt trãſgreſſionẽ.

Ioan.4. Quæſtio LIX. Quid eſt quod chriſtus dicit: Quinque viros habuiſti, & nunc quẽ habes, non eſt tuus vir?

Samaritana. Reſponſio. Hæc mulier viros iuxta samaritarũ legem habuit, mortui qui iã erant, poſtea verò ſcortabatur: nemo ſiquidẽ cũ ea, vt cũ vxore legitima volebat cohabitare. Illa vero concupiſcentiam ſuam cùm refrenare non poſſet, clã apud ſe habuit, cũ quo conſuetudinẽ habebat, & non erat hic manifeſtus aut legitimus maritus: ſed eum virum ſecum habebat occultẽ.

Adorare Deum in ſpiritu & veritate. Solitaria vita. Quæſtio LX. Quinam ſunt illi veri adoratores, qui nec in hoc monte, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu adorant deum & in veritate?

Reſponſio. Iſti ſunt qui in deſertis montibus, & qui in ſpeluncis & cauernis terræ habitant, qui citra congregationẽ Eccleſiæ per opera bona dei ſpiritu illuminati, in ſpiritu & veritate adorãt deum & patrẽ noſtrum qui eſt in cælis. Qui irreprehenſibiliter viuunt, & deũ religioſẽ ſimul & reuerenter adorãtes omni pietate & honeſtate virtutũ relucent, nec opus habent Eccleſia, aut loco huic rei deſtinato, ſed ipſi ſemetipſos tẽpla faciẽtes, quouis loco bonis operib⁹ & vbique deũ placant, denique indeſinẽter ei cũ hilaritate omnibus diebus vitæ ſuæ ſeruiunt. B

Mat.18. Quæſtio LXI. Quid eſt quod inquit: Si duo veſtrùm vnanimes conuenerint ſuper terram de quacunque re petierint, dabitur eis?

Reſponſio. Hoc eſt, de quacunque re conuenerit animæ cum corpore, de pio nimirum & ſerio negocio, ibi deus erit in medio eorum, ſicut cum Helia in monte, & in fouea cum Daniele egit, ipſorum adimplens petitiones.

Quæſtio LXII. Quid illud quod dicit, eſto beneuolus cum aduerſario tuo, dum adhuc es in via cum illo?

Aduerſarius. 1.cor.9. Reſponſio. Aduerſarius animæ corpus eſt, hæc enim ſibi aduerſantur inuicem, quemadmodum inquit Paulus: caſtigamus eũ, & in ſeruitutẽ redigimus corpus per ieiunia, vigilias, & per alias afflictiones: idque ſpontanei facimus & liberè, ne amplius contra animã per concupiſcentias ignominioſas inſurgat. Viam dicit vanam hãc & fallacem vitam. Nam à corpore poſtquam anima ſeparata, & ex hac vita viaque fuerit egreſſa, non amplius poteſt operari bonum. C

Quadrans. Quadrans autem dicitur etiã quod reliquum eſt, & quaſi negle ctũ in animi cogitationibus.

Conſciẽtia. Dicitur verò etiã conſciẽtia, aduerſarius: nã occultè nos in corde noſtro redarguit, coërcet à malo, & ſi ſimus inobedientes, tandem nos ad dei tribunal ſiſtit, vbi & pœnas dabimus tum enormium peccatorum, tum etiam leuium & minimorum.

Quæſtio LXIII. Quænã eſt iſta parabola: ſimile factum eſt regnum cælorũ grano ſinapis?

phil.2. Volucres. Reſponſio. Propter humanã ſuam naturam hoc dicit: Dicit enim cùm eſſet, humiliauit ſemetipſum vſque ad mortẽ, mortem vero crucis. Magnã autem & foliis luxuriantem arborẽ dicit propter diuinitatem. volucres autem cæli in ramis eius inſidentes, Prophetas, Apoſtolos & Euangeliſtas intelligit.

Siſoes quid Leuit.19. Quæſtio LXIIII. Quid illud quod lex habet: Non facietis siſoen ex coma capitis veſtri?

Græcorum mos in tondendis pueris. Reſponſio. Siſoen quidã aliter interpretati ſunt, ego ſic ſentio: Prohiberi hac lege capillorum tonſuram. Conſueuere namque Græci infantum quoque vertices tondere: & lanuginẽ abradere, eamque poſtmodum dæmonibus dedicare.

Chriſtus cur flauerit in diſcipulos. Ioan.21. Ioan.9. Act.1. Quæſtio LXV. Quare flauit in diſcipulos ſuos chriſtus, dicens: Accipite spiritum ſanctũ? D

Reſponſio. Quemadmodum ſuper cæco fecit lutum, & eius oculis illiniuit, vt oſtenderet, quod ipſe ſit qui ab initio formauit hominem ex luto: Ad eundem modum flauit etiam in diſcipulos, declarans ſe eſſe qui ſpiritum det & vitam hominibus, per primitiuam illam inſpirationem quæ in Adam eſt, inſpirauit. Quod autem inquit: Accipite Spiritum ſanctum. Dedit ipſis per iſtam inſpirationem, poteſtatem & donum peccata remittendi. His baptiſmi & ſignorum acceſſit efficacia, quam dedit in feſto Penthecoſtes. Ideo inquit: Vos baptizabimini Spiritu Sancto, & accipietis virtutem ſuperuenientis in vos Spiritus ſancti. Nam ante paſſionem eius, Apoſtoli non ſanabant ægrotos per Spiritum ſanctum, ſed per poteſtatem & mandatum ſibi à Chriſto traditum. Nondum enim erat Spiritus ſanctus, nec enim adhuc tum Chriſtus fuerat glorificatus. Amortuis vero reſurgens glorificatus eſt. spiritũ autem ſanctum vocat, non ſancti spiritus hypoſtaſin, vel perſonam: hæc enim erat antè, & eſt eritque ſemper, ſed spiritus ſancti donũ quod aſcenſionis decimo, reſurrectionis vero quinquageſimo die venit ſuper diſcipulos chriſti.

Qvæſtio

Iudex iniquitatis. Luc.18. A Quæſt. LXVI. Quis eſt ille Iudex iniquitatis, qui neq; deũ timebat, nec hominẽ reuerebatur

Reſponſio. Deus. Nec enim vel deum habet quem timeat, vel hominem quem reuereatur. Erat autẽ in ea ciuitate vidua quædam. Quæ illa vidua eſt? anima cuiuſque hominis, quę diabolum aliquando maritũ habuit, quo repudiato, chriſtum ex animo complectitur, vidua eſt, orans nocte dieque, iudicẽ deprecatur, & lugẽs dicit: vindica me de aduerſario meo. *Vidua.*

Quæſtio LXVII. Quis autem eſt aduerſarius?

Aduerſarius. 1.pet.5. Reſponſio. Diabolus, qui tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret. Quid autem dicit iudex? Etiam ſi non timeam deum, nec hominem reuerear, vindicabo tamen eam, ne veniens me ſugillet. Et infert dominus, dicens: Audite quid dicat Iudex iniquitatis deus, iniquos enim iudicat & condemnat. Iuſto nanque lex non eſt poſita.

Gladium emere Luc.22. Qvæſtio LXVIII. Quomodo illud intelligendũ eſt? Qui palliũ habet, vẽdat, & emat gladiũ?

Reſponſio. Hoc ideo dixit dominus, vt Apoſtolis proditionem ſibi intentatã notam faceret, & aduentum Iudęorum. Ergo illud nec omninò ſubticuit, nec à Iudæis turmatim aduentantibus terrerentur, nec etiam penitus illis indicauit omnia, ne tenerentur aliquo metu.

Animam ſuam amare aut odire. B Quæſtio LXIX. Quomodo qui amat animam ſuam, perdet eam?

Reſponſio. Hic quidem, qui ſuam animam amat, eſt, qui abſurdas concupiſcentias ſuas perpetrat. Qui verò odit eã, eſt, qui non obedit, nec locum dat, ſi, quæ nocere poſſunt, iubeat. Qui ergo animã ſuam vult perdere, eſt, qui imminentia pericula, afflictiones & tentationes effugere cupit. Sicut igitur in periculis pro ſe perire ſalutẽ vocauit, ſic eã inueniet in æterna vita.

Mat.5. Quæſtio LXX. Quidnam eſt illud: Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te, erue vel abſcinde, & proiice abs te?

Scandali occaſiones ob iiciendas. Iob.19. Reſponſio. Non de membris corporis hoc dixit dominus, abſit: ſed de amicis & cognatis, membra námque ſumus inuicẽ. Si igitur, inquit, habes amicum aut cognatum, cuius tanta tibi ſit neceſſitas, quanta vel dextri tui oculi vel manus: iuxta dictũ Iob: Oculus eram cæcorũ, & pes claudorũ: ſi videris ab ipſo damnũ inferri animæ tuæ, abſcinde eum: nulla namque luci ſocietas cum tenebris. Idque faciendum maximè, ſi quid ſimulent, vel fraudulenter agant.

D.chryſoſt. Luc.13. Ficus. Vinea. Vinitores Quæſtio LXXI. Ficum arborem habebat quidam in vinea ſua, qui venit quærens in ea fructum, & non inuenit.

C Reſponſio. Ficum ſcriptura vocare ſolet peccatis immerſam animam. Vineam verò fidelium, eccleſiam. Vinitores autem, angelos. Quando igitur in Eccleſia multa fiunt opera, quæ ex fide non ſunt, non vinea vocatur, ſed ficus. Quapropter à tenera quidem ætate, vt par eſt, in ea per baptiſmum plantati, in ſenectute verò ad hunc modum immutati, merito deus quantumuis longanimis, dicit ad vinitorem vel angelum Eccleſiæ: Ecce tribus iam annis venio fructum, quærens in iſta ficu, nec tamẽ inuenio. Excinde eam, nam quare vel terram inutiliter operiret? Ille vero reſpondet: Domine, ſine illam adhuc hoc tantùm anno, donec fouea circum eam facta, miſero ſtercus. Tres igitur ſunt anni hominum, in quibus venit deus quærens fructum quæ ſunt hominis tres ætates, vt pote quod pueri primum, deinde iuuenes poſtremo ſumus ſenes. Multi enim in ſenectute demum reſipuere, qui per afflictiones foſſi, & per tentationes recepto ſtercore, fructiferi facti, protulere virtutem. *Tres anni*

D. Cyrillus Eccleſia catholica. Quæſtio LXXII. Quare Eccleſia hoc nomine vocatur, & quare dicitur catholica?

Reſponſio Eccleſia quidem dicitur, propterea quod euocantur omnes: Catholica verò, propterea quod per totum mundum diffuſa ſit.

Hæreſis. Qvæſtio LXXIII. Vnde dicitur Hæreſis?

D Reſponſio. Ab eo, ſi quis eligat & exequatur ſententiam ſuam priuatam & propriam.

Math.24. Mar.13. Fugere in hyeme vel in ſabbatho Pſal. 73. pſal.117. Lapis reprobatus ab ædificantibus. Propoſitio LXXIIII. Orate ne fuga veſtra fiat in hyeme, vel in ſabbatho.

Explicatio. Notandũ quod hyemem deus non fecit: Scriptũ eſt enim: Æſtatẽ & ver tu creaſti. Fugere vero dicit, animæ ſeparationẽ à corpore. Hyemẽ autẽ peccata vocat, & Sabbathũ ſecuritatem, dicitque: Væ animæ in peccato, ſecuritate vel ſocordia, & negligẽtia conſtitutæ.

Propoſitio LXXV. Lapidem quem reprobarunt ædificantes.

Explicatio. Lapis ille chriſtus eſt quẽ scribæ, Phariſei & ſeniores Iudaici populi reprobarũt & factus eſt caput Eccleſiæ gentiũ. Id quod propter vnionẽ & cõſenſum fidei, qui eſt inter gẽtes, dicitur. Quia nanque poſteri cum gentilium, tum etiam Iudæorum crediderunt in chriſtum, anguli ſimilitudinem refert Chriſtus, qui illorũ poſteros copulauit in fide. Dicitur vero etiam alio modo chriſtus lapis angularis. siquidẽ quando conſtruitur domus aliqua, ponunt ædificãtes in angulo muri lapidem aliquem ſummum angularẽ, qui angulum in ſummitate contineat. Talis vero lapis in ſummo loco muri conſtitutus, copulat & continet duos parie-

tes. Hoc igitur modo christus quoque ſummus lapis angularis dicitur, quòd in vnum copulat A duos iſtos populos: Iudęos videlicet & Gentes, atque eam ob cauſam angularis lapis dictus eſt.

Hic deſunt quædam.

Ioan.19. Quæſtio LXXVI. Quidnam eſt illud: Et inclinato capite tradidit ſpiritum? Nam omnes moribundi, moriuntur primum, & tum demum inclinant capita.

Reſponſio. Quoniam omnes ſcripturas Christus adimpleuit, Incarnationem, Natiuitatem, tinctionem in aqua, ſignorum declarationem, efficacem doctrinæ demonſtrationem, familiarem cohabitationem diſcipulorum. Humana denique omnia: Paſſionem, crucem, illuſiones, vulnera clauorum. Iſtis, inquam, omnibus impletis, quæ pati debuerat, ſola mors reſtabat adhuc. Atque hæc quidem ſibi metuens, appropinquare non audebat, ideo Chriſtus inclinato capite vocauit ipſam. Nam antequam caput inclinaſſet, verebatur propius accedere. Ideo inquit Euangeliſtes: Et inclinato capite, tradidit ſpiritum.

Inclinato capite mortuus eſt Chriſtus quid.

Quæſtio LXXVII. Quare magna voce clamauit Christus in cruce?

Reſponſio. Vt ſuam declararet potentiam, deterreret Iudæos, & ad fidem adduceret.

Matth.27. Hæc enim vox petras diſcidit, velum templi diſrupit, terram mouit, & apertis mortuorum B ſepulchris, mortuos excitauit. Ac ne ſic quidem intellexerunt inſenſati Iudæi.

Chriſtus voce magna clamauit.

Quæſt. LXXVIII. Quomodo vidit Maria dominũ? Flens enim in monumẽto ſtabat corã angelis, triſti vultu & aſpectu demiſſo. Quomodo igitur vidit eum, qui à tergo veniebat obãbulãs?

Ioan.20.

Reſponſio. Sic habet. Cùm angeli ſederent Mariæ ex aduerſo, viderentque Chriſtũ ei à tergo imminentem: illa quidem non reſpiciebat, Angeli verò ſedentes è regione, vidorunt Chriſtum à tergo venientem, qui ſtatim ſurrexerunt. Videns vero mulier angelos ſurrexiſſe, animo perculſa reſpexit ad videndum, quid angeli cernerent, & vidit venientem reſum. Hæc eſt cauſa quod Maria, retrò conuerſa, vidit dominum.

Maria vidit Dominum ad monumentum

Quæſtio LXXIX. Quare cum diſcipulis ſuis poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus edere

Luc.24. voluit, nec alia pars eſt inuenta, quam aſſi piſcis, & de apiario fauo?

Fauus mellis.

Reſponſio. Quidam illud de fauo apiario, ſalem interpretati ſunt, quæ verba futilium nugonum ſunt fabulæ. Nam fauus & aſſus piſcis eiuſmodi ſunt, qualia dicit ſcriptura. Habet autem admirandam interpretationẽ, & profundam atque valde remotã perueſtigationem ſenſus iſtius lectionis. Eſt autem hic: Piſcis ſimilitudinem habet aſperæ conuerſationis eorũ C qui bonis operibus ſeſe exercent, qui ieiuniis, vigiliis, & aliis caſtigationibus carnem domãt: qui ſeipſos mundo & voluptatibus crucifixerunt, & qui humiditati vitæ voluptatibuſque renunciarunt, ariditate ſeipſos domantes, diſciplinæ viam ingrediuntur, quemadmodum præcepit Chriſtus: Qui vult animam ſuam ſeruare, perdet eam ieiuniis vtique, vigiliis & aliis afflictionibus. Quomodo vero piſcis aſſimiletur diſciplinæ ſtudio, vel afflictionibus, nunc attende. Piſci ſimilis eſt homo. Nam ſicut piſcis dum adhuc eſt in mari, ſufficientem habet humiditatem, & in luto viuit ſuum adhuc ſanguinem habens: quando vero captus ex aqua venerit, moritur, ad ignem vero poſitus aſſatur & arefit, perditque ſuam omnem humiditatem, ſanguinem & immunditiam. Atqui talis etiam eſt homo, dum adhuc in medio vitæ ſuæ curriculo affectibus indulgens, viuit in voluptatibus & immoderatis concupiſcentiis. Quando vero relicto mundo, aſperioris vitæ in deſerto exercitium ſubierit, à Sancti Spiritus igne calefactus, à ſuis affectib. areſcit, & ab omni repurgatur immũditia, atque per virtutes accepta deo fit hoſtia. Nã ſicut piſcis ad carbones aſſatus, fit cõmodus & vtilis cibꝰ: ſic homo per calorẽ ſpiritus ſancti repurgatus, grata fit hoſtia domino. Nũc quod ad fauũ apiariũ attinet, talem habet interpretationẽ. Quendum itaque quomodo nõ fuerit mel ſine fauo. Eſt quidẽ fauus D ſine melle, & aliquando mel eſt ſine fauo, hic vero repertũ eſt vtrumque, quo vero pacto audi Mel quidẽ, propter sãcti ſpiritus dulcedinem, quã ſuper Apoſtolos & omnes fideles effuſurus erat? Fauum vero habuit, propter ſignaculum, quo per baptiſmum omnes fideles obſignauit. Etenim theſaurus mellis, quanto magis munitus eſt à fauo, tanto eſt tutior. conſimili modo & gratiæ diuinæ tanto ſunt tutiores diuitiæ in homine, qui baptiſmi ſignaculum & fidẽ crucis, denique fidem quoque quæ eſt in chriſtum, habet.

Piſcis aſperam ſignificat conuerſationem. Homo piſci ſimilis.

Solitaria vita hominis deo grata.

Mel.

Fauus.

DE GLORIA CHRISTI.

Sciendũ vero quod dominus noſter & deus Ieſus chriſtus poſt ſuã quam ex ſpiritu ſancto & ex Maria perpetua virgine ſumpſit, incarnationẽ, poſt humanam formã, totãque poſt aſſumptã humanã, ſine tamen peccato & Ignorantia, naturã, poſtquã tanta edidiſſet miracula, eſſetque crucifixus, & tertia die reſurrexiſſet ſecundũ ſcripturas: poſtmodum aſſumptus eſt, & cõſedit ad dextram dei: Dextram verò dei cùm audis ne locos vel figurarum poſitiones circũſcribe

Dextera dei quanã

A ſcribe. Dextrum etenim & ſiniſtrum, ſunt finitorum quæ deſcribi poſſunt: Deus autem increatus eſt, & infinitus: cui nulla aſcribi forma, & qui nec ipſe circunſcribi queat. Dexteram verò Dei quando audieris, maieſtatem dei & gloriam intellige. Et dei quidem filius & deus: ſicuti dictum eſt. Poſt adimpletam totam diſpenſationem, tandem aſſumptus eſt. Spiritus vero ſanctus in ſancto feſto Penthecoſtes ſuper ſanctos Apoſtolos veniens, & ſuper omnem carnem effuſus, non eſt rurſus aſſumptus, ſed in generationes & generationes tranſit in omnes, & ſicuti quemlibet hominum inuenit, habitat ſuper eum pro conuenientia cuiuſque & puritate, multum in anima ſuperans dulcedinem mellis.

* Hic quædam deſiderantur.

QVÆSTIONES EX VETERI TESTAMENTO.

QVæſtio LXXX. Quidnam eſt quod dicitur: Terra autem erat inuiſibilis, & incondita? *Gene.1.*

Reſponſio. Quia nondum erat vigor quo exornaretur, Infuſa namque ſuper terram aqua videri non poterat, inuiſibilis videlicet & latens. Incondita vero nec adhuc dum exornata, quia incompoſita & nondũ perfecta. Nullus enim illi adhuc vigor erat, nulli flores B vel prata, neque plantæ vel germen aliquod.

Terra inuiſibilis.

Spiritus ferebatur.

Quæſtio LXXXI. Qualis erat ille ſpiritus, qui ferebatur ſuper aquas?

Reſponſio. Videtur quidem quibuſdam, quod ſpiritus ille, ſanctus ſit Spiritus, viuificans aquarum naturam. Ego vero haud abſurdè per illud verbum, Ferebatur, dico ſignificari motiuam aëris eſſentiam: etiam iuxta Dauid de deo huius vniuerſi dicentem: Flabit ſpiritus *Pſal.147.* & fluent aquæ.

Quæſtio LXXXII. Quare cùm vnam congregationem aquarum dixiſſet, poſtmodum multas vocauit? Inquit enim: Congregata eſt aqua quæ ſub cęlo erat in congregationes ſuas. *Æquarum congregatione s.*

Reſponſio. Vna eſt aquarum natura & congregatio. Pluraliter vero collectiones vocauit, eo quod aliud quidem eſt Indicum pelagus, aliud vero Ponticum, & aliud Atlanticum, aliud Propontis, & Ægæum eſt aliud, & aliud Rouius ſinus. Extra vero, terram alluit maximum Pelagus, quod Oceanum vocant. Eam ob cauſam, aquam quidem vt eſt congregata, collectionem: vt autem ab alia ſeparata eſt alia, collectiones vocauit. *Maria.*

Lux ante ſolis creationem quanã fuerit.

Quæſtio LXXXIII. Qvale lumen ſeparabat diem & noctem, antequam ſol creatus eſſet? Nam ſol & reliqua luminaria poſtea demum ſunt facta. Quomodo ergo illud intelli- C gendum: Et fuit veſpera & mane dies, quum ſol nondum eſſet?

Reſponſio. Fiat lux, dixit deus, & facta eſt. Illa igitur erat, quæ diſtinguebat diem ac noctem. Et dixit deus, Fiat lux, & facta eſt, Lux illa non eſt ſol. Qualis vero lux ſit, audi: Eſt hæc lux illa matutina quæ exoritur diluculo & mundũ illuſtrat, antequã ſol oriatur, Nec eſt vt aliquis putet, quod Solis hic ſplendor ſit qui ſolẽ præueniens ſtatim lucet & mundũ illuſtrat, ſed hoc illudipſum eſt quod dicit ſcriptura: Et dixit deus: Fiat lux, & facta eſt lux. Hęc lux magna & ſplẽdidiſſima quum eſſet, diuiſit eã deus in luminaria illa, ſolẽ & lunam, & reliqua. *Aurora.*

Quæſtio LXXXIIII. Qvid eſt quod inquit, Sint in ſigna & ſtata tempora, & dies, & annos? *Signa.*

Reſponſio. Signa vocat cognoſcere ſementis faciendæ, meſſis & vindemiæ opportunitatem, quo tempore plantandum, & ligna quando cædenda. Nam quiuis temporis articulus peculiare habet opus. Quoduis temporis ſpatium ſuas habet opportunitates, quibus peculiare aliquod opus exerceri debet.

Quæſt. LXXXV. Quare plantas quidẽ ante luminaria creauit Deus, animalia vero poſt? *Planta cur ante luminaria creata.*

Reſponſio. Propterea quod plantæ ſunt inanimatæ, & non habent oculos, ſuntque an- D te luminaria creatæ. Splendorem enim lucis portabant, poſt luminaria vero tandem animalia creata ſunt. Nam lucem illam magnam quam deus fecerat, in luminaria diuiſit: quæ lux hinc inde diſperſa, aliquatenus eſt imminuta: quod niſi factum fuiſſet, non potuiſſent animalia ſuſtinere magnum iubar & ſplendorem tanti ignis. Atque huius quidem rei gratia poſt ſolem & lunam ſunt animalia creata, vt illius ignis ſplendorem perferre poſſent.

Quæſtio LXXXVI. Quare deus cùm ex terra finxiſſet hominem, non etiam finxit Euam, ſed eam formauit ex eius coſta? *Cur Euaſimul cũ Adam non eſt creata.*

Reſponſio. Ne haberent occaſionem dicendi, aliud eſſe lutum Adæ, & aliud Euæ: & lutum Adæ præſtantius eſſe, quodque ex hoc boni & probi homines, ex Eua vero ſint mali, peruerſi & praui: Ideo fecit eos deus ex eodem luto terræ.

Homo cur omnium poſtremo creatus.

Quæſtio LXXXVII. Cùm præſtantior & mirabilior factura dei ſit homo (regem eum ipſum ſuper terram fecit, & ſecundum imaginem ſimilitudinemque quam creauit ipſum) cur omnium poſtremum creauit eum deus?

Responsio. Quemadmodum Rex quando in aliquam vrbem aduenturus dicitur: Primùm omnem eius apparatum instruunt, parantes dona quæ conferant, & totum satellitium & hospitium, actum demum aduenit Rex: Ad eundē modum cum homine quoque factum est. Primò habitaculum ei procurauit deus, fecitque sedem habitationis, ac de omnibus necessariis ei prospexit, postea ipsum creauit.

Quæstio LXXXVIII. Quid illud est, Faciamus hominem secundum imaginem & similitudinem nostram? Quid est, secūdum imaginem: Et quid illud, iuxta similitudinem?

Imago dei. Responsio. Non est deus, sicuti sunt homines, humanam habens figuram, absit. Sed quod dicit, secundum imaginem: hoc est, Sicut in toto mundo deus rex est & Imperator, & potestatem exercet in omnia, & quæ in cælo sunt & quæ in terra. Sic etiam homo princeps & rex constitutus est super omnes res terrestres, qui libera sua voluntate facit quod vult sicut

Similitudo Dei. ipse deus. Et hoc est quod dicitur, secundum imaginem. Quod verò iuxta similitudinem dicitur, est illa bonitas & iustitia. Sicut enim deus bonus est, beneficus, misericors, iustus, longanimis, mansuetus, & qui nos amat, & condolet, pacificus, & placidus, qui nostri miseretur, & alit omnes homines, atque hanc bonitatem omnibus exhibet. Ad eundem modum fecit B & formauit, & talem vult esse hominē, vt omnibus virtutibus exornatus sit & imitetur deum quantum quidem humanarum est virium, in omni bono opere & honestate.

Quæstio LXXXIX. Ad quem dixit Deus, faciamus hominem secundum imaginem, & iuxta similitudinem nostram?

Responsio. Infames quidam hæretici hoc ad angelos & ad malos dæmones dictum esse contenderunt. Vbi delirant illi stupidi, nec intelligunt, quod non dixit secundum imagines nostras, sed secundum imaginem nostram. Dei enim & angelorum ac dæmonum, neque

Filio suo loquebatur Pater cum crearet hominem. essentia nec imago est eadem. Ego autem dico: Quòd præuidēs vnigeniti filij incarnationē, & humanæ naturæ assumptionem, quam ex Virgine naturā assumpturus esset, cùm sic vnam & eandem dei & hominis personam, ac vnam & eandem sibi adorationem ab omni creatura oblatum iri intelligeret: ad ipsum vnigenitum filium hunc dixit sermonem.

Quæstio XC. Vtra est principium & primas habet, nox vel dies?

Dies præcesserit ne noctem vel contra. Responsio. A primitiua quidem mundi creatione, ab eo tempore videlicet quo factus est Adam vsque ad aduentum Christi, prior fuit dies, sicut etiam diuina scriptura loquitur, quo dixerit deus: Fiat lux, & facta est lux, & quod lucem deus vocauerit diem, tenebras verò vocauerit noctem. Primum posita fuit lux, per hanc enim extitit primus dies. Et à luce primum inchoantes, in tenebras postea deuenimus. A recta nanque via ad idola aberrantes, in tenebras errorum delati sumus. A Christi verò aduentu incipit rursus & diem præcedit nox. Ideo

Dies solennes incipiūt celebrari à vespera præcedenti, cur à vespera incipientes, solenniter celebramus dies sequentes. Id quomodo factum sit, audies. Quandoquidem primò à luce defecimus ad tenebras, ab initio quidem fuit lux, tenebræ vero sunt insequutæ. Ex eo vero tempore quo Sol iustitiæ Christus deus noster mundo exortus est, & ex tenebris errorum ad lucem cognitionis dei nos reduxit, à tenebris inchoamus, & in luce terminum constituimus. Ibi non refert etiam si præcedat nox, cùm hæc nobis ini-

Vita nostra, tenebræ vocatur. Rom. 13. Lux quid. Ioan. 12. Tenebræ quid. Ioan. 8. Sequi Christum. tium det lucis, & ad lucem deducat. Etenim præsens nostra vita, in scriptura tenebræ vocatur, quemadmodum diuus Paulus, inquit: depositis igitur operibus tenebrarum, induamus arma lucis: hoc est, futuri seculi. Lux enim dicitur, quod futurum est. Arma vero illius lucis sunt virtutes. Ideo Christus quoque dixit, Dum lumē habetis: ambulate, ne tenebræ vos apprehendant, vbi lucem virtutes vocauit, quas virtutes homo, dum viuit, præstare potest. Post mortem enim non poterit eas inuenire. Tenebræ vero sunt, præsens hoc seculum, propter tenebricosas illius actiones. Sicut rursus inquit Christus: Qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Sequi nanque Christum, est quæ placita sunt ei facere, & eius mandata seruare. Talis non ambulabit in tenebris, hoc est, in vanis viis huius vitæ sed accipiet & inhabitabit æternam lucem æternæ vitæ quæ futura est, & immensum, quod ibi futurum est gaudium & exultationem.

Adam & Eua cur non nouerint nuditatem suam ante peccatum. Quæstio XCI. Quod Adam & Eua postquam comedissent, cognouere sese nudos esse. Nunquid antequam comedissent, etiam habebant hunc sensum?

Responsio. Quemadmodum infantuli non erubescunt, etiamsi nullis vestibus tegantur, donec paulatim sumptis incremētis crescat corpus & pudor: sic sanè quoque habet cū Adam & Eua. Nam cùm primū creati essent, sicut modo natus infans, peccati nondū participes, non pudebat eos non esse tectos. Post admissum vero peccatū, consutis foliis mēbra sua cōtegebāt.

Quæstio XCII. Quid est quod dicit: Ecce Adam factus est sicut vnus ex nobis?

Responsio.

A Responsio. Per increpationem Deus vanam imaginationem Adam reprehendens, dicit: Non factus es quod te fore putabas. Nunquid enim Deus es factus, sicut Satan dixit tibi, & te decepit? Hoc est quod dicit: Ecce Adam factus est velut vnus ex nobis. Nam maior fieri quum cuperet, factus est minor. *Gene. 4. Cain.*

Quæstio XCIII. Quid est quod inquit: Respectus eius erit ad te, & tu dominaberis ei?

Responsio. Oblato dono dixit Deus ad Cain: Munus illud tuum quod obtulisti, ad te respiciat, & tu dominaberis ei, agito cum eo quod voles: nam illud ego nō approbaui vel recepi. *Adā cur primo non est mortuus.*

Quæstio XCIIII. Quare quum peccasset Adam, Abel qui iustus erat, mortuus est?

Responsio. Quia non voluit Deus mortis fundamentum esse firmum. Nam si Adam primus fuisset mortuus firmam illa certè basim habuisset, tanquam quæ primum mortuum eum qui peccasset abripuisset, quia verò eum qui iniustè fuit interemptus, primum recepit, lubricum habet & debile fundamentum.

Quæstio XCV. Quid est quod dicit: Omnis qui occiderit Cain, septē vltionibus punietur? *Cain septē peccata cō misit quando fratrem suū occidit*

Responsio. In iis quæ perpetrauerat Cain, primum peccatum fuit inuidia, propter præro-

B gatiuam Abellis. Secundum dolus. Nam interim dum cum eo colloqueretur, inquit: Eamus in agrum. Tertium, cædes, prioris mali additamentum. Quartum exaggeratio peccati, quòd occidit fratrem. Quintum, quòd parentibus luctum peperit. Sextum, quòd terram sanguine polluit. Septimum, quòd mentitus est Deo. Interrogatus enim de fratre suo Abel vbi esset, respondit: Nescio. Septem igitur vltionibus puniendus erat, qui interficeret Cain. Vltiones illæ septem, sunt istæ: Prima, quod ad iram prouocauit Deum. Secunda, quod dolore patrem affecit. Tertia, quòd orbam fecit matrem. Quarta, quòd interemit fratrem. Quinta, quòd effudit sanguinem. Sexta, quòd cædem patrauit. Septima, quòd infernum dedicauit. *Lamech nō occidit Cain. Gene. 6.*

Quæstio XCVI. Quid est quod dixit: Maior est culpa mea quàm vt remittatur: viuamque & non moriar?

Responsio. Maior, inquit, est condemnatio mea. Etenim talis per execrationem Dei factus fuerat Cain, vt terror & membrorum quassatio non admitteret, vt vel cibum sibi in os ingerere posset. *Filij Dei qui.*

Quæstio XCVII. Quid est quod dicit Lamech: Occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in liuorem meum?

C Responsio. Non dicit hic duo, sicut existimant quidam, neque cain intelligit, vt quidam fabulantur, sed dicit quendam & hunc adolescentem. Occidi virum in vulnus meum, & adolescentem in liuorem meum: hoc est, Virum iuuenem, habentem ætatem virilem. Declinauit verò pœnam, propter confessionem peccati, & ipse sua lata sententia, sententiam Dei remoratus est. *Enos primus inuocator Domini*

Quæstio XCVIII. Quosnam filios Dei vocauit Moses, dicens: Videntes verò filij Dei filias hominum, acceperunt eas sibi vxores?

Responsio. Ex Adam quidem natus est Seth, tertius enim erat post Abel. Ex seth autem natus est Enos, qui dominum deum cæpit inuocare. Vnde qui ex hoc nati sunt liberi, filij Dei vocati sunt, quemadmodum etiam nos ex Christi domini nostri nomine, Christiani nominamur. segregatum est enim genus Seth, nec est cū iis commixtum qui erant ex Cain, propterea quòd ille à Deo omnium esset maledictus. Postea vero videntes filias ex cognatione Cain pulchras esse, atque blanditiis decepti, duxerūt eas vxores, & suū ita genus corruperunt. *Genus Seth segregatum.*

Quæstio XCIX. Quid est quod dicit: Cùm respexisset Abraham, vidit: & ecce aries vnus

D cornibus implicitus hærebat ad plantam Sabec?

Responsio. Planta sabec est veneranda crux. Iuxta Hebræos verò videtur sabec, remissio esse & condonatio. Aries verò qui in sabec hærebat ad plantam, quem etiam pro Isaac holocaustum obtulit, præfigurauit Christum, immolatum pro nobis sacrificium immaculatum, & qui pro nobis in cruce mortem subiit. Nā eius vibice nos omnes sanati sumus, inquit Esaias & nostros ipse dolores portauit, & propter peccata nostra vulneratus est. sicut igitur aries ille pro Isaac oblatus est, ita Christus immolatus est pro nobis. *Aries hærens cornibus. Esa. 53.*

Quæstio C. Quid est quod inquit Isaac: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus, & det tibi dominus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & olei, & seruiant tibi populi, & cętera? *Gene. 27.*

Responsio. Ager est mundus, ros verò cæli diuinitas est, pinguedo autem terrę est humanitas. Quemadmodum igitur ros quidem inuisibiliter descendit, & in terra consistens, apparet: ad eundem modum Deus verbum, qui inuisibilis est, per carnem in terra conspectus est,

Frumentum & vinum quid. & cum hominibus conuerſatus. Frumentum vero & vinum ſacramẽtorum diuinorum ſunt ænigmata. Et omnes populi ſeruiunt Chriſto.

Gene.38. Quæſtio CI. Quid per illud ſignificatur, quòd Iacob tres virgas accepit: Populeam viridem, amygdalinam, & ex platanis, & decorticauit eas?

Virgæ Iacob quid. Reſponſio. Tres virgæ ſymbolicè, ſunt tres facultates animæ, rationalis, appetitiua, & animoſitas: vel tres contemplationes, corporum, rerum incorporearum, & ſacræ Triadis. Vel generaliter per amygdalinam virgam, actiuam: per populeam, contemplatiuam: & per eam quæ ex platanis erat, mundum hunc & eius contemplationem innuit.

Quæſtio CII. Quare Iacob reſpiciens vidit caſtra Dei, & dixit: caſtra hęc ſunt Dei?

Gene.32. Reſponſio. Ideo apparent Iacob Angelorum caſtra, vt animetur & non timeat fratrem

Caſtra Dei cur viderit Iacob. ſuum Eſau. Erat enim conſilium Eſau, ipſum occidere. Ideo etiam cum Angelo luctatus eſt, qui dixit ei: Me victo, num hominem times? cognoſcebat verò ſe Deum habere adiutorem.

Gene.49. Catulus leonis Iuda. Quęſtio CIII Quidnam eſt: Catulus leonis Iuda, de germine fili mi aſcendiſti, accũbens obdormiuiſti, vt leo, & cętera.

Simile. Reſponſio. Hoc Chriſto congruit. Quemadmodum enim leo etiam cùm dormit, terribilis eſt: Sic etiam mors dominica terrori eſt tum morti, tum diabolo quoque. Leonem verò B ipſum & catulum leonis vocauit, tanquam regem & tanquam regis filium. Hoc verò: Qvis excitabit eum, ineffabilem eius potentiam declarat. Nam ipſe ſemetipſum excitauit, ſicut ipſe de ſe prędixit, cùm inquit: deſtruite templum hoc, & in tribus diebus erigam illud.

Ioan.2. Quęſtio CIIII. Quid eſt quod inquit: Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem pullum aſinæ ſuæ?

Gene.49. Reſponſio. Vineam quidem Hieruſalem, pullum verò vocat populum qui eſt ex gentibus, tanquam populum indomitum. Hoc nanque Chriſtus quoque ſignificauit, miſſis duo-

Vinea pullus. bus diſcipulis ad ſoluendam aſinam & pullum, ſuper quem adhuc nullus hominum ſediſſet: Nullus videlicet Patriarcha, nec legiſlator vel propheta de ſalute gentium cogitauit, ſed Apoſtoli ad id ordinati, ſoluerunt humanam naturam peccatis alligatam.

Quæſtio CV. Quid eſt quod dicit: Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pal-

Gen.49. lium ſuum, & c.

Stola vinũ Reſponſio. Hoc de Paſſione Chriſti dicit, & corpus quidem, ſtolam vocat: ſanguinem C

Gen 3. verò, vinum: quandoquidem etiam myſticum illud vinum, ſanguinem vocauit dominus. Illud vero, pulchriores vino ſunt eius oculi, lætitiam, quę paſſionem eius ſequuta eſt, ſignificat.

Quæſtio CVI. Qui primus nominauit Deum in terra?

Luc.21. Reſponſio. Diabolus, cùm ad Euam diceret: Quid eſt quod interdixit Deus, ne comederetis de hoc ligno?

Gene.4. Qvæſtio CVII. Quid futurum eſt cum elementis, item cum ſole, luna & ſtellis in ſe-

Gen. 3. cundo aduentu?

Reſponſio. Simul dabitur ipſis locus aliquis & domicilium, ſed non in perpetuum abo-

Pſal.2. lebuntur.

Quæſtio CVIII. Quare Cain quidẽ execratus eſt Deus, dicens: Maledictus tu ſuper ter-

Francorum genus. ram: ſuper Adã verò, execrationem impoſuit terræ, dicens: In operibus tuis maledicta ſit terra.

Reſponſio. Eo quòd Cain negauit & à Deo peccatum ſuum abſcondit, quapropter maiorem quoque in ſe pœnam deriuauit? Adam vero quia confeſſus eſt, magnum illud à ſe ſup-

Torcularia Eſa. 63. plicium depulit. Nam qui ſua peccata confitetur, remiſſionem conſequitur.

Quæſtio CIX. Quidnam eſt: quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt vana? D

Reſponſio. Gentes dicit Romanos: Francorum videlicet genus, qui Chriſtũ crucifixerunt: populum vero dicit, caput Iudæorum. Aſtiterunt reges terræ, Pilatus & Herodes. Principes vero Annas & Caiphas.

Quæſtio CX.

PSALMVS PRO TORCVLARIBVS.

Qualia dicit torcularia?

Reſponſio. Eccleſias in quibus vinum funditur. Veluti ſacroſanctus domini noſtri Ieſu Chriſti ſanguis effunditur & ſanctum corpus eius immolatur. Quod vero dicit Eſaias prophe ta: Torcular ego calcaui prorſus ſolus, hunc habet ſenſum: Sicuti torcular eſt receptaculum & in eo calcantur botri, ſic etiam Chriſtus conculcauit inimicos ſuos tum intelligibiles, tum ſenſibiles. Dicimus autem & hoc, quod botrus & vua Chriſtus eſt, qui ſeipſo comminuto, voluntariè preſſus eſt, & ex morte ſua diſtillauit diuinum muſtum, ſuóque ſeipſum ſanguine rubere

A bere fecit. Eſt vero omnino ſolus. Nam ſolus ipſe Chriſtus pro nobis mortuus eſt, non Angelus vel ſenex aliquis, ſed ipſe Chriſtus ſeruauit nos. Petrus namque Chriſtum negauit, & ipſo paſſionis tempore cæteri quoque Apoſtoli dedere fugam. *Eſa.35.*

Quæſtio CXI. Quid eſt quod dicit: Sitientes venite ad aquas?

Reſponſio. Aqua ſacrum Baptiſma ſignificat, aut lachrymarum fontem, videlicet pœ- *Aqua.*

nitentiam. Hoc vero: Euntes emite, edite, & bibite abſque argento, ſanctum baptiſmum

domini noſtri Ieſu Chriſti ſignificat. Eodem modo per hoc, dominus diluuium inhabitare *Diluuium.*

faciet, intelligitur ſacrum baptiſma: quia inundat ſuper omnia peccata. *Pſal.28.*

Quæſtio CXII. Vox domini per flammam ignis perrumpentis. *Pſal.28*

Reſponſio. Significat hoc futurum ſupplicium ignis, qui tãdem iuſſu Chriſti dirimetur.

Ignis nanque duplicem vim habet, ad lucendum videlicet, quod dabitur iuſtis, & ad cremandum, quod peccatoribus dabitur. *Ignis vis.*

Quæſtio CXIII Flumen Dei impletum eſt aquis, quid hoc eſt?

Reſponſio. Per aquam Apoſtoli notantur, qui omnigenis donis & diuina gratia impleti *Pſal.64*

B ſunt. Ac quiuis homo qui purus & iuſtus eſt, nón aliunde quàm hinc talis efficitur. Nam aqua

& ros, aliquando quidem in ſcriptura donum Dei, aliquando vero animæ tentationes & *Aqua*

perturbationẽ ſignificat. Quando vero inquit: qui credit in me, flumina de ventre eius fluent. *quid.*

Et, Vt ros Hermon deſcendens ſuper montes Sion, dicit dona Spiritus ſancti. Montes vero

Sion, dicit ſpirituales qui viuunt in Deo. Rurſus quando dicit, Saluum me fac Deus, quo- *Ioan.7.*

niam ingreſſæ ſunt aquæ vſque ad animam meam. Et, Vtique pertranſiuit anima noſtra *Pſal. 68.*

aquam fundo carentem. Hanc aquam, animæ tentationes vocat.

Quęſtio CXIIII. Quid eſt quod dicit: Aſcendens in altum, captiuam duxiſti captiuitatẽ? *Pſal.67.*

Reſponſio. Dicit hoc, quod chriſtus confuſa cruce, deprædatus eſt infernum & captiuum duxit. Et hoc eſt & illud quod ait, dixit dominus, Reuertar ex Baſan, hoc eſt, de cruce ad

infernum redibo. Baſan enim ſi interpreteris, turpitudinem ſignificat. Nam Iudæi crucem vt *Baſan.*

turpem reputant, & ideo execrationis organum vocauerunt eam. Sed Chriſtus eam ſanctifi-

cauit, eo quod in ea ſalutem hominum perfecerit. *Pſal.33.*

Quæſtio CXV. Quid eſt quod dicit: Diuites facti ſunt inopes, & eſurierunt?

Reſponſio. Diuites hoc loco vocat Iudæos, qui inopes facti ſunt, eo quod occiderunt *Diuites eſurientes.*

C panem vitæ, & venit ſuper eos fames.

Quæſtio CXVI. Quid eſt quod inquit: Mane occidebam omnes peccatores terræ, ad *Pſal.100.*

deperdendum ex ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem?

Reſponſio. Huius dicti hic eſt ſenſus, Sicut matutinum tempus diei eſt initium, ſic om- *Peccati initium eſt diabcli ſuggeſtio.*

nis peccati initium eſt inimici fraudulenta ſuggeſtio. Ideo inquit: Mane occidebam, hoc eſt,

reſpiciebam ad principia cogitationum, & inueſtigabam earum intentiones, atque adeo pec-

catores omnes vtpote dæmones, qui faciunt in me peccatum ad perdendum omnes ex ciuita-

te Domini, hoc eſt, ex anima. Anima nanque domini ciuitas eſt. Perſequebar enim inquit, &

abſcindebam ipſorum capita, tanquam principia ad excindendum eos ex anima, ne operarentur omnem iniquitatem & peccatum.

Quæſtio CXVII. Quid eſt quod inquit: Catuli leonum rugientes vt rapiant, & vt quærant à Deo cibum ſibi. Exortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in ſpeluncis ſuis cubabunt?

Reſponſio. Catulos leonum dicit prophetas. Rugiebant vero clamantes & dicentes, ac *Pſal.103.*

prophetantes incarnationem filij Dei. Exortus vero eſt ſol, hoc eſt venit Chriſtus & tacuerunt

D prophetæ, qui prophetauerunt vſque ad Ioannem. Hoc eſt quod etiam alibi dicit ſcriptura, *Catuli leonum ſunt Prophetæ.*

obſcuram aquam in aëris nubibus. A ſplendore eius nubes diſcuſſæ ſunt. Obſcuram aquam

dicit diuinam ſcripturam, quoniam in caligine Moſes legem accepit à Deo in monte Sina.

Quin ipſi Prophetæ quoque non manifeſtè, ſed obſcurè & tenuiter quodammodo viderunt *Nubes.*

aduentum Chriſti, & manifeſtarunt. Nubes enim vocat Prophetas qui prædicarunt, & vt

aquam effunderunt, ſpiraruntque veluti venti diuinum ſermonem & legem ſuper terram,

quæ eſt illa tenebroſa aqua. A fulgore vero eius in conſpectu ſuo, vt ab aſſumpta carne eius co- *Pſal.73.*

ram ſe nubes diſcuſſæ ſunt, prophetæ videlicet receſſerunt & quieuere. *Mons Sion*

Quæſtio CXVIII. Quid eſt, Mons sion iſte, in quo habitaſti in eo?

Reſponſio. Diuina ſcriptura multis modis voculam montis interpretatur, Et hic quidem

mons Sion eſt locus Hieruſalem, quem inhabitauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus incarna- *Deipara*

tus ſuper terram. Montem rurſus proprie vocat ſanctiſſimam Deiparã Virginem, veluti quum *virgo.*

inquit: Mons qui Deo placuit ad habitandum in eo. Nam dominus æternum inhabitabit. Et

Habac.3. alibi habetur: Deus à Themam veniet, & ſanctus ex monte opaco & denſo. Mons autem ibi dicitur ſancta virgo mater. Quia quemadmodum ij qui campo oberrantes, & calore æſtuant *simile.* ſi montem ſubeant, velut rore conſperſi in vmbra ſubter arbores montis, vel aqua ſedant æſtũ flammæ: Ad eundem modum hominibus quoque facta eſt ſancta Virgo, quæ rore quodam ſui partus animas hominum æſtu peccati confectas, in vitam reuocauit, & in vmbra alarum ſui filij fouit. Montes vero dicuntur etiam dæmones propter tumorem ſuperbiæ. Qui tangit montes, & fumigant, hoc eſt qui dæmonibus appropinquat, qui tanquam fumus diſſipantur & euaneſcunt. Mons item virtus quoque dicitur, quemadmodum ſanctus Gregorius inquit: *Gregorius.* Siquidem etiam in monte Deus apparet hominibus, ipſe quidem à ſui domicilij ſpecula deſcendens, nos verò ex terrena humilitate noſtra in ſublime tollens.

Quæſtio cxix. Quare virtus dicitur mons?

Virtus mõs dicitur, cur. Reſponſio. Quia ſicut mons etſi excelſus eſt ſupra terram, cęlo tamen eſt humilior, ita qui in vita ſua virtutem exercet, terra quidem eſt excelſior, eo quod huius vitæ curas & mundi negotia ſuperat, nihilominus tamen eſt inferior cælo, propterea quod adhuc in hac vita exiſtit, & nondum eſt mortuus, vt penitus hoc mundo liberetur. Atque ob id inter cælum ter- B rámque tenet medium, ſicut mons, quemadmodum dictum eſt. Deinde cùm dicit, Montes *Pſal.103* excelſi ceruis: altos montes, excelſas virtutes: ceruas verò, ſanctorum animas vocat: quando- *Ceruæ.* quidem in excelſis actionibus virtutum, ſicut in montibus ceruæ, verſantur animæ ſanctorũ. Petra vero confugium leporibus, eſt Chriſtus. Eſtque confugiũ eorum qui ſedent in deſerto.

Pſal.103 Quæſtio cxx. Quid vocat habitationem Herodij?

Herodius quid. Reſponſio. Herodius, vt aliqui dicunt, eſt auis quæ nidũ in deſerto loco, in arboris alicuius cacumine collocat. Veniunt vero paſſerculi, & ſubter ipſam circumquaque in arbore nidificant. Dux autem ipſorum eſt, eiſque præeſt domus Herodij, quæ eos à nociuis reptilibus quę ipſos lædere volunt, cuſtodiunt.

Quæſtio cxxi. Quid dicit Própheta cùm inquit: In finem ne perdas Dauid?

Reſponſio. Finem ſuę vitæ dicit Propheta, & orat ne vitæ ſuæ finis veniat, incidátque in aliquod damnum. Nam tota hominis vita ſi malè tranſacta, finis autem eius bonus fuerit, beneficium eſt & gratia. Si vero finis diuerſus fuerit, hoc demum eſt miſerum. Orat ergo Propheta, vt ſuæ vitæ finis bonus ſit: nam ideo conſcripſit hunc Pſalmum.

Pſal.149. Quæſt.cxxii. Quid eſt quod inquit: Gloriabũtur pij in gloria & exultabũt in cubilibus ſuis? C

Reſponſio. Pios dicit ſpirituales & ſanctos homines, qui gloriabuntur poſt mortem in *Cubilia.* cubilibus ſuis. Cubilia vero ſunt manſiones & domicilia ſanctorum, quæ poſt mortem inuenient, & exultabunt in regno cælorum.

Somnus. Alia. Dei perfectionem docens & oſtendens diuina ſcriptura, vocauit ipſam ſomnum, cubile, lectum, & mortem. Somnum quidem vocat, vt quum Dauid inquit: In pace ſimul iacebo ſopitus & dormiam. Eodem videlicet deueniam, & quieſcam dum viuo in Deo, iuxta *Gal.2.* Apoſtolum, qui inquit: Viuo autem non amplius ego, ſed viuit in me Chriſtus. *Cubile.* Cubile vero vocat, quum inquit: Gloriabuntur ſancti in gloria, & exultabunt in cubilibus ſuis. Sicut enim *Pſal.15* qui in cubili cubat, requieſcit & ſuauiter dormit: ſic qui perfectus in Deo eſt, & qui creuit in virum perfectum ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, requieſcit in Deo, tanquam cubi- *Iudic.13* le reputans diuinam perfectionem. Cubilis autem fulcra dicuntur virtutes. Lectum autem appellat, quum inquit Salomon: Sexaginta robuſti circundant ipſum. Quando enim ad per- *pſal.115.* fectionem venerit iuſtus, circundant, & circa ipſum incedunt fortes, angeli videlicet. Iuxta dictum illud: Semper videbam ante me Dominum, quoniam à dextris meis eſt, ne commo- D *Mors.* uear. Eſt vero familiare diuinæ ſcripturæ, etiam angelum vocare Dominum. Vt in Manoë: *Simile.* Deum vidimus, inquit, cum eſſet in phantaſia Dei. Denique mortem quoque vocauit Dauid diuinam perfectionem cum inquit: Præcioſa eſt mors ſanctorum in conſpectu Domini. Vi- *pſal.26* des quomodo & ſomnum, & cubile, & lectum, & mortem illam eſſe oſtenderit diuina ſcrip- *Rom.14.* tura? Mortem autem illam nominauit, quod ille qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. *Gal.2.* Quemadmodnm enim qui mortuus eſt, non poteſt rurſus reuerti in vitam & amplius peccare, Ita qui apud Deum hoc honore dignus eſt habitus, inde rurſus decidere non poteſt, ſed inquit cum Dauid, Dominus illuminatio mea & Seruator meus, quem timebo? Et cum Paulo: Siue namque viuimus ſiue morimur, Domini ſumus. Et rurſus. Viuo autem non amplius ego ſed viuit in me Chriſtus: quod vero nunc in carne viuo, viuo in fide. Quapropter ſancti perfecti, mundum contemnunt, & huius mundi voluptates. Et ſancti martyres, etiam contemſere tormenta.

Quæſtio

A Quæſtio cxxiii. Altitudines Dei in gutture ipſorum, & gladij vtrinque acuti in manibus ipſorum: quid hoc eſt?

Reſponſio. Altitudines Dei ſunt doctrinæ legis & ſtatuta ſpiritualia, quibus ſpirituales *Pſal. 149.* doctores præſtant, habent enim in gutture ſuo, à ſpiritu ſancto dona gratiæ, vt ore ſuo & lin- *Altitudines Dei.* gua doceant populum. Ancipites autem gladij ſunt duo Teſtamenta, vetus & noua lex. Nam ſicut miles gladium vtraque parte acutum vibrans, inimicos interimit, & populum aſſerit: sic etiam doctores ſpirituales ancipites habent gladios, doctrinas veteris & noui Teſtamenti, per *Gladij anquas* vindictam ſumunt in gentibus, & ad puniendum illas, immittunt iram à Deo, per ſuas ad *cipites.* Deum ſupplicationes. Similiter quoque in communi, populum fidelium redarguunt & inſtituunt ad bonum. Quando vero non audiunt eas, ſed ei quod bonum eſt aduerſantur atque conténunt illud, tunc etiam ipſis immittunt ſupplicium per ſuam deprecationem ad erudiendum illos vt videlicet caſtigati diſcant non inobedientes eſſe Deo, & Dei miniſtris. Nam qui ſpirituales homines audit, Deum audit, quemadmodum dixit ipſe Chriſtus. Neque enim ad interitum, ſed ad vtilitatem ipſorum ſpirituales illi caſtigationem inducunt, ad correctionem *Luc.8.* B boni & ad gloriam Dei, tanquam amantes & vltores Dei & oſores mali.

EX EPISTOLIS PAVLI.

Quæſtio cxxiiii. Quid eſt quod dicit: Gloria, honor, & pax omni qui operatur bonum: *Rom.2.* Iudæo primum & Græco. Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. Nam quicumque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur?

Reſponſio. Laudat omnes qui operãtur bonum. Græcum vero non dicit idololatram, *Græcus.* ſed pium qui colat quidem Deum, verum neque credat in Chriſtum, neque veterem legem teneat, ſed ſine lege Deum inuocet & colat, ſeruétque nihilominus virtutem aliquam. Nam talis etiamſi labatur, minus tamen punietur quàm Iudæus, eo quod Iudæus legem tranſgreditur, habetque vehementiorem accuſationem. Quando enim audis illud: Quotquot ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: minus ſupplicium reputa. Hoc verò: Quotquot in lege peccauerunt: iſti grauiorem pœnam & ſupplicium ſubibunt.

Quæſtio cxxv. Quid eſt illud: Nam qui inſiti ſumus per ſimilitudinem mortis eius, *Rom.6.* C etiam reſurrectionis conſortes erimus?

Reſponſio. Inſiti ſumus, participes videlicet. Nam quemadmodum corpus Domini ſepultum in terra, mundo ſalutem peperit: Sic noſtrũ quoque corpus in baptiſmo ſepultum, nobis ipſis iuſtitiam protulit. Similitudo autem ſic habet, ſicut Chriſtus mortuus eſt, & tertia die reſurrexit: sic & nos in baptiſmo morientes, reſurgimus. Nam quod infantem ter in aquã immergimus, & ter educimus, mortem & triduanam Chriſti reſurrrectionem ſignificat.

Quæſtio cxxvi. Quid eſt quod inquit: Etenim quod lex præſtare non poterat, ea parte *Trina immerſio baptiſmi quid.* qua erat imbecillis, hoc Deus per carnem & cætera?

Reſponſio. Imbecilis, inquit, erat lex, videlicet ad iuſtificandum hominem. Non enim *Rom.8.* poterat homo tyrannidem & vim carnis ſuſtinere. Ideo miſit Deus vnigenitum filium ſuum, vt per carnem ſuum condemnaret peccatũ. Hoc verò quod dicit, In ſimilitudine carnis pec- *Lex antiqua imbecillis.* cato obnoxiæ, non dixit. In carne peccati, ſed in ſimilitudine. Nam humana caro Chriſti in omnibus eſt ſimilis facta humanæ carni, quatenus verus & abſolutus eſt homo. Peccatis verò caro eius non fuit obnoxia, ſicuti noſtra eſt. Peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt in *Caro Chriſti peccatis non fuit obnoxia.* ore eius dolus.

D Quæſtio cxxvii. Quid eſt quod dicit: Date locum iræ?

Reſponſio. Et qui te contriſtauit ac tribulauit vel affecit iniuria, condona, omnémque vindictam tribue Deo, qui quod æquum eſt diſpenſabit. Illud verò: Beatus qui nil iudicat in eo quod probat, hoc ſignificat: Quando per diſpenſationem feceris aliquid, quod ad ſalutem *Rom. 12.* fratris tui ſpectat, etiam ſi id omnes incuſant, tua verò conſcientia te non condénat, beatus es. *Rom.14.*

Quæſtio cxxviiii. Quid eſt quod inquit: Quandoquidem & Iudæi ſignum poſtulant, *1.cor.1.* & Græci ſapientiam quærunt: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum? *Chriſtum crucifixũ prædicare.*

Reſponſio. Si dixerimus, inquit, Iudæo: Crede, Reſpondet, Excitate mortuos, medemini inſanis. Si Græco idem dicamus, petit à nobis rhetoricum ornatum in verbis. Nos autẽ prædicamus Chriſtum crucifixum, qui eſt ſignorum potentia, & ſapientiæ pelagus. Verum ipſi quidem offenduntur, & ſtultam reputant prędicationem, quando Deum crucifixum eſſe audiunt, quod tamen non mirum: nam qui infirmi ſunt oculis, non poſſunt purè videre ſolem. Ad eundem modum etiam iſti. Illud autem, quod ſtultitiam Dei ſapientiorem dicit eſſe quã

Philosophi inaniter occuppati. homines, de cruce loquitur. Nam sapientes & philosophi etiam præstantiores, inaniter mul- A tum laborarunt & occupati fuerunt, nec quicquam boni benè rectéqueegerunt. Crux verò, quam illi stultitiam reputabant, mundum seruauit, & propterea omnes excellit sapientia, eo quòd tanta bona operata est.

Crucis vtilitas.

Quæstio cxxix. Quomodo verò dicit imbecilitatẽ Dei robustiorem esse quã homines?

Imbecillitas Dei.

Responsio. Imbecilitatem Dei vocat sensum Apostolorum, qui homines erant idiotæ & illiterati, & tamen breui tempore totum orbem occupantes Reges & satrapas, sapientes & potentes Principes deuicere.

1.Cor.2.

Quæstio cxxx. Quid est illud: Sapientiam autem Dei loquimur in mysterio, quæ est abscondita?

Responsio. Vides quomodo nominet ipse sapientiam quam prius stultitiam vocauerat, Etenim mysterium primum, dispensationem dicit, ideo quòd nullus neque angelus, nec alia aliqua creata potestas cognouit hoc mysterium & dispensationem istam, quòd in terra Deus carnem assumpturus esset. Illud verò posteaquam factum est, omnibus innotuit: quemadmodum inquit Apostolus: Vt notum fiat nunc principatibus & potestatibus, insuper cælesti- B bus. Vocat autem alibi quoque mysterium, eximia illa opera Dei, vtpote, natiuitatem, præsepe, baptisma, crucem, mortem, resurrectionem & ascensionem. Sicut etiam sanctus Gregorius theologus, mysteria vocat, festa in sermone de Lucernis, qui incipit: Rursus Iesus ille meus, & iterum mysterium. Hoc autem dicit, propter festum Baptismi. Similiter etiam in reliquis.

Mysterium

Ephe.3.

Gregorius.

1.Cor.3

Quæstio cxxxi. Quid est quod inquit: Si cuius opus exustum fuerit, damnum patietur: ipse verò saluus fiet, sed sic tanquam per ignem.

Responsio. Si cuius opus exustum fuerit, damnum patietur regni cælorum, saluus verò fiet ipse tanquam per ignem. Quomodo vero seruabitur? hoc est, saluus & integer manebit in igne, nec videbit mortem, sed opus ipsius solummodo comburetur & confundetur. Ipse verò æternum permanebit integer pœnas luens: nec tamen vnquam penitus interibit.

Saluus per ignem.

1.Cor.5.

Quæstio cxxxii. Quid est quod dicit: Paululum fermẽti totam massam fermentat?

Simile.

Responsio. Hoc propter malos & peruersos homines dicit. Nam quemadmodum ve- *Fermentũ vetus.* tus fermentum exiguum quidem est, multum autem farinæ fermentari facit: Ad eundem C modum malus homo, qui in se nutrit malitiam, impartit etiam aliis, & fit scandalum, multósque lædit, propterea rursus dicit: Expurgate itaque vetus fermentum, vt noui sitis. Hoc est: Expellite malum & prauum ex vobis, aut vos ab ipso recedite: quandoquidem omnis malitia inquinat hominem. Ideo Dauid malos fugiens, inquit: Non sedi in consilio vanitatis, & cum transgressoribus non incedam. Odi congregationem malignantium. Et quare faciebat ista? Dicit alibi rursus: Cum sancto sanctus eris, & cum electo eris electus, & peruerteris cum peruerso. Etenim qualis est ille cum quo conuersaris, talem te quoque reddet.

Psal.25.

Psal.17.

1.Cor.6

Quæstio cxxxiii. Quid est quod dicit: Escæ ventri destinatæ sunt & venter escis: Deus autem & hunc & illas abolebit?

Venter.

Responsio. Ventrem dicit crapulam, non ipsum ventrem. Ad crapulam, inquit, habet venter desiderium, & hæc ad illum. Sed qui crapulę ventríque deditus est, non potest seruire Deo, sed sui ipsius ventri seruus est. Ideo aboleuit illum, dicens: Deus & hunc & illas abolebit, hoc est, & cibos & gulositatem. Non enim ventrem aboleuit, absit. Audi enim quid dicat ipse: Corpus verò non stupro, sed Domino. Quapropter non aboleuit ven- D *Crapula.* trem, sed crapulam, nec etiam mediocrem cibum, sed immoderatum: siquidem ex his scortatio gignitur. Inquit ergo. Corpus non est datum sub potestatem ingluuiei, vt in scortationes incidat, sed vt Domino seruiat. Sicuti rursus retrò dicit alicubi: Omnia mihi licent, sed ego non redigar in potestatem à quoquam. Hoc ipsum nihil est aliud quàm quod hic dicit: quòd omnes quidem cibi quos creauit Deus homini nutrimentum, boni sunt, & licet mihi omnibus frui, eísque nutriri, sed illorum seruus non ero, neque sub suam potestatem me rediget gula: nam non conducit, nec ædificat in me bonum. Quapropter, necessariis contenti, respuamus reliqua non tantum velut inutilia sed etiam tanquam quæ noceant, & quę gignant absurdas concupiscentias iis qui ea possident.

1.Cor.10.

Cibos esse bones.

Quæstio cxxxiiii. Quid est quod dicit: Et omnes in Mosen baptizati sunt.

Baptismi signum mare Rubrum

Responsio. Baptismi signum erat, quod per rubrum mare pertranssiuit Israëliticus populus. Nam sicut illi transmissi, effugerunt inimicorum insidias, & in deserto nutriebantur manna: sic etiam baptizati liberantur à spirituali Pharaone, & ab Ægyptiis dæmonibus, sustentantúrque

A sustẽtãturq; supercæleſti pane SSti. Quia verò de baptism. sermo est, dicemus de eo manifestius.

DE SANCTO BAPTISMO.

Primũ baptisma fuit, inundatio diluuij ad excindendum peccatum. Secundum fuit Mosis, quando transiuit rubrum mare. Typicum enim erat. Nam sicut illic erat mare, sic in baptismo est aqua. Et sicut illic erat nubes, ita hic est Spiritus Sanctus. Quę autem ista nubes fuerit, audi: Cũ egrederentur ex Ægypto Hebræi cum Mose, misit nubem veluti columnam ignis, quæ illis luceret noctu, vt videlicet noctu quoque possent ambulare, ne ad ipsos vsque pertingerent Ægyptij. Sequebatur autem illos nubes à tergo, & tegebat eos, ne ipsos Ægyptij videre possent. Atque hoc est secundum baptisma. Tertium erat legale apud Hebræos. Nam quicunque 3 erat immundus, aqua lauabatur, & suas quoque vestes lauabat, & sic redibat in castra. Quartũ 4 baptisma fuit Ioannis. Introductorium quidem erat illud, nondum tamen omnino spirituale, sed ad pœnitentiam solummodo. Quintum, est baptismus Iesu Christi, quo etiam ipse baptizatus est. Estque hoc totum spirituale, quo nos quoque baptizamur. Sextum baptisma lachry- 5 6 mis constat, estque verè laboriosum durumque. Veluti qui per singulas noctes lauat lectum *Psal.6.* B suum, qui pœnitentia ducitur, & luget super peccatis quæ commisit. Septimum baptisma 7 per martyrium & sanguinem est, quo Christus quoque baptizatus est. Estque tanto aliis honestius, quanto minus denuò pollutum est sordibus. Octauum & postremum non salutare, 8 sed audens est, quod æternum sine fine punit peccatores.

Primum baptismi signum

Quæstio cxxxv. Quid est quod inquit: Caro & sanguis regni Dei hæreditatem consequi non possunt? *1.Cor.15*

Responsio. Quod quicumque carnem suam fouet & nutrit ad satietatem, regnum Dei consequi non potest.

Quæstio cxxxvi. Quid est quod inquit: Qui non diligit Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema, maranatha? *1.cor.16.*

Responsio. Hoc est: Ab ecclesia & à fidelibus segregate eum, sitque separatus à populo ille qui non credit. Dominus enim venit, quòd significat Maranatha, si interpreteris.

Quæstio cxxxvii. Quid illud est: Si quis noua in Christo creatura, renouatur? *2.Cor.5.*

Responsio. Hoc est: Si quis in Christum credidit, in aliam vitam transiuit. Nam è supernis est natus per spiritum & viuit non eam quæ in peccatis, sed vitam quæ est in spiritu.

C Quæstio cxxxviij. Ter feci naufragium, quid est?

2.Cor.12 Naufragium apostoli quid.

Responsio. Latenter innuens dicit, quòd ter naufragium passa sit humanitas. Primùm per transgressionem Secundò in diluuio temporibus Noë. Tertiò post acceptam legem, quum in idololatriam incidisset populus vsque dum venit Christus gubernator animarum qui eretxit velum crucis, & tranquillam nobis nauigationem ad cælos parauit.

Quæstio cxxxix. Quid est: Noctem atque diem in profundo egi?

Ibidem. Nox. Dies.

Responsio. Noctem dicit conuersationem in tenebrosis erroribus ante aduentum Christi. Diem verò vocat vitam post aduentum Christi transactam in claritate baptismi. Dicunt autem quidam, quod in medio pelagi nauigauerit: alij, quod natauerit: vbi neque terram neque montes videre potuerit.

Quæstio CXL. Quid est illud: Datus est mihi stimulus per carnem nuncius Satanæ vt me colaphis cædat? *2.cor.12. Nuncius Satanæ.*

Responsio. Satan aduersarius dicitur. Nuncium igitur Satanæ dicit Alexandrum æratium fabrum, Hymeneum & Philetum qui diuexabant ipsum, & resistebant, dicentes re- D surrectionem iam fuisse: qui etiam apprehensum eum, in carceres proiiciebant, & multis afficiebant malis.

Quæstio cxlr. Quid illud est: Sufficit tibi mea gratia? *Ibidem.*

Responsio. Hoc est: Sufficit tibi mea gratia, qua mortuos excitas, & cæcis visum das, & alia signa facis. A persequutoribus vero pulsi & exagitati persequentes vincite.

Quæstio cxlii. Quid est quod inquit: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? *Gal.vlt.*

Responsio. Mundum & curas eius relinquere, concupiscentiis & affectibus mori, ieiunare, vigilare, & in disciplina afflictari. Sicut alibi dicit: qui vero Christi sunt, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiscentiis. *Mundo crucifigi.*

Quæstio cxliii. Quid est quod dicit: Interstitium maceriæ diruit? *Ephes.2.*

Responsio. Hoc est, inimicitia quam omnes homines habebamus aduersus Deum propter nostra peccata. Carne igitur assumpta, Dominus Deus, & mortuus, soluit peccatum quod nos à Deo seiungebat. Atque sic in pacem redegit omnia, & nos fecit filios Dei.

Chirographum quid

Nam deleuit,quod aduerſus nos erat,Chirographum in cruce. Quid autem fuerit Chirographum,audi: Cùm peccaſſet Adam & accepiſſet manu ſua de ligno,comediſſetque, ſcriptum eſt eius manu peccatum,quod apud ſe ſcriptum diabolus habuit. Cùm autem in ligno,hoc eſt in cruce penderet Chriſtus,& per ſuas manus clauis vulneraretur:tunc in cruce ſcriptum illud affixit & deleuit. Ipſe namque diabolus qui Chirographum illud tranſgreſſionis Adam tenebat tamdiu retinuit,donec à cruce in Chriſto ligaretur.

Quæſtio cxliiii. Quid eſt quod inquit. Expergiſcere qui dormis,ſurge à mortuis,& illuceſcet tibi Chriſtus?

Ephe.5.

Peccatis immerſus pro mortuo habetur.

Reſpõſio. Dormientẽ vocat eũ qui peccatis immerſus eſt. Nã qui in peccatis viuit,mortuus dicitur. Etenim vt mortuus immobilis eſt,ita qui in peccatis eſt mortuus,ad bonũ nõ mouetur.

Quæſtio cxlv. Quid eſt illud: Induite totam armaturam Dei?

Ephe.6.

Armatura Dei.

Reſponſio. Totam armaturam Dei dicit Spiritum ſanctum. Nam qui Spiritus ſancti non eſt particeps,nihil poteſt aduerſus oppoſitos nobis potentatus. Etenim non eſt nobis,inquit,lucta aduerſus carnem & ſanguinem. Non aduerſus homines videlicet bellum geritur, ſed aduerſus principatus. Principatus autem dæmones vocat qui in hoc mundo principatum tenent ſolummodo tamẽ in operibus tenebrarum. Hoc verò quòd inquit,in cæleſtibus: docet,quòd non propter rem nihili nos oppugnent dæmones,ſed propter cæleſtia bona. Quando enim ad regnum cæleſte contendimus vehementer nobis reſiſtunt. Ideo nos ſemper vigilare conuenit & virtute per gratiam Chriſti vincere. Scutum autem fidei,fidem vocat,ſyncerã & feruidam.

Scutum fidei.

Col.3.

Quæſtio cxlvi. Quid eſt quod dicit, Poſtquam exuiſtis veterem hominem, & induiſtis nouum qui renouatur?

Reſp. Veterẽ hominẽ dicit eũ qui primus poſt lapſum Adæ natus eſt. vel improbitatem eius & malitiam. Nouum hominem intelligit conuerſationẽ Chriſtianã,piam videlicet & bonam.

Quæſt.cxlvii. Quid eſt quod inquit: Ne doleatis quemadmodũ cæteri qui non habent ſpẽ?

1.Theſ.4.

Reſponſio. Qui non habent ſpem reſurrectionis,illis conuenit dolere. Nota autem quomodo de Chriſto dixerit,quòd mortuus ſit & reſurrexerit: De communi verò populo dixit qui obdormierunt,vt oſtenderet etiam eos qui dormiunt eſſe reſurrecturos.

Quæſtio cxlviii. Quid eſt quod dicit: Non rapinam arbitratus eſt æqualem ſe eſſe Deo?

Philip.2.

Reſponſio. Quod Apoſtolus dicit,eſt eiuſmodi: Filius Dei,qui etiam ipſe Deus, volens in terram deſcendere & incarnari,non veritus eſt à ſua dignitate diſcedere. Neque enim ex rapina diuinitatem ſuam habebat. Veluti ſi quis per rapinam aliquid habet, timet ne illud perdat. Talis non erat Chriſtus. Abſit. Sed cùm verus Deus eſſet, homo quoque fieri voluit.

1.Theſ.4.

Quæſtio cxlix. Quid eſt illud: Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini?

Viuẽtes qui

Reſponſio. Verbum Domini quod dixit,hoc eſt,quòd audituri ſint vocem filij Dei, & quòd qui audierint,ſint victuri: Hoc, inquit,& nos dicimus, quod nos qui viuemus & reliqui erimus in aduentu Domini nequaquã præueniemus eos qui obdormierũt. Viuentes ſunt,qui tũ inuenientur in reſurrectione. Inueniẽtur enim homines in illo die, nec videbunt mortem. veruntamẽ non prẽuenient eos qui obdormierũt antè. Nã primũ reſurgent mortui,deinde qui viuunt immutabũtur,& ſimul cũ illis rapiẽtur in occurſum domini in aëra. Qualis autẽ iſte raptus futurus ſit,audi. Quãdo dominus celeuſmate,hoc eſt,hortatu,& angeli clamabũt: ſurgite, venit enim ſponſus: Tunc de cẽlo deſcẽdet. Et primũ reſurgẽt mortui,deinde autẽ ij qui tunc viuẽt,immutabuntur & fiẽt incorruptibiles. Et poſt hæc omnes ſancti & digni rapiẽtur in nubibus,& dominum noſtrũ de cẽlis venientẽ excipient,quemadmodũ inquit: Et nos rapiemur in nubibus in occurſum domini in aëra. Nã hæc eſt gloria & corona iuſtorũ. Peccatores vero expectabũt ipſum donec deſcendat. Atque hoc nõ fit aliter, quã ſi vrbs aliqua reducem regẽ excipiat. Ibi nãque optimates & qui cæteris prẽſtant,egrediũtur ei in occurſum: pauperes autem & abiecti expectant, donec in ciuitatem veniant. Ad eundem modum etiam de Chriſto cogita. Deſcendente illo de cælo, omnes iuſti & boni rapientur in cælum vt obuiam procedant venienti Domino noſtro Ieſu: Peccatores autem, in terra ſtabunt expectantes.

Raptus qualis futurus.

Gloria & corona iuſtorum.

2.Tim.2.

Quæſtio CL. Quid eſt quod dicit: Nemo qui militat implicatur vitæ negotiis,vt ei qui ſe in militiam delegit,placeat?

Reſponſio. Si ille qui terreno regi militat,non poteſt placere niſi alias vitæ curas reliquerit: quanto magis id in militia quam ſub cæleſti rege militamus,fieri conuenit?

Ibidem.

Queſtio cli. Quid eſt illud: quod ſi certat etiã aliquis,nõ coronatur,niſi legitimè certauerit?

Reſponſio. Nã etiã ſi quis miles bellũ ingreſſus fuerit,neque ſic quoque coronatur,niſi cũ, aduerſario manum conferens,percuſſerit & interficerit eum. Nã hoc eſt illud legitimè certare.

Quæſtio

A Quæſtio clii. Quid eſt illud: Laborantẽ agricolam oportet primũ de fructibus percipere?

Reſponſio. Hoc de ſpiritualibus doctoribus dixit,quod ſit conueniens,vt doctor qui pro ſe & pro ſuis auditoribus laborat & decertat,primũ à Deo mercedẽ recipiat, deinde diſcipuli ſui. *Ibidem.* Nã agricola qui fructus ſuos collegit, ille primus de eis in domo ſua ſibi recondit. Atque ſic demũ aut eleemoſynam elargitur, vel ſatisfacit debitoribus. Aliud de eodẽ. Et aliter: Quicũque vult opus Dei exercere,qui alios docere, vel aliquibus vult prodeſſe,decet illum qui alios docet,imprimis operari virtutes,& vt accipiat à Deo dona gratiæ,proferátque fructus ſancti ſpiritus,atque theſauros cognitionis bonorũ Dei. Ita fiet vt aliis quoque poſſit impertiri dona. Nã ſi quis aliquẽ oleo ſuis manibus vncturus,oleũ nõ habeat,quomodo impertiuerit aliis id quod ipſe non habet? Ad eundem modum de iis qui docent alios,eſt ſentiendum,ſicuti dictum eſt.

Quæſtio cliii. Quid eſt. Cogita quæ dico?

Reſponſio. Quia per parabolas ei ſcripſerat omnia,propterea dicit: Attẽde. Et non obedierunt mandato Moſis quod præceperat, quorum periere tria millia. Et hoc eſt quod dicit ſcriptura: Quorum membra conciderunt in deſerto.

B Quæſtio cliiii. Quid eſt illud: Omnis tranſgreſſio & inobedientia iſtam præmij repenſationem accepit? *Heb.2.*

Reſponſio. Quicunque tranſgreſſi ſunt & inobedientes fuerunt in lege veteri,condigna pœna ſunt affecti. Nam Adam qui tranſgreſſus fuerat,condemnatus eſt,Cain cùm peccaſſet, execrationis pœnam luit. Et illi qui temporibus Noë mala perpetrauerant,aqua ſubmerſi ſunt. *Gene.3* Sodomitæ qui turpibus ſeſe facinoribus inquinauerant,horribiliter interiere. Et Iudæi ſæpius aduerſus Prophetas inſurgentes, percuſſi ſunt à Deo, ſuppliciiſque affecti pœnas dedẽre. *Gene.4.* Nunc igitur hoc dicit, quòd ſi in veteri Teſtamento quicunque reprobarunt & inobedientes fuere mandatis Domini, & quidem iis quæ per angelos & per Prophetas fuerunt adminiſtrata, nihilominus tamen iuſtam pœnam perſoluerunt, & in ſe accumularunt iram Dei, quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, quæ neque per angelos,neque per Prophetas nobis eſt tradita,ſed per ipſum Chriſtum & Deum? Nam veteris quidem legis miniſter fuit Moſes. Multum igitur hæc legiſlatio prẽſtat veteri, quod illa per ſeruum ſit adminiſtrata, hæc verò per ipſum dominum. Debemus ergo, dubio procul,ea quæ nobis præcepta ſunt prẽſtare,ne nobis quàm veteribus grauius iudicium ſit ſubeundum.

Omnes inobedientes pœnas luerunt.

C Quæſtio clv. Quid eſt: Non enim angelis ſubiecit orbem terræ futurũ de quo loquimur? *Ibidem.*

Reſponſio. Orbem terræ ſecundi aduentus ſui iudicium vocat,quando reddet vnicuique ſecundum ſua opera. Hoc verò quod inquit: De quo loquimur, illum ſignificat, pro quo decertamus ſalutem conſequi cupientes. In eo die, inquit Apoſtolus,nõ dedit Deus poteſtatem angelis mundum iudicandi,ſed omne iudicium dedit filio ſuo. Et quia filius Dei,qui etiã ipſe Deus eſt,habet omnẽ poteſtatem iudicandi mundũ,quid paſſuri ſunt ij qui mandatis eius non obtẽperarunt? Nã ſi inobedientes in lege veteri,quæ per angelos eſt lata,tanta paſſi ſunt,id que non angelis iudicantibus mundum,quidnã illi patientur qui non obediunt ipſi Domino?

Inobedientes.

Quæſtio clvi. Quid illud eſt: Quid eſt homo quòd memor es eius? *Ibidem.*

Reſponſio. Hominem & filium hominis Chriſtum dicit, ſicut eſt per omnia conſubſtantialis patri,tanquam verus Deus & verus homo. *Homo.*

Quæſtio CLVII. Quid eſt: Minuiſti eum paululum infra Angelos?

Reſponſio. Pauliſper inferiorem dicit, quòd Chriſtus apud inferos tribus diebus & tribus noctibus fuit. *Ibidem.*

D Quæſtio clviii. Quid eſt: Eum verò qui paululum quiddam diminutus fuerat infra Angelos,cernimus Ieſum propter cruciatum mortis,gloria & honore coronatum in morte. *Ibidem.*

Reſponſio. Gloria & honor Chriſti, crux eſt: quia innumera bona per crucem contigere. conculcata nanque eſt mors,& in exilium relegata maledictio. Infernus ceſſit in prædam,peccatum eſt abolitum,tranſgreſſio ſublata,natura hominum ab affectuum ſeruitute liberata,diabolus eſt ligatus,plantata eſt ſalus,reſurrectio eſt patefacta,malitia eſt abacta, vita eſt orta,idololatria diſſoluta: & quod admirandũ eſt maxime,quod Antiqui veteréſq; Prophetæ in Chriſti ſanguine & aqua ex eius latere profluẽte baptizati ſunt. Id quomodo factũ ſit,audi: Quoniã ex quatuor elemẽtis conſtat humanũ corpus,in ea poſt mortem rurſus reſoluitur. Ita cũ Chriſto quoque factũ eſt. Nam ſanguis & aqua,quę ex ſancto latere chriſti fluxere,reſoluta ſunt in id, in quod etiam Prophetarum ſanguis reſolutus eſt, videlicet in elementa, quæ ibi inueniens baptizauit. Quod ſi quis nunc obiiciat, quòd etiam infidelium corpora baptizauerit: reſpondemus, Non, Nam ſicut aqua diffluens, quaſcunque quidem reperit herbas virentes,

Crux eſt gloria & honor Chriſti.

Prophetæ baptizati.

eas irrigat & potat:quas autem aridas inuenerit,iis nihil prodeſt:ſic etiam hic eſt cogitandum. A

Heb.2. Qvæſtio clix. Quid eſt quod dicit:Nunc verò nondum videmus omnia eſſe illi ſubiecta:propterea quòd orbem nondum penetrauerat prædicatio?

Reſponſio. Decebat eum,videlicet Deum & patrem per quem omnia facta ſunt & ſubſiſtunt,ducem vitæ,Chriſtum ſcilicet,multos filios ad gloriam & regnum cælorum adducentem (filios autem vocat ſpirituales & ſanctos homines) per paſſiones perfectum exhibere & glorioſum.

Heb.8. Quæſtio clx. Quid eſt quod inquit:Et veri tabernaculi,quod fixit Deus & non homo?

Tabernaculum. Reſponſio. Tabernaculum dicit cælum, quod non curauit homo, velut in terra facere ſolent Eccleſiarum templa. Abſque manibus factum eſt, vtpote quod fabricatum confirmatúmque eſt verbo Dei.

Heb.11. Quæſtio clxi. Qvid eſt:Sancti omnes per fidem expugnauerunt regna?

Exempla ſanctorum qui fide vicerunt. Regna. Reſponſio. Abraham,Moſes,Ioſue filius Naue,operati ſunt iuſtitiam.Abraham,Phinees & Dauid promiſſiones acceperunt, ſimiliter Ioſue filius Naue, & Chaleb. Occluſerunt ora leonum:Daniel in leonum fouea.Extinxerunt vim ignis, tres illi pueri in ignea fornace.Effu- B gerunt acies gladij, Helias & Dauid validi facti ſunt ex imbecillitate,velut Ezechias. Effecti ſunt robuſti in bello,veluti Samſon:qui vna aſini maxilla mille proſtrauit exteros. Mulieres acceperunt ex reſurrectione mortuos ſuos,Sunamitis & Sathia. Alij verò diſtenti ſunt,Iacobum fratrem Domini dicit,& alios quibus amputata ſunt capita. Nã iſtud diſtendere nihil aliud eſt quã decollare. Alij rurſus ludibriis & flagris explorati ſunt,Eſaias,Hieremias,& Michæas.Lapidati ſunt,Stephanus & Naboth.Diſſecti ſunt, Eſaias quem ſerra lignea ſecarunt Iudæi. Tentati ſunt, veluti Iob.Occiſione gladij occubuerũt,Iacobus,& Zacharias & alij. Atque omnes iſti teſtimonium promeriti per fidem,nondum acceperunt promiſſionẽ.Omnes videlicet iſti ſancti teſtimonium ſunt promeriti,quòd placuerint Deo, etſi nondum fruantur gaudio regni cælorum & eorum bonorum quæ promiſſa ſunt iuſtis,ſed expectant ſecundũ aduentum, vt tum coronentur omnes in vno horæ momento. Nam hoc eſt quod inquit Apoſtolus. Quòd Deus de nobis melius quiddã prouiderit,ne ſine nobis conſummarentur.Nam ante conſummationem omnium ſanctorum,nõ accipiunt iſti vel dimidiam partem promiſſorum bonorũ. Arrabona quidem & ſpem habent,ſeparatique ſunt à peccatoribus.Ipſam verò perfectionem C nondum ſunt aſſequuti, quæ eſt præſtabilior. Nimirum vt omnes eodem tempore ſimul intrent in regnum, & æqualiter omnes ſancti bonorum Dei participes fiant.

Quæſtio clxii. Quid eſt:Quum tanta ſepti ſimus nube teſtium?

Heb.12. Reſponſio. Nubem teſtium,ipſos teſtes vocauit. Nam irrorant nos qui in peccatis detinemur & æſtuamus, & vmbra ſuæ interceſſionis nos contegunt.

Sanctorum interceſſio. Ibidem. Onus. Qvæſtio clxiii. Quid eſt:Omni onere depoſito,&tenaciter inhærente peccato?

Reſponſio. Onus ver aceruum, multitudinem vocat.Sic autẽ inquit: Quandoquidem habemus tantam multitudinem ſanctorum teſtium, inſtar nubium irrorantem nos, in interceſſionem precum, quas pro nobis fudere confiſi,imitemur & nos illorum virtutes. Et omni peccatorum abiecta mole,atque tenaciter inhærente peccato relicto,per tolerantiam & longanimitatem,curramus in virtutis certamine.Tenaciter autem vel facilè inhęrens peccatum dixit,eò quòd id ſolum non habet vnum aliquem certum locum vbi conſiſtat,ſed ſtatim vertitur atque diſſoluitur.Peccatum enim radicem non habet,nec etiam habet fructum.Euaneſcit verò ſtatim,& ſoluitur,ſi gladio pœnitentiæ excindatur.Nam ſecuris, eſt pœnitentia excin- D

Pœnitentia quid. dens omne malum. Eſt autem pœnitentia non tantum inclinatio genuum, ſed abſtinentia à malo. Item labores, lachrimæ & preces ad Deum pro præteritorum peccatorũ remiſſione. Nam ideo pœnitentia,reſipiſcentia dicitur,quòd mentem à malo ad bonum transferat.

TRACTATVS DE DEFINITIONIBVS.

Definitiones quam neceſſariæ. Definitionum tria genera. VEtuſtiæ definitiones iuxta traditionem & fidem Eccleſiæ catholicæ,collectæ à Clemẽte & aliis ſanctis viris ac beatis patribus, quas ante omnes ſcientias alias indagare & in animum recondere neceſſum eſt ei,qui per auxilium Dei verbo veritatis præeſſe voluerit,& cuiuis homini orthodoxè ſentienti, atque integram fidẽ erga deũ habẽti Ad exquiſitiorem igitur traditionẽ,ſciendum quod quæuis interrogatio vel quæſtio tres habet quæſtiones & inquiſitiones:vtpote.Qvid ſit res de qua quæritur:Secundum quid dicatur, & quot modis intelligatur definitio. Atque ſiquidem quæramus quid ſit res, liquet quod rei definitionem quæramus. Quando vero interrogamus ſecundum quid dicta ſit, ethymologiam nominis poſtulamus. Quum autem dicimus, quot modis hoc nomen dicatur,

patefit,

A patefit, quod quærimus quod ſint huius nominis ſignificata. Qui ergo abſque definitorum cognitione docere conatur, idem ei, quod cæco viatori huc illuc obtranti, vſu veniet. Iuxta prædictos igitur modos iſtos, triplex de re eſt inquiſitio facienda. Definitio finitionum eſt, quæ omnia quidem definit, ipſa verò à nulla definitur. Quapropter ſolus Deus, definitio definitionum eſt. *Definitio definitionũ* *Definitio quid.*

Definitio, eſt oratio breuis,rei ſubiectæ naturam explicans. Dicuntúrque definitiones,tanquam ſint inſpectiones rerũ,& oculi,quę vim rationis & quę mente concepimus breuiter explicent.Nam eſt quidem homo ſubſtantia carne, anima, ratione, ſanguine, elementis & aliis pluribus conſtans.Nos autem determinamus ea,& ſuccinctius per definitionem dicimus.Homo eſt animal rationale, mortale, mentis & ſcientiæ capax. Additur etiam ipſum verum nomen hominis,erecto corpore incedens. Abbreuiarunt autẽ, qui rebus indidere nomina,multitudinem vocum,& propter concinnitatẽ vocauerunt hominem. Dicitur verò homo erecto incedens corpore.Nam animalia quidem bruta, declinato in terram capite deorſum ſpectant, homo autem incedens aſpicit & contemplatur ſuperna,vnde anthropos per conciſionem lite- *Definitionum vtilitas*

B rarum nominatur. Rurſus anthropos dicitur,propterea quod frons illius ſurſum videt,& propter efficaciam oculorum qua ſurſum ſpectant. Nam oculus & mens hominis ſurſum reſpicit. Et ob id dicta eſt definitio, quòd definit & abbreuiat multitudinem vocum & prolixitatẽ orationis decurrat. Multæ quidem & innumerabiles ſunt quarumcunque rerum definitiones, nos verò ex multis paucas tantum & magis proprias propter inertiam hominum adnumerabimus. Vbi tamen illud ſciendum credendúmque eſt,quòd qui ſedulò definitiones rerum annotauerit,is facile Rhetorum & vehementium oratorum in illorum orationibus ora obturare poterit.Nam ſi interrogatus,quid ſit definitio,ſecundum quid dicatur definitio, & quot modis intelligatur:ſi ad iſtas interrogationes hęſitauerit aduerſarius,pudefiet quaſi qui nihil ſciat amplius. Tria ſunt quæ ſecundum eſſentiam hominibus ſunt incognita, & infinita: Deus, Angelus,& anima, quæ ſoli Deo ſecundum eſſentiam cognita ſunt. Quid eſt finitum, quid infinitũ, quid difficile, & quid facile definitur? Finitum eſt, quod ſic habet vt ſuos terminos non excedat, veluti cælum,terra,& mare, quæ ſuos terminos non tranſcendunt. Infinitum eſt ſolùm illud increatum, quod eſt Deus, Difficile definitu eſt, quod creatum & infinitum eſt,vt Angelus, anima, & dæmon. Vel, quod non totum, ſed aliqua tantùm parte cognoſcitur,vtpote li- *Tria ſunt homini incognita penes eſſentiã* *Finitum quid.* *Infinitum.* *Definitu difficile quid* *Deus quid*

C gnum vitæ. Facile definitu eſt, quod contrectari & penitus perſpici poteſt,vt ſi quis ante oculos panem videat, & quæ ſunt eiuſmodi. Quid eſt Deus, & ſecundum quid dicitur Deus, & quot modis intelligitur? Eſt quidem Deus eſſentia ſine cauſa, & omnium eſſentiarum ſuperſubſtantialis cauſa. Dicitur autem à currendo. Eſtque illud currere non intelligendum de motu locali, tranſitus videlicet de aliquo loco in locum alium, ſed de Dei prouidentia, & efficaci operatione, ad omnia perueniendi. Vel ab ardendo dicitur, aut ab eo quod omnia contemplatur. Nam nihil eorum quæ ſunt,vim illam, qua cuncta perſpicit, effugere poteſt. Duobus autem modis vox illa Deus vſurpatur in diuina ſcriptura,iuxta naturam,& gratiam.Deus quidẽ,natura & eſſentia Deus eſt.Per gratiam autem & conſtitutionem,iuſti etiam dij dicuntur. Dicit enim ſcriptura: Dixi ego,dij eſtis & filij altiſſimi. Dictus autem eſt Pater,veluti qui omnia conſeruet, & tanquam Pater liberos ſuos cuſtodiat & confirmet. Filius ideo dicitur, quaſi dicas: Qualis ſecundum eſſentiam eſt pater, talis etiam eſt filius, ſiue increatus ex increato, ſiue ex mortali mortalis. Spiritus autem πνεῦμα dictus eſt, quaſi omnis nutus. Velociter enim quaqua verſum vergit & mouet. Dicitur verò Spiritus in diuina ſcriptura quadrũplicitèr. Spi- *Pater dicitur Deus.* *Spiritus.* *Natura.* *Natura eſſentia, genus & forma idẽ.*

D ritus ſanctus, Angelus,anima & ventus.Mens etiam aliquoties spiritus vocatur. Æternum eſt, quod æternũ permanet.Porro non omne quod æternum eſt,ſine principio dicitur. Omne vero principio carens, etiam æternum dicitur.Et principio carens dicitur, quod principium non habet. Atque hoc eſt Deus,ideóque principio carens & æternus dicitur, hoc eſt ſinę fine. Angeli autem & animæ non dicuntur eſſe ſine principio, initium enim acceperunt & creatí ſunt à Deo. Dicuntur autem æterni,quando quidem immortales ſunt & æternum viuent Idioma dicitur, quod tanquam proprium in natura ſubſiſtit, & in alia nulla ſubſtantia reperitur. Velut in homine ridere poſſe:neque enim in alia aliqua natura conſimiliter eſt riſus. Quid dicitur natura? Inde natura dicta eſt,quod ita nata ſit & exiſtat, quemadmodum etiam eſſentia, tanquam exiſtens & in veritate cognita. Rurſus dicta eſt natura,à naſcendo & germinãdo.Natura, eſſentia, genus & forma, vnum ſunt. Facies autem character, hypoſtaſis, proprium & individuum, vnum quoque & idem ſunt. Nam aliud eſt natura, aliud hypoſtaſis. Si quis ergo de Diuinitate quærat, quot confitearis naturas: Reſponde vnam, hypoſtaſes vero tres.

Quod si quis de incarnationis dispẽsatione interroget, quot naturas cõfiteare: respõde duas, vnã vero hypostasim. christus enim duas essentias & naturas habet immutabiles & incõfusas. Diuinitatẽ & humanitatẽ in vna hypostasi, Deus perfectus & perfectus homo cognitus. Atque propterea duas naturas in vna hypostasi cõfitemur incarnationẽ domini nostri Iesu Christi & Dei.

Christus duas essentias incon fusas habet.

In confessione verò diuinitatis sacræ Trinitatis vnam confitemur naturam, hypostases verò tres. Patris enim & filij & Spiritus sancti, vna tantum est natura & essentia, vna potestas, regnũ & potentia. Tres autem sunt hypostases, tres characteres & tres personæ. Hoc est: Pater & Filius & Spiritus sanctus. Vna in tribus personis diuinitas agnoscitur. Dicendum est igitur generalius quid sit essentia, & quid sit hypostasis. Atque essentia quidem, genus, natura & forma sicuti dictum est, idem sunt. Persona item, character, hypostasis, indiuiduum & proprium etiam ipsa vnum sunt. Nam natura in se multas hypostases continere potest. Homines etenim vno corpore & vno spiritu constantes, omnes eiusdẽ sumus naturæ & essentiæ, sunt vero multæ hypostases. Nam ideo dicitur hypostasis quòd essentia subsistat. Atque natura quidem & essentia dicuntur vniuersales: Hypostasis vero partialis. Et vniuersale quidem nominatur, quod vniuersaliter omnia comprehendit & continet. Partiale autem quod aliquam habet essentiæ partem. Verbi gratia: Si hominem dicas, iam quemuis hominem dixisti. Nam vniuersale hoc est & essentiale, & omnes homines dicuntur: eadem enim omnium est essentia. Si vero Petrum, Paulum, aut Ioannem dicas, tunc vnum hominem denotasti, eo quod hoc partiale sit. Est enim commune, si hominem nomines, quãdoquidem omnes homines ita nominantur. Est vero vniuscuiusque nomen partiale. Porro conuenit, vt is qui rerum naturas cognoscere velit, etiam sciat quale sit id quod partiale, & quale sit quod vniuersale dicitur. Neque enim solummodo in hominibus, sed etiam in quacunque re cælestium & terrestrium hoc reperitur. Manifestius ergo de istis nonnihil dicendum. Nam hæc planè sunt necessaria, iis qui diligentius de aliqua re sunt inuestigaturi. Ad hunc ergo modum dicimus. Si Angelum nomines, iã totam expressisti essentiam Angelorum. Nam commune hoc est Angelorum nomen & essentiale, & sic omnes Angeli dicuntur. Si vero dicas Michaëlem vel Gabrielem, vnam dixisti hypostasin, hoc est, vnum Angelum tantùm: Natura enim dicitur Angelica essentia, hypostasis vero est vniuscuiusque Angeli appellatio. Etenim vna quædam communis est hominum natura, humanitas: hypostases verò sunt Petrus, Paulus, Thomas, & aliæ personæ & characteres. Natura igitur est domina & genitrix hypostasium. Propterea rursum dicimus: Si dicas, Bona est natura Angelus, totam essentiam eorum significasti. Si vero dicas. Magnus est Gabriel, vnam ex omnibus hypostasin nominasti. Et si volatile nomines, ecce significasti totam volatilium essentiam. Si columbam, aut turturem, aut luscíniam, aut pauonem vel cygnum, hypostases sunt ista tantum. Non solum autem spiritualibus, rationalibus & animatis quadrat ista regula: sed etiam omni inanimatæ, non sentienti & immobili naturæ, adhiberi potest. Verbi gratia: Si dicas quòd Deus creauerit lucem, ecce totam essentiam luminariorum significasti. Ipsa porrò essentia diuiditur in suas hypostases, vtpote in solem, lunam, stellas, lucernas, cereos & alias differentias. Similis est ratio de ventis. Quod si ventum nomines, iam omnem naturam ventorum nominasti: Si verò Austrum, Boream, vel Euroaquilonem, tantum sunt hypostases. Rursus si arborem dicas, totam arborum essentiam significasti. Si vero ficum, aut nucẽ, aut castaneam, aut amygdalum, vnam tantum hypostasin arborum dixisti. Rursus si aquam dicas, totam aquarum naturam dixisti. Si vero mare, aut paludem, aut puteum, aut fontem, vnã tantum aquarum dixisti hypostasin. Denique si fluuium nomines, omnes fluuios nominasti. Quando vero Mæandrum, Euphratem aut Nilum, tunc fluuiorum vnam tantum dixisti hypostasin. Et in cæteris omnia similiter oportet inuestigare, vt quemadmodum scriptum est, intelligantur & cognoscantur, discernantúrque inter se natura & hypostasis. Nam natura radix est rerum, & fons. Hypostasis verò naturæ pars est. Sunt hæc iis qui ea quæ in mundo sunt, diligentius cognoscere & scrutari volunt, cognitu necessaria.

In Trinitate vna natura & tres hypostases.

Vnius naturæ multę hypostases.

Vniuersale Partiale.

Natura hypostasis.

DE VOLVNTATE, IDIOMATE, ACTV, VNIONE, ET CONSVBSTANTIALI

Voluntas triplex.

Quid est voluntas? Volũtas est intelligentis & rationalis substãtiæ appetitus, ad id quod animũ suauiter afficit. Nã quicquid intelligit, constat quod etiã voluntate ducatur. Voluntas enim à valde currendo dicitur, aut apprehendendo id quod approbat, eique placet. Tripliciter autẽ consideratur voluntas: Diuina, Angelica, & animalis: quia tantũ tres istæ naturę voluntate ducuntur. Tripliciter autem & in scriptura voluntatẽ inuenimus vsurpari: diuinam, deinde naturalem vel mediam, tertio carnalẽ, quæ diabolicã significat. voluntas diuina, sunt mandata dei.

Voluntas naturalis, est operatio diuinæ võluntatis. Carnalis vero voluntas, est legis diuinæ trangressio. Triplex ista voluntas est in homine. Est etiam alia naturalis voluntas, quæ communis est omnium hominum, quæ est cupiditas vitæ. Nam omnes homines vitam amant. Et in aspicienda contemplandaque luce, communem voluntatem quoque videre licet. Sunt etiam alia voluntatis genera, quæ dicuntur sententiarum. Nam alius vult viuere priuatus, alius rusticus, & alius nauigare, alius verò frui quiete, & alius peregrinari, alius vigilare, & alius dormire, & cæteri similiter alius vult aliud: nam multas voluntatis sententias habemus. Vnam vero voluntatem naturalem omnes accepimus amare vitam, videlicet immortalitatem quam accepimus primitùs.

Naturalis voluntas.

QVID DICITVR IDIOMA.

Idioma dicitur, ideo quod simul sint propria. Inseparabiles enim sunt à suis naturis & hypostasibus proprietates ipsarum. Idioma est, quod in vna aliqua natura propriè cognoscitur, & in alia nulla reperitur. Veluti quum dico, in Deo est, quod est ante æternitatem temporum, quod est increatus & immensus, quæ in alia nulla vsquam sunt substantia. Angelorum idioma est, quod affectibus passionum carent & sunt immortales, quod sine intermissione laudibus deum concelebrant. Idioma verò hominis est, quod ex mortali & immortali natura cõpositus est, quòd in alia nulla vsquam substantia reperitur. Atque hæc quidem sunt idiomata naturalia. Alia sunt extraordinaria, vt albedo, nigredo, longitudo, breuitas. Viriditas, velocitas, tarditas, & similia, quæ non in omnibus hominibus reperiuntur. Non enim omnes homines sunt veloces, nec omnes sunt rufi. Naturalia autem idiomata pariter in omni specie reperiuntur. Nam omnes homines pariter cibis ad sustentationem fruuntur, & sunt mortales, rationales, latos vngues habentes, & incedentes erecto corpore. Sunt autem & alia quæ non propriè dicuntur idiomata, sed accidentia vel contingentia, quæ adsunt substantiæ & recedunt, vtpote infantia, sanitas, morbus, caliditas, frigiditas. Denique quicquid mutari potest, contingens vel accidens dicitur.

DE ACTV.

Actus, quemadmodum sanctus Gregorius Nyssenus inquit, est naturalis cuiusque rei potentia & motus. Nam quoduis essentiale suam habet efficaciam. Vtpote, intelligentia intelligẽdi, sentiẽtia sentiendi, motiua mouendi, volatilia volãdi, natalitia natandi, germina germinandi, reptilia reptandi, lucentia, lucendi, & generatiua generandi vim habent. In quibus ablata rursus vi illa agendi, tollitur & interit ipsa rei natura. Sublato nanque calore, ignis extinguitur, sublato animalis motu, animal interit: sublata vi intelligendi, animæ interit intellectus & ratio. Hoc autem admirandum est, quòd differentes quædam naturæ suis naturalibus actionibus priuatæ aliam efficiendi vim generant. Veluti lapis adustus, naturalem suam vim amittit, & fit inextinguibilis, atque vim adurendi retinet. Ad eundem modum Cedrus, amissa vi germinandi, sanandi efficaciam accipit, & vermes baccarum suarum odore interficit. Oportet igitur vt prudentes, appellationes rerum considerent, & diiudicent, quò constet, quomodo plures omnis generis substantiæ suarum actionum nomina, sed non naturales appellationes habent, quas ex propriis actionibus acquisiuerunt, habentque & inde dicuntur. Etenim vt iam antea diximus, sicut dicitur deus ἀπὸ τῦ θεωρεῖν τὰ πάντα, i. ab eo quod contemplatur omnia, & Angelus ab angelica operatione & ministratione: & homo ἀπὸ τῦ ἄνω θεωρεῖν τὸν ὤπα, i. ab eo quod vultu superna suspicit, ita & in reliquis. virgo nanque, παρθένος, à mortificanda carnis inflammatione dicitur, περιστερὰ i. columba, ob id vocatur, ὅτι πέπε τηις τερῤῥὼς, id est, quod firmum habeat volatum, & ἔλαφος, id est ceruus, ἀπὸ τῆς ἐλεῖν τὸς ὄφεις, i. ab eo quod serpentes tollit, χελιδὼν, id est hirundo διὰ τὸ τὰ χάλη δοκεῖν, id est propterea quod garriẽdo labia mouet, ὄφις, serpens, τῦ πεσπν ὁ φὴς, id est, qui loquitur, videlicet quod olim Euæ loquutus est, δορκὰς, id est, caprea ἐκ τῦ ὀξέως δέρκειν, id est ab acumine visus, τρυγών, id est, turtur, ἠτυμῶσα τὴν γονὴν, ἤτοι το οἰκεῖον γένος, id est, seruans stirpẽ, videlicet proprium genus, ἀηδὼν, id est luscinia, ἀφ᾽ τὸ ἀεὶ ἄδειν, propter ea quod irremisse canit, cum æstate tum hyeme, γὺψ, id est, vultur ἀφ᾽ τὸ γυρεύειν ὕψη propter sublimem volatum. ἀετὸς, id est aquila, ἀφ᾽ τὸ πολλάκις ἀναχαλινίζεσθαι καὶ πολλὰ ζῆν, id est propterea quod sępenumero renouatur ac multos annos viuit ποταμὸς, id est fluuius, ὡς πόπιμον ἔχων ἐνέργειαν, id est tanquã potabilem habẽs energiam, χείμαῤῥος, id est torrens, ὅτι ἐν χειμῶνι ῥεῖ propterea quod hyeme fluit. φύσις, i. natura, ἀπὸ τῦ φύειν τὰς ὑποστάσεις ab eo quod substantias rerũ germinãdo producit, βοτάνη, i. herba διὰ τὸ βαδίζειν ἄνω, ob id quod sursum nascendo tendit, quemadmodũ & ἄνθρωπος, i. homo ἀπὸ τῦ ἄνω θεωρεῖν ab eo quod quæ superna sunt videt. ψύχη, id est anima ex propria energia, hoc nominis habet.

Lapis adustus. Cedrus.

Deus vnde. Homo. virgo.

Nam ψύχειν idem est quod viuificare: ob eã causam anima ψυχὴ dicitur: corpus enim viuifi- A
cat. Sunt & alia quædam quæ ad hunc modum propriarum energiarum appellationes habent, quæ non recensemus, ne omnia adnumerare velle videamur.

QVID SIT VNITAS, ET QVOT MODIS INTELLIGATVR.

Vnio quidem est rerum inter se distantium communis conuenientia quædam. Dicta autem est vnio, propterea quod vnum fiant, hoc est quod res coëant & commisceantur. Porrò quinque modis vnio dicitur: commixtiua, diuisiua, habitualis, positiua, & vnio sancta Christi, quæ præterea secundum hypostasin dicta est. Atque vnio quidem cõmixtiua dicitur, qualis est vini & aquæ. Diuisiua, qualis est hominis ad hominem. Habitualis, qualis est auri ad aurum. Vnio autem Christi supra illas secundum hypostasin dicitur. Secundum hypostasin verò vnio, est per se subsistens conuenientia duarum naturarum in vtero sanctæ deiparæ virginis. Non enim ante verbum quod deus est, substantialiter ibi fuit corpus, vel anima, sed simul caro, & deus qui verbum est, simul: caro animata & rationalis simul in eo fuere. Quemadmodum de nostra quoque conceptione videtur, quod anima per se subsistens simul con- B
currant cum corpore. Nam corpus per se consistere non potest, nec anima subsistit ante corpus. Quæ vnio, vnionis domini fuit Imago quædam.

DE CONSVBSTANTIALI.

Quid est consubstantiale, & secundum quid dictum est consubstantiale, & quotupliciter consubstantiale dicitur? Consubstãtiale dicitur, quod est eiusdem subsistentiæ & efficaciæ immutabiliter. Nam ideo consubstantiale dicitur, quod eandem habeat substantiam & vim. *Consubstantiale. 5. modis dicitur.* Dicitur autem quinque modis. Consubstantiale, simul genitum, congenitum, simul natum, & quod est eiusdem generis. Consubstantiale autem est, quod eiusdem quidem est substantiæ, sed aliquam tamen differentiam habet: verbi gratia, Lapis carios us, & solidus, vel durus, consubstantiales, hoc est, vnius & eiusdem sunt substantiæ. Ita lignum palmæ, & hebeni lignum. Et, caro cameli ac caro piscis Hæc consubstantialia dicuntur, eo quod eiusdem sunt substantiæ. Quemadmodum omnes homines eiusdem substantiæ sunt, suas tamen differentias habent, propterea quod alius quidem procerus, alius breuis, alius clarus, alius obscurus. Veruntamen pariter vnius & eiusdem sunt substantiæ, quantum ad animam & ad corpus. Alterius vel diuersæ substantiæ sunt, quorum substantiæ differunt & omnino non cohærent, sed C
ex omni parte aliud ab alio dissimile & alienum, vt ignis & aqua. Nam ignis alia, & alia est aquæ substantia. Ideo diuersæ substantiæ dicuntur, eo quod vtrunque aliunde natum & alterius generis est: velut homo quoque & deus, Angelus & lutum, Sol & fœnum. Nam hæc omnibus modis inter sese dissimilia sunt & aliena, ideó que diuersæ substantiæ dicuntur, vtpote quòd hoc nihil communicet cum alterius substantia, sed alia quidem illius, & alterius etiam alia sit substantia, sicut dictum est.

DE ANIMA ET MENTE.

Anima. Dupliciter dicitur anima. Altera quidem est irrationalis, quæ bestiarum est: altera verò rationalis, quæ est hominum. Atque ea quidem quæ bestiarum est, opificium suum ex terra accipit iuxta mandatum dei, quemadmodum diuina dicit scriptura: Et dixit deus, Producat *Anima bestiarum ex terra creata.* terra reptilia animarum viuentium. Ergo animalia bruta ex terra acceperunt animam suam. Ideoque ad terrena solummodo habent affectionem & omnem appetitum, nec est illis rerum cælestium cura. Quomodo verò anima bestiarum ex terra facta sit, dicemus. Dedit terra iuxta præceptum dei bestiis carnem. Caro sanguinem est operata. Sanguis autem animalis, D
anima facta est animali irrationali. Quare mortuo rursus animali, sanguis concretus & congelatus, in carnem transmutatur? caro autem corrupta & resoluta, terra fit rursus. Atque eam *Anima hominis.* ob causam ignorant animalia bruta, neque curant res cælestes. Sed homo ex inspiratione diuina suam animam accepit, ideo res diuinas agnoscit, superna persequitur, & res cælestes intelligit: estque rationalis, & mente præditus. Cæterũ nemo existimet, quod ille spiritus quem *Quod anima non sit ex essentia Dei.* in hominem inflauit deus, factus sit anima. Absit. Sed spiritus ille perficit animam. Nam si in homine spiritus ille esset anima, esset nimirum ex dei essentia. Si ergo ex dei essentia esset anima, inalterabilis vtique semper esset & immutabilis, qualis est deus. Inquit enim ipse: Ego ipse sum, & non sum permutatus. Anima autem interdum quidem stulta est, interdum sapiens, interdum peccatrix, interdum iusta, & alio quidem tempore fidelis, alio verò tempore incredula, aliquando rerum ignara, aliquando sciens, nonnunquam prompta, & aliquoties tarda. Cùm hæc in sese habeat anima, quónam pacto dici potest, quod ex dei sit essentia?

Illud

A Illud haud quaquam esse potest. Sed hæc inspiratio animam in homine fabricata est, rationalem & intelligentem. Quapropter anima quoque ductu intellectus imaginatur superna, & quæ illic sunt quærit, appetit & desiderat, quoniam illinc habet creationem suam. Irrationalis autem anima non sic, sed quia terrestris est, solummodo terrestria quærit, ideóque vnà cũ corpore quoque moritur. Anima vero hominis æternum viuit, & non habet finem. Habet *Animæ partes.* autem anima tres partes: rationem, animositatem, & appetitum. Atque per partem quidem rationalem deum diligit. Per animositatem vero dæmonibus irascitur, & sese strenuè aduersus eos gerit. Et per partem appetitiuam, appetit æterna bona. Habet autem homo sensus quinque corporales, & quinque animales. Atque corporales quidem sunt isti, visus, auditus, olfactus, gustus & tactus. Considerãtur vero in visu quidem, album & nigrum. In audi- *Sensus quinque.* tu, acutum & graue. In olfactu, gratus odor & graue olens. In gustu, dulce & amarum. In tactu, durum & molle, calidum & frigidum. Sedes autem sensuum animæ sunt istæ: Mens, intelligentia, opinio, phãtasia, & sensus. Dicitúrque vniuscuiusque sensus organum, sensorium, eo quod sensum conseruet, animal sensitiuum. Est autem operæpretium & hoc cognoscere,
B quod quæuis caro corpus quoque dicitur, non autem quoduis corpus dicitur etiam caro. Etenim stellæ cælestia corpora dicuntur, non tamen vocantur cælestes carnes. Atque corpus quidem dicitur dupliciter: Corpus materiale, & corpus subtile. Ac corpus quidem materiale est, quod prehendi manu potest, & quod corruptioni mortique est obnoxium. corpus vero *Corpus duplex.* tenue est, quod non comprehendi, vel tangi potest, vt est sol, luna, & stellæ. Corpus autem crassum & materiale, quod caro dicitur, ex quatuor elementis constat, sanguine, phlegmate, humore & cholera. Videlicet, ex aëre, terra, igne & aqua: hoc est, ex calido, frigido, humido & sicco. Sed calidum & vitale elementum, aër calidum & humidum, terra siccum atque humidum elementum pariunt. Atque hæc sunt ex quibus constat homo, maximè autem hominis caro, ideo post mortem in ea rursus resoluitur.

DE CORRVPTIBILI.

Quid sit corruptibile, vnde dictum, & quod modis dicatur. Dupliciter corruptibile di- *Corruptibile.* citur, corporaliter & spiritualiter. Ac spiritualiter quidem, vt quum peccauerit quis, dicitur esse corruptus, quemadmodum dicit scriptura: Corrupti sunt & abominabiles facti in iniquitatibus. Corporaliter verò corruptibile tribus modis dicitur: Mors, Corruptio & Interitus.
C Mors dicitur, animæ separatio à corpore. Corruptio verò est, quando corpus à vermibus con- *Mors.* sumitur, & solummodo relinquuntur ossa. Interitus autem vocatur quando putrescunt ipsa *Corruptio interitus.* quoque ossa & absumuntur, abeuntque ne amplius extent. Hoc enim de Domino nostro Iesu Christo quoque dicimus, quod mortem tantum subierit. Corruptionem vero aut interitum sacrosanctum eius corpus neutiquam sustinuit, sed resurrexit die tertia primogenitus factus ex mortuis.

QVARE DICITVR PRIMOGENITVS?

Eo quod primus ab inferis resurrexit, quemadmodum etiam nos resurgemus in secundo aduentu. Quia autem ante illum Lazarus resurrexerat & Lairi filia, multique alij, quare nõ illorum aliquis primogenitus vocatus est? Ideo quod illi post resurrectionem suam è mor- *Primogenitus cum Christus dicatur.* tuis, rursus mortui sunt. Christus autem non amplius est mortuus, sed quod in resurrectione nobis eueniet, id ipsi iam contigit. Nam primus ex mortuis in ea resurrectione resurrexit, quæ est in incorruptibilitate, cuius nos quoque speramus in futuro participes fore, quam resurrectionem nulla mors amplius sequetur.

QVID EST VERBVM ET QVOT MODIS DICITVR?

D Verbum dicitur tripliciter. Verbum substantiale, quod est deus, qui verbum dicitur. ver- *Verbum tribus modis dicitur.* bum internum, quod est Angelorum, & quod in mente nostra dicitur. Verbum enunciatiuum, quod enunciatur per linguam, & quod mentis nuncius quoque dicitur. Dictum est autem verbum à dicendo.

QVID EST CHRISTIANVS?

Christianus est vera domus Christi, & rationalis, per bona opera & recta dogmata con- *Christianus quid.* structa. Hæreticus autem, est calumniator & accusator veritatis, vel, falsa opinio eius quod *Hæreticus.* non est. Immutabile est, quod se semper similiter habet. Naturale est, quod naturaliter in- *Præter naturam quid.* hæret: vel, veritas verè cognita. Præter naturam est, quod deus vel non sic creauit, vel quod omnino non creauit, qualia sunt peccatum & mors. Tria sunt quæ de hominibus præ- *Nota.* dicantur: Secundum naturam, præter naturam, & supra naturam. Secundum naturam,

est mattrimonium: præter naturam, scortatio: supra naturam, virginitas. Et secundum natu- A
ram sunt opes iustè acquisitæ, præter naturam auaritia, supra naturam inopia. Item, secundum naturam est temperantia in cibo, præter naturam crapula, supra naturam ieiunium. Similiter secundum naturam est pax, præter naturam tumultus, supra naturam erga inimicos electio. Et in cæteris similiter. Etymologia est, quæ vim nominis alicuius rectè designat, & ex
Ieiunium supra natu- ipso sensu explicat: veluti, pax est inde dicta, quod mentem tranquillam reddat. Tumultus, à
ram Etymo- facilitate confundendi. Error, ab eo quòd obliquè mentem trahat. Temperantia vel quod sa-
logia. lutaria prouideat, vel quod corpus à sordibus conseruet. Scortatio vel ab eo quòd iuuentutem inflammet, vel quod tam diu impugnet, donec mentem oculis priuet, vel quod à longinquo annuat. Similiter & in reliquis. Corpus quia ex quatuor elementis compositum est, rursus dissoluitur, & ad nihilum redigitur. Propterea corpora tam hominum quàm bestiarum facilè corrumpi possunt, statimque moriuntur, ex quatuor cum constent elementis: terra inquàm, aqua, igne, & aëre. Nam ea quæ ex istis constant, semper generantur, sempérque corrumpuntur, elementorum videlicet dissoluta compositione, & quolibet in suum locum recepto. Ipsa verò elementa, simplicia cùm sint & incomposita, suam quoque stabilita- B
tem semper indissolutam retinent.

DE ANIMA.

Anima quinque affectus. De anima autem hoc dicimus: Quòd quinque sunt affectus, in ea quæ animales affectus
Simile. vocantur. Sunt autem isti: Ira, dolor, metus, solicitudo, & inuidia. Qui ergo prudentia mentis præditus est, poterit illis imperare. Est autem anima per se calida, tanquam ardens ignis. Sicut igitur ignis ea quæ sunt in ollam posita, coquit: Sic anima quæ igneam naturam habet, cibos in ventriculum receptos imminuit & consumit. Nam anima non propterea psyche vocatur, quod essentia sua sit frigida, sicut rudiores quidam existimant, sed propterea quòd magno suo calore humores extergat, sicut ab effectu Solis manifestè declarari potest. Nam calidus cùm sit & ignitus, siccat lutum & omnem humorem sursum trahit. Quod autem anima naturaliter sit calida, comprobatur à morientibus quoque. Quam enim primùm anima recedens, corpus reliquerit, omnia statim membra sunt frigida, frigoréque haud minus quam glacies hyemalis congelata relinquuntur. Quamdiu enim abūdanti cibo anima reficitur, viget corpus, & valet viribus. Quando verò cibis destituitur, absumit & corrumpit ipsum cor- C
Simile. pus. Non enim potest corpus absque cibo animæ caliditati resistere. Quemadmodum nec æneum vas ad fornacem positum, ignis vehemētiam absque aqua ferre potest: (nimio enim ardore siccatur, & tandem dissoluitur) ad eundem modum olla corporis, si non habeat cibum, ab ignita anima accensa, penitus interit. Quod si aliquando de anima dubitet aliquis, ab ipso quære, num anima hominis in toto corpore sit, vel in vno aliquo loco. Et si in toto corpore respondeat animam esse, interroga, quomodo abcissa manu vel pede, non abscindatur anima, & adhuc viuat homo, ac nondum moriatur? Quod si dicat in parte aliqua animam esse, rursus quære, quónam pacto hominis aliæ partes esse queant absque anima, & quomodo membrum inanimatum habere possit homo? item quomodo possibile sit viuere sine
Anima vbi requiescat. anima? Nam quicquid animam non habet, mortuum est. Quare nescis quid dicas. Ego vero tibi dicā, qua in parte, quomodo & vbi requiescat anima. In tribus locis corporis suam habet sedem. Et sicuti solis radius vnum aliquem locum occupat, & in domum penetrat, illuminat vero totam domum: Sic anima quoque in tribus istis partibus corporis residens, totam domum corporis viuificat. Habet autem anima sedem suam in corde, in posteriori parte capitis quæ caua vocatur, & in basilicis venis. In istis igitur tribus partibus habitat anima. Qua- D
re, si cor vulneretur, aut ex basilica vena multum sanguinis effluat, aut si caput cædatur, vel gladio secetur, statim à corpore recedit anima, & mortuum corpus relinquitur. In istis porro tribus partibus anima sedem habens, in totum corpus vitalem suam potentiam distribuit.

DISPVT

ADISPVTATIONIS ATQVE CONTROVERSIÆ SVPER FIDE CATHOLICA, INTER DIVVM ATHANASIVM PRIVS DIACONVM, DEINDE QVOQVE EPISCOPVM, ET ARIVM,

coram Probo iudice gentili à Constantino Imperatore delegato habita, Præfatio, docens contemporaneos fuisse, inter quos lis acta dicitur.

VM in manus strenui lectoris, beatissime Papa Materne, liber iste à catholico sacerdote, & probatissimæ vitæ beato Athanasio contra hæreticos, id est, Sabellium, Photinum & Arium disputatus peruenerit, ilico respondebit: Et quomodo fieri potest, vt cum sancto Athanasio successore beati Alexandri Episcopi habuerit Arius conflictum, cum constet eum, sicut *Arius exē plo Iudæ traditoris mortuus.* in Ecclesiastica historia legitur, turpissima morte, id est exemplo Iudæ traditoris Domini nostri Iesu Christi fuisse fusum, vt quod fœtida mente conceperat: fœtido terminaret fine? Sed si illud recolat quod in Chronica sua beatæ memoriæ
B Sulpitius Seuerus posuit, dicens: Duo Arij tanquam duo serpentes ex vno ore sibilabant, *Sulpitius Seuerus.* duos Arios fuisse euidenter reperiet. Vnde intelligitur, aut cum Ario superstite, non cum illo qui fusus est, aut cum aliquo Arianita, sanctum Athanasium inisse conflictum. Quapropter oportet opus, vt credimus, à domino impletum, à Catholicis sæpe relegatur, vt cognoscant qualiter hæreticorum possint vitare venena, & fidem suam absque vlla hæsitatione, domino auxiliante, valeant custodire.

EIVSDEM DISPVTATIONIS INTRODVCTIO, ORIGINEM EIVS, & ARII PERFIDIAM DECLARANS.

DVm apud Nicenam vrbem, à trecentis decem & octo Episcopis, ex Euangelicis Apostolicisque doctrinis, spirituali vigore præditis, fides Ecclesiæ *Impietas Arii coram Constātino detegitur.* confirmabatur: Ibi Arij perfidia, Constantino Imperatore præsente detegitur. Et cum eius perfidiæ dogma eorundem episcoporum sententia refutatur, Arius ab Ecclesia separatur, ne tam impia doctrina diu in eccle-
C sia latens, cunctorum inficeret mentes. Sed vbi imperator comperit integram ab episcopis fidē Ecclesiæ, vt est ab Apostolis tradita, sanctius confirmari, præcepit eundem Arium, vt rebellem sacræ fidei exilio relegari. Sed sicut Euam serpens in paradiso dolosis persuasionibus laqueauit, ita quoque Cōstantiam Germanam eius- *Constantia germana Constantij Ariana.* dem principis, per quendam satellitem, Arij perfidia irretiuit. Et latuit in ea diaboli virus, donec tempus erumpendi quo eam impleuerat inueniret. Igitur cum in vltimo sui obitus die frater visitatione eius perfruitur, statim ab ea innocenti fratri veneni pomum verbo porrigitur. Et illicò, exemplo primi hominis, nescius in pertransgressionis viam dilabitur, qui viperinis expostulationibus sensum accommodare videtur. Arius ergo, qui dudum ab eo tāquam sacrilegus fuerat relegatus, ad necem fidelium animarum ex exilio reuocatur, & fidem suam principi callidis seductionibus, pandens, frustra se affirmabat ab Episco pis fuisse damnatum. Ea scilicet causa, idem Imperator præcepit apud Alexandriam synodum congregari, vt si ve- *Synodus Alexandriæ congregata, cur.* ra eius assertio doceretur, venia post sententiam subsecuta, Ecclesiæ redderetur. Et vt omnes de eius correctione gaudentes existerent, & exinde ad dedicationem Hierosolymitanæ Ec-
D clesiæ pacatius pergeretur. Denique cum causæ eius ab Episcopis diutius contrectarentur, idem Constantinus Imperator in suburbano quodam, cui Nicomedia nomen est, finali or- *Constātini mors.* dine trigesimo primo Imperij sui anno diem clausit extremum. Quam ordinationem prædicto satelliti tradidit Constantio reseruandam. Qui dum post sui genitoris obitum adueniens suscepisset imperium, sicut à Constantino delegatum fuerat, ab eodem Constantino testamento contradicit. Quin ob huius rei gratiam, in tanta apud eum idem presbyter, familiaritate est habitus, vt non iam presbyter, sed pater imperij vocaretur. Et qui ob imperandum Imperator fuerat eleuatus, sub huius presbyteri imperio videbatur additus. Ad cuius iussionem Arius est in Ecclesiam reuocatus, cuius doctrinam rudis princeps impiis sensibus *Arius in Ecclesiam reuocatus à Constantio* retinens, fidem Catholicam respuit, & à paternis traditionibus sacrilego more desciuit. Qui tēporibus suis non leuem Ecclesiæ Dei vel sacerdotibus insecutionem intulisse videtur. Quo etiam tempore plurimos martyres, multósque confessores fecit. Alios quoque effossis oculis, ac poplitibus amputatis, semiuiuos reliquit. Nonnullos vero rabido furore arreptus insaniæ, propriis sedibus relegādo damnauit: In quibus domini dictū videtur esse completum: *Ioan. 15.*

Probus à Constantio arbiter electus inter Athanasiũ & Ariũ.

Si me inquit, persecuti sunt & vos persequentur. Hic igitur priusquam Ariminum vel Seleu- A tiam ex vniuerso orbe dolo congregaret domini sacerdotes, totũ vnum facere cupiens quendam iudicem, nomine Probum, sua autoritate suffultum, arbitrum inter eundem Arium atque Athanasium adesse præcepit. Illum vtique, quem fidelem in regno suo, & omnium mundanarum literatum artiúmque præ ceteris hominibus probauerat eruditum. Qui omnibus curis publicis procul amotis, iniuncta sibi omni celeritate maluit adimplere, vt iussis imperialibus pareret, & fidem veracissimam suo examine comprobaret. Hic itaque cum apud Laodiceam vrbem Syrię secundo Constantij imperij anno venisset, pro tribunali in auditorio sedens, turbis hinc atque inde astantibus, Ariũ atque Athanasiũ his alloquitur verbis.

ANTEDICTÆ DISPVTATIONIS LAODICEÆ HABITÆ INITIVM, IN QVA INTERLOQVVTVR PROBVS IVDEX, ATHANASIVS, *Arius, Et interdumqui hæc traduxit Author.*

PROB.

GLoriosi ac piissimi imperatoris constantij epistola sacra commonitus, præ- B cepi inter vos negotiũ fidei ventilari. Ath. Et quis tam vecors audeat principalia præcepta renuere? Pro. Ergo venerandi Augusti sacra legatur epistola. AVG.

CONSTANTII EPISTOLA.

Constantinus constantius pius, perpetuus victor ac triumphator semper Augustus, Probo iudici salutem. Diuino munere paternum adeptis imperium, illud est nobis primitùs enitendum, vt hæretica conuersatione deleta, sacræ nostræ fidei coniunctus orbis gaudeat vniuersus. Quoniam, quia peruerso itinere conuertit impium, saluat animam eius, & suorum multitudinem peccatorum cooperit. Et quoniam nunc plerosque reperimus huius sceleris socios, hanc perfidiam ritu sacrilego percolentes, asserentes se integram fidei regulam retinere, qui non solum homines impia seductione fallentes, verumetiam & ingenitæ maiestati iniuriam irrogantes, & filij creatam substantiam eius diuinitati iungentes. Monemus itaque, vt nostræ maiestatis, autoritate percepta, inter ATRIUM venerabilem presbyterum, & Athanasium eiusdem authorem erroris diaconum, huius negotij examen facias ventilari. Præcipue suadens, vt animi peruersitate deposita, veræ fidei ac C probatæ colla submittant. Hæc nostræ mansuetudinis ac pietatis præcepta, solita temeritatis audacia contemnentes, ad grauem nos concitent iracundiam. Et licet huius fidei munus necdum perceperis, sapientia tamen qua præ cæteris polles, cuncta te credimus posse sine cuiusquam susceptione personæ, fideliter definire, Deo plus quàm homini placiturum. (Et alia manu) Optamus te bene valere. Datum Constantinopoli sub die XII. calendas Ianuarij.

PROB. Venerandi principis sacra, quæ lecta est, gestis indatur. AV. Et adiecit. PROB. Prospiciens in idolorum cultura nullam veri numinis maiestatem consistere, Christianus memetipsum dogmatibus subiicere volo, quibus astruitur vnus & verus deus esse, qui vniuersa, quæ videntur, & quæ non videntur, virtute verbi sui creauit. Et quoniam cùm plures Christiani nominis titulo censeantur, à veritate eius fidei procul aberrare dicuntur, diuersa & varia dogmatis instituta sectando, scire nunc magnopere desidero, quæ sit recti dogmatis fides cui remotis dubietatibus, ambagibúsque omnibus tenaciter inhærere queam, ne erroris cæcitate exui cupiens, maioribus tenebrarum erroribus implerer, si passim, & sine vllo examinis discrimine alicuius sectæ quæ primo occurrerit imitator existam. Quæ vtrum pra- D ua sit nécne, an veritati suffulta, ignoro. Et ideo si placet imò quia placere debet, vnusquisque vestrum in conspectu nostro fidei suæ sententiam pandat, vt examinatione habita quæ firmior cunctis & verior reperta fuerit, huic omnes iure credamus, & huic indubitanter spreto falsitatis errore, obsequamur. AR. & Ath. QVomodo tanti mysterij secreta committere possumus, & Rei inexpertæ arbitrium collocare, cum necdum gentilitatis maculam veri dogmatis perceptione ablueris? PRO. Hoc est vtique quod totis viribus cognoscere cupio, quod sit rectum & veridicum dogma, in quo me oporteat occulti mysterij sacramenta percipere. Neque enim modo mihi profunda mysteriorum arcana patefieri desidero, sed illa nunc flagito demonstrari, quæ in vestra fide extrinsecus habentur & publicè prædicantur, id est, quod vnus idemque verus Deus visibilium & inuisibilium conditor sit rerum. Et quia hoc vos vno ore profiteri non nescio, quæ causa extiterit, vt in tam varias diuidamini sectas, & quæ sunt vera, & quæ sunt falsa, intelligi à nobis omnino non possint, priusquam vestro certamine digno

A digno patientiæ moderamine habito, quid sit congruum diligentius cognoscamus. ATHA. Cum sis omni literarum genere imbutus, & Philosophicis disciplinis admodũ eruditus: mirari vsquequaque non debes, plurima penes nos & varia nouitatum dogmata extitisse, cum apud vos tot sententiarum nouitates emerserint, quot pene nomina ipsorum continentur autorum. Nam cum tres sint in mundo religiones, Iudæorum, Paganorum, & Christianorum multis & longe discretis sententiarum diuersitatibus, vnaquæque religio à seipsa discedens, in varias propriæ institutionis sectas diuisa est, dum vnusquisque suauitate recentioris sententiæ, non veritatem, sed veritatis similitudinem præferentis, illectus, antiquitus à patribus traditam lineam derelinquit, eo irremediabiliter per auia praue oberrans, quo nouitate pro vetustate vtitur tanquam antiqui limitis, & à patribus traditi viam incedens. Aut enim multum sentit, & minus credit, & ideo medium & rectum iter incedere nescit. Hæc idcircò præfatus sum, vt tibi clarissima veritatis explorandæ indicia demonstrarem, vt agnoscere facillime queas illum prauitatis errore inuolui, qui prisca Apostolicæ fidei fundamenta deserens, ipse sibi pro suæ voluntatis arbitrio fidem, quam sequi debeat, somniat. Ar. Optimè Athanasius: error me perfidiæ, in abiectis & nuper inuentis rerum nouitatibus consistere profiteB tur, Apostolico in hoc ipsum congruente testimonio quo ait: Profanas autem vocum nouitates euita. Vnde obsecro, vt ab hoc inquisitionis tramite non recedas, diligentius atque attentius inuestigando, quis nouo, quísue antiquo vtitur fidei sacramento? Prob. Vt hæc quæ asseritis facile innotescant, & ad lucem veritatis, remota omni ambiguitatis caligine veniant, antiquæ fidei regulam pandite, & ita vt est ab Apostolis tradita, nostris auribus intimate. AR. & Ath. simul. Credimus in deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum. Hæc est fidei nostræ regula, quam cælesti magisterio dominus tradidit Apostolis, dicens: Ite, baptizate omnes gentes, in nomine patris, & filij & Spiritus sancti. Prob. Magno miraculi stupore attonitus hæreo, tres à vobis Deos prædicari conspiciens, à quibus ad vnius Dei singularis potentiæ maiestatem confugiendum esse crediderat. Vnde, quæ sit huius rationis fides, vel quid ista trium rerum, triúmque vocabulorum nomina indicent, nos breuiter informare dignemini. AR. Non quod tres Deos numero in fidei professione fateamur, sed credere nos in Patrem, & filium, & Spiritum sanctum fideliter confitemur. PROB. Satius fidem vestram exponite, & quæ vel qualis sit in eaC dem vestra credulitate declarate. AR. Ego enim confiteor, ingenitum patrem ante omnia tempora filium ineffabiliter genuisse, per quem, & in quo, visibiles creaturas, atque inuisibiles fecit. Qui nouissimis temporibus propter humani generis salutem, à patre missus, verum hominem in mundo gestauit, atque inuiolabiliter de Maria virgine sine humani pudoris permixtione suscepit. Qui cum sit creaturæ suæ dominus, non tamen potest genitori suo, aut in omnibus conferri, aut in aliquo coæquari. Quem & Deum, & sui originis profitemur autorem. Nec tamen ideo duo dij, quia & hic deus, nec ideo non deus, quia solus pater deus. Sicut non ideo non bonus, quia solus pater bonus, cum sit & filius, non solum bonus, sed & bonorum creator. Sed sicut ei non adimitur ne bonus sit, cum solus pater ipsius filij professione sit bonus, sic ei non aufertur vt Deus sit, cum solus pater sit deus. Et sicut bonitas filij non præiudicat singularitati paternæ bonitatis, sic eius deitas non officit patri, ne vnicus ac singularis sit Deus. Et hoc modo vnum deũ profitemur, non negando, vt dixi, filium deum, sed penè solum patrem vnius diuinitatis authorem constituentes. Ath. Bene patrem filium ineffabiliter ante omnia tempora genuisse. Arius sua professione diffiniuit, sed vtrum filiũ ex ipsa patris essentia D vel natura, vel aliundè genitũ velit asserere, Hæc interim sua prosecutione reticuit. Ego enim patrem, & Filium, & Spiritum sanctũ vnius esse substantiæ, vniúsque naturæ confiteor. Ita vt non ex nihilo neque ex aliquo, sed de Patre filium, & de patre spiritum sanctum credam procedere. Et licet tres in sua proprietate subsistentes profitear esse personas, horũ tamen natura vna est, vnaque diuinitas cõprobatur. Prob. Quanquã hæc varia, & longe dissimilis sententiarum vestrarũ diuersitas, magnã confusionis caliginem mẽtibus nostris incutiat, tamen vt citò his ambagibus exuamur, & quæ sit veręfidei professio cognoscamus, dignamini euidentioribus scripturæ diuinæ testimoniis assertionũ vestrarum sententias cõmunire. Et ne longo orationis ambitu ipsius permixtæ disputationis confusione procul euagemini, singilatim fidẽ vestrã, vt dixi, edicite. sed nunc Arius prosequatur, & suam fidẽ veridicis testimoniis astruere nõ grauetur AR. Quoniã me primitus congredi præcepisti, respondeat Athanasius vtrũ simplicis naturæ sit deus. Ath. QVis hoc impius negauerit? Ar. Respondeat vtrum etiam omnia quæ de Deo dicuntur, secundũ essentiã accipienda sunt? Ath. Non temerè pronunciauerim, vniuersa

Religiones tres in mundo.

Hæreticus sit quis.

1. Tim. 6.

Quod Pater Filius & Spiritus sanctus sint eiusdẽ naturæ & essentiæ.

Non omnia de Deo secundũ essentiam intelligi debent.

quæ de Deo dicuntur secundum essentiam debere accipi, propter nonnullos relatiuos nominum casus, secundum vsitatum humani sermonis eloquium probatos, qui non propriè de Deo, sed personis & temporibus, vel quibuscunque rerum generibus coaptantur: id est, cum se nescire, vel se iterum cognouisse fatetur. Aut cum rerum à se factarum pœnitudinem gerit & nunc se iratum nunc placatum ostendit. Quæ omnia, si secundum essentiam volumus accipere, passibilem sine dubio & improuidam diuinam profitebimur esse naturam, in quam aut ignorantia, aut ex tempore orta cogitatio cadat, quam & tristitia pœnitendo conficiat, & lętitia subleuet vegetando. Quod quid aliud erit, nisi mutari ac perpeti, & instabili mobilitate huc illúcque defluere? Vnde manifestissime comprobatur, non omnia de Deo secundum essentiam debere intelligi, sed aliquanta dispensationi respondentia: non naturæ eius conuenientia certo certius profitemur. Prob. Licet sufficienter & doctius, laudabiliterque responderis, non omnia de Deo secundum essentiam dici, latius tamen hæc abs te audire desidero, cum tui loci disputationis tempus affuerit. Nunc interim (vt antea fassus sum) Arius, vt cœperat, prosequatur. Ar. Si ea quæ in principio prosecutus sum, diligenter aduertas, illic omnem fidei nostræ credulitatem inuenies. Athan. Subsistere ante secula filium, veraciter Arius profitetur. Quòd autem de patre natus sit, sono tantummodo vocis, & simulata verborum confessione, non veritatis professione confidit, dum eum à paternæ naturæ substantia separat & conditione naturæ, non dispensationis ratione patri subiectum affirmat. Prob. Clarissimum fidei vestræ indicium date, & quemadmodum credatis, recenti prosecutione signate, quo possit ad normam propositæ confessionis disputationisque materia coaptari. Ath. Ne vos grauem oratione longissima sensus, fidem meam breui sermone concludo. Patrem, & filium, & Spiritum sanctum deitate, potestate, magnitudine, natura vnum esse protestor. Nec aliquid in hac Trinitate nouum extraneúmne, ac si antea non fuerit, postea verò adiectum sit, assero: sed vt dixi, vnius eam naturæ, vniusque substantiæ credo. Ar. Sicut tres personas in sua proprietate manentes, ita tres substantias esse, patris, & filij, & Spiritussancti, confiteor. Alia enim Patris, alia Filij, alia Spiritussancti substantia. Nec potest vllo modo ingenitæ substantiæ, aut genita filij, aut creata spiritussancti conferri natura. Vnde nec in potestate æquales, nec magnitudine similes, nec natura consortes, à nobis fideli confessione creduntur. Prob. Si hoc totum est, in quo à vobis inuicem dissentire videmini, id est quod vnus diuersas, alius trinitatis vnam dicit esse substantiam, id nunc disputationis ratio poscit, vt assertiones vestras non subtilitate argumentorum de industria dialecticæ artis veniętium, sed simplicibus & puris diuinæ scripturæ documentis robustius fulciatis. Ar. Credo quod memorabilibus prudentiæ vestræ sensibus Athanasij prosecutionem nequaquam subtraxit obliuio, qua id elegantius perorauit illum debere prauitatis errore notari, qui noua & inusitata verborum commẽta sectatur, adiiciens Apostolicis dogmatibus, quod ab iisdẽ constat traditum non fuisse. Prob. Ita memini. Ar. Ergo Niceni concilij decreta lectione pandantur, & agnosces Athanasium, vel eius autores, Apostolicam fidem nouorum adiectione verborum eatenus corrupisse, cósque antiquis patrum inhæsere doctrinis, ambitione regia vsi, censuerint feralibus relegandos edictis. Prob. Si præsentis negotij ratio postulat, vt decretum Niceni recitetur concilij, hoc quoque Athanasius sua prosecutione designet, vt ex vtriusque voluntatis assensu, si quid illud offert extrinsecus, recitetur. Ath. Causæ congruit, vt rerum gestarum lectionis copia non negetur. Prob. Ergo vt desiderat, præfati decreti lectio ventiletur.

Athanasij fides de Trinitate.

SYMBOLVM NICENVM.

A v. Et lectum est ita: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, visibilium & inuisibilium factorem. Et in vnum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, genitum ex patre vnigenitum, hoc est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, vnius substantiæ cum patre (quod Græci dicunt homousium) per quem facta sunt omnia, siue in cælo, siue in terra. Qui propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, homo factus est, passus est, resurrexit tertia die, in cælos ascendit, inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Eos autem, qui dicunt, erat quando non erat, & antequam nasceretur non erat, quod & de non extantibus, vel ex alia substantia aut essentia, dicentes mutabilem aut conuertibilem deum, hos anathematizat catholica & Apostolica Ecclesia. Ar. Peruides virorum optime Probe, istius decreta concilij, in sugillationem Apostolicæ fidei, ausu temeratiæ assumptionis fuisse conscripta. Quid enim opus erat nouum hoc homousion vocabulum antiquis dogmatum regulis inferi? Nunquid enim Apostoli, vel eorum discipuli, atque omnes per ordinem

Homousion respuit Arius.

ordinem successores, qui vsque ad illud tempus viuentes in Christi confessione homousium vocabulum ignorabant? Impietatis sacrilegium in fidei veritate secutos esse dicemus, pro eo scilicet, quod huius nominis notione priuati, sine ipsius prædicationis assertione perrexerunt ad Christum. Si enim à nobis, vt isti penitus mentiuntur, noua introducebatur contra Apostolorũ statuta doctrina, quid vtique conueniens erat, nouæ à nobis ingestæ doctrinæ antiquis Apostolorum obuiare doctrinis, & nouitatem vetustati præscribere, non vetustatem nouitate peruertere? Vt quid mihi hoc nomen sequendum imponit? Vt quid me ad huius rei nouitatem violentius trahit? Vt quid hoc Apostolicę fidei superadiicit verbum, cuius nec Prophetæ quidem, nec Apostoli vsquam faciunt mentionem? Quod illud quæso nomen est, sine quo fides integra esse non possit, sine quo Christiani Christianæ religionis abdicantur honore? Vnũ enim è duobus in hac causa sequi necesse est. Si vera est homousij assertio, falsa erit Apostolorum prædicatio, quæ sine hoc nomine longa per tempora floruerat: Si verò Apostolica fides huius nominis expers vera est: sicuti & est: hæc sine dubio falsa erit, quæ antiquæ fidei nominis nouitatem adiecit. Reuolue cuncta noui & veteris Testamenti volumina, vtrum alicubi homousion inditum paginis poteris reperire. Prob. Quid his refertur? Ath. Nominis tantum offendetis nouitate, an etiam ipsius Rei virtutem, quæ hoc est sortita vocabulum, refugis? Ar. Quid dicas, non satis intelligo. Ath. Quoniam Res antiqua nouum nomen accepit, non vocabulo nouo nouæ Rei virtus accessit, hoc vtique requiro, vtrum Res quæ antiqua est, simul à te cum nominis nouitate damnetur: Ar. Res loqueris tortuosas, & omni stultitiæ miraculo dignas. Si enim homousion nouum nomen est, non dubium quin & Res noua sit, quam significare videtur. Ath. Ergo pariter rem nomẽque condemnas? Ar. Ita planè. Ath. Igitur si demonstrauero rei antiquæ, & ab Apostolis traditæ nouum nomẽ attributum fuisse, victum tandem fateberis? An etiam sic rem antiquam simul cum nominis nouitate condemnas? Ar. Hoc non ostendes. Prob. Et quæ ratio causæ flagitabatur, vt Res antiqua nomen acciperet nouum? Nunquid enim priusquàm huius nominis vocabulum sortiretur, sine nominis proprietate manebat? Hoc mihi nullam rationis consequentiam habere videtur. Ar. Optimè. Ath. Ecclesiasticæ semper moris est disciplinæ, si quando hæreticorum noua doctrina exurgit, contra insolentes quæstionum nouitates rebus immutabiliter permanentibus nominum vocabula immutare, & significantius rerum naturas exprimere, quæ tamen existentium causarũ virtutibus congruant, & quæ magis eadem antiquitùs fuisse demonstrent, non ortus nouitatem mensurent. Et, vt quod dico, planius fiat, vtor exẽplo in ipso Christianæ religionis prædicationis nuncio: Omnes qui credebãt domino nostro Iesu Christo, nõ Christiani, sed discipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi nouorum dogmatum autores extiterant, doctrinæ obuiantes Apostolicę, omnes sectatores suos discipulos nominabant. Nec erat vlla nominis discretio inter veros falsósque discipulos, siue qui Christi, siue qui Dositæ, siue Theodæ, siue Iudæ cuiusdam, siue etiam Ioannis sectatores, qui se quasi Christo, Ecclesiæ fatebantur, quin potius vno discipulorum nomine censerentur. Tunc Apostoli conuenientes Antiochiam, sicut eorum (Luca narrante) testantur acta, omnes discipulos nouo nomine, id est, christianos appellant, discernentes à communi falsorum discipulorum vocabulo, vt & diuini per Esaiam oraculi sermo impleretur, quo ait, Seruientibus verò mihi, vocabitur nomen nouum. Hanc ergo ab Apostolis traditam, nouis vtendi nominibus formam, Ecclesia tenens, contra diuersos hæreticos, vt sanè fidei ratio postulabat, diuersas edidit nominum nouitates. Denique patri nouum innascibilitatis nomen Ecclesia imposuit. Cum enim Sabelliana hęresis genitum ex Virgine patrem voluisset asserere, ingenitum contra hanc confitendo Ecclesia tradidit patrẽ. Vtique in diuinis scripturis ingenitum nusquã legimus patrem. Potest ergo Sabellius audaciam suam in huius calũniæ obuertere quæstionẽ, & simili, vt tu propositionis genere vti, quo dicat: Cur diuinis scripturis sine vllo prospectu pudoris violentiam facitis, profitendo innascibilẽ patrem, quod scriptum ostendere valetis? Itẽ quia eum non solum genitum, sed & passum impio dogmate idem Sabellius profitetur, vobis in vnum conuenientibus, inter cæteras quas promulgatis fidei sanctiones, dixistis patrem impassibilem esse, quod religiosẽ, sanctéque vos statuisse probamus. Sed hoc itidẽ ille proclamat. Ego vsque quo vestræ licentiæ audaciam protendetis profitendo, quod scriptum non legitis, impassibilem patrem, quod nec Prophetæ tradiderunt, nec symboli autentici tradidit autoritas, sed hoc & vestra temeritate præsumptum. Rursus prosequuntur iidem ipsi qui Sirmio conuenerant: Et hanc religiosæ confessionis fidem de filio statuistis, Deum eum dicentes ex Deo, lumen de lumine. Iam hic Photino, qui ex humanæ generationis natura initium tribuit filio, quanta

Ecclesia nouis vtitur verbis contra nouos hæreticos.

Exempla proponit.

Esa. 62.

ingenitus

Innascibilis.

Impassibilis.

Deum de Deo lum en de lumine

calumniandi occasio pateat, ipsum te quoque metiri non pigeat. Cur enim non similes que- A rimoniarum causas intentat, cur non simili vociferatione ipse quoque insaniat, dicens: Quid dicitis, quid statuitis, quid sequendũ vestro iudicio posteris traditis, confitendo filium deum ex Deo, lumen ex lumine? Ostendite mihi vtrum id eadem filij dei forma, id est, in autentico symbolo, quod Apostoli tradiderunt, hoc scriptum legeritis. Sed contentus sum, cum ibi scriptum non fuerit, saltem mihi de Prophetis legatur, de Apostolorum literis ostendatur. Quis has vocum tulerit nouitates? Quis hoc rudis admittere sensibus patiatur, quod neque Prophetæ, neque Apostoli tradiderunt? Item similem patri filium multis & creberrimis conciliorum vestrorum decretis statuistis. Exurgat nũc Eunomius, qui dissimilem confitetur, & dicat: Vbi hoc legistis, vbi hoc reperistis, vtrúmne pater aut filius hac de se vsus est voce? Ergo tu Ari, qui me hodie tali constringis articulo, vt homousion propriè positũ in scripturis ostendam, aut facere contra insolentes & furtiuas hęreticæ intelligentiæ prauitates, quædam confessionis nomina non temere præsumpta, sed ex consequenti ratione collecta, fidei autoritatibus fuisse incerta, ita vt tot nouorum verborum religioso intellectui extiterint absolutiones, quot fuerint quæsitæ vel subministratæ perfidiæ occasiones. Aut si id fateri nolueris, tuis B tecum obiectionibus agam. Ostende mihi non ex coniecturis, non ex verisimilibus rebus, non ex ratione vicini sermonis, non ad intelligendum prouocantibus rebus non ad profitendum pietate fidei suadente, sed pura & nuda verborum proprietate, ostende scriptum ingenitum, aut impassibilem patrem, verum deum ex Deo, lumen de lumine, aut Patri Filium similem esse. Nolo mihi dicas, hoc fidei ratio poscit, hoc pietas docet, ad hanc me domini professionem scripturarum consequentia prouocat. Nolo inquam mihi talia obtendas, quia & in me similia de homousij probatione respuis proferentem. Sed fero in manibus diuinorum voluminum codices, & eodem sono, iisdémque syllabis prædictorum vocabula nominum indita lege. Aut ostendere scriptum filium Patri similem, aut fatere dissimilem. Quo hinc erumpas, quo rursus euadas? ne tuis te obiectionibus implicitum propositionis nexus enodandi tibi facultas nulla suppeditet, aut concede mihi ex consequentibus probare homousion, id est, vnius substantiæ fidem, aut si concedere nolueris, neganda sunt tibi vniuersa, quæ ipse fateris, quia ea nudè posita inuenire nusquam vti poteris. Prob. Si Ecclesiasticæ consuetudinis mos est, vt aliqua verborum vocabula pro coërcendis hæreticorum motibus, C in fidei authoritate nuda ponantur, quæ tamen ratione consequentium rerum existentium vestiantur, dum eorum veritas, ex qua originem sumunt, diuinis contineri literis inuenitur, quid dicis Ari, concedis homousium: sicut Athanasius dicit de diuinis scripturis per conuenienter professionum qualitates probari, an non? Ar. Iste nescio qua syllogisticæ artis versutia, obiectionem meam conatur eludere. Ego enim hoc mihi ostẽdi desidero, vtrùm homousion in dominicæ sit lectionis autoritate conscriptum, & ideo aut propriè positum legat, aut ab eius confessione recedat. Prob. Vides quemadmodum in te, tuam referat quæstionem, & iisdem te quibus vteris, cõstringat articulis, professionis tuæ manifestiore, vt ipse exigis, documento. Aut ei de canonicis literis nude positum ostendas innascibilem, aut impassibilem patrem, aut deum ex Deo, aut lumen de lumine, aut Patri Filium similem esse. Quæ omnia, si propriè posita minime demonstrare valueris, negandi tibi necessitas imminebit, cui discrimini illa, vt videtur mihi, sola poterit ratio subuenire, vt concedatis vobis ea, quæ in conciliis vestris nude sunt posita, de scripturarum fontibus emanasse. Nam hoc contentionis vitio deputabitur, vt documentũ nudi sermonis exigas, cui fidei sensum scripturis copiosius noueris redundare. Sensum igitur quære, vnde vocabuli huius natura traxit originẽ. Et cum sensum in- D ueneris, nomen te inuenisse pariter nõ dubites. Ath. Q vantiscunq; rationibus agat, nullatenus potest ab hac intentione remoueri. Nouit enim certissime, quia si ad hoc fuerit, remota huius nominis intentione, descensum, vt ex consequentia scripturarũ vnã esse patris & filij substantiã, quod est homousion, doceatur, facillimè se posse superari, & ideo diffidẽtiæ ac timoris periculo auectus, nudi sermonis flagitat documentũ. Sed suis est iterũ professionibus constringendus. Exigis à me, vt vnã Patris, & Filij substantiã, id est homousion scriptũ ostendam. Tu autẽ tres vsias, id est, tres substantias confiteris. Ostẽde igitur mihi, vbi legisti tres vsias? si enim ego vnum, hoc est, homousion, ideo negare debeo, quia hoc vnde scriptum non inuenio, tu quemadmodum audes tres vsias confiteri, cum hoc scriptum nusquam poteris demonstrare? Prob. Si extat aliquod ex autoritatibus diuinis documẽtum propriè & specialiter positũ, quo approbetur patris & filij & spiritus sancti tres vsias, trésque vt fateris esse naturas, proferatur, quo possit Athanasius à cõfessione vnius substantiæ, quod est homousiõ declinare. Cum enim triousion

Similis Patri.

Multis vocabulis vtitur Ecclesia quæ non sunt in scriptura.

Tres vsias non esse in scriptura.

A triousion proprièin scripturis ostenderis positum, apparebit Athanasium temeritate pertinacissimæ obstinationis in homousion confessione hactenus perdurare, quod propriè positum non potuit demonstrare. Si verò nec tu ipse tres vsias demonstrare valueris, pari mihi conditionis necessitate astrictus esse videris. Atha. Deceat tres vsias propriè positas, & facio vnius substantiæ, quæ est homousion, cessionem. A R. Si tres sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus necessariò tres sunt substantiæ, in quibus vnaquæque persona separatim & distinctius propriè cognoscatur. Ath. Hic nulla prosunt argumenta, hic veritas ex consequenti ratione colligitur, testimonium proprietas flagitatur, lege specialiter triousion positum, & noli coniiciendo dicere, si tres sunt, Pater & Filius & Spiritus sanctus, necessariò sunt tres substantiæ, quia & ego simili coniectura possum veracius opinari, si vnum sunt Pater & Filius, quia ipse ait: Ego & pater vnum sumus quomodo non est vna substantia? Sed hanc disputationis viam ingredi penitus noluisti, dum à me specialiter positum homousium demonstrandum exigeres testimonium. Simili ratione, tres vsias specialiter & propriè positas doce. Si enim ideo homousij vocabulum negare debeo, quia hoc scriptum nude demonstrare non valeo, B necessariò tunc triousion fateri debeo, si propriè positum, hoc te ostendente cognouero. A R. Subsistit propriè Pater an non? Ath. Nisi mihi tres vsias propriæ positas legeris, nullum tuis interrogationibus dabo responsum. Quis enim non videat, quo tua intendat obiectio? Vis enim argumento callidæ interrogationis diuersas approbare Patris & filij substantias, sed hic argumentis non opus est operiri, vbi manifestiore testimonio proprietatis trium substantiarum exigitur documentum, sed si à proprietate testimoniorum, aut rerum consequentia transire desideras, hoc ipsum publicæ conscientiæ innotescat, non te potuisse tres vsias propriè positas demonstrare. Et cum vtrinque hoc articulo solueris, obiectionibus vel interrogationibus tuis satisfaciam necesse est. P R O B V S. Q V antum vestræ disputationis intentio monstrat, nec tu homousion, nec iste triousion propriè & specialiter positum valetis ostendere. Vnde ne puerili concertatione in rebus superfluis diutius immoremini, ab hac exactione documẽti tandem vtrique definite, homousion, aut triousion de scripturarum autoritate colligite. Non enim fas erit, de nominis appellatione dubitare, quod testimoniorum copiosa congestio firmius poterit roborare. A R I V S. Quoniam hoc tua decreuit sententia, debere nos rationum persuasionibus ex rerum consequentium causis prædictorum nominum virtutes col- C ligere, nec id Athanasio videatur difficultate nudi me demonstrandæ veritatis vocabuli proprietatis documenta quęsiisse, ita faciam, vt tui est decreti sententia promulgatum. Ego enim compendio magis vti volebam, ne longius orationis intentio euagata, ambiguis sensibus veritatem obumbret. Ath. Non potest fides venire in dubium, quæ veritatis fulta præsidio, crassiora mendaciorum nubila, fulgidæ claritatis lumine dissipat. Non enim potest propriis carere viribus, quæ non eget extrinsecus suffragiorum adminiculis adiuuari.

Arij Argumentũ.

IN DIE SEQVENTI.

PRobus iudex dicit: Quoniam vos initi fœderis pacta indeclinabili sententiam seruare non dubito, quibus id vobis inuicem conceßi se videmini, vt vnius substantiæ, vel trium substantiarum professionem, ex diuinarum consequentium literarum luculento disputationis examine comprobetis, omissa scilicet quæstione puri vocabuli atque propriè positi, exigatis iam nunc, & ipsius placiti ratio poscit, vt cuncta humanæ argumentationis cauillatione remota, de sacris diuinarum autoritatum voluminibus, Patris & Filij & Spiritussancti, aut vnam, aut diuersas proferat is esse substantias. Ad quam rei probationem, non tantum D (vt opinor) mea, sed cunctorum penè mortalium mens ita est pendula expectatione suspensa, vt si tanti negotij merita paterentur, sine vllius diei conferendi ratione, vel alicuius momenti intercapedine, ad summam veritatis atque ad calcem manifestissimæ notionis desideret peruenire. Vnde ne tam religiosa fidelium, & veritatis cupida frustretur intentio, omni lenocinio luxuriosæ orationis exploso, de re, de causa, de competentibus, de necessariis agite rebus, omnem, vt dixi, verborum ambitum, & procul à causa euagantes locutionum phaleras, leporémque sermonum cautius euitantes, vt disputationis vestræ narratio veritatis magis, quàm cothurnato mentis ornetur eloquio. Ath. Licet etiam dudum crebrò ac sæpius de vnitate substantiæ citra acta disputauerim, measque disputationes scripto mandauerim, quibus à me in hac disputatione aliquid amplius addi possit, tamen quia hæc extrinsecus nullo eminùs aduersante dicta sunt, necesse habebo hæc eadem rursus repetere, & in hoc publicæ actionis examine comprobare, quo possim tui iudicij sentẽtia comprobare. Probus. Si non fuerint Arij replicationibus tenuata, tunc vestra poterit firmari sententia.

AR. Vt quid hæ fraudum tendiculæ proponuntur? Vt quid in primordio nefandæ assertionis A iudicis sententia prouocatur? Agamus primùm quod nobis agendum necessitas demonstrandæ veritatis imponit. Inculcetur humano auditui fidei nostræ professio, percipiant indicia, quibus modis, quibúsque rationibus, quibus denique documentis nostra fulciatur assertio, & tum demum promulgationem sententiæ, quæ in nostro vtique nequaquam pendet arbitrio, de iudice postulabimus. PRO. Præfationis meæ nuper in hoc actionis principio habitæ, & sponsionis vestræ dudum præteritis gestis insertæ, meminisse oportet. Quibus id peroratum est, omissis superfluis, ad arcem negotij debere descendi, quod debetis tandem aliquando actitare. AR. Doceat Patrem, & Filium & Spiritum sanctum vnius esse substantiæ, vnius deitatis, vnius maiestatis, vnius virtutis, vnius honoris, quod satis improuide, nimisque incauta professione solet populus iactitare. Ath. Profiteris filium vere de patre natum, an non? AR. Profiteris ipse patrem alicuius deriuationis vel diuisionis vitio subiacere non posse, an non? Ath. Valde profiteor. Ar. Ego quoque profiteor filium ex patre natum esse. Ath. Id esse, arbitraris natum ex patre, quod etiam de patre? Ar. Sufficit tibi quod ex patre dixerim natũ, quod etiam facillimè ostendo. Quid callidis veteris argumentis? Cæterum de patre natum nusquam B mihi interim ad præsens occurrere potuit. Ex patre verò scriptum esse recolo, Ioanne Apostolo dicente: Qui diligit patrem, diligit eum qui natus est ex eo. Ath. Ergo nihil interesse putas, vtrùm ex ipso, an de ipso natus dicatur? Ar. Si mihi demonstrare volueris, propriè positũ filium de patre natum, tunc quid inde sentire debeam, æstimabo. Verum, quia in plerisque exemplaribus variè positum esse non nescio, vt in iisdem locis, quibus de ipso legitur, in aliis codicibus ex ipso legatur. Sed vtrum hoc interpolãtium fraude, an huius rei significatione, id est, vt hoc sit ex ipso, quod etiam de ipso factum sit, non satis video. Nec hoc nostræ fidei aliquod potest afferre præiudicium. Ath. In hac tua prosecutione diligenti admodum cura exposita ratione aduerti. Sed quod tantum nostræ dixeris, & non vtrorũque designaueris fidei, non posse præiudicium in his verbis afferri, satis miratus sum, & arbitror quod fidẽ tuam munire festinans ita posueris, sperans me exinde leuiter sine aliquo documẽto posse transire. In Euangelio quoque de patre dominus dixit: Spiritus est. Et vt se de patre natum ostenderet, ait: Quod natum est de carne, caro est: & quod natum est de Spiritu, Spiritus est, quia deus Spiritus est. Ego de Deo patre exiui. Ecce filium de patre natũ, ipso filio docente, ostendi. Ar. Satis callidis & suspicios vteris disputationibus, quo dicas quod ad fidei meæ munitionem hoc dixerim. sed vt C de sensibus tuis omnis suspicionis ambiguitas auferatur, vt superius fatus sum, vtrorumque fidei, siue ex ipso, siue de ipso natus dicatur, nullum potest penitus afferre in aliquo præiudicũ. Ath. Generans pater deus ex se, id est, de seipso filiũ, hoc genuit quod est ipse, an aliud aliquid? Ar. Hoc vtique quod ipse est genuit, quia deus deum genuit, lux lucem genuit, perfectus perfectum genuit, omnipotens omnipotentem genuit. Ath. Ergo non extrinsecus, neque ex nihilo, neque ex aliqua præcedente, aut subsequente materia, sed ex seipso genuit. Et non aliud, quàm id quod ipse est, genuit. Ar. Alius alium genuit. Ath. Et nos confitemur, quia alius alium genuit, id est, pater filium: Sed sic de seipso, id est, de eo, id est: quod ipse est, genuit, quia alterius substantiæ, vel diuersi generis filius esse non potest, ac sic vnius atque eiusdem cum patre substantiæ erit. Ar. Si nosses in quantos perfidiæ errores, vnius substantiæ professio vergat, nunquam profecto inter patrem & filium huius nominis faceres mentionem. Nec disputationem tuam, quibusdam interrogationum gradibus insciam, tali concluseris articulo, vt ad hunc impiæ professionis deduceres finem. Athanasius. Quod sit impium atque sacrilegum, diuersas Patris, & Filij, & Spiritussancti profiteri substantias, & quod pium sit D atque religiosum vnius eos, religiosæ ac piæ substantiæ confiteri, scias me ô Ari, penitus ignorare non posse. Et hoc non humana opinione collectum, nec coniecturis & argumentis inuentum, sed cælestis doctrinæ magisterio traditum demonstrabo. PROB. Prius mihi vim qualitatemque rerum assignate, tum demum poterit demonstrari, vtrum Patri, filióque cõueniat. Athana. Substantia quidẽ duobus appellationum generibus distinguitur. Et est quidem vnius generis qualitas hæc, quæ existentis naturæ essentiã indicet. Aliud verò est substantię genus, quo ille, qui habet ab his, qui nõ habent, deriuatur. Et vt planius fiat quoddico, manifesta expositione assigno. Verbi gratia: Homo generis sui ac naturæ substantia est. Rursus si quid illi est, quod extrinsecus est, id est, in materia auri, vel argenti, aliarũque specie tũ possidendarũ, substantia eius dicitur. Et cũ eiusdem vocabuli vna videatur appellatio, duas tamen res significare videtur. Sed nos de illo substantiæ genere disputamus, qua vnaquęque natura, ob id quod est vel substitit substantia nũcupatur. Et quicquid ex se de seipsa genuerit nõ aliud esse

Patrem & Filium, & Spiritum s. esse vnius essentiæ & deitatis.

Deus pater hoc quod ipse est genuit: hoc est deus genuit deũ.

Substantiæ apellatio duplex.

De quo genere substantia dicere intendat.

A esse potest, quàm id quod ipsa est. Denique homo pater generans filium sui generis, id est, suæ substantiæ hominem generat, quia homo hominem generat. Et recte suæ substantiæ hominẽ generat, quia veritas nouitatis substantiarum diuersitatem non recipit. Diuersitas autem substantiæ est, vt exempli gratia dixerim, si homo pecudem gignat, vel si cuiuslibet generis pecus, alterius generis pecudem generet, id est si bos generet asinum, vel si ouis generet capram, quę quoniam in diuersitatem generis pergit, monstruosa generatio erit, suæ naturæ proprietatem minime seruans. Rursum in elementorum qualitatibus, quæ sit substantiarum diuersitas vel proprietas operæpretium est aduertere. Verbi gratia: vniuscuiusque ignis vel luminis natura, id ex se, quod ipsa est ministrare videtur, vt lux fulgorem, vt ignis incendium, & in hoc officij sui genere subsistens, substantiæ suæ intemeratam videtur seruare naturam. si verò lux ex se tenebras gignat, mutationi obnoxia erit, alterius à se generis materiam tribuens, quia in hoc immutabilitatis suæ illibatam poterit seruare substantiam, si hoc quod ipsa est, ministret ex sese. Cæterum si, vt dixi, id quod ex sese tribuit, aliud erit, quàm ipsum quod tribuit tunc alterius substantiæ dici poterit, quod omnino naturarum omnium qualitas, vel ordo, vel ratio non ad-
B mittit. Age nunc, si videtur, iam à terrenis ac visibilibus, in superiora mentis oculum erigamus, vt ex his, quæ facta sunt, infectæ virtutis substantiam cognoscamus, apostolicæ autoritatis edocti magisterio, qui ait, Inuisibilem diuinitatis virtutem, per ea quæ sunt, intelligi debere. Arius. Ergo filium ex patre natum esse, & Deus Deum genuit, lux lucem, in qua professione vnum *Rom. 1.* erit è duobus proculdubio retinendum: Aut enim ex seipso generans, id quod ipse est, genuit, & ob hoc filius vnius cum patre substantiæ erit: aut si alterius à se generis Deum genuit, vera natiuitas dici non poterit, quę proprietatem substantię generantis seruare non potuit. Et eò disputationis ratio deducitur, vt aut omnino natus non sit, aut degener natus sit, quod vtrumque fateri perabsurdum & impium esse videtur. Prob. Si quid sibi contra hæc Arius competere nouit, edicere non moretur. Ari. Simplicis atque immutabilis naturæ Deũ esse non reor Athanasium ignorare, qui si, vt idem asseruit, de sua substãtia genetauit, mutabilis proculdubio erit. Necesse est enim ex sese generando, aut partem substantiæ per deriuationis generationem perdidisse, aut diuisionis vitium perpeti potuisse. Ego enim Dei Patris substantiam, neque ex se aliquid dedisse, neque in partium qualitates deriuatam fuisse, neque accessionis, vel detractioC nis, aut aliquid huiusmodi, quod sit passioni obnoxium sensisse, vel sentire potuisse confiteor. Athana. Sed neque nos passionum conditionibus diuinam credimus subiacere naturam, sed. *Deus passionibus nõ subiacet.* impassibilem Patrem impassibiliter ex seipso, id est Deo, Deum, quod ipse est, filium generasse fideliter confitemur. Nec nos diuisionum, vel deriuationum, ac partium cunctarumque rerum, vel passionum genera, quæ inani solicitudinis timore auectus obiicere noluisti, à professionis veritate deflectunt, vt negemus Deum ex seipso ob hoc generare nõ potuisse, ne videatur his passionibus subiacere. Quid igitur religiosius, quidue sanctius, ac diuinis sit magis congruum legibus, æqua obsecro vos, ô auditores, iudicij lance pensate, erigite mentis oculos, & terrificum futuri examinis diem metuentes, quid magis catholicæ & Apostolicæ veritati congruat, religiosa mentis intentione respicite, vtrum fateri omnipotentem Deum impassibiliter ex seipso filium generasse, an illud potius opinari debeamus, ne passionis vitio subiaceret ex seipso, id est, ex sua substantia filium generare non potuisse. Ego enim id astruo, id clarissima vocis professione asseuero, quod sicuti Deus impassibilis, ita & omnipotens est. Credo ergo eum de sua substantia potuisse filium generare, nec tamen alicuius passionis vitio subiectũ
D fuisse, quoniam diuisio ac deriuatio, contractio, accessio, fluxus, vel si qua similia huiusmodi esse possunt genera passionum, corporeis & contrectabilibus, atque ex diuersitate compositis conueniunt rebus. Deus verò, qui nullis corporeis schematum circumscribitur signis, nec aliquibus distinguitur membrorum lineamentis, vitio subiacere potest passionis? Et rectè in eodem generationem profiteor, quia genuit, & recte impassibiliter nihilominus confiteor, quia passibilis nunquam fuit. Ari. Num igitur, quia in Deo omnipotente negari non potest, *Notabis obiter Arij calliditatem.* ideircò ea eum perpeti non posse fatendum est, quæ omnino incorrupta eius diuinitatis substantia non recipit? Vnde valde inhonestum, & satis impietate plenũ esse videtur vt per vnius professionem substantiæ nec Patrem propriè subsistere, nec filium in sua proprietate extare credamus. Illuc enim nephandæ perfidiæ huius vergit intentio, vt permixtis & in vnius rei copulationem è diuerso collectis atque confusis Patris & filij personis, in sua (vt dixi) proprietatis singularitate minime subsistere valeat. Illud etiam nimis horrendum & procul à fidelium mentibus emouendum, in hac tua professionis perfidia continetur, inuiolabilem Patrem de sua substantia generando, corruptionis ac diuisionis vitium declinare minime potuisse. Atha.

Veritate diuinæ generationis, velut modis insolubilibus arctius obligatus, per(nescio quæ) ne- A
phandæ intentionis molimina, qua diuinam certum est carere naturam, euadendi suffugium
quæris. An corruptionem incorrupto, passionem impassibili, impotentiam obiicis omnipo-
tenti? Sed hæc crebrò ac sæpius repetens, nullatenus diuinæ maiestatis reuerentia à tam ne-
phandis obiectionibus arceris: sed quantum video, sine vllo pudoris intuitu, iniuriam vene-
randæ filij natiuitati obuius properare contendis. Sed te effrenatius euagantem & velut vndo-
so æquoris gurgite naturali quadam licentia fluctuantem, diuinæ autoritatis testimonia coër-
cebunt, & inter certos diuinæ professionis limites coarctatum, legalium constitutionum me-
tas egredi non substinebunt. Inculcat igitur humanis sensibus sacro illo professionis suæ ora-
culo diuina maiestas, ac se filium de occultis substantiæ suæ arcanis ineffabiliter genuisse te-
statur: & dixit: Ex vtero ante luciferum genui te. Vnum est ergo in hac diuinæ professionis
Psal. 109. contestatione tenendum. Aut de sua ineffabiliter substantia filium incorruptibiliter genuit,
aut ne corrumperetur, omnino non genuit. Sed ego hanc integræ fidei partem eligo, quæ me
religiosum contestandi de se Deo suadeat famulari, ne vlla humanæ passionis obstacula ex in-
fidelitatis sacrilegio defendat. Nullatenus enim potero reuocari, vt merito non credam Deũ B
generare potuisse, nec humanę consuetudinis more corruptioni potuerit subiacere, cum hoc
mihi satis non esse dubitem profitendum, de Dei substantia natum esse, quem constat de Patris
vtero processisse. Ar. Quantum tuæ prosecutionis intentio monstrat, compositum nobis &
corruptioni obnoxium, vis introducere Deum, qui etiam in eum corporalem vteri appella-
tionem accipere non metuis. Necesse ergo erit, vt aut membris compositus sit, si vterum ha-
Deus habet vterũ quomodo. bet, aut corruptioni, vt dixi, obnoxius, si de sua substantia generauit. Ath. Rectè hoc me sen-
sisse argueres, si ego Deum habere vterum, propria temeritatis præsumptione, sine vllo legis
diuinæ testimonio affirmassem. At cum ipse Deus ad refellendam credere volentium infamiã
hoc de ipso pronunciare dignatus sit, quo euidentius per vteri nuncupationem, non extrinse-
cus, non aliunde, sed de seipso, id est, de sua substantia se filium genera sse doceret, cur mihi vi-
tiosæ credulitatis notam infigis, cum potius Deo dicere possis, si habes vterum, compositus
eris, si de teipso genuisti, corruptioni obnoxius eris. Nam ita Dei vterus sine aliqua membro-
rum compositione accipitur, sicut oculi & manus, & pedes, sine vllis distinctionum lineamen-
tis merè referuntur. Sicut ergo oculos, quia omnia videt: aures, quia omnia audit: manus, quia
omnia operatur: pedes, quia vbique est, ita vterum, quo de ipso ineffabiliter genuit, accipere C
debes. Nec te oportet infideliter opinari: quia & si de seipso genuit, corrumpi vtique non po-
tuit, quem vt omnipotentem & incorruptibilem generare potuerit, & ne hac ipsa generatio-
ne corrumpi potuerit, fideliter conuenit profiteri. Nam si mirabiliter ex Virgine contra rerũ
Virgo post partum manet incorrupta, ergo Deus Pater non subiacet corruptionis vitio cũ virgini dederit incorruptam manere. naturam & incorruptibiliter creditur natus, quanto magis ex Patre credendus est incorrupti-
biliter genitus? Si enim substantialis natura Virginis, quæ ex seipsa vtique corruptibilis natu-
ræ conditione passioni & corruptioni potuit subiacere, intemerata pudoris integritate, & in-
fractis virginalibus claustris, mirabili incorruptionis integritate filium genuit, cur non magis,
vt dixi incorruptibilem Deum, genito ex se incorruptibiliter filio, corrumpi non potuisse cre-
damus? Et vt nouum atque infandum monstruosæ opinionis genus damnabile metuis fateri,
Virginem partu non potuisse corrumpi, & formidare Deum, ne corruptionis vitio subiaceret
si de sua substantia generaret. Volente igitur Deo, corruptibilis naturæ Virgo sine vllo pudo-
ris damno filium generauit, & ipse qui incomparabiliter cunctis naturis incorruptibilior per-
manet, hoc sibi præstare non potuit, vt de sua substantia filium incorruptibiliter generare po-
tuerit? Ergo quia Deum de seipso, filium genera sse, & diuinarum scripturarum testantur elo- D
quia, & in sua Arius superiori prosecutione fassus est, iudica, virorum optime Probe, quis ma-
gis cum diuinis conueniat scripturis, vtrúmne ego, qui ob hoc vnius substantiæ cum Patre fi-
lium esse confiteor, quod videlicet ex ipso, & non aliunde dignoscitur natus, & ob hoc rursus
incorruptibiliter genuisse profiteor, quia excellentissima diuinæ maiestatis substantia, per suã
ineffabilem potentiam corruptioni subiacere nullatenus potuisset, an iste qui in tam ancipitis
intelligentiæ discrimine positus, quo fidei suæ pedem referat, nescit. Nolens enim confiteri
Deum de sua substantia incorruptibiliter genuisse, in ea confessionis necessitate attrahitur,
vt neget omnimodo genuisse. Sed hoc ipsum negare obuiantibus vndique, & clara vociferа-
tione exclamantibus, siue Propheticis, siue Apostolicis vocibus, nunquam sine dubio poterit.
Probus: Quicquid in hac prosecutionum vestrarum assertione agnoscere potui, vltima exa-
minis nostri sententia retinebit. Nunc verò, si qua vos adhuc de diuinis scripturis fidei vestrę
congruẽtia superesse putatis, proferre dignamini, quò facillimè queamus processu disputatio-
nis, quid

A nis, quid veri ratio contineat indagare. Ari. Quod tam breuibus & exiguis quæstionibus in
omni illa disputationis meæ narratione vsus sum, Christiani pudoris, ac verecundiæ fuit, vt
disputationis nostræ trames leuibus inchoaretur initiis. Sed quia video Athanasium, perspi-
cuæ veritatis robustissimam firmitatem, quibusdã arietantium impulsionibus quatere, acrius
contra eum & validius opinor dimicandum. Dic ergo Patrem & filium vnius esse substantię.
sed illa intemerata ineffabilisque essentia, quæ Pater est, nec redundans vnquam in seipsa fuit,
vt merito, quasi exuberatione quadam, sine damno sui in eadem substantia genuerit filium,
cum cius essentiæ, quæ aliis omnibus infinita atque immensa sit & incorporea, nihil esse possit
exuberans, si quidem determinatorum sit exuberare, quod est quasi extra se effluere. Deus
autẽ qui vniuersas complectitur, nihil extra se habet, aut quod effluere potest, aut infinitus est, *Arii propositiones.*
quo poterit redundare, tunc quid effluere eorum est qui accipiunt incrementa. Qui si acci-
piunt, aliquando necesse est, vt semper accipiant, & nihilominus pari exuberatione semper &
generent. Sin autem incrementa non accipit, quod ipsi etiam fatemur, nec effluit, nec redũ-
dat, quod æquale cum Patre esse dicatur, cum filium genuit ex sese, substantiam vtique diui-
B sit in filium, & paternam tantummodo ante substantiam pro rata parte secretam à sese, ac re-
sectam, filium nominauit, tantúmque sibi detraxit pater, quantum in filium contulit, quo ta-
men ipso quicquid est filius, aut hodie caret pater, & perfectus non est, aut eo si non indiget,
quasi superfluo abundauit. Quod vtrumque in Deum non cadit, cum & in hoc ipso quidem
Patris & Filij nomen esse non possit, vbi non habita generatio est, sed potius facta desciscio.
Tunc quidem necesse est omne quod diuidi potest posse corrumpi. Quæ si, vt manifestum est
in Deo esse non possunt, cur non potius voluntatis & charitatis esse filium confitemur? Quæ
quidem voluntas Dei in hominibus quidem non libera est, nedum in Deo aliqua lege tenea-
tur. Qui si non est filius voluntatis, superest vt coactus Deus quasi aliqua lege naturæ filium
edidisse videatur. In qua quidem generatione id genitum quod erat Pater, quædam Patris
pars filius nominatur, incertumque est, quid Pater, quid filius debeat nominari, cùm in duas
partes Dei sit diuisa substantia. Illud verò quod quasi ad proprietatem substantiæ naturalis de-
monstrandam, paterni oraculi testimonium protulit, vt meritò Patrem ex eo quod ipse est, *Psal.109.*
filium genera sse credamus, quia dixit: ex vtero ante luciferum genui te, quàm id absurdum,
C quámque ineptum sit, apertissime demonstrabo. Siquidem non solum aliquanta in ordine
rationabilium creaturarum consistentia, sed insensibili elementorum qualitate substistentia,
de Dei vtero legimus processisse, Ait enim: Quis est pluuię Pater, vel de cuius vtero procedit *Esa.2.*
nix? Num igitur, quia hæc rigentis & torpidi elementi qualitas diuino legitur, vtero procede-
re, idcircò vnius eiusdémque cum eo creditur esse substantiæ? Aut quia rursus homines Deum
legimus genuisse, vt ipse ait: Filios enutriui & exaltaui. Et iterum: Primogenitus meus Israël *Exod.4.*
est. Ac rursus: Omnis qui natus est ex Deo, non peccat. Idcircò rectius opinabimur homines
cum Deo vnius esse substantiæ. Aut quia idem Apostolus totius creaturæ vniuersitatem ge-
nerali pronunciatione comprehendẽs, ex Deo asserit esse, dicens: Quoniam ex ipso, & per
ipsum, & in ipso sunt omnia: ob hoc prudentius coniiciemus, vniuersitatem creaturæ hoc es- *1.Ioan.3.*
se, quod Deus est, aut vnius cum eo esse substantiæ, quod videlicet ex ipso legitur substitisse.
Sic ergo & filium cum ex Dei Patris vtero processisse fatemur, non ad indicium vnius naturæ,
sed ad inuestigabilium secretorum arcana multum competenter debemus accipere. Athana.
In ludis theatralibus hi qui figurarum varietate mutantur, diuersi quidem alij apparent oculis
D intuentium. Nam idem ipse qui aptatæ imaginis specie rigidius quondam incesserat, iterum
vultu in hoc ipso aptato, alterius membrorum motibus ludens, in molitiem resoluitur fœmi-
narum: ita nunc videtur mihi Arius, quæstionum imaginibus immutatis, velut diuersa inii-
ciens similitudinis varietate formari. Nam hoc quod dudum comptis & breuissimis disputa-
tionum obiectionibus intentauerat, sub alterius prætextu imaginis, iterum ac sæpius repetẽs,
à proprietate quæstionis illatæ omnimodo non recessit. Neque enim, quia nunc latius & dif-
fusius perplexa verborum ambage seriem propositionis extendit, idcirco aliud egisse viden-
dus est, quam superius conuincitur actitasse. Dixit enim ob hoc Patrem & Filium vnius non
posse esse substantiæ, quod eadem paterna substantia, nec exuberatione ampliss imæ deriua-
tionis in augmenti copiam effluere possit, vtpote, quæ nullis metarum terminis aucta, finali-
bus nequeat modis arceri, quoniam eius est exuberationis copia redundare, quæ certo, vt di-
ximus, concluditur fine: nec rursus, velut integram & intemeratam portionis defectione ali-
quam pertulisse. Sed hæc omnia passionis genera diuinæ naturæ non conuenientia, iam sùpe-
rius calumniosius magis quàm verius dignoscitur intentasse. Quibus nos religioso fidei intel-

lectu, competenter constat dediſſe reſponſum. Neque enim exuberatione ſubſtantiæ redun- A
dantem filium dicimus, neque rurſus deſectæ naturæ portiunculam nominamus, ſed perfe-
Perfectus Pater, perfectum ex ſeipſo genuit filium ſine vllo genere paſſionis.
ctum patrem, perfectum filium, non ex his quæ in eo ſuperfluis exuberationibus redundabãt
(quod dictu nefas eſt) ſed ex ſeipſo, id eſt, ex eo, quod ipſe eſt impaſſibiliter, indiuiſibiliter, in-
corruptibiliter, ſine diminutione, ſine diſciſſione, ſine affluentis copiæ redundatione, ſine vl-
lo omnino paſſionis genere ineffabiliter credimus natum. Et idcirco fatemur vnius eſſe ſub-
ſtantię, quia non aliunde, non ex nihilo, non ex ſubiacentibus vel pręcedentibus materiarum
qualitatibus, ſed propriè Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute, ſapientiam de
ſapientia, extitiſſe fideliter fatemur. Nam ſi alterius ac diuerſæ ſubſtantiæ, vt Arius arbitratur,
filius eſſet, non diceret, ſicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in
Ioan.5.
ſemetipſo. Nam ſicuti eſt Pater, ita & filius, Et ſi idẽ habentes ſe, vnius ſunt proculdubio ſub-
Explicatio
ſtantiæ. Neque aliud eſt viuere Patris, & aliud viuere filij, ſed hoc eſt viuere, quod & eſſe, id
eſt, non aliud eſt ipſe Pater, aliud vita eius, ſed vita eſſentia. Alioquin compoſitus videbitur,
ex diuerſitate ſubſiſtens, ſi aliud ipſe, aliud vita eius ſignificare videatur. Quia ergo apparet
vitam Patris, hoc eſſe quod ipſe eſt, Sicut enim habet vitam in ſe, ſic dedit filio habere vitam, B
id eſt, ſic eſt eſſe filij, ſicut eſt eſſe Patris, non dubium eſt Patrem & filium vnius eſſentiæ atque
vnius eſſe naturæ. Nam & quod ait: Sicut nouit me Pater, & ego noui Patrem, vnitatem pro-
culdubio voluit indicare ſubſtantiæ. Quia ſecundum ſuperioris diſputationis intelligentiam,
non aliud eſt noſſe Patris, & aliud eſſe, hoc ipſum enim, quod eſt nouit, & quod nouit eſt, quia
non aliter nouit & aliter eſt, & quia filius ſic nouit Patrem, ſicut Pater eum nouit. Notionem
Ioan.10.
verò, in Deo eſſentiam eſſe diximus, non dubium, quod ſicuti eſt Pater, ita & filius, ac ſi di-
uerſitatem non admittat, réſque vno ac ſimili modo ſubſiſtat. Denique vt hanc Patris & Filij
vnitatis ſubſtantiam plenius noſceremus, quædam nobis diuinæ ſcripturæ rerum viſibilium
exempla poſuerunt, quibus nos ad inuiſibilium intelligentiam religioſius prouocarent. Nam
paterni luminis ſplendorem, & bonitatis eius imaginem filium poſuere. Non quod ad res di-
uinas metiendas corporalium ſatisfaciant exempla ſpecierum, ſed quia ineffabilis illa natura
exprimi non potuit, quædam ex his quæ videntur, ſimilitudinis proferuntur teſtimonia. Vt
Simile.
ſicut ſplendor & ignis, diuerſæ non ſunt ſubſtantiæ, vel ſicut imago ab eo cuius imago eſt, in
aliquo differre non poteſt, ne fictum in ſe aliquid, aut diuerſum retinens, perfecta & vera eſſe
non poſſit: ita Pater & Filius, non diuerſæ, ſed vnius credantur eſſe ſubſtantiæ. Et quia nonnul- C
la, exempli gratia, protulit teſtimonia, quibus aſtrueret, ita eſſe omnia ex Deo, vt non tamen
de eius credantur proceſſiſſe ſubſtantia. Interrogo, vtrum ſic filium ex Patre aſſeret extitiſſe, ſi-
cut vniuerſa ex ipſo extitiſſe narrantur? Quid ergo dicis? Sic ne debemus accipere filium de
Patris vtero proceſſiſſe, vel ex patre genitum eſſe, ſicut homines ex Deo natos, vel ſicut nix ex
eius vtero legitur procedere, an longe aliter? Sed quæſo vnum è duobus reſpondeas, aut ſimi-
liter, aut non ſimiliter dicas. Arius. Non ſimiliter vniuerſa ex Deo extiterunt, vel genita ſunt,
ſicut filius. Aliter enim filius, aliter extitit creatura. Athanaſius. Si filium longe aliter, quàm
creaturam extitiſſe fateris, cur in eius natiuitatis generatione rerum factarum exempla protu-
liſti? Hi enim qui diſparibus modis propriæ originis ſumpſere principia, non æquo intelligen-
tiæ ſenſu corporari mihi videntur. Quod quia illuc proſecutionis tuæ intentio vergit, apparet
te Photiniani dogmatis errorem ſacrilegum defenſare. Namque & ipſe cum filium Dei Patre
genitum abnegaret, atque talibus teſtimoniorum documentis coarctaretur, quibus luce cla-
rius demonſtratur filium Dei, Deum vere, & propriè de Patris ſubſtantia genitum illuc im-
pietatis ſuæ molimina vertit, vt iiſdem modis, eodémque rationis ordine, filium de Patre aſſe- D
reret natum ſicut homines per adoptionis gratiam, in diuinę generationis prolem legimus cõ-
ſecratos. Quo tu quoque, licet aliis viarum indiciis gradiens, ad eundem tamen infidelitatis
compitum perueniſti, aſſerens non ob hoc de illa ineffabili Patris ſubſtantia filium natum de-
bere intelligi, quod ex Deo genitus, vel ex Patris vtero legitur proceſſiſſe, cum ratione conſi-
mili non ſolum homines ex Deo nati, verumetiam inſenſibilium elementorum qualitates pa-
terni vteri generatione proceſſiſſe legantur. Et licet etiam proſecutionis tuæ narrationes vnius
ſermonis pronunciatione diſſolueris, quod dixiſti longè aliter filium, quàm creaturam diui-
nitus extitiſſe, tamen quia breuitate ſermonis obſcurius & perplexius probati, intentionem
legentium terris quibuſdam nebulis obruiſti: idcircò nunc ego lucidius & planius, quæ obſcu-
Ex Deo naſci quid.
ra ſant, & veritatem adumbrant, in lucem manifeſtiſſimæ clariſſimæque proferam notionis.
Oſtendam igitur, quantum ad proprietatem diuinæ generationis pertinet, hoc eſſe ex Deo
naſci, quod eſt de ipſo generari. Et vt manifeſtioribus diuinarum ſcripturarum teſtimoniis
vtar,

Avtar, Euangelicum proferam documentum, Angelus ad Mariam loquitur dicens: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideóque quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Et item Apoſtolus: Cum autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege. Num igitur, quia Angelus Mariam ſic affatus eſt, vt non de ipſa, ſed ex ipſa gignendum diceret filium, & quia Apoſtolus ex muliere, non de muliere natum aſſeruit filium, ob hoc in Chriſto veri hominis natiuitatem nequaquam profitebimur, aut extrinſecus, & non propriè, virginali credemus vtero proceſſiſſe? Cernis igitur ſuperflue te in diuinæ generationis natiuitatem viſibilium creaturarum exempla protuliſſe, cum euidentioribus teſtimoniorum documentis appareat, id eſſe ex ipſo quod eſt etiam de ipſo generari. Vnde mirari me fateor, cum creaturæ nomen in filium refugias, & non factum, ſed vere, ſicuti eſt profitendum, ex patre genitum credas, Photini te quodammodo, & ſi non integris, veriſimilibus tamen proſecutionum generibus impietatis fuiſſe dogmata imitatum. Ari. Quis potius Photini ſectetur perfidiam, vtrum ego, qui ea quæ filius ad demonſtrandam diuinitatis ſuæ longe inferiorem, & non in omnibus ſimilem naturam locutus *Luc.1.* *Gal.4.* *Arius imitator Photini.*
B eſt, ſecundum ſuam deitatem dicta accipio, an ipſe tu, qui ponis cuncta humilitatis exempla, non fucatis verbis, nec ſimulata operis efficientia peractis, hominis reputans aſſumptõ? Namque, vt non ſolum alterum ſe, verumetiam inferiorem Patre oſtenderet, ait: Pater maior eſt. Qva profeſſione euidentius declarat, Patris & Filij diuerſas eſſe ſubſtantias. Ath. Duas profiteris in Chriſto eſſe naturas, an non? Ar. Quis hoc impius negauerit Chriſtum Deum & hominem confitendum? Atha. Debemus igitur eorum quæ Chriſtus locutus eſt, aliquanta diuinitati, aliquanta humanitati aſcribere, an ſine vllo partitionis diſcrimine, vniuerſa aut Deo, aut homini aſſignare? Ar. Hoc non ſolum irreligioſum, ſed ſummæ putabitur eſſe dementiæ, vt omnia eum, aut ſecundum diuinitatem, aut ſecundum humanitatem locutum fuiſſe putemus. Atha. Si ergo ſecundum profeſſionis tuæ ſententiam, aliquanta diuinitati, nonnulla verò humanitati aſcribenda ſunt, cur non hoc quod ait: Pater maior me eſt humanitati, & quod ait: Ego & Pater vnum ſumus, diuinitati reputamus? Nanque, vt noueris, ſecundum id quod homo erat, eum dixiſſe Pater maior me eſt, ait: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem, quia pater maior me eſt. Rogo itaque, cum filius ſecundum diuinitatis ſuæ po- *Ioan.14.* *Christi verba quędam ad diuinitatem quædam & humanitatem referenda.* *Ibidem.* *Ioan.10.*
C tentiam vniuerſa impleat, nec ſit aliquis locus eadem diuinitate vacuus, vtpote, qui cælum & terram atque inferna pari omnipotentia impleat, quomodo ait, vado ad Patrem, cum quo & ſemper erat, & à quo nunquam receſſerat? Eius enim eſt ire, & venire, qui aliquibus locorũ terminis circunſcribitur, & eum in quo erat, deſerens locum, ad eum vbi non erat, veniat. Niſi, quia vtique de illo quem aſſumpſerat homine, loquebatur quod erat iturus ad Patrem, à quo & venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Cæterum verbi diuinitas vniuerſa implens, nullis locorum terminis ſeparatur, ſicut nihil eſt vnde diſcedat, ita nihil eſt quo veniat. Et hoc modo apparet, ſecundum id quod homo eſt, non ſolum Patre, verumetiam Angelis minorẽ. Nam ſi ſecundum id quod Deus eſt, eum minorem accipere volueris, pari conditionis neceſſitate etiam Angelis, ſecundum diuinitatis naturam minor eſſe videtur. Denique Apoſtolus ait necnon & Pſalmographus: Minoraſti eum paulominus ab Angelis. Si ergo nulla ratione admittitur, vt ſecundum id quod Deus eſt, maior Angelis habeatur, apparet hoc minorationis officium, non Deo verbo, ſed homini reputandum aſſumpto. Prob. Vt tua in omnibus fulciatur aſſertio veritate, conuenit à tuis partibus, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum diui- *Verbi diuinitas vbique.* *Absurdũ.* *Psal.8*
D norum teſtimoniorum lectione vnius approbare ſubſtantia. Atha. Quoniam excellentiam tuam perſpicio huic rei inſtantiſſime ac fideliter innuere, vt Patrem, & filium, & Spiritũ ſanctum vnius eſſe ſubſtantiæ demonſtremus, atque filium de patris ſubſtantia natum, ex diuinis voluminibus approbemus. Quanquam omnium proſecutionum mearum ſententia ita ſe habere monſtretur, vt ſicuti hominum, vel quorumlibet animalium genus ſuæ ſubſtantiæ ſimiles gignat, nec homo bouem, nec bos hominem generet, ſed ad ſuam ſimilitudinem, id eſt ſuæ ſubſtantiæ, vnaquæque res procreetur, mirari vtique non debeo, Deum potuiſſe de ſua ſubſtantia filium generare, cui totum poſſe ſubiectum eſt: Sed, vt ſcripturarum teſtimonio mea oratio peruagetur, aggredior ipſius opitulatione munitus, filium de Patris ſubſtantia ineffabiliter natum eſſe, diuinis oraculis approbare, vt dum luculento diſputationis tramite, non ex argumento Philoſophicæ artis veniente, ſed, vt dixi, de diuinis ſcripturis demonſtrauero documentis, tum demum Arius obmuteſcat, cum filium de paterna ſubſtantia genitum, legalibus eloquiis me docente cognouerit: Paulus Apoſtolus de filio ad Hebræos ſcribens, ait: Cum ſit, inquit, imago inuiſibilis Dei & figuram ſubſtantiæ eius gerens. Ieremias quoque pruden- *Quod Pater, Filius & Spiritus ſanctus ſint vnius ſubſtantia.* *Colo.1.* *2.Cor.4* *Ier.23.*

tissimus prophetarum, de Dei patris persona concionatur, & dicit: Si stetissent in substantia A
Psal.44. mea, & audissent verbum meum, auerterem eos à studiis eorum pessimis. Et vt eum de filio dixisse probaret, subiungit idē propheta, & dicit: Quis stabit in substantia mea & videbit verbum meum? Verbum enim esse filium de Patris substantia Dauid Propheta testatur, dicens:
Ioan.1. Eructauit cor meum verbum bonum. Ioannes quoque Euangelista sciens apud Patrem verbum, id est, filium in principio apud Patrem esse, & à patre verbum nunquam separatum fuisse, in principio Euangelij, id est, annunciationis suæ posuit, dicens: In principio erat verbum
Psal.32. & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Item alio loco scriptura tradit: Initiū operis verbum. Non quod in creatione verbi, id est, à filij creatione cæteras cœperit facere creaturas, sed quia per verbum Dei, id est, per filium omnia creata noscuntur. Vnde Dauid Propheta ponit & dicit: verbo Domini cæli firmati sunt. Et vt Spiritum sanctum huius operis socium ostenderet, ait: Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Multa sunt enim quæ de filio scripturæ diuinæ perhibent testimonia, quod de substantia Patris, id est, de eo quod ipse est,
Ioan.14. genitus demonstretur, de qua substantia non tantum similis, sed coæqualis patri filius comprobatur. Hæc fides est quam Christus Apostolis tradidit, & ab Apostolis ad nos vsque peruenit. B
Arij testimonia ex scriptura sacra, quibus suam hæresin defendit. Nec possumus eam in aliquo immutare, quam constat nos debere ab initio, vt data est, fideliter conseruare. Ari. E superiori prosecutione mea ita exorsus sum quod Athanasium perfidia cæcitatis præcipitat in profundum. Deum enim vult facundiam sui sermonis ostendere, nescius in crimen versatur scripturę diuinæ, eo quod in substantia Dei coæquet Filium genitori, cum ipse Filius de se protestetur, & dicat: Pater maior me est, & qui me misit, ipse mihi mandatum dedit. Et non ego veni, sed ille me misit, & non veni facere voluntatem meam, sed eius qui me misit: & sicut dixit mihi Pater, sic loquor, & quod dedit mihi seruaui: & omnia quę dedit mihi, nemo aufert à me: & rogabo eum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum: & si hic calix non potest transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua: & transeat à me calix iste, non sicut ego volo, sed quod tu: & quæ sunt ei placita, facio semper: & sedere ad dextram meam vel ad sinistram non est meum dare vobis: Et dedit illi nomen quod est super omne nomen: Et exaltauit puerum suum, & propterea vnxit te Deus tuus: & excitauit eum à mortuis: & sedere fecit ad dextram suam, & multa his similia, quæ studio breuitatis omitto. Si ergo maiorem habet, si missus est, si spontanea voluntate non venit, si voluntatem suam C non fecit, si quod ei dicitur, loquitur, si sibi data custodit, si rogat, si pro calice deprecatur, si nomen ab alio accepit, si sedens discipulis petentibus, propria potestate non tribuit, si quę sunt Patri placita facit, & ab ipso à mortuis suscitatur, æquum non videtur, vt qui de sua subiectione tanta ac talia dicit, Patri efficiatur æqualis. Prob. Si aduersum tam copiosa diuinæ autoritatis testimonia quæ ab Ario de subiectione prolata sunt, aliquid Athanasio competere videtur
Distinctio. edidere non moretur, superstitione sermonis exclusa, & ex diuinis potius voluminibus, aut similis, aut dissimilis Patri filius, vel coæqualis demonstretur, vt agnita veritate quæ sanæ fidei ac rationi conueniunt, roborentur. Ath. Quantum velit percurrat in elatione sermonis Arij calliditas, & sibi de autoritate diuinæ legis plaudat testimoniis, quibus videlicet nititur ab
Galat.4. æqualitate Patris filium sequestrare, & cuncta quæ ab eo prolixius inserta noscuntur, iisdem etiam testimoniis à nobis eius intentio absque vlla difficultate prosternetur. Christus igitur filius Dei in forma serui, quam assumpsit ex virgine, Patri dicitur esse subiectus, Apostolo Paulo
Mat.4. nihilo minus affirmante: Vbi venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege. Ille itaque dicitur esse subiectus, qui sub lege ex muliere noscitur generatus, & in ea forma minorem indicat Patre, quam assumpsit ex Virgine. Nam in D
1.Thes.5. forma Dei Patris Angelicus ei chorus probatur præbuisse ministerium. Ita enim in Euangelio scriptum est: Et discessit ab eo diabolus, & venerunt Angeli, & ministrabant ei: Obiicit quod voluntatem Patris fecerit, & nō suam. In hoc magis laudabilis huius verbi dicto debet agnosci. Quia qui Patris voluntatem facit æqualitatem ostendit, Apostolo confirmante. Hæc enim voluntas Dei in christo Iesu. Nam quia addidit, Sicut dixit mihi Pater, sic loquor. Quis hominum genus, quod rectum est intelligens, audito hoc verbo turbetur? Si enim aliter Christus quam Deus pater loqueretur, tunc magis patri inæqualis vel dissimilis diceretur, Si vero, quæ loquitur Pater ea loquitur filius, nunquam inæqualis Patri, aut dissimilis inuenitur.
Dona, quæ Deus Pater dedit filio. Quod dedit mihi, inquit, seruaui, & omnia quæ mihi dedit, nemo aufert à me. Dona enim diuina hoc modo intelligenda sunt filio attributa. Dedit enim filio Pater omnipotens omnipotentiam, maiestatem maiestati, virtutem dedit virtuti, prudentiam dedit prudenti, præscientiam præscienti, ęternitatem æternitati, diuinitatem diuinitati, coæqualitatem æqualitati, immortalitatem

immortalitatem immortalitati, visibilitatem inuisibilitati, regi regnum, vitam vitę, & non aliā
A ab ea, quam habet dedit, & quantam habet tantam dedit, vel si qua alia quæ Pater filio indiuisibiliter & inseparabiliter contulisse monstratur. Sed hæc omnia nascenti potius quā indigenti dedisse probatur cui à filio dicitur: Omnia mea tua sunt, & omnia tua mea sunt. Si ista omnia quæ perhibetur Pater filio contulisse, alia in eo, & alia videntur esse in filio, mendacem sine dubio facimus filium, qui dicit sua esse quæ patris sunt: Sed si in his quæ dixit mendax filius in-
Ioan.5. uenitur, & Euangelista, qui dicit æqualem se faciens Deo, omni veritate falletur. Ac si ita erit, vt nec Pater filio integre, aut veraciter aliquid cōtulisse monstretur. Sed si vera sunt sicuti sunt quæ Pater inseparabiliter & indiscrete contulit, conticescant dementium hominum linguæ, quę nituntur filium à paterna substantia separare. Rogat filius patrem vt hominem verum se
Omnipotentia filij. gestare contendat. Nam vt diuinitatis suæ intimaret potentiam, mari imperauit & ventis, & quinque milia hominum de quinque panibus saturauit. Calicem passionis, vt homo tristis accepit, vt Deus autem fontem aquæ viuæ vitæ salientis in vitam æternam credentibus propinauit. Accepit nomen, vt in hoc nomine cælestia & terrestria & inferna eum adorent. Exaltatus est de imis ad superiora, id est, de carne humanæ fragilitatis, ad eum conscendens, sedet ad
B dexteram maiestatis, vt eum non dubitet humana infirmitas sequi, vbi caput suū viderit gloriari. Vnctus est, vt chrismatis ipsius vnctione malo prioris hominis delicto purgemur. Excitatus à mortuis est, vt nos exemplo suæ resurrectionis, à mortuis aculeo liberaremur. sed & discipulis petentibus, non se posse dare testatur, ne inter eos diuortium nasceretur. Nam qui ait: nō est meum dare vobis, ipse iamdudum discipulis duodecim iudicandi tradidit potestatem. Quæ sunt Patri placita fecit, quia contraria facere nescit. Nam qui ait: Veni, non vt faciam
Ioan.6. voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui me misit: dixit, Vt faciam voluntatem tuam
Psal.29. Deus meus volui, & voluntarie sacrificabo tibi. Qui ait: Pater maior me est, dixit: Ego &
Ioan.14. Pater vnum sumus, & sint in nobis vnum, sicut ego & tu sumus, vnum, & omnia mea tua sunt,
Ioan.10. & tua mea sunt, & creditis, quia ego in Patre, & pater in me est: & quæ Pater meus operatur iustissime, & ego operor: & sicut Pater suscitat mortuos & viuificat, sic & Filius quos vult vi-
Ioan.14. uificat: & qui me videt, videt & patrem, quia ego & Pater vnum sumus: &, qui me odit, & Patrem meum odit: &, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te: &, ego te clarificaui
C super terram, & manifestaui nomen tuum hominibus. Et vt omnis humanæ cauillationis quiescat intentio, Ioannem Euangelistam cuius superius vsus sum testimonio, proferam testē qui ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Si hæc
Ioan.1. tantæ diuinitati conuenientia quibus Patrem & Filium vnum esse docuimus perfidis non sufficiunt, alia si videtur superadiiciam. Prob. Si huic tam validæ & certæ persecutioni Arius nisus fuerit obuiare, certum est eum non rationem sequi, sed verborum irrationalium compos effrenatius euagari, qui vsque nunc trium substantiarum rationem, vt superius fassus est, sicut Athanasius vnius permultis docuit documentis, per nescio quam nebulosam caliginem circuiens assertionem suam nequiuerit demonstrare. ARIVS. Nunquid quia ex diuinis oraculis Athanasius, nescio quibus iam articulis filium vnius substantiæ & Patri coæ-
Ioan.15. qualem esse, ausu temerario nisus est affirmare, & Spiritum sanctum qui Patris vel filij minister est, iisdem debet æquali confessione conferre, cum ipse filius dicat: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & mittam vobis Spiritum veritatis, & Spiritus à me procedet, & quem Pater mittet in nomine meo, & pater ad mortuorum ossa dicit, Dabo Spiritum meum in vos,
D & viuetis. Nunquid is, qui à patre mittitur vel procedit, iisdem debet æquari, cùm Propheta in Psalmo de eo testatur, dicens: Ecce dominus formans tonitruum, & creans Spiritum, prorsus nunquam mihi vlla ratio poterit persuadere, quod creatura poterit coæquari Creatori, aut vna cum eodem possit potestate potiri. ATH. Si iudicis clementia permissum tribuit, & largitur, ex diuinis autoritatibus etiam Spiritum sanctum non creaturam esse, sed Deum & creatorem cum Patre & Filio breuiter demonstrabo. PROB. Vt tua professio continet approba breuiter, quod ratio exigit documentum. Non ex argumento sermonis, sed ex diuinarum scripturarum testimoniis, Spiritum sanctum patri vel filio coæqualem esse, aut sicut ipse fassus est Deum, vel creatorem communi operis esse ostende. Vt dum hæc veridicis testimoniis approbaueris, Arius à sua intentione veræ fidei professione conuictus, abscedat. ATHA. Priusquam Spiritum sanctum Deum esse perdoceam, eundem creato-
Psal.32. rem esse cūctorum verbis legalibus approbabo. scriptum est enim: Verbo Domini cæli firma
Psal.103. ti sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et in Salomone: Et ipse, inquit, creauit ea per spiritum suum. Et in Psalmo: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & innouabis faciem terræ.

Et in libro Iob: Spiritus diuinus est, inquit, creauit me. Et in libro Iudith: Tibi, inquit, seruiet A
Iob.33. omnis creatura tua, quoniam dixisti, & facta sunt, misisti Spiritum tuum, & ædificauit. Tan-
Iud.16. tæ enim potestatis, vel creationis Spiritus sanctus ostenditur, vt ipso cooperante corpus Domini Iesu Christi, qui nobis in Sacramento fidei datus est, in vtero Virginis formaretur, Euangelista dicente: Ne timeas Ioseph accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum
Mat.1. est, de Spiritu sancto est. Et item: Priusquam, inquit, conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto, non quod Saluatoris nostri Pater dicendus est Spiritus sanctus, vt duo credantur patres, sed quod cum Patre & Filio idem spiritus sanctus cooperarius & vnius potestatis est: cum iisdem socius inuenitur, Domino affirmante: Ite (inquit discipulis) baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Ergo si ministet est (vt tua Sacrilega
Mat.28. continet professio) quousque eo in Sacramento fidei nihil confertur credentibus. Nam sicut Dominus Apostolos ad prædicandum destinauit, pari etiam modo Spiritus sanctus facere declaratur. Ita enim in actibus Apostolorum reperimus scriptum. Petro enim cogitante de
Act.10. visione, dixit ei Spiritus sanctus: Ecce viri quærunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitans quia ego misi eos ad te, Et iterum: Segregate mihi Barnabam & Paulũ in opus quo assumpB
Act.13. si eos: Et iterũ: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus cõstituit Episcopos. Nam & si vniuersa cum Patre & Filio, vt superius ostensum est, procreauit, in quo minoris
Act.20. vel ministri personam, vt ipse fateri non metuis, tanta maiestas habebit? Sed & Deum esse, sicut me promisisse memini, his testimoniis approbabo, Dauid Propheta dicente: Audiãt quid loquatur in me Dominus Deus. Nulli itaque dubium est quod omnes Prophetæ non nisi per
Ioan.15. Spiritum annuncient vel loquantur, sicut in Euangelio scriptum est: Cum venerit, inquit, spiritus ille sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ipse vos docebit, & ventura annunciabit vobis. Et item per prophetam Dominus dicit: noluerunt audire sermones meos, quos mandaui in spiritu meo per os prophetarum priorum, dicit dominus. Sed nolo pastifera prata diuinæ legis testimonia percurrentes, longius à nostra propositione euagemur, ad id quod pro-
Heb.9 misimus, reuertamur. Ad Hebræos quoque Paulus gentium prædicator scribens, ait: Testificatur autem nobis Spiritus sanctus, & hoc est testamentum quod disponO ad eos post dies il-
Act.5. los, dicit Dominus in actibus Apostolorum, ad Ananiam dixisse Petrum meminimus, vt in subsequentibus dicit: Nõ est mentitus hominibus, sed Deo. & Paulus ad Corinthios: Diuisio-C
1.Cor 12 nes autem donantium sunt, idem verò Spiritus: Et diuisiones ministeriorum sunt, idem ipse Dominus: Et diuisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Ecce Spiritus sanctus prædicante Apostolo, idem Deus, idem dominus declaratur. In Euangelio, sicut iam dictum est ipse dominus dicit: Spiritus est Deus. Itẽ ad Corint. Paulus scribens, ait: Dominus autem Spiritus est. Et ad Ephesios: Nolite, inquit, contristare Spiritum Dei. Item
Ioan.4. ad Corinthios, Nescitis, inquit, quia corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem
2.Cor.3 habetis à Deo. Et ostendens eum in humanis corporibus habitantẽ, adiungit & dicit: Glorifi-
Ephe.4. cate ergo, & portate Deum in corpore vestro, nam vt Deus & Dominus esse manifestissime Spiritus sanctus demonstretur, ad Mariam Angelus dixit: Spiritus sanctus superue-
Luc.1. niet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, propterea & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Ecce quantis diuinorum testimoniorum documentis, Spiritum sanctum Deum, & vnius potestatis vel societatis cum Patre & Filio esse docuimus: quid adhuc in perfidis remaneat responsionibus ignoro. Paulus itaque Apostolus, Spiritum sanctum cum Patre & Filio vnam societatem habere apertissime demonstrauit, dicens: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & claritas & societas Spiritus sancti cum omnibus D
vobis. PROB. Si post innumerabilia testimonia remansisse aliquid Ario videtur proponere non grauetur. Quanquam (vt reor) nihil illi responsionis remanserit, qua videlicet possit Athanasium de vnius substantiæ, id est, homousij ratione depellere. Sed ne postmodum de aliqua oppressione causetur, à nobis nullus ei ad respondendum adimitur locus.
Arius ab Athanasio victus confugit ad calumnias. ARIVS. Nulli dubium est, quin magicis artibus Athanasius non desinat iudicum peruertere sensus, vt rectæ fidei tramitem erga eos, qui eam religiosè sectantur & colunt, tenere non possint. Et idcireo quod in examine tui culminis explicare non valeo, principis iudicio reseruabo, vbi veritatis indago præpollet, & magicas artes ob veræ fidei obseruantiam præualere non posse credendum est. ATH. Qui suis assertionibus adesse non possunt, quibuslibet fallacibus argumentis vel cauillationibus excusationem sibi inuenire non desinunt, sicut nunc facere Arium plenius vestra perspicit magnitudo. Mihi vero ad omnia quæ ab eo in culminis vestri præsentia posita sunt, veram fidem vendicanti respondisse sufficiat.

PROB.

A PROB. Imperitioris & minus de scientia præsumentis est prauitati potius studium dare, quàm veritati patientiam commodare, cum id assertoribus fidei conueniat, veritatem potius sequi, quàm erroris vel falsitatis compede præpediri. Horum igitur mos est, qui cùm suæ perfidiæ causam ad finem vsque venire conspexerint, metuentes ne cunctis hominibus eorum perfidia innotescat, ad potioris se conferre præsentiam, ignorantes, quoniam & illic veritati victoria tribuitur, vbi potentiæ liberalis sententia promulgatur. Frustra igitur Arius videtur de nostro iudicio ad Principis appellare præsentiam, cum in conflictu certaminis, nihil aduersus se senserit prauitatis, qui suam ignauiam, quibuslibet modis obtegere cupiens, nisus est ad principis conferre præsentiam, quem constitit Athanasiũ, ab homousij defensione, quòd est vnius substantiæ, diuellere penitus non potuisse. Sed (vt eius superflua decreuit intentio) eum ne faciat, nullo modo refrænabo, ne victi personam non sustinens, de adempto temporis spacio glorietur. Meæ vero solertiæ erit vniuersa, quæ ab vtriusque in nostra cognitione prolata sunt, glorioso sensibus principis intimare, vt falsidicis ambagibus procul amotis, ad victoriæ palmam Athanasius, purę fidei assertor, valeat peruenire.

B # ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ, AD MONACHOS EXHORTATIO.

ET si quid gloriari in Christo licet, huiusmodi principiis initiati, vt sit inchoatio vestra perfectio, & ad veram viuendi frugem gradus interpositos præuolentes, apice ipsius culminis occupato, disciplinæ summam teneatis vt in votis habere debeat, & imitari quisque vos quam posse credat: Instituti mihi tamen huius licentiam prærogatiuè paternus ascripsit affectus, & amplectẽda mihi vestræ expostulationis exactio. Qui dum me auditis, non solum libenter, sed etiam auidè, impudentem me vestro amore feciſtis. Præcedentes duco, & vltra mensuram meæ possibilitatis extensus, quos sequi cupio, ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitæ vestræ, vt quasi qui primis literarum imbuatur elementis depictis, adumbratis prærogationibus, notas stylo imitatore calcabo, accedẽtibus ad sperata beaCti instituti præmia, quæ sequenda sunt. Primum abstinentiæ cura, ieiunij patientiæ, orandi assiduitas & legendi, vel si quis adhuc literarum expers sit, audiendi sit desiderium cum cupiditate discendi. Hæc enim sunt prima quasi lactentium cunabulorum in Dei agnitione crepundia, quibus homo admonitus, ortus sui diuini tramitis ingredi viam velle incipiat, dum posse consueſcat. Et quidem ista tradens, non de vulgi promiscua fide loquor, quod omnipotentis Dei tantum insinuata confessio, & innocentiæ singularis instillata doctrina, venia sola efficit esse contentum. Quanquam dominus noster, sicut legimus, omnes velit saluos fieri, & ad agnitionẽ veritatis venire, tamen quia præeminentis gratię cuncti capaces esse nõ possunt: Non enim omnes, qui ex Israël sunt, Israëlitę sunt: Nã & Ismaël à consortio fraternæ hæreditatis excluditur, & compugnantes Iacob & Esau, vnius vteri clausſtra ruperunt, vel contenti puteo aquæ viuę, nos in holocaustum nostri, hostiam voluntariæ oblationis aptemus, desiderãtes escas & parantes, ac primatibus illis ad mensuram viæ hanc sententiam largientes. Omnis creatura Dei bona, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, nos ad prę-
Gene.21. *Gal.4.* *1.Tim.4.* mium gloriæ illo labore nitentes, bonum est non manducare carnem, neque bibere vinum.
D Et rursus: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Et illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Abstinentia enim continentiæ nutrix est, quæ innupta siue nupta, facilius possibilitatis frænos patitur, si nõ deliciarum calcaribus incitetur, quam sic eos qui ad summa nituntur, vel cupio vel mando colere, ne putent in aliis crimen esse nupsisse, scientes scriptum esse: Bonum est nubere, melius est non nubere. Qui hoc enim illicitum credunt, ipsi præmium sui laboris imminuunt. Illicitis enim cauere, iugum necessitatis est: permissa vincere, munus arbitrij. Malis abstinere, disciplinæ merces est, bona supergredi, libertas meriti est, non finis imperij. Illud legis indultum est terminis, hoc gratiæ reseruatum est incrementis. Ieiuniorum quoque non sit volentibus certa mensura, sed inquantum possibilitas valet, nisu laborantis extensa, quæ præter dominicam semper sint solẽnia, si votiua sint. His sese Moyses beatissimus pręparans, affatibus Dei dignus ingessit. His prędictas per Ionam Niniuitę minas, in placidam rursus flexere sententiam: His Getulię populus Assyria obsidione conclusus, & vsque ad deditionem, sui experta plurima virtute conterritus, ab Holophernis tumentibus minis constantis manu fœminę meruit vindicari:
1.Cor.9 *Abstinentia.* *1.Cor.7.* *Ieiunia quantum vel quid possint exẽpla.*

His Mardochæus Amam crudelem ſuperbia, præparato ſibimet ligno, acceptæ pœnæ conuerſione ſuſpendit. His Ieſus ſaluator noſter in carne hominis quem aſſumpſerat, eruditus, ſuadelas diaboli tentantis obtundit. Quas & ſi aliter potuiſſet expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione formare. Orationibus verò ita frequenter inſtandū eſt, vt vix eas aliquod tempus interpoleet. Scriptum eſt enim: Orationibus inſtate, vigilantes in illis. Et iterum: Quærite, & inuenietis, pulſate, & aperietur vobis. Per has amicus dormiens excitatur: & quāuis omnem familiam ſopor altus obſederit, depromi tamen ſibi ac porrigi panes importunus expoſtulator extorquet. Has, ſi fieri poteſt, ſola intercapedo diſrumpat. Cuius rei cura in canonicis ponenda eſt ſalubriter nominantis: Non quod apocrypha debeamus, præſertim ignorata damnare, ſed quod ad ſciētiam Dei digeſtam, canonis ſeriem putemus poſſe ſufficere. Illa enim ſi conſentiunt, ſuperuacua ſunt. Si diſſentiunt, vitanda ſunt. Sine legendi ſtudio neminē ad Deum intentum, ſine autem legendi ſtudio nemo ad dominum eſſe valebit intentus. Primùm, quod huiuſmodi opera ab aliis actibus caducę occupationis adducunt, & diuerſorum exemplorum inſinuata cognitio, vel bonorum appetentiam, vel malorum factam eſſe cautelā. Neque enim alias Petrus Apoſtolus admoneret nos, dicens: Parati ſemper eſtote ad rationem reddendam, ad omnes poſcentes vos de verbo ſpei veſtræ, & fidei. Et Apoſtolus: nō ceſſamus pro vobis orantes, vt impleamini agnitione eius in omni ſapientia & intellectu ſpirituali. Et rurſus: verbū Chriſti habitet in vobis abundanter in omni ſapientia. Nā & in veteri teſtamento ſimilem hominibus curam factæ præceptionis inculcauit eloquium. Sic enim Dauid ait: Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit: ſed in lege domini voluntas eius & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et ad Ieſum Naue Deus loquitur: Non recedet liber iſte de manibus tuis, & meditaberis in eo die ac nocte. His quoque negotiis malarum cogitationum lubrica frequenter interſerunt. Et quamuis ipſa ſedulitas animum ad Deum præſtet intentum, efficit tamen in ſeſe mordax ſeculi cura ſolicitum. Quòd ſi hæc frequenter & importune patitur religioſo labori deditus, nunquam profecto illis carebit ocioſus. Nam quoniam ſtudiorum membra digeſſimus, morū augmenta cumulemus. Illud autē extra commonitionem puto, vt ſit victus facilis, veſtitúſque vilis, cum hæc tegendi corporis gratia reperta ſint, non ornādi: & illa ſuſtinendę animæ potius, quàm obruendæ. His ergo, quæ ſupra oſtendimus, actibus mancipatus, omne odium deponat inimici. Nec hoc tantum fine contentus, ſimultates amore commutet, irā patientiæ temperet freno, auaritiam abſtinentiæ forti vincat imperio, & præcipuè linguam cuſtodia taciturnitatis obſepiat, ne in litigium controuerſia ferueſcat, ne in maledictum procurrat, ne in obtrectationem maledica ſerpat, ne in iurationem facilis prolabatur, ne in mendacium ficta ſimulet, ne in circumuentione aſtuta calleat, ne in elationem ſuperba iactetur, ſed obſeruans tempus tacendi, & tempus loquendi, omne verbum otioſum, obnoxium ſciat eſſe rationi. Nam ideo & Dauid beatiſſimus, ori ſuo cuſtodiam depoſcit. Et condiendum ſale, benedicti Pauli pagina ſacra, ſermonem conſtituit. Et nullum indomabile membrum eſſe quàm linguam, teſtificata Iacobi præcepta ſignarunt. Sit igitur qui huiuſmodi viam ſcandit tacitus, mitis, benignus. Et quia charitatis inſolubilis habetur affectus, in ſtudio parili ſemper alium iudicans potiorem. Hoc enim freno aſtringit inuidiam, quam vicinæ cibi elationis ſæpius incitatam iudicio, dum gratias referendi ſibi honoris appetit, notam miſeri liuoris incurrit. Nec primùm adeo vnuſquiſque percipit, ſi ab hominibus id requirit: Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Qui cum de huiuſmodi ſtudio diſcipulos erudiret, ipſum pronunciat maximum, qui minimus velit eſſe cunctorum. Eſto, ab aliquibus frater tuus propenſius honoretur, nec illos quaſi minus amicos habeas, nec hunc quaſi æmulum prælatæ venerationis attendas. Quinimo iudica circa te augmentum illius honoris accreſcere, ſciens ſcriptum: Si enim gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra. Nam quicunque aliquem veſtrum diligit, omnem dignitatem Deo in quem vos coitis, aſcribit. In hoc ſilentium placet, in hoc affabilitas blanda diligitur. Hunc rudis & innata ſimplicitas, hunc ſcientia erudita commendat. Huius in ieiunij iugitate patientia, huius in abſtinentiæ virtute contemptus, huius lectionis aſſiduitate, ſedulitas pro diuinorum munerum diuerſitate laudatur. Hæc autem ſicut ſcriptum eſt, operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult: Sicut enim corpus vnum membra habet multa, omnia autem membra corporis cum ſint multa, vnum tamen corpus ſunt, ita & Chriſtus. Omnes enim nos in vno ſpiritu, in vnum corpus baptizati ſumus. Singuli vobis poteſtis omnium bonorum ſummā præſumere, ſi nullus ſe incipiat in eo, quod alter præcellit, efferre

Orationes. *Mat. 7. Ioan. 16.* *Nemo ad Deum intentus ſine legendi ſtudio.* *Pſal. 1.* *Legendi vtilitas.* *Mores.* *Victus & veſtitus ratio.* *Taciturnitas.* *Charitas.*

Sed enim

Sed enim vos inuicem nexu aſtrictæ charitatis arctabitis, tunc eos qui foris ſunt, & in ſeculari actu adhuc mundialibus vinculis colligantur, nolite attentioris vitæ auſteritatem damnare ſcientes ſcriptū. Nolo iudicetis, ne iudicemini. Et iterum: Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruū? domino ſuo ſtat aut cadit. Potens eſt enim ſtatuere illum Deus. Magis benignitatis adhortationibus & illiciente blandimento via veritatis oſtenſa, nubem erroris aperite, vt non trahi incipiat vnuſquiſque, ſed ſequi præcedentem. Sēper duriora plectenda ſunt, ne viribus inclinata curuatio priuſquā in circulū veniat fatiſcens, fragmē effundat. Huic enim ſæpius ſcādala vulgi dicaciter gignuntur. Dum ad religionis iugum cenſorium arrogatur imperium, vita noſtra iubeat, lingua perſuadeat, quia plus autoritatis geſtat exemplum, & ingerit appetentiam ſui morum lenis formatio. In omni igitur actu veſtro, quaſi ſpeculo relucēte, fulgete. Vbique circunſpecti, vbique ſoliciti, ne quid liuor inueniat, ne quid rumor vel falſus infligat. Fœminas probas & religionis ſtudio vero deditas, cum menſura venerationis honorate, vt nec auſteritas inhumana, nec ſedulitas ſit remiſſa. Acceſſus ad vos inuicē veſter non ingeſtus ſit, ſed innatus, quem cauſa fecerit, non quem cauſa ſibi relaxarit. Plures audite cum pluribus, aut ſi quando alterius ſexus frequentia deerit, vel annorum cuiuſquam eſt probata grauitas, vel celebritas loci, vel ratio temporis, id honeſte, quia præcipue vobis ætas, hora, ſolicitudo, vitanda ſunt. Non quo mihi fas ſit, de his qui vere ſemel deuota Deo pectora dicauerunt, ſecus æſtimare aliquid, ſed vt ex abundanti ſic omne quod fingi poteſt, tanquam poſſit & credi, caueamus, ne in nullo famæ noſtræ vulnere ſerpat nata ab occaſione ſuſpicio. Ipſa famæ ſemina priuſquā linguis nutriantur, intereant. Nō tamē nobis fides facti, ſed poſſibilitas etiā religanda mendacij. Beata enim vita eſt præclara, de qua nihil licet falſitati. Neque enim ego hoc iudiciū meū auſterus cenſor arripui, ſed cæleſte imperium monitor blandus aſſumpſi. Nam & ſic ait Apoſtolus Zelans vos Dei zelo, deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere chriſto, ſciens ſcriptum eſſe: Ne ponatis offenſionem, vel ſcandalum fratri. Et iterum: Sine offenſione eſtote Iudæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei. Et iterum: Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum. Et iterum: Vt quid enim libertas noſtra iudicetur ab infideli conſcientia? Et iterum: Omnia autem veſtra, honeſta fiant. Et iterum: Commendantes voſmetipſos ad omnem conſcientiam hominum coram Deo. Et iterum: Prouideamus bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus. Et iterū: Vt is qui aduerſo eſt, confundatur, nihil habens dicere mali. Neque me præterit ſecularis laboris inuidia in obtrectationem ſemper religionis ardere, & mordacem maligni rumoribus dentem impreſſum dicacitatis infigere. Vtatur ſua mundus natura, dum nihil in noſtra inueniat diſciplina. Falſitas ex more iactetur, dum nec veriſimile quidem poſſit eſſe quod dicitur. Nemo ideo debet contemnere vulnus infamiæ, quia ſemper conſueuerit rumor ſimulare. Sed eo attentius præcauere, quod ſoleat etiam ficta componere. Nemo ab obtrectationis metu redditur obtrectandi ſolennitate ſecurus. Neque eſt negligentiæ cauſa ſolicitudinis continuata materia. Sit igitur pudoris ac reuerentiæ veſtræ tuta ac circunſpecta cuſtodia. Neceſſarius è domo, & ratus egreſſus, quem aut religionis ratio extulerit, aut ad ſubſtantiam victus cauſa exercendi operis ordinarit. Muneribus cunctis, niſi quæ ad quotidianum cibū annuumque veſtitum ſuppetant, abſtinentes. Scientes ſcriptum eſſe: Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus. Et iterum: Vt honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt, & nullius aliquid deſideretis. Nec quidem præbendæ eleemoſynæ gratia vltra ſupradictos victus ab vllo quippiam præſumatis, ſcientes ſcriptum: Si enim voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet, acceptum eſt, non ſecundum id quod non habet. Sic illa Euangelici ſermonis diuina ſententia, anum pauperem inter larga locupletum munera gemina tantum æra mittentem, magnifica accepta largitione ditauit. Quia non poteſt parum eſſe, quod totum eſt. Neque quiſquam amplius dedit quàm qui ſibi nihil reſeruauit. Hæc ſi cui præter vos nimium videbuntur aſtricta, qui Dei clauſtra pulſare tentauerit, prout ratio ſua tulerit, relaxabit. Ne quis forte aut connexus ſit coniuge, aut liberis impeditus. Habet præter hæc charta ſubſtantiæ plurima, quæ ſequatur. Neque ſe repulſum credat, ſed aditu alterius vocationis admiſſum, ſicut ſcriptum eſt: Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat. Non tamen vt propenſiorem curam patrimonio, quàm religioni in caducis magis occupatus impendat, agnoſcens ſcriptum eſſe: & poſſidentes tanquam non poſſidentes. Si quem tamen poſteritatis compede fœnior natura ſi intelligatur abſoluerit, cauſam hærendi in mundo, niſi ignarus eſt Dei munerum, non habebit. Cur enim viuendi voluntate non ſoluat, quod moriendi lege rumpendum eſt, faciens de ſorte mercedem, vt de neceſſitate virtutē augeat? Quinimo, qui in ſua re familiari de paruis magna,

Iudicium tollit. *Autoritatis multū habet vita bona.* *Sufficiētia* *Nemo plus dedit quā qui omnia dedit.*

de vilibus preciosa, æterna facit de caducis, solus est postquàm peruenerit, ni sempiternus pa- A
trimonij sui possit esse possessor. Si auarus non est, debet desiderare perpetua, sciens scriptum
esse: NOlite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi tinea & rubigo exterminant, & vbi fures
Mat.6. effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque tinea, neque
ærugo exterminant, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Hoc enim ei qui non caret filiis,
hortamentum est: qui caret, imperium. Ista vos cuncta congrua temporibus, apta personis,
referta exemplis, condita blanditiis, affatu illice, hortamenti mitis integritate, facilius potest
persuadere qui facit. Neque enim aliquo horum omnium fructu inuidi estis, cuiusquam æsti-
matione fraudandi. Erat vobis certe corpus firmum, ætas integra, rudes animi, quamuis angu-
sta pro humani generis varietate patebant, vel negociandi vsus, vel studium militandi. Diuersæ
artes innumera in actibus mundi augendæ facultatis officia. Postremo non deerat, vel pauper
vxor, quæ viuendi pararet voluptatem, & in ista humanis sensibus pignorũ blandimenta. Q VÆ
vos omnia quidem corpore, & castis sensibus respuentes diuinæ sententiæ formam religiosis
actibus custoditis, dicente scriptura: Quicunque plus me fecerit domum, aut vxorem, aut fi-
lios, non est me dignus. Vestra igitur intuentes exempla, nec illi de meritorum summa, angu- B
sta sui æstimatione desperent, qui substantia parili ad studium vitæ huius aduenerunt. In hoc
ergo filij charissimi viuendi tramite constituti, vacate, & videte quoniam suauis est dominus.
Dies noctésque lectionibus atque orationibus ducite. Et mei semper, quem in opere & scien-
tia abortiuum omnium sacerdotum præceptorem vobis tanti habuistis eligere, mementote.
Vigilate, state in fide, viriliter agite, confortamini, omnia vestra in charitate fiant, & Deus
pacis erit vobiscum.

RELATIO MIRACVLORVM DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, QVÆ PER IMAGINEM IPSIVS FACTA SVNT, IN *Beritho ciuitate, quinto Idus Nouembris.*

APud Cæsaream Cappadociæ vrbem præmaximam, conuenientes de singulis vrbibus Asiæ
sanctissimi præsules, pro stabilimento sanctæ Ecclesiæ inierunt consilium. Siquidem apud
eos de cruore lateris domini nostri Iesu Christi, non exiguus error exortus esse videbatur. Qua
ex re, vt præfati sumus, in iam dicta vrbe maximus congregatus est sanctorum Episcoporum
conuentus, vt ex hoc errore in vnum tractare deberent. Sed dum cuncti ex more in sanctam
Ecclesiam ad residendum se contulissent, Petrus beatissimus Nicomediæ vrbis Antistes, in me- C
dio eorum consurgens, ita ad vniuersos exorsus est loqui: Si placet, inquit, vestræ sanctitati, ô
sanctissimi patres, libellum vnum Athanasij Alexandrinæ vrbis magni Episcopi, me vobis re-
ferre delectat. Sancta Synodus respondit: Placet plane, & vt legatur, optamus. Ad hæc ille li-
bellum in medio protulit, & materiam ipsius tituli taliter aggressus est legendo.

LIBELLVS ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRINÆ VRBIS, DE PASSIONE IMAGINIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, QVALITER *crucifixa est in Syria, in vrbe Beritho.*

PETRVS NICOMEDIÆ EPISCOPVS LIBELLVM HVNC D. ATHANASII ESSE SCRIBIT *Actione quarta synodi 2. Nicenæ, vbi iisdem fere verbis integer habetur. Tomo 3.*

D

DIlectissimi itaque omnes filij sanctæ Ecclesiæ, mẽtis vestræ oculos simul &
aures erigite, & considerantes admiremini rem gestam, quam ad vestram
scientiam transmittere cupimus. Cernite cuncti infinita Dei omnipoten-
tis mirabilia, & ei laudes inessabiles reddite per secula. Contemplemini
eius ineffabilem per cunctas generationes benignitatis magnitudinẽ, mul-
tis modis luce clariorem, super humanũ genus resplenduisse semper. Con-
siderate sublime dispensationis eius mysterium, & ideo ex nimia eius pie-
tate permoti, assumite planctum, lachrymásque amaras proferre mementote, ac singultibus
super tale miraculum in nostra generatione patratum, quod penè omnibus seculis est manda-
tum. Deo quippe nihil impossibile, sed etiam nec aliquid est difficile. Nam super ea quæ ipse
modernis dignatus est patrare temporibus, omne cor obstupescit, audientium fugit visus, he-
betatur

A betatur auditus. Sicut enim in passione vnigeniti ipsius expauit cælum, Dei cæca imago est
reddita, radij quoque solis luce obtenebrati sunt, quinetiam terræmotus suo horrendo sonitu
abyssi fundamenta valide exterruit, & mortuos plurimos quos tenebat, eructauit viuificatos:
ita & nunc secundo eadem signa pariter sunt innouata. Igitur audientes intelligite, intelligen-
tes obstupescite, & ea quæ vobis intimare curamus, plena fide & aure intenta cordis percipi-
te. Est autem huiusmodi series narrationis. *Christicola*

CAPITVLVM I.

Imago Iesu Christi.

ESt quædam ciuitas in Syria, inter terminos Tyri & Sidonis posita, Berithus vocata, An-
tiochiæ verò subdita. In hac vrbe innumerabilis multitudo erat Hebræorum, quamuis
eodem tempore ciuitas Metropolitana obtineret dignitatem. Accidit autem, vt iuxta syna-
gogam Hebræorum, quæ magna valde habebatur, quidam Christicola à quodam suscepisset
cellulam, censumque ei ex ea redderet. In qua dum ingressus esset ad habitandum, iconam *1.Tim.2.*
domini nostri Iesu Christi, quam apud se habebat, fixit in pariete contra lectuli sui faciem,
quæ etiam continebat in se integram domini staturam. Euoluto denique non paruo tempo-
B ris spacio, iam prælibatus deicola perquirere studuit in alio loco eiusdem vrbis spatiosam do-
mum ad habitandum. Quam cum reperisset, tollens cuncta quæ ad se pertinere videbantur,
egressus est de cellula. Domini autem prouidentia id agente, Iesu Christi domini nostri ico-
nam ibi neglectam reliquit. Hoc autem domini occulto peractum est consilio, qui vult om-
nes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, vt ostenderet cunctis se colenti-
bus, suorum miraculorum virtutem ad increpationem impiorum, firmamentum quoque
suorum fidelium. Factum est autem post hæc, vt Hebræus quidam eandem cellulam susci- *Hebræus*
peret ad habitandum. Quam ingressus, cum suis omnibus cæpit habitare in ea, minime con- *stridet den-*
templatus locum illum, qui dominicam iconam apud se retinebat absconditam. Die verò *tibus in*
quadam idem Hebræus de suis contubernalibus inuitauit, vnum ad prandium. Epulantibus *imaginem*
illis, eleuauit Hebræus qui inuitatus fuerat, oculos, & vidit in interiori loco cellulæ eius ico- *Christi.*
nam dominicam parieti connexam. Tunc vehementi furore exardescens, cepit fremere den-
tibus aduersus eum qui ipsum conuocauerat, dicens: Tu Hebræus cum sis, quomodo apud
te Iesu illius Nazareni iconam habes repositam? Conuitia quoque & opprobria tanta aduer-
sus dominum Saluatorem emisit, quanta nec aures fidelium sufferre possunt, nec nos scrip-
C tis tradere præsumimus, ob iniuriam nostri redemptoris. Iudæus verò qui illum maleuolum
conuocauerat ad prandium, satisfacere illi cupiens, sacramentis terribilibus profitebatur se *Iudæus in-*
aliquando minime, quam præmonstrabat, vidisse iconam. Ad hæc qui inuitatus fuerat, siluit. *iuriis &*
Finito autem conuiuio abscessit, & abiit ad summos sacerdotes & principes, & dixit eis: No- *cruciatibus*
tum vobis sit, quoniam Hebræus ille talis Iesu Nazareni iconam apud se retinet clanculò. At *affectus pro*
illi hæc audientes, dixerunt ad eum: Nunquid possunt vera esse quæ asseris? non credimus *pter imagi*
nisi demonstraueris. Ipse verò affirmabat, quia ego in domo eius eam demonstrare curabo. *nẽ Christi.*
Hæc illi audientes, maximam in iram deciderũt. Sed die illo, quia iam hora incumbebat ves-
pertina, siluerunt. Manè vero facto, summi sacerdotes, Principes, & maiores natu plebis Iu-
dæorum, assumentes secum illum qui eum accusauerat, ad domum ipsius velocius festina-
uerunt. Videntes autem vera esse quæ dicta fuerant, facto impetu cum eo, qui hæc testifica-
uerat, irruerunt in eum. Multisque contumeliis, ac variis cruciatibus affectum, extra syna-
gogam semiuiuum proiecerunt.

CAPIT. II.

D DEponentes autem domini nostri Iesu christi iconam in terra, dixerunt ad inuicem: Quo- *Iudæi chri*
niam aures nostras tetigit non exigua opinio, quod Iesum Nazarenum patres nostri di- *sti imaginẽ*
uersis modis illuserunt, ita & nos huic faciamus. Tunc cœperunt spuere in faciem imaginis *illudunt.*
Domini Saluatoris nostri, & percutiebant eum alapis, & inde dicentes: Quanta Iesu Galli- *Mat.26.*
læo nostri genitores fecerunt eadem & nos huic eius imagini faciamus. Innumerabilibus ita- *Luc.23.*
que illusionibus dominicam illuserunt iconam. Iterum dicunt, in eius passione scriptum esse *Ioan.19.*
agnoscimus, quòd eius pedes & manus in cruce confixæ sunt, nos verò quamuis moderniо- *& 20.*
res tempore nil prætermittentes, addamus & hæc: Tunc crucifigentes iconam dominicã, *Imago chri*
clauos acutissimos adhibuerunt in manibus, & pedibus illius imaginis. Post hæc permoti ma- *sti crucifi-*
gis ac magis fellis amaritudine, dicunt inter se: Audiuimus quod patres nostri Iesu Gallilæo *gitur.*
acetum & fel in potum cum spongia præbuerunt, hoc & huic faciamus. Quod & sic fecerunt *Acetum*
apponentes ad os sanctæ iconæ nostri Redemptoris acetum cum felle mixtum. Nec sic ita- *felle mix*
que cordis sui malitiam refrænantes, iterum dicunt: Didicimus quòd nostri maiores coro- *tum.*

nam contextam de ſpinis capiti illius crucifixi circumponebant, poſtmodum arũdine percu- A
Corona ſpinea. tiebant, inſultantes ei, & nos igitur nequaquam poſtponentes idipſum faciamus. Cúmque
Arundo. coronam ſpineam capiti illius circumpoſuiſſent, accipientes arundinem, percutiebant caput
Lancea. imaginis illius, qui caput eſt omnium ſanctorum. Ad extremum verò, cum inſaniam ſuæ mentis tolerare non poſſent, dixerunt, ſicut veraciter didicimus, patres noſtri latus Ieſu lancea aperuerunt. Nos verò ne aliquid minus feciſſe videamur, & hoc ipſum adiiciamus. Nullam ad hæc moram mediam fecerunt, & afferri lanceam iuſſerunt, & præceperunt cuidam
Lancea in latus imaginis Chriſti transfoſſa exiuit ſanguis & aqua. Hebræo tollere eam, & valido ictu latus dextrum iconæ illius transfodere. Cúmque tam maximum facinus fuiſſet perpetratum, res mira & vehementer ſtupenda, nullóque vnquam ſeculo audita, ibi repente eſt effecta. Nam ipſius vulneris locus, aqua & ſanguine ilicò cępit decurrere. Et ſicut in paſſione dei filij Saluatoris mundi olim contigit cęlum expauiſſe, ita nunc quoque pariter Deo præſtante, eadem innouantur ſiue reparantur. Verè enim in hoc facto non ſolum elementa mundi concuti potuere, ſed etiam virtutes ſupernæ tale faci-
Contẽplatio deuota. nus exhorruere. Tibi ergo Chriſte cum patre, ſpiritúque ſancto ſit gloria indeficiens. Quis
B enim eſt ſicut tu domine, & quis eſt Deus faciens mirabilia ſigna, & terribilia, & obſtupeſcenda in cælo & in terra? O admirabilis mediator Dei & hominum, homouſion, mundi redemptor ac Saluator, totius bonitatis & pietatis fons & origo. O quantus es domine Ieſu in humilitate qui cum eſſes deus morticinium noſtræ carnis ſuſcipiendo, homo fieri dignatus es pro ſalute generis humani, quem impij & crudeles paulo minus ab Angelis minoratum cernentes, horribili morte plectere non erubuerunt. O quam magnus es noſter Saluator in
Luc.22. patientia, qui in tempore tuæ traditionis, tuo proditori ad te venienti oſculum præbere non renuiſti, & ſeruo Malcho Apoſtoli gladio abſciſſam auriculam reintegraſti, quando ad paſſionis victimam velut ouis manſueta ducebaris. O quantus es in miſericordia Chriſte, ſpes vnica mundi, qui cum in cruce teipſum hoſtiam Deo patri exhibuiſſes ſanctam & immaculatam, pro tuis crucifixoribus veniam poſtulaſti, dicendo ad patrem: Pater, ignoſce illis, quia
Luc.23. neſciunt quid faciunt. Tunc quidem pro noſtra ſalute incuruatus, in eadem carne quam ex Virgine ſancta & immaculata aſſumpſeras, mortem pertuliſti crudelem. Et qui eras in ſubſtantia cum patre ſanctóque ſpiritu vnus & impaſſibilis exiſtens, & inuiſibilis, condoluiſti humanam perire naturam. Et ideo in hanc lachrymarum vallem deſcendens, pro noſtris erratibus & piaculis, formam ſeruilem ſuſcepiſti, in qua te permiſiſti ab iniquis teneri, flagellari, ad vltimum verò crucifigi. Nunc autem in ſancta imagine tua cruciſigeris domine iterum C
ad confuſionem impiorum omnium fidelium, & ad corroborationẽ omnium in te credentium. Et ideo tibi omnipotenti Deo vna cum patre ſpiritúque ſancto gloria ſit, per cuncta ſeculorum ſecula, decus & fortitudo, virtus atque victoria, Amen.

CAPVT III.

AVdite omnes Eccleſiæ filij cætera quæ poſtmodum facta ſunt, ipſius enim myſterij fuit diſpenſatio. Poſtquam enim, vt ſuperius dictum eſt, latus ſanctæ imaginis illius lancea apertum eſt, continuo exiuit ſanguis & aqua. Dixerunt autem principes ſacerdotum, afferatur vas ad locum vulneris, & videamus exitum rei. Qui ilicò detulerunt hydriam, & ad
Ioan.15. locum vulneris, vnde ſanguis & aqua decurrebant, ſtatuerunt. Quæ abſque vlla mora ſubito repleta eſt. Dixerunt autem ad inuicem: quoniam ſuſurrant Chriſtum colentes, quod ſigna & mirabilia multa inaudita fecerit in mundo, quæ nemo alius potuit agere: accipiamus hunc ſanguinem, & aquam hanc, & deferamus ad noſtram ſynagogam, & congregemus vniuerſos qui ſe male habent, & ex hoc perungamus eos, & ſi vera ſunt ea quæ de Chriſto dicuntur, D
continuò ſanabuntur: ſin aliàs, oſtentui habeãtur à nobis cuncta, quæ à ſuis ſequacibus aſtruũtur de eo. Hæc dicentes, hydriam deferunt ad ſynagogam, æſtimantes ſe Chriſto Ieſu Domino noſtro æterni Regis Filio, maximam inferre poſſe iniuriam. Congregauerunt igitur quoſcunque repererunt languidos, & in conſpectu cunctorum Hebræorum introducti ſunt in ſynagogam, inter quos quidam prouectæ ætatis erat homo, quem à natiuitate ſua grauiſ-
Miracula ſanguinis ex imagine Chriſti hauſti. ſima poſſederat corporis moleſtia, quæ Græca locutione παράλυσις, Latina verò diſſolutio membrorum dicitur. Hic dum primùm ab eis fuiſſet perunctus, repente de ſuo grabato, quaſi ceruus exiliens, ad laudem Filij dei incolumis redditus ad propria remeauit. Deinde adducentes cæcos nonnullos, loca eorum luminum perungere ſtuduerunt. Qui ipſi ſtatim in Ieſu Chriſti nomine diſcuſſa cæcitate, poſt multos annos lumen amiſſum recipere meruerunt. Ægrotantes autem plurimi ad hoc ſpectaculum ſunt adducti, manibus poſt terga reuinctis. Cúmque & illi fuiſſent peruncti, mirabili Dei virtute vndique perfuſi, ſenſu reintegrato

A grato priſtino, ad propria dum reuertuntur ſaniſſimi, laudes dei omnipotentis filio Ieſu Chriſto domino Saluatori noſtro perſoluuntur ab omni populo. Tumultus autem exortus eſt magnus per totam eandem vrbem concurrentibus omnibus, propter innumerabilia quæ fiebãt miracula. Et quicunque variis languoribus infirmos poſſeſſos habebant apud ſe, illuc eos deducentes perungebant, & ſtatim ſanitatem quam deſiderabant, conſequebantur. Omnes autem ad quoſcunque peruenire potuit opinio, afferentes infirmos quos habere poterant in domibus, paralyticos, cæcos, claudos, ſurdos, mutos, & leproſos ſiue aridos, deducebant eos ad ſynagogam Iudæorum, vbi hæc fiebant ſigna diuinitus. Sed quamuis maxima eſſet hæc eadem ſynagoga, nequaquam tamen recipere poterat ſuperuenientium multitudinem. Infinitæ enim erant populorum cateruæ, quæ vndique illuc confluebant propter innumerabilia miracula & prodigia, quæ pro ſua nimia prolixitate ne faſtidium generent, tranſgrediendo prætermittuntur. Omnes autem Principes ſacerdotum, & ſeniores, & omnis turba *Iudæi ad fidem Chriſti conuerſi* Iudæorum paruulorum ac maiorum, & mulierum, videntes quæ facta fuerant, crediderunt in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & dicebant: Gloria tibi ſit æterne deus, & omnipo-
B tens pater, qui nobis indignis, quamuis ſerò, reuelaſti vnicum Filium tuum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quem, vt Eſaię vaticinium cecinit, virgo concepit, & virgo peperit, ac poſt partum virgo permanſit. Gloria ſit tibi Chriſte, quem patres noſtri verum Deum & verum hominem, in cruce morte horribili afficere non metuerunt. Qui nunc etiam à nobis iterum paſſus es te in imagine tua cruci affigere. Gloria ſit tibi Chriſte Fili Dei, qui tanta mirabilia nobis miſeris demonſtraſti. * Te credimus, tu nobis eſto propitius, & nos ſuſcipere *al. in te.* dignare, quia ex toto corde, & tota anima, atque virtute ad te confugimus. Hæc & his ſimilia clamantes dicebant, lachymas autem amaras emittebant & ſingultus. *Eſa.7.*

Capitulum IIII.

POſtquam autem curati ſunt cuncti, qui ægritudine detinebantur, occurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum ſanctæ Eccleſiæ, quæ in eadem vrbe erat, vbi Metropolita- *Metropolitanus.*
nus. Cuius prouoluti veſtigiis, ſe peccaſſe, ſe grauiter deliquiſſe, magnis vocibus fatebantur. Qui cum ab eis perquireret omnem rei geſtæ veritatem, ſanctam iconam domini Saluatoris eidem demonſtrantes, annunciauerunt cuncta quæ in ea exercuerant. Et qualiter ab ictu
C lanceæ ſanguis & aqua emanauit ex latere ipſius, necnon & de mirabilibus ab ea oſtenſis, illi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipſa ab eis fuiſſet reperta, & ſi ab aliquo eam excepiſſent. At illi retulerunt ei, quod quidam Chriſticola per obliuionem in cellula ſynagogæ proxima dimiſiſſet eandem iconam, dum ſe ad alium locum transferret hoſpitandi gratia. Qui ſtatim iubetur inquiri, & repertus in præſentia domini Metropolitani ſtatuitur. Cúmque ab eo ſtudioſiſſimè fuiſſet interrogatus, quomodo icona apud ſe deue- *Ioan.3. Nicodemus imaginem chriſti ſcul pſit.* niſſet, vel à quo tam mirabiliter poſita eſſet, reſpondit dicens: quod Nicodemus qui ad Ieſum nocte venerat, propriis manibus eam compoſuiſſet, & moriens Gamalieli tradidiſſet. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli Παιδαγωγὸς cũ diem ſibi cerneret adeſſe extremum, Iacobo eam reliquit, & Iacobus Simeoni, & Simeon Zachæo, & ſic per ſucceſſores tempo- *Act.22.*
rum in Hieroſolyma perdurauit, vſquequo ſubuerſio illius vrbis patrata eſt quadrageſimo & tertio anno poſt aſcenſionem domini Saluatoris ad cælos. Sed biennium antequam Titus & Veſpaſianus eandem ſubuerterent vrbem, admoniti ſunt à Spiritu ſancto fideles atque diſcipuli Chriſti, vt relicta vrbe, ad regnum ſe transferrent Agrippæ regis, quia ipſe tunc Agrip-
D pa Romanis fœderatus erat. Qui egreſſi abvrbe, omnia quæ ad cultũ noſtræ religionis vel fidei pertinere videbantur ſecum auferentes, in has regiones tranſtulerunt ſe. Quo tempore etiam icona, cum cæteris rebus Eccleſiaſticis deportata, vſque hodie in Syria permanſit, quã ego ipſe à parentibus ex hac luce migrantibus mihi traditam, iure hæreditario vſque nunc poſſedi. Hæc certa & manifeſta ratio eſt de icona ſancta domini Saluatoris, qualiter de Syria in Iudææ partes deuenit. Auditis his ſermonibus reuerendiſſimus Metropolitanus, valde hilaris redditus, conuerſus ad populum Iſraëliticum dicebat: Conuertere Iſraël ad dominum patrem vniuerſorum viuentium, & adora nobiſcum eius filium, per quem ſunt omnia creata, & Spiritum ſanctum, qui eſt viuificator cunctorum viuentium, & illuminator noſtrarum animarum. Feſtina debitum abſoluere votum. Omnis autem turba ſtirpis Iudaicæ *Confeſſio fidei Iudæorum.*
clara voce cæpit cantare, & dicere: Vnus deus Pater, & ipſe ingenitus: Vnus Filius, & ipſe vnigenitus Chriſtus, quem Patres noſtri crucifixerunt, & nos ipſum agnouimus verum dominum. Vnus Spiritus ſanctus, & ab vtroque procedens, per quem veraciter nos credimus eſſe ſaluandos. Hæc dicentes, proſtrati genibus ipſius, veniam poſtulabant de ſuis conſequi

sceleribus, per baptismi remedium. Quos suscipiens beatus Antistes cum suis clericis, per A dies plurimos de disciplina erudiuit Christiana. Ad vltimum verò catechumenos factos, & *Iudæi baptizati.* triduano peracto ieiunio, ex aqua & Spiritu sancto regenerauit eos.

CAP. V.

POstquam verò baptismum cõsecuti sunt, rogabant enixius sanctum virum, vt synagogam suam Ecclesiam consecraret in honore sancti Saluatoris mundi. Quorum petitionem minime aspernatus, synagogam illorum, quæ maior esse videbatur, in nomine vnigeniti Dei Filij Redemptoris mũdi consecrauit. Ex tunc itaque per diuersas orbis terræ nationes & prouincias mos inoleuit, vt basilicas plurimas vel oratoria, Pontifices Christianæ legis, in honore sancti Saluatoris mundi condere & dedicare non desinant. Nam anteà antiquiores nostri, vel maiores, hoc peragere minimè præsumpserunt. Sed ad narrationis vestræ ordinem reflectamus articulum. Rogauerunt autem Metropolitani præfatum virum, vt cæteras synagogas eorum in honore quorundam beatorum martyrum consecrando reconciliaret. Itaque & huic petitioni libenter animum accommodauit, & quæ illi suggesserunt, Dei iuuamine fretus, cuncta expleuit deuotus. Factum est gaudium magnum in ciuitate illa, non solum de sa- B nitate corporum, quæ emanauerat maxima, sed & de tantis animabus, quæ ab interitu Satanæ ad vitam æternam fuerant reuocatæ.

CAP. VI.

VEnerabilis verò & summus Antistes, die noctuque variis fluctuabat cogitationibus de hydria, quæ dominicum intra se retinebat cruorem, valde hæsitans, quid de ea opportũnum fuisset peragere. Tandem autem salubri reperto consilio, omnium Ecclesiarum, quæ per orbem terræ, longe lateque consistebant, inæstimabile atque profuturum prouidit consolationis remedium. Denique ampullas præcepit fieri vitreas, in quibus portiones misit singulas de sanguine & aqua, quæ de imagine domini Saluatoris nostri decurrerant, quas etiam per Asiam, Aphricam, Europam, per suos nuncios dirigens, cuncta quæ apud vrbem iam dictam suo tempore contigerant, deuenisse suis scriptis vel eloquiis manifestissimè vniuersis sanctæ Ecclesiæ filiis viriliter declarauit. Hoc insuper ab eis efflagitans, vt per annos singulos in mense Nouembri, qui apud Hebræos est nonus, apud nos verò mensis vndecimus, nono die ipsius mensis, id est, quinto idus Nouembris, non minori reuerentia quam natalis domini vel paschalis, ista die præcipua obseruatione colatur. C

Sanguinis & aquæ imaginis Christi partes ad Ecclesias per totum orbẽ distributæ.

CAP. VII.

HÆc est vera & vehementer credula ratio de cruore lateris domini nostri Saluatoris, qui profluxit de sancta imagine ipsius, quæ crucifixa est in Syria in Beritho ciuitate. Hic est etiam sanguis ille dominicus, qui apud plerosque repertus esse dicitur. Nec esse aliter æstimandum est à vere catholicis, præter id quod scribitur à nobis, quasi ex carne & sanguine Christi aliquid possit in mundo inueniri, nisi illud quod in ara altaris per manus sacerdotum quotidie spiritualiter effieitur. Hæc ergo sciens amantissimi patres & fratres acceleraui declarare, vobis ad ædificationem animarum vestrarum, ad incrementum vestræ fidei, vt & in hoc scire valeatis, quanta sit virtus & pietas domini Saluatoris nostri Iesu Christi. Idcirco in fide fortes estote, & congaudete super magna & obstupescenda eius miracula, quæ in nostra generatione à Deo sunt patrata. Et date illi gloriam cum lætitia gaudentes, & cum nimia cordis compunctione eius maiestati immensas gratias agite, eo quòd fidei suæ & scientiæ dignos vos fecit esse. Ipsi Christo Iesu saluatori nostro, cum patre sanctóque spiritu gloria sit honórque, laus etiam perennis. Qui sempiternum atque indiuisum absque initio & fine ob- D tinet imperium. Amen.

Sanguis Christi à sacerdotibus efficitur quotidie.

ATHANASII

A ATHANASII EPISTOLA ET

ÆGYPTORVM EPISCOPORVM, AD MARCVM PAPAM

pro exemplaribus Niceni concilij, quia Ariani eorũ exemplaria incenderant.

DOmino sancto & Apostolici culminis venerando Marco sanctæ Romanæ & Apostolicæ sedis, atque vniuersalis Ecclesiæ Papæ, Athanasius & vniuersi Ægyptiorum Episcopi salutem. Ad vos peruenisse non dubitamus, quanta & qualia ab hæreticis, & maximè ab Arianis quotidiè patimur. Quoniam in tantum ab eis persequimur, vt etiam viuere iam nos tædeat. Nam instanti tempore, subitò & insperatè in nos irruentes, nosque iuxta præceptum domini, qui ait: Si vos persecuti fuerint in vnam ciuitatem, fugite in aliam, fugiendo propter cladem populi eos declinantes, nos comprehendere non valuerunt, sed omnia nostra depopulati sunt. In tantum etiam nostra vastauerunt, vt nec libros, nec vestimenta Ecclesiastica, aliáque ornamenta, nec reliqua vtensilia nobis dimiserint. Libros verò nostros vsque ad minimum incendentes, nec iota vnum relinquentes, pro- B *Libri catholicorum ab Arianis incensi.* pter veritatis fidem Nicenam synodum, qua clerus & populus imbuebatur, & maxime iam imbuti erant, in contumeliam nostram, & omnium Christianorum incenderunt. Quapropter precamur pater beatissime, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Niceni consilij exemplaria, vt illa nobis quæ sanctæ recordationis prædecessoris vestri Syluestri fuerunt, sub tua mittatis stipulatione. Nam quando prædictæ synodo cum pontifice nostro, id est, Alexandrinæ magnæ ciuitatis Episcopo in diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentiæ testimonio, per beatos viros Victorem & Vincentium presbyteros, Apostolicę sedis apocrisiarios, missa sunt prędicto Papæ Syluestro cum astipulatione subnexa capitula septuaginta. *Victor, Vincentius* Sanè præsentibus nobis octoginta capitula in memorata tractata sunt synodo semel, & quadraginta à Græcis Græca dicta lingua, & quadraginta à Latinis similiter dicta Latina lingua. Sed visum est trecentis decem & octo patribus, sancto spiritu repletis in prædicto concilio congregatis, & maxime iam dicto Alexandro, & Apostolicæ sedis apocrisiariis, vt decem capitula adunarentur aliis, atque congruis in locis infererentur, & ad formam septuaginta dis- C cipulorum, vel totius orbis terræ linguarum septuaginta, tanti & tam excellentis consilij fierent capitula, quæ omnem Christianorum informarent orbem, & omnes sub sacerdotali nomine & Christiano degentes, vna fides, & vna sacerdotalis regeret norma, nec quispiam à suo dissideret capite. Nunc ergo, quia vt prædictum est, inimici sanctæ Dei Ecclesiæ, & maximè Ariani, à quibus quotidie expugnamur & opprimimur, præfata septuaginta Niceni cõcilij capitula, quæ præfata synodo iam facta, iubente domino meo Alexandro omnium Episcoporum decreto attuli, quæ etiam coram omnibus recitaui atque transcripsi, sunt igne combusta, optamus vt à vestræ sanctæ sedis Ecclesiæ autoritate, quæ est mater & caput omnium Ecclesiarum, ea ad correctionem & recreationem fidelium orthodoxorũ percipere per præsentes legatos mereamur, quatenus vestra fulti autoritate, vestrisque precibus roborati, illæsi à memoratis æmulis sanctæ Dei Ecclesiæ, & nostris euadere, nobisque commissos eruere *Roma mater & caput omnium Ecclesiarũ.* valeamus. Vere nouimus Apostolatus vestri cor gratia sancti spiritus in tantum esse accensum vt omnibus oppressis succurratis, quanto magis nobis, qui licet exigui ordinis, tamen vestri sumus vobisque obedientes cum omnibus nobis commissis, & sumus & esse semper D volumus? Ideo decet & oportet vos nobis hæc quæ rogamus, & alia quæ necessaria (iuxta sapientiam quam vobis præstitit altissimus) esse cognoueritis, absque tarditate præstare vt tantę miserię squalores à fidelium mentibus detergantur, & quasi vulnus corpori infixum, au- *Episcopi Romano pontifici obedientes.* ditu tantæ miseriæ obserato, salutari curetur antidoto, vt diuino freti iuuamine, vestraque autoritate atque auxilio roborati, aduersantium tergiuersationes euadere valeamus, atque inconfuso vultu, non fraude cuiusquam perculsi, assistere æterno iudici mereamur, & vocem audire inquientem. Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam. Intra in gaudium domini tui. Et subscriptio: Orantem pro nobis sanctum Apostolatum vestrum suis dominus conseruet temporibus. *Luc. 19.*

RESCRIPTVM MARCI PAPÆ, DE MISSIONE CAPITVLORVM Niceni concilij: Athanasio, & omnibus Ægyptiorum Episcopis.

A

DOminis venerabilibus fratribus Athanasio, & vniuersis Ægyptiorum Episcopis, Marcus sanctæ Romanæ Apostolicæque sedis, & vniuersalis Ecclesiæ Episcopus. Doleo fratres, & nimium contristor super afflictione vestra, sed oppidò consolor, quod vento agitata non estis arundo, sed recti in fide, inter omnes procellarum & turbinum afflictiones, inter omnes colluctationes, incessanter perduratis. Lectis ergo fraternitatis vestræ literis, vigorem constantiæ vestræ, quam olim noueramus, agnouimus. Congratulantes vobis, quod ad custodiendum gregem pastoralem curam vigilanter insequimini, ne lupi, qui sub specie ouium subintrarunt, bestiali sæuitia simplices quasque dilacerent. Qui non ad hoc subintrarunt, vt aliqua correctione proficiant, sed vt ea quæ sunt sana, corrumpant. Quapropter moneo & hortor dilectionem vestram, vt bonum quod cœpistis, adminiculante diuina gratia, vsque in finem perducere satagatis, veritatis voce monente: Beatus qui perseuerauerit in finem. Vnde enim beata perseuerantia, nisi de virtute patientiæ? Nam iuxta Apostolum: Omnes qui voluerint piè viuere in Christo, persecutionem patientur. Quæ non in eo tantum compu- B
Mat.10. *1.Tim.3.* tanda est, quod contra Christianam pietatem aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibuscunque suppliciis, cum persecutionum sæuitiam suppleant, sed dissimilitudines morum & contumaciæ inobedientiũ, & malignarũ tela linguarũ, quibus conflictationibus, vt cõmunia semper mẽbra pulsantur, vt nulla piorum portio conflictatione sit libera, ita vt nec periculis, nec otio careant nec labore. Nam hæc & omnia incrementa probabilium studiorum, & in eis vsque in finem perseuerantium, atque bonæ voluntatis incrementa, ad Christi gratiam semper sunt referenda, vt in omnibus quæ agimus, deus omni perfectè laudetur tempore. De capitulorum nanque veritate & numero Niceni concilij, quibus vos interfuisse literis vestræ fraternitatis significastis, à nostris qui vnà nobiscum interfuerunt diligentioribus requisiuimus collocutionibus. Qui ita, vt vestræ testatæ sunt literæ, omnem nobis ordinem exposuerunt, & vestram epistolam per omnia veram esse testati sunt, non vt aliquid sinistrum vestra ex parte arbitremur, sed nos & vos illosque absque vlla in posterum titubatione vnum sentire optaremus, & sancta Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & domino prouidente,
Intercessio S. Petri postulatur. & beato apostolo Petro opem ferente, in futuro manebit, sine vlla hæreticorum insultatione, C
firma & immobilis omni tempore persistet. His itaque peractis, diligenter requirentes, in sancto nostræ & Apostolicæ sedis scrinio, eadem quæ sanctæ recordationis prædecessori meo Syluestro sunt directa, septuaginta sicut significastis capitula inuenimus. Ipsa autem vobis, propter autoritatem & subscriptionem tantorum patrum, & eius magis concilij minime misimus, sed per eadem, coramque apocrisiaris vestris, alia similia, eundem numerum, eademque verba, & ipsam subscriptionem continentia vobis rescribere, & sub certa stipulatione & confirmatione mittere curauimus. Et quis est qui fratribus talia negare audeat? Nam non neganda nobis hæc sancti spiritus dona dominus docuit, sed fideliter exercenda, & fratribus contradenda & docenda distribuit. Hæc Apostolorum viua traditio, hæc est vera charitas, quæ prædicanda est, & præcipue diligenda ac fouenda, atque fiducialitet ab omnibus tenenda hęc sancta & Apostolica mater omnium Ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticorum nouitatibus deprauanda succubuit, sed vt in exordio normam fidei Christianæ percepit ab autoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus manet secundum ipsius domini Saluatoris diuinam policitationem, qui suorum discipulorum principi in suis D
Ioan.21. fatus est Euangeliis: Petre (inquiens) ecce satan expetiuit, vt cribraret vos sicut qui cribrat triticum, ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra excellens prudentia, quàm bonum sit persistere in dispensatione vobis credita, & in fide recta, atque hæreticis & æmulis Christi repugnare, & nunquam à veritatis tramite declinare. Quoniam dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui pro nobis mori non dubitauit, & proprio nos suo sanguine redemit, qui fidem beati Petri non defecturam promisit, & confirmare eum fratres suos admonuit, quod Apostolicos pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper cunctis est cognitum, quorum & pusilitas mea, licet impar sit & infima, pro susceptа tamen diuina dignatione, ministerio pedissequa cupit existere. Væ enim erit nobis, qui huius ministerij onus susceptum habemus, si veritatem Saluatoris nostri Iesu Christi, quam Apostoli prædicauerunt, prædicare neglexerimus. Væ etiam erit nobis, si silentio veritatem oppresserimus, qui

A erogare nummulariis iubemur, id est Christianos populos imbuere, & docere. Quid in ipsius Christi futuro dicturi sumus examine, si sermonis eius veritatem confundimur prædicare? Quid erit de nobis, cum de commissis nobis animabus, & de officio susceptо, rationem iustus iudex Christus Deus districtam egerit? Ideo fratres hortor dilectionem vestram, obtestor & moneo, vt qua debetis solicitudine, vigiletis ad inuestigãdos hæreticos & inimicos sanctæ dei Ecclesiæ, & à sanis mentibus ne pestis hæc latius diuulgetur, seueritate, qua potestis pro viribus extirpetis. Quantum enim habebit à Deo dignæ remunerationis præmium, qui diligentius quod ad salutem commissæ sibi plebis profit, fuerit executus? Ita ante Tribunal domini de reatu negligentiæ se non poterit excusare, quicunque plebem suam contra sacrilegæ persuasionis autores noluerit custodire. Data viij. Calendas Nouembris, Nepotiano & Secundo, viris clarissimis consulibus.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ EPISTOLÆ DVÆ AD SERAPIONEM EPISCOPVM DE SANCTO Spiritu, Def. Erasmo Roterod. interprete.

B

ADmirabere forsitan qui factum sit, vt qui iussus erã Epistola de spiritu san- *Excusatio.*
cto conscripta disputationem in compẽdium conferre, remque paucis explicare, nunc videas me supersedentem hac de re verba facere, scribere aduersus eos qui impietatem admittentes in filium dei, dicebant illum esse creaturam. Verum haud reprehendes factum sat scio, si causam intellexeris, quin potius approbabit tua pietas, vbi viderit quàm probabilis ratio nobis hoc persuaserit. Quoniam enim, vt ipse dominus ait, non à seipso lo- *Ioan.16.*
quetur paracletus, sed quæcunque audierit loquetur, quoniam ex me accipiet & annunciabit vobis, & quum insufflasset in eos, dedit illum ex se discipulis, ita & pater effudit illum super *Ioan.20.*
omnem carnem, sicut scriptum est: ideo sanè prius de filio dei congruenter mihi tum dictum *Ioel.2.*
est, tum scriptum, nimirum vt ex cognitione filij, valeamus & spiritus sancti rectam habere cognitionem. Qualem proprietatem cognouimus filium habere cum patre, eandem compe- *Ioan.16.*
riemus & spiritum sanctum habere cum filio, & quemadmodum filius dicit: Omnia quæcũque habet pater, mea sunt, sic hæc omnia comperiemus esse, per filium in spiritu sancto. Et *Mat.3.*
C quemadmodum pater ostendit filium, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi com- *Rom.8.*
placitũ est, sic filij est spiritus. Emisit enim, inquit ad Romanos Apostolus, spiritũ suum in cor- *Gal.4.*
dibus nostris clamãtem, Abba pater. Et quod admirabilius est, quẽadmodum filius dicit, quæ *Ioan.14.*
mea sunt, patris sunt, sic patris est spiritus sanctus, quẽadmodum dictus est filij. Siquidem ipse filius dicit, vbi venerit paracletus, quem ego mittã vobis à patre, spiritũ veritatis qui à patre procedit, ille testimoniũ perhibebit de me. Paulus autẽ scribit: Nemo nouit quæ sunt hominũ, nisi spiritus hominis qui est in ipso. Sic & quæ sunt dei, nemo nouit nisi spiritus dei, qui *1.Cor.2.*
est in eo. Nos verò non accepimus spiritum huius mundi, sed spiritum, qui est ex Deo, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Quin & in tota diuina scriptura comperies, quod spiritus sanctus qui dicitur filij, idẽ dicitur esse dei. Idque in superioribus libris conscripsimus: Proinde quẽadmodum filius eo quod habet proprietatem cum patre, quodque proprium germen est ex illius substantia, non est creatura, sed patri homousios, hoc est, eiusdẽ essentiæ, sic haud- *Spiritus S. non est creatura.*
quaquam spiritus sanctus possit esse creatura, quin potius impius est qui hoc dicat, eo quod habet proprietatem cum filio, quodque ex illo datur omnibus: denique quod quæ habet, filij
D sunt. Hæc sufficiebant ad persuadendũ, vel cuiuis contentioso, ne posthac dicat esse creaturã spiritũ dei, qui est in Deo: quiq; profunda scrutatur dei, qui ex patre datur per filiũ, ne ex his cogatur & filiũ dicere creaturã, qui est verbum, qui sapientia, qui figura, qui splendor est patris, quẽ quisquis videt, videt & patrẽ, ac deinceps audiat: Qui negat filium, nec patrẽ habet. Alio- *Ioan.14.*
qui paulatim iste progrediens velut amens dicturus est, non esse deũ. Attamen bonũ fuerit pluribus argumentis impios redarguere, & ex quibus demonstratur filius non esse creatura, ex iisdem demonstrare, nec spiritum sanctum esse creaturam. Ex non extantibus sunt creaturæ & esse cæperunt. Nam in principio creauit Deus cælũ & terram, quæque in his sunt. At Spiri- *Gene.1.*
tus sanctus ex Deo est, diciturque, quẽadmodũ ait Apostolus: Quod si filius quoniã non est ex nõ extantibus, sed ex deo, consequenter nõ potest esse creatura, necesse est, nec spiritũ sanctũ esse creaturã, eo quod in confesso est eũ esse ex deo. Nam creaturæ sunt ex non extãtibus. Rursum vnctio & signaculum dicitur & est, spiritus sanctus. Etenim Ioãnes scribit: Et vos vnctionem accepistis ab eo, vt maneat in vobis, nec opus habetis, vt quisquam vos doceat, sed sicut illius vnctio, spiritus eius docet vos de omnibus. Rursus in Esaia propheta scriptum est: *Esa.61.*

Spiritus domini ſuper me, eo quod vnxit me. Paulus ſic ſcribit: in quo & credẽtes ſignati eſtis. A
Ephe.4. Et iterum: Ne contriſtetis ſpiritum ſanctũ in quo ſignati eſtis in diem redẽptionis. vnctiones autem in hoc vnguntur ac ſignantur. Quòd ſi vnctiones in hoc vnguntur ac ſignantur, haud quaquã erit creatura ſpiritus. Neque enim quod vngit, ſimile eſt iis, quæ vnguntur. Siquidem
2. Cor.2. hæc vnctio, halitus eſt filij, vt qui habet ſpiritũ, dicat, Chriſti bonus odor ſumus. Iam & ſignaculum filius exprimit, vt is qui ſignatur, habeat chriſti formã, ſicut dicit Apoſtolus: Filioli mei,
Gal.4. quos iterũ parturio donec formetur Chriſtus in vobis. Quod ſi ſpiritus bonus odor, ac forma filij eſt, manifeſtum eſt ſpiritum non eſſe creaturã, quandoquidem nec filius cùm ſit in forma
Ioan.14. patris, eſt creatura. Etenim vt qui videt filium, videt & patrem: ſic qui ſpiritum ſanctum habet, habet filium, & qui habet illum, templũ eſt dei, quẽadmodum ſcribit Paulus: An neſcitis quod
1. Cor.3. templũ dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in vobis? Ioannes autem ait: In hoc cognoſcimus, quod
1. Ioan.3. in deo manemus, & ipſe in nobis, quod de ſpiritu ſuo dedit nobis. Quod ſi filiũ, eo quod eſt in patre, & pater in ipſo, confitemur non eſſe creaturã: omnino neceſſe eſt, ne ſpiritum quidem eſſe creaturã, quandoquidem in hoc eſt filius, & ipſe vicißim in filio. Quapropter & qui ſpiritum accipit, templũ dei dicitur. Rurſus autem ex hoc bonum fuerit cognoſcere, ſi filius eſt dei B
Verbũ, vnus eſt ſicuti pater. Vnus enim deus, ex quo omnia, & vnus dominus Ieſus Chriſtus, vnde & vnigenitus filius & dictus eſt & ſcriptus. At creaturæ multæ ſunt variæque, Angeli, Ar-
Filius & Spiritus S. non ſunt de numero multorum. changeli, Cherubim, Principatus, Poteſtates, cæteræque quemadmodum dictũ eſt. Potrò ſi quia filius non eſt de multorũ numero, ſed vnus eſt, ſicut pater vnus eſt, nequaquam eſt creatura ſpiritus (oportet enim à filio accipere etiã ipſam de ſpiritu cognitionem) nullo pacto po-
1. Cor.12. teſt eſſe creatura. Neque enim eſt de numero multorũ, ſed vnus eſt & idem. Hoc nouerat Apoſtolus, dicẽs: Hæc autem omnia operatur vnus & idẽ ſpiritus, diuidens vnicuique prout vult. Ac paulò poſt: In vno ſpiritu, nos omnes in vnũ corpus baptizati ſumus, & omnes vnum ſpiritum hauſimus. Ac rurſum, quoniam oportet ex filio capere ſpiritus cognitionẽ, nimirum de-
Creaturæ ſunt in locis diſtinctis. cuerit & probationes ex eodem proferri. Itaque filius vtique eſt, quũ ſit in patre & pater in ipſo. Nã omnia tenet & complectitur, ſicuti ſcriptum eſt, in illo conſiſtunt omnia, ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia, & ipſe eſt ante omnia. Atqui creaturæ ſunt in locis diſtinctis, veluti Sol & luna, reliquaque luminaria in firmamento, in cælo angeli, homines in terra. Quod ſi filius eo quod
non eſt in diſtinctis locis, ſed dũ in patre eſt, vbique eſt, & eſt extra omnia, nõ eſt creatura, con- C
ſequẽter nec ſpiritus ſanctus erit creatura, quũ nõ ſit in diſtinctis locis, ſed impleat omnia, ma-
Sapien.1. nens extra omnia. Sic enim & ſcriptũ eſt: Spiritus domini replevit orbẽ terrarum. Dauid item
Pſal.138. canit: Quò ibo à ſpiritu tuo, ſignificans eum non eſſe in loco, ſed ſic eſſe extra omnia, vt tamen ſit in filio, ſicut filius eſt in patre. Nã hanc ob cauſam nec ipſe eſt creatura, quẽadmodũ eſt demõſtratum. Super hęc omnia, magis etiam ex hoc damnabitur hęreſis Arriana, rurſuſque perſpicuum fiet à filio proficiſci quæ eſt de ſpiritu ſancto cognitionem. Creator igitur eſt filius, quemadmodum pater. Quæ enim, inquit, video patrem facientem, hæc & ego facio. Omnia
Ioan.1. igitur per eum facta ſunt, & ſine illo factum eſt nihil. Quod ſi quia conditor eſt filius quemadmodum pater, ideo non eſt creatura, & ſi quia per eum condita ſunt omnia, non eſt de numero rerum conditarũ, manifeſtum eſt, ne ſpiritum quidem eſſe creaturam, quandoquidẽ & de illo ſcriptum eſt, ciij. Pſalmo: Auferes ſpiritum tuum & deficient, & in terram ſuam reuer-
Pſal.103. tentur: Emitte ſpiritum tuũ & creabuntur, & renouabis faciẽ terræ. Hoc verò quum ita ſcriptum ſit, palàm eſt ſpiritum non eſſe creaturam ſed adeſſe in creando. Siquidem pater per verbũ in ſpiritu creat omnia. Etenim vbi verbũ, illic & ſpiritus, & quæ creantur per verbũ, habẽt
Pſal.32. ex ſpiritu per verbũ vim, vt ſint. Ita etiã ſcriptũ eſt in xxxij. Pſalmo: ſpirita domini ęqli firmati D
ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorũ: videlicet adeo ſpiritus inſeparabilis eſt à filio, vt hoc
Act.1. quod dicitur nõ ſinat te dubitare. Etenim quũ ſermo domini fieret ad Prophetã, ea quæ à verbo proficiſcebãtur in ſpiritu loquebatur propheta. Id quod etiã ſcriptũ eſt in Actibus apoſtolorũ, Petro dicente: viri fratres, oportebat impleri ſcripturã quã prędixit ſpiritus ſanctus: velut in
Luc.7. zacharia, quũ ſermo dei ad illũ fieret, ſcriptũ eſt, veruntamen ſermones meos ac legitima mea ſuſcipite quęcũq; ego præcipio in ſpiritu meo prophetis. Rurſus cũ paulò poſt incuſans prophe ta populũ, dicit: cor ſuũ ſtatuerũt impersuaſibile, vt nõ exaudirẽt legẽ meã, ac ſermones quos emiſit dominus omnipotẽs, in ſpiritu ſuo per manus prophetarũ ſuperiorũ. Itẽ chriſto loquẽte in Paulo, ſicut ipſe dixit: An experimentũ quęritis in me loquẽtis chriſti? nihilominus habebat ſpiritum ſubminiſtrantẽ ipſi quod loqueretur. Hunc enim in modũ idẽ ſcribit: Iuxta ſubminiſtrationẽ ſpiritus Ieſu Chriſti in me. Rurſum chriſto in ipſo loquẽte, ait: Niſi quod ſpiritus ſanctus per ſingulas ciuitates teſtificatur mihi dicens, quod vincula, & afflictiones me manent.

Non

A Non enim extra verbũ eſt ſpiritus, ſed cũ ſit in ipſo verbo, in deo per illud eſt, ita vt dona quoque in trinitate det. Nã in horum diſtributione ſicut Corinthiis ſcribit, idem ſpiritus eſt, & idẽ deus eſt qui operatur omnia in omnib. Siquidẽ ipſe pater per verbũ in ſpiritu operatur, datq; omnia videlicet cum bene precaretur Corinthiis, in trinitate precatus eſt, dicens: gratia domini noſtri Ieſu chriſti, & charitas dei & cõmunicatio ſancti ſpiritus cũ vobis omnibus. Propte- *2. Cor.13.*
rea quod cũ participes ſumus ſpiritus, habemus verbi gratiã, & in eo patris charitatem. Cæterum quẽadmodum vna eſt gratia trinitatis, ita indiuiſa eſt trinitas. Cæterũ hoc aliquis videre poſſit etiã in ipſa ſancta Maria. Nã Archangelus Gabriel emiſſus, vt illi nunciaret verbi deſcenſum in illã futurum, ſpiritus, inquit, ſanctus ſuperueniet ſuper te: Sciẽs in verbo eſſe ſpiritum. *Luc.1.*
Proinde protinus attexuit, & virtus altiſſimi obũbrabit tibi: Chriſtus enim dei virtus & dei ſapientia. Quũ autem ſpiritus ſit in verbo, palã eſt quod in deo quoque ſit ſpiritus per verbum. Itaque ſpiritu veniẽte ad nos, venient filius & pater, & manſionẽ facient in nobis, eo quod in- *Ioan.14.*
diuidua ſit trinitas, vnaq; huius deitas, & vnus deus ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus
Hæc eſt catholicæ Eccleſiæ fides. Quippe in trinitate eã fundauit & radicauit dominus cũ di- *Trinitas indiuida.*
B ceret diſcipulis: Ite, docete omnes gẽtes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſancti ſpiritus. Quod ſi ſpiritus eſſet creatura, nequaquã eũ copulaſſet patri, ne ſibiipſi inęqualis eſſet trinitas, ſi peregrinũ quippiam & alienũ ipſi iũgeretur. Quid enim deerat deo vt aliquid alienæ ſubſtantiæ adiungeretur, ſimulque cũ ipſo glorificaretur? Abſit: Non eſt ita, Plenus, inquit, ipſe ſum. Propterea ipſe dominus nomini patris ſpiritũ adiunxit, vt oſtenderet, quod ſancta trinitas non conſiſtat ex diuerſis, hoc eſt, ex creatore & creatura, ſed quod vna huius ſit deitas. Hoc cũ
ſciret Paulus, docuit vnã eſſe gratiã quæ in trinitate daretur, dicens: vnus dominus, vna fides, *Epheſ.4.*
vnum baptiſma: quẽadmodum autem vnũ baptiſma, ſic & vna fides. Etenim qui credit in patrem nouit in patre filium & ſpiritũ ſanctum, qui nõ eſt extra filiũ, ideo credit etiã in filium & in ſpiritũ ſanctum, quandoquidẽ vna eſt trinitatis deitas, quæ ex vno patre cognoſcitur. Catholicæ quidẽ fidei forma hæc eſt, cæterum qui blaſphemiã iaciunt in ſpiritum, dicentes illũ eſſe creaturã, ſi minus ex his quæ dicta ſunt reſipiſcunt, vel ex his quæ dicentur pudefacti, deiiciantur. Si trinitas eſt & in trinitate eſt fides, dicãt vtrũ trinitas ſemper ſit, an fuerit, cũ nõ eſſet
trinitas. Quod ſi ſempiterna eſt trinitas, nõ eſt creatura ſpiritus, qui ſemper adeſt verbo cũ ſit *Trinitas*
C in ipſo. Nã erat cũ creaturæ non eſſent: quod ſi creatura eſt, creaturæ verò ſunt ex non extanti- *ſempiterna.*
bus, manifeſtũ eſt, quod aliquando nõ fuerit trinitas, ſed dualitas. Iſto verò quid magis impiũ, ſi quis dicat, ex mutatione profectuque conſiſtere trinitatẽ, ac dualitatem quidẽ eſſe, cęterum recipere ex creatura genetationem, quæ cũ patre & filio commiſceatur, itaque fit trinitas. Abſit vt tale quippiam vel in mentem veniat Chriſtianis. Quemadmodũ enim filius, quia ſemper eſt, non eſt creatura, ita quoniam ſemper eſt trinitas, nulla eſt in ea creatura, quapropter
nõ eſt creatura ſpiritus. Quemadmodum enim ſemper fuit, ita nunc quoque eſt, & quemad- *Simile.*
modum nunc eſt, ita ſemper fuit, eſtque trinitas: atque in ea pater, filius, & ſpiritus ſanctus. Et vnus deus pater qui eſt ſuper omnia, & per omnia & in omnibus, qui & benedictus in ſecula, Amen. Ego quidem quemadmodum rem paucis declarans, hæc ſcripſi miſique, ſic tu veluti intelligens, ſi quid deeſt velis ſupplere, ac domeſticis quidẽ fidei recitato: eos verò qui per contentionẽ dicunt blaſphemias, redarguito, forſitã vel ſerò aliquando reſipiſcentes abſtergẽt ab
anima ſua prius inſitã ipſis ſententiæ peruerſitatẽ: Bonum eſt enim iſtos iuxta quod ſcriptum *Mat.12.*
eſt reſilire, nec immorari, ne ſi immorẽtur, audiant quod dictũ eſt à domino: Quicunque dixerit verbũ aduerſus ſpiritũ ſanctũ, non remittetur ei, neque in præſenti ſeculo, neq; in futuro.

D SANCTI ATHANASII EPISTOLA AD SERAPIONEM, DE SANCTO SPIRITV.

VErſatus ſum in epiſtola nunc quoq; à tua pietate ſcripta, vehemẽterq; admiratus impudẽ- *Tit.3.*
tiã hæreticorũ, animaduerti nihil æquè quadrare in iſtos, quã id quod præcipit Apoſtolus: Hęreticũ hominẽ poſt vnam & alterã correptionẽ deuita: ſciẽs quod ſubuerſus eſt huiuſmodi, & peccat, quũ ſit ſuo ipſius iudicio condẽnatus. Habet enim peruerſam mentẽ, nõ vt poſtquã audierit obtẽperet, neq; vt quũ didicerit reſipiſcat, interrogatur, ſed propter eos qui ab ipſo ſeducti ſunt, ne videlicet ſi tacuerit, etiã ab illis condẽnetur. Itaq; ſufficiebant ea quę prius dicta ſunt, ſufficiebant ad hoc, vt iſtos tot probationib⁹ acceptis cõpeſcerent à blaſphemia aduerſus
ſpiritũ ſanctum. verũ illis non eſt ſatisfactũ. ſed rurſum impudenter agunt vt declarent, quod exercitati ad pugnandũ cũ verbo, ac deinceps meditati pugnant aduerſus ſpiritũ, paulò pòſt futuri ſunt mortui verbi inopia, videlicet etiã ſi quis reſpondeat ad has illorũ percontationes; nihilo ſecius inuentores malorũ erunt, tantũ vt quęrentes non inueniant, aut audiẽtes non in-

telligant. Quales autem ſunt iſtorum eruditæ percunctationes? Si, inquiunt, non eſt creatura A ſpiritus ſanctus, ergo filius eſt, ac duo fratres erunt, verbum & ipſe: deinde addunt, quemadmodum ſcribis: Si ex filio accipiet ſpiritus, ſique ab eo datur, Sic enim ſcriptum eſt, protinus inferunt, ergo auus eſt pater, & ſpiritus eius nepos. Quis hos audiens Chriſtianus iam non magis paganos eos iudicabit? Nam talia pagani aduerſum nos dicunt inter ſeſe confabulantes. Quis volet ad talem iſtorum inſaniam reſpondere? Ego ſanè quũ multa cogitaſſem quærens congruentem illis reſponſionem, nullam inueni quã id quod ad Phariſæos dicitur: quẽadmodum enim illos peruerſe percunctantes, viciſſim percunctatus eſt Seruator, vt ſentirent ſuam ipſorum prauam intelligentiam. Sic quoniam & iſti talia percunctantur, dicant nobis, vel potius reſpondeãt interrogati, quemadmodum interrogant. Quoniam enim quum loquũtur ſuas ipſorum intentiones non intelligunt, forſitan vel audientes agnoſcent ſuam ipſorum dementiam. Si non eſt creatura ſpiritus ſanctus quemadmodũ in ſuperioribus demonſtratum eſt, ſed in Deo eſt, & ex Deo datur, ergo filius eſt ipſe, & duo ſunt fratres, ipſe & filius: & ſi filij eſt ſpiritus atque à filio omnia accipit ſpiritus: quemadmodũ ipſe dixit: Et poſtquam
Ioan.20. inflaſſet, dedit eum diſcipulis. Nam & iſta vos confitemini: ergo auus eſt pater, & nepos eſt B illius ſpiritus. Nam quæ percunctantes poſtulaſtis à nobis, de iiſdem & vos ex iiſdem interrogari par eſt. Itaque ſi abnegatis quæ ſcripta ſunt, ne Chriſtiani quidem iam dici poteritis, par autem eſt, vt nos Chriſtiani vos percunctemur. Quod ſi eandem nobiſcũ legitis, neceſſe eſt, vt vos quoque de iiſdem eodem modo interrogemini à nobis. Proinde dicite nunc nihil cunctantes: An filius eſt ſpiritus, & auus pater? Quod ſi ratiocinantes quemadmodum tunc faciebãt Phariſæi, dixeritis & vos apud voſipſos: Si dixerimus quod filius eſt, audiemus vbi ſcriptũ eſt? Quod ſi dixerimus non eſt filius, timemus ne dicant nobis, quomodo igitur ſcriptum eſt: Nos non ſpiritum huius mũdi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt. Quod ſi iſtiuſmodi cogitationibus apud vos ipſos decertantes, dixeritis vos quoque, neſcimus: Neceſſe eſt, & eum
Prou.26. cui tales à vobis proponuntur quæſtiones, tacere; videlicet obtemperantem ei qui dicit: Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſuam ſtultitiam, ne ſimilis illi fias, ſed reſpõdeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuã, ne ſibi videatur ſapiens. Cæterũ reſponſio quæ maximè vobis congruit, ſilentiũ eſt, vt veſtram ipſorũ inſaniam agnoſcatis. Rurſum igitur æquũ eſt, vt ex his quæ adfertis, vos hunc in modũ interrogemus: Quandoquidẽ Prophetæ in ſpiritu dei loquuntur, & in Eſaia ſpiritus ſanC ctus vaticinatur, quẽadmodum in ſuperioribus demõſtratum eſt, ergo & ſpiritus verbum eſt dei, ſuntque duo verba ſpiritus & filius? Nã Prophetæ tunc vaticinabãtur quando fiebat verbũ dei ad illos. Ad hæc quoniã omnia per verbum facta ſunt, & ſine eo factũ eſt nihil, ac deus ſa-
Ioan.1. pientia fundauit terram, omniaque per ſapientiã fecit: ſcriptum eſt autem, quẽadmodum in
Prou.3. ſuperioribus demonſtratum eſt: Emittes ſpiritum tuũ & creabuntur, ergo aut ſpiritus verbum eſt, aut in duobus fecit deus omnia: in ſapientia & in ſpiritu. Et quomodo Paulus dicit: Vnus deus ex quo omnia, & vnus dominus per quẽ omnia? ac rurſum. Quum filius ſit imago patris
Rom.8. inuiſibilis, eſt autem ipſe ſpiritus imago filij. ſcriptum eſt enim: Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui. Ergo hac ratione auus eſt pater, quoniã filius quidẽ in nomine patris venit, ſpiritũ autem ſanctum, dicit filius, quẽ mittet pater in nomine meo. Itaque & hac ratione auus eſt pater. Quid ad hæc? Quãuis omnia facilè temereque dicitis. Quid cogi
Ioan.14. tatis apud voſipſos? an videtes vos non habere quod reſpõdeatis, incuſatis huiuſmodi percunctationes? ſed prius voſipſos condẽnate (vos enim ſoletis talia percunctari) & obtẽperate ſcripturis, quũque non habeatis quod dicatis, poſthac diſcite. Filius quidẽ in ſcripturis non nomiD natus eſt ſpiritus, ſed ſpiritus ſanctus & ſpiritus. Quẽadmodum autẽ filius non eſt nominatus ſpiritus, ſic nec de filio ſcriptũ eſt, quod ipſe ſit ſpiritꝰ ſanctus. An igitur quoniã ſpiritus ſanctus non eſt dictus filius, neq; filius eſt ſpiritus, ideo diſſentit à veritate fides? Abſit. Quin potius vnũ quodque eorũ quæ ſignificantur habet propriã intelligentiã. Etenim filius proprium eſſentiæ naturæq; patris eſt germen, & hoc habet ꝙ ſignificatur: cęterũ quod dicitur ſpiritus dei, quodque eſt in ipſo, nõ eſt alienũ à natura filij, neque à patris deitate. Eoque in trinitate, in patre & in filio, & in ipſo ſpiritu vna eſt deitas, & in eadẽ trinitate vnũ eſt baptiſma & vna fides. Nimirũ
Pſal.32. patre mittente ſpiritũ, filius inſufflans dat illũ diſcipulis: quandoquidẽ omnia quæcunque habet pater filij ſunt: quumque verbũ fieret in Prophetis, ipſũ ſpiritu prophetiam edebant quemmodum ſcriptum ac demonſtratum eſt. Et verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Itaque non iã creatura eſt ſpiritus, ſed proprietatẽ habens cum eſſentia Verbi ac Dei, & in ipſo dicitur eſſe. Nam non debet nos pigere eadem repetere. Quanquam ſpiritus non eſt dictus filius, non tamen eſt extra Filium. Nam ſpiritus adoptionis filiorum dicitur,

A citur, & quoniam Chriſtus dei virtus, & Dei ſapientia eſt, congruenter dictum eſt de ſpiritu, Spiritus ſapientiæ, & Spiritus virtutis. Eo quod participes Spiritus, habemus Filium, & filium habentes, habemus Spiritum clamantem in cordibus noſtris, Abba pater: quemadmodum *Rom.8. Gal.4.* dixit Paulus. Quod ſi ſpiritus eſt Dei, & in ipſo eſſe dicitur in ſcripturis. Nam ea quæ ſunt dei *1.Cor.2.* nullus nouit, niſi ſpiritus dei qui eſt in ipſo, & ipſe inſuper filius dixit: Ego in patre & pater in me: quare non eſt idem nomen & huic & illi, ſed hic quidem filius, ille verò dicitur ſpiritus? Si quis ad hunc modum percunctetur, inſanierit talis, ſcrutans non ſcrutanda, nec obtemperans Apoſtolo dicenti: Quis enim nouit mentem domini, aut quis conſiliarius illius fuit? Alioqui quibus deus nomen indidit, quis illis audebit mutare nomen? Alioqui & rebus conditis ſubminiſtret vocabula. Dicant, quandoquidem creatura eodem nutu facta eſt, quare hic ſol, & illud cælum illa terra, mare & aër? Quòd ſi hoc quidem his qui ſanæ mentis ſunt impoſſibile eſt, manet enim vnumquodque ſicuti creatum eſt, multo magis ea quæ ſunt ſupra creaturam, ſempiternam habent perſeuerantiam, nec aliter ſunt, quàm vt ſunt, pater pater eſt, non auus, & filius eſt filius dei, nec eſt pater ſpiritus: ſpiritus ſanctus, eſt ſpiritus ſanctus, nec progeB nitus eſt à patre, neque frater filio. Hæc quum ita demonſtrata ſint, inſanierit ſi quis interroget, num igitur filius eſt ſpiritus? Ne verò, quoniam hoc ita ſcriptum non eſt, ideo eximat aliquis illum à dei natura proprietateque, ſed quemadmodum ſcriptum eſt credat, nec dicat, quare ſic & quare non ſic, ne talia cogitans incipiat meditari ac dicere: Vbi igitur eſt Deus, *Pſal.52.* quomodo eſt? ac mox audiat: Dixit inſipiens in corde ſuo, nõ eſt deus. Nam quæ fide traduntur, cognitionem habent curioſitate inſcrutabilem. Quum itaque diſcipuli audiſſent, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, non erant curioſi, quare ſecundus eſſet filius, tertius ſpiritus, aut quare omnino trinitas, verum vt audierant, credebant. Neque *Mat.28.* quemadmodum vos facitis percunctabantur, ergo filius eſt ſpiritus? neque quum dominus poſt filium nominaret ſpiritum, interrogabant, ergo pater eſt auus? Non enim audierant in nomine aui, ſed in nomine patris, & hanc fidem prædicauerunt vbique, recte cogitantes: neque enim licuit aliter loqui, quàm ſicut locutus fuerat Seruator, ſeipſum filium nominans & Spiritum ſanctum, nec fas erat immutare, ſecus quàm erant ordine coniuncti, quemadmodum & de patre. Quemadmodum enim non licet aliter de Deo loqui, quàm quod pater eſt, *Sabellius cur condẽnatus.* ita impium eſt interrogare, an filius ſit ſpiritus, aut ſpiritus filius. Hac de cauſa Sabellius iuC dicatus eſt ab Eccleſia alienus, quod auſus ſit patri tribuere nomẽ filij, ac viciſſim filio tribuere nomen patris. An itaque poſthac audebit aliquis quum audit filium ac ſpiritum, dicere, ergóne auus eſt pater? aut ergo filius eſt Spiritus? Profecto audebunt Eunomij, & Eudoxij, & Euſebij. Poſteaquam enim ſemel ſimulant Arianam hæreſim, nunquam cohibebunt ſuam linguam ab impietate. Quis enim illis hæc tradidit? quis docuit? Nemo certe ex diuinis ſcripturis, verũ ex ſpiritu cordis ipſorum profecta eſt iſta dementia. Etenim ſi quoniam creatura non eſt ſpiritus (nam id demonſtratum eſt) interrogatis, ergóne ſpiritus eſt filius? tempus eſt, vt vos edoctos filium non eſſe creaturam (per hunc enim ſunt creaturæ omnes conditæ) interrogemus, ergóne pater eſt filius, aut hoc etiam modo, ergóne ſpiritus eſt filius, & filius ipſe eſt ſpiritus ſanctus? Qui talia cogitabunt, extra ſanctam trinitatem erunt, abſque Deo eſſe iudicabuntur, tranſmutantes nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, atque inuertentes illud pro ſuo arbitrio in ſimilitudine generationis humanæ, nepotes, & auos nominantes, ac more gentium generationem deorum fingentes. Non eſt autem Eccleſiaſtica fides, ſed eſt, vt dicebat Seruator: In patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Patrem quidem qui non poſſit *Pater non poteſt dici filius, filius non poteſt dici Spiritus, & è cõuerſo.* D dici auus, & filium qui non poſſit dici pater, & ſpiritum ſanctum, qui non aliter quàm hoc pacto nominatur. De hac fide non licet variè loqui, ſed ſemper pater eſt pater, & filius ſemper filius, & ſpiritus ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus tum eſt, tum dicitur. In rebus enim humanis non eſt eodem modo, quanquam Ariani talia imaginantur. Nam quemadmodum ſcriptum eſt: Non ſicut homo Deus, ita dixerit aliquis, non ſicut Deus homines. Siquidem in hominibus qui pater eſt, non ſemper eſt pater, neque qui filius, ſemper filius. Nam idem filij quidem pater fit, rurſus idem alterius fuit filius, & filius qui patris eſt filius, alterius fit pater. Abraham igitur quum eſſet filius Nachor, pater factus eſt Iſaac, & Iſaac quum eſſet filius Abrahæ, pater factus eſt Iacob. Vnuſquiſque quum ſit pars parentis, naſcitur quidẽ filius, cęterum idem alterius fit pater. In deitate verò non itidem, quoniã non vt homo deus. Itaque qui pater eſt, non eſt ex patre, eoque non gignit eum qui futurus ſit alterius pater, neque filius pars eſt patris, vnde nec in hoc genitus eſt, vt generet filium. Vnde in deitate ſola, pater propriè, ſoluſque pater quum ſit, eſt & fuit & ſemper erit, & qui filius propriè ſolus filius eſt.

Et in his consistit vt pater semper pater, & qui filius semper filius & sit & dicatur: Insuper & A
Spiritus sanctus semper spiritus sanctus est, & hunc Dei esse, & à patre per filium dari credimus. Sic enim sancta trinitas inuariabilis permanet, cognoscitur que in eadem deitate. Itaque qui percunctatur, ergóne filius est spiritus, perinde quasi possint nomina permutari, ducitur imaginatione, & sibi ipsi insaniam lucrifacit. Cæterum qui interrogat, ergóne auus est pater, excogitans nouum nomen patri, errat corde. Itaque post hac ad hæreticorum impudentiam respondere non est tutum. Nam id est repugnare Apostolicæ admonitioni. Consulit enim, imò potius præcipit ipse, quod bonum est. Hæc satis erant ad redargutionem vestri stultiloquij, ne post hac luseritis contra deitatem. Nam ludentium proprium est percunctari quæ scripta non sunt, dicere: Ergóne filius est spiritus sanctus, & auus pater? Ad hunc modum rident qui habitant in Cæsarea & in Scythopoli. Sufficit vt credatis quod non est creatura spiritus, sed quod est spiritus dei, & in hoc trinitas, pater & filius & spiritus sanctus, quodque neque patris vocabulum tribuendum est filio, neque fas est dicere, quod ipse Spiritus idē sit cum filio, neque quod filius idem sit cum Spiritu sancto, sed sic est quemadmodum dictum est, & vna in hac trinitate deitas est, & vna fides, vnum baptisma, in ea datur, & perfe- B
ctio vna in Christo Iesu domino nostro, per quem & cum quo patri gloria & imperium cum sancto spiritu, in omnia secula seculorum, Amen.

DIVI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, DE VNITA DEITATE TRINITATIS AD THEOPHILVM,

LIBER PRIMVS.

Oratio ad S. Trinitatem.

TV vnus Deus pater, & fili, & sancte spiritus, qui vnitam deitatem nobis declarasti, & sacrosanctæ solius diuinitatis indiuisam gloriam reuelasti, & perfectam trinitatis tuæ sempiternitatem demonstrasti. Ideò optimam duxi, vt tua veritas patefacta clarescceret, & hæreticorum detecta cæcitas innotescceret. Propter quod subito in æmulationem, accensus est animus meus, & exarsit sicut ignis rutilans in densas arborum syluas. Vnde quia C
multi tentauerunt ad stylum viam demonstrare iustitiæ, & nobis placuit per anfractus angustiæ, eius iter dirigere, & latam & spatiosam viam primum fugere. Quis non cupiat, detersa antiquitùs caligine, per aquam vitæ renouari? & post steriles & ieiunas siliquas panem vitæ edere? & omissa voragine poculi venenosi, calicem salutis accipere? & prostrata idolorum prophana cultura, deum verum agnoscere creatorem? & nunc spreta inueterati sibilatione serpentis, hymnum Deo suauiter canere? & tandem refutatis squamosi draconis vberibus, ex Euangelicis præceptis melle & lacte potari? Et rursus per immortalitatem resumptam Angelos apostaticos indicare? & post terrenum hominem cælestibus regnis & sublimibus in Hierusalem mancipari? Rogo, quæ & quanta est hæc in deo humanitatis dilectio, qui tanta præmia credentibus pollicetur? Quis non omni auiditate festinet de graui somno exurgere, & clarissimam lucem cum infinita admiratione conspicere? Quam cupio non ad pupillam oculorum obtutibus ostendere, sed religiosis fratribus in arcano cordis secretò recondere. In quo non ambitiosi voluminis confeci cumulum, ne plus verba exaggerarem, quàm sensum inuestigantibus intimarem, sed breuiter infinita D
comprehendi & humili sermone sublimia indicaui. Vnde totum ibi est plenum, vbi nihil est minus, imò penitus totum videtur ignorare, qui huic plenitudini diuinæ trinitatis aliquid voluerit derogare. Propter quod supplex impensissimè obsecro tuæ traquillissimæ trinitatis gloriam, vt perducas me ad statū perfectum fidei confessionis meæ verba promentem. Si cęli non sufficiunt in prodendam sublimitatē magnitudinis tuæ, si non satiatur oculus ad videndū aut auris ad audiendū opera magnificentiæ tuæ, vnde sufficit paruitas mea geminas in confessione referre tibi maximas gratias? A Deo veniam postulo, ne forte cum præsumptionis dicta adsumpsero, tuæ maiestati videar aliquid derogare: Sed prostratus iaceo ante tuæ sublimitatis gloriæ sedē, vt permittas me de plenitudine thesauri tui legis fontē bibere, & de quatuor exuberantibus fluminibus aquā vitæ haurire. Ex quibus cōfidenter hęreticis per authoritatē regulæ præscribamus, & catholicis de sempiterno, velut de nectaris fonte spiritus tui corda sitiētiū irrigemus. Hæc est inquā, materia formulæ in collisione hæreticorū: & hæc est tituli victoria in absolutione

A absolutione hæreticorū. HAE. Quur significat principale mandatū Dei: Euntes nunc baptizate omnes gentes, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti? AT. Audi in hoc admirabile ac regale decretum, in quo omne sacramentum in deitate trinitatis vniter continetur. Quia dixit in nomine, euidenter vnam deitatem in trinitate consistere declarauit. Et quod prosecutus est, patris, & filij, & sancti Spiritus, per singula nomina singulas personas inesse distinxit. Hær. Sanè, vt prius mihi summatim de vnito deitatis nomine multifariè dictum ad interrogata exponas, postulo, & sic de nominibus personatum in prosequendo distinguas. Quur vnita est deitas? AT. Quia nulla est in hac plenitudine trinitatis ambiguitas. HAE. Quur vnus est deus pater & filius, & sanctus spiritus? AT. Vnus vbi dixisti, ad vnitum nomen deitatis tu ipse retulisti nomina, æqua in personis distinxisti. HAE. Quur solus Deus? AT. vtique quia sola deitas in trinitate consistit, ideo solus Deus. HAER. Quur omnipotens Deus? ATH. Quoniam omnipotens est ipsa deitas trinitatis. HAER. Quur vnus verus Deus? ATH. Proculdubio dū vna vera sit natura trinitatis, propterea vnus est verus Deus. HAE. Quur bonus est Deus? ATH. Quatenus nulla diuersitas dispar sit in vna substantia diuinæ trinitatis, ac per hoc vnus bonus
B est Deus. HAE. Quur summus Deus? ATH. Quoniā hæc quidem ipsa summa est substantia trinitatis. HAER. Quur vnus est dominus? ATH. Memento vnam dominationem esse in natura sempiterna trinitatis, & ideo vnus dominus. HAER. Quur vna imago inuisibilis est trinitatis? ATH. Quia vna eadémque deitas est in imagine veritatis. HAE. Quur vnus est spiritus? ATH. Nónne vna est natura deitatis spiritussancti, quæ in patre, & filio, & in sese consistens est? HAER. Quur æqualis est vna trinitas? ATH. Quia & sempiterna est in ipsa trinitate deitas. Rogo, non animaduertis pene omnes hæreses in hoc titulo vnitam deitatem patris, & filij, & spiritussancti blasphemare? dum hæc quæ superius vniter in trinitate sunt dicta, ad vnam personam patris, illi tantummodo conferant. Qua de re strenuè nobis laborandum est, imò & aduersus tot sectarum congressiones atrociter cum infinita solicitudine dimicandum, vt penitus discussa hæreticorum caligine, lux Euangelicę cognitionis patefacta clarescat, & blasphemātium detecta cæcitas innotescat. Vnde nobis paulisper pro examinatione superiora retexenda sunt, vt inuestigantibus veritatem omnis ad liquidum scrupulus infidelitatis de arcano pectoris auferatur.

Mat. 28.
In nomine quid.
Deitas cur vnita.
Omnipotēs Deus cur.
Vnus.
Verus.
Bonus.
Summus.
Vnus spiritus.
Æqualis Trinitas.

C DE SACROSANCTO VNITO NOMINE TRINITATIS.

EGo vnum Deum vbi memini, non ad vnam tantummodo personam patris hæc in dicendo taxaui, dum filium de vna patris esse plenitudine, & sanctum spiritum non negaui. Et solum Deum vbi memoraui, nō ad solam personam patris hæc, vt dicam verius indicaui: quia filium, & sanctum spiritum de hac ipsa sola substantia patris esse non abnegaui. Similiter omnipotentem Deum, siue verum Deum, vel bonum Deum, aut summum Deum, sed vnum spiritum, de quo summatim paulò ante narraui, nónne hæc cuncta vocabula ad vnitam diuinitatem patris, & filij, & sancti spiritus declaraui? Vnde quamuis in hoc loco copiosæ sint significationes dictę, tamen ad vnitam diuinitatem trinitatis euidentius sunt approbatæ. Nam vnitas, non vt hæretici suis oppressi blasphemiis dicere sæpe consueuerunt, in voluntate est, nō in deitate: quod absit, dum vnitas non tantum in voluntate sit, sed imò in deitate. Ac per hoc vnitas hæc, vt certus sis, non in concordia tantum est, sed realiter, imo substantialiter constat in natura diuinitatis. Ergo postulo à te, qui legis hanc istius scripturæ meæ fidei professionem ne hic superflua vel profusa verba perquiras, sed strictim, capaciter, imò spiritaliter cum sum-
D mo studio dicta ad stylum sacræ scripturæ conferas, & secundum regulæ æquitatem iustitia moderante perpendas. Itaque interrogantis atque soluentis accipe personam, quæ exigit sibi fieri satisfactionem. Hær. Quur pater spiritus dicitur, & filius spiritus nuncupatur, & spiritussanctus spiritus appellatur? ATH. Perfectè ad hæc respondetur pro loco interroganti. An ignoras quia pater vnus Deus est, & filius vnus Deus est, & spiritussanctus vnus Deus est? Nónne vnus deus est, dum vnitum nomen sit in natura θεότητος sic & vnus spiritus est, quia vnita est deitas eorum? Nam si tu per singula nomina personatum vnitum nomen spiritus ter designasti, num quod tres spiritus edicere oportebat? Absit. Quod si hoc poterat dici, tale erat, vt & hoc in confessionem deberet introduci, tres Deos in plurali numero nuncupari: Vt iam non esset in eis vna natura diuinitatis, sed vnusquisque in propria, vel diuersa natura sua consisteret: quod absit. Interea rursus eadem repeto, & ad tua dicta verba comparo, & sensum intellectus mei tibi reuelo. Pater vnus Deus est, & filius vnigenitus Deus est, & spiritussanctus vnitus in patre & filio Deus est. Nonne quia vnitatis nomen ter designaui, ideo tres Deos potero confiteri? Absit. Vnde quamuis triplex sit dictum,

Tres personæ Trinitatis cur dicā tur spiritus

vnum tamen tenet in deitate trinitatis nominis iudicium. Interim vel in hoc titulo animad- A
Exo.3. uerte dicentem: Ego ſum deus Abraham, Deus Iſaac, & deus Iacob. Nunquid in hoc dicto tres deos deſignauit, eo quod vnum nomen ter indicauit? Abſit. Idcirco nos qui fidem Euangelicã atque Apoſtolicam patrum tenemus, nec tres deos, nec tres dominos, nec tres ſpiritus, vel certe ad huiuſcemodi pluralitatis dicta nec tenemus, nec in corde noſtro ſuſcipimus: præſertim cum nos vnitatem deitatis vniter, non pluraliter in trinitate conſiſtere ſciamus. Propter quod non debemus tres naturas in his perſonis contra ius Euangelicæ cenſuræ profiteri, cum ſit vnus Pater Deus, & vnigenitus ſit filius Deus, & vnitus ſit ſpiritus ſanctus deus. Ideo vnus eſt deus, quia vnita eſt deitas, ſicut per ſingulas perſonas ſcriptum eſt: Et quia nullus deus niſi vnus vel hoc audi: Iſraël, dominus deus tuus deus vnus eſt. Nec non: Vade retro ſatanas, ſcriptum
Mat.4. eſt: dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Hær. Sed vt hæc dicta de autoritatis iu-
Luca 8. re adhuc mihi confirmes, poſtulo. Ath. Ignoras ſcriptum eſſe: Intelligentibus legem loquor. Itaque qui aures habet ad audiendum, audiat. Et quid ſpiritus per hiſtoriographum Moyſem in toto penè libro geneſeos Eccleſiis teſtetur intelligant: Deum dixiſſe, & Deum feciſſe, & deũ benedixiſſe ea: id eſt, & dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem no- B
Gene.1. ſtram. Et ſic proſecutus eſt: fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos, dicens: Creſcite & multiplicamini, & implete terram. Quæ tandem eſt cauſa, vnum dixiſſe, faciamus & vnum feciſſe, & vnum dicenti & facienti interfuiſſe, & bona facta videntem benedixiſſe? dum faciamus, vnius tantum ſolitarij perſona non ſit, ſed & facientis ad imaginem Dei ipſius tantum perſona non ſit, ſed & videntis, & benedicentis vna cum eo ſit. Non tibi videtur, quoniam per tacita nomina perſonarum, quamuis pauliſper deitatis vnitum eſt nomen inſinuatum? Vides quia nemo ad ſemetipſum dicit, fiat, ſed ad facientem: & nemo qui facit, ad ſuam perſonam loquitur, & fecit. Et quis de ſe indicat, & fecit & benedixit? Nam verbotenus ſi vna eſſet perſona dicentis, & facientis, & benedicentis, ſic intimaſſet feciſſe ſe opus ſuum, & dixi, & feci, & benedixi. Diſcite itaque vnitum nomen eſſe in natura trinitatis, Pſalmographo approbante: Verbo domini cæli firmati ſunt, &
Pſal.32. ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Vtique verbum filium indicauit: dominum autem patrẽ deſignauit, & ſpiritum oris eius, ſpiritum ſanctum dixit. Vides in perſonis vnitum eſſe nomen in natura trinitatis, Pſalmographo quoque approbante: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus. C
Pſal.44. Ecce Deum & Deum: non tamen pluraliter inuenies dictum fuiſſe in his perſonis deos: Sed & adhuc ſcriptũ eſt de vnito nomine diuinitatis. Et pluit dominus à domino. Sed & Eſaias: Hęc
Eſa.45. dicit dominus Chriſto meo cui tenui dexteram, vt obaudiant eum omnes gentes, &c. Non tamen dominos: quia vnita eſt dominatio eorum in natura ſempiterna: Sicut & de perſona ſancti ſpiritus, Vas electionis breuiter abſolui, dicens: Idem ſpiritus, idem & dominus, idem & Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et alio in loco idem ipſe repetit: Quia dominus eſt ſpi-
1.Cor.12. ritus: Vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas. Vel accipe in perſona patris in Euangelio ad Samaritanam dictum fuiſſe: quia Deus Spiritus eſt. Nam & de perſona filij Hieremias receptiſ-
2.Cor.3. ſimus Propheratum teſtatur: Spiritus faciei noſtrę Chriſtus dominus. Siue hoc: Quia miſit dominus ſpiritum filij ſui in corda noſtra, clamantem Abba pater. De ſpiritu autem principali fi-
Rom.8. lius indicat: Spiritus vbi vult adſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, vel quo eat:
Ioan.3. Ergo vt compendio ſcripturæ ſenſum de natura diuinæ trinitatis vniter dicentis colligas, Vi-
Pſal.17. uit dominus. Et: Benedictus Deus meus. Et: exaltetur Deus ſalutis meæ. Vides per ſingulas ſignificationes vnitum nomen deitatis ter indicatum, hoc eſt, Deus, Deus, & Deus: non tamen D
Pſal.49. deos. Vel per eundem accipe: Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Et: Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & magnificabis me. Vtique ſi vna eſſet tantummodo in hoc exemplo fixa perſona, debuerat hæc ſine aliqua diſtinctione in proſequendo taxaſſe, hoc eſt: Viuit Deus, qui eſt benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ. Ita
Pſal.28. ne non vniter in his perſonis eſt nomen diuinitatis patris, & filij, & ſpirituſſancti in omnibus declaratum? id eſt, Deus, & Deus, & deus: Sicut alio in loco cautum eſt de vnito nomine dominationis: Adferte domino patriæ gentium, adferte domino gloriam & honorem, adferte gloriam nomini eius. Quia ſi vna eſſet tantummodo perſonæ gloria, ſic debuerat intimaſſe: Adferte domino patrię gentium, adferte ei gloriam & honorẽ, adferte gloriam nomini eius. Quid amplius? Nunquid adhuc nobis ad patefaciendam veritatem argumenta ſunt neceſſaria? Nunquid gentes quarum introitus ianuæ credentibus ad vitam æternam patens eſt, in vnam tantummodo perſonam patris baptizantur? & non in tres, quorum nomina hæc ſunt per ſingula diſtincta, patris, & filij, & ſancti ſpiritus, quibus eſt vnita natura, ſicut ſcriptum eſt: Euntes baptizate

A baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Vnde in his perſonis per omnia in deitate vnitum nomen eſt, & per ipſa nomina trinitatis tantum perſonæ diſtinctæ ſunt. Ergo quamuis in ſuperioribus exemplis ſcripturarum tacita ſint nomina perſonarum, tamen vnitum nomen diuinitatis per omnia eſt in his demonſtratum, ſicut & in hoc exẽplo veritatis, in quo nomina perſonarum euidenter ſunt oſtenſa, & vnitum nomen naturale clauſe eſt declaratũ, dicente Ioanne Euangeliſta in epiſtola ſua: Tres ſunt qui teſtimoniũ dicunt in cælo, pater, & verbũ, & ſpiritus: Et in chriſto Ieſu vnũ ſunt, non tamen vnus eſt, quia non eſt eorum vna perſona. Nã vnum quod dixit de vtriſque, quid aliud intelligitur, quam quòd deus pater natura idem ipſe dicatur, & dominus, idẽ ipſe ſit & ſpiritus, & filius deus? Idẽque ſit in diuinitate & dominus, idẽ ſit & ſpiritus, ſed & ſpiritus paracletus deus: Idẽque ſit & dominus in natura deitatis idem ſit & ſpiritus. Vides, quia in deitate & ſubſtantia plenitudinis per omnia vnum ſunt, & in omnibus perſonarum tres ſunt: Nam quod tres ſunt, quid ſentitur fuiſſe quã pater verus vnus, qui genuit, idem non ſit qui & genitus ab ipſo eſt? Et filius vnus qui non genuit, ſicut ipſe à patre genitus, pater non ſit, & hic ſpiritus ſanctus qui nec pater, nec filius eſt. Præterea qui nec ge- B
nuit, nec eſt genitus: cũ alter ſit hic perſona qui genuit, & alter ſit in perſona qui vnigenitus ab ipſo eſt, & alius æque in perſona, vt dixi, ſecundum diuinã ſcripturam, qui nec pater, nec filius eſt. Hic eſt ſpiritus ſanctus, ſed planè de vnita natura eſt. Ideo in deitate vnita, commune nomen eſt ei. Sicut in claritate Euangelicæ ſcripturæ de ſpiritu paracleto filius teſtatur, dicens: De patre procedit. Et ſic proſecutus eſt: Et de meo accipiet. Et ideo vbi perſonæ requiruntur, propria nomina per hæc diſtinguuntur: Vbi autem deitas poſcitur, vnitum nomen in his indicatur, quoniam ſumus, ad nomina perſonarum pluraliter dictum demonſtratur. Ac per hoc in deitate vnum ſunt, & in nominibus perſonarum tres ſunt. Sanè vt omnem ſcrupulum legẽtibus amputemus adhuc breuiter dilucidabo, multifariè approbans hoc vnitatis nomen eſſe veriſſimum trinitatis quæ tamen refertur cum multifaria ſapientia dei quæ vniter in patre, & filio, & ſpiritu ſancto conſiſtit, de qua ſi ſignifices ſapientiæ deitatem & deitatem ſapientiæ, nónne hæc ipſa eſt vnitas, quæ & diuinitas trinitatis? Ergo vt compendio hæc adſignemus, ſi- *Vnitas.*
ue ſapientiæ gloria, ſiue deitatis gloria, aut ſummitas, aut dominatio, aut dignitas, aut claritas, aut maieſtas, aut imperium, aut poteſtas, aut ſempiternitas nominatur, nónne hæc multifariè
C quamuis ſint dicta, tamen ad vnitam deitatem incomparabilem patris, & filij, & ſpiritus ſancti vniter ſunt declarata. Aut putas quod ſignificationes dicuntur ad gloriam deitatis, totidemque ſint & ſpecies diuerſitatis. Abſit: dum hæc vniuerſa ad vnitam ſubſtantiam dicta referantur. Nam ſi hæc vna atque eadem ipſa eſt multiplex præſaga ſapientia patris, & filij, & ſpiritus ſancti, quæ eſt vna virtus, ſiue vnita forma magnitudinis æqualitatis eius, ſiue vna maieſtas, ſiue vna claritas, quæ in hanc vnitam deitatem plenitudinis ſecundum ſcripturæ regulam in hoc loco collecta reperitur? Nunquid ſic in eadem deitate trinitatis poteſt aduerſus ſcripturas referri, tres ſapientias, aut tres virtutes, aut tres imagines, aut tres ſubſtantias, aut tres claritates, aut tres plenitudines diuinitatis, vel cætera huiuſmodi pluraliter Ariomanitarum more di- *Ariomanitarũ error de Trinitate.*
camus? Abſit. Nam ſi hæc eorum blaſphemia ita vt aiunt haberet: quare non tres deos plurali numero nuncuparent ac publica voce circa proprias vel diuerſas ſubſtantias ſuas eſſe pollicẽtur? Quod abſit. Dum perfecte vnitum nomen diuinitatis vniter, vel multifariè quamuis dictum, vniter in trinitate conſiſtat. Hær. Sed vt breuiter hęc ipſa dicta de authoritate per ſingulas perſonas vniter mihi oſtendas poſtulo. Ath. Audi vniter in trinitate dictum: ſapiens *Iob.9*
eſt deus, & fortis, & magnus, qui iubet Soli, & non orietur, qui ſydera concludit, & tendit cæ-
D lum quemadmodum pellem, qui ambulat ſuper mare tanquam ſuper aridam, qui facit ma- *Prouer.3*
gnalia, & quæ inueſtigari non poſſunt. Et in Salomone ait: Deus ſapientia ſua fundauit terrã, parauit autem cælos prudentia: Vel hoc Apoſtolo agnoſce dicente: Chriſtum dei virtutem, & *1. Cor. 1*
dei ſapientiam: Sed & ipſe rurſus ait: Vt habitet in me virtus Chriſti. Et in Pſalmographo ſcrip- *2.Cor.12*
tum eſt: Ambulabunt de virtute in virtutem. Non tamen pluraliter ſapientias, aut virtutes in *Pſal.83.*
his perſonis eſſe ſignificauit, ſicut idem ipſe repetit: Dominus deus virtutum nobiſcum. Sed *Pſal. 150.*
& hoc: Laudate eum in firmamento virtutis eius. Et alio in loco: In lumine tuo videbimus lumen: Vel hoc, Non accepimus ſpiritum timoris, ſed virtutis. Siue vniter ſanctimoniæ trinita- *Pſal.35*
tis dicta percipere, vt cautum inuenimus, Sanctitas & ſanctimonia in ſanctificatione eius. Vides itaque eſſe in vtriſque vnam ſapientiam, ſiue virtutem, aut lucem, aut ſanctitatem, vel operationẽ, necnon & alia huiuſcemodi multipliciter dicta, quæ non ſunt ad hæc illata exẽpla, quæ ſatis longum eſt per ipſam trinitatem vniter dicta enarrare: Sufficiat, etſi pauca, ad probationem pro multis in cognitionem lucis fuiſſe expoſita documenta. Ergo ſi pater, & fi-

Per nomina Trinitatis perſonæ tantum diſtinguũtur 1.Ioan.5.

Ioan.16.

lius,& ſpiritus ſanctus in deitate vnum ſunt: Vtique ſine dubio in trinitate diuinitatis per om- A
nia vnum ſunt, & in omnibus perſonarum tres ſunt. Itaque, vt ſcias de his quę ſuperius com-
prehendi, nullam diuiſionem aut diſtantiam in vnam deitatem ſubſtantiæ plenitudinis patris,
& filij, & ſancti ſpiritus feciſſe me memini.

D. ATHANASII ALEXANDRINI

EPISCOPI, DE PROPRIIS PERSONIS, ET VNITO NOMINE DEITATIS AD THEOPHILVM

LIBER II.

HÆRET.

Ioan.5. NVnc per ſingula nomina perſonarum, vt nomen deitatis mihi exponas, poſtulo. ATH. Audi: Si filius in nomine patris venit, nunquid ipſe eſt pater qui ait: Ego veni in nomine patris mei: Dum nomen patris Deus ſit, in cuius nomine filius venit manifeſte? Ac per hoc in vnita natura diuinitatis B
vnum nomen eſt eorumdem comprobatum, ſicut ipſe pater ad legiſlatorẽ Moſen teſtatus eſt, dicens: Attende illi, & ne fueris inobediens ei, nomen enim meum eſt in illo. Et ad hæc Patriarcha Dauid ſit ait: Benedictus qui
Pſal.117. *Ioan.14.* venit in nomine domini. Nam ſi ſpiritus paracletus in nomine filij venit, vt ipſe dicit, quem mittit pater in nomine meo, nunquid & ipſe filius dictus eſt, cum ſine dubio nomen filij deus ſit in vna pariter natura diuinitatis? In hoc ergo nomine euidenter paracletus venit. Ideo per
Eſa.63. ſingulas perſonas ſecundum naturam trinitatis vnitum nomen tibi eſt declaratum. Eſaias hæc approbans dicit, Deſcendit ſpiritus à Deo, & eduxit eos, ſic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen gloriæ. Sed & ipſe idem indicat, Et irritauerunt ſpiritum ſanctum, & conuerſus eſt illis ad inimicitiam, dominus ipſe expugnauit eos, & remoratus eſt dierum æternorum, qui eduxit de terra paſtorem ouium, & ſubiunxit: Vbi eſt qui poſuit in illis ſpiritum ſuum? Vides ergo vnitum nomen hoc patris & filij eſſe hunc dominum ſpiritum ſanctum, qui eduxit filios Iſraël de terra Ægypti, ſicut Propheta dicit, Sic eduxiſti populum tuũ facere tibi nomen glo-
riæ, qui conuerſus eſt filiis Iſrael ad inimicitiam. Hær. Rogo, vt ſi vnitum nomen eſt in deita- C
Exo.13. te trinitatis, cur vnuſquiſque in ſuo nomine non venerit? ATH. Porrò quaſi hoc quod vnitum nomen ſubſtantiuum ad deitatem vniter refertur, iam proprium eſſe non oſtendatur. Vtique
Nomina in perſonis ſunt propria non cõmunia, aut vnita. in hoc proprium eſt eorum, ſed vnitum: Nam vt certus ſis, nomina perſonis propria ſunt, & non communia. Sed dicis mihi: Quur in ſuo nomine proprio, quod eſt natiuitatis, non tamen ſtatim ad indiſcretam deitatem, vbi refertur: In qua inuenietur vnitas dei nomen. Sed in eo ſanè in quo & ſuperius comprehendi, perſona ipſius tantummodo gignentis diſtinguitur, hic ipſe filius non venit? Audi, quia ſi in hoc nomine tantum veniſſet, quod dicitur filius & non in ſubſtantia deitatis communi, dicturus eras mihi: Non eſt vnitum nomen in natura diuinitatis filij cum patre, ſed proprium, vt non tantum nomina propria iam in perſonas diſtingueres, ſed vnitum nomen in deitate trinitatis tantidem per ipſas perſonas ſeparares, hoc eſt, vt propria nomina eorum in ſingulis, vel diuerſis ſubſtantiis eſſe deſignares. Sed planè ſi pater & filius, & ſpiritus ſanctus ſecundum ſingula nomina perſonarum perfectè diſtinguuntur, nunquid ſic & ſecundum deitatẽ vnitum nomẽ in his perſonis per ſingulas naturæ ſubſtãtias diuiditur? Abſit, D
nã & ſi tu Ariane vbi nomina tantũ in perſonis deberes diſtinguere, ibi ſimul cũ ipſis nomini-
bus & naturas per gradus ſingulos diſtinguas, vt tres naturas ſecundũ nomina perſonarum eſſe dicas, vt per ipſa nomina diſcrepãtes & ſubſtantias eſſe adſignes. Cur nõ erubeſcis? & non tres dominos contra vnitã verã naturã publica voce profiteris circa diuerſas vel diſpares ſubſtantias ſuas conſiſtere? vt ſolet profiteri vnum, verum, ſempiternũ, ininitiabilẽ, infectum & alterũ initiabilem de creaturis profectum, & tertium de miniſtris, quaſi ſubiectum: Vt patri incomparabilem, vel inenarrabilem adſcribas: filij autem præ cæteris de factura ignobili procedentem ſubſtantiam demonſtres, ſpiritum adæquè ſanctum de miniſtris angelis habentem ſubſtantiã indices. Vnde ad hoc reuertamur, de quo per ſingulas perſonas ſuperius tractabamus.
Deitatis eſſentia cõmunis tribus perſonis. Sed & ſi ſpiritus paracletus in ſuo nomine tantũ veniſſet, & non in ſubſtãtia communi, iam proprium nomen eius in perſona eſſe videretur, & non ſecundum communem naturam, vt tantum vnuſquiſque nomina ſingula in perſonis ſuis oſtenderet, deitatis autem vnitum nomen non indicaret. Porrò in hoc nomine deitatis patris venit verus filius, in quo eſt natura cum patre. Et in cuius naturæ nomine venit ſpiritus paracletus, quæ in hac ipſa ſacroſanc-

Acta trinitate vniter conſiſtit, ſicut ſuperius prædixi, patre de filio ſuo indicante. Nomen meum eſt in illo. Et filio hæc dicta confirmante: Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me. Cum autem alius venerit in nomine ſuo, eum recipietis. Sed & de ſpiritu ſancto ipſo rurſum repetente: quẽ mittit pater meus in nomine meo. Et deinceps eum de nomine ſuo audi diſcipulos hortantem: Omnia quæcunque petieritis à patre in nomine meo, dabit vobis. Sed APO- *Marc.11.*
ſtolum Paulum eadem teſtantem: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in *1.Cor.6.*
nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu dei noſtri. Audi & Eſaiam de vnito nomine gloriæ ſancti ſpiritus declarantem: Deſcendit ſpiritus à deo & eduxit eos: ſic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen gloriæ. Diſce iam vnitum nomẽ eſſe in natura diuinæ trinitatis. Hær. Declara ergo mihi, ſi verus eſt filius, aut nõ. ATH. Nónne pater, vt nos intelligeremus, hanc ſignificationem intulit, vt diuinitatem natiuitatis propriam filij ſui de ſemetipſo inſinuaret, dicens: Ex vtero ante luciferum genui te. Nunquid hic factus eſt, qui ſic vnigenitus ab Euange- *Filius ſit ne verus nec ne.*
liſta nobis annunciatus eſt? Qui non credit, iam iudicatus eſt, quoniam non credidit in nomine vnigeniti filij dei. Sed & in epiſtola ſua hæc eadem indicat: Et ſumus, inquit, in vero fi-
B lio eius Ieſu Chriſto, qui eſt (ait) verus & vita æterna. ECCE habes ex vtero, ecce in vnigenito dei, ecce in vero filio dei Ieſu Chriſto, quia eſt (ait) verus & vita æterna: Rogo, quæ eſt tanta HÆ- *Pſal.109.*
reticorum dementia, verum creatorem factureæ ſuæ comparari? Aut quæ cæcitas tanta eſt, tãtam veritatis probationem falſis argumentis blaſphemare? Dum Centurio adhuc gentilis ho- *Mat.27.*
mo ad tuam confuſionem indicauerit: Verè filius DEI erat iſte? HÆR. Et quemadmodum vnitũ *Mar.15.*
nomen eſt in natura diuinitatis, dum alter in alterius nomine veniſſe videtur? ATH. Vere veneno ſunt infecta ſubtili cum dolo hæc obtuſa corda interrogantis atque impugnantis. Proculdubio in hoc ſanè alter eſt pater qui vere genuit, & in hoc alter eſt filius qui vere ab eo ge- *Pater verbum & Spiritus S. differunt tantum in perſona.*
nitus eſt. Sed & in hoc alter eſt ſpiritus hic principalis paracletus, qui in pentecoſte in Apoſtolos effuſus eſt. Et ideo in hæc ſigillarim dicta memento nomina in perſonis eſſe diſtincta. Vides quia alter ab altero, ſiue alius ab alio in perſona tantum differt, & non in plenitudine diuinitatis οὐσίας, ſicut ipſe dominus ait: Alius eſt qui teſtimonium perhibet mihi, qui me miſit pater. Sed & alio in loco idẽ ipſe in perſona Sancti Spiritus indicat: Rogabo patrem meum, & alium paracletum mittet vobis. Scito alium ab alio, ſiue alterum ab altero in perſona tan- *Ioan.5.*
tum differre, & non in vnita plenitudine diuinitatis οὐσίας. Nam ſi ſecundum nomina perſo- *Ioan.14.*
C narum alter in altero ſine dubio dici poteſt, nunquid ſic & in vnita deitate alter deus poteſt pronunciari pater? quaſi ſit in natura diuerſus à filio: & alter deus poteſt dici filius à patre? quaſi ſit in deitate alter, & alius deus poteſt profiteri ſpiritus ſanctus, tanquam ſit in ſubſtantia diſcrepante à patre & à filio? Abſit: Dum vnitum nomen ſit in eis in vna vera natura, ac per hoc vnus verus eſt deus. Hær. Et quomodo in nominibus perſonarum vnum de vno, aut alterum de altero, hoc eſt filium de patre eſſe ſignificas? ATHAN. Ignoras vnum patrem de ſemetipſo *Origo filij à Patre.*
genuiſſe filium: quia nemo ſibimetipſi pater pater eſt, & quis ſibimetipſi filius filius eſt? Dum pater non ſit genitus, & filius non ſit ingenitus, ſed planè pater filij eſt quem genuit & filius eſt patris qui vere de ipſo genitus eſt. Quapropter non vt quidam ſolent blaſphemantes in confeſſione introducere duo nominata principia, vt & in toto nec patrem verum, nec verum filium profiteantur, dum filius de eo teſtatur: quem mittit pater in nomine meo: Non tibi videtur, quia duplex hic contineatur intellectus, id eſt, vt in nomine perſonarum tantum ſit diſtinctio, in deitate autẽ nulla ſit diſcretio? HAERETICVS. Et quare in nomine ſpiritusſancti nemo veniſſe inuenitur? ATHANASIVS. In cuius naturæ nomine miſſi ſunt Apoſtoli: ite,
D baptizate omnes gentes in nomine, Et ſic proſecutus eſt per ſingulas perſonas, patris, filij, & ſpiritusſancti? Nónne vnitum diuinitatis nomen prius tacitè præmiſit, & ſic in nominibus perſonarum apertiſſimè declarauit, patris, & filij, & ſpiritusſancti? Porrò nunquid poteſt arceri de hoc deitatis nomine ſanctus Spiritus? Aut nunquid poteſt cõtra regulã traditionis Euangelicę cẽſuræ de hoc vnito trinitatis nomine ſancti ſpiritus ſublata vel tacita perſona baptiſmũ in Eccleſia perfectum celebrari? Abſit. Alioqui quomodo in hoc nomine deitatis, patris, & filij, & ſancti ſpiritus in fide baptiſmi vniter credentibus in his non hoc nomen honorificatum inue- *Malach.1.*
nitur eſſe in gentibus? ſicut præſagus ſpiritusſanctus per Malachiã Prophetam teſtatur: Quia *Mat.3*
magnificum eſt nomen meum in gentibus, dicit dominus deus. Quod Ioannes Baptiſta ab- *Ioan.1.*
ſoluit. Ego quidem vos baptizo in aqua pœnitentiæ, poſt me autem venit, qui vos baptizabit *Eſa.48.*
ſpiritusſancto & igne. Hæret. Declara mihi ſi nomen patris eſt in filio, & in ſpiritusſancto. Athanaſius. Iam frequenter de authoritate ſcripturarum oſtenſum eſt, deum patrem per legiſlatorem Moſen teſtatum: Ego dominus deus, hoc eſt nomen meum memoriale, ſempiter-

num in generationes & progenies. De filij autem persona sic ait: Nomen meum est in illo. Et alio in loco idem ipse repetit: Ego dominus deus, qui voco nomen tuum deus Israël: Quod ipse filius confirmauit dicens: Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me. Et Dauid ad hæc ait: Benedictus qui venit in nomine domini: Nam & de persona spiritus sancti filius testatus est, quem mittit pater in nomine meo. Vides filium venisse in nomine patris, & spiritum sanctum venisse in nomine filij. Apostolos autem missos fuisse, vt baptizarent omnes gentes in vnito nomine deitatis, quod est naturæ inuisibilis, id est, sancti spiritus, sicut scriptum est: Nolite contristare spiritum sanctum dei, in quo signati estis in die redemptionis vestræ. Sed & hoc accipe: Et omnes vnum spiritum potauimus. Siue vnitatis nomen baptismo operante suscipe dicentis: Et vos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus deus omnipotens. Vel hoc: Sed ex deo nati sunt. Nec nō: Et baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi. Et alio in loco. Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu dei nostri. Sed ex deo natum esse Ioannes testatur: In sua venit, & sui eum non receperunt: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, credentibus in nomine eius: qui non ex sanguine, neque ex voluntate viri, sed ex deo natus est. Disce ergo hoc vnitum nomen esse sempiternum in deitate patris, & filij, & sancti spiritus: Idcircò dum nomen patris deus sit, in hoc nomen sit & filij in natura, sic & sancti spiritus. Nam vis scire cum in diuinitate patris nomen, id est dei, siue domini, aut spiritus commune nomen est, id est, patris & filij, & sancti spiritus. Ideo secundum ipsam plenitudinem naturę diuinitatis dum refers, vnitum nomen per omnia in his esse ostendis. Sanè hic secundum personas paulisper tacita deitate vnitum nomen est. Dum autem singulas personas nominando percurris, nomina propria eorum inesse designas. Vnde oportet nos rursus ad superiora dicta recurrere, si potest vnito nomini naturæ diuinæ trinitatis aliquid superaddi, vel minui. Responde mihi in hoc loco omnis confusa scientia hæreticorum. Præterea vbi nullus nec numerus, sed nec aliqua differentia in vnita plenitudine deitatis, patris, & filij, & sancti spiritus inuenitur, dū vnus in alterius nomine distinctè in diuinitate, tamen vniter atque æqualiter nominetur. Hær. Pande itaque mihi quomodo tres vnum sunt. Ath. Memento quia pater & filius, & sanctus spiritus tres sunt, qui in vna natura trinitatis consistūt. Ideo tres, vnū sunt siue vnum sunt tres. Hær. Nimirum diuisa est hæc trinitas an indiuisa, edicito mihi. Atha. Plane diuisa est in nominibus tantum personarum, in deitate autem indiuisa est. Hær. Edicito mihi, quomodo interpretatur vnitas? Ath. Nescis quia vna est patris, & filij, & sancti spiritus diuinitas? Hær. Quid intelligitur in hoc loco natura? Atha. Hoc quod sentitur deitas, siue substantia, vel plenitudo diuinitatis. Hæret. Quid est vna trinitas? Athan. Vtique quia vna communis est in ipsa trinitate plenitudo diuinitatis, in trinitate consistere declaratur, & ipsa trinitas adæque per singula nomina personarum perfecte demonstratur. Omnino iam breuiter est dictum, quod superius cum grandi cautela secundum scripturæ regulam catholicæ est collectum, vt sicut in diuinitate confiteris esse patrem, sic profitearis esse filium, & sanctū spiritum.

Esa.45. *Ioan.14.* *Apostoli missi à tota trinitate* *Ephes.4.* *1.Cor 12* *Act.2* *1.Cor.6* *Ioan.1.* *Deus est nomen commune Patris & Filij & Spiritus sancti* *Quomodo tres vnum sunt.* *Natura.*

SANCTIS. PATRIS ATHANASII ALEXANDRINI EPISCOPI, DE ASSVMPTIONE HOMINIS CONTRA MARCELLINVM HÆRETICVM, *ad Theophilum, Lib.* III.

HÆRETICVS.

Ioan.14. *Ioan.10* *Ioan.14.* *Philip.2*

QVemadmodum in deitate vnam æqualitatem confiteris filij esse cum patre, cum ipse de se testimonium perhibeat: Qui me misit maior me est? Athana. Proh dolor, si sic intelligis deum fuisse, ipse se iam apud te impugnare cognoscitur, cum alio in loco dicat: Ego & pater vnum sumus. Qui ergo si minor erat, patri se in ipsa sempiterna natura non debuerat comparare. Aut quomodo, si dispar erat, & talis in ipsa deitate non erat, patri se coæquabat, dicens: Qui me videt, videt & patrem meum. Qui vtique euidenter, si non esset in his vna inuisibilis imago naturæ veritatis, nunquam prorsus præsumens indicasset: Qui me videt, videt & patrem meum. Sed & Apostolū audi clamantem de Christo: Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiēs, in similitudinem hominum factus, & inuentus vt homo, obediens

A mo, obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Qui autem forma dei est, minor esse non potest. Rogo, quemadmodum Pater maior præponitur filio, & filius minor subditur patri, cum forma dei perfecta sit, & in patre æqualis, & in patre diuinitas eius inęqualis dici non possit? Qui aut æqualis apud nos, aut totus inæqualis apud vos vt fit, necesse est. Igitur elige tibi vnum de duobus, aut vna est eorum diuinitatis gloriæ æqualitas, aut vna inæqualitas: dum forma sua nemo sit maior vel minor. Aliud est, si contra autoritatem beatissimi Apostoli, doctoris gentium, Christum formam Dei patris esse neges. Si ergo forma eius est, forma sua maior esse non potest, ne non Christo, sed semetipso pater maior sit, quia forma sua à vobis maior esse dicitur. Quod fieri nullo modo potest, dum nemo semetipso maior sit. Sed ne fortè etiam hoc præsumas Ariane, dicendo: Pater in natura deitatis patrem non habet, & nemo ei digne comparandus est. Et vt quid coruscum Pauli Apostoli eloquium renuis, dicentis: Christus qui dū in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo? Vel hoc intellige, quia nemo sibimetipsius formæ æqualis comparetur, cùm forma æqualis in vna persona dici non possit, dum æqualitas in vtrisque consistat. Ideo Christus dei forma, vel imago vera dei patris
B inuisibilis est, quia vna est in his formæ & gloriæ æqualitas. Nónne scriptum est: Omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat in ipso? Si aliquid minus est, vbi omnis plenitudo est? Aut si aliquid deest, vbi totum est plenum? Nunquid in quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat, id est, vt sic dicatur, dealiter, quid potest inueniri in ipso minus? Nunquid Hæretice, plurali numero plenitudines, aut diuinitates, aut formas, aut imagines, aut æqualitates in his personis à sacrosancta scriptura dici inuenies, cum vnita sit deitas eorundē? Nunquid quot significationes dicuntur ad gloriam deitatis, totidémque sunt & species diuersitatis? Absit: Dum hæc vniuersa ad vnitam substantiam dicta declarentur: Illud accedit ad causam: Nunquid vbi vna plenitudo diuinitatis est, pars diuersa vel excisa in parte inæqualis in eo est? Dum plenitudo nullam diminutionis partem admittat sibi propric comparari, cum forma dei omnem plenitudinem in se contineat diuinitatis, & ipsa sacrosancta indiscretio æqualitatis nullam patiatur differentiam maiestatis, sicut ipse testatur: Ego in patre, & pater in me. Sed & Esaias hæc comprobans dicit: Quoniam in te est deus, & non est deus præter te: Tu enim es deus, & nesciebas, Deus Israël salutaris à deo. Vel hoc Apostolum audi testantem: Quoniam deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Vides quoniam omnis plenitudo
C diuinitatis patris in filio est, & totus filius in patre est. Ideo vnita est in his personis sempiterna æqualitas, quia est immensa deitas, sicut Euangelista dixit, propter hoc magis quærebant eum Iudæi interficere: quoniam non solum soluebat Sabbathum, sed & quod patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens deo, Vel tale dictum accipe: Tu cum sis homo, æqualem te facis deo. Sed & hoc: vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem: quoniam qui nō honorificat filium, non honorificat patrem qui misit eum: Scito vnum & æqualem in his esse honorem deitatis. Denique ipsum audi ad patrem clamantem: Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Sed & alio in loco idem ipse repetit: Omnia quæ patris sunt mea sunt. Si ad diuinitatem refers, vnum sunt, si ad operationem facturæ eorum indicas, communis est. Vel hoc intellige Euangelistam Ioannem dicentem: Omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam pro gratia. Quod ipse dominus absoluit, Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & Filius quos vult viuificat. Siue hoc, Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Et alio in loco ipse dicit: Quæcūque enim pater facit, eadem & filius facit similiter. Disce hanc vnitam esse operationem in natura diuinitatis, quæ credentibus vitam æternam tribuit. Et, nemo venit
D ad me, nisi pater adducat eum. Et, nemo vadit ad patrem nisi per me. Disce quia per filium itur ad patrem, & de patre vniter venitur ad filium. Nunquid, vt iam prædixi, plurali numero plenitudines in hoc loco designauit Hæretice? dum vnita sit plenitudo diuinitatis eorundem, quæ vitā æternam operatur credentibus. Vtique omnes credentes de hac ipsa vnita plenitudine patris & filij, imò & sancti spiritus accepimus, & semper est plenū, quia nihil de indiscreta trinitate deitatis eorū aliquo est minus. Ac per hoc vna est eorum æqualitas, quæ est inenarrabilis claritas. Sane ne in his diutius immoremur, & occasione exquisita tā diu prolixā orationem fecerimus, vt de quæstione Arij proponentes, non tanquam cauillantes fugisse videamur. Denique Esaiā audiāt aduersus dogmata iniquitatis ipsorum hac sententia interrogātem, stultus enim stulta loquitur, & cor eius vana intelligit, & consummat iniqua, & loquitur ad dominum errorem, ad dispendendas animas esurientes, & animas sitientes inanes faciet. Consilium enim malorum inique cogitauit disperdere humiles in sermonibus iniquis, & dissipare verba humilium in iudicio. Nam pij sapientiam cogitauerunt, & hoc consilium

Deus Pater patrem non habet. *2.Cor.5* *Esa.32.* *Esa.32.*

manebit, vnde oportet nos vniuersa secundum regulam Euangelicã limantes, vel distinguen- A
tes ad causam cogitationis contradicentis accedere in superiore dicentis: Qui me misit maior
ioan.14 me est. Animaduerte causa assumpti hominis dictum fuisse, vt cautum inuenimus formam
dei formam serui accepisse, sicut scriptum est: Misit de summo & accepit me, assumpsit me de
Psal.17 multitudine aquarum. Et alio in loco: Beatus quem elegisti, & assumpsisti. Necnon: dominus
Psal 26. autem assumpsit me. Nunquidnám homo deum assumpsit, & non deus hominem? deus vti-
Psal.64. que hominem, non homo deum assumpsit: Nam etsi assumpsit de Maria virgine, non quod
Deus assumpsit humanitatem non è cõtra semper ante assumptionem hominis vnà cum patre fuit, amisit, sed neque deitas eius in homi-
ne augmentum aut detrimentum vllum sustinuit. Cum talis in homine fuerit præsenti tempo-
re, qualis & in sinu Patris semper ante assumptionem hominis vna cum Patre fuisse cognosci-
tur. Sed è diuerso dicis mihi: Quemadmodum hominem deus assumpsit? Ignoras Esaiam pro-
Esa.7. phetasse, Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen eius Emanuel,
Phil.2 quod interpretatur, nobiscum Deus. Sed & Apostolus hæc confirmat, dicens: Formam Dei,
formam serui suscepisse. Hæret. Quapropter nobiscum Deus? Atha. Qvid aliud intelligi-
tur, quàm quod Deus verus, & homo verus, hominem verum de Maria virgine, pro salu- B
te adsumpserit nostra? Quæ tamen Maria ex tribu Iuda semen traxit Dauid. Hæret. Vnde
Luc.18 Filius Dei, & Filius hominis vocitatus est? A TH. Sicut claritate Euangelicæ censuræ cautum
Rom.1. est: Fili Dauid miserere mei. Quod Vas electionis breuiter absoluit: Qui factus est ei ex se-
mine Dauid secundum carnem, & qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spi-
ritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum. Ecce secundum Deum. Vnam tamen
1.Tim.1 personam duplici significatione esse ostendit, sicut idem ipse alio in loco repetit: Vnus
Idem.2 enim Deus. Et non in alia persona hæc dicendo distinxit: Vnus & mediator Dei & hominum,
Christus nõ potest dici mediator si ne homine. homo Christus Iesus. Sicut scriptum est: Et homo est, & quis agnoscit eum? Vides quia me-
diator. Nec iam Deus tantum pure sine homine quem assumpsit dici potest, nec homo si-
ne Deo. Considera quia duplex est in vna persona mediatoris significatio, Deus & homo.
Dum de Deo Deus sit, & secundum carnem idem ipse Filius hominis sit. Ideo Deus verus, &
homo verus est hic mediator, sicut & forma Dei, & forma hominis. Interrogabo te de me-
diatore meo, imò omnium nostrum. Responde mihi, cuius causa scriptum vel distinctum
Infirmus erat Christus quatenus homo. inuenitur: Vtrum Dei, an hominis, qui esuriuit, aut sitiuit, aut lachrymatus est, & in ago- C
nia positus sanguinem sudauit, & ad postremum passionem mortis verè sustinuit? Si Deum
proprie sumis dicendo hæc vniuersa perpessum fuisse, occurrit tibi Esaias contradicens:
Deus æternus qui fecit extrema terræ, non esuriet, neque laborabit, nec est inuestigatio
prudentiæ eius, dans esurientibus cibum, & laborantibus virtutem, &c. Et adhuc sanctus
Hieremias indicat: Nunquid eris vt homo dormiens, & sicut vir qui non potest saluos fa-
cere? Vides quia deus non esuriet vnquam, qui vniuersa ex nihilo constituit. Sed nec deitas
eius aliquando passionem sustinuit, cum ab ipsius nutu vniuersa regantur & viuificentur.
Qvapropter omnis potestas signorum vel prodigiorum Deo facienti est adscribenda, & om-
nis tristitia passionis homini est imputanda. Sicut legimus Propheta dicente: Homo in pla-
ga positus, sciens ferre infirmitates. Nam quid amplius quam ipse homo de se testatur:
Hier.11. Qvid me quæritis occidere hominem qui veritatem locutus sum vobis? Nunquid ad dei-
tatem pertinet hoc dictum: Tristis est anima mea vsque ad mortem? Nunquid causa Dei
ioan.18. scriptum est: Quia oportet Filium hominis multa pati à senioribus, & principibus sacer-
dotum, & Scribis, & occidi, & tertia die resurgere? Nunquid causa Dei hæc oratio offertur:
Pater, si fieri potest transfer calicem istum à me, si hæc vniuersa diuinitati sunt imputanda? D
Absit: Cum hic homo verè pro nobis passus sit, qui naturam de virgine ex radice nostra
infirma in se habuit. Ideo nostras infirmitates in nostro mortali, vel passibili homini vere su-
Esa. 53. stinuit, qui post passionem à Deo rursus vere assumptus est. Quod ipse dominus ab-
ioan.10 soluit: Ego pono animam meam, vt iterum accipiam eam. Nemo tollit eam à me, sed
ego pono eam à me. Itaque intellige, quia prior hic homo in natiuitate de Maria virgine
assumptus est, & in passione permittente potestate eius traditus est, & post passionem
2.Cor.13 denuo assumptus ab ipso vel acceptus est, sicut scriptum est: Nam etsi crucifixus est ex infirmi-
tate nostra, sed viuit ex virtute dei. Vides qui secundum infirmitatem nostram homo vere
crucifixus est, & secundum virtutem dei viuit. Denique considera deum pro dispensa-
tione hominis sui, quem assumpsit, locutum fuisse: Soluite templum hoc, & in tribus die-
Ioan.2. bus suscitabo illud. Nónne de templo corporis sui locutus est hæc, quod post triduum ip-
se suscitauit à mortuis? Nunquid homo qui orabat, vt calix ab illo transiret, contra se dicebat:

potestatem

A Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo rursus assumendi eam? Vi- *ioan.10.*
des quia vbi omnis potestas, nulla in deitate autoritas mortis est. Vbi autem infirmitas corpo-
ris est, ibi tristitia cordis est. Nunquid homo solitarius, Photine Hæretice, sine Deo aquas in
vinum transtulit? aut confidentia sua mare pedibus ambulauit? Nunquid homo qui mortem *Miracula*
timuisse videtur, sine Deo mortuos suscitasse inuenitur. Nunquid per potentiam hominis so- *Christi*
litarij terra contremuit? aut rupes & saxa sese illidentia dissiluerunt? Nunquid homo sine Deo *eius diuini*
ventis imperabat, & placidas æquoris vndas cõpescebat? Nunquid homo solitarius à mortuis *tatem ape-*
resurgere potuit? aut in medio discipulorum ianuis clausis stetit inter illos, & docuit eos de re- *riunt.*
gno Dei? Nunquid homo solitarius aut super omnes cælos ascendere à semetipso sine Deo va-
luit? Hæc cuncta facta cum deus causa assumpti hominis suis sit operatus, ideo omnis potes-
tas signorum & prodigiorum Deo est adscribenda, & omnis infirmitas passionis homini est im-
putanda. Sanè hic secundum naturam Dei, & non hominis dicta accipe, dicentis: Qui me vi- *ioan.14.*
det, videt & Patrem meum. Sed & alio loco idem ipse repetit: Nemo vidit Patrem, nisi Fi-
lius: Nemo scit Filium, nisi Pater. Siue hoc: Nemo vidit Deum & vixit. Sed & Apostolus ad *Exo.33.*
hæc testatur: Qvi est imago Dei inuisibilis. Quod ipse Pater inuisibilis absoluit: Faciamus ho- *Col.1.*
B minem ad imaginem & similitudinem nostram. Vides vnam esse inuisibilitatis diuinæ natu- *Gen.1.*
ræ imaginem Patris, & filij, imo & sancti Spiritus, pure quam nemo vidit vnquam hominum,
nec videre potest, sicut scriptum est: Deum nemo vidit vnquam. Nam si homo vere assump- *ioan.1.*
tus, visus, palpatus, flagellatus, pallio circundatus, spinis coronatus, felle & aceto potatus, in li- *Passiones*
gno crucis clauis constipatus, lancea latere perforatus, sanguine & aqua madidatus, & vsque *Christi.*
adeo sepulturæ traditus vel humatus sit. Nónne hæc cuncta vere secundum naturam hominis
sustinuit Marcionita? Denique de ipsa natura hominis scriptum accipe, & tu Paganis consimi- *Marcion.*
lis solicola Manichæe: nunquid de natura Dei dictum est: Videte manus meas & pedes meos
quoniam ego ipse sum, palpate & videte, quia Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me vi- *Manicheus*
detis habentem? Vtique causa hominis, & non deitatis post resurrectionem piscem & fauum *Luc.24.*
edit. Nunquid vt deitas à Thoma videretur, poscit ab eo: Porrige digitum tuum huc, & vide
manus meas, & immitte manum tuam in latere meo, & noli esse incredulus, sed fidelis? Absit: *ioan. 20*
Dũ ipse de Deitate sua prius dixerit: Nemo vidit Filiũ nisi Pater. Et: Qvi me vidit, vidit & Pa- *ioan.14.*
trẽ meũ. Nónne hic nulla phantasia facta est, vbi vniuersa veritas in hominis passione, vel re-
C surrectione declarata est? Interrogabo & te Photine, qui christũ deum verum abnegas, & ho- *Photinus.*
minem purum tantummodo confiteris. Nunquid causa hominis cautum inuenitur: In princi- *ioan.1.*
pio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio
apud deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil? Nunquid homo in hoc
principio fuit, Homuncionita, & non Deus Dei Filius ante omne omnino principium
semper vnà cum patre fuit? Sanè hunc hominem de Maria virgine assumpsit. Nunquid per
hominem visibilia & inuisibilia facta sunt? sicut magister gentium testatur: Omnia per *Col.1.*
ipsum facta sunt visibilia, & inuisibilia, tam ea quæ sunt in cælo, quàm ea quæ sunt in
terra, siue throni, siue virtutes, siue potestates, siue dominationes? Accipe in hoc dicto
& tu consimilis synagoga Satanæ, nomen falsum apostatice Iudææ, qui asseris Patrem ad
Angelos locutum fuisse, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: *Gene.1.*
Dum imago Angelicæ facturæ sit Spiritus vel ignis: quæ tamen à Deo Filio facta est, sicut
scriptum est: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vel hoc: Qui facit An-
gelos suos Spiritus, & ministros suos ignem flammantem. Nunquid Angelus vt ipse factus est,
D alterum ministerio facere, aut imaginem suam ipse potuit? Absit. Planè deus dei Filius ad ima- *ioan. 1.*
ginẽ vnitæ immortalitatis suæ, similitudinem equitatis suæ fecit hominem, vt homo in qua iu- *Psal.103.*
stitia factus fuerat, imaginis incorruptæ permaneret, & similitudinem voluntatis per operatio-
nem spiritalem factoris imitando possideret, dum non sit factus talis homo proprie, qualis
est pura creatoris imago diuinitatis: quia sane interest ad imaginem & similitudinem referri:
& multum distat, vt qualis vel quantus est factor, tantus dicatur esse qui factus à Deo est.
Vnde post transgressionem Adam imaginem immortalitatis, in qua factus fuerat, amisit:
quia diabolo consensit, vt cautum est: quia Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditio- *Sap.1.*
ne viuorum. Siue hoc: qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & immor- *2 Tim.1.*
talitatem. Vel hoc, Absorpta est mors in victoria, vbi est mors aculeus tuus? Aut hoc, No- *1.Cor.15*
uissimus inimicus destruitur mors. Sed & hoc, Quoniam deus omnes vult saluos fieri, & *1.Tim.2.*
ad cognitionem veritatis peruenire. Necnon & hoc Scriptum est, Et vidit Deus om- *Gene.1.*
nia quæ fecit, & ecce bona valde. Sed & in Euangelio positum est: In ipso quod factum est, *ioan.1.*

vita est,& vita erat lux hominum. Itaque quod in Adam amisimus, per Christum dominum A
1.Cor.15. nostrum in baptismo suscepimus, vt scriptum est: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cæleſtis. Vides imaginem primi hominis de transgressione factam esse mortalem siue terrenam,& imaginem secundi hominis, de iustitia & veritate factam esse immortalem
Filius semper fuit cũ Patre. vel cæleſtem: Dum in Adam omnes moriuntur,& in Christo omnes viuificantur. Discè iam tu Ebion & Photine semper fuisse deum Dei Filium cum Patre, qui hominem & vniuersa instituit, qui se ante Abraham in claritate Euangelicæ censuræ fuisse testatur, dicens: Ante Abra-
Ioan.8. ham ego sum: Et non Deitas Filij Dei, quæ vna cum Patre semper fuit: Nam hic homo Filius Dauid, & Filius Abrahæ nuper sit genitus. Vtique hæcce cuncta superius dicta ipsa diuinitas Filij Dei est operata, antequã hominem assumpserit, qui pro nostra salute denuo de spiritu sancto ex Maria virgine natus est. Vnde deus verus,& homo verus est sicut & Filius Dei, & Filius
Christus est verus Deus & verus homo. hominis est, dum de Deo Deus,& secundũ carnem idem ipse filius hominis. Itaque sciat se omnis confusa sylua Hæreticorum, vbi tot genera draconum & ferarum requiescunt, in hoc blasphemare, cum alij deum sine homine tantum prædicent: & alij hominem tantum modo purum sine Deo profiteantur. Dum causas dispensationis passim confundunt, infirmitatem hu- B
Manichæi. manam mortalis hominis diuinitati immortali adscribãt, aut impassibilem deitatem ad naturam hominis passibilis proprie comparent, in hoc miseri laborant, vt alij deum verum, & alij hominem verum Filium Dei abnegent. Respondete mihi manichæi, Filij tenebrarum, in quos tot genera serpentium lubricos habent anfractus, Filium Dei, id est, deum verum, & hominem
Esa.7. verum de Maria virgine pro nostra salute nõ confitemini, vt scriptum est: Ecce virgo in vtero concipiet & pariet Filium, & vocabis nomen eius Emanuël: quod interpretatur, nobiscũ deus.
Luca1. si phantasma tibi videtur Angelum Gabrielem Mariæ testificari, dicentem: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam ante deum: Ecce accipies in vtero,& paries Filium, & vocabis nomen
Luca2 eius Iesum: vel Euangelista ad hæc testante: Et peperit Filium primogenitum,& pãnis eum inuoluit, & posuit in præsepio. Nunquid phantasia fuit, quod adorauerunt Magi venientes ab
Phantasti cum corpus non habuit Christus sed verum. Oriente? Nunquid phantasia secũdum legem octaua die manibus palpatur vel circunciditur? Nunquid pro phantasia infantes occisi sunt? Nunquid phantasma Ioannes manibus attrectans baptizauit? Nunquid phantasia erat super quem vidit Ioannes Spiritum sanctum in specie columbæ venientem,& manentem super eo? Nunquid phantasia pedes discipulorum manibus lauit? Nunquid phantasma vere manducauit & bibit? Nunquid phantasia lutum de sputo fecit, C
Ioan.11. Mar.15 Mat.27. & liniuit oculos cæci, & vidit? Nunquid phantasia Lazarum fœtentem quarto die suscitauit? Nunquid phantasia vnicum matris viuificauit? Nunquid phantasia in cruce pendit, cum tremefactis cardinibus mundi videns Centurio confessionem dedit, dicens: Vere Filius Dei est hic? Nunquid phantasiam in sindone inuoluit Ioseph, & posuit in monumento? Nunquid phantasma à mortuis post tres dies resurrexit, & in cælis ascendit, & sedit ad dexteram Patris? Absit, Manichæe, in quo diabolus vniuersa phantasmata erroris est operatus: præsertim cum hæc cuncta superius memorata, deus verus in homine vero sit operatus. Ideóque cognosce in hoc loco & tu Ariane, quem diabolus in agro dominico inter bonum triticum ausus est ad eradicandum semen suum zizaniæ serere. Memento quemadmodum acceperis, & quomodo audieris, Serua & age pœnitentiam. Sin verò, veniam ad te vt fur, & nescis qua hora veniam ad te. Audis hæretice, qui nomen tantum Christiani habes, & ore diaboli loqueris, qui ignoras causa dispensationis hominis dictum fuisse: Qui me misit, maior me est. Hær. Dic orthodoxe, si pro dispensatione hominis, vt asseris, positum est: Qui me misit, maior me est: Ergo quo tempore missus à Patre est? Forte dicturus es, Absens ab illo. Tunc D
Ioan.1. non fuisse recognoscitur. A T H. O satis confusa conscientiæ cæcitas, quæ prorsus serpentis veneno est infecta. Vtique si absens à Patre fuit, quomodo indiuisa natura est, & si diuisus est, quomodo vnus in vno est? Et si absens fuit, cum in homine fuit & est, cur à piscatore Ioanne nobis in sinu Patris agens vnus semper annunciatus est dicens: deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus qui est in sinu Patris, ipse enarrauit? Denique ad hæc ipsum audi loquentem: Verba quæ locutus sum, non sunt mea, sed eius qui me misit. Sed
Ioan.14. & hæc: Opera quæ ego facio non sunt mea, sed eius qui me misit Patris, ipse operatur sua.
Idem.10. Et, Si mihi non creditis, operibus credite, quia ego in Patre, & Pater in me. Ecce de loquente Pater loquitur,& de operãte Pater vniter operatur,& de manẽte Patre in Filio, manet filius
Nota distinctionem in patre. vides indiuisam esse naturã diuinitatis Patris,& filii, dũ quod loquitur natura Filii, vniter loquitur & Patris,& quod operatur natura Filii, hęc ipsa vniter natura diuinitatis operatur & Patris. Et cum maneat naturaliter filius in Patre, idem inuicem manet Pater in Filio.

Itaque

A Itaque considera, quia quicquid ad deitatẽ refertur, vnitatem indiscretam esse designat: quicquid causam hominis indicat, naturam infirmitatis ostẽdit, sicut ipse ait: spiritus carnẽ & ossa Luc.24.
non habet, sicut me videtis habentem. Nónne in hoc dicto hominem ostendit? Nam secundũ Deum sic prosecutus est: Spiritus est qui viuificat: Nam caro nihil prodest: Verba quæ ego lo- Ioan.6.
cutus sum vobis, Spiritus & vita sunt. Vides quia vbi autoritatem refert, diuinitatem indiuisam esse ostendit, vbi ad hominem, naturam infirmitatis designat. Ac per hoc omnis potestas Deo est adscribenda, & omnis infirmitas homini est imputanda. Hær. Rogo, qui maior? qui assumpsit, an qui assumptus est? Deus, an homo? hoc est, forma Dei, an forma serui hominis? qui glorificat, aut qui glorificatus est? sicut ipse dicit: Nunc honorificatus est Filius hominis, & Deus honorificauit eũ. Et sic prosecutus est: Et deus protinus honorificauit eum in se. Atha. Considera iam in his dictis vnam personam duplici vocabulo declaratam esse, Dei & hominis, Apostolo dicente, Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. 1.Tim.2.
siue hoc: Mediator autem vnius non est, Deus autem vnus est. vides autem mediatorem vel arbitrum vnum esse Deum, Dei & hominum, hominem Christũ Iesum. sed ediuerso dicis mi-
B hi Hæretice: in vna persona quid potest discerni? Ergo si non discernis, certus esto, quia & deitatem passam simul esse ostendis. Et cur tu in vno homine causam animæ discernis, Hæretice? secundum dominicum dictum, eo quod non debeat timeri homo, qui habeat potestatem Mat.10.
occidere corpus, animã autem non possit occidere? Si tu in hac causa animam tantum discernis in vna persona hominis quæ ab homine nõ interimitur: quanto magis nos in vna persona Dei & hominis, causam immortalitatis, id est, deitatẽ ab hominis infirma natura discernimus? Denique deum ad hæc audi loquẽtem: Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo il- Ioan.2.
lud. Nũquid deitas dissoluta est, Marcelline hætetice, vt asseueras, siue sapientia, vel virtus dei Patris, & non homo? Vtique homo vere passus est, qui templum Dei factus est, qui ab ipso resuscitatus est, sicut scriptura diuina testatur: Confige clauis a timore tuo carnes meas. Vel hæc Mat.26.
dicta accipe: Spiritus autem promptus. Nónne de vna persona hæc dixit, cuius tãtum causa distinxit? Rogo, si ipse infirmitatem hominis, quam adsumpsit, deitati suæ immortali non imputauit, tu tantã, & tam immensam deitatem, per quam omnia sunt facta, homini passibili adscri
bis? sicut soles proponere Apostolum dixisse: Omnia subiecta sunt ei, præter eum qui subiecit 1.Cor.15.
C ei omnia. Nã cũ subiecta illi fuerint omnia, & ipse subiectus erit ei, qui sibi subiecit omnia. Hoc euidenter ad deitatem diuinitatis Filij dei non pertinet dictũ, dum per ipsum cuncta sint facta, & semper illi fuerint subdita, quia nemo sit qui facturæ suæ non dominetur semper. Vnde homini qui nuper natus est, sine dubio ante passionẽ Filij non fuerant subiecta, cũ adhuc ipse homo mortis esset pro nobis debitor. Vnde post passionẽ vniuersa sunt ei subdita, sicut ipse homo Mat.28.
de se significat, qui adhuc in colis nõ fuerat: data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Deniq; vel hoc accipe: Et potestatẽ dedit ei ad iudiciũ faciendum, quoniã filius hominis est. Ideo Ioan.5.
huiusce modi omnes cõparationes pro infirmitate hominis sunt dictę: Qui me misit, maior me est. siue in hoc dicto, in quo solent argumentari: Quid me dicis bonum? nemo bonus, nisi solus Luc.18.
deus: Cũ alio in loco ipse dicat: An oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum? Sicut & de per- Mat.20.
sona sancti spiritus sic cautum inuenimus: Spiritus tuus bonus deducat me in via recta. Discè vnã esse bonitatẽ in natura Patris, & Filij, & sancti spiritus. Igitur vel nunc perpende, quia omnis infirmitas homini est imputãda, & omnis potestas bonitatis signorũ vel prodigiorũ deitati discretæ Trinitatis est adscribẽda. Hæret. Ergo, si vna natura Patris, & filij indiscreta est, quia dicis vnus in vno est, sicut scriptũ est: Ego in Patre, & Pater in me: & causa dispẽsationis hominis
D dictũ fuisse asseris, id est, Qui me misit, maior me est: quid iã de persona Spiritus paracleti hoc loco dicturus es? minor non est, qui à Filio missus est? Sicut ipse ait: Si non abiero, paracle- Ioan.16.
tus non veniet. Et: Si abiero, mittam eum ad vos,& docebit vos omnem veritatem? A T H. Idem 14.
O inaudita adhuc penitus tam inquisita præscriptio. Itaque suggerente ipso de se sancto spiritu, oportet nos vnum pro multis pertinens dare autoritatis exemplum. Memento reciprocam esse hanc naturæ virtutem mittentis & missi, dum hic qui nunc missus est, ipse iampri- Esa 48.
dem misisse mittentem inueniatur. Denique per sanctum Esaiam Deum Dei Filium acci- Mittentis & missi
pe testantem: Accedite ad me & audite hæc. Non ab initio in occulto locutus sum, cum vnitatem esse
fierent illic eram,& nunc Dominus misit me,& Spiritus eius. Discè tandem aliquando vnitã naturam.
esse hanc naturæ diuinitatẽ mittentis & missi, dum qui nunc in Euangelio quãuis missurum se spiritũ paracletum testatus sit, tamen se ipse ab eo iam prius missum per inclytum Esaiam professus est: dum hic qui mittitur, à mittente nunquam diuiditur, quia indiscreta natura est, dum inter mittentem & missum personæ ostenduntur, & nulla in diuinitate diuisio est.

Præterea dum vbique præsens sit hæc vnita plenitudo, & omnia impleat interius & exterius, A
à summitate cælorum vsque ad profunditatem inferorum. Hær. Rogo si Filius hominis est, vt
Psal.79. de vetere scripturarum autoritate mihi indices. ATH. Quæso audi Psalmographum: Fiat ma-
nus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi, Ecce Filiũ
Rom.1. dexteræ, ecce filium hominis, sicut Apostolus dicit: QVI factus est ei ex semine Dauid secun-
dum carnem. Nam secundum deitatem, sic ait: Qui prædestinatus est FILIUS Dei in virtute, se-
cundum Spiritum sanctificationis. Sicut & ipse Pharisæos interrogat de diuinitate sua: Quid
Mat.22. vobis videtur de christo? cuius Filius est? Responderunt ei Iudæi: DAUID. Et ait illis? Quomodo
Mar.12. *Luc.20.* ergo Dauid in Spiritu vocat eum dominũ dicens: Dixit dominus domino meo, sede à dextris
meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid in Spiritu vocat
eum dominum, quomodo Filius eius est? Et nemo poterat respondere illi verbum. Disce ergo
quia secundum carnem Filius hominis est, hoc est, Dauid, & secundum diuinitatem idem ip-
se Filius DEI est in virtute, & dominus ipse Dauid est. Quamobrem Vnigenitum dum scriptu-
ra refert, secũdum diuinitatem indicat, quia in deitate vnigenitus à Deo Patre omnino fratres
non habet: & dum Primogenitum nominat, naturam hominis ostendit, quod Apostolus decla
rat dicens: Vt sit ipse primogenitus inter multos fratres. Ac per hoc in deitate vbi dicit, impaſ B
sibilem diuinitatem designat. Vbi autem causam hominis indicat, naturam passibilem esse de
monstrat. Vides quia vbi secundum autoritatem refert, diuinitatem indiuisam esse ostendit.
Potestas est Dei, infirmitas vero hominis. Vbi secundum hominem, naturam infirmitatis declarat. Ideo omnis potestas Deo est adscri
benda, & omnis infirmitas passionis homini est imputanda.

D. ATHANASII ALEXANDRINI

EPISCOPI, DE SINGVLIS NOMINIBVS, ADVERSVS NOVELLAM HÆRESIM CVIVSDAM POTENTINI VRBICI, LIB. IIII.

HÆRET.

Mat.28. HIc iam de singulis nominibus atque personis identidem referas mihi. ATH. Non tibi sufficere debuerat, vnum pro multis expositum fidei dominicæ
exemplum, dicentis: Euntes baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & C
Filij, & sancti Spiritus? De quo iampridem in primo libello tam absolute di-
gesseram, in quo totius sacramenti veritatem in vna deitate consistere de-
claraueram. Necnon & nomina propria in singulis personis inesse distinxe-
rã. AN ignoras, quia Pater vnus innatus est, & ipse sibi Filius non est, & vnus
Filius à Deo vere natus est, qui PATER non est, & vnus hic Spiritus sanctus, qui non vt hic PATER
genuit, & non sicut hic Filius natus est, sed nec factura est? Sanè vt scriptura diuina testatur de
vnita veritate est, ac per hoc nomina vera propria in personis sunt, & non vocabula vacua. Hę-
Mat.3. ret. Vt hæc de autoritate ostendas postulo. Athan. In claritate EVANGELIJ scriptum est: Et baptiza-
Luc.3. to Iesu, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cæli, & vidit Spiritum DEI descen-
2.Pet.1. dentem de cælo sicut columbam venientem in ipsum. ET ecce vox de cælis dicens: Hic est Fi-
lius meus dilectus, in quo complacui. Nónne alter est in persona qui baptizatus est, & alter
qui sicut columba de cęlis descẽdit, & alius adæquè cuius vox de cælis audita est? Alio in loco
scriptum est: Omnis qui diligit Patrem, diligit eum qui natus est ex ipso. Nunquid ipse est Pa-
ter in persona, qui & natus est? Absit: Vel hoc accipe testimonium: qui non confitetur D
Filium, nec Patrem habet: qui autem confitetur Filium, & Filium & Patrem habet. De-
Mar.1. nique Patris vocem de cælis audi dicentem: hic est Filius meus dilectissimus in quo bene
Mat.17. *Luc.9.* complacui, ipsum audite. Dum omnimodo alter sit, qui testetur de cælis, & alius adæquè
Ioan 17. in terris. Sicut Filius ad Patrem clamat: Pater, honorifica nomen tuum: Et venit vox de
Ioan.16. cælis: Et honorificaui, & iterum honorificabo. Nam & alio in loco idem ipse repetit: EGO
à Patre exiui, & veni. Vtique si ipse erat Pater in persona, qui & Filius, sic debuerat inti-
masse: Ego à me exiui, & veni. Dum proculdubio alter sit, qui exiuit, & alius sit de quo exie-
rit. Sed ad hæc subiunxit de persona sancti Spiritus: Cum venerit aduocatus ille, quem ego
mittam vobis à Patre meo Spiritum veritatis qui à patre meo procedit, ipse testificabitur de
me. Itáne non alter est qui mittit, & alius adæquè in persona à quo procedit, & alter est hic ip-
se qui venit? Denique si vna esset persona, à quo tandem mitteretur? vel à quo procederet? Si-
2.Cor.13. cut Apostolus hæc in salutatione ad Corinthios confirmat, dicens: Gratia domini nostri Ie-
su Christi

A su Christi, & charitas Dei, hoc est Patris, & communicatio sancti Spiritus cũ omnibus vobis.
Nónne aperte per singula nomina, sicut & superius continetur, singulas personas inesse di-
stinxit? Itaque alter est Pater in persona qui genuit, & alius Filius est, qui vnigenitus ab ipso,
& alius Spiritus paracletus, qui de vnita natura est. Sed dicis mihi Hæretice, quemadmodum
Spiritus de vnita natura consistit? Ecce Filius de eo testatus: A patre procedit: & sic prosecu-
tus est, & de meo accepit. Quod testimonium Pater comprobauit, dicens: Spiritus à me pro-
cedit. O homo si Spiritus hic paracletus, vt dicis, Pater non est, FILIUS non est, factura non est,
quid tibi esse videtur? O vera cæcitas: Vtique si scriptura tibi non sufficit, quæ sic de eo signi-
ficat, me non est iam super eo quod interroges. Sanè non debeo dissimulare, eò quod non tibi
debeam indicare quod sentio. Sed vt prius scias quos laqueos euites indicabo tibi. Hæc hæ-
resis nouella extitit inaudita cuiusdam VRBICI POTENTINI, qui hũc Spiritum sanctum, *Vrbicus.*
Patrem aut Filium, aut certe facturam vsurpat debere confiteri: Vt si quis certe ignarus, vel
rudis in scripturis diuinis, de his quæ per amaritudinem versutiæ eius sunt in medium prola-
ta commenta audierit, & aliquid ex his blasphemè dictis elegerit, statim in hæresim incidat.
B Audi itaque quemadmodum absolui debeant tortuosa vincula iniquitatis eius. O potentine,
qui aduersus scripturas diuinas, vel totum mundum tu solus à Catholicis dissentis, dum Phi- *Absurda*
losophorum doctrinas sectaris, qui sic sentis: vtique si Spiritus sanctus, & hic paracletus, vt di- *ex errori*
cis, Pater esset, sine dubio iam non esset vnus Pater, sed duo patres: aut si Spiritus & hic pa- *busVrbici*
racletus, Filius esset, sine dubio iam non vnus Filius esset sed duo Filij: vel si factura esset Spi- *collecta.*
ritus paracletus, proculdubio non iam esset verus deus, qui factus est, quod absit: Ac per hoc
eadem ipsa repeto, & per apertiores sermones hæc dicta de autoritate iuris indico. Igitur si al-
ter Pater erat & hic paracletus vt quid dictum Apostoli inuenimus: Vnus enim deus Pater?
Siue hoc dictum: Nobis tamen vnus deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipsum? Disce ergo,
quia vnus est innascibilis deus Pater. Sed & si alter Filius esset hic Spiritus cõsolator, cur vni-
genitus Filius à Ioanne Euangelista prædicabatur, dicens: DEUM nemo vidit vnquam, nisi *Ioan.1.*
vnigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarrauit? Siue hoc? Et vnus dominus Iesus Chri-
stus per quem omnia, & nos per ipsum. Vides quia vnus est filius, qui est vnigenitus deus. Sed
& si creatura erat Spiritus sanctus, & deus verus non erat: cur legimus ipsum dominum chri-
stum Nicodemo indicantem: Quod nascitur de spiritu, spiritus est? Et: Quia deus ipse Spi- *Ioan.1.*
C ritus est. Vel saltem hoc exemplum accipe: Et nolite contristare spiritum sanctum dei in quo
signati estis in die Redemptionis. Sed ad hæc dicta susci pe: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &
Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. Memento, quia Deus est Spiritus sanctus,
qui cuncta operatur in signis & prodigiis, sicut vas electionis breuiter absoluit: Hæc omnia
operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult. Qui vtique si creatura erat,
quemadmodum hæc vniuersa mirabilia poterat operari? Vnde non Pater est hic paracletus,
Potentine, ne duos Patres aduersus stylum regulæ autoritatis in confessione introducantur:
& non Filius est, ne duo Filij contra sacras scripturas esse videantur: & non factura est, ne non
Deus verus sit. Sed ad postremum quid dicas, audi ipsam scripturam diuinam: Verus est deus
quia de ipsa vera deitate vnita, incomparabilíque consistit. HÆR. Rogo, si vnita deitas est
incomparabilis, nunquid sic & nomina personarum incomparabilia sunt? ATH. Proh dolor,
si multi sunt patres, qui aliquando patres nõ fuerunt, nunquid aliquis ex his Deo Patri in sem-
piterna generatione Pater digne comparabitur? Absit: Aut quia multi sunt Filij, qui nuper
nati sunt, & antea Filij non fuerunt, nũquid aliquis ei ad sempiternam diuinitatem FILIUS pro-
D ptiè adsimilabitur? Aut quia multi sunt Spiritus in cælo, & in terra, qui facti sunt, nunquid ali-
quis eorum in sempiterna diuinitate sancto Spiritui adęquabitur? Absit, ne factura factori suo
comparetur, dum factura nuper cæperit, factor autem eius semper ante omne omnino prin-
cipium fuerit. Memento vnum esse Patrem, ex quo omnia, & vnum esse Filium, per quem
omnia, & vnum esse sanctum Spiritum, in quo omnia sicut scriptum est: Omnia ex ipso, & *Ioan.1.*
per ipsum, & in ipso. Considera ad hæc superius argumenta dicta, tres significationes per vni-
tum nomen esse ostensas, id est, ex ipso, & per ipsum, & in ipso: dum alius sit ex alio, aut per
aliud, quia ad singulas personas hoc pertinet dictum. Nam de vnito nomine sic ait: Ex ipso, &
per ipsum, & in ipso, quod idem ipsum est vnum. Vnde quamuis hæc vocabula in proprias
personas tacitè sint dicta, tamen vnum nomẽ in his clausẽ est reuelatum. Ergo quia ait: Ex ip-
so, ex Deo Patre vocitat, vt fierent demonstrauit, & per ipsum, per deum Filium hæc ipsa fa-
cta indicauit, & in ipso, in deo sancto Spiritu sanctificata pronunciauit. Vides quia ex quo, ex
Patre est dictum: & per quem, per Filium est factum: & in quo, in sancto spiritu est vniter

consummatum. Itaque quod ait, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, quia identidem hæc ipsa A
est diuinitas Patris, quæ & Filij, sic & sancti spiritus, ideo cuncta ex ipso, & per ipsum, & in
ipso sunt facta. Ipsi trinitati vnitæ & inenarrabili honor & gloria in secula seculorum, Amen.

In trinitate personæ tantum distinguuntur quomodo. Sabellius.

Et quur nomina in personis tantum distinguantur, accipe: Nunquid Pater qui inenarrabiliter genuit Filium, ipse Filius potest dici? Nunquid Pater hominem de Maria virgine assumpsit? Nunquid Pater natus, aut incarnatus, aut passus est? Absit à nobis, sabelli hæretice, ne hanc blasphemiam admittamus. Dum hic verus Filius dei, vere incomparabiliter natus fuerit de Patre, & pro nostra salute denuò dignatus fuerit assumere hominem de Maria Virgine. Vnde iam deus verus & homo verus dicitur, imò & est, Ideo in hæc diuisa sunt nomina personarum, ne quem Patrem dicis, hunc eundem & Filium confusè designes, aut ne Filium Patrem esse pronuncies, vel certe hunc Spiritum sanctum inæstimabilem, ne forte Patrem aut Filium temere testeris, & nullam omnino firmitatem tenere inueniaris: dum per ipsa nomina personarum, ipsam vnitatem passim confundas, vt ipsum sibi dicas in persona esse Patrem, quem & Filium, quasi ipse se genuerit, aut ipse sibi pater sit, & ipse sibi filius sit, quod absit: dum nemo sibimetipsi pater sit, & nemo sibimetipsi filius sit, quem vere genuerit, dum B
Pater filij sit, & filius Patris sit quem vere genuit. Propter quod nomina in personis perfectè distinguuntur. HÆR. Hæc dicta de autoritate mihi approbes quæso. Ath. Accipe filium in

Ioan.14.

claritate Euangelicæ censuræ testantem: Cum venerit aduocatus ille spiritus veritatis, qui à patre meo procedit, ipse testificabitur de me. Nónne quàm breuiter nomina in singulis distinxit, dum hunc aduocatum spiritum paracletum à patre adnunciat discipulis suis esse venturum, & de semetipso testimonium in mundo esse laturum? HÆR. Quare nomina designãtur? Ath. Proculdubio quia pater vere genuit, hoc proprium nomen est ei, & filius vere de eo natus est, hoc vnicum nomen est ei, & spiritus principalis, qui de patre processit deitatis no-

In personis trinitas est in deitate vero vnitas

men est ei. Cum verò nomina pluraliter in personis singulis percurrendo distinguuntur, propria nomina ostenduntur. Cum secundum deitatem referuntur, vnitum nomen in his indicatur. Hær. Quid ergo designant personæ proprietatis indicium, quod est solus Pater, & vnigenitus Filius, & vnus hic Spiritus sanctus, quemadmodum hic ostendis vnitum nomen esse in propriis personis? Ath. Audi quoniam quomodo substantiuus est in diuinitate deus Pater. sic substantiuus est in eadem natura & substantia & deus filius, sic substantiuus est in eadem C
natur οὐσίας adeus Spiritus sanctus. Siue hoc tale dictum referas, quemadmodum deus est Pater, sic deus est Filius, sic deus est Spiritus sanctus. Vides quia substantiuum diuinitatis nomen in his personis dum indicas, deitatis initium nomen demonstras. Itaque duplex est huius mysterij intellectus. Memento dum vnitum nomen eorum in vnita substantia consistat, & propria nomina in singulis personis distinguantur. Vel certe per hoc argumentum ve-

Ioan.10.

ritatem intellige: Ego & pater vnum sumus. Vtique quia vnitum nomen naturæ, plures naturæ non sint, & sumus, vna persona non sit. Itaque vbi deitas nomen indicat, vnum designat. Vbi autem ad nomina personarum venit, sumus ostendit. Idcirco aliud est, vnitum nomen deitatis ad communem autoritatem Trinitatis vniter referre, & aliud est singula nomina pluraliter per singulas personas distinguere: quia vbi natura οὐσίας requiritur, vnitum nomen reuelatur: Vbi autem ad nomina, proprietas eorũdem in singulis personis inesse declaratur. si-

2.Cor.2.

cut & in hoc argumento: Vas electionis, breuiter absoluit: Ex deo, coram deo, in Christo loquimur. Itáne non per hæc tacita nomina, quamuis personarum singulas significationes inesse declarauit, id est, ex deo quod est euidenter ex deo Patre. Et quod profecutus est, coram D
deo, hoc est, teste deo, sanctum Spiritum demonstrauit, & in Christo loquimur quod ait: Vti-

Gal.4.

que nos ex deo, coram deo, in Filio Dei testimonium prædicamus. Vides multifariè tibi dicta nomina singula in personis esse ostensa, quoniam nomina singula tantum in personis perfectè ostenduntur.

D. ATHANASII

D. ATHANASII ALEXANDRINI

EPISCOPI, DE VNITA AC SEMPITERNA SVBSTANTIA TRINITATIS LIB. V.

HÆRET.

Quod filius sit sempiternus.

QVr confessus es sempiternum cum Patre esse Filium, quem natiuitas nullo modo passa est admittere in sempiternitatem? Qui si sempiternus vnà cum Patre erat, natus non est: si autem natus est, sempiternus esse non potest, dum natiuitas posterior sit sempiternitate. Ath. O inanis machina, de ligno, fœno & stramine, in arenis ædificata, cuius in proximo adest ruinæ incendium. Hic ad tuum malum argumentum, necesse est, vt contra te proferam veræ sapientiæ interdictum. Quare non sit sempiternus filius, cuius natiuitas nullo modo excluditur à sempiternitate? sed imò hic qui ante omne omnino
B principium iam natus fuerat, ipsius est vna cum patre sempiternitas, dum sempiterno sempiternus genitus fuerit. sed dicis mihi: Natiuitas posterior est à genitore suo: Reuera quasi prius conceptus de semine, aut coagulatus in ventre, & vsque ad postremum incrementum natiuitas eius accedens profecerit, & sic tandem aliquando natus fuerit: Absit, ne huic natiuitati aliquid comparetur, sicut scriptum est: Generationem autem eius quis enarrabit? Nunquid *Act.8.*
Pater, qui vere genuit in passionem aliquam incidit, aut in ipsa natiuitate filij sui detrimentum sustinuit? Absit, dum hæc generatio omnino, vt superius dixi, non enarretur. Denique *Generatio filij non enaratur.*
de hoc si potes contra diuinam scripturam erra, dum ipsa modo dicat, manum, filium, & dexteram, & brachium: & modo verbum de ore patris, & modo ex vtero ante Luciferum geni- *Psal.109.*
tum, & modo in patre esse, & modo quasi à patre exisse & venisse, & modo in sinu patris esse, & modo apud patrem erat, & modo in patre est & erat, & modo pater in filio, & filius in patre est. Considera si adhæc multifariè dicta aliqua natiuitas generationi filij dei poterit comparari, vel enarrari? dum hic qui ante secula incomparabiliter natus iam fuerat, quomodo & nunc in sinu patris est? aut qui à patre exiuit quomodo semper in patre fuit & est? Aut qui ex vtero genitus est, quomodo & de ore patris verbum exiuit & venit? Aut quomodo pater in
C filio est, & filius in patre est? Vides quia non enarratur hæc sola natiuitas. Ergo sempiternitatem hanc, quam anteriorem natiuitate filij fuisse asseritis, cui tandem adscribitis? Hær. Patri tantum. Athanasius. Et cur præiudicas ei? Vtique si nuper genuit, sempiternus esse non potest. Elige tibi alterum de duobus, aut vna est eorum sempiternitas, aut vna posteritas. Postremò quid tantum filio imputas, quasi aliquando non fuerit, cum hoc magis debeatur patri deputari? quem tu patrem aliquando, secundum professionem tuam non fuisse testaris. Vtique reuera si filiũ natiuitas impediuit ne sempiternus esset, quã tardè aut serò natum fuisse asseris, necesse est, vt & genitori natiuitas filij sui impedimentum attulerit, ne sempiternus sit, si nuper genuit. Non tibi videtur, quia vtrumque à sempiternitate impugnas? Cur ergo iam non est hæc talis professio vestra, nouus Pater, nouus & filius? incipit pater, incipit & filius? Et exclusa Patre & filio ab vna sempiternitate, quæro à vobis: cui Deo hanc sempiternitatem ad- *Absurdũ.*
scribatis? quia Patrem dicitis tarde genuisse, & filium nuper natum fuisse. Ergo ambo à sempiternitate excluſi esse videntur. Considera ergo non posse dici sempiternum patrem sine filio dum magis sempiternus sit pater cum suo filio: quia non potest tantum hic pater dici sine
D suo filio. Hær. Quod sensisti, de sensu tuo attulisti, & nihil de autoritate sacræ scripturæ mihi satisfeciſti: Vnde vel vnum tantummodo proferas pro multis pertinens ad hoc exemplum postulo, vt superiora dicta tua possint iure legitimo confirmari. Ath. Audi Psalmographum sanctum Dauid dixisse, imò filium dei per Dauid ad patris personam retulisse: Et ego semper *Psal.72.*
tecum, tenuisti manum meam dexteram, & c. Vel ipsum Patrem per legislatorem Moysen *Exod.3.*
audi dicentem, de sempiterno vnito nomine Trinitatis: Ego dominus deus, hoc est nomen meum memoriale sempiternum in generationes & generationes. Quod alio in loco idem ipse in filio suo dictum ostendit, id est: Nomen meum est in illo. Sed & ipse attestatus est: Ego *Ioan.5.*
veni in nomine Patris mei, & me non recepistis. Nam & Dauid ad hæc clamat, Benedictus *Psal.117.*
qui venit in nomine domini. Denique de hoc ipso audi loquentem dominum supra corpus *Ioan.11.*
Lazari: Pater, sciebam quia semper me audis. Qui si semper in patre aut cum patre non fuisset, quemadmodum eum semper audisset, si cum deo patre semper vniter non fuisset? Vnde quia semper apud patrem fuit, & nunquam sine eo fuit, semper eum Pater audiuit. Vides vni-

tum nomen esse sempiternum, quod in virtute sapientiæ vniter consistit, vt quod nomen Patris est in natura, idem ipsum sit in natura nomen & filij. Vel Apostolum audi ad hæc dicentem. Et sempiterna eius virtus & diuinitas. Quæ sempiternitas siue diuinitas filius eius est. Quod alio in loco ipse tam euidenter absoluit, Christum & dei virtutem & dei sapientiam. Nunquídnam Pater fuit aliquando sine virtute & sapientia sua, Hæretice, vt sine filio suo à vobis esse dicatur? Absit à nobis, dum vbique scriptura tibi apertissimè declarat, semper fuisse Patrem cum filio, filium cum Patre. Cur non expertus es, Sanctum Dauid eduxisse in pugna gladium Goliæ, cuius nos vsi veritatis exemplo, placuit vt de vestro in vos gladio triumphemus, sicut ipse testatus est: Gladius eorum intret in cor ipsorum. Ignoras, quia quod derogas filio, hoc ipsum adimis & Patri? Itaque dum in prima congressione ab vna sempiternitate Patris & filij excluſi fuissent, & compellerentur ab ipsa censura veritatis, visum est illis vt in medium proferrent, quæ prius occultè blasphemabant, dicentes: Erat Pater aliquando sine filio. Si enim fuisset Pater aliquando sine filio, nunquam prorsus præsumens indicasset per Prophetam: Et ego semper tecum. Sed ad hæc piscator Euangelista Ioannes dilectus à Deo testatus est: in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Considera quia semper erat apud deum Patrem deus filius, per quem omne omnino principium factum est. Vnde iam oportuit nos paulisper ad stulta dicta stultè respondere, vt vel sic de sua stultitia reuicti atque confusi, erubescerent. Vtique si erat Pater antequam generaret filium, sine dubio non erat Pater, si non habebat filium. Sed ne vel hoc præsumant blasphemantes: Erat filius antequam nasceretur, qui si natus non fuerat, euidenter non erat filius. Stulte, quid ergo oportet dicere? Elige tibi vnum de duobus: Si erat Pater antequam generaret filium aut erat Pater qui iam verè genuerat filium: Vel si hoc significas: Erat filius ante quam nasceretur, aut erat natus filius, qui iam verè natus fuerat de Patre, sicut scriptum est: Qui erat, & qui est, & qui venturus est. Ideo non intelligis Ariane, quia tota falsa introducis: vt dicas Patrem qui non genuerat, & nomines filium, qui nec dum fuerat natus. Rogo si pater erat, vt asseueras, qui non genuerat, & filius erat, qui non erat natus à Patre, quæro à te quid tunc fuerint? Ne forte dicas, ambo ingeniti, quod absit. Verum Patrem sempiternum, verus filius declarat sempiternus, qui de eo natus fuerat: & verum filium sempiternum, verus pater demonstrat sempiternus, qui eum genuerat, ac per hoc vt dixi, sicut verus pater, qui de semetipso genuerat filiũ, vnà cum eo erat semper ante omnia anterior, sic verus filius, qui iam inenarrabiliter natus fuerat de patre, vnà cum eo fuit semper ante omnia anterior. Hæc est inquam, in his interior sempiternitas, quæ ante omne omnino principium fuit, & erat. Ideo nunquam pater sine filio, quia semper filius fuit cum patre, dum nullo modo potest pater hic dici sine filio. Super hanc tantam veritatis probationem adhuc adiecit iniquitas eorum dicendo: Antequam generaret non erat pater, sed erat omnipotẽs deus. Prò nephas, hæc tam temerè sic de Deo patre sentire: ergo sine dubio, vt dicitis, si omnipotenti Deo de recenti honor patris accessit, prius imperfectus fuisse detegitur. Et si omnipotenti, tanquam homini egenti per ordinem dignitas creuit, prius iam omnipotens non fuisse cognoscitur: quia cui honor accedit, dum vsque ad summum gradum peruenerit, adhuc inferior ab eo esse videbitur, & si peruenerit, melior incipit esse in nouissimo, quàm fuerat in primo, dum de humilitate vsque ad summum fastigij culmen accedat. Sed hæc, vt erubescas, secundum tua dicta referimus, dum magis omnipotens pater esse inuenitur, cui illa tanta cẽsura omnipotentiæ sese prius submiserit, vt honorem nuper per hunc gradum paterni nominis adsumeret. Porrò longum est tam diu cæcas eorum in vnum replicare caligines. Audiant itaque nostram veram & immobilem vocem confessionis: Quem, ignorando omnipotentem deum testati estis, nos ipsum patrem esse prædicamus, quia omnipotentem deum, qualis ipse est in natura, talem genuit filium, sicut in scripturis cautum inuenimus: Qui est, & qui fuit, & qui venturus est omnipotens deus. Vides omnipotentem esse dei filium in natura, sicut & patrem. Ideo nihil nuper accessit, in vnita diuinitate sempiternæ omnipotentiæ, patri & filio. Sanè nec omnipotenti Deo sancto spiritui aliquid accessisse cognoscitur, quoniam de vnita omnipotentiæ substantia est: quia hæc vnita natura nec augmentum aliquod, nec detrimentum patitur. Disce ita quemadmodum debeat tuus error absolui. Vtique sempiternitas patris filius eius est, quia de ipso inenarrabiliter ante omne omnino principium natus est: & sempiternitas filij pater eius est, quia ipse eum antè cuncta secula incomparabiliter genuit: siue sempiternitas Spiritus paracleti vnita deitas eius est cum patre & filio, quæ facta nõ est, sicut filius testatus est de eo: A patre procedit, & de meo accipiet. Sed & pater hæc dicta comprobat

Rom.1. *1.Reg.17.* *Psal.36.* *Psal.72.* *Ioan.1.* *Apoc.1.* *Arij delirium.* *Apoc.1.* *Sempiterni tas patris est filius & è conuerso.*

A probat per prophetam, dicens: Spiritus à me procedit. Et alio in loco: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Quod in pentecoste in Apostolos factum fuisse, scripturæ diuinæ testantur. Nam sicut pater declarat filium suum in deitate sua, quoniam deus verus est: ita & filius demonstrat patrem in substantia sua, quoniam deus verus est: sic & Spiritus sanctus reuelat patrem & filium, in vnita natura sua æterna, quoniam deus verus est. Hæc est, inquam vnita omnipotens sempiterna Trinitas, cui de recenti in deitate nulla accessit dignitas. Hær. Interrogo te, responde mihi: Non ergo mutabilis, vel conuertibilis hæc vnita substantia Trinitatis? ATHANASIVS. Audi itaque, scriptum est: Ego sum deus, & non sum mutatus. Vel prophetam ad hæc dicentem: Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Intellige itaque nec incrementum, nec detrimentum vllum posse sustinere hanc immutabilem vnitam plenitudinem substantiæ Trinitatis. Hær. Rogo, si vnita est substantia diuinitatis Patris, & Filij, & Sancti Spiritus, de autoritate scripturarum mihi id indices. Ath. Audi Spiritum sanctum per Hieremiam Prophetam testantem, vel imò Hæreticos per hæc autoritatis iura increpantem: Super montes accipite planctum, & super semitas deserti luctum, quia defecerunt, eò quòd non sint homines, non audierunt vocem substantiæ.

B A volatilibus cæli vsque ad pecora. Et sic prosecutus est: Quis homo sapiens & intelligit hęc? Hic, vt intelligi datur, montes, & colles in superbia elatas potestates huius mundi esse. Et semitæ deserti, Iudæi sunt, qui semper errantes Christum deum verum, de substantia Patris ante cuncta secula natum, non cognouerunt: Volatilia autem cæli: Hæretici sunt, qui omni vento doctrinæ huc atque illuc, sicut aues circunferuntur, & vnitam iussionis vocem, substantiæ Patris, & Filij, & Sancti Spiritus esse non confitentur: Pecora adæque gentiles sunt, qui Deum factorem suum non cognouerunt. Vere nemo ex his arbitrandus est sapiens, qui non intelligunt hanc vnitam esse substantiam Trinitatis. Vel ad hæc intellige Prophetam clamantem. Quis stabit in substantia domini, & videbit verbum eius? Planè quis hominum potuit stare in substantia domini & videre verbum, id est, filium eius? sicut ipse dicit: Et nemo vidit Patrem nisi filius, & nemo scit filium, nisi Pater. Vel tale dictum accipe: Qui me vidit, vidit & Patrem meum. Nam de persona paracleti, idem ipse effatus est: Spiritus vbi vult adspirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quò vadat, sic est omnis qui natus est ex aqua & Spiritu sancto. Considera vnam esse inuisibilem substãtiam Trinitatis. Sed

C ad hæc adiecit: Si stetissent in substantia mea, & audissent verba mea, auertissem eos à studiis eorum pessimis. Vel in hoc substantia mea, dulcedo mea est: Necnon: Qui est splendor gloriæ, & imago substantiæ eius. Sed & hoc, quod secundum autoritatem iure optimo censetur, accipe: Splendor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula dei maiestatis, & imago bonitatis ipsius deus filius. Vides vnam esse inuisibilis imaginem substãtiæ gloriæ bonitatis. Denique Paulum Apostolum pro increpatione Hæreticorum audi hanc imaginem declarantem: Sed si opertum est Euangelium nostrum, in his qui pereunt est opertum, in quibus deus seculi huius excæcauit mentes infidelium, vt non peruideant lumen Euangelij inuisibilis. Hær. Sanè si & Spiritus sancti imago inuisibilis Dei Patris, & filij est, de autoritate mihi indica. Ath. Scio quia difficilis exitus est hic ignorantibus in absoluendo, sed nos oportet semper ad coruscantis Pauli eloquium intento corde aspicere, dicentis: Nos omnes reuelata facie gloriam domini speculantes in eandem imaginem reformamur à gloria in gloriam, sicut à domini Spiritu. Considera in vnam imaginem quemadmodum vnam glorianter designauit, id est gloriam domini, à gloria in gloriam, sicut à domini Spiritu: Nónne vt est imago dei Patris in gloriam, sic eadem ipsa talis imago est gloriæ filij? sicut sancti Spiritus imago

D gloriæ eadem ipsa & tanta vel talis est? Hær. Declara mihi, si diuisa est hæc vna, atque eadem ipsa substantia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, an indiuisa, aut si extensa est inuicem? Atha. O experientia hominis, qui seipsum non intelligit: Vtique vnam vbi indicasti vnitatis plenitudinem, substantiæ nomen indiuisum in eis esse monstrasti: nomina adæque tria. Et rursus in repetendo quod distinxisti, proprietatem earumdem singulis personis inesse demonstrasti memento quia inenarrabilia sunt quæ dicimus quæ omnino credenda sunt. Non tamen facultas data est, vt ad liquidum sint hæc à nobis discutienda: quoniam ipsa sacrosancta trinitas scire se tantum voluit, non tamẽ permisit vt dei diuinitate sua proprie debeat definiri: vnde non est diuina substantia diuisa, aut extensa inuicem, vel protensa in aliquo, vel excisa in partibus, sed nec mutationi alicuius rei comparatur: quia liquor non est in hac natura planè, sed nec defluctio quædam, quia nullus detrimentum, vel augmentum sustinet, præsertim cum inenarrabilis sit hæc plenitudo substantię indiuisæ Trinitatis, sicut ipse deus dei filius in-

Ioel.2. *Simile.* *Malac.3.* *Psal.101.* *Hier.9.* *Explanatio.* *Volatilia cæli.* *Pecora.* *Ioan.14.* *Ioan.3.* *Heb.1.* *Splendor quid.* *2.Cor.4.* *2.Cor.3.* *Trinitas tã tum sciri potest sed non definiri.*

Ioan.10. dicat: Ego in Patre, & Pater in me. Sed & Spiritus sanctus in Patre, & in Filio inuicem, & A in se consistens est: Sicut scriptum est: Quis enim scit hominum quæ sint hominis, quæ in ipso sunt, nisi Spiritus qui in ipso est? Ita & quæ in Deo sunt nemo cognouit, nisi Spiritus dei: Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis quæ & loquimur. Scito propriæ veritatis argumentum indiscretum esse positum de homine & spiritu, qui in ipso est, & de deo & spiritu, qui de ipso est. Nam

1.Cor.6. & hoc: Qui se iungit meretrici vnum corpus efficitur, & erunt, inquit, duo in carne vna: qui autem se iungit domino, vnus Spiritus est. Vides indiscretam esse hanc plenitudinem diuinæ Trinitatis, sed & vbique præsens est ista natura Trinitatis. QVÆ omnia implet interius & exterius, à summitate cælorum vsque ad profundum infernorum, sicut ipse dominus per prophetam testatur. Ego sum dominus deus, qui impleo cælum & terram, & omnia quæ in eis

Psal.138. sunt. Vel hoc vniter in Trinitate dictum accipe. Quò ibo à spiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu ibi es, & si descendero in infernum, tu ades illic. Si assumpsero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris: etenim inde manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Itaque quia dixit: quò abibo à spiritu tuo, psalmographus B Spiritum principalem, qui à patre processit, declarauit: Faciem autem ipsius patris filium demonstrauit manifeste. Quis potest ante vnitam deitatem Trinitatis in cælo aut in inferno se occultare vel fugere? cui omnis orbis terrarum, velut stillicidium deputatum est, aut sicut spu-

Mat.5. ma gracilis, aut ros quod antelucanum de cælo descendit, sicut scriptum est: Qui continet circuitum terræ, & eos qui habitãt in ea sicut locustæ. Necnon: Qui mensus est manu aquam, & cælum palmo, & vniuersam terram clausa manu. Et rursus: Cælum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum. Considera incomprehensibilem esse vnitæ diuinitatis virtutem, vt cælum, quod palmo continetur, idem & thronus eius sit: & terra, quæ pugillo concluditur, rursus scabellum pedum eius sit. Ac per hoc vniuersa implet, & omnia continet interius & exterius, vt vbique præsens est hæc indiscreta sempiterna Trinitas, cui est inuisibilis plenitudo diuinitatis.

D. ATHANASII ALEXANDRINI

EPISCOPI, DE BEATITVDINE FILII DEI: ET DE PRÆSCRIPTIONE SECTÆ PESSIMÆ AD THEOPHILVM, LIB. VI. C

HÆRETICVS.

POsco à te, de vnito deitatis nomine multifariè dictum vt identidem repetas, & sic de nominibus personarum in prosequendo distinguas. Ath. Discepriusin ambiguo esse positam hanc tuam secũdam interrogationem: Nónne vnitas nullo modo patitur vnionis personam in confessionem introduci? dum vnitatis naturæ nomen in tribus his personis sit: & tres hæ personę in nomina tantum distinctæ sint: Vnde non potest vnitas ostendi in personis. Nec vt dixi, hæ personæ sine deitatis vnitate: Nunquid potes deum tantum confiteri, si & in hoc ignores, cui propriam personam debeas assignare? Nunquid oportet hunc Deum tantum indicare? Nisi & in hoc agnoscas vnitam personam eius distinguere in Filium qui natus sit. Nunquid sic confuse deum tantum conuenit profiteri? nisi prius D credatur, quis de vnita natura sit, & in hoc persona eius distinguatur, qua nec Pater, nec filius, est hic spiritus sanctus. Quapropter duplex est huius mysterij intellectus, deus Pater, deus & filius, deus & sanctus spiritus. Vides vnitatis indicium in tribus esse personis, & tres has personas nominibus tantum esse discretas: vnde nec vnitas potest ostendi sine personis, nec hæ personæ sine vnito nomine deitatis. Ecce iam habes positos ante oculos tuos thesauros lucis, & thesauros tenebrarum vbiubi placet, porrige manum tuam. Vnde necesse est nos iam terminum immobilem, secundum Euangelicæ regulæ æquitatem, contra hostes figere, & per librantem sapientiam limitem iustitiæ vbique aduersus omnes hæreses peragrãtes custodire, vt cælitus hæc statuta veritatis mox viam lucis à tenebris diuidat. Hæc est, inquam via lucis, cuius in confessione aperitur ostium salutis: itaque qui hanc professionem ingrediũtur, beatitudinem eius adipiscuntur. Beatitudo ei, qui confitetur vnum deum Patrem & Filium & sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur solum deum Patrem, & Filium, & spirium

A Spiritum sanctum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum omnipotentem deum Patrem, & Filium, & Sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur verum deum Patrem, & Filium, & Sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum deum summum Patrem, & Filium, & Sanctum spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum deum bonum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum sempiternum esse. Beatitudo ei, qui confitetur indiuisam esse substantiam Patris, & Filij, & Sancti spiritus. Beatitudo ei, qui nihil addiderit, vel diminuerit vnitæ naturæ Patris, & filij, & Sancti spiritus. Beatitudo ei, qui confitetur omnia bona facta fuisse à Patre, & filio, & sancto spiritu. Beatitudo ei, qui confitetur vnam æqualitatẽ in sempiterna plenitudine deitatis esse Patris, & Filij, & Sancti spiritus Beatitudo ei, qui secundum singula nomina Trinitatis, id est, Patris, & Filij, & Sancti spiritus proprias his tantum personas distinctas esse confitetur. Itaque idem ipse refrico quia vehementer timeo, ne aliquod offendiculum minus intelligentibus posuerim, adeo per apertiores sermones hæc ipsa dicta paucis exponere desidero verbis. Ego vbi vnum deum memini, ad vnitam deitatem Patris, & Filij, & Sancti spiritus declaraui. Item omnipotentem deum ad omnipotentem substantiam Trini-

B tatis propalaui. Item solum deum, ad solius naturæ suprascriptæ Trinitatis indicaui. Identidem vnum verum deum, ad vnam veram naturam diuinitatis Patris, & Filij, & sancti spiritus hæc dicta retuli. Aut in quo summum deum, aut summitatem dei Patris, & filij, & sancti spiritus adsignaui. Siue vnum bonum deum, ad vnam bonitatem naturæ Trinitatis demonstraui & vnum deum ad vnitam dominationẽ deitatis reuelaui. Seu in quo indiuisam Trinitatem memoratus sum, ad vnam substantiam plenitudinis eorum hæc præfatus sum. Et hæc omnia quæ superius singula indicaui, ad indiuisam deitatis sempiternitatem Patris, & Filij, & Sancti spiritus manifestaui. Ac per hoc de vnito nomine deitatis, multifariè quamuis sit dictum per singulas personas, quod retuleris in Patre, hoc ipsum & confiteatis necesse est vniter esse vt in filio, sic & in sancto spiritu.

Idcirco qui legis, contestor ego hodie tibi cælum, & terram, per hanc scripturæ meæ fidei catholicæ confessionem: Quod si non ex toto corde eam fueris prosecutus, aut in fastidium animi contemnendam ac detrectandam habere putaueris, eris tu ipse reus in die iudicij, cum huius scripturę chirographum ante tribunal Christi in testimonium tibi fuerit recitatum, aut C si in maledictionis via Hæreticorum, quod non opto, inuentus fueris examini sociatus. Quæ, ergo vt à te caueantur, ideo inferius tibi recitabuntur. Hæc est, inquã, fugienda atque præcauenda via tenebrarum, in qua tot genera serpentiũ lubricos habent anfractus, aduersus quos oportuit nos scutum fidei per nomina vera personarum confitentes erigere, vt secundũ ipsam autoritatem eos diuinitùs iaculemur, vnde tot & talia sunt ferramẽta spiritualia, quot & vulnera resecanda: ac per hoc non fuit dissimulanda causa mortifera, quoniam non poterant ea prius per fomẽta blandiente medicina curari, ne intrinsecus in peius serperet cancer. Nam si velint seueritatis prius ferramenta recipere, facile poterant ad medelã salutis peruenire: Sed quoniã adhæsit in illis radix zizaniæ, germinans in felle amaritudinis, propterea diffidunt introire in viã confessionis, quia hæc via lucis scandalũ est illis. Vnde oportet nos ostendere eis, quos edant viæ suæ fructus maledictionis omniũ male credentium, sicut scriptum est: Maledictus omnis, qui nõ obaudierit verba libri huius, vt faciat ea in corde suo. Maledictus qui Patris & filij, & sancti spiritus vnitã sempiternam substãtiam esse non confitetur. Maledictus, qui secundũ tres personas, tres diuersas substantias esse confitetur. Maledictus, qui tria principia in hac eorum vnitate sempiterna deitatis esse confitetur. Maledictus, qui solum verum deũ Pa-

D trẽ, & vnigenitum verum filiũ, & vnicum verum deum spiritum sanctum non confitetur. Maledictus, qui vnitũ nomen secundum deitatem, Trinitatis esse non confitetur. Maledictus, qui conuertibilem diuinitatẽ filij dei, id est, verbum dei, sic in carnem translatum vel mutatũ profitetur, vt hoc modo desiuerit aut amiserit, quod iam pridẽ ante assumptionẽ hominis fuerit, præsertim cum talis in homine præsenti tempore fuerit, & sit, qualem se semper ante assumptionem hominis vnà cum patre fuisse conscius erit, fiat, fiat. Maledictus, qui indiuisam deitatẽ Patris, & filij, & sancti spiritus non confitetur. Maledictus, qui propter tria nomina personarũ tres deos, aut tres substantias, aut tres omnipotentes confitetur. Maledictus, qui secundum singulas personas tria nomina tantum distincta Patris, & filij, & sancti spiritus non confitetur. Maledictus, qui vnam personam confitetur. Maledictus, qui quem filium dicit hunc eundem & patrem confuse designat. Maledictus, qui patrem natum, aut incarnatum, aut passum esse confitetur. Maledictus, qui inenarrabiliter Filium vere genitum de substantia Patris esse non confitetur. Maledictus, qui hanc natiuitatem factam, aut creatam vel conditã esse confitetur.

Sermonem suum conuertit ad lectorem.

Maledictiones.

Maledictus, qui verum Filium Dei ex voluntate tantum dicit esse,& non potius de natiuita- A
te. Maledictus,qui dicit,erat tempus quando non erat filius.Maledictus,qui hanc dei natiui-
tatem ex nullis extantibus phantasma esse confitetur,quod Græci ἐξ οὐκ ὄντων appellant. Ma-
ledictus, qui diuinitatem Filij dei dicit initium habere de tempore,ortum ex nihilo, nomen
quasi adoptionis accessisse nuper ex altero. Maledictus,qui vnum de vno,filium de Patre ve-
rè natum non confitetur. Maledictus, qui impassibiliter Filium natum de Patre non confite-
tur.Maledictus, qui dicit,fuit aliquando Pater sine filio. Maledictus,qui non confitetur,ante
omne omnino principium,vel initium semper fuisse filium cum Patre. Maledictus, qui im-
mortalem diuinitatem Filij dei esse non confitetur. Maledictus, qui de sempiterno filio Dei
dicit,non erat antequam de Maria nasceretur. Maledictus,qui vnitam deitatem Patris,& fi-
lij,& Sancti spiritus,ex charitate concordiæ tantum esse profitetur,& non magis per hanc ip-
sam vnitam diuinitatem. Maledictus, qui vnitam deitatem in tres has personas esse non con-
fitetur.Maledictus,qui aduersus vigorem & censuram diuinæ scripturæ hunc verum Deum
spiritum paracletum Patrem,aut filium,vel certe facturam vsurpat debere confiteri.Maledi-
ctus , qui filium dei, Deum verum & hominem verum de Maria Virgine nuper assumpsisse B
pro nostra salute non confitetur.Maledictus,qui filium dei hominem tantummodo solitariũ
vel purum tantummodo confitetur.Maledictus,qui deum dei filium sempiternũ de assump-
tione hominis nuper hoc principium habere assignat. Maledictus, qui deitatem eius passam
esse confitetur. Maledictus , qui incomparabilem deitatem Trinitatis proprie ad hominis li-
neamenta esse confitetur , dum scriptum inueniamus , quia non sit illi similis quisquam deus
in cælo sursum , neque in terra deorsum. Væ vobis,qui primam fidem baptismi cælitùs insti-
tutam irritam facitis,& instrumenta libertatis semel concessa per iterationem infirmatis. Væ
vobis,qui lapsis pœnitentibus veniam tribuendam esse non creditis. Væ vobis, qui Patris, &
filij,& sancti spiritus vnam personam defenditis,& non tres,secundum ipsa nomina veritatis.
Væ vobis, qui filium dei de Maria virgine nihil assumpsisse creditis. Væ vobis,qui filium dei
mediatorem dei & hominum non confitemini : Fiat,fiat. Væ vobis, qui falsos Prophetas,aut
falsos Apostolos in autoritatem accipitis. Væ vobis, qui grauia peccata dimittitis & aduersus
autoritatem Apostolorum nuptias secundas damnatis. Væ vobis,qui peccatum aut mortem
dominum fecisse ascribitis. Væ vobis, qui hunc mundum à semetipso semper coæternum C
Deo fuisse ascribitis, vt à Deo factum esse negetis. Væ vobis , qui mundum ex aliqua subia-
centi materia factum esse defenditis. Væ vobis,qui non per hunc factorem deum Patrem, &
filium , & Sanctum spiritum cuncta quæ in cælis sunt & in terra , id est , visibilia & inuisibi-
lia facta esse creditis. IDENTIDEM. Hic contra diuersa mortifera venena draconũ & aspi-
anathema. dum est nostra congressio. Si quis confitetur Angelum apostaticum in natura qua factus
est , non à Deo factum fuisse, sed à se esse , vt det illi sempiternum cum deo principium , ana-
thema illi. Si quis confitetur Angelum apostaticum in mala natura à Deo factum fuisse, &
non dixerit eum à semetipso voluntate sua malum concepisse, anathema illi. Si quis confi-
tetur Angelum Satanæ mundum fecisse, quod absit , & non iudicauerit omne peccatum
per ipsum adinuentum fuisse, anathema illi. Si quis confitetur, quod Deus animam homi-
nis tantum fecerit, & Satanas ei corpus plasmauerit, quod absit, anathema illi. Si quis con-
fitetur animas hominum in reuolutionem rursus in mundo, aut in hominibus, aut in pe-
cudibus, aut in serpentibus reuerti, anathema illi. Si quis confitetur hominem in anima tan-
tum in diem iudicij resurgere,& non cum corpore,quemadmodum deus illum fecit,anathe
ma illi. Si quis confitetur filiũ dei quasi phantasma, sic in homine visum fuisse,anathema illi. D
Si quis confitetur verũ hominem,quẽ assumpsit,non vere manducasse,aut bibisse,aut lachry-
matum fuisse,& sanguinem sudasse, & passum fuisse,& resurrexisse, & in cælis ad dexterã Pa-
tris consedisse,anathema illi.si quis cõfitetur filium dei,sicut aquã per fistulam,sic per corpus
Marię transitũ fecisse,vt nihil de ea assumpsisse affirmet,anathema illi.si quis cõfitetur animas
hominũ de propria substãtia dei esse, quod absit,vt nec factas eas à deo affirmet,& quod sub-
stantiam suam facere quis potest, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum semper
cum deo fuisse, vt æternas eas assignet,& nec factas nec fieri eas posse dicat dum scriptum sit:
Qui fecit quod est à foris, fecit & id quod est intus, anathema illi. Si quis nouum & vetus te-
stamentum blasphemat,anathema illi.si quis sanctos Patriarchas,aut Prophetas,aut Apostolos, aut Martyres blasphemat,anathema illi. Si quis solem aut lunam , vel huiusmodi factu-
ram adorat,anathema illi.Si quis præter vnum deũ verum, id est,Patrem,& filium, & sanctũ
Spiritum,alterum deum,dum non sit omnino alter deus, adorandũ crediderit,anathema illi.

Si quis

A Si quis de inuisa immutabilíque plenitudine sempiternæ diuinitatis dicit : mutabilis & con-
uertibilis est natura filij , vt hoc modo desierit esse , quod iampridem fuerat , anathema illi.
Dum dicitur mihi, quod multifariè à Patribus in conspicabili materia visus fuerit , ignoras in
præfiguratione operis assumpti hominis , siue futuri iudicij hæc cuncta in eo præostensa fuis-
se , & non sanè inuisibilis pura deitas , sicut cautum est:hæc omnia in figura facta sunt nostri :
sin verò, responde mihi quia in Angelo visus est,nunquid diuinitas eius propriè Angelica est:
Aut quia in certamine colluctantis sicut homo palpatus,vel visus est,nunquid natura dei qua-
si natura hominis palpabilis aut visibilis est ? Aut quia in rubo vt ignis visus est , nunquid sub-
stantia eius talis est ? Aut quia frequenter in variis speciebus visus est , nunquid sic & diuersas,
permixtas, siue concretas naturas in semetipso continet ? dum vnita deitas indiscreta sit,inui-
sibilisque eius maiestas. Itaque intellige cum in Angelo visus est , nuncius Patris præostensus
est. Siue in homine, quia in Maria Virgine nuper natus est, vel in igne vtique, quia iudicium *Filius quã*
ex eo futurum est, dum scriptum sit, quia magni consilij Angelus sit. Et in homine mediator *do visus est*
Emanuel natus sit, & in igne, quasi conflator auri & argenti, vt cordium iustorum probator *sub forma*
B sit.Quanquam & in his speciebus assumptis quomodo voluit,visus sit,tamen in deitate idem *Angeli, ho-*
ipse inuisibilis est, qualis semper apud Patrem fuit & est. Proculdubio hæc cuncta tunc deus *minis,*
in figuram hominis operabatur,quia opus futuri in eo iam præostendebatur,quod ipse absol- *ignis, quid.*
uit dicens: Si mihi non creditis,vel operibus credite,quia ego in Patre & Pater in me est,Nónne mirabilia deus præsens operabatur , & opera sua per hominem facta agnoscebantur.

D. ATHANASII ALEXANDRINI

EPISCOPI, DE PROFESSIONE REGVLÆ CATHOLICÆ CVM INCREPATIONE HÆRETICÆ, AD THEOPHILVM. LIB. VII

C PRopter quod impensissime obsecro tuam sublimitatis gloriam,vt elonges
à sensibus nostris hæc eradicanda atque comburenda semina zizaniæ , &
quantum distat oriens ab occasu , tantum recedat à cordibus nostris hæc
in superiori libro præscripta à nobis adulterina hæreticorum confessio.vn-
de puto hic iam nullam ignorantiæ fuisse derelictam excusationem inter
viam lucis,& viã tenebrarũ.Ergo vbiubi placet quisquis es proficiscere. Sa
nè non sumus æmuli in sacramento diuino celando,sed magis hortamur,
vt in via benedictionis vniter ingrediẽtes inueniamur. vnde prius nobis maxima cura fuit do-
cendi de tam admirabili regalique decreto, in quo omnibus gentibus præmium vitæ æternæ
promittitur,dicente domino: Euntes Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & filij, & spi- *Mat.28.*
ritus sancti. vere ego in hoc satis admiror,& in stupore mentis diutius intentus collaudo tantã
sacratissimæ Trinitatis gloriam in duodecim penitùs verbis distinctionum breuiter fuisse ex-
positam. Vere in hoc edicto vnitum deitatis nomen Patris & Filij,& Spiritus sancti ante præ-
missum est. Vere in hoc sacratissima Trinitatis nomina in personis tãtum distincta sunt. Vere
nec lex,nec Prophetæ tam absolutè hoc arcanum misterium reuelauerunt. Vere super omnẽ
custodiendã diuinitùs dispositionẽ hoc maximè custodiendũ est. Vere super hoc nõ est quod
addi,& ab hoc non est quod minui. Vere in hoc donum baptismi præceptum addere vel mi-
nuere blasphemum est.Hær. Si hæc sic se habent,vt de regula scripturarum mihi declares im- *Regula scri-*
D pensissimè obsecro. Ath. Scito prius in hac scripturæ sententia argumentũ fidei esse expositũ, *pturarum.*
cũ increpatione nocturni superseminantis zizaniã. O plena præstigiis obsessa mens Hæretico- *Mat.13.*
rum à diabolo:quur in nomine Patris,& filij,& sãcti spiritus baptizas,& vnitã deitatẽ blasphe-
mas?cur nomina tantũ Patris,& filij,& spiritus cõfiteris & vnitatis nomen abnegas? Quur in-
dicatur vnitas,si in Patre,& filio,& sancto spiritu nõ est vna atque eadẽ ipsa æqualis plenitudo
diuinitatis? Quur ad nostrum intellectũ Pater significat de vnigenito filio suo ex vtero ante lu-
ciferum genui te,si vos eum facturũ esse testamini ? Quur vnus in vno est, si diuisa natura est?
Quur ego & Pater vnum sumus,si nõ est in his vna virtus sapientiæ & diuinitatis? Quur om- *Ioan.10.*
nia mea tua sunt,& tua mea sunt, si non est in his vna deitas, siue vna operatio facturæ? Quur
verũ Patrem blasphematis,cum filium eius verũ creaturæ suæ comparatis? Quur ipse clamat: *Ioan.14.*
Ego in Patre,& pater in me, si diuersa vel excisa in his natura est?cur qui me vidit, vidit & Pa-
trem meũ,indicat,si nõ est in his vna inuisibilis imago naturæ veritatis? Quur legitis:Seruare
vnitatem spiritus in vinculo pacis,si eum de ipsa vnita deitate patris,& filij esse non accipitis?

Quur legitis vas electionis dixisse: Omnes vnum spiritum potauimus, si eum vos de vnita A
vera natura discernitis? Cur hic aduocatus spiritus veritatis à deo patre processit & venit, si
vos eum in alia substantia esse asseritis? Cur hoc vnitum nomen diuinitatis celebrari, & ho-
norificari inuenitur in gentibus, si in ipso nomine trinitatis baptismum vniter non celebratur
diuinitatis? Cur, Tres vnum sunt, Ioannem Euangelistam dixisse legitis, si diuersas naturas
in personis esse accipitis? Cur vnum donum baptismi secundum stylum scripturæ esse dicitis,
si discrepantes naturas in Patre, & filio, & Sancto Spiritu esse præscribitis? Cur secundum
traditionem baptismum celebratis, & in confessione vnitum sempiternum nomen Trinita-
tis blasphematis? Hypocritæ, quomodo accipitis: & spiritu qui nascetur, Spiritus est, si &
Spiritus paracletus Deus esse negatur? Hypocritæ, quomodo in Spiritu adorare oportet, si
Deus spiritus esse negatur? Hypocritæ, quónam modo suscipitis: Hæc omnia operatur vnus
atque idem spiritus, diuidens vnicuique sicut vult, si eum de vnita deitatis operatione secer-
nitis? Hypocritæ, quomodo accipitis dictum fuisse: Idem spiritus, idem dominus, idem
& deus, si eum vos verum Deum de vera vnita natura in omnibus mirabilia operantem non
suscipitis? Hypocritæ, per quem subministratur sermo sapientiæ, siue verbum scientiæ, siue B
fides, siue gratia sanitatum, seu operatio virtutum, seu prophetia, seu separatio spirituum, ni-
si quoniam de vnita plenitudine est? Hypocritæ, discite vnam esse operationem Patris, & fi-
lij, & Sancti spiritus, dum opera quæ operatur Pater ipsa opera vniter demonstrentur esse &
filij, sic & sancti spiritus. Ita & filius quod operatur, hæc ipsa opera reparantur ad Patrem,
ad principalem spiritum hæc ipsa opera vniter declarentur esse & Patris, & Filij. Vides vni-
tam esse eorundem operationem in vna natura deitatis? HÆR. Rogo, vt hæc dicta de auto-
ritate adhuc scripturarum mihi edisseras. ATHAN. Quæso iam quoties tibi indicatum est:
Mat.28. ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris & filij, & sancti spiritus? Aut si hæc contradi-
cenda existimas, eò quod in vnum donum baptismi operationes nomine deitatis vniter in
Trinitate non contineantur, cur tu hoc nomine deitatis sublato, Patris, & filij, & sancti spi-
ritus, baptizas dicendo: Baptizo te in Patre, & in filio, & sancto spiritu, & non in vno no-
mine? Vt hoc modo artificiosè vnitum nomen eorum tacitè in deitate non nominare, vel
abnegare, sed & nomina in personis tantummodo eorum velis assignare: Quia si sic erat ce-
lebrandum baptisma, obtinuerat Arianorum assertio, qui sic sentiunt, vt vbi nomina in per-
sonis indicant, ibi simul in ipsis nominibus, & singulas vel diuersas substantias esse pronun- C
cient, vt vnitatem in concordia tantum charitatis esse assignent, & non potius in vnita pleni-
tudine diuinitatis. Et quid amplius ad hæc? vnitatis dei Patris nomen & filij, & sancti spiritus,
quasi adoptiuum nuper accessisse profiteantur, vt hoc nomen videatur esse ex nihilo, aut ex
altero vel de tempore: quod absit. Nã verum nomen deitatis vbi nominant, ad vnam tantum-
modo personam Patris hæc dicendo asscribunt, vt verã vnitatem diuinitatis diuidant, qui vbi
nomina potius in personis deberent discernere, ibi simul cũ ipsis nominibus & tres naturas di
uersas distinguunt: quod absit à nobis, ne istam blasphemiam admittamus, cum vnum nomẽ
deitatis in Trinitate vniter dictũ accipiamus, per quod & remissa peccatorum baptismo ope-
rante in nos suscipimus, nomina verò tantũmodo in personis perfecte distinguamus. Rogo,
vbi vinculum fidei inuenitur apud eos, si substantiæ vnitatis nomen in Trinitate non tenetur?
ROGO quẽadmodũ singulis personis in singulas vel diuersas plenitudines esse asscribitis, dũ vni
ta natura sit in hac ipsa plenitudine diuinæ Trinitatis? ROGO, quomodo tres vnũ sunt, si diuersa
Act.5. in vtrisque est natura diuinitatis? Rogo quẽadmodũ septiformen hunc spiritũ sapientiæ, & in-
tellectus, spiritũ consilij, & virtutis, spiritũ scientiæ, & pietatis, spiritũ timoris domini conse- D
qui merentur: quẽ de vnita plenitudine diuinitatis cõsistere non cõfitentur? ROGO, non legistis
Apostolum Petrum claues regni cælorum habentem, Ananiæ dixisse, Quare satanas imple-
uit cor tuum ad mentiendum spiritui sancto: Et sic prosecutus est: Non es hominibus menti-
Act.13. tus, sed Deo, si vos eum deum verum esse negatis? ROGO, si deus non erat, vt dicitis, hic para-
cletus spiritus, cur sibi tantam autoritatem præsumebat ad discipulos, dicens: Segregate mi-
hi Paulum, & Barnabam, quos elegi in opus ministerij, in quo assumpsi eos? Vides quia deus
est qui segregauit, & qui elegit in opus ministerij, in quo & assumpsit eos. Rogo, quemad-
modum hæc vnita pelnitudo diuinæ Trinitatis à vobis diuiditur, cum vnus in vno, aut certe
vnus in vtrisque consistere inter se declarentur? Rogo, vbi vna fides esse ostenditur, si sempi-
terna Trinitas apud eos vniter esse non accipitur? Cur legitis, ex ipso, & per ipsum, & in ipso,
si vnitatis nomen in deitate Trinitatis diuiditis, & vnitam & operationem eorum in factura
esse negatis? Rogo non legistis Apostolũ dixisse: Ex Deo, corã Deo, in christo loquimur, id est,
ex Deo

A ex Deo Patre, & coram Deo sancto spiritu, in Christo filio dei testimonium prædicamus?
Cur legitis historiographum Mosem indicasse, & dixit deus, & fecit deus & benedixit deus,
si hoc vnito nomine diuinitatis vniter operatum fuisse non accipitis? Hær. Itaque quemad-
modum multifarie vnitum nomen Trinitatis mihi palàm feciſti: si ergo & omnia vniter sic hi
fecerunt, hæc dicta de autoritate iure confirmes postulo. Atha. Audi hunc vnum de multis
pertinens exemplum. Memento post hanc tantam satisfactionem hucusque erit finis sermo
dicentis. Si tamen adhuc nihil te commouet de his quæ superius secundum scripturæ rectissi-
mæ lineam ad ordinem tibi diligenter exposui, optime Theophile, vt cognoscas horum ver-
borum, de quibus iam superius eruditus es, veritatem: Ait Psalmographus, imò pręsagus spi- Psal.32.
ritus per Psalmographum: verbo domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eo-
rum. Vtique verbum filium declarauit, dominum autem Patrem eius indicauit, & spiritum
oris eius, spiritum principalem esse demonstrauit. Vides quàm breuiter per singulas significa-
tiones in personis inesse distinxit, id est, verbum & dominum, & spiritum, & vnitam ope-
rationem in his esse ostendit. Nam si te adhuc ambiguitas tenet, eadem ipsa repeto. Vbi ait:
verbum domini, non sonum vocis in consubstantiuum esse accipias, quem si validus quis
B emiserit, solet resonare echo: cuius tantum in phantasia auditus est resonantis, sed factum nul-
lius. Sanè de hoc verbo domini nostri patris, qui est salus nostra, sicut vbique diuinę scriptu-
ręs testantur, Filius dei deus est substantiuus, per quem omnia facta sunt. Ergo quia dixit: ver-
bo domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, cognosce hoc verbum
substantiuum non aliunde, quàm de Patre proprie natum fuisse, sed & spiritu oris eius, eum
spiritum dixit, qui de se ipsa vnita substantia processit, sicut cautum inuenimus. Non ex alia
natura, quàm de ipsa, ac per hoc vnita est Patris, filij, ac sancti spiritus substantia, quam Græ-
ci dicunt ὁμούσιον. Sed & vnita est eiusdem Trinitatis operatio in factura.

SVCCINCTA DIVINAE SCRIP-
TVRÆ VETERIS AC NOVI INSTRVMENTI, SYNOPSIS, ID EST OBSERVATIO S. AC MAGNI ATHANASII.

C Omnis nostra qui Christiani sumus Scriptura diuinitùs inspirata est. Libros habet non infinitos sed finitos, ac certo canone comprehensos. Et veteris quidem instrumenti sunt isti.

Genesis, Cuius initium est: In principio fecit deus cælum & terram.

Exodus, Cuius initium est: Hæc sunt nomina filiorum Israël eorum qui Ægyptum ingressi sunt.

Leuiticus, Cuius principium est: Et vocauit dominus Mosem, & loquutus est illi in tabernaculo testimonij.

Numeri, Cuius initium est: Et locutus est dominus ad Mosem in solitudine Sina, in tabernaculo testimonij.

Deuteronomium, Cuius initium est: Isti sunt sermones, quos loquutus est Moses ad omnem Israelem trans Iordanem, in solitudine ad occasum prope mare rubrum

Iesus filius Naue, Cuius initium est: Et factum est post mortem serui domini, dixit dominus ad Iesu Filium Naue, famulũ Mosi, dicens.

Iudices, cuius initium est: Et factũ est post mortẽ Iesu, & interrogatũt filij Israel in domino.

D Ruth, Cuius initium est: Et factum est, cum iudicarent iudices, facta est fames in terra.

Regũ, primus & secundus, in vnum cõputantur volumen, & primi quidẽ initium est: Et homo erat ex Ramathaim sipha, de mõte Ephraim, & nomẽ illi Elcana, filius Ieremeel, filij Heli. Secundi verò initiũ est: Et factũ est post mortẽ saulis, & Dauid percusso Amalech, reuersus est.

Regum tertius & quartus, & ipsi pro vno connumerantur volumine. Et tertij quidẽ initium est: Et rex Dauid factus senior, ætate iam grandis erat. Et operuerunt eum vestibus, nec tamen calefiebat. Quarti verò principiũ est, Et præuaricatus est Moab aduersus Israelem, post mortem Achab. Paralipomenon, prior & posterior, pro vno libro computantur. Et prioris quidẽ initium est, Adam, Seth, Enos, cainam, Malaleel, Iared, Enoch, Mathusala, Lamech, Noë. *Atqui hoc est 35. caput posterioris Paralipomenon.*

Posterioris verò, Et confirmatus est Salomon filius Dauidis, in regno suo. Et dominus deus ipsius cum ipso, & magnificauit eum ad sublime vsque.

Esdras prior & posterior, vno comprehẽduntur volumine. Et prioris quidẽ initum est: Et obtulit Iosias pascha in Hierusalẽ domino suo, quartadecima die mensis primi: posterioris verò,

Et in primo anno Cyri regis Perſarum, vt adimpleretur ſermo, qui ab ore Hieremiæ proceſ- A
ſerat, excitauit dominus Spiritum Cyri regis Perſarum.

Pſalterium Dauidicum, habens Pſalmos cli. cuius initium eſt: Beatus vir qui non ambulauit in conſilio impiorum.

Parabolæ Salomonis, quarum principium eſt: Parabolæ Salomonis filij Dauidis, qui regnauit in Iſrael, ad cognoſcendam ſapientiam & diſciplinam.

Eccleſiaſtes eiuſdem, Cuius initium eſt: vbera Eccleſiaſtæ filij Dauidis, regis Iſrael in Heruſalem. Vanitas vanitatum & omnia vanitas.

Canticum Canticorum, eiuſdem, cuius principium eſt: Canticum Canticorum Salomonis. Oſculetur me oſculo oris ſui. Quia meliora ſunt verba tua vino.

Iob. Cuius principium eſt: Homo quidam erat in regione Auſitide, nomine Iob. Et erat homo ille verax, inculpatus & pius.

Duodecim Prophetæ, Vno volumine comprehenſi. Sunt autem iſti: Oſee primus. cuius initium eſt: ſermo domini, qui factus eſt ad Oſee filium Beeri, in diebus Oziæ & Ioatham & Acham, & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael. principium ſer- B
monum domini in Oſee.

Deinde Amos. Cuius principium eſt: Sermones Amos, qui facti ſunt in Accarim, ex Thecua, quos vidit ſuper Hieruſalem, in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael, biennio ante terræmotum.

Michæas. Cuius principium eſt: Et factus eſt ſermo domini ad Michæam Morathitem, in diebus Ioatham, & Acham & Ezechiæ regũ Iuda, quem vidit ſuper Samariã & Hieruſalem.

Ioel. Cuius initium eſt: Sermo domini, qui factus eſt ad Ioelem filium Bathuel. Audite hæc omnia ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ.

Abdias. Cuius principium eſt, Viſio Abdiæ. Hæc dicit dominus deus ad Idumæam.

Ionas. Cuius initium eſt: Et factus eſt ſermo domini ad Ionam filium Amathi, dicens: ſurge & vade in Niniuem ciuitatem illam magnam.

Naum. Cuius initium eſt: Aſſumptio Niniue, liber viſionis Naum Halceſæi.

Cum Hieronymo viſum eſt reddere aſſumptionem. Hebraïs eſt onus. Poterat reddi, captura.

Ambacum. Cuius initium eſt: Aſſumptio, quam vidit Ambacum Propheta.

Sophonias. Cuius initium eſt: Sermo domini qui factus eſt ad Sophoniam filium Chuſi, C
filij Godoliæ, filij Amoriæ filij Ezechiæ, in diebus Ioſiæ filij Amos regis Iuda.

Aggæus. Cuius initium eſt: in anno ſecundo Darij regis, menſe ſexto, die vna menſis, factus eſt ſermo domini, in manu Aggæi Prophetæ, dicens.

Zacharias. Cuius initium eſt: in octauo menſe, anno ſecundo Darij, factus eſt ſermo domini ad Zachariam filium Barachig filij Addo Prophetam, dicens.

Malachias. Cuius initium eſt: Aſſumptio ſermonis domini ad Iſraël in manu Angeli eius.

Hi ſunt duodecim Prophetæ vno volumine comprehenſi, ſequuntur reliqui quatuor, quorum cuique proprium adnumeratur volumen. Et ſunt iſti:

Eſaias. Cuius initium eſt: Viſio quam vidit Eſaias filius Amos quam vidit aduerſus Iudæam, & aduerſus Hieruſalem, in regno Oziæ & Ioatham, & Acham, & Ezechiæ, qui regnarunt in Iudæa. Audi cælum, & auribus percipe terra, quoniam dominus loquutus eſt.

Hieremias. Cuius initium eſt: Verbum dei, quod factum eſt ad Hieremiam filium Chelkiæ. Qui erat ex Sacerdotibus.

Ezechiel, cuius principium eſt: Et factum eſt in anno triceſimo, menſe quarto, & ego eram in medio captiuitatis ad flumen Chobar, & aperti ſunt cæli: & vidi viſiones dei. D

Daniel, cuius exordium eſt: Et erat vir habitans in Babylone, & nomen illi Ioakim, & accepit vxorem nomine ſuſannam filiam Chelkiæ, pulchram valde, ac timentem dominum.

Sunt itaque Canonici veteris inſtrumenti libri vigintiduo, literis Hebraicis numero pares. Totidem enim apud Hebræos ſunt literarum elementa. præter iſtos autem ſunt adhuc alij eiuſdem veteris inſtrumenti libri, non canonici, qui catechumenis tantùm leguntur.

Sapientia Salomonis, cuius exordium eſt: Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram.

Sapiẽtia Ieſu filij Sirach, cuius initiũ eſt: Omnis ſapiẽtia à domino eſt, & cũ ipſo eſt in ſeculũ.

Eſther, cuius initium eſt: Anno ſecundo, regnante Artaxerxe Magno, vna die menſis Niſan, ſomnium vidit Mardochæus filius Iairi filij Semei, filij Kiſæi, ex tribu Beniamin.

Iudith, cuius principium eſt: Anno duodecimo regni Nabuchodonoſor, qui in Aſſyria regnauit, in Niniue ciuitate magna, in diebus Arphaxad, qui Medis imperauit in Ecbatanis.

Tobiæ, cuius exordium eſt: Liber ſermonum Tobit, filij Tobiel, filij Annaniel, filij Aduel, filij

A filij Gabael, ex ſemine Aſiel de tribu Nepthalim: qui in captiuitate fuit, in diebus Ennemaſſari regis Aſſyriorum.

Iſti ſunt libri Veteris inſtrumenti non canonici. Quidam vero ex veteribus, apud Hebræos pro canonicis reputari dixerunt, librum Eſther, & hiſtoriam Ruth, quam cum hiſtoriis Iudicũ vno libro comprehendi: Eſther vero ad aliud quoddam volumen Canonicum pertinere: atque ita numerum xxij. Canonicorum librorum, apud illos compleri volunt.

Et tot quidẽ ſunt & eiuſmodi cum in canone, tum extra canonẽ Veteris inſtrumenti libri.

Noui verò, determinati & canonici ſunt iſti.

Secundum Matthæum: cuius initium eſt: Liber generationis Ieſu chriſti, filij Abraham.

Secundum Marcum: cuius initium eſt: Principium Euangelij Ieſu Chriſti, filij Dei: ſicut ſcriptum eſt in Eſaia Propheta.

Secundum Lucam, cuius initium eſt: Quoniam multi conati ſunt contexere narrationem de iis rebus, quæ certiſſimæ ſunt inter nos fidei.

Secundum Ioannem: cuius principium eſt: In principio erat verbum, & verbum erat apud B
Deum, & Deus erat verbum.

Acta Apoſtolorum: quorum principium eſt: Primum quidem ſermonem feci de omnibus ô Theophile, quæ cæpit Ieſus cum facere tum docere.

Catholicæ Epiſtolæ Apoſtolorum, omnes numero ſeptem, vno comprehenſæ volumine.

Iacobi vna: cuius principium eſt: Iacobus Dei ac Domini noſtri Ieſu chriſti ſeruus, duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione, Salutem.

Petri duæ: & prioris quidem initium eſt: Petrus Apoſtolus Ieſu Chriſti ſparſim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, &c. Poſterioris verò: Symeon Petrus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, his qui æquè præcioſam fidem nobiſcum ſortiti ſunt, &c.

Ioannis tres, & primæ quidem initium eſt: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod oculis noſtris vidimus, & c. Secundæ verò: Senior electæ Dominæ, & filiis ipſius, quos ego diligo in veritate.

Tertiæ: Senior Gaio dilecto, quem ego diligo, & c.

Iudæ vna: cuius initium eſt: Iudas Ieſus Chriſti ſeruus, frater vero Iacobi, dilectis in Deo patre, & Ieſu Chriſto, ſeruatis, vocatis, & c.

C Pauli Apoſtoli Epiſtolæ quatuordecim, in vnum redactæ volumen.

Prima ad Romanos: cuius principium eſt: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei.

Ad Corinthios duæ: prioris initium eſt: Paulus vocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei.

Poſterioris principium eſt: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei quæ eſt in Corintho.

Quarta ad Galatas, cuius principiũ eſt: Paulus Apoſt. nõ ab hominibus, neque per homines.

Quinta ad Epheſios: cuius initium eſt: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, ſanctis qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu.

Sexta ad Philippenſes: cuius exordium eſt: Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti omnibus ſanctis qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & diaconis.

Septima ad Coloſſenſes: cuius exordium eſt: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timothæus frater, his qui ſunt Coloſſis, ſanctis ac fidelibus fratribus in chriſto.

D Octaua, prior ad Theſſalon. cuius initium eſt: Paulus & Siluanus & Timotheus, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo Patre, & Domino Ieſu Chriſto.

Nona, poſterior ad Theſſalon. cuius initium eſt: Paulus & Siluanus & Timotheus, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, & c.

Decima ad Hebræos: cuius exordium eſt: Multifariam & multis modis, olim Deus loquutus patribus per Prophetas, nouiſſime extremis diebus loquutus eſt nobis in filio.

Vndecima ad Timotheũ prior: cuius initiũ eſt. Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, ſecundũ præceptũ Dei ſeruatoris noſtri, & Ieſu Chriſti, qui eſt ſpes noſtra, Timotheo germano filio in fide.

Duodecima ad Timotheum poſterior: cuius principium eſt: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatẽ Dei, iuxta promiſſionẽ vitæ, eius quæ eſt: in Chriſto Ieſu Timotheo dilecto filio.

Tertiadecima ad Titum, cuius initium eſt, Paulus ſeruus Dei: Apoſtolus vero Ieſu Chriſti, ſecundum fidem electorum dei, & agnitionem veritatis, eius quæ eſt ſecundum pietatem, in ſpe vitæ æternæ.

QVartadecima ad Philemonem, cuius exordium est, Paulus vinctus Iesu Christi, & Timotheus frater, Philemoni dilecto & cooperario nostro. A

Est præterea & Apocalypsis Ioannis Theologi, à Priscis Sanctis, & spiritu Dei imbutis patribus, velut quæ illius sit, accepta & approbata: cuius principium est: Apocalypsis Iesu Christi quam dedit illi deus, vt ostendat seruis suis quæ oporteat fieri citò, & significauit per Angelum suum, quem misit seruo suo Ioanni.

Hi sunt & tot Noui instrumenti libri, Canonici, & fidei nostrę veluti primitię quędam, vel certæ ancoræ, & substentacula, vtpote, ab ipsis Apostolis Christi, qui & cum illo conuersati, & ab eo instructi sunt, conscripti & expositi. Quanquam post ea ad istorum normam & consonantiam, & alij innumeri sunt à magnis, sapiētissimis, & diuino Spiritu repletis patribus, temporum successu, ad præmissorum testimonium & illustrationem elaborati, de quibus nūc nobis non est sermo, cum sint admodum multi & infiniti, simulque omnes eiusdem normæ à veteribus depēdentes, illósque & exponentes & declarantes. In istis itaque, sicut dictum est, comprehensi sunt omnes cum Veteris tum noui instrumenti libri quos modicè, quod ad numerum attinet, iam perstrinximus, deinceps verò diuisim nobis resumendi sunt, & fusius, à B quibus singuli conscripti sunt, & vnde quisque habeat, quod sortitus est nomen, quidque in se contineat summatim & compendiosè, iuxta promissum ordinem singulis ex nomine descriptis, exponendum est.

LIB. I. GENESIS.

Geneseos liber cur ita vocetur

LIber hic generationis, Mosis est, qui ea quæ in illo continentur ex iussu Domini loquuus est & scripsit: vocatur autem hoc nomine, propterea quod & vniuersorum, cæli pariter ac terræ hominumque & omnium eorum quæ visuntur generationem, & ipsam paradisi consitionem complectitur. Exponit autem quomodo primo die facta sit lux: altero firmamentū quod Deus cælum vocauit: tertio quomodo congregatæ sunt aquæ, visáque arida, & collectiones aquarum vocatæ maria, arida vero terra, terraque germinauerat herbam fœni, & omne lignum: quarto, quomodo processerit sol & luna, & vniuersus astrorum chorus: quinto quomodo facta sit, volucrium, piscium, & cetorum, quæ in aquis agunt generatio: sexto, quomodo facta sint quadrupeda, & bestiæ, & serpentes, & iumenta, homóque ad imaginem & similitudinem Dei formatus: septimo verò, quomodo Deus ab operibus suis requieuerit, dicique septimo benedixerit. Deinde & hoc libro commemoratur transgressio Adæ, illiusque è C paradiso eiectio. Abelis per fratrem Cain facta cædes, translatio Enoch, fabricatio arcæ, diluuium, temporibus Noë factum, structura turris, diuisio linguarum, dispersio nationum, & egressus Abrahæ ex Chaldæa. Continet autem hic liber, & Sodomorum subuersionem, & legem de circunci sione latam, & iusiurandum promissionis Dei Abrahæ factæ, & generationem Isaac, & Iacob, & qui ex illo sunt Patriarcharum, & quod Abraham vixerit annos centum octoginta: Ismahel vero ex Agar annos natus 137. mortuus sic præterea quomodo Ioseph

Et Hebræa & Græca habēt 175.

à fratribus sit venditus in Ægyptum, calumniamque à Domina sua passus, & in carcerem coniectus, ac tandem totius Ægypti princeps constitutus. Isti subiungitur descensus Iacob in Ægyptum cum filiis suis ac domesticis, numero 75. & quomodo illic constitutus, benedictionémque patriarchis filiis suis impartitus, mortuus sit annos natus 147. Corpúsque illius translatum ac sepultum in Chanaan. Et quomodo Ioseph post famem Ægypti annos vixerit 76. mortuúsque sit anno ætatis suæ 110. posteaquam de ossibus suis mandauerat, vt & ipsa in monumentum patrum transferrentur.

LIB. II. EXODVS. D

Exodus cur ita dicatur.

ET hunc Exodi librum, Moses, de quo iam meminimus conscripsit. Vocatur autem hoc nomine, propterea quod Exodum filiorum Israël ex Ægypto continet, è qua illi post promissionem Abrahæ factam anno quadrageintesimo tricesimo, post incolatum verò illius ducentesimo quintodecimo (tot enim annos in illa exularunt) & post decem plagas Pharaoni illatas, egressi sunt. Nam decem hasce plagas contra illum dominus induxit primam, qua fluminis vndam mutauit in sanguinem. Alteram, qua ranas in tota Ægypto produxit, Tertiam

Decem plagæ Ægypti

qua Cynifes. Quartam, qua muscam caninam. Quintam, qua mortem iumentorum. Sextam, qua vlcera turgentia & vrentia hominibus & iumentis immisit. septimam, qua grandinem & ignem flammātem deiecit. Octauam, qua locustam. Nonam, qua triduanas vniuersæ Ægypto tenebras, dempta tellure filiorum Israël, intulit. Decimam, qua omnes Ægypti primogenitos ab homine, vsque ad iumenta occidit. Deinde commemoratur, quomodo egressum populum persequutus sit Pharao, & Israël quidem sicco pede mare rubrum hac atque illac diuisum

A uisum transierit: Ægyptij verò populum infectaticum Pharaone suo in ipso mari submersi sint comprehenditur & hoc libro, quomodo Ioannes ac Mambres Ægyptiorum magi principio quidem Mosi restiterint, tandē vero pudefacti discesserint: præterea ponitur & paschatis san- *2. Tim. 3.*
ctio aquę acerbitas in dulcedinem mutata coturni cum data copia è cęlo suppeditatum mā-
na, è petra redditus vndæ liquor, quam & tentationis & iurgij petram Moses appellauit. Tunc
& Sabbathi obseruantia initium sumpsit, & legislatio diuinitus in monte Sina per Mosem in
duabus tabulis lapideis facta est. Et de tabernaculo déque indumento, cùm summi Pontificis,
tum reliquorum sacerdotū paranda in hoc libro imperatur, vbi artifices declarantur, per quos
omnia fiant. Beseleel ex tribu Iuda, & Liab ex tribu Dan. Operum verò sumptus sunt, auri
talenta viginti nouem, & sicli septingenti, argenti vero talenta centum: æris autem septuagin-
ta, & sicli quingenti. Continet hic liber & trangressionem populi, qua vitulum sub monte
conflauit, & quomodo Amalec per extensionem manuum Mosis percussus sit, cum reliquis
placitis & iustificationibus Dei, præsertim decem præceptis geminæ tabulæ inscriptis, quorū
primum est: Ego sum dominus deus tuus. Alterum, non facies tibiipsi simulachrum neque
B vllam similitudinem. Tertium, non vsurpabis nomen Domini Dei tui in vanum. Quartum, *Decem præ-*
recordare diei Sabbathorum. Quintum, honora Patrem tuum, ac matrem tuam. Sextum, *cepta.*
non occides. septimum, non mœcaberis. Octauum, non furaberis. Nonum, non dices contra
proximum tuum falsum testimonium. Decimum, non concupisces vxorem proximi tui, ne-
que quicquam eorum quæ sunt proximi tui. Tabernaculū verò anno secundo post egressum
Ægypti neomenia primi mensis perfectum est & collocatū. Et in istis terminatur Exodi liber.

LIB. III. LEVITICVS.

Leuiticus cur ita dicatur.

ET hic liber Leuiticus à Mose conscriptus est. Id autem nominis ob eam causam accepit, quod peculiariter vniuersam Leuitici muneris dispositionem continet, & quo pacto ex tribu Leui ad sacerdotium electi sint & vncti Aaron & filij illius, & quicquid discriminis est inter sacrificia & oblationes, & qualis sit vniuersus tabernaculi cultus, qualis item sit Leuitici ac sacerdotalis muneris functio. Deinde & cuiusque sacrificij legem exponit cùm eius quod salutis gratia, tum quod pro delicto, siue spontaneo, seu inuolūtario sit offerendum, & quomodo singula diuidenda sint & offerenda. comprehensa simul hoc volumine est summi quoque
C Sacerdotis & aliorum vnctio. Ad hæc, & diiudicatio & cognitio iudiciorum, quibus tam ho-
minum quàm indumentorum, ædiúmque & parietum lepra deprehendi possit, & qui sint re-
purgandorum ritus, præterea quæ sit lex ac distinctio connubiorum legitimorum, & quæ pro
illegitimis sint habenda. Item quid discriminis sit, inter mundas & immundas bestias, volu-
cres, ac pisces quoque, videlicet quod quibusdam ex istis vesci possint Hebræi, à quibusdam
verò abstinere debeant. Declarat etiam hoc volumen quis sit tubarum dies, in neomenia mē-
sis septimi, & magni ieiunij præceptum ponit, quod eodem septimo mense, decima mensis
custodiendum sit, quam Sabbathum Sabbathorum, & peccati remissionem vocat. Deinde *Sabbathū*
& festum Tabernaculorum, decima quinta mensis eiusdem celebrandum ponit, & de festis, *Sabbatho-*
& quæ in illis offerenda sint præcipit. Item de manumittendis Hebræis, quæ in seruitutem ve- *rum.*
nundati erant, de debitorum remissione, de quiete septimo quoque anno telluri permittenda.
Ad hęc & de legalibus præceptis ac testimoniis admonet, simulque seruantibus illa bona pol-
licetur, transgredientibus vero grauissima mala minatur. Inter cibos vero mundos & immū-
dos ad hunc modum discernit. In iumentis istiusmodi munda esse dicit: videlicet, quæ vngu- *Animalia*
lam diuidant, & geminas vngulas habeant, ac ruminationem regerant. Qualia sunt vitulus, *mūda quæ.*
D ouis, capra, ceruus, caprea, oryx, bubalus, pygargus, tragelaphus, camelopardalis, & quæ alia
sunt huiusmodi. Si vero cuipiam horum aliquid defuerit, pro immundo habendum decernit,
vt sunt, camelus, lepus, & choerogryllus. Nam ista animantia ruminant quidem, vngulam
vero non findunt, & sus quoque. Etenim & ipse quidem vngulas habet ac diuidit, sed non ru-
minat. De volatilibus vero quæ edi vetat, hæc sunt: aquila, gryphes, alia ætus, vultur, miluus, & *Volatilia*
quæ istis sunt similia, & coruus, & quæ illi similia, & passer, & noctua, & larus, & quæ alia *prohibita.*
sunt huiusmodi, & accipiter, & quæ illi consimilia sunt, & nycticorax, & cataractes, & Ibis, &
porphyrio, & pellicanus, & cycnus, & erodius, & charadrius, cum similibus aliis, & vpupa, &
vespertilio. De volatilibus repetentibus, quæ quatuor pedibus ingrediuntur, omnia dicit esse
immunda. Quæ vero crura pedibus sublimiora habent, ita vt illis de telluris superficie salant,
qualia sunt, bruchus, attago, locusta, lacerta, & quæ his sunt similia, edenda dicit. In aquis verò
siue in mari, siue in fluminibus, ac torrentibus nata, munda habenda, quæcunque pennulas &
squamas habent, vtpote trigla, scarus, glaucus, cestreus & quæ his sunt similia. Quę vero alte-

Animalia immunda.

utris iſtarum carent, immunda nec edenda eſſe dicit, videlicet, ſepia, quæ pennulas quidem habet, ſquámas vero non habet. Ex illis autem quæ ſupra tellurem repunt, immunda eſſe definit iſta, muſtelam, Crocodilum terreſtrem, murem, chameleonta, felem, ſauram, & talpam. De ſerpentibus & quæ illis ſimilia ſunt, ſuperfluum erat admonere. Hoc namque beſtiarum genus manifeſtò dicit omnibus abominandum ac deteſtandum. Quanquam in Deuteronomio illorum meminit.

LIB. IIII. NVMERI.

Numeri cur ita vocetur.

EIuſdem Moſi eſt, & hic Numerorum liber. Vocatur autem hoc nomine, propterea quod in ſe totius populi numerum complectitur, recenſita iuſſu Domini, vnaquaque ɪudæorũ tribu. Numeratus eſt verò populus à viceſimo anno, & ſupra, quiſque vir bello aptus, abſque tribu Leui. ɪlla namque ſeparatim numerata eſt. Et inuentus eſt numerus eorum qui recenſiti ſunt, ſexcenta millia, tria millia quingenti, & quinquaginta. Qui vero populum numerauerunt, erant Moſes & Aaron, & cum illis cuiuſque tribus princeps. Et nomina principum erant iſta, & hic illorum numerus.

Numerus filiorum Iſrael quantus.

Ruben. 46500.

De tribu ʀubẽ, Eliſur Filius Sediur, quorũ numerus erat quadraginta ſex millia & quingẽti.

Simeon 59300.

De tribu Symeon Salamiel, filius Suriſadæ, quorum numerus erat quinquaginta nouem millia trecenti.

Exemplar habet.

De tribu ɪſachar Nathanael filius Sogar, quorum numerus erat quinquaginta quatuor millia quadringenti.

74600. *Iſachar.* 54400.

De tribu Zabulon, Eliab filius Xelon, quorum numerus erat quinquaginta ſeptem millia quadringenti.

Zabulon 57400

De filiis ɪoſeph, de tribu Ephraim, Eliſann a filius Emiud, quorum numerus erat quadraginta millia quingentti.

Ephraim 40500.

De filiis Manaſſe, Gamaliel, filius Phadaſur, quorũ numerus erat triginta duo milia ducẽti.

Manaſſe 32200.

De filiis Beniamin, Abida filius Gedeum, quorum numerus erat trigintaquinque milia quadringenti.

Beniamin 35400.

De filiis Dan, Achiezer filius Amiſadæ, quorum numerus erat ſexaginta duo milia quingẽti.

Dan. 62500.

De tribu Aſer, phageel filius Echran, quorũ numerus erat quadraginta millia mille quingẽti.

Aſer. 41500.

De filiis Gad, Eliſaph filius Raguel, quorum numerus erat quadraginta quinque millia ſexcenti quinquaginta.

Gad. 45650

De filiis Nephtalim, Achire filius Ænan, quorum numerus erat quinquaginta tria millia quadringenti.

Nephtalim 53400.

De tribu ɪuda, Naasõ filius Aminadab, quorũ numerus erat, ſeptuaginta quatuor millia ſexcẽti.

ɪudæ 74600.

ɪſte eſt populi bellici numerus, ſexcenta tria millia, quingenti quinquaginta.

Leui. 22000.

Tribum vero Leui Moſes & Aaron, ſecundum vocem domini ſeparatim ſoli recenſuerunt, à menſe vno & ſupra, & erat numerus illorum viginti duo millia.

Primigeniti omnium tribuum. 22273.

Et maſculos primogenitos, in omnibus aliis tribubus, ſolus Moſes numerauit, & inuentus eſt illorum numerus, viginti duo millia ducenti ſeptuaginta tres. Horum loco deputati ſunt deo Leuitæ. Totidem enim & illi erant, & iuſſi ſunt & iſti ſanctificari per Moſem & per Aaronem, poſtea loco populi ad operandum opera Domini, & portandum vaſa tabernaculi, ſeruiendumque ipſi Aaroni & filiis eius deputati. comprehenditur autem hoc libro & diſpoſitio, iuxta quam populus proficiſci iubebatur, & tabernaculi ſtructura, & præceptum de tubis quibus conuocabatur populus. Deinde & dedicatio altaris, & quomodo tabernaculum vnxerit, ipſumque & quæcunque in illo erant ſanctificauerit: denique quo ordine offerendũ fuerit in dedicatione altaris, & quis terminus miniſtrandi Leuitis, quod ab anno viceſimo quinto principium illis miniſtrandi, quinquageſimo vero finis fuerit, ſed ita vt poſtea tabernaculi tantum cuſtodiam gererent. Scriptum eſt, & de aqua deprehenſionis & maledictionis, de lege votariorum, quomodo vino abſtinere, nec caput tondere debeant. Item quomodo murmuranti propter carnis penuriam populo coturnices Deus, deinde & ſitienti iterumque murmuranti, aquam ex petra dederit, quam Moſes aquam contradictionis vocauit. Miſit & exploratores, ex vnaquaque tribu vnum inter quos erant Ieſus Naue & chaleb Iephone. Hic & Synagoga Core contra Moſem inſurrexit, viuique tellure cum Dathan & Abirom abſorpti ſunt: & Maria ſoror Aaronis lepra percuſſa eſt: virgáque Aaronis germinauit. Poſtea mortuus eſt Aaron in monte Hor, cui ſucceſſit Eleazar filius eius. Hoc libro & hiſtoria Balaam & aſinæ ipſius humana voce locutæ deſcribitur, & quomodo Rex quidem Moabitarum, Balac, confuſus populus vero ex conſilio Balaam impuratus ſit: Phinees autem mulierem Madianitam

Exploratores.

Aaron mortuus.

Balaam.

Arem Madianitam cum Zambre Iſraëlita, è tribu Symeon propter ſcortationes confoderit, atque ea ratione iram Dei ſedarit. Ad hæc poſteaquam contra Deum & Moſem loquutus eſſet populus, ſerpentum morſibus periit, contra quos tandem, vbi ad Deum clamaſſent, ſerpentem æneum fieri iuſſit Deus ac ſuſpendi, quo viſo viuerent, qui à ſerpentibus eſſent percuſſi. Præcipit etiam hoc libro Deus Moſi & Eleazaro Sacerdoti, denuo recenſere populum, à vigeſimo anno & ſupra, cuius tum inuentus eſt numerus, ſexcenta millia mille ſeptingenti triginta. Et Leuitæ quoque iterum ſeparatim numerati ſunt, & inuentus eſt illorum numerus viginti tria millia. Recenſiti ſunt autem in Araboth Moab, ad Iordanem contra Iericho. In iſtis autem nemo eorum erat, qui antea numerati fuerant. Mortui quippè erant, demptis Chaleb & Ieſu Naue. Complexus eſt hoc quoque volumine Moſes, profectiones & manſiones Iſraëlis, quibus ex Ægypto profecti ſubinde quieuerant. Et ſunt iſtæ: E Rameſſa Ægypti primo menſe poſt celebratum Paſcha, profecti venerunt in Sochoth. De Sochoth in Eutham, de Eutham in Beelſephon, contra Magdolon. De Beelſephon per mare tranſierunt. De mari in Marath, de Marath ad Elim, vbi erant palmæ. De Elim in deſertum * Sur. E deſerto Sur in Raphaca.

Exemplar habet Græ.

B De Raphaca in Elim. De Elim in Raphidim. De Raphidim in ſolitudinem Sina. De Sina ad Sepulchra concupiſcentiæ. De ſepulchris concupiſcentiæ in Aſiroth. De Aſiroth, in Rathama. De Rathama in Remmon Phares. De Remmõ Phares in Lemona. De Lemona in Deſſan. De Deſſan in Macellath. De Macellath in Saphar. De Saphar in Charadath. De Caradath in Macloth. De Macloth in Cataath. De Cataath in Tarath. De Tharath in Matteca. De Matteca ad Selmona. De Selmone in Maſuroth. De Maſuroth in Banæa. De Banæa ad montem Gadgad. De monte Gadgad in Etabatha. De Etabatha in Sebrona. De Sebrona in Geſiongaber. De Geſiongabet in ſolitudinem Sin. E ſolitudine Sin in ſolitudinem Pharan, quæ eſt Cades. Ibi mortua eſt Miriam. E Cades ad montem Hor, prope Edom, quo conſcenſo Aaron iuſſu domini mortuus eſt, anno egreſſionis filiorum Iſraël quadrageſimo, menſe quinto, prima menſis, cum vixiſſet annos centũ viginti tres. De monte Hor ad Selmona. De Selmone in Phino. De Phino in soboth. De Soboth in Gæ, in Peran ad montana Moab. De Gæ in Dæbongad. A Dæbongad ad Gelmõdeblathem. De Gelmondeblathem, ad montes Abarim è regione Abau. De montibus Abarim ad Dyſmas Moab, inde ad Iordanem iuxta Iericho vbi caſtrametati ſunt. Manſiones iſtæ ſunt quadraginta tres. Hic vero tandem trans Iordanem fuſis ac deuictis Gentibus, Moſes, ac Seon Rege Amorræorum, & Og Rege Baſan, qui ex Gigantibus erat, eas regiones Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ tribui Manaſſe dari præcepit, diſpoſuitque, vt Leuitis Filij Iſraël, de poſſeſſionis ſuæ ſortibus darent, ciuitates ad habitandum, & ciuitatum ſuburbia: deinde & ciuitates refugij tres, trans Iordanem, & tres in terra Canaan, quæ ad hoc poſitæ eſſent, vt ad eas fugeret, ſi quiſpiam hominem contra animi ſui ſententiã occidiſſet, ne præcipitanter ob occiſo cognato deprehenſus interimeretur, donec iudicio coram Eccleſia ſiſti poſſet. Iubentur hoc libro & fimbrias in palliis facere, & fimbriis adnectere vittas hyacinthinas, vt illis conſpectis mandatorum Dei admoneantur. Accipiunt & filiæ ſelpaad ſortem Patris ipſarum, & illarum occaſione mandatum domini datur, & lex ponitur, qua pro legitimis decernuntur cum conſobrinis inita coniugia. Moſes vero terrã promiſſionis vidit de monte Abirim, hoc eſt, Abau, audiuitque à Deo, quod illam ingreſſurus non eſſet, propter exacerbationem ad aquam contradictionis factam. Mortuus eſt autem Aaron annorum centum viginti trium, anno poſt exitũ Ægypti quadrageſimo, menſe quinto. Qui ad conſiderandam terram miſſi ſunt quiſque de ſua tribu, iuxta mandatum domini

Mors Aaronis.

Conſobrinorum coniugia.

Exploratores terræ promiſſionis.

D deſumpti ſunt. Horum nomina ſunt iſta: De tribu Ruben, ſalamiel filius Zachur. De tribu symeon, saphut filius suri. De tribu ɪuda, Chaleb filius Iephone. De tribu Iſachar, ɪlal filius Ioſeph. De tribu Ephraim, Nauſes filius Naue. De tribu Beniamin, Phaltim filius Raphu. De tribu Zabulon, Gudiel Filius sudi. De tribu Dan, Amies filius Gamæ. De tribu Aſer, sathur Filius Michaël. De tribu Nahphtalim, Nabi Filius Nabi. De tribu Gad, Gadduliel filius Machi: locus vero vnde miſſi ſunt, eſt Pharan & Cades Barne. Tunc Nauſe Filium Naue Moſes Ieſum nominauit. Tempus autem quo miſſi ſunt, erat veris medium, in quo iam præmaturi botri erant, & dies quibus terram conſiderarunt, fuerunt quadraginta.

LIB. V. DEVTERONOMIVM.

Deuteronomium cur id nominis acceperit.

EThunc librum Moſes conſcripſit, & quæ in illo ſunt, loquutus eſt. Vocatur autem hoc nomine quod poſt acceptam in tabulis ſcriptam legem, veluti ſecundam legem hoſce libri præſentis ſermones ex præcepto domini, Moſes Iſraeli loquutus eſt. Nam poſteaquã Moſes quę hoc libro continentur loquutus eſt, ad hunc modum in iſto Deuteronomio conſcrip-

ta sunt. Isti sunt sermones fœderis, quos dominus Mosi præcepit proponere Filiis Israel in terra Moab, præter fœdus quod pepigit cum eis in Horeb. Quapropter & tabulæ quidem in Horeb datæ, & in medio arcæ collocatæ sunt: hunc verò librum Sacerdotibus Moses, arcam portantibus, ad latera arcæ in testimonium ponere, & septimo quoque anno in die remissionis, quando & festum Tabernaculorum celebrabatur, legere iussit. Ista quidem vna est ratio, ob quam hic liber Deuteronomium vocatus est, altera vero est, quod in ipso quicquid prædictum erat, siue in Exodo, siue in Leuitico, siue in Numeris, omnia legitima, iustificationes & præcepta, repetit & declarat, & populum horum iterum admonet vt ea custodiat. Resumit etiam exitum populi ex Ægypto, & cuncta illi præstita beneficia, signa quoque & portenta, ne Dei qui illa patrauerat obliuiscerentur. Decernit etiam benedictionem iis qui legem custodiunt, maledictionem vero iis qui illam transgrediuntur, & benedictionem in monte Garizin promulgari mandat, per symeon, Leui, Iudah, Isachar, Ioseph & Beniamin maledictionem vero in monte Gæbal per Ruben, Gad, Aser, Zabulon, Dan, & Nephthalim. Ad recordationem vero, & iugem exercitationem, prolixam Odam ex iussu domini conscripsit, vt illam perdiscentes ac meditantes, in memoria Dei persisterent. Postquam vero singulis tribubus benedixit, benedictionémque illarum literis mandauit, ac manus suas super Iesum NAue, vt sibi secundum mandatum Dei succederet, posuit montem Abarim, qui est Abau, cõscendit, inque illo iubente domino moritur, annorum centum viginti, cum necdum oculi ipsius caligassent, nec facies eius quicquam tabis sensisset. Nemo autem sepulchrum illius vidit, in hodiernum vsque diem.

Moses moritur in mõte Abarim.

LIB. VI. IESVS NAVE.

QVÆ deinceps ad Esdram vsque sequuntur volumina: non prorsus ab illis sunt conscripta, quorum inscriptiones præferunt, & de quibus tractant. Feruntur autem à Prophetis, qui singulis temporibus vixerunt esse scripta. Distinguendum itaque est inter illorum inscriptiones. Præsens liber inscriptionem habet, Iesu Naue: propterea quod ipse Iesus Naue Mosi successor populi dux factus est, cuius isto volumine historia & res gestæ continentur. Commemoratur hic quomodo Iordanis fluuij pars superior ex ipso fonte defluens immota steterit, inferior vero decurrens exinanita sit, vt populus sicco pede transierit, & quomodo in Gargalis omnes in solitudine natos cultris saxeis circumciderit, nomen loci illius Galgal vocauerit, & quod mox atque populus Iordane, transmisso de terræ illius frugibus edisset, manna deinceps desierit, vrbis Iericho mœnia vltro corruerint, Raab meretrix propter hospitio susceptos & occultatos exploratores seruata sit, sol in supremo cæli vertice iuxta Gabao orante Iesu Naue integri diei spatio, donec ille hostes deuicisset, steterit. Postquam vero Amorræos, & omnes illorum Reges expugnauit, omnémque eam terram nouem tribubus cum dimidia Manasse distribuit, & populũ annos XXVI. gubernauit, mortuus est annorũ CX. Qui vero terrã populo diuiserãt, erãt Eleazarus sacerdos, & ipse Iesus Naue, ac de vnaquaq; tribu vir vnus: de tribu Iuda, Chaleb: de tribu Simeõ, Salamiel: de tribu Beniamin, Eldab: de tribu Dã, Bacheir: de tribu Manasse, Aniel: de tribu Ephraim, Camuel: de tribu Zabulon, Elisaphan: de tribu Isachar, Phitiel: de tribu Aser, Achior: de tribu Nephtalim, Phataël. Reges autem illius terræ, quos Moses & filij Israël trans Iordanem ab ortu solis, & valle Arnon vsque ad montem Hermon, omni terra Arrhaba ab Oriente subiugata percusserunt, hos fuisse dicit, Seon Regem Amorræorum, qui in Esebon habitauit ac regnauit. Et Og Regem Basan, qui ex Gigantibus adhuc supererat, & in Astaroth habitauit, regnauitque à monte Hermon, vsque ad terminos Gergeseorum, & dimidium Galaad. Istis occisis dedit Moses ipsorum terram Rubenitis. Gaditis, ac dimidiæ tribui Manasse. Reges vero Amorræorum, quos Iesus Naue cum filiis Israël, postquam Iordanem transierant in planicie Libani, vsque ad montem Chelca, donec ascendas, sceir, bello sustulit, quorum & terram reliquis tribubus, iuxta cuiusque sortem possidendam dedit, istos esse dicit: Chetæum, Amorræum, Chananæum, Pherezæum, Euæum, Iebusæum, Regem Iericho, Regem Hai, quæ contermina est Bethel. Regem Ierusalem, Regẽ Chebron, Regem Ierimoth, Regem Lachis, Regem Elam, Regem Gazer, Regem Dabir, Regem Gize, Regem Ærmath, Regem Ærat, Regem Arath, Regem Lobna, Regem Odollam, Regem Elat, Regem Ataphuth, Regem Opher, Regem Opheteſaroth, Regem Asom, Regem Somoon, Regem Mamroth, Regem Ziph, Regem Cades, Regem Zaac, Regem Manedoth, Regem locum montis Carmeli, Regem Eddor in Phenedaor, Regem Gid Galilææ, Regem Thersa.

Iesus naue Mosis successor.

Iordanis fluuius.

Raab meretrix seruata.

Solis statio.

Iesus mortis

LIB.

LIB. VII. IVDICES.

VOcatur hic liber Iudicum, propterea quod post mortem Iesu Naue populum suum Deus à relictis Chananæorum Gentibus pressum per Iudices seruauit, quorum hoc volumine singulorum facta & vitę tempus continentur. Sunt autem isti. Primus Gothoniel: hic occidit Chusarsathaim Regem syriæ fluuiorum, qui populum Israël afflixerat annos quadraginta. Post hunc Auod ambidexter. Hic Æglon Regem Moabitarum gladio ancipiti palmæ longitudinem habente interemit, à quo fuerat pressus Israël, annos decem & octo: & ipse gubernauit Israelem annos octoginta. Tertius samegar, * filius Dinach, qui sexcentos de Philistiim vomere percussit, annumque vnum populum iudicauit. Quartus Barach, filius Abineẽ. Hic expugnauit Iabin & sisaran, qui Israelem annos viginti afflixerant. sisaram autem Iael, vxor Cather Cinæi clauo occidit. Iudicauit iste Israelem annos quadraginta. Quintus Gedeon, qui & Ierobaal dictus est. Percussit iste Madianitas, & Oreb, & Zeb, & Zebee, & salmana ipsorum principes, ac Turrin Phanuel subuertit, principésque illorum cum spinis triturauit ac contriuit, à quibus tribulatus fuerat Israel annos septem, iudicauit autem ipse Israelem annos quadraginta.

In ces cur sic vocentur.

Alias in Graco est filius Anath.

Sextus Abimelech, filius Gedeonis ex concubina, qui fratres suos ex liberis natos, septuaginta viros, super lapidem vnum occidit. Fuga autem vnus ex illis, Ioatham elapsus est. Ipse vero Abimelech, etiam illis, qui cum ipso conspirauerant, factus est instar ignis è rhamno. Postquam autem multos occidit, mortuus est & ipse, molæ fragmine de muro per mulierem demisso prostratus. Regnauerat autem annos tres. Septimus Thola filius Phua, patrui Abimelech, qui regnauit annos viginti tres. Octauus Iair Galaadites, qui iudicauit annos viginti duo. Nonus Iephthe Galaadites. Iste percussit Ammonitas & Philistæos, qui Israelem afflixerant annos decem & octo. Cum autem in bello esset, votum fecerat, oblaturum se in sacrificium, quicquid post victoriam, domum reuertenti primum occurreret, atque ita filiam in occursum progressam, impetrato primum ad lugendam virginitatem bimestri spacio, immolandam occidit. Iudicauit autem populum annos sex. Decimus Iabæsan Bethleemita, iudicauit annos septem. Vndecimus Ailon Zabulonites annos decem. Duodecimus Labdon Pharatonites, annos octo. Tredecimus Samson, de stirpe Dan. Hic in mandibula asini interdum & virga, aliquando etiam immissis vulpibus, & nouissime per ruinam domus Philistæos percussit, à quibus Israel afflictus fuerat annos quadraginta: iudicauit autem Israelem annos viginti. Fuerunt itaque iudices Israelis numero tredecim. Anni vero illorum fuerunt quadringenti & vndecim.

Abimelech quam inhuma nit.

Iephthe filiam suã immolauit

Samson

Iudices Israëlis tredecim

LIB. VIII. RVTH.

ITa vocatur hic liber, propterea quod historiam de Ruth solam complectitur. Est autẽ Ruth genere Moabitida, castitate vero honesta. Relicta cognatione paternáque superstitione, ad pietatem ac verum Dei cultũ conuersa. Bethleem Iudæ cum socru sua incontanter concessit, vbi & Booz ex tribu Iuda, matrimonio coniuncta est, ex qua postea Dauid originẽ hoc ordine sumpsit. Booz ex Ruth sustulit filium Obed, Obed vero genuit Iesse, Iesse Dauidem.

Ruth cur sic dicatur

LIB. IX. REGVM I. & II.

REgum nominantur isti, ob id, quod Regum cum Iuda tum Israel facta & annos continent. Digesta sunt autem primo libro ista. Mors Eli Sacerdotis ac filiorum ipsius. Natiuitas Samuelis, & quomodo populus hactenus à Deo gubernatus, qui singulis temporibus liberatorem ipsis excitauerat, Regem sibi secundum morem Gentium à Samuele petierit, atque is Saulem illis de tribu Beniamin dederit, & ex illo deinceps & in Israel Reges esse cæperint. Continetur etiam hoc volumine quomodo vbi mandatum Dei transgressus esset saul, ablatum sit à stirpe ipsius regnũ, & Dauid in ipsius locum vnctus, atque in huius stirpem translatum regnum. Præterea commemoratur, quemadmodum sit per Dauidem Goliath minutissimò occisus lapillo. saul vero, postquam tripudiantes mulieres Dauidi decem millia, & ipsi mille dederant, inuidia percitus Dauidem persequutus, Dauid tamen seruatus, & Saul tandem bello arctatus consultis Pythonissis, interemptus occubuerit. Et in huius occasu terminatur primus Regum liber.

Regum libri cur sic appellẽtur.

Dauid vnctus.

Goliath occisus à Dauide.

In secundo vero libro, sauli Dauid in regnum succedit. Mẽphibosce autẽ filius saulis initio pro cõseruando sibi regnò contendit, tandẽ vero vniuersę tribus Dauidi iungũtur. Cunctos hostes bello superat Dauid, Bersabee vxorẽ Vriæ sibi sumit. Absalon patrem suum Dauidẽ persequutus paulo post in bello occiditur. Dauid numerato populo iram in se diuinam prouocat, quæ postea placato Deo cessat. Et hic secundus Regum liber senio confecto Dauide finitur.

Dauid Sauli succedit.

Habuit autem sub se Dauid quosdam viros fortes, magnos ac multos, quorum minores Cē- A turiones, maiores vero Chiliarchas constituit. Habentur quorundam ipsorum nomina & res gestæ Sebochæ Astotheus, qui Seph filium Rapha ex gigantibus nati percussit. Bleanam filius Ariorgi, Bethleemites. Hic percussit Goliath Chetæum, cuius hastæ lignum instar liciatorij texentium erat. Erat autem & ipse filius Rapha. Ionathan filius Semesi, fratris Dauid. Iste percussit virum quendam de Rhamedon, qui Israeli conuiciatus fuerat, & senos digitos in manibus ac totidē habebat in pedibus, & ipse filius Rapha, ex Gigantibus nati. Adinon Asonęus. Hic frameam suam aduersus octoginta milites, simul congregatos eduxit. Iesse Bada, filius Achamane. Et iste frameam suam contra triginta vno momento eduxit. Eleanan, filius Sose. Hic cum essent congregati Philistiim, solus in eos irruit, atque ita quosuis obuios interemit, vt manus ipsius hastam tenens obrigesceret, & populus post ipsius tergum cæsos spoliaret. Mara filius Asa Saruchæus. Iste irruentibus Philistæis ac partem agri lente refertam depopulari volentibus, fugiente populo, solus obstitit, & Philistæos persequutus agri partem seruauit. Eleazar filius Dodetharconi. Et iste tempore messis hordeaceæ cum irrumperent Philistæi, & populus fugeret, solus restitit, & Philistæos persequutus, hordeum defendit ac B seruauit. Tres verò fortes ex triginta erant cum Dauide cum Philistæi Bethlehem obsidione cinxissent. Hi tres cum ex cisterna Bethlehem bibere cuperet Dauid, castra Philistinorū perruperunt, haustámque ex cisterna aquam Dauidi attulerunt. Admiratus Dauid ipsorum virtutem, aquam quidem accepit, bibere vero noluit, sed libauit eam Domino dicens. Propitius sit mihi dominus ne hoc faciam. An sanguinem istorum hominum, qui cum animarum suarum periculo profecti sunt, bibam? Baneas filius Iodae, qui multa fortia facta designauit, & filios Ariel Moabitæ percussit, & cum in diebus niuis ad cisternam descendisset, leonem percussit. Hic & fortem quendam virum Ægyptium quinque cubitorum staturam habentem, & hastam instar scalæ nauticæ gestantem percussit. Hasta enim primùm illum spoliauit, deinde & occidit. Abisa frater Ioab, filius Saruiæ fororis Dauidis. Princeps erat & iste inter tres, de quibus dictum est. Percussit autem tempore quodam triginta viros lancea sua, & capreæ instar cucurrit in montibus, & præterea percussit & occidit Iesbi qui Dauidem occidere moliebatur. Erat autem Iesbi de genere Rapha & hasta ipsius trecenta æris sicla ponderabat, & gladio accinctus erat. Itaque isti erant magni & potentes. Bellatores autem in vniuersum habuit Dauid myriades triginta quatuor, & ducentos. C

Aquam libauit Dauid.

Baneas leonem occidit.

LIB. X. REGVM III. AC IIII.

Adonias filius Dauidis.

IN tertio Regum continentur ista. Adonias, senio iam grauato Dauide patre, seipsum extollit, & sine patris conscientia regem se creat. Quo cognito, Dauid mittit Mathan Prophetā & Sadoch Sacerdotem, ac Baneam filium Iodae: præcipitque, vt Salomonem vngant in Regem, quod & faciunt adhuc viuente Dauide. Adonias itaque confestim perfundatur. Salo-

Salomon templum ædificat.

mon vero in septennio domum Domini, deinde & muros Ierusalem ædificauit. Erant autem illi septuaginta millia proselytorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorum. Qui vero operibus præerant numero erant ter mille & sexcenti. Alimoniam vero Salomonis singulis mensibus duodecim viri administrabant. Impendebantur autem singulis diebus cori similaginis triginta, farinæ triticeæ cori sexaginta, vituli selecti decem, boues pascui viginti, oues centum, exceptis ceruis & capreis, atque altilibus saginatis. Gregem vero habuit, equarum quas fœturæ gratia alebat, quadraginta millia, equorū vero currulium duodecim millia. D Diuitiæ illius erant multæ. Singulis enim annis adferebātur illi auri talenta sexcenta sexaginta

Regina Saba.

sex absque tributis quæ pendebantur à subditis. Sed & Regina Saba, cum ad ipsum venisset, dedit ei auri talenta centum viginti, lapides pretiosos, & aromata infinita. Post mortem Salo-

Roboam Salomoni. succedit.

monis in regnum succedit Roboam filius eius: sub quo scissum est regnum, ita vt decem tribus samariam caput regni constituerint: duæ vero reliquæ in Ierusalem manserint, Iuda videlicet & Beniamin. Complectitur itaque tertius hic liber res gestas & annos Regum istorum Salomonis, qui simul omnium tribuum Rex erat. Postquam autem diuisum est regnum, vt diximus, in Iudæa duarum tribuum principatum gesserunt Roboam, Abia, Asa & Iosaphat:

Ieroboam.

decem vero reliquarum in Samaria, Ieroboam, Nabath, Baasa, Elau, Zambre & Achab. Tractat & de Prophetis videlicet istis: de Nathan, Gad, & Achia Selonita, qui contra altare Samariæ clamauit. De Elia & Elissæo, & eo qui regi Achaab, prophetauit. De filio Ader, & illius percussore, qui & Achaab reprehendit. De filiis Prophetarum seorsum anachoreticam vitam ducentibus. Habetur etiam hoc libro quomodo prophetauerit Elias & non

A & non pluerit annos tres, & corrui illi propter verbum Domini mane panes, vesperi carnes detulerint. Effecit etiam in Sarephtha Sidoniæ per verbum domini, vt hydria farinæ viduę non defecerit & oleario vasculo nihil deesserit. Præterea & filium eius mortuum orando vitæ restituit, & Prophetas Baal occidi curauit, quorum numerus erat, quadringenti quinquaginta. Iordanem quoque pallio percussit, vndáque illius vtrinque diuisa, pedes fluuium transiuit. Terminatur autem tertius hic liber morte Achab Regis Israël, & morte Iosaphat Regis Iuda, desinens in principiū regni ochoziæ filij Achab, & Iorā filij Iosaphat, Regis Iuda.

Elias & eius gesta.

QVARTVS REGVM.

Achab.

IN isto libro commemoratur, quomodo duo duces quinquagenarij regis Ochozię igne cælitus, per verbum Eliæ prophetæ consumpti, & Elias tandem sublatus sit, spiritúsque illius in Elisæo requieuerit, ita vt in illo duplo fuerit. Deinde de Elizæo quomodo Sunamitidis fi-

Elisæus.

lium mortuum precando excitauerit, & Naaman syrum à lepra mundauerit, vascula vxoris Prophetæ mortui in verbo domini oleo repleuerit, super corpus ipsius mortui cuiusdam ca-

Naaman Syrus à lepra mundatus.

dauer coniectum, mox atque Prophetæ ossa tetigerat reuixerit, cum pallio Eliæ Iordanem percusserit, diremptáque hac atque illac vnda pedibus & ipse fluuium transiuerit. Continetur B etiam isto volumine, quomodo Senacherib & Rapsases post multas blasphemias promulgati, déque exercitu ipsorum vna nocte occisa sint centena octoginta quinque virorum millia,

Senacherib Iosias.

& quomodo Iosias rex vniuersa simulachra sustulerit, lucos succiderit, & Pascha, sicut scriptum est, legaliter seruauerit. Habet hic liber regum quoque gesta & annos, eorum qui in Iuda regnarunt, Ioram, Ochoziæ, Ioas, Amassiæ, Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ, Manasse,

Iudææ Reges

Amos, Iosiæ, Ioachas, Eliakim, Ioakim, Mathanam & sedekiæ: Eorum vero qui in samaria, Ochozię, Ioram, Iehu, Ioachaz, Ioë, Ieroboam, Zachariæ, sellum, Manaem, Phakessiæ, Phakes, & Osee: & Prophetarum. Eliæ, Elizæi, Esaiæ, & Ieremiæ. Præterea quomodo regnum samariæ defierit, sub Osee filio Hela, qui Phakee filium Romeliæ occidit, regnum verò Ierosolymitanum sub Sedechia. Nam & ipse in Babylonem abductus, & ademptis oculis in pistrinum annos viginti sex abiectus est. Ad hæc quomodo rex Babylonis regem Ioakim exaltauerit, thronūque illius supra cunctos Babylonię reges extulerit, & cum eo ederit ac biberit omnibus diebus vitæ ipsius. Finitur itaque liber iste, in seruitutem abducto iam populo, & tota vrbe capta.

C EPITOME GESTORVM REGVM IVDÆÆ ET ISRAEL.

Iudæa Reges.

RESumenda sunt quę his libris tractantur, & per epitomen exponenda omnium Regum cum Iudææ, tum Samariæ nomina, & res gestæ, & cuiusque anni. Et primum de regibus Ierusalem. Post interitum saulis, qui annos regnauerat quadraginta, regnauit Dauid super vniuersum Israëlem, & ipse annos quadraginta, in Chebram septem: deinde super omnem Israelem, & Iudæam triginta tres, & fecit quod rectum erat corde perfecto: sub hoc erant Prophetæ samuel, Nathan, Gad. Salomon filius Dauid, & ipse super omnem populum regnauit annos quadraginta, & fecit quod malum erat: sub isto erant Prophetæ Nathan & Gad. Roboam filius Salomonis, regnauit annos decem & septem, & fecit quod malum erat: sub hoc scissum est regnum. Manserunt autem cum ipso in Ierusalem tribus duæ, Iuda & Beniamin: in Samaria vero reliquæ decem. Habuit sub se Prophetas Achian Seloniten, & Samæam, & Addo. Abias filius Roboam regnauit annos tres. Cor huius non erat perfectum, sicut Dauidis, sed ambulauit in peccatis patris ipsius: sub hoc vixit Addo propheta.

Saul. Dauid.

Salomon.

Roboam.

Abias.

Assa filius Abiæ regnauit annos quadraginta vnū, & fecit quod rectum erat: veruntamen ad- *Assa.*

D huc manebāt excelsa: sub isto Prophetæ erant Azarias, Adad filius Oded, & Anami. Iosaphat. filius Assæ regnauit annos viginti vnū, & fecit quod rectū erat, attamen adhuc erant excelsa. Tandem vero culpari meruit, quod amicitiam iunxerat cū Ochosia rege Israel, & in structura nauiū socius illi fuerat: sub hoc erāt Prophetę Elias, Elisęus, Michęas, Hieu filius Ananiæ, Oziel filius Zacharię, & Eliad Odiæ de Marisa. Iorā filius Iosaphat, regnauit annos octo, & fecit quod malum erat. Habuit enim vxorem filium Achaab: sub hoc erant Prophetæ Elias & Elisæus. Ochozias filius Ioram, regnauit annum vnum, & fecit quod malum erat. Post hunc regnauit mater ipsius Gotholia, annos septem. Ioas filius Ochoziæ regnauit annos quadraginta. Iste occidit Zachariam, & donec Iodae vir prudens viueret à quo instruebatur, fecit quod rectum erat. Hunc interfecerunt ipsius serui in domo Maeloth: sub isto prophetauit Azarias filius Iodaæ. Amasias filius eius regnauit annos viginti nouem, & fecit initio regni quod rectum erat, sed non sicut Dauid. Nam adhuc populus immolabat in excelsis, & lucos non excidit: sub hoc prophetarunt Prophetæ quidam, quorū tamen nomina scripta non sunt.

Iosaphat culpari meruit, cur.

Ioram.

Ochozias.

Gotholia

Ioas.

Amasias.

Postquam vero eos qui in monte Seir habitabant percussit, in superbiam elatus, simulachra eorum quos percusserat coluit, ob quam causam & in manus hostium traditus, percussus est.

Ozias seu Azarias. Azarias, qui & Ozias, regnauit annos quinquaginta duos, & primum quod rectum erat fecit: sicut & pater ipsius, excelsa tamen non sustulit. Vbi vero rerum successu potiri cæpit, elatus est animo, voluitque per seipsum immolare in templo, quod solis sacerdotibus licebat. Quapropter & lepra percussus est, postquam audisset, Non tuum est Ozia immolare domino, sed Sacerdotum filiorum Aaron, qui ad hæc sanctificati sunt: sub hoc prophetauit Esaias.

Ioathan. Ioatham filius Azarię regnauit annos sedecim, & fecit quod rectum erat, quemadmodum pater eius: veruntamen excelsa non est demolitus, & sub hoc erat Esaias.

Achas. Achas filius Ioatham regnauit annos sedecim, & fecit quod malũ erat, & sub isto prophetauit Esaias: deinde & Oded. Ezechias filius eius, regnauit annos viginti nouem, & fecit quod

Ezechias. rectum erat, sicut Dauid perfectè. Iste demolitus est serpentem æneum, quem suspenderat Moses: sub hoc quoque prophetauit Esaias. Isto regnante Senacherib & Rapsases Assyrij dominum blasphemarunt, qui quidem postea percussi sunt, tum autem vna nocte cæsi sunt ab B angelo de illorum exercitu millia centum octoginta quinque. Ezechias verò cum ægrotaret,

Manasses. vt iam moriturus esset, ad prorogationem vitæ annos quindecim accepit. Manasses filius Ezechiæ regnauit annos quinquaginta quinque, & malum fecit. Quæ namque Ezechias pater eius demolitus fuerat, ipse restituit: alter Ieroboam factus est Iudæ, vt huius gratia idem acciderit Ierusalem quod Samariæ. Huius enim gratia reprehensus est, quod peccare fecerat Iudam: ob quam causam & in Babylonem captiuus abductus est. In captiuitate tamen constitutus, quemadmodum in Paralypomenis scriptum est, pœnitentiam egit, atque ita emendatum Deus in Ierusalem reduxit, vbi & regnum recuperauit. Postquam vero pœnitentiam egisset, & populum vt Deo seruiret docuisset, tandem mortuus est. In ciuitate tamen Da-

Amos. uid non est sepultus, sed in horto suo, horto Hoza. Amos filius Manasse regnauit annos duos, & fecit quod malum erat, sicut pater eius Manasses, & occiderunt illum serui ipsius, sepultúsque est in horto Hoza, in quo sepultus est & pater ipsius.

Iosias Rex vir pius. Iosias filius Amos regnauit annos triginta vnum. Hunc populus Regem creauit cum annos octo natus esset, & fecit quod rectum erat, ambulans in omni via Dauidis, nec decli-C nans, neque ad dexteram, neque ad sinistram. Vniuersos quippe lucos succidit, & cuncta simulachra sustulit, cum annorum esset sedecim, legem verò Dei quæsiuit, & cum neglectam inuenisset legi curauit, ac Pascha celebrandum præconis voce promulgauit, celebrauítque: sicut scriptum est. Istum occidit Pharao Nechao ad Euphratem, cum velut amicus ad ipsum veniisset. Sub hoc fuerunt Prophetæ Ieremias, Sophonias, & Olda prophetiza, vxor

Ioathas. Selle. Ioachaz filius Iosiæ regnauit menses tres, & fecit quod malum erat. Transtulit hunc Pharao Necao: sub hoc quoque prophetauit Ieremias. Eliachim alter filius Iosiæ, qui & Ioachim cognominatus est, regnauit annos vndecim, & fecit quod malum erat. Ioachim qui &

Eliachim. seu Ioachim. Iechonias filius Eliachim, regnauit menses tres, & fecit quod malum erat, translatusque est in Babylonem. Manthanan filius Ioachim. Hunc Nabuchodonosor constituit regem, Se-

Iechonias. dechiámque mutato nomine vocauit: regnauit annos vndecim, & fecit quod malum erat, sub isto quoque erat Ieremias. Ad hunc vsque durauit regnum Iuda, sub quo dissipatum est: sicut & regnum Samariæ: vrbs namque Ierusalem capta, & vniuersi in Babylonem captiui,

Sedechias. ablatis quoque templi vasis, abducti sunt Reges itaque in Ierusalem, à Dauide vsque ad captiuitatem Babylonicam fuerunt viginti vnus: præter Gotholiam reginam, quæ & ipsa, sicut di-D ctum est, post Ochoziæ filij mortem septem annos regnauit.

REGES ISRAEL.

COnsequenter & de regibus Israël, qui in Samaria regnarunt dicendum est, quo quisque vocatus sit nomine, quot annos regnauerit, & quomodo vixerit. Primus

Ieroboam quam impius. fuit Ieroboam, filius Nabath. Hic cum rediisset ex Ægypto diuino regno, regnauit in Samaria. Tam insigniter autem quod malum erat fecit, vt similis illi non fuerit. Veritus enim ne facta defectione subuerteretur, duos aureos vitulos fecit, populumque seduxit, dicens: Hi sunt dij tui, qui reduxerunt vos ex Ægypto. Instituit etiam populo dies festos ac sacerdotes, atque ita peccare fecit, & aberrare Israelem. Ipsum enim omnes posteri reges

Nabath. Baasa. imitati sunt. Regnauit autem annos viginti duos: sub hoc erat Propheta Achia Selonita, & qui contra ipsum & altare ipsius clamauit. Nabath filius Ieroboam regnauit annos duos, & fecit quod erat malum. Nec amplius post illum de genere ipsius quisquam regnauit.

Baasa,

A Baasa, de alia stirpe, regnauit annos viginti quatuor, & fecit quod malum erat, nec de huius stirpe, postea quisquam regnauit. Zambre alterius generis, regnauit annis duodecim, & quod malum erat fecit. Achab filius Zambre regnauit annos viginti duos, & præ cæteris *Achab.* quod malum erat fecit. Sub hoc Prophetæ erant, Elias, Elisæus, Michæas, & qui regi Achaab de Syria & filio Ader prophetauit, & qui proprio iussu percussus ac vulneratus, Regémque Achab redarguit. Et præterea seorsum habitantes multi prophetarum filij. Ocho- *Ochozias.* zias filius Achaab, regnauit annos duos, & fecit quod malum erat. Sub hoc quoque erant Elias & Elisæus, quinquagenarios enim illius igne cælitus in verbo domini percussit Elias. *Ioaram.* Ioarem alter, filius Achab, regnauit annos duodecim, & fecit quod malum erat. Post hunc nemo amplius de hac stirpe regnauit. Sub isto assumptus est in cælum Elias. Elisæus verò *Iehu Rex vir bonus.* perdurauit vsque ad Ieroboam filium Ioas regem Israel. Erant autem sub istis etiam filij Prophetarum. Iehu de alia stirpe, filius Manasse, regnauit annos viginti octo. Hic genus Achaab sustulit statuámque illius contriuit & Prophetas Baal per insidias occidit. Et hactenus quidem fecit quod rectum erat, promissiónemque accepit, quod quatuor ipsius filij sessuri es-B sent super thronum Israel, veruntamen legem domini non seruauit toto corde. Neque enim à peccatis Ieroboam abstinuit, propter vitulos aureos.

Ioachaz filius Iehu regnauit annos tredecim, fecitque quod malum erat. Ierusalem ex- *Ioachaz.* pugnauit & templi aurum & vasa abstulit. Ieroboam filius Ioachaz regnauit annos quadraginta vnum, & fecit quod malum erat. Zacharias filius Ieroboam regnauit menses sex, & *Ieroboam.* operatus est malum. Hactenus posteritas Iehu, in quartam generationem durauit. Sellum ex alia progenie, filius Iabis, regnauit dies triginta, & quod malum erat operatus est. Ma- *Zacharias. Sellum.* naem ex alio genere, filius Gadide, regnauit annos viginti & operatus est quod malum erat. Phakeias filius Manaem, regnauit annos decem, & fecit quod erat malum. Sub hoc pro- *Manaem.* phetarunt Esaias & Osee. Phakée, de alia stirpe, filius Romeliæ, regnauit annos viginti. Hic occidit Phakeiam, & fecit quod malum erat. Sub hoc quoque erant Esaias & Osee Prophetæ. Osee aliunde natus, filius Ela, regnauit annos nouem. Iste occidit regem Pha- *Osee.* kee, & operatus est malum, veruntamen non sicut qui ante ipsum regnarunt. Sub isto Osee finitum est regnum Samariæ. Tunc enim cessauit, ac perdita est samaria, quam deinceps C Assyrij inhabitarunt, ex quibus orti sunt hæretici Samaritæ, qui & sadducæi vocantur. sum- *Hæretici Samariæ vnde orti.* mata itaque eorum tempora, qui Ierosolymis à Dauide vsque ad sedechiam regnauerunt annos constituunt quadringentos. Reges vniuersi fuerunt viginti vnus, dempta Gotholia, & cuncti eiusdem stirpis, Dauidis videlicet, ita vt ab initio ad finem vsque filius à patre regnum hæreditariò acceperit. Ex his autem nouem, quod rectum, duodecim verò quod ma- *Anni Regni Israël 400.* lum erat excepta Gotholia, operati sunt. Eorum verò tempora qui in samaria à Ieroboam vs- que ad Osee regnarunt, anni sunt ducenti sexaginta: Reges autem vniuersi decem & octo, ex diuersis stirpibus. Horum octo regnum inuaserunt. Omnes vero secundum peccatum Ieroboam quod malum erat fecerunt.

LIB. VNDECIMVS, PARALIPOMENON PRIMVS ET SECVNDVS.

Paralipomenon cur sic appellentur. HOc nomine vocantur isti libri, propterea quod multa in libris Regum præterita, in ipsis continentur. Habetur autem in primo libro omnium tribuum genealogia ab Adam vsque ad Reges, secundum tribus, & populos, & gentes, & familias. In secundo D vero exponuntur gesta regum.

Historiographi veteris testamenti. Supra quidem dictum est, quod qui regum facta & tempora conscripserunt, Prophetæ fuerint, qui singulis temporibus vixerunt. Vt autem singulariter quid quisque scripserit cognosca tur, ex Paralipomenis ista annotauimus: Dauidis historias scripserunt samuel, Nathã & Gad prophetæ. salomonis Nathan & Achia prophetæ. Ieroboam, sabæas & Adido prophetæ. Abiæ, Adido propheta. Asæ facta habentur in libro sermonum, de Regibus Iuda. Iosaphat, Iehu propheta, filius Aname, qui librum sermonum de Regibus Iuda scripsit. Quæ Ioas gessit, relata sunt in scripturam Regnorum. Quæ Amasias, in libro sunt Regum Iuda & Israël. Quæ Ozias, scripsit Esaias propheta. Quæ Ioathan, sunt in libro Regum Iuda & Israël. Quę Achaz, in libro habentur Regum Iuda & Israel. Quæ Ezechias, scripsit Esaias propheta filius Amos. Quæ Manasse, relata sunt in sermonem Videntium. Quæ Iosias, in libro sunt Regum Iuda. Quæ Ioakim, in libro habentur Regum Iuda & Israel.

LIB. XII. ESDRÆ PRIMVS ET SECVNDVS.

HI duo libri ab eo ipso conscripti sunt, cuius & inscriptionem præferunt. Esdras enim iste, Sacerdos & lector cum esset, redituum filiorum Israel ex Persia ad Ierusalem, exposuit, *Zorobabel.* in primo libro tradit, quomodo cura reditus fuerit in manu Iesu filij Iosedek & Esdræ, & Zorobabel, & Neemiæ, Eunuchi Indiæ. Occasionem vero reditus hanc ponit. Tres milites Re- *Ista habentur Esdræ tertio cap. & 4.* gem custodientes, quorum vnus erat Zorobabel, circa quæstionem quandam contendebant, facta promissione, vt qui vinceret, à Rege quicquid vellet peteret. Cum primus dixisset, fortius esse vinum, Alter fortiorem esse Regem, zorobabel contendit fortiores esse mulieres, veritatem super omnia excellere. Hæc quia dixerat Zorobabel, victor euasit. Cum autem iussus esset petere quod vellet, petiit, vt Israelis captiuitas solueretur, & Ierusalem reædificaretur. Atque ita vt petiit factum est. Dimissa est captiuitas. Etenim & tempus iræ Dei, sexaginta videlicet anni, tunc adimpletum erat. Qui verò Ierosolymam è captiuitate ascenderunt, de tribubus Iuda & Beniamin, cum Leuitis, in vniuersum numero fuerunt quadraginta duo millia, trecenti, & sexaginta. Serui vero illorum & ancillæ, septem milia, trecenti, triginta quatuor. Cantores ducenti quadraginta quinque. cameli quadringenti triginta quinque, Asini ducenta millia, septingenti viginti. Ædificatores autem erant Zorobabel & Iesus filius B Iosedek, & Neemias. Esdras vero cum esset dexter in cognitione legis, legem proferebat, & legebat, disponebátque cuncta ad templum pertinentia, & Leuitas quoque ipsa ex lege designabat. Præterea & alienigenas vxores abiici curauit ab illis qui eas tempore captiuitatis duxerant. Abiecerunt enim illas omnes, & mundati sunt, & pascha sicut scriptum est, & ieiu- *Reditus à Babylone.* nium legitime seruauerunt. Secunda vero narratione eadem quidem de reditu è Babylone præter problemata, plura vero de Neemia Eunucho exponit, quomodo & ipse templi reædificationem à Rege petiuerit. Et quomodo Esdras quidem lectoris functus sit officio, Iesus vero & Banæas & Sabias populum erudierint, Esdras scientiam domini legendo explicuerit, populus per lectionem illius quæ facienda erant intellexerit, & pascha celebrauerit. Seruarunt etiam ieiunium mense septimo, & festum tabernaculorum, sicut in lege scriptum est. Non fecerant, inquit, ad hunc modum à diebus Iesu fili Naue. Esdras vero cum vidisset mulieres pe- *Esdras.* tulantes Hebræis coniugio iunctas, lugens ac plorans, persuasit omnibus denunciari, vt seruarent legem dei, & eiecit mulieres illas, tanquam illegitimo coniugio iunctas, & adiurauit vniuersos, vt seruarent legem. Atque ita sanctificati & mundati exhilarati sunt, & abiit C quisque in domum suam. Narratur autem & hoc de Esdra quod cum libri 5. per incuriam populi ac diuturnam captiuitatem periissent, ipse illos, cum vir esset honesti studiosus, industrius & lector, apud se omnes custodiuerit, & tandem protulerit, omnibusque tradiderit, atque ita seruauerit.

LIB. XIII. PSALTERIVM DAVIDIS.

TAmetsi hic Psalmorum liber solius habeat Dauidis inscriptionem, multorum tamen alio rum quoque in illo sunt Psalmi, vtpote Asaph, Idithum, filiorum Chore, Aggæi, Zachariæ, & Æman Israelitæ. Sunt etiam nonnulli, qui communiter ab omnibus semel sunt dicti, quotquot videlicet alleluya habent. Itaque Esdras omnes hosce Psalmos à quibuscunque dictos vno complexus est libro, qui quidem, quasi communes sint Psalmi omnium quos continet, Psalmorum liber vocatur, soli vero Dauidi inscribitur, propterea quod ille primus spiritum psallendi à deo accepit, primúsque Psalmos composuit & scripsit, & prædictos *Psalmorũ liber cur Dauidi inscribatur.* Psalmistas ipse ex sacerdotibus selegit ac instituit, stationem quoque locorum illis, & ordinem melodiæ, ac tempus psallendi matutinum & vespertinum determinauit, & ita ordi- D nauit vt alij aperto alij, alij clauso tabernaculo, alij à dextris, alij à sinistris starent, atque ita quidem deo psallerent, laudemque ac hymnum voce canerent, quidam vero confessionem ac laudem præluderent, illi in musicis instrumentis, citharis, nablis ac cymbalis, isti in tubis sublime personarent. sacerdotes igitur qui arcam dei sub Dauide porta- *Mille sacerdotes arcã Dei portabant.* bant, erant numero mille & duo, nempe, ex filiis caath, Vriel princeps & fratres eius centũ & decẽ. Ex filiis Merari Asæ princeps & fratres eius 250. Ex filiis Gedeon Ioel princeps & fratres eius 150. Ex filiis Elizaphat samęas princeps & fratres eius 200. Ex filiis Hebron, Enir princeps & fratres eius 80. Ex filiis Eziel, Aminadam princeps & fratres eius 112. Psalmistæ vero selecti ex ipsis, erant, de quibus supra dictum est. Hi ad hunc modum instituti erant. Asaph & Ætham filij Core cymbalis æneis personabant, vt ab omnibus audirentur. zacharias vero & Oziel samiramothith, Eloni, Eliab, Masæas, Banæas, filij Idithum, in nablis & psalterio. Mathæas, & Enphaneas, & Machania, & Abededon, & Eeil, & Ozias filius Æmau, in Cinnyris

A nyris & citharis. Masse verò & Aggęus & Zacharias & Bane, & Eliezer, sacerdotes, tubis clãgebant. Et reliquos psalmos quos isti quoque spiritu sancto moti conscripserant, Esdras Dauidis psalmis coniunxit, & ex omnibus ita coadunatis hunc psalmorum librum, vt dictum *Psalmorum librum constituit Esdras.* est, constituit. Est autem inter psalmos dilucida ad hunc modum ponenda distinctio. Sunt enim propriè Dauidis, quotquot istam habent inscriptionem, Psalmus Dauidis. Videlicet isti: 25.26.27.36.115. Qui verò ab aliis compositi, Dauidi inscribuntur, sunt quotquot inscriptionem hanc, Dauidi, similiter habent, qui quidem sunt isti 3.4.5.6.7.8.9.10.11.12 13.14.15.16. 17.18.19.20.21.22.23.24.30.31.32.33.34.35.37.39.40.41.49.50.51.52.54.55.56.57.58.59.60.62.63.64. 67.68.69.70.81.90.92. 93.94.95.96.97. 98.100. 102.103.107.108.109. 137.138.139. 140. 142.143. 144. Eorum verò qui hanc inscriptionem, Dauidi, habent, alij inscribuntur, In finem psalmus Dauidi, alij tantum psalmus Dauidi. Quorum inscriptio est, in finem psalmus Dauidi sunt isti. 4.5.6.8.9.10.11,12,13,18,19,20,21,29,40,50,64,67,108,132,139. Qui inscribũtur, Dauidi, absque illa particula, in finem, hi sunt, 3.7.14 22.23.24.28.37.42.62.93.38.107.140.142. Rursus eorum qui inscribuntur, in finem psalmus Dauidi, hæc est subdiuisio. Alij inscriptionem haB bent psalmus Cantici, vtpote, 4.64. Alij tantum, psalmus, videlicet. 5. 8.9.10,11.12.13.18.19 20. 21.30.39.40 50.63.108.138,139. Qui verò inscriptus est, in hymnis psalmus, est, 6. Sunt & alij, qui inscriptionem quidem habent, In finem Dauidi, psalmi tamen titulum non habent, sed differentem, & sunt isti, 13.35.51.52.53.54.55.56.57.58.59.60.68.69. Horum qui differentem habent inscriptionem, alius inscribitur, verba Cantici, vt 13. alij Dauidi tantum, vt 35.68.69. alij intellectus, vt 51.52. alij in hymnis intellectus, vt 53.54. Nonnulli, tituli inscriptionem habent, vt 55.56.57.58.59. Est qui in hymnis inscribitur, vt 60. Eorũ verò qui psalmus Dauidi absque particula, in finem inscribuntur, est Canticum psalmi, 107. tantu m. At qui nec in finem, nec psalmus, sed simpliciter Dauidi inscribuntur, sunt 15. 16.31.32.70,81.90.92,94.95.96. 100.102.103, 136.141.143.144. & ex his iterum alius canticum habet, vt 95. alius, tituli inscriptionem, vt 15. alij orationem, vt 16.82. alij intellectum, vt 31.100.141. hic filiorum Aminadam, vt 70. illi laudem cantici, vt 90.92.94. iste laudationem, vt 144. Rursus, qui neque Dauidis, neque Dauidi inscribuntur, sed aliis assignantur sunt isti, 38. 41.43.44.45.46.47.48.72.73.74 75.76.77.78.79.80.81. 82.83.84.86.87.91.99.104.105.106.111.112.113.114.115.116117.118.134. 135.145, 146. 147. 148.149.150. Et horũ quidam inscribuntur Asaph, quidam filiis Core Asaph & Ætham, quidam filiis IdiC thũ, alij Aggæi & zachariæ, alij alleluya Asaph sunt isti, 72.73.74.75.76,77.78,79.80,81,82. Ex quibus alij inscriptionem habentes, In finem psalmus Asaph, sunt hi: 74.75.76.79.80. alij tantum psalmus Asaph, vt 72, 78, 81. alius in hymnis, vt 75, alij canticum psalmi Asaph vt 79,82. quidam intellectus inscriptionem habent, vt 73,77, quidam torcularium, vt 80, ille cõmutandorum, vt 79, hic psalmus cantici, vt 74, Qui per alleluya inscribuntur, sunt isti 104, 105, 106, 110.111.112. 113. 114.115.116.117.118.131.135.145.146.147.148.149.150. Ex his Aggæi sunt & zachariæ 145,147,148, Qui filiis Core inscribũtur, sunt 41,43,44,45,46,47,48,83,84,86,87, Ex his alij inscriptionẽ habent, in finẽ filiis Core, vt sunt 41,43,44, 48,83, 84, alij, in finem pro filiis Core vt 45,46, quidam, psalmus cantici filiis Core, vt 47,86, 87, & 88, intellectus Ætham Israëlitæ, Sunt qui inscribuntur, in finem Idithum Canticum, vt 38.61. Qui verò graduum sunt, omnes sunt cantica, vt 119.120.121.122.123.124.125.126.127.128.129.130.131.132.133. Ex his Salomoni inscriptus est, 126. Dauidi verò, 130, 131, 132, Itaque ista est diuisio inscriptionum quæ psalmis quibusdam præmittuntur. Omnium verò communes in hoc libro psalmi tantum sunt, 4.5.6.8.9. 10.11.12.13 .14.18.19.20.21.29.30.36.40.50.60.61.63.64.65.66 .67.72.78.81.108.138.139. psalmus cãD ticum, 4, 64, psalmi cantici 29.47.67.86.87. Canticum tantum 38.76.95.119. 120.121.122. 123.124. 125.126.127.128.129.130. 131. 132.133. Canticum psalmi 65,82, 107, Verba cantici 17, Laus cantici 90,92,94, Laus 144, in hymnis 60,75, in hymnis intellectus 53.54. in hymnis psalmus. 6.66. intellectus 31.51.52.73. 77.88.100.141. Ad inscriptionem tituli, 15.55.56.57.58.59. Oratio, 16.85.89.101. Oratio Mosi homini dei, 89. Ad Salomonem, 71. Sine nomine, 9.65.91.99. 101. Alleluya, 104. 105.106.110.111.112.113.114.115. 116.117.118. 134.135.146.147.148.149.150. Dauidi simpliciter, 32. 34. 35.96.102.103.136.137. A Dauide verò & reliquis omnibus dicti, & inscripti, in finẽ sunt isti: 4. 5.6.8.9.10.11.12.13.18.19.20.21.22.30.35.38.39.40. 41.43. 44.45.46.48.50. 51.52.53.54.55.56. 57. 58.59. 60.61.63. 64.65.66.67.68.69.74.75.76. 79.80. 83.84.108. 138.139. Qui Dauidis tantũ sunt proprij, hi sunt: 25.26.27.36. & 151. Post vniuersam hanc diuisionem: deinceps necessarium est separatim etiam quotundã psalmorum inscriptiones cognoscere. Primus quidem & secundus inscriptione carent. Tertius verò inscriptus est, quando à facie Absalom filij sui aufugit, 142. quãdo filius ipsum persequutus est. Quintus super hęreditate. Sextus & vndecimus super octaua.

Septimus ſuper ſermonibus Chuſi filij Iemini. Octauus:80. & 83. ſuper torcularibus. Nonus A ſuper abſconditis filij 45.ſuper abſconditis 15. Ad tituli inſcriptionem 16. & 85. Oratio 17.quãdo eripuit eum dominus è manu omnium inimicorum ipſius 21. pro ſuſceptione matutina, 23. In prima Sabbathorum 26. antequàm vngatur 28. In conſummatione tabernaculi 29. In dedicatione domus 30. Pro extaſi 31. Intellectus 33. Quando mutauit faciem ſuam ante Abimelech 35. Seruo domini Dauidi 37. Ad rememorationem diei Sabbathi 44. Pro commutãdis, ad intellectum filiis Core canticum ſuper dilecto 68. pro commutandis 77. pro commutandis teſtimonium ſuper Aſſyrio 50. Cum veniſſet ad eum Nathan propheta, poſtquàm eſſet ad Berſabee ingreſſus, 51. Cum veniſſet Doeg idumæus ad Saulem, nunciaſſetque illi ac dixiſſet: Venit Dauid ad domum Abimelech 52. Super Maeleth 53. Cum veniſſent ad Saulem ziphæi, illíque dixiſſent, an non eſt abſconditus apud nos Dauid? 55. Cum tenuiſſent eum Philiſtæi in Geth 56. Cum ante faciem Saulis in ſpeluncam fugiſſet 58. Cum miſiſſet Saul qui domum eius obſeruarent, vt occideret eum 59. Cum incendiſſet Meſopotamiam Syriæ, & Syriam Sobal, & reuerſus Ioab percuſſiſſet in valle ſalinarum duodecim millia, 62. Cum eſſet in ſolitudine idumeæ 65. Reſurrectionis 69. Ad rememorationem, quod me ſeruauit domi- B
Alias filiorum tona dab. nus 70. filiorum * Adæ, priorum captiuorum 71. in Salomonem 65. Ad Aſſyrium 87. Super Maeleth ad reſpondendum 91. Pro die ſabbathi 23 in prima ſabbathi 92. in diem ante ſabbathum 93. in quarta ſabbathi 95. Cum domus ædificaretur poſt captiuitatem 96. Quando reſtituta eſt ei terra 99. Ad confeſſionem 101. Precatio pauperi cum in anguſtiis eſſet, & orationem ſuam ante dominum effunderet 141. Precatio cum eſſet in ſpelunca 143. Contra Goliath 151. pſalmus hic peculiariter Dauidi, & extra numerum reliquorum inſcriptus eſt, cum ſingulari certamine Goliath ſtrauiſſet. De diapſalmate quoque tractandum eſt, in quibus pſalmis illud & quoties in vno quoque inueniatur. In ſecundo pſalmo ſemel: in tertio bis, in quarto bis: in ſeptimo ſemel: in nono canticum diapſalmatis, in vigeſimo tertio ſemel: in 31. bis: in 33. ſemel: in trigeſimo octauo bis, in 43. ſemel, in 45. bis, in 46. ſemel, in 48. bis, in 50. bis, in 53. ſemel, in 54. bis, in 56. bis, in 58. bis, in 59. ſemel, in 60. ſemel in 61. bis, in 65. ter, in 66. bis, in 67. quater, in 74. ſemel, in 75. bis, in 76. ter, in 80. ſemel, in 81. ſemel, in 82. ſemel, in 83. ſemel, in 84. ſemel, in 85. bis, in 88. quinquies, in 93. ſemel, in 139. ter, in 142. ſemel. Summatim verò quotquot per halleluiah inſcribuntur, & qui graduum ſunt diapſalma non habent. C

LIB. XIIII. PROVERBIA SALOMONIS.

SAlomon filius Dauidis, cum regnum patris ſui accepiſſet, à deo petiit, vt ſapientiam acciperet magis quàm diuitias, & hoſtium vltionem. Hanc cum eſſet adeptus, præ omnibus mortalibus, qui ante & poſt ipſum fuerunt, ſapiens, ac propter ea quæ faciebat ac dicebat, admirabilis factus, tria millia parabolarum, & quinque millia carminum proloquutus eſt, diſputauítque de omnibus, tam de iis quæ ex terra proueniunt, quàm de omnis generis animantibus. Scripſit libros, Canonicos tres, Prouerbia videlicet, Eccleſiaſten, & Canticum canticorum, & alterum præter iſtos, non Canonicum, ſicut ante dictum eſt, qui Sapientia Salomonis dicitur. Præſentem autem librum Prouerbia inſcripſit, propterea quod verba sapientium prouerbia ſunt, velut ænigmata, quæ quidem aliud ex ſuperficie, aliud verò per alegoriam indicant. Horum autem ſpecies ſunt prouerbia. Ad hunc etenim modum diſcipuli domini in Euangelio ſecundum Ioannem loquuntur, quando domino, cum antea multa obſcuro ſenſu loquutus eſſet, tandem dicunt, ecce nunc liberè loqueris, & prouerbium prorſus nullum dicis, vt intelligas prouerbia non aperto, ſed obſcuro ſenſu dici. Quoniam igitur tales plerũque ſunt quæ in hoc libro ſunt ſententiæ, ideo titulum illi, prouerbia fecit. Eſt autem inde di- D
cta parœmia, quod præter vias, tales ſententiæ conſcribi ſolitæ ſint, ad correctionem & doctrinam eorum qui itinera conficiebant: præter vias autem ſcribebantur: propterea quod nõ omnes veritatis ſermones capiebant, vt vel ij qui in itinere erant & affixas videbãt, quæ ſcripta eſſent exquirerent, atque ita eruditentur homines. Parœmiam itaque ad hunc modum nonnulli definiunt, vt ſit dictum parodium, ab vno aliquo ad multa tranſſumptum. In hoc igitur libro ſcientia eſt ſapientiæ & diſciplinæ, intellectus ſermonum prudentiæ, ſtrophe verborum iuſtitiæ, Verus intellectus ad dirigendum iudicia, & pollicitatio cognoſcendarum ex iſtis parabolarum, dictorum Sapientum ænigmatum, & obſcurorum ſermonum. Et ſunt ſcientiæ ſapientiam ac diſciplinam tradentes. Nam & Græci ſapientiam pollicentur, & hæretici habere ſe diſciplinam arbitrantur. Quapropter iſte veram ſapientiam ac diſciplinam docet, ne ſpecie ac ſimilitudine ſapientiæ quiſquam in ſophiſmata Græcorum & hęreticorum incidat. Græci nãque & putantes & dicentes ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt, hæretici verò eruditos eſſe ſe

Parabolarũ 3000. ſcripſit Salomõ.

Prouerbia cur ſic dicãtur.

Parœmia vnde.

Parœmia quid.

A eſſe ſe rati, a uerſi ſunt, & peccant proprio iudicio condemnati. Sapiens verò ſi diuina eloquia audierit, ſapientior erit. Etenim qui legitima dei audierit & cuſtodierit, & in diſciplina domini negligens non fuerit, nec ab ea defecerit, filius ſapiens euadet, & eruditus factus cognitionem dei confeſtim accipiet. Hac enim ſapientes inſtituuntur: ſermonum verò prudentum intellectus, doctrina eſt de ſolo & vero Deo. Græcorum namque alij corpus eſſe dixerunt deum, alij ſimulachris etiam ipſum aſſimilarunt. Hæretici verò & ipſi in veri dei cognitione deſipuerunt. Propterea salomon de vera cognitione dei diſſerit: Quod quidem exponi in illo nequit: id gloria dei abſcondit. De prouidentia verò illius loquitur, cum dicit: In omni loco oculi domini contemplantur bonos & malos. Et iterum: diues & pauper alter alteri occurrerunt, vtroſque verò fecit dominus. Et: Conueniunt fœnerator ac debitor, vtroſque ſpeculatur dominus, & ſunt enim in conſpectu oculorum dei viæ viri, & omnes circuitus eius ſpeculatur, iudicium quoque eius commemorat, dicens: ſacrificia impiorum, abominationes ſunt domini: precationes verò rectorum acceptæ ſunt apud eum: & iterum, domos conuiciatorum diſſipat dominus, firmat autem terminum viduæ. Opificium verò illius non ſimpliciter, ſed ob id quod per verbum, ac ſapientiam ſuam cuncta facit: verum deum explanat ac B
deſignat, quod pater ſit filij. Dicit igitur: ſapientia ſua deus fundauit terram. Et iterum: dominus fecit regiones etiam inhabitabiles, & vertices habitabiles ſub cælo: quando præparabat cælum, vnà cum ipſo eram: quando ſegregabat thronum ſuum ſupra ventos, quando firmabat ea quæ ſupra nubes ſunt, eram cum eo cuncta componens. Ego eram in qua lætabatur, ſingulis diebus in cõſpectu illius deliciabar. Strophæ quoque verborum inſunt iſti libro. Nam ſi quis ea mente verſet, reſerabit ac inueniet latentem in ipſis ſenſum. Qualia ſunt cum dicit. Ab æſtu ſeruatus eſt filius intelligens, at ventus diſſipans in meſſe eſt filius immorigerus. Et iterum: Solicitè cura quæ in agro ſunt viridia, & herbam demete, ac fœnum montanum collige, vt oues habeas ad veſtitum. Et rurſus: Si conuiua ſederis in menſa magnatũ, ſolerter conſidera quæ tibi proponuntur. Et alia conſimilia. Veræ iuſtitiæ dictus eſt intellectus. Quoniam differenter quidam iuſtitiæ vocabulum accipiunt, aliis dicentibus iuſtitiam eſſe, ſi reddat quis quod cuſtodiendum accepit, aliis vero, ſi malum reddatur pro malo, & bonum pro bono: vſu autem venit, vt huiuſmodi definitiones exactæ ac iuſtæ non ſint, (non C
enim dicendum eſt, quo ille me vſus eſt modo, eodem vtar ego & ipſo, pœnas de illo ſumam, pro iniuria qua me affecit) ob eam rationem salomon quæ vera ſit iuſtitia docet: eam videlicet veram eſſe iuſtitiam ſi vnicuique quod ſuum eſt reddatur. Cumprimis honora, inquit dominum de iuſtis tuis laboribus, & primitias illi da, de tuis iuſtitiæ fructibus. Deinde honora Regem, & parentibus competens repende officium, omnibus vero quod æquum eſt. Et hic vnus eſt iuſtitiæ typus. Alter vero eſt, vt animum ſuum quiſque iuſtificet, æquabilitatem cuſtodiendo, ita vt nuſquam in contrariam inæquabilitatem declines, ſed rationi obtemperes, ne malo conſilio quo iuuentutis doctrina repudiatur, capiaris, ſed cum conſilio omnia facias, & cogitationes tuæ ſint iudicia, ita vt ſeipſum quiſque iudicet, & concupiſcentiam in omnibus habeat bonam. Vniuerſa quippe iuſtorum concupiſcentia bona eſt, & concupiſcentia iuſti accepta eſt. Contra animoſitatem vero, Ne ſis amicus, inquit, viro animoſo & amico iracundo ne cohabites. Omnem enim iram ſuam emittit inſipiens: ſapiens vero illam pro parte condit ac ſuprimit. Qui ſeipſum ad hunc modum componit, & ſingulas cuiuſque animæ partis actiones ſanas & innocuas cuſtodit, is demum veram agniturus eſt iuſtitiam. Iudicia vero dirigere principaliter quidem eſt, iuſte ſecundum legem dei iudicare, vt cum dicit: Ape- D
ri os tuum verbo dei, & ſanè de omnibus iudica. Pauperem vero & imbecillem iudicio defende. Qui namque iuſtum dicit eum qui impius eſt, execrabilis eſt populus, & odibilis inter gentes. Perſonam enim cuiuſquam in iudicio reuereri, bonum non eſt. Hoc quidem ex profeſſo dicendum eſt: deinde quod in ſeipſum quoque iudicium hoc dirigit, quo alios quis iudicat, & ſeipſum probat, dum ſe, ſi iræ motum in ſe ſenſerit abundare, reprehendit, & ſi abũdare intellexerit, concupiſcentiam cohibet, ſi vero rationis vis obdormierit, excitat, dicens: Quouſque piget dormis? Hoc namque pacto iudicium dirigere diſcet, ſi ſeipſum iuſtè moderatus, & ſuiipſius reprehenſor factus fuerit, nec audiet ab aliis: Qui alium doces, teipſum non doces: qui doces, non mœchaberis, mœcharis. Quemadmodum enim qui iter facit & viam ſuam qua ambulat rite dirigit, ad deſtinatum finem peruenit, ita & qui iudicia dirigit, iuſtus cenſebitur & ſapiens. Dicuntur autem parabolæ ſermones, qui velut imagines ſunt eorum quæ dicuntur. Ex ipſis namque propter ſimilitudinem, quod dicitur, intelligitur. Sic enim dominus dixit, vt in Marco eſt: Cui aſſimilabo regnum dei, aut cui parabolæ compa-

Hæretici de ſipiunt in veræ dei cognitione.

Prouerbium argumentum.

Parabolæ quid.

rabo illud? rtaque parabolæ ſunt quæ ſecundum ſimilitudinem dicuntur. Cum enim dixiſ. A ſet: Simile eſt regnum dei, tandem intulit: propterea per parabolas illis loquor. Sunt igitur huiuſmodi dicta parabolæ, vtpote: Sicut defluxus niuis in calore æſtiuo tempore meſſis iucundus eſt, ita nuncius fidelis iis qui miſerunt eum. Et iterum: Sicut venti, nebulæ, & pluuiæ, ita qui gloriantur in dono mendaci. Et ſi qua iſtis ſunt ſimilia. Dicta vero sapientum ſunt ſermones, nullam ſophiſmatum fallaciam habentes, neque per probabilitatis ſpeciem ſeducentes, ſed exactè veri, nec ſecundum dialecticam protaſin dicti, ſed tanquam qui ab ipſis ſint cogniti, & velut ipſorum ſententiæ prolati. Quales ſunt, exhilarato corde floret facies, in mœroribus vero exiſtente, deiecta eſt ac triſtis. Et: Cor rectũ quærit ſenſum, os vero indiſciplinatorum mala cognoſcet. Et: Odium excitat victoria, omnes vero eos qui contentioſi non ſunt, contegit amicitia. Et: Qui cauſam agendam contemnit, contemnetur ab ipſa: qui vero mandatum veretur, ille ſanus eſt. Aliorum hominum ſermones, plerunque amphiboli ſunt: ſapientum vero quales quales ſint, veri ſunt, & omni ex parte abſoluti, ita vt contradici illis nequeat, & alij homines rerum cognitionem ex fine ſumunt: vtpote, quod peruerſus ſit qui cuiquam facit iniuriam, & malus qui mœchatur. Hoc vero cuiuis manifeſtum eſt. At B Sapientes ipſa rerum principia prædicunt, & veluti ſymbola motuũ qui in anima ſunt prænunciant, vt quiſquis malorum principia cognouerit, ſibi caueat. Qualia ſunt de quibus ſuprà dictum eſt: Odium excitat victoria, omnes vero non contentioſos obtegit charitas. Contentioſus enim ex odio malitiæ huius principium habet. Et nemo contentioſum amore proſequendum duxerit. Rurſus è contrario qui contentioſus non eſt dilectionis indicium habet. Nec contentioſum dixerit quiſquam eum qui diligit. Sicut illud: In concupiſcentiis eſt qui ociatur, & iracundus quod agit, abſque conſilio agit. Significauit enim ocioſi animam omnis generis concupiſcentiis eſſe immerſam, & iracundum nullum rectum habere conſiliũ oſtendit. Et omnino iſti amplius manifeſtum faciunt, quod actionis principium ſint hominis mores & ingenium. Vnde & commendat eos qui dicunt, quod contentionem præcedat odium, fugam vero contentionis dilectio. Et quod ocium mala voluptas, iracundum vero præcedat temeritas, quódque contempti principium ſit & cauſa, quod legem ipſe contemnit, & quod ſanitatem præcedat timor dei. Item quod animæ perditionis principium ſit os incautum & temerarium, timorémque præcedat linguæ temeritas. Vbi ad hunc modum ſingulas dictiones reſeraris, inuenies ob id eſſe dictas & ſcriptas, vt auditis & cognitis malorũ bonorúmque C principiis quæ praua ſunt fugiamus, quæ bona faciamus. Ænigmata vero & obſcuri ſermones, ita quidem caute ſunt poſiti, vt mœrore afficiant, ſi quis in illos incidat: propterea quod nihil manifeſti habent, & ne ſuſpicionem quidem aliquam ſenſus præbent, vbi vero dilig enter inquiſiti fuerint, ſenſum quem habent indicant. Quales ſunt Sanguiſugæ tres ſunt filiæ dilectione dilectæ. Et hæ tres, & quarta non dicunt, ſatis eſt. Infernus, & amor mulieris, & terra quæ non ſaturatur aqua, & aqua, & ignis, nunquam dicunt, ſatis eſt. Et iterum: Tria ſunt, quæ cognitu mihi ſunt impoſſibilia, & quartum non cognoſco, via aquilæ volantis, & via ſerpentis ſupra petram, & via nauis in mari euntis, & viæ viri in adoleſcentia: & quæcunque eiuſmodi ſunt Ænigmata. Nam licet aliorum cogitationem moueant, alia tamen ſignificant, & obſcura quidem ſunt, abſconditum verò ſenſum habent.

Sanguiſugæ.

LIBER XV. ECCLESIASTES.

Eccleſiaſtes cur ſic dicatur.

Et hunc librum ſcripſit Salomon: ſicut ſupra dictum eſt. Dicitur autem Eccleſiaſtes, quoniam ita hunc nominauit autor ipſe qui ſcripſit: in principio ipſius dicens: Verba Eccleſiaſtæ filij Dauidis Regis Iſraël in Ieruſalem: Vanitas vanitatum dixit Eccleſiaſtes. Variis ve- D rò nominibus vocatus eſt Salomon: ſapiens propterea quod Sapientiæ particeps factus eſt.

Eccleſiaſtes Salomon dicitur cur.

Prudens, eo quod veritatis in ipſo fuit prudentia. Doctus quoniam veram à Domino doctrinam habuit. Eccleſiaſtes verò vocatus eſt, quia ad populum ipſe concionatus eſt, & quæ ſpiritus ſunt loquutus. Videtur autem in hoc libro de naturali theoria philoſophari. Quoniam enim Ægyptij de illa ſuas iam habebant imaginationes, & Græci hiſce de rebus fabulaturi erant, ob eam ipſe cauſam impulſu ſpiritus ſancti eos qui de iſtis inquirere conabantur compeſcit, dicens: Non poterit homo inuenire opus quod ſub ſole factum eſt: quantumuis quærendo fatigetur, non inueniet. Deiicit etiam Ægyptiorum religionem circa diuinationem ex hominis natiuitate, dicens: Qui obſeruat ventum non ſeret, & qui adſpicit ad nubes non metet, in quibus agnoſci non poteſt, quæ ſit via ſpiritus. Sicut oſſa in ventre vterum geſtantis, ita non cognoſcet opera dei, qui facit vniuerſa. Deinde & de ſingulorum theoria tractans, conſentit, quod de talibus vanè quæratur, & quod eiuſmodi nihil pariant aliud quàm laborem. Non

A Non enim ob illorum cognitionem, ſed propter vitã, quæ opere ipſo talia exercet pro ſapiente quis commendatur, & iuſto. Dicit namque: Etenim quæcunque ſcire ſe dixerit ſapiens, ea non poterit inuenire. Quoniam totum hoc tradidi cordi meo, & totum hoc vidit anima mea quod iuſti & ſapientes, & opera eorum ſunt in manu dei. Recte igitur talium rerum inquiſitionem prætergreſſus & in contemplanda mortalium politia conſtitutus, cum multos & varios videret hominum caſus, conſtituit, quod prouidentia adminiſtrentur omnia, dicens curſus non eſt velocium, nec bellum prudentum, nec ſapientum panis, nec prudentum opulentia, nec cognoſcentium gratia: quoniam tempus & occaſio ſimul omnibus iſtis occurrunt. Nam vbique regnum habent, etiam in agro iam culto. Neque enim quiſquam in iſtis conſilij ſui dominus eſt. Quis enim homo ille eſt, qui poſſit opera ſua retrò habito adaptare conſilio? Et quod nihil poteſtatis amplius in hac vita habeat homo, quam faciendi bonum & malum, & præparandi opera ſua ad exitum. Nam & qui edit ac bibit, hoc habet ex dono Dei. Vnde ſiue quæratur, quomodo facta ſint quæ videntur, ſiue pecunia poſſideatur, ſiue in luxu & abundantia quis delicietur: omnia iſta vanitas ſunt vanitatum, & nihil amplius quàm vani- B tas conſilij & inanis voluntatis conatus. Per id vero quod iſta vanitatem eſſe dicit, futurorum bonorum æternitatem ſignificat. Quapropter & vniuerſa tranſcendens hortatur, vt æternorum memoriam ſeruemus, & ſciamus futurum aliquando, vt mundus hic præſens finiatur, cum dicit: In die qua commouebuntur cuſtodes domus, & nutabunt viri potẽtes, & molentes ociabuntur, & cum quæ finem mundi ſubſequuntur exponit, dicens: Quoniam cuncta quæ fiunt ducet deus in iudicium, in omni errato, ſiue bonum, ſiue malum. Per iſta oſtendit, quod illud: Vanitas vanitatum, non ad hoc dixerit, vt creaturam criminaretur, ſed vt ęterna contemplatus, temporariorum deſiderium admoneret eſſe vanitatem. Et vbi iudicium futurum eſſe docet, innuit fore reſurrectionem mortuorum, & actorum retributionẽ. Deinde cum dicit, quando ociabuntur molentes, iterum non oſtendit vanam eſſe ipſam creaturam, ſed illam magis inſtruere quoſuis ad pietatem. Siquidem ipſius ordo ac diſpoſitio, de factore ipſo ac creatore prædicatio eſt, in qua ſunt & Prophetæ, & Euangeliſtæ, & Doctores tanquam molentes vnicuique alimoniam, per doctrinam, videlicet pietatis, ſcientiam qui molentes tandem in conſummatione ſeculi ociabuntur. Tum enim non docebunt amplius, inſtar molentium, ſed quiſque ſecundum acta iudicabitur.

C

LIBER XVI. CANTICVM CANTICORVM.

Canticum Cantico rum alegoricè tãtum interpretari poteſt.

Et hunc librum Salomon conſcripſit, ſicut antea declaratum eſt. Totus autem illi ad finẽ vſque myſticè cum allegoria ænigmatica conſcriptus eſt. Senſus enim dogmatum illius non eſt manifeſtus, ſed in arcano abſconditus. Quapropter conuenit, vt qui intelligentes ſunt in toto hoc libro allegoricè verſentur, ne propter imperitorum inſcitiam, quæ dicuntur contemptui exponantur. Ob eam autem cauſam Canticum Canticorum vocatur, quod hoc cã- ticum alia ſubſequitur, poſt ipſum verò nullum aliud expectandum eſt. Aliud autem dico nõ Biblion, ſed quod è Biblio aſſignari poſſit. Quod dico tale eſt: Omnis diuina ſcriptura de verbi dei deſcenſu ad nos, & de aduentu illius in carne prophetiam habet. Hæc enim voluntas dei eſt: & primarium erat Prophetis, ac vniuerſæ diuinæ ſcripturæ, hanc rẽ annunciare. Obiter verò diuinæ iſti narrationi ſermones etiam attexunt de Babylone gentium, de Damaſco, de Moab, & aliis. Et per ſingulas ſcripturas peccantes increpant, & peccatis occupatos adhortantur ad pœnitentiam comminantes futurum ignis iudicium. Aliæ quidem ſcripturæ de Chriſti aduentu prædicant, vtpote Moſes, cum dicit: Prophetam excitabit vobis dominus *Deut.18.* D deus noſter, ex fratribus noſtris, ſicut me: & Eſaias: Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filiũ, *Eſa.7.* Et Michæas: In poſtremis diebus illuſtris erit mons domini: alius aliter ſecundum ſpiritu- *Mich.4.* ſancti gratiam, hac de re prædicit. His autem vniuerſis prophetantibus expectabatur adhuc prænunciatus dominus. Quapropter & multi illum prænunciabant, nec ceſſarunt prophetantes donec veniſſet. Et hęc omnia cantica quædam ſunt. Canticum verò Canticorum non habet prophetiam, neque præcedentem aliquam ſignificationem de Chriſto: ſed quem alij prænunciarunt venturum, hunc iam veluti preſentem & carne iam indutum oſtendit. Propterea & tanquam in nuptiis verbi & carnis, epithalamium Canticum hoc Canticorum canit. Et alia quidem ſcripturæ de Seruatore dicunt, & interea & alia quædam coniungunt: hic verò liber coniugium tantum verbi & carnis canit. Quamobrem etiam aliis quidem ſcripturis, propterea quod & alia quædam in illis ſignificantur, indignationis & iræ ſermones ac formidabiles minæ inſunt: præſens verò liber, quoniam nihil aliud quam verbi aduentum ſignificat, iucunditatis tantum, gaudij ac lætitiæ ſermones habet. Sponſo ſiquidẽ præſente om-

Cantici cãt. liber quid doceat.

Simile.

nes lætari conuenit, nec cuiquam lugendum est: sicut & ipse dominus dixit: Etenim ipse præ- A
sens constitutus infirmitates nostras portauit, & mœstitias vertit in gaudium: Quemadmo-
dum igitur post Seruatoris dispensationem, nullum amplius Prophetam expectamus, ita post
illa quæ in hoc canticorum cantico significata sunt, non est aliud canticum quod recentius
aliquid significet expectandum: Etenim quæ in hoc cantico significantur, eadem & in Pro-
phetis & aliis scripturis per interualla dicta deprehenduntur. Rursus quemadmodum Agnũ
Dei Ioannes ostendit, atque ad Ioannem vsque Lex est & Prophetæ: ita quæ in cantico can-
ticorum annotantur, finis sunt omnium eorum quæ in vniuersa scriptura signantur. Quid
enim aliud post Christi aduentum expectandum est, quàm iudicium & retributio? Propte-
Cataphri ga eondem nati rea Cataphrygæ Prophetas post dominum introducentes falluntur, atque ob eam causam tã-
quam hæretici condemnati sunt. Canticum igitur est canticorum: propterea quod nullum
aliud, post ea quæ hic canuntur expectandum est. Et sicut in lege sancta, erant & post sancta,
Sancta sanctorum, post sancta verò sanctorum, nullus alius interior locus habebatur, ita post
cantica, canticum est canticorum: post canticum verò canticorum, non est interior aliqua
& recentior expectanda annunciatio. Semel enim verbum factum est caro, opúsque consum B
mauit. Est autem totus hic liber plenus dialogorum veteris populi ad Verbum, & summatim
humani generis ad Verbum, & ecclesiæ ex Gentibus ad idem, & rursus verbi ad eandem, &
ad genus humanum. Deinde Gentium ad Ierusalem, & Ierusalem de Ecclesia ex Gentibus,
& de seipsa dialogus. Postea & ministrantium angelorum ad homines vocatos prædicatio.
Sunt itaque veteris populi precantis dominum, vt descenderet, & carni coniungeretur, istæ
Osculetur me osculis oris sui: Quoniam meliora sunt vbera tua vino. Et iterum excitat iisdẽ,
dicens: Noua & vetera seruaui tibi dilecte mi. In genere verò omnium vox est ad verbum,
vt carnem nostram assumeret. Quis dabit te mihi frater mi, sugentem vbera matris meæ? in-
ueniam te foris, osculabor te, nec contemnent me. Apprehendam te, ducam te in domum
matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Precati sunt enim, vt carnẽ assumeret non aliun
dè, sed ex ea ipsa matre, ex qua nati sumus, licet non eo modo quo nos ex viro & muliere. car-
nem enim sibi tanquam creator ex sola Virgine assumpsit: attamen ex homine. Homo enim
fuit genitrix dei Maria. Verbi verò, ex Virgine iam carnem assumentis, ad precantes se sunt
ista: Ingressus sum in hortum meum soror mea sponsa, vindemiaui myrrham meam cum
aromatibus meis, comedi panem meum cũ melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. C
In proprium enim hortum, creaturam videlicet, ingressus carnem sibi ex virgine assumpsit,
& homo factus est. Mortale quidem corpus erat, verum cum fragrantia sacrosanctissimi ver-
bi coniunctum. Et licet lactis cibum corpori suo admiserit, tamen & vinum illi perfectionis
suæ impertiit. Etenim quemadmodum lac comedit, ita & diuinitatis opera in ipso perfecit.
Deinde verbum carnem indutum veterem populum, vt cui primum oracula dei concredi-
ta fuerant, ad se vocat cum dicit: Surge, veni, amica mea, formosa mea, columba mea, quo-
niam ecce hyems transiit, imber abiit ac profectus est sibi, flores comparuerunt in terra, tem-
pus sectionis aduenit, vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vineæ
nostræ florentes dant odorem suum. Vbi enim primum populum nactus est, vmbram illum
quæ in lege est ad tempus docuit, & tanquam scientem de voce turturis admonuit. Postquam
autem Hierusalem ad se vocauit, aduocat deinceps & eos qui sunt ex Gentibus, (vnus est
enim & Iudæorum & gentium dominus) cum dicit: Venit de Libano sponsa. De Libano ve-
nit ac profecta est, ab initio fidei. De vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de mõ-
tibus pardorum. Hanc enim ab idololatria moribúsque ferinis ad fidem vocat. Illa igitur ex D
Gentibus vocata & iam compuncta, Verbo ad hunc modum loquitur. Indica mihi, quem
diligit anima mea, vbi pascas, vbi quiescas in meridie, ne fiam tanquam oberrans inter greges
sodalium tuorum. Etenim per experientiam edocta quàm facilis sit in multis mutatio & in-
constantia, pro confirmatione & corroboratione deinceps precatur, ne iterum accidat quod
antea perpessa fuerat. Consolatur itaque illam verbum ac docet, cum dicit: Si ignoras te ip-
Qui se non nouit deum cognoscere nequit. sum ô pulchra inter mulieres, egredere ac subsequere vestigia gregum, & pasce hœdos tuos
iuxta tabernacula pastorum. Nemo siquidem deum cognoscere potest, nisi primùm cognos-
cat seipsum. Nam pietas erga deum sensus est principium. Sensus verò est, non externus ille,
sed intellectus animæ, cum fide cõiunctus. Hierusalem, vbi Gentium vocationem cum exa-
cta fide coniunctam vidit, stupefacta dixit: Quid videtis in Sunamitide, quæ ingreditur si-
cut chori castrorum? Non enim ex vna gente, sed ex omnibus venerunt, propria castra relin-
quentes, & gladios suos confringentes, ac deinceps quæ pacis sunt sapientes. Ecclesia verò ex
Gentibus

A Gentibus, intelligens querimonias Hierusalem seipsam defendit, quod haud frustrà voca-
ta sit, cum dicit: Nigra sum & formosa filiæ Hierusalem sicut tabernacula Cedar, sicut pel-
les salomonis. Nolite me considerare, quod denigrata sum, quoniam obtuitus est me sol,
filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem in vineis, vineam meam
non custodiui. Nigra sum, inquit, at sub ipso sole sum, licet enim præputiata sim, idolis
tamen renunciaui, & è domo matris meæ egressa sum, sicut & Abraham. Eadem namque
prædita sum fide. Et ob eam causam vos oro, ducite me in cellam vinariam, ordinate in
me charitatem, seruate me in vnguentis, stipate me pomis, quoniam dilectione vulnerata
sum. Nolite præputium attendere, sed in charitate me, o lex & prophetæ suscipite. Et si
veritate putida sum, tu me tamen instrue, & fragrantia tua confirma. Etenim dilectione
vulnerata sum. Propterea adiuro vos filiæ Hierusalem, in virtutibus ac potentiis agri, si ex-
citaueritis & euigilare feceritis dilectam donec ipsa velit. Adiuro vos ô patres, non aduersus
potentias, non enim id licet, sed in potentiis paradisi, vt in illam inspicientes, sicut Adam,
ita & me suscipiatis. Nam & ibi non erat circumcisio. Nunc Adæ conditio ac fides renouan-
tur. Verbum vero Gentium fide conspecta & probata dicit: Pulchra es amica mea, quàm sua- B
B uis, & quàm formosa sicut Hierusalem, stupenda, sicut castrorum acies ordinatur. Opor-
tet enim eos qui ex Gentibus sunt, non esse dispares Hierosolymæ vt fiat vnus populus. Hoc
autem fit, quando simul & legem honoramus, & in Christum credimus. Est enim vnus
deus, & legis, & Euangeliorum. Et qui Hierusalem assimilatus non fuerit, non efficitur
verbi amicus. Hierusalem fidem filiorum videns, & verbi philanthropiam, dicit: Descen-
di in hortum nucum, vt viderem germina torrentis, num floruerint mala punica. Ibi dabo
tibi vbera mea. Non cognouit anima mea, imposuit me curribus Aminadam. In hortum
enim nucum, hoc est, in scripturas veni, quæ instar nucum sunt, foris duræ, intus spirita-
les. Vidi quod iungenda sum, velut in curru, Gentium vocationi. Coniugatis igitur vtris-
que populis in orbem terrarum emissa est prędicatio. Et huius ministri fiunt angeli dicentes,
egredimini & videte salomonẽ in corona, qua coronauit ipsum mater eius, in die desponsa-
tionis eius, & in die lætitiæ cordis eius. Qui namque è malitia sua egreditur, immutabilẽ ver-
bi & carnis vnitatẽ videbit. Quando enim verbi nobiscũ per carnis adunationẽ facta est des-
C ponsatio, tũc & de morte victoriã tulit, quapropter & omnia lætitia adimpleuit. Huiusmodi C
sunt quę dialogi in hoc Cantico canticorũ habent ex quibus poterit quis occasione sumpta,
in ipsa libelli lectione quæ secundum sensum coniungenda sunt, similia similibus adaptare.

LIB. XVII. IOB.

IOb inscriptus est hic liber, quoniam historiam illius cõplectitur, quid perpessus sit, tẽtatus à
diabolo, & quomodo vicerit, ac pie illatas plagas tolerauerit, rursus omnia duplicata recepe-
rit, illustriórque quàm fuerat antea factus, iterum decẽ liberos adeptus sit. Passus est autẽ cum
annorũ septuaginta natus esset, ita vt omnes ipsius anni fuerint 240. Post acceptas enim plagas
annos adhuc vixit 170. vixit autẽ Iob ante tẽpora Mosis. Erat enim quintus ab Abrahã ex po-
steris Esau. venerũt ad eũ consolandi gratia, propter plagã quã ferebat, tres amici eius, Eliphas *Iob ex poste ris Esau or tus.*
Thęmanorũ Rex, Baldad sanchæorũ Tyrãnus, & sophar Rex Minæorũ, loquutique sunt illi cõ-
tentiosius & sine cõmiseratione insultantes adflicto, id quod & in peccatũ illis est imputatum.
Iob verò deũ pro illis precatus est, & cõdonatum est eis peccatũ. sunt autem dialogi Iob quos
cum amicis habuit, nouẽ. Eliphas vero ad Iob tres, sophar duo, & Baldad tres. Et Elius quoque
filius Barachiel filij Buziti, semel illi loquutus est. Tandem vero dominus illum per turbinem
D venti ac nubes appellauit. Et Iob Domino secundo cum illo loquutus respondit. D

LIB. XVIII. DVODECIM PROPHETÆ, OSEE PRIMVS.

ETiã ante hunc fuerunt prophetæ. Nã sub Dauide fuerunt samuel, Nathan, & Gad. sub Ro-
boã, Abia, Asa, Achias Silonites, samæas, Addo, Azarias, & Anemi. Sub Iosaphat & Achab,
Elias & Elizæus, & qui prophetauit Regi Achab de syria, & qui seipsum vulnerari fecit & re-
gem Achab corripuit & Ihu filius Ame & Oziel & Eliada. Verũ nulla habentur istorũ scripta,
nisi tantum quæ in Regnorũ historiis & libris Paralipomenon dixisse leguntur. Inter eos vero,
qui prophetas conscripserunt, quorũ scripta circũferuntur, primi fuerunt Osee & Esaias. Sub
iisdem enim Regibus, cùm Iudæ, Oziæ, Ioathã, Achas, & Ezechiæ Regis Iudæ, tum Ieroboam
filij Ioas regis Israelis prophetarunt, factum est autem verbũ domini ad Osee, & prophetauit *Osee quan do vixit.*
contra Ieroboam & Israelẽ, contra domũ regis, & de interitu samarię, corripuitque eos & cõ-
clusit sub incredulitate, significans Ecclesiam ex Gentibus, ex qua mulierem meretricem ac-
cepit, acceptam resipiscere fecit, & ad se subduxit. Prophetauit etiam de Seruatoris aduentu.

AMOS SECVNDVS.

ET hic eodem tempore, quod ad prophetandi principium attinet, cum Oſee & Eſaia vixit: fuit enim ſub Ozia rege Iudah & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael, biennio ante terræmotum. Vidit autem quædam & prophetauit contra Ieruſalem & Samariam & contra Gentes, Damaſcum, Gazam, Aſcalon, Azotum, Accaron, Tyrum, Idumæam, Thæmam, filios Ammon & Moab. Arguit omnes & ſub incredulitate concluſit. Prophetauit etiam contra Amaſiam ſacerdotem Bethel, è quo Regi Ieroboam deferebatur, quaſi contra ipſum & contra samariam,& contra populum prophetaret. Propterea namque nõ ceſſabat prophetando,ſed confidenter oracula dei denũciabat. Prophetauit etiam de Seruatoris aduentu.

Amos prophetauit de Chriſti aduentu.

MICHÆAS TERTIVS.

ISte tertius quidem ex prædictis fuit. Nam poſt Oſeam prophetauit. Verum eodem cum illis tempore vixit. Nam & ipſe ſub Ioatham & Achas & Ezechia prophetare cæpit: factum eſt autem ad eum verbum domini, & prophetauit contra Ieruſalem & samariam, & contra prophetas populi ſeductores, & contra Achab. Prænunciauit etiam aduentum seruatoris dicens: In poſterioribus diebus illuſtris erit mons domini.

Alias ſecundus poſt prædictos.

IOEL FILIVS BATVEL QVARTVS.

AD hunc quoque factum eſt verbum Domini, & prophetauit ſenioribus & omnibus habitatoribus terræ, de captiuitate terræ & eorum qui in illa erant. Prophetauit etiam de gratia ſpiritus ſancti, & ea quæ per seruatorem in omnes eſt effuſa. Prædicauit & de ieiunio & pœnitentia, deque seruatoris aduentu, & ſignis, quæ ſub eo futura erant.

ABDIAS QVINTVS.

VIſionem iſte annunciat contra Idumæam & finem eius, & contra Gentes, quæ Iſraeli inſultabant. Prædicit enim futurum, vt domus Eſau à poſteris Iacob expugnetur.

IONAS SEXTVS.

AD hunc factum eſt verbum domini, vt abiret in Niniuem, ibique prædicaret quod poſt triduum ſubuertenda eſſet Niniue. Ille vero prædicationem hanc fugiens, nauem conſcendit,ex qua poſtea cum vrgeret tempeſtas eiectus,& à cete marino deuoratus eſt. Poſt tres autem dies eiecit cete Ionam viuentem,atque ita ſecundo factum eſt ad eum verbum domini. Quo facto abiit & prædicauit in Niniue. Illi audita hac prædicatione, pœnitentiam egerunt, & amouit ab illis dominus iram ſuam. Aduentus domini ſignum ipſe in eo quod pertulit factus eſt, deuoratus à cete, & poſt triduum ſaluus redditus.

NAHVM FILIVS ELCESAEI. SEPTIMVS

ONus de perditione Niniue, librum viſionis prophetat iſte, & prædicat quidem de feſto, verum ſimul de seruatore prænunciat. Reliqua omnia contra Niniuen ſunt, & finem ipſius & inimicorum Iſraelis minantur.

AMBACVCH OCTAVVS.

ONus & hic vidit & prophetauit, de captiuitate quidem Hieroſolymæ precatus eſt,ac interim de aduentu seruatoris prænunciauit. Inuehitur autem & prophetat contra contemptores. Deinde immixta eſt precatio prophetæ, Odam adiunctam habens, in qua tria ſunt diapſalmata, canente propheta de aduentu seruatoris & victoria mortis.

SOPHONIAS FILIVS CHVSI. NONVS.

HIc propheta & Hieremias contemporanei fuerunt. Nam vterque ſub Ioſia rege Iuda prophetauit. Factum eſt autem ad eum verbum domini, & prophetauit in Hieruſalem, & vniuerſa Iudæa, prædixitque diem,in quo demolienda eſſent omnia idola,& nemora, futurúſque eſſet fletus multus ac planctus, prophetat autem & de seruatore, & de reſurrectione eius, quam noſtri gratia fecit. Deinde & contra Gazam & Aſcalon, & Azoton, & Accaron, & contra Moab & Ammon, & Daſmacum & Niniuem, & Æthiopas.

AGGÆVS. DECIMVS.

POſt captiuitatem ſolutam prophetauit hic propheta in regreſſu Hieroſolymis. sub Dario rege Perſarum, anno regni illius ſecundo, menſe ſexto factum eſt in manu eius verbum domini, & prophetauit Zorobabeli, Ieſu, & Ioſedec ac populo de ædificanda Hieroſolyma. Prophetauit etiam de tranſgreſſu domeſticorum, & vocatione Gentium.

ZACHARIAS

ZACHARIAS FILIVS ADDO, VNDECIMVS.

ET iſte in ſecundo anno Darij prophetauit, At in menſe octauo factum eſt ad eum verbum domini, & loquutus eſt illi Angelus domini, & prophetauit contra patres & Hieruſalem. Multas autem ac varias viſiones vidit, & de Seruatore multis locis prophetauit, ſignificauítque, quod ſuper aſino & pullo ſubiugali venturus eſſet.

MALACHIAS. DVODECIMVS.

HIc quoque poſt captiuitatem ſub Dario fuit. Onus autem verbi domini in manu angeli eius, & Prophetauit contra Iſraëlem Opprobrat autem Iſraëli tranſgreſſiones eius, & accuſat illum neglectarum decimarum, & omiſſæ communicationis cum pauperibus. Prophetauit etiam de die iudicij, & illuſtratione Seruatoris, Eliámque ante aduentum Seruatoris mittendum prænunciat.

LIB. XIX. ESAIAS FILIVS AMOS.

HIc & Oſee, ſicut ſupra diximus eodem tempore vixerunt. Nam & iſte ſub Oſia, & Ioathan, & Achas, & Ezechia regibus Iuda fuit. Accepta autem viſione prophetauit contra Iudæam & Hieruſalem. Et factum eſt ad eum verbum domini. Et plurima pars prophetiæ eius. Euangelium eſt de aduentu verbi dei in carnem, & de paſſionibus quas noſtri gratia ſuſcepit. Prophetauit etiam contra gentes videlicet Babylonem, Philiſtæos & damaſcum. Viſionem vidit contra Ægyptum, contra Idumæam, contra phalangas Sion,contra Tyrum, & contra quadrupedia in ſolitudine. Exponit & Exodum Senacherib, & arrogantiam Rapſaci, & vtriuſque caſum ac perditionem. Præterea, & de morbo Ezechiæ narrat quomodo ille moriturus deum orauerit, & additionem annorum quindecim vitæ ſuæ acceperit. Prophetauit etiam de Eunuchis & gentibus, & in calce, de die iudicij.

LIB. XX. HIEREMIAS.

HIc & Sophonias, quemadmodum ſupra diximus, contemporanei fuerunt. Perduravit autem Hieremias vſque ad tempus Ioacim, & vndecimum annum Sedechiæ regis Iuda, captiuitatemque populi. Verbum verò dei factum eſt ad eum, vbi ſermo domini ad ipſum factus eſt. Eſt autem ſæpenumero ad eum factus. Et reprehendit iniuſtitias Hieruſalem in multis. Prophetauit in Hieruſalem, de futura ſiccitate, & contra gentes Acilem, & de aduentu regis Babilonij ad excidendum terram Ægypti, & aduerſus Babylonem. Eſt etiam in hoc libro verbum, quod dominus Hieremiæ mandauit vt diceret Sarææ filio Nerij, & Idumææ, & filiis Ammon, & Chedar reginæ Orientis quam percuſſit Nabuchodonoſor Rex Babylonis & Daſmaco, & Moab, & aduerſus Hieruſalem & Iudam, & domum Achab, & de filiis Adab, & Iudæis habitantibus in terra Ægypti, & ſedentibus in Magdolo, & in Taphnis, & in terra Pathura, & ad Baruch cum ſermones iſtos in librum ex ore Hieremiæ conſcriberet. Continet etiam hic liber circa calcem, quomodo Iudæi inſidias ſtruxerint Prophetæ, & in lacum cœni abiecerint, Abdemelech vero Æthiops illum eduxerit. Baruch hunc librum ſcripſit, qui poſtea ſermones iſtos ex ore Hieremiæ ſcriptos, iis qui in Babylone captiui erant legit, & conſolandi gratia ſpem, quod liberandi eſſent à deo, annunciauit. Lamentationes vocauit hunc librum propterea quod iſtis ſermonibus de Hieruſalem lamentatus eſt Hieremias, quando capta eſt, & populus in captiuitatem abductus. Eſt & Epiſtola Hieremiæ, ſic dicta, quod captiuis hanc Hieremias ſcripſit, vt contra idola cautos redderet, ne conſpectis illis ad cultum ipſorum cum idololatris abducerentur.

LIB. XXI. EZECHIEL FILIVS BVZI SACERDOS.

HIc poſt Hieremiam in captiuitate fuit, & quinto anno captiuitatis Ioacim prophetare cœpit. Eſt autem ſermo domini factus ad eum, & ſuper eum fuit manus domini, & viſionem ab initio animantis quatuor facierum, admirabilem ſuper modum ſtupendam & interpretatu difficilem vidit. Prophetauit contra prophetas Iſraëlis, & de ligno vineæ, & narrauit de aquila, & conteſtatus eſt Hieruſalem de iniquitatibus & peccatis ipſius, & de Parabola quam in ore habebant, nempe, patres comederunt vuam immaturam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Et filiis Ammon, Et de Oola & Oliba, & lamentationem contra Sur, & contra Sidona,& de die domini, & Pharaoni regi Ægypti, & lamentationem contra Pharaonem & Ægyptum, & aduerſus montem Seir, & de oſſibus eorum qui ad vitam reddituri ſint. Et contra God ac terram Magog. Item principi Tyri. Et lamentationem contra ipſum & filios populi eius. Et contra paſtores Iſraelis. Poſtremò ædificationem templi & Ieruſalem deſcribit ac prophetat.

LIB. XXII. DANIEL.

A ET iste in captiuitate fuit vsque ad Cyrum regem Persarum Causam Susannæ ipse iudicauit, & Seniores, tanquam Sycophantas, condemnauit. Deinde somnia regis patefecit & interpretatus est. Visiones quoque consummationis vidit, de regnis duas, & de aduentu Seruatoris & cessatione Hierusalem aduentúque Antichristi duas. Narrat etiam de martyrio Sedrach, Misach & Abdenago, déque illorum hymno, & quod ipsi quidem seruati in igne, succensores verò fornacis à flamma consumpti sint, & regem facti pœnituerit. Ad hæc, quomodo ipse bis sit in lacum Leonum abiectus, primùm propterea quod cum Babylonij regem Darium adorarent, ipse solus deum adorasset. Secundo, quod sub Cyro rege, Bel destruxerat, & Draconem interemerat, & quomodo ipse seruatus à leonibus, & è lacu subductus, insidiatores vero ipsius in eundem lacum leonum deiecti, & confestim ab ipsis deuorati sint. Isti sunt libri canonici veteris testamenti, numero viginti duo, ad numerum literarum Hebræarum computati. Totidem namque apud eos sunt literarum elementa, sicut diximus. Nunc & de aliis veteris testamenti libris dicendum est qui etsi in Canone non sunt, leguntur tamen sicut supra declaratum est.

B

LIB. HESTER.

SIc vocatur hic liber, propterea quod historiam de Hester complectitur, quomodo per illam deus vniuersam Iudæorum gentem iamiam perituram seruauerit, & Aman, qui excidium illius insidiosè machinabatur percusserit. Gesta sunt autem ista in Susis. Artaxerxes rex abiecta vxore sua aliam in regno suo, quæ omnium esset honestissima & formosissima, quam in vxorem acciperet, quæsiuit. Et inuenta est Hester natione Iudæa. Illi cognatus erat nomine Mardochæus, & ipse in captiuitate, quæ sub sedechia erat, in eodem cum illa loco constitutus. Rex autem quendam ex aula sua, nomine Aman, in sublime euexerat, iussérátque illum ab omnibus adorari. Hic cùm à Mardochæo, propter deum quem ille colebat, non adoraretur, indignè tulit, & cum cognouisset quod Iudæus esset regi Artaxerxi persuasit, vt edicto iuberet vniuersos in regno suo Iudæos vno die mensis duodecimi penitus ac funditus perdi. Hoc comperto Mardochæus luctum induit & ieiunauit, atque ante Hester prouolutus vt ipsa opem ferret precatus est. Hester itaque præmissis ieiunio & precationibus ad deum, regali se mundo ornauit, & inuocata etiam (erat autem illicitum inuocatis accedere regem) extra temporis opportunitatem ad regem ingressa est, sperans precationum opportunitatis loco futuram. Cum insolentiam facti admiratus esset rex, illa in terram præ metu prostrata est. At regis commotionem deus in suauem affectum, & mansuetudinem immutauit, ita vt è solio surgens coniugem prostratam erigeret & metum ponere hortaretur, imo optionem daret petendi quicquid vellet. Illa, vt rex cum Aman ad conuiuium suum venire dignaretur, non semel, sed secundo quoque petiit. Aman præ gaudio effusus ac gestiens, quod dignus haberetur à regina vocari ad conuiuium, adhuc amplius aduersus Mardochæum erigebatur, curabátque lignum sublime collocari, volens in eo sequente die suspendere Mardochæum. Rex verò bona quadam prudentia motus noctem illam duxit insomnem, & cum dormire nequiret, iussit sibi commentarios actorum suorum legi, cúmque legerentur, ventum est ad eum locum in quo conscriptum erat beneficium regi à Mardochæo factum. Duos enim Eunuchos regi insidiantes prodiderat & conuicerat coram rege. Hic rex approbans Mardochæi erga se animum quærebat quónam digno illum honore pro hoc beneficio afficeret. Cum autem mane ad eum ingrederetur Aman, quærit ab illo rex, quónam & quali honore dignus sit is, qui regem beneficio afficeret. Ad hoc Aman, cum se arbitraretur eum esse, de quo rex quærebat, dignum esse dixit: qui alter rex vocetur. Rex igitur Mardochæum isto honore celebrari, & Aman ante illius faciem præcedere iussit. Hester vero opportunitatem nacta pro Iudæis orauit. Aman cum regem mœrore affectum, & ira commotum propter indignum contra Iudæos facinus vidisset, illo absente Reginæ supplicauit, ad genua illius procumbens, & adblandiens. Rex cùm regressus videret Aman genua reginæ contingere, suspicatus, quod id turpitudinis gratia faceret, iussit eum in ligno quod Mardochæo parauerat, suspendi, & edicto statuit, vt Iudæi omnes securitate fruerentur, hostes verò eorum ab ipsis interimerentur. Numerus autem eorum qui occisi sunt, fuit 65000. factíque sunt illis festi dies quartusdecimus, & quintusdecimus mensis duodecimi, qui vocatur Ader. Dicitur autem illa dies ipsorum lingua Phrure. Quapropter & Iudæi in illa Aman incendunt, & festum diem agunt salutis ipsorum memorialem.

C

D

LIB.

LIB. IVDITH.

A HOc nomine vocatur iste liber, ob eam causam quod historiam de Iudith continet, quomodo per illam deus filios & populum Israel ab Holopherne impugnatos & obsessos saluauerit, Holophernem verò percusserit. Est autem historia talis Nabuchodonosor Assyriorum rex, cum bellum gereret aduersus Arphaxad regem Medorum passim ab omnibus gentibus, ad Ægyptum vsque auxilia petierat. Cum verò nemo auxilium misisset, sed omnes contradixissent, posteaquam victoriam esset assequutus, & Arphaxad bello superasset, bellum intulit illis, qui nihil auxilij miserant, misitque Holophernem aduersum eos cum magno exercitu. Hic alias quidem gentes omnes bello cepit, & idola ipsarum confregit: Israëlitæ vero sese communiebant, nec obediebant Holopherni, neque minis illius perterrebantur. Scripsit autem sacerdos Ioacim ciuibus Betuliæ, vt viam Holopherni obstruerent. Per ipsorum enim territorium ducturus erat exercitum. Illi quod iussi erant, viam Holopherni obstruxerunt. Holophernes igitur aciem belli aduersus eos direxit. Achior vero princeps Ammonitarum consilium dederat Holopherni, ne Genti Hebræorum bellum inferret, propterea quod à Deo protegerentur. Ille indignatus misit eum ad Bethulianos, interitum illi comminatus, si quando Hebræos vinceret. Achior itaque in Bethulia refocillabatur, Holophernes verò ciuitatem obsidebat, & iam aquas illius occupauerat. Hic Iudith, cum siti iam periclitaretur populus, & principes ciuitatem tradituri essent, depositis viduitatis vestibus, (maritum enim mortuum lugebat, & continuo ieiunabat) seipsam instar sponsæ ornauit & multis adhortata primores ciuitatis, ne ciuitatem sicuti iam statuerant post quinque dies hosti traderent, ad Holophernem egressa est, & tertia post exitum die sua illum sapientia decepit & clàm ignorantibus hoc illius militibus capite truncauit. Quo facto fugerunt Assyrij, Israelitæ verò vndequaque concurrentes in fugam datos trucidarunt, atque ita liberati hostiumque spoliis diremptis, Iudith victrici, quæcunque Holophernis fuerant, tradiderunt. Ipsa verò Iudith Hierosolymam profecta omnia obtulit domino, indéque domum reuersa, pietatis exercitium retinuit, & ad mortem vsque in viduitate perdurauit. Nemo enim illi nuptias persuadere potuit. Mortua est autem, postquam in viduitate honestè viduisset, ætatis anno centesimo quinto.

LIBER TOBIÆ.

C TObiæ vocatur hic liber propterea quod historiam illius habet. Erat autem hic de tribu Nephtalim, in captiuitate constitutus, in ciuitate Niniue, misericors & timens Dei. Etenim cum in captiuitate esset, communem panem cum Gentibus non comedit, sed seipsum custodiuit. Erat autem annonæ præfectus apud regem Enemesarum, & de posuit apud Gamaëlum in Media decem talenta argenti. Isti Tobiæ studium erat sepeliendi mortuos ex Iudæis. Huius gratia delatus ad regem Achitelem fuga sibi consuluit. Regressus è fuga, cum mortuos aliquot sepeliisset, extra septa obdormiuit, & cum pro more suo apertos haberet inter dormiendum oculos, albuginem illis contraxit, & ab eo tempore visum amisit. Erat autem in Ecbatanis filia Raguelis cognati ipsius, nomine Sara. Hanc dæmon Asmodæus non permittebat, vt nuptiis potiretur. Occiderat enim iam septem adolescentes, qui illam sponsam acceperant. Propter hanc causam cum vehementer contristata precibus se dedisset, misit illi deus auxiliatorem Raphaelem archangelum. Tobias igitur cum filio suo Tobiæ mandasset, ne sibi aliunde vxorem quam è tribu & cognatione sua sumeret, decem illi talentorum chirographum dedit, præcepitque vt abiret, & peteret ea. Filius autē cum nec D viam nosset, nec hominem ad quem erat proficiscendum, egressus est, vt viæ sibi ducē quæreret, & dei prouidentia incidit in Raphaelē qui hominis instar foris stabat, precióque illū conduxit, eo quod se viæ huius gnarum esse diceret. Comitatus itaque illum est Angelus in specie hominis, qui Azarias diceretur. cum autē ad Tigridis vsque fluenta peruenissent, volebat Tobias in illa lauandi gratia descendere, & mox piscis quidem grandis insultū in illum faciebat. Angelus vero iussit illi, vt piscem hunc apprehenderet & in frusta secaret, éque illo epar, cor & bilem desumeret & seruaret. Rogante postea puero, in quem illa vsum profutura indicaret, respondit, epar & cor incensa, dæmonia fugant, bilis vero, oculorum albuginē repurgat. Huius itaque consilio & cooperatione Tobias isto suffitu dæmonium fugauit, & in superiore Ægypti parte Angelum ligauit, atque ita sarā filiam Raguelis in vxorem accepit. Cum autem apud vxorem hæreret, Azariam tanquam hominem, in Mediam misit, & cum per illū decem talenta recepisset ad patrē vnà cū illo & vxore sua reuersus est. Reuersus vero, oculos patris felle piscis obliniit, quo facto, deciderunt ab illis squamæ, & mox visum recepit senex.

Is cum cæcus fieret annorum erat 58. cum verò visum reciperet 66. Tum demum angelus A seipsum manifestauit, quod non homo esset, sed angelus, à deo missus, vt ipsis & Saræ opem adferret. Vbi verò senex factus esset Tobias, filio suo mandauit, vt in Mediam abiret, propterea quod futurum esset, vt Niniue secundum verbum Ionæ Prophetæ subuerteretur. Et viribus destitutus mortuus est annorum 158. filius verò eius in Mediam migrauit, vbi tandem sepultis socero ac socru, & de Niniuæ subuersione percepta fama, mortuus est annorum 107.

LIBER SAPIENTIÆ SALOMONIS.

Argumentum libri huius.

SApientia Salomonis vocatur hic liber. Nam & hunc à Salomone scriptum esse dicunt. Continet autem & doctrinam iustitiæ, & institutionem cùm deprauatorum tum integrorum viuorum, adhæc & prophetiam de Christo. Docet etiam quomodo multo opus sit labore & desyderio ad comparandam sapientiam. Habetur quoque hic de nonnullis naturæ partibus disputatio. Item contra imagines, & illarum sculptores, contra eos qui spem in illis ponunt, & eas adorant ac colunt, Præterea & hymnus adiuncta confessione ac prædicatione mirabilium operationum, quæ Israelitis, coram ipsorum inimicis à Deo impensæ sunt. Igitur ipsa quidem libri huius complexio hunc in modum habet, recapitulatio vero B in istis est. In proœmis adhortatio iusti est ad pietatem & cultum Dei, & reprehensio impij blasphemi, Ne æmuleris, inquit, Antichristos, qui sunt ipsa mors. Vnde factum sit quod impij dominum gloriæ crucifixerunt, nempe ex eo quod præsens seculum elegerunt: vnde & Apostolos persequuti sunt & occiderunt. Quod futuri sint quidam qui legem domini cõtemnant, quidam verò alij, qui illi sint obtemperaturi. Et quod Deus ne multitudini quidem eorum qui impie agunt, sit parsurus. Etenim vnius iusti, Christo credentis, cura est Deo, etiam si in adolescentia moriatur. Illa quippe senectus preciosa est, non ea quæ multi temporis est. Et si impius mortem eius qui Christo credit, contemnit, à Christo tamen tales eliguntur, impij vero ignominiosæ ruinæ tradentur, & grandi condemnatione prosternentur, qui seruos Christi persequuntur, videntes in iudicio gloriam Christi & suorum, se vero ad supplicium rapi. Quod diuitiæ nobis cum arrogantia contingant. Quæ sit ira dei super eos qui impie in Christum delinquunt. Adhortatio etiam ponitur ad principes Israelis, vt Christo credant, imo denunciatio principibus Catholicæ Ecclesiæ, quomodo regere debeant post illius abscessum. Quæ sit sapientia: Nempe filius dei. Et quomodo verbum sit C caro factum, inque nobis habitauerit. Quoniam & ego, inquit, eadem vobiscum passus sum, homo existens, & iussu dei disciplinæ subditus. De Christo sapientia dei. Quod omniũ, inquit, ex illa cognitionem habeam. In manu enim illius & nos sumus & sermones nostri. Quæ sit sapientia, & quomodo illa ad homines venerit. Cum enim vnica sit, omnia potest, & cum in seipsa maneat, omnia tamen innouat. Quoniam, inquit, ab adolescentia sapientiam adamaui, omnia bona ex illa accepi, carnalia & spiritualia. Cognita enim magnitudine sapientiæ, postulaui à domino, vt daretur mihi spiritus sanctus, qui me per illã illuminaret, & missus est vt mihi collaboret. Cogitationes nãque mortalium ignauæ sunt. De operibus sapientiæ quomodo primum hominẽ custodiuerit, è quantis malis deus credentes sibi seruet, & quanta illis bona præstet, vt videre est in Noë, Abrahã, Loth, Iacob, Ioseph, Israelitis, quos è manu Ægyptiorum per Mosem liberauit, & aqua è dura petra excussa potauit. Quomodo in septem gentes vespas dimiserit, & lenitate vsus etiam illis postea pœnitẽtiæ locum dederit, per ista populum instruens, vt benignus esset & humanus, contra elementorum, ranarum, vermiculorum, murium, locustarum, vesparũ, serpentum, imaginũ ex auro, argento, lapidibus, aut ligno fabricatarum, adoratores. Quod per lignũ salus sit credentibus. De sculptoribus vel pictoribus imagi- D nũ, déque omnibus idololatriæ malis. De impia religione, & quæcũque illi insunt mala. De figulo, & fictilibus imaginibus. De omnis generis imaginibus, quæ à gẽtibus colũtur, inimicissimarũ bestiarum, serpentum, catorũ & similium. Quod pro ranis deus coturnices Israeli miserit. Quod contra morsum serpentum, per æneũ serpentem curatus sit populus, inimici vero ipsorum, per locustas & mures occisi. Quod populum angelico cibo aluerit solidũ alimentũ pro quacunque voluptate habente, & ad quemcumque gustum apposito. Quod grandinem cum igne ad corrũpenda germina in Ægyptios miserit. Quod palpabiles tenebras in Ægyptios demiserit, & quæ illis inerant mala, sanctis vero suis, lucẽ in Ægypto, & columnã ignis in solitudine. Et quod propter occisos Israëlitarum infantes Ægyptiorum primogenitos mors & submersio sustulerit, próque morte primogenitorũ, salus Israëli per sanguinem agni concessa sit. Et pro morte iustorũ in solitudine, Aarõ dominum precibus & incenso placauit, pro morte vero Ægyptiorum in mari rubro fuerit ira dei absque misericordia, & iter populi insolens.

Quod

A Quod propter inhumanitatem erga aduenas mala ista passi sint Ægyptij, quemadmodum & Sodomitæ. Quod elementa diuino Dei iudicio subsint ad illius imperium pro arbitrio parata sicut corda citharæ in citharis ludenti. In his comprehenditur omnis facultas sapientiæ Salomonis quam panareton vocant.

LIB. SAPIENTIÆ IESV SYRACH.

Iesus filius Syrach.

HIc Iesus filius quidem fuit Syrach, habuit autem nepotem eiusdem nominis Iesum, qui posterioribus temporibus vixit, post captiuitatem, & reuocationem, & post prophetas omnes. Auus huius Iesus, quemadmodum & ipse testatur, vir fuit industrius & prudentissimus, & non solum superiorum ante se sapientum apophthegmata collegit, sed & propria quædam de suo adiecit, multa sapientia & prudentia referta. Cum igitur hunc librum superior Iesus è viuis discedens post se reliquisset, Syrach filius eius acceptum, Iesu filio suo reliquit. Is postea scripta ista in vnum eumque per omnia continuum ordinem digesta, sub suo patris & aui nomine Sapientiam vocauit, vt ipso Sapientiæ nomine auditorem alliceret, & ad curam libri huius amanter suscipiendam, hoc amplius permoueret. Continet autem hic liber ser- *Huius libri argumentum.*
mones prudentiæ, ænigmata & parabolas, ad hæc & pias quasdam veterum historias, de vi-
B tis Deo acceptis & simul illorum preces & hymnum. Præterea de beneficiis quibus populũ suum Deus dignatus est, & de malis quibus hostes ipsorum abunde puniuit. Hic itaque Iesus cum esset Salomonis sectator, haud minus illo in illustranda sapientia & pietatis disciplina strenuum se gessit, verè multiscius & existens & dictus. Hãc quidem complexionem, vt ita dicam, habet iste liber, recapitulatio vero ad hunc modum cognoscenda est: In proœmio de omnis generis sapientia domini disserit, deinde de timore domini, de ira, de metu, déque animo imperterrito, de scientia sapientiæ, de cultu ac reuerentia dei, de eo quod oportet absque hypocrisi accedere ad Deum. De tentationibus, & patientia, de timiditate & animo dejecto, de dilectione domini, de honorandis parentibus. De mansuetudine & æquabilitate animi submissi. De protetua & temeraria libidine de his rebus quærendi, quæ præceptæ non sunt. De præfracto ac duro, deque superbo. De intelligente & indocto. De misericordibus & pupillorum tutoribus, ad amicum obtemperantem & æquabilem. De exaltatione filiorum sapientiæ. De contumacia reproborum. De pudore tam noxio quàm vtili. De eo quod verba non debeant operibus præponi, nec quisquam debeat sua sponte docendi officium vsurpare.
C Quod nemo debeat desyderio pecuniarum vinciri, nec putare, quod impune delinquat, etiã si non statim pœnas damus. Est enim deus lenis ac tolerans: & curandum nobis, vt placetur, non vt in concupiscentia cordis progrediamur. Quod non debeamus quouis vento circumferri. De nugacitate & arrogantia. De voluptuariorum opinionibus, qui nec credunt nec fidem perfidi merentur. De disciplina domini, quod in illa ab adolescentia ad senectutem vsque perstistendum sit. De auditu inutili. Quod amicus prodi non debeat, neque declinari à muliere sapiẽte. De domesticis, de possessionibus, de liberis, de vxoribus. Quod nemini malum facere debeamus, nec dominatum ambire, neque contemnere si peccemus. Quod non debemus mentiri fratri, neque nugari coram senioribus, nec iterare sermonem. De gloria parentum. De reuerentia ac metu Dei. De honorandis sacerdotibus, & de curandis male affectis. Quod cuiusque rei finem primus oporteat prospicere, quàm actionem ordiri, quod cuiusque sermonis aut negocij postremi euentus prospiciendi sint. Quod vetustorum sapientum dissertationes contemnendæ non sint. Vnde oriatur scortatio. Veterem amicum non esse deserendum, eo quod similis sit vino nouo nouus amicus. De artifice sapiente, doctore se-
D creto, & rege indocto. Quod morbum diuturnum expetat medicus. De posteris honorandis, quibusdam vero perfidis. De famulo sapiente, & principe opulento. Quod modica cùm sit inter volucres apicula, fructus tamen illius primas obtineat inter dulcia. Quod absque iudicio & re nondum explorata non sit querulandum. Quod non oporteat esse curiosum, sed iustum, eo quod deus est, qui dicat. Quod nihil ex humanis bonis ita constans putari debeat, quod non possit ab vno accersi ad alium. Quod non sit germane cum quouis homine agendum, sed cum piis tantum & iustis. Quod mali cauendi sint. Quod nihil sit habendum commercij cum superbis, propter inquinationem quæ ex illorum conuersatione est. Quod præ multis colendus sit proximus, & quod vnumquodque animal diligat sibi simile. Quemadmodum enim nulla communio est lupo cum agno, neque hyænæ serpenti pax est cum cane, ita neque peccatori cum pio. De parcis, qui nihil largiuntur aliis. Et quod nihil habeat contrarij tam in diuitiis quam paupertate iustum & pium esse. Beatum reputari eũ qui ad mortem vsque sapienter ac prudenter viuat, non qui dies sit in hoc mundo. De libera

poteſtate. Quod de apoſtaſia non ſit ratio exigenda à domino, eo quod omnia tibi ſint appoſita. Quod melius ſit carere liberis quàm liberos habere malos. Quod nihil deum lateat. De impetu & iudicio Dei. Et quod non putandum ſit iniquos poſſe à Deo abſcondi, aut quod iudicium eius effugiant. De creatis, & fictione hominis qua honoratus eſt à Deo. De latione legis. De eleemoſyna & pœnitentia. De æquabilitate in reſponſis ſeruanda. Non eſſe vituperandum bonum opus, neque domum aliquam in caſu triſti. Quod qui principatum concupiſcit petulans ſit, & in omnibus rebus animo paratiore audacior. Non eſſe diffluendum luxu, & à quibus abſtinendum ſit. De cuſtodia myſteriorum. De ſtulto, de ſapientia quæ per parabolas traditur. De vita, de principio, de ſapientibus & ſtultis. De filia audaciæ. De negligentia ſtulti, de mente dura, & in quibus diſſoluatur amicitia. Non eſſe peccatoribus inconſiderate loquendum. Non eſſe poſtulandum iuramentum. De cuſtodia animæ & corporis. De homine ſcortatore. De muliere mala & adultera. Prophetia de Chriſto qui eſt ſapientia Dei & filius fluuiis comparatus. De additione diſciplinæ. De fœlicitate numero duario comprehenſa. De inferenda plaga & vltione. De mercatorum delicto. De iis qui rem ſecretam reuelant. De homine animoſo. De viro loquaci: de fœnore à proximo ſumpto, & quod vſura non accipienda, ſed mutuo dandum ſit egeno. De fideiuſſione proximi. De vita. Quod liberi ad fallaciam non ſint inſtruendi. De ſanitate corporis, de cibo, & anima. De doctrina bonorum, quę filio, vxori, fratri & amico præſtantia & principalia haberi debeant. De ſeruo facinoroſo. De inſomniis ſtultorum. De ſeductione & multa experientia. De timentibus dominum. De ſacrificiis & oblationibus cum extra iuſtitiam tum in iuſtitia factis. De ſacrificiis ex auaritia. Contemnendas eſſe delitias & diuitias. De helluonibus, & inuidis, & inſatiabilibus & inordinate viuentibus. Non eſſe inebriandum vino, ſed quod ſatis ſit bibendum. De exaltato homine moderato. De eloquentia ſeniorum, & loquentia adoleſcentuli. De ſuſcipienda diſciplina legis & de iudiciis & iuſtificationibus. Credendum eſſe legi. De teſtamento dei ſecundum generationem. Et quod hominibus naturæ conſtitutio eadem ſit, voluntatis vero diuerſa: vnde benedictionis quidam participes, maledictioni vero nonnulli ſubiecti ſint. De populo electo. Et quod bono contrarium ſit malum, & pio peccator. Quibus ſit communicandum. Qualis ſit ducenda vxor. Quales habendi amici. Quibus vtendum conſiliariis. Quos doctores aſſignet. Cuique ſciendum eſſe quid conducat. De honorandis medicis. Quomodo lugendum ſit ſuper mortuo. De ſcriba & agricola ſapiente. De vigiliis architecti ſiue ærarij ſiue figuli. De cuſtodienda hominis anima. Et de ſapientia permanente, & quantũ illa aſſequatur. De præſcientia dei, & conditione mundi. Quod creatura piis in benedictionẽ iniquis vero in maledictionem vertatur. Quod occupatio magna cuiuis homini ſit creata, & iugum graue impoſitum filiis Adæ. Quod quicquid ex terra eſt, ad terram reuertatur, & quicquid ex aqua, ad mare defluat. De collatione bonorum, & quæ carnalia bona minoris ſint momenti. Quæ bona maiora ſint & ſpiritalia. De repetitione vitę. De morte homini diuiti acerba. De morte pauperis honeſti. De non timenda morte. Quod non ſit cum probro viuendum, ſed ratio habenda nominis boni. De diſciplina pacis. Quorum gratia ſit erubeſcendum, & de quibus non ſit. Quod nunquam ſit ponenda cura filiæ virginis. Quod ſedendum non ſit in medio mulierum propter ſcortationem. De opificio domini. De ſole, quod admirabilis ſit & opus domini. De luna & aſtris. De arcu, niuibus, fulguribus, nebula, grandine, terræmotibus, tonitru, pluuia, pruina, caligine, de rore æſtiuali, de abyſſo terræ. De magnifica creatione domini. De beneficiis eius. Epilogus de Enoch & Noë. Epilogus de Abraham & Iſaac, & illorum tentationibus. Epilogus de Iacob & Moſe, & quæ ille mirabilia perpetrauit. Epilogus de Aarone & ipſius miniſterio & ſacerdotio. Epilogus de Dathan, Abiron & Chore. De primitiis primogenitorum, quæ ad Aaronem pertinebant. Epilogus de Phinees filio Eleazari, quod tertio loco celebris poſt Aaronem fuerit. Quod Dauidi dominus teſtamentum regni diſpoſuerit. Quod Ieſus Naue ſucceſſor Moſis inter prophetas fuerit. Quomodo in diebus Moſis Ieſus Naue & Chaleb filius Iephone fecerint miſericordiã & ex duodecim ſeruati ſint. De Samuele, qui poſt Ieſum inter prophetas iudicauit populum. De Nathan Propheta. Encomion in Dauidem regem. Quomodo Salomon ſapiẽs quidem fuerit, tandem verò mulierum adamator euaſerit, & finita ira dei per pœnitentiam miſericordiam adeptus ſit. De Ieroboam & Roboam ſchiſmatis in populo autoribus. De propheta Elia, cuius ignis mala conſumpſit. De Elizæo Propheta & diſcipulo Eliæ, cuius etiam ſpiritu repletus eſt. De captiuitate regum Iudah. Quam animo ſubmiſſo fuerit Ezechias, & amicus Iſaiæ, & occiſor Rampſakes. Quomodo liberauerit dominus Iſraëlem per manum Iſaiæ, percuſſis caſtris Aſſyriorum.

Enoch. Noë.

Quomodo

Quomodo Ioſias rex fuerit amicus Ieremiæ. De Propheta Ezechiele quod in captiuitate Babylonica fuerit. De oſſibus duodecim prophetarum, quomodo Zorobabel & Ieſus filius Ioſedek domum domini ædificauerit. Quomodo Neemias muros Hieroſolymæ collapſos erexerit. De Enoch, qui inter inclytos connumeratur. Quod Ioſeph cum inclytis fuerit, & populum confortauerit. Quod Sem & Seth celebres inter mortales fuerint. Quod Simon filius Oniæ celeberrimus in ſummo ſacerdotio fuerit. Quod in omnibus iſtis laudandus ſit deus magnificus. Contra Samaritanos qui iudaiſmum, & contra Iudæos qui Chriſtum reprobaturi erant. De Epilogo totius libri. De oratione Ieſu filij Syrach nepoti Ieſu.

LIBRI NOVI TESTAMENTI,

PRIMVS, EVANGELIVM SECVNDVM MATTHÆVM.

HOc nomine vocatur hic liber propterea quod ipſe Matthæus diſcipulus domini Euangelium hoc conſcripſit. Narrat autem ab initio generationem Seruatoris ſecundum carnẽ, ex ſemine Dauidis. Quapropter & ab illo genealogiam ad Chriſtum vſque quadraginta duabus generationibus deducit. Continet etiam baptiſma Ioannis, & tentationes quibus in mõte Chriſtus à diabolo tentatus eſt, & ſigna & prodigia magna à Seruatore facta, diſcipulorum electionem, myſterij traditionem, quomodo tandem traditus ſit Pilato, crucifixus corpore, corpus ipſius poſitum in monumento, milites veſtes eius diuiſerint, ipſe vero tertia die reſurrexerit, diſcipuliſque præceperit, vt docerent omnes Gentes, & baptizarent eos, pollicitus illis, quod eſſe velit apud eos cunctis diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Signa vero, quæ à chriſto facta Matthæus narrat, ſunt iſta. Leproſus mundatus eſt. Puer Centurionis etiã abſens, iubente tantum Chriſto, curatus eſt. Socrus Petri febricitans ſanata eſt. Veſpere facta allati ſunt ad eum dæmoniaci, & male habentes, & ſpiritus eiecit verbo, alios quoque ad eum modum curauit. Cæterum Chriſti generatio deſcribitur. Bonum nuncium ab Angelo accepit Ioſeph, magi adorant, deſcendit Chriſtus in Ægyptum. Infantes occidit Herodes & moritur. Chriſtus ex Ægypto reuerſus habitat Nazareth. Venit Ioannes baptizans. Auerſatur Sadducæos & Phariſæos. Baptizatur Chriſtus, & tentatur à Satana, poſtea cum traditus eſſet Ioannes, venit Capernaum. Vocat eos qui cum Petro & Iacobo erant. Curat multos, ſedet in monte, & loquitur de felicitate ac ſubdit dicens: Vos eſtis ſal terræ: &, vos eſtis lux mundi: hortatur eos de vitę cõuerſatione. Exaggerat præcepta legis, vbi & de dextero oculo dicit, & de ſtudio, inanis gloriæ, & de amore pecuniæ, quodque ponenda ſit alimonię ſolicitudo. Non eſſe nobis iudicandum proximum. Margaritas non eſſe proiiciendas ante porcos. Exhortatio ad orandum. Eadem de re parabola. De via anguſta, de pſeudoprophetis, de cuſtodientibus præcepta. Vbi & parabola domus ſupra petram ædificatę adiecta eſt. Deſcendit de monte & curat leproſum, & puerum Centurionis, ac ſocrum Petri, cum multis aliis. Scriba prohibetur ne ſequatur, & diſcipulus ad ſequendum adigitur. Tempeſtatem maris ſedat. Dæmones inuadunt porcos. Venit Ieſus in ſuam ciuitatem. Curat paralyticum. Vocat Matthæum. Accuſant eum Phariſæi, quod cum publicanis manducat, & diſcipuli Ioannis, quod diſcipuli eius non ieiunant. Accedit ad eum princeps Synagogæ propter filiolam, & ipſe puellam mortuam excitat. Interea ſanatur hæmorrhouſa. Curantur duo cæci, & mutus dæmoniacus. Vicos circuit Ieſus. Mittit diſcipulos prædicatum, & de multis ad eos differit. Mittit ad eum Ioãnes duos ex diſcipulis ſuis, quem & laudat. Expoſtulat cum turbis de Ioanne. Exprobrat ciuitatibus. confitetur patri. Vocat ad ſe oneratos. Iter facit per ſata. Curat eum qui manum aridam habet. Iudæi de occidendo eo conſultant. Secedentem ſequitur turba, & curatur. Similiter & dæmoniacus cæcus & mutus, vbi Iudæi dicunt: In Beelzebub eiicit dæmonia. Deinde ſignum petunt, ipſe vero ſignum Ionæ dedit. Prædicit illis quod à Niniuitis ſint condemnandi. Tunc dicit: Quando ſpiritus immundus egreſſus eſt, requiem quærit. Deinde mater quærit illi loqui. Nauim ingreſſus parabolam dicit de ſeminante, & cauſam, propter quam in parabolis loquatur. Parabolam ſeminantis exponit, & addit alias, de theſauro, de margarita, de agro, de ſinapi, de fermento. Parabolam de agro exponit in domo, & addit aliam de ſagena. Beatos pronunciat diſcipulos, conferens eos viro patrifamiliâs. Venit in patriam, quando & offendũtur Iudæi quibus dicit, prophetã non eſſe ſine honore, niſi in patria ſua. Auditis quæ cum Ioanne ab Herode geſta fuerant, ſecedit in deſertum locum vbi & 5000. hominum paſcit. Diſcipulos præmittit nauigio. Reuertitur in montem orandi gratia. Aduenit ad diſcipulos noctu nauigantes. Petrum ad ſe ſumit, ſuper aquas ingredientem. Venit Genneſaret. Curantur multi. Accuſant eum Phariſæi propter neglectum purgationum. Compeſcit eos, & docet turbas de ratione ciborum. Enucleationem dictorum petit Petrus, & Chriſtus ea

Miracula Chriſti ſecundum Matth.

manifeſtius exponit. Venit Tyrũ vnde & mulier Chananæa ad eũ accedit. Inde ad montem, A
iuxta mare. Curat hic multos, cibat 4000. virorum. Venit Magdala. Quærunt ſignum Iudæi.
Ipſe vero relictis illis transfretauit. Panes diſcipuli per obliuionem non ſumpſerant. Loquitur
illis de fermento Phariſæorum. Egreditur Cæſariam. Interrogat diſcipulos de ſeipſo. Confi-
tetur eum Petrus. De paſſione ſua prędicit, & Petrum increpat, iubétque crucem tollere, ſi
quiſquam velit ſe ſequi. Loquitur & de ſecundo ſuo aduentu. Aſcendit in montẽ, vbi & tranſ-
figuratur. Vbi deſcenderat, diſcipuli interrogant & diſcunt de Heliah. Adducitur illi lunati-
cus & curatur. Exprobrat diſcipulis. In Galilæa illis de paſſione ſua loquitur. Accedunt ad eũ
in Capernaum, qui didrachma accipiebant. Percontantur diſcipuli quis ipſorum ſit maior
futurus. Tunc aduocato ad ſe paruulo dicit: Quicunque offenderit vnũ ex paruulis iſtis, &c.
Et ſi oculus tuus, & manus tua offenſaculo tibi fuerint. Et, ne contemnatis vnum ex par-
uulis iſtis. Subiungitur parabola centum ouium, & illud: Si peccauerit in te frater tuus, cor-
ripe eum. Item ſi duo ex vobis conſenſerint: quodcunque petierint accipient. Petrus poſt ita
dicit: Quoties peccabit in me frater meus. Succedit parabola eius qui decem millia talento-
rum debebat. Venit in Iudæã. Curat multos. Exponit cauſam diuortij. Loquitur de generi-
bus Eunuchorum. Benedicit paruulis. Accedit ad eum dives quidam. Interrogant diſcipuli, B
quis ſaluari poſſit. Tunc dicit illis: Sedebitis ſuper ſedes duodecim. Et qui reliquerit domum,
& quæ ſequuntur. Subditur parabola operariorum. Aſcendit Hieroſolymam, & loquitur
diſcipulis de morte ſua. Vxor Zebedæi petit primatum filiis ſuis. Zelo mouentur Apoſtoli,
& erudiuntur. Curantur duo cęci è Iericho, ſubiungitur hiſtoria de aſina. Ingreditur templũ,
eiicit vendentes, curat accedentes ægrotos. Pueri hymnum concinunt. Egreditur Bethaniam,
& cum regrederetur Hieroſolymam arefacit ficum, dicitque diſcipulis: Et ſi monti iſti dixe-
ritis, proiicere in mare, fiet, & quicquid credentes petieritis accipietis. Interrogant eum ſa-
cerdotes dicentes: In qua poteſtate iſta facis, & ipſe viciſſim eos interrogat de baptiſmo Ioã-
nis. Dicit illis parabolam de duobus filiis, deinde de vinea, & malis operariis, de nuptiis, &
reprobis vocatis. Tunc accedunt ad eum Iudæi vt illaqueent eum in ſermone, & de numiſ-
mate ſciſcitantur. Quæſtionem Sadducæi mouent de muliere ſeptem fratribus nupta, & le-
giſperitus de primo legis mandato. Viciſſim eos interrogat, de Chriſto quid ſentiant. Hos vbi
compeſcuit, loquitur turbis de Scribis & phariſæis, deplorans eos. Poſt iſta relicto templo aſ-
cendit montem oliuarum, atque ibi de rebus futuris ad diſcipulos diſſerit. Deinde parabolam C
ſubiicit de ſeruo ſupra domum conſtituto, déque decem virginibus & quinque talentis, & de
hœdis ac ouibus. Congregantur principes ſacerdotum & ſcribæ, conſultantes quomodo ca-
perent eum. Ipſe vero Bethaniam venit in ædes Simonis, vbi ad eum accedit quæ alabaſtrum
habebat. Paciſcitur Iudas cum Iudæis. Mittuntur diſcipuli ad parandum paſcha. Corripit Iu-
dam Chriſtus. Tradit myſterium, vbi & dicit, Non bibam amplius ex hac vite. Egreditur in
montem oliuarum. Prædicit offendiculum paſſuros diſcipulos. Relinquit à tergo diſcipulos
in Gethſemane & orat tertio, poſt orationem dicit: Eamus hinc. Venit Iudas cum turba. Pe-
trus amputat auriculam ſeruuli. Ducunt ieſum ad Caipham. Iudicant eum & condemnant:
& irrident. Petrus negat. Ducunt eum ad Pilatum. Strangulatur Iudas. Iudicatur Chriſtus. Pi-
lato conſulit vxor eius, vt abſtineat à Ieſu: poſt ita crucifigitur. Stant mulieres quæ cum Ma-
ria erant, ſpectantes à longe quę fiunt. Corpus domini accipit Ioſeph. Petunt addi cuſtodiam
Iudæi Mulieres quæ cum Maria erant in crepuſculo veniunt ad ſepulchrum, & fit terræmo-
tus, audiuntque ab angelo quod reſurrexerit. Mittuntur à Chriſto ad diſcipulos. Audiunt
Iudæi de terræmotu & reſurrectione, dantque pecuniam cuſtodibus vt mentiantur. Veniunt D
diſcipuli ad ieſum in Galilæa. Hic tradit illis baptiſmum.

LIB. II. EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

IOannes baptizat Iudæos. Chriſtus venit à Nazareth. Baptizatur, & abit in deſertum, vt tẽ-
tetur, poſtea vero, tradito Ioanne venit in Galilęam, & vocat eos qui cum Petro erant &
Iacobo. Ingreditur Capernaum, docet, & curat ibi dæmoniacum, poſt hunc etiam ſocrum
Petri & multos alios veſperi ſanat. Egreditur in ſolitudinem. Circuit Galilęam. Curat lepro-
ſum. Venit Capernaum. Sanat paralyticũ, docet turbam, vocat Leui filiũ Alphæi, manducat
cũ publicanis. Accuſant eũ hoc nomine phariſæi. Quærunt de ieiunio diſcipuli Ioannis: Ipſe
vero diſcipulos tuetur. Tranſit per ſata. Curat eum qui manum habebat aridam. Secedit ad
mare. Sequitur eũ multitudo magna. Confitẽtur dæmones. Aduocat ad ſe duodecim diſcipu-
los, vt mittat eos prædicatum. Tunc Iudæi dicunt, in Beelzebub eiicit dæmonia. Venit ad eũ
mater eius. Ingreditur nauim, parabolam dicit de ſeminãte, item de agro & de ſinapi. Tem-
peſtate

peſtate iactantur diſcipuli in mari. Increpat mare Chriſtus. Curatur dæmoniacus. Porci in
terra gergeſenorum in mare prępcipites dantur. Transfretat, & Iairus pro filia orat. Sanatur hæ-
morrhouſa, venit in patriam, offendũtur ſuper ipſo. Hic dicit, Nõ eſt propheta abſque honore
niſi in patria ſua. Mittit diſcipulos binos ac binos, multáque illis mandat. Subiicitur hiſtoria eo-
rum quę ab Herode acta ſunt cũ Ioanne. Redeunt ad Chriſtum diſcipuli. Paſcit turbas. Adue-
nit ad diſcipulos tẽpeſtate iactatos, veniunt in Genezareth & curat multos. Diſputant de ma-
nibus illotis. Venit Tyrum. Sanat filiam Syrophœniſſæ, item ſurdũ & impeditæ linguæ. Paſcit
turbã. Signũ petunt Iudæi, at ille nullum dat. Loquitur diſcipulis de fermento phariſæorũ, &
increpat eos. Curat cæcum Bethſaidę. Interrogat diſcipulos de ſeipſo. Petrus confitetur, & in-
crepat reſum paſſionis gratia. Hic dicit Chriſtus, Si quis vult venire poſt me, &c. Transfor-
matur in monte. Loquitur de Elia. Adducitur ad eum Lunaticus & curatur. Prædicit diſci-
pulis mortem ac reſurrectionem ſuam, & increpat eos, propterea quod de primatu in via diſ-
putauerant. Hic dicit, Qui non eſt mecum contra me eſt, De eo qui dæmonia eiiciebat in ip-
ſius nomine. Poſt hæc dicit: Qui offenderit vnum ex paruulis iſtis. & illud: vermis eorum non
B morietur, neque ignis extinguetur. Differit de diuortio. Paruulis benedicit, dives quiſpiam
interrogat, quid faciat vt viuat. Hic reſpondet. Aſcendit Hieroſolyma, déque paſſione ſua
prædicit, filij Zebedæi ſedere petunt à dextris eius, differit de animi humilitate, viſum recipit
Bartimæus. subiicitur de pullo aſini. Ingreditur templum & veſperi exit in Bethaniam. Acce-
dit ad ficum. Eiicit è templo vendentes. Veſperi egreditur ciuitatem. Admiratus Petrus are-
factam eſſe ficum. Adhortatur diſcipulos Ieſus, vt credant. Iubet, vt peccata proximo re-
mittantur. Regreditur in ciuitatem. Interrogant eum Iudæi, in qua poteſtate hæc faciat. Ipſe
viciſſim eos interrogat de baptiſmo Ioannis. Parabolam dicit de vinea & de malis agricolis:
poſtea de cenſu, de ſeptem fratribus. Quæſtionem mouet ſcriba de primo legis mandato, ac
reſponſionem Chriſti cognitam probat. Chriſtus contra interrogat de ſeipſo. Poſt iſta diſpu-
tat contra phariſæos & de duobus obulis viduæ. Egreſſus è templo ſubuerſionem illius præ-
dicit. Diſcipuli de tempore ſubuerſionis interrogant. Prædicit illis multa. Venit Bethaniam
ad Simonem leproſum. Hic effunditur vnguentum. Paciſcitur Iudas cum Iudæis. Mittuntur
diſcipuli ad inſtruendum paſcha. Arguit Iudam. Tradit myſteria. Egreditur ad montem oli-
uarum. Diſcipulis prædicit, quod offenſaculum paſſuri eſſent, & Petro, quod negaturus ſe eſ-
C ſet. Precatur ad patrem, deinde capitur. Petrus abſcindit auriculam ſerui. Adoleſcens nudus
aufugit. Ducitur Ieſus ad Caipham. statuunt aduerſus eum teſtes. Confitetur ſe eſſe filium
dei. Negat Petrus. Ducitur ad Pilatum Ieſus. Crucifigitur. Erat ibi Maria Iacobi minoris, &
Magdalena & Salome. Ioſeph accipit corpus Ieſu. Venerunt mulieres ad ſepulchrum poſt
ſabbathum, aromata auferentes. Vident Angelum in monumento, & perterrefiunt. Poſt re-
ſurrectionem Chriſtus apparuit Mariæ: è qua ſeptem dæmonia eiecerat. Hęc dixit ad diſci-
pulos quæ viderat. Illi vero non credunt. Poſtea apparuit duobus in via, deinde & vndecim
diſcipulis, quibus etiam incredulitatem exprobrauit. Et miſit eos prædicatum & Baptizatum
& poteſtatem dedit faciendorum ſignorum. Poſt iſta aſſumptus eſt.

LIB. III. EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

HIſtoriam generationis Ioannis ſcribit, deinde & Chriſti. Quædam etiã de Simeone. An-
na confitetur domino. Ieſus in templo manet, inſciis parentibus. Ioannes baptizat. Bap-
tizatur & Chriſtus, cum annorum eſſet 30. Recenſentur ipſius maiores. Ducitur in ſolitudi-
nem. Venit Nazareth, legit in ſynagoga. Dicit ad Iudæos de vidua ad quam diuertit Elias, &
D de Neeman leproſo, & volunt eum præcipitem dare. Venit Capernaum. curat dæmonio la-
borantem, & ſocrum Petri, alióſque multos. Egreditur in ſolitudinem, venit in terram Ge-
neſareth, aſcendit nauim Petri, vbi & rete ſciſſum eſt. Perterrefactus eſt Simon. curat lepro-
ſum, deinde paralyticum. Vocat Leui apud quem & manducat. Accuſatur à phariſæis ob eam
cauſam, & quod diſcipuli ipſius non ieiunabant. Ambulat in ſabbatho ſecundo primo per ſa-
ta. Altero ſabbatho curat eum qui manum habebat aridam. Elegit duodecim. De fœlicitate
pronunciat. Deplorat diuites & ridentes. Adhortatur ad dilectionem. De non vlciſcendo
proximum. De benignitate. Non eſſe nobis iudicandum. De impertiendo. Parabolam dicit
de arbore, & de ſermones ſuos cuſtodiente, quod is ſimilis ſit domui fundatæ ſupra petram.
Venit capernaum. Accedit ad eum centurio orans pro ſeruo ſuo. Excitatur filius viduæ. Mit-
tit ad eum Ioannes diſcipulos ſuos. Accuſat turbam Ieſus de Ioãne. comparat eam generatio-
nem pueris inter ſe acclamantibus. Ingreditur domũ phariſæi. Ecce mulier peccatrix accedit
ad eum habens alabaſtrum. Reprehendit hoc factum phariſæus. Parabolam ad eum dicit Ie-

ſus de duobus debitoribus. Deinde circuit per ciuitates & vicos. Sequuntur eum mulieres A
quas curauerat. Parabolam dicit de ſeminante. Venit ad eum mater eius. Nauigant cum eo
diſcipuli. Oritur tempeſtas. Veniunt in terram Gadiranorum. Legio malorum ſpirituum ir-
ruit in porcos. Iairus orat pro filia. Sanatur hæmorrhouſa. Excitat mortuam puellam. Emit-
tit duodecim diſcipulos. Audit de eo Herodes. Secedit in ſolitudinem Ieſus. Paſcit turbas. In-
terrogat diſcipulos dicens: Quem me eſſe dicunt homines? Petrus confitetur. Mandat illis ſi-
lentium. Paſſionem ac reſurrectionem ſuam prædicit. Monet, vt ſeipſum abneget, ſi quis poſt
ſe venire velit. Transfiguratur. Deſcendit de monte. Curat lunaticum. Dicit ſe paſſurum.
Quærunt diſcipuli, quis inter eos maior ſit. Ieſus vero docet eos, deinde dicit: Qui non eſt
contra vos pro vobis eſt quod de eo dicit, qui in nomine ſuo dæmonia eiiciebat, & ſe non ſe-
quebatur. Samaritani non receperunt eum, volentem in ciuitatem ipſorum ingredi. Diſcipu-
li volunt ignem cælitus depoſcere ſuper eos. Ieſus vero corripuit eos. Quidam illum ſe-
qui volens, prohibetur. Alius vero admonitus vt ſequatur, tergiuerſatur. Tunc dicit: Nemo
mittit manum ſuam ad aratrum, & poſt tergum reſpectat. Deſignat 70. diſcipulos, & emittit
eos binos ac binos, hortatus ne quicquam ſecum deferrent. Exprobrat ciuitatibus. Subſequu- B
tus dicit: Qvi vos audit, me audit. Itẽ, vidi Satanã decidentẽ ſicut fulgur. Dat diſcipulis pote-
ſtatem contra Satanã & admonet ne huius nomine gauderent. Deinde confitetur patri, & di-
cit diſcipulis: Beati oculi videntes quæ vos videtis. Multi enim prophetæ deſiderarunt vide-
re quæ vos videtis. Tentat eum legiſperitus. Parabolam dicit de eo qui deſcenderat in Hieri-
cho. Martha accuſat ſororem ſuam. Orare docet diſcipulos, & parabolam addit de eo qui ab
amico in lecto iam exiſtente panes petat. Curat mutum dæmoniacum. Hic dicunt, In Beel-
zebub curat. Ipſe verò reſpondet, ſpiritus immundus vbi egreſſus eſt perambulat loca inaquo-
ſa. Mulier quædam dicit, beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſucciſti. Futura minatur,
vt iſta generatio condemnetur à Niniuitis & dicit: Nemo lucernam accẽſam ſub modio po-
nit. Ingreditur ad Phariſæum prandendi gratia. Ille vero eum accuſat, quod lotus non eſſet.
Ad hunc dicit, vos mundatis quod extra poculum eſt, & cætera, & deplorat eos, ſimiliter &
legiſperitos, deinde dicit: Nihil eſt occultum, & cætera, Item: Ne timeatis eos qui corpus oc-
cidunt, & illud, Nunquid quinque paſſerculi, & cæt. &, Quicunque blaſphemus fuerit in ſpi-
ritum, & cæt. Accedit ad eum quiſpiam, petens vt frater iubeatur partem ſibi dare de hæredi- C
tate. Deinde, qui putabatur diues. De illius apothecis frumentariis. Hortatur ne ſoliciti ſimus
de alimonia. De miſericordia dicit, & de hero ſeruis ſuis miniſtrante de ſeruo fideli, de eo qui
voluntatẽ domini ſui nouit quidem ſed non facit. Dicit ſe veniſſe, vt ignem in terram mittat.
Et de illis, qui faciem cęli probare ſciebant. Et illud: cum vadis cum aduerſario tuo ad iudicẽ.
Deinde de Galilæis à Pilato occiſis, & de illis, qui prolapſu turris adobruti fuerant. Parabolam
dicit de ficu ſterili. Mulierem à dæmonio incuruatam curat in ſabbatho. Factum hoc accu-
ſant Iudæi: Ipſe vero compeſcit eos. Parabolas dicit de ſinapi, & de fermento. Interrogatur an
pauci ſint qui ſaluentur. Hortatur ad ingrediendum per anguſtam portam, & ſubdit, venient
ab Oriente & ab Occidente, & recumbent, & cęt. Dicunt ei, exi, nam Herodes vult te occi-
dere. Reſpondet: Ite ac dicite vulpi iſti, & cæt. Ad Ieruſalem dicit, Qvoties volui congregare
filios tuos, & cæt. Curat hydropicum in domo phariſæi. Differit de primo accubitu in menſis,
& qui vocandi ſint ad conuiuia. Deinde parabolam dicit de cœna & inuitatis ad eam venire
detrectantibus. Hortatur vt relictis domeſticis omnibus ſequamur. Parabolam addit de eo,
qui turrim ædificat, & de eo qui bellum inſtituit. Salem dicit eſſe bonum. Murmurant Phari-
ſæi quod publicanos ſuſcipit. Parabolã ad eos dicit, de oue perdita, & de drachma, déque filio D
prodigo, de œconomo eiecto, de auaritia, de ſuperbia, & quod adimpleri oporteat quæcun-
que in lege ſunt. De dimittente vxorem ſuam. De Lazaro ac diuite. Quod remittenda ſint pro-
ximo quæ in nos deliquit. Et quis, inquit, ſeruum habet arantem, an ex agro reuerſo non præ-
cipiat, & cætera. Deinde de decem Leproſis. De aduentu ſuo prædicit. Quod ſemper ſit orã-
dum. Parabolam dicit de vidua & de iudice iniquo. Deinde, Num, inquit, fidem inueniet in
terra filius hominis, cum venerit? Parabolam ponit de Phariſæo & publicano. Aduocat ad
ſe paruulos. Accedit ad eum diues quiſpiam rogans quid faciat, vt vitam æternam poſſideat.
De paſſione ſua prædicit diſcipulis, ipſi vero non intelligebant. Cæcus curatur prope Hieri-
cho. De Zachæo. Parabolam dicit de eo, qui ſibiipſi volebat acquirere regnum. De pullo aſi-
næ. Vrbis captiuitatem prædicit. Vendentes eiicit è templo. Dicunt illi, in qua poteſtate hæc
facis? Qvæſtionem illis mouet de baptiſmate Ioannis. subditur parabola de vinea, & reprobis
agricolis. Quæſtio mouetur de cenſu, & de muliere quę ſeptem fratribus nupta fuit. Deinde

interrogat

A interrogat eos quid de Chriſto ſentiant, quomodo dicant eum eſſe filium Dauidis. Differit de
eo quod certabant pro primis cathedris. Vidua æra minuta duo mittit in gazophylatium. De
ſubuerſione templi prædicit, & de malis futuris. Iudas paciſcitur cum Iudæis. Diſcipulos mit-
tit ad parandum paſcha. Corripitur Iudas poſt inſtitutum myſterium. Contendunt inter ſe
diſcipuli & de primatu. Ad Simonem dicit, ecce Satanas petiuit, vt cribret vos, prædicitque
illi negationem futuram, & iuxta mandat diſcipulis, vt tollant ſecum in poſterum crumenam.
Capitur poſtea. Negat eum Petrus. Percutitur à Iudæis. Interrogatur num ipſe ſit Chriſtus, ad
quod & reſpondet. Ducitur ad Pilatum & ab hoc mittitur ad Herodem, illinc rurſus ad Pi-
latum. Traditur ad crucem, ſequitur turba, ad mulieres conſequentes de malis futuris diſſe-
rit. Crucifigitur. Corpus eius Ioſeph ſepelit. Deferunt mulieres aromata ad ſepulchrum, ſed
neminem inueniunt. Intelligunt à duobus Angelis, quod reſurrexerit. Nunciant hoc diſcipu-
lis. Illi non credunt. Petrus ad monumentum currit, & vt mulieres dixerunt, inuenit. Appa-
ret Chriſtus duobus exiſtentibus in itinere. Illi reuerſi ad diſcipulos audiunt dominum appa-
ruiſſe Simoni. Mox ſtat in medio eorum. Stupefiunt diſcipuli, oſtendit eis cicatrices, & co-
B medit coram eis. Eductis autem illis in Bethaniam, in cælos aſſumptus eſt.

LIB. IIII. EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM.

Diuinitatem Chriſto adſcribit. Narrat de Baptiſta & de Chriſto, illiuſque incarnatione.
Ad ſe miſſis reſpondet Baptiſta. Poſtero die iterum teſtatur de Chriſto. Adhærent huic qui
cum Andrea erant. Petrum ducit Andreas ad Chriſtum. Poſtero die egreſſus in Galilæam vo-
cat Philippum. Teſtimonium huic dat Ieſus. Nuptiæ fiunt in Chana. Poſt has venit Caper-
naum. Aſcendit Ieroſolyma in feſto paſchatis, eiicit è templo vendentes columbas. Multi
credunt in eum. Loquitur Nicodemo. Venit in Iudæam. Baptizant ipſius diſcipuli. Nuncia-
tum eſt hoc Ioanni. Audito Ieſus, notum factum eſſe phariſæis, deſcendit in Galilæam per
Samariam. Succedunt ea quæ cum muliere Samaritana facta ſunt. Credunt in eum samarita-
tani. Venit Ieſus in Chana. Accedit ad eum Regius quidam, filij gratia. Redit Ieroſolyma.
C Sanat eum ſabbatho qui annos 38. paralyticus fuerat. Quærunt eum Iudæi ad occidendum.
Dicit eis, quod à Deo miſſus ſit. Transfretat mare Tiberiadis. Erat autem paſcha. Paſcit tur-
bas. Volunt eum creare Regem. Secedit in montem. Diſcipuli nauigant Capernaum. Huc
& Ieſus venit, & turbæ. Differit illis de myſteriis. Illi vero non ferentes quæ dicebantur, re-
tro cedunt. Dicit duodecim Apoſtolis, An & vos vultis abire? Petrus reſpondet, Verba vi-
tæ æternæ habes, ad quem abibimus? Cum eſſet feſtum Tabernaculorum hortantur
eum fratres, vt aſcendat in templum. Ipſe vero tandem aſcendit, & quærunt eum Iudæi,
atque indignantur quod in ſabbatho cæcum curauerat. Differit de paracleto, & alij cre-
dunt, alij non credunt. Reprehenduntur miniſtri à principibus Sacerdotum quod non
cepiſſent eum. Diſputat cum eis Nicodemus, illi vero compeſcunt eum. Ieſus rurſus diſ-
putat cum eis: ipſi contra verba eius ſubuertere conantur. Subiicitur de muliere ſuper
adulterio accuſata. Iterum ad eos loquitur dicens: Ego vado, quo vos venire nequitis. Ip-
ſi vero putant, quod ſeipſum velit interficere. De modo mortis ſuæ prædicit, & multi in
eum credunt. Ad hos dicit, Si manſeritis in ſermone meo, veritas liberabit vos, & alia
multa. Dicunt ad eum Iudæi: samaritanus es, & dæmonium habes. Viciſſim ille multa ad
D eos differit, inter quæ & hoc dicit: Antequam Abraham fieret, ego ſum. Tunc eum lapi-
dibus obruere volebant, ipſe vero digreſſus ab illis curat cæcum luto. Poſt iſta diſputat de
ouibus & paſtore per ianuam in ouile ingrediente. Schiſma oritur inter Iudæos. In feſto
dedicationis ambulat Ieſus in porticu Salomonis, interrogant eum Iudæi, an ipſe ſit Chri-
ſtus, vbi vero hunc ſe eſſe dicit, tollunt lapides, vt iaciant in eum. Rogat huius facino-
ris cauſam. Veniunt ad capiendum eum: sed non poſſunt. Abit in eum locum vbi bapti-
zauerat Ioannes. Mittunt ad eum, quæ cum Martha erant, propter Lazarum. Volentem
ire in Iudæam, prohibent diſcipuli. Venit Bethaniam. Excitat Lazarum. Iterum de occi-
dendo illo conſultant Iudæi. Caiphas prophetat. secedit Ieſus in ſolitudinem Ephraim, Iudæi
inter ſe diſceptant, num venturus ſit ad diem feſtum. Ante ſex dies paſchæ venit in Betha-
niam. Hic cœnantem vnxit Maria, quam rem indigne ferit Iudas. Hunc compeſcit Ieſus.
Veniunt ad eum in Bethaniam Iudæi. Occurrunt illi turbæ cum ramis palmarum, cum pe-
teret Ieroſolyma, & ſederet ſuper aſello. Græci petunt videre eum. Parabolam dicit de gra-

no frumenti, & de illis qui mortem metuunt. Subdit, Pater glorifica filium tuum. Et vox facta A est de cælo. Turba putat tonitruum insonuisse. De modo mortis suæ prædicit. Adhortatur ad fidem. Illi vero non credunt, vt sermo, inquit, Esaiæ impleretur. Lauat discipulos, arguit Iudam ille accepta buccella, noctu egreditur. Ad discipulos post abitum illius disserit. Præcipit illis dilectionem. Petro futuram negationem prædicit. Philippus petit videre patrem. Prædicit eis de paracleto. Et de multis aliis loquitur. Accusat Iudæos. Discipulis prædicit futuram tribulationem, deinde iterum iucunda & rursus tristia. Orat ad patrem. Venit in hortum & capitur. Petrus amputat auriculam serui. Ducunt Iesum ad Annam. Discipulus aliquis Petrum introducit in aulam. Minister Iesum percutit. Dicit ad hunc, si male locutus sum, &c. Mittunt eum ad Caipham. Petrus negat. Ducitur Iesus ad Pilatum. Crucifigitur. Titulum ei imponunt. Stans iuxta crucem mater, & soror matris eius Maria Cleopha, & Maria Magdalene. Matrem commendat Ioanni. Corpus eius sepelit Ioseph. Nicodemus adfert aloes & myrrhæ libras centum. Venit Maria Magdalene videt sepulchrum vacuum. Vocat Petrum & Ioannem. Hi abeunt visum, & iterum secedunt. Maria vidit Angelos, & postea Iesum ipsum, qui ei & loquitur. Postea aduenit ad discipulos cum fores essent clausæ, & dat illis spiritum sanctum. Deinde loquitur Thomæ qui non crediderat. Rursus apparet discipulis ad mare Tiberiadis, vbi & multitudinem piscium cæperunt, & comedit cum eis. Petro mandat, vt oues suas pascat, prædicitque illi mortẽ qua moriturus erat, ac iubet vt se sequatur. B

LIB. V. ACTA APOSTOLORVM.

HOc nomine vocatur hic liber, propterea quod simul cum aliis etiam Apostolorum acta continet. Qui vero illa exponit, Lucas est Euangelista qui & librum hunc conscripsit. Est enim vnà cum Apostolis peregrinatus, & maximè cum Paulo & quæ exactè cognouit, literis mandauit. Narrat autem hoc libro quomodo Angelorum mysterio dominus assumptus sit: Effusionem Spiritus sancti in die Pentecostes, super Apostolos, & omnes eos qui tum præsentes erant, factam: constitutionem Mathiæ in locum Iudæ proditoris, & designationem septem Diaconorum, ac Pauli electionem & quæcunque ille passus est, & quomodo tandem Romam cum illo profectus sit. Duodecim autem Apostolorum nomina, sunt ista: Primus si C

Apostolorũ nomina

mon, qui vocatur Petrus. Deinde Iacobus filius Zebedæi, & Ioannes frater eius, Andreas frater Petri Philippus, Thomas, Bartholomæus, Mathæus, Iacobus filius Alphæi, Simon zelotes, Iuda Iacobi, qui & Thaddæus dicitur, & Iudas Iscariotes, qui prodidit dominum. Sed in huius locum postquam dominum prodiderat ac perierat, constitutus est ab Apostolis Mathias & connumeratus cum vndecim reliquis, duodecimus deinde vocatus est: & Paulus instrumentum electum, missusque & ipse cum Barnaba, ad prædicandum Euangelium domini gentibus circunquaque. Postea constituti sunt & septem diaconi ab Apostolis, quorum sunt hæc nomina: Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas & Nicolaus. Horum itaque Apostolorum & diaconorum acta exponit Lucas, & quæ ab illis edita sunt signa, quæ ista sunt: Petrus & Ioannes claudum ex natiuitate, in porta Speciosa sedentem, in nomine domini curarunt. Petrus Ananiam & Saphiram vxorem eius coarguit, quod suffurati fuerãt de precio agri, & promissionem erga Deum factam defraudarant, ob quam causam & euestigio mortui sunt. Petrus Dorcada, vita defunctã in Ioppe precibus suis è mortuis excitauit. Petrus vas plenũ omnis generis animãtibus, cælitus demissum vidit. Vmbra Petri, ægrotos D

Recapitulatio.

quos cõtingebat, sanauit. Petrus cũ in carcere ligatus seruaretur, per Angelũ, insciis militibus, liberatus est. Et Herodes vermium esca factus expirauit. Stephanus prodigia fecit & signa. Philippus eunuchum, Esaiæ prophetiam legentem, accessit, & baptizauit. Idem Philippus multos malos spiritus in Samaria eiecit, & claudi ab illo ac paralytici curati sunt. Paulus cum appropriaret Damasco, visionem vidit, & mox Euangelij præco factus est. Paulus cum esset Lystris Aeneam ex vtero claudum, in nomine domini curauit. Paulus per visionem in Macedoniam vocatus est. Paulus mulierem habentem spiritum Pithonicum purgauit. Paulus & Silas Philippis in custodiam coniecti, & pedes eorum ligno constricti sunt. In medio autem noctis terræmotus factus est, & soluta sunt eorum vincula à corpore. Pauli sumpta sunt sudaria, quæ ęgrotis ac demoniacis imposita curationem attulerunt. Paulus in Troade constitutus Eutychum è fenestra prolapsum ac mortuum, excitauit dicens: anima eius in ipso est. Paulus in Cypro Magum Eliman compescuit qui & cæcus effectus est. Paulus cum Romã nauigaret tempestate iactatus est ipse & quotquot cũ illo in naui erant, noctes ac dies quatuordecim.

Et cum

A Et cum vniuersi mortem expectarent, adstitit Paulo dominus dicens: propter te largitus sum istis quos tecum habes, vt viuant, atque ita seruati sunt. Paulum cum è Naui egressus esset, vipera momordit, putatumque est ab omnibus, quod moriturus esset, cum vero illæsus permaneret, arbitrati sunt eum esse Deum quendam. Patrem Publij in Insula dysenteria laborantem impositis manibus sanitati restituit Paulus, & simul alios multos in eadem insula ægrotos curauit.

LIB. SEXTVS CONTINENS EPISTOLAS CATHOLICAS SEPTEM: QVARVM PRIMA EST IACOBI.

ABautoribus suis, & ipsæ nomina sortitæ sunt. Hanc enim Iacobus ad dispersas duodecim tribus in Christum credentes scripsit. Scripsit autem eam more & genere docendi, docens eas de tentationum discrimine, quænam à Deo, quæ vero ex proprio cuiusque mortalium corde sint. Et quod non verbis tantum, sed & ipso opere ostendenda sit fides, quodque non auditores legis, sed factores iustificentur. Præcipit etiam de diuitibus, ne illi pauperibus in Ecclesiis præferantur, sed magis increpentur tanquam superbi. Tandem, vbi afflictos con-

B solatus, & ad tollerantiam vsque ad iudicis aduentum seruandum adhortatus est, déque patientia ex iis quæ Iob acciderunt admonuit, præcipit vt seniores vocentur ad ægrotos, studeaturque, quomodo errantes ad veritatem conuertantur, eo quod merces huius apud dominum sit remissio peccatorum, atque ita terminat Epistolam.

SECVNDA PETRI APOSTOLI.

ET ista ab eo denominata est, à quo est scripta. Petrus enim docendi gratia Epistolam hanc Iudæis ad Christianismum conuersis, in dispersione constitutis scripsit. Postquam enim ex Iudæis multi crediderunt, confirmat eos. Et primum quidem exponit ac declarat, quod fides in Christum à prophetis prænunciata, & per eosdem significata sit redemptio quæ est per sanguinem eius, & quod ipsis ac Gentibus omnia sint per Euangelium annunciata, in quæ Angeli quoque prospicere desiderant. Deinde postquam consuluit, vt digne conuersentur eo, qui ipsos vocauit, admonet vt regem honorent, & mulieribus simul ac viris denunciat, vt vnanimes sint. Et vbi ad mores honestas adhortatus est, significat illis, quod & inferis innotuerit à domino prędicatio salutis, & resurrectionis, vt & ij, qui antea mortui sunt, resurgant & iu-

C dicentur quidem in corpore, gratia vero resurrectionis persistant. Et quod finis omnium appropiauerit, omnesque parati esse debeant ad dandam Iudici rationem. His dictis finit Epistolam.

TERTIA ET IPSA PETRI.

PAri modo & ista, ab eodem conscripta, eiusdem nomen præfert. Nam idem Petrus & hanc ad eos scripsit, qui iam crediderant. Est autem hęc Epistola, refricatio priorum. Cum enim cognouisset cito futuram corporis sui resolutionem, diligenter hoc egit, vt omnes admonerentur eorum de quibus antea per Euangelij doctrinam erant instructi. Et primum quidem de fide disserit, & ostendit, quod à Prophetis illa sit annunciata, & quod prophetiæ de Saluatore, non sint humanæ, sed à Deo prænunciatæ. Deinde denunciat illis, ne seductores attendant, illorum perditionem futuram prædicens, quemadmodum & de Angelis transgressoribus pœna sumpta est. Significat autem hac Epistola futuros dies, quibus illusores passim circuituri sint, conaturique vt aliquos seducant, dicentes, quod inaniter à nobis prædicatur aduentus Seruatoris futurus, eo quod is cum semper prædicatur nondum tum venerit. Ab

D his igitur abstinere præcipit docens, ne moræ gratia animum despondeamus, propterea quod nihil tarditatis vniuersum tempus gignat apud dominum, vno die instar mille annorum existente, & mille annis instar vnius dici. Affirmat simul & declarat, citò futurũ domini diem, præcipitque omnibus, vt ad illius aduentum parati sint in bonis operibus, & amplectantur quæ ab Apostolo Paulo scripta sunt, nec aures accõmodent his qui ea calumniantur, quandoquidem idem & vniuersas diuinas scripturas calumnientur. Postquam igitur quosuis admonuit ac docuit, vt ista futura sciant hortatur, ne quisquam à fidei scopo aberret, atque ita finit Epistolam.

QVARTA IOANNIS.

HOc nomine vocatur & ista, propterea quod à Ioanne Euangelista scripta est, vt commonefaceret eos, qui iam in dominum crediderant. Et primũ quidem perinde atque in Euãgelio, ita & in hac Epistola de verbi diuinitate disserit, ostendens illud in Deo semper esse, ac docens, patrem esse lucem, vt verbum ita cognoscamus ex patre esse, tanquam fulgorẽ è luce,

Differens autem de diuinitate verbi, exponit fidei noſtræ myſterium non eſſe rem nouitiam, A ſed eſſe ſempiternum ab initio, nunc vero manifeſtatum in domino, qui vita eſt ſempiterna & verus Deus. Cauſam etiam, ob quam verbum ad nos venerit & apparuerit, ponit. Hanc videlicet, vt opera diaboli diſſolueret ac nos à morte liberaret, efficerétque vt patrem agnoſceremus, & filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Scribit igitur ad quamuis ætatem, ad pueros, ad adoleſcentes, ad ſenes, quod Deus innotuerit, diabolica vero operatio deinceps deleta morte deuicta ſit. Quod reliquum eſt per totam epiſtolam, dilectionem docet, volens, vt nos inuicem alius alium diligamus, propterea quod & Chriſtus dilexit nos. Differit itaque, de differentia timoris & dilectionis, filiorum Dei & filiorum diaboli, de peccato mortali, & non mortali, de differentia ſpirituum, diſcernitque, quiſnam ſpiritus ex deo, quis vero ſeductionis ſit, & quando cognoſcamur filij Dei, quando vero diaboli. Item cuius peccati gratia orandum ſit pro his qui deliquerunt, & pro quo non ſit. Et quod vocatione indignus ſit, nec Chriſti eſſe dici poſſit qui proximum non diligit. Vnitatem etiam filij cum patre oſtendit, & quod qui filium negat, nec patrem habeat: decernit quoque in hac epiſtola, quod ſit proprium Antichriſti, nempe hoc, ſi dicat Ieſum non eſſe Chriſtum, ita vt quaſi ille non ſit, ſeipſum B mentiendo dicat eſſe Chriſtum. Hortatur autem per totam epiſtolam domino credentes, ne animo ſint abiecto, ſi odio habeantur in hoc mundo, ſed magis gaudeant, ob id quod odium mundi huius declaret credentes migraſſe ex hoc mundo, & poſthac conuerſari in cælis. Et in calce epiſtolæ iterum admonet, filium Dei eſſe vitam æternam ac verum Deum, & vt illi ſeruiamus, nóſque ipſos à ſimulachris cuſtodiamus.

QVINTA, ET IPSA IOANNIS.

HAnc ſenior factus dominæ ſcribit & liberis eius. Eſt autem argumentum epiſtolæ tale: Cum videret liberos huius recte in fide conuerſari, multos autem ſeductores circuire qui dicerent, aduentum Chriſti in carne non eſſe factum, epiſtolam hanc ſcribit, & principio quidem laudat, quod liberi eius bene conuerſarentur, deinde docet, fidei noſtræ myſterium non eſſe recens. Hortatur iterum ad dilectionem, & vt maneant in doctrina, quę ipſis erat tradita. Deinceps docet eos, Antichriſtum eſſe, qui chriſtum in carne non veniſſe dicat. denunciat autem illis, ne eos qui huiuſmodi ſunt in domum ſuam quiſquam recipiat, neque ſalutem illis dicat, atque ita terminat epiſtolam. C

SEXTA, ET HÆC IOANNIS EST.

ISta quoque Ioannis eſt, vt & inſcriptio habet. Miſſa eſt autem ad Gaium. Et primum quidem laudat eum propter teſtimonium hoſpitalitatis, quod habebat ab omnibus, hortaturque eum vt in propoſito perſiſtat ac fratres recipiat ac deducat. Accuſat autem Diotrephen, quod is non ſolum nihil præbebat pauperibus, ſed etiam alios prohibebat, ac multa nugabatur. Tales alienos eſſe dicit à veritate, neque cognoſcere Deum. Demetrium vero laudat, optimum illi teſtimonium impendens.

SEPTIMA, IVDÆ.

HAnc Iudas epiſtolam quemadmodum & inſcripta eſt, illis ſcripſit qui iam crediderant. Eſt autem argumentum eius tale: Cum quidam ſubingreſſi docerent, adiaphoron eſſe peccatum, etiam eorum, qui dominum negant, neceſſe habuit, vt ſcriberet & cautos redderet fratres. Et initio quidem hortatur eos vt certent atque tradita ſibi fide maneant. Deinde abiicit tales, tanquam ſeductores, & denunciat ne prorſus vllam cum ipſis communionem haberent, ſcientes, non eſſe ſatis vocatos eſſe, niſi etiam digne ambuletur iſta vocatione: eo D quod & priorem populum dominus ex Ægypto eductum, cum in fide videret non perſiſtere, perdiderit, & angelis ordinem ſuum non cuſtodientibus non pepercerit. Hac ratione ſecedendum eſſe è talibus. Et Michaelem namque Archangelum non ſuſtinuiſſe blaſphemiam diaboli. Docet itaque perditionem iſtorum ſicut Sodomitarum futuram. Poſt hæc adhortatus ad bonos mores, & fidei ſtabilitatem à domino apprecatus, claudit epiſtolam.

LIB. SEPTIMVS, QVATVORDECIM HABENS EPISTOLAS PAVLI: QVARVM PRIMA EST AD ROMANOS.

PAuli vocantur epiſtolæ, propterea quod eas ille ſcripſit. Et per has cũ eos quos viderat ac docuerat admonet & corrigit, tũ quos nõ viderat inſtruere conatur ac docere, quẽadmodum ſcire poſſunt qui in eas incidit. Hanc autẽ Romanis è corintho ſcripſit, cũ eos nondum quidẽ vidiſſet,

A vidiſſet, audiſſet vero de illorũ fide, cuperetque videre eos. Et initio quidem laudat eorum fidẽ, quam videbat paſſim annunciari. Deinde ſignificat ſæpenumero propoſitũ ſibi fuiſſe veniendi ad eos, propter deſiderium quo erga eos affectus erat, hactenus vero non licuiſſe. Cæterũ docendi modo Epiſtolã contexit, de vocatione Gentium, & quod circunciſio tẽporaria fuerit, iam vero ceſſauerit, quod per Chriſtum ſolutum ſit delictum Adæ, quod vmbra legis tranſierit. Vocationem itaque Gentium conſequenter recto ordine factam eſſe ad hunc modum probat. Oſtendit vniuerſis hominibus inſitam eſſe legem, & quoſuis citra doctrinam (legis) naturali iudicio ex ipſa rerum conditione Deum cognoſcere poſſe. Quapropter & merito Gentes priore loco accuſat, quod cum ipſis cognitionem ſui Deus ex operibus mundi patefecerit, & ſimul ſempiternam potentiam ſuam, quæ verbum ipſius eſt, in quo & per quod omnia fecit, oſtenderit, ipſi non cognouerunt ex creaturis Deum eſſe talium opificem ſed magis operibus illius diuinitatem adſcribentes creaturas potius adorarunt quàm creatorem. Accuſat autem & Iudæos, vt qui legem non ſeruarint, imo per tranſgreſſionem legis Deum magis dehoneſtarint. Atque ita vtramque partem tam Iudæos quam Gentes arguit, B & ſub iniquitate tranſgreſſionis concludit, vt oſtendat omnes pares eſſe factos inter ſe, ex æquo reos, & redemptionis egentes. Deinde, merito & Gentium factam eſſe vocationem ex eo declarat, quod gratia & redemptio æqualiter contigere & Iudæis & Gentibus, vocatione vero Gentium facta, neceſſario ceſſaſſe circunciſionem & legis vmbram. Nam Abraham, inquit, non in circunciſione, ſed ante circunciſionem iuſtificatus, nominatus eſt Abraham quoniam futurum erat, vt fieret pater multarum Gentium, ſecundum fidem quæ erat in præputio. Circunciſionem autem poſtquam iuſtificatus erat, accepit in carne, vt ſignum eſſet poſteris ex ipſo ſecundum carnem naſcituris, quod deſitura eſſet circunciſio, quando gentes fierent filij Abrahæ, inciperentque viuere ſecundum fidem Abrahæ, in qua ille cum adhuc eſſet in præputio, iuſtificatus eſt. Etenim horum gratia, cum antea dictus eſſet Abram, vocatus eſt Abraham. Erat autem neceſſarium vt venientibus rebus præſignatis, deſineret ſignum. Quapropter ſi qui cogunt Gentes circuncidi, iidem tollant & nomen Abraham, & vocent eum Abram. Si verò Abraham vocatus eſt à Deo, non oportet Gentes circuncidi, imo ne Iudæi quidem ſecundum carnem amplius circuncidendi ſunt, vt firmum ſit nomen C Abrahæ, voceturque pater multarum Gentium, ferendum enim poſthac non eſt, vt quiſquam circuncidatur, cum ſufficiat fides Abrahæ, nec opus ſit vlla legis vmbra. Non enim iuſtificatur quiſquam ex talibus, ſed ex fide, quemadmodum & Abraham. Poſtquam iſta ad hunc modum probauit, iterum oſtendit, quod nec Iſraëli nec gentibus alia poſſit ratione redemptio & gratia obtingere, niſi primum illud & vetuſtum peccatum, quod per Adam in omnes mortales peruenit, ſoluatur: deleri autem per alium non poſſe, niſi per filium Dei, per quem & ab initio maledictio facta ſit. Neque enim poſſibile erat, vt alius delictum hoc ſolueret. Deinde ſcribit, quod nullo alio pacto factum ſit, quàm vt corpore aſſumpto filius Dei fieret homo: vt corpus hoc inquam, quod iiſdem nobiſcum paſſionibus obnoxium eſſet, pro omnibus offerret, & omnes à morte liberaret. Et quemadmodum per vnum hominem peccatum in mundum ingreſſum eſt, ita & per vnum hominem ad omnes mortales gratia peruenirет. Deinceps vero tanquam bonus œconomus Iudæos conſolatur, quod legis tranſgreſſores futuri non ſint ſi in Chriſtum credant, his vero qui ex Gentibus crediderant edicit, ne contra Iſraelem inflentur, ſed cognoſcant ſe veluti ramos radici, ita Iudæis eſſe inſertos. D His abſolutis ſermones hortatorios ad docendum bonos mores ſubtexit, atque ita Epiſtolam finit.

ALTERA: PRIOR AD CORINTHIOS.

HAnc ad Corinthios ſcripſit Apoſtolus, ex Epheſo Aſiæ, poſtquam eos iam viderat & docuerat, vt per illam eos admoneret. Occaſio autem Epiſtolæ hæc eſt. Corinthij per contentionem ſciſſi ſententiis inter ſe diſſidebant, & præterea erant inter eos ſectæ, quarum vitio fiebat, vt inemendatum negligerent eum qui nouercam ſuam in vxorem ſibi ſumpſerat. Alij volebant vxõres ſuas continentiæ prætextu relinquere. Quidam apud ſimulachra edebant, quaſi adiaphora eſſent idolothyta. Erant qui reliquos vilifacerent, eos vero qui linguis loquebantur ſuſpicerent: poſtremo & in myſterio reſurrectionis quidam ſeducti erant, ita vt dicerent, futurum non eſſe, vt hæc noſtra caro reſurgat. Cum hæc omnia in Corintho mouerentur, ſcribunt de plebe quidam Apoſtolo, qui & ad omnia reſcribit. Et primum quidem teſtimonium illis dat prudentiæ & ſcientiæ,

non autem laudat eos sectas facientes, sed consulit, vt virtutem putans non in sermone esse, A sed in opere & potentia. Deinde postquam increpuit eum qui nouercam vxoris loco sumpserat adhortatúsque est, ne iudicaria lite inter se contenderent, deinceps ad ea respondet de quibus illi scripserant. De nuptiis docet, infractum esse debere coniugium, & precum gratia ad tempus ab illo vacari posse. Quoniam vero arridebat illis continentia, de virginitate scribit, quod necessaria non sit, sed cuiusque persuasioni permittenda. Subdit de escis simulachrorum, ne abutantur scientia, sed conuersentur in dilectione: prohibet igitur sympos̃ia quę in templis simulachrorum fiebant, ne pusilli offendantur. Post ista de donis spiritalibus scribit, ne charismatum gratia discrimen inter se statuant, néue præferant eum qui charisma aliquod habet ei, qui alio donatus est. Nam omnia eiusdem esse spiritus dicit. Cæterum & de resurrectione docet, quod caro resurrectura sit, mortua quidem in corruptione, excitanda vero incorrupta secundum gratiam Christi. Resurrectionem vero ex eo astruit quod Christus excitatus est. In calce quæ ad morum exhortationem faciunt scribit, & de collatione ad subsidium sanctorum facienda præcipit, atque ita absoluit Epistolam.

TERTIA, POSTERIOR AD CORINTHIOS. B

AD eosdem & hanc scripsit è Macedonia. Est autem illius argumentum tale. Priore accepta Epistola Corinthij compuncti super peccato eius qui nouercam suam duxerat, contristatique fuerant eius gratia, quod tale peccatum susque deque æstimauerant: Deinde seducti fuerant ab illis qui sectis occasionem dederant, ita vt literæ legis seruandæ studerent & gratiam Christi non ita magnifaciendam iudicarent, atque eos qui in faciem se se iactabant, plus equo attenderent. De collecta vero in vsus sanctorum facienda erant qui recte sentirent. Ad ista igitur rescribit Apostolus, & primum quidem laudat eos, quod eiecissent eum qui deliquerat, deinde petentibus ipsis annuit, & resipiscentem recipi iubet. Docet etiam hac Epistola de lege, discriminans illius literam, & ostendens non esse literam legis solam accipiendam, sed in litera sensum eruendum, eo quod non verba tantum sit lex, sed in verbis latitet sensus spiritus. Deinde, quod veniente Christo noua creatura facta sit, nec oporteat in vetustate viuere sed in omnibus, velut in noua creatura, renouari, & desinere posthac circuncisionem. Laudat eos etiam ministerij gratia, & adhortatur, vt ea in re crescant. Post ista, reprehendit eos qui in faciem gloriabantur, ac recenset quæcunque passus erat propter C dominum, & visiones quas viderat exponit, & quomodo in Paradisum ad tertium cælum raptus sit. Tandem postquam illis denunciauit ne peccent, sed si qui peccarint resipiscant cum gratiarum actione terminat Epistolam.

QVARTA, AD GALATAS.

HAnc misit è Roma, cum iam vidisset Galatas ac docuisset. Est autem istud Epistolæ argumentum. Galatæ postquam rectè essent instituti ab Apostolo, & syncerè in Christum credidissent, in Apostoli absentia seducti fuerant à quibusdam, ita vt circunciderentur. Hoc cum didicisset Apostolus scribit ad eos, & initio quidem testimonium illis dat fidei quam habuerant, & synceri erga Christum animi, mox vero ob id reprehendit, quod stultè egissent ac mutati essent. Consequenter disputat de lege, & de fide Abrahę, ac ostendit cùm ex lege tum ex vxoribus Abrahæ, allegoricè vsurpatis, ad tempus vsque datam esse legis vmbram & circuncisionem, aduentu vero Christi hæc esse abrogata. Hæc vbi ostendit, denunciat illis ne posthac amplius seductoribus aurem præberent, sed magis fidei quæ in Christo est adhærerent, cognoscerentque per gratiam quæ in Christo est, abolitam esse carnis circuncisio- D nem. Postremò adhortatus per doctrinam ad bonos mores, finit Epistolam.

QVINTA, AD EPHESIOS.

MIsit & istam è Roma, cum nondum eos vidisset, audisset autem de illis. Occasio autem Epistolæ hęc est: Ephesij cum credidissent in dominum nostrum Iesum Christum genuinam habebant in ipsum fidem, & in omnes sanctos dilectionẽ, cupiebantque à Paulo confirmari. Hoc vbi cognouisset, scribit ad eos hãc epistolã velut instruendi gratia. Et principio ostendit fidei nostræ mysterium non esse recens, sed ab initio & ante iacta mundi fundamenta esse istam beneuolentiam Dei, qua Christum pro nobis pati, nosque saluari voluit. Deinde differit de vocatione Gentium, vt ostenderet eos recte credidisse, declaratque nos non per hominem aliquem, sed per Christum esse vocatos, qui filius Dei est, vt etiam ex eo discerent, hominis se cultores non esse factos, vbi in Christum crediderunt, sed veros cultores Dei. Significat se quoque huius gratia amandatum esse, vt prædicaret Euangelium, & quod curam ipsorum

A ram ipsorum habeat. Post ista, adhortatarios sermones viris ac mulieribus, patribus & liberis, dominis ac seruis in hac Epistola ponit, & circa finem vniuersos contra diabolum, & dæmones eius instructos reddit, dicens, aduersum illos nobis esse luctam. Et vbi tanquam bonus athletarum præceptor, omnes contra diabolicas operationes doctrinæ verbis inunxit, Epistolam claudit.

SEXTA, AD PHILIPPENSES.

HAnc quoque è Roma misit, cùm illos semel vidisset ac docuisset. Argumentum Epistolæ, hoc est: Cum Philippenses subsidij ministerium Paulo misissent, & nonnulli circuirent, qui simplicium aures prætextu vmbræ legis & circuncisionis corrũpebant ac dicebant, sine illa fieri non posse, vt quisquam iustificaretur, Apostolus re cognita, Philippensibus scribit: Et primum quidem laudat eorum fidem, & significat, quod memoriam ipsorum habeat. Deinde exponit, quomodo Romæ doctrinæ suæ rationem reddiderit. Et quomodo nõnulli molestiam intulerint vinculis ipsius, & inuidiam ipsi excitantes. Postea adhortatur eos, vt inuicem se alius alium diligant, exposita seruatoris benignitate, quod cum Deus esset, ho- B mo nostri gratia factus est. Cæterum de circuncisione ac veteri lege disputans, abolitam esse deinceps circuncisionem ostendit, de seipso sumpto paradigmate, cum dicit: Hæc omnia propter Christum damnum esse iudico. Quapropter eos quoque, qui circuncisionem adhuc docebant, ac Philippenses seducere volebant, reprehendit, inimicósque Christi esse dicit. Laudat autem Philippenses propter communicationis, quam sibi impenderant, beneficentiam, & vbi ad bonos mores adhortatus est, terminat Epistolam.

SEPTIMA AD COLOSSENSES.

ISTam quoque misit è Roma, cum Colossenses nondum vidisset quidem, audisset autem de illis. Argumentum autem Epistolæ hoc est: Colossenses quidem gentilibus sophismatis cum fide Christi pugnantibus, & traditione ciborum, iuxta legem, & circuncisione, seducere tentabant. Hoc vbi didicit Apostolus, hanc illis Epistolam instruendi modo scripsit. Et principiò gratias agens Deo, significat eos è tenebris ad veritatis lucem ingressos. Et quod Christus, in quem crediderant, imago dei sit, & verbum, per quod omnia facta sunt, & quod decuerit eum qui rerum est opifex, primogenitum fieri creaturæ, & primogenitum ex mortuis, C vt vtraque coniungeret, & omnia viuificaret. Adhortatur etiam eos, vt in fide persistant, significans eis se Paulum esse ministrum Euangelij, in quo instructi iam erant. Deinde de lege, & de cibis, in lege vetitis disputat, de diebus etiam & annis exponit, & deinceps vetera omnia circuncisionem quoque, abolita esse declarat. Consulit etiam, ne imponi sibi sinant à sophistis, qui in hoc erant, vt eos subducerent. Tandem adiectis adhortationibus pro parentibus, liberis, viris, mulieribus, seruis, & dominis, & quæ bonos mores concernunt, Epistolam finit. Denunciat etiam illis, vt posteaquam apud ipsos lecta est Epistola, efficiant vt & in Ecclesia Loadicena legatur, & vt ipsi vicissim eam legant, quæ Laodicenis scripta est.

OCTAVA AD THESSALONICENSES PRIMA.

HAnc misit ex Athenis, cum eos iam antea vidisset & cum ipsis conuersatus esset. Argumentum vero Epistolæ hoc est: Cum multas afflictiones in Berrhœa perpessus esset Apostolus, in Philippis quoque Macedoniæ & in Corintho, scirétque quæ passus fuerat in Thessalonica, veritus ne Thessalonicenses, auditis quæ passus erat in prædictis ciuitatibus, tentarentur à Tentatore & offenderentur, præsertim cum intellexisset eos mortuorum gratia do- D lere, misit ad eos Timotheum cum hac Epistola. Et primum confirmat eos in fide, ne propter afflictiones concutiantur. Commonefacit enim eos quomodo & in prima institutione didicerit, ferendas esse tribulationes, & quod insolens non sit, quod ipsis accidat, à more iudæorum, qui etiam Christum occiderunt. Esse enim proprium Christianorum affligi in hac vita. Hortatus autem eos multis vt ita conuersarentur sicuti ab ipso acceperant, de mortuis etiam scribit, consolans eos ac docens ne moleste ferant. Mortem enim non esse perditionẽ, sed vitam resurrectionis. Deinde & de temporibus eos instruit, vt diem domini occultum esse scientes, semper parati sint, nec quemquam attendant de illo nunciantem: futurum enim aduentum illius ita inopinum, vt qui residui inuenientur in eo die, non sint præuenturi eos, qui è mortuis excitabuntur, eò quòd simul ac subito omnium sit futura mutatio. Denique vbi admonuit eos, vt meliores in vitæ moribus euadant, hortatur etiam, vt semper in spe gaudeant, & precationi insistant, ac gratias agant Domino. Tandem adiurat eos, vt Epistolam hanc fratribus omnibus legant, atque ita illam finit.

NONA POSTERIOR AD THESSALONICENSES.

A HAnc è Roma misit. Argumentum eius tale est: in Thessalonica quidam ocioſi & inordinate viuentes circuibant, ac fratres seducebant, quasi iam tum dies domini præ foribus esset. Seducebant autem audientes, eo prætextu quasi hoc ab Apostolo id manifestante & ab ipso Spiritu sancto audissent. Hoc vbi cognouit Apostolus, hanc ad eos Epistolã scripsit: Et primum quidem crescentem eorum fidem laudat, & gloriatur in ipsis, quod afflictiones fortiter tolerabant propter Christum, consolatur eos etiam, quod futura sit à Deo vltio eorum à quibus immeritò affligebantur, deinde verò & de aduentu Seruatoris eos instruit, ne cuiquam credant, néue turbentur, siue per Spiritum, siue tanquam ipse quicquam ea de re scripserit, nec vllo modo putent eum iam præ foribus esse, aut futurum, priusquam defectio veniat, & post hanc Antichristus, filius ille perditionis, cuius aduentum in signis ac prodigiis mendacibus secundum operationem Satanæ futurum esse significat. post ista adhortatus eos, vt fortiter persistant, & traditiones quas à se didicerant seruent, denunciat illis ne quam cum iis qui inordinate viuebant communionem habeant, sed magis repudient eos. Ostendit enim huiusmodi curiosos esse & errones. Prorsus autem præcipit eis, vt si quis ser- B monibus immorigerus sit, hunc è synagoga eiiciant. Cæterum pacem illis imprecatus finit Epistolam, salutatione propria manu subscripta id quod cuiusque Epistolæ suæ signum esse indicat.

DECIMA AD HEBRÆOS.

HAnc misit ex Italia. Argumentum eius tale est: Quoniam Iudæi legi & vmbris illius incumbebant, ob eam causam Paulus Apostolus, doctor Gentium factus & ad Gentes amandatus, vt Euangelium illis prædicaret, cum omnibus Gentibus scripsisset, iam deinceps omnibus etiam Hebræis, qui ex circuncisione crediderant: Epistolam hanc declarationibus & probationibus instructam, de Christi aduentu & de legis vmbra, quod illa desierit, scribit, & principiò declarat Prophetas ob id esse missos vt de seruatore prænunciarent, & vt post illos ipse seruator veniret. Seruos esse Prophetas, & nuncios aduentus ipsius, Ipsum verò Christum filium esse dei, per quem omnia facta sint. Et quod hunc filium incarnari hominémque fieri oportuerit, vt per corporis ipsius oblationem mortem aboleret. Neque enim per sanguinem vituli aut hirci, sed per sanguinem Christi constare mortalibus salutem. Ostẽ- C dit etiam quòd lex neminem perfectum reddiderit, sed vmbram habuerit futurorum bonorum, & quòd populus requiem per illam non inuenerit, sed communis nobis omnibus relicta sit quietis dies, Item quod sacerdotale illud summi sacerdotis munus ab Aarone ad Christum translatum sit, cuius typus fuerit Melchisedeck, non è Leui ortus. Et quod Patres fide sint, non ex operibus legis iustificati. Tandem vbi & istos ad morum institutionem adhortatus est, ac tolerantiam eorum propter Christum laudauit sua sitque, vt seniores honore afficiant, absoluit Epistolam.

VNDECIMA AD TIMOTHEVM PRIOR.

ISTam misit è Macedonia, cuius hoc est argumentum. Ephesi quidam rudaismo infecti alienam conabantur inuehere doctrinam, & simpliciores prætextu legis seducere. Hoc cum intellexisset Apostolus, admonuit Timotheum, vt illic hæreret, quò eos corrigeret. Scribit autem illi Epistolam hanc: Et primum commonefacit eum fidei, quam sciebat, in Christum, & docet de lege, vt cohibeat eos, qui præter rectam doctrinam loquebantur, illósque increpet. Nam & ipse Apostolus Hymenæum & Alexandrum, naufragium circa fidem passos, satanæ iam tradiderat, vt discerent non blasphemare. Vbi de istis admonuit, canones illi Ec- D clesiasticos deinceps præscribit, de oratione, quomodo & vbi & pro quibus sit orandum. Quod mulieres in Ecclesiis tacere debeant & magis discere quàm docere. De constituendis Episcopis, senioribus & diaconis. Quomodo se gerere & quales esse debeant qui constituuntur. De viduis in Ecclesia, qua illæ ætate eligi, & quales esse debeant, ac quomodo illarum cura habenda sit. Iuniores ad modestiam instituendas esse, vt nubant potius, nec turpiter viuant. Diuitibus denunciandum esse, ne superbiant, néue spem collocent in diuitias suas. Postquam de istis præcepit, hortatur eum, vt hæc doceat. Et vt aquam amplius non bibat, sed sibi ipsi & doctrinæ attendat, quod sciat fore tempora, quibus nonnulli à fide defecturi sint. Vbi etiam escas mundas esse docuit, ac præcepit vt contentiosas & prophanas quæstiones auersetur, in quibus quidem sibiipsis placentes fidem trangressi iam erãt, finit Epistolam.

DVODECIMA.

DVODECIMA. AD TIMOTHEVM POSTERIOR.

A HAnc ad Timotheum misit è Roma. Argumentum eius tale est: Cum vellet Apostolus, postquam desertus erat ab his qui profectionis socij fuerant, ad se venire Timotheum, hanc illi Epistolam misit. Et initio significat se memorem esse, cùm pietatis ipsius, tum fidei maiorum ac parentis ipsius. Deinde, quod, qui ex Asia sequuti fuerant, è quorum numero erant Phygellos & Hermogenes, auersati se sint, in catenis constitutum videntes. Onosiphoron vero laudat, quod is, cum Romam venisset, apud se manserit. Præcepit autem, vt stultas quæstiones auersetur, ob id quod pugnas gignant. Nam hoc pacto Hymenæum & Phyletum deflexos, transgressos esse veritatem, dicentes, resurrectionem iam esse factam, & nonnullos subuertisse. Hoc itaque amplius illum hortatur, vt sibiipsi attendat & doctrinæ, sciatque futuros posterioribus temporibus homines, voluptatum magis quàm dei amantes, & vt ista præuidens, populum credentem communiat ne quis ex illo seducatur. Postquam autem ad morum institutionem & doctrinę seueritatem multis illum adhortatus est, tempúsque resolutionis suæ iam imminere, vt pro Christo immoletur significauit, præcipit ei vt ad se cito veniat, adferens secum penulam suam & libros. Hortatur etiam, vt Alexandrum æra- B rium caueat, vt qui se multis malis affecerit, atque ita claudit Epistolam.

TERTIADECIMA, AD TITVM.

HAnc misit è Nicopoli, nam ibi hybernauit: est autem Epistolæ argumentum tale: in Creta reliquerat Titum, vt clericos oppidatim constitueret. Cum autem illic multi legis prætextu populum credentem seducere conarentur, id vbi cognouit Apostolus, Epistolam hanc Tito scripsit: Et principio gratiis actis Deo propter ipsius pietatem, indicat fidem in christum non esse recentis inuenti: sed à seculo præparatam & à Deo promissam. Deinde de constituendis clericis docet, quomodo illi conuersari & quales esse debeant. Præcipit etiam illi vt increpet eos qui sanæ fidei contradicebant, maximè eos qui erant ex circuncisione, sciatque Cretenses esse ocioſos, & opus habere increpatione. Et postquam docuit omnis generis escas esse mundas mundis, & quales esse debeant anus, quarum est officium castigare adolescentulas, admonet, quomodo serui dominis suis subiici debeant. Denique vbi admonuit, quod gratia seruatoris nõ ex operibus nos iustificauerit, sed ex diuina benignitate, denuncia- C uitque vt legales pugnas, tanquam temerarias & impudentes, auersetur, significat illi vt quãprimum ad ipsum miserit Arteman, ad se veniat. Præcipit etiam, vt auditores suos bonis operibus præesse doceat, atque ita terminat Epistolam.

DECIMAQVARTA, AD PHILEMONEM.

HAnc misit è Roma. Argumentum eius hoc est: Onesimus seruus Philemonis aufugerat & ad Paulum venerat, atque ab illo in fide instructus iam & vsui illius ministrando commodus erat. De hoc itaque scribit Philemoni, illique commendat Onesimum, vt syncere erga eum afficiatur, nec amplius eum habeat vt seruum, sed vt fratrem. Hortatur illum etiã, vt hospitium sibi paret, vt vbi venerit, manendi locum inueniat: & sic finit Epistolam.

LIB. OCTAVVS, APOCALYPSIS IOANNIS.

HOc nomine vocatur hic liber, propterea quod hanc reuelationem ipse Ioannes Euangelista & Theologus in Pathmo insula dicta, dominico die vidit, iussúsque conscripsit, vt ad septem Ecclesias mitteret, videlicet istas: Ephesum, Smyrnam, Pergamon, Thyatiram, Sardensem, Philadelphiam, & Laodiceam. Quæ verò in hac visione vidit, multa sunt ac differentia. Circa finem perditionem etiam Antichristi cum diabolo vidit. Iubetur autem D primum scribere singulis prædictarum Ecclesiarum Angelis secundum cuiusque actiones. Multas itaque & admirabiles visiones vidit: vtpote, septem candelabra aurea, & in medio illorum similem filio hominis, & interpretationem accepit, candelabra illa esse septem Ecclesias, & eum qui in medio erat èsse dominum. Deinde ianuam vidit apertam in cælo & dominum in throno sedentem, & viginti quatuor seniores, sedentes super thronos & adorantes dominum, Vidit etiam septem sigilla aperiri, & vnoquoque aperto visio quædam apparebat. Vidit item septem Angelos habentes septem tubas, & vnoquoque illorum clãgente fiebat signum, septimo vero clangente audiuit dicentes: Regnum mundi, domini factum est. Et arcam testamenti vidit in cælo. Deinde mulierem parturientem vidit & draconem ignitum, qui illam persequebatur. Mulier quidem seruata est in solitudine, draco vero abiectus in ignem. Post ista bestiam vidit habentem cornua decem, & capita septem & diademata eius blasphemia plenum erat. Nomen vero eius non patefecit, sed numerum nominis eius, nempe sexcenti sexaginta sex. Et virgines audiuit canentes, & agnum sequentes. Vidit

etiam Angelum per medium cæli volantem, & post hunc alterum, post alterum, tertium quoque, deinde, & nubem candidam vidit, & insidentem illi similem filio hominis, in capite coronam auream habentem, & in manu sua falcem acutam. A

Denique septem Angelos vidit, habentes plagas septem nouissimas, & phialas aureas plenas de ira dei. Post hæc ablatus est spiritu in solitudinem, & vidit mulierem sedentem super bestiam coccinam, habentem capita septem & indicatum est ei, ex hac futurum esse Antichristum. Vidit etiam cælum apertum, & equum album, ac insidentem illi, & nomen eius, Verbum dei. Deinde vidit bestiam ac reges terræ bellum facere volentes cum eo qui sedebat super equum album. Et apprehensa est bestia & cum ipso pseudopropheta qui est Antichristus, & vidit eos abiici in stagnum ignis. Post ista vidit Angelum descendentem de cælo, & abiicientem satanam cum his qui characterem ipsius habebant, in abyssum, & claudentem superne, ne posthac amplius seducat Gentes, donec consumpti sint mille anni. Martyres deinde vidit cum gloria in Christo regnantes, & quod Satanas post mille annos soluendus sit & abiiciendus in stagnum ignis, cum Antichristo, in secula seculorum. Post hæc vidit cælum nouum, terram nouam ac Ierusalem nouam, & fluuium aquæ viuæ, ac seruos dei contemplantes faciem eius, & habentes nomen eius in frontibus suis. Cum hæc vidisset Ioannes, procidit volens adorare Angelum, qui sibi hæc omnia ostenderat, at Angelus prohibuit illius conatum dicens: Non me, sed deum adora: ego enim conseruus tuus sum. Postquam autem ista vidit, audiuit ab ipso domino nostro Iesu, quod existens sit, & idem ipse sit verbum dei, quod posterioribus temporibus propter nos caro factum est. Homo inquam perfectus factus est, & Filius hominis vocatus est. B

SVNT ET ALII QVIDAM LIBRI VARII, PRÆTER PRÆDICTOS VTRIVSQVE CVM VETERIS TVM NOVI INstrumenti, quorum aliis contradicitur, alij Apocryphi vocantur.

DE iis qui ex veteri instrumento sunt quibus contradicitur iam antea diximus, vt sunt, Sapientia salomonis, Sapientia Iesu Syrach, Esther, Iudith, & Tobias. Istis etiam connumerantur Machabæorum libri quatuor. Ptolemaici, Psalmi & Cantica salomonis, Susannæ historia. Hi ex veteri testamento sunt quibus contradicitur. C

Apocryphi ex veteri instrumento sunt isti: Enoch, Patriarchæ, Oratio Ioseph, Testamẽtum Moysis, Assumptio Moysis, Abraham, Eldad, & Modad, Eliæ prophetæ, sophoniæ prophetæ. Zachariæ patris Ioannis, Baruch, Ambacuch, Ezechiel & Daniel falsò inscripti.

Noui instrumenti, quibus contradicitur sunt hi: Circuitus Petri, Circuitus Ioannis, Circuitus Thomæ, Euangelium Thomæ, Doctrina Apostolorum, Clementina. Ex his veriora quædam & Spiritus dei instinctum resipientia transsumpta & vt legantur selecta sunt. Hi omnes cognitionis gratia expositi sunt, peruersè vero scripti, nothi, ac reprobi. Et nullus istorũ, maximè Apocryphorum, approbatus aut vtilis est, præsertim noui instrumenti, sed omnes ab illis qui supra digesti & à vetustis Sapientibus ac patribus approbati sunt. diuersi quiddam habent, digni qui abscondantur magis quàm qui legantur: etiam alij, & qui inter illos Euangelia quoque vocantur, extra quatuor illa quæ tradita nobis sunt. Nam quatuor nobis Euangeliorum libros sacri sanctæ & Catholicæ Ecclesiæ canones sanxerunt. Primum, secundum Mathæum, Alterum secundum Marcum, Tertium secundum Lucam, Quartum secundum Ioannem, iuxta Prophetiam visionis quam Ezechiel Propheta de quatuor Cherubim vidit. Quatuor enim Cherubim Propheta ille vidit, vnum similem homini, id est Euangelium secundum Matthæum: Alterum similem vitulo, quo significabatur Euangelium secundum Marcum: Tertium similem leoni, id est Euangelium secundum Lucam: Quartum similem aquilæ, imaginem habentis Euangelij secundum Ioannem. Præter ista, non est vllum aliud Euangelium. D

Euangelistæ quatuor tantũ cur.

Euangeliũ Mathæi hebraice scriptum.

Euangelium secundum Mathæum, ab ipso Mathæo, Hebraica dialecto conscriptum est, & editum Ierosolymis, & interpretante Iacobo fratre domini, secundum carnem, expositum, qui & primus à sanctis Apostolis Ierosolymorum Episcopus constitutus est. Euangelium secundum Marcum, Romæ quidem ab Apostolo Petro prædicatum est, editum vero à Marco beato Apostolo, & ab ipso Alexandriæ postea & in Ægypto, & in Pentapoli, & in Libya prædicatum. Euangelium secundum Lucam, prædicatum quidem est ab Apostolo Paulo, conscriptum verò & editum à Luca beato Apostolo ac medico. Quemadmodum & Apostolorum Acta, prędicauit Apostolus Petrus, idem verò Lucas literis mandauit. Euangelium verò

A verò secundum Ioannem, & prædicatum est ab Ioanne Apostolo & dilecto cum exul esset in Pathmo insula, & postea ab eodem Ephesi editum, per Gaium dilectum Apostolorum hospitem, de quo & Paulus Romanis scribens dicit: Salutat vos Gaius hospes meus & tota Ecclesia.

DE VERSIONIBVS BIBLIORVM S. SCRIPTVRÆ, QVÆ ILLÆ ET QVOT SINT, EX HEBRÆO IN GRÆCVM FACTÆ, ET QVI *fuerint interpretes, ac quando S. Scripturam interpretati sint.*

PRima versio est, 72. interpretum. Hi cum Hebræi essent, elegerunt ex vnaquaque tribu 72. viros & diuinam scripturam sub Ptolemæo philadelpho Rege, ducentis triginta annis ante incarnationem domini nostri Iesu Christi, interpretati sunt. *72. Interpretes.*

Altera est Aquilæ qui cùm Sinopæ Ponti ortus, & Græcus esset, Ierosolymis baptizatus est. Postea verò reprobato Christianismo, Iudæis sese coniunxit, & diuinam scripturam peruersa ratione, sub Adriano Rege, trecentis triginta post 70. versionem annis interpretatus est. *Aquila.* B

Tertia est Symmachi. Hic cum Samaritanus esset, nec populo suo acceptus propter ambitionis morbum haberetur, ad Iudæos sese recepit, ac secundo circunciſus est. Et vt Samaritanos subuerteret, vertit & ipse diuinas literas, sub Seuero Rege annis post versionem Aquilæ quinquaginta sex. *Symmachus.*

Quarta Theodotionis Ephesij est. Hic cum primùm hæresi Marcionis pontici fauisset, postea assectatoribus hęresis illius succensens, & ipse sacram scripturã, sub Commodo Rege: eo ipso tempore quo Symmachus, ad subuersionem prædictæ hæresis, interpretatus est. *Theodotio.*

Quinta interpretatio cum abscondita fuisset, Pithis inuenta est, & sub Antonio Rege Caracalla dicto, in Iericho, à quodam ex illis qui Ierosolymis pietati vacauerant conflata.

Sexta & ipsa Pithis inuenta est, antea sub Alexandro Mammeæ filio Nicopoli Septentrionali à quodam Origenis familiari composita.

Septima & postrema sancti Luciani magni religiosi & martyris est, qui & ipse, cum in prædictas versiones, & Hebraicos libros incidisset, & diligenter quæ vel veritati deerant vel superflua aderant inspexisset, ac suis quæque locis correxisset, versionem hanc Christianis fratribus edidit, quæ sanè post ipsius certamen & martyrium, quod sub Diocletiano & Maximiano Tyrannis sustinuit, libro videlicet propria ipsius manu scripto comprehensa, Nicomediæ sub Constantino Rege magno, apud Iudæos, in pariete armarij calce circumlito, quo custodiæ gratia, posita fuerat, inuenta est. *Lucianus.* C

DE HIS SCRIPTIS QVÆ IN SACRORVM BIBLIORVM SCRIPTVRA COMMEMORANTVR QVIDEM, *sed nusquam inueniuntur.*

QVi Nathan, Addo, Achiæ Silonitæ, Semei, & Iehu in libro Regum, libri esse scribuntur, non habentur. Prophetæ vero, qui quæ prophetarunt, scriptis quidem mandarunt, sed non inueniuntur, hi sunt: psalmorum Dauidis trium millium numerus fuisse, in Paralipomenis scribitur, è quibus tamen centum quinquaginta tantùm ab amicis Ezechiæ Regis selecti, reliqui vero absconditi sunt. Quinque millia parœmiarum à salomone edita esse scriptura in Paralipomenis tradit, nunc vero non sunt, nisi Ecclesiasticæ illæ, & Canticum Canticorum. Ex pluribus quæ mysticæ sunt, selectas esse scriptum est. Qvin & quinque milia Canticorum salomonis fuerunt. Et loquutus est de arboribus à cedro quæ in Libano est, ad hysopum vsque quæ è muro nascitur. Loquutus est etiam de iumentis, de volucribus, de reptilibus & de piscibus. Et hæc tamen nusquam in Hebraicis literis reperiũtur. Iosephus Prophetam Ezechielem duos Prophetiæ libros scripsisse narrat. Nos verò iam vnum duntaxat inueniri scimus. Itaque hæc omnia per impiorum Iudæorum amentiam & incuriam interiisse manifestum est. D

OPERVM DIVI ATHANASII QVARTI TOMI FINIS.

VITA D. ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRINI, A DIVERSIS AVTORIBUS CONSCRIPTA.

Ex libro 10. Historiæ Eccleſiaſt. Ruffini presbyteri Aquileienſis cap. 14.

APud Alexandriam, defuncto Alexandro Epiſcopo Athanaſius ſuſcepérat ſedem. Quòd verò eſſet vir acris ingenij, & in Eccleſiaſticis negociis aprimè vigilans, ſatis iãtunc hæreticis innotuerat, cùm ad concilium Nicænum cum Epiſcopo ſuo Alexandro venerat, cuius ſuggeſtionibus hæreticorum doli ac fallaciæ vigilanter detegebantur. Statim ergo vt eum Epiſcopum factum cognouerãt, rati id quod res indicabat, ſua negocia per illius ſollicitudinem non facilè proceſſura, omnibus modis quærere aduerſus eum machinas deceptionum parabant. Verùm non mihi abſque ordine videtur, pauca de huius viri origine ſuprà repetere, & cuius à puero inſtitutionis fuerit, ab his qui cum ipſo vitam duxerant accepimus, memorare. B

Petri martyris dies feſtus celebratur.

Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander Epiſcopus agebat, cùm poſt expleta ſolennia conuenturos ad conuiuium ſuum clericos exp ectaret in loco mari vicino, videt eminus puerorum ſupra oram maris ludum imitantium, vt fieri ſolet, Epiſcopum, atque ea quæ in Eccleſiis geri mos eſt. Sed cùm intentius diutinè pueros inſpectaret, videt ab his geri quædam etiam ſecretiora & myſtica. Perturbatus illicò vocari ad ſe clericos iubet, atque eis quod eminus ipſe videret, oſtendit. Tum abire eos, & comprehenſos ad ſe perducere omnes pueros imperat: Cumque adeſſent, quis eis ludus & quid egiſſent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi, negare primò, deinde rem geſtam per ordinem

Baptizatos à pueris iterum baptizari prohibet Alexander.

pandunt, & baptizatos à ſe eſſe quoſdam cathecumenos confitentur per Athanaſium, qui ludi illius puerilis Epiſcopus fuerat ſimulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidue reſponderint ſimul & ab eo qui interrogauerat: Vbi videt ſecundum religionis noſtræ ritum cuncta conſtare, collocutus cum conſilio clericorum, ſtatuiſſe traditur illis quibus integris interrogationibus & reſponſionibus aqua

Baptiſmi ceremonias intelligit.

fuerat infuſa, iterari baptiſmũ non debere, ſed adimpleri ea quæ à ſacerdotibus mos eſt. Atha C
naſium vero, atque eos quos ludus ille vel præſbyteros habere viſus fuerat, vel miniſtros, conuocatis parentibus ſub dei obteſtatione tradit Eccleſiæ ſuæ nutriendos. Paruo autem tempo-

Athanaſius in templo domini nutritur vt Samuel. Act. 9.

re, cùm à notario integrè & à Grammatico ſufficienter Athanaſius fuiſſet inſtructus, continuò tanquam fidele domini cõmendatum à parentibus reſtituitur ſacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo domini nutritur, & abeo pergente ad Patres in ſenectute bona, ad portandum poſt ſe ephod ſacerdotale deligitur. Sed huius tanti in Eccleſia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc videatur dictum eſſe illud quod ſcriptum eſt: Ego enim oſtendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim perſecutiones vniuerſus coniuratus orbis, & commoti ſunt principes terræ: Gentes, regna, exercitus, coierant

Pſal. 26.

aduerſus eum. Ille autem diuinum illud conſeruabat eloquium, dicens: Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo. Verum quoniam tanta ac talia eius geſta ſunt vt magnitudo quidem rerum nihil me præterire patiatur: multitudo verò geſtorum quamplurima cogat omittere, incertus æſtuat animus, dum deliberare non valet quid teneat, quid omittat. Et ideò pauca nos quę ad rem pertinent

Poſt Concilium Nicænum quinque menſibus elapſis moritur Alexander.

memorabimus, reliqua eius fama narrabit, ſine dubio minora vero nunciatura. Nam nihil D
quod addere poſſit, inueniet. Igitur Alexandro mirabili ſene, qui Arij proſtrauerat blaſphemias defuncto, poſt menſes quinque Nicæni concilij, Alexandrinorum Eccleſiæ ſuſcepit Athanaſius præſulatum, Arij vero fautores verentes ne fortè adeundi regis copia quandoque fieret Athanaſio, & per eum de veritate fidei quam peruertebant, ſecundum ſcripturas edoceretur, omnimodis inſimulare eum apud principem, & velut omnium ſcelerum ac flagitiorum aggrediuntur exponere, vſquequo humani corporis brachium loculo delatum, Imperatori oſtendunt, quod ab Athanaſio exciſum magicæ artis gratia de Arſenij cuiuſdam corpore confirmabant. Sed & alia quamplurima criminoſa ſimul & flagitioſa componunt. Quibus ex cauſis Imperator iubet conuocato conſilio Athanaſium condemnari. Idque apud Tyrum (miſſo è latere ſuo vno ex comitibus, adnitente quoque Archelao tunc comite Orientis, necnon & eo qui Phœnicem prouinciam gubernabat) congregari iubet. Eò deducitur Athanaſius, loculus cum humano brachio circunfertur, inuidia & horror non ſolum religioſas, ſed

Athanaſius falſo accuſatur ab Arianis quod Arſenij brachiũ procidiſſet.

A ſas, ſed & viles animas peruadit. Hic Arſenius cuius brachium dicebatur exciſum, lector aliquando Athanaſij fuerat, & ob culpam & correctionem veritus, frequentiæ ſeſe ſubtraxerat. Cuius latebras oportunas ſibi ad huiuſcemodi commentum flagitioſi homines rati, initio compoſiti criminis occultatum eum apud quendam, quem fideliſſimum ſceleribus ſuis crediderant, retinebant. Peruenit tamen ad hunc in latebris poſitum, quid ſuo nomine criminis intentaretur Athanaſio. Et ſiue cum ipſa humanitatis contemplatio ſiue diuina perpulit prouidentia, clam per noctis ſilentia euadens clauſtris, enauigauit Tyrum. Et pridie quàm cauſæ dicendæ adeſſet vltimus dies, Athanaſio ſeſe Arſenius obtulit, vtque ſe rerum geſtarum ſeries haberet, edocuit. Ille domi eſſe hominem, nec innoteſcere cuiquam de eius præſentia iubet. Interea concilium cogitur, in quod aliquanti concinnatæ calumniæ conſcij, omnes penè infenſo animo aduerſum Athanaſium præiudicatóque conueniunt. Per idem tempus Paphnutius confeſſor aderat Athanaſij innocentiæ conſcius. Is cùm vidiſſet Maximum Hieroſolymorum Epiſcopum, qui vnà ſecum effoſſo oculo, & poplite ſucciſo, confeſſor extiterat, verum pro nimia ſimplicitate nihil de ſacerdotum ſcelere ſuſpicantem, conſe-
B diſſe cum cæteris, quos factionis macula ſociauerat, medium confeſſum adire non veritus: Te, inquit, maximè, cum quo mihi vnum atque idem confeſſionis inſigne eſt, cum quo mihi pariter mortale lumen effoſſum, clariorem diuini luminis conciliauit aſpectum: te, inquam, non patiar ſedere in concilio malignantium, & cum iniqua gerentibus introire: iniectaque manu eleuans eum de medio eorum, ac de ſingulis inſtruens, perpetua dehinc Athanaſio communione ſociauit. Sed interim cauſa dicitur. Prima introducitur cauſa mulieris cuiuſdam, quæ ſe diceret aliquando hoſpitio Athanaſium ſuſcepiſſe, & ab eo noctu nihil ſuſpicantem vim corruptionis eſſe perpeſſam. Introduci ad hæc iubetur Athanaſius, ingreditur cum Timotheo præſbytero ſuo, eumque monet, vt poſtquam mulier dicendi finem feciſſet, ſe tacente ad ea quæ dixerat, reſponderet. Cúmque mulier ea quæ edocta fuerat, peroraſſet, Timotheus conuerſus ad eam: Verè, inquit, mulier ego manſi apud te aliquando, aut vim tibi vt aſſeris feci? Tunc illa (vt mulierum ſe talium procacitas habet) obiurgans Timotheum. Tu, tu, inquit, mihi vim feciſti, tu in illo loco commaculaſti caſtitatem meam. Simul & con-
C uerſa ad iudices, obteſtari fidem dei cæpit vera ſe dicere. Tum omnes ridiculoſus pudor habere cæpit, quod tam facilè docente eo factio compoſiti criminis patuiſſet. Nec tamen permiſſi ſunt iudices habere de muliere quæſtionem, vnde hæc vel per quos, aut quomodo fuiſſet aptata calumnia quoniam iudicandi libertas penes accuſatores erat. Hinc tranſitur ad aliud crimen. Profertur facinus ſeculis inauditum. Hoc eſt, inquiunt, vbi nemo poſſit verborum præſtigiis decipi, res oculis agitur, verbis ceſſantibus: brachium hoc te, aiunt, Athanaſi, accuſat exciſum. Hæc eſt Arſenij dextera, quam tu quomodo, vel ad quos vſus exciderit, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, veſtrum Arſenium nouerat, vt hanc ipſius dexteram cognoſcatis? Exurrexerunt aliquanti, qui ſe dicerent optimè ſciſſe Arſenium, in quibus nonnulli erant abſque conſcientia factionis. Orat dehinc à iudicibus Athanaſius, vt hominem ſuum quem in negotium depoſceret, iubeant introduci. Cúmque introductus eſſet. Arſenius, eleuato eius vultu, Athanaſius concilio & iudicibus ait: Hic eſt Arſenius. Et alleuans eius nihilominus dexteram: Hæc eſt, inquit, etiam dextera eius, hæc eſt & ſiniſtra. Hæc autem, quam iſti offerunt manus vnde ſit, vos requirite. Tunc velut nox quædam, & tenebræ accuſatorum oculis infuſæ, quid agerent, quò ſe verterent neſciebant. Ipſum etenim eſſe Arſenium, teſtes qui paulò antè ſcire ſe dixerant, confirmabant. Verum quia
D non iudicandi, ſed opprimendi hominis cauſa concilium gerebatur, fragor omnium repentè attollitur magum eſſe Athanaſium, & decipere intuentium oculos conclamatur, nec debere vllo modo vltrà talem hominem viuere: factóque impetu ſuis eum diſcerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum cæteris ex præcepto Imperatoris conſilio præſidebat ereptum eum de diſcerpentium manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugæ (qua ſolum poſſet) ſalutẽ monuit commendare. Concilium tamen rurſus conueniens, tanquam ſi nihil omnino deprehenſum fuiſſet, vt confeſſum de intentatis criminibus Athanaſiũ condẽnat. Et geſta in hũc modum ficta per orbẽ terræ mittentes, ad ſceleris ſui conſenſum Imperatore cogẽte cæteros Epiſcopos pertulerunt. Sciens igitur Athanaſius non ſibi fore tutum contra tot accuſatores agere, iudicibus etiam inimicis ſynodum relinquens, venire feſtinauit ad Imperatorem.

Lector ordo eccleſiaſticus.

Arſenius Athanaſio ſe obtulit.

Maximus

Athanaſius à mulierre accuſatur.

Factio compoſiti criminis Arianorum aperitur.

Brachium præciſum præfertur.

Arſenius coram iudicibus ſal ſum eſſe crimen aperit

Aliud crimen obijcitur Athanaſio.

Athanaſius licet innocens condemnatur.

THEODORETVS.

Igitur Athanaſius ad principem veniens, omnẽ pæſumptionem contra ſe factam Epiſcoporũ edocuit. At illi apud Mareoten conuenientes, quoſdam concordantium ipſis ſacerdotum

Ex li. 3. Hiſtor.

Tripartita Cassidori senatoris cap. 5.

miserunt ad principem, id est, Theogonium Nicænum, atque Theodotum Perinthium, & A Marin Chalcedonensem, Narcissum Cilicem, & similes horum mendacia texentes, & quædam commenta fingentes, & nudas admodum calumnias quasi veras accusationes sibimet componentes. Quo facto venerunt ad Æliam ciuitatem. Præceperat enim imperator, vt omne concilium à Tyro veniret ad AEliam. Necnon & alios vndique congregari præcepe-

Ecclesiarũ dedicatio.

rat, vt templa ædificata dedicarentur. Misit itaque pariter deuotos Iudicum pietate ac fide clarissimos, omnia largissimè expendi præcipiens, non solum pontificibus ac sacerdotibus, sed etiam egentibus vniuersis qui vndique concurrebant. Porrò fuerat exornatum etiam sa-

Altaria auro, gemmis & palliis regalibus exornata.

crum altare palliis regalibus atque vasis, auro & lapidibus preciosis decoratum.

SOZOMENVS.

Imperator interea Arium de exilio reuocauit, iussitque vt quod de Deo crederet, scriptura currente proferret. Tunc ille nouitatem nominum quam prius adinuenerat, declinens, aliam explanationem contexuit, simplicibus verbis eam & diuina lectione confirmans, iusiurandum quoque præbuit ita se credere, & hæc etiam mente sapere, nihilque aliter intelli- B gere. Athanasius autem fugiens de Tyro, Constantinopolim venit, & quæ passus esset adito Imperatore narrauit: petens vt quæ in Tyro fuerant gesta, examinarentur sub eius quoque præsentia. Porro Constantinus Imperator rationabilem eius petitionem iudicans hæc scripsit Episcopis qui in Tyro conuenerant.

SOCRATES.

Igitur imperator missa sacra concilium euocauit, vt in sui præsentia Athanasij examinaret causam cuius verba sunt hæc.

VICTOR CONSTANTINVS PIVS EPISCOPIS IN TYRIORVM VRBE COLLECTIS.

Constantini epistola.

EGo quidẽ ignoro, quæ vestro concilio turbulenter atque cũ tẽpestate decreta sint. Apparet enim quod quadã tumultuosa indisciplinatione veritas sit oppressa, vobis videlicet nõ considerãtibus quæ Deo placent, propter iurgia quæ contra proximos vestros habetis, & vota vestra ineuincibilia esse contenditis. Sed erit opus diuinæ prouidẽtiæ, vt & hæc cõtentio apertè deprehẽsa possit euacuari, atque nobis palã fieri, si quid illic cõuenientes siue qualibet C gratia, aut inimicitiarũ causa gessistis. Quapropter cũ omni festinatione vos omnes ad meã reuerentiã volo cõcurrere, vt gestorũ apud vos integritatẽ per vos ipsos possitis ostẽdere. Verùm qua gratia hæc scripserim vobis, vósq; ad me literis euocauerim, per ea quæ sequuntur, agnoscetis. Pergenti iam mihi ad cognominis nostri fœlicissimæ patriæ ciuitatẽ, cùm essem

Concilij euocandi rationem explicat.

consensurus equum, repentè Athanasius Episcopus in media platea cum quibusdam sacerdotibus quos circa se habebat, sic inopinatè nos adiit, vt nobis daretur subitò cuiusdam causa formidinis: testis enim mihi inspector omnium deus est, quoniam nec cognoscere eum quis esset, prima fronte præualuit, nisi quidam nostrorum & quis esset, & quam pertulisset iniuriam, tunc narrasset. Et ego quidem neque confabulatus cum eo sum illo tempore, nec aliqua locutione participatus. Cúmque ille se audiri deposceret, ego verò refutarem, & penè repelli eum pręciperem, cum maiori fiducia nihil aliud à nobis quàm vestrum postulauit aduentum, vt vobis præsentibus quæ passus est necessariò posset suis gemitibus explanare. Vnde quia mihi rationabile videtur, & tẽporibus oportunum, scribi vobis libentius hæc præcepi, vt omnes quicunque apud Tyrum conciliũ celebrastis, indesinenter ad expeditũ nostræ man- D suetudinis concurrere festinetis, ipsis operibus ostensuri puritatẽ, & rectitudinẽ vestri iudicij

Qui veritatem ignorat Deum scire non potest.

corã me videlicet, quem dei ministrum proprium neque vos abnegabitis. Igitur vbique pacificatur dei nomen, & integrè benedicitur per meam in Deo culturam, etiã apud ipsos Barbaros qui veritatẽ hactenus ignorabant. Certum nãque est, quod qui veritatem ignorat, neque deum scire potest. Veruntamen sicut prædictũ est, etiã Barbari per me fidelem ministrum recognouerunt, & deum metuere didicerunt quẽ vtique protectorem meum vbique ac prouisorem ipsis operibus est ostensum. Vnde præcipuè etiam deum sciunt. Et illi quidem propter

Arriani nihil, præter ea quæ ad contentionem & odium pertinent, facere conantur.

nostrum timorem reuerentur deum. Vos autem qui sancta mysteria eius clementiæ proferre videmini, non dicam custodire: vos, inquam, nihil agitis, nisi quæ ad contentionem noscuntur & odia pertinere, & (vt absolutè dicam) quę ad humani generis tendere videntur interitum. Sed festinate, sicut dixi, ad nos venire continuò, scientes quod omni virtute conabor, vt quæ in lege Dei sunt, ea præcipuè sine aliqua titubatione seruentur. Quibus vtique neque vituperatio, neque mala superstitio poterit implicari, dispersis vtique ac palã contritis,

& penitus

A & penitus exterminatis sacratis sacratissimæ legis inimicis, qui sub schemate sancti nominis, blasphemias varias, ac diuersas iniiciunt. Hæ siquidem literæ ad æstuationem perduxerunt eos qui fuerant in synodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant ciuitates. Qui verò circa Eusebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Vrsatium, & Valentem erant, ad Constantinopolitanam venientes vrbem, nequaquam de calice fracto, aut altari subuerso, aut Arsenio perempto, quod in synodo concinnauerant, quæstionem fieri permiserunt, sed aliam inuenire detractionem, suggerentes imperatori, quod Athanasius interminaretur non se missurum ab Alexandria frumenta solenniter ad Constantinopolitanã vrbem, & hęc audisse dicebant Athanasio dicente ad Amantium, Anubionem Arbathionem, & Petrum Episcopos. Multum itaque derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Hac subreptione ad furorem perductus imperator, Athanasium relegauit in exilium, & habitare eum præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc imperatorem propterea fecisse, vt vnirentur Ecclesiæ, quoniam Athanasius communicare Arrianis euitabat. Et ille quidem degebat in Triberis Galliarum.

Sub schemate sancti nominis blasphemias varias iniiciunt.

Derogatio quando prævalet.

Athanasius iterum in exilium protruditur

B

THEODORETVS.

SEd nemo miretur si tantus vir deceptus deliquit, sacerdotibus falsa loquentibus, cùm diuinus quoque Dauid propheta, non à Pontifice, sed à seruo Siba contra Miphiboseth mendacia proponente deinceps sit. Qui cùm tres habuisset filios, eos Cæsares nuncupauit, & singulos eorum per decennarios annos imperij sui principes esse constituit: Id est, primum quidem filium sui nominis Constantinum, Hesperiarum partium in decennali suo fecit habere principatum: secundum verò, aui nomine nuncupatum Constantium, in vicennalibus suis Cæsarem in Oriente constituit: minorem vero Constantem in suis tricennalibus ordinauit. Anno vero post hæc transacto, ingressus quadragesimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex vrbe Constantinopolitana quasi ad calidas aquas egressus est. Qui cùm Nicomediæ degeret, languore grauatus diem vltimum obiit, cùm prius Athanasium magnum reuerti præcepisset in Alexandriam, licet Eusebius præsens esset, & niteretur contraria suadere.

Cæsares tres filij Constantini. Constantius junior. Constatius. Constans.

SOZOMENVS.

IGitur sub imperio Constantini per Ecclesias talia acciderunt. Quo moriẽte, rursus ad quæ- *Ex historia Tripartitæ libro 4. cap. 16.*
stionẽ venit dogma Nicæni concilij. Nam licet viuente Constantino non id omnes suscipe- C
rent, tamen apertè renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo se indubitanter abstinuere concilio. Erant isti qui etiam primitus videbantur esse suspecti: præcipuè vero Arij sectatores Eusebius & Theogonius, cuius dogma se firmare credebant, si reuerti Athanasium prohiberent, & consectatori suo Ægyptiacæ diœceseos iura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, ministrante ipsis presbytero, per quem Constantini temporibus Arrius fuerat reuocatus. Erat enim is presbyter Constanti quoque gratus, eòquòd paternum ei setuauerat testamentum, ita vt vsque ad principem, palatiique potentes haberet accessum. Eusebius autem in aula imperiali videbatur ita perspicuus, vt suos consectatores faceret augustos ac proceres. Quamobrem de dogmate rursus priuatim & publicè disputationes crebrò proferebãtur, & simul iniuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus solent sæpius euenire. Interea ab Occidentali parte Athanasius in Alexandriam est reuersus, quem etiam Constantinus viuens redire maluerat. Fertur autem quod etiam testamento voluerit hoc conscribere, sed quoniã ita defunctus est eius maior filius Constantinus Hesperiarum partium princeps hoc egit, literasque huiusmodi ad populum destinauit Alexandrinum.

Eusebius in aula imperiali perspicuus.

D

CONSTANTINVS CÆSAR POPVLO ECCLESIÆ CATHOLICÆ ALEXANDRIÆ CONSTITVTO.

NEque vestram sacratissimam mentẽ arbitror ignorare, propterea Athanasium adorandæ legis prædicatorem ad tempus in Gallias fuisse missum, quoniã ferocitas crudelium inimicorum eius, in exitium sacri eius capitis imminebat, ne forsan per malignorũ calliditatem aliquid incongruum sustineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminentibus sibi necessitatibus est ablatus. Et ita me præcipiẽte habitare iussus est, vt in ea ciuitate in qua degebat, bona ei necessaria non deessent. Talis enim est eius venerabilis virtus, diuinis freta solatiis, vt etiã molestias asperioris fortunæ contẽnat. Quapropter licet ad charissimam reuerẽtiam vestram dominus noster beatæ memoriæ Constantinus Pius meus Pater, eundem Episcopum in suum locum restituere proposuisset, tamen quoniam humana sorte præuentus, antequã hæc compleret vota, requieuit, cõsequẽs arbitratus sum, voluntatem diuinæ memoriæ imperatoris implere.

Qui dum ad vos remeauerit, qualem à me venerationem habuerit agnoſcetis. Non enim mirabile ſi quid in eo geſſimus quod laudetur. Meam namque animam imago deſiderij veſtri, & ſchema tanti viri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia vos cuſtodiat fratres dilectiſſimi.

Ariani ſequentes in Athanaſiũ

His literis fretus Athanaſius, Alexandriam venit, libentérque eum plebs Alexandrina ſuſcepit, Arriani vero coniuratione facta aduerſus eum, frequentes ſeditiones ſubinde ſuſcitabant, per quas occaſio præbebatur Euſebio, vt derogaret ei apud Imperatorem, quòd non decernente communi concilio Epiſcoporum, autoritate ſua arripuiſſet Eccleſiam. Tantíſque his derogationibus actum eſt, vt indignante Imperatore de Alexandrina vrbe proiiceretur. Eodem tempore Euſebio moriente Epiſcopo Cæſareæ Palæſtinæ cognomento Pamphili, Agapius diſcipulus eius ſuſcepit Epiſcopatum, qui & alios plurimos edidit libros, & de vita doctoris ſui multa conſcripſit.

Agapius.

SOZOMENVS.

NOn multo pòſt tempore & Conſtantinus Imperator, Conſtantini maioris filius, dum nititur inuadere partes iunioris fratris Conſtãtis, circa Aquileiam, congreſſione facta perimitur, conſulatu Acindyni, & Prodi. Quamobrem Romani Imperij principatus Occidentalium quidem partium, peruenit ad Conſtantem: Orientalis autem ad Conſtantium. B

THEODORETVS.

Presbyter Arianus bellum aduerſus Eccleſias conitare conatur, quomodo. Inſcripturis non inueniri qualeſit argumẽtum.

IGitur tempore quo Conſtantinus ad perenne tranſiuit imperium, teſtamento filiis temporale diſtribuens regnum (nullus enim eorum erat præſens) Præſbytero à ſorore propria ipſi commendato ſuum credidit teſtamentum, præcipiens id Conſtantio dari, qui inter alios vicinior, & prius venire poſſe credebatur. Hinc iſte Conſtantio factus notus, tradito teſtamento, accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Conſtantij voluntatem, & velut calamum ventis accidentibus agitari, præſumpſit contra Euangelica dogmata bellum aſſumere, & aduerſus Eccleſias aſperrimè erigere tempeſtatem. Dicebat enim eſſe culpabiles qui conſubſtantialitatis vocem, quæ ſcripta non inueniretur, in fidei doctrina poſuiſſent, quod inter ſacerdotes & eos diſcordiam generaret. Hinc ergo Athanaſium & eius ſectatores accuſans, inſidias inſtruebat. Huius cooperatores erant Euſebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & ſcripſit explanationes Euangeliorum quem plurimi Heracleiotem vocant. Iſti namque ſæpius velut propinqui Imperatori, reuerſionem Athanaſij multorum cauſam aſſerebant eſſe malorum, & non ſolùm Ægyptum, ſed etiam Palæſtinam & Phenicem, vicináſque gentes eius gratia dicebant eſſe turbatas. Proinde huiuſmodi verbis leuiſſimam obſidentes Imperatoris intentionem, ſuaſerunt vt Athanaſium ab Eccleſia rurſus expelleret. Qui agnoſcens eorum conſilium, ad partes Heſperias abiit. Poſt paululum verò temporis Imperator Conſtantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arrianorum. Epiſcoporum autem conſtituto concilio, Paulum quidem remoueri fecit: Euſebium verò ex Nicomedia transferens Conſtantinopolim, Epiſcopum eſſe decreuit. Quo facto Antiochiam profectus eſt Imperator. Euſebius itaque nullo modo ceſſare patiebatur, ſed omnia commouebat, donec ſuum propoſitum duceret ad effectũ. Egit ergo vt in Antiochia Syriæ ſynodus fieret, ſub occaſione quidem dedicationis Eccleſiæ, quam pater Auguſtorum frabricari cæperat, & poſt eius obitũ Conſtantius decimo anno eã à tempore fundationis expleuerat, in veritate autem ad ſubuerſionẽ atque deſtructionem Nicæni concilij. Ad quam ſynodum conuenerunt ex ciuitatibus diuerſis Epiſcopi nonaginta, Maximus tamen Hieroſolymitanus Macarij ſucceſſor nõ adfuit, cogitans quod ipſi poſſet ſubripi, & in dãnationẽ ſubſcriberet Athanaſij. Sed neque rulius interfuit maximè Romæ præſul, neque in locum ſuũ aliquem deſtinauit, cùm vtique regula Eccleſiaſtica iubeat, non oportere pręter ſententiã Romani Pontificis concilia celebrari. Fit ergo ſynodus in Antiochia, ſub præſentia conſtantij principis, cõſulatu Marcelli & Probini. Erat autẽ quintus annus mortis Conſtantini patris Auguſtorũ, pręſidebatque tunc Eccleſię Antiochenæ Flacillus ſucceſſor Euphronij. Fautores igitur Euſebij operæpretiũ iudicãtes Athanaſio derogare, primũ quidem calumniati ſunt, quaſi pręter regulã egiſſet quam tunc ipſi decreuerãt: quoniam nõ ex ſententia cõmunis concilij Epiſcoporum receperat ſacerdotium, ſed ſibimet arrogando in Eccleſiã fuiſſet ingreſſus. Deinde quoniã eius aduentu turba generata, plurimi ſeditione ſint mortui: & quia aliqui ab Athanaſio ceſi, iudicibus dicerentur eſſe contraditi. Hac derogatione tunc habita, conſtituerunt Epiſcopũ in Alexandria, primò quidẽ Euſebiũ cognomẽto Emiſenũ. QVo ordinato, & in Alexandriã ire metuente, Gregoriũ fecerunt Epiſcopum. C

Vide Hier. aduerſus Luciferianos. Tom. 2. Euſebius impatiens. Ecce rurſus Eccleſia dedicatio. Concilia nõ debere celebrari præter ſententiam Romani Pontificis Euſebius Emiſenus. Quæ definita fuerant in concilio Niceno, frequentibus conciliis mutantes effecerunt vt definitio fidei in Arrianam veſaniã relaberetur.

D

His ita

A His ita geſtis, transformauerunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni concilij, (ſed principium præbentes vt frequentibus conciliis alia ſubinde mutantes, & recitantes efficerent, vt definitio fidei paulatim in Arianam veſaniam relaberetur. Interea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magiſter militiæ, & cum eo armati milites, numero quinque millia, quibus etiam aderant Arrij ſectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanaſius Eccleſia pulſus, ne caperetur, effugerit, arbitror eſſe dicendum. Erat enim veſpera, & populus in vigiliis obſeruans, ſperabaturque futura collectio. Inter hæc venit magiſter militum, & circa Eccleſiam per cohortes ſuos milites ordinauit. Athanaſius autem videns quæ fierent, cogitauit ne propter ſe vlla læſio populo proueniret. Et præcipiens diacono vt compleret orationem, rurſus pſalmum fecit imponi. Cúmque conſonantia pſalmodiæ 11. celebraretur per vnam ianuam Eccleſiæ egrediebantur omnes. Quo facto milites quidem, ſine cõmotione ſteterunt. Athanaſius autem inter medios pſallentium illæſus abſceſſit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus eſt. Porro Gregorius Alexandrinæ tunc præſedit Eccleſiæ. Alexandrinorum veroplebs non ferens quod erat geſtum, Eccleſiam quæ Dionyſij nuncupatur, incendit. Arria-

Pſalmi decantantur. Athanaſius exul Romam profectus eſt.

B ni præterea Gregorium remouentes ab Alexandria tanquam odioſum, & quia propter eum factum fuiſſet incendium, necnon & quia minus ipſorum foueret errorem euocauerunt Georgium Cappadocem, hominem Arrianæ veſaniæ.

Ex hiſtoria Tripartitæ lib. 5. c. 1.

THEODORETVS.

QVomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iſte diffugerit, ipſe qui paſſus, & mirabiliter liberatus eſt, melius enarrabit: nam in Apologia ſuæ fugæ ſic ait: Veruntamen exquirant modum etiam diſceſſionis & cognoſcant à ſuis. Erant enim Arriani cum militibus concurrentes, vt eos accenderent, & ignorantibus nos oſtenderent: & licet ſine vlla cõpaſſione ſint vel audientes tamen confuſi quieſcant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorũ ad vigilias venerant, expectabatur futura die collectio. Dux autem repentè aſtitit cum militibus plus quàm quinquies milibus, habentibus ſcilicet arma, & gladios enudatos, arcus, ſagittas, & vectes, & Eccleſiam quidem ipſe circundedit, ſtatuens milites ſibimet cohærentes, vt nullus poſſet egredientium ab Eccleſia eorum manus euadere. Ego vero irrationabile iudicans in tanta confuſione populum relinquere, & non magis ante illos pericula ſuſtinere, re-

Vigiliæ feſtorum quomodo priſcis tẽporibus obſeruatæ. Irruptio in Eccleſiam facta.

C ſidens in ſede præcepi, vt diaconus pſalmum legeret, populi reſponderent: Quoniam in ſeculum miſericordia eius: & ſic omnes in domos ſuas abirent. Sed duce poſtea ingrediente, & militibus ſacrarium circundantibus, vt nos capere poſſent, clerici quidem qui ſunt inuenti, ſimul & populi clamabant, poſcentes vt & nos diſcederemus vnà cum populo. Ego verò magis è diuerſo dicebam, non nos diſcedere, niſi omnes ſingulatim prius exirent. Surgens itaque, oratione facta, ſic præcepi vniuerſos abſcedere, melius eſſe dicens, me periculo ſubiacere, quàm quemquam eorum excipere læſionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis ſubſequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiſcum fuerant, & aliqui clericorum aſcendentes traxerunt nos, & ita, teſtis eſt ipſa veritas, militibus aliis ſacrarium circundantibus, aliis per Eccleſiam diſcurrentibus, per medium eorum, domino iter dante atque cuſtodiente, pericula cuncta tranſiuimus, Deum magnificè glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, ſed etiam vt ſaluaretur actum eſt, & manus quærentium nos effugere præualuimus.

Athanaſius quomodo effugerit manus hoſtium.

SOCRATES.

DQVÆ etiam Georgius eodem tempore in Alexandria geſſerit, ipſius Athanaſij, qui hic paſſus eſt, voce narremus. In libro enim quem de fuga ſua ſcripſit hæc ait: Igitur in Alexandria ſurrexerunt denuò nos quærentes occidere. Et facta ſunt nouiſſima peiora prioribus. Repente namque milites circundantes Eccleſiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente namque quadrageſima, Georgius ex Cappadocia ex eis miſſus auxit mala, quæ illorum calliditate didicerant. Poſt ſeptimanam itaque Paſchæ virgines mittebantur in carcerem: Epiſcopi vincti à militibus ducebantur, orphanorum, & viduarum domus diripiebantur & inuaſiones in domibus agebantur, & noctu Chriſtiani deponebantur. Obſignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula ſuſtinebant. Hæc quidem peſſima, ſed grauiora poſtea ſunt præſumpta. Septimana enim, quæ fuit poſt ſanctã Pentecoſtem, populus ieiunans eſt ingreſſus ad cœmiterium orationis cauſa eò quòd omnes communionem Georgij declinarent. Sed hoc cognoſcens ille nequiſſimus, ipſe concitauit Sebaſtianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginatos, arcus, ſagittaſque ferentium facto impetu in ipſo die dominico ſuper populum irruit,

Georgius quæ in Eccleſia geſſerit Alexãdrina. Septimana paſcha. Irruptio altera in Eccleſiam Alexandrinam facta. Sancta Pentecoſte. Nota ieiunium in Septimana poſt pentecoſtem de quo habes

per D. Leonem Papã ser. 2. De Pentecoste esse ex apostolica traditione.

& paucos orantes inueniens (quum iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto statuens virgines secus ignem, cogebat eas, vt se profiterentur Arrianas.

Virgines Regis admonitæ. Viri 40 virgis palmarum ad necem vsque cæsi Episcopi in exilium acti.

Cúmque eas cerneret esse victrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earum vultus lacerauit, vt vix agnosci post tempora potuerint. Tenens autem & quadraginta viros, tormento nouiore discerpsit. Sectis namque de palma virgis, & habentibus suos aculeos, eorum dorsa ita verberibus lacerauit, vt quidam eorum sæpius à medicis incisi sint propter spinas, quæ eorum dorsis inhærebant: alij vero dum non ferrent tormenta, mortui sint. Eos autem qui viuere potuerunt & quandam virginem in exilium deportauit in maximam Oeasim. Corpora vero mortuorum primo quidem reddi non passus est, sed cælauit, insepulta relinquens ea vt quasi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem aiunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cùm parentes mortuorum gauderent quidem propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia personabant. Post hæc autem ex Ægypto, atque Lybiis in exilium deportauerunt episcopos Ammonium, Muium, Gaium, Philonem, Hermem, Plenium, Psenosirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Amonium, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum, & præsbyteros, Hieracem, & Dioscorum, & sic eos acerbissime per itinera pepulerunt, vt quidam eorum in ipsis itineribus, alij verò per exilia moreretur. Occiderunt autem Episcopos plusquã triginta, habentes studium secundũ Achab, vt si possent amputarent penitus veritatẽ.

Ariani imitatores Achab. in veritate perse quẽda

THEODORETVS.

Super hæc igitur Athanasius etiam consolatorios libros virginibus illis scripsit, quæ crudelissimas pertulerunt passiones, dicens inter hæc: propterea nemo vestrum sit tristis, licet & sepulturam vobis denegent impij, & prohibeant vos efferri: Nam vsque ad hoc nequitia peruenit Arrianorum, vt & portas clauderent, & circa se pulturarum loca veluti dæmones residerent, ne quis sepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his similia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanasius nullum locum munitum cautelæ suæ putabat: cum itaque aut viuum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput eius Imperator sibi iussisset afferri. Pro qua re præmium maximum compromisit huiusmodi aliquid nunciari. Igitur Athanasius relinquens Alexandriam Romam profectus est. Contigit autem eodem tempore etiam Paulum Constantinopolitanum pontificem illuc vna concurrere, & Marcellum Anciræ, Asclepãque Gazæ. Qui dum Arrianis esset aduersus, calumniam passus ab his, quasi subuertisset altare, damnatus est. Pro quo Gazæorum Ecclesia Quintiano cõmittitur, Lucianus autem Hadrianopolites Episcopus ob aliam accusationem Ecclesia sua priuatus, degebat in vrbe Roma. Cognoscens ergo Romanus Episcopus crimina singulorum, & omnes Nicæno concilio concordare comperiens, eos in communionem suscepit, tanquam omnium curam gerens propter sedis propriæ dignitatem, singulisque reddidit suas Ecclesias, & Orientalibus scripsit Episcopis, culpans quod non rectè tractassent viros inculpabiles, de suis Ecclesiis eos expellentes, & quod Constitutiones Nicæni concilij minimè obseruarent. Quorum paucos ad certam diem sibimet adesse præcepit, vt coram eis ostenderent iustum se super illis protulisse decretum. Et deinceps non se passurum interminatus est, nisi ab huiusmodi turbis & nouitate cessarent. Et ille quidem hæc scripsit. Athanasius autem & Paulus Epistolas Iulij Orientalibus episcopis miserunt, & singuli eorum suas sedes adepti sunt.

Quam soliciti fuerint antiqui in cadaueribus fidelium sepeliẽdis.

Lucianus. Romani Pontificis authoritas in Episcopis sedibus suis restituendis

Verùm Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati Iulio rescripserunt epistolam ornato quidem stilo compositam, ironia vero maximè plenam, & non sine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorum Ecclesiam esse munificam, veluti quę Apostolicam haberet curam & antiquitus mater pietatis existeret, licet ab Oriente ad eum prædicatores dogmatis aduenissent. Se vero non propterea secundo loco habendos existimabãt, eò quod non magnitudine aut multitudine abundarent Ecclesiarum, cũ vitæ qualitate non cederent: criménque Iulio imponebant, eò quòd Athanasij sectatoribus communicasse videretur, & tanquam ipsorum concilio contumelias irrogasset, eorumque sententiam destruxisset: & veluti iniustum eius factũ Ecclesiasticisque sanctionibus dissonans arguebant. His ita conscriptis addiderunt, quod si susciperet Iulius dãnationem ab ipsis factã, & ordinatos Episcopos in damnatorũ locum firmaret, pacem cum eo & communionem haberent. Si vero placitis ipsorum resisteret, contraria celebrarent: quippè cũ Orientales Episcopi non restitissent, cũ Nouatus à Romana pelleretur Ecclesia: De his autem quæ præter commune placitum de concilio Nicæno gesserant, nihil ei rescribere maluerunt.

Pontificum orientis ad Iulium epistolæ summa.

Hæc itaque

A Hæc itaque Orientales Episcopi Iulio Romano Pontifici rescripserunt.

Cum vero Athanasius Alexandriam fuisset ingressus, compressio populi patris Georgij, qui illic fuerat ordinatus Episcopus, vehemens facta est. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominum prouenisse, & huiusmodi crimina in Athanasium velut authorem sceleris referebant: cum hæc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quam causam Sabinus Macedoniæ Præsul hæreseos Athanasium frequenter accusat. Qui si cogitaret quanta mala contra Athanasium & Homousianos Ariani gesserint, aut quanta concilia propter eum celebrata sint, aut quanta contra omnes Ecclesias Macedonius hæresiarches gesserit erubescens fortè tacuisset. Interea contra Athanasium alia machinatio concinnata est. Ecclesiæ namque Alexandrinorum, Augustorum Pater erogando pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerunt Athanasiũ vendere, & suis vtilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum iussit occidi. Hoc sentiens Athanasius, latenter aufugit. Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanasius, nec vllus ei tutus ad latendum supererat locus. Tribuni, præpositi, Comites, exercitus quoque ad inuestigandum eum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponuntur, si quis

B viuum maxime: si id minus, caput certè Athanasij detulisset. Ita totis regni viribus frustra aduersum eum, cui Deus aderat certabatur. Interea sex continuis annis ita latuisse fertur in laeu cisternæ non habentis aquam vt solem nunquam videret. Sed cum per ancillam, quæ sola conscia dominorum officiis qui ei latebras præbuerant videbatur, indicatus fuisset, tanquam Dei Spiritu admonitus, ipsa nocte qua ad eum comprehendendum cum indicibus veniebatur, post annos sex migrauit ad alium locum. Ita illi qui venerant frustrati, dominisque in fugam versis, de ancilla vt falsa indice pœnas sumunt.

Ex historiæ Ecclesiasticæ lib. x. c. 28.

Athanasius accusatus.

Athanasio aliud crimen inijcitur.

Athanasio nullus locus ad latẽdum tutus.

Sex annis in cisterna latuit Athanasius.

Verum ne graues alicui latebræ suæ fierent, & occasio calumniæ innocentibus quæreretur, nihil sibi vltro iam tutũ in Constantij regno præsumens, ad Constantis partes profugus abscessit. A quo satis honorificè religioseque susceptus est. Quinque causa eius quam fama comperat diligentis cognita, scribit ad fratrem, pro certo se comperisse quod sacerdos Dei summi Athanasius iniustè fugas, & exilia pateretur. Hunc itaque recte faceret, si absque vlla molestia loco suo restitueret: si id nollet, curæ sibi futurum, vt id adimpleret, regni eius intima penetrans, & pœnas dignissimas de autoribus sceleris sumens. Quibus scriptis perterritus Constantius (quod posse facere ea quæ minitabatur, conscius erat fratrem) simulata benignitate

C vltro venire ad se Athanasium iubet, & leui increpatione perstrictum, ad Ecclesiam suam permittit securum ire. Admonitus tamen Imperator ab impiis consiliariis: Non est, inquit, magnum Athanasi, quod Episcopi poscunt de te, vt vnam ex multis quæ sunt apud Alexandriã Ecclesiis concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tum ille, Deo sibi suggerente, paratum in tempore consilium reperit: Et quid est, inquit, Imperator, quod poscenti tibi liceat denegari, qui potestatem omnium habes iubendi? sed vnum est quod oro, vt meam quoque petitiunculam libenter admittas, Cumque se omnia quæ vellet, quamuis essent difficilia, promitteret præstaturum, si hoc vnum cederet libens, ait Athanasius: Hoc est quod rogo: vt quia etiam hic (Nam apud Antiochiam res agebatur) sunt nostri populi, qui istis communicare nolunt, vnam eis tenere concedas Ecclesiam. Æquissimum sibi videri, & valde præstandum, lætus spopondit Imperator. Sed cum rem detulisset ad eos quorum consiliis vtebatur, neque ibi se velle accipere Ecclesiam, neque hic dare respondent, quia plus sibi singuli, quique quam absentibus consulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiam, properare ocyus ad suscipiendam Ecclesiam suam iubet.

Athanasius ad Constantem profugus.

D Igitur Athanasij sententiam de concedenda Antiochiæ Ecclesia inutilem sibi cognoscentes Arriani, hoc quidem differendum esse dixerunt, & agendum quod placeret Imperatori, quia Imperator, Paulo, & Athanasio, & Marcello, & Asclepæ Gazę, & Lucio Adrinapoleos, secundum ea quæ in concilio Sardiceno placuerant, proprias restituerat sedes. Vnde principalia sacra per singulas ciuitates ad eorum mittebantur Ecclesias, quibus iubebatur, vt eos repentè susciperent. Igitur in Ancita expulso Basilio, & pro eo introducto Marcello, non fortuita turba prouenit, quæ derogationem contraria sapientibus irrogauit. Asclepam vero continuo Gazei susceperunt in Constantinopolitana ciuitate. Macedonius ad modicum tempus Paulo successit, apud semetipsum in Ecclesiis remota collectiones agens. Pro Athanasio tamẽ solo Imperator Episcopis & clericis atque plebi scripsit, vt eum libenter susciperent. Insuper etiam quę contra eum in iudiciis facta fuerant, aliis literis aboleri iussit. Quę vero de vtraque re scripta sunt, hęc esse noscuntur.

EPISTOLA CONSTANTII, PER QVAM NOMINA CONTRA ATHANASIVM HABITA SVNT CASSA.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS, PIVS, EPISCOPIS ET PRÆSBYTERIS CATHOLICÆ ECCLESIÆ, SALVTEM.

A REuerendiſſimus Epiſcopus Athanaſius non eſt Dei gratia derelictus: nam licet breui tẽpore humana fuerit probatione ſummiſſus, tamen debitum prouidentiæ vniuerſa proſpicientis noſcitur ſuſcepiſſe decretum, recipiens voluntate Dei noſtroque iudicio patriam ſuam pariter & Eccleſiam, cuius diuino nutu præſul extabat. Huic enim conſequenter oportebat noſtram adeſſe manſuetudinem, vt omnia aduerſus eum, & eius communicatores definita, omníſque ſuſpicio & illuſio contra eum geſta, deinceps ſit inanis & vacua, & reuelatio quam dudum clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciendum eſſe cenſuimus, vt omnes ordines ſacri cognoſcant, conceſſum omnibus ipſi coniunctis vt ſine timore ſint, ſiue Epiſcopi ſint, ſiue clerici: ſufficit enim vnicuique circa eum re- B ctæ voluntatis vnio. Quicunque enim meliori iudicio atque parte conſtituti huius eligunt communionem, hos omnes præcipimus ad inſtar præcedentis prouidentiæ etiam nunc voluntate Dei noſtræ gratiæ largitatem adipiſci.

EPISTOLA CONSTANTII AD ALEXANDRINOS, VT RECIPERENT ATHANASIVM.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS PIVS, POPVLO ALEXANDRINO ECCLESIÆ CATHOLICÆ SALVTEM.

IN omnibus perhibentes noſtrę æquitatis intentionem, ſcientéſque quoniam diu prouidentia veſtri contemplatoris eſtis alienati, id eſt, Pontificis Athanaſij, qui propter inſertam rectitudinem ſuorumque morum prudentiam cunctis innotuit, eum denuo ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque conſuetè & competenter ſuſcipientes, & apud clementem Deum adiutorem orationum habentes, vobis congruam ſimul & nobis placitam concordiam atque C pacem ſecundum Eccleſiæ ſanctionem vbique probatæ, ſufficienter feſtinate ſeruare. Non enim rationabile eſt aliquam diſcordiam inter vos agitari, aut tumultum, noſtrorum temporum diſciplinæ contrarium: & hoc quidem abeſſe à vobis omnino volumus. Orationibus autem ſufficienter, eo ſcilicet præſule & adiutore apud Deum vos inſtare ſolenniter admonemus, vt tali propoſito ad omnium vota proueniente, etiam Gentiles idolorum errori hactenus ſeruientes, ad cognitionem ſacræ religionis ſub alacritate feſtinent. O chariſſimi nobis Alexandrini, rurſus igitur admonemus, vt in his quæ dicta ſunt perſiſtatis, & omnes Epiſcopum decreto ſuperno, noſtráque ſententia deſtinatum libenter & pie ſuſcipiatis: & toto animo totaque voluntate amplectendum exiſtimetis. Hoc enim & vos decet, & noſtræ manſuetudini noſcitur conuenire. Vt autem omnis turbæ ſeditionis occaſio perimatur, Iudicibus apud vos habitis literis noſtris præcipimus, vt omnes quos ſeditioſos agnouerint, legitimè, vindictæ ſubiiciant. Vtraque igitur perſpicientes, & noſtram cum Deo ſententiam, & rationem profectionis veſtræ, necnon & ſupplicium contra ſeditioſos indictum, competenter & congruè ſacræ religionis iura ſeruate. Prædictumque Deo amabilem virum omni reuerentia & honore colite: & orationes vnà cum eo pro vobis ipſis, & noſtræ vitæ fauore omnium ſal- D uatori Deo lætantes offerte.

EPISTOLA CONSTANTII PRO ATHANASIO, VT ABOLERETVR QVICQVID CONTRA ATHANASIVM GESTVM EST.

Eadem vero forma præſidibus Auguſtę, Niceæ, Thebaidis & Lybiæ ſcriptũ eſt. Quicquid pridem ad læſionem & iniuriam Athanaſio Epiſcopo communicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & miniſterium, quo priuati fuerant eius clerici, eoſdem rurſus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem noſtram ſeruari cenſemus, vt Athanaſio Epiſcopo ſuæ Eccleſiæ reſtituto communicatores eius habeant miniſterium, quod ſemper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noſcuntur, & ipſi gaudio potiantur. Tantis & talibus Epiſtolis munitus ſanctiſſimus Athanaſius, per Syriam aggreſſus venit in Paleſtinam, apprehendenſque Hieroſolymam, & Epiſcopo Maximo ſignificans geſta Sardiceni concilij, & quod Imperator Conſtantius illorum decreto iudicioque conſenſiſſet, præparauit vt Epiſcoporum

A porum in illis Regionibus habitantium ſynodus ageretur. Maximus autem in nullo ſegnis de Syria atque Paleſtina vniuerſos euocauit Epiſcopos. Facto concilio reſtituit & ipſe beato Athanaſio communionem & dignitatem. Scripſit etiam ipſa Synodus Alexandrinis omnibus in Ægypto & Lybiis Epiſcopis clericis, atque plebi, ea quæ de Athanaſio geſta atque decreta ſunt. Ob quam rem valde maximo detraxerunt Athanaſij derogatores Epiſcopi, quod primitus deponens eum rurſus ex pœnitentia tanquam nihil fuiſſet actum ſententiam pro Athanaſio protulerit quæ communionem ei dignitatemque præberet: hæc cognoſcentes Vrſatius & Valens, qui circa Arianum dogma ſtudium primitus ardens habuerant declinantes à priori voluntate Romam profecti ſunt, libellumque pœnitentiæ Iulio offerentes Epiſcopo & in Conſubſtantialitatis conſenſere ſermone, & literas Athanaſio miſerunt, ſeque ei deinceps communicare profeſſi ſunt. Sic itaque tunc Vrſatius & Valens geſtis Athanaſij ſuperati conuerſi ſunt. Athanaſius ergo per Peluſium pergebat Alexandriam. Tranſiens autem per ciui- B tates, edocebat, vt Arrianos vniuerſi declinarent, & conſubſtantialitatis dogma amplecterentur in quibuſdam Eccleſiis: & ordinationes fecit, & hoc fuit initium alterius querelæ aduerſus eum, quia in aliorum Eccleſiis ordinare præſumpſiſſet. Hæc itaque de Athanaſio prouenerunt, Interea reſpublica fortuitis caſibus vrgebatur. Vnde quæ ſunt ſummaria non eſt incongruum breuiter explanare. Igitur quod ædificatore Conſtantinopolitanæ ciuitatis moriẽte tres eius filij imperium ſuſceperint, in præcedentibus eſt narratum. Sciendum autem quod cum iſtis imperauit conſobrinus eorum nomine Dalmatius, vocabulum Patris habens, qui dum aliquantiſper imperaſſet, à militibus interemptus eſt, non iubente Conſtantio vt occideretur, nec tamen prohibente. Cùm vero Conſtantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipſe à militibus congreſſione facta peremptus eſt. Hoc autem iam ſæpe dictum eſt. Poſt mortem vero Conſtantini iunioris, Perſicum contra Romanos motum eſt bellum, in quo Conſtantius proficere non valebat: nam cùm nocte prælium circa fines Romanorum atque perſarum fuiſſet geſtum, validiores tunc perſæ ad breue tempus inuenti ſunt. Quo tempore neque Chriſtiani ſub quiete degebant, ſed per Athanaſium de conſubſtantialis verbo circa Eccleſias erat pugna.

Vrſatius & Valens cum Athanaſio reconciliati.

Dalmatius

De verbo conſubſtantialis diſſentio cum Athanaſio

SOZOMENVS.

C DEnique apud Antiochiam non concordabant in profeſſione ſua clerus & populus, ſed per choros, vt eſt conſuetudo, ad hymnos dicẽdos Deo in fine pſalmorum monſtrabant propriam voluntatem. Et hi quidem Patri & filio, velut æqui honoris gloriam dicebant: hi vero Patri in Filio, per interpoſitionem præpoſitionis: Filium ſecundum eſſe monſtrantes. His ita geſtis, hærens quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæreſi aduerſa ſedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non auderet eos qui ſecundum traditionem Nicæni concilij pſallerent Deo, quia metuebat ne ſeditio naſceretur in populo, hoc dixiſſe fertur, tangens caput ſuum iam canum: Hac, inquit, niue ſoluta, lutum cogetur immenſum. Per hoc oſtendẽs quod ipſo defuncto ſeditionem populo generaret illa diſcordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus ſucceſſoribus ſuis cum populi varietate ſentire. Athanaſius igitur veniens ad Ægyptum, explicauit ſynodales Epiſtolas Iulij Romani Pontificis: inſuper & ſynodalem Maximi Hieroſolymitani, quæ talia continere dignoſcuntur.

Leontius Antiochię eccleſiæ antiſtes.

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS CONGREGATA PER ÆGYPTVM, LYBIAM ET ALEXANDRIAM CONSTITVTIS

præſbyteris, diaconis, & plebi fratribus deſideratiſſimis in Domino ſalutem.

D CVnctorum Deo digne gratias agere non valemus fratres clariſſimi: in quibus enim miracula ſemper egit, etiam modo cum eccleſia veſtra fecit, paſtorem veſtrum & dominum conſacerdotemque noſtrum Athanaſium vobis ſua pietate reſtituens. Quis enim aliquando ſperauit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & vos inſpicitis, reſpicientes quem videre deſideraſtis? ſed vere orationes veſtræ à Deo omnium ſunt auditæ, qui curam habet Eccleſiæ ſuæ, & veſtras lachrymas atque gemitus ſemper inſpexit, quapropter veſtras audiuit preces. Eratis enim ſicut oues abiectæ & fatigatæ, non habentes vtique paſtorem. Propterea viſitauit vos cælitus paſtor verus, & de propriis ouibus curam gerens, reſtituit vobis quem noſcimini concupiſſe. Ecce enim & nos omnia pro Eccleſiaſtica pace facientes, veſtræque dilectioni conſpirantes in eius amplexu præceſſimus, & communicantes ei per eum vos alloquimur, ſcriptaque præſentia deſtinamus. Itaque ſecundum gratifica vota veſtra ſcitote nos

quoque eum eo vinculo charitatis obstrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilium A nostrorum Imperatorem incessanter orare, quoniam & ipsi cognoscentes vestrum desiderium vobis restituere destinarunt. Omni ergo honore tensis manibus susci pientes illum gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonauit. Festinate autem semper in Deo gaudere, & glorificate Dominum, per quem & cum quo Patri gloria in secula seculorum, Amen.

Magnentius tyrannus Constantem imperatorem interemit.

Veniens igitur Athanasius in Ægyptum, quos quidem agnouit Arij sectatores, deposuit. Quibus à se depositis, Ecclesias eorum præcepit fidem tenere Nicæni concilij, eamque summo studio custodiri. Sic itaque se rebus habentibus, Magnentius tyrannus circa partes emersit Hesperias. Qui Constantem Imperatorem Occidentalium partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo gesto intestinum inflammatũ est bellũ: Magnentius etenim tyrannus totã tenebat Italiam, Aphricãque & Lybiam, simul & Gallias. In Illyrico vero, & in Sirmio aliud

Britannio. Nepotianus.

rursus à militibus excitatum est bellum, per tyrannum nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Constantini Nepotianus nomine, imperium assumpserat gladiatorum virtute suffultus, & Nepotianum quidem Magnentij milites deposuerunt. Magnentius autem procedens vniuersas partes vastabat Hesperiæ. Horum B igitur omnium malorum immensa confluctio breui tempore generata est. Quarto enim anno post Sardicense concilium, hæc acta nosc untur, consulatu Sergij & Nigriani. His itaque nunciis apparebat, quod ad Constantium solum Imperij iura peruenissent, quo prouectu, contra tyrannos semetipsum (vt poterat) præparabat.

Aduersarij vero Athanasij, opportunum se tempus inuenisse iudicantes, rursus aduersus eũ calumnias instruebant. Tunc Imperatori Constantino suggesserunt, quod omnem Ægyptum subuertisset & Lybiam. Inuidiam verò maximè auxit eius, quod orationes in parœciis

Athanasius synodũ Ægyptiorum episcoporum congregauit.

fecisset alienis. Athanasius interea cùm venisset Alexandriam, synodum Ægyptiorum congregauit Episcoporum. Qui consona decreuerunt Sardiceno concilio, atque Hierosolymis celebrato. Constantius igitur Imperator, pridem & ipse Arrianorum secta præoccupatus, omnia quæ paulò antè ei placuerant, in contrarium demutauit. Et primum quidem Ecclesiæ Constantinopolitanæ Pontificem Paulum deportari iussit in exilium, quem deducentes in

Constãtius persecutionem mouet in episcopos.

Cucusum Armeniæ suffocauerunt. Marcello autem denuo proiecto, Ecclesiam Ancyranam Basilius rursus inuasit: Lucius autem Adrinopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tan- C tumque valuerunt quæ de Athanasio dicebantur, vt in immensum furorem cadens Imperator, eum vbicunque reperiretur, iuberet occidi: cum quo Theodulum, & Olympium præsules Ecclesiarum Thracensium. Igitur Athanasium voluntas imperatoris non latuit, sed

Athanasius fugit.

præsentiens fuga dilapsus est, & minas principis declinauit. Cuius fugam dilatauerunt Arriani, præcipuè Narcissus Neromadis episcopus, Georgius Laodiciæ, & Leontius tunc Antiochenæ

Leontius seipsum castrauit vt cum Eulalia quadam muliere degere posset Ex histor. Tripar. lib. 5. cap. 14.

præsul Ecclesiæ. Is enim cùm presbyter esset, dignitate priuatus est, quia cum muliere Eustolia nomine, degens, & turpem suspicionem cælare volens, genitalia sibimet noscitur abscidisse: & deinceps quidem fiducialiter cum muliere viuebat. Postea vero studio Imperatoris Constantij in Antiochena Ecclesia ordinatur Episcopus post Stephanum, qui primitus successerat Placito. Hæc igitur de his dicta sufficiant. Et inimici quidem fidei, putantes se tempus inuenisse contra defensores eius, valde apud Principem laborabant, vt de Ecclesiis pellerentur omnes qui ab eis videbantur esse depositi tanquam alterius fidei, vel quia viuo Constante, Imperatori Constantio restitissent, ita vt fuisset penè ad bella peruentum, præcipuè

Accusatores Athanasii.

tamen Athanasium accusabant, ob nimiam inuidiam, neque Constante viuo & Constanti- D no eum se diligere profitente, ab eius molestia recedebant: Sed Antiochiæ congregati, Narcissus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicænus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Ephesius, & alij circiter triginta, scripserunt omnes vniuersis Episcopis, quod contra sanctiones Ecclesiasticas Alexandriam rediisset, nec in concilio sine culpa fuisset inuentus. Et iubebant vt neque communicarent ei, neque scripta mitterent, sed Georgio qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanasio nullus hinc sermo fuit. Igitur deuicto Magnentio, quum solus Constantius Romanorum tenuisset imperium, omni studio laborabat, vt Occidentales

Constantij callidita in euertenda fide.

Episcopi consentirent eis qui consubstantialem esse patri filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio apertè vim facere, sed eis callide suadere, vt decreto contra Athanasium ab orientalibus Episcopis habito consentirent. Sperabat enim quod si communi decreto dãnaretur Athanasius, facilius suam voluntatem in religione impleret. Tunc igitur in Italiam conuenerunt Episcopi orientalium non multi, quoniam plurimos eorum aut senectus, aut itineris longitudo prohibuit. occidentalium vero vltra trecentos, vt pręcepto principis concilium

A lium Mediolani celebraretur: vbi conuenientes Orientales, ante omnia contra Athanasium decretum fieri commune poscebant, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandriæ clauderetur. Quod cùm sensissent Paulinus Gallicanæ Διοίκεως Dionysius Albę metropolis Italorum, & Eusebius Vercellensis, episcopi, quod ad destructionem fidei orientales contra Athanasium agere molirentur, surgentes magna voce clamabant, dolum & circumuentionem per ea quæ gerebantur, Christianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanasium culpas esse dicebant, cùm ad retractationem fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc soluitur episcoporum.

Episcopi orientales in Athanasium eo congregati.

THEODORETVS.

Depósito deinde Athanasio, aliam hæretici fidei exponere sunt nisi doctrinam. Sed neutrũ horum perduci potuit ad effectum, cùm præsente principe clamaretur, quod iniustè ageretur & impiè, quo facto & ipsi ecclesiis sunt expulsi, & in vltimis terræ finibus habitare iussi. Quod rursus mirabilis Athanasius hoc modo in illa apologia describit. Quis tantum poterit memorare, quantum illi gesserunt? Tunc enim Ecclesiis pacem habentibus, & populis per B Collectas orantibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Galliarum Metropolitanus Episcopus & Dionysius Italus, Lucifer Metropolitanus insularum Sardiniæ, & Eusebius ex Italia, omnes episcopi boni & prædicatores veritatis abripiuntur, & traduntur exilio, nullam habentes culpam, nisi quod in Arrianam noluerint consentire vesaniam, neque in calumniis subscripserint nostris. De maximo autem & optimo sene & vero confessore Osio etiam loqui superfluum. Omnibus enim notum est, quod etiam hunc in exilium deportari fecerunt. Non enim ignobilis, sed omnibus noscitur esse notissimus. Cui namque non prę fuit synodo, aut rectè loquens non satisfecit vniuersis? Quæ Ecclesia huius patrocinij memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret ad eum non discessit sanus? Quis indigens quum petiisset, non meruit quod popposcit? Et tamen etiam contra hunc præsumpserunt, quod impia eorum molimina cognoscens, noluerit propria subscriptione firmare.

Episcopi in exilium pulsi quod Arianis consentire noluerint.

SOCRATES.

IGitur Imperator illos quidem mittit in exilium. Generale vero Concilium fieri cogitabat, vt omnes orientales Episcopos venientes ad occidentem, si posset concordes efficeret. quod C cùm propter itineris spacia difficilè videretur, duplicem tractauit synodum celebrari, vt in Arimino quidem Itali qui tunc aderant, conuenirent: Orientales autem in Nicomedia Bythiniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non euenit vt voluit, neutrum enim Concilium sibimet concordauit, sed vtrumque diuisum est. Nam neque in Arimino conuenientes inter se consonare potuerunt, & Orientales in seleucia Isauriæ congregati, aliud schisma sunt passi, quod suo loco narrabitur.

THEODORETVS

Dialogus inter Liberium & Constantinum habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit missus. Ego quidem Liberij per omnia celeberrimi habitum pro veritate, dialogum cum Constantino volo referre, quandoquidem à fidelibus illius temporis est conscriptus. Is enim post Iulium Syluestri successorem Romanam gubernauit Ecclesiam. Constantius Imperator dixit: Nos & eò quòd Christianus sis, & Episcopus nostræ ciuitatis, dignum hoc iudicauimus, vt euocantes te, moneremus vt communionem scelestissimi Athanasij, & ineffabili superbia detenti abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comproba- D uit, & synodali sententia alienum Ecclesiastica communione decreuit. Liberius Episcopus dixit: O Imperator: iudicia Ecclesiastica decet cum maxima proferri iustitia. Quapropter si videtur pietati tuę, disceptationem iube constitui: & si apparuerit Athanasius condemnatione dignus, tunc secundum Ecclesiasticæ consequentiæ formam proferatur in eum digna sententia. Non enim possibile est cõdemnare virum de quo nihil examinatum est. Constantius Imperator dixit: Vniuersus mundus adiudicauit eius facinora, sed ille (sicut ab initio) tempus eludit. Liberius Episcopus dixit: Quicunque subscripserunt, non ipsi viderunt quæ gesta sunt, sed propter gloriam & timorem, & ne à te contumelias paterentur, acquieuerunt. Imperator dixit: Quid est gloria, & timor, & contumelia? Liberius dixit: Quicunque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo isti non viderunt, non examinantes adiudicauerunt, quod est à christianitate alienum Imperator dixit: In facie vtique condemnatus est in concilio Tyri, & in concilio pariter decreuerunt contra eum omnes totius orbis Episcopi. Liberius dixit: Nunquam in præsentia sua homo ille adiudicatus est. Quicunque enim tunc conuenientes condemnauerunt eum, discedente Athanasio à iudicio, sententiam protulerũt.

Liberius non fuit Arianæ perfidiæ inuisus.

Dialogus.

Constãtius notat Athanasium super bia.

Athanasius ab Episcopis condemnatus quomodo.

Epcpſios tantum quinque Athanaſium iudicauerunt.

Athanaſius non recte adiudicatus.

Eccleſiaſticæ cauſæ publico curſu non egerit.

Conſtantius ſuum in Athanaſium aperit odium.

Liberius in exilium dimittitur eur.

Euſebius eunuchus dixit: In Nicæno Concilio alienus à Catholica fide probatus eſt. Liberius A dixit: Quinque ſoli iudicauerunt ex his qui cum eo nauigio venerunt in Mareoten, quos miſerunt ad accuſationem eius, vt contra eum geſta conficerent. Horum itaque qui deſtinati ſunt, duo ſunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui verò tres viuunt, hoc eſt, Maris, Valens, & Vrſatius. Ab his qui miſſi ſunt Sardicam, propter hanc cauſam ſynodus celebrata eſt, qui in ſynodo libellos obtulerunt, veniam poſtulantes, quoniam in Mareote per calumniam ex vna parte contra Athanaſium geſta confecerint, libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos credere & communicare conuenit Imperator: his qui primitus dãnauerunt, & veniam poſtea popoſcerunt, an eis qui adhuc hæc accuſare contendunt? Epictetus Epiſcopus dixit: O Imperator, non fidei cauſa neque iudiciorum Eccleſiaſticorum ſermonem facit, ſed vt apud Senatores in Romana conſtitutos vrbe glorietur, quaſi ſuperauerit principem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu ſolus hominem vindicas nefandiſſimum, & orbis terrarum pacem Eccleſiæque diſſoluis. Liberius dixit: Non eo quod ego ſum ſolus, fidei cauſa minuitur. Nam & antiquitus tres ſoli reperti ſunt reſiſtentes præcepto regis. Euſebius eunuchus dixit: Imperatorem noſtrum Nabuchodonoſor feciſti? Liberius dixit: Non, & ita rationaliter adiudicatus eſt homo, qui non eſt examinatus. Sed B & ego peto primitus generalem proferri ſubſcriptionem confirmantem fidem in Nicæa prolatam, vt ita reuocatis ab exilio fratribus noſtris, & in loca propria reſtitutis, ſi hi qui nunc turbas pariunt Eccleſiis, viſi fuerint Apoſtolicæ fidei conſentire, tunc apud Alexandriam conuenientes omnes, vbi & accuſatus & accuſatores ſunt, & defenſor eorum, examinata cauſa poſſimus proferre ſententiam. Epictetus Epiſcopus dixit. Sed curſus publicus non ſufficit ſubuectui Epiſcoporum. Liberius dixit: Eccleſiaſticæ cauſæ publico curſu non egent. Eccleſiæ namque ſufficiunt vſque ad mare perducere ſuos Epiſcopos. Imperator dixit: Quæ dudum ſuſceperunt formam, ſolui non poſſunt. Plurimorumque namque Epiſcoporum debet valere ſententia. Tu ſolus es qui amicitias illius ſcelerati defendis. Liberius dixit: Imperator nunquam audiuimus abſente accuſato Iudicem eius ſcelera proferentem, niſi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communi, nulli tamen ita ſicuti mihi. Cui cùm non ſufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidem memoriæ Conſtantem ceſſauit in mei inimicitias frequentes impellere, niſi nos maiori manſuetudine detẽ- C ti, impellentis momenta temperaſſemus. Nulla itaque mihi victoria eſt, neque contra Magnentium vel Syluanum, niſi illum ſceleſtum ab Eccleſiaſticis rebus expulero. Liberius dixit Noli per Epiſcopos tuas vindicare inimicitias. Magnus enim Eccleſiaſticorum ad ſanctificãdum vacare debent. Quapropter ſi tibi videtur, iube vocari ad loca propria ſacerdotes, & ſi concordes apparuerint ei quem nos in præſenti defendimus, ſecundum fidem Orthodoxam in Nicæna Synodo conſtitutam, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, vt homo qui non peccauit, non reprobetur iniuſtè. Imperator dixit: Vnum eſt quod quæritur, volo enim te amplectentem Eccleſiaſticam communionem Romam denuò deſtinare, & propterea concorda paci, & ſubſcribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratribus vale dixi. Maiores enim ſunt Eccleſiaſticæ ſanctiones, quàm Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum ſpatium ad deliberationem habes, an velis ſubridens Romam reuertere aut cogitare in quem velis deportari locum. Liberius dixit. Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare poteſt. Quapropter quo voles mitte me. Imperator autem poſt duos dies examinato Liberio, & nequaquam à ſuo propoſito reuocato, iuſſit eum in Berœam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expenſas quingen- D tos ſolidos deſtinauit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori, opus enim habet ſuis militibus erogare. Similiter & Auguſta totidem ei miſit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expenſas militum ſuorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habent. Cumque ab eis nihil accepiſſet, Euſebius eunuchus obtulit ei alios ſolidos. Cui Liberius ait: Totius orbis Eccleſias deſolaſti, & tanquam damnato mihi hęc adfers? Vade, prius diſce eſſe Chriſtianus. His ita geſtis, poſt tres dies nihil accipiens, miſſus in exilium eſt.

Veritatis itaque propugnator & victor in Thraciam (ſicuti iuſſum fuerat) vſque peruenit. Duobuſque tranſactis annis Conſtantius Romam venit, Procerum vero Senatorumque coniuges rogabant viros ſuos, vt Conſtantio ſupplicarent, vt paſtorem gregibus reſtitueret. Aiebant enim, quod niſi flecterent animum Principis, eos ipſæ relinquerent & ad paſtorem illum maximum properarent. At illi dixerunt: Nos furorem principis formidamus, nec fortè aliquam

Romanæ mulieres pontificis ſui reſtitutionem poſtulant à Conſtantio

Duos pontifices in Eccleſia Romana conſtituit Conſtãtius.

Athanaſius ad Cõſtantium legatos mittit.

Athanaſius diuino afflatu admonitus periculum euaſit.

Athanaſius Magus appellatur

Cras.

Athanaſius prædicit ventura.

Georgius ſauiens in Athanaſiũ eiuſque fautores à populo fere perimitur

A aliquam veniam promeremur. Sed vobis (inquit) magis rogantibus forſitam parcet, & alterum è duobus fiet, aut preces ſuſcipiet, aut ſi flecti nequiuerit, ſine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc Conſilium mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cum ornatu ſolito adierunt Imperatorem, vt ex veſte ſublimi inſignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipſis exhiberet, & parceret. Adeuntes vero principem, tali voce clamabant: Miſerere tantæ ciuitatis, paſtoris prouidentiam non habentis, quæ luporum patet inſidiis. At ille reſpondit non egere paſtore alio ciuitatem. Eſſe namque Pontificem, qui eorum curam haberet. Poſt magnum namque Liberium, quidam diaconorum eius Felix nomine fuerat ordinatus. Is expoſitam in Nicæa fidem inconcuſsè, ſeruauit, ſed corruptoribus eius ſine diſcretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in baſilicam ingreſſus eſt, cùm ille intus adſtaret. Hoc autem etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt. QVA gratia flexus, præcepit illum inter omnes egregium reuocari, & vtrumque Eccleſiam gubernare communiter. His ergo literis in Circenſi ſpectaculo relectis, populus clamabat iuſtam principis eſſe ſententiam: ſicut enim dupliciter coloribus diuiſi ſunt ſpectatores, ſic oportere alterum his, alterum aliis præſidere. Cũ Bergo primitus principis literis ſic fauiſſent, poſtea commoti communi voce clamauerunt: Vnus Deus, vnus Chriſtus, vnus Epiſcopus. Ipſas enim voces & ego iuſtum ponere iudicaui. Poſt has vero Chriſto amabilis populi pias, & iuſtitia exornatas voces, ſanctiſſimus quidem Liberius eſt reuerſus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

THEODORETVS.

INterea ſentiens Athanaſius ſibi inſidias parari, nequaquam ad Imperatorem venire præſumpſit: neque hoc vtile iudicauit, ſed electos ex Ægypto quinque Epiſcopos, inter quos Serapionem Thmuienſem virum præcipua vita ſanctum, & ad loquendum valde copioſum, mittit ad principem tunc in Occidente degentem (cum quibus etiam tres preſbyteros) per quos ſibi placaret Imperatorem, vt pro derogationibus ſatisfacerent inimicorum, aliáſque facerent, quæ ei vel Eccleſiis expedirent. Quibus nauigantibus, paulò poſt literæ venerunt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem & Athanaſius & populus eſt turbatus, cùm neque hæretico Imperatori obedire conſultum eſſet, neque reluctari periculo vacaret. Verumtamen ire diſtulit, & literarum baiulus ſine effectu reuerſus eſt. Superueniente autem æſtate C veniens alius ab Imperatore nuncius cum prouinciæ iudicibus, cogebant eum, cleróque nimis erat infeſtus. Porrò populum paratum videns ad bellum, etiam ille reuerſus eſt. Non multo poſt tempore congregantur ex Ægypto & Lybia Legiones. Et cum nunciatum fuiſſet cælari Athanaſium in Eccleſia, quæ vocatur Theone, aſſumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuò deſtinatum, inopinato fractis ianuis in Eccleſiam introiuit, & vbique requirens Athanaſium, non inuenit. Fertur enim, quod ſæpius diuino nuncio pericula multa effugerit, ſicut etiam Deo prouidente hoc diſcrimen euaſit.

SOZOMENVS.

EX his & huiuſmodi factis ei à Deo prænunciatis, à Paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo namque fertur, quod aliquando eo procedente per ciuitatem contigerit auolantem corniculam clamitare. Quo facto aſtans multitudo Paganorum, velut Mago derogantes, petebant vt eis aperiret, quid cornicula illa ſignificaret. Ille vero fertur ſilentio dixiſſe ſubridens: Cras, latina lingua dies ventura ſignificatur. Hoc ergo clamans triſtem vobis Craſtinum ſignificat diem per Imperatoris Romani iuſſionem. Et ita contigit, vt Athanaſij D ſermo licet deriſus fuerit, venerit ad effectum. Altera nãque die principis literæ venerũt ad iudices, iubentes vt pagani ſua ingredi non permitterentur templa, neque ſolennes ſuperſtitiones feſtiuitatéſque celebrarent. Tunc ergo feſtiuitas eorum venerabilis, generaliſque deſtructa eſt.

SOCRATES.

CVm igitur frequenter (ſicuti dictum eſt) Athanaſius pericula declinaſſet, clerus & populus ei fauens tenebat Eccleſias, donec Præfectus (vt dictum eſt) Ægypti, & dux militum eiicientibus eos & ſuſtinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo poſt venit, & Eccleſias ſuo iure poſſedit. Qui dum præter ſchema & mores ſacerdotij violentus exiſteret, & maximè circa Athanaſij laudatores, quibus vtique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat, accenſus populus pene peremerat eum, niſi vix ereptus fugiſſet ad principem. Quo facto rurſus ſequaces Athanaſij Eccleſias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens dux Ægypti, Georgij, noſcitur tradidiſſe fautoribus. Poſt hæc autem exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum ſupplicio traditi ſunt.

Post quem etiam ipse Georgius terribilior superuenit, & priori tempore magis exosus, tanquam qui mouerit principem ad multorum necem. Cui vtique derogabant Ægyptij monachi, quorum gloriam multitudo vniuersa sequebatur, & vera eorum testimonia iudicabant, quia in summæ philosophiæ virtute degebant. A

SOZOMENVS.

Georgius sæuit in christianos & paganos.

INterea dum adhuc Athanasius cælaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter paganos afficiebat, & aduersantes ipsi Christianos: vtrosque enim cogebat ad ipsius venire sententiam, & respuentes afficiebat. Erat enim apud sapientes exosus quasi despiciens eos, & iudicibus imperans. Apud populum vero quasi tyrannus, & vltra potentes elatus: præcipuè tamen Paganos opprimebat, quos sacrificare, & paternas festiuitates agere prohibebat. Tunc enim milites & Ægypti ducem, armatos in ciuitatem introduxit, imagines & ornamenta templorum abstulit, quod ei postea causam necis adduxit. Cyrillo vero depositò occupauit Hierosolymorum Ecclesiam Heremius, & post illum Heraclius, post quem Hilarius. Hos enim tunc illam Ecclesiam gubernasse percepimus vsque ad Imperium Theodosij principis, quando rursus Cyrillus ad proprium reuersus est Episcopatum. Hæc igitur apud Orientales agebantur Ecclesias. Interea Iulianus Cæsar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium residentes, alios quidem peremit, alios cepit: claráque victoria decoratus, cùm mediocritate vitæ atque mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatur Augustus. Hoc facto, nihil de Constantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat, & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus ostenderet eum propter bellum contra Magnentium gestum in Italiam Barbaros induxisse. Repentè vero religione mutata, cum prius Christianus esse putaretur, semetipsum Pontificem nominauit: & veniens ad templa Paganorum, sacrificabat, subiectisque talia colere suadebat. Cúmque Constantius propter bellum Persicum apud Antiochiam moraretur, sperans ille quod sine bello posset Illyricum occupare, ad eos agebat iter, dicens se velle Constantio satisfacere, tanquam non sponte sed voluntate militum insulas imperij suscepisset. Fertur itaque cum ad hos terminos accessisset, vindemia iam collecta, circa occasum Pleiadum vuas denuò fuisse prolatas. Insuper etiam imbre ex aëre descendente, in eius veste simul & cæterorum guttas singulas crucis formasse signacula. Hoc facto videbatur & ipsi aliis, quod botris extra tempus illatis bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens vestem supra quam ceciderat, roboraret. Alij verò dicebant vuarum signum quod præter tempus sit, significare perditionem Imperatoris instar huiusmodi botrorum, & parui temporis fore eius Imperium. Porrò de cruce dicebant prænunciare hoc signum, quod sit cæleste dogma Christianorum, & oporteat signari cunctos crucis indicio. Vnde cognoscitur quod diuersius interpretati quàm dixerat Imperator, veritate fraudati non sunt: Vtrunque enim oportunè dictum sequens tempus ostendit. Cum audiret itaque Constantius contra se venire Iulianum, instructione belli Parthici omissa, Constantinopolim veniebat. B C

Cyrillus hieroso.

Iulianus Cæsar

Iulianus pontificis nomen sibi assumit & paganorũ more sacrificat.

Imber in Iuliani vestem decidens signũ crucis notat.

Signũ crucis quid.

SOCRATES.

Constantii mors.

ET apud Mopsucrenem inter Cilias atque Capadoces, nimia cogitatione apoplexiæ passione defunctus est, Consulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris mensis, anno vitæ suæ quadragesimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnauit, vigintiquinque post illum.

SOZOMENVS.

Iulianus Imperator appellatur.

QVo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non post multum Constantinopolim veniens appellatus est Imperator. Initio itaque parcens Christianis, clementior visus est, sciens priores persecutores nihil profeciſse ad augmentum Paganismi, quod puniſſent Christianos: qui magis hinc creuerint, & facti sint glorioſi pro vero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, à tormentis abstinuit, iudicans esse necessarium, vt sermone potius & admonitione Paganismum colẽdum populo suaderet, credens etiam hinc se monstrare clementem. Fertur enim quum Constantinopoli ad fortunam sacrificaret verbis, accessisse ad eum Marem Episcopum Chalcedonis, & publicè impium, & Ἄθεον id est sine Deo, apostatámque vocitasse: illum verò solam ei improperasse cæcitatem: erat enim senex & propter imbecillitatem oculorum manu alterius agebatur. Super hæc volens etiam lacerare Deum, consuete dixit: Neque Galilæus Deus tuus curare non potest. Respondens vero Mares, dixit. Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago: quia hoc ideo factum est, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil respondens abscessit. Sic enim putabat potius roborari Paganismum, sic se patientem ac mitem Christiano populo demonstrasset. D

Mares Episcopus Deo gratias agit quod cæcus esset, ne Iuliani pietate nudatum videret.

Hæc

A Hæc itaque faciens, eos qui fuerant à Constantio fugati propter religionem, reuocauit, & confiscatis patrimonia sua restituit, præcipiens populo vt nullum lædere̅t Christianum, neque nolentem sacrificare compellerent: sponte vero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgarique solitis eorum sacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, consuetudinésque subtraxit, & leges positas pro eis soluit, ipsósque curiæ tradidit, simul & à virginibus & viduis, quæ pro penuria inter clericos alebantur, iussit exigi ea quæ prídẽ à publico accepisse videbantur. Constantinus nãque Imperator disponens res ecclesiarum vnicuique ciuitati prospexit, vt clerus sufficientia emolumẽta perciperet, & hoc lege firmauit, quod hactenus mortuo Iuliano seruatur. Hanc exactionem aiunt valde fuisse crudelem. Auferebat enim subinde pecunias, & ornamenta sacra: templaque sub Constantino & Constantio fundata destruebantur, datæ ad ædificia pecuniæ, rursus exigebantur. Hac occasione sacerdotes & clerici, & populus Christianus crudeliter vexebantur.

Clerici omnibus priuilegiis & honoribus priuati.

Ornamẽta & vasa sacra à Iuliano direpta

Christiani que ab eo crudeliter vexati.

SOCRATES.

B PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima ciuitate contigit ex huiusmodi causa seditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus desolatus atque neglectus, multáque sorde completus: hic Pagani olim Deo Mithræ sacrificantes homines immolabant: quem locum Constantius quasi vacantem Ecclesiæ Alexandrinæ concesserat. Hic Georgius volens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret, inuentum est illic aditum in multa profunditate constructum, in quo Paganorum mysteria celebrabãtur. Erant enim ibi caluariæ hominum plurimæ, maiorum pariter & infantium, qui perhibebantur illic extincti, vt ex eorum visceribus artes magicas exercerent, Hęc igitur Christiani reperientes in adyto Mithræ, studuerunt ad irrisionem Paganorum vniuersis hæc facinora referare, diuulgabátque capita hominum quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagani videntes, & opprobrium non ferentes, ira succensi sunt, & omnes quos ad præsens inuenerunt arma induentes, impetu contra Christianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fustibus aut lapidibus, alios gladiis strangulantes, quosdam etiam crucifigentes ad sacrę crucis iniuriam, plurimos diuersis vulneribus affligentes. Et ita factũ est, vt neque proximis parceretur: sed philosophus philosophum percussit, & frater fratrem, parentes filios: & inuicem in mutua nece grassati sunt. Quamobrem Christiani eundem locum purgare quieuerunt. Interea cum Iudices denunciassent mortuum fuisse Constantium, & imperare Iulianum, seditionem fecit in Alexandria populus Paganorum & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligauerunt. Quem paulo post venientes ad carcerem peremerũt, eiusque cadauer imponentes camelo, à mane vsque ad vesperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa ferum diei concremauerunt. Multi ferunt Arrianorum quod à fautoribus Athanasij id factum sit: sed ego reor indubitanter hoc fecisse Gentiles, cùm vtique & querelas haberent aduersus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemque solennitatum. Quod etiam Iulianus sic se habuisse testatur per literas ad Alexandrinos missas, in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quasi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis conseruatorem dicit, & Alexandri conditoris eius, necnon Iuliani auunculi sui, qui in paganismo strenuus fuit, & Christianos supra modum oderat. Igitur Athanasium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libenter excepit. Expulerunt que Ecclesiis Arrianos, & Athanasio sceptra venerabilia tradiderunt. Verùm D Arriani in domibus ignobilibus se colligentes, loco Georgij Lucium habuerunt. Ea siquidem tempestate Lucifer Caralensis, & Eusebius Vercellensis Episcopi, Imperatoris iussione ab exilio reuocantur. Vtrique enim vltra Thebaidos terminos ab exilio remeantes tractabant, quẽadmodum corruptam Ecclesiæ regulam repararent. Placuit igitur vt Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ peruenirent, Eusebius Alexandriam, vt vna cum Athanasio facto concilio Ecclesię dogmata roborarent. Lucifer tamen misit in locum suum Diaconum, per quem professus est ratum se habiturum, quod esset concilio ordinatè constitutum. Ipse autem veniens Antiochiam, fluctuantem inuenit Ecclesiam, erat enim inter se turba diuisa, & non tantum hæresis Arriana, quæ erat sub Euzoio, diuidebat Ecclesiam: sed etiam Melitij sequaces, studium habentes circa suum præsulem à suis consortibus recesserunt. Tunc ergo Lucifer ordinans ei Paulinum Episcopum, rursum abscesit. Eusebius autem veniens Alexandriam, cum Athanasio concilium celebrauit.

Deo Mithræ Pagani homines immolauerunt.

Pagani sæuiunt in Christianos

Georgij mors.

Georgius à paganis interemptus, cur.

Concilium Alexandrinum.

SOZOMENVS.

INterea plurimi Episcopi in Alexandria congregati cum Athanasio & Eusebio Nicæni concilij decreta roborauerunt: & consubstantialem patri ac filio spiritum sanctum sunt professi, Trinitatemque nominauerunt. Et quoniam de substantia & subsistentia quæstio turbabat Ecclesias, sapienter decretum est vt his nominibus contra Sabellianos solos vtamur, ne vocabulorum inopia idem putetur esse substantia quod subsistentia. Verum Athanasius librum de satisfactione fugæ olim à se conscriptum tunc eis præsentibus legit: cuius partes vtiles, & quæ prosint hic intexens, totum librum multorum versuum quærere,* & legere studiosos admoneo. Ait enim: Ecce huiusmodi sunt præsumptiones impiorum hæc agentes, nec erubescentes. In quibus primum contra nos mala sunt machinati, hactenus accusant quod manus eorum paratas ad necem declinare potuerimus, & amarissimè potius ingemiscunt, quod nos penitus extinguere nequiuerunt, & improperant timoris causam, ignorates quod dum hoc submurmurant, in semetipsos magis retorquent culpam. Nam si fugere malum est, persequi multo deterius. Hic quidem ne moriatur, absconditur: hic autem persequitur, vt occidat. Et vt fugiatur quidem, scriptum est: qui autem quærit occidere, præuaricatur legem, & magis ipse fugiendi præbet occasionem. Si ergo fugam improperant persequentes, pudeat eos potius sui ipsorum. Quiescunt insidiari, & quiescunt continuò fugientes. Sed à malitia non desinunt sua, & comprehendere omni virtute festinant, scientes quia fuga persequutionem patientiũ indicium est maximum persequentium. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquanto, sed magis ferocem simul & callidum. Omnis enim qui gemebat & vexabatur à Saul, fugiebat, & veniebat ad Dauid. Sed isti propterea eos qui absconsi sunt, interimere studeant, ne ipsorum malitiam videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quanto fuga manifestior est, tanto amplius eorum insidiis neces exiliaque commissa omnibus sunt aperta. Nã siue perimant, mors cõtra eos semper exclamat: siue rursus exilia minentur, vndiquaque ipsi contra se mali memoriam destinare noscuntur. Et siquidem sanam haberent mentem, viderent semetipsos in his esse constrictos, seque in consiliis suis offendere. Sed quoniam mentem amiserunt, propterea persequutione decipiuntur: & quærentes occidere suam non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt quærentes, quid faciant cùm vident Iacob fugientem Esau fratrem suum, & Moysen in Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfacient fugienti Dauid Saul, qui in domum misit, vt interimeret eum, dum absconsus esset in spelunca, & mutasset vultum suum, donec declinaret ab Abimelech, ob quam causam inimicorum euasit insidias? Quid dicant isti, qui omnia proferunt temerè, videntes maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse, tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Iezabel? Tunc etiam quæsiti filij prophetarum cælati sunt latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tanquam vetera non legerunt, saltem memoriam habeant Euangeliorum. Nam & discipuli propter metum Iudæorum recesserunt cælantes semetipsos: & Paulus in Damasco à principe Gentis quæsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis viris scriptura dicente, quã putas excusationem suæ petulantiæ potuerunt inuenire? Siue ergo timorem improperent, contra semetipsos tanquam væsani loquuntur; siue contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum diuinarum videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, vt deputarentur etiam ciuitates ad fugam, vt hi qui quærebantur ad mortem quoquo modo liberari possent. In nouissimo vero tempore seculorum veniens ipsum, quod Moysi loquutum est, patris verbum, rursus hoc dedit mandatum, dicens: Cũ persequuti vos fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam. Et post pauca dicit. Cum ergo videritis abominationẽ desolationis, quæ dicta est per Danielem prophetam stantem in loco, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua: qui in agro, nõ reuertatur tollere vestes suas. Hæc enim scientes sancti, huiusmodi habuerunt conuersationis modum. Quæ enim tunc præcepit dominus, hęc etiã ante incarnatam sui prę̃sentiam in sanctis loquutus est hominum terminus ad perfectionem ducens, vt quod Deus iubet, vt faciant. Propterea & ipsum verbum propter nos humanatum, cum quęreretur (sicut nos ipsi) abscondi dignatum est: & iterum cùm persequutionem pateretur, fugit, & insidias declinauit. Decebat enim eum sicuti famem, & sitim, ita etiam hoc pati, & hoc ostendere seipsum humanatum. Ab initio siquidem mox vt homo factus est, cum esset paruulus ipse per Angelum mandauit Ioseph: Surgens sume pũerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum.

Tomo secundo.

Inter fugã & persecutionem differentia.

Exemplũ Dauidis.

Iacob fugit à facie Esau.

Dauid fugit Saulem.

Helias fugit propter Achab & Iezabel.

Apostoli propter metum Iudæorum fugerunt.

Mat. 5

Christus fugit.

Mat. 2.

Futurum

Futurum est enim, vt Herodes quærat animam pueri. Mortuo quoque Herode videtur propter Archelaum filium eius in Nazareth fugisse: & quando iam etiam Deum seipsum ostendebat, & manum aridam restituerat sanam, Pharisæi quidem egredientes, consilium fecerunt aduersus eum, vt eum occiderent: Iesus autem sciens discessit. Nam & quando Lazarum suscitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerunt vt occiderent eum. Iesus ergo iam non palam ambulabat inter Iudæos, sed abiit inde in regionem iuxta desertum. Deinde Saluatore dicente: Antequam Abraham fieret, ego sum: Iudæi quidem tulerunt lapides, vt mitterent super eum: Iesus autem absconsus est, & exiit de templo. Et transiens per medium illorum ibat, & ita discessit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cùm non videant, quomodo secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi, quoniam contraria his quæ dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Ioannes Martyrium sustinuit, eiusque corpus sepeliere discipuli, audiens Iesus discessit inde in nauem ad deserti locum seorsum Dominus itaque hæc faciens, ita docebat. Sed vtinam isti vel sic erubescerent, & vsque ad homines suam petulantiam declararent, & non magis ac magis insanientes, viderentur etiam ipsum arguere Saluatorem, contra eum vtique blasphemias meditantes. Sed neque væsanorum quisquam eos poterit sustinere, cum arguantur ne Euangelia quidem ipsa nosce: est enim occasio nostræ discessionis & fugæ rationabilis atque vera, quam in Saluatore quidem Euangelistæ positam memoratunt. Nos autem etiam in sanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Saluatore humano modo conscripta sunt, eadem communiter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt, ille susc̃epit, & passione nostras infirmitates ostendit. Quod Ioannes ita conscripsit: Quærebant ergo eum tenere, & nullus misit in eum manus, quia nondum venerat hora eius. Nam antequam hæc veniret, dicebat ipse matri: nondum venit hora mea. Et eis, qui fratres eius appellabantur ait: Meum tempus nondum venit. Rursus autem tempore passionis discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite. Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque antequam veniret tempus, teneri se passus est, neque cùm venisset tempus, absconsus est, sed etiam semetipsum tradidit aduersariis. Sic & beati martyres in persequutionibus temporalibus custodiebant semetipsos, & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cum vero inuenirentur, martyrio se subdebant.

Ioan. 11.

Mat. 14.

Ioan. 6.

Mat. 12

Ioan. 2

Mat. 26

Hæc de Athanasio retulisse sufficiat. Sed Iulianus postquam ad Orientem Persas bello pulsaturus aduenit, & publica, quam prius occultauerat, erga idolorum cultum fieri cæpit insania callidior cæteris persequutor, non vi neque tormentis, sed præmiis, honoribus, blanditiis, persuasionibus, maiorem penè populi partem, quàm si atrociter pulsasset, elicit, studia authorum Gentilium Christianos adire prohibens, ludos literarum illis solis Deos deásque venerarentur, patere decernit. Militiæ cingulum non dari, nisi immolantibus iubet. Procurationem prouinciarum iurisque dicendi Christianis statuit non debere committi, vtpote quibus etiam lex propria gladio vti vetuisset. Et proficiebat quotidie in huiuscemodi legibus exquirendis, quibus & si quid versutum vel callidum, tamen quod minus videretur crudele, decerneret. Sed non erga Athanasium fictæ philosophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cùm velut tetri serpentes de cauernis terræ ebullientes, ad eum processisset magorum, philosophorum, Aruspicum, augurumque manus prophana, omnes pariter allegant nihil suis artibus succesturum, nisi prius Athanasium, velut omnium horum obstaculum, sustulisset. Iterum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur Ecclesia. Cúmque eum mœsti & flentes populi circunstarent, prophetico apud eos vsus sermone perhibetur: Nolite (inquit) ô filij conturbari, quia nubecula est, & cito pertransit. Cúmque discessisset, & naui per Nilum fluuium iter ageret, comes qui ad ipsum missus fuerat, cognito eius itinere, instanter eum insequi cæpit. Et cùm fortè applicuisset Athanasij nauicula ad quendam locum, comperit à prætereuntibus post tergum esse percussorem suum & iam iamque nisi prospiceret imminere. Conterriti omnes qui simul aderant socij eremum suadebant ad fugæ præsidium petendum. Tum ille: Nolite, inquit, ô filioli deterreri, eamus magis in occursum percussori nostro, vt sciat quia longè maior est qui nos defendit, quàm qui persequitur. Et conuersa nauicula, iter agere obuiam ei qui se insectabatur, aggressus est. Ille qui nullo genere suspicari posset in occursum sibi venire quem quæreret, tanquam prætereuntes aliquos interrogari iubet, vbi audissent esse Athanasium. Cumque respondissent vidisse eum non longe euntẽ tota celeritate pertransiens properat in vanum, festinans capere, quem ante oculos positum videre non potuit. Ille vero Dei virtute monitus, Alexãdriam redit, ibique tuto latebras, vsquequo persecutio cessaret, exegit.

Ex lib. x Eccles. hist. cap. 32.

Iulianus quomodo Christianos à sua Religione diuertebat.

Athanasius non potuit flecti à sua Religione.

Athanasius propheticò sermone vsus. Nota.

Iulianus. Dedit & aliud Iulianus vecordiæ suæ ac leuitatis indicium. Nam cum Daphnis in suburbano Antiochiæ iuxta fontem Castalium litare Apolini, & nulla ex his quæ quærebat, responsa susciperet, causasque silentij percunctaretur à sacerdotibus dæmonis: aiunt: Babilæ martyris sepulchrum propè adsistere, & ideo responsa non reddi. Tum ille venite Galilæos (hoc enim nomine nostros appellare solitus erat) & auferre sepulchrum martyris iubet. Igitur Ecclesia vniuersa conueniens, matres & viri, virgines, iuuenésque immensa exultatione succincti trahebant longo agmine arcam martyris, psallentes summis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui confidunt in simulachris suis. Hæc in auribus prophani principis per sex millia passuum tanta exultatione psallebat omnis Ecclesia, vt cælum clamoribus resultaret. Vnde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus est, vt altera die comprehendi Christianos passim & trudi iuberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici. Quod Salustius Præfectus eius non probans, licet esset gentilis, tamen iussus exequitur, & apprehensum vnum quendam adolescentem qui primus occurrit, Theodorum nomine à prima luce vsque ad horam decimam tanta crudelitate & tantis mutatis carnificibus torsit, vt nulla ætas simile factum meminerit. Cum tamen ille in eculeo sublimis, & hinc inde lateribus instante terrore, nihil aliud faceret, nisi quòd vultu securo & læto psalmum, quem pridie omnis Ecclesia cecinerat, iteraret. Cumque se omnis expensa crudelitate Salustius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerem iuuene, abiisse fertur ad Imperatorem & quid egerit nunciasse, ac monuisse ne tale aliquid tentare vellet de cætero, alioquin & illis gloriam, & sibi ignominiam quæreret. Tunc Theodorum ipsi nos postmodum apud Antiochiam vidimus. Et cùm requireremus ab eo si sensum doloris habuisset ex integro, dicebat se quidem dolores parum sensisse, astitisse autem quendam iuuenem, qui sudanti sibi, linteo candidissimo & sudores abstergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita se esse delectatum. Vt tunc mœstior factus sit, quando deponi de eculeo iussus est. Comminatus igitur Imperator post victoriam Persicam melius se Christianos debellaturum, profectus quidé est, sed nullus redit. Ibi namque incertum à suis an ab hostibus confossus, post annum & octo menses præsumpti Augustalis Imperij, finem vitæ fecit. Socrates. Calistus autem qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, & Heroico versu eius conscripsit historiam, ait eum à dæmone vulneratum, fuisse defunctum. Iulianus ergo quarto Consulatu suo quem ediderat cum Salustio, VI. die Iunij mensis, in Persica regione defunctus est, anno iij. Imperij sui, septimo vero ex quo cæsar à constantio fuerat ordinatus, vitæ anno trigesimo primo. Post cuius mortem eius Magiæ compertæ sunt. Carræ namque ciuitas est, hactenus impietatis eius reliquias habens, per hanc iter agens, quoniam per Edessam propter piæ religionis cultum transire noluerat, in templum quod à Paganis colitur, est ingressus, vbi cum quædam cum suis consortibus sacrilegia celebrasset, ianuas & clausura disposuit, & quosdam ibi milites obseruare præcepit, vt intra hoc nullus accederet donec ipse rediret. Cúmque mortuus fuisset, & impio pium succedisset imperium, ingredientes in templum, inuenerunt mira principis simulachra, eiusque sapientiam & famosissimam pietatem. Viderunt enim mulierem à capillis appensam, extensas habentem manus, cuius vterum aperuerat, vt Persarum victoriam in iecore eius inspiceret. Hoc ergo scelus in Carris inuentum est. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis aiunt capitibus plenas fuisse repertas, & innumera in puteis demersa corpora mortuorum. In qua vrbe cum eius nunciatus fuisset interitus, publicam cuncti habuere festiuitatem, & non solum in Ecclesiis & sepulturis martyrum saltabant, sed etiam in theatris Crucis victoriam prædicabant, illius Magiæ insultantes. Ego autem etiam clamoré fauoris eorum hîc ponere necessarium iudicaui, vt etiam apud posteros hæc memoria reseruetur. Cõmuniter enim clamabant omnes: Maxime fatue, vbi sunt vaticinia? Vicit Deus, & Christus eius. Milites igitur in maxima solitudine conuenientes, omissa omni dilatione, altero die Iouiniano insulas Imperatoris imponũt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tẽpore χιλίαρχος, id est, Millenarius, quo Iulianus electionem militibus lege proposuit, vt aut sacrificarẽt, aut militia cederent: qui cingulũ magis elegit amittere, quã Imperatoris præceptis impiis obedire. Hunc ergo tũc Iulianus propter belli necessitatẽ inter viros militares habebat. Qui cũ violenter à militibus ad imperiũ traheretur, clamabat, dicens: non se velle Paganis hominibus imperare, cum ipse Christianus existeret, Cũque vox hominum cõmuniter proclamasset, dicentium, se quoque Christianos, susceperit imperiũ. Theodoretus. Iouinianus ergo Imperator, mox vt Imperij sui terras ingressus est primum scripsit legem, vt episcopi de exilio redirent, & Ecclesias eis reddendas esse professus est, qui expositam in Nicea fidẽ inuiolabiliter seruassent.

Babilæ martyris sepulchrũ impedit responsa dæmonum

Iulianus Christianos persequi aggreditur.

Theodorus martyr.

Ex li. 6. hist. Trip. cap. 47.

Iulianus vbi obiit.

Iuliani immanitas.

Antiochani hilaria celebrant ob interitũ Iuliani.

Ex li. 7. hist. Trip. cap. 1. Iouinianus Iuliano succesit

Scripsit

A Scripsit etiam Athanasio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator, petens vt ei rescriberet perfectam diuinorum dogmatum disciplinam. Qui eloquentiores Episcopos cõgregans rescripsit, rogans vt fidem Niceæ expositam custodiret, tanquam Apostolicis dogmatibus congruentem. Cuius epistolæ verba sunt hæc.

PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO VICTORI AVGVSTO IOVINIANO ATHANASIVS, ET RELIQVI EPISCOPI,

conuenientes ex persona omnium Episcoporũ Ægyptiorum, Thebaidos & Lybiæ.

DEcet Deo amabilem principem discendi habere voluntatem, desideriumque cęlestium. Sic enim verè & cor habens in manu dei, & imperium cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur à nobis tua discere pietate catholicæ Ecclesiæ fidem, gratias ob hoc domino referentes, curauimus vt prolatam ab omnibus patribus in Nicæa tuæ pietati insinuaremus fidem. Hanc enim repudiantes quidam, nobis quidem frequenter in-
B sidiati sunt, eò quòd Arrianæ non consentiremus insaniæ. Autores verò facti sunt hæreses, & schismatum vniuersalis Ecclesiæ. Vera ergo & pia in Dominum nostrum Iesum Christum fides, est omnibus manifesta, & ex diuinis literis agnita atque lecta. In hac enim etiam sancti martyrio consummati sunt, & requiescentes in domino nunc consistunt. Manserat itaque semper fides illæsa, nisi calliditas quorundam hæreticorum eam violare præsumeret. Arrius enim quidam, eiúsque sectatores erumpere, & impietatem aduersus eam introducere tentauerunt, dicentes, ex non extantibus, & creaturam, atque facturam, conuertibilémque esse filium Dei. Plurimósque per talia seduxerunt, ita vt etiam qui aliquid esse videbantur, blasphemia huiusmodi traherentur. Verùm sancti patres nostri olim conuenientes (sicuti prædiximus) in Nicæno concilio, Arrianam quidem sectam anathematizauerunt, catholicæ verò Ecclesiæ fidem (scriptura teste) professi sunt. Eáque prædicatione hæresis extincta est, quæ vbique videbatur accensa. Hæc itaque fides per omnes Ecclesias legebatur & prædicabatur. Sed quoniam Arrianam hæresim quidam renouare volentes, ipsam siquidem à patribus in Nicæa prolatam anathematizare præsumpserunt, aliqui vero fingunt se eam profiteri,
C sed ipsam veritatem negare noscuntur, aliter interpretantes consubstantialitatem, & sancto spiritui blasphemantes, cum dicunt eum creaturam esse, atque facturam per filium celebratam necessariò considerantes læsionem ex huiusmodi causa contra populum generatam, offerre tuę pietati confessionem Concilij Nicæni curauimus, vt pia religio tua cognoscat, cum quanta scrupulositate conscripta sit, & quantum errent qui extrà eam volunt aliquid edocere. Cognoscere Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem prædicatur à seculo, & hanc professi sunt patres in Nicæa conuenientes. In hac quoque fide concordant omnes Ecclesiæ in Hispania, & Britannia, necnon in Galliis, Italiis, & in Dalmatiis constitutæ, in Cappadocia, Mysia, & Macedonia, & vniuersa simul Hellade, sed etiam in vniuersa Africa, Sardina, Cypro, Creta, Pamphilia, Licia, Isauria, & in omni Ægypto & Lybia, Ponto & Cappadocia, partibúsque vicinis, & Orientales Ecclesiæ præter paucos Arrij sectatores. Omnium namque prædictorum sententiam experimento cognouimus, literas habemus, eosque nouimus Deo amabilis Imperator, quia cum pauci quidam huic fidei contradicãt, præiudicium facere non potuerunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæresi Arriana pulsati,
D nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Vt vero hæc pietas tua cognoscat, licet sciat, tamen studuimus fidem Nicæno concilio professam ab Episcopis trecentis decem & octo, subiungere. Est autem hæc Nicæni concilij fides.

Ecclesiæ catholicæ fides.

Symbolum concilij Nicæni.

Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem. Et in vnum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, natum ex patre vnigenitum: hoc est, de substantia patris, Deum à Deo, lumen de lúmine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cælo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit, incarnatus, humanatus, passus est, & die tertia resurrexit. Ascendit in cælos, venturus iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, erat quando non erat: & antequam nasceretur non erat: & quia ex non extantibus factus est, aut ex altera substantia vel substitẽtia, dicentes esse: aut creatũ, aut cõuertibilẽ, aut mutabilem filium dei, hos anathematizat sancta catholica & Apost. Ecclesia. In hac fide Deo amabilis Imperator, nos consistere necessarium est, tanquam sacra & Apostolica, nullá-que mouere eam seductione verborum atque contentione: quod ab initio Arriani fecerunt,

ex non extantibus filium dicentes. Et quia erat, quando non erat,& creatus,& factus,& conuertibilis est. Propterea (sicut prædiximus) & Nicæa synodus hæresim anathematizauit huiusmodi,fidem vero professa est veritatis. Non enim simpliciter similem dixerunt filium patri, ne simpliciter similis Deo Deus verus esse crederetur, sed etiam consubstantialem scripserunt, quod proprium est geniti veréque filij, ex vero & naturali patre nascentis. Sed neque spiritum sanctum alienauerunt à patre & filio,sed potius glorificauerunt eum cum patre & filio in vna sanctæ Trinitatis fide:eò quòd vna sit in sancta Trinitate diuinitas.

Iouinianus Constantini leges abrogatas restituit.

Has literas Imperator legens confirmauit quam habuerat de sacris scientiam & affectum: aliámque conscripsit legem, vt frumentorum consuetudo redderetur Ecclesiis, quam Maximus distribuerat Constantinus,& dari prohibuerat Iulianus.Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non sinebat totam tunc summam quam Cõstantinus constituerat, erogari, tertiam partem Iouinianus ad præsens impendi promisit, ita vt cessante fame,frumenta integra præberentur.

SOZOMENVS.

Virgines saeræ non violandæ.

IGitur Imperator tunc etiam secundo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam legem dedit, vt capitali sententia plecterentur, qui vel sacram virginem nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aspectu aspiceret, ne dicam abripere fortè tentaret. Quam legem ideo posuit eò quòd Iuliani temporibus quidam huiusmodi virgines vxores ducere ausi fuerant. Inter hæc Athanasius Alexandrinæ sedit Episcopus cum paucis suorum communicato consilio necessarium iudicauit, vt Christianum videret Imperatorem. Veniénsque Antiochiam, Principem de quibus oportebat edocuit.

Quidam aiunt, quòd eum ipse magis euocauit Imperator, vt quæ necessaria pro religione & recta fide viderentur, exponeret: disponénsque, vt decebat, causas Ecclesiæ de reditu cogitabat.Verum Euzoius Arrianæ sectæ Antiochenæ ciuitatis Episcopus, studebat vt Probatianus quidam eunuchus, in Alexandrina vrbe ordinaretur Episcopus. Cúmque hoc ageretur,Lucius Alexandrinus à Georgio præsbytero ordinatus,adiit Imperatorem, & maledicens Athanasio, quasi tẽporibus Episcopatus illius fuisset accusatus, & plurima exilia sub præcedentibus sustinuisset Imperatoribus, essétque circa sacra per eum causa discordiæ, supplicabat vt alius in Alexandria ciuitate ordinaretur Episcopus. Verùm Imperator sciens, quantæ Athanasio inimicorum insidiæ factæ fuissent, detractiones huiusmodi non respexit, sed Lucium quidem cum multa interminatione tacere iussit, Probatianum verò eiúsque sequaces eunuchos autores huiusmodi scelerum atque turbarum castigandos esse præcepit. Porrò Athanasium amicum sibi maximum factum destinauit in Ægyptum, vt sicut ei videretur causas Ecclesiarum populósque disponeret. Fertur enim quod eum pro maxima virtute conuersationis sapientiæque laudauerit. Aiunt quidem antequam sub Constantio Imperatori Arriani tenerent Ecclesias, somnium vidisse Antonium monachum, quasi burdones altare sacrum calcibus euertissent,experrectúmque dixisse: Ab adulteris & permixtis hominibus Ecclesiam calcari. QVæ non fuisse mendacia posterior monstrauit euentus.

SOCRATES.

Exequiæ Iuliani.

TVNC igitur Imperator impetum retinens hæreticorum discessit ab Antiochia, & venit ad Tharsum Ciliciæ, ibíque corpus Iuliani sepeliuit. Et cum cuncta solennia funeri eius exhibuissent, consul est designatus. Cúmque Constantinopolim festinaret, venit ad prædium nomine Dadastana inter Galatiam & Bithyniam, vbi philosophus Themistius cum aliis senatoribus occurrens, Consularem recitauit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & simul Ecclesiasticæ sub principe benigno dispositæ, nisi repentina mors talem virum ab hominibus abstulisset.In prædicto namque prædio hyemis tempore in phraxis languore constrictus est mortuus. Consulatu suo & Varroniani filij, septimodecimo die Februarij mensis, qui regnauit mensibus septem, vixit annis trigintatribus

Themistius philosophus: Iustiniani mors.

Valentinianus successit Iouiniano.

Sozomenus. Cúmque in Nicæam Bithyniæ venisset exercitus. Valentianum ordinauit Imperatorem, virum optimum,& apice principali dignissimum.

Socrates. Valentianus igitur ordinatur vicesimo quinto die eiusdem Februarij mensis,Pánonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militum cura commissa:quoniam probatissimè militarem nouerat disciplinam. Fuit etiam vir magnanimus,& semper præsenti fortuna melior apparebat.

THEODORETVS.

THEODORETVS.

ISenim non modò fortitudine, sed etiam prudentia, temperantia atque iustitiá & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt cùm exercitus tentasset ei alium sociare consortem, ille responderit, quod cantatur ab omnibus. Vestrum (inquit) fuit,ô milites Imperatore non existente mihi dare regimen imperij. Verum vbi hoc ego suscepi, meum iam & non vestrum est de rebus cogitare communibus.Cuius verba admirati milites, eius secuti sunt voluntatem. At ille fratrem de Pannonia vocans, quod non debuit, socium fecit imperij.

Socrates. Post triginta dies auspicij sui.

Theodoretus. Cui Asiæ sceptra contradens pariter & Ægypti, Europam sibi distribuit. Et veniens ad Hesperiam,omnem illicò docuit æquitatem,à prædicationibus pietatis incipiens.

emp ore autem quo Valens susceperit imperium Apostolicis dogmatibus ornabatur. Cùm verò Gothi transissent Histrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat contra eos. Cui placuit vt non nudus sacra gratia pugnaret, sed sancti baptismatis munitus
B armis: & hoc quidem bene placuit, & valde sapienter. Quòd verò postea gessit magnam animi mollitiem, & proditionem significat veritatis. Ea namque infelix passus est, quæ progenitor Adam. Coniugis enim est seductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa namque primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam istum secum corruere in blasphemiæ foueam peruasit,cuius seditionis autor fuit Eudoxius. Is enim gens adhuc Constantinopolitanæ gubernacula tenebat Ecclesiæ, non regens, sed suam potius mergens nauem. Tunc ergo in baptismatis tempore, iureiurando miserrimum obligauit, & vt in pietate dogmatis permaneret, & vndique contraria sapientes expelleret. Sic itaque ille doctrinam Apostolicam derelinquens, contrarias partes sumpsit, & paulò pòst quæ iurauerat adimpleuit.

Valentinianus seductus coniugis alloquio. Eudoxius seductionis Valentiniani author.

Circa hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio separatus, seorsum agebat missas., propterea quòd cùm sæpe rogasset vt susciperetur præceptor ipsius Aëtius, Eudoxius non exaudisset. Hoc autem non ideo refutauit, quòd sectam declinaret Aëtij,cùm eam scilicet prædicaret: sed quoniam omnes vnanimes illius, eum sectæ alterius fatebantur. Ista ergo causa fuit, vt ab Eudoxio separaretur Eunomius. Hæc igitur Constantinopoli gerebantur. Deinde Alexandriæ præceptum præfectorum,studio Eudoxij destinatum conturbauit Ecclesiam. Verùm
C Athanasius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens ne malorum faciendorum ipse causa esse videretur, quatuor mensibus seipsum in sepulchro patris abscondit. Cúque propter eius absentiam seditionem desiderio ipsius populus excitasset, cognoscens Imperator propter hoc Alexandriam esse turbatam,literis indicauit vt Athanasius licitè teneret Ecclesias. Et hæc fuit causa vt vsque ad Athanasij mortẽ Alexandrina non turbaretur Ecclesia. Quòd verò post eius mortem rursus Arriani eas Ecclesias inuaserint, paulo post narrabo.

Missa.

Athanas. quatuor mẽsibus in sepulchro patris latuit.

SOCRATES.

SCiendum vero quod cùm viueret Athanasius Alexandrinus Episcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam vel Ægyptum Valens Imperator distulit commouere, audiens Athanasium à cuncta diligi plebe, & metuens ne fortè seditione facta à republica vexaretur. Verùm Athanasius Consulatu Gratiani secundo,& Probi post crebra pro Ecclesiæ statu certamina hac priuatus est vita, quum quadraginta & sex annis per multa pericula sedem erexisset Episcopalem.

Athanasius vitam finit.

THEODORETVS.

DCVm igitur in Alexandria victor Athanasius post multa certamina, innumerásque coronas,vitæ finem suscepisset,& ad laborum suorum præmia dimigrasset,suscepit Petrus vir optimus Præsulatum,quem dudum ille beatus elegerat, cunctis consentientibus, & sacerdotibus, & nobilibus, cunctáque plebe, & fauore suo propriam ostendentibus voluntatem. Is enim Athanasij sudorum particeps fuit, & cum esset in ciuitate,& cùm diuersa latibula peragraret,multifariáque pericula cum eo sustinuit. Quapropter cuncti sacerdotũ concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanasij clamauerunt. Cúmque eum in pontificali sede constituissent, repentè Iudex prouinciæ,Paganorum populum congregans, & pariter rudæorum, Ecclesiæ septa circundedit, Petrũ exire præcipiens,nolentémque,interminatus est abstrahere.Faciebat hoc,Imperatori placere volens, cùm ei contraria sapientes calamitati submitteret. Quod autem verum est,impietatis ira completur:idolis potius placere nitebatur,& tempestatem Ecclesiæ claram putabat esse festiuitatem. Petrus itaque vir admirandus, insperatum respiciens bellum, latenter egressus est,& conscendens nauem,profectus est Romam.

Petrus Athanasio succedit.

SANCTI ATHANASII EPISCOPI IN VITAM SANCTI ANTONII MONACHI

præfatio. Ad peregrinos fratres.

Fratres peregrinos laudat ob sua instituta.

PRimum, fratres, iniistis certamen, aut æquari Ægypti Monachis, aut superare nitentes virtutis instantia. Etenim apud vos iam plurima sunt monasteria, monachorum quoque nomen est celebre, & hanc voluntatem iustè quisque mirabitur, orantibúsque vobis optatum Deus tribuet affectum. Quoniam igitur exegistis à me, vt vobis scriberem de conuersatione beati Antonij volentibus discere quemadmodum cæperit, quídue fuerit ante sanctum propositum, qualem etiam habuerit terminum vitæ, & si vera sunt ea quæ de ipso fama dispersit, vt ad eius æmulationem, atque exemplum vos instituere possitis, magna cum lætitia suscepi vestræ charitatis imperium. Etenim mihi ingens luerum est, atque vtilitas hoc ipsum quod recordor Antonij, & vos cum admiratione audiẽtes scio eius propositum cupere sectari: perfecta est siquidem ad virtutem via Antonium scire quid fuerit. Ergo vt breuiter dicam, ex omnibus, quæ de eo referentium sermo iactauit, credite, & minima vos existimate audisse de maximis, quia non ambigo nec eos omnia potuisse cognoscere, cum & ego rogatus à vobis, quantacunque per epistolam significauero, non æqualia sim eius meritis narraturus. Sed & vos omnes hinc nauigantes studiosè percontamini, quò singulis quæ norunt referentibus, congrua dignáque tanti nominis relatio compleatur. Disponebam itaque post lectionem literarum vestrarum aliquos ad me monachos inuitare, & maximè eos, qui crebrò ad eum ire consueuerant, vt plenius aliquid addiscens, munera vobis maiora transmitterem. Sed quoniam & nauigationis tempora labebantur, & tabellarius vehementissimè festinabat, ideo ea quæ & ipse noueram (frequenter enim eum visitaui) & quæ ab eo didici, quæ ad præbendam ei aquam non paululum temporis cum eo feci, dilectioni vestræ indicare properaui, vtrobique curam veritatis habens, vt neque plus aliquis audiens miraculorum congestionem non credat, nec rursum meritis eius inferiora cognoscens, non putet dignum esse miraculo pro tanti nominis viro.

Perfecta est ad virtutẽ via scire Antonium quid fuerit.

B

C

VITA SANCTI ANTONII ABBATIS, AB ATHANASIO EPISCOPO *Alexandrino conscripta.*

Antonii ortus.

ANtonius nobilibus religiosisque parentibus natus, in Ægypto oriundus fuit, tanta suorum nutritus cura, vt nihil aliud præter parentes, domúmque cognosceret. Et cùm iam puer esset, non se literis eruditi, non ineptis infantium iungi passus est fabulis, sed Dei desiderio flagrans, secũdùm quod scriptum est, innocenter habitabat domi. Ad Ecclesiam quoque cum parentibus sæpe conueniens, nec infantum lasciuias, nec puerorum negligẽtiam sectabatur, sed tantùm ea quæ legebantur auscultans, vtilitatem præceptorem vitæ institutione seruabat: non suis, vt solet illa ætas, pro variis & delicatis cibis vnquam tædio fuit, non escæ mollioris blandimenta sectatus est, his solùm quæ dabantur, contentus, nihil amplius requisiuit. Post mortem autem parentum annorum circiter decem & octo, seu viginti, cum sorore admodum paruula derelictus, & domus, & sororis honestam curam gerebat. Nec dum verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) accurrens, recordabatur quomodo & Apostoli omnibus spretis secuti fuissent Saluatorem, & multi, vt legetur in Actis Apostolorum facultatibus suis venditis, precia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæúe, aut quanta spes iisdem reposita esset in cælis. Talia secum voluens intrauit Ecclesiam, & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo dominus dicit ad diuitem, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus & veni sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Quo audito, quasi diuinitus huiusmodi ante memoriam concepisset, & veluti propter se hæc esset scriptura recitata, ad se dominicũ traxit imperium: statimque regressus, possessiones quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valde opimæ, quas vicinis largitus est, ne in aliquo aut sibi, aut sorori

Antonius infans, Dei desiderio flagrabat.

Quod facultatum de sertio sit imperium Dei.

D

A sorori molestia gigneretur. Cætera vero, quæ in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato non exiguo pretio, indigentibus dedit: paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursus autem Ecclesiam ingressus, cùm audisset dominum in euangelio dicentem: Nolite cogitare de crastino: reliquam quoque portionem pauperibus distribuit, neque se versari passus est domi, sed sorore fidelibus a c notis virginibus cõmendata, vt earum nutriretur exemplo, ipse iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atque arduum arripuit institutum. Necdum autem tam crebra erant in Ægypto monasteria, neque omnino quisquam auiam solitudinem nouerat, sed quicunque in Christi seruitute sibimetipsi prodesse cupiebat, non lõgè à sua villula separatus instituebatur. Erat igitur in agello vicino senex quidam vitam solitariam à prima sectatus ætate: hunc Antonius cùm vidisset, æmulatus est ad bonum. Et primò quidem incipiens etiam ipse in locis paululum à villa remotioribus manebat, exinde autem, siquidem in hoc studio vigilantem compererat, procedens quærebat vt apis prudentissima, nec ad habitaculum suum antè remeabat, nisi eius, quẽ cupiebat, frueretur aspectibus: & sic, tanquam munere mellis accepto, abibat ad sua. Tali

Vide Isychium. cap. 23. Leuit. Mat. 6.

Antonius Rebus suis pauperibus elargitis, arduum institutum est aggressus.

B ibidem institutus exordio, cùm per dies singulos ita animum roboraret, vt nec opum paternarum, nec suorum meminisset affinium, omne etiam desiderium & solicitudinem erga id quod cæperat, exercet: operabatur manibus suis, sciens scriptum esse: Qvi non operatur, non manducet: mercedem sanè operis sui, precio panis excepto, egentibus largiebatur. Orabat frequenter, quippe qui didicerat, quod oporteret sine intermissione dominum orare. Auditioni etiam scripturarum ita studium commodabat, vt nihil ex eius animo laberetur, sed vniuersa domini præcepta custodiens, memoriam pro libris haberet. Sic suam vitam instituens, ab vniuersis fratribus puro diligebatur affectu, & omnibus ad quos studio discendi pergebat, obediens proprias singulorum gratias hauriebatur. Huius continentiam, iucunditatem illius sectabatur, istius lenitatem, illius vigilantiam, alterius legendi æmulabatur industriam, istum ieiunantem, illum humi quiescentem mirabatur, alterius patientiam, alterius mansuetudinem prædicabat: omnium quoque vicariam erga se retinens charitatem, atque vniuersis virtutum partibus irrigatus, ad sedem propriam regrediebatur. Ibi secum vniuersa pertractans, omnium in se bona nitebatur exprimere. Neque verò aduersum coæuos ali-

Antonius perseuerabat in oratione.

Ieiunabant monachi ante Antonium.

C quando mouebatur, sed ea tantummodo flamma egregio viro crescebat in pectore, ne secũdus cuiquam in prædictis operibus inueniretur. Et hoc ita faciebat, vt cùm omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus esset. Nam & vicini & monachi, ad quos sæpe veniebat, Antonium videntes, deicolam nuncupabant, indultíque naturæ vocabulis, quidam vt filium, alij vt patrem diligebant. Dum hæc gereret Antonius, quibus omnium in se prouocaret affectum, inimicus nominis Christiani diabolus impatienter ferens tantas in adolescente virtutes, veteranis eum aggressus est fraudibus. Et primò quidem tentans, si quomodo posset ab incepto eum instituto detrahere, immittebat ei memoriam possessionum, sororis defensionem, generis nobilitatem, amorem rerum, fluxam seculi gloriam, escæ variam delectationem, & reliqua vitæ remissioris blandimenta: postremò virtutis arduum finem, & maximum perueniendi laborem, necnon & corporis fragilitatem suggerebat, & ætatis spacia prolixa, prorsus maximam ei cogitationum caliginem suscitabat, volens eum à recto proposito reuocare. Postquam autem diabolus orationibus eius ad Deum per passionis fidem se intellexit elidi, consueta aduersum omnes adolescentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat il-

Tentatur Antonius à diabolo, quomodo.

D lecebris. Et primùm noctibus infesta multitudine, & horribili metu sonitus eum exagitare conabatur. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruebat, vt nullus ambigeret, quin Antonius contra diabolum dimicaret: nam & ille cogitationes sordidas conabatur inferere, & hic eas oratu summouebat assiduo. Ille titillabat sensus naturali carnis ardore, hic fide, vigiliis, & ieiuniis corpus omne vallabat. Ille per noctes in pulchræ mulieris vertebatur ornatum, nulla omittens figmenta lasciuiæ, hic vltrices gehennæ flammas, & dolorem vermium recordans, ingestæ sibi libidini opponebat. Ille lubricum adolescentiæ iter, & ad ruinam facile proponebat: hic æterna futuri iudicij tormenta considerans, illæsam animæ puritatem per tentamenta seruabat. Ista autem omnia ad cõfusionem diaboli fiebant. Qui enim similem se Deo fieri posse existimabat, nunc ab adolescente, vt misertimus, deludebatur: & qui contra carnem & sanguinem sæuiebat, ab homine, qui carnem portabat elisus est. Adiuuabat enim seruum suum dominus, qui nostri gratia carnem suscipiens, victoriam corpori contra diabolum largitus est, vt singulis ita certantibus, Apostolicum liceret proferre sermonem: Non autem ego, sed gratia dei quæ mecum est. Postremò cùm nec hoc argumento destruere posset

Vigiliis & ieiuniis corpus omne vallabat.

Diabolus ab Antonio victus.

Alia tentationis genera.

Antonium draco teterrimus, & videret se semper ab eius cogitationibus repelli, secundùm A quod scriptum est: Stridens dentibus, & vlulans, qualis est merito, talis apparebat & vultu, puer horridus atque niger, ad eius se genua prouoluens, humana voce flebat dicens: Multos seduxi, plurimos decepi, nunc autem vt à cæteris sanctis, ita & tuo sum labore superatus. Quem cùm interrogaret. Antonius, quisnam esset, qui talia loqueretur, ait: Ego sum fornicationis amicus, ego multimoda aduersum omnes adolescentes turpitudinis arma suscepi,

Spiritus fornicationis.

hinc & spiritus fornicationis vocor. Quantos pudicè viuere disponentes fefelli, quot tenuiter incipientes ad sordes pristinas redire pèrsuasi. Ego sum, propter quem Propheta lapsos increpat, dicens: Spiritu fornicationis seducti estis: & re vera per me illi fuerant supplantati. Ego sum qui teipsum sæpe tentaui, & semper repulsus sum. Cùm hoc Christi miles audisset, gratias agens Deo, & largiore aduersus inimicum confortatus audacia, ait: Multum ergo despicabilis, multúmque contemptibilis es: nam & obscuritas tua & ætas, infirmarum signa

Psal.117.

sunt rerum. Nulla mihi iam de te cura est, dominus mihi adiutor est, & ego exultabo super inimicos meos. Et statim ad vocem cantantis phantasma quod videbatur, euanuit. Hæc au-

Prima victoria.

tem Antonij contra diabolum fuit prima victoria, imò virtus in Antonio Saluatoris, qui pec- B catum in carne condemnauit, vt iustificatio legis in nobis compleretur, quia non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Sed neque Antonio securitatem dedit hic vnus

Diabolus scripturarũ eloquio doctus.

triumphus, nec diabolo semel fractæ defecêre vires. Nam & iste, vt leo rugiens, quærebat aditum, per quem posset irrumpere: & ille scripturarũ doctus eloquio, non ignorabat multas esse dæmonum captiones. propter quod solerti proposito labore seruabat, considerans quia posset satanas in carnis colluctatione superatus, nouarum aduersus se artium machinas acrius commouere. Idcireo magis ac magis subiugabat corpus suum, ne victor aliorum in aliis vinceretur. Disponens igitur duriori se vitæ lege constringere, cùm omnes infatigabilem adolescentis mirarentur instantiam, sanctum toleranter ferebat laborem, & voluntariæ seruitu-

Inedia, vigilia, & orationes Antonii. Vide hic miram abstinẽtiam Antonii, & ciborum delectum.

tis longum in Dei opere studium consuetudine in naturam vertebat. Inediæ autem, & vigiliarum in tantum patiens erat, vt crudelitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione sæpissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquam biduo, triduóque sic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panem & sal, potúmque aquæ perparuum. De carnibus vero & vino tacere melius puto, quàm quicquam dicere, quoniam nec C apud plurimos quidem monachorum istiusmodi escæ in vsu haberentur. Quieti autem mẽbra concedens, iunco contexto atque cilicio vtebatur: nonnunquã etiam super nudam humum iacebat vnguenta penitus repudians. Dicebat enim minimè posse vtentium, & præcipua iuuenum corpora roborari, si olei essent lenitate molita: oportere verò asperos carni labores imperare, secundũ Apostoli præceptũ dicentis: Quãdo infirmor, tunc fortior sum & potens. Asserebátque sensum sic animi posse reuiuiscere: si corporis fuisset impetus fatigatus.

✝ Vnde nec temporum longitudine laborum merita pensabat, sed amore, & famulatu spontaneo semper tanquam in principiis constitutus, ad profectum diuini metus desiderium concitabat: nouísque cupiens augeri præterita, suprà memorati doctoris sermonum recordaba-

3.Reg.18.

tur qui ait: Præterita obliuiscens, & in futurum conualescens. Meminerat quoque Eliæ prophetæ dicentis: Viuit dominus, cui asto hodiè ante ipsum, & differebat cur hodie esset appositum, quia non computabat Elias præteritum tempus: sed tanquam quotidie in certamine constitutus, talem se præbere cupiebat, qualem sciebat dignum dei esse conspectibus, purum

✝ *Antonius Eliæ inuitator.*

corde, & paratum obedire voluntati eius. Igitur sanctus Antonius secum reputans oportere Dei famulum ex instituto magni Eliæ exemplum capere, & ad illud speculum vitam suam D debere componere, ad sepulchra non longè à villa constituta secessit, vni de cognitis mandans, vt statutis diebus sibi alimenta deferret. Et cùm in vnà marmorea supradictus frater eũ

Antonius à diabolo vulneratus & semiuiuus relictus

clausisset, solus ibidem morabatur. Metuens ergo diabolus, ne accessu temporis eremum quoque habitari faceret, ita eum aggregatis satellitibus suis varia cæde lacerauit, vt doloris magnitudo & motum auferret & vocem. Nam & ipse postea referebat, vulnera fuisse tam grauia, vt vniuersa hominum tormenta superarent: sed dei prouidentia, quæ nunquam in se sperantibus deest, conseruauit eum. Alio die is quem suprà diximus, frater aduenit, cibos deferens assuetos, atque eum iacentem in terra semimortuum, fractis foribus inuenit. Quem impositum humeris, ad villulæ domicilium reportauit. Quo audito ingens vicinorum, atque affinium multitudo concurrens tristi in medio positi funeri debitum reddebat officium. Etiã media noctis parte transgressa, & grauis peruigiles omnium oculos vicerat sopor: Antonius, anima paululum redeunte, suspirans eleuauit caput, cæteris vero alta quiete prostratis, eum

à quo

A à quo delatus fuerat, vigilare conspexit, eumque nutu aduocans obsecrauit, vt nullo penitus excitato, ad pristinum se referret habitaculum. Relatus ergo iuxta consuetudinem solus iterum permanebat, & stare quidem propter recentes plagas non poterat: orans vero prostratus, post orationem clara voce dicebat: Ecce ego hîc sum Antonius, non fugio vestra certamina, etiam si maiora faciatis, nullus me separabit à charitate Christi. Psallebátque dicens: Si consistant, aduersum me castra, non timebit cor meum. Talia eo dicente, bonorum hostis diabolus admiratus quòd post tot verbera fuisset ausus reuerti, congregatis canibus suis, & proprio furore se lanians: Videtis, ait, quòd nec spiritu fornicationis, nec corporis doloribus superatus, insuper audacter lacessit nos. Omnia arma corripite, acrius nobis impugnandus est. ✝ Sentiat, sentiat: debet scire quos prouocet. Dixit, & in adhortantis vocem audientium turba consentit quia innumeras diabolus habet artes nocendi. Sonitus igitur repentinus increpuit, ita vt loco funditus agitato, parietibus patefactis, multifaria dæmonum exinde turba se effunderet: nam & bestiarum, & serpentium formas induentes, omnem protinus locum repleuêre phantasiis leonum, taurorum, luporum, aspidum, serpentum, scorpionum, necnon & par-

Psal.26.

B dorum, atque vrsorum. Et hæc singula secundum suam fremebant naturam. Rugiebat leo occidere volens, taurus mugitu & cornibus minabatur, serpens sibilo personabat, luporum impetus inhiabat, pardus discolor à tergo autoris sui calliditates varias indicabat. Truces omnium vultus, & vocis horridæ dirus auditus. Antonius flagellatus atque confossus sentiebat quidem asperiores corporis dolores, sed imperterritus durabat mente peruigili. Et licet gemitum vulnera carnis exprimerent, sensu tamen idem permanens, quasi de inimicis luderet, loquebatur: Si virium aliquid haberetis, sufficeret vnus ad prælium, sed quoniam Domino vos eneruante frangimini, multitudine tentatis inferre terrores, cùm hoc ipsum infirmitatis indicium sit, quod irrationabilium induitis formas bestiarum. Rursúmque confidens aiebat. Si quid valetis, si vobis in me potestatem dominus dedit, ecce præsto sum, deuorate concessum. Si verò non potestis, cur frustrà nitimini? Signum enim crucis, & fides ad Dominum inexpugnabilis nobis murus est. Multa contra sanctum Antonium minantes fremebant den-

Dæmones bestiarum & serpentum formas induti Antoniũ aggrediuntur.

Signũ crucis & fides ad Dominum, murus inexpugnabilis.

tibus suis, quòd nullus eorum tentamenta sequeretur effectus, sed maximè econtrario gigneretur illusio. Non oblitus Iesus colluctationis serui sui, eidem protector factus est. Denique C cùm eleuaret oculos, vidit desuper culmen aperiri, & deductis tenebris radium ad se lucis influere. Post cuius splendoris aduentum, nec dæmonum aliquis apparuit, & corporis dolor extemplo deletus est. Ædificium quoque quod paulò antè dissolutum fuerat, instauratum est. Illico præsentiam domini intellexit Antonius, & ex intimo pectore trahens longa suspiria ad visionem, quæ ei apparuerat, loquebatur, dicens: Vbi eras bone Iesu, vbi eras? Quare non à principio adfuisti: vt sanares vulnera mea? Et vox ad eum facta est, dicens: Antoni, hic eram sed expectabam videre certamen tuum. Nunc autẽ quia dimicando viriliter non cessisti, semper auxiliabor tibi, & faciã te in omni orbe nominari. His auditis exurgens intãtum roboratus orabat, vt intelligeret se plus recepisse tunc viriũ, quàm antè perdiderat. Erat autem tunc Antonius annos natus trigintaquinque. Exinde cùm voluntati prõptę merita religiosa succrescerent, vadens ad supradictum senem, precabatur vt in deserto pariter abirent. Causante illo senile æuum, & rei nouitatem, solus contendit ad montem, & eremi adhuc monachis ignotæ vitæ, rupto metu, viam conatus est pandere. Sed nec tunc cessauit infatigabilis aduersarius: nam impedire eius propositum volens argenteum discum in itinere proiecit, quo viso Antonius

Antonius solus contendit in erẽmum.

D callidi artificis agnouit astutiam, stansq; intrepidus, & discum toruis intuens oculis, doli autorem in phantasmate obiurgabat argenti, talia secum reputans. Vnde hic in deserto discus? Auiũ hoc iter est, nulla sunt vestigia cõmeantium: lapsus de sarcina, præ magnitudine latêre non potuit, sed & qui perdiderat reuersus, ob solitudinẽ locorum, inuenisset profecto quòd ruerat. Hoc artificium, diaboli, tuum est, non impedies voluntatem meam, argẽtum tuum tecum sit in perditionem. Hæc illo dicente, discus, vt fumus à facie eius euanuit. Dehinc non vt antè in phantasmate, sed ingentem auri massam in itinere conspexit. Verùm hanc vtrum diabolus simulauerit, an ad Antonium comprobandum, quia, nec veris opibus inescaretur, virtus cælestis ostenderit, ignoratur: hoc tamen agnouimus, quia quod visum est, aurum fuit. At ille magnitudinem admiratus radiantis metalli rapido cursu, quasi quoddam vitaret incendium, ad montem vsque perrexit, ibique flumine transuadato, inuenit castellum desertum plenum ob tempus, & solitudinem venenatorum animalium, in quo se constituens, nouus hospes habitauit. Statim ad eius aduentum ingens turba serpentium quasi persecutorem passa, profugit. At ille obstructo lapidibus introitu, panes mensiũ sex, vt Thebęis mos est, secũ recondens

Locus solitudinis Antonii.

✝

nam crebrò per annum incorrupti durare solent: necnon & exiguum habens aquæ, solitarius A perdurabat, nunquam inde procedens, nusquam aliquem suscipiens, intantum vt cùm bis in annò per tectum desùper panes acciperet, nullum cum deferentibus haberet alloquium. Multis igitur videndi eum desiderio, & studio requirendi ante ostium eius pernoctantibus, audiebantur, vt vulgi voces aduersum Antonium tumultúsque dicentium: Quid te nostris ingeris habitaculis? quid tibi & deserto? Abscede à finibus alienis, non potes hic habitare, non nostras insidias sustinere. Et primò quidem, qui foris erant, existimabant aliquos homines scalis positis introisse, ibique contendere. Postquam autem per cauernam introspicientes, nullum viderunt, dæmones intellexerunt contra eum contendere, & nimio metu perterriti, Antonij auxilium flagitabant. At ille ostio propinquans, ad consolandos fratres ne timerent, atque vt inde recederent precabatur, trepidantibusque asserebat à dæmonibus incuti metum: *Consilium D. Antonij ad fugandos dæmones.* Signate vos, inquiens, & abite securi, ipsósque semetipsos finite deludere. Itaque illis reuertentibus, hic remanebat illæsus, nec vnquam in certamine lassabatur. Accedentium autem augmentum profectuum, vel debilitas repugnantium, maximum eius contentioni leuamen addiderant, tum eius animo constantiam suggerebant. Rursúsque ad eremum venientibus B turbis quidam mortuum eum se existimauerant reperturos, ille psallebat intrinsecus: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum, à facie eius: sicut deficit fumus deficiant: vt liquescit cera à facie ignis, ita pereant peccatores à facie Dei. Et iterum: Omnes gentes circundederunt me, & in nomine Domini vindicaui in eis. *Psal. 67.* Sic Antonius annis viginti solitariè transactis, atque ab hominum segregatis conspectibus perdurauit. Cùm ergo multorum & propositum imitari cupientium, & notorum multitudo ad eum concurreret, necnon & patientiam infinita se caterua conglomeraret, tandem penè iam per vim foribus euulsis, quasi ex aliquo cælesti aditu consecratus apparuit. Obstupuerunt vniuersi, & oris gratiam, & corporis dignitatem, quod nec per inquietem intumuerat: nec ieiuniis, dæmonumque certamine faciem eius pallor obsederat: sed econtrario quasi nihil temporis egisset, antiquus membrorum decor perseuerauit. Porro quanta miracula, quæ in illo animi puritas fuit? *D. Antonij constantia.* Nunquam hilaritate nimia resolutus in risum est: nunquam recordatione peccati tristitia ora contraxit, non magnis stupentium se elatus est laudibus. Nihil in illo indecens solitudo: nihil asperum quotidiana cũ hostibus bella contulerant, sed temperata mens æquali ad cuncta fere C batur examine. Plurimos igitur, ab immundis spiritibus, & infirmitatibus variis Dei gratia per *Sermo D. Antonij sale conditus.* Antonium liberauit. Sermo eius sale conditus consolabatur mœstos, docebat insçios, concordabat iratos, omnibus suadens nihil amori Christi anteponendũ. Præponebátque ante oculos bonorũ magnitudinem futurorum, & Dei clementiam, & beneficia retexebat indulta, quòd proprio filio suo non pepercerit Deus, sed pro nostra omnium salute eũ tradiderit. Nec mora, plura audientiũ corda ad humanarum rerum contemptum hęc eius suasit oratio, & habitandæ eremi istud eius exordiũ fuit. Quid sanè & Arsenoitarum oppido gestum sit, non transibo silentio. Nam cùm fratres vellet inuisere, & riuulum fluminis Nili, qui crocodilis, & multis eiusdem fluminis bestiis plenus erat, transuadere esset necesse, tam cum comitibus suis transiuit illæsus, quàm inde redibat incolumis. Rursúsque in pristinis laboribus perseuerans, multos magisterio suo fratres confirmauit, ita vt breui tempore plurima fierent monasteria: nouos, antiquósque monachos pro ætate vel tempore, paterno moderabatur affectu. *Institutoira præcepta D. Antonij.* Quadam autem die cùm sanctus Antonius congregatis fratribus rogaretur, vt eis institutoria largiretur præcepta, cum prophetica fiducia exaltans vocem, aiebat: Ad omnem quidem mandatorum D disciplinam scripturas posse sufficere: sed & hoc optimum fore, si mutuis se inuicẽ Fratres sermonibus consolarentur. Et vos ergo, inquit, vt patri, referte quæ nostis, & ego, quæ per longam ætatem consecutus sum, quasi filiis indicabo. *Vita æterna vilipræ tio comparatur. Psal. 89.* Hoc sit autem primum cunctis in commune mandatum, nullum in arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere quod cæperit, præsertim cũ humanę vitę spacia æternitati comparata breuissima sint ac parua. Ita exorsus paululum siluit, & admiratus nimiũ Dei largitatem, rursus adiecit, dicens: In præsenti hac vita æqualia sunt pro rerum commutatione commercia, nec maiora recipit ab emente, qui vendit. Promissio autem vitæ sempiternæ vili precio comparatur, scriptum est enim: Dies vitæ nostræ septuaginta anni: si autem in potentatibus octoginta anni, quicquid reliquum est, labor & dolor est. Quando ergo octoginta, aut centum, aut multos annos laborantes in Dei opere vixerimus, non pari tempore regnaturi sumus in futuro, sed pro annis prædictis omnium nobis seculorũ regna tribuentur. Non terram hæreditabimus, sed cælum, corpus quoque corruptum relinquentes idipsum cum incorruptione recipiemus.

Ergo

A Ergo filioli, non vos aut tædium defatiget, aut vanæ gloriæ delectet ambitio. Non sunt enim condignæ passiones huius temporis ad superuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. *Rom. 8.* Nemo cùm aspexerit mundum reliquisse se arbitretur ingentia, quia omnis terra ad infinitatem comparata cælorum breuis ac parua est. Si ergo nec vniuerso orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare cæleſtibus, se vnusquisque consideret, & statim intelliget paruis thesauris & parietibus, vel modica auri portione contempta, nec gloriari se debere, quasi magna dimiserit, nec tædere quasi parua sit recepturus. *Simile.* Vt enim contemnit aliquis vnam æream drachmam ad drachmas centum aureas conquirendas: ita etiam qui totius orbis Dominum dereliquit, centuplum de melioribus præmiis in sublimi sede recipiet. Ad summum illud perspicere debemus, quòd & si nostras velimus retentare diuitias, cum lege mortis ab ipsis diuellamur inuiti, vt in libro Ecclesiastes scriptum est. Quia nescit homo quid sit post eum in labore suo. Cur ergo non facimus de necessitate virtutem? Cur non ad lucranda regna cæleſtia vltro relinquimus quod lucis istius fine perdendum est? Nihil eorum curæ sit Christianis, quæ secum non auferre possunt: illud potius debemus expetere, quod nos ducat B ad cælum, sapientiam scilicet, castitatem, iustitiam, virtutem, sensum peruigilem, pauperum *Quid expetere debeamus.* curam, fidem in Christo robustam, animum iræ victorem, hospitalitatẽ: Hæc sectantes, mansionem nobis in terra quietorum, secundùm Euangelium, præparabimus. Consideremus *Simile.* Domini esse nos famulos, & seruitutem debere ei, à quo creati sumus. Vt enim seruus præteriti gratia famulatus, præsens aut futurum non contemnit imperium, nec audet asserere quod ex labore transacto instantis operis habere debeat libertatem, sed iugi studio (vt in Euangelio scriptum est) eandem semper exhibet seruitutem, vt & Domino placere possit, ne metum lucretur & verbera: Sic & nos diuinis congruit parêre præceptis, scientes quod æquus ille retributor, in quo quemque inuenerit, in eo sit iudicaturus, quod prophetica per Ezechielem voce testatur: Nam & infelix Iudas propter vnius noctis impietatem omni præteriti temporis labore priuatus est. *Exemplũ.* Idcirco tenendus est continuus instituti rigor habentibus Deum auxiliatorem, sicut scriptum est: quia omni proponenti bonum Deus cooperatur. Ad inertiam autem calcandam Apostoli præcepta replicemus, quibus se mori quotidie testabatur: similiter & nos humanæ conditionis vitam ancipitem retractantes non peccabimus: cùm *Quomodò viuere liceat sine peccato.* enim excitati à somno ad vesperam nos peruenire dubitemus, & quieti corpora concedenC tes de lucis non confidamus aduentu, & vbique naturæ, ac vitæ incertæ memores, Dei nos intelligamus prouidentia gubernari. Hoc modo non delinquemus, aut aliqua fragili cupiditate raptabimur: sed nec irascemur quidem aduersus aliquem, nec terrenos congregare thesauros ambiemus, quin potius metu quotidiani recessus, & seiungendi corporis iugi meditatione, omnia caduca calcabimus. Cessabit mulierum amor, libidinis extinguetur incendium, inuicem nobis debita nostra donabimus: ante oculos semper habentes vltimæ retributionis aduentum: quia maior formido iudicij, & pœnarum timor horridus simul & lubricæ carnis incentiua dissoluit, & ruentem animam, quasi ex aliqua rupe sustentat. Ideo- *Religionis votum nunquam abiiciendum.* que precor vt ad finem propositi omni labore tendamus. Nemo post tergum respiciens Loth imitetur vxorem, præsertim cùm Dominus dixerit nullum ponentem manum super aratrum, & respicientem retrorsum, dignum esse regno cælorum. Respicere autem retror- *Luc. 9.* sum nihil aliud est, quàm in eo pœnitere quod cæperis, & mundanis rursus desideriis obligari. Nolite, quæso, virturis, tanquam impossibile nomen pauere, nec peregrinum vobis, D aut procul positum videatur hoc studium quod ex nostro, Dei gratia præcedente, pendet arbitrio. Huius operis homini inserta natura est, & eiusmodi res est, quæ nostram tantummodo expectat voluntatem. Græci studia transmarina sectentur, & in alieno orbe constitutos, inanium literarum quærant magistros: nobis verò nulla proficiscendi, nulla transfretandi fluctus necessitas imminet: in omni sede terrarum constituta sunt regna cælorũ. Vnde dominus *Animæ puritas est omnium virtutum fons & origo.* in Euangelio ait: Regnum Dei intra vos est: virtus quæ in nobis est, mentem tantum requirit humanam. Cui enim dubium est, quia naturalis animæ puritas, si nulla fuerit extrinsecus sordes polluta, fons sit & origo omnium virtutum. Bonam necesse est esse eam quam creauit bonus Creator. Quòd si fortè cunctabimur, audiamus Iesum filium Nauæ populo dicentem: Rectum facite cor vestrum ad Dominum Deum Israël. Nec Ioannes dissonam tulit de vir- *Mat. 3. Mar. 1. Luc. 3.* tute sententiam prædicans: Rectas facite semitas eius: siquidem hoc est rectam esse animam, cùm eius principalis integritas nulla vitiorum labe maculatur, si naturam mutauerit, peruersa tunc dicitur: si conditio seruetur, virtus est. Animam nostram commendauit nobis Deus, seruemus depositum, quale accepimus. Nemo causari potest extrinsecus situ, quod in se nasci-

tur: facturam ſuam qui fecit, agnoſcat: opus ſuum inueniat vt creauit. Sufficit nobis natura- A
lis ornatus: ne deturpes homo, quod tibi largitio diuina conceſſit, operam Dei immutare
velle, polluere eſt. Illud etiam ſolicitè prouidere debemus, vt tyrannicam iræ ſuperemus in-
ſaniam, quia ſcriptum eſt: Iracundia viri iuſtitiam Dei non operatur. Et iterum: Deſiderium
Prouerb. 27. concupiſcens parit peccatum, quo perfecto, mors gignitur. Diuinæ vocis præceptum eſt, vt
iugi cuſtodia tueamur animam noſtram, quia exercitatos ad ſupplantandum habemus inimi-
cos, dæmones ſcilicet, contra quos nobis, ſecundum Apoſtolicam conteſtationem, pugna
ſine intermiſſione eſt: Ait enim: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem,
ſed aduerſus principatus & poteſtates huius mundi, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus:
Ingens eorum turba iſtum peruolat aërem, non procul à nobis hoſtium caterua diſcurrit. Et
diuerſitatem quidem eorum non eſt meæ paruitatis exponere, ſed hanc maioribus concedo
tationem. Quod autem in promptu eſt, & ignorare non expedit, dolos ſcilicet eorum aduer-
ſus non compoſitos breuiter indicabo. Hoc primum debemus mentibus affigere, nihil Deum
* *Ephe.6.* feciſſe, quod malum eſt, nec ab eius inſtitutione dæmonum cepiſſe principia: peruerſitas iſta
Deus non fecit malũ eem dæmones. non naturæ, ſed voluntatis eſt vitium. Boni etenim, vtpote à Deo conditi, ex proprio mentis B
arbitrio ad terras ruêre de cælis, ibique in cœni ſordibus volutati gentilitatis impias conſti-
tuêre culturas: & nunc de nobis torquentur inuidia, atque vniuerſa mala commouere non
ceſſant, ne priſtinis eorum ſedibus ſuccedamus. Diuerſa autem eorum, & partita nequitia eſt.
Quidam enim ad ſummum nocendi verticem peruenere, alij ex comparatione peiorum vi-
Nequitia dæmonum eſt diuerſa. dentur eſſe leuiores, atque omnes pro poſſibilitate virium diuerſa contra ſingulas cauſas ſump
ſere certamina. Idcirco neceſſarium eſt donum ſpirituum diſcernendorum à Domino petere
vt poſſimus tam fraudes eorum, quam ſtudia præuidentes, aduerſum diſparem pugnam vnum
dominicæ crucis eleuare vexillũ. Hoc munere Paulus accepto docebat, dicens: Nõ enim eius
ignoramus aſtutias. Ad cuius exemplum etiam nos oportet ex his quæ paſſi ſumus, mutuis
nos inuicem inſtruere ſermonibus: Hoſtile illis contra omnes Chriſtianos, maximè vero
contra monachos & virgines Chriſti odium eſt. Eorum ſemitis laqueo tendunt, eorum men-
Odium diaboli maxime verſatur contra monachos & virgines. tes impiis atque abſcœnis cogitationibus nituntur euertere: ſed nihil nobis in hoc terroris
incutiunt. Fidelium enim orationibus atque ieiuniis ad Dominum ſtatim corruunt: nec tamẽ
ſi paululum ceſſauerint, prorſus plenam putetis eſſe victoriam. Solent ſaucij grauius aſſurge- C
re, & mutata arte pugnandi, cùm cogitatione nihil egerint, pauoribus terrent, aſſumen-
tes nunc mulierum, nunc beſtiarum, nunc ſerpentium formas, necnon & ingentia quædam
corpora, & vſque ad tectum domus porrectum caput infinitas ſpecies, & militũ cateruas.
Quæ omnia ad primum quoque crucis ſignum euaneſcunt. His quoque agnitis fallaciarum
modis, incipiunt præſagire, & futurorum dierum euentus velle prædicere. Cúmque & in his
contemptui fuerint, ipſum iam ſuæ nequitiæ principem, ac totius mali ſummitatem ad ſub-
ſidium ſui certaminis vocant. Crebro denique Antonius talem à ſe viſum diabolum aſſere-
bat, qualem & B Iob Domino reuelante cognouerat. Oculi eius ac ſi ſpecies luciferi, ex ore
Antonius talem vidit diabolũ qualem Iob Exod.15. eius procedunt lampades incenſæ, crines quoque incendiis ſparguntur, & ex naribus eius
fumus egreditur, quaſi fornacis æſtuantis ardore carbonum, halitus eius vt pruna, flamma
vero ex ore eius glomeratur. Cum huiuſmodi terroribus viſus eſt princeps dæmonum, inquit
Antonius, & ingentia ſæpe, vt dixi, promittens, impietatis ſuæ definit lingua magniloqua, de
qua dominus triumphat, ad Iob dicens: Arbitratur enim ferrum, vt paleas, æramentum, vt li-
gnum putridum: maria, vt ſata eraſa: tartara profunda, tanquam captiua æſtimabit: abyſſum, vt
deambulatorium. Per Prophetam quoque increpat, dicens: Perſequens comprehendam, & D
omnem orbem terrarum manu mea vt nidum tenebo, & vt oua derelicta auferam. Si iniquus
funereas euomens voces bene viuentiũ aliquos frequenter illaqueet, ſed nos nec eius pollici-
tationibus credere, nec minas formidare debemus: fallit enim, nihilque verum ſemper pro-
mittit. Nam ſi non mẽdacia cuncta loqueretur, quomodo talia, & tam infinita promittens, ha-
mo crucis vt draco aduncatus à Domino eſt, & capiſtro ligatus vt iumentum, & quaſi manci-
pium fugitiuum vinctus circulo, & armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium de-
uorare permittitur? Nunc miſerabilis vt paſſer ad ludendum irretitus à Chriſto eſt, calcaneo
Chriſtianorum ſubſtratus gemit. Ille qui vniuerſa maria à ſe delata plaudebat: ille qui orbem
terrarum manu ſua teneri pollicebatur, ecce à nobis vincitur, ecce me aduerſum ſe prohibe-
re non poteſt diſputantem. Contemnenda eſt filioli, penitus cum inanibus verbis ſuperba
iactantia, fulgórque ille qui lucet e ſe ſimulat, non veri ſplendor eſt luminis, ſed quibus arſurus
eſt indicat flammas. Nam dicto citius recedens ſuarum ſe cum refert ſimulachra pœnarum.

Solent

A Solent etiam cùm modulatione nonnunquam apparentes pſallere. Proh nefas, ad hæc & im-
puro ore ſacra ſcripturarum eloquia meditantur. Frequenter enim legentibus nobis, quaſi
Echo ad extrema verba reſpondent. Dormientes quoque excitant ad orandum, vt totius no-
Dæmones apparent diuerſis modis. ctis ſomnum eripiant: pleroſque etiam, dum ſe in monachorum nobilium habitu transfe-
runt, monachos coërcent, & priſtina quibus conſcij ſunt, peccata imputant: ſed ſpernendæ
ſunt eorum increpationes & admonitiones ieiunandi, vigiliarum quoque fraudulenta ſug-
geſtio. Ob id enim familiares nobis ſpecies aſſumunt, vt affinitate virtutum nocentes, faci-
lius virus interſerant, & innocentes quoſque per ſpeciem honeſtatis elidant. Impoſſibile po-
Et noſtri tẽporis hæretici dicentes: Oneroſus & durus nimis eſt monachatus: virginitas impoſſibilis, oſtendunt ſe eſſe membra diaboli. ſtea, durúmque hoc ſtudium prædicantes, vt dum oneroſum eſſe videtur quod cæptum eſt,
ex deſperatione tædium, & ex tædio ſuccedat ignauia. Idcirco propheta miſſus à Domino
luctuoſa denuncians ſublimi voce dicebat: Væ qui potat proximum ſuum ſubuerſione tur-
bida. Huiuſmodi enim exhortamenta deprauatoria ſunt itineris, quod ducit ad cælum. Id-
circo cùm veniſſet dominus ad terras, & vera de eo dæmones prædicarent (verè enim dice-
bant: Tu es Chriſtus filius Dei viui) vociferantium ora claudebat, qui vinctas hominum
B linguas ſoluebat, ne cum præconio veri peruerſitatis venena miſcerent, & vt nos eius exem-
plo, etiam ſi profutura ſuaderent, in nullo his commodaremus aſſenſum, quia profectò non
congruit nos poſt libertatem à Domino conceſſam, & ſcripturarum præcepta vitalia, à dia-
bolo viuendi capere exempla, qui ſuum deſerens ordinem, ſacrum Chriſti temerauit impe-
rium. Propterea etiam dominus eum de ſcripturis loquentem iubebat tacere, quia peccato-
ri dicit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meũ per os tuum? Om-
nia dæmones ſimulant, colloquũtur ſæpè cũ fratribus, & eos ſæpè conturbãt, ſæpe inconditos
excitant ſonitus, manus apprehendũt, ſibilant, inſipienter cachinnãt, vt vel in puncto pecca-
ti Chriſtianũ pectus introeant. Cũque ab vniuerſis fuerint repulſi, ad extremum debilitatem
ſuam lamentatione teſtantur. Et dominus quidem quaſi Deus, & ſuæ conſcius maieſtatis,
obmuteſcere his imperabat: nos autem veſtigiis ſanctorum inhærentes, eandem gradiamur
viam, qui memoratos ſubtilius fallacias peruidentes canebant: Cùm conſiſteret aduerſum
Sanctorum veſtigiis inhærendum eſt. me peccator, obmutui, & humilatus ſum & ſilui à bonis. Et iterum: Ego verò tanquam
ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum vt homo non au-
C diens. Chriſtus ſilentium vt dominus imperauit, vt nos diabolo nihil credamus, & vincimus.
Si orare compellunt, ſi ieiuna ſuadent, non ex eorum nos monitis, ſed ex noſtra conſuetu-
dine id agamus. Denique etiam ſi irruentes mortem nobis intentare videantur, ridendi po-
tius ſunt quàm timendi: quia cùm ſint debiles, minantur cuncta, nec faciunt. Equidem
de iſtis iam tranſitoriè me dixiſſe memini, tamen eadem explicanda ſunt latius, quia non
mediocrem adfert repetitio medelam. Adueniente Domino deſtructus eſt inimicus, &
omne penitus eius robur elanguit. Propter quod priſtinæ virtutis memor, quaſi tyrannus
iam ſeneſcens cùm ruiſſe ſe videat, in perniciem graſſatur humanam, nec tamen poteſt fir-
mum Deo pectus cogitationum, & cæteratum arte fraudum peruertere. Nam luce clarius
eſt cùm aduerſarij noſtri, cùm nec humana carne ſint ſepti, vt cauſare valeant, idcircò nos
à ſe non poſſe ſuperari, quia clauſo oſtio interiore intrare non valeant. Et re vera ſi fuiſſent
hoc fragili corpore colligati, obſeruato introitu, iiſdem negaretur acceſſus. Cùm autem (vt
diximus) hoc impedimento ſint liberi, & obſtructa penetrent, atque in omni libenter vo-
lutent aere, manifeſtum eſt ob eneruationem eorum permanere Eccleſiæ corpus illæſum.
Sanctos tentat. *Pſal.38.* *Pſal.37.* *Chriſtus ſilentium imperauit.*
D Denique ſatellites impij cum principe ſuo diabolo, quem Saluator in Euangelio homici-
dam & patrem malitiæ ab initio fuiſſe firmat, nobis aduerſum ſe dimicantibus fortiter nullo
modo ceſſiſſent, ſi poteſtas eorum non fuiſſet ablata. Nam ſi mentior, cur nobis Satana, parcis,
qui vbique diſcurris? Cur qui nullo clauderis loco, aduerſum te bene viuentium, & diſputan-
tium non potes labefactare conſtantiam? ſed forraſſe nos diligis, quos quotidie conaris obrue-
re, aut credibile eſt te eſſe bonitatis magiſtrũ, & fauere magis optimis quàm nocere? Et quid
tam charum tibi eſſe poteſt, quàm lædere, maximè eos qui tuis ſceleribus viriliter repugnãt,
ſecundùm quod ſcriptum eſt: Quia abominatio eſt pietas peccatori. Quis tam fœcundum
Nihil charius diabolo quã lædere? ad malitiam poſſidet pectus? quis tam meditatas implere conatur inſidias? Scimus te impuriſ-
ſimum cadauer, ſcimus quia idcircò viuimus Chriſtiani, & cõtra te nobis eſt ſecura congreſ-
ſio, quia infirmatus es à domino. Ideo de tuis confoderis iaculis, quia minationem tuam non
ſequitur effectus. Quod ſi fallimur, cur cum terrore ſimulato, cur magnitudine corporũ no-
ſtram aggrederis fidem? ſi voluntatẽ ſequitur poſſibilitas, tantũ tibi velle ſufficiat. Is enim po-
tentiæ mos eſt, nõ extranea fallaciæ adiumẽta cõquirere, ſed ſua virtute implere quod cupiat.

At nunc dum theatrali mutatione formarum, quasi rudem infantiam scenica niteris simula- A
tione deludere, exhaustas vires manifestius probas. Nunquidnam verus ille Angelus coram
4. Reg. 19. Assyrios missus à Domino, aut populorum eguit societate, aut sonitus quæsiuit, aut plausus,
& non potius tacitam exercens potestatem, centum octoginta quinque millia hostium ser-
mone velocius iuxta iubentis Domini prostrauit imperium? Vos ergo cùm fragiles sitis vi-
ribus, perpetuus vos consequitur interitus. At dicit aliquis: Cur diabolus egrediens beatum
Iob omnem in ruinam impulit domum? cur eius opibus penitus dissipatis parietum quoque
fundamenta subuertens, vnum numerosæ sobolis coacerauit sepulchrum? cur ipsum ad
extremum diri vulneris nouitate percussit? Qui hoc apponit, audiat è diuerso, non diabo-
Diabolus an possit aliquid contra nos ex se. lum potuisse hoc, sed dominum, à quo potestas aduersum nos dupliciter datur, vel ad glo-
riam, si probamur: vel ad pœnam, si delinquimus. Quin potius ex hoc animaduertat, ne
contra vnum quidem hominem diabolum quicquam potuisse, si non potestatem accepisset
à Domino. Nullus enim, quod suæ ditionis est, ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro,
quem nec expetitum potuit vincere? sed nec contra iumenta quidem eius, nec contra oues,
nec contra sues sine concessu Dei proprium robur exercuit, sicut in Euangelio scriptum est: B
Mat.8. Dæmones autem rogabant eum dicentes: Si eicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.
Quomodo igitur qui porcorum expetunt mortes, imaginem Dei hominem, & tam charum
conditori animal suo valebunt iure peruertere? Magna, dilectissimi, aduersum dæmones ar-
Arma contra dæmones. ma sunt vita syncera, & intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto: pertimescit Sata-
nas rectè viuentium vigilias, orationes, ieiunia, mansuetudinem, voluntariam paupertatem,
vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, misericordiam, iræ dominatum, & præcipuè pu-
Virtutes piorum horrescunt dæmones. rum cor erga Christi amorem. Nouit teterrimus coluber ex præcepto Domini sub iustorum
se iacere vestigiis, qui ait: Ecce dedi vobis potestatem calcare super serpentes, & scorpiones,
& super omnem virtutem inimici. Si autem & diuinationem se habere simulantes, ventu-
ros fratres nunciauerint, & affuerit quos venire prædixerant, nec sic fides est commodando
mendacibus: ob id enim præcessere venientes, vt credulitas sibi paretur ex nuncio, & postea
aditus ex credulitate fallaciæ. Verùm in hoc nullum Christiano debet esse miraculum, cùm
non tantum qui leuitate naturæ per cuncta discurrunt, valeant præuenire gradientes, homi-
nes quoque equorum velocitate præfecti, nuntiant affuturos. Non enim ea quæ nondum C
fieri cœpta sunt referunt, quia dominus solus conscius est futurorum, sed quorum conspi-
ciunt in actu initium, eorum sibi tanquàm apud ignaros vendicant de futuris fieri notionem.
Nam quantos nunc putatis, qui velocitate pueri istum cæptum, nostrósque contra se ser-
mones ante relatum alicuius hîc positi longè manentibus indicare? Hoc quod dico nobis
perspicuum fieri potest exemplis, si quis à Thebaide aut alicuius regionis oppido cæperit pro-
ficisci, & hunc dæmones viderint in itinere ambulantem, pernicitate memorata possunt
prædicare venientem. Ita & de Nili inundatione solenni, cum multas in Æthiopia viderint
pluuias, è quibus fluuius intumescens vltra alueum effluere consueuit, præcurrentes ad
Simile. Ægyptum nunciant amnis aduentum. Hoc autem & homines, si illis celeritas esset tanta
natura, facilè nunciarent. Vt enim speculator beati Dauid ad verticem loci celsioris ascen-
dens, prior, quàm hi qui in terra erant prospiciens venientes, non quædam incerta de futu-
ris, sed de his, qui venire cœperant, nunciabat: sic & dæmones cura peruigili omnia consi-
derãtes, rapido cursu sibi inuicem nunciant. Sed si fortè contigerit, vt Dei nutu ad finem cepta
nõ veniant, hoc est, si aut viator è media regrediatur via, aut suspẽsis nubibus aquæ ad altũ cæ-
li cardinẽ deferantur, tunc decipientium vnà cũ credentibus error aperitur. Hæc gentilitatis D
fuêre principia, his præsagatorũ dolis apud delubra dæmonũ quondam credebantur oracula,
Experientia rerum magistra. quæ aduẽtu domini nostri Iesu christi indicto sibi silẽtio obmutuerunt, suósq; perdidêre capti-
uos. Quis (rogo) arbitratur medicũ ex obseruatione morborũ, cùm animę æstuantis incendia
de venarũ pulsu, leuíque digitorũ attactu, diuinam arbitratur habere notitiam? Quis guberna-
torẽ nauigationis suæ viam inter cæli sydera requirentem, maiestatis honore veneratur? Quis
agricolam de aridis æstatis feruoribus, aut de hyemali aquarũ largitate, vel frigore disputan-
Rerum futurarum præscientia est inutilis. tem, non potius experientia laudat, quã dei confecrat nomine? verũ vt concedamus paulisper
vera dæmones nunciare, respondete mihi, quis fructus est nosse venientia? Nunquid aut sciẽs
hæc aliquãdo laudatus, aut punitus est nesciens? In hoc vnusquisque sibi præparat, seu tormẽ-
ta, seu gloriam, si vel negligat scripturarum mandata, vel faciat. Nullus ob id nostrum hanc
arripuit vitam, vt habeat præscientiam futurorum, sed vt præceptis domini obediens, amicus
esse incipiat de seruo. Curandum est non præscire quæ veniunt, sed implere, quæ iussa sunt:

nec

A nec institutionibus bonis hanc flagitate mercedem, cùm magis debeamus victoriam contra
diabolum ab auxiliatore Domino postulare. Sed si fortè aliquis hoc libentêr assumat, vt futu-
ra cognoscat, habeat purum cor, quia credo animam Deo seruientem, si in ea perseuerauer-
rit integritate, qua renata est, plus scire posse quàm dæmones. Talis erat anima Helisæi, quæ
aliis incognitas virtutes faciebat. Nunc iam cæteras vobis dęmonum explicabo fallacias. So- *Dæmonum fallacia*
lent nocte venientes Angelos Dei se fingere, laudare studium, mirari perseuerantiam, futu-
ra præmia polliceri. Quos cùm videritis, tam vos, quàm domos vestras crucis armate signa-
culo, & confestim soluentur in nihilũ, quia metuunt illud tropheum in quo Saluator aëreas *Signo crucis fugantur dæmones.*
expolians potestates, eas fecit ostentui: Solent etiam variis simulationibus membra torquere
& nostris procaciter offerre se visibus, vt mentem pauore, & corpus horrore concutiant. Sed
& in hoc fides Deo tuta & immota fugat eos, quasi infirma, ludibria. Non est autem difficilis
bonorum spirituum, malorumque discretio, quæ sic, Deo tribuente, panditur. Sanctorum *Bonorũ & malorũ spirituum discretio.*
Angelorum amabilis & tranquillus aspectus est, quia non contendunt, neque clamant, ne-
que audiet aliquis vocem eorum, verum tacitè leuitérque properantes, gaudium, exultatio-
B nem, fiduciam pectoribus infundunt, siquidem cum illis est dominus, qui est fons & origo
lætitiæ. Tũc mens nostra non turbida, sed lenis, & placida Angelorũ luce radiatur, tunc anima
cælestium præmiorum auiditate flagrans, effracto (si posset) humani corporis domicilio, &
membris exonerata mortalibus, cum his quos videt abire, festinat ad cælum. Horum tanta
benignitas est, vt si quis pro conditione fragilitatis humanæ, miro fuerit eorum fulgore per-
territus, omnem continuo, ex corde auferant metum. Ita Gabriel, cum Zachariæ loquere- *Luc.1.*
tur in templo, & Angeli cum diuinum virginis partum pastoribus nunciarent, & qui domini-
ci corporis agebant excubias, securis videntium se mentibus ostendentes, ne metuerent im-
perabant. Metus enim non tantum ex pauore animi, quantum ex magnarum rerum sępe
incutitur aspectu. Pessimorum vero vultus truces, sonitus horridi, sordidi cogitatus, plausus *Pessimorũ spirituum vultus quales.*
motusque indisciplinatorum adolescentum, vel latronum, è quibus confestim timor animæ,
sensibus stupor incutitur, odium Christianorum, monachorum mœror, tædiúmque suorum,
recordatio & metus mortis, cupido nequitię, lassitudo virtutis, cordis hebetatio. Si igitur post
timorem horrore concepto successerit gaudium, & ad Deum fiducia, atque ineffabilis cha-
C ritas, venisse sciamus auxilium, quia securitas animæ præsentis maiestatis indicium est. Sic
namque & Abraham Patriarcha videns Deum gauisus est, & Ioannes cum Mariam super-
uenisse sentiret, quæ in sacri ventris hospitio vniuersitatis gestabat parentem, exultauit necdũ
natus in gaudium. Si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur, quoniam nec *Luc.1.*
refouere nouit: vt Gabriel patientem virginem, ne timeat, iubet, & sicuti pastores nuncio
consolati sunt, quinimo pauorem duplicat, & vsque ad profundam impietatis foueam, vt si-
bi homines prosternantur impellit. Exinde misera gentilitas dominicæ interdictionis ignara
falsò dæmones Deos opinata est. Christianorum autem populos his fallaciis irretiri non passus
est dominus, qui diabolũ in Euangelio audacter sibi principatũ omnium præsumentem re-
pulit, dicens: Vade satanas, scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli *Mat.4.*
seruies. Horum verborum etiam nobis licentia est tributa, quia idcircò locutus est talia, vt
similitudo tentamentorum authoris nostri frangatur eloquiis. Illud mei quoque charissimi,
admoneo, vt vitæ magis sit vobis quam signorum sollicitudo. Nullus ex vobis hæc faciens,
aut ipse superbia intumescat, aut despiciat eos qui facere non possunt. Conuersationem ma-
gis scrutamini singulorum in hac vita, & imitari vos quæ perfecta sunt, conuenit, & implere
D quæ desunt. Nam signa facere non est nostræ paruitatis, sed Domini potestatis, qui ad discipu-
los gloriantes in Euangelio, ait: Ne gaudeatis quia dæmones vobis subiecti sunt, sed quòd
nomina vestra scripta sunt in cælis. Nominum enim in libro vitæ conscriptio testimonium *Luc.10.*
est virtutis & meriti: expulsio autẽ satanæ largitio Saluatoris est. Vnde his, qui non in vitæ la-
boribus, sed in prodigiis exultabant, dicentibus: Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus,
& in nomine tuo virtutes multas fecimus? respondebit dominus: Amen dico vobis, Non no-
ui vos: Discedite à me operarij iniquitatis. Non enim nouit dominus vias impiorũ. Hoc ergo
magnopere postulemus, vt donũ spirituum discernendorum mereamur accipere, quo, secun-
dum sententiam scripturarum, omni spiritui non credamus. Volueram quidem iam finire
sermonem, & silentio premere quæcunque meæ acciderant paruitati: sed ne putetis me frũ- *Alia tentationes dæmonum.*
stra commemorasse, quæ euenire non possent, idcirco licet insipiens sim, tamen dominus,
qui secretæ mentis est inspector, nouit non me causa iactantiæ, sed vestri gratia profectus hoc
facere, pauca replicabo de plurimis. Quoties me nimis laudibus efferre conati sunt, cùm à me

in nomine domini maledicta reciperent? quoties augmenta Nili fluminis futura dixerunt, cũ A
à me audirent. Et hoc ad veſtram quid pertinet curam? Quoties minitantes vt milites armati, ſcorpionibus, equis, belluis & variis ſerpentibus circundederunt me, & domum, in qua
Pſal.19. eram, repleuerunt, cùm ego econtra pſallerem: Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri magnificabimur: & ſtatim miſericordia Chriſti fugabãtur. Quodam autem tempore cum ingenti luce venientes dixerunt: Venimus, Antoni, noſtrum tibi præbere fulgorem. Et ego clauſis oculis, quia lucem diabolo dedignabar aſpicere, orabam, & dicto citius impiorum lumen extinguebatur. Poſt menſes autem paucos cùm coram me pſal-
Pſal.37. lerent, & de ſcripturis ſibimet ſermocinarentur, ego tanqu ãſurdus non audiebam. Commouerunt aliquando monaſterium meum, & ego mente immobili Dominum deprecabar. Sæpe ſtrepitus, ſæpe ſaltationes, ſæpe ſibilos ingeſſerunt: & me pſallente, ſonus eorum in voces flebiles vertebatur. Credite mihi filioli, quod dicturus ſum vobis. Vidi aliquando diabolum excelſum corpore, qui ſe Dei virtutem & prouidentiam auſus eſt dicere, & ait ad me: Quid vis vt à me tibi donetur, Antoni? At ego ſputum vi maxima in os eius iugè minans, totum me in eum Chriſti nomine armatum ingeſſi: Et ſtatim ille procerus aſpectu inter medias manus B
Monachi ſpeciem induunt dæmones. exoleuit. Ieiunanti etiam mihi viſus eſt vt monachus, & panes offerens his ſermonibus ſuadebat vt veſceret, & huic aliquid indulgerem corpuſculo: Et tu, inquit, homo es, & humana fragilitate circundaris, labor paululum conquieſcat, ne ægritudo ſubripiat. Illico luridam faciem ſerpentis agnoui, & cum ad conſueta Chriſti munimenta confugerem, tanquã per feneſtram fumus laberetur, euanuit. Auri quoque decipulam mihi in deſerto frequenter tetendit, quod ideo offerebat, vt aut viſu irretiret me, aut tactu commacularet. Sæpe quoque
Antonius ſæpius à dæmonibus verberatus me à dæmonibus non denego verberatum: Canebam autem ſic: Nullus me ſeparabit à charitate Chriſti. Ad cuius vocis auditum in ſe inuicem deferentes, non meo, ſed Domini fugabantur imperio: qui ait: Vidi ſatanam quaſi fulgur cadentem de cælo. Hæc ego filioli, Apoſtolici memor eloquij in me transformaui, vt propoſitum veſtrum nec dæmonum terror, nec aliqua laſſitudo diſſolueret. Sed quoniam ob veſtram vtilitatem multa memorando inſipiens factus ſum, & huius rei vobis impertiri cupio notionem, quam veram eſſe nullus ambigat audientium. Pulſauit aliquando dæmon monaſterij oſtium: egrediens video hominem enormi ſublimitate porrectum caput vſque ad cælum. Cùm ab hoc quiſnam eſſet inquirerem, ait: C
Ego ſum Satanas. Et ego: Quid, inquam, hic quæris? reſpondit. Cur mihi fruſtrà imputant monachi? cur mihi omnes Chriſtianorum populi maledicunt? Et ego: Iuſtè faciunt, tuis enim frequenter moleſtantur inſidiis. At ille ait: Nihil ego facio, ſed ipſi ſe inuicem turbant. Nam ego miſerabilis factus ſum. Rogo, nónne legiſti: Quia defecerunt inimici frameæ in finem, &
Satanas nihil poteſt contra Chriſtianos ciuitates eorum deſtruxiſti? En nullum iam habeo locum, nullam poſſideo ciuitatem, iam mihi nulla ſunt arma, per omnes nationes, cunctáſque prouincias Chriſti perſonat nomen, ſolitudines quoque monachorum ſtipantur choris. Ipſi ſe, quæſo, tueantur, & me ſine cauſa nõ lacerent. Tunc ego Dei gratiam cum alacritate miratus, ſic ad eum locutus ſum: Non tuę veritati quæ nulla eſt, tam nouam, & tam inauditam adſcribo ſententiam: nam cum fallaciæ caput ſis, hoc ſine mendacio coactus es confiteri. Verè enim Ieſus tuas funditus ſubruit vires,
Satanas no mine Ieſu fugatus. & honore nudatus angelico volutaris in ſordibus. Vix dum verba compleueram, & ille ſublimis Saluatoris nomine deiectus eſt. Quæ ergo iam, ô filioli, poterit reſidere cunctatio? quę trepidatio manebit vlterius? Quis nos eorum turbo poterit conuellere? Securæ ſint animæ ſingulorum, non ſibi fingant vanas cogitationes, vana diſcrimina, non aliquis timeat à diabolo ſublatum ad præcipitia poſſe deferri. Pellatur omnis anxietas. Dominus enim, qui noſtros D
proſtrauit inimicos, manens, vt promiſit in nobis, à variis nos Satanæ muniuit incurſibus. En ipſe diabolus, qui huiuſmodi cum ſuis ſatellitibus exercet aſtutias, nihil ſe poſſe contra Chriſtianos fatetur. Iam curæ Chriſtianorum & monachorum ſit, ne per eorum inertiam vires dęmonibus præbeantur. Nam quales nos & noſtras repererint cogitationes, tales ſe nobis præſtare conſueuerunt. Et ſi quod in pectoribus malæ mentis & pauoris ſemen inuenerint, quaſi latrones, qui deſerta obtinent loca, cæptos cumulant timores, & crudeliter imminentes, infelicem puniunt animam. Si autem alacres fuerimus in Domino, & futurorum bonorum cupido nos ſuccenderit: ſi ſemper omnia manibus Dei committamus, nullus dæmonum ad expugnandum valebit accedere, magis enim cum munita in Chriſto corda conſpexerint, confuſi reuertentur. Ita & Iob firmatum in Domino diabolus refugit, & infœliciſſimum Iudam expoliatum fide, vinculis captiuitatis innexuit. Vna eſt ergo ratio vincendi inimicum, lætitia ſpiritualis, & animæ Dominũ ſemper cogitantis iugis recordatio, quæ dæmonum ludos, quaſi fumum

A fumum expellens, perſequetur aduerſarios potius quàm timebit. Non eſt enim neſcius Satanas ignium futurorum, & æſtuantis gehennæ copioſa nouit incendia. Sed vt mea iam claudatur oratio, illud in finem commemoro. Cùm aliqua ſe nobis obtulerit viſio, audacter re-
Quomodo ſanctorum reuelatio dignoſcẽda ſit à tentatione diaboli. quirite quis ſit ille, & vnde venerit, ac ſine mora ſi ſanctorum fuerit reuelatio, angelica conſolatione timor vertetur in gaudiũ: Si vero diaboli fuerit tentatio, fidelis animæ percunctationibus euaneſcet, quia maximum eſt ſecuritatis indicium interrogare quiſnam eſt, & vnde. Sic & Nauæ filius auxiliatorem ſuum interrogando cognouit, nec Danielem percunctantem latere potuit inimicus.

Poſtquam Antonius dicendi finem fecit, lætantibus cunctis, in aliis virtutis cupido exardeſcebat, in aliis infirma refouebatur fides, ex aliorum mentibus falſæ opiniones pellebantur, ex aliorum ſenſibus inanium terrorum pellebatur accenſio: ſimulque cum iam dæmonũ inſidias contemnerent, mirabantur in Antonio tantam gratiam ſpirituum diſcernendorum quam Domino tribuente perceperat. Erant igitur in monte monaſteria tanquam tabernacula, plena diuinis choris pſallentium, legentium, orantium, tantúmque ieiunandi & vigilia-
Monachiſmum non eſſe recẽter inuentum. B rum ardorem cunctorum mentibus ſermo eius afflauerat, vt futuræ ſpei auiditate ad charitatem mutuam, & miſericordias indigentibus exhibendas iugi ſtudio laborarent, qui infinitam regionem quandam & oppidum à mundana conuerſatione ſeiunctum, plenum pietatis & iuſtitiæ videbantur incolere. Quis tantum monachorum agmen aſpiciens, qui virilem illum concordiæ cœtum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio ſuſurronis, ſed multitudo abſtinentium, & certamen officiorum erat, non in hanc ſtatim erumperet vocem? Quã bonæ domus tuæ Iacob, tabernacula tua Iſraël, tanquam nemora obumbrantia, tanquam paradyſus ſuper fluuios, tanquam tabernacula, quæ fixa ſunt à Domino, tanquam cedri Libani circa aquas. Dum hæc ita geruntur, quibus in dies beatæ vitæ ſtudium creſceret, Antonius manſionum in cælo poſitarum recordatus, & præſentis vitæ deſpiciens inanitatem, quaſi parua eſſent quæcunque iam geſſerat, ſeparatus à fratribus inſtituebatur. Cúmque eũ ſiue cibum, ſiue ſomnum indulgere corpuſculo, aut alias naturæ neceſſitates cogeret humana conditio, miro afficiebatur pudore, quòd tantam animæ libertatem modici carnis termini coërcerent. Nam frequenter cum fratribus ſedens, à cibo, qui fuerat appoſitus memoria eſcæ ſpiritualis abſtrahebatur. Edebat tamen, vtpote homo, ſæpe ſolus, ſępe cũ fratribus. Et cũ hæc
C mira (vt prædixi) ageret, cum confuſione animæ adhibendam magnopere corpori diligentiã perſuadebat, dicens: nec corpus eſſe penitus enecandum, ne operatio contra voluntatem Creatoris diſſolueretur, & ob id omne ſtudium animæ conferendum, ne vitiis ſuperata corporis, ad ęternas inferni tenebras truderetur: quinimo indultum ſibi in carne imperium vindicans domicilium ſuum, vt Apoſtolus Paulus, ad tertium cælum ſubleuaretur. Aſſerebátque hoc à Saluatore præceptum, in quo ait: Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, aut quid bibatis, nec corpori quid veſtiamini, quia hæc gentes quærunt: veſter autem pater
Mat.6. nouit quòd indigetis his omnibus. Quærite ergo primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. His rebus tranſactis cùm perſecutio impiiſſima Maximiani furore veſano vaſtaret Eccleſiam, ſanctis quoque martyribus Alexandriam perductis, relicto &
Maximiano perſequente Chriſtianos Antonius cum ſuis profectus eſt ad locũ martyry. ipſe monaſterio ſecutus eſt futuras victimas dicens: Pergamus ad glorioſos fratrum triumphos, vt aut ipſi congrediamur, aut ſpectemus alios præliantes. Et amore quidem iam martyr erat, ſed cùm tradere ſe vltrà non valeret, & ſociari confeſſoribus in metallis vel in carceribus conſtitutis, magna cum libertate & cura ingrediens ad iudicem, exhortabatur ne terrore im-
D piorum ſubacti Dominum negarent. Iamque ſententia coronatos exultans, quaſi ipſe viciſſet, neque ad locum fœlicis ſanguinis proſequebatur. Quamobrem commotus iudex ob Antonij, ſociorumque eius conſtantiam, præcepit nullum penitus monachorum obſeruare iudicium, aut in ciuitate verſari. Et cęteris quidem omnibus in illa die placuit abſcondi. Antonius autem impauidus, neglecto perſecutoris imperio, lauit ependiten, id eſt, ſcapulare ſuum. Et alia die ſtans in quodam eminenti loco, candente præcinctus veſte procedentem Iudicem ſuo prouocabat aſpectu, flagrans cupiditate martyrij, oſtendebátque nobis contemptorem pœnarum, & mortis Chriſtiani animum perſeuerare debere, in tantum vt contriſtaretur, quia volenti pati pro Dei nomine, martyrium non dabatur. Sed Dominus qui ſuo gregi parabat magiſtrum, ſeruauit Antonium, vt inſtitutio (ſicuti factum eſt) monachorum non ſolùm oratione eius, ſed & conſpectibus firmaretur: Nunquam tamen à ſanctorum confeſſorum veſti-
Antonius nonnunquã locum martyrij cur. giis ſeparatus eſt, quin anxia circa eos cura, & charitatis vinculis colligatus, magis carcerem patiebatur excluſus. Poſtquam autem perſecutionis turbo defluxerat, & beato Epiſcopo Pe-

Antonius se ieiuniis vigiliisque conficiens, intrinsecus cilicino, ex trinsecus verò pelliceo vsus est vestimento.

tro iam ob martyrij gloriam coronato ad pristinum monasterium regressus quotidianum fidei ac conscientiæ martyrium merebatur, acrioribus se ieiuniis, vigiliisque conficiens, vestimento cilicino intrinsecus, desuper pelliceo vtebatur, nunquam corpus lauans, nunquam à pedibus sordes abluens, nisi cùm per aquas necessitas transire compulisset. Nullus denique Antonij corpus nudum, antequam moreretur, vnquam vidit. Quodam autem tempore, cùm ab omnium se amouisset oculis, & clauso monasterio neminem omnino susciperet, Martinianus militum præpositus, cuius filia immundi spiritus infestationibus quatiebatur, pulsans ostium obsecrabat, vt suo pignori subueniret, & exigens vt Deum pro filia deprecaretur. Tum ille aperire quidem minimè voluit, prospiciens verò desuper ait: O homo quid meum poscis auxilium? mortalis & ego sum, & tuæ socius fragilitatis: si autem credis in Christum, cui deseruio, vade, & secundùm fidem tuam ora Deum, & sanabitur filia tua. Confestim ille credens abiit, & inuocato Iesu, filiam reduxit incolumen. Multa & alia mirabilia per eum Dominus operatus est, & meritò: qui enim promisit in Euangelio: Petite, & dabitur vobis, inuento qui eius gratiam meretur accipere, suam potentiam non negauit. Nam plures vexatorum ante monasterium eius clauso introitu dormientes fidelibus per eum ad Christum precibus curabantur. Hæc illi multitudo venientium desideratam solitudinem auferens tædio fuit. Metuens itaque ne signorum copiosa concessio aut suos animos extolleret, aut alios plus de se, quàm videbant in ipso, cogeret æstimare, ad superiorem Thebaidem pergere cogitauit, vbi nullus eum agnosceret. Et à fratribus acceptis panibus, sedebat super fluminis ripam, transitum nauis obseruans. Illo talia cogitante, vox ad eum desuper facta est dicens: Antoni, quò perges, & quare? At ille intrepidè, quasi consuetam vocem loquentis agnosceret, respondit: Quoniam non sinunt me quiescere populi, idcirco ad superiorem Thebaidem ire optimum duxi, præcipuè quia ea exigor, quæ virtutem meæ pusillanimitatis excedunt. Et vox ad illum ait: si ad Thebaidem vadas, & ad pastoralia (vt cogitas) pergas, maiorem, ac duplicem sustinebis laborem. Si autem verè quiescere cupis, vade nunc ad interius desertum. Cúmque Antonius diceret: Quis mihi locum auium poterit ostendere? Ignarus enim sum locorum: confestim ei vox loquebatur. Sarracenos indicauit, qui mercandi gratia ad Ægyptum venire cõsueuerant. His appropinquans Antonius rogauit, vt & se pariter adducerent in desertum. Nullus obnixus est, sed tanquam à Deo missum comitem suscipientes, amplexi sunt eius societatem. Tribus autem diebus & noctibus itinere confecto, inuenit montem valde excelsum, ad cuius radices fons aquæ dulcis labebatur, & campus haud magnus eorum ambiens montem, qui palmulis perpaucis, & his neglectis, consitus erat. Hunc Antonius locum, quasi à Deo sibi offerretur, amplexus est. Is enim erat quẽ sibi ad fluminis ripam sedenti, qui loquebatur, ostenderat. Et primo quidem accipiens à comitibus panes solus remansit in monte, nullo alio cum eodem conuersante. Quasi propriam enim domum agnoscens habebat locum illum. Sarraceni quoque videntes eius fiduciam optato per eum transitu, panes eidem cum lætitia deferebant, necnon palmarum, licet mediocri, attamen aliquanto solatio refouebatur. Exinde cùm fratres agnito loco, tanquam ad patrem filij, solicitè alimenta transmitterent, videns Antonius quòd ob suum refrigerium multis onerosus labor indiceretur, & pauens etiam in hoc monachis, rogauit vnum de aduenientibus, vt sarculum sibi bis acutum cum frumento deferret. Quibus allatis circuiens montem, haud grandem culturæ aptum reperit locum, ad quem deriuata desuper aqua poterat influere, ibique seminauit, atque exinde annuum sibi panem laborans gaudebat, quod sine cuiusquam molestia ex propriis manibus viueret in deserto. Sed cùm rursus etiam illuc quidam venire cæpissent, misertus est lassitudini eorum, & olus in paruo terræ cespite coluit, vt post asperum iter aliquando venientes solatio refouerentur. Hoc fratrum refrigerium, & paruulam messem, bestiæ propter aquas illuc conuenientes depastæ sunt, è quibus vnam apprehendens dixit omnibus: Cur me læditis nihil à me læsæ? Abite in nomine Domini ne huc appropinquatis vlterius. Quis non credat post hanc denunciationem quasi timentes nunquam illuc bestias appropinquasse? sic Antonio impenetrabilia montium & deserti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati. Proh quantas ibi conuersans expertus est luctas? verè, secundùm quod scriptum est, non illi aduersus carnem & sanguinẽ fuisse colluctationem, sed aduersus principatus, & potestates ab his qui ad eum ingrediebantur, agnouimus. Illic enim tumultus & voces populi, armatorúmque sonitus prorsus plenum montem dæmonum multitudine se vidisse referebant, ipsum etiam quasi contra inimicos palam

Merita D. Antonij.

Antonius in deserti nauigat.

Antonius terram molit & serit

Ephe. 6

palam resistentem, & fortiter colluctantem. Qui tamen & aduenientes suo refouebat hortatu, & flexis genubus, armis quoque orationum omnem Satanæ prosternebat exercitum. Admiratione planè dignum est in tam immani solitudine vnum hominem nec dæmonum quotidianas expauisse congressiones, nec tantarum bestiarum quadrupedum, siue reptilium diuersæ ceciisse feritati. Iustè Dauid cecinit: Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion, non commouebitur in æternum. Immobilem & tranquillam retinens animi firmitatem, & dæmones fugabat, & feras (vt scriptum est) secum pacificabat. Sed & diabolus, vt supradictus propheta ait, obseruans eum frendebat dentibus suis. Et ille Saluatoris auxilio ab vniuersis tutus perseuerabat insidiis. Quadam ergo nocte cùm peruigil Antonius obsecraret dominum, tantos in monasterium eius bestiarum greges coaceruauit, vt omnes eremi belluas circum se aspiceret. Quæ cùm rictu oris morsum corpori minitarentur, intellexit hostis astutias, dixitque: Si à Domino in me vobis est tributa licentia, deuorate concessum: Si autem dæmonũ huc veniistis impulsu, quantocius abite, quia Christi famulus sum: ita factum est, & iubentis vocem omnis bestiarum multitudo, quasi maiestatis verbere cæderetur, aufugit post hæc.

Antonius flexis genubus orat.

Psal. 124.

Feris imperat Antonius.

Fluxerant dies, & alia oritur cum eodem hoste certatio (nam semper vt venientibus pro his, quæ sibi detulerant, aliquod munusculum rependeret, laborabat) traxit quandam sportellam quam texebat, tritiam, siue funiculum. Ad cuius motum exurgens vidit bestiam pube tenus humanam faciem præferentem, quæ exinde in asinam finiebatur. Post cuius aspectum vexillum crucis in fronte sua pingens, hoc tantum ait: Christi seruus sum, si ad me missa es, non fugio. Nullum in medio spatium, & statim informe prodigium dicto ocius cum satellitum turba fugit, & in medio cursu ruens extinctum est. Ista autem exposi mors atque enecati prodigij, dæmonum erat communis interitus, qui omni studio laborantes, Antonium à deserto deducere non valuerunt. Mirandis plus miranda succedunt. Non grande post ista tempus excesserat, & tantarum victoriarum homo fratrum precibus vincitur, A monachis enim rogatus vt eos dignaretur inuisere, vnà cum his profectus est, impositis camelo aqua, & panibus, quia nusquam præter monasterij locum, ex quo hauserant, potabilis aqua per arentem viam reperiebatur. Verùm in medio itinere bibendi subsidia defecerunt. Ardor nimius, æstus intolerabilis, mortem cuncta minantur. Circumeunt, & quærunt saltem collectam pluuiis lacunam, nihil prorsus remedij, nihil occurrit penitus ad salutem. Camelus quasi periturus & ipse æstuans dimittitur, æstuantis pectus exuritur, & sitis desperatione feruescit. Mouit senem fratrum cõmune discrimen, & vehementissimè contristatus ingemuit. Dehinc ad solita precum auxilia confugiens, paululum ab eis secessit, ibíque genubus flexis supplices manus tetendit ad Dominum. Nec mora, & ad primas rogantis lachrymas in orationis loco fons ebulliens erupit, ibíque extincta siti, & arentia membra refecta sunt, & plenis vtribus inuentum potant camelum. Ita enim casu euenerat, vt camelus errans per eremum, dum funiculum trahit, in quodam lapide eiusdem funiculi alligatione teneretur. Tandem confecto itinere ad monachos, qui inuitauerant, peruenit. Tunc verò quasi Patri omnes obuiam occurrerunt, & honorifico salutatu in oscula eius & amplexus certatim ruunt. Proposito feruenti gaudet Antonius, & lætantibus de aduentu suo cunctis quasi xenia de monte portans, spiritualia impartitur alimenta. Laudat veterum studia, hortatur nouorum. Sororem quoque iam vetulã virginem videns, & aliarum puellarum magistram, mira exultatione sustollitur. Exinde quasi diu abesset ab eremo, rursum festinauit ad montem. Plurimis iam ad illum venientibus cum etiam vexati à dæmonibus, malo necessitatis coacti auderent deserta penetrare, quos ille consolans, & monachis in commune præcipiens, aiebat: Credite in Iesum, fideliter mentem à malis cogitationibus, carnem ab immundiciis seruate puram, & iuxta eloquia diuina, ne seducamini in saturitatem ventris, odite vanam gloriam, orate sæpissimè, psallite vesperè, manè, & meridiè, & mandata scripturarum reuoluite. Recordamini gestorum, quæ sancti quique fecerunt, vt exempli memoria animã incitet ad virtutem, refrænet à vitiis. Suadebat etiam iugi meditatione retinendum Apostoli sermonem, quo ait: Sol non occidat super iracundiam vestram. Non tantum autem super iracundiam solem occidere non debere interpretabatur, sed & super omnia delicta hominum, ne peccatorum vnquam nostrorum aut in nocte Luna, aut in die Sol testes abscederent. Illius quoque admonebat præcepti, quo memores esse dicit: Diiudicate vosmetipsos, & probate, vt rationem diei noctísque facientes, si in se delictum deprehendisset, peccare desisterent: Sin autem nullus error decepisset, perseuerantes instarent potius incæpto, quàm arrogantia tumidi, aut alios contemnerent, aut sibi iustitiam vendicarent, iuxta supradicti doctoris eloquium dicentis: Nolite iudicare ante tem-

Antonius à monachis visandos proficiscitur.

Lachrymis & precibus fontem scaturire fecit Antonius.

Exhortatio ad monachos.

pus, magis debere eos Christo, cui Soli occulta patent, reseruare iudicium. Multas esse (vt A
scriptum est) vias quæ videntur hominibus iustæ, sed fines earum ad profundum respicere inferni, sæpe nostra non posse nos intelligere peccata, sæpe falli in ratione gestorum: aliud esse Dei cuncta cernentis iudicium, qui non ex superficie corporum sed ex mentium indicat arcanis. Æquum autem esse nos nobis compati, & inuicem onera nostra portare, vt concesso examine Saluatori, proprias conscientias nosmetipsos iudicantes intueremur. Necnon dicebat magnam esse ad virtutem viam, si singuli vel obseruarent, quid gererent, vel vniuersas mentium cogitationes fratribus referrent: Non enim posse aliquem peccare, cùm relaturus esset ad alium quæcunque peccasset, & subire pudorem in publicum turpia proferendi. Denique nullum peccantem coram alio audere peccare etiam si peccet, tamẽ testem vitare peccati, mentiri magis & negare ei, & vetus delictum nouo inficiandi augeri delicto. Igitur quasi sub oculis agebat nostris, & cogitatu confundimur & actu, si omnia referenda faciamus, multò autem magis si peccata nostra fideliter describentes, digeramus in ordinem. Tunc verò annotatio delictorum fratrum videbitur oculis. Tunc timebimus peccati maculas, conscientiæ sibi nos arguent apices, & quomodo meretricibus membra miscentes confunduntur B
ad præsentiam cæterorum, ita & nos erubescamus ad literarum scripturas. Hæc agamus, hanc virtutis gradiamur viam, & corpora mentibus subiugantes, pernicios as diaboli conteramus insidias. Talibus sermonibus, hortamentísque & venientes ad se monachos incitabat ad studium, & patientibus condolebat, pluréſque eorum dominus per Antonium liberauit. Nunquam tamen aut de incolumitate curatorum est inflatus ad gloriam, aut contristatus de obsessis adhuc corporibus murmurauit. Magis autem eodem semper animo, & vultu manens, gratias Deo referebat, suadens occupatis vt corruptionem, qua vexabantur, patientius ferrẽt: Non enim Antonij aut cuiusquam hominum omnino hanc esse medicinam, sed Dei solius, qui consueuit & quibus vellet, & quo vellet tempore dare sanitatem. Ita consolatione sua, & vexatos æquanimiter ferre tentationem, & iam liberatos non sibi, sed Deo gratias referre docebat. Fronto autem quidam vir ex Palestinis, qui infestissimo dæmonio vexabatur (nam & linguam eius laniabat dentibus, & oculorum nitebatur lumen extinguere) perrexit ad montem, rogabátque beatum senem, vt pro se Dominum rogaret. Orauit Antonius, dixítque ad eum, vade & curaberis. Illo incredulo sibi, & violenter ibidem contra præceptum remoranti C
eadem geminabat Antonius, dicens, Hic curari non poteris: Egredere, & calcata Ægypto statim te misericordia Christi consequetur. Tandem credidit, & profectus est, ac visa Ægypto, secundum promissionem senis, quam ei Dominus oranti reuelauerat, infestatio cessauit inimici. Virgo verò quædam, quæ à Tripolitanæ regionis ciuitate deuenerat, inauditis ac flebilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamenta, oculorum lachrimæ, aurium putridus humor in terram cadens confestim in vermes vertebantur. Augebat calamitatem corpus paralysi dissolutum, oculos quoque peruersos cõtra naturam habens. Hanc parentes eius deferentes, cùm ad Antonium monachos ire didicissent, credentes in Domino, qui pertinacem sanguinis fluxum in Euangelio tactu fimbriæ stare præceperat, rogauerunt vt miserabilem filiæ comitatum susciperent. Illis renitentibus eam vsque ad Antonium perducere, remansere parentes eius foris cum filia debili apud beatum confessorem & monachum Paphnutium, qui effossis pro Christo oculis sub Maximiano persecutore, tali dehonestamento corporis plurimum gloriabatur. Peruenerunt igitur ad Antonium monachi: Cúmque de morbo puellæ referre disponerent, relationem eorum senis sermo præuenit, & omnem debilitatis & itineris vsque ad sanctum Paphnutium causam, quasi ipse interfuisset, exposuit. D
Rogantibus autem eum monachis, vt parentibus cum filia permitteretur ingressus, non cessit, sed ait: Ite inuenietis puellam, si non est mortua, curatam: Et adiecit: Nullus debet ad meam humilitatem venire, quia largitio curationum non est humanæ miseriæ, sed Iesu Christi misericordiæ, qui vbique in se credentibus præstare consueuit auxilium. Quamobrem & illa, pro qua petitis, suis precibus liberata est, & cùm ad Dominum orarem ego, mihi præsentia sanitatis eius indulta est. Dixit, & verba eius puellæ incolumitas secuta est. Nam exeuntes foras ad beatum Paphnutium, & filiam sospitem, & parentes lætos repererunt. Non multos autem post illos dies cùm duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defecisset, & vno siti mortuo, alter iaceret in terra mortem expectans: Antonius sedens in monte, celeriter ad se duos monachos vocauit, qui fortè ibidem sunt reperti, & festinato præcepit, vt lagenam aquæ assumentes, inuaderent iter quod ducit ad Ægyptum, dixítque: Vnus è fratribus huc aduenientibus modò migrauit ad Dominum: alter si non succurreritis, addetur:

hoc enim

Cogitationes internæ etiam fratribus referendæ cur.

Antonius aut quispiam alius ægra corpora nõ sanat sed Deus.

Miracula

Paphnutius.

hoc enim mihi nunc oranti reuelatum est. Sic ait, & iuxta præceptum eius monachi festinantes, extinctum corpus inueniunt, terráque id operientes, alterum refocillatum suo iunxerunt comitatui, erat autem spacium itineris vnius diei. Fortasse aliquis quærat, cur non antequã moreretur, Antonius dixerit. Incongruo prorsus Christianis argumento vtitur, quia nõ Antonij, sed Dei iudicium fuit, qui & de recedente quam voluit sententiam tulit, & de sitiente reuelare dignatus est. Hoc tantùm in Antonio mirabile est, quòd in monte remotissimo sedens, corde peruigili cuncta procul posita Domino indicante, cognosceret. Alio rursus in tempore cùm sederet in monte, & oculos tendisset in cælum, vidit nescio quam animam, lætantibus in eius occursum Angelis, ad cælum pergere. Cuius spectaculi nouitate stupefactus, beatum dixit sanctorum chorum, orauítque vt sibi præsentis agnitio panderetur. Et statim vox ad eum facta est inquiens, istam esse Ammonis monachi animam, qui Nitriæ morabatur. Erat autem Ammon vir grandæuus, qui perseueranter à pueritia vsque *Ammonis animam in cælum ascẽdentẽ vidit Antonius*
ad senectutem in sanctitate vixerat. Itinere quoque dierum tredecim spacio à Nitria, locus in quo sedebat Antonius diuidebatur. Videntes autem eum monachi admirantem, qui ve-
B nerant deprecati sunt, vt causam hilaritatis ediceret. Quibus ait: modò Ammonem quieuisse, quem propter frequentem eius ad Antonium commeatum, & propter celebritatem indultorum ei à Domino signorum optimè nouerant: de quibus etiam hoc vnum dicendum est. Necesse ei fuit aliquando flumen nomine Lycum subitis aquis inundatum transuadere, rogauítque Theodorum, qui cum ipso erat, vt paululũ à suo separaretur aspectu, ne nuditatem corporis inuicem vterque conspicerent. Receſſit Theodorus: nihilominus ille seipsum cùm nudare vellet, erubuit. Cogitantem autem eum in alteram ripam virtus diuina *Antonius èripa in ripam translatus.*
transposuit. Rursúsque Theodorus vir & ipse Deo deuotus, transiens ad senem, mirari cæpit quod tam velociter fluuium transuadasset. Cúmque nihil humoris in pedibus, nihil in vestibus eius aquæ conspiceret, rogauit eum, vt tam incredibilem translationem quasi filio pater exponeret. Nolente illo dicere quæ acciderant, amplexus est pedes eius, iurauítque non se dimissurum priusquam sibi id quod celabat, referret. Videns ergo senex contentiosè vincere volentem fratrem, exegit vicissim ab eo, vt nulli hoc ante suam mortem indicaret, atque ita confessus est se subito in alteram ripam fuisse transpositum, neque
C omnino vndis impressisse vestigia, dominici corporis hoc tantummodo priuilegium asserens, & eorum quibus ipse, vt Apostolo Petro, donauerit, vt aquarum leuitate humanum corpus insisteret. Hæc autem Theodorus præmisso tempore non dixit, post eius mortem retulit. Monachi vero, quibus dixerat Antonius de morte Ammonis, notauerunt diem, & venientibus de Nitria fratribus post dies triginta sciscitantes repererunt illo die, illáque hora dormisse Ammonem, qua animam eius ferri senex viderat. Vtrique igitur puritatem mentis in Antonio mirati sunt, quomodo rei tam longè gestæ statim ad eum fuisset perlata cognitio. Archelaus quoque comes cùm eum inuenisset in exteriori monte, rogauit vt oraret pro Policratia Publij filia, quæ in Laodicæa erat, admirabili & Christo dedita virgine. Patiebatur enim pessimos stomachi & lateris dolores, quos *Policratia curatur.*
ieiuniis nimiis, vigiliísque contraxerat, & erat penitus toto debilis corpore: orauítque Antonius, & diem, quo oratio fuerat facta, annotauit Archelaus. Redit Laodicæam & inuenit virginem incolumen. Percontatus diem sanitatis, reperit tempus medelæ cum annotatione congruere. Et omnes admirati sunt agnoscentes eo tempore illam fuisse à doloribus liberatam à Domino, quo orans Antonius pro ipsa bonitatem Saluatoris inuocauerat. Sæpe
D etiam ad se venientium turbarum antè dies & menses & causas prædixit & tempora. Nam quosdam videndi eum tantùm desiderium, alios imbecillitas, nonnullos obsessa à dæmonibus corpora pertrahebant: nemo tamen vnquam vexationem aut detrimentum laboris itineris conquestus est: regrediebantur omnes spiritali cibo pleni. At ille præcipiebat non suæ laudi hanc admirationem ab eis applicari debere, sed Domini, qui sui notionem hominibus pro capacitate mortalitatis indulserit. Quodam autem tempore cùm exiisset ad exteriora monasteria, & rogatus esset à fratribus vt in naui quadam cum monachis proficiscentibus oraret, ascendit, & solus ex omnibus odorẽ sensit teterrimum: asserebant cuncti piscium salsorum, & caricarum in naui positarum hunc esse putorem. At ille alterius rei se fœtorem sentire affirmauit. Adhuc loquente illo adolescens quidam possessus à dæmone, qui procedens iuxta carinam se nauis absconderat, repentè exclamauit. Quo statim per Antonii in nomine Domini nostri Iesu christi curato intellexere vniuersi illum diaboli fuisse putorem.

Alius quoque ad eum vir inter ſuos nobilis dæmonioſus adducitur, tanta oppreſſus inſania A vt non ſciret ſe eſſe apud Antonium, necnon & corporis ſui ſuperflua comederet. Quamobrem rogatus ſenex ab his qui eum adduxerant, vt pro illo Dominum oraret, intantum iuuenis miſeriæ condoluit, vt tota nocte peruigilans cum eo aduerſus patientis inſaniam laboraret. Sed cùm iam luceſceret, & obſeſſus impetu in Antonium facto, vehementer eum impuliſſet, iraſci cæperunt qui eum adduxerant, cur ſeni feciſſet iniuriam. Quibus Antonius ait: Nolite alienam culpam iuueni miſero adſcribere: furor iſte obſidentis eſt, non obſeſſi. Idcirco autem in hanc prorupit dolens hoſtis audaciam, quia Dominus ad aridam regionem ire eum iuſſit, & expulſi ſatanæ indicium iſte aduerſus me impetus fuit. Nulla poſt verba mora, adoleſcens recepto ſenſu, & gratias agens Deo, locum vbi eſſet agnouit, & toto Antonium complexans deoſculatus eſt affectu. Innumera & alia iſtiuſmodi ſigna ſunt, quæ monachorum concordi ſæpe relatione cognouimus. Verùm non tantum his adhibendus eſt ſtupor, quia multò plùs quæ ſequuntur, conditionem noſtræ fragilitatis excedunt. Hora circiter nona, cùm ante cibum orare cæpiſſet, raptum ſe ſenſit in ſpiritu, & ab Angelis in ſublime deferri, prohibentibus tranſitum aëris dæmonibus, cæpe- B runt Angeli contradicentes requirere, quæ eſſet cauſa retinendi, nullis exiſtentibus in Antonio criminibus. Illis verò ab exordio natiuitatis replicare peccata nitentibus, criminoſa Angeli ora clauſerunt, dicentes, non debere eos à natiuitate eius delicta narrare, quæ iam Chriſti eſſent bonitate ſopita: ſi qua autem ſcirent ex eo tempore, quo factus eſſet monachus, & Deo ſe conſecraſſet, licere proferri. Accuſabant dæmones multa procaciter mentientes, & cùm deeſſent probamenta fallacibus, liber Antonio conſenſus aperitur. Et ſtatim rediens in ſe eo loco, quo ſtare cæperat, hoc ſe rurſum vidit eſſe quod fuerat. Tunc verò oblitus eſcæ ex illa hora noctem gemitu ac lamentatione tranſegit, reputans ſecum humanorum hoſtium multitudinem, & colluctationem tanti exercitus, & laborioſum per aërem iter ad cælum, & hoc Apoſtoli dictum, quo ait: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principem poteſtatis huius aëris, qui ſciens aëreas poteſtates ob id ſemper tentare, luctari, & contendere, ne nobis liber tranſitus eſſet ad cælum, hortabatur monens: Aſſumite arma Dei, vt poſſitis reſiſtere in die mala, vt nihil mali habens, quod de vobis dicere poſſit inimicus, confundatur. Nos autem Apoſtolici ſermonis recordemur dicentis: C Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit. Et Paulus quidem vſque ad tertium cælum raptus eſt, ibique auditis verbis ineffabilibus deſcendit. Antonius autem vſque ad aerem ſublatus poſt colluctationem liber apparuit. Habebat etiam iſtiuſmodi donum, ſi cuius rei ſedens in monte ignarus fuiſſet, & eius ſecum inquireret notionem, oranti ei à Domino reuelabatur, & erat ſecundum quod ſcriptum eſt, à Deo doctus. Denique cum à fratribus haberetur iſte tractatus, & ab eo ſedulo ſciſcitarentur, quemadmodum ſe poſt corporis ſarcinam anima gereret, quiue ei locus poſt exitum concederetur, proxima nocte vox deſuper inclamitans nomen eius ait: Antoni, exurge, exi, & vide. Qui exurgens egreſſus eſt, ſciebat enim quibus reſpondere deberet. Et eleuatis ad cælum oculis vidit quendam longum atque terribilem, caput vſque ad nubes attolentem: vidit etiam pennatos quoſdam volare cupientes ad cælum, atque illum extenſis manibus prohibere tranſitum: è quibus alios apprehenſos elidebat ad terram, alios fruſtrà retinere contendens, dolebat ſuper ſe ad cæleſtia tranſuolare, & maximum gaudium mixtum mœrore victi, victoreſque tribuebant. Statimque ad eum vox facta eſt dicens: Animaduerte quod vides. Et tunc cæpit illuminato corde intelligere animarum eſſe conſcenſum, & diabolum prohiben- D tem, qui & ſibi retineret obnoxios, & ſanctorum quos decipere non poterat, cruciaretur volatu. His viſionum exemplis incitatus quotidie ad meliora creſcebat. Neque vero id quod ſibi reuelatum fuerat, cauſa iactantiæ fratribus indicabat, ſed cum orans iugiter Dei laudaret auxilium, interrogantibus compellebatur edicere: nec ſpirituales filios pura in Chriſto anima occultare quicquam volebat, præſertim cum huiuſmodi ſignorum relatio & amorem miniſtraret propoſitio, & fructum laboris oſtenderet. Nunquam ille aut ira ſubita concitatus patientiam rupit, aut humilitatem erexit in gloriam: nam omnes clericos vſque ad vltimum gradum ante ſe orare compellens, Epiſcopis quoque atque preſbyteris, quaſi humilitatis diſcipulus, ad benedicendum ſe caput ſubmittebat. Diaconos vero, qui ad eum vtilitatis cauſa veniebant, cum pro adiutorio eorum eis præſentibus diſputaret, ad orandum Dominum ſibi proponebat, non erubeſcens & ipſe diſcere. Nã & interrogabat eos frequenter

Ante cibũ orabat Antonius

Antonius in ſpiritu raptus.

Religionis aſſumptio præterita peccata dimittit.

Ephe. 6

2. Cor. 12.

Viſiones.

Vt ab Epiſcopis & preſbyteris

A frequenter cum quibus erat, & ſi aliquid ab eis neceſſarium audierat, ſe fatebatur adiutum. Habebat autem & in vultu magnam gratiam, & admirabile à Saluatore etiam hoc munus acceperat. Si quis enim ignarus eius inter multitudinem monachorum eum videre deſideraſſet, nullo iudicante, cæteris prætermiſſis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoſcebat ex vultu, & per ſpeculum corporis gratiam ſanctę mentis intuebatur. Nam ſemper hilarem faciem gerens, liquidò oſtendebat, ſe de cæleſtibus cogitare, ſicut ſcriptura ait: Corde lætante vultus floret, ſed in mœrore continuo triſtatur. Ita & Iacob agnouit Laban ſocerum ſuum inſidias ſibi machinantem, dicens ad filias eius: Non eſt facies patris veſtri ſicut heri & nudiuſtertius. Sic Samuel agnouit Dauid: lætificatos enim habebat oculos, & dentes ſicut lac candidos. Similiter agnoſcebatur Antonius, quia ſemper eandem faciem inter proſpera & aduerſa retinens, nec ſecundis extollebatur, nec frangebatur aduerſis. Erat enim & in vultu amabilis, & in fidei puritate mirabilis. Nunquam ſchiſmaticorum ſe miſcuit communioni, antequam eorum ſciens prauitatem atque tranſgreſſionem: Nunquam Manichæis aut aliis hæreticis ſaltem amicabilia verba largitus eſt, niſi tantùm ea quæ eos poſ- B ſent ab iniquitatis errore reuocare, denuncians talium amicitias atque ſermones perditionem eſſe animæ. Sic etiam Arrianos deteſtabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem eſſe accedendum. Nam cùm veniſſent quidam Arrianitæ, reperit poſt eorum examinationem infideliſſimam ſectam, & fugauit eos de monte, dicens multò ſerpentibus deteriores horum eſſe ſermones. Mentientibus autem Arrianis aliquando Antonium ita vt ſe credere, admiratus eorum audaciam, & iuſti doloris ira commotus, rogatúſque ab Epiſcopis, atque vniuerſis fratribus Alexandriam deſcendit, ibíque Arrianitas publico ſermone condemnauit, vltimam hanc eſſe hæreſim, & præcurſorem Antichriſti affirmans, prædicauítque in populo filium Dei non facturam, non ex vllis extantibus, ſed proprium, & vnius cum patre ſubſtantiæ: ne creatura potius aut adoptio, aut appellatio videretur, impium eſſe dicens vel mente concipere, erat quando non erat, cùm verbum Dei Deus, qui eſt, ſemper patri ſit coæternus, quia ex eo natus eſt patre, qui ſemper eſt. Vnde aiebat: Cum Arrianis vobis nulla ſit coniunctio. Quæ enim ſocietas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes Chriſtiani eſtis: ille verbum, id eſt, filium: qui ex Deo patre eſt, creaturam docentes, nullo in- C teruallo à Gentibus ſeparantur: qui ſeruiunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Ipſa (mihi credite) iraſcuntur elementa, & omnis contra Arrianum furorem, ſecundum Apoſtoli dictum, ingemiſcit creatura, quòd ſibi Dominum ſuum, per quem omnia, & in quo omnia facta ſunt, videat coæquari, alias aggregari. Hæc tanti viri prædicatio exprimi non poteſt, quantum ad fidem populos roborauerit. Lætabantur quippe hoſtilem & Chriſto inimicam hæreſim anathematizari ab Eccleſiæ columna. Nulla tunc ætas, nullus ſexus domi remanſit. Taceo de Chriſtianis. Pagani quoque, & ipſi idolorum ſacerdotes ad Dominicum imperium conuolabant, dicentes: Precamur vt videamus hominem Dei quia hoc apud vniuerſos conſpicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoque ſaltem fimbriam veſtimenti eius attingere, multum ſibi & tactum prodeſſe credentes. Quot tunc diabolica obſidione, & variis infirmitatibus liberati: quot ſimulachris erepta ſunt ſpolia: quanti etiam ab errore gentilium retracti, noſtro iuncti ſunt gregi? Tanti certè, vt paucorum dierum ſpacio ex idolorum ſuperſtitione conuerſio omnem per annum credentium vinceret turbam. Præterea cùm irruentem multitudinem comites repellerent, æſtimantes il- D li tædio conuentum populum fore: in tranquillo animo dicebat: Nunquid hic cœtus dæmonum maior eſt turbis? Nunquid obſequentium multitudo colluctatorum in monte noſtrorum cateruis eſt numeroſior? Accidit etiam vt cum eum redeuntem circa portam proſequeremur, à tergo quædam mulier clamitaret, dicens: Expecta homo Dei, filia mea atrociſſimo vexatur dæmonio, expecta, obſecro, expecta, ne & ego corruens inteream. Hoc audito mirabilis ſenex à nobis admonitus, volens tamen & ipſe paululum ſubſtitit. Cúmque appropinquante muliere puella iaceret exploſa, orauit tacitus Dominum Ieſum, & ad commonationem eius ſtatim ſpiritus impurus egreſſus eſt. Puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit. Ipſe autem lætabatur, quia ad deſideratam ſolitudinem repedabat. Erat autem valde ſapiens, & hoc in ſe mirabile habebat, quia cum literas non didiciſſet, ingenioſiſſimus & prudentiſſimus, immobilis & manſuetus erat. Aliquando etenim philoſophi duo gentiles venerunt ad eum putantes Antonium ſe poſſe decipere: erat verò in ſuperiori monte. Quos cùm vidiſſet, paganos intellexit ex vultu, & procedens ad eos per interpretem, ita cæpit loqui: Quare tam longè ad ſtultum hominem ſapientes ſe vexare voluerunt?

Heretico-rũ communio nẽ fugiebat

Antonius fugit Arianos.

Antonii ſermo in Arianos.

Literas nõ didicerat Antonius

Illis dicentibus non esse illum stultum, sed & nimium sapientem, vigilanter respondit: Si ad A stultum venistis, superfluus est labor vester: si autem putatis me sapientem esse, & sapientiam habere, bonum est, imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad vos venissem, vos imitaremini: sed quia vos ad me, quasi ad sapientem venistis, estote sicut ego sum, Christiani. Abscesserunt Philosophi vtrumque mirantes, & acumen ingenij, & dæmonum expulsiones. Alios quoque similiter mundi sapientes, qui eum irridere cupiebant, quia literas ignoraret, tali disputatione colligauit, dicens: Respondete mihi, quid prius, sensus, an literæ? & quid cuius exordium? sensus ex literis, an literæ oriuntur ex sensu? Illis asserentibus quod sensus esset author, atque inuentor literarum, ait: Igitur cui sensus incolumis est, hic literas non requirit. Quis præsentium post hanc colluctationem non exclamauerit, cùm obstupuerint & ipsi victi sunt, tantam in imperito literarum sagacitatem animi admirantes? Neque enim vt in solitudine & montibus versatus, atque omnem ibidem exigens vitam, agrestis & rudis erat, sed iucundus atque affabilis: sermonem secundum Apostoli præceptum, diuino conditum sale proferebat, ita vt inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter hæc, quasi parum esset bis gentilitatem fuisse superatam, & tertio venerunt viri ad eum B omnis secularis prudentiæ nube cæcati, atque vniuersis philosophiæ studiis artium suarum æstimatione doctissimi. Hi cùm rationem ab eo exigerent fidei, quam in Christo habemus, & niterentur arguta sophismatum interrogatione de diuina cruce eum illudere, in silentium paululum voce compressa, primùm eorum miseratus errorem est, deinde per interpretem qui eius verba diligentissimè in græcum solebat exprimere sermonem, ita exorsus est, dicens: Quid pulchrius est quídue honestius, crucem colere, an adulteria, parricidium vel incestum his assignare quos colitis: cùm in altero sit contemptus mortis, insigne virtutum: in altero turpis religio, obscœnitatis magistra? Quid melius est dicere, quod Dei verbum manens, vt erat, ob salutem nostram humanum corpus assumpserit, vt societate mortalitatis nos euheret ad cælum, participésque naturæ cælestis efficeret, an vt ipsi asseritis, diuinæ mentis haustum ad terrena veneranda caput submittere, & pecudum, atque serpentum formis cælestè nomen includere? Quo ore Christianorum credulitatem audetis irridere, dicentium Christum filium Dei sine sui detrimento & cæpisse esse quod non erat, & mansisse quòd fuerat: cum ipsi animam de cælestibus detrahentes, non tantum hominum, sed & C pecudum soleatis sepelire corporibus? Christiana credulitas pro salute mundi Deum suum venisse testatur: vos verò innatam animam prædicantes, vltro citróque transfertis. Christiana fides, quæ omnipotentiam Dei, clementiámque veneratur, consequenter incarnationem dicit Deo fuisse possibilem, ita tamen vt non euacuauerit dignatio dignitatem: vos qui animam ex splendidissimo Dei fonte manantem turpiter decidisse iactatis, qui mutabilem & conuertibilem eam post sui diminutionem audetis asserere, iam illam quoque naturam dominam seculorum per animæ contumelias impia lingua temeratis: imago enim, quæ secundum nos naturalem similitudinem sui retinet authoris, cui vna est ex quo defluit, eadémque substantia, humilitates proprias, & iniurias consequenter ad suam originem remittit. Igitur animadúertite contumelias animarum ad patrem (vt appellatis) earum per vestram blasphemiam redundare. Crux Christi Domini Dei nostri hîc nobis ingeritur. Rogo quæ hæc est religionis obscœnitas? nónne potius est crucem attollere, aut alicuius generis mortem ab iniquis hominibus illam patienter sustinere, quàm Isidis plangere post Osirim vagos incertósque discursus? Pudeat vos, quæso, insidiarum Tryphonis, pudeat Saturni fugæ, & deuorationis crudelissimæ liberorum: Erubescite parricidium Iouis, & incœstum: Erubescite D raptum eius, & coitum mulierum atque puerorum. Ille, sicut vestri fingunt poëtæ, ad explendum immanissimæ libidinis furorem, molles dedit in amore vagitus, ille in Dianæ fluxit sinus, ipse amator & precium, ille modulatus ales Lædeos petiuit amplexus, ille in proprium sæuiens sexum, regium puerum ministris auibus polluit. Hæc vos creditis, hæc colitis, hæc sunt vestrorum ornamenta templorum. Æquo, deprecor pro vestra salute, nostra dicta pensate iudicio. Cuncta, an nihil, libris credenda sunt Christianis? Si nihil, nec crucis quoque cui detrahitis, nomen agnoscitis. Si vniuersa credenda sunt, cur, cùm in iisdem libris cruci resurrectio copuletur, passionem diuinam stolido laceratis eloquio & non statim iungitis cæcorum visum, surdorum auditum, claudorum gressum, lepræ emundationem, seruiens ambulanti Deo suo mare, dæmonum fugas, resurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus? Hęc omnia scripturis diuinis, quas interpellatis, inserta sunt, & iisdem voluminibus continentur pręconia maiestatis & mortis.

Quamobrem

Sensus incolumis literas non requirit.

Fidei suæ rationem reddit Antonius.

Crux Christi.

AQvamobrem odio quo imbuti estis, abiecto, inuenietis illico, & Deum verum esse Iesum, & qui salutis humanæ gratia fragilem assumpsit naturam. Vestram tamen nobis si non pudet, narrate religionem. Sed quas error infelix poteris referre culturas de tanta rerum fœditate atque vecordia? nisi fortè (vt audio) fabulas asseratis deorum vestrorum & obscœnitates, & crudelitates, & vanitates, & mortes, tegentes eas allegoricis velaminibus. Liberum raptum terram Proserpinæ, semiclaudum Vulcanum, & debilem ignem, sunonem aërem, Apollinem solem, Dianam lunam, Neptunum maria, libidinum principem Iouem ætherem interpretantes. Nec post hanc excusationis procacitatem Deum, sed creaturas contempto creatore, suscipitis. Quòd si pulchritudo vos elementorum ad suam traxit venerationem, modum fas erat custodire, & oportebat mirari tantum nec colere, ne facturæ veneratio creatoris esset iniuria. Nam secundùm istiusmodi, quam vos sequimini, ratio est præpostera atque peruersa, & architecti honor migrauit ad domum, & medici scientia, ad remedia confertur, omnium quoque artificum merita vel laudes, ad opera transferentur. Quid ad hæc dicitis, vt cognoscamus quæ sit Crucis ridiculæ vobis ignominiosa confessio? Hac disputatione conuertentibus inter se philosophis oculos, simúlque musitantibus, subridens B Antonius, rursum per interpretem ait: Prædurum namque cuncto videtur operi, quoties iusto vniuersæ rei tenore calcato, laboris merita factis magis quàm factoribus adstruúntur. Elementa quidem, vt memoraui, ex ipso conspectu suam comprobant seruitutem. Sed quoniam vos obseruatione dialectica necessaria, vt putatis, quæque colligitis, hoc quoque artificio etiã nos nostram religionem compellitis affirmare: Respondete mihi: Cognitio Dei quemadmodum manifestius approbatur, per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et quid antiquius est, operatio fidei, an disputatio per argumenta procedens? Illis respondentibus firmiorem sermonibus operationem esse, hanc & liquidam de Deo cognitionem: bene eos & ipse dixisse consensit, quia operationem, quæ ex fide descendit, animi generat affectus: dialecticam verò ex artificio componentium sumpsisse oppositionis exordia. Cùm ergo, ait, operationem fidei animo sitam quis habuerit, superflua erit verborum compositio, per quam conceptam sensu nostro credulitatem tentatis euellere, & tamen sæpe nostras explicare intelligentias non valetis. Ita solidiora sunt mentis opera, quàm sophismatum fraudulenta conclusio. Nos Christiani mysterium vitæ nostræ non in sapientia mundi habemus repositum, C sed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tributa per Christum est. Hanc orationis meæ veritatem quotidie quæ geruntur, ordo commendat, nobis imperitis, & literarum vestrarum ignaris ad dignationem eius solùm verba sufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abstracti, in vniuersum orbem quotidie propagamur: vobis verò post aduentum Domini nodosæ sophismatis defecerunt versutiæ. Ecce nos simplicem Christi fidem docti idololatriam debellauimus, & per prædicationem ignominiosæ crucis aurata templa ceciderunt. Vos si potestis ostendite qua contexione verborum gentilitatem Christo proponere suaseritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Christus est agnitus, nihil eloquentia sophismatum, nihil disputatio philosophiæ multitudini potest obesse credentium. Crucifixum nominamus & vniuersi dæmones, quos vos vt Deos colitis, rugiunt, atque ex obsessis corporibus ad primum dominicæ crucis signum fugantur. Vbi sunt illa fabulosa oracula? Vbi Ægyptiorum incantationes? Quò magorum profecere carmina? Certè nunc vastata sunt omnia cùm de sua cruce mundo Christus intonuit. Nihilominus vos prætermissis debilitatorum caterD uis, glorioſam Iesu mortem irridere conamini. Illud autem quale est, quod nunquam in festinatione regali concussa gentilitas, imò seculo chara, & hominum præsidiis fulta iam corruit? Nos famuli Christi, quò plus premimur, eo magis assurgimus & floremus. Vestra simulachra ornatis quondã septa parietibus, iam vetustate collapsa sunt: Christi vero doctrina, quæ vobis stultitia videtur & ludus, licet tyrannica persequentium principũ tentamenta pertulerit, licet variis sit incusata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo gentiũ barbarum fine prohibetur. Quando tot simul in se conuenêre virtutes? continentia in matrimonio, viginitas in Ecclesia, floret martyrum pro Domino suo glorioſa constantia, quorum omnium Crux Christi principium est. Cùm interim vos inter tantos virtutum choros syllogismorum retia tenditis, & veram rerum lucem tenebrosis conamini argumentationibus obuoluere. Ecce nos, vt dixit doctor noster, non in gentili persuasione, sed in fide apertissima suademus, quæ verborum affirmationem præuenire consueuit. Adsunt quippè patiẽtes à dęmonibus vexati: quos cùm in medium produxisset, verba repetiuit, dicens: Nũc vos collectionibus vestris, & quo vultis malefico carmine Deos vestros, quos putatis, expellite:

Conclusio

Dij gentilium.

Elementa sunt dij gentilium.

Mysterium vitæ Christiana in virtute fidei constitutum.

Christi doctrina nullo terrarũ orbe concluditur.

sin autem non poteſtis, victas ſubmittite manus, & ad Chriſti trophæa confugite, & ſtat im A
Philoſophi ab Antonio confutati. crucifixi credulitatem maieſtatis potentia proſequetur. Dixit: & inuocato nomine Ieſu, cùm vitale ſignum in ſacro numero Trinitatis preſſiſſet in frontibus, vnà cum expulſis dæmonibus vana præſentium philoſophorum confutata ſapientia eſt. Expauerunt enim ſtupentes hominem cui poſt tantum ingenium affluerat ſignorum diuina largitio. At ille vniuerſa Chriſto, qui curauerat adſcribens, vſus eſt affatu reciproco, & ait: Nolite me putare his ſanitatem dediſſe, Chriſtus per ſeruos ſuos facit iſta miracula. Credite & vos, & videbitis quia deuota Deo fides, non eloquentiæ vanus tumor talia ſigna mereatur: confugite ad Crucifixi legem, nóſque eius imitamini famulos, & hoc ſcientiæ ſitis contenti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, mirо philoſophi ſtupore perculſi, cum honorifico ſalutatu ab eo recedentes, multum eius ſibi fatebantur profuiſſe conſpectum. Hoc in eo viro mirabile eſt vt hominem in extremo mundi limite conditum, & fauor principum, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & eius liberi Conſtans, atque Conſtantius talia cognoſcentes, crebro ad eum, quaſi ad patrem miſſis literis ob-
Conſtantinus & eius filij ad Antonium ſcribunt. ſecrabant, vt reciprocis eos ſcriptis hilararet. At ille eiuſmodi manens, qualis & antequam li- B
teræ ad eum venirent, fuerat, nec ſalutatione principum mouebatur, & tanquam non acceptis literis conuocatis monachis, aiebat: Reges ſeculi ad nos miſerunt epiſtolas: quæ hic Chriſtianis adhibenda miratio eſt? Licet enim diuerſa ſit dignitas, attamen eadem naſcendi moriendique conditio eſt. Illa ſunt omni veneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda ſunt, quòd hominibus Deus legem ſcripſerit, quod per filium ſuum propriis Eccleſias ditauerit eloquiis. Quæ monachis eſt ratio cum Epiſtolis Regum? Cur accipiam literas quibus conſueta neſciam reddere ſalutationis obſequia? Igitur rogatus ab vniuerſis fratribus, vt
Quid Antonius ad conſtantinũ ſcripſerit. Chriſtianos Reges ſuis literis refrigeraret, ne ſcilicet per ſilentium eius exaſperarentur, ad ſuſceptas epiſtolas conuenientia reſcripſit. Laudauit primùm quòd Chriſtum colerent, deinde ſalutaria perſuaſit, ne magnam putarent regiam poteſtatem, ne præſentis carnis Imperio tumentes à ſe homines eſſe neſcirent, & iudicandos à Chriſto obliuiſcerentur. Ad poſtremum clementiæ circa ſubiectos, &, iuſtitiæ, curæ quoque inopum admonuit, atque vnum ſempiternum eſſe regem omnium ſeculorum Ieſum Chriſtum, epiſtolis teſtatus eſt. His principes ſuſceptis vehementiſſimè lætabantur. Sancta quoque apud cunctos Antonij flagrabat opinio ita vt eius ſe filios cuperent nominari. Magna etenim cum aduenientibus affabilitas omnium C
in ſe ſtudium conuerterat. Poſtquam ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo ſunt conſolatione reuelati, ad interiorem montem, & ad rigorem ſolitum regteſſus eſt: ibique ſæpe cum introeuntibus deambulans, ac reſidens ſtupebat, ſicuti in Daniele ſcriptum eſt:
Antonius Serapioni narrat quæ in Ægypto gererẽtur. & interiectis horarum ſpaciis conſequentia reſpondebat, vt intelligeretur aliqua reuelationis vidiſſe ſecreta. Nam in monte poſitus ea quæ in Ægypto longè gerebantur, præuidens Epiſcopo Serapioni ibi conſtituto narrauit. Lamentabilis ſequitur viſio, & omni lachrymarum fonte plangenda. Cùm enim fratribus circa ſe ſedentibus operaretur, intentè fixit oculos in
Fixis genubus ante Dei vultũ prouolutus orauit Antonius. cælum gemens atque ſuſpirans, & poſt aliquantum ſpacium reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit, & ſtatim fixis genubus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia ſua futurum ſcelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit præſentes, obſecrant vt tantæ calamitatis exponeret viſionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cum vociferatione fluctuoſa ait: Melius erat o filioli, impendens piaculum cita morte lucrari. Sic incipiens, rurſum lachrymis vincitur, & inter ægra ſuſpiria tandem pectori commodans vocem: Magnũ, D
inquit, quoddam, & vniuerſis ſeculis inauditum imminet nephas. Magno fides Catholica turbine ſubuertetur, & homines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripient. Vidi enim Altare Domini mulorum circundatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia diſſipabant.
Viſionem Refert. Hæc eſt cauſa gemituum meorum, quos audiſtis. Et facta eſt vox Domini dicens. Abominabitur altare meum: nec mora, viſionem ſequitur effectus. Nam poſt annos duos ſæuè Arrianorum irrupuit inſania. Tunc Eccleſiarum fuerunt rapinę, tunc diuinorum temeratio vaſorum,
Arianorũ inſaniam prouidit Athanaſius. tunc pollutis Ethnicorum manibus ſacra polluta ſunt miniſteria, tunc paganorum opificum præſidia aduerſus Chriſtum comparata cum aſſumptione palmarum, quod idololatriæ apud Alexandriam inſigne eſt, ad Eccleſiam pergere compellebantur Chriſtiani, vt Arrianorum populi crederentur. Proh ſcelus, horret animus replicare quæ geſta ſunt. Virginum, matronarúmque ereptus pudor ſanguinis ouium Chriſti in Chriſti templo effuſus veneranda reſperſit altaria: Baptiſterium pro voluntate gentilium pollutum eſt. Nihil defuit, viſionis veritatem monſtrauit

A tem monſtrauit effectus, quod calcitrantium mulorum indiſciplinatio Arrianorum eſſet impietas. Sed iſtam triſtitiam conſequentis reuelationis proſperitate conſolatus eſt, & ait: Nolite, filioli, mœrori vos penitus dare: vt enim iratus eſt dominus, ſic rurſum miſerebitur, & ſuum citò Eccleſia recuperabit ornatum, eóſque qui in perſecutionibus fidem Domini ſeruauerint, ſolito videbitis fulgore relucentes, Reuertentur ad foueas ſuas ſerpentes: & religio longius propagabitur: tantùm videte, ne fidei veſtræ ſyncericas, Arriana labe ſordeſcat. Non Apoſtolorum, ſed dæmonum, & patris eorum diaboli iſta doctrina eſt, ob id per inſipientiam iumentorum ſimilis pecudum, eorum expreſſus eſt animus. Hucuſque Antonius. Sed nos minimè conuenit diffidere tam grande miraculum per hominem potuiſſe oſtendi. Saluatoris enim promiſſio eſt ita dicentis: Si habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis huic *Luc. 17.*
monti, Transfer te, & transferetur, & nihil impoſſibile erit vobis. Et iterum: Amen amen dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Petite, & accipietis. Ipſe enim ſuis diſcipulis, & vniuerſo credentium gregi nunc ſubiectionem dæmoniorum, nec variarum infirmitatum pollicens curationem, aiebat: Gratis accepiſtis, gratis date.
B Nunquid ſuæ virtutis Imperio curabat Antonius? nunquid ſuę poſſibilitatis arbitrabatur eſſe quod fecerat? orationibus, non præceptis dæmones, morbique ceſſerunt, & ad Chriſti dei noſtri nominationem ſemper vniuerſa perfecta ſunt. Nemo ſapientum ſanitatum admirationem adſcribat Antonio, ſed Domino Ieſu, qui ſolitam erga creaturas ſuas exhibens beneuolentiam, nunc quoque per electum famulum ſuum indulgenter exercuit. Antonius tantùm orabat & ob vitæ eius merita, cuncta dominus largiebatur. Sæpe autem & contra voluntatem ad exteriorem montem à fratribus perducebatur. Et cùm iudices, qui ad inte-
Ob merita vitæ D. Antonij cuncta dominus largiebatur. rius archiſterium propter aſperitatem itineris, & ob ſequentium multitudinem, & horridam ſolitudinem ire non poterant, precario quæſierunt, vt eius fruerentur aſpectibus vt impetrare poſſent, quia moleſtiſſimè ferebant vexationem diſcurſuum, ipſos catenatos, quos aut noxietas, aut vigor publicus conſtrinxerat, ad eum deſtinabant ſcientes, tales ab Antonio non poſſe contemni: quorum fletibus ſuperatus pertrahebatur ad exteriorem montem agnoſcens laborem ſuum vtilem miſeris fore, ſuadebátque iudicibus, qui eum inuitauerant vt in ſententia proferenda & odio & gratiæ dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere
C quod ſcriptum eſt: Quocunque iudicio iudicaueritis, in eo iudicabitur de vobis: attamen inter medios ſermones charæ ſibi ſolitudinis recordabatur. Poſt coactam itaque præſentiam, quam ducis preces, & quod verius eſt miſerorum fletus extorſerat: Poſt ſalutaria monita, poſt reorum commendationem, quorundam etiam abſolutionem poſtulanti duci vt paulò largius eidem ſuam præſentiam indulgeret, ait: non poſſe ſe diutius ibidem morari, grato vſus exemplo quòd ſicuti piſces ab aqua extracti mox in arenti terra morerentur, ita & monachos cum ſecularibus retardantes, humanis ſtatim reſolui confabulationibus. Ob id ergo,
Non decet monachos cum ſeculariibus diutius remorari. inquit, conuenit, vt piſces ad mare, ita nos ad montem feſtinemus, ne tardantibus nobis aliqua propoſiti ſuccedat obliuio. Pro tanta hominis ſapientia dux miratus iuſtam de eo tulit verámque ſententiam, dicens: Verè iſtum eſſe famulum dei agnoſco, nec in ruſtico homine potuiſſe tantam aliquando ineſſe ſapientiam, niſi diuino amore regeretur. Præterea cùm
Balatius. Balatius qui ſub Neſtorio præfecto Alexandriæ Dux Ægypti fuit homo Arrianæ iniquitatis ſtudioſiſſimus fautor, ita Chriſti Eccleſiam perſequeretur, vt animo veſano virgines, monachóſque nudatos verberaret in publico, ad eum Antonius literas miſit, quarum iſta ſenten-
D tia eſt: Video iram dei venientem ſuper te: deſine perſequi Chriſtianos, ne te ira occupet *Litera ad Balatium* quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infelix epiſtolam, & irriſit, atque in eam expuens proiecit in terram, portitores quoque multis afficiens iniuriis, Antonio talia renunciari præcepit: Quoniam cura tibi tempore monachorum eſt, etiam ad te mei vigoris tranſibit diſciplina. Sed confeſtim minitatorem oppreſſit ſupplicium, & poſt quinque dies os effrenatum vltio diuina compeſcuit. Egreditur enim ad primam manſionem Alexandriæ, quæ *Vltio diuina Balatiũ compeſcuit.*
appellatur Chæreum, cum ſupradicto Ægypti præfecto Neſtorio, vehuntur equis, quos inter omnes Balatius, cuius erant, manſuetiſſimos nutrierat. Cùm ergo pariter ſolito ſibimet equi alluderent, mitior, quo Neſtoris vehebatur, morſu repentino Balatium decuſſit in terram, ac ſic in eum inhians femora eius lacerauit, atque corroſit, vt ſtatim relatus ad ciuitatem poſt tertium diem moreretur, vniuerſique agnoſcerent minarum ab Antonio prædictarum effectum quantocius conſecutum digno perſecutoris fine completo. Cæteros ad ſe venientes mira cum moleſtia Antonius admonebat, vt oblita ſeculi dignitate, remotioris vitæ beatitudinem appeterent. Si qui autẽ maiori poteſtate premebantur, nec poterant obtinere

iustitiam, ita eos obnixè defendebat, vt ipse pro illis pati videretur iniuriam. Multis vtilis fuit A
præclari senis oratio, multi magnis diuitiis, & altiori militiæ gradu derelicto, eius adhæsere
curriculis. Et vt infinita breui sermone comprehendam, bonum Ægypto medium Christus
indulserat. Quis non tristitiam apud Antonium mutauit in gaudium? Quis non iram vertit
in pacem? Quis orbitatis luctum non ad eius temperauit aspectum? Quis non mœrore pau-
pertatis, quo premebatur, abiecto statim & diuitum despexit opulentias, & in sua lætatus
est paupertate? Quis post lassitudinem monachus non eius iuuatus est hortatu? Quis adolef-
centiæ ætatis accensus ardoribus, non ex eius admonitu pudicitiæ amator fuit? Quis vexatu
à diabolo sine medela rediit? Quis inimici cogitationibus distractus, cæca tempestate sopitas
sereno non regressus est animo? Sciebat enim quo quisque laboraret incommodo: & ex vi-
tæ meritis discretionem Spirituum agnoscens, adhibebat morborum, prout erant vulnera,
sanitatem. Vnde effectum est, vt post eius doctrinam omnes diaboli panderentur insidiæ.
Multæ quoque desponsatæ puellæ ad eius conspectum ab ipso penè thalamo recedentes, in
Antonius abstrahebat puellas desponsatas à nuptiis ad virginitatem: Nostri autem hæretici virgines Deo dicatas à monasteriis ad nuptias reuocant.
Ecclesiæ matris gremio confederunt. Quid plura? totius orbis homines ad eum confluebant,
& vniuersarum gentium varietas bellicosissimũ contra dæmones virum conspicere gestiebãt. B
Nullus se frustra illuc venire conquestus est, omnibus delectabile, atque iucundũ laboris com-
merciũ fuit. Fatigatio enim itineris emolumentũ viatici reportabat, sicut rei probauit effectus.
Nam post resolutionẽ eius quasi communi vulnere orbitatis excepto, proprium singuli paren-
tẽ luxerũt. Quis autem finis vitæ eius fuerit, dignum est & me commemorare, & vos cum de-
siderio audire, quia & hoc imitabile in eo cunctis fuit. Iuxta consuetudinẽ ad visendos fratres,
qui in exteriori monte erant, venit, ibíque à diuina prouidentia de sua morte condiscens, ita
exorsus est. Vltimã, filioli, Patris audite sententiam: non enim arbitror quòd in hoc seculo ite-
rum vos visuri simus. cogit conditio naturæ, vt post centenarium numerum, quem annis quin-
que supergredior, iam resoluar. Ita locutus 29. audientiũ pectora contristauit, gemitus lachry-
męque dicta mœrentia consecutę sunt. Amplexabantur eum vniuersi, quasi iam de seculo re-
cessurũ. At ille tanquam aliena deserens, ad propriam patriam profecturus magna cum lætitia præcipiebat, desidiam instituto non debere subrepere, sed tanquam quotidie morituros, vt
ante prædixerat, à sordidis cogitationibus animã custodire, & omnem æmulationem ad san-
ctos quosque conuertere, ad Meletianos verò schismaticosque ne propè quidem accedere. C
Præcepta D. Antonii.
Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruersitatem: neque cum Arrianis communione
iungamini, quia impietas eorum iam omnibus manifesta est. His etiam illud addebat, nul-
lum debere Christianum, cùm seculi viderit potestates pro Arrianorum, & Meletianorum
Fides & religiosa traditio patrũ custodienda.
pugnare nequitia, à Christi veritum discedere veritate: mortalium illam esse defensionem
nec diu fallacem permanere posse phantasiam. Quapropter aiebat: Custodienda est pia fi-
des in Christo, & patrum religiosa traditio, quam ex scripturarum lectione & crebro meæ
paruitatis didicistis admonitu. Finito sermone, fratres eum vehementissimè retardabant glo-
rioso Patris cupientes termino decorari. Sed multas ob causas, quas & silentio demonstra-
bat pręcipuè tamen ob pręsumptam Ægypti consuetudinem contradixit. Mos etenim Ægy-
ptiis est, nobilium & præcipuè beatorum martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & studium funeri solitum non negare: terra vero non abscondere, sed super lectulos do-
mi posita reseruare. Hunc honorem quiescentibus reddi, inueteratæ consuetudinis vanitas
tradidit. De hoc Antonius sæpe & Episcopos deprecatus est, vt populos Ecclesiastica con-
suetudine corrigerent, & laicos viros, ac mulieres rigidius ipse conuenit, dicens: Nec lici-
Mortui quomodo sepeliendi.
tum hoc esse, nec Deo placitum, quippè cùm patriarcharum, & propheratum sepulchra, D
quæ ad nos vsque perdurant hęc facta conuincerent. Dominici quoque corporis exemplum
oportere intueri iubebat, quod in sepulchro positum lapide vsque ad resurrectionis diem ter-
tium clausum fuerit. Atque his modis vitium circa defunctos Ægypti, etiam si sancta essent
corpora, coarguebat, dicens: Quid maius, aut sanctius corpore potest esse dominico, quod
iuxta consuetudinem gentium cæterarum humo conditum esse scimus? Hæc iusta persuasio
multorum insitum euellit errorem, & repositis in terra cadaueribus domino gratias pro bono
magisterio retulerunt. Metuens ergo consuetudinem supradictam, ne eodem etiam circa se
laberentur errore, celeriter, vale vale dicens monachis qui confluxerant, ad amicum virtu-
tis habitaculum repedauit. Post menses autem paucos, cùm non mediocre incommodum
Exhortatio.
senilia membra turbasset, vocatis ad se duobus fratribus, quos ibidem ante quindecim an-
nos modico interuallo seiunctos instituerat, quique etiam ei iam seni cæperant ministrare,
ait: Ego quidem, filioli, secundum eloquia scripturarum, Patrum gradior viam: iam enim
dominus

A Dominus me inuitat, iam cupio videre cælestia: sed vos, ô viscera mea, admoneo ne tanti
temporis laborem repentè perdatis. Hodiè vos religiosum studium arripuisse arbitramini, &
cæptæ voluntatis fortitudo succrescet. Varias dæmonum nostis insidias, vidistis eorum &
impetus feroces, & vires effœminatas: Iesum suspirate, & credulitatem nominis eius vestris
figite mentibus, & à certa fide vniuersi dæmones fugabuntur. Mementote etiam admoni-
tionum mearum, & incertæ conditionis vitã quotidie ancipitem pertractate, & cæleste vobis
præmium sine cunctamine tribuetur. Schismaticorum quoque, & hæreticorum venena vi-
Cauenda communio cum hæreticis.
tate, meúmque circa eos odium sectamini, quia Christi sunt inimici. Scitis ipsi quod nullus
mihi nec pacificus quidem sermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum volunta-
tem, & pertinax contra Christum bellum. In hoc autem magis estote solliciti, vt Domini
præcepta seruetis, & post mortem vestram sancti quique, quasi amicos & notos, in æterna
vos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc sapite, hæc retexite: & si qua mei vobis cura,
si qua Patris memoria est, si mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas
Corporis sui sepultura commẽdat Antonius.
perferat reliquias: ne vano corpore honore seruetur, ne vituperari ritus à me, vt nostis, etiam
B circa me seruentur obsequia, huius enim rei gratia maximè huc sum regressus. Vos igitur hu-
mo tegite, vos Patris operite corpusculum, & illud quoque senis vestri custodite mandatum,
vt nemo præter vestram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, quia
necessario resurrectionis tempore hoc corpusculum resurget incorruptum. Vestimentorum
autem meorum sit ista diuisio: Melotem, & pallium tritum, cui superiaceo, Athanasio Epis-
Antonij vestimenta quæ & quibus leget post obitum.
copo date, quod mihi nouum ipse detulerat. Seraphion Episcopus aliam accipiat melotem:
vos cilicinum habetote vestimentum, & valete, viscera mea: Antonius enim migrat, & iam
non erit in præsenti seculo vobiscum. Verba finierat, & osculantibus se discipulis, extendens
paululum pedes, mortem lætus aspexit, ita vt ex hilaritate vultus eius Angelorum sanctorum
qui ad perferendam animam eius descenderant, præsentia nosceretur. Hos intuens, tan-
quam amicus videret, animam exhalauit, & additus est patribus secundum ordinem scrip-
Antonius vitam effundit.
turarum seruauerunt mandata discipuli, inuolutum, vt præceperat, corpus humo operien-
tes: & nemo interim vsque ad hanc diem, præter eos, vbi sit conditum nouit. Legatarius au-
tem Antonij benedicti qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, An-
C tonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter
vestimentum recordatur imaginem sanctitatis. Hic Antonio vitæ terminus fuit, ista princi-
pia meritorum, quæ licet parciori, vt prædixi, sermone narrauerim, tam ex his potestis ad-
uertere, qualiter homo dei à pueritia ad senectam vsque peruenerit, & quod omni semper
dubitatione calcata, nec languore quicquam ætati aliquando cõcesserit. Magis autem æqua-
litatem propositi tenens, nec vestimentum mutauit, nec pedes lauit, nec escam sectatus est
molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium, licet paululum ob ætatem vi-
derentur attriti: necnon & pedum incessum, totius etiam corporis firmitatem, ita & contra
iura naturæ meritorum gratia custodiuit, vt lauatorum corporum, quæ balneis, atque deli-
tiis confouentur hilarior eius caro videretur. Hoc etiam fratres, quod per omnes prouincias
amor eius: famáque volitauit, quem nec librorum disseminatorum oratio luculenta, nec
mundanæ sapientiæ disputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congestio commẽ-
dauit, cui omnium ore est adscribendum, nisi Christo, cuius hoc donum est? qui deuotos eius
animos erga suam præuidens maiestatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas
positum solitudines, Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipsi etiam, quæ vrbium caput
D est, Romæ, vt in exordio promiserat, demonstrauit. Creatoris est ista benignitas, qui famulos
suos, licet nolentes, nobilitare consueuit, vt virtus possibiliter, nec vltrà humanam esse natu-
ram sanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem ex fructu laboris optimus
quisque impellatur. Hunc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, vt agnita fi-
deli vita sublimium monachorum, sciant quod saluator noster Iesus Christus glorificantes se
glorificat, & seruientibus sibimet non tantùm regna cælorum, sed etiam hic in ipsis in mon-
tium secretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem, scilicet vt & ipsi fruantur laude
meritorum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si autem necessarius fuerit, & gentibus
legite, vt vel sic agnoscant, quia dominus noster Iesus Christus non solùm est Deus dei filius,
sed etiam his, qui eum solicitè colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit potestatem, vt
dæmones, quos illi Deos esse arbitrantur, conculcent atque eiiciant, deceptores scilicet ho-
minum, & totius corruptionis artifices.

S. PATRIS ATHANASII MAGNI[A]

ALEXANDRINI EPISCOPI DE SANCTA TRINITATE DIALOGVS, IN QVO DISPVTANT ORTHODOXVS ET ANOMOEVS *Arii sectator.*

ANOMOEVS.

CHriſtianus es? Orth. Maximè. An. Quid eſt Chriſtianiſmus? Orth. Enimuero illud quidem erat neceſſe dicere: Hoc autem non tutum. An. Quid ita? Orth. Quia ſeruum me Chriſti eſſe neceſſe fuit dicere: quid ſit autem Chriſtianiſmus, non tutum, niſi prius tenuero à quo interroger, nequando Sancta canibus dare, aut Margaritas porcis proiicere videar. Nam ſi me interroges, & fidelis ſis catechumenus, confeſtim quidnam ſim reſpõdero: quid verò ſit eſſe fidelem non dixero, ne forſan rudæus ſis qui inter- B rogas. An. Atqui Chriſtianum me eſſe, qui te interrogem, tibi aſſero. Orth. Tibi non ſufficit dixiſſe eſſe me Chriſtianum: vt mihi non ſatis quod te Chriſtianum dixeris, niſi quid ſit Chriſtianiſmus reſpondeas. Quãquam ne tum quidem re vera fueris Chriſtianus, cum quid ſit Chriſtianiſmus noſſe, non ſit eſſe Chriſtianum. Quandoquidem neque ſcire quid ſit Iudaiſmus eſt rudæum eſſe, neque tenere quid ſit Paganiſmus, paganum eſſe. An. Noſtíne Deum? Orth. Etiam. An. Vt ipſe ſeipſum nouit? Orth. Minime. An. Eum igitur non noſti. Orthodoxus. Noui eum, vt eum noſſe poteſt hominis natura. An. Aliter igitur ipſum norunt homines, & aliter ipſe ſeipſum nouit? Orth. Sanè quidem. An. Quomodo? Orth. Quoniam niſi quis eadem atque deus ipſe cognoſcendi vi ſit præditus, fieri non poteſt vt eum nouit ſicut ipſe ſeipſum nouit. At fieri non poteſt vt quis eadem atque deus ipſe cognoſcendi vi ſit præditus, qui non ſit eiuſdem atque deus ipſe naturæ. Non ſumus autem eiuſdem atque ipſe naturæ. Non igitur eandem atque ipſe notitiam ipſius habemus. An. Quid ſi filius velit cuipiam patefacere, annon etiam poteſt? Orth. Patefacit quidem, ſed non ita ipſi patefacit vt ipſe ſeipſum nouit, verùm prout is eſt ad cognoſcendum idoneus, quem hac gratia dignatur. C Itaque ſurſum & lumbis tenus Ezechieli viſus eſt electrinus. Danieli vero, ſenex aſpectu: & Eſaiæ, quaſi à Seraphim obtectus. An. Tu igitur num vt electrinum, an vero vt ſenem ipſum noſti? Orth. Ex eis didici & cognoui Deum eſſe ſupra omnia ab ipſis cognita. Niſi enim ſupra illa emineret, nunquam diuerſis modis apparuiſſet: ideóque dicit Vnigenitus, Deum nemo vidit vnquam. An. Aliud eſt vidiſſe quàm noſſe. Orth. Quod ad Deum attinet, iſta diuerſa non ſunt ſiquidem ipſemet contemplationem pro cognitione vſurpauit, quum diceret, Tandiu ſum vobiſcum, nec me noſti, Philippe? qui me vidit, Patrem meum vidit. An. Si noſti eum eſſe ſupra omnia quæ conſpiciuntur, nempe quid ipſe ſit noſti. Orth. Ridiculum quiddam narras, num enim quia animum noui eſſe ſupra omnia aſpectibilia corpora emineре, idcircò etiam noui quid ſit animus? An. At ego eum noui vt ipſe ſeipſum nouit. Orth. Quid eſt igitur deus? An. Ipſummet ἀγέννητον. Orth. An verò noſſe quòd ſit ἀγέννητος, eſt Deum noſſe? An. Sanè quidem. Orth. Atqui hoc etiam norunt & rudæi & Græci. Eadem ergo notitia Dei præditus es atque rudæi & Græci, qui ipſum non norunt. Teſtantur enim Euangelia, Patrem iis eſſe ignotum qui filium non norunt. An. Non igitur nouit Deus ſe eſſe ἀγέννητον? Orth. At hoc non eſt ipſius οὐσία ſiue eſſentia. An. An vnam dicis deitatem, & tres hypoſtaſes? D Orth. Tua quidem illa notitia, quam prius afferebas, refutata eſt: tibi vero ſic etiam reſpondero. Aliud eſt hypoſtaſis, & aliud Deitas, non vt alia & alia res, ſed quòd hypoſtaſis quidem aliud aliud vero Deitas ſignificet. Nam hypoſtaſis declarat τὸ εἶναι i. *eſſe*, Deitas vero τὸ τί εἶναι i. *quiddam eſſe*. An. Hoc vero cuiuſmodi eſt? Orth. Vt ſunt Petri & Pauli & Timothei tres hypoſtaſes, & vna ἀνθρωπότης, *ac ſi dicas hominitas*. An Ergo tres ſunt Dij. Orth. Abſit vt hoc dicam. An. Si ita ſunt hypoſtaſes vt Petri & Pauli & Timothei, tres ſunt Dij. Quandoquidem Petrus & Paulus & Timotheus, tres ſunt homines. Orth. Ne hi quidem ſunt tres ex ſacris literis. Nam in Chriſto Ieſu non eſt mas neque fœmina, non eſt Græcus & Iudæus, non eſt ſeruus & liber, ſed omnes in Chriſto vnum ſumus. An. Annon igitur tres ſunt Petrus, Paulus & Timotheus? Orth. Tres quidem ſunt, at non tres homines. An. Quomodo? Orth. Quia tunc tres ſunt homines quum diſſimile cor habuerint, vt Græcus & Iudæus, & Chriſtianus: ſin verò idem ſenſerint, nec ſint inter eos diſſidia, tres quidem ſunt hypoſtaſes, ſed vnus in Domino, quòd

A mino, quòd vnum animum & vnum cor habeant: & tres quidem ſunt numero, at non quòd diuerſam inter ſe naturam vel diuerſum cor habeant. An. Ego eos qui tres ſunt, tres eſſe dico. Orth. At ego tres eſſe dico, ſi inter ſe diſſenſerint: quòd ſi ex dei verbo fuerint eadem mente & ſententia compacti, vnum eſſe nouum hominem dico, manentibus tamen hypoſtaſibus. An. Sed hæc de hominibus dicuntur: in Deo verò aliter ſe res habet. Orth. Si in iis quæ corporaliter ſeparata ſunt, modò animi ſententia non diſſideant, habet ſcriptura Vnus & Vnum, multo magis id dicendum eſt in iis quæ ſunt materiæ & corporis expertia. Aut igitur in iſtis ponito eſſe diſſidia, vt tres Deos dicamus, quoniam vnus iſtud, alius illud velit: aut ſi nulla eſt in iis diſſentio, vnus ſit deus Pater & Filius & Spiritus ſanctus: quemadmodum qui in Chriſto ſunt compacti vnus homo ſunt ſicut ſcriptum eſt. An. Nulla eſt igitur differentia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti? Orth. Nulla ſanè neque in natura neque in voluntate, ſed in eo demum aliqua, quòd gignere & gigni, emittere & procedere, *ſiue emitti*, inter ſe differunt. An. Quid eſt gignere & gigni, emittere & procedere? Orth. Hæc ita dicuntur quia Pater quidem gignit, id eſt genuit: Filius verò gignitur, id eſt genitus eſt: & quia ipſe Pater emit- B tit Spiritum, id eſt emiſit, Spiritus autem procedit, id eſt proceſſit. An. Procedit, inquit: num verò etiam Proceſſit? Orth. Itidem de Filio dixit, Genuit me. Inquit enim, Ante omnes colles gignit me. Quemadmodum igitur per illud Genuit me, intelligis de Filio Genuit me, ita etiam illud Procedit accipe de Spiritu, ac ſi diceret Proceſſit. Hic enim eſt mos ſcripturæ: vt illud, Qui facit Angelos ſuos Spiritus, id eſt, Qui fecit: & illud, Qui fundas terram ſupra ſtabilitatem ſuam, id eſt Qui fundaſti. An. Hoccine igitur eſt diſcrimen? Orth. Eſt. An. Eandem autem naturam ais? Orth. Eandem. An. Et quomodo poteſt eadem eſſe natura, ſi vnus quidem gignit, alter gignitur? Orth. Ponis nihilominus, vnum gignere, alterum gigni. An. Etiam. Orth. Si vnus gignit, alter gignitur, qui gignit, ex ſua ipſius natura gignit: & qui gignitur, ex gignentis natura gignitur. An. Abſit vt dicam Deum ex ſua natura genuiſſe. Orth. Non igitur genuit. An. Genuit vt qui condiderit. Orth. Ergóne prius ipſum condidit, & deinde genuit, an alio quopiam modo? loquere apertius. Nec enim intelligo quid ſit, Genuit, vt qui condiderit. An. Aliquid genuiſſe Deum, idem eſt atque condidiſſe, quoniam ſimplex eſt, & compoſitionis omnis expers: nec per alia gignit, per alia condit, ſed per quæ gignit, per C eadem etiam condit. Orth. Si ſimplex eſt & compoſitionis expers, quorſum dicis Per quæ & per quæ? Vbi enim eſt illud Per quæ, ibi quoque multa ſunt. Eſt autem compoſitionis expers deus: non igitur in eo ſunt multa. An. An non eſt igitur deus ſimplex? Orth. Imò etiam amplius quàm ſimplicem eſſe aio. Nam & Angelus ſimplex eſt, & animus & lux, quũ ex partibus aut membris non componantur. An. Itaque ſi amplius quàm ſimplex eſt, per quę gignit per ea etiam condit. Orth. Ne dicito, inquam, Per quæ gignit & condit: nam quod ſimplex eſt: non habet Per quæ & per quæ, multo autem etiam magis id quod ſupra ipſam ſimplicitatem eſt, non admittit illud Per quæ & per quæ. An. Similiter ergo gignit deus, & ſimiliter cõdit? Orth. Nequaquam. An. Ergo eſt compoſitus. Orth. Abſit. An. Si per alia gignit & per alia condit, compoſitus eſt. Orth. Non dico Per alia gignit, per alia condit: ſed Aliter gignit, aliter condit. An. Quomodo gignit, & quomodo condit? Orth. Hypoſtaſi gignit, & mandato condit. Mandatum enim concurrente poteſtate fretum, præſens ſiſtit quod mandanti libet: is verò qui gignit hypoſtaſi, non expectat mandatum, ne quid medium intercedat inter gignentem Patrem, & Filium qui gignitur. An. An igitur inuitus genuit? Orth. Qui genitus eſt, viua eſt eius qui genuit imago, & voluntatem tranſcendit imago hypoſtaſeos. Prius enim oportet D animo concipere imaginem hypoſtaſeos, & poſtea Velle aut Nolle. Filius autem eſt ſoboles hypoſtaſeos, & imago prorſus inuariata, ante voluntatem concipe animo imaginem hypoſtaſeos. An. Quid eſt illud, Transcendit imago voluntatem? Orth. Hoc dico quoniam eſſentiam etiam concipere mente potes, abſque eo vt hoc velit: abſque imagine vero, non potes. Nam voluntas, & incipit & deſinit, imago vero eſſentiæ nec incipit nec deſinit. Sed & aliter hoc accipe. Eſtne deus volens aut nolens immortalis? An. Volens. Orth. An igitur immortalis erat antequam eſſe vellet? An. Ab æterno vult eſſe immortalis. Orth. Et ab æterno eſſe Pater. Sicut enim dicere non potes quòd inuitus ſit immortalis, ita ne hoc quidem quòd inuitus ſit Pater & vt immortalitati, ita nec Filio præit voluntas, ſed ab æterno eſt Filius ex volente Patre genitus, hypoſtaſeos imago penitus inuariata. An. Vbi ſcriptũ eſt Filium eſſe imaginem hypoſtaſeos? Orth. Characterem hypoſtaſeos nihil aliud eſſe intelligo, quàm imaginem hypoſtaſeos eſſe. An. Enimuero, annon vir quoque ſcribitur eſſe imago & gloria Dei? Orth. Sanè: at non character hypoſtaſeos. Aliud eſt autem, imaginem dei eſſe, quàm eſſe cha-

racterem hypoſtaſeos ipſius. Nam opus quodpiam habet quidem imaginem artis cuius peritus eſt artifex à quo effectum eſt, hypoſtaſeos vero minimè. An. Neſcio quid dicas, planius loquere. Orth. Scamnum habet imaginem artis fabri, nam ſi ſcamnum videro, agnoſco à fabro factum eſſe: & ſi nauigium conſpexero, agnoſco eſſe opus à fabricatore nauium confectum, quòd ſit imago & gloria artis illius qui id fabricatus eſt: at non hypoſtaſeos character. Nec enim aut ſcamnum aut nauigium habet characterem eius qui id effecit: quum hic quidem ſit homo hypoſtaſi, ſcamnum autem vel nauigium non item. Sic etiam homo eſt imago & gloria dei qui ipſum condidit. Etenim, vt ait ſanctus Salomon, conuenienter & proportione quadam effector illarum rerum conſpicitur & gloria afficitur ex eo quod effectum eſt: non tamen eſt character hypoſtaſeos opificis, ſed duntaxat virtutis eius effectricis. At Filius eſt character ἐνυπόστατος. Inquit enim, Qui vidit me, vidit Patrem meũ: nemo verò qui vidit hominem, idcircò vidit Patrem. An. Vbi ſcriptum eſt Filium eſſe characterem hypoſtaſeos? Orth. Apud Apoſtolum Paulum in Epiſtola ad Hebræos. An. Non recipitur in Eccleſia. Orth. Ex quo annuntiatum eſt Euangelium Chriſti, credita eſt hæc Epiſtola Pauli eſſe: & ea connumerata omnes Epiſtolæ Pauli ſunt numero quatuordecim. An. Non animaduertiſti in cæteris proferri nomen ipſius, in hac vero non item? Orth. Quoniam Hebræis ſcribebat, qui fama acceperant quòd homines doceret à Lege deficere ne ipſius nomen abhorrentes, aures occluderent, propterea ab his verbis auſpicatus eſt, multis vicibus & multis modis olim deus loquutus patribus per Prophetas, vltimis hiſce diebus loquutus eſt nobis per filium. Hanc autem eſſe ipſius epiſtolam apparet etiam ex fine epiſtolæ. Meminit enim etiam Timothei his verbis, Scitote fratrem noſtrum Timotheum liberatum eſſe, qui cum, ſi citò venerit, vos videbo. An. Etiamſi hanc epiſtolam Pauli eſſe concedamus, attamen character hypoſtaſeos habet eſſe in hypoſtaſi, non in propria vita. Orth. At. Chriſtus non tantùm dicitur character hypoſtaſeos, verùm etiam Filius, vt illud ἐνυπόστατον intelligimus. Dicitur enim ſplendor quod συναϊδίως, i. vnà ſit ab ipſo ab æterno: character verò propter hypoſtaſeos ſimilitudinem: Filius denique propter illud ἐνυπόστατον. Anom. Dicimus & nos omnia eſſe ex Deo. Orthodo. Sed alia quidem ſunt ex ipſius mandato tanquam condita: Filius verò eſt ex ipſius hypoſtaſi, vt generatus, Spiritus vero, vt procedens. Anomoeus. Ergo Spiritum etiam dicis eſſe ex hypoſtaſi? Orthodoxus. Alioqui vnde eſſet? Anomœus. Vbi ſcriptum eſt alia eſſe ex mandato, alia ex hypoſtaſi? Orthodoxus. Dicit Dauid de iis quæ Deo mandante exiſtere cæperunt, Laudate dominum è cælis, laudate ipſum in locis altiſſimis, laudate ipſum omnes Angeli eius, laudate ipſum omnes virtutes ab eo conditæ, laudate ipſum ſol & luna, laudate ipſum omnes ſtellæ & lumen. Nam ipſe dixit, & extiterunt: mandauit, & cõdita ſunt De generatione verò Filij ſcriptum eſt, Ex vtero ante luciferum genui te: & de Spiritu Sãcto, Vltimis diebus effundam è Spiritu meo in omnem carnem: & alibi, ſpiritus enim ex me proficiſcitur: item alibi, dei verbo firmati ſunt cęli, & omnis eorum virtus ſpiritu oris ipſius. Anomoeus. Ex vtero dixit, & Ex ore, non autem Ex hypoſtaſi. Orthodoxus. Partes ſeu membra quum Deo tribuuntur, dicuntur quidem vt de homine, intelliguntur autem vt Deo conuenit: ſin minus, quem vterum corporeum in Deo poſſimus mente concipere? Itaque vterum audiens, generandi vim: & os audiens, docendi facultatem intelligo: quo loquendi more Scriptura interdum etiam vtitur de hominibus agens, vt quum inquit, A tui metu, domine, concepimus in vtero, & peperimus in terra ſpiritum ſalutis. Nam hic quoque non ſignificat corporeum vterum, ſed illam naturę vim ad gignendũ efficacem. Anomoeus. Vbi de Deo ſcriptum eſt Naturæ nomen? Orthodoxus. Apud Apoſtolum. Sed olim quidem deum ignorantes ſeruiiſtis iis qui natura non ſunt dij: nunc autẽ cognito Deo aut à Deo potius cogniti, & c. à Deo videlicet qui natura deus eſt. Et in Epiſtolis catholicis ſcriptum eſt, Ex eo quòd nobis datæ ſunt maximæ & pretioſæ promiſſiones, vt fiatis diuinæ naturæ participes. Fimus autem naturæ diuinæ participes ex eo quod Spiritum ſanctum participamus. Anomoeus. Ergo & ſpiritus ſanctus eſt diuinæ naturæ? Orthodoxus. Si ex participatione Sancti ſpiritus euadimus diuina prædita natura, nónne multo magis eſt diuinæ naturę ſpiritus ille qui hęc in nobis efficit? Anomoeus, Ergo & ſpiritum ſanctum dicis eſſe diuinæ naturę? Orthodoxus. Non ſimpliciter diuinæ eſſe naturæ, ſed eſſentiæ. Dixit enim ipſe Pater, Vltimis diebus effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Itẽ Filius, non enim ij eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris mei is eſt qui loquitur in vobis. Iobus quoque diuinum dixit ſpiritum, quum ſic loqueretur, viuit dominus, qui ita de me ſtatuit: & omnipotens qui amaritudine affecit animam meã. Siquidem donec eſt adhuc halitus in me, & ſpiritus diuinus ſupereſt mihi in naribus, os meũ non loquetur

non loquetur iniuſta. Viden' quomodo Trinitatis meminerit, de Filio dicens, Viuit dominus: de Patre, omnipotens qui amaritudine affecit animam meam: de ſpiritu ſancto, Diuinus ſpiritus qui ſupereſt mihi in naribus? Nam Spiritus, eſt ſuauis odor quem Chriſtus ſpirat: & quemadmodum ex odore ſuaui vnguentum per nares percipitur, ita & Chriſtus ex Spiritu. Nemo enim poteſt dicere Chriſtum Ieſum, niſi per Spiritum ſanctum. Et Apoſtoli fuerunt ac ſunt bonus Chriſti odor, quoniam Spiritus ſancti templa ſunt. Dicit enim Paulus, An neſcitis corpora veſtra eſſe templa Spiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à deo, & non eſtis veſtri iuris? deum igitur in corpore veſtro glorificate. Ano. Si aliter condit deus, & aliter gignit, compoſitus eſt. Orthodo. Compoſitus non eſt, (abſit enim vt hoc dicam) ſed hypoſtaſi quidem gignit, mandato vero condit. Quod ſi ita gignit vt condit, nempe quod ab eo creatum eſt, ab ipſo eſt genitum. Anomoeus. Sanè quidem. Orthodoxus. Canem autem condidit: aude igitur dicere, canem aut aliud quippiam conditum, eſſe genitum ex vtero. Nam dico quidem ego quòd Deus condiderit canem & omnes beſtias, adeóque cæteras omnes res conditas: dic & tu quòd etiam ex vtero eas genuerit, ſiquidem ſimiliter condit & gignit. Ano. Aliter igitur condit, & aliter gignit? Orthodo. Sanè. Ano. Nónne eſt compoſitionis expers? Orthodoxus. Minimè dixi non eſſe compoſitionis expertem, imò etiam eſt aliquid amplius quàm compoſitionis expers, ſed, Aliter gignit & aliter condit. Anomoeus. Quomodo id fieri poteſt? Orthodoxus. Mens nobis inſita, quæ ad imaginem Dei facta eſt, nónne eſt compoſitionis expers? & tamen aliter gignit ſermonem, aliter autem condit quæ condit. Ano. Quinam aliter gignit & aliter condit? certè per quæ condit mens, etiam gignit. Orthodoxus. Falſum narras. Gignit enim ex ſe ſermonem, condit autem ex materia domum, nauim, & quæcunque ſunt eiuſmodi. Anomoeus. Num igitur etiam Deus condit ex materia? Orthodo. Quædam ex materia quædam rurſus, quum non eſſent, fecit vt exiſterent. Ano. Quomodo? Orthodo. Materiam & cælos & angelos ex nihilo fecit vt ex nihilo exiſterent. Voluntas autem concurrentem poteſtatem nacta, fecit vt exiſteret quicquid libuit: mortalia verò animantia ex materia condidit. Ano. Hoc admitto. Orthodo. Filium vero, nónne ais ſimplicem eſſe & compoſitionis expertem? Ano. Etiam. Orthodo. Nónne igitur quod à Filio conditum eſt, ex eo quoque genitum ais? An. Minimè. Orth. Si, quoniam Pater eſt ſimplex, idcircò quod à Patre conditum eſt, etiam genitum dicis, nempe quod genitum eſt, etiam conditum eſt. At Filius quoque eſt ſimplex. Ergo quod condidit, etiam genuit: & Pater comperietur eſſe filij quidem Pater, rei verò conditæ auus. An. ſed quod eſt genitum à Patre, etiam eſt conditum: quod autem conditum eſt à filio, eſt res condita. Or. Nónne, quoniam ſimplex eſt deus idcircò quod ab eo conditũ eſt, etiam genitum eſſe: & quod ab eo genitum eſt, etiam conditum eſſe vis? Sin minus, quomodo tuam ſententiam explicas? An. Sanè. or. Ergo & quod conditũ eſt à filio, eſt etiã genitũ, vtpote qui ſit compoſitionis expers: vel etiam ſi Pater eſt compoſitionis expers, non idcircò tamen quod ab eo genitum eſt conditum eſt: nec quod ab eo conditum eſt, genitum eſt etiam ſi ſit ipſe compoſitionis expers. At filius genitus eſt à Patre: non igitur cõditus. An. Pater eſt autor Filij, filius autor rerum conditarum. Ortho. Annon Pater quoque eſt rerum conditarum autor? Ano. Eſt ſanè, ſed per Filium. Ortho. Sed omnino ponis eum quoque autorem eſſe rerum conditarum. Ano. Certè. omnia enim ſunt ex Deo. Orthodoxus. Sunt igitur ab eo etiam genita omnia, canes, corui, vultures, quicquid denique conditum eſt, ſiue rationis particeps, ſiue rationis expers. Anomoeus. Dixi hæc condita eſſe per Filium: ſolus autem Filius, nullo intermedio genitus eſt, id eſt conditus. Orthodoxus. Idcircóne eum eſſe dicis & genitum & conditum, quia ſolus eſt, à ſolo? aut quomodo id accipis? Anomoeus. Etiam. Orthodoxus. Cætera autem omnia quoniam per Filium facta ſunt, condita quidem ſunt, genita vero non item? Anomoeus. Ita eſt. Orthodoxus. Interuentio igitur Filij, imminuit Patris in agendo efficacitatem. Anomoeus. Quamobrem? Orthodoxus. Quia ſolus ſolum gignens, itidem & gignit & condit. Filio vero interueniente, quod condit non amplius gignit, & vt videtur, principatuum & poteſtatum, rerum denique omnium conditarum damno genitus fuerit Filius. Anomoeus. Quamobrem? Orthodo. Quoniam niſi genitus fuiſſet filius, quæcunque ab eo condita ſumus, eſſemus etiam genita. Anomoeus. Annon igitur per Filium conditi ſumus? Orthodoxus. Sanè verò. Sed nos quidem per filium conditi ſumus, filius verò ex Deo genitus eſt: non autem conditus. Anomoeus. Ipſemet dicit, Dominus condidit me, initium viarum ſuarum. Orthodoxus. Ipſe quoque dicit, Foderunt manus meas & pedes meos, & partiti ſunt veſtimẽta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortẽ.

Anomoeus. Quid ſimile inter ſe habent, Condidit me, & Foderunt manus meas & pe- A
des? Orthodoxus. Quemadmodum id quod in cruce futurum erat, enuntiauit vt ſi iam fa-
ctum fuiſſet: ita quod futurum erat in carnis aſſumptione, dixit ac ſi iam fuiſſet factum.
Itaque non dixit, Dominus condidit me ante initium viæ, ſed quoniam aliorum via per-
dita erat, futurus autem hic erat via recens & viuens, propterea dicit, Dominus condidit
me initium viarum ſuarum ad opera ipſius. Anomoeus. Ante ſeculum fundauit me, in-
quit, antequam terram faceret. Orthodoxus. Dic tu quoque, Quadraginta annos non-
dum habes, & ante ſeculum fundatus es? vt audias, Amen, amen dico tibi, antequam ſe-
cula exiſterent, ego ſum. Anomoeus. An erat etiam ipſius incarnatio antequam exiſterent
ſecula? Orthodoxus. Sanè, quod ad Dei præſcitionem attinet, vt & paſſio ipſa: adeo vt di-
xerit, Foderunt manus meas & pedes meos, & pro cibo dederunt mihi fel, & in ſiti mea po-
tandum mihi præbuerunt acetum. Anomoeus. At iſtud non eſt dictum ante ſeculum, ve-
rùm Dauidis temporibus. Orthodoxus. Dictum quoque eſt à temporibus Filij Dauidis
nempe Salomonis, Dominus condidit me. Anomoeus. Sed dictum eſt ante ſeculum fun-
dauit me. Orthodoxus. Nempe quoniam ante ſeculum erat abſconditum hoc arcanum, B
(vt inquit Paulus) quod nunc patefactum eſt Filiis hominum. Quod autem ille ſit illud
ipſum quod ante ſecula fundatum eſt, audi ex eodem Paulo alibi dicente, Fundamentum
enim aliud nemo poteſt ponere præter illud quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus: præ-
ter eum videlicet qui dicit, Ante ſeculum fundauit me. Deus autem Sermo nomen Ieſu
Chriſti accepit, ex quo Sermo factus eſt Caro, & dictum fuit ab Angelo, Vocabis nomen
eius Ieſum. Itaque illud, Dominus condidit me, &, Ante ſeculum fundauit me, de ipſius
incarnatione dictum eſt, arcano illo verè antè ſecula abſcondito. Anomoeus. Sed quomo-
do poteſt ita genuiſſe ex ſua ipſius hypoſtaſi, vt nihil ſit perpeſſus? Orthodoxus. Illud, Quo-
modo poteſt, ne inueſtiga: illud verò, Ex hypoſtaſi, à nobis oſtenſum eſt. Anomoeus.
Quomodo oſtenſum eſt? Orthodoxus. Oſtenſum eſt non eſſe quiddam conditum. Quod
autem non eſt conditum, aut eſt ingenitum aut genitum, aut procedens vt ex autore ſiue
cauſa. Non eſt autem ingenitus, quum ſit Filius genitus: ergo eſt ex hypoſtaſi. Ano. Et quo-
modo poteſt eſſe ex hypoſtaſi? Orthodo. Niſi ſit ex hypoſtaſi, aut eſt conditum quippiam,
aut ingenitus: non eſt autem ingenitus, vt qui ſit Filius: non eſt conditum ſeu factum quip- C
piam: (nec enim mandauit & factus eſt, ſed ex ventre ipſum genuit) eſt igitur ex hypoſtaſi,
non autem ex nihilo, ſicut ea quæ per mandatum extiterunt. An. Rurſum igitur, vterum di-
cens, exiſtimas Deum eſſe compoſitum? Orth. Abſit vt Deum dicam eſſe compoſitum: ſed
(vt ſuperius dixi) vteri nomine, quem Scriptura Deo tribuit, generatricem vim hypoſtaſeos
ipſius intelligo. Nam de nobis etiam agens Scriptura, (ſicut prius demonſtratum eſt) ita loqui
conſueuit, vt quum inquit, A tui metu, domine, in vtero concepimus & parturiuimus, & pe-
perimus spiritum ſalutis. In vtero dicens, non intelligit corporeum vterum, ſed in ipſa hypo-
ſtaſi, *ſiue intra nos ipſos*. Ano. Parum abeſt quin mihi perſuadeas vt fiam Conſubſtantialiſta,
ſiue coëſſentialiſta. Orth. Vtinam det tibi deus vt Chriſtianus euadas. Tunc enim Chriſtianus fa-
ctus fueris, quum faſſus fueris Filium eſſe patri coëſſentialem. An. Quid eſt iſtud Coëſſentiale?
volo enim id quoque diſcere. Num idem eſt filius qui & Pater? orth. Abſit vt hoc dicam. An.
Quid eſt igitur? verè enim id diſcere cupio. orth. Coeſſentiale eſt quod eandem eſſentiæ ra-
tionem recipit, vt homo ab homine nihil differt, quatenus homo eſt: & Angelus ab Angelo
quatenus Angelus eſt: ita & deus à Deo nihil differt quatenus deus eſt. An. Nihil igitur differt
Pater à Filio? Orth. Nequaquam. Sanè differt reſpectu dei, ſiue in Deum Eſſe, ſeu in Patrem D
Eſſe & Filium Eſſe: quoniam ille quidem genuit, hic verò genitus eſt: hoc igitur quod vo-
camus ὁμοούσιον, *ſiue coeſſentialitatẽ*. Ano. Nulla igitur alia re differt Pater à Filio? Atqui ſcriptũ
eſt: Quid me dicis bonum eſſe? nemo bonus niſi vnus, *nempe* Deus. Orth. Viden vt rectè di-
xerim tunc fore te Chriſtianum, quum faſſus fueris Filium eſſe Patri cœſſentialem? An. Cre-
do me Chriſtianum eſſe. Orth. Si Chriſtianus eſſes, non regares Filium eſſe bonum. An. Bo-
num non eſſe non dixi, ſed eum dixiſſe nemo bonus niſi vnus, *nempe* deus. orth. Bonitate igitur
dicis differre Patrem à Filio? Ano. Ipſemet dixit, quid me dicis bonum? nemo bonus niſi vnus,
nempe Deus. Orth. Non dixit. Ne me bonum dicito, ſed, Quid me dicis bonum? An. Quæ-
nam vero differẽtia eſt inter illud, Ne me bonum dicito, & illud: Quid me dicis bonum? orth.
Magna. Anomoeus. Quænam? Orthodoxus. Illud, Ne me dicito bonum, bonitatem tollit:
iſtud vero, Quid me dicis bonum? perinde eſt atque, Quorſum me dicis bonum, nec me cõ-
fiteris Deum eſſe? vt & illud, Quid me compellatis, Domine, domine, nec facitis quæ dico?

Quoniam

Aquoniam igitur ille Doctorem eum nominans, ad ipſum acceſſerat vt ad eum qui nihil
aliud quàm homo eſſet, propterea inquit, Quid me bonum dicis, non credens quod ſim
deus? nullus enim bonus niſi vnus, *nempe* deus. Ano. Dicimus & nos ipſum bonum eſſe,
ſed non ita bonum vt bonus eſt pater. Orthodo. Atqui non dixit, Nemo bonus niſi vnus,
pater, ſed, Nemo bonus eſt niſi vnus, *nempe* deus. Tu vero dicis perſonæ quoque reſpectu
differre bonitatem patris à bonitate Filij. Num igitur exiſtimas quippiam mali immixtum
eſſe bonitati filij, eoque à bonitate patris differere? Ano. Abſit. non dico malitiæ quippiam
immixtum eſſe bonitati filij, verùm patris bonitatem differre à filij bonitate. Orthodo. Sed
bonitas à bonitate nihil differt quatenus eſt bonitas. Ano. Annon vero dei bonitas differt ab
ea bonitate quæ in nobis eſt? Orthodoxus. Nempe alia quædam eſt in nobis bonitas quàm
deus ipſe. Ano. Iudæi igitur & Græci habẽtne deum in ſeſe? Orthodo. Imo ne is quidem
deum habet in ſeſe qui ſimpliciter dicitur Chriſtianus, ſed is demum habet, qui Corpus
ſuum ſubegit & ſeruire docuit, vt poſſit dicere, Quandoquidem probationem quæritis eius
qui in me eſt Chriſti. Qui enim talis eſt audit à Chriſto, Bonus homo ex bono cordis ſui
Btheſauro depromit bona. Ano. ſi bonus eſt homo qui ex ſuo corde bona depromit, quomo-
do nullus bonus eſt niſi vnus, *nempe* Deus? Orthodo. Quoniam Deus non eſt bonus partici-
patione bonitatis, ſed eſt ipſamet bonitas: homo vero bonitatis participatione bonus eſt.
Ano. Angeli verò nónne ſunt natura boni? Orthodo. Natura, nequaquam: participatio-
ne, ſic. Nam quod natura bonum eſt, non mutatur, quantum ad id quod eſt natura. Ano.
Vt quid? Orthodo. Homo natura non mutatur: (neque enim ſit aliud natura) ſed ſtudio
& moribus mutatur: ſiquidem eundem modò bonum, modò malum videbis: vt Paulum,
modò quidem perſequutorem, modò verò Euangelij præconem: & eundem modò Chri-
ſti diſcipulum, modo proditorem, vt Iudam: & Angelos, modò quidem malos, modo
vero bonos. Anomoeus. Num vero Angeli modo mali modo boni? Orthodoxus. Scriptu-
ra inquit, Etenim ſi Angelis qui peccarant, non pepercit. At ſi peccarunt, certe excide-
runt bonitate. In vniuerſum denique condita res omnis Deo digna, & eſt & dicitur bona
ob participationem bonitatis: Deus vero qui bonus eſt natura, eſt ipſamet bonitas. Quã-
obrem etiam nemo bonus niſi vnus *nempe* Deus. Ano. Ergo Filius bonus eſt vt Pater? Or-
Cthodo. Pater & Filius ſunt vnus Deus, non hypoſtaſi, ſed eadem eſſentiæ ratione: vt om-
nes homines ſunt vnus in Chriſto, non hypoſtaſi, ſed ratione eſſentiæ, & ob concordiam.
An. Enimuero annon aliud eſt hypoſtaſis, aliud eſſentia? Orthodo. Aliud & aliud, non ta-
men vt res. An. Ergo compoſitio inuenietur. Ortho. Aliud & aliud dixi, non tamen vt rem
aliam & aliam: ſed quod hypoſtaſis quidem aliud quiddam declaret, aliud vero eſſentia: vt
granum frumenti dicitur & eſt tum ſemen tum fructus, non vt res alia atque alia: aliud enim
declarat ſemen, aliud fructus quoniam ſemen quidem futuræ culturæ ſemen, fructus vero eſt
præteritæ culturæ fructus. An. Quid eſt eſſentia, & quid eſt hypoſtaſis? Orth. Eſſentia decla-
rat communitatem, Et ſi quid eſt Eſſentiæ proprium, id quoque commune eſt hypoſtaſibus,
quæ eſſentiæ ſubſunt: Hypoſtaſis autem, præterquam quod numerum admittit, proprietatẽ
habet minimè cõmunem hypoſtaſibus quæ Eſſentiæ ſubſunt. An. Annon vero Eſſentia pro-
prietatem habet? Orth. Neque proprietatem habet non communem hypoſtaſibus quæ Eſſen-
tiæ ſubſunt: neque numeri multiplicationẽ admittit quum ſit vnica & ſingularis. Quicquid
vero numeri multiplicationem admittit omnino proprietatem habet: & quod proprietatem
habet, numerum admittit. Ipſa enim proprietas numerum inducit. An. Non intelligo quod
Ddicis: planius loquere. Orth. Patris eſſentiam dicis eſſe immortalem & incorruptibilem, & in-
uiſibilem, & mundi architectatricem, Deũ denique? An. Etiam. Orth. Et Filium ſimiliter dicis
immortalem, incorruptibilem, inuiſibilem mundi architectum, Deũ denique? An. Sanè. Orth.
Sicut ergo patris eſſentiam dicis immortalem, incorruptibilem, inuiſibilem, mundi archite-
ctatricem, nónne ita & filij eãdem eſſentiam dicis An. Sanè. Orth. Filium autem num vocas
Patrem? An. Nequaquã. Orth. Pater ergo non eſt proprium quiddam Eſſentiæ, ſed Hypoſta-
ſeos. An. Quomodo? Orth. Quoniã quæ propria ſunt Eſſentiæ, ſimiliter ſunt communia pa-
tri, Filio & ſpiritui ſancto. Pater autem non eſt commune quiddam: non eſt igitur pater pro-
prium eſſentiæ, ſed hypoſtaſeos. Quod ſi aliud eſt proprium hypoſtaſeos, & aliæ ſunt pro-
prietates eſſentiæ, non idem ſignificant Eſſentia & Hypoſtaſis. An. At nónne τὸ ἀγέννητον, i. *Inge-
nitum eſſe*, eſt patris proprium? orth. Non eſt. An. Ex iis igitur quæ ſunt, éſtne aliquid aliud
ingenitum? orth. Etiam. An. Quidnam? ortho. Nonne id genitum eſt quod Patrem ha-
bet: ingenitum, id quod Patrem non habet? Ano. Etiam, orth. Spiritus habetne Patrem?

An. Non. Orthodo. Ergo & ipſe eſt ingenitus: itaque ingenitum eſſe, non eſt proprium Pa- A
tris. An. sed Pater eſt & ingenitus & ἀγέννητος, *id eſt Non factus*. Orthodo. Ne iſtud quidem Non factum eſſe, Patris proprium eſt, ſed commune eſt patri, Filio & spiritui sancto. Anomoeus. Qvomodo? Orthodoxus. Non factum eſt illud quod non eſt ortum ab opifice, aut quomodo id accipis? Ano. Etiam Orthodo. Illud autem eſt factum quod ortum habet ab opifice. At neque Filius neque Spiritus ſanctus ortum habent ab opifice. (oſtenſum enim eſt Filium eſſe ex vtero, & Spiritum ſanctum ex ore) Itaque factum non eſſe, non eſt proprium Patris. Ano. Quidnam igitur aliud eſt Patris proprium, ſi neque ingenitum eſſe neque factum non eſſe, eſt ipſius proprium? Orthodoxus. Pater, eſt proprium Patris: Filius eſt proprium Filij, & eſſe Spiritum Sanctum Dei proprium eſt Spiritus Sancti. Anomoeus. Annon verò Pater eſt Spiritus Sanctus? Orthodoxus. Pater quoque eſt Spiritus Sanctus, ſed non eſt Spiritus Dei. Itaque hypoſtaſeos Patris proprium eſt, Pater: nec enim qui Pater eſt, Filius eſt: & hypoſtaſeos Filij proprium eſt, Filius: nec enim, qui Filius eſt, Pater eſt: & hypoſtaſeos spirituſſancti proprium eſt, spiritum Dei sanctum eſſe: neque qui spiritus Dei sanctus eſt, eſt Pater aut Filius. Eſſentia vero eſt communis Patri Filio & spiritui san- B
cto: eſt enim ſimiliter immortalis, ſimiliter incorruptibilis, ſimiliter sancta, ſimiliter bona. Et propterea dicimus vnam eſſentiam, tres hypoſtaſes. Anomoeus. Vbi ſcriptum eſt spiritum sanctum dici spiritum Dei? Orthodoxus. Paulus Apoſtolus dicit, Nemo enim hominum nouit quæ hominis ſunt, niſi spiritus hominis qui ipſi ineſt: ita etiam nemo quæ Dei ſunt nouit, niſi spiritus Dei. Anomoeus. spiritum Dei dicit ipſummet Deum. Orthodoxus. Lege Apoſtolum vt ipſum hæc dicentem audias, Oculus non vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt quæ præparauit Deus diligentibus ipſum, nobis autem etiam patefecit per spiritum ſuum. spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim hominum nouit quæ ſunt hominis, niſi spiritus hominis? ita etiam nemo nouit quæ Dei ſunt, niſi spiritus Dei. Anomoeus. Cur non verò, tres quoque eſſentias dicimus? Orthodoxus. Qvia dato numero neceſſe eſt proprietatem dari, proprietas verò eſt alterum quiddam: altera autem eſſentia conſtituit ἑτερούσιον. Qvod autem eſt ἑτερούσιον, non eſt ſimiliter immortale, nec ſimiliter incorruptibile, nec ſimiliter ſanctum, nec ſimiliter
immutabile. At Pater, Filius & spiritus ſanctus, ſunt quiddam ſimiliter immortale, ſan- C
ctum, immutabile. Vna eſt ergo Patris, Filij, & spiritus ſancti eſſentia. Qvando verò tres hypoſtaſes dicimus Patris, filij, & spiritus ſancti, verè eſſe dicimus proprietatum differentiam in hypoſtaſi, non autem in eſſentia. Anomoeus. Dicis autem omnino differentiam eſſe inter Patrem, filium, & spiritum ſanctum? Orthodoxus. Hanc differentiam dico, quòd qui Pater eſt, non ſit filius: nec qui filius eſt, ſit Pater: nec qui spiritus ſanctus eſt, ſit Pater vel filius: ne quum audis Patrem, & filium & spiritum ſanctum, nomina quædam nuda intelligas, ſed hypoſtaſes quæ verè ſunt & ſubſiſtunt. Et rurſus quum vnam eſſentiam dicimus, intelligas illud ipſum eſſe filium quod nos Patris eſſentiam eſſe ſentimus, & hoc ipſum eſſe quoque ipſius Patris spiritum, de quo filius ipſe dixit, Non enim ij eſtis qui loquimini, ſed spiritus patris veſtri is eſt qui loquitur in vobis. Propterea quoque dictum eſt, Nemo bonus niſi vnus, *nempe* Deus, nimirum quòd bonus ſit pater, filius, & spiritus ſanctus, non participatione bonitatis, ſed eſſentiæ ταυτότητι. i. *quia ſunt vna eademque eſſentia*. Anomoeus. Ergo bonum dicis etiam spiritum ſanctum? orthodoxus, Dauid Propheta dicit, spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Anomoeus. Dicuntur etiam homines boni. Orthodoxus. sanè, ſed participa- D
tione bonitatis. Anomoeus. spiritum quoque ſimiliter bonum dico. Orthodoxus. Poteſt igitur bonitatem abiicere vt Iudas, vt & Diabolus? Anomoeus. sanè, ſi quidem velit. Orthodoxus. Abſit vt coram Deo ſic blaſphemem, vt hoc mihi vel in mentem veniat. Anomoeus. sic ergo dicis spiritum ſanctum bonum vt patrem & filium? Orthodoxus. sanè quidem: nam & ipſe bonus eſt non participatione bonitatis, ſed quòd ſit ipſummet bonum, ſiue ipſamet bonitas. Dicit enim Mattheus Euangeliſta Dominum dixiſſe, Itaque ſi vos qui mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis veſtris, quanto magis pater veſter qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ab ipſo? Et Lucas, ſi vos igitur qui mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis veſtris, quanto magis pater veſter cæleſtis dabit spiritum ſanctum petentibus ab ipſo? Audis, ſi aures habes, Euangeliſtas idem eſſe ſtatuere spiritum ſanctum atque bonitatem, & bonitatem atque spiritum ſanctum: & ab illo quidem Bona spiritum ſanctum dici, ab hoc verò spiritum ſanctum Bona. Anomoeus.

Nónne

A Nónne eſt igitur etiam spiritus ſanctus deus? Orthodoxus. Non ſanè spiritus ex aduerſo collocatus. Ano. Quid ſibi vult iſtud Deo ex aduerſo collocatus? Orthodoxus. Qvod voluntati Patris ex aduerſo collocatum eſt. Ano. At Spiritus non ex aduerſo collocatus eſt, ſed eſt ex Deitate, & propterea dicimus vnam eſſe Deitatem Patris, & Filij & spiritus ſancti. Ano. Ergo vna eſt hypoſtaſis. Orthodo. Nequaquam. An. Si vna eſt Deitas, vna etiam eſt hypoſtaſis. Orthodo. Si noſſes donum Dei, noſſes quòd per Deitatem ſignificat quoddam Eſſe commune hypoſtaſibus, per hypoſtaſim autem Eſſe, per Eſſentiam verò ſignificat ταυτότητα, *id eſt, Identitatem*. Vt ἀνθρωποτης (*ac ſi dicas Hominitas*) eſt quoddam eſſe commune, hypoſtaſis autem, Eſſe, eſſentia verò Identitas. Nec enim omnis hypoſtaſis, eſt Deitas, neque omnis hypoſtaſis eſt ἀνθρωποτης. Quod ſi non omnis hypoſtaſis eſt Deitas, nec omnis hypoſtaſis eſt Ανθρωπότης, nempe non idem ſignificat hypoſtaſis atque Deitas vel ἀνθρωποτης. Ano. ἀνθρωπότης nónne ſubſiſtit? Orthod. Maximè ſiquidem in indiuiduis ſpectetur. Ano. Ergo eſt quoque hypoſtaſis. Orthodo. Dixi ſubſiſtere, ſi in indiuiduis ſpectetur. Ano. Quid eſt indiuiduum, & quid eſt ἀνθρωπότης? Orthodo. Indiuiduum eſt noſtrum ſingulo-
B rum hypoſtaſis: ἀνθρωπότης verò eſt ipſa Eſſentiæ communitas. Ano. Communitatis autem & hypoſtaſeos quænam eſt differentia? Orthodo. Eo differunt quòd hypoſtaſis tua non eſt omnium hominum: ſed ἀνθρωπότης eſt omnium hominum communis. Ano. Ergo mea Hypoſtaſis non eſt aliud quàm ἀνθρωπότης. Orthodo. Nequaquam. Ano. Quomodo? Quoniam ἀνθρωπότης quidem eſt omnium hominum communis, hypoſtaſis verò eſt vniuſcuiuſque proprietas. An. Hypoſtaſis Patris nonne eſt Deitas? Orthodo. Maximè. Sed Deitas ſignificat Quiddã eſſe, hypoſtaſis verò Eſſe. Ano. Item hypoſtaſis Filij ánnon eſt Deitas? Ortho. Etiam. Ano. Duæ ſunt igitur Deitates. Orthodo. Nequaquam. Ano. Quomodo? Orthodo. Quoniam non eſt alia & alia Deitas. Anomoeus, Atqui alia & alia eſt hypoſtaſis. Orthodo. Sed nónne dixi Deitatis & Hypoſtaſis nominibus idem non ſignificari? Nam hypoſtaſis declarat Eſſe, Deitas verò Qviddam eſſe. Sicut enim non ſunt duæ ἀνθρωποτητες Petri & Pauli, ne Patris quidem & Filij duæ ſunt Deitates. Anomoeus. Atqui nónne hypoſtaſis Patris, eſt etiam Deitas? Orthodoxus. Hypoſtaſis quidem Patris eſt etiam Deitas, & Filij hypoſtaſis etiam Deitas: at non conſequitur, quia duæ ſunt hypoſtaſes, duas eſſe Deitates. Anomoeus.
C Quomodo non conſequitur? Orthodoxus. Qvoniam immortalitas quoque eſt hypoſtaſis Patris, & immortalitas hypoſtaſis Filij, nec tamen ſunt duæ immortalitates. Anomoeus. Non ſunt duæ immortalitates? Orthodoxus. Non. Anomoeus. Quomodo? Orthodoxus. Qvoniam non eſt diuerſa immortalitas: immortalitas enim ab immortalitate non differt, quâ immortalitas eſt. Anomoeus. Si quidem verè eſt alia & alia hypoſtaſis Patris & Filij, quomodo non eſt alia & alia immortalitas? Orthodoxus. Alia & alia eſt hypoſtaſis Patris & Filij, ſed non eſt alia & alia immortalitas. Nam & nos aliam & aliam hypoſtaſim habemus, at non aliam & aliam ἀνθρωποτητα. Et Petri hypoſtaſis eſt homo, & Pauli hypoſtaſis eſt homo: & ſunt duæ hypoſtaſes, at non duæ ἀνθρωποτητες. Itidem aliam atque aliam hypoſtaſim habemus, non tamen aliam & aliam immortalitatem, quam per vnum Baptiſma recepimus. Nam ſi alia & alia eſt immortalitas, alius & alius baptiſmus, alia & alia fides, non eſt etiam vnus Dominus, nec vna fides, nec vnum baptiſma. Anomoeus. Sed noſtra hypoſtaſis aliud quiddam eſt quàm immortalitas & baptiſma: ergo etiam hypoſtaſis Dei alia eſt quàm immortalitas. Orthodo. Nequaquam. Sed ipſa hypoſtaſis eſt etiam immortalitas: neque immortalitas duntaxat, verùm etiam incorruptibilitas, & iuſtitia, &
D ſanctificatio, & redemptio, & dominatio, & poteſtas. Neque deus hæc eſſe dicitur per compoſitionem, ſed ex diuerſis conſiderationibus, dictus immortalitas, quod deſinere: incorruptibilitas, quòd diſſolui non poſſit: iuſtitia, propter æquitatem: ſanctificatio, quòd à peccato cuſtodiat: redemptio, quod vitam noſtram liberet à corruptione: dominatio, quod omnium ſit dominus: poteſtas, quod nihil ei reſiſtat. Hæc autem omnia vt in Patris, ita etiam in Filij hypoſtaſi conſiderantur, idque minimè ex participatione. Idcirco duas quidem hypoſtaſes dicimus Patris & Filij, vnam autem Deitatem, poteſtatem, dominationem, immortalitatem, incorruptibilitatem, & eiuſmodi alia. Ano. Vnam igitur etiam dicis ἀγεννσίαν. orth. ἀγέννητον *id eſt, Non factum*, quidem dico etiam Filium: ἀγέννητον autem, *id eſt ingenitum*, nequaquam. Ano. Eſtne igitur aliud ἀγέννητον, aliud ἀγέννητον? Orth. sanè quidem. Ano. Quomodo? orth. Quoniam τὸ γεννητὸν illud eſt quod ex hypoſtaſi gignitur, ideóque ex ventre vel vtero dicitur: γεννητὸν vero illud eſt quod eſt à poteſtate opificis. Quæcunque enim voluit, fecit.

Quomodo autem fecit? Dixit, & facta ſunt: mandauit, & condita ſunt. An. Non quæſiui A
quid ſit γεννητὸν & quid γεννητὸν, ſed an τὸ ἀγέννητον ſit aliud quàm τὸ ἀγέννητον. Orth. Si τὸ γεννητὸν illud eſt quòd eſt ex hypoſtaſi & vtero nempe illud eſt ἀγέννητον quod non eſt ex vtero vel hypoſtaſi: & ſi τὸ γεννητὸν illud eſt quod eſt ex poteſtate ſecundum mandatum, nempe τὸ ἀγέννητον, illud eſt quod non exiſtit ex mandato, ſed vel autorem ſiue cauſam non habet, vel eſt ex hypoſtaſi τῆ ἀγεννήτου, *id eſt Eius quod non eſt genitum.* An. Duo igitur dicis ἀγέννητα? Ortho. Ego & Patrem & Filium & Spiritum ſanctum dico eſſe ἀγέννητα, *id eſt Non facta*, nequaquam verò tria ἀπάτορα neque ἀναίτια, *id eſt, Patris, Vel cauſæ ſiue autoris expertia*: ſed Patrem quidem ἀπάτορα. i. *Abſque Patre*, & ἀναίτιον. i. *Abſque autore ſiue cauſa*, & ἀγέννητον, i. *Non factum*. Neque enim Pater habet Patrem, neque opificem ad quem ortum referat, neque quenquam autorem à quo ſit vt ex hypoſtaſi. At Filius Patrem quidem habet. *ideoque non eſt* ἀναίτιος, ſed ab opifice ortum non habet: neque enim factus eſt, ſed genitus. Spiritus Sanctus autem Patrem non habet, quia non eſt genitus, nec ab opifice ortum habet: quia non eſt factus, ſed autorem & cauſam habet Deum, à quo etiam procedit. Anomoeus. Alij verò Spiritus annon ab eo procedunt? Orthodoxus. Et nos quoque ab eo geniti ſumus. Quotquot enim eum receperunt, dedit eis B
hoc ius vt Filij dei fierent, qui videlicet non ex ſanguine, neque ex libidine carnis ſed ex Deo geniti ſunt. Sed ſicut nos qui ex Deo geniti ſumus, non ſumus ex vtero hypoſtaſeos geniti, ita & Spiritus qui ex Deo procedunt, ex ore hypoſtaſeos ipſius non ſunt. At Spiritus ſanctus eſt Spiritus ex ore hypoſtaſeos ipſius. Nam dei verbo ſolidati ſunt cæli, & ſpiritu oris eius vniuerſa eorum poteſtas. Et Pater dicit, Ecce, Filius meus, dilectus meus, in quo acquieuit anima mea: ponam ſpiritum meum ſuper ipſum. Anomoeus. Si & Filius eſt ex hypoſtaſi, & Spiritus ex hypoſtaſi, fratres ſunt igitur. Orthodoxus. Abſit, nullus hoc dicit. Quomodo enim Filius eſt vnigenitus, ſi duo ſunt fratres? Anomoeus. Quomodo igitur & Filius eſt ex hypoſtaſi & Spiritus, neque tamen ſunt duo fratres? Orthodoxus. Propterea Filius dictus eſt eſſe non tantùm ex hypoſtaſi, verumetiam ex vtero: & Spiritus Sanctus non tantùm ex hypoſtaſi, ſed etiam Spiritus oris, vt differentia ſit non habita eius ratione, quod ſint ex hypoſtaſi, ſed quòd vnus quidem ex vtero ſit, alter ex ore. Anomoeus. Aliud ergo eſt os, aliud eſt vterus, aliud hypoſtaſis? Orthodoxus. Non aliud & aliud, vt res aut trinominum quippiam. Anomoeus. Vt quid ergo? Orthodoxus. Vt aliud quidem ſignificante hypoſtaſi, aliud C
vtero, & aliud ore. Anomoeus. Quid ſignificat hypoſtaſis, quid os, & quid vterus? Orthodoxus. Hypoſtaſis declarat τὸ ἔναι. i. *Eſſe*: vterus, generandi vim: os, ipſam docendi facultatem. Quomodo vero gignat Filium Deus, & quomodo Spiritum emittat, curioſè non perueſtigo: ſed credo Filium genitum in explicabili modo & abſque perpeſſione vlla: & ſimiliter Spiritum Sanctum procedere inexplicabili modo & abſque perpeſſione vlla. Anomoeus. Vbi eſt os & vterus, & hypoſtaſis, quid aliud quàm compoſitionem dicis? Orthodoxus. Compoſitionem non efficiunt hæc nomina. Omnino enim iſta non dicuntur, vt de membris ſolent. Ano. Os nónne eſt os? & vterus ánnon eſt vterus? Orthodo. Non omne os eſt idem os, neque omnis vterus eſt idem vterus? Nam neque omne os eſt membrum, neque omnis vterus prorſus membrum eſt. An. Quinam os poſſit non eſſe os, & vterus non eſſe vterus? Orth. Scriptura multis locis os gladij nominauit, nec quiſquam ita inſanit, vt dicat gladium eo membro præditum eſſe quod os vocatur: ſed ſcriptura os vocauit illud quo gladius abſumit: & quum dicit, ex quo vtero prouenit glacies, vterum corporeum non requirit: & quum faciem ignis dicit, non dicit ignem eſſe humana forma præditum, cuius membrum vnum ſit Facies, alterum vero ignis: neque faciem terræ dicens, terram dicit hu- D
manam formam referre. Ano. At vbinam dictum eſt terram eſſe facie præditam? Orthodo. Scriptum eſt apud Prophetam. Qui fugit, erit vt qui fugit à facie ignis: & in Geneſi Cain inquit, Si eiicis me hodie à facie terræ, etiam à facie tua abſcondar. Ano. Sed quum de animantibus iſta nomina dicuntur, membra declarant: in iis verò quæ ſenſus ſunt expertia, abuſione quadam vſurpantur. Orth. Annon tibi videtur anima eſſe animal? An. Sanè. Nam & Angelus animal eſt, & omnes ſpiritus: propterea enim etiam omnes ſeraphim animalia dicuntur: & ſcriptum eſt, Inter duo animantia cognoſceris. Orthodo. Dicens igitur Deus, Aperi os tuum, & implebo illud, quódnam os dicit? & Dauid Pſal. 118. Os meum aperui, & hauſi Spiritum, quoniam mandata tua elegi, quódnam os dicit? Et Iob inquiens, Os verax implebit riſu, quodnam os inquit? Quónam autem ore clamabat Moſes, quum audiret. Cur clamas ad me? Quis vero ignorat tacentes quoque à Deo exaudiri ſuſpiriis inenarrabilibus clamantes? Quem autem vterum intelligit Prophetas ſcribens, Præ metu tui, Domine, in

A mine, in vtero concepimus & parturiuimus, & peperimus Spiritum ſalutis in terra? Quemadmodum igitur anima dicitur vterum habere, & os, & oculos, & cætera omnia corporis membra, nec tamen ex membris compoſita eſt: ita quum de Deo verè incorporeo audies os vel vterum, nihil compoſitum intellige, ſed vteri nomine gignendi vim: oris, docendi vim: oculorum intelligendi vim: aurium, exaudiendi vim. Idcircò igitur dictus eſt Filius ex vtero, quòd ſit genitus: & propterea Spiritus eſt oris Spiritus, quoniam is eſt qui docet. Et ſicut non dicis Spiritum eſſe genitum quiddam, ne duos filios dicas: ita ne dicito ipſum eſſe factum, vt ne vnum eorum quæ facta ſunt dicas, ac proinde eum dicere etiam ſeruum cogaris, propter Prophetam qui dixit, Omnia tibi ſeruiunt. An. Quod initio dixi, Parum abeſt quín mihi perſuadeas vt fiam Homoouſiaſtes, *id eſt Coëſſentialiſta*. Orth. Vtinam dixeris, vt Chriſtianus fiam. Factus enim Chriſtianus, didiceris oportere Coeſſentialem Filium dicere, diuinis ſcriptis edoctus. Quæcunque enim ſunt Dei propria, ea ſunt communa Patri, Filio, & Spiritui ſancto. An. Quomodo dixit Sanctus Apoſtolus Deo ſoli impoſſibile eſſe mentiri? Ortho. Hoc & de Patre, & Filio, & Spiritu Sancto dicetur: quod enim naturæ proprium, commune eſt
B hypoſtaſibus. Ano An poſſunt mentiri Seraphim? Ortho. Niſi poſſint mentiri, non iam eſt ſolus Deus is qui mentiri, non poſſit. Ano. Non dixit Apoſtolus ſolum Deum non poſſe mentiri, ſed Deum non poſſe mentiri. Ortho. Quicquid factum eſt, mentiri poteſt: ideóque etiam diabolus, quum eſſet inter Cherubim, potuit mentiri. Et hoc ipſum Mentiri, eſt mutatio illa, cui virtutes ratione præditæ ſunt obnoxiæ. Deus autem, quum ſit immutabilis, mentiri quoque non poteſt: & ſicut ſolus eſt immutabilis, & ſolus immortalis, & ſolus inuiſibilis, & ſolus incorruptibilis, ita etiã ſolus mentiri non poteſt. Sed hoc cõmune eſt Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Anomœus. Quomodo ergo de Spiritu dicitur, quod nõ loquetur ex ſeſe, ſed quæcunq; audiet loquetur, ſi quidẽ eiuſdẽ eſt naturæ? Orthodo. Imo hoc ipſum oſtendit eũ quoque mentiri non poſſe, & eiuſdẽ eſſe naturę. Anomœus. Quomodo? Orthod. Quoniã quicquid factũ eſt, ſi quidem ſit rationis particeps, quicquid vult, etiam ex ſe loquitur, quandoquidem etiam ſua peculiari præditum eſt voluntate, cui ſilentium imponit vt dei voluntatem dicat. At Spiritus non ita eſt, ſed vt dei ſpiritus. eandem habet atque Deus ipſe voluntatẽ: & hoc eſt, Non loquetur ex ſeipſo. Nam & Filius de ſe dixit, Ex meipſo nihil facio, ſed vt docuit me Pater, iſta
C loquor. An igitur Sermo ille Dei & illa Dei ſapientia neſciebat quid loquuturа eſſet? abſit vt quiſquam Chriſtianus hoc exiſtimet: ſed iſta nos docemur, vt & naturam vtriuſque eandem eſſe ſciamus, & voluntatem quæ diuiſionem nullam patitur, ſin minus, Paulus quidem dicit, De virginibus non habeo mandatum, ſententiam autem edo, vt qui miſericordiam ſim conſequutus. At Filius mandatum accipit de eo quod dicturus & loquuturus eſt, & Spiritus ex ſemetipſo non loquitur. Anomœus. Spiritus verò nónne propriam & peculiarem habet voluntatem? Orthodoxus. Abſit, quæ quidem Deo ex aduerſo reſpondeat: nec enim modo vult quæ Dei ſunt, modo vero quæ ſui ipſius: ſed ſiquid vult Spiritus Sanctus, hæc eſt Dei voluntas: & ſiquid vult Deus, hæc eſt Spiritus voluntas. Anomœus. Enimuero, ánnon quod Deus vult, volunt etiam Prophetæ? Orthodoxus. Non ſemper. Interdum enim etiam ex ſeipſis loquebantur. Dicens enim primùm Moſes, Exilis vocis & tardæ linguæ ſum, neque audiet me Pharao: & illud, Obſecro te, delige alium, quid aliud ſignificat quàm ſibi aliam voluntatem ineſſe, quàm *poſtea* coercuit, vt Dei voluntati obſequeretur? Aaron quoque & Maria à ſeipſis commoti murmurarunt aduerſus Moſem, quo tempore etiam lepra correpta fuit Maria, &
D animo indignatus eſt Dominus. Ieremias propheticum munus deprecans dicebat, Iuuenis ſum, neque poſſum prophetare. Et Ionas eouſque in hoc recuſando progreſſus eſt, vt etiam decreuerit fugere à facie Domini. Et Dauid quum ſuæ voluntati obſequutus, populum recenſuiſſet, caſtigatur. omitto enim illa de Vria Chettæo. Nam omnia quoque ſic condita vt ratione prædita ſint, interdum ſua, interdum quæ à Deo ſunt loquuntur. At non ita Spiritus: nec enim modò quæ Dei ſunt, modo ſua loquitur, quũ ei non inſit alia quæpiã voluntas: (vt ne in Filio quidẽ) ſed vna ſit Patris, Filij, & Spiritus ſancti voluntas. Idcircò dictũ eſt de Spiritu, Nõ loquetur ex ſeipſo: & de Filio, Nihil ex me ipſo facio, ſed ſicut docuit me Pater, iſta loquor: non quod neſciat quicquam loqui, ſed quia non aliud vult Pater, aliud vult filius & aliud Spiritus ſanctus. An. Etiãſi non ſemper quæ Dei ſunt, loquuti ſunt Prophetæ, vt tu dicendo comprobaſti, at certè Apoſtoli nihil ex ſeipſis, ſed quę ſunt Dei ſemper locuti ſunt. orth. Docet nos ſcriptura Apoſtolos *interdum* à ſeipſis eſſe loquutos? An. Quomodo? Arth. Quum audis Paulum dicentem de Apoſtolis, ſed quum viderem eos non recto pede incedere ſecundum veritatem Euangelij, dixi Cephæ coram omnibus, (quæ ſequuntur autem noſti, ſi quidem es ſa-

crorum ſermonum ſtudioſus) quid aliud exiſtimas quàm eos aliquid loquutos eſſe aut feciſſe A
quod ex diuina inſpiratione non proficiſcebatur? Idem de ſeipſo dicit, NVLLVS mihi ſum conſcius, ſed non ſum in hoc iuſtificatus. AT non ita Spiritus: ideo dictum eſt, Non loquetur ex ſeipſo. An. Omnes igitur homines modò quidem ſua, modò verò quæ Dei ſunt loquuntur: at Angeli quæ Dei ſunt, ſemper loquuntur. Orth. Ne hoc quidem verum eſt. Nam ſi ſemper quæ Dei ſunt loquerentur, non peccaſſent, adeo vt ſcriptum ſit, Nam ſi Angelis qui peccarant non pepercit, &c. An. Sed etiamſi nonnulli Angelorum olim peccarunt, ſunt tamen Angeli quidam peccati expertes. Orth. Non quærimus an ſint Angeli abſque peccato, ſed an poſſint peccare. Etenim nos quoque vſque adhuc mortui non ſumus, & ſumus mortales eo quòd poſſimus mori, non quod iam mortui ſimus: ſiquidem fieri poteſt vt aliqui noſtrum nõ moriantur Heliæ exemplo. Etiamſi vero quiſpiam noſtrum non moriatur, at ipſa quidem certè natura eſt mortalis. Itaque quamuis myriades Angelorum non mentitæ ſint, ſed Dei ſermonem cuſtodierint, reipſa tamen apparuit, mutabilem eſſe ipſorum naturam, quæque veluti edita voce per ſeipſum teſtetur eorum aliquos mutatos fuiſſe, & ex ſeipſis loqui. AT Spiritus ſanctus non loquitur ex ſemetipſo. NEC enim eſt ea natura præditus quæ facta ſit, ac proinde B
mutari poſſit. AN. ENIMVERÒ, vnde illud habet Spiritus vt mutari non poſſit? Orth. Quod aliis præbet immutabilitatem, neceſſe eſt natura eſſe immutabile. AN. Sunt igitur alia quoque immutabilia. Nam ſi quibus aliis præſtat spiritus illam immutabilitatem, nempe illa quibus immutabilitatem illam præbet Spiritus, etiam ſunt immutabilia. Orth Sed quædam ſunt immutabilia participatione, quædam natura: vt ignis natura quidem eſt vrens, aqua verò oppoſito igne fit vrens. Ita Spiritus eſt natura immutabilis: qui vero facti ſunt eius participes, hac participatione fiunt immutabiles. AN. An vis dicere Patrem eſſe illum ipſum Spiritum? Orth. ABSIT. AN. ATQVI, ſi quæcunque ſunt Patri propria, ſunt quoque FILIO & Spiritui communia, oportet vt Pater ſit ipſe Spiritus & Filius. Orth. Non dixi quæ propria ſunt Patris eſſe quoque Filio & spiritui communia: ſed dixi, ea quæ propria ſunt eſſentiæ DEI, eſſe & filio & spiritui communia, vt incorruptibilem, immortalem, immutabilem eſſe, mentiri non poſſe, & quæcunque ſunt huiuſmodi. An. Ergóne alius DEVS eſt, alius Pater? Orth. ABSIT: ſed Dei nomen naturam indicat, nomen autem Patris eam rationẽ quam ad FILIVM habet. Quęcunque igitur propria ſunt naturæ, communia ſunt eiũſdem Eſſentiæ hypoſtaſibus. Siquidem C
quod dixit Propheta, maieſtatis DEI nullum eſſe terminum, dixerit etiam aliquis & de Filio & de spiritu, quia neque maieſtatis Filij neque maieſtatis spiritus vllus eſt terminus. Quo enim (inquit ille) diſcedam à Spiritu tuo, & quónam à facie tua fugiam? Rerum autem omniũ conditarum & terminus eſt aliquis & quantitas. Poſſum enim animo concipere Gabrielẽ vbi non ſit Raphael: Patrem autem & Filium & Spiritum ſanctum vbique & in omnibus & per omnia mente conſidero. AN. DICO etiam ego, vbique & in omnibus & per omnia eſſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum. Orth. Nónne id eſt Coeſſentiale, quod eandem Eſſentiæ definitionem recipit? AN. Non dicis igitur maiorem eſſe Patrem FILIO? orth. Vt DEVM DEO maiorem, nequaquam: ſed vt Patrem FILIJ humana carne induti, ſiquidem non dixit, DEVS maior me eſt, ſed Pater maior me eſt. AN. Filium ergo dicis deitate æqualem eſſe Patri? orth. Maxime: dicit enim APOSTOLVS, Is ſit affectus in vobis, qui fuit & in Chriſto IESV: qui quum in forma dei eſſet, non duxit rapinæ eſſe æqualem Deo. An Quod igitur ipſe non rapuit, cur illi impertis? orth. Quoniam ipſe non rapuit, ſed habet natura: & hoc habens, exinaniuit ſeipſum, forma ſerui accepta. Quæ enim laus debeatur ei qui quam non habet, æqualitatem non rapuit? NAM ſi hoc laudabile eſt, ſimiliter etiã cælum laudabitur, & Gabriel & Raphael D
& ANGELORVM ſinguli, & Archangelus quilibet quod æquales eſſe deo non rapuerint. An. NOS dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum eſſe inſtar epiſcopi, & preſbyteri, & diaconi. orth. Sed ſicut quiſpiam qui epiſcopus non ſit, & tamen homo ſit, eandem habet naturam atque epiſcopus: ita & diaconus qui neque preſbyter ſit neque epiſcopus, eiuſdem tamen eſt naturæ. Ita igitur tu quoque fateris Filium quidem non eſſe Patrem, ſed eiuſdem eſſe naturæ atque Patrem: itidémque spiritum dei non eſſe quidem FILIVM, neque PATREM, ſed eiuſdẽ eſſe atque Patrem naturæ, quándoquidem ab eo procedit. Cur igitur auditores fallis, quum neſcias quid dicas? ac non dicis tres naturas diſſimiles, vt Angelum, & hominem, & equum? An. Ita dico: alióqui fuerim coeſſentialiſta. orth. Didiciſti igitur eum qui dicat Patrem eſſe vt epiſcopũ, & Filiũ vt preſbyterum, & spiritum vt diaconũ, coëſſentialitatẽ dicere. At tu non aliter dicere te adhuc exiſtimaſti. Quod ſi iudicas eum qui hoc dicat, non eſſe Chriſtianum, teipſum nimirum condemnaſti: & ex tuo ipſius ore conuinceris Chriſtianus non eſſe. An.

NON eſt

NON eſt igitur Chriſtianus qui coeſſentialitatem dicit? Orth. Qui coeſſentialitatem dicit, Chriſtianus eſt: qui vero exiſtimat eum non eſſe Chriſtianum qui coeſſentialitatem dicit, & tamen ipſemet hoc dicit, comperitur ſeipſum condemnare, vt ſeruus ille malus ex ſuoipſius ore damnatus. An. Quomodo verò ſum compertus id dicere? Orth. Nos patrem & Filium, & Sanctum Spiritum, tanquam epiſcopum, & preſbyterum & diaconum dicere faſſus es. An. Tanquam epiſcopum, preſbyterum, & diaconum dixiſſe me confiteor. Orth. Verùm Epiſcopus, preſbyter, & diaconus coeſſentiales ſunt. Ergo PATREM, FILIVM, & Spiritum ſanctum coeſſentiales eſſe faſſus es. An. Annon ergo tanquam conditum vinum mixtum Patrem, Filium & spiritum ſanctum eſſe, vis ſignificare. Orth. Imò, vidéſne te id dicere? An. Quomodo? Orth. Quoniam aliam Patris, & Filij & Spiritus ſancti naturam eſſe dicis: tanquam vini, & mellis, & piperis. Nos autem dicimus, ſi Pater vinum ſit lætificans cor hominis, & Filius etiam vinũ lætificans cor hominis, & spiritus lætificans cor hominis, Patrem eſſe ſupra mel & fauum. Vos ergo, Patrem, FILIVM, & spiritum, quos diuerſæ naturæ participes efficitis, non nos, condito vino comparatis.

B

S. PATRIS ATHANASII DE SANCTA TRINITATE DIALOGVS SECVNDVS, IN QVO DISPVTANT ETIAM ORTHODOXVS ET ANOMOEVS ARII SECTATOR.

ANOMOEVS.

QVotquot ſanæ mentis ſunt, id quod ex alio eſt, eodem eſſe poſteriorem, quia ex cauſa eſt, confitentur. Orth. Non ſemper. An. Túne ex PATRE es, & Patre tuo nequaquam poſterior? orth. EGO quidem ex Patre meo ſum, idéque Patre meo poſterior, & extra Patrem meum: At Lumen ex sole eſt, nec poſt solem tamen, nec extra solem, ſed ſimul atque sol, & in sole, & cum sole. ET odor ex vnguento, nec poſt vnguentum, nec extra vnguentum, ſed cum vnguento, & ſimul atque vnguentum, & cum vnguento. Rur
C ſus intelligere ex intellectu eſt, neque poſt intellectum, neque extra intellectum, ſed ſimul atque intellectus, & in intellectu, & cum intellectu, & velle ex volente eſt, & neque extra volentem neque poſt volentem, ſed ſimul atque volens, & in volente, & cum volente: & ſapientia ex ſapiente eſt, & neque poſt ſapientem, neque extra ſapientem, ſed ſimul atque ſapiens, & in ſapiente, & cum ſapiente: & potentia ex potente eſt, & neque poſt potentem, neque extra potentem, ſed in potente, & ſimul atque potens & cum potente. sic igitur filium quoque Dei ex Deo eſſe intelligimus, at non poſt deum, neque extra deum, ſed ſimul atque DEVS & in DEO, & cum DEO. An. At ſplendor, & intelligere, & velle, & ſapientia, & potentia, non ſunt eſſentia in ſeſe ſubſiſtens. FILIVS dei vero eſt eſſentia, in ſua propria hypoſtaſi, *id eſt ſubſiſtentia*. orthodoxus. In hoc quoque, habet in quo conferri cum ipſo nequeant corporei filij, quod filius quidem ſum ego PATRIS mei, ſed non ſum eius ſapientia, neque ſum eius potentia, neque ſum eius voluntas, neque ſum eius λόγος, neque ſum eius ſplendor, neque ſum in ipſo patre meo, PATER ipſe non eſt in me, non ſicut operatur PATER, ego operor: filius dei vero non tantùm eſt filius, ſed etiam potentia, & ſapientia, & λόγος, & voluntas, & ſplendor, vt ex eo quod eſt filius, intelligatur quod ſit quiddam in ſeſe ſubſiſtens: & ex eo quod eſt sapientia & potentia, & λόγος, &
D voluntas, & ſplendor, intelligatur illud quod ſimul atque PATER, & in PATRE, & cum PATRE ſit, & ſit neuter, id eſt neque poſt PATREM, neque extra PATREM. PROPTEREA enim clamat PROPHETA dicens, DOMINE, DEVS noſter, da nobis pacem: omnia enim dediſti nobis. DOMINE, DEVS noſter, alium extra te non nouimus. Nec enim extra PATREM filius cognoſcitur, ſed in PATRE, & cum PATRE, & ſimul atque PATER, vt ſplendor gloriæ, vt character hypoſtaſeos, vt ſapientia ſapientis, vt potentia potentis, vt λόγος mentis. An. sed ſplendor lucis non eſt filius, character hypoſtaſeos nõ eſt filius, ſapientia ſapientis non eſt filius, potentia potentis non eſt filius. orth. Potentis quidem potentia non eſt eius filius, nec ſapientis ſapientia eſt eius filius, neque λόγος mentis eſt eius filius, neque ſplendor gloriæ eſt eius filius: ſed Dei filius, & filius eſt Dei, & eius λόγος, & filius eſt ſapientis & eius ſapientia, & filius eſt potentis & eius potentia. Ideóque quum filium audimus, eum in ſeſe ſubſiſtere intelligimus: quum autem potentiam, λόγον, ſapientiam audimus, ſic docemur inſeparabilem eſſe & coæternum. An. simul igitur dicis eſſe Patrem & filium? Orth. simul eſſe dico. An. Duo igitur ἀγένητα dicis? Orth. Ego Patrem & filium dico:

quid sit autem ἀγέννητον sacræ literæ me non docent. AN. An vero non est in confesso Patrem A
Christi non esse γεννητὸν? ORTH. Hoc & ego fateor. AN. Itaque qui non est ἀγέννητος, & est, ita est,
vt non sit ἀγέννητος. Est igitur ἀγέννητος. ORTH. Eum quidem noui non fuisse factum: ipsum autem
vocare ἀγέννητον non docent me sacræ literæ, sed Patrem. AN. si non est factus qui ante sæcula
est, ita est vt sit ἀγέννητος, qui vero sic est vt sit ἀγέννητος, est ἀγέννητος. ORT. Verùm scriptura non
vocat eum ἀγέννητον, sed eum esse Patrem dicit. QUOD autem dicit Scriptura, hoc & ego dico,
non autem id quod homines excogitarunt. Nam & alia multa in nostram cogitationem ca-
dunt, quæ tamen repudiamus, vt quæ conuenienter de Deo dici non possint, quandoquidem
in scripturis ei non tribuuntur. AN. Cedo exemplum: vt quid obsecro? ORT. Constat nos opta-
re nostro bono promoueri: at DEUS nulla in te quicquam promouet, quoniam nihil ei deest.
AN. Nihil prorsus. ORTH. Illi ergo nihil opus est vt promoueat. AN. Nihil. ORTH. Nemo tamen
nostrum est, qui propterea quod promouere non possit, dicat eum non promouentem, quin
potius hanc vocem, vt quæ Deum non deceat, repudiamus. Ita etiam illud ἀγέννητον, nega-
mus DEO conuenire: quoniam si conueniret, id dicerent sacræ literæ. AN. DIC igitur, Factúsne
est DEUS? &, A quo factus est? ORTH. Sic propterea oportet ipsum dici ἀγέννητον, quoniam à nul B
lo est factus, dic etiam eum non credentem, quoniam in nullum credit: & impium, quoniam
nullum colit. QVOD si cogitatio quidem nostra nobis talia suggerit, religio verò dicere nos
non patitur: ita etiam illud ἀγέννητον: etiamsi nobis cogitatio nostra id suggerat, non sinit ta-
men religio nos dicere. Id enim alioqui Scriptura omnino vsurpasset. AN. Annon verò DEUM,
qui supra omnia est, dicis ἀγέννητον? ORTH. Dixerim, si scriptum esset, Quod si scriptum non est,
non cogor dicere. Sed & alio modo intelligere licet non esse dicendum quicquid cogitatio
nostra dictat FATEMUR omnes Deum esse inuisibilem, quum dicat Paulus, Incorruptibili, inui-
sibili, Soli sapienti Deo. Cæterum qui incorruptibilis est, non est sibi quidem corruptibilis,
aliis verò incorruptibilis: sed & sibi & aliis est incorruptibilis. AN. Ita & prorsus. ORTH. Age igi-
tur, quoniam Scriptura illi incorruptibilitati copulauit inuisibilitatem, dicamus DEUM sibiip-
si quoque esse inuisibilem, & ita mentitum sit (nostro quidem iudicio) Euangelium, quum
inquit, Qui est à PATRE, is vidit Patrem. QUOD si is qui à Patre est videt PATREM, & ipse Pater
seipsum videt, quod est & dicitur & creditur esse inuisibilis, referendum est ad vniuersas res
creatas, non autem ad illum ipsum, neque ad Filium qui ex ipso est, neque ad Spiritum san- C
ctum qui ab ipso est. AN. Nunc disco vos id non credere, quod omnibus in confesso est. ORTH.
Quidnam? AN. DEUM esse ἀγέννητον omnes mente præditi confitentur, vos autem non admit-
titis. ORTH. Non dico non posse nobis probari vt DEUM fateamur γέννητον: sed quanuis id cadat in
nostram cogitationem, tamen necessarium non esse vt voce vtamur quæ in sacris literis nus-
quam inuenitur. Nam si hoc foret necessarium, non reticuisset sacra Scriptura. AN. Age igi-
tur Γέννητον ipsum dicamus. ORTH. Qui γεννητὸν cũ dicit, impiè facit. Tradidit enim nobis scrip-
tura quænam sunt γεννητὰ, & quis sit eorum opifex. Qui verò dicit eum ἀγέννητον (quod scriptu-
ra non tradit) superuacaneum quiddam loquitur. AN. Si non est γεννητὸς, est ἀγέννητος. ORTH.
ETIAMSI humana cogitatio nobis hoc suggerit, non ita nos tamen sancta scriptura docuit: sed
audis ipsam dicentem, Quantum abest oriens ab occidente, tantùm absunt cogitationes ve-
stræ à cogitationibus meis. Quod si existimat Eunomius se comperisse quid sit Deus ex eo
quod non sit γεννητὸς nec habeat suum esse ex aliquo factore, dicat eum etiam ἄθεον, *id est, Absque deo*, vt qui Deum non habeat. QUOD si non dicet ita loqui, quanuis cogitationem nostram
subeat: ne dicatur etiam ἀγέννητος, quamuis hoc in cogitationem nostram cadat. AN. Fecit igi-
tur Deum quispiam? ORTH. Non fecit. AN. Ergo est ἀγέννητος. ORT. Habétne DEUS Deum? AN. D
Minimè quidem, is qui est ἀγέννητος. ORTH. Est igitur ἄθεος, *id est, Absque Deo*. Videns ergo quàm
puerilia & illiberalia sint vestra cogitata. Quamobrem vestigiis sanctę scripturæ insistentes di-
camus potius Patrem, & Filium & Spiritum sanctum, DEUM: neque timebimus ne circa fi-
dem naufragium faciamus. Nam illud ἀγέννητον est inuentum aquilæ decidentis, quærentis BO-
REAM cuius firmum vestigium inueniri nequit: nec enim habet in scriptura vbi pedes figat,
AN. Acceptam epistolam AËTIJ lege, & dic aduersus illam. ORTH. Tu ipse lege. AN. Sunt vnà
cum ea EUNOMIJ quoque scholia. ORTH. Ergo & illa recita.

SCHOLIA EVNOMII, ET RESPONSIO ORTHODOXI AD ILLA.

VOLUNTAS non idem est atque ESSENTIA Dei: nam voluntas incipit & desinit, essentia vero nec
incipit nec desinit. Id autem quod incipit & desinit non potest idem esse atque id quod
nec incipit nec desinit. Præterea, si voluntas idem esset atque ESSENTIA Dei, oporteret quũ vna
sit essentia

A sit essentia, vnam esse voluntatem. AT in sacris literis non vnica, sed multæ voluntates inue-
niuntur: quum dicant, omnia quæ voluit, fecit: multa igitur voluit, non autem vnum quid-
dam. Quod etiam magis perspicuè videre licet in mundi creatione. Voluit enim esse mun-
dum, & is extitit prout voluit, ac semel factus permanet. Aliud est autem illa perseuerantia
quam voluntas condendi illius: denuntiauit verò fore etiam vt mundum transformet. Ergo
quum volet transformabit. Neque verò multæ duntaxat, verumetiam diuersæ sunt voluntates. Voluit enim cælum, voluit & solem, voluit & terram. Quum autem ista quæ vult diuer-
sa sint, necesse est differre quoque voluntates de illis creandis: quod etiam necesse est de re-
bus quæ mente duntaxat concipiuntur, accipere. ORTH. Ergo, si, (vt tu quoque sentis) voluntas
non idem est atque essentia, & quæcunque facta sunt, opera sunt voluntatis eius, fatere filium
esse ex eius Essentia. Sic enim eum etiam vnigenitum esse fateberis, qui solus ex essentia ge-
nitus sit. Nam si & ipse voluntatis filius est, nempe non est vnigenitus, quum multa sint quæ
peperit voluntas. Scriptum est enim, Volens genuit nos verbo veritatis. Non sunt autem mul-
tæ Dei voluntates, vt tu existimas. Non enim quia diuersa sunt opificia, necessario diuersæ
B quoque sunt voluntates: sed sicut DEUS hominem vnica voluntate ex diuersis membris & par-
tibus condens, fecit oculos, aures, nares, comam, intestina, nec vno modo intestina disposuit,
splenem, hepar, renes, & quæ intus sunt: sic etiam vniuersum mundum vnica voluntate con-
struxit. AN. Si maior est pater filio, & qui maior est, in aliquo maior est, vtrum mole corpo-
ris maior est, aut natura ἀγεννησίας? & vtrũ ἀγέννητον esse est essentia, an verò nihil est? ORTH. Scri-
bitur Pater maior esse filio, at neque mole, neque tempore, neque natura, sed quatenus Pater
est filij qui hominem assumpsit. Propter hanc autem hominis assumptionem dicit Apostolus eum inferiorem factum fuisse etiam ANGELIS, sic scribens, Iesum autem nonnihil inferio-
rem factum Angelis cernimus per crucis perpessionem. Propter hanc quoque hominis as-
sumptionem subiectus fuit Mariæ & Iosepho: erat enim eis subiectus, vt in Euangelio scrip-
tum est. AN. Sed natura maior, idcirco quod sit ἀγέννητος, estne aliquid, an vero nihil est, sicut
prius dicebamus? ORTH. Ἀγέννητον nihil est natura: nec enim est essentiale quippiam. Itaque si
maior est Pater eo quod sit ἀγέννητος, & ἀγέννητον esse nihil est, consequitur nihilo esse maiorem.
Qui vero nihilo maior est, in omnibus est æqualis. Nec enim sanè Pater est filio inferior. AN.
C Æquale igitur esse dicis ingenitum ei quod genitum est: & quomodo verax fuerit qui dicit,
Pater qui misit me, maior me est? ORTH. Ingenitum esse, non est essentia in DEO & PATRE, sed
nullum esse Dei Patrem ostendit. NULLUS autem ideo maior est quopiam quod Patrem non
habeat. Nam neque ADAM Patrem habuit, neque EVA: & tamen sunt nobis coessentiales. Sed
quomodo inter philosophandum de ingenito & genito, veluti tuipsius oblitus subiecisti, Pa-
ter qui misit me, maior me est? Oportet enim te potius vt tecum ipse consentires, dicere, In-
genitus qui misit me, maior me est. Sed hoc non est scriptum, ideóque non dicis rectè. NE igi-
tur argutare, vt ne obstupefias. NEC enim es sapientior Daniele, nedum ipso Spiritu, qui Patrẽ
quidem nos docuit, ingenitum verò nequaquam. AN. AT si mole Pater est maior, compositus
fuerit ipse ingenitus, quamuis simplex sit & ineffigiatus: siquidem moles est compositum &
partibile quiddam: quoniam omnis moles ex partibus constat, & partium compositionem ha-
bet: quod de DEO dicere absurdum est. ORTH. Deo compositionem & molem tribuere absur-
dum est, verè inquam absurdum. Est autem filius quoque, vel te inuito, Deus *non cõpositus*,
sed simplex & ineffigiatus: vt absurdum sit compositionem aut molem ipsi attribuere. Quod
D si ita est, nempe Maius illud in his rebus situm non esse comperietur. Ipse vero quem in con-
fesso est simplicitate & eo quod neque compositus, est nec effigiatus, deitate denique Patri
æqualem esse, maiorem dicit Patrem, eo quod serui formam assumpsit, & Patrem honorat.
Itaque audis eum dicentem, HONORO Patrem, vos autem me contumelia afficitis: & Pater ho-
norat filium quem ad dextram suam collocauit, & ad quem omnes trahit. AD eum enim di-
cit filius: NEMO venit ad me, nisi eum ad me pater cælestis traxerit. AN. Sed enim, si aliquid est
quod ingenitum est, aut totum illud est, aut pars. AT si pars est, sibi ipsa erit dissimilis: eo quod
ingenita erit pars vna, altera autẽ minime. QUOD si tota ingenita est natura, & generaliter ma-
ior est pater, statim in mutationem essentiæ omnino incidit. NAM si essentia tota ingenita, nec
vlla in ea ingenita pars est: eo autem quod ingenita est, dissimilis est, tota certè essentia dissimi-
lis sit necesse est. Quomodo igitur ingenerationem excipis, & in ingenito aduersus filium ex-
cellere dicis? AT ingenitum nulla parte filio maius, quod extra patris essentiam dicit. QUOD si
ipsa superlatio extra patris essentiam est, æqualitas in ipsa essentia est. Sed maius est filij quod
ingenitum est. Et æqualitas in filio erit, illa quidem ingenita, eum sint hæc genita. ORTH. NON

decet quæ ſcripta non ſunt rapere, ſed regnum cælorum. Quid igitur rapis quod neque ſcrip- A
tura, neque nos damus? Nullus enim noſtrum tibi concedit Patrem eſſe maiorem, ideo quod
ſit ingenitus. Nec enim filius dicit, Qvi eſt ingenitus, eſt maior me, ſed, Pater ad quem erat
profecturus. Nam ſic loquitur, Si diligeretis me, gauderetis quod dixerim Abeo ad Patrẽ: pa-
ter enim meus maior me eſt. Abit autem vt qui formam ſerui accepit: quatenus verò eſt Deus,
habet Patrem in ſemetipſo, dicens, Ego in Patre, & Pater in me, & ego & Pater vnum ſumus,
qui vidit me, vidit Patrem: Pater qui in me manet, ipſe edit hæc opera. Ne igitur inſperge agro
diuinæ ſcripturæ iſta zizania Ingenitum & Diſſimile: ſed ſi vis in ipſis vocabulis philoſophari,
philoſophare demum in nominibus Incorruptibilis & Immortalis. Hæc enim ſunt agri ſcrip-
turæ ſemina, vt, Si immortale eſſe aliquid eſt, aut totũ eſt, aut pars. Si pars eſt, pater fuerit ſibiip-
ſi diſſimilis, ſi quidẽ pars eius vna fuerit immortalis, altera non itẽ. At ſi tota eius natura eſt in-
corruptibilis & immortalis & Pater eſt vniuerſaliter immortalis & incorruptibilis, protinus
quoq; filius tota eſſentia eſſe idem cõperietur. Nã ſi tota Eſſentia eſt incorruptibilis & immor-
talis, nec vlla eſt eius pars repugnãs, nẽpe in tota eſſentia eſt idẽtitas. Quomodo igitur audet ali-
quis filium dicere diſſimilẽ? Dicitis filiũ eſſe energiæ ſiue efficacitatis Patris imaginem. Quod B
ſi efficacitas eadẽ eſt atque eſſentia, erit nimirũ filius eſſentiæ imago. Quæro igitur, Genuit pa-
ter, ánnon? Genuit inquit. Nũ ex eſſentia, an verò ex voluntate? Nõ ex eſſentia, inquit, ſed ex vo-
lũtate. Cæterũ bonitatem & voluntatem vel aliud eſſe dicis quàm eſſentiam, vel eandem at-
que eſſentiam. Si eandem dicis, & Pater ex voluntate & bonitate genuit, ſic quoque coeſſen-
tialem Patri filium dicis: quod tu minimè vis. Dicis autem & illud, Omnia facta ſunt per fi-
lium ex Dei voluntate. Iam vero ſi voluntas eadem eſt atque eſſentia: omnia igitur & repti-
lia, & natatilia, cæteráque adeo omnia fuerint Deo coeſſentialia, ſiquidem omnia quæ voluit
fecit & in cælo & in terra. Itaque ſi (ex iis quæ dicis) filius eſt efficacitatis imago, nónne etiam
eſt eſſentia nullo modo diuerſus? Itaque ſi tuæ ſententiæ homines euertere conaris, ipſos con-
cluſiſti: ſin autem verum ipſum ſermonem, illum ne audiuiſſe quidem vnquam vidêris. Filium
enim eſſe ipſius eſſentiæ imaginem dixit Apoſtolus, Qui (inquiens) ſplendor eſt glorię & cha-
racter hypoſtaſeos. Nam character hypoſtaſeos nihil aliud eſt quàm eſſentiæ imago. Cæterũ
non idem eſſe voluntatem atque eſſentiam, nos quoque dicimus. Ideo enim filium quidem
ex ſubſtantia genitum, nos vero ex voluntate prodiiſſe aſſerimus. Ex tua porro ſententia di- C
uerſum quiddam eſt volũtas ab eſſentia, & Eſſentia neque cæpit neque deſiit. Hæc igitur ima-
go neque cæpit neque deſiit. Voluntas autem & initium & finem habet. Illos igitur tibi ha-
beto qui idem eſſe dicunt voluntatem atque Eſſentiam. Nos enim & volumus, & fatemur, &
credimus filium eſſe Patri coeſſentialem. Nam propterea etiam Vnigenitum eſſe credimus,
quia vnicus ipſe (vt antea diximus) ex Eſſentia genitus eſt, reliqui vero ex voluntate ſunt. Qvũ
autem dicimus filium eſſe coeſſentialem Patri, minimè dicimus eum eſſe ſibiipſi coeſſentia-
lem, quum ſibiipſi nemo ſit coeſſentialis. At tu ſi re vera fateris omnia ex Patris voluntate per
filium eſſe facta, & vnà cum aliis filium quoque factum eſſe dicis, concedas etiam oportet ip-
ſum à ſeipſo factum eſſe: quod ſi abſurdum eſt, nempe non eſt voluntatis filius. Rurſum ſi ex
eadem tua ſententia illud Euangeliſtæ explices, Qvæcunque facit Pater, ſimiliter etiam facit
filius, faciet etiam filius alium filium, vt omnia ſimiliter faciat atque Pater. Quod ſi alium fi-
lium non fecit neque facit, ipſe quoque non eſt factum quippiam. Verè enim loquutus eſt
quum diceret, Quæcunque facit Pater, ea & filius ſimiliter facit. Non facit autem ſeipſum fi-
lius: non eſt igitur factum quippiam. Quod ſi excipias, non dixiſſe Chriſtum, Omnia quæ fe-
cit, ſed quæ facit, ſcito conſueuiſſe ſcripturam de rebus præteritis loquentem præſens tem- D
pus vſurpare: cuiuſmodi illud eſt, Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Et alibi, Qui terram ſupra
firmitatem ſuam fundat: & Qui facit Pleiada, & Veſperum, & Arcturum, & penum Noti.
An. Ante omnia vero & imprimis quærere ex ipſis oportet quid ſignificet τὸ ἀγέννητον. Nam ſi
eſſentiam declarat, (quod verum eſt) tanta erit diſcrepantia inter Patrem & filium. orth. At
nos quoque ante omnia quærimus quid ſignificet τὸ γεννητὸν. Nam ſi eſſentiam declarat (quod
falſum eſt) omnia γεννητὰ erunt coeſſentialia. At ſi non ſunt coeſſentialia omnia γεννητὰ (quod
verum eſt) γεννητὸν igitur non eſt eſſentia. At ſi γεννητὸν non eſt eſſentia, ἀγέννητον quoque non fue-
rit Eſſentia. Quod ſi ἀγέννητον eſt Eſſentia, γεννητὸν vero Eſſentia non eſt, quicquid γεννητὸν eſt, erit
eſſentiæ expers. Quorſum igitur filium dicis diſſimilem? Quod enim non eſt ei quod eſt ne-
que ſimile eſt neque diſſimile. Nos vero Filium dicimus quidem γεννητὸν *Id eſt, Genitum*, non
autem γεννητὸν *id eſt, Factum*. Genitum enim eſt quod Patrem habet, Factum vero quod opifi-
cem habet.

EX EPISTOLA

A EX EPISTOLA AETII DOCTORIS
EVNOMII.

QVandoquidem in tempore perſequutionis nobis à Chronitis illatæ, quidam eorum alie-
na interuertentes, inter alias noſtras commentationes, quoddam noſtrum opuſcu-
lum peculiariter à nobis elaboratum de Deo γεννητῷ & de ἀγεννητῷ Deo, inſertis & exemp-
tis nonnullis deprauatum ediderunt, adeo vt ordinem & conſequutionem eorum de quibus
agitur peruerterint, quod ad nos poſtea opera boni cuiuſdam perlatum eſt, coactus ſum
ego, vtpote (ipſius operis) patens, ſcriptum illud rurſus expurgatum ad vos omnes mittere, qui
quæ ve pro pietate certatis: vt intelligere poſſitis ex ſententia ſcripturarum habitum à me fuiſ-
ſe ſermonem iſtum, ex quo poſſitis quemuis ſuper γεννητῷ & ἀγενήτῳ vobis contradicere aggre-
dientem, ac illos quidem Chronitas imprimis breuibus confutationibus compeſcere: quæ-
ſtionibus à quæſtionibus, & ſolutionibus à ſolutionibus ſeriè quadam diſtinctis, vt eo facilius
aduerſarios poſſitis implicare, vtque etiam magis perſpicua eſſent argumenta, initio facto ab
ἀγενήτῳ Deo & γεννητῷ. Orth. Ne gloriare ob perſecutionem, ſi quidem perſequutionem
B paſſus es. Nam & ipſe filius eos perſequutus eſt qui domum Patris eius conuerterant in em-
porium, quod quum ita ſit, non eſt prorſus laudabile ſi quis perſequutionem patiatur. Cedò
verò, quoſnam vocas Chronitas? eóſne qui iam inde à ſanctis Apoſtolis vſque ad hodiernum
diem collaudant Patrem & filium, & Spiritum ſanctum: an eos qui ab vno & altero die
apparuerunt, & hæreſi laborant? qui ſanctum patris & filij nomen abiecerunt? qui ſeſe extol-
lunt ſupra eum ipſum qui docuit brptizare in nomen Patris, filij, & Spiritus ſancti, & ſeſe
exiſtimant eo ſapientiores, qui Patrem eſſe Patrem, & ſeſe eſſe filium docuit? Demus autem
nonnullos aliquid aut inſeruiſſe aut deiecisſe tuo iſti perſcripto ſceleri, quid nunc dicis? quam
maiorem blaſphemiam excogitas, qui filium dicas eſſentia diſſimilem? an aliquid amplius
potes dicere? nónne & Iudæi & Græci ipſum eſſe dicunt, qui tamen non credunt ipſum eſſe
deum, & idcirco ea ipſa dicunt quæ tu dicis, obiecto nobis ἀγενήτῳ & γεννητῷ, deſertóque pa-
tre & filio, quod eſt Iudæis offendiculum, & gentibus ſtultitia? & vis eorum Pater eſſe qui
pro deo γεννητῷ & ἀγεννητῳ depugnant? Qvod ſi etiã tibi concedatur in nomine ἀγέννητ & γεννητ
baptizare, quid facies quum nominandus erit ſpiritus? nũ ipſum neque γεννητὸν neque ἀγέννητον,
C an vero γεννητὸν etiam vocabis? Quomodo vero ex tua ſententia id quod eſt γεννητὸν à γεννητ
differet eſſentia, ſiquidem genitum eſt Eſſentia? Ano. Si deus efficere non poteſt vt quod
γεννητὸν eſt, ſit ἀγέννητον ne illud quidem effecerit vt quod ἀγέννητον eſt, ſit γέννητον. Orthodo. Etiam
ſi efficere non poſſit vtquod γεννητὸν eſt ſit ἀγέννητον vt & mentiri non poteſt, non tamen ei adi-
mitur gignendi, vt neque verum dicendi facultas. Gignens autem non gignit ἀγέννητον ſed deũ.
Deus enim deum genuit: & neque ex γεννητῷ ἀγέννητον neque ex ἀγέννητῳ γεννητὸν fecit. Ano. Deus
ἀγέννητος omni cauſa præſtantior eſt: quod ſi omni cauſa præſtantior, ergo & generatione, vt
qui neque ab alia natura acceperit ſuum eſſe, neque ipſe ſibi eſſe præſtiterit, non quod natura
ſit imbecilla, ſed quod omnem cauſam tranſcendat. orth. Verè ſanè illud, Infatuatos eſſe qui
ſe prædicant ſapientes, in vos dictum eſt qui filium dei oppugnatis. Nam ſi ἀγέννητος deus, quia
omni cauſa præſtantior eſt, etiam generatione præſtantior eſt, generatio non eſt Eſſentia, ſed
cauſa: at ſi generatio non eſt generatio ſed cauſa, age tu ipſe eſſentiam dicito. Quinetiam quã
tandem filij cauſam eſſe vis? generationem, an ipſum patrem? Eſt autem Pater, vt tu cenſes,
ipſa ἀγεννησία. Hoc igitur erit Filij cauſa: ſin vero non ipſe Pater eſt filij autor, ſed generatio, nẽ-
D pe fuerit generationis filius, & generatio Pater ipſius. Itaque baptizatus in Patrem, fueris bap-
tizatus in Generationem, & in eius filium. Nam fortaſſis ne audiuiſti quidem an ſit ſpiritus
ſanctus. An. Quomodo quiſpiam conceſſerit eam naturam quę ſubſiſtentiam accepit, nihil eſ-
ſentiæ reſpectu ab ea variare quæ ſubſiſtentiam dederit, ſi eiuſmodi hypoſtaſis nõ admittit ge-
nerationem? orth. Siquidem ea natura quæ ſubſiſtentiam accepit, extrinſecus acceſſiſſet, non
eſſet inuariata: ſin vero ex eo genita eſt vt gloriæ ſplendor, & hypoſtaſeos character, inuariata
eſt. Dixit enim, Qui vidit me, vidit Patrem: non quod ſe Patrem eſſe diceret, ſed talem qualis
Pater eſt. An. Si in perpetuum permanet deus in natura ἀγεννητῳ, & quod genitũ eſt, perpetuo eſt
genitum, peruerſa coeſſentialis & ſimilieſſentialis opinio ſtatim abolebitur. Statuitur autẽ Eſ-
ſentia eſſe cõparationis omnis expers, ſi vtraque natura in ſua naturali proprietate indeſinenter
permanet. orth. Fateris quod genitum eſt, verè eſſe genitum: erit ergo coeſſentiale, non tamẽ,
ἀγέννητον. Oſtendimus enim ἀγέννητον non eſſe Eſſentiam. Nam ſi τὸ ἀγέννητον eſſet quædam Na-
tũra, τὸ γεννητὸν quoque Natura eſſet. Quod ſi τὸ γεννητὸν eſſet Natura, omnia γεννητὰ eſſent
eiuſdem naturę. Ergo quum omnia γεννητὰ non ſint eiuſdem naturæ, τὸ γεννητὸν non eſt Natura.

Vnigenitum autem esse Patri suo coessentialem, audimus ipsummet his verbis dicentem, A Omnia quæ facit Pater, ea filius quoque facit similiter. Quorum enim eadem actio siue efficacitas, eadem quoque est essentia. An. Si Deus est essentia ἀγέννητος, id quod genitum est, non fuerit genitum essentiæ secretione, sed quoniam diuina potestas ei tribuerit subsistentiam. Eandem enim essentiam dicere & genitam esse & ἀγέννητον nulla pia ratio patitur. Orth. Istud genitum, non est genitum essentiæ secretione: (hoc enim esset corpoream essentiam dicere) sed ex incorporea essentia, ita vt Dei naturæ conuenit, genitum est vt gloriæ splendor. Quod si ipse quoque est ex potestate vt nos qui eum recepimus, (scriptum est enim, Dedit eis hanc potestatem vt fierent Dei filij) quomodo ipsum dicis Vnigenitum & natura Deum, quum ex Dei potestate ac virtute multi sint dij & filij? Eandem verò naturam esse genitam, & ἀγέννητον nemo dicit: si quidem ostensum est neque ἀγέννητον neque γέννητον esse essentiam. An. Si τὸ ἀγέννητον est genitum, nihil prohibet quominus quod genitum est fuerit ἀγέννητον. Omnis enim natura potius ad id quod ipsi proprium & domesticum est impellitur, quam ad id quod est ab ipsa alienum. Orth. τὸ ἀγέννητον neque genuit neque genitum est, quum non sit essentiale quippiam: sed Deus, etiam si rudæi tecum id nolint, is est qui genuit: sin minus, superuacanea foret Patris appellatio. Quum autem dixisti naturam potius ad id vrgeri quod est ipsi proprium ac domesticum, simul docuisti τὸ ἀγέννητον non esse naturam. Quum enim quippiam vrgetur, alterum ab altero vrgeri necesse est. Quod si neque rei Deo propriæ ac domesticæ, neque naturæ filius est, hoc dicito rudæis, (afferes enim eis felicem nuntium) quod videlicet eum qui neque rei Deo propriæ neque naturæ filius erat, crucifixerunt, quoniam, Deum esse, suum Patrem dicebat. An. Si quidem non totus deus est ἀγέννητος, nihil impedit quominus genuerit essentialiter. At si totus est ἀγέννητος, non diuisus est essentialiter ad generandum, sed potestas tribuit subsistentiam genito. Orth. Si totus deus est γεννητὸς, nihil prohibet quominùs genuerit essentialiter. At filius, vt tuipse sentis, totus est γεννητὸς. Dic igitur quem genuerit essentialiter. Quod si nullum genuit essentialiter, & γεννητὸς est, non igitur consequitur quia γεννητὸς est, eum generare essentialiter. At si filius eo quod sit γέννητος, non gignit, ne Pater quidem, quia ἀγέννητος est gignit, sed quoniam deus est ipsáque maiestas, splendorem habet, eum videlicet quem genuit deum in sese subsistentem. Nisi enim ex essentia genuit, non est Pater secundum essentiam. Et quorsum baptizas in nomen Patris, qui non sit secundum Essentiam Pater? Cæ- C terũ gignens ex sua essentia Pater non dissectus est, quoniam ea essentia non est corpus. An. Si Deus ἀγέννητος est totus generandi vi præditus, id quod genitum est non est essentialiter genitum, quum tota illius essentia eam vim habet qua gignat, non autem qua gignatur. Orth. Ex tua sapientia, si gignendi vi prædita est lux vniuersa, non gignit splendorem ex sua essentia, sed ex iis quæ ipsa aliunde recipit, quoniam tota vim habet qua gignat, non autem qua gignatur: sin vero lux non recipit extrinsecus splendorem, sed ex sua essentia illum gignit, Deus quoque non aliunde acquisiuit Filium, sed eo ex sua essentia genito, integer manet, quoniam est incorporeus. An. Sin vero essentiam Dei transformatam dicamus esse id quod genitum est, consequetur essentiã dei nõ esse immutabilem, quũ ab eius transformatione pendeat propria ipsius filij affectio. Orth. Si lux aliqua sui transformatione fit splendor, lux non erit transmutationis expers, quia ipsius mutatio splendorem proprium efficiet: sin vero nulla lucis mutatione sit splendor, sed lux manet lux, & est splendoris causa: deus quoque manet deus, & est sui splendoris Pater, non quod eum extrinsecus acceperit, sed quoniam ex sua essentia eum genuit: quamobrem etiam verè est Pater. An. Quod si & immutabilis & generatione superior D Dei esset essentia, nuda appellatione tenus quæ in filium cadunt confiteri necesse est. Orth. Si generatio essentiam non esse tenes, tenes & filium omnémque aliam essentiam esse generatione præstantiorem. Nam si generatio substantia sit, genita omnia consubstantialia esse necesse est. Non est itaque generatio essentia. Quod si generatio essentia non sit, neque essentia præstantior est. Nam si essentia generatio præstantior esset, esset & filio sapientia tua autore præstantior. Quod si absurdum istud est, essentia generatione præstantiorem esse apparet. Itaque nihil de Patre magnũ sumptis si generatione superior sit. Quomodo autem in mundũ tantum nomen baptizatus certum baptisma cum nudo nomine tantum illud consecutus sis, habere te putas? Nam si filius & Pater nudæ sunt appellationes tantum, qui in Patris & filij nomẽ sis baptizatus, in appellationem nudam esse te baptismum consecutum concedas necesse est.

HÆRETICI

A

HAERETICI SENTIENTIS CVM MACEDONIO PNEVMATOMACHO DISPVTATIO ADVERSVS ORTHODOXVM.

MACEDONIVS.

B I scriptum est Spiritum Deum esse? orth. Si rectè in filium Dei crederes & ipsam de Spiritu fidem non ignorares. Mac. Nos ita credimus vt beatus Lucianus. orth. Nosse velim num etiam vt beatus Lucianus credas. Mac. Etenim, & vos ita creditis? orth. Nos quidem ita credimus vt sancti omnes martyres: quando & illi sic vt beati Apostoli crediderunt. Mac. Ergo non aliter atque beatus Lucianus credis? orth. Non me tantum vt beatum Lucianum, sed vt sanctos martyres & Apostolos credere iam dixi. Mac. Ergo B Luciani subscribis confessioni? Orth. Quid enim trecentorum & octodecim sanctorum patrum confessionem, quæ Nicææ in Bithynia habita est, condemnas, vt ad aliam respicias? Mac. At tu quid in illa Luciani damnas? ortho. Condemno vestrum illud additamentum, idque possum demonstrare à vobis adiectum esse contra eius sententiam. Mac. Annon & vos aliquid Nicenæ adiecistis? Orth. Sanè, at non repugnantia. Mac. Aliqua omnino adiecistis. Orth. Ea videlicet de quibus tunc non quærebatur, & quæ nũc sunt à patribus piè explicata: at vos adiecistis appendicem quę ad impietatem vergit, & ne sic quidem eam sequimini. Mac. Nos sic credimus vt Lucianus. Orth. Quid si te ostendam ne sic quidem credere? Mac. Quomodo id ostenderis? Orth. Estné in ea scriptum, Annon filius est Dei essentiæ, consilij, potentiæ & gloriæ imago inuariata? Mac. Est. Orth. Essentia vero ab essentia nihil prorsus varians, annon eadem est? Mac. similis est. Orth. An verò Similis aliud quiddam est quàm eadem? Mac. Nos eiusdem modi & similem dicimus, eandem verò non item. Orthodoxus. Ita dicis similem Patri filium vt Angelum Angelo. Mac. Etiam. Orth. Angelorum vero eadémne est C essentia? Mac. Nos eiusdem modi & similem dicimus, non autem eandem: ideóque ὁμοιούσιον id est similis essentiæ, non autem ὁμοούσιον id est coessentialem, vocamus. Orth. Dicis Deum ex Deo. Mac. Etiam. Orth. Et lumen de lumine. Mac. Etiam. Orth. Hiccine Deus & filius est ex hoc Deo & Patre? Mac. Etiam. Ortho. Hoc lumen quod est filius, estné ex hoc lumine quod est Pater? Mac. Etiam. Orthodoxus. Hæccine essentia est ex hac essentia? Mac. Non. Orthodoxus. Quomodo igitur ab ista non est diuersa? Mac. Quoniam alia quidem est, sed similis. orth. Quæ non est ex ipsa essentia, filius esse non potest: & quæ nullo modo diuersa est ab ista, non potest alia esse similis. Mac. Vbi scriptum est, Spiritum esse deum? orth. Vbi te coarguero sic quidem sentire vt habet ea fidei expositio quam obiecisti, tunc vbi id scriptum sit dicam. Dic igitur tandem an fatearis filium Dei esse essentiæ, & consilij, & potentię, & glorię Patris imaginem non diuersam. Mac. Etiam, etiam, etiam: tertium iam dixi. Orth. Annon igitur eandem esse dicis filij & Patris potentiam, & gloriam, & consilium? Mac. Non dico: nec enim expositio fidei Luciani idem esse dicit consilium eandémue potentiam & gloriam. Orth. Non verè profecto quod iustum est loqueris. Consilium enim à consilio non diuersum, est idem consilium: & potestas à potestate non diuersa, est eadem potestas: & gloria à gloria D non diuersa, est eadem gloria. Mac. Inuariatam non esse fateor, eandem non esse dico. Orth. Verbo igitur fateris istud non diuersum, quemadmodum qui Christum eum vocabant, nec credebant Christum esse. Nam si credidissent, non dixissent, quum eum cæderent, Vaticinare nobis, Christe, quis te percusserit. Mac. Dixi me sentire filium esse imaginem essentia, consilio, potentia, & gloria non diuersam à Patre. Orthod. Aliam similem essentiam dicis, & aliud simile consilium, & aliam similem potentiam, & aliam similem gloriam? Mac. Etiam. orth. Duo sunt igitur dij. Mac. Vnus & vnus. Orth. Iste vnus similis estne existo vno? Mac. Ita est. Orth. An vero ex essentia? Mac. Non. Orth. Ergo ex iis quæ non erant, fecit vt existeret? Mac. Est sanè quiddam ex iis quæ non erant. Orth. Angelos & res omnes, creatas fateris esse ex Deo. Mac. Etiam. Scriptum enim est, Omnia ex Deo. Orthod. Num ex ipsius essentia? Mac. Nequaquam absit. Orthod. Sic igitur filium veres cæteras ex Deo esse sentis: Mac. Vnigenitum ipsum dico, non tamen ex ipsius essentia. Orthod.

Qui non est ex essentia, non potest esse filius secundum essentiàm non diuersus. Mac. Angeli nónne sunt inter se non diuersi essentia? Orth. Ita. Mac. Num Angelus quod ad sui essentiam attinet, ex alio est Angelo? Orth. Sed nullus Angelorum est Angeli pater vel filius. Beatus autem Lucianus quum diceret filium esse imaginem Patris essentiæ, & consilij, & potestatis, & gloriæ non diuersam per Filium quòd ex ipsa essentia esset: per illud Non diuersum, identitatem ostendit. Mac. Ego non diuersum dico: sed neque ex essentia, neque eandem essentiam, neque eandem potentiam, neque eandem gloriam dico. Orth. Aliam igitur potentiam habet Filius, & aliam gloriam quàm Pater? Mac. Aliam similem. Orth. Quomodo igitur scriptum est, Christus Dei potentia, & Dei sapientia? & quomodo dicit Filius, Quum autem veniet Filius hominis in gloria Patris sui? Mac. Habétne etiam pater propriam gloriam, & proprium consilium, & propriam potentiam, an non? Orth. Habet. Mac. Et filius itidem propriam an non? orth. Ipsa Patris gloria & eiusdem consilium, & potentia, est Filij. Propterea dicit Filius, Quæcunque habet Pater, mea sunt. Mac. Filius ergo non habet gloriam, non habet consilium, non habet potentiam, non habet deitatem, nisi à Patre accipiat. orth. Ista gloria, istud consilium, ista potentia, ista deitas éstne B Patris & filij? Mac. Absit vt hoc dicam. orth. Quomodo igitur dicit filius, Omnia mea tua sunt, & tua omnia mea sunt? Mac. De Apostolis loquitur. orth. Noui & ego Christum hæc dixisse de Apostolis differentem. Sed discipulis adiunxit omnia, vt qui non dixerit, Mei sunt tui, sed omnia mea sunt tua, & tua sunt mea. Alioqui dic obsecro an Pater nihil eorum quæ diximus habebat antequam mundum crearet. Mac. Habebat certè deitatem, gloriam, potentiam, consilium, incorruptibilitatem, Sed de iis Christus non loquitur. orth. Audi ipsius Domini voces, quæ quidem ita se habent. Omnia mea sunt tua, & tua sunt mea: & glorificatus sum in eis. Mac. Nempe in discipulis suis glorificatus est. orth. Annon igitur gloriam habebat antequam mundus existeret? Mac. Habebat profecto. Scriptum est enim, Pater glorifica me ea gloria quam habui apud te antequam mundus existeret. orth. Venturúsne est cum ea gloria, an cum alia quapiam, iudicaturus viuos & mortuos? Mac. Cum ea ipsa gloria. orth. Dicit autem in Euangeliis, Veniet enim filius hominis cum gloria Patris sui. Hæc igitur gloria est Patris & filij. Vnicam præterea esse vtriusque gloriam dicit alio Euangelij loco, Quum veniet (inquiens) filius hominis cum gloria sua, & omnes Angeli cum C eo tunc insidebit throno gloriæ suæ. Audis eum dicentem, si modo aures habes, eandem esse suã & Patris gloriam. Mac. Potes mihi ostendere vbi scriptum sit spiritum esse deum? quorsum me tam diu circunducis? Orth. Si quidem Apostoli primùm cognouerunt Spiritum, ac ita demum filium, rectè & tu inuestigas Spiritus sancti notitiam. Mac. Noui & credo filium esse deũ ex Deo Patre genitum, totum ex toto. Orth Nónne igitur ex Patris essentia? Mac. Non. Orth. Ita igitur eum arbitraris esse totum ex toto vt quemlibet Angelorum, & cæteras res creatas? Mac. Sed filius vnigenitus est Deus. Orth. An eum propterea vnigenitum vocas, quoniam alius similis non est, an verò quoniam solus ex essentia genitus est? Mac. Quoniam alius similis non est. Orth. Dic igitur etiam Spiritum sanctum esse filium vnigenitum. Nec enim alius est spiritus similis. Mac. Absit. Orth. Non ergo dicitur vnigenitus eo quod solus sit talis, sed quoniam solus ex essentia genitus est. Mac. Annon verò Spiritus est ex Dei essentia? Orth. Sanè quidem. Mac. Ergo & Spiritus est filius. Orth. Imo filius quidem ex essentia genitus est, ideóque est vnigenitus filius. Spiritus autem ex essentia procedit. Nec enim scriptum est, Spiritus ex me genitus est, sed ex me procedit: & filius dicit, Spiri- D tus veritatis qui à Patre procedit: non autem, Genitus est. Mac. Sed quódnam discrimen est generationis & processionis? Orth. Qui hoc discrimen nouerit, modum quoque generationis & processionis nouit. Neminem verò nosse generationis modum vociferatur Propheta, quum inquit, Generationem eius quis enarrauit? Mac. Quî fit igitur vt dicas, filius quidem ex essentia genitus est, Spiritus autem procedit. Orthodoxus. Dico quæ scripta sunt. Ita igitur & tu loquere, & extra periculum es. Mac. Vbi igitur scriptum est filium esse ex essentia? Orth. Nónne & tu scriptum esse fateris omnia esse ex Deo. Mac. Sane fateor, sed num omnia sunt ex Dei essentia? Orth. Nequaquam. Absit. Sed ex eo quòd quum omnia sint ex Deo, iste est vnigenitus filius: quamuis multi sint filij liquet certè eum esse ex essentia. Mac. An verò spiritus quoque est vnigenitus filius? Orth. Absit inquam, vt hoc dicam. Sed sicut quum multi sunt filij, nouimus hunc esse ex essentia, quoniam dixit Pater, Iste est filius ille meus dilectus: ita etiam esse ex essentia spiritum inde nouimus quòd quum

A quum sint multi spiritus, dixerit Pater; Effundam ex Spiritu meo in omnem carnem. Nam aliter separari à sanctis reliquis spiritibus non potest, & Patri coniungi, nisi habita essentiæ ratione. Mac. Num verò Pater is est qui dicit, Effundam ex Spiritu meo. orth. Sane quidem. Mac. Vnde hoc colligis? orth. Paulus Apostolus inquit, Quum enim super terram patefacta est gratia Dei & Patris nostri, non ex operibus quæ fecimus nos, sed ex multa suâ misericordia regenuit nos lauacro regenerationis, & renouationis à Spiritu sancto effectæ, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum. Quis effudit per Iesum Christum? is nimirum qui dixerat, Nouissimis diebus effundam ex Spiritu meo. Filius autem postquam à mortuis resurrexisset, dixit, Accipite Spiritum sanctum. Mac. Ne me (quod iampridem dixi) istis ambagibus distineto: sed ostende, si potes, vbi scriptum sit Spiritum esse Deum. Orth. Fatere vnam esse Patris & Filij deitatem siue essentiam, vnumque consilium, vnam potentiam, & gloriam: & tunc intelliges illud de Spiritu sancto. Mac. Vbi scriptum est vnicam esse deitatem? Orth. Fateris nécne inhabitare in Filio omnem plenitudinem deitatis? Mac. Ita scriptum est. Orth. Aliam esse dicis Patris deitatem, aliam itidem Filij deitatem? Mac. Etiam. Orth. B Deitas ergo Patris est in deitate Filij? Mac. Etiam. Orth. Duæ sunt igitur deitates? Mac. Deus & Pater, & deitas ipsius est vnus Deus. Item Deus & filius, & deitas eius est vnus Deus: éstque (vt pridem dixi) vnus & vnus Deus. Orth. Quum ergo Deus dicit per Prophetam Esaiam, Ego sum Deus, nec alius est præter me qui seruet, annuntiaui, & seruaui, & exprobraui, nec erat inter vos alienus: vtrum istorum esse vis quos vnum & vnum dicis? Mac. Pater seruat per Filium. orth. Vnus ergo Deus seruans Pater atque Filius. Mac. Idem igitur est & Pater & Filius. Orth. Absit vt hoc dicam. Sed quemadmodum in Christo compacti vnus sumus, non confusis hypostasibus, sed ratione habita consepsionis & naturæ siue essentiæ, ita Patrem & Filium dico vnum Deum, habita ratione essentiæ & consensionis. Mac. Nos quoque vnam consensionem fatemur. Orth. Dic etiam deitatem, & saluus esto. Mac. Vnicam deitatem non dico. Orth. Quum ipsum Deum rursum audis dicentem apud eundem Prophetam: Ego sum deus, nec est alius deus Per memetipsum iuro, ex ore meo egredietur iustitia, sermones mei non delebuntur, quòd mihi flectetur omne genu: vtrius istorum vnius & vnius hæc verba esse dices? Mac. Filij. Dicit enim Apostolus, C In nomine Iesu flectetur omne genu cælestium, terrestrium, & subterraneorum: & omnis lingua confitebitur dominum Iesum Christum ad gloriam Dei Patris. Amen. Orth. Vna est igitur deitas Patris & Filij. Mac. Quomodo? orth. Dicit enim, Ego sum deus, & non est alius. Aut enim demens factus negabis Patrem esse Deum, aut confitens Patrem esse Deum, itidémque Filium esse Deum, & eum audiens dicentem, Ego sum deus, & præter me non est alius, vnicam deitatem fateberis, & non periclitaberis. Mac. Ego vnicam deitatem non dico. Orth. Si igitur audias Prophetam dicentem omnium sanctorum nomine, à seculo non audiuimus, neque oculi nostri viderunt deum præter te. Quid eis respondeberis? Mac. Filium dicit. Nec enim alium deum vidimus quàm filium qui homo factus est. Orth. At enim qui vidit filium, vidit Patrem. Vna igitur deitas est Patris & filij. Mac. Vnam deitatem non dico. Orth. Quum dicit Deus apud eundem Prophetam, Ego deus primus, & ego postremus, vtrum illorum quos vnum & vnum esse arbitraris, hoc dixisse censebis? Mac. Patrem. Orth. Nónne verò Filium fateris deum esse? Mac. Dixi deum ex Deo. Orth. Itaque si Pater est deus, & filius est deus, dicit autem deus, Ego deus primus, & ego postremus, nempe vnica est deitas. Mac. Etiamsi plura dixeris, D non persuaseris vt vnicam deitatem dicam. Orth. Nisi vna sit deitas Patris & filij, alia est Patris, alia est filij deitas. Mac. Sanè quidem. Orth. Alia autem & alia deitas, non sunt vnus deus. Mac. Nec enim dico. Patrem & filium esse vnum deum. Orth. Audiens igitur Prophetam dicẽtem, sic dicit dominus exercituũ, Laborauit Ægyptus, & negotiatio Ægyptiorum, & Sabaim viri proceri, ad te transibunt, & te sectabuntur manicis vincti, & te adorabunt. Tu enim vnus Deus es, & ignorauimus deum Israelis: de quo hæc dicta existimas? Mac. De filio. Orth. Quod si eum affectantes, ipsum adorabunt in eius nomine precantes, nónne verus est deus? Mac. Etiam Orth. Quum autem eum adoramus, alienum deum non adoramus, neque duos deos. Scriptum est enim, dominum deum tuum adorabis, & ei soli seruies. Quod si eum adorantes, etiã Patrem dominum deum adoramus, & ei soli seruimus, nempe vna est Patris & filij deitas. Sic enim etiam dicimus, Tu es deus, & in te deus est, & non est deus præter te. Mac. Si in ipso est deus, quomodo vna est deitas? Orth. Quoniam subiungit, Et non est Deus præter te.

Et Ieremias inquit, Hic est Deus noster, non censebitur alius præ eo. Inuenit omnem viam A
scientiæ, & dedit eam Iacobo puero suo, & Israeli quem diligit. Postea visus est in terra, & inter homines conuersatus est. Quòd si iste qui visus est in terra, est Deus noster, nec alius præ eo censebitur, nempe vnica est Patris & Filij deitas. Mac. si vnica est deitas, & Patris quidem deitas est ingenita, Filij vero genita, efficitur deitatē esse γεννητα γέννητον, id est ingenitigenitam. Orth. Ridiculam cogitationem commemoras. An enim quia maritus & vxor non sunt duo, sed vna caro, vt dicit dominus, caro hæc est masculino fœmina? Mac. Sed caro viri & vxoris, sunt ex vna substrata materia, humo videlicet. Orth. Quoniam ergo dicit Scriptura de iis qui crediderunt, Erat eis cor vnum & anima vna, constabat autem credentium multitudo ex viris & mulieribus, an idcirco hæc anima erat masculino fœmina? Et quum dicit Paulus, Vnum corpus & vnus spiritus estis, sicut etiam vocati estis ad eandem spem vocationis vestræ, an spem istam vocas masculino fœminam, quod eandem spem tum viri tum fœminæ habemus? Mac. Rursum inquam, vnam deitatem non dicimus. Orth. Quum ergo dicit Deus per Dauidem, Audi populemi, & loquar tibi Israel, & contestabor te: Si me audieris, non erit in te Deus recens, neque deo alieno seruies. Ego enim sum Dominus Deus B
tuus qui te eduxi è regione Ægypti, quémnam existimas loquutum fuisse, Patrem an Filium? Mac. Disputas vt Iudæus ex vetere fœdere. orth. Christus dixit, Scrutamini Scripturas, quoniam eæ testificantur de me. Mac. An non licet ex nouo testamento Christum inuenire? orth. Sanè quidem, Vereor autem ne, Manichæi instar, vetus testamentum expungas, vt qui non credas tam illud quàm hoc fuisse à Deo dictatum. Mac. Deum noui tum vetus tũ nouũ pactum pepigisse, sed ex nouo erudiri velim, quoniam manifestius tres illas hypostases docuit. Orth. Quum igitur audis Paulum dicentem omnia esse per eum, & ex eo, & in ipsum, vtrũ ex illis quos vnum & vnum esse dixisti, significari existimas? Mac. Patrem. orth. An non sunt per Filium omnia? Mac. Per filium quoque sunt omnia. orth. Qui fit igitur vt non ex eo, & per eum, & in ipsum sint omnia? Mac. Pater habet illud ex quo, & illud per quem, & illud in ipsum. Filius autem habet quidem illud per quem, at non illud ex quo. Orth. Lege verba ipsa, vt discas sanctum Apostolum illud ex quo, & per quem, & in ipsum, tum de Patre, tum de Filio dixisse. Nam si dictum illud in vna tantùm persona valere velis, comperietur Filius ignorare quid Pater agat, neque consiliorum ipsius esse particeps, vel pater ignorare quid filius agat, nec consiliorum eius esse particeps. Mac. Dic vbi scriptum sit, Spiritus est Deus. Orth. C
Prius disce illas hypostases manifestè doceri in vetere etiam testamento. Mac. Vbinam id scriptum est? Orth. In Genesi, Visus est Deus Abrahamo sedenti apud quercum Mambre, & ecce tres viri steterunt supra eum. Mac. Tres igitur illos viros dicis esse Patrem, Filium & Spiritum sanctum. orth. Ne perturbare, sed ista cum Dei timore legamus. Dicit Scriptura, Visus est Deus Abrahamo, & ecce tres viri steteruut supra eum. Tres illi viri fuerunt Deus. Mac. Deus erat vnus illorum, is nimirum quem compellat Abraham: alij verò duo erant Angeli. Orth. Sic dicit scriptura, Visus est ei Deus apud quercum Mambre, quum sederet ad fores tabernaculi sui, meridie: & sublatis oculis respexit, & ecce tres viri supra ipsum steterunt: quibus visis, occurrit ipsis obuiam à sui tabernaculi limine, & adorauit humi prostratus. Quem adorauit humi prostratus? num viros? Mac. Dixi duos Angelos fuisse cum Deo. Adorauit igitur ille proculdubio Deum, non Angelos. Quum enim surrexisset, dixit, Domine, si inueni gratiam apud te, ne præterito seruum tuum. Orth. Enimuerò illud ipsum est quod dicimus, tres hypostases ab eo vocari Dominum. Mac. Absit. Orth. Audi igitur quæ sequuntur, Sumatur autem aqua, & abluant pedes vestros: & refrigeramini sub arbore: deinde accipiam panem: & comedetis, & postea prosequemini iter vestrum, quandoquidem ad seruum vestrum deflexistis. Et dixit ei, Ita facito vt dixisti. Hoccine scriptũ est, an non? Mac. Omnia hęc scripta sunt. orth. Seruus autem Domini quum se diceret eorum seruum, eundẽ trium dominatum professus est. Neque enim dixit, Quandoquidem deflexisti ad seruum tuum, sed, Deflexistis ad seruũ vestrum, quorum etiam pedes lauare studuit. Mac. Quid vero absurdi est in eo quòd Angelorũ pedes lauit? Nec enim adhuc nouerat deum sibi apparuisse, sed putabat se extraneos aliquos viros hospitio excipere. orth. Demus Abrahamũ ita existimasse vt tu dicis: annon ei dixissent Angeli, Ne nos æquali honore ac istũ afficito? Et quomodo Abrahamus existimauit extraneos homines à se hospitio excipi, qui prostratus in terrã adorauit, & eos supra se viderit. Sic enim scriptũ est, sublatis oculis respexit, & ecce tres viri supra ipsum steterunt, non autẽ, coram ipso. Mac. Nondum erat ei patefactum istos quidem Angelos, illum verò, Deum esse. Ortho. Tunc igitur eos pari honore excepit, sicut scriptum est. Properauit enim Abraham in

Aham in tabernaculum ad Saram, cui dixit, Festinato & pinsito tres similæ mensuras, & facito subcinericios panes. Deinde ad armẽtum cucurrit Abraham, acceptúmque vitulum tenerum & optimum dedit seruo, qui statim appararet: acceptúmque butyrum & lac & præparatum vitulum ipsis appposuit, qui comederunt: ipse verò adstabat eis sub arbore. Hæccine scripta sunt, an non? Mac. Etiam. Ortho. Et Angeli vnà cum Deo comederunt? Mac. Visio erat. Angelos autem fuisse, lege quæ sequuntur, & inuenies. Orth. Et nos quoque nouimus illos duos postea Angelos dici, sed rursum eos postea scriptura Dominum appellat. Filio vero & Spiritui constat Angeli nomen tribui, non hoc loco duntaxat, vèrùm etiam alibi. Sed Angelus impropriè vocatur: veluti quum idem Filius in Euangelio dicit, Homo quidam plantauit vineam, & elocauit eam colonis: & postea inquit, Misit seruos suos, & post seruos filium quem vnicum habebat, liquet Patrem ab eo dici hominem. Et quum inquit, Homo quidã celebrabat nuptias filio suo, ibi quoque hominem eum vocat, sed vsus Scripturæ hunc esse Deum demonstrat. Scriptura vero manifestissimè docet vnum ex his duobus Angelis fuisse Filium. Mac. Quomodo? Orth. Nam postquam comedissent, & be-
Benedictus fuisset Abraham accepta Isaaci promissione, ita scriptum est, vt dicam, si modò sustineas. Mac. Dic. Ortho. Et Dominus dixit, Non celabo Abrahamum seruũ meum quæ sum facturus. Abraham vero euadet in gentem magnam & copiosam, & in eo benedicentur omnes terræ nationes. Et paulò pòst, Dixit autem Dominus, clamor Sodomorum & Gomorrhæ creber fuit apud me, & valde magna sunt ipsorum peccata. Descendi igitur visurus si re ipsa perpetrant de quibus clamor iste ad me peruenit: sin secus est, vt id norim. Digressi igitur inde viri, venerunt Sodoma. Abraham vero stabat coram Domino, & dixit, Num perdes iustum vnà cum impio, & eodem apud te loco erit iustus vt impius? Si fuerint in vrbe quinquaginta iusti, an eos perdes, neque totum illum locum intactum relinques propter quinquaginta iustos, si in vrbe fuerint? Absit vt hoc agas, vt iustum cum impio interficias, & iustus eo loco sit quo impius: absit. An qui iudex est totius terræ non rectè iudicabit? Dixit autem dominus, Si Sodomis inuenero in vrbe quinquaginta iustos, totum locum intactum relinquam in eorum gratiam. Et ita Abraham subductis quinque, & rursum quinque peruenit vsque ad decem. Dixitque Deus, Non perdam in gratiam decem istorum. Et abiit
C dominus, postquam desiisset loqui cum Abrahamo: Abraham quoque rediit domum suam. Mac. Dic quæ mox sequuntur. Orth. Venerunt autem duo illi Angeli Sodoma. Mac. Audis duos illos fuisse Angelos? Ortho. Antea dixi, veluti tuum hoc responsum præoccupans, sicut scriptura duos illos vocauit viros, qui tamen viri natura non erant, sic etiam illos ipsos vocare Angelos, qui Angeli natura non erant, idque impropriè, eo quòd Dei consilium nuntiarent. Audiamus autem quæ sequuntur. Magis enim ab ipsis fundamentis erudimur. Mac. Dic. Orth. Venerunt autem duo illi Angeli Sodoma vesperè, & Loth ad portam Sodomorum sedebat, qui eos conspicatus, occurrit ipsis obuiam, & facie in terram prostrata adorauit, dixitque, Ecce Domini, deflectite domum serui vestri, & pernoctate, & abluite pedes vestros, & diluculo experrecti pergetis vestro itinere. Audis quòd eos adorauerit, & dominos appellet, & eorum seruum sese profiteatur? Mac. Putabat eos esse homines, & quũ extraneis libenter hospitium præberet, adorauit eos & dominos vocauit. Ortho. Sed si fuissent Angeli, dixissent ei, Dominum Deum tuum adora. Nos enim vnà tecum serui sumus. Mac. Enimuero qua in re peccabat adorans Angelos? Ortho. Sæpe audiui quum vos diceretis non esse adorandum Spiritum sanctum. Mac. Neque enim fas est. Ortho. Quomodo
D igitur nunc dicis, Cui sanctus Loth iniuriam faciebat adorans Angelos? Mac. Num enim eos vt Dominum Deum adorauit? Orth. Lege quæ ordine sequuntur. Mac. Lege tu ipse. Ortho. Iis quæ recitauimus subiicit, Excepit eos hospitio & venerunt viri loci illius, animo flagitij aduersus illos committendi. Lothus vero filias, potius quàm viros illos, offerebat ipsorum contumeliæ. Quúmque permanerent in impia illa sententia Sodomitæ, retraxerunt Lothum Angeli domum, illos vero cæcitate percusserunt: annon ita scriptum est? Mac. Ita. Ortho. Deinde scriptum est, Dixerunt autem Lotho viri illi, Estne tibi gener, vel filij vel filiæ? aut si quis alius tibi cognatus est in vrbe, educ eum ex hoc loco. Sumus enim hunc locum destructuri, quoniam clamor eorum sublatus est in conspectum vsque domini, & misit nos dominus vt hanc vrbem deleamus. Mac. Audis ipsos fateri se missos esse à Domino? num igitur ipsi sunt domini? orth. Quũ igitur dicat in Euangeliis seruator. Non sum missus ni si ad oues domus Israelis perditas: & alibi, sicut misit me viuẽs Pater, & qui misit me, mandauit mihi: quid dicã, quid loquar. An amplius non agnoscitur esse dominus quia missus est? Mac.

Filius quoque ſine controuerſia dominus eſt: num vero etiam ſpiritus? Ortho. Prorſus hic ſimul adoratur, & ſimul dominus compellatur cum Filio. Mac. Num vero demonſtraſti Filium fuiſſe eum qui Lothum alloquebatur? Ortho. Cohibe hunc animi impetum, & fateberis. Mac. Hoc quidem ſcio quòd me circunducas, quum non poſſis dicere vbi ſcriptum ſit; ſpiritus eſt deus. Ortho. Primùm ſciamus quínam iſti fuerint qui apparuerunt, & tunc ipſemet ſpiritus ſanctus dabit vt quicquid quærimus inueniamus. Mac. Ego, (vt habet ſcriptura) Angelos dico. Ortho. Ego vero & Angelos & viros dico: ſed vt antea inter nos conſenſimus vnum iſtorum trium fuiſſe dominum deum, ita etiam exacta perueſtigatio inueniet quínam etiam iſti duo fuerint. Mac. Dic quid ſentias. Ortho. Legam quæ conſequuntur: Mac. Lege. Ortho. orto vero diluculo vrgebant Lothum Angeli, dicentes, surge & arripe vxorem tuam, & duas filias tuas quas habes, ne vnà cum vrbis ſceleribus pereas. Ipſi verò turbati ſunt, prehendentúntque Angeli manum eius, & manum vxoris eius, & manus duarum filiarum eius, quod dominus ei parceret. Quibus eductis dixerunt, serua tuam ipſius vitam, neque reſpice à tergo, neque conſiſte in circumiacente regione: ſaluus eſto in monte, ne ſimul inuoluaris. Lothus vero dixit ei, Obſecro domine, quandoquidem ſeruus tuus nactus eſt miſericordiam apud te, & magnam bonitatem declaraſti, dum te ſic geris erga me vt vitam mihi conſeruaris, ego non poſſum in monte ſeruari, ne hæc calamitas me deprehendat, & peream. Ecce hæc vrbs propinqua, parua eſt, illuc liceat mihi refugere, vt ibi ſeruer. Certe parua eſt, & incolumis euadam. Audis, ſi aures habes, Lothum, quum noſſet eorum communionem & vnitatem, accidiſſe ad eorum pedes, & dixiſſe, Obſecro domine, non domini. sciebat enim neminem duobus dominis ſeruire. Duo ſunt autem, quum vnus quidem hoc, alter iſtud vult. Dic igitur & tu Filio ac ſpiritui, Obſecro domine, quandoquidem miſericordiam nactus eſt ſeruus tuus apud te, non apud vos, ne dominium diuidas. Nam ſi vnus eſt ſpiritus quiſquis cum Deo conglutinatus eſt, quomodo ſeparari poſſit ſpiritus ab eo qui ipſum ſuppeditat? Mac. Scilicet demonſtraſti Angelos illos fuiſſe Filium & ſpiritum. Orth. Dixerit ergo ſanctus Loth Angelis natura, Obſecro Domine, quandoquidem ſeruus tuus inuenit miſericordiam apud te, & magnam tuam bonitatem declaraſti, ſic te gerens erga me vt vitam mihi ſeruaris. Mac. Sanè quidem. Ortho. Audi igitur præterea quæ ſequuntur. Et dixit ei, (non amplius dicit, Angeli, ſed is videlicet quem erat Dominum profeſſus) Ecce etiam hac in re admiratus ſum faciem tuam (*id eſt places mihi*) vt non ſubuertam vrbem de qua loquutus es. Propera igitur vt illic ſerueris. Nec enim potero quicquam agere, donec eò ſis ingreſſus. Neque dixit, Non poſſumus, quamuis initio dixiſſent, Quia delebimus hanc vrbem, quum eos adhuc putabat eſſe viros non Angelos. Vbi vero eorum dominium agnouit, neque amplius eos vocat Dominos, ſed Dominum, dicens: Obſecro Domine: tunc & ipſi iam cum eo tanquam vnus loquuntur. Neque enim dicunt, Admirati ſumus, ſed, Admiratus ſum. Mac. Num igitur Pater vnà cum iis apparuerat? Orth. Omninò. Mac. Quomodo igitur dicit, Deum nemo vidit vnquam? Ortho. Propterea enim apparuerunt tanquam viri, quoniam id quod natura deus eſt, nemo vidit vnquam, neque videre poſſit. Mac. At ego Filium eum eſſe dico qui Abrahamo fuit conſpectus. Ortho. Redeo igitur ad id quod legere cœperam. Mac. Lege. Orth. Sol exortus eſt ſuper terram, & Lothus introiit in vrbem Segor. Dominus pluit ſupra Sodoma ignem & ſulphur à domino è cælo, & omnes illas vrbes ſubuertit. Quis dominus? is nimirum qui dixerat Lotho, Etiam in hac re admiratus ſum faciem tuam, ne vrbem illam de qua loquutus es ſubuertam. Propera igitur vt illic ſerueris. Nec enim potero quicquam agere, donec eò ſis ingreſſus. Mac. Vnus illorum erat dominus: num enim ipſi duo? Ortho. Dixi Lothum cum duobus illis, tãquam cum vno, fuiſſe collocutum. Dicunt enim duo illi, Si quis hic eſt tibi gener, aut filij, aut filiæ, educ eos tecum. Nos enim perdemus hanc ciuitatem. Modò igitur dicit nos, propter hypoſtaſes, modo vero dicit Ego, propter naturam. Sapite igitur (vt ſcriptum eſt) qui deſipitis in populo, & ſtulti tandem eſtote intelligentes. Nam & Abraham, agnitis tribus hypoſtaſibus, dominus dicit, & Loth duabus animaduerſis dominum itidem dicit: neque diuidit ea quæ diuidi non poſſunt, neque partimini quæ partitionem non admittunt. Mac. Potes mihi dicere vbi ſcriptum ſit, ſpiritus eſt deus? Orth. Hactenus didiciſti veteri quoque teſtamento cognitas fuiſſe tres hypoſtaſes, quod etiam teſtamentum dicit, dominus deus tuus, dominus vnus eſt, minimè id quidem quaſi eorum oblitum quæ prius dixerat, ſed deitatem ad vnum redigens. Audi igitur Iobum dicentem, Qui ſolus cælum extendit, & ſuper mare quaſi in ſolo inambulat. Certè de Filio prophetice loquitur. Is enim eſt qui ſuper mare ambulauit.

Ambulauit. Mac. Rurſum igitur vide, ſolus Filius ſuper mare ambulauit. Orth. At ego dixi iſtud Solus quum deitati tribuitur, plerunque Patrem & Filium & ſpiritum ſanctum declarare. Sunt autem quædam ſolius Filij propria. Solus enim factus eſt homo, ſolus baptizatus eſt, ſolus ex Patre genitus eſt, ſolus fuit crucifixus, & quæcunque ſunt eiuſmodi: idque non ſecretus à Patris hypoſtaſi, ſed vt qui in ipſo eſſet, & eum in ſeſe haberet, incarnationem tanquam ſibi propriam vindicat, vt rite diſtinguantur hypoſtaſes. Ac ne exiſtimes vnicum vetus teſtamentum noſſe vnum & ſolum deum annuntiare, audi ſeruatorem ipſum dicentem, ſcriptum eſt, dominum deum tuum adorabis, & ei ſoli ſeruies. Et alibi rogatus quodnam eſſet maximum in Lege præceptum, inquit, Diliges dominum deum tuum tota anima tua, & toto corde tuo, totíſque viribus tuis: & proximum tuum ſicut temetipſum. Num vero, quoniam non dixit, dominum deum tuum & Filium eius, non oportet à nobis diligi, ac non potius vnà cum Patre diligi, tum Filium, tum ſpiritum ſanctum? Mac. Sané. Sed dicito vbi ſpiritus ſanctus dictus ſit deus. Ortho. Primùm diſce ſpiritum non ſeparare à Patris & Filij communione, ſed vnà cum Patre & Filio ſpiritum quoque ſanctum diligere totis viribus tuis, to-
B táque anima tua: & tunc notitiã dei nactus fueris. Mac. Diligimus eum toto corde, totáque anima & mente, neque tamen eum dicimus deum eſſe. Ortho. Enimuero poſſis ſpiritum dicere deum, qui nolis eandem eſſentiam & gloriam, idem conſilium, eandémque poteſtatem Patris & Filij fateri, & compertus ſis ipſi beati Luciani confeſſioni, quam opponebas, contraria ſentire? Mac. Ego ita credo vt beatus Lucianus, & fateor imaginem eſſentiæ & conſilij & poteſtatis & gloriæ inuariatam: eandem tamen eſſentiam non dico, neque deitatem, neque idem conſilium, neque eandem poteſtatem nec gloriam. Ortho. Itaque & tibi ipſe & beato Luciano contradicis: & quemadmodum Manichæi & Phryges, omnéſque adeo hereſes dictitant ſe ita credere, vt ſancti Apoſtoli crediderunt: vbi autem in illos inquiſitum eſt, contraria dicere comperiuntur, ita & tu facis. Imo etiam ex Iudæis audire licet, Ita credimus vt beatus Moſes & Prophetæ, quos tamen ſi interroges, reperientur eum ipſum de quo vaticinati ſunt Prophetæ, crucifixiſſe. Mac. Nos dicimus Filium eſſe inuariatam imaginem eſſentiæ, & poteſtatis, & gloriæ Patris, non dicimus tamen eſſe ex Patris eſſentia, neque eandem eſſentiam, & idem conſilium, eandem poteſtatem & gloriam. Supereſt, vt dicas ſi po-
C tes, vbi ſcriptum ſit ſpiritum eſſe Deum. Dic. Quid me paulatim enecas? Orth. Quum te tibi ipſi repugnare oſtenderem, vt auditores norunt, & ij cognoſcent qui hæc ſunt poſtea lecturi, tunc etiam oſtendi Paracletum, spiritum, inquam, illum veritatis, eſſe Deum, & opificem, & viuificum. Mac. Si vel vnum iſtorum oſtenderis, fiam Coëſſentialiſta. Orth. Cuínam dixit deus, Faciamus hominem ad imaginem noſtram & ſimilitudinem? Mac. Deus pater hoc dicit Filio Deo. Orth. Ex eo ipſo quod effectum eſt poſſumus intelligere cuínam id dixerit quod poſtea effectum fuit. Eſtne homo ad imaginem dei factus, an non? Mac. Eſt, ſanè. Orth. Dic igitur, Num poteſt homo eſſe dei imago qui non ſit omnibus ſuis numeris abſolutus: & num poteſt eſſe numeris omnibus abſolutus quem Spiritus ſanctus non ſanctificarit? Mac. Omnes igitur homines ſunt spiritu ſancto præditi. Orth. Si omnes ſunt ſecundum imaginem perfecti, omnes quoque spiritu ſancto ſunt præditi. Mac. Omnes habent illud ſecundum imaginem. Orth. Quomodo igitur Paulus inquit, Vt ſitis ſecundum imaginem eius qui condidit vos? & alibi, Sicut geſtauimus imaginem terreni, geſtemus imaginem cæleſtis. Mac. Annon igitur omnes ſumus ſecundum imaginem illius? Orth. Peccatores, nequaquam: qui vero carnis actiones mortificant, & induunt nouum illum hominem ad ima-
D ginem dei conditum, iis demum illud Secundum imaginem competit. Talis enim erat Adã ante accepti mandati tranſgreſſionem. Homo igitur ille ſecundum imaginem dei conditus, à Patre & Filio & spiritu ſancto conditus eſt. Dixit enim Faciamus, vt cooperationem declararet, non autem Facite, ne tu rurſus ſubordinatum operarium & miniſtrum dicas. Mac. Spiritum ſanctum dicis Patri & filio cooperatum. Atqui Scriptura ſanctos etiam Apoſtolos, vocat cooperarios. Orth. Nempe ad ſalutem eorum qui ſeruantur, non autem ad creationem rerum quæ conduntur. Apoſtoli igitur cooperari quidem dicuntur ad hominum ſalutem, quoniam fuerunt & ſunt templum spiritus ſancti: at ipſe spiritus cooperarius eſt ad creandum. Mac. An vero mihi demonſtrare poſſis spiritum cooperatum eſſe ad hominum creationem? ortho. Iam demonſtratum eſt. Mac. Quomodo? orth. Quoniam videmus hominem qui ſit ad imaginem conditus spiritu cooperante præditum. Mac. Ego omnem hominem dico eſſe ſecundum imaginem Dei. Ortho. Poteſtate dicis an reipſa? Mac. Et quídnam eſt Poteſtate, quídnam Reipſa? Ortho. Poteſtate illud eſt quod fieri poteſt: reipſa verò

est qui imaginis illius pulchritudinem actu ipso testatur. Quemadmodum igitur puer est ani- A
mal potestate ratione præditum & mortale: vbi autem excreuit, reipsa fit illud quod erat
antea potestate, ita etiam vnusquisque est potestate secundum imaginem dei. Quòd si exue-
rit mortalitatem qua amictus fuit Adam sua transgressione, & nouum illum hominem in-
corruptionis induerit, quo exutus Adam nudus compertus est: tunc fit re ipsa secundum
imaginem conditoris, quales Apostoli fuerunt quorum vmbra virtutes edebat. Mac. Antea
igitur non erant Apostoli secundum imaginem. Ortho. Num exteriorem illum hominem
quem inquit Apostolus corrumpi, dicis secundum imaginem esse, ac non potius interiorem
illum, qui renouatur? Mac. Interiorem illum dico qui renouatur. Nec enim Deo huma-
nam formam tribuerim. Ortho. Deus cuius imago est homo, nónne est inuisibilis? Mac.
Maximè. Orth. Oportet igitur inuisibilis Dei inuisibilem quoque esse imaginem: & quum
inuisibilis sit imago, inuisibilem esse hominem qui secundum imaginem sit. Mac. Si admi-
sero hominem qui secundum imaginem sit factus, esse occultum illum & latentem, at non
tamen dico factum esse à spiritu sancto. Ortho. Annon vero prorsus concedis Adamum san- B
ctum fuisse in paradiso? Mac. Etiam. Orth. An quoniam talis conditus, an quod sua virtute
talis euaserit? Mac. Quod talis esset conditus. Orth. Itaque spiritus sanctus vnà cum Patre
& Filio condidit. Mac. Enimuero ánnon poterat Filius ipse sanctum hominem condere?
Orth. Sanè verò. Mac. Quorsum igitur dicis conditum fuisse à spiritu sancto? Orth. Quem-
admodum Pater quum posset hominem condere, cum Filio condidit, vt naturæ identitas
ostenderetur: ita & Filius, quum posset hominem sanctum condere, cum spiritu condidit,
vt quod factum est, constaret esse Patris & Filij & sancti Spiritus opus. Sic igitur hominem
etiam lapsum, & iumentis rationis expertibus similem factum, non renouat absque spiritu:
sed, vt inquit Propheta, Mitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.
Mac. Dicimus & nos renouationem nostri per spiritum effici. Est enim spiritus sanctificatio-
nis. orth. omnia pura puris. Quoniam autem illud per spiritum sanctum non syncerè protu-
listi, necessario cogor interea non silere. Dic igitur mihi. Renouatio nostri nonne fit per la-
uacrum regenerationis? Mac. Etiam. orth. Quomodo ergo baptizamur? in Patris & Filij,
an vero etiam in Spiritus sancti nomen? Mac. In nomen Patris & Filij & spiritus sancti. orth.
Quorsum ergo dicis nostri renouationem per spiritum sanctum fieri non autem ex Patre & C
Filio, & spiritu sancto? Mac. Nónne scriptum est, Qui ex multa sua misericordia regenuit
nos per lauacrum regenerationis, & renouationem spiritus sancti? orth. Prius dixi omnia pu-
ra esse puris. Enimuero apud vos, (quo fine tu quidem scripturas interpretaris) Per quem
idem est atque Ex quo. Quandoquidem igitur dicit S. Paulus, Fidelis Deus per quem voca-
ti estis ad communionem filij ipsius, nempe hic quoque Per quem ponitur pro Ex quo. Fa-
tere igitur creationem nostram promanasse à Patre, Filio, & spiritu sancto. Nec enim alius
condidit & alius renouauit: sed deus is est qui condidit cum filio & spiritu sancto. Ideo initio
dixit, Faciamus hominem secundum imaginem & secundum similitudinem nostram, vt ex
cooperatione indicaretur naturæ identitas. Mac. Demõstra mihi apertius Spiritum sanctum
esse Creatorem. ortho. Sufficiunt quidem non amenti homini ea de quibus modo diximus
ad manifestam demonstrationem: quoniam tamen testimoniorum quoque multitudine fi-
dem tibi fieri vis, audi Iobum dicentem, spiritus diuinus is est qui me fecit, & flatus omni-
potentis docuit me. Mac. Eliud hæc dicit, neque simpliciter ait, Qui fecit me, sed ita dicit,
purum est verbis cor meum, & labiorum meorum intelligentia pura est cogitatione: spiritus
diuinus is est qui me fecit pura cogitare. Itaque spiritus sanctus fecit me (inquit) nempe fe- D
cit me pura cogitare. orth. At tu certè omnino fateris diuinum esse spiritum. Mac. Imo Io-
bus hoc non dixit, sed Eliud quem deus reprehendit. ortho. At num ipsum in eo reprehen-
dit quod spiritum diuinum dixisset? Mac. Deus tamen eum reprehendit. Quid si igitur ip-
sum etiam Iobum audias dicentem, Viuit Dominus qui sic de me statuit, & omnipotens qui
amaritudine affecit animam meam. Atqui adhuc halitu mihi insito & spiritu diuino mihi in
naribus superstite. Quid habes quod aduersus ipsum etiam Iobum dicas? Mac. Voco etiam
ego spiritum diuinum, at non deum. orth. At Spiritus diuinus quid aliud est quam deus?
Mac. Absit. orth. Dic igitur ecquam diuinarum potestatum scriptura diuinam dixerit, per-
lege vetus & nouum testamẽtum vniuersum, si quem sanctorum Angelorum comperias qui
diuinus spiritus sit dictus. Mac. Nempe quoniam nullus alius spiritus est istiusmodi. Est enim
solitarius & vnicus. orthodo. Ergo & tu fateris nullum esse talem spiritum inter res creatas?
Mac. Fateor. ortho. Restat igitur vt videamus an naturam communem habeat cum Patre &
filio

A Filio. Mac. Hoc si fuerit demonstratum, deus etiam esse demonstratus fuerit. ortho. Antea
demonstratum est esse diuinum. Mac. Sed non est Deus. Ortho. Si ex Paulo Apostolo audie-
rimus Deum nihil aliud esse quàm Diuinitatem, necesse fuerit concedere, id quod diuinum
est, Deum esse. Mac. Non prorsus. Neque enim etiamsi deus est spiritus, idcirco diuinus quo-
que spiritus est deus. Vbínam vero scriptum est deum esse diuinitatem? Ortho. In Actis Apo-
stolorum sic loquitur Paulus, Progenies igitur dei quum simus, non debemus existimare au-
ro vel argento, sculpturæ artificij ac commentationis humanæ, similem esse diuinitatem.
Mac. Iam te præueni, quum dicerem, etiam si posuero Deum esse Spiritum, non protinus
sequi diuinum etiam Spiritum esse Deum. orth. Si rerum creatarum nulla est Spiritus diui-
nus, nulla est Spiritus sanctificationis, hæc autem communia sunt Patri, Filio, & spiritui
sancto, nempe eiusdem naturæ fuerint Pater, Filius & spiritus sanctus. Mac. Ostende igitur,
sicut Pater excitat mortuos, & viuificat, & Filius quoque, ita etiam à spiritu sancto viuificari.
orth. Dicit Paulus, Vos autem non estis amplius in carne, siquidem spiritus dei habitat in
vobis. Quòd si quis spiritum Christi non habet, is non est eius. Quòd si Christus est in vobis,
B corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vita est propter iustitiam. Sed
si spiritus eius qui excitauit Iesum Christum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chri-
stum à mortuis, viuificabit quoque mortalia vestra corpora per inhabitantem eius spiritum
in vobis. Mac. Non ita scriptum est, Per inhabitantem, sed propter inhabitantem. Ortho.
Si ostendero scriptum esse per inhabitantem, num tibi persuasum fuerit eiusdem esse naturæ
Spiritum atque Patrem & Filium? Mac. An verò si vnum & alterum mendosum exemplar
apud vos inueniatur, vnde illud mihi persuaseris? Ortho. Possimus ostendere ita in cunctis
vetustis exemplaribus scriptum esse. Quoniam tamen de hoc controuerti existimas, aliis
quoque petitis ex Scriptura demonstrationibus instruitor. Mac. Has igitur dicito: nam il-
lud in controuersia est. Ortho. Idem Paulus dicit, Non quod ex nobis ipsis idonei simus ad
cogitandum aliquid velut ex nobis, sed quòd idonei sumus, id ex Deo est: qui etiam fecit vt
idonei ministri essemus noui testamenti, non literæ sed spiritus. Nam litera quidem occidit,
Spiritus autem viuificat. Mac. Viuificare dicitur à peccato ad iustitiam traducere. At non ex-
citat mortuos, sicut Christus excitauit. ortho. Paulus Apostolus Eutychum mortuum exci-
C tauit, an non? Mac. At non is est Paulus qui illum excitauit, sed loquutus in Paulo Christus.
Ortho. Atqui (inquit Paulus) Christus virtute spiritus sancti edidit in me signa. Sic enim ait,
Non sustinuerim ego quicquam loqui quod non effecerit Christus per me, adducentis ad
obedientiam gentibus verbis & factis, virtute signorum & prodigiorum, virtute spiritus san-
cti. Mac. An vero non poterat Christus absque spiritu sancto edere signa & prodigia? ortho.
Nónne itidem poterat Pater absque Filio condere omnia? Mac. Etiam: sed (*ideo per Filium cõ-
didit*) vt Filium quoque appareret esse conditorem. ortho. Eadem ratione, Filius quum pos-
set absque spiritu edere signa & prodigia, edidit ea in spiritu, vt ostenderet spiritum sanctum
eadem facere quæ Pater & Filius. Mac. Nos spiritum sanctum non possumus Deum dicere.
Ortho. Ais sacras scripturas à Spiritu sancto enunciatas per Prophetas & Apostolos, an non?
Mac. Aio. ortho. Ergo Spiritus qui eos afflauit, Deus est. Mac. Absit vt hoc dicam. ortho.
Si Scripturæ ab ipso inspiratæ, sunt à Deo inspiratæ, quid aliud spiritus ille fuerit quàm deus?
Mac. Spiritus iste nobis subministrauit Dei doctrinam, quæ idcirco dicitur à Deo inspirata.
ortho. An vero, quoniam sanctificatio qua nos spiritus etiam sanctificat, est à Deo profecta
sanctificatio, idcircò non est ab ipso spiritu sanctificatio? Mac. Sanè est etiam ab ipso spiritu
D sanctificatio. ortho. Sicut ergo sanctificatio est à Patre, Filio, & spiritu sancto, ita & sacra scrip-
tura. Doctrina igitur est à Patre, Filio & spiritu sancto. At Scripturam profitetur S. Paulus esse
à Deo inspiratam: deus est igitur pater, Filius, & spiritus sanctus. Quamobrem etiam dictum
est apud Prophetas, Et erunt omnes docti à Deo. Macedonius. Quisquis didicit à patre,
vocatur doctus ab eo. Orthodoxus. Sicut qui sanctificatur à Patre & Filio, sanctifi-
catur quoque similiter à spiritu sancto: ita qui didicit à Patre, à filio quoque discit, & à spi-
ritu sancto: siquidem quum dixerit Christus, Non ij estis qui loquimini, sed spiritus patris
vestri is est qui in vobis loquitur. S. Paulus dicit, An experimentum quæritis loquentis in me
Christi? Audis Christi doctrinam esse ea quę loquitur spiritus: & patris doctrinam esse ea quę
Christus & spiritus loquuntur. Quod si ita est, nempe quæ loquitur pater, & filius, & spiritus
sanctus, sunt scriptura à Deo inspirata. Mac. Quum ergo dicit Pater, Hic est filius ille meus
dilectus in quo acquiesco: hoc dicit pater, filius, & spiritus sanctus. ortho. Quædam sunt vo-
ces propriæ Patris, & quædam propriæ voces filij, & quædam voces spiritus propriæ: sunt

& quædam Patri, & Filio, & Spiritui sancto communes. Quum igitur (vt tu prior dixisti) A
Pater inquit, Hic est Filius ille meus dilectus in quo acquiesco, hęc est ipsius Patris vox. Item
quum inquit, Ecce filius ille meus dilectus, in quo acquiescit anima mea: ponam de Spiritu
meo super ipsum: & similes aliæ voces, ipsius Patris sunt propriæ. At quum dicit Filius, Fo-
derunt manus meas & pedes meos, & si quæ sunt aliæ similes, sunt Christi voces. Ita etiam
quædam sunt Spiritus propriæ voces, vt quum dicit Agabus, Hæc dicit spiritus sanctus, Hunc
virum cuius est hæc zona, sic vincient. Omnes autem istæ voces dicuntur à Deo inspiratæ,
quoniam & quæ Patris sunt, Dei sunt voces: & quæ Filij sunt, Dei sunt voces: & quæ Spiri-
tus sunt, Dei sunt voces. Mac. Absit. Ortho. Dic igitur quasdam Scripturas esse à Deo inspi-
ratas, *quasdam verò non item*: & Paulum incusa qui Scripturas vniuersas à Deo inspiratas esse
scripserit. Mac. Num igitur quoniam in scripturis insunt quædam sanctorum verba, quędam
etiam impiorum & sceleratorum hominum, impios quoque & sceleratos idcirco conclude-
ris deos habendos? Orth. Sed & Patris, & Filij, & sanctorum, itidémque impiorum & sce-
leratorum voces descripsit spiritus per Prophetas & Apostolos. Non enim loquuti sunt ipsi,
sed spiritus Patris. Mac. Ostende mihi vbi spiritus sanctus manifestè dicatur deus. Ortho. Fa- B
teris te esse dei templum, an non? Mac. Sanè. Dictum enim est à sancto Paulo, An nescitis
corpora vestra esse templa spiritus sancti qui in vobis est, & quem à Deo habetis? Ortho. At-
qui omne templum, est dei templum: ergo spiritus sanctus est Deus. Mac. Nego spiritum
esse Deum. Orth. Ergo ne tu quidem es templum. Mac. Sum dei templum. ortho. Annon
verò spiritus templum? Mac. Sum certè spiritus etiam templum. Ortho. Ergo & spiritus est
deus. Mac. Num verò quoniam Angeli etiam habitarunt in sanctis, (sicut inquit Propheta,
Hæc dicit Angelus qui in me loquitur) idcirco Angelos quoque dixerim esse deos? Ortho.
Non possis ostendere Angelum loquentem in Propheta fuisse vnum ex illis conditis. Iam
enim antea demonstratum est Filium quoque & spiritum esse Angelum. Et vt tibi concedа-
tur, vnum fuisse ex conditis Angelis eum qui loquebatur in Propheta, non erat tamen Pro-
pheta templum Angeli. Omne templum enim est dei templum: alioqui, dicito vbi tandem
in scriptura dicatur Propheta, vel Apostolus, vel in genere homo quispiam templum Ange-
li vel rei vllius creatæ. Mac. Spiritus igitur deus est? ortho. Est nolis, velis. Mac. Tres ergo
Dij sunt. ortho. Pater éstne deus? Mac. Etiam. Ortho. Et Filius quoque Deus? Mac. Etiam. C
Ortho. Num igitur duo sunt dij? mac. Non. ortho. Ita igitur ne tres quidem sunt. Mac. Sed
vnus est & vnus. ortho. Si vnus & vnus non sunt duo, ergo nec vnus, & vnus & vnus, tres sunt.
Mac. Annon igitur vnus est Deus, ex quo omnia, & vnus dominus per quem omnia? Ortho.
Dic, Et vnus spiritus in quo omnia. Mac. Vbi hoc scriptum est? ortho. Apud Dauidem, sermo-
ne ipsius firmati sunt cæli, & spiritu oris ipsius vniuersa ipsorum potestas. Mac. Sed spiritus
oris ipsius non est spiritus sanctus. ortho. Ergo ne sermo quidem est filius. Mac. Non signifi-
cat eo loco sermonem subsistentem, nec spiritum subsistentem. ortho. Vt tibi illud quoque
concedatur, quòd deus habeat sermonem quempiam *vocalem &* enuntiatum, dic nobis, ser-
mo ille subsistens, ísne est qui cælos firmauit, an ille *vocalis &* enuntiatus? Mac. sermonem
enuntiatum appello, mandatum ipsius. Dixit enim & facta sunt, ipse mandauit & condita
sunt. Dixit autem & mandauit Filio, Sermoni videlicet id subsistenti: Filius verò accepto
mandato condidit. ortho. Non fuerint igitur cæli firmati sermone *id est mandato* ipsius, quum
hic sermo non fuerit ea prędituς virtute quæ *cum mandatis voluntate* concurreret, sed Filij actio-
nem expectarit. Neque intelligis in quam absurditatem tua hæc oratio delabatur? Dic enim
nobis, multiscie, vtrum Filius post exauditum Patrem, sua ipsius essentia arte quadam & me- D
thodo commota cælum firmauit, an vero sermone, *seu verbis*, fecit vt existeret? Mac. Sermo-
nis quidem *illius subsistentis vox sive* sermo, *paratam &* concurrentem habuit virtutem: Patris
autem sermo sermonem Christi expectauit. Annon enim Pater ei præcepit vt omnia faceret?
ortho. Hoc vero scriptum non est, sed sermonis existentis Patrem omnia condidisse. Mac.
Si Pater fecit, quomodo per Filium fecit? ortho. Sicut lux per splendorem illustrat, ita Pater
per Filium creat: & veluti mens per sermonem docet, ita etiam pater per filium creat. Mac.
At num per spiritum? ortho. Per sermonem creat, & per spiritum sanctificat. Mac. Hoc ad-
mitto. ortho. Hoc illud est igitur, sermone domini firmati sunt cæli, & spiritu oris ipsius vni-
uersa eorum potestas. Mac. Sed filius quidem creat, spiritus vero sanctificat, sed non creat.
ortho. Quiuis intelligens auditor nouit sanctificationis nomine creationem quoque intelli-
gi. Quum audimus, Cor mundum crea in me deus, quid aliud mente concipimus quàm
Cor purum in me sanctifica deus? Quandoquidem autem vis sanctificationem simul cum cę-
lis existere

A lis exístere cæpisse, dic vtrum maius sit creare an sanctificare. Mac. Creare, est Dei opus. or.
Dei quidem opus est creare, at non maius quàm sanctificare. Nam & ipsa sanctificatio, est
Dei opus. Scriptum est enim, sancte Pater, sanctifica ipsos veritate tua. Sanctificare vero
maius quiddam esse quam creare, cognosce ex ipso euentu quum aliquis sanctificatione pri-
uatus est. Audit enim infelix ille Iudas, Bonum esset homini illi, natum non fuisse. Mac. Bo-
num igitur illi fuisset natum non fuisse. Sed deus solus is est qui creat & efficit quæ non sunt
tanquam sint. Ortho. Ostensum quidem est illud, Faciamus hominem, de Patre & Filio &
Spiritu sancto dictum esse: & illud, Faciamus ei adiutorium ipsi cõueniens, itidem de Patre
& Filio & Spiritu sancto dictum esse. Iam vero, ne longius protrahatur oratio, audi dicens
Euangelium templum corporis Christi fuisse à Spiritu sancto conditum. Mac. Vbinam? or.
Genesis. *id est, Factura* Iesu, ita se habuit. Maria matre ipsius Iosepho desponsata, priusquàm
conuenirent, inuenta est grauida ex Spiritu sancto. Mac. Iesus ergo est spiritus sancti Filius.
Ortho. Genesis, *id est, Factura*, dixit, non Generatio: hoc attentè considera: nónne hæc sunt
duo? Mac. Sed Angelus dixit, Quod enim in ipsa genitum est, ex Spiritu sancto est. Orth:
B Primùm audi Facturam, & postea demum generationem. Nam & nos homines primùm
simus vt ab opifice & conditore, deinde sic gignimur per abusionem. Illud enim, Filios ge-
nui, & extuli, certè scriptum non est naturaliter, sed per abusionem. Mac. Quomodo dixit
Solomon, Sapientia ædificauit sibi domum? Orth. Enimuero hoc illud est quod dico, Om-
nia videlicet opera esse Patris, Filij, & spiritus sancti, ideóque modò Patris dici, modò Fi-
lij, modo spiritus sancti: siquidem Paulus ille sanctus Apostolus, inquit, Quum autem visum
est Deo qui me ab vtero matris meæ segregauerat, retegere Filium suum in me: & ipse rur-
sum dicit, Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus ad Euangelium Dei.
Mac. Quid ex hoc efficitur? Ortho. Volo tibi demonstrare, Paulum dicere se quiddam es-
se segregatum modò à Patre, modo à Filio. Mac. Num etiam à Spiritu sancto? Ortho. Disce
igitur quod etiam spiritus sanctus ipsum segregarit, vt iam antea dictum est. Sic enim scrip-
tum est in Actis Apostolorum, Dixit autem eis spiritus, Segregate mihi Barnabam & sau-
lum ad opus ad quod ipsos aduocaui. Mac. Dico etiam ego, Quos vocat Pater, eos vocat &
Filius, & spiritus sanctus, & quos sanctificat Pater, eos sanctificat etiam spiritus, sed non
C condit spiritus. Ortho. Demonstrauimus spiritum quoque condere. Deprehensa est enim
Maria grauida è spiritu sancto. Mac. Non dixit, Grauida conditore spiritu sancto: sed sim-
pliciter dictum est, Deprehensa est grauida è spiritu sancto. Orthodo. Istud ergo è spiritu
sancto, quid aliud esse putas, quam quod erit condidisset? Mac. Dico spiritus sancti œcono-
miam & dispositionem ita significari. Orthodo. Non vis igitur fateri domini corpus esse
rem conditam? Mac. Fateor quidem corpus esse rem conditam, non tamen à spiritu sancto
conditam esse dico sed à Christo. Ortho. Atqui scriptura inquit, Deprehensa est grauida è
spiritu sancto. Mac. Dic mihi vbi totidem verbis scriptum sit, quippiam à spiritu sancto fui-
sse conditum. Ortho. Sufficiunt quidem ea quæ diximus auditoribus omnibus qui synceræ
rei cognoscendæ studium attulerint: quoniam autem nobis propositum est aliter etiam af-
fectis prodesse, audi etiam spiritum sic loquentem, Paratus esto Israël ad inuocandum deum
tuum. Ecce enim ego qui obfirmo tonitrua, & creo spiritum, & hominibus annuntio chri-
stum eius. Mac. Pater is est qui loquitur. Orthodoxus. Si Pater loqueretur, dicendum ei fuis-
set, Qui annuntio hominibus Christum meum, neque dixisset, Christum eius. Dic enim
D mihi an ab alio deo quàm Patre sit Christus? Mac. Alius quidem neque fuit nec est nec erit
deus præter Christi Patrem: sed Propheta is est qui dicit, paratus esto Israël, ad inuocan-
dum deum tuum: neque scriptum est, Ecce ego, sed ecce qui obfirmat tonitrua & creat spiri-
tum, & annunciat hominibus Christum eius: ipse videlicet deus. Orth. Omnia quidem vo-
bis licent, sed non omnia conducunt. Vos enim ij estis qui s. Pauli ad Hebræos epistolæ in-
scriptionem corrupistis, & epistolæ ad Romanos contextum deprauastis, quum dicitis scriptũ
non esse, per spiritum eius inhabitantem in vobis, sed propter spiritum eius inhabitantẽ. Qui-
netiã ecce prophetæ quoque verba conaris deprauare. sed hoc nemo tibi concedet. Itaque si
propheticum illud protulerimus, & ostenderimus scriptum esse, Ecce ego, an tibi persuaderi
sines creatorẽ esse spiritum? Mac. scio in nonnullis exemplaribus scriptum esse, Ecce ego. sed
in exemplaribus illis erratum esse dico. Nec enim consentaneũ, & congruens est dicere, spiri
tum eũ esse qui dicat, Ecce ego qui obfirmo tonitrua & creo spiritũ. or. Imo hæc maxima est
horum verborũ congruentia, vtpote quæ aliter quã hoc modo congruenter & æqualiter con-
strui nõ possint. spiritus enim is est qui dicit, Paratus esto Israel, ad inuocandum deum tuum.

Ecce enim ego (Spiritus videlicet) qui obfirmo tonitrua, & creo Spiritum, & annuntio ho- A
minibus Christum eius, videlicet Dei. Mac. Quem Spiritum creat? Orth. Si quidem scriptum & verba ipsa spectes, *spiritum seu ventum* qui tonitru consequitur: sin vero sententiam ipsam consideres, eum spiritum quem ait sanctus Paulus custodiri inculpatum cum anima & corpore, ad domini nostri Iesu Christi aduentum. Nam per obfirmatum tonitru intelligendus est baptismus ille prior apud rudæos vsurpatus, vacuus & aqueus: adeo vt dixerit sanctus Ioannes, Ego quidem baptizo vos aqua ad resipiscentiam: venit autem qui fortior me est, qui vos baptizabit spiritu sancto & igni. Quoniam igitur ipse baptismus firmatur spiritus præsentia, recte dictum est, Ecce, ego (Spiritus videlicet) qui firmo tonitru, & creo spiritum, illum videlicet qui singulis nobis inest, quem etiam Cor appellat Dauid inquiens, cor mundum crea in me Deus. Mac. Ergo baptismum vocas tonitru? orth. Sane quidem symbolice. Quemadmodum enim quum illud audio, Transtulisti vitem ex Ægypto, non considero vitem vllam corpoream, sed templum intelligo, ita etiam per tonitru mente concipio baptismum. Nam suos etiam discipulos Iesus Christus vocauit Filios tonitru, id est baptismi. Quoniam enim tonitru constat ex aqua & spiritu, *seu vento*, id autem est mystica quædam sancti B
baptismi adumbratio, baptismum symbolice vocat tonitru obfirmatum à spiritu sancto. Siquidem Apostolus (vt in actis dicitur) quum veniens inuenisset nonnullos baptizatos, interrogauit eos dicens, An baptizati accepistis spiritum sanctum? Quum autem illi dixissent, Imò, ne audiuimus quidem an sit spiritus sanctus, ait, In quid igitur estis baptizati? quasi absente spiritu, nulla sit in baptismo firmitas. Obfirmat igitur tonitru, id est baptismum, & creat Spiritum, hoc est corda nostra, ipse Spiritus sanctus, dicens per Prophetam, Paratus esto Israël, ad inuocandum Deum tuum. Ecce enim ego qui obfirmo tonitru, & creo spiritum, & annuntio hominibus christum eius. Mac. Interpretare etiam quod consequitur, & ista inter se vt congruentia connecte. Orth. Qui efficio diluculum & nebulam, & incedo super excelsa terræ. Mac. Quid igitur vocas diluculum, & Nebulam, & excelsa terræ? Orth. Ex interpretatione & sententia ipsius dicti, per diluculum intelligo Resurrectionem. Nam solis iustitiæ exortus intelligitur esse Resurrectio. Nebula autem ea fuit quæ non sinit vt omnes eum perspicue cernerent: inuenta enim est grauida è spiritu sancto. Excelsa terræ vero sunt qui ambulant quidem in terris, versantur autem in cælis. Istiusmodi enim homines inscendit spi- C
ritus gratia. Mac. Num igitur spiritus sanctus excitauit Christum à mortuis? Orth. Ego quidē hoc dicere non dubitem, vos autem tutò dixeritis. Quemadmodum enim dicitur Pater fecisse corpus domini. (Scriptum est enim, Antequam fingeret me in vtero noui te: & antequam ex vtero egredereris, sanctificaui te: & hoc ipsum corpus sapientia dicitur ædificasse: nā, fabricauit, inquit, domum sibi sapientia. Et Euangelium dicit ipsum esse à spiritu sancto) ita etiam de corporis resurrectione ipse quidem Filius dicit, Destruite hoc templum, & ego tribus diebus illud erigam: Apostolus vero, deus excitauit eum, solutis doloribus mortis: hic autem dicitur spiritus ipsum excitasse. Audiens enim, Qui efficit diluculum, Resurrectionem mente concipio, Nam quæ facit Pater, ea ipsa facit etiam Filius: & quæ facit Pater & Filius, ea ipsa facit spiritus, vt supra quoque demonstrauimus. Mac. An vero tu mihi ostenderis, Christū excitatum fuisse à spiritu sancto? or. Non dico ipsum christum à spiritu tanquam potentiore fuisse excitatum, sed quod tēplum corporis excitauerit Pater, Filius & spiritus sanctus. Mac. Id autem quomodo mihi persuaseris? an auxilio egebat filius, à quo templum ipsius excitaretur? or. Enimuero num quod auxilio egeret, impletus est ipso spiritu? Mac. Vbi scriptum est impletum fuisse spiritu? or. Lege Euangelium secundum Lucam vt audias, Iesus igitur plenus spiri- D
tu sancto, reuersus est in desertum. Imò quod mirum est & inexpectatum, scriptum est non modò impletum, sed etiam abductum fuisse à Spiritu. Cæterùm sicut impletus est, & abductus, ita etiam resurrexit. Et vt noris nihil obstare quominùs Patre ipsum excitante, spiritus etiam eum excitarit, audi, Patre etiam in ipso manente (sicut in Euangeliis dicit ipse Filius, Pater in me manens, is est qui edit hæc opera) manere etiam in eo spiritum. Descendit enim Spiritus corporea specie quasi columba, & mansit super eum. Sicut ergo nihil vetat quin manente Patre, maneat etiam spiritus: ita nihil prohibet quominus Patre ipsum excitante, Spiritus quoque excitarit, & hoc illud est quod dicitur, Efficiens Diluculū, id est Resurrectionem, & Nebulam, id est Corpus. Mac. Enimuero annon ipse potuit sese excitare? ortho. Imò ex istis demonstratur naturæ identitas, siquidem quæ facit Pater, facit etiam Filius, & quæ facit Filius, similiter facit Spiritus. Mac. Quomodo id fieri potest? orthodo. ita vt ostensum est. Mac. Vbi vero ostensum est? ortho. Quia vt Pater sanctificat, ita & Filius:

sicut etiam

A sicut etiam scriptum est apud Apostolum, Sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Mac. Sum ego exiguæ doctrinæ: inueniam autem qui ad hæc habeat quod dicat. Hæc persuade doctoribus meis, & persuasus fuero. Ortho. Si tuæ sententiæ fuisset beatus ille & sanctus Apostolus, quum visus est ei Christus, dixisset, Adduc prius in tuam sententiam Pontifices & Scribas, & tunc demum tibi obsequar. Mac. Nouis & insolentibus istis vocibus deterreor. Patres nostri nunquam apud nos istis interpretationibus vsi sunt. Necesse est vt de istis disputiam, ac præsertim de nouo illo & peregrino dicto quod audiui, Baptismum videlicet esse tonitru. Ortho. Fateris Apostolos vocatos fuisse filios tonitru à Seruatore, an non? Mac. Sic vocati sunt soli illi duo fratres. Ortho. Nos quod vel vni dictum est, omnibus quadrare dicimus eodem Spiritu præditis. Dixit enim Sanctus Paulus, Cæterùm deposita est mihi iustitiæ corona, neque vero soli mihi, sed etiam omnibus quibus chara fuerit illustris illa patefactio domini nostri Iesu Christi. An igitur tibi persuasum est Christum vocasse Apostolos filios tonitru? num vero Tonitru ipsos genuit, an potius homines? Mac. Ipsos (credo) vocauit filios tonitru, ob sublimem il-
B lam fidei prædicationem. Orthodo. Quid vero Baptismo sublimius? Inspice quæso non sine Dei metu, si non vbique in diuinitus inspirata scriptura tonitru baptismum innuat. Ait enim Dauid: vox tonitru tui in rota apparuerunt fulgura tua in terra. Vidit & commota est terra. Quid aliud quàm tonitru baptismum appellat? Rotam autem huius vitæ circulum? fulgura vero sanctos Apostolos, qui huius tonitru splendorem terræ ostenderunt? Si enim sunt, qui vos estis lux mundi audierunt. Est vero ad culturam terra tonitru commota, & astrorum splēdore gentes ab ignoratione ad cognitionem actæ. Mac. Dixi me bonis insolentia torqueri, vnde ampliore mihi consideratione opus sit. Ortho. At quando tibi omni ratione id volo suadere, disce iam Dauidem alio etiam psalmo baptisma tonitru appellare, cum vox Domini super aquas, & quæ sequuntur, Deus gloriæ intonuit, dominus super aquas multas, dixit. Mac. Noui deinceps quid efficere & colligere statueris. Itaque quod dixi iam, quia tenuis sum ingenio, permitte mihi vt hæc agitem amplius. Orthodo. Det tibi dominus intelligentiam, vt & quibus docentem me audiuisti ea intelligas.

C S. PATRIS ATHANASII CVM Apolinaristā disputatio.

ORTHODOXVS.

CORpus humanum habuit Christus, an non? Ap. Non habuit. orth. Quale ergo? Ap. Diuinum. orth. Natura ne, an œconomię, id est assumptæ carnis, vnione? Ap. Oeconomięvnione. Orth. Habuit ergo natura humanum, sed œconomia diuinum. Ap. Certè. orth. Et eiusdem nobiscum essentiæ? Ap. Quam ex Maria sumpsit caro coessentialis nobis est. orth. In his ergo nobiscum sentitis? Ap. certe, si & vos ita. orth. De anima ergo etiam videamus Ap. Videamus. orth. Corpus illud animatúmue, an inanimatum fuit? Ap. Animatum. orth. Nempe quod anima præditum esset. Ap. Nequaquam. orth. Quomodo vero fuerit animatum quod nō fuerit anima præditum? Ap. Diuina animatione fuit animatum. Orth. Enimuero an tu es absque Deo, sine deo non interueniente, animatus? Apo. Naturaliter sum animatus. orth. Num absque dei potentia? Ap. At non ita dominus. Hic enim anima
D rationis particeps, corpori ex dei mandato vnita, hominem constituit. In domino vero non ita est: sed deus sermo carni vnitus hominem constituit deum. orth. Hoccine est quod diuinam animationem vocas? Ap. Sane quidē. or. Sermo igitur fuerit animæ vice. Ap. Etiam. or. Quisnam igitur dixit, Nemo tollit à me animam meam: depono eam quum volo, & sumo quū volo. Caro an Sermo? Ap. Sermo. or. Quam dixit animā? quam haberet, vel quam nō haberet? Ap. Vitam humanā significauit. or. At fierine potest vt quædā sit humana vita, si non adfuerit anima? Ap. Maximè. Deus enim conspectus est in terra, & inter homines vnà versatus est. Or. Quomodo vero conspectus est qui est natura inaspectabilis? Ap. Carne. orth. sicut ergo carnis est conspicuum esse, ita & animę est vnà versari. Fieri vero non potest vt qui natura est inaspectabili, cernatur, nisi corpori vniatur quod cerni possit: & fieri nō potest vt qui affectionis expers est natura, afficiatur & vnà cū hominibus versetur, nisi sit corpori animato vnitus, q̄ spōte affici & vnà cū hominibus versari possit. Animatū autē corpus eo ipso quod anima sit prædi-tū, animatum est, velis, nolis. Ap. Homo igitur nudus & qui nihil aliud quā homo esset, passus fuerit pro nobis. or. Absit. Sed deus quum vellet conspici, vniuit sibi corpus quod conspici

posset: & pati volens, vniuit sibi corpus animatum quod sponte pati posset, neque quod qui- A
dem prius extiterit, postea vero virtute vnitum fuerit: neque simpliciter ex homine Maria,
sed ipsa prius sanctificata, vt deus sermo desumptam ex ea humanitatem, tum demum parti-
cipans, & sibiipsi œconomicè vniens corpus animatum, vnus & idem esset deus & homo. Ap.
Nónne animatum corpus homo est? Ortho. Non quoduis animatum corpus est homo, sed
humanum corpus animatum, est homo. Ap. Homo iste ánnon est Iesus? Ortho. Vnitus ser-
moni. Apolin. Iesus igitur ánnon est homo? Ortho. Ne hominem quidem ipsum absque ser-
mone subtitisse agnosco. Ipsius enim existentiam in ipsa vnitione verbi designo. Apo. Non
fuit igitur sermo vice τοῦ λογικοῦ, *id est, eius partis hominis quæ est rationis sedes*? Ortho. Non, sed in
ea fuit sermo, sibiipsi per illam vniens spontaneam patiendi facultatem. Ap. Habuit igitur mẽ-
tem hominis Christus. Ortho. Caue sic dicas Christum habuisse mentem vt eam diuidas.
Vtrunque enim simul & coniunctim consideratum, Mens videlicet & sermo, dicitur chri-
stus. Sic autem mentem cui inesset sermo, humanam dico, vt initio huius nostræ colloquu-
tionis diximus corpus natura humanum, Dei vero corpus fuisse, si œconomiam spectes. Sic
étiam animam dico natura humanam, Dei vero animam quod ad œconomiam attinet: & B
mentem natura humanam, Dei vero mentem œconomiæ respectu. Item sicut caro non vi-
dit corruptionem, ita quoque mens ipsius non commisit peccatum. Et sicut necesse est cor-
pus quod humanum sit, & ex Adamo profectum, ex carne & sanguine constitui, ita necesse
est animam humanam esse rationis participem. Rursum igitur dico, Sicut corpus natura qui-
dem est humanum, vnione vero œconomica diuinum: ita & mens natura quidem est huma-
na, vnitione verò œconomica, mens dei. Ap. Duo sunt igitur perfecta. Ortho. Imo duarum
perfectarum essentiarum vnitio. Ap. Si duo sunt perfecta, vnicum perfectum non est. Orth.
Apud homines fortassis id fieri non potest, sed apud Deum fieri potest. Ap. Quomodo? orth.
Vt quod virgo genuerit, vt quod ianuis clausis corpus ex crassis partibus constans, & ex car-
nibus & ossibus compactum introierit, vt quod supra mare ambularit. Nam vt hæc apud deũ
fieri potuerunt, ita & illud. Ap. Hominem igitur genuit Maria? ortho. Nudũ & duntaxat ho-
minem nequaquam, sed Deum qui hominem induerat. Primùm enim Dominus fuit cum
ea diuinè, & tum demum infantulus ex ea œconomicè: quamobrem etiam Deipara est Ma-
ria. Ap. Homo igitur crucifixus est pro nobis. Ortho. Nudus, & duntaxat homo, nequaquã: C
sed Dei Filius quum deus esset, vellé: que crucifigi pro nobis, vniuit sibiipsi corpus animatum
rationis particeps quod posset crucifigi voluntariè patiendo. Ap. Cur dicis crucifixum fuisse
patiendo? Dum aliud est crucifixio quàm perpessio? Ortho. Sanè verò *aliud est* voluntariè pati
quàm crucifigi. Ap. Quomodo? Orth. Quoniam corpus animatum potest crucifigi, voluntà-
riè autem pati non potest corpus quod nõ fuerit animatum simul & rationis particeps. Et hoc
illud est impium scelus eorum qui christum negant anima præditum fuisse. Quum enim cor-
pus absque anima non potuerit voluntariam perpessionem sentire, necesse est sermonem, qui
loco animæ fuerit, passum esse, aut nullum prorsus fuisse voluntariæ passionis sensum. Apo.
Ergo non passus fuerit sermo? Orth. Absit vt naturaliter siue in suiipsius natura passus fuerit
Ap. Omnino tamen passus est. Orth. Nempe vnito sibi corpore quod pati posset, vt passio sit
œconomiæ respectu, non autem ipsius naturæ sermonis. Sicut enim fessus fuit de via, nõ
in ipsa deitatis natura, sed habita vnitionis œconomicæ ratione: ita passus est, non in ipsa dei-
tatis natura, sed quod ad vnitionis œconomiam attinet. Alioqui, quomodo qui absque la-
bore fecit cælum & terrã, & incedit supra ventorum pinnas, defessus fuisset nisi sibiipsi cor-
pus vniuisset quod fatigari posset? Cæterum corpus non animatũ neque laborat neque net. D
sicut autem corpus illud animatũ quod sermo sibi vniuit, est ipsius corpus, non natura, sed se-
cundũ œconomiam: ita labor, est ipsius labor, non natura, sed secũdum vnitionis œconomiã:
& perpessio, est ipsius perpessio, nõ natura, (natura enim sermonis est perpessionis expers) sed
secundum vnitionis œconomiam. Nam & vt pateretur vnitus est, & vt nos seruaret passus est.
volens enim seruare, passus est: & volens pati, vniuit sibi quod semel vnitum nunquã dimisit.
Sic enim veniet quemadmodum eum vidistis in cælum euntem, & videbunt eum quẽ con-
fixerunt. Ap. Enimuero ánnon aliter poterat nos seruare? or. Sed ita seruare voluit per stulti-
tiam prædicationis. Apolin. Si mentem hominis habuit, potuit etiam peccare. orth. Sané,
nisi hæc mens fuisset deitati vnita. Apolinar. Mutabilis ergo fuit Christus. orthodoxus. Ab-
sit. Apolinar. si potuit peccare, mutabilis erat. Orth. Memineris eorum quæ diximus. Di-
xi enim, Nisi fuisset deitati vnitus. Iesus christus autem non intelligitur animo extra vnitionẽ

Iesus

A Iesus Christus, sed deus sermo, filius Dei subsistens. Si corpus animatum potes absque vni-
tione inuenire, mutationem cogita, sin autem simul fuit corpus, & Dei sermonis corpus: &
simul fuit animatum rationis particeps, simul Dei sermonis corpus animatum ac rationis par-
ticeps, quámnã captas mutationem? Ap. Si mente hominis præditus fuit Christus, fuit quoque
obliuioni & ignorantiæ obnoxius, & peccare potuit. or. Sanè, nisi deitati fuisset vnitus. Ne verò
dicito, Si mente hominis. Nullius enim alterius mentẽ habere potuit. Sed dicito, si mentis hu-
manæ particeps factus fuit sermo, sicut humanæ carnis. Ap. Quomodo potest mens humana
non mutari? or. Quomodo mortale istud immortalitate indutum non moritur, & hoc corrup-
tioni obnoxium, incorruptibilitate indutũ, non amplius corrumpitur: ita & mens per dei ser-
monis vnitionem deificata non mutatur. Ap. Ergo & alij sancti mẽtem habuerunt immutabi-
lem? or. Non. Ap. Quamobrem? nónne in illis quoque fuit sermo? or. Sed fuit in sanctis non vni
tione, sed pro gratia spiritus, diuersè in ipsis vim suam exerentis: hic vero, *id est in Deo sermone*, fuit
omnis plenitudo deitatis. Deinde sancti quidẽ fuerunt participes sermonis, hic vero sermo par-
ticipauit humanam naturam. Ap. Dic carnem & sanguinem, vt scriptum est. or. Scripturæ mos
B est hominem vocare carnem & sanguinem, vt quum dicit, Nõ contuli primùm cum carne
& sanguine. Et, Vltimis diebus effundã ex spiritu meo super omnem carnem. Et rursum, Non
permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniã sunt caro, & quęcunque sunt huiusmodi.
Ap. Quid illud est, sancti participarunt, & deus sermo participauit? quodnã est hoc discrimen?
Ortho. Quod sancti prius extiterunt, & tum demum participarunt dei sermonem: hic ve-
ro non ita est, sed deus sermo qui erat ante secula, quum vellet fieri homo sese illi insinuando,
sanctificauit Virginem, & corpus ex ea sibi vniuit, non quod prius extiterit, & tum demum
vniuerit, sed faciens vt per ipsam vnitionem existeret. Ap. Duo igitur in illo corpore fuerunt
ἡγεμονικά, *id est caeteris imperantia*, nempe deus sermo, & humana mens. ortho. Nequaquam.
Sed ipse sermo imperat menti. Ap. Qui fieri potest vt hæc non sint duo? Ortho. Sicut lanæ
albedo colore purpuræ tincta, non est bicolor, sed vnicolor: ita Mens corruscans & deificata,
est vnum quiddam neque sunt duo ἡγεμονικά. Neque enim aliud quidem vult mens, aliud ve-
ro sermo: sed sicut musicus & instrumentum non sunt duo musici, ita deus sermo & mens
humana non sunt duo ἡγεμονικά. Vtitur enim sermo humana mente tanquam instrumento.
C Ap. Sed musici instrumentum est mentis expers. Orthodo. Sed & musicus est mortalis: Hic
vero sermo, qui immortalis est, mente vtitur vt instrumento: & sicut mens in nobis vtitur cor-
pore vt instrumento ad ea quæ corporis opera efficiuntur: ita illic sermo vtitur mente vt in-
strumento, ad ea quæ mente efficiuntur. Ap. Corporis vero quis est vsus? Ortho. In multis.
Voluit sermo conspici, & quoniam quod perierat vtrumque complexum erat, placuit simile
per simile seruare nempe per crucem & passionem voluntariam. Itaque in passione voluntà-
ria vsus est mentis, sicut antè dixi, vt instrumento: in rebus autem corporeis, corpore: & ita
quæsitum & inuentum id quod perierat, seruauit. Ap. Quænam corporea dicis? Orthodo.
Crucem, sepulturam, quod ambulauerit, quod tactus sit, cibum, potum, & quæcunque ex
istis consequuntur. Ap. At nónne Deus erat qui genitus est ex Maria? Ortho. Qui genitus est
ex Maria, quantum ad id attinet quod ex eadem est essentia atque Maria, non erat deus essen-
tialiter, sed œconomicæ vnitionis respectu. Ap. Quomodo igitur dicitur, Beatus fructus ven-
tris tui? Ortho. Quoniam Deus sermo qui est ex Patris essentia, accepta forma serui ex Ma-
riæ essentia, inuentus vt homo, fructus etiam esse ventris ipsius compertus est. Ap. Coniun-
ctúne est igitur Sermo vnito corpori ex Maria desumpto, sicut animal constituitur? Ortho.
D Non scriptum est, Sicut animal, sed vt in templo viuo. Ap. Atqui in quouis sanctorum est vt
in templo viuo. ortho. Non ita. Nam sanctorum vnusquisque eatenus fuit templum, quate-
nus potuit ex virtute & viuẽdi vsu rectè se gerere: hic vero omnis plenitudo deitatis inhabitat.
Et sancti quidem formam Dei acceperunt quatenus vitam ex virtute rectè transegerunt, hic
vero sermo formam serui accepit. Ap. Itaque quod ex animo & corpore constat, homo est.
Orthodo. Sanè, si consideraretur seorsim *siue vt separatum quiddam* à sermone. Quod si nunquam
vt à sermone seiunctus consideratur, nempe non est homo nudus *seu duntaxat homo*, sed deus
ob sermonis vnitionem. Ap. Templum ex Maria genitum, nónne est Iesus per quem omnia?
orthodo. Genitus ex Maria, non est genitus vacuus & scopis purgatus, sed vna cum templo
id est, ita vt simul esset templum, ideóque est Iesus per quem omnia. Neque verò templum voco
Iesum absque sermone, neque sermonem voco Iesum absque templo: sed ex eo tempore ser-
mo accepit nomen Iesu, ex quo sanauit contritum populum suum. Tunc autem sanauit, quã-
do dignatus est serui formam accipere. Hic igitur sermo qui nunc propter illam œconomiam

dictus est Iesus, is est per quem omnia: & quemadmodum cauterium animaduerto ignem A
simul & ferrum esse, ita etiam Iesum intelligo esse Deum sermonem *vt ita loquar* inhominatum. Ap. Ipsúmne templum, an qui in templo est, is est per quem omnia? ortho. Ne separa templum ab eo qui templum inhabitat. Nam si quicunque agglutinatus est domino, vnus *cum eo* Spiritus est, multo magis quum dicitur & creditur dominus vnitus esse formæ serui vnus est ipse deus & homo. Ap. Homo igitur non est qui ex Maria genitus est. ortho. Solummodo quidem homo, nequaquam. Ap. Sed quídnam præterea? ortho. Sed etiam deus. Sicut enim Isaac genitus ex Abrahamo nec alius quisquam hominum, est caro duntaxat, sed vnusquisque nostrum genitus est homo ex homine, non quod anima rationis particeps, alteram animam rationis participem genuerit (quamuis homo sit ex anima rationis participe & corpore compositus) ita illum qui ex Maria genitus est, appello Deum, animæ videlicet & corpori vnitum. Quemadmodum enim si anima corpori vnita fuerit, gignitur homo per mulierem: ita deus sermo, vbi vnitus est animæ & corpori, genitus est deus & homo per mulierem. Ap. Atqui ex muliere scriptum est. ortho. Ex muliere, secundum carnem: Per mulierem secundum spiritum. Ap. Proprius ille dei Filius quem pro nobis tradidit, quisnam est? B
Sermo an homo? ortho. Proprius dei Filius ille est qui summisit seipsum, accepta serui forma, & in illa seruili forma traditus est. Ap. Non igitur Iesus ex Maria genitus, sed per eam genitus sermo, is est qui seipsum summisit vsque ad mortem. ortho. Ne separa vnionem semel vnitam. Dixi enim eum esse proprium Filium qui ex ea sit secundum carnem, & per eam secundum spiritum. Apolin. Ergo sermo per eam genitus summisit seipsum vsque ad mortem. Ortho. Deus sermo igitur per ipsam genitus, quum non posset in ipsa deitatis natura deprimi vsque ad mortem, corpus ex ea sibi desumpsit anima præditum, quod ad mortem vsque deprimi posset, id est formam serui. Ap. Deus ergo passus est pro nobis Ortho. Deus, vnito sibi corpore anima prædito quod mori posset. Neque enim in ipsa deitatis natura pro nobis mortuus est, sed per vnitionis œconomiam. Ap. Si animam rationis participem habuit corpus, non deus, sed homo mortuus est. ortho. Diciturne Mors an non separatio animæ à corpore? Ap. Etiam. ortho. Sicut ergo non potuit deus in monumento & sepelitione versari, nisi depositum eò corpus habuisset: ita etiam non diceretur separatus fuisse à corpore (vt qui sit vbique & omnia complectatur) nisi habuisset separatam animam, cum qua etiam iis qui apud infe- C
ros erant, Euangelium prædicauit. Propter hanc enim & discessisse ex corpore, & apud inferos fuisse perhibetur. Hoc illud est igitur, pro nobis fuisse apud inferos propter animam, &, In monumento fuisse, propter corpus. Ap. Credo ego Deum Sermonem sua præsentia corpus illud animasse, nec opus illi fuisse anima. Ortho. Sicut ad hoc vt caperetur & crucifigeretur & sepeliretur, ne opinione tantùm, sed vt re vera crux esset: ita quoque ad hoc vt moreretur, & ad inferos veniret, opus illi fuit anima. De quo enim dictum est, cæpisse mœstum esse, & in angore esse vsque ad mortem? de corpore quod sit sensus expers, an de Deo sermone? Ap. Nos quoque dicimus corpus illud fuisse sensu præditum, quo etiam id quo afficiebatur sensurit. ortho. Atqui corpus sentiens est anima præditum. Quod enim est animæ expers, id quoque nihil sentit. Itaque deus est qui sese summisit vsque ad mortem & mortuus est, non tamē mortuus quod ad naturam deitatis attinet, sed secundum vnitionis œconomiam. Suas enim affectiones duxit naturæ humanæ affectiones. Et sicut fieri non potuit vt cruci affigeretur, & sindone inuolutus sepeliretur, ac in monumento collocaretur, absque corpore: ita fieri non potuit vt absque anima rationis participe in angore versaretur. Nam anima rationis expers, non D
angitur morte præuisa: sed vt bos aut aliud quoduis brutum ad mactationem ducitur. Apo. Ergo Filius dei non fuit homo, sed in homine. Fieri vero non potest vt sit homo, quod est in homine. Ortho. Ais Sermonem factum fuisse hominem, an non? Ap. Scriptum est, Sermo factus est caro. Ortho. Quod sit mutatus in carnem, an quod in carne fuerit? Ap. Quod in carne fuerit. Ortho. Si fieri non potuit vt quum fieret in homine, fieret homo: ita fieri non potuit vt quum fieret in carne, fieret caro. At si eo quod factus est in carne, dicitur caro factus esse, non mutatus in carnem & in homine factus, dicitur factus homo, non dicitur in carnē conuersus. Apolinar. Quis ergo dixit, deus mi, deus mi, cur me dereliquisti? deus sermo, an homo? Orthodoxus. Sicut corporis sepelitionem ac indumenta dico fuisse ipsius Sermonis, non ipsam deitatis naturam, sed vnitionis œconomiam respiciens: ita etiam voces animæ cōuenientes, & animæ affectus angore affici, & quæcunque huiusmodi in Euangeliis de eo dicuntur, tribuo Deo sermoni, non naturæ deitatis, sed œconomicæ vnitionis habita ratione. Siquidem & corpus eius non deitatis natura erat eius corpus, sed vnionis œconomia. Sicut

ergo

A ergo proprium sibi corpus illud vindicat quum inquit, Nisi comederitis corpus meum: ita quoque propriam animam sibi vindicat quum inquit, Animam meam nullus adimit mihi. Itidē etiam vtriusque simul coniuncti affectus sibi proprios ac domesticos facit. Sicut enim ipsius Sermonis est corpus œconomicè, ita corporis sepultura est ipsius Sermonis sepultura. Et vt ipsius est anima œconomicè, ita & vox animæ est ipsius sermonis vox: vt & ipsius corporis sepultura sit ipsius sermonis sepultura æconomicè & vox animæ ipsius sit vox sermonis œconomicè. Sermo enim ipse is erat qui loquebatur quæ animæ propriè conueniunt. Apolinarista. Nos dicimus dei Sermonem amantem hominis dignatum esse hominem fieri accepta carne ex sancta virgine Maria, & fuisse deum incarnatum, eo quod inuentus est vt homo. Orthodoxus. Ne dicito dei sermonem amantem hominis, sed dic potius amantem carnis. Nam si non dignatus est homini vniri, quomodo est hominis amans? Apolinar. Amore hominis vnitus est humanæ carni, vt idem esset deus & homo. Orthodoxus. Non est deus & homo neque caro est humana. quæ non sit anima rationis participe prædita. Quomodo enim caro possit esse humana quam anima rationis particeps non animauerit? Nam caro
B est caro, & anima est anima. Tunc vero dicitur homo, quum anima rationis particeps incorporatur, & corpus animatur. Ea igitur caro non est humana quæ particeps non est animæ ratione præditæ. Apo. Quum terrenum aliquod corpus accepit animam ratione præditam, fit homo: sin vero assumat animam rationis expertem, fit aliud animal quam homo. Cæterum dominus corpore sibi ex hac materia effícto, illud quod sui ipsius natura solet, simulatque animam habet commune animal efficere, propria sua essentia fecit animal, & præterea suas proprias agendi facultates ei impertitus, fecit vt existeret animal deus: deus quidem forma, homo vero materia. Orthodo. Istud Forma non intelligo, num vis dicere, Deitate? Apolin. Corpus informatum intelligo, diuinis agendi facultatibus cotuscans. Orthodo. Formam igitur dicis diuinas agendi facultates? Apo. Etiam. ortho. Si terrenum corpus quodpiam tunc fit homo, quum animam rationis participem accepit, & corpus humanum vocatur & est: ne humanum quidem corpus est quod animam rationis participem non accepit. Quomodo igitur corpus quod humanum non est, hominem materia vocaris, quum tunc demum hæc materia sit humana, quum animam rationis participem accipit? Legi autem ego vestri quoque
C magistri Apolinaris confessionem, in qua corpus domini nostri dicit coessentiale corpori Mariæ. At Maria nobis coessentialis. Nobis est igitur coessentiale corpus domini, quoniam & ipsum humanum est. Apo. Quomodo corpus domini dicis, quum hominis corpus esse probes? Orthodoxus. Ego & corpus dominicum dico, & dico animam dominicam, & sanguinē dominicum, & sepulturam dominicam, & hominem omnino vnione verbi dei dominicum: vt vnus & idem deus & homo sit: idemque aliquando totus deus & dominus, aliquando etiā totus homo vocetur. Ipse enim de se ait: quid me quæritis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum? Et Paulus: homo Iesus Christus heri & hodie, idem & in secula. Eundem quoque hominem cùm manibus suis contractasset Thomas dixit: Dominus meus & deus meus. Similiter Paulus & quibus sunt Patres, & quibus etiam secundum carnē est Christus, qui est supra omnia deus benedictus in secula. Deus ergo & homo totus, propter illam à beneuolentia manantem vnionem. Si quis enim cum domino conglutinatus est, vnus spiritus est: multo magis cum dominus dicatur & credatur homo factus esse deitate integra, Deus & homo idem est. Deus quidem propter naturam, homo autem propter humanitatem cuius lubens particeps esse voluit.

EIVSDEM S. PATRIS ATHANASII INTER APOLINARISTAM ET GREGORIVM EPISCO. HABITÆ DISPVTATIONIS SVMMA.

APOLINAR. DEo in homine operante efficitur Propheta vel Apostolus, non autem mundi Saluator. Christus autem mundi est saluator. Ergo Deo in homine operante non effectus est Christus. orthodoxus. Deo quidem in homine non simpliciter, vt putas, sed Prophetiam operante, fit Propheta, vel Apostolus, & non mundi saluator. Verùm cum formam serui assumpsisset deus, idem & Propheta, & Apostolus, & Pontifex, & mediator dei & hominum, saluator mundi, cum deus semper remanserit, nec in quicquam prædictorum mutatus sit. Apo. omnis homo mundi pars est, nec vlla mundi pars peccatum mundi sub quo iacet, tollit. Christus autem tollit. Ergo homo non est Christus. orthodo. Enimuero propterea quod nulla mundi pars tollit mundi peccatum, idcirco mundi opifex formam accepit partis mundi, vt quatenus pars erat mundi, occisus tanquam pars mundi, tolleret mundi peccatum vt opifex mundi. Ap. Omnis homo subest morti, & nullus qui morti subsit, abolet mortem. At Christus abolet: non est igitur homo Christus. Ortho. Quoniam nullus hominum, vt qui morti subsit, mortem abolet, idcirco immortalis Filius dei, sermo simul & deus, sibi ipsi vniuit id quod morti subest, vt in morte aboleret eum qui mortis Imperium habet. Sicut enim inuisibilis quum sit, videri non potuit, nisi eo assumpto quod videri posset: ita quum sit immortalis, non potuit mori nisi eo assumpto quod esset mortale. Ap. Omnis homo est terrenus. At Christus non est terrenus, sed cælestis. Non est igitur homo Christus: nisi Homo sit hoc ipsum æquiuocè. Ortho. Erratis, nec enim omnis homo est terrenus, quum doceat nos Scriptura homines etiam aliquos etsi non natura, at certè moribus cælestes esse: inquiens, Qualis ille cælestis tales & cælestes. Nos vero Christum vniuocè hominem dicimus humanæ naturæ respectu. Item quemadmodum quum homini tribuimus animalis nomen, eadem vtimur voce atque si de equo vel quopiam alio animali sermo esset, nec tamen protinus quoduis animal est etiam rationis particeps: ita etiamsi Christum vniuocè appellamus hominem, non tamen protinus quiuis homo est Christus. Item sicut anima rationis participe cum animali coniuncta, homo existit, nec tollitur quod sit animal: ita deus coniunctus & vnà creditus cũ animali rationis participe, agnoscitur & creditur esse Christus, neque tollitur quod sit homo sed idem est Deus & homo. Ap. Qui dat hanc potestatem vt quis fiat Filius Dei, nequaquam & ipse factus est Filius. At Christus dat. Non est igitur factus Filius, sed natura Filius est. Orth. Non est sanè factus, sed natura est Filius dei. Factus est autem Filius hominis. Nec enim id erat, & factus est quod non erat, vt per eum id fieremus moribus quod ipse est natura: estque idem deus & homo. Ap. Nullus homo existit ante eos qui ætate ipsum præcedunt: Christus autem extitit ante eos qui secundum carnem ipsum ætate præcesserunt. Non est igitur homo nisi secundum carnem. Ortho. Christus, si humanam naturam spectes, non extitit ante eos qui secundum humanam naturam fuerunt ipso seniores: sed quod ad Deitatem attinet extitit non modò ante eos qui secundum carnem fuerunt ipso seniores, verumetiam ante omnia secula, vt qui sit eorum deus. Itaque non fuit Christus ante Mariam quod ad carnem attinet. Quomodo enim ante ipsam extiterit quod ex ipsa est? Sed quatenus deus est, extitit ante ipsam, quum sit ipsius deus: estque idem ante ipsam vt deus, & ex ipsa vt homo. Ap. Nullus homo habuit gloriam ante secula. Habuit autem Christus. Non est igitur homo Christus. Orth. Nullus enim homo fuit ante secula. Christus verò quod ad deitatem attinet, quum sit ante omnia secula Filius, & deus, & dominus, merito gloriam habuit ante secula, dominus gloriæ nimirum natura, Christus autem vocatus eo quod serui formam acceperit. Itaque qui nunc vocatur Christus & lapis, & pastor, & granum & flos virgæ, & Immanuel, & Iesus, & homo, & duodecim annorum puer & triginta annorum illa quæ homines respicit œconomia factus est, & deus ante secula, & nunc postquam illa omnia factus est, permanens id quod erat, habuit gloriam ante secula, vtpote deus ex Deo. Ap. Si deus est in Iesu, non sunt per ipsum omnia, sed per eum qui in ipso est. At omnia sunt per ipsum: non est igitur deus in Iesu, sed est ipse deus. Orthodo. Deus Sermo reipsa subsistens deus, particeps humanæ naturæ factus, vocatus est

A vocatus est Iesus. Ne igitur dicito, deus erat in Iesu, sed ipsemet deus vocatus est Iesus, ideóque ipse est Iesus per quem omnia. Nam qui nunc Iesus propter humanam naturam vocatur, est autem Deus Sermo & ante & post istud cognomentum, est ipse Iesus per quem omnia, vt qui sit & secundum Spiritum deus, & propter serui formam homo, quamobrem etiam ipse est Iesus per quem omnia. Apo. Qui seruat à peccato, superior est peccato. Seruat autem Christus, & nullus homo superior est peccato. Non est igitur Christus homo. Orth. Non est sanè christus nudus & duntaxat homo. Neque enim si duntaxat homo fuisset, sustulisset peccatum. Per hoc autem Christus sustulit mundi peccatum, quod deus Sermo accepta serui forma factus est Christus homo. Ideo dicit Propheta, Etiam homo est, & quis ipsum agnoscet? Et Christus ipse, Quid quæritis occidere me hominem vera vobis loquutum? vt Christum nouerimus hominem propter humanam naturam, & Deum propter deitatem: sicut hominem nouimus rationis participem, propter animam ratiocinantem, & animal propter τὸ ζωτικὸν, *id est animalitatem*. Apolin. In omni homine dissidet mens à carne: In Christo vero non dissidet. Non est igitur homo Christus. Orthodo. Si in omni homine dissidet mens à carne
B vnus autem hominum est Helias ille sursum abreptus, sicut adhuc creditum est, dissidebit etiam in eo mens à carne. Quod si in illo mens à carne non dissidet, nempe non in omni homine mens à carne dissidet. Multo magis igitur qui est ipsius Heliæ dominus, non experitur dissidium inter mentem & carnem, sed nobis per omnia, quod ad naturam humanam attinet, exempto peccato, similis, & misericors ac fidus pontifex factus, est idem verè deus & homo. Ap. Omnis homo vt virtute perficiatur carnem mortificat. At Christus non mortificat. Non est igitur homo Christus. Orthodo. Qua mortificatione Ioannes carnem suam mortificauit subsiliens in vtero, & exultare visus? Quod si etiam concederetur omnem hominem vt virtute perficiatur, carnem suam mortificare, at certe iam perfectus, & in cælis versans, ipsi viuificationem parat per inhabitantem in ipso spiritum, vt postquam virtute perfectus fuerit dicat, Cursum consummaui. Cæterùm Christus perfectus non euasit vlla exercitatione, sed in ipso concepto ex ipsa vnitione, natus Immanuel, deus & homo est: quamobrem etiam Deipara est Maria. Apolin. Nullius hominis caro dicta est è cælo: Christi vero caro dicta est è cælo esse. Atqui non est Christus homo secundum deitatem quæ carnem assumpserit. Sic
C ergo etiam è cælo esse dicitur, quod vnita sit ei qui est è cælo. Orth. Nihil potuit magis ridiculum dici. Nam si caro propterea dicitur è cælo esse quod vnita sit ei qui est è cælo, non est ipsa è cælo. Sicut ergo carnem quæ e cælo non est, dicis esse e cælo, ita etiam Scriptura homines cælestes dicit è cælo esse, quod cælestia sapiant. Audi, & soluta fuerit tua propositio, siue cõpendiaria tuorum argumentorum subductio, quo nomine tractationem istam inscripsisti. Cæterum Christus dictus homo è cælo, non dictus est vt omnes homines, cælestis quod cælestia saperet, sed ob diuinam & adorandam vnitionem Dei cum serui forma, vt idem sit & Deus homo.

Ap. Nullus homo viuificat: (nec enim vllus homo est Christus) At Christus viuificat. Non est igitur homo Christus orthodoxus. At Christus idcircò viuificat, quia Deus sermo accepta serui forma vocatus est Christus.

Ap. Nulli hominum conuenit nomen quod est supra omne nomen, & gloria quæ solius est Dei. At Christo conuenit: non est igitur homo Christus. Orthodoxus. Hoc quoque dixeris de virgine Maria. Nulli hominum conuenit vt virgo sit & pariat. Maria verò, virgo quum es-
D set peperit. Maria igitur non est homo. Sed & tua hæc argutatio sic prorsus redarguetur. Nulli quippe homini vere conuenit nomen quod est supra omne nomen, & gloria quæ solius est Dei: quoniam nullus homo est Christus, ex vnitione Dei sermonis & seruili forma.

Ap. Si deus habitauit in homine, non fuit exinanitus. At exinanitus est qui in forma Dei accepit serui formam. Non igitur habitauit in homine. Orthodoxus. Nempe Deus sermo nõ simpliciter habitauit in homine, sed etiam factus est homo, particeps sanguinis & carnis, id est humanæ naturæ: ideóque Christus non est duntaxat homo, sed idem Deus & homo.

Ap. Deus habitans in homine, non est homo: sed spiritus vnitus carni, est homo. At christus est homo æquiuoce (sicut dictum est) Diuinus ergo spiritus est carni vnitus. Orthodoxus. Nugaris. Nec enim si Spiritus carni vniatur, est protinus homo, sed potest etiam esse bos & asinus, & quoduis aliud carneum animal. Vt vero tibi concedatur diuinum quoquè spiritum vnitum fuisse carni, omnino tamen necesse fuit Deum sermonem, quum sit factus homo ex muliere. spiritui carni vnito vniri vt homo fieret. Quomodo enim fieri homo potuisset non vnitus homini? Christum autem nequaquam dixerimus hominem esse æquiuoce

ne imaginarius,& communi nomine tenus homo censeatur. A

Ap. Hominis est resurgere à mortuis, Dei vero excitare à mortuis. Vtrunque conuenit Christo. Idem ergo est Deus, & homo. Orthodo. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax esto, quod etiam inuitus professus fueris id quod verum est, Oportuit enim Christum esse vtrunque, id est & eum qui resurgeret, & eum qui excitaret. Et quemadmodum non esset Deus & caro nisi vnitus esset carni, ita non esset deus & homo, nisi vnitus esset homini.

Ap. Si Christus esset tantùm homo, vel tantùm Deus, non esset medius inter Deum & homines. Orthodoxus. Benedictus sit dominus, in his omnibus, quòd etiam fis confessus Christum nec tantùm esse Deum, nec tantùm esse hominem. Deus enim est Deus, neque homo cõmunis est, *siue quales sunt in communi homines*: & homo communis, est homo, at non Deus. Vnitus Deus homini est Christus, mediator Dei & hominum. Est igitur & Deus & homo.

Ap. Si tantùm homo fuisset Christus, non seruasset mundum. At si tantùm fuisset Deus, non seruasset patiendo. Vtrunque verò conuenit Christo. Est igitur & Deus & homo. Orthodo. Nunc quoque scienter *loquutus es*. Fuit enim necesse humanam naturam substerni passioni, & deitatem ducem esse ad vitam. Itaque nisi Deus esset, non viuificaret, & nisi fuisset ho- B
mo, non passus fuisset volens. Vtrunque verò Christo conuenit. Est igitur & Deus & homo.

Ap. Si Christus homo tantùm fuisset, non viuificasset mortuos: & si tantùm Deus fuisset, nullos mortuos seorsim à Patre viuificasset. Vtrunque vero fecit Christus. Idẽ igitur est Deus & homo. Orthodoxus. christus quidem non tantùm fuit homo. Nam ne christus quidem fuisset, si tantùm fuisset homo. Viuificans tamen mortuos minimè ipsos viuificauit seorsim à Patre. Quomodo enim dixisset, Pater in me manens, is est qui edit opera, si seorsum à Patre viuificasset? Itaque etiamsi dicat, Sicut Pater excitat mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat, non dicit se hoc facere quapiam efficacia separatim à Patre, sed ita loquitur vt nos doceat suæ hypostaseos perfectionem modis omnibus in sese absolutam. Nec enim alios quidem mortuos excitat & viuificat Pater, alios vero filius.

Ap. Homo actus à Deo non est deus, sed corpus Deo coniunctum est deus. At christus est Deus. Non est igitur homo actus à Deo, sed corpus cum Deo compositum. Orthodoxus. Non est quidem christus homo actus à Deo, sed deus homini, vt tuipse nominasti, coniunctus siue vnitus. Nam si potest corpus vniri Deo siue coniungi, potest etiam totus homo Deo coniungi, C
& idem esse deus & homo. Quid porrò dicere volueris quum diceres, corpus Deo coniunctũ Deus, ignoro. corpus enim vocas deum, ideóque corpus non est: vel deum corpus vocas deum propter illud cuicum est coniunctum siue compositum. Quomodo vero deus sit natura qui alicuius respectu sit deus? Nos verò christum non dicimus esse Deum ob illam cum corpore siue homine coniunctionem: sed deum propter naturam quam ex Patre habet, christum verò propter serui formam, propter vnionem, inquam, siue compositionem, vt tu ipse appellasti.

Ap. Si dei templum natum est ex Maria, superuacanea est noua illa natiuitas ex virgine, quũ absque eiusmodi natiuitate homines quoque sint dei templa. Orthodoxus. Oppugna sacra Euangelia, vt audias, Durum est tibi aduersus stimulos calcitrare. Audi etiam dominum dicentem, Destruite templum istud, & intra triduum illud excitabo. Etiamsi verò nonnulli homines sunt templa, non tamen ita sunt templa tanquam etiam christi: nec quisquam eorum est christus coniunctus cum Deo sermone (nolo enim discedere à tuo vocabulo, vt te ex tuo ipsius ore in sententiam meam adducam) hic autem templum coniunctum cum deo, sermone, christus videlicet, natum est ex virgine eo modo qui deum decebat.

Ap. Si talis est natura christi, qualis & nostra est, vetus homo est, anima viuens, & non spiritus viuificans, nec qui talis est, viuificabit. At christus viuificat, estque spiritus viuificus. Nõ est igitur nostræ naturæ. Orthodoxus. Adhuc quid sit christus ignoras? Nescis enim duarum naturarum esse vnionem, & neque solum deum, neque solum hominem dici christum. Nam si hoc scires, nosses eum quatenus quidem homo est, eadem atque nos natura, quatenus autem deus est, eadem atque deum Patrem natura præditum esse: & post factam vnitionem deum profitendum ac adorandum, ideóque viuificare, & spiritum esse viuificantem, habita deitatis ratione: neque nobis *similem esse* vtriusque naturæ simul consideratæ respectu.

Ap. Aut ex suaipsius natura viuit christus, aut ex Dei gratia. Si quidem ex suaipsius natura deus est: sin verò ex dei gratia, neque supra nos eminet, neque nos viuificabit. orthodoxus. christus est vnica persona, composita ex deo & humana natura, sicut cuiuis homo communis constat ex animali parte & eo quod est rationis particeps. Itaque propter eam quam à Patre habet naturam, viuificabit nos, quoniam est vita in sese subsistens, quæ forma serui seipsam infor-

A sam informauit.

Ap. Si quidem is excellit qui animi proposito & delectu iustus est, quínam id potuit homo? (Hominis etenim propositum veram iustitiam perfectè non præstat). Sin vero naturæ iustus est deus est: sin autem iustificatus est aliqua dei in ipso agentis efficacitate, ipse interim nihil agens, qui ipsimet agunt sunt eo præstantiores. Orthodoxus. Imò quínam iustitiam veram ij non præstiterunt qui audierunt, Sedebitis & vos in duodecim thronis iudicantes duodecim tribus Israël? &, Vos estis lux mundi? Etiam si tamen isti veram iustitiam præstiterunt, non sunt tamen ipsamet iustitia. Deus autem Sermo, qui ipsamet est iustitia, accepta serui forma, factus est nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio. Is, inquam, qui iustitia est, factus est, si humanam naturam respicias, iustitia, vt nos, qui iustitia non eramus, sua gratia iustificaret. Estque idem deus & homo, ita vt, quatenus quidem est deus, sit iustitia, quatenus vero est homo, sit factus iustitia, vt impletum fuerit quod dictum est, Vnde per omnia similis fratribus fieri debuit.

Ap. Si in Christo copulatus erat homo cum Deo leges ipse vel ex sese & suo quodam iu-
B re ferebat, vel non ferebat. Quod si ex sese ferebat, Deus erat. Sin vero non ex sese, quomodo non aiebat, Hæc dicit dominus, sed Ego dico vobis? & quomodo qui hæc non dicebat non erat ab eo qui dicebat, seiunctus? Or. Siquidem Christus alia est persona, non copulatur cum Deo, & hoc ineptè quæsiuisti. Sin autem ipse Christus est deus & homo, quorsum supervacaneus iste in quærendo labor? Vnde vero istud Copulatus est desumpsisti, de quo tu quæreres, quum scriptura minimè sic loquatur? Siue autem istud copulatus est, vsurpate placet, siue, (vt scriptura inquit) *dicere malis* Assumpsit, aut factus est, deus sermo is est qui serui formam assumpsit, christus nuncupatus, qui etiam est, & creditus, vnctus quidem spiritu sancto quatenus homo est, quatenus autem deus est, eundem aliis præbens. Ita etiam quatenus est deus, leges ponit: & quatenus homo est, sit legi obnoxius. Ideóque non dicit, Hæc dicit dominus, quoniam ipse non est homo particeps deitatis, sed deus particeps carnis & sanguinis, id est humanæ naturæ. Nam scriptura hominem vocat carnem & sanguinem, vt quum dicit Paulus, Non contuli cum carne & sanguine. Et sicut homo ex animali & eo quod ratiocinatur compositus, vnà est persona: ita etiam vna persona ex deo & forma serui exstit:
C ideoque non dicit, Hæc dicit dominus, sed Ego dico vobis: &, Ego sum vita & veritas. Itaque veluti si pars ratiocinatrix quæ homini inest dicat: Ego sum ille ad imaginem Dei factus, ita comparatus vt interire non possim: & rursum pars eadem illa ratiocinatrix dicat, Ego sum terra & cinis, non loquitur modò animal, modò id quod ratiocinatur, sed idipsum quod ratiocinatur, modo quæ sibi propria sunt, modo quæ animali conueniunt loquitur: ita homo & deus sermo, vnica existens persona, quum ait, Qui vidit me, vidit Patrem, significat suæ deitatis contemplationem. Nec enim quisquis carnem vidit, Patrem vidit: sin minus, & Pontius & Herodes, & qui colaphos ei impegerunt, & qui clauis ipsum confixerunt carnifices, comperirentur Patrem vidisse. Et quum inquit, Dorsum meum flagris præbui, non significat deitatis dorsum: neque quum ait, Quispiam me tetigit, deitatis contactum dicit. Quinam enim deitatem contigerit quispiam? Sed qui fide præditus corpus illud tetigerat, vtrumque tetigerat, manu quidem corpus, fide vero deitatem, quandoquidem vtrunque vnica est persona Christus, omnia factus omnibus vt omnium miserere-
D tur. Itaque non loquitur interdum deus interdum homo: nam (vt antea dixi) ne id quidem dici potest, modo quidem animal à parte ratiocinatrice seiunctum, modo vero partem ratiocinatricem ab animali separatam loqui: sed pars ratiocinatrix in animali loquitur. Idem etiam dico de eo quod cum hoc comparaui, *nempe de dei & hominis vnica persona*, vt vndiquaque vnitionem noris.

Ap. Præterea vero vel ipse prodigia edebat, aut non edebat. Si edebat, non erat homo: si non edebat, quomodo dicit se edere? & quinam iste idem esse potest atque is qui edebat? Orthodoxus. Sicut pars ratiocinatrix sua ipsius opera sic edit in animali, vt non sit separatum quippiam ab animali, ita deus Sermo vnitus homini, edit prodigia minimè segregatus à natura humana, quod ei pro sua bonitate placuerit vim suam diuinam per eam & in ea & cum ea exerere. Et veluti siquis cogitatione concesserit solem, magnum istud sidus per lucernam & in lucerna suam lucem emittere, (rursum enim idem ex alia comparatione audias, velim) non sunt duæ luces. Nec enim lucerna vt altera lux soli opposita splendet, nec impeditur quominus sit lucerna, sed manet eundem actum & motum habens: non splendet tamen sole in ipsa & per ipsam splendente, & ipsi lucernæ dominante, eãque vt sibi propriã vindi-

cante, adeo vt sol etiã accipiat ipsius lucernæ nomen: ita deus Sermo vim suam in eo quod A
est rationis particeps, & per animal ratione præditum exerens, facit pro sua bona voluntate animal supra quam ferat propria animalium natura perfectum, neque tamen prohibet quominus sit animal ratione præditum. Idémque adeo non dedignatus est homo vocari, neque dum ederet prodigia, seiunctus fuit ab eo quicum est vnitus, siue quem assumpsit, sed * omnia efficit, ideóque dicitur Sermo factus caro, non autem In carne, vt illam pro bona ipsius voluntate factam vnitionem nouerimus, eoque cognito, vnum eundémque Christum vt Deum & hominem agnoscamus.

Ap. ab Angelis vel adoratur, vel non adoratur homo. At si non adoratur, quomodo vnitus fuerit, & mittit Angelos suos Filius? Sin vero adoratur propter diuinam virtutem in ipso habitantem, quomodo adoratur ab iis qui virtutem diuinam semper habent in sese habitantem? Sed & nos adorabimus hominem, vel non adorabimus. Quod si non adorabimus quinam ipsum vnitum esse censebimus, & quomodo in ipsius mortem baptizamur? Sin verò sic hominem adoremus vt Deum, impiè faciemus, rem creatam exæquantes creatori. Præterea, si hominem expectamus vt iudicem qui in lucem adiutore Deo producat quæ in tene- B
bris latent, iudicium quod Dei est, homini tribuemus. Sin vero non expectamus vt iudicem, quomodo dedit ei Pater exercendi iudicij potestatem, quia filius hominis est? & quinam est ipsi iudici vnitus? Orthodoxus. Nempe qui deus est gloriæ omnisque potestatis, idcircò accepit iudicij exercendi potestatem, quòd quum deus sermo esset, factus sit homo, totius naturæ humanæ assumptione. Forma enim serui est tota humana natura, vt forma dei est tota deitas. Cæterum & nos, & Angeli ipsum Deum Sermonem adoramus qui formam serui assumpsit: neque partim deum partim hominem adoramus, neque rem creatam creatori æquiparamus: sed vt tu ipse, si quidem eum confiteris carnem saltem nobis coessentialem ex virgine accepisse, adoras ipsum incarnatum cum carne, neque tamen carnem deitati exæquas, neque carnem segregas, & aliquatenus adoras, sed deitatem cum carne adoras: ita & nos deitatem quæ seipsam homini vniuit, adoramus, nec eam ab humana natura seiungimus. Christus porrò quæ in tenebris latent, in lucem profert, quod sit ipse deus & homo, quemadmodum ignis in materia lucem præbens iis qui ad lucem accedunt, ita vt neque à materia segregetur qui cum vnitus est, nec materia ipsa consumatur, sicut nec rubus ille cuius fit apud Mo- C
sem mentio.

Ap. Si homo adiunctus est deo, alius est quàm deus, si motus animales respicias, tum eos qui sunt rationis, tum eos qui in perpetiendo positi sunt: itaque patiens, patitur vt alius, & adoratus, adoratur vt alius. Sin vero est dei caro, vitæ instrumentum ita perpessionibus suis compositum, vt diuinis consiliis quadret, neque cogitationes fuerint carnis propriæ, neque actiones: & caro ipsa perpessionibus prout carni conuenit subiecta, illis superior euadit, quoniam est dei caro, adeo vt in corporibus non similiter quidem, at coanimalibus tamen, sit indolentiæ autor ac principiũ: & adoratur vt dei caro, quoniam hac ratione is qui adoratur, est deus: & nobis coniunctionem cum eo præbet cuius est corpus: & adoratur, non tamen vt res creata, quoniam nihil quod creatum sit, est dei portio. Itaque qui deum credunt assumpsisse carnem, eius beneficiorum fiunt compotes, nec eo delabuntur vt alium ipsum dicant: contrarium vero iis euenit qui volunt hominem fuisse deo coniunctum. Orthodoxus. Discessisti à Scriptura diuinitus afflata, ideoque à gratia excidisti, vt qui quum scriptura dicat assumpsit, &, Factus est istud Adiunctus est, ipse tibi quasi cisternam confractam fodisti, quæ non possit aquas continere. Quomodo verò non vis sermonem ab humana natura suis ani- D
malibus motibus non secerni, tum iis qui rationi insunt, tum etiam iis qui in perpetiendo positi sunt? Num enim diuino quodam motu crescens, à statura ad staturam excreuit vt deus? & sapientia promouens, promouit vt Deus? & quum tristitia afficeretur, quum extremè anxius esset, quum turbaretur num tristitia afficiebatur, & extremè anxius erat, & turbabatur tanquam deus, & laborabat, & patiebatur? Absit. Imò sicut corpus ex Maria desumptum deus sermo suum ipsius corpus dixit, quod tamen non ex eiusdem atque deitas ipsa naturæ: ita etiam suas dicit perpessiones, & tum animalis tum ipsius ratiocinatricis facultatis incrementum, quæcunque naturæ humanæ sunt, vt sibi propria vindicans, pro bona gratiæ suæ voluntate. Sic etiam *suam dicit* carnem, vitæ instrumentum, sic suis perpessionibus compositũ, vt diuinis consiliis quadret. Nam vt spueret, vsus est corporis instrumento, itidémque corpore, vt sepeliretur; & vt voluntariè mortem subiret, ac inferos prædaretur: animam adhibuit quam sese dixit pro suis ouibus deponere. Neque igitur sermones sunt homini proprij

neque actiones.

A neque actiones. Caro vero prout homini conuenit perpessionibus subiecta, superior illis euadit propter illam cum Deo vnitionem. Nec enim peccatum commisit, neque in ore ipsius inuentus est dolus, vt sit sui similibus autor ac principum indolentiæ. Est enim Deus sermo per omnia fratribus suis similis factus, quum naturæ humanæ vniretur, & adoratur qui hominem induit, suique nobiscum coniunctionem nobis præbet, particeps factus sanguinis & carnis: idémque adoratur vt qui homo quidem sit quoniam nobis est vnitus, natura vero & essentia sit deus. Quorsum vero ausus etiam es dicere portionem Dei esse carnem illam quæ ex semine Dauidis, & ex Maria est, quæque sese non imaginatione, sed reipsa carnem esse, post ipsam quoque resurrectionem, demonstrauit? Quum enim existimarent discipuli spectrum esse quando ianuis clausis ingressus est, veniant tibi in mentem quæ tum ipse dixit, vt audias, Palpate me & videte. Spiritus carnem & ossa non habet, sicut habere me conspicitis. Cæterum quum Deus sit omnis partitionis expers, quomodo aliqua ipsius portio, ac præsertim quæ sit caro, mente concipi possit, tuæ fuerit sapientiæ explicare.

Ap. Si caro cum aduersus mentem bellum gerit, vt ait Apostolus, à mente separatur,
B qui carnem assumpsit deus, ab hac etiam belligerentes motus in mente habet, menti ipsi tanquam aduersario non subditas. Quod si ita est, non ipse est qui passus est tanquam deus. Orthodoxus. Quinam vero sanctorum Apostolorum belligerentes mentis motus non domuerunt? Aut quomodo sancti si eos non vicerunt? Sin autem sanctorum menti patuerunt aduersus mentem bella mouentes motus: qui Deo verbo non subiicietur, cum intelligentem animam carni coniunxerit, vt fratribus dempto vno peccato per omnia similis esset, idémque deus & homo existeret? Cæterum quid sibi velit illud (Quod si ita est non ipse est, qui passus est tanquam Deus) alij, qui te magistrum inscribunt, intelligent.

SANCTI PATRIS NOSTRI ATHANASII MAGNI AD AMMŨN MONACHVM EPISTOLA, IOAN. CVRTERIO INTERPRETE.

C

OMnia quidem bona & mũda dei opera. Nihil enim quod vsu suo careat, aut quod immundum sit, dei Verbum cõdidit. Nam Christi bonus odor vt Apostoli verbis vtamur, sumus. Cæterùm quando vsitatæ artis versutia *Gen.1.d.*
non deest qui turpibus & fœdis rationibus, diabolique versatilibus telis *Eccle.39.e*
vsus, fratres minus cordatos turbare & inquinare audeat: age paucis, & ipsas mali fraudes, Seruatoris ope depellamus, simpliciorúmque mentem *2.Cor.3.d.*
confirmemus. Omnia quidem munda mundis, sed male conscius impurorum animus vbique turpis & fœdus. Cæterùm diaboli artes nequeo non mirari, qui lues *Tit.1.d.*
& corruptela cum sit, sanctitatis & puritatis specie plenas rationes subiiciat. At id potius vt insidietur, quam vt probet, facit. Ideo enim ista auribus ascetarum insusurrat, quæ nihil in vitam commodi aliud, quam quod nouitatis & nugarum plenas rationes diligenter euitandas, vt antea monui, conferunt, vt dum eos & cosueto & salutari studio reuocarit, regnare solus, & rerum potiri videatur. Quid enim, rogo te dilecte imprimis & pie, sceleris aut labis habeat ipsa quæ postulante natura fit excretio? Verbi causa: quis erumpentem è naribus
D mucorem, vel ipsa oris sputa vitio vertat? Atqui & his ampliora longe possumus addere: ventris nempe deiectiones, quæ ita cunctis existunt necessariæ, vt sine his ne viuere quidem animal natura voluerit. Deinde, cum hominem manuum dei opus esse scriptura docente credamus: qui fit, vt ex munda facultate prolluti aliquid & contaminati operis prodeat? Deinde *Gen.2.a.*
si quod actis Apostolorum didicimus, Dei genus sumus, immundum prorsus in nobis & con- *Iob.10.b.*
taminatum nihil habemus. Tum enim inquinamur solum, cum pessimi odoris opus pecca- *Act.17.f.*
tum operamur. At cum suo more naturalis aliqua excretio emittitur, tum naturæ necessita- *Math.15.b*
te, quod antea diximus, & istud cum aliis toleramus. Cæterùm quando qui hoc solum stu- *Marci.7.c.*
dent, vt iis quæ rectissimè à Deo ipso dicuntur & fiunt, aduersantur: illudque euangelicum, non quæ ingrediuntur, sed quæ egrediuntur, hominem contaminant, male vsurpant: Et istam eorum à pecudum ritu (neque enim aliter de illis loqui possumus) non valet remotam quæstionem dissoluamus. Primùm enim scripturas sacras alio pro sua ignorantiæ & incon- *2.Pet.3.d.*
stantiæ libidine per vim detorquent: cum hoc pacto diuinum se habeat oraculum. Nam cum

Matth. 15.b. *Mar.7.c.* ad istorum modum de cibis ambigerent nonnulli: eorumdem ignorationem vel fraudem potius retegente & publicante Christo, non quæ ingrediuntur, sed quæ egrediuntur hominem inquinare audiuerunt. Addit & alicubi præterea, quænam illa essent, quæ à corde prodirent. Illic enim prophanarum cogitationum, aliorumque criminum thesauros malos esse non ignorabat. At est longe compendiosius, quo idem docens apostolus vsus est, dum es- *1.Corint. 8.c.* cam nos Deo non commendare significat. Dicat vero nunc opportune aliquis, naturalis excretionis nomine, nos pœnæ non subiacere: qualis erit forsam medicorum sententia, vt eorum quæ foras egeruntur, quantumuis eisdem talia pudorem persæpe moneant, conditionem tutentur: quando animali, retenta in singulas partes nutritionis materia, necessariæ quædam eruptiones ad superfluorum excretionem datæ sunt: vt capitis excrementa, pili, reliquique ab eo promanantes humores, vt ipsæ ventris denique deiectiones. Atqui spermaticorum meatuum exerementum illud (te hic per Deum Deo gratissime senex appello) quid non habeat peccati quantumuis animal ipsum dominus formarit, huiusmodique membra tales habere eiectiones voluerit? Cæterùm quando contraria improborum argumenta assumere necessum est, (verum enim organorum quæ à Deo facta sunt, vsum peccato carere asserent) ita loquentes interrogationis modo conpescamus. Qualem ergo vsum, precor, nominas? Legitimum ne illum, quem permisit deus, cum crescere & multiplicari, terrámque replere iussit: quem & ipse apostolus probauit, cum honorabiles nuptias lectúmque impolutum appellauit: an vagum illum & effusum, furtimque & libidinose perceptum? Atqui cæterarum rerum quæ in vita fiunt, differentiam esse aliquam videmus, verbi causa: cum cædem facere non liceat, in bello tamen hostem trucidare lege non permissum modo, sed cum laude ita constat esse coniunctum, vt honoribus magnis, qui in eo strenuè gesserint aliquid, imo & columnis statuisque in perpetuam virtutis memoriam decorentur. Potest ergo idem alia atque alia ratione opportunè concedi, prohiberique. Quod sane non dispari consideratione in maris & fœminæ congressu debet intelligi. Beatum enim non negarim qui in ipso ætatis flore matrimonio legitimè coniunctus, naturæ: ad liberorum procreationem inseruit: qua si ad libidinem abutitur, non video qui paratam, Paulo teste, mœchis & adulteris pœnam queat euitare. *Gen.1.d.* *Heb.13.a.* *Heb.13.d.* Nam vitæ duplex cum sit institutum: vnum quidem inferius, & huius seculi rebus magis addictum, quod matrimonium vocamus: Alterum autem Angelicum plane & eximium, quod virginitatem appellamus: si seculare aliquis, id est nuptias ipsas amplectatur, non vituperatur ille quidem, sed tanta diuinæ liberalitatis munera non sentiet: quamquam aliqua sentiet tamen, quia fructum & ipse trigecuplum ediderit. At si quid purum illud, & supra mundi conditionem existens, amplexus fuerit, licet via primum ardua & difficili incedere videatur, ampliora tamen longè & mirabiliora gratię dona, quando idem perfectum, id est centecuplum fructum reddit, consequetur. Ita ergo turpes & probrosas eorum quæstiones ex sacrosanctis scripturis dudum repressas & solutas esse apparet. Quare hoc vnum abs te contenderim (pater) vt qui tuæ fidei commissi sunt greges, aduersus ista munias, & apostolicis verbis horteris, euangelicis demulceas eisdem psalmis consulas, suadeásque, vt secundum dei oracula, viuificari postulent, quæ nihil aliud quàm vt puro eidem corde seruiamus, docent. Id enim cum non ignoraret propheta, tanquam se ipse interpretaretur, cor mundum sibi à Deo creari, ne malis & fœdis cogitationibus perturbaretur, postulauit. Idem rursus & se spiritu principali confirmari petiit, vt quoties in eum turbas cierent animi motus, Dei ope tanquam basi sustentatus permaneret immotus. Ista ergo & similia, dum eis consules, qui tarde veritati assentiuntur, tui muneris erit vsurpare, dominóque confisum cum Dauide iniquas vias eius te docturum præfari, & eos ab eiusmodi scelere reuocabis. Psalle, & impij ad te conuertentur. Vtinam vero qui diuturna consuetudine depraui eiusmodi quæstiones audent agitare, à tam inani studio auertantur: qui autem pietatis ergo de quibusdam ambigunt, spiritu principali confirmentur: quotquot item veritatem fortiter amplexi estis, eandem infractam & inconcussam retineatis, in domino nostro Iesu Christo, cui gloria in secula seculorum. Amen.

Mat.15.d. *Ibidem.* *Ps.50.c.* *Ibidem.* *Ibidem.*

EIVSDEM, EX NONA EPISTOLA, ID EST FESTA *heortastica, Ioan. Curterio interprete.*

2.Cor.11. CÆterùm, quando nos in hæreticorum, tanquam mortuorum, mentionem incidimus, de nobis autem, qui diuinas ad salutem literas possidemus, vereor, ne quod Paulus Corinthios per literas monuit, ex simplicioribus nonnulli, puritate sua & sinceritate confisi à subdolis hominibus in fraudem & errorem inducantur: Iidemque aliis in posterum, quæ Apocryphæ

A Apocryphæ dicuntur, nominis similitudine decepti pro veris vti aggrediantur: Attendite quæso, num etiam de quibus accepistis, eas vobis, tum ipsa rei necessitate, tum Ecclesiæ vtilitate compulsus in memoriam reuocare possim. Verum ista narraturus, non alia ad huius incæpti commendationem exordij formula vtar, quàm quæ apud Lucam euangelij scriptorem *Luca.1.a* hoc ferè modo legitur. Quandoquidem conati sunt nonnulli ea sibi quæ dicuntur Apocrypha contexere, eadémque diuinitus inspiratæ scripturæ immiscere, quam & ipsi tamen exploratam ideo certámque habemus, quod à patribus nostris, qui ab initio. Verbum ipsum suis oculis viderunt, eique ministrarunt, eam accepimus: visum etiam nobis est, hortantibus ad id germanis fratribus, qui ab initio omnia didicimus, libros qui authore canone pro diuinis recepti & crediti sunt, ideo recensere, vt qui in fraudem acti sunt, eadem retecta resipiscant, reliqui autem constantiæ suæ memoria lætentur. Sunt igitur veteris testamenti, sicut hebraicæ linguæ elementa (vt accipimus) duo & viginti, quorum ordinem & nomen sic singilatim addemus. Primus Genesis. Deinde Exodus. Deinde Numeri. Post hunc Deuteronomium. Tum qui sosue, siue Iesus Naue dicitur, quem sequuntur Iudices. Hos rur-
B sus qui Ruth inscribitur. Deinceps quatuor Regum nomine appellati, quorum primum & secundum vno censent volumine, Tertium & quartum altero. Regum libros sequuntur quæ Paralipomena dicuntur: quorum vtrumque & vno etiam volumine complectuntur. Sequuntur postea Psalmi: & ipsæ deinceps Parœmiæ. Deinde Ecclesiastes: tum Cantica Canticorum: & Iob denique. Iob sequuntur prophetæ illi duodecim vno omnes volumine comprehensi. Post hos numerantur Esaias, Hieremias, Baruch, Lamentationes, Epistola, & cum his Ezechiel & Daniel: quibus totum quod vocant vetus Testamentum concluditur. His itaque positis ad noui libros properemus. Horum in primis ponuntur euangelia quatuor: Mathæi, Marci, Lucæ, & Ioannis. Deinde Acta Apostolorum. Tum Catholicæ quæ vocantur Apostolorum epistolæ septem: vna Iacobi: Petri duæ: Ioannis tres: & Iudæ vnica. Sunt rursus & apostoli Pauli epistolæ quatuordecim hoc ordine digestæ. Prima ad Romanos hanc sequuntur ad Corinthios duæ. Quarta est ad Galatas. Quinta ad Ephesios. Sexta ad Philippenses. Ad Colossenses septima. Tum ad Thessalonicenses duæ. Decima ad Hebræos. Sequuntur deinceps ad Timotheum duæ. Ad Titum vna: Vna denique ad Phile-
C monem, eáque vltima. His additur & ipsa Ioannis Apocalypsis. Hi sunt igitur salutis fontes: *Esa.12.a* è quibus oracula qui sitit haurire, & his solis verę pietatis doctrinam annuntiare, eisque *Apocal. 22.d* quicquam nec addere nec demere decet. De his proculdubio loquebatur, cum scripturarum ignoratione Sadducęos errare turpiter moneret dominus. De his inquam, cum Iudęos idem *Mat.22.c* scripturas scrutari, quoniam de se testarentur, hortaretur. Cęterùm maioris & exactioris disciplinę causa addo & illud scribens necessario, prętер superiores, libros esse alios non ca- *Ioan.5.f.* none quidem probatos, sed veterum authoritate, illis qui pietatis Clementis imbuendi essent propositos: Sapientiam nempe Salomonis. Sapientiam Sirach. Esther, Iudith & Tobiam: videtur intelligere apostolorum constitutiones, quę nomine Clementis nunc habentur. Doctrinam etiam Apostolorum nomine nuncupatam: ipsum denique Pastorem. Cæte- *Euseb.* rùm hoc vnum, dilecti, vos decet aduertere, neque illos qui canone, neque istos qui permis- *lib.3.ca.3* sa lectione distinguitur, apocryphorum nomine intelligendos esse: sed esse Apocryphos hę- *Euseb.* reticorum commentum, quos dum amplectuntur, eisdem pro libidine tempora largiuntur, *lib.3.ca. 19.* vt tanquam veteribus ad simpliciorum fraudem abutantur.

D EIVSDEM AD RVFIANVM EPISTOLA, IOAN. *Curterio interprete.*

REM ad Patres, fili dilectissime, honestam imprimis, tibique congruam scribis. Itaque te qui nos per literas conueneris, omnium longe charissime Rufiane, summè amplector, tibique sanctè non secus ac filio polliceor, eousque mihi ad te scribendi officio, quotiescunque dabitur facultas, nihil prius aut posterius futurum, quoad meus in te animus literis tanquam testimonio tibi comprobetur. Tu enim mihi epistola, vt Pauli verbo vtar, quæ in cor- *2.Cor.3.a* de agnoscitur & legitur. Ita igitur habe & erede, crede inquam: teque ad scribendi officium per me prouocari permittito: quod cum prętiteris, non exigua aliqua me, sed magna valde & ampla lætitia affecisse te putato. Quoniam vero honestatis & Ecclesiæ studio percitus (hoc enim rursus pietatem tuam decuit) de his quæsiisti, qui necessitate quidem acti, sed non omnino profligati à fide aberrarunt, & à me quid super his patrum commentus senserit, postulas: sic habeto, multùm dilecte domine, sedata quæ primùm per vim cæperat seditione, præsentibus externarum partium episcopis, habitam esse Synodum: habitam deinde & ab his

qui Græciam colunt eiuſdem nobiſcum muneris ſocii: Rurſus & ab his qui in Hiſpania & ca- A
lia degunt: atque vbique omnes idem quod hic ſenſiſſe: iis nempe veniam qui cecidiſſent, etſi impiorum ſe duces præbuiſſent, modo eos pœniteat, nec per vim aut neceſsitatem detur largiendam eſſe, & reſtituendum in clero locum: idque præcipue quod à fide non remotam ſui defenſionem edidiſſent, vnde quod geſtum erat œconomia quadam factum eſſe videretur. Se enim ad impietatem numquam tranſiiſſe, ſed ne impiorum quorundam furor Eccleſias perderet, vim potius ſequi, & id oneris ferre, quàm populum perire maluiſſe dicebant. Quæ ideo nobis à veritate aliena non videbantur, quod Aaronem illum Moſis fratrem in ſolitudine veniam populo peccanti indulſiſſe, ea tantũ ratione, ne Ægyptum repetens idololatriã amplecteretur, afferebãt. Fore enim nemo non videbat, modo in deſerto remanerẽt, impietatem omnem eſſe abiecturos: Sin autem in Aegyptum redirent, interituros non ſolùm, ſed impietati priori multum eſſe adiecturos. Itaque quod ab eis cleri nomine factum eſſet, venia donandum, & reliquis qui in fraudem per vim eſſent deducti indulgendum. Iſta vero tibi pietati tuæ confiſus narrare non ſum veritus, cum ea præſertim te probaturum, nec ita tibi pietati tuæ confiſus narrare non ſum veritus, cum ea præſertim te probaturum, nec ita coactorum patrum in remittendo facilitatem damnaturum mihi perſuaſerim. Ideo autem iſtas ſacro tuo collegio & populo per te literas recenſeri velim, vt eis moniti male in eiuſmodi viros affectum valeãt arguere. Neque enim me, cum ſcribere tui ſit arbitrij & poteſtatis noſtram in eos propenſam animi voluntatem ſignificare, & quæ deſunt cætera omnia complere decuit. Magna ergo Domino, qui te omni ſermonis & cognitionis facultate cumularit agenda gratia eſt. Cæterum quos pœnitentia cæperit, palam illi veterem opinionem, ipſumque Eudoxij, & Euzoij qui in Chriſtum blaſphemi creaturam dixerunt, & Arrianæ hæreſeos duces ſe præbuerunt, nomẽ execrentur, & quam Nicææ patres ediderunt, fidem amplectẽtur, profiteanturque, & ea ſynodo priorem nullam habeant, frattres qui tecum ſunt ſaluta, ab his qui mecum degunt in Domino ſalutatus.

D. ATHANASII OPERVM FINIS.

INDEX AVTHORITATVM
VTRIVSQVE TESTAMENTI, QVAE IN LIBRIS D. ATHANASII CITANTVR, & exponuntur, librorum, & capitum ordine ſeruato.

Geneſæos

Cap.1 IN principio creauit Deus cælum, & terram. 25.a 137.a.198.d.240.b.333.a 376.c.432.a.460.c.462.b
Spiritus domini ferebatur ſuper aquas. 44.a
Fiat lux. 125.c.162.a.175.b
Fiat firmamentũ in medio aquarum. 162.a 124.a
Diuidat aquas ab aquis. 124.a.162.a
Congregentur aquæ. 125.c
Producat terra. 175.a.512 d
Producat terra reptilia in genere ſuo. 512.d
Fiant luminaria in firmamento cæli. 124.a
Volatilia cæli ſecundum genus ſuum. 138.d
Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. 17.a.23.a.162.a.175.a.328.a 329.c.548.a.555.d
Multiplicamini, & replete terram. 698.
Viditque Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona. 555.d.698.
Creauit hominem deus ad Imaginem ſuam. 26.a.364.d
2. Et omne virgultum agri. 88.a
Formauit igitur dominus deus hominem de limoterræ. 398.d.698
Tulit dominus deus hominem, & poſuit eum in Paradiſum volupt. 237.a.380.c
Ex omni ligno, quod eſt in paradiſo, comedetis, de ligno autem vitæ, & ſcientiæ. 25.c
In quacunque die comederitis ex eo, morte morieris. 141 b
Ædificauit coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem. 398.d
Ipſa vocabitur virago. 399.a
Relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ. 25.a.399.a
3. Cur præcepit vobis deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradiſi. 500.c
Terra es, & in terram reuerteris. 142.a.197.c 307.c.387.d.435.c
Conſuerunt folia ficus. 494.a
Adam vbi es. 170.c
Mulier, quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno. 345 b
Maledicta terra in opere tuo. 433.b.500.c
Eiecit deus Adam. 384.c.507.b
4. Appetitus eius erit ſub te, & dominaberis illius. 499.a
Vbi eſt frater tuus. 170.c
Quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. 433.b
Egreſſuſque Cain à facie domini. 507.b
Poſſedi hominem per deum. 410.d
6. Videntes filii dei filias hominum, quod eſſent pulchræ, acceperunt eas ſibi vxores. 499.c
Non manebit Spiritus meus in hominibus, quia caro ſunt. 444.a.475.d
Arcam fecit Noë. 56.a
Ingredere tu, & filii tui in Arcam. 168.c 7.
Adduxit ſpiritum ſuper terram. 445.d 8.
Dilatet deus Iaphet. 183.c 9.
Ego ſum dominus omnipotens. 339.b 15
Ecce tres viri, quos hoſpitio recepit ſub quercu. 408.d 18.
Ecce conſenui, & ignoro diem finis mei. 217.a
Pluit dominus ignem à domino. 61.d.339.b 19.
Vxor Loth in ſtatuam ſalis conuerſa. 314.d
Deus caſtigat Abimelech propter Abrahã in gratiam Saræ. 237.c 20.
Offer filium tuum dilectum illum. 188.a 22.
Abraham plenus dierum moritur. 216.d 25.
Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni. 499.d 27.
Iacob vidit ſcalam 454.b 28.
Iacob fratrem ſuum Eſau fugit. 215.d.217.d
Laban in Iacob malignitas. 204.c 31.
Abraham deum vidit. 329.c 32.
Caſtra hæc ſunt Dei. 500.a
Vidi deum facie ad faciem. 154.b 33.
Iacob in Aegyptum deſcendit. 237.c 46.
Ego ſum Deus patrum tuorum. 195.b
Deus, qui aluit me ab adoleſcentia mea, Angelus qui liberauit me, 154.a.448.d 48.
Lauabit in vino ſtolam ſuã, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. 500.b 49.
Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitẽ pullum aſinæ ſuæ. ibid.
Nõ deficiet dux ex Iuda, neque de femore Iacob. 42.a.440.c
Catulus leonis Iuda. 500. a

Exodi.

QVi fugiens de conſpectu eius, cõmoratus eſt in terra Madiam. 215.d.218.b Cap.1.
Ego ſum, qui ſum. 179.b.333.a 2.
Ego ſum deus Patris tui Abrahæ, Iſaac, & Iacob. 155.a 3.
Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, & deus Iacob. 548.a
Moſes in Aegyptum rediit. 217.a
Primogenitus meus Iſrael eſt. 525.c 4.
Digitus Dei eſt, qui talia facit. 462.d 8.
Verbum fidei intra cor tuum eſt. 15.a
Qui eduxit filios Iſrael de terra Aegypti. 550.c 13.
Timuit autem Populus dominũ, & crediderũt Deo, & Moſi miniſtro eius. 448.d 14.
Cantemus domino glorioſe. 407.c 15.
Erat gloria Dei Iſrael in monte Sina, velut ignis ardens. 615 b 16.
Moſes aſcendit in montem Sinai. 142.b.237.c 19.
Ego ſum dominus deus tuus. 477.c 20.
Non erunt tibi dii alii præter me. 22.c

Cum Moſe os ad os loquitur non aſſumes nomen Dei tui in vanum.196.a.427.c
Non facies tibi ſculptile.22.c
Moyſi legem dedit.56.a
Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.22.d
Honora Patrem,& matrem.213.b
Ego ſum Deus, qui talionem peccatorum parentum in liberos reddo.415.d
Miſericordia mea in mille generationes diligentibus me.ibid.
Vt cognoſcatis, quod in hac die requieuit Dominus Deus veſter ab operibus.196.c
23. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.413.c.448.a
30. Qui contempſerit,& non aſcenderit, exterminabitur.70.c
31. Et ſeruabunt filii Iſrael Sabbata.195.c
32. Quod cum vidiſſet Aaron,ædificauit altare coram eo.701.
Hi ſunt dii tui Iſrael, qui te de Aegypto eduxerunt.460.c
Quieſce ab ira,& relinque furorem.390.a
Oſtende mihi teipſum.391.a
Nemo videbit faciem meam, & viuet.121.d
33. Inueniſti gratiam coram me.448.a

Leuitici

Cap.9. Dixit Moſes ad Aarō: Accede ad altare.190.a 485.a
19. Non facietis Siſoen ex coma capitis veſtri. 494.c
20. Ego Dominus, qui ſanctifico eos.358.c
23. Decimo die menſis huius hebdomadę, dies, quæ propitiationis eſt dicta.196.b
26. Recordabor teſtamenti mei.410.c

Numeri.

Cap.6. Et imponent nomen meum filiis Iſrael, & ego Dominus benedicam illis.409 d
11. Cum dederit Dominus Spiritum ſuum ſuper nos.444.a
13. Puer meus Chales alterius Spiritus fuit.446.a
23. Ecce per Moyſen eduxi populum ex Aegypto. 123 c
24. Orietur ſtella ex Iacob.39.a
Quam pulchra tua domicilia Iacob.ibid.
35. Duorū hominum teſtimonium verum eſt.60.d

Deutero.

Cap.1. Vocē eius audie tis,eique apponemini.181.a
3. Ego ſolus ſum Deus, & præter me non eſt Deus.151.c.152.a
Ab initio qui condidit marem, & fœminam fecit eos.132.a
4 Deus eſt ignis conſumens.358.c.375.b
Audi Iſrael,Deus tuus,Deus vnus eſt.22.d.333.a 339.c.406.a
9. Non tentabis dominum deum.220.a
15. Si audieritis vocem domini veſtri, vt ſeruetis præcepta eius. 236.d
16 Audi Iſrael, dominus, qui eſt Deus tuus, ſolus eſt dominus. 151.d
18 Prophetam ex fratribus veſtris excitabit.375.b 107.a
Maledictus,qui in ligno pependit.35 a.378.b 22.
Vitam veſtram ſuſpenſam ante oculos veſtros videbitis,& non credetis.39.c.40.c 28.
Scribitur deuteronomium, & in manibus geſtatur.398.a 31.
Nónne ipſe eſt pater tuus,qui creauit te,& fecit te?138.a 32.
Cum diuideret altiſſimus nationes.88.a
Deus fidelis,& verax.427.a
Vitis eorum è Sodomis eſt, & palmes eorum ex Gomorrha.473.c
Conſtituit gentium terminos iuxta numerum Angelorum dei. 488.b

Ioſue.

Cap.5. Abſtuli vituperium Aegypti hodierna die à vobis.197. c
Et vocatur nomen eius Galgala ibid.

Iudic.

Cap.11. Et factus eſt Spiritus Sanctus ſuper eum, & iudicauit Iſrael.444.a
Iehpthe filiam ſuam immolauit.340.b
13. Deum vidimus .502. d
14. Non mihi,ſed Deō offerto.122.c
19. Venit Spiritus domini in Samſonem. 406.c
Receſſit à Samſone ſpiritus.ibid.
Vir Leuita vxoris corpus in duodecim partes diuiſit.221.a

Regum lib.1.

Cap.5. Azoti, qui attigerāt arcam dei, ſedium tormenti afflictati ſunt.307.b
Dauid in pugna eduxit gladiū Goliæ. 562.a
17. Dauid occidit Goliath. 482.a
19. Dauid Saulem fugerat.218.a
21. Ingreſſus in domum Dei Dauid, panes propoſitionis ſumpſit. 480.d
22. Dauidi viaticum dederat Sacerdos.310.b
Saul auditor iniuſtus.207.b
24. Viuit dominus niſi dominus eum caſtigauerit. 217.c
Non permiſit Dauid inſurgere in cædem Saulis.299.d
25. Da fortitudinem ſeruo tuo,& ſerua filium ancillæ tuæ.134.b
26. Peccaui fili mi Dauid.251.a

Regum lib.3.

Ca.3. Poſtula à me,& faciam tibi.412.b
Sauli de mandati præuaricatione increpato nihil profuit.76.a
12. Ieroboam.210.a
13. Septem millia non curuauerūt genua ante Baal.
17. Cælum clauſit Helias.491.d
Viuit dominus,cui aſto hodie ante ipſum.536.c
18. In ſpeluncis Prophetæ ſe abſtrudunt. 306.b
Filii Prophetarum fugerunt Achab.220.a
Elias deum inuocauit.218.c
Elias Ieſabel extimuit.218.a
Cum Elias loqueretur cum Deo, altaria tua ſub ruerunt. 414.c
19. Ieſabel contra Naboth.304.a.306.b
21. Indu rauit cor Pharaonis.310.c

22. Elias apparens coram Achab,& Michæas.217.c

Regum lib.4.

Cap.1. Deſcendit ignis de cælo.218.c
2. Helizæus duplicem ſpiritum Heliæ poſtulabat.407.a
Spiritum duplicem obtinuit Eliſæus. 345.d
Hælias aſſumptus eſt.169.b
3. Ioſias recitato Deuteronomio, nihil amplius hoſtes timebat.398.a
5. viuit dominus, in cuius conſpectu hodie conſiſto.390.d
22. Deum,qui te genuit dereliquiſti.138.a

Eſdræ lib.3.

Cap.3. Magna res veritas,prēualet omnibus.204.b
Ieſum filium Ioſedech ſacerdotem. 206.c

Tobiæ.

Cap.4. Ab omni ſapiente accipe conſilium.206.a

Iudith.

Cap.16. Tibi ſeruiet omnis creatura tua,quoniam dixiſti,& facta ſunt,miſiſti Spiritum tuū,& ædificauit. 530.a

Iob.

Cap.1. Ingreſſi ſunt Angeli, vt ſtarēt in conſpectu domini.488.d
5. Venies autē in ſepulchrum, vt ſeges matura ſuo tempore demeſſa 216.d
9. Sapiens eſt Deus, & fortis,& Magnus,qui iubet Soli, & non orietur.549 c
Qui ſolus extendit cælos. 152.d
Cur me ita iudices? 408.a
10. Secundum peccata tua intulit tibi ibid.
11. Corda impiorum breui deficient.81.d
15. Nullus purus à ſordibus.380 d
Aſtra non ſunt pura coràm eo ibid.
24. Abite ad ſeruum meum Iob, & orabit pro vobis.491.d
33. Spiritus diuinus creauit me.530.a

Pſalmo.

Cap.1. Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorū. 532.b
2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditaci ſunt inania. 500.d
Eccleſia malignantium.386.c
Quoniam ira in furore eius,& vita in voluntate eius.412.b
Excæcauit eorum animos malitia.311.b
Ex meipſo genui te.199.b
Meditati ſunt inania. 234.c
Tabernaculum poſui in monte Sion, in monte Sancto.406.a
Qui habitat in cælis,irridebit eos.437.b
Filius meus es tu, ego hodie genui te. 122.a 187.c.240.b
Ego cōſtitutus ſum rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius. 135.b 413.b
4. Quis nobis oſtendet bona. 358.d
5. Omnia ſubiecit ſub pedibus eius,oues,& boues vniuerſas.481.d
6. Dominus protector vitæ meæ.220.c
Per ſingulas noctes lauabo lectulum meū. 505.a
Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.413.a 8.
Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.ibid.
Cōſtituiſti ſuper opera manuum tuarum. 135 b 7.
Minoraſti eum paulò minus ab angelis. 527.c
Verbum manet in æternum.60.b 11.
Prouidebam Dominum corā me ſemper. 110.a 502.d 15.
Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. 358.b.386.d.413.b. 431.c
Non relinques animam meam in inferno. 173.d. 375.d
Venientes autem,venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.463 a 16.
Deduxiſti, vt oues, populum tuum.448.b
Benedictus Deus meus: & exaltetur Deus ſalutis meæ.548.c 17.
Perſequar, & comprehendam.219.b
Cum ſancto ſanctus eris, & cum electo electus eris.504.c
Miſit de ſummo, & accepit me, aſſumpſit me de multitudine aquarum.554 a
Veritatem Dominus exquirat.427.a
In die,qua liberauit eum Dominus ex manibus omnium inimicorum ſuorum.154.c
Cæli enarrant gloriam Dei.13.c 198.c
In omnem terram exiuit ſonus eorum.109.c 18.
Et opera manuum eius annunciat firmamentū. 147.a
Hi in curribus,& hi in equis, nos autem in nomine Domini noſtri magnificabimur.644.a 19.
Dominus paſcit me,& nihil mihi deerit. 356. d 386.a 21.
Factus ſum,vt homo deſtitutus auxilio.480.c
Præparaſti menſam coram me contra inimicos meos.386.a
Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea.426.d 429.d
Tu es,qui extraxiſti me de vtero.189.b
Quare me dereliquiſti.173 b.354.a.b.437.a
Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit.386.a 22.
Foderunt manus meas,& pedes,& enumerātur omnia oſſa mea: diuiſerunt ſibi veſtimēta mea, & c.39.c
Domini eſt terra, & plenitudo eius.198.c 23.
Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales 101.b 161.c
Dominus virtutū ipſe eſt rex gloriæ.356.d.359.d
Non ſedi in conſilio vanitatis.504.c 25.
Dominus illuminatio mea, & adiutor meus, quem timebo. 502.d 26.
Dominus autem aſſumpſit me 554.a
Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.512.c.637.a
Viriliter agite, & corroboretur cor veſtrum omnes,qui ſperatis in Dominum.219.a
Credo videre bona Domini in terra viuentium. 435.c
Afferte Domino gloriam, & honorem. 548.d 28.
Vox Domini per flammam ignis perrumpētis. 501.a 29.
Exaltabo te Domine.65.b
Vt faciem voluntatem tuam Deus meus volui, & voluntarie ſacrificabo tibi.529.b

30. In manibus Dei sunt sortes hominum.217.b
31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates.386.c
32. Rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide.143.d
Verbo Domini cæli firmati sunt. 22.d 177.a 200.b.379.c.528.a.544.d.548.c 569.a.
Et spiritu oris eius omnis virtus eorũ. 410.b 528.a.542.d
33. Diuites facti sunt inopes, & esurierunt.501.c
Gustate, & videte, quoniã suauis est.436.c
35. In lumine tuo videbimus lumen. 126.a.174.d. 239.d.356.c.407.a.549.d
Gladius eorum intret in cor ipsorum.562.a
36. Obseruabit peccator iustum, & dentibus fremet super eum.438.b
37. Ego tanquam surdus, non audiebam. 644.a
39. Ego sustinens sustinui Dominum intendit mihi, & audiuit deprecationem meam.239.d
40. Virga directionis, virga regni tui: dilexisti Iustitiam & odisti iniquitatem.481.c
42. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam.457.c
44. Eructauit cor meum verbum bonũ.108.c.137.a 174.d. 178.a.187.a.199.c. 318.c.225.b.c.232.b 244.c. 472.c 528.a
Propter hoc vnxit te Deus Deus tuus oleo letitiæ præ consortibus tuis.99.b 548.c
Sedes tua Deus in secula seculorũ.103.b
Myrrha & cassia à vestimentis tuis.104.b
Dilexisti Iustitiã, & odisti iniquitatẽ.105.c.106.a
Sanctificauit tabernaculũ suũ altissimus.424.a
45. Potentia Domini egressa est ex Aegypto.242.d
Dominus soluit cõpeditos, dominus illuminat cæcos.451.a
Dominus virtutum nobiscũ, susceptor noster Deus Iacob.122.c 348.d
47. Manus mea fundauit terram.242.a
Psallite Deo nostro operienti cælũ in nubibus præparanti terræ pluuiam.22.d
48. Equi salaces facti sunt.157.a
49. Deus Deorum dominus locutus est.339.c
Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiã te, & magnificabis me.548.d
Quare tu enarras iustificationes tuas. 334.d
50. Spiritũ rectũ innoua in visceribus meis. 446.d
Et Spiritu principali confirma me.699
Spiritum tuum ne auferas à me.104.c
Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te conuertentur.699
Cor mundum crea in me Deus.132.a 699
52. Dixit insipiens in corde suo, non est deus. 63.d 380.b.545.b
53. Deus in nomine tuo saluum me fac.100.d
55. Dominus enim adiutor meus, non timebo quid faciat mihi homo.172.b
62. Deus Deus meus ad te de luce vigilo, sitiuit in te anima mea.404.b
64. Beatus, quem elegisti, & assumpsisti.554.a
Flumen Dei impletum est aquis.501.b
65. Venite, & videte opera domini, terribilis in consiliis.437.d
66. Benedicat vobis Deus, Deus vester benedicat vobis.410.b
67. Exurgat Deus, & dissipẽtur inimici eius & fugiant qui oderunt me, à facie tua.360.d 638.b
Excitare Domine Deus meus in mandato, quod mandasti.360.d
Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem.501.b
Saluum me fac deus, quoniam ingressę sunt aquæ vsque ad animam meam.ibid. 68.
Annunciabunt Iusticiã eius ei populo, qui nascetur, quem fecit dominus.141.b 70.
Deus iudicium tuum Regi da.193.c
Ante solem permanet nomen tuum, & ante lunam in secula seculorum.101.a 71.
Tenuisti dexteram meam & in voluntate tua deduxisti me.176.d 72.
Ego semper tecum, tenuisti manum meam dexteram.561.d
Mons Sion iste, inhabitasti in eo. 501.d
Recordare congregationis tuæ, quã ab initio condidisti.137.b 73.
Vt quid auertis manum tuam, & dexteram è medio sinus tui.188.d
Notus in Iudæa Deus, & in Israel magnum nomen eius.413.a 75.
Excitatus est, vt dormiens, dominus ex nubibus suis sanctis.408.d 77.
Exacerbauerunt deum in deserto.359.c
Panem de cælo dedit eis.384.d
Deus venerũt gẽtes in hæreditatem tuã. 440.b 78.
Qui pascis Israel intende.357.a 79.
Duxisti, vt ouem, populum tuum.411.c
Erat manus tua super virum dexteræ tuæ.558.a
Ploremus coram domino.414.b 80.
Quis comparabitur domino in filiis dei. 108.b 81.
Ego dixi dii estis, & filii altissimi.26.a 199.a 424.c
Deus non subtrahet illis bona qui ambulant in innocentia.358.d 83.
Melior vna dies in atriis tuis supra mille.107.c
Ambulabunt de virtute in virtutem. 549.d
Et videbitur dominus deorum in Sion.339.c
Ego sum dominus deus. 414.b 84.
Quis tibi similis inter deos domine. 133.d 85.
Iustus est dominus, & Iustitiam dilexit.106.a 86.
Homo genitus est in ea, & ipse fundauit eam, qui altissimus est.373.a
Mater Sion inquiet homo & homo natus est in ea.361.c
In me cõfirmatus, & defixus est furor tuus.193.b 87.
Deus iuraui in Sancto meo.359.b 88.
Vbi sunt misericordiæ tuæ domine antiquæ, quas iurasti seruo tuo Dauid in virtute.428.c
In Iustitia tua exaltabuntur.101.b
Domine, refugium factus es nobis in generationem, & generationem.88.a 89.
Et sit splendor domini dei nostri super nos, & in lumine tuo videbimus lumen.87.d
Dies vitæ meæ septuaginta anni.638.d
Conculcabis leonem, & draconem.438.b 90.
Dominus regnauit, decorẽ indutus est, & circunciuxit se.447.a 92.
Firmauit orbem terræ, qui non commouebitur. 187.d
Venite, exultem⁹ domino, Iubilem⁹ deo. 437.d 94.
Hodie si vocem eius audieritis.407.a
Adorent eum omnes Angeli dei. 339.b
Iubilate Deo omnis terra.437.d 96.
Videte, quoniam dominus Deus est.406.c 97.
Mane occidebã omnes peccatores terræ.501.c 99.
Detrahẽtẽ clanculũ proximo suo.207.b 100.

101. Et populus, qui creabitur, laudabit.132.a
Ne reuoces me in dimidio dierum meorũ.216.d
Mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse es.563.a
Paucitatem dierum meorũ annũcia mihi. 216.d
Et renouabitur domino generatio, quæ ventura est.141.b
Tu autem idem es, & anni tui non deficiẽt.98.d
Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit dominum.141.b
Ab initio domine tu terram fundasti.108.c 98.c 137.b 143.c 198.c
102. Benedicite omnia operadomini dominũ.404.b
103. Quam magnifica sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti.143.d
Impleta est vniuersa terra cognitione. 44.d
Qui germinat pecoribus fœnum, & herbam in seruitutem hominum.386.a
Catuli leonũ rugientes, vt rapiant, & vt quærant à Deo cibum sibi.501.d
In luce, & splendore 340.d
Qui vocat habitationem Herodii 502.b
Montes excelsi ceruis.502.b
Omnia in sapiẽtia fecisti.129.c 180.c 200.b 242.a
Auferes Spiritum tuum, & deficient.542.c 446.c 453.b
Qui facit Angelos spiritus, & ministros suos flãmam ignis.108.c 333.b 446.c 411.b 452.c 529.d 555.d
Mutauerunt gloriam eius in simulachrum vituli comedentis fœnum.460.c
Quoniam in seculum misericordia eius.219.d
106. Venit Spiritus turbinis.445.d
Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiã te. 409.c
109. Dixit dominus dominomeo, sede à dextris meis donec ponã inimicos meos scabellum pedum tuorum.360.b 406.a 409.a 425.a
Sede à dextris meis 376.a
Iurauit dominus, & non pœnitebit eum. 428.a 409.a
Ex vtero ante luciferũ genui te.63.b 187.c 188.d 472.b 524.a 525.c 561.b
110. Magna opera domini, requisita ad omnes volũtates eius.175.a
112. Media nocte surgebam ad cõfitendũ tibi.404.a
113. Mare vidit, & fugit.198.c
Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.7.d 22.b 50.b
Deus noster in cælo, & in terra, omnia, quæ voluit fecit.124.d 175.a
Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum.65.b
115. Omnis homo mendax.426.d 454.a
Preciosa est mors Sanctorum in conspectu domini. 502.d
117. Lapidem, quẽ reprobauerunt ædificantes.495.d
Benedictus, qui venit in nomine Domini.413.d 550.a 561.d
Dextera Domini fecit virtutem.473.b
Hæc est dies, quam fecit dominus.196.d
Dominus mihi adiutor est, & ego exaltabo super inimicos meos.636.a
Emisit verbum suum, & sanauit eos.42.b
118. Beati immaculati in via.140.d
In æternum Domine verbũ tuũ permanet.139.c
Manus tuæ fecerũt me, & formauerũt me.238.b
Ad faciendam voluntatem tuã volui, & lex tua in medio ventris tui. 405.d
Iustus est Deus, & iustum iudicium eius. 404.a
Fundasti terram, & permanet.22.d
Iustificationes tuas meditabor.398.b
Domine libera animam meam.154.c 119.
Ad te, Domine, in tribulatione mea clamaui, & exaudisti me.ibid.
Qui confidunt in Domino, sicut Mons Sion, nõ commouebuntur in æternum.647.a 124.
Præuenerunt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarũ.437.d 125.
Nisi dominus ædificauerit munitionem & custodierit ciuitatem.191.a 486.a 126.
Dominus retribuet pro me.193.b 130.
De fructu ventris tui, ponam super sedem tuam 359.b 131.
Adoramus adlocũ, vbi steterũt pedes eius.489.d
Ecce quàm iocũdum habitare fratres in vnum. 56.d 132.
In nocte extẽdite manus vestras in sancta, & benedicite Domino.485.a 133.
Omnia, quæ voluit dominus, fecit in cælo, & in terra, & in omnibus abyssis.175.a 134.
Qui deduxit populum per desertum, quoniam in æternum misericordia eius. 448.b 135.
Admirabilis habita est sciẽtia tua à me inualuit, & non potero ad eam.190.b 138.
Quò ibo à spũ tuo.359.d 409.c 410.c 542.c 564.b
Regnum tuum, regnum omnium seculorũ.87.d 140.
Tu es spes mea, pars mea in terra viuentiũ.358.b 413.b 141.
Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectã, propter nomen tuum domine.358.d 444.a 142.
Prope est dominus omnibus inuocãtibus eum in veritate.428.a 144.
Sedes tua Deus in secula seculorum, virga rectitudinis.199.a
Voluntatem timentium faciet. 412.a
Sapientiæ eius non est numerus.410.a 146.
Flabit Spiritus eius, & fluent aquæ. 497.b 147.
Laudate eum omnes Angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius.128.d 488.b 148.
Laudate dominum Spiritus procellæ.445.d
Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.23.a 189.a 199.c 238.b 488.a
Gloriabuntur pii in gloria, & exultabunt in cubilibus suis.502.c 149.
Altitudines dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum.503.a
Laudate eum in firmamento virtutis eius. 549.d 150.

Prouerb.

Initium sapientiæ.147.c Cap.1
Qui relinquitis vias rectas, qui malis oblectamini.294.a 2.
Deus in sapientia fundauit terram. 144.b 242.a 379.d 544.c 549.d 3.
Dominus creauit me ab initio viarum suarum. 55.b 106.b 107.c 132.c 134.a 135.a 141.c. 144.b 199.d 228.c 240.a 247.a 328.c 355.b 361.c 443. 466.c 8.
Ante omnes colles genui te.137.a 138.c.187.c 357.c
Mea voluntas, & cautio mea.176.c 177.a
Sapiẽtia ædificauit sibi domũ. 134.a 191.a 486.a 9.

Venite, comedite panem meum, & bibite vinũ, quod commiscui vobis. 467.c
12. Sermones impiorum dolosi, & os impiorum mala respondet. 75.b
13. Mala soboles patrem execratur. 321.d
14. Simplex credit omni sermoni. 73.a
15. Qui præceps est labris, id est, lingua sibi causa ruinæ est. 217.d
Responsio humilis auertit iram. 213.a
Ego sum, cum qua gaudebat. 379.d
18. Impius, cum in profundum malorum deuenerit contemnit. 149.a
20. Misericordia, & veritas, regi custodia est. 204.b
26. Ne respondeas stulto iuxta suam stultitiã. 544.b

Ecclesiastæ.

Cap. 3. Tempus quærendi, tempus perdendi. 383.c
5. Si calumniã pauperis, & iudicii, & iustitiæ deprædationem videris in prouincia, ne tibi ea res sit admirationi. 219.a
7. Ne impiè agas multùm: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo. 216.d
7. Non est iustus in terra, qui bonum faciat. 352.c
8. Sapientia hominis facie ipsius illustrabit. 147.a

Sapientiæ.

Cap. 1 Nec habitabit in corpore subdito peccatis. 427.d
Os, quod mentitur, occidit animam. 202.d
Spiritus domini repleuit orbem terrarum. 454.b 542.c
3. Tanquam aurum in fornace. 218.b
6. Ex eloquio verborum cognoscitur vir 83.d
9. In sapientia tua fecisti hominem. 132.a
12. Incorruptibilis Spiritus tuus est in omnibus. 454.b
Non est Deus præter te. 122.b
18. Attentio, obseruatioque legum, constabiliter est incorruptibilitatis. 26.a

Ecclesiastici.

Cap. 13. 22. Qui attingit picem inquinabitur a ea. 402.a
39. Modicum plora supra mortuum, quoniam requieuit. 251.d
Opera domini vniuersa bona valde. 698.a

Esaiæ.

Cap. 1. Audi cælum, & auribus percipe terra, filios genui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. 99.c 238.c 357.d 380.d
Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. 386.a
Lauamini, mundi estote, & auferte peccata vestra 380.d 390.a
Quis est pluuiæ pater, vel de cuius vtero procedit nix. 525.c
Ecce relinquitur vobis domus vestra. 446.d
2. Et Sabbata vestra odit anima mea. 480.c
Concident gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. 47.c
Ex Sion prodibit lex, & verbũ Domini de Hierusalem 50.c
Abscondare aliquantisper, donec transeat furor Domini 212.c
Auferet à Iudæa, & Hierusalem validum, & validam, vires panis, & vires aquæ. 440.a
Benedicite Spiritus, & animæ iustorum Domino. 445.c 5.
Quid facere debui vineæ meæ, quod non fecerim. 429.a
Vę, qui dicitis amarum, dulce: & qui statuitis tenebras, lucem. 291.a
Mente, & conscientia occæcati sunt. 219.c 6.
Et audiui vocem domini loquentis quem mittam. 408.c
Dominus Sabaoth sedẽs in thronoexcelso. ibid.
Aduocat te, qui nominauit te. 410.a
Vidi dominum in excelso sedentem. 356.c 7.
Obcæcauit eorum oculos. ibid.
Ecce virgo concipiet. 38.d. 51.c 70.b 107.a 162.a 381.d 429.c 446.c 537.b. 554.a 556.b. 586.d
Paruulus natus est nobis. 38.d 361.b 378.d 381.a. 7.
Emanuel. 429.c
Angelus magni consilii, cõsiliarius. 176.c. 361.b 9.
Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucẽ magnam. 385.b 437.a 10.
Et erit lux Israel, vt ignis, & sanctificabit eum in nube ardente. 358.c
Facite vobis cor nouũ, & Spiritum nouũ. 446.a 18.
Ecce dominus in leui Nimbo sedebit, venietque in Ægyptũ, & quassabũtur sculptibilia ægypti. 39.a 19.
Intercipiet opes Damasci, & spolia Samarię. 39.a
Vade populemi, ingredere in penetralia tua, claude ostium tuum. 219.a 26.
Væ vobis filii desertores, hæc dicit dominus: fecistis consilium sed non per me, & fœdera, & non per Spiritum meũ, vt peccato peccatum addatis. 444.b 30.
Stultus stulta loquetur, & illius cor vana cogitat. 69.a 206.a 32.
Dies enim iudicii domini, & talionis iudicii Siõ & vertentur valles in picem. 441.a 34.
Tunc aperientur oculi cęcorum, & aures surdorum audient. 41.b 361.b 35.
Corroboramini manus dissolutæ, & genua dissoluta. 41.a
Tunc aperientur oculi cæcorum, & loquentur muti. 41.b 361.c
Iudicium retribuẽs, ipse veniet, & seruabit nos. 41.b
Exultant deserta iordani, & floreat vt lilium. 412.d
Deus æternus, qui construxit fines terræ. 123.a
Cæci vident, claudi ambulant, muti loquuntur. 462.b
Ecce deus noster iudicium reddit. 361.c
Mẽsurauit quoque aquam manu, & vniuersam terram pugillo. 63.d 40.
Deus Israel saluator 359.d
Tu enim es deus, & nescimus. ibid. 41.
Adorabunt te, & in te precabuntur, quoniam in te est deus. 359.d
Pudefiant, & confundantur omnes, qui aduersantur ei. ibid.
Gloriam meam alteri non dabo. 339.d 359.d 42.
Et nũc dominus misit me, & Spiritus eius. 425.a
Ego Deus vester coruscans terribile, & creans Spiritum. 476.a
Noli timere, quia ego tecum sum. 172.b 43.
dominus

44. Dominus ille deus, qui fecit te, & formauit te ab vtero. 238.b. 356.b
Ego dominus consummans omnia. 238.b
45. Ego sum deus primus. 329.b
Nunquid ab initio clandestino locutus sum vobis. 448.c
Ego dominus deus, qui voco nomẽ tuum deus Israel. 552.a
Defecit Aegyptus, & mercatus æthiopum. 122.b. 199.a
Ego sum dominus, odio habens iniustitiã. 106.a
48. Et exacerbauerunt Spiritum sanctum. 444.b
Ego dominus deus, hoc est nomen meum memoriale sempiternum in generationes. 551.d
Ego sum primus, & ego sũ vnus in æternũ. 425.a
Et nũc dominꝰ misit me, & Spiritus eius. 444.a
49. Deus æternus, non esuriet. 237.b
Deus noster magnus, & æternus, qui cõstruxit fines terrę, nõ esuriet, neque fatigabitur. 375.c
Qui formauit me ex vtero seruum sibi, vt congregem Iacob, & Israel ad eum. 134.d. 238.d
52. Væ, per quos nomen meum blasphematur inter gentes. 210.a
Exaltabitur dominus, vt misereatur nostri. 436.d
53. Dolores nostros ipse portauit. 162.d. 499.d
Sicut ad occisionem ductus est. 107.a
Domine, quis credidit auditioni nostræ. 429.d
Vt ouis ac occisionem ductus est. 39.b
Infirmitates nostras sustinuit & languores nostros portauit. 387.b 431.a
Languores nostros portauit. 354.b
Qui peccatum non nouit. 132.d
Generationem eius quis enarrabit. 39.b 40.c
Brachium domini, cui reuelatum est. 473.b
Qui peccatum non fecit nec dolus est inuentus in ore eius. 31.d 39.b c
Homo, qui in plagis est, & nouit tolerare infirmitatem 375.c
Et vidimus eum, & non habebat speciem, neque pulchritudinem. 363.b
Peccata nostra portauit. 132.d
Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est. 414.a
Generationem eius quis enarrabit? 330.b
Dabo malos pro sepultura eius, & diuites pro morte ipsius. 39.b c
55. Sitientes, venite ad aquas. 501.b
56. Hæc dominus noster eunuchis dicit, quotquot seruauerint sabbata mea. 107.c
61. Spiritꝰ domini super me. 103.d 105.b 200.b 410.a 436.d 444.a 452.d 542.a
Salutare meum, vt lampas ardebit, & in brachiũ meum gentes sperabunt. 413.d
62. Seruientibus mihi, vocabitur nomẽ nouũ. 519.c
63. Quis iste, qui venit ex Edon? 374.b
Torcular ego calcaui solus. 500.d
Descendit Spiritus à deo. 550.b
Ipsi autem increduli fuerunt, & exacerbauerũt Spiritum Sanctum, & conuersus est. 359.c
65. Ecce, ego sum, dicam gentibus, quæ non inuocauerunt nomen meum, expandi manus. 41.a
66. Cælum, & terram ego impleo, dicit dominus. 359.d
Manus mea fecit hæc omnia. 143.c 189.a 198.d

Hieremiæ.

Antequam formarẽ te in vtero, noui te. 88.a Cap. 1.
Non nominabo nomen domini. 345.a
Me reliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas friuolas. 356.c 347.b 407.a 450.d 2.
Effoderunt sibi cisternas contritas. 347.b
Ob hoc contendam vobiscum in iudicio. 429.a
Descendit Spiritus à domino. 359.a
Dixi colonis Israel, quid inuenerunt in me Patres vestri. 415.d 3.
Ne dixeris, vbi est dominus qui eduxit nos de terra ægypti in desertum. 359.a 411.c
Hic deus noster, non reputabitur alter ab eo, 361. 469.d 3.
Populus iste prudens est ad malefaciendũ. 399.d 4.
Qui formauit omnia, ipse est hęreditas Iacob. 358.c 10.
Si potest æthiops mutare pellem aut pardus maculas. 249.d 13.
Auferam ab illis vocem lætitię, & vocem gaudii. 440.b 16.
Cælum, & terram ego impleo. 63.b. 409.c 23.
Et factum est verbum domini ad me. 126.a. 26.
Creauit dominus nouam salutem. 132.b.c 31.
Erunt omnes dociles dei. 439.b
Dominus nobis creauit plantationem salutem nouam. 55.a
Et auferam ab illis odorem vnguentorum & lumen candelæ. 414.b 35.
Ponam solium meum supra nubes, ascendam, & similis ero altissimo. 72.b 49.

Baruch.

Hic deus noster, non reputabitur alius erga illum. 492.b Cap. 2
Dereliquistis fontẽ Sapientiæ. 239.d. 241.a
Anima in angustiis, & Spiritus mœroris clamauit ad te. 445.c
Iste est deus noster, nõ reputabitur alius præter eum. 133.d 3.
Obturantes enim fontem sapientiæ. 130.c
Quid est Israel, quod in terra inimicorũ tuorum hæres reliquisti fontem Sapientię. 450.d
Ego spẽ habui in æterno Saluatore nostro. 87.d 4.
Iamiam clamabo ad æternum deum in diebus meis. 87.d
Frater non liberat, liberabit autem homo. 373.a 7.

Ezechielis.

Factum est verbum domini ad me 340.d Cap. 3.
Sustulit me Spiritus, & duxit me in terram Chaldęorum in captiuitatem, in visione in spiritu. 444.b 11.
Facite vobis cor nouum, & Spiritũ nouũ 446.d 18.
Nolo mortem peccatoris, sed pœnitentiã 380.d 20.
Sabbatha mea dedi illis, vt esset in monimentũ 196.a
Et vexauerunt me in omnibus, dicit dominus. 359.c 22. 28.
Nunquid sapientior es Daniele? 64.a 36.
Et Spiritum nouum dabo vobis. 446.c 43.
Habitabo in eis, & ambulabo. 352.d

Danielis.

Daniel, & tres pueri capti à rege Babylonis Nabuchodonosore. 400.a Cap. 1.
Et regni eius non erit finis. 360.b 2.
In fornacem tres pueri iniiciuntur. 379.b 3.

Benedicite omnia opera domini domino.199.c
Vniuersa creatura laudat deum. 402. d
Laudabilis,& superexaltatus in secula.65.b
Species quarti,quæ apparebat similis filio 187.d
6. Calumniis afficitur Daniel apud Darium.304 a
7. Visio Danielis quid significat 312.b
Susanna quoque locuta est,deus æterne.87.c
9. Desolatio à Daniele prædicta. 313. b
Regnum eius,regnum æternum.339.c
Septuaginta hebdomadæ.41.c
13. Deus æterne,secretorũ cognitor,qui nosti omnia,antequam fiant.88. a
Senes aduersus Susannam falsi testes.396. d
Excitauit Deus Spiritum Sanctum paruuli. 408.d.444.b
14. Non colo Idola manu facta, sed deum viuum conditorem cæli,& terræ.162.b 462.c

Oseæ.

Cap.7 VÆ illis,quia resiliunt à me, miseri sunt,quia impiè aduersus me egerunt.84.d
Et consultarunt mala,& in me mala cogitauerunt.ibid.
11. Ex ægypto vocaui filium 39.a
14. Conuertimini filii, & ego sanabo contritiones vestras.385.d

Ioelis.

Cap. 2. EFfundam de spiritu meo super omnem carnem. 52.d 162.b 195.d 356.a 379.c 406.b 456.c 563.a 644 .b
Sol conuertetur in tenebras,& luna in sanguinem.406.b
Parce domine populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in vituperium inimicis tuis, sed festina.314.a
3. Dominus parcet populo suo. 406.a

Ionæ.

Cap.1. O Domine,nunquid hæc mea verba fuerunt cum adhuc essem in terra mea. 428. d
Excitauit dominus Spiritũ in mari 446.b
3. Ionas fugit.345 a
Adhuc tres dies,& Niniue subuertetur.428.d

Micheæ.

Cap.2. IN illa die assumetur in vos parabola,& plorabitur ploratus. 440.d
4. In postremis diebus illustris erit mons domini.587.d
5. Mich.locũ vbi nasciturus erat Christus,perfinuit.429.c
6. Populemi,quam iniuriam feci tibi.415.d
7. Quis enim deus sicuti tu auferens peccata,& superans iniquitates.142.a
Quis similis sit tibi,domine,inter deos.153.c

Habacuc.

Cap.3. DEus à Theman veniet.492.b 502.a
Abacuc carmine preces suas facit.389.d

Aggæi.

Cap.2. ETnunc corroborare Zorobabel,dicit dominus & corroborare Iesus filius Iosedech magnus sacerdos.448.c

Zachariæ.

VErba mea,& leges meas susc ipite,quæcunque ego mandauero in spiritu meo seruis meis Prophetis.456.b — Cap.1.
In spiritu suo in manibus prophetarum suorũ. ibid.
Oblectare,& lætare filia Sion.425.a — 2.
Ecce respondit angelus,qui loquebatur in me, & dixit, non cognoscitis ea quæ sunt. 447.c — 4.
Ecce vir oriens illi cognomen,rursus, vobis timentibus eum exorietur sol iustitiæ.196. d — 6.
Legitima mea suscipe,quæcunque ego præcipio in Spiritu meo prophetis.542.d — 7.
Zacharias quid annunciauit.429.c — 9.
Ecce rex vester venit mansuetus,sedẽs super asinum 385 c
Et fingens Spiritum hominis in ipso. 446.d — 12.
In oriente pedes domini.489. d — 14.
Ecce dies veniunt,& diuidentur spolia tua in te 440.d

Malachiæ.

MAgnificũ est nomẽ meũ in gentibus. 551.d — Cap.1
Ego sum deus,& non mutor.379.b 426.d 563.a
Derepente veniet ad templum suum dominus. 413.c — 3.

Matthæi.

LIber generationis Iesu Christi filii Dauid,filii Abrahæ.365.d 481 a — Cap.1
Donec peperit filium suum primogenitum. 369.d 376.b
Ioseph,noli timere accipere Mariam coniugem tuam.530.a
Surgens sume puerum & matrem eius.628.d
Fuge in Aegyptum.116.b — 2.
Ego vos baptizo in aqua in pœnitentiam.551.d
Iam securis ad radicem posita est.492.d — 3.
Et vidit Spiritum Dei descendentem.408.d
Et baptizato Iesu,cõfestim alcẽdit deaqua.558.c
Hic est filius meus dilectus,in quo mihi complacui. 122.a 139.c 174.d 188.a 188.d 239.b 333.a 541.b
Iesus ductus est in desertum à spiritu.443 d — 4.
Non tentabis dominum deum tuum.359.c
Dominum tuum adorabis.72.c 548.a 643.c
Vade retro Satana.77.c 438.b
ET discessit ab eo diabolus,& Angeliministrabãt ei.528.d
Angeli ministrabant ei.339.b 384.d
Beati mundo corde.2.b 140. d
Beati mites, quoniam ipsi terram possidebunt. 433.c — 5.
Estote perfecti,sicut pater vester cœlestis perfectus est.157.b 349.c
Si oculus tuus dexter,aut dextera tua manus offendit te,erue,vel abscinde 495.b
Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.218.b
Qui dixerit fratri suo fatue , reus est gehennæ ignis.416.d
Esto consentiens cum aduersario tuo, dum adhuc es in via cum illo.494 b
Absque patre nostro, qui est in cælis ne capillus quidem niger fit.217.b
Non veni soluere legem,sed adimplere.380.b

Cũ videritis abominationẽ desolationis.628.d
6. Nemo potest seruire duobus dominis.407. d
Nolite Thesaurizare vobis Thesauros in terra. 534.a
Nolite cogitare de crastino. 635.a
Nolite soliciti esse animæ vestræ quid mãducetis,aut quid bibatis,& cæt.123.a 645.c
Quis potest ex vobis adiicere ad staturam suam cubitum vnum.123.a
Tu autem cum orabis, intra in cubiculum tuũ. 206. a
Pater noster,qui es in cælis.249.c
Panẽ nostrũ ἐπιούσιον da nobis hodie.358.d359.a
7. Sanctum nolite dare canibus.255.d
Si vos,cum mali sitis,nostis bona tribuere liberis vestris,quanto magis Pater vester.358.d
Quærite,& inuenietis.383.c
Non omnis,qui dicit domine,domine,intrabit regnum cælorum.61.d 402.d
Qui ædificauit domũ suam supra. 492. d 493.a
8. Iesus manũ extendens,socrũ Petri sanauit.459.c
Si eiicis nos hinc,mitte nos in gregem porcorũ. 642.a
Domine,si vis potes me mundare.69.b 412. a b
Venisti huc ante tempus torquere nos.398.b
9. Surge tolle grabatum tuum,& ambula.339.c
Intelligit cogitationes animorum.480.b
Mulier,quæ sanguinis fluxu laborabat,fimbriæ attactu sanata fuit. 69.b
Si cognosceretis,misericordiam volo,& nõ sacrificium.196.a
10. Qui habet potestatem occidere corpus,animam autem non potest occidere. 557. b
Passer non cadit sine voluntate Patris nostri cælestis.215.b 217.b
10. Non vos estis,qui loquimini,sed Spiritus Patris vestri,qui loquitur in vobis.444.c
Tradent vos in concilia.358.a
Nónne duo passeres asse veneunt,nõ tamẽ.123.a
ECce mitto vos in medio luporum sitis prudentes vt serpẽtes,& simplices, vt.157.b 408.b
Misit discipulos suos.384.d
Quicunque me confessus fuerit coram hominibus & confiteb.60.a
Beatus,qui perseuerauerit vsque in finem.540.a
Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animã non possunt occidere.489.a
Si Patrem familias Beelzebub vocauerunt,quãto magis domesticos.61.d
Qui inuenit animam suam, perdet eam.383. d
Qui negauerit me coram hominibus,ego negabo eum coram Patre meo,qui est in cælis.60.a
Si vos persecuti fuerint in hac ciuitate,fugite in aliam.223.b 539.a
Nemo filium nouit,nisi Pater.239.c
Nemo cognoscit Patrem,nisi filius.194.d
Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis.61.b
11. Confiteor tibi pater,Domine cæli,& terræ. 60.d 61.b 134.b
Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. 158.a 391.c
Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis & ego reficiam vos.193.a
Iugum meum suaue est, & onus meũ leue.61.b
12. Blasphemia Spiritus non remittetur.458.a
Quicunque dixerit verbum in Spiritum Sanct. non remittetur ei,neque in hoc seculo, nec in futuro.463.a 543.c
Spicas in die Sabbathi vellebãt.213.b 480.b
in Synagoga Iudæorum homo quidam erat,cui manus arida fuit.484.a
Qui dixerit verbum in filium hominis habebit remissionem.105.b
Iesus in Nazareth secessit.216.b
ET quemadmodum fuit Ionas in ventre ceti tres dies & tres noctes.416.a
Si in digito Dei eiicio dæmonia.477.b
Omne regnum inse diuisum,desolabitur.476.d
in Beelzebub eiicit dæmonia.339.d 415.a
In potestate Beelzebub principe dæmoniorum. 235.a
Progenies viperarum. 236.a
Nõ licitũ est hocin sabbatho facere. 478.c480.d — 13.
Exiuit,qui seminat semen suum.493.b
Qui vero in terram bonam seminatus est,hic est qui audit verbum , & fructum adfert & facit aliud quidem centesimum.699.b
Simile factum est regnum cælorum thesauro abscondito in agro.463.d 493.c
Zizaniam superseminans.567.d
Iesus in desertum nauigio abiit.216.b
Nónne hic est fabri filius.105. b
Vade retro Satana.360. d
Ioannes decollatus.35.a — 14.
Corpus Ioannis sepelierũt discipuli eius.629.a
Secessit Iesus in Galilæam.493.d
Quod intrat per os non coinquinat hominem, — 15.
sed quod.699.b.c
Quæ autem procedunt de ore,de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.ibid.
Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cælestis,eradicabitur.332.c
Quid dicitis de Christo,cuius filius est.406.a — 16.
Tu es Christus filius Dei viui.139.c 144.b 200.b 227.c 374.a
Beatus es Simon Bariona,quoniam caro,& sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus cælestis. 67. a 357.d
Neque caro,neque sanguis reuelauit tibi.380. d
Et tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ECclesiam meam.67.a
Dabo tibi claues regni cælorum.380.d
Si quis vult venire post me.340.a
Vade post me,Satana.360.d
Quot panes habetis.160.c
Quẽadmodũ Ionas erat in vẽtre balenæ. 159.a
Dixit dominus ad Petrum, vade ad mare.493.a — 17.
Hic est filius meus.177.c
Ipsum audite.558.d
Hoc genus non eiicitur, nisi in ieiuniis,& orationibus.400.b
Simile factum est regnum cælorum homini regi — 18.
492.c
Vbi duo , aut tres congregati sunt in nomine meo,ibi ego sum in medio eorum.253.c401.a
Nisi efficiamini,sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.404.c
si duo vestrum vnanimes conuenerint super terrã de quacũque re petierint,dabitur eis.494.b
Vsque septuagies septies.380.d
Qui vnum ex pusillis istis scandalizat.342.d

Bonum est illi, vt mola asinaria collo suspendatur.343.d
19. Moyses dedit libellum repudii ob duritiam cordis.380.c
Ab initio qui creauit eos.137.b
Quod Deus coniunxit, nemo separet.25.a
Vende omnia, & da pauperibus.308.c
Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.384.c
20. Homo quidam diluculo egressus est ad conducendum operarios.493.c
21. Ficus arefacta.493.d
Adhuc modicum vobiscum sum.472.a
Ite in castellum, quod cõtra vos est.385.d 492.d
Et inuenietis pullum alligatum.383.b c
Soluite, & adducite mihi.384.b
Quia dominus opus habet.386.c
Homo quidã plantauit vineã & sepem ei 493.b
Homo quidã duos habebat filios qui duxit ad.492.c
22. Simile factum est regnum cælorum homini regi qui facit nuptias.493.a
Quid vobis videtur de Christo, cuius est filius? responderunt ei Iudæi, Dauid.558.a
Nouimus quis sis, tu es ille Sanctus Dei.38.c
Erratis, nescientes scripturas neque virtutem Dei.75.c.698.
23. Surgent pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia.71.d
Videte, ne quis vos seducat.71.d
24. Dic nobis, quando ista futura sunt.107.a
Nemo nouit neque angeli, neque.160 d 200.b
Qua hora nõ putatis, filius hominis veniet.168.c 170.b
Quemadmodum exit fulgur ab oriẽte, & in occidentem vsque lucet.491 b c
Emittet Angelos suos cum tuba & voce magna.447.d
Cum videritis illam abominationem desolationis, & cæt 216.d
Orate, ne fuga vestra fiat in hyeme, vel in sabbatho.495.d
Vigilate igitur, quia nescitis qua hora dominus vester venturus sit.168.c d
25. Occultaui talẽtum meum in terram.344.c345.b
Euge, serue bone & fidelis.238.d
Venite benedicti Patris me.145.d 238.d
Esuriui, & dedistis mihi mãducare, sitiui 308.c
Quando fecisti vni ex pusillis istis, mihi fecistis.441 d
26. Ite in ciuitatem ad quendam.492 d
Anima mea conturbata est 381.b
Prius quàm gallus cantet, ter me negabis.403.a
Etiam si oportuerit me mori tecum, nunquam te negabo.380.d
Spiritus promptus, & caro.160 d 433.d 557.b
Dormite iam, & requiescite, ecce enim appropinquabit hora.649.b
Discipuli eius relicto eo, fugerunt.480.c
Percutiebant eum alapis.535.d
Pilatus lauit manus suas 382.a
Veste coccinea Iesus indutus, 433.a
27. Et multa corpora Sanctorum, qui dormierant resurrexerunt.480.c
Et capita mouebant.369.a
Verè filius Dei erat iste.551.b 556.c
Vbi posuistis eum.160.d
Data est mihi potestas.181.a 28.
Docete omnes gentes.62.d 221.d 485.d
Baptizantes eos in nomine Patris, & fil.& Sp. San.62 d 199.b 221.d.326.b 447.d 475.c 568.c 568.b

Marci.

REctas facite semitas eius 639.d Cap.1.
Socrum Petri febricitãtem excitauit. 163.a
Hic est filius meus dilectus.558.a
Ibat per sata, & discipuli eum sequebantur, & 2.
vellentes spicas, comedebant.478.c
Qui blasphemauerit in Spiritum Sanctum non 3.
habebit remissionem.461.a
Archisynagogæ filiam à morte excitauit.459 d 5.
Quem ego decollaui Ioannem.35.a 6.
Non sapis, quæ Dei sunt.360.d 8.
Qui negat me coram hominibus, ego negabo eum coram patre meo.416.b
Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cõplacui 54.a177 c 9.
Qui vnum ex pusillis istis scandalizat.343.d
Bonum est ei, vt mola asinaria collo suspendatur & in.343.d e
Quod Deus coniunxit, homo ne separet 380.d 10.
Nemo bonus, nisi Deus.355.b 358.d
Non mœchaberis, & cæt.355.c
Præcepta nosti 355.c
Quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, 11.
dabit vobis.551.a
Domus mea Domus orationis vocabitur. 413 c
Quomodo ergo Dauid vocat eũ dominũ.558.a 12.
De die autem illo nullus nouit, nec filius, nisi Pa 13.
ter.167.a 354.a 471.d
Orate vero, vt hyeme non fiant 495.d
Abeuntes in ciuitatem, quæsita est è regione, 14.
hominem inuenietis, vas aquæ portantẽ.492.c
Anima mea turbata est 381.b
Chlamyde coccinea Iesus indutus.433.a
Terra tremuit.556.c 15.
In manus tuas commendo spiritum meũ.355.a
Verè filius dei erat iste.551.b
Serpentes tollent.385.b 16.

Lucæ.

QVandoquidem multi conati sunt ordinare Cap.1
narrationem, quæ in nob.698.
Gabriel angelus cum zacharia loquitur in templo.643.b
Angelus à deo missus.155.a
Ad virginem desponsatam viro 51.d 422.d
Aue gratia plena, Dominus tecum.426.a b
Dominus tecum.378.d 389.b 422 d 426.a b
Ne timeas Maria inueneisti enim gratiam, 556.b 643.c
Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco.68.a
Spiritus Sanctus superueniet in te, & virtus altissimi 378.d 485.c 527.a.530.c
Et virtus altissimi obumbrabit tibi.543.a
Quod nascetur ex te, sanctum vocabitur.190.d 379.a 380.c 411.a
Et dabit illi dominus sedem Dauid.425.b
Et regni eius non erit finis 360.b

Regnabit in domo Iacob in æternũ, 360.b 425.b
Ioannes exultauit in vtero.163.b
2. Donec pareret filium suum primogenitũ.376.b 369.d
Et peperit filium primogenitum, & pãnis 556.b
Non erat locus in diuersorio.386.b
Gloria in excelsis deo, & in terra pax.68.a 437.d
Nunc dimittis seruum tuum Domine secundũ verbum tuum in pace.413.d 414.c
Mortui sunt, qui quærunt animam pueri.381.d
Proficiebat sapientia, & ætate.170.d 357.b
3. Lucas à filio Dei exorsus, vsque ad Adam recurrit.195.b
Et ecce aperti sunt cæli.558.c
4. Obmutesce 334 d
Obsecramus te, ne nos torqueas.38.c
5. Non remittetur neque in præsenti seculo, nec in futuro.417.a
Qui honorat filium, honorat & Patrem.416.c
6. Vellentes spicas, comedebant.488.c
Ab illa hora cõsilium inierunt, vt eum comprehenderent.216.b
7. Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi.150.d
Filium viduæ à morte suscitauit.340.b
Dimittuntur vobis peccata vestra.166.c
Ne nos ante tempus torqueas.398 b
8. Diabolus obambulat, vt sementem rapiat è nobis.71.d
Qui non tollet crucem suam, & sequetur me, 9.
non est me dignus, non potest meus discipulus esse.441.c
Hic est filius meus dilectus.225.c
In quo mihi complacui.177.c
10. Quæ Pater habet, mea sunt.193.c
Nemo nouit Patrem, nisi filius, aut cui filius reuelauerit.100.b 167 d 169.a 200.c 357.c
Ego in Patre, & Pater in me.456.b 459.c
Omnia mihi tradita sunt à Patre.160.c 164.c 166.b
Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima.404.b
Nemo nouit, ne filius quidem.168.d
Quicunque filius reuelauerit.187.b
Ego & pater vnum sumus.410.c 416.c 431.c
Quæcunque habet Pater, mea sunt.150.d
Dæmones vobis subiecti sunt.643.d
In resurrectione neque nubent, neque nubentur.142.d
Homo quidam ab Hierusalem descendit Hiericõ.493.c
11. Decimatis rutam.478.c
Qui mecum non colligit, dissipat.82.b
In potestate Beelzebut principe dæmoniorum.235.a
Si autem in digito Dei eiicio dæmonia.105.a 360.a
12. Stulte in hac nocte à te animam tuam repetent, & quæ præparasti, cuius erunt.217.a
Animam non possunt occidere.489.a
Hominis cuiusdam ager vberes fructus tulit, quis ille homo.492.d
Ignem veni mittere in terram.415.b
13. Ficum arborem habet quidam in vinea sua.495.b
15. Homo quidam duos habebat filios, & dixit mi- nor natu ad Patrem suum.493.a
Mulier quædam drachmam habebat, quam perdidit.493.c
Reliquit nonaginta oues, quæ non errauerant.384.c
Si habuerimus fidem, sicut granum sinapi.655.a 17.
Regnum dei intra vos est.15.a
Iudex erat in quadam ciuitate, qui nec deum ti- 18.
mebat.448.d
Erat autem in ea ciuitate vidua quædam.495.a
Quid me bonum dicis?151.d
Nemo bonus, nisi solus deus 562.d
Homo quidam nobilis profectus est in terram 19.
longinquam ad accipiendum regnum.493.a
Veni quærere quod perierat.30.a
Euge serue bone & fidelis.539.d
Sede à dextris meis.558.a 20.
Nõ soliciti sitis, quid, aut quomodo loquamini, 21.
non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris mei, qui loquitur in vobis.410.b
Videte, ne quis vos seducat, multi enim in meo nomine venient dicentes, ego sum Christus, & multos seducent.471.a.b.c
Non præteribit hæc generatio ante, quàm ista fiant.ibid.
Erit enim tribulatio magna, qualis non fuit ab exordio mundi vsque nunc.ibid.
Sol, & luna, & stellæ, 500 c
Quemadmodum fulgur exit ab oriente, & apparet vsque in occidentem, ita erit aduentus filii hominis.471.b
Ante quàm gallus cantet, ter me negabis.403.a 22.
Nunquam te negabo.380.d
Et auriculam restituit.536.b
Nullam inuenio in eo causam.396.d 23.
Pedes & manus eius in cruce crucifixæ sunt.535.d
Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum 378.c
Hodie mecum eris in paradiso.54.d
In manus tuas commẽdo spiritum meum.355.a
Sed obscuratus est, terra tremuit, petræ scissæ sunt.69.c
Palpate, & videte, quoniam spiritus non habet 24.
carnem & ossa.364.b
Spiritus carnem, & ossa non habet.557.a
Dederunt ei pilcis assi partem.486.c
Cõcedit piscem & fauum mellis post resurr.496.b 555.b

Ioannis.

IN principio erat verbum, & verbũ erat apud Cap.1.
Deũ.60.a.71.b 87.a 101.a 126.a 137.a c 162.a 174.d 185.d 200 a.233.a 365.d 378.a d 381.b 389.a 421.c 459.d 470.c 485 d 528.a 529.c 555.c 562.b
Deus erat verbum.188.c 326.a 339.b.357.b
Per ipsum omnia facta sunt. 15.a 21.a 25.a 88.b 108.a 192.d 240.b 357.a 348.a 378.a
Sine ipso factum est nihil.56.a 200.a b 225.c 326.a.544 c
Non erat ille lux, sed vt testimonium perhib.186.c
In ipso quod factum, vita est, vita erat lux.556.a
Et verbum caro.52.d 54.a 60.b 65.a 75.c 109.d 138.b 139.c 132.d 148.b 162.a 163.a 190.d 233.c 240.d 329.c 370.c 446.d 461 c.d 485.b

Illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum.102.a b 339.b 450.d
Quotquot autem eum receperunt, dedit eis poteſtatem, filios dei fieri.102.a 237.a 355.d 357.d 451.a 542.c
In mundo erat, & mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit.409.c d
Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri qui credunt.138.a
Geniti ſunt.53.d
In propria venit, & ſui eum non receperũt.552.a
Habitauit in nobis.60.c 135.d 189.d 459.c
Vidimus gloriam eius.135.d 382.d 412.d
Nemo deum vidit vnquam.555.b 556.d 559.b
Qui eſt in ſinu Patris.559.b
Nos omnes ex plenitudine eius accepimus.334.c 356.b
Ipſe vos baptizabit in ſpiritu sãcto, &.358.b
Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum.110.a
Vnigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ille nobis enarrauit.240.b
Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi.378.b
Lux vera.198.a
Nondum venit hora mea.166.d.216.c 629.b
Ieſus in cana Galilææ ad nuptias vocatus.380.c
Mutauit aquam in vinum.172.c 459.c
Soluite tẽplum hoc.191.b 357.a 376.c 409.b 486.a 500.b 554.d 557.b
Ita dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui in eum credit, non per. 61.a 185.b 451.d
Miſit deus filium ſuum vnigenitum.139.c
Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius.193.d
Vnde cognoſcimus, quod in nobis manet.102.a
De cælo deſcendit 352.c
Qui credit in filiũ, habet vitam æternam.186.b
Ego ſum lux.437.a
Filii Dei ſumus.419.b
Lux venit in mundum.185.c
Quod ex carne natum eſt, caro eſt.357.d
Nicodemus, qui ad Ieſum nocte venerat.537.c
Spiritus vbi vult ſpirat.548.c 563.b
Quod ex Spiritu naſcitur, Spiritus eſt.359.a
Niſi quis renatus fuerit, 30.a
Exiui à Patre, & veni.61.a
Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto.416.a
Hic eſt filius meus dilectus.60.d
Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis, ſed veniet hora.131.c
Qui me miſit maior me eſt. 463.b 552.d
Ego deſcendi de cælo, non vt facerem voluntatem meam, ſed voluntatẽ eius, qui miſit.326.a
Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir.494.a
Si ſcires donum dei, da mihi aquã bibere.356.b
Spiritus deus eſt.411.a 417.a 530.c
Venit hora, cum veri adoratores adorabũt Patrẽ in Spiritu, & veritate.457.b
Pater in me manẽs, ipſe facit opera.408.d 451.d
Hæc eſt vita æterna.157.d 411.d
Omne peccatum remittetur, ſed blaſphemia in Spiritũ ſanctum non remittetur.408.a 409.b
Pater, qui miſit me, ille teſtimonium dedit de me.156.b
Opera quæ ego facio, teſtimoniũ perhibent de me.141.c
Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ita dedit filio vitam habere in ſemetipſo.164.d
Venit princeps huius mundi, & in me non inuenit quidquam.142.d
Quæ pater facit, hæc & filius facit.464.c
Pater operatur vſque nunc, & ego operor.121.a 192.d 421.d
Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ita quoque & filius, quos vult.358.b 405.d
Verba quæ ego loquor, ex me non loquor, ſed Pater qui in me manet.360.a
Omne, quod dedit mihi Pater, ad me.160.c
Quæ pater meus facit, ea ego facio. 23.b 339.a
Scrutamini ſcripturas, quoniam ipſe ſunt, quæ 72.d 164.d 385.c 699.
Quis ex vobis arguet me de peccato.415.d
Alius eſt, qui teſtimoniumperhibet de me.551.c
Si ego de me ipſo teſtimonium perhibeo, teſtimonium meum non eſt verum.61.a
Noli amplius peccare.427.d
Ego veni in nomine Patris mei, & nõ recepiſtis me, ſi alius venerit in ſuo nomine, illum receperitis.412.a b 413.b 550.a 561.c
Nullus agnoſcit Patrem, niſi filius, & cuicũque voluerit filius reuelare.160.b 355.c
Ego nõ poſſum facere quidquam ex me.164.c
Antequam Abraham fieret, ego ſum.186.a
Qui credit in filium habet vitam æternã.160.b
Non veni facere voluntatem meam.412.a
Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius.160.b
Pater qui miſit me, item à meipſo non veni, ſed pater meus miſit me.487.a
Si mihi nõ creditis, operibus meis credite. 461.d
Panis, quem ego dabo, pro mundo vita eſt. 359.a
Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi.352.c
Qui non manducat meam carnem & non bibit ſanguinem meum, non habet vitam æternam. 416.d
Quis poteſt eum audire.474.b
Nónne & vos abire vultis.310.a
Spiritus eſt, qui viuificat, caro non prodeſt quicquam.405 d 461.c 557.a
Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus cæleſtis traxerit eum.412.c
Erunt omnes dociles dei.109.c
Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent. 501.b 356.a 407.a
Quærebant eum tenere, & nullus miſit in eum manus.216.c 629.b
Aqua, quam ego dabo ei, fiet in illo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. 452.d
Quid me quæritis interficere hominem, qui vobis veritatem locutus ſum.380.b 459.c
Nos patrem Abraham habemus.225.d
Seruus non manet in æternum in domo domini ſui.144.a
Quæritis me occidere hominem, qui veritatem vobis locutus ſum.200.a 382.d
Et quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti.460.d
Ego ſum lux mundi.135.d 335.b

Ego ſum Chriſtus, & apud me eſt.73.b
Si manſeritis in ſermone meo, liberi eritis.365.a
Qui me ſequitur non ambulabit in tenebris. 498.d
Si igitur vos filius liberauerit liberi eſtis.370.a
Niſi vos filius liberauerit ſerui eſtis.405.c
Priuſquam Abraham fieret, ego ſum.88.a 135.b 216.b
Ego in mundum veni, vt qui non vident, videãt & qui vident cæci fiant.136.b
Niſi hic eſſet à Deo, non poſſet quidpiam tale facere.41.c
Ego ſum paſtor bonus.381.c 87.d 481.a
Hæc eſt voluntas patris mei, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternã. 136.a 407.d
Pater meus facit opera, quæ ego facio.126.d
Si illos dixit Deos, ad quos verbum Dei factum eſt.349.c
Ego & Pater, vnum ſumus.60.c 62.d 77.c 97.d 126.d 150.c b 153.c 156.b c 135.d 151.c 172.d 184.d 187.c 188.b 181.a 184.d 191.c 225.d 249.b 233.c 241.b 337.c 349.c d 361.c 379.a 459.d 465.a c 471.d 472.d 527.b 529.b 552.d 560.c
Pono animam meam pro ouibus meis. 370.c 369.a 376.c 377.a 381.c
Poteſtatem habeo ponendi animam meam. 555.a
Ego via & ianua, & per me omnes neceſſe habent introire.139.b
Si non facio opera patris mei, ne crederitis mihi ſi autem ego facio.32.a 63.162.d
Si mihi non creditis, operibus credite.556.d.
Oues vocem meam audiunt.354.b
Cur tu homo cum ſis, Deum te facis.83.d 162.b 462.d
Quẽ Pater ſanctificauit, & miſit in mundũ.354.a
Ego miſi eos in mundum, & pro illis ſanctifico me ipſum.103.c
Ego exiui à Patre, & venio ad vos.75.c 244.b
Qui ex Deo eſt, Patrem videt.244.c
Qui me miſit, maior me eſt. 557.d
Venit, non vt iudicaret mundũ, ſed vt mũd.71.c
Omnia quæ habet Pater, mea ſunt.194.c 471.d 541.c 567.d
Deus noſter lux eſt.450.d
Si Deus Pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. 244.c
Qui vos recipit, me recipit.404.d
Ego ſum vita.190.c 485.c
Quod ſignum facis, vt videamus, & credamus tibi.234.d
Proficiebat ſapientia, & ſpiritu.160.d
Nemo tollit eam à me.554.d
Vbi poſuiſtis eum.383.a
Pater, ſciebam quod ſemper me audis. 561.d
Lazare, veni foras 163 a 172.c
Lazarum quatriduanum ſuſcitauit. 228.a 556.c
Concilium fecerunt aduerſus eum, vt eum occiderent.629.a
Dum lumen habetis, ambulate.498.d
Ne videant oculis, nec auribus audiant. 356.d
Ego veni in mundum.147.a
Nõ veni iudicare mũdũ, ſed ſaluare.185.b 110.a
Ego adhoc veni, vt omnis, qui crediderit in me, non maneat in tenebris.136.a
Cum exaltatus fuero, omnes traham ad meipſum.439.c
Anima mea perturbata eſt.368.c
Cum tot ſigna feciſſet coram eis, non crediderunt in illum. 408.c
Et turbatus eſt ſpiritu Ieſus.368.a
Eccè aſcendimus Hyeroſolymam, & filius hominis tradetur in manus ſacerdot.474.d
Ego ſum via, vita, & veritas.374.c
Ego ſum via 141.a
Ego ſum vita.188.d 239.d
Deſcendi de cælo, non, vt faciam voluntatem meam, ſed eius, qui me miſit.61.a
Ab eo ſum, & ille me miſit.60.c
Pater qui me miſit, maior me eſt.109.a 330.b 361.c 465.b 527.b 528.b 529.b 554.a
Qui videt me, videt & patrem.22.b 55.a 60.c 77.b 85.d 98.c 135.d 184.d 187.b 191.c 198.b 200.d 233.c 239.d 337.c 338.d 349.b d 350.c 361.c 486.c 472.d 529.c 542.a 552.d 555.a c
Ego ſum veritas.87.d 99.a 121.a 135.d 178.c 204.b 207.a 379.c 427.a 457.b 469.d 475.b
Ego in Patre, & Pater in me.62.c 89.d 97.d 110.b 126.c 135.d 136.d 149.a c 150.a d 151.b 153.d 156.c 165.c 172.d 178.a c 180.d 182.d 185.b 199.a 225.c 244.c 247.b 249.b 379.b c 557.d 564.a 567.d
Ego & Pater veniemus, & manſionem apud eũ faciemus. 410.d
Omnia, quæ habet Pater, mea ſunt.194.c
Omnia, quæ dedit mihi Pater dedi eis.781.d
Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem, quoniam Pater maior me eſt.88.a
Vos cognoſcitis illũ, & apud vos manet. 409.c
Nemo nouit Patrem niſi filius.121.d
Si enim cognouiſſetis me, etiam patrem meum cognouiſſetis.360.a
Rogabo Patrem meum, & alium Paracletum mittet vobis.551.c
Vbi ego ſum, ibi etiam & vos eritis.141.b
Pater ego glorificaui te.451.d
Quem mundus capere non poteſt, quoniam eũ non cognouit 409.d
Vado ad Patrem meum.330.a
Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius.164.c
Opera, quæ ego facio, nõ sũt mea, ſed eius.556.d
Cũ venerit Paracletus Spiritus veritatis.560.b
Ego alcẽdo ad Patrẽ, & rogabo Patrẽ & aliũ Paracletũ mittet vobis Spiritũ veritatis.410.a
Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me.185.d 360.a
Quæ facit Pater, ea quoque facio.130.b
Et nemo vidit Patrem, niſi filius & nemo ſcit filium, niſi Pater.61.b 563.b
Videte, quod ego idem ſum.51.d
Ego exiui à Patre, & veni.379.b
Ego rogabo Patrem meum, & alium paracletũ dabit vobis.411.a
Quem mittit Pater in nomine meo.544.c 550.a 552.a
Si cognouiſſetis me, etiam Patrem cognouiſſetis.60.c
Qui confitetur Filium, etiã Patrem habet 147.c
Omnia Pater dedit Filio.165.a
Si cognouiſſetis & vos quæ ſunt ad pacẽ.460.b

Veniemus, & manſionem apud eum faciemus. 130.c 153.d 455.d 543.a
Pater, venit hora, glorifica Filium tuum. 217.a
Venit Princeps huius mundi, & in me non habet quidquam. 368.a
Vbi venerit Paracletus. 541.c
Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. 360.a
14. Mittam ad vos conſolatorem ſpiritum veritatis. 104.c 457.b
Cognoui virtutem de me exire. 411.a
Pater glorifica filium tuum, vt & filius glorificet te. 409.a.b
15. Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola. 228.a 473.a 473.c
Omnis plantatio, quã non plantauit pater meus cæleſtis, eradicabitur. 332.c
Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de me ipſo, & teſtimoniũ perhibet de me, qui miſit me, Pater. 60.d 61.a
Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur. 516.a
Qui odit me, odit & Patrem meum. 407.d
Ego illum mitto. 103.d
Exiui à Patre 54.d
Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis. 444.c
Ego vado ad Patrem. 185.b
Miracula Chriſti inaudita. 536.c.d
Et vos palmites. 228.b
Cum venerit Spiritus ille Sanctus. 530.b
Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. 529.c
16. Deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed Patris. 152.a
Ex hoc cognoſcimus quòd ille in nobis eſt, quoniam ex ſpiritu ſuo dedit nobis. 64.c
Ego miſi eum, & ille glorificabit me. 105.b
Fidite, ego vici mundum. 67.a
Non à ſeipſo loquetur Paracletus, ſed quæcunque audierit, loquetur. 541.b
A Patre procedit. 549.b
Bono animo ſitis, ego vici mundum. 373.d
Pater, honorifica nomen tuum. 558.d
Paracletus ille Spiritus veritatis, quem mittet Pater in nomine meo. 189.d
17. Glorifica me Pater. 100.a
Pater glorifica Filium tuum. 63.b 160.c 165.d 354.d
Nunc glorificatus eſt filius hominis. 417.a
Pater ſerua me ex hac hora. 160.c
Mundus te non nouit. 409.c
Pro illis ſanctifico meipſum. 354.b.d 357.b
Omnia, quę dediſti mihi, dedi eis: & rurſum pro eis rogo. 181.c
Pater Sancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi, vt ſint vnum, quemadmodum & nos. 156.c
In hoc cognoſcent vos eſſe meos diſcipulos, ſi dilexeritis vos inuicem. 404.b.c
Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. 361.a 469. b.c
Pater venit hora, glorifica filium tuum. 167.c
Ego gloriam, quam dediſti mihi, dedi illis, vt ſint vnum, quemadmodum nos ſumus. 104.c 158.c
Amen, amen dico vobis, vnus veſtrum tradiderus eſt me. 160.c
Opera, quæ dedit mihi pater, vt faciam ea. 141.c
Glorificaui nomen tuum in terra. 409.b
Quemadmodum tu in me, & ego in te. 159.d
Ego te glorificaui in terra, 141.c 376.a
Vos appellatis me Domine, & magiſter. 382.c
Vos dicitis Domine, & magiſter, & benè dicitis ſum vtique. 61.d. 87.d 122.b
Sanctifica eos in veritate tua. 157.d 475.b.c
Per ſpiritum ſanctum dæmonia expellebantur. 411. b
Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. 554.c 18.
Ad hoc veni, vt teſtimonium perhibeam veritati 136.a
Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, veruntamen. 160.c 172.b 360.d
Dormite iam, & requieſcite, ecce venit hora. 216.c 461.d
Si me quæritis, ſinite eos abire. 474.d
Si malè locutus ſum teſtimonium perhibe de malo. 415.d
Quid me cædis? 52.a
Nullam inuenio in eo cauſam. 396.d
Nouerat, quod per inuidiam tradidiſſent eum. 19.
432.a
Si benè locutus ſum, quid me cædis. 399.c
Tranſeat à me calix iſte. 173.c
Indutus purpura Ieſus. 433.a
Et fecerunt quatuor partes. 430.d
Nemo tollit animam meam à me: poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem. 54.c 375.d
Si filius dei es, deſcende de cruce. 378.c 382.b 435.d
Dederunt ei vinum, acetum, & fel. 426.d
Et inclinato capite, tradidit ſpiritum. 369.a 376.c 496.a
Palpate, & videte, quia ſpiritus. 191.c 486.d
Quæcunque ligaueritis ſuper terram erũt ligata 20.
& in cælis. 386.c
Videte manus meas, & pedes meos, & veſtigia clauorum: palpate & videte. 52.c
Mitte manum tuam. 191.d 486.d
Mitte digitum tuum huc. 555.b
Maria vidit dominum. 496.b
Et inſufflauit in faciem eorũ. 494.d 541.b 544.b
Accipite ſpiritum ſanct. quem mittet Pater in nomine meo. 103.d 104.c 356.a 444.c 447.d 494.d
Quorũ remiſeritis peccata, remittũtur eis. 386.b
Deus meus & Deus meus. 122.b 354.c 382.c
Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo, & in terra. 165.d 425.c
Noli me tangere, non enim aſcendi ad patrem meum. 364.a
Ioannes in pectore domini recubuit. 404.a
Petre, ecce ſathan expetiuit, vt cribraret vos, ſi- 12.
cut cribrat triticum. 540.b
Non veni miniſtrari. 142.b

Actuum.

NOn eſt veſtrum cognoſcere tempora. 169.d Cap. 1.
Præcepit eis, ab Hieroſolymis ne diſcederẽt
ſed expectarent promiſſionẽ patris. 413.b
Accipietis virtutem ſuperuenientis in vos ſpir. ſanct. 494.d
Viri fratres oportet impleri ſcripturarũ, quã prędixit Spiritus ſanctus. 456.c 542.d
Notum ſit omnibus vobis, quòd deus hunc Ieſum dominum, & Chriſtum fecit. 106.c
2. Spiritus ſanct. repleuit totam domum, vbi erãt ſedentes. 409.c
Apparuit Sp. ſanct. in ſpecie ignis. 415.b
Viſæ ſunt Apoſtolis diſpertitæ linguæ, quaſi ignis. 358.d
Et repleti ſunt omnes ſpiritu ſancto. 444.d
Sedit ſuper vnumquemque eorum ſpiritus ſanctus. 408.d
Viri Iſraëlitæ, audite ſermones iſtos, Ieſum Nazarenum hominem vobis à Deo virtutibus, & ſignis declaratũ, quæ fecit deus per eum in medio veſtri. 227.a
Cognoſcat omnis domus Iſrael, quod illũ & dominum, & Chriſtum fecit deus. 468.a
Vt Ieſum Nazarenum, quem vnxit deus ſpiritu ſancto. 191.c
Chriſtum, & dominum fecit, hunc ipſum Ieſum quem vos crucifixiſtis. 373.d
Quem deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni. 102.d 354.a
Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti. 552.a
Quem crucifixiſtis. 360.d
5. Cur tentauit Sathanas cor tuum, mẽtiri te ſpiritui ſanct. 411.c 407.b 568.c
Non eſt mentitus hominibus, ſed Deo. 411.b 427.b 477.b 630.c
Cur inter vos conſpiratum eſt vt tentaretis Spiritum ſanctum domini. 359.c
7. Deus gloriæ viſus eſt Patri noſtro Abrahæ. ibid
Incircunciſi corde, & auribus. ibid
Vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis, vt Patres veſtri. 411.d
Stephanus vidit cælos apertos, & Ieſum ſtantẽ. 70.b
8. Generationem eius quis enarrabit. 561.b
Ecce video cælos apertos, & filium hominis à dextris Dei ſtantem. 227.b
Nondum venerat ſpiritus in quemquam illorum. 354.c
Philippus baptizabit Aethiopem 106.d 301.b
Et ſpiritus domini rapuit Philippũ. 106. d 301.b 444.d
Accede, & adiunge te ad currum iſtum. 359.c
9. Saule, quid me perſequeris. 147.c
Ego oſtendam ei, quãta eum oporteat pati pro nomine meo. 612.c
Paulus per murum demiſſus. 215.d 218.a 220.a
Petrus in ſpecioſa porta paralyticum. 484.c
10 Quoniam & ego homo ſum. 122.a
Spiritu S. & virtute vnxit Deus Ieſum. 485.b
Ecce viri quærunt te. 530.a
Petro Ioppæ apparuit linteum. 409.d
13. Qui autem miſſi erant à ſpiritu ſancto, venerunt in Seleuciam. 408.b
Segregate mihi Paulum, & Barnabam, quos elegi. 408.b 530.a 568.d
17. Ipſius genus ſumus. 697.d
In eo enim viuimus, mouemur, & ſumus. 43.a 63.c 194. d 243.c
21. Agabus in ſpiritu prophetauit. 444.d
22. Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos ſpiritus ſanct. 405.d 530.a
In quo vos ſpiritus ſanctus epiſcopos conſtituit 444.d
Cæſarem appello. 204.b 25.

Romanorum.

GRatia vobis & pax à deo Patre noſtro, & Ieſu Chriſto. 130.c 153.d 154.d Cap. 1
Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. 554.b 558.a
A creatione mundi, & cæt. 523.b
Inuiſibilia eius ex creatura mũdi intellecta conſpiciuntur. 2.a 17.c 128.c 146.d 324.a 466.b
In ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. 29.a 133.c
Mulieres eorum mutauerunt vſum naturalem in eum, qui contra naturam eſt. 13.a 26.c
In quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti. 359.b
Inſipientes facti ſunt. 148.a
Euanuerunt in cogitationibus ſuis & cæt. 10.a
Æterna quoque eius potentia, & diuinitas. 87.c 562.a
Gloria, honor, & pax omni operãti bonũ. 503.b 2.
An Iudæorum tantummodo ſit deus & non 3.
etiam gentium. 330.a
Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic 4.
non eſt eius. 475.d
Vocat ea, quæ non ſunt, tanquã quæ ſunt. 426.d
Quemadmodum per vnum hominem mors in 5.
trauit in mundum. 28.c 369.a 372.d
Tribulatio patientiam parit, patientia vero probationem. 390.c
Per patientiam decurrimus propoſitum nobis certamen. 219.a
Excitatus eſt Chriſtus per gloriam Patris. 410.d 6.
Qui inſiti ſumus per ſimilitudinem mortis eius etiam reſurrectionis eius cõſorteserimus. 503.b
Vbi abundauit peccatum, ibi ſuperabũdauit & gratia. 372.d
Mors enim illius vltra non dominabitur. 387.c
Non vlterius es ſeruus, ſed hæres per deũ. 410.d
Repugnantem legi mentis meæ, & captiuãtem 7.
me. 417.d
Lex ſpiritualis eſt. 337.a
Gaudeo in lege dei ſecundum interiorem hominem. 417.d
Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis. 409.b 8.
451.a
Viuificabit mortalia corpora veſtra per inhabitantem in vobis ſpiritum. 452.d
Non accepimus ſpiritum ſeruitutis iterum in timore. 472.a
Per verbum ſalus eſt conciliata. 58.b
Lex ſpiritus vitæ eius, quæ in Chriſto eſt, liberauit vos. 406.a
Deus miſit filium ſuum in ſimilitudine carnis peccati. 136.b
Liberauit nos. 415.b
Quos prænouit, eos & prædeſtinauit. 453.c
Sed abluti eſtis, ſanctificati eſtis, Iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu dei veſtri. 359.c
Quos præſciuit, hos & prędeſtinauit cõformes imaginis filii ſui. 544.c
Ipſe ſpiritus atteſtatur ſpiritui noſtro. 445.d
Nihil nos ſegregabit à charitate dei. 218.d 243.c

Vos autẽ non eſtis in carne ſed in Spiritu. 445.a
Quem deus condemnauit, quis illum iuſtificabit? 80.a
Nos autem non accepimus Spiritum mundi, ſed Spiritum dei. 410.b
Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda dei. 357.d 452.b 476.c
Non ſunt condignæ huius ſeculi paſsiones ad futuram gloriam. 405.a 639.a
Nemo nouit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in eo eſt. 452.b
Qui proprio filio ſuo non pepercit. 354.d
Quia miſit dominus Spiritum filii ſui, in cordibus noſtris clamãtem, abba, Pater. 541.b 545.a 548.c
Non enim accepimus ſpiritum ſeruitutis rurſus ad timorem. 80.c
Qua parte lex erat imbecillis, hoc deus per carnem, & cæt. 503.c
Qui ſpiritũ Chriſti nõ habet non eſt eius. 410.b
9. Iacob dilexit, Et Eſau odio habuit. 106.a
Homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſemetipſum pro nobis qui eſt deus. 366.a
Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia benedictus in æternum. Amen. 53.c 87.a 93.c 412.a
10 Quomodo eum inuocabunt, in quem non crediderunt. 406.b
11. Vnus deus, ex quo omnia. 227.c
Vnus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. 63.b 225.c
In eo ſunt omnia creata, & eſt ante omnia. 55.a
Quàm inueſtigabiles viæ eius? aut quis cognouit ſenſum domini? aut quis eius conſiliarius fuit. 95.d 450.a
O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientię dei 290.a
Vt potentia Patris omnibus ſoliditate m exiſtendi tribuebat. 23.b
12. Omnes eiuſdẽ participes, vnum efficimur corpus. 158.d
Ne nimium ſis ſapiens. 450.a
Flendum eſt cum flentibus. 224.a
13. Nemini quidquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. 427.c
Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis. 498.c
14. Siue viuimus, ſiue morimur, Dei ſumus. 502.d
Beatus, qui nihil iudicat in eo, quod probat. 503.d
15. In ſapientia Dei non cognouit mundus per ſapientiam deum. 30 c

Epiſtol. 1. Corinth.

Cap. 1. Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia. 130.c 139.c 171.b 233.a 241.a 379.a d 549.d
In ſapientia dei non cognouit mundus per ſapientiam deum. 147. a
Iudęis ſcandalum gentibus vero ſtultitia. 332.d
2. Quem ſi cognouiſſent nunquam dominum glotiæ crucifixiſſent. 48.a 149.b 166.b 453.d
Quæ ſunt dei, nullus nouit, niſi Spiritus dei, qui eſt in ipſo. 545.a
Sapientiam dei loquimur in myſterio, quæ eſt abſcondita. 504 a
3. Sermo noſter nõ in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis. 479.d
An neſcitis, quod templum dei eſtis, & Spiritus dei habitat in vobis. 406.d 453 a
Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur. 504.b
Aliud fundamentum nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt quod eſt Ieſus Chriſtus. 144.d
Modicũ fermenti totam maſſam corrũpit. 504.c 5.
Auferte mala ex vobis. 258.c
Et iuſtificati ſumus in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu dei noſtri. 456.b 6.
Templum Spiritus ſancti eſtis. 64.c
Qui ſe iungit meretrici, vnum corpus. 564.a
Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. 475.c 551.a 552.a
Deus autem dominum excitauit. 409.b
Nolite errare, neque fornicatores, neque adulteri, neque molles, neque maledici regnum Dei poſſidebunt. 416.c
Eſcæ ventri deſtinatæ ſunt, & venter eſcis. 504.c
Melius eſt nubere, quam vri. 531.d 7.
Alligatus es vxori, ne quære ſolutionem. 253. b
Mulier innupta ſolicita eſt eorum, quæ ſunt domini. 399.a
Ex Deo ſapientia, & ſanctificatio, & iuſtitia, & redemptio. 55.c
Eſca autem nos non commendat Deo. 698.
Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe 9. abſtinet. 531.d
Corpus meum caſtigo, & in ſeruitutem redigo 494.b
Væ mihi, niſi euangelizauero. 344.d
Et omnes in Moſen baptizati ſunt. 504.d 10.
Bibebant ſiquidem ſpirituali eos ſequẽte petra Petra autem erat Chriſtus 359.a 411.c 451.a
Tradidi vobis quod & accepi. 52.d 11.
Laudo vos, quod in omnib' mei memores eſtis, & quemadmodum tradidi vobis traditiones, ita eas ſeruatis 350.d
Qui indignè mãducauerit, reus erit corporis, & ſanguinis domini 441.c
Non enim vir creatus eſt propter mulierẽ. 125.a
Traditiones meas tenete. 321.c
Imitatores mei eſtote. 391.d 442.a 467.d
Mortem eius prædicamus donec veniat. 366.a
Hæc autem omnia operatur vnus, & idem ſpiri- 12. tus diuidens vnicuique prout vult. 542.b
Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio. 650.b
Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. 64.d 358.b 410.c 455.d 530.c
Idem & Spiritus, idem & dominus, idẽ & deus, qui operatur omnia in. 64.d 409. d 548.c
Ipſe poſuit in Eccleſia alios Apoſtolos, alios Prophetas. 464.c 13.
Cum eram puer, loquebar vt puer. 383.d
Caro, & ſanguis regnũ dei nõ poſſidebũt. 505.b 15.
Deus eſt, qui operatur omnia in. 409.d
Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis. 364.d 556.a
Vos enim eſtis in Chriſto Ieſu. 360.b
Vbi mors tuus ſtimulus, vbi inferne tua victoria. 437.c
Et quemadmodum in Adam omnes moriuntur ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. 28.c

Oportet corruptibile hoc induere incorruptibilitatem. 33.c
Oportet hoc corruptibile induere immortalitatem. 52.b 558.d 369.a 387.b
Cum ſubiecta ei fuerint omnia. 66.d
Abſorpta eſt mors in victoria. 555.d
Corrumpunt bonos mores loquia praua. 334. d
Omnia ſubiecta ſunt ei, præter eum, qui ſubiecit ei omnia. 557. b
Cum tradiderit regnum Deo, & Patri cum abrogauerit omnẽ principatum poteſtatem, & virtutem. 360. a b
Primitiæ Chriſtus. 357. b
Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. 431. d
16. Qui non diligit Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, anathema ſit, maranatha. 505. b

Epiſtola 2. Corinth.

Cap. 1. Deus patientiæ, & conſolationis. 406. d
Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & communicatio Sancti Spiri cum omnibus vobis. 456. a
2. Chriſti bonus odor ſumus. 453. a 697. c
3. Dominus autẽ Spiritus eſt: vbi ſpiritus domini ibi libertas. 406. c 445. a 630. c 548. c
Litera occidit Spiritus viuificat. 405. d 445. d
Spiritus autem viuificat. 358. b
Nos enim omnes reuelata facie, gloriã domini ſpeculantes, in eandem imaginem transfigurabimur. 64. b 406. b 563. d
Neſcitis, quod Dei templum eſtis. 89. c
Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus noſtris, quæ ſcitur, & legitur ab omnibus hominibus. 699.
5. Dilectio Chriſti conſeruat nos. 28. b
Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. 553. c
Oportet nos ſiſti ante Tribunal Chriſti, vt accipiat vnuſquiſque prout. 49. b
Pro Chriſto legatione fungimur. 410. c
Chriſtus pro nobis mortuus eſt, vt ei viueremus 28. b
Si quis noua Creatura in Chriſto renouatur. 505. b
6. Si quis templum Dei violauerit, perdet & illum Deus. 453 a
Ne coarctemini in vobis Corinthii, ſed dilatemini potius. 183. c
Ecce tempus acceptabile. 383. c
Vos eſtis templum Dei viuentis. 486. a
8. Cum diues eſſet, propter nos pauper factus eſt. 353. d
11. Timeo autem ne, ſicut ſerpens euã ſeduxit aſtutia ſua, ita corrũpantur ſenſus veſtri, & excidãt à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto Ieſu. 699.
12. Noui hominem in Chriſto ante annos quatuor decim, ſiue in corpore, neſcio, ſiue extra corpus, neſcio: Deus autem ſit. 169. a
Datus eſt mihi ſtimulus carnis Angelus Satanæ, 505. d
Vt habitet in me virtus Chriſti. 549. d
Raptus eſt in Paradiſum. 218. d 237. b
Sufficit tibi gratia mea. 505. d
Ter naufragium feci. 505. c
13. Et communicatio Spiritus Sancti cum omnibus vobis. 543. a
Et ſi crucifixus eſt propter infirmitatem noſtram ſed viuit ex virtute Dei. 554. d
Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei. 558. d
Secundum ſuggeſtionem Spiritus Ieſu Chriſti in me. 756. c

Epiſtol. Galat.

Deus ſegregauit me ab vtero matris meæ & C 1. vocauit me. 359. a
Annuncio vobis euãgelium, quod non ſecundũ hominem accepi, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti, 359. b
Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepiſtis. 242. d
Si angelus è cælo aliter euangelizauerit. 73. c
Viuo autẽ nõ ego, ſed viuit in me chriſtus. 502. d
Ipſum non hominem eſſe. 65. a
Vos omnes vnum eſtis in Chriſto Ieſu. 355. a 3.
Vt promiſsionẽ Spiritus illius capiamus per fidem. 445. a. b
Redemit nos à maledicto. 132. d
Miſit deus filium ſuum natum ex muliere, factũ 4. ſub lege. 162. c 528. d
Nõ omnes, qui ex Iſrael ſunt, Iſraelitæ ſunt. 531. c
Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Chriſtus in vobis. 453. a 542. a
In conſummatione ſeculorum. 195. d
Quos ego parturio. 459. a
Non licet mihi gloriari, niſi in cruce. 430. d
Miſit deus Spiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, abba Pater. 186. d 379. c 410. b 445. b 453. d
Suſceperũt in cordibus ſuis Spiritum filii. 138. b 445. b
Cum veniſſet plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum, factũ ex muliere, factum ſub lege vt eos qui. 424. d 527. a
Spiritus dei eſt. 545. a
Vtique nos ex Deo, coram Deo, in filio teſtimo 6. nium perhibemus. 560. c
Alter alterius onera portate, & ita adimplebitis legem Chriſti. 405. d 406. a
Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. 353. d 442. a
Per quem mihi mundus crucifixus, & ego mundo. 353. d 441. c 505. d

Epiſt. Epheſ.

Benedictus deus & Pater domini noſtri Ieſu Cap. 1. Chriſti, qui benedixit nos. 145. c
Det vobis Spiritum Sapientiæ, & reuelationis. 450 d
In quo conſignati eſtis in diẽ liberationis. 411. d
Spiritus Sanct. hęreditatem eſſe. 358. b
Sed omnia in omnibus Chriſtus. 409. d
Principem poteſtatis aeris. 35. b
Interſtitium maceriæ diruit. 505. d 2.
Seipſum exinaniuit, formã ſerui accipiẽs. 228. a
Vt duos conderet in ſe vnum, & in nouum hominem. 132. b
Vt poſsitis cõprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit latitudo, lõgitudo, profũditas, &c. 353. d 3.
Det nobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ, virtute corroborari per Spiritum ſuum. 456. b
Vt notum fiat nunc principatibus, & poteſtatibus. 504. b

4. Vna fides, vnum baptiſma. 459.b
Qui deſcendit, is eſt, qui & deſcendit ad inferiores partes terræ. 409.c
Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma. 341.d 406.c 407.c 543.b
Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatẽ. 373.d 437.d
Vnus Deus pater ille, ex quo omnia. 63.a 411.a
Qui deſcendit, is eſt qui & aſcendit ſupra cælos. 359.d 405.d
Poſuit Deus in Eccleſia primum Apoſtolos, ſecundò Prophetas. & c. 405.d
Vnus Deus, per quem omnia. 63.c 333.b
Vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia. 63.c 464.c
Ne cõtriſtetis Spirit. Sãct. in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. 359.c 410.b 530.c 542.a
Litera occidit, Spiritus viuificat. 416.b
Non occidet Sol in ira tua. 404.c
Exuentes veterem hominem, & induentes nouum. 363.d
Et omnes vnum Spiritum potauimus. 552.a
5. Surge, qui dormis, & illuminabit te Chriſtus. 431.d 506.a
Quemadmodũ Chriſtus dilexit Eccleſiam. 354.d
Omnis vir, ſiue mulier adhærens Domino, vnus ſpiritus eſt. 399.a
Ipſe eſt caput Eccleſiæ. 141.a
Non habentem maculam, aut rugam. 141.d
6. Induite armaturam Dei. 506.a
Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus. 640.a 646.d 650.b

Epiſtol. Philip.

Cap.1 CHriſto crucifixus ſum, viuo autem non iam ego, ſed viuit in me Chriſtus. 450.b
Per ſuggeſtionẽ Spiritus Ieſu chriſti. 445.b
Exaltauit illum Deus. 99.b 102.b 181.a
Qui cũ in forma Dei eſſet. 61.a 65.c 104.a 151.a 135.d 162.a 370.d 379.a 459.c 465.c 467.c 554.a
Et in nomine Ieſu omne genu flectatur. 69.c
Qui in forma Dei exiſtens, nõ rapinã arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. 151.a 227.c 552.d
In ſimilitudine hominis. 352.d
Modeſtia animi ſit in vobis, quę in Chriſto Ieſu. 100.c
Diues cũ eſſet, humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem. 494.c
Accipiens nomen, quod eſt ſuper omne nomẽ. 357.b
Per quem omnia facta ſunt 63.c 162 b
Et donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. 364.d
Humiliauit ſeipſum vſque ad mortem mortem autem crucis. 387.b 431.a 459.c
Non enim rapinã arbitratus eſt, ſe eſſe æqualem Deo. 339.c 481.b 506.c
3. Conuerſatio noſtra eſt in cælis. 385.a
Qui transfigurabit corpus noſtrę humilitatis, vt ſit. 365.d
Iſti ſunt inimici crucis Chriſti, quorũ finis, perditio. 402.c
Quemadmodum elegit nos ante cõſtitutionem mundi. 355.b
4. Et poſtulationes veſtræ innoteſcãt apud Deum. 412.b
Omnia poſſum in eo, qui me confortat. 431.b

Epiſt. Colo.

Cap.1. QVi eſt ſplendor gloriæ, & forma ſubſtantiæ eius. 245.b 379.a 450.d
Vt ſit primogenitus omnium. 140.b
Cui enim dixit Angelorum, Filius meus es tu. 110.c
Omnia per ipſum facta ſunt viſibilia & inuiſibilia. 63.c 555.c
Gratias agentes Deo & Patri, qui idoneos nos fecit in. 242.b
In dilectione radicati, fundatique. 31.a 2.
In Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. 334.c 354.c 356.a
Habitauit diuinitas in carne. 162.c
Illius opus ſumus in Chriſto Ieſu. 355.a
Qui eſt imago Dei inuiſibilis. 132.a 174.c 555.a
Cum exueritis veterem hominem, & indueritis 3.
nouum. 506.b

Epiſt. 1. Theſſal.

Cap.4. NOlite flere quemadmodũ cæteri, qui ſpem non habent. 506.b
Audiẽt vocẽ filij dei mortui, & viuẽt. 194.c
Hoc enim vobis dicim' in verbo Domini. 506.c
Non hominem contemnit, ſed Deum, qui dedit Spiritum Sanct. nobis. 445.b
Spiritum nolite extinguere. 443.d 5.
Non ſumus filij noctis, aut tenebrarum: ſed filij lucis, & diei. 414.a
Hæc enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu. 175.b 177.b 528.d
Deus ſanctificabit vos perfectos, & integrũ ſpiritum veſtrum. 417.d
Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei. 410.d
Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in communionem filii ſui. 410.d

Epiſt. 2. Theſſal.

Cap.3. DEus, & Pater noſter, & dominus reſus Chriſtus. 154.a
Dominus dirigat corda veſtra in dilectione dei & patientia Chriſti. 477.b

Epiſtol. 1. Timoth.

Cap.1. REgi ſeculorum. 339.c
Fabulas, & genealogias noli docere. 309.d 2.
Vult omnes ſaluos fieri. 535.b 555.d
Vnus Deus, & vnus mediator Dei & hominum. 200.a 557.a
Diaconi ne ſint bilingues. 236.b
Oportet Epiſcopũ eſſe irreprehenſibilem. 291.c 3.
Si quis eſſet irreprehenſibilis. 210.a
Manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus in ſpiritu, viſus Angelis prædicatus in gentibus, creditus in mundo. 352.b.c
Scimus, quòd in vltimis temporibus deficient 4.
nõnulli à ſana fide. 80.c 85.c 359.c
Exerce temetipſum ad pietatem 463.c
Omnis creatura dei bona eſt. 132.a 531.c
Noli contemnere gratiam, quæ data eſt tibi per impoſitionẽ manus presbyteri. 209. b.c 344.c
Hæc meditare, in iſtis ſis. 398.c
Teſtor corã Domino noſtro Ieſu Chriſto, & electis angelis, vt hæc obſerues. 447.a

Honora viduas, quæ verè ſunt viduæ. 401.a
6. Profanas autem vocum nouitates deuita. 517.b
Radix omnium malorum cupiditas. 400.d
Præcipio tibi coram Domino omnia viuificante, & Ieſu Chriſto per martyrium bonam confeſſionẽ ſub Pontio Pilato teſtificante, vt ſerues præceptum immaculatum, irreprehenſibile. 448.d

Epiſtol 2. Timoth.

Cap.1. LAbora in euangelio ſecundum virtutẽ dei. 145.c
2. Nemo militans deo, implicat ſe rebus ſecularibus. 506.d
Niſi quis legitimè certauerit, non coronabitur. 506 d
Recordare Ieſum Chriſtum ex ſemine Dauid, exeitatum à mortuis. 366 a
Oportet primum agricolã de fructibus percipere. 507.a
3. Omnes, qui volunt piè viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. 218.d 540.a. 573.a
Spiritus diſertè ait, quod in vltimis temporibus deficient quidam à ſana fide. 456.c
4. Quantas perſecutiones ſuſtinui, & ex omnibus liberauit me Dominus. 218.d
Corona repoſita eſt mihi. 345.d
Ego iam delibor. 218.a
Bonum certamen certaui. 244.d
Teſtificor coram Deo, & Ieſu Chriſto. 449.a
Dominus me ex omnibus liberauit. 154.c

Epiſtol. Tit.

Cap.1. OMnia munda mundis. 697.
2. Cretenſes ſemper mandaces. 334.d
Nuper apparuit gratia. 145.d
Homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum pro nobis. 375.c
Qui dedit ſemetipſum pro nobis. 70.c
Expectantes beatã ſpem, & aduentũ magni dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. 412.a
3. Hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam admonitionem deuita & c. 69.a 382.b 543.d
Per lauacrũ regenerationis, & renouationis Sp. Sanct. quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum. 453
Bonitas, & humanitas apparuit Saluatoris noſtri. 452.c

Epiſtol. Hebræ.

Cap.1. MVltifariàm, multiſque modis olim Deus locutus eſt Patribus noſtris in prophetis. 107.b 242.a 358.a 414.c 421.a
Qui eſt ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ eius 87.d 177.b. 348.a
Tantò præſtantior Angelis factus eſt. 149.a 228.c 376.a
Et adorent eum omnes Angeli Dei. 101 a 110.b 140.c
2. Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur ex vno omnes. 363.c
Sanctificante Spiritu Sancto. 445.b
Semen Abrahæ apprehendit. 51.c
Nunc verò nondum videmus omnia ei eſſe ſubiecta. 508.a
Angeli ſunt adminiſtratorii ſpiritus. 155.a
Chriſtus pro nobis factus eſt execratio. 52.d
Paulò minor ab Angelis, & c. 28.b
Pontificẽ cõfeſſionis noſtræ Ieſum fidelẽ. 106.b 3.
Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & penetra 4.
bilior omni gladio ancipiti. 127.d 143.d 375.c
Impoſſibile eſt enim ſemel illuminatos & guſtu 6.
imbucos cæleſtis don. 458.a
Et veteri tabernaculi, quod fixit Deus & nõ ho- 8.
mo. 508.a
Tantò adeptus eſt excellentiorem functionem, quantò melioris teſtamenti mediator eſt. 109.c
Super nõres accipite plauſtrum, & ſuper ſemi- 9.
tas deſertu luctum, quia defecerunt. 563 a
Teſtificatur autem nobis Spiritus Sanct. 530.c
Et Spiritũ gratiæ cõtumelioſe tractauerit. 445.c 10.
Fide Moſes magnus factus. 384.b 11.
Primùm credere oportet Deum, quòd eſt. 450.c
In ſpeluncis, in foraminibúſque terræ latitãtes. 217.b
Fide intelligimus, verbo Dei perfecta eſſe ſecula 25.a 242.c
Homo in plaga poſitus, ſciens ferre infirmitates. 554 c
Sancti omnes per fidem vicerunt regna. 397.d 508.a
Omne onus deponentes, tenaciter inhærente 12.
peccato. 508.c
Non acceſſiſtis ad montem palpabilem ſed ad montem Sion 384.c
Cum tanta ſepti ſimus nube teſtium. 508.c
Honorabile coniugium in omnibus, & thorus 13.
immaculatus. 698.b
Non habemus hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirimus. 384.c
Ieſus Chriſtus heri & hodie idẽ eſt in ſecula. 98.c
Fornicatores enim, & adulteros iudicabit deus. 698.c

Epiſtol. Iacob.

Cap.1. IN quo nulla mutatio, aut viciſſitudinis obũbratio. 350 a
Recipietis autem coronam vitę, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. 82.a
Nõ eſt autem apud Deum mutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. 454.a
Volens genuit nos verbo veritatis. 175.b
Vir duplex corde, & ſtabilis in omnibus viis 4.
ſuis. 236.a

Epiſtol. 1. Petr.

Cap.2. PQrtans peccata noſtra. 162.d
Epiſcopus animarum. 227.c
Regale ſacerdotium gens ſancta 483.a
Peccatũ non fecit, nec inuentus eſt dolus. 374.b
Suſtinuit nobis relinquens exemplum, vt ſequa- veſtigia eius. 309.c
Qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quẽ 3.
deuoret. 495.a
In carne paſſus eſt. 366.a.b
In incorruptibilitate mãlueti, & quieti ſpiritus. 454.a
Expectantes beatam ſpem, & aduẽtum gloriæ 4.
eius. 70.c
Chriſto igitur pro nobis paſſo in carne. 162.c 163.d 377.d
Vt eſſemus genus ſanctum. 69 d
Aduerſarius noſter diabolus, vt leo circuit. 438.c

Epistol. 2 Petr.

Cap. 1. ET vidit Spiritũ Dei descẽdẽtẽ de cælo. 558.c
Consortes efficimur diuinæ naturæ. 89.c
453.a
3. Quæ indocti, & instabiles deprauãt, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionẽ. 698.c

Epistol. 1 Ioan.

Cap. 1. QVod vidimus, & manus nostrę cõtrectauerunt. 364.a
Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus, & cæt. 188.c 354.c
De plenitudine eius omnes accepimus. 411.a
2. Si quis peccauerit, habemus, paracletum apud patrem Iesum Christum. 410.a
Et vnctio, quam accepistis ab eo, maneat in vobis. 352.d
Quod mendacium est, non procedat ex ore vestro. 427.c
Quidam ex nobis recesserunt. 82.b
3. Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat. 525.c
In hoc cognoscimus, quod in deo manemus, & ipse in nobis, quod de Spiritu suo dedit nobis 542.a
4. Deus charitas est, & ipse prior dilexit. 404.b.c
Ne credideritis omni spiritui. 72.d
5. De Spiritu Sancto dedit nobis. 445.a
Scimus, quod filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, vt cognoscamus verũ Deum. 469.c
Scimus, quòd Filius Dei viuit. 411.d
Tres sunt, qui testimonium dant in cælo. 549.a
In hoc cognoscimus, quod in Deo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis 453.a
Hic est verus Deus, & vita æterna. 411.d
Et hi tres vnum sunt. 477.d
In hoc cognoscimus, Deum in nobis manere. 358.a
Vt tolleret peccata nostra, & peccatũ in eo non est. 164.a

Apocalypseos.

EGo primus. 151.c Cap. 1.
Qui est, qui erat, qui venturus est. 198.a
Sanctus, Sanctus, Sanctus. 195.a
Qui est, & qui erat qui venturus est. 87.a 4.
Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. 437.c 11.
Vetera transierunt, ecce noua facta sunt omnia. 243.a 21.
Vide ne feceris: conseruus enim sum fratrũ tuorum 122.b
Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas: & si quis diminuerit de verbis libri. 699.

FINIS PRIMI INDICIS.

INDEX RERVM SENTENTIARVM ET VERBORVM, IN OMNIA D. ATHANASII OPERA COPIOSVS ET LOCVPLES,

singulis numeris singulas paginas, & literis eiusdem paginæ locum indicantibus.

A

AAron, & Moises exameram geniti. 39.d
Aaron & Moises, & cum illis cuiusque princeps populum Israeliticum numerarunt. 574.b
Aaron, & Moses in montibus vitam deposuerunt. 40.b
Aaron iussu Domini mortuus est. 575.b
Aaron mortuus in monte Hor. 574.d
Aaronis sacerdotii, & Christi collatio. 115.d
Aaronis vestis, carnem, quam Christus assumpsit, significabat. 115.a
Aaronis soror Maria lepra percussa. 574.d
Abel quænam ab Adam didicerat. 195.b
Abel obtulit, quæ Adam ei præceperat, magisterio Dei instructus. 236.b
Abeleni non latuerunt eadem, quæ Moses docuit quæ Abraham obseruauit, quæ Noe cognita habebat. 195.b
Abimelech castigat Deus propter Abrahamum, idque in gratiam Sarę. 231.b
Abimelech quam inhumanus. 577.b
Abraham ex Thara genitus. 39.d
Abraham quomodo iustificatus. 81.a
Abraham Christum adorauit. 117.b
Abraham Patriarcha videns Deum, gauisus est. 643.b
Abraham non condidit Isaacum, sed genuit. 199.c
Abraham liber apocriphus. 610.b.c
Abraham non, nisi iam grãdis, proximis innotuit. 40.a
Abraham obseruauit eadem, quæ Moses docuit. 195.b
Abraham, & Moses Christum adorarunt. 100.a
Abraham erat centum annorum, quando factus est ei Isaac filius suus. 108.a
Abrabam Mosis doctrinam obseruauit. 236.a.b
Abraham non morte ad coronam venit, sed fide in Deum. 81.a
Abraham plenus dierum moritur. 216.d
Abraham in lecto extinctus est. 40.b
Abrahæ Deus apparuit, non Angelus. 155.a
Abrahæ semen apprehendit verbum. 51.c
Abstinentia, continentiæ nutrix est. 531.d
Abstinentia mira, & ciborum delectus Antonii. 636.b
Absurdum ex sententia Valentini. 374.d
Absurdum ex propositione Sabellianorum. 180.a
Absurdum hęreticorum de consubstantiali. 51.b
Absurdissima sententia. 349.c
Absurda quędã forent, si Deus non esset, qui regeret mundum. 18.c
Absurda ex erroribus Vrbici collecta. 559.a
Absurda quędam de Diis. 7.c
Absurda de Diis concluduntur. 14.c
Acacius Arianus ad omnem impietatẽ audacissimus. 74.c
Acacius synodo Niceæ subscripsit. 321.b
Acacius, Eudoxius, & Patrophilus omni supplicio digni, cur. 334.a
Acacius cum suis Nicænum concilium negat. 321.a
Acclamationes Antiochenorum in Iulianũ mortuum. 630.d
Accusationis causa in Athanasium, & Macarium 276.d
Accusator, & reus simul in iudicio stare debent. 281.a
Acetum felle mixtum in potum cum spongia præbuerunt Iudæi ori imaginis Christi, quam crucifigebant. 535.d
Acetum, & fel Christo in cruce oblatum, quid. 436.c
Achab Rex malus, & præuaricator. 207.b
Achar furti accusatus, ab omnibus lapidatus est. 76.a.b
Achillas magnus ab Arianis diuexatus. 81.d
Achillas martyr. ibid.
Achior princeps Ammonitarum consilium dederat Holoferni, ne Hebræis bellũ inferret, quòd à Deo protegerentur. 593.a
Actus quid? 511.c
Acyrus Episcop. in exilium actus. 213.d
Ad opera sua quid. 134.c
Adam. 25. martii creatus. 490.b
Adam lingua hebręa, hominem significat. 2.a
Adam ante lapsum qualis. ibid.
Adam ex terra genitus. 191.a
Adam solus e terra est formatus. 133.c.
Adam solus à Deo solo per verbum eius factus est, non tamen plus in eo habuit, quam nos, qui propagatione ex ipso progeniti sumus. 238.a
Adam creatus est, non primùm vt operaretur, sed vt homo existeret. 134.c
Adam, & Eua cur in Paradisum introducti. 25.b
Adam anticipans gratiam, statim vbi natus esset, in paradiso collocatus. 237.a
Adam quænam ex Deo audierat. 195.b
Adam magisterio Dei instructus fuit. 236.b
Adam primum hominem decepit diabolus. 72.a
ab Adam vsque ad Christum Paradisus clausus, & infernus apertus. 193.a
ab Adam vsque ad Moysem mors dominata est. 109.b
ab Adam vsque ad Christum mors inualuit. 193.a
ab Adam vsque ad Moysem mors regnauit, & in eos qui non peccauerant, ad similitudinem præuaricationis Adæ. 163.b
Adam similis nobis natura. 238.b
in Adam fuere rationes successionis, posteritatisque humani generis. 133.c
in Adã sicut ex terra deriuati morimur, ita denuò ex aqua, & Sp. Sancto regenerati in Christo omnes viuificamur. 163.c
in Adam non amplius morimur, sed in Christo omnes viuificamur. 109.b.c

Adam,& Eua ſi pręuaricati non fuiſſent, quid illis obtigiſſet.25.b.c
ab Adam vſque ad Berſabeã lex promulgabatur, & in ſola Iudæa deus erat cognitus.109.b.c
Adã,& Eua quomodo ſe nudos cognouerunt. 2.b
Adam & Eua cur non nouerint nuditatem ſuam ante peccatum. 498.d.
per Adam prima via,& Ianua perierat, & ex paradiſo ad mortem deuergebamus.140.d.
Adã in paradiſum rurſus intrauit per latronẽ.54.c.
Adam ſecundus è cælo eſt,& caro factus, in imperio mortis detineri non potuit 102.c
Adam ſecundus immutabilis 105.c.d
Adam reſurrexit, Chriſto reſurgente.431.d
Adam vbi ſepultus.431.c.387.c
Adam cur primò non eſt mortuus.499.a
Adæ peccatum ſolus Chriſtus delere potuit. 27.a
Adæ protoplaſto deus prærogatiuam dedit eo, quòd habitus ſit,qui manu dei fingeretur,quomodo hoc.238.a
Adami corpus animale,quomodo. 364.d
Adami anima in condemnatione mortis detenta in limbo aliquando.374.a
Adamo dictum eſt,terra es,& in terram reuerteris. 197.b
ab Adamo præuaricãte in omnes homines peccatum dimanauit.105.d
Adhuc,qui ſignificet in ſacris ſcripturis.428.d
Admonitio ſancta ad Conſtantium.300.a
Adoleſcentiæ lubricum iter.635.d
Adonias ſeipſum extollit,& ſine patris conſcientia Regem ſe creat,& confeſtim peſſundatur. 577.c
Adoramus præſentiam filij dei in carne.71.b
non Adoramus creaturam in Chriſto, cum ipſe non ſit creatura,ſed deus.69.a.b
Adorauit Chriſtum Abraham.117.b
Adorare ſe Chriſtus diſcipulos permittit.122.b
Adorare verbum incarnatum qui nolunt,ingratos ſe exhibent eius humanitati.70.a
Adorare Deum in ſpiritu,& veritate.494.a.b
~~Adorare filium Dei eſſe.122.~~b
Adorandus Chriſtus ibid.
Adoranda eſt caro Chriſti.364.a
Adoratio cur fiat orientem verſus.489.d
in Adorationibus tacitis,& credendo Chriſtianorum vtilitas conſiſtit.67.a
Adriani Imp.impietas.5.b
Aduentus Chriſti in carnem quid.70.c
Aduentus terribilis ante oculos habendus, cur. 639.c
Aduentus Chriſti ſecundus qualis.49.a
Aduentus Chriſti cauſa ſecunda.28.c
Aduentum verbi Iudæi calumniis, Ethnici ludibriis inſectantur.24.a.b
Aduentu Chriſti alienæ poteſtates ſeneſcere, & aboleri cæperunt.48.c
Aduerſarius.494.b.495.a
Aduerſariorum intentio.207.b
Adultero, aut homicidæ poſt iudicium datum locus conceditur,vt ſententiam iudicis criminetur. 235.b
Adulteria Iouis nefanda.13.a
Aedificium Antonij à dæmonibus diſſo lutũ,miraculoſè inſtauratum.637.c
Ἀηδὼν, id eſt,luſcinia,vnde.511.d
Aegeon Centimanus.6.c
Ægypti decem plagæ.572.d
Ægyptij ludibrio habentur, quòd Diis careant, ac pro Diis victimas,ac piacula colant.12.b.c
Aegyptii fontes,& fluuios deos appellant.ibid.
Aegyptii inter ſe contrarias habent religiones.12.a
Aegyptii homines Iunoni olim immolabãt.12.c.d
Aegyptii non eadem cum Phœnicibus ſimulachra adorant.11.d
Aegyptiorum ſuperſtitio quieuit ad Chriſti aduentum.40.d
Aegyptiorum mos circa mortuos.656.c.d
Aegyptiorum ceremoniæ abominandæ, cur. 11.d
Aegyptiorum Dii quales. 5.b.
apud Aegyptios canina facie latrator anubis. 11.b
Aenigma non eſt,ſed miſterium diuinũ,quid.101.a
Aequum eſt reos nihil aliud conari,quàm ſui purgationem.235.b
Aer non ex ſe, ſed ab æthere calefit, & à ſole illuſtratus,lumen accipit. 13.c
Aerem purificauit Chriſtus,quòd in imo hoc aere diabolum vagantem præcipitauit.35.b
in Aere Chriſtus cur paſſus.ibid.
Aeſculapius, cur in deorum numerũ relatus.46.b
Aeſtas non ſinit vernum tempus ſuos limites trãſire.14.c
Aeſtas viciſſim ab autumno prohibetur.ibid.
Aetas,quæ ſub Noe fuit mutilata.216.d
Aeternum quid?509.d
Aether calidus efficitur.21. c.d
Aethiopes contra Arabes in ratione ceræmoniarum diſſentiunt.11.d
Aetius impius in concilio Nicæno refutatus.318.a
Aetius ſectarius.633.b
Ἀετός, aquila, vnde.511.d
Agabus in ſpiritu prophetauit.444.d
Ἀγέννητον quot modis vſurpatur, Athanaſius a b Ethnicis didicit,quod in ſacris ſcripturis inuſitatum ſit.96.b
Ἀγέννητα duo non proferimus.156.a
Aggæus poſt captiuitatem ſolutam prophetauit. 590.d
Agon Arianus. 257.b
Agricolę Eccleſię. 479.c.d
Agricolæ.493.b
Agriculturam Ceres inuenit.9.c
Ἀιδιον quid, & vnde dicatur.509.d
Ἀλάστωρ Græcè dicitur,qui exitialis eſt,& communis aliorum peſtis,311.c
Alexander, & Hymneus qua in re peccarunt.80.d
Alexander Papa.501.d,322.c (81.a
Alexander Epiſcopus abArianis vexatus.81.d
Alexander Epiſcopus Ariũ ab Eccleſia reiecit.76.c
Alexãder cum Ario diſputaturus, in Eccleſiam ingreſſus, & humi iacens, lachrymis, & orationibus totus intenditur.289.a
Alexander Epiſcopus mortem ſuſtinuit pro Chriſti religione.81.a
Alexandri mors.612.d
Alexandri precibus,& Euſebii minis iudicẽ ſe prębẽs dominus,hæreſim Arianã condẽnauit.289.b
Alexãdria virtutis ſuorũ cõditorũ memor. 210. b.c
Alexandrię luctus miſera facies.222.c
Alphabeticum documentum fidei in Chriſtũ.49.a
Altare ſacrum in Eccleſia.632.c
Altare gemmis & auro exornatum.959.c

altitudines Dei. 503.a
Amalech contra Moſem copias eduxit.40.b
contra Amalechum populo latenter Deus auxilium præſtitit.237.b
Aman rex 592.c in ligno ſuſpenſus. ibid.
amatores chriſti, chriſtum gerunt 168.b
ambitio hæreticorum. 74.b
ambitione hominum in mundũ idola venire. 6.b
amentia Iudæorum redarguitur. 194.c
amianthum iudicium igni reſiſtit.36.c
amiantho copioſo ſi quis ſtipulam veſtiat, nihil ignem metuet.44.c
Ammon in ſanctitate à pueritia vſque ad ſenectutem vixit. 649.a.b
Ammon Deum in Lybia veruecem capite cõfiguratus.5.b
Ammona arietem Lybes Deum habent.12.b
Ammonius presbyter Alexandrinus.281.b
Ammonius laicus.197.d
amor, Deus habitus.5.b
amor mulierum quo modo ceſſabit.539.c
amorhæi Ieſu Naue infeſti fuerunt. 40.b
Amos prophetauit de Saluatoris aduentu. 590.a
Amphion Nicomediæ Epiſcopus.253.c
Ananias, & Saphira.427.a
anathema. 556.c
anathema Sabellij, & dogmata. 55.d
anathemate Ariani ſæpius notati. 258 b
anathemate inuratur Sabellii, & Pauli impietas. 57.b
anathemate percuſſerunt omnia concilia Arium & Arianos.50.b
angelus diſceſſit ab Illa, quid. 423.b
angelus cur dixit Sp. Sanct.ſuperueniet.& c.ibid.
angelus, qui liberauit Iacob, quis fuerit.154.b
angelus Deus, quis. ibid.
angelus Deus, & anima penes eſſentiam homini ſunt incognita, ſoli Deo cognita.509.b
angelus magni conſilii,filius Dei appellatus.154 b
angeli vox non eſt ſubſtantia verbi. 422.d
angeli definitio. 417.b
per angelũ hominis reparatio fieri nequibat, quoniam angeli imagines non ſint.29.d
angelum pro verbo Dei nominauit Iacob, cur. 154.d
angeli quidam non ſeruauerunt ſuum ordinem. 198.c
augeli labiis nunquam ceſſantibus gloriam, maieſtatemque Dei extollunt 194.d
angeli in primis vocibus exclamandi,maxima voce hac (Sanctus) ſunt vſi. 195.a
angeli affectibus paſſionum carent 511.b
angeli Deum ſine intermiſſione celebrant.ibid.
angeli ſunt hominum pœdagogi.417.c
angeli ſunt eiuſdem naturæ. 198.b
angeli, & animæ cur dicuntur æterni. 509.d
angeli ad negotia obeunda emittuntur. 155.a
angeli non præliantur inter ſe.491.d
angeli apparentes in quadam ſpecie, an boni, an mali ſint, quomodo interrogandi. 645.a
angeli creare quidquam non poſſunt, quod ſint creaturæ.121. b
angeli, & cæterę creaturę Spiritus ſancti ſunt participes. 454.c
angeli, & animę nõ dicuntur ſine principio.509.d
angeli idolis pręſtóne adſunt. 10.d
angeli legem promulgarunt.228.e
angeli loco circunſcribuntur. 454.c
angeli ſurſum, deorſúmque commeantes, miniſtros ſe prębent. 110.b
angeli omnes adorant chriſtum.ibid.
angelorum creatio. 488.a
angelorum numerus. 488.b
angelorum & dęmonum eſſentia differãtne.ibid.
angelorum ordines, & eſſentiæ.ibid.
angelorum peſſimorum cõditiones, quibus à bonis diſcernuntur.643.b
angelorum ordines. 198.d
angelorum idiomæ, quid?511.b
angelorum cibus ieiunium. 400.c
angelorum Sanctorum amabilis, & tranquillus aſpectus eſt.643.a
angelorum ibi ordines referuntur.123.d
angelorum bonorum conditiones,quibus ipſi dignoſcuntur à malis.643.a
angelorum figuram aſſumunt dæmones. 170.a
angelorum Antonii ſpiritum in ſublime deferentium cum dæmonibus in tranſitu aeris contentio.650 b
angelorum aliquis non operatur, Deo Patre operante.154.d
angelorum quidam ibi ordines recenſentur. 171.a
angelos mundi conditores Carpocras appellauit. 108.a.b
angelos Chriſto congeneres Valentinianus pronunciauit.ibid.
anima imaginatur ſuperna quo modo.513.a
anima irrationalis terreſtris eſt. ibid.
anima irrationalis vna cũ corpore moritur. ibid.
anima hominis æternùm viuit, & non habet finẽ. ibid.
anima tres habet partes. ibid.
anima per partem rationalem Deum diligit. ibid.
anima per animoſitatem dæmonibus iraſcitur. ibid.
anima recedit, ſi cor vulneretur, aut ſi ex baſilica multum ſanguinis effluat, aut ſi caput cædatur vel ſecetur, cur?514.d
anima eſt per ſe calida. 514. b
anima dupliciter dicitur. 512.d
anima beſtiarum opificium ſuum ex terra accipit. ibid.
anima, eſt homo interior.367.b
anima Chriſti ad inferos penetrauit. ibid.
anima ex ſe ipſa haurit ſcientiam Dei. 16.d
anima in tribus locis corporis habet ſedem.514.d
anima non ſubſiſtit ante corpus.512.a
anima à corpore ſeparata nõ amplius poteſt operari bonum.494.c
anima corpus ingreſſa, non ab ipſo contrahitur, aut modificatur.16.c
anima ſemper mouetur, etiam corpore dormiente, vel mortuo.ibid.b.c
anima ſæpe Sanctis, & angelis obuiam tendit, & ad eos pertingit mentis ſua puritate freta.ibidẽ.
anima quid contempletur.16.c.d
anima, eſt dux ſenſuum.15.c
anima corpori contraria.16.a
anima, Deus, & angelus penes eſſentiam ſoli Deo cognita. 509.b
anima ſe ipſam mouet. 16.b
anima non eſt carnalis. 373.b

anima ſuum non alienum corpus receptura.492.b
anima Chriſti diuiſa à corpore quandiu fuit. 369.a
anima non eſt ille ſpiritus, quem Deus in hominẽ inſufflauit.512. d
anima non eſt ex eſſentia Dei, cur.512.d
anima mutabilis eſt.ibid.
anima à veritate deuians.3.b
anima beſtiarum ex terra creata. 512.d
anima hominis.ibid.
anima non eſt,quæ moritur, ſed ob eius diſceſſum corpus moritur.16.b
anima in corpore eſt inſtar colũbæ concluſæ.489.a
anima vbi requieſcat.514.d
anima cur creata.4.b
anima corpori ſimilitudine non reſpõdet, ac proinde immortalis.16.b
anima Chriſti non obnoxia morti.367.b
anima ad virtutem incitatur,à vitiiſque refrenatur. ſanctorum memoria exemplorum.647.d
animæ cur omne ſtudium conferendum.645. c
animæ immortalitas ex eccleſiaſtica doctrina probatur.16.b
animæ iudicium, fides eſt.428.a
animæ vitia quæ.3.b
animæ partes.512.d
animæ vis,& munus,etiam corpore quieſcẽte.15.d
animæ caliditati corpus abſque cibo reſiſtere non poteſt.514.c
animæ omnes affectiones in pſalmis continentur. 397.c
animæ vires ex prouidentia Dei.22.a
animæ quinque affectus.514.b
animę puritas,eſt omnium virtutum fons, & origo.639.d
animæ iuriſdictio in ſenſus.16.a
animę puritas ſufficit,vt deũ per ſe ſpeculetur.2.b
animæ motus nihil aliud eſt, quàm vita ipſa.16.b
animæ qualis receſſus.489.a
animam ſuam amare,aut odiſſe.495.a
animam noſtram cõmendauit nobis Deus.639.d
animam adiunctam verbo in Chriſto,formam ſerui appellatam. 370. d
animam eſſe viam, qua Deum cognoſcimus. 15.a
animam habuit Chriſtus.381.a
animam rudiores frigidam eſſe exiſtimant, quòd dicatur Ψυχή. 514.b
animam non eſſe ex eſſentia Dei. 512.d
animam neceſſe eſt eſſe bonam, quam creauit bonus Creator.639.d
animam hominis rationalẽ eſſe demonſtratur.15.b
animam immortalem eſſe.16.a
animam ſe habere inficiantur impij.15.b
animam quod non habet,mortuum eſt.514.d
animam fabricata eſt inſpiratio diuina.513.a
animam infœlicem puniunt diaboli.644.d
animam ſuam homo ex inſpiratione diuina accepit.513.a
in anima hominis eſt ratio.15. d
animæ defunctorum inuiſantne hanc vitam rurſus.489.b
animæ,& angeli nõ dicuntur ſine principio.509.d
animæ,& angeli cur dicuntur æterni.509. d
animalia immunda.574.a
animalia bruta, declinato in terram capite deorſum ſpectant,homo contra 509.a
animalia bruta ex terra acceperunt animam ſuam. 512.c
animalia non curant res cæleſtes.512.d
animalia munda quæ.573.d
animus iræ victor ad cælum ducit.639.a.b
animus hominis ſtudioſe ad malum procliuis eſt. 71.d
animi fortitudo Chriſtianorum.47.d
animi ſecuri,lætique vultus floridus,idem contra, in triſtitia mœſtus.204.c
animum hominis corporea ab intelligibilibus ſeuocarunt.2.b
animorum motus, & affectus ex pſalmis quilibet anima duertere poteſt. 391.d
anni regni Iſrael 400. ſunt.580.b
Ἄνθρωπος vnde dicitur.511.d
Ἀνθρωπος per conciſionem literarum nominatur. 509.a
antichriſtus Conſtantius. 310.a.b
antichriſtus an ſuſcitabit mortuos.491.c
antichriſtus quomodo cognoſcendus.491.b
antichriſtus transformata ſpecie, aſſerit ſe Chriſtum eſſe.170.a
antichriſti præcurſor Conſtantius.313.b.c
Antinous Adriani Romanorum imperatoris amaſius, Deus habitus.5.b
antiochena ſynodus cur filium conſubſtantialem non dixerit.337.d
antiocheni publicam feſtiuitatem ob mortem Iuliani habent.630.d
antiocheni in Eccleſiis, & ſepulturis Martyrum ſaltabant ob Iuliani mortem. ibid.
antiochenorum acclamationes in Iulianum mortuum.ibid.
antiochiæ arcas plurimas aiunt humanis capitibus plenas fuiſſe repertas quibus fuerat vſus Iulianus ad magias.ead.c
Antiochus, & Euagrius, præfecti ſericorũ. 204.a
Antonius nobilibus,religioſiſque parentibus natus, in Ægypto oriundus fuit. 634.a
Antonius tãta ſuorum nutritus cura,vt nihil aliud præter parẽtes, domumque cognoſceret.ead. b
Antonius Infans Dei deſiderio flagrabat. ibid.
Antonius amiſſis parẽtibus, natus octo, & decem annos,vna cum ſorore paruula, & domus,& ſororis honeſtam curam gerebat. 634.d
Antonius ſororem fidelibus, ac noctis virginibus commendauit.635.a
Antonius vitam ſolitariam æmulatus eſt,ſenis exẽplo vicini.ibid.
Antonius operabatur manibus ſuis, quo viueret. ibid.b
Antonius biduo, triduóque ieiunabat, & quarta die reficiebatur.636.c
Antonius frequenter Nilum, cum opus erat, illæſus tranſuadebat.638.c
Antonius adoleſcens diabolum deludebat. 635. d
Antonius in aere vidit ſplendoris radium, quo ſanatus eſt,& dæmones diſparuerunt.637.c
Antonius memoriam pro libris habebat. 635. b
Antonius,rebus ſuis pauperibus elargitis,arduum inſtitutum eſt aggreſſus.635.a
Antonius ſe acrioribus ieiuniis, vigiliiſque conficiebat.646.a
Antonius veſtimento cilicino intrinſecus,deſuper autem pelliceo vtebatur.ibid.
Antonius corpus nunquam lauit, nec ſordes à pedibus abluit.646. a
Antonius à diabolo tentatur,quomodo.635.c
Antonius belluas vna nocte cõgeſtas, & rictu oris morſum minitantes,adiurationibus ſuis tãquam aliquo verbere fugauit.647. a
Antonius corpus ſuum humo vt tegatur,præcipit. 657.a.b
Antonius Epiſcopis, atque Presbyteris vt benediceretur, caput ſubmittebat.650.d
Antonius præſentis vitæ inanitatem deſpiciebat. 645.b
Antonius à cibo appoſito,memoria eſcæ ſpiritualis frequenter abſtrahebatur.ibid.
Antonius talem vidit diabolum, qualẽ Iob.640.c
Antonius quæ in Aegypto gerebantur Serapioni Epiſcopo in monte præſenti narrauit.654.c
Antonius vexillum crucis in fronte ſua pingens, prodigiũ informe fugauit,& in medio curſu ruẽs extinctum eſt.647.b
Antonius facultates vendidit,& dedit pauperibus audito hoc Euangelii verſiculo, Si vis perfectus eſſe. & c.634. d
Antonius ſororem tam vetulam virginem, & aliarum puellarum magiſtram vidit.647.c
Antonius diabolum vidit excelſum corpore,qui ſe Dei virtutem,& prouidentiam auſus eſt dicere. 644.a
Antonius Ammonis animam ad cælum pergentem angelis in eius occurſum lætantibus vidit. 649.a.b
Antonius quid ad Conſtantinum ſcripſerit. 654. b
Antonius ante cibum orabat.650.a
Antonius ſolus contendit in Eremum.637.c
Antonius annis viginti ſolitariè trãſactis,ab hominum ſegregatus conſpectibus perdurauit.638.b
Antonius ſomnium vidit,quod.632.c
Antonius doctus,& ſapiens licet literas non didiciſſet.651.d
Antonius flexis genubus, armis orationum omnem ſatanæ proſternebat exercitum.647.a
Antonius magna libertate exhortabatur martyres ne terrore impiorum ſubacti Dominum negarent.645.c
Antonius perſeuerabat in oratione.635.b
Antonius panem, & ſal, potúmque aquæ perparuum ſumebat.636.b
Antonius monachos cum ſecularibus diu verſari non debere,dixit.655.c
Antonius ad Balatium Ariani fautorem virgines, & monachos nudatos verberantem literas miſit. 655.d
Antonius caſum Balatii prædixit.ibid.
Antonius puellas deſponſatas ab ipſo thalamo ad virginitatem,in Eccleſiæ matris gremio reducebat.656.a.b
Antonius centum quinque annos vixit. 956.b
Antonius adoleſcentem iuxta carinã nauis abſcõſum, & à diabolo poſſeſſum curauit in nomine Domini,& poſtea omnes monachi,qui cum illo erant teterrimum diaboli putorem ſenſerunt. 649.d
Antonius flagellatus, atque cõfeſſus à diabolo,imperterritus durabat mente peruigili.637.b
Antonius vir Sãctus,cuius ſcripta Gregorius abominabatur. 294.a
Antonius fidem piam,& patrum religioſam traditionem cuſtodiri debere diceba t.656.c
Antonius diabolum interrogat quiſnam fuerit. 636.a
Antonius fixis genubus ante Dei vultum prouolutus orauit.654.c
Antonius Eliæ imitator.636.d
Antonius à diabolo vulneratus, & ſemiuiuus relictus.ibid.
Antonius in ſpiritu rapitur.650.a
Antonius quatenus cum hæreticis loquebatur. 651.b
Antonius nunquam hilaritate nimia reſolutus in riſum fuit.638.b
Antonius iunco vtebatur pro lecto, & cilicio induebatur.636.c
Antonius è ripa in ripam ſubitò tranſlatus eſt. 649.b
Antonius ſæpè à dæmonibus verberatus.644.b
Antonius philoſophos confutauit.654.a
Antonius amore martyr erat.645.d
Antonius moriens veſtimenta ſuis fratribus legat.657.b
Antonii oſtium dæmon pulſauerat, qui egreſſus, vidit hominem enormi ſublimitate, porrectum caput vſque ad cælum.644.b
Antonii ſermo ad duos paganos philoſophos ad ſe venientes.651.d
Antonii precibus Policratia ſtomachi & lateris doloribus curata eſt.649.c
Antonii,& Dæmonis dialogiſmus.644.b
Antonii, ſociorumque eius conſtantiam cum nouiſſet index, præcepit nullum pœnitus monachorum iudicium martyrum obſeruare. 645.d
Antonii miracula permulta,atque permagna. 648.c
Antonii victoria de philoſophis eum ridentibus quod literas non diciciſſet.652.a
Antonii precibus ſociis ſiti pereuntibus fons in orationis loco ebulliens, erupit.647.c
Antonii prædictiones variæ. 649.c
Antonii conſtantia.638.b
Antonii habitaculi deſcriptio.637.d
Antonii contra diabolum prima victoria.636.a
Antonii mentis,& corporis deſcriptio.651.a
ob Antonii merita Deus omnia largiebatur. 655.b
Antonii ſingulas virtutes ſinguli monachi ſunt æmulati.635.b
Antonii nocturna viſio.650.d
Antonii viſio lamentabilis.654.c
Antonii conſilium ad fugandos dæmones.638.a
Antonii corpus nudum nullus antequam moreretur vidit.646.a
Antonii cõſilio miraculum in filia Martiani ſpiritibus immundis infeſtata ibid.
Antonii ad Chriſtum precibus plures vexati, ab immundis ſpiritibus,curati ſunt.ibid.
Antonii ædificium à Dæmonibus diſſolutum, mira culoſè inſtauratum. 637.c
Antonii monaſterium diaboli commouerunt. 644.a
Antonii viſio refertur.654.d
Antonii inſtitutoria præcepta.638.d
Antonii miracula plurima. 638.c
Antonii de Arianis ſententia.651.b

Antonii obitus.657.b
Antonii morientis admonitiones.656.c
Antonio cælitus facta reuelatio. 649. a
Antonio auri decipulam diabolus tetendit in deserto.644.b
Antonio ieiunanti diabolus visus est, vt monachus,& panes offerens,& c.ibid.
Antonio diabolus apparet,vt puer horridus,eumque alloquitur, quæ?636.a
Antonio pro Deo pati volenti,cur martyrium non est datum.645.d
Antonium suo gregi magistrum parauit Dominus.ibid.
ad Antonium scribunt Constantinus eiusque filii. 654.a
Antonium deicolam vicini Monachi nuncupabant.635.c
Antonium diabolus nocturnis inquietat illecebris 635.d
ad Antonium Thebaidam proficiscentem vox desuper facta quænam fuerit.646.b
Antonium scire,quid fuerit,perfecta est via ad virtutem.634.b
Anubis Deus canina facie latrator.11.b
anxietas omnis pellatur.644.d
Aphthonius presbyter fraudem ab Eusebianis passus.267.c
Apiaria emolumenta inuenit aristeus.9.d
apim,id est,bouem Ægyptii sacris colunt.12.b
apollinaris error.381.a
apollinarii error.371.d
apolinaristas ad alios hæreticos consulendos relegat Athanasius.371.d.372.a
Apollo,& Apollos Diaconi Alexandrini. 282.b
Apollo inuenit musicen.9.c
Apollonius presbyter.280.b
Apollonius monachorum pater.345.c
Apostolus dixit,vt quotidie protenderemur ad ea quæ ante nos sunt.171.b
apostoli dispersi per vniuersum orbem. 479.a
apostoli fuerunt ante martyres.153.b
apostoli soli an pullum soluere possint.384.d
apostoli,& alii Patres persecutores fugiebant. 217.b
apostoli persecutionem fugientes, non inde inutiles facti.318.d
apostoli cur Iudæis humanitatem Christi prædicauerint.227.b
apostoli missi à Sancta Trinitate. 552.a
apostolorum duodecim nomina.602.b
apostolorum vnanimis de Christo prædicatio. 66.d
apostolica sedes Romana.300.b
apostolici canones, non eloquentiam in rebus ecclesiasticis requirunt. 259. b
apparet nihil, nisi ista rerum natura ab Opifice cõdita.3.d.4.a
appellatio est communis illis, quibus est vna natura.156.d
appellationes rerum considerandæ.511.c
Appianus Diaconus alexandrinus. 281.b
aqua per se grauis, & deorsum fluit, nubes leues. 18.a
aqua in vinum conuersa quid? 31.b
aquam libauit Dauid.577.b
aquam Aegyptii in præcipua veneratione habent. 12.b
aquæ apud Ægyptios in veneratione sunt. 44. d
aquarum pondus in nubibus colligatur iussu Dei. 17. d
aquarum congregationes. 497.b
Aquila baptizatus,& postea Iudæis se iunxit.611.a
Aquila Sac. Script. secundum versionem fecit. ibid.
arabes cõtra Aethiopes in ratione ceremoniarum dissentiunt.11.d
arbitratum, voluntatémque verbo priorem esse volunt ariani.174.c.d
arbitrium liberum ibi nota.2.d
arbitrium delectum hominis vtroque vergere. 25.b
arbitrium liberum ibi notatur, in verbis possunt tamen.158.b
arbitrii sui,& libera est mens hominis. 2.d
arbitrii, & voluntatis vocabulum est ab arianis inuentum.174.c
arcam Dei mille sacerdotes portabant. 581.d
archangelis,& Thronis in sacris literis dicitur maior,& preciosior Christus.122.a
argumentum arii.521.a
argumentum absurdum arianorum.176.a
argumenta, seu blasphemiæ arianorum de Christi affectionibus.160.c
argumenta librorum biblicorum.388.a
arietem cognomento ammona,deum habent Lybes.12.b
Arimini Synodus acta.320.c
Aristeus apiaria inuenit emolumenta.9.d
Arius hæreseos princeps.79.d
Arius, & Manichæus à suis sectariis pro Christo habentur.82.d
Arius negat filium,patrem reuelare.85.b
Arius ad calumnias,ab Athanasio victus, confugit.530.d
Arius summo odio iure habendus.84.c.d
Arius hæreticus sua ipsius confessione declaratus. 77.a
Arius,& qui ita sentit, Christianus non debet appellari.77.b
Arius scripturæ voces mutilat.468.a
Arius Sotadæ poetæ imitator. 83.c
Arius Christi perduellis, nunquam segnis est aduersus eos, qui Christi sunt, & cum Christo sapiunt.232.d
Arius respuit homousion.518. d
Arius literarum sacrarum vocibus induitur.82.b
Arius simulatus,& Sotadicus simulat se de Deo loqui.83.d
Arius reuelationem se à Deo habere iactat.467.d
Arius insanit, quomodo.188.a
Arius deprehenditur Atheos esse. 83.d
Arius ab Ecclesia reiectus pro sua hæretica confessione.76.c
Arius imitator Photini.527.a
Arius errorem suum fatetur.477.d
Arius Patrem,& filium, & Spiritum sanctum adorat.478.a
Arius in Ecclesiam reuocatus à Constantio] 515.d
Arius medius crepuit, & in latrinas viscera de-

iectis,humi expirauit. 289.b
Arius exemplo Iudæ traditoris mortuus.515.a.
Arij testimonia scripturæ, quibus suam hæresim defendit.528.b
Arii scommata, quæ eius θάλεια docet, fugienda. 84.a
Arii crapularum exordium, effœminatum.83.c
Arii fraus in suis erroribus superseminandis. 127.a
Arii positiones auersæ sunt scripturæ.77.b
Arii hæresis impia.631.b
Arii sectatores.50.b
Arii fabularum capita.84.c.d
Arii discipuli tum in impietate, tum in pœna. 80.b
Arii aduentus ad Athanasium.464.a
Arii, & Sabellii impietas æqualis. 233.b
Arii hæretica confessio.76.c
Arii opus ridiculum.84.c.d
Arii argumentum.521.a
Arii, Eusebii, & Asterii impietas.122.d
Arii calliditas.523.d
Arii confessio fidei.464.b
Arii, & Eusebii impudentia. 99.b
Arii propositiones.525.a
Arii calliditas serpentis dolo similis.84.d
Arii hæresis perduellis Christi.85.a
Arii, & Eusebii hæresis.337.d
Arii qualis fuerit interitus.79.d
Arii Mors miraculo obtigit. 288.d
Arii morte audita,vnà cum Alexandro tota gaudet Ecclesia.289.b
Arii mors sufficit ad reprobandam eius hæresim. 290.c.d
Arium Christi diuinitas refutat,Sabellium eius humanitas retundit.233.d
Arium subruit hoc verbum, vnum sumus.185.a
Arii duo, tanquam duo serpentes ex vno ore sibilabant.515.a
ariani apostolicam ordinationẽ, quantum potuerunt, corruperunt.210.a
arriani cum Iudæis abnegant penitus carnalem Saluatoris aduentum.161.b
Ariani iuuenes petulantia, & verborum obscœnitate delectati.307.a
Ariani asserunt creaturam esse dei verbum.73.a
Ariani Iezabelli similes, dolosos sibi Meletianos conciliarunt. 81.d
ariani in communionem recepti.285.c
ariani Caiphæ æmulatores 452.a
ariani antè trigesimum sextũ annum hæretici declarati sunt,& ab Ecclesia summati,idque iudicio synodi vniuersalis.81.b
ariani in concilio Nicæno à familia Domini abdicati.260.a
ariani vni increato, & alteri creato inseruiunt. 156.a
ariani scelere Iudæos æmulantur cæteris sectis proteruiores.310.a
ariani suspicantur Dominum indignum fuisse. 181.a
ariani omnia, quæ ad odia, & humani generis interitum pertinent, agunt.514.d
ariani dederunt operam, vt Ecclesiæ ab Episcopis abriperentur.81.c
ariani, & Iudæi cur deitatem verbi negant. 161.c
ariani Episcopi.323.a
ariani Ethnicos mores non respuunt, imò cum ipsis communicant.307.b
ariani rabiosi.164.b
ariani cum Iudæis diuinitatem Christi negant. 462.d
ariani vxores suas grauidas sic interrogabant; an haberes filium ante, quàm gigneres?178.a
ariani cognitum non habent, quid sit Christianismus, & quid sit eius fides.82.c
ariani frustrà se ipsos stimulant, non intelligentes dictum Saluatoris nostri.194.c
ariani, qui in magno concilio Sardinensi ab Ecclesia reiecti fuere.74.c
ariani se æquales filio dei faciunt. 156.d
ariani non tribuunt baptismain Patre, & filio. 130.c.d
ariani vim faciunt scripturæ, vt suum foueant errorem 172.d
ariani Quaternitatem pro Trinitate statuunt. 53.a
ariani sæpius anathemate notati.258. b
ariani imitatores patris sui diaboli.144.c
ariani Christomastyges. 152.c
ariani plus nobis,quàm filio largiuntur.182.b
ariani obstinatiores Meletianis.279.c
ariani, Manichæi, & Iudæi quomodo à fide defecerunt.164.b
ariani Iudæorum dominicidarum æmulatores. 212.d
ariani episcopale nomen emebant.222.a.b
ariani sibi dissidentes.129.d
ariani quomodo Christum adorant.70.a
ariani crudeliores Scythis.308.b
ariani ab hinc ante quinquagesimum annum schismatici facti sunt.81.b
ariani humanis rationibus more Saducæorum sacram scripturam excipiunt & cauillantur. 197.d
ariani ex Iudæis suam Impietatem didicerũt. 161. b
ariani Deum faciunt ignorantię reum. 167. a
ariani sunt vario, & versipelli animo.234.c
ariani rabie Pilatum vicerunt. 212.b
ariani Iudæorum proditionem transcendunt.156.a
ariani de Deo absurda statuunt.88.d
ariani Episcopi depositi, & excõmunicati. 270. b
ariani omnia dicta sacrarum literarum contorquent.106.b
ariani hostes Ecclesiæ.283.b
ariani muti redditi.235.c
ariani quæstionibus fatuis ad mulierculas vtuntur.94.b
ariani à suis in concilio Sardico condemnati. 250.b
ariani cum Iudæis à promissione Patrum seclu-duntur.235.a
ariani proditoris Iudæ, & Caiphæ, ac Herodis discipuli,occultant Iudaismum Christianitatis titulo.161.b
ariani,& Manichæi in quo conueniunt, 129.d
ariani dicunt filium dei Creaturam esse.51.b
ariani cum gentilibus comparantur.77.d
ariani Episcopos permultos occiderunt,habentes secundum studium Achab in amputanda veritate. 618.a.b
ariani quadruplatores.204.c
ariani Manichæorum æmuli. 129.c
ariani sacris scripturis se aduersos, infestósque gerunt.77.d
ariani multa numina introducunt.155.c

ariani cum gentilibus plura numina statuũt. 156.a
ariani scripta pro sua libidine immutant.289.d
ariani plurimi morte Arii conuersi.ibid.b.c
ariani histriones.82.b
arianorum, & Ethnicorum collatio.156.a
arianorum hæresis anathemate damnatur à pœnitentibus.298.a
arianorum ignorantia. 313.c
arianorum theses.241.c
arianorum argumentum.112.b
arianorum commendatio.325.a
arianorum callida, & fraudulenta intentio. 325. c
arianorum in blasphemando peruicatia.247.d
arianorum fuga fœda.295.a
arianorum hæresis à Ioanne Apostolo refutatur. 159.c
arianorum vxores in pias matronas debacchatæ. 308.a
arianorum authoritates, quibus vtebantur contra Catholicos.160.b
arianorum ratio de filio falsa.187.b
arianorum opinio mendacii Christũ arguit. 180.c
arianorum impudentia.234.b
arianorum demẽtiam incommutabilem esse, tum hic, tum in Ecclesia cælesti. 80.a
arianorum facinora innumera.307.d
arianorum scopus.267.a
arianorum, & Iudæorum in quæstionibus impiis consensus. 161.a
arianorum preces contra Christi Incarnationem. 70.a
arianorum malitia quantùm fidei catholicæ obfuerit.342.a.b
arianorum impietas, qua dicunt filium dei esse Creaturam.124.b
arianorum officinam non Deo gratam, sed impiã, & inimicam esse, declaratum est.289.b
arianorum dogmata quomodo refutanda.77.b
arianorum Episcopi quales.222.b
arianorum argumenta dissoluuntur.158.b
arianorum errores.128.b
arianorum hæreticæ propositiones.235.c
arianorum insania præuisa. 654.d
arianorum impietas, Deoque infesta hæresis nusquàm obscura fuit.81.b
arianorum opinio, seu argumentum de vnitate Dei.153.a
arianorum verba terrestria.242.d
arianorum propositiones in concilio arminiensi. 348.b
arianorum, & manichæorum cauillationes ociosæ.368.a
arianis vxores suas grauidas interrogantibus quomodo respondendum est.178.c
arianis respondere nolebat Athanasius, cur.235.b
apud arianos veris rationibus nihil est firmum. 82.b
arianos Christianorum titulo qui insigniunt, plus nimio errant. ibid.c
ab arianis virgines spoliatæ, & cœnobiis suis suspensæ.212.b
ab arianis resiliendi methodus. 57.a.b
cum arianis qui noluerunt communicare, mors imperata est. 211.d
ariana hæresis vafra, & dolosa, quomodo.82.b
ariana hæresis ab Vrsatio, & Valente damnata, & abiurata.274.c
ariana hæresis paganismum redolet.176.d
ariana hæresis pio sensu destituitur.235.b
arianam hæresim condemnauit Dominus Alexandri precibus.289.b
arianomanitæ vnde.252.d
arianomanitæ spuriã doctrinam subiiciũt. 268.a.b
arianomanitarum error de Trinitate.549.c
arma turpitudinis aduersus adolescentes suscipit diabolus.636.a
arma contra dæmones, sunt vita syncera, & intemerata fides.642.b
armatura Dei. 506.a
aromata an profuerint corpori Christi in sepulchro.104.b
ars hominis lignum, aut aliam materiam deificauit.7.c
ars magica, & scholæ præstigiarum quando incœperunt sordescere.45.b
artis definitio.9.c
artem dei in hominibus extingui, indecentissimum erat.26. d
artem gubernatoriam Neptunus inuenit.9.c
artes nocendi innumeras diabolus habet. 637.a
artes non ex hominibus naturam suam capiunt. 9.d
artium inuentio Deos non facit.ibid.
artificis est condere: gignere proprium Patris.55.b
artificium Idoli an Deum ad se eliciat.10. d
Arsenius delitescens ægypto repertus.277.b
Arsenius viuus se obtulit, cum de eius interitu accusaretur Athanasius.280.b.613.a
Arsenius falsum esse crimen coram Iudicibus aperit.613.c
Arsenius, quem occidisse Athanasius accusabatur, viuus productus 254. b
arsenij resipiscentia.279.a
artemas hæresis Arianæ fundator.324.d
arundinem accepit Christus. 435 d
ascendit Christus in cælum quomodo.169.d
asinus sitne adoratione dignus quòd Christus insederit.490.a
asinus, est humanitas nostra.385.d
in asino sensibili verè sedit Christus.385.c
asinicipites Dii Ægyptiorum.5.b
assumptio Mosis.610.c
Asterius sacrificator Idolorum. 237.d
Asterius Sophista errores Arii suis voluminibus complexus est.128.b. 243.c
Asterius Sophista callidus, & hæreseos patrocinator.96.b
Asterius vt Caiphas factitat.129.c
Asterius vnam sapientiam agnoscit, sibique contradicit ibid.c.d
Asterius Eusebianus de potentia Dei libellum cõscripsit.323.d
Asterius Idolis sacrificauit.122.d
Asterius aduocationem præstat sectæ arianæ. 96. d
Asterii Ratiocinationes, quomodo filius sit in Patre.149.c
Asterii blasphemiæ.323.d
Asterii de creatione mendacium.237.d
Asterii scriptorum refutatio.128.d
Asterii, Arii, & Eusebii impietas.122.d
Asterii arianorum aduocati de voluntate Dei scripta.175.a

astra se mutuò priuant suo munere.14.b.c
astra, & elementa alieno indigent auxilio.13. c
astra, cælum, elementa pro diis habita.5.a
astra & elementa an sint dij.13.b
astrorum motus à Deo 17.c
astris varius à Deo cursus impositus.17.c
astutiæ Arianorum, & calliditates.176. b
Astyages quisnam fuerit. 162.b
Athanasius Capitonis filius.267.b.c
Athanasius in templo Domini nutritur.512.c
Athanasius diaconus Alexandri Episcopi.252.d
Athanasius Alexandri successor.83.b
Athanasius quomodo in Episcopum electus.253.a
Athanasius, aliique Episcopi cur persecutionibus agitati fuerint. 291.a
Athanasius cur fugit. 211.d
Athanasius Romæ expectauit Eusebianos menses octodecim. 262.d
Athanasius ad Constantium legatos mittit.625.b
Athanasius diuino nuntio pericula sæpè effugit. 625.c
Athanasius magus appellatur.ibid.
Athanasius quòd non sit homicida defenditur. 252.b
Athanasius quomodo Alexandriæ exceptus. 297.b
Athanasius si apud alios accusaretur, ad maiestatẽ Imperatoris prouocabat.204.b.c
Athanasius, Marcellus, & Asclepas innocentes iudicati.270.b
Athanasius multus fuit in synaxibus celebrandis. 202.b
Athanasius innocens iudicatus est tribus Synodis. 250.b
Athanasius minas imperatoris Constantij fuga declinauit.622.c
Athanasius à muliere accusatus. 613.b
Athanasius obediens Constantio.207.c
Athanasius vnde primùm ab Arianis odio haberi cæperit.252.d
Athanasius docet se rectè fugam arripuisse.220. a
Athanasius inuisibilis se persequentibus, licet præsto adesset.629.d
Athanasius in eremo.442.b
Athanasius bonis Ecclesiæ priuatus ab Arianis. 298.d
Athanasius monachos habuit.219.d
Athanasius annos sex in cisterna latuit. 619.b
Athanasius ad Constantem profugus.ibid.
Athanasius Mediolanum venit, cur.202.b
Athanasius in Gallias profectus.ibid
Athanasius, & Marcellus iniustè in exilium acti. 264.d
Athanasius à presbyteris, & diaconis est iustificatus.262.b
Athanasius noctes insomnes ducens, cum aduersariis suis veluti præsentibus depugnabat.202. d
Athanasius Arsenii homicidio accusatus. 254.b
Athanasius iniustè in exilium pulsus.ibid.c
Athanasius denuò ad necem quæritur.214.b
Athanasius cur suspectos habuerit legatos Constantii.208.c
Athanasius in exilium pulsus.351.c
Athanasius de nauibus plenis frumento detentis accusatus.254.c
Athanasius docuit, quàm aliena sit à veritate Arianorum hæresis.290.a
Athanasius innocens pronunciatus. 295.a
Athanasius homicidii accusatus.251.c
Athanasius exul Romam profectus est.617.a
Athanasius cum accusaretur, quod Arsenium occidisset hic viuus se obtulit.280.b
Athanasius cum esset Episcopus Alexandriæ, Imperatorem Iouinianum edocuit, de quibus oportebat. 632.b
Athanasius secundum successionem patrum Episcopus creatus.316.a
Athanasius Papa.59.a
Athanasius hæreseos accusatus. 619.a
Athanasius à Constantio in Episcopali sede confirmatus.208.b
Athanasius homicidij accusatus.256.b.c
Athanasius, quomodo inimicorum manus effugerit.219.d
Athanasius ab Arianis falso accusatur. 612.d
Athanasius Prophetico sermone vsus.629.d
Athanasius Sardicæ Synodo affuit, cur. 267.b.c
Athanasius quatuor mensibus in sepulchro patris latuit.633.c
Athanasius vt caperetur, in Ecclesia facta irruptio. 219.d
Athanasius extensa manu iurat.201.c
Athanasius de retento frumento excusatur.258.a
Athanasius. Imp. Iouiniano amicus factus, causas Ecclesiarum, populósque disposuit.632.c
Athanasius Arianis nihil respondere nolebat, cur. 235.b
Athanasius non est rectè adiudicatus.624.a
Athanasius dum viueret Alexandrinam Ecclesiam valens non est ausus turbare. 633.c
Athanasius, quod Arsenium occidisset, accusatus. 266.d
cur Athanasius ab imperatore in exilium relegatur.615.a
Athanasius scriptores habuit. 204.b
Athanasius Dei virtute monitus, abditur in latebras donec persecutio cessasset.629.d
Athanasius quomodo hostiũ manus effugit. 617.c
Athanasius futura prædicit.625.d
Athanasius non nisi confictis criminibus est oppressus.267.a
Athanasius quomodo innocens iudicatus. 266.c.d
Athanasius tabulas Sacrarum literarum confecit, quas ad fratrem misit. Imp. Constantij.202.b
Athanasius à quinque Episcopis iudicatur. 624.a
Athanasius, licet innocens, condemnatur.613.d
Athanasius ab 80. Episcopis defensus.267.b
Athanasius, cum obiret, sibi successorem elegit Petrum virum optimum.633.d
Athanasius vitam finiuit, cum quadraginta, & sex annis inter pericula Ecclesiam rexisset.ibid.
Athanasii patientia.212.c
Athanasij prouerbium: Nolite conturbari, quia nubecula est, & citò pertransit.629.d
Athanasii opera nemo in exilium actus.252.b.c
in Athanasii gratiam hierosolymitanum concilium conuocatum.273.c.d
Athanasii in Episcopatum introitus qualis.253.d
Athanasii fiducia, & constantia in perferendis inimicorum calumniis.267.a

Athanasii fides de Trinitate.518.b
Athanasii encomium.272. b
Athanasii accusatores.622.c
Athanasii fugæ causa.223.b
Athanasii inimici,noctu ad eum venientes, sese ei purgabant.298.a
Athanasii rescriptum ad Liberium episcopũ Romanum,quòd perfectum hominem assumpserit Deus verbum.56.a
Athanasii , & Macarii fides in concilio Nicæno probata 256.b
Athanasii asseclis omnibus suę Ecclesię,& antiqua immunitas restituta à Constantio.272.d
Athanasii commendatio per Constantium Imp. 273.b
Athanasii,& Marcelli præsentiam timuerunt Eusebiani.268.c
Athanasii testes.202.a
Athanasii peregrinatio ab Alexandria Romani. ibid.
Athanasii accusatio prima.201.d
Athanasii fuga cur calumnietur.313.c
Athanasii Episcopatus constitutionem tanquam non legitimè celebratam arrodunt Ariani.253. a
Athanasii doctrinã respuit Constantius Imp.211.a
Athanasii innocentia,de qua non est dubitandum 250.d
Athanasio aliud crimen obiicitur.613.d.619.a
Athanasio timiditatis crimen obganniunt Ariani. 313.a.b
Athanasio *nullus locus* ad occultandum tutus. 619.b
Athanasio Iouinianus scripsit, vt perfectam ei dininorum dogmatum disciplinam rescriberet. 631.a
Athanasio Constantii Imp.epistolæ tres. 271. c.d
Athanasio episcopatui reddito , tota ciuitas lætitia perfunditur, multique ad fidem, & pietatem conuertuntur.297.c
Athanasio inimicus Theognius cognatos suos, & quosdam Arianomanitas ita instituit, vt quæ ipse vellet,pro testimonio loquerentur. 282.a
Athanasio Petrus vir optimus successit.633.d
in Athanasium calumniæ. 252.c
contra Athanasium episcopum mendacia fingere non reformidant Ariani.253.d
in Athanasium Constantii Imp.diploma.295.c
in Athanasium Alexandrini iuuenes à Constantio Imp.incitati. 305.a
in Athanasium accusatio secunda.202.d
ob Athanasium populi quærela in Arianos. 222. a
Athanasium plebs diligebat.633.d
Athanasium, & alios Episcopos cur Ariani persequuntur.255.b
Athanasium innocentem pronunciauit Ecclesia Romana.303.d
Athanasium accersit Constantius Imp.cum omni honore. 296.b
ab Athanasio victus Arius,ad calumniasc onfugit 530.d
auaritia est præter naturam. 514.a
audacia hominũ non ad id quod expedit,aut decorum,sed ad contraria molitur.3.a
audacia impia Arianorum,quæ pertingit vsque ad Patris essentiam. 177.d
audacia Arrianorum arguitur. 194.d
audaciæ genus quodcunque aggrediuntur Ariani.220.b
auditorum duo genera in Ecclesia. 479.a
auditum habet corpus hominis auscultandis diuinis scripturis.3.a
aurium solùm est audire. 15.c
aurora. 497 .c
auri decipulam diabolus Antonio tetendit in deserto.644.b
authoritas conciliorum inconcussa. 260.a
authoritatis multum habet vita bona.533. a
authoritates, quibus vtebantur Ariani contra catholicos.160.b
Auxentius Mediolanensis Arii sectator.50.b. 74.c
Auxentius inuasor Mediolanensis Ecclesiæ. 350. d
Axioma logicum.43.a
Azarias,qui & Ozias. 579.a
Azarias vocatur angelus Raphael, itineris dux filij Tobiæ.593.d

B

BAbylę Martyris sepulchrum impedit responsa dęmonum.630.a
Babylę Martyris arca à christianis longo agmine psallentibus transfertur.629.d.630.a
à Babylone reditus. 581.b
Babylonii bellum gesserunt contra Ægyptios cur. 59.d
Babyloniis hęretici crudeliores sunt.215.c
Bachus filiorum Iouis vnus.6.d
Bæotia oracula. 45.b.c
Balaam,cuius asina voce humana locuta est. 574.d
Balneis non vtendum virginibus.401.c
Baneas filius Iodae leonem percussit.577.b
quem Baptizat Pater,baptizat & filius,& quem filius baptizat, is in Sp. Sancto initiatur. 130. b
Baptizantur Iudæi ob miracula imaginis Christi 538.a
cum Baptizaretur Christus,nos eramus in quos ille baptismus perueniebat.104.c
Baptizandum non quouis modo.130.d
Baptizandi quam formam dedit Christus. 98. a
Baptizatos à pueris iterum baptizari prohibet Alexander. 612.b
Baptizari blasphemantes, peccant in Spiritum Sãctum.458.b
Baptisma legitimum quod.130.d
Baptisma Arianorum diuersum est à vero baptismate,cur.130.c.d
Baptismatis octo genera.505.a
Baptismatis aquam inutilem possidentes hæreses. 130.d
Baptismatis inopia, multi destituti sacris, periclitantur, multique sine visitatoribus ægrotant 223.b
in Baptismate fidei summa. 63.a
in Baptismate sacro vniuersæ fidei nostrę ratio consistit.185.c
Baptismate cum initiamur,cur cum Patre connominatur quoque & filius.130.b
Baptismus non fit in verbo,sed in Patre,& filio , & S.Sanct. traditur.186. c
Baptismus Arianorum qualis.130.d
Baptismi ceremoniæ.612.b
Baptismi veri forma.130.d
Baptismi trina immersio quid.503.c

Baptismi initiatio non in nomine Creatoris , & creaturæ traditur.199.d
Baptismi signum, mare rubrum 504.d
in Baptisterium sacrum Iudæorum Christicidarum, & Atheorum Ethnicorum impudẽtia horrenda.222. c
Baptisteriis flammæ iniectæ. ibid.
Barbari deum agnouerũt Constantini opera.287.a
Barbarorum,Idololatrarum, & Græcorũ olim passim tota vitæ ratio in armis erat.47.b
Baruch quomodo iustificatus.81.a
ex Basilica si multum sanguinis effluat,anima recedit, cur? 514.d
Basilicarum in nomine Saluatoris, & in honore Martyrum initium.538.a
Basilidis,& Valentini,& Manichæorum stoliditas, & insania iuratur.57.b
Basilidis,Marcionis,& valentini error de Incarnatione Christi.380.b.c
Basilius ex Ancira qua in parte fidei errauerit.335.d
Basilium laudat Athanasius.343.b
Bellua immanis hæresis.291.c
Bellum irreconciliabile fuit inter Iudæos, & Gentiles.40.a.b
Belli negocia in Ecclesia pro orationibus successere Alexandriæ.214.b
Bellũ olim passim inter Gentiles,& Idololatras irreconciliabile.47.a.b
Bellorum sunt abstinentes homines Christi disciplinis incitati ibid.c.d
Biblicorum librorum argumenta.388.a
Blacius ab equo, cui insidebat morsus in femore, vnde paulò pòst periit,idque,quod Antonij Eremitæ epistolam conspuisset.294.a
Blasphemia quid.458.a
Blasphemia Arianorum, quam in Deum Patrem pronunciare videntur.168.b
Blasphemiæ in filium hominis, exemplum. 461. d
Blasphemiæ Arianorum.151.d
Blasphemiæ, & argumenta Arianorum de Christi affectionibus.160 c
Blasphemiæ Manichæorum in Christum.131.a
Blasphemias suas Ariani à Caipha, & Iudæis mutuantur.178.c
Blasphemant in Deum,qui vnigenitum Dei filium diminuunt.195.a
qui Blasphemant in vllam Trinitatis personam , non habebunt remissionem.ibid.
in Blasphemando Arianorum peruicatia.247.d
Bonus , nullius rei inuidia tangitur.25.b
Bonus est, præter voluntatem mali.3.d
Bona vita multum habet authoritatis.533.a
Bonum ipsum homo censet, ipso vocabulo boni abutens, vnde hoc.2.c
Bonum non ex malo, neque in eo est.3.c
Bona sunt, quæ sunt:quæ non sunt,mala.2.d
Bonorum, & malorum spirituum discretio. 643.a
Bonitas Dei quomodo ostendatur. 415.d
Bos AEgyptiorum deus. 12.b
Βοάνη vnde.511.d
Britannio Rex à Constantio interfectus.305.b
Bruta Deum cognoscunt,eique benè dicunt. 402.d

C

CAdauerum Christianorum strages in templo 315.c.d
Cæcus natura, quando visum recepit.41.b
Cæcus à natiuitate saliua carnis sanatus est à verbo.ibid.b.c
Cæci nati illuminatio quid?31.b
Cæca res, malitia.302.a
Cædes docuit Mars.13.a
Cædes , iniuriasque facere vnde studio homo habet.2.c
Cæsarem contra Athanasium irritant Ariani.252.d
Cæsares filios suos tres Constantinus nuncupauit, & per decennium vicissim eos imperare cõstituit, 615.b
Cain à quonam suum fratrem occidere didicerit? 490. b
Cain septem peccata commisit quando fratrem suum occidit.499.b
Caiphæ discipuli & noui Iudæi Ariani.247.c
Caiphæ hæretici æmuli.225.d
Caiphæ, & Samosatensis opinio.245.d
à Caipha, & Iudæis Ariani suas blasphemias mutuantur.178.c
Calistus miles Iuliani vitam heroico carmine scripsit.630.c
Calix à Macario non est confractus.262.b
Calicis vsus in Ecclesia qualis.255.c
Calicem confractum proferunt Ariani,vt videatur Athanasius impius esse.257.c
Calliditas , & inuidia Arianorum.213.c
Calliditates Arianorum, & astutiæ. 175.d
Calor frigore prædominante extinguitur.13.d
Calumnia Iudæorum in christum.235.a
Calumnia Arianorum.156.c
Calumnia,est claua, & gladius, & iaculum insanabile.204.c.d
Calumniæ remedium.ibid.
Calũniæ ictus grauius, quàm lapides feriunt. ibid.
Calumnię curatio, veritas.ibid.b
ad Calumniam hęretici patres vocant.225.a
Calumnię Arianorum tantum potuerunt, vt licuerit ipsis leges violare. 210.a
Calumnię non sunt alienę ab hęreticorum moribus.225.a
Calumniæ in Athanasium.252.c
ad Calumnias cõfugit Arius, ab Athanasio victus. 530.d
Calumnias suas vnde hauserint Ariani.178.c
Calumnioſæ propositiones Arianorum.182.c
Calumniatoris mos.206.b
Calumniatores à Principibus propellendi. 207.b.
Caluariæ locus Adami sepulchrum.387.c
Candelabra in Ecclesia. 222.d
Canicipites Dii AEgyptiorum.5.b
Canones Apostolici non eloquentia in rebus ecclesiasticis requiruntur. 259.b
Canones Ecclesiastici, & Ecclesiæ fides corrumpuntur, & ambo in periculum veniuut. 221.b
Canones Ecclesiæ ab Arianis violantur. 224.b
Canonum institutio à Patribus tradita.221.b.
Canticum canticorum cur sic vocetur.586.c
Canticum canticorum quid pertractet.ibid.
Caput si gladio secetur,aut cædatur,anima recedit cur?514.c.d

Caro sanguinem est operata.512.d
Cato corrupta, & resoluta, terra fit rursus. ibid.
Caro christi, erat corpus Dei.162.d
Caro christi cum patiebatur, nō erat extra corpus, ideoque ea ipsa passio illius nuncupatur.ibid.
Caro immortalis facta per verbum Dei.387.c
Caro si in verbo Deum gestat, gratiam inde, commodaque percipit.166.d
Caro christi si assumpta fuisset, increata, frustra esset incarnatio.363.b.c
Caro factum est verbum, non in carnem conuersum, sed carnem pro nobis assumpsit.52.d
Caro christi non est increata, quia patibilis.362.d
Caro suo ministerio diuinitatis operibus inseruiebat.162.d
Caro non attulit ignominiam verbo Dei.69.d
Caro à verbo est indiuisibilis.70.b
Caro christi non est Deo consubstantialis.366.b.c
Caro christi non est increata propter vnionem cum verbi diuinitate.363.a
Caro christi per verbum glorificata est.69.d
Caro christi est sine patre.40.d
Caro christi adoranda.364.a
Caro ab immundiciis pura seruanda.647.d
Caro omnis secundum suum genus in vnum conciliatur.158.a
Carnis infirmitates verbum baiulabat.162.c
Carnis affectionibus declarabat se verum corpus gestare christus.167.a
Carnem in christo quomodo adoramus.69.b
ob Carnem verbum dei non est creatura.ibid.
ob Carnem non est recusandum adorare verbum incarnatum.69.c
Carnem induit christus, vt in eo omnia instaurarentur.193.b
per Carnem, seu humanitatem christi quid intelligendum.377.c
Carnem Christi incorruptibilem permanere decuit, quo auxilio.173.d
Carnem christus induerat ignorationi obnoxiam.168.b
Carnem deificat filius Dei in carne existens.165.c
Carnem christi mortis capacem non fuisse aiunt quidam hæretici.52.d
Carnē Scriptura more suo hominem vocat.162.b
Carne non nouerat diem iudicii christus, sed vt Deus nouit.168.c
Canes, & porci sunt, qui in turpi vita degūt.401.a
Carnalis voluntas, est diuinæ legis transgressio.511.a
Carnaliter ignorat christus, ait Athanasius.167.d
Carpocras angelos mūdi cōditores appellauit.108.b
Carię ciuitas impietatis Iuliani reliquias habet.630.b
Castalius fons Daphnis, in suburbio Antioch.630.a
Castitas ad cęlum ducit.639.a
Cataphrygę tanquam hęretici condemnati.588.a
Cataphryges hæretici à Phrygia dicti 83.a
Κατασκόποι pro Episcopis apud Arianos.312.d
Catholici calumnias, hæretici autem gratiam recipiunt.284.a
Catulus liberius Iuda.500.b
Catuli leonum sunt prophetæ.500.d
Caupo Iudaicus, quis.164.b
Causæ definitio Constantino piissimo religiosissimo reseruatur.284.a
Cedrus sanandi efficatiam accipit, & vermes baccarum suarum odore interficit.511.d
Χελιδών, vnde.511.c
Ceremoniæ AEgyptiorum abominandæ, cur.11.d
Ceres inuenit Agriculturam.9.c
Cerei Eccleſiæ idolis oblati 222.d
Ceruæ.502.b
Chamæleontes sunt hæretici in mutandis coloribus.234.b
Characteresnuminis maiestate digni cēsentur.11.a
Charitas Dei erga creaturas.138.a.b
Charitatis insolubilis affectus.532.c
Χείμαρρος id est, torrens, vnde.511.d
Cherubini erant super arcam.70.c
Chirographum quid.506 a
Chrestus Nicææ Episcopus 253.c
Christus est Dei filius natura, non voluntate.176.a
Christus qua ratione rex, & dominus factus.117.bc
Christus antequā nasceretur, victoria potitus.40.d
Christus, vitis est, quomodo 228.b
Christus, Dei Ratio.47.d.48.b
Christus fictum non habuit corpus.52.b
Christus ex Maria tantùm corpus humanum assumpsit.51.b
Christus non dixit, vt vnum sint in te.158.d
Christus quatenus homo factus est, carnem subiit.79.b
Christus regnat ante loquendi vsum.104.a
Christus antequam homo fieret, Rex, & dominus fuit.117.c
Christus perfectꝰ Deus, & perfectus homo.368.c
Christus spes gentium.40.b
Christus factus est pro nobis execratio: exponitur.52.d
Christus pacis auctor.47.c
Christus ratione naturæ similis erat cęteris hominibus.40.c
Christus Deum, & hominem se declarauit.166.d
Christus ignorare non potuit.165.b
Christus cur 25.martii conceptus 490.b
Christus qua ratione dicatur primogenitus.139.b
Christus solus in veneratione est, & per eum pater eius cognoscitur.1.b
Christus solus vilibus verbis citra vllam magnificentiam docuit.45.d
Christus duas essentias inconfusas habet.510.a
Christus quomodo proficiebat sapientia, ætate, & gratia.171.a
Christus quomodo cognosci potest in creaturarum contemplatione.44.d
Christus cur interrogari: Philippum.165.b
Christus si factus non fuisset homo, à peccato liberati non fuissemus.143.a
Christus sanctificat seipsum.103.c
Christus cur natus esse dicatur.163.c
Christus certior erat eorum quæ in cordibus singulorum laterent.165.c
Christus proficiebat, quatenus homo, non quatenus Deus.171.c
Christus non est merus homo, sed & Deus.191.a
Christus non esse magus probatur, quomodo.46.a.b
Christus primū à Petro pro Dei filio agnitus.171.c
Christus an Iudicij diem nouerit.167.a
Christus Carne indutus, eius infirmitates sustinuit.162.c

Christus

Christus cur in sacris literis seruus dicatur, & ancillæ filius.79.a
Christus in seipso profecit 171.c
Christus homo deificatus.143.a
Christus quot modis exhibuerit amorem suum in homines.31.b
Christus quando Patrem suum Dominum appellauit.134.b
Christus puer appellatus, quid.ibid.
Christus ad quæ opera constitutus est.135.b
Christus cur homo factus sit.27.b
Christus est ratione vnius personæ, sed duplex natura.424.d
Christus adorandus.122.b
Christus imago inuisibilis Dei.62.c
Christus factus caro, quomodo intelligendum.52.d
Christus est creaturæ primogenitus.140.c
Christus verè super asinum sedit.385.c
Christus, virgine pariente, partus affectiones non sentiebat.31.d
Christus nascens, esuriens, edens, quid.31.d
Christus omnia, quæ sunt naturæ humanæ, in se recepit.368.d
Christus an nostra causa factus sit homo.125.a
Christus ab humanitate nullum recepit detrimentum.69.d
Christus creat, non vt creant homines, sed vt Deus.93.a
Christus non cæpit esse, sed est ab æterno.87.a
Christus lachrymis quid ostenderit.227.d
Christus viuendi rationē in seipso exhibuit.391.c
Christus, quatenus homo, fundamentum Eccleſiæ 144.d
Christus, est æterna Dei potentia.87.b
Christus ex virgine sibi ipsi corpus formauit.32.b
Christus vbique in se credētibus auxilium præstare consueuit.648.d
Christus re vera verum corpus, non specie tenus habuisse creditur.32.a
Christus gloriam, & honorem accepit à Patre, quomodo.166.c
Christus in æternum manebit.425.c
Christus non expauit Hærodem, & Pilatum.172.b
Christus quòd venerit, quæ signa, & argumenta probant.42.a
Christus primogenitꝰ ex mortuis, quomodo.139.b
Christus pauper factus cur.438.d
Christus non ad ostentationem venit.43.c
Christus homo inter homines versatus.30.c
Christus quæ à patre petierit.166.b
Christus nouit extremum Iudicii diem.168.a
Christus fidus, firmúsque pontifex.115.d
Christus carnem induerat ignorationi obnoxiam.168.b
Christus solus cognoscit Patrem.165.c
Christus cur in corpore apparuerit.32.d
Christus nouit iudicii diem, sed nō erat tunc Apostolorum sciisse.170.a
Christus gentes vocauit, & cætera, quæ facere debuit fecit.42.c
Christus, vbi positus erat Lazarus, humanitus percunctatur, vt diuinitus excitaret.168.d
Christus via est ad Patrem.55.b
Christus cur vnigenitus dicatur.139.b
Christus silentium diabolo imperauit, vt nos diabolo nihil credamus, & vincimus.641.c
Christus Deus, & homo.67.a
Christus iudicatus, crucem suam sustulit.431.d
Christus præstantior Angelis, quomodo.366.b
Christus cur in occulto habuerit suam deitatem 432.c
Christus cælum, & rerum naturam, ipsósque crucifixores testes habuit.40.d.41.a
Christꝰ nō potest dici mediator sine homine.554.b
Christus mortem, aut infernum nō expauit.172.b
Christus cur genitus, homo factus, mortuus & rediuiuus.31.a
Christus à Sp. Sācto sanctificatur, quomodo.105.c
Christus non est creatura, quia non venit sui gratia, sed nostri.136.b
Christus quatenus Deus, est immortalis, & impatibilis, sed quatenus homo est patibilis.371.
Christus cur descendit de cælo.100.a
Christus, quatenus homo, potestatem accepit à Patre.165.d
Christus seruandæ virginitatis auctor.47.a
Christus homo factus, humanitatis negocia administrauit, mortem profligauit.200.a
Christus quomodo passionibus fuerit obnoxius 173.a
Christus cur Iudæorum insidias non vitauerit.34.
Christus filius Dei, & Dauidis appellatur.365.d
Christus exaltari dicitur à Patre, quomodo.103.a
Christus vbi est, quod genus ibi metus, aut periculi fuerit.142.d
Christus cur homo factus sit.27.a.b
Christus nusquam appellatur primogenitus Dei, neque creatura dei.139.c
Christus sublata natiuitate, carnem non induisset 136.a
Christus granum frumenti nominatur, aliquando etiam seminator dicitur.478.d.479.a
Christus cur venerit.43.c
Christus ex Deo, & homine.370.c
Christus quarum virginum sit sponsus.399.b
Christus fatigatus exitinere quatenus homo.466.a
Christus esuriit iuxta proprietatem corporis, sed fame non interiit.33.d
Christus vbi nominatur, vel fides eius omnis idololatria depellitur, & dæmonum insidiæ patefiunt.37.d
Christus solus habuit stellam natiuitatis suæ prænuntiam.40.a
Christus genitus, & ingenitus.338.b
Christus in chlamyde corona, & calamo quid gestabat.433.b.c
Christus in corpore apparebat, & supplicia patiebatur.32.c.d
Christus est caput nostræ fidei.ibid.
Christus creatus est ad hominū instaurationē.135.c
Christus eo ipso quod homo genitus est, viuētium & mortuorum dominus est declaratus.119.a
Christus est verus Deus, & verus homo.556.a
Christus Iudæorum insidias fugit.216.a
Christus est vitis vera quomodo.474.a
Christus cur ita appelletur.485.d
Christus est verbum Dei carnē ex Maria & in Maria indutum.486.a
Christus melior angelis factus.107.d
Christus solus ex pura virgine natus.39.d
Christus cur flauerit in discipulos.494.d

Christus non est creatura.114.a
Christus vnus, Deus, verbum & filius Marię censeri debet.192.a
Christus sua potestate miracula fecit. 166.c
Christus se adorare discipulos permittit.122.b
Christus solus peccatum Adæ delere potuit.27.a
Christus metuēs Archelaum, in Nazareth secessit. 216.b
Christus venit,vt diabolum in hoc imo aere vagātem præcipitaret, & aerem purificaret.35.b
Christus nunc creatura non est.122.c
Christus ex semine Abrahæ genitus post quadraginta duas ætates 186.a
Christus vt homo viuebat, vt Dei verbum omnia viuificabat.31.d
Christus cur dicitur primogenitus.513.c
Christus cur morbo non laborauerit. 33.d
Christus duas essentias inconfusas habet.510.a
Christus quomodo humanitatem, assumpsit.24.b
Christus quòd Deus sit, & homo Thomas significauit.191.d
Christus habebat ea,quæ petiit à Patre.166.b
Christus,vt homo, ignorat, ait Athanasius. 167.d
Christus cur Principium viarum dicatur.140.d
quod Christus habuerit animam.381.a
Christus patiens, & impatiens.52.a
Christus moriendi causa corpus assumpserat. 33.d
Christus corpus suum Deo patri sacrificauit. 27.c
Christus ad trigesimum annum peruenit.51.d
Christus tormenta quælibet passus est,cur.434.c
Christus voce magna clamauit.496.a
Christus mortuus,quod negant quidam hæretici. 52.d
Christus mox passurus mœrere cœpit,cur.432.c
Christus cruce mori voluit,vt sine mutilatione integrum corpus seruaret,& causa subderetur iis, qui Ecclesiam in partes cupiunt discindere 35.a
Christus lachrymatus est & horruit mortem,vt homo.172.a
Christus morte sua,nostra debita soluit.33.b
Christus non mori non poterat.38.a.b
Christus cur crucis mortem citiùs, quam naturalem sustinuerit.35.c
Christus cur in aere passus?35.b
Christus condemnatus,& passus,cur.432.a
Christus si alia morte, quàm execrabili mortuus fuisset,nobis non profuisset.35.a.b
Christus cur mortuus.387.b
Christus in aere mortuus, quid.435.c
Christus mortem aboleuit sui corporis immolatione.28.a.b
Christus mortem cur passus.34.a
Christus in aerem cruce subleuatus,cur.438.c
Christus cur clamauerit in cruce. 437.a
Christus non exhorruit mortem.432.b
Christus cur non descenderit de cruce.435.d
Christus licet mortuus sit ob omnium redemptionem,non tamen corruptionem vidit. 28.c
Christus primogenitus factus ex mortuis. 513.c
Christus est exordium primogenitum ex mortuis. 141.a
Christus vt homo ex mortuis excitatus, sed vt deus mortuos excitat.377.d
Christus resurrexit per suam,quæ in ipso erat, vitam.38.b
Christus resurrexit cum omni integritate. 33.d
Christus resurrectionis negocium gesturus venerat.34.a
Christus cur resurgere citiùs,quàm die tertio, noluerit.35.d
Christus post resurrectionē ad Apostolos ingrediebatur ianuis clausis,& recta eò penetrabat.191.d
Christus ex mortuis cum resurrexisset, non decuit eum carnaliter respondere.170.a
Christus vestigia in corpore suo aliquo modo seruauit.52.a
Christus post resurrectionem palpabilis.191 d
Christus post passionem multò plures habuit discipulos quàm ante.475.a
Christus in cælum vehebatur ab Angelis.169.d
Christus hominum more ascēdens, efferensque in cęlum, quam gestabat, carnem, vehebatur ab Angelis.169.d
Christus ingressum in Paradisum confecit,ex quo Adam ciectus fuit.54.c
Christus ad dextram Patris sedet,quid.110.a
Christus in homine iudicaturus est viuos, & mortuos.54.c.d
Christus deus,& dominus.492.b
Christi cognitio,est rebus omnibus precio sior.1.d
Christi qui studiosus es,congruum est, de Christo tecum disputare.1.a.d
Christi corpus nouo quodam miraculo ex virgine sola coaluerat.33.a
Christi corpus Mortale,cur.ibid.
Christi & Mosis collatio.116.b
Christi Corpus propter inhabitans Dei verbum, corruptionis expers erat.33.a.b
Christi corpus statuunt Personatum Ariani.53.a
Christi carnem mortis non fuisse capacem, aiunt quidam hæretici.52.d
Christi aduētu alienæ potestates senescere,& aboleri cæperunt.48.c
Christi opera,eius diuinitatem aperire.32.a
de Christi passione sitne erubescendum.430.d
Christi doctrina quanta.46.c
Christi Sanguinem propinare,quorum est.255.c
Christi tunicam scindere non potuerunt carnifices cur.435.c
Christi de corpore quid senserint quidam impii hæretici.50.d
Christi diuinitas nihil ignorare potest.167.d
Christi anima à corpore quandiu diuisa 369.a
Christi per duelles hostes Iudæi permanent.68.d
Christi mors abegit dæmones.46.d
Christi solius erat,homines coniungere cum spiritu Sancto. 104.d
Christi omnia opera hominibus vtilia.142.b
Christi verba,quædam ad diuinitatem,quædam ad humanitatem referenda.527.b
Christi incarnatio præparata, & destinata ante mundi constitutionem. 145.b
Christi Sancti Sanctorum post aduentum visio,& prophetia obsignata est.42.a
in Christi corpore mors vim suam exercuit, & mors,& corruptela inde ob domicilium ibi numinis profligata est.33.a.b
Christi Iesu imago.535.b
Christi caro est sine patre.40.d
Christi natiuitas inenarrabilis. 40.c
Christi incarnationis prima causa.27.a

Christi Corporis immolationis vtilitas.28. c
Christi aduentus causa secunda.ibid.
Christi missio,est humanitatis assumptio.192.a
Christi poculum in Ecclesia.257.c
Christi corpus an conferat ad integritatem hypostaseos. 67.c
Christi potentia omnium hominum viribus sublimior.47.d
Christi nomen efficax.45.d
Christi potentia.31.c
Christi doctrina adolescit.48.c
Christi miracula illum Deum esse testantur. 234.d
Christi Corpus à nostro corpore non alienū.27.b
Christi instrumentum corpus.44.c
Christi inter mortuos liber.480.c
Christi corpus spirituale, quomodo.364.d
Christi Corpus verbo Dei cōternum quidam hæretici iactarunt. 50.d
caro Christi peccatis non fuit obnoxia.ibid.
Christi nomen absque carne non allegatur. 370.d
Christi anima ad inferos penetrauit.367.b
Christi corpus non est cælestis natura. 364.c
Christi omnes discipuli mortē contēnunt,cur?36.a
Christi cognati sumus. 228.b
Christi,& creaturarum differentia. 243.a
Christi vestimenta cur diuisa.431.c
Christi aduentus secundus qualis. 49.a
Christi rerum natura ancilla.32.c.d
Christi incarnatio nō fuit peccatis obnoxia.368.d
Christi aduentu rerum mutatio.45. b
Christi diuinitas vbique contemplari potest.45.a
Christi Corpus nō patibile Sabelliani dicebāt.54.d
Christi nomina in scripturis sparsa.139.c
Christus fugit.628.d
Christi caro adoranda.364.a
Christi Sanguinem sacerdotes quotidie efficiunt. 538.c
Christi gloria,& honor est crux.507.d
Christi potentia non est dæmoniaca. 46. b
Christi amatores,Christum gerunt.168.b
Christi in Ægyptū descensu idola ceciderūt.40. b
Christi nomen dæmones,quotquot sunt, non tolerant.37.d
Christi sanguis propinatur à catholicis.255. c
Christi corpus curnō oportuit affici morbo. 34.b
Christi vestimenta diuisa, quid.387.c
Christi sponsa quid facere debeat.399.b
Christi cum Dauide collatio. 481.a
Christi miracula recensentur.597.b
Christi mors admodum clarè in sacris literis demonstratur.38.c.d
Christi aduentus in carne quid.70.c
Christi anima non obnoxia morti.367.b
Christi corpus mors subiit,non corruptio.513.c
in Christo mors locum non habuit, sed mortem, quę erat in hominibus,est mutuatus.34.a
Christo caro ignominiam non attulit.70.a
Christo omnis plenitudo deitatis inhabitabat corporaliter 56.b
Christo quę voces creationis conueniant.116.c
Christo an deus dederit sedem Dauidis.425.b
Christo nostra culpa dedit occasionem,vt descenderet.25.c
Christo congeneres angelos Valentinianus pronunciauit.108.b
Christum intelligi in voce,faciamus hominē.23.a
Christum considerare, quatenus deus, & homo factus,vera est fides.164.b
Christum crucifixum prædicare.503.d
Christum alium esse, alium filium dei, qui ante Mariā,& ante secula extiterat,dicūt hęretici.50.d
Christum factū esse quomodo intelligendū.119.d
Christum morbo laborare non decuit, qui alios sanabat.33.d
Christum morientem vniuersa rerum fabrica cōfitebatur.32.c
Christū à Deo segregant Ariani,quomodo.193.d
Christum imaginem,splendorem,formam, & veritatem esse patris sui.91.c
Christum,non decuit opera sua,suo corpori mortem inferre.34.a
Christum vnum ex duabus naturis.424.c
Christum si cognoueris, nunquam putes fore te deceptum.1.d
Christum non esse creaturam.180.d
Christum venisse quomodo Iudęis demonstretur. 493.b
Christum hominem nudum Iudęi, & eorum posteritas credunt.227.b
Christum Abraham adorauit.117.b
Christum mortem opetiisse, & resurrexisse, vnde colligere licet. 38.b
Christum cur non occultum mori decuit.34.b
Christum vnum esse.66.a
Christum fuisse passum, & crucifixum hæretici quidam negarunt.50.d
Christo quatenus mors debebatur,eatenus non ex se,sed aliunde rationem immolandi mutuatus est.33.c
Christo resurgente,resurrexit Adam.431.d
à Christo quod gestum est, diuinum sanè,& dignū ipsius diuinitate est.33.c
de Christo Prophetiæ,citantur.39.a
de Christo quid credendum.200.b
de Christo duplici modo loquendum.127.b
de Christo Scripturę sacræ scopus.161.d
in Christo homines Dei appellamur.240.d
in Christo sola deitatis substantia est increata.363.c
in Christo creaturam non adoramus, cū ipse creatura non sit,sed deus.69.b
in Christo nihil erat naturæ imbecillitatis.33.c
in Christo vna tantùm Persona 352. d
in Christo quæcunque homo accepit, dicitur verbum accepisse.181.b
in Christo mortale cū immortali copulatum. 431.c
in Christo duas naturas in vna hypostasi esse 510.a
in Christo duæ naturæ considerandæ.353.a
in Christo duæ volūtates,& duę operationes.422.c
christianus,est vera domus Dei.513.d
christiani veri proprium quid.161.c
christiani contra dæmones virtutibus, & moribus in acie consistunt. 47.d
christiani ad Martyrium parati.315.d
christiani ad communionem Arianorum coacti, & eam fugientes interfecti.210.b
christiani principem diabolum pedibus conculcant.47.d
christiani noctu raptantur.214.b
christiani sunt lapides ædificii Christi.144.d
christiani nunquam ab Episcopis suis nomen acceperunt,sed à Domino.82.d
christiani à Gentibus,& Iudæis secludūtur.63.a

christiani non ab Apostolis præceptoribus suis, ministrisque Euãgelii appellationes adepti sunt, sed à Christo Christiani nuncupantur.83.a
christianorum animi fortitudo.47.d
christianorum vtilitas in quo consistat.66.d
christianorũ cadauerum strages in templo.315.c
christianis nihil curæ sit eorum, quæ secum non auferre possunt.639.a
apud christianos est vera religio.212.a
christianos vocare Galilæos Iulianus erat solicitus.630.a
christianos decet à vite. 1. Christo non degenerare.473.c
christianitatis titulo occultant Ariani Iudaismum. 761.b
christicola quidam.535.a
christomastyges Ariani.152.c
cibus & potus per sacra verba sanctificatur.402.a
ciborum delectus,& mira abstinentia Antonii. 636.c
cibos esse bonos.504.d
cilicio vtebatur Antonius.636.c
circuncisio in sabbatho non habebat vllas ferias. 197.b
circuncisio fuit nota baptismi.ibid.a
circuncisio figura erat exuuiarum, quæ per baptisma deponuntur ibid.
circuncisio quid est?ibid.b. c
circuncisio octauo die facta,quid denotabat. ibid.
circuncisio cur in membris genitalibus fiebat. 197.a
circuncisionem fieri etiam Sabbatho.196.b
ciuitas nostra in cælis est.385.a
clauorum vestigia Christus in corpore suo aliquo modo seruauit.52.a
Clemens,Petri sectator.473.b
clerici Alexandrini.280.b
clerici quærentes, quomodo credendum sit in Christum.316.c
clericis immunitas à Constantio Imp. restituta. 272.d
clericis omnes honores,& priuilegia Iulianus subtraxit.627.a
cælum dei sapientia versa.20 b
cælum infensum fuit ab Adam vsque ad Christum. 193.a
cælum,astra,& elementa pro Diis habita.5.a
cæli, & terræ appellatione,omnia,quæ in cælo, & in terra genita sunt,Deus voluit complecti.23.b
cæli quotnam sint.488.c
in cælis non est mas,aut fœmina.401.b
cæmiteria apud christianos.214.c
cæsia deitatis,& humanitatis in Christo.374.a
cogitationes vitiosas deus non creauit.372.c
cogitationes hominum sunt permeabiles.128.a
cognati sumus Christi.228.b
cognitio Christi,est omnibus rebus preciosior.1.d
cognitio Dei ex sacris scripturis.22.c
cognitio optimi magno studio, & curæ esse debet.211.b
cognitione Dei terra repleta est.42.c
colles,vocantur omnis substantia rationalis, & intellectualis.55.a
colloquium Athanasii habitũ cum hæreticis.225.a
colluthus Imaginarius Episcopus,282.d
columba,id est, περιστερά vnde dicitur.511.c
colythus quis.255.d
comes concilio Arianorum præsedit.254.a
non Communicandum cum hæreticis.314.c
Cõmunicantes tãtùm septẽ Ischyras habuit. 283.b
comparare pro parare.113.c
comparatio quomodo fieri debeat.108.b
cõciliabulũ hæreticorũ, nõ est vera synodus.254.a
conciliabula fecerunt Eusebiani, cùm irent Sardim.270.a
cõcilium Nicænum à trecentis septemdecim Episcopis celebratum fuit.346.d
concilium Mediolanense.419.c
concilium Nicænum necessario coactum.347.a
Concilium Nicænum omnium hæreseon trophæon est habendum.50.b
concilium Nicænum à Synodo Antiochena non differt, quomodo.337.b
concilium Nicænum totius orbis consensu constitutum.346.c
concilium nullum est in Ecclesia Catholica existimandum,præter vnicum Nicænum.50.a.b
concilium Sardinense cur congregatum.265.b
cõciliũ Sardinẽse Arianos ab Ecclesia reiecit.74.c
concilium Hierosolymitanum in gratiam Athanasii conuocatum.273.d
concilium Alexandrinum Eusebius cum Athanasio celebrauit.627.d
concilium Romani Eusebiani fugiunt.293.b
concilium Ariminense.346.d
concilii Nicæni causa 347.b
concilii Nicæni, & Ariminensis differentia.347.d
concilii Arimini,& Seleuciæ causa. 316.b
concilii euocandi ratio explicatur.614.c
concilio Niceno trecenti decem & octo Episcopi affuerunt.515.b
concilio Nicæno qui contradicunt, hæretici iudicantur 51.b
in concilio Sardico quid actum. 294.b
concilio Sardinensi subscribentiũ nomina.270.d
cõcilio Romano cur nõ affuerint Eusebiani.261.a
concilio Arianorum præsedit comes.254.a
concila celebrari non debere præter sententiam romani põtificis Ecclesiastica regula iubet.616.d
concilia omnia Arium, & Arianos Anathemate percusserunt.50.b
conciliorum authoritas inconcussa.260.a
cõcionatoris boni mores plus prosunt, quàm eloquentia. 479. d
concionatorem quid spectare deceat.420.a
concordia inter nos mutua animi, & spiritus vnitate nos facit vnum cum Deo.157.d
concordia multitudinis Deum ad exaudiendum promptiorem facit. 205. d
in cõcupiscentias corporeas homo vterque quomodo lapsus est.2.b
condemnatio mortis obliterata est.33.b
condidit,fecit,& genuit quid.137.d
condere,& creare solius Dei est.123.c
condita quæ sunt,aliquando cæperunt.137.b
conditor rerum Deus,non artifex.24.d
conditorem ostendunt res conditę.87.c
confitenda peccata.404.b
confessio dæmonum de filio Dei.32.c
confessio Eusebii.59.a
confessio fidei Iudæorum.537.d
confessio Arij hæretica.76.c
confessores Episcopi flagris conscissi, publicisque ministeriis mancipati.264.a
confutatio erroris.443.b
de coniugio error Miluij.380.c
coniugia consobrinorum.575.c
conscientia. 494.c
conscientia redarguebat Iosepho insidiãtes. 204.c
cõscientia bona viri, iudices nõ reformidãt. 259.b
consecratio mensæ.401.d
consignanda est mensa.ibid.
consilium adhæsitantes in fide.128.a
consilium D. Antonij ad fugãdos dæmones. 638.a
consobrinorum coniugia.575.c
consolari debent fratres mutuis inter se sermonibus.638.d
Constans Constantij imp. frater.303.a
Constans piissimus Augustus.201.d
Constãs imperator à Magnẽtio interfectus. 203.b
Constans martyr.ibid.
Constante mortuo, planxit Athanasius. 203.d
constantia germana Constantii ariana.515.c
constantia Liberii & Hosii.288.b
constantia Hilarii Diaconi in persecutione.302.a
constantia Antonii.638.a.b
Constantinus in Ecclesia Romana duos pontifices constituit.625.a
Constantinus Imperator de fide Arii examinator. 288.d
Constantinus Imp. humanissimus cohibuit hæreticorum malitias,nec diuturnos in vita fore passus est.81.c
Constantinus Imp. religiosissimus curam egit, vt Athanasius in patriam, & ad suam Ecclesiam reduceretur.80.b
Cõstãtinus Imp. religiosissimus virgines Deo dicatas in precio habuit.212.b
Cõstãtinus Augustus, eiusque filij, ad Antonium scribunt.654.a
Constantinus frumentum Ecclesiis annum donarat.632.a
Constantini filii tres fuerunt, Constãtinus iunior, Constans,Constantius.615.b
Constantini mors.515.d
Constantius Constantini filius.469.b
Constantius Imp. humanus, & pius : præter cuius mẽtem hæretici promulgant,& faciunt ea, quæ volunt.73.c
Cõstantius Imp. Christianus, Dei studiosus,& religiosissimus Augustus.201.a
Constantius Danieli amicus.206.c
Constantius Athanasii accusatorem seducit.313 a
Constantius æternus appellatus à Valente, & Vrsatio 317.a
Constantius Saulis imitator.310 b
Cõstantius suas in Atha. inimicitias detegit.624.c
Constantius Arianæ hæreseos propugnator.299.c
Cõstãtius Athanasium ineffabili superbia detineri affirmat.623.c
Constantius alter Pharao.310.c
Constantius deterior Achab.ibid.
Constantius cæteris Tyrannis efferacior, quando tyrannidem incepit.312.c
Constantius nouus Arianorum fautor Ecclesiam christianam persequitur.622.b
Constantius multos coegit Episcopos ad Ecclesiæ communionem denegandam.299.b
Constantius Antichristus.310.b
Constantius Imp.alter Pharao Aegypti Tyrãnus. 298.d
Constantius in promissis fallax.305.b
Constantius cur Episcopos creauerit.306.a
Cõstãtius omnia in gratiã hęreseos mẽtitur.303.c d
Constantius blasphemiæ propugnator.309.d
Constãtius Imp. in omnes persecutionem mouit. 293.a.b
Constantius præcursor Antichristi.313.c
Constantius Antichristi Imago.312.b
Constantius compunctus ad se rediit.296.b
Constãtius in Ariana impietate moriens baptizari voluit.331.d
Constantii Imp. immanitas in Liberium.301.d
Constantii admonitio ad Hosium.302.d
Constantii edictum in Christianos. 295.c
Cõstãtii Imp.ad Athanasiũ Epistolæ tres.271.b.c.d
Constantii seruorum suorum seruus.311.a
Constantii, & Saulis gestorum collatio.310.b
Constantii calliditas in euertenda fide.622.d
Constantii in religione inconstantia.298.d
Constantii Imperat.furor in Alexandriam conuersus.304.d
Constantii diploma in Athanasium.295.d
Cõstãtii vita à patris,& fratris moribꝰ aliena.305.b
Constantii Imp.Constantinus pater.312.b
Constantii in suis cognatis occidendis Tyrannus. 310.d
Constantii filii tres.292.d
Constantii mors.626.c
pro Cõstãtio Imp.deprecatus est Athanasius.204.a
constitutiones Ecclesiasticæ.300.a
consubstantialis quid.336.a
consubstantialis vox an sit in vsu nostro.341.a
consubstantialitatis vocem in sacris literis nõ inueniri dicebat Arius.616.b
de cõsubstantialis verbo contentio cum Athanasio. 621.b
consubstantiale quid?612.b
consubstantiale cur ita dicatur.ibid.
consubstantiale quinque modis dicitur.ibid.
consubstantiale Patri est verbum.51.b
consubstantiale nomen à symbolo sublatum ab Vrsatio, & Valente.319.a
consubstantiale ex Maria genitum, quomodo Ariani intelligebant.50.c
consubstantiale, cur ab Arianis recusetur.346.a
Consubstantiale longè ante concilium Nicenum fuit.349.a
consubstantialem esse Patrem rebus creatis quidam hæretici sunt ratiocinati,51.b
consubstantialitatis vocabulum vtrũ scandalizare possit.332.b
consuetudo est scripturæ sacræ, incuriè, & simpliciter verba pronunciare.189.a
consummationem seculi non ignorauit Christus. 470.d
contemplantur Deum,qui.403.b
contemplatio deuota.549.a.b
continentiæ, & virginitatis encomia.405.a
continentię nutrix, abstinentia.531.c
contradictiones Eusebianorum, & eorum inconstantia.334.b
contraria duo simul esse non possunt. 4.a
contrarias naturas concordes à Deo fieri.17.c.d

controuersias Patres non habent inter se in iis, quæ vel prophetant, vel erudiunt. 195.b
contumelias ferunt christiani. 47.d
conuersio Valentis, & Vrsatij ab Atha. facta. 621.a
cor purum erga Christi amorem pertimescit Satanas. 642.b
cor si vulneretur, anima recedit, cur? 514.d
corax Syracusanus Rhetoricem inuenit. 9.d
corona spinea. 536.a
corona pro operibus cuique non pro dignitate & loco redditur. 346.a
corpus, quod mori posset, christus cur sibi assumpsit. 27.d
corpus christi mors subiit, non corruptio. 513.c
corpus christi vtrum conferat ad integritatem hypostaseos. 67.b
corpus christi coæternum verbo Dei fuisse hæretici nonnulli dixerunt. 50.d
corpus suum à morte excitatum Patri repræsentauit. 56.a.b
corpus christi communem cum omnibus naturam habebat, erat propterea mortale. 33.a
corpus christi non patibile Sabelliani asserebant. 54.d
corpus assumpsit sibi Christus à nostro non alienum. 27.b
corpus christi mortis non fuisse capax, aiunt hæretici nonnulli. 52.d
corpus christi adorandum. 364.a
corpus christi purum, & incontaminatum. 68.b
corpus humanum christus tantùm ex Maria assumpsit. 51.b
corpus christi propter inhabitans Dei verbum, expers corruptionis erat. 33.a
corpus suum Deo patri sacrificauit christus. 27.c
corpus christi esse cibum spiritualem. 461.b
corpus christi non vim habuit absoluendæ diuinæ hypostaseos. 67.b
corpus moriendi causa assumpserat christus. 33.d
corpus christi cur non occultim extingui oportuit. 34.c
corpus christi cur oportuit morbo non affici. 34.b
corpus christi, templum verbi. 53.c
corpus christi nouo quodam miraculo ex virgine sola coaluerat. 33.a
corpus non fictum habuit christus. 52.b
corpus ex virgine sibi formauit christus. 32.b
corpus christi in cruce pependit, non Sapientia. 50.c
corpus mortalis naturæ, supra naturam per verbum, quod in ipso erat, resurrexit. 53.c
corpus christi personatum statuunt Ariani. 53.a
corpus christi fuisse simulachrum humanæ formæ putarunt Manichæi. 131.a
corpus filii Dei à morte detentum fuit. 56.b
corpus christi ex Maria procreatum negant hæretici. 53.a
corpus suum christus & vita & potentia corrobora bat. 33.d
corpus sumpsit christus, quod mori poterat. 33.b
corpus verum, re vera, non specie tenus habuit Christus. 32.a
corpus dicitur dupliciter. 513.b
corpus materiale quid. ibid.
corpus tenue quid? ibid
corpus nihil tale cogitat, quale anima rationalis. 16.a
corpus viuere dicitur, cum mouetur. 16.c
corpus ab anima mouetur. 16.b
corpus post mortem denuò existere posse, Græcis nulla ratione in mentem venire potuit. 47.a
corpus moritur ob animæ discessum. 16.b
corpus cur non sit penitus enecandum. 645.b
corpus corruptum cum incorruptione recipiemus. 638.d
corpus absque cibo animę caliditate resistere non potest. 514.c
corpus mortuum esse dicitur, cum à motu quiescit. 16.b.c
corpus per se consistere non potest, nec anima subsistit ante corpus. 512.a
corpus quare ita dicitur. 514.a
corpus mortale, mortalia suis sensibus contemplatur. 125.c.d
corpus Adami animale, quomodo. 364.d
corpus christi spirituale, quomodo ibid.
corporis christi immolationis vtilitas. 28.c
corporis erat, proficere in Christo. 171.c
corporis infirmitates pati Christum non oportebat. 33.d
corporis sui mortem, & dissolutionem homo naturaliter expauescit. 36.c
in corpore dominico mors vim suam exercuit: & mors, & corruptela inde ob domicilium ibi numinis profligata est. 33.b
corpore in sepulchro iacente, verbum prędicabat spiritibus in orco positis. 52.a
corpore suo christus à morte ad vitam reuocauit homines. 27.c
corpora defunctorum hęretici ne suis quidem dari voluerunt. 215.d
corporum resurrectionis negocium christus gesturus venerat. 34.a
corporea animũ ab intelligibilibus seuocarũt 2.b
corruptela, & mors à corpore christi profligata est ob ibi domicilium numinis. 33.b
corruptibile quid, & vnde dictum. 513.b.c
corruptibile duplex. 513.b
corruptio illa, quæ in morte sita est locum nullum in hominibus inuenit, propter eum, qui per domicilium corporis in hominibus habitat. 27.d
corruptio, est quando à vermibus corpus consumitur. 513.c
corruptio resurrectione christi deleta. 34.a.b
corruptionẽ nõ viditlicet sit mortuus, christus. 33.d
crapula. 504.d
crapula est præter naturam. 514.a
crapula, & ocio dæmones delectantur. 400.c
crapularum Arii exordium effœminatum. 83.d
cras diem venturam significat. 625.c
creauit me, humanitatem significat. 200.c
creauit, & genuit, coniunctim posita quid. 138.d
creauit, genuit, & fecit differunt. 137.a
creauit verbum, non ad substantiam diuinam, sed ad humanitatem christi referendum. 131.d
creauit me, prouerbialiter dictum de carne christi. 134.a
creauit, verbum, apud Salomonem quomodo intelligi debeat. 131.d
creare, & gignere differunt. 133.a
creare, vox ambigua, diuersóque sensu sumpta. 132.

creare, & condere solius Dei est. 123.c
creare quid. 239.a
creare, & gignere quomodo differunt. 467.b
creare, gignere, facere quid. 169.b.c
creari de Christo dici, quomodo. 240.c
creari, humanitatis proprium est. 132.c
creatio hominis. 398.d
creatio mundi ex nihilo. 25.a
creatio mundi an sit à multis. 25.a
creatio mundi non est fortuita, vel spõtanea. 24.c
creationis voculæ quænam Christo conueniant. 116.c
ex Creatione mundi visibilis, inuisibilia eius hoc genere operum intellecta contuemur. 133.c
creator vniuersi non est creatura. 378.d
creatus mundus totus quo ordine. 120.c
creati sumus propter filium Dei. 183.a
creata omnia simul, quæ eiusdem cõditionis sunt. 133.c
creata die sexto, perfecta sunt. 196.d
in creatis nihil est immutabile natura. 198.c
creatis rebus quid commodi, si non cognoscant suum creatorem. 28.d
creatura noua quando sumpsit exordium. 195.c
creatura omnis famula, & ancilla habetur, quòd extra Patris vnitatem consistat, & cum aliquando non esset, esse inceperit. 177.a
creatura morti obnoxia. 20.c
creaturæ rationalis vtilitas. 28.d
creaturæ omnis Deus verbum, est primogenitus. 55.a
creaturæ proprium quid? 122.a
creaturæ secundæ initium, est dominicus dies. 196.c
creaturæ priori opus fuit Instauratore. 141.a
creaturam non adoramus in Christo, cũ ipse creatura non sit, sed Deus. 69.b
creaturæ omnes nihil habent simile ratione substantiæ cum suo creatore. 91.b
creaturæ voluntate creatæ filius verò non item. 176.b
creaturæ omnes similis generis simul ad essentiã vocatæ. 133.c
creaturæ nonnullæ Dii cur appellatæ. 198.d
creaturę rationales nihil à brutis differunt, si nihil magis, quàm terrena intelligant. 28.d
creaturę sunt alienæ, & peregrinæ à natura Dei. 233.d
creaturæ procul sunt à Deo, non ratione loci, sed qualitate naturę. 159.a
creaturæ pro Deo vero adoratę. 5.a
creaturę mutua ope fulciuntur. 13.d
creaturę ex Deo sunt, quomodo. 243.a
creaturæ suum creatorem indicant. 17.b
creaturæ esse cęperunt, sed verbum Dei non incepit esse. 137.b
creaturę sunt in locis distinctis. 542.c
creaturæ cur condantur. 134.c
creaturæ non possunt creare. 121.b
creaturæ omnes auctorem suum cognouerunt, præter hominem. 43.c
creaturarum quid proprium, & peculiare. 111.a
creaturarum remedium Saluator, & crux. 1.b
creaturarum nihil ex natura Deus est. 198.d
creaturarum nihil condidit, æquale, aut simile sibiipsi Deus. 55.c
creatarum rerum natura ex nihilo constat. 20.c
creaturas impossibile erat sine filio Dei fieri. 125.b
in credendo, colendo, & tacitis adorationibus christianorum vtilitas consistit. 66.d
cretenses Saturnum mactatu liberorum placabãt. 12.d
crocodilus apud quosdam adoratur, apud alios abominationi habetur. 12.a
crux trophæum Christi. 31.c
[illegible]
crux Christi. 652.c
crux imposita Christo, quid. 434.d
crux mortis stimulus. 37.b
crux de omni magia victoriam reportat. 46.a
crux est gloria, & honor Christi. 507.d
crux quid voluerit, & quo fine instituta. 37.a
crux, & Saluator remedium creaturarum. 1.b
crux Christi ab hæreticis cauillis proscinditur, sicut & ab Ethnicis. 353.a
crux, & resurrectio Christi homines mortales de immortalitate certos, confirmatósque reddidit. 47.a
crucis signi vsus. 353.a
crucis vtilitas. 504.a
crucis signo, & fide in Christum omnes Christi discipuli mortem conculcant. 36.a
crucis signo, & fide in Christum pessundatur mors 36.d
crucis suæ fructus retribuet Christus secundo suo aduentu. 49.b
crucis dominicæ vexillum aduersus dæmonum insidias leuandum. 640.b
crucis vis, & efficacia orbẽ terrarum repleuit. 1.b
crucis fidem indutus, res naturales vilipendit, & mortem per Christum non exhorrescit. 36.c
crucis signo idola vniuersa deserta relinquuntur. 38.a
crucis formabat signacula Imber, in vestem Iuliani decidens. 626.b
crucis signo dæmones euanescunt. 640.c
crucis Christi virtutes. 1.a.b
crucis signum, & fides inexpugnabilis nobis murus est. 637.b
crucis vtilitas. 504.a
crucis trophæo Saluator aereas expoliauit potestates. 643.a
crucis in absurditatem gentiles cauillantur. 38.d
crucis dignitatem si Ethnici cognoscerent, rem tantam risu non haberent. 1.b
crucis figuram Moyses constituit. 416.a
crucis victoriam ob Iuliani mortem Antiocheni, prædicabant. 630.d
crucis signo dæmones fugantur. 643.a
crucis tessara, & vexillum circunfertur. 37.a
crucis hamo diabolus à domino est aduncatus. 640.d
crucis signo omnia magica compescuntur, beneficia inefficacia fiunt. 38.a
crucis signo omnia dæmonum præstigia propelluntur. 1.c
post crucis aduẽtum simulachrorum cultus summotus est. 1.b
crucis mortem cur ritius, quàm naturalem sustinuerit Christus? 33.c
crucis typum non eius lignum veneramur. 490.b

crucis signo in miraculis magiæ fugantur dæmones.45.d
cruci obtrectant Ethnici.1.b
crucem verbum ascendit.1.c
crucem suam sustulit Christus iudicatus.431.e
crucem fugiunt dæmones.490.a
cruce mori voluit Christus, vt sine mutilatione integrum corpus seruaret cur.35.a
cruce si non mortuus fuisset Christus, nobis non profuisset aliud eius mortis genus.35.b.c
cruce Christi mors extincta.36.a
cruce opera, per quæ Deum agnoscas, ædita sunt. 1.b
de Cruce Christi testimonia e sacris literis desumpta.39.b.c
in cruce Christus, non alibi passus.39.d
de cruce diuina doctrinam delirium existimant Ethnici.50.b
cubile.502.c
cubilia.ibid
cuculla, & superhumerale lacinias non habeat. 401.b
cupiditas vitæ, quid? 511.a
cupiditas vnde.2.c
cupiditatum vetitarum vsurpatione primi parentes in habitum occaluerunt.ibid
cupido, & Venus pro diis adorati.5.b
cur Eua simul cum Adam non est creata.497.d
cura pauperum ad cælum ducit.639.b
cura rerum tẽporalium pro marito habetur 399.a
curationum largitio non est humanæ miseriæ, sed Iesu Christi misericordiæ.648.d
Cyrillus.495.c

D

DAdastana prædium inter Galatiam, & Bithyniam.632.d
dæmon alios dæmones eiicere nequit.46.a
dæmon visus est Antonio ieiunãti, vt Monachus, & panes offerens.644.b
dæmon ostium Antonii pulsauerat, hic egressus vidit hominem porrectum caput habentem vsque ad cælum.ead.c
dæmones crucem fugiunt.490.a
dæmones signo crucis fugantur.643.a
dæmones de nobis torquentur inuidia.640.b
contra dæmones Christiani moribus, & virtutibus in acie consistunt.47.d
dæmones agnitis fallaciarũ modis, incipiunt præsagire, & futurorum dierum euentus velle prædicere.640.c
dæmones delectantur crapula, & ocio.400.c
dæmones Angelorum figuram assumunt.170.a
dæmones adorabundi Christum Deum credunt. 38.c
dæmones, & idola rem mortuariã esse innotescit. 38.a
dæmones apparent diuersis modis.641.a
dæmones in Deorum numerum relati.29.a
dæmones, & idola sunt res morticinæ.38.a
dæmones pulli Domini.385.d
dæmones Christi nomine fugantur. 45.d
dæmones in quadam specie apparentes, quomodo interrogandi.645.a
dæmones fugantur signo crucis.45.c
dæmones vniuersa mala commouere non cessant, ne pristinis eorum sedibus succedamus.640.b
dæmones sciántne futura.491.a
dæmones quotquot sunt, nomen Christi non tolerant.37.d
dæmones induunt hominum formas.489.d
dæmones ex proprio mentis arbitrio ad terras ruere de cælis, ibique in cœni sordibus volutati, gẽtilitatis impias constituere culturas.640.a.b
dæmones suis oculis cõtuentur, quod non est persuasum impiis hominibus.38.c
dæmones à Dei institutione non cæperũt.640.a.b
dæmones solent mentem hominum pauore, corpus horrore concutere.643.a
dæmones bestiarum, & serpentum formas induti, Antonium aggrediuntur.637.a
dæmones fidelium orationibus, & ieiuniis corruunt 640.b.c
dæmones in Monachorum habitum se transferunt.641.a
dæmones saluatũ iri existimauit Origenes. 416.c
dæmones boni à Deo conditi.640.a
dæmones ad signum crucis euanescunt.640.c
contra dæmones pugna nobis sine intermissione est.640.a
dæmones Antonii monasterium commouerunt. 644.a
dæmones cedunt Apostolis.386.c.d
dæmones non obediunt mortuo.38.c
dæmones abegit mors Christi.46.d
dæmonum insidiæ patefiunt, & omnis idololatria depellitur, vbi Christus, vel eius fides nominatur. 37.d
dæmonum nequitia est diuersa, & partita.640.b
dæmonum diuersitatem non est meæ paruitatis exponere.ead.a
dæmonum dolos aduersus nos compositos ignorare, non expedit.ibid.
dæmonum conditiones, quibus à bonis Angelis dignoscuntur.643.b.c
dæmonum ingens turba istum prouolat aerem non procul à nobis hostium caterua discurrit. 640.a
dæmonum confessio de filio Dei.32.c
dæmonum præstigiis homines irrationales facti. 29.c
dæmonum peruersitas non naturæ, sed voluntatis est vitium.640.a
dæmonum fraus abolita, & compressa.49.a
dæmonum alii aliis sunt peiores.640.b
dæmonum aliæ tentationes.643.d
dæmonum oracula aduentu Christi obmutuerũt. 642.d
dæmonum fraus quando contempta fuit.45.a
dæmonum vinciendorum ratio.644.d
dæmonum fallaciæ quales.643.a
dæmonum responsa impedit Babylę Martyris sepulchrum.630.a
dæmonibus contra Christianos, maxime Monachos, & virgines Christi hostile est odium.640.b
dæmonibus sacra obierunt Ethnici.29.a
dæmonibus sibi similibus diabolus imperat, in hoc imo aere vagans.33.b
dæmonia olim inani specie ludibriisque rerum intricabant homines.45.c
dæmonia nũ ab incantatoribus eiiciantur.491.d
dæmoniaca non est Christi potentia.46.b

Dalmatius censor.277.b
Damasus Romanus Episcopus.346.b
damnatum tergiuersatio non liberat.235.b
Daniel, & socii ieiunant.400.a
Daniel omnibus Chaldæorum disciplinis instructus.64.a
Dauid ex Iesse genitus.39.d
Dauid aquam libauit.577.d
Dauid non immundas cantiones sed hymnos Domino psallebat, citharam manu pulsans.481.d
Dauid vtilitatem duplicem ex cithara sua consequebatur.481.c
Dauid Saulem fugit.215.d.628.c
Dauid ad Abimelech sacerdotem confugit. 482.d
Dauid contra Moabitas bellum gessit, Syros excidit.40.a
Dauid persequitur Saul, & deinde Absalon filius. 481.
Dauid vnctus.577.d
Dauid Sauli succedit.ibid.
Dauid iam trigenarius regnum obtinuit.40.a
Dauid domi suæ vitam deposuit, nihil mali à suis passus.40.b
Dauidis res multæ cum Christo.481.c
Dauidis reliquiæ seruantur.118.c
de Dauide quo modo natus, ne ad vicinos quidem fama peruenit.40.a
debita nostra Christus morte soluit.33.b
decem præcepta.573.a
dedicatio Basilicarum in Ecclesia Catholica.538.a
dedicatio templorum iussu Imperatoris.614.a
defensorem sui vera dicere oportet.202.b
definitiones quàm necessariæ.508.d
definitio definitionum est, quæ omnia definit, ipsa verò à nulla definitur.509.a
definitio ob id dicta, quòd definit, & abreuiat multitudinem vocum, & prolixitatem orationis decurrit.ibid.
definitio definitionum solus est deus.ibid.
definitio, est oratio breuis, rei subiectæ naturam explicans.ibid.
definitiones sunt tanquam inspectiones rerum, & oculi, quæ vim rationis, & quæ mente concepimus breuiter explicant.511.d
definitiones quarumcunque rerum sunt innumerabiles.509.b
definitiones variæ iuxta traditionem, & fidem Ecclesiæ Catholicæ collectæ à Clemente, & aliis Sanctis.508.d
definitionum tria genera.508.d
definitionum vtilitas.509.b
definitu difficile est, quod creatum & infinitum est vt Angelus, anima, & dæmon.509.c
defraudationes negligunt christiani.47.d
defunctorum animę inuisantne hanc vitam rursus. 489.b
defunctorum corpora hæretici ne suis quidem dari voluerunt.214.d
pro defunctis oratio habita.308.b
dementia scatent hæretici.123.c
dementia execrabilium hominum.195.a
dementiam suam produnt Ariani, & imitationem Iudaicæ prauitatis.234.b
depopulatio Ecclesiæ.222.d
derogatio tum multum præualet, cum derogator creditur fide dignus.615.a
descensus verbi è cælo quid?65.c
descensus Christi ad inferos, & sepultura quid. 377.a
desiderium concupiscens, parit peccatum, ait sapiens.640.a
deuota contemplatio.549.a.b
Deuotionis tuæ exercitia non prædicabis.414.d
Deus solus definitio definitionum est.509.a
Deus quid est?509.c
Deus vnde dicitur.511.c
Deus cur pater dicitur.509.c
Deus vnus, tres hypostases.509.d
Deus perfectus, & perfectus homo cognitus.510.a
Deus, quod est, θεὸς Græcis, vnde dicatur?509.c
Deus duobus modis vsurpatur in diuina scriptura: iuxta naturam, & gratiam.ibid.
Deus locum non mutat more nostro: neque tota dei præsentia comprehensa intra carnem humanam latuit.192.a
Deus quidem natura, & essentia deus est.509.c
Deus, Angelus, & Anima penes essentiam homini sunt incognita, soli Deo cognita.509.b
Deus principio caret, & æternus dicitur.509.d
Deus corpus humanum assumpsit.119.a
Deus homo factus est exponitur.52.d
Deus verbũ, est primogenitus omnis creaturæ.55.a
Deus assumpsit humanitatem non è contra.554.a
Deus habet vterum, quo modo.524.b
Deus omnia largitur per filium.154.a
Deus rerum conditor, non artifex.24.d
Deus passionibus non subiacet.523.c
Deus finitu difficilis.509.b
Deus est Pater naturalis Christi, nobis vero ex gratia, & dono.355.d
Deus vnus, quo modo.19.b
Deus apud Catholicos quid.333.a
Deus est verbum, solúmque illud habet patriã formam.156.b
Deus est nomen commune Patris, & Filii, & Sp. Sancti.552.b
Deus præ omnibus humanum genus misericordia prosecutus est.25.b
Deus exaltauit Christum, quid.102.a
Deus fons vitæ, atque sapientiæ.90.d
Deus poterat sine vllo aduentu christi soluere maledictionem.142.a
Deus an respondeat per simulachra.10.b
Deus malus non est.3.d
Deus in se non patitur extentionem, aut contractionem.183.c
Deus pater hoc quod ipse est genuit, hoc est Deus genuit deum.522.c
Deus intelligendus est ex mundi ordine, tametsi corporeis oculis spectari nequeat.17.b
Deus creat, cum euocat ea, quæ non sunt in essentiam, sinè vllius rei, aut ope, aut opera.239.a
Deus Pater, Filius, & Sp. Sanct. an loco indigeant? 63.d
Deus cum homine non est conferẽdus, nec homo cum Deo.108.b
Deus operatus est in Sanctis.150.a
Deus non fecit malum.640.a
Deus totum quiddam est, ac non pars aliqua, neque ex diuersis constat.14.a
Deus si ex partibus constituitur, sibiipsi dissimilis apparebit, quod absurdum.77.d

Deus,vt homo non est,cum homo non sit,vt Deus 239.a
Deus Ecclesiis præsidet.268.a
Deus est vnius verbi genitor, non multorum verborum.78.c
Deus cur omnipotens,vnus,verus, bonus,& summus.547.a
Deus verus erat in carne, & vera caro in verbo. 166.d
Deus à nobis dicitur Pater, cur.249.c
Deus non est Pater eorum, qui non habent filium in corde.186.d
Deus solus, & eius ratio ignorabatur.29.a
Deus, pater est rationis.10.b
Deus in carnem descendit.170.d
Deus an sit ex volũtate bonus, & misericors.176.a
Deus immateriatus, & incorporeus exiſtit.238.d
Deus, non vt homo est, sed Ens est, & semper est, & eius verbum Ens est.127.c
Deus cum postulatis vacaret ita de Satana verba facit.466.d
Deus noster Pater omnium.398.d
Deus Pater, & Deus filius in scripturis cur dicatur. 152.c
Deus hypostasi gignit mandato condit. 659.c
Deus quòd sit verax, & incommutabilis. 426.d
Deus nullius indiget.13.d
Deus fueritne visus à Prophetis. 489.c
Deus hominum curam gerit.152.a
Deus rex, & dux totius orbis.18.c
Deus exaltauit illum, quid.99.c
Deus quo modo emittitur.65.b
Deus vtens corpore, vt organo, homo factus est propter nos.162.c
Deus quid.509.c
Deus bonus, & humanus nulli inuidet.20.c
Deus incomprehensibilis natura.17.b
Deus,qui est ipsa essentia,nullis partibus coalescit. 20.c
an Deus pater fecerit cælum, & terram.464.d
Deus Ægyptiorum, bos.12.b
Deus cur humana, belluinaque specie depingebatur.11.a
Deus erat cognitus in sola Iudæa.109.c
Deus est loco incomprehensibilis, neque vspiam est regio, vbi non exiſtat.56.a
Deus descendit quidem corporaliter, resurrexit vt Deus in corpore.102.b
Deus quid sit,impossibile est deprehendere tamen dicere possumus,quid non sit Deus.290.b
Deus impatibilis, ipséque incorporeus.52.b
Deus non ita condit, vt homo.239.a
Deus vnus, solus, & primus est.151.c
Deus Anubis apud Aegyptios canina facie latrator.11.b
Deus vita, & dominus mortis. 119.a
Deus creatus dicitur, quatenus homo sit factus. 200.b
Deus homo non est.179.b
Deus quid sit apud Arianos.333.a
Deus interrogat, non quasi inscius.170.c
Deus in sacra scriptura, quo modo intelligendum. 244.d
Deus non habet diuisam naturam. 449.d
Deus omnia viuificat, & conseruat sua potentia. 20.d
Deus filios suos veterem illum populum nominauit.100.b
Deus æterna lux est, quæ nunquam incepit. 232.a
Deus per se exiſtit, omniaque in se continet, & à nullo continetur.239.a
Deus simplex est.244.c
Deus incorporeus, morti inobnoxius, nullius indigens. 11.c
Deus Pater, Patrem non habet.553.a
Deus in omnibus est secundum suam bonitatem, & potestatem, idemque extra omnia est secundum suam propriam naturam.239.a
Deus creaturas rationales cur condidit?28.d
Deus in corpore patibili exiſtebat, & corpus vicissim filium Dei impatibilem retinebat.52.b
Deus cur citius in rubo,quàm alibi Mosi apparuerit.490.c
Deus est Pater factor, & creator filij sui.139.a
Deus semper Pater.464.b
Deus non deliberat de filio suo.175.d
Deus verus apud Catholicos.10.a
Deus verbum quantitate non mensuratur.171.c
Deus quibus rebus intelligitur.4.d
Deus Indorum Dionysius.12.b
Deus bonus est & fons bonitatis.25.b
Deus non est vaniloquus.429.b
Deus non creauit vitiosas cogitationes. 372.c
Deus aliunde in se recipit,suæ Sapiẽtiæ parens exiſtit.95.b
Deus in Prophetis locutus.150.a
Deus homo factus, diuinitatem non minuit.240.d
Deus vnus.3.c
Dei generatio qualis 335.d
Dei dominatus. 406.a
Dei soboles æterna.88.d
Dei cognitio ex sacris scripturis.22.c
Dei Patris an multa sint verba.241.c
Dei ratio, est ipsum esse.20.c
Dei verbum cur corpus sibi assumpsit?30.d
Dei progenies vnica.241.d
Dei vnius vna tantùm imago.ibid.
Dei forma, & imago quænam sit.151.a
Dei imperium, est facultatum desertio.634.d
in Dei veri cognitione hæretici disipuerunt. 584.a
Dei generationem comparandam non esse cum hominum natura.95.a
Dei posteriora quæ.490.d
Dei bonitas erga genus humanum.145.b
Dei ratio Saluator noster. 48.a.b
Dei solius est adorari 122.b
Dei cognitione terra repleta est.42.c
Dei artem in hominibus extingui indecẽtissimum erat.26.c.d
Dei, & hominum differentia,quæ.239.b
à Dei vnius cognitione delapsi homines in multa, & diuersa se præcipites dederunt.12.a
Dei scientiam, apprehensionemque anima ex seipsa haurit, & percipit.16.d.
Dei bonitas quo modo ostendatur 415.d
Dei opera extra leges naturæ. 17.d
Dei filius creatura non est.55.a
Deo imputari non debent quæ sunt hominũ. 92.a
Deo placere non possunt, qui.400.a
an Deum ad se eliciat artificium idoli. 10.d
Deum mali conditorem Ethnici faciunt, si ipsum mundi creatorem admittant.3.b.c

Deum Aegyptij aquam faciunt.12.b
Deum cognoscimus per fidem.15.a
Deum bruta cognoscũt, eique benè dicunt. 402. d
Deum de Deo lumen de lumine.519.d
Deum non operari sinè materia ethnici impiè putant.121.c
Deum Ariani faciunt ignorantiæ reum.167.a
Deum inficiantur impij. 15.b
Deum in suis verbis mentiri, absurdum est.26.c
Deum contemplantur, qui.403.b
Deum cum dicimus, eius substãtiam nominamus, & significamus.244.c.d
Deum vbique esse ratio, famaque obtinuit.14.c
Deum aliter homines norunt, aliter ipse seipsum nouit.658.b
ad Deum nemo intentus sinè legendi studio.532.a
Deum ingenitum nominare quid.248.d
Deum mali conditorem impossibile.3.c
Deum gignere, non est cum passione cõiunctum. 95.b
Deum nihil effugere potest. 509.c
Deum non esse creaturarum vnam,aut plures probatur.14.a
Deum arbitrantur corpus esse Ariani.149.a.b
Deum cognoscere nemo potest, nisi priùs seipsum cognouerit.588.d
Deum præter verum Christi patrem, mali conditorem hæretici commẽti sunt, choragúmque, illumque ipsum naturæ opificem esse.3.c
Deum habent Lybes Arietem, cognomento Ammona.12.b
Deum visibilem ab idololatris factum.4.d
Deum, & hominem se declarauit Christus.166.d
Deum duplicem constituit Marcio, vnum creatũ, alterum increatum.62.b
Deo in testimonium vocato.296.c
à Deo nihil ratione loci procul est.159.a
à Deo, qui est essentia ipsa,exemplar trahunt, quæ sunt.2.d
de Deo, eiusque filio quid cognoscere,intelligereque sufficiat.176.b
de Deo sermo quo modo esse debet.127.b
de Deo doctrinam instaurare,cuius erat?30.b
de Deo Stoicorum opinio.183.b
De Deo humano more disceptare non licet.449.c
Deo mithræ pagani sacrificantes immolabant homines.627.b
ex Deo Deus est verbum.179.a
ex Deo esse quomodo Episcopi expresserunt. 348.c
ex Deo quo modo intelligendum.333.b.c
in Deo nulla qualitas 350.a
in Deo dicere aliquid esse minus integrũ, aut perfectum,est impium, & plus quàm nefarium.19.b
in Deo sumus, non natura, sed adoptione, & gratia.157.c.d
in Deo an fuerit mutatio.184.b.c
in Deo Patre, non sumus, vt Dei verbum. 157.c.d
dij Aegyptiorum quales.5.b
dij gentilium varij connumerantur.653.b
dij sub imaginibus oracula promunt, aiunt philosophi Ethnici.10.b
dij apud omnes non iidem exiſtimantur.11.d
dii si plures essent, non seruaretur vniuersitatis ordo. 19.b
dii sculptiles vnde emerserunt. 9.d
dii Senatusconsulto apud Romanos sanciebãtur. 5.d
dii habiti homines,quòd vtiles fuissent.9.b.c
dii si duo essent, tertium addi oporteret.4.a
dii Græcorum deæque edicto Thesei effecti.5.d
dii creaturæ nonnullæ cur dii appellatæ.198.d
dii, & filii Dei ob verbum, quod in nobis est, exiſtimamur.160.a
dii vt Iupiter, Mercurius, Mars, & cæteri non exiterunt.8.c
dii an sint astra, & elementa.13.b
dii diis aliis sacrificantur.12.b
dii temulenti.7.a
dii dicuntur iusti per gratiam, & constitutionem. 509.c
dii, & Heroes poetarum quãdo contemni cœperunt?45.a
deorum certamina irreconciliabilia.7.a
deorum flagitia poetę cur exposuerunt.9.b.c
deorum laudes vanæ, sed facta eorum vera.9.a
deorum tot sunt genera, quot sunt gentes.11.d
deorum Matri grata facturi, viri mulierum sexum affectabant.13.a
deorum imagines, eos homines tantùm fuisse declarant.10.a
deorum ne vnus quidem castus inuentus.12.d
de deorum sculptilibus philosophorum rationes. 10.b
deorum inuenta quæ.9.c
deorum falsorum præcones à suo scopo delapsi. 8.b
deorũ conditores deceret deos esse, cur istud?5.c
deorum adulteria.7.a
deorum nomina fictitia sunt.8.c
deos mundi partes, nec mundum ipsum esse non posse.14.c.d
deos duos asserunt Manichæi, vnum bonum, alterum malum.379.d
deos non facit artium inuentio.9.d
deos Romani non priores edicto fecerunt: sed in Græcia ante eos Theseus id factitauerat.5.d
deos Senatus Romanus suos imperatores legibus esse iubet.5.c
deos poeticos non esse ratio demonstrat.19.d
deos sibi quo modo, & qua occasione fecerunt Prisci.6.a
deos non tres esse.407.b
diis carent Aegyptii, inde ludibrio sunt, quòd pro diis victimas, & piacula colant.12.b.c
de diis falsa hystorici asserunt.9.a
pro diis cælum, astra, & elementa 5.a
pro diis victimæ habentur.12.b
pro diis homines haberi fecit artificum ambitio. 6.c
deicola.535.b
deificat carnem Deus Dei filius, in carne exiſtens. 165.c
deificauit lignum, aut aliam materiam ars hominis.7.b.c
deificamur nos homines à verbo Dei. 164.a.b
deificatus homo christus.143.a
deificatio, & salus hominis.ibid.
deipara gratia plena dicitur.425.c.d
deipara virgo.190.d
deitas rationibus non demonstratur.451.c

deitas habet sibi humanitatem adiunctam. 61.d
deitas indiuisibilis. 64.d
deitas Christi in timore non fuit. 173.c
deitatis essentia communis tribus Personis. 550.d
deitatis integritas in Patre, & filio. 63.a
deitates tres non esse. 247.b
deuteronomium cur id nominis acceperit. 575.d
dextera, & brachiũ Christus est, quomodo. 473.b
dextera Dei quænam. 496.d
diabolus ab Antonio adolescente deludebatur. 635.d
diabolus apparens in quadam specie, quo modo interrogandus. 645.a
diabolus Euam decepit, non sua loquens, sed Dei verba assimulans. 72.a
diabolus multum despicabilis, & contemptibilis est. 636.a
diabolus auri decipulam Antonio tetendit in deserto. 644.b
diabolus refugit Iob firmatũ in Domino. 643
diabolus sub specie Christianismi nonnullos seducit. 82.b
diabolus cur ex cælo deiectus. 488.d
diabolus superbia cecidit. ibid.
diabolus, & homines cur inter se belligerare permissi. ibid.
diabolus Scripturarum eloquio doctus. 636.b
diabolus ieiuniis, & orationibus fidelium corruit. 640.b
Diabolus, vt puer horridus, Antonio apparet, eumque alloquitur, quæ? 636.a
diabolus cupit Christum nõ mori, ideóque illum descendere de cruce. 436.a
diabolus visus est Antonio ieiunãti, vt monachus, & panes offerens. 644.b
diabolus ostium Antonii pulsarat, hic egressus, hominem vidit capite porrecto vsque ad cælum. 644.c
diabolus per noctes in pulchræ mulieris vertebatur ornatum, vt tentaret Antonium. 635.d
si diabolus ea, quę dicebat, animo sensisset, nunquã excidisset è cælo. 75.
diabolus veterator animo, sensuque deciduus. ibid.
diabolus Ethnica dicendi magnificentia, seducere annittitur. ibid.
diabolus operatus est peccatum. 372.c
diabolus author contumeliarum in Christum, 436.a
diabolus est fornicationis amicus, vt ait ipse Antonio. 636.a
diabolus abominabilis scelerum inuentor, immẽsus calumniator. 71.d
diabolus, est magister doli, fraudisque. 72.a
diabolus hæreticorum pater. 73.a
diabolus morte christi deuictus. 36.a
diabolus excruciat seipsum, & stridet dentibus. 438.a
diabolus an possit aliquid contra nos ex se. 642.a
diabolus adueniente Domino, destructus est, & omne penitus eius robur elanguit 641.b
diabolus sceleratus. 36.a
diabolus pater hæresis sacris scripturis induitur. 82.b
diabolus fallit semper, nihilque verum promittit. 640.d
diabolus innumeras habet artes nocendi. 937.a
diabolus generis nostri hostis delapsus cælitus. 35.b
diabolus aduersus adolescentes turpitudinis arma suscipit. 636.a
diabolus verberauit Antoniũ, & semiuiuum reliquit. 636.d
diabolus contra seipsum egit omnia. 433.a
diabolus insiluerat contra nos, corrupto & interempto homine, ab Adam vsque ad Christum. 193.a
diabolus Antonii adolescentis virtutes ferre nequit. 635.c
diabolus hæreses confinxit. 85.b
diabolus, est hæreseon princeps. 75.a
diabolus denuò satagit intrare in Paradisum Ecclesiæ. 82.b
diabolus solus mortuus relinquitur, 36.a
diabolus fallaciæ caput. 644.c
diabolus in hoc imo aere vagans dæmonibus sibi similibus Imperat. 35.b
diabolus Magnentius. 203.a
diaboli malitia illum ipsum decipit. 434.a
diaboli, & Antonii Dialogismus lepidus. 644.c
diaboli obscuritas, & ætas infirmarum sunt signa rerum. 636.a
diaboli iactantia. 72.a
diaboli inuentum, est persequi. 219.b
diaboli vinciendi ratio. 644.a
diabolo contra Christianos, maximè monachos, & virgines Christi odium est. 640.b
diabolo nihil charius est, quàm lædere. 641.d
diabolum excelsum corpore vidit Antonius, qui se Dei virtutem, & prouidentiam ausus est dicere. 644.b
diabolum principem Christiani pedibus conculcant. 47.d
diabolum talem vidit Antonius, qualem Iob. 640.c
diabolum in hocimò aere vagãtem Christus præcipitauit: & aerem purificauit. 35.b
diabolo per Angelum loquutus est Deus. 489.a
diaboli hominum mentem pauore, corpus horrore concutiunt. 643.a
diaboli in Monachorum habitum se transferunt. 640.b
diaboli ad signum crucis euanescunt. 640.c
diaboli Antonii Monasterium commouerunt. 644.a
diaboli psallunt, & de scripturis sibimet sermocinantur. ibid.
diaboli fugantur signo crucis. 643.a
diabolorum conditiones, quibus à bonis Angelis internoscuntur. 643.a.b
diabolorum oracula aduentu Christi obmutuerunt. 642.d
diabolica impostura, & idolorum vanitate omniũ animos vulnerauerat. 30.b
diaconi 4. & presbyteri 16. Ecclesiæ Alexandriæ. 281.b
diaconos Paulus noluit esse bilingues. 236.b
dialecticem Zeno Eleates inuenit. 9.d
diana inuenit venaticam. 9.c
diana sospitatrix. 6.d
dicta ac scripta imperatoris, pari pondere æstimãda sunt, 208.c
dictiones naturam non perimunt, quia substantias sequuntur. 112.d
dies dominicus quibus exoritur. 196.d
dies dominicus, est initiũ secundæ creaturę. 196.c
dies dominicus certus, quid. 195.d
dies præcesseritne noctem vel contra. 498.c
dies dominicus sanctissimus. 223.b
diem iudicii nescire, vtile est. 170.a
diem, & horam Christus se nescire dicit, quatenus est homo. 169.d
diem iudicii an nouerit Christus. 167.a
die dominica renouamur. 197.a
die sexto creata, perfecta sunt. 196.d
dies vitæ nostræ septuaginta anni, ait psalmographus, quidquid reliquum est, labor, & dolor est. 638.d
dies solennes incipiunt celebrari à vespera præcedenti cur. 498.c
dies etiam, Sabbata, qui non sunt Sabbata, lex appellare solet. 196.b
differentia inter creauit, & creaturam quid prosit. 133.a
differentia inter Deum, & homines, quę. 239.b
difficile quid? 509.c
difficile finitu est, quod creatum, & infinitum est, vt Angelus, anima, & dæmon. ibid.
dilectio erga inimicos est supra naturam. 514.a
dilectum quid. 190.a
dilectum appellauit Deus Pater, cur. 188.a
diluuium. 501.a
Diogenes notarius. 207.d
Diomedis, & Hectoris muliebria studia. 9.a
Dionysius Episcopus Alexandriæ. 246.b
Dionysius ob Epistolam Euphranori, & Ammonio contra Sabellium scriptam, culpandus non est. 227.c
Dionysius Episc. nunquam de hæresi conuictus est, vt volebant hæretici. 226.a
Dionysius se ipsum purgat in Apologia. 229.d
Dionysius Ario quàm sit dissimilis. 226.c
Dionysius Alex. cur scripserit Epistolam, quã Ariani calumniant. ibid.
Dionysius Episcopus hæreseos falsò ab Arianis accusatus. 225.a
Dionysius Alex. apud Dionysium Papam accusatus. 229.a
Dionysius Arianam hæresim subuertit. 230.a
Dionysii, & Arii fidei collatio. 232.d
Dionysii Alex. Epistolę verba. 226.a
ex Dionysii sententia filius non est creatura. 231.c
inter Dionysium, & Arianum discrimen. 230.b
in Dionysium accusatio prima. 229.c
in Dionysium accusatio secunda. 230.b
in Dionysium accusatio tertia ex impostura Arii. 232.b
Dionysius presbyter Alexandrinus. 281.b
Dionysius Romanus Episcopus. 246.c
Dionysius Italiæ Metropolitanus. 214.a
Dionysius apud Indos Deus. 5.b
Dionysius magister ebrietatis, ob id colebatur. 46.c
direptio in Ecclesia. 315.d
disciplina nostri Dogmatis non est vilis. 1.a.b
disciplinæ, & gratiæ Dei supernaturales. 71.d
disciplinas suas dominus, veluti thesauros in nobis recondit. 71.d
discipulus Euangelii fidelis quis? 73.b
discipuli omnes Christi mortem cõtemnunt, cur? 36.a
discipuli Christi ob Iudæorum metum latebras & recessus quæsiuerunt. 215.d
discipuli Arii tum in impietate, tũ in pœna. 80.b
discretio bonorum, & malorum spirituum. 643.a
distinctio apta. 216.c
distinctio apta, & eiusdem explanatio. 177.d
diuinationem se habere simulant dæmones. 642.b
diuinitas vna, tres hypostases. 510.a
diuinitas verbi vbique. 527.c
diuinitas nõ reliquit Christi corpus in sepulchro, neque animam in limbo. 376.a
diuinitas in Christo quanto magis reuelabatur, tantò pleniùs gratia crescebat. 171.c
diuinitas corporaliter habitauit in carne. 162.c
diuinitas Christi nihil ignorare potest. 167.d
diuinitas propter nos pauper effecta, quomodo. 374.c.d
diuinitatis miraculum in quo consistit. 21.b
diuinitatem suam prodebat Christus suis operibus. 166.d
in diuinitate ignoratio esse non potest. 165.c
diuinam essentiam in tres deitates non esse diuidendam. 247.b
diuites esurientes. 501.c
diuitiarum desertio, est Dei Imperium. 634.d
doctrina Christi quanta. 46.c
doctrina necessaria. 73.c
doctrina Christi nullo terrarum orbe concluditur, nullo gentium Barbararum fine prohibetur 653.d
doctrina Christi adolescit. 48.c
doctrina deorum & flagitia. 13.a
doctrinæ veræ signum, argumentumque, quod. 193.b
doctrinam de Deo instaurare, cuius erat. 30.b
doctrina Christi vbique terrarum partes illustrantur. 48.d
documentum Alphabeticum fidei in Christum. 49.a
dogma hęreticorum abominabile, quod. 131.a
dogmata philosophorum de animæ immortalitate. 45.d
dolendum de peccatis suis. 404.c
domicilium Dei sumus. 191.b
dominus omnium verbum est. 190.a.b
dominus venit, vt diabolum præcipitaret in hoc imo aere vagantem, & aerem purificaret. 35.b
dominus noster Dei ratio. 47.d.48.b
dominus homo si non factus fuisset, nunquam à peccatis vindicati ex mortuis resurrexissemus. 102.b
dominus progerminatus est ex Iuda secũdum carnem. 218.c
(dominus creauit me) quomodo intelligi debeat. 467.c
dominus, sub vna hac voce, Trinitatẽ in vna substantia declarat. 195.a
dominus est inconuertibilis, & inalterabilis. 105.d
dominum & Christum fecit Deus, quomodo interpretari oporteat. 468.a
à Domino homine facto in omnes homines virgo reuertendi serpentis transmeauit. 105.d

in Domino nihil erat naturæ imbecillitatis.33.c
Dominos multos habet pullus, quales.385.a
Dominicus dies sanctissimus.223.b
dominicus dies quibus exoritur.196.d
dominicus dies,est initiũ secundæ creaturæ.196.c
dominicus dies certus,quid.195.d
dominicum diem cur sanctificamus.196.c.d
dominica die dominus omnes homines ex mortis vinculis, compedibusque asseruit.223.b
dominica die renouamur.197.a
dominicũ corpus ex Maria editum, non iam Trinitatem,sed quaternitatem constituere,dixerunt impiè nonnulli.50.c
dominatus Dei.406.a
domus,id est, templum Salomonis apparente veritate, desiit.191.b
domus Dei nos sumus.ibid.
domi orantes ad Præsidem delati.223.d
donationes Dei sunt irreuocabiles,& gratia vocationis.160.a
dona,quæ Deus Pater dedit filio.528.d.
δορκάς vnde.511.d
drachma vnde.493.c
Dracũtium arguit Athanasius,quòd episcopatum abnuat.343.d

E

EBrietatis magister Dionysius.46.c
ecce, virgo concipiet,& in vtero habebit,&c. quonam pacto Iudæi interpretantur.107.a
ecclesia inuicta res est.67.a
ecclesia Romana sancta Apostolica, & vniuersalis.539.a
ecclesia Romana D. Petri precibus semper mansit,& manebit immaculata.540.c
ecclesia Romana est mater, & caput omnium ecclesiarum.539.c
ecclesia Romana Athanasium innocentem pronunciauit.303.d
ecclesia Alexandrina militibus circundata.214.b
ecclesia incendium passa,& catholici indignè castigati.263.b
ecclesia multis vocabulis vtitur, quæ non sunt in scriptura.520.b
ecclesia pro functione, magistratuque curiali habita.313.d
ecclesia vniuersa est iniuria affecta,& sacrariũ contumelioſè habitum.221.b
Ecclesia Ischyræ ædificata.286.c
ecclesia nouis vtitur verbis contra nouos hæreticos.519.b
ecclesia catholica.495.c
in ecclesia Romana nullius,nisi Dei,metus est.298.b
in ecclesia tacendum.404.d
ecclesia nondum dedicata ad synaxim non coitum est.205.a
ecclesiæ agricolę.479.d
ecclesiæ dedicatio 616.c
ecclesiæ lęsæ vindicta quærenda.224.a
ecclesiæ dominus curam gerit.274.a
ecclesiæ Catholicæ fides de Trinitate.454.d
ecclesiæ canones ab Arianis violantur.224.a
ecclesiæ Catholicæ signa.631.c
ecclesiæ fides in periculum venit.221.b
ecclesiæ totius membra diuulsa.ibid.
quæ ecclesię erant,stabilia sunt,cur.191.b
ecclesiæ communio,& consensus.298.b
ecclesiæ mysteria gentibus non prodenda.255.b
ecclesiæ Catholicæ fides de Christo.369.d
ecclesiæ ministris immunitas à Constantio Imp. restituta.272.d
ecclesiæ subsellia,thronus, mensa, & c.combusta.307.a
ecclesiam relinquere nefas est.207.b
ecclesiam episcopus deserere non debet.209.b
ecclesiam diripiens Arianus quidam effusis visceribus corruit.307.b
ecclesiam, quæ nũquam fuit,dicit se habere Ischyras.282.d
in ecclesiam Athanasii facta est irruptio nocturna à Syriano.208.d
ecclesiæ Arianis traditæ.209.c
ecclesiæ in prædam,& rapinam datæ.222.d
ecclesiarum omnium mater Roma.539.c
ecclesiarum direptionibus sibi gratulantur, summoti ab ecclesia.223.c
ecclesiis bellum qua occasione impulsus Arianus indixerit.616.b
ecclesiis præsidet Deus.268.a
ecclesias vastant persecutores.212.d
ecclesias omnes perturbatio vexat, neglecta veritate 204.d
ecclesiastes vocatur Salomon.585.d
ecclesiastes cur ita dicatur ibid.
ecclesiastici canones in periculum veniunt.221.b
ecclesiasticę constitutiones.300.a
ecclesiastica bona à Laicis non diripienda.303.c
in ecclesiasticis rebus non specimen eloquentiæ, sed canones Apostolici requiruntur.259.b
ἔκπωσε verbum quid significat.247.a
edere,& gignere,quid differunt.189.b
edictum Constantii Imp.in Christianos.295.c
edictum in ecclesiam.313.a
per Edessam Iulianus propter piæ religionis cultũ transire noluerat.630.c
efficacia passionis Christi.439.b
eiulatus, & planctus per ciuitatem Alexandriæ. 222.c.
ἔλαφος vnde dicitur.511.c
eleemosyna, & oratio hominem ex morte liberãt. 400.a
eleemosynam Georgius diripi iussit.293.d
eleemosynas qui contribuerunt, verberati ad Eusebianis.308.b
elementa Deo, tanquam ancillæ Dominæ obsequuntur,cedunt,obtemperant.18.a
elementa cælum,astra pro diis habita.5.a
elementa, & astra alieno indigent auxilio.13.c
elementa an colenda.13.d
elementa contraria Dominum agnoscentia, concordiam inter se fouent, & in amicitiam conciliantut.18.b
elementa diuisa inuicem contraria.13.d
elementa,& astra an sint dii.13.b
elementa suam stabilitatem semper indissolutam retinent.514.b
elementorum naturas inter se contrarias concordes à Deo fieri.17.c
elementis quatuor corporum natura constat.13.d
Eliachim,ceu Ioachim.579.c

non eloquentia, sed canones Apostolici in rebus ecclesiasticis requiruntur.259.b
Elpidius,& Philoxenus presbyteri.258.d
Emanuel,interpretatur,nobiscum Deus.38.d
Emanuel ex innuba muliere natus.429.c
Enoch,cum Deo placuisset, in paradisum translatus est.237.a
Enoch Patriarchæ liber.610.b
Enos primus inuocator Domini.499.c
Ephestion diaconus Alexandrinus.280.b
Epictetus hypocrita Arianus.74.c
Epicurei vniuersitatis rerũ per se nullam esse prouidentiam fabulantur.24.c
ἐπίνοια mentis conceptus, seu opinio.181.d
episcopatus non est causa peccati.345.d
episcopatum non esse fugiendum timore persecutionis.344.b
ex episcopatu in episcopatum non transeundum. 261.a
episcopatus venales Arianorum tempore.312.a
episcopatibus omnibus eundem esse honorem. 261.a
episcopus quomodo constituendus.222.a
episcopus ecclesiam suam deserere, & alienam quærere non debet.253.c
episcopus imaginarius Colluthus.282.c
episcopi Romani authoritas.251.a
episcopo Romano, aliisque compluribus episcopis hæretici non pepercerunt.315.c
episcopum, cui in throno sedenti necem moliuntur hæretici,Throni episcopaliter stolati lamentantur.257.c
episcopi trecenti decem, & octo Nicænæ synodo affuerunt.515.b
episcopi hæretici depositi.295.a
episcopi multi ex Ægypto, & Africa in exilium compulsi.214.d
episcopi titulo tenus.306.b
episcopi pauperes.320.b
episcopi in exilium acti à Constantio.313.a
episcopi vincti à militibus ducuntur.214.c
episcopi Constantes in fide exilia, minásque non metuentes.299.d
episcopi Arianorum quales.222.b
episcopi in exilium missi,quòd Arianis consentire noluerint.623.a.b
episcopi in exilium missi,& ferro vincti. 295.c
episcopi confessores flagris consciſſi, publicisque ministeriis mancipati.264.a
episcopi veritatis præcones in exilium pulsi, quòd contra Athanasium scribere nollent.214.a
episcopi Romano Pontifici obedientes.539.d
episcopi cur damnentur ab hæreticis.286.a
episcopi in lapicidinas, damnati.311.d
episcopi cur in exilium missi.209.
episcopi orientales contra Athanasium decretum fieri poscebant.622.b
episcopi, & Monachi,& denotarij ab Alexandria profligati.204.b
episcopi sacra mysteria in calice faciunt.257.d
episcopi annosi eiecti.211.d
episcopi in exilium deportati.618.a
episcopi Ariani depositi,& excõmunicati.270.b
episcopi verè,synceriterque creati vita qualis.314.a
episcoporum nomina subscribentiũ concilio Sardicensi.270.d
episcoporum Constantia in persecutione, & exilio.300.a
episcopis mulcta pecuniarum denunciata.299.a
episcopis detrahunt hæretici.210.a
episcopos eiiciunt hæretici,vt suos in Episcopatum inducant.291.d
episcopos creabãt Eusebiani,in quem vsum.269.d
episcopale nomen emebant Ariani.222.b
epistola Liberii episcopi Romani ad Athanasium, quod Deus verbum perfectum hominem assumpsit 55.c.d
epistolæ Dionysii Alex.verba.226.a
epistolam, quam Ariani calumniant, cur scripserit Dionysius.226.c
epistolæ tres Constantii Imp.ad Athanasium. 271.b.c.d
epistolas Pauli legẽtibus quid obseruandum.106.d
error vnde dicitur.514.a
error Origenis de gehennę extinctione.416.c
error Apollinaris.381.a
error Phrygis de aduentu Saluatoris.ibid.
error Miluii de coniugio.380.c
error Marcionis,Valentini,& Basilidis de incarnatione verbi.380.b
error Valentini.447.b
error Ariomanitarum de Trinitate.549.c
error Nouati de pœnitentia.580.d
erroris confutatio.443.b
errores Arianorum.128.b
quos errores commendauerit Arius in sua Thalia. ibid.
Esaias filius fuit Amos.323.c
Esaias serra dissectus est.40.c.493.c
Esdras constituit psalmorum librum.582.a
essentia Dei à nullo videri potest in hac vita.489.c
essentia,& natura dicuntur vniuersales.510.a
essentia,natura,genus,& forma,vnum sunt. 509.d
essentiam diuinam in tres deitates non esse diuidendam. 247.b
essentiale quoduis suam habet efficaciam. 511.c
esuriit Christus,sed fame non interiit.33.d
ethnicus oculis captus,cur.307.c
ethnici cruci obtrectant.1.b
ethnici quanquam deum in ore habent, impietatis tamen crimini subiiciuntur,cur.130.d
ethnici peccant in filium cum blasphemant.458.b
ethnici duplici ratione à vero deuii.3.c
ethnici nihil veri habent in suis doctrinis.195.b
ethnici mundi opificem defraudant, creatione rerum omnium.3.c
ethnici, & Iudæi à Philagrio Præfecto cum armis in ecclesiam missi.222.c
ethnici cur veram disciplinam non habent.236.a
ethnici cum virginibus Sanctis in ecclesia libidinati.256.d
ethnici vni increato inseruiunt, & multis creatis 156.a
ethnici relinquunt vanos cultus, & ad Deum Abrahæ confugiunt. 42.c
ethnicorum sententia falsissima, quę.121.c
ethnicorum, & Arianorum collatio.156.a
ethnicorum sapientia quando infatuata est.45.a
ethnizat,qui.182.b
ethymologia quid est.569.a.514.a
Eua cur non ex terra,vt Adam formata.497.d
Eua,& Adã,quomodo se nudos cognouerunt.2.b

Eua noua,mater vitæ dicitur.425.d
Euam diabolus decepit, non ſua loquens, ſed Dei verba aſſimulans.72.a
Euagrius,& Antiochus,præfecti ſericorum. 204.a
euangelium quid ſit.417.a
euangelium vt prædicaretur,Sancti omnia ſuſtinere volebant.218.d
euangelium quomodo prædicari debet.299.c.d
euangelium Mathæi Hebraica lingua ab ipſo conſcriptum eſt.610.d
euangelii diſcipulus fidelis quis.73.b
cur euangeliſtæ tantum quatuor.610.d
euangeliſtæ prophetarum vaticinia de aduentu Chriſti confirmant.378.a
euangelicarum rerum Sancti Patres nobis peritiores ſunt.426.d
Eudoxius ſeductionis Valentiniani auctor.633.b
Eunomius ab Eudoxio ſeparatus,ſeorſum agebat miſſas.633.b
eunuchus dicendi ſtudioſus.106.d
eunuchi furioſi.301.b
eunuchi epiſcopi nomen ſubeunt,301.c
eunuchi vt natura ita & animo ad gignendum ſteriles.301.b
Euphrates epiſco.calumnia impetitus à Stephano Euſebiano per meretricem conductam.296.a
Euſebius cum ſuis Arianam fouet.224.b
Euſebius Arianæ hæreſeos ſectator.192.c
Euſebius in aula imperiali quãtum cõſpicuus.615.d
Euſebius hæreticus.181.d
Euſebius prius contra Athanaſium ſcripſit. 261. d
Euſebius hæreſeos Arianorum ſocius.222.a
Euſebius princeps coniurationis contra Athanaſium.252.d
Euſebius cum ſuis pro anathemate habẽdus.236 b
Euſebius idololatriæ accuſatus.254.a
Euſebius eunuchus Conſtantium irritat in Liberium.301.a
Euſebius ex Cæſaræa Paleſtines Eccleſiæ fidẽ profitetur, & approbat.235.d
Euſebii,& Arii impudentia.99.b
Euſebii falſum teſtimonium in Athanaſium.254.d
Euſebii concilio Macarius accuſatus.275.d
Euſebii in epiſcopatibus capiendis imprudentia. 253.b
Euſebii,Arii,& Aſterii impietas.122.d
Euſebii verba in concilio Nicæno.349.a
Euſebii confeſſio.59.a
euſebiani epiſcopi authoritate concilii depoſiti. 266.d
euſebiani autores fuerunt ſchiſmatis, luctus, & lachrymarum in eccleſia.261.b
euſebiani minabundi. 289.a
euſebiani Sardim ad conciliũ venerant,cur.269.a
euſebiani calumnię damnati per abſentiam.268.d
euſebiani noui Iudæi.308.d
euſebiani è concilio Sardinenſi fugerũt,cur.268.d
euſebiani ἀνόμοιον ,id eſt, diſſimilem, anathemate execrantur.330.d
euſebiani Aſterio ſimiles.324.c
euſebiani quibus nominibus appellati.331.d
euſebiani quomodo prouocati in concilio Sardinenſi. 266.c
euſebiani damnati Valentis,& Vrſatii pœnitentia. 250.d
euſebiani epiſcopum Arianis conſtituunt. 258.b
euſebiani ſequiunt in eccleſiam & Athanaſiũ.251.b
euſebiani ſecularium poteſtate in epiſcopos abuſi.257.d
euſebiani calumnioſas de Athanaſio literas ad fratrem Conſtantii Imperat.ſcripſerunt.202.a
euſebiani cur non affuerint in concilio Romano. 261.a
euſebiani ſtare iudicio noluerunt,cur. 269.a
euſebiani ſua fuga calumniatores ſe ſunt confeſſi. ibid.
euſebiani anathemate damnati Eccleſias perſequuntur.324.d
euſebiani conciliabula fecerunt, cum irent Sardim.270.a
euſebiani Iudęis iniuſtiores.285.a
euſebiani creabãt epiſcopos,in quem vſum.269. d
euſebiani ab Athanaſio victi.267.b
euſebiani ſubſcripſerunt concilio Niceno, quando.236.c
euſebianorum inſidiæ.255.a
euſebianorum calumniæ in Macarium Ethnicis propoſitæ.256.b
euſebianorum decretum.293.c
euſebianorum faſtus in eorum epiſtola cognitus. 259.a
euſebianorum hęreſis.236.a
euſebianorum inconſtantia.ibid.
euſebianorum fraus, & calliditas in ſchiſmatibus diſſeminandis.276.a
euſebianorum factionis finis.257.c
euſebianorum conciliabula, meræ cõſpirationes, & inſidię.281.a
euſebianorum ſynodi finis.257.d
euſebianorum accuſationis finis.251.d
euſebianorum minæ. 270.a
euſebianorum Symbola ſibi diſſimilia.331.d
euſebianorũ licentia in Chriſtianos,& impia facinora.295.d
euſebianorum in fide inconſtantia. 325 d.326.d.328.d.330.c
euſebianorum fraus.254.b
euſebianorum maleuolentia.242.c
euſebianis omnia licent.286.b
euſebianis ſatellitium militare additum.279.d
euſebianis omnia licent ſub Conſtantii nomine 334 d
Euſtatius Epiſcopus Antiochiæ confeſſione clarus,in exilium actus.291.d
Euſtatius confeſſor in exilium actus, & alii Epiſcopi,& ſacerdotes.213.d
Euſtatius Arianus ab Eccleſia reiectus in concilio Sardicenſi. 74.c
Eutropius presbyter in exilium miſſus.302.a
Eutropius Adrianopolis epiſcopus, vir bonus, & in omnib° perfect°,ab Arianis propellitur.291.d
Eutychius vſque ad necem flagellatus, deinde in metallum mitti damnatus.308.a
exaltauit illum,quid.101.b
exempla ſanctorum qui fide vicerunt.508.a
exequias Iuliani Iouinianus Imp.curat 632.d
exhortatio ad Arianos pia.161.c
exhortatio ad terreſtria omnia relinquenda.399.a
exhortatio ad Martyrium pro Chriſto aggrediendum.36.d
exhortatio ad Orthodoxos. 341.d
exilia Epiſcopis indicta.299.b

Exodus cur ita dicatur.572.d
experientia rerum magiſtra.642.d
exploratores miſit Moſes.574.d
exploratores terræ promiſſionis. 575.d
exponuntur hæc verba,Ego ſum primus.153.a
expoſitio fidei.54.b
expoſitio verborum, Ego ſum in patre, & Pater in me eſt.149.a
extaſim qui patiuntur ſintne verè mortui. 492. a
Ezechias ex Acha genitus.39.d
Ezechias extimuit arrogantiam Senacheris. 40. b
Ezechiæ æquè additi ſunt quindecim anni. 216. d
Ezechiel ex Muſe genitus.39.d
Ezechiel paſſus eſt, at non pro populo, ſed quia euentura populo prædicabat 40.c

F

FAbellarum Arii capita.84.
fabularum commẽta Scylla,Charybdis,& hippocentaurus.11.b
facies virginum quomodo lauanda ſit.401.c
quod Facit,eo quod conficitur, præſtãtius eſſe debet.5.c
fecit,genuit,& creauit differunt.137.a.199.b
fecit quomodo intelligendum.119.c
fecit verbum in rebus creatis vbique vſurpatur. 137.b
facere pro gignere.113.c
factus,vox quomodo intelligenda.108.a
facile definitu.509.b.c
facultatum deſertio,eſt Dei imperium.634.d
fallaciæ caput Satanas.644.c
fallaciæ dęmonum quales.643.a
fame non interiit Chriſtus,licet eſurierit,33.d
falſatii non deſunt.204.a
falſus teſtis impunitus non erit.251.c
faſtus Euſebianorum in eorum Epiſtola cognitus. 259.a
Fauſtinus titulo catholicus peſecutor petulans. 306.d
fauus mellis.496.b
februarius menſis Mecher dicitur Ægyptiis.315.b
fermentum.493.d
fermentum vetus.504.c
feſtus dies Petri Martyris celebratur.612.a
feſtum enceniorum.205.a
feſtum celebrandum quotannis per totum orbem ob ſanguinis,& aquæ fluxum de latere imaginis Chriſti.538.b
ficus.495.c
ficus arefacta quid.493.d
fides non nunc ſuum initium ſumpſit, ſed ad ipſo Domino, opera diſcipulorum in noſtram vſq; ętatem propagata eſt.221.d
fides Chriſti vbi nominatur,vel ipſe Chriſtus, omnis idololatria depellitur, & dæmonum inſidiæ patefiunt.37.d
fides Nicæna ſatis idonea, & efficax ad omnẽ impietatem euertendam, & pietatem conſtituendam. 50.a
fides intemerata, & vita ſyncera,ſunt arma contra dæmones. 642.b
fides apud Catholicos ſana eſt, & minimè ægrota 80.d
fides optima quæ.319.c
fides noſtra eſt ex doctrina Apoſtolica, & traditione Patrum.70.b
fides illæſa manſerat, niſi calliditas hęreticorum eam violare præſumeret.631.b
fides Athanaſii, & Macarii in cõcilio Nicæno probata.260.b
fides Catholica.366.d
fide vera, & pia omnibus manifeſta, ac diuinis literis agnita,& lecta.631.b
fides non eſt de re euidenti concepta.374.c
fides Chriſti,eſt omnibus rebus precioſior.1.d
fides Catholica de Patre,& filio.182.b
fides ſanctæ Trinitatis.632.a
fides Nicææ à Patribus tradita, in manibus geſtãda.80.d
fides vna,& religio prædicatur.56.d
fides Patrum retinenda.74.d
fides in Chriſtum non eſt nullis rationibus innixa. 1.a
fides in Chriſto robuſta ad cælum ducit. 639.b
fides Eccleſiæ in periculum venit.221.a
fides Nicæna per omnes Eccleſias legebatur, & prædicabatur.631.a
fides,eſt iudicium animæ.428.a
fides vna,vnus Deus.151.c
fides, & ſignum crucis inexpugnabilis nobis murus eſt.637.b
fides Eccleſiæ Catholicę verbum Dei cõditorem, & opificem rerum omnium agnoſcit.71.b
fides Nicęna à Patribus ſecundum ſacras ſcripturas tradita,& confeſionibus confirmata eſt.50.a
fides eſt via,qua Deum cognoſcimus.15.a
fidei noſtræ caput Chriſtus.32.d
fidei verbum intra cor tuum.15.a
fidei ſumma in baptiſmate.63.a
fidei noſtræ vniuerſæ ratio in ſacro Baptiſmate conſiſtit.186.b
fidei confeſio Athanaſii.464.a
fidei expoſitio.54.b
fidei Catholicæ confeſio.322.c
fidei in Chriſtum Alphabeticum documentũ.49.a
fidei confeſionem reuocant Euſebiani, cur.331.c
fidei proteſtatio Valentis,& Vrſatii.274.c
in fidei virtute conſtitutũ eſt vitæ Chriſtianæ myſterium, non autem in ſapientia mundi. 653. c
fidei veræ,& virtutis magiſtra, eſt ſcriptura ſacra. 391.d
fidei confeſio Iudæorum.537.d
fidem habemus in nobis.15.a
fidem crucis indutus, res naturales vilipendit, & mortem per Chriſtum non exhorreſcit. 36.c
fidẽ Nicænam qui vilipendunt anathemate feriendi. 59.c
circa fidem qui reprobus inuenitur,mala omninò res.68.d
fide Moſes factus magnus. 384.b
fide in Chriſtũ, & crucis ſigno peſſundatur mors. 36.d
fide ſancti Martyrio conſummati ſunt, & requieſcentes in Domino nunc conſiſtunt.631.a.b
fide in Chriſtum, & ſigno crucis omnes Chriſti diſcipuli mortem conculcant.36.a
fide Catholicæ Eccleſiæ non percepta,hæretici delapſi ſunt ad impietatem. 229.a
fide expoliatum Iudam infeliciſſimum vinculis captiuitatis innexuit diabolus.644.d
fide qui non eſt dignus, indignus eſt, qui Deum nominet.427.d

fide Christi imbuti, qui antea increduli, mortem contẽpserunt, vt martyres Christi efficerẽtur. 36.d
fi de Christi mors nihili fit, quin potius eligatur. 36.a
fide iustificati qui. 81.a
fidelis Euangelii discipulus quis. 73.b
fidelem esse, duplicem in scripturis significationẽ. habet. 114.c
figuras tenere comminiscuntur hæretici. 445.c
filius est vera imago Patris. 54.b.
filius est ex Deo vero personatus. ibid.
filius totus extat similis Patri. ibid.
filius secundum Ioannem non quouis modo, aut simpliciter, sed verus deus appellatur. 188.d
filius vbique adest vi essentię suæ. 465.d
filius existendi principium non habuit. 188.c
filius genitus ex æternitate substãtiæ Patris. 245.b
filius succedit authoritati Patris. 122.c
quod filius sit omnipotens. 475.b
filius Dei, Dei ratio. 48.b
filius proprium germen substantiæ Patris. 175.d
filius Dei, est character Patris. 105.a
filius Dei ingressum in paradisum confecit, ex qua Adam eiectus fuit. 54.c
filius hominis nescit diem iudicii, quomodo intelligendum. 471.c.d
filius Dei si creatura esset, nihilo minus homo mortalis remaneret, vtpote non coaptatus Deo. 142.c
filius genitus est secundum naturam. 55.a
filius Patris imago, & character patris. 29.d .30.a
filius Dei nouum, & vetus testamentum composuit. 56.a.b
filius, quomodo dicitur. 509.c
filius à Ioãne, & à Dauide manus appellatur. 188.d
filius inalterabilis est, & immutabilis. 198.c
filius in Patre, & Pater in filio quomodo. 62.d
filius Pater, & Sp. Sanct. sunt vnius substantiæ. 527.d
filius consubstantialis Patri, quomodo. 339.d
filius ratione humanæ naturæ missus est. 110.b
filius quando visus est sub forma Angeli, hominis, ignis, quid. 567.c
filius dextera, & brachium appellatus. 473.c
filius, & Pater vnum sunt quomodo. 245.d
filius à Patris substantia inseparabilis. 243.d
filius est operum socius. 56.a
filius non est Pater, neque Pater filius. 54.d
filius solus à Patre genitus est. 55.a
filius, est potestas Patris. 170.a
filius, Patris legitima soboles. 176.b
filius est plenitudo deitatis, fortitudo, & sapientia. 149.c
filius Dei non in hominem iam ante existentem superuenit, vt putant Ariani, sed carnem ipse induit. 162.a.b
filius substantialis ex vno principio. 180.b
filius apud Arianos quis vocatur. 186.c
filius ex Arianorum sententia nihil supra conditionem creaturæ habet. 153.c.d
filius, est Dei virtus, hoc est, Deus, qui infernum expugnauit. 56.b
filius primus est, sicut Pater. 153.a
filius à Patre specie non est diuersus. 245.b
filius quid in Sacra Scriptura. 226.d
filius Paternæ substantiæ partus est. 95.c.d
filius semper fuit cum patre. 556.a
filius non est Deo similis, cur. 419.a
filius ex substantia Patris genitus 246.a
filius est sigillum incommutabile Patris. 422.a
filius an sit verbum. 184.c
filius assumpta carne non est diminutus in sua diuinitate. 69.d
filius Dei factus est homo, vt nos in seipso deificaret. ibid.
filius Dei nostrã humanitatem induit, nostri miserius. 387.b
filius consubstantialis. 161.d
filius quomodo factus est Christus, & Dominus. 468.c
filius Dei vnus idem inuisibilis, & visibilis. 469.b
filius sitne verus: nẽne. 551.a
si filius creatura esset, filius Dei non esset. 333.d
filius Dei factus non est. 110.c
filius, & Pater natura non distinguntur. 61.d
filius, & Sp. Sanct. non sunt de numero multorũ. 542.b
filius hominem finxit. 56.a
filius est verus Deus, vt pater. 469.b
filius est in Patre, quomodo. 150.a
filius non est simpli citer, & vulgaris sapientia, aut ratio 179.b.c
filius, est vera imago Patris. 168.a
filius substantia similis non est Patri, quomodo. 341.b
filius Dei nullis creaturis comparandus. 198.b
filius Dei si homo nõ factus fuisset, nunquã à peccatis vindicati ex mortuis resurrexissemus. 102.b
filius Patris essentiæ communicat. 177.c
filius non extitit præter sententiam Patris. ibid.
filius Dei homo factus, cur. 355.d
filius Dei hominem perfectum assumpsit absque peccato. 55.d
filius Dei est primogenitus omnis creaturæ. 55.a
filius solus cognoscit Patrem. 165.c
si filius esset creatura, mediatorum series infinita. 237.d
vt filius consubstantialis est Patri, ita & Sp. Sanctus. 365.c
filius Pater, & Sp. Sanct. sunt simul. 410.c
filius nõ ita corpus humanum assumpsit, vt in hominem mutaretur. 67.
filius ex se creauit omnia. 464.d
filius est ex substantia Patris. 243.b
filius Dei sicuti homo spiritu inungitur. 103.c
filius si creatura esset, nihil à cæteris creaturis differret natura. 238.b
filius Dei cum Deus erat, assumpsit carnem, & in carne existens, deificat carnem. 165.c
filius Dei non, quia homo factus est, desiit esse Deus. ibid.
an filius sit æqualis Patri. 353.d
filius Dei viuus, & efficax, quotidie operatur, omniumque salutem conficit. 38.a
filius Dei corpus suum à morte excitatum Patri repræsentauit. 56.b
quòd filius sit consubstantialis Patri. 332.d
filius Dei voce omnium numinũ prædicatur. 37.d
filius Dei est Deus in descendendo, Deus in ascendendo. 56.b
filius à Patre priùs mittitur, quàm nascatur ex fœmina. 425.a

filius Dei ob carnem non est creatura. 69.a.b
filius Dei, est fœtus Patris. 55.a. 62.a
filii omnipotentia. 529.a
filii appellationem in veteri testamento verbum habuisse. 187.d
filii Dei generatio à natiuitate nostra non parum abest. 239.d
filii Dei generatio humano more non est intelligenda. 238.d
filii Dei præsentiam in carne adoramus. 71.b
filii Dei caro in cruce suspensa fuit, non ipse. 56.b
filii Dei immutabilitas. 100.c
filii diuinitatem negat, qui dicit illum Patri similem. 419.b
filio quænam dona dedit Pater. 528.d
filio qui discredit, non videbit vitam. 186.b
filio Dei nullum ætatis initium, aut finis. 56.a
filio dei caro ignominiam non attulit. 69.d
filio insunt omnia quæ patri inesse dicuntur. 91.d
filio suo loquebatur cum crearet pater hominem. 498.b
filio obtrectare, est obtrectare Spiritui Sancto. 416.b
filium consubstantialem esse Patri, quomodo intelligendum. 340.c
filium consubstantialem, & ex substantia Patris esse, Patres in Nicæna synodo confessi sunt. 199.b
filium habere nomen Patris, vt Deus, & Dominus appelletur. 413.d
filium Patri consubstantialem, se non negasse docet Dionysius Alexandr. 336.d
filium Dei neque verbum, neque hominem esse, secundum Arianos. 187.a
filiũ Patri coæternũ, & consubstantialẽ esse 198.a
per filium dantur ea, quæ in datione veniunt. 154.a
filium consubstantialem Patri ex concilio Nicæno. 419.c
filium Dei creaturam esse aiunt Ariani. 51.b
filium Dei Iudæi inficiantur. 59.d
filium nominatum esse magnum Deum. 412.a
filium præponi Patri. 410.c
filium esse verum Deum & Dominum. 411.d
filium Patri Consubstantialem cur Patres scripserint. 243.d
filium, non corpus Patri coæternum fuisse, Nicææ Patres asseuerarunt. 51.b
filium dei creaturã esse, opinio est impietatis plena. 77.d
filium, aliud verbum aliud dicunt quidam hæretici. 50.d
à filio liquet omnia creata esse, & ipse creatura nõ est. 55.a
de filio Dei hæreticorum opiniones variæ. 184.a
de filio Dei nefas dictu. 91.c
de filio suo non deliberat Deus. 175.d
filii nunquam appellandi sunt parẽtum creaturæ, sed filii, aut liberi. 199.b
filii, & dij ob verbum, quod in nobis est, existimamur. 160.a
filii Dei. 490.b. 499.c
filii Dei appellamur non eo modo, quo Christus. 238.c
filios aliquando seruos patres appellant. 113.a
finitu facile quid? 509.b
finitum quid, quid infinitum, quid difficile, & quid facile. ibid.
firmamentum diuidit aquas, & aquas, situsque luminarium in eo deputatus est. 124.b
flammæ iniectæ baptisteriis. 222.c
flammæ gehennæ vltrices. 635.d
flumina, & fontes sine subsidio terræ nunquam fuerint. 13.d
fluuios, & fontes alii pro diis habent. 12.b
fœmina, aut mas in cælis non est. 401.a
in fœmina nihil conditum fuit nouum, nisi in Maria virgine. 55.b
in fœmina nouum creauit Dominus. ibid.
fœminæ impudicæ à Thæseo inter numina relatæ. 5.d
fœminas non est tutum ad consilium de rep. admittere. ibid.
fontes, & flumina sine subsidio terræ nunquam fuerint. 13.d
fontes, & fluuios nonnulli pro Diis habent. 12.b
forma, essentia, natura, & genus, vnum sunt. 509.d
forma vna in tribus Personis. 64.b
formulam pacificatoriam ab hæreticis non recipiendam. 224.c
fornicationis amicus est diabolus; vt ait ipse Antonio. 636.a
fornicationis origo, Idolorum inuentio. 5.c
fortitudo animi Christianorum. 47.d
fortuita non est mundi creatio, vel spontanea. 24.c
francorum genus. 500 d
fratres, & liberi omnes sumus ex Adamo procreati. 52.c
fratres fratribus mutua sunt specula. 204.a
fratres peregrinos laudat Athanasius. 634.a
fraus Eusebianorum. 254.b
fraus quomodo viam sibi sternat. 276.a
fraus Arii in suis erroribus superseminandis. 127.a
frigidum calido infestum est. 18.a
frigus violentia caloris euanescit. 13.d
friuola, & nugax Arianorum hæresis. 198.b
Frumentius ab Athanasio coaptatus Episcopus. 211.b
frumentum, & vinum quid. 500.a. 504.c
frumentum ecclesiis Constantinus distribuerat. 632.a
frumentum dabatur à patre Imperatorum in alimentum viduarum 257.d
fruſtra ieiunat, qui à vitiis non abstinet. 400.c
fuga Athanasii cur calumnietur. 213.c
fuga Sanctorum non est culpabilis, nec ociosa. 218.d
fuga Sanctorum non est inutilis, nec infructuosa populis. 219.d
fuga Arianorum fœda. 295.a
fuga Christi bona. 216.c
fuga quid à persecutione differat. 628.a
fugæ Athanasii causa. 223.b
fugam in persecutione à Christo concessam. 211.d
fugam esse licitam 215.a
fugam cur Athanasius arripuerit. 209.a
fugam se rectè arripuisse, docet Athanasius. 220.a
fuga minas Imperatoris Cõstantii Athanasius declinauit. 622.c
fugere si malum est, multò deterius persequi. 215.a
fugere in hyeme vel in sabbatho. 495.d
fugientes persecutionem Apostoli, non inde inutiles facti. 218.d

fugitat nemo mensuetum & humanum: sed efferum, & facinorosum.215.a
fundauit me, quid.145.a
futurarum rerum scientia est inutilis.642.d

G

GAbriel circunspectè, & cum bona cantione euangelizauit.51.d
Gabrielis Archangeli Virgo Deipara nudam essentiam contemplata est.489.c
Gaius presbyter Alexandrinus.281.b
Galatæ amplectuntur circuncisionem.107.a
Galilæos Iulianus vocare Christianos erat solitus.630.a
Ganymedes à Ioue raptus.6.d
Gedeon per fidem iustificatus.81.a
gehennæ flammæ vltrices.635.d
de gehennæ extinctione Origenis error.416.c
γέννημα & πόιημα quid differunt.175.c
generatio filij non enarratur.561.b
generatio alia Dei verbi, alia hominum, quomodo 239.b
generatio Dei qualis.335.d
Geneseos liber cur ita vocetur.573.b
gentes quando cæperunt Deum cognoscere.39.d
gentium spes Christus.40.b
gentilitatis principia quæ.642.d
genus Seth segregatum.499.c
genus, natura, essentia, & forma, vnum sunt.509.d
Georgius Cappadox quæstor ærarij Constantinopolitani.312.c
Georgius Cappadox, & carnifex.74.c
Georgius arrogatis sibi moribus Caiphæ cum præside Pilato, contra pios debacchatur.223.a
Georgius ab Alexandro electus.254.a
Georgius quomodo ingressus est Episcopatum.222.a
Georgius nec dignus, qui Christianus appellaretur.295.a
Georgius contra canones est baptizatus.263.a
Georgius non cum Episcopis, & Presbyteris est Alexandriam ingressus.ibid.
Georgius Christianos crudeliter afficit.626.a
Georgius Capadox Athanasij successor.211.a
Georgius hæreticus Arianus.323.c
Georgius hæreticus ab Ario creatus Episcopus.74.b
Georgius miser post tam multa scelera, inuitabat omnes, vt secum communicarent.293.c.d
Georgius elee mosynam diripi iussit.ibid.
Georgius Episcopi materteram ita persecutus, vt extinctam ne humari quidem sineret.ibid.
Georgius Cappadox in Catholicos sceleratus.214.b
Georgii facinora nefanda.293.c
Georgii Arianica constitutio, qualis.222.b
Georgii gesta in Ecclesia Alexandrina.617.d
Georgio Episcopo Ariano nemo Ecclesiasticorum se adiunxerat.293.294.
germē proprium substantiæ Patris, est filius.175.d
genuit denotare solet filium Dei.138.a
genuit, fecit, & creauit differunt.137.a
genuit, & creauit, coniunctim posita quid.138.d
gignere, & Creare differunt.133.a
gignere, creare, facere quid differunt.199.c
gignere, & edere, quid differunt.289.a
genitus vna est eius, qui genuit, imago.659.d
geniti sunt, quid.138.a
gentium quid.137.a
genitor qualis est tale quoque est genitum.127.b
gladius gentibus olim passim erat pro scipione.47.b
gladium emere.495.a
gladii ancipites.503.a
gladii virginibus Sanctis intentati.256.c
gloria Patris quæ.101.d
gloria, & corona iustorum.506.c.d
gloria nostra quæ.101.d
gloriæ vanæ contemptum pertimescit Satanas.642.b
gloriam Dei nō essentiā viderunt Prophetæ.489.c
glorificatio sancti Spirit.409.c
in Golgotha Christi corpus linteo inuolutum Ioseph deposuit.52.a
Goliath occisus à Dauide.576.d
Goliath à Dauide prostratus.482.a
græcus.503.b
græcorum sapientes scitè, & eloquēter multa scripserunt.46.d
græcorum mos in trudendis pueris.494.d
græcorum, Idololatrarum, & græcorum olim passim tota vitæ ratio in armis erat.47.b
gratia datur à patre per verbum in Spiritu Sancto 456.a
gratia imaginis ad similitudinem Dei hominibus impressa.29.a
gratia crescebat Christus quomodo.171.c
gratia plena, Deipara dicitur.426.a
gratiæ, & disciplinæ Dei sunt supra hominē.71.d
gratiarum actiones post synaxim.401.d
gratiarum actiones post cibum.402.b
gratias Deo esse agendas, & quomodo, docet Psalmographus.390.c
Georgius Cappadox Athanasii successor.221.d
Georgius impius, & furiosus Arianus.224.d
Georgius Arianus Paschatis die Catholicos in vincula coniicit.223.b
Georgius excommunicatus.224.a
Georgius etiā apud suos infamia laborauit.220.c
Georgius in concilio Sardinensi depositus.263.b
Georgius Arianus à nemine in Episcopum postulatur, nisi à solis Arianis.223.d
Georgius non canonicè creatus Episco.293.d
gubernatore indiget mundus.18.b
gubernatoriam artem Neptunus inuenit.9.c
γὺψ, id est, vultur, vnde.511.d

H

HÆresis.495.c
hæresis Ariana quando emersit.275.a
hæresis Ariana hirudinis quarta filia.309.b
hæresis Sabellii.179.d
hæresis Christi perduellis.85.a
hæresis Samosatensis.117.b
hæresis Arianorum nugax, & friuola.198.b
hæresis Arianorum vafricies & dolus.120.b
hæresis Pauli Samosatensis.337.d
hæresis extincta est Nicæni concilii prædicatione.631.c
hæresis Ariana pio sensu destituitur.235.b
hæresis Eusebianorum.236.b
hæresis morbus semper in deterius progreditur.68.c
hæresis Ariana vafra, & dolosa, quomodo.82.b
hæresis Arij, & Eusebij.337.d
hæresis Sabellianorum.54.d
hæresis Samosatensis.352.d
hæresis Marcionis est, Deum Iustum nō esse Christi Patrem.62.b
hæresis immanis bellua.291.c
hæresis Arianorum à Ioanne Apostolo refutatur.159.c
hæresis impii Manichæi.52.c
hæresis Ariana ab Vrsatio, & Valente abiurata.274.d
hæresis Samosatensis.61.c
hæresis quomodo cognoscenda, & conuincenda.291.a
hæresis posterior semper efferacior.309.a
hæresis Ariana Paganismum redolet.176.d
hæreseos inuentor Marcion.83.a
hæresim Arianam subuertit Dionysius.230.a
hæresim Arianam condemnauit Dominus Alexandri precibus.289.b
in hæresim quinam faciliùs labantur.352.a.b
in hæresim qui incidunt, mentis vertigine laborant.82.d
in hæresi vnaquaque diabolus venit dicens: ego sum Christus: apud me est veritas 73.a.b
hæreses transfugę veritatis.82.a
hæreses inutilē aquam baptismatis possidētes.130.d
hæreses quotquot sunt, nihil habent in suis figmētis constituendis, quod commune sit cum scriptura.73.a
hæreseon princeps diabolus.75.a
hæreseon inuentor diabolus 85.a
hæreseon omnium trophæum vnica Synodus Nicæna.50.a.b
in hæresibus singulis transfiguratus diabolus, dictiones subiicit plenas dolo.73.a
hæreticus.513.d
hæreticus fit quis.517.a
hæreticus, vt Tyrannus Babylonicus persequitur.215.b
hæreticus prauum omninò, & vndequaque corruptum animum ad impietatem habet.174.b
hæreticus, est calumniator, & accusator veritatis.513.d
hæretici nihil aliud faciunt, quàm quòd patres accusant.73.d
hæretici quæ scribunt, non cura veritatis scribunt.74.a
hæretici cuncta mouent, & turbant.ibid.
hæretici technarum gratia omnia faciunt.73.d
hęretici, qui credunt nihil amplius esse hominem quam speciem illam corporis quæ in oculis apparet.15.b
hæretici Samarię vnde orti.580.b
hæretici inter se contentiosi, tamen vt Herodes, & Pilatus in blasphemias aduersus Christum consentiunt.81.a
hæretici ne mortuis quidem parcunt, viuos calumniis persequuntur.292.c
hæretici Marcellus, & Paulus Samosatensis Apostolica scripta ad suam detorquēt sententiā.66.c
hęretici callida sophismata in medium proferunt.225.a
hęretici vnanimitati, & cōmunioni inuidēt.298.b
hæretici nesciunt, quid credant.74.c
hæretici Episcopi ab Ario creati.74.c
hæretici nihil certi ex sacris scripturis in hæresi sua habent.225.a
hæretici non audiendi.74.d
hæretici circumeunt, vt scarabæi, cum patre suo diabolo.178.c
hæretici suam impietatem non animaduertunt: mentem perdiderunt.215.b
hæretici tempora rerum non distingunt.ibid.
hęretici in lædendis hominibus naturam non reuerentur.ibid.
hæretici linguam habent, quasi gladium acutum ad impietatem.126.a
hæretici nullius misericordia tenentur.215.b
hęretici Iudęos, Ethnicósque ad persecutiones, virginum stupra, cędes, Ecclesiarum populationes, incendia, blasphemias instigarunt.224.c
hęretici indicantur, qui Synodo Nicęnæ contradicunt.51.a
hæretici non habent locum in Synodo.300.d
hæretici nihil secundum Euangelium sapiunt, aut faciunt.213.a
hæretici sunt animo Ethnico.174.b
hæretici leporibus timidiores 215.c
hæretici neque suis decretis acquiescunt.74.a
hęretici alium opificem rerum sibi fingunt, extra Patrem Iesu Christi. 24.d.25.a
hęretici curiosi.219.c
hæretici quidam dixerunt verbum Dei in aliquem ex Prophetis descendisse, nec tamen hominem factum esse.50.d
hæretici Iudaicas, & stultas reperiunt controuersias.174.b
hæretici sine intellectu.69.a
hæretici primi tantùm verbis suam doctrinam propugnare conati sunt.309.d
hæretici secundum suum diabolum Patrem mollibus sermociunculis se fucant.215.c
hæretici decidui ex Maiorū traditione, naufragique in fide.3 c
hæretici sitibūdi, auidique sanguinis humani.215.c
hæretici, quod dictum est benè, malè interpretantur.199.d
hæretici calumniantur eos, qui persecutiones vitant.215.d
hæretici veritatem è medio tollere conantur.214.d
hæretici cum sacris literis pugnant, & Sanctorum virtutes calumniantur.215.d
hęretici sunt perturbationis filii.264.b
hæretici in suis sceleribus non interquiescunt.215.a
hæretici lucifugæ.50.a
hæretici sub verbis ambiguis prauitatem suam occultant.248.b
hæretici quidam Christum passum, & crucifixum negarunt.50.d
hæretici occultant animū in scribendo, & scripturarum verbis pro esca vtuntur, vt latenter in suā malitiam pertrahant ignaros.75.c
hæretici in commune scelera sua, veluti Babylonis poculum commiscent.81.b
hæretici non integrè, sed truncatim tantùm aliorum scripta tractant.229.c
hæretici Ethnica dicendi magnificentia, Ethnicisque sophismatibus seducere annituntur.75.a

hæretici ad Euæ imitationem oblata deguſtant,& degustatione cæci captique ſenſibus, amara dulcia eſſe arbitrantur, & abominabilem hæreſim, pulchram eſſe exiſtimant. 82.b
hæretici Epiſcopis detrahunt.210.a
hæretici machinis vtuntur contra veritatem. 74.d
hæretici Epiſcopi depoſiti. 295.a
hæretici aliqui ratiocinati ſunt, Patrem Deum cõſubſtantialem eſſe rebus creatis.51.b
hæretici ad ſerpentis ſimilitudinem blandi ſunt. 80.b
hæretici ſcribunt, non vt proſint, ſed vt noceant, & interficiant.74.a
hæretici illis,à quibus accuſantur,non reſpondent, ſed ſibi ipſis quiduis,quod libitum fuerit, perſuadent.74 b
hæretici ſunt Chameleontes in mutandis coloribus.234.c
hæretici Euſebiani minabundi. 289.a
hæretici dum ſcribunt, ſuamet immutantes,incertam ſuam fidem, vel potiùs ſuam infidelitatem certam, dementiamque oſtendunt.74.b
hæretici cur meritò authorum ſuorum cognomẽta præ ſe ferunt.83. a
hæretici vocabula eorum accipiunt, quorum prauam opinionem receperunt.69.a
hæretici à ſuo hæreſiarcha denominantur.83.b
hæretici ſunt ruina hominum ſimpliciorum.50.c
hæretici per fœminas commendãtur Imperatori. 292.a
hæretici omnia miſcent, turbantque. 96.a
hæretici vultum ad ſpeciem angeli conformant, & verborum indolem præ ſe ferunt.73.a
hæretici more Pharaonis indurantur. 160.b
hæretici hydræ Ethnicorum comparantur.174.b
hæretici Satrapæ impietatis.304.a
hæretici nomina ſibi Synodorum vendicant.50.a
hæretici ſunt Chriſti perduelliones.74.b
hæretici ſunt vario, & verſipelli animo.234.b
hæretici quidam impiè dixerunt Corpus Chriſti ex Maria editũ. Quaternitatem, nõ Trinitatem conſtituere.50.d
hæretici Patres in calumniam vocant.225.a
hæretici corpus Chriſti ex Maria procreatum negant.53 a
hæretici tyranni, & canes rabioſi.297.b
hæretici inter ſe diſſentientes·377.b
hæretici gratiã,Catholici calũnias recipiunt.284.a
hæretici pauci cum ſint numero,volunt tamen ſua præ omnibus valere.74.b
hæretici extores ab Eccleſia facti.320.c
hæretici ſcripta pro ſua libidine immutant.289.d
hæretici ſunt commenti præterverum Chriſti patrem alium eſſe Deum mali conditorem·3.c
hæretici mala opera laudant. 82.b
hæretici à fidelium communione ſemoti.320.a
hæretici reſipiſcentes quibus conditionibus ab Eccleſia recipi debeant.57.b
hæretici Anathemate damnati.321.a
hærerici pios homines ſuorum cathalogo adſcribunt.225.d
hæretici Nicænam fidem euertere ſtudent·74.b
hæretici verborum pugnis digladiantur.50
hæretici quid de perſona Sancti Spi. ſentiãt.414.b
hæretici Caiphæ æmuli.225.d
hæretici in veri Dei cognitione deſipuerunt. 584.a
hæretici habent cor Pharaonis obduratius. 170.
hæretici nonnulli Corpus Chriſti verbo Dei coæternum fuiſſe iactarunt.50.c
hęretici in ſe mutuò inſurgunt.321.d
hęretici non ſunt audiendi.343.a
hęretici alieni à Chriſtianiſmo, & diaboli, eiuſque dæmonum amici ſunt.73.c.d
hæretici nihil rationi conſentaneum habent.225.a
hęretici verborum lenociniis ſeducunt.75.c
hęretici non recto animo loquuntur.75.a
hæretici ſimpliciores fratres ſcãdalis offendũt.71.a
hęretici maiores phariſæis fimbrias ſibi alligant. 75.c
hæretici concilij decreta irrita,ſua rata eſſe volunt. 253.c
hæretici ſcript. ſacras ad ſuam ſententiam detorquent.99.a
hæretici cur Epiſcopos damnent.286.a
hæretici veram eſſentiam malitiæ tribuunt.3.c
hæretici ſimulachrum inane pro veritate, & rerum fide introducunt.69. a
hæretici cum patre ſuo diabolo teſtimoniis ſacræ ſcripturæ vtuntur.85.b
hæretici ſimiles Iezabeli.81.d
hæretici prorſus ſacrarum literarum rudes.248.c
hęretici mendacium inſtituunt contra ſcripturas. 71.a
hęretici veluti Caiphas iudicandi, & de fide definiendi munus inuadunt. 74. b
hæretici alii dicunt alium filium eſſe aliud verbum Dei.50.d
hæretici nomina ſortiuntur eorum,à quibus hęreſim edocentur.82.d
hęretici pro fide ſcripta conficere ſimulant.74.a
hęretici iniuſtitiam exercent.291.c
hęreticorum verba dolis, & ſanguine plena.219.c
hęreticorũ acta nõ ſunt pacis, ſed ſchiſmatis.263.d
hæreticorum variæ opiniones de filio.184.b
hæreticorum calliditas niſi fidem violare præſumeret,ea illæſa manſiſſet. 631.b
hæreticorum inuenta & ſophiſmata.362.b
hæreticorum manus parricidales. 215.a
hæreticorum geſta nefanda.268.d
hæreticorum variæ de Chriſto opiniones.181.d
hæreticorum nauſeæ, & vomitus.125.b
hæreticorum conciliis non credendum.253.d
hæreticorum conciliabulum, non eſt vera ſynodus. 254.a
hæreticorum acta lamentanda.251.d
hæreticorum verba omnia ſuſpecta. 174.c
hæreticorũ cædes, & hominum mactationes. 251.c
hæreticorum animus latet, & millies vt anguiliæ in ſinus,meandróſque lubricant.74.d
hæreticorum conſuetudo fugienda.657.a
hæreticorum vafricia in Eccleſia vexanda.73.c
hæreticorum ſentẽtia nullo modo defendi poteſt. 225.b
hæreticorum ambitio.74.b
hæreticorum refugium ad mendacia de piis hominibus fingenda. 225.d
hæreticorum malitia, & tergiuerſatio.75.d
hæreticorũ mos in ſua doctrina diſſeminãda.299.c
hæreticorum inanis garrulitas.50.a
hæreticorum ſectæ inter ſe diſcrepant omnes. 73.b
hæreticorum hypocriſis.73.a

hæreticorum pater diabolus.73.a
hæreticorum literæ inter ſe pugnant.261.d
hæreticis nihil cum ſcripturis.72.d
hæreticis nulla veritatis cura eſt, & omnia ob arianam hæreſim & dicunt, & faciunt.73.d
hæreticis graſſantibus nullæ in Chriſto virgines manent,nulli iuuenes monaſticam vitam amplectuntur.297.b
hæreticis fauetur magis, quàm catholicis.291.b
ad hæreticos vitandos exhortatio.71.d
apud hæreticos veris rationibus nihil firmũ 82.b
ab hæreticis formulam pacificatoriam non reciendam.224.c
cum hæreticis non communicandum.314.d
hæretica Arii confeſſio.76.c
hæretica propoſitio Arianorum. 182.b
harmonia mundi vnum ducem, & rectorem declarat.19.a
hebdomadæ ſeptuaginta.422.c
hebræus quidam ſtridet dentibus in imaginem Chriſti.535.c
Hectoris,& Diomedis muliebria ſtudia.9.a
Hecubes fortia facta.ibid.
Helias ſe abdidit propter Achaab.215.d
Helia Deus vocatur.ibid.
Helias profugit ob minas Ieſabel.ibid.
Helias, & Eliſeus Deum inuocabant, & mortuos ſuſcitabant.150.a
Helias, Achab, & Iezabel fugit.628.c
Helias, & eius geſta.578.a
Helias cognitum habebat,quomodo raptus fuerit qui ſi interrogatus fuiſſet, dixiſſet forſitan, qua ratione aſſumptus eſſet.169.b
Helias Monachus. 278.a
Heliam in quendam montium abiectum eſſe prophetarum diſcipuli exiſtimarunt principio.169.b
Helizęus nouerat,quomodo Elias aſſumptus eſſet. ibid.
Heliſęi anima aliis incognitas virtutes faciebat. 643.a
Heraclius contra Athanaſium miſſus à Conſtantio, quomodo ſe geſſerit.306.c
Heraclius hæreticos, & idololatras concitat ad Eccleſias euertẽdas,& populos lapidãdos.306.d
Heraclius comes.305.a
herbas laborantibus vtiles Aeſculapius animaduertit: ideo Deus habitus.46.b.
Hercules Deus quare habitus.46.c
hermaphroditos oportebat Deos gentilium effingi, cur.11.b
Hermias peregrinorum pedum lotor,308.b
Herodius quid.502.b
heroes,& Dij poetarũ quãdo contẽni cęperũt.45.a
Heſter cognatus erat nomine Mardocheus.592.b
per Heſter Deus vniuerſam Iudæorum gentem iamiam perituram ſeruauit.ibid.
Heſychius, & Martyrius deputatores in concilio Romano.259.d
Hierarchia ſecunda.426.b
Hierax presbyter Alexandrinus.282.b
Hieremias ex Helchia genitus.39.d
Hieremias ex vtero ſanctificatus.163 b
Hieremiam Deus in vtero formauit.237.c
Hiericho operatio tibicinãdi quid deſignat. 196.b
Hieroſolymitanum concilium in gratiam Athanaſii conuocatum.273.d
Hieroſolymitanum regnũ deſiit,cum venerit chriſtus.42.a
Hieruſalem quod non amplius cõſiſtit,ingens documentum eſt de chriſti aduentu. 41.d
Hieruſalẽ,& ſacrificiũ nõ eſt apud Iudęos.41.d.42.a
Hieruſalem quandiu ſtetit bellum irreconciliabile Iudæis fuit, pugnatumque ab omnibus contra Hieruſalem.40.b
Hieruſalẽ ſtatura erat ad aduẽtũ vſque chriſti. 41.c
hilaritate nimia Antonius nunquam in riſum reſolutus eſt.638.b
Hilarii Diaconi conſtantia in perſecutione. 302.a
hiſtorici falſa de Diis aſſerunt.9.a
hiſtoriographi veteris teſtamenti.580.c
Homerus Telemachum vnigenitum Vlyſſis dilectum appellat in ſecunda Odyſſæa. 190.a
Homerus poeſin heroicam inuenit.9.d
homo in duas partes diſcerpitur, cur.367.c
homo quomodo creatus. 25.b
homo mortem vitæ prætulit.25.d
homo ad imaginem Dei creatus, & ad ſimilitudinem genitus.17.a
homo vterque quomodo in concupiſcentias corporeas lapſus eſt.2.b
homo in tempore genitus, & in tempore prolem gignit.127.c
homo ex materia patibili creatus eſt.238.d
homo naturaliter mortem, & corporis ſui diſſolutionem expaueſcit.36.c
homo membris ſuis abutitur variè. 3.b
homo rationalis ex puluere terræ formatus. 197.d
homo ſi legem Dei ſeruaſſet, vt Deus vixiſſet. 26.a
homo rerum contemplator. 1 d
homo propter peccatum Adæ Imperfectus manſit vſque ad paſſionem chriſti. 196. d
homo mortalis ſecundum naturam, ſecũdum gratiam immortalis.26.a
homo quandiu mentem habuit ad Deum, auerſus, alienuſque fuit à corporeis ſpectaculis.2. b
homo ſpectat ſemper ſua puritate patris imaginem Deum verbũ, ad cuius exẽplar ipſe creatus eſt.2.a
homo incorruptibilis permanſiſſet, ſi ſimilitudinem Dei in ſe non retudiſſet.26.a
homo ad imaginem Dei cur conditus.28.d
homo ex anima, & corpore conſtituitur.369.c.d
homo quomodo deificatus.163.b
homo mentis ſcientiæ capax.121.b
homo ad peccandum inſatiabilis.26.b
homo bonus creatus. 145 b
homo eſt animal rationale, mortale, mentis, & ſcientiæ capax.509.a
homo erecto corpore incedit.ibid.
homo vocatur propter concinnitatem.ibid.
homo ex inſpiratione diuina ſuam animã accepit. 512.d
homo celſior ſuper omnia ſenſibilia.2.a
homo perfectus,& Deus perfectus cognitus. 510.a
homo,id eſt ἄνθρωπος vnde dicitur. 511.d
homo ſenſus quinque habet corporales, totidem animales.513.a
homo res diuinas agnoſcit, ſuperna perſequitur,& res cæleſtes intelligit.512.d
homo primus cũ ſanctis conuerſatus eſt in contẽplatione intelligibiliũ, quã habuit in Paradiſo.2.a
homo ſi non fuiſſet dominus factus, nunquã nos à peccatis vindicati ex mortuis reſurrexiſſem.102.b

homo eſt ſubſtantia carne, anima, ratione, ſanguine, elementis, & aliis pluribus conſtans. 509.a
homo primus fiduciæ liberioris, & inuerecundioris erga Deum mentem habuit. 2.a
homo vterque quomodo ſe nudũ cognouit. 2.b.c
homo, & eius humores ex quibus elementis conflentur. 489.a.b
homo ratiocinãdo intelligit ea, quæ ſupra ſe ſunt. 15.d
homo non ad viſa proripitur, ſed ratione ea, quæ oculis apparent, diiudicat. 15.c
& homo factus eſt exponitur. 116.c
homo more ſcripturę caro vocatur. 162.b
homo neſcit, quid ſit poſt eum in labore ſuo, ait ſapiens. 639.a
homo ſemiuiuus relictus. 493.c
homo piſci ſimilis. 496.c
homo obſtupeſcit animo ad Dei in rebus creatis prouidentiam. 2.a
homo cum Deo non eſt conferendus, nec Deus cum homine. 108.b
homo homini ſæpe opitulatur. 111.a
homo ratione vtendo differt à brutis. 15.d
homo ad imaginem Dei factus. 1.d
homo eſt pars vniuerſitatis. 43.a
homo cur Chriſtus ſit factus. 27.a
homo cur omnium poſtremò creatus. 497.d
homo vnde componitur. 417.d
hominis creatio. 398.d
hominis proprium, viſus. 509.d
hominis proprietates. 421.a
hominis excellentia. 1.d.2.a
hominis animus ſtudioſè ad malũ procliuis eſt. 71.d
hominis proprium eſt ignorare. 167.c
hominis proprium, quo à brutis differt. 15.c
hominis definitio. 417.d
hominis imbecillitas, & ſui ſalutis negligẽtia. 28.d
hominis arbitriũ, delectũque vtroque vergere. 25.b
hominis reparatio nullius fuit, niſi imaginis Patri. 29.d.30.a
homini Deus ſuæ æternitatis tribuit intellectũ. 1.d
homini lex data, cur. 25.b
homini integro, id eſt, corpori, & animæ, ſalus eſt comparata. 52.b
homini proprium quiddam eſt ſua mors. 102.d
homini deerat immortalitas, & via ad paradiſum. 141.b
homini erat impoſſibile ſeſe inſtaurare. 102.d
homini tria ſunt incognita penes eſſentiam. 509.b
hominem, & Deum ſe declarauit Chriſtus. 166.d
hominem cur ad imaginem Dei factum dicamus. 421.a
hominem perfectum abſque peccato aſſumpſit verbum. 55.c.d
hominem Deus ad hunc modum fecerat, vt perſeueraret in bono. 25.c
hominem deus condidit ad immortalitatem. 26.a
hominem quid maximè deceat. 283.c
hominem finxit filius Dei. 56.a
hominem Deus rectum fecit. 4.a
homine excepto, omnes creaturæ auctorem ſuum cognouerunt. 43.c
homine lapſo quid Deum facere oportuit? 29.a
homines omnes vitam amant. 511.a
homines vno corpore, & vno ſpiritu conſtantes, omnes eiuſdem ſumus naturæ, & eſſentiæ, ſunt verò multæ hypoſtaſes. 510.a
homines Marti capti bello centeſimantur. 12.c
homines ſoli à bona illa ſtatione veritatis auerſi. 43.c
homines pro diis haberi fecit artificiũ ambitio. 6.b
homines tres non ſunt, Petrus, Paulus, & Timotheus. 658.d
homines habent pro Archetypo exemplari filij cum Patre naturalem vnitatem. 158.a
homines dæmonum præſtigiis irrationales facti. 29.c
homines per hominem, aut angelum reparari nequibant. 29.d.30.a
homines quando mori cæperunt. 26.b
homines nullo tempore ratione generis immutantur. 158.b
homines patiendo gignunt. 95.a
homines naturaliter ſunt capaces ſcientiarum. 9.d
homines impatibiles redduntur à Chriſto. 164.a
homines ex vno omnes progeniti. 158.a
homines, & hominũ formæ pro Deo habitæ. 5.a
homines Taurici Scytæ Dianæ ſuæ pro hoſtiis ſacrificant. 12.c
homines Dij habiti, quod vtiles fuiſſent. 9.c
homines mactati dæmonibus. 29.a
homines rationales effecti, vt viuerent re vera veram Sanctorum in paradiſo vitam. 25.a.b
homines ex partibus cõpoſiti, & ex nihilo procreati compoſitã habent, & reſolubilẽ orationẽ. 20.b
homines ſibi mala, quæ non erant, pro libidine effinxerunt. 4.a
homines quàm alieni ſint à Chriſti patiente. 399.c
homines à cognitione vnius Dei delapſi, in multa, & diuerſa ſe præcipites dederunt. 12.a
homines puri, & ſinè peccato, qui. 163.b
homines immolabant alij homines qui. 12.c
homines ab Adamo vſque in præſens tempus moriuntur. 102.c
homines filii Dei per vnigenitum efficiũtur. 186.d
homines ſapientiæ capaces ſunt. 95.c
homines Dei appellamur in Chriſto. 240.d
homines ſuæ excellentiæ obliti, quomodo. 2.b
homines obliti ſuarum virium, quas ab initio à deo acceperunt. ibid.
homines progreſſus facere in virtute poſſunt. 171.b
homines creati ſunt propter filium Dei. 183.a
homines audaces quomodo fiunt. 3.a
homines ex hominibus propriis addiſcunt quid in rem ſit vtile. 29.b
hominum nullus ex ſola virgine ſibi corpus conſtituit. 46.b
hominum idioma quid? 511.b
hominũ ſimulac hris homines victimãt quidã. 12.c
hominum amator Deus, & communis omnium Saluator corpus ſibi aſſumpſit. 30.a
hominum condemnatio obliterata eſt. 33.b
hominum mores inconſtantes ſunt, poſſunt tamen mala defugere, & ad bona ſeipſos reformare. 158.b
hominum omnium vna natura. 158.a
hominum formas induunt Dæmones. 489.d
hominum genus ſui intelligentia Deus vacuum nõ reliquit. 28.c
hominum eſt communis natura, humanitas: hypoſtaſes verò ſunt Petrus, Paulus, Thomas. 510.b
hominum natura indiuiſibilis. 158.a
hominum procliuitas ad vitium. 26.b

hominum

hominum eſt proficere. 172.b
hominibus propriũ eſt in tẽpore gignere. 88.b.c
homicidæ, aut adultero poſt indicium datum locus conceditur, vt ſententiam iudicis criminetur. 235.b
homouſion reſpuit Arius. 518.d
homouſii homines. 198.b
honorem eundem eſſe omnibus Epiſcopatibus. 261.a
horam, & diem Chriſtus ſe neſcire dicit, quatenus eſt homo. 169.d
Hoſius Epiſcoporum pater. 302.b
Hoſius à Conſtantio Imp. Smirnii detentus. 304.b
Hoſius Imperatoris minas non veretur. 302.d
Hoſius ætate grauiſſima, homo ob æui longitudinem, & confeſſionem ſuam, & ob tantos ſuos labores omni reuerentia dignus. 268.c
Hoſius miſeris modis afflictus, & attritus. 304.b
Hoſii ad Conſtantium Imp. epiſtola. 303.a
Hoſii Epiſcopi laudes. 214.b
in Hoſium Arianorum poſtulatio. 302.c
ad Hoſium Conſtantii admonitio. ibid.
hoſpitalitas ad cælum ducit. 639.a
hoſtia quidem Saluatoris fida, ſacrificia autem legalia fidem in ſe non poſſidebant. 115.d
hoſtiam ab omni macula liberam, corpus ſuum ſumpſit Chriſtus. 27.d
hoſtiam pro omnibus ſacrificauit Chriſtus. 31.b
hoſtiæ cæduntur homines bello capti, & centeſimati. 12.c
humanitas noſtra, eſt aſinus. 385.d
humanitas Chriſti in ſapientia profecit. 172.a
humanitas Chriſti non minuit eius diuinitatem. 165.c
humanitas non complexa eſt totam verbi diuinitatem. 192.a
humanitatis proprium eſt, creari. 132.c
humanitati Chriſti aſcribẽda ſunt omnia, quæ humanitus locutus eſt. 167.c
humanitatem ſibi adiunctam habet deitas. 61.b
humanitatem noſtram induit Chriſtus, noſtri miſertus. 386.c
humana natura rerum pars cenſenda. 43.a
humana vita in pſalmis continetur. 397.c
humanarum rerum abolitio, eſt Chriſti confirmatio. 49.a
humanum genus præ omnibus Deus miſericordia proſecutus eſt. 25.b
humanum genus peccato extingui. 26.c
humanum genus creauit Deus per verbum ſuum. 28.c
humanum genus ad miſericordiam pronũ. 308.d
humanum genus in gratiam reſtitutum præſentia verbi Dei. 25.d
humani generis debitum quale 33.a
humano inſtrumento vſus eſt Saluator. 44.c
humanis rationibus ſcripturam ſacram more Saducæorũ excipiunt, & cauillantur Ariani. 197.d
humanitas, eſt communis hominum natura: hypoſtaſes verò ſunt Petrus, Paulus, Thomas. 510.c
humidum ſicco repugnat. 18.a
humilitas Chriſti, eſt caro noſtra ab illo ſuſcepta. 171.c
humilitas eſt remedium ingens ad ſalutem. 399.d
humilitatis præſtantia. 399.d
humilitatem pertimeſcit Satanas. 642.b
humor per ſiccitatem exareſcit. 13.d
Hyberni venti viti veræ infeſti. 474.b
Hydræ Hæretici comparantur. 174.b
hyemen ver expugnat. 14.c
Hymenæus, & Alexander cum ſuis gregalibus dicebant, reſurrectionem iam contigiſſe. 107.a
Hymenæus, & Alexander qua in re peccarũt. 80.d
hypocriſis hæreticorum. 73.b
hypoſtaſis quid ſit. 347.d
hypoſtaſis, eſſe declarat, deitas vero, quiddam eſſe. 658.a
hypoſtaſis aliud eſt, & aliud deitas. ibid.
hypoſtaſis aliud, aliud natura. 509.d
hypoſtaſis, & natura quid differunt. 510.c
hypoſtaſis eſt partialis. 510.b
hypoſtaſis ideo dicitur, quod eſſentia ſubſiſtat. ibid.
hypoſtaſis naturæ pars eſt. 510.d
hypoſtaſes tres in Trinitate, & vna natura. 510.a
ὑypoſtaſes tres, vna diuinitas. 510.a
hypoſtaſes multas natura in ſe continet. 510.b
hypoſtaſium genitrix, & Domina, eſt natura. 510.c

I

Iacob typus crucis Chriſti. 491.a
Iacob Patriarcha vidit verbum, & pro Iacob Iſraël appellatus eſt. 156.b
Iacob fratrem ſuum Eſau fugit. 216.d.628.c
Iacob Patriarcha inter fugiendum pluribus viſionibus diuinis dignus eſt habitus. 218.b
Iacob, & Iſaac porrectis in lecto pedibus mortem obierunt. 40.b
Icon Ieſu Chriſti. 635.b
Ἰχνογραφία deſcriptio operis futuri. 470.c
idioma quid? 511.b 509.d
idioma Angelorum quid? 511.b
idioma hominum quid? ibid.
idiomata extraordinaria ibid.
idiomata naturalia. ibid.
idoli artificium an Deum ad ſe eliciat 18.d
idola Ægyptiorum apud alios pro victimis immolantur. 12.d
idola, quæ nihil erant, mortales animo concepe-runt. 1.d
idola vniuerſa ſigno crucis deſerta relinquuntur. 38.a
idola, Diique falſi hominum ambitione in mundum venerunt. 6.b
idola eſſe tollenda probatur. 16.b
ante idola olim Phœniſſæ mulieres proſtituebantur. 12.d
idola nihil aliud, quàm Deos arbitrabantur homines. 45.b
idola, & dæmones rem mortuariam eſſe innoteſcit. 38.a
idola in deſcenſu Chriſti in Aegyptum ceciderunt 40.b
idola Deo præpoſita. 29.a
idola ſunt Ethnicis pro literis. 10.d
idola actione carent. 8.b
idola tollenda ſermo diuinus præcipit. 22.b
idola ſenſibus carent. 8.a
per idola an Deus reſpondeat. 10.b
idolorum, & imaginum prima origo. 4.b
idolorum commentum non à bono, ſed à malitia originem trahere. ibid.

idolorum inuentio, origo fornicationis 5.c
idolorum cultura.14. d
idolorum varia,& diuersa genera.45.b
idolorum commenta mortales effinxerunt.1.d
idolorum imbecillitatis non leue iudicium. 47.a
idolorum figmenta vnde prodierint, ex scriptura monstratur.6.c
idolorum ceremoniæ quãdo cæperunt abiici.45.b
idolis suis Græci non potuerunt resurrectionem ementiri.47.a
ab idolis omne flagitiorum genus depromptum. 12.d
de idolis Philosophorum rationes.10.b
idololatræ fiunt Christiani.439.a
idololatræ se Deo præstantiores faciunt, quomodo.17 a
idololatrę non Deos,sed cęlatoris artem adorant. 7.b
idololatrarum religio dissimilis.12.a
idololatrarum olim tota vitæ ratio in armis erat. 47.b
idololatrarum aliud genus.13.a
idololatria omni impietate referta, apud Græcos viget.14.d
idololatria omnis depellitur,vbi Christus,vel eius fides nominatur,& dæmonum insidiæ patefiũt. 37.d
idololatriæ multæ species.4.d
idololatrię furor,ac superstitio nullo numine subnixa, orbem tenebat, & dei cognitio suppressa erat.30.b
idololatrię caligo vigorem suum non habet, Christi superuentu.48.d
Iehu rex,vir bonus.58 a
ieiunium est supra naturam.514.a
ieiunium amplectendum,quod sit magnum munimentum.400.c
ieiunium Angelorum,cibus.400.c
per ieiunium,& obedientiam in Paradisum introitur.400.a
ieiunia rectè viuẽtium pertimescit Satanas.642. b
ieiunia in hebdomade post sacram Pentecostem. 214.c
ieiunia quantum,& quid possint,exemplis probatur.531.d
ieiunia Quadragesimæ.223.a
ieiuniorum effectus.400.b
ieiuniis completis in hebdomade post sacram Pẽtecosten, populus ad orandum ad cœmiterium abit.214.c
ieiuniis,& vigiliis Antonius corpus omne vallabat.635.d
ieiuniis,& orationibus dæmones corruunt.640. c
ieiuniis, & certamine dæmonum Antonii facies non expalluit.638. b
ieiunant Daniel,& socii. 400.b
ieiunat frustrà,qui à vitiis non abstinet.400.d
ieiunabat populus in septimana post Pentecosten. 617.d
ieiunabat Antonius quotidiè vsque ad solis occasum,nonnunquam,biduo, triduoque sic permanebat,quarta demum die reficiebatur.636.c
Iephthe filiam suam immolauit. 577.b
Ieroboã primus rex Samarię,quàm impius.580.b
Iesus Naue Mosis successor.577.a
Iesus filius Syrach.595.a
Iesus filius Naue.639.d
Iesus ex vocabuli etymo,Saluatorem significat. 192.a
Iesus vocatus est quatenus homo fuit.56.b
Iesus Herodem fugiẽs,in Ægyptum secessit. 216.a
Iesus est salus noua, & non vetusta,qui pro salute nostra factus est homo, vt interpretatio nominis præ se fert.55. b
Iesus profecit sapientia,& gratia.171.c
Iesus turbatus est spiritu,quomodo intelligẽdum. 368.b
Iesu corpus ab Adamo originem traxit.195.b
Iesu nomine Satanas fugatus. 644.c
Iesu Christi imago.535.a
Iesu Naue Amorrhæi infesti fuerunt. 40.b
Iesu Naue mors post quàm vixit. 10 annos.576.c
Ignatii epistola ad Ephesios.338.b
ignis in die iudicii quomodo effugiendus. 49.c
ignis æternus, & caligo extrema malorum designatoribus destinatus est.49.b
ignis vis. 501.b
igni resistit Amianthum indicum.36.c
ignem dominus pluit à Domino.61.c
ignium futurorum Satanas non est insçius. 645.a
ignorantia Arianorum.213 c
ignorantiæ reum Ariani deum faciunt.167.a
ignorat Christus,vt homo,ait Athanasius.167.d
ignorare Christus non potuit.165.c
ignorare hominis proprium est. 167.d
ignoratio proprium est carnis.165.b.c
ignoratio in diuinitate non est.ibid.
ignorationem nostram baiulans, donauit nobis cognitionem sui Patris Christus.165.d
imago vera Patris, est filius.168.a
imago regis,nulla est particula regis.62.b
imago vna vnius Dei.241.d
imago Patris,Saluator est.17.a
imago Iesu Christi.535.a
imago Christi crucifigitur à Iudęis.535.d
in imaginis Christi latus transfossa lancea exiuit sanguis,& aqua.536.a
imaginis Christi latere effluentibus sanguine, & aqua fiunt innumerabilia miracula.536.d
imaginis Christi sanguinis, & aquę partes ad Ecclesias per totum orbem distributæ.538.b
imaginem regis qui videt,regem videt.62.b
imaginem filii sui defuncti pater fecit, quam adorauit: hinc mos impius vim legis obtinuit. 6.b
imaginem Christi sculpsit Nicodemus.537.c
imaginem Christi Iudęi illudunt.535.d
in imaginem Christi Hebræus quidam stridet dentibus.535.b
imaginem nostram pro sua Christus vsurpat in loquendo.147.b
ad imaginem Dei homo cur conditus.28.d
imagines deorum, eos homines tantùm fuisse declarant.10.d
imaginum,& Idolorum prima origo.6.b
imbecillitas,seu infirmitas in Christo nõ fuit 33.d
imbecillitas hominis, & sui salutis negligentia. 28. d
imbecillitas Dei. 505.a
imbecillitatem,& inuidentiam in Deo Ariani cõstituunt.124.c
Imber in vestem Iuliani decidens,crucis formabat signacula.626.b

imitatio hominibus certior, est quæ ductum rerũ naturalium sequitur.158.b
immanitas Iuliani horrenda.630.c
immolantur homines Deo Mithræ.627.b
immolationis corporis Christi vtilitas.28.c
immolatione sui corporis Christus mortem aboleuit.28.b
immolabant Ægyptii olim homines Iunoni. 12. d
immortalitas homini deerat,& via ad paradisum. 141.c
immortalitatis animæ ratio probatur ex Ecclesiastica doctrina.16.b
immunitas ministris Ecclesiæ à Constantio Imp. restituta.272.d
immutabile quid.513.d
immutabile nihil in creatis natura.198.c
immutatio scriptorum hęreticorum.332.a
impassibilis.519.d
imperatorem iustum quid decet.201.c
imperium Dei,est facultatum desertio.634 d
imperium qua ratione in pace gubernabitur.631.a
impiè agere,prohibitum est.242.d
impietas miranda.10.c
impietas prauis opinionibus introducitur.77.b
impietas Arianorum, qui non verentur distinguere verbum à filio.184.a
impietas omnium malorum mater.463.d
impietas Manichæi.312.a
impietas Arii Eusebii,& Asterii.122.d
impietas Arianorum.155.c
impietas Arii corã Constantino detegitur.515.b
impietas Arianorum publicè, priuatimque damnata.224.b
Impietas Arii,& Sabellii æqualis.233.b
Impietatis Satrapæ,hæretici. 304. a
Impietatis refutatio sufficit ad pietatis eruditionem.290.b
Impiteati quomodo resistendum. 59.d
impietatem suam non animaduertũt Ariani. 215.b
impius,est mala omnino res. 68.d
impii Deum inficiantur.15.b
impii inficiantur animam se habere.ibid.
impii superstitiosi.8.a
impii hæretici insidias tendunt.174.c
impium est,dicere aliud esse verbum, aliud filium. 187.b
improbi,& acerbi pios persequuntur.251.d
imprudentis officium.303.d
impudentia Arianorum.234.b
inanima omnia pura.400 d
incarnatio verbi cur facta.379.a
incarnatio Christi nõ fuit peccatis obnoxia.368.d
incarnatio facta non est sine interuentu propriæ essentiæ verbi.423.d
incarnationis Christi prima causa.27.a
incarnationis verbi vtilitas.102.b.163.c
incarnationis verbi causa.25.c.28.c
incarnationis Christi causæ necessitas.136.a
de incarnatione verbi cum mentio fit,causa redditur,de diuinitate verò minimè. 135.c
inclinato capite mortuus est Christus quid.496.a
incognita tria sunt homini penes essentiã.509.b
incommoda peccati.29.c
incõmoda ex assertione Sabellii collecta. 188.a
inconstantia Eusebianorum. 236.a
incredulitas,& pertinacia Pharisæorum.234.d
incrementum nostrum quid.171.b
indi contra Arabes in ratione ceremoniarum dissentiunt.11.d
indorum Deus Dionysius.12. b.c
indicum Amianthum igni resistit.36. c
inediç,vigiliæ,& orationes Antonii.636.c
infernus apertus ab Adam vsque ad Christum. 193.a
inferni pœnarum finem cõstituit Origenes. 416.c
infernum,aut mortem nõ expauit Christus. 172.b
infernum Dei filius expugnauit.56.b
infinitum quid.509.b.c
infirmitates carnis cur vna cum carne induerit Christus.163.a
infirmitates corporis pati Christum non oportebat.33.d
infirmitates carnis verbum baiulabat.162.d
infirmus erat Christus quatenus homo.554.b
ingenitus.519.d
ingenitum quid sit apud Arianos.248.b.c
ingenitum naturam verbi non demolitur.ibid.
ingenitum nusquam in scripturis repertum.338.a
ingenitum quid sit.96.b
ingenitum,& multa huiusmodi Arianorum verba à sacris libris aliena.333.d
ingenitum suspectum,cur.248.b.c
ingeniti Patris nomine filius etiã intelligitur.ibid.
ingeniti vocem cur adinuenerint Ariani.ibid.
ingeniti vox ambigua. 248.a.b
ingeniti vocem alienam à scripturis.ibid.
ingratitudo Iudæorum.378.b
inimicus neque testis,neque iudex esse debet.283.d
initium sui quod habet malum, illud nũquam erit bonum.4.b
iniurias,& cædes facere vnde homo studio habet. 2.c
iniustitia pro iure apud Iudæos recepta.441.b
iniustitia ab hæreticis exercetur.291.c
iusti Dii dicuntur cur.509.c
Innocentius.343.b
inopia est supra naturam.514.a
inquisitio de re est facienda.509.a
insanit Sabellianus,in quo.188.a
insanit Arius, quomodo.ibid.
insidias tendunt hæretici.174.c
insidiatores sui Christus cur non prohibuerit. 174.a
inspiratio Dei animam fabricata est.513.a
institutoria præcepta Antonii.638.c
instrumento humano vsus est Saluator.44.d
intercessio sanctorum.508.c
intercessionibus Sancti Petri Ecclesia Romana semper mansit,& manebit immaculata.540.b.c
de interfectoribus sui cur non sumpsit vindictam Christus.174.a
interitus quid.513.c
interpretes Sac.Script.quinam fuerint.611 a
interpretum.72.prima versio Scripturæ sacræ fuit. ibid.
interpretatio verborum D.Ioannis.165.d
interpretatio verborum, quę humanitati Christi conueniunt.164.d
interrogatio, & quæstio quæuis tres habet quæstiones,& inquisitiones.508.d
inuenta hæresẽon diabolus.85.b
inuenta deorum quæ.9.c

inuenta hæreticorum, & sophismata.362.c
inuerecundi sunt Ariani.175.d
inuidentiam,&imbecillitatem in Deo Ariani cõstituunt.124.c
inuidét hæretici vnanimitati,& cõmunioni.298.b
inuidia,& calliditas Arianorum.213.c
inuidi,& hypocritæ Saulipares.482.c
Ioannes Baptista.422.c
Ioannes in vtero exultauit in gaudio ad vocẽ deiparæ virginis.163.b
Ioannis corpus à discipulis humatum.216.b
Ioannes Euangelista Theologus.21.a
Ioannes calumniatorum in Athanasium princeps 257.b
Ioas septuannis ad regnum euectus est.40.a
Iob vixit ante tempora Mosis:erat enim quintus ab Abraham ex posteris Esau.589.c
Iob firmatum in Domino diabolus refugit.644.d
Iob consolatum venerunt tres reges.589.c
Iob à diabolo passus erat natus 240. annos.589.c
Iob magnus est habitus,quod viuus, tot & tantas ærumnas tolerauerit.217.d
Iob Dominus appellauit per turbinem venti 589.c
Iob omnes anni fuerunt ducẽti quadraginta.ibid.
Ionas cur fugerit.429.a
Iordanis fluuius.576.b
in Iordane descentio spiritus ad nostram sanctificationem facta.103.d
inIordane vt homo Dominus lauatus est.ibid.
Iosaphat culpari meruit,cur.578.d
Ioseph corpus Christi linteo inuolutum in Golgotha deposuit.52.a
Ioseph erat speciosus magis, quàm fratres sui. 108.b
Iosias circa annum septimum rerum gubernacula tenuit.40.a
Iosias rex, vir pius.579.b
Iosias sibi à vicinis cauit.40.b
Iouinianus maluit cingulum militiæ amittere,quã Iuliani Imp.impiis præceptis obedire.630.d
Iouinianus imperium respuit,quod nollet Paganis hominibus imperare.ibid.
Iouinianus Iuliano successit.ibid.
Iouinianus vbi imperium suscepit, Episcopos ab exilio reuocauit.ibid
Iouinianus Imp.legem tulit, ne quis sacram virginem violaret, nec impudico quidem aspectu aspiceret,sub pœna capitali.632.a
Iouinianus Constantini leges abrogatas restituit. ibid.
Iouinianus Athanasio scripsit,vt perfectam ei diuinorum dogmatũ disciplinã rescriberet.631.a
Iouiniano milites infulas imperatoris imponunt, mortuo Iuliano.630.d
iræ victor animus ad cælum ducit.639.a.b
iræ dominatum pertimescit Satanas.642.b
iracundiam esse abiiciendam.404.c
Ireneus presbyter Alexandrinus.280.b
irridentˌ& suggillant verba Domini Ariani.149.a
irruptio in Ecclesiam,617.c
irruptio truculenta in Alexandrinam Ecclesiam facta.306.d
irruptio militum in Ecclesiam nocte parasceues, duce Syriano.315.b
Isaac non fecit, sed genuit Iacobum.199.c
Isaac ætate proficiens, reddebatur magnus.171.b
Isaac,& Iacob porrectis in lecto pedibus mortem obierunt.40.a
Ischyras in Alexandrina Synodo depositus.281.d
Ischyras Episcopus cur indirectè creatus.286.b
Ischyras calumniator sceleratissimus.269.c
Ischyras Tyri pro calumniatore habitus.266.a
Ischyras non plures quàm septem communicãtes habuit 283.c
Ischyras in crimine de combustis libris falsi conuictus est.262.c
Ischyras nunquam ex sacris Ecclesiæ comministris fuit.281.c
Ischyras Episcopatũ obtinuit, quod Athanasium, & Macarium calumniatus esset.266.d
Ischyras nunquam fuit presbyter Ecclesiç.262 c
Ischyras qualis presbyter.255.d
Ischyras à Collutho imaginario Episcopo ordinatus.282.a
Ischyras in catalogo presbyterorum non inuẽtus. 280.b
Ischyras dicit se Ecclesiam habere, quæ nunquam fuit.282.d
Ischyras in epistolis fatetur se in Athanasiũ subornatum fuisse.257.a
Ischyræ Ecclesia vbi constituta.286.a
Ischyræ de calumniis in Macarium cõfessio,277.a
Ischyræ falsum testimonium.262.c
Ischyræ Ecclesia ædificata.286.c
Ischyram calumnias suas confitentem in Ecclesia receptum non esse.282.a
Isis Aegyptiorum Deus.5.c
Ισθ καὶ ισία quid.421.a
israelitæ reges inungendo fiebant.103.c
ex Iuda secundum carnem progerminatus est Dominus.218.b
in Iudæa sola Deus erat cognitus.109.c
Iudææ reges.578.c
Iudas.492.d
Iudas non ob sacrificium summotus est ab Apostolica dignitate,sed ob proditionem.80.d
Iudas infelix propter vnius noctis impietatẽ omni præteriti temporis labore priuatus est.639.b
Iudæ mores qui imitantur.70.d
Iudam infelicissimum fide spoliatum vinculis captiuitatis innexit diabolus.644.d
iudæus iniuriis, & cruciatibus affectus propter imaginem Christi.535.c
iudæi, Manichæi & Ariani quomodo à fide defecerunt.164.b
iudæi,& Manichæi testamenta diuidunt.187.c
iudæi filium Dei inficiantur.59.d
iudæi ad fidem Christi conuersi, imaginis eius miraculis.537.a
Iudæi neque reges, neque prophetas habent.42.c
Iudęi baptizati ob miraculum imaginis Christi. 538.a
iudęi noui Ariani Christianos decipere satagunt. 226.a
iudæi repudiant Christum.42.b
iudęi cæci effecti.440.c
iudæi nouo testamento obtrectant.187.c
iudæi clanculum obrepunt.75.c
iudæi prisci,& neoterici isti vltro oculos suos conniuenter claudunt, ne videant Christum in sapientia proficere.171.d

iudæi vna cum Arianis filium abnegantes, ne Patrem quidem habent.130.c
iudæi Christum hominem nudum, & eorum posteritas credunt.227.b
iudæi non ideo pro piis habendi sunt,quod superstitionem incessunt.59.d
iudæi æternis pœnis damnati.460.b
iudæi, & Ariani cur deitatem verbi negant.161.b
iudæi verbi aduentũ insectantur,calumniis, Ethnici ludibriis.24.a
iudæi blasphemantes opera verbi Dei diabolo ascribunt.105.b
iudæi in sua incredulitate habent ex sacris scripturis, quas legunt, quod ipsos redarguat.38.d
iudæi nugas agunt,cum tempus iam præsens in futurum reiiciunt.41.d
iudæi nusquam argumentis victi 68 c
iudæi noui, & discipuli Caiphæ Ariani.247.c
iudæi multa, & magnifica habent,quæ contra idolatriam dicant.59.d
iudæi cur progenies viperarum vocati.493.c
iudæi tulerunt crucem.441.c
iudæi nullam habent ciuitatem,441.b
iudæi cur non credunt in Christum.38.d
iudæi Christi imaginem illudunt.535.d
iudæi scelerum inuentores sese præbent.68.c
iudæi Christicidæ in sacrum Baptisterium impudentes.222.d
iudæorum verba contumeliosa in Christum.39.b
iudæorum de Christi aduentu error vnde obortus. 107.a
iudæorum nusquam remittitur cum veritate pugna.68.d
iudæorum fidei confessio, ob miracula imaginis Christi.537.d
iudæorum pertinacia 429.d
iudęorum,& Arianorum simile.172.d
iudæorum calumnia in Christum.235.a
iudæorum proditionẽ Ariani transcendunt.156.a
iudęorumredarguitur amentia.194.c
iudęorum mala quæ.66 b
iudæorum ingratitudo.378.b
iudæorum zelus, & inuidia.68.d
iudęorum Dominicidarum prauitatem æmulantur Ariani.213.b
iudæorum, & Samosatensis error, quod Christus sit solùm homo.99.d
iudæorum res vmbratiles destructæ sunt.191.b
iudęorum, & Arianorum in quęstionibus impiis consensus.161.a
iudæis clamantibus, non habemus regẽ, nisi Cęsarem,quid pœnæ adiicitur.130.c
iudæos filios tenebrarum appellari.414.a
inter iudæos,& Gentiles bellum irreconciliabile fuit.40.b
apud iudęos nõ est Hierusalẽ,neque sacrificiũ.42.c
iudaicus caupo, qui.164.b
iudaica sententia.166.a
iudaica hæresis quæ.295.d
iudaicas,& stultas hæretici reperiunt controuersias.174.b
iudaismus contrarius est gentilitati.59.d
iudaismum occultant Ariani sub titulo Christianitatis.161.b
iudex iniquitatis.495.a
iudex sensuum,est ratio.15.c
iudicis sententia criminari à reo non debet.235.c
iudices Israelis tredecim.577.c
iudicum liber cur sic vocetur.577.a
iudicii diem nescire vtile est.170.a
iudicii diem an cognouerit Christus.167.a
Iulianus Imperator appellatus.626.c
Iulianus sacra ornamenta auferebat, & templa sub Constantino destruebat, sacerdotes crudelissimè vexabat.627.a
Iulianus qua ratione Christianos à sua religione reuocabat.629.c
Iulianus Christianos persequi aggreditur,cur. 630.a
Iulianus Christianos solitus erat appellare Galilęos.ibid.
Iulianus electionem militibus proposuit,vt aut sacrificarent,aut militia cederent, quod respuit Iouinianus.630.d
Iulianus vecordiæ suę, ac leuitatis indicium præbet.630.a
Iulianus vt obiit, nescitur.630.b
Iulianus post annum,& octo mẽses imperii finem vitę fecit.ibid.
Iulianus Cæsar cur Augustus appellatus.626.b
Iulianus nomen pontificis assumit, & more paganorum sacrificat ibid.
Iulianus per Edessem propter pię religionis cultum transire noluit.630.c
Iulianus dari prohibuerat Ecclesiis frumentum, quod eis Constantius Imp.distribuerat.632.a
Iulianus mulierem capillis appensam apperuit, vt Persarum victoriã in iecore eius inspiceret. 630 b.c
Iulianus à dæmone vulneratus, obiit.ibid.
Iulianus in Persica regione obiit.ibid.
Iulianus obiit ætatis suę anno trigesimo primo. ibid.
Iuliani immanitas.ibid.
Iuliani vitam Calistus eius miles heroico carmine scripsit.ibid.
Iuliani magiæ in templo Carris occultæ.ibid
Iuliani temporibus quidam virgines in vxores ducere ausi sunt 632.a.b
Iuliani obitum Antiocheni festiuitate publica celebrarunt.630.d
Iuliani exequias Iouinianus Imp.curat.630.c
Iuliano mortuo, eius magiæ compertæ sunt.ibid.
Iulius Romanus Episcopꝰ iussit Synodũ fieri.293.a
Iunco pro lecto vtebatur Antonius.636.b
Iuno vestiendi rationem inuenit.9.c
Iunoni immolabant olim homines Ægyptii.12.c
Iupiter plasticen inuenit.9.c
Iupiter Ammon veruecino capitè configuratus in Lybia.5.b
Iupiter non Deus, sed homo, ex crudiuoro patre genitus.6.a
Iupiter famigeratus in Creta Deus.5.b
Iupiter prorsus nullus extitit.8.c
Iupiter non Deus, sed homo.9.a
Iouis nefanda adulteria.13.a
Iouis gesta quæ.6.c
Iouis filij indigetes facti.6.d
Iouem latialẽ latini prisci humanis cædibus venerati sunt.12.c
iuramentum quid.428.a
iuramentum Deus condemnat.289.a

iurat Athanasius manu extensa.201.d
iurare non licet pro pecunia.427.c
iurare solebant, in testimonium vocati.203.c
iustitia vera quæ sit?584.b.c
iustitia ad cælum ducit.639.a
iustitia sempiterna.41.c
iustus, & iniustus diuersa ratione laborant.403.d
iustis mors non est.403.d

L

LAbanis in Iacobum malignitas ex fronte apparebat.204.c
laborem sanctum tolerâter ferebat Antonius. 636.b
in laboribus obdurant Christiani. 47.d
labores iusti, & iniusti varii, & diuersi. 403.d
lachrymarum gratiam quinam habeant.403.a
lachrymarum virtus, & efficacia.ibid.
lachrymas effundere coram Domina, bonum est. ibid.
lachrymis quid ostenderit Christus.227.d
lachrymatus est Christus, & horruit mortem, vt homo.172.a
lachrymatus est affatim Athanasius Constante mortuo. 203.d
lætitiæ fons, & origo, est dominus.643.a.b
Lamech non occidit Cain.499.c
lapis reprobatus ab ædificantibus.495.d
lapis angularis.ibid.
lapis adustus.511.c
latini prisci Iouem latialem humanis cædibus venerati sunt.12 d
latro conuersus scarabæus secundum prophetam. 378.c
laudandum qui suscipit quenquam, studia, moresque eius vituperare non solet. 9.d
lazarus vbi erat, cur interrogauit Christus. 165.b
lazarus vtinam erat positus, percunctatur humanitus Christus, vt excitaret diuinitus.168.d
lector ordo est Ecclesiasticus.613.a
legendi vtilitas.532.c
sine legendi studio nemo ad Deum intêtus.532.b
Leo alicubi vt Numen colitur, à Collimitanis vt bellua necidatur.12.a
Leontius seipsum cur castrarit.622.c
Leontius Castratus in Episcopatum suffectus loco Georgii,vt esset hæreseos propugnator. 296.b
Leontius in gratiam iuuenculæ, se ipsum castrandum dedit. 220.b
Leontius Antiochiæ Ecclesiæ Antistes.621.c
Leontius Episcopus castrator sui ipsius, vt cũ Eustolio muliere liberè dormiret:hic nota sacerdotes Græcos vxoribus minimè iungi.298.a
lex non in Iudæorum gratiam duntaxat introducta fuit.29.c
lex nihil absoluit, sed melioris spei præinstructio fuit. 109.c
lex à Dan vsque ad Bersabæam promulgabatur. ibid.
lex cur in caligine data.490.c
lex antiqua imbecillis.503.c
lex,& prophetia cur hominibus data.29.b
lex homini data, cur.25.b
lex spiritualis.446.a
lex, virtus peccati.36.c
legis vtilitas.29 b
legis diuinæ transgressio,est voluntas carnalis. 511.a
legem Angeli promulgarunt.228.c
legum obseruatio, constabilitio est incorruptibilitatis.26.a
leges Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis inuenerunt.9.d
leuita vxoris corpus in partes diuisum ad Israelitas mittit.221.a
leuiticus cur ita dicatur.573.b
liber Geneseos cur ita vocetur.572.b
liber Exodi cur ita dicatur.572 d
liber Iudicum cur sic vocetur.577.a
liber Ruth cur sic dicatur.577.c
liber psalmorum cæteris excellentior. 388.a.b
liber psalmorum cur Dauidi inscribatur.581.c.d
liber psalmorum certam quandam formam, tractatum que animorum continet.391.d
liber Abraham apocryphus.610.c
liber Enoch Patriarchæ.ibid.
liber Zachariæ Patris ioannis apocryphus.ibid.
liber Pastoris vtilissimus.25.a
libri sapientiæ argumentum.595.a
librum psalmorum coniunxit Esdras.581.d
libri regum cur ita appellentur.577.c.d
libri Paralipomenon cur ita vocentur.580.c
libri, qui in sacris literis cõmemorantur quidem, sed nusquam inueniuntur,quinam sint,611.c
libri sacrarum scripturarum in Ecclesiis combusti. 222.d
libri catholicorum ab Arianis incensi.539.a
libri apocryphi veteris testamenti. 610.c
libri apocryphi noui testamenti.ibid.
librorum biblicorum argumenta.388.a
libera est hominis mens,& sui arbitrii.2 d
liberum arbitrium ibi asseritur.ibid.
liberum arbitrium ibi nota, in verbo, possunt tamen.158.b
Liberius præsul Romanus.288.b
Liberius Papa,donis, & literis in Athanasium subscribere allectus.300.c
Liberius minis mortis adductus,vt Ario subscriberet.302.b
Liberius in exilium pulsus.301.c
Liberius cur in exilium dimittitur.623.c
Liberius Ariana secta non fuit cõmaculatus. 623.c
Liberii & Hosii constantia.288.b
Liberii ad Athanasium exhortatio.301.c
de libertate.405.c
libidinis quomodo extinguitur incendium. 639.c
lignum vitæ ex parte cognoscitur. 509.c
lingua audaci ferociunt hæretici.160.b
linguam homo pro benedicentia ad blasphemias, conuicia, & peierationes traducit.3.b.
linguam habent hæretici, quasi gladium acutum ad impietatem.126.a
literæ sacræ à quibus scriptæ 491.a
literæ si sunt admiratione dignę, scriptor ipse multo maiore.11.a
literæ ab hæreticis oblatæ, non recipiendæ, sed disrumpendæ.224.c
literarum structuras, numeros, mensuras, & momenta Palamedes inuenit. 9.d

literas inuenerunt Phœnices. 9.d
literas sacras legentibus quid obseruandum.106.d
Liuius Episcopus opera Arianorum catenas gestauit,& in catenis mortem obiit.213.d
locus solitudinis Antonii.637.a
locus certus habendis orationibus constituendus 205.c
Longus presbyter Alexandrinus.281.b
loquendum de Christo duplici modo.127.b
Lucas cur à filio Dei exorsus, vsque ad Adã recurrit.195.c
luctus vbique misera facies.222.c
luna dimensum lumen habet, per hanc & aqua in nubibus libratur.20.b
lux ante solis creationem quænam fuerit.497.b
lux à Iudæis oblata.440.b
lucis, & splendoris comparatio necessaria, quomodo.245.c
lucis comparatio cum splẽdore quid prosit.245.a
lucifer Episcopus Sardiniæ.214.a
Lybes Arietem, cognomẽto Ammona,Deum habent. 12.b
lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis leges inuenerunt.9.d

M

MAcarion presbyter paremboles.280.b
Macarius reus,Ischyras accusator.262.a
Macarius presbyter falso accusatus.201.a
Macarius Tyri carceribus inclusus.256.b
Macarius de mystico poculo fractus accusatus. 255.a
Macarius absolutus. 280.d
Macarius presbyter ab Eusebio legatus. 260.d
Macarius mortis Arii testis.288.d
Macarii,& Athanasii fides in concilio Nicęno probata.260.b
Macedonius falso criminatur Paulum Episc. Constant.292.b
magia vbi fuerit in admiratione. 45.c
magia obliterata.439.a
magiæ Iuliani in templum Carris reconditæ. 630.c
in Magiæ miraculis signo crucis fugantur dæmones. 45.d
magistratus ciuiles iura non habere, in Ecclesiasticas constitutiones.300 a
magum non esse Christum probatur.46.a
magi,& sapiẽtes apud Ægyptios multi fuere.46.d
magica ars,& scholæ præstigiarum quando incœperunt sordescere.45 a
Magnentius Diabolus.203.a
Magnentius tyrannis Constantem imperatorem interemit.622.a
Magnentii crudelitas,& perfidia. 203 a
à maioribus sententia confirmata, irrefutabilem habet rationem.22.b
maledictio fugienda.404.c
maledictionem Deus soluere poterat sine vllo aduentu Christi.142.a
maledictiones.665.c
maleuolentia Eusebianorum.240.c
malignitas labanis ex fronte apparebat.204.c
malitia,res cæca.302.a
malitia cæca.432.d
malitia diaboli cęca.437.b
malitia in suos possessores militat.433.a
malitia principio non fuit, quoniam ne nunc quidem in sanctis est.1.d
malitiæ veram essentiam hæretici tribuunt. 3.c
malitiam mortales excogitare cœperunt.1.d
malitiam Ethnici errabundi quidam substantiam esse pronunciarunt.3.c
malus est,præter voluntatem boni. 3.d
malum nullum à Deo, nec in Deo, nec vllam esse eius substantiam.4.a
malum homines per priuationem cogitandi boni, sibi malum comminiſci cæperunt.ibid.
malum initium sui quod habet,nunquam bonum illud erit. 4.b
malum inter res creatas adnumerabunt Ethnici, si mundum creatum admittant, & per hoc Deum mali conditorem.3.c
mali conditorem Deum esse impossibile.3.c
ex malo bonum non est neque in eo est.ibid.
mala sunt,quæ non sunt: bona sunt, quę sunt. 2.d
mala opera laudant hęretici 82.c
mala,quæ non erant,homines pro libidine effinxerunt.4.a
mala non sunt, cum nulla sint essentia, quæ homines commentis effinxerunt.2.d
malorum, & bonorum spirituum discretio.643.b
mandata Dei sunt,voluntas diuina.511.a
manes Arianus.220.a
Manichęus.515.b
Manichæus malorum machinator.58.a
Manichæus,& Arius à suis pro Christo habentur. 82.d
Manichæus, & Marcion de incarnatione verbi quid sentiunt.371.b
manichæi.556.b
manichæi diuidunt, vt iudæi testamenta.187.b
manichæi veteri testamento obtrectant ibid.
manichæi, Iudæi, & Ariani quomodo defecerũt à fide. 164.b
manichæi impii hæresis.52.b
manichæi duos Deos asserunt,vnum bonum,alterum malum 379.d
manichæi Deum sibi comminiſcuntur, & verum Deum inficiantur. 129.d
manichæi error in peccato definiendo.367.d
manichæi particulas aliquot euangeliorum loquentes,legem, & prophetas inficiantur.85.a
manichæi Dominum ex Maria carnem nõ habuisse,aut mortuum non esse,aut hominem non fuisse dicunt.131.a
manichæorum error,& pertinacia de incarnatione verbi.364.b
manichæorum immisericordia. 308.c
manichæorum vecordia,& audacia arguitur.365.b
manichæorũ stoliditas:Valentini,& Basilidis insania iuratur. 57.b
manichæorum,& aliorum hæreticorum cauillationes in Deum. 130.d
manichęis aliena sunt prouerbia Salomonis. 106.d
manum aridam non tetigit Christus.484.c
manum aridam habet quis.484.d
manum Christus humano more sanandis ægrotis extendebat. 163.a
manuum solum,est tangere. 15.c
manus Christi extensę in cruce quid 35.b

manus hominis ad quos vsus destinatæ.3. a
manus suas homo ad furta, & verberationes hominum traducit.3.b
mansuetudinem docuit Christus quibus verbis. 158.a
Manue pater Samsonis sacrificium angelo offerre volens,prohibitus.122. b
Marcellus,& Athanasius iniustè in exilium acti. 264.d
Marcellus,& Paulus Samosatensis Apostolica scripta ad suam detorquent sententiam.66.c
Marcellus Galatiæ Episcopus cur in exilium pulsus.292.a
Marcelli constantia in confitenda fide in concilio romano.263.c
Marcion.555. b
Marcion inuentor hæreseos.83.a
Marcion,& Manichæus de incarnatione quid sentiant.371.b
Marcionis,Valentini,& Basilidis error de incarnatione verbi.380. b
Marcionis superstitio est, dicentis, Deum iustum non esse Christi Patrem.43.a
Marcionis doctrinam esse diabolicam.276.d
Marcionistarum error in Trinitate.155.c
Marcus Papa sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedis,atque vniuersalis Ecclesiæ.539.a
Mardochæus cognatus Hester luctum induit,& ieiunauit contra Aman.592.b
mare totum circunfluit orbem, à ventis rapitur, quocunque vis illorum pertruserit.13.d
mare suis finibus circunscribitur. 20.b
mareotes,ager est Alexandriæ.286.a
mares Episcopus Deo gratias pro cæcitate egit,ne Iulianum pietate nudatum videret.626.d
margaritæ, quid.401.a
Maria virgo impolluta.54.c
Maria virgo Deipara,& gratia plena dicitur. 426.a
Maria virgo Deipara.163.c.190.d
Maria semper virgo.143.a
Maria virgo mater vitæ dicitur.425.d
in Maria virgine nouum conditum fuit, in nulla alia fœmina nihil nouum.55.b
Maria virgo regina,& domina propriè dicitur. 425.c
Maria virgo post partum manet incorrupta : ergo Deus Pater non subiacet corruptionis vitio cum virgini dederit incorruptionem 524.c
Maria vidit dominum ad monumentum.496. b
Maria soror est nostra.52.c
Maria mortalis fuit.173.a
Mariæ partus mirabilis.189.a
Mariæ encomium. 426.a
Mariam Esaias prophetando demonstrat.51.d
Mariam verè hominem esse Euangelista ostendit. ibid.
Maria soror Aaronis lepra percussa est.574.d
Mars cædes docuit.13.a
Marti captos bello homines nonnulli centesimãt. 12.c
martii die 25. in vtero virginis Christus habitare cæpit.490.b
martyres Christi efficiuntur Christiani. 47.d
martyres Babylonii qui.143.c
martyres quænam temporibus persecutionum ob seruauerunt.219.b
ante martyres Apostoli extitere.153.c
martyrium obibant sancti,vbi inuenti essent.219.b
ad martyrium Christiani parati.315.d
ad martyrium exhortatio pro Christo aggrediendum.36.d
martyrii tempore ad mortem se offerre licet. 384 a
Martyrio sancti per fidem consummati sunt, & nunc in Domino conquiescunt. 631. d
Martyrius, & Hesychius Ariani deputatores in Concilio Romano.259.d
Martyrius Arianis concilium generale postulauit ibid.
mas,aut fœmina in cælis non est.401. b
masculus non est idem, quod fœmina, tamen in vnum conciliantur.18.a
mater virę virgo Maria dicitur.425.d
matrimonium est secundum naturam.514.a
Maximiana persecutio Ariana multò sedatior. 309.b
Maximianus Constantii Imp.auus.303.a
Maximus ægypti prefectus.208.c
Maximus,& Seruatius Episcopi.203.d
media nocte surgendum,& orandum.404.a
mediatorum series infinita, si filius esset creatura. 237.d
medicum quętit,qui lapide feritur.204.c
Mediolanense concilium.319.d
Meletius Episcopos conuitiis iactare cępit. 275. a
Meletius hęreticus electus à Petro Episcopo martyre.83.a
Meletii,& Eusebii conspiratio.275.a
meletiani quales, & quam antiqui hęretici.255. b
meletiani dolosi 81.d
meletiani execratione digni.278.b
meletiani hæretici ambitione,& auaritia laborant 81.b
meletiani vnà cum Arianis electi à Petro fuerunt. 279.d
meletiani calumniatores, quorum Ioannes est princeps.257.b
meletiani ab Imperatore propter mendaces in Athanasium calumnias execrati. 254.d
meletianorum malitia omnibus nota, & eorum calumnia.81.c
meletianorum hypocrisis. ibid.
meletianorum, & Ariomanitarum impietas fugienda.81.b
meletianis nulla est cura veritatis.314.a
melius quiddam est,quàm vitam tueri.37.a
membris suis abutitur homo à Deo alienus.3.b
memoriam pro libris habebat Antonius.635.b
mendacium esse ex diabolo.213.b
mendacia patrem diabolum habet.207.a
mendacia Ariani in filium Dei fingunt. 150.b
mens humana libera est, & sui arbitrii.2.d
mens humana,cum corporalibus commerciis non immiscetur, omnia humana transcendit, & in cælum euolat.2.a
mens humana vt ad bona se inclinare, ita bona quoque auersari potest.2.d
mens humana verbum intuẽs, eius desiderio reiuenescit.2.a
mens à malis cogitationibus pura seruanda. 647.d
mens humana, quæ natura non subsistunt, id est, mala, comminiscitur.4.a
mens humana qualis à principio condita fuit, non talis permanet.ibid.
mens, & oculus hominis sursum respicit. 509.a
mens aliquoties spiritus vocatur.509.d
mentis officium.31.c
mentis secretæ Dominus est inspector. 645.d
mentem perdiderunt Ariani. 215.b
mentem supercælestẽ Prophetæ habuerunt. 367.a
mentem hominum quisque possidet eamque rationalem.15.b
mentem supercælestem in Christo fuisse, nefas est dicere.366.d
mentem sacrarum scripturarum intelliget aliquomodo,si quis sanctorum magistrorũ libros euoluat.1.b
mensa cosignanda.401.d
in mensa quid agendum. 404.d
mensæ consecratio.401. d
in mensam sacrosanctam quanta impietas,& facinora commissa 222 d
mensuras,numeros, momenta, & literarum structuras Palamedes inuenit.9.d
mentiri Prophetas fas non est. 40.b
mentiri non possunt Prophetæ.430.b
mentiri Deum in suis verbis, absurdum est.26.c
mercurius in Arcadia Deus.9.d
meretricatus veneris.13.a
pro meritis cuiusque Patriarchis Deus omnia, benedictionesque irrogauit.217. d
metropolitanus.537.b
Micheas Prophetica verba adimpleuit. 429.c
militat in suos possessores malitia 433 a
mille sacerdotes Arcam Dei portabant.581.d
Miluii error de coniugio 580.c
Minerua inuenit textoriam.9.c
ministri sacrorum infandissime obseruantur. 223.d
ministris Ecclesiæ immunitas à Constantio Imp. restituta.272.d
ministrare, est creaturæ, creare vero Dei solius. 123.c
miraculum diuinitatis in quo consistit.21.b
miraculum in Ariano iuuene Ecclesiam diripiente. 307.b
miraculum in Ethnico Ecclesiam diripiente.ibid.
miracula non sunt hominis, sed Dei.166.d
miracula Christi eius diuinitatem aperiunt.555.a
miracula à Christo facta secundum Mathæum. 597.b
miracula Christi illum Deum esse testantur.234.d
miracula Antonij plurima.638.b c
miracula de virgine, eiusque partu Prophetæ prædicauerunt.38.d
miracula Christus sua potestate fecit.166.c
miracula Christus quomodo edebat 163.a
miracula Christi diabolo tributa.460.a
miracula fecit Deus per Apostolos,& plures alios. 150.a
miracula non edidere Prophetæ talia qualia Christus.41.b
miracula, quæ sunt Dei, verbum, carne assumpta, faciebat. 162.d
miracula sanguine,& aqua è latere imaginis christi effluentibus facta.536.d
in Miraculis magiæ signo crucis fugantur dæmones.45.d
misericordia Deus humanum genus præ omnibus prosecutus est.25.b
misericordia, & veritas,regni custodia.204.b
misericordia nullius hæretici tenentur.215.b
misericordiam pertimescit Satanas.642.b
missas agebat seorsum Eunomius.633.b
missio Christi, est humanitatis assumptio. 192 a
missio Christi quomodo intelligenda.487.
missio Christi nihil aliud est,quàm vnitio Dei cum homine.487.
missio,declaratio,& vnctio Christi idem.486.b
mithræ immolantur homines. 627.b
mittentis, & missi vnitam esse naturam.557.d
monachi Cæsarienses.343.c
monachi variis modis cruciati, & mactati. 322.c
monachi,Episcopi,& deuotarij ab Alexandria profligati.210.a
monachi speciem induunt dæmones.644.b
in monachorum habitum diaboli se transferunt. 641.a
monachorum nomen celebre.634.a
monachorum Deo se consecrantium delicta præterita Christi bonitate sopiuntur.650.b
monachos habuit Athanasius.219.d
monasterium Antonij dæmones commouerunt. 644.a
monasteria tanquam tabernacula plena diuinis choris psallentium.645.a
monasteria plurima & monachorum nomen celebre.634.a
monasteria plurima Antonius instituit. 638.d
monasteria euersa.311.d
mons Sion.501.d
montes in altum exurgunt.21.d
monstra prodigiaque verborum Asterii.128.d
monumenta Prophetarum mortuorum consistunt.118.d
morbi ex imbecillitate oboriuntur.33.c
morbo cur non laborauit Christus.33.d
morbo laborare Christum non decuit,qui alios sanabat.ibid.
morbo cur non oportuit Christi corpus affici. 34.b
mors, & peccatum sunt præter naturam.513.d
mors dicitur animæ separatio à corpore.513.c
mors,corruptio,& interitus.ibid.
mors Christi exaltatio appellatur. 102.d
mors antea vigebat, & ob vim suam terrori erat. 36.d
mors post resurrectionem Christi aspernabilis videtur.ibid.
mors in contemptum venit, & humi calcatur.37.a
mors formidabilis erat etiam ipsis sanctis ante aduentum Christi.36.a
mors ab Adam vsque ad Moysen dominata est. 109.b
mors imperata est iis, qui noluerunt cum Arianis communicare.211. d
mors Aaronis.575.b
mors vlterius terribilis non est,quòd Christus corpus suum à mortuis suscitarit.36.a
mors extincta Christi cruce.ibid.
mors ab Adam vsque ad Christum inualuit. 193.a
mors pro omnibus necessariò requirebatur.33.d
mors ex hominibus aduersus homines, vires suas collegerat.28.c

mors quatenus debebatur Christo, eatenus non ex se, sed aliũde ratione immolãdi mutuatus est. 33.d
mors nostra, quæ. 28. c
mors est communis vitæ exitus omnibus hominibus. 79.d
mors hominibus per imbecillitatem naturæ ingruit. 33.c
mors Christi admodũ clare in sacris literis demonstratur. 39.a
mors Christi abegit dæmones, 46. d
mors Christi audacem reddidit hominem aduersus mortem. 173.c
mors Dominici corporis legitimis rationibus non caruit. 34.b
mors, quàm sit debilis, quotidie demonstratur. 38.a
mors in Christo locum non habuit sed mortem, quæ erat in hominibus, est mutuatus. 34.a
mors nunc imbecillis, vt etiam fœminæ illam vt mortuam ludibrio habeant. 36.a
mors eque regnauit ab Adam vsque ad Moysen, & in eos, qui non peccauerant ad similitudinem præuaricationis Adæ. 163.b
mors omnium in Dominico corpore vim suã exercuit, & mors, & corruptela inde ob domicilium ibi numinis profligata est. 33.b
mors à Christi fidelibus vbique conculcatur. 37.b
mors non est iustis. 403.c
mors hominum qualis nunc. 33.b
mors nisi intercederet, redemptio hominum fieri nequiuisset. 30 a
mors pessũdatur signo crucis, est fide in christũ. 36.d
mors Arii satis est ad reiiciendã eius hęresim. 290.c
mors à Christo perdomita. 37.b
mors nisi præcedat, oboriri non potest resurrectio. 34.b
mors præualuit hominibus, quomodo. 368.a
mors quasi draco Christum refugit. 173.b
mors sua est homini quiddam proprium. 102.d
mors inuasit mundum inuidia diaboli. 26.b
mortis Christi fructus. 441.b
mortis dissolutio facta est per hominis naturam à verbo Dei suscoptam. 28.c
mortis imago plurima. 223.a
mortem homo vitæ prætulit. 25.d
mortem, & dissolutionem sui corporis homo naturaliter expauescit. 36.c
mortem, & segregationem à corpore qua causa cæpit exhorrere homo. 2. c
mortem à Christi corpore arceri, & excludi nefas erat, ne simul & resurrectio excluderetur. 33.d
mortem & non timendam esse præclaris exemplis probatur. 37.b
mortem non curant Christiani. 47.d
mortem homines antequam Christo incipiãt credere, vt terribilem intuentur, & expauescũt. 36.a
mortẽ honestiorẽ cur non delegerit Christus. 34.d
mortem Christus sui corporis immolatione aboleuit. 28.c
mortem quare passus est Christus. 34.a
mortem profligauit Christus. 200.a
mortem pro nihilo habent, qui in Christum credunt, ac potius eam delegerint. 36.a
mortem omnes Christi discipuli signo crucis, & fide in Christum conculcant. ibid.
mortem omnes Christi discipuli contemnunt, cur? ibid.
ad mortem festinant pueri Christo credentes. 36.a
mortem suo corpori Christum nõ decuit sua opera inferre. 34.a
mortem, aut infernum non expauit Christus. 172.a
mortem horruit, & lachrymatus est, vt homo christus. 172. b
mortem debilitauit Christus. 36.d
mortem quis non exhorrescit. 36.c
mortem crucis citius, quam naturalem quare sustinuerit Christus. 33.c
morte sua debita nostra soluit Christus. 33.b
morte mortem abrogauit Christus. 173.c
à morte ad vitã Christus corpore suo homines reuocauit. 27.c
morte Christi omnium salus comparata, & natura rerum liberata. 41.a
mortale cum immortali copulatũ in Christo. 431.b
morte crucis debebat mori Christus, quod nobis non profuisset aliud eius genus mortis. 35.a.b
morte crucis voluit mori Christus, vt sine mutilatione integrum corpus seruaret cur hoc. ibid.
non morimur vlterius secundum priorem originem Adæ, cur. 163.c
non morimur amplius vt condemnati, sed vt excitandi. 28.c
non morimur vlterius, sicuti olim, secundum legis comminationem, quotquot in Christo Iesu cõfidimus. 33 b
mori quando cæperunt homines. 26.b
mori Christum cur non occultim decuit. 34.b
moriendi causa corpus Christus assumpserat. 33.d
mortuus est Christus, cur. 383.b
mortuꝰ est christus, nõ tamẽ corruptionẽ vidit. 33.d
mortuus solus diabolus relinquitur. 36.a
mortuo non obediunt dæmones. 38.c
mortuum excitare, magnum est. 41.b
mortuum excitarunt Helias, & Helizęus. ibid.
mortui proprium non est agere. 38.a
mortui quomodo sepeliendi. 656.d
mortui adiuuenturne nostris precibus. 492.a
mortui non pereunt, sed viuunt, & incorruptibiles resurrectione fiunt. 36.a
mortui à Christo, & aliis suscitati rursus mortui sunt. 513.c
ex mortuis Christus primogenitus factus. 51.d
ex mortuis Christus exordiũ primogenium. 141.a
mortuis cur non cruce datur ad nos redire. 489.c
ex mortuis primogenitus dicitur Christus, quomodo. 139.b
mortuos suscitauit Deus Heliæ, & Elisei precibus. 150.a
mos diuinæ scripturæ, res naturales hominibus in similitudinem, & exempla proponere. 157.a
morem, qui semel in Ecclesia obtinuit, & à Synodo confirmatus est, iniquum est à paucis abrogari. 259.d
mores hominũ sunt incõstantes, possunt tamẽ mala defugere, & ad bona seipsos reformare. 158.b
Moyses, & Aaron ex Ameram geniti. 39.d
Moyses ille magnus, primitus homo natus est, deinde ei imperium suæ gentis concreditum est. 134.d
Moyses crescens proficiebat. 171.b
Moyses cũ nasceretur, in occulto habitus fuit à parentibus suis. 39.d. 40.a
Moyses magnus fide factus. 384. b
Moyses fatidicus. 429.b

Moyses, & Abrahamus Christum adoratunt. 100.a
Moyses non est reuersus à Madianitis in Aegyptũ, vt appenderetur ab iis, qui ipsum quærebãt. 220.a
Moyses, vt conderet homines, missus non fuit, sed vt esset minister sermonis ad Pharaonem, & populum Israeliticum. 123.c
Moyses quæ docuit, eadem illa Abraham obseruauit. 195.b
Moyses ad Madianitas metu Pharaonis secessit 215d
Moyses vir excellens, & apud suos verus creditur. 39.a
Moyses, & Aarõ, & cum illis cuiusque tribus princeps populum Israel numerarunt. 574.a
Moyses figuram crucis constituit. 416.a
Moyses, & Aaron in mõtibus vitam deposuerunt. 40.b
Moysis animus recepit sapientiã Aegyptiacã. 64.a
Moysis assumptio. 510 c
Moysis testamentum. ibid.
Moysis successor Iesus Naue. 576. b
Moysi Deus locutus est per angelum in rubo. 155.b
Moysem audacia contra Pharaonem Deus corroborauit 172. b
Moysem Deus constituit Deum Pharaonis. 100.b
mulcta pecuniarum denunciata Episcopis. 299.a
mulier nunquam sufficit sine viro ad hominis procreationem. 39.d
mulieres romanæ sui Pontificis restitutionem à Constantio postulant. 625.a
mulieres phœnissæ olim ante idola prostituebantur. 12.d
mulierum sexum viri affectantes. 13.a
mulierum amor quomodo cessabit. 639.c
muliebris sexus durabitne in regno cælorum. 401.b
multis vocabulis vtitur Ecclesia quæ non sunt in scriptura. 520.b
mundus an sit factus ex materia præexistente. 24.d
mundus quid, & quomodo vniuersum, & singulas eius partes insideat Christus. 42.d
mundus totus quo ordine creatus. 120.c
mundus iste Deus non est, quod Deus non constet ex diuersis partibus. 14.a.b
mũdus nõ multiplex, sed vnus perpetuo existit. 19.b
mundus quia creatus est vnus, necesse est creatorem eius vnum esse. 19.d
mundus si à multis creatus esset, multiplices haberet motus. 19.c
mundus vnus, vna rerum natura, eiusque vnus ordo. ibid.
mundus non cognouit per sapientiã Deum. 147. a
mundus indiget gubernatore. 18.b
mundi creatio ex nihilo. 25.a
mundi opificem Ethnici defraudant creatione rerum omnium. 3.c
mundi creatio non est fortuita, vel spontanea. 24. c
mundi creatio an sit à multis. 25.a
mundi partes quæ. 14.d
mundi conditor non quia vnus est, ideo quoque necessum est, vt vnus sit mundus. 19.d
mundi harmonia vnũ ducẽ, & rectorẽ declarat. 19.a
mundi conditores Angelos Carpocras appellauit. 108.b
mundi opificium multi multifariã tractauere. 24.c
de mundi creatione Platonis opinio. 24.d
ex mundi visibilis creatione, visibilia eius hoc genere operum intellecta contuemur. 133.c
mundo crucifigi. 505.d
mundum creasse, verbo, & filio simili modo competit. 185.d
de mundo quid sensit Plato. 43.d. 44.a
mundi si plures essent principes, plures quoque, & diuersos esse mundos oporteret. 19.b
mundos alios Deus constituere poterat. 19.d
mundani homines belluis deteriores, qui vt bruta pabulum capiunt. 402.c
murus inexpugnabilis nobis est, signum crucis, & fides. 637.b
musicem inuenit Apollo. 9.c
mutatio in Deo non est. 184.b.c
mysterium. 504.b
mysterium diuinum, non ænigma quid. 101.a
mysterium vitę christianę, non in sapientia mundi, sed in virtute fidei constitutum est. 653.c
mysteria sacra Episcopi in calice faciunt. 257.c
mysteria Ecclesiæ gentibus non prodenda. 255.b
mysteria sacra fere omnia psalmographus complectitur. 388.b.c
mysteriorum diuinorum agendorum in Ecclesia tempus. 255.c
mysticum poculum à Macario presbytero non cõfractum. 269.b
mysticum poculum penes eos habetur, qui ecclesiis præsunt. 255.c
mysticum poculũ homo priuatus nõ habet. 255. d
mysticum poculum impium reddit hominem id vltro frangentem. 255.c
de mystico poculo Arianis nulla religio. 257.c

N

NAaman Syrus à lepra mundatus. 41.b. 578.a
Nabuchodonosor Assyriorum rex. 593.a
Nabuchodonosor Arianis melior. 379.b
Narcissus Arianus ad omnẽ impietatem audacissimus. 74.c
Narcissus ab ordine suo terræiectus. 220.b
narium solùm, est olfacere. 15.c
natiuitas Christi inenarrabilis. 40.c
natiuitas Christi non nostram creationem demõstrat. 182.c
natiuitas Sãctorum omnium addisci potest, Christi minime. 40. c
natiuittias Christi nõ hominum quispiam, sed stella in cęlo, vnde Christus descenderat, resplendens, testis fuit. 40.a
natura. 509. d 510.b
natura rerum Christi ancilla 32.d
natura hominum indiuisibilis. 158.a
natura rerum creatarum ex nihilo constat. 20. b c
natura quibus est vna, illis etiam communis appellatio. 156.d
natura cur sic dicatur. 509. d
natura à nascendo. ibid.
natura, radix est rerum, & fons. 510.d
natura est domini, & genitrix hypostasium. 510. b
natura, & essentia dicuntur vniuersales. ibid.
natura aliud, aliud hypostasis. 509.d
natura, & hypostasis quid differunt. 510.b c
natura, essentia, genus, & forma, vnum sunt. 509.d
naturæ hypostasis. 510.d
naturæ quædam essentiales suis naturalibus actionibus priuatæ, aliam afficiendi vim generant. 511 c

naturalis voluntas.511. a
naturalis ornatus ſufficit nobis.640.a
naturale eſt, quod naturaliter inhæret.513.d
naturalia idiomata.511.b.c
naufragium Apoſtoli quid.505.c
ad necem quatuor viri flagellati.308.b
neceſſitas peccandi accidentaria.373.d
neceſſitas cauſæ Chriſti incarnationis.136.a
nefas dictu de filio Dei.91.c
nemo cum re nihili, & nondũ extante, verba facit. 23.a
nemo filium à patre diuidit, aut ſpiritum Sanctum creaturam facit, niſi impius fuerit.455.d
nemo ea exiſtere iubet, & alloquitur, quæ nondum ſunt in rerum natura.23.a
nemo vidit faciem Dei, & viuet.121.d
nemo ad Deum intentus, ſine legendi ſtudio.532.b
nemo precatur accipere à Deo, & ab Angelis.154.a
nemo plus dedit, quàm qui omnia dedit. 533.d
Neptunus gubernatoriam artem inuenit.9.c
Neſtoris delyria.9.a
nicæna Synodus cur filium Patri conſubſtantialem aſſeruerit.338.a
nicæna ſynodus hæreſim Anathematizauit, & fidem profeſſa veritatis.632.a
nicææ fides ſatis idonea, & efficax ad omnem impietatẽ euertendã & pietatẽ conſtituendã 50.a.b
nicæna ſynodus quibus de cauſis celebrata.317.c
nicęna fides per omnes Eccleſias legebatur, & prædicabatur.631.b
nicæna fides à patribus ſecundum ſacras ſcripturas tradita, & confeſſionibus confirmata.50.b
nicænæ Synodi finis.242.d
nicænæ Synodo qui contradicunt, hæretici iudicantur.51.b
nicænæ Synodo trecenti decem, & octo Epiſcopi affuerunt.515.b
nicænum Symbolum 342.c.631.d
nicænum concilium approbatum.319.b
nicænum concilium Ariani obliterant ſubſcribendo.73.d
nicænum concilium trophæum omnium hæreſeon eſt habendum.50.a.b
Nicæni concilij Patres vocibus non ex ſcriptura ſumptis vſi ſunt ad hæreſim Arianã tollẽdã.96.a
nicæni cõcilii prædicatione hæreſis extincta.631.b
Nicodemus imaginem ſculpſit Chriſti.537.c
nihil falſi habetur in verbis Domini.169.d
Nilas presbyter Alexandrinus.281.b
Nilus qua occaſione, & quibus de cauſis exundet quotannis.642.c
Nilus crocodilis, & multis aliis beſtiis plenus. 638.c
Nili inundationem dæmones prænunciabant quomodo.642.d
nocendi artes innumeras diabolus habet. 637.a
Noe creatus eſt, non ob arcam primùm, ſed, vt homo fieret, deinde vt arcam conſtrueret.134.d
Noe cognita habebat eadem, quę Moſes docuit, & Abraham obſeruauit. 195.b
nomen ſaluatoris dæmones profugat.46.d
nomen Chriſti non tolerãt quotquot ſunt dæmones.37.d
nomen Chriſti abſque carne non allegatur.370.d
nomen vnum quodque Perſonarũ Trinitatis à ſuo ſignificato tranferri non debet.55.d
nominis Chriſti efficacia 45.d
nomine Chriſti, vel eius fide omnis idololatria depellitur, & dæmonum inſidiæ patefiunt.37.c
nomine Ieſu Satanas fugatus.644.d
in nomine quid.547.a
ex non entibus in ſacris literis nuſquam reperitur. 348.d
non omnia de Deo ſecundum eſſentiam intelligi debent.518.a
noua creatura quando ſumpſit exordium.196.c
Nouatus pœnitentiam abrogat.459.b
Nouati error de pœnitentia.380.d
nox eſt terræ vmbra.15.c 505.c
nocte media ſurgendum, & orandum.404.a
noctu naſci, aut mori quid.491.b
nubes.501.d
nubes in aere ferri Dei iuſſu, & in eis põdus aquarum colligari.17.d
nubes ſunt leues, aqua grauis tamen in nubibus aqua per aera circunfertur.18.a
nugax, & friuola Arianorum hæreſis.198.b
numinis ſolius eſt adorari.122.b
numinis maieſtate characteres literarum digni cẽſentur.11.a
numerus filiorum Iſrael quantus.574.a
numeri liber cur ita dicatur.ibid.
numeros, menſuras, momenta, & literarum ſtructuras Palamedes inuenit.9.d
nutu verbi Dei omnia ſimul diſpenſantur.21.d

O

OAſis magna appellata, Aegypti pars.214.d
obedientiæ præſtantia.400.a
oblatio celebratur in Eccleſia.285.a
oblationi nõ ſunt præſentes cathecumeni.ibid.
obſcœnitatem Rhea docuit.13.a
obſeruatio ſuccincta vtriuſque teſtamenti.569.c
occidere ſe, & inimicis ad occidendum ſe prębere, idem eſt.212.a
ocio, & crapula delectantur dæmones.400.b
ocioſos in Sabbato culpabat Chriſtus.196.a
oculus, & mens hominis ſurſum reſpicit.509.b
oculi hominũ ſunt rerũ contẽplationi deſtinati.3.a
oculorum ſolùm eſt videre.15.c
odium diaboli maximè verſatur cõtra Monachos, & virgines.640.b
odor gratus, & graue olens.513.a
officium boni præceptoris.227.a
officium imprudentis.303.d
officium viui, ac potiſſimùm Dei quod.37.d
olfactum homo ad multiplicia genera meretricio-rum odorum traducit.3.b
Olympius Epiſcopus Thraciæ, calumniis affectus ab Arianis.295.c
omnes ſcripturæ inter ſe congruunt. 465.c
omnes eiuſdem participãtes, vnum efficimur corpus, vnum dominum habentes.158.d
omnes inobedientes pœnas luerunt. 507.b
omnia diripuerunt Ariani Athanaſium quærere fingentes.307.d
omnia inanimata pura.400.d
omnia mihi tradita ſunt à Patre argumẽtum Arianorum.192.c
omnia creata alterantur.198.c
omnia à filio creata eſſe liquet, ſed ipſe creatura non eſt.55.a

omnia fiunt per verbum in Spiritu Sancto.456.a.b
omnia, quæ habet Pater, filij ſunt.193.d
omnia à verbo generantur, & nutrimentum accipiunt.31.d
omnia dæmones ſimulant.641.b
omnia creata, cum non eſſent, creata ſunt198..d
omnia Dei verbo obediunt.21.a
omnia opera Chriſti vtilia hominibus.142.b
omnia egit contra ſeipſum diabolus.433.a
omnipotens Deus, cur.547.a
omnipotentia filii.529.a
Ὁμόσιον cur reiiciant Ariani.335.a
opes iuſtè acquiſitę ſunt ſecundum naturam.514.a
Ὀφις vnde dicitur.511.d
opifex dici, & eſſe poterit, etiam ſi nondum opera exiſtant.95.d
opifex ex operibus cognoſcitur.4.a
opificium mundi, & creationem multi multifariam tractauere.24.c
opera propria verbi Dei, quæ.162.c.d
opera omnia Chriſti hominibus vtilia.142.b
opera Dei extra naturæ leges 17.d
opera Chriſti eius diuinitatem aperire.32.a
opera Patris, & filii, & Sp. Sanct. indiuiſa.64.d
opera mala laudant hæretici.82.c
operibus ſuis Chriſtus ſuam prodebat diuinitatem.166.d.167.a
operibus diuinis faciliùs cognoſci potuit Chriſtus, quàm quouis modo.43.d
ex operibus opifex cognoſcitur.4.a.6.b
operari licet ſabbati diebus.483.b
operante Deo Patre, creaturæ non cooperantur. 154.b
operarii vineæ.493.c
ὄφις, id eſt, ſerpes, ὄφις, id eſt, qui loquitur, quod olim Euæ loquutus eſt.511.d
opinio abominabilis quæ.176.b
opinio impietatis plena, eſt filium Dei creaturam eſſe.77.d
opinio altera Arianorum de filio Dei quando verbum filius ſit factum.187.a
opinio Stoicorum de Deo.183.b
opinio Sabellii de Trinitate.ibid.
opiniones variæ hæreticorum de filio.184.b
oracula gentium quando ceſſarunt 45.a
oracula dęmonum aduentu Chriſti obmutuerunt. 642.d
oracula dii promunt ſub imaginibus, aiunt philoſophi Ethnici.10.b
orbis motus rationalis.20.a
ordo vniuerſitatis non ſeruaretur, ſi plures eſſent rerum naturæ principes.19.b
orant Ariani contra Chriſti incarnationem.70.a
orabat ante cibum Antonius.650.b
orabat frequenter Antonius.635.b
orauit Antonius fixis genubus ante Dei vultum prouolutus.654.c
orare, aut pſallere quomodo oportet.404.d.405.a
orantur ſancti, exẽplo Mariæ Virg. quam inuocat Athanaſius.426.a
orandum ſemper.402.d
orandum eſt media nocte.404.a
oratio habita pro defunctis.308.b
oratio populi ad Deum.313.d
oratio Alexandri contra Arium.289.a
oratio, & eleemoſyna ex morte hominem liberant.400.a
oratio ad Sanct. Trinitatem.546.b
orationum genus humanum habet, quæ ſyllabis componitur, & aere exprimitur.20.a
orationes, inediæ, & vigiliæ Antonii.636.b
orationes rectè viuentium pertimeſcit Satanas. 642.b
orationibus habendis locus certus conſtituendus. 205.c
orationibus, & ieiuniis fidelium dæmones corruũt. 640.b
orationibus S. Petri Eccleſia Roma ſemper immaculata manſit.540.b
orationibus Helias, & Eliſeus mortuos ſuſcitabãt. 150.a
orientem verſus cur fiat adoratio.489.d
Origenes laborioſus.247.b
Origenis & Theognoſti ſententiarum interpretatio.458.c
Origenis authoritas de blaſphemia.458.a
Origenis de gehennæ extinctione error.416.c
ornatus naturalis ſufficit nobis.640.a
oris ſolum eſt guſtare.15.c
Oſias ex Amos genitus.39.d
οὐσία vnde.655.e.109.d
οὐσία & ὑπόστασις quid 58.a
οὐσία etiam ὁμόσιον καὶ ὁμούσιον ab Euſebianis damnatum.330.a
Ozias, qui & Azarias.579.a

P

PÆdarota Heraclææ Epiſcopus orthodoxus.75.a
paganiſmum redolet hæreſis Ariana.177.d
pagus, in quem miſſi ſunt diſcipuli, interpretatur.383. per totum ſermon.
Paphnutius monachus.278.a
Paphnutius effoſſos habuit à Maximiano pro Chriſto oculos.648.d
ex paleſtinis quidam infeſtiſſimo dæmonio vexatus calcata Ægypto ex promiſſione ſenis beati, id eſt, Antonii curatus eſt.648.c
Palamedes inuenit numeros, menſuras, momenta, & literarum ſtructuras.9.d
Palladem ab Arcade vulneratam.7.a
Palladius palatii magiſter.204.a
palmites ſteriles.474.c
palmites vitis quid ſignificant.218.b
panes ſacrificiorum miniſtris, & virginibus interdicuntur.223.a
panes propoſitionis non habent Iudæi.483.a
panibus quinque quingentos mille homines ſatiatos fuiſſe, quid ſignificat.32.b.c
παναπλία eſt integra armatura.434.d
Papa Alexander.322.d
Papa Athanaſius.59.a
Papa Marcus Romanæ ſedis Apoſtolicæ, & vniuerſalis Eccleſiæ.539.a
parabolæ quid ſint.585.a
paracletus vnde dicatur.410.a
de paracleto in veteri teſtamento ſermo nõ eſt habitus.189.c
paradiſus clauſus ab Adã vſque ad Chriſtũ.193.a
paradiſum Moyſes figurate vocauit.2.a
ad paradiſum via, & immortalitas homini deerat. 141.c
in paradiſũ cur deꝰ primos introduxit parẽtes.25.b

in paradiſum Chriſtus ingreſſum confecit, ex quo Adam eiectus fuit.54.c.d
Paralipomenon cur ſic vocetur.580.d
paralyticus per 38. annos ægrotans.483.d
paraſceues dies 223.a
parœmia vnde dicta.583.d
parœmiæ definitio.ibid.
παρθένος, id eſt, virgo vnde dicitur.511.c
partiale quid.510.a
paſcha celebratur. 214.b.c
paſchatis celebrandi controuerſiã Niceña Synodo dirempta.317.c
paſchatis die Chriſtianos in vincula coniicit Georgius.223.b
paſſio carnis Chriſti, cur huius nuncupatur. 162.d
de paſſione Chriſti teſtimonia.39.b
de paſſione Chriſti ſitne erubeſcendum.430.d
paſſiones, pars aliqua Martyrii haberi debẽt.267.a
paſſiones Chriſti.555.b
paſſiones noſtrorum fratrum Chriſtianorum, noſtras proprias arbitrari debemus.267.a
paſſionibus quomodo Chriſtus fuerit obnoxius. 173.a
paſtor liber Eccleſiaſticus.236.a 242.c
paſtoris liber vtiliſſimus.25.a
paſtoris libri teſtimonium de creatione.242.d
paſtoris abſentia quantum obeſt.209.a.b
pater in filio, & filius in patre quomodo.62.d
pater noſter, Deus à nobis dicitur.249.c
pater in filio, quomodo 150.a.b
pater omnia fecit per verbũ in ſpiritu ſancto.455.a
pater, & filius Duo ſunt in vnitate eſſentiæ.179.a
pater omnium, deus noſter.398.d
pater, & filius natura non diſtinguntur.61.d
pater Chriſto carnalis aſſignari non poteſt. 40.d
pater non deſcendit, nec in homine fuit.56.b
pater, & filius Dominus Sabaoth.413.b
pater, verbum, & Spirit. Sanct. differunt tantum in perſona.551.b
pater nec eſſe, nec dici poterit, ſi non ſit ei filius. 95.c.d
pater non eſt filius, neque filius pater.54.d 545.d
pater, filius, & Spi. Sanct. ſunt vnius ſubſtantiæ. 527.d
pater non ſubiacet corruptioni, cum virgini dederit incorruptionem.524.c
pater cur dicitur Deus.509.c
pater perfectus, perfectum ex ſeipſo genuit filium ſine vllo genere paſſionis.526.a
pater quid habeat.193.d
pater gignit filium id eſt, genuit: filius vero gignitur, id eſt, genitus eſt.659.a
pater, filius, & Sp. Sanct. ſunt ſimul.420.c
pater emittit ſpiritum, id eſt, emiſit, ſpiritus autem procedit, id eſt, proceſſit.659.a
pater dicitur Deus.509.c
patris imago, Saluator.17 a
patris ſubſtantia nunquam imperfecta fuit.88.c
patris proprium, eſt gignere, artificis vero condere. 55.b.c
patris, & filii operà indiſcreta. 465.a
patri quæcunque inſunt, filio etiam inſunt.91.b
patrem, & filium & ſpiritum ſanctum eſſe vnius eſſentiæ, & naturæ.522.a
patrem Deum conſubſtantialem eſſe rebus creatis quidam hæretici ſunt ratiocinati. 51.b
patres aliquando appellant filios ſuos ſeruos.113.a
partes ſancti veritatis ſyncerę ſunt præcones, quod nullo diſſidio inter ſe laborent.236.a
patres ſancti rerum Euangelicarum nobis peritiores ſunt.426.d
patres idem cenſerunt de conſubſtantialitate Patris, & filii.337.a
patres in perſecutione non timuerunt.217.a
patres ſancti non diſident inter ſe.195.b
patres confeſsi ſunt in Nicæna ſynodo conſubſtantialem, & ex ſubſtantia Patris eſſe filium.199.b
patres Concilii Nicæni voces ſcripturæ non vſurparunt contra hæreſim Arianam.96.a
patres ſancti controuerſias non habent in iis, quæ vel prophetant, vel erudiunt.195.b
patres nunquam dicendi ſunt ſuorum liberorum conditores, ſed genitores.199.b.c
patres noſtros hæretici in calumniam vocant. 225.a
patrum fides retinenda.74.d
de patribus bene ſentiendum.225.a
patiens & impatiens Chriſtus.52.b
patriarchæ Chriſtum adorabant. 100.d
patriarchę fuerũt ante Apoſtolos, martyres, & prophetas.153.c
patropaſſiani hæretici apud Romanos.328.b
patrophilus Arianus ad omnem impietatem audaciſſimus.74.c
Paulinus Galliarum metropolitanus.214.a
Paulini Diaconi confeſſio de fide.59.b
Paulus Apoſtolus factus voluntate Dei.175.a
Paulus Damaſci in ſporta è mœnibus demiſſus, cum à gentis Præfecto quæreretur.215.d
Paulus nouerat, quomodo raptus fuerat. 169.c
Paulus duabus de cauſis dicit, ſe non nouiſſe, quomodo raptus fuit, licet ſciuerit.169.c
Paulus præſcripſit Eccleſiaſticæ vitæ formulam. 236.b
Paulus in Paradiſum ingreſſus.54.c.d
Pauli verba, ſiue in corpore, neſcio, ſiue extra corpus, neſcio, quid ſibi velint.169.a.b
Pauli ſcripta legentibus quid obſeruandum. 106.d
Paulo Chriſtus omnia reuelauit.169.b
Paulus Epiſcopus ab Arianis captus, deinde ſtrangulatus.214.a
Paulus Epiſcop. in varias terras deportatus, tãdem ab Euſebianis ſtrangulatus.292.b
Pauli, Samoſatenſis, & Sabelli impietas Anathemate iuratur.57.b
Paulus Samoſatenſis, & Marcellus hæretici Apoſtolica ſcripta ad ſuam detorquent ſententiam. 66.c
pauperes ad cibos inuitandi.402.a
pauperum cura ad cælum ducit. 639.a
paupertatem voluntariam pertimeſcit Satanas. 642.b
pax hoſtibus, & homicidis odioſa. 474.d
pax eſt ſecundum naturam.514.a
pax vnde dicatur.ibid.
pacis auctor Chriſtus.47.c
pacificatoriam formulam ab hæreticis non recipiendam eſſe. 224.c

peccatori pietas in abominationem eſt.294.a
peccatores, & ſtulti apud Deum.400.c
peccatum, & mors ſunt prẽter naturam.315.a
peccatum per inobedientiam mundum inuaſit. 367.d
peccatum noſtrum, lues eſt in corpore, vnde verbum Dei corpus aſſumere oportebat.44.b
peccatum Adæ ſolus Chriſtus delere potuit.27.a
peccatum nullum irremiſſibile verè pœnitentibus 417.b
peccati initium, eſt diaboli ſuggeſtio.502.c
peccati incommoda.29.c
peccati virtus, lex.36.b
peccati immunes qui, & quot fuerunt viri.163.b
peccato genus humanum extingui.26.c
ſine Peccato quomodo viuere liceat.639.c
in peccato definiendo error Manichæi.367.d
peccata confitenda.404.b
peccata plurima generis humani.387.a
peccata remittendi poteſtas data. 385.d
peccatorum noſtrorum nec noctu luna, nec diu ſol teſtis abſcedere debet.647.d
peccatis immerſus pro mortuo habetur.506.a
à Peccatis quomodo abſtinendum ſit, docet Pſalmographus.390.b.c
de peccatis ſuis dolendum.404.c
ad peccandum homo inſatiabilis.26.b
peccandi occaſionem non præbet Epiſcopatus. 345.d
peccandi neceſſitas accidentaria. 373.d
pecora.563.d
Pelaſgi Thræcios Deos repudiant.11.d
Pelaſgi ab Ægyptiis diſciplinam religionis hauſerunt.12.a
peregrinos fratres laudat Athanaſius.634.a
perfecta eſt ad virtutem via Antonium ſcire, quid fuerit.634.a.b
περιστερά, id eſt, columba vnde dicitur.511.c.d
Perſæ Chriſtum in Iudæam natum adoratum venere.40.d
Perſæ Syrorum ſimulachra non adorant.11.d
perſequitur Iulianus Chriſtianos, cur.630.a
perſequuntur hæretici, vt tyrannus Babylonius. 215.b
perſequi multo deterius eſt, quam fugere.215.a
perſequi eſt inuentum, diaboli.219.b
perſecutio in Epiſcopos.304.c
perſecutio Syriani in Chriſtianos.315.b
perſecutio Maximiana Ariana multo ſodatior. 309.d
perſecutio in Chriſtianos die paſchę facta.209.d
perſecutio quid à fuga differat.628.b
perſecutionem Apoſtoli fugientes, non inde inutiles facti.218.d
in perſecutione patres non timuerunt.217.d
in perſecutione quid faciendum.304.d
in perſecutione quinam à fide nõ receſſerũt.314.b
in perſecutioue fugam à Chriſto conceſſam.211.d
perſecutiones intolerandæ Athanaſio.221.a
perſecutionum temporibus quænam beati martyres obſeruauerunt.219.b
perſecutores Eccleſias vaſtant.212.d
perſecutores Romam à Conſtantio miſſi contra Liberium.301.a
perſona vna tantum in Chriſto.352.d
perſonę Trinitatis tres, cur dicantur Spiritus. 510.a.547.d
perſonæ duæ, Pater, & filius.60.d
perſonæ Trinitatis per nomina tantùm diſtinguũtur.549.a
in perſonarum vllam qui blaſphemant, non habebunt remiſſionem.195.a
in perſonis tribus forma vna.64.b
in perſonis trinitas eſt, in deitate vero vnitas.660.c
perſonas duas in Chriſto ſtatuunt hæretici.67.b
perſonas tres Trinitatis oſtendit hæc vox triplicata, Sanctus, Sanctus, Sanctus.195.a
perſonatum Chriſti corpus ſtatuunt Ariani.53.a
pertinacia, & iniquitas Arianorum.129.a.149.a
pertinacia, & incredulitas Phariſæorum.234.d
perturbationis filii hæretici.264.b
peruicacia Arianorum in blaſphemando.247.d
peruigil ſenſus ad cælum ducit.639.a
pedes homo ad celerem impetum effundẽdi ſanguinis traducis.3.b
Petrus.492.d
Petrus primũ Chriſtũ pro filio Dei agnouit. 171.c
S. Petri precibus Eccleſia Romana ſemper manſit, & manebit immaculata.540.b
Petrus presbyter Alexandrinus.282.c
Petrus vir optimus Athanaſio ſucceſsit, ab eoque electus, cum obiret.633.d
Petrus Epiſcopus, & Martyr Meletium Epiſcopum cur depoſuerit.274.d
Petrus vir admirandus inſperatum bellum reſpiciens, profectus eſt Romam.633.d
Petrus ab Arianis martyrio coronatus.81.d
Petri martyris dies feſtus celebratur.612.a
phantaſticon corpus non habuit Chriſtus, ſed verum.556.b.c
Pharao alter, Conſtantius Imp.298.d
phariſæi diabolum Deo parem faciunt.461.a
phariſæi indociles.234.d
phariſæi pœnas luunt, cur.460.a
phariſæi cum Beelzebub, flammis æternis damnati.460.c
phariſæorum pertinacia, & incredulitas.234.d
phariſęorum blaſphemia duplex in Chriſtum. 460.d
Phidias ſtatuarius inſignis.17.b
Philagrius præfectus Ægypti Apoſtata.293.a
Philagrius Præfectus Ethnicos, & iudæos cum armis in Eccleſiam miſit.222.b
Philagrius in Eccleſiam, & ſacras virgines iniurius Ægypti præfectus.ibid.
Philippus præfectus Paulum Epiſcop. ſtrangulauit 292.c
Philippus carnifex, Arianorum ſectæ in Cappadocia anteſignanus. 214.a
Philippus, quod Paulum Epiſc. ſtrangulaſſet, mœſtus, vt Cain gemens, & tremens quotidie percuſſorem expectabat.292.c
Philippus præfectura eum ignominia ſpoliatus eſt. ibid.
Philippus longe à ſuis, ac patria ſua, quòd Paulum Epiſcop. ſtrangulaſſet, morte extinctus eſt ibid.
Philippum cur interrogarit Chriſtus.165.b
philoſophia humana.45.d
philoſophi inaniter occupati.504.a
philoſophorũ rationes de Deorũ ſculptilibus.10.b
philoſophorũ rationes de Idolis, fabulas eſſe.ibid.
Philoxenus, & Elpidius presbyteri.258.d

phœnices, Deos Aegyptios non agnoſcunt. 11.d
phœnices literas inuenerunt. 9.d
phœnices, & Cretenſes mactatu liberorum Saturnum placarunt. 12. c
phœniſſæ mulieres olim ante idola proſtituebantur. 12.d
Photinus. 556.c
Photini Arius imitator. 527.a
Phrygis error de aduentu Saluatoris. 381.a
Phryges iniqui aſſerebãt, prophetas neſciiſſe, quid facerent, aut quid renunciarent. 169.b
phrygum iniquitas. ibid.
φύσις natura, vnde. 509.d. 511.d
piæ religionis officium. 310.a
pietas quid, & quàm vtilis. 463.b
pietas peccatori in abominationem eſt. 294.a
ad pietatis eruditionem ſufficit impietatis refutatio. 290. b
Pilatus cognouit Chriſtum eſſe Deum. 432.b
Pilatus cur manus ſuas lauerit. ibid.
Pilatus ſubſeruiebat Iudæis in iudicando Chriſto. 212.b
Pilatus vnũ latus Saluatoris lancea perfodit. 212. b
piſcis aſperam ſignificat conuerſationem. 496.b
piſces alibi in numen dedicantur, alibi hamo capiuntur. 12.d
Piſtus Arianus Athanaſii aduerſarius. 260.c
plagæ decem Aegypti. 572.d
plantæ cur ante luminaria creatæ. 497.d
plaſticem Iupiter inuenit. 9.c
Plato qui in magna apud Gentes fuit admiratione quid de mundo ſenſit. 43.d. 44.a
Plato apud Græcos ſapiens, clarus, ac magnificus Dianam hominis arte deformatam adorauit. 6.b
Plato, & alii ex præexiſtente, ingenitáque materia feciſſe Deum vniuerſa arbitrantur. 24.c.d
pluuiæ licet vniformis multiplex operatio. 479.c
Πνεῦμα cur dicitur, & vnde. 509.d
poculum Chriſti in Eccleſia. 357.c
poculum myſticum apud eos ſolos eſt, qui Eccleſiis præſunt. 255.c
poculum myſticũ homo priuatus non habet. 255.d
poculum myſticum de quo fracto Macarius accuſatus eſt. 255.a
poculum myſticum à Maeario presbytero nõ confractum. 269.b
poculum myſticum, impium reddit hominem id vltrò frangentem. 455.c
de poculo myſtico religio nulla Arianis. 257.c
pœnarum timor horridus. 639.c
pœnarum inferni finem conſtituit Origenes. 516.c
pœnas dabimus peccatorum tum enormium, tum leuium ante Dei tribunal. 494.c
pœnitentia quid. 508.b
poenitentia an potuerit ſatisfacere pro peccato Adæ. 27.a
poenitentia rem à ſua natura non abducit, ſed ſolummodo ceſſationem in peccando facit. ibid.
de poenitentia error Nouati. 380 d
poenitentiam profitẽtur Valens, & Vrſatius. 297.c
poenitentiã ſimulauerãt Vrſatius, & Valens. 298.b
poenitentibus verè nullum peccatum iremiſſibile. 417.b
poeſim heroicam Homerus inuenit. 9.d
poetæ cur deorum flagitia expoſuerunt. 9. b. c
poeticos Deos non eſſe, ratio demonſtrat. 19.d
pontifex fidus, firmuſque Chriſtus eſt. 115.d
pontificis Romani authoritas. 251.a
pontifici Romano obediunt Epiſcopi. 539.d
populus Athanaſii fautor Georgium tyrãnum pene perimit. 625.d
populi querela in Arianos propter Athanaſium. 222. a
porci, & canes ſunt, qui. 401.a
poſterior hæreſis ſemper efferacior. 309.a
poſteri Saulis Iudæi. 482.b
Potamon confeſſor in perſecutione oculum perdiderat, poſtmodum martyrio obiit. 293. c
ποτάμιος vnde. 511.e
potentia Chriſti omnium hominum viribus ſublimior. 47. b
potentia Chriſti non eſt dæmoniaca. 46.b
potentia Patris dicitur & ſapiẽtia, & ratio. 23.b.c
poteſtas eſt dei infirmitas verò hominis. 558.b
poteſtas remittendi peccata data. 385.d
poteſtas Patris, filius eſt. 170.a
poteſtatem accepit Chriſtus à Patre, quatenus homo. 165.d
poteſtates alienæ aduẽtu Chriſti ſeneſcere, & aboleri cæperunt. 48. c
poteſtatum ſanctarum exercitus quid clament in cælo. 477.c
præceptoris boni officium. 227.a
præcepta decem. 573.b
præcepta Dei facilia, quibus. 405.a
præcepta inſtitutoria Antonii. 638.d
præcones falſorum deorum errauerunt. 8. b
prędicatio Apoſtolorũ de Chriſto vnanimis. 66.d
præſcientia rerum futurarum eſt inutilis. 642.d
præſentiam filii Dei in carne adoramus. 71.b
pręſtigiarum ſcholæ, & ars magica quando incæperunt ſordeſcere. 45.a
præſtigiis dæmonũ homines irrationales facti. 29.c
præter naturam quid 513.d
preces Arianorũ cõtra Chriſti incarnationẽ. 70. a
precibus, & Eliſeus mortuos ſuſcitabant. 150.a
precibus S. Petri Eccleſia Romana ſemper immaculata manſit. 540.b
precatur nemo accipere à Deo, & ab Angelis. 154.a
presbyteri 16. & 4. Diaconi Eccleſię Alexãd. 281.b
presbyteri, & Laici in ius trahuntur. 281.a
presbytera veſtis qualis eſſe debet. 401.a
primogenitus cur Chriſtus dicatur. 513.c
primogenitus qua ratione dicatur Chriſtus. 139. d. 513 c
primogeniti omnium tribuum Iſrael. 574.c
princeps vnus mundi, & conditor, non plures, pro religione perfecta credendus eſt. 19.a.b
principes rerum naturę ſi plures eſſent, non ſeruaretur vniuerſitatis ordo. ibid.
principem decet Deo amabilem diſcendi habere voluntatem. 631.a
principem poteſtatis aeris Chriſtus in Cruce manibus protenſis proſtrauit. 70.d
principium viarum cur dicatur Chriſtus. 140.d
principio carẽs, quod principium nõ habet. 509. d
principio carens, etiam æternum dicitur. ibid.
à principio quæ ortum traxerunt, creata ſunt. 62. d
Probus à Conſtantio arbiter electus inter Athanaſium, & Arium. 516.a
prodigia, & monſtra verborum Aſterii. 128.b
proficere, hominum eſt. 171. b

prophetæ publica ſchola fuerunt. 29.c
prophetę vniuerſi orbis Magiſtri, ac pędagogi fuerunt. ibid.
prophetæ ad Iudæos non duutaxat miſſi cur. ibid.
prophetæ baptizati. 507.d
prophetæ fuerunt ante Apoſtolos & hi ante Martyres. 153.b
prophetæ vocabantur Sancti, nõ tamẽ Sancti Sanctorum: at Chriſtus Sanctus Sanctorum. 41.d
prophetæ miracula de virgine, eiuſque partu prædicauerunt. 39.a
prophetæ ſunt catuli leonum. 501.d
prophetę quo tempore incæperũt diuinare. 317.a.b
prophetæ ſophi erant, quomodo. ibid.
prophetæ non poſſunt mentiri. 430.a
prophetæ vaticinabantur, populo Babylonem deducto, qui. 41.d
prophetæ mortui ſunt. 118.d
prophetam excitabit vobis Dominus: quomodo Iudæi interpretantur. 107.a
prophetarum filii quæſiti ad necem, ſeſe in ſpeluncis apud Abdiam recluſerunt. 215.d
prophetarum nulli pro ſalute populi in cruce mori contigit præter Chriſtum. 40.b
prophetarum ſinguli nõ ſua ſed Dei verba loquebantur. 150.a
prophetarum tempora. 317.a
prophetarum de filio Dei opinio. 248.d
propheris quæ proſpecta ſunt, neceſſariò euenerunt, aut euenient. 430.a
prophetas Iudęi in ſui perniciem conuellunt. 68.d
prophetas mentiri fas non eſt. 40.b
prophetas, & verbi miniſtros neſciſſe, quid agerẽt, & quid renunciarent, impiè aſſerebant Phryges. 169.b
prophetia, aut viſio in Iſrael deſiit, cum Sanctus Sanctorum Chriſtus aduenerat. 41.d
prophetia in Iſrael ad Chriſti aduẽtũ deſitura. 41.c
prophetia Iudæis & nunc, & in poſterum obſignata eſt. 42.b
prophetiæ de Chriſto citantur. 38.d. 39.a
propoſitiones Arii. 525.a
proprietates dei, & hominis in Chriſto fuiſſe. 173.d
proprietates à ſuis naturis, & hypoſtaſibus ſunt inſeparabiles. 511.b
proprium hominis riſus. 509.d
proſerpina minor apud Aegyptios dea. 6.a
proſopopeia. 439.c
proteruia Arianorum arguitur. 194 d
prouerbium Athanaſii, quod. 629.d
prouerbia cur appellentur. 683.d
prouerbia Salomonis ſunt aliena Manichæis. 106.d
prouerbiorum argumentum. 684.a
prouerbiorũ ſenſum nõ verba reſpiciẽda eſſe. 131.c
pſallere, aut orare quomodo oportet. 404.d
pſalmi decantantur. 517.a
pſalmi cur modulis, & numeris cõcinnẽtur. 396.c
pſalmorum verba pro ſuis quilibet accipere poteſt. 391.c
pſalmorum liber cæteris excellentior. 388.a
pſalmorum concordantiæ. 392.a
pſalmorum liber cur Dauidi inſcribatur. 581.c.d
pſalmorum concentus vtilitas. 397.a
pſalmorum librum conſtituit Eſdras 581.d
pſalmorũ formulæ ſunt noſtræ, & exẽplaria. 391.c
pſalmorum liber certam quãdam formam, tractumque animorum continet. 391. d
ex Pſalmis animorum motus, & affectus quilibet animaduertere poteſt. ibid
in pſalmis vita humana continetur. 397.c
pſalmos digerit Athanaſius pro affectu, motuque animi dicendos. 392.c
pſalmographus gratias Deo eſſe agendas, & quomodo. 390.c
pſalmographus myſteria ſacra ferè omnia complectitur. 388.b.c
pſalmographus præter alios libros ſcripturæ ſacræ quid habeat. 390.b
pſalmographus docet quomodo abſtinendum ſit à peccatis. ibid.
ψυχὴ anima, vnde dicta. 511.d
Ptolemæus Valentini diſcipulus. 174.d
à Ptolemæo hæretico quid ariani ſint mutuati. ibid
publica ſchola fuerunt prophetæ. 29.c
puer deridet eum, qui decepit Euam. 72. a
pueri ætate Chriſto credentes ad mortem feſtinãt. 36.b
puerulus ille, quem Herodes interficere ſatagebat, ſeruatur apud Chriſtianos catholicos. 80.d
pullus. 492.d 500.b
pullus Dominos plures habet, quales. 385.a
pullus, eſt aſinus teneræ ætatis. 385.d
pullum an ſoli Apoſtoli ſoluere poſſint. 384.d
pullum ſoluere, cuius ſit. 384.c
pulli domini dæmones. 385.b
pupillorum, viduarumque ædes populantur ab Arianis. 214.c
pura ſunt omnia inanimata. 400.d
purgatorium collige, ex interpretatione verbi (quadrans) 494.c
pythia apud homines in admiratione erant. 45.c

Q

QVa ratione Chriſtus dicatur primogenitus. 139. d
quadrageſimæ tempus obſeruatur. 214.b
quadrageſimæ ieiunia. 223.a
quadrageſimali tempore Ariani in Chriſtianos ſæuiunt. 223.a
quadrans. 494.c
quæ petierit Chriſtus à Patre. 166.b
quæ ab aliquo principio ortum traxerunt, creata ſunt. 62. d
Quæ non ſunt, mala ſunt, cum nulla eſſentia ſubſiſtant, hominum commentis efficta ſint. 2.d. 22.c.d
quæ ſunt, bona ſunt: quæ non ſunt, mala ſunt. 2.d
quæſtio, vel interrogatio quælibet tres habet quæſtiones, & inquiſitiones. 508.d
quæſtiones Arianorum. 127.b
quæſtiones ſtultæ, & inſcitę quam noxiæ. 66.d
quales Epiſcopi ab Arianis creati. 313.c
quale corpus aſſumpſit Chriſtus. 27.b
qualitas in Deo nulla eſt. 350.a
qualitas omnis in ſubſtantia eſt. 179.d
qualitates contrarias à Deo concordes fieri. 17.c.d
quàm alieni ſint homines à Chriſto patiente. 399.c
quando fit mentio de incarnatione verbi, redditur cauſa, de diuinitate verò minime. 135.c
quantitates corporibus attributæ ſunt. 171.c
quarum virginum Chriſtus ſit ſponſus. 399.b
quare mori voluerit Chriſtus. 33.d

quatenus homo poteſtatem accepit Chriſtus à patre.165.d
quaternitatem pro Trinitate ſtatuunt Ariani.53.a
quatuor partes veſtimentorum quid.435.b
quem Ioannes filium appellat, hunc Dauid manum appellauit.188.d
quemadmodum,hoc aduerbium,quid ſignificat in ſcriptu ris.159.a
qui à fide non receſſerunt in perſecutione.314.b
qui lapide feritur, quærit medicum.204.d
qui peccat in filium, peccat etiam in patrem, & Spiritum ſanctum.458.d
quinam facilius labantur in hæreſim.352.b
qui traditionibus inhæret,non labitur in hæreſim.352.b. c
quinam cũ Iudæis rei fiantdominicæ mortis.441.d
quid de Deo,eiuſque filio cognoſcere,intelligereque ſufficiat.176.b
quid expetere debemus.639.b
quid habeat Pater.193.d
quidnam eſt melius, quam vitam tueri.37.a
quibus vna eſt natura, illis etiam cõmunis appellatio.156.d
quis vnquam ex ſola Virgine genitus eſt.39.d
quoduis eſſentiale ſuam habet efficaciam.511.c
quod anima non ſit ex eſſentia Dei.512.d
quod Chriſtus habuerit animam.381.a
quod eſt alteri ſimile, non eſt idem cum ipſo, cui ſimile eſt.419.a
quod facultatum deſertio, ſit Dei imperium.634.d
quod filius ſit æternus.466.b
quod filius ſit verus Deus.469.c
quod filius ſit patri coæternus.470.c
quod filius ſit ſempiternus.561.a
quod filius ſit patri conſubſtantialis.472. b.d
quod opus ſupercæleſtium poteſtatum,417.c
quod Pater, Filius & Spiritus ſanctus ſint eiuſdem naturæ,& eſſentiæ.517.d
quod Spiritus ſanctus ſit à creaturis alienus. 454.a
quomodo Deus ſit vnus.19.b
quomodo tres vnum ſunt.552.c
quomodo proficiebat Chriſtus ſapientia, ætate,& gratia.171.a
quomodo omnia tradita ſunt Chriſto.193.a
quomodo extiterit Chriſt⁹,an per ſe,ã ex deo.180.a
quomodo paſſionib⁹ Chriſt⁹ fuerit obnoxi⁹. 173.b
quomodo à donis Dei ſeiungimur.160.b
quomodo viuere liceat ſine peccato.639.c
quomodo ſimus in Deo,& Deus in nobis.159.c
quomodo nos oporteat perfectos eſſe vt Pater noſter cæleſtis.157.b
quomodo ſanctorum reuelatio dignoſcenda ſit à tentatione diaboli.645.a
quomodo futuri ſumus in Patre, & filio.160.a
quomodo reſpondendum ſit Arianis ſuas vxores grauidas interrogantibus.178.b

R

RAab meretrix ſeruata.576.c
Rachel erat ſpecioſa magis, quàm Lya.108.b
Raguel ſocer Moyſis.190.d
rapitur Antonius in ſpiritu. 650.b
raptus qualis futurus. 506.c
ratio victus,& veſtitus.532.c
ratio Dei Saluator noſter.47.d.48.b
ratio cur homini data.26.a.b
ratio ſitne in Deo.19.d
ratio hominis qualis.25.b
ratio vox ambigua, explicatur.20.a
ratio hominum non per paſſionem naſcitur. 239.b
ratio eſt in hominis anima.15.d
ratio noſtra imago verbi Dei.146.c
ratio, eſt ſenſuum index.15. c
relatio Patris, & filii.97.c
ratio, cur Vrſatius, & Valens voluerint concilium in duas partes dirimi.318.a
rationis pater, eſt Deus.10.b
rationem habet irrefutabilem ſententia à maioribus confirmata 22.b
ratione homo differt à brutis.15.c
rationibus humanis ſcripturam ſacram more Saducæorum excipiunt,& cauillantur Ariani.197.d
rationalis creaturæ vtilitas.28.d
rationales creaturas Deus quorſum condidit.ibid.
ratiocinãdo homo intelligit ea, quæ ſupra ſe ſunt. 15.d
Rebecca præfiguratrix duplicis populi.491.a
Reconciliatio fieri per creaturam non potuit inter Deum,& hominem.142.c
redẽptio nõ potuit fieri per meram creaturã. 382.d
regina Saba.577.d
regnat Chriſtus ante loquendi vſum, quod nulli vnquam regum obtigit.40.a.b
regnum Hieroſolymitanum deſiit, cum venerit Chriſtus. ibid.
regnum Dei intra vos eſt, quid ſignificat.639.d
regnum cælorum quibus competat.403.c
regni cuſtodia, miſericordia, & veritas.204.b
regula ſcripturarum.567.d
religio vna apud catholicos 20.a
religio vera eſt apud Chriſtianos.212.b
religio pia, & veritas ſuis indiciis ſe ipſa prodit. 1.a
religio Idololatrarum diſſimilis.12.a
religio ratione humana minus indiget.1.a
religionis veritas vnde eluceſcat.ibid.
religionis veræ documentum apud Chriſtianos, puellas perpetua virginitate eſſe præditas. 212 b
religionis piæ officium.310.a
religionis votum nunquam abiiciendum.639. c
religionis aſſumptione delicta præterita Chriſti bonitate ſopiuntur.650.b
religiones inter ſe contrarias habent Aegyptii.11.d
religiones tres in mundo.517.a
reliquiæ Babylæ martyris in pompa à toto populo transferuntur Iuliani iuſſu.630.a
remiſſionem non habebunt, qui in vllam perſonarum blaſphemant.195.a
remittendi peccata data poteſtas.385.d
renouamur dominica die.197.a
res conditæ conditorem oſtendunt.87.c
res conditæ ſi non ſunt in rerum natura, non diminuunt conditorem.95.d
res omnes à ſeipſo creatas Deus tuetur.29.d
rerum futurarum ſcientia eſt inutilis.642.d
rerum temporaliũ cura pro marito habetur. 399.a
rerum natura Chriſti ancilla.32.d
rerum mutatio Chriſti aduentu.45.b
rerum appellationes conſiderandæ.511.c
reſponſa dæmonum impedit Babylæ martyris ſepulchrum.630.a
reſurrexit Chriſtus cum omni integritate 33.d
reſurrexit corpus mortale, ſupra naturam per verbum, quod in ipſo erat.53.c

reſurrexit Chriſtus vt Deus in corpore.102.c
reſurrexit ſolus integer,ex mortuis Chriſtus.ibid.
reſurrexit Chriſtus per ſuam, quæ in ipſo erat, vitam. 38. a.b
reſurrexit Chriſtus morte deuicta.37.c
reſurrexiſſet nũquam Saluator, niſi vitam induiſſet.44.c
reſurrexiſſe Chriſtus cur citius, quàm tertio die noluerit.35.d
reſurgente Chriſto,Adam reſurrexit.451.d
reſuſcitati à Chriſto,& ab aliis,rurſus mortui ſunt 513.c
reſurrectio Chriſti non obtigiſſet, niſi mors fuiſſet.136.a
reſurrectio corporum Chriſto curæ fuit, cuius negocium geſturus venerat.34.a
reſurrectio, & crux Chriſti homines mortales de immortalitate certos confirmatóſque reddidit. 47.a
reſurrectio oboriri non poteſt, niſi mors præcedat. 34.b
reſurrectionis Chriſti probatio.37.b
reſurrectionis noſtræ cauſa, eſt verbi Dei incarnatio.102.b
reſurrectionis corporum apud philoſophos mentio nulla. 47.a
ob Reſurrectionem Chriſti mors terribilis non eſt vlterius.36.a
per reſurrectionẽ Chriſti corruptio deleta.34.a.b
reſurrectionem omnium communem expectamus.29.c
reſurrectionem corporum nulla mors amplius ſequetur.513.c
reſurrectionem Idolis ſuis Græci non potuerunt ementiri.47.a
de reſurrectione trophæum de morte excitatum omnibus oſtendit Chriſtus.34.a
reſurrectione mortui incorruptibiles fiunt.36.a
in reſurrectione neque in matrimonium ducunt. neque ducuntur.142.d
in Reſurrectione neque vel maſculus, vel fœmina erit,ſed omnia in omnibus erit Chriſtus.142.d
reus, & accuſator ſimul in iudicio ſtare debent. 281.a
reo citius, quàm accuſatori credendum.204.d
reos æquum eſt nihil aliud conari, quam ſui purgationem.235.b
reuelationẽ ſe à Deo habuiſſe iactat Arius.466.c
regis pij munus.210.a
regem vniuerſitatis celeriter poſſumus intelligere & contemplari.15.a
regem terræ in teſtem vocare,nefarium.428.a
reges Iſraelitæ inungendo fiebant. 103.c
reges,& Imperatores ſuos Romanus ſenatus pro Diis haberi iuſſit.5.c
Regum libri,& Paralipomenon,quid contineant, 388.b
Regum nullus ante genituram ſui regnat, & ſpoliat inimicos,quod tamen fecit Chriſtus.40 a
Rhea obſcœnitatem docuit. 13.a
Rhenus presbyter Alexandrinus.281.b
Rhetoricen Corax Syracuſanus inuenit.9.d
Riſit nunquam Antonius.638.b
Riſus,hominis proprium.509.d
Roboam Salomoni ſuccedit.577.d
Roma hæreticorum inſidias quando experiri incepit.301.b
Roma mater, & caput omnium Eccleſiarũ, 539. c
romanus Epiſcop.Iulius iuſſit Synodũ fieri. 293.a
romanus Pontifex Epiſcopos ſedibus ſuis reſtituit.618.c
romani Pontificis authoritas.251.a
romano Pontifici obediunt Epiſcopi.539.d
romana Eccleſia ſemper immaculata mãſit.540.b
romana Eccleſia ſancta, Apoſtolica & vniuerſalis.539.a
romana ſedes Apoſtolica.300.b
romana Eccleſia Athanaſium innocentem pronunciauit.303.d
in romana Eccleſia nullius, niſi Dei, metus eſt. 298.c
romanæ Eccleſię Athanaſius,ſe, ſuáque commendauit.202.a
Ruben eſt primogenitus omnium liberorum Iacobi.140.a
Ruth liber cur ſic dicatur.577.c

S

SAbbatum quid proprie.196.b.c
ſabbatum quorſum inſtitutum.ibid.
ſabbatum Iudæis cur indictum.195. c
ſabbatum ad quid datum.196.a
ſabbatum intelligentiæ,non ocii datum eſt. ibid.
ſabbatum eſt finis prioris creationis.196.d
ſabbatum non ocium deſignat aut innuit.196.a
ſabbatum non eſt ſeptima dies,ſed remiſſio peccatorum.196.c
ſabbatum nunc cur non obſeruamus,vt legis tempore.195.d
ſabbatum non ocii cauſa conſtitutum, eóque minus dies dominicus,aut feſta noui teſtamenti. 195.d.196.a
ſabbatum Chriſtus in diem dominicam tranſtulit 478.b
ſabbatum Sabbatorum, peccati remiſſio. 573.c
ſabbati proprium quid.196.b
ſabbati obſeruatio quandiu extitit.195.c
ſabbati obſeruatio nõ præcepta Chriſtianis.195.d
ſabbatis diebus operari licet cur.483.a.b
ſabbato neceſſitas habet, vt circunciſio fiat.196.b
ſabbato vellentes ſpicas Apoſtolos cur Chriſtus excuſauerit.196.a.b
in ſabbato nõ habebat circũciſio vllas feriæ.197.b
in ſabbato ocioſos culpabat Chriſtus.196.b
ſabbata, etiam dies, qui non ſunt ſabbata, lex appellare ſolet.196.c
ſabbata ſabbatorum, vocatur dies ille propiciationi deſtinatus.ibid.
ſabbata ſabbatorum futura ſperamus.195.d
ſabbatiſmum dies dominica finit. 197.d
ſabbatizari canendo,quid ſibi vult. 196.b
Sabellius inſanit, quomodo.188.a
Sabellius approbat hæreſim Samoſatenſ.371.c
Sabellius quę incommoda & abſurda colligit. 188.b
Sabellius cur condemnatus.545.c
Sabellii hæreſis.179.d
Sabellii opinio de Trinitate.183.b c
Sabellii error in vnitate Patris, & filii.150 b
Sabellii hæreſis de incarnatione Chriſti.370.a
Sabellii & Arii impietas æqualis.233.d
Sabellii,& Pauli Samoſatenſis impietas iuratur anathemate.57.b

Sabellii ſubuertitur ſtoliditas.194.c
Sabellium retundit Chriſti humanitas,eius diuinitas Arium refutat.233.d
Sabellium ſubuertit Chriſtus, quomodo.185.a
Sabellianum dogma.57.d
Sabellianorum hæreſis.54.d
ſabellizat, qui.182.b
ſacerdotes quotidie Chriſti ſanguinem efficiunt. 538.d
ſacerdotes & populi ſine ſynaxibus. 224.d
ſacerdotes mille Arcam Dei portabant.581.d
ſacra ſcriptura incuriè, & ſimpliciter verba pronunciat. 190.d
ſacræ literæ à quibus ſcriptæ. 49.a
ſacræ ſcripturæ interpretes qui fuerint.611.a
ſacræ ſcripturæ ſufficiunt ad veritatis indicationem.1.b
ſacrarum ſcripturarum libri in Eccleſiis combuſti. 222.c
ſacrarum ſcripturarum lectionem quis verè aggredi poteſt.49. b
ſacras literas legentibus quid obſeruandum. 106.d
ſacramentum Euchariſtiæ eſſe verum cibum. 461. c.
ſacrum facit presbyter.285.b
ſacrum altare in Eccleſia.632.c
ſacra myſteria Epiſcopi in calice faciunt. 257.d
ſacra myſteria ab Ethnicis directa, in terramque proiecta.263.b
ſacrorum miniſtri infandiſſimè obſeruantur.223.d
ſacrificium offerre Angelo volens Manue pater Samſonis,prohibitus.122.b
ſacrificium non eſt apud Iudæos, neque Hieruſalem.42.c
ſacrificia legalia fidem in ſe non poſſidebant, ſeuti fida ſaluatoris hoſtia.115.c
ſacrificiorum panes miniſtris, & virginibus interdicuntur.223.a
in Sacroſanctam menſam quanta impietas,& facinora commiſſa.222.c
ſaducæorũ more humanis rationibus Ariani ſcripturam ſacram excipiunt, & cauillantur.197.d
ſaducæis quorſum lex,non recipientibus prophetas.73.a
ſæuitia horrenda.311. d
ſæuitia paganorum in Chriſtianos, & res ſacras. 617.d.618.c
Salomon ex Dauide genitus.39.d
Salomon adoleſcens imperium ſuſcipit.40.a
Salomon templum ædificat.577.c
Salomon ſcripſit tria millia parabolarum.583.c
Salomon quinque millia carminum eſt proloquutus.ibid.
Salomon cur Eccleſiaſtes vocetur.585.d
Salomonis prudentia innumerabilis, & aceruus, copiaque mentis eius,vt arena maris.64.a
Salomonis templum cuius rei figura.70.d
Salomonis varię appellationes.585.d
ſaltabãt Antiocheni in Eccleſiis,& ſepulturis martyrum ob Iuliani obitum.630.d
Saluator noſter ratio Dei.47.d
Saluator, eſt imago Patris.17.a
Saluator noſter corpore amictus fuit.44.b.c
Saluator eſt omnium communis. 23.b
Saluator noſter probatur nõ eſſe magus, quomodo.46.a
Saluator mundi in crucem aſcendit. 1.c
Saluator nunquam reſurrexiſſet,niſi vitam induiſſet.44.c
ſaluatoris ſanguinem ſacerdotes quotidie efficiũt. 538.d
ſalus ex Saluatore increato noua,nouam nobis ſalutem creauit.55.b.
ſalus noſtra non eſt ſpectrum inane, & res imaginaria.52.c
ſalus eſt comparata homini integro,id eſt,corpori,& animæ.ibid.
ſalus eſſe nõ poterit rerum creatarum, pars rerum creatarum.142.c
Saluſtius præfectus gẽtilis,Iuliani factum in Chriſtianos non approbat.630.a
ſaluus per ignem.504.b
Samatiæ hæretici vnde orti.580.c
Samaritana.494.a
Samoſatenſis Iudęorum diſcipulus.191.b.486.b
Samoſatenſis inficiatur verbum Dei.73.a
Samoſatẽſis nullã veniam ſibi parare poterit.192.c
Samoſatenſis hæreſis.61.c.117.b.c.352.d
Samoſatenſis error.94.a
Samoſatẽſis error, quod Chriſtus ſit ſolùm homo 99.d
Samoſatenſis error de incarnatione verbi.371.b
Samoſatenſis ſententia.170.d
Samoſatenſes in veritate non manẽt,prauè,& peruerſè intelligunt.190.b
Samſon de ſtirpe Dan.13 Iudex Iſrael.577. c
Samſonis pater Manue ſacrificium Angelo offerre volens,prohibitus.122.b
Samuel ex Helcana genitus.39.d
Samuel in diebus meſſis precatus eſt Deũ, vt pluuiam largiretur.150.a
Sanctus,Sanctus,Sanctus,triplici numero tres perſonas integras oſtendunt. 195.a
ſanctus, hac voce maxima, in primis vocibus exclamandi, Angeli ſunt vſi.194.d.195.a
ſanctus ſanctorum nemo præter Chriſtum. 41. d
ſancti inuocantur, exemplo Mariæ virginis, quam Athanaſius deprecatur.426.a
ſancti omnia ſuſtinere volebant, vt Euangelium prædicaretur. 218.d
ſancti, Prophetæ vocãtur, non ſancti ſanctorum: at Chriſtus ſanctus ſanctorum eſt.47.a
ſancti Patres non diſſident inter ſe.195.b
ſancti Patres rerum Euangelicarum nobis peritiores ſunt.426.d
ſancti ſynceræ ſunt veritatis præcones,quod inter ſe ſententiis conueniunt,& nullo diſſidio laborant.236.a
ſancti mala malis immittunt.491.c
ſanctorum interceſſio.508.c
ſanctorum animæ in cælo omnia norunt.489.b
ſanctorum virorum numerus.163.b
ſanctorum veſtigiis inhærendum eſt.641.b
ſanctorum omnium natiuitas addici poteſt, Chriſti minimè.40.c
ſanctorum exempla qui ſide vicerunt.508.a
ſine ſanctorum imitatione nemo comprehendit ſanctorum verba.49.b.c
ſanguis Chriſti propinatur à Catholicis.255.c
ſanguis Chriſti à ſacerdotibus quotidie efficitur. 538.d

ſanguis animalis vnde fit.512.d
ſanguis concretus, & coagulatus in carnem transmutatur.ibid.
ſanguinis, & aquæ imaginis Chriſti partes ad Eccleſias per totum orbem diſtributæ.538.c
ſanguini Chriſti qui contumeliam facit quàm impius ſit.255.d
ſanguinem Chriſti Epiſcopi propinant populo. 255.c
ſanguinem Chriſti propinare,quorum eſt.ibid.
ſanguiſugæ tres, quæ nunquam dicunt ſatis eſt, quibus quarta additur. 585.c
Saphira,& Ananias.427.a
ſapiens perterritus declinauit à malo.147.a
ſapientes Græcorum ſcitè, & eloquenter multa ſcripſerunt.46.d
ſapientes homines dicuntur participatu Dei Sapientiæ 95.b
ſapientes, & Magi plures apud Aegyptios fuere. 46.d
ſapientia creatrix, & opifex rerum eſt, cuius ſimulachrum in rebus conditis impreſſum eſt. 174.b.c
ſapientia cur ſe creari dicat.146.d
ſapientia non creatur creatrix.ibid.
ſapientia eſt ſicuti Patris verbum.23.c
ſapientia non eſt qualitas in Deo.180.d
ſapientia hominis faciem ipſius illuminabit. 147.a
ſapientia ad cælum ducit.639.b
ſapientia hominum non eſt creatrix, ſed creata. 147.a
ſapientia Dei cælum verſat.20.b
ſapientia Dei non eſt paſſio, non portio, ſed proprium ſui germen.95.b
ſapientia noſtra ſapientiæ Dei imago quædam. 146.c
ſapientia Græcorum infatuata.439.a
ſapientia Ethnicorum quando infatuata eſt.45.a
ſapientiæ domus, eſt noſtrum corpus.131.d
Sardinenſe concilium cur congregatum.266.c
Sardinenſe concilium Arianos ab Eccleſia reiecit. 74.c
in Sardinenſi concilio quid actum.294.b
Sardinenſi concilio ſubſcribentiũ nomina.270.d
ſatanas fallaciæ caput.644.c
ſatanas nomine Ieſu fugatus.ibid.
ſatanas nihil poteſt contra Chriſtianos. 644.c
ſatanas quæ ligauerat, diſſoluebat Chriſtus. 166.b
ſatanas ex paradiſo eiectus eſt in ignem æternum. 142.d
ſatanas non eſt neſcius ignium futurorum.645.a
ſatanas non ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus eſt è cælo, ſed ob ſuperbiã.399.d
ſatanas pertimeſcit rectè viuentium vigilias, orationes,ieiunia,manſuetudinem,voluntariã paupertatem, & cætera.642.b
ſatanæ vinciendi ratio.644.d
ſatanæ, & Antonii dialogiſmus.644.b
ſatrapæ impietatis,hæretici.304.a
in ſaturitatem ventris ſeduci non oportet.647.d
Saturnum Phœnices, & Cretenſes mactatu liberorum placabant. 12.d
Saul cur affligebatur à ſpiritu.160.b
Saulis, & Conſtantii geſtorum collatio.310.b
Sauli ſuccedit Dauid.577.d
ſcandali occaſiones abiiciendæ.495.b
ſcelerata Arianorum hæreſis.127.a
ſcelerum omne genus ab Idolis depromptum.12.d
à ſceleribus homines ex legis inſtitutione auerti poterant, & vitam ſecundum virtutem viuere. 29. b
ſceleratus eſt diabolus.36.a
ſchola publica prophetæ fuerunt.29.c
ſcholæ præſtigiarum, & ars magica quando inceperunt ſordeſcere.45.b
ſcopus ſcripturæ ſacræ de Chriſto. 161.d
ſcortatio vnde dicitur.514.a
ſcortatio eſt præter naturam.ibid.
ſcriptores habuit Athanaſius.104.a
ſcripta Pauli legentibus quid obſeruandum. 106.d
ſcriptorum Aſterii refutatio.128.d
ſcriptura ſacra eſt virtutis magiſtra & veræ fidei. 391.d
ſcriptura ſacra incuriõ, & ſimpliciter verba pronunciat.190.d
ſcriptura ſacra peritiſſima cuiuſque naturæ. 240.b
ſcripturæ myſteria quomodo inquirenda. 66.d.67.a
ſcripturæ ſacr. interpretes quinam fuerint.611.a
ſcripturæ ſacræ ſcopus de Chriſto. 161.d
ſcripturæ ſacræ prima verſio 72.interpretum fuit. 611.a
ſcripturæ ſacrę cõſuetudo qualis.189.a.190.d
ſcripturæ ſacræ vocibus non ſunt vſi Patres concilii Nicæni ad hæreſim Arianam tollendã.96.a
ſcripturæ diuinæ mos eſt,res naturales hominibus in ſimilitudinem,& exẽpla proponere,cur.157.a
ſcripturam ſacram humanis rationibus more Saducæorum excipiunt,& cauillantur Ariani. 197.d
ſcripturam ſacram indaganti quænam neceſſaria. 49.b
ſcripturæ ſacræ à quibus ſcriptæ. 49.a
ſcripturæ ſacræ diligenter examinandæ, & diſtinguendæ.200.a
[illegible].a
ſcripturæ ſacræ ab hæreticis propoſitæ valent ad ipſorum refutationem.225.b
ſcripturarum ſacrarum libri in Eccleſiis combuſti. 222.d
ſcripturarum mentem intelliget aliquo modo, ſi quis libros ſanctorum magiſtrorum euoluat.1.a
ad ſcripturarum ſacrarum indaginem, & intellectum opus eſt vita proba.49.b
ſcripturarum mens quo modo intelligenda 1.a
ſcripturas ſacras legentibus quid obſeruandum. 106.d
ſculptores ſtatuis deorum nullam aliam formam indiderunt, quàm virorum, & fœminarum, rerumque aliarum.10.a
ſcutum fidei.506.b
Scythæ Perſarum Deos non recipiunt.11.d
Scythæ Dianæ ſuæ homines ſacrificant.12.c
Sebaſtianus Manichæus contra Chriſtianos dux. 214.c.307.d
Sebbelleel, & Eliam non genuerunt, ſed fecerunt omnia opera tabernaculi.199.c
ſecunda Hierarchia.426.b
Secundus Epiſcopus, & Stephanus ſecũdum preſbyterum interfecerunt die Pentecoſtes. 309.c

Secundi Episcopi Ariani ordinatio,quæ. 260.d
securis.492.d
sedes Romana est mater, & caput omnium Ecclesiarum. 539.c
sedes Romana sancta,& Apostolica est. 539.a 300.b
seditiones, & tumultus cur faciant hæretici. 324.d
seditio fieret magna inter elementa, nisi ista Deus moderaretur.18.b
semen.493.b
semen bonum quando non fructificat, non est in culpa, cur.479.a
sementem Triptolemus inuenit.9.d
sementis sumus in terram conjecta,cur.33.b
sempiternitas Patris est filius & econuerso.562 d
sensus peruigil ad cælum ducit.639.c
sensus quinque.513.a
sensus incolumis literas non requirit.652.a
sensuum sedes.513.a
sensuum index, est ratio. 15.c
sensuum dux, est anima.15. d
sententia Arianorum letalis, & pestilens.198.a
sententia notatu digna.5.c
sententia iudicis criminari à reo non debet.235.b
sententia Samosatensis.170.d
sententia Iudaica.166.a
sententiæ, sunt quædam voluntatis genera. 511.a
septimana paschæ.617.d
sepulchrum Babylæ Martyris dæmonum impedit responsa. 630.a
sepulturam impii Ariani fidelibus prohibebant. 618.b
sequi Christum.498.d
Serapion Monachus.345.c
Serapionis laus. 277.d
sermo de Deo qualis esse debet.127.c
sermo Antonii sale conditus consolabatur mœstos,docebat insçios,concordabat iratos. 638.b.c
serpens, Græcis dicitur ὀφις qui loquitur: quod olim Euæ locutus.511.d
serpenticipites Dii Aegyptiorum.5.b
Seruatius, & Maximus Episcopi.203.c
serui.493 b
seruos aliquãdo appellant patres filios suos.113.a
sesos quid.494.c
sexus muliebris durabitne in regno cælorum. 401.a.b
sideribus, astris à Deo cursus varius est impositus. 17.d
signa.497.c
signum crucis, & fides inexpugnabilis nobis murus est.637.b
signi sanctæ crucis vsus.353.a
signo crucis, & fide in Christum discipuli omnes Christi mortem conculcant.36.a
signo crucis aduersus dæmones se armare decet. 643.a
signo crucis dæmones fugantur.45.d
signo crucis, & fide in Christũ pessundatur mors. 36.d
signo crucis omnia dæmonum præstigia propelluntur. 1 b
signo crucis omnia magica compescuntur, beneficia inefficacia sunt,& cæt.38.a
simile quod est alteri non est idem cum eo, cui simile est.419.a
similis patri.520.a
similia enim cum similibus naturalem quandam coniunctionem, & coadunationem habere solent.158 a
similitudo.113.c.115.a
similitudo peregregia.115.a
similitudo Dei.113.c
Simon portauit crucem cum Christo cur.435.a
simplex credit omni sermoni.73.a
simul sunt Pater, filius,& Spi. Sanct.420.c
simulachra quid.11.c
simulachra pro literis sunt Ethnicis.10.d
per simulachra an Deus respondeat.10.b
simulachris hominum quidam victimant homines.12.b
Sirach liber. 147.a
sitne Trinitas, an dualitas.455.a
sitne orandum pro mortuis.492.a
Sol cur non apparuit in salutifera passione.196.d
Sol indignabundus, non ferens hæreses cõtra Dominum.84.d
Sol illuminatus orbem terrarum illustrat.20.b
Sol non sordescit attactu terrenorum corporum, neque à tenebris obscuratur,sed illustrat,& purificat.31.d
Solis instar Deus exoritur,illustrans vniuscuiusque animum.196.d
Solis statua 576.c
solitaria vita.494.a
solitaria vita hominis Deo grata.496.c
Solon Athenienſis, & Lycurgus Spartanus leges inuenerunt.9.d
soluere pullum,cuius sit.384.a
an soluere possint pullum soli Apostoli.384.d
solus Christus in aere mortuus, qui in cruce vitam finiuit.35.b
somnus.502.c
somnia cur aliquando vera.491.a
sophisma in verbo ἀγέννητα.156.a
sophismata, & inuenta hæreticorum.362.b
sophismata callida hæretici in medium proferunt. 225.a
Sotades, homo etiam apud Ethnicos ridiculus, & filia Herodiadis.82.d
Sotadæ poëtæ Arius imitator.83.d
spes salutis à Deo nobis in Christo præparata ante æuum.145.c
spineam coronam cur gestauerit Christus. 433.c
spiritus ferebatur.497.a
spiritus sanctus implet vniuersa.476.a
spiritus Sanct. quo modo superuenit in D. virginem.423.c
spiritus sanct.quòd non sit creatura.379.c
spiritus sanct. est Deus. 414.c
spiritus sanctus à creaturis alienus.454.a
spiritus Domini.409
spiritus in scripturis quando pro spiritu sancto capitur.443.c
spiritus non dicitur filius in sacris literis. 449.a
spiritus sanct. in Apostolos essentialiter superuenit.423.c
spiritus sanct. Pater, & filius sunt simul. 420.c
spiritus sanctus certis notis describitur in vniuersa scriptura.444.a
spiritus sanct. progressio Patris, semper est in manibus Patris, qui ipsum mittit: & in manibus filii,qui eum gestat,per quem omnia repleuit.55.c
spiritus,quem in hominem Deus insufflauit, non est anima.512.d
spiritus Πνεῦμα cur dicitur.509.d
spiritus accipit à verbo.167.d
spiritus sanctus est sigillum, & vnguentum.452.d
spiritus sanctus omnia profunda cognoscit.476.c
spirit.sanct.Pater, & filius sunt vnius substantiæ. 527.d
quod spiritus sanctus sit Deus.475.c
spiritus in Trinitate non diuiditur.55.d
spiritus vnus.547.b
spiritus sanctus an sit alienus à Paracleto.189.c
spiritus æque ex Deo est, ac filius.453.c
spiritus fornicationis est diabolus, vt ipse ait Antonio.636. a
spiritus nominis varia significatio.444.c
spiritus sancti glorificatio.409.c
spiritus sanct.gratia D. virgini data est in æternũ. 423.c
spiritum sanct. à Patre, & filio non alienauerunt Patres Niceni concilii.632.a
spirituum bonorum,& malorum discretio. 643.a
spiritum sanct.sedere.408.c.d
spiritum Christi, nõ corpus eius nonnulli post resurrectionem obtueri arbitrabantur.52.b.c
spectrum nõ est inane, & res imaginaria,salus nostra.ibid.
spiritum sanct.alienum Deum à Patre, & filio dicit Samosatensis.419.c
spiritum sanctum esse natura Deum.453.b
spiritum sanctum nec creaturam nec Angelum esse.448.b
spiritum sanctum esse immutabilem. 454.a
in spiritu Dei se eiicere dæmonia cur dixerit Christus.462.a
spiritus apparentes quomodo sint interrogandi. 645.a
spiritum discernendorum bonum necessarium. 73.c
splendor quid.563.c
sponsus virginum est Christus quarum.399.b
sponsa Christi quid facere debeat.ibid.
statua Solis.576.c
statuarius suis operibus preces affundit.7.c
stella non stella melior, sed magis differt in fulgore.108.b
stellam natiuitatis suæ prænunciam solus habuit Christus.40.a
stellæ ante Adamum fuerunt.189.b
stellæ non habentur puræ coram Domino.198.c
stellæ inter se seditionem agitarent, nisi à Deo regerentur.18.b
stellæ cælestia corpora dicuntur, non tamen dicũtur cælestes carnes.513.b
Stephanus Martyr magnus.443.a
Stephanus in cælis vidit Dominum à dextris stantem.70.a
Stephanus Eusebianus meretricem cõducit quam introduxit secreto in ædes Euphraræ Episco. 296.a
Stephanus cur Episcopatu exuitur.ibid.
stoicorum opinio de Deo.183.b
stola 500.c
stoliditas Sabellii subuertitur.194.c
stultus stulta loquitur.69.a
stulti,& peccatores apud Deum.399.c
stupra Iouis nefanda.13.a
substantia quid. 472.b
substantiæ appellatio duplex.522 d
sufficientia.533.c
sufficit nobis naturalis ornatus.640.a
Sulpitius Seuerus.515.a
sum,quid sibi velit.87.d
superbia vitanda.400.d
superbia in diabolo est,humilitas contra in Christo est.399.d.400.a
superstitio Aegyptiorum quieuit ad Christi aduẽtum.40.d
superstitio nullo numine subnixa, & furor idololatriæ, orbem tenebat.30.a.b
surgendum est media nocte, & orandum.404.a
suscitati à Christo ex mortuis,rursus mortui sunt. 513.d
Syluanus in societatem à Paulo receptus fuit.192.d
symbolum Nicænum.342.c.518.d.631.d
symbolum Sardinense refert Hilarius libro de synodis.270.c.d
Symmachus secundo circumcisus est.611.a
Symmacho Samaritano tertia Sac.Script.versio attribuitur.ibid.
synaxis.255.d
synaxis in Ecclesia Catholica, quam missam vocamus.224.c
synaxis Parasceues die celebratur. 315.b
synaxis in die Pentecostes fieri solita.205.a
synaxis hora duodecima facienda. 403.a
ad synaxim conuenitur. 343.a
post synaxim gratiarum actiones.401.d
synaxes sacræ Athanasio restituto aguntur. 297.b
synaxes conficiendæ post tertiam,cur. 401.d
in synaxibus celebrandis Athanasius erat multus. 202.a
in synaxibus quanta populi lætitia.298.a
in synaxibus sacris populus orat.214.a
synodus Nicæna omnium hæreseon trophæon est habenda.50.b
[redacted]
synodus habet authoritatem inconcussam. 260. a
synodus cur sit diuersis locis coacta.316.c
synodus peragitur non Imperatoris, non principum, non magistratuum authoritate, sed solius Dei.300. d
synodus Alexandriæ congregata cur.515.c.d
synodus vera non est,hæreticorum conciliabulũ. 254.a
synodi Nicenæ finis.242.d
synodi Eusebianorum finis.257.d
synodo Nicenæ qui contradicunt, hæretici iudicantur.51.b
synodo Nicenæ trecenti decem & octo episcopi affuerunt.515.b
à synodo confirmata consuetudo iniquum est à paucis abrogari.259.d
synodum fieri iussit Iulius Romanus episc.293.a
synodum Aegyptiorum episcoporum Athanasius congregauit.622.b
synodum Ariminensem non recipiendam. 350.b
synodorum nomina hæretici sibi vendicant.50.b
synopsis,id est,obseruatio vtriusque testamenti. 569.b

Syrianus dux exercitus Ecclesiá suis militibus cinxit.219.d
Syriani dolus.209.a
Syriani in occultanda persecutione dolus.315.a
Syriani persecutio in Christianos.208.d
Syrii Cilicum Deos non colunt.11.d
Syriorum sententia de Ariana hæresi.317.d

T

TAbernaculum.508.a
tabulæ legis cur primùm fractæ.490.c
taciturnitas.532.c
taurici Dianæ suæ homines sacrificant.12.c
temeritas Arianorum redarguitur.194.d
temeritas Manichæorum.170.d
temperantia vnde dicitur.514.a
temperantia in cibo est secundum naturam.ibid.
templum Salomonis cuius rei figura.70.d
templum suum Christus morti tradidit.33.a
templum verbi, Christi corpus.53.c
in templo Quirini magna cædes Catholicorum facta.293.a.b
templorum in nomine Saluatoris & in honore Martyrum origo.538.a
tempora in sacris obseruanda 106.d
temporum ante legẽ, & post legem collatio.109.c
temporalium rerum cura pro marito habetur. 399.a
tenebræ quid.498.d
tentatur Antonius à diabolo, quomodo.635.c
tentationes tolerant Christiani.47.d
tentationes aliæ dæmonum.643.d
tergiuersatio damnatum non liberat.235.b
terra grauissima, hac aqua leuior: tamen grauior à leuiori portatur.18.a
terra omnigenis stirpibus læta nitet, & effrondescit.20.b
terra immobilis consistit 18.a
terra repleta est cognitione Dei.42.c
terra ex seipsa fulciri non poterit, sed super aquas consistit.13.d
terra continetur in medio vndequaque colligata. ibid.
terra aquis dimensa non est.21.a
terra ad infinitatem cælorum comparata breuis, ac parua est.639.a
terra execrationi ab Adam vsque ad Christum data erat.193.a
terra stirpibus comata frondescit.21.a
terra super mare fundata.197.d. 198.a
terra immobilis permanens fructificat.21.d
terra cùm nulla esset, condita est.198.c
terra inuisibilis.497.a
terra, vox ambigua.23.b
terræ regem in testem vocare, nefarium.428.a
terram super flumina præparauit Deus.197.d
terram suspendit Dei sapientia.20.b
terram nullius rei fulcro innixam, suo nutu Deus confirmauit.ibid.
terrestria omnia relinquenda.399.a
terrores, & tumultus in Christianos.299.a
testamentum Mosis.510.c
testamentum nouum & vetus, filius Dei composuit.56.a
testamenti veteris summa.388.a.b
testamenti vtriusque succincta obseruatio.569.b
testamenta Manichæi, vt Iudæi diuidunt.187.c
testimonia scripturæ, quibus innituntur Ariani. 172.a
testis falsus impunitus non erit.250.c.d
in testem vocare regem terræ, nefarium.428.a
testes perterrefacti ne verum in Athanasium dicerent.256.c
textoriam inuenit Minerua.9.c
Thaleia Arii effoeminatis, ridiculisque numeris cõscripta.226.d
Thaleia Arii qualis liber.82.d
Thaleiæ suæ, quam faciunt, fidem haberi volunt hæretici.74.b
Θαλείας nomine libros suos, hoc est, crapulas, Ariani cohonestant.83.c
thaliam Arius composuit.80.b
θέλημα quid, & vnde dicatur.511.a
Themistius Philosophus.632.d
Theodorus adolescens mirus, & egregius Martyr, quanta tormenta, & quandiu sustinuit 630.a.b
Theodorus adolescens Martyr in tormẽtis parum sensit doloris, à Deo enim fotus fuit.ibid.
Theodotionis Ephesii quarta Sacr. Scrip. versio est, qui Marchionis hæresi fauit.611.b
Theodulus Thraciæ Episcopus.295.c
Theodulus minister beatus, ab Arianis occidi iussus, fuga sibi salutem quæsiuit.268.d
Theognius inimicus Athanasio cognatos suos, & quosdam Ariomanitas ita instituit, vt quæ ipse vellet, pro testimonio loquerentur.282.a
Theognius Arianus de Athanasio falsas scripserat literas.269.a
Theognostus autor priscus.246.a
Theognosti sententia.458.b
theologia non indiget humana institutione.1.a
theologus Ioannes Euangelista.21.a
Theon diaconus Alexandrinus.281.b
Theophronii confessio fidei.326.c
Θεὸς à currẽdo, vel ab ardendo, aut ab omnia contemplando dicitur.509.c
thesaurus.493.c
Theses Arianorum.241.a
Theseus in Græcia edicto ante Romanos constituit Deos, deasque.5.d
Thessalonicenses cuius rei scientia instructi.107.a
Thomas, quod Christus Deus sit, & homo, significauit.191.d
Thraces Thebanos Deos ignotos habent.11.d
timores vnde emersere.2.c
Timotheus presbyter Alexandrinus.281.b
Tobias de tribu erat Nephtalim in captiuitate cõstitutus, in ciuitate Niniue.593.c
Tobias communem panem cum gentibus nõ comedit, sed se ipsum custodiuit.ibid.
torcular.493.b
torcularia.500.d
traditionibus qui inhæret, non labitur in hæresim. 352.c
tres vsias non esse in scriptura.520.d
tria sunt homini incognita penes essentiam.509.b
trina immersio baptismi quid.503.c
trinitas sempiterna.543.b
trinitas semper trinitas fuit.62.d
trinitas quid.353.b
trinitas æqualis.547.b
trinitas, Pater, Filius, Sp. Sanct.183.b
trinitas indiuisa, & vn itain se.449.a

trinitas est indiuidua, & nunquam sibi dissimilis. 455.c.543.a
trinitas quomodo sine vllis interuallis coaduna-ta sit.64.b
trinitas tantum sciri potest, sed non definiri.563.d
trinitas, verbo corpus ex Maria assumente, in suo ternario permansit.53.b
trinitas in veteri testamẽto peculiarem suam operationem exhibuit.409.d
trinitas vera sub vna deitate, sub vna potestate, & vna substantia.55.d
trinitas sancta in vnum omnium rerũ Deum, omnipotentẽque cõsummatur, & coalescit.246.d
trinitas vera, & perfecta, & indiuisibilis additamẽtum recipere non potest.53.b
trinitas vndecunque laudanda, venerabilis, adoranda vna, & indiuisibilis.195.a
trinitas non est res creatitia, sed æterna, atque vna deitas in trinitate est 90.b
trinitas secundum carnem Christum à morte excitauit.409.b
trinitatis nomina in personis sunt propria, non communia.550.c
trinitatis tres personas absolutas ostendit hæc vox triplicata, Sanctus, Sanctus, Sanctus.195.a
trinitatis personarum quodque nomen à suo significato transferri non debet.55.d
trinitatis tres personæ cur dicatur Spiritus.547.d
per trinitatis nomina personę tantum distinguntur.549.a
trinitatis opera indiuisa.64.d
trinitatem creatam introducere ethnicorum est peculiare.90.c
trinitatem esse consubstantialem.416.a
trinitatem esse paracleticam.410.a
trinitatem nos agnoscentes, Græci dicunt plures agnoscere Deos.155.b
trinitatem neminem cognoscere.409.c
trinitatem, quæ diminui non potest, in vnitatem consummamus.230.c
trinitatem Sanctam sedere in throno excelso. 408.c
trinitatem Apostolos mittere.408.b
non trinitatem, sed quaternionem Ariani statuũt. 186.c
in trinitate vna natura, hypostases tres.510.a
in trinitate substantias tres cur non cogitamus distinctas.54.d
de trinitate Sabellii opinio.183.b
pro trinitate Quaternitatem statuunt Ariani.53.a
ex trinitate vnitatem facere quid.65.a
de trinitate condigne loqui impossibile.450.b
in trinitate vnum est principium.179.b
in trinitate hypostases tres.58.a
in trinitate quomodo tres vnum sunt 552.b
in trinitate personæ tantum distinguntur quomodo.560.a
de trinitate error Ariomanitarum.549.c
de trinitate non nimis curiose disserendum.450.a
Triptolemus sementem inuenit.9.d
trophæum aduersus Arianos reportauit vnica Synodus Nicæna.50.b
tropici qui.447.b
tropici tropos sibi excogitant.ibid.
tropici Spiritum sanctum creaturam dicunt. 450.b
tropicorum error vnde.443.b
tropicorum fabulosa commentatio aliena à fide & scripturis.456.d
τρυγὼν turtur, vnde.511.d
Triphon presbyter Alexandrinus.282.b
tumultus vnde dicitur.514.a
tumultus est præter naturam.ibid.
tumultus, & seditiones cur faciant hæretici.324.d
tunica inconsutilis.435.b
turpitudinis arma aduersus adolescentes diabolus suscipit.636.a
tyrannus presbyter Alexandrinus.280.a
Tyri in concilium contra Athanasium coierunt Ariani.253.a

V

VÆ illis, qui resiluerunt à me, ait Deus per Prophetam.84.d
Valens, & Vrsatius catechismo ab Ario instituti sunt.74.c
Valens Imp. Alexandrinam Ecclesiam turbare nõ est ausus, Athanasio viuente.633.c
Valens vt latro trucidabat Constãtis amicos.203.d
Valens, & Vrsatius ab Athanasii gestis superati cõuersi sunt.621.a.b
Valens, & vrsatius Romã pœnitendi causa petunt 274.b
Valens, & Vrsatius in concilio Sardico resipuerũt. 250.c
Valens, & vrsatius pœnitẽtiam profitentur.297.d
Valẽs, & vrsatius, mutato proposito, ad vomitum redeunt.298.b
Valentis, & vrsatii fidei protestatio.274.c
Valentis, & vrsatii confessio coram summo Pont. 274.b
Valentiniana æmulantur Ariani.176.d
Valentinianus succesit Iouiniano, qui ab exercitu Imperator ordinatus fuit.632.d
Valentinianus Imp. cõiugis est seductus alloquio. 633.a.b
Valentinianus contra Gothos pugnauit, sancti Baptismatis armis munitus.ibid.
Valentinianus vir magnanimus, & semper præsenti fortuna melior apparebat.632.d
Valentinianus fortitudine, prudentia, temperantia atque iustitia, & corporis magnitudine præfulgebat.633.a
Valentinianus Angelos congeneres Christo pronunciauit.198.b
Valentinianus ea passus est, quæ progenitor Adã. 633.b
Valentiniani error.366.a
Valentiniani vxor Ariana cum blanditiis in blasphemiæ foueam deiecit.633.b
Valentinianũ Imp. iuramento Eudoxius obstrinxit, vt in impietate dogmatis permaneret, & cõtraria sapientes expelleret.ibid.
Valentinus asseruit Christum veram carnem non assumpsisse.143.b
Valentini error.447.b
Valentini error de passione Christi.371.c
Valentini hæresim cur tuentur Ariani.177.a.b
Valentini, & Basilidis insania, & Manichæorum stoliditas, Anathemate iuratur.57.b
vecordes Ariani, qui quid simile inter filium, & ré conditam statuunt.95.c
velum templi scissum, quid.437.b

venaticam Diana inuenit.9.c
venit pax in Hierusalem.474.d
venter.504.d
ventrem ad ebrietatem homo transfert.3.b
ventus dicitur Spiritus.445.d
venti quomodo spirant.13.d
venus, & Cupido pro Diis adorati.5.b
venus in Papho Dea.ibid.
veneris meretricatus.13.a
verbum quid est,& quot modis dicitur.513.d
verbum à patre non segregatum.155.b
verbum Dei non est in corpus mutatum 50.c
verbum qui distinguit à filio, Spiritum quoque à Paracleto diuidere potest.189.d
verbum Dei vnicum esse.241.d
verbum carne crucifixum.468.b
verbum non fuisse carni affixum, nec simul cum corpore passum.ibid.
verbum patris est sicuti verbum.23.c
verbum incorporeum,& impatibile.52.a
verbum quomodo adoramus.69 b
verbum non habuisse principium.379.c
verbum iure, & essentialiter identitatem naturæ cum patre obtinet.158.d
verbum in nobis esse factum,certum est,quod nostrum corpus induerit.ibid.
verbum natura incorporeum.41.a
verbum carnem induit, quando.240.c
verbum caro factum est,de solo Mariæ filio scriptum est.54.a
verbum ex Deo Deus est.179.a
verbum Dei omnium viuum.20.a
verbum fidei intra cor tuum.15.a
verbum in vtero domum sibi conformauit.191.a
verbum non est amens, hoc est, sine mente, sed mens verbum facit, & in verbo apparet, & verbum mentem,quæ in ipso consistit, declarat, & mens est, quasi verbum quietum.232.c
verbum quid.470.c
verbum Dei natura impatibile.163.d
verbum patris est substantiale, & incorporeum.179.b
verbum caro factum est,quomodo.365.d
verbum Dei fieri non potest, vt habeat quidquam commune cum hominum imbecillitate.179.b.c
verbum an sic in Christum, vt in Prophetas descenderit.370.a
verbum si non esset filius Dei, nihil plus haberet quàm homo.186.a
verbum patris, patri esse consubstantiale, probatio ab exemplo iubaris solis.126.a
verbum, carne assumpta, nascitur ex fœmina.374.a
verbum factum ex muliere.162.b
verbum est omnium dominus.190.a
verbum semen Abrahæ apprehendit.51.c
verbum Dei quid sit.549.b.125.c
verbum Dei lõgè differt à verbis hominum.336.a
verbum an sit Patri consubstantiale.338.d
verbum non est corpori consubstantiale.51.b
verbum Dei an crucifixerint Iudæi, & responsio.376.c
verbum patris, est iudex virtutis studiosus,vel choragus,suppeditatorque virtutis.106.a
verbum cur caro factum est.181.a
verbum Domini immutabile est.106.a
verbum an excesserit è corpore Christi.376.d
verbum sine carne non dicitur Christus.370.d
verbum ante aduentum suum homo non erat.ibid.
verbum Dei,& sapientia,& virtus.485.d
verbum Dei mutabile,& alterabile non est.98.b
verbum mundi saluator.1.c
verbum,factum ad Prophetas,quomodo.162.b
verbum,assumpta carne hominem esse factum.ibid.
verbum Deus est primogenitum omnis creaturæ,55.a
verbum omnia,ante quàm fiant,cognoscit.165.c
verbum cælitus delapsum, in cælo sui iudicia, id est,stellam habuit.40.d
verbum Dei vnum,idem, & æternũ semper. 128.b
verbum,Dei Sapientia, & Iubar est.88.d
verbum ex Maria natum non est melius factum.53 b
verbum cur homini coniunctum fuerit.193.b
verbum corpus induit cur.181.a
verbum,est Sapientia incorruptibilis, & inuisibilis.56.a
verbum quomodo incarnatum.67.d
verbum appellationem filii habuisse in veteri testamento.187.d
verbum Patris est vnicum.238.c
vtrbum ante secula Deus vbi natus, & ex quo semine.372.a
verbum viuum ex viuo Patre Deo.62.d
verbum caro factum scitè,& piè exponitur.52.d
verbum est proprius substantiæ Dei filius.125 b.c
verbum nobis dissimile.158.a
verbum Dei incomparabile.109.a
verbum Dei non enunciatorium est.127.c
verbum est forma Dei.156.b
verbum carnis infirmitates baiulabat.162.d
verbum,quatenus verbum non proficiebat. 171.c
verbum Dei in corpore versabatur, quod ipsum corpus contineret.31.c
Dei verbum quomodo in corpore versabatur.ibid.
verbum caro factum est,vt caro resurgeret.53.b
verbum Deus non quantitate mensuratur: sed quantitates corporibus attributæ sunt.171.c
verbum nostram carnẽ ex Maria decisam induit.145.a
verbum Dei per se integrum est,& consubstantiale propriamque sibi hypostasin habet.67.b
verbum Dei ob carnem,non est creatura.69.a.b
verbum ex Deo esse,quomodo intelligendum.243.a
verbum assumpsit hominẽ perfectum absque peccato.55.d
verbum esse Patri consubstantiale quibus sententiis colligitur.51.b.244.b
verbum Dei quale.43.a.
verbum tribus modis dicitur.513.d.
verbum caro factũ est, quod cognoscit sapientum cogitationes vanas esse.75.c.
verbum ex Maria virgine de Spiritu sancto genitum.59.c
verbum an sit filius.184.c
verbum cur filius à Deo appellatus.95.a

verbum gignitur quando enunciatur, aut sentitur.62.a
verbum esse creaturam fabulatur hæreticus.199.d
verbum quomodo à Sabellianis descriptũ.60.a
verbum à sua carne qui distrahunt, nullam redemptionem peccati, aut mortis euastationem existimant.70.a
verbum Dei in hominem, vt in aliquem ex Prophetis descendisse, nec tamen hominem factum esse dixerunt hæretici.50.d
verbum Dei cum apparuit spectra, & ludibria dæmonum cessarunt 45.c
verbum ex numero eorum,quæ fiunt.137.c
verbum in carnem, & ossa, mutata priori natura, abiisse quidam hæretici asseruerunt.51.b
verbum Patris, & per verbum verbi patrem agnoscimus.15.a
verbum Iudæi calumniis, Ethnici ludibriis infectantur.24.a
verbum vt venit in singulos Prophetas, ita in Mariam venisse hæretici imaginantur 53 d
verbum aliud, aliud filium esse dicunt hæretici.50.d
verbum à diuina incarnatione segregare, gẽtilium est.190.b
verbum hominum nihil est, nisi iudicium mentis, syllabis constans.127.b
ob verbum, quod in nobis est, filii, & Dii existimamur.160.a
verbum hominis desinit, & non perseuerat,cur.127.b.c
verbi,& creaturarum differentia.97.d
verbi incarnationis vtilitas.102.b
verbi diuinitas vbique.527.c
verbi substantia increata, & impatibilis.363.a
de verbi incarnatione cum fit mentio,causa redditur, de diuinitate vero minimè.135.c.d
verbi templum, Christi corpus.53.c
verbi incarnationis causa.25.d
verbi substantia non fuit commutata, vt nonnulli suspicati sunt.52.a
verbi Dei, & hominis differentia. 127.c
verbi diuini incarnatio.422.b
verbo Dei caro ignominiam non attulit. 69.d
verbo nostra culpa dedit occasionem,vt descenderet.25.d
à verbo omnia generantur, & nutrimentum accipiunt.31.d
à verbo etiam Spiritus accipit.167.d
de verbo, quæ sunt carnis, quomodo prædicãtur.163.d 164.a
verba Deo,& hominibus conuenientia diuersa ratione consideranda.239.a
verba Arianorum,& argumenta vnde nata.175.c
verba hæreticorum omnia suspecta.174.c
verba Christi, quædam ad diuinitatem, quædam ad humanitatem referenda.527 b.c
verba Arianorum terrestria.242.d
verba in plurali quid.129.b
verba(genuit & creauit) coniunctim posita quid.138.d
verba Apostoli explicantur.114.d
verba hominum nihil efficaciæ habent ad agendum.127.d
verba Domini irrident, & suggillant Ariani 149.a
vera dicere oportet defensorem sui.202.b
verba hæreticorum dolis, & sanguine plena.219.c
verborum lenocinio vtuntur Ariani.215.d
verborum hominum partes sunt mortales.128.a
verborum lenociniis hæretici seducunt.75.c
verborum interpretatio, quæ humanitati Christi conueniunt.164.d
verborum D.Ioanni interpretatio.165.d
veritas consilio adesse debet, quæ regum, & Christicolarum tutela est.204.b
veritas mederi potest calumniæ ictibus.204.d
veritas, & pia religio se ipsa prodit.1.a
veritatis nulla est cura Meletianis.314.a
veritas apud Imperatorem Constantium vincat ait Athanasius.204.d
veritas, & misericordia regni custodia.204.b
veritas magna res est, & præualet omnibus, quod acclamatum est ab vniuerso populo.ibid.
veritas, cautio calumniæ.ibid.
veritas vbi neglecta, per omnes Ecclesias est perturbatio.204.d
veritatis defectores, præuaricatoréſque sese exhibent Ariani.149.a
veritatis æmulatores diuexant hæretici.292.d
veritatis hæreses transfugæ.82.a
veritatis comprehẽsio procul à nobis est, propter carnis imbecillitatem.290.b
veritatis synceræ sunt præcones Sancti,quòd inter se sententiis conueniunt, & nullo dissidio laborant.236
veritatis cura hæreticis nulla: omnia dicunt, & faciunt ob Arianam hæresim.73.d
ad veritatis indicationẽ sacræ scripturæ sufficiunt 1.b
veritati si credideris, nunquam putes, fore te deceptum.1.d
veritatem è medio tollere conantur hæretici.214.d
veritatem rebus cæteris anteferens, victoriam retulit Zorobabel ille sapiens.204.b
veritatem genus humanum amat.72.a
veritatem qui ignorat Deũ scire non potest.614.d
veritatem Ecclesiastici dogmatis necesse est explẽdescere.4.a
veritatem hæretici, vt transfugæ, deserunt.74.b
ad virtutem via perfecta est, scire Antonium quid fuerit.634.a
veritate regna administrare, tutissimum est.204.b
veritate neglecta, vulnera accepta acerbiora fiũt.204.d
versio prima Sac. Scripturæ 72. interpretum fuit.611.a
vestigia clauorum Christus in corpore suo aliquo modo seruauit.52.a
vestiendi rationem Iuno inuenit.9.d
vestimenta sua exuit Christus,cur.435.a
vestimenta Christi diuisa,quid.387.d
vestimenta Christi cur diuisa.431.c
vestimentorum Christi resumptio, quid.435.a
vestis Arianis carnem quam Christus assumpsit significabat.115.a
vestis presbytera qualis esse debet.401.b
vestitus, & victus ratio.532.c
veteris testamenti historiographi.580.d
veteris testamenti summa.388.b
via ad Patrem Christus est.55.b

via ad pa' adiſum, & immortalitas homini deerat. 141.c
viæ Dei tales, quale eſt verbũ, & è diuerſo.133.b
viæ duæ nobis propoſitæ, mors,& vita. 403.c
viæ multæ hominibus iuſtæ videntur, ſed earum fines ad profundum inferni reſpiciunt.648.a
viarum principium cur dicatur Chriſtus.140.d
victimæ pro Diis habentur.12.b
Victor,& vincentius presbyteri.539.c
victus,& veſtitus ratio.532.c
victimant quidam ſimulachris hominum homines.12.c
viduarum, & pupillarum ædes ab Arianis populantur.214.b
vigilia in orationibus ad proximã Synaxim. 219. d
vigiliæ, inediæ, & orationes Antonii.636.b
vigilias rectè viuentium pertimeſcit Satanas. 642.b
vigiliis, & ieiuniis Antonius corpus omne vallabat,.635.d
Vincentius Capuæ Epiſcop.295.d
Vincentius, & victor presbyteri.539.c
vindicta quærenda Eccleſiæ læſæ.224.a
vindictam cur Chriſtus non ſumpſerit de interfectoribus. 174.a
vinea. 495 c.500 b
vinearum duo genera. 473.c
vinum.500.c
vinum quo pacto in aquam mutauit Chriſtus. 166.d
vini officium quod, ac potiſſimum Dei. 37.d
vinitores. 495.c
vipera.493. a
viri mulierum ſexum affectantes,cur.12.d.13.a
viri 40. virgis palmeis aculeos ſuos adhuc retinẽtibus ad necem vſque cæduntur ab Arianis.214.d
virgo iacob quid.500.a
virginitas ſupra leges eſt.47. a
virginitas puellarum ſacrarum æterna Chriſto dedicata.212.b
virginitas eſt ſupra naturam. 514.a
virginitatis ſeruandæ Chriſtus auctor. 47.a
virginitatis laus. 212.a
virginitatis, & continentiæ encomia. 405. b
virginitatis æternæ ſanctum, & cæleſte mãdatum apud nos Chriſtianos fœliciter adimpletur.212.a
virginitate puellas præditas,ſponſa Chriſti Catholica Eccleſia appellat. ibid.
virgo Maria deipara,& gratiaplena dicitur. 425.c.d
virgo Maria Regina, & Domina propriè dicitur. ibid.
virgo pariens oſtenditur.51.d
virgo.511.d
Virgo Maria, mater vitæ dicitur. 425.d
virgo,hoc eſt, παρθένος vnde dicitur.511.c
virgo Deum in ſe habitantem videre non potuit. 424.a
Virgo Maria deipara.163.c
virgo Nuncio tã læto accepto, mirata eſt procreãdi Saluatoris rationem.68.a
virgo quædam ſtudioſa literarum, & adhuc pſalterium manibus retinẽs,flagellatur paraſceues die. 223.a
virginem lac habere citra partum, eſt impoſſibile natura. 51.d
virgine pariente, Chriſtus affectiones partus non ſentiebat.31.d
ex virgine ſibi ipſi corpus formauit Chriſtus.32.b
ex virgine ſola quis vnquam genitus eſt.39.d
ex virgine pura Chriſtus ſolus eſt natus.ibid.
virgines ſacras Ethnici admiratione proſequuntur.212.a
virgines ab adoleſcentibus nudatæ. 308.a
virgines palmarum virgis ad mortem cæſæ.311.d
virgines ignibus flammantis rogi admotæ.314.c
virgines in carcerem detruduntur. 214.b
virgines Conſtãtinus Auguſtus religioſiſſimus in precio habuit. 212.b
virgines à cœtu ſuo diuulſæ, ad tribunal præſidis raptantur.223.a
virgines nudantur ab Arianis.210.a
virgines ab Arianis ſpoliatæ & cœnobiis ſuis ſuſpẽſæ.212.c
virgines viginti quatuor, & matronæ, virique ingenui publicè flagellis cæduntur paraſceues die. 223.a
virgines quamlibet contumeliam paſſæ corã Epiſcopis Arianis.256.d
virgines ſacras Iuliani temporibus vxores ducere auſi ſunt.632.b
virgines ſacræ non violandæ ibid.'
virgines raptatæ,& ad blaſphemiam adactæ.222.d
virgines ſanctæ, & incontaminatæ nudatis corporibus nefaria paſſæ.222.c
in virgines ſanctas gladii ſtricti.256.d
in virgines Chriſti, & Monachos dæmonibus eſt odium.640 b
virginum Sanctarum precioſis apud Deum corporibus incuſſa flagella.256.d
virginum corpora per vim libidinata.ibid.
virginum conſtantia.618.a
virginum ſponſus, eſt Chriſtus quarum.399.a
virginum corpora nudata.214.c.d
virginum membra, præcipua, & propria Chriſti ſunt membra.212.b
cum virginibus Sanctis Ethnici in perſecutione per vim in Eccleſia libidinati.256.d
virginibus Sanctis Aræ Idolorum, victimæque interminantur.256.d
viginibus pedes ad claudicationẽ mutilati.256.c.d
virtus peccati, lex.36.c
virtus mons dicitur cur.502.a
virtus de neceſsitate facienda. 639. a
virtus, quæ in nobis eſt, mente m tantùm requirit humanam.639.d
virtutis nomen non eſt impoſsibile.ibid.
virtutis magiſtra,eſt ſcriptura ſacra.391.d
ad virtutem viam magnam eſſe dicebat Antonius, ſi ſinguli fratres vniuerſas mẽtium cogitationes ſingulis fratribus referrent.648.a
virtutes piorum horreſcunt dæmones.642.b
virtutes Antonii adoleſcentis diabolus ferre nequit.635.c
virtutum omniũ fons, & origo, eſt animæ puritas. 639.d
virtutum cum vitiis collatio.652.b
vim faciunt ſcripturæ Ariani, vt ſuum foueant errorem.172.d
viſio Antonii refertur.654.d
viſio lamentabilis Antonii.654.c
vita humana in pſalmis continetur.397.c
vita bona multum habet authoritatis.533.a

vita æterna vili precio paratur.638.d
vita omnium dicitur Chriſtus.40.c
vita ſyncera,& intemerata fides, arma contra dæmones.642.b
vita noſtra tenebræ vocatur.498.c
vita ipſa,eſt animæ motus.16.b
vitæ cupiditas,quid.511.a
vitæ mater, virgo Maria dicitur.425.c
vitæ ſacrarium Chriſtus 38.b
vitæ homo prætulit mortem.25.d
vitæ noſtræ dies, ſeptuaginta anni, quidquid reliquum eſt,labor & dolor eſt.638.d
vitæ lignum ex parte cognoſcitur.509.b
vitę humanæ ſpacia æternitati comparata, breuiſſima,ac parua.638.d
vitam amant omnes homines.511.a
per vitam ſuam,quæ in ipſo erat, reſurrexit Chriſtus.38.c
ad vitam corpore ſuo Chriſtus homines reuocauit.27.b
vitis,Chriſtus eſt, quomodo.228.a
vitioſas cogitationes Deus non creauit.372.c
ad vitium hominum procliuitas.26.b
vitia animę quæ.3.b
vitiorum cauſæ quæ.ibid.
ad vitiorum omne genus homines dediti. 26.b
vitiorum omne genus ab idolis deprõptum.12.d
Viton presbyter.258.d
vittacrinalis ex lana ſit.401.b
Vlyſſes præclarus, ſolus dilectus 190 a
vmbratiles res Iudęorum deſtructæ ſunt.191. b
vna deitas.340.d
vnanimitati,& communioni inuident hæretici. 298.b
vnigenitus,& primogenitus quomodo poſſint eſſe idem.139.c
vnigenitus,& dilectus idem.187.d
vnigenitus habet in ſe vitam ſicut ipſe pater. 194. c
vnio quid.512.a
vnio vnde dicta. ibid.
vnio commixtiua ibid.
vnio ſecundum hypoſtaſin.ibid.
vnionis ſpecies quod.ibid.
vnitas diuina non in tres deitates diuidenda.247.b
vnitas indiuiſibilis in Trinitate.158.a.b
vnitas Patris, & filii ſecundum ſubſtantiam exiſtit.339.a
vnitatem ex trinitate facere quid.65.a
vnitatem Patris, & filii exemplo probat.151.a
vnitate Spiritus, & mutua inter nos animi cõcordia,nos facit vnum cum Deo.157.d
vnum ſumus,ſecundum Sabellium,quid.184.d
vnius naturæ multæ hypoſtaſes.510.a
vniuerſale.ibid.
vniuerſales dicuntur natura,& eſſentia.510.a
vocalibus multis vtitur Eccleſia quæ non ſunt in ſcriptura.520.b
voces,quę in ſcripturis ſanctis non reperiuntur,an reiici debeant.249.d
voces ab Arianis inuentæ.242.c
voces hæ(datum eſt, traditum eſt)aliaque ſimilia, non diminuunt deitatem filii.164.d
vocibus ſcripturæ nõ vſurpatis,Patres Nicæni cõcilii ſunt vſi ad hæreſim tollendam.96.a
volatilia cæli.563.b
vo latilia prohibita.573.d
vo lucres.494.c
voluntas Patris, eſt Chriſtus,in qua omnia ſunt facta.176.c
voluntas triplex.511. a
voluntas Dei viua eſt.177.a
voluntas Dei in verbo conſiſtit.175.c
voluntas, & deſtinatio noſtræ ſalutis ante ſęcula inſtituta fuit.146.a
voluntas quid.511.a
voluntas diuina, ſunt mandata Dei.ibid.
voluntas tripliciter conſideratur.ibid.
voluntas in homine triplex. ibid.
voluntas communis, & naturalis omnium hominum,quæ.ibid.
voluntas hominis quid poſsit.639.d
voluntas naturalis, eſt operatio diuinę voluntatis. 511.a
voluntas carnalis,eſt legis diuinæ trãſgreſsio.ibid.
voluntas, & decretum animi diuini creatas res præceſſerunt.174.d
voluntatis genera alia,ſunt ſententiæ.511.a
võluntatis, & arbitrii vocabulum eſt ab Arianis inuentum.174.c.d
voluntatem, arbitratumque verbo priorem eſſe volunt Ariani.ibid.
ex volũtate an Deus ſit bonus, & miſericors.176.a
voluntates duæ,& operationes duę in Chriſto. 422.c
voluptas omnis ſigno crucis conquieſcit.38.a
voluptatis amore irretitus homo, variis modis eã exercere inſtituit.2.d
voluptatem ſibi bonam eſſe exiſtimauit homo,viribus ſui corporis abutens.ibid.
voluptates vnde emerſere.2.c
votum religionis nunquam abiiciẽdum.639.c
vota ſua Deo non reddere,quid.427.b
Vrbicus.559.a
Vrſatius, & Valens catechiſmo ab Ario inſtituti ſunt.74.c
Vrſatius,& Valens Seleucienſis concilii authores. 316.d
Vrſatius,& Valens quando incæperunt credere. 317.b
Vrſatius, & Valens in concilio Sardico reſipuerunt. 250.c
Vrſatius & Valens Romam pœnitẽdi cauſa petunt.174.b
Vrſatius Valẽs & Demophilus cur depoſiti.347.c
Vrſatius, & Valens pœnitentiam egerunt, quod Athanaſium falſo accuſaſſent.201.a
Vrſatius,& Valens vltro ſe calumniatores eſſe cõfeſſi ſunt,& pœnitentiam egerunt.303.b
Vrſatius, & Valens veniam à Pontifice Romano quæſierunt,& hæreſim Arii condemnarunt. 251.
Vrſatius,& valens pœnitentiam profitẽtur.297.c
Vrſatius,& Valẽs,mutato propoſito, ad vomitum redeunt.298.b
Vrſatii,& Valentis intentio nequam.319.a
Vrſatii,& Valentis fides quàm ſit nouitia.317.b
Vrſatii,& valentis fidei proteſtatio .274.c
Vrſatii,& valentis pœnitentia.319.d
Vrſatii,& valentis inconſtantia.ibid.
vſias tres in ſcriptura non eſſe.520.d
vterus an ſit à Deo alienus.188.d
ex vtero,id eſt, ex ſubſtantia genuite.472.d

vtilitas legendi.532.b
vtilitas Christi incarnationis.163.c
vtilitas creaturæ rationalis.28.d
vtilitas Christianorum in quo consistat.66.d
vtilitas legis.29.b
vtilitas psalmorum concentus.397.a
vtilitas ex lectione psalmorum.391.d
Vulcanus ex præcipitatu claudicat.7.a
Vulcanus artem fabrilem inuenit.9.c
Vulcanus Thesei decreto Deus habitus.5.d
vultur vnde dicatur.511.d
vultus est conscientiæ iudex.204.c
vxoris,& virginis collatio.399.a

Y

Ὑπόστασιν quid Hieremias nominauit.347.d
ὑπὸ καὶ ὑφὸς idem significant. 421.d
ὑπόστασις & οὐσία quid.58.a.421.c
ὑπόστασιν damnant Eusebiani.331.c

Z

ZAcharias filius Addo,anno secũdo Darii Prophetauit.591.
Zacharias templũ domini ingressus est,quando.422.c
Zacharias Angelum vidit.155.a
Zacharias Hierosolymis ingressum Domini annunciauit.429.c
Zachariæ patris Ioannis liber apocryphus.610.c
Zeno Eleates Dialecticen inuenit.9.d
Zenobia Iudæa Pauli Samosatensis protectrix. 311.b
Zizania Ecclesiæ.480.a
Zorobabel sapiens veritatem rebus cæteris anteferens,victoriam retulit.204.b

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE GRANADA

LVTETIÆ PARISIORVM,

TYPIS CVDEBAT IOANNES CHARRON CALCOGRAPHVS, ANNO DOMINI MILLESIMO QVINGENTESIMO OCTVAGESIMO primo, Calendis Ianuarij.